

DICTIONARUL
LIMBII ROMÂNE

Copyright © Editura Academiei Române, 2002.
Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate editurii.

Adresa: EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5, RO-76117
București, România, P.O. Box 5-42
Tel.: 40-21-411 90 08, 40-21-410 32 00
Fax: 40-21-410 39 83
E-mail: edacad@ear.ro
Internet: <http://www.ear.ro>

**EDITAT CU SPRIJINUL
MINISTERULUI EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII**

Redactor: ADRIANA GRECU
Tehnoredactor: SILVIA DEOCLEȚIAN

Bun de tipar: 18.10.2002. Format: 8/60×90.
Coli de tipar: 54.
C.Z. pentru biblioteci mari: 459-3 = 59
C.Z. pentru biblioteci mici: 4R-3 = R

ISBN: 973-27-0912-X
973-27-0165-X

DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE SE ELABOREAZĂ DE
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ „IORGU IORDAN-AL. ROSETTI” DIN
BUCUREȘTI, DE INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ
„SEXTIL PUȘCARIU” DIN CLUJ-NAPOCA ȘI DE INSTITUTUL DE FILOLOGIE
„ALEXANDRU PHILIPPIDE” DIN IAȘI

Imprimat în România
Tipografia: SEMNE'94

ACADEMIA ROMÂNĂ

**DICȚIONARUL
LIMBII ROMÂNE**

(DLR)

SERIE NOUĂ

TOMUL XIII

Partea a 2-a

Litera V

Venial – vizurină

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

București, 2002

Serie nouă întemeiată de:

IORGU IORDAN
Membru al Academiei Române

ALEXANDRU GRAUR
Membru al Academiei Române

ION COTEANU
Membru al Academiei Române

Redactori responsabili:

MARIUS SALA
Membru al Academiei Române

GHEORGHE MIHĂILĂ
Membru corespondent al Academiei Române

Partea a 2-a a tomului al XIII-lea a fost elaborată în cadrul Departamentului de lexicologie și lexicografie al Institutului de Filologie Română „Alexandru Philippipe” din Iași de următorul colectiv:

Redactori:

Doina COBEȚ
cercetător științific principal
doctor în filologie

Cristina FLORESCU
cercetător științific principal
doctor în filologie

Carmen-Gabriela PAMFIL
cercetător științific principal
doctor în filologie

Rodica COCÎRȚĂ
cercetător științific

Corneliu MORARIU
cercetător științific

Rodica RADU
cercetător științific

Eugenia DIMA
cercetător științific principal
doctor în filologie

Ioan OPREA
cercetător științific principal
doctor în filologie

Mioara VIȘOIANU
cercetător științific
Victoria ZĂSTROIU
cercetător științific

Revizori:

Doina COBEȚ
cercetător științific principal

Eugenia DIMA
cercetător științific principal

Ioan OPREA
cercetător științific principal

Carmen-Gabriela PAMFIL
cercetător științific principal

Victoria ZĂSTROIU
cercetător științific

Au mai redactat: Irina ANDONE, cercetător științific principal, doctor în filologie; Lucia CIFOR, cercetător științific principal, doctor în filologie; Gabriela HAJA, cercetător științific principal, doctor în filologie; Laura MANEA, cercetător științific principal, doctor în filologie.

Analist programator: Georgiana PUȘCASU

Operatori date: Gabriela HAJA, Georgiana PUȘCASU

Au fost consultați pentru etimologiile din acest tom: Vasile ARVINTE, doctor în filologie, profesor, Universitatea din Iași; Andrei AVRAM, doctor docent, cercetător științific principal, Institutul de Fonetica și Dialectologie „Al. Rosetti” din București; Grigore BRÂNCUȘ, doctor în filologie, profesor, Universitatea din București; Vladimir DRIMBA, doctor în filologie, profesor, Universitatea din București; Theodor HRISTEA, doctor în filologie, profesor, Universitatea din București; Gheorghe MIHĂILĂ, membru corespondent al Academiei Române; Ladislau MURÁDIN, doctor în filologie, cercetător științific principal, Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” din Cluj-Napoca; Lucia WALD, doctor în filologie, profesor, Universitatea din București.

Pentru cuvintele regionale au fost consultați: Doina GRECU, cercetător științific principal, Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” din Cluj-Napoca; Ion MĂRII, doctor în filologie, cercetător științific principal, Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” din Cluj-Napoca.

VENIAL, -Ă adj. (Livresc; despre păcate², greșeli etc.) Care poate fi iertat (de Biserică); ușor, fără importanță deosebită. Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Flămînzilă, Setilă sînt păcate veniale ale omului, pe care le-a personificat amabil Rabelais în Grandgousier, Gargantua și Pantagruel*. CĂLINESCU, B. 59. *Ierarhia sufletelor în eternitate, în acord cu doctrina virtuților teologice și a păcatelor mortale și veniale, nu lasă... nici o îndoială asupra caracterului eticii dantești*. VIANU, L.U. 15. *Uriășii [sînt]... simbolizări ale forțelor, anomaliilor și ale unor păcate veniale ale omului*. IST. LIT. ROM. I, 223, cf. DN³.

- Pronunțat: -ni-al. - Pl.: veniali, -e.
- Din lat. *venialis*, -e, fr. *véniel*.

VĒNIE s.f. (Livresc) Îngăduință; iertare. Cf. DN³.

- Pronunțat: -ni-e.
- Din lat. *venia*.

VENIMOZITĂȚE s.f. (Rar) Însușirea de a fi veninos (1). DN³. ♦ F i g. Răutate. DN³.

- Din fr. *venimosité*.

VENÍN s.n. 1. Substanță toxică secretată, prin glande speciale, de unele animale (șerpi, insecte, arahnide), ca mijloc de atac ori de apărare, sau care se află în țesutul unor plante. *Ascuțiră limba sa ca a șarpelui, iadul (veninul c, venin D, venri[nru] H) aspideei suptu ustnele lor*. PSALT. 291. *Chip de șarpe era... iară venin nu avea*. CORESI, EV. 463, cf. 328. *De s-ar învăța cei mari de pre niște muște fără minte cumu-ș în domnia, cum este albina, că toate-și apără cășcioara și hrana lor cu acile și cu veninul său*. URECHE, L. 179. *Cu oaă de năpîrcă m-ar fi ospătat și cu venin de vipere m-ar fi adăpat*. CANTEMIR, I. I. II, 92, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 250, ANTIM, O. 116, KLEIN, D. 454, BUDAI-DELEANU, LEX. *Pofta după cele de prisosit este asemenea veninului șarpelui*. TICHINDEAL, ap. CADE. *Se află și ciuperci... pline de venin*. PETROVICI, P. 208/16. *Să se puie în oțat și să se ungă besicile și va scoate focul veninului*. DRĂGHICI, D. 163/10, cf. VALIAN, V., BĂLCESCU, M. V. 366. *Veninul viperei, bindu-se, se desface prin inacrelele stomahului*. CORNEA, E. I, 116/32, cf. ISER. *Se serv chiar și de veninul și de fierea unor fiare la trebuință*. ARISTIA, PLUT. 70/24. *O himeră... cu trunchiul de aspîc plin de venin și cu coada de șopîrlă măglisitoare*. KOGĂLNICEANU, S. A. 228, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D., PETRI, V. *Numai prin venin de șarpe ei își pot explica o mușcătură atît de otrăvitoare!* HASDEU, I. C. I, 200, cf. ALECSANDRI, P. II, 124, COSTINESCU, LM. *Trase paloșul și lovi părul la rădăcină... Începu a curge niște sînge și venin scîrbos*. ISPIRESCU, L. 224, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Veninul dinților de șarpe*. ARH. OLT. X, 213, cf. CADE. *Se zbate, cît se zbate, pînă ce veninul păianjenului o liniștește*. SIMIONESCU, F. R. 414. *Urzica adevărată are săgeți cu venin*. id. FL. 157, cf. CAMIL PETRESCU, T. III, 142. *Anumite efecte salutare ale veninului de albine asupra reumatismului sînt cunoscute din timpurile cele mai vechi*. ENC. AGR., cf. SCRIBAN, D. [Șerparii] *se mulțumesc... cu broaște-rîioase ce se află atunci în toate băltoacele... Veninul lor nu-i supără deloc*. BĂCESCU, PĂS. 230. *Se coace Pelinul în boabe de struguri și-n gușe de viperi veninul*. BLAGA, POEZII, 49. *Mă sfătuieste ca, în caz de mușcătură, să mă leg strîns cu un șervet, ca veninul să nu treacă mai departe*. RALEA, S. T. I, 259. *Dintre animalele cari produc venin fac parte: șerpii, scorpionii, salamandrele etc*. LTR², cf. DL, DM. *Veninul de șarpe este un lichid gros, smîntinos, inodor, insipid; se dizolvă în salivă*. FAUNA R. P. R. XVI₂, 130, cf. 31, DER. *Stileții cuprind la mijloc canalul prin care se scurge veninul*. ZOOLOGIA, 85, cf. M. D. ENC., DEX. *O șerpoaică sură... Din coadă venin picură*. DOINE, 198. *Vede... un șarpe încolăcit pe lîngă o*

creangă, cu gura în jos, și din gura lui cădea verin în gura omului. MARIAN, I. 465. *Șerpele șede și... Din coadă verin... picură*. ȚIPLEA, P. P. 30, cf. CANDREA, Ț. O. 43, CABA, SĂL. *Aveți... Un șerpe spînzurat, Din gură verin îi cură*. BÎRLEA, B. 50, cf. DIACONU, VR. 270, CHEST. VI 83/6, 8, 9, 11, 13, 16, 17, 18, 20, 21, 25, 26, 28, 31, 33, ALRI I 189/93. *Șearpele ce-mi făcea?... Venin din coadă-i pica, Branîștea c-o aprindea*. BALADE, I, 332. ♦ (În descîntece) *Dedi di peliți, pelița di carne, carne di os, os di folos, veninul pe os în gios (a. 1784)*. GCR II, 138/11. *Pășerică dalbă...! Trei picături din tine-au căzut. Una de lapte, una de vin și una de venin*. ALECSANDRI, P. P. 271. *Ieși, venin, Din mîină și din pulpă, Din palmă și din talpă*. TEODORESCU, P. P. 395. *Cine a auzi povestea Să-și beie apa, Șerpele să-și beie veninul*. ȘEZ. I, 118. *Ieși, venin, din mîină, din palmă și din talpă, Din oscior și picior*. FOLC. MOLD. I, 209. *Voinice șerpe, ia-ți mușcătura, Ia-ți umflătura, Ia-ți veninul*. ib. 232. ♦ (Prin sinecdocă) *Din tot ce era bogăția pădurii, învăța a cunoaște ce-i bun: fructele, ciupercile dulci, rădăcinile. Era deprins să cunoască și veninurile și să se ferească de ele*. SADOVEANU, O. XI, 140. *Pentru fiare avea... fuga, peștera de aproape, ochiul și mirosul, pe cînd veninurile aveau o viclenie ascunsă și tăcută*. id. ib. ♦ F i g. *Mă așteaptă balaurul desnădăjdurei ca să verse în mine veninul*. POENARU, în ARH. OLT. XIII, 360. *Timpuriu, floareo, ai răsărit... Mă tem că te va ucide A brumei aspre crudul venin*. ASACHI, S. L. I, 114. *Noutatea aflată de la colegul meu m-a înșepenit ca o aspidă. În cîteva ore, veninul mi-a circulat prin tot sîngele*. GALACTION, O. 106. *Se încolăcesc umbrele șerpilor ce-și varsă veninul înserării*. CAMIL PETRESCU, T. III, 500. *Crivățul se zburli și se umflă, șuierător balaur cu mii de limbi din care sufla venin de ger*. VOICULESCU, P. I, 2. *Ghimpii și veninul vieții i se descopăr la orice cotitură și la orice perspectivă nouă*. SADOVEANU, E. 259. ♦ (Rar; la pl.) Feluri, varietăți de venin (1). *Contra veninurilor de nevăstuici de pădure ajută zamă de cocoš bătrîn*. MARIAN, O. II, 241, cf. ENC. ROM. II, 848. *Prietenul meu s-a specializat în studiiu veninurilor de șarpe*. VINEA, L. I, 259. *Unele veninuri, de exemplu cel de albină, sînt folosite în medicină*. LTR². *Veninurile sînt alcătuite din substanțe proteice*. FAUNA R. P. R. XVI₂, 130. ♦ F i g. Răutate (I 1); dușmănie, ură; (concretizat) vorbă, atitudine, comportare, faptă etc. care trădează răutate, dușmănie, ură. *Limba nimea nu o poate de oameni muia, să nu se fie amu rău, ce e plină de venin... cu aceiaia blăstem oamenii (cca 1569-1575)*. GCR I, *10/7. *Și-și varsă veninul... pre toți creștinii..., de-i muncea și-i rănea cu multă învățatură a dracului*. MOXA, 380/4. *O! îndrăcite a voitiorului de rău veninuri, ce nu scorneste limba amară a neprietinului*. M. COSTIN, O. 102. *Pricini, macar că adevărate, însă nu fără venin amestecate, arunca și lucrul oarecum mai greu decît era a-l arăta silea*. CANTEMIR, I. I. II, 235. *Rău au fost inima lui plină di viclesuguri... și să nevoia să facă venin, să-l arunce asupra capului stăpînă-său*. R. POPESCU, CM I, 504. *El, neputînd suferi să ascună... înlăuntru veninul său, arăta de față răutatea sa*. MINEIUL (1776), 143^{v2}/15, cf. POLIZU. *El critica fără patimă, fără interes și fără venin*. GHICA, S. 62. *La aceste cuvinte fanariotul îngălbeni, căci înțelese tot veninul satiric ce conținea într-însele*. FILIMON, O. I, 250, cf. 153. *Reverși fără muștrare venin și clevetire*. ALECSANDRI, ap. IORGA, S. D. XVIII, 95. *Varlaam, înfuriat contra calvinilor pentru eresurile lor și veninul cu care voiau să învenineze pe români, se puse de scris și tipări o sumă de cărți românești*. ARHIVA, I, 621. *Cosmopolitismul învelit în diverse forme, ca toate veninurile, tînde a distruge unul din izvoarele în care rezidă resortul celei mai puternice energii*. REV. CRIT. I, 329, cf. BARCIANU. *Potopul lui Noe n-a avut alîta apă ca să înecă sărmana omenire, cît venin s-a revărsat din vorbele-i hodorigite*. HOGAȘ, DR. I, 38, cf.

RESMERIȚĂ, D., CADE. *Dumnezeu se întristează că omul îi gonește țâra sa și crede veninul diavolului.* POPA, V. 98. *După cât poți auzi și înțelege și Măria ta, acest George Vodă se îngrașă de veninuri și răutăți.* SADOVEANU, O. X, 238, cf. XIV, 41, SCRIBAN, D. *Ochii ei fulgerară de minie și mă săgetară cu veninul cel mai omoritor.* MIHĂESCU, D. A. 51, cf. DL, DM. *Autorii... au de obicei ambiții literare și patimi politice. Operele lor învederează acest amestec de vers și venin politic.* IST. LIT. ROM. II, 129, cf. M. D. ENC., DEX.

2. (Învechit și popular) Substanță toxică preparată de om (din plante otrăvitoare), care, introdusă în organism (1), provoacă tulburări importante, leziuni grave etc. și uneori moartea. V. o t r a v ă (1). *Veninul purtătoriu de moarte.* MARDARIE, L. 296²/2. *Dumnezău sfinte, tu mi-audzi glasul... și de pizzașii în derădică... Că li-i tăioasă limba ca spata, Cu venin iute li-i arcul gata.* DOSOFTEI, PS. 204/15, cf. LEX. MARS. 250, KLEIN, D. 454. *Muiera care pă al său bărbat... Cu venin... L-au omorât... O duc unde-i văpaia mai mare.* BUDAI-DELEANU, Ț. 318, cf. id. LEX., LB. *Veninul sau otrava este orice materie... mai mult sau mai puțin vătămătoare vietăților i oamenilor și adeseori aducătoare de moarte.* AR (1829), 83¹/31. *Cup-a deșertat-o... c-otrava ce i-am gătit; Veninul într-al său sînge mîna lui a risipit.* HELIADE, O. I, 457. *În turbare... balele ca și veninul lucră în om.* ANTROP. 50/15. *Acel rege, spre a se feri de a fi înveninat, se deprinsăse a mînca în toate zilele o mică porțiune de venin.* ASACHI, S. L. II, 227, cf. VALIAN, V., ISER. *Este un venin primejdios în toate întîmplările.* MAN. SĂNĂT. 8/17. *Ajunsesă ca să nu mai cuteze nici a mînca de frică ca să nu-i dea cineva venin.* BARIȚIU, P. A. I, 73. *Egeu... a lepădat cupa cu venin.* ARISTIA, PLUT. 11/29, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D. *Îi adusesă în stare a nu mai voi să moară, cu toată iuțea veninului ce băuse cu cîteva momente mai înainte.* FILIMON, O. II, 196. *Ca să scap eu țara d-a ta răzburare... Chiar în astă noapte am băut veninul.* BOLINTINEANU, P. I, 63, cf. LM, DDRF, BĂRCIANU, SBIERA, F. S. 137, ALEXI, W., TDRG. *Fierul zburător e uns cu venin.* PĂRVAN, G. 100, cf. RESMERIȚĂ, D. *Spre templul lui Zamolxis în taină-și poartă pașii și-n cinstea lui închină o cupă de venin. Decît să fie robii soldatului străin.* EFTIMIU, I. 145, cf. SCRIBAN, D. *Te-am otrăvit..., am pus un strop de venin.* ARGHEZI, S. X, 243. *Veninul mi-ar fi mai dulce să-l beau.* V. ROM. septembrie 1954, 39. *Doza mortală pentru om este de 10-15 miligrame venin.* BELEA, P. A. 163, cf. DL, DM, DEX. *Nu-i zîn roș mormonzău, Ci-i verin de cel mai rău... Numădat-o-nghițit... Și odat-o țî murit.* CANDREA, Ț. O. 43. *Mă duc să nu mai vin, Pentru că mi-ați dat venin. Eu pre voi că v-am iubit, Iară voi m-ați otrăvit.* BALADE, III, 176. *Nici păharu n-o fo plin, Jumătate-o fo venin.* FOLC. TRANSILV. I, 453. ◊ (Ca termen de comparație) *Cauze nevăzute... izbesc... ca un venin subțire și întîrziator.* MAN. SĂNĂT. 24/20. *A avut și interesul să strecoare supărarea aceasta, ca un venin, în sufletul stăpînului său.* SADOVEANU, O. XI, 76. *Nesupunerea... se infiltrează ca un venin prin literatura sa, corupe legitimitatea faptelor relatate, dizolvă legăturile legiuite.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 1, 15/2. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Veninul molemii nu era pentru ele decît ceea ce este aluatul dospitoriu cîtră o plămădeală de făină.* VEISA, I. 13/12. *Veninul peștei..., împuindu-se în sîngele omului, produce îndată inflamație și cangrenă omoritoare.* CORNEA, E. I, 116/34. *Veninul captorii biruise toată vlagă voinicască a trupului acesta uriaș.* POPA, V. 158. ◊ (Prin sinecdocă) *Unde fi-i, moarte, veninul? (a. 1661).* GCR I, 182/28. ◊ F i g. *Nu cu picătura, ce cu vadra în vasul înțelepciunii veninul nebunii ș-au vărsat.* CANTEMIR, I. I. I, 146. *Vai! ca și voi eu nădejdea O chemam cu sete mare, Ș-al meu duh amăgit foarte Bău plin de-ncredințare Al său venin.* HELIADE, O. I, 86. [Femeia] *cumpără și vinde ale sale frumusețe, Mestecînd înșălăciunea*

ș-a plăcerilor venin! ASACHI, S. L. I, 65. *D-ta n-ai iubit, doamnă? Nu știi ce venin este acesta?* NEGRUZZI, S. I, 50. *Gura ta de miere Nu cunoaște fiere; Buza-ți ca seninul N-a ajuns veninul Ce noi bem turbați.* BOLLIAC, O. 78. *Ce? Moartea doar nu varsă și-n cupa-ți aurită Veninul în plăcerea ce fie a zîmbit?* BOLINTINEANU, P. II, 187. *Venin-amărăciunii îl voi bea chiar din plăceri.* MACEDONSKI, O. I, 72. *Dumnezeule creator!... de ce ai închis veninul într-un vas atît de frumos?* I. NEGRUZZI, S. IV, 154. *Simțea că robia ei acum e dulce, deși cînd n-o vedea i se părea plină de venin și de miasme rele.* AGĂRBICEANU, L. T. 355. *Aș vrea din cîntec dulce leac să iau -, Și el venin îmi picură, fierbinte.* ARH. OLT. XII, 394. *Veninul a picurat clipă cu clipă în noi ca într-o cupă a urei.* SADOVEANU, O. XXI, 528. *Femei, potire cu venin, Miros de fîn stropit cu soare, Lăsați-mi jalea să-mi închin.* ARGHEZI, VERS. 702. *Cînd a văzut sîngele, a băut veninul bestialității... și s-a îmbătat de voluptate singeroasă.* VIANU, L.U. 49. ◊ *Rachiu de venin v. r a c h i u (1).* ◊ E x p r. *A turna venin în cineva (sau în sîngele cuiva) = a produce cuiva un rău, o suferință. Afacerea bazilicii turnă... venin... în sîngele lui Pomponescu.* CĂLINESCU, B. I. 476. (Cu parafrazarea expresiei) *Mă gîndeam că numai astfel poate plăti invenția scrisului veninul pe care-l toarnă în noi misivile cu vești rele.* SADOVEANU, O. X, 21. ◊ (Rar; la pl.) Feluri, varietăți de venin (2). *De duhurile vărsatelor veninuri toți ne-am amețit.* CANTEMIR, I. I. I, 147. *Pricinele acestei dureri sînt materiile metalice, oșetirile vinașelor și veninurile.* CORNEA, E. I, 96/28. *Vechea medicină face o întrebuintare vinovată cu veninuri, pricini de alte nouă boale.* MAN. SĂNĂT. 10/16. *Uricioasa pîne și uriciosul vin... sînt niște veninuri mai mult sau mai puțin domoale.* ib. 22/27, cf. 23/8. *I-au dat să beie veninuri. S-a bolnăvit... și nu tîrzie vreme a murit.* SADOVEANU, O. IX, 39. ◊ P. e x t. *Toxicitate; nocivitate. Șfîrșise operația smulgerii musteșelor (care, roase de veninul argintului viu, ieșeau cum le atingea).* NEGRUZZI, S. I, 209. *Ocupînd într-adins pozițiunile cele mai excepționale, o seamă de români au reușit a scăpa în Dobrogea de veninul marelui mare.* HASDEU, I. C. I, 226, cf. DL.

3. P. a n a l. (Învechit și popular) Fiere. *Stomahul rău, din bune bucate, venin și greutate dobîndește.* CANTEMIR, I. I. II, 21. *Cuvintele acestea... au lucrare puternică, a trage veninul și flegmele și să curățe trupul de toate reuțățile.* ANTIM, P. 55. *Mîncările nemăcinate în stomah putrăzesc și nu dau bolnavului noțef, adecă hrană, ci tot venin.* PETROVICI, P. 327/13, cf. LB. *Curățenia spală și curăță și deșartă bolile, veninul și mistuiala cea stricată și năpădită din stomah.* PISCUPESCU, O. 213/21. *Lucrează... împotriva gîlbănărei, astîmpără veninul și vindecă umflătura și întărirea ficatului.* DRĂGHICI, D. 31/14, cf. VALIAN, V. *Adeseori se pierde gustul omului... Aceasta se întîmplă în urma boalelor mari sau din pricina veninului celui mult.* CORNEA, E. I, 7/6. *Dacă ar supăra veninul pe bolnav, să caute doctorul să-l curățe.* id. ib. 68/32, cf. ISER, MAN. SĂNĂT. 6/26, POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D. *Giupîneasa Safta... era naltă, uscată, galbănă de venin.* ALECSANDRI, O. P. 70, cf. COSTINESCU, LM, DDRF, PHILIPPE, P. 163, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Bolnavul de venin simte că un boș se tot urcă pã la gît.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 183, cf. CANDREA, F. 345. *În unele boale de stomac și de ficat unii bolnavi varsă venin.* BIANU, D. S. 314, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Oftă, înghițînd veninul care i se suise în fundul gurii.* SADOVEANU, O. X, 97, cf. SCRIBAN, D. *Zăcea lîngă el fără putere, stoarsă de vlagă, și dădea din ea venin alb.* CAMIL PETRESCU, O. I, 232, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Cîntă paserea pe-o floare Pentru-o fată care moare, Cîntă paseruca-n spin, Copila scoate venin.* ALECSANDRI, P. P. 231, cf. H II 155. *Frunză verde rosmalin, Mîndra mea varsă venin.* DOINE, 127. *Cîntă cucul pe pelin, Barbu mi-și varsă venin.* ȘEZ. I, 144. *Țarca, dacă o frigi și o mîninci, curăță stomacul de venin și-i bună de leac*

pentru ofițoși. GOROVEI, ap. CADE. *De voi zice, vorbă să face; de nu voi zice, Venin să face* (= gândul nemărturisit provoacă frământări sufletești). Cf. PANN, p. v. I, 14/21, ZANNE, p. II, 538. ◊ (Ca termen de comparație) *Spurcăciunea se cobora iar repede în rîzina răscolită de vîrsături acre și galbene ca veninul*. VOICULESCU, p. II, 254. *Îl vedea... pe Paraschiv, privind-o cu ochii lui verzi ca veninul*. BARBU, G. 275. ◊ E x p r. **A face** (ori **a-i face cuiva**) **venin (de moarte)** sau **a pune** (ori **a-i pune cuiva**) **venin la inimă** = a (se) supăra foarte tare, a (se) enerva, a (se) mînia. *Am să-mi arăt puterile chiar de aici de pe loc, în ciuda spinului, ca să-i punem venin la inimă*. CREANGĂ, p. 235. *Amabilul Fănică trebuie să facă venin de moarte...! Mă arestează, atît mai bine pentru mine!* CARAGIALE, o. VI, 115, cf. DDRF, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. *M-ai prăbăluit distul și mîi-ai pus... verin la inimă*. O. BÎRLEA, A. P. I, 398, cf. ZANNE, p. II, 799, PAMFILE, C. 54. *Șez la masă să mînc, Bag în gură cu suspin, Pun la inimă venin*. ȘEZ, I, 107. *Mînc pîni și beu vin, Pun la inimă venin*. CARDAȘ, C. P. 67, cf. GRAIUL, I, 322. (Cu inversarea construcției) *Să te duci..., că mult venin mi-ai făcut tu*. T decembrie 1964, 26. *În neagra străinătate... Mînc pîne și beau vin, La inimă pun venin*. FOLC. MOLD. I, 347. **A fierbe de venin** = a fi foarte furios, foarte mînios (I1). *Degeaba te ascunzi sub masca asta de supărare. Înăuntru fierbi de venin*. H. LOVINESCU, T. 198. (Învechit) **A-și sparge** (sau **a-și răcori**) **veninul** = a se liniști, a se potoli (I1), a se calma. *Voiam să-mi sparg veninul, să uit cele trecute*. HELIADE, o. I, 172. *Batjocoresc pentru ca să-mi mai recoresc veninul, căci simt o ură neîmpăcată în contra omenierei*. ALECSANDRI, T. 1664, cf. TDRG. ◊ F i g. (Adesea construit cu vorbe ca „a-și vărsa”, „a-și descărca”, „a-i clocoti”) *Amărăciune, supărare, suferință, necaz (I); enervare, furie, mînic (I), Hamleonul, adăogînd veninul a-și vărsa, dzisă*. CANTEMIR, I. I. II, 25. *Gustarea [în iad] nu dobindește altă cevași fără numai amărăciuni și veninuri (a. 1700)*. GCR I, 338/37. *Pas de dormi, pas de te culcă, plin de venin și necaz!* PR. DRAM. 110. *Zîmbetul este pe buze, dar veninul sau întristarea stăpînește inima*. MARCOVICI, D. 149/1, cf. id. C. 70/11. *Îndată ce să mînie și să-nvită-a lui venin, De o barbară urgie ș-artiștii este plin*. ASACHI, S. L. I, 160, cf. BOLLIAC, o. 75. *Acele dulci suspinuri... Se schimbară-n chinuri, Și bucuria noastră în otrăvit venin!* ALEXANDRESCU, o. I, 145. *Vechile lui amante... au început... chiar a murmura de necaz. Nu știau însă amune pe cine să-și descarce veninul*. SION, p. 135, cf. COSTINESCU. *Iară tu, poetul meu, Poți să verși veninul tău... Și să nu îneci în reu Zilele cele puține*. BOLINTINEANU, p. II, 263. *Cu versu-i iute și arțăgos, cu limba-i mușcătoare... își vîrsă fără cumpăt veninul asupra nenorocitului Licamb*. ODOBESCU, s. I, 50. *Amorul este o nenorocire și fericirea ce mi-o oferi venin*. EMINESCU, P. L. 86. *Tot acest venin, toată această mînie se aduna la un loc*. SLAVICI, o. I, 164. *Am zîmbit..., uitînd veninul care-n suflet mi s-a strîns*. MACEDONSKI, o. I, 97. *Era vînat la față, îi clocotea veninul-n inimă, dar... nu scotea o vorbă*. VLAHUȚĂ, S. A. II, 12, cf. DDRF, COȘBUC, AE. 14, BARCIANU, ALEXI, W. *Stăm așa, cu ochii duși în stele, În inimă simțindu-ne veninul*. GOGA, POEZII, 209, cf. RESMERIȚĂ, D. *Veninul... se îngrămădisă în inima sa împietrită*. M. I. CARAGIALE, C. 12, cf. CADE, SADOVEANU, o. XX, 241, XXI, 18, SCRIBAN, D. *Și cînd, clocit o vreme, cocea-ndestul veninul, Hain, mințit, poporul își cotropea vecinul*. ARGHEZI, VERS. 392, cf. id. s. v, 23. *De două ori, plin de venin, ca soț și ca eventual amant, ... luă în primire... pe Emmi*. CĂLINESCU, s. 259. *A cunoscut frenezia creației dospită în veninul neajunsurilor materiale*. PERPESSICIUS, M. I, 52. *Între slavă și veninuri, Mă-ncearcă boală ca un cîntec*. BLAGA, POEZII, 141, cf. DL, DM. *Nu mai visul lui întrece Cu deznădejde și venin Fruntea mea lină și distantă*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 28, 6/1, cf. DEX. *Cîte zile trec și vin și n-aduc numai venin*. FOLC. TRANSILV. III, 28. *Plîng,*

măicuță, și suspin C-a mea inimă-i venin. FOLC. MOLD. II, 499, cf. ZANNE, p. II, 799.

4. P e x t. a) (Prin Olt. și prin Transilv.) Puroi¹ (I). Cf. ALR I/h 130.

b) (Prin Olt.) Varice². Cf. ALR I/h 126.

c) (Regional) Dalac (Rășinari – Cisnădie). *Ca să scape vita de venin, o aleargă pînă asudă, apoi i se toarnă pe gît ½ litru de oțet nu prea tare*. PĂCALĂ, M. R. 272.

5. (Regional) Epitet depreciativ pentru un cal bătrîn, slab și neputincios (Făurești – Drăgășani). Cf. DR. v, 239.

- Pl.: (rar) *veninuri* și (regional) *venine* (TEODORESCU, p. P. 440).

- Lat. *venenum*.

VENINĂ vb. I. (Învechit și popular) I. T r a n z. A otrăvi cu venin (1, 2). *Un feliu de mușcă mitiutică... iesă la cîmp, la dobitoace, ... le mușcă, le veninează și cele mai multe mor*. ANON. BRÎNCOV., CM II, 311, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *L-ar fi pripit moartea, precum se pare veninat de soția sa, carea nu putea suferi tiraniile făcute de Enric*. SĂULESCU, HR. I, 169/8, cf. POLIZU, LM, DDRF, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. *Cu gura M-a mușcat, Cu limba M-a înțepat, Cu dinții M-a veninat*. TEODORESCU, p. P. 396. *Îl mușcă, îl venină*. ȘEZ, VII, 89, cf. FRÎNCU – CANDREA, M. 89. ◊ F i g. *Balaurul cel din veci neadormit... veninează neîncetat toată credința și unirea*. PISCUPESCU, o. 42/13. *Apăsînd universul Subt sîngeroasa ei gheară, Sfișie, venină, stinge (Furia, turbata hiară) Duhul vecinicii hrîniri*. HELIADE, o. I, 84. ◊ R e f l. *Unii zic că... a perit de sine, ... alții că s-a veninat singur și alții că inemicii sei noaptea... l-au sugrumat*. ARISTIA, PLUT. 87/7. ◊ (Învechit) A face să devină otrăvitor (1). *Țăranii veninau finîinele, ardeau spitalele pline de rezbeltori*. FILIMON, o. II, 61. ◊ F i g. (Învechit) A înrăutăți; a face să devină greu de suportat. *Ceapa... Pleacă, necăjită-i toat-a ei putere, Veninînd vîzduhul de cătran și fiere*. PANN, p. v. I, 122/26. *Hrîniți tot din calomnie, Tartușilor! – Farisei! – Voi, ce-mi veninați exilul*. BOLLIAC, o. 210.

2. T r a n z. și r e f l. F i g. A (se) amări, a (se) supăra, a (se) necăji, a (se) mînia. *A sa prea iubită inimă ș-a veninat*. PANN, E. II, 94/18. *Omul, de n-ar oțta, Cu totul s-ar venina*. TEODORESCU, p. P. 276, cf. ALR I 1 563/800.

- Prez. ind.: *veninez*, pers. 3 și (învechit și regional) *venină*.

- V. *venin*.

VENINĂRIȚĂ s. f. I. Plantă erbacee din familia scrofulariacee, cu florile albe sau trandafirii, care crește în locuri umede sau mlăștinoase și care este folosită în medicină pentru proprietățile ei iritante și purgative; avrămeasă, (regional) milostivă (v. m i l o s t i v III 2), potroacă¹ (4), mila-Domnului (v. m i l ă I 6) (*Gratiola officinalis*). Cf. HEM 2182, CONV. LIT. XXIII, 1060, BRANDZA, FL. 349, DAMÉ, T. 188, BARCIANU, JAHRESBER. VIII, 101, GRECESCU, FL. 434, BIANU, D. S., TDRG, PANȚU, PL., CADE, SIMIONESCU, FL. 282, ENC. AGR., SCRIBAN, D., DL, DM, BORZA, D. 79, 300, FLORA R. P. R. VII, 500, PRODAN – BUJA, F. I. 436, M. D. ENC., DEX.

2. (Bot.; regional) Barba-boierului (*Ajuga laxmanni*). Cf. BORZA, D. 13, 300.

- Pl.: *veninarițe*.

- **Venin** + suf. -arițe.

VENINAȘ s. n. (Rar) Diminutiv al lui *venin* (I). (Fig.) *Am și un venin discret... Un veninaș, zero virgulă doi la sută. Îl secretez pe furis, în comisiile oficiale de cumpărare de tablouri*. ARGHEZI, s. XIX, 234.

- Pl.: ?

- **Venin** + suf. -aș.

VENINĂT, -Ă adj. **1.** (Învechit și regional; despre unele animale și plante sau despre organe, secreții etc. ale acestora) Veninos (**1**). *Șarpele veninat... împlă a omori oamenii de multe ori.* CORESI, EV. 202. *Feriți-vă de păcate ca de un șarpe veninat.* VARLAAM, C. 297. *Venim la munte nalt, unde nice soarele nu lucea, nice copaci era, nice verdeață, numai gîngăni veninate.* DOSOFTEI, V.S. octombrie 79^f/21. *Acolo să săvîrșiră mîncați de acele muște veninate.* id. PS. 242/7. *Năpîrcă, neam de șarpe prea veninat.* CANTEMIR, I. I. I, 17. *Nu domni sau oameni să par că au fost, ci mai răi și mai cruzi... decît aspidelile și vasiliscii cei otrăviți și veninați.* C. CANTACUZINO, CM I, 19. *Muște veninate... ies primăvara la Cerneți de fac multă pagubă oamenilor în dobitoace.* ANON. BRÎNCOV., CM II, 311, cf. LEX. MARS. 250, BUDAI-DELEANU, LEX. *Fiarăle și gadenile... celi spurcate și veninate vor ieși la țărurile mării* (a. 1815). GCR II, 217/12, cf. LB. *O înfricoșată tigroaie, ... deschizîndu-și gura, își rînje dinții cei veninați.* DRĂGHICI, R. 46/2. *Prin mușcarea de șarpe veninat... în puțin timp se surpă viața.* ANTROP. 92/7, cf. VALIAN, V., ISER, POLIZU. *În țara noastră nu se află scorpii și aspidelile, nici pantere, hiene sau șerpi veninați.* FILIMON, O. II, 14. *Francezul Nicot... aduse în Europa această veninată plantă, ce distruge cu încetul genul uman.* id. ib. 35, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *La cincisprezece ani ai tinereții Va muri d-un șarpe crud și veninat.* BOLINTINEANU, P. I, 271, cf. ODOBESCU, S. III, 297, DDRF, BARCIANU. *Albinele cari se pun pe șerpi devin veninate și, cînd te-ar mușca, se va umfla mai rău carnea și te va ustura cumplit.* MARIAN, INS. 189, cf. ALEXI, W., DL, DM, DEX, ȘEZ. IV, 133. *D-zeu să ne păzească De pară, de foc, De ceas fără noroc, De șarpe veninat.* IZV. XIII, 326, cf. ALR I I 181/810, 820, 874, 878, I 184/878. ◊ F i g. *Fiindu-mi omorît sufletul de greșale și căznit cu mușcătura cea veninată.* MINEIUL (1776), 25^r/1. *Subt aer de blîndețe, urmam a mea turbare, Și gheara-mi veninată în inimi înfigeam.* ALEXANDRESCU, O. I, 294. ◊ F i g. (Despre oameni) Rău (**A I I**); dușmănos; (despre manifestări, stări, acțiuni etc. ale oamenilor) care trădează răutate (**11**), dușmănie, ură; care este determinat, provocat de răutate, de dușmănie, de ură. *Deade lor Dumnezeu duh veninat, ca ochii lor să nu vază și urechile lor să nu auză.* CORESI, L. 258/5. *Aflat-am pre acest bărbat veninat, carele face... gîlceavă.* N. TEST. (1648), 167^r/16. *Pizmașilor, pînă cînd veș împlă zăludzi..., veninați și cruzi?* DOSOFTEI, PS. 199/2. *Să fim păziți... de toată lovirea cea veninată a diavolului.* MICU, ap. GCR II, 184, cf. TICHINDEAL, F. 153/4. *Ești în stare, cînd n-ai mai avea pă cine să sfișii, să iei de fîntă la... veninatele tale glume chiar pă stăpînul tău.* VOINESCU II, M. 82/1. *Cum e din natură foarte veninată Se-mbrăcă îndată iute, cu minie.* PANN, P. V. I, 122/18.

2. (Învechit și regional; despre lichide, substanțe etc.) Veninos (**2**). *Cu aceleași veninate și fărîmăcate drojii viți să îmbătați?* CANTEMIR, I. I. II, 163, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, VALIAN, V., ISER, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., DL, DM, DEX. ◊ F i g. *Ah! moarte, făr de sămțire, La răoa me pătimire. Cu început minunat Și cu sfîrșit veninat* (cca 1800). GCR II, 183/4.

3. (Învechit; despre ființe) Otrăvit cu venin (**2**); căruia i s-a dat sau care a luat venin; care s-a intoxicat sau care s-a omorît cu venin. *Pînă la 959 împărăți Constandin 6-le Porfiroghenitul... și la 959 muri veninat.* SĂULESCU, HR. I, 159/22, cf. VALIAN, V., PONTBRIANT, D., LM.

4. (În descîntece; despre răni) Infectat; (despre boli) care provoacă infecție. *Ieși... Bubă veninată..., Să fugi, Să te duci.* TEODORESCU, P. P. 358. *Fugi, izdate veninate, Din tălpi, de sup tălpi, Din genunchi, de sup genunchi.* GRAIUL, I, 95.

- Pl.: veninați, -te.

- V. venina.

VENINĂTOR, -OĂRE adj. (Învechit; despre unele animale și plante sau despre organe, secreții etc. ale acestora) Veninos (**1**). *Izvodirea ce de pierire și de osîndă a lui Lutir Martin este mai omoritoare decît aspidelile... cea veninătoare.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 81^r/13. *Arunce-l în deșerturi lipsite d-orice floare, Pe unde nu s-arată nici om, nici zburătoare, Ci șerpi veninători.* MUREȘANU, P. 66/9.

- Pl.: veninători, -oare.

- Venina + suf. -ător.

VENINIȚĂ s. f. (Regional) Vietate care are venin (**1**). SCL 1975, 263. ◊ (Într-un descîntec) *Veninița prestița Apucă de pielița; Pelița de carne, Carnea de os.* CHEST. V 169/4.

- Pl.: veninițe.

- Venin + suf. -iță.

VENINÓS, -OĂSĂ adj. **1.** (Despre unele animale și plante sau despre organe, secreții etc. ale acestora) Care este purtător de venin (**1**); care are venin; care poate otrăvi (**1**); otrăvitor (**1**), înveninat, (învechit și regional) veninat (**1**), (învechit) veninător, (regional) pelinat (**2**). *Fiară cumplită, ... scorpie veninoasă, șarpe mușcătoriu.* MOXA, 371/21. *Pustia Cadis la muntele... Sinaiului foarte-i vestită de gadini și de gîngăni veninoase.* DOSOFTEI, PS. 94/7, cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX. *Se află o iarbă..., asemenea petrungeiului, însă e foarte veninoasă, de carea, mîncînd omul mult, poate și muri.* PETROVICI, P. 208/10, cf. LB. *Ciupercele veninoase au o formă, o față ce după ochi îți spun că nu se cade să le mînci.* HELIADE, O. II, 364, cf. I. GOLESCU, C. *Ciupercile... să întîmplă a fi veninoasi.* DRĂGHICI, D. 209/13. *Unele animale mîncă plante veninoase de care oamenii îndată ar muri.* ALBINET, M. 117/3, cf. 128/12, VALIAN, V. *Rugăciunile nu le apără caii împotriva muștelor veninoase* (a. 1845). BARIȚIU, C. II, 299. *Apoplezia înveninării... se întîmplă... din măsalar, din cucută, din bureți veninoși.* CORNEA, E. I, 23/14, cf. 116/30. *Clasă ciupercelor se deosibește foarte mult de a tutulor celorlalte... prin marele numeri de indivizi veninoși.* BREZOIANU, A. 234/7, cf. ISER. *A pus prin bălți și niște ierburi veninoase de care cum bea... piereau, cu sutele, și ei și caii.* NEGRUZZI, S. I, 171, cf. II, 18. *Nici fiare veninoase, nici plante ce-otrăvește, ... Urs-alb, hienă, tigră, viperă, n-or întîlni.* BOLLIAC, O. 134. *La un incendiu, ... au fost siliți să se lase să arză mai multe fiare sălbatic și veninoase.* GHICA, S. 572, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D., ALECSANDRI, P. II, 14, COSTINESCU, CIHAC, I, 310, LM, BOLINTINEANU, P. I, 207. *Despre furnici ni se spune că... au stupit veninos, cu care împoașcă.* CONTEMPORANUL, I, 102. *Se zăreau cițiva copaci... și niște tufiș sălbatic, pe unde mai totdeauna ciubează șerpilor cei veninoși.* ODOBESCU, S. III, 251. *Au trecut... prin codri și pustietăți... îngrozitoare, în cari fojgăiau... aspidelile veninoase.* CREANGĂ, P. 94. *Nutrețul său de frunte sînt diferite semințe de plante, chiar și de plante veninoase.* MARIAN, O. I, 387. *Nu-i păcat să ucizi un șarpe veninos.* CONTEMPORANUL, VII, 308, cf. DDRF, BARCIANU. *Caii... scutură capetele copleșite de muști și de viespi veninoase.* IORGA, P. A. I, 92, cf. TDRG. *Șerpilor veninoși au... doi colți găuriți, în falca de deasupra, prin cari își varsă otrava.* ATILA, P. 86, cf. RESMERIȚĂ, D. *Animale... - ca vipera cu corn, cea mai veninoasă viperă a Europei, ... - s-au răspîndit atît în Banat, cît și în Oltenia.* ARH. OLT. V, 4. *Piei, năpîrcă blestemată! ... Uite, paloșul și-acumă-i plin de sînge veninos!* EFTIMIU, I. 129, cf. CADE. *Prea s-ar înmulți șerpilor veninoși... dacă [cocoștîrcul] n-ar mai da razna printre ei.* SIMIONESCU, F. R. 98. *Se dă în vînt după albine și viespi, de a căror ace veninoase nu se teme.* id. ib. 121, cf. id. FL. 183, POPA, V. 121. *Măruntaiete spurcate clocoteau ca niște șerpi veninoși.* VOICULESCU, P. II, 290. *Se gîndește să-mi dea ciuperci veninoase.* SADOVEANU, O. XVII, 300. *Vipera*

este unul din reprezentanții șerpilor veninoși. ENC. AGR. V, 854, cf. I, 21, 46, 82, SCRIBAN, D., CONSTANTINESCU, S. I, 67. *Fata declară că un dragon veninos a silit-o să meargă cu el.* CĂLINESCU, B. 43. *Ne vorbește... de scorpionii... de crocodili, de șerpi bizari și veninoși.* RALEA, S. T. I, 314. *Finețea și subtilitatea ei... îi dădeau... ceva din frumusețea unor șerpi veninoși.* CAMIL PETRESCU, O. III, 68. *Era o plantă de-a dreptul veninoasă.* V. ROM. ianuarie 1954, 213. *În același fel se produc și intoxicațiile cu alimente stricate... sau prin ciuperci veninoase.* BELEA, P. A. 148, cf. 163, DL, DM. [Cucuta este o] plantă foarte veninoasă. PRODAN - BUIA, F. I. 357. *Dinții veninoși, spre deosebire de ceilalți dinți, sînt mobili.* FAUNA R. P. R. XVI₂, 31. *Aproape toți șerpii au glande veninoase.* ib. 129, cf. 133. *Florile sînt folosite uneori ca medicament contra... mușcăturilor de animale veninoase.* FLORA R. P. R. V, 533. *Înțepă prada și-i varsă în rană sucul veninos al unor glande.* ZOOLOGIA, 62. *Cea mai veninoasă dintre ciuperci, ciuperca albă sau buretele viperei, lasă neschimbată lingurița sau banul de argint puse în contact cu ea.* ABC SĂN. 98, cf. M. D. ENC., DEX, ALECSANDRI, P. P. 216, CANDREA, T. O. 53, FRÎNCU - CANDREA, M. 89, BÎRLEA, B. 69, T. PAPAHAĞI, M. 236. *Spini veninoși.* IZV. XVIII, 9. *Balaorii trăiesc și la cîmp... Îs veninoși.* ARH. FOLK. VI, 161, cf. ALR I I 181, ALR II 6 575/250, ALR II/95, 310, ALR SN III MN h 746/102, h 753/250, ALRM SN II h 576/250, A I 12. ◊ (În descîntece) *Iediță, iediță, De pielită, Pielită de carne, Carnea de os, Osul de măduvă, Os veninos.* TEODORESCU, P. P. 395. *Viespe rău, Meri pe părău, Du-ți neam tău, Că ești din neam rău, Că ești veninos și primejdios.* MARIAN, INS. 221. *Șarpe veninos, Io te-oi pune gios.* T. PAPAHAĞI, M. 128. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Nici Tîfeu cel cu suflarea veninoasă, nici urgisita chimera... nu te vor mai scăpa.* ODOBESCU, S. III, 298. *Mușcătura lor e mai tot așa de veninoasă... ca și a unui șearpe.* MARIAN, INS. 202. *Nici nu-i pasă de mușcăturile ei veninoase.* SIMIONESCU, F. R. 15. *Nevăstuici bălțate, cu mușcătura veninoasă, încercau să se mlădieze prin gardurile pînzelor de fier.* VOICULESCU, P. I, 63. *Am simțit și eu mușcătura aceea veninoasă a fiarei.* SADOVEANU, O. XXI, 164. *Mușcătura... este foarte veninoasă.* ZOOLOGIA, 139. *Eu voi lăsa să crească iarba prin care să se vindece omul de mușcătura ta veninoasă.* IZV. XVII, 57. ◊ F i g. *Foametea și-a întins seceta în holdele noastre; suflarea-i cea veninoasă a zburat peste cîmpiile noastre.* HELIADE, O. I, 244. *Străjuiau pe înălțimi ruine semețe în falduri de iederă; zăceau crotopie de veninoasa verdeață surpături de cetății.* M. I. CARAGIALE, C. 38. *Începură să se răzlețească în orbentia unui amurg apocaliptic, care-i înghițea... în adîncurile gătlejurilor lui de balaur cosmic, din care vărsa rafale de vînt veninos.* VOICULESCU, P. II, 144. *În neagra strănătate... Bună-i pîinea și miezoasă, Dar la mijloc veninoasă.* FOLC. MOLD. I, 347. ◊ (Adverbial) *Furnici negre, mici... mușcă veninos.* MARIAN, INS. 232. ◊ F i g. (Despre oameni) *Rău (A I I); dușmănos; (despre sentimente, manifestări mai ales verbale etc.) care trădează, exprimă răutate (I I), dușmănie, ură; care este determinat, provocat de răutate, de dușmănie, de ură. Fatală fățarie... Și ură veninoasă, minciună vrăjbitoare.* HELIADE, O. I, 199. *Era rea și veninoasă Ca o viespe costelivă.* id. ib. 235. *Bațocura și cuvintele cele atingătoare... dovedesc un suflet veninos și răzbuțător.* MARCOVICI, D. 154/13. *Nu te mai fățărnic, tigoare veninoasă ce ești!* NEGRUZZI, în PR. DRAM. 466. *Domnii critici... veștejeră sau pierdură multe talente în prima lor aparițiune, prin veninoasele lor critici.* FILMON, O. II, 304, cf. CIHAC, I, 310. *Ochii săi... Cu greu mai îndreaptă săgeți veninoase.* BOLINTINEANU, P. I, 22. *Negru, cocoșat și lacom, un izvor de șiretlicuri, La tovarășii săi spune veninoasele-i nimicuri.* EMINESCU, O. I, 150. *Informațiuni de senzație, țesute cu observațiuni veninoase.*

CARAGIALE, O. II, 23. *Neatînsă de-a lor șoapte veninoase și vicleane, Îndărăt, în a lor cale, zvîrle piatra nepăsării.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 38, cf. id. D. 187, ALEXI, W. *Tăcea, sperînd că o să plece... vulpea aceea venetică, cu vorbă veninoasă.* PAPANAT-BENGESCU, O. II, 128, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Fără să știe cine a scris articolul, cel atacat a răspuns cu o notă veninoasă împotriva lui Ladima, personal.* CAMIL PETRESCU, P. 205. *Acțiunea acestor discipoli bizantini era mai puțin directă și mai puțin brutală; însă veninoasă și ascunsă.* SADOVEANU, O. X, 146, cf. SCRIBAN, D. *Într-un frumos cvatren ... a repudiat ura veninoasă.* CĂLINESCU, C. O. 283. *Coana Smărăndița îi aruncă o privire veninoasă.* V. ROM. februarie 1956, 66, cf. DL. *Petreceanu ceasuri întregi pînă seara tîrziu, într-o atmosferă de discuții pătimașe, aproape veninoase.* T. POPOVICI, S. 247, cf. DM. *El nu poate să se bată cu un bătrîn egoist, veninos și viclean.* V. ROM. ianuarie 1965, 53, cf. SCL 1970, 363, M. D. ENC. *Privind statuia Ucigașului, vedea desenîndu-se o întregă galerie veninoasă... Tatăl său era ultimul din această descendență atroce.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr.1, 29/2, cf. DEX, ALECSANDRI, P. P. 90. *Tinerică și frumoasă, Nu știam că-i veninoasă.* IZV. XIV, 230, cf. ZANNE, P. VI, 136. ◊ (Adverbial) *Era greu să mă distrugă cu „zelemeaua”: mușcam eu mai veninos.* M. I. CARAGIALE, C. 108. *Într-o vreme bolborosii veninos.* PREDĂ, M. 495. *Motzeanu... fulgera din cînd în cînd, veninos, tîmpla lui Varga, aflat în stînga lui.* T. POPOVICI, S. 318.

2. Care are, conține otravă (1); în care sau pe care s-a pus otravă; care poate otrăvi (1); care otrăvește; otrăvit² (2), otrăvitor (1), înveninat, (învechit și regional) veninat (2). *Mai aspăsat străpunge inimile decît săgeata veninoasă.* BOJINCĂ, A. I, 107/8. *Nu i-a zis că se cuvine să ia vreo băutură veninoasă să-și strice sănătatea și să-și puie în pericol viața.* ARISTIA, PLUT. 103/10, cf. 230/12, PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 310. *Voinicii noștri se chem vîntători, Au lănci veninoase.* BOLINTINEANU, O. 10, cf. DDRF. *Era tot ea, tot fata mea cea dulce, dar înțepată de ac veninos, otrăvită pînă-n mădulare.* PAPANAT-BENGESCU, O. I, 181, cf. CADE, ARH. OLT. XIX, 229. *Să prind din vîzduh sulita veninoasă, Din adînc azvîrlită... să te rănească.* BLAGA, POEZII, 80, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *A poruncit... să facă... un pahar de venin astfel că, puindu-l pe masă de piatră, să treacă printr-însa, așa să fie de veninos.* MARIAN, S. R. III, 265. ◊ P. e x t. (Învechit) Toxic; nociv. *Veninoase sînt... compozițiile de aramă precum: chicalazărul și mai multe vîpșele ce să fac cu dînsul.* AR (1829), 83²/2. *Clistirele au de scop d-a curăți mațele... de substanțele tossice (veninoase).* MAN. SĂNĂT. 165/6. *Bromul este un lichid roșu închis, prea veninos.* MARIN, PR. I, 21/31. *Arsenicul devine veninos, transformîndu-se în acid arsenic.* id. ib. 38/37.

3. (Învechit; despre oameni) Care suferă de exces de secreție biliară; (despre afecțiuni, manifestări etc. ale oamenilor) care se datorează unui exces de secreție biliară. V. b i l o s. Cf. LB, ISER, POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 310, BARCIANU, ALEXI, W., CADE. ◊ *Temperament veninos = temperament coleric. Temperament sîngeros, melanholic, veninos și flegmos.* EPISCUPESCU, O. I. 174/11. *Nasul cel cocîrjat... este un semn de mîrme și de ambițiune. Aceste persoane mai au încă și un temperament veninos (au mult venin).* FIS. 138/17. *Friguri veninoase = stare febrilă și toxică datorată unor tulburări biliare și digestive sau unor infecții. Aceste friguri se zic... veninoase, pentru că vin din aprinderea fierei, încălțarea singelui... și cacohimiile trupului.* CORNEA, E. I, 68/16, cf. MAN. SĂNĂT. 214/9. (Prin Ban.) *Limbă veninoasă = limbă încărcată, v. î n c ă r c a t.* Cf. ALRM II/I h 69/36.

- Pl.: veninoși, -oase. - Și: (regional) veninós, -oásă adj. DR. VIII, 153, 163.

- Lat. venenosus, -a, -um sau venin + suf. -os.

VENIRE s. f. Acțiunea de a veni și rezultatul ei.

I. 1. Deplasare către cineva sau către ceva; parcurgere a unui traseu pentru a ajunge la un anumit loc, la o așezare etc.; venit¹ (I 1), (învechit) viitoare (v. v i i t o r¹ II). V. apropiere. Cf. v e n i (A I 1). Nu făcu veste de venirea sa pre ulițe, ce îndată întră într-o casă. VARLAAM, C. 39. Să făcu alergare în toată tabăra pentru că s-au strigat la corturi venirea ei. BIBLIA (1688), 628²/3. Lupul, dară nicicum vinirea și apropierea dulăului neașteptînd..., îndată-și fugăi să dede. CANTEMIR, I. I. I, 95. Nu vom zăbovi cu venirea într-acolo (a. 1723). IORGA, S. D. XII, 22. 12 lei au cheltuit cu vinire la Eș, an la Bobotadză (a. 1742). BUL. COM. IST. I, 244. Vă facem în știre că luă Divanul înștiințare cum că mulți hoji s-ar fi prins la acel județ de la venirea armii încoace (a. 1790). PRAV. COND. (1780), 191. Auzind de venirea domnului și de opreala feciorilor săi, au ieșit întru întîmpinare cătră Craiova. ȘINCAI, HR. III, 96/24. Dorind grabnica venire a dum[itale] aice, rămîn al dum[itale] slugă supusă (a. 1828). IORGA, S. D. V, 278. Vream să-ți scriu în privința venirei încoace. VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 69. Cauza acestei grămădiri era ca să văză venirea plăeșilor cari intrau în oraș. SION, P. 259. Străbătînd genuni cu mersul, nesfirșită li-e venirea. COȘBUC, P. II, 75. Pe drum, la venire, Manuela se uitase pe cer. PAPADAT-BENGESCU, O. I, 368. Ei lasă în urmă pe calea venirii lor un scaun autohton în regiunea minieră a Arieșului. PANAITESCU, C. R. 235. La liziera de salcîmi (unde înfilnise, la venire, trenul de călători oprit în așteptare), am fost somat de santinele. BĂNULESCU, I. 82. ◊ (Prin extensiune) Dacă e cam vagă direcția de unde veneau aceste poveri..., ne vom lămuri asupra direcției de venire. PAMFILE, I. C. 4. ♦ Trecere; traversare. Această cronică pune venirea lui prin Moldova către Polonia tocmai în 1498. XENOPOL, I. R. IV, 93. El ni povestea de venirea turcilor prin Țara Moldovei. SBIERA, F. S. 5. ♦ (Învechit, rar) Dislocare, deplasare dintr-un loc în altul. Cîteva venituri de roci efuzive neogene s-au produs pe unele linii de falii din cuprinsul Munților Apuseni. MGI, 109.

2. Sosire a cuiva la un moment dat într-un anumit loc (care reprezintă punctul final al unei deplasări); venit¹ (I 2). V. ajungere, apariție, picare. Cf. v e n i (A I 3). Să le spuie și să știe toți de venirea lor. VARLAAM, C. 399. Au doară pentru venirea acestuia să va fi blînzit și să va fi spăriat cel ucis. PRAV. 312. Era bucuroși toți de venirea lui. SIMION DASC., LET. 154. De într-acea sară vinirea Inorogului știre îi dede. CANTEMIR, I. I. II, 34. Cît să bucura și să veselii de venirea lui Șarban, afîta întristăciune mare căzu asupra lor. ANON. CANTAC., CM I, 198. Socotea că venirea lui va conteni furtuna ce venise craiului svezesc. AXINTE URICARIUL, LET. II, 163/1. Înțelegînd cum au fost pricina venirii sale. MINEIUL (1776), 19¹/30. S-au prilejit și venire lui Ioniță tocma în vreme cînd în toate au fost lipsă (a. 1779). IORGA, S. D. XXII, 274. De nu vor putea însuși să vie..., din pînțeasca milă sînt lăsați de venirea lor și pot să trimiță pe vechilul lor. PORUNCĂ, 2/24. Să-l cerceteze pentru ce este venirea lui acolo. HALIMA (1783), 145¹/37. Îmi scrii dumneata, că, cu venirea fii-mi de aci, îmi vei scri și mi-i trimis și niște sămințe (a. 1787). FURNICĂ, D. C. 152. Cred că au trecut ceasul venirii lui. CATON, 70¹/7. Vinirea aceasta în Ungaria a prințului... s-au întîmplat în anul 1339. ȘINCAI, HR. I, 313/34. Cu venirea fii-mi de aci, am aflat pentru moșia Toporu că ai cumpărat-o dumneata (a. 1810). DOC. EC. 84. Venirea mea au fost ca să văz pă... conia Țița (a. 1819). IORGA, S. D. XVI, 22. Împăratul Dionisie foarte i-au mulțămît pentru venirea lui. GOLESCU, P. 173/17, cf. LB. Ieri, cu venirea dumnealui baronului Meitani aici la ocnă, au vorbit îndăstule ciocănașilor spre mulțumirea lor (a. 1832). DOC. EC. 511. Mitridat îl făcuse craiu Bosforului, dar, auzind de venirea tată-său, se omorî singur.

CĂPĂȚINEANU, M. R. 76/28. Venirea acestora însufleși puterea cea ostentă a armiei rumânești. F. AARON, I. II, 192/2. Luînd veste de venirea sa, din partea fratelui său, îi ieși spre întîmpinare. GORJAN, H. I, 2/25. P-acești areți văzîndu-i, venirea le-a priceput. PANN, E. IV, 12/9, cf. LB. Cu venirea ta... te vei încredința că prietenul tău a făcut pentru tine mai mult decît tine. NEGRUZZI, S. I, 63. Era mai mult de o oră de cînd banul aștepta în camera grămăticiei venirea domnitorului. FILIMON, O. I, 111. Răpîită de venirea sîntului, ea alergă veselă înaintea lui. BARONZI, I. C. V, 65. Am primit o scrisoare de la șeful ștabului domnesc, prin care îmi vestește venirea Măriei sale. LĂCUSTEANU, A. 81. Unul din ei vestește despre venirea noilor peșitori. CREANGĂ, P. 85. Iară zise vorbele ce zisesse la venire și pieri ca o nălucă. ISPIRESCU, L. 310. Nu putem scrie cîtă bucurie au avut domnul de venirea lor. RĂȘCANU, L. XXIII, cf. BARCIANU. Venirea bărbaților păru că le reda libertatea de spirit. ZAMFIRESCU, R. 160, cf. ALEXI, W. Ne bucurăm De-a ta venire, parcă ne-nturnarăm Napoi acasă pe pămîntul nostru. MURNU, O. 173. O lume neobișnuită forțotea pretutindeni la acea oră... și am aflat că lumea aștepta venirea lui Verdi. ANGHEL, PR. 38. La venire se făcu că nici n-o vede. BASSARABESCU, V. 23. Chiar a doua noapte, după venirea lui Manlache,... cîinii au început să latre îndrîjiți. POPA, V. 31. Venirea echipei noastre scoate satul din conformism. D. GUSTI, P. A. 283. Situația nu e prea mult schimbată în 1861, la venirea lui Grigorescu. OPRESCU, S. 13. Aristia se afla acolo întotdeauna... să le dea onorul la venire. CAMIL PETRESCU, O. III, 163. Mihule se îndreptă spre prova mai liniștit ca la venire. TUDORAN, P. 267, cf. DL. V-am povestit despre ea în primele luni ale venirii mele la București. BĂNULESCU, I. 134. De ce ne-ntrebați dumnea-voastră, Așa-n grabă, de venirea noastră? FOLC. OLT. - MUNT. V, 123. ◊ Bună venire = (folosit, uneori, ca salut) formulă prin care este întîmpinat un oaspete. Sinheretisînd pre Măria-sa dă bună venire, ... iarăși se-au învîrtejit. R. GRECEANU, CM II, 241. Amicii, după ce mă felicitară de bună venire și mă îmbrățișară, îmi spuseră cum stau lucrurile. SION, P. 217. Urăm o bună venire colegului nostru din București. ap. EMINESCU, O. XIII, 122. Milu avea un suris constrîns în care se ștergeau cuvintele mute de bună venire, pe care neschimbat le adresa Adrianei, la fiecare dată, din același loc. PAPADAT-BENGESCU, O. I, 211. Logofătul Miron pofti bună venire oaspetelui străin pe lătinie. SADOVEANU, O. X, 142. ◊ E x p r. Venire pe (sau în) lume = naștere (II 1). Au fost sacrați de preoți, de mîna Preainaltă, Dodată cu viața, venirea lor pe lume. HELIADE, O. I, 373. Junii... ziceau că știința și bunul înțeles se află pe pămînt numai de la venirea lor în lume. NEGULICI, E. I, 10/38. Sultana, ... îndată după venirea pe lume a unei fetei, ... plecase pe furis și fără gînd de întoarcere. M. I. CARAGIALE, C. 129. I s-a adus la cunoștință venirea sa în lume. ARH. OLT. X, 309, cf. SCL 1956, 40. Primi cu bucurie reținută și detașată venirea lui Gabi pe lume. PREDĂ, R. 224. (Eliptic) Oare venirea unui copil n-avea să-i tulbure cumva acest echilibru? id. ib. 222. Venire în ajutor = ajutorare. Această venire în ajutor s-a privit ca o binefacere. KOGĂLNICEANU, S. A. 84. ♦ (Învechit, rar) Ședere (3), rămînire, zăbovire. Vai mie că verirea (venirea s, venirea H, veritul V, găz dă lui r e a D) mea lungi-se, întraiu cu fsatele Kidarului. PSALT. 268, cf. CORESI, PS. 352/8. ♦ P. e x t. Apariție, ivire. Cuvînt pentru viitoare giudecată..., carele arată și pentru venire lui Antehrist (a. 1815). GCR II, 216/9. Să se știe și să se păzească foarte de necaz, ... pînă la potolirea ei de tot și întru toate, a venirii laptelui în fițe. EPISCUPESCU, PRACTICA, 69/1. Ziua venirei sale au fost Duminica Floriilor. ASACHI, S. L. II, 7. Sensibilitatea morală se manifestează apoi și așteaptă spre a se dezvolta progresele inteligenței și venirea rațiunii. LAURIAN, F. 30/32. Este necesar ca ..., pînă la

venirea înghețurilor, să treacă 50–60 de zile. AGROTEHNICA, II, 63. Acum se începe venirea lohoanelor la copil. DENSUSIANU, T. H. 233. ♦ (Rar) Loc în care sosește cineva. Într-o zi, pe culmea ceea, und-era a lui venire, Așteptatu-l-am. ASACHI, S. L. I, 75.

3. Pătrundere (în număr mare) într-un teritoriu (pentru a trece, pentru a staționa temporar sau pentru a se stabili); invadare (cu intenții dușmănoase) a unui teritoriu străin (v. invazie, năvălire I, năvălă II); agresiune, cotropire (v. atac). Cf. veni (A I 5). Acest praznic al Rusaliilor [il țin de pomenirea când luară legea și venirea în țara ceea ce le era făgăduită. CORESI, EV. 190. Bogdan Vodă, dacă au înțeles de venirea lui Ion Vodă, îndată au trimis la boiari în Țara Leșească... ca să-i trimită oaste să nu lase pre vrăjmașul său să între în țară. URECHE, L. 183. S-au cutremurat leșii..., vădzându-și răsipa oștilor cu amîndoi hatmanii și a vederea venire asupra sa puterii ca aceea. M. COSTIN, O. 76. Avînd veste de venirea oștilor turcești la Enic, au grijit cetatea cu oaste și bucate. NECULCE, L. 72. Bulgarii, la a doua venire trecînd în Misia, au rămas într-însa. CANTEMIR, HR. 302. Au spus adevărul că această venire a lui cu oștile o au făcut pre minciunile acelu Bălăcean. ANON. CANTAC., CM I, 223. Împărăția turcului nici cu afîta s-au suferit pentru a nemșilor venire în țară. R. GRECEANU, CM II, 33. Dîndu-i în știre de venirea vizirului și de mulțimea oștilor turcești ce s-au strîns, ghegeneralul au răspuns să stea cu bună inimă (a. 1715). ARHIVA R. II, 81/7. Știa el ceva de venirea vrăjmașilor. MINEIUL (1776), 161^v/3. Gelu, auzînd de venirea lui Tuhutum, își adună oastea sa. MAIOR, IST. 71/10. Mulți români... înainte de venirea sașilor lăcuia acolo. id. ib. 96/24. Nici zece de aceste biruințe Ajung a ne pune în ocotire De toată temerea întru venire. BUDAI-DELEANU, T. 301. Cu o lună mai nainte de venirea nemșilor, le-au venit veste că nemșii sosesc în oraș. DIONISIE, C. 178. Cu venirea bulgarilor..., intră în biserica rumânească limba slavonă. F. AARON, I. I, 161/9. Întrînd în grijă de venirea tătarilor, începu a căuta o poziție bună, în care, la nevoie, să se poată apăra cu oastea sa. BĂLCESCU, M. V. 206. Cauza venirei amazoanelor fu ca să o răzbune. ARISTIA, PLUT. 32/13. Au fost introduse în țările acestea o dată cu venirea țiganilor. ALECSANDRI, O. P. 67. După „Cumpăna”, venirea evreilor în țara noastră a fost cauzată prin necesitățile economice ale generației trecute. EMINESCU, O. XII, 372. Venirea rușilor... fusese îndăită numai ca sperietoare contra revoluției. XENOPOL, I. R. XII, 96. Dacă ipoteza noastră s-ar confirma, n-am avea nevoie să așteptăm venirea slavilor în Dacia. PĂRVAN, G. 256. Români nu aveau încă, la venirea sașilor în Ardeal..., industria lor. GOLOGAN, C. R. 41. Sensul de „păstor” al lui „vlah” este mult ulterior venirii hunilor și a unșurilor. DRĂGANU, ROM. 27. Pînă la venirea turcilor..., arta bizantină se menține cu o putere irezistibilă. OPRESCU, S. 176. Desele tulburări provocate de venirea noilor populații migratoare obligă populația daco-română să-și părăsească vechile așezări. IST. ROM. I, 636. Acest teritoriu, pînă la venirea slavilor, face parte din Imperiul de Răsărit. PANAITESCU, C. R. 17.

II. 1. (În concepția religiei creștine; mai ales în construcții ca venire pe lume, venirea întii, venirea lui Hristos etc.) Întruparea Fiului lui Dumnezeu; viața pe pămînt (cu chip de om) a Fiului lui Dumnezeu; venit¹ (I 3). Ioan amu întiia venire curse înainte de spuse. CORESI, EV. 528. Să-i mulțumești lui cu dragoste pentru una daruri ca acestea ci au dăruit ție astăzi cu venirea sa. VARLAAM, C. 71. Tot de Sfinția sa au dat veste, de venirea pre pămînt, de petrecerea, și de moartea și învierea. DOSOFTEI, PS. 300/5. Acolo temeliele împărătesii-cetăților au pus, mai denainte de venire Dommului H[risto]s. CANTEMIR, HR. 99. Cîntea cea dintii au fost la venirea cea dintii pre pămînt a lui Hristos.

ANTIM, O. 174. Au vestuit de venirea lui H[risto]s (a. 1747). GCR II, 39/15. Propoveduînd cuvîntul dumnezeesții tale veniri. MINEIUL (1776), 23^v/29. Cum au uitat venirea Dommului și Dumnezeului nostru și mari și nenumărate facerile lui de bine. MICU, în SA I, 95. N-au trecut două mii de ani de la venirea Mîntuitorului pe lume. ARGHEZI, S. X, 245. Cu toții să prăznuim, Pînă-n veci să-l alduim. La a lui Hristos venire, La a noastră mîntuire. BÎRLEA, L. P. M. I, 127. ♦ (Mai ales în construcții ca a doua venire, venirea a doua etc.) Cea de a doua apariție a Fiului lui Dumnezeu, ca judecător suprem, la sfîrșitul lumii; judecata de apoi; sfîrșitul lumii. Plată au a lua cînd se va întoarce Domnul... întru a doa venire. CORESI, EV. 394. Să nu him rușinați di însul la venirea [lui] (cca 1618). GCR I, 48/26. Au așteptat blagoslovita nedejde a venirei marelui Dumnezeu și izbăvitorului nostru Iisus Hristos. VARLAAM, C. 165. Va giudeca toată lumea domnul și mîntuitorul nostru Iisus Hristos la a dooa a lui venire. EUSTRAȚIE, PRAV. 9/20. Psalmii și ruga fac și mîngiere, și istorie, și învățatură... și de a doa venire cu slavă și cu tărie, și cu giudeț. DOSOFTEI, PS. 300/7. Voi veni... la a doua venire, la cea înfricoșată și prea dreaptă judecată. BIBLIA (1688), [prefață] 4/32. Îl gătește pre el întru dumnezeiasca gătire a venirii mele și a județului (a. 1691). GCR I, 288/34. Întru acelea stihii va să se topească omul, pînă la a dooa venire a dommului Hristos. ANTIM, O. 68. La vremea viirei sale la ce a doa să va ivi pe nuorei ceriului (sec. XVIII). CAT. MAN. I, 96. Petreceți așa prin biografia Mîntuitorului... și mai pe urmă răsipiți învățăturile lui..., despre nemurire, înviere, a doua venire. PETROVICI, P. 304/7. Nici unul nu este grozav ca acela pe care putem să-l numim prevestitorul venirii celii de al doilea și a vecinicei judecări. MARCOVICI, D. 435/10, cf. id. C. 5/16. De cînd s-a făcut legea noastră și pînă la a doua venire. MARIAN, S. R. I, 174, cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D. Aici ai să încremenești pînă la a doua venire. MARIAN, T. 349, cf. ALR II/I h 175/29. ♦ (Rar) Pogorîre. Aceștia tocmele dumnezăiești și a venirei Duhului Svînt prăznuim și sărbăm această dzi de astăzi. VARLAAM, C. 142.

2. (Învechit) Manifestare, producere, abatere a unui fapt; (învechit) venit¹ (I 4). Vă va veni spre voi venirea scîrbelor. CORESI, EV. 470. Trebuie să răbdăm toate venirile scîrbelor (sec. XVIII). CAT. MAN. II, 34. ♦ (Învechit, rar) Ceea ce se abate asupra cuiva. Pe pămînt pace și pre oameni bună venirea (a. 1793). IORGA, S. D. XXII, 57.

III. Întoarcere a cuiva în locul de unde a plecat; revenire într-un loc în care a mai fost; înapoiere, (popular) venit¹ (I 5). Cf. veni (A III I). Dă atunci s-au stricat această orînduială a lor și a lipsit și venirea lor spre a lăcuî supt ocrotirea stăpînirii (a. 1811). DOC. EC. 118. De venirea ta... temîndu-se Iordanul, cu cutremur s-au întors. CALENDARIU (1814), 16/26, cf. LB, POLIZU. Lumea-l crezuse mort pe Făt-Frumos și, de aceea, cînd se împrăștie faima venirei lui, ziua-și muie aerul în lumină de sărbătoare. EMINESCU, P. L. 22. De-ar întreba, În sat, de-a mea venire, Tu-n loc de adevăr să spui Că n-ai de mine știre. COȘBUC, P. I, 78, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., CADE. ♦ E x p r. Venire în fire = refacere, revenire (după un leșin). Cf. SCL 1956, 46. (Învechit) Venire la fire = menstruație. Oarecare bube a pielii... stau în deosebită relație cu venirea la fire. ALBINET, M. 42/11. Se deschid în timpuri hotărîte și iesă sîngele afară, precum este la femeii venirea la fire (menstrualele). CORNEA, E. I, 11/13.

IV. (Cu determinări în genitiv) Revărsare, ieșire din matcă (a unei ape). Cf. veni (A IV I). Pînă în vremea ploilor, în venirea apelor, trecerea pînă la podul de la Palangă (a. 1837). DOC. EC. 691. Pologirea holdelor... se pricinuieste din venirea puhoaielor sau și din pricina pămîntului care este prea gras. LITINSCHI, M. 35/6.

V. Preluare, primire a unei funcții, a unei împuterniciri; angajare, instalare într-un post², într-un serviciu. Cf. *v e n i* (A VII 1). *Se vor fi înstreinat printr-alte țeri mai înainte de venire domniei mele.* (a. 1733). IORGA, A. II, 518. *Venirea notarului Popescu nu stîrni nici o vîlvă în Văleni.* AGÂRBICEANU, A. 217. *Administratorul plășii și judecătorul s-au arătat încîntați de venirea mea ca medic în satul lor.* ULIERU, C. 1. *Pînă la venirea unei bune înfirmiere e, în adevăr, greu.* H. LOVINESCU, T. 386. *La venirea lui Micu în acest post, Șincai îl ajută în munca de corectură.* IST. LIT. ROM. II, 49. ♦ (De obicei cu precizări ca la domnie, ca domn etc.) Urcare pe tron; înscăunare, întronare. *Aceasta a fost starea versificației românești pînă la venirea fanarioților.* HELIADE, O. II, 125. *De la venirea mea cu a doua domnie și pînă astăzi, am arătat asprime către mulți.* NEGRUZZI, S. I, 149. *S-au închis în urmă în mănăstirea Cozia, ... pînă la venirea lui Grigore Ghica domn la 1822.* GHICA, S. 22. *Videm pe caimacamul, adecă locțiitorul trimis de el în scaun pînă la venirea lui, foarte bine primit.* XENOPOL, I. R. VI, 74. *Cu cîva timp înainte de venirea ca domn a lui Vasile Lupu, el petrece la botezul fiului lui Lupul Hăbășescul.* IORGA, L. R. 157. *Venirea la domnie a lui Cuza.* OPRESCU, S. 35. ♦ (Și în sintagma venire la putere) Preluare a conducerii, a puterii (II 2) (într-un stat). *De la venirea și pînă la căderea partidului radical, bugetele cu încetul ajunseră a fi considerate ca legile cele mai puțin importante.* EMINESCU, O. XI, 71. *Deodată cu căderea conservatorilor din Anglia și cu venirea la putere a liberalilor, orizontul a-nceput a se-ntuneca.* id. ib. 290. *A părăsit totdeauna opoziția... în ajunul venirii ei la putere.* CARAGIALE, O. I, 136. „*Oltenia*” a încetat... după venirea liberalilor. ARH. OLT. V, 179. *Se vorbea de o nouă venire la guvern.* C. PETRESCU, C. V. 232.

VI. (De obicei cu determinări în genitiv) Început, începerea desfășurării unei perioade, a unui anotimp etc. Cf. *v e n i* (BI 3). *Nu cerea sfîrșitul săptămîinii, ca sfîrșitul iernii venirea verii.* ANTIM, O. 101. *Venirea primăverii apropia minutul în care avea a se statornici soarta unei inimi ce pînă atuncea era tulburată numai de pătîmirile amorului.* ASACHI, S. L. II, 26. *Venirea zilei nu liniști undele.* BOLINTINEANU, C. 15/26. *Sînt multe păsări mutătoare, care, cu sosirea lor în țările noastre, ne anunță deșteptarea naturii, venirea primăverii.* MARIAN, O. I, 27. *Să ne închipuim că ne aflăm într-o zi de sărbătoare în onoarea unui zeu, la venirea primăverii.* CONV. LIT. LXIV, 507. *Vă rugăm să luați măsuri o dată cu venirea iernii.* CAMIL PETRESCU, T. III, 308. *Cei cîțiva nori albi ... se topiseră o dată cu venirea amiezii.* TUDORAN, P. 184. *Colindele ce vestese sărbătoarea descriu ceremoniarile cu care altădată era întîmpinată venirea Anului Nou.* IST. LIT. ROM. I, 21. *Traian era liber să se întoarcă pe frontul principal din Dacia și să reia... ofensiva pe care fusese silit s-o întrerupă la venirea iernii.* MAGAZIN IST. 1976, nr. 3, 40.

VII. (Prin Olt.; de obicei în legătură cu verbul „a avea”) Timp liber, disponibil pentru a face ceva; răgaz (I). Cf. VALIAN, V. *Ardă-te focu, pădure, Frumos cîntă cucu-n tine..., Iar io n-am nici o venire Să mă plimb și ieu prin tine.* GR. S. V, 88. *Pădure, dragă pădure, Frumos cîntă cucu-n tine..., Dar eu n-am avut venire Ca să mă mai plimb prin tine.* FOLC. OLT. - MUNT. III, 122. *Lîna... o aruncă-n pod acolo și, cîm' are venire, atunci o spală.* GL. OLT. ♦ L o c. a d v. **Pe venire** = cu timpul. *Pe venire (cînd are înlesnire), omul îi cară acasă.* I. CR. IV, 221, cf. CIAUȘANU, GL.

- Pl.: *veniri*. - Și: (învechit și regional) **viire** s. f.

- V. **veni**.

VENISECȚIE s. f. v. **veneseție**.

VÊNİȘ s. m. v. **velniș**.

VENIȘOĂRĂ s. f. v. **viniișoară**.

VENIT¹ s. n. I. Faptul de a veni.

1. Deplasare către cineva sau către ceva; parcurgere a unui traseu pentru a ajunge la un anumit loc, la o așezare etc.; venire (I 1). Cf. *v e n i* (A I 1). *Cîntare era mie dereptățile tale în locul venitului meu.* PSALT. 255, cf. CORESI, PS. 337/1. *Cu venitul la Ieși și cu cele cinsti și tefericii multe să hămeisă, de nu pute să să mai grijască nemic.* NECULCE, L. 234. *Au întreat pre domnu ce au fost pricina de au zăbăvit cu venitul.* R. GRECEANU, CM II, 79. *Dusul și venitul urmă înainte.* CONTEMPORANUL, IV, 364. *Pe drum, în graba venitului, ... aproape că uitase toată grozăvia de peste zi.* POPA, V. 177. *O dusă ș-o venită ș-o vreme prăpădită, se spune pentru a arăta că cineva a umblat în zadar, fără a realiza ceva.* Cf. ȘEZ. IX, 148, DL.

2. Sosire a cuiva la un moment dat într-un anumit loc (care reprezintă punctul final al unei deplasări); venire (I 2). Cf. *v e n i* (A I 3). *Și se tatăl chieamați nefățărîndu, cel ce giudecă tuturor după lucru, întru frica veniturii vostru anului ce vieți.* COD. VOR². 71⁹/9. *Răposa-voiu în dzi de grija mea, se suiu în oameri veritul meu.* PSALT. 323, cf. ANON. CAR., DDRF. ♦ E x p r. **Bun venit** = formulă de salut prin care se exprimă mulțumirea în legătură cu sosirea, cu prezența cuiva. *După ce-și dară bun găsit și bun venit, îi povestiră cum împăratul vecin s-a sculat cu război asupra lor.* ISPIRESCU, L. 110, cf. DDRF. *Bun venit la oameni buni, ne răspunse un baci bătrîn.* HOGAȘ, DR. I, 56. *Flăcăul îmi ură bun venit și mă întrebă întîi de sănătate.* VOICULESCU, P. I, 88, cf. SCRIBAN, D. *Îi ură bun venit și îl poști într-o sală despărțită printr-o vatră mare de ceramică, în care erau cîțiva tăciuni.* VINEA, L. II, 306.

3. (Învechit; în concepția religiei creștine; de obicei în construcția *întîiul venit*) Întruparea Fiului lui Dumnezeu; viața pe pămînt (cu chip de om) a Fiului lui Dumnezeu. *Întîiul venitului-i a lu Hristos, fraților, cînd au venit spre pămînt să spăsească noi.* CORESI, EV. 38. ♦ (Și în construcția *venitul al doilea*) Cea de a doua apariție a Fiului lui Dumnezeu, ca judecător suprem, la sfîrșitul lumii; judecata de apoi; sfîrșitul lumii. *Învîrtoșați-vă înremile voastre, că venitul Domnului apropie-se.* COD. VOR². 87¹/2. *În veritul lui toți vor sta în pelițele sale.* PSALT. 336. *Preabrajeniia lu Hristos, arătare era și spunere venitului lui al doilea.* CORESI, EV. 75. *Struncinați vor fi amu întru al doilea venit a lu Hristos.* id. ib. 300. *Împărăția grăiaște a doua veînretă cu slavă mare* (a. 1619). CUV. D. BĂTR. II, 123/4. *Cu bu[cu]rie se așteptăm veînretul lui și învierea morților și giudețul* (a. 1619). ib. 123/7.

4. (Învechit) Manifestare, producere, apariție a unui fapt; (învechit) venire (II 2). *Să nu caute ei curînd slobozie de iușimi și de venitul răului.* CORESI, EV. 265.

5. (Popular) Venire (III). *Mîndru-i codru și-nfrunzit, Nu-i nădejde de venit.* JARNIK - BÎRSEANU, D. 129. *Ca pe mîndru nu vād om, ... Nici pe mers, nici pe vinit.* BÎRLEA, L. P. M. II, 45. *Pe drumul cazacilor, În venitul vacilor, Poposit de mi-au sosit Vreo trei turci, vreo trei beșlii.* FOLC. OLT. - MUNT. III, 42.

6. (Învechit, rar) Venire la domnie, urcare pe tron. *Acesta e venitul împăratului, carele va împărăți preste voi.* BIBLIA (1688), 199²/55.

II. (Uneori cu determinări care indică sursa, proveniența) Totalitatea mijloacelor bănești sau materiale rezultate (într-o perioadă de timp) din exploatarea unei proprietăți; mijloace materiale sau bănești care provin dintr-o anumită sursă; beneficiu, câștig, produs (2), profit², (regional) mirișug, (învechit) product (4), spor, ghelir. V. r e n t ă. *Nu înfrîmșețate ziduri a avea și case de mult*

preț și de mult venit al satelor, ... ce celor ce multă îndrăznire către Dumnezeu au, acestora să rvinim. CORESI, EV. 312. Au vîndut a lui direaptă ocină și moșie... și din tot locul cu tot venitul (a. 1591). GCR I, 38/30. Dăm ocină cu venit ca să poată hrăni pe sine și oamenii lui (a. 1593). HURMUZAKI, XI, 370. S-au tocmii ei de-au vîndot... co tot venitul (a. 1609). GCR I, 43/23. Dat-am Domnia mea... satul Strehaiu... cu tot hotarul și cu tot venitul și cu toate bucatele (a. 1611). ARH. OLT. XVII, 71. Au rămas domniei... această parte mai sus scrisă din satul Brăeștiu cu toate veniturile neștrămutat în veci (a. 1619). ARHIVA R. I, 73/10. Datu-i-am și toate deresele și toate ale mele... să-i hie lui cu tot venitul de astăzi nainte (a. 1626). GCR I, 74/36. Să hie lui Isac dreaptă moșie și cumpărătură, cu tot venitul cît să va alege (a. 1633). IORGA, S. D. XXII, 207. Deaca să înmulți averea lui din venitul casei sale, și-i dede Dumnedzău sporu în toate... ce făcu bogatul acela? VARLAAM, C. 307. Să încapă toți împreună să ție frățeste acea moară cu tot venitul ce va fi. EUSTRATIE, PRAV. 10, cf. MARDARIE, L. 219²/14. Din cîmp, din țarină, din finaț și din tot locul cu tot venitul lui Neculai Racoviță hatmanul (a. 1665). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 7. Întăi au așezat împărăția în ce era stricată și veniturile ei. M. COSTIN, O. 255. Multe bunătăți face: svinte beserici și bolnițe de bătrîni și mișei și de bolnavi cu de toate venituri de hrana lor. DOSOFTEI, V. S. septembrie 13^v/18. Veniturile pămîntului tău și toate ostenele tale va mînca limba carea nu o știi. BIBLIA (1688), 146²/27. Cersuț-au turcii Azacul, și s-au apucat moscalii să-l dē, cu tot venitul și hatarul lui. NECULCE, L. 248, cf. ANON. CAR. Chemă pre toți boierii țării, poruncindu-le ca ce s-ar strînge din țară, venitul tot să-l dea turcilor. ANON. CANTAC., CM I, 183. Atîta îi scurtase toate veniturile, cît nici dă mîncare nu era sătul. R. POPESCU, CMI, 409. Ajutoriu egumenului pentru bună chiverniseala mănăstirei și a tuturor veniturilor ei, hotărîm să fie 5 epitropi. ANTIM, O. 328. Vama Oanei și altor tîrguri să fie venitul domnilor (a. 1743). GCR II, 34/28. Să-și ia venitul moșii numitul boieriu din pîine, din finațe, din prisacă cu stupi și dentr-altele (a. 1754). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 30. Am socotit între noi să nu mai avem a căuta, unî la alți, nici venitul moșiei de ani trecuți, nici cheltuiala pentru hotărnicia ei (a. 1765). ARH. OLT. IX, 53. Condica Visteriiei gospod de veniturile boarilor și altor dregătorii (a. 1775). IORGA, S. D. XXII, 3. S-au sporit aceste mănăstiri... cu veniturile de toate părțile. MINEIUL (1776), 30^r/12. Am înmulțit cu un venit ca acesta partea moștenirii mele. HALIMA (1783), 36^v/26. Le-au luat tot venitul moșii (a. 1804). IORGA, S. D. XVI, 151. Tu gemi, supusă Muntenie, ... Streinii viniturile-ți pradă, Vîndute cu marfa prin dughiene! BUDAI-DELEANU, Ț. 242. Să să scază venitul ce vor fi luat de acele acareturi (a. 1813). DOC. EC. 161. Știi dar bine în ce stau veniturile de obște și pînă unde se urcă? GOLESCU, E. 332/15. Am urmărit la ocnele de aici cercetători cu catastisele cele făcute cu amăruntul de cheltuieli și venituri (a. 1822). DOC. EC. 247, cf. LB, I. GOLESCU, C. Cvestorii au fost vistierii carii au purtat grijă de visteria și veniturile statului. BOJINCĂ, A. II, 44/19. Să ia dînsul folosu sau venitu. NICHIFOR, P. 114/4. Acest episcop are venituri foarte puține. BARIȚIU, P. A. I, 324. Primul său pas fu a propune ateniilor ca să renunțe la venitul banilor de la minele argaterie. ARISTIA, PLUT. 293/4, cf. POLIZU. Trăiesc din venitul unei moșoare ce am. NEGRUZZI, S. I, 198, cf. PETRI, V. Ținea socotelile veniturilor minelor de aur. BARONZI, I. C. III, 61/1. Un mare bal filantropic al cărui venit se va împărți. CARAGIALE, O. I, 209, cf. DDRF. Aveau mari venit acești cărăuși. TURCU, E. 60, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D. În Moldova se ținneau în acea vreme iarmaroace... cu ale căror venituri ajungeau să se plătească tributul datorit Porții. N. A. BOGDAN, C. M. 54. Țăranii din

părțile muntoase își fac un venit bun din păstrăvii afumați. SIMIONESCU, F. R. 206. Dacă omul se gîndește și plînuiește și le pune pe hîrtie, se adună destule venituri. SADOVEANU, O. XXI, 377. Îmi adună pe o coloană veniturile pe care le aștepta în campania de vară. CĂLINESCU, B. I. 128, cf. DL. Veniturile mînăstirii s-au sporit de la vama gîrlui Snagovului. BARBU, PRINC. 69. Veniturile marilor vornici erau foarte însemnate. STOICESCU, S. D. 201. Părăuț, apă domoală, Bun venit în fac la moară. DENSUSIANU, Ț. H. 91. El o bontozuit călugării de-acolo, pîntru ceea că n-avea zinit popa-n sat cît avea călugării în mănăstire. T. PAPAĞAGI, M. 158. Din vinitu poamilor (trăiește). ALR II 6 062/192. Mi-ai dăruit o moșie. Acu... mă duc să-mi iau venitu după ia. O. BÎRLEA, A. P. II, 190. De ai venituri mițiile, Mai oprește din masele. PANN, ap. ZANNE, P. V, 654. ♦ (Cu determinări care indică felul sau forma de evaluare) Venitul brut al țării se suie la șapte miliarde. GHICA, C. E. 348. Prețul... se determină... uneori și prin alte împrejurări decît acelea ale vîntului net al întreprinderii. EMINESCU, O. XII, 484. La această limită avem maximul de venit net. ENC. AGR. I, 95. ♦ Venit național = parte a produsului economiei naționale dintr-o perioadă de timp, care rămîne după scăderea cheltuielilor de producție. O asemenea măsură nu o putem dobîndi decît prin corelațiunea ce există între venitul național și sarcinile impuse de buget. GHICA, C. E. 360. Comerțul... și industria..., ambele isoare importante de venit național. GOLOGAN, C. R. 7, cf. DP, DEX. Venitul național provenea..., în cea mai mare parte, din agricultură. REV. FIL. 1972, 585. ♦ Bunuri provenite din dreptul de a exploata anumite servicii publice sau anumite bunuri ale statului concesionate. Cînd să va vinde venit de moșie mănăstirească sau boierească sau țărănească. PRAV. COND. (1780), 138. Episcopul de Huși cere de la Vodă protimisire la cumpărat venitul podului din Prut (a. 1794). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 113. Ia în arendă venitul podului de pe Jijia. N. A. BOGDAN, C. M. 49. ♦ Ceea ce obține cineva din practicarea unei profesii, din desfășurarea unei activități; retribuție, salariu, leafă. Cf. DL, DEX. ♦ (Învechit, rar) Sursă de venit (II). Țăranul era singurul factor, singurul venit al boierului. KOGĂLNICEANU, S. A. 211. ♦ (Impropriu) Fond. Organizarea serbării cu daruri de Anul Nou, în scopul stringerii de venituri pentru ajutorarea copiilor orfani și săraci. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 65, 2/4. ♦ (Neobișnuit) Captură, pradă. Să ne înfîlmim... tot natu cu vinitu, care cît îl va putea face. BL V, 188.

- Pl.: (II) venituri și (învechit, rar) venite. - Și: (învechit și popular) venită s. f., (învechit) venet s. n.

- V. veni.

VENIT², -Ă adj. (Învechit și popular; adesea substantivat) I. (Persoană) care s-a deplasat din alte locuri (și este considerată străină în locul în care a ajuns sau s-a stabilit), s t r ă i n, v e n e t i c (II); (persoană) care a ajuns într-un anumit loc, c ă l ă t o r. V. s o s i t² (I). Dragii miei, rrogu-vă ca veniții și striirii, se feriți-vă de pelițeștile pohtiri ceale ce voinicescu spre suflete. COD. VOR². 74^v/6. Mutatu-s eu la tire și venit (venritu H, c ă l ă t o r i u D) ca toți tătusii miei. PSALT. 75. Văduva și săracul omorîră și venitul uciseră. CORESI, PS. 258/11. Cu acea milă vei face cu mine și cu acest pămînt în care tu ești om venit. PO 69/6. Iacov iară lăcui într-acele pămînt în carele tată-său era lăcuit ca un venit în pămîntul Canamului. ib. 126/20. Adu-ți aminte de zua sinbetei, ... să nu faci întru ia tot lucrul, tu și fecibrul tău, și fata ta, sluga ta..., și venitul tău care lăcuiăște la tine. PARACLIS (1639), 251, cf. LB, POLIZU, AN. IST. NAȚ. I, 275. Cei veniți după 1877 nu-l cunosc. ARH. FOLK. VII, 27. Da eu, zău, n-am nebunit, Să le trimit pe-on vinit. MÎNDRESCU, L. P. 75. Feciorii merși sau viniți pe

ospăț se numesc lăturenii. id. ib. 224. Astor fete venite, ca cioarele grămădite Ce vă stau cam pe la spate Tot cu gurile căscate, Muiăți în lapte o cojiță Să le dați ca să le-nghiță. SEVASTOS, N. 355. Nu-s golani veniți Că-s feciorii gazdii, Fire-ar sănătoși. FRÎNCU - CANDREA, M. 187, cf. ALR I 381/59, 138, 218, 247, 257, 259, 266, 285, 347, 355, 522.

2. (Persoană) care vine, care se prezintă undeva, la cineva. La revederea celei venite de departe Copacii vor zîmbi. MINULESCU, V. 91. Cei veniți porniră a se frămînta. SADOVEANU, O. I, 687. În asociație, ... ultimul venit are același drept ca și cel mai vechi. RALEA, S. T. III, 62, cf. DEX. Celor tîrziu veniți rămîn oasele. LM II, 552, cf. ZANNE, P. IV, 28. ◊ Nou-venit = a) persoană sosită de curînd undeva, la cineva. Se răpezi ca fulgerul la noul venit. NEGRUZZI, S. I, 21. Noul venit în vagon era un bătrîn bine conservat, grăscian și rumen la obraz. GHICA, S. 2. Orice nou venit nu ar mai găsi ce să stăpînească. CONTA, O. F. 372. Nou veniții sărută mîna celor de casă, dacă aceștia sînt părinți, moși sau nănași. MARIAN, S. R. III, 134, cf. DDRF. Acești noi veniți ar fi fost locuitori de stepe. CONV. LIT. IX, 149. Nu voia cu nici un chip pe noul venit. ANGHEL, PR. 42. Doctorul... explica noului venit cursul boalei. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 317. Un nou venit aproape totdeauna atrage curiozitatea. AGĂRBICEANU, A. 82. Nou venitul are de suportat o mulțime de cheltuieli. GOLOGAN, C. R. 146. Bună seara Emil! spuse noul venit. AL. PHILIPIDE, S. II, 44. Primul-procuror Grecescu... luă repede pe noii veniți să-i spuie ei adevărul. REBREANU, R. II, 279. Danton privește crunt la noul venit. CAMIL PETRESCU, T. II, 464. N-a catadicsit să răspundă la salutul noilor veniți. SADOVEANU, O. XVII, 566. Cîteodată nu mai e cine să facă prezentările noilor veniți. ARGHEZI, S. XVII, 159. Ai mîncat ceva? se interesă cu precipitare și alarmă nou-venita. VINEA, L. II, 250. Un băiețuș aflat la o masă schiloadă... sări în picioare, cu ochii cîrpiți, privind zăpăcit la noul venit. TUDORAN, P. 15, cf. DL. Cei doi frați Ciobanu se uitau și ei încremeniți la noul venit. PREDĂ, D. 207. Noii veniți și băștinașii s-au cunoscut mai bine. H. DAICOVICIU, D. 12. Noii veniți nu găsiră loc, deși se apropia ora închiderii. ȚOIU, G. 38. Noii veniți se așezară la masă la locul cel mai de cinste. RĂDULESCU-CODIN, I. 31. (Prin extensiune) E foarte prudent să izolim orice animal nou sosit... ca să prevenim contaminarea posibilă a noilor veniți prin boalele ce ar exista. ENC. AGR. I, 44; b) persoană care s-a încadrat recent într-un curent de idei, într-o orientare artistică, care ia prima oară contact cu ceva etc. Biserica n-a avut pentru acești noi veniți aceleași privilegii, același respect. BARONZI, I. C. III, 100/12. Orice operă care aducea un element de noutate... încîntă pe noul venit. OPRESCU, S. 91; c) copil născut de curînd; nou născut, v. născut² (2). N-ar avea decît să declare la ofițerul stării civile, pe lîngă confesiunea, și nobila profesiune la care se va devota noul venit. CARAGIALE, O. IV, 64. (Cel) întii (sau dintii) venit = persoană care ajunge prima într-un loc; (peiorativ) persoană nesemnificativă, oricine. Duhul a început a se țîmpi, naționalitatea a se stinge și românul a se degenera și a se face gata unequalt și pradă celui întii venit. DACIA LIT. 163/11. Totul e deschis, totul e dat întiiului venit. BARONZI, I. C. I, 236/14. Mă va scăpa... de batjocura întiiului venit. CONTEMPORANUL, I, 149. Rămase deschisă, în urma emigratului popor de nomazi, o avere a nimărui pentru cel întii venit care ar fi avut putere de acțiune și ar fi luat-o în posesiune. EMINESCU, O. XIV, 188. Aflați că eu nu sînt un începător... pe care să-l descurajeze și să-l abată din cale cel dintii venit. VLAHUȚĂ, S. A. II, 445. ◊ E x p r. (A fi) bine venit = a) (și, rar, în forma a fi bun venit) (a fi) primit cu plăcere, (a fi) agreeat. Cît pentru mine, e bine venit și cel cu idei, și cel cu limbă, și cel cu stil. HELIADE, O. II, 332. În acelea strîmtori români au fost bine veniți. Cabinetul însă nu se încredea nici lor pe deplin. BARIȚIU, P. A. III, 155. De-a

veni, a fi bun venit; iar de nu, nu. ALECSANDRI, T. 1006. Mesele împodobiți! Danțul cheme-aici junia! Bine fie toți veniți! BOLINTINEANU, P. II, 86. Stătea cu noi de vorbă slobod, dacă nu ca cu niște oaspeți bine veniți, cel puțin ca cu niște trecători care-i vor plăti bine găzduirea. SADOVEANU, O. XXI, 91; b) (a fi) util, avantajos, potrivit. Pe lîngă acest merit mai are încă și meritul naționalității și trebuie să fie foaie d[umi]tale cu atît mai mult bine venit. ARHIVA R. I, 35/20. Vai de acea nație subordonată, carea nu se încoardă din răspuțeri spre a se folosi cît se poate mai curînd și mai acurat de prilejul bine venit. FM (1847), 68¹/10. Porumbul este bine-venit țaranului român, căci pe cînd e încă în lapte, necopt, deja îl mîncă cu mare mulțumire. CRĂINICEANU, IG. 225. Un prilej bine venit pentru apărarea intereselor ținuturilor de graniță fu conferința vamală din 1851, ținută la Viena. GOLOGAN, C. R. 83. Tot ceea ce contribuie la crearea comunității și conștiinței naționale este bine venit. D. GUSTI, P. A. 270. Oare nu era mai bine venită aici... traducerea numelui latinesc? BĂCESCU, PĂS. 188. Sfatul ei e totdeauna bine venit. CAMIL PETRESCU, O. I, 177.

- Pl.: veniți, -te.

- V. veni.

VENITĂ s. f. v. venit¹.

VENITĂC, -Ă s. m. și f. v. venetic.

VENITĂTOR, -OĂRE adj., subst. v. viitor¹.

VENITORĂIME s. f. v. viitorime.

VENITĂRIU, -OĂRE adj., s. f., s. n. v. viitor¹.

VENITĂRĂ s. f. v. viitură.

VENITĂRIAN s. m. v. venețian.

VENÓS, -OĂSĂ adj. 1. Care aparține venei (I), privitor la venă; care se face prin venă, circulă prin venă sau se află în regiunea venelor; care este constituit din vene; (astăzi rar) vînos (II). Sîngele venos din venele cave prin diastola orietelor intră în orieta dreaptă. POLIZU, P. 147/27. Din vasele capilare resare un fel de țesătură fină, venoasă, din care nasc venele cele mai subțiri. id. ib. 166/8, cf. PAT. CHIR. 6°. Fața ei era de-o albeață chilimbarie, întunecată numai de-o viorie umbră, transparaținea celui fin sistem venos, ce concentrează ideile artei în boltită frunte. EMINESCU, P. L. 77, cf. ENC. ROM. III, 1196. Este un rinichi destul de mic fără sau cu puține aderențe capsulare, cu suprafața brună palid, cu desen venos mai pronunțat, cu substanța corticală abia îngroșată. BABEȘ, O. A. I, 313. Pe animalul viu venele au culoarea albăstruie din cauza sîngelui neoxigenat care se vede prin transparența pereților venoși. ENC. AGR. V, 807. Heinz Techel a notat o scădere a presiunii venoase în raport cu vîrsta și fără relațiuni rezultate cu tensiunea arterială. PARHON, B. 4. Presiunea venoasă și viteza circulației sînt indicatori buni pentru a studia hemodinamica insuficienței cardiace. DANIELOPOLU, F. N. II, 37. Capilarele arteriale continuă cu cele venoase fără nici un punct de demarcație. LTR² XVIII, 440. Hemoragiile venoase sînt mai puțin periculoase. BELEA, P. A. 97. Apa, trecînd în cantitate apreciabilă din intestine în sistemul venos, ridică tensiunea. id. ib. 214, cf. DL, DM. Sîngele circulă și printr-un sistem de lacune și apoi se adună într-o lacună venoasă longitudinală. ZOOLOGIA, 49. Sîngele, prin vena suprahepatică, ajunge în sinusul venos, de unde pătrunde... în aorta ventrală. ib. 102. Sîngele venos este de culoare închisă, datorită bioxidului de carbon cu care se încarcă trecînd prin capilare. DER IV, 833.

Contrația mușchilor scheletici compresind venele ce trec printre ei, precum și vasele din mușchi, are rolul unei pompe ajutătoare ce favorizează întoarcerea sîngelui venos înspre inimă. ABC SĂN. 95, cf. M. D. ENC., DEX, DN³, DREV.

2. (Bot.) Despre unele organe sau despre alte părți ale unor plante) Foarte fin reticulat. Cf. PRODAN - BUIA, F. I. 22, DN³.

- Pl.: *venoși, -oase.*

- Din lat. *venosus, -a, -um, fr. veineux.*

VENOSCLERÓZĂ s. f. (Med.) Scleroză a venelor (1). Cf. D. MED., DN³.

- Din fr. *veinosclérose.*

VENOZITÁTE s. f. 1. (Med.) Stare de insuficiență oxigenare a sîngelui arterial. Cf. ENC. ROM.

2. (Med.) Mod de distribuire a venelor (1) în corp sau într-un organ. Cf. DL, DM, DEX, DN³.

3. (Bot.) Mod de distribuire a nervurilor într-o frunză. Cf. GRECESCU, FL. 297.

- Scris și: (învechit) *venositate.* ENC. ROM., GRECESCU, FL. 297.

- Din fr. *vénosité.*

VENTÍL s. n. (Tehn.) Dispozitiv cu care se reglează închiderea sau deschiderea unui orificiu de trecere pentru lichide și gaze; șuber (1), registru (II 5), sertar (2). V. s u p a p ă. *Prin o mică deschidere numită ventil se slobod pîrticelele a acestei ape care îndată se prefac în aburi.* IC. LUM. (1840), 36¹/12. *Vine aerul în rețceptorul comun, unde, apăsînd ventilurile de gratia zaluzelelor, le închide.* CUCIURAN, D. 29/2, cf. 28/34, STAMATI, D., POLIZU, ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., NICA, L. VAM. 268. *Aparatul de sudat autogen ...se compune din: rezervor..., butelie de oxigen, manometru, ventil de reducere.* IOANOVICI, TEHN. 163, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Din [cilindru] iese fluidul prin niște organe numite ventile, supape sau sertare.* SOARE, MAȘ. 107. *Alimentarea cu abur se face prin ventil separat prevăzut pentru fiecare etaj.* IONESCU-MUSCEL, ŢES. 149. *Conductele...comunică prin ventile și robinete.* BOGZA, A. I. 30. *Prin deschiderea ventilului principal, aerul... comunică cu camera de vid.* SANIELEVICI, R. 75, cf. LTR², DL, DP, DM, DER, L. ROM. 1967, 493, M. D. ENC., DEX, DN³. ◊ F i g. *Demonismul său refulat și-a găsit o înaltă expresie în mitul demonicului: un ventil romantic care asigură liniștea bătrîmului înțelept.* BLAGA, Z. 246. ◊ *Ventil de siguranță = supapă de siguranță, v. s u p a p ă.* Cf. ENC. AGR., LTR². ♦ S p e c. Dispozitiv de închidere a valvei unei camere de cauciuc (la bicicletă, la automobil etc.). Cf. LTR², DER, L. ROM. 1967, 493.

- Pl.: *ventile și ventiluri.*

- Din germ. *Ventil.*

VENTILĂ vb. I. T r a n z. 1. (Complementul indică încăperi închise sau aerul viciat din aceste încăperi) A face ventilație (1). V. a e r i s i. *Salele sînt curate, bine ventilate.* CUCIURAN, D. 51/37. *E bine ca ferestrele să se deschiză înspre înlăuntru spre a se putea lesne deschide cu scop de a ventila aerul.* ARHIVA, I, 711. *Pericolele ce iau naștere din îngrămădirea preste măsură a mai multor suflete în camere mici și rău ventilate.* MANOLESCU, I. 39, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³.

2. F i g. (Complementul indică idei, știri etc.) A discuta, a dezbate, a supune examinării; a pune în circulație, a d i f u z a, a l a n s a. *Pînă cînd ventilau românii știința lor grafică, ministeriul ceru în aceeași cauză și opinionează guvernului provincial.* BĂRÎȚIU, P. A. II, 657, cf. RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³. ◊ R e f i. p a s. *Planul călătoriei lui Athanasie la Viena se*

ventilase și în sinod. BĂRÎȚIU, P. A. I, 186. *Sîmbătă se ventilase în ședința secretă a Consiliului Societății Națiunilor o asemenea soluțiune.* TITULESCU, D. 191. *Se ventila ideea acordării unor credite mici sau chiar desul de substanțiale pentru ridicarea unor locuințe.* V. ROM. octombrie 1963, 16.

- Prez. ind.: *ventilez.*

- Din fr. *ventiler*, lat. *ventilare*. Cf. germ. *ventilieren*.

VENTILĂRE s. f. Acțiunea de a v e n t i l a (1) și rezultatul ei; ventilație (1). Cf. v e n t i l a (1). Cf. PONI, F. 107, ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Instalațiuni de ventilare și de condiționare a umidității.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 316, cf. LTR², DL, DP, DM, DEX, DN³. ◊ F i g. *Nu bănuim, în acele ceasuri de ventilare intelectuală, după lecturi scolastice insipide, că voi avea să debutez în literatură sub auspiciile acestui spirit liber.* V. ROM. iunie-iulie 1963, 94.

- Pl.: *ventilări.*

- V. *ventila.*

VENTILATÓR s. n. Aparat sau dispozitiv al unei mașini, alcătuit dintr-un rotor cu palete și o carcasă, cu care se împropătează aerul (viciat) dintr-un spațiu închis (prin deplasarea și înlocuirea lui), se produc curenți de aer în uscătorii etc. [Aerisirea] *să face prin deschiderea ferestilor seau prin vintulatorii așezați la feresti.* ALBINET, M. 80/6, cf. 164/22. *Deasupra și supt aceste [ferestre] sînt ventilatorii spre curățirea aerului.* CUCIURAN, D. 5/6. *Aerisirea odăilor se face prin ventilatori de fer alb.* C. VÎRNAV, H. 79/18, cf. PROT. - POP., N. D., DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Deschideți ușile din cînd în cînd și dați drumul zgomotoaselor ventilatoare de nu vreți să înăbușiți.* ANGHEL, PR. 30, cf. RESMERIȚĂ, D. *Cu ventilatorul prefacem aerul în casă.* SEVERIN, S. 123. *Oglinzi mari, trei ferestre tot afît de mari, un ventilator.* ARDELEANU, U. D. 37, cf. NICA, L. VAM. 268, CADE. *Forja obișnuită de cîmp sau de atelier... se compune dintr-o vatră pentru foc, conductă pentru aerul suflat de un ventilator, ... un vas cu apă.* IOANOVICI, TEHN. 117. *Ventilatorul, vîjîind, nu prididea să absoarbă fumul compact în spirale.* C. PETRESCU, C. V. 307. *Strecurîndu-i prin ventilatorul de tinichea o bănuț ștearsă, l-am rugat să-mi ia trei țigări.* BRĂESCU, A. 172. *Le gonește suflul unui ventilator.* VOICULESCU, P. II, 207, cf. D. GUSTI, P. A. 161, SCRIBAN, D. *Dedesubtul lor se află un ventilator... cu aer cald, pentru uscarea firelor.* IONESCU-MUSCEL, ŢES. 138. *Două mici ventilatoare pe console propagau din două părți opuse un vînt plăcut.* CĂLINESCU, S. 264. *În fundul minelor merg... ventilatoarele, afît de mari și de puternice, încît și ele sînt niște pompe.* BOGZA, V. J. 85. *Șoferul tractorului meșterea ceva la cureaua ventilatorului.* GALAN, B. I, 18, cf. LTR², DL, DP, DM. *Undeva bîzîia un ventilator.* BARBU, Ș. N. II, 183, cf. DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ (Adjectival) De ventilație (1). *Unul dintre acești pereți (mușchiul diafragm) participă în mod curent la actul ventilator.* ABC SĂN. 8.

- Accentuat și: (învechit) *ventilátor.* BĂRCIANU. - Pl.: *ventilatoare și (învechit, m.) ventilatori.* - Și: (învechit, rar) *vintelator* (accentul necunoscut) s. m.

- Din lat. *ventilator*, germ. *Ventilator*, fr. *ventilateur*.

VENTILATORÍST, -Ă s. m. și f. Muncitor specializat în instalații de ventilație (2). L. ROM. 1978, 589.

- Pl.: *ventilatoriști, -ste.*

- *Ventilator* + suf. *-ist*.

VENTILĂȚIE s. f. 1. Împropătare a aerului (viciat) dintr-un spațiu închis; aerisire a unei încăperi; ventilație. *Drenajul și ventilațiunea se fac în cele mai bune condițiuni igienice.* GHICA, S. 576. *Ventilațiunea bordelelor este foarte*

defectuoasă. MANOLESCU, I. 47, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., RESMERIȚĂ, D., CADE, D. GUSTI, P. A. 161, SCRIBAN, D. *Scobiturile din talere prin cari trece firul elimină în același timp impuritățile, făcând și ventilația.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 81, cf. DL, DP, DM, DN². *Nu deschiseră ușile și ventilația se făcea greu, printr-un geam mic.* BARBU, Ș. N. II, 251, cf. DER, D. MED., M. D. ENC., DEX. ♦ (Med.; și, curent, în sintagma *ventilație pulmonară*) Proces fiziologic de circulație a aerului prin căile respiratorii și plămâni, prin alternarea ritmică a inspirației și expirației. *Prin grai se produce o mișcare în aerul pulmonar care favoriză ventilațiunea lui.* ARHIVA, I, 702. *Metabolismul bazal scade, ca și ventilația pulmonară.* PARHON, B. 54, cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN³.

2. Sistem sau instalație care îmbospătează aerul dintr-o încăpăre. *Una din cele șese coltoane a ventilației primește aerul din afară și-l pogoară în rețceptorul comun.* CUCIURAN, D. 28/13, cf. 80/4. *Difuziunea ce se face prin deschiderea ușii și a ferestrei... sau printr-o ventilațiune artificială adaptată la cameră.* ARHIVA, I, 710. [În găurile metroului] *ventilația schimbă aerul de patru ori într-o oră.* STANCU, U. R. S. S. 19, cf. LTR², DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³.

- Gen.-dat.: -iei. - Pl.: ventilații. - Și: (astăzi rar) ventilațiune s. f.

- Din fr. *ventilation*, germ. *Ventilation*.

VENTILAȚIUNE s. f. v. *ventilație*.

VENTIRÉU s. m. v. *vindereu*.

VENTOZITĂTE s. f. v. *vîntozitate*.

VENTRÁL, -Ă adj. 1. (În opoziție cu *d o r s a l*) Care ține de pîntece (I 1), privitor la pîntece, din regiunea pîntecelui; p. g e n e r. care aparține părții anterioare a corpului uman sau a unui organ al omului; care aparține părții inferioare a corpului unui animal; privitor la aceste părți; abdominal. *Sînt meduze bilaterale care prezintă o crăpătură ventrală și o singură tentaculă.* ARHIVA, I, 580, cf. CADE, ENC. AGR. V, 829, SCRIBAN, D. *Găsim în reacție, de o parte, ca și de cealaltă, aproape întregul al doilea grup ventral.* PARHON, O. A. I, 145. *Partea ventrală, pînă la pieptul superior, sur-deschisă.* LINȚIA, P. III, 252, cf. DL, DM. *Pe partea ventrală a corpului se observă un șanț oblic.* ZOOLOGIA, 11, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ (Prin analogie) *Vas de argilă cu gîtul îngust și partea ventrală lățită.* FLORA R. P. R. IX, 40. ♦ (Substantivat, f.) Înotoare situată pe partea inferioară a corpului peștilor. *Ventralele fixate toracic sînt roșiaticice.* C. ANTONESCU, P. 98.

2. (Bot.; în opoziție cu *a e r i a n*) Care este situat pe partea inferioară, care este orientat spre pămînt. *Nume ce se dă frunzelor de pe fața ventrală (terestră) a tulpinei.* ENC. ROM. I, 151. *Fructe capsule ce se deschid prin sudura ventrală.* FLORA R.P.R. IV, 87. *Fruct...de mărime mijlocie, pe partea ventrală cu un șanțuleț.* ib. 855.

- Pl.: ventrali, -e.

- Din lat. *ventralis*, -e, fr. *ventral*.

VENTRÁR s. n. (Învechit, rar) Evantai. *Decorațiunea era de aceeași culoare, precum și ventrariul... din pene de struț.* F(1873), 177. *Umbrar cu dantele mari albe pe suprafața vinătă deschisă și ventrar de mătase.* ib. (1879), 193.

- Pl.: ventrarii. - Și: ventráriu s. n., ventrárie (F 1872, 9) s. f.

- De la *vînt*, prin analogie cu cuvinte de tipul *umbrar*, *pieptar* etc.

VENTRÁRIE s. f. v. *ventrar*.

VENTRÁRIU s. n. v. *ventrar*.

VÉNTRĂ s. f. v. *vintre*.

VÉNTRE s. f., s. n. v. *vintre*.

VENTRELE s. f. pl. v. *vetrelă*.

VENTRICÉA s. f. Numele mai multor specii de plante erbacee (folosite în medicină): a) ventricică (c) (*Veronica persica*). Cf. GRECESCU, FL. 442, PANȚU, PL., CADE. *Un gorun negru și singuratic... e năpădit la poale de ventricele cu spicuri albăstriei.* CAMIL PETRESCU, O. I, 266, cf. DL, DM, BORZA, D. 179, 300, PRODAN - BUIA, F. I. 439, DEX; b) ventricică (a) (*Veronica officinalis*). Cf. TDRG, BORZA, D. 179, 300; c) bobornic (*Veronica prostrata*). Cf. BORZA, D. 179, 300.

- Pl.: ventricele.

- **Vintre** + suf. -icea.

VENTRICÉL s. m., s. n. v. *vintrichel*¹.

VENTRÍCULU s. n. v. *ventricul*.

VENTRÍCUL s. n. I. Fiecare dintre cele două cavități inferioare ale inimii, separate printr-un perete subțire; (învechit, livresc) *talam*¹ (II), (învechit, rar) *vintrichel*². *Folcușăle inimii (ventriculi) iarăși cu numărul doă.* ANTROP. 80/3. *Inima se împarte în ventricule ce alcătuiesc partea cea mai însemnată a acestui organ.* KRETZULESCU, A. 351/7, cf. ANTONESCU, D., BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE. *Orificiul arterial din ventriculul drept este punctul de plecare al arterei pulmonare.* ENC. AGR. III, 232, cf. SCRIBAN, D. *Sub influența digitalei, ventriculul se dilată.* DANIELOPOLU, F. N. II, 31, cf. DL, DM. *De la ventricul pleacă două artere aorte.* ZOOLOGIA, 45, cf. DER, D. MED. ♦ (Prin analogie) *În Egipt am văzut toate varietățile de morminte: mai întii piramide care închid în auriculele și ventriculele lor câteva sarcofage.* RALEA, S. T. I, 255.

2. Stomac. Cf. ANTONESCU, D., ENC. ROM., D. MED., DN³.

3. P. g e n e r. Orice cavitate naturală de dimensiuni reduse, în interiorul unor organe. Cf. ENC. ROM., BARCIANU, CADE, SCRIBAN, D., D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pl.: ventricule și (rar, m.) ventriculi. - Și: (învechit) **ventriculă** (BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE; accentuat și, învechit, după fr., *ventriculă*, BARCIANU, ALEXI, W.) s. f., (învechit, rar) **ventriclu** (ANTONESCU, D.) s. n.

- Din fr. *ventricule*, lat. *ventriculus*, it. *ventricolo*.

VENTRICULÁR, -Ă adj. 1. Care ține de ventricule (1), din regiunea ventriculelor. Cf. CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³.

2. Care ține de ventricule (3), din regiunea ventriculelor. Cf. CADE, M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pl.: ventriculari, -e.

- Din fr. *ventriculaire*.

VENTRÍCULĂ s. f. v. *ventricul*.

VENTRICULOGRAFÍE s. f. (Med.) Radiografie a ventriculelor cerebrale sau ale inimii. DEX - S.

- Pl.: ventriculografii.

- Din fr. *ventriculographie*.

VENTRILÁR s. m. (Învechit) Navă cu pînze. Cf. GHEȚE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

- Pl.: ventrilari.

- **Ventrilă** + suf. -ar.

VENTRILĂ s. f. v. **vetrelă**.

VENTRILÍ vb. IV. 1. **I n t r a n z.** (Învechit) A naviga cu o corabie cu pînze. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W.

2. **R e f l.** (Învechit și regional) A petrece, a se distra (în aer liber). Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., LEXIC REG. 43.

- Prez. ind.: **ventrilesc**. - Și: (regional) **vetreli** vb. IV. LEXIC REG. 43.

- **V. ventrila**.

VENTRILICĂ s. f. Numele mai multor specii de plante erbacee (folosite în medicină): **a**) plantă cu tulpina tîrtoare la bază și ridicată spre vîrf, acoperită cu peri aspri, cu frunzele obovale, îngustate într-un pețiol scurt, cu florile albastre-deschis, albe sau albe-trandafirii; șopîrlăiță (**2 c**), străonică (**a**), ventricea (**b**), (regional) mătrice (**III 2**), veronică, buruiană-de-cel-pierit (*Veronica officinalis*). Cf. COTEANU, PL. 13, ȘINCAI, ÎN DR. V, 562, LB, I. GOLESCU, C., CONV. LIT. XXIII, 1060, DDRF, BRANDZA, FL. 355, BĂRCIANU, GRECESCU, FL. 436, ALEXI, W., TDRG, PASCU, S. 174, RESMERIȚĂ, D., PANȚU, PL., CADE, DM, BORZA, D. 179, 300, 301, FLORA R. P. R. VII, 536, PRODAN - BUIA, F. I. 438, M. D. ENC., DEX; **b**) șopîrlăiță (**2 a**) (*Veronica latifolia*). Cf. PANȚU, PL. 134, CADE, BORZA, D. I. 179, 300; **c**) plantă cu tulpina culcată sau agățătoare, cu flori mari, albastre, care cresc la subsuoara frunzelor; ventricea (**a**) (*Veronica persica*). Cf. GRECESCU, FL. 442, CADE, DM, BORZA, D. 179, 300, FLORA, R. P. R. VII, 536, DEX; **d**) bobornic (*Veronica prostrata*). Cf. BORZA, D. 179, 300; **e**) plantă cu tulpina tîrtoare sau ascendentă, adesea ramificată de la bază, cu frunzele galbene-verzui, cu florile mai ales albe cu dungi albăstrii (*Veronica agrestis*). Cf. id. ib. 178, 300; **f**) plantă cu tulpina simplă, cu florile albastre, care crește prin fînețe și prin pășuni (*Veronica spicata*). Cf. id. ib. 179, 300.

- Pl.: **ventrilici**. - Și: (învechit) **vintrilică** (DDRf, BĂRCIANU, ALEXI, W., BORZA, D. 179), (regional) **vindrilică** (ȘINCAI, ÎN DR. V, 562, BORZA, D. 179, 301) s. f.

- **Vintre** + suf. **-ilică**.

VENTRILĂGĂ s. f. v. **ventriloc**.

VENTRILÓC, -Ă s. m. și f., adj. (Persoană) care este capabilă de a rosti cuvintele fără a mișca buzele și fără a deschide gura, dînd impresia că vorbește din abdomen. Cf. I. GOLESCU, C. *Mijlocitorii între această zină urieșă și între închinătorii ei sînt niște preoți carii prin meșteșugul ventrilocului (vorbă în pîntice) foarte mult se folosesc*. IC. LUM. (1840), 11²/8, cf. AR (1841), 207/17, NEGULICI, POLIZU, PROT. - POP., N. D. *Cînd, fiind amăgiți de un ventriloc, sîntem conduși a trage concluziuni false..., atunci cîștigăm convingerea că în principiu sunetul este cunoscut numai ca pură senzațiune*. CONTA, O. F. 66. *Știa ațița istorii și le spunea cu dichisul lor și cu oarecari aptitudini de ventrilog*. VLAHUȚĂ, O. A. III, 69, cf. ARHIVA, I, 187, DDRF, ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE. *Vorbi... ca... un om mecanic din cei aduși pe scenă la reprezentațiile de ventriloci*. C. PETRESCU, C. V. 288, cf. IORDAN, L. R. A. 39, SCRIBAN, D. *Sub cele mai diferite forme ... au apărut, colindînd toate drumurile, păpușarii, ventrilogii, jongleurii*. CONTEMP. 1949, nr.126, 11/1, cf. DL, DM, L. ROM. 1961, 343, M. D. ENC., DEX, DN³. ◊ (În construcții comparative) [Falsetul] fu foarte rău pronunțat și ne dăte ocaziunea de a asculta, pentru prima oară pe scena noastră, note de ventriloc. FILIMON, O. II, 234. *Dacă dau de tine, răspunzi cu glasul acela de ventriloc sau de scapet, pe după care și se pare că te ascunzi*. VINEA, L. I, 168. ◊ F i g. *Eu sînt un mecanism precoce, sînt o cutie ventri-*

locă, Un fericit concurs de piese cu acțiune reciprocă. TOPÎRCEANU, O. A. I, 116.

- Pl.: **ventriloci**, -ce. - Și: **ventrilóg**, -ă s. m. și f., (învechit, rar) **ventriloágă** (I. GOLESCU, C.) s. f., **vantrilóg** (id. ib.), **vintrilóc** (AR 1841, 207/17) s. m.

- Din fr. **ventriologue**.

VENTRILOCÍE s. f. (Învechit) Capacitatea unei persoane de a rosti cuvintele fără a mișca buzele și fără a deschide gura, dînd impresia că vorbește din abdomen. Cf. PROT. - POP., N. D., IORDAN, L. R. A. 178.

- Și: **ventrilogie** s. f. PROT. - POP., N. D.

- **Ventriloc** + suf. **-ie**. Cf. fr. **ventriloquie**.

VENTRILÓG, -Ă s. m. și f. v. **ventriloc**.

VENTRILOGÍE s. f. v. **ventrilocie**.

VENTRIPOTÉNT, -Ă adj. (Rar) Pîntecos (**1**). *Se simți ușor împins de o mînă care i se așezase cu politeț pe talie, pe cînd atletul cel pieptos și ventripotent îi tăia retragerea*. VINEA, L. I, 341.

- Pl.: **ventripotenți**, -te.

- Din fr. **ventripotent**.

VÉNTRU s. n. **1**. (Fiz.) Punct, linie sau suprafață dintr-un cîmp de unde staționare, în care amplitudinea vibrației are valoare maximă. Cf. DT. *Distanța dintre două noduri sau două ventre vecine este egală cu jumătate din lungimea de undă a unei unde componente*. MARIAN - ȚIȚEICA, FIZ. II, 25, cf. LTR², DP, DER, M. D. ENC., D. FIZ., DEX, DN³.

2. (Rar) Pîntece (**1**). Cf. DN³.

- Pl.: **ventre**. - Și: (rar, **1**) **vîntru** s. n. DT.

- Din fr. **ventre**.

VENTULĂ vb. I. **T r a n z.** (Învechit) A flutura, a filfii. *Îi ventulă în urmă Rosatica lui coamă în unde flăcărante*. HELIADE, O. I, 348. *Stindardul revoltei începu să vîntule în mîna lui*. FILIMON, O. II, 123. *Începui a ventula în aer pălăria mea*. id. ib. 183, cf. CONTRIBUȚII, III, 159.

- Prez. ind.: **ventul**. - Și: **vîntulă** vb. I.

- Din lat. **ventulare**, it. **ventilare**. - **Vîntula**, prin apropiere de **vînt**.

VENTURÉL s. m. v. **vînturel**.

VENTURÉU s. m. v. **vînturel**.

VENTURIMÉTRU s. n. (Tehn.) Aparat folosit la măsurarea debitului unui curent de fluid într-o conductă, avînd la bază principiul tubului Venturi. Cf. LTR², DER, M. D. ENC., DN³, DEX - S.

- Pl.: **venturimetre**.

- Din it. **venturimetro**.

VENTÚZĂ s. f. **1**. (Med.) Pahar special de sticlă groasă, cu marginea puțin răsfrîntă, care, după crearea de vid în interior (prin flambare), se aplică, în scop curativ, pe pielea unui bolnav; urmă lăsată pe piele de un astfel de pahar. *Să puie venduze... la gît, la spate, la genuche*. MEȘT. DOFT. I, 41^v/16. *Au întrebuițat alte leacuri, precum luarea de singe, lipitori, ventuză, vizecători*. VEISA, I. 162/10. *Eu socotesc că întrebuițarea ventuzilor la partea pătimașă aduce mare folos*. DESCR. AȘEZ. 157/21. *Fiecăruia hirurg ținutul i să va încredința...lanțetă, ventuză sau zbanțuri*. CUCIURAN, P. 42/21. *La această patimă folosește... luarea singelui, lipitorile și venduzile*. CORNEA, E. I, 92/6, cf. POLIZU, PROT. - POP., N. D., ALEXI, W., BIANU, D. S., RESMERIȚĂ, D., CADE. *Lua temperaturile, punea ventuze la*

bolnavi, făcea injecții cu o îndemînare de uimea pe doctori. MIRONESCU, S. A. 124, cf. VOICULESCU, L. 298, SCRIBAN, D., A. POP, CHIRURG. 573. *Bravul medic... știe să puie ventuze.* ARGHEZI, S. XIII, 213, cf. LTR², DL, DM. *Nici ventuze nu știi să pui!* BARBU, G. 302, cf. SCL 1960, 954. *Aplicarea ventuzelor cere îndemînare.* ABC SĂN., cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³.
 ◊ (Învechit) *Ventuză uscată (sau seacă)* = ventuză care se aplică pe pielea uscată a unui bolnav, pentru a provoca o congestie locală. *Ventuzele se impart în seci sau uscate (pahare) și în... sîngerate.* POLIZU, P. 27, cf. COSTINESCU. *Ventuzele să cheamă „uscate” atunci cînd le punem numai pentru a aduna sîngele sub ele.* BIANU, D. S. *Ventuză scarificată (sau tăiată, sîngerată)* = ventuză care se aplică pe pielea scarificată a unui bolnav, pentru a-i extrage o cantitate mică de sînge. Cf. POLIZU, P. 27, cf. COSTINESCU. *Cînd încreștăm pielea și aplicăm pe deasupra ventuzele ca să tragă sîngele afară, se cheamă „ventuze tăiate” sau „scarificate”.* BIANU, D. S.

2. Organ în formă de disc al unor animale (acvatic) care le permite să se fixeze pe diferite corpuri (ca să sugă). Cf. DDRF, ENC. ROM., RESMERIȚĂ, D., CADE, ENC. AGR., SCRIBAN, D., LTR², DL, DM. *Corpul prezintă o proeminență pe care se află o ventuză.* ZOOLOGIA, 25. *Teniile parazitează în intestinul subțire..., fixîndu-se bine, cu ajutorul ventuzelor, de mucoasa peretelui intestinal.* ABC SĂN. 351, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³. ◊ (Ca termen de comparație) *Mi-ai șters pudra cu buzele tale ca ventuzele.* C. PETRESCU, C. V. 235. *Poporul calcă cu pas de fier Să-năbușe lacoma, cruda Oaste vrăjmașă ca o ventuză.* BOUREANU, S. P. 12. ◊ F i g. *Pe vreme umedă, colbul devine o smolă cauciucosă, care-ți trage încălțămintea..., se prinde cu sute de ventuze de roțile vehiculului.* CĂLINESCU, C. O. 334.

3. Aparat în formă de clopot cu ajutorul căruia se scoate aerul care împiedică circulația într-o conductă. Cf. PROT. - POP., N. D., BĂRCIANU, MDT, DT, LTR², DL, DP, DM, DEX, DN³.

4. (Tipogr.; la pl.) Mici piese montate pe o bară, care prin depresiune absorb coala de hîrtie, iar prin presiune o depun la semnele mașinii de imprimat. Cf. CV 1950, nr. 11-12, 37, DN³.

- Pl.: *ventuze*. - Și: (învechit) *vendúză*, (învechit, rar) *vintúză* (CUCIURAN, P. 17/9), *vintúză* (POLIZU), s. f.
 - Din fr. *ventouse*, ngr. βεντούζα.

VENULĂ s. f. 1. (Bot.) Fiecare dintre ramificațiile subțiri ale nervurilor din structura frunzelor. Cf. GRECESCU, FL. 72, DN³.

2. (Med.) Venă (1) mică. Cf. D. MED., DN³.

- Pl.: *venule*.

- Din lat. *venula*. Cf. fr. *veinule*.

VENUSIÁN, -Ă s. m., adj. 1. S. m. Presupus locuitor al planetei Venus. Cf. DEX - s.

2. Adj. Care aparține planetei Venus, caracteristic planetei Venus. *Refracția din atmosfera venusiană ar crea efectul unei lentile concave.* SCÎNTEIA, 1975, nr. 10319. *Clima venusiană pare să fie un fel de „ciclu al sulfului”, care este elementul component predominant al norilor venusieni.* în DCR.

- Pronunțat: -si -an. - Pl.: *venusieni, -e*.

- **Venus** (n. pr.) + suf. -ian. Cf. fr. *vénusie n*.

VENÚST, -Ă adj. (Livresc) Plăcut, grațios, fermecător. Cf. NEGULICI, PROT. - POP., N. D., LM. *Simțurile sale... arătau respingere tocmai de ce e venust și pur.* M. I. CARAGIALE, C. 56, cf. L. ROM. 1957, nr. 5, 25, DL, DM, SFC VI, 57, DEX, DN³.

- Pl.: *venuști, -ste*.

- Din lat. *venustus, -a, -um*, fr. *vénuște*.

VENUSTĂTE s. f. (Livresc) Frumusețe, farmec, grație. Cf. NEGULICI, PROT. - POP., N. D., ANTONESCU, D., SEVERIN, S. 45. *Colorarea aceasta de păr o au femeile de o gingășie fabuloasă, de o mare venustate sexuală.* CĂLINESCU, O. XIII, 339, cf. DN², SFC VI, 57, 64, DN³.

- Din lat. *venustus, -atis*, fr. *vénuște*.

VENZĂRE s. f. v. *vînzare*.

VÉPERE s. f. v. *viperă*.

VÉPIRE s. f. v. *viperă*.

VEPSEĂ s. f. v. *vopsea*.

VÉPSIE s. f. v. *viespe*.

VER¹ conj. v. *veri*.

VER², -Ă adj. (Învechit) Adevărat, real. *Armă-ți satira cu adevărul, cu verul cuvînt, și satira ta nu va fi păgînă.* HELIADE, O. II, 90. *Plutarh se abate din vera tradiție.* ARISTIA, PLUT. XI/28, cf. EMINESCU, S. P. 409. *Să propage Principiul sacru, ver.* MACEDONSKI, ap. VIANU, L. R. 368.

- Pl.: *veri, -e*.

- Din lat. *verus, -a, -um*, it. *vero*.

VERACITĂTE s. f. (Livresc) Veridicitate; p. e x t. sinceritate. *Sosesc în București trei comisari turci trimiși să se asigure de veracitatea arătărilor lui Tudor.* GHICA, S. 108. *A avut în vedere mai mult interesul său pecuniar decît acel al științei, care cere mai presus de toate veracitate și mai ales probitate.* I. IONESCU, M. 107, cf. PROT. - POP., N. D. *Criticismul s-a încercat adesea a bănui veracitatea lui Erodot.* HASDEU, I. C. I, 210. *Ei au văzut într-însa... încrederea legii în veracitatea omului.* BARONZI, I. C. IV, 72/25. *Arată cu o veracitate, cîteodată cinică, historia vieșei sale.* CANELLA, V. 347. *Faptul se complică astfel într-un mod care ar da loc oarecărei îndoieli asupra veracității lui.* ALECSANDRI, S. 92. *Examinarea validității cunoștințelor noastre din punctul de vedere al veracității și al conformității lor cu realitatea.* CONTA, O. F. 455. *Presa din străinătate susține drepturile românilor... tot cu alîta energie și negreșit cu mai multă logică și veracitate decît cei cari le atacă și le încurcă.* ODOBESCU, S. III, 471. *Profesorul însuși se îndoiește de veracitatea faptelor ce voiește a învăța pe școlar.* ARHIVA, I, 316, cf. ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Vămile ambelor Principate... se dădeau încă în arendă... la străini și aceștia căutau întotdeauna să conteste veracitatea preșurilor din facturi.* N. A. BOGDAN, C. M. 165, cf. SCRIBAN, D. *Acest tablou al artei popoarelor latine își păstrează veracitatea pînă în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.* ȐPRESCU, S. 202. *Statuia era semnul unei împrejurări cu totul extraordinare, pe care imaginația literară nu poate să o construiască din fantezie cu o veracitate egală.* ARGHEZI, S. XXII, 92. *Oglînda întoarsă către realitate... prinde... tipul netulburat al realității în forme capabile să dea despre autorii lor ideea veracității.* VIANU, L. R. 557. *Niciodată nu s-a obținut o mai mare veracitate prin mijloace mai puțin realiste.* BLAGA, Z. 43. *Sufrajiul și vechimea țin loc de veracitate.* RALEA, S. T. III, 303. *Viziunea scriitorilor asupra satelor... nu ajunge totuși la veracitatea realismului critic.* S. C. ȘT. (IASI), 1957, II, 307, cf. DM, M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pl.: *veracități*.

- Din fr. *véracité*. Cf. lat. *verax, -acis*.

VERĂNDĂ s. f. Galerie exterioară (balcon sau terasă acoperită), închisă adesea cu pereți avînd numeroase ferestre, care alcătuiește anexa unei locuințe. *V. t e r a s ă, b a l c o n.* *Eliza, în picioare sub veranda, urmărea trăsura*

stăpînei sale cu privirea puțin întristată. CODRESCU, C. I, 20/4. Răsturnat pe un jilț american în verandă, gusta de dimineață pînă-n seară cea dulce și fericită îndobitocire care se rudește cu cheful oriental. ALECSANDRI, S. 73. De pe verandă o scuipă, să n-o deoache. CARAGIALE, O. II, 130, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Urcară scările și în veranda largă a etajului se opriră.* AGĂRBICEANU, A. 117. Sînt adăpostite camerele personalului și veranda închisă pentru primirea pelegriilor. ARH. OLT. V, 48, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Prin geamlicul verandei pătrunde lumina lunei stil.* REBREANU, R. I, 225. E înfățișată o clădire în stil excesiv modern, cu o imensă verandă. CAMIL PETRESCU, T. III, 155. În ușa verandei apărui un copil cu șorț alb. C. PETRESCU, I. II, 186. Locuia într-o casă cu verandă. VLASIU, A. P. 446. Care-i folosul să poposești sub o șandramă, cînd tu ai o verandă minunată acasă. SADOVEANU, O. XX, 228. Veranda nepodită și plină de gropi... îți făcea o impresie amară. DAN, U. 134, cf. SCRIBAN, D. *Își construiască un castel cu o mare verandă susținută de coloane scurte în stil maltez.* CĂLINESCU, S. 13. *Trecem printr-un sat cu case albe, largi spațioase, cu verandă luminoase.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2816, cf. LTR², DL, DM, M. D. ENC. *Ajunseră la veranda din spatele hotelului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 3, 29/2, cf. DEX, DN³, A II 12.

- Pl.: verande.

- Din fr. *vérande*, it. *veranda*.

VERASCÓP s. n. Aparat fotografic stereoscopic, ale cărui plăci se schimbă automat. Cf. CADE, DN³.

- Pl.: verascoape.

- Din fr. *vérascope*.

VERATRÎNĂ s. f. Alcaloid extras din semințe de popaz (1), întrebuițat, în medicină, împotriva viermilor intestinali, a reumatismului, a nevralgiilor etc.; produs medicamentos care are la bază această substanță. Cf. ENC. ROM., BIANU, D. S., NICA, L. VAM. 269, ENC. AGR., SCRIBAN, D. 1016, LTR². *Se va repeta frecvența cu veratrînă.* VÎN. PES. 1964, nr. 5, 9, cf. D. MED.

- Din fr. *vératrine*.

VERB s. n. 1. (Gram.) Parte de vorbire care exprimă o acțiune, o stare sau o transformare (progresivă) a subiectului și care se caracterizează printr-o flexiune proprie, numită conjugare. *Verbul sau graiul este o parte a cuvîntului... care arată vreun lucru cu vreme și timp.* VĂCĂRESCUL, GR. 17/24. *Pîntru verbi sau graiuri* [Titlu]. id. ib. 57/2. *Chipurile (modi) arată chipul faptei, pre care o descopere verbumul, și de acestea sînt cinci.* TEMPEA, GRAM. 103/14, cf. 102/5. *Limba românească are noao părți:...articulul, numele, pronumele, verbumul, partițipiul, prepoziția, adverbiumul, coniuția și interiecția.* ALBOTEANU, GRAM. ROM. 21^v/12, cf. 1^v/1, BUDAI-DELEANU, LEX., ETIMOL. 1^v/23. *Verburile, între părțile grăirii, sînt așa cuvinte care se apleacă în timpuri.* DIACONOVICI-LOGA, GR. ROM. 82/3, cf. VÎRNAV, L. 132^v/10. *Să ceartă pe flecării..., Pe verburi, pe-mpărtășiri, Pe neamuri, căderi, numiri.* MUMULEANU, C. 155/5. „U” simplu, cînd stă în svîrșitul verburilor, nu se răspunde pretutindenea. MUTSO, O. 6/22. *Toate zicerile cîte primesc pronumele personale... sînt verburi.* PLEȘOIANU, GRAM. 47/13. *Verburile sînt niște ziceri care arată, au ce facem, au ce pătîm, au în care stare ne aflăm.* HELIADE, GR. ROM. 39/26, cf. I. GOLESCU, C. *Fiește estime sau fînță nî semnătoșază avînd materia și forma ce sînt numile i făptuirea ce sînt verburile.* SĂULESCU, GRAM. ROM. I, 93/19, cf. II, 92/20. *Cunoaștem numerele la verburi sau după subiectele lor, sau după schimbările ce le facem pentru aceasta.* GR. R. (1835), 39/23, cf. VALIAN, V. *Verburile celelalte în relație cîtră cele auxiliare se zic „verburi de căpetenie”.* GR. R.-N.

I, 98/7, cf. CODRESCU, GR. FR. 43/22. *Verbul este un nume generic ce ne arată sau starea, sau lucrarea subiectului, ca pre niște calități de ale lui.* CÎMPEANU, GR. ROM. 81/1, cf. STAMATI, D. *Ei nicăiri n-au voit a întrebuița timpul svîrșit a verbului.* NEGRUZZI, S. I, 256, cf. POLIZU. *Unele verburi numai în niște vorbiri nehotărîte se iau ca nepersonale.* BĂLĂȘESCU, GR. 66/12, cf. ANTONESCU, D. „Prefăcut”... e supinul verbului „perfacere”. CANELLA, V. 101, cf. 245. *Substantivul și verbul singur... nu produc în mintea noastră decît o slabă amintire de sensibilitate.* MAIORESCU, CR. I, 19. *Verbele în „i” au terminațiuni flexionare foarte deosebite de acele ale verbelor în „i”.* ARHIVA, I, 159, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *O dovadă trainică... e păstrarea în limbă a verbului „a ara”.* BOCĂNETU, T. A. 131, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 144. *Un mare număr de verbe se întrebuițază în limba actuală altfel... decît sîntem obișnuți prin tradiție.* IORDAN, L. R. A. 332, cf. SCRIBAN, D. *Mi-am îndreptat atenția filologică asupra verbului respectiv și am înțeles că „a se canoni” înseamnă a se supune unui canon.* CĂLINESCU, C. O. 95, cf. ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 366, 431, SCL 1954, 34. *Verbele în discuție nu mai sînt un simplu instrument gramatical.* L. ROM. 1955, nr. 1, 70, cf. DL, DM. *Substantivele și verbele înșei sînt asemenea noțiuni fără compunere sau diviziune.* JOJA, S. L. 233. *Elementul de bază al versului este verbul, capabil să reproducă și să transmită mișcarea.* IST. LIT. ROM. II, 82, cf. STOICESCU, S. D. 35, DER, C. I. 1969, 83, 84. *După model slav li s-au creat unor verbe românești (de obicei de origine latină) forme reflexive, și aceasta echivalează tot cu un calc morfologic.* HRISTEA, P. E. 172, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. $\diamond$ *Verb absolut v. absolut. Verb activ v. activ. Verb auxiliar v. auxiliar. Verb copulativ v. copulativ. Verb denominativ v. denominativ. Verb impersonal v. impersonal. Verb neregulat v. neregulat (2). Verb predicativ v. predicativ (2). Verb reflexiv v. reflexiv (1). Verb regulat v. regulat (1). Verb unipersonal v. unipersonal.*

2. (Livresc; la sg.) Mijloc, fel de exprimare; limbaj; cuvînt. Cf. DDRF. *Principiul care trebuie să primeze... e de a se ști, și încă pe de rost, ce fel de „vorbă” sau de „verb” poate fi acel cuvînt.* ATILA, P. 88, cf. RESMERIȚĂ, D. *Să-mi fie verbul limbă De flăcări vaste ce distrug... Cuvîntul meu să fie plug Ce fața solului o schimbă.* ARGHEZI, V. 147. *Avea convîngerea mare că verbul său sferbînte merge totdeauna drept în inima țăranelui.* REBREANU, R. II, 86, cf. SCRIBAN, D. *Verbul poezilor începe să aducă o vorbărie.* CONTEMP. 1948, nr. 107, 5/5. *Înștăuarea e totuși mereu supărătoare, mai cu seamă cînd verbul tău nu are forța vîforului.* CĂLINESCU, C. O. 374. *Atenția publică a înregistrat, ani de-a rîndul, tot ațtea victorii ale verbului.* PERPESCIUS, M. III, 136, cf. DL, DM. *Verbul lui Lazăr este vibrant și cald. El a creat o școală nouă, cu forțe proaspete românești.* IST. LIT. ROM. II, 146, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

3. (Teol.) Dumnezeu. Cf. SCRIBAN, D. *Verbul care însuflețește întreaga creațiune, „logos spermatikos”, este Cristos însuși.* VIANU, L. U. 11. *Peste Hegel a trecut teologia creștină și „Verbul”, ipostază a trinității divine.* JOJA, S. L. 200.

- Pl.: (1) verbe și (învechit) verburi, (m.) verbi. - Și: (învechit, rar) *vérbum* s. n.

- Din lat. *verbum*, fr. *verbe*, it. *verbo*.

VERBÁL, -Ă adj. I. I. (În opoziție cu s c r i s) Care se face, se transmite, se comunică prin viu grai; care caracterizează graiul viu, vorbirea. V. o r a l (2). Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI. *Vor putea să dea școlărilor lor tălmăciri verbale pentru acestea.* BREZOIANU, R. 81/30. *După finirea examenelor verbale, are... să se consulteze.* BARIȚIU, C. II, 124, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Ei tractau pe domnii noștri ca pe niște zapcii, le trimeteau ordine scrise și verbale.* GHICA, S. VI, cf. PETRI, V., PROT. - POP., N. D., DDRF, ENC. ROM., BARCIANU. *Ordine urgente, domnule Major,*

zise el, întinzându-i un plic. Apoi, apropiindu-se mai mult, adăogă: - Ași avea și ceva verbal. D. ZAMFIRESCU, R. 161, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D. Nu se aduc niciodată remediile potrivite prin consolații verbale sau prin sugestia grandomaniei. RALEA, S. T. III, 298, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³. ◊ (Adverbial) Soția datornicului afit prin jalobă, cît și verbal... au mărturisit că nu are nici o lipsă de zestre. BULETIN, F. (1843), 46¹/14. Ea nu se îngiosea nici macar să le mărturisească verbal nemulțămirea ei. CODRESCU, C. I, 238/19. Coprinderea acestei învoiri s-a mărturisit și verbal de cei ce s-au aflat de față (a. 1851). ARH. OLT. IX, 49. Să fie competent în cercetarea unei chemări la duel făcută verbal sau în scris. ROM. LIT. 408¹/36. Puteai să-mi faci și verbal întrebarea făcută prin epistola adhoc. DÎMBOVIȚA (1859), 160²/66. Mi-a propus să vie cînd i-oi da de știre pentru ca să ne înțelegem verbal în chestia ce cunoști. ALECSANDRI, S. 167. Experiențele și cercetările științifice făcute de alții în diferite timpuri și locuri... ne-au fost transmise verbal sau în scris. CONTA, O. F. 493. Comunicarea făcută verbal de țărani. MAIORESCU, I. 253. Dacă contractul făcut verbal n-a primit nici o punere în lucrare..., nu se poate primi proba prin martori. HAMANGIU, C. C. 360. Vrea să discute punctele verbal. TITULESCU, D. 592, cf. SCRIBAN, D. Profesa verbal și propagandistic... un naționalism vehement. CĂLINESCU, B. I. 106. ◊ Notă verbală = notă a unui guvern, a unui stat, predată ambasadorului unui stat străin, nesemnată, echivalentă cu o declarație orală. Poarta a cerut... intermușului și ambasadorului Rusiei, prin notele verbale din 7/19 februarie, să dezavueze, în numele guvernelor lor, mișcarea lui Vladimirescu. OȚEȚA, T. V. 197, cf. DL, DM, M. D. ENC., DN³. ◊ C o m p u s: **proces-verbal** v. p r o c e s (I 2).

2. Care privește cuvintele ca mijloc sau fel de exprimare a unei idei, a unei creații etc.; care se exprimă cu ajutorul cuvintelor. Toate acestea nu se pot înțelege luîndu-le într-un sens verbal. BARASCH, M. II, 75/12. Această reproducere verbală nu se întîmînă numai după o înștiințare prealabilă. IORGA, L. I, 101. Cu metoda sa radicală de critică verbală reușește să suprimă o întreagă serie. PĂRVAN, G. 247. Cum poezia nu e numai concept, ... nu se valorifică decît pe măsura realizării sale în material verbal. LOVINESCU, C. VII, 153. Emoția lui ... se manifestă printr-o irezistibilă avalanșă verbală. REBREANU, R. II, 214. Patriotismul nostru e verbal și dezorientarea noastră e imensă. GALACTION, O. 337. Să folosească acest meșteșug numai colo unde structura personajelor îngăduie virtuozitatea verbală. CAMIL PETRESCU, T. III, 496. Patriotismul verbal e o boală rușinoasă. SADOVEANU, O. XX, 413. Adevăratul patriotism nu este patriotismul verbal. D. GUSTI, P. A. 294. Hoșaș este un autor stăpîn pe o inco-testabilă putere verbală. VIANU, A. P. 282. Invenția verbală este învelișul sensibilității, cuvîntul, incandescența ideii. CONSTANTINESCU, S. I, 111. Starea de izolare, de „singurătate”... își găsește cea mai pregnantă expresie verbală în fonetismele mai puțin ample. BUL. FIL. XI-XII, 450. Atunci mă simt deodată mic și prost... memoria verbală dispăre. ARGHEZI, S. XVI, 100. Dacă-mi permiteți să fac un paradox verbal, veritabilul instinct al omului este rațiunea. CĂLINESCU, C. O. 107. Iată atîtea cazuri de „lapsus” verbal, de acțiune ori de scris. RALEA, S. T. II, 43. Uneori... ideea rămîne vagă sau se pierde în tot felul de întortocheri verbale. V. ROM. octombrie 1954, 271. E cartea mea de căpăii. Erudiție, imaginație și magie verbală. VINEA, L. I, 134. Să se depășească maniera ... verbală de a-l defini. REV. FIL. 1970, 678. Cîteva poeme suferă, din pricina dezlănțuirii verbale a poetului, de un monoton imagism. ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 1, 10/4. ◊ (Adverbial) Vorbea despre iubire, și cît preț Punea, verbal, pe libertate. CAMIL PETRESCU, T. III, 428. Mustea il numea „Marele anonim” din cauza filozofiei sale...pe care o definea mai mult verbal, decît conceptual. BENIUC, M. C. I, 313.

II. (Gram.) Care aparține verbului (I), privitor la verb,

care provine dintr-un verb, de verb. Cf. VALIAN, V. Cuvîntul „scriere” este substantiv verbal format din infinit. CÎMPEANU, GR. ROM. 21/10, cf. POLIZU. [Substantivele] care se derivă de la verburi se cheamă substantive verbale. BĂLĂȘESCU, GR. 137/5, cf. DDRF. Cîț privește derivațiunea verbală, sînt de remarcat numeroasele formațiuni fără „în-”. CANDREA, Ț. O. 24. Are terminațiunea adjectivelor verbale românești în „-toriu”. DRĂGANU, ROM. 300, cf. RESMERIȚĂ, D. Există adică anumite noțiuni verbale pe care noi nu le putem exprima decît nominal. PUȘCARIU, L. R. I, 130. Se constată o intervertire a rolurilor de subiect și obiect, fără ca funcțiunea verbală... să sufere vreo modificare. IORDAN, L. R. A. 332. Construcțiunile verbale la alcătuirea cărora contribuie participiul prezent sînt numeroase. id. STIL. 164, cf. SCRIBAN, D. În cadrul timpurilor verbale există o gradație a potențialului afectiv. BUL. FIL. XI-XII, 468. Pomind de la adjectivul de origine verbală „exorbitant”..., scoteam verbul în chestiune. CĂLINESCU, C. O. 358. Limba română posedă un sistem destul de sărac de adjective verbale. SCL. 1954, 302. În rusește flexiunea nominală e sintetică, iar cea verbală e analitică. GRAUR, F. L. 180, cf. DL, DM. Prefixele verbale pot îndeplini în sistemul limbii două funcții de bază. FD II, 170. Dativul determinant al unui substantiv verbal nu poate fi decît atribut. L. ROM. 1965, 416. Derivarea verbală cu prefixe în limbile romanice continuă procedeele limbii latine. IST. L. ROM. I, 106. Mult mai rar..., pot fi calchiate și unele adjective sau substantive care provin din forme verbale prin schimbarea valorii gramaticale. HRISTEA, P. E. 162, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ Flexiune verbală = conjugare. Cf. M. D. LINGV., DEX - S. Predicat verbal v. p r e d i c a t (I 1).

- Pl.: verbalii, -e.

- Din fr. verbal, lat. verbalis, -e.

VERBALÍSM s. n. 1. Tendință de a acorda mai multă importanță cuvintelor decît ideilor exprimate prin ele; abuz de cuvinte în exprimarea unor idei; vorbărie, flecăreală; (livresc) verbozitate, (franțuzism) verbiaj. Stilul urmează aceeași cale, de explozie fără zgomot, de artificial, de verbalism uscat. CONTEMP. 1948, nr.107, 5/6. Scolastica... deducea dintr-un principiu general consecințele, căzînd într-un simplu verbalism. JOIA, S. L. 51, cf. M. D. ENC. Cînd își va corecta acest mic defect..., va scăpa implicit și de verbalism. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 21, 11/4, cf. DEX, DN³, D. PSIH., M. D. LINGV.

2. Metodă de învățare bazată pe însușirea cuvintelor fără a urmări dezvoltarea gîndirii. Nimeni nu a exprimat cu atîta claritate și elocvență necesitatea și fecunditatea inducției, opoziția față de verbalismul și formalismul scolastic. JOIA, S. L. 313, cf. DN³.

- Din fr. verbalisme.

VERBALITÁTE s. f. (Livresc) Caracter verbal (I 1). DN³.

- Din it. verbalità.

VERBALIZÁ¹ vb. I. n t r a n z. (Livresc) 1. A alcătui un proces-verbal. Iată călimări și pene: procede, verbaliză, domnule, ... consemnează toate cu scumpătate. HELIADE, D. J. 61/20, cf. COSTINESCU.

2. A exprima în cuvinte o idee, o situație etc. Cf. DEX - S.

- Prez. ind.: verbalizez; imper.: pers. 2 și (învechit, rar) verbaliză.

- Din fr. verbaliser, it. verbalizzare.

VERBALIZÁ² vb. I. T r a n z. A întrebuița cu valoare verbală o altă parte de vorbire decît verbul. Cf. DN³.

- Prez. ind.: verbalizez.

- Verb + suf. -aliza.

VERBALIZĂRE¹ s. f. Acțiunea de a verbaliza¹ și rezultatul ei. Cf. DEX - s 194.

- Pl.: verbalizări.
- V. verbaliza¹.

VERBALIZĂRE² s. f. Acțiunea de a verbaliza² și rezultatul ei. Cf. DN³.

- Pl.: verbalizări.
- V. verbaliza².

VĚRBĀL s. n. v. verver.

VĚRBEL s. n. v. verver.

VERBENACĒE s. f. (La pl.) Familie de plante erbacee sau lemnoase, cu frunzele dințate, cu florile hermafrodite, dispuse în spice sau panicule, cu fructul o nuculă, folosite în scopuri medicale sau decorative; (și la sg.) plantă din această familie. Cf. LM I, 158, BRANDZA, FL. 379, id. D. 330, ENC. ROM., GRECESCU, FL. 16, BIANU, D. S. 211, ENC. AGR., SCRIBAN, D., FLORA R. P. R. VIII, 75, DER IV, 839.

- Pl.: verbenacee.
- Din fr. verbénacées.

VERBĚNĀ s. f. v. verbină.

VERBERĂȚIE s. f. Vibrație a aerului, care produce sunetul. Cf. ALEXI, W., DN³.

- Pl.: verberații. - Și: (învechit) verberațiune s. f. ALEXI, W.

- Din fr. verbération.

VERBERAȚIUNE s. f. v. verberație.

VERBIĀJ s. n. (Franțuzism) Verbalism (1). Cf. COSTINESCU. *Alunecările într-un „impresionism” critic, practica unui verbiāj sonor, dar nesubstanțial, ... sînt atît de frecvente în critica cinematografică.* CONTEMP. 1948, nr. 110, 15/1. *Conferința... relevă, dincolo de beția verbiājului, o fibră intelectuală sensibilă.* v. ROM. ianuarie 1965, 99. *Un interminabil și debordant verbiāj enunțat de un superecran plin de americani.* CINEMA, 1968, nr. 1, VIII. *Îmi place franchețea opiniilor, dar mă jenează... verbiājul speculativ sau simplismul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 30, 27/4. *Verbiājul denumește utilizarea excesivă a cuvintelor de dragul cuvintelor.* D. PSIH. 770, cf. DN³, DEX - s.

- Pronunțat: -bi-aj.
- Din fr. verbiage.

VERBIGERĂȚIE s. f. 1. (Rar) Repetare stereotipă a unor cuvinte sau fraze în scopul obținerii unor efecte stilistice. *Versul propriu-zis este întărit cu refrene..., amplificat cu silabe pentru epuizarea frazei muzicale... și în același scop cu verbigerării.* IST. LIT. ROM. I, 201.

2. (Med.) Simptom în unele boli mintale, constînd în repetarea continuă a aceleiași propoziții. Cf. D. MED., DN³.

- Pl.: verbigerării.
- Din fr. verbigération.

VERBĪNĀ s. f. Numele mai multor specii și varietăți de plante erbacee din familia verbenaceelor: a) (și în sintagmele *verbină de cîmp*, ENC. ROM., GRECESCU, FL. 452, BIANU, D. S., PANȚU, PL., BORZA, D. 178, 300, *verbină sălbatică*, BORZA, D. 178, 300) plantă cu tulpina erectă, ramificată în partea superioară, cu frunzele trifide și cu florile mici roșietice, dispuse în spice lungi, care se folosește în medicina populară, la răni sau contra durerilor de rinichi, ficat, splină etc.; veronică (a), sporici (1), (regional) mătură (II 2), sporici (II 3) (*Verbena officinalis*). Cf. DDRF

I, 130, BRANDZA, D. 331, BUJOREAN, B. L. 397, SCRIBAN, D., BORZA, D. 178, 300; b) (și în sintagma *vervină de grădină*, BORZA, D. 178, 301) plantă decorativă, obținută prin hibridarea unor specii de verbenacee, care are florile felurite colorate; urzicuță (*Verbena hybrida*). Cf. ENC. ROM. III, 1206, PANȚU, PL. 327, SIMIONESCU, FL. 398, BORZA, D. 178, 300, 301, DER, M. D. ENC., H III 437, v 374; c) plantă decorativă, cu tulpina ramificată de la bază, cu frunzele pețiolate, cu florile purpurii sau liliachii, dispuse în spice umbeliforme (*Verbena aubletia*). Cf. PANȚU, PL. 327, POLIZU, 44, PONTBRIANT, D., LM I, 158. *Bătrîna... schimba apa de prin paharele cu verbine, cu busuioc și rozmarin.* MACEDONSKI, O. III, 9, cf. CONV. LIT. XXIII, 1060, DDRF, BRANDZA, FL. 379, DAMÉ, T. 185, BARCIANU, GRECESCU, FL. 452, ALEXI, W. *Mirosul florilor veni pînă la el și se depărta iară, lăsînd în urmă numai un parfum de verbină.* ANGHEL - IOSIF, C. L. 18, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *În mai dădeau mixandrelle și în iunie se îndesau ca peria la un loc cu rozetele și verbinele.* BASSARABESCU, S. N. 86, cf. CADE. *Zmălîndu-ți ochii, luai tipar verbina.* ARGHEZI, VERS. 68. *Un vîrtej de roze, de violete, de origan, de lavandă și verbine.* VINEA, L. I, 74, cf. DL, DM, BARBU, PRINC. 85, BRAD, O. 126, M. D. ENC., DEX, DN³, H II 26, 59, 142, IV 53, 269, XI 327, XII 24, XIV 374, XVIII 41. *Pămînte, face-te-ai tină, Că mi-ai luat din grădină O garoașă ș-o verbină.* TEODORESCU, P. P. 288. *Foaie verde de berbină, Pusei la- căt la grădină, Și plecai-n fără streină.* MAT. FOLK. 342. ♦ P. r e s t r. (Cu sens colectiv) Tulpina sau frunzele verbinei (a) folosite în medicina populară sau în homeopatie. *Sorbînd pe nări dintr-o batistă înmuiață în triplu extract de vervenă.* CARAGIALE, O. I, 114.

- Pl.: verbine. - Și: (rar) **vervĕnĀ**, (învechit și regional) **verbĕnĀ** (LM I, 158, ENC. ROM. III, 1206, BARCIANU, PANȚU, PL. 327, DER, M. D. ENC., H XVIII 41), **berbină**, (învechit) **vervină** (BORZA, D. 178, 301), **vervĭnĀ** (BĂRAC, ap. TDRG), **berbĕnĀ** (LM) s. f.

- Din lat. *verbena*. Cf. fr. *verveine*.

VERBIÓS, -OÁSĂ adj. v. verbos.

VERBÓS, -OÁSĂ adj. 1. (Rar; despre oameni) Vorbăreț, guraliv. Cf. COSTINESCU, LM, SCRIBAN, D., DN³. ♦ (Substantivat) *Cînd încep, verboșii nu mai cunosc margine.* LM.

2. (Livresc; despre manifestări, creații ale oamenilor) Care se caracterizează prin verbalism (1); care abundă în cuvinte inutile. *Sumare creionări ale notabilităților locale... alcătuiesc un raport verbos asupra mediocrității unui tîrg.* CONSTANTINESCU, S. II, 298. *Nu are de ce să se cheltuiască în artificiose verbioase.* CONTEMP. 1949, nr. 126, 12/2. *Eliade... a avut de partea lui și sentimentalismul verbos al lui Costache A. Rosetti.* CAMIL PETRESCU, O. II, 404. *N-am înțeles din această cronică (verbioasă, lăbărțată și grăbită) cum anume pune Antonioni alchimia culorii.* CINEMA, 1969, nr. 7, 33/4. *Gol și verbos, el [articolul] este adeseori un martor nu numai al lipsei de gîndire..., dar și al lipsei de reală emotivitate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 39, 8/1. *Să continuați cu... un ochi mai atent și asupra redactării uneori șovăitoare, alteori alunecînd în diluări verbioase.* ib. 1974, nr. 3, 25/1.

- Pl.: verboși, -oase. - Și: **verbiós, -oăsă** adj.
- Din fr. *verbeux*, lat. *verbosus*, -a, -um.

VERBOZITĂTE s. f. (Livresc) Verbalism (1). Cf. COSTINESCU. *Verbozitatea acestui om mă face să ies din adunare.* LM. *În locul unei verbozități prea de spumă, să se instituie un început de adevărată cultură.* PERPESSICIUS, M. I, 355. *Opera lui Macedonski n-a degenerat niciodată nici*

jocul gratuit al verbozității, nici absconșitate. VIANU, L. R. 441, cf. DN³.

- Pl.: verbozități.

- Din fr. *verbosité*, lat. *verbositas*, -atis.

VERBUI vb. IV. T r a n z. (Germanism învechit, prin Transilv.; complementul indică soldați) A angaja cu plată. JAHRESBER. X, 218.

- Prez. ind.: *verbuiesc*.

- Din germ. *werben*.

VERBUIRE s. f. (Învechit, prin Transilv.) Acțiunea de a v e r b u i și rezultatul ei. *Amăgitoarea chemare la slujbă oștenească din afară... să va pedepsi totdeauna ca o străină conducere sau verbuire*. INSTRUCȚII, 17/9.

- Pl.: *verbuiri*.

- V. **verbui**.

VÉRBUM s. n. v. **verb**.

VERBÚNC s. n. 1. (Învechit, în Transilv.) Recrutare (1). Cf. ANON. CAR. *Stringerea aceasta să nu se facă prin obicinuitul pîn-acum vârbung* (a. 1794). JAHRESBER. X, 177, cf. LB, ISER, LM, DDRF I, 131, MÎNDRESCU, I. G. 28, GHETIE, R. M. 487, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG 1714, DR. IV, 147, CADE 1402, SCRIBAN, D., DL I, 219, DM 74, SCL 1958, 94, DEX 79. *Haideți, feciori, la cătane, Să mîncăm pită cu carne; Haideți, feciori, la bărbunc, Să mîncăm carne de junc!* JARNÍK - BİRSEANU, D. 317, cf. 350. ◊ L o c. a d v. (Prin Munt.) **În verbunci** = (pe lângă verbe ca „a merge”, „a pleca” etc.) în stagiul militar, v. m i l i t a r (2); p. e x t. departe, în lumea largă. Cf. DR. IV, 174. ◊ (Prin Munt.) Timp de evoluție, de manifestare a unei boli. Cf. DR. IV, 174. *Degeaba umbli după doctorii, pînă nu și-o face ea verbuncu, nu-ți trece*. RĂDULESCU-CODIN.

2. (Mai ales în Transilv.; de obicei în forma *bărbunc*) Numele unui dans (ostășesc), cu ritm binar și cu mișcare rapidă (care, în trecut, se executa cu prilejul recrutării); melodie după care se execută acest dans. *Un bărbat poate să ia și două femei și atunci zic că joacă: bărbunc sau bărbantă*. HEM 1524, cf. CIHAC, II, 12, DDRF I, 131, ȘĂINEANU, ALEXI, W., TDRG 158, PAMFILE, J. II, 19, RESMERIȚĂ, D. 53, DR. IV, 174, VARONE, D. 154, CADE 1402, SCRIBAN, D. *Au și început să-mi salte călcările! Am să-i trag un bărbunc*. V. ROM. martie 1952, 170, cf. DL I, 219, DM 74, DER I, 324, M. D. ENC. 99, DEX 99. *Joacă verbuncul*, se spune: **a)** când o persoană, lovindu-se, sare de durere. Cf. ZANNE, P. IV, 680; **b)** când o persoană are aventuri amoroase. Cf. SCRIBAN, D. ◊ (Prin sud-vestul Transilv.; în forma *bărbunc*) Chef, petrecere. CV 1950, nr. 11-12, 39. *Am tras un bărbunc de s-o dus vestea*. ib.

- Pl.: *verbuncuri* și (regional, m.) *verbunci*. - Și: (învechit și regional) **bărbúnc** s. n., **berbúncă** (CIHAC, II, 12, DDRF, ȘĂINEANU, ALEXI, W., DR. IV, 174, SCRIBAN, D.) s. f., (învechit) **vărbúng**, **berbúu** (DDRf) s. n., (regional) **verbúncă** (MÎNDRESCU, I. G. 28, SCRIBAN, D.) s. f., **vărbúnc** (TDRG, DR. IV, 174, CADE, JARNÍK - BİRSEANU, D. 350) s. n., **bărbúncă** (TDRG, DR. IV, 174) s. f., **berbúnc** (BARCIANU, SCRIBAN, D.) s. n., **bărbantă**, **bărbunță** (PAMFILE, J. II, 19) s. f.

- Din germ. *Werbung*.

VERBUNCĂ vb. I v. **verbunci**.

VERBUNCĂȘ s. m. (Transilv.) 1. Recrutator. Cf. LB, ISER, LM 572, MÎNDRESCU, I. G. 28, 102, GHETIE, R. M. 488, BARCIANU, JAHRESBER. X, 218, ALEXI, W., TDRG 1714.

2. F i g. Spion; persoană suspectă. „Dar tu, vorboncașule, ce te tot întorci p-aci ca oaia în culcuș”, se răsti la el un

opincar mic de stat, cu ochii căprii și cu glasul răgușit. POPOVICI-BĂNĂȚEANU, V. M. 36, cf. 147, JAHRESBER. X, 218, TDRG 1714.

- Pl.: **verbuncași**. - Și: **vărboncaș** (TDRG), **vorboncaș** s. m.

- Din magh. **verbunkos**.

VERBÚNCĂ s. f. v. **verbunc**.

VERBUNCÍ vb. IV. I n t r a n z. (Prin Transilv. și prin Munt.) A pleca departe, în lumea largă, fără să se știe unde. Cf. MÎNDRESCU, I. G. 28, BARCIANU, JAHRESBER. X, 218, RĂDULESCU-CODIN.

- Prez. ind.: *verbuncesc*. - Și: **verbuncă** vb. I. BARCIANU.

- V. **verbunc**.

VERC s. n. (Germanism, prin Ban. și prin sud-vestul Transilv.) Instalație industrială amenajată pentru tăiatul lemnelor sau pentru obținerea cărbunilor din lemn; fabrică (mică). *Noi cu vercurile avem năroc*. DENSUSIANU, Ț. H. 153. *Noi trăim din vercuri, cu cărbuni, cu stințini*. id. ib. 171, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. *Mă duc la verc*. CV 1951, nr. 5, 28.

- Pl.: *vercuri*.

- Din germ. **Werk**.

VERCĂRE pron. nehot. v. **vericare**.

VÉRCĂȘ s. n. 1. (Prin sudul Transilv.) Atelier. Cf. MÎNDRESCU, I. G. 100, A II 3, 9, 10.

2. (Regional) Masă la care lucrează cojocarul (Căpilna-Sebeș). A II 9.

- Pl.: ?

- Cf. **verc**.

VERCÉ pron. nehot. v. **verice**.

VERCÍNE pron. nehot. v. **vericine**.

VERCÍT, -Ă pron. nehot. v. **vericít**.

VERDÁICĂ s. f. (Regional) Ciocăntoare verde (*Picus viridis*). Cf. MARIAN, O. I, 78, CONV. LIT. XXIII, 331, 346, DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG 1730, CADE 1402, BĂCESCU, PĂS. 172, SCL 1955, 250, DL.

- Pl.: *verdaice*. - Și: **vărdăică** s. f. CADE 1402.

- Verde + suf. -aică.

VERDÁLIE s. f. v. **vîrdare**.

VERDÁRE s. f. v. **vîrdare**.

VÉRDE adj., s. n. I. Adj. 1. Care are culoarea frunzelor, a ierbiilor sau, în general, a vegetației (2) proaspete (de vară); (despre culoare) care are o nuanță particulară, rezultată din combinarea galbenului și a albastrului; care se află între aceste două culori în spectrul solar; (regional) mușchiu, verzac. *100 gal[bini] roș..., matasi verde* (cca 1594). HURMUZAKI, XI, 398, cf. 397. *Aurul pămîntului aceleia este bun și acolo este rubinul și piatra cea verde*. BIBLIA (1688), 2¹/56, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 251. *Pre această apă se află argint... și alte pietri verzi scumpe* (cca 1750). GCR II, 61/31, cf. MOLNAR, RET. 18/25. *Era pă acel cîmp flori foarte frumoase... și era unile albe, altele negre și altele roșii, verzi, mohorite, galbene*. ALEXANDRIA (1799), ap. GCR II, 167/12. *Ceară să să facă verde* (a. 1800). IORGA, S. D. XVI, 21, cf. KLEIN, D. 454, BUDAI-DELEANU, LEX. *Celorlalți hristiani este poprit să poarte straie verzi*. CANTEMIR, S. M. 183/5, cf. LB. *Dumnezeu a dotat... pe gușter cu o culoare verde detestabilă*. HELIADE, O. II, 365. *Fiecare plasă are o deosebită vâpsea pe tăblițele caselor: albastră, galbenă, roșie, verde și neagră*. GENILIE, G. 217/4. *Păduri... cu verzi*

umbrele Faceți plăcute ascunsuri și răcoare. ASACHI, S. L. I, 78, cf. VALIAN, V. *La început este această materie albă, apoi se face... verde.* CORNEA, E. I, 100/24, cf. ISER. *Apa, ... luată în masă mare, este... verde prin transmisiune.* MARIN, PR. I, 79/6, cf. POLIZU. *El purta ochelari verzi.* NEGRUZZI, S. I, 37, cf. BOLLICAC, O. 52, PETRI, V., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, I, 311, LM. *Vedeai o coconiță... cu pantofși verzi, ascușiți la vîrf, și la cap cu un turban circasian.* COLUMNA, VII, 58. *Dincolo unul scria cu cridă pe postavul verde al biliardului.* EMINESCU, P. L. 28, cf. id. O. I, 148. *Îmi atrage cu deosebire atenție... un amoraș verde.* CARAGIALE, O. IV, 8. *Odaia cea mare avea trei ferești, ... cu perdele de adamască verde.* CONTEMPORANUL, II, 106, cf. VLAHUȚĂ, S. A. I, 5, DDRF. *În lungimea cusăturilor se prind o mulțime de găitane și nasturi de găitan... de culoare verde.* MANOLESCU, I. 180. *Și-l ajunge carabina: Nu-n piept strîns cu haină verde, Ci-ntr-un braț.* COȘBUC, P. I, 63, cf. 238, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Le-am auzit strigînd și cîntînd ... în praful ridicat de batoza în a cărui căsuță verde cite o bălaie nemțoaică, de vîrsta mea, urmărea cu ochii o rază de soare.* IORGA, P. A. I, 73. *Ca o mare cu neastîmpărate talazuri verzi, cele trei sute de pogoane de vie fremuiau la infinit.* ANGHEL, PR. 57, cf. TDRG, DHLR I, 83. *Băiatul se întoarce, aducînd pe o tavă verde două pahare de vin cu sifon.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 58. *Un nesfirșit covor verde... fugea în urma tremului.* AGĂRBICEANU, A. 42. *Farmacul acestei ființe... îi sta în ochi, niște ochi mari, verzi.* M. I. CARAGIALE, C. 28, cf. 21, CADE. *În odăița rustică veghea o candelă verde.* BACOVIA, O. 210. *Apa [mării] tremură spre zări, Verde și adîncă.* TOPÎRCEANU, B. 84. *E o pasăre frumoasă, pe cap cu pene verzi.* SIMIONESCU, F. R. 74. *Să privesc... obrazul tău rotund și rumen, cu ochii mari, verzi.* CAMIL PETRESCU, P. 188. *Ochii ei străluciseră tot așa de metalici și verzi.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 154, cf. STĂNOIU, C. I. 52. *I-am făgăduit un comaș de mătase verde.* VOICULESCU, P. II, 101. *Pun pe gît horbota cea verde.* SADOVEANU, O. XIII, 103. *Lichid de culoare verde, care se extrage din pelin.* ENC. AGR. I, 16. *Era... o haină orientală croită pe talie, fără mîneci și căptușită cu mătase roșie, albastră, galbenă sau verde.* MOROIANU, S. 9, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 136, SCRIBAN, D., CANTUNIARI, L. M. 116, VIANU, E. 454, OPRESCU, S. 57. *Ca să pară un tegetar de tîrg provincial îi lipsește fota verde.* ARGHEZI, S. X, 84. *Am stat o zi..., trecînd din galerii cu marmuri verzi în altele cu marmuri roșcate.* CĂLINESCU, S. 340, cf. 107, STANCU, R. A. I, 10, LINȚIA, P. III, 46. *Dădeau peste cap sticlele cu holercă, înghițeau cu deznădejde otrava verde, spre a se îmbăta.* CAMILAR, N. II, 326. *Dintr-un sertăraș al divanului scoase un carnet de piele verde cu muchiile aurite.* VINEA, L. II, 245. *Soarele... făcea să lucească... numele corăbiei, scris, de o parte și de alta a etravei, cu litere verzi.* TUDORAN, P. 10, cf. DL, ISANOS, P. 200, DM. *Morinul formează cu sărurile de aluminiu, în soluție acetică sau neutră, o combinație cu fluorescență verde.* CHIM.AN.CALIT. 128, cf. PRODAN - BUIA, F. I. 77. *Pe postavul verde se iviră galbenii împărătești.* BARBU, PRINC. 188. *Avea fața slabă, lungă..., sprîncenele rare, ochii mici, verzi.* BĂNULESCU, I. 60. *Ochii lui verzi erau limpezi - plîngea fără să poată vorbi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 116, 6/4, cf. M. D. ENC., DEX. *Bădiță cu pană verde, Mult mi-e teamă că te-oi pierde.* JARNÍK - BÎRSEANU, D. 52. *Îmbrăcat în straie verzi, Ca frunza de pe livezi!* MARIAN, H. 28. *Mîndra mea cu ochii verzi, Ieși afară să mă vezi!* ȘEZ. I, 267, cf. II, 9, BIBICESCU, P. P. 381, ALR I 29/215, 355, 926, 940. *Ileană Simzeană... Țeși și-nchîndisești, Fir verde-mpletești.* BALADE, I, 284. *Carte mîndri și frumoasi o vinit cu slove verzi.* O. BÎRLEA, A. P. I, 391. *Venin verzi și-nchegat Di pin străini cîștigat.* FOLC. MOLD. II, 219. *Cal verde și grec cu minte nu s-a văzut.* DDRF, cf. ZANNE, P. I, 345. *Pe omul cu ochii verzi*

Niciodată să nu-l crezi. ZANNE, P. II, 333. (Adverbial) *Un birou de metal lăcuit verde în dreapta, pe care stau cărți de specialitate.* CAMIL PETRESCU, T. III, 9. *Griga ieși și se întoarce curînd c-un ulcior smălțuit verde.* SADOVEANU, O. X, 51. ◊ (Ca prim termen al comparației) *Eu aveam un plop devalde, Verde ca un smărîndel.* BOLINTINEANU, P. II, 318. *Era crescut niște mușchi pletos..., moale ca mătasa și verde ca buratecul.* CREANGĂ, P. 213. *Era îmbrăcată ca amazoaia, un costum de catifea verde ca smarandul.* CARAGIALE, O. I, 19. *Verde ca stejarul.* MARIAN, CH. 51. *Se vîd și porfirituri... verzi ca iarba.* ARHIVA, I, 227. *E o pulvere foarte otrăvicioasă, verde ca smaragdul.* ENC. ROM. *Ți-aduc migdale verzi... Ca inima smochinei pîrguite De patimile verii.* PILLAT, P. 206. *Se aflau într-o margine de pă-dure rară, lîngă un tașan prăvălatic, cu iarbă... verde ca buraticul.* SADOVEANU, O. XI, 11. *Sînt unele miresme mai proaspete ca pruncii..., Mai verzi ca iarba luncii.* ARGHEZI, S. V, 29. *Mi se părea că plutesc... pe un ocean liniștit ca un lac și ... verde ca smaragdul.* CĂLINESCU, S. 98. *Ai ochii verzi ca lacul blestemat.* ISANOS, P. 269. *Îl vedea... pe Paraschiv, privind-o cu ochii lui verzi ca veninul.* BARBU, G. 275. *Îi verzi ca buraticul.* ALR SN III MN h 732/551. *Ochii mei is verzi ca iarba.* FOLC. MOLD. II, 280. *Ce e nalt ca casa, Verde ca mătasa Și amar ca fierea Și dulce ca mierea? (Nucul).* GOROVEI, C. 243. ◊ (Urmat de determinări care precizează nuanța sau care formează împreună cu „verde” nume compuse de culori) *Manta romană verde-deschisă.* AR (1829), 15¹/25. *Ochii verzi-deschis - ce raze umede aruncau!* CARAGIALE, O. I, 19. *Cercul ochilor verde-gălbui.* MARIAN, O. II, 308. *Tufuri verzi-gălbui.* ARHIVA, I, 227. *Coloarea lui e verde-cafenie, bătînd uneori în gălbui.* ATILA, P. 261. *Crai nou verde-pal și eu singur Prin crengile cu sunet de schelet.* BACOVIA, O. 71. *Păr castaniu, fața palidă și ochii verzi-albaștri, foarte puternici, pătrunzători.* CAMIL PETRESCU, T. I, 8. *Pestemanul are pe margini... un „ghenar”... format din țesătură, cu alesături de floricele făcute din lînă albă, roșie-deschisă, verde-măslinie.* IZV. XIII, 206. *Penaju-i întunecos, cu ape verzi-metalice, sticlea în lumina zăpezii.* SADOVEANU, O. IX, 206. *Energia transportată prin fascicule de lumina verde-albăstruie este mai mare.* ENC. TEHN. I, 140. *Mama avea ochi verzi-albaștri.* STANCU, R. A. I, 7. *Ciocul este albastru-deschis, spre vîrf negru, frîul verde-deschis, bătînd în albastru.* LINȚIA, P. III, 43. *Frunze aciculare, ... verzi-albăștrii.* PRODAN - BUIA, F. I. 85. *Ciclul italian e învăluit în delicate efecte de culoare, de la atmosfera verde-fumurie, vegetală, la aceea de clasică luminozitate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 1, 10/4. ◊ *Poamă verde* (și, substantivat, f. art.) = varietate de struguri cu boabele mici, de culoare verzuie (v. v e r z u i² 1), din care se obține un vin de calitate superioară. *Să aleg strugurii cei mai mari cu peliță mai tare, cum este coarna, poama verde sau galbenă.* DRĂGHICI, D. 229/8. *Poama verde este măruntă, de culoare verzuie, se coace mai tîrziu.* PAMFILE, I. C. 217. *În prima categorie intră... soiurile: verdea, coarna albă.* C. GIURESCU, P. O. 95. *Un alt soi este și poama verde cu ciorchinii deșirai.* H III 65. *Verdea..., de culoare verde, cu boabe conice, face mulți struguri, dar se coace anevoie.* ib. v 4, cf. XII 215, XVI 41. *Aur verde* = vegetație (2); p. r e s t r. pădure (1). ◊ *Suprafețele cu aur verde sînt întinse în zona de silvostepă. Masă verde* v. m a s ă¹ (I I). (Regional, mai ales în Transilv.) *Broască* (sau *broscuță*) verde = broatec (*Hyla arborea*). Cf. ALR SN III h 732. (Prin Transilv. și prin Ban.) *Fluture verde* = libelulă (*Libelula depressa*). ib. h 751. *Gîndac verde* = a) (prin sudul Mold. și prin Munt.) ileană (*Cetonia aurata*). Cf. ALR II 6 551/605, 723; b) (prin Olt.) cantaridă (*Lytta vesicatoria*). Cf. ALRM SN II h 565/848. ◊ (După un nume de animal, de plantă, de mineral etc. denumește o specie sau o varietate a acestora) *Fasole verde.*

POLIZU. [Pere] verzi lungi. BARONZI, L. 93. Acest fruct [pepele] este de două soiuri: galbeni și verzi. MANOLESCU, I. 291. Predomină însă zarzavaturile...: fasole verde, pătlăgele vinete, cartofi. id. ib. 323. Mere dulci, creștești, ... domnești, viești, răducănești, verzi de iarnă. GRECESCU, FL. 222. Cei dinții se numesc pepeni verzi. PAMFILE, A. R. 174. Micașturile granitfere... sînt străbătute pe alocurea de staurolit și actinot verde. PĂCALĂ, M. R. 8. Cîte ținuturi, atîtea soiuri de mere verzi. BUL. GRĂD. BOT. I, 81. Borșul cu smîntînă și ardei verde fu sorbit în tăcere. M. I. CARAGIALE, C. 9. Pepene verde. ENC. AGR. IV, 536. Cîntărind pe frîngii de un cot catifeaua și lîna fasolelor verzi, negustoreau precupeșii. CONSTANTINESCU, S. I, 71. Pescărel verde. BĂCESCU, PĂS. 278. Ciocăntoarea verde omoară albinele în timpul verii. id. ib. 354. Cireșile... sînt de mult trecute cînd iese pepenele verde. CĂLINESCU, C. O. 203. Iloroi verde. LINȚIA, P. II, 38. Curlă verde. id. ib. III, 423. Fazan verde. id. ib. 462. În cultura perdelor forestiere de protecție, se recomandă folosirea următoarelor specii (în stepa Bărăganului): ... pâr, măr, soforă, frasin verde. CHIRIȚĂ, P. 562. Holul are... tablouri cu care cu boi, castele, felii de pepene verde. H. LOVINESCU, T. 5. Omida verde a mugurilor. FLORA R. P. R. IV, 234. Atacă tutunul, ... pepenii galbeni și verzi. ib. VIII, 71. Îi aducea ciorba acră și fierbinte în care el strivea ardei verzi, iuși și parfumați. BARBU, G. 103. În ea mișună nenumărate ființe mici, printre care se află și euglena verde. ZOOLOGIA, 5. Păsulă verde. ALR I 853/35. Oieni verzi și roșii. ALR II 6 404/310. Pepeni verzi. ALR SN I h 199/728. $\diamond$ E x p r. **A vedea stele verzi**, se spune atunci cînd cineva se lovește (pe neașteptate) foarte tare sau cînd primește o lovitură puternică. Cf. JIPESCU, O. 40, DDRF. În loc să-mi întindă mina de rămas bun, îmi trase două palme, de văzui stele verzi. LOVINESCU, C. IV, 50. Tănăsescu îi cirpi cîteva perechi de palme, de văzu stele verzi. REBREANU, R. II, 273. Mi-a dat o onoare în coastă... și încă una peste falcă, de am văzut stele verzi! SADOVEANU, O. XXI, 303. Tata uita să-și plece capul cînd intra, astfel că se izbea de pragul de sus, de vedea stele verzi. PAS, Z. I, 42, cf. DL, DM 798, M. D. ENC. 885, DEX 890, ZANNE, P. I, 81. **A-i sări** (cuiva) **stele verzi din ochi**, se spune pentru a exprima superlativul unei stări de suferință fizică. Cf. JIPESCU, O. 40. Se puse... pe celălalt urs și dă-i frate! arde-l! de-i săreau stele verzi din ochi; și atîta-l unse boata pe bietul urs, încît îl lăși pe pămînt. ARH. OLT. V, 54, cf. ZANNE, P. II, 359. **Cai verzi (pe pereți)** = nimicuri (III), fleacuri; himere, năluciri (4); ineptii, prostii (5). Eu nu lucrez nimica; mă joc desemnînd cai verzi pe pereți. EMINESCU, P. L. 74. De cîte ori nu l-am făcut... să alerge după cai verzi pe pereți. GANE, N. III, 157. Nu-mi tot spuneți cai verzi pe pereți, că eu sînt Stan pășitul! CREANGĂ, P. 179, cf. ISPIRESCU, U. 126, DDRF. Take nu umbra însă după cai verzi pe pereți. În MAGAZIN IST. 1968, nr. 3, 72. Măi, nu cumva or fi cai verzi pe pereți călăreșii voștri? REBREANU, R. I, 316, cf. id. I. 277. Eu nu mai dau voie nimănui să înșire cai verzi pe pereți! SADOVEANU, O. XIV, 60, cf. DL, DM 107. Numai cine umblă după cai verzi pe pereți n-are ce-i trebuie! LĂNCRĂNAN, C. III, 416, cf. DEX 110, ZANNE, P. I, 344, 345. $\diamond$ (Despre oameni; adesea determinat prin „la față”) Palid (1); pămîntiu. Cum auzii eu de „Junion”, mă făcu verde la față. CARAGIALE, O. VI, 6. Se făcu verde de frică. DDRF. Fata s-a făcut Albă și-apoi verde și-a izbit din mină Fusul plin și furca. COȘBUC, P. I, 245, cf. RESMERIȚĂ, D. Ce vînt te bate de ești verde la față?...; ce nu-ți merge bine...? MIRONESCU, S. A. 60. Părea că n-a închis ochii toată noaptea: era verde la față. VINEA, L. I, 304, cf. DL, DM, M. D. ENC. Beizadeaua era verde la față de minie și neputință. V. ROM. ianuarie 1974, 30, cf. DEX.

2. (Despre plante sau despre părți ale acestora) Plin de sevă; care are frunze verzi (I 1); care este cules, rupt, recoltat etc. de curînd; care nu este (încă) uscat. *Acela veni*

la el cătră seară aducînd un vîrh de lemn de măslin cu frunză veardă. PO 32/22. De jeale nice dănoară nu să pune să șadză pre creangă verde, ce tot pre uscată. VARLAAM, C. 421. Toată iarba verde arse. N. TEST. (1648), 309°/6. Plop verde. MARDARIE, L. 243°/8. Frunza sa încă nu-ș-a pierde, Ce pre toată vremea va sta verde. DOSOFTEI, O. I, 11, cf. BIBLIA (1688), 46°/2. Au șazut... pînă s-au făcut iarbă verde, hrana vitelor. ANON. BRÎNCOV., CM II, 310. Robinson... le căra, spre hrană, iarbă verde. DRĂGHICI, R. 101/15. Tineri trei..., Tupilați pre iarba verde, legau jerbioara lor. ASACHI, S. L. I, 111. Îl acoperiră cu foi de copaci verzi. BĂCESCU, M. V. 394, cf. 152. Schimbările... provin din descompoziția ce cearcă acidul carbonic prin influența părților celor verzi ale plantelor. MARIN, PR. I, 65/29, cf. POLIZU. Dăntuiaru cu veselie flăcăi și fete, ... la lumina masalalelor și a focurilor mereu așitate cu ramure verzi de brazi. SION, P. 161, cf. PONTBRIANT, D. Culegea lemne verzi de făcut fuse și linguri. ALECSANDRI, O. P. 67, cf. COSTINESCU. Tu creșteai ca un brad verde dinaintea casei mele. BOLINTINEANU, O. 343. Blînda turturică... s-a pus... pe o cracă verde a stejarului. ODOBESCU, S. III, 35. Tu îmi pari ca o bacantă, ce-a luat cu-nșelăciune De pe-o frunte de fecioară mirtul verde de martir. EMINESCU, O. I, 30. Nici un pom nu mai era verde. ISPIRESCU, L. 77. Lemnele, cam verzi, nu prea vroiau să s-aprindă. VLAHUȚĂ, S. A. II, 327. El nu piscuie niciodată primăvara, pînă ce nu se află... iarbă verde. MARIAN, O. II, 300, cf. DDRF. Numai brazil rămaseră veșnic verzi. IORGA, P. A. II, 265. Cetățeanul... a rămas acolo unde copacii sînt veșnic verzi. ANGHEL, PR. 40, cf. TDRG. În ajun de Sf. Gheorghe, stîlpii porților se împodobesc cu frunză verde de stejar. PĂCALĂ, M. R. 193, cf. ATILA, P. 184. În vatră sisiiua lemnele verzi puse ca să țină focul. REBREANU, I. 332, cf. RESMERIȚĂ, D. Să considerăm un mare copac, întinzînd spre cer crăcile sale acoperite de frunze verzi. MARINESCU, P. A. 39, cf. CADE. Greutatea specifică a lemnului variază de la 0,5-0,6 pentru cel uscat și de la 0,8-0,9 pentru cel verde. IOANOVICI, TEHN. 11. Am trecut pe o birnă verde, spinzurată ca un cerdac deasupra prăpastiilor. VOICULESCU, P. II, 65. Lemnul era verde și greu. SADOVEANU, O. XXI, 252, cf. SCRIBAN, D. Pasărea ... își face cuib în crăcile fagilor, din crenguțe verzi. BĂCESCU, PĂS. 222. De sus se coboară în zbor un porumbel de argint, ținînd în cioc o ramură verde de măslin. ARGHEZI, S. XII, 239. Vițe verzi sugrumă casele-n lăstari sălbatici. BLAGA, POEZII, 10. Mustea mai puse ceva crăci verzi, care ardeau cu fum, pe foc. CAMIL PETRESCU, O. III, 322. Această selectivitate este de un ordin inferior aceleia a plantelor verzi și a microorganismelor. CHIRIȚĂ, P. 326. Apele clipeceau, țiua stuful verde, stuful uscat croncănea. TUDORAN, P. 101, cf. DL, DM. Serbarea naturii cu copacii îmbrăcați în frunze verzi și altele sînt rămășițele acestui cult. PANAITESCU, C. R. 102. Crăcuțele verzi aruncate în foc își scuipau seva. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 29/2, cf. M. D. ENC., DEX. Ce-a fost verde s-a uscat, Ce-a-nflorit s-a scuturat. ALECSANDRI, P. P. 346. Mai e un brad în munte Cu crăci verzi. JARNÍK - BÎRSEANU, D. 29. Ochișorii lui Două mure negre Dintr-un ruguț verde. VICIU, COL. 69. Mama a luat un braț de pelin verde și-a aruncat peste război. GRAIUL, I, 198. Pe cel drum cam părăsit, Cu negară-acoperit, Cu troscot verde-nvelit. BALADE, I, 325. Ostrovel de mare, Cu nouă răzoare, Cu aracii verzi. FOLC. OLT. - MUNT. IV, 40. Era iarba aproape dă doo palme: verde, o otavă nemaipomenită. O. BÎRLEA, A. P. II, 202. Cît va călca iarba verde (= cît va trăi). ZANNE, P. II, 511. $\diamond$ (În formule stereotipe din poezia populară) Frunză verde de pelin, Ce-mi ești, cucule, hain. MARIAN, O. I, 21. Foaie verde, verde mac, Ochii lelei tare-mi plac. JARNÍK - BÎRSEANU, D. 36. Verde Frunză bob urez, Frate, nu mă-ncredințez. ȘEZ. III, 215. Frunză verde ca nalba, Legăna-m-aș ca iarba. HODOȘ, P. P. 64. Foicică verde nuc, Este vremea să mă duc. BIBICESCU,

P. P. 32. *Frunză verdi avrămiasă, Pe ulița armenească Esti-o sâtră fîgănească*. MAT. FOLK. 817. *Frunză verde mălurică, La cea mică măgurică... Frumoasă masă e-ntinsă*. RĂDULESCU-CODIN, L. 84. *Foaie verde matostat, Stau pe gînduri rezemat C-oi să plec la Calafat*. GRAIUL, I, 200. *Foaie verde de buior, Nici la toamnă nu mă-nsor*. CANDREA, T. O. 30. *Frunză verde zmeurar, Am bădiță păcurar*. DENSUSIANU, T. H. 203. *Foaie verde, foi de nuc, Se duc oile, se duc*. PĂCALĂ, M. R. 195. *Foaie verde trei oglici, Trei oglici și trei panglici*. ARH. OLT. XIX, 179. *Frunză verde de alună, Adă apă la cunună!* MAT. DIALECT. I, 106. *Foaie verde lin pelin, Vai de copilu străin*. FOLC. TRANSILV. I, 165. *Foaie verde ș-o alună, Ia-ți, mireasă, Ziua bună*. FOLC. OLT. - MUNT. IV, 28. *Foaie verdi de-o alună, Plecai în față străină*. FOLC. MOLD. I, 56. *Frunză verde lobodă, Gura lu-mii e slobodă*. ZANNE, P. II, 174. $\diamond$ *Gard verde* = 'gard viu, v. g a r d. $\square$ *Cele două curți sînt despărțite printr-un gard verde*. $\diamond$ L o c a d v. **La iarbă verde** = (pe lângă verbe ca „a ieși”, „a petrece”, „a merge” etc.) în mijlocul naturii. *Veneau din oraș boierii în butci, să petreacă la iarbă verde*. CĂLINESCU, C. O. 123. *Este o încintare să-i vezi zburdînd ca mieluşei, primăvara, la iarbă verde*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 5, 12/2. **Din pămînt, din iarbă verde** v. p a m î n t (I). $\diamond$ E x p r. **Cu iarba cea uscată arde și cea verde sau pe lângă lemnul cel uscat arde și cel verde**, substantivat, **pe lângă cele uscate ard și cele verzi** = pe lângă cei vinovați pătimesc adesea și cei nevinovați. Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 303. *S-au plinit atunce un cuvîntu prost ce dzice: „Cu iarba cè uscată arde și cea verde”*. NECULCE, L. 266, cf. ZANNE, P. I, 197, 204. **A ajunge la creangă verde** = a reuși în acțiunile întreprinse; a avea noroc. Cf. HEM 623. *Altele, cari ajunseseră de mai puțină vreme la creangă verde, desfăceau biletele de zece... c-un fel de teamă*. AGĂRBICEANU, A. 88, cf. ZANNE, P. I, 151. **Paște, murgule, iarbă verde** v. m u r g ² (2). (Familiar) (**Adio și-**) **un praz verde** v. p r a z. **Ai să scapi la iarbă verde!** = ai răbdare, vei izbûti! Cf. DDRF IV, 28, ZANNE, P. II, 718. (Regional) **A tăia frunza verde și lafuri și talafuri** = a pâlăvrăgi. Cf. ZANNE, P. II, 595. (Substantivat) (**La sau și, cîte**) **verzi și uscate** sau, regional, **verzi ori uscate, verzi și mărunte, (cîte) verzi, uscate** = (mai ales în legătură cu verbe ca „a spune”, „a îndruga”, „a vorbi”, „a trîncăni” sau cu echivalente ale acestora) nimicuri (III), fleacuri. Cf. VALIAN, V., PANN, Ș. I, 55/24. *Dupe ce se cam ameți și dînsul, începu să vorbească și verzi și uscate*. FILIMON, O. I, 195. *Le înșirai verzi și uscate*. id. ib. 272, cf. PONTBRIANT, D., BARONZI, L. 48. *Bătrîna cocheta... în doru-i plin de parapon, trîncănește verzi și uscate*. ODOBESCU, S. III, 120. *Se codea zmeul, îngina verzi și uscate*. ISPIRESCU, L. 223, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 98, 105, BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Îi plăcea lui odată să toace verzi și uscate*. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 59. *Ghiță Botgros...îndruga verzi și uscate*. SADOVEANU, O. I, 255, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 346, IORDAN, STIL. 140, 225, SCRIBAN, D. *Povestind și verzi și uscate, am cuvîntat cîte ceva și despre pîrintele Pafnutie*. ARGHEZI, S. XII, 143, cf. DL, DM, SFC I, 182, L. ROM. 1963, 518, 522, 523, 526, M. D. ENC., DEX. *Cînd sînt la petreceri, ... stau la taifas, chefuliesc, spun verzi și uscate*. H II 32. *De ce să ni mai spunem unii altora cîte verzi și uscate?* SBIERA, P. 88. [Țiganca] *începu a arăta crăiesei cîte toate și a-i spune cîte verzi și uscate*. RETEGANUL, P. I, 48. *Toți sătenii se pun la masă și încep a îndruga la verzi și uscate*. ȘEZ. I, 39, cf. ALR II 3 025/64, 95, 141, 172, 228, 250, 316, 325, 334, 346, 705, 791, 833, 836, 848, 872, 876, 886, ALR SN V h 1 398. *Să-i spui verzi și mărunte, Pînă mi-i scoate-o din minte*. FOLC. MOLD. II, 298, cf. ZANNE, P. I, 303, II, 587. $\diamond$ P. e x t. (Despre suprafețe, terenuri etc.) Care este acoperit cu vegetație (2) proaspătă; (despre păduri, grădini etc.) care este

înfrunzit, înverzît; care este format din plante verzi (I 2). *Avînd acea dreaptă moșie făcută din pădure verde, m-am sculat și o am jelojit* (a. 1699). ȘTEFANELLI, D. C. 19. *Patru firtaie de pămînt carele singur cu palmele sale l-au făcut din pădure verde* (a. 1717). IORGA, S. D. XII, 235. *Și-n pădur(ea) verde să fie volnic a deschide tot împregiur(ul) preluții* (a. 1774). ȘTEFANELLI, D. C. 114. *Din cîmpu verdi și frumos Mi-l bagă în cîmpu întunecos* (a. 1784). GCR II, 141/19. *Vîrtoase nesînșitoare stînce și tu coadze verde, întunecoase!* *Cine-mi va spune năcazul greu*. BUDAI-DELEANU, T. 180. *Venus..., Cu-a sa lumină misterioasă, Argintuiește verdele șas*. HELIADE, O. I, 81. *Verzi sînt dealurile tale*. RUSSO, S. 126. *Li place umbra de codru verde*. HASDEU, I. C. I, 226. *Vesela verde cîmpie acu-i tristă, veștețită*. ALECSANDRI, POEZII, 7. *Pe-o vale verde oștile dormea*. BOLINTINEANU, P. I, 3, cf. 12. *De-a lui mahuri sînt unite cîmpii verzi și țări ferice*. EMINESCU, O. I, 43, cf. 209. *De asta și eu mă anin și mă închin la cînstita fața voastră, ca la un codru verde*. CREANGĂ, P. 255. *Straturile erau verzi, păpușoiul încolțea*. SLAVICI, O. I, 65. [Femeia] *ajunse la o poiană verde..., la marginea unei păduri*. ISPIRESCU, L. 58. *Zinele cu pieptul gol Răsar în lunca verde*. COȘBUC, P. I, 65. *Vitele de pe cîmpiile cele verzi... sînt hîtioane*. SBIERA, F. S. 14, cf. MARIAN, INS. 500. *La noi sînt codri verzi de brad și cîmpuri de mătasă*. GOGA, POEZII, 8. *Stea ce cobori adîncuri, trecînd colina verde*. SĂM. VIII, 400, cf. ANGHEL, PR. 114. *Sufletul îmi crește Cînd te revăd, cîmpie verde!* IOSIF, V. 30. *Codrul tot era verde de Sf. Gheorghe*. PAMFILE, S. T. 71. *Băieți, fetițe se învîrteau mai deoparte pe pașiștea verde*. AGĂRBICEANU, A. 116, cf. RESMERIȚĂ, D. *Șatrele-ntr-un peș ședeau revărsate într-o curătură proaspătă, pe un tîpșan verde*. VOICULESCU, P. II, 73. *Pașiștea era verde, munșiorii-ca un decor de operă*. SADOVEANU, O. XXI, 158. *În pășunea verde, grasă. Voi fi eu cea mai frumoasă!* ARGHEZI, S. V, 48. *Oamenii ies seara pe un tîpșan verde din fața șirului de case*. CĂLINESCU, C. O. 192. *Zăvoaiele erau verzi și le știam răcoroase*. STANCU, R. A. I, 13. *Unde-s portocalii și lămîii și arhipelagul cu insule verzi!* TUDORAN, P. 8. *Nu te uita îndărăt să nu mă pierzi Împrăștiat în pașiștile verzi*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 3, 10/1. *Ori ții-foame, ori ții-sete, Ori ții-dor de codru verde?* JARNÎK - BÎRSEANU, D. 106. *Pin livezi verzi m-am născut. Apă răci mi-am băut*. MAT. FOLK. 1465, cf. VICIU, COL. 113, GRAIUL, I, 225. *Merg trei veri... Sus la verdele munte*. BÎRLEA, L. P. M. I, 29. *I-e frică că mă pierde Prin pădurea verde*. IZV. XII, 2, cf. MAT. DIALECT. I, 122. *Mai nainte că mergea Vedea livezile verzi*. FOLC. OLT. - MUNT. IV, 37. $\diamond$ *Zonă verde* = porțiune de teren cultivată cu iarbă, pomi, flori etc. DEX - s. *Joia verde* = a noua joi după Paști, considerată zi de sărbătoare (în care, la catolici, se face o procesiune euharistică într-un loc înverzît, unde sînt amenajate colibe din crengi verzi, din ierburi etc.). Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, II, 3. *Joia din urmă se mai numește în unele părți încă și Joia iepelor, iar ceea ce-i urmează Joia verde*. MARIAN, S. R². II, 230, cf. TDRG 874. *Prin unele părți din Oltenia, precum și prin jud. Muscel, se chema Joia verde*. PAMFILE, S. V. 4, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE 680. *La sărbătoarea catolicilor, care se cheamă Joia verde, ... lucrătorii din jurul atelierelor gării au făcut o mare petrecere*. SADOVEANU, O. XII, 637, cf. SCRIBAN, D. 716. *În a 9-a joi după Paști, „Joia verde”, să nu lucrezi nimic nici în casă, nici la cîmp, ca să nu bată piatra*. ȘEZ. XII, 168. *„Joia verde” o țin toți, nu lucră nime, nici bărbați, nici femei*. COM. SAT. V. 2, cf. DENSUSIANU, T. H. 146. (Învechit, rar; calc după lat. *forum olitorium*, magh. *zölségpiac*) *Piață verde* = piață de legume (proaspete). Cf. LEX. MARS. 208. $\diamond$ E x p r. (Prin Olt.) **A visa codri verzi**, se spune atunci cînd cineva își dorește lucruri imposibile de realizat. Cf. ZANNE, P. II, 806.

3. (Despre fructe, semințe etc.) Care nu a ajuns la deplină maturitate (1); care nu este încă bun de mâncat; crud, necopt (2), (regional) veridic, verdoi (I 2), verdunc (I 2). *Căldura soarelui din grăunțele putredzite spicele verzi a odrăslit face.* CANTEMIR, I. I. II, 38, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Cînd nu va fi anul priincios popușoilor ... vor rămîne verzi pe la cules.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 9/5, cf. ISER, PANN, P. V. I, 122/7, POLIZU, COSTINESCU. *Au prune din grădină, pe cari, de altfel, le consumă mai mult verzi.* MANOLESCU, I. 317, cf. PĂCALĂ, M. R. 262, SIMIONESCU, F. R. 119, ENC. AGR. I, 103, SCRIBAN, D. *Este mare cît o nucă verde.* BĂCESCU, PĂS. 314. *Unii tehnicienii agronomi... susțin că grîul ar fi încă verde.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 392. *Ce să mai stai și timpul să-ți pierzi Cu niște struguri cruzi și verzi Și acri?* ARGHEZI, S. V, 133. *O privea drept în ochii ei mari, tari ca pruna verde.* CAMIL PETRESCU, O. I, 22, cf. DL, DM. *Caloianul, păpușa de lut îngropată sau ruptă și lăsată să plutească pe apă ori aruncată peste holdele verzi ca să aducă ploaia.* IST. T. I, 43, cf. M. D. ENC., DEX. *Poruncit-a bădița Pe-un spic verde de secară Să mă duc, că el se-nsoară.* JARNÎK - BİRSEANU, D. 98. *Jos la șes, la holde verzi.* VICIU, COL. 21, cf. ALR II 5 154/36, 47, 727, ALR SN I h 112, h 203. *Io vă duc uîne iestă grîu acu verde.* O. BÎRLEA, A. P. II, 265. *Hai, măicuță, de mă vezi Pînă sint grîile verzi!* FOLC. MOLD. I, 134. ♦ P. e x t. (Învechit și regional; despre oameni) Necopt (3). *De verde și-a mîncat rodul, se spune despre o persoană care și-a irosit averea de cînd era foarte tînără.* Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 275, DDRF. ♦ E x p r. (Prin sudul Transilv.) (A fi) verde pe la urechi, se spune despre un copil care a căpătat seriozitatea omului matur. Cf. COMAN, GL. ♦ (Prin lărgirea sensului) *De cînd cu buricul verde* (= de cînd era copil mic). ZANNE, P. II, 22.

II. Adj. 1. (Mai ales despre piei) Care nu a fost prelucrat; brut, crud, neargăsit. *Întîi-l bătea cu vine de bou verzi foarte tare.* PRAV. MOLD. 49, cf. PRAV. 91. *O zmicurară cu curele verzi.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 95/18, cf. LB, ISER. *Tabacii se ocupă cu cumpăraturile pielilor verzi și cu lucraturile lor.* I. IONESCU, M. 701, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Vin acasă, întinz pielea, o las de să usucă; da, dacă vine mușteriu, o dau și verde.* VÎRCOL, V. 29.

2. (Învechit și regional; despre alimente sau produse alimentare) Proaspăt (1); crud; s p e c. (mai ales despre caș) care nu este (încă) zvîntat. Cf. LB, ISER. *Îi aducea în toate diminețile coșurile cu pește verde și pe cel cu pește uscat.* SLAVICI, O. I, 82. *Vine ieri pe la amurg la mine un prieten de la Giula cu căruța încărcată de pește verde.* F (1891), 337. *Cașul stors astfel e alb ca și laptele și se chiamă „caș proaspăt” sau „verde”.* DR. III, 573, cf. CADE, DL. *Caș verde.* ALR I I 810/223. *Aminoasă a carne verde.* ALR SN VI h 1 839/349. *Pește verde.* PAMFILE, C. 54. *Caș verde.* A I 31. (Cîrnații) *nu să topesc... pînă nu să zvîntă și s-afum-un pic, că, dacă să bag-așa verzi cum sînt, să acresc.* GL. OLT.

3. (Munt. și prin Olt.; despre pămînt) Care este arat de curînd; care este jilav, umed. Cf. UDRESCU, GL. *Dedesupt pămîntu îi verde.* GL. OLT. ♦ E x p r. (Munt.; substantivat) **A semăna în verde** = a semăna imediat după arat, cînd arătura este încă proaspătă. Cf. UDRESCU, GL. (Prin Munt.; substantivat) **A ara în verde** = a ara un pămînt care este încă jilav. Cf. id. ib.

4. (Prin Maram.; în sintagma) *Aluat verde* = făină muiată pentru pui¹ (I 2). Cf. ALRM SN III h 933/353.

III. Adj. (Despre oameni) I. Viguros, robust, voinic; în putere; p. e x t. curajos, dîrz, îndrăzneț. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Lui plăieș cu ițe albe Crește-un verde fiu.* ASACHI, S. L. I, 134. *Mihul, deși agiuns la 84 ani ai vieții, era încă verde.* id. ib. II, 141. *Fii român verde și rupe mița în două.* NEGRUZZI, S. I, 251. *Polcovnicul Ioniță Ceganu din Cloșani, bătrîn verde... era născut cam pe la anul 1789.* GHICA, S.

13. *Cîți voinici ai cu tine?... - Optzeci, Înălțime, și sînt toți români verzi.* FILIMON, O. II, 75, cf. BARONZI, L. 48. *Pe loc, tot omul verde ce poartă capul sus Și-au sărutat odorii și-au ascuțit toporul.* ALECSANDRI, POEZII, 202, cf. 327, CIHAC, I, 311, LM, CARAGIALE, O. IV, 112. *Toate s-au schimbat, numai părintele Trandafir a rămas precum a fost: verde, vesel și harnic.* SLAVICI, N. I, 30. *Cu acești voinici se întovărăși și un om verde, pui de român, știi colea!* ISPIRESCU, L. 200, cf. 192. *Sînt un om verde, cu inimă, am căsuța mea, am stărișoara mea.* I. NEGRUZZI, S. IV, 34, cf. DDRF. *Deie-ți Dumnezeu Un fiu frumos și verde ca tatăl său!* COȘBUC, S. 99, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Moșneag lung, verde și drept.* HOGAȘ, M. N. 65, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Se ținea verde, deși trecut de șaptezeci și văduv de douăzeci de ani.* REBREANU, R. I, 106. *Era un bătrîn verde, uscat, înalt și ciolănos.* VOICULESCU, P. I, 107. *Om încă verde... putea nădăjdui să trăiască pînă la vîrsta de 90 de ani.* C. GANE, TR. V. 323, cf. IORDAN, STIL. 376, ROSETTI, L. R. III, 100, SCRIBAN, D., GIUGLEA, U. 89. *Acesta îl blestemă să n-aibă hodină pînă nu se va bate cu Cîmpan verde și frumos.* CĂLINESCU, B. 7. *Om subțire și bogat și, cu toate că tare bătrîn, încă verde.* VINEA, L. I, 389, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Să fii verde la resboi, Să scapi țara de nevoi!* ALECSANDRI, P. P. 381, cf. H III 67. *Lipsă de un așa vinat, prin care să fac rău altora și prin care să nu se poată cunoaște vitejia unui român verde!* COLUMNA, VII, 84. *Dragul mamei fecioraș! ... Să fii verde la război, Să scapi țara de nevoi!* MARIAN, NA. 314, cf. ZANNE, P. VI, 287. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Cine m-au făcut cu o mină uscată eu în disfac cu doao mîni verzi* (a. 1784). GCR II, 137/16. ♦ E x p r. **De cînd cu moșii verzi** v. m o ș (I 2). **La moșii ai verzi** v. m o ș (I 2). ♦ Care aparține sau care este caracteristic unui om verde (III 1). *El trist acum privește... Fantasma drăgălașă a verdei tinereți, Ce fuge de răsuflet geroasei bătrîneți.* ALECSANDRI, POEZII, 281, cf. COSTINESCU. *Muri-vei doar împovărat de-o lungă Și verde bătrînețe.* MURNU, O. 183. *Madam Pomponescu... care păstrase pînă atunci o ținută verde, se prăbuși vizibil... lîund o mască senilă.* CĂLINESCU, B. I. 114. ♦ E x p r. **A avea inimă verde** = a) a fi vesel, voios. ZANNE, P. II, 203; b) a fi viteaz. id. ib. ♦ (Adverbial) **Tare (B 1)**, cu violență, cu strășnicie. *Frumoși și răi, ochii ei fulgerau verde.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 18. *El... era cel dintîi care se mînia verde.* SADOVEANU, O. XII, 653. *Nevasta nu mi-oi da Că verde prinde-a blăstăma.* BÎRLEA, L. P. M. I, 36. ♦ E x p r. (Regional) **A munci verde** = a munci din greu. CIAUȘANU, V.

2. F i g. Sincer, franc; (despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor) care exprimă, denotă, trădează sinceritate, franchețe; (mai ales despre limbaj, umor) care este frust. Cf. ISER, COSTINESCU. *În urma acestora și alte verzi cuvinte, ... a terminat cuvîntarea sa.* ODOBESCU, S. I, 474. *Mi-a făcut deosebită plăcere revederea vechiului meu prieten, totdeauna verde și vesel.* CARAGIALE, O. III, 138. *Este cam greu la vorbă, cam aspru la judecătă: prea de-a dreptul, prea verde.* SLAVICI, O. I, 54, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Libertatea de a folosi un limbaj verde era proporțională oarecum cu importanța fiecărui.* CAMIL PETRESCU, P. 78. *Îl va salva de ridicol și tristețea singurătății umorului lui verde și verva lui de Păcală în straie de șiac.* CONSTANTINESCU, S. II, 342, cf. DL. *Limbajul verde pe care-l întrebunța... dădea spuselor ei ceva fără puțință de apel.* T. POPOVICI, S. 215, cf. DM. *Nicolae se distinge printr-o inspirație țărănească mai verde.* IST. LIT. ROM. II, 176. ♦ E x p r. (Învechit și popular) **Cum (sau de) o (sau mă, îl etc.) vezi cu ochii verzi** = așa cum este (sau sint etc.) în realitate. *Latina... formă... româna, la început într-un mod, apoi într-altul... pînă în zilele noastre, astfel cum o vezi cu ochii verzi.* HELIADE, O. II, 321. *Pîn'la vîrsta asta, de mă vezi cu ochii verzi, n-oi fi trecut ca un cîine pînă apă.* CARAGIALE, O. II, 247. *Pipăia banii să vază nu care cumva sînt niscăi jarmee ori*

altceva... – Uite l-am vîndut cu două pungi de bani, cum îi vezi cu ochii verzi. ISPIRESCU, L. 268. Cum dai ulcica? – Cum o vezi Cu ochii verzi: P-o lingură de pisat. TEODORESCU, P. P. 196, cf. ZANNE, P. II, 333. ◊ (Adverbial) Trebuie să mă port mai verde cu maiorul. I. NEGRUZZI, S. VI, 5. Tagma micilor poeți, siliți de vers și de sentimentele ce le cîntau, căutau a scrie verde românește. ARHIVA, I, 366. Lilica îmi răspunde verde că nu-mi găsește propunerea deloc originală. MIHĂESCU, D. A. 82. (E x p r.) **A(-i) spune** (cuiva) **verde** (în ochi ori în față) sau, rar, **a spune verde, românește, a(-i) vorbi** (cuiva) **verde** = a(-i) spune (cuiva) adevărul direct, în față. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. Spuneți, spuneți-le, cucoșule, mai repede și verde! ASACHI, S. L. II, 320. Ce vreu? Vreu să-ți spun verde-n ochi. ALECSANDRU, T. 707, cf. id. S. 50, LM. Spune-mi verde în ochi, ca să știu ce leac trebuie să-ți fac. CREANGĂ, P. 207. Pîndea de mult momentul cînd să spună verde... ce crede despre această politică. CARAGIALE, O. II, 25. Dac-o iei cu binele, se înduioșează de o trec lacrămile, iar dacă-i vorbești verde, fățiș, vai de lume. SLAVICI, O. II, 75. Nu se sfia a le o spune verde în ochi. ISPIRESCU, U. 47, cf. DDRF. I-a spus verde-n față că-i mai place Lina! COȘBUC, P. I, 247, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., IORGA, L. II, 208. Să-i vorbim verde... Eu n-am de ce mă teme. DELAVRANCEA, O. II, 238. Uite așa! Ți-o spun verde: n-aș da-o. REBREANU, I. 137. Spuse verde țăranelui: – Mare mirare să nu fie băiat. id. ib. 182, cf. RESMERIȚĂ, D., DR. IV, 1554. Cum se pornise iar să-mi îndruga cît de mult o iubește, i-am spus verde că mă îndoiam. M. I. CARAGIALE, C. 146, cf. CADE. Oricînd îi spunea verde: „Bate-mă, ucide-mă, cucoane; eu nu fac pozna asta!” MIRONESCU, S. A. 92, cf. SCRIBAN, D. Îi spun verde confratelui care evită să mă celebreze: „Cu dumneata... am isprăvit”. ARGHEZI, S. XIX, 152. Spuneți-mi verde, tăiați în carne vie, doar sînt bărbat, ce Dumnezeu! CĂLINESCU, E. O. I, 303, cf. id. B. I. 461. Spunea verde ce avea de spus. CAMIL PETRESCU, O. I, 110, cf. DL, M. D. ENC., DEX. Spune, bade, spune verde. Că minciună eu n-oi crede! JARNÍK – BÎRSEANU, D. 237. [Fata] nici se mărita, că de vinea vrun pețitor... numai sărea și ea de colo și-i spunea verde-n ochi. ȘEZ. I, 284. Într-o zi femeia i-a și spus verde. FURTUNĂ, C. 3, cf. O. BÎRLEA, A. P. II, 21, ZANNE, P. II, 743, 846, VI, 289.

3. (Argotic; în trecut) Repetent. Cf. BUL.FIL. IV, 138, 150.

IV. S. n. 1. Cea de a patra culoare fundamentală a spectrului solar, situată între galben și albastru, care este aceea a frunzelor, a ierbii sau, în general, a vegetației (2) proaspete (de vară). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Verdele vegetal este original. DESEN ARH. 23/7. Firea toată pentru mine de bunătați dătătoare... Cîmpii cu verde îmbracă. CONACHI, P. 265, cf. BĂLCESCU, M. V. 139. Seleniul... coloră acidul acesta în verde. MARIN, PR. I, 31/10, cf. POLIZU, COSTINESCU, LM. Ochiul se pierde în albastrul cerului și în verdele mării. EMINESCU, P. L. 11, cf. ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W., AGĂRBICEANU, A. 70. Mijlocul și-l strîng cu o cingătoare... lată, în mai multe colori, cari pot fi roșul și galbenul, verdele și negrul. PĂCALĂ, M. R. 125, cf. RESMERIȚĂ, D., M. I. CARAGIALE, C. 156, CADE. Tot rostul și toată înțelepciunea lumii se aflau pentru dînsul în verdele cald al ochilor ei. REBREANU, R. I, 246, cf. CAZABAN, V. 166. În Banat se preferă alb, roșu, negru, albastru închis și puțin verde. IZV. XIII, 204. Licăreau pretutîndeni aurul și azurul, verdele și albastrul paradisiac. VOICULESCU, P. I, 60. Verdele sumbru al brădetului, cu tainicele și severele lui adîncuri, cu poezia lui veșnică, lipseau. SADOVEANU, O. XXI, 124, cf. 294, SCRIBAN, D., ENC. TEHN. I, 408. Într-o scobitură de zid..., cu verdele zugrăvelii pătat..., el prepară... un ibricel spumos de cafea. MIHĂESCU, D. A. 117. Îi mai plac copacii uriași... de un verde aproape negru. OPRESCU, S. 102, cf. id. I. A. IV, 155. Verdele e numai al naturii. RALEA,

S. T. I, 322. Verdele cel viu al cîmpului... arată îmbelșugat tăria începutului de vară. CAMIL PETRESCU, O. II, 38, cf. GRAUR, I. L. 134. Verdele crîngului dăinuia, prelungind dulcea lumină a primăverii. TUDORAN, P. 75, cf. LTR², DL. Orbiți de verdele-atîtor cîmpii... Ne ducem în peșteră să dormim. ISANOS, Ț. L. 6, cf. DM. Pădurile mari de stejar, arini și paltini taie în felii, cu verdele lor aproape negru, bogăția de aur și smarald a holdelor. V. ROM. septembrie 1959, 56. Pornise încet..., privind năucit verdele proaspăt al cîmpului din jur. BARBU, Ș. N. 8, cf. id. PRINC. 128, SFC III, 204. Acolo sus, spre nord, verdele pădurilor de brazi se convertește în albastrul munților și al cerului. V. ROM. februarie 1964, 70. Coloritul în care predomină verdele ne împiedică să ridicăm pînă în preistorie originea artei românești. PANAITESCU, C. R. 171. De pe treptele casei de piatră a conacului, cu stîlpi groși de lemn, vopsiți în verde..., coboară administratorul. BĂNULESCU, I. 193. Verdele saturnian, plumburiul, negrul și brunul, iată tot ce-i trebuie. CONTEMP. 1972, nr. 1324, 9/4, cf. M. D. ENC., V. ROM. iulie 1973, 96. Bratislava veche îți oferă un peisaj în care se amestecă griul și verdele. ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 5, 24/1, cf. DEX. ◊ (Ca prim termen al comparației) Era înaltă, zveltă, cu părul castaniu și unduios, ochii mari de un verde ca fundul de talaz. VOICULESCU, P. II, 282. ◊ (Urmat de determinări care precizează nuanța sau care formează împreună cu „verde” nume compuse de culori) Grădina... era de un verde-umed. EMINESCU, P. L. 54. Lanuri de ovăz de un verde-brumăriu. BRĂTESCU-VOINEȘTI, I. 61. Erau păduri de brad, care luminau metalic, de-un verde-întunecat. AGĂRBICEANU, A. 67. Culoarea lui e de un verde-cenușiu pe spate. ATILA, P. 199. Ajunge uneori ca în locul verdei-strălucitor să se întindă o culoare liliachie. SIMIONESCU, F. R. 194. Lipsea vegetația vînjoasă, verdele-crud al copacilor și gras al ierbii, care dă o înfățișare pitorească pînă și celor mai nevoiașe cocioabe. C. PETRESCU, A. 315. Păduri nesfirșite pătează spinările pietroase într-un verde-inchis. SAHIA, N. 29. Părul îi era castaniu... și ochii de un verde-tulbure. SADOVEANU, O. XXI, 447. Maximum de sensibilitate al ochiului este în verde-gălbui. ENC. TEHN. I, 140. Verdele-gălbui al penelor lungi din aripi și coadă. BĂCESCU, PĂS. 282. Acoperișurile caselor sînt de un roșu-aprins ca să aducă în verdele-cenușiu al peisajului puțină culoare. RALEA, S. T. I, 267. ◊ L o c a d v. În verde = (în legătură cu verbul „a se îmbrăca”) în haine de culoare verde (I 1). Se apleacă adînc ca să sărute mîna unei bătrîne îmbrăcată în verde. M. I. CARAGIALE, C. 76. ◊ E x p r. A i se face (cuiva) verde înaintea ochilor sau, regional, a vedea verde = a i se face (cuiva) rău (de minie, de supărare etc.). Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. Munciam pînă vedeam verde și tot nu ne plătam. GRAIUL, I, 195.

2. (Învechit și regional) Vegetație (2). Tot pămîntul lui nu să va sămăna, nici va răsări, nici să va sui preste el tot verdele. BIBLIA (1688), 148²/1. Alte boale de piele se lecuiesc prin doștorii date cailor cînd se hrănesc cu verde. I. IONESCU, C. 92/5. Îți amintești tu Verdele, stupii, Pe coperiș-n Gîngur hulubii? BLAGA, POEZII, 263. Folos mare nu trăgea [tata], însă îl bucura verdele din preajma casei. PAS, Z. I, 191, cf. H IV 166. ♦ F i g. (Într-o poezie populară; sugerează ideea de abundență) Mulțime (1). Cf. DL. Cînd vei fi într-un năcaz mare, să sufli în el [în corn], că vor ieși verde de cătane, de va fi greu pămîntul de ei. RETEGANUL, P. II, 20.

3. Materie (colorantă) de culoare verde (I 1), care are diverse utilizări (în industrie). Boiangula a cărui industrie era odinioară mai înfloritoare... întrebuința colorile cele mai variate și anume: albastru... roș... și verde. ȘIO I, CCXXXVII, cf. RESMERIȚĂ, D., LTR². ◊ Verde de Paris = cristale mixte de arsenit de cupru și acetat de cupru, foarte toxice, folosite ca insecticid; soluție preparată cu aceste

cristale. Cf. ENC. AGR., NOM. MIN. 17, LTR², DP, SFC I, 196. *Primăvara, după ce au ieșit omizile, pomii se stropesc cu zemuri arsenicale, verde de Paris și arseniat de calciu.* FLORA R. P. R. IV, 212. *Se mai practică stropirea vegetației infestate de lăcuste cu soluții toxice, de exemplu verdele de Paris.* ZOOLOGIA, 74, cf. M. D. ENC., DEX. *Verde malahit (sau de China) = materie colorantă bazică, ce dă colorații verzi, cu nuanțe albastre puțin rezistente.* Cf. LTR², SFC I, 196. *Verde chinezesc = colorant textil, extras din coaja de pe ramurile și de pe rădăcinile unor plante care cresc în China.* Cf. LTR².

4. (Familiar) Pică³. Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *O ieșit patru verzi și mai sînt patru.* MAT. DIALECT. I, 102. ◊ L o c. a d j. **De verde = a)** (despre cărțile de joc) care are ca semn un vîrf de lance de culoare neagră. *Fiecare are să ridice cîte o carte și, ... dacă rădică de verde, o pune la nas.* MARIAN, I. 198, cf. DDRF, TDRG. *Crai de verde.* SCRIBAN, D., cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX; **b)** (în limbajul ghicitorilor în cărți; despre persoane) care are ochii verzi și părul negru. *Cum este amanta dumitale? ... - De roșu, de ghindă, de tobă ori de verde?* CARAGIALE, O. VI, 191. *E slabă și brună și are ochii vineți, - e „de verde”, cum zice ea.* CAZIMIR, GR. 143. *Mai văd omul cel bălan întorcându-se dintr-o călătorie lungă pe apă și femeia de verde ținîndu-i calea.* C. PETRESCU, C. V. 258, cf. DL, DM, DEX.

5. (Rar; calc după it. *verde antico*; în sintagma) *Verde antic = matostat. Pavagiul este de marmură de cea mai fină și de verde antic (matostat).* FILIMON, O. II, 150, cf. CANTUNIARI, L. M. 163.

6. (Argotic) Piperment. *Dă-mi un kilogram de verde.* BUL. FIL. IV, 122, cf. 130.

7. Art. Numele unui dans popular (brîu) nedefinit mai îndeaproape; melodie după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D. 154.

- Pl.: *verzi*. - Art. și: (învechit, rar, n.) *verdul*.

- Lat. *vir(i)dis, -e*.

VERDEAȚĂ s. f. 1. Înșurirea de a fi de culoare verde (1); culoarea frunzelor, a ierbii sau, în general, a vegetației (2) proaspete (de vară); (rar) verzime (1), (învechit) verzeală (1). Cf. ANON. CAR., LB, VALIAN, V. *Rozmarinii au verdeață și garoașele rușeață.* BĂRAC, ap. GCR II, 176/18. *Acest turn, ce mușchii numai cu verdeața sa împodobește, e scump românilor.* BĂLCESCU, M. V. 133, cf. POLIZU. *Petrecere, flori, verdeață au lăsat numai o dulce și neștearsă suvenire!* NEGRUZZI, S. I, 95, cf. PONTBRIANT, D. *Soarele deveni splendid, verdeața frunzelor se înviora.* ALECSANDRI, O. P. 118, cf. CIHAC, I, 311, LM. *Pe povîrnișul unei păduri a cărei verdeață începe a se păli de suflările toamnei, se deschide un drum năsipos.* ODOBESCU, S. III, 162. *Aci nu mai e vînat, e verde... O privire singură e de-ajuns ochiului deprins ca să se repause de atîta verdeață.* CARAGIALE, O. III, 110. *Firul Sandei se ascunde în verdeața frunzelor ori scutură albini din florile galbene.* SLAVICI, N. I, 33. *M-a ținut ceasuri întregi cu ochii asupra verdeții cadranelor.* IONESCU-RION, S. 272, cf. DDRF. *Sus senin și jos verdeață!* COȘBUC, P. I, 263, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Nemărginirea de foi... întoarse în bătaia vîntului, înflorea pete albe ca de spumă în toată verdeața aceea.* ANGHIEL, PR. 57, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Drumul urcă la deal... spre biserica și conacul Șoldăneștilor..., cu verdeața târcată a lamurilor pline.* LOVINESCU, M. 22. *Pentru mîntea omului primitiv verdeața copacilor, cari înfruntă arșița soarelui, era o manifestare de putere.* IZV. XII, 66. *Casele albe lucesc în verdeața frunzișului și în fiecare parte ochiul deosebește un astfel de verde.* BART, S. M. 47, cf. SCRIBAN, D. *Sînt foarte obișnuite plantele verzi, care se poartă în mină nu atît pentru verdeața lor, cît mai ales pentru miros.* APOLZAN, P. I. 183. *Cei dinții ani ai mei s-au îmbătat de lumină și de verdeață.*

De atunci mi-a rămas o infinită iubire pentru natură. SADOVEANU, E. 174. *Aerul e viu și răcoros, cîmpiile poartă un covor de iarbă grasă, de o verdeață crudă.* RALEA, O. 117, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Spre sud... vezi pata de verdeață a pădurii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr.4, 24/2. ♦ F i g. (Învechit) *Prospețime; vigoare. Păcatele noastre... ard întru noi bunățile și verdețile s[u]fletești.* DOSOFTEL, V. S. noiembrie 110¹/30. *O calitate particulară... variază în cantitate de la individ la individ; astfel este: bunătața, frumusețea, lungimea, verdeața etc.* CONTA, O. F. 64. *Poezia poporană... [este] plină de verdeață și de putere, de un parfum de junie ce învie și întărește sufletele.* ODOBESCU, S. I, 186.

2. (La sg. cu sens colectiv; rar la pl.) Mulțime de plante, de frunze, de ramuri etc. verzi (1); (rar) verzime (2), verziș, (învechit) verduță (1), verzeală (2). V. v e g e t a ț i e (2). Cf. MARDARIE, L. 147²/7. *Floarea și pomeții și toată verdeața pămîntului stau ovilite de brumă.* M. COSTIN, O. 93. *Ș-au ars buruianele și toată verdeața.* DOSOFTEL, V. S. noiembrie 110¹/24. *După vreme, nu va fi întru ea verdeață, pentru că... s-au uscat.* BIBLIA (1688), 468²/55, cf. ANON. CAR. *Am petrecut cu tăcere într-insele, hrînindu-ne cu verdețele ce creștea într-acea pustie (a. 1750).* ARHIVA, I, 122. *Au împodobit și curtea și toate porțile curței cu oglinzi, cu fel de fel de verdețuri (sfîrșitul sec. XVIII).* LET. III, 236/4. *Nu mă putui deslipi de acolo, ascultînd descrierea aceluia loc plin de răcoare, de verdeață.* HELIADE, O. I, 257, cf. 108. *I se pare că răzuiește... verdeața și florile.* MARCOVICI, C. 13/14. *Veniți, fiilor, să mergem cu toți împreună la acest foișor de verdeață.* DRĂGHICI, R. 50/25. *Într-un astfel de oraș nu va fi... aerul cel vătămător al orașelor celor mari, ci verdeață și aer curat.* CR (1834), 31¹/36. *Est-un așternut, din fire alcătuit de verdeață.* HRISOVERGHI, P. 82/16, cf. VALIAN, V. *Dincoace sînt pomi, verdeață.* BĂRAC, ap. GCR II, 173/35. *Pe stîlpi... Stîlpesc împletite De flori, de verdeață, Cumuni și ghirlande.* I. VĂCĂRESCUL, P. 29/8. *Atîta verdeață Pentru cine o reversă pe a pămîntului față?* CONACHI, P. 291. *Nuorii nenumărați ai acestei orde ascusesse plăcuta vedere a frumoseții livezi; verdeața nu se mai vedea.* BĂLCESCU, M. V. 211, cf. RUSSO, S. 20, POLIZU. *Roua-i nasturi pe verdeață.* BOLLIAIC, O. 181. *P-ale stejarilor vîrfuri, piramide de verdeață, Se opri.* ALEXANDRESCU, O. I, 74, cf. PONTBRIANT, D. *În acest loc Nu e verdeață, Ci numai gheață.* ALECSANDRI, T. I, 454, cf. COSTINESCU. *Văilor le dai verdeață, Roa o reverși pe flori.* BOLINTINEANU, P. II, 294. *Hai în codrul cu verdeață, Und-izvoare plîng în vale.* EMINESCU, O. I, 54. *Coloanele... sînt de tot ascunse sub un stuș de verdeață acățătoare.* CARAGIALE, O. IV, 123. *Se întindea niște munți împodobiți cu copaci și cu o verdeață care desfăta inima.* ISPIRESCU, L. 321. *Cele două riulețe pe sub bolte de verdeață... Scad și fără nume mor!* MACEDONSKI, O. I, 237. *Capul... împodobit cu flori, panglice și verdețuri.* ȘĂINEANU, I. 176. *Moartea frunzei acesteia se făcea într-un unison cu moartea unei întregi lumi de verdeață.* IONESCU-RION, S. 261, cf. DDRF. *În toate satele... mai sînt mulți arbori numai pentru umbră și verdeață.* MANOLESCU, I. 13, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Lațul de verdeață și de locuinți vesele încetează.* IORGA, P. A. I, 153, cf. TDRG. *Pădurea se tot apropia..., se simți un miros tare, aspru, de umezeală, de verdeață.* AGĂRBICEANU, A. 61. *În liniștea poienilor, pe așternut de verdeață, se strîng oierii.* PĂCALĂ, M. R. 193, cf. RESMERIȚĂ, D. *Îndată ce pămîntul acesta, așa de urît astăzi, va fi acoperit cu verdeață, izvorul miazmelor va seca numaidecît.* N. A. BOGDAN, C. M. 86. *În apriga înviorare a verdeții bete de umezeală și pustie cu desăvîrșire, grădina dezvelea... frumuseși nebănuite.* M. I. CARAGIALE, C. 35, cf. CADE. *Cum se duce mustul omătului, se întinde o pînză firavă de verdeață.* SIMIONESCU, FL. 153. *Pe coasta dreaptă cu*

verdeață crudă Tot crește-n urma plugului... O brazdă neagră. D. BOTEZ, P. O. 26. Ceea ce îl nedumerea de tot, era ... înfățișarea de sat sărac, ghemuit în verdeață multă. POPA, V. 145. Șisștandul, cu aleile lui de platan și dîmburile acoperite cu verdeață, era desființat. VOICULESCU, P. I, 57. Alaiul se grăbi spre turlele bisericilor și mănăstirilor, care scînteiau în pîlcuri de verdeață. SADOVEANU, O. X, 100, cf. XI, 114, SCRIBAN, D. E-o groapă de verdeață, în care cîntă lină O undă clătînată. ARGHEZI, VERS. 333. Am vedea de aici marile artere..., risipindu-se în masive de verdeață. CĂLINESCU, S. 340. Din belșugul de verdeață Cărăbușul de aramă Vine. BLAGA, POEZII, 234. Mă aplec și trag în plămîni mirosul proaspăt al verdeții. V. ROM. mai 1954, 104, cf. DL. Treceau pe lîngă un șanț plin de verdeață. PREDĂ, D. 144, cf. DM, M. D. ENC., DEX. El privea și vedea jos pămîntul cu verdețile. F (1877), 16. Dumnezeu Poruncește cîmpilor D-usucă verdeața. TEODORESCU, P. P. 167, cf. SEVASTOS, N. 187. Ți-oi arunca În mijlocu stîinii... Și-n verdeața cîmpului. GRAIUL, I, 298, cf. ALR I I 490/795, ALR II/I MN 112, 2 835/325, MAT. DIALECT. I, 109. Codrului i-ai dat verdeață, Și mie mi-ai dat viață. FOLC. TRANSILV. I, 22. ♦ P. e x t. Loc acoperit cu verdeață (2). Să mîncăm mai bine aice pe verdeață, la lună. DRĂGHICI, R. 32/16. Pe verdeață și la umbră trăia viață nengrijită. CONACHI, P. 296. Să ne facem frumos conacul de amiază, aci, pe verdeață, la umbră. FILIMON, O. I, 158. La acest ceas, domnița Catrina... avea obicei să purceadă la plimbare cătră verdeață, într-un rădvan descoperit. SADOVEANU, O. X, 154. Nu iezișta să pui palma să găsești o bucăciță dă verdeață. O. BÎRLEA, A. P. II, 202.

3. (La sg.) Frunze de pătrunjel, de mărar, de leuștean etc., folosite în alimentație; (la pl.) zarzavaturi, legume (proaspete); (regional) verzitură (2). Să fînea sătul cu hrana verdețelor fără nice o hertură. DOSOFTEI, V. S. decembrie 206^v/24, cf. ANTIM, O. 397. Un țaran, ce șeade în țară pe loc neted, găsește chivernisala vieții sale în verdețurile grădinilor și din sămănătura cîmpului (a. 1793). URICARIUL, VI, 168, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Aduc brînză, lapte, verdețuri (a. 1814). N. A. BOGDAN, C. M. 110, cf. LB, PISCUPESCU, O. 74/13, I. GOLESCU, C. Toate verdețurile acele... să se samene prin răsaduri. MANOLACHE DRĂGHICI, I. 11/2. Curînd o să fîu silit să le cumpăr și cărbuni și verdețe. KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 425, cf. VALIAN, V. Să îmbinăm cu mîncarea de carne totdeauna și bucate vegetabile (verdețuri). VASICI, M. II, 195/7. După borșul polonez, veneau mîncări grecești fierte cu verdețuri. NEGRUZZI, S. I, 151, cf. POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D., COSTINESCU. Au ieșit... ca să cumpere varză și verdețuri pentru iarnă. SLAVICI, O. II, 60. După ce se mai mări, învăță pustnicul pe fiul său... să-și adune rădăcini și alte verdețuri pentru hrană. ISPIRESCU, L. 190. S-a mîncat borșul, ... apoi fel de fel de mîncări cu carne, cu legume sau verdețuri. SEVASTOS, N. 293, cf. DDRF. Pirul și sparanghelul sînt două verdețuri de primăvară. MANOLESCU, I. 287, cf. BARCIANU. Cultura grădinilor de verdețuri. GRECESCU, FL. 80, cf. ALEXI, W., BIANU, D. S., TDRG, PAMFILE, A. R. 197. Indispensabile îi sînt țaranului laptele și derivatele lui, cari variază cu verdețuri și fructe. PĂCALĂ, M. R. 116, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. În fiecare gogoloș de verdeață fermentată pune cîte un ou. SIMIONESCU, F. R. 280. Aduse... pușină mîncare de verdețuri pe o farfurie. STĂNOIU, C. I. 164. Cînd s-a stîns verdeața grădinii, mîncă fasole și cartofe. SADOVEANU, O. IX, 451, cf. SCRIBAN, D. Altă fată veni încărcată cu verdețuri. CĂLINESCU, B. I. 69. Toată lumea îl încarcă cu flori și cu verdețuri. BLAGA, Z. 314. Mîncară... un soi de plăcintă cu verdețuri și tocătură de berbec. TUDORAN, P. 200, cf. DL, DM. Alimentele de origine vegetală bogate în vitamina B₂ sînt verdețurile tinere. S. MARIN, C. B.

10, cf. M. D. ENC., DEX. Să răsără grînele, Florile, Verdețele, Să crească fînațele. TEODORESCU, P. P. 212, cf. MARIAN, D. 299. Legume, și mai ales leuștean, de ți se fură din grădină, verdețurile se usucă. ȘEZ. I, 51, cf. com. din TIMIȘOARA, ALR II 4 113/29, 36. Grădină de... verdețuri. ALR SN I h 187/228, cf. ALRM SN I h 127.

4. Plantă erbacee, cu tulpina întinsă pe pămînt și cu frunzele persistente, lucioase; merișor¹ (7 b) (*Vinca minor*). Cf. BORZA, D. 180, 300.

5. (Bot.; prin Maram.) Cimișir (*Buxus sempervirens*). Cf. BORZA, D. 35, 300.

6. C o m p u s e: verdeața-iernii = plantă erbacee, cu frunzele ovale, cu florile albe-verzui și cu fructul o capsulă, care crește în regiunile muntoase; bărbănoc, merișor¹ (6 b), perișor² (2 a) (*Pyrola secunda*). Cf. CIHAC, I, 311, CONV. LIT. XXIII, 1060, BRANDZA, FL. 338, BARCIANU, GRECESCU, FL. 392, PANȚU, PL. 221, ENC. AGR. IV, 551, FLORA R. P. R. VII, 117; verdeața-zidurilor = algă verde (I I), unicelulară, care crește pe zidurile vechi, pe scoarța copacilor, pe stînci etc., formînd, prin asociere, un strat verde; verzeala-zidurilor, v. v e r z e a l ă (4) (*Pleurococcus vulgaris*). Cf. BORZA, D. 300, BOTANICA, 105.

– Pl.: verdețuri și (învechit și popular) verdețe, (învechit) verdețuri.

– Verde + suf. -eață.

VERDELÓI s. m. v. vîrdăroi.

VERDÉR interj. (De obicei repetat) Cuvînt care imită strigătul caracteristic al broatecului. Cf. DR. I, 289, DM. Am un pui de ungurean, Să suie-n vîrf de buștean Și strigă: Verder! Verder! (Brotăcelul). PĂSCULESCU, L. P. 74, cf. 386.

– Cf. v e r d e.

VERDÉT s. m. v. verdete.

VERDÉTE s. m. I. (Iht.; Munt.) Boiștean (*Phoxinus phoxinus*). Luntrile plutesc Cu pescarii-n ele, care pescuiesc... Guleasă, florcă și verdeț. BARONZI, ap. CĂLINESCU, S. C. L. 115, cf. ANTIPA, F. I. 188, 190, TDRG, PASCU, S. 323. Forma, înfățișarea și mărimea [sînt] asemănătoare verdetei. ATILA, P. 349, cf. 248, LUNGIANU, CL. 239, BL I, 33. [Boișteanul]... e îmbrăcat în haine frumoase, gătit ca de sărbătoare, verde pe spate, ca argintul de strălucitor spre burtă... Din pricina aceasta, i se mai zice în Muntenia și verdețe. SIMIONESCU, F. R. 211, cf. SCRIBAN, D. Prinde mrene, zglovoci, verdeți. BĂCESCU, PĂS. 323, cf. id. P. 58, 72, C. ANTONESCU, P. 28, DL, DM, H IX 154, 170, 212, 220, 405, 437, ALR I I 746/764, 770, ALR II 6 239/784. Plîngînd el p-acolea, pă lîngă gîrla aia, ... a văzu... p-acolea, pîn peștișori d-ăia mici..., verdezi. O. BÎRLEA, A. P. II, 312.

2. (Regional, mai ales în Olt.) Lemn verde (I 2); bită scurtă și groasă. Cf. ANON. CAR., DR. IV, 854, PASCU, S. 323, SCRIBAN, D., DL, DM, I. CR. IV, 188. Ce faci cu verdetele ăla, vrei să omori lumea? BOCEANU, GL., cf. CIAUȘANU, V., ARH.OLT. XXI, 277, ALR I I 988/810.

3. (Entom.; Ban.) Larva albiliței. Verdețul... se ascunde în pămînt lîngă rădăcina curechiului și-l roade. HEM 763, cf. DDRF, MARIAN, INS. 292, TDRG, DL, DM, H XVIII 42.

4. (Ornit.; Munt. și prin Ban.) Florinte (*Carduelis chloris chloris*). Cf. DOMBROWSKI, P. 98, BĂCESCU, PĂS. 82, 172.

– Pl.: verdeți. – Și: verdét (DDRf, DOMBROWSKI, P. 98), verdét s. m.

– Verde + suf. -ete. – Verdet, verdeț: sg. refăcut după verdeți (pl. lui verdete).

VERDÉT s. m. v. verdete.

VERDIÁN, -Ă adj. Care aparține lui Verdi, privitor la Verdi, în genul creației lui Verdi. Cf. L. ROM. 1962, 561. *Remarcabilă creație... prin autenticul său stil verdian.* M 1965, nr. 1, 46.

- Pl.: *verdieni, -e.*

- **Verdi** (n. pr.) + suf. *-ian*.

VERDICÉL, -EÁ, -ÍCÁ adj., s. f. (Regional) Diminutiv al lui *verde*.

1. Adj. Cf. *verde* (I 1). *Mindrului, mîndrele tale, Ciudă li-i, ciudă le pare; Da mai ciudă le-a părea Cîn' pă mine m-or vedea... Cu cunună verdecea.* T. PAPAĞI, M. 41. *Te duce unde el vrea, Sub pașiștea verdecea, Unde soare nu-i vedea.* FOLC. TRANSILV. I, 571.

2. S. f. (În forma *verdiciă*) Numele unui soi de struguri nedefinit mai îndeaproape. Cf. BORZA, D. 183, H XI 311, 335.

- Pl.: *verdici, -ele.*

- **Verde** + suf. *-icel, -icea.* - **Verdiciă**: cu schimbare de suf.

VERDÍCT s. n. 1. (În organizarea judecătorească a unor state) Răspuns dat de jurați asupra vinovăției sau nevinovăției unui acuzat și pe baza căruia se pronunță sentința; p. e x t. sentința unei curți cu jurați; p. g e n e r. sentință judecătorească. *Procurorul general apelează la Curtea de casațiune în contra verdictului juriului.* MAIORESCU, D. I, 61, cf. II, 45. *Zece ani de închisoare! Și Ion a primit verdictul cu o nepăsare de nebun.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 240, cf. DDRF, ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W. *Ana tăcea mîlc și suspina ca o osîndă care-și așteaptă verdictul.* REBREANU, I. 228, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Au elaborat așa verdict, încît Curtea n-a putut da mai puțin de cincisprezece ani de muncă silnică.* SADOVEANU, O. XX, 22, cf. SCRIBAN, D. *Verdictul de osîndă la cîțiva ani de ocnă l-a scos din fire.* ARGHEZI, S. XIII, 83. *Cer juriului un verdict de achitare.* CĂLINESCU, B. I. 334. *Urmau un interogatoriu, un verdict și execuția imediată.* id. ib. 383, cf. DL, DM. *Judecătorii... pronunțară verdictul.* MAGAZIN IST. 1972, nr. 3, 76, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ◊ F i g. *În elaborarea oricărui verdict de condamnare, de absolvire... a unei acțiuni, din punct de vedere moral ne aflăm în plină operație silogistică.* REV. FIL. 1971, 244.

2. Opinie (1), hotărîre definitivă care nu admite contrazicere. Cf. DÎMBOVIȚA (1859), 152²/59. *Tari, prin acest verdict al igienei moderne, să ne întrebăm.* HASDEU, I. C. I, 223. *Nu-mi va rămîne decît a aștepta repetițiile generale și pe urmă a aștepta verdictul publicului.* ALECSANDRI, S. 140. *Ce să fac ca să rămîn dinaintea d-voastre și a scriitorului ce așteaptă al nostru verdict judecător drept și neademenit de prietenești avînturi?* ODOBESCU, S. II, 518. *La început se prezintă... puindu-și toată încrederea... în „verdictul d-tale suveran”.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 443. *E convins că estetica transcendentală dă chiar legi și principii, în virtutea cărora critica poate să pronunțe verdicte estetice.* GHEREA, ST. CR. II, 35. *D-sa era nemulțumit de verdictul meu și al lui Vraja.* IONESCU-RION, S. 235. *Trăsătura cea mai caracteristică a voinții este pretenția unei hotărîri, a unui verdict.* PHILIPPIDE, P. 236. *Nu se grăbi a le extrada nici măcar verdictul universității.* PĂCALĂ, M. R. 78, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Nu putem da drumul, fu verdictul stăpînei.* VOICULESCU, P. I, 192. *O timiditate îl cuprinde atunci cînd așteaptă verdictul publicului.* OPRESCU, S. 34. *Fii mulțumit că nu ți s-a întîmplat mai rău, zise arhiereul, din gura căruia caporalul așteaptă un verdict.* ARGHEZI, S. XII, 230. *Ioanide se contemplă după plecarea Miniei în oglindă, dîndu-și silința să dea asupra-și un verdict cît mai obiectiv.* CĂLINESCU, S. 131. *Nu scădem cu nimic din meritele acestui mare critic al literaturii noastre, dacă socotim că multe din*

verdictele sale suferă de păcate originare. PERPESSICIUS, M. III, 101. *În aceste verdicte ale celor două tabere... există multă neînțelegere.* RALEA, S. T. II, 214. *Se ridicase în perne și aștepta răspunsul ca un bolnav care ascultă verdictul medicului.* VINEA, L. I, 176, cf. DL, DM. *Spectatorul-copii subscrie din toată inima la verdictul împotriva trîndăviei emis de un personaj.* T mai 1964, 90. *Presupun că examenul acesta, ca și verdictul pe care-l vei da vor avea o mare însemnătate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 68, 17/3. *Alimentează multe pagini cu o vervă tăioasă și definitivă în verdicte.* V. ROM. iulie 1973, 146. *Rebuturile poluante... nu pot fi însă pur și simplu scoase din circulație doar prin verdictul criticii.* CONTEMP. 1974, nr. 18, 10/3, cf. DEX, DN³.

- Pl.: *verdicte.*

- Din fr. *verdict*.

VERDIÓC, -ÓACĂ adj. (Prin nord-vestul Transilv.) Verde (I 3). *Îi pre verdioc griuul vostonu, mai lasă-l să se cuacă.* TEAHA, C. N. 280, cf. L. ROM. 1965, 33.

- Pl.: *verdioci, -oace.*

- **Verde** + suf. *-oc.*

VERDIȘÓR, -ÓARĂ adj. v. *verzișor*.

VERDOÁICĂ s. f. (Regional) Numele a două păsări din ordinul agățătoarelor: a) ciocănitoare verde (*Picus viridis*). Cf. SIMIONESCU, F. R. 117, BĂCESCU, PĂS. 172, LINȚIA, P. II, 38; b) ciocănitoare sură (*Picus canus*). Cf. LINȚIA, P. II, 42. Cf. DL, DM. ◊ *Verdoaică roșie* = ciocănitoare roșie (*Dryobates major*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 174, LINȚIA, P. II, 44.

- Pl.: *verdoaițe.* - Și: **vîrdoaică** s. f. BĂCESCU, PĂS. 174, LINȚIA, P. II, 44.

- **Verde** + suf. *-oaică.*

VERDÓI, -ÓAIE adj., s. m. I. Adj. (Prin Transilv. și prin Ban.) 1. *Verzui²* (1). Cf. PASCU, S. 118, VAIDA, GR. BĂN., CABA, SĂL. 94, ALR II 3403/284.

2. (Despre fructe, semințe etc.) Verde (I 3). Cf. GR. BĂN., CABA, SĂL. 94.

II. S. m. (Ornit.; regional) Florinte (*Carduelis chloris chloris*). Cf. MARIAN, O. I, 387, CONV. LIT. XXIII, 346, ENC. ROM., BĂRCIANU, JAHRESBER. XII, 120, ALEXI, W., TDRG, DOMBROWSKI, P. 98, BĂCESCU, PĂS. 172.

- Pl.: *verdoi.*

- **Verde** + suf. *-oi.*

VERDÓN, -Ă adj. v. *verdunc*.

VERDÓS, -ÓASĂ adj. v. *verzos*.

VERDULÍȚĂ s. f. (În poezia populară) Frunză verde (I 2). Cf. DL, DM. *Verduliță trei migdale, De la Novaci mai la vale S-a scumpit gurița tare.* MAT. FOLC. 489.

- Pl.: *verdulițe.*

- **Verde** + suf. *-uliță.*

VERDÚN, -Ă adj. v. *verdunc*.

VERDÚNC, -Ă adj., s. f. I. Adj. 1. (Prin Olt.) *Verzui²* (1). Cf. CADE, SCRIBAN, D., CIAUȘANU, V.

2. (Prin Olt., Munt. și Dobr.; despre fructe, semințe etc.) Verde (I 3). *E cam verdon pepenele, nu-i bun de mîncat; te pot prinde frigurile după el.* BOCEANU, GL., cf. ALR II 5 192/682. *Grîul e cam verdun.* LEXIC. REG. II, 71.

II. S. f. (Regional) 1. Varietate de struguri cu boabele de culoare verzuie (v. e r z u j² 1). Cf. JIPESCU, O. 53, RESMERIȚĂ, D., CADE, H V 134, XVI 95.

2. (În forma *verdune*) Fruct verde (I 3) (Ștefănești - Drăgășani). Cf. ARH. OLT. XXI, 277.

- Pl.: *verdunci*. - Și: *verdún*, -ă adj., *verdúne* (ARH. OLT. XXI, 277) s. f., *verdúng*, -ă (CIAUȘANU, v.), *verdón*, -ă adj.

- De la *verde*. Cf. ngr. β ε ρ δ ο ύ ν ι, scr. v e r d u n.

VERDÚNE s. f. v. *verdunc*.

VERDÚNG, -Ă adj. v. *verdunc*.

VERDÚRĂ s. f. 1. (Învechit) Verdeată (2). Mulțime de flori, răsărind, smălța (vâpsea, înfătea) *verdura cea împrejurul aceluia lăcaș dumnezeiesc*. MAIOR, T. 7/25. *Acolo lângă stîncă De mușchiu și de verdură, de flori acoperită, Sta Cuchullin pe gânduri*. HELIADE, O. I, 337. *Cîmpurile României sînt niște grădini cu nemărginite verduri, finețe, lunci, codri și păduri*. GENILIE, G. 186/26, cf. 106/3. *De acii tufari umbrindu-să, Supt boltă de verdură, Creștea [roza] închisă pacinică*. ASACHI, P. 52/2, cf. id. S. L. II, 360. *Voă, umbre ușoare, Care... Prin lume zburai Și cu o murmură Umbroasa verdură Dulce clătinați*. NEGRUZZI, S. II, 66. *Toamna iar vă desvălește De frumoasele verduri*. MUMULEANU, P. 52/4. [Dunărea] se desparte în mai multe brațe și formează o mulțime de insule acoperite de cele mai frumoase verduri și plante. FILIMON, O. II, 17, cf. 368. *COSTINESCU. Prin cărări rătăceau umbre diafane și fericite și se pierdeau pînă verdura întunecată a dumbravelor*. EMINESCU, P. L. 150, cf. DL, DM.

2. (Învechit) Culoarea verde. *Rîul... răsfrînge ici-colea, în limpedele sale ape, verdura și umbra frumoaselor virfuri ale copacelor*. BUZNEA, P. V. 136/14.

3. Tapiserie (1) care reprezintă un peisaj cu multă verdeată (2). DN³.

- Pl.: *verduri*.

- Din it. *verdura*, fr. *verdure*.

VERDURÓS, -ÓASĂ adj. (Învechit, rar; despre suprafețe, terenuri etc.) Care este acoperit cu verdeată (2). *Văzură bine... o insulă întinsă și verduroasă*. GENILIE, G. 26/12. *Colo niște nălțimi nemăsurate de munți petroși... îmbrăcați cu rîpi verduroase*. id. ib. 105/24.

- Pl.: *verdуроși*, -oase.

- **Verdură** + suf. -os.

VEREĂZĂ s. f. (Prin Transilv.) Numele unei băuturi nedefinite mai de aproape. *De-acolo mă duceam la vecinul, Acolo-n casă, Pe masă, O cofă de verează, Purcel fript lângă ele*. PAMFILE, CR. 46.

- Pl.: ?

- Etimologia necunoscută.

VÉREB s. m. (Maghiarism, prin Transilv.) Vrăbie (1) (*Passer domesticus*). Cf. JAHRESBER. VI, 82, TDRG 1773.

- Pl.: *verebi*.

- Din magh. *veréb*.

VERÉF s. n. v. *verif*.

VEREGĂ vb. I v. *veriga*.

VEREGÁT, -Ă adj. v. *verigat*.

VEREGHÉTĂ s. f. v. *verighetă*.

VERENOȘĂ vb. I. T r a n z. (Regional; în descîntece) A învenina (Scărișoara - Abrud). Cf. DR. VIII, 153, 163. *Nu-l obrinti, nu-l verenoșă!* ARH. FOLK. V, 157. ◊ A b s o l. *Potcă sură, ... Nu verenoșă, Nu obrinti!* ib. 156. *Cu limbili tali nu*

ungi, ... Nu gimfa, Nu verunoșă. ib. 158.

- Prez. ind.: *verenoșez*. - Și: *verunoșă* vb. I.

- **Venina** + suf. -oșă.

VERESĂ s. f. v. *veresie*.

VERESÉ s. f. v. *veresie*.

VERESIE adv., s. f. 1. Adv. (Învechit) Pe credit. *Tot drobul de sare... s-a rădica din miglă ori cu bani, ori veresie* (a. 1775). IORGA, S. D. XXII, 12. *Măcar cu bani gata de va cumpăra sau veresie* (a. 1775). id. ib. 22. *Din vinzarea sarii la ocnă cu bani peșin, după extracturi, verese* (a. 1823-1825). FURNICĂ, D. C. 285.

2. S. f. (Învechit și regional) Credit. *I se pune un soroc cuviincios să plătească dreptul fieșticăruia, căci are marfă și veresele mai mult decît face datoria* (a. 1824). FURNICĂ, I. C. 334. *Să dovedește capital în naht, marfă și veresale... galbeni împărătești 2047* (a. 1827). id. ib. 362, cf. STAMATI, D., POLIZU, CIHAC, II, 628, DDRF, BARCIANU, ȘIO I, 236, ALEXI, W., LÖBEL, C., RESMERIȚĂ, D., T. PAPAHAĞI, C. L., CADE. *Domnul Țudic trecuse peste puterile condicii lui de veresie*. C. PETRESCU, R. DR. 160, cf. BUL. FIL. V, 194, ROSETTI - CAZACU, I. L. R. I, 337, DL, DM, CONTRIBUȚII, II, 216, M. D. ENC., DEX, CARDAȘ, C. P. 191. ◊ L o c. a d v. (Astăzi familiar) Pe (sau, învechit și regional, în) *veresie* = fără a primi banii imediat, pe datorie; p. e x t. *degeaba, gratis. Mai ales pe veresi Fără-a mai pui vede*. în IST. LIT. ROM. II, 213, cf. POLIZU, CIHAC, II, 628. *Nu-ți mai da nimeni azi pe veresie*. ap. ȘIO II, 378. *Mănincă pe datorie, bea pe veresie, trag lumea pe sfoară*. CARAGIALE, T. II, 5, cf. DDRF. *Într-o seară, boierul agă... pierduse la cărți tot ce avusese în bani și mai jucase și pe veresie*. ap. TDRG. *Cîrciumarul Tudorache... nu e om care bea totdeauna pe „veresie”*. SĂM. IV, 405. *Nu lucrase decît „în cheagul lui”, cu bani „naht”, niciodată pe „veresie”*. CONV. LIT. XLIV₂, 657, cf. CHIRIȚESCU, GR. 256. *Vine să mînce pe veresie*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, ap. CADE, cf. RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D. *De la alții. Cît e anul - Totul ia pe veresie, Pe furate, cu toptanul, Parcă ia de la moșie*. v. ROM. octombrie 1954, 169. *Băutura o dădeau cîrciumarii, nici cu bani peșin, nici pe veresie și nici ca o filotimie din partea lor*. PAS, L. I, 60, cf. DL, DM, M. D. ENC. *El primea diferite sume de bani pentru procurarea unor materiale și rechizite; iar banii obștei îi dădea pe veresie*. SCÎNTEIA, 1972, nr. 9333. *Dădui casa cu chirii Și chivnița-n velesii*. CARDAȘ, C. P. 90. *Să nu te bucuri cînd marfa ți-o dă în verese că... te pomenești în lipsă de orice*. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 131.

3. S. f. (Regional) Bogăție, avere (Bistrița - Turnu Severin). LEXIC REG. 50.

- Pl.: (2, 3) *veresii*. - Și: (învechit și regional, 2) *veresé* (pl. *veresele*), (regional, 2) *velesie*, (învechit, rar, 2) *veresá* (pl. *veresale*) s. f.

- Din tc. *veresiye*, *veresi*, ngr. βερεσέε.

VÉREȘ s. m. v. *vireș*.

VERÉTCĂ s. f. (Învechit, prin Mold.) Țesătură groasă (de cînepă). *Sacii să fie în măsură de una cetfertae, din care 10.000 saci de veretcă... și 10.000 saci de pînză* (a. 1829). FURNICĂ, D. C. 339, cf. T. PAPAHAĞI, C. L. 50.

- Pl.: ?

- Din ucr. *вepekka*.

VERÉU s. n. v. *verif*.

VERFAFÓR s. m. (Nav.) Parte extremă a unei vergi, care începe de la ultima brățară. Cf. DEX - S.

- Pl.: *verfafori*.

- Etimologia necunoscută.

VERG s. n. v. **vergă**.

VERGĂ s. f. (Nav.) Fiecare dintre barele de lemn sau de metal, fixe sau mobile, prînse de arborele unei nave în poziție transversală sau înclinată și care servesc la susținerea velor sau a saulelor de semnalizare; (învechit) vargă (**A II 10**), vergea (**III 14**). *Cînd vei constata că prinșii sînt pirați, îi vei spînzura de subțiori la vergurile de sus.* GHICA, s. 405, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, ABC MAR. *Lipiți cu burta de vergă, se smuceau căuțînd să se arunce unul pe altul jos, în prăpastia deschisă sub ei.* BART, E. 273. *Oamenii... par niște umbre negre ce se clatină atîrnate la rînd de vergile pe care se mișcă cu o iuțeală neregulată un amestec de degete încleștate ce strîng pînzele înfășurîndu-le.* id. s. M. 16. *Verga are o parte centrală, numită baza vergii, prismatică (la cele de lemn) sau cilindrică (la cele de oțel).* LTR² VIII, 669, cf. DL, DP, DM, DER, L. ROM. 1966, 302, M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pl.: *vergi* și (rar) *verge*. - Și: (învechit) **verg** (pl. *verguri*) s. n.

- Din fr. *vergue*.

VERGEĂ s. f. **I. 1.** Băț subțire, lung și flexibil obținut dintr-o ramură dreaptă de arbore sau dintr-o tulpină de arbust; nuia (**I**), vargă (**A I 1**), (regional) palcă¹. V. j a p ă, j o a r d ă, s t r ă m u r a r e (**I**). Cf. ANON. CAR., KLEIN, D. 454, LB, I. GOLESCU, C. *Pe la vaduri erau așezate vîrșe și etere țesute din vergele tinere de sălci.* ASACHI, S. L. II, 113, cf. ISER, POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 306, LM, DDRF, ENC. ROM. III, 422, BARCIANU, ALEXI, W., PUȘCARIU, ET. WB., TDRG. *Prin unele părți din Oltenia, în ziua de Sf. Andrei, copiii taie vergelele din pomii dîtori, ... le pun într-un borcan cu apă, aproape de căldură, ca să îmugurească și să înflorească pînă la Sf. Vasile.* PAMFILE, S. T. 147, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Ceru unuia o vergea de porumb din gardul viu.* CAMIL PETRESCU, O. III, 225, cf. DL, DM, DEX, com. MARIAN. *Face fata podișor împletit din vergele subțiri și îl pune sub capătii.* ȘEZ. XIII, 99, cf. com. din FRATA - TURDA, A I 12, ALR I 972/270, 510. *Au găsit fîntîna cîn' o băgat vergica..., o scos-o mai mîndri și mai frumoasă.* O. BÎRLEA, A. P. I, 283. *Am o vergea groasă care luminează-n casă (Luminarea).* SBIERA, P. 322. ◊ E x p r. (Prin Transilv.) **A căuta paie și vergele** = a face tot posibilul, v. p o s i b i l. *Să zvîrcolește căuțînd paie și vergele să scape din noroiul în care a vrut să mă tragă pe mine.* ap. ZANNE, P. III, 428.

2. **Vergea (I 1)** folosită ca instrument pentru aplicarea de lovituri corporale; (la pl.) mînunchi de vergele care se folosea ca instrument de pedeapsă corporală. *Luînd vergeaua începu să-i care, una după alta, mai jos de spinare.* PANN, Ș. II, 30/15. *Îl văd parcă și acum umblînd cu o vergea în mînă pe dinaintea băncii.* SLAVICI, O. I, 71. *Se alege dintre feciori unul care să steie cu o vergea lîngă cofiță, și pe care îl va vedea că alege să-l judece cu vergeaua peste mînă.* ap. MARIAN, S. R. I, 87. *Cînd intrai în clasă văzui o vergea lungă, galbenă și lucioasă, rezemată de masa profesorului.* DELAVRANCEA, H. T. 93. *Din cînd în cînd atîngea cu vergeaua un cîrd de copii.* VOICULESCU, P. I, 123. *Soldatul care nu se supunea ori nu executa o poruncă era bătut cu vergele pînă la moarte.* CAMIL PETRESCU, O. II, 566. *De m-ai bate c-o vergea, Eu oi face cum oi vrea, Oi iubi cin' mi-a plăcea.* MARIAN, H. 25. ◊ **Lovitură aplicată cuiva (peste corp)** cu vergeaua (**I 1**). *La fitece ostaș, o sută de vergele.* DELAVRANCEA, O. II, 148.

3. Baghetă de care se folosesc magicienii, vrăjitorii etc. în practicile lor; vargă (**A I 3**). *Nesfîrșita simfonie a vietăților pe cine n-ar descînta... cu glasurile ei, aci glumețe, aci triste... Acum o clipă au tăcut cu toatele. Un maestru nevăzut ține deasupra lor vergeaua neclintită.*

DELAVRANCEA, O. I, 132, cf. DDRF. *Baba iarăși lovi apa de mai multe ori cu vergeaua... Cu vergeaua aceasta poți face ce vrei: poți să încui și să descui orișice uși, poți să te prefaci în orice lighioane voiești..., numai să plesnești cu ea de trei ori.* CĂTANĂ, P. B. I, 20.

II. P. a n a l. I. Bară subțire (cilindrică și flexibilă) de obicei de metal, folosită pentru a susține, a fixa etc. ceva. *Luăm o vergea de oțel și o punem pe masă și luăm doi magneți în amîndouă mîinele..., mișcăm amîndoi magneții deodată din mizlocul vergelei către amîndouă capetele.* BARASCH, M. III, 61/26, cf. 89/26, POLIZU, PONTBRIANT, D. *O fotografie recentă, - încadrată în patru vergele de aur masiv, prînse la încheieturi cu fînte de diamant.* CARAGIALE, O. I, 73. *Se spînzură... cu amîndouă mîinele de vergeaua de alamă.* id. ib. 268, cf. BARCIANU. *După ce s-a așezat bine hîrtia pentru imprimat, se ia o vergea de alamă sau de aramă, se pune în lungimea ei peste hîrtie și se atîrnă la amîndouă colțurile cîte un lăntșor de aramă.* G. IONESCU, C. T. 369. *Acest minunat drum... se razimă adesea pe puternice întărituri de piatră, străbate poduri desăvîrșite și e apărat prin vergele de fier unde se deschid rîpe.* IORGA, P. A. I, 92. *Trei perdele negre, prînse de niște vergele întinse între patru stîlpi de metal subțiri și mobili, erau așezate astfel ca să formeze un mic cabinet.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 94, cf. RESMERIȚĂ, D., NICA, L. VAM. 269. *Niște vergele lungi de alamă împodobeau pereții, așteptînd picturile.* BASSARABESCU, S. N. 180. *Din sus, alene, mînjit tot de cărbune pe față, ... cu o vergea de fier pe umăr, apare el.* ARH. OLT. XIII, 165, cf. DS, SCRIBAN, D. *Polul pozitiv este constituit din oxid de cupru, iar celălalt pol negativ, din una sau două vergele de zinc.* ENC. TEHN. I, 112, cf. NOM. MIN. I, 77. *Potcovarul taie din vergea o bucată.* ARGHEZI, S. XIX, 78. *Avea uneorii o duritate de vergea de fier, deși părea mlădios.* CAMIL PETRESCU, O. II, 40. *Dopul susține vergeaua de aluminiu.* SANIELEVICI, R. 70, cf. LTR², DL, DM. *Frecarea cu vergeaua de sticlă a pereților vasului are același scop.* CHIM. AN. CALIT. 76. ◊ F i g. *Simțea... bătaia cu vergele de oțel a crivățului.* VOICULESCU, P. II, 146.

2. **S p e c.** (Tehn.) Fiecare dintre barele de oțel moale care constituie armătura pieselor de beton armat. *Grătarul original de pilastră se vedea în picioare, în cămăși de scînduri și cu capetele de vergele la partea superioară.* CĂLINESCU, B. I. 462, cf. LTR².

III. Numele unor unelte, unor obiecte, unor părți de unelte etc. alcătuite dintr-o vergea (**I 1, II 1**) sau, p. a n a l., asemănătoare, ca formă, cu o vergea, cu diverse întrebunțări:

1. (Regional) Băț uns cu clei (extras, mai ales, din bobite de vîsc) folosit pentru a prinde unele păsări; (regional) vargă (**A II 3**). *Pasărea... să prinde în vergeale ce pun cu vîsc* (a. 1691). ap. TDRG, cf. BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

2. (Regional) Un fel de prăjină lungă folosită de pescari pentru a stîrni peștele; (regional) vargă (**A II 2**). V. ș t i u l d i c (**II**). *În cealaltă mînă ei au cîte o nuia lungă (vargă, vergea, prăjină) cu care sperie peștele de pe fund, ca să fugă în voloc.* ANTIPA, P. 147.

3. a) (Prin Transilv.) Coadă biciului. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

b) (Regional) Coadă îmblăciului (Ciumbud - Aiud). Cf. ALR I 922/138.

4. (Regional) Bucată de lemn pe care ciobanii înseamnă, prin crestături, numărul găleților cu lapte (Brădișoru de Jos - Oravița). Cf. LIUBA - IANA, M. 110.

5. Sul neted de lemn cu care se întinde și se subțiază foaia de aluat pentru plăcinte, tăiței etc.; sucitor (**I 1**), (popular) mestecău¹ (**1**), (regional) plăcintor (**1**). V. f ă c ă l e ț, m e l e s t e u (**2**). Cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF. *Se pune aluatul și cu vergeaua se întinde o foaie de preferință pătrată și groasă de 1 cm.* S. MARIN, C. B. 217, cf. DSR, DEX - S, ALR SN IV h I 054.

6. a) Băț sau țijă de metal care se folosea la încărcatul puștilor și al pistoalelor sau cu care se curăță țeava acestora; arbiu, vargă (A II 4 a). Cf. KLEIN, D. 454, BUDAI-DELEANU, LEX., LB, I. GOLESCU, C., VALIAN, V., ISER, POLIZU, PETRI, V. *Pe tine te lăsam acasă stergându-ți pușca: știi că ruginise încărcătura înăuntru și te apucaseși ș-o scoți cu vergeaua.* CARAGIALE, O. VI, 29, cf. ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Până încărca un soldat o pușcă cu cremene și îndesa cu vergeaua, îi spârgea lelița capul cu sticla de lapte.* CAMIL PETRESCU, T. I, 191, cf. SCRIBAN, D., DL. *Carabina mi și-o lua și s-apuca de-o umplea. Băga iarbă cu poala, și alicele cu chivăra, și-atingea cu vergeaua.* REV. CRIT. II, 380. *Luai pușca și vergeaua și-apucați în deal vâlceaua Unde cîntă turtureaua.* CIAUȘANU, V. 75. *De ce n-ai venit să-mi spui Să-mi iau armele din cui? Să-mi iau arma și vergeaua și să-mi apuc poteceaua.* IZV. X, 67. *Să-m iau armele din cui, Armele și cu vergeaua, S-apuc la vale vâlceaua.* GR. S. V, 98, cf. 108, com. din DEDA - REGHIN.

b) (Regional) la pușca de soc) Bețișor cu care se împinge dopul; (regional) vargă (A II 4 b), puștoc (Gura Sărății - Buzău). Cf. ALR SN V h 1 306/728.

7. Numele mai multor părți componente ale uneltelor pentru țesut:

a) (Regional) Dreavă. *Mosoarale la timpul său să pun pre alergătoare în niște vergele.* LIUBA - IANA, M. 118, cf. DAMÉ, T. 141, PAMFILE, I. C. 263.

b) (Regional) Fus (la urzitoare). Cf. DAMÉ, T. 141.

c) Fiecare dintre bețișoarele sau bucățile înguste de draniță introduse între firele de urzeală pe măsură ce aceasta se înfășoară pe sulul de dinapoi al războiului de țesut; fuscel, (regional) joardă, nuia (2 c), vargă (A II 5). *De pe mosoare te-au urzit pe urzi, apoi te-au luat și te-au învălit pe sulul de dinapoi, punind vergele..., ca să nu se hrentuască urzala.* CREANGĂ, O. 293. *Colo, lângă fereastră stau stativetele puse, Pe sul și pe vergele sînt firele aduse.* BELDICEANU, P. 68, cf. DAMÉ, T. 135, TDRG. *Vergelul se leagă... prin ațe de alt vergel, legat și el de două ațe cu sulul.* PAMFILE, I. C. 265. *După două sau trei sucituri de ale sulului, se pune între urzeala învălită și cea care se învălește o vergea, iar după alte două-trei învălituri, altă vergea. Astfel căpătăm pinza învălită pe sulul de dinapoi.* id. ib. 266. *Firele din război sînt pe gătate și n-a mai rămas decît o singură vergea pe sulul dinapoi al războiului.* PĂCALĂ, M. R. 242. *Se pun vărgelele ca să nu se surpe valul.* id. ib. 310, cf. RESMERIȚĂ, D., PRIBEAGUL, P. R. 94. *În jurul sulului, printre urzeală se așează mereu „vergele” ca să nu se încurce firele și să se așeze unele asupra altora. Vergelele trebuiesc așezate uniform pentru ca sulul să fie rotund.* APOLZAN, P. I. 65, cf. 69, 237, CADE, LTR², DL, DM, M. D. ENC., DEX, DSR, h IV 145, X 512, 539, XI 276, SBIERA, P. 222, ȘEZ. II, 210, V, 170. *Pune vărgele pe sul, cîte trebuie ca să iasă sulu regulat. Vărgelele să fac... din nuiele de alun, ori din scîndurele.* BREBENEL, GR. P. 6/3, cf. com. din DEDA - REGHIN, ALR I 1 294, ALR SN II h 487, A I 12, 21, 24, III 2, 4, V 8, 14, 15, 21, 23, 33, VI 16, 19, 22, 26, NALR - O IV h 736.

d) (Regional) Fiecare dintre cele patru bețișoare subțiri în care sînt fixați dinții spatei de la războiul de țesut. Cf. PAMFILE, I. C. 268.

e) (Prin Ban. și prin Transilv.) Fus (la suveica războiului de țesut). *Suveica, în carea se află un sfircel (o vergea de fier sau un bîțicel subțire) pre carea să pune țeava cu băteala, trece prin rost.* LIUBA - IANA, M. 117, cf. A I 12.

f) (Regional) Tindeche¹ (I 1) (Glimboca - Oțelu Roșu). Cf. ALR SN II h 486/27, ALR SN I h 315/27.

8. (Regional) Numele unor părți componente ale uneltelor agricole:

a) Bucată de fier care unește coarcele plugului; (regional) brăcinar, chingă, mînă¹ (II 3 a), punte (II 1 d), vargă (A II 7) (Căzănești - Slobozia). Cf. ALR SN I h 20/723.

b) Fiecare dintre bucățile subțiri de fier care leagă cormana de trupașul plugului; (regional) fiulare (Brădișoru de Jos - Oravița). Cf. LIUBA - IANA, M. 107.

c) Fiecare dintre bucățile subțiri de lemn (sau de fier) așezate cruciș în care sînt înfipti dinții grapei; (regional) mășelar (4). Cf. ALR SN I h 36, ALR SN I h 29.

d) Nuia arcuită sau un fel de greblă prinsă la ambele capete de toporiștea coasei, pentru a așeza în brazde grînele cosite; vargă (A II 8 a). *V. buha i, cîr l i g, h r e a p c ă, p a r m a c l (5), p i e d i c ă (4 e).* *Coasele scrișneau amarnic, retezau grîul din fața pămîntului, îl rezemau pe vergele și-l culcau în pologuri groase.* SANDU-ALDEA, D. N. 105, cf. DSR, ALR SN I h 52/928, ALR SN I h 42/928.

e) (La coasă) Muchie a pînzei, opusă tăișului; (regional) vargă (A II 8 b). Cf. TDRG. *La coasă deosebim... gura sau tăișul care taie, ... varga, vergeaua, muchea sau arcana, o dungă perpendiculară pe pînză care-i dă tărie spre a nu se îndoi sau rupe.* PAMFILE, A. R. 125, cf. I. CR. III, 226, A III 2, ALR - M III h 837.

9. (Dulgherie; regional) Limba colțarului cu limbă (Bîrsana - Sighetu Marmăției). ALR II 6 651/353.

10. (Regional) Cruce (la sanie) (Pecinișca - Băile Herculane). Cf. ALR SN II h 358/2, ALR SN I h 241/2.

11. (Bucov. și prin Transilv.) Fiecare dintre șipcile care se bat paralel, la mică distanță una de alta, pe pereții sau pe tavanele de lemn, ca să se prindă muruiala (2); (regional) sușă. *V. l e a ț.* Cf. CHEST. II 369/3, 226, LEXIC REG. 116.

12. Fiecare dintre barele de lemn sau de metal care formează un grilaj sau un gard; (în special) gratie (la fereastră). *V. p a r m a c l i c (2).* *Gard de vergele.* LM. *Ferestrele catului de sus, mititele, lunguiețe și întărite cu vergele de fier și cu obloane ce se trăgeau în chepeng, erau cu mult înălțate de la pămînt.* ODOBESCU, S. I, 127. *Prin vergelele încrucișate ale ferestrelor vederea se-ntindea peste toată lățimea rîului.* id. ib. 139. *Ajunsei la fereastră; o deschisei; privii în jos printre vergelele de fier de la al doilea cat. Băgai capul printre vergele.* DELAVRANCEA, H. T. 203. *Numai în zilele noastre au ajuns la modă ochiuri de sticlă și vergele de fier.* PĂCALĂ, M. R. 410. *În loc de sticlă, fereastra e provăzută... cu vergele de lemn, pentru a opri intrarea în magazie a animalelor mai mici.* id. ib. 435, cf. RESMERIȚĂ, D. *Cu vergele de fier îngrădești cerdacele.* SEVERIN, S. 147, cf. CADE. *Zise răsplat, cu miinile pe vergelile patului, ca la o tribună.* ARGHEZI, S. VII, 205, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

13. (Transilv.) Țeavă (II 1). Cf. KLEIN, D., BUDAI-DELEANU, LEX., LB, VALIAN, V., ISER, POLIZU, V., TDRG, VICIU, GL., FRÎNCU - CANDREA, M. 106.

14. (Nav.; învechit) Vergă. *Pe tot minutul trebuie să vireze bord, mînuind pînzele cu frînghiile ude..., suind și coborînd pe scări de gheață pînă la catartele și la vergelele cele mai de sus, ca să stringă și să dezvălească vintretele.* GHICA, S. 383, cf. COSTINESCU. *El se acăță de micul catarg și desfășură pînza de pe vergea.* D. ZAMFIRESCU, ap. CADE.

IV. (Suspect; sens etimologic) Semn grafic în formă de linie dreaptă. *Acuma o nucă și cu 6 fac 7 muci, și acestea le vom scria subț vergea.* PETROVICI, P. 151/5.

- Pl.: vergele și (regional) vărgele (ALR I 1 294/740). - Și: (regional) vergeală (ALR I 1 294/49; pl. vergele, ib.), vergeăuă (ib. I 294/51, 56, 59, 61, 80, 285, 290, 315, A I 12, III 2) s. f., vergél subst., vergică (pl. vergele și vergici, com. MARIAN, ALR I 1 294/573), vargeă (ALR I 1 294/93; pl. vârgeli, ib.), vărgeă (pl. vărgele și vergele, ib. I 294/140, 223, 760), vărgeăuă (ib. I 294/295, 298, A I 12, 21, 24) s. f., vârgél (RĂDULESCU-CODIN, ALR I 1 294/776; pl. vărgele, RĂDULESCU-CODIN, vărgei, ALR I 1 294/776) s. n., s. m.,

vărgică (ALR I 1 294/174, 584, A I 12; pl. *vărgele*, ALR I 1 294/174, 584), **virgică** (ib. 1 294/227; pl. *virgele*, ib.) s. f.

- Lat. **virgella**. - **Vergică**: cu schimbare de suf.
- **Vergel**: sg. refăcut după pl.

VERGEALĂ s. f. v. *vergea*.

VERGEL¹ s. n. Obicei practicat în noaptea de Anul Nou, uneori la Crăciun sau la Bobotează, constând dintr-o petrecere în cursul căreia, prin diverse practici magice, se prezice viitorul celor prezenți pentru anul ce urmează sau li se ghicește fetelor ursitul; p. e x t. petrecere care are loc la Crăciun, la Anul Nou etc.; *vergelat*¹. Cf. STAMATI, D. *Dindu-se semn că vergelul se începe, tot insul, care voiește a-și cunoaște viitorul, aruncă în apa din ciubăraș câte un semn, adecă: un cuțitaș, un crucer, un bumb, un inel*. MARIAN, S. R. I, 54. *Feciorii din acest sat, cari voiesc să serbeze vergelul, ... tocnesc muzicanți*. id. ib. 82. *Presara Anului Nou e considerată ca cea mai potrivită a afla ce are să se întimple în noul an... De aceea, îndată ce însărează se adună în diferite locuri ficiori și fete la ... vergel sau vergelat*. MÎNDRESCU, L. P. 229, cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Până după anul 1860, românii bucovineni n-aveau alte petreceri naționale decât nunțile, cumătriile, colăcăriile, hramurile, ... zilele onomastice, vergelurile și horele sătești*. SBIERA, F. S. 194, cf. TDRG. *Cu câteva zile mai înainte de Anul Nou, crainicul vestește... satului că, în sara despre Anul Nou, vergelul se va face de Ilie Costoroabă*. HOGAȘ, DR. II, 191, cf. 190, RESMERIȚĂ, D. *Acest vergel este obișnuit și brîscălitul și se pare că numirea de vergelat s-a făcut după vergeaua... cu care se face pedepsirea*. RF I, 108, cf. 107, CADE. *La Sf. Vasile sau Anul Nou se face vergelul de către fetele nemăritate, spre a-și cunoaște ursitul sau timpul când se vor mărita*. IZV. XI, 43, cf. XVI, 20, SCRIBAN, D., IZV. XXI, 17, DL, DM, DEX, BUGNARIU, N., FOCHI, D. E. 361, ȘEZ. I, 201. *După ci s-o firșit „vergelu” și pun pi băuti și pi giucati, și măi treaci din năduhurli și nacazurli omului ci si duci*. ib. II, 211, cf. v, 170, VICIU, GL., T. PAPAĞAGI, M. 236. *În noaptea ajunului de An Nou am fost la verjel*. CV 1952, nr.5, 40. *La Anu Nou fac virgel, virgelează la mînezu nopți*. ALR T II 105, cf. 125, ALR II/I MN 110, 2 798/228, ib. MN 111, 2 829/279. *Fac bal ori vărjel*. ALR II 4 839/279, cf. ib. 4 839/228, 349, LEXIC REG. 17, 67.

- Pl.: (rar) *vergeluri* și *vergele*. - Și: (regional) **verjél**, **vărijél**, **virgél** s. n.

- Postverbal de la *vergela*.

VERGEL² subst. v. *vergea*.

VERGELĂ vb. I. I. T r a n z. (Regional, mai ales în Bucov.; complementul indică pereți sau tavane de lemn) A șipcui (1). Cf. DL, DM, DEX, com. din STRAJA - RĂDĂUȚI, ALR II/I h 239/365, A V 15, 20, LEXIC REG. 116, GLOSAR REG., GL. OLT., NALR - O II h 194/912, ALR - M II h 254/238. $\diamond$ R e f l. p a s. *Pereții caselor nouă se virgelează pe dinlăuntru și pe dinafară cu leșurile bătute de perete pieziș cu cuie, ... apoi se lipesc cu lut și în urmă se văruiesc numai în alb*. PAMFILE, I. C. 441. *Cînd casa se face din birne cioplite, ... se virgelește cu leșuri, pentru ca lutul deasupra să se ție mai bine*. Com. din BRAN - ZĂRNEȘTI.

II. I. T r a n z. (Folosit și a b s o l.) A prezice (cuiva) viitorul în timpul vergelului¹; (regional) a vergelui (2). *Pregătirea pentru vergelat în anumite cazuri se face cu anumite formalități. Feciori și fete se adună la un loc. Fiecare zice în sine câte un „Tatăl nostru”, câte o „Născătoare”, mai fac și câteva cruci, așa cam în ascuns, apoi încep a vergela*. RETEGANUL, ap. MARIAN, S. R. I, 61, cf. 67, FRÎNCU - CANDREA, M. 123, TDRG. *Vergelul sau vergelatul este un fel de „divinațiune” care și-a luat numele de la vergelele cu care virgelează (= „profetește”) vergelătorul*. RF I, 107, cf. CADE, SCRIBAN, D., ȘEZ. V, 170.

La Anu Nou ... virgelează la mînezu nopți. ALRT II, 105, cf. ALR II 4839/228.

2. R e f l. (Prin nord-vestul Transilv.) A se ciondăni, a se ciorovăi. Cf. DR. IV, 785, RF I, 110, DSR, CABA, SĂL. 92.

- Prez. ind.: *virgelez*. - Și: (regional) **vergelí** vb. IV, **vergelá**, **virgelá** vb. I.

- De la *vergea*.

VERGELĂT¹ s. n. Obicei practicat în noaptea de Anul Nou, uneori la Crăciun sau la Bobotează, constând dintr-o petrecere în cursul căreia, prin diverse practici magice, se prezice viitorul celor prezenți pentru anul ce urmează sau li se ghicește fetelor ursitul; p. e x t. petrecere care are loc la Crăciun, la Anul Nou etc.; *vergel*¹. *Vergelatul... zic moldovenii că iaste un feliu de mîmune, cu care pot să-și cunoască mai nainte tot norocul și nenorocul, care va întîmpina pre dînșii preste an*. CANTEMIR, S. M. 320/1, cf. CIHAC, I, 306, FRÎNCU - CANDREA, M. 123. *Principele Dimitrie Cantemir e cel dintîi... autor român care scrie despre o datină a moldovenilor de felul vergelului, numind-o vergelat*. MARIAN, S. R. I, 61. *Îndată ce însărează să adună în diferite locuri ficiori și fete la așa-numitul vergel sau vergelat*. MÎNDRESCU, L. P. 229. *Vergelatul este cunoscut în toate părțile Ardealului locuite de români ca un act solemn și misterios. De aceea pregătirea pentru vergelat... se face cu anumite formalități*. RETEGANUL, ap. MARIAN, S. R. I, 61, cf. 67, DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., PUȘCARIU, ET. WB. 176. *Datinele sașilor la sărbătorile Crăciunului n-au nimic comun cu ale noastre, afară de vergelatul de Anul Nou*. VICIU, COL. 19. *În timpul cît ține vergelatul, fetele nu vorbesc una cu alta*. PĂCALĂ, M. R. 241, cf. RESMERIȚĂ, D. *Vergelul sau vergelatul este un fel de „divinațiune”, care și-a luat numele de la vergelele cu care virgelează (= „profetește”) vergelătorul*. RF I, 107, cf. 108, SCRIBAN, D., SFC IV, 298. *La mînezu nopți să-nșepe virgelatu*. ALR T II 105.

- Și: (regional) **virgelát** s. n.

- V. *vergela*.

VERGELĂT², -Ă adj. (Prin Bucov.; despre pereți sau tavane de lemn) Șipcuit. *Cele mai multe case... au poduri vergelate și cu sufaturi*. PAMFILE, I. C. 444, cf. DL, DM, DEX.

- Pl.: *vergelați*, -te.

- V. *vergela*.

VERGELĂTOR s. m. Persoană care prezice viitorul celor prezenți la vergel¹. *Vergelatorul, ca un om isteț, prefăcut și dedat de mai înainte în profetirea norocului, știe... bine să potrivească vorba*. MARIAN, S. R. I, 56. *Vergelatorul începe a toca cu ramurile verzi pe marginea vasului, recitînd o urare, care... se referă la viața agricolă, la sfîrșitul anului vechi și la începutul celui nou*. HOGAȘ, DR. II, 191. *Fiecărui vergelator, bun de gură și de glume, îi face câte o urare sau îi alcătuește câte o păcălitoră*. id. ib. 192. *Vergelul sau vergelatul este un fel de „divinațiune” care și-a luat numele de la vergelele cu care virgelează (= „profetește”) vergelătorul*. RF I, 107, cf. DL, DM.

- Pl.: *vergelatori*. - Și: **vergelătór** s. m.

- *Vergela* + suf. -ător.

VERGELĂTOR s. m. v. *vergelator*.

VERGELÍ vb. IV v. *vergela*.

VERGELUÍ vb. IV. T r a n z. I. (Bucov. și prin Olt.; complementul indică pereți sau tavane de lemn) A șipcui (1). Cf. LEXIC REG. 116, GLOSAR REG., NALR - O II h 194/930.

2. (Folosit și a b s o l.) (Prin Transilv.) A vergela (II 1). Cf. SFC IV, 141, ALR T II 215.

- Prez. ind.: *vergeluiesc*.

- *Vergele* (pl. lui *vergea*) + suf. -ui.

VERGELUITÓR s. m. (Bucov.) Meseriaș care șipcucește (1). Cf. LEXIC REG. 116.

- Pl.: *vergeluitori*.
- **Vergelui** + suf. *-tor*.

VERGELÚȘĂ s. f. I. Diminutiv al lui *vergea*.

1. Cf. *vergea* (I 1). Cf. DDRF, TDRG 1715, CADE, DL, DM, M. D. ENC. 990, DEX, DSR.

2. (Rar) Cf. *vergea* (I 3). În sfârșit a coborât vrăjitorul, ... un bătrîior vesel, sfrijit ca un zbîrgiog... Ținea vergelușă de alun în mîna, cosorul de argint înșipt în brîul verde, iar în sin sticluța cu spiriduș. VOICULESCU, P. I, 171, cf. II, 277.

3. Cf. *vergea* (III 6 a). Iau pușca și vergelușă și gîndesc să îmi las munca. FOLC. TRANSILV. I, 367.

II. (Art.; prin sudul Munt. și prin vestul Olt.) Numele unei hore; melodie după care se execută această horă. Cf. VARONE, D².

- Pl.: *vergelușe*.
- **Vergele** (pl. lui *vergea*) + suf. *-ușă*.

VERGELÚȚĂ s. f. Diminutiv al lui *vergea*.

1. Cf. *vergea* (I 1). Cf. CIHAC, I, 306. Cellalt îl mîna dindărăpt cu o vergeluță. MARIAN, I, 208, cf. BĂRCIANU, DL, DM, SFCIV, 146, M. D. ENC. 990, DEX, DSR.

2. Cf. *vergea* (II 1). Cît pentru negi, îi atinge de trei ori pe zi cu o vergeluță de sticlă, căria îi moaie vîrful în amoniac licuid. MAN. SĂNĂT. 213/15.

- Pl.: *vergeluțe*. - Și: (regional) **vărgelúță** s. f. BĂRCIANU.
- **Vergele** (pl. lui *vergea*) + suf. *-uță*. - **Vărgelúță**: prin apropiere de *vargă*.

VERGETÚRĂ s. f. (Med.; mai ales la pl.) Dungă sau șir de dungi de culoare violacee, apoi sedefie localizate mai ales în regiunea abdominală, cauzate de întinderea sau de ruptura fibrelor elastice ale pielii (în obezitate, în timpul sarcinii etc.). Cf. DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pl.: *vergeturi*.
- Din fr. *vergeture*.

VERGHÉTĂ s. f. v. *verighetă*.

VERGÍ vb. IV. T r a n z. (Prin Bucov.) I. (Complementul indică pereți sau tavane de lemn) A șipcui (1). Com. MARIAN.

2. A pune vergele (III 7 c) printre firele de urzeală. Com. MARIAN.

- Prez. ind.: *vergesc*.
- De la *vergea*.

VERGÍCĂ s. f. v. *vergea*.

VERGILÁ vb. I v. *vergela*.

VERGÍN, -Ă s. f., adj. v. *virgin*.

VERGINÁL, -Ă adj. v. *virginal*.

VERGINITÁTE s. f. v. *virginitate*.

VÉRGUR, -Ă s. f., adj. I. S. f. I. (Învechit și regional) Fecioară. Să neștene va amăgi atare vergură... și va durmi cu însa să-i dea dzeastrea. PO 252/17. Ațția bani să dea acolo cîți se cad pre veșmintele unii vergure. ib. 253/1. Astăzi un porboc mic dintr-o vârgură (s-)au născut voaă (a. 1600-1650). GCR I, 136/17. Numele vergurii era Maria. N. TEST. (1648), 66/15. Nepărăsind scaumul părintelui, sălășuitu-se-au în vergură pentru noi (a. 1648). GCR I, 130/19. În casele mămăriei tale și în mîncare raiului și în celariul vergurilor. MOLITVENIC (sec. XVII), 14/2. S-au

sălășluit în vergură, adecă în fecioară. VARLAAM - IOASAF, 6/3. Alții fecea tiranii și ucideri, alții silă vergurilor, muierilor celor de cinste. în IST. LIT. ROM. I, 557. Pre Ilinca, carea era vergură, ... o au măritat după postelnicul său. ȘINCAI, HR. III, 62/1, cf. 113/6, LEON ASACHI, B. 84/5, LB. Pre fiica lui, ... ca să o lipsească de toată sporința de a naște prunci, o au băgat în ceata vergurilor vestale. BR (1829), 1/15. Vergurile vestale s-au așezat cu numărul patru în onoarea zeei Vesta. BOJINCĂ, A. I, 182/21. Vergura înțelepțește să trasă îndărăpt. FM (1838), 71/1. Cutezînd a vătămă pe o vergură romană, ... părintile ei... o junghe. SĂULESCU, HR. II, 45/24. Vergură, ce dineoare, În a verei primă floare, Ah, ai trecut. ASACHI, S. L. I, 119, cf. id. N. v/5. Vergurile (fecioarele) vestale păstra la romani focul cel sfîșit. IC. LUM. (1840), 87²/3, cf. CORNEA, E. II, 33/15. Cine-au pronunțat aice dulcele nume de fete? Unde sint acele verguri? MILLO, în PR. DRAM. 361, cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D. Frumoasa ta vergură. F (1867), 35. De mă poate scăpa ceva pe lume este numai dragostea ta, vergură divină și senină. ALECSANDRI, T. 1009, cf. CIHAC, I, 311. O cunună de vergură Cu lumină s-a-mpletit. BOLINTINEANU, P. II, 38, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG, PUȘCARIU, ET. WB., DHLR I, 36, 37, 87, II, 501, DR. I, 417, RESMERIȚĂ, D., SEVERIN, S., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, SCL 1964, 556. Îngerii s-au mirat cum o vergură luminează Va pe Dumnezeu să-l nască. T. PAPAĞAGI, M. 184, cf. ALR I/II h 248/215. ♦ (Pe lingă substantive ca „Maria”, „Sfînta” etc.) Maica Domnului, Fecioara Maria. Se prinse de Duhul Sfînt, născu den Maria Vergură (a. 1648). GCR I, 124/12. Giurăm pre Dumnezeu cel viu, carele au făcut ceriul și pămîntul, și pre fericita Vergura Maria. ȘINCAI, HR. II, 113/14, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. Au căpătat rugăciunile Sîntei Vergure Marii. CALENDAR (1851), 51/13, cf. PUȘCARIU, ET. WB. Șade-mi Maria Vergura Cu fiul alătura. VICIU, COL. 105.

2. (Bot.; în sintagma) *Vergură învelită* = păianjen (7) (*Nigella damascena*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 1061, DDRF, BRANZA, FL. 5, BĂRCIANU, PASCU, S. 57, PANȚU, PL. 58, BORZA, D. 116, 300.

II. Adj. 1. (Învechit și regional; despre fete) Virgină (v. v i r g i n II 1). Avea patru feate vârgure. COD. VOR.² 13^v/13, cf. N. TEST. (1648), 163^t/20, ANON. CAR. Zine născute de Joie... și fecioare viergure, de muzică și poetică aflătoare. BUDAI-DELEANU, T. 71. Cîșiva români... cu naivitatea fetițelor vergure, spunea orișice în gura mare. BARIȚIU, P. A. III, 325, cf. ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., DL, DM. Se învoiră... să-și aleagă mai multe fete vergure. MARIAN, INS. 500, cf. ALRM I/II h 339. ♦ (Prin lărgirea sensului) Dar trupul ei curat, vergur, se cutremură. AGĂRBICEANU, L. T. 281. ♦ (Cu valoare de calificativ dat Maicii Domnului, Fecioara Maria) Ai amistuit și H[risto]s ai născut, Maică Vergură. MOLITVENIC (sec. XVII), 11^v/2. Prin rugăciunile Maicei cei pururea Vergure s-au biruit. ȘINCAI, HR. I, 124/27. ♦ (Prin extensiune; despre persoane de sex masculin) Nu poate scăpa de blestemul ce zace asupra-i pînă cînd nu se va afla un fecior vergur care să-i taie capul. MUREȘANU, I. 64/26. (Substantivat, m.) Ia zi curatului curat și vergurului vergur, să vezi nu să bucură de fapta bunătății lui? ap. TDRG. ♦ F i g. Nimenea nu poate să se laude că are inimă curată și vergură. ap. TDRG. Simțeam că inima mea vergură era deja în fierbere. F (1872), 14.

2. (Învechit; despre terenuri, păduri etc.) Care este neexplorat, neexploatat. V. v i r g i n (III 2). Prin codrii verguri... securea stîrbitoare încă nu străbătusă. ASACHI, S. L. II, 78. Roșienii prelucrează pămîntul carile, deși vergur, produce înavușit săceriș. FM (1840), 75¹/8. Poporul român... nu este o pădure vergură (a. 1862). IORGA, S. D. XVIII, 53.

- Pl.: *verguri*, -e și (învechit, f.) *verguri*. - Și: **vărgură** s. f., adj.

- Lat. **virgula** (diminutiv al lui *virgo*).

VERGURÁL, -Ă adj. (Învechit, rar) Fecioresc. RESMERIȚĂ, D.

- Pl.: *vergurali*, -e.
- **Vergură** + suf. -al.

VERGURÉLE s. f. pl. (Învechit, rar) Diminutiv al lui *vergură*. *V. vergur (I 1)*. Numai unii tinerei și unele vergurele, care sînt de rară frumuseță, să areate înaintea proeților jertva. MAIOR, T. 100/18.

- **Verguri** (v. *vergur*) + suf. -ele.

VERGURÎE s. f. (Învechit) Feciorie, virginitate; p. e x t. castitate. Acesta sv[î]ntu Nichita dorind verguria și ținerea să sălășlui în munți. DOSOFTEI, V. S. mai 108/18, cf. ANON. CAR. Această folosește de a drege ficioria (*verguria*) stricată a fetelor. CORNEA, E. II, 126/8. Acest sovon se leagă după cununie pe după grumazul miresei în semnul verguriei. MARIAN, NU. 440, cf. DDRF, TDRG, SCRIBAN, D., DL, DM. ◊ F i g. *Italianii cred într-o vergurie a sufletului*. FM (1842), 161¹/31.

- **Vergură** (v. *vergur*) + suf. -ie.

VERGURITĂTE s. f. (Învechit, rar) Feciorie, virginitate. Aceasta au fost din Halcidona și, petrecînd viață castă (curată) în verguritate (feciorie) sub Dioclițian, au suferit martiriul. CALENDAR (1854), XXV/9.

- **Vergură** (v. *vergur*) + suf. -itate.

VERGURÎȚĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui *vergură*. *V. vergur (I 1)*. *Tînărul crăișor... la vergurița d-voastră a alergat*. COM. SAT. V, 12.

- Pl.: *vergurițe*.
- **Vergură** (v. *vergur*) + suf. -iță.

VERGÚȚĂ s. f. v. *veriguță*.

VERH s. n. v. *vîrf*.

VERHÓVNIC s. m. v. *vîrhovnic*.

VERI¹ conj. (Învechit; în construcții corelative cu el însuși, cu „sau” ori cu „au”) Ori (I 1). *Cine va vrea să facă, veri bine, veri rău, slobodu e*. CORESI, EV. 68, cf. id. L. 357/15. *Le-am vîndut partea mea de moșie...cîtă să va găsi, veri în sat, veri în apă (cca 1600)*. CUV. D. BĂTR. I, 101/6. *De va fi neștine de 30 de ani, veri aibă feciori, veri n-aibă, să nu să cuminece 4 ani (a. 1645)*. ap. TDRG 1094. *Cela ce va găsi ceva mîrgînd pre un drum, fie ce va fi, veri mult, veri puțin, de nu va spune... cum iaste la dîns acel lucru,... acesta ca un fur să va certa*. PRAV. 39. *Ce să va prileji să să aște a cuiva, veri șlic, sau altă fiece ha(i)ne, sau cușit..., acestea toate fac prepus de furtușag*. ib. 65, cf. MARDARIE, L. 168²/13. *Orice v-ar trebui, veri bani, veri haine*. M. COSTIN, ap. GÎDEL. *Să aibă a-ș stringe pre ai lui oameni cari sint rumâni de Moldova, verunde i-ar afla... au în sat domnesc, veri boieresc, au călugăresc (a. 1679)*. ap. HEM 2098. *Veri nemearnic, veri de loc, numind el numele D[o]mnului, să moară*. BIBLIA (1688), 89¹/34. *Pasirea ver ar piui, ver n-ar piui, ființa pasirii nu să strică*. CANTEMIR, I. I. I, 63. *Țiteron, ... în toate orațiile scrise și zise, veri lăudătoare ar fi fost, veri hulitoare, ... puțin să fie asudat să vede*. id. HR. 5. *Și nici unul să poată vreodată din toate obrazele afîta besericești, cît și mirenești, veri boiari, veri din cei supuși... să fie volnic a călca această sfințită mănăstire (a. 1702)*. IORGA, S. D. XIV, 8. *Obrazele cele preotești și arhieriești să numesc slugi ale lui Dumnezeu, veri păcătoși sînt, veri direpți*. ANTIM, O. 359. *Veri mari vor fi, veri mici, să ne părăsim de lucrurile cele rele (a. 1746)*.

ap. TDRG 1094. *Facem știre cu această carte a domniei mele tuturor cui se cade a ști, veri boieri, veri fieșice slujitori (a. 1752)*. URICARIUL, V, 267/4. *Robii din Țara Rumânească, veri nemți, veri rumâni, cîți vor veni la închisoarea muhuzr-agăi, ... să-i cercetez eu și să le fac tacrirurile*. VĂCĂRESCUL, IST. 299, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Veri dajnici, veri scutelnici și poslujnici, ... toți să aibă a cunoaște pe cel ce va fi meimar-bașa zabît la ale meșteșugurilor lor (a. 1823)*. DOC. EC. 303, cf. IB. *Carol cel Mare... ținu în frîu pe ducii și comișii săi, cît și următorii lui, veri la alegirea împăraților, veri în interesurile familiare i certile succesiilor*. SĂULESCU, HR. I, 118/26. *Nu-nfelegi de-i adevăr Sau fantazie, au dacă Lacul suie-se spre ceriu, Ver spre lac ceriul se pleacă*. ASACHI, S. L. I, 176. *Ver interesul politic, ver soarta armilor vor preface lucrurile în contra dorinței sale*. id. ib. II, 91, cf. VALIAN, V. *El lucrează totdeauna... veri ce să fie, veri ce să se facă sau ce să facă*. LAURIAN, F. 53/34, cf. POLIZU, CIHAC, I, 320, LM, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, DHLR II, 289, 408, RESMERIȚĂ, D., IORDAN, L. R. 399, SCRIBAN, D., SCL 1953, 224, L. ROM. 1962, 513, FORM. CUV. I, 200, 219, I. GHETIE, B. D. 176, IVĂNESCU, I. L. R. 237.

- Și: **ver** conj.
- Lat. ^{*}velis (prez. ind. pers. 2 al lui ^{*}volere).

VERI² vb. IV. 1. T r a n z. și r e f l. r e c i p r. (Regional; familiar) A folosi termenul de adresare „vere”, a (se) numi „vere”. Cf. SFC IV, 210, 214, SCURTU, T. 149, com. din SĂCELE.

2. R e f l. (Regional) A fi văr (I 1) cu cineva. Com. din TEPEȘ VODĂ - CERNAVODĂ.

- Prez. ind.: *veresc*.
- V. văr.

VERIC s. m. Diminutiv al lui *văr*.

1. (Prin Munt., prin Olt. și prin Ban.; de obicei la voc.) Verișor (I). *Iubite vericule, întoarce-te înapoi*. GORJAN, H. I, 105/19. *Într-o seară m-am pomenit cu văru-meu Zapateu la poartă. - Bună seara, vericule. Ce mai faci?* STANCU, R. A. I, 49, cf. DSR. ◊ (Într-un descîntec) *Să mă spele de făcături, De la vărinci (verișori), De la verișoare*. POP, ap. SCURTU, T. 148.

2. (Popular și familiar; la voc.) Cf. văr (I 1). *Mă vericule, dacă vrei să te mărească și să te fericească a lume, dă ce nu pui, sărbătoarea, scripcari... să-nvețe pă băieți și fetili satului la cîntări?* JIPESCU, O. 51. *Tovarășii săi deșteptîndu-se, ziseră: -Dară lungă noapte fu asta, măi vere, - Lungă, da, vericule, - răspunse viteazul*. ISPIRESCU, L. 202, cf. 259, DDRF. *Să vedem vericule cum ți-e marfa*. DELAVRANCEA, H. T. 11. *Da' bine, vericule, așa ne fuse vorba?* SANDU-ALDEA, U. P. 10, cf. TDRG, CADE. *Crezi tu, mă vericule, că nu m-a usturat la ficați și pe mine, cînd l-am văzut pe rusnac în flăcări?* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 243, cf. SCRIBAN, D. *Ce te ții așa măreț, mă vericule, dă nu mai dai pă la noi, prin crîșmă... Hai?* CAMIL PETRESCU, O. I, 63, cf. III, 225. *Unul își izbi vecinul cu cotul: Ne-a luat dracu, vericule!... Cu cine ne mai batem?* PAS, Z. IV, 75, cf. DL, DM, SCURTU, T. 148, DEX. *Măi vericule drăguț, ... Nu-mi prea pare bine, Că nici ăsta nu mai vine!* TEODORESCU, P. P. 442. *Hai cu noi, vericule*. ȘEZ. XXI, 94. *Ce ai, vericule, parcă nu ești în toate ale tale*. IZV. XVI, 72. ◊ Termen întrebuințat în cursul unei povestiri pentru a exprima, exclamativ, mirare, satisfacție etc., față de cele relatate. *Ce să vezi? unde venea, măre vericule, asupra lui năbădăioasa de scorpie și tot sugea vîzduhul*. ISPIRESCU, L. 138. *Am adormit și cînd m-am trezit mai încolo, ce să vezi, vericule? era aplecat peste picioarele mele și mi le descînta*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 252.

- Pl.: *verici*. - Și: (regional) **vărince** s. m.
- **Văr** + suf. -ic.

VERICĂRE pron. nehot. (Învechit) Oricare. *Să fie de acum nainte în pac[e]...de cătră toți schilearii, vericarel[e] ar fi schilearii acol[o] la Dragoslave[e]* (a. 1676). IORGA, S. D. VII, 51. *Vericari din voi nu veți purta grijă să faceți așa, ... veți cădea în osîndă.* ANTIM, O. 380. *Vericarele din preoți va fi chemat să scrie diata cuiva... să-l îndemne să facă ceea ce iaste dreptul.* id. ib. 391. *Vă poruncesc domnia mea voao vinăricerilor vericari vă veți întâmpla a umbla cu slujba vinăriciului... să le dați bună pace oroșanilor* (a. 1713). IORGA, S. D. XIV, 13. *Făr' de temere să vînză acel nemișcător lucru la vericare să va întâmpla* (a. 1775). PRAV. COND. (1780), 182. *Suma dă cară să poată găsi, adică să să ia dă la vericare va fi* (a. 1809). DOC. EC. 79. *Dacă vor avea vreo teșcherea a vercăruia din comandării adunării, prinzîndu-se, să-i cercetați cu orice mijloc* (a. 1821). ARH. OLT. IX, 45, cf. VALIAN, V. *Județul e facultatea de a afirma cunoștința, vericare să fie procesul prin care s-a cîștigat și condițiunile în care s-a produs ea.* LAURIAN, F. 41/25, cf. CIHAC, I, 320, LM II, 1570, PHILIPPIDE, P. 103, ALEXI, W. 478, CADE, I. GHETIE, B. D. 337, DSR. ◊ (Adjectival) *Vericare preot afară din enoria lui (de) va face liturghie... fără de voia preotului aceluia a căruia va fi noriia, ... să leapădă de tot darul preotesec.* ANTIM, O. 378. *Zice împăratul sau vericare stăpîn altul.* ZILOT, CRON. 338. *Cu neputință va fi vericăruia orator a dobîndi stima și încrederea ascultătorilor, de nu va fi reputația sa bine întemeiată.* MARCOVICI, R. 31/21. *Vai de vericare sistem guvernamental care, în loc de a îmbunătăți treptat pe oameni, caută cum să-i corumpă mai bine ca să-i facă mai supuși scopurilor lui.* MAN. SĂNĂT. 3/27. *Departee de a se închina în cuvintele vercăruia învățător al său, a devenit cetățeanul lumii filozofice.* ARISTIA, PLUT. XLIX₂/25. *E oara cea din urmă, cînd patria ne cheamă Să punem la o parte vericare alte griji.* MUREȘANU, P. 137/8.

- Pl.: vericare și (învechit, rar) vericari. - Articulat (cu valoare de pron. nehot.): sg. m. vericarele. - Gen.-dat. (cu valoare adjectivală) sg. m. vericăruia și vericăruia. - Și: (învechit, rar) vercăre pron. nehot.

- Veri¹ + care.

VERICĂ s. f. v. verigă.

VERICÉ pron. nehot. (Învechit) Orice¹. *Verice va păsa cuiva la cele sufletești, alerge la mine ca la un părinte.* ANTIM, O. 28. *Pentru verice să-mi scrii fără teclif* (a. 1824). IORGA, S. D. XXII, 166, cf. CIHAC, I, 320. *Verice vei face, nu scapi de moarte.* LM II, 1570, cf. DDRF II, 218, PHILIPPIDE, P. 103, BĂRCIANU, ALEXI, W. 478, CADE 1414, SCRIBAN, D. 1401, DL, DM, I. GHETIE, B. D. 163, DSR. ◊ (Adjectival) *De va avea cineva, verice fel de om ar fi, moșie pre lingă moșia mănăstirii, ... nici cu un mijloc să nu să împresoare locul cel strein cu al mănăstirii.* ANTIM, O. 345. *Iară cei ce vă veți întâmpla a citi..., verice greșală veți afla, îndreptați cu duhul blîndețelor* (a. 1712). BV I, 486. *Dator să fie oricare chiriaș ce-l are verce namestic pe locul bisericilor, să aibă a da știre bisericășilor* (a. 1790). PRAV. COND. (1780), 209. *Pohtea să se și sfătuiască pentru verice pricină a stăpînirii sale cu oameni procopsiți.* VĂCĂRESCUL, IST. 251. *Zapisă sau verce scrisoare(e) de datorii... să nu să fie în samă* (a. 1793). ȘTEFANELLI, D. C. 238. *Oricîte familii vor veni, să fie nedașnice și apărate dă verice dare și cerere* (a. 1811). DOC. EC. 117. *Deputații... avînd toată plenipotenția în mînd de a cerceta și de a orîndui să se dea verce somă va fi cerută de veliții Divanului celui mare* (a.1822). URICARIUL, IV, 293/7. *Să fie iertați toți cîți îmi vor fi greșit și verice rău mi-ar fi făcut* (a. 1829). ARH. OLT. IX, 35. *Hotăraște a fece binele cu verice jertfă.* MARCOVICI, C. 5/1. *Întrebuințarea lor nu este vrednică de a readuce sănătatea în verce fel de boală.* MAN. SĂNĂT. 10/2. *Verice schimbare a vieții umane*

este periculoasă. ARISTIA, PLUT. 158/13. *Verce amestecătură de lichide, ... preparată spre a servi de remediū, e medicament.* CANELLA, V. 259. *Ne-am luat sarcina... de [a] vesti pre toți de verice pericol ne ar amenința.* ODOBESCU, S. III, 361. *Nu verice afirmațiune a unui contemporan este un adevăr istoric.* CAMIL PETRESCU, C. II, 416. ◊ (Cu intercalarea unor prepoziții) *Să tîmăduia, ver de ce boală ar fi fost.* ANTIM, O. 24. *Să nu ne trufim întru inimile noastre, veri pentru ce bine am face.* id. ib. 72. *Pă acei împrumutători... să-i apucați cu strînsoare, veri dă ce treaptă va fi* (a. 1812). PRAV. COND. (1780), 204. *Apreg pedepsea pe cei care Asupra patriii făcea sfaturi Ș-avea cu turcii vro mestecare Sau veri cu ce străine staturi.* BUDAI-DELEANU, Ț. 152. *Fraților locuitori ai Țării Românești, veri de ce neam veți fi, nici o pravilă nu oprește pre om de a întâmpina răul cu rău* (a. 1821). ap. OȚETEA, T. V. 144. *Vor avea și putere de a sili ver pe ce părinți...să dea fiului său creșterea bună* (a. 1822). URICARIUL, IV, 284/20.

- Și: vercé pron. nehot.

- Veri¹ + ce.

VERICEĂ s. f. (Maram. și prin Bucov.) Verișoară, v. v e r i ș o a r (I). Cf. TDRG, DL, DM, SCURTU, T. 152, DSR. *le-ți, mireasă, ziua bună De la frați, de la surori, De la grădina cu flori, De la strat de busuoc, De la feciorii din joc, De la strat de floricele Și neamuri și vericele.* MARIAN, NU. 299, cf. LEXIC REG. 13.

- Pl.: vericele. - Și: vericică s. f. TDRG, DSR.

- Vară (v. văr) + suf.-icea. - Vericică: cu schimbare de suf.

VERICICĂ¹ s. f. Diminutiv al lui v a r ă (I); (regional) vărucă, vărută, verișoară. *Cu vitele la apă, cu capu-n arșița soarelui toată vericica.* JIPESCU, O. 35, cf. TDRG. *Așa ceva am pățit eu într-o vericică.* LUNGIANU, ap. CADE. *O prins-o frigurile toată vericica.* GRAIUL, I, 406.

- Pl.:?

- Vară + suf. -icică.

VERICICĂ² s. f. v. vericea.

VERICINE pron. nehot. (Învechit) Oricine. *Să fie moșie... coconilor... și strenepoșilor lui... și vercine va fie de rudenie dumnelui* (a. 1632). BUL. COM. IST. V, 188. *Fără vrednicie m-am îndemnat a scrie... să poată afla, fără multă osteneală, vericine istoria otomaniceștii împărășii.* VĂCĂRESCUL, IST. 245. *Să se închiză orașul în care să află boala, fără de a lăsa pe vericine... să între în soroc de 30 zile.* CR (1829), 89¹/8. *S-au făcut pitac către orînduiții, cu publicații ca vericine va avea trebuință de oameni să meargă la pîiața Herasca* (a. 1832). DOC. EC. 503. *E permis a ucide pe vericine ne pune curse spre a ne lua viața noastră.* LAURIAN, F. 94/27. *Dumneaei este slobodă cu desăvîrșire să se plimbe oricît va voi... și cu vericine va voi.* PR. DRAM. 166. *Această șfială naturală... încearcă vercine îngrijește un bolnav pentru întîiași dată.* MAN. SĂNĂT. 8/14, cf. POLIZU, CIHAC, I, 320, LM II, 1570. *Spună-mi vericine au nu sînt destule fete și neveste tinere care posed asemenea scăderi?* F (1870), 236, cf. DDRF II, 218, PHILIPPIDE, P. 103, TDRG 1094, SCRIBAN, D. 1400. *Vericine va încerca să lupte împotriva stăpînirii va fi pe loc împușcat.* CAMIL PETRESCU, O. II, 87, cf. I. GHETIE, B. D. 163, 445, DSR. ◊ (Cu intercalarea articolului adjectival genitival) *Să fie... îndatorate veri ale cui cară să vor găsi să le pornim, a să căra suma sării* (a. 1815). DOC. EC. 172.

- Gen.-dat.: vericui. - Și: vereine pron. nehot.

- Veri¹ + cine.

VERICÎND adv. (Învechit) Oricînd. *Craiul Albert le dete libertatea de a se strămuta în orice loc și vericînd le va place.* BĂLCESCU, M. V. 313, cf. LM II 1570, CDDE 53, DL, DM, DSR.

- Veri¹ + cînd.

VERICÎT¹ adv. (Învechit, rar; cu valoare de conjuncție concesivă) Oricît¹. *Sînt fapte de altă natură care nu se pot vedea cu ochii, ... care nici microscopiul, nici scalpelul nu le poate ajunge, vericît de perfecte le vom presupune.* LAURIAN, F. 7/16.

- Veri¹ + cît.

VERICÎT², -Ă pron. nehot. (Învechit) Oricît². *Să aibă el voie a căuta casa mea și de toate satele și moșiile și țiganiile miei, vericîți vor fi, au de moșie, au de cumpărătoare (a. 1682). ARHIVA, I, 250. Să fie în pace și iertat de toate dăjdiile și angăriile, vericîte ar ieși peste an (a. 1753). URICARIUL, X, 120. Să dovedească... că... au fost acel privilegiu al slobozeniei... și la toți alți orașani strînși, vericîți vor fi (a. 1783). BUL. COM. IST. IV, 119. Avea prolipsis cum că toți vericîți să află în treaba devletului sînt jacași și năpăstuiori. VĂCĂRESCUL, I, I, 73¹/14. Se face cunoscut că vericîți din particularnicele fețe vor avea a priimi plată pentru producturile ce au dat ei la oștiri să vie să se arate la sfatul administrativ. CR (1832), 125¹/24.*

- Pl.: vericîți, -te. - Și: vercît, -ă pron. nehot. CIHAC, I, 320.

- Veri¹ + cît.

VERICÛM adv. (Învechit) Oricum. *Aceaste nume, adăogătoare toate, vericum vor fi, sînt sau cu trei sfîrșiri... sau cu o sfîrșire. ST. LEX. 223¹/6. Oprește-ți, muză, graiul ș-așteaptă-n liniștire Minutul de pe urmă, fatal, vericum va fi. MUREȘANU, P. 57/8. Vericum te vei purta, ei nu te vor admite în societatea lor. LM II, 1570, DDRF II, 218, RESMERIȚĂ, D. 896, SCRIBAN, D. 1401.*

- Veri¹ + cum.

VERIDIC, -Ă adj. 1. (Despre fapte, manifestări etc. ale oamenilor) Care este real² (1), adevărat, exact; (despre creații ale lor) care este sau pare a fi conform cu realitatea (2), cu adevărul, care este bazat pe realitate, care reproduce fidel realitatea; realist (3). *Este pledoaria cea mai elocventă și cea mai veridică în favoarea marelui reforme. KOGĂLNICEANU, S. A. 212. Noi credem o datorie... a face din revista muzicală o prescurtare veridică despre tot ce privește asupra unei opere reprezentate. FILIMON, O. II, 280. Istoria fiecărei țări... este cea mai veridică istorie universală. HASDEU, I. C. I, 176. Faceți ca gloria națiunii să resară sub aspectul ei veridic din pensula și din ciocanul vostru. ODOBESCU, S. II, 244. Trebuie să abuzez de paciența dumitale și să-ți povestesc o mică întimplare absolut veridică. CARAGIALE, O. VII, 295. Această știre veridică nu i-o puteau da marelui logofăt Nicolae Costin nici „istoriile cele străine”, nici „leatopiseful țării”. IORGA, L. I, 95, cf. RESMERIȚĂ, D. Pentru a vedea dacă această interpretare e veridică sau nu, se impune o cercetare mai amănunțită a acelor documente. BUL. COM. IST. V, 128, cf. CADE. A renunța la literatură ar fi însemnat pentru mine a renunța la cea mai substanțială și veridică formă a vieții mele. TEODOREANU, M. U. 49. Vînătoarea îndeosebi mă apropia... de tot ce e mai veridic, mai pur. VOICULESCU, P. II, 161. Voi schița un tablou cît mai veridic și voi face o cronică cît mai exactă a faptelor ce se desprind din aceste documente. D. GUSTI, P. A. 319. Înregistrări care continuă să-i intereseze, astăzi, pe cei care vor să aibă o imagine sinceră, veridică a campaniei. OPRESCU, S. 38. În fiecă versiune e ceva veridic. CĂLINESCU, B. I. 338. Bătălia pentru*

Shakespeare... era bătălia pentru o artă nouă... mai veridică prin cuprinderea tuturor contrastelor societății. VIANU, L. U. 57. Figurile nobililor care asistă la înmormîntare sînt luate direct din viață: portrete veridice, pline de observație exactă. RALEA, S. T. I, 342. Orice artă în general - și pictura îndeosebi - trebuie să fie veridică. CONTEMP. 1953, nr. 366, 1/4, cf. DL, DM, DN². Negruzi zgrăvește caractere veridice și-și ordonează narațiunea într-o structură de o simetrie și gradație desăvîrșită. IST. LIT. ROM. II, 367. Era firesc... să ne adresăm textelor dialectale, pentru a găsi o imagine cît mai veridică a vorbirii populare contemporane. FD III, 152. Ia visurile abstracțiilor sale drept ceva veridic. REV. FIL. 1971, 1604. Trebuie să închegăm în opere veridice tocmai experiența umană a acestei lumi. ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 1, 7/2, cf. M. D. ENC, DEX. ◊ (Adverbial) Manolachi spune veridic lucruri pe care le-a văzut cu ochii săi. IORGA, L. II, 102. Pentru a putea reflecta veridic fenomenele sociale în operele lor, scriitorii și artiștii... trebuie... să lupte împotriva formalismului. CONTEMP. 1953, nr. 339, 1/2. Teatrul... exprimă veridic idealurile înaintate. IST. T. I, 16.

2. (Despre oameni) Care este sincer, franc, exact. Cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D., CANELLA, V. 149, COSTINESCU, LM. În espunerea întîmplărilor... am năzuit să fu deplin veridic. SBIERA, F. S. 3, cf. CADE, DEX.

- Pl.: veridici, -ce.

- Din fr. *véridique*.

VERIDICITĂTE s. f. Însușirea, caracterul a ceea ce este veridic (1); adevăr, realitate, (livresc) veracitate, (astăzi rar) veritate. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W. *Veridicitatea romanelor lui Rebreanu oferă un imens rezervoriu de adînci reflecții. D. GUSTI, P. A. 99. În ce privește asemănarea figurilor, veridicitatea mișcărilor, ... multe pînze pretențioase... nu valorează cît această floare de tinerețe. OPRESCU, S. 227. Veridicitatea dezvoltării și soluționării conflictului piesei depinde de prezentarea într-adevăr autentică a raporturilor dintre cele două medii. V. ROM. noiembrie 1953, 290. Măiestria în arta realistă este indisolubil legată de veridicitatea și profunzimea fondului de idei. CONTEMP. 1953, nr. 332, cf. DL, DM. În eposul haiducesc, realismul istoric sporește mult ca veridicitate a detaliilor. IST. LIT. ROM. I, 111. Multe lucrări valoroase, impresionante, unele chiar zguduitoare în veridicitatea expresiei lor. M 1962, nr. 4, 1. Piesa... se impune atenției prin veridicitatea imaginii de ansamblu a vieții. T mai 1964, 84. Înfățișează viața cu mai puțină sau mai multă veridicitate. IST. T. I, 16. Aceste conținuturi de conștiință există, indiferent de veridicitatea sau de falsitatea lor. REV. FIL. 1971, 1580, cf. DEX, DN³.*

- Din fr. *véridicité*.

VERIE s. f. (Rar) Calitatea de văr (I 1). Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, SCRIBAN, D. *Rudenian din verie este foarte extinsă. Pentru muanțarea gradului de rudenie limba a recurs la variate mijloace de expresie. SCURTU, T. 144, cf. 149, 150, 152.*

- Văr + suf. -ie.

VERIF s. n. (În l o c. a d j. și a d v.; în legătură cu felul de a așeza, a îndoi sau a croi o stofă, o mătase etc.) În verif = (așezat) pieziș, în diagonală. Cf. CONV. LIT. XLV, 938, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³, UDRESCU, GL.

- Și: (regional) veréf (CONV. LIT. XLV, 938, SCRIBAN, D.), veríu (UDRESCU, GL.), veréu (CONV. LIT. XLV, 938, SCRIBAN, D.) s. n.

- Din bg. *верѣв*. Cf. tc. *verev*.

VERIFIĂ vb. I v. verifica.

VERIFICĂ vb. I. T r a n z. I. A cerceta, a examina valoarea, calitatea unei aserțiuni, a unei ipoteze, a unei teorii etc. (prin confruntare cu faptele, printr-un control al coerenței interne etc.) pentru a confirma ca adevărat, just, exact; a constata, a confirma sau a stabili autenticitatea unui fapt, a unei afirmații etc. V. a d e v e r i, a t e s t a. Cf. I.GOLESCU, C., NEGULICI. *Ea se mulțumi a-mi răspunde printr-o aruncătură de ochi, care verifica pînă la cel mai nalt punct expresiile din biletul ce-mi trimisese.* FILIMON, O. I, 326, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Vom verifica... părerile noastre prin examenul faptelor, prin istoria chiar a bisericei în acea epocă.* BARONZI, I. C. I, 194/10, cf. II, 244/25. *Evenimentul a verificat ceea ce ați prezis.* COSTINESCU, cf. LM. *Cele mai multe adevăruri verificate prin percepțiune efectivă au început prin a fi simple ipoteze.* CONTA, O. F. 493, cf. 448. *Această sinteză verifică... perfect rezultatele obținute prin analiza particulară.* REV. CRIT. I, 223, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CADE. *Experiențele nu fac decît să le verifice.* LOVINESCU, M. 157, cf. 128. *Pentru a verifica exactitatea impresiilor mele am avut o convorbire cu un prieten de la Iași.* TITULESCU, D. 104. *Am vrut numai să-mi verific părerea. Cazul lui nu e perfect cunoscut.* CAMIL PETRESCU, T. I, 191. *Sînt realități pe care știința... le verifică și cîteodată încearcă să le explice.* C. PETRESCU, I. I, 16. *Țara nu-mi face deloc impresia că-i mică. Dimpotrivă. Ceea ce verifică încă o dată adevăruri de mult demonstrate.* SADOVEANU, O. IX, 249. *Echipele studențești au pornit la lucru pentru a verifica această convingere. Analiza rezultatelor... n-a dezmințit-o.* D. GUSTI, P. A. 283. *Evenimentul a verificat precizarea.* SCRIBAN, D. *O răsturnare atît de radicală a valorilor sociale a verificat anume permanente ale sufletului uman.* CĂLINESCU, S. 41. *Dacă credința mea e verificată de fapte, cu atît mai bine... Dacă e contrazisă, n-a pierdut nimic.* RALEA, S. T. III, 175, cf. 61. *Este numai o presupunere pe care numai cercetările întreprinse la fața locului ar putea-o verifica.* LINȚIA, P. III, 235. *Exploziile de ris ale pictorului verificau sentimentul meu din belșug.* V. ROM. noiembrie 1954, 152. *Faptul că, folosind această metodă, am ajuns la unele concluzii, care, în general, erau cunoscute dinainte, verifică metoda întrebuițată și ne dă certitudinea că ea poate fi aplicată și în alte cazuri.* FD II, 227. *Obiceiul de a tăia un braod din depărtare... de a-l pune la mormînt îl verificase folcloristul.* IST. LIT. ROM. I, 205. *Bătrîne, verifică dacă oamenii sînt într-adevăr gata să sară, într-o singură clipită, la atac!* V. ROM. octombrie 1964, 7. *Voia să verifice aceste temeri, dar amîna mereu o confruntare cu minerii.* ib. ianuarie 1965, 71. *Experiențele epocale revoluționare ale veacului nostru au verificat... două teze antropologice.* REV. FIL. 1972, 192. ◊ R e f l. p a s. *Acestea se verifică chiar și din faptele lor; căci avînd conștientizat tot, nimic n-au pretins.* ARISTIA, PLUT. 38/22. *Deplina autenticitate a documentului se verifică... prin calculul indictionului.* HASDEU, I. C. I, 128. *Prin știință, istorie și filosofie se verifică chiar politica pe care o susțin și eu.* SĂM. VIII, 5. *Această concluzie se verifică prin compararea a trei documente.* BUL. COM. IST. V, 35. *Dacă insist totuși din nou este ca să arăt cît de bine se verifică și de astădată afirmațiile lui Grammont și Philippide.* IORDAN, STIL. 78. *Trebuie să îndepărtăm prenoșunile din izvor mistic pentru a nu reține decît ceea ce se verifică în experiență.* VIANU, E. 28. *Ne permitem să facem apel și aici la o ipoteză care se verifică cu fiecare probă ce ni se iveau.* APOLZAN, P. I. 172. *S-a putut verifica, fără să ne gîndim, că episcopatul nu a crezut niciodată în așa-numita înviere a morților.* ARGHEZI, S. X, 246. *Acuitatea vieții se verifică în înfruntarea morții.* CĂLINESCU, B. I. 276. *Se verifică faptul că orice altă soluție se reduce la una din*

cele precedente, prin permutări de indici. VRĂNCEANU, G. D. I, 90. *Capacitatea criticului și implicat a istoricului literar se verifică... în judecățile lui de valoare.* V. ROM. decembrie 1963, 187. *Aceste informații se verifică: din diplomele regelui Ungariei rezultă că în adevăr Moldova a fost întemeiată... de Bogdan.* PANAITESCU, C. R. 320. *După cum se vede, mult discutată „eterogenitate” a lexicului românesc, în ansamblu, se verifică pe deplin și în sectorul neologistic.* HRISTEA, P. E. 104. *La nivelul acțiunii se verifică atît temeinicia cunoștințelor, cît și profunzimea sentimentelor.* REV. FIL. 1972, 177. *Încă o dată se verifică dictonul francez că „nu există ticăloși perfecți”.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr.8, 17/3. ◊ R e f l. (Despre persoane) A se dovedi, a se arăta, a se manifesta într-un anumit fel. *Cineva... sugerează să se cînte... Ioana se verifică dacă nu o excepțională artistă, în orice caz o bună elevă a pianistului.* CĂLINESCU, B. I. 172, cf. 443.

2. A supune unui control, unei analize pentru a (putea) constata dacă ceva corespunde realității, scopului, cerințelor, calității, anumitor date etc., dacă îndeplinește condițiile cerute sau dacă este conform cu ceea ce ar trebui să fie. V. c o n t r o l a, p r o b a (1), r e v e d u i (1). *Șapte din cei mai tari acționeri vor verifica toate socotelile anului (a. 1849).* DOC. EC. 960, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Ne mîrginim a indica grosso modo aceste perioade posibile ale dominațiunii reale a Basarabilor..., rezervîndu-mi a verifica aiuri pe fiecare.* HASDEU, I. C. I, 30. *Verificăm o citație.* CANELLA, V. 281, cf. COSTINESCU, LM. *De cîți ani nu a venit vreun inspector să-i verifice casa [de bani]?* CARAGIALE, M. 236, cf. DDRF. *Procurorul tribunalului de înția instanță va fi dator a verifica starea registrelor, cînd ele se vor depune la greșă.* HAMANGIU, C. C. 23, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Să verifice cele ce spune cartea.* IORGA, P. A. I, 239, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Gurău caută iar în bibliograf și verifică date.* CAMIL PETRESCU, T. III, 163. *După asta mergea la cancelarie...unde...verifica reparațiile.* VOICULESCU, P. I, 119. *A verificat împreună cu Angelica titlurile lor.* id. ib. II, 237. *Acest veac nu mai este al studiului singuratic... al călătoriei pentru a verifica o pisanie ori o piatră de mormînt.* SADOVEANU, O. XX, 64. *Trebuie să verifice faptele; să aibă o explicare, să se lumineze.* BART, E. 215, cf. SCRIBAN, D. *Lichidul a fost verificat.* ENC. TEHN. I, 389. *Verificînd aceste rezultate... se observă că cele date prin calcule sînt mai mici.* IONESCU-MUSCEL, ŢES. 44. *Mașini statistice de verificat.* NOM. MIN. I, 131. *Trebuia... să verifică dacă într-adevăr era o gaură cu șoareci.* ARGHEZI, S. XVI, 217, cf. 108. *Cu inventarul în mînă, Hagienuş verifică piesă cu piesă, aproape toată noaptea.* CĂLINESCU, S. 249. *Correspondența se poate ușor verifica.* BLAGA, Z. 88. *Un fenomen sufletesc... tînde să se simplifice, să se organizeze și să se fixeze. Să verificăm aceste cîteva constatări.* RALEA, S. T. II, 134. *Tu ai făcut dosarele. Tu ai ales foiele, tu le-ai clasat, tu le-ai verificat.* BARANGA, I. 211, cf. DL, DM. *Întreprind o expediție comună în Africa, pentru a verifica dacă un anumit munte există în adevăr.* JOJA, S. L. 243. *Verificînd lista celor 34 de boieri..., constatăm că mulți dintre aceștia erau rude cu domnii.* STOICESCU, S. D. 33. *Răbojul... este un instrument... de verificat datoritiile.* PANAITESCU, C. R. 154, cf. M. D. ENC., DEX. (A b s o l.) *Miine dimineață mergem să verificăm amîndoi.* LOVINESCU, M. 202. *Se duce spre stînga, verifică.* CAMIL PETRESCU, T. I, 533. ◊ R e f l. p a s. *Compoziția aceasta se poate verifica prin calcul.* MARIN, PR. I, 187/35. *Se verifica dacă și cît a plătit contribuabilul.* PANAITESCU, O. Ţ. 210. ◊ (Complementul indică mașini, aparate, ansambluri tehnice etc.) A controla sau a încerca, a proba pentru a constata buna lor funcționare, însușirile lor tehnice etc. *Mecanicul își verifică arma automată de pe șold.* BARBU, Ș. N. II, 253. ◊ R e f l. p a s. *S-a luat măsuri pentru întîmpinarea furtunii, s-a verificat*

amarajul. TUDORAN, O. 119. ♦ (Mat.) A efectua o operație (4) sau un număr de operații pentru a constata dacă o afirmație matematică este corectă (pentru un caz concret); a proba (prin calcul) exactitatea unui număr sau a unei operații. Fie „x” numărul căutat al ecotitrelor și să operăm ca cum am vrea să verificăm acest număr. ELEM. ALG. 62/13. Constatăm că rădăcinile verifică ecuația propusă. ALGEBRA IX, 24. ◊ R e f l. p a s. În toate cazurile, formula... se poate verifica ținând seama de expresiile respective ale lungimii arcului de cerc. GEOMETRIE IX, 183. ♦ (Complementul indică texte scrise, procedee artistice etc.) A revizui (1). E sigur... că și-a verificat mijloacele de expresiune și că o purificare a lor, în sensul de progres artistic, se vedește în „Cinece noi”. CONSTANTINESCU, S. I, 225. ♦ P. e x t. (Rar; complementul indică instituții) A controla, a inspecta. Fiecare Cooperativă de Credit și Economie va fi verificată cel puțin o dată pe trimestru. BO (1954), 585.

3. (Complementul indică oameni) A cerceta pentru a constata în ce măsură corespunde funcției, calității pe care o deține. Cf. DL, DM, DEX, DN³. ♦ A examina, a analiza atitudinea, afirmațiile etc. cuiva prin confruntare cu faptele, cu evenimentele la care a participat etc. Cînd am fost sigur că nu mă va trăda, l-am verificat și la conservator. ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr.1, 20/1. ◊ R e f l. Cu tot cumpătul ce-și țineuse, hotărîse să se verifice din nou. Prin mine, însă, martor. VOICULESCU, P. II, 117.

- Prez. ind.: verific. - Și: (învechit, rar) verifică vb. I.
- Din lat. verificare, fr. vérifier.

VERIFICABIL, -Ă adj. Care se poate verifica (1, 2). Cf. NEGULICI, PROT. - POP., N. D. Pe lângă ipotezile verificabile..., mai sînt ipotezile neverificabile. CONTA, O. F. 448, cf. CADE. [Metodele inductive] deschid ipoteze verificabile și concluzii fecunde. RALEA, S. T. III, 153. Corectitudinea traducerilor efectuate în acest fel este în principiu verificabilă. REV. FIL. 1970, 648. Nu este vorba decît de o ipoteză bazată însă pe constatări ori-cînd verificabile. MAGAZIN IST. 1972, nr. 2, 8. Nimic din intriga aceasta... nu este plauzibil sau verificabil. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 2, 13/4. La începutul tradiției stă o originală transplantare semantică..., verificabilă prin chiar prima activitate. ib. 1973, nr. 2, 32/1, cf. DN³.

- Pl.: verificabili, -e.
- Verifica + suf. -abil. Cf. fr. vérifiable.

VERIFICABILITĂTE s. f. (Rar) Caracterul sau însușirea a ceea ce este verificabil. Nu se supun nici unui alt criteriu de verificabilitate a întemeierii lor. REV. FIL. 1971, 1187. Autoarea cercetează verificabilitatea ca criteriu al adevărului din punct de vedere teoretic. ib. 1972, 416.

- Verificabil + suf. -itate.

VERIFICĂRE s. f. Acțiunea de a verifica și rezultatul ei.

1. Cercetare, examinare a valorii, a calității unei aserțiuni, a unei ipoteze, a unei teorii etc. (prin confruntare cu faptele, printr-un control al coerenței interne etc.) pentru a confirma ca adevărat, just, exact; constatare, confirmare sau stabilire a autenticității unui fapt, a unei afirmații etc.; (învechit) verifiacție (1). Cf. verifică (1). Cf. PONTBRIANT, D., CANELLA, V. 291. Această concluziune oarecum teoretică ne va îndemna să-i căutăm verificarea într-o experiență efectivă. MAIORESCU, L. 73. Verificarea s-a făcut de atîtea ori și deprinderea intelectuală s-a înrădăcinat așa de tare, încît orice aparițiune a unuia din aceste lucruri în mintea noastră în urma unei percepțiuni necomplete ne face efectul realității. CONTA, O. F. 472, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. Manuscrul fiind cunoscut, verificarea afirmării lui M. Kogălniceanu nu prezintă nici o greutate. BUL. COM. IST. II, 138, cf. CADE, IOANOVICI, TEHN.

386. A cerceta științific însemnează... a urmări verificarea prin fapte a unor ipostaze de lucru. D. GUSTI, P. A. 124. Inteligența sa lucidă caută în ficțiune mai mult o verificare științifică decît o emoție umană și o realitate transfigurată. CONSTANTINESCU, S. I, 235. Nici nu poate fi vorba de vreo revelare spontană a vreunei afecțiuni infantile, ci de verificarea unei scheme feminine, reclamate de natura sufletului meu. CĂLINESCU, C. O. 303. Teoria autoiluzionării apare astfel cu totul discreditată chiar de la înțuia încercare de verificare în afară de operele naturaliste. BLAGA, Z. 46. O serie de esteticieni... susțin... că principalul criteriu de verificare a valorii estetice este succesul. RALEA, S. T. III, 204. Verificarea imaginilor noastre despre lucruri, distincția ce o facem între cele adevărate și cele false nu este dată de activitatea practică. JOJA, S. L. 27. Atîta vreme cît opera nu a devenit publică, iar cititorul nu are posibilitatea verificării observațiilor critice, orice fel de comentariu public e un nonsens. V. ROM. august 1963, 162. De fapt este vorba de o verificare în aval a adevărului sau falsității structurii globale. REV. FIL. 1971, 1566.

2. Acțiune, cercetare, analiză etc. întreprinsă pentru a (putea) constata dacă ceva corespunde realității, scopului, cerințelor, calității, anumitor date etc., dacă îndeplinește condițiile cerute sau dacă este conform cu ceea ce ar trebui să fie; (învechit) verifiacție (2). Cf. verifică (2). Cu verificările s-au trecut 5 zile. BARIȚIU, P. A. III, 198. Ce o să ia de normă pentru verificarea veniturilor arătate? BOLLIAIC, O. 257. Adunarea s-a ocupat cu verificarea titlurilor d-lor deputați. DIMBOVIȚA (1860), 281¹/11, cf. PONTBRIANT, D. Trăsurile principale au ramas aceleași, rezistînd verificării la care le-am supus pentru a doua oară. HASDEU, I. C. I, XII. Verificăm un raport ca să știm dacă e veritabil sau exact. CANELLA, V. 280. Cînd se va face verificarea titlurilor, cum vom proba un venit de 400 galbeni? ALECSANDRI, T. 1736, cf. COSTINESCU. Verificarea titlurilor este lăsată la cameră. MAIORESCU, D. I, 500, cf. DDRF. Cînd cineva nu recunoaște scriptura..., atunci justiția ordonă verificarea actului. HAMANGIU, C. C. 285. Această verificare, în adevăr, se poate face pentru mai toate lucrurile. CONTA, O. F. 472, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. Elementele construcției sînt... trecute la verificare înainte de a intra repartizate cu o artă înfînită, în vers. IORGA, P. A. II, 179, cf. RESMERIȚA, D., CADE. Radu... dorește o verificare a posibilităților care i-au rămas... - Veniți mai devreme, ... doamnă. Eventual pînă ce vine nevastă-mea. CAMIL PETRESCU, T. II, 94. M-am îmbrăcat singur, m-am încins singur, așa cum se cuvine celui care contribuie la plată doar cu verificarea socotelii. BRĂEȘCU, A. 255. Procedura de verificare periodică a introducerii... standardelor de stat. LEG. EC. PL. 413, cf. 168, LTR², DL, DP, DM. Pentru verificare, se filtrează acest precipitat, se dizolvă în acid acetic și... se adaugă acid sulfuric. CHIM. AN. CALIT. 334, cf. VUIA, PĂST. 169, M. D. ENC. 990. Cauți spre verificare prin dicționarele enciclopedice pe care le ai la îndemînă. ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 27, 19/6, cf. DEX. ◊ Balanță de verificare v. b a l a n ț ă. ♦ Încercare a unei mașini, a unui aparat, a unui ansamblu tehnic etc. pentru a constata buna lor funcționare, însușirile lor tehnice etc. V. probă (2). Verificarea tuturor mașinilor se face în mod automat. ENC. TEHN. I, 171. Vagoane de cale normală de verificare. NOM. MIN. I, 109. Personal de întreținerea, instalarea și verificarea aparatelor de cîntărit. LEG. EC. PL. 299, cf. LTR². ♦ (Mat.) Efectuare a unei operații (4) sau a unui număr de operații pentru a constata dacă o afirmație matematică este corectă (pentru un caz concret); probă (prin calcul) a exactității unui număr sau a unei operații. Pentru verificarea variantei... s-au făcut măsurători. SANIELEVICI, R. 31, cf. LTR². Făcînd verificarea în ecuația (1) se constată că rădăcinile sînt bune. ALGEBRA IX, 22, cf. 131. Pentru verificare este bine să se pornească de la „A” la „E” pe

ambele semicercuri. GEOMETRIE IX, 144.

3. Cercetare a activității (profesionale a) unei persoane pentru a constata în ce măsură corespunde funcției, calității pe care o deține. Pentru verificarea calificării profesionale a cadrelor de traducători specialiști s-a instituit un examen. CONTEMP. 1953, nr. 338, 5/6, cf. DL, DM. Membrii loturilor republicane de tenis de masă au luat parte la trei turnee de verificare. SPORTUL, 1972, nr. 6 925, 1/4. În cadrul unui concurs de verificare se vor întâlni săritorii brașoveni. ib. 1972, nr. 6 929, 1/4. ♦ S p e c. Examinare a cunoștințelor (într-un anumit domeniu); examen (parțial). □ În semestrul acesta am trei verificări.

- Pl.: verificări.

- V. verifica.

VERIFICÁT, -Ă adj. 1. A cărui valoare, calitate a fost cercetată, examinată (prin confruntare cu faptele, printr-un control al coerenței interne etc.) pentru a confirma ca adevărat, just, exact; a cărui autenticitate a fost constatată, confirmată sau stabilită. Cf. v e r i f i c a (1). Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Legi matematice verifică condiționează dezvoltarea plantei.* ENC. AGR. I, 100. *Hagienuș se decide a merge la madam Valsamaky-Farfara, care era de o discreție verificată.* CĂLINESCU, B. I. 190. *În știință imaginea-sinteză e întrețesută într-o întreagă mreajă de raporturi abstracte, bătute sau verificate, între realități.* BLAGA, Z. 223. *Că basmul se îmoiește e un fapt verificat.* IST. LIT.ROM. I, 228.

2. Care a fost supus unui control, unei analize pentru a (putea) constata dacă corespunde realității, scopului, cerințelor, calității, anumitor date etc., dacă îndeplinește condițiile cerute sau dacă este conform cu ceea ce ar trebui să fie. Cf. v e r i f i c a (2). Cf. PONTBRIANT, D., LM, RESMERIȚĂ, D., M. D. ENC. *Resuscitarea interesului pentru documentul literar este o altă coordonată esențială a istoriei noastre literare..., în dorința... de a-și baza cercetările pe fapte certe și verificate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 33, 13/1, cf. DEX.

3. (Despre oameni) Care a fost supus unei verificări (3). Cf. v e r i f i c a (3). Cf. DL, DM, DEX. ♦ Experimentat, încercat; p. e x t. capabil, demn de încredere. Cf. DL, DM, DEX.

- Pl.: verificați, -te.

- V. verifica.

VERIFICATÓR, -OÁRE s. m. și f., adj. (Persoană) care are calitatea de a verifica (2). Cf. NEGULICI. *Adunarea păși la alegerea și compunerea a 9 comisii verificatoare din 91 membri cîți se prezentaseră pînă în acea zi.* BARIȚIU, P. A. III, 198, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Președintele comisiei verificatoare a Senatului.* LĂCUSTEANU, A. 272, cf. DDRF. *Prin deciziunea d-lui ministru de finanțe..., dl. Ion C. Jalbă... este numit verificator în serviciul culturii tutunului.* MON. OF. (1906), 5, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Ajunsesem acum verificator de conturi de gestiune.* GALACTION, O. 24. *Verificator de contoare.* NOM. PROF. 30, cf. 3, SCRIBAN, D. *Pe lângă comisiunea de standardizare va funcționa un corp de verificatori.* LEG. EC. PL. 411. *Era confirmat... verificator al Monopolului tutunurilor.* CĂLINESCU, S. C. L. 54, cf. DL, DM. *Instruirea periodică a verificatorilor.* ȘCÎNTEIA, 1966, nr. 7112, cf. DEX, DN³. ♦ (Prin extensiune) *Imaginațiunea din creierul său există... ca efect real a unei cauze reale, deoarece simțurile verificatoare nu contrazic aceasta.* CONTA, O. F. 476.

- Pl.: verificatori, -oare.

- Din fr. vérificateur.

VERIFICĂȚIE s. f. (Învechit) 1. Verificare (1). Cf. STAMATI, D., PONTBRIANT, D. 776. *Studiul de față a fost consacrat acestui migălos proces de verificațiune, care reduce pe al nostru „ghioab” la prototipul ario-european „șvabha”.* COLUMNA, VII, 120. *Siliți sintem a admite printre adevărurile științifice și ipotezele cele mai reprobabile ce ni le procură analogia și inducțiunea, sub rezerva bineînțeles a verificațiunii.* CONTA, O. F. 493, cf. ALEXI, W., CADE 1414, SCRIBAN, D. 1401.

2. Verificare (2). Cf. NEGULICI. *Această dată fundamentală a fost supusă la niște verificații precise printr-un mare număr de observații făcute cu niște instrumente excelente.* MARIN, F. 37/2, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. 776, ANTONESCU, D. 402, COSTINESCU, LM, ALEXI, W., CADE 1414, SCRIBAN, D. 1401. ♦ (Mat.) Efectuare a unei operații (4) sau a unui număr de operații pentru a constata dacă o afirmație matematică este corectă (pentru un caz concret); probă (prin calcul) a exactității unui număr sau a unei operații. *Vom avea și o verificațiune..., că va trebui neapărat ca amîndoa urmele să se întîlnească în același punct al axei.* ORESCU, T. 76/15.

- Pl.: verificații. - Și: verificațiune, (învechit, rar) verificăciune (STAMATI, D.), verificățiune (PONTBRIANT, D.) s. f.

- Din lat. verificatio, -onis, fr. vérification.

VERIFICAȚIUNE s. f. v. verificație.

VERIFICĂCIUNE s. f. v. verificație.

VERIFICĂȚIUNE s. f. v. verificație.

VERIGÁ vb. I. T r a n z. (Regional) 1. (Despre metale, sîrme etc.) A transforma în verigă (2). Cf. GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU.

2. A practica ocupația de proxenet. Cf. BĂRCIANU.

3. (În forma *verega*) A lega strîns, a pune în lanțuri. Cf. T. PAPAĞAGI, C. L. *Șapte sfori că mi-ș scoate, ... Mi-l lega, mi-l verega, În mina turcilor că-l da.* MAT. FOLK. 85. *Cînd mi-i prindea..., Mi-i lega, mi-i verega, La fiară că mi-i băga.* PĂSCULESCU, L. P. 271, cf. LEXIC REG. II, 17.

4. (În forma *verigi*) A pune o bucată de sîrmă în rîtul porcului ca să nu poată rîma (Vicovu de Sus - Rădăuți). GLOSAR REG.

- Prez. ind.:? - Și: verigi (GLOSAR REG.) vb. IV, veregá vb. I.

- V. verigă.

VERIGÁR s. m. Numele mai multor specii de arbuști sălbatici care cresc prin tușișuri și prin păduri, care au fructe în formă de boabe roșii sau negre și ale căror ramuri sînt terminate prin cîte un spin: a) arbust cu flori mici galbene-verzui, cu fructele cărnoase, negre, întrebunțate în medicină pentru proprietățile lor purgative; verigaș (1), (regional) mălin (1 5 b), pațachină (1 a), porumbel (II 6), părul-ciutei (v. p. ă r III 1), poama-ciinelui (v. p o a m ă II 1 a), spinul-cerbului, (învechit, rar) verigică, verigigar (*Rhamnus cathartica*). Cf. COTEANU, PL. 17, LB, LM, CONV. LIT. XXIII, 1061, GHEȚIE, R. M., BRANDZA, FL. 208, ENC. ROM., BĂRCIANU, GRECESCU, FL. 151, 741, ALEXI, W., BIANU, D. S., TDRG, ȘEZ. XV, 118, DR. IV, 822, V, 561, PANȚU, PL., CADE, SIMIONESCU, FL. 57, VOICULESCU, L. 292, DS, ENC. AGR., SCRIBAN, D., LTR², DL, DM, BORZA, D. 146, 300, FLORA R. P. R. VI, 273, DER, BOTANICA, 5, M. D. ENC., DEX; b) (în forma *verigariu*) arbust cu frunze opuse pînă la alterne, cu flori mici galbene-verzui, care crește pe roci calcaroase (*Rhamnus tinctoria*). Cf. FLORA R. P. R. VI, 277; c) glădici (*Acer tataricum*). Cf. DDRF, BRANDZA, FL. 210, ENC. ROM., GRECESCU, FL. 149, TDRG, PANȚU, PL. 334, CADE, SCRIBAN,

D., BORZA, D. 9, 300; d) salbă-mare (v. s a l b ă¹ 4 b) (*Evonymus latifolius*). Cf. BORZA, D. 66, 300, FLORA R. P. R. VI, 264.

- Pl.: verigari. - Și: verigáriu s. m. FLORA R. P. R. VI, 277.
- Verigă + suf. -ar.

VERIGÁRIU s. m. v. verigar.

VERIGÁȘ, -Ă subst. 1. S. m. (Bot.) Verigar (a) (*Rhamnus cathartica*). Cf. BORZA, D. 146, 301.

2. S. m. și f. (Popular) Proxenet. *Verigașă cu verigașă dă moarte să pizmuiesc, când vede la cealaltă tinere mai multe.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 131, cf. POLIZU. *S-află și-n bătrini și-n tineri și-n muieri mișei, verigași și circotoși.* JIPESCU, O. 78, cf. 92. *Mai bine ar fi să punem în locu-le din desfrînătoriile orașului femeile deocheate și pe verigașii lor.* ISPIRESCU, ap. TDRG, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, DR. IV, 882, SCRIBAN, D., DL, DM. ◊ (Adjectival) *La ei este cunoscut, Ajutat, cinstit, văzut, Cine este verigaș, Lingușitor și bășnaș.* MUMULEANU, C. 89/7. *A avut un mentor curvar și verigaș.* NEGRUZZI, S. II, 265.

- Pl.: verigași, -e.
- Verigă + suf. -aș.

VERIGÁT, -Ă adj. 1. (Învechit) Care are formă de inel, de cerc; p. e x t. rotund (1). Cf. ANON CAR. *Pe coada lui se înșiră o mulțime de solzi verigați și vârtoși.* AR (1829), 16²/14.

2. (Regional; despre oameni; în forma *veregat*) Care este legat strâns. Cf. v e r i g a (3). Cf. TDRG. *Să vă dau pe Tanislau Legat, Veregat, Cum e bun de spînzurat?* MAT. FOLK. 85.

- Pl.: verigați-te. - Și: (regional) veregát, -ă adj.
- V. veriga.

VERIGÁTĂ s. f. v. beregată.

VERIGĂ s. f. (Atestat prima dată în 1508, cf. MIHĂILĂ, D.) 1. (Învechit și regional; la pl.) Lanț (1 1); (sens curent) firecare dintre inelele care alcătuiesc un lanț; za² (1). *Nădejdea Israelilor, cu verigile (l a n ț u r e N. TEST. 1648, l a n ț u l BIBLIA 1688) acestea înșătu sint.* COD. VOR. 102. *Nice cu verigi nimenea nu-l putea lega.* CORESI, ap. TDRG. *Și ceale doo baidere acătară de ceale verigi a hojenului cu cite un cap.* PO 312/5. *Și vădzuu patru ingeri iuți și pune nește verici arse de fieru și le arunca în mu[n]că.* COD. TOD. 210. *Văzu un om... legat dă acel munte cu verigi dă fier.* ALEXANDRIA (1799), ap. GCR II, 167/28, cf. LB, POLIZU, CIHAC, II, 453, LM. *Sfirșindu-și cuvintarea, cu brațele în cruce, A lanțurilor sale verigi le scutură.* MACEDONSKI, O. I, 253, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Cînd sint vitele noaptea pe cîmp, femeia pune lacătul la verigi (lanțul de care e atîrnată căldarea).* CANDREA, F. 288, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., DS, SCRIBAN, D. *Verigile se desfăceau, căzînd unele dintr-altele, și, adunate de pe podină, nu mai puteau să fie reconstituite.* ARGHEZI, S. X, 251, cf. LTR², DL, DM, DEX, com. din TURNU-MĂGURELE, ALR I 1 998/109, 218, 510, 554, ALR II/1 MN 152/130, 157, 833, ALRM II/1 h 416/141, ALR II/899, A II 12. *Dacă se rupe o verigă, tot lanțul se desface.* ZANNE, P. III, 204. ◊ (Ca termen de comparație) *Nuanțe de sentiment care se pierd una în alta și se leagă ca verigile unui lanț.* IONESCU-RION, S. 258. *Percepem un obiect în conexitățile lui spațiale sau temporale... ca o verigă dintr-un lanț.* VIANU, E. 141. ◊ E x p r. (Învechit și regional) **Tras prin verigă** = tras prin inel, v. i n e l. *Mai sint cai trași prin verigă și cu mintea năzdrăvană, Mindri ca o nălucire.* ALECSANDRI, POEZII, 81, cf. MARIAN, H. 148. *Tu nălucă, subțirică, Ca și trasă prin verigă.* F(1889), 19. *Mîndră naltă, subțirică, Parcă-i trasă prin verigă.* BIBICESCU, P. P. 376, cf. ZANNE, P. III, 431. (Regional) **A da de verigă** = a termina definitiv un lucru, a-l duce pînă la capăt. Cf. COMAN, GL. ◊ F i g. Element de legătură; parte componentă, sector al

unui ansamblu. *O verigă numai ruptă din lanțul ce vâ unește Și îndată s-ar vădi-se ființa vieții sfîrșită.* CONACHI, P. 271. *Iorgu de la Sadagura, cea întii verigă a acestei prețioase salbe de bucăți teatrale.* NEGRUZZI, S. I, 334. *Falsificîndu-se o singură verigă, nu vom mai putea înțelege totalitatea catenei.* HASDEU, I. C. I, XX. *Orce faptă este o verigă ruptă dintr-un lanț infinit.* MAIORESCU, CR. II, 386. *Viața individului... nu este decît o verigă ce leagă trecutul cu viitorul în lanțul ființelor organice.* CONTA, O. F. 259. *Ideea că se va prefăce în cenușă ne apare ca una din verigile lanțului de cauze și efecte.* id. ib. 470, cf. RESMERIȚĂ, D. *Nu se codise să adaoge la lanțul de nelegiuiri al neamului său o însingurată verigă.* M. I. CARAGIALE, C. 65. *Un asemenea acord... însemna o verigă importantă și eficientă în întărirea securității colective.* TITULESCU, D. 49. *O înlănțuire a lucrurilor, o stranie înlănțuire ale cărei verigi le vezi încolăcîndu-se una de alta după spații de ani.* MIHĂESCU, D. A. 25. *Arta era veriga capabilă să lege pe om cu întreaga natură.* VIANU, E. 92. *Lipsea o verigă din această definiție a fenomenului moldovenesc.* RALEA, S. T. I, 66. *Înțelesese... că el trebuie să fie veriga dintre marea negustorime și boierii fruntași ai țării.* CAMIL PETRESCU, O. II, 395. *Împozitul pe circulația mărfurilor se datorează o singură dată, indiferent de numărul verigilor prin care circulă marfa.* BO (1955), 9, cf. DL, DM. *Ei nu puteau dispune de materialul documentar trebuincios, nu puteau cunoaște nenumăratele verigi intermediare.* JOJA, S. L. 345. *O verigă ce leagă solidă diferitele părți ale acestei vaste și variate creații poetice.* IST. LIT. ROM. II, 470. *Obștea țărănească a fost singura verigă de legătură între feudalism și orînduirea anterioară.* PANAITESCU, C. R. 158. *Războiul balcanic este o verigă din lanțul evenimentelor care marchează falimentul rînduieiilor medievale.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 4, 8. *În cadrul diferitelor nivele structurale, obiectul științei conducerii nu poate fi limitat la o verigă sau alta.* REV. FIL. 1971, 993, cf. M. D. ENC.

2. Nume dat unor obiecte sau părți ale unor obiecte sau unelte, de formă aproximativ inelară, asemănătoare cu veriga (1), cu numeroase întrebuițări tehnice:

a) Fiecare dintre belciugele de metal prin care se trece un lacăt, un lanț etc.; p. e x t. zăvor, încuietoare. Cf. D. BOGDAN, GL. *Că zdrobi ușa de aramă și verigile de fier.* PSALT. HUR. 93²/20. *Frînse ușile de arame și verigile de fier frînse.* PSALT. 229. *Laudă, Ierusalime, Domnul, laudă zeul tău, Sioane, că învîrtoșe verigile ușilor talie.* CORESI, PS. 399/3, cf. 303/7. *Și vei băga drugii în verigile cele ce-s în cornurile chivotului.* BIBLIA (1688), 57¹/16, cf. VALIAN, V., CIHAC, II, 453. *Cînd pipăi să găsească clanța, dete cu mîna de verigă: era pusă și-nuciată cu lacătul.* CARAGIALE, O. I, 48. *Cum intrară... cu ciocanele lipiră verigile porților.* id. ib. II, 335. *Pentru banii ce lăsase la dînsul își cumpărase o pungă cu verigi.* SLAVICI, O. I, 336, cf. DDRF, BĂRCIANU. *Țăranii împing pe un fișan în cancelarie și, după ce închid ușa după el, țin veriga cu mîna.* PETICĂ, O. 228. *Porțile templului se-nchid cu verigi groase.* SEVERIN, S. 153. *Constată că... lacătul era pus la amîndouă verigile.* C. PETRESCU, C. V. 42. *Nu bagă de seamă la început că intrarea fusese dichisită și că veriga s-a lăsat scoasă fără mare greutate.* VOICULESCU, P. II, 152. *Sluga Marcului venea, Cofele jos le punea, La ușă se repezea, Veriga că le punea.* PAMFILE, C. Ț. 42, cf. com. din TURNU MĂGURELE, CHEST. II 304/25. *Dar Vlaicu ce mi-și făcea? Afară că mi-și ieșea, Pe ea-n casă c-o lăsa, Veriga că i-o punea.* BALADE, III, 327. *Iar la mindra cînd m-am dus, Am găsit lacătul pus. Luai lacătul cu mîna Și veliga cu căciula.* UDRESCU, GL. *Ziua sint uitată Stau și moțâiesc. Noaptea mă pun strajă Casa să păzesc (Veriga).* GOROVEI, C. 393.

b) Inel (de metal) care servește la atîrnare sau la legarea de alte obiecte. *A lega pe criminal, ras în cap, cu veriga la grumazi, de un stîlp, în mijlocul pieții publice.*

CODRU-DRĂGUȘANU, C. 68. *Un grindei de stejar stă prins în zid de amîndouă laturile, iar în mijloc este o verigă ruginită de care se anina ștreangul.* NEGRUZZI, S. I, 311. *Ghiță are o verigă de sîrmă pe care sînt înșirate semnele turmelor lui Lică.* SLAVICI, N. II, 108. *În lipsă ne putem servi de o verigă și de-o furculiță de sîrmă sau de lemn în capul unei prăjini.* ATILA, P. 41. *Un pendantiv, avînd sus veriga respectivă rotundă.* PĂRVAN, G. 16, cf. NICA, L. VAM. 269. *Cîinele trăsese pînă rupsesse veriga și fugise cu lanțul tîriș.* VOICULESCU, P. I, 71. *Aceste chei pe care le vedeți... trecute într-o verigă de oțel.* SADOVEANU, O. XXI, 538. *Opt verigi pline cu chei mai lungi și mai scurte.* ARGHEZI, S. VII, 204. *De un despărțimînt al ștofei atîrna un șiret cu verigă.* id. ib. XVI, 198.

c) (Popular) Inel de fier care fixează lama unui cuțit, a unui briceag etc. în plăsele. Cf. DAMÉ, T. 79, TDRG.

d) (Popular) Brățară la coasă, la șurubelniță (I) etc. Cf. DAMÉ, T. 113. *Coasa se fixează în „toporiște” cu „veriga”.* PRIBEAGUL, P. R. 75, cf. ALR II 6 653, ALR SN I h 51, A II 12.

e) (Popular) Belciugul de la capătul tînjelii de care se fixează cîrcea. Cf. H XVIII 234, ALR SN I h 25.

f) (Transilv.) Cîrcea de lemn (ALR II 5 085/182) sau de fier (ALR SN I h 24, A II 12).

g) (Regional, mai ales în Transilv.) Fiecare dintre cercurile care strîng butucul roșii. Cf. ALRM SN I h 222, A I 35, II 12, III 17, TEAHA, C. N. 280.

h) (Popular; la car) Gînj cu care se fixează capătul de sus al leucii de carîmbul de sus al loitrei. Cf. ALR II 5 632/27, 29, 157, 192, 235, 260, 279, 316, 365, 551, 574, 833.

i) (Transilv.) Orcicar. Cf. ALR II 5 298/105, 260, A III 3, 4.

j) (Regional; la plug) Brățara de la capătul grindieiului prevăzută cu un cîrlig de care se agață proțapul pentru boi sau crucea pentru cai. Cf. PAMFILE, A. R. 42.

k) (Prin Maram. și prin nordul Mold.; la joagăr) Fiecare dintre belciugele de care se prind ghearele de fier. Cf. ALR II 6 447/346, 365, 386.

l) (Prin Bucov. și prin Maram.; la joagăr) Fiecare dintre cele două cîrce de care leagă ceafa de jos a jugului de tînjală. Cf. ALR II 6 451/362, 365.

m) (Regional, mai ales în Transilv.; la joagăr) Cercul de la roată pe care se fixează măselele (II I b). Cf. ALR II 6 754/36, 76, 95, 219, 228, 272, 310, 346, 353, 362, 386.

n) (Regional) Belciug de metal pus în botul unor animale. Cf. ALR II 141, 157, 316, 325, 334, 386, 530, 574, A I 12.

o) (Regional) Urechea unei chei (Făget - Lugoj). CHEST. II 166/5.

p) (Regional) Cătușă (Scărișoara - Abrud). ALR SN IV h 994/95.

3. (Popular; și în sintagma *verigă de logodnă*) Verighetă; p. e x t. inel simplu (fără ornamente sau pietre scumpe). *Feacără și doo nașfe de aur și doo verigi de aur pre doo cornure a hojenului.* PO 312/3. *O păreche sârji de aur... cu un diamant sus, în verigă* (a. 1716). BUL. COM. IST. II, 211, cf. LM. *O verigă de aur cu inițialele A. V pe partea interioară* (a. 1877). TDRG. *Se povestește că într-o zi unul din ei dete o verigă de aceea unui țigan ca să-i cîrpească o căldare.* ODOBESCU, S. III, 628. *Cînd moare vreo fată mare, o gătesc ca pe o mireasă... punîndu-i-se în deget o verigă de logodnă.* CONV. LIT. XVI, 3. *În tăcere, puse-o verigă în degetul Mitei, alta-n degetul lui Albert și-i binecuvîntă.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 54, cf. CANDREA, F. 288, RESMERIȚĂ, D. *Verigile astăzi sînt la modă, mai ales între cocoane.* SEVERIN, S. 153. *Pe deget, un inel. L-am luat. O verigă de aramă.* VOICULESCU, P. II, 136, cf. SCRIBAN, D. *Un călugăr dă pruncului o verigă de aur.* CĂLINESCU, B. 173, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Am o riză de verigă Ș-o drăguță-n Șeica mică.* JARNÍK - BÎRSEANU, D. 363. *Ne-am iubit dintr-un inel, Ne-om lăsa din puținel; Ne-am iubit dintr-o verigă, Ne-om lăsa dintr-o nimică.* BUD, P. P. 30, cf.

84, ALR II/1 MN 32/130. ◊ (Regional) *De-a veriga* = de-a inelul, v. i n e l. *De-a inelușul sau inelul, numit altmîntrelea și „de-a veriga”, se joacă așa.* MARIAN, I. 201, cf. DDRF, PAMFILE, J. II, 263. ◊ (Regional) Proxenetism. *Muiera dacă-mbătrînește și nimeni o mai privește, la verigă gîndește.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 131, cf. TDRG. *Muiera la bătrînețe pã ghicitori să pune, la farmece cade, dă verigă să apucă.* ZANNE, P. VIII, 354. ◊ E x p r. **A ține veriga** (cuiva) = a mijloci prostituția. Cf. CIHAC, II, 453, BARCIANU, TDRG.

4. (Transilv.) Fiecare dintre inelele care formează toracele albinei. Cf. DL, DM, DEX, CHEST. VI, 64/23, 74/8, 29.

5. (Regional) Braț de apă care împrejmuește un ostrov. *Ostrovul se alipește de mal, făcînd parte din el, iar brațul persistă ca un braț lateral al Dunării..., numit „verigă” sau... „dunăriță”.* ANTIPA, P. 192, cf. ENC. AGR. IV, 329, LTR*, DL, DM, L. ROM. 1970, 216, DEX.

6. (Învechit, rar) Ornament arhitectural în formă de inel sau de cerc. *Și acestuia cinci stîlpi cu bumbii depreună și polei bumbii și verigile acelora cu aur și cinci talpe de arame acestora.* PO 304/12.

7. (La pl.; rar) Aparat de gimnastică format din două cercuri suspendate de funii, care servesc la agățat, balansat etc.; inele. Cf. SCRIBAN, D.

8. (Regional; glumet) Văr (I I). TEAHA, C. N. 280.

9. (În sintagma) *Verigă de rod* = cuplu format dintr-o coardă de rod și un cep, care se lasă la tăierea viței de vie. Cf. DER, M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *verigi* și (învechit și regional) *verige*. - Și: (regional) **virigă** (ALR II 5 632/316, 574, 833, 6 653/228, ALR SN I h 25/29), **veligă**, (învechit, rar) **verică** s. f.

- Din v. sl. *veriga*.

VERIGĂȘIE s. f. (Învechit și regional) Proxenetism. Cf. CADE, SCRIBAN, D. ◊ F i g. *Verigășia stăpînește sufletele aldată nepătate.* JIPESCU, O. 124, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

- Pl.: *verigășii*.

- **Verigaș** + suf. *-ie*.

VERIGĂȘÓS, -OĂSĂ adj. (Prin Munt.; despre manifestări, atitudini etc. ale oamenilor) De proxenet. *Purtarea lui dreaptă, nu verigășoasă cu muiera.* JIPESCU, ap. TDRG, cf. SCRIBAN, D.

- Pl.: *verigășoși, -oase*.

- **Verigaș** + suf. *-os*.

VERIGÉA s. f. (Popular) 1. Verighetă. Cf. DR. IV, 1261, DL, DM, DEX, PĂSCULESCU, L. P. ◊ (Întărit prin „de inele”) *Darul ce-mi era?... Verigele de inele De la dalbe feciorele.* PĂSCULESCU, L. P. 64.

2. (Bot.; în forma *verițea*) Verigel (e) (*Orobanche lutea*). Cf. JAHRESBER. VIII, 168.

- Pl.: *verigele*. - Și: **verițea** s. f. JAHRESBER. VIII, 168.

- **Verigă** + suf. *-ea*.

VERIGÉL s. m. Numele mai multor specii de plante parazite, care cresc pe rădăcinile unor plante de cîmp ori de pădure, cu tulpina cărnoasă, acoperită de solzi sau peri, fără frunze și cu flori mari, colorate intens: a) plantă lipsită de clorofilă, cu flori galbene-roșietice; (regional) bujor, unișor, săgeata-lui-Dumnezeu (v. s a g e a t a IV 4 a), iarba-untului, iarba-vîntului (*Orobanche caryophyllacea*). Cf. BRANDZA, FL. 162, ENC. ROM., PANȚU, PL., CADE, ENC. AGR., DL, DM, BORZA, D. 121, 301, FLORA R. P. R. VIII, 60, DEX; b) plantă care parazitează pe rădăcinile leguminoaselor; (regional) crăielici, floarea-untului, iarba-untului, săgeata-lui-Dumnezeu (v. s a g e a t a IV 4 b) (*Orobanche gracilis*). Cf. ENC. ROM., GRECESCU, FL. 448, PANȚU, PL., BORZA, D. 121, 301, FLORA R. P. R. VIII, 47; c) plantă cu flori de culoare galbenă, cafeenie sau roșie-violetă (*Orobanche lucorum*). Cf. BORZA, D. 121, 301, FLORA R. P. R. VIII, 70; d) plantă

care parazitează pe rădăcinile de trifoi (*Orobancha minor*). Cf. ȘEZ. XV, 137, SIMIONESCU, FL. 329; e) plantă care parazitează pe rădăcinile de lucernă; (popular) verigea (2) (*Orobancha lutea*). Cf. JAHRESBER. VIII, 168, SIMIONESCU, FL. 329; f) (în sintagma *verigelul găiei*) plantă cu tulpina subțire, cu spic multiflor și cu flori de culoare cafeiniu-violeace (*Orobancha picridis*). Cf. FLORA R. P. R. VIII, 55. Cf. BARONZI, L. 147, LM, CONV. LIT. XXIII, 1061, DDRF, GHEȚIE, R. M., DAMÉ, T. 189, ENC. ROM. III, 482, BĂRCIANU, N. LEON, MED. 43, ALEXI, W., TDRG, FLORA R. P. R. VIII, 33, M. D. ENC.

- Pl.: *verigei*. - Și: **veritel** s. m. BĂRCIANU, BORZA, D. 121.
- **Verigă**+ suf. *-el*.

VERIGHETĂ s. f. Inel de metal (prețios) (fără pietre), purtat pe deget ca simbol al legăturii dintre logodnici sau soți; (popular) verigea (1), veriguță (2). Cf. ALEXI, W., TDRG 1731. *Cînd s-au sărutat, după schimbarea verighetelor, s-au roșit amîndoi*. REBREANU, I. 173, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Își scoase verigheta din deget*. C. PETRESCU, I. II, 119. *Părintele Nae... închidea ceaslovul deasupra verighetelor*. KLOPȘTOCK, F. 327. *Verigheta... de la mîna i se agăță de mașină, prinsă într-un interval de scînduri*. ARGHEZI, S. XIII, 110. *Tot aurul meu e cel din verighetă*. CĂLINESCU, C. O. 85. *În timpul călătoriei de muntă și-au pierdut verigheta*. RALEA, S. T. II, 42. *Nunta-i lucru hotărît, Dar... se amîna întrucît Nu-s verighete mai moderne*. v. ROM. ianuarie 1954, 22, cf. DL, DM. *Doamnei dumneavoastră îi lipsește verigheta de pe deget*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 38, 17/3, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Popular) Inel folosit ca obiect de podoabă de femei sau, rar, de bărbați. *Foarte rar... se vede cîte un flăcău cu o verighetă în ureche*. MANOLESCU, I. 251, cf. TDRG 1731, H V 395, VII 268.

- Pl.: *verighete*. - Și: (învechit) **veregheta**, **vergheta** (TDRG) s. f.
- **Verigă** + suf. *-etă*.

VERIGÍ vb. IV v. *veriga*.

VERIGICĂ s. f. (Învechit, rar) Verigar (a) (*Rhamnus cathartica*). Cf. ALEXI, W.

- Pl.: *verigici*.
- **Verigă** + suf. *-ică*.

VERIGIGĂR s. m. (Învechit, rar) Verigar (a) (*Rhamnus cathartica*). Cf. BĂRCIANU.

- Pl.: *verigigari*.
- **Verigică** + suf. *-ar*.

VERIGUȚĂ s. f. Diminutiv al lui *verigă*. Cf. LB, POLIZU, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX.

1. a) (Prin Transilv. și prin sudul Mold.) Cf. *verigă* (2 c). Cf. ALR II 6 653/95, 192, 605.

b) Cf. *verigă* (2 b). *Și am dat cercel în narea ta și veriguțe în urechile tale*. BIBLIA (1688), 543¹/25. *La ferestre spinzurau niște perdeluțe de adamască, aninate în niște veriguțe ce se înșirau pe o vargă de fier*. GANE, N. II, 160.

2. (Popular) Verighetă. Cf. SCRIBAN, D., ȚIPLEA, P. P., BUD, P. P. *Mi-o dat o veriguță și-ntr-on an i-am fost drăguță*. BÎRLEA, C. P. 143.

3. (Prin Transilv.) Cununiță din coajă de copac sau din nuiele (acoperită cu bumbac colorat) cu care, printr-un ritual care are loc în seara de Sfințul Vasile, fetele își află ursita; p. e x t. ritualul în care se folosește această cununiță. Cf. SFC IV, 155. *Cununița cea de coajă de nucă se numește exclusivamente veriguță*. MARIAN, S. R. I, 78.

4. (Regional) Inel de metal folosit ca obiect de podoabă la îmbrăcămintea țărănească. Cf. BARONZI, L. 95. *A avut... o*

veriguță - un inel - la capătul brîului și l-a prăpădit. CANDREA, F. 302.

- Pl.: *veriguțe*. - Și: (popular) **vergúță** s. f. ȚIPLEA, P. P., BUD, P. P.

- **Verigă** + suf. *-uță*.

VERÍN s. m. (Învechit, rar) Scutier (1). *Mai mult ar fi stătut încă, De nu vrea zări stîndu-i înainte Pre bunul verin lăcrămînd fierbinte*. BUDAI-DELEANU, O. I, 78, cf. 383, CONTRIBUȚII, III, 34, SCURTU, T. 148.

- Pl.: *verini*.
- Etimologia necunoscută. Cf. v. ă r.

VÉRINĂ¹ s. f. (Prin Maram.) Velință. Cf. GLOSAR REG., L. ROM. 1964, 86.

- Pl.:? - Și: **vérnă** s. f. GLOSAR REG., L. ROM. 1964, 86.
- Din ucr. *верня*.

VERÍNĂ² s. f. (Mar.) Parîmă terminată la un capăt printr-un ochi cu rodanță și cîrlig. Cf. DEX - s.

- Pl.: *verine*.
- Din fr. *vérine*.

VERINCĂ s. f. (Transilv. și prin Bucov.) Velință. Cf. KLEIN, D. 311, LB, POLIZU, BĂRÎȚIU, în L. ROM. 1960, nr. 2, 82, LM, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG. *În Ardeal, asemenea velințe poartă numele de verince*. PAMFILE, I. C. 292, cf. DR. III, 738, CADE, GRAUR, E. 34, DSR, VICIU, GL., ALR I 1 119/231, ALR II/ MN 148, 3 928/228, 235, LEXIC REG. II, 118, L. ROM. 1964, 84. ♦ (Transilv.) Cearșaf (de cînepă). Cf. BL VI, 207, CHEST. V/66, MAT. DIALECT. I, 198.

- Pl.: *verinci* și *verince*. - Și: **veringă** (BĂRÎȚIU, în L. ROM. 1960, nr. 2, 82, LM, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.), **vernică** (BL VI, 207, LEXIC REG. II, 118; accentuat și *vérnica*, BL VI, 207; pl.: *vernici*, ib., LEXIC REG. II, 118) s. f.
- Din ucr. *веріпка*.

VERINCÉL s. m. (Regional) Verișor (1) (Șieu - Vișeu de Sus). Cf. SCURTU, T. 148, DSR, T. PAPAĞAGI, M. 236.

- Pl.: *verincei*.
- De la **văr**.

VERINGĂ s. f. v. *verincă*.

VERINGHÉL s. m. (Prin Ban.) Vindereu (*Falco tinnunculus*). BĂCESCU, PĂS. 173, 205.

- Pl.: *veringhei*.
- Etimologia necunoscută.

VERISÍMIL, -Ă adj. v. *verosimil*.

VERÍSM s. n. Curent literar și muzical (de operă), apărut în Italia la sfîrșitul secolului al XIX-lea, care abordează teme realiste (și naturaliste) legate de viața cotidiană și de faptele oamenilor simpli. Cf. ENC. ROM. *Va pune, în rîndul puritanilor noștri de zile mari, din nou problema verismului și a limitelor dintre artă și realitate*. PERPESSICIUS, M. I, 270, cf. DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ P. e x t. Tendință în artă și literatură caracterizată prin abordarea subiectelor legate de viața cotidiană și prin prezentarea realității sub toate aspectele ei. *Apreciem... frumusețea expresiei, depășind verismul scenelor prin sinceritate și delicatețe*. CONTEMP. 1966, nr. 1033, 6/3. *O cumințenie ca din arta primitivă a dinastiei lui Cranach, unde verismul n-are sensul obediinței naturaliste*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1968, nr. 4, 26/2.

- Din it. *verismo*, fr. *vérisme*.

VERIST, -Ă adj., s. m. și f. I. Adj. Care aparține verismului, privitor la verism, care este caracteristic verismului, care se caracterizează prin verism. *Prefața... cuprinde prima declarație de principii veriste a literaturii noastre.* VIANU, A. P. 185. *Reapare interpretul verist al personajilor din critica literară.* CONSTANTINESCU, S. III, 199, cf. DL, DM. *Liviu Rebreanu, considerat pe rînd drept întemeietorul romanului realist, naturalist sau verist în literatura română.* s martie 1960, 59. *Paralele, sînt introduse o serie de „aspecte” veriste din viața unui set de pocăiți.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 39, 15/4, cf. DEX, DN³.

2. S. m. și f. (Rar la f.) Adept al verismului. Cf. DM, DEX, DN³.
- Pl.: *veristi, -ste.*
- Din it. *verista*, fr. *vériste*.

VERIȘANĂ s. f. (Vestul Transilv. și prin Ban.) Verișoară, v. verișor (I). Cf. PUȘCARIU, ET. WB. 174, TDRG 1714, PASCU, S. 295, CADE, DL, SFC II, 100, SCURTU, T. 152, DSR, POMPIU, B. 1021, ȘEZ. VII, 184, BL IV, 145, ALR I/II h 174, h 176/315, LEXIC REG. 73, II, 84. ◊ (Urmat de determinări care indică ierarhia gradului de rudenie) *Verișană-ntii.* ALR I/II h 176/51. *Verișană dulce.* ib. h 176/305. *Verișană a douăle.* ib. h 178/320.

- Pl.: *verișene și verișane* (DL). - Și: **verșană** (ALR I/II h 178/305), **șănă** (LEXIC REG. II, 84; pl. *șene*, ib.) s. f.
- **Vară** (v. *văr*) + suf. *-ișană*. - **Șană**, prin afereză.

VERIȘCÂN, -Ă subst. Diminutiv al lui *văr*.

1. S. m. și f. (Regional) Verișor (I). Cf. JAHRESBER. VIII, 217, CADE, DEX, DSR.

2. S. m. (Popular și familiar; la voc.) Cf. *văr* (I 2). *Aoleu, verișcane, bine că te-am găsit; alerg în toate părțile ca să-mi gătesc un ginere.* ASACHI, S. L. II, 313. *Munca, verișcanu meu, în toate te conduce de-ți piere urîtu.* IPIESCU, O. 75. *Eu am omorât pe zmei, zise țiganul, ... - Așa o fi verișcane; dară mie pare că tot nu-mi vine a crede că tu să fi făcut o așa ispravă.* ISPIRESCU, L. 257, cf. DDRF, TDRG. *Pre legea mea..., nu înțeleg nimica, verișcane.* DELAVRANCEA, O. II, 263, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Știi că-mi plăci, verișcane? ... Vrei să mănînci singur, hei? Nu vrei să plătești vama?* CAMIL PETRESCU, O. I, 197, cf. DL, DM, SFC II, 100, DEX. *Bună ziua, verișcane, ian spune-mi, mă rog, n-ai flămînzit aici de ieri?* SBIERA, P. 285. *Și din gură îi grăiau: Veri verișcane, Măi frate mocane.* POP., ap. SCURTU, T. 148.

- Pl.: *verișcani, -e.*
- **Văr** + suf. *-ișcan*.

VERIȘOARĂ s. f. (Regional) Vericică¹. Cf. CIHAC, I, 305, PASCU, S. 164. *Lasă-ți tu oastea ta, Să-mi păzească turma mea..., Să nu-mi piară vreo mioară, Că slujii o verișoară.* MATEESCU, B. 59.

- Pl.: *verișoare*. - Și: **vărișoară** s. f. CIHAC, I, 305.
- **Vară** + suf. *-ișoară*.

VERIȘÓR, -OĂRĂ subst. Diminutiv al lui *văr*.

1. S. m. și f. Cf. *văr* (I 1). *Dumneaei verișoarei hagiicai mă închin cu dragoste frățască* (a. 1781). FURNICĂ, D. C. 90, cf. KLEIN, D. 454, BUDAI-DELEANU, LEX., LB, I. GOLESCU, C. *Eu cu verișoara Zinca ce lingă mine ședea Ne-necasem de suspinuri, pe cînd prostimea rîdea.* PR. DRAM. 114. *Era să videm pe moșul și pe verișorii noștri, fără a ave știre de mai înainte.* DRĂGHICI, R. 36/11. *Verișoare, te jur înaintea marelui proroc să nu care cumva să spui... tatălui meu unde mă aflu.* GORJAN, H. I, 104/31, cf. VALIAN, V., ISER. *Zboară în trăsură... la verișoara, ... Să-i arăte că mantela minunat face foș, foș.* MILLO, în PR. DRAM. 360, cf. POLIZU. *Cocoana de gazdă, fericită de asemenea surpriză, îl așeză la masă..., între două cocoane frumoase, o verișoară și o nepoată.* SION, P. 116, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D. *Verișorul era numai de vreo nouăsprezece*

ani, destul de nostim, dar cam prostuț din fire. ALECSANDRI, O. P. 56. *Îți aduci aminte, dragă verișoară, de teiul cel mare din ograda de la moșia noastră?* id. ib. 115, cf. COSTINESCU, LM. *Acuma vād și eu că am o verișoară cu care mă pot mîndri.* CONTEMPORANUL, I, 65. *Sara era petrecere, Era invitată și verișoara Elis și - mare mimune - a venit.* EMINESCU, P. L. 67, cf. 154. *Fetele împăratului... priveau la verișor... cum privește cînele pe miță.* CREANGĂ, O. 102. *Comandă o sticlă de șampanie, apoi peste pușin încă două, căci erau cinci inși, ei doi și trei din verișoarele lui Costică.* SLAVICI, O. I, 364, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., PUȘCARIU, ET. WB. 174. *Învăfind pe o vioaie verișoară, ... i-am transmis o caligrafie pe care eu însumi am pierdut-o.* IORGA, P. A. I, 41, cf. TDRG 1714, DHLR I, 363, PASCU, S. 5, 164, RESMERIȚĂ, D. *Mireasa se suie în căruță cu două verișoare, iar ginerele și nuntașii pornesc călări.* RĂDULESCU-CODIN, L. TR. 99, cf. CADE. *Avusesse o verișoară măritată de mult cu un brazilian bogat.* LOVINESCU, M. 194. *Un văr al ei i-a zis la masă: - Ce faci așa fețe, verișoară?* GALACTION, O. 70. *Du-te, scumpă verișoară, și întinde-i mîna.* CAMIL PETRESCU, T. III, 476. *Verișoara Anica, mai de milă, mai de silă, se înduplecă și alergă acasă ca să aducă un șorț de cartofi.* VOICULESCU, P. I, 227. *Profilul verișoarei mele Ana... are în el ceva acvilin.* SADOVEANU, O. XV, 335, cf. SCRIBAN, D. *Ce însemnătate mai aveam eu pentru el cînd se găsea în fața verișoarei sale?* MIHĂESCU, D. A. 51. *Frații îi constituiseră un fel de rentă la o verișoară, cu obligația de a o întreține.* CĂLINESCU, S. 17. *Își propune să se răzbune pe familia verișoarei sale.* RALEA, S. T. I, 84. *Dacă e vreuna geloasă, spune-i că sînt verișoara din provincie.* VINEA, L. I, 63, cf. DL, DM, SCL 1958, 332. *Acest agă apare, la sfîrșitul fragmentului, între două femei: Elena, soția lui... și verișoara ei, Laura.* IST. LIT. ROM. II, 442, cf. SCURTU, T. 148, 152. *Priveam în curte, prin grilaj, trotuarul și așa m-a găsit bătrîna mea verișoară.* BĂNULESCU, I. 153. *Verișoara își începea ziua de lucru prin spionarea bunicii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 71, 17/1, cf. DEX, DSR. *Ei au fost doi frățiori, Și noi sîntem verișori.* POP., ap. GCR II, 295. *Cine-n poală-ți doarme Au și-e frățior, Au și-e verișor.* TEODORESCU, P. P. 85. *N'i s-a vorghit Cii cinci frățiori, Cii patru verișori.* DIACONU, VR. 67. *Oi, sărace verișor, Țipă-ți părul prin ocol, Să răsără-un merișor.* POP., ap. SCURTU, T. 148, cf. BL VI, 196, ALR I/II h 173, h 174, NALR - O II h 160. ◊ F i g. *Mai străină decît mine, Nu mai e pe lume nime, Numai mierla din pădure, Da' și mierla încă are, Că-i e struzu văr primare Și sturzoaica verișoară.* MARIAN, O. I, 277. ◊ (Urmat de determinări care indică ierarhia gradului de rudenie) *Cucoana avea un verișor al doile.* ALECSANDRI, O. P. 55, cf. SCURTU, T. 152. *Verișoară primă.* ALR I/II h 176/30. *Verișoară bună.* ib. h 176/140. *Verișoară dulce.* ib. h 176/227. *Verșoară al doilea.* ib. h 178/122. *Verișori primari.* NALR - O h 159/953, cf. ib. MN 246, 501. *Verișoara mea cea bună, Vedea-o-aș pe drum nebulă.* FOLC. MOLD. II, 318.

2. S. m. și f. (Familiar; la voc.) Termen de adresare către o persoană, care marchează un raport de egalitate între vorbitori. *Ce spui, verișoară? poate că vrei să glumești? La Paris se dau vrodată piese d-ale românești?* PR. DRAM. 113. *Verișorule, am socotit... că vouă trebuie să vi se fi urît tot jucîndu-vă.* ISPIRESCU, ap. CADE, cf. BL XIII, 34. *De unde sînteți, verișoarelor?* - *După tărîmbu ălant.* RĂDULESCU-CODIN, I. 321. *Verișoară, mai am doi frați, N-or vrea surorile tale să le fie neveste?* id. ib. 322, cf. ALR II/1 MN 68, 2 630/886. *Verișoară, draga mea, Ț-a poruncii maică-ta, Pe-o floare de viorea, Să nu uiți, dragă, de ea.* FOLC. TRANSILV. II, 139.

3. S. f. (Regional, mai ales în Transilv.; și în sintagma *verișoară dă cruce*, ALR II/1 MN 67, 2 628/886) Soră de cruce, v. s o r ă (I). *În ținutul Tîrnavelor... frații de cruce își zic și veri, și surorile de cruce se mai numesc și verișoare.* FRÎNCU - CANDREA, M. 127, cf. MARIAN, S. R. II, 85, BIBICESCU, P. P. 408, TDRG, PAMFILE, S. V. 17, IZV. XIII, 54, SCURTU, T. 128, 152, ALRT II 75, ALR II/1 MN 67, 2 628/141.

4. S. f. (Argotic) lubită. Cf. SCURTU, T. 152.

- Pl.: verișori, -oare. - Voc.: (m.) verișorule și (învechit, rar) verișoare, (f.) verișoară, (rar) verișoaro.
- Și: (regional) verișoară, verișoară (ALR I/II h 174/107), verișoară (ib. h 174/584, h 176/584, h 178/584) s. f.

- Vâr + suf. -ișor.

VERIȘORICĂ s. f. (Familiar, rar) Diminutiv al lui verișoară, v. verișor (1). *O, Doamne! dragă verișorică, ce prost e tată-to! ce cap gros și ce-ntunerice în sufletul lui!* I. D. GHICA, P. 15/6. *Stăi, verișorică, că eu sînt... Leonil, verișorul matală cel drăgălaș.* ALECSANDRI, T. 333, cf. DL, DM. *Vitalitatea termenului [verișoară] se evidențiază și în diminutivul pe care și l-a format: verișorică.* SCURTU, T. 153, cf. DEX.

- Pl.: verișorici.

- Verișoară (v. verișor) + suf. -ică.

VERITABIL, -Ă adj. 1. Care este real sau care este conform cu realitatea (1), cu adevărul; (de obicei precedă substantivul pe care îl determină) care este într-adevăr ceea ce (se) pretinde, care își merită numele; care este indiscutabil, de netăgăduit; adevărat, autentic. *V. n e a o ș, p a t e n t. Ar fi cu neputință să-i afle cineva un fir ca să iasă din labirentul fabulelor lor unde narația mea e veritabilă.* HELIADE, D. J. 82/22. *În mania lor de a descoperi noi efecte armonice, părăsind calea cea veritabilă sau... cercară a scoate arta muzicală din limitele ei prescise de natură.* FILIMON, O. II, 161, cf. PROT. - POP., N. D. *Acoperirea de înțeles se execută în alegorie, introducînd personaje străine și arbitrar în locul celor veritabile.* CANELLA, V. 239, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Erau apartamentele de gimnastică pregătite ca pentru... acrobați veritabili.* IORGA, P. A. I, 33. *De acolo venea o adîncă și veritabilă pace.* id. ib. 263. *Tigăncile sînt veritabile, cu patima lor și nu cu farduri.* ANGHEL, PR. 156. *După Gide, romanul veritabil nu trebuie căutat în Franța, ci în Anglia și Rusia.* IBRĂILEANU, S. L. 99, cf. CADE. *Nu-s vinovați nici astronomii veritabili, nici patrioții adevărați.* SADOVEANU, O. XX, 93. *O pace veritabilă, efectivă nu poate să fie decît rezultatul unor eforturi continue.* D. GUSTI, P. A. 368. *Mă purtai ca un veritabil gentleman cu Raoul.* MIHĂESCU, D. A. 44. *Ea are o importanță capitală..., constituind punctul de plecare... al artei veritabile.* OPRESCU, S. 126. *Conștient de dispozițiile sale, de vocația sa veritabilă, el se înscrie la Școala de arte frumoase.* id. ib. 147. *Este un veritabil critic, adică un om de bună credință, care merge cu entuziasm în înfrîmarea frumosului.* CĂLINESCU, C. O. 186. *Cunoștea pe Ioana într-adevăr din copilărie, nutrind pentru ea... un veritabil sentiment de protecție.* id. B. I. 208, cf. 218. *Înzestrăm țara, o dată pentru totdeauna, cu o veritabilă elită.* VINEA, L. I, 136. *Legile științifice dezvăluie esența veritabilă, aceea care se realizează în și prin fenomen.* JOJA, S. L. 369. *Învederează atitudinea îndrăznețe..., schișind în cele mai elevate momente un veritabil îndemn la acțiune decisă în contra asupririi și tiraniei.* IST. LIT. ROM. II, 75. *Alecsandri opune tacit patrioților veritabili de altădată pe conducătorii contemporani.* ib. 470. *Sulina - un veritabil bulevard taluzat cu piatră.* VÎN. PESC. august 1964, 13. *Veritabila împlinire umană nu se poate realiza în afara vieții.* V. ROM. ianuarie 1965, 146. *„Albina” consemnează cu bucurie această izbîndă, reprezentînd o veritabilă performanță realizată de o trupă românească permanentă.* IST. T. I, 180. *Vorbitorii realizează o veritabilă motivare a semmului lingvistic și, totodată, o restabilire inconștientă a legăturii etimologice.* HRISTEA, P. E. 210. *Domnitorii români trebuiau să se poarte ca veritabili egumeni mînăstirești.* REV. FIL. 1972, 286. *Deși autoritar și volubil, ca un veritabil Mecena renascentist, în relațiile sale cu intelectualii se limita la criterii strict utilitare.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 4, 51. *Aproape o sută de standuri de carte au trebuit să facă față în fiecare zi unui veritabil asalt din*

partea cumpărătorilor. ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 31, 22/6, cf. DEX, DN³. ♦ (Adverbial) *El personal voia să meargă la substanța lucrurilor..., fiind veritabil pasionat pentru știință.* CĂLINESCU, B. I. 210.

2. Care este pur² (1), original; care nu este amestecat cu nimic; care nu este imitat. Cf. ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE. *Ele [sarcofagele] reprezintă însă numai o artă provincializată, lipsită aproape de totul de ornamentația bogată și suplețea celor veritabile grecești.* ARH. OLT. XII, 72. *Ne așteptau cafelele, bineînțeles preparate cu cafea veritabilă.* VOICULESCU, P. II, 194, cf. SCRIBAN, D. *Nu numai în desenele șarjă, dar chiar în unele portrete veritabile, el interpretează așa de îndrăzneț figura.* OPRESCU, S. 98. *Una din femeile din șir, îmbrăcată într-un mantou de leopard veritabil..., formulă această întrebare surprinzătoare.* CĂLINESCU, S. 7. *Era într-un costum superb, la două rînduri, ... cu o perlă mare veritabilă la cravată.* id. ib. 295. *Schimbînd trei perechi de ochelari cu lentile măritoare, două lupe veritabile..., am reușit să descifrez.* SCÎNTEIA, 1972, nr. 9184, cf. DEX.

- Pl.: veritabili, -e.

- Din fr. véritable, it. veritabile.

VERITĂTE s. f. (Astăzi rar) Adevăr; realitate (1). Cf. LEX. MARS. 153, 250. *Îmi place și ador tot ce este veritatea.* HELIADE, O. II, 402. *Noi sîntem... convingși de veritatea acestei învățături.* LAURIAN, F. 7/8. *În contra tuturor carii recunoscără veritățile lămurite în aceeași, publică o broșură.* FM (1847), 234¹/18. *A mea pană... Va corăspunde cu misia sa: Amor, veritate, pace a cînta.* ARICESCU, A. R. 9/16. *În lipsă de regulă pozitive, spre a ajunge la veritate, iaca un adevăr asupra căruia ar trebui cineva să aibă o prea mare luare aminte.* NEGULICI, E. II, 140/2. *Lucrezi în toată viața avid de veritate, în haosul științei.* R. IONESCU, C. 32/9. *Meritul unei femei înțelepte... care știe să asculte, să se supune verității.* FIS. 245/25. *Vei înțelege în veritatea sa neînțeleasa conjurațiune fără conjurați.* TEULESCU, C. 56/1. *Curățenia și veritatea limbei să vatămă adeseori.* BĂLĂȘESCU, GR. 3/3. *Acești apostoli ai verității nu avură coraj și energie de ajuns ca să facă a triumfa doctrina lor.* FILIMON, O. II, 121, cf. PROT. - POP., N. D. *Nu este iertat a sacrifica eterna veritate trecătorului interes.* HASDEU, I. C. I, IX. *Teoriile esclusive sînt acelea ce au servit totdeauna mai mult decît orice a întuneca veritatea.* id. ib. 176. *Ceea ce face linguirele mai periculoase este învățul, este conștiința că am fost lăudat cu tinerețe, cu tact, cu veritate.* BARONZI, M. I, 136/30, cf. id. I. C. II, 244/28. *Amoarea verității e mai mult după gustul bărbaților ingenioși.* CANELLA, V. 29. *A adus adevăruri la masa verităților stabilite.* COLUMNA, VII, 72, cf. ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D. *În caz de calomnie... se poate face proba verității imputării sau afirmației.* COD. PEN. R. P. R. 554, cf. DL, DM., DEX, DN³, FOLC. TRANSILV. I, 93. ♦ (Filoz.) *Reflectare obiectivă a realității. Raționamentul deductiv trebuie considerat ca cel ce face să se nască o a treia veritate din contactul douor verități preesistente.* LAURIAN, F. 92/9, cf. CONTRIBUȚII, I, 193. *Voi cerca în următoarele două paragrafe a da o idee precisă despre realitate și despre veritate.* CONTA, O. F. 466. ♦ (Învechit, rar) Realism (2). *Aria lui Don Basilio... trece, în opinia cunoscătorilor de muzică, de un cap d-operă de frumusețe și veritate.* FILIMON, O. II, 249.

- Pl.: verități. - Gen.-dat. și: (învechit) verități.

- Și: (regional) varătate s. f. FOLC. TRANSILV. I, 93.

- Din lat. veritas, -atis, it. verità, fr. vérité.

VERIȚEA s. f. v. verigea.

VERIȚEL s. m. v. verigel.

VERIU s. n. v. verif.

VERIUNDE adv. (Învechit) Oriunde. Să aibă a-ș strînge pre ai lui oameni cari sînt rumâni den Moldova, verunde i-ar afla (a. 1679). HEM 2098. Va fi nepriimiti verunde ar merge. ANTIM, O. 390. Veriunde va voi numiții projectori să facă cercare dă a găsi cărbuni dă piatră, să fie volnici cu a lor cheltuială a face (a. 1811). DOC. EC. 108. Veriunde să vor afla, să alerge la acel întimplător foc (a. 1827). ib. 380. Verunde ochii-ntoarnă, a lui voce-oriunde sună, Agiutor chemat n-duce. ASACHI, S. L. I, 208. Nu au să pricinuiască, pe verunde vor trece sau verunde vor sta, nici un fel de supărare (a. 1852). BUL. COM. IST. X, 134, cf. ARISTIA, PLUT. 2/6. Veriunde va fi, persecutorii il vor afla. LM II 1570, cf. RESMERIȚĂ, D. 896.

- Și: **verunde** adv.

- **Veri**¹ + **unde**.

VERJÉL s. n. v. **vergel**¹.

VERMAȘINĂ s. f. (Germanism învechit, prin Maram.) Mitralieră. D-am un unchiaș prins la tine, Nu știu ce i-ai dat de cină? Plumbu d-ingă ver-mașina. T. PAPAĞAGI, M. 29, cf. DR. IV, 1079, 1081.

- Scris și: **ver-mașină**. - Pl.: **vermașine**.

- Din germ. **Gewehrmaschine**.

VERMEGHIE s. f. v. **varmeghie**.

VERMÉIL subst. invar., adj. (Franțuzism învechit) 1. Subst. invar. Argint aurit (cu nuanță de roșu). Îmi zîmbi sorbind infuzia căpăcelului de China din ceașca de vermeil. NEGRUZZI, S. I., 49, cf. ENC. ROM.

2. Adj. (Despre culori) Care este roșu-închis. Cf. ENC. ROM., ALEXI, W.

- Din fr. **vermeil**.

VERMELIU, **-ÎE** adj., s. n. (Învechit) 1. Adj. (Despre culori) Care este roșu-aprins. *Vermelii flori*. BOLINTINEANU, ap. ȘĂINEANU, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. ♦ (Substantiv) Culoarea roșie-închis. *Părul tău pe sînu-ți alb, Farmec rar, Cereș ce luce! E vermeliul cel dalb*. BOLINTINEANU, P. I, 369, cf. ȘĂINEANU, JAHRESBER. XVII-XVIII, 67.

2. S. n. Cinabru. Cf. ALEXI, W., JAHRESBER. XVII-XVIII, 67.

- Pl.: **vermelii**. - Și: (rar) **viর্মéiliu** s. n. JAHRESBER. XVII-XVIII, 67.

- Cf. fr. **vermeil**.

VERMERIE s. f. v. **viermărie**.

VERMET s. n. v. **vermut**.

VERMIĂ s. f. (Învechit, rar) Numele unui material textil nedefinit mai de aproape. *O vermia (sic), pînză ce să cheamă Lînți pentru legat la gît* (a. 1796). IORGA, S. D. VIII, 32.

- Pl.:?

- Etimologia necunoscută.

VERMIĂL, **-Ă** adj. (Rar) Care ține de creșterea și valorificarea viermilor de mătase, privitor la viermii de mătase. *S-a dat o lovitură teribilă industriei vermiale a femeilor noastre*. I. IONESCU, M. 374, cf. DL, DM, DEX, DN³.

- Pronunțat: **-mi-al**. - Pl.: **vermiali**, **-e**.

- **Vierme** + suf. **-al**.

VERMICID, **-Ă** adj., s. n. (Substanță, preparat) care servește la distrugerea viermilor. Cf. DT, LTR², DL, DM, SFC III, 270, M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pl.: **vermicide**.

- Din fr. **vermicide**.

VERMICUL s. n. (Arhit.; rar) Linie ornamentală sinuoasă în formă de vierme, folosită în special în Renaștere. DN³.

- Pl.: **vermicule**.

- Din lat. **vermiculus**. Cf. fr. **vermiculure**.

VERMICULĂR, **-Ă** adj. Vermiform. *Oxiuris viermicular... este un viermișor alb, mic, subțire*. J. CIHAC, I. N. 217/1. *O mișcare vermiculară*. KRETZULESCU, ap. URUSU, T. Ș. 297. *Ascaridul vermicular, limbricii... sînt parașitii viscerelor*. MAN. SĂNĂT. 74/22, cf. 75/10, PROT. - POP., N. D., ENC. ROM., DL, DM. *Cecumul se termină cu apendicele vermicular*. ZOOLOGIA, 168, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pl.: **vermiculari**, **-e**. - Și: (învechit) **viermiculăr**, **-ă** adj.

- Din fr. **vermiculaire**. - **Viermicular**: prin apropiere de **vierme**.

VERMICULĂT, **-Ă** adj. Care este ornat cu vermicule. DN³.

- Pl.: **vermiculați**, **-te**.

- Din fr. **vermiculé**.

VERMICULĂȚIE¹ s. f. (Geol.) Microrelief cu aspect de șanțulețe sinuoase, vermiforme, create prin acțiunea apei sau a vîntului asupra unor roci. DN³.

- Pl.: **vermiculații**.

- Din fr. **vermiculation**.

VERMICULĂȚIE² s. f. (Latinism învechit, rar) Rosătură de cari. PROT. - POP., N. D.

- Pl.: **vermiculații**.

- Din lat. **vermiculatio**, **-onis**.

VERMICULÍT s. n. Mineral din grupul micel hidratate, format ca produs de alterare a biotitului, de culoare galbenă-brună sau aurie, moale, folosit ca izolan termic și sonor, ca lubrifiant etc. Cf. CANTUNIARI, L. M. 119, LTR², M. D. ENC., NDN.

- Și: **vermiculită** s. f. CANTUNIARI, L. M. 119.

- Din fr. **vermiculite**.

VERMICULÍTĂ s. f. v. **vermiculit**.

VERMIFÓRM, **-Ă** adj. Care are forma sau mișcarea caracteristică unui vierme; vermicular. Cf. I. GOLESCU, C. *Larvele... au corpul viermișor*. ENC. ROM. I, 713. *Au o formă cu totul deosebită de insecta adultă, în general sînt vermiforme*. ib. III, 58, cf. CADE. *Eflorescențe și separații vermiforme de gips*. CHIRIȚĂ, P. 45, cf. DL, DM, SFC III, 259, M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pl.: **vermiformi**, **-e**. - Și: (învechit) **viermifórm**, **-ă** adj.

- Din fr. **vermiforme**. - **Viermiform**: prin apropiere de **vierme**.

VERMIFÚG, **-Ă** adj., s. n. (Substanță, medicament) care distruge viermii intestinali. Cf. I. GOLESCU, C. *Unsoare în contra viermilor (vermifugă)*. CORNEA, E. II, 15/18. *Aromele... trecînd în lapte, slujesc de vermifugiu sugătorului*. MAN. SĂNĂT. 75/7. *Vermele lor rozător se scapă... alergînd la aceleași vermifugiuri*. ib. 232/18, cf. 132/19, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., LTR². *Medicamente antihelmintice (vermifuge)*. BELEA, P. A. 276, DL, DM. *Usturoiul este folosit și în medicină ca vermifug*. FLORA R. P. R. XI, 258, cf. DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ (Prin extensiune) *Frunzele... au proprietăți stimulante, tonice, diuretice și vermifuge*. FLORA R. P. R. VIII, 109.

- Pl.: **vermifugi**, **-ge**. - Și: (învechit) **vermifúgiu**, **-ie** (pl. **vermifugii**, **vermifugiuri**) adj., s. n.

- Din fr. **vermifuge**.

VERMIFÚGIU, **-IE** adj., s. n. v. **vermifug**.

VERMILLÓN subst. invar. Sulfură naturală de mercur sau de antimoniu, de culoare roșu-intens către oranj, folosită mai ales ca vopsea în pictură, c i n a b r u, c h i n o v a r; p. e x t. culoare folosită în pictura de ulei, roșie-intens către oranj, cu mare putere de acoperire, obținută pe baza acestor sulfuri. Cf. ENC. ROM., ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, DER, M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pronunțat: *-mi-ion*. - Scris. și: (învechit) *vermilon*. ENC. ROM., ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE.

- Din fr. *vermillon*.

VERMINÁT, -Ă adj. (Neobișnuit) Care este mâncat de viermi, plin de viermi. (F i g.) *Case vechi, verminate, ... cu zidărie groasă*. V. ROM. iunie 1965, 17.

- Pl.: *verminați, -te*.

- Cf. *vermină, verminație*.

VERMINĂȚIE s. f. (Med.) 1. Mulțime de viermi intestinali. DEX, cf. DN³.

2. Reproducerea viermilor în intestin. DN³.

- Pl.: *verminații*.

- Din fr. *vermination*.

VERMINĂ s. f. (La sg. cu sens colectiv) 1. Nume dat unor insecte parazite (purici, păduchi etc.) care trăiesc pe corpul oamenilor și al unor animale (ca urmare a lipsei de curățenie). *Una sau două case în care să intre cineva fără frica de a se împlăa de vermină*. I. IONESCU, M. 476. *Scăpat cu totul de vermină, l-au îmbrăcat într-o duminică cu haine nouă*. CARAGIALE, O. I, 33, cf. VII, 84, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE. *Umblau în antiriuri scorfoase de șiac castaniu, îmbrăcate pe pielea goală, mîncați de vermină*. BRĂESCU, A. 150, cf. 90, DL. *Nici drumului nu-i pot turna între pietre vermină*. VINITILĂ, O. 36, cf. DM, M. D. ENC., DEX, DN³. (Prin lărgirea sensului) *E vorba de puricii cuprului, de la Ecuador, unde fiecare metal își are vermina lui*. ARGHEZI, s. XVI, 247. ♦ F i g. Ansamblu de indivizi declasați, periculoși, de la periferia societății. Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Om statistic nu mă interesează... Vermina. Aceasta a fost eroarea naturalismului*. C. PETRESCU, O. P. I, 37. *Pe maidanul cu basculă se revărsase vermina mahalalei*. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 235. *Vavilon... e ros de vermina neproductivă și nenațională a grecilor levantini*. CĂLINESCU, O. XIII, 210. *După drojdia și vermina Orientului frământat de milenii de poște, apare nevoia de civilizație*. RALEA, S. T. III, 305, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ F i g. Furnicar de oameni. *Îi întorsese spatele, își făcuse loc cu coatele prin vermina peroanelor, trecuse pe sub podul de fier*. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 191.

2. (Prin confuzie cu *vierme*) Mulțime de viermi, de insecte etc. *Vermina să nu sugă din floarea mea, ori voi sfărma-o*. I. NEGRUZZI, S. VI, 106. *Șerpuitoare riulețe... nu mai pot scoate glasuri cristaline din cauza viermei ce le amuțește*. ANGHEL, PR. 32, cf. RESMERIȚĂ, D. *I-au văzut [pe pițigoii] la curățitul prunilor de vermină*. BĂCESCU, PĂS. 356. *Lingurița..., ceașca pe fundul căreia a rămas puțin ceai dulce sînt acoperite numaidecît de o vermină neagră*. *Furnicile n-au nici un instinct de conservare*. CĂLINESCU, C. O. 17.

- Din fr. *vermine*.

VERMINÓS¹, -OĂSĂ adj. (Despre boli, afecțiuni etc.) Care este produs sau întreținut de viermii intestinali. *Anemia verminoasă... e o boală produsă de un vierme parazit*. ENC. VET. 51.

- Pl.: *verminoși, -oase*.

- Din fr. *vermineux*.

VERMINÓS², -OĂSĂ adj. (Rar) Care caracterizează vermisul. *O altă leziune ce pare să aibă multă afinitate cu lacunele de dezintegrare e aceea descrisă sub numele dat de Pierre Marie, de „stare verminoasă a creierului”*. PARHON, B. 96.

- Pl.: *verminoși, -oase*.

- Etimologia necunoscută.

VERMINÓZĂ s. f. (Med.) Boală la copii, cauzată de intoxicația organismului cu produsele de dezagregare a paraziților intestinali. Cf. DER. *După localizarea în organism a viermilor respectivi, se vorbește de vierminoză intestinală, vierminoză pulmonară etc.* D. MED., cf. DEX, DN³.

- Pl.: *verminoze*. - Și: *vierminóză* s. f.

- Din fr. *verminose*.

VÉRMISS s. n. Partea mediană a cerebelului, așezată între cele două emisfere, reprezentînd porțiunea cea mai veche din punct de vedere filogenetic. Cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³.

- Din fr. *vermis*.

VERMOREL s. n. Aparat portabil cu ajutorul căruia se pulverizează soluții speciale pentru distrugerea paraziților plantelor. Cf. ENC. AGR., LTR², DL, DM. *Pentru combaterea insectelor... se recomandă stropirea lunară cu un vermoresel*. VÎN. PES. 1964, nr. 5, 9, cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pl.: *vermorele și vermoreseli*.

- De la *Vermoresel* (n. pr.).

VERMULÓS, -OĂSĂ adj. (Învechit, rar) Viermănos (I I). (F i g.) *Cînd unei nave bătute de tempeste, lovite de stînci, i se rump antenele, ... cine poate fi acel stravagant care să vie și să impuie, zicînd că tot ce este vermulos și stricat aceea este și de model*. HELIADE, O. II, 392.

- Pl.: *vermuloși, -oase*.

- Din fr. *vermoulu* (după *viermănos*).

VERMÚLT s. n. v. *vermut*.

VERMÚT s. n. Băutură alcoolică făcută din vin în care s-au pus la macerat diferite substanțe vegetale amare și aromate. Cf. ALEXI, W., BIANU, D. S., RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., NOM. MIN. I, 472. *Consimți să-i dea numai un pahar de vermuth*. CĂLINESCU, C. N. 269. *Chelnerii, la un semn, fură de față, propunînd vermuth sau țuică*. id. B. I. 100. *Tablale încărcate de mezelicuri și votcă, mastică și vermuth*. CAMIL PETRESCU, O. III, 64, cf. LTR², DL, DM. [Pelinul], *împreună cu alte plante, servește la prepararea vermuthului*. FLORA R. P. R. IX, 471. *Ce beți? Vin? Vermuth? Ceva tare?* BARBU, Ș. N. III, 78, cf. M. D. ENC. *Am niște vermuth*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 3, 18/3, cf. DEX, DN³, H XVIII 262. ♦ Sticlă sau pahar care conține o astfel de băutură; cantitate dintr-o astfel de băutură, cît încapă într-o sticlă, într-un pahar etc. *Două vermuthuri franceze*. CARAGIALE, O. II, 46. *Moșierul dăduse repede un curs familiar glasului și invitate pe tînăr în sufragerie să ia un vermuth*. CĂLINESCU, E. O. II, 132, cf. DM, DEX, DN³.

- Accentuat și: *vérmuth*. M. D. ENC., DEX. - Scris și: (învechit, după fr.) *vermuth*. - Pl.: *vermuthuri*. - Și: (regional) *vermet* (accentul necunoscut, H XVIII 262), (formă coruptă) *vermúlt* (CARAGIALE, T. II, 126, HRISTEA, P. E. 212) s. n.

- Din germ. *Wermut*, fr. *vermout, vermouthe*.

VERMUTIZĂ vb. I. T r a n z. f a c t. (Rar; complementul indică vinuri) A preface în vermuth. [Pinot

noir] *este foarte parfumat, pare a fi vermutizat.* CONTEMP. 1961, nr. 745, 2/4, cf. L. ROM. 1962, 395, 397, DN³, DEX - S.

- Prez. ind.: *vermutizez.*
- Din fr. *vermouthiser.*

VERMUTIZĂRE s. f. (Rar) Acțiunea de a *vermutiza* și rezultatul ei. Cf. DN³, DEX-S 194.

- Pl.: *vermutizări.*
- V. *vermutiza.*

VERNĂCUL, -Ă s. m., adj. 1. S. m. (Latinism învechit, rar) Institut. *Scurtă de mină povățuire... pentru învățătorii cei de la sate și orașă (vernaculi)* [Titlu]. POVĂȚ. ÎNV.

2. Adj. (Învechit; despre limbi) Vernacular. *Este interzis limbilor vernacule să primească botezul literelor.* ARH. OLT. XII, 293.

- Pl.: *vernaculi, -e.*
- Din lat. *vernaculus, -a, -um.*

VERNACULĂR, -Ă adj. Care este propriu unei țări; băștinăș, (învechit) vernacul (2). Cf. DN³. ♦ *Limbă vernaculară* = limbă indigenă, proprie unei țări. NDN.

- Pl.: *vernaculări, -e.*
- Din fr. *vernaculaire.*

VERNĂL, -Ă adj. (Livresc) Care ține de primăvară (1), privitor la primăvară; primăvărat (1). Cf. LM, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., LTR², DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ (Astron.; în sintagma *punct vernal*) Punct de intersecție a eclipticii cu ecuatorul ceresc, în care soarele se află la echinocțiul de primăvară. *Mișcarea retrogradă care îl animează este mult mai rapidă decât cea a punctului vernal.* CULIANU, C. 272, cf. ENC. ROM., CADE, SCRIBAN, D., LTR², DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pl.: *vernali, -e.*
- Din fr. *vernal*, lat. *vernalis, -e.*

VERNĂLIZĂ vb. I. T r a n z. (Rar) A iaroviza. DN³.

- Prez. ind.: *vernalizez.*
- Din fr. *vernaliser.*

VERNĂLIZĂRE s. f. (Rar) Iarovizare. Cf. LTR², SFC IV, 316, DN³.

- Pl.: *vernalizări.*
- V. *vernaliza*. Cf. fr. *vernalisation.*

VĚRNĀ s. f. v. *verină*.

VĚRNIC, -Ă adj. v. *vrednic*.

VERNĪCĀ s. f. v. *verincă*.

VERNICE subst. invar. v. *vernisi*.

VERNĪCHI subst. v. *vernichi*.

VERNĪCHIU s. n. (Grecism învechit) Vernis (1). *Cînd voiești să dai vernichiu, pune mai întîi icoana la soare, să se încălzească bine* (a. 1805). GRECU, P. 397, cf. 396. *Feluri de arături ale oareșcăroră vernichiuri, cleiuri și ale ipsosului* (a. 1805). GĂLDI, M. PHAN. 264, cf. I. GOLESCU, C. *Trimisei icoanele... care le-am dat vernichi sau firmăis* (a. 1815). IORGA, C. I. III, 239.

- Pl.: *vernichiuri.* - Și: *vernichi* subst.
- Din ngr. βερνίκι.

VERNĪĖR s. n. (Tehn.) Scară gradată suplimentar trasată pe rigleta ori pe cursorul unor instrumente sau

aparate de măsură, care permite citirea unor fracțiuni din scara principală, măbind precizia de măsurare. *Acest index este o trăsătură a micului arc graduat care însoțește ochiana în toate pozițiunile sale și care poartă nume de vernieru.* CULIANU, C. 5, cf. CADE. *Linie gradată în milimetri, un cursor cu vernier și două fălci.* IOANOVICI, TEHN. 201. *Cursorul poate să aibă și un vernier care permite o punere la punct de aproximație de o zecine de mm.* ORBONAȘ, MEC. 174, cf. ENC. AGR. *Vernierul este o mică rigletă, care lunecă în lungul riglei principale.* CIȘMAN, FIZ. I, 19. *Vernierul circular servește la măsurarea fracțiilor de unghi.* MARIAN - ȚIȚICA, FIZ. I, 7, cf. LTR², DL, DP, DM, M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pronunțat: *-ni-er.* - Pl.: *vernier.* - Și: (învechit) *vernieri* s. n.

- Din fr. *vernier.*

VERNĪERIU s. n. v. *vernier*.

VERNĪL adj. invar. Care este de culoare verde-deschis. Cf. GRAM. ROM.² I, 121. *Rotindu-și privirea pe cerul albit de lumina amiezii, spune către cel în doc vernil.* BĂNULESCU, I. 130, cf. L. ROM. 1970, 535. *Mă retrăseși într-un mic salonaș vernil.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, cf. DEX, DN³. ♦ (Substantivat) Materie colorantă de culoare verde-deschis.

□ *Pinza a fost vopsită în vernil.*

- Din fr. *vert Nil.*

VERNĪS s. n. 1. Soluție colorată, obținută din rășini naturale sau artificiale, care, aplicată pe anumite obiecte, formează un strat neted și lucios cu rol ornamental sau protector; p. e x t. strat protector sau ornamental din această soluție; (grecism învechit) vernichiu. *Alege mai bine sobele de pămînt ars, refractar... și fără vernis.* MAN. SĂNĂT. 28/5. *Lama nu conductoare este un strat subțire de vernice... ce acopere discurile.* MARIN, F. 285/8, cf. 272/26, BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE. *Le analizează procedeele, începînd de la primele operațiuni de pregătire a pinzei, pînă la darea verniului.* OPRESCU, S. 14, cf. DP. *La prepararea vernisurilor se întrebuițează substanțe rășinoase naturale.* LTR², cf. DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ F i g. *E vorba... de acel verniu de prețiozitate care dă scrisului d-lui I. Peltz, uneori, caracterul de manierism.* PERPESCIUS, M. IV, 451.

2. (În sintagma) *Vernis moale* = tehnică a gravurii prin care se realizează aspectul desenului în creion. Cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pl.: *vernisuri.* - Și: *vernii* s. n., (învechit, rar) *vernice* (accentul necunoscut) subst. invar.

- Din fr. *vernis.* - Vernice < it. *vernice.*

VERNĪSĂ¹ vb. I. T r a n z. (Complementul indică picturi în ulei, mobilier etc.) A acoperi cu vernis (1). Cf. ALEXI, W. *Pe peretele vestic, jos, ctitorii, rezugrăviți miserabil, cu culori de ulei și vernizați ca și mitropolitul Daniil.* MON. IST. I, 37, cf. CADE. *Fără a renunța la gusa obișnuită... pentru a o face mai ardentă, el o intensifică, vernisînd-o.* OPRESCU, S. 88, cf. DL, DM, DEX, DN³.

- Prez. ind.: *vernisez.* - Și: (învechit) *verniză* vb. I.
- Din fr. *vernisser.*

VERNĪSĂ² vb. I. T r a n z. (Complementul indică expoziții de pictură, de sculptură etc.) A deschide, a inaugura. Cf. L. ROM. 1963, 567, DEX, DN³.

- Prez. ind.: *vernisez.*
- Derivat regresiv de la *vernisa*.

VERNĪSĂGIU s. n. v. *vernisa*.

VERNISAJ s. n. 1. Operație de acoperire (a unei picturi în ulei) cu un strat de vernis (1) pentru a proteja culorile și a le da strălucire; vernisare. *Reîmprospătarea cu culori de ulei și vernisajul acestor citiri.* MON. IST. I, 37, cf. RESMERIȚĂ, D., LTR². *Arta ei nu este arta vernisajului, ci a simulacrului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 28, 15/3, cf. DEX, DN³.

2. Deschidere oficială, inaugurare a unei expoziții de pictură sau, p. e x t., a oricărei expoziții (de artă). Cf. CADE. *Sînt oamenii tuturor premierelor, ai tuturor vernisajilor.* LOVINESCU, s. I, 137. *Era la vernisajul unei expoziții colective a unui grup de pictori și sculptori de avangardă.* CAMIL PETRESCU, p. 221. *Nimic nu e mai șic în lumea asta de vernisajii, decît să aparî în tovărășia sculptorilor și pictorilor.* id. T. II, 15. *Simțea o irezistibilă atracție pentru toate evenimentele mondene... serate și premiere, recepții și vernisajii.* C. PETRESCU, C.V. 177. *Vernisajul expoziției a avut loc în prezența unor membri ai corpului diplomatic.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 872, cf. LTR², DL, DM. *Astăzi... va avea loc vernisajul unei expoziții de port popular.* CONTEMP. 1971, nr. 1292, 2/5. *Această primă audiere a fost precedată de vernisajul unei expoziții documentare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 5, 23/1, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ F i g. *Ia, uită-te în oglindă; o pofti... la vernisajul rochiței, ridicînd storul unei ferestre din salon.* TEODOREANU, M. I, 104.

- Pl.: vernisaje și (rar) vernisajii. - Și: (rar) vernisăgiu s. n.

- Din fr. vernissage.

VERNISĂRE s. f. Acțiunea de a vernisa¹ și rezultatul ei; vernisaj (1). *Culoarea... formează azi grija de competență a artistului... aspectul pe care îl va dobîndi prin uscare sau vernisare.* OPRESCU, s. 86, cf. DL, DN², M. D. ENC.

- Pl.: vernisări.

- V. vernisa¹.

VERNISĂT, -Ă adj. (Rare; despre picturi, mobilier etc.) Care este acoperit cu vernis (1). *Tablă vernisată.* NOM. MIN. I, 460. *În dormitorul luminos, cu pat și noptiere vernisate, Sultana plasase... o enormă icoană.* CĂLINESCU, B. I. 441.

- Pl.: vernisați, -te.

- V. vernisa¹.

VERNÎȚĂ s. f. v. velniță¹.

VERNÍU s. n. v. vernis.

VERNIZĂ vb. I v. vernisa¹.

VEROLĂ s. f. (Franțuzism învechit) 1. Sifilis. Cf. PROT. - POP., N. D., CADE.

2. (În sintagma) *Verolă mică* = variolă (1). CADE.

- Din fr. vérole.

VERONÁL s. n. Pulbere cristalină albă, inodoră, cu gust amar, puțin solubilă în apă, folosită în farmacie pentru însușirile ei hipnotice, sedative etc. Cf. BIANU, D. S. *Consumul somniferelor (veronal etc.) a crescut mult.* MARINESCU, P. A. 127, cf. NICA, L. VAM. 269. *Nopți fără somn cu buzunarele jileticii pline de veronal.* VOICULESCU, P. I, 57, cf. MACAROVICI, CH. 589. *A înghițit un tub de pastile de veronal.* VINEA, L. II, 195. *Cele mai întrebunțate hipnotice sînt: luminalul, veronalul, dormitalul.* BELEA, P. A. 266, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

- Din fr. véronal, germ. Veronal.

VERONÍCĂ s. f. Numele mai multor plante erbacee (folosite în medicină): a) ventrilică (a) (*Veronica officinalis*). Cf. COTEANU, PL. 13, LB, I. GOLESCU, C., COSTINESCU, CONV. LIT. XXIII, 1001, GHETIE, R. M., BRANDZA, FL.

355, RESMERIȚĂ, D., ENC. AGR.; b) bobornic (*Veronica beccabunga*). Cf. COSTINESCU, BRANDZA, FL. 353, ENC. AGR.; c) șopîrlită (2 c) (*Veronica teucrium*). Cf. BRANDZA, FL. 356, BĂRCIANU, ALEXI, W., ENC. AGR.; d) șopîrlită (2 b) (*Veronica chamaedrys*). Cf. BRANDZA, FL. 354, PANȚU, PL. 376, ENC. AGR.; e) șopîrlită (2 d) (*Veronica Bachofeni*). Cf. BRANDZA, FL. 357; f) șopîrlită (2 b) (*Veronica orchidea*). Cf. id. ib.; g) șopîrlită (2 e) (*Veronica longifolia*). Cf. id. ib.; h) șopîrlită (2 f) (*Veronica prostrata*). Cf. id. ib. 355; i) șopîrlită (2 g) (*Veronica serpyllifolia*). Cf. id. ib. 358. Cf. LM, SCRIBAN, D. ♦ *Veronică de cîmp* = plantă cu tulpina ramificată, cu frunze păroase și flori mici, albastre-azurii (*Veronica arvensis*). Cf. BRANDZA, FL. 359. *Veronică de primăvară* = plantă cu tulpina subțire și cu frunze opuse, de culoare verde-deschis (*Veronica verna*). Cf. id. ib.

- Pl.: veronici. - Și (învechit, rar) veronice (I. GOLESCU, C.)

- Din lat. veronica.

VERÓS, -OĂSĂ adj. 1. (Despre oameni) Care face afaceri necinstite (2). Cf. ALEXI, W. *Un șir de întîmplări, de bancheri veroși, de oameni hrăpăreți... au hotărît de soarta acestei colonii.* ANGHEL - IOSIF, C. L. 58, cf. RESMERIȚĂ, D. *Un bancher veros.* CADE. *Afacerile politicianilor veroși au trecut cu aceeași grabă.* SADOVEANU, O. XX, 340, cf. SCRIBAN, D. *Lipsa de scrupule a financiarului veros și hrăpăreț.* CONTEMP. 1948, nr. 104, 22/3, cf. DL, DM, M. D. ENC., DN³. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Vînzătorul... îmi înghițise în buzunarul lui veros și fără fund tot procentul.* KLOPȘTOCK, F. 63. ♦ P. e x t. (Despre înfățișarea, manifestările etc. oamenilor) Care trădează, care exprimă necinste (2). *Nu adăgase nimic la înfățișarea lui veroasă și impasibilă.* KLOPȘTOCK, F. 125.

2. (Despre afaceri) Care este necinstit, suspect. Cf. BĂRCIANU, RESMERIȚĂ, D. *Atacase pe Gheorghidiu pentru „afaceri veroase”.* CAMIL PETRESCU, p. 205, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Un lung prilej de... afaceri veroase.* MAGAZIN IST. 1972, nr. 7, 15, cf. DN³.

- Pl.: veroși, -oase.

- Din fr. vereux.

VEROSÍMIL, -Ă adj. Care pare adevărat, apropiat de realitate (1), posibil; plauzibil. *Pe calea materialistă se pot imagina ipoteze și explicațiuni mult mai plauzibile și mai verosimile.* CONTA, O. F. 42. *Întîmplările trebuie inventate, însă să fie verosimile.* F (1877), 325. *O etimologie mult mai prozaică, dar mai verosimilă.* XENOPOL, I. R. I, 49, cf. ALEXI, W. *Părerea e destul de verosimilă dată fiind bogăția în sare a Ardealului.* PĂRVAN, G. 410. *Din douăzeci de tablouri abia cîteva sînt neindicate de nici o sursă și introduse ca verosimile.* CAMIL PETRESCU, T. III, 513. *Tot ce plănuse autorul anonim devenea verosimil.* C. PETRESCU, A. 368. *Făcea verosimil ceea ce afirma.* TEODOREANU, M. II, 104. *Reale, verosimile sau simple plămuituri ale imaginației sale antrenante.* PERPESSICIUS, M. I, 251. *Ideea era și mai puțin verosimilă decît aceea a plantei originare.* BLAGA, Z. 155. *O asemenea ipoteză este foarte puțin verosimilă.* SANIELEVICI, R. 136. *Din această cauză, faptul istoric trebuie să fie real, iar fabulația verosimilă.* V. ROM. ianuarie 1954, 201. *Afirmația omului acela... începe să pară verosimilă.* H. LOVINESCU, T. 311, cf. DL, DM. *Existența plantei este însă verosimilă în Dobrogea.* FLORA R. P. R. VI, 480. *Ținînd seamă de aceste fapte, Budai-Deleanu a izbutit să imprime numelor un caracter verosimil.* VARLAAM - SADOVEANU, 173. *O apropiere... ni se pare mai verosimilă decît celelalte ipoteze emise.* L. ROM. 1965, 437. *Știu, din lecturi ce ni se par verosimile, că este greu să te afirmi într-o lume atît de saturată de artă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 42, 27/3. *Noua etimologie... devine și mai verosimilă.* HRISTEA, P. E. 31. *Teoria... nu are vreo justificare morală cît de cît*

verosimilă. REV. FIL. 1971, 1378, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.
 ◊ (Adverbial) *Ideea de risc... între conștient și subconștient este destul de abil și verosimil sugerată.* CONSTANTINESCU, S. II, 532. *Din cercetarea unui număr suficient de fapte este verosimil să iasă și legea.* JOJA, S. L. 167. *Este verosimil ca anumite delnițe să nu fi fost sub vecini.* PANAITESCU, O. T. 117. *Uneori pare mai verosimil ca rușii să fi împrumutat anumiți termeni tehnici din engleză, franceză.* HRISTEA, P. E. 127. *Un personaj construit subtil și verosimil.* CONTEMP. 1974, nr. 6, 5/2. ◊ (Substantivat, n.) *Cum pot distinge verosimilul de adevărul brut, realisticul de real?* CĂLINESCU, C. O. 431. *Amestecul de autentic de toate zilele... strică acelei autonomii a verosimilului pe care trebuie să-l realizeze romanul.* PERPESSICIUS, M. III, 228. *Scriitorul... să aleagă însă ce e esențial pentru tema aleasă, pentru realitatea faptică și verosimilul fabulației.* V. ROM. ianuarie 1954, 201. *Asachi lasă frîu liber unei imaginații care trece peste limitele verosimilului.* IST. LIT. ROM. II, 367. *Exagerarea declamației și gesturilor dincolo de limitele verosimilului... sînt cîteva din neajunsurile care stînjenesc progresul artistic al teatrului.* IST. T. I, 181. *A adăugat de la sine un plus de verosimil la procesul sufletesc.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 3, 17/3.

- Pl.: *verosimili*, -e. - Și: (învechit) *verisimil*, -ă adj. CADE.

- Din it. *verosimile*, lat. *verosimilis*, -e.

VEROSIMILITĂȚE s. f. Faptul, însușirea de a fi verosimil; caracterul a ceea ce este verosimil; (rar) verosimilitudine. *Ne spun lucruri... a căror verosimilitate se bazează pe cunoștințele cîștigate deja de noi prin experiența trecută.* CONTA, O. F. 115. *Făcînd așa, toată intriga ar fi cîștigat în verosimilitate.* GHEREA, ST. CR. II, 262, cf. ALEXI, W. *Prin indiferență împinsă pînă la impasibilitate, verosimilitatea crește.* LOVINESCU, C. VII, 51. *A reuni aceste aspecte într-o imagine clară, vorbind sentimentului și rațiunii printr-o operă liberă de orice verosimilitate.* OPRESCU, I. A. IV, 354. *Contorsionile morale, oricît de complicate ar fi, nu depășesc impresia verosimilității psihologice.* CONSTANTINESCU, S. I, 209. *Eminescu, din motive de verosimilitate, ... e silit să înlătore splendoarea lapidară.* CĂLINESCU, O. XIII, 377. *O critică a compoziției... literare, compoziție lipsită de ... verosimilitate.* LL I, 122, cf. DL. *S-a apreciat... verosimilitatea celor declarate de acest ultim martor.* PREDĂ, M. S. 262, cf. DM. *Scriitorul n-a urmărit atît realizarea unei opere literare, cît, în limitele verosimilității, o întregire a adevărului istoric.* IST. LIT. ROM. II, 722. *Trebuie să ne mulțumim cu grade variate de convingere și verosimilitate.* REV. FIL. 1970, 685. *În artă verosimilitatea este una dintre legi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 28, 22/3. *Regizorul a știut să confere un plus de verosimilitate oricăruia detaliu.* CONTEMP. 1974, nr. 17, 9/3, cf. DEX, DN³. ◊ L o c a d v. **Cu verosimilitate** = în mod verosimil. *Un erou întreg, sculptat cu verosimilitate, deși imaginar.* LOVINESCU, S. I, 102.

- **Verosimil** + suf. -itate.

VEROSIMILITUDINE s. f. (Rar) Verosimilitate. Cf. DEX, DN³.

- Din lat. *verosimilitudo*, -inis.

VERPELÍ vb. IV v. *vîrpăli*.

VERS s. n. I. 1. Segment de enunț constituit, de obicei, potrivit unei scheme ritmice determinate de cantitatea silabelor, de accent sau de numărul de silabe; rînd dintr-un text, corespunzător unui asemenea segment; (învechit) vers (I 2). *Stihuri în versuri, pentru Grigore Ghica Vodă* [Titlu] (a. 1777).

GCR II, 111/30. *Gramatica e meșteșug ce-arat alcătuire... Ș-a scrie încă într-ales cu reguli arătate, Pă toți învață d-a se fi fără greșală toate. Și versuri înmeșteșugite arată d-a sa lege.* VĂCĂRESCUL, GR. 137/16. *Cele ce să scriu istoricește... acelea mai mult să apropie de adevăr, decît cele... cu versuri și cu stihuri să grăiesc.* MICU, L. 171/8, cf. TEMPEA, GRAM. 195/2, IORGOVICI, O. 43/8. *Literile cele mari se întrebunțează... la începutul fieștecăruia vers.* DIACONOVICI-LOGA, O. 7/1, cf. DRU. *Versurile moderne se măsoară prin silabe.* HELIADE, O. II, 144, cf. I. GOLESCU, C. *Avea să scrie doaă-trei versuri în adevărata formă poeticească.* BOJINCĂ, A. I, XII/18. *Grăbesc să pun în lucrare fâgăduința mea dată, Trimișîndu-vă... Tălmăcirile în versuri.* HRISOVERGHI, P. 5/8, cf. GENILIE, G. 189/2. *Versurile iambice, trohaice... nu plac urechei noastre.* ASACHI, S. L. II, 337, cf. VALIAN, V. *Mai deplină și mai strălucită e literatura frumoasă a ispanilor, precum în proză, așa în versuri.* RUS, I. I, 153/19. *Această simpatie așa de îndatoritoare și de dulce nu se poate exprime mai bine decît în acest famos vers al lui Terentiu.* LAURIAN, F. 130/18. *Cardinalul... îi răspunse printr-o poezioară, în patru versuri.* BĂLCESCU, M. V. 333. *Tasso lăsase toate manuscrisurile sale, atît în vers, cît și în proză, lui Cîntio.* PICLEANU, I. I, XXXVIII/8. *Scrie frumos românește în proză și în versuri.* RUSSO, S. 52. *Versul acesta... l-a scos Pisistrat din operele lui Esiod.* ARISTIA, PLUT. 20/15. *El mai întăi introduce versele albe sau nerimate în limba rusească.* NEGRUZZI, S. II, 150, cf. PETRI, V., PROT. - POP., N. D. *Deși le traducem în versuri, totuși n-am modificat întru nemic ideea poetului.* HASDEU, I. C. I, 216. *Șease dintr-acestea sînt în versuri esametre.* BARONZI, I. C. V, 97/23. *Scrisorile scrise în versuri... au caracterul acelora a lui Horațiu.* CANELLA, V. 124. *Am făcut și stihuri în versuri.* ALECSANDRI, T. 866, cf. COSTINESCU. *Impresia produsă prin această strofă provine mai ales din personificarea lunei în versul din urmă.* MAJORESCU, CR. I, 25. *De-oî urma să scriu în versuri, teamă mi-e ca nu cumva Oamenii din ziua de-astăzi să mă-nceap-a lăuda.* EMINESCU, O. I, 141. *Se produc de la o vreme excelente lucrări în versuri și în proză.* CARAGIALE, O. IV, 153, cf. DDRF. *Aristotel... ne spune că agatirșii puneau legile lor în versuri.* XENOPOL, I. R. I, 34. *Eu cred că fac acum Mai buni dactilii. N-am nici un vers pocit și rău.* COȘBUC, P. I, 86, cf. ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W. *El a pus în versuri de același fel cîteva povești.* IORGA, P. A. II, 15, cf. TDRG. *Vornicul mirelui își spune înainte orația în versuri.* PĂCALĂ, M. R. 172, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *În specia teatrului în versuri problema se pune altfel.* LOVINESCU, M. 175. *Dedicația în versuri și-o scrisesem eu.* CAMIL PETRESCU, T. III, 99. *De zece ani n-am scris un singur vers.* C. PETRESCU, C. V. 302. *Ne va veni tuturor rîndul să șoptim acel vers teribil al lui Grigore Alexandrescu.* SADOVEANU, O. XX, 44, cf. SCRIBAN, D. *Două versuri deosebit de eufonice... vom cita mai departe.* PUȘCARIU, L. R. II, 407. *Poezia se reducea la o simplă succesiune de rime perfecte și rare, între care legăturile versurilor devin puțin importante.* VIANU, E. 105, cf. OPRESCU, S. 136. *Cred că discursul a fost o odă în versuri.* ARGHEZI, S. XVI, 120. *Scotea cîte un text grec sau latin... și recita cîteva versuri cu glas tare.* CĂLINESCU, B. I. 234. *Am trimis o încercare la „Luceafărul”, în versuri libere, albe.* BLAGA, H. 102, cf. DL, DM, DER. *Unele inscripții mormintale sînt în versuri latine.* PANAITESCU, C. R. 57, cf. M. D. ENC, DEX, DN³, DSR. ◊ *Vers adonic* v. *adonic*. *Vers alexandrin* v. *alexandrin*. *Versuri leonine* v. *leonine*.

2. (La pl.) *Lucrare literară în versuri (I 1); ansamblu de asemenea lucrări.* V. p o e z i e. *Alcătuie înadins versuri (stihuri) în care să cuprînde în scurt istoria.* IST. AM. 59/20, cf. N. POPOVICI, O. 76/15. *Bine au zis făcătorii de versuri Omir că mintea omenească în toate zilele să schimbă.* ÎNDR. MORAL. 22/22. *Prin cetirea versurilor sale se făcu plăcut aceluia.* NICOLAU, P. 286/7. *Chemasă în curtea sa... pre Anacreon... ale cărui versuri și acum sînt veselitoare.* MOLNAR, I. 276/11. *Chemare la tipărirea cărților românești și versuri pentru*

îndreptarea tinerilor [Titlu] (a. 1821). GCR II, 234/16. *Mai de lipsă era românilor acum acestea decât poezia și versurile mele.* MUMULEANU, ap. GCR II 247/3. *El să zice a fi adus Sibila Cumana, cărțile cu versuri, de unde se și numiră cărți sibilicești.* BR (1829) I, 8/24, cf. PLEȘOIANU, C. 114/23. *Către Parnas cu-a lui versuri să-și ia îndrăznețul zbor.* HELIADE, O. I, 118. *Ce se atinge de înțelegerea poeziei, adecă a versurilor, aceasta nicidecum, fără cunoștința anticilor, nu o vei precepe.* BOJINCĂ, A. I, XII/15. *Eu m-aș bucura de aș vedea foița Domnii tale împletită ca o cunună de flori! – Soneturi, ode, versuri galante.* FL (1838), 2²/27, cf. HRISOVERGHI, P. 42/7. *Acel poet... în versurile sale, Tristium, descrie astă țară.* ASACHI, S. L. II, 225. *În versele sale... cînta numele românilor.* ARHIVA R. I, III/5. *Omule, în aste versuri află-te și te cunoaște!* CONACHI, P. 259. *Face versuri; este poetă.* NEGULICI, E. I, 74/11. *Autorii, de proză sau de versuri, cetiți, iubiți sînt aceia cari au rămas mai aproape de noîma națională.* RUSSO, S. 61. *Printre multele versuri și note leșești și rusești, iată ce găsi.* NEGRUZZI, S. I, 46. *Niciodată versurile ce scria nu era în analogie cu starea sufletului său.* ALECSANDRI, O. P. 80. *E ușor a scrie versuri Cînd nimic nu ai de spus.* EMINESCU, O. I, 227, cf. CARAGIALE, O. I, 9. *Știu că versurile mele în adîncul vostru tac.* MACEDONSKI, O. I, 95. *De mult nu mai scrisese versuri și parcă-l apucase dorul.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 72. *Fără a pomeni scrierile înseși...: versuri, nuvele, amintiri.* IORGA, P. A. I, 45. *Făcea versuri, umbra prin cafenele, scria prin gazete.* AL. PHILIPIDE, S. II, 10, cf. RESMERIȚĂ, D. *Cu glasul lui stîns, se puse să-și citească versurile.* LOVINESCU, M. 207. *În vitrine, versuri de un nou poet.* BACOVIA, O. 54. *În cea mai de seamă revistă literară, „Cugetul”,... public de obicei versurile mele.* CAMIL PETRESCU, P. 186. *Au publicat un volum de versuri.* id. T. II, 14. *Scria necontenit versuri.* VOICULESCU, P. II, 142. *Versurile – „În grădina” și mai ales „Fantazii” – sînt unice în literatura românească.* SADOVEANU, O. XIX, 106. *Volumele de versuri ale d-lui Bacovia formează un singur poem.* CONSTANTINESCU, S. I, 157. *Recita versuri și proză cu accente de tragic.* ARGHEZI, S. XVI, 83. *A scris drame, versuri și romane.* BLAGA, Z. 171. *Un poet... are sau nu voie să scrie versuri umoristice.* RALEA, S. T. I, 60, cf. CONTRIBUȚII, I, 18. *Înfășurat în togă, cu un sul de versuri în mîna stîngă..., poetul are o atitudine meditativă.* IST. T. I, 30, cf. DEX, DN², DSR. ◊ (Prin sineccocă; la sg.) *A românilor virtute... prin versul tău să-nvie.* ASACHI, S. L. I, 164. *Melancolia-mi... se face vers.* EMINESCU, O. I, 106. *În poezia noastră dulceagă, lină și fără adîncime, versul lui Eminescu răsare într-un relief izbitor.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 367, cf. ANGHEL, PR. 186. *Toată opera lui – vers, proză și teatru – să corespundă unei viziuni unitare.* CONSTANTINESCU, S. I, 26, cf. L. ROM. 1977, 171.

3. (La sg.) (Manieră caracteristică de exprimare (artistică) în versuri (I I), versificație (3); (manieră de) realizare artistică a versurilor, versificație (2). *Am luat de model versul italian și a sale felurite construcții.* ASACHI, S. L. I, 43. *El mînuiește cu aceeași dexteritate versul și proza.* CARAGIALE, O. III, 86. *A învățat de la el versul sprinten ce se pare fără constrîngere.* IORGA, P. A. II, 82. *Versul românesc nu trecuse... de forme naive, stîngace și convenționale.* SADOVEANU, O. XX, 542. *Asistăm de la război încoace la o renaștere a versului clasic.* RALEA, S. T. I, 60. *Eu nu am darul versului decât în mică măsură. Prefer să spun în proză ce gîndesc.* BENIUC, V. 29. *Stăpîn pe tehnica versului, autorul a realizat... un moment memorabil în dezvoltarea mijloacelor artistice.* IST. LIT. ROM. II, 83. *Asachi... mînuiește versul și condeiul critic.* IST. T. I, 165. *Autorul urmărește evoluția versului românesc în două mari secțiuni.* L. ROM. 1972, 272. *La limbajul poetic s-a cuprins pînă acum și tot ceea ce este artă în aspectul fonetic al limbii, precum versul (ritmul și rima), aliterația, adaptarea perfectă a sunetului la sens.* IVĂNESCU, I. L. R. 16.

II. (Învechit, rar) Verset (I I). *Vedem cele mai frumoasă cîntări ale psalmistului David tot în versuri.* MUMULEANU, C. 36/15. *Cărțile biblice-s împărțite în capite, capitele în versuri, însă aceste versuri n-au neci metru, neci cadență.* LM, cf. L. ROM. 1975, 31.

- Pl.: versuri și (învechit, rar) verse.
- Din lat. versus, fr. vers, it. verso.

VERSĂLĂ s. f. v. verzal.

VERSĂLE s. f. v. verzal.

VERSĂLIE s. f. v. verzal.

VERSĂNT s. n. 1. Fiecare dintre pantele unui deal sau ale unui munte; fiecare dintre cele două pante care delimitează o vale. *V. c o a s t ă, p o v î r n i ș. Mehedințul... se ține geograficește de Munții Banatului și le formează versantul oriental.* COBÎLCESCU, ap. I. IONESCU, M. 47. *Transformarea organică nu poate fi aceeași pentru ființele... de pe un versant, ca și pentru cele de pe alt versant al unui lanț de munți.* CONV. LIT. XI, 226. *Pe celălalt versant e parchetul tăiat.* C. PETRESCU, S. 221. *Acest paralelism între numele a două ape... se găsește pe versanții opuși ai aceluiași sir de munți.* DRĂGANU, ROM. 488. *Atîta deosebire era între cele două odăi învecinate, încît păreau situate pe versantele opuse ale unui masiv muntos.* TEODOREANU, M. II, 78, cf. DS. *Pe versantul de nord-est al acestui deal calcaros se ascunde comuna.* ARH. OLT. XVII, 225. *Nenumăratele mișcări de populație de pe un versant al Carpaților pe altul.* PUȘCARIU, L. R. I, 360, cf. SCRIBAN, D. *Versantul dinspre sat al muntelui.* BĂCESCU, PĂS. 245. *Între versantele munților circulația nu putea să fie împiedicată.* BLAGA, G. 43. *Cînd se va găsi la dispoziție un material suficient, va fi eventual posibil de a separa păsările din versanturile nordice ale Alpiilor.* LINȚIA, P. III, 437, cf. LTR², DL, DP. *Versanții sînt afectați, în general, de eroziuni torențiale accentuate și de alunecări.* MGI, 185, cf. DM. *Versantul sudic se prezintă sub forma unei faleze înalte, abrupte.* PROBL. GEOGR. II, 203. *Formează păduri pe versanții nordici ai munților.* FLORA R. P. R. II, 393. *Pe versantul apusean al Munților Călimani nu existau stîne de vaci cu lapte.* VUIA, PĂST. 82. *Dealuri aride, cu versante ca rase cu briciul, fără pic de pădure pe spinările lor prelungi.* V. ROM. decembrie 1966, 47, cf. M. D. ENC., DEX, DN³, ARVINTE, TERM. 79. *O violentă explozie vulcanică s-a produs pe versantul vestic al muntelui Etna.* SCÎNTEIA, 1981, nr. 12.074. ◊ F i g. *Poezia d-lui Argezi e sortită... să ocupe versantul liber, în fața lui Eminescu.* CONSTANTINESCU, S. I, 127. *Dănuț și Mircea sînt într-adevăr două versante, cu altă vegetație, ale aceleiași adolescențe.* PERPESSICIUS, M. I, 316. *Acest versant subiectiv al schematizării matematice nu e incompatibil cu funcția schematizată.* REV. FIL. 1971, 1412. *Toamna însăși nu este adesea decât o înfiorare..., prag călduț și sensibil între cele două versante ale anului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr.1, 29/1.

2. (Constr.) Fiecare dintre suprafețele înclinate ale unui acoperiș. *Un acoperiș cu două versante.* MON. IST. I, 160. *Capacul are forma unui acoperiș de templu și poartă la fiecare colț al bazei, pe versanții acoperișului, cîte o acroteră în forma unui sfert de sferă.* ARH. OLT. XII, 65. *Înclinarea versantelor depinde de felul învelitorii.* LTR², cf. DL, DP, DM, DN³, M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pl.: versante și (m.) versanți, (rar, n.) versanturi.
- Din fr. versant.

VERSĂT, -Ă adj. (Despre oameni; de obicei urmat de determinări introduse prin prep. „în”) Care are experiență, rutină (într-un anumit domeniu de activitate); care este

competent, priceput; (învechit) vărsat² (III). *Tăutul era versat în scrierile politice a vremii*. RUSSO, s. 121. *Era un om versat în jurisprudență*. NEGRUZZI, s. 1, 333, cf. PROT. - POP., N.D., COSTINESCU, L.M. *Dacă mortul nu are rude mai de aproape versate în arta bocirii, cari să-l bocească, atunci se năimesc femei străine din sat*. MARIAN, I. 116. *Este un bărbat învățat și versat în toată literatura greacă*. ARHIVA, I, 361, cf. BĂRCIANU. *Au pierdut pre politicianul lor cel mai vechi, mai temeinic versat în istoria neamului*. SBIERA, F. S. 275. *Un grec versat în studiul istoriei*. IORGA, L. II, 16, cf. ALEXI, W. *Ionică Tăutu... era... versat în literatura politică europeană*. IBRĂILEANU, SP. CR. 79, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Tina Diaconu a adus elogiile de gospodină versată babei Maraonda*. C. PETRESCU, A. 292, cf. SCRIBAN, D. *Lui Hagiomeș, foarte versat în istoria artelor, îi plăcea biserica lui Ioanide*. CĂLINESCU, B. I. 483. *Acum apar... bărbați versași în literatura veche a Romei și a Greciei*. VIANU, L. R. 548, cf. DL, DM. *Poetul rămâne autodidact, destul de versat în literatură*. IST. LIT. ROM. II, 761. *Extrem de versat în disciplinele orientale... e în stare să descifreze orice inscripție dificilă*. V. ROM. octombrie 1964, 92. *Secondat de un agent versat, suspicios și precaut, ... Freddy parcurge un itinerar amuzant*. CINEMA, 1968, nr. 6, III, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Transparentă pentru ochiul critic cât de puțin versat, lupta dintre inocență și luciditate patronază primele volume*. V. ROM. iunie 1973, 124. *Semnificația lor magică transpare cu ușurință unui ochi versat*. L. ROM. 1981, 96. ♦ (Depreciativ) *Versat, pilduitor, expert, „Doctorul” trăia din reputația lui făcută printre actori*. ARGHEZI, S. XIII, 30. *Stratulat este un dușman versat și puternic*. V. ROM. decembrie 1953, 290. ♦ (Rar; despres manifestări, acțiuni ale oamenilor) *Care denotă experiență, competență (într-un anumit domeniu de activitate). Suflatul lui a fost ager și înalt, sfatul înțelept și versat*. MAG. IST. I, 74/13.

- Pl.: versași, -te.

- Din fr. *versé*, lat. *versatus*, -a, -um.

VERSATIL, -Ă adj. (Despre oameni) Care este lipsit de consecvență, de fermitate în opinii, în atitudini etc.; inconstant, nehotărât (I), nestatornic (I), schimbător (II I). Cf. COSTINESCU, L.M. *Atacă cu violență pe foștii lor prieteni, învinovățindu-i că ar fi nestatornici, versatili, interesați, ba chiar și trădători*. I. NEGRUZZI, s. 1, 370, cf. DDRF, ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W. *Acest personaj versatil, cu existența curioasă, e un adevărat cărturar*. IORGA, L. I, 506, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Barbu Vultureanu... este, ca orice tînăr, cam risipitor și versatil în dragoste*. CĂLINESCU, O. XII, 158. *Prea capricios și versatil... pentru a putea duce la capăt ceea ce începea*. BLAGA, G. 119, cf. DL, DM, M.D.ENC, DEX, DN³. ♦ (Adverbial) *A te purta versatil*. SCRIBAN, D. ♦ (Substantivat) *Ajungem la arta lui Picasso, pontiful ereziarh al picturii, versatilul, cameleonul, ecou talentat al celor mai neașteptate forme de artă*. OPRESCU, I. A. IV, 394. *Versatili care au dezorientat societatea prin minciuna vieții lor*. CONTEMP. 1948, nr. 109, 6/3. ♦ P. e x t. (Despre însușiri, manifestări etc. ale oamenilor) Care este specific unei persoane inconsecvente, nehotărâte; oscilant, inconstant, instabil. *Margareta alunecă pe terenu degradat al femeilor de stradă, mai întâi din motive temperamentale, hărțuită de un versatil instinct sexual, apoi din necesități materiale*. CONSTANTINESCU, S. I, 42. *Un tînăr supus încercărilor, incapabil să accepte spiritul versatil*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 1, 22/3.

- Accentuat și: (după lat.) *versátil*. SCRIBAN, D.

- Pl.: versatili, -e.

- Din fr. *versatiles*, lat. *versatilis*, -e.

VERSATILITĂȚE s. f. Faptul, însușirea de a fi versatil; lipsă de consecvență, de fermitate în opinii, în atitudini etc.; inconstanță. Cf. COSTINESCU, L.M., ȘĂINEANU, I. 252, BĂRCIANU 734, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, LOVINESCU, C. V, 92. *Tradiția de versatilitate... îi îndeamnă să caute sprijin în împrejurările externe*. SADOVEANU, O. XX, 401, cf. SCRIBAN, D. *La Stănică, lăcomia și versatilitatea nu obtenebrau observația morală*. CĂLINESCU, E. O. II, 82. *Dacă scrisul unor oameni variază de la un manuscris la altul, e dovadă de versatilitate*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 1, 5/2, cf. DEX, DN³. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Firește, în decursul vieții a trebuit să rupă cu unii din prietenii săi... Niciodată însă din răceala sau versatilitatea inimii*. VIANU, L. R. 393. ♦ P. e x t. Variabilitate, mobilitate (2). *Versatilitatea timbrală a acestui scherzo simfonic s-a aflat mult în preajma esteticii „klangfarben”*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 41, 22/4.

- Din fr. *versatilité*.

VERSĂȚIE s. f. (Latinism învechit, rar) Învîrtire, întorcere. Cf. PROT. - POP., N. D.

- Pl.: versașii.

- Din lat. *versatio*, -onis.

VERSÉT s. n. I. 1. Fiecare dintre paragrafele (de mică întindere) cu înțeles de sine stătător, de obicei numerotate și dispuse în alineate, în care este împărțit textul *Bibliei*, al *Coranului* sau al altor scrieri religioase; (învechit, rar) vers (II). V. s t i h. *Nici o speție de versuri din poezia profană nu se poate compara cu versetele biblice*. HELIADE, O. II, 177. *Șeicul Mohijedin căută a întări curajul poporului și simțimintele lui religioase prin verseturi din Coran*. BĂLCESCU, M. V. 180. *Fiecare adunătură este incredințată unui învățătoriu care ascultă versetele din Biblie pe care ei le-au învățat*. CODRESCU, C. II, 46/25. *Verseturile epopeii evreiești și toate epopeele ce se descoperă... nu s-au făcut pe regulile d-lui Boileau*. BOLLIAC, O. 59. *Aci se află depus... capul lui Kara-Mustafa vizirul, împreună cu cămașa lui ornată peste tot cu versete din Coran*. FILIMON, O. II, 68, cf. PROT. - POP., N. D., BARONZI, I. L. I, 215. *Rostea cu glas fanatic verseturi din Coran*. ALECSANDRI, POEZII, 345. *Lectorul e oprit la fleșice verset, prin schimbarea de limbă a textului*. ODOBESCU, S. I, 363, cf. ȘĂINEANU, ALEXI, W. *Cu același verset sculptat în granitul rece..., mormintele... sclipeau printre ierburile presărate de flori*. ANGHIEL, PR. 136, cf. HOGAȘ, M. N. 111, RESMERIȚĂ, D., SEVERIN, S. 12, CADE. *Scriu verseturi din Coran*. MINULESCU, VERS. 37. *Preotul coboară iarăși ochii pe Psaltire și... recitează versetele eterne*. GALACTION, O. 169. *Corul intonează din cînd în cînd, la unison, versetele regelui David*. SADOVEANU, O. IX, 235, cf. SCRIBAN, D. *Autorul... aduce exemple despre sublim atît din textele homerice, cît și din acele ale Bibliei, din care spicuește versetul renumit al Genezei*. VIANU, E. 477. *Estetica laică argezeană se aureolează de înțelesul ascuns din versetul evanghelistului Ioan*. CONSTANTINESCU, S. I, 145. *Ca și sîrniță de versetele latine pe care prințul le pronunța franțuzește, ninsoarea începu să pice cu fulgi mari*. CĂLINESCU, S. 29. *Broderia ia ca motiv un verset din Coran și-l dezvoltă în toate șerpuirile sale*. RALEA, S. T. I, 351. *Începu să se roage..., bolborosind versete din Coran*. TUDORAN, P. 194, cf. DL, DM, DER. *Iată doar cîteva versete care anunță tragedia lui Achab*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 20, 18/2, cf. M. D. ENC, DEX, DN³. ♦ Diviziune a unui text literar în proză ritmată, similară unui verset (I 1). *Anabase nu se prezintă sub forma versificației tradiționale franceze, ci în haina mult mai mlădioasă a unor versete poetice, cu aspectul doar tipografic al prozei*. PILLAT, P. 423. *Sub pana lui Heliade-Rădulescu am întîmpinat accente care anunță... versetele „Cîntărei României”*. VIANU, A. P. 38. *În locul unui roman avem o succesiune de poeme în proză,*

legate de un fir de mătase, o compoziție lirică, scrisă de aștepta ori în versete. PERPESSICIUS, M. I, 299, cf. DL, DM. În litigiu se află raportul dintre cele două versiuni, cea a lui Bălcescu, cuprinzând 61 de versete, și cea a lui Russo, cu 65. IST. LIT. ROM. II, 498, cf. DER, M. D. ENC.

2. (Învechit, rar) Paragraf (1) dintr-un text de lege. Aproape de două mii volumuri, cuprinzând mai bine de trei milioane de versete, s-au compulzat... și așa s-au promulgat în timp de trei ani Pandectele sau Digestul. ROM. LIT. 397²/14.

II. (Rar) Vers (I 1) (scurt). Cf. BĂRCIANU. Cele grăite... nu voiesc a exprima idei, ci servesc pentru alte scopuri, ca în versetele recitate de copii la jocurile lor. ARHIVA, I, 23. Am auzit pentru întâia oară voce și limpede și sigură, întonând câteva verseturi dintr-o romanță de demult. SĂM. VIII, 832.

- Pl.: versete și (astăzi rar) verseturi.

- Din it. **versetto**, fr. **verset**.

VERSICUL s. n. (Rar) Versuleț. O oarecare doamnă...avu clipeala sa de celebritate, mulțămită unor versicule mărunte. ARHIVA, II, 692, cf. GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.

- Accentuat și: versicul. ALEXI, W. - Pl.: versicule.

- Din lat. **versiculus**, fr. **versicule**.

VERSIFACE vb. III. I n t r a n z. (Învechit, rar) A versifica (1). Talentul unui poet se face din bogăția imaginației sale, ... din înlesnirea a versifacere, din citirea bunelor modeluri. HELIADE, GR. P. 5/18, cf. L. ROM. 1965, 377, FORM. CUV. I, 212, HRISTEA, P. E. 167.

- Prez. ind.: versifac.

- Semicalc după lat. **versificare**, fr. **versifier**.

VERSIFICĂ vb. I. I. I n t r a n z. A se exprima în versuri (I 1), a scrie lucrări în versuri; (învechit) a poetiza (2), a versui (1), (învechit, rar) a poezi (2), a versifacere. V. r i m a¹ (2). Ca români, putem versifica fără rimă, nu însă și fără ritm, măsură, cesură și cadență. HELIADE, O. II, 163, cf. I. GOLĂSCU, C., NEGULICI, PONTBRIANT, D., PROT. - POP., N. D., LM, COSTINESCU, DDRF, ȘĂINEANU, D. U., BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. Mulți versifică admirabil, au și imagini și idei, dar le lipsește „muzica”. CĂLINESCU, C. O. 366, cf. DL, DM. A lăuda pe cineva fiindcă știe să versifice e a-i spune pe ocolite că nu e poet. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 1, 5/1, cf. M. D. ENC., DEX, DN³, DSR.

2. T r a n z. (Complementul indică un text în proză, o temă etc.) A transpune în versuri (I 1); (învechit) a versui (2). Fabule și istorioare auzite și versificate de... [Anton Pann] [Titlu] (a. 1841). GCR II, 360, cf. PONTBRIANT, D. Apoloniu de Rodos versifica mitul elenic despre expedițiunea argonauților. HASDEU, I. C. I, 281, cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU, D. U., ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. A versificat cu ușurință legende și balade fantastice, din izvor folcloric. CONSTANTINESCU, S. I, 20. Minunat le-a prins gândirea [țărănilor] Coșbuc, în legendele păsărilor strânse și versificate de el. BĂCESCU, PĂS. 394. Alte povești au fost aflate prin manuscrise... Gîndul lui trebuie să fi fost de a le versifica. CĂLINESCU, O. XII, 252. Prima redacție a poemei Călin... versifică episoade răzlețe din câteva basme populare. VIANU, L. R. 267, cf. DL, DM. Versifică basme, născoceste anecdote, ... încearcă pasteluri. V. ROM. iunie 1973, 86, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

- Prez. ind.: versific.

- Din lat. **versificare**, it. **versificare**, fr. **versifier**.

VERSIFICABIL, -Ă adj. (Rar) Care poate fi versificat. Cf. PROT. - POP., N. D.

- Pl.: versificabili, -e.

- Versifica + suf. -bil.

VERSIFICĂRE s. f. I. Acțiunea de a versifica și rezultatul ei.

1. Alcătuire de versuri (I 1). Cf. versifica (1). Cf. BARONZI, I. C. V, 96/1. Pentru „Poeticalele” d-tale te complimentez cu sinceritate; e o critică serioasă și spirituală a maniei versificării ce domnește la noi, și mai cu seamă a ușurinței cu care ne credem poeți. ALECSANDRI, S. 44, cf. DDRF, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., DL, DM. Războiul din 1914 a fost... pentru acești oameni, un nesfârșit prilej de a-și încerca darul versificării. BOGZA, C. O. 277, cf. M. D. ENC. 991, DEX, DN³, DSR.

2. Transpunere în versuri (I 1). Cf. versifica (2). Cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., DL, DM. Prin accentuarea contrastelor sau prin versificare, poate să obțină un relief mai puternic al zicerii. VIANU, L. R. 57. Filozofia lirică nu este... versificare de concepte, ci viziune proaspătă, scoasă din suma intuițiilor. CONSTANTINESCU, S. I, 128. Cîntecul despre „arborele științei” e o versificare simplă a comentariului Genezei din „Biblice”. IST. LIT. ROM. II, 286. Poetul scrie câteva poeme, versificări ale unor legende. ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 2, 10/4.

II. (Învechit) 1. Versificație (1). Cf. COSTINESCU. Nu sînt respectate regulile de versificare ale sonetului. VLAHUȚĂ, S. A. II, 488. Cea mai profundă cunoaștere a versificării și poetice nu poate face pe un poet. GHEREA, ST. CR. III, 141, cf. BĂRCIANU.

2. Versificație (2). Cf. COSTINESCU. O versificare liberă și nînstrunată, ce rar jertfește sensul vorbii, iată... elementele de căpetenie ce alcătuiesc cînturile populare. ODOBESCU, S. I, 191. Regulele eliziumii nu s-au pus deloc în limbă. Din această cauză... s-au născut o mulțime de versificări. MACEDONSKI, O. IV, 30. Am stăruit atîta asupra tehnicii de versificare a poezilor începători. VLAHUȚĂ, S. A. II, 391. Eminescu are versificare bogată, muzicală, frumoasă. GHEREA, ST. CR. I, 96.

- Pl.: versificări.

- V. **versifica**. - Pentru sensul II, cf. fr. **versification**, rom. **versificație**.

VERSIFICĂT, -Ă adj. Alcătuit sau transpus în versuri (I 1); (învechit) versuit. Psaltirea moldovenească versificată a metropolitului Dositeu. HASDEU, I. C. II, 52. Această grație va împedica... uneori îndreptarea atenției asupra ideilor conținute în bucata versificată. REV. IST. IX, 265, cf. ALEXI, W. El alcătui o întinsă cronică versificată, întovărășită de sfaturi. IORGA, L. I, 28. A patra povestire, asemenea versificată..., se aude prin partea Moldovei de Jos. PAMFILE, S. T. 15. În anii aceia, sute și mii de scrisori versificate au sosit în Țara Oltului. BOGZA, C. O. 277. Ideile sînt experiențe interne, nu alinieri versificate; ele trăiesc exclusiv ca valori lirice. CONSTANTINESCU, S. I, 131, cf. DL, DM. „Plugușorul”... nu este decît un scurt tratat versificat de agrotehnică primitivă. IST. LIT. ROM. I, 15. „Cazania”... conține primele pagini de proză artistică în limba română și câteva compuneri versificate. ib. 362, cf. SFC III, 260. El izbutește să parcurgă uriașele tirade versificate fără derută. T mai 1964, 98. Aceste șapte povestiri istorice versificate... sînt legate între ele prin aceeași armonie interioară a versurilor. L. ROM. 1966, 170, cf. M. D. ENC. 991. A publicat în această culegere și o frumoasă rugăciune versificată. ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 29, 20/4.

- Pl.: versificați, -te.

- V. **versifica**.

VERSIFICĂTOR, -OĂRE s. m. și f. (Rar la f.) Persoană care compune lucrări în versuri (**I 1**), (astăzi rar) **versuitor**; autor de versuri (**I 2**), considerat din punctul de vedere al artei de a versifica; (depreciativ) autor de versuri lipsite de inspirație; stihuitor. *Aceștia nu deveniră decât niște copii foarte mediocri, fără limbă, fără talent și, ce e mai rău din toate, poeți fără poezie, versificatori fără versuri.* HELIADE, O. II, 81. *Pe puțini poeți i-au făcut versificatori școala sau regulile.* id. ib. 132. *Mi-e milă și de unii puțini cititori, prietini ai versificatorului rănit.* FM (1844), 365¹/18, cf. NEGULICI, RUSSO, S. 15, PROT. - POP., N. D. *Ori de unde să fi luat necunoscutul versificator ardelean izvoarele sale, narațiunea... este de o remarcabilă esactitate.* HASDEU, I. C. I, 139, cf. COSTINESCU. *Am spus despre Conachi că i s-au prea exagerat meritele, că are poezii sarbede, c-a fost numai versificatoriu.* CONTEMPORANUL, VI, 228, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. „Ploaie de primăvară”, *poezie erotică, are ca subiect sfada și împăcarea - subiect pe care de obicei versificatorii îl tratează cu efuziuni, lamentații și strigăte finale de triumf.* IBRĂILEANU, S. L. 114, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Declamator și versificator pe teme date... Ovidiu n-a cîntat dragostea ca o pasiune.* LOVINESCU, S. I, 103. *Posibilitățile sale de versificator, îndeminarea sa, dovedeau în el un talent născut și o sensibilitate sănătoasă.* ARH. OLT. XIII, 25, cf. SCRIBAN, D. *Magistrații... dovedeau o admirație remarcabilă pentru bătrînul lor camarad versificator.* ARGHEZI, S. X, 100. *Domnia sa este un poet, dublat... de un foarte abil versificator.* PERPESSICIUS, M. I., 328. *Versificatorului abil, într-o intenție mai mult formală, imită lupta și toate sunetele ei, dezlănțuind un tumult de tobe care nu mai impresionează pe nimeni.* VIANU, L. R. 395. *Acuratețea formală este atât de izbitoare, de unitară, încît socotim că niciodată nu se poate vorbi de un început și o evoluție în cariera lui de versificator.* CONSTANTINESCU, S. II, 101, cf. DL, DM. *Scriverile celor doi versificatori au circulat în numeroase ediții.* IST. LIT. ROM. II, 88. *Despre G. Bacovia se poate spune că este prototipul versificatorului liber.* STREINU, V. M. 231. *Ideea pe care și-o făceau predecesorii noștri despre noțiunea de „poet”... este în general limitată la aceea de „versificator”.* L. ROM. 1966, 19, cf. M. D. ENC., DEX, DN³, DSR.

- Pl.: versificatori, -oare. - Și: (prin adaptare la sistemul fonetic popular) **versificătór** s. m.

- Din lat. **versificator**, fr. **versificateur**.

VERSIFICĂȚIE s. f. I. Arta de a face versuri (**I 1**), după anumite reguli prozodice; ramură a poeziei care studiază regulile de alcătuire a versurilor; (învechit) versificare (**II 1**), versuire (**2**). V. **prozodie (1)**, **metrică (v. metric 2)**. *Ca să tractăm... despre versificațiune sau despre regulile facerii versurilor, cată să vorbim mai întii despre măsură, cesură, cum și despre rimă.* HELIADE, O. II, 142, cf. CR (1830), 330¹/22. *Se învața... gramatica..., ritorica cu versificația.* SĂULESCU, HR. I. 136/22. *Cine au redus poezia română la regulile versificației și a prozodiei după principiile clasice în literatură?* ASACHI, A. LIT. 5/25. *O mică poemă... precedată de un scurt tractat de versificație românească.* MAG. IST. I, 6/31, cf. NEGULICI, STAMATI, D., PROT. - POP., N. D., ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, IORDAN, STIL. 97, SCRIBAN, D. *Meșteșugul este... de a păstra strofei curgerea discursului din proză și de a sări peste toate obstacolele impuse de versificație.* CĂLINESCU, C. O. 54. *Se învață aici tot ce gîndirea arabă a inventat ori a transformat: algebră, versificație, astrologie, teologie.* RALEA, S. T. I, 251. *Ceea ce este sigur e că d. Argezi nu e nici un meșteșugar arid, ingenioasă ilustrare de tratat de versificație, nici un deșucheat supraréalist.* CONSTANTINESCU, S. I, 111, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³, DSR.

2. (Manieră de) realizare artistică a versurilor (**I 1**); (învechit) versificare (**II 2**). Cf. CR (1829), 130²/25. *Poate să imiteze versificația prin meșteșug, dar cătr-acestea tribuie să și fie născut poet.* PLEȘOIANU, T. I, 46/5. *Versificația română, ca și italiana și franceza, e mai puțin riguroasă la rime.* HELIADE, O. II, 149, cf. NEGULICI. *Meritul aparent al unei versificații elegante consistă adesea numai în reproducerea credincioasă a formelor de stil obicinuite de autorii recunoscuți.* MAIORESCU, CR. I, 320. *E mai bine să nu ne apucăm să facem versuri, dacă nu avem pentru versificație ureche muzicală și, pentru cuprins, inimă.* MACEDONSKI, O. IV, 32. *Se va întimpla ca autorul sau cititorul să se declare mulțumit de poezie, pe cînd în realitate el era satisfăcut de versificație.* REV. IST. IX, 266, cf. CADE. *Costache Negruzzi a fost cel mai entuziasmat față de... armonia interioară a versificației.* SADOVEANU, O. XX, 557. *Abia în versificație iese la iveală importanța accentului secundar român, care poate marca apăsarea ritmică în același fel ca și accentul principal.* PUȘCARIU, L. R. II, 71, cf. OPRESCU, S. 16. *Vechile metruri antice deveniră niște tipare noi ale versificației.* VIANU, L. R. 284, cf. DM. *În domeniul versificației, Varlaam nu s-a putut... ridica la un limbaj poetic.* IST. LIT. ROM. I, 367, cf. DER. *Forma versificației... era aceeași pentru balada populară, cît și pentru cea de curte.* PANAITESCU, C. R. 341. *Versificația românească cultă își are începuturile în secolul al XVII-lea.* L. ROM. 1965, 399, cf. IST. T. I, 110. *Forma versificației n-a avut, nici la unul, nici la celălalt, vreo influență asupra fondului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 3, 6/1. *Am neglijat cu totul să vorbim... despre versificație și adecvarea formei la fond a operelor literare.* IVĂNESCU, I. L. R. 21, cf. DSR.

3. (Manieră caracteristică de) exprimare (artistică) în versuri (**I 1**). „Cîntarea României” este cea mai frumoasă poemă națională, căria nu-i lipsește decât versificațiunea spre a putea fi numărată între capetele d'operă epice. COLUMNA, VII, 78. *În...povestire se observă urme de versificație, ceea ce ne îndreptățește a crede că la început întreaga povestire a fost scrisă în versuri.* ARH. OLT. X, 113. *Cîțiva coconăși cu caș la gură se aventurau în versificații.* ARGHEZI, B. 144. *Nu se poate spune că Matilda... n-ar fi fost în stare să înțeleagă unele pagini de versificație ermetică.* VINEA, L. I, 198. *El era poet. O dovedesc nu numai versurile din celebra sa „Psaltire”..., dar și celelalte încercări de versificație risipite prin manuscrise și tipărituri diferite.* IST. LIT. ROM. II, 25.

- Pl.: versificații. - Și: (astăzi rar) **versificațiune** s. f.

- Din lat. **versificatio**, **-onis**, fr. **versification**.

VERSIFICAȚIUNE s. f. v. **versificație**.

VERSIFICĂTOR s. m. v. **versificator**.

VERSIUNE s. f. I. 1. Traducere a unui text dintr-o limbă în alta; fiecare dintre traduceri diferite ale aceluiași text într-o anumită limbă străină; fiecare dintre redactările în limbi diferite ale aceluiași text. *Această măsură... ținu locul exametrului antic, despre care d. C. Aristia făcu încercare în a doua versiune a primelor rapsodii din „Iliada”.* HELIADE, O. II, 161, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D., COSTINESCU, LM. *A dat... o dulce versiune a odei răposatului Tennyson.* CARAGIALE, O. III, 227, cf. ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W. *Cine vrea să editeze versiunea română sau greacă a „Învățăturilor” lui Pseudo-Neogoe trebuie să utilizeze originalul slavon.* BUL. COM. IST. I, 54. *Versiunea originală a lui Ptolemeios... e păstrată în două izvoare tîrzii: Strabo și Arrian.* PĂRVAN, G. 43, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Amîndouă versiunile, franceză și italiană, au fost traduse și-n limba germană.* ARH. OLT. XIII, 316. *Mare parte a manualelor de școală*

prezentate lumii românești de atunci drept originale, au fost dovedite versiuni fidele ale unor opere străine. SADOVEANU, O. XX, 441. În ce privește versiunea de față, la care am lucrat aproape un an, am urmărit un îndoit scop. PILLAT, P. 423, cf. SCRIBAN, D. Apariția unei noi ediții în limba română din „Enigma Otiliei”... și a unei versiuni în limba franceză... mă scuză de indiscreția de a spune despre această carte câteva cuvinte. CĂLINESCU, C. O. 302. Arabii și evreii... mijlocesc apusenilor cunoștința unora din izvoarele cele mai de seamă ale culturii grecești pe care ei înșiși le studiaseră mai întâi în traduceri siriace, apoi în versiunile arabe ale acestora. VIANU, L. U. 13, cf. DL, DM. Inițiatorul traducerii folosi numai o versiune grecească. IST. LIT. ROM. I, 375. În traducerea „Psaltirii în versuri” nu numai Jan Kochanovski i-a stat în față, ci și versiuni latine occidentale. ib. II, 25. Versiunea noastră nu va fi, poate, tocmai poetică, dar este exactă. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 65, 2/2. Drama școlară părește în parte versiunea în limba latină și începe a fi scrisă... în limba națională. IST. T. I, 185, cf. SCL 1972, 668, M. D. ENC., L. ROM. 1974, 213, DEX, DN³, DSR. $\hat{O}$ L o c. a d j. și a d v. În versiune originală = în original, v. o r i g i n a l (1). Cf. DEX. $\blacklozenge$ (În opoziție cu r e t r o v e r s i u n e) Exercițiu școlar de traducere a unui text dintr-o limbă străină, în special clasică, în cea maternă. Cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM, CADE, SCRIBAN, D. Toate clasele le-a preparat cu mine, Teme grecești și versiuni latine. ARGHEZI, VERS. 321, cf. DL.

2. Fiecare dintre formele diferite ale unei lucrări literare, științifice etc. care a suferit modificări, prelucrări etc. (în raport cu o formă considerată de bază). V. v a r i a n t ă (1). Există în Moldova... în multe versiuni, de o lungime și o bogăție foarte deosebită, un letopiseț slavon al curții. IORGA, L. II, 550. Într-o săptămână, lucrând însetat zi și noapte, am scris prima versiune din „Jocul ielelor”. CAMIL PETRESCU, T. III, 488. Voiam... să jucăm „Iulius Caesar” de Shakespeare, într-o versiune scurtă. CĂLINESCU, B. I. 259, cf. DL, DM. Un manuscris cu titlul „Întrebările Crailor” aduce... cu versiunea Anton Pann (tipărită în 1848). IST. LIT. ROM. I, 73. Ultima versiune a piesei se încheie... cu un proces public. V. ROM. ianuarie 1965, 146. O nouă versiune a „Plîngerii” care cuprinde o sută de versuri în plus față de textul tipărit la Buda în 1825, a fost publicată de Aron Pummu. L. ROM. 1965, 584. O versiune asemănătoare... se găsește în cuprinsul unei cărți pedagogice tipărite la Buda în 1827. IST. T. I, 112, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

3. Fiecare dintre modalitățile diferite de a interpreta, de a prezenta etc. un anumit fapt, o anumită situație etc.; informație, opinie (asupra unui fapt, a unei situații etc.) care nu prezintă suficiente garanții de verosimilitate. Cf. LM. Ce s-a făcut d-aceea, de nimeni nu se știe:... O versiune spune că s-a călugărit, iar alta că veninul a fost al ei sfârșit. MACEDONSKI, O. I, 255. Făcu tot posibilul ca să se lățească și să se acrediteze această versiune. VLAHUȚĂ, S. A. II, 113, cf. ENC. ROM. Versiunea asta îmi dispăcea profund. IBRĂILEANU, A. 43, cf. RESMERIȚĂ, D. O versiune... susține că o altă biserică, mai veche, ar fi aparținut, în ce epocă nu se știe, tot armenilor. N. A. BOGDAN, C. M. 14, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. Scrisorile lui Ipsilanti confirmă... versiunea după care Iordache ar fi cerut șefului său suprema indulgență pentru căpetenia pandurilor. OȚEȚA, T. V. 301. Se răspîndi... versiunea că Ioanide a căzut precis la misticism. CĂLINESCU, B. I. 513, cf. GRAUR, I. L. 111, DL, DM, M. D. ENC. Este pur și simplu realitatea în versiunea și simbolistica artistului. ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 3, 8/2, cf. DEX, DN³.

4. Fiecare dintre formele concrete, diferențiate, sub care se poate manifesta un fenomen, o acțiune etc.; aspect particular diferit față de forma considerată de bază sau tipică a unui fenomen, a unei manifestări etc.; variantă (3). Cele

două versiuni aristotelice nu se exclud, ci reprezintă evoluția reală a pitagorismului. JOJA, S. L. 181. Această filozofie este, în general, o versiune a idealismului subiectiv. id. ib. 214. În versiunea scenică pe care Reinhardt a realizat-o în 1924..., a vrut să-l prezinte pe Pirandello într-un mod accesibil. T februarie 1968, 93.

II. (Și în sintagmele versiune obstetricală, ABC SĂN. 385, astăzi rar, versiune artificială) Manevră de modificare a poziției fătului în uter pentru a facilita nașterea. Cf. COSTINESCU. Versiunea artificială se face de doctorul mamoș în două feluri: prin manopere externe... și prin manopere interne. BIANU, D. S., cf. DL, DM, ABC SĂN. 385, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³. $\blacklozenge$ (Și, astăzi rar, în sintagma versiune spontanee, BIANU, D. S.) Modificare spontană a poziției fătului în uter. Cf. DL, DM, DN³.

- Pronunțat: -si-ur-. - Pl.: versiuni.
- Din fr. **version**, it. **versione**.

VERSLIBRISM s. n. (Livresc) Școală (A III) a poezilor simbolști, partizani ai versului (I I) liber; manieră de versificație care constă în utilizarea versului liber. Cf. IORDAN, L. R. A. 182. Verslibrismul din „Poemele luminii”, atât de organic construite pe unicul procedeu al comparației ample, de structură clasică, își găsește explicarea în lirismul intelectualizat pînă la abuz al primei sale faze. CONSTANTINESCU, S. I, 293. Influența muzicii simfonice ca factor al verslibrismului simbolist este o idee susținută contemporan de mulți poeți. STREINU, V. M., 287. Verslibrismul s-a impus ca un instrument mai flexibil, în stare să urmeze amplitudinea gândirii poetice. DTL 469, cf. DN³, DEX - S.

- Din fr. **vers-librisme**.

VERSLIBRIST, -Ă adj., s. m. (Livresc) 1. Adj. Care aparține verslibrismului; caracteristic verslibrismului; care se referă la verslibrism. Poate mai mult decît de pe urma experiențelor verslibriste și critice ale modernismului autohton, ca poet, Vinea a beneficiat în contact cu descoperirile pentru literatură ale psihologismului. CONTEMP. 1970, nr. 1225, 3/4. Poate a doua oară în istoria versificației noastre - prima dată fiind experiența verslibristă a lui Șt. O. Iosif - poezia germană îndeamnă la libertatea prozodică. STREINU, V. M. 242. Versul liber... se constituie în atîtea feluri cîți poeți verslibriști l-au întrebuințat. id. ib. 248. Au evoluat între versul liber și forme prozodice clasice, folosind... și cadențe verslibriste spontane, apărute în poezia folclorică. DTL 469, cf. DN³, DEX - S.

2. S. m. Poet care aparține verslibrismului; adept al verslibrismului. Dacă verslibriștii ar fi meditat asupra teoriei spenceriene a ritmului, dematematizarea poeziei nu putea ajunge la aritmii. STREINU, V. M. 297, cf. DN³, DEX - S.

- Pl.: verslibriști, -ste.
- Din fr. **vers-libriste**.

VÉRSO s. n. (În opoziție cu r e c t o) Fața a doua a unei foi de hîrtie; pagina a doua a unei file (de carte, de caiet etc.). V. c o n t r a p a g i n ă. Cf. I. GOLESCU, C., PONTBRIANT, D. Pe verso (fără dată). ALECSANDRI, S. 274, cf. ANTONESCU, D., COSTINESCU, ȘĂINEANU, RESMERIȚĂ, D., CADE. Documentul e o fotografie: pe față, institutul Creangă; pe verso, autograful lui Creangă. SADOVEANU, O. XX, 226, cf. IORDAN, L. R. A. 95, SCRIBAN, D. Mi-aduc aminte să fi cetit pe vremuri nu știu ce listă de rufe pe verso-ul unui manuscris eminescian. PERPESCIUS, M. IV, 6, cf. LTR², DL, DM, SCL 1960, 48. Pe o cerere adresată comisariatului... se află scris pe verso un concept. IST. T. I, 120, cf. M. D. ENC., DEX, DN³, DSR, L. ROM.

1984, 155. ♦ (Astăzi rar) Revers¹ (1). Cf. RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D.

- Articulat: (rar) *versoul* (accentuat și *vérsoul*, SCL 1960, 48). - Pl.: (rar) *versouri*. - Și: (învechit, rar) *versou* (accentul necunoscut) s. n. PONTBRIANT, D.

- Din fr. *verso*. Cf. lat. [folio] *vers o*.

VERSÓR s. m. (Mat., Fiz.) Vector al cărui modul este egal cu unitatea: vector unitar, *v. v e c t o r* (1). Cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pl.: *versori*.

- Din fr. *verseur*.

VERSÓU s. n. *v. verso*.

VÉRSTĂ s. f. Unitate de măsură pentru lungime, folosită în trecut (în Rusia), egală cu 1,067 km. *Întorcînd acasă pînă aproape de cetate 100 de verste, s-au rădăcat volbură mare în mare*. DOSOFTEI, V. S. mai 126¹/24. *Valea este lungă de 15 verste*. CĂLĂTORIE, I, 40¹/3, cf. 186¹/10. *Cu toate acestea nu s-au îndestulat mintea omenească, ci, pogorîndu-se de la cele de sus, au orînduit pămîntului cu însemnarea..., delnițe, vîrste, lățimi, lungimi și alte măsuri asemenea* (a. 1798). BV II, 405. *Două fregate... au aruncat anghira la 5 verste de la limanul nostru*. AR (1829), 219¹/6. *O cetate depărtată de Moscva cu 90 de verste*. CANTEMIR, S. M. 15/12, cf. I. GOLESCU, C. *O distanță de șapte sute optzeci de verste*. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 185, cf. STAMATI, D. *Năvălind fără de veste asupra vrăjmașului, [î]l alungă și-l goni într-o depărtare de patru versturi*. TELEGRAFUL (1854), 44²/8. *Piața se întinde ovală pe un neted seș într-o cercoferință de trei verste, însemnată cu stîlpușori de lemn*. NEGRUZZI, S. I, 36, cf. PONTBRIANT, D., PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Dimitrie Vodă... muri ca pribeag... la 420 de verste de Moscova*. IORGA, C. I. I, 51, cf. TDRG, I. BRĂESCU, M. 6, RESMERIȚĂ, D., CADE. *De la un sat la altul umbli trei sute de verste*. SADOVEANU, O. XXI, 197, cf. SCRIBAN, D., LTR², DP, DL, DM, SCL 1959, 402, DER, M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *verste* și (învechit, rar) *versturi*. - Și: (învechit, rar)

vîrstă s. f.

- Din rus. *вѣрста*.

VERSUI vb. IV. (Învechit) I. I n t r a n z. A versifica (1). Cf. VALIAN, V., POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DM, DEX, DSR.

2. T r a n z. A versifica (2). *Fabule, întîie oară în limba română versuite de G. Asachi* [Titlu]. ASACHI, F., cf. PONTBRIANT, D., GHEȚIE, R. M., TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

- Prez. ind.: *versuiesc*.

- Vers + suf. -ui.

VERSUIRE s. f. (Învechit) I. Acțiunea de a *versui* și rezultatul ei. Cf. *versui* (1). *Această plecare către versuire să însemnă și între români*. ASACHI, S. L. I, 41, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DSR.

2. Versificație (1). Cf. VALIAN, V., PETRI, V.

- Pl.: *versuiri*.

- V. *versui*.

VERSUIȚ, -Ă adj. (Învechit) Versificat. *Cele întăi fabule versuite în limba română s-au făcut cunoscute publicului prin tipărirea cuprinse în partea întâi a acestei culegeri*. ASACHI, FABULE, III/1, cf. PONTBRIANT, D., DL, DM, DEX, DSR.

- Pl.: *versuiți, -te*.

- V. *versui*.

VERSUITÓR s. m. (Astăzi rar) Versificator. Cf. DRLU. D. *Lamartine, măritul poet (versuitor), s-au îmbarcat la Marsilia pe brigul Alcesta*. CR (1832), 204¹/8, cf. VALIAN, V., POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Dacă versuitorul anonim își atingea ținta, poporul tot adopta, recunoștea, răspîndea cîntarea*. IORGA, L. II, 461, cf. DL, DM, DEX, DSR.

- Pronunțat: -su-i-. - Pl.: *versuitori*.

- Versui + suf. -tor.

VERSULÉȚ s. n. Diminutiv al lui *vers* (I 1); *p. e x t.* (la pl.) *versuri* lipsite de valoare; (rar) *versicul*. Cf. I. GOLESCU, C., POEN. - AAR. - HILL, V. II, 804/24.

- Pl.: *versulețe*.

- Vers + suf. -uleț.

VERSURÉLE s. n. pl. (Adesea depreciativ) Diminutiv al lui *versuri*, *v. vers* (I 2). Cf. DRLU. *Critica îi strigă: nu mai scrie versurile!* ASACHI, S. L. I, 227. *Primește, poete, aste versurile, Căci sub ale tale falnice aripele Vreau să leagăn gingaș dorul ce-am visat!* ap. MAIORESCU, CR. I, 89. *Dacă numele i-a fost tipărit la coada vreunor versurile..., fericite de el!* NEGRUZZI, S. I, 69. *La care arătam versurile mele... mi le desprețuia numindu-le versurile*. SION, C. XI/24, cf. DDRF, TDRG, DL, DM, DEX.

- Versuri (pl. lui *vers*) + suf. -ele.

VERȘ s. n. I. 1. (Învechit, astăzi în Transilv. și Mold.) Componere în *versuri* (I 1) (cu caracter ocazional, de obicei însoțită de melodie). *Cela ce va scrie vișuri sau va scoate cîntece întru ocară cuiva, acesta să va certa*. PRAV. 249. *Din iscusit condeiele scriitorilor, din tocmita verșurile stihovorților... bună pomenirea numelui nici s-au părăsit, nici în veci să va părăsi*. CANTEMIR, I. I, 107, cf. id. HR. 121, KLEIN, D. 454. *Iaste un tînăr isteț și cîntă foarte frumos, face viersuri îndată și alte lucruri cu dulceață*. HALIMA (1783), 120¹/28. *Pînă acum puțin au fost obicinuite alte stihuri afară de cele de obște, ce le numim viersuri*. BUDAI-DELEANU, Ț. 101. *Virghilius au făcut niscari verșuri foarte frumoase lui Maro poeta*. N. POPOVICI, O. 76/13, cf. GCR II, 222/29, 229/22, 231/16, 233/18. *Făcură dascalii (poetii) minunate viersuri și cîntece*. CHREST. ROM. 110/2. *Verșur[i] alese la prohoade* [Titlu] (a. 1821). IORGA, S. D. XVII, 76, cf. LB, DR. II, 614. *Alături de cîntecele de ceremonial și de bocete, la înmormîntările din Transilvania se cîntă „verșuri”*. IST. LIT. ROM. I, 56, cf. L. ROM. 1975, 25, IVĂNESCU, I. L. R. 584. *Dară noi cu verșurile Pe la toate cășile*. ȘEZ. II, 10. *Cari ați auzit verșul meu Sau bătîr marieșu Pentru că v-am spus verșu Au colacul, cu petacul, Să-l împărți[m] cu ortacul*. ARH. FOLK. V, 98. *Verșul așa ne spune Că aveți o botegiune*. ib. 102, cf. 108, VI, 308, ALR II/ MN 82, 2 690/334, ALRM II/ I h 208/334, LEXIC REG. 23, II, 103. *Veniț tăt a lui Ristos, ... Să cîntăm viersu frumos*. MAT. DIALECT. I, 122, cf. 119.

2. (Învechit) Vers (I 1). Cf. MARDARIE, L. 129²/10. *Psăltire a Sfîntului proroc David... pre verșuri tocmită în cinci ai foarte cu osîrdie mare* [Titlu]. DOSOFTEI, PS. 1/11. *Prologul fiind în verșuri iamvicești*. id. V. S. decembrie 23¹/14. *Omiros... cu verșuri nepotrivite și cu iscusită limbă elinească au scris războiul a tuturor grecilor*. CANTEMIR, HR. 59. *Verșuri politice... asupra stemelor lumnatului și înălțatului donn* (a. 1682). BRV I, 247. *Stihuri alcătuite în verșuri de dumnealui numitul talmăcitor, către cetitori* [Titlu]. AETHIOPICA, 87¹/9. *Cleobul Liteanul foarte socotit pentru scrisoarea anilor în viersuri elinești*. CUGETĂRI, I, 105¹/21. *Rîtm, lătenește „rîtmos”, să zic viersurile ce să sfirșesc asemenea*. BUDAI-DELEANU, ȚIG. 26¹/28. *Pot să fie verșurile și de zece silabe*. AARON, S. H. VII/2. *Întîmplările ce să înșiră atîta dulceață au în sine, cît m-au făcut în verșuri a*

o alcătui și spre folosul iubitorilor de poezie a o face lumii cunoscută. id. ib. IV/16, cf. MOLNAR, 104/15, ISER, CIHAC, I, 312, TDRG, CADE, D. I. LAT.-ROM.

3. (Învechit) Verset (I 1). Cinci cărți scrise pre verșuri (a. 1648). D. I. LAT.-ROM. 360. Cărți scrise pe verșuri a lui Iov, psaltirea, pildele (a. 1656). ib., cf. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 105^v/28. Grăit-au lui Isav... cum să cunoaște din „Cartea dintii a lui Moisi prorocul”, ce să cheamă „Birtie”, cap 27, unde, de la verșul dintiui, așea să cetește istoria. ZOBĂ, S. 15.

II. (Prin Transilv.; la pl.; în construcții cu valoare de num. adv.) Rînd (2), dată, oară¹ (II). În tri verșuri am fost pe deal. VICIU, GL.

- Pl.: verșuri. - Și: (învechit și regional) vierș, (învechit) virș s. n.

- Din magh. vers, pol. wiersz (învechit wiersz).

VERȘANĂ s. f. v. verișană.

VERȘOARĂ s. f. v. verișor.

VERȘOC s. n. Unitate de măsură pentru lungime, folosită în trecut în Rusia, egală cu 4,4 cm. Acest Dasiadi este cu semnele acestea: statul 2 arșin și 6 vreșoace, la față curat uscățiu. CR (1833), 184²/34. În vîrstă de 21 ani, la măsură 2 arșini 6½ vreșoage. BULETIN, F. (1839), 55¹/19 supl., cf. STAMATI, D. El este nalt de 10 verșoace. ODOBESCU, S. II, 193, cf. 190, DL, DM.

- Pl.: verșoace. - Și: (învechit, rar) verșog s. n.

- Din rus. вершок.

VERȘOG s. n. v. verșoc.

VERȘTÁT s. n. (Germanism, prin Bucov.) Atelier. Cf. PONTBRIANT, D., LEXIC REG. 111.

- Pl.: verștate.

- Din germ. Werkstatt.

VERȘULEȚ s. n. (Învechit, rar) Diminutiv al lui verș (I 1, 2). Cf. D. I. LAT.-ROM.

- Pl.: verșulețe.

- Verș + suf. -uleț.

VERȘÚN s. n. v. vierșun.

VERȘUNÁT, -Ă adj. v. învierșunat.

VERȘUNIE s. f. (Învechit) Înverșunare. Mindria sa, iușala și verșunia de mai nainte se prefăcură în blîndețe. ASACHI, S. L. II, 36. Fără vanitate (deșertăciune) neapropiet de verșunie și simțitor. GM (1854), 5³/61. Adeseori obrazii puind pe brațe albe, Petreci și zi și noapte în moală verșunie. NEGRUZZI, S. II, 191.

- Pl.: verșunii.

- Verșun + suf. -ie.

VERT s. n. (Germanism rar) Preț (1). Acum trei zile să fi venit Niculăiță cu lemnele astea la tîrg, numaidecît le desfăcea..., dar azi soarele cald, care l-a făcut să-și scoată cojocul, îi strică vertul mărfii. BRĂTESCU-VOINEȘTI, I. 112, cf. SCL 1979, 94.

- Pl.: ?

- Din germ. Wert.

VÉRTĀR s. m. v. veltăr.

VERTĂRIȚĂ s. f. v. veltăriță.

VERTEBRĂ vb. I. T r a n z. și r e f l. A (se) întări, a (se) consolida, a (se) închea. (F i g.) Singurul articol care vertebrează revista. în BUL. FIL. IX, 28, cf. IORDAN, L. R. 462. Mișcarea difuză a ideilor s-a vertebreat ca ideologie, iar cultura română modernă și-a găsit formula proprie. IST. LIT. ROM. II, 254. Existența umană se vertebrează și iese din anonim. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 26, 3/1.

- Prez. ind.: vertebrez.

- Derivat regresiv de la vertebreat.

VERTEBRÁL, -Ă adj. Care ține de vertebre; care caracterizează vertebrele; de sau din vertebre. Cf. I. GOLESCU, C. Gaura vertebrală prezentează în cîte patru părți... deosebiri despre formă și întindere. KRETZULESCU, A. 21/26. Cînd vertebrele sînt unite, formează un canal, numit canalul vertebral, în care se află măduva spinăoasă. POLIZU, P. 23/28. Strivirile și frînturile... șirului spinării produc cîteodată osteita și caria vertebrală. PAT. CHIR. 215^v/28, cf. 215^v/26, PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. Ipoteza lui Goethe despre originea vertebrală a craniului e sugestivă ca un mit. BLAGA, Z. 155. Tuberculoză vertebrală. DL, cf. DM, M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ Coloană vertebrală v. coloană.

- Pl.: vertebrali, -e.

- Din fr. vertébral.

VERTEBRÁT, -Ă adj., s. n. I. Adj. (Despre animale; în opoziție cu n e v e r t e b r a t) Care are coloană vertebrală și schelet osos sau cartilagos intern. Animale vertebrate sau osoase. J. CIHAC, I. N. 12/3, cf. STAMATI, D. Ajungem acum la animalele vertebrate. BARASCH, I. N. 228/1, cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU. După această regulă, animalele vertebrate au fost clasificate după notele esențiale ale mișcării, hrănirii, multiplicării etc. MAIORESCU, L. 122. [Sîngele] este roșu la animalele vertebrate și la cîteva nevertebrate. CONTEMPORANUL, I, 114, cf. DDRF, BARCIANU. În tabloul faunistic... se vor trece... toate numirile populare constatate, afit pentru animalele vertebrate, cît și pentru cele nevertebrate. PĂCALĂ, M. R. 28. Peștii sînt animale de apă, vertebrate, cu circulația sîngelui simplă. ATILA, P. 140, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. Studiind animalele vertebrate nu a fost greu de observat asemănarea ce există între diferite clase. ZOOLOGIA, 188, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

2. S. n. (La pl.) Încrîngătură de animale cu corpul diferențiat în cap, trunchi și coadă, cu schelet osos sau cartilagos intern, al cărui ax principal este coloana vertebrală; (și la sg.) animal din această încrîngătură. Cf. BARASCH, I. N. 225/1. Toți indivizii cari fac parte din regnul vertebratelor sînt constituiți după același plan. CONTA, O. F. 277. Scheletul tuturor vertebratelor e construit pe același tip. CONTEMPORANUL, I, 8, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. Acesta e rezultatul la care au ajuns... anatomisti, ocupați mai ales cu studiul vertebratelor. MARINESCU, P. A. 47, cf. CADE. Vertebratele superioare apar către sfîrșitul erii puține, mărunte. SIMIONESCU, F. R. 7. Între liane, gasteropode, crustacee și vertebrate, se strecura... țiparul. SADOVEANU, O. IX, 396, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D. În sol trăiesc toată viața sau o parte din viața lor numeroase animale mai mari - viermi, miriapode, insecte etc. și vertebrate. CHIRIȚĂ, P. 392. Ordinea complicării anatomice a vertebratelor e și aceea a apariției lor în epocile geologice. LTR², cf. DL, DM. Conține substanța bactericidă... toxică și pentru vertebrate. FLORA R. P. R. XI, 258, cf. DER. Cestodele sînt viermi care trăiesc paraziți în intestinul omului și al diferitelor vertebrate. ZOOLOGIA, 28, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pl.: vertebrați, -te.

- Din lat. vertebratus, -a, -um, fr. vertébré.

VERTEBRAȚIE s. f. Suport, bază. (F i g.) În viziunea lui N. Filimon, ciocoiul este, în esență, un parvenit, un individ lipsit de orice vertebrație morală, de orice scrupule. IST. LIT. ROM. II,

657. *Fără o vertebrație ideologică reală, critica își interzice accesul în planul acesta intelectual.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 1, 5/4.

- Pl.: *vertebrații*.

- **Vertebra** + suf. *-ție*.

VERTÉBRĂ s. f. Fiecare dintre oasele scurte, în formă de inel, care alcătuiesc coloana vertebrală la om și la animalele vertebrate și în care se află măduva spinării. Cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V. *Vertebrele au caracteruri ce le deosebesc de toate celelalte oase.* KRETZULESCU, A. 20/14. *Vertebrele lombare.* I. IONESCU, V. 63/9. *Întîia și a opta păreche este a nevelor ce țese vertebrele (arșicurile) spinării.* CORNEA, E. I, 204/27. *Osul sfînt să găsește în partea de dinapoi a ligheanului, sub arșicurile (vertebrile) cele mai de gios a șălelor.* FĂTU, M. 7/34. *Vertebrele prin forma lor se deosebesc de celelalte oase.* POLIZU, P. 23/12. *Luxațiile celor din urmă... vertebre cervicale.* TURNESCU, C. 130¹/1. *Această maladie s-a socotit mult timp că ar proveni din caria vertebrelor.* PAT. CHIR. 216⁷/1, cf. PETRI, V., PROT. - POP., N. D., ANTONESCU, D., COSTINESCU, LM. *Lungimea corpului vertebrelor.* ARHIVA, I, 279, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., CAMIL PETRESCU, V. 31, RESMERIȚĂ, D., ENC. VET. 5, 6, CADE. *Bucăți de vată și vertebre albe cu grații de coaste.* C. PETRESCU, I. II, 159, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D., OPRESCU, I. A. IV, 386. *Plaga a treia, situată în regiunea dorsală stîngă, în dreptul vertebrei flotante.* CĂLINESCU, B. I. 264. *De astă dată fenomenul originar trebuia să fie „vertebra”.* BLAGA, Z. 155. *Vertebrele cervicale sînt 18-19 la număr.* LINȚIA, P. III, 54. *Ca o undă, oboseala din gînduri și din nervi i se împrăștia în sînge, apoi o simțea în vertebre și încheieturi.* VINEA, L. II, 209, cf. LTR². *Vertebrele fracturate pot să apese pe măduva șirii spinării.* BELEA, P. A. 113, cf. DL, DM. *O vertebră din regiunea trunchiului este alcătuită dintr-un os scurt ca un mosorel.* ZOOLOGIA, 105, cf. DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pl.: *vertebre*. - Și: (învechit) **vertébru** s. n. VALIAN, V., PETRI, V., LM.

- Din fr. *vertèbre*, lat. *vertebra*.

VERTEBROTHERAPIE s. f. Metodă de tratament a afecțiunilor vertebrale. Cf. DN², ABC SĂN., D. MED., DN³.

- Din fr. *vertébrothérapie*.

VERTÉBRU s. n. v. *vertebră*.

VERTELÎȚĂ s. f. v. *veltăriță*.

VERTÉP s. n. (Prin Ban. și prin vestul Transilv.) *Vicleim (2). Văzusem „vertepul” împodobit nou..., văzusem cum se dansează păpușile.* în DR. VII, 139, cf. ALR II/I MN 111, 2 826/2, 36, 53, 64.

- Pl.: *vertepuri*. - Și: **vîrtép** (ALR II/I MN 111, 2 826/2), **fertép** (ib. MN 111, 2 826/53), **hertép** (ib. MN 111, 2 826/64) s. n.

- Din scr. *vertep*.

VERTEPĂȘ s. m. (Prin sud-vestul Transilv.) Colindător care merge cu vicleimul (I). *Această seară mai avea să-mi facă o bucurie. Vertepășii.* în DR. VII, 139.

- Pl.: *vertepășii*.

- **Vertep** + suf. *-aș*.

VERTERÎȚĂ s. f. v. *velterită*.

VÉRTEX s. n. I. Vîrf, culme; (anat.) sinciput. Cf. LM, GHETIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., CADE, DER, D. MED., M. D. ENC., DN³, DEX - S. ◊ F i g. *Filosofia lor avea două obiecte principale: ... să construiască pe această bază un edificiu care să remie filosofic pînă în vertice făr-a înceta*

de a fi religios. LAURIAN, F. 184/3.

2. (Mar.) Punctul ortodromei cu latitudinea cea mai ridicată. DEX - S.

3. (Met.) Punctul cel mai vestit atins de traiectoria unui ciclon. DEX - S.

- Pl.:? - Și: (învechit) **vértice** subst.

- Din lat. **vertex**, **-icis**, fr. **vertex**.

VERTICĂL, **-Ă** adj., s. f., s. n. I. Adj. (Despre drepte sau planuri; p. e x t. despre obiecte sau părți ale lor, despre poziția lor etc.; în opoziție cu o r i z o n t a l) Care este orientat perpendicular pe un plan orizontal; care are direcția căderii corpurilor; (sens curent) care este orientat drept (în sus). *Așază masa într-un punct vertical, în chip ce latorea mesii cea din gios să fie paralelă la horizonul.* EGT 46^v/10, cf. I. GOLESCU, C. *Un stîlp luminos și verticale (din sus în gios).* AR (1832), 346¹/9. *Le despart prin o linie verticală (din sus în gios).* ASACHI, E. I, 31/18. *Locul care rămîne între turnul din lăuntru și între cel din afară este despărțit prin părăși verticale în șese triangule.* CUCIURAN, D. 28/8. *Cît pentru unghiul dreptei cu planul vertical, îl vom construa într-un chip analog.* OPRESCU, T. 84/14. *Direcția în care puterea atractivă trage trupurile este aceea ce o numim verticală.* STAMATI, F. 10/7, cf. PROT. - POP., N. D., ANTONESCU, D. *Din spate, cu acelaș procedeu mă restabilește în poziția verticală.* CARAGIALE, O. II, 202. *Coasta dealului care privește către răsărit este abruptă și prăpăstioasă, avînd o pantă aproape verticală.* ARHIVA, I, 260, cf. DDRF. *Cămășile tinerilor... au laturile gurii și peptii cămășii înfrumusețate cu îndoituri verticale.* MANOLESCU, I. 171. *Pe o coloană de lemn verticală... este așezată o mășuță.* PONI, F. 20, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Caracteristică e și mulțimea toartelor verticale cari împodobesc buza vasului.* PÂRVAN, G. 10, cf. RESMERIȚĂ, D. *El taie pămîntul în sens vertical.* BOCĂNEȚU, T. A. 147, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Tuburi verticale formate din cărămizi refractare.* IOANOVICI, TEHN. 40. *Apa străbate prin coridoarele verticale.* SIMIONESCU, F. R. 61. *Ploaia cade verticală din cerescul alambic.* TOPÎRCEANU, P. O. 82. *Se răsuci foșnind ziarul și căută o poziție mai comodă, apărîndu-se de lumina verticală a becului.* C. PETRESCU, C. V. 8, cf. SCRIBAN, D. *Copacii ni se par verticali, chiar atunci cînd îi privim cu o poziție înclinată a capului.* VIANU, E. 290. *Biserica de aici... nu se avîntă către cer, în dimensiune verticală.* RALEA, S. T. I, 319. *Stau lipite de peretele muntelui, lespezile verticale ale finînii.* BOGZA, C. O. 318. *Foița... execută o mișcare de du-te-vino între poziția verticală și cea de contact.* SANIELEVICI, R. 26. *Profilul solului... poate fi observat într-o săpătură verticală.* CHIRIȚĂ, P. 52. *Mamaia, pe care o credeam părăsită în acest anotimp, explodează într-un foc bengal nesfîrșit, dar nu vertical, ci răsturnat pe țărnul ud.* TUDORAN, O. 48, cf. LTR², DL, DP, DM. *Rizom vertical.* FLORA R. P. R. X, 113. *Barele verticale au împărțit valorile numerice ale variabilei.* ALGEBRA IX, 131, cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN³. ◊ F i g. *Diferențierea limbii la noi nu se făcea... în sens vertical, de sus în jos, ci orizontal, urmînd un curs lin, cu efecte mai puțin pregnante.* PUȘCARIU, L. R. I, 182. *Nu mai este posibil a studia astăzi istoriile literare naționale în secțiuni verticale, adică separate de celelalte literaturi ale lumii.* VIANU, L. U. 8. *Aceste elemente de natură psihologică explică în mare măsură procesul mobilității orizontale și verticale a forței de muncă din agricultură.* REV. FIL. 1972, 58. ◊ *Dreapță* (sau, învechit, *linie*) *verticală* = dreapta care unește un punct de pe pămînt cu zenitul locului. *Linia ce le împreună pre acestea, trecînd prin capul și picioarele privitorului, și iarăși prin centrul pămîntului, se numește linia verticală sau a creștetului.* RUS, I. I, 21/17. *Antipozi se numesc aceia cari locuiesc 180° de lungime și tot aîtea grade de lățime, însă spre miazăzi de*

la noi, prin urmare acolo unde linia noastră cea verticală atinge celalalt emisferiu. LAURIAN, M. IV, 204/19. Toate corpurile pe pământ cad în linia dreaptă (verticală) către centrul pământului. BARASCH, M. II, 6/15, cf. CADE, M. D. ENC., DEX. Plan vertical = a) (Geom.) plan care trece printr-o dreaptă verticală. Cf. DM, M. D. ENC., DEX; b) (Astron.) plan care trece prin verticala locului. Cf. CADE, DL, DM, DEX. ◊ (Adverbial) Fiind oglinda cea dreaptă pusă vertical și chipurile dintr-însa au tot aceea pusăciune cătră plamul orizontal ca și însuși obiectele. STAMATI, F. 78/3. O muche de piatră... desparte vertical, drept în două, intrarea deschisă. CARAGIALE, O. III, 167. Gulerul lui... se ridică vertical împrejurul gâtului. MANOLESCU, I. 174. Cade vertical sau drept deasupra momelei. ATILA, P. 40. Iși freacă vertical palmele desfăcute. CAMIL PETRESCU, P. 188. Ne trezim deodată dinaintea unei spărturi operată de la vîrf pînă la temelie. O ciuceavă sfîrticată vertical. ARH. OLT. XIII, 41. [Avionul] poate decola și ateriza aproape vertical. ENC. TEHN. I, 330. Deodată ne ridicarăm vertical, ca o săgeată, pînă-ntr-un nor. ARGHEZI, S. XIV, 11. Fațadele erau complet plate sau străbătute vertical de linii costale, formînd serii de pilaștri. CĂLINESCU, B. I. 96. El stă în apă verticală. ZOOLOGIA, 116. Înfigem în pământ, vertical, o vergea. GEOMETRIE IX, 55. Stîna era construită pe furci..., iar pereții erau din trestie așezată vertical și prinsă între leături. VUIA, PĂST. 39. Plugul cu fierul așezat vertical... se deosebește de aratrul roman cu fierul oblic. PANAITESCU, C. R. 148.

II. 1. S. f. Dreaptă perpendiculară pe un plan orizontal sau pe o dreaptă orizontală; direcția urmată de o astfel de dreaptă; p. e x t. poziție verticală (I). Perpendiculara sau verticala este o linie ce cade drept pe alta, făcînd două unghiuri drepte, asemenea de mari. GENILIE, G. 69/11, cf. PROT. - POP., N. D. Orce plan perpendicularu la direcțiunea verticalei se numește plan orizontal. CULIANU, O. 9. Orice direcțiune perpendiculară cu verticala se numește orizontală. PONI, F.18, cf. RESMERIȚĂ, D. Atomii se depărtează de verticală, fără nici o regulă de timp, nici de loc. MARINESCU, P. A. 32. Direcțiunea aproape de verticală nu e bună. ENC. VET. 109, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Am scoborit orbește cîteva verticale punctate și le-am unit printr-o linie. BRĂESCU, A. 258, cf. SCRIBAN, D. Produsele dispersabile coloidal în apă, fiind mai greu mobile, suferă deplasări descendente pe verticală. CHIRIȚĂ, P. 45. Cinci verticale împărțeau suprafața întreagă în casete mici. VINEA, L. I, 354, cf. LTR², DL, DM, SFC III, 213, DEX. ◊ F i g. Viața e o cîmpie fără margini; pe orizontala ei, o verticală cît de mică poate însemna oricînd ceva. BĂNULESCU, I. 67. Schimbarea structurii interne, pe verticală și orizontală, a conștiinței umane. REV. FIL. 1972, 28. ◊ (Astron.; de obicei în sintagma verticala locului sau, învechit, verticala unui loc) = linie dreaptă imaginară care trece prin centrul pământului și printr-un punct de pe suprafața lui, corespunzînd direcției către zenit și nadir. Această direcție este aceea ce se cheamă verticala locului și se recunoaște că este totdeauna perpendiculară la suprafața apelor liniștite. MARIN, F. 2/26. Verticala unui loc este direcțiunea arătată prin firul cu plumb. DRĂGHICEANU, C. 4. Acel corp, în loc să cadă în direcțiunea verticalei lui, va cădea cu cîțiva milimetri spre apus. CONTEMPORANUL, I, 20, cf. LTR², DL, DM. Aceasta însemna că soarele se găsea pe verticala locului (la zenit). GEOMETRIE IX, 160, cf. DER, M. D. ENC., DEX.

2. S. n. (Astron.) Semicerc al sferei cerești care intersectează un plan determinat de verticala locului și un astru. Cf. CULIANU, C. 11, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., LTR², DER, M. D. ENC., DEX. ◊ Primul vertical = verticalul punctului cardinal est. Cf. CULIANU, C. 19, M. D. ENC. Al doilea vertical = verticalul punctului cardinal vest. Cf. M. D. ENC.

III. S. f. (Regional) Unealtă de zidărie nedefinită mai îndecaproape (Branîștea - Calafat). Cf. H IX 28.

- Pl.: verticali, -e. - Și: (învechit, rar, I) verticiale adj. invar.

- Din fr. vertical, lat. verticalis, -e, germ. vertikal.

VERTICĂLE adj. invar. v. vertical.

VERTICALICÊȘTE adv. (Învechit) În mod vertical (I); în poziție verticală. Cînd vrea cineva să adevereze echeriul pentru arpentor, trebuie mai întîi să se înfigă bastonul lui verticalicește bine prin mijlocirea unei cumpene. CONV. GEOM. 47/24. Gaură făcută verticalicește la căpătîiul cel din urmă al grindeiului. BREZOIANU, A. 56/1. Eprobetă plină de hidrogen ce se scoate din apă verticalicește. MARIN, PR. I, 6/1, cf. id. F. 3/5. Se așază verticalicește pe un vîlugh... orizontal două ace magnetice. ROM. LIT. 386¹/32, cf. 370²/19.

- Vertical + suf. -icește.

VERTICALÍSM s. n. (Rar) Verticalitate. Verticalismul acestuia și orizontalitatea palatelor Renașterii... sînt deopotrivă forme și direcții care... îi dau unitatea necesară. VIANU, E. 133.

- Vertical + suf. -ism.

VERTICALITĂTE s. f. Calitatea, însușirea de a fi vertical (I); poziție verticală; (rar) verticalism. Cf. CADE. Verticalitatea e dată... de un fir cu plumb. ENC. AGR. IV, 26. Verticalitatea loanei îi apărău ca o impostură, și mareasă ei - compromisă. CĂLINESCU, B. I. 200, cf. DN². Mersul elegant și lin al vaselor, verticalitatea îndrăznească a catargelor înfruntînd dar echilibrînd un spațiu... ni se impun aici cu o forșă spirituală mult mai mare. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 27, 31/2, cf. M. D. ENC., DEX.

- Din fr. verticalité.

VERTICALIZĂRE s. f. (Rar) Punere în poziție verticală; așezare drept (în sus). (F i g.) Interesele lor intime și reale sînt acelea de întărire, clarificare, verticalizare lăuntrică. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 3, 23/3.

- De la vertical.

VERTÍCE¹ s. f. v. vetrice.

VÉRTICE² subst. v. vertex.

VERTICELÁT, -Ă adj. v. verticilat.

VERTICÍL s. n. (Bot.) Coroană realizată de dispunerea radială, la același nivel, a florilor, a frunzelor, a ramurilor unei plante; mod de așezare, dispunere a florilor, a frunzelor sau a ramurilor în formă de cerc, la același nivel, în jurul unui ax. Cf. CAIET, 77¹/7, ENC. ROM. Staminele întocmesc verticiliu ce nu este condus cu petalele și nici cu gineceul. GRECESCU, FL. 6. Trunchiul e subțire... cu flori albi..., așezate grămadă, la subsuoara frunzelor în verticil. SIMIONESCU, FL. 302, cf. CADE, ENC. AGR., SCRIBAN, D. [Forfecărașii] stăteau numai pe primele 2-3 verticile de cepuri... și făceau să cadă ades cîte un cucuruz întreg jos. BĂCESCU, PĂS. 300, cf. LTR², DL, DM. Frunze cîte 6-12 într-un verticil. PRODAN - BUIA, F. I. 202. Frunze cîte 3-4 la un nod, în verticil. FLORA R. P. R. V, 477, cf. 49, DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pl.: verticile. - Și: (învechit, rar) verticiliu (pl. verticiliuri, GRECESCU, FL. 5), vertițil (CAIET, 75¹/4) s. n.

- Din fr. verticille, lat. verticillus.

VERTICILÁT, -Ă adj. (Despre flori, frunze, ramuri) Care este dispus în formă de verticil. Au doi cotiledoni sau

mai mulți însă verticilați. CAIET, 75¹/4. Vedem... o adunare de mai multe rânduri de frunze ceva modificate în forma lor, uneori verticilate. ib. 76¹/14. Când mai multe foi încungurată trunchiul sau ramura ca un inel, atunci se numesc verticilate. BARASCH, I. N. 128/14. Foile stipulate sau verticilate. GRECESCU, FL. 15, cf. CADE. Frunzele roabei is verticilate. SCRIBAN, D. Frunze opuse sau verticilate. PRODAN - BUIA, F. I. 91. Flori galbene, cu miros de rezedă, verticilate. FLORA R. P. R. V, 49, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. (Adverbial) Tulpini... verticilat ramificate. PRODAN - BUIA, F. I. 69.

- Pl.: verticilați, -te. - Și: (învechit, rar) verticelât, -ă adj.

- Din fr. verticillé.

VERTICILIOZĂ s. f. Boală infecțioasă a plantelor, provocată de unele specii de ciuperci parazite al căror miceliu se dezvoltă în vasele care conduc seva. Cf. DER, M. D. ENC., DN³.

- Pronunțat: -li-o-.

- Din fr. verticilliose.

VERTICILIU s. n. v. verticil.

VERTIGINÓS, -OĂSĂ adj. Care se produce, se mișcă, se succedă, se petrece cu mare viteză; foarte repede, amețitor de repede; vijelios. Podul, minat de apele răpezi ale riului, apucă la vale, învîrtindu-se cu o răpejune vertiginosă. SION, P. 342. Ia să nu bagi de seamă la vertiginosul mers al progresului! CARAGIALE, O. III, 103. Pune ea probleme vertiginosă minții și inimii omenеști? IONESCU-RION, S. 274, cf. BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. Mihai se sili să asculte această vertiginosă și perfidă dizertație de geografie, istorie și folclor. C. PETRESCU, I. I, 7. Coborîndu-se pe scări, simțea golul vertiginoselor descinderi în ascensor. TEODOREANU, M. II, 172, cf. SCRIBAN, D. Se exercită să redea mișcarea vertiginosă, înfățișarea pe care o iau omul și animalul în diferitele momente care constituie cursa. OPRESCU, I. A. IV, 184. Problema deplasării vertiginosă... are și alte soluții magice. CĂLINESCU, B. 172. E un delir, o succesiune vertiginosă de căderi, după care nici cea mai puternică respirație nu se poate ține. BOGZA, C. O. 95. Scăderea vertiginosă a numărului pitpalacilor își are cauzele atît la noi în țară, cît și în străinătate. LINȚIA, P. III, 455, cf. DL, DM, DN². Intimitată de dezvoltarea vertiginosă, impresionantă, a logisticii, logica formală de tip clasic vegetează azi. JOJA, S. L. 388. Se înregistrează progresul vertiginos al ideii de solidaritate națională. IST. LIT. ROM. II, 231. Muta, în fiecare zi, zeci și zeci de stegulețe care urmăreau apropierea vertiginosă, amenințătoare a frontului. V. ROM. octombrie 1964, 36. Dezvoltarea vertiginosă a traficului rutier nu poate să nu determine și perfecționarea continuă a semnalizării rutiere. SCÎNTEIA, 1972, nr. 9182, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ◊ (Adverbial) Cei opt băieși urcau vertiginos prețul. AGĂRBICEANU, A. 505. Cuvîntul unic, predestinat îi izvorăște în minte cu ușurință și siguranța cu care „notele” sar vertiginos, și totuși exact, de subț degetele unui prestidigitator al clavierului. IBRĂILEANU, S. 6. Șoseaua tăia o dîră lucioasă rectilină pe care sania aluneca vertiginos. REBREANU, R. I, 215. Mașina săltă vertiginos peste gropi și pietroaie. C. PETRESCU, I. II, 222. Două automobile..., venind vertiginos din direcțiuni opuse, s-au ciocnit. BRĂESCU, V. 59. Judecătorul a tăcut. Vertiginos i s-a depănat prin minte tot romanul fantastic pe care îl croise. POPA, V. 229. În acest răstimp se desfășoară vertiginos filmul materiei. SADOVEANU, O. XX, 50. Interogatoriul urma astfel vertiginos întru avantajul meu total. MIHĂESCU, D. A. 242. Deși părul ei era intact, începea a-i albi așa de vertiginos, încît vopsirea

nu era în stare să înece năvala albului. CĂLINESCU, B. I. 399. Otlul le-o ia tuturor, vertiginos, înainte. BOGZA, C. O. 113. Întîmplările veacului se precipită vertiginos. V. ROM. noiembrie 1954, 140. Acțiunile se vor urca vertiginos. VINEA, L. I, 401. Zgomotul crește vertiginos. H. LOVINESCU, T. 163, cf. DL. Averele îi cresc vertiginos. T. POPOVICI, S. 6. Prins între multiplicitatea vertiginos crescîndă a cunoștințelor și varietatea lor calitativă... omul de știință capătă conștiința acestei inadecvări. JOJA, S. L. 11. Peste cîmp se ridică de la o margine o negură și se apropie vertiginos. IST. LIT. ROM. I, 405. În Dacia numărul orașelor a crescut vertiginos. MAGAZIN IST. 1971, nr. 1, 7.

- Pl.: vertiginosi, -oase.

- Din fr. vertigineux, lat. vertiginosus, -a, -um.

VERTIGIU s. n. v. vertij.

VERTIJ s. n. Senzație de deplasare în spațiu a obiectelor înconjurătoare sau a subiectului; amețeață. Mulțimea echipajelor, varietatea și bogăția tualetelor, jocurile și strigările de tot felul își vor da vertijul. ROM. LIT. 246²/9, cf. COSTINESCU, EMINESCU, în L. ROM. 1961, 56, ALEXI, W., BIANU, D. S. Lui Saferian un asemenea oracol îi dădea vertij. CĂLINESCU, B. I. 422, cf. DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³, D. PSIH. Nocturne umbre grele, devorate De teama de-abisal vertigiu. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 20, 29/1. ◊ F i g. Rezistent la orice vertigiu al succesului. LOVINESCU, M. 170. Viziunea sublimului e vertijul intelectual pe care-l resimte omul plasat între cele două înfinituri ale lui Pascal. REV. FIL. 1971, 240. Se creează un adevărat vertij, nu mai știi despre ce este vorba, un halou în care se învălmășesc cuvinte goale. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 2, 8/2.

- Pl.: vertije. - Și: (rar) vertigiu s. n.

- Din fr. vertige.

VERTIȚIL s. n. v. verticil.

VERTAIG s. n. (Prin Bucov.) Instrument (folosit într-o meserie). Cf. LEXIC REG. 111.

- Accentul necunoscut. - Pl.: verțaignuri.

- Din germ. Werkzeug.

VERUCĂ s. f. (Med.) Excrescență papilară provocată de un virus; aluniță, neg (1), papilom. Cf. DEX - S.

- Pl.: veruce.

- Din lat. verruca.

VERUCÓS, -OĂSĂ adj. 1. (Despre plante sau părți ale lor) Care este acoperit cu protuberanțe mici, sferice. Uredosporii [au] membrana verucoasă sau echinulată cu pori indistinții. SĂVULESCU, M. U. II, 495, cf. DN². Cele 4 coaste secundare ale mericarpelor acoperite cu aculeoli subțiri, ... rar rugoase (verucoase). PRODAN - BUIA, F. I. 350, cf. 22. Păstaie de obicei mai lată de 5 mm, adesea verucoasă sau cu nervuri reticulate. FLORA R. P. R. V, 121, cf. DEX - S. (Adverbial) Fruct semiorbicular, lung de 2-3 mm... și carena dorsală verucos crenată. FLORA R. P. R. XI, 67.

2. (Despre oameni sau despre părți ale corpului lor) Care este plin de negi (1). Cf. DN², DEX - S.

- Pl.: verucoși, -oase.

- Din lat. verrucosus, -a, -um, fr. verruqueux.

VERUCOZITATE s. f. 1. Excrescență care se formează, uneori, pe diferite părți ale plantelor; neg (2). Florile... în interior punctate cu brun întunecat și cu mici verucozități aspre. ENC. AGR. III, 572, cf. DN². Semințe

închis-brune, ... acoperite cu verucozități mici de culoare deschisă. FLORA R. P. R. VI, 41, cf. V, 354, 481.

2. Neg (1), papilom. Cf. DN², D. MED.

- Pl.: *verucozități*.

- Din fr. *verrucosité*.

VERUI vb. IV v. **văru**².

VERUNĂȘATĂ s. f. (Regional; într-un descântec) Demon (care înveninează rănilor) (Scărișoara - Abrud). Cf. DR. VIII, 163. *Năuăză-și nauă de verunășate spurcate.* ARH. FOLK. V, 158, cf. 175.

- Pl.: *verunășate*. - Și: **verunoșată** s. f. DR. VIII, 163.

- V. **verunoșă**.

VERÜNDE adv. v. **veriunde**.

VERUNOȘĂ vb. I v. **verenoșă**.

VERUNOȘATĂ s. f. v. **verunășată**.

VERUȘANĂ s. f. v. **vărușan**.

VERV s. n. v. **verver**.

VĒRVĂ s. f. Înșuflețire, entuziasm, fantezie care se manifestă prin abundență și varietate de expresii, de imagini etc.; bogăție verbală (și de idei), *v o l u b i l i t a t e*; s p e c. manifestare a inspirației creatoare. V. e l a n. *Ne tot vorbesc de angeli, ne tot deping la angeli Sculptorii și pictorii, poeții-ntr-a lor vervă.* HELIADE, O. I, 370. *N. Bălcescu, tânăr în care era numai inimă, trata chestiile istorice și sociale cu o vervă, cu o bărbăție, cu un stil necunoscut încă în jurnalistică românească.* ROM. LIT. 54¹/14. *Verva dumneavoastră nu s-a prins nicidecum de acele lacrimi mai arzătoare și decît focul ce le pricinuisse.* BOLLIAC, O. 54. *El ne-a povestit cu multă vervă cum ajunsese deodată ban mare.* GHICA, S. VI, cf. PROT. - POP., N. D. *A jucat cu multă vervă, deși nu-l mai ajută glasul, nici memoria.* ALECSANDRI, S. 303, cf. COSTINESCU. *Începea cu verva lui strălucită să-mi predice budismul.* CARAGIALE, O. III, 4. *Publicul îl aplaudă des. El simte în sală un curent simpatic, care-i ațîță verva.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 65, cf. ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W., IORGA, P. A. II, 97. *Spunea fel de fel de întîmplări cu... o vervă de meridional.* ANGHEL, PR. 145. *Pe mania de umbră-a vieții voastre Pun fluturii de-argint ai vervei mele.* PETICĂ, O. 83. *Ce vervă avea! Ce inteligență sclipitoare!* AL. PHILIPPIDE, S. II, 82, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Avea verva, pasiunea, tinerețea comunicativă și stăruința de a reveni asupra aceluiaș lucru.* LOVINESCU, M. 35. *Verva lui e foarte apreciată.* CAMIL PETRESCU, T. III, 19. *Nu trebuie să te superi, domnul e nervos și are vervă.* SEBASTIAN, T. 369. *Stam alîrnați de gura povestitorului, fascinați de verva lui.* VOICULESCU, P. I, 63. *După miezul nopții ajungea alt om, ager, ... scînteind de vervă și de spirit.* BART, E. 199, cf. SCRIBAN, D. *Era un zgomot infernal și eu mă găseam într-o vervă strașnică.* MIHĂESCU, D. A. 80. *Admirabila galerie de portrete, pe care ne-a lăsat-o sclipitoare de talent și vervă, constituie o vastă arhivă de documente omenești.* OPRESCU, S. 100. *Într-o incisivă și plină de vervă cuvîntare apostrofează Divanul.* PERPESSICIUS, M. III, 66. *Un povestitor plin de experiență umană și de vervă.* VIANU, L. R. 552. *Sub imboldul societății, tristețea ori deprimarea dispar, buna dispoziție apare, spiritul de conversație, verva cresc.* RALEA, S. T. I, 223. *E numai spirit, vervă și finețe.* VINEA, L. II, 37, cf. DL, DM. *Cronica lui Șincai trăiește prin câteva fragmente strălucind de vervă și inteligență.* IST. LIT. ROM. II, 50. *Avea o vervă extraordinară, era comunicativ, rîdea din toată inima.*

V. ROM. iunie-iulie 1963, 128. *Există la eroii lui Creangă... o vervă extraordinară.* L. ROM. 1965, 570. ◊ (Cu determinări care indică felul, natura, domeniul) *Verva sa cea poetică, deodată cu ivirea uniformii românești, într-o clipă... au produs următorul marș.* AR (1830), 203¹/26. *Se cere o voce mult mai mare, o vervă muzicală mai bună și niște cunoștințe muzicale mult mai întinse.* FILIMON, O. II, 195. *Acesta era mijlocul ca să împiedice verva poetică a amicului său.* BARONZI, I. G. 144/25. *Cititorii de azi nu mai sînt capabili să guste verva stilistică și spiritul polemic, ci umblă numai după crime și scandaluri.* REBREANU, R. I, 180. *Observația și verva satirică a scriitorului se exercită asupra întregii vieți culturale, literare, artistice și politice.* ARH. OLT. XII, 154. *O gazetă scrisă cu multă vervă pamfletară.* CAMIL PETRESCU, P. 195. *Verva satirică este sprijinită de o fantezie caricaturală asemănătoare.* VIANU, A. P. 272. *Pentru ca spiritul nou să se poată exprima în opere durabile, a fost nevoie ca verva satirică și imaginația să fie disciplinate.* OȚETEA, R. 195. *Era în Urmuz o mare vervă creatoare și o fantezie neostoiată.* PERPESSICIUS, M. IV, 61. *O vervă filologică... îi dă posibilitatea să întrebuițeze limbajul tehnic al științelor pozitive, al artelor plastice ori al muzicii.* RALEA, S. T. I, 106. *Bău mai mult ca de obicei, să-și regăsească verva lui de om de lume, care domină eroic împrejurările.* VINEA, L. II, 124. *Pe toate... le domină verva pamfletară a ziaristului.* IST. LIT. ROM. II, 342. *Comicul rezulta mai ales din fantezia și verva verbală.* IST. T. I, 100. *Primele meciuri... au scos în evidență verva de joc a handbaliștilor.* SPORTUL 1972, nr. 6924, 4/4. ◊ L o c. a d v. **În (sau cu) vervă** = cu înflăcărare, cu entuziasm, cu pasiune. *Romanticii pictează cu vervă, iubesc culoarea grasă și culantă.* OPRESCU, I. A. IV, 24. ◊ E x p r. **A fi** (sau, rar, **a se afla, a se simți**) **în** (sau, rar, **cu**) **vervă = a)** a fi înșuflețit, avîntat, volubil. *Trebuie să fie mișcat ca să vorbească și în vervă (aprinde) ca să scrie.* HELIADE, GR. P. 4/17. *Deputatul era, firește, în vervă și într-adevăr era amuzant.* CAMIL PETRESCU, U. N. 26. *În seara aceea Scarlat a fost mai cu vervă decît oricînd.* C. PETRESCU, I. II, 67. *Prietenul era în vervă.* VOICULESCU, P. II, 265. *Dragu este în seara aceasta mai în vervă ca de obicei.* V. ROM. iunie 1954, 127. *Pe lîngă toate, nu se simțea în vervă cîtuși de puțin.* VINEA, L. II, 59, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³; **b)** (despre sportivi, artiști etc.) a manifesta o formă deosebit de bună. Cf. DEX². ◊ (Rar) Animație, agitație. *Un fel de vervă a ritmului interior străbate, ventilînd narațiunea.* CONSTANTINESCU, S. II, 215. *Pe scenă e tot timpul vervă, forfotă, mișcare.* T mai 1964, 76.

- Pl.: (învechit) *verve* (CADE, SCRIBAN, D.).

- Din fr. *verve*, it. *verve*.

VĒRVĂL s. n. v. **verver**.

VĒRVĂR s. n. v. **verver**.

VĒRVEL s. n. v. **verver**.

VERVÉN s. n. v. **verver**.

VERVÉNĂ s. f. v. **verbină**.

VĒRVER s. n. (Olt. și sudul Transilv.) Mîner (1) (la ușă). *Să cumperi o broască mai asemenea cu aceea ce au trimis răposatul, ca să o pui la pîmniță pentru ușa mănăstirei... fără vervor, cu 2 chiei să fie (a. 1787).* FURNICĂ, I. C. 145. *Unde nu e vervăr, porțița se deschide cu ajutorul unei sforicele.* PĂCALĂ, M. R. 441, cf. DR. III, 745, 1090, T. PAPAĞAGI, C. L., SCRIBAN, D., DL, DM, VICIU, GL., VÎRCOL, V., COMAN, GL., CHEST. II 164/54, 56, 57, 58, ALR II/I

h 250, A II 3, 6, 7, 8, 9, 12, FD VIII, 72.

- Pl.: *ververe*. - Și: **vérvel** (CHEST. II 164/56, ALR II/h 250/130), **vérvăr**, **vérvâl** (CHEST. II 164/54, A II 3, 12; pl. și *vervle*, A II 12), **vérvor**, **verv** (ib. 8), **vervén** (VÍRCOL, v., COMAN, GL.), **vérbel** (VÍRCOL, v.), **vérbâl** (CHEST. II 168/58, A II 6, 7), **vélver** (CL 1964, 175), **vélvăr** (DR. III, 745, 1090, SCRIBAN, D., VICIU, GL.), **véver** (VÍRCOL, v., CHEST. II 164/57, ALR II/h 250/172, FD VIII, 72), **vírvăr** (DR. III, 1090) s. n.

- Din sás. *werwel*. Cf. germ. *W i r b e l*.

VERVERI subst. (La pl.; într-o colindă; cu sens neprecizat, probabil) Flăcări; vilvori. *Lingă rugă și lumină Lungă, groasă, vederoasă De ververi și-ajunge-n ceriu*. VICIU, COL. 25, cf. 206.

- Accentul necunoscut.

- Cf. *v i l v o r i* (pl. lui *vîlvoare*).

VÉRVERIȚĂ s. f. v. *veveriță*.

VERVÍNĂ s. f. v. *verbină*.

VERVIRIȚĂ s. f. v. *veveriță*.

VERVÍNĂ s. f. v. *verbină*.

VÉRVOR s. n. v. *verver*.

VERVÓS, -OĂSĂ adj. (Rare; despre oameni) Care are vervă. Cf. COSTINESCU. *Fondul permanent al psihologiei lui burgheze este al unui vervos parodist, al unui meticulos ironist de metehne autohtone*. CONSTANTINESCU, s. II, 44.

- Pl.: *vervoși, -oase*.

- Din fr. *verveux*.

VERZÁC, -Ă adj. (Regional) De culoare verde (I 1) (Drăgușeni - Fălticeni). GLOSAR REG.

- Pl.: *verzacii, -ce*.

- Verde + suf. *-ac*.

VERZÁL, -Ă adj., s. f. (De obicei la pl.) (Literă) majusculă. V. c a p i t a l. Cf. v. MOLIN, v. T. 32, 66, CADE. *În aceste case se pun litere ce se întrebuințează mai mult la modele sau titluri și unde avem de lucrat mai mult verzale (majuscule)*. ROMANESCU, ZET. 21, cf. LTR², DL, DP, DM, SCL 1969, 388, 392, DEX, L. ROM. 1987, 362, DN³.

- Pl. *verzali, -e*. - Și: **versálă** (LTR², DP), (învechit) **verzálíe** (SCL 1969, 388, 392), **versále** (v. MOLIN, v. T. 32, 66, CADE), **versálie** (CADE) s. f.

- Din germ. *Versal, Versalie*.

VERZĂLIE s. f. v. *verzal*.

VERZÁNIE s. f. (Regional) Ciocănitoare verde (*Picus viridis*). Cf. ALEXI, W.

- Pl.: *verzánii*.

- De la *verde*.

VERZÁR s. n. v. *vărzare*.

VERZARÍE s. f. v. *vărzărie*.

VERZĂCIÚNE s. f. v. *verziciune*.

VERZĂRIE s. f. v. *vărzărie*.

VERZĂTŪRĂ s. f. v. *verzitură*.

VERZEÁLĂ s. f. 1. (Învechit) Verdeață (1). *Verzeala și veseliea unui lan boronit*. I. IONESCU, C. 28/20, cf. CIHAC, I, 311, DDRF, BĂRCIANU.

2. (Învechit) Verdeață (2). Cf. CIHAC, I, 311, BĂRCIANU.

3. (Regional) Zeamă de culoare verzuie (v. v e r z u i² 1); (regional) verziciune (3) (Poenari - Tîrgu Jiu). Cf. GL. OLT. [Foile de varză] *le mai spălai cu altă apă, iar înc-o dată... ca să iasă verzala aia, să nu mai miroasă a brustani*. ib.

4. C o m p u s: (Bot.) **verzeala-zidurilor** = algă verde (I 1), unicelulară, care crește pe zidurile vechi, pe scoarța copacilor, pe stînci etc., formînd, prin asociere, un strat verde; verdeața-zidurilor (v. v e r d e a ț ă 6) (*Pleurococcus vulgaris*). Cf. DREV.

- Pl.: *verzeli*.

- Verde + suf. *-eală*.

VERZECIÚNE s. f. v. *verziciune*.

VERZÉL, -EÁ adj. (Regional) Verzișor (I). Cf. DL, DM. *Niște păsărele cîntă viersurele Pe rămuri verzele*. MAT. FOLK. 140.

- Pl.: *verzei, -ele*.

- Verde + suf. *-el, -ea*.

VERZÉR subst. (Regional; în sintagma) *Verzerul tilegii* = schimbătoare la roțile plugului (Moftinu Mic - Carei). Cf. ALR II 5 013/334.

- Pl.: ?

- Etimologia necunoscută. Cf. *v e r v e r*.

VERZÍ vb. IV. (Învechit) I. *I n t r a n z*. (Despre arbori) A înfrunzi; (despre suprafețe, terenuri etc.) a se acoperi cu vegetație (2) proaspătă. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Rușaste răsăritul; muntele rubinează; Îngînat pîntre aburi dealurile verzesc*. HELIADE, O. I, 183, cf. ISER, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, ALEXI, W.

2. *T r a n z. f a c t*. A face să devină verde (I 1). Cf. LB, ISER, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM.

- Prez. ind.: *verzesc*.

- V. *verde*.

VERZICIÚNE s. f. 1. (Popular; mai ales la pl.) Fruct, legumă verde (I 3). *Toate ierburile, verzeciunile și toate dobitoacele cele curate dau voao spre mîncare*. TEODOROVICI, I. 62/6. *Verzăciunile, dormitul la soare primăvara... produc totdeauna frîguri*. ȘEZ. I, 81, cf. DL, DM. *Să nu care cumva să mîncăți verziciuni, că vă îmbolnăviți de stomac*. UDRESCU, GL.

2. (Regional; la pl.) Verdeturi (v. v e r d e a ț ă 2) (Brezoi - Călimănești). Cf. GL. OLT. [La rațe se dau] *urzici și verziciuni*. ib.

3. (Regional) Zeamă de culoare verzuie (v. v e r z u i² 1); (regional) verzeală (3) (Piscu Mare - Rîmnicu Vîlcea). Cf. GL. OLT. *Știru... îl stoarcem... să iasă verziciunea aia*. ib.

- Pl.: *verziciuni*. - Și: (regional) **verzăciúne, verzeciúne** s. f.

- Verde + suf. *-iciune*.

VERZÍME s. f. (Rare) 1. Verdeață (1). Cf. LB, ISER, CIHAC, I, 311, LM, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Chirilă are deodată o iluminăție și toată fața lui afirmă verzimea ochilor mei*. CĂLINESCU, C. O. 83.

2. (Cu sens colectiv) Verdeață (2). Cf. LB, ISER, CIHAC, I, 311, ALEXI, W., SFC III, 78.

- Verde + suf. *-ime*.

VERZÍNDĂ adj. (Învechit, rar) Verzuie, v. v e r z u i² (1). *O apșoară... se află mărginită de anini stufoși, de*

aluni, poiene și livezi verzinde. PELIMON, I. 191/1, cf. 246/12.

- Pl.: verzinde.
- V. verzi.

VERZINIȘTE s. f. (Regional) „Pământ lucrat sau nelucrat” (Teregova – Caransebeș). H XVIII 283.

- Pl.: verziniști.
- Cf. verde.

VERZIOĂRĂ s. f. (Argotic) Bancnotă de culoare verde (I 1). Cf. BUL. FIL. IV, 130, IORDAN, STIL. 351.

- Pronunțat: -zi-oa-. - Pl.: verziore.
- Verde + suf. -ioară.

VERZIȘ s. f. (Rar; cu sens colectiv) Verdeață (2); frunziș. Munții... De verziș se despoiau, Cu nori negri se-nvăleau. ALECSANDRI, P. I, 107, cf. CIHAC, I, 311. Te plimbai..., privind când în jos la lutul pământului, când împrejur la verzișul copacilor. GANE, N. III, 143, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, SFC III, 61, 83, DEX.

- Verde + suf. -iș.

VERZIȘOR, -OĂRĂ adj., subst. I. Adj. Diminutiv al lui verde (I 1); (regional) verzel. El pusă o mură lin linișor. Nu de cele ce culeg dragile Fete prin codru cel verzișor. BUDAI-DELEANU, T. 310, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, I, 311, LM II, 1569, MARIAN, CH. 51, DDRF, TDRG 1730, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. Papuci verzișori, Pe la toc cu flori..., Știe să-i poarte. TEODORESCU, P. P. 79. Să sădim un mîndru măr, Nălțișor și verzișor. JARNIK – BÎRSEANU, D. 82. În rai ce vedea? Nește pomișori, Mul' sînt verzișori. FOLC. OLT. – MUNT. IV, 38.

II. Subst. I. S. m. (La pl.) Corp de trupă al cavaleriei (înființat de Matei Basarab), în vechea organizare a armatei române; (la sg.) ostaș (cu uniformă de culoare verde I 1) din acest corp de cavalerie. A sosit și un maior cu un polc de oaste ce-i numea verzișori. DIONISIE, C. 164, cf. LM II, 1569. Veneau roșiorii și verzișorii călări, despărțiți în căpităanii, flectare cu steagul ei, purtînd mintene roșii și verzi. ODOBESCU, S. I, 73. Români ăia grozavi... au făcut atîtea izbînzii odinioară, împreună cu verzișorii. ISPIRESCU, ap. CADE, cf. ENC. ROM. III, 1207, BĂRCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., SCL 1953, 127, DL, DM, DEX.

2. S. m. și f. (Iht.; prin Munt.) Boiștean (*Phoxinus phoxinus*). Cf. BĂCESCU, P. 58, 72.

3. S. n. (Prin Mold.; în forma verzișor) Rachiu cu mentă (de culoare verde I 1). Cf. SCRIBAN, D.

4. S. f. (Regional) Varietate de struguri cu boabe de culoare verde-deschis, din care se obține un vin de calitate superioară (Pietroșița – Pucioasa). Cf. H IV 152.

5. S. n. (Familiar) Bancnotă de culoare verde (I 1), în special dolar.

- Pl.: verzișori, -oare. - Și: (regional) verzișor, -oară adj.
- Verde + suf. -ișor.

VERZIȘOĂRĂ s. f. I. Diminutiv al lui varză (II 1); vărzuță. Cf. POLIZU, CIHAC, I, 311, DDRF, TDRG, CADE, DL, DEX, DSR. ♦ (Mai ales la pl.) Varză-de-Bruxelles (v. varză II 1 d) (*Brassica oleracea var. gemmifera*). Cf. GRECESCU, FL. 80, TDRG, PANȚU, PL. 327, CADE, LTR² XVIII, 439, BORZA, D. 32, 301, PRODAN – BUIA, F. I. 224, DSR.

2. Nume dat unor plante erbacee cu frunzele cămoase (care se acoperă unele pe altele ca foile unei căpățîni de varză), cu florile grupate, roșii sau roze, care cresc pe terenuri calcaroase și care sînt folosite în medicina populară (*Sempervivum* și *Sedum*). Cf. DAMĂ, T₂, GRECESCU, FL. 153,

156, BIANU, D. S., TDRG, PANȚU, PL. 316, 327, CADE, SIMIONESCU, FL. 418, LTR² XVIII, 305, BORZA, D. 158, 159, 301, FLORA R. P. R. IV, 77, DSR, HIX 436, 509.

- Pl.: verzișoare.
- Varză + suf. -ișoară.

VERZITURĂ s. f. I. (Familiar; mai ales la pl.) Fruct, legumă verde (I 3). Cf. DL, DM, DEX. Mi s-a acrit cu atîtea verzituri. UDRESCU, GL.

2. (Prin nord-vestul Munt. și prin vestul Transilv.) Verdeață (3). Cf. ALR I 1 490/87, UDRESCU, GL.

3. (Prin nord-vestul Munt.; la pl.) Lemne verzi (I 2). UDRESCU, GL. Ai băgat numai verzituri în sobă și s-a stins focul. id. ib.

4. (Regional; în forma verzătură) Diaree (Strehaia). Cf. ALR II/1 MN 40, 2 213/848. Trece pin el verzătură. ib.

- Pl.: verzituri. - Și: (regional) verzătură s. f.
- Verde + suf. -itură.

VERZIU, -ÎE adj., s. m. I. Adj. Verziu² (1). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Aceste ape sînt... citeodată... verzii. FĂTU, D. 96/21. Din poama verzie, numită silvană..., vinul nu este prea trainic. LITINSCHI, M. 93/16. Mă întorceam de la Sîntca Dragnea și... mă aștam în fața unei hălăciuge verzie. PELIMON, I. 156/20, cf. PONTBRIANT, D., ALECSANDRI, P. I, 234, COSTINESCU, CIHAC, I, 311, LM. Pământul... începe iarăși a se îmbrăca în vemîntul lui cel verziu. MARIAN, O. I, 1. Roca... prezintă o culoare uniformă verzie, ce se pare datorită decomunerii elementului feldspatic. ARHIVA, I, 229, cf. PHILIPPIDE, P. 184. Stofa din care se face o stambă importată de bumbac, cu cîmp negru sau verziu. MANOLESCU, I. 182, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. E un strălucit covor de chipuri care se desfac de pe armoniosul fond albastru și verziu. IORGA, C. I. III, 63, cf. TDRG 1731. Pardeșul... bătea în floarea verzie a untdelemnului de măsline grecesc. HOGAȘ, M. N. 46, cf. CADE. Bălțile Bahluiului răsfrîngeau... același cer verziu de toamnă. SADOVEANU, O. X, 78, cf. XIII, 221, SCRIBAN, D. În rînduri de saci cu gura deschisă – Boabele să și le-nchipui: gălbii Sau roșii, verzii, sinilii, aurii. BLAGA, POEZII, 230, cf. DL, DM, SFC VI, 77, 79, 127, DEX. Singele mi l-a vîrsat Poica cu ochi verzii. TEODORESCU, P. P. 387. Frunză verde și verzie. DOINE, 143. Măghiran crescut în drum... Mai bine te rup verziu. IZV. XIV, 371, cf. ALR I 29/125, 528, 542, 1 488/229, LEXIC REG. 13. Hai, bade, și mă sărută... Nimenea să nu ne știe, Numai frunza cea verzie. FOLC. TRANSILV. I, 500, cf. 242. ♦ (În descîntece) Beșică verzie – beșică galbenă...! Nu junghia... – nu ustura – nu săgeta! POP., ap. GCR II, 341. Roșățâ roșie, Roșățâ verzie, Roșățâ albăstrie..., Cum l-o întîlnit, Jos l-o trîntit. ȘEZ. II, 91. ♦ (Ca prim termen al comparației) Oare care sînt ochii cei mai frumoși? – Cei verzii ca smaragdul. F (1879), 303. Cătră miazănoapte, cerul se boltea verziu ca piatra de chicalaz. SADOVEANU, O. XII, 159. ♦ (Urmă de determinări nune de culori care precizează nuanța sau care formează împreună cu „verziu” nume compuse de culori) Inflorescența, o paniculă mare compusă din flori verzi-gălbui. PRODAN – BUIA, F. I. 344.

2. S. m. (Ornit.; regional) Florinte (*Carduelis chloris*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 346, BĂCESCU, PĂS. 173.

- Pl.: verzii.
- Verde + suf. -iu.

VERZÓS, -OĂSĂ adj., s. f. I. Adj. (Învechit și regional) Verziu² (1). În auritele zile ale verii, în siml verdoasei umbre a pădurilor..., glasul tău... nu încetează de a răsuna în sufletul meu. MARCOVICI, D. 419/12. Ne adăpostirăm sub crăcile verdoase ale unui stejar bătrîn. PELIMON, I. 100/15, cf. 143/1. A întors spre mine ochii mari verzoși. CAMIL PETRESCU, P. 96.

2. S. f. (Bot.; regional) Mușcatul-dracului, v. m u ș - c a t¹ (2 a) (*Knautia arvensis* și *silvatica*). Cf. BORZA, D. 93, 301.

- Pl.: verzoși, -oase. - Și: (învechit și regional) verdôs, -oasă adj.

- Verde + suf. -os.

VERZUI¹ vb. IV. I n t r a n z. (Neobișnuit) A avea culoarea verde (I 1), a se distinge printr-un colorit verde. *Straturile de iarbă tânără verzuiau ca niște covorașe de catifea întinse la soare.* REBREANU, R. II, 299, cf. DL, DM.

- Prez. ind. pers. 3: verzuiește.

- V. verde.

VERZUI², -IE adj., s. n. I. Adj. De o culoare care se apropie de verde (IV 1); de culoare verde-deschis; care bate în verde; verziu (I), (rar) verzuliu, verzuriu, (învechit și regional) verzos (I), (regional) verdoi (I 1), verdunc (I 1), (învechit, rar) verzindă. Cf. I. GOLESCU, C. *Vorba „chlor” aduce aminte culoarea cea verzuie a acestui gaz.* MARIN, PR. I, XIII/2, cf. POLIZU, COSTINESCU. *Poate vrun pedant cu ochii cei verziu, peste un veac, ... Aticismul limbii tale o să-l pună la cântări.* EMINESCU, O. I, 134. *Ajunse cu privirea în colțul unde bătea-n plin lumina verzuie.* CARAGIALE, O. I, 45. *Privea la ... ochii lui verziu, care acum se mișcau cu afită vioiciune.* SLAVICI, O. I, 187. *Magia nopții este sfântă... Verzuiele unde dormitează.* MACEDONSKI, O. I, 153. *Vaporul lasă-n urmă o cărare de spumă verzuie.* VLAHUȚĂ, ap. TDRG. *Cîte-o pîlpără de vînt zburătăcea frunzele cît colo, nu numai pe cele galbene și uscate, dar chiar pe cele mai verziu.* CONTEMPORANUL, VI, 289. *Anisia, o bălăioară cu ochi verziu... și iuși.* REV. CRIT. I, 220, cf. DDRF. *Aici, apa bazinului se așternea ca o pînză mare verzuie.* DUNĂREANU, CH. 222. *Scatii cu gusa verzuie se zbeugiau prin ramurile pline de chiciură ale pomilor pustii.* IORGA, P. A. II, 386. *Regăsesc un tip cunoscut...: e Gavroche..., cu ochii lui verziu și gura știrbă.* ANGHIEL, PR. 168, cf. TDRG, PAMFILE, I. C. 217, ATILA, P. 77, PASCU, S. 134. *Pe prichiciul pridvorului... străjuiește o ulciacă verzuie de lut.* REBREANU, I. 10, cf. RESMERIȚĂ, D. *Era cîrnă, cu ochi verziu, mici, sub sprîncenile drepte.* M. I. CARAGIALE, C. 126, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *În fața lui verzuie [a iezerului] se sprevedeau liane.* GALACTION, O. 345. *Cu fulgere verziu creștea furtuna.* TOPÎRCEANU, S. A. 107. *Culoarea predominantă pe spate este brună-cenușie, dar cu capul și gîtul verziu.* SIMIONESCU, F. R. 73. *Ni se arată într-o văiușă... un ghiol cu apă verzuie și noroioasă, acoperită cu mătreață.* SADOVEANU, O. XXI, 76. *Gen cuprinzînd arbori ... cu flori mici, verziu.* ENC. AGR. I, 104, cf. ROSETTI, L. R. I, 124, SCRIBAN, D. *O văd sosind cu săculețul ei, în care își are ghemul de lînă verzuie.* MIHĂESCU, D. A. 116. *Un grup de femei zglobii, în rochii deschise, albe... sau verziu..., se distrează.* OPRESCU, I. A. IV, 160. *O paloare verzuie îi spoia figura scofîlciță de chinuri vehemente.* ARGHEZI, S. IX, 220. *În locul trandafirilor, atîrnau ciucuri de flori verziu de laur.* CĂLINESCU, E. O. II, 92. *Din spuma de lumină licuricilor verziu Ți-adun în inimă surîsul.* BLAGA, POEZII, 47. *N-a apucat să-i mai dea băiatului decît vreo doi ghionți, prin surtucul verziu de aba.* CAMIL PETRESCU, O. I, 199. *La cinci exemplare... s-a putut constata ... două pene negre, cu un luciul verziu.* LINȚIA, P. III, 6, cf. V. ROM. februarie 1954, 6, CHIRIȚĂ, P. 202. *Culoarea verzuie a semințelor arată că ele au fost recoltate înainte de a ajunge la maturitate.* AGROTEHNICA, II, 29. *Avea în ladă o redingotă verzuie.* PAS, Z. I, 197, cf. DL. *Se aruncă pe mocheta verzuie care acoperea sufrageria.* PEDA, M. S. 198, cf. DM. *Sepale...*

carenate, cu carena spre exterior verzuie. FLORA R. P. R. VI, 167, cf. V, 25. *Erau vietățile apelor moarte, Zăcute sub o vegetație grea acum, ... izbucnind din sine, din hrana adîncurilor, ca un nămol verziu.* BARBU, PRINC. 28. *Prin suflul meu grîne în valuri albe curg și-n umbra lui coboară verzuiele lăcuste.* HOREA, C. 59. *Învelișul floral brun, verziu, alburii, membranos, uscat.* PRODAN - BUIA, F. I. 104. *Spatele este negricios, cu reflexe verziu sau albăstrii.* ZOOLOGIA, 103. *La încheatul laptelui se folosea și străgeata, un fel de zer verziu care se forma deasupra laptelui încheat.* VUIA, PĂST. 200, cf. L. ROM. 1968, 47. *Albul zidurilor... se minjește de o mîzgă verzuie.* T. IANUARIE 1969, 110, cf. MAGAZIN IST. 1969, nr. 11, 77, M. D. ENC., DEX. ◊ (Ca prim termen al comparației) *Un mîminat urciou cu ape negre și roșii, cu unde verziu ca smalțul de la Bîcanț.* BARBU, PRINC. 81. *Să-ți dau șalvarii mei Verziu ca foaia de tei, De nu trece glonț prin ei.* TEODORESCU, P. P. 501. ◊ (Urmat de determinări nume de culori care precizează nuanța sau care formează împreună cu „verziu” nume compuse de culori) *Cu zeamă de spanac se face verziu-cafeniu.* IZV. XIII, 264. *Alături, resturile ouălor... verziu-deschis.* BĂCESCU, PĂS. 308. *Obrajii îi erau fragezi..., ochii verziu-deschis.* CĂLINESCU, S. 354. *Picioarele verziu-măslinii.* LINȚIA, P. III, 120. *Flori galbene verziu-brunii.* PRODAN - BUIA, F. I. 436. *Frunze verziu-albastre.* id. ib. 534. *Copilul... intra în spațiul Grotei, în umbra umedă, verziu-întunecată, de piatră.* CONTEMP. 1974, nr. 4, 1/2. *Marea sală „filosofică” te orbește prin ... nuanțe brune, ruginii, verziu-albăstrii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 28, 24/1.

2. S. n. Culoare verzuie (v. v e r z u i² 1). *Prin întunericul bătînd în verziu... se risipeau pe la sălașurile lor.* VOICULESCU, P. I, 148. *Casele se rînduiesc una lingă alta, vopsite în verziu.* CĂLINESCU, C. O. 191. *Soluția, de la... verziu, trece la galben.* CHIM. AN. CALIT. 153.

- Pl.: verziu.

- Verde + suf. -ui.

VERZULIU, -IE adj. (Rar) Verziu² (I). Cf. SFC VI, 77, 123, 127.

- Pl.: verzulii.

- Verde + suf. -uliu.

VERZUNCĂ s. f. (Ornit.; regional) Sticlete (I 1 a) (*Carduelis carduelis*) (Miron Costin - Roman). Cf. ALR I 1 045/536.

- Pl.: verzunci.

- De la verde. Cf. v e r d u n c.

VERZURIU, -IE adj. (Rar) Verziu² (I). *Mușcelele acoperite de-o pojghiță verzurie abureau un fum ce se-nălța alene.* DELAVRANCEA, S. 51. *Cea de-a doua bolboșea ochii săi verzurii, scăpărînd scînteii.* id. ib. 92, cf. CADE, DL, DM, SFC VI, 77. *Ochi verzurii.* ALR I 29/107.

- Pl.: verzurii.

- Verde + suf. -uriu.

VESĂ vb. I v. vexa.

VESANIE s. f. (Med.; învechit) Psihoză; nebunie (4). Cf. LM, RESMERIȚĂ, D., D. MED.

- Accentul necunoscut. - Pl.: vesanii.

- Din lat. *vesania*, fr. *vésanie*.

VESĂT s. n. v. fesat.

VESATŪRĂ s. f. (Învechit) Vexațiune (1). *A pricinuit răzvrătire și vesaturi felurite.* DR. II, 794.

- Pl.: vesaturi. - Și: fesatŭră s. f. DR. II, 794.

- Din germ. *Vexatur* sau *vexa*+ suf. -*tură*.

VESAȚIŪNE s. f. v. vexațiune.

VĒSCĂ s. f. v. veșcă.

VĒSEL, -Ă adj. 1. (Despre oameni) Care este bine dispus, care manifestă voioșie, voie bună sau, p. e x t., bucurie, mulțumire; p. e x t. bucuos; (mai ales în limbajul bisericesc) fericit; (regional) veselos (1). *Cu bucurie și cu inimă bună și veaseli să întrăm întru înția deșchidere a fineriei [postului].* CORESI, EV. 45. *Voinicul... deaca biruiaște și se slobozește den războiu, elu se întoarce veasel și cu bucurie.* id. ib. 78, cf. TEXTE ROM. (XVI), 337, 355. *Svîntul ieși veasel din pădurea aceea.* VARLAAM, C. 426, cf. 91. *Cela ce nu-ș va face voia rea după moartea celui otrăvit, ce-ț va părea că iaste vesel, face prepus cum să-l fie el otrăvit.* PRAV. 111, cf. MARDARIE, L. 100¹/13, 298²/9, ST. LEX. 173/2. *Să ieși cu veselie la boierii tăi și să nu te priceapă cumvași că-ți este frică... ci te arată lor vesel.* NEAGOE, ÎNV. 236/18. *Deca băură, ieși domnul și Stoican den pimniță veseli, gândind că n-au audzit nimeni sfatul lor cel hiclean.* GAVRIL, NIF. 62/8. *Au poftit Racoșii îndată pre Ștefan Vodă la masă, vesel și voios de izbîndă.* M. COSTIN, O. 173. *Merșeră fieșcarele la lăcașurile lui, veseli și buni la inimă.* BIBLIA (1688), 250¹/58. *Veseli de a neprietinului biruire, dar încă mai veseli de a foamei potolire, cineși la ale sale să dușă.* CANTEMIR, I. I. I, 96, cf. II, 34. *Au venit Radul Vodă în Tîrgoviște vesel și cu toți boiarii.* ANON. CANTAC., CM I, 115. *Toți era veseli de vîntura lui Gligorie Vodă.* R. POPESCU, CM I, 418, cf. FN 64, ANON. CAR., LEX. MARS. 212, 222, 235. *Altă mîngîiere trebuie celui vesel și alta celui trist.* ANTIM, O. 136. *Cînd ești vesel, nu să cuvine să cerci altă răsplătire împotriva celui ce te zavistuieste (a. 1713).* GCR II, 6/16, cf. KLEIN, D. 455. *Întălegînd aceasta, vesăl mergea cu oastea.* HERODOT², 348. *Dacă-i așa, mai bine abate La vesela noastră fișanie Ce acuma prisosînd cu de toate Tăbărea la Spăteni pe cîmpie.* BUDAI-DELEANU, Ț. 303, cf. 309. *Fiți dară, rogu-vă, deșteptați, sîrguitori și veseli la predarea învățăturei.* PETROVICI, P. 38/5. *Spăriet și vesel că o vede, să oprăște, și își pleacă ochii.* BELDIMAN, N. P. I, 58/5, cf. LB. *Oare cel ce are mai multe decît alții, pentru aceasta e și mai fericit? Oare este mai vesel? POTECA, F. 320/7. Un om este firește mai vesel și stilul sau chipul scrierii sale pretutindenea arată al lui caracter.* HELIADE, O. II, 19, cf. 341, I. GOLESCU, C. *Ș-au luat umbrela și au purces în cale vesel.* DRĂGHICI, R. 97/10. *Holericu e voios, însă nu e vesel.* ANTROP. 228/22. *Văzîndu-l împăratul că e vesel, se bucură.* GORJAN, H. I, 5/31, cf. VALIAN, V. *Slabi în despărțire și lipsiți de voie bună, Sînt mai zdravini și mai veseli în traiul cel dimpreună.* CONACHI, P. 286. *Merse în scaunul său din Alba Iulia, vesel de triumfurile sale.* BĂLCESCU, M. V. 183, cf. 257, ISER. *Moldovanul era vîoi, vesăl, cu inima deschisă ca și casa.* RUSSO, S. 20. *Cînd veselă pînă la nebulie, cînd melancolică pînă la disperare, era în toată puterea cuvîntului un demon cu fața de înger.* KOGĂLNICEANU, S. A. 108. *În locul moșneagului, atît de roș și de vesel, mă întîmpină un neamț sarbăd și flegmătec.* NEGRUZZI, S. I, 67, cf. 55, POLIZU. *Lumea era îngrijată și posomorită, nimeni nu mai ridea, numai noi românii, studenții din Paris, eram veseli și voioși.* GHICA, S. 172, cf. 538. *Veselă și jună te-am cunoscut odată; Cu aceleași defecte acum iar te gălesc.* ALEXANDRESCU, O. I, 274. *Învîngător vesel intrai în vro cetate Nesocotînd viața pentru-a ei libertate.* id. ib. 355, cf. PONTBRIANT, D., PETRI, V. *Tot veselă și nebulă ai să fii, Iulio, - răsponse cealaltă.*

ALECSANDRI, O. P. 19, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 453, LM 573. *Era mai înții de toate un om bun la inimă, milos, cîstit și vesel pînă la ușurință.* MAIORESCU, CR. II, 333. *Eu n-am uitat nici pe răposatul Caraiman, veselul și priceptul staroste al vînătorilor tămădăieni.* ODOBESCU, S. III, 14, cf. I, 77. *Căci acelorași mijloace Se supun cîte există, Și de mii de ani încoace Lumea-i veselă și tristă.* EMINESCU, O. I, 196. *În astă-sară Dionis era vesel, fără să știe de ce.* id. ib. VII, 98. *Eram vesel ca vremea cea bună și sturlubatic și copilăros ca vîntul în tulburarea sa.* CREANGĂ, O. 197, cf. 291. *S-a uitat drept la el, a început să rîză veselă, ca la vederea unui vechi prieten de mult așteptat.* CARAGIALE, O. II, 237. *Luînd... leacurile, s-au întors veseli la palat.* ISPIRESCU, L. 2, cf. 51. *Pururea vesel, pururea nepăsător de ce-l așteaptă în viitor, el își urma înaintea calea pe care i-o însemnase cetirea serioasă și îndelungată.* BACALBAȘA, S. A. II, 9, cf. DDRF. *Hori de brîu se vor întinde Și cu fete se vor prinde Veselii flăcăi jucînd.* COȘBUC, P. II, 170, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *În odăile vecine, cete vesele de boieri... mînîncă și beau... în voie.* IORGA, C. I. I, 157. *Guraliv și vesel era cel ce ocupa locul de onoare pe perinele moi ale trăsorei.* ANGHEL, PR. 88. *Lume veselă ca astăzi N-am mai pomenit demult!* IOSIF, PATR. 38, cf. TDRG. *Era vesel că-i va intra în casă un om așa de lăudat de genere-său.* AGĂRBICEANU, A. 237. *M-am deșteptat veselă, vîoie.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 269. *A prins... a fi mai vesel și mai cu drag de lume.* SOVEJA, O. 49. *Era vesel ca și cînd ar fi scăpat de o grijă mare.* REBREANU, I. 258. *Chiuiau veseli și făceau semne.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 11, cf. RESMERIȚĂ, D. *Cum înmurgește, acești micuți... vin veseli la ferestre și cîntă fiecare cîte un cîntec.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 74, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Era un român neaoș și voinic, o namilă de om vesel și plin de inimă.* ARH. OLT. XII, 349. *Era vesel nevoie mare și plin de bunăvoie.* POPA, V. 102. *Se înfățișa ca un om în toată firea, voinic, curat, lucid și destul de vesel, ca să-mi împrăștie închipuirile urite.* VOICULESCU, P. II, 61. *Tocmai cînd ajungea el în mijlocul ogrăzii, dadaca Măgdălina îl întîmpină veselă.* SADOVEANU, O. X, 159, cf. SCRIBAN, D. *Mi-a trecut pragul mai veselă ca de obicei, urîndu-mi să-mi meargă toate din plin.* ULIERU, C. 65. *Vesel, sprinten, am pornit la plimbare pe bulevard.* ARGHEZI, S. XVI, 173. *Aveam pe un elev de administrație, tare mai era vesel, cînta și vorbea toată ziua.* CĂLINESCU, C. O. 33. *Nebunatic, vesele... fetele se prînseră într-un soi de horă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 82, cf. DL. *Ești prea vesel pentru situația în care te afli.* PREDĂ, DELIR. 21, cf. DM, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D., DSR. *D-or fi juni colîndători, Ei în casă c-or intra, Ne-or cînta, Ne-or colînda... Vinul veseli că și-or bea, Frumușel s-or ospăta.* TEODORESCU, P. P. 39. *Aița era de bucuosă și de veselă, cît nu-și afla loc.* SBIERA, P. 65. *Veselă-i mireasa, Acum nu toarce lîină, Numai cît am văzut-o Cu păharu-n mîină.* MARIAN, NU. 509. *Fii veselă, jupîneasă, Că ne vine-un Domn la casă!* VICIU, COL. 30. *Era foarte vesel că izbîndise să cumpere... vreo cîteva fălci de loc.* FURTUNĂ, V. 17. *Fata murgul înșela, Veselă încăleca Și ca vîntul se ducea.* BALADE, III, 266. *Fă-te mai vesel și voios, Ca și-un trandafir frumos.* NUNTA, 223. *◊ (Despre suflet sau despre inimă) Să ne închinăm cu vesele suflete și cu bucurate inimi.* VARLAAM, C. 43. *Atunce sufletele și inimile direpților să vor împli de bucurie și de dulceața liubovului lui Dumnedzău... și vor hi veseli de beția băuturii ceii dumnedzăiești.* id. ib. 95. *Fii... cu bună și veselă inimă.* M. COSTIN, O. 290. *Trupul tău ce-au fost țărînă în țărînă s-a prefaca, Iară sufletul tău vesel sus în veci va gusta pace.* ALECSANDRI, P. I, 199. *Trailul lumii, dragă tată, Cine vor, aceia lese-l, Dară sufletul mi-e vesel, Tinerețea luminată.* EMINESCU, O. I, 102. *Eu, beizade Alecu, astăzi nu mă simțesc deloc mîhnit ca Domnia ta și sînt cu inima veselă, deși m-a spăriat ursul.* SADOVEANU, O. X, 160.

◇ **E x p r.** (Astăzi rar) **A fi vesel (de cunoștință)** = a fi încântat (de cunoștință), v. **î n c î n t a t**. Cf. TDRG, CADE.

◇ (Prin analogie; mai ales despre animale și păsări) *Era tocma în miez de primăvară Cînd zăfri cu florile să joacă, Păsărelele vesele zboară.* BUDAI-DELEANU, Ț. 173. *La mugur iedul vesel s-acață.* HELIADE, O. I, 109. *Păsăruica ștergîndu-și pliscul de creangă ciripește veselă ca mai înainte.* CONV. LIT. IV, 18. *Fata sfînd pe gînduri, veselă albină Cu galanterie de buze-i s-animă.* EMINESCU, O. IV, 365. *Zaica... totdeauna e veselă și bine dispusă... Cîntă mai în tot minutul, cum îi vine la gură.* MARIAN, O. II, 72. *Uite, graurii pe luncă, Veseli, fericîți ce sînt!* COȘBUC, P. I, 264. *Veseli, zglobii, ca puii tuturor animalelor, nu se depărtează de scroafă nici o minută.* SIMIONESCU, F. R. 39. *Ciocîrlanii sîltau veseli prin uliți, căufind grăunte prin gunoii din urma carelor.* MOROIANU, S. 96. *Vineții porumbei, De sus, jos că s-or lăsa, ... Apă veseli c-or gusta.* TEODORESCU, P. P. 39. *De la iesle se smîcea, La glas de stăpîn venea, Venea vesel, neînșeuat, Neînșeuat și nenfrînat.* FOLC. TRANSILV. II, 414. ◇ **F i g.** *După ce înceată viforul, ... arborii, holdele și florile sînt mai verzi și mai vesele.* PETROVICI, P. 240/16. *Ce sînteți voi înaintea celui ce a sfărîmat vecinica tăcere a haosului și a trimis stelele dimineții să înceapă veselul lor drum preste lumea nou-născută.* MARCOVICI, C. 8/27. *A venit o fetiță, ca de zece ani, ... ușoară, albă, cu ochi mari albaștri și cu părul galben buclat pe spate..., o rază veselă de primăvară.* GHICA, S. 538. *Cînd soarta mă apasă..., Cînd veselă m-ajută, cînd aspră mă gonește.* ALEXANDRESCU, O. I, 125. *Soarele reapăru vesel dintre nori și aburi calzi se ridicau din pămînt pe urma torentelor.* CONV. LIT. II, 96. *Voi, nori ce treceți sub vesela stea, Departe, departe, duceți viața mea.* BOLINTINEANU, O. I, 170. *Clocotea de chiu cuprinsul Veselei păduri.* COȘBUC, P. II, 37. *Vesele și triste... se auzeau sunetele clopotului.* ANGHEL, PR. 80. *Să sune iar vesela fanfară.* PETICĂ, O. 119. *Se auzeau în răstimpuri de liniște acorduri vesele, senine, de țarină.* AGĂRBICEANU, A. 109. *Apoi toate clopotele dănuiră vesele pe funiile lor.* VOICULESCU, P. I, 154. *Înainte, se ridică zidul verde al pădurii; frunzele tremurau vesele în lumină.* SADOVEANU, O. I, 50. *Privea raza de soare care intra veselă pe spirai.* TUDORAN, P. 54. ◇ (Despre fizionomia, privirea, glasul etc. oamenilor, despre manifestările, acțiunile lor sau, prin analogie, ale animalelor) Care rezultă dintr-o stare de veselie (1), care exprimă, denotă bună dispoziție, voie bună sau, p. e x t., bucurie, mulțumire. *Cu îndrăznire grăind măcenicul și cu față veaselă.* VARLAAM, C. 454, cf. 151. *S-au întors către tribuni cu înflorită față, și străluminată, și veselă.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 159^v/25. *Au clicuit oamenii cu glas mare și dederă glas vesel în cetatea lor.* BIBLIA (1688), 631¹/27. *S-au bucurat Simeon bătrînul atîta, văzînd pre Mîntuitorul Hristos, numai în scutece mișcînd, cît moartea care alt lucru mai groaznic nu poate fi, cu ochii veseli o privia.* ANTIM, P. 11. *Luminat să-mi stai înainte cu veselă față și cu vedere de bucurie (a. 1715).* GCR II, 17/29. *Prin căutătura cea lină și veselă să făcea vădiți.* AETHIOPICA, 45^v/22. *Îi era fața pururea veselă.* MINEIUL (1776), 98¹/24. *Cu ochi blînzi și veseli s-au uitat.* MAIOR, IST. 51/3. *Pre cel nemernic îl priimesc cu fețe vesele, ca cînd ar fi fratele sau altă rudenie a lor.* CANTEMIR, S. M. 290/3. *O căutare liniștită și veselă este semn al plăcerii prietnești.* POTECA, F. 248/26. *Somnul cel dulce și ușor nu-i aduce răpaos și vesela cugetare.* ALBINEȚ, M. 3/24. *Avea un caracter blînd, vesel, plăcut și nepăsător.* GHICA, S. 67. *Și-ascunse minia... luînd deodată un aer mai vesel.* FILIMON, O. I, 113. *Pe buze-ți blînde zîmbiri, Și-n ochi-ți veseli un dulce soare, Și pe-a ta față vii trandafiri.* ALECSANDRI, POEZII, 171. *Bătrînul colonel... a lăsat plăcute și vesele suvenire printre subordonații lui, acum toți veterani ai oștirii.* ODOBESCU, S. III, 22. *Surîsul obraznic, ochiul cuvios, cochetăria veselă se-ntorc pe rînd*

dup-acea sărutare. EMINESCU, O. VII, 117. *După ce s-au împărțit de acea binefacere, ies toți cu fețele senine și vesele.* CARAGIALE, O. IV, 82. *Din gura veselă, viața se revărsa în valuri, ca un himn de mulțumire către atotputernica natură.* D. ZAMFIRESCU, R. 106. *Glasuri lugubre de cantori se amestecau cu ciripitul vesel de păsări.* ANGHEL, PR. 135. *Glasuri vesele răsună.* IOSIF, PATR. 27. *Din curte, din grădină, se ridicau frînturi de cîntece vesele.* AGĂRBICEANU, A. 32. *Oaspeții lăturenii se întorc acasă, însoțiți de prietenii lor, între chiuituri vesele și cu multă voie bună.* VICIU, COL. 12. *Amintirile din copilărie – și cele triste și cele vesele – îmi aștern surîs pe buze.* ARH. OLT. XIX, 115. *Oricît de vesel, surîsul ei avea în el un reziduu de tristețe.* CAMIL PETRESCU, P. 9. *Cînd zvonul se alină, se întoarse cu obraz vesel cătră dadaca ei Măgdălina.* SADOVEANU, O. X, 219. *De afară răzbătea larma veselă a copiilor care se jucau și se hîrjoneau fără grijă.* id. ib. XXI, 73. *Era o fire veselă, glumeață și gata să te servească.* MOROIANU, S. 57. *Prin fereastra deschisă a camerei se auzeau ciripiri vesele de vrăbii.* ULIERU, C. 118. *Tinerii izbucniră într-un hohot vesel.* VINEA, L. I, 12. *Dumnezeu să-i deie Tot vesele gînduri.* MARIAN, NU. 509. *Ei cîntă vesele hore.* T. PAPAHAĞI, M. 77. ◇ (Adverbial) *Această ambasadă fu vesel priimită de mărirea sa.* BĂLCESCU, M. V. 405. *Melancolia, amorul și plăcerea. Priimiți-le vesel ca pe ai voștri fii.* ALEXANDRESCU, O. I, 123. *Ciocîrlia... ciripește vesel în zori.* ALECSANDRI, P. I, 20. *Fata vesel îi zîmbește, Luna-n ceri au asfințit.* CREANGĂ, O. 126. *Cu cît el scrișnește, cu atît militarul ride mai zgomotos și mai vesel.* CARAGIALE, O. I, 174. *Uitîndu-se vesel la fata împăratului, zise: – Să-ți dea Dumnezeu noroc și izbîndă, stăpîna mea!* ISPIRESCU, L. 16. *Privește... în sînga și în dreapta, nedumerit, mai ales că toți se înșeninează vesel.* CAMIL PETRESCU, T. III, 182. *Un cucoș... bătut din aripi și trîmbiță vesel.* SADOVEANU, O. I, 84. *Ei cu toți s-adun... Și se veselesc, Ploscele ciocnesc, Vesel chiuiesc.* ALECSANDRI, P. P. 66. *Șade bătrînul Novac, Cu frate-său Balaban, Vesel beau și ospătau.* BALADE, II, 55. (F i g.) *Vesel murmura izvorul.* IOSIF, V. 113. *Capîta la rîdea vesel în podoaba steagurilor tricolore.* REBREANU, R. I, 195. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Hai mai bine despre copilărie să povestim, căci ea singură este veselă și nevinovată.* CREANGĂ, O. 198. ◇ (Despre oameni) Care face glume, farse etc.; (despre manifestări, creații etc. ale oamenilor) care provoacă hazul, care amuză; amuzant, glumeț, hazliu, poznaș (2). *Istoria mea este legată cu deosebite anecdote..., anecdote triste sau vesele.* ALECSANDRI, O. P. 44. *O colecție de glume și caricaturi, publicate de d. Ermil Borcia, veselul redactor al calendarului „Poznașul”.* SĂM. VIII, 28. *Umorul lui sântos de moldovean, bogat în anecdote și apropouri vesele.* ANGHEL, PR. 166, cf. RESMERIȚĂ, D. *Gazda, o femeie veselă, ... așezată în mijlocul tuturor, lua parte la toate glumele.* ULIERU, C. 40. *În fîrguri și orașe... s-a dezvoltat... cîntecul de petrecere, care nu era numaidecît necesar să fie vesel.* IST. LIT. ROM. I, 139. *Acest Hary Brummer făcuse vilv... tipărint... un almanah scandalos intitulat „Istoria veselă și completă a principalilor zei ai omenirii, de la origini pînă în prezent”.* ȚOIU, G. 7. *Satira populară și replica veselă se îmbină cu amărăciunea filozofică a autorului.* DTL, cf. DSR, ALR SN V h 1 242/928. ◇ (Despre oameni) Înclinat spre distracții; petrecăreț; (despre modul de viață al cuiva) specific omului petrecăreț. *Această viață veselă, a bea, a mîncă și nimica a lucra, nu fiinu mult.* PETROVICI, P. 260/1. *Dulcea beție nu e o crimă, și nu crimă a considerat-o bunul și veselul Anacreon.* ARHIVA, I, 357. *Era destul de aproape de teatrul lupurilor și totuș destul de la adăpost, pentru ca veselul împărat să-și poată da în liniște banchetele lui de ambele sexe.* PĂRVAN, G. 113. *La circiuma lui Neumann găsiră o societate numeroasă și veselă: profesorul de grecește Maieranu, un chefliu și jumătate, ...*

popa Belciug, profesorul Spătaru. REBREANU, I. 151. Chiar complectatul cel mai bărbos și mai mohorit devenea copil în puhoiul de viață veselă. SADOVEANU, O. XXI, 50. Ți-ar place și acum să trăiești o viață veselă, cu petreceri, cu femeii frumoase. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 19/1. ♦ (Familiar, ironic; de obicei construit cu verbul „a fi”) Care este (ușor) amețit de băutură. Cf. MARDARIE, L. 293²/18, TRDG, ALR II 3 688/102, 172. □ Venise acasă cam vesel și cu chef de vorbă.

2. P. e x t. Care este plăcut vederii, care produce încântare, desfătare; (regional) veselos (2). Cf. LEX. MARS. 221. *Describe natura în simplitatea ei, ... vreun câmp vesel, un cer senin, vreo apă limpede.* HELIADE, O. I, 251. *În toate părțile vezi cîmpia verde presărată cu case... Mai în depărtare, cît vezi cu ochii, cîmpul vesel și bogat.* GHICA, S. 537. *În vesela vale, A cărui verdeață ades am călcat, În liniștea nopței, privirile tale Se-nalț.* ALEXANDRESCU, O. I, 113. *Camera... mi se părea mai confortabilă, mai veselă, mai plăcută.* SION, P. 61. *Vesela verde cîmpie acu-i tristă, vestejită; Lunca, bătută de brumă, acum pare ruginită.* ALECSANDRI, POEZII, 7. *Cu cît ochii mei era înfocați, cu atîta ai lui era răci în fața unei priveliști atît de vesele și de încîntătoare.* id. O. P. 12. *Pe vesele covoare Ei în horă se-nvîrtesc.* BOLINTINEANU, P. I, 345. *Humuleștii, ... sat mare și vesel, împărțit în trei părți care se țin tot de una.* CREANGĂ, O. 179. *Vara erau vesele mătălele, fiecare casă avea grădină și livadă.* CONTEMPORANUL, II, 106. *Căsuțe vesele se ivesc pe podișul din dreapta ta.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 165. *Satu-n vale pe-o colină, Mic și vesel.* COȘBUC, P. I, 261. *Cînd lanțul de verdeață și de locuinți vesele încetează, arșița stăpînește peste drumul înecat în praf și peste popușoaiile oșlîite.* IORGA, P. A. I, 153. *Cît praf de flori nu cerne vîntul de-a lungul zilelor de vară, Și totuși veselă-i grădina.* ANGHEL, I. G. 27. *Am înfilnit-o înțuia oară într-o zi de primăvară, într-o căsuță albă, veselă, modestă.* REBREANU, NUV. 216. *Odaie Albă, Veselă Și mică Cu parfum de levănțică.* MINULESCU, VERS. 298. *Mi se părea ciudat muntele cu codrul verde-deschis, gol iarna, mai luminos vara; mai vesel, însă mai scăzut și mai puțin etern.* SADOVEANU, O. XXI, 124. *Caragiale e simțitor... și la aspectul ursuz sau vesel al locuinței omenești.* CONSTANTINESCU, S. II, 74, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (Despre culori) *Culorile lor sunt mai vesele, deosebindu-se de la specie la specie.* SIMIONESCU, F. R. 203. *În Muntenia, la portul nostru național, predomină colori vesele, cari atrag și rețin privirea.* IZV. XIII, 206. *Oricare ar fi subiectul ales..., chiar atunci cînd avem a face cu armonii vesele de culoare, vii și limpezi, el pare văzut cu o seriozitate, care va părea uneori vecină cu tristețea.* OPRESCU, S. 86. ♦ (Adverbial) *Focurile vioaie prindeau a luci vesel în toate părțile.* SADOVEANU, O. XXI, 101.

3. P. e x t. Care are loc, care se petrece în bună dispoziție, într-o atmosferă de veselie (1); plin de voce bună, de vioaie; (regional) veselos (3). *O zi foarte turburată, mai apoi veselă* (a. 1693). FN 7. *Așa... să face și la mesele și ospețele celor mari, că sînt toate voioase și vesele.* ANTIM, O. 12. *Multe zile vesele petrecură.* BUDAI-DELEANU, Ț. 334. *Prînzul fu vesel, pre cît noaptea[a] de pe Prut fusesă urîtă.* RUSSO, S. 170. *Am petrecut două săptămîni vesele în capitala Basarabiei.* NEGRUZZI, S. I, 68. *În valorile-acelea de lume încîntată, În care ne-am găsit, În vesele cadrile, în sala luminată, Stam singur și mîhnit.* ALEXANDRESCU, O. I, 148. *Trei fecioare albe, nalte și frumoase... În veselă horă ușoară sălta.* ALECSANDRI, P. I, 190. *Ce vesele sînt acele întruniri de una sau două ore.* ODOBESCU, S. III, 17. *Sărbătoarea Crăciunului vesel la 25 decembrie este introdusă în întreaga biserică creștină... de 16 secol.* VICIU, COL. 5. *După împlinirea acestor formalități se începe ospățul vesel.* id. ib. 12. *Azi vă dau o veselă agapă.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 235. *Se*

făcu tăcere la acea masă puțin veselă. SADOVEANU, O. XIII, 39. *Spiritul lui era un neistovit teazaur de snoave, de cuvinte de duh, de cîntec, mult prețuit în adunările vesele ale vremii.* VIANU, L. R. 53, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (Adverbial) *Agripina începuse ziua nici mai vesel, nici mai trist ca alte zile.* GALACTION, O. 159.

- Pl.: veselii, -e.

- Din v. sl. **veselъ**.

VESELĂR s. m. Persoană care are în păstrare vesela într-o unitate militară, într-o închisoare etc.

- Pl.: veselari.

- **Veselă** + suf. -ar.

VESELĂ s. f. Totalitatea vaselor¹ (A I 1) folosite la masă (sau, rar, la prepararea mîncării); (regional) veselărie. V. v a s a r i e. *A fost o masă minunată. Știi, ca în pragul unui mare eveniment... Am scos vesela de argint.* CAMIL PETRESCU, T. II, 389, cf. SCRIBAN, D. *Articole din bachelită (veselă, scrumiere, tabacheri etc.).* NOM. MIN. I, 249. *Comandă câteva bufete pentru veselă.* CĂLINESCU, B. I. 436. *Ce nevoie aveți de veselă, dacă mesele se dau la restaurant?* id. S. 356, cf. DL, DM, FD III, 197. *Într-o bună parte a stratului din veacul al V-lea i.e.n., apare din abundență la Histria o ceramică cenușie, lucrată la roată, constînd din mici ulcioare... și din străchini... constituind vesela de uz comun.* H. DAICOVICIU, D. 39, cf. M. D. ENC., DEX, DN³, V. BREBAN, D. G., DSR, NALR - O II MN 261, 779.

- Din fr. **vaisselle**.

VESELĂRIE s. f. (Regional) Veselă (Slăvuța - Filiași). Cf. NALR - O II MN 262, 779/924.

- **Veselă** + suf. -ărie.

VESELÎ vb. IV. R e f l. I. (Popular; adesea cu determinări introduse prin prep. „de” sau „învechit, „în”, „întru”, „pre”, învechit și regional, „cu”; în textele religioase, adesea, în corelație cu a s e b u c u r a) A deveni vesel (1), a manifesta bună dispoziție, voce bună sau, p. e x t., bucurie, mulțumire; a simți bucurie, a fi cuprins de (o mare) bucurie; (în limbajul bisericesc) a fi cuprins de fericire, de beatitudine, de extaz. V. î n v e s e l i, b u c u r a. *Pravednicii să se veselească și bucure-se între Dumnezău.* PSALT. HUR. 55²/16. *Veseli-se-va Domnul de lucrurile sale.* ib. 87¹/10. *Împreunați-vă chinurilor lu Hristos, bucurați-vă... și întru ivirea slavei lui prea-bucurați-vă veselindu-vă.* COD. VOR.² 80¹/9. *Bucuru-me și veselescu-me de meserearea ta, că căutași spre smerenia mea.* PSALT. SCH. 88/3. *Veseliți-vă în Domnul și bucurați-vă derepții, și lăudați-vă toți derepții cu înrema.* PSALT. 56. *Se veselească-se și bucure-se limbile, că giudeci oamerilor în dereptate, și limbile în pămîntu deregi.* ib. 125. *E derepții se veselească-se și se bucure-se între Dzeul, și îndulcească-se în veselie.* ib. 126. *Veseliți-se toți upovînd în tine, În veac bucura-se-vor și fi-veri într-înșii.* CORESI, PS. 10/7. *Ispovedescu-mă ție, Doamne, cu toată înema mea, Spui toate ciudesele tale. Veselescu-mă și mă bucur de tine.* id. ib. 18/1. *Iară derepții să vor veseli de fața lui Dumnezău și de cîntările cele dulci a ingerilor.* VARLAAM, C. 25. *Să veseliră și să bucurară deaca vădzură pre Dumnezău.* id. ib. 94. *Văzînd Pătru Vodă atîta adevărîță de la împăratul, fu bucuros foarte și inima i să veselii.* URECHE, L. 148. *Cela ce va fi scutelnic să nu plătască vamă, de vreme ce i-au dat Dumnezău un dar ca acesta, poate să să bucure și să să veselească cu acest bine.* PRAV. 49. *Bucurați-vă și vă veselii, că plata voastră multă iaste în ceriure.* N. TEST. (1648), 6¹/23. *A ne veseli și a ne bucura să cădea, căce fratele tău acesta mort era și învise, și pierdut era și să află.* ib. 90¹/15, cf. MARDARIE, L. 195²/14. *Daca săzi la masă nu este legea să judici, ... ci are masa obiceiul său de veselie, să se veselească toate oștile tale și*

slugile de tine. NEAGOE, ÎNV. 207/6. *Dumnezeiescul Nifon pricepu că va să fie aproape și petrecania sa și se bucură sufletește și să veselii.* GAVRIL, NIF. 50/14. *Te-ntoarce, Doamne, către noi cu bine, Să să veselească oamenii de tine, Și mila ta, Doamne, spre noi o iubește.* DOSOFTEI, PS. 284/12. *Și că să scîrbește omul pre lume, atîta se veselește sufletul de bunătăți ce dobîndește.* FL. D. (1680), 14^v/7. *Să ne bucurăm și să ne veselim și să dăm mărire lui.* CHEIA ÎN. 74^v/13. *Vei mânca acolo înaintea D[o]mnului D[u]mn[e]zului tău și te vei veseli tu și casa ta.* BIBLIA (1688), 137^v/39. *Să vă bl[a]g[os]loviți și să vă veselii întru Avimeleh și să să veselească și încă și el întru voi.* ib. 181^v/3. *Vei vini într-o adunare sfi[n]ților, să te veste[le]ști neîncetat (a. 1692).* GCR I, 301/13. *Cu toții acmu de lucrul isprăvit veselindu-să fietecare monarh sfetnicilor, senatorilor și supușilor săi cinstite și masă mare să gătească porunciră.* CANTEMIR, I. I. I, 243. *Mihai Vodă, deaca văzu că i se închină cetățenii, să veselii.* ANON. CANTAC., CM I, 133. *Constândin Vodă... să veselii în avuția cea multă ce rămăsese de la Matei Vodă.* R. POPESCU, CM I, 369. *Au găsit om de treabă, căpitan, care făgăduiește ta meargă și să veseliră.* ANON. BRÎNCOV., CM II, 301, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 237. *Întru această lume vom petrece viață pactică și fîr' de turburare, iară în cea viitoare ne vom bucura și ne vom veseli.* ANTIM, O. 56. *Să ne bucurăm și să ne veselim și să dăm mărire lui.* id. ib. 127. *După rugăciunea ei, o au dăruit D[u]mnezeu și au priimit făt în pîntecile ei, și au născut cocon, și s-au veselit (cca 1760).* GCR II, 68/2. *Veselește-se de tine beserica ta H[ristoa]se, strigînd: tu ești puterea mea, D[oa]mne.* MINEIUL (1776), 8^v/8. *Nu numai ei (adecă grădinarii) singuri, mirosindu-le, să se vesălească, ci și pre cei ce-i iubesc să-i împărtășască... de mirosul florilor (a. 1786).* CAT. MAN. I, 35. *Dreptii să vor veseli, iară păcătoșii să vor întrista.* MICU, în ȘA I, 93. *Întrînd în tabără această veste, cu mult s-au mai veselit oastea grecească.* HERODOT², 468, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Dacă trecu Dunărea, turcii mult să veselea (a. 1809).* BUL. COM. IST. I, 313. *S-au veselit creștinii văzîndu-se atunci izbăviți de turci.* DIONISIE, C. 179. *Numai atunci mă veselesc Cînd sfința jertfă slujesc (a. 1821).* REV. IST. II, 319, cf. LB. *Deaca ceva rele ai făcut, înfruntează-te, iar deaca bune, veselește-te.* POTECA, F. 325/18. *Muzele la Olimp cîntă, Săltînd, cumuni împleteșc; Dup-a lor dar pildă sfință Veniți să mă veselesc.* HELIADE, O. I, 260, cf. I. GOLESCU, C. *Un părinte de familie... să veselește mai mult și mai din inimă.* MARCOVICI, D. 148/8. *Împărat îi cerșitorul: oricînd bea, se veselește, Și nebunul totdeauna de sine se mulțamește.* CONACHI, P. 287, cf. ISER, PETRI, V., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 453, LM. *Nu e lucru mai frumos decît să stai și să privești cum oamenii se veselesc.* SLAVICI, O. II, 56. *Toți slujitorii s-au veselit de această împlinare.* SPIRESCU, L. 2. *Această veselie a liberaților nu era un semn bun; pentru ce se veseleau ei atît?* BACALBAȘA, S. A. I, 192, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Descoperînd acest adevăr, se veselii și începu a ride singur.* SADOVEANU, O. X, 564, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, DSR. *Cu miru ne miruim, Cu vinu ne veselim, Cu apă ne iordănim.* ȘEZ. II, 22. *Cu jocu mă veselesc.* MARIAN, H. 125. *S-a veselii și norodu de veselii împăratului.* STĂNCESCU, B. 124. *Cum să nu ne veselim, Cînd și nouă că ne vin Veseli, buni colîndători?* VICIU, COL. 37. *Noi norodul cel sfînt, Plinirea semnelor văzînd, Cu cîntări ne veselim.* ARH. FOLK. IV, 27. *Gruia, cînd îmi auzea, fața i se veselea, În picioare se scula.* BALADE, II, 45. (I n t r a n z.; învechit) *Domnulu-i va odihni carii mor în credința lui... Aceștia-i lasă în odihnă... acolo veselind, cum să aibă tot binele (a. 1562–1601).* TEXTE ROM. (XVI), 336. *Așa-șî împlură nevoița luînd de la D[o]mnul H[risto]s cununa biruirii în slavă cu sv[i]nții veselind.* DOSOFTEI, V. s. septembrie 20^v/16. *Zlatoust zice: vremelnică iaste aceea ce veselește, vecinică iaste aceea ce întristează (a. 1700).* GCR I, 339/31. ◊ (Învechit; urmat de determinări în dativ) *Înfelegătorele suflete... să se veselească legiei lu Dumnezeu.* CORESI, EV. 401. *Adevărul bun iaste să*

înfelegem și să socotim și să ne veselim legiei lu Dumnezeu și înfelesului celuia bunul și lucrurilor sufletești. id. ib. 416. ◊ (În formule de urare) *Nănașul îi binecuvîntează zicînd: „o norocirea Tatălui cereșc, mila lui Dumnezeu, să fii binecuvîntați, să fii întru mulți ani, veselindu-vă și lăudînd pre Dumnezeu”.* RETEGANUL, ap. DENSUSIANU, Ț. H. 243. *Gazdo, să te veselești Și la mulți ani să trăiești.* VICIU, COL. 31. *Toți mesenii să trăiască, Mulți ani să se veselească!* FRÎNCU – CANDREA, M. 162. *Gazdă să te veselești Și la mulți ani să trăiești.* DENSUSIANU, Ț. H. 166. *Tu, curată ce ești, Maica luminii cerești, Veselește-te curat, De Fiul tău înviat.* PĂCALĂ, M. R. 226. *Maica luminii cerești, Veselește-te curat De-al tău Fiu ce-au înviat.* ARH. FOLK. IV, 19. ◊ (În texte religioase; intensificat prin „cu veselie”, „în veselie”; adesea tautologic) *Cearcetă noi cu spăsenia ta, se vedemu în dulceată aleșii tăi, se veselimu-nă în veselie limba ta și se lăudămu-nă cu dostoinicia ta.* PSALT. 223. *Cu aceea veselie veselesc-se sfinții.* CORESI, EV, 319, cf. id. PS. 294/12. *Socotește pre noi întru mîntuirea ta... ca să ne veselim întru veselii limbii tale.* BIBLIA (1688), 416^v/36. *Aceștia carii pre acestaș Domn întru mărire strălucind l-au văzut, ce vor fi făcut și cu ce bucurie să vor fi bucurat și cu ce veselie să vor fi veselit?* ANTIM, O. 12. ◊ F i g. *Să se veselească dealulu Sionului.* PSALT. HUR. 40^v/13. *Se veselească-se pădurea Sionului și bucare-se fiele iudeiloru, dereptu giudecatele tale, Doamne.* PSALT. 92. *Brazdei ei adapași și înmulțiși grîurele ei în picăturile ei, veselesc-se în luocare.* CORESI, PS. 165/9, cf. 266/14. *Brazdele lui îmbătă-le, înmulțește nașterile lui, cu picăturile lui veselii-se-va răsărînd.* BIBLIA (1688), 401^v/32. *Căldura soarelu... face pămîntul de rodește și să veselește.* ANTIM, O. 197. ◊ T r a n z. (f a c t.) *A face să devină sau să fie vesel (1), a produce (cuiva) bună dispoziție, voie bună sau, p. e x t., bucurie, mulțumire.* V. î n v e s e l i i, b u c u r a. *N-ai veselii vrăjmașii mei.* PSALT. HUR. 23^v/2. *După înmulțirea durerilor mele întru inema me, mângăierea ta veselii sufletul meu.* PSALT. SCH. 309/12. *Dereaptele Domnului dereapte veselesc inema.* PSALT. 31. *Înrățăiu-te, Doamne, că me luași și n-ai veselitu vrăjmașul meu de mere.* ib. 49. *Vinul veselește inema omului.* CORESI, PS. 284/6. *Pre care om iubește Dumnezău pre acela și cearcătă, la acela nevădzut vine de mângăie sufletul lui și inima lui veselește.* VARLAAM, C. 145. *Omul înțelept cît îi vei adaoge și-i vei lungi cuvintele cele bune, atîta mai mult se va folosi și va mulțumi, iar de-l vei veseli cu băutura și cu mîncarea, mai rea răutate vei aștia într-însul.* NEAGOE, ÎNV. 208/2. *Mi-ai arătat căile de viață Și m-ii veseli cu sfința-ți față.* DOSOFTEI, PS. 45/8. *Dreptățile-șî sînt adevere, De nu fac nimăruia scădere, Și veselesc inema curată.* id. ib. 58/15. *Și au făcut praznicul azimelor 7 zile cu veselie, căci au veselii pre dînșii D[o]mnul și D[o]mnul au întors inima împăratului Asur preste dînșii.* BIBLIA (1688), 339^v/38. *M-ai veselii, D[oa]mne, cu facerea ta și întru faptele mînilor tale bucura-mă-voiu.* ib. 411^v/59. *Frumusele tale... de departe mîngăiesc și de aproape sufletul veselesc.* CANTEMIR, I. I. II, 82. *Să răsipesc vești de pagubă la Poarta Otomană, cari veselesc pre creștinii cei buni (a. 1695).* FN 60. *Lumina aceasta, ochii cei slabi ai ucenicilor nu-i smintîia, ci mai vîrtos, cu o bucurie oarecare, dumnezeiască, îi veselii.* ANTIM, O. 10. *Nu văz vreo bunătate carea să veselească pre îngeri și să întristeze pre diavolul.* id. ib. 149. *Propoveditoriele de cele d[u]mnezeiești, ... ai veselii inimile credincioșilor.* MINEIUL (1776), 21^v/20. *Cu nimic mai mult ne veselești pre sufletul decît cu facerea de bine.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 82^v/4. *Pre dreptii îi va veseli fața lui Dumnezeu, iară pre păcătoși îi va impresura fața focului.* MICU, în ȘA I, 93. *Noi îți mulțumim ție, căci ne-ai veselii pre noi astăzi cu vestiminte, mîncare și cu băutură.* PETROVICI, P. 231/26, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Mulțămirea dinlăuntru... lipsește de la omul bolnav,*

petrecerea cu alții nu-l veselește. ALBINET, M. 3/19. *Ca să o veselească au aflat acest mijloc.* PANN, E. I, 81/13, cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 453, LM. *Am plecat din casa părintească ca să fac o faptă care să veselească pe tata.* ISPIRESCU, L. 299, cf. TDRG, CADE. *Vinul veselește inima omului.* SADOVEANU, O. X, 7, cf. DL, DEX, DSR. *Floriceică albăstrea, Mîndră, mîndruleana mea...* *Rîsu-și lumea veselește, Plînu-și lumea amărăște.* JARNĪK - BİRSEANU, D. 15. ♦ F i g. *A riurelor reapede veseliră cetatea Dzeului, sfințit-au fsatul său susul.* PSALT. 89, cf. CORESI, PS. 121/10, BIBLIA (1688), 396¹/56. *Soarele... pre toate împreună le bucură și le veselește.* ANTIM, O. 74. *Foaie verde ș-un susai, Tu, bădiță, cînd erai, Drumurile veseleai.* FOLC. MOLD. I, 523. ♦ R e f l. (Rar; urmat de determinări modale) *A ride (1). De Marenne tresări și boierii se veseliră în bărbi, privindu-se cu coada ochiului.* SADOVEANU, O. X, 144. *Vistiernicul Cristea se veseli zgomotos.* id. ib. XIII, 136, cf. 81. ♦ T r a n z. (Învechit; de obicei în textele religioase) *A mîngîia (II 1). Luo pre Răveca și fu lui muiare și iubi pre ea și în acest chin fu veselit Isac de dorul mîni-sa.* PO 82/6. *Iacov... plînsu cu amar pre feciorul său. Sculară-se iară toți feciorii și featele, cum să veselească pre el.* ib. 130/17, cf. ANON. CAR.

2. A-și folosi timpul în mod plăcut, distrîndu-se, amuzîndu-se, chefuind etc.; a se distra, a se amuza; a chefui; a petrece (II 3). *Am risu, și am beutu, și am mîncatu...* și ne-m veselitu fără dreptu (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 457/8. *Audzînd... [I]su]s Navin vreava oamenilor ce se veseliu, dzise lu Moisi: atare strigare iaste în tabără ca întru războiu.* PO 288/12. *Aduceți vițelul cel gras și-l giungheți..., să mîncăm și să ne veselim.* VARLAAM, C. 12. *Laslău craiu... cerșutu-ș-au blagoslovenie de la vlădicii săi, să-l lase trei zile să veselească cu doamna sa și cu boierii săi.* URECHE, L. 62, cf. 84. *Aduceți vițelul cel îngrășat, giungheați-l și, mîncînd, să ne veselim.* N. TEST. (1648), 90¹/31. *Cînd șadeți la masă de vă veseliți cu mîncări și cu băuturi, nu faceți vorbe și cuvînte deșarte.* NEAGOE, ÎNV. 194/28. *Dacă ș-au mai veselit, au pofitit pre Ștefan Vodă pentru surlari să dzică.* M. COSTIN, O. 173. *Suflete... mîncîncă, bea, veselește-te (a. 1683).* GCR I, 271/22. *Dupre ce i-au încălzit și, de veseliia vinului, sîrînd toți, cu multe feluri de hore juca preste toată noaptea veselindu-se (a. 1687).* REV. IST. I, 390. *S-au veselit 2 săptămîni cu feluri de feluri de muzici și de jocuri și pelivani și de puști.* NECULCE, L. 69, cf. 180. *Papa, făcîndu-i pe voia, să să fie veselit cu a săi... acele trii zile bînd și mîncînd.* CANTEMIR, HR. 137. *Să veseliră pînă ce au înserat (cca 1760).* GCR II, 68/25. *Să veseliră acolo mult și să dusără pre la țările lor.* ALEXANDRIA (1794), 63/3. *Undi auziia primblări frumoasă, acolo merge di să veseliia.* HERODOT², 123. *Petrecînd muscalii ca o lună de zile în București, se veselea și cînta și bea.* DIONISIE, C. 181. *În sărbătorile Paștilor, toți boierii și lăcutorii din Tîrgoviște, fără grijă, mîncă, se veselea și juca.* F. AARON, I. I, 120/16. *La ce am venit noi oare aici? Să punem țara la orînduială sau să ne veselim?... Aideți să bem și să mîncăm.* FILIMON, O. I, 179, cf. PONTBRIANT, D. *Ian auzi hoții de bărbați cum se veselesc far' de noi!* ALECSANDRI, T. 691, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 453, LM. *Mîncăți, beți și vă veseliți, dar de fata împăratului Roș nici nu gîndiți!* CREANGĂ, O. 103. *Se petrec și se veselesc cu toții pînă în ziua.* MARIAN, NU. 183. *O noapte întregă mîncău și se veseleau, și altă treabă nu făceau.* SĂM. III, 539, cf. TDRG. *Nu-mi place să beau înainte de biserică, asta nu! ... Dar de-acum pot să mă veselesc și eu!* AGĂRBICEANU, A. 139. *Dumnezeu de aceea a lăsat sărbătorile, să se mai veselească și prostimea.* REBREANU, I. 22, cf. id. R. I, 128, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Aici ne veselim în altă parte pier oamenii de ciună și de sabie.* SADOVEANU, O. X, 56, cf. SCRIBAN, D. *La zile mari*

ca: Paștile, Crăciunul, Rusalile și la acele onomastice... tot omul este dator, din moși strămoși, să se veselească la masă întînsă și îmbelșugată. ULIERU, C. 109, cf. DL, DSR. *Vîlcul bea, se veselește, Cu trei fete se-ndrăgește.* ALECSANDRI, P. P. 38. *La masă se pun și benchetuiesc, și se veselesc, Ploscele ciocnesc.* id. ib. 66. *Tu bei și te veselești, și de holeră nu gîndești.* POP., ap. RUSSO, S. 25. *Zîna bea, să veselește, Noaptea fură și plătește.* MÎNDRESCU, L. P. 168. *Haide, și ne-om veseli, Pînă ce ei vor veni.* MARIAN, H. 10. *Beau și să veselesc, De nimînia nu grijăsc.* GRAIUL, I, 71. *Haida la prînz să prînzim ș-apoi să ne veselim.* FRÎNCU - CANDREA, M. 192. *Asta-i sara de Crăciun, Să te veselești, om bun, La cea masă de mătăsă.* BUD, P. P. 73. *Ai sî bem, să ne veselim.* DENSUSIANU, Ț. H. 187. *Toț beu și să veselesc.* PĂCALĂ, M. R. 231. *La masă se așeza și bea și se veselea Cu frații alătura.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 45. *Toți beau și se veselesc, și pe domni îi pominesc.* BÎRLEA, L. P. M. I, 15. *Punea masa și mîncă, și bea, și sî vesălea.* DIACONU, VR. 166, cf. GR. S. VII, 34, ALR II 4 839/172. *Mare masă că-nîntea și mi-și bea, și mi-și mîncă, și tare se veselea Cu nuntașii-alătura.* BALADE, III, 309. *Io napoie iară-niorc și ne veselim frumos.* FOLC. TRANSILV. I, 19. *Hai să merem noi la nuntă. Ș-acolo ne-om vesăli.* O. BÎRLEA, A. P. I, 116. *Fii, maică, cu Dumnezeu și te roagă tot mereu, Dacă vrei să vin acasă, Să ne veselim la masă.* FOLC. MOLD. I, 542. ♦ (Construit cu dativul etic) *Bea, voinice, te gostăște și mi te mai veselește.* BALADE, II, 45. ♦ I n t r a n z. *Mîndrule, voinicule! Tu tot bei și veselești De holeră nici gîndești.* ALECSANDRI, P. P. 38. *Bem, cîntăm și veselim și din gură chiuim.* id. ib. 384. *Vîlcu bea și veselește, De holeră nici gîndește.* POP., ap. RUSSO, S. 25. *Tot să bei, să veselești, Chefușorul să-mplinești.* SEVASTOS, N. 296. *Nu te duci să veselești, Ci-acolo să vecuiești.* MARIAN, I. 242. *El tot bea și veselește, Din pahar nu mai gătește.* ȘEZ. I, 148. *Di cînd beu și veselesc, Nimărui nu datoresc.* CARDAȘ, C. P. 156. *Tu bei și veselești, și de Badiu nici gîndești.* GRAIUL, I, 332. *Numai Gruia lui Novac, Nice bea, nici veselea, ... Da cu lacrimi se hrănea.* BÎRLEA, L. P. M. I, 15. *Ele beau și veselesc, și eu plîng și mă scîrbesc.* FOLC. MOLD. I, 149.

- Prez. ind.: veselesc, pers. 3 și (Maram.) vesălē.

- Din v. sl. **BECEANTH**.

VESELIE s. f. 1. (Stare de) bună dispoziție, (de) voie bună sau, p. e x t., (de) bucurie, (de) mulțumire; expresie, manifestare a unei asemenea stări; (învechit, rar) veselitură. *Dat-ai veselie întru înrîma mea.* PSALT. HUR. 3¹/12. *Lumină luce derepților și derepților ca înema veselie.* PSALT. SCH. 318/4. *Însăș această viață a noastră cu mai multă trudă înjugată iaste decît cu veselie.* CORESI, EV. 27. *Fraților, să ne nevoim cu veselie și cu cîntări, să prăznuim noirea praznicului acestuia.* id. ib. 133. *Mare-i noauă veselie, cîndu ne vom îngrupare, că iară vom fi într-una, cu Domnezeu vom lăcui (a. 1562-1601).* TEXTE ROM. (XVI), 336. *Nu mi-ai dat în știre cum să te petreacem: cu veselie și cu cîntece... și cu glas de ceateră?* PO 106/24, cf. GCR I, 40/40. *Iară astăzi iarăș au venit pre noi veselie și voie bună.* VARLAAM, C. 91. *Grija tăia veselii lui (a. 1648).* GCR I, 133/27, cf. MARDARIE, L. 116²/11. *Veniți cu credință bună și cu veselie sufletească să luați toț svișta năfură (a. 1661).* GCR I, 181/28. *Astfel, îmbrăcîndu-te în dragostea lui Dumnezeu, ca într-o platoșă, să ieși cu veselie la boierii tăi.* NEAGOE, ÎNV. 236/16. *Oprindu-l la masă și-au scornit voie bună, închinînd la Bucioc cu veselie.* M. COSTIN, O. 68. *I-au adus la Iudea cu veselie mare.* BIBLIA (1688), 700¹/41, cf. 224¹/29, 413²/42. *Patriarhul încă cu mare veselie le-au trimis pre un Mihail mitropolit.* CANTEMIR, HR. 373. *Reporturile vor fi pline, ori de veselie, ori de întristăciune (a. 1703).* FN 126. *Banii... îi dau veselie și părere bună, cînd*

- ii câştigă. C. CANTACUZINO, CM I, 79. După lumină, întunerec, după veselie, întristare. R. POPESCU, CM I, 494, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 221. Multă veselie sufletească ne aduc noao... aceste cuvinte ale sfintei „Evanghelii” de astăzi. ANTIM, O. 194. La acest preacinstit și sfânt praznic de astăzi află doao lucruri împotrivoare, carele, amîndoa deodată, întru aceștaș ceas, îmi pricinuiesc și veselie și întristare. id. ib. 202. Ostonelele tale, cinstită Pelaghie, semănîndu-se cu lacrimi de veselie, ai adunat în ceriuri mulțime de bucurie. MINEIUL (1776), 44²/16, cf. 169²/37, KLEIN, D. 455. Zicea să le o mai cînte iară, Poftorîndu-și dintr-acea cîntare Stihul de pe urmă, cu veselie: Viie zieu Amor! Amor să vie! BUDAI-DELEANU, T. 134, cf. LB, HELIADE, O. II, 341, I. GOLESCU, C. Durerea și veselia ajută deopotrivă la desăvîrșirea noastră. MARCOVICI, D. 171/7. Toți au purces cu veselie cătră chioșc. DRĂGHICI, R. 83/1. Veselia, rîsul și o plăcută soțietate sînt cele mai bune mijloace favoritoare mistuirii. ALBINEȚ, M. 116/4. Nu cunosc nici un oraș din Europa care să poată aduna o societate mai desăvîrșit plăcută și unde tonul cel mai bun să se arăte mai unit cu veselia cea mai dulce. DACIA LIT. 133/4, cf. VALIAN, V., ISER. El aducea pretutindene acea veselie plăcută ce izvorăște dintr-o inimă bună. RUSSO, S. 179, cf. POLIZU. Era plin de originalitate, de duh și de veselie. GHICA, S. 61. Lumea mă crede vesel, dar astăzi veselie Nu spune-a mea gîndire, nu m-arată cum sînt! ALEXANDRESCU, O. I, 154. Hora sau brîul făceau să se bătătorească iarba de sub copaci și valea să răsune de țipete de veselie. SION, P. 56. Părînteașca dumitale scrisoare de la 17 zile ale lunii lui mai am primit-o cu nespūsă veselie. FILIMON, O. I, 127, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D. Șese buți cu vin fură destupate pentru scumpii oaspeți, care le deșertară cu veselie în sănătatea lui Ion Vodă. HASDEU, I. V. 73, cf. CANELLA, V. 133. O sărută iarăși, și veselia renăscu pe fața amorezilor sale. ALECSANDRI, O. P. 30, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 453, LM. Strigătele de veselie umpleau toată casa. ODOBESCU, S. III, 304. Ea-l puse între florile din fereastră și cînta de veselie, de răsuna castelul tatălui ei. EMINESCU, O. VI, 323. Privim veselia și ușurința cu care membrii majorității parlamentare de la noi au primit comunicarea. id. ib. XIII, 266. Din veselia cea mai mare cazi deodată în uricioasa întristare. CREANGĂ, O. 198. Fraților!... Am luptat și am progresat; ieri obscuritate, azi lumină! ieri bigotismul, azi liber-pansismul! ieri întristarea, azi veselia! CARAGIALE, O. VI, 171. Fiul împăratului... domni în pace, în liniște și în veselie toată viața lui. ISPIRESCU, L. 40. În ochii ei mari și blînzi ca de căprioară era afîta farmec, și-n toată făptura ei afîta lumină și veselie. VLAHUȚĂ, S. A. II, 183. Priveau recruții cu jale la rezerviști, și pentru ei această veselie a liberaților nu era un semn bun. BACALBAȘA, S. A. I, 192. Se aflau în culmea veseliei. MARIAN, S. R. III, 15. Pleacă cu toții în cea mai mare veselie cîntînd și horînd, pedestri, călări, în căruțe și care. RETEGANUL, ap. DENSUSIANU, T. H. 242, cf. DDRF. Crăiasa-n veselia ei Cu grabă se-nvoiește. COȘBUC, P. I, 68, cf. BĂRCIANU. Veselia ei nu mai era egală și continuă, ca altădată. DELAVRANCEA, H. T. 59, cf. ALEXI, W. Nu e în stare să biruiască zîmbetul de veselie. ANGHEL, PR. 61, cf. TDRG. Acum se simțea iar în siguranță, era vesel și veselia lui, ca a oricărui om bun de inimă, era contagioasă. AGĂRBICEANU, A. 78. A treia zi îl duc acasă, însoțindu-l cu muzică și cu multă veselie. VICIU, COL. 15. Închipuiască-și oricîcine situația acestuia și marea veselie a celorlalți. PĂCALĂ, M. R. 213. Avea în toată înfățișarea o veselie sănătoasă pe care se silea și nu izbutea s-o ascundă. REBREANU, I. 255, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. Veselia să domnească în casa noastră. IZV. XIII, 176. Tineretă și veselia noastră sînt mîngîiere pentru sufletul meu. SADOVEANU, O. XXI, 616. Veselia Anei o ardea la inimă. DAN, U. 8. Vremea frumoasă predispuie pe om la veselie. IORDAN, STIL. 231, cf. SCRIBAN, D. În tot satul fusese mare veselie cînd se zvonise că Tudor are să ia o fată tot din cuprînsul lui. ARH. OLT. XIX, 200. Afectez o veselie nelalocul ei. ARGHEZI, S. X, 109. Otilia vru cu orice chip să se urce într-un pod cu fin, spre veselia sfoasă a țărănilor. CĂLINESCU, O. III, 107. Era acum de o stranie veselie. CAMIL PETRESCU, O. III, 204. Vorba e că veselia nu ține de foame. TUDORAN, P. 251, cf. DL. Asta vrea să însemne, zise Niculae, cu unde de veselie pe chip, că soarta ta o să fie bună! PREDA, DELIR. 21, cf. DM, M. D. ENC., DEX. Cina începu într-o veselie de carnaval. ȚOIU, G. 335, cf. DSR. Dragoș s-aținea, Și cel zimbru cum venea, Ghioaga-n frunte-i arunca, ... Apoi capul îi tăia, Într-o lance îl punea Și pleca în veselie Pe frumoasa lui moșie. ALECSANDRI, P. P. 166. Ce chef și veselie au avut el atuncea, cînd au cercat să zică într-insul [în fluier] și cînd au văzut că joacă toate dinaintea sa! SBIERA, P. 7. Spuse mă-sii cum că a doua vine vine tată-său. Veselie mare pe nevasta zidarului, gătește prin odaie frumos... și așteaptă. STĂNCESCU, B. 68. La nuntă petrecea În cîntări și veselie. BALADE, II, 187, cf. O. BÎRLEA, A. P. I, 189. Schimbarea domnilor este... veselia nebunilor. GOLESCU, P. 42/1, cf. ZANNE P. IV, 338. ◊ (În corelație cu bucurie și mai ales în textele religioase) Împlu-se bucuriei rostul nostru, și limba noastră veselie. PSALT. SCH. 428/4. Întoarse plîngerea mea în bucurie mie; spart-ai sacul meu și încinseși-me cu veselie. PSALT. 50. Auzului meu dai bucurie și veselie. ib. 99. Plugariul... cu mare bucurie seacără și cu veselie. CORESI, EV. 78. Acest praznic plinu e de bucurie și de veselie: bucurie la ceru, suîndu-se Hristos cătră Tatăl; pre pămînt veselie a toate făpturile. id. ib. 179. Astăzi e zi de bucurie și de veselie... zioa învierii lui H[risto]s. COD. TOD. 191. Cu cît mai virtos să nu ne vie bucurie și veselie cînd vedem vrăjmașii noștri biruiți. VARLAAM, C. 91. Multă bucurie și veselie era tuturora, că toți îl iubia ca pre un părinte al său și era bucuroși toți de venirea lui. URECHE, L. 151. S-au luat din mijlocul vostru veselia și bucuria. NEAGOE, ÎNV. 208/13. [Î]m dai bucurie înemii și veselie. DOSOFTEI, PS. 19/8. Pentru ca să nu fie bucuria și veseliia noastră în deșert, trebuie să cunoaștem cu ochii cei sufletești prăznuirea vremii aceștia. ANTIM, P. 108. Petrecînd Grigorie Vodă în veselie și cu bucurie... au cerut domnia Țării Românești. AMIRAS, LET. III, 174/14. Anul Nou aduce veselie și bucurie, căci vestește venirea Mesiei. VICIU, COL. 18. Să-l cinstim cu veselie Și cu mare bucurie, De acum pînă-n vecie, Anul Nou ca să ne fie. PĂCALĂ, M. R. 223. O, ce Paști cu bucurie Și cu mare veselie! ARH. FOLK. IV, 27. ◊ (În formule de urare și de salut) Mila Domnului să fie Tuturor de bucurie Și nouă de veselie. VICIU, COL. 37, cf. 22. Să ajungeți multe zile la anul, Și acestea să le petreceți Cu bucurie și veselie. BUD, P. P. 73. Rămîneți în veselie, Ca Codreanu-n haiducie, Să-mi faceți parte și mie. FOLC. TRANSILV. II, 415. Fiți voi cu veselie. BALADE, II, 164. La mulți ani cu bucurie, Bucurie, veselie: Tot de bine să vă fie! FOLC. MOLD. I, 257. ◊ F i g. Zise lor via: lăsînd vinul meu, veselia lui D[u]mn[e]zău și a oamenilor să mergu să d[ō]jnescu lemnelor? BIBLIA (1688), 180²/39. Mi-a plăcut adesea cu glasul veseliei Ca să unesc și glasu-mi în sărbători obștești. HELIADE, O. I, 268. Tot era pentru mine frumos: tot îmi azvirlea raze de veselie! MARCOVICI, C. 15/14. Se încredințează cineva de această lucrare vîzînd verdeța și veselia unui lan boronit. I. IONESCU, C. 28/20. La buciulul viții trei vlăstări cresc, unul al sănătății, altul al veseliei, și altul al turburării. PANN, P. V. I, 113/5. Veselia... pare că domnește pînă și în pietrele de pe malurile pîraielor. SION, P. 52. Cu voi vin florile-n cîmpie Și nopțile cu poezie Și vînturi line, calde ploi și veselie. COȘBUC, P. I, 91. La întorsul spre poale, în căldura și în puternica lumină de după-amiază, priveliștile... par numai o veselie. IORGA, P. A. I, 142. Privînd cu atenție florile ciulinului... nu poți să le

negi nici veselie, ... nici bucuria de o clipă. SIMIONESCU, FL. 186. ◊ L o c. a d j. (Învechit) **De veselie** = care proslăvește, glorifică. *Să strigăm lui D[umnezeu] în glas de veselie, că Domnul de sus învârcat e și împărat prespre tot pământul.* COD. TOD. 192. *Nu numai cu psalmi și cu cântări de veselie trebuia să prăznuim o facere de bine ca aceasta.* ANTIM, O. 107. ◊ L o c. a d v. (Învechit) **În** (ori **întru**) **veselie** sau **întru toată veselie** = cu voce bună; cu bucurie deplină. *Lucrați D[omnului] în veselie, Întrați într-însul în bucurie.* PSALT. SCH. 322/11. *Scoase oamini săi în bucurie, și aleșii săi în veselie.* ib. 347/15. *Aducu-se în veselie și în bucurie, aducu-se în băsearea lu împărat.* PSALT. 88, cf. 205. *Strigați Domnului tot pământul Lucrați Domnului în veselie.* CORESI, PS. 271/8, cf. 120/7. *Toată marginea pământului i pare bine de împreunarea cereștilor cu pământeni.* *Toți... întru toată veselie s-au împreunat și toți se bucură* (ante 1633). GCR I, 83/11. *De acestea toate să vor veseli și să vor duce spre odihna și spre răpaosul cel ceresc întru veselie netrecută.* VARLAAM, C. 25. *Să așazără domni fiul și tatăl în 2 țări, domnind ei țările întru toată veselie.* ANON. CANTAC., CM I, 135. ◊ L o c. v b. (Învechit, rar) **A-i face** (cuiva) **veselie** sau **a-și face veselie** = a (se) înveseli, a (se) bucura. *Zăblăul ce-mbrăcasăm m-au schimbat dintr-însul. Și-m fece veselie cu veșmint de slavă.* DOSOFTEI, O. I, 68. *Veni-vor cu daruri fără de scumpete. Și le vor aduce să-ț fie la nuntă. Să-ț faci veselie cu dinse mai multă.* id. ib. 100. *Ș-au scosu-ș Domnul cu tările Oamenii săi cătră bucurie, Și ș-au dat aleșilor să-ș facă Veselie-n viață, să le placă.* id. ib. 242. ◊ E x p r. (Învechit, rar) **A-i fi** (cuiva) **de veselie** = a-i prileji (cuiva) mulțumire sufletească, bucurie. *Muirea ta Elisafte naște-va fiu ție... Și va fi ție de bucurie și de veselie.* N. TEST. (1648), 65^v/17. (Învechit, rar) **A avea veselie întru...** = a avea bucurie, mulțumire deplină de la ... *Iacă, creștine, ce mare avem veselie noi în [t]r[u] Domnezeu, că el [nu] dormi, ce ne preveghe și însuși va el pre noi să pădzească* (a. 1562-1601). TEXTE ROM. (XVI), 341. ◊ (În limbajul bisericesc) **Fericire, beatitudine; extaz. Loc de veselie aicea iaste acelora tuturor** (începutul sec. XVI). CUV. D. BĂTR. II, 417/11. *Să-l voru lua îngerii lu Dumnezeu, ei-l voru duce în viața veacului, înainte lu Dumnezeu și nainte îngerilor, în veselie nesfirșită* (cca 1550). ib. 454/13. *Derepții se veselească-se și se bucură-se între Dzeul și îndulcească-se în veselie.* PSALT. 126. *Datori sintem a ne curăți cineș sineăș și a ne lumina și a ne îndeletnici în veselie dumnezeiască.* CORESI, EV. 133. *Veniți toți direpții..., beți din paharul meu vin al veseliei de veci* (a. 1642), GCR I, 100/10. *În veacul ce va hi..., întru împărăția cea netrecută și neschimbată..., nu sănt boale, nice durere..., numai veselie neîncetată și netrecută.* VARLAAM, C. 145. *Fă lucruri bune înaintea Dumnezeului tău ca să... fii făgăduit veseliei cei îngerești.* NEAGOE, ÎNV. 213/25. *Atuncea... să va umplea gura lor de bucurie și inimile lor de veselie nespuse.* GAVRIL, NIF. 162/7. *Veselie și cumuna bucuriei și nume vecinic va moșteni.* BIBLIA (1688), 671^v/37. *Hr[i]stoase D[umnezeu]mne, pristăvitul de la noi odihnește-l, unde tuturor iaste veselie.* MOLITVENIC (sec. XVII), 302. *Oare ce gură ar putea grăi, ca să adevereze cu ce bucurie și veselie s-au umplut acei doi luminași proroci, când pre Domnul și mîntuitorul lor... I-au văzut?* ANTIM, O. 11. *Luminat te voui îmbrăca, la veselie și la desfătare vecinică te voi așeza.* MICU, în ȘA I, 85. ◊ (La pl.; rar) **Gesturi, fapte, vorbe etc. care provoacă haz, amuzament etc. Am asistat prin vis la acea serbare care consacră 20 de ani de existență a societății voastre și am auzit glumele, veselile, toasturile nenumărate.** ALECSANDRI, S. 138. *Al tău suflet, a ta minte Vor gusta veselii sfinte Lîngă-o inimă ferbinte.* id. P. I, 191. ◊ P. e x t. Ceea ce constituie cauza, motivul unei veselii (1) deosebite. *Anton*

Pan, Nănescu și Chiosea fiul erau veselie grădinilor lui Deșliu, lui Pană Breslea și lui Gîafer. GHICA, S. 58. ◊ *Copiii sînt veselie casei.* ◊ C o m p u s: (Bot.; rar) **veselia-casei** = ghețișoară (*Begonia sanguinea*). Cf. BORZA, D. 29, 301.

2. **Distracție, amuzament** (specifice unei petreceri); petrecere, de obicei, cu masă mare, cu muzică etc., prilejuită de celebrarea unui eveniment festiv (nuntă, botez etc.) sau de o sărbătoare. *V. chef, ospăț, festin, banchet. Stolnicul cel mare... la zile mari și la veselii domnești, ... viind înaintea bucatelor domnești, le tocmește pre masă.* URECHE, L. 70. *Cînd vei șadea la masă, te socotește să fie toate veselile tale plăcute lui Dumnezeu.* NEAGOE, ÎNV. 204/10. *Au făcut și nunta... la care veselie era adunate două țări.* M. COSTIN, O. 91. *Făcîndu-se mare veselie, multe mese au tinsu preste trupurile cele tăiate* (a. 1687). REV. CRIT. I, 390. *Să făcu veselie mare foarte.* BIBLIA (1688), 349^v/13. *Grigorie Vodă au făcut veselie pentru fiu-său o săptămînă.* NECULCEA, L. 363. *Precum după răscoale lineștea cu veselile, așe după veselii armele și gâlcevile adese urmadză.* CANTEMIR, I. I, 246, cf. 244. *Deaca săvîrși dumnezeiasca liturghie, făcu domnul ospăț mare și veselie tuturor.* ANON. CANTAC., CM I, 111. *La... logodnă multe veselii s-au făcut.* R. POPESCU, CM I, 531, cf. 546. *Nu s-au făcut nimeni învățat sau înțelept, din cei ce s-au răsfițat în mîncări, nici din cei ce au alergat la veselii.* ANTIM, O. 101. *El căuta mai mult zăfurile cu mese mari și cu mezile de Țarigrad, și noaptea îmbla prin țîrg cu veselii și cu jocuri.* CANTA, LET. III, 180/10. *La veselile cele de nuntă, în mîni plesnind și în masă băînd, cîntă* (cca 1750). GCR II, 51/25. *Să (facem nuntă) și veselie fiului nostru* (cca 1760). id. ib. 68/12. *Petrec cîteva ceasuri la foc și la veselii.* IST. AM. 82^v/15. *Nebunii făcînd și iubind dezmiertăciunile, și fiindu-mă întru veselii, mi-am pierdut anii miei.* MICU, în ȘA I, 89. *Arătîndu-să acesta, îndată eghiptii îmbrăca cu ce haini avea mai buni și era în multe veselii.* HERODOT², 146. *Închinîndu-și cu pline pahară Toți-și dădusă la veselie.* BUDAI-DELEANU, Ț. 134. *Ce dăsfătări și ce veselii Sînt acolo, nu să poate spune.* id. ib. 324. *Veseliile preste măsură cu mult mai ușor strică pe om.* PETROVICI, P. 248/10. *A fost deprins... să auză, cu plăcere la ospăț și veselie sa cîmpeană, lăuta.* HELIADE, O. II, 125. *În locul veselilor și a plăcerilor celor adevărate și cinstite s-au pus petreceri zadarnice.* MARCOVICI, D. 20/27. *Vestirea aceasta turbură veselie nunții.* F. AARON, I. II, 189/1. *Boierii se puneau la benchetuit, și-i trăgeau o veselie mai omerică decît cele din Iliada.* RUSSO, S. 22. *De la monastire pînă la țîrguleț ținea... aste petreceri și veselii.* PELIMON, I. 146/7. *Lăutarii... trăiau cîștigîndu-și pînea, tocniți să cînte la circiume, la nunți, la hore și la diverse veselii.* SION, P. 67. *După cîteva zile de ospețe și veselii date amicilor săi, ... el plecă.* FILIMON, O. I, 287. *Îndată ce se sfîrșiră sărbările și veselile nunței, el chemă la o parte pe Admet și-i vorbi.* ODOBESCU, S. III, 304. *Trei zile n-a fost noapte, ci numai senin și veselie, - vinul curgea din butii sparte și chiotele despicau bolta cerului.* EMINESCU, O. VI, 317. *S-a adunat lumea de pe lume la această mare și bogată nuntă, și a țînut veselie trei zile și trei nopți.* CREANGĂ, O. 54, cf. 128. *Păcat că nu erau pe aci prin apropiere și lăutari. I-ar fi chemat, ca veselie să fie deplină.* SLAVICI, O. II, 56. *În toată împărăția se țînu veselie mare o săptămînă întregă.* ISPIRESCU, L. 2. *Veselia împreunată cu joc țîne pînă cîntă cocoșii de ziuă.* FRÎNCU - CANDREA, M. 140, cf. 71, 139. *N-ai văzut tu veselie De cînd ești și porți un nume.* COȘBUC, P. II, 33. *Strănutul... e semn de chef și de veselie.* CANDREA, F. 48. *Ei sînt singurii lăutari la masa veseliei sau în triumfurile obosite de după luptă.* IORGA, C. I, 157. *Veselia fu mare în toate părțile.* PAMFILE, S. T. 165. *Cînd la masă se varsă vinul din pahar, e semn de veselie.* GOROVEI, CR. 354. *Se maschează feciorii și*

umblă prin sat făcînd haz și veselie. VICIU, COL. 16. *Larma veseliei se înalță din toate părțile ca un vuiet ce nu se mai sfîrșește.* AGĂRBICEANU, A. 142. *Feciorii... cinstesc și se duc, rămînînd să continue veselie numai nuntașii.* PĂCALĂ, M. R. 177. *A muncit ca o roabă, a uitat toate veselile și petrecerile și a îmbătrînit.* REBREANU, I. 68, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Trei rînduri de pahare în șir se serviră... Veselia creștea ca o furtună.* MIRONESCU, S. A. 110. *Jos, la Crișma lui moș Precu, E-atîta zvon și veselie De parcă azi se lasă secu!* TOPÎRCEANU, O. A. I, 217. *Mîni e veselie cea mare și va să punem pe mese alte bucate și vinuri.* SADOVEANU, O. X, 358, cf. SCRIBAN, D. *În odaia cea mare, veselie se încinsese iar.* CAMIL PETRESCU, O. I, 111, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DSR. *Lasă-mi-te de beție și de dalba veselie, Că holera-i chiar la Prut.* ALECSANDRI, P. P. 38, cf. 384. *Du-te, neică, și să vii Colea-ntră Sîntă-Mării, Cînd se coace boaba-n vii Și-i bine de veselii.* POP., ap. ALEXANDRESCU, O. I, 390. *M-ai dus la tine Cu multă rușine: Fără cununie, Fără veselie.* JARNÎK - BÎRSEANU, D. 503. *A început iarăși să trăiască cu zmeul în ... veselii.* SBIERA, P. 30. *Hai, și-om face veselie.* MARIAN, H. 10. *S-a pornit și mai mare cheful și veselie la sosirea fraților de peste munți.* RĂDULESCU-CODIN, L. 50. *Ce veselie am mai tras, n-ar fi rău să fie și acuma.* MERA, L. B. 138. *Ce saltă, ce veselie, Ce lucru poate să fie?* FRÎNCU - CANDREA, M. 153. *Ia mai lasă cea veselie prostească și te mai du pe la frate-tău.* FURTUNĂ, C. 3, cf. ALR II/I h 198/157, ib. MN 67, 2629/130, ALR II 3 689/29, 36, 53, 219, 228, 272, 346, 531, 605, 886. *O făcut nuntă și veselie.* O. BÎRLEA, A. P. II, 184, cf. FOLC. MOLD. I, 238. *Vesellie, fără muiere lîngă tine, moartă să-nțelege.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 131. (F i g.) *Lira-mi dulce suspină plăcută pomenire; Zefirii p-a lor aripi o duc în veselii.* HELIADE, O. I, 266. ♦ P. e x t. (Transilv. și prin Olt.) Nuntă (1). *O evoluție semantică asemănătoare prezintă cuvîntul „vesellie”, care în cîteva localități anchetate din secuime... însemnează „nuntă”.* DR. XI, 130, cf. ALR I/II h 254, ALRM I/II h 350.

3. (Prin Munt.; în sintagma) *Vesellia tinereții* = numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D. 154, id. D². 190.

- Pl.: (2) *vesellii*.

- Din v. sl. *veselanie*.

VESELIÓR, -OÁRĂ adj. (Într-o poezie populară) Diminutiv al lui v e s e l (1); ușor amețit de băutură. *A vîndut cîrezi de boi Și trage-n gazdă la noi; Îmi vine cam veselior, C-astăzi a fost vînzător.* TEODORESCU, P. P. 545, cf. DL, DM.

- Pl.: *veseliori, -oare*.

- **Veseli** + suf. *-ior*.

VESELÍRE s. f. (Popular) Înveselire. Cf. PONTBRIANT, D., DL, DM, DEX, DSR. *Să fie de amintire Și de pomenire Și la sat de veselire.* IZV. XVI, 180.

- Pl.: *veseliri*.

- V. *veseli*.

VESELÍT, -Ă adj. 1. (Rare) Înveselit. Cf. KLEIN, D. 455, PONTBRIANT, D., LM 573. *A rămas acu pustie Veselita țigănie.* PARASCHIVESCU, C. T. 162, cf. DL, DM, DEX, DSR.

2. (Învechit, rar) Înveselitor. *Am învățat și acea veselită muzică a cîntării.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 192/33.

- Pl.: *veseliți, -te*.

- V. *veseli*.

VESELITÓR, -OÁRE adj. (Învechit) Înveselitor; îmbucurător; plăcut. Cf. CORESI, ap. DHLR II, 357. *Duhul Svîntu-i învățător, pre izbavă îndereptător, triștilor veselitor, în suflète hrăbitor* (a. 1562-1601). TEXTE ROM. (XVI), 339,

cf. 340. *Porâncile D[omnului] dereapte, veselitoare inimiei* (a. 1651). GCR I, 154/19. *Ai casă și gloată, ai priiatini, acestea sînt veselitoare* (a. 1691). id. ib. 292/3, cf. ANON. CAR. *Înțelegînd de această veste veselitoare, ... au dat slavă lui Dumnezeu.* R. GRECEANU, CM II, 93. *Sfîntei Fecioarei s-au dat cuvîntul bucuriei ceii adevărate, care iaste mai presus decît toată mintea, în slavă și în cîinste mai veselitoare, covîrșind pre toți cu darul și cu mila.* ANTIM, O. 17. *În loc de băutură veselitoare, să dreg în paharul preînțeleptelor capetelor voastre cuvîntul cel de mare bucurie.* id. ib. 194. *Caii era toți thetalicești..., fiind crescuți în cîmpii cei veselitori a Thetaliei* (a. 1773). GCR II, 90/9. *Tu ai fost ca o alăută și ca o vioară cerească... cu veselitoarele tale cîntări.* MINEIUL (1776), 3^v/36. *Fecioară Marie, slava îngerilor, frumusețea cea veselitoare, ... dăruiește iertare păcatelor celor ce te laudă pre tine.* ib. 172²/17. *Acum, la văleatul 1788, aflîndu-mă strămutat... în cetatea Nicopolii... și... lipsit de toate trecerile de vreme cele veselitoare de suflet.* VĂCĂRESCUL, IST. 245, cf. KLEIN, D. 455. *Iubea și boierii, mai virtos muierele, muzicile și balurile nemțești, că se aduna cu ei la cele veselitoare.* DIONISIE, C. 178. *Versuri veselitoare, întru cîntea prea luminatului... domn. AARON, în șA I, 740. Să fim cu ochi privitori aceștii veselitoare întîlniri a unui asemenea familii.* GOLESCU, P. 391/25, cf. LB. *Multă greotate rădăcă... învățătorului... tîlcuirea cea învederată și veselitoare.* POTECA, F. 189/23. *Se revarsă în feșile tuturor... cea mai veselitoare bucurie.* AR (1829), 6²/1. *Salvele artileriei din cetate au vestit... această veselitoare întîmplare.* ib. 157²/14. *Ah! ce zi veselitoare! ah! prea fericit minut! Fă-mi deplină fericirea și dă-mi mîna să-ți sărut.* PR. DRAM. 101. *Rădiul răsună de cîntări veselitoare.* HRISOVERGHI, P. 72/13. *Nădejdea... pururea veselitoare, Pină și în patul morței cu omul petrecătoare.* CONACHI, P. 288. *Aflînd... această veselitoare știre, puse de cîntă un „Te Deum”.* BĂLCESCU, M. V. 184, cf. ISER. *Această lucrare [culesul viilor] este pentru vier cea mai veselitoare, însă cere multă luare-aminte.* LITINSCHI, M. 101/27. *Pururea îi da povață și spre bine-l sfătua, Cu vorbe veselitoare în tot ceasu-l mîngîia.* PANN, E. II, 18/11, cf. PONTBRIANT, D. *Într-o zi veselitoare Voi, plăcute surioare, De la rai v-ați coborît.* ALECSANDRI, P. III, 172. *Eu, în timpul cel de ninsoare, Sub cerul negru, plin de furtuni, Visam la paseri veselitoare.* id. POEZII, 170, cf. COSTINESCU, LM 573. *În vechime, vestitorii unei izbînde își treceau, în fugă, unul altuia făclia aprinsă, spre a răspîndi pretutîndeni știrea veselitoare.* ODOBESCU, S. III, 458. *Peste mormîntul amicului răsare Din țerină uscată veselitoare flori.* I. NEGRUZZI, S. II, 341, cf. CADE. *Dacă sînt dușmani, nu mai am curaj și putere să sorb această băutură veselitoare.* SADOVEANU, O. XI, 18, cf. DL, DM, DEX, DSR.

- Pl.: *veselitori, -oare*.

- **Veseli** + suf. *-tor*.

VESELITÓRĂ s. f. (Învechit, rar) Vesellie (1). Cf. ANON. CAR., DSR.

- **Veseli** + suf. *-tură*.

VESÉLNIC, -Ă adj. (Regional) 1. (Despre oameni) Pre-dispus la veselie; înclinat spre distracții. *Pe lîngă că era veselnic, ... prinsese gustul de băutură.* LUNGANU, ap. CADE. *A rămas tot fecioară, vrednică tare și veselnică foc.* IZV. XVI, 28, cf. DL, DSR.

2. Înveselitor. Cf. BĂRCIANU. *Din partea-i se îngrijea cu osîrdie de țuică și vînațuri cît mai veselnice și mai împăciuitoare.* VOICULESCU, P. I, 120. *Zorii zilei de luni i-a găsit... în aceste cuvioase, dar veselnice îndeletniciri.* id. ib. 138, cf. DSR.

- Pl.: *veselnici, -ce*.

- **Veseli** + suf. *-nic*.

VESELÓS, -OĂSĂ adj. 1. (Regional, mai ales în Transilv.) Vesel (1). *La ceriuri să se redice, Să dea turma înainte, Cerescului său Părinte Și veselos să auză Prin desfătătoare buze.* AARON, în ȘA I, 743. *Arindașii toți voioși, Cu inima veseloși* (a. 1818). COLUMNA, VIII, 185, cf. LB, LM 573, DDRF. *Fira veseloasă, Cît ce-l vede-n casă, Prinde-a suspina, ... Însă cum plîngea, Inima-i rîdea.* COȘBUC, P. II, 156, cf. GHEȚIE, R. M., TDRG. *Ce ești așa de veselos? PAMFILE, VĂZD. 84, cf. PASCUI, S. 74, GRAUR, E. 92, DL, DM. Acasă s-a-nturnat Bucuros, Veselos, C-a ieșit grîul frumos.* TEODORESCU, P. P. 149. *Tu, mireasă veseloasă, Bota ta-i pe grînd-acasă, Împletită-n patru dungă, Cîtu-s spatele de lungi.* MARIAN, H. 82, cf. 94. *O firă-s veselos.* RETEGANUL, CH. 168. *Era veselos de gîndeai c-a cumpărat un parip sur.* id., ap. CADE. *Maica mirelui să fie sănătoasă, Că nora-i vine veseloasă.* SEVASTOS, N. 210. *Tu, mireasă Veseloasă, Nu fi așa de voioasă.* MARIAN, NU. 359. *Cînd... ieșam din cas-afară, Tăt vedeam feciori mărghind Vesăloș și șuierînd.* T. PAPAĞAGI, M. 51, cf. ALR II 3 688/53, 141, 235, 316, 334, 346, 349, 353, 362. ◊ (În formule de urare și de salut) *Fii tu veseloasă, Căci tu ești mireasă, Ai mire ca el, Tras prin un inel.* COȘBUC, P. II, 144. *Măriuca fată dalbă, Ea să-mi fie sînătoasă, Sînătoasă, vesăloasă.* MÎNDRESCU, L. P. 215. *Să fii, gazdă, veseloasă și voioasă.* MARIAN, S. R. I, 14. *Să fii, gazde, sănătoși Și încă, gazde, veseloși!* VICIU, COL. 30. *Ei să fie sănătoși, Și-n sărbători veseloși.* id. ib. 110. *Hiți, gazde, veseloși Și încai, gazde, sănătoși.* FRÎNCU - CANDREA, M. 187, cf. 193. *Să fii, gazdă, veselos Pe la ăst Crăciun frumos.* BUD, P. P. 65. *Rămii, gazdă, veseloasă, Cu toții cîți sînt în casă Să ajungeți multe zile la anul.* id. ib. 73. *Să fii, gazdă, veselos, Să poți merge la itros.* BÎRLEA, L. P. M. I, 131. *Să fii, mamă, vesăloasă, Dacă n-ai fo' bucuroasă Să mă vez la voi în casă.* T. PAPAĞAGI, M. 67. *Te fã, gazdă, veselos, C-ai ajuns Crăciun frumos.* IZV. XIII, 291. ◊ (Adverbial) *Și-mi vine să-mi înalț fruntea și s-o scutur veselos.* COȘBUC, P. II, 141. ♦ Care exprimă, denotă veselie (1). *Păsăruică ciocîrlie, Stai și-mi cîntă numa mîhie Un glăsuț de bucurie; Pă crăncuța cea din gîos Un glăsuț mai vesălos.* T. PAPAĞAGI, M. 49.

2. (Prin Transilv.) Vesel (2). Cf. LB, ISER. *Pe ast' rîturii veseloase Să culegem flori frumoase.* VICIU, COL. 32.

3. (Transilv.) Vesel (3). *Am ajuns Sf. Crăciun Veselos și frumos.* MARIAN, S. R. I, 20. *Lăturghii și părăstase Cum se duc de veseloase.* VICIU, COL. 76. *Paștile frumoase Și prea veseloase! Toți să ne îmbrățișăm Și... să cîntăm: Hristos au înviat.* ARH. FOLK. IV, 27. *Cice sărbători în lume Nu-s-ca Crășinu ge buhe, Ge buhe și ge frumoasă Și ge vesăloasă.* MAT. DIALECT. I, 123. *Cine nu-i de veselie La ospăț să nu mai vie. Că ospățu-i veselos, Nu-i de omul mînios.* FOLC. TRANSILV. II, 92.

- Pl.: veseloși, -oase.

- Vesel + suf. -os.

VESERÎȘ s. n. v. văsăriș.

VESÎLĂ s. f. v. visilă.

VESLĂ s. f. v. vescel.

VESMÎNT s. n. v. veșmînt.

VESP s. m. v. viespe.

VESPĂR s. m. v. viespar.

VESPASIĂNĂ s. f. Construcție, special amenajată, în locurile publice, care servește bărbaților pentru urinat. V. p i s o a r, u r i n a t o r. Cf. ȘĂINEANU, ALEXI, W.,

RESMERIȚĂ, D. *Spuse cuvîntul pe nume, așa cum eu nici între prieteni la vespasiană nu-l pot spune.* CAMIL PETRESCU, P. 79. *Cobori pe trotuarul îngust, pe lingă zidul negru, care creștea... în paravanul de fier al unei vespasiene.* id. N. 16, cf. SCRIBAN, D. *Clădiri pentru vespasiene.* NOM. MIN. I, 298. *Pe vespasiene, așîșe, colorate anunțau spectacolele zilei.* PAS, Z. II, 247, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³, DSR.

- Pronunțat: -si-a-. - Pl.: vespasiene. - Și: (rar) vespaziănă s. f. SCRIBAN, D.

- Din fr. vespasienne.

VESPAZIĂNĂ s. f. v. vespasiană.

VĚSPĀ s. f. v. viespe.

VESPĂRIE s. f. v. viespărie.

VESPĂRIȚĂ s. f. v. viespăriță.

VĚSPE s. f. v. viespe.

VĚSPER s. m. v. vesperă.

VESPERĂL, -Ă adj., s. f. 1. De seară, din timpul serii, caracteristic serii; seral. Cf. COSTINESCU, LM. *Nu-i nimeni pe alee, Și-n împietrita pace vesperală, Străvechiul parc îmi pare-o catedrală, Altarul ei, un strat de orhidee.* GOGA, POEZII, 351. *În taina păcii vesperale Ce-a răsflat al ei tezaur... Se răspindește-n note clare: O simfonie-n „re” minor.* PETICĂ, O. 61. *Și a doua zi programul mut al ochilor noștri reîncepu cu unicul salut vesperal.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 117. *Era pentru mine un ceas nespus de scump să privesc... marea revărsare a văilor și a dealurilor Iașilor, la acest hotar indecis dintre comorile mărgeanului în scădere și amfiteatrul ametistei vesperale.* GALACTION, A. 62. *În vesperala simfonie tronează liniștea regală.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 243. *O astfel de călătorie făcută pe jos presupune... ascultarea la vatră, sub înaltul, funinginosul coperiș, ... a unor convorbiri vesperale care au pătruns apoi în limba poetului.* CĂLINESCU, O. XI, 81. *Venise să se ascundă în vie, dar pe la zece seara, pe cînd erau încă răsfrîngeri vesperale, cețoase, de lumină.* CAMIL PETRESCU, O. II, 40. *Pauze mari, ca niște ochiuri de apă într-o privelște lacustră, umpleau siestele lor vesperale.* VINEA, L. II, 31. *Cît de zguduitor sună anumite gînduri, pe care Octavian Goga i le împărtășește prietenului său într-o promenadă vesperală prin mahalalele mizere ale Iașului din timpul războiului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 43, 15/2, cf. DEX, DN³, DSR. ◊ (Adverbial) *Ceea ce-i cerem... este să evite prețiozitatea și să fie priceput de toți, zilnic, diurn și nocturn, matinal și vesperal.* CĂLINESCU, C. O. 359.

2. S. f. (Rar) Carte de liturghie romano-catolică, conținînd psalmi, imnuri, versete, care se recită la slujbele de seară. Cf. COSTINESCU.

- Pl.: vesperali, -e. - Și: (învechit, rar) vesperăle adj. LM.

- Din fr. vespéral, it. vesperale.

VESPERĂLE adj. v. vesperal.

VĚSPERĀ s. f. 1. (În biserica romano-catolică) Slujbă religioasă care se făcea seara, astăzi oficiindu-se după nonă și înaintea ultimei ore canonice. Cf. v e c e r n i e (1). Cf. HELIADE, O. II, 341, POLIZU. *Într-o zi de vineri... cîntase vespera cu fiele sale.* BARONZI, I. C. V, 67/15, cf. COSTINESCU, LM, GHEȚIE, R. M., ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., SEVERIN, S. 141.

2. (Învechit, rar) Seară (I 1), asfințit. Cf. PROT. - POP., N. D. *A apus soarele, începe vespera.* LM, cf. ENC. ROM.

3. (Astron.; învechit, rar) Luceafărul de seară. Să vezi... *Crepuscula mareață, Vespera în frumos car.* ARICESCU, A. R. 38/3, cf. LM.

4. (În evul mediu; în sintagmele) *Vesperile siciliene* sau *vespera siciliană, vesperul sicilian* = revoltă a sicilienilor, urmată de masacrul ocupanților francezi, începută în Sicilia, la 31 martie 1282, în luna Paștilor, în urma semnalului dat de clopotele de vespere (1). *Între multe întâmplări a timpului de mijloc să însamnă mai ales una ce să numește vesperile (toaca) siciliană.* AR (1831), 108¹/9. *În seara luni Paștelor, la 1282... ucise pe toți francezii; atare omor se numi în istorie vesperul sițilian.* SĂULESCU, HR. I, 185/8, cf. COSTINESCU, ENC. ROM., SEVERIN, S. 141. ◊ (Prin lărgirea sensului) *În urmarea acestei legături, s-au înnoit în 13 noiembrie în tustrele provincii vesperile siciliene asupra turcilor. După astă cumplită măcelărie... Mihai deschise oștirea.* CALENDAR (1856), 86/4.

- Pl.: *vesperi și vespere*. - Și: (învechit) *vésper* s. m.
- Din lat. *vespera, vesper*, germ. *Vesper*, it. *vespero, vespro*.

VÉSPERE s. f. v. *viespe*.

VESPERIȚĂ s. f. v. *viesperită*.

VESPERTILIÓNÉ s. m. v. *vespertiliu*.

VESPERTILIU s. m. (Zool.; latinism învechit, rar) Liliac (*Vespertilis murinus*). Cf. PROT. - POP., N. D., LM.

- Pl.: *vespertilii*. - Și: *vespertilióne* s. m. LM.
- Din lat. *vespertilio, -onis*.

VESPÉTRO subst. (Învechit, rar) Lichior cu proprietăți carminative obținute prin macerarea în rachiu a unor fructe proaspete (de anason, de angelică, de coriandru). Cf. ANTONESCU, D.

- Din fr. *vespétro*.

VÉSPIE s. f. v. *viespe*.

VESPRÓS adj. v. *viespos*.

VEST s. n. sg., adj. invar. I. S. n. sg. I. Unul dintre cele patru puncte cardinale, opus estului, situat într-o direcție care formează un unghi de 90° cu direcția nordului; p. e. x. t. loc pe orizont, zonă în care apune soarele, a s f i n ț i t, (popular) s c a p a t a t (2), s o a r e - a p u n e, (regional) s c a p a t (2), s c a p a t i ș (2); parte a globului pământesc, a unui continent, a unei țări, a unei regiuni, a unui oraș etc. așezată spre acest punct cardinal; apus, occident. *Răsăritul îl numesc est, apusul, ovest, amiazăzi, sud, miazănoapte, nord.* AMFILOHIE, G. 2/6, cf. id. G. F. 146^v/17. *Din poziția pământului către soare și din zilnica lui mișcare împregiurul său răsar puncturile cardinale: nordul, sudul, ostul și vestul, adică: miazănoapte, miazăzi, răsăritul și apusul.* ELEM. G. 14/4. *La fleștecare hartă estul sau răsăritul se socotește despre mîna dreaptă; vestul sau apusul despre mîna stîngă.* EG 3/19. *Spania...se hotărâște... la vest cu Portugalia și Oceanul Atlantic.* ib. 11/14. *Est însemnează în limba franțuzască răsăritul; uest, apusul, nord, miazănoapte, sud, miazăzi.* GS 23^v/21. *Răsăritul propriu se zice punctul de unde răsare soarele primăvara (est, orient). Apusul este punctul unde apune pe atunci (vest, occident).* GENILIE, G. 66/29. *Răsăritul se mai numește și est sau orient; apusul, vest sau occident; miazănoaptea, nord sau septentrion, și miazăziua, sud și meridie.* id. P. 1/20, cf. VALIAN, V. *Mai toate popoarele Europei numesc răsăritul ost; miazăzi, sid sau sud; apusul, vest, și miazănoapte, nord.* RUS, I. 1, 22/6. *Acolo unde apune soarele... este al doile punct, care se numește: apus, occident sau vest.* LAURIAN, M. IV, 201/21, cf.

ISER. *Punctul din orizon unde răsar trupurile se numește răsărit, ost, orient, iară punctul opus unde apune se cheamă: apus, vest, occident.* STAMATI, F. 145/8, cf. id. D. *Pentru a cunoaște direcțiunea vînturilor, le numim dupe cele patru puncte cardinale, adică: est (răsărit), vest (apus), sud (miazăzi) și nord (miazănoapte).* BARASCH, M. II, 190/1, cf. POLIZU, PETRI, V. *Totul probează că-n vechime districtul mehedințean se întindea mai mult decît acum de la vest spre ost.* HASDEU, I. C. I, 259. *Observatorul care privește spre nord are la spate-i sudul, estul la dreapta, și vestul la stînga.* DRĂGHICEANU, C. 5. *Longitudinea se numește orientală sau occidentală, după cum locul... este situat la estul sau la vestul primului meridian.* id. ib. 55. *Francii...se răspîndiră asemenea la vest și ocupară țerele aflate între Rin și Meusa.* BARONZI, I. C. IV, 79/13, cf. V, 32/21. *Spre sud și vest se vedeau șiruri de munți grandioși acoperiți cu omăt.* CONV. LIT. II, 70, cf. LM. *Vom reda României libertatea de acțiune, libertatea de a se hotărî pentru unul din cele două mari curente istorice, curentul de nord-ost, tînzînd a schimba fața Europei și curentul de vest, ce tînde a menține „statu quo”.* EMINESCU, S. P. 135, cf. id. O. XV, 1121. *Cu această din urmă constituțiune se prezentă... tărîmul neocomian în toată Transilvania, la vest, în bazinul Crișului și al Arieșului, iar la est, în munții Perșani și Barot.* ARHIVA, I, 13, cf. DDRF, ȘĂINEANU. [Județul Neamț] *se mărginește la vest cu Transilvania, la sud cu județul Bacău, la est cu județul Roman și Suceava, iar la nord cu județul Suceava.* ENC. ROM. III, 380. *Istoria imperiului de vest este o luptă neîncetată contra barbarilor năvălitori.* ib. 784, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Vechii agathyrsi erau un neam scythic plecat spre vest și despărțit de scythii propriu-zis.* PÂRVAN, G. 35, cf. 239, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Românii din Pannonia și din Moravia sînt tot atît de apuseni ca și cei din vestul Peninsulei Balcanice.* DRĂGANU, ROM. 602. *De la cavaleria armatei de vest... a venit un zvon cum că o divizie bulgărească...se retrage în marș forțat spre Sofia.* SADOVEANU, O. XXI, 74. *Afară de acest soi de cafea mai crește și o cafea sălbatecă, în special în regiunea de vest, numită Abisinia.* ENC. AGR. I, 14. *Cînd pentru aceeași noțiune existau, în latinește, doi termeni, în vest rămîne adesea unul, iar în est celălalt.* PUȘCARIU, L. R. I, 213. *Șoimăritul este legat în vest de amintirea...grofilor feudali.* BĂCESCU, PĂS. 199. *Printre lacuri de munte stăm și privim. Soarele a așfințit în argintul de vest.* BLAGA, POEZII, 249. *Se hotărî pe loc că intrarea în oraș se va face dinspre vest.* CAMIL PETRESCU, O. III, 338. *Cocostîrcii din Europa de vest (Germania de sud, Elveția, Franța și chiar și Olanda) apucă drumul migrației spre sud-vest, către Spania și Maroc.* LINȚIA, P. III, 8. *O veche cale de migrație a diferitelor specii mai rare...a fost împinsă mai spre vest.* id. ib. 177, cf. SCL 1954, 38. *S-a putut observa în partea de vest a țării...porumb răsărit la sfîrșitul lunii septembrie.* AGROTEHNICA, II, 51. *E furtună grea de la vest, silindu-ne să mergem spre sud-est deocamdată, ca să nu luăm valurile chiar din travers.* TUDORAN, O. 277, cf. LTR², DL, DP, DM. *Pe fluviul timpului lunecă stoluri de nave, Catarge-ndreptate spre est și spre vest și zenit.* LABIȘ, P. 245. *Lumina ferestrei din peretele de vest cade cu putere pe dramatica scenă a cataclismului Sodomei și Gomorei.* MĂN. SUCEVIȚA, 112. *În aceste condiții prielnice sosesc în Banat coloniști din toate regiunile Germaniei, dar mai ales din sudul și vestul ei.* FD III, 178. *În Transilvania de vest (în Bihor și Munții Apuseni), ca și în Țara Oltului, se juca țurca.* IST. LIT. ROM. I, 69. *Aria nepalatalizantă... cuprinde jumătatea de vest a Munteniei.* CL 1961, 35. *În partea de nord și vest a fostului județ Mehedinți s-a așezat marele domeniu al mănăstirii Tismana.* PANAITESCU, O. Ț. 86, cf. L. ROM. 1965, 685. *Spre vest, moșia Odobestii se învecina cu Vrancea ... pe o distanță considerabilă.* C. GIURESCU, P. O. 49, cf. FORM. CUV. I, 46,

51, 64, M. D. ENC. *Teatrele din Germania de vest au prezentat piese clasice.* V. ROM. 1973, 192, cf. DEX. *Unele limbi slave de vest și de est... nu au exercitat asupra limbii române decât influență lexicală.* SCL 1976, 93, cf. DN³, DSR, DREV. *Încet – dar sigur – Europa de vest se închide iar ca într-o cochilie.* RL 1993, nr. 960, 8/2.

2. (Mai ales în terminologia referitoare la politica internațională) Nume dat Europei occidentale și statelor Americii de Nord. *Un regim pseudoliberalizat se străduia, din răsuferință, să obțină sprijinul vestului diplomatic și financiar, în vreme ce, la nivelul moravurilor și aspirațiilor, se deplasa spre China și spre Coreea de Nord.* RL 1993, nr. 961, 1/1. *Există un exod disperat care tinde să devină adevărată migrare est-vest și o contrareacție de stopare a acestei mișcări din partea vestului.* ib. 1993, nr. 1075, 1/3.

II. Adj. invar. Care se află la vest, în direcția vestului. „Speranța” se află cam la 26° vest de meridianul Greenwich. TUDORAN, P. 471.

– Și: (învechit, rar) **ovést, uést** s. n.

– Din germ. **West(en)**. – **Ovest** < it. **ovest**. – **Uest** < fr. **ouest**.

VESTĂLĂ s. f., adj. I. (În antichitatea romană) I. S. f. Preteasă care întreținea focul sacru în templul zeiței Vesta și pentru care castitatea era o condiție obligatorie; (învechit, rar) vestalină. În vechime păzea vestalile focul cel sfânt. CĂLĂTORIE, I, 177/17. *Vestalele... era hotărâte a fi fimei soarelui.* IST. AM. 49/5. *Cele patru vestale vor fi fecioare, ca să poată fi primite, și viața lor fără cea mai mică prihană.* CANTACUZINO, N. P. 153/19. *Vestală vinovată era îngropată de vie.* VÎRNAV, F. 94/3. *Vestalele era călugărițe care păzea focul cel de pururea arzătoriu, și între care parte bărbătească nu intra.* BR (1829) I, 1/15. *Pre fata lui Numitor, Ilia sau Rea Silvia numită, au silit-o a intra în ceata vestalelor.* BOJINCĂ, A. I, 5/1, cf. 159/19, I. GOLESCU, C. *Politia Roma, de pe care romanii câpătă numele, se întemeie pe rîul Tiberu la 754, în. de H., de Romulus fiinul vestaliei Rea Silvia.* SĂULESCU, HR. I, 38/21. *O asemenea femeie, de putea virtuți să-nvețe, Putea fi matroana Romei sau vestală de altar.* ASACHI, S. L. I, 65. *Numele de Tarpeiu îl câpătă de la vestala (preteasă fecioară) Tarpea.* GUSTI, G. V. 125/1, cf. NEGULICI. *Catilina amăgise o vergină de familie nobilă, apoi o vestală, săvirșind și alte escesuri... contrarie legilor și religiunei.* TEULESCU, C. 58/2, cf. 18/2. *Vestalele era mai nainte lui Romulus, fiindcă mama sa, Rea Silvia, era vestală.* ARISTIA, PLUT. XLIX/30, cf. 80/1, 258/29. *Lăsind a se stînge focul sau călcînd volul de castitate, vestala era osîndită de a fi de viu îngropată.* CALENDAR (1858), 94/33, cf. PROT. – POP., N. D., BARONZI, I. L. I, 58/7, COSTINESCU. *Pentru un minut credeam că mă aflu în timpurile antice și că văd două vestale osîndite de druizi a fi îngropate de viu.* BOLINTINEANU, O. 354, cf. LM. *Despre fabuloasa Rhea Silvia ne spune Livius... că a fost vestală, dar că a născut totuși pre Romulus și Remus.* MAIORESCU, CR. II, 25. *Roma vechie întreagă Se-nșiră pe dinaintea mea: Consuli, Proconsuli, Matroane... Pontifici apoi, și vestale, Flamini, Saturnale.* MACEDONSKI, O. I, 14, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU. *Ești făcută încîntător. La greci ai fi fost muză, iar la romani, vestală.* D. ZAMFIRESCU, A. 155, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘAINEANU, D. U., CADE, IZV. XIII, 238. *Pontificele biciuia vestala vinovată.* SCRIBAN, D., cf. DL, DM. *În sanctuarul zeiței, aflat în Forul din Roma, ardea un foc sacru, considerat simbol al eternității statului roman și păzit de vestale, fecioare alese din rîndurile aristocrației.* DER IV, 847. *La Grădiștea Muncelului se află un sanctuar dacic... La mijloc, era altarul focului sacru, ca la perși și la vestalele romane.* PANAITESCU, C. R. 43, cf. M. D. ENC. *Vestmintele corului... erau tratate în culori neutre, cu unele alburi crude pentru vălurile vestalelor.* ROMÂNIA LITERARĂ,

1973, nr. 36, 16/4, cf. DEX, DN³, DREV. ◊ (Glumeț sau ironic) *Îmi umplu zilele cu îndeletniciri intelectuale și cu întreținerea focului din sobe. Am ajuns în arta aceasta la înălțimea vestalelor.* ALECSANDRI, ap. GHICA, S. 340. *Mi se indică... două nume: Romulus și Remus. La aceasta, părintele gemenilor spune, cu mult temeii, că femeia sa nu este vestală.* CARAGIALE, O. IV, 117. ◊ (Ca termen de comparație sau în construcții comparative) *Dama care-o lume-șalălălălălălălălălălălă Vezi cu hobot de vestală.* ASACHI, S. L. I, 254. *Acest seminarist cast ca o vestală devine excroc, criminal și asasin.* IONESCU-RION, S. 243. *O fată șubredă și pală Preschimbă florile în vase, evlavios ca o vestală.* ANGHEL, I. G. 17. *Voinicii... se leagă să privegheze pe rînd, ca și vestalele, focul.* CĂLINESCU, B. 46. *Cu zîmbetul ei de vestală, care plutea dincolo de bine și de rău, Laura îi dăruia iertarea dorită.* VINEA, L. I, 200. ◊ F i g. *Incomodul creator de viață este... izgonit din templul artei dramatice de către cele din urmă vestale ale principiilor ermetice.* LOVINESCU, C. VII, 104. *Ana Pavlova, ultima vestală a dansului.* ALAS 4 III, 1934, 5/1.

2. Adj. (Învechit; în sintagmele) *Vergură* (sau *virgină, fecioară*) *vestală* = vestală (I 1). *Pentru ca să o lipsească de toată nădejdea de a naște fii, o au pus în ceata vergurelor vestale.* BR (1821), 76/1 cf. ib. (1829) I, 1/15. *Vergurele vestale purtau părul despletit, cu o fișie sfințită pe cap și un vestmînt alb, lung peste tot trupul.* BOJINCĂ, A. I, 98/9. [Pe] *podium... erau așezate scamnele senatorilor... și scamnele fecioarelor vestale, îmbrăcate cu perini maiestatic.* id. ib. II, 193/24. *Vergurile (fecioarele) vestale păstra la romani focul cel sfințit, ce era simbolul cureției.* IC. LUM. (1840), 87²/3. *La Numa sînt atribuite instituțiunea verginelor vestale ca și consacrarea focului imortal de dinsele custodit.* ARISTIA, PLUT. 167/3, cf. LM.

3. Adj. (Învechit, rar) Care aparține vestalelor (I 1), privitor la vestale, specific vestalelor. *Rea Silvia fu întâi închisă și, după aceea, de vie îngropată, pentru călcarea și spurcarea sfințeniilor vestale.* BOJINCĂ, A. I, 6/7.

II. S. f. F i g. (Rar) Fată sau femeie de o virtute exemplară. Cf. COSTINESCU. *De ce să faci pe vestala și să slujești un cult, să întreții o putere, ... cînd umbra e un vâl ce poate să cadă peste toate gesturile lașe.* ANGHEL, PR. 125, cf. ȘAINEANU, D. U., CADE. *Actriță de mina a doua, ea nu e o vestală, are amanți care o întrețin și nu respinge nici dragostea romantică a lui Eminescu.* CĂLINESCU, O. XI, 108, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³, DREV.

– Pl.: **vestale**. – Și: (învechit, rar) **vestalie** s. f.

– Din (I 1) fr. **vestale**, lat. **vestalis**, it. **vestale**, (I 2, 3) lat. **vestalis**, -e, it. **vestale**, (II) fr. **vestale**, it. **vestale**.

VESTĂLIE s. f. v. **vestală**.

VESTĂLII s. f. pl. (În antichitatea romană) Serbări în cinstea zeiței Vesta, celebrate la 15 iunie. Cf. NEGULICI, PROT. – POP., N. D., DN³.

– Din fr. **vestalies**. Cf. lat. **vestalia**.

VESTĂLINĂ s. f. (Germanism învechit, rar) Vestală (I 1). Cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W.

– Pl.: **vestaline**.

– Din germ. **Vestalin**.

VESTĂ¹ s. f. I. Obiect de îmbrăcăminte fără mîneci și fără gulere, care acoperă corpul de la talie în sus și care este purtat mai ales de bărbați (sub haină); jiletcă, (regional) prusluc, sîrbă (v. s î r b 5). V. î l i c, l a i b ă r, p i e p t a r (I). *Portul naționalicesc este pălărie mică, cămașă curată, veste sau spențer, pantaloni pînă la genunchi, ciorapi lungi albi.* GOLESCU, I. 123, cf. 146. *Veni un croitor și aduse lui Janot o haină blănită cu ris și o vestă*

de Lion după moda cea mai nouă. CĂPĂȚINEANU, B. 7/11. D. Parizel croitorul are cinste a se recomanda cinstiului public că de curînd a adus de la Viena haine europenești bărbătești după cele mai din urmă mode: mantale, surtuțe, gheroce, fracuri, pantaloni, veste. CR (1834), 344²/40, cf. VALIAN, V. Se înturnă atuncea spre gemândanul lui Toma..., scofînd o păreche de pantaloni și o vestă ruptă, pe care Toma le purta cînd lucra ceva mai de rînd. CODRESCU, C. II, 216/3, cf. STAMATI, D., PANN, în CONTRIBUȚII, I, 42. Începură după aceasta a număra veste, pantaloni, cămăși și alte mărunțișuri ce puteau să aibă niște studenți. SION, p. 252, cf. COSTINESCU. Peste un ceas eram bogat. Aveam în sîn, exact în locul unde fusese salba, șase hîrtii de cîte-o sută, și-n buzunarul de sus al vestei, opt patace. VLAHUȚĂ, S. A. II, 313, cf. DDRF. Vesta sau jiletca se deosibește de ilic prin aceea că spatele ei este de altă stofă mai subțire și că piepșii în partea lor superioară sînt răsfrînți în afară. MANOLESCU, I. 174, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. Cu pantaloni negri, în veste, cu minicele cămeșii sîntite tare, coborau domol de pe toate ulițiile, tremurîndu-și în mers floarea și fulgul de la pălărie. PÎRVESCU, C. 38. Vrea să ne înțepe cu vîrfurile stufoselor mustăți, umflîndu-și pieptul supț vesta... decoltată. IORGA, P. A. I, 60. O vestă strîmtă are cusurul de a strînge pieptul și pîntecele și prin urmare de a supăra respirațiunea. BIANU, D. S. Gătit într-o haină neagră și simandicoasă, potrivit cu o vestă largă deschisă peste o cămașă frumos scrobîtă își juca apele celor trei nasturi de diamant. ANGHIEL, PR. 46. Vesta de la costumul cel negru nu ș-o putu încheia decît cu mare silă. AGĂRBICEANU, A. 37. Crișmarul... stătea pe prispă, în vestă, cu picioarele goale în papuci. IBRĂILEANU, A. 126. Purta îmbrăcămîntea după moda de pe la 1890, surtuc cu gulere de mătase lucioasă, vestă cu reveruri, guler tare, răsfrînt. AL. PHILIPPIDE, S. II, 187, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. Cu pălărioara de pîslă fumurie, cu ghete scîrșitoare și vestă neagră, mă plimbam neastîmpărat, ca argintul-viu. CIAUȘANU, R. SCUT. 12. Vezi să mi-mi uiți prosopul și vesta albă! BASSARABESCU, S. N. 16, cf. CADE. Ține mîna dreaptă înainte, cu două degete în buzunarul de jos al vestei. CAMIL PETRESCU, U. N. 146. Scoase din buzunarul vestei o cutiuță de email cu pastile parfumate. C. PETRESCU, C. V. 14. Ai găsit în vestă ceasornicul? VOICULESCU, P. II, 118. Aici văd cele dintăi costume naționale olandeze. Bărbații cu vestă scurtă strînsă pe trup. SADOVEANU, O. IX, 294, cf. SCRIBAN, D., IORDAN, STIL. 77. Un fecior cu vestă dungată aștepta cuviincios îndărătul lui. CĂLINESCU, O. III, 74. Se ținea drept, în redîngota neagră și vesta albă strînsă pe talie. V. ROM. iunie 1954, 36. Cu un gest bruscat. Fane scoase din buzunarul vestei un ceasornic de nichel oxidat. VINEA, L. I, 110. Spre deosebire de ceilalți călători..., îmbrăcați în redîngote negre, cu veste înflorate, gulere scrobite..., tînărul nostru se mișca sprinten. TUDORAN, P. 12. Vesta poate fi confecționată din țesătură sau tricot. LTR², cf. DL. Tudor Bălosu purta vestă neagră peste cămașă albă cu mineci bogate. PREDĂ, M. 187, cf. DM. A apărut în prag, calm, în costum de culoare închisă cu vestă, cu părul de argint. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 28, 13/1, cf. M. D. ENC., DEX, Z. MIHAIL, T. P. 136, DN², IORDACHE, M. E. 136, DSR, H II 63, 132, XII 105, ALR SN IV h I 181, ALR M SN III h I 004, A IX 2. Ț-am luat floare și peteală, Ț-am prins-o la vesta goală. FOLC. MOLD. II, 81. ◊ E x p r. **A avea** (sau a ține pe cineva sau ceva) **în buzunarul de la vestă** (ori, rar, **vestei**) = a avea în puterea sa, a domina (pe cineva sau ceva). Ne ține pe toți în buzunarul vestei, cum spune agentul comercial? H. LOVINESCU, T. 172. S-ar elimina cîteva prejudecăți... că cercetătorul „știe tot” și are soluții minunate în buzunarul de la vestă. CONTEMP. 1974, nr. 20, 4/6. (Cu schimbarea construcției) Drepturile se împărțeau la oraș după legi destul de ciudate, nu cele scrise, legi minuscule pe care le purtau în buzunarul din vestă o tagmă

de oameni, un fel de cameleoni..., înzestrați cu aleasă șiretenie. VLASIU, A. P. 27. ◻ Metternich avea politica europeană în buzunarul de la vestă.

2. (Rar) Pulover; jachetă. Cf. POLIZU. Te iubesc... răspunse fata... ținîndu-mă mereu de mîneca vestei. CONTEMPORANUL, I, 23. Merse în grădină, unde... la o masă, un bărbat, în vestă de lînă cu mineci, geluia la o scîndură. C. PETRESCU, I. II, 181, cf. ALR SN IV h I 183/682.

– Pl.: veste și (regional) **vesturi** (ALR SN IV h I 181/833).
– Și: (învechit și regional) **véste** s. f.
– Din germ. **Weste**, fr. **veste**.

VĚSTĀ² s. f. v. **veste¹**.

VĚSTE¹ s. f. 1. Informație; noutate (II 2); înștiințare. V. z v o n. Leși veaste cătră mîiașul gloatei Spirea că turrbură-se Ierusalimul totu. COD. VOR². 17¹/14. Veaste priimiră în somnu. CORESI, TETR. 3. Să spuie ucenicilor și să aducă veaste bună și bucurie de învierea lu Hristos. id. EV. 138. Cînd această veaste în casa lu Faraon ară fi sosind, cum frații lu Iosif ară fi veniți, plăcu lu Faraon. PO 161/1, cf. 126/25. Ce veaste vă vor aduce ne rugăm se ne dați a ști, au de rău, au de bire (a. 1593). DOC. I. (XVI), 204. De veș întreba Domniia voastră și de vro veste den țara noastră, Domniia voastră să știț că de cătră turci avem pace (a. 1599–1600). ib. 120, cf. 135. Dăm știri Dumilor voastre de rîndul veștilor: cu mila lui Dumnedzău avem vești bune și pac[e] de toate părțile (începutul sec. XVII). ROSETTI, B. 60. Veni-m veste că au murit arha[n]ghel Mihail. MOXA, C. 151. Veste noauă să audzi astădzi. VARLAAM, C. 436, cf. 94. I-au venit veste de la starostii de Crăciuna...cum Radul Vodă vine cu oști asupra lui Ștefan Vodă. URECHE, L. 92, cf. 90, PRAV. 134, 206. Auzi-veți războaie și vești de oști; căutați să nu vă spăimîțați. N. TEST. (1648), 31¹/34, cf. MARDARIE, L. 108²/15. Cum au înțales din călărași de veziria aceleia vezir veste, îndată au dzis gloatelor să să întoarcă. M. COSTIN, O. 86. Au venit veste că crăiasa Elisafeta au născut cu fericire prunc, parte bărbătească. id. ib. 280. Vesteia bună o am strigat tare. Unde să strîng gloatele mai mare. DOSOFTEI, PS. 133/15, cf. id. v. s. octombrie 82¹/7. Va auzi veste și se va întoarce la pămîntul lui. BIBLIA (1688), 281²/29. Împăratului nemșesc îi sosesc vești neașteptate (a. 1693). FN 13, cf. 18. Ajungînd veste la Neamțu, la Bogdan și la Iordachi, de mazilia Ducăi Vodă, ei îndată purcesără de la Neamțu de apucară pe Constantin Duca Vodă. NECULCE, L. 130, cf. 173, 280. Unii cătră alții vești pentru adunarea de obștea dimocratii a trimete începură. CANTEMIR, I. I. I, 40. Veni-veste cum au intrat hanul cu tătarii în țară și au început a robi și a prăda. ANON. CANTAC., CMI, 122. O veste... venise, că vor să robească țara tătarii. R. POPESCU, CM I, 430. Sosesc mai adevărate vești de acea lovire de arme (a. 1701). FN 111. Le-au răspuns Ahia cum că nu să va tîmădui. Și, auzind Ierovoam această veste rea, au murit. ANTIM, O. 283. Să întoarse cu veste rea la Chiprian. MINEIUL (1776), 11¹/29. Grumazii denapoi de să vor clăti, veni-ț-a vesti rea sau vii păți pagubă (a. 1779). GCR II, 122/34. Veștile venea ei necurmte. CANTACUZINO, A. 80¹/15. Mai bine să asculte vesteia ceaea ce cu sute de limbi necontenit strigă. MOLNAR, RET. 100/14. Fost-au veste că prepusul turcilor despre Barciai... s-au întărit și prin Mihnea, domnul cel nou al Valahiei. ȘINCAI, HR. III, 77/13, cf. II, 24/4, KLEIN, D. 455. Întră în tabăra grecilor, ce era cu perșii, veste, cum va să-i omoară pre fochei. HERODOT², 441, cf. 228, 468. Dînd prin Tisa, mai toți s-au înecat, cît abia unii au rămas, carii s-au ducă veste rea împăratului său. MAIOR, IST. 77/15. Zice numai că e veste să fi făcut Ioan acest lucru. id. ib. 227/4. Vesteia în trîmbiță sună Că vin turcii cît frunză și iarbă, Ca robiei țara să supună. BUDAI-DELEANU, T. 174. Scoate sabia

ta și mă omoară, ca să nu rămână veste că m-au omorât o muiare. CALENDARIU (1814), 111/20. Cu o lună mai nainte de venirea nemților, le-au venit veste că nemții sosesc la oraș. DIONISIE, C. 178. Să auzim și noi veste bună, să ne bucurăm de tine (a. 1824). IORGA, S. D. XII, 211, cf. DRLU, LB, HELIADE, O. II, 341, I. GOLESCU, C. Deodată să împrăștie vestea că Velisarie, lipsit de vedere, ieșise din temniță MARCOVICI, VEL. 26/9. Această înfricoșată veste i-au trezit pe toți din buimăcirea în care să afla. DRĂGHICI, R. 33/23, cf. VALIAN, V. Sosi vestea că păgînul a tăbărit la Călugăreni. BĂLCESCU, M. V. 111, cf. ISER. Am să-ți spui o veste carea să te umple de bucurie. NEGRUZZI, S. I, 18, cf. POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D. Întorcîndu-mă la Mircești, am dat peste o veste dureroasă. ALECSANDRI, S. 97, cf. id. O. P. 107, COSTINESCU, CIHAC, II, 453, LM. Numai vestea blînd-a morții, Foaia tristă le-am adaos. EMINESCU, O. I, 126. Ce mai știi de pe la tîrg? – Ce să știi, măi babă? Ia, nu prea bune vești: împăratul vrea să-și mărite fata. CREANGĂ, O. 41. Citind aceste vești, împăratul a rămas dus pe gînduri. CARAGIALE, O. II, 288. Să nu cumva să primesc gazetele de duminică fără vestea despre moartea lui Mihăileanu. id. ib. IV, 55. Mulțumi... pentru vestea cea bună. ISPIRESCU, L. 58. I-au trimes veste prin crainicul Peleş, c-ar vrea să stea de vorbă. VLAHUȚĂ, R. P. 152, cf. DDRF. Ar fi fost mai mulțumit regele Matei să se apropie pericolul turcesc de hotarele sale, decît să audă vestea zdrobitoare că acel ce-l bătuse pe dînsul înfrînsese acum și pe turci. XENOPOL, I. R. IV, 61, cf. III, 83. De nu-mi spui Vro veste, Zi bună între noi de-azi nu-i. COȘBUC, P. I, 172, cf. BARCIANU. O veste străbătu... tot satul, scofînd oamenii de prin case: – A pornit gheața! SANDU-ALDEA, U. P. 119, cf. ALEXI, W. Bătrîneța-i pregătea... grozava veste a uciderii întregului ei neam, la Constantinopol. IORGA, C. I. I, 99, cf. TDRG. Cînd îți cad pe mîni, față ori gîi paingăni, vei primi o veste. GOROVEI, CR. 254, cf. 137. Pînă acum o lună primeam vești peste vești. DELAVRANCEA, A. 34. Chemă pe Marina și-i spuse vestea cea nouă. AGĂRBICEANU, A. 238, cf. 217. Se întimplau în Dacia aceste spăimoase îngropări de tezaure de bronz, la vestea că năvălese cimierienii. PĂRVAN, G. 4. Ne îngrămădeam pentru a apuca o gazetă cu senzaționale vești, care alimentau îmbelsugat inteligența noastră estivală. PAPADAT-BENGESCU, O. I, 84. Veștile despre răsturnarea situației politice în Țara Românească ajunseră în Ungaria. AN. IST. NAȚ. I, 66. Se simți mai puțin mulțumit de această veste decît ar fi trebuit să fie. AL. PHILIPPIDE, S. II, 109, cf. RESMERIȚĂ, D., SEVERIN, S. 90. Despre acest scriitor... d-l Drăganu a adunat numeroase vești, astfel că poate reconstitui biografia acestui bărbat de seamă. ARH. OLT. V, 455. I s-a adus dureroasa veste că unicul lui fiu a murit. MARINESCU, P. A. 69. Urăsc scrisorile. Nu știu să fi primit de cînd sunt decît una... care să-mi fi adus o veste fericită. M. I. CARAGIALE, C. 7, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Duminică dimineața se răspîndi vestea în Amara că vine armata. REBREANU, R. II, 230. Veștile cele mari pe care le aștepta nu mai veneau deloc. GALACTION, O. 158. Foarte mulți proprietari... trimit tot soîul de vești pașalelor din cetățile turcești. CAMIL PETRESCU, O. III, 33. Fiecare număr cuprinde șfaturi și îndrumări... de tot felul, vești și informații de ordine culturală, culegeri de folclor și ceva literatură. ARH. OLT. XIII, 246. Cînd... vedeau cu ochii lor astfel de vindecări miraculoare, răspîndeau vestea în împrejurimi. ARH. FOLK. III, 164. Sosi în goană un băiețaș cu vestea că lostrița vrăjită s-a arătat iară. VOICULESCU, P. I, 54. Acuma lucrul fiind dat pe față și pe jumătate înțeles, vestea avea mare greutate. SADOVEANU, O. X, 93. Nimene nu mai putea repezi veste pe cîmpul de război. id. ib. XI, 74, cf. SCRIBAN, D. O zi repaos în aer curat, o veste bună primită după săptămîni de așteptare penibilă... pot modifica în chip fericit anestezia noastră. VIANU, E. 399. Cîntați copii! Și duceți mai departe vestea nașterii Lui! ULIERU, C. 63. Satul întreg s-a strîns... să audă vești. ARGHEZI, S. XVII, 78. Toți cei de

față... primiră vestea foarte mișcați. CĂLINESCU, B. I. 25, cf. 130. După anunțarea unei vești afit de senzaționale, emisiunea se întrerupse. STANCU, R. A. III, 30. S-a răspîndit vestea despre prezența acestor păsări. LINȚIA, P. III, 442, cf. DL, DM. Vestea cuceririlor lui Vlaicu și jalea morții lui ajuns pînă în Dobrogea. IST. LIT. ROM. I, 173. Vestea sosirii unui sol al marelui cneaz îl face să amîne expediția. IST. ROM. II, 540. O veste cumplită străbate... ținuturile pontice. H. DAICOVICIU, D. 57, cf. M. D. ENC., DEX. Era o lipsă totală de control pricinuită de șocul unei vești urîte, neașteptate și care probabil că-l privea. ȚOIU, G. 42. Mergi la taica cea cu dor și-i du veste c-am scăpat De la loc întunecat. ALECSANDRI, P. P. 142. Vestea-n față a agiuns De un hoț cu nume Tuns, Că pen codri a ieșit De șese-tovărășit. id. ib. 162. Deaca ești Din Zărniești, Spune-ne mai multe vești! TEODORESCU, P. P. 478. Nu te, maică, supăra Tristă veste de-i afla. JARNIK – BİRSEANU, D. 497, cf. 499. Vîno ... Ca să fac o cărticea, S-o trimăt la taica mea, S-audă de vestea mea, Că tot mîni pe la gustare Mă scot turcii la pierzare. ȘEZ. I, 109. Îl întrebă că ce vești îi aduce de la bărbatu-său. STĂNCESCU, B. 27. Pe care n-au tăiat, Numai fuga l-au scăpat; Numai pre-unu l-a iertat, Ca să ducă vestea în sat. BIBICESCU, P. P. 314. Vestea aceasta s-a răspîndit ca fulgerul prin satele vecine. RĂDULESCU-CODIN, L. 37. Vini-un nouaș din sus Cu vești și cu răspuns Di la puil ci s-o dus. CARDAȘ, C. P. 77. I s-a dus feciorul..., despre care din nici o parte a lunei nu le venea veste. MERA, L. B. 229. O, ce veste minunată În Vișleim ni s-arată: C-a născut din Duhul Sfînt Vergura curată. VICIU, COL. 31. Spuse crainicului împărătesc... că la noapte va sta-n biserică de strajă; vestea aceasta fu primită cu mare bucurie de împărat. PAMFILE, S. T. 163. Trandafir, miros frumos, Ce vestă-m aduși din jos? – Io-ș aduc o vestă bună, Că badea zașe di-o lună. DENSUSIANU, Ț. H. 136. Noi îți dăm o veste rea: Că-i la curte la Pilat, Răstignit pe lemn de brad. BÎRLEA, L. P. M. I, 139. Cînd îți cîntă urechea dreaptă, o să primești veste bună. IZV. XVII, 228, cf. ALR II 3 732, MAT. DIALECT. I, 118. Lasă-mă nevătămat, Să duc veste la-mpărat C-ai scăpat din Țarigrad! BALADE, II, 17. Mi-a venit veste de-acasă, Că nevasta-i sănătoasă. FOLC. MOLD. I, 143. Am o găină pestriță Duce veste lui Gheorghijă (Scrisoarea). IZV. XVI, 363. ◊ L o c. a d j. De veste = a) (rar) vestitor (I). Fugarii, rîcnind pe toate ponoarele și aprinzînd focuri de veste, se mistuiau grabnic în silhă. SADOVEANU, O. XII, 298; b) (învechit, rar) nou (I), recent. N-am auzit nimica de veste. MAN. GÖTT. 136. ◊ Fără (de) veste = a) l o c. a d v. pe neașteptate; pe neobservate; dintr-o dată; deodată, brusc, subit. Nu s-au apucatu de scaun, nici au așteptatu al doilea rîndu războiul, temîndu-să să nu-i lovască Bogdan Vodă făr' de veste cu oaste tocmită. URECHE, L. 81. Radul Vodă vine cu oști asupra lui Ștefan Vodă, fără veste. id. ib. 92. S-au dus după turci și i-au ajuns trecînd Dunărea la vreme de masă și lovindu-i fără veste i-au speriat de au plecat a fugi. SIMION, DASC., LET. 63. Au mîrs în pradă în Țara Leșască și lovînd fără veste și de sing, mult plean au luat și mare robii au făcut în oameni. M. COSTIN, O. 61, cf. 91. Mersăre cu oști mare, fără veste, preafurîșul să ia cetatea Solumului. DOSOFTEI, V. s. octombrie 87^v/18. Pre mișel să tragă-n laț și să-l smerească. Și fără de veste-i va veni smîntea. id. ps. 33/15. Fără de veste vînt mare au venit de la pustiu și s-au atins de cele 4 unghiuri ale casii. BIBLIA (1688), 363²/14. Fără veste îl vor săgeta pre el și nu se vor spăimînta. id. 401¹/50. Într-o dzi, fără veste i-au lovit și i-au prinsu pre toți. NECULCE, L. 316, cf. 99, 251. În fundul luciului mării, afindîndu-i, îi cobora și fără veste îi îneca. CANTEMIR, O. V, 75. Iară ei aștepta pre el ca să să umfle au să cază fără veste mort (a. 1703). GCR I, 349/36. Au prădat pre buzăiani fără de veste. ANON. CANTAC., CM I, 113. Au trimis pă un Manta banul cu oaste și i-au lovit fără

veste. R. POPESCU, CM I, 318. *Turcii să mișcă prea timpuriu: Vai de cea ce va fi de ei apucat fără veste!* (a. 1694). FN 32. *Făr' de veste au ieșit dintr-un crîng... niște ilhاري moaviteni, ca să-i omoară.* ANTIM, O. 213. *Au venit deodată Siretul fără de veste și i-au apucat pe oameni pin case.* MUSTE, LET. III, 78/16. *Să meargă cu oștile să încungiure pe de ceea parte, ca nu cumva să vie niscai oști de undeva făr' de veste* (a. 1715). ARHIVA, R. II, 81/25. *Fără veste vin asupra noastră îngeri nemilostivi de la D[umne]zeu trimiși* (a. 1746). ap. TDRG. *Celora ce se leagănă de multe ori, se întâmplă de cad fără de veste în pămînt și mor* (a. 1750). GCR II, 52/8. *Să grăbea a veni cătră curăția cea mintuitoare, fără de veste arătîndu-se din necredincioși, credincioși.* MINEIUL (1776), 59²/2, cf. 163²/14. *Luă împăratul știre fără veste, că turcii au intrat.* VĂCĂRESCUL, IST. 258. *Fără veste loviră-l și sparseră oastea lui.* ALEXANDRIA (1794), 37/15. *Fără de veste îl loviră.* HERODOT², 474. *Fără veste grecii dau năvală asupra lor.* MAIOR, IST. 210/16. *Toți încremeniră de frică; Cesta leșină fără de veste, ... Altul s'a vaietă în gura mare.* BUDAI-DELEANU, T. 198. *Cînd vor vedea că pașa coboară la Dunăre, degrab' și fără veste să-l încungiure și să ia tot ce va găsi la el.* DIONISIE, C. 187. *Planuri fac... fără de veste-a lovi Părțile Turciei toate.* BELDIMAN, E. 2/19. *Făr' de veste s-au repezit din pat și, lovindu-și capu foarte tare de pîrete, au căzut mai moartă.* GOLESCU, P. 399/22, cf. LB. *Fără veste... un trăsnet șarpuieste.* HELIADE, O. I, 171, cf. II, 341. *Căzut fără veste din vârful unei stînci, se sperie, prăvălin-du-se din prăpăstii în prăpăstii.* MARCOVICI, C. 13/19. *Oare ce-mi vor zice părinții miei fără de veste văzîndu-mă?* DRĂGHICI, R. 15/3. *Fără de veste dete năvală asupra unguirilor.* F. AARON, I. I, 42/24, cf. VALIAN, V. *Gătîndu-și armia, întră fără de veste în hotarile Moldavei.* IST. M. 94/16, cf. 140/12. *Albul în negru să prefac A ta poruncă este. Și săvîrșirea după plac În grab' vrei fără veste.* I. VĂCĂRESCUL, P. 91/5. *Fără veste intră în țeară și veni în București un cadiascher sau emir cu 2000 turci.* BĂLCESCU, M. V. 53. *Fără veste se pomeni jos trîntit.* PANN, ap. GCR II, 365. *Înconjurat fără veste, nu scăpă decît printr-o norocire neașteptată.* TEULESCU, C. 171/24. *Slugile boierilor, văzîndu-se lovite fără veste de soldați, plecară de fugă.* NEGRUZZI, S. I, 153, cf. POLIZU. *Și galben și veșted trecu fără veste. Și astăzi cenunșă în mîna mea este.* ALEXANDRESCU, O. I, 112. *Cu toate că de cu seară timpul fusese foarte frumos, peste noapte... s-a schimbat fără de veste.* SION, P. 181. *Alteori se rupea cite o scîndură tocmai cînd nenorocitul pedestru punea piciorul pe dînsa și, fără veste, el se simțea confundat în noroi pînă la mijloc.* FILIMON, O. I, 145, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D. *Unii și alții, după un zgomot efemer, au perit fără veste.* HASDEU, I. C. I, 229. *După multă vreme te întîlnesc fără veste în patria ta.* ALECSANDRI, O. P. 9, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 453, LM. *Ochește!... Spătarul căzu făr' de veste.* BOLINTINEANU, P. I, 174. *Pornîndu-mă a-ți vorbi despre vînătoare, mă văz fără veste pribegînd pe răzoarele literaturii.* ODOBESCU, S. III, 12. *La urma urmelor, unde nu-i dă și Trăsnea cel uricios un pupoi fără veste.* CREANGĂ, O. 233. *Nenorocitul, luat fără veste, a fost strivit de lovituri.* CARAGIALE, O. I, 28. *Timpul îi trecuse fără de veste.* SLAVICI, O. II, 175. *Era... aproape de ziua, cînd somnul o fură fără de veste și adormi dusă.* MARIAN, O. II, 71, cf. DDRF. *În 30 decembrie 1610 trece fără veste în Muntenia și alungă pe Radu Șarban.* XENOPOL, I. R. VI, 16, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *A dat o brumă fără veste... Și florile de primăvară S-au oșlilit, s-au scuturat.* IOSIF, T. 100. *Băltăreșul nu vine totdeauna fără de veste.* PĂCALĂ, M. R. 12. *Tresării ca deșteptat fără de veste din somn.* HOGAȘ, DR. I, 263, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Venea la anume răstimpuri... ș-apoi iar se depărta, repede, fără veste, ca o năluca posomorîtă.* REBREANU, NUV. 198. *Fără veste Pe la porți răsar neveste, Satul se deșteapt-acum.* TOPÎRCEANU, O. A. I, '92. *A dispărut fără de veste*

dintre noi. CAMIL PETRESCU, T. III, 128, cf. SCRIBAN, D. *Frumusețe din frumusețe te-ai ivit, Întruchipată fără veste.* BRAGA, POEZII, 278. *Cîteodată, stogurile și chiar lamurile de grîu se aprind, fără de veste, de la sine.* VINEA, L. I, 277, cf. DL. *Plecarea aceasta îl luă pe Ilie fără de veste.* PREDĂ, D. 90, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Pînă ce iubeam copile, Mai era ceva de mine; Dar de cînd iubesc neveste, Crește barba fără veste!* JARNÎK - BİRSEANU, D. 367, cf. MARIAN, H. 84. *L-ați tăiat nejudecat, D-ați intrat în greu păcat, Mi l-ați tăiat fără veste, N-are pe lume nădejde.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 45; b) l o c. a d j, neașteptat; neprevăzut. *În țara leșască să teme de o umblare fără veste* (a. 1693). FN 5. *La întrebările fără veste ca bezmeticii să uluiesc.* CANTEMIR, I. I. II, 111. *Lîngă alte multe mîhniri, turburări și întristări ce într-acei an pre domn coprinsese... și altă fără de veste mare și fără dă mînguire întristare îl ajunse.* R. GRECEANU, CM II, 199. *Un sfat fără de veste hotărâște multe* (a. 1704). FN 164. *Să vede adevărat la Anania și la Samfira, a cărora minciinosul cuget cu moarte făr' de veste i-au certat.* ANTIM, O. 59. *Văzînd acea fără de veste mutare și premenire a boalei..., să minunară și deteră slavă lui D[u]mnezeu.* MINEIUL (1776), 120¹/18. *Din întâmplările cele făr' de veste care strică zestrea mîierii, precum este... ori focul, ori cutremurul, ori potopul apelor, ... paguba aceea să fie a mîierii.* PRAV. COND. (1780), 96. *Grău-mi stete în grumazi înecat Dă bucuria fără dă veste.* BUDAI-DELEANU, T. 327. *Trecerea... cea fără de veste a lui Murat din Asia în Europa... strică hotărîrile lor.* F. AARON, I. I, 96/12. *Inima lui Jojica se împulse de grijă cînd văzu sosirea fără veste a comisarilor împăratului.* BĂLCESCU, M. V. 261. *Noi, scriitorii... printr-o săvîrșire făr' de veste în dezvoltarea poporului, ne vedem siliiți a introduce o sumă de idei nouă.* MAIORESCU, CR. I, 377. *Multe specii... au trebuit să se stingă... din cauza unei schimbări fără veste a mediului.* CONTA, O. F. 323. *Sosirea voastră fără de veste mi-ar putea face rău de bucurie.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 174. *Se produc aprinderile fără veste ale cărbunilor de lemn puși în grămadă, imediat după scoaterea lor din cuptor.* ENC. AGR. I, 18. $\diamond$ L o c. a d v. (Învechit, rar) **Cu vestea** (cuiva) = cu învoirea, cu încuviințarea, cu știrea (cuiva). Cf. IORGA, S. D. XXI, 24. (Învechit, rar) **În veste** = anunșînd anticipat. *Ne-am înșălat cu voi; pentru că noi așteptam că, în veste, ve[ți] trimite la noi strigători, să țieșim să ne batem numai perșii cu voi.* HERODOT², 450. $\diamond$ E x p r. A (-i) **da** (cuiva) (**de**) **veste** sau (învechit și regional) **a(-i) face** (cuiva) **veste** = a înștiința; a anunța. *Cînd vor să-ș tremițe vonicii la război, mainte le dau veste să-ș gătească armele.* VARLAAM, C. 7, cf. 437. *Au dat veste pretintînderile ca să ne priimească acel săbor.* URECHE, L. 72, cf. MARDARIE, L. 119²/30. *Mărgînd, deaderă veste celorlalți* (cca 1650-1675). GCR I, 230/23. *Cînd fu a doua zi, făcură veste că s-au întors tătarii.* SIMION DASC., LET. 198. *Veniră-i olăcari, de-i dederă veste cum domnia este dată lui Alexandru Vodă.* id. ib. 206. *Să-i faceți veste de iocmele bune În limbile toate, că sînt cu minune.* DOSOFTEI, PS. 30/13. *De Sfinția sa au dat veste de venirea pre pămînt.* id. ib. 300/5. *Văzînd păstorii ce fu, fugiră, și mergînd deaderă veste în oraș și în sate.* BIBLIA (1688), 796²/8. *Au făcut veste boierilor ce era pribegi în Țara Muntenească precum au așezat cu vizirul.* NECULCE, L. 165. *Au pus un trîmbicer al lui dînd veste din trîmbiță c-au murit craiul franțojesc.* id. ib. 280. *Trimise și la pașa sarascheriul și la sultanul, de le făcu veste iar pentru nemți, cum au trecut la Ardeal.* ANON. CANTAC., CM I, 217. *Făcîndu-i veste unii den prietenii lui că moare Matei Vodă, au purces dă olac de la Buicești.* R. POPESCU, CM I, 368. *Îndată să duse de dede veste domnului de ce să întâmplă.* ANON. BRÎNCOV., CM II, 302. *Aflînd stîrvurile, s-au așezat pre iale și nu s-au mai întors înapoi să dea veste.* ANTIM, O. 70. *Are netăgăduiță datorie să dea veste... la ruda lui* (a. 1775). PRAV. COND. (1780), 182. *Pre altă cale s-au înturnat Să nu de di veste lui Irodu împărat* (a. 1784). GCR II,

140/9. *Au făcut veste că au năvălit tătarii în Moldova.* ȘINCAI, HR. II, 216/6. *Varvarilor... le dideră veste cum s-au dus grecii de la Artemisia.* HERODOT², 404, cf. LB, VALIAN, V. *Să făcu veste că Nicolae e mort de moarte năpraznică.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 19, cf. POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, EMINESCU, O. I, 51. *De cu seară ne-am înțeles să ne dea veste la primul semnal.* CARAGIALE, O. IV, 115, cf. DDRF. *De le știați aceste, De ce din vreme nu i-ai dat de veste...?* ANGHEL - IOSIF, C. M. I, 78, cf. TDRG. *Pe peretele din afară atîrnă o toacă de lemn, ca a bisericii, care se bate spre a da de veste plecarea oilor.* PAMFILE, I. C. 30. *Tocmai acum îmi da de veste... pîrcălabul din Cernăuți că leșii se arată pe sub poalele Haliciului.* DELAVRANCEA, O. II, 18. *Cînd s-a dat vestea că e rînit și am aflat cine-l împușcase, am înghețat.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 142. *Ar fi putut să-i dea... de veste căci locuia aici, pe aceeași uliță.* AGĂRBICEANU, S. 22. *N-am avut parte să-l mai văd viu. Abia aseară, din jurnal, am aflat. Și să nu-mi dea nimeni de veste!* AL. PHILIPPE, S. II, 165, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Să dea veste fîrtaților că nu-i de glumă.* VOICULESCU, P. II, 267. *Mă duc să dau de veste lui cuconu Costache, ca să-și ieie dumnealui măsurile.* SADOVEANU, O. IX, 434, cf. SCRIBAN, D. *Pune să se dea veste că cine va aduce fetele va căpăta una de soție și jumătate din împărăție.* CĂLINESCU, B. 11. *Nu minte cînd dă de veste că moare.* VINEA, L. II, 188, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Mosafirii în trecere ori cei căzuți de la drum fără să dea de veste... găseau totdeauna la comu Mihai un făgure de miere atunci scos din știubei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1985, nr. 27, 15/2. *Paznicii din cule dau de veste împăratului la vreme de primejdie.* RĂDULESCU-CODIN, L. 12. *Cin' vedea pe cineva venind pe drum..., da viestă la oamenii care muncea.* GRAIUL, I, 5. *Să dăm veste prin sat că eu sînt mare vrăjitor.* FURTUNĂ, V. 29. *Vă mai dăm încă de veste Că mireasa la noi este.* PĂCALĂ, M. R. 171. *Da veste la-mpărați, Să s-astrîngă la Galați.* BALADE, I, 459. *Să te lași în jos, Pe un colnic frumos, La fereastra lui, Și să-i dai de veste Că ursita îl așteaptă.* FOLC. MOLD. I, 232. (Cu inversarea construcției) *Pe Ghemiș îl fereca... Apoi iute alerga, Și la turci veste le da.* ALECSANDRI, P. P. 131. *Bună veste-a dat: Că vă vin Colindători, Noaptea, pe la cîntători.* VICIU, COL. 38. *Creminili li zvîrlea, Api-ntr-insili turna Și di vesti ci-ni didea.* DIACONU, VR. 234. **A prinde** (ori, învechit, **a lua**) **de veste** sau (învechit) **a prinde** (ori **a lua**) **veste**, (regional) **a purcede de veste** = a lua cunoștință (de...), a a f l a, a a u z i; a-și da seama (din timp). *El, deaca prinse de veste, fugi la domnul schienesc.* MOXA, C. 165. *Făcură svatu să ucigă și pre Lazar, iară el, deaca prinse de veste svatul lor, fugi... în ostrovul Chiprului (a. 1600-1650).* GCR I, 140/40. *Acești doi orbi... striga și să ruga, căci că prinseră de veaste de ciudesa ce făcuse Hristos în casa lui Iair.* VARLAAM, C. 186, cf. 387. *Cela ce va cumpăra lucru de furat și, dacă va ști (va prinde dă veste MUNT.), îl va întoarce înapoi și nice banii nu-și va lua, acesta nu va avea certare.* PRAV. 67. *Boierii Țării Moldovei prinseră de veste cum domnia este dată lui Petru Vodă.* SIMION DASC., LET. 154. *Luînd veste Ieremia Vodă de pogoritul ungarilor... au strîns oastea țării.* M. COSTIN, O. 46. *Cît au prins de veste Gașpar Vodă că vine Schimniaga, au scornit că-i vin leșii asupra-i și au ieșit den lași.* id. ib. 68. *Prinzînd veste împăratul... de prea slăvită minime ce-au făcut de sv[î]ntul Roman... au învățat de-l sugrumară în temniță.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 134¹/20. *Prinzînd de veste Onia, îl muștra, fiind ferit la loc fără temere, la Dafne.* BIBLIA (1688), 720²/24. *Iancul Vodă,prinzînd de veste că Lăpușnenii s-au ridicat asupra lui, îndată au trimis pe Bucium vornicul cu oaste împotriva lor.* N. COSTIN, L. 555. *Muntenii, avînd iscoade, au prinsu de veste mai nainte și au trecut în Țara Ungurească.* NECULCE, L. 301. *Gligorie Vodă,prinzînd*

veste, au trecut Siretiul cu mare spaimă noaptea. id. ib. 372. *Luînd dară împăratul veste cum s-au viclenit, ... îndată au trimis la dinsul pre un hadîmb... ca doară cu cuvîntul îl va întoarce să să părăsască de ce să apucasă.* CANTEMIR, HR. 417. *Ioan... în tot chipul silea să nu prinză latinii de veste pentru vinirea lui.* id. ib. 425. *Puseră domn, în locul lui, pre Răzvan...Iar Mihai Vodă, deaca prinse de veste, foarte să întristă.* ANON. CANTAC., CM I, 124. *Turcii... prinseră veste că vin nemții asupra lor.* R. POPESCU, CM I, 512. *Luînd veste de închisoarea solului, au fugit toți în toate părțile (a. 1715).* ARHIVA R. II, 9/7. *Ei... îi incongiurară casa, vrînd să o răpească, iară sfî[î]nta,prinzînd de veste, îi rugă să o îngăduiască pușintel.* MINEIUL (1776), 44²/33. *Luînd veste de acevasta, purcese asupra-i și se întîmpină cu sultan Selim la Burevaic.* VĂCĂRESCUL, IST. 260. *Au prins de veste că nemții au fugit (a. 1789).* IORGA, S. D. XXII, 55. *În 3 aprilie au luat veste din Valahia că acolo s-au poruncit oștilor ca să se gate să năvălească în Ungaria.* ȘINCAI, HR. III, 90/8. *Boierii cei mari prinzînd de veste că vodă pleacă... s-au adunat la curtea domnească și au intrat la vodă.* DIONISIE, C. 206. *Numai cît prinsă... de veste nașterea cestor prunci, deodată și porunci ca să se arunce ei în apa Tiber.* BOJINCĂ, A. I, 5/14. *Mihai... cum prinse veste de aceasta... purcese în contra îmbilor vrăjmași.* BĂLCESCU, M. V. 60, cf. 93, POLIZU, PONTBRIANT, D. *Unii... prinseră mai dinainte de veste și fugiră în Ardeal, căutînd acolo scăpărea vieței lor.* ODOBESCU, S. I, 425, cf. 82. *Dușmănit vei fi de toate, făr' a prinde chiar de veste.* EMINESCU, O. I, 147. *Să nu cumva să te răsufli cuiva, ca să prindă el de veste.* CREANGĂ, O. 16. *Am sărit într-o noapte peste zid... A prins de veste straja, s-a luat după mine și m-a-mpușcat în picior.* CARAGIALE, O. I, 43. *Oarecine venea atunci și le lua, fără să prinză de veste oamenii împăratului.* ISPIRESCU, L. 73, cf. 8. *Ochii lui se scoborau, în neștire, pe scara șirurilor de slove pînă la sfîrșitul paginii, fără să prindă de veste că truditel lui gînduri au rămas aninate cine știe unde.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 57. *Nunțașii miresei, cum prind de veste că se apropie mirele, îi ies înainte.* MARIAN, NU. 466, cf. DDRF, BĂRCIANU. *Nicolae Vodă Mavrocordat prinde... de veste despre această conspirație.* REV. IST. IX, 222, cf. ALEXI, W. *Au înflorit iar măgheranii și n-a prins nimene de veste.* ANGHEL, I. G. 13, cf. TDRG. *Cum mergeam eu pe spetele Pisicuții... nu prinsei de veste... cînd soarele scoborîse treptele văzduhului.* HOGAȘ, DR. I, 197. *N-am prins de veste cînd s-a topit vara și cînd au coborît cele dinții vînturi reci.* C. PETRESCU, S. 119, cf. id. A. 466, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *A prins de veste că oamenii umbă să dea foc conacului.* REBREANU, R. II, 150, cf. 135. *Amicii lui au prins de veste că volumul este plin de greșeli tipografice.* GALACTION, A. 354. *Nu trebuie să prindă de veste prada cînd răpitorul ager se lasă ca săgeata din zbor.* SIMIONESCU, F. R. 165. *Miine, poimîne, jandarmii vor prinde de veste și vor trece încoace.* POPA, V. 137, cf. SCRIBAN, D. *Dacă,prinzînd de veste, intervenea la timp, cu siguranță, avînd în vedere meritele sale..., izbutea.* CĂLINESCU, B. I. 88. *Prinse veste de viața Ce se-ncinge.* BLAGA, POEZII, 234. *Miai a prins de veste din vreme și a fugit cu calul în pădure.* CAMIL PETRESCU, O. I, 42. *Toată lumea...a prins de veste că la masa noastră se petrece ceva deosebit.* VINEA, L. II, 50, cf. DL, DM. *Prinseră...de veste despre pornirea coloniștilor spre Dunăre.* PANAITESCU, C. R. 192, cf. M. D. ENC., DEX. *Niște tilhari prinseră veste de auvia cea mare a popii.* SBIERA, P. 275, cf. 53. *Am scăpat din cușcă pasărea cea scumpă a împăratului: dacă prinde împăratul de veste...îmi taie capul.* RETEGANUL, P. V, 82. *Începu a-și încurca calul prin flori, pînă prinse fata de veste și deschise fereastra.* STĂNCESCU, B. 97. *Pe cînd să necăjește s-o găscă, mai nu prinde de veste cînd este lovit cu fușca.* ȘEZ. I, 272. *Maica, cum prinsă de veste Cum că lucru așa este, Începu tare a plînge.* FRÎNCU - CANDREA, M. 193. *Ci-a*

purces de veste...Alexandru că-l ajunge și cu suliță-l împunge. PAMFILE, C. T. 78. (Cu inversarea construcției) De aceste... nevinovății... veste luând... știre trimasă. CANTEMIR, I. I. I, 223. Pentru vînatul carile peste noapte cădzusă de veste luară. id. ib. II, 133. Capichihaiile țării... încă veste au prins de acest fel de ficlesug. R. GRECEANU, CM II, 134. De veste d-au prins, ...Șoimi și-au deslățat, Cîinilor ne-au dat. TEODORESCU, P. P. 19. Darie de veste prinde Cum că potera-l cuprinde. MARIAN, I. 10. Trei sfinți de veste și-au prins și înainte mi-au ieșit. BIBICESCU, P. P. 255. Turcii... Vedeă Că de veste Nu prindea, Că din somn Nu se trezea. BALADE, II, 80. (Cu schimbarea construcției) De dumnealui pînă acmu nici o veste n-am luat, fără numai cît știm că... au venit să treacă prin țara dumnitale (a. 1674). BUL. COM. IST. II, 226. **A-i prinde** (sau, învechit și regional, **a-i lua** cuiva) **de veste** ori (învechit, rar) **a-i prinde** (cuiva) **veste** = a remarca (la momentul oportun) prezența cuiva într-un anumit loc; a-și da seama de situația, sentimentele, intențiile etc. cuiva. Rădicatu-s-au multă mulțime de oaste tătărască și au intrat în țară, să prade, cărora, prinzindu-le de veste Ștefan Vodă, le-au ieșitu înainte. URECHE, L. 87. Trecură Dunărea pre la Jdeglă. Iar turcii încă le prinse de veste, ...și nu ieșiră să se lovească de față, ci să ascuseră. ANON. CANTAC., CM I, 127. Fugi Iordache și vru să fugă și Matei aga, dar îi prinseră de veste și-i întoarseră. R. POPESCU, CM I, 415. Le-au prins frîncii de veste și au început din cetate a-i împoșca foarte tare (a. 1715). ARHIVA R. II, 82/18. Tilu s-au șters de acolo de nici nu i-au prins de veste cînd s-au dus cu banii lor. BĂRAC, T. 18/22. Abia le prinzi de veste Cînd vin, cînd se strecor. BOLLIAC, O. 89. Ce, nu știi? vrea să dea pe vodă jos. Bine că i-a prins de veste, că ne duceam pe copcă. GHICA, C. E. I, 247. Pînă să-i iau de veste, s-a făcut nevăzut prin hășiș. id. S. 284. Jucîndu-și coiful alb pe creste Ei vin, și nu le prinzi de veste. COȘBUC, P. II, 117. D-l ghegeneral... a intrat pe din dos la bucătărie... Nu i-a prins nimeni de veste, termină soldatul minunîndu-se. BRĂESCU, V. 36. Cimpoieru-i ia de veste, Stă o clipă, hodinește, Schimbă hora-n cînt de jale. GOGA, POEZII, 65. (Cu inversarea construcției) Mîndra mea s-a măritat... Inima mi-e friptă, arsă! Maica de veste mi-a prins. Și din gură-așa mi-a zis: - Dragul meu, nu fi așa, Că mai sînt fete ca ea! BIBICESCU, P. P. 17. (Învechit, rar) **A-i fi** (cuiva ceva) **în** (sau **la**) **veste** = a fi conștient (de...); a fi în cunoștință de cauză în ceea ce privește...; a înțelege, a pricepe, a ști (I 5). Fără de sîială și fără de frică, Negîndind de Domnul nice-ntr-o nemică. Pentr-aceea, Doamne, le trimite spaimă, Cînd nu le-a hi-n veste să bage de samă. DOSOFTEI, O. I, 32. Tu, Doamne, mi-arată Sfirșenia vieții să o vădz curată. Cîsla ceea de dzile să știu cîtă-m este Și de ce mi-i lipsa să-m fie la veste. id. ib. 87. (Rare) **A nu i se auzi** (cuiva) **de veste** = a nu avea informații în legătură cu cineva. S-a dus și dusă a rămas. Degeaba o tot așteptară femeile două primăveri de-a rîndul, nici măcar de veste nu i s-a auzit, necum altceva. REBREANU, NUV. 200. (Prin Transilv.) **A-i scoate** (cuiva) **vești slabe** = a-i scoate (cuiva) vorbe (rele), v. s c o a t e (VI 4). De la o vreme începu să-l vorbească de rău pe frate-său... Să-l batjocorească. Să-i scoată vești slabe prin sat. Că-i un ticălos, un fîrîie-brîu. AGĂRBICEANU, P. M. 147. (Popular) **A-i scoate** (cuiva) **veste** (sau **vestea**) (că...) v. s c o a t e (VI 4). (Popular și familiar) **Ce (mai) veste?** sau **ce (mai) veste-poveste?**, (rar) **ce veste? ce poveste?** = ce (mai) e nou? ce se aude? ce știi nou? Bine ai venit sănătos, prea sfînte părinte. Ce mai veste dă la București? I. GOLESCU, în PR. DRAM. 81. Ia spune-mi ce mai nou? Ce veste? Ce poveste? I. VĂCĂRESCUL, P. 354/30. Ce veste, frumoasa mea Doamnă? zise el...; ce pricină te face astăzi, cînd nu-i sărbătoare, a-ți lăsa fusele? NEGRUZZI, S. I, 145. Pe loc îl ocoliră; Apoi îl întrebă: „Ce mai veste p-afară?” „Urîtă,

le răspunse, și vrednică de jale...” ALEXANDRESCU, O. I, 237. Ce mai veste-poveste, Dinule? întrebă vîtaful... - Nimic nou, nene Niculăiță! FILIMON, O. I, 128. Aminteri, ce mai veste-poveste pe la dv.? Aici, slavă Proniei, sîntem bine. CARAGIALE, O. VII, 178, cf. III, 40, TDRG, CADE. Ce mai veste-poveste, Ioane? zise dînsul văzîndu-l intrînd pe porțiță, cu pălăria în mînă. REBREANU, I. 290, cf. id. NUV. 66. Ce mai veste-poveste? cum o mai duceți? SADOVEANU, O. I, 398, cf. IORDAN, STIL. 102, 206, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. Noroc bun, tînăr voinic! Ce veste, de unde vii? ALECSANDRI, P. P. 21. Ce veste-i în cetate, Aveți pace, sănătate? SEVASTOS, N. 208. Ce veste-i pe-acolo, într-o așa depărtare. FURTUNĂ, V. 2, cf. PAMFILE, C. 50. ♦ (Regional) Vestire (I) Cf. DSR, H XVI 66. ♦ (Învechit, rar; calc după v. sl. **БЕЗВѢСТІЕ**; în sintagma) Fără veste = mister (2), secret² (5). Deadevăru iubit-ai, fără veastea (neștiuta C², ce ale neștiute D, nespusu H) și ascunsul mîndria ta ivitu-mi-ai. PSALT. 99, cf. CORESI, PS. 135/5, DA II, 57.

2. Faimă; renume; reputație. V. glorie, celebritate. Pentru credința și pentru veastea țării trupului răslăbitului zise să-și ia patul. CORESI, EV. 248. Iară de va fi avut veste rea și vecinii nu o vor fi tîind nice într-o cinste, atunce nu-i vom crede nici giurămîntul. PRAV. 206. Aceasta va fi, cînd feciorul, sluga, ruda, prietenul vor fi oameni buni și vor avea veste de oameni buni. ib. 325. De vreme ce începură a se zidi mănăstir[i] și la Eghipt și a se strînge mulțime de călugăr[i] și vestea bunătăților lor și a vieții îngereștii... sosi și în țara Indiei (a. 1648). GCR I, 131/9. Vrajmașul său... vestea lui în țărîină să o puie și să se măture de pre pămînt pomenirea lui (a. 1652). MAGAZIN IST. I, 129/1, cf. ST. LEX. 168^v/1. Racoșii, om tînăr, ... zbura cu gîndul în toate părțile a-ș face ceva veste. M. COSTIN, O. 171. Ioan Corvin... cu cîteva războaie i-au răsîpit pre turci... Care izbîndă i-au făcut mare nume și veste lui Ioan Corvin, carele era acmu de groaza turcilor. id. ib. 281. Audzînd de vestea sv[i]nt[u]lui Ioan, mearsă la mănăstire unde lăcuia sv[i]nția sa. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 112^v/16. I-i suliță frîntă, armele stricate, Pizmașului trușăș cetății sparte. Au perit cu sunet vestea lui cea mare. id. PS. 29/19. De să va cumpăni cu vestea [pomenirea] bună, pușin preț va avea (a. 1683). GCR I, 272/24. De vor certa tare pre fiiastri, cu mult și mai curînd va ieși vestea cea rea, decît cînd vor certa pre ai lor prunci (a. 1685). id. ib. 278/24. Să să deștepte cu oarecare nevoiță a laudelor celor trecuți și cu veste a numelui nemuritoriu. N. COSTIN, L. 37, cf. 132. Neamul acesta a elinilor... prin toate părțile lumii au pătruns și toate unghiurile ei au străbătut și pînă într-atîta veste și lauda numelui lor inimile a tuturor muritorilor au vincit. CANTEMIR, HR. 88. Obicînuînd biruința cu miloserdia să o stîmpere, cu cari lucruri și fapte împărăția și avușia adăogea, Veste deci și slava numelui lor nemoartă o făcea. C. CANTACUZINO, CM I, 62, cf. LEX. MARS. 204. Vestea armelor lui și multa a lui creștinătate îl mărturisita peste tot pămîntul domn. ANTIM, O. 88. Eu... poftesc și veste de om bogat (a. 1773). GCR II, 96/14. Pizmașii neamului românesc, de pe timpul lui Ioan Huniadi, ...s-au silit cum ar putea stînge vestea și lauda neamului nostru. ȘINCAI, HR. II, 2/24. S-au rădicat doi boieri, carii pe Matei Vodă la atîtea rele l-au adus, de mai i-au întunecat numele și vestea cea bună. id. ib. III, 50/2, cf. KLEIN, D. 455. Pre acei dară i-au bătut Probus, ...pre acei i-au spăriat cu vestea lucrurilor sale. MAIOR, IST. 47/16. La anul 1742, au venit oarecare călugăr săhastru, ...ce avea veste de om sfînt. id., în ȘA II, 176. Inima-i coace Fapte slăvite, vrednice de veste. BUDAI-DELEANU, T. V. 117. Vestea ce ț-ai făcut Toată țara s-au umplut (a. 1818). GCR II, 222/35. În zadar rînduise ei piramidele spre a lor îngropare: pomenirea vestei lor au

ieșit tot deșartă, cît nici numele lor nu știu să să numească mai mult. MOLNAR, în ȘA I, 515, cf. DRLU, LB. Nu era să fie silit încă de la începutul războiului să lase Italia cu totul, și din pricina asta să-ș piarză vestea numelui său, care în războaiele civile este însuși puterea. CĂPĂȚINEANU, M. R. 108/4. Nice unul n-are, Cu dînsul așămănare, Întru vestea și mîrirea. BĂRAC, ap. GCR II, 173/25, cf. ISER, CIHAC, II, 453, DDRF. Mult contribuise la mazierea lui Radu Mihnea și vestea exagerată a avuțiilor sale, pe care turcii vroiau să pună mina. XENOPOL, I. R. VI, 70, cf. COȘBUC, P. I, 54. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., DL, DM. Vestea marii biruințe de la Vaslui a străbătut repede în lume. IST. ROM. II, 515, cf. M. D. ENC., DEX. Vrăjitorul se umpluse de bani...Vestea...despre dînsul trecuse marea. FURTUNĂ, v. 32. ◊ L o c. a d j. (Învechit) De (sau cu) veste = bine cunoscut; renumit. Lupul sfatul...au dat ca toți negușitorii grecești din țeară, carii mai cu samă era negușitorii de veste, să se cerce să se gefuiască și să se taie. ȘINCAI, HR. III, 8/6, cf. BĂRAC, A.-E. 14/7. ◊ E x p r. (Învechit) A fi de poveste și de veste v. poveste (1).

3. (În e x p r.) A se duce (sau a merge, a se lăți, învechit și regional, a ieși) vestea (cuiva, a ceva, de ceva etc.) sau a i se duce (ori a-i merge, a i se lăți, învechit, rar, a i se ridica, regional, a-i ieși cuiva) vestea, a-i merge (sau a i se duce cuiva) vestea și povestea, (învechit și regional) a ieși veste (de cineva sau de ceva) = a deveni foarte bine cunoscut, a i se duce faima; a căpăta notorietate. În tot pămîntul ieși spusa (s p u n e r e a C², veastea H, v e s t i r e a D) lor și în cumplitul lumiei cuventele lor. PSALT. 31. Ieși veaste pretutindinea de el. CORESI, EV. 57. Ieși vestea lui preste toată Siria. VARLAAM, C. 153. Ieși veaste d'ins în toată jidovimea și în toate laturile. id. ib. 270. Ieși veastea lui în toată Siria. N. TEST. (1648), 6°/26, cf. 42°/9. Spre tot pămîntul ieși vestea lor (a. 1651). GCR I, 154/11. Ieși vestea bunătăților sale preste tot pămîntul, cît să audzi și în Țara Românească. GAVRIL NIF. 34/1, cf. 18/18. Deaca oblici că mergea năroade cu mulțimea la sf[î]nția sa, l-au trimis...la un oraș eghiptesc. Și rădicîndu-i-să ș-acolo vestea,... fu mai apoi dus într-o cetate. DOSOFTEI, v. s. octombrie 66°/25. Multe ciudese feace,...cît ieși vestea preste tot orașul Solunului. id. ib. octombrie 86°/19. Vor fi de batgioc, de ocară Și le-a ieși vestea peste țară. id. ps. 192/12. Ieși vestea lui numaicî întru tot împrejurul Galileiului. BIBLIA (1688), 775°/13. Acestora...mergînd numele și vestea cum sînt, și de tării lor, împărații romani...au trimis să supuie...pe acei dachi. C. CANTACUZINO, CM I, 12. De Vladul Vodă ieși veste mare pretutindinea pentru război și pentru noroc bun. ANON. CANTAC., CM I, 97. Ducîndu-se vestea minunilor, mergea multă mulțime...la mănăstire. MINEIUL (1776), 181°/37. Gavril Betten...s-au amestecat între poloni și între turci și i-au împăcat...cu care faptă de nou ș-au lățit vestea. ȘINCAI, HR. III, 6/4. Trecuse munții mai cu toate oștile sale, pînă a nu merge încă vestea în Ardeal că el a pornit din Țara Românească. BĂLCESCU, M. V. 345. S-au lățit vestea în tot Brașovul cum că pe el îl dau afară din institut. BARIȚIU, C. VII, 65. cf. POLIZU. Mă gîndeam...la ciștigul ce era să-mi aducă știrea cînd s-o duce vestea prin țîrg că am mincat cu vodă la masă. GHICA, s. 506. Zgomotul serenadelor și serbătorilor deșteptă atențiunea vecinilor și vestea merse pînă la postelnicul. FILIMON, O. I, 119. Murad I...fusesse bătut atît de cumplit de cătră Vladislav Basarab, încît merse vestea pînă la Roma. HASDEU, I. C. I, 106. Cu-al meu suflet, cu-a mea pală, Cu-al meu șoim albit de spume, În dușmani vom da năvală, De s-a duce vestea-n lume! ALECSANDRI, P. I, 84. Mers-au vestea-n lume, trecînd din gură-n gură, Că Lia fură ochii și mințile le fură. id. ib. III, 117, cf. id. T. 223, CIHAC, II, 453. Asemine pietre fac podoaaba împărăției mele; nu se gădesc altele mai mari și mai frumoase decît aceste la nici o împărăție, și de-aceea s-a dus vestea despre ele în toată lumea. CREANGĂ, O. 96. Cu

toții s-au pus pe petreceri, să se ducă vestea. CARAGIALE, O. II, 286, cf. 292. Îi mersese vestea lui Nali că dă și pe datorie. SLAVICI, O. II, 181. Făcură o nuntă d-alea împărăteștile, de se dusesse vestea de dînsa. ISPIRESCU, L. 400, cf. 199. Mersese veste în toată țara de bogățiile starețului de la Florești. VLAHUȚĂ, S. A. II, 132. Să vezi tu Măriuco, ce-o să facem noi amîndoi cu moara ta. O să-i meargă vestea. ap. TDRG. Conului Alecu și coanei Frosa li mergea vestea de primatori ce sînt. SĂM. IV, 350. De vreo zece ani Vălenilor le mersese vestea departe. AGĂRBICEANU, A. 74. În Văleni se lăți îndată vestea că la „Arhanghelii” baia ar fi omorît un om. id. ib. 191. Despre acești bătrîni, uitați de Dumnezeu, merse vestea prin sate că țîn ascunși... o groază de galbini. PĂCALĂ, M. R. 157, cf. 158. S-a dus vestea și prin alte comune cum o lasă în fiecare zi vîntă și zdrobită de bătaie. REBREANU, I. 223, cf. id. R. I, 106, 275. Oamenii erau voinici și bisericosi și se dusesse vestea de hărnicia lor. RĂDULESCU-CODIN, M. N. 41. Mama era o păpușă...De frumusețea ei mersese vestea. M. I. CARAGIALE, C. 73, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. A ajuns să lupte cu amîndouă mîinile, de i s-a dus vestea peste toată marea cea de jos. CAMIL PETRESCU, T. II, 178, cf. III, 344. Se dusesse vestea la curtea lui Vlad Vodă despre o frumuseță de la Moldova. SADOVEANU, O. XIII, 100, cf. X, 81. Într-o zi din săptămîna a luminată, se lăți vestea în sat c-a murit în ziua de Paști la una din fetele ei. MOROIANU, S. 111, cf. SCRIBAN, D. Au să se închine oamenii la numele dumitale ca la un sfînt și o să-ți meargă vestea. CĂLINESCU, S. 374. I-a mers vestea că ar fi nesimțitor. VINEA, L. I, 127, cf. DM, M. D. ENC, DEX. Își pusesse de gînd a scoate din fiul său un vîntor, de să se ducă vestea. POP., ap. COLUMNNA, VII, 82. Mă luai de sînt trei zile, Și te și duci de la mine, Ce rușine, ce ocară! O să iasă vestea-n țară! TEODORESCU, P. P. 612. De frumoasă ce-mi erea, Să ducea vestea de ea. id. ib. 636. Ieși-va veste-n țară La toate măicuțele Cum să-și dea hucuțele! JARNIK - BİRSEANU, D. 173. Lățitu-s-a vestea-n lume De frumusețea Chiruii. id. ib. 491. De aici înainte nu le-au mai venit peșitori în casă, că li se dusesse vestea și povestea în toate părțile că-s oameni hărțăgoși. SBIERA, P. 253. Din un ospăț mare și strălucit, s-a schimbat într-o înmormîntare de i se dusesse vestea și povestea. MARIAN, INS. 509. Feciorul de împărat o luă de soție și se făcu o nuntă, de s-a dus vestea în toată lumea. REV. CRIT. I, 43. I-a mers vestea de frumoasă, Pînă-n țara cea turcească. BIBICESCU, P. P. 267. Di frumoasă ci era I-o mers vestea-n Turcia. CARDAȘ, C. P. 113. Fata e frumoasă, că i-a mers vestea. MERA, ap. CADE. De frumusețea lor s-o dus vestea-n lume. FRÎNCU - CANDREA, M. 266. Mi s-o dus vestea-n țeară, C-am zădat cu tine-o vară. BÎRLEA, L. P. M. I, 94. Să-i aducă-tandaldău, Ca să iasă vestea-n sat Că fata s-o mîrîtat. GREGORIAN, CL. 34, cf. ZANNE, P. V, 510. (Cu inversarea construcției) Preste toată lumea vestea i-au ieșit. CANTEMIR, I. I. II, 73. Vestea i se lățise într-atîta, încît din toată Europa îl căutau învățații și pațienții. VASICI, M. I, 11/29. Vestea se duce în toate satele Bosforului, închinătorii curg cu miile,...biserica nu se mai deșartă. GHICA, s. 366. Cine nu știa de popa Burcă? Vestea îi mersese tocmai în țara rusească. CONV. LIT. XXII, 245. Era și fată mare și mindră de-a cătare...Și-n toată lumea vestea l-a mers. COȘBUC, P. I, 277. Vestea...se lăți ca fulgerul în sat. AGĂRBICEANU, P. M. 149. Vestea-n lume că mergea De frumoasa Ilinca. BIBICESCU, P. P. 262. Vestea tristă s-o lățit, La mindra lui o și vînit. BÎRLEA, L. P. M. I, 78. Vestea iute se lățea Că Iancu mort îmi era. BALADE, III, 170. (Cu schimbarea construcției) Mindră nuntă că făcea Vestele de se ducea La vecini și-n depărtări. ALECSANDRI, P. P. 177. (Cu parafrizarea expresiei) La mare strînsoare au adus pre Venefia, cît pînă la un loc ce-i dzic ei Rivalta au răzbit, dintru care fapte ale sale la mare laudă și veste în puțina vreme la toate acele

VESTE²

părți prinpregiur au ieșit acel voievod. M. COSTIN, O. 279. A (i) se duce (sau a-i merge cuiva) vestea ca de popă tuns v. p o p ă¹ (11).

- Pl.: vești și (învechit și regional) vesti, veste, (regional) vesturi (ALR II 3 732/353). - Și: (regional) vĕstă (pl. veste, ib. 3 732/36, 836 și vesti, ib. 3 732/2), vește (ib. 3 732/130) s. f.

- Din v. sl. вѣсть.

VĚSTE² s. f. v. vestă¹.

VĚSTĚD, -Ă adj. v. veșted.

VESTEGĂRCĂ s. f. (Regional) Par¹ bifurcat la un capăt, folosit, în trecut, pentru a susține sforile întrebuițate la încărcatul mărfurilor pe cai (Brașov). Com. I. PANȚU. Cărăușii brașoveni, când umblau pe Prahova, se băteau, uneori, cu vestegărcile. ib. ♦ Prăjină folosită la susținerea sferei întinse pentru uscatul rufelor (Brașov). Com. I. PANȚU. Azi și o paliță cu care se sprijinește sfoara pentru uscatul rufelor se zice vestegărcă. ib.

- Pl.: vestegărți.

- Etimologia necunoscută.

VESTEGĂLUÎ vb. IV. T r a n z. (Prin Bucov. și prin nord-vestul Mold.; complementul indică averi, bunuri etc.) A utiliza fără socoteală (și pînă la epuizare). Cf. DSR, ȘEZ. III, 91, LEXIC REG. II, 124.

- Prez. ind.: vestegăluiesc.

- Cf. magh. el veszteget.

VESTEJÎ vb. IV v. veșteji.

VESTEJÎT, -Ă adj. v. veștejit.

VESTEJITÓR, -OÁRE adj. v. veștejitor.

VESTÉRNIC s. m. v. vistiernic.

VESTERNICÍE s. f. v. vistiernicie.

VEST-EUROPEÂN, -Ă adj. Care aparține Europei de Vest sau populației ei, privitor la Europa de Vest sau la populația ei, original din Europa de Vest. V. a p u s e a n, o c c i d e n t a l, v e s t i c. Rasa de nord, cea vest-europeană, cea est-europeană, cea dinarică, cea asiatică ar prezenta aceleași legi de stil în ce privește mersul și vorbitul oamenilor, ...debitul verbal etc. RALEA, S. T. I, 213. Solia lui Uzum Hasan către statele vest-europene a rămas fără succes. MAGAZIN IST. 1974, nr. 1, 8. S-a ajuns ca numai în trei ani guvernele vest-europene să se confrunte cu probleme deosebite ridicate de prezența...celor veniți din est. RL 1993, nr. 14 994, 8/1.

- Pl.: vest-europeni, -e.

- Vest + european (după germ. westeuropänisch).

VESTEZÎT, -Ă adj. v. veștejit.

VEST-GERMÁN, -Ă s. m. și f., adj. 1. S. m. și f. Persoană care făcea parte din populația de bază a fostei Republici Federale Germania sau care era originară de acolo; (la m. pl.) Populație care locuia în fosta Republică Federală Germania; refegist. Cf. SCL 1954, 296, FORM. CUV. I, 46, 56, L. ROM. 1992, 482.

2. Adj. Care aparține fostei Republici Federale Germania sau vest-germanilor (1), privitor la fosta Republică Federală Germania sau la vest-germani, originar din fosta Republică Federală Germania. Cf. FORM. CUV. I, 167, 170.

VESTI¹

Ziarul a reprodus și o „telegramă” adresată lui Heine ... de romancierul vest-german Martin Walsler. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 30/2. „Welt des Buches”, suplimentul literar al cotidianului vest-german „Die Welt”, a închinat numeroase articole omagiale marelui regizor. V. ROM. noiembrie 1973, 192, cf. DEX 1015. Un avion vest-german a fost silit, zilele trecute, să facă o aterizare forțată, ca urmare a unei ciocniri cu un... uliu. RL 1978, 10 463, 6/8. În finală, Virginia Ruzici a învins-o cu 6-4, 6-3 pe sportiva vest-germană Sylvia Hanika. ib. 1978, nr. 10 501, 5/5. Un fost ofițer al serviciilor secrete vest-germane... a afirmat că în Parlamentul de la Bonn se aflau, în timpul „războiului-rece”, cel puțin 25 de agenți ai Germaniei de Est. ib. 1993, nr. 994, 8/1.

- Pl.: vest-germani, -e.

- Vest + german (după germ. Westdeutsche, westdeutsch).

VESTEZÎ, vb. IV. v. veșteji.

VESTEZÎT, -Ă adj. v. veștejit.

VESTÍ¹ vb. IV. I. 1. T r a n z. (Complementul indică fapte care au avut loc sau în curs de desfășurare, situații trecute sau existente, informații referitoare la asemenea fapte sau situații) A aduce la cunoștință (cuiva); a anunța, a comunica, a încunoștința, a înștiința, (învechit) a vesti (1). V. p u b l i c a (1), t r a n s m i t e (2). Nimărui se nu spunri că acestea vestit-ai mie. COD. VOR². 27¹/7. Ei cătră elu dziseră: „Noi nece scriptură de tinre n-amu preimit de la iudei, nece nime n-au venritu a afla sau a vesti sau a grăi de tinre ceva rreu. ib. 51¹/7. Spuse lor cum Domnul el den temniță scoase. Și zise: „Vestiți lu Iacov și fraților aceastea”. CORESI, L. 56/9. Întrară în besearecă, vestindu-i sfîrșitul zilelor de curățit. id. ib. 103/19, cf. 104/19, GCR I, 5¹/19. Întră, căci om a puterii ești tu și bune vesteaste! BIBLIA (1688), 242¹/26. Ei cătră dînsul ziseră: „noi nici cărți pentru tine am luat de la Iudea, nici, venînd vreunul dentru frați, au vestit au au grăit ceva pentru tine rău...” ib. 855¹/19. În cele ce dau la mănăstiri hrisoave, cînd fac mînăstirea, dirept ce o fac și cine o face, acolo spuînd ca o istorie, vestește lucrurile. C. CANTACUZINO, CM I, 6. În tot chipul au făcut și l-au trimis pă dînsul, vestînd prent-însul dă toate cite s-au întîmplat împăratului. R. GRECEANU, CM II, 189, cf. ANON. CAR. Îngerii... ne vestesc noao astăzi bucuriia cea mare și cîntă mărirea lui Dumnezeu. ANTIM, O. 196, cf. 194. Acest capegiu ce vine Este prieten cu mine. Și-i trămis ca să vestească O poroncă-mpărătească (sfîrșitul sec. XVIII). LET². III, 276. Pecetluiește scrisoarea, o trimite... la împăratul și-i vestește cum că Ioan... era lui vrăj-maș viclean. MOLNAR, în ȘA I, 335, cf. KLEIN, p. 455. La Vlad Vodă sosește Și cereasca poruncă-i vestește. BUDAI-DELEANU, T. 426. Poruncește domnului... ca să se suie în scaunul său, flîndcă are să-i vestească o poruncă împărătească. CANTEMIR, S. M. 177/21. Te rog..., mai virtos, fericita dumneavoastră petrecere să-mi vestești totdeauna (a. 1824). IORGA, S. D. XXII, 166, cf. DRLU, LB, I. GOLESCU, C. S-au înfășoșat cîrmaciul la căpitanul, vestindu-i că în cîțava depărtare să zărește foc. DRĂGHICI, R. 19/20, cf. 6/18. În vestește că s-au scufundat ceamul în Dunărte, în locul unde s-au încărcat (a. 1837). DOC. EC. 695. Îdată ce am trecut în Silezia și am lăsat Galiția, ... ne-au vesti că nu mai eram în aceeaș țară. KOGĂLNICEANU, S. 8, cf. VALIAN, V. Eu mare prietenie cu el n-am, cît să fie vrednic însă a vesti aceea și prin „Gazeta” (a. 1845). BARIȚIU, C. II, 301. Văzînd că nu e chip de împotrivire la o așa mulțime de tătari, ... alergică a vesti domnului această năvălire neașteptată. BĂLCESCU, M. v. 230, cf. ISER. Viînd la birtul unde găzduiam, am găsit un mare pachet cu scrisori... Toate îmi vesteau cite o supărare. NEGRUZZI, S. I, 55, cf. POLIZU. Vestea mulțimei

- numele individului și rangul ce primise. FILIMON, O. I, 150, cf. PĒTRI, V., PONTBRIANT, D. *Un arnăut intră în salon vestindu-mi că trăsura era gata.* ALECSANDRI, O. P. 258, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 453, LM. *Du-te și vestește împăratului ce-am spus eu!* CREANGĂ, O. 42. *Clucetul Mughilă...vestește sosirea domnului biruitor.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 501. *Obicimuiesc și în ziua de astăzi oamenii noștri a umbla cu pască a doua și a treia zi de Paști și a vesti și ei învierea Mîntuitorului.* MARIAN, S. R. III, 133, cf. DDRF. *Mitropolitul se suia pe un loc înalt și vestește poporul, care se adunase, pe cine au crezut sfatul de cuviință a alege ca domn.* XENOPOL, I. R. III, 162, cf. BARCIANU. *A fost trimis...ca să vesterască - conform obiceiului de pe acele vremuri - urcarea pe tronul Moldovei a lui Mihail Vodă Racoviță.* REV. IST. IX, 216, cf. ALEXI, W. *Apeluri călduroase vesteau ieșirea la iveală a scrierilor nouă.* IORGA, C. I. II, 139, cf. I, 182, TDRG. *La trei zile după nuntă, au venit... să-i vestească hotărîrea ce și-au luat de a pleca în străinătate.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 310. *Sunetul vioarelor și chiotele flăcăilor vestesc sosirea nunilor și a cortegiului lor la casa mirelui.* PĂCALĂ, M. R. 168, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Departate, cîteva guri de tun vesteau deplina biruință.* GALACTION, O. 88. *O nouă telegramă îi vestește că moartea celui scump a fost anunțată din greșeală.* CAMIL PETRESCU, T. III, 74. *Analele și istoricii noștri nu vestesc luptele lor glo rioase.* DRĂGANU, ROM. 372. *Cu mare părere de rău vesti tuturor că a sosit poruncă de la ... domnul comite.* SADOVEANU, O. XI, 101. *Primele băți în toaca de fier a bisericii din apropiere vesteau locuitorilor satului ziua nașterii Mîntuitorului.* MOROIANU, S. 91, cf. SCRIBAN, D. *Umblați cu steaua voastră luminată ca să vestiți lumii nașterea Lui.* ULIERU, C. 62. *M-a durut...chipul rece cum tu ne-ai vestit căsătoria, ca la niște cunoscuți oarecare.* CĂLINESCU, S. 84, cf. DL, DM. *Faptul s-a petrecut în primăvară, iar la 26 iunie, el îl vestește brașovenilor în termeni cit se poate de expliciți.* IST. ROM. II, 516, cf. M. D. ENC., DEX, DSR. *Una din fetele mai harnice și mai cu curaj pleacă din casă în momentul cînd cocoșul vestește miezului nopții.* RETEGANUL, ap. MARIAN, S. R. I, 67. *Am alergat Ca să vă vestim și vouă Această minune nouă, Paștile lui Iisus, Mesia cel de sus!* ARH. FOLK. IV, 26. *Vestiți cu îndrăzneală...Că Hristos au înviat.* ib. 27. ♦ A b s o l. *La Eghipt nu cade niciodată zăpadă, pentru că este soarele mai aproape și în veac soarele și vîzduhul este mai herbințe, precum vestesc cei ce lăcuiesc acolo (cca 1750).* GCR II, 64/36. *După cum cetim că vestesc istoriile cele vechi, mai virtos toate neamurile au avut sirgînță ca să-și împodobescă stilul limbii sale cu usebită și întocmită cuvîntare (a. 1795).* ȘA I, 199. *Cînd văzură ei una ca aceasta, îi cuprinse spaima și fuga la boier de-i vestiră.* CREANGĂ, O. 65. *Șede domnul Buzdugan, Șede sus într-un divan, Și cînd poruncește, Peste tot vestește (Clopotul).* GOROVEI, C. 85. ♦ (Prin figură etimologică; învechit și regional) *Veste bună de pradă bișugoasă și vindătoare sățioasă...să-ți vestesc am venit.* CANTEMIR, I. I. II, 32. *Vro veste îmi vestesc?* ANT. LIT. POP. I, 133. ♦ R e f l. p a s. *Înțelegerea unui ghegeneral cu un om mare să va vesti cu mirare a unui nărod ascultătoriu mai marelui său (a. 1701).* FN 91. *Am fost priimit o scrisoare a dumatiale, prin care...mi să vestește fericirea sănătății dumneavoastră (a. 1824).* IORGA, S. D. XXII, 166, cf. 165. *În ultimul număr al ei se vestește numirea lui Nicu Economu de prefect al Doljiului.* ARH. OLT. V, 179. *Trebuia să accept propunerea...și din pricină că eram la capătul posibilităților mele materiale, iar înflația se și vestește.* CAMIL PETRESCU, T. III, 499. *Se cîntă întii o colindă la ușă sau la fereastră, prin care de obicei se vestește sărbătoarea.* IST. LIT. ROM. I, 19. *O asemenea scenă se petrece între ostași și ciobanul căruia i se vestește nașterea*

unui nou împărat. IST. T. I, 114. ♦ R e f l. i m p e r s. *S-au vestit și în Țarigrad că este pace.* R. POPESCU, CM I, 542. *La întîmplări de foc noaptea să să vestească la locul unde stau aceste sacale, ca să alerge și ei (a. 1827).* DOC. EC. 380. *Să puie la orînduială a să vesti tuturor ciobanilor ce să află cu oi pă marginea Bucureștilor (a. 1833).* ib. 522. *Duminică, dechembrie 12, s-a vestit Măriei sale, la curte, în Iași, că a sosit Constantin serdar cu robii orheieni.* SADOVEANU, O. X. 244. *Se vestise că oastea eteriștilor s-a tras spre Țirgoviște.* CAMIL PETRESCU, O. I, 65. *I se vestește că într-o cameră vecină au sosit membrii Locotenenței.* id. id. III, 118. ♦ (Complementul indică oameni) *A anunța, a înștiința, a încunoștința (despre...).* *Cu mare mîhniciune și jale ne este a vesti pe dum[ea] de o nenorocită pricină (a. 1751).* ARHIVA, I, 55. *Grecii se nebunea de bucurie crezînd că sînt slobozi, și... putea să crează, fiindcă romanii îi vestiseră astfel.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 50/18. *El scrisese...papei, vestindu-l de biruința dobîndită asupra lui Sinan.* BĂLCESCU, M. V. 184. *Dau aceasta...în cunoștința cinstitei poliții, spre știință-i, vestindu-o că în zilele de sărbătoare pragonul pentru o persoană ieste un sfaș (a. 1848).* DOC. EC. 947. *Ea vestise pe fiul său la Paris și el, primind știrea cu entuziasm, i-a trimis cincizeci galbeni.* SION, P. 61. *Slujbașul vine și-l vestește Că-l iartă nobilul tiran.* COȘBUC, P. I, 86. *Cînd s-a deșteptat, ...a văzut că ailalți plecaseră fără a-l vesti și pe el.* PAMFILE, S. T. 186. *O lină cîntare de clopoței ne vestește că harul dumnezeiesc se pogorîse asupra-ne.* M. I. CARAGIALE, C. 156. *Pe fărani îi vestise adineaori cărciumarul Cristea că grecul a trecut spre curte.* REBREANU, R. I, 170, cf. 162. *Ne-au vestit copiii că ați sosit.* VOICULESCU, P. I, 125. *Oamenii îl vestiră cînd era încă departe.* SADOVEANU, O. X, 38. *Rămase cu totul surprins cînd doamna Ioanide îi ceru bani, vestindu-l că nu mai are.* CĂLINESCU, B. I. 123, cf. 131. *Sătenii îi ajută, le aduc hrană și-i vestesc despre ce mai e prin țară.* CAMIL PETRESCU, O. III, 36, cf. 30. *Am luat șapte vagoane de coloniale... Ar fi trebuit să te vestesc, poate voiai să te duci tu cu marfa asta.* TUDORAN, P. 60, cf. DSR. *Să-mi scriu o scrisoare nouă S-o trimet la maică-mea, S-o vestesc de starea mea.* SEVASTOS, C. 308. *Cucușu mă veste(ște) Că mîndruca mă jele(ște).* BÎRLEA, L. P. M. I, 98. ♦ R e f l. p a s. *În luna trecutului aprilie s-au vestit că să vie la visterie (a. 1839).* DOC. EC. 724. *De ce se vestește preotul...și nu autoritățile?* SANDU-ALDEA, A. M. 189. ♦ I n t r a n z. *A comunica, a transmite o informație.* *Ștefan Vodă...au trimis la craiul leșesc sol, vestindu-i de război cu noroc ce au făcut împotriva Radului Vodă.* URECHE, L. 90, cf. SIMION DASC., LET. 54, GCR I, 230/18. *Aceea, mergînd, vesti celora ce fusese cu El, jălînd și plîngînd.* BIBLIA (1688), 788/16. *Întorcîndu-să solii și vestind aceștia cătră Ohozie, s-au tulburat foarte.* ANTIM, O. 285. *Alcargă și vestește împăratului despre cele întîmplante.* CREANGĂ, O. 116. *Pașea, dacă-l asculta, La vizirul că veste, La-mpăratul că scriia.* TEODORESCU, P. P. 480. ♦ R e f l. (Învechit și regional) *A se afla, a se auzi.* *Pină a nu sosi împăratul, Ardrianupoli se luă de vezirul la asalt... De aceasta vestindu-se, împăratul se întoarce la Brusa.* VĂCĂRESCU, IST. 252. *Vestindu-se toate acestea în țară, se spăimîntară peste măsură nobilii, încît mulți... se sileau a se mîntui prin fugă.* BĂLCESCU, M. V. 448, cf. TEAHA, C. N. 280.

2. T r a n z. și r e f l. *A face să devină (sau a deveni) bine cunoscut (pretutindeni); a face să capete (sau a căpăta) faimă, popularitate; s p e c. t r a n z. (învechit; complementul indică învățături, concepții etc. religioase, divinitatea) a propovădui (1); (învechit) a vesti (2).* *V. p o v e s t i (2).* *Doamne, rostu-mi deschiseși și 2stnele mele vesti-vor lauda ta.* PSALT. HUR. 43^v/15, cf. 52^v/16, 79^v/26. *E voi, sămîntă aleasă, împărătească sfinție...oamerii noiriei, cum se bunnătățile vestiți, cel ce dintru turearecu chiemă voi în mierurata a lu[i] lumiră.* COD. VOR². 73^v/13.

Ispovediți-vă Domnului și chemați numele lui. Vestiți întru limbi lucrul lui. PSALT. 217. Se cade..., când facem cuiva bine, să nu zicem noi să ne vestească. CORESI, EV. 379, cf. 12. Doamne, buzele-mi deschide și rostul meu vestește lauda ta. id. LIT. 131. Să lăudați pre Domnul toate nemzeturile, vestiți pre el tot fel de oameni, că s-au întărit câtră noi meserere sa mare (a. 1562-1601). TEXTE ROM. (XVI), 343. Tuturor...darul său vărsa-l, cât să vesti numele lui în toată Siria. VARLAAM, C. 154. Au vestit voao Ev[an]gheliia prin D[u]hul Sf[î]nt ce e trimis din ceriu. N. TEST. (1648), 182⁷/7. Voi, rudă aleasă, preoție împărătească, rudă sf[î]ntă sinteți..., ca să vestiți puterile aceleia ce v-au chemat pre voi. ib. 183⁷/32. Cugetul lor iaste că vor rămânea casele lor în veac...; pentru aceea vestesc numele lor pre pământ (a. 1651). GCR I, 155/21. Mitropolii și episcopii vor să dea seama înaintea lui Dumnezeu de... cum vor fi mărturisit și vor fi vestit...numele lui Dumnezeu. NEAGOE, ÎNV. 164/16. Să-i cînte sfîntul nume, Ce este nalt preste lume. Și din zuori pînă-n seară Să-și vestească mila-n țară. DOSOFTEI, PS. 317/9. Bine e a să mărturisi D[o]mnului și a cînta numelui său, Preaînalte. A vesti demineața mila ta și adevărul tău preste noapte. BIBLIA (1688), 411²/53. Voi, rod ales,...norod spre ocroteală, ca bunățiile să vestiți celuia ce de-ntunearc pre voi au chemat la cea minunată a lui lumină. ib. 913¹/5. Dacă va izbîndi langul, să va vesti numele lui. N. COSTIN, L. 221. Unii...hotarile să-și lășască și supușii să-și înmulțască și numele peste marginile lumii să-și vestească. CANTEMIR, I. I. I, 200. Nu îndrăznesc să-i împletesc cununi de laude, nici să-i vestesc precum se cuvine măririle minunilor lui. ANTIM, O. 156. Vestind legea cea d[u]mnezeiască, ai întors pre cei fără de lege. MINEIUL (1776), 92¹/31. Pre tine, cea fără prihană, Născătoare de D[u]mnezeu, te vestim. ib. 125¹/16. Această hotărîre... au trimis... cu poruncă... să o vestească la norod. PATENT, 1/32. De atunci au început a se vesti Ioan Huniadi...căci mai nainte nu era vestit. ȘINCAL, HR. II, 2/11, cf. III, 193/9. Tocma mine să va vesti această poruncă (a. 1799). ȘA I, 351. Să vestească în Sion numele D[o]mnului și lauda lui în Ierusalim. MICU, ap. GCR II, 186. Pre H[risto]s tuturor mai nainte îl vestește. CALENDARIU (1814), 11/22, cf. DRU. Dacă Cezar nu avea cîrmuirea Galiei de peste Alpi, nu era să-și strice ostașii, nici să-și vestească numele cu atîtea biruințe. CĂPĂȚINEANU, M. R. 107/29. Mii de sori vestesc puterea lui Dumnezeu în nemărginita întindere a văzduhului. MARCOVICI, D. 23/20. Ajunse de trei ori mare vizir, vestindu-se mai presus de toți căpitani turci în toate războaiele. BĂLCESCU, M. V. 104. Atacînd stîncă, el își sfredeli singur o chilie, și se vesti apoi prin minuni. HASDEU, I. C. I, 142. Faptele mari și plăcute Urma noastră o vestesc. BOLINTINEANU, P. II, 265, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘAINEANU, D. U., CADE, DL, DM, DEX. ◊ R e f l. p a s. Loru descoperi-se; ce nu știe, ce voao slujita aceia; ceale ce acmu vestiră-se voao cu celora ce binre-vestesc voao cu Duhul Sfîntu, ceale ce-su tremise din ceriure. COD. VOR². 71¹/3. Meștersiugui ca să hie mai știută și tuturor mai adevărită învierea Svenției sale, ca să să vestească și să arate în toată lumea adevăra și credința învierii. VARLAAM, C. 98. Cuvîntul lui Dumnezeu să se vestească, în limba noastră, rumânește, creștinilor în beseric (a. 1675). GCR I, 217/16. De-adevărâte cuvinte Dintr-a ta sfîntă scriptură... De-acmu să să vestească. DOSOFTEI, PS. 232/22. S-au sfătuit să meargă toate la craiul, să se puie împotriva acei porunci, ca să nu să vesteas (a. 1799). ȘA I, 351. Bine au voit ca să dea la lumină această sf[î]ntă scriptură, ca așea la toți și pretutîndena să se vestească și să se propoveduiască cuvîntul...lui D[u]mnezeu. MICU, ap. GCR II, 156/25. Multe decreturi...prea puternicul Iosif al doilea le-au dat afară și a se vesti și a se ținea au poroncit. MAIOR, în șa i, 64. S-a vestit în toată țara mare praznic sub munte. SADOVEANU, O.

XII, 302. ◊ R e f l. i m p e r s. Să deschidă răbdătorilor de chinuri mucenici ușile cele cerești, vestindu-se de patima lui H[risto]s. MINEIUL (1776), 39¹/14. Să vesti de dînsul l-ale împărății, Cum că-n toată lumea nu poate fi alt Ca el. PANN, P. V. I, 41/20. S-a vestit lumea de noi Că ne iubim amîndoi! TEODORESCU, P. P. 316, cf. ȘEZ. III, 184. ◊ T r a n z. și r e f l. A face să devină (sau a deveni) cunoscut ca..., a face să capete (sau a căpăta) notorietate de... Prinși vor fi în măriile sale, și de blăstemi și menciuri spuru-se (s p u n e v a C², vesti-vor H, vesti-să-vor D). PSALT. 113. Bine iaste mie lucrul, că mine ferecată vesti-vor featele. PO 101/1. Bucurindu-se, au strigat: pre tine, D[u]mnezeu și D[o]mn vestindu-te, mult milostive. MINEIUL (1776), 33¹/30. Căsătoria între supusul nostru carele iaste creștin și între altul carele nu iaste creștin de nemica și nestatornică o vestim. RÎNDUIALA, 4/13. Împotriva măcar căruia episcop de s-ar scula vreun poporan al lui sau vreo mănăstire din eparhia lui și nu s-ar uni cu dînsu, nefiind episcopul sobornicește vestit eritic și scăzut din darul arhieriei, nu s-ar număra întră pravoslavnici, ci întră shismatici. MAIOR, în ȘA I, 61. Dacă tatăl își va ieși din minte, dacă să va vesti ca un desfrînat..., atunce cade stăpînirea părintească din lucrătoare puterea sa. COD. ȚIV. 31/10. Fiindcă te îndoiești a te lepăda de lege-ți, nevrînd să primești p-a mea,... te vestesc de cel mai nerecunoscător din lume. GORJAN, H. IV, 94/12. Vor lua pildă din acest cîrpaci, Prin ce uneltire s-a vestit dibaci, Și să nu mai puie-n ghicitori temei. PANN, P. V. I, 50/24, cf. TDRG, DL, DM, DSR. ◊ T r a n z. (Învechit; complementul indică oameni) A proclama (2). Il vestește pre el arhistratig oștilor Romii. BELDIMAN, N. P. II, 191/5, cf. DSR. ◊ R e f l. Tiukeli grof au trimis cărți la toată boierimea ungurească, ca să vie la dînsul, vestindu-să crai Ardealului. R. POPESCU, CM I, 471. Tinărul Astor s-au vestit voievod. BELDIMAN, N. P. II, 183/6.

3. R e f l. A-și face remarcată existența, a-și afirma prezența. Am fost doborîți destule veacuri, și de 20 de ani Dumnezeu păcii și al luminii s-a vestit între noi. HELIADE, O. II, 415. Moartea cu-a sa cruzime se arată, se vestește În fața bietului bolnav, pe care din vii răpește. CONACHI, P. 83. Florile... se vesteau numai prin parfumul lor. NEGRUZZI, S. I, 236. De departe se vesteau uruitul motoarelor. ap. DL. Gaittany chemase la telefon pe Ioanide, vestindu-se...cu tonul cel mai captivant din lume. CĂLINESCU, B. I. 89, cf. id. s. 377. Vara acelu an se vesteau sub semnul ropotelor de grindină. C. PETRESCU, A. R. 5, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

4. T r a n z. A constitui un indiciu pentru..., a fi o manifestare care denotă...Ceriul spure slava Dzeului; făptura mărilor lui spuse (s p u n e v a C², vestesc H, vestește D) virtute. PSALT. 30. Ceriurile spun slava lui D[u]mnezău și faptul minilor lui vestește țarie (a. 1651). GCR I, 154/9. Pre bucurie o vestește risul, săltarea. POTECA, F. 242/24. Cei deznădăjduiți își arată patima lor...: prin ochi arătînd minia, prin vorbe vestind urciunea de sine și de alții. id. ib. 243/13. Toate vestesc aici liniștea sufletului și dulceața vieții cîmpești. NEGRUZZI, S. I, 193. Dacă părul cărunt și barba căruntă nu ar vesti vremea lui, am crede că copilașii cu care se joacă...sînt copilașii lui. SLAVICI, O. I, 69. Turna gaz peste focul amărîteii noastre de pubertăți - vestită de cearcănele vinete din jurul ochilor. CIAUȘANU, R. SCUT. 69. Cît de neobservați au venit, tot așa au și dispărut. Prezența lor o vestesc numai cîteva cuvinte de origine slavă și înflorirea prăsitului oilor. DRĂGANU, ROM. 34. Ultimele experiențe ale copilului vestesc trecerea spre adolescență. CONSTANTINESCU, S. II, 254. Țițele cînd se-ntăresc, Vîrsta fetei ne vestesc. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 445.

II. 1. T r a n z. (Complementul indică fapte care urmează să aibă loc, situații care urmează să se realizeze) A face cunoscut dinainte; a anunța anticipat (orientîndu-se

după anumite indicii); s p e c. a proroci (1); a prezice; a prevesti¹ (1); (învechit) a vestui (3). *Spunre...că ceea ce e în Hristos credință de proroci...vestită fu.* COD. VOR². 68^v/13. *Vesti și zise a lu Hristos venire și găti calea Domnului.* CORESI, EV. 527/11. *Uciseț ceia ce-au vestit venitul dreptului, celuia ce și voi acmu pridădători și ucigători seși.* id. L. 31/13, cf. 76/2. *Tu pas de vestește împărăția lui Dumnedzău.* VARLAAM, C. 331. *Ispitind în carea și în ce vream are arăta întru ei D[u]hul lui H[risto]s, mainte vestind chinurile ce era venitoare spre H[risto]s.* N. TEST. (1648), 182^v/4. *Iară El zise cătră ei că: „și altor orașă mi să cade să vestescu împărăția lui D[u]mn[e]zău că pentr-aceasta sint trimis”. BIBLIA (1688), 792^v/24, cf. GCR I, 286/34. *Proroc a mă face și cele în urmă viitoare mai înainte a le povesti și, pînă a nu fi, a le vesti mai voi îndrăzni.* CANTEMIR, I. I. I, 141. *A doao venire a lui o au vestit mai nainte, zicînd: atuncea să va arăta semnul Fiului omenesc în ceriu, adecă crucea (a. 1765).* GCR II, 80/33. *Elisavetă, Maică a D[o]mmului pre tine te-au vestit, prorociță arătîndu-se.* MINEIUL (1776), 110^v/22. *Oare s-au temut de chinurile cele muncitoare, care necredinciosul împărat vestește înainte?* MOLNAR, în ȘA I, 335. *[I]su]s să suie în muntele Olivetului, îngerul vestește în limb venirea lui.* AARON, ap. GCR II, 190/10, cf. LB. *Senatul declară (vesti) că d-aci înainte fieșce oraș să se cîrmuiescă de sine singur.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 65/22. *Această neînțeleasă nemărginire a lumii îmi vestește acea dorită zi...în care virtutea se va îmbrăca cu strălucitoarea haină a nemuririi.* MARCOVICI, C. 14/24. *Mai poruncește o dată ca să mai mergi la vinat și vestește cătră toți că o să merg și eu cu toată parada noastră.* GORJAN, H. I, 7/24. *Nu-mi rămîne decît timpul necesar ca să-ți vestesc că guvernul și-a pus în minte să facă din mine un om important.* RUSSO, S. 199. *Tudor Vladimirescu ridică...în Vlahia steagul național, vestind românilor că vremea venise.* KOGĂLNICEANU, S. A. 75. *Era patru ore. Așteptam să se vestească prînzul.* SION, P. 286. *Dumnezeu...te vestește prin mine ca să-ți mîntuiești sufletul prin căință.* FILIMON, O. I, 297, cf. PONTBRIANT, D. *Bătrîni... Trăgeau cu sorții noaptea... Și vesteau fetei mare noroc.* ALECSANDRI, P. I, 21. *Tu, an nou, ce ne vestești? Vii ș-ai duci patriei mele...Pace, glorie, putere...?* id. ib. II, 74, cf. id. T. 423, 1545, COȘTINESCU, CIHAC, II, 453, LM. *Copoi vestesc apropierea vînatului.* ODOBESCU, S. III, 42. *Pornește chiar acum la împăratul Verde și vestește-i că venim și noi în urmă.* CREANGĂ, O. 125. *Cărțile îi menise a bine...ceea ce-i vestește împlinirea dorințelor.* CONTEMPORANUL, II, 6, cf. DDRF. *Întunecată-i steaua ferii noastre...Înstrănați trăim în zile grele, Viitorul – plin de semne rele – Vestește lacrimi numai.* IOSIF, P. 9, cf. TDRG. *Mergi...jos pe pămînt și vestește pe Maria-Fecioara...că va naște Fiu.* PAMFILE, S. T. 106. *Auzi din depărtare glasul gondolierilor, care strigă ca să vestească și să înlătore vreo ciocnire.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 315, cf. VICIU, COL. 7. *Un cine se însărcină să-mi vestească sosirea...sculîndu-se iute de unde stătea.* HOGAȘ, DR. I, 198. *Peste vreun ceas, portarul îi vesti că domnul ministru nu mai vine azi.* REBREANU, R. I, 269, cf. CADE. *Lumea-l privea încă dinainte de apusul soarelui, comentînd speriată...Vestește nenorociri.* CAMIL PETRESCU, T. I, 372. *Îi vestește acest drum de sară cu bucurie de dragoste.* SADOVEANU, O. X, 234. *Atamanul avu vedenia morții de fier, vestiă de babe.* id. ib. XIII, 237. *Cu ironia lui specifică pe față, îi vesti că are a-i comunica o chestiune foarte serioasă.* CĂLINESCU, B. I. 221. *În jurul lui David adie...un vînt binefăcător, vestind o umanitate nouă, mai spirituală.* VIANU, L. R. 433, cf. 366. *Trăse focurile de armă în vînt, ca să-și vestească sosirea.* VORNIC, P. 218, cf. DL, DM. *Prin curier vestește că va sosi-ntr-o oră.* T iulie 1964, 31, cf. M. D. ENC., DEX, DSR. *Popa...o vestit în beșarecă că cini-a grăi împotriva clopotului a muri.**

CANDREA, T. O. 29. *Sosît-o ziua cea sfîntă, De proroci de mult vestită, Care lumea o cinstește, De creștini se prăznuiește.* BÎRLEA, L. P. M. I, 128. *Cu bucurie mergeți Și vestiți fraților mei Să se bucurie și ei.* ARH. FOLK. IV, 25, cf. ALR I I 403/125, 215, 223. ◊ L o c. a d v. (Rar) **Pe nevestite** = pe neașteptate, pe neobservate. *Iartă-mă că te turbur pe nevestite, însă nu plec de aci pînă nu-mi îngăduiești să-ți vorbesc.* C. PETRESCU, A. 331. *După cîteva clipe, ...Anița s-a întors pe nevestite, să-și ia un strai uitat.* v. ROM. februarie 1954, 114. ◊ A b s o l. *Eu crez și mărturisesc precum au vestit pror[o]cii (a. 1692).* GCR I, 295/21. ◊ R e f l. p a s. *Mari gătiri să vestesc spre răsărit, pentru ieșirea în cîmp (a. 1693).* FN 18. *Știi ce-oracol să vestise și ce vorbe au ieșit Pentru cel trimis din ceruri și ce i-au proorocit.* HELIADE, O. I, 417. *Îndată ce voi primi banii carii mi se vestesc, mă voi porni spre Moldova.* KOGĂLNICEANU, S. 229. *Vestindu-se lui Mihai primejdia ce îl amenința, își strînse în grabă oastea pe lîngă dînsul.* BĂLCESCU, M. V. 59. *Răzbușari, plămădite în pășurile pribegiei, se vesteau pentru urmașii celor ce gonise pe tatăl lui din domnie!* ODOBESCU, S. I, 424. *Se pune pe un vârtar...o bucățică de plumb, care fiind topit pe jăratec se varsă într-un vas cu apă și din figurile ce s-au format în apă se vestește viitorul.* FRÎNCU – CANDREA, M. 124. *Nu mai dormea nici el de o săptămîni, de cînd i se vestise venirea sultanului pe Dunăre.* CAMIL PETRESCU, O. I, 219. ◊ R e f l. i m p e r s. *Se recunoștea...dreptatea obștei și se vestește că în scurtă vreme aceasta va fi pusă în stăpînire averii.* CAMIL PETRESCU, O. II, 18. ◊ I n t r a n z. *Au trimis întîi pe dumnezeieștii și sf[i]nții proroci, carii...au vestit de venirea lui H[risto]s, au proorocit că va să vie (a. 1747).* GCR II, 39/15. (E x p r.; rar) **A vesti a bine** = a precize lucruri favorabile. [La romani] *bateria ochiului și a sprîncenei drepte vesteau a bine.* ALECSANDRI, P. P. 235. *Toate acestea nu mai vesteau a bine.* GANE, TR. V. 61. ◊ (Complementul indică oameni). *A pune la curent, a face să aște dinainte. Banii să să tragă...la Sibii, vestindu-mă ca să scriu dumitale ce să urmez cu acei bani (a. 1837).* FURNICĂ, D. C. 385. *Pe roșiori îi vestește despre această luptă pușcărirea ce se aude în depărtare.* ODOBESCU, S. III, 600. *Frau doktor...te vestește că nu trebuie să ai grijă de acasă și că mai poți rămîne.* CARAGIALE, O. VII, 154. *Cinci cruci stau înaintea morii...toate aceste sint semne care-l vestesc pe drumeț că aci locul e binecuvîntat.* SLAVICI, O. I, 115. *Familia în care da lecție îl vestește că de la septembrie își va pune copiii într-un pension de băieți.* VLAHUȚĂ, S. II, 52. *Se pomeniră c-o scrisoare prin care-i vestește că se va căsători.* AGĂRBICEANU, A. 203. *Mama sa îl pusese să jure că nu-l vor opera fără să o vestească.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 263. *Vesti pe regele său prin scrisori speciale pe la sfîrșitul lui iunie.* AN. IST. NAT. I, 58. *Se simțise...dator s-o vestească numaidecît că se hotărîse să-i ia nepoata de nevastă.* M. I. CARAGIALE, C. 151. *Prin martie, Cănuță își vesti părinții că are de gînd să se însoare.* BASSARABESCU, S. N. 14. *Ai timpul și d-ta să-ți vestești gazda, voi fi și eu...mai liniștit.* REBREANU, R. I, 23. *Mă vestește că pleacă și...venisem să-i urez călătorie bună.* GALACTION, O. 97. *Fără să-l mai vestesc, m-am suit dimineața în tren.* VOICULESCU, P. II, 56. *Doresc să ascult în astă-seară sfintele rugăciuni la mănăstirea Goliei. Vestește pe cuvioșia sa Nectarie arhimandritul.* SADOVEANU, O. X, 179, cf. 72. *Secretarul fu invitat să vestească telefonic pe domnul ministru de interne de sosirea iminentă a prințesei.* CĂLINESCU, B. I. 364. *Alergase de-a dreptul la Deivos, că știa că acesta îi poate vesti pe ceilalți căuzași.* CAMIL PETRESCU, O. II, 133. *Nu m-a vestit că pleacă.* ISANOS, P. 374. *Cu două săptămîni înainte, vestește de primejdie pe prietenii săi poloni.* IST. ROM. II, 489. *Pleopule, de ce jelești, Au vro pacoste cobești. Ori de moarte mă vestești?* TEODORESCU, P. P. 354. *Pe fureșteni... n-a avut cine să-i*

vestească și..., când a venit taboarea de tătari, au fost luați oamenii robi. RĂDULESCU-CODIN, L. 37. ♦ R e f l. (Învechit, rar; despre oameni) A lua cunoștință, a afla, a se informa anticipat. Astfel mă vestisem că mi se va cere o instrucție morală și religioasă mai bine hrănită, fie asupra catihismului, fie asupra istoriei sfinte. BREZOIANU, I. 48/28. ♦ (Complementul indică oameni) A anunța că urmează să sosească, să se prezinte, să fie de față (în cel mai scurt timp). Într-o zi aflându-mă singură acasă, îmi vestiră pe doamna Olga. NEGRUZZI, S. I, 49. *Vestește-mă... la Măria sa Vodă, zise acesta adiotantului.* ap. TDRG. În zori de zi străjerul vestește pe-un străin. COȘBUC, P. I, 160. *Măria sa Ștefan Vodă era vestit la un ceas de cale.* SADOVEANU, O. XIII, 104. ♦ R e f l. Era îndatorat să se vestească de departe că sosește. VOICULESCU, P. I, 161. ♦ (Transilv.; complementul indică oameni) A anunța (în biserică) faptul că urmează să se căsătorească. Cf. KLEIN, D. 455, LB, ISER, BARIANU, ALEXI, W., com. din TEREBEȘTI – SATU MARE. ♦ R e f l. p a s. și r e f l. (Învechit) Într-o duminică sau sârbătoare legată, când să spune cazaniia sau când iaste destul de adunat norodul, trebuie înaintea tuturor a să vesti și, când să face această vestire, numele, porecla, locul nașterii... mirelui și a miresei chiar să spuie. RÎNDUIALA, 9/3. La toate întâmplările, unde vestirea în mai multe parohii trebuie să se vestească, datoriu iaste parohul... să ceară să-i arate testimonium de mărturisire. ib. 10/4.

2. R e f l. A-și face simțită apariția iminentă; a da primele semne de existență. Pielita ei semăna cu batista subțire, fără pic de viață; o moarte se vestește în ochii ei scînteitori. NEGRUZZI, S. I, 50. *Pădurea se vestește prin bătrîni străjeri, cereși cu trunchiul adînc scrijelat.* IORGA, P. A. I, 124. *Ajunge la o atitudine față de cruzimea antică, în care se vestesc vremurile noi.* VIANU, L. U. 48. *Furtună se vestește pe dealuri.* BLAGA, POEZII, 289. *Un om care s-ar dăruia luptei pentru mai bine, ...iată ce va aduce noul echilibru al lumii care se vestește.* RALEA, S. T. II, 212. *Zorile de iulie se vestiră mai înții printr-o ceață de necrezut.* CAMIL PETRESCU, O. III, 93. ♦ A prezenta indicii ale unei anumite evoluții ulterioare, ale unei anumite stări viitoare. *Ziua se vestește bună. Soarele se înalță peste lumea sclipitoare de zăpadă.* D. ZAMFIRESCU, I. 34. *Noaptea se vestește grăbiută din adîncuri și luna nu pășise, încă, dincoace de hotarele răsăritului său.* HOGAȘ, DR. I, 274. *Soarele se ridicase din ceață și ziua părea a se vesti frumoasă.* SADOVEANU, O. IX, 415. *Începuse să se însereze și se vestește o noapte geroasă.* CAMIL PETRESCU, O. I, 40. *Ziua de marți se vestește cu un potop de lumină.* id. ib. II, 22, cf. 16. *Se vestește o zi călduță și umedă, un fel de moină primăvăratecă.* VINEA, L. II, 58.

3. T r a n z. A constitui un indiciu care înlesnește să se prevadă. Cf. HELIADE, O. I, 174. *Durerea vestește că într-însul este un început de boală.* VEISA, I. 15/13. *Marea să părea una cu cerul, și orizontul vestește o lungă furtună.* BUZNEA, P. V. 176/16. *Zorile de zi... lumina soarelui ne vestește!* ARHIVA R. I, 44/18. *Alții, mai fricoși, bănuiau că acest augur vestește învingerea creștinilor.* BĂLCESCU, M. V. 141. *Ciorile strînse grămadă... iarna ne vestesc zăpadă, iar vara, ploaie cu nor.* PANN, ap. ZANNE, P. I, 413, cf. 701. *Este tu rîndnică Care ne vestește și ne pregătește Vreun timp dorit?* BOLLIC, O. 77. *Frumos apus vestește frumoasă dimineață. Și anul ce începe tot astfel îl doresc.* ALEXANDRESCU, O. I, 109. *Văd marea cristalină Posomorîndu-și fața sub cerul aurit. Vestind că vine boarea cu răsfațare lină Din malul-mbălsămit.* BOLINTINEANU, P. I, 372. *Cucul îi vestește la tot ceasul mulți ani cu noroc.* ODOBESCU, S. III, 181. *Soarele răsare, vestind o zi frumoasă.* CREANGĂ, O. 246. *Ziua, ce vine, o vestesc prin cîntare, iară cîntarea, prin bătaia aripelor.* MARIAN, O. II, 239, cf. 56, 247. *Prin gard se gilcevesc Vrăbii gureșe, cînd norii Ploi vestesc.*

COȘBUC, P. I, 224. *Neguri... vestesc ploaie.* IORGA, P. A. I, 96. *Cînd vrăbiile se scaldă în colb, vestesc vreme bună.* GOROVEI, CR. 371. *Țipetele sinistre ale cucușului sau ale țărcoi, cîntatul cocoșesc al găinei... vestește, după credința poporului, apropiatul sfîrșit al celui bolnav.* PĂCALĂ, M. R. 179. *Căldura începuse a se simți și dimineața ne vestește o arzătoare zi de iulie.* HOGAȘ, DR. I, 64, cf. 274. *Dimineața de vineri vestește o zi bună.* REBREANU, R. I, 175. *Zbor iute, cu zgomot, așa încît vestesc prin sunetul lor metalic venirea primăverii.* SIMIONESCU, F. R. 309. *Era vreme nouroasă și trăgea vînt răcoros dinspre munte, vestind ploaie.* SADOVEANU, O. XIII, 187. *Din vîntul înălțimii... străbat tînguirile paserilor ce se cheamă puhoieri și care vestesc volburi ale talazurilor.* id. ib. XVIII, 283. *Iată o pînză de Ferdinand Hodler înfățișînd doi copii puberi, o fată ale cărei forme gracile se ghicesc sub veșmintul sumar și un băiat, al cărui nud vestește vigoarea viitoare.* VIANU, E. 110. *Despre ultimul vîngirău se spune că „vestește zăpada”, ca unul ce vine numai iarna la noi.* BĂCESCU, PĂS, 205, cf. 280. *Altă ceață ușoară... se ridică încet... de peste păduri... Avea în liniștea pulberii ei reci ceva din însăși însurarea pe care o vestește, așa cum vestește, în același timp, și începutul toamnei.* CAMIL PETRESCU, O. I, 29. *Nu era lumina de ziuă... albastră spălăcită, care vestește zorile.* PREDA, DELIR. 35. *Se arătară cele dintîi case... înveselite de soarele care vestește o zi frumoasă.* V. ROM. ianuarie 1965, 75.

– Prez. ind.: vestesc, pers. 3 și (Maram.) vesté.
– Și: (regional) vești vb. IV. L. ROM. 1976, 209.
– V. veste¹.

VESTI² vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A îmbrăca, a înveșmînta. Cf. NEGULICI, LM, ALIL XVI, 189.

– Prez. ind.: vestesc.
– Din it. vestire, lat. vestire.

VESTIAR s. n. I. (Latinism învechit, rar; în forma vestiariu) Scrin (1); șifonier (2). *Copilița mergea citeodată în adunări... Cînd se reîntorcea, se ruga de mămă-sa, ca să-i dea cheia de la vestiariu să-și poată așeza vestmintele acolo.* MUREȘANU, I. 125/26, cf. 128/29.

2. Încăpere, situată de obicei la intrarea într-o locuință, unde se lasă paltoanele, pălăriile, galoșii etc.; loc special amenajat la intrarea într-o sală de spectacole, într-un local public etc. unde se lasă în păstrare paltoanele, pălăriile, galoșii etc., g a r d e r o b ă (v. g a r d e r o b); încăpere sau grup de încăperi într-o clădire publică, într-o întreprindere, pe un stadion etc. unde se lasă hainele în păstrare și se îmbracă echipamente speciale. Cf. PROT. – POP., N. D., ȘĂINEANU, ENC. ROM., ALEXI, W. *La vestiar, Manuela își întîlni iar fața în oglindă, cu surprindere.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 333. *Se îndrepta spre vestiar ca să-și ia pardesiul și pălăria.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 137, cf. RESMERIȚĂ, D. CADE. *Intrarea propriu-zisă în biroul direcției este prin fund, dintr-un vestibul ghicit, care e și vestiar.* CAMIL PETRESCU, T. I, 381. *Își încheie nasturii și înaintă pipăindu-și în buzunar cartonul cu numărul vestiarului.* C. PETRESCU, C. V. 60. *Se rezemă într-un baston luat la întîmplare din vestiar.* TEODOREANU, M. II, 105, cf. IORDAN, L. R. A. 164, SCRIBAN, D., SCL 1950, 67. *Sufleșel nu-și lăsa niciodată bastonul la vestiar.* CĂLINESCU, S. 45. *În vestiarul din mijlocul scării, Babighian își lăsă șuba pe o mare ladă în stil Renaștere.* id. ib. 69. *Barbu își căută pălăria, și-aminti că o atîrnase în cuier în vestiar.* VINEA, L. I, 317. *În sălile de sport, la băile publice, la stranduri, unde publicul, adesea foarte numeros, se dezbracă integral și folosește costume sumare, de gimnastică sau de baie, se folosesc, în general, două tipuri de vestiare.* LTR², cf. DL. *Muncitorii se îndreptară spre spălător și de aici spre vestiar.* T. POPOVICI, S. 225, cf. DM, M. D. ENC., DEX, DN³,

VESTIARIU¹

DSR. *Muncitorii în loc să-și depoziteze echipamentul la vestiarul minei îl duc acasă.* RL 1993, nr. 964, 913.

- Pronunțat: *-ti-ar.* - Pl.: *vestiare* și (rar) *vestiaruri* (DN³).

- Și: (învechit, rar) *vestiariu* s. n.

- Din (1) lat. *vestiarium*, (2) fr. *vestiaire*, lat. *vestiarium*.

VESTIARIU¹ s. m. v. *vistier*¹.

VESTIARIU² s. n. v. *vestiar*.

VESTIBŪL s. n. 1. (La romani) Spațiul din fața unui edificiu public, al unei case etc., situat între ușa de intrare și stradă, adesea delimitat de un portic sau de prelungirea zidurilor, în care, de obicei, erau primiți vizitatorii care nu aveau acces în clădire. *De curînd s-au mai aflat o casă în dosul mozaicii cii mari alcătuită din un vestibul (pridvor), câteva camere de dormit...și o sală.* AR (1835), 47¹/9. *Un număr însemnat de pompeieni din clasele de jos se ducea pe sub vestibulul cel mic care da înăuntru.* GTN (1836), 73¹/22. *Fu insultat și amenințat în vestibula senatului de către cavalerii romani de gardă.* TEULESCU, C. 77/10. *Galeria Pompei...era un întins edificiu împresurat cu galerii și vestibule, unde se grămădea mulțimea în jurul tribunalelor pretorilor.* id. ib. 382/16, cf. BARONZI, I. L. I, 215/22. *În vestibulul templului Se văd mai multe stane, Cu chipul guvernorilor Ai Daciei traiane.* BOLINTINEANU, P. I, 453, cf. LM. *Atrium era o curte interioară, încungiurată de un portic pe coloane sau arcade, la care se ajunge din stradă direct prin traversarea unui vestibul.* ENC. ROM. I, 310. *Cei ce au scormonit...ruinele au lăsat uneori și câte un grafit pe perețele odăiei or vestibulului explorat, cum e la casa bogată a lui Popidius Priscus.* ARH. OLT. XIII, 503, cf. LTR², DL, DER, DN³. ◊ F i g. *Să trecem vestibulul filozofiei, să intrăm chiar în întru templului.* BARONZI, I. C. V, 535/14.

2. Încăpere prin care se intră într-un edificiu public, într-o casă, într-un apartament și din care se trece în alte încăperi. V. a n t r e u, h o l, s a l ă¹ (2). Cf. I. GOLESCU, C. *Vestibulul casii...cu ale ei arcade și cu indoita scară era împodobite cu trofee militare.* CR (1838), 6, cf. IC. LUM. (1841), 227¹/38. *Edificiul întreg are încă un vestibul de șaizeci de urme.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 44, cf. NEGULICI. *Ședea într-un întins vestibul (tindă) ce se întindea peste toată lungimea casei.* CODRESCU, C. II, 82/12. *Abia urcați în vestibulul de sus, deodată auzirăm într-un apartament vorba mai multor voci.* SION, P. 312. *Din acest spațios vestibul călătorul intră în alte patru camere.* FILIMON, O. II, 89, cf. PONTBRIANT, D., PROT. - POP., N. D., ANTONESCU, D. *Ușea vitrată de la vestibul scîrșii în fișinele ei ruginite și făcu să răsună...bolta sonoră de la scara cea mare.* BARONZI, M. I, 47/16, cf. id. I. L. I, 77/10, COSTINESCU, LM. *Stă rezemat de un perete al vestibulului Teatrului Național.* CARAGIALE, O. I, 258. *În vestibul îl aștepta un alegător.* VLAHUȚĂ, D. 336, cf. BĂRCIANU. *La o masă din vestibul vorbeau trei samsari, stăpînul otelului striga la slugi.* D. ZAMFIRESCU, A. 83, cf. ALEXI, W. *Oșierii, element principal al balurilor, erau grămădiți în vestibul, unde era răcoare.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 324. *Erau singuri în vestibul.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 109, cf. 94, RESMERIȚĂ, D. *Vestibulul era luminat numai de flacăra citorva buturugi ce ardeau voios.* M. I. CARAGIALE, C. 101, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *În antract...se retraseră într-un colț al vestibulului să fumeze.* REBREANU, R. I, 265, cf. II, 50. *Cred...că a luat cartea în mînă numai cînd mi-a auzit pașii în vestibul.* CAMIL PETRESCU, P. 11, cf. id. T. I, 114. *Se grăbi spre vestibul, tamponîndu-și fruntea cu batista.* TEODOREANU, M. II, 19, cf. SCRIBAN, D. *Soneria de la intrarea vestibulului ne-a alarmat... cu semnalul ei scurt și categoric.* MIHĂESCU, D. A. 169. *Era o regulă ca să nu-l salute nimeni și să murmure de câte ori se încrușița, pe*

VESTIC

scară și în vestibul, cu el. ARGHEZI, S. IX, 70. *Cîteva ciocănituri precipitate în ușa de la intrare îl făcură să se îndrepte spre vestibul.* CĂLINESCU, B. I. 35. *Intrarea în sală în scenele forte o făceau actorii cu cagulă prin vestibul unde era casieria.* id. ib. 387. *Vestibulul era destul de încăpător, ca să poată, la nevoie, sluji și de sală de așteptare.* VINEA, L. I, 52, cf. II, 250. *Ascultă ușa care se deschide în vestibul.* H. LOVINESCU, T. 301, cf. LTR², DL, DM. *În epoca noastră, vestibulul are variate funcțiuni în marile edificii publice (muzee, biblioteci, teatre etc.).* DER, cf. M. D. ENC, DEX, DN³, DREV, DSR.

3. (Anat.) Prima cavitate a labirintului osos din urechea internă. *Labirentu s-au împărțit în trei părți, în vestibulul sau privor, în țevile jumătate cerculare... și în melcu.* KRETZULESCU, A. 472/3, cf. POLIZU, P. 136/5, PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, CADE, DL, DM, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³, DREV. - Accentuat și: (3, rar, 1, 2) *vestibul*. - Pl.: *vestibule* și *vestibuluri*. - Și: (învechit) *vestibulă* s. f.

- Din lat. *vestibulum*, fr. *vestibule*.

VESTIBULĂR, -Ă adj. (Anat.) Care aparține vestibulului (3), care se află în regiunea vestibulului. *Lagena este mai mare și închide în lungul ei o membrană bazilară care desparte canalul în două compartimente suprapuse, numite rampe, și anume: rampa vestibulară deasupra și rampa timpanică dedesubt.* ZOOLOGIA, 147, cf. DN³, DREV, DEX - S.

- Pl.: *vestibulari*, -e.

- Din fr. *vestibulaire*.

VESTIBULĂ s. f. v. *vestibul*.

VĚSTIC, -Ă adj. Care este situat, în raport cu un punct, cu o regiune etc., la (sau în, spre) vest (I 1); care ține de vest (I 1, 2), mai ales de apusul Europei, care este caracteristic vestului, mai ales apusului Europei; apusean, occidental. *Trii soiuri sînt cunoscută și să găsesc cîrduri în India vestică și în Africa.* J. CIHAC, I. N. 96/29. *Înștiințările cele mai proaspete de la India arată cum că în partea vestică (de apus) să adună un corpos de armie.* AR (1837), 116²/32, cf. ASACHI, L. 58¹/7. *Precum lățimea este nordică au sudică, asemenea lungimea poate fi ostică au vestică.* FABIAN - BOB, 19/6. *Vîind aice, au dat mai întai peste cumani vestic, numiți și polovfi.* IST. M. 25/16. *Oltenia pînă la Temeș și o bucată vestică a Transilvaniei... constituiau Dacia propriu-zisă.* HASDEU, I. C. II, 59, cf. LM 1580. *În partea vestică a comitatului, mai sînt români.* REV. CRIT. I, 335. *Una din sfîncile jurasice, cea de pe latorea vestică a muntelui Șesa, a fost deja descrisă.* ARHIVA, I, 231. *La poalele vestice, lîngă „Ogașul Predii”, este o petrărie de granit.* LIUBA - IANA, M. 35. *Apus se numește și jumătatea vestică a Europei, anume: Germania, Anglia, Franția, Italia și Peninsula Pireneică.* ENC. ROM. I, 216. *Partea vestică a Imperiului roman...cuprindea provinciile: Italia, Galia, Britania, Spania, Africa.* ib. III, 783, cf. REV. IST. IX, 185. *O ramură a muntelui Ghihan se prelungeste spre localitate, coborîndu-se, puțin cîte puțin, pînă ce se termină, la vreo 600 m depărtare de marginea vestică a comunei, cu muntele Fraga (800 m).* PĂCALĂ, M. R. 5. *Legătura cu cultura vestică se rupe și nu mai găsim la răsăritul Dunării panonice decît slabe urme vestice.* PĂRVAN, G. 5, cf. 178. *Țimutul șesos (pusta) se întinde... pînă la Tisa și cuprinde întreaga parte vestică a Banatului.* MOLIN, R. B. 286. *Aceste drepturi de vamă și dijmă...se întindeau, pe toată linia Dunării, de la hotarul vestic al țării pînă la balta Bistrețului.* ARH. OLT. XII, 177. *Gorunul...e cel mai răspîndit, din codrii Moldovei și ai Basarabiei pînă-n Cadrilater, de pe malul Nistrului pînă la poalele vestice ale Munților Apuseni.* SIMIONESCU, FL. 41, cf. DRĂGANU, ROM. 41, 315. *În șaisprezece puncte din Oltenia, Banat, Crișana, Transilvania sud-estică și Moldova vestică,*

„corp„, se întrebunțează alături de „trup”. PUȘCARIU, L. R. I, 197. *Între satele din marginea răsăriteană și cele din partea vestică au fost legături permanente.* APOLZAN, P. I. 26. *Aria de cuibărit a raței cu cap brun se găsește, mai ales, în partea vestică a regiunii palearticte.* LINȚIA, P. III, 128. *Migrația ei continentală în emisfera vestică se întinde pînă în Persid de nord.* id. ib. 307. *Provincia...ocupă dealurile înalte ale Banatului și înălțimile vestice ale Carpaților Apuseni.* CHIRIȚĂ, P. 441, cf. DL, DM. *Inovația a pornit, pentru ambele situații..., din aria sud-estică..., extinzîndu-se spre nord și spre vest unde, în mod firesc, este mai recentă cu cît este mai vestică.* CL 1961, 36. *Partea vestică a țării are relief muntos, puternic fragmentat.* DER IV, 834. *Migrațiunea păstorească a românilor apuseni se face pe un teren unde fusese odinioară o populație romanică: în văile din Serbia vestică, Sirmium, Croația și Dalmația.* PANAITESCU, C. R. 126, cf. M. D. ENC. *Centrul firesc de rezistență a devenit Transilvania, apărată de arcul carpatic și de cetățile vestice.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 15, cf. DEX, DN³. *Granița de răsărit a teritoriului pe care s-a format neamul românesc a coincis cu țărmul vestic al Mării Negre și cu Nistrul.* IVĂNESCU, I. L. R. 60, cf. DSR, DREV.

- Pl.: vestici, -ce.

- Vest + suf. -ic. Cf. germ. westlich, westisch.

VESTIÉR s. m. v. **vistier**¹.

VESTIERIE s. f. v. **vistierie**.

VESTIÉRIU s. n. v. **vistier**².

VESTIERNICÉL s. m. v. **vistiernicel**.

VESTIGIU s. n. 1. (Livresc) Urmă lăsată de piciorul unui om sau al unui animal. Cf. NEGULICI, PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM, BĂRCIANU. *Două urme seamănă cu tălpile Sfințului Petru, întors de la pescuit, și alte patru sînt vestigiile hienei, care a trecut să dezgroape cadavrul.* ARGHEZI, S. XII, 191.

2. (De obicei la pl.) Ceea ce a rămas din vechime (1 2) (și care prezintă o importanță culturală, documentară etc.); mărturie, probă, indiciu care atestă existența în trecut a ceva care nu mai există; f i g. ceea ce rămîne, se menține dintr-o concepție, dintr-o mentalitate, dintr-o cultură. V. r e l i c - v ă (2), u r m ă. *Mă duc să vizitez monumentele, dar nu voi descoperi un vestigiu din lumea trecută: monumentele lipsesc.* RUSSO, S. 192. *Pe pârșei apar niște flori roșii zugrăvite cu puțină artă; însă aceste vestigiuri arată că apartamentele au fost acoperite cu frescuri.* id. ib. 196. *În Severin, afară de trei perioade mai clasice, afară de cele ce indică istoria episcopiei Rîmnicului, se găsesc aci vestige de locuință și activitate pînă în secolul al XIII-lea.* BOLLIAU, O. 286, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Sub Vladislav Basarab...noi găsim primul vestigiu al acestui ducat amlașean, dar îmbrobodit sub o formă afît de bizară, încît nimeni n-a fost în stare de a-l recunoaște.* HASDEU, I. C. I, 118. *Despre Valahia-Mică...nu se află nici un vestigiu în literatura istorică din secolii XIV și XV.* id. ib. 61. *În Asia și-n Africa... după o dominațiune secolară... n-a rămas...nici un vestigiu viu al Romei.* id. ib. 225, cf. COSTINESCU. *Noi nu credem nimic din pretențiile arheologilor moderni asupra acestor vestigii, însă ceea ce este pozitiv este că aici se crede că a fost Troada și că locurile ce se văd astăzi sînt astfel precum le descrie Omer.* BOLINTINEANU, O. 309. *Trimit pentru foaia „Convorbirilor” trei curiozități găsite în fundul unui sipet: una literară, alta dăinială și a treia financiară, care cuprind oarecare vestigiuri interesante de obiceiul timpului trecut.* CONV. LIT. IX, 274. *Voi examina pe rînd fiecare din aceste dosare, începînd cu cel din districtul Dorohoi, ca-*

rele... îmi va da poate și mijlocul de a urmări treptat vestigiile antichității peste toată întinderea României. ODOBESCU, S. II, 62, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Temperamentul se substituia...intelectualității, pentru a lua cu valul lui intempestiv toate vestigiile unei trecute gândiri.* ap. CONSTANTINESCU, S. I, 116, cf. RESMERIȚĂ, D. *Puținele vestigii ale Fidenei - unde nu prea s-au făcut săpături sistematice - sînt cercetate: resturi de ziduri și alte materiale istorico-arheologice descoperite prin locul acela.* ARH. OLT. V, 73. *Veneram în vechi palate și biserici capodopere auguste, ne pătrundeam de suflul trecutului contemplîndu-i vestigiile sublime.* M. I. CARAGIALE, C. 39, cf. ȘĂINEANU, D. U. *S-au găsit acolo vestigiile unui lagăr roman.* CADE, cf. SCRIBAN, D. *Aproape nu era una care... să n-aibă piese de epocă... cîte o oglindă în ramă de fildeș, cîteva cărți în chirilică sau alte asemenea vestigii.* CĂLINESCU, B. I. 345. *După Sibiu și Sighișoara, Bistrița este în Ardeal burgul cu cele mai vechi vestigii arhitectonice.* id. C. O. 194. *Îmi amintesc să fi descoperit..., printre foarte numeroase vestigii eterogene, o stăruitoare vină de nobleță parnasiană.* PERPESSICIUS, M. I, 158. *Interesul față de vestigiile trecutului fusese viu la scriitorii pașoptiști.* VIANU, L. R. 100. *Răsar din cînd în cînd, brusc, vestigii ale măreției trecute: catedrala, San Tomé, Alcazarul.* RALEA, S. T. I, 340. *Necesitatea de a cînta patria, sporită prin contactul cu Italia vestigiilor latine, l-a îndrumat spre istorie.* LL I, 36. *Vestigiu al unor timpuri de mult trecute, catedrala privește sumbru spre forfota superficială a celei mai elegante străzi comerciale a Vienei.* V. ROM. iulie 1957, 82, cf. DL, DM. *Pitagorismul - deși păstrînd vestigii ale gândirii dialectice ioniene - este începutul modului de gîndire metafizic.* JOIA, S. L. 183. *În cîntecele și scandările copiilor se păstrează vestigii ale unei străvechi culturi populare, - obiceiuri și credințe părăsite de adulți - forme lexicale și morfologice vechi, nume ale unor personalități istorice etc.* IST. LIT. ROM. I, 181. *În orașul plin de vestigiile trecutului comun, orizontul i se lărgește mult.* id. ib. 58, cf. 27. *Vestigiiile așezării de la Poiana stau mărturie vieții și culturii strămoșilor noștri.* H. DAICOVICIU, D. 5. *Vestigiiile culturii materiale, elemente arhitecturale, ceramică și figurine de lut deschid o mai largă posibilitate de studiu.* IST. T. I, 23, cf. 31. *Săpături sistematice care s-ar întreprinde pe locul cetății Crăciuna ar da la iveală cu siguranță multe alte vestigii din evul mediu timpuriu.* C. GIURESCU, P. O. 35. *În contact cu vestigiile Romei, Giotto a restaurat pictura.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 11, 10. *Datorită vestigiilor arheologice...se crede că aici ar fi fost Argedava, capitala statului dac în timpul lui Burebista.* ib. 1970, nr. 11, 7. *Pe cînd Alecsandri admiră peisajele, iar Bolintineanu, vestigiile istorice, Odobescu intră în muzee, propunîndu-și obiective de studiu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 9/4. *A trăit întreaga sa viață în Sicilia, insula misterelor și vestigiilor elenice.* CONTEMP. 1974, nr. 2, 2/5. *„Propășirea” contribuie în și mai mare măsură decît glorioasa ei predecesoare, la eliminarea vestigiilor iluminismului umanitar.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 4, 58, cf. M. D. ENC., DEX, DN³, DSR. *Vestigii de viață materială și spirituală ale populației dace în epoca stăpînirii romane în Dacia au fost descoperite în 36 de localități.* IVĂNESCU, I. L. R. 63, cf. DREV. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Iată ceea ce nu se mai poate vedea astăzi...! exclamă principele Anton, intrînd și apropiindu-se să privească și el vestigiul trecutului afît de apropiat.* Fotografia datează din 1912. C. PETRESCU, C. V. 75. *Grăbim pe lîngă vestigiile unei dumbrăvi, prin tufărișuri păscute și închircite.* SADOVEANU, O. X, 413. *Intră în casă și-n sufragerie, unde se vedeau încă vestigiile nestrînse ale mesei de seară.* CĂLINESCU, E. O. I, 300. *Avea în hainele lui, devenite prea largi, vestigii dintr-o mare eleganță vestimentară.* CAMIL PETRESCU, N. 97. *O vreme vestigiile*

furtunii se mai zăresc deasupra înaltului podiș. BOGZA, C. O. 65. Un vînt de gheață biciuia obrajii, silindu-se să pătrundă sub dolmanul captușit, ... singur vestigiul al echipamentului de campanie, salvat în ziua memorabilă a retragerii. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 18, 16/1.

3. (Rare; la pl.) Moaște (1). Cf. DSR.

- Pl.: vestigii și (învechit) vestigiuri, vestige.

- Și: (învechit, rar) vestij s. n. ALEXI, W.

- Din lat. *vestigium*, fr. *vestige*.

VESTIJ s. n. v. *vestigiu*.

VESTIMÉNT s. n. (Învechit; de obicei la pl.; adesea urmat de determinări care indică felul) Veșmînt (1). Mă văd învăscută în aceste vestimente cîmpene. ASACHI, P. R. 33/17. Peptul lui era apărât de zale, ce le purta sub vestimîntul cu care după vașfrîngere se învălîsă. id. s. L. II, 50, cf. 178, NEGULICI. Aci trebuie un cap de spion, un vestiment de egumen și o îndrăzneală de curtizan. LĂZĂRESCU, S. 18/14. [Fizionomia] îmbrățișează pe omul întreg și... se aplică... la toate pozițiunile sau înțerea corpului (trupului), la sunetul glasului, la umbrel, pînă și la vestimente (sau veșminte). FIS. 5/18. Giudecînd dupre strălucirea și eleganța vestimintelor..., abia să putea deosebi de femeie un june paj a reginei. CALENDAR (1859), 95/12. Cînd ajunge la un otel... scoate vestimentele. ISIS (1859), 37¹/7. Purta drept vestimînt o manta albastră aruncată pe umeri. BARONZI, I. L. 27/30. Guvernatorii de provincie prîimea douăzeci de livre de argint și o sută bani de aur... două vestimente de paradă. id. I. C. III, 63/1, cf. COSTINESCU, GHETIJE, R. M., ALEXI, W., BUL. FIL. VI, 25, DN³.

- Pl.: vestimente. - Și: vestimînt (pl. vestimente și vestimînte) s. n.

- Din lat. *vestimentum*, it. *vestimento*. - Vestimînt: prin apropiere de *veșmînt*.

VESTIMENTĂR, -Ă adj. Care ține de îmbrăcăminte; care se referă la îmbrăcăminte; (rar) veșmîntar². Învălin-du-ne în blăne la nord, îmbrobodindu-ne în ușoare țesături la sud sau despuindu-ne sub tropice..., variînd pînă la neșinut regimul vestimentar..., noi prosperăm pretutindeni. HASDEU, I. C. II, 20. Costumul lui vărgat... și gulerul colorat aduceau un mic aer de dezamărire elegantă. Adelaida, destul de pedantă altminteri în ce privește protocolul vestimentar, nu păru că observă acest lucru. AL. PHILIPPIDE, S. II, 44. În fruntea școlii se afla... Gh. Lascăr... un bărbat înalt, cu o evidentă eleganță vestimentară. LOVINESCU, S. II, 17. Oarecare neglijență vestimentară... îl prinde. CAMIL PETRESCU, T. III, 15. Îl jena felul ei de a vorbi tare... luxul vestimentar de gust îndoielnic. C. PETRESCU, I. II, 213. Alesese sobrietatea vestimentară a hainelor negre. TEODOREANU, M. II, 525. Ceea ce atrage atenția asupra îmbătrînirii unui individ este metamorfoza vestimentară. CĂLINESCU, B. I. 398, cf. id. s. 6. „Culoarea locală”, pitorescul vestimentar și de moravuri, cel al ceremoniilor și petrecerilor, zugrăvirea realistă a epocii..., este împrumutată vechilor cronici. VIANU, L. R. 82. Nu avea nici un fel de preocupare pentru exteriorul lui vestimentar. RALEA, S. T. III, 201. Ar fi renunțat și la pitoreasca lui înfățișare vestimentară, care... l-a cam stîmjenit în drumul lui printre occidentali. Căci Dinicu Golescu nu încetează să laude atît la femei, cît și la bărbați aspectul vestimentar european, descriindu-l amănunțit. CONSTANTINESCU, S. III, 91. Să nu mai vorbim de neglijențele vestimentare ale sexului frumos. H. LOVINESCU, T. 151, cf. DL. Memoria vestimentară, la Ion Ghica, este de o exactitate care concurează imaginea vizuală directă. CONTRIBUȚII, II, 190, cf. DM. În versurile de răspuns, ... detaliile de frumusețe fizică... se îmbină cu cele de estetică vestimentară. IST. LIT.

ROM. I, 144. Mi-am făcut pregătirile din ajun de plecare și toaleta vestimentară. V. ROM. ianuarie 1966, 38, cf. M. D. ENC, DEX, DN³, DSR. Prețul exorbitant al acestui articol vestimentar descurajează pe orice părinte. RL 1993, nr. 964, 13/3.

- Pl.: vestimentari, -e.

- Din fr. *vestimentaire*.

VESTIMENTĂȚIE s. f. Îmbrăcăminte; mod de a se îmbrăca. Cf. DN². Cronicarul... se oprește asupra unor fapte semnificative: curiozitățile lui Mavrogheni, caracterul său schimbător, de la o fire atroce la evlavie, vestimentația domnitorului, care umbla deseori travestit. IST. LIT. ROM. II, 129. Acest material plastic e un element esențial în definirea mediului și se specifică, rînd pe rînd, printr-un șir întreg de forme diferențiate: port (vestimentație), atitudini, gesturi etc. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 2, 21/3, cf. DN³. Spectacolele prezentate de Sighet au fost scutite... de decorativismul steril (cu excepția cîtorva vestimentații impuse la fetele maramureșene). CONTEMP. 1974, nr. 4, 8/2, cf. DEX. Îl amuza mai ales un tînăr cu o vestimentație mai năstrușnică. RL 1977, nr. 10 248, cf. DSR.

- Pl.: vestimentații.

- De la *vestimentar*.

VESTIMÎNT s. n. v. *vestment*.

VESTIRE s. f. Acțiunea de a (s e) v e s t i și rezultatul ei.

1. Înștiințare, încunoștințare (asupra unui fapt care a avut loc, care este în curs de desfășurare sau care urmează să se producă); (astăzi rar) publicare (1), (învechit, rar) vestitură; (s p e c.) prevestire, prezicere. Spre vestire și tărie grăi ucenicilor aceasta. CORESI, EV. 186. Avem între noi Coșofana, căriia din limbă-i fericire și din gură-i bună vestire îi cură. CANTEMIR, I. I. 1, 72, cf. id. HR. 436. Arătîndu-i bună vestire și bucurie dăspre partea Porții, ... iarăși se-au învărtejit. R. GRECEANU, CM II, 241, cf. 17, 189, FN 154. De la Mîntuitoriul vestire înainte au luat (a. 1765). GCR II, 81/1. Începătură mîntuirii vestirea lui Gavriil către Fecioara s-au făcut. MINEIUL (1776), 208^v/28. Este dator a se înțelni cu învățații... spre a cerceta toate vestirile, pricinile și scrisorile ce merg și vin la împărăție. VĂCĂRESCUL, IST. 246, cf. 254, 259. Cardinalul, carele aștepta acest fel de vestire, au înștiințat îndată pe toți palatinii. IST. CAROL XII, 36^v/3. Solul papei Leon X au vestit în Ungaria indul-ghenții... acelora carii se vor oști împotriva turcilor. Prin vestirea aceasta mulți s-au adunat laolaltă. ȘINCAI, HR. II, 134/34, cf. KLEIN, D. 455. După ce s-au înștiințat vestire morții, Ahileu... s-au nebunit de durere (a. 1802). GCR II, 196/14. Vestirea aceea îmi va îndelunga viața. BELDIMAN, N. P. I, 33/14, cf. DRLU, LB. Ne socotim îndatorați a împărtași tuiuror rumănilor această vestire veselitoare. CR (1829), 6¹/8, cf. HELIADE, O. II, 341. Auzînd norodul buna vestire că s-a învărednicit țara dă a dobîndit domn pămîntean..., a început a să înveseli. I. GOLESCU, în PR. DRAM. 57. Fu silit a auzi vestirea aceea tristă că, afară de Dan, prințul Țării Rumânești, altă ambianță nu mai sprijinește întreprinderea sa. F. AARON, I. I, 100/6. Scoate din slujbă pe craiul Basrei... și fă pe Abtul împărat în locul său... și nu mai zăbovi, ci trimite acum... menzil cu vestirea. GORIAN, H. II, 154/20, cf. VALIAN, V. Pentru pregătirea sineturilor și altor dovezi de hotărâ... să dă, după legiuiri, soroc de două luni, ca la a două vestire să să arate cu dinsele în fața locului (a. 1842). ARH. OLT. V, 451. Furios de o asemenea vestire, li zise: „Dacă țara nu mă vrea, eu vă vreu”. IST. M. 177/11. Du ochilor, drept vestire, A plînsului continere. CONACHI, P. 189. La această vestire trufașă,

prințul Andrei... trâmăse înapoi pe crainic. BĂLCESCU, M. V. 363, cf. ISER, PANN, E. I, 82/8, POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 453. Scopul tragerii clopotelor și tocării este... vestirea Învierii lui I[isu]s Chr[istos], ca toată lumea să știe și să tresalte de bucurie. MARIAN, S. R. III, 113, cf. id. O. II, 259, DDRF. Ca un fel de vestire premergătoare luptelor lui cu turcii, Ștefan cel Mare primește în 1472 o scrisoare de la Uzun Hassan. XENOPOL, I. R. IV, 42. Cîteva zile de la cîștigarea victoriei de la Racova, ... Ștefan trimite o vestire „Coroanei Ungariei...” id. ib. 63, cf. BARCIANU, ALEXI, W. Pe foile albastre Ce aduceau, mai ieri, Vestiri de bucurie Dorm literele moarte. DENSUSIANU, L. A. 29. Sosirea lor bruscă și vestirea pe neașteptate a slobozirii lor a pricinuit mari istericale doamnei, mamei lor. BUL. COM. IST. III, 157, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. Ne apucă pe amîndoi... o strașnică partidă de tăcere, pe care nu o curmă decît vestirea cinei. VOICULESCU, P. II, 175. După ce ajungem noi cu bine la locul nostru la Liov, cad una după alta vestirile tuturor răuțășilor. SADOVEANU, O. XIII, 280, cf. 992, SCRIBAN, D. Am recunoscut... calea pe care primesc toate sufletele alese vestirile bune și dovezile. ARGHEZI, S. XII, 145, cf. DL, DM. Tema în jurul căreia se axează acțiunea dramei religioase Irozii este cea a textului „Evangheliei”: uciderea pruncilor de către Irod după vestirea nașterii lui Iisus. IST. T. I, 108, cf. DEX, DSR. Mergi la frați de le spune Vestire de grauri bune, Cum că mă voi sui eu La sfînt Părintele meu. ARH. FOLK. IV, 25. ◊ E x p r. **A da** (sau, învechit, **a face**) **vestire** = a comunica o informație; a face cunoscut. [Î]l omorî... și, fugind, veni la Țarigrad și se dete această vestire în public. VĂCĂRESCUL, IST. 259. Au făcut vestire că au fugit a cel Ion Lihaci (a. 1804). ȘTEFANELLI, D. C. 316. Un crainic își ridică în suliță cușma, poftind să deie vestire. SADOVEANU, O. XIII, 23. (Învechit) **A lua vestire** = a obține informații (că...). Baiazid... luă vestire că Sigismund... au trecut Dunărea. VĂCĂRESCUL, IST. 253. ◊ (De obicei la pl.) Anunțare (în biserică) a datei la care urmează să se officieze o căsătorie; strigare, (regional) mărturisiri (v. m ă r t u r i s i r e 4), veste (1). Cînd să face această vestire, numele, porecla, locul nașterii și statul sau condiția mirelui și a miresei chiar să spuie. RÎNDUIALA, 9/3. Vestirile... trebuie să le facă în trei duminici sau sârbători legale, în biserică, în azul a tot norodului preotul mirelui și a miresei. MICU, în ȘA I, 539, cf. REV. IST. II, 317. Acest fecior, anume Nicolae Șoica, vrea a să căsătorii... vestirile s-au împlinit, pricini canonic[e] sau poliț[ice] nu știm (a. 1843). IORGA, S. D. XII, 218, cf. ISER. Dacă încredințării nu sînt din unul și același sat, atunci vestirile se strigă în amîndouă satele, adică atît în satul mirelui, cît și în cel al miresei. MARIAN, NU. 204, cf. 203, 240, 270, TDRG. Între Lala și feciorul Țancului n-ar fi o piedică să se căsătorească, ci numai să facă vestirile și să-i cunune. AGĂRBICEANU, S. P. 61, cf. DSR. Fetele de măritat... Pre popi țin clevetiri, Ce fac atîtea vestiri, Și tîrziu tare cunună. BÎRLEA, L. P. M. II, 250, cf. LEXIC REG. II, 127. ◊ (Regional) **Mărturie de vestiri** v. m ă r t u r i e (4). ◊ (Regional; în forma **vestire**) Semnal prin care se anunță, cu ajutorul clopotelor de la biserică, moartea sau înmormîntarea cuiva. La trii șasuri traze vestirea... și vihe lumea la mormîntare. ARH. FOLK. III, 57. ◊ Semn prevestitor. Rațele... băteau ferice din aripi, la vestirile că se apropie potop. C. PETRESCU, A. R. 7, cf. DL, DM, DEX. ◊ Manifestare inițială, parțială (a unui fenomen). Goethe emuța... unele păreri în cari trebuie să vedem o întîie vestire a psihanalizei. BLAGA, Z. 250. Vestiri ciudate și perfile ale bătrîneții... i se strecurau în fibre și în oase încet. VORNIC, P. 175. ◊ (Învechit, rar) Publicație (3). De nu ar veni la săvîrșire această de noi făgăduită vestire, dumnealui de Renner sau cei rînduiți spre strîngerea acei sume... vor avea a întoarce acei cincisprezece florinți nemțești..., iarăș îndărăpt (a. 1795). ȘA I, 201, cf. 200.

2. (Învechit și popular) Faimă; renume; reputație. Cf. IORGA, S. D. XVI, 52. Așa și iaste cu adevărat că și vestirea și mintea oamenilor să ostenesc a povesti aceasta, și a să mira de măririle cele slăvite ale țării grecești. MOLNAR, RET. 40/10. Prin bună purtarea sa la Viena au dobîndit Șerban Cantacuzenul titlul de comit al sîntei împărății romanilor și vestire cum că își trage semința de la împăratul Ioann Cantacuzen. ȘINCAI, HR. III, 144/29. ◊ L o c. a d j. (Popular) **De vestire** = renumit, faimos. Buna ziua... boieri d-voastră, Boieri de vestire, de la cinstita împărăție, Ascultați cuvinte de bucurie. ȘEZ. III, 40, cf. DL, DM. ◊ E x p r. (Învechit) **A ieși vestirea** (cuiva) = a deveni (bine) cunoscut, a căpăta notorietate. În tot pămîntul ieși spusa (s p u n e r e a c², v e a s t e a H, vestirea D) lor și în cumplitul lumiei corvențele lor. PSALT. 31. În tot pămîntul au ieșit vestirea lor și la marginile lumii grauirile lor. MINEIUL (1776), 54^v/24. În tot pămîntul au ieșit vestirea ta. CALENDARIU (1814), 15/7.

– Pl.: vestiri. – Și: (regional) **vestîre** s. f.

– V. **vesti**¹.

VESTIT, -Ă adj. 1. (Rar) Care este adus la cunoștința cuiva; încunoștințat, anunțat. Să va hotărî, odată, acea logodnă de demult vestită (a. 1701). FN 93, cf. HELIADE, O. II, 341. Aș vrea să văz ziua pămîntului vestită. Să răsflu un aer mai slobod, mai curat. ALEXANDRESCU, O. I, 87, cf. CIHAC, II, 454, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. În prima zi de Crăciun... feciorii cheamă pe fete la bere... Fiecare fată vestită duce a doua zi de Crăciun cîte un colac. IZV. XVI, 397.

2. (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „pentru”, „prin” sau, învechit, „de”, „la”, „întru” etc.) Care este bine cunoscut pretutindeni, care se bucură de reputație, de faimă, de renume; celebru, consacrat, faimos, ilustru, mare¹ (VI 2), mărit² (2), notoriu, renumit, reputat, revestit², (învechit și popular) numit (I 3), (învechit) norocit (4), perifan, (familiar) arhicunoscut. Eu sînt jidov bărbat, născut în Tarsul Chilichiei, hrănit întru acea cetate, lingă picioarele lu Gamaliel, învățat și vestit întru leagea moșilor. CORESI, L. 106/17. Aceia era puternici den veac bărbați vestiți. PO 27/13, cf. 43/8. Giurui Dumnedzău lui Avraam că-i va da țara Palestina și-l va face mare și vestit întru toate limbile. VARLAAM, C. 405. Spre răsărit, unde să cheamă Anatolia, iaste o cetate mare și vestiță, la care toate corabiile de pre mare năzuiesc, pentru bișugul și pentru avuția ce iaste într-însa. id. ib. 451. De vestita izbîndă a lui Ștefan Vodă cu turcii la Podul Înalt, la Vaslui. URECHE, LET. I, 126/19. Aceste prepusuri nu sânt nice de o treabă giudepului, mai virtos cînd vor fi împotriva vreunui om bun și vestit de lucrure bune. PRAV. 66, cf. 31. Dascali... amîndoi de la Hio, vestiți și foarte iscusiți întru toată Dumnezeiasca Scriptură (a. 1652). GCR I, 157/10. Domn era atunce la munteni de curund Mihai Vodă acel vestit între domni. M. COSTIN, O. 47. Era așea de groaznic Mihai Vodă și vestit de războaie în toate aceste părți, cît îndată ce au sosit la Suceavă, i s-au închinat și cetatea Sucevei și a Neamțului. id. ib. 51, cf. 58. Iaste și acolo o ocnă de sare foarte vestiță, aproape de Someș (cca 1660–1680). GCR I, 177/8. Întrară în cetate și așlară înlăuntru cetății o măn[ă]stire mare și vestiță a Pr[e]c[e]s[te]i. GAVRIL, NIF. 18/16. Aceea pustie... foarte-i vestiță de gadini și de gîngăni veninoase. DOSOFTEI, PS. 94/7. Iaste neamul Măriei tale slăvit, și la politiceștile stăpîniri lăudat, și la d[um]nezăiasca credință vestit, și la duhovniceasca înțelepciune minunat. BIBLIA (1688), [prefață] 7/15, cf. GCR I, 271/2. Vestiță crăiasă și nebiruută ostașă, adună oaste noao (a. 1693). FN 21. Pre acei viterani..., îmbătrîniți în slujbe vestite, îi scotea de supt steaguri și le da locuri la sate. N. COSTIN, L. 125, cf. 114, 126. Făcutu-i-au mare cînste și alaiu cu toți slujitorii curții,

cu dobe, cu surle, ca unui hatman ce era vestit, de slujie domului cu dreptate și țării. NECULCE, L. 59. Neclătiță și nemutată rămîne acea vestită a bătrînilor zisă. CANTEMIR, HR. 7. După multe și vestite vitejii capul pentru moșie s-au pus. id. I. I. I, 14. Cantimir-mîrzea...era vestit și viteaz. R. POPESCU, CM I, 355. De...primejdiaosă boală să află îngreuiat acel vestit ostaș (a. 1701). FN 98. Nu iaste cu puțință a rămînea cuiva nume vestit în lume, cu fapte rele și necuvioase. ANTIM, O. 114, cf. 216, 241. Vestitul ap[osto]l Marco au propovădui pre H[risto]s în tot Eghipetul (a. 1705). GCR I, 358/31. Acolo sint mormînturile a celor mai vestiți veteji ai noștri (cca 1750-1780). id. ib. II, 82/29. A luat înfii soție pe fiica lui Laz-oglu, domnul sîrbilor, vestită la frumusețe. VĂCĂRESCUL, IST. 256. De atunci au început a se vesti Ioan Huniadi, ...căci mai nainte nu era vestit. ȘINCAI, HR. II, 2/12. Piramidele cele vestite, despre care cred unii hronografi că ar fi fost zidite încă înainte de potop, ...stau și acum ca un semn al acelor vremi ce au prăpădit afităea împărății. MOLNAR, în ȘA, I, 514, cf. KLEIN, D. 455. Vestitul Solon mearșă întii la Misiri, la Amasis împărat, și mai apoi și la Crisos. HERODOT², 13. Om frumos în trup, vestit și norocos ostaș. MAIOR, IST. 201/23, cf. 159/21. Era vestit din zile bătrîne Un codru, precum să zicea prin sate, Lăcut numa de mîndre zîne. BUDAI-DELEANU, Ț. 121, cf. 207, DRLU, LB. În starea care ne aflăm acum, nu putem scoate dodată nici poeți mari, nici autori vestiți pe care să-i primim în școlaele noastre de clasici. MUMULEANU, C. 52/3. Lesne au întunecat slava celorlalți, carele din Atina fiind de neam luminat și vestit la cuvîntare, mai pe urmă s-au dat la filozofie. POTECA, F. 27/16. Cei mai vestiți într-această școală Dimocrit și Iraclit au fost, acesta din Efes și acela din Avdira. id. ib. 37/13. Un naturel bun, gustul și citirea cea mare a autorilor celor vestiți sînt singure în stare a da învățăturile pentru cum trebuie a păzi cineva măsura. HELIADE, O. II, 20. Oamenii vestiți să găsească nu numai în bunătăți, ci și în răutăți, că numele zboară într-o parte și într-alta, fie bun, fie rău. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 132. Prințul...cunoscu îndată tot folosul ce putu dobîndi, avînd lîngă sine un bărbat atît de vestit. MARCOVICI, VEL. 26/16. Eschirol, unul din cii întăi doftori..., prezident la vestitul instituit de nebuni din Paris, adeverește că toate boalele spirituale se trag din pricina nesănătoasei stări a crierilor. ALBINET, M. 15/11. Era vestit prin a lui agere ziceri și luări în rîs. AR (1837), 91²/23. Acest vestit împărat avea doi feciori. GORJAN, H. I, 1/18, cf. VALIAN, V. Această cetate era vestită pentru meșterii ei. COLUMNNA, VII, 87. E o grădină vestită și foarte împodobită. BĂRAC, A. 41/11. V-am dat Teatru, vi-l păziți Ca un lăcaș de muze; Cu el curînd veți fi vestiți, Prin vești departe duse. I. VĂCĂRESCUL, P. 293/4. În cursul vieții mele am fost vestit amoz. CONACHI, P. 219. Împăratul numi mai mare peste oștile sale în Ungaria pe comitele Mansfeld, căpitan vestit în războaie pe acele vremi. BĂLCESCU, M. V. 89, cf. ISER. Legea...poartă numele acestui vestit himist. MARIAN, PR. I, XXI/10. Iată cîteva rînduri dintr-o broșură...scrisă de un român vestit. RUSSO, S. 40, cf. 157. Școlaele lor sînt vestite în tot Orientul. KOGĂLNICEANU, S. A. 72. Acel vestit rege a Tebei era bătrîn. NEGRUZZI, S. I, 41, cf. POLIZU. Astfel s-a cîștigat cea mai vestită bătălie din toată campania. GHICA, S. 24, cf. 370. Nu mai ești tu acela care-n copilărie Știai pe dinafară vestit - Alexandrie. ALEXANDRESCU, O. I, 191. Am mai primit... smaragde și mărgăritare de la cei mai vestiți giuvaergii din Stambul. FILIMON, O. I, 146, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D. Fără această întindere teritorială...ar fi fost din partea Basarabilor o nebulie a înfrunța...pe un cuceritor de talia vestitului țar serbesc Ștefan Dușan. HASDEU, I. C. I, 34, cf. 12. În șir de secole provinciile române au avut pictori și sculptori vestiți. CONV. LIT. IV, 192. Augustin era atunci doctorul...cel mai vestit și respectat. BARONZI, I. C. III,

213/10, cf. 165/5. Era mare amator de cafe turcească și cunoștea toate cafenelele cele mai vestite de pe Bosfor. ALECSANDRI, O. P. 280, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 454, LM 573. Avem în oștime Un fiu oarecare vestit în mulțime Prin luptele sale. BOLINTINEANU, P. I, 391. Mijloci a se trîmite împotriva acestei țări armate numeroase, comandate de vestiții generali Bedford, Talbot și Suffolk. ODOBESCU, S. I, 4, cf. III, 9. O, tu nici visezi, bătrîne, cîți în cale mi s-au pus! Toată floarea cea vestită a întregului Apus. EMINESCU, O. I, 146. Persoana sa, vestită de la Convenția comercială încoace, nu e decît...un viclean fără idei mari..., un oportunist. id. ib. XIII, 356. Mama era vestită pentru nădrăvăniile sale. CREANGĂ, O. 197. Deasupra Condrenilor, pe virful unui deal nalt și plin de tihăraii, se află vestita Cetatea Neamțului. id. ib. 219. La această vestită icoană, lume după lume aleargă de se-nchină și se roagă. CARAGIALE, O. IV, 140. Era cîntăreț vestit. SLAVICI, O. I, 53. Dacia ca și Moesia trebuiau...încredințate unui general vestit în războaie. REV. IST. II, 273. Păgini, vestiți prin necredință, Nici o pieire nu s-amină. MACEDONSKI, O. I, 37. Se arată...cam răutăcios cu un elev leneș și vestit în școală prin moșicia lui. VLAHUȚĂ, S. A. II, 62. Radu Mihnea din Muntenia și Ștefan Tomșa din Moldova...sînt vestiți prin cruzimile lor. RĂȘCANU, L. XXXI. Vestit ca om rău, domnul subchirurg era spaima bolnavilor. BACALBAȘA, S. A. I, 133. În 1817, în vestita anafora pentru feliul proprietății..., găsim... 4 logofeți și 5 vornici. ARHIVA, I, 39, cf. DDRF. Vestitul medic elin Hipocrat ne-a lăsat o descriere a tipului scitic. XENOPOL, I. R. I, 37. Bărbatul ei să fie Un braț vestit în taberi și mare-n vitejie. COȘBUC, P. I, 133. A stat în legătură...cu vestitul popă și protopop Iuga. SBIERA, F. S. 36. Mă apropiam cu gîndul, sficios, tremurînd, d-acea vestită școală, ca de un urs împăiat, gata să fug. DELAVRANCEA, H. T. 86. Pîrvul banul e vestitul craiovesc, fratele Barbului banul. REV. IST. IX, 201. El clădi... biserica de la Argeș, vestită în toată lumea. IORGA, C. I. II, 29, cf. TDRG 1733. Taraful de lăutari cel mai vestit cînta aici. AGĂRBICEANU, A. 90, cf. 235. Sarmații erau... vestiți prin cavaleria lor. PĂRVAN, G. 122. Pădurea ce mă împresura era un vestit codru așezat în culmea Moldovei. PAPADAT-BENGESCU, O. I, 56. Unul dintre vestiții scriitori și legiuitori bisericești, Sf. Vasile cel Mare, spune lămurit că obiceiul are puterea legii. AN. IST. NAȚ. I, 40, cf. RESMERIȚĂ, D. Corbenii și corbencele sînt cunoscuți peste mai multe sate și sînt vestiți...mai ales pentru finețea, bogăția și originalitatea cusăturilor. RĂDULESCU-CODIN, M. N. 59. Era deja vestit prin lucrările sale în limba ebraică. ARH. OLT. V, 87. Cei mai vestiți crescători de oi erau pe atunci românii săceleni. GOLOGAN, C. R. 21. Mai trăia..., uitată, vestita Sultana Negoianu. M. I. CARAGIALE, C. 128, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Prin locuri mai uscate...din păduri se înfilnește o plantă vestită în imaginația poporului. SIMIONESCU, FL. 46. A fost clădită vestita mănăstire din Peri...închinată sfințului arhanghel Mihail. DRĂGANU, ROM. 378. Am ajuns noaptea...într-un munte vestit pentru bogăția lui în cocoși. VOICULESCU, P. I, 81. Așa a fost în acea vreme a întoarcerii domniței și a pornirii acelei nunți vestite. SADOVEANU, O. X, 351. Prea sfințitul Iosif, starețul, era vestit întru această bună tîmăduire, nu numai în Moldova, ci și-n Țara Leșească. id. ib. XIII, 9. Pe lîngă castel curgea riul Tye, vestit pentru bogăția lui în păstrăv. MOROIANU, S. 52, cf. SCRIBAN, D. Săteanca e autoarea scoarțelor, iilor și cusăturilor... vestite și a unor abale și dimii de o trîncie fămoasă. ARGHEZI, S. XVIII, 114. Acesta era inginerul Autoine Hangerliu, căsătorit cu Șerica Băleanu, rudă a monseniorului și vestită și ea prin veleitățile ei princiare. CĂLINESCU, S. 12. Este necesar să stabilim mai întii desfășurarea întîmplărilor în vestita povestire. VIANU, L. U. 51. Măi sin Firu, cum îl scrisese pîrcălabul în condica lui, era vestit ca zurbagiu fără

pereche. CAMIL PETRESCU, O. 1, 13. *Mare parte din vestitele păduri de calcim din Oltenia cresc pe...cernoziomuri nisipoase.* CHIRIȚĂ P. 567. *Înființat cu aproape șapte sute de ani înainte de Christos de către megarieni, neam de greci vestiți în vechime, ...orașul, numit la început Bizanț, a crescut la întâmplare.* TUDORAN, P. 213, cf. DL, DM. *Se menționează...acel vestit cîntec al fetei de român care și-a pierdut oile sau caprele și le caută plîngînd, prin munți.* IST. LIT. ROM. I, 13. *El cheamă...profesori vestiți din diferite țări apusene, vrînd să transforme colegiul în „academie”.* ib. 259. *Cei din munții Sibiului și ai Făgărașului coborau la iernat...în Dobrogea pînă în valea Batovei vestită pentru iernile domoale.* VUIA, PĂST. 154. *La Callatis, a trăit în veacul al II-lea î. e. n. un învățat vestit în lumea grecească.* PANAITESCU, C. R. 37. *Pe vremea lui Burebista, vestitul rege dac din primul sec. î. e. n., marele preot Deceneu a convins pe daci să taie viile și să trăiască fără vin.* C. GIURESCU, P. O. 13, cf. 20, M. D. ENC., DEX, DSR. *Știi tu, mă, pe Macovei, Feciorul Lui moș Matei...? -De știut, io l-am știut, De vestit, l-am cunoscut; Oile i le-am păscut.* TEODORESCU, P. P. 595. *S-au făcut cel mai vestit doftor în toată lumea.* SBIERA, P. 194. *Îi scrie și-a tale nume Cu aur și cu argint, Că tu ești copil vestit.* MÎNDRESCU, L. P. 191. *Bună vremea, Bună vremea, Socru mare, Vestit și tare.* MARIAN, NU. 673. *Un turc, ostaș vestit, către turci așa-a grăit: - Turcilor, nebunilor, Stați pe loc, voi n-alergați, Că de Gruia voi nu dați.* BIBICESCU, P. P. 312. *A fost o vreme cînd... stăpînea un împărat mare și vestit.* RĂDULESCU-CODIN, L. 12. *Ajunse om de seamă, bogat și vestit în tot tinutul acela.* FURTUNĂ, C. 11. *Găleşenele-s vestite, Că-s cu surțale circhite.* ȘANDRU - BRÎNZEU, JINA, 209, cf. MAT. DIALECT. I, 115. *Ștefan Vodă cel vestit, Cum nu s-a mai pomenit, Trei divanuri mi-a urzit, Toți boierii mi-a venit.* BALADE, III, 106. *Ședea Manea cel vestit Lîngă murgu-i priponit Cu țărșul de argint.* FOLC. MOLD. II, 101. ◊ (Glumet) *Dezlegai desagi, scosei dintr-înșii vestitul meu prosop și, așternîndu-l pe iarbă..., îl ridicai sau, mai degrabă, îl scoborîi la treapta de față de masă.* HOGAȘ, DR. I, 265. ◊ (Adverbial; legat de un adjectiv prin prep. „de”, exprimă ideea de superlativ absolut) *Vrăjitorii caută de pun mîna pe sufletul vreunui om vestit de rău și apoi lucrează prin puterea acestuia.* CONTEMPORANUL, II, 54. *N-apucă nici bucuria nunții celor două fete ale ei, vestit de frumoase: Maria și Ruxandra.* IORGA, C. I. 1, 94. *Bănuia pe postelnicul Constantin Cantacuzino, om bătrîn de vreo șaptezeci de ani, vestit de bogat..., că-i sapă domnia.* id. P. A. 1, 119. (Rare; acordat ca un adjectiv) *Zamfira acum era de cinsprezece ani, era fină, era frumoasă, vestită de frumoasă, încît toți din țîrg se minuna de ea.* ALECSANDRI, O. P. 71. *Fata era vestită de frumoasă; numai afită curus avea și ea, că se uita, uneori, nu totdeauna, cruciș.* CARAGIALE, O. II, 223. *Cocoana Lința vestită de bună...cumpără un vas nou, așeză floarea cerută într-însul...și dete magheranul în mîinile bătrînei.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 293.

- Pl.: vestiți, -te. - Și: (regional) vestit, -ă adj.
- V. vesti¹.

VESTITÔR, -OĂRE adj., s. m. și f. I. Adj. Care vestește¹, care anunță, care face cunoscut (un fapt care a avut loc, care este în curs de desfășurare sau care urmează să se producă); anunțător; prevestitor. Cf. GCR II, 88/33. *Frățearca scrisoarea dumii[ta]le cu dragoste o am luat, ... fiindu-mi vestitoare de fericită sănătate* (a. 1780). FURNICĂ, D. C. 73. *Să avem răspunsu dă urmarea aceștii vestitoare porunci de la dum[nea]v[oa]s[tră]* (a. 1786). PRAV. COND. (1780), 199, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Fața ta cea îngălbenită era vestitoare unii vieți foarte scurte.* BELDIMAN, N. P. I, 18/24. *Căpitanul...au poruncit...să*

sloboadă tunuri vestitoare vreunei alte corăbii, ce din întâmplare s-ar fi aflat pe acolo. DRĂGHICI, R. 11/1, cf. VALIAN, V. *Au dat în conștiința cinstiții suptocîrmuirii acestea toate, prin hîrtia mea vestitoare de punerea la cale ce au făcut cinstitu Departament în această pricină* (a. 1842). DOC. EC. 767. *Ei văzură în vreme de un ceas...o cometă strălucitoare. Această stea fu privită de dinșii ca un inger vestitor de biruință.* BĂLCESCU, M. V. 143. *Capul vinovatului se spînzura în poarta curții, cu o țidulă vestitoare greșalei lui.* NEGRUZZI, S. I, 143, cf. POLIZU, PETRI, V., LM, DDRF, RESMERIȚĂ, D, CADE. *În vremea aceea...au început a se arăta pe acest pămînt semne, care pe urmă s-au dovedit vestitoare creștinilor de multe nenorociri și cumpene.* SADOVEANU, O. X, 240. *În urechi le suna bîzîitul vîntului vestitor al iernii.* id. ib. XXI, 298. *Părea, cu picioarele ei subțiri și cămașa largă, ingerul vestitor.* CĂLINESCU, E. O. I, 163. *Dacă unul din ei e un sol, un inger vestitor, și tu, păcătoșul, îi întorci spatele?! H. LOVINESCU, T. 142, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. Sîntem călătore și de Hristos vestitoare.* ARH. FOLK. IV, 29.

II. Subst. I. S. m. și f. (Rare la f.) Persoană (sau ființă) care vestește¹, care anunță, care face cunoscut (un fapt care a avut loc, care este în curs de desfășurare sau care urmează să se producă); anunțător; prevestitor, profet¹ (2), proroc (2); p. r e s t r. mesager; crainic; sol¹ (1); curier. *Crezînd Alexandru Vodă cu adevărat aceste cuvinte că au murit Despot, cu mare dar au dăruit pre vestitoriul acela.* SIMON DASC., LET. 187. *Cătră Saul veni vestitoriu, zicînd: „Sirguiaște și vino, căci streini de fealiu au călcat preste pămînt”.* BIBLIA (1688), 214¹/19. *Încă acesta grăind, veni alt vestitoriu cătră Iov și zise lui: „Călăreții au făcut noao 3 căpetenii și au încunjurat cămilele și le-au robît pe dînele...”* ib. 363²/6. *I s-au arătat sfîntul marele Nicolae...și i-au zis: „gătește-te de acum, Ștefane, la mergere cătră Domnul...” și, deșteptîndu-se sfîntul Ștefan din somn..., cu lacrimi au lăudat...pre vestitoriul sfînt Nicolae* (a. 1687). REV. CRIT. I, 378, cf. ANON. CAR. *Fiind domnul în Buzău, iată și alt vestitor de bucurie, Dumitrașco postelnic Caramanlău viind de la Smil, de unde îl trimisese domnul.* R. POPESCU, CM I, 571. *Să gîndească fieștecarele...cîte daruri îi va fi dat acelu vestitoriu de biruință.* ANON. BRÎNCOV., CM II, 328. *Pre vestitoriul morții lui Saul l-au omorît David, pentru că acel vestitor l-au fost omorît.* ANTIM, O. 278. *Auzind aceasta, Alexandru Vodă au dăruit pre vestitoriu cu mare daruri.* ȘINCAI, HR. III, 7127. *Pînă a să întoarce trimișii înapoi să spuie pentru el, viziriul s-au însănoțoșat și, viind vestitorii, i-au spus cum că nu l-au aflat nicăieri* (cca 1800). GCR II, 179/27, cf. KLEIN, D. 455. *Întrînd el în țara lidilor, el fu vestitorul lui Crisos.* HERODOT², 33, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Au trimis înainte vestitori să spuie lui Pazvandu că pașa vine în primblare la dumnealui.* DIONISIE, C. 185, cf. DRLU, LB. *Un vestitor face cunoscut lui Macduff că cetatea lui a căzut în mîinile vrăjmașului.* HELIADE, O. II, 28, cf. 341. *Vestitoriul plăcut și dulce, cînd veste dulce ne aduce.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 132. *Pustiirea Bulgariei aflat i se părea streină de adevăr, încît pe cel dintîiu vestitor al aceștii întâmplări îl supuse la pedeapsă.* F. AARON, I. I, 116/6. *Veniră vestitori lui Alexandru și spuseră...că vine Darie.* ALEXANDRIA, 56/24, cf. ISER, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Zeus...azvîrli cu trăsnetul în Prometeu și trimise pre credinciosul său vestitor Hermes ca să-l prinză.* ODOBESCU, S. III, 266. *O, nu-l primiți! Îl știu, e vestitorul De rău, ce face pe-atotștiutorul.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 179. *La români, ca și la romani, cocoșul e cel dintîiu vestitor al luminei.* MARIAN, O. II, 244, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Rîndunelele sînt vestitoarele primăverii.* CADE. *Cu voia dumneavoastră se porniră vestitori La-mpărății, frați de-o lege, să trimează peșitori.* EFTIMIU, I. 10, cf. 16. *Mierlele...sînt vestitorii păsărilor de pradă. Cînd dau*

alarma, toate păsăruicile amuțesc și se pitulează unde pot. SIMIONESCU, F. R. 153. *Mamac-Han stătea cu putere hodiniță dincolo de Nistru și de Movilău, priveghind ceamburlurile de pradă și primind vestitori.* SADOVEANU, O. XII, 298. *Dacă au existat așa vestitori, atunci n-am fost decît niște pseudo-astronomi.* id. ib. XX, 92, cf. SCRIBAN, D. *A căutat să le interpreteze glasurile și le-a făcut, la rîndu-le, interpretii și vestitorii propriilor lui dureri, dorinți și nădejdi.* BĂCESCU, PĂS. 389. *Gulimănescu, vestitorul specializat al tuturor lucrurilor neplăcute, îi spuse că... Ioanide a fost însărcinat să ridice o catedrală în București.* CĂLINESCU, B. I. 461, cf. id. E. O. I, 185, DL, DM, M. D. ENC, DEX, DSR. *◊ F i g. Sunetul tremurătorului vestitor al vremii răsună în fundul inimii mele.* MARCOVICI, C. 10/7. *Vijelia își trimese înainte pe cel mai ager dintre vestitorii săi înaripați.* HOGAȘ, DR. I, 274.

2. S. m. (Regional, mai ales în Munt.) Vornicel. Cf. PÎRVEȘCU, C. 184. *Cînd vestitorii ajung la casa ginerelei, mireasa cu ginerele, cu nașul și cu nașa, cu fratele de mină, fac drum întors la noi acasă.* STANCU, D. 184, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DSR, H II 105, 109.

3. S. m. (Învechit, rar; în sintagma) *Vestitoriu apostolicesc* = nunțiu. *Papa Nicolai al cincilea, la scaunul episcopiei l-au suit și vestitoriu apostolicesc în Bohemia, Ungaria și în Silezia l-au trimis.* CANTEMIR, HR. 115.

- Pl.: vestitori, -oare. - Și: (învechit) vestitóriu s. m.
- Vesti¹ + suf. -tor.

VESTITÓRIU s. m. v. vestitor.

VESTITÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Vestire (1). Cf. ANON. CAR. *◊ E x p r. A-i fi* (cuiva) *vestitură* = a-i face cunoscut, a-i aduce la cunoștință. *Viu a răspunde la o cinstită scrisoare a dumatile care am primit-o... și, fiindu-mi vestitură fericirea sănătății dumneav[oastru], am dat laudă cerescului Împărat* (a. 1807). FURNICĂ, I. C. 260, cf. T. PAPAĞI, C. L.

- Pl.: vestituri.
- Vesti¹ + suf. -tură.

VESTÍRE s. f. v. vestire.

VESTMÉNT s. n. v. veșmînt.

VESTMÍNT s. n. v. veșmînt.

VESTMÍNTĂR s. m., s. n. v. veșmîntar.

VESTMÍNTĂRIE s. f. v. veșmîntărie.

VESTÓN s. n. 1. Haină bărbătească (de uniformă) care se poartă peste cămașă. V. m í n e c a r (1), r o c¹, sacou, s p e n ț e r (1), s u r t u c, t u n i c ă (2). Cf. ȘĂINEANU. *Vestonul închis pînă la gît ca o tunică, îi dădea o înfățișare impersonală.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 184, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Purta un veston negru de subt care atîrnau jur-împrejur poalele cămășii țărănești înflorite.* REBREANU, R. I, 94. *A luat o ramură de mimosă..., mi-a desfăcut paltonul și mi-a pus-o la butoniera vestonului.* CAMIL PETRESCU, P. 287. *Călăreții în vestoane albastre se întoarseră în trap mic și dispărură în vilcelușe.* id. O. III, 283. *Lung, slab, am apărut îmbrăcat soldățește cu un veston prea strîmt.* BRĂESCU, A. 207, cf. SCRIBAN, D., NOM. MIN. I, 440. *Era îmbrăcat în haine de doc cafeniu, vestonul fiind prevăzut cu patru mari buzunare exterioare.* CĂLINESCU, B. I. 127. *Are vestonul cîrpiț la coate.* RALEA, S. T. I, 201. *Își viri obrazul în nasturii și vestonul lui, și lacrimile ei udară stofa aspră.* V. ROM. iulie 1954, 206. *Vestonul albăstrui îi cade minunat de bine pe umerii zvelți, pe mijlocul subfiratec.* VINEA, L. I, 7. *Surîsul*

acela... era ca un îndemn la voie bună... La fel și ochii aceia cam spălăciți... și mustățile aduse... și vestonul vînătoresc turnat pe trupul lui zdravăn. id. ib. 98, cf. LTR², DL. *Își strînsese centura peste veston și adormi din nou.* PREDĂ, DELIR. 401, cf. DM. *A scos din buzunarul de la piept, de sub veston, un ziar împăturit cu grijă.* V. ROM. octombrie 1964, 23. *Îmbrăcat cu un veston, încheiat pînă sus la gît, discuta lîngă ușa sălii.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 11, 46. *Închide rucsacul, încheie-te la veston și pune-ți boneta pe cap!* BĂNULESCU, I. 111, cf. L. ROM. 1969, 159, M. D. ENC., DEX, DN³. *Neologismele... „palton”, „vestă”, „veston” etc. nu sînt deocamdată termeni generici pentru piesele din portul popular.* Z. MIHAIL, T. P. 136, cf. DSR, drev.

2. (Regional) Haină femeiască asemănătoare unui veston (1). Cf. H VII 157, ALR II 3 328/537.

- Pl.: vestoane.
- Din fr. veston.

VESTUÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit) 1. A vesti¹ (I 1). Cf. CORESI, ap. DHLR II, 535, id., în L. ROM. 1979, 35. *Darul vestii bune carele aștepta de la D[a]v[i]d pentru că-i vestii că au omorît pre Saul.* N. TEST. (1648), 1¹/12, cf. SCRIBAN, D. 1402. *◊ A b s o l. Mie acestea s-au grăit despre știința mea și s-au vestit mie și m-am trimis ca să vesteiesc fie.* BIBLIA (1688), 629¹/49.

2. A vesti¹ (I 2); a propovădui (1). *Nu se temea apostolii a învăța și bine să vesteiască cuvîntul lu Dumnezeu.* CORESI, EV. 193. *Bătjocurim unii carei vesteiesc noao lucrurile dumnezeiești.* id., ap. DHLR II, 535. *Spune-se-va D[o]mmului ruda ceaea ce vine și vor vestii dreptatea lui la norodul cel ce să va naște.* BIBLIA (1688), 388²/14, cf. SFC I, 247, 248. *◊ A b s o l. Mergînd, vestiuiți zicînd că s-au apropiat împărăția ceriurelor.* N. TEST. (1648), 12¹/28.

3. A vesti¹ (II 1). *Lată, sluga mea, carea mi-o am ales, iubitul meu în carele să odihni sufletul meu, pune-voiu d[u]hul meu spre el și va vestiui păgînilor giudecată.* N. TEST. (1648), 15¹/10. *El zise cătră ei că și altor orașă mi să cade să vesteiescu împărăția lui Dumnezeu, că pentr-aceasta sînt trimes.* ib. 72¹/19. *Înnoiți-vă cătră mine, ostroave, pentru că boierii vor premeni virtutea; apropiet-se și grăiască împreună, atunce judecată vesteiască.* BIBLIA (1688), 477¹/8. *Lată, Fiiul meu, care am ales, iubitul meu, în carele bine vru sufletul meu, pune-voiu d[u]hul meu preste el și va vestiui limbilor judecată.* ib. 759¹/5, cf. TDRG.

- Prez. ind.: vesteiesc.
- Veste¹ + suf. -ui. Cf. slavonul ВѢСТЬБОЕЗЪТИ.

VESTÚȚĂ s. f. Diminutiv al lui v e s t ă (1). *Eu iubesc pe cine voi, Pe badiu de peste rîu, Că să poartă cilibiu: Cu vestuța pînă-n brîu, Cu cămașă albă floare, Cusută de față mare.* RĂDULESCU-CODIN, L. TR. 15.

- Pl.: vestuțe.
- Vestă + suf. -uță.

VEȘCĂR s. m. (Transilv.) Persoană care se ocupă cu confecționarea și vinderea veștilor (1). Cf. URICARIUL, XIV, 3/7, ALR II 6 484/172, 284, 334.

- Pl.: veșcari.
- Veșcă + suf. -ar.

VEȘCĂ s. f. 1. (Regional, mai ales în Transilv. și Bucov.) Peretele circular de lemn sau de metal al sitei, al ciurului, al baniței etc.; (regional) veșcălie (1), vâcălie (I 1). *În ciurul cu gaurile largi mulțime de grăunțe mițitele punem și veșca ciurului dincoace și dincoala batem și zbatem.* CANTEMIR, I. I. I, 251. *Steagul...o piele Le era, de un pîrîng aninată, Pe care sta, cu roșii petele, O veșcă de ciur.* BUDAI-DELEANU, T. 89, cf. id. LEX., LB, CIHAC, II, 454, DDRF,

REV. CRIT. IV, 147, GHETIE, R. M. *Bat doba (o piele întinsă pe o veșcă de sită)*. ȘEZ. III, 180, cf. ALEXI, W. *Veșca celor două site începe a umbla în minile băieților, și făina se cerne liniștit*. PÎRVESCU, C. 116, cf. TDRG. *Steaua se face dintr-o veșcă sau vâcălie de coajă de tei*. PAMFILE, CR. 127, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, ION BOTEZ, STR. 45. *Împungînd cu acul în gherghelul întins pe veșca de sită, alegea un trandafir*. SADOVEANU, O. X, 260, cf. SCRIBAN, D., CL 1960, 128, DEX, com. MARIAN, VICIU, GL., com. din ZAHAREȘTI – SUCEAVA, CHEST. V 90/15, ALR II 3 983/64, 157, 219, 260, 279, 316, 334, 346, 349, 362, 386, A I 23, 31, 34, 35, V 14, 15, 34, VI 6, 19. ♦ P. e x t. (Prin Mold. și prin Bucov.) Sită. Cf. RESMERIȚĂ, D., ZANNE, P. V, 656, 723. ♦ E x p r. **Trecut (și) prin ciur și (prin) veșcă** sau **cernut în ciur și în veșcă** = trecut prin ciur și prin dîrmon, v. c i u r. Cf. CIHAC, II, 454, SCRIBAN, D., com. MARIAN, MAT. FOLK. 1185, ZANNE, P. V, 185. (Prin Mold.) **Nici în ciur, nici în veșcă**, se spune despre cineva nehotărît. Cf. ZANNE, P. V, 185.

2. (Popular) Cerc de lemn sau de fier așezat în jurul pietrelor morii sau, rar, ale rîșniței, pentru a împiedica risipirea făinii; (regional) veșcălie (2). *Petrele sînt așezate într-un cerc de lemn numit veșcă*. HEM 838, cf. 837. *Piatra a sfîrșit de dumaticat boabele și pe lingura veșcăi nu se mai prelinge făină*. F (1889), 507, cf. DDRF. *Împrejurul pietrelor se află un cerc făcut din coajă de copac, numit veșcă, vâcălie, veșcălie sau toc*. DAMÉ, T. 153, cf. 159, 162, BARIANU. *Rîșnița are împrejur o veșcă, ca să nu se irosească făina*. ȘEZ. VIII, 91. *Ambele pietre sînt înconjurate de o veșcă sau strat, făcută din scînduri sau din coajă de tei*. PAMFILE, I. C. 177. *E tare interesantă o moară, aci, cu diferitele ei părți: stăvilarul și stavila, ...veșcă sau vâcălie, tăvălug*. RĂDULESCU – CODIN, M. N. 107, cf. LTR², H II 29, 81, 146, 311, III, 4, IV 156, V 55, VI 16, IX 439, X 69, 110, 261, 506, 539, XII 140, 288, XIV 398, 446, CANDREA, T. O. 53, com. din TĂRCĂIȚA – BEIUȘ, ALR SN I h 178, GLOSAR REG. ♦ (Regional) Cutia rotundă în care se află pietrele morii (Izvorul Alb – Piatra Neamț). A V 33. ♦ (Regional) Titirez (2) (la moară) (Vinători – Sighișoara). ALR SN I h 172/157.

3. (Transilv. și prin Munt.) Cerc sau crîntă de lemn ori de metal care se folosește ca tipar pentru caș. V. v e ș c ă - l i e (3). Cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 454, RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., H IX 510, VICIU, GL., CHEST. V 61/69. *L-am băgat în vieșcă, am pus o scîndură diasupra*. ALRT II 216, cf. 336.

4. (Prin Transilv.) Coajă de copac (mai ales de tei) care se folosește la confecționarea unor obiecte (de uz gospodăresc). *Oboroacele sînt niște baniți făcute din coajă de tei uscată, numită veșcă*. PAMFILE, I. C. 148, cf. DL, DM. ♦ (Regional) Epitet pentru o femeie slabă (Bonț – Gherla). COMAN, GL.

5. (Prin Transilv.) Bor (la pălărie). *Bătrîni mai poartă și azi acel... „clop cu veșcă”, cu marginile mari, ridicate*. APOLZAN, P. I. 194, cf. ALR I I 859/298, ALR SN IV h 1161/250.

6. (Regional; în sintagma) *Veșca capului* = cutia craniană (Lechința – Tîrnăveni). Cf. BL VIII 127, 138, ALR I/1 h 7/148.

7. (Regional) Baniță din coajă de tei, de cireș etc. (Bogdana – Vaslui). LEXIC REG. 63.

8. (Bucov. și prin Ban.) Butoi. Cf. ALR II 2 280/29, LEXIC REG. 111.

9. (Prin Munt.) Vas de tinichea în care se ține leșia folosită la prepararea săpunului. RĂDULESCU-CODIN.

– Pl.: *vești și vește* (TDRG, CADE, SCRIBAN, D., ALR II 3 983/64, 260, 362, ALR SN I h 178/334). – Și: **veășcă** (REV. CRIT. IV, 147, CHEST. V 61/69, ALR II 3 983/157, ALR SN I h 172/157, h 178/157), **věscă** (ALEXI, W., H VI 16, X 110), **văscă** (ȘEZ. VII, 189, com. din VAȘCĂU, A I 31, 34, 35), **văscă** (ALR II 2 280/29) s. f.

– Din ucr. dial. **bečko**.

VEȘCĂLIE s. f. (Regional) 1. Peretele circular de lemn sau de metal al sitei, al ciurului, al baniței etc.; (regional) veșcă (1). *Un instrument foarte vechi numit „ciur”. E format din: veșca ori vâcălia, susținătorul*. ION BOTEZ, STR. 45, cf. SCRIBAN, D., RĂDULESCU – CODIN, ALR II 3 983/762.

2. Veșcă (2). Cf. DDRF, DAMÉ, T. 153, SCRIBAN, D.

3. Cerc de lemn care se folosește ca tipar pentru caș. V. v e ș c ă (3). *Vine apoi o veșcălie de coajă de tei ca marginile unui ciur, calupul care se umple cu felile de caș*. PAMFILE, I. C. 36.

– Pl.: *veșcălii*. – Și: **vășcălie, vâșcălie** (DDRf, DAMÉ, T. 153)

– Contaminare între **veșcă** și **văcălie**.

VEȘCĂLUÎ vb. IV. T r a n z. (Regional) A mijloci o căsătorie (Sîngeorz Băi – Năsăud). Com. DRĂGANU, cf. PAȘCA, GL.

– Prez. ind.: *veșcăluiesc*.

– **Veșcă** + suf. *-ălu*.

VEȘMÎNT s. n. v. **veșmînt**.

VEȘMENTIC s. n. v. **vizmertic**.

VEȘMÎNTEL s. n. (Învechit, rar) Diminutiv al lui v e ș m î n t (1). *Să ne grejim de săraci..., să le dăm la trebuința lor: unuia amu să dăm florinciorul, e altuia argintul, e unora piine, e altora veșmînteale*. CORESI, EV. 549, cf. DHLR II, 320.

– Pl.: *veșmînte*.

– **Veșmînt** + suf. *-el*.

VEȘMÎNT s. n. I. Obiect de îmbrăcăminte; (de obicei la pl.; la sg. cu sens colectiv) totalitatea obiectelor care formează îmbrăcămintea unei persoane (1); (învechit) vestiment. V. h a i n ă, s t r a i i (2). *Împărțiră veșmintele mele*. PSALT. HUR. 17^v/9. *Străjuia veșmentele celora ce ucidea elu* (sec. XVI). GCR I, *3/22. *Și-i va da un veșment mohorit împărătesc* (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 460/32. *Întă întru gloata voastră bărbatu...cu veșmente lumirate*. COD. VOR². 58^v/14. *Stătu împărăteasa de-a dreapta ta, în cămeși (veșminte CC², veașmente H, veșmînt D) poleite înveștă*. PSALT. 87. *De-ț va lua vășmintul și cămașca, nu-i apăra* (a. 1574). GCR I, *9/15. *Viermii și putrejunea piarde și bucatele și veșmintele*. CORESI, EV. 53. *Luo Răveca lui Isav, celui fiu mai mare, veșmintele mai scumpe ce în casă era*. PO 90/5. *Vădzui nește fete îmbrăcate în veșminte spurcate*. COD. TOD. 210. *Să dezbracă de veșmintul său... și-l puse pre cal* (a. 1600–1625). GCR I, 67/14. *Scoase toate ferecăturile împărătești, cite era de aur și cite era de argint..., și veșmentele împărăteși*. MOXA, 362/6. *Mă voi atinge de poalele veșmentelor lui și mă voi vendeda de boala mea*. VARLAAM, C. 295. *Nime nu va cîrpi veșmintul vechi cu petec nou*. N. TEST. (1648), 11^v/26. *Au luat... toată avuția lui și... veșmintele lui cele scumpe și toate steagurile lui*. SIMION DASC., LET. 54. *Doi bărbați stătură înainte-le, întru veșmente strălucind* (a. 1650–1675). GCR I, 231/7. *Cîndu-i merge mirul preste față, De pre barbă merge pre veșminte, Pină-n poale, pre unde-s tivite*. DOSOFTEI, PS. 454/1, cf. CHEIA ÎN. 75^v/13. *Barba lui Aaron...pogoară spre marginile veșmintelor lui* (a. 1683). GCR I, 272/35. *Puseră pre el veșmentele lor* (a. 1693). id. ib. 311/4. *Îl punea craiul Sobietki de se îmbrăca cu veșmintele cele scumpe*. NECULCE, LET. II, 257/27. *Obrazul lui strălucia ca soarele, veșmintele lui era albe ca zăpada*. ANTIM, O. 10. *Împărțiră veșmintele mele loruși* (cca 1750). GCR II, 57/34. *Traian...nici vășmintului său au pîrtinit, ci mai pre urmă ș-au tăiat cămeșca și o au dat să lege ranele ostașilor*. ȘINCAI, HR. I, 4/10. *Avea ei în cea curte*

măiastră: Tot feliu de beuturi și bucate. Vășminturi cu porfiră și lastră. BUDAI-DELEANU, T. 122. Împăratul s-au îmbrăcat în vășmint frumos foarte (a. 1812). GCR II, 209/12. Un cojoc ne-ar ajunge de îmbrăcămînt împotriva frigului...decît vestmintele cele multe ale voastre. PETROVICI, P. 313/16, cf. LB. Vestmîntul prost nu copre prea nobila ei luce. HELIADE, O. I, 310, cf. I. GOLESCU, C. Vășmîntul crăiesc acoperă e inimă trîndavă. MARCOVICI, D. 56/18, cf. BĂRAC, A. 19, CONACHI, P. 52. Trupul lui...despuat de toate veșmintele, rămase două zile în privirea tuturilor. BĂLCESCU, M. V. 404. Împăratul...schimbă veșmintele de drum, care nu se prea desțingeau de ale unui cetățean cu stare mai bunicică. BARIȚIU, P. A. I, 469, cf. POLIZU. Strălucitele-i veșmintele le aruncă el de groază. ALEXANDRESCU, M. 22. Pe deasupra...veșmintelor purta o fermă de catifea neagră. FILIMON, O. I, 197, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D., CANELLA, V. 170, COSTINESCU, CIHAC, I, 312. Doamna Rosetti veni aci cu mulțime de vestmintele de iarnă. BOLINTINEANU, O. 268. Altă idee... avea romanul despre pămînt..., despre vestmintele. MAIORESCU, L. 27. O învinovățiră că a purtat veșmintele bărbătești. ODOBESCU, S. I, 19. Cînd în vremea carnavalului mă deghizez cu vrun caftan, cred a rehua adevăratele mele veșmintele. EMINESCU, P. L. 65. Lumea... judecă pe oameni după vestmintele. CARAGIALE, O. III, 65. La gura cazanului curățenia vestmintelor nu se poate păstra. SLAVICI, O. I, 227. Își schimbă veșmintele, se făcu doftor. ISPIRESCU, L. 264. Generosul singe din vine i se-mparte în lungi șiroaie care roșesc al său vestmînt. MACEDONSKI, O. I, 255. Nin-Musa...Are fes ca-n Yemen și-o zdrăniță de veșmînt. COȘBUC, B. 15, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU. Dupe prînz...era cercetarea vestmintelor și-a pălăriilor. DELAVRANCEA, H. T. 105. Cea mai mare dintre ele se vede în veșmînt numai de aur, tot încoronată..., lîngă tatăl ei. IORGA, P. A. I, 164, cf. BIANU, D. S., TDRG. Răceala aceea părea că umezește și veșmintele pe om. AGĂRBICEANU, A. 348. Ca stilizare putem cita plăcile de aur, de împodobit veșmintele, din mormîntul scitic. PĂRVAN, G. 30, cf. RESMERIȚĂ, D. Pașii i se adînceau în pămîntul moale..., călcînd peste cioburi de sticlă, tinichele și resturi de veșmintele. ARDELEANU, D. 177, cf. CADE. Era... o femeie fără vîrstă..., întotdeauna îmbrăcată în vestmînt fumuriu. C. PETRESCU, C. V. 136. Gheorghe răsturnă veșmintele, le scutură, le vîntură. VOICULESCU, P. I, 278. Mai greu e scutulat dimineața, cînd... pui unul după altul atîtea vestmintele. SADOVEANU, O. XXI, 244, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 278, SCRIBAN, D. Femeile pictate de el sînt... cu vestmintele largi. OPRESCU, I. A. IV, 91. Veșmintele lor îi prezintă mai mult ca pe niște industriași. ARGHEZI, S. XVI, 18. Nu ținesc după uși încrustate, veșmintele stropite cu aur sau bronzuri de Corint. CĂLINESCU, B. I. 236. Mulțimile... revărsate pe străzi în veșmintele de sărbătoare. VIANU, L. R. 631, cf. BLAGA, POEZII, 230. Își scuturară veșmintele. VINEA, L. II, 179, cf. DL, DM. Poartă aceleași vestmintele mai multe zile. V. ROM. octombrie 1964, 87. Îmbrăcîndu-se în veșmintele femeilor sau în piei de leu, ei își dansează horele. IST. T. I, 48, cf. M. D. ENC., DEX. Vismîntu lui viorint. ARH. FOLK. III, 133. Îmbrăcat în veșmintele de domnie. ALR I 443/270, cf. ib. I 959/65, 160, 270, 290, 295, 302, 308, ALRM SN III h 978. Cu scutic de ucenic, Cu veșmîntul mohorit. FOLC. MOLD. I, 257. Veșmintele luate împrumut nu țin de cald. ROMÂNUL GLUMET, I, 11, cf. ZANNE, P. III, 431. Veșmîntul nu face pe om. ZANNE, P. III, 432. ♦ (Ca termen de comparație) Ca un veșmînt adura-le-veri și le veri schimba. PSALT. HUR. 84^v/9. Să se învească ca cu veșmînt, cu rușinea sa. CORESI, PS. 313/14. Tu, Dioajmne, ... ca un vestment vei înveli pre ei. MICU, ap. GCR II, 186. La apus se adun norii, se întind ca un veșmînt. ALEXANDRESCU, O. I, 73. Soarele... apune, ...întinzînd pe cea cîmpie O vâpșeală purpurie Ca un sîngeros veșmînt. ALECSANDRI, P. II, 19. Acoperiți de brazi ca de un veșmînt bogat, [morții]... au coloarea neagră-verzuie a păcurii. BOGZA, C. O. 160. ♦ (Prin analogie; adesea figurat) România investită în veșmintele de serbare Îți

dorește...Viață plină. ALEXANDRESCU, O. I, 262. În veșmînt de catifele, un bondar rotund în pîntec...Glăsuiește-ncet un cîntec. EMINESCU, O. I, 87. Muntele...se înfățișează în strălucitu-i veșmînt de brazi. IORGA, P. A. I, 140. Veșmîntul cerului se-aprinde. SĂM. VIII, 831. Zeițăți de piatră, în veșmînt de mușchi, privesc zîmbind. M. I. CARAGIALE, C. 38. Cerul și-a schimbat veșmîntul. TOPÎRCEANU, O. A. I, 15. Vestmîntul întunecat al nopții învăluie firea. SIMIONESCU, FL. 161. Munții...purtau veșmîntul verde sau alb. PAS, L. II, 156. ♦ E x p r. (Rar) A se îmbrăca cu veșmîntul lui Hristos = a se călugări. (Cu parafrizarea expresiei) Pe Hristos să-l iei de mire! Îmbrăcîndu-te-n veșmîntu-i, Lepădînd viața lumii, Vei spăși greșala mumii. EMINESCU, O. I, 102. ♦ (De obicei la pl.; la sg. cu sens colectiv) Odăjdii. Să se lase de preoție că spurcă veșmentele. PRAV. LUCACI, 163. Den cea mătase galbină...feacără veșmintele de slujbă lu Aaron. PO 310/19. Să să știe de veșmintele beserecei (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 192/3. Făcut-au 2 sfinte mănăstiri mari în Moldova...și le-au înzăstrat...cu veșmintele. URECHE, L. 69. Au bătut mănăstirea. Și dacă i s-au închinat, toată odoarile, veșmintele în jac au dat. M. COSTIN, O. 159, cf. GCR I, 277/5. Veșmentele cele de slujbă ale lui Aaron. BIBLIA (1688), 62^l/37. Să vie iară aice în țară, cu toate odoarile și veșmintele mitropolii. NECULCE, L. 147. Izvod de vășmintele și de odoar... se află la sfînta biserică (a. 1741). CAT. MAN. I, 493. Dărui bisericii...veșmintele (a. 1760). GCR II, 72/25. Pe Mihail, episcopul Sardiceii, îmbrăcat în veșminturile arhieresti..., l-au omorît un maniheu. ȘINCAI, HR. I, 207/32. Întră patriarhul în altariu îmbrăcat în sfintele veșmintele. CANTEMIR, S. M. 141/23, cf. VALIAN, V., POLIZU, CANELLA, V. 63, COSTINESCU, CIHAC, I, 312. Toți slujbașii monastirii, îmbrăcați în aurite vestmintele..., plecară ca să înșoșescă rămășițele sfîntului bărbat. NEGRUZZI, S. I, 215, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, PASCU, S. 49, RESMERIȚĂ, D., CADE, GALACTION, O. 176. Se puneau la cale și unele interese ale mănăstioarei: ba scutire de plata pășunatului..., ba ceva daruri de icoane și vestmintele. SADOVEANU, O. XXI, 428, cf. SCRIBAN, D. Diaconii găsesc pe mitropolit, care sărută veșmintele și le primește rînd pe rînd. ARGHEZI, S. XII, 185. El aștepta cu un pachet de veșmintele bisericesti în brațe. CĂLINESCU, S. 28, cf. DM, M. D. ENC., DEX, ALRM SN III h 978. ♦ (De obicei la pl.; la sg. cu sens colectiv; urmat de determinări care arată felul) Îmbrăcămîntea caracteristică unui popor, unei regiuni, unei epoci etc. V. c o s t u m, p o r t (II I). Îmbrăcați în vestmintele orientale..., așteptau cu nerăbdare ordinul marelui cămăraș. FILIMON, O. I, 110. S-a îmbrăcat în veșmintele grecești. MARIAN, O. II, 135. În epoca căreia aparțin veșmintele copte, mai sus analizate, teritoriul în care cămășile...se purtau lucrate cu rîuri și de o anumită croială se întindea, mult mai departe, spre sud și est. OPRESCU, S. 158. În orașul construit de el lumea va umbla vara cu costume simplificate, corespunzînd veșmîntului antic. CĂLINESCU, B. I. 144. Bine-i stă mîndrei gătită Cu veșmintele de la șatră. JARNÍK - BÎRSEANU, D. 424. ♦ (Argotic) Redingotă. Cf. DR. XI, 144.

2. F i g. Ceea ce acoperă, învelește, protejează etc. (ca un veșmînt I); aspect, manifestare exterioară; (ceea ce este) aparență. Nu de veșmîntul trupului și de cel de afară lipsit iaste carele greșaste, ce de dumnezeieștile veșmintele...și de cînstă gol află-se. CORESI, EV. 379, cf. VARLAAM, C. 15. Unii din vecini, ...nu fără oarecare chip de cînstă și arătos a zavistiîi veșmînt, pre numele romano-moldovlahilor...din catastivul ceii mai știute și mai cunoscute istorii, cu totului tot a-l rade și a-l șterge s-au nevoit. CANTEMIR, HR. 23. Aflîndu-mă dezbrăcat de veșminturile darurilor stîinții. VĂCĂREȘCUL, IST. 245. Îi șade mai bine [limbii române] ...a se înfățișa în veșmintele ei cele vechi. HELIADE, O. II, 421. Gramatica...este veșmîntul logiceii. CÎMPEANU, GR. ROM. 24/5.

[Limba]...să poată crea din propria ei fire vestmintul nouelor cugetări. MAIORESCU, CR. II, 310. Doruri vii și patimi multe...Bat la porțile gândirii, Toate cer intrare-n lume, Cer veșmintele vorbirii. EMINESCU, O. I, 226. De pe aceste vestminte mincinoase nu poți cunoaște...istoria. id. P. L. 82. A citit de curînd pe Eminescu, ... de la cari el n-a luat... decît veșmintul - vorbele. VLAHUȚĂ, S. A. II, 390. Germanii... îmbrăcau adesea germanisme c-un vestmînt latin. ȘĂINEANU, I. 66. Veșmintul prestigios al artei. OPRESCU, S. 112. Melodia este vestmintul cel mai potrivit al afectelor pe care muzica dorește să le exprime. VIANU, L. R. 583. Este o diatribă, învăluită în veșmintul fumbru al elegiei. IST. LIT. ROM. II, 207. Ideile noi poartă cu sine și veșmintul nou ce li se potrivește. T august 1964, 24. Clevetirea îmbracă în mediul intelectual un veșmînt modern. V. ROM. octombrie 1964, 97. Limbajul nu este doar un veșmînt al rațiunii. REV. FIL. 1971, 1463. Simbolul se insinuează subtil, îmbrăcînd cu veșminte strălucitoare lucrurile. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 10/3. Ceea ce în prezent vedem din acest moment nu e decît o ruină..., păstrînd pe loc din veșmintul său exterior doar seria de trepte de la bază. MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 41.

- Pl.: veșminte și (învechit și regional) veșminturi, (învechit) veșmente. - Și: vestmînt, (rar) veșmînt (pl. și, învechit, veșmînturi), (învechit) veșmînt, vestmînt, (regional) veșmînt (pl. și veșmînturi ALR I 1 959/65), vismînt, voșmînt (ib. 1 959/295, ALR II 3 271/64, 723; pl. și voșmînturi ALR II 3 271/723) s. n.

- Lat. *vestmentum*. - Veșment: sg. refăcut după veșmente (pl. lui veșmînt).

VEȘMÎNTĂ vb. I. R e f l. (Regional) A se îmbrăca (Negrești - Baia Mare). Cf. ALR II 3 272/346.

- Prez. ind.: veșmînt.

- V. veșmînt.

VEȘMÎNTĂR s. n., s. m. I. S. n. (Învechit) Șifonier (2). Cf. I. GOLESCU, C., PROT. - POP., N. D. 637, GHETIE, R. M. 490, BĂRCIANU, ALEXI, W.

2. S. m. Persoană însărcinată cu îngrijirea (și păstrarea) veșmintelor bisericești, îndeplinind și unele servicii la oficierea cultului religios. Cere de la vestmîntar odăjdiiile care îi trebuie. GALACTION, O. A. I, 246, cf. NOM. PROF. 73. Veșmîntarul se consultă cu eclisiarhul dacă mitropolitul va pune...o mîtră ușoară. ARGHEZI, B. 26, cf. id. VERS. 650. După slujbă, imperiala podoabă, dusă ceremonios de către veșmîntari din biserica mare în paraclis, era intercalată, cu metaniile cuvenite, în frîdă. CONTEMP. 1956, nr. 507, 4/1, cf. DL, DM. Nu pare anacronic să zăresc asociați în schișele amintirii pe Arhimandritul Valerian, veșmîntarul Mitropoliei, cu Ion Nădejde, latinistul orator. V. ROM. ianuarie 1966, 38.

- Pl.: (1) veșmîntare, (2) veșmîntari. - Și: (rar) veșmîntăr s. m., (învechit) vestmîntăr s. m., s. n.

- Veșmînt + suf. -ar.

VEȘMÎNTĂRIE s. f. I. (Învechit) Șifonier (2); încăpere în care se păstra îmbrăcămintea elevilor în internatele școlare. V. v e s t i a r. Cf. DRLU. Doă veșmîntării lipite cu dormitoriile au fost deschise de la început. BREZOIANU, I. 80/30, cf. CIHAC, I, 312.

2. Loc în biserică unde se păstrează veșmintele preoțești. Cf. CIHAC, I, 312. Pe urmă s-a adaus un pridvor și o intrare prin fațadă, o veșmîntărie de o parte și o proscomidie de alta. IORGA, ap. CADE, cf. id. C. I. II, 12. Se așeză în strana mică dintre ușa veșmîntăriei și tronurile Domniei. SADOVEANU, O. X, 227, cf. 229, SCRIBAN, D. Coșul pleacă plin și se întoarce gol din veșmîntărie, o sală vastă, cu scîndurile acoperite cu velințe. ARGHEZI, S. XII, 84, cf. id.

B. 26.

- Pl.: veșmîntării. - Și: (rar) vestmîntărie s. f.

- Veșmîntar + suf. -ie.

VEȘNIC, -Ă adj. I. (Exprimă durata absolută) 1. (Mai ales în religia creștină; despre Dumnezeu) Care există în afara timpului; a cărui existență nu se supune nici unei determinări cronologice; etern. Se înțelege și se slăvească în trei numele Dzeului vecinic. PSALT. 336. Audză-i Domnul și să-i smerească, Cela ce-i vecinic să le plătească. DOSOFTEI, PS. 182/2. Au chemat acolo pe numele D[o]mnlui D[u]m[n]e[u]zeu vecinic. BIBLIA (1688), 14²/32. Numai... Dumnezeu este vecinic; iară tu, om, astăzi, ești, iară mîini nu ești. N. COSTIN, LET. II, 112/34. Dumnezeu...este singur vecinic și neschimbat. C. CANTACUZINO, CM I, 40. Slavă vecinacului Dumnezeu! R. GRECEANU, CM II, 158. Se pot lesne vedea...cu același tituluș ce i s-au dat mai înainte de...vecinicul Dumnezeu. ANTIM, P. 32. Cea prea naltă vecinică ființă Ne-au dat pildă în toate. BUDAI-DELEANU, T. 340, cf. LB 747. Ființă de sine fiind D[u]mnezeu..., este și estime vecinică și neatîrnată. POTECA, F. 277/30. Pentru că vecinic fiind bunul cel preainalt, ...n-ar putea sta în trup, ...ci în minte, ca o ființă...nemuritoare. id. ib. 282/31, cf. 281/18, VALLIAN, V. 25. Dumnezeu este vecinic. CÎMPEANU, GR. ROM. 138/6, cf. POLIZU, 66, DDRF IV, 214, BĂRCIANU, 729, ALEXI, W. 477, CADE 1408. S-au născut astăzi Cel prea vecinic, Mesia Christos. TEODORESCU, P. P. 100. (În alte religii; despre divinități) Veșnicii zei spre Olimp laolaltă cu toții porniră. MURNU, I. 18. ◊ (Învechit; în religia creștină) Împăratul (ori Stăpînul) (Cel) Vecinic sau Vecinicul Împărat (ori Părinte), învechit, rar, Vecinica Mărire = Dumnezeu. Munciiții din muncă... grăiră: - Miluiaște-ne, Împărat Vecinic! COD. TOD. 208. Eu sînt fața și plămuirea a Vecinicului Împărat. CANTEMIR, O. V, 49. Așa nu s-au cuvenit...înaintea Împăratului Celui Vecinic a sta slugile lui. ANTIM, P. 9. Din tronul său mai sus de stele, Vecinicul Împărat privi la ele. BUDAI-DELEANU, T. 424. Rugăciunile și binecuvîntările vor însoți la scaunul Veciniceii Măririi. MARCOVICI, D. 183/1. A Stăpînului Vecinic mintea cea nemărginită, Prin schimbări, ține pre lume într-o stare cumpănită. CONACHI, P. 266. Razele lor arunca o lumină...misterioasă ca sfintele taine ce se serba înaintea Vecinicului Părinte. ALECSANDRI, O. P. 8. ♦ Care aparține lui Dumnezeu; care este de esență divină; care este dat, orînduit de Dumnezeu. Toate faptele ceriului și a pămîntului îmblă și mărg...la sorocul și la marginea sa, la care înțelepciunea cea vecinică le-au făcut. VARLAAM, C. 4. Temîndu-se de muncile vecinice, să părăsesc de păcate și vin la pocăință. id. ib. 157. Nu va hi pus prea vecinicul sfat puternicului Dumnedzău țării aceștia țenchi și soroc de sfîrșire. M. COSTIN, O. 42. În zua de...mai 22, împărăția ceastă vremenică cu cea vecinică ș-au mutat, după ce au împărățit ani 30. CANTEMIR, HR. 246. Toate cite sînt în curgere și în mutări sînt zidite de vecinica lui Dumnezeu înțelepciune și putere. C. CANTACUZINO, CM I, 54. D[u]mnezău muncește păcatele cele vremelnice cu munci vecinice (a. 1700). GCR I, 338/11. Crezînd cuvintelor lui H[risto]s..., ați defăimat toată mărirea cea trecătoare..., fiind cuprinși de dragostea cea vecinică. MINEIUL (1776), 38²/13. Ridicatu-te-ai cătră lăcașurile cele vecinice și te-ai numărat din preună cu cetele tuturor sfi[n]ților mucenici. ib. 99¹/5. Mîntuitorul pre noi...ne-au izbăvit de muncile cele vecinice. POTECA, F. 260/8. Vecinica și nesfîrșita bunătate a lui Dumnezeu n-a pierit din lume. MARCOVICI, D. 15/6. Razele slavei tale cei vecinice pururea luminează pe cei ce să jertfesc ție. id. ib. 19/15, cf. id. C. 4/14, ODOBESCU, S. I, 410. Să se ducă în veșnica împărăție! IONESCU-RION, S. 103. Pentru ce...să-lucidă, osîndindu-l...muncilor veșnice ale iadului? VOICULESCU, P. I, 174. El, după binecuvîntarea

starețului său, se va sui la scaunul împărăției veșnice. SADOVEANU, O. XIII, 262. *Peste fericirea veșnică nu mai e nimic de dorit. Dulcile păreri de rău suflatele nu le pot avea, căci...ele au uitat clipele vieții.* CĂLINESCU, C. O. 115. *Eu mă duc, călătoresc La părintele ceresc...Ca cu îngeri-mpreună Să-mi iau veșnică cunună.* PĂCALĂ, M. R. 227. *♦ Viața (cea) veșnică v. v i a ț ă (II 2).* (Învechit, rar) *Judecata cea vecinică = judecata de apoi, v. j u d e c a t ă.* *Să ne izbăvim de tot eresul și de judecata cea vecinică.* MINEIUL (1776), 70²/6. *♦ (Substantivat, m.; precedat de art. adj. „cel”) Dumnezeu. Înaintea Celui Vecinic toate intră-ntru nimic.* HELIADE, O. I, 409. *Un predicator, propovăduind supunerea către Cel Vecinic, descria cu mare vioiciune supunerea lui Avraam la porunca lui Dumnezeu.* id. ib. II, 30, cf. I, 97. *Mergeți înaintea Celui Vecinic să jurați sfânta unire a căsătoriei.* MARCOVICI, D. 169/1. *Socoteală nu am de dat...decît Celui Vecinic.* M. I. CARAGIALE, C. 93, cf. CADE 1408. *Pentru Cel Veșnic mia de ani e ca ziua de ieri și ca o strajă de noapte.* SADOVEANU, O. XXI, 576. *Cînd zămislise lumea și pe om..., Nu s-a gîndit Cel Veșnic ca...Să-ntrebe-n treacăt și un grădinar.* ARGHEZI, S. V. 72. *♦ (Substantivat, n.; în religia creștină; de obicei la pl. și precedat de art. adj. „cele”) Ceea ce aparține lui Dumnezeu; ceea ce este caracteristic, propriu existenței de după moarte a credincioșilor. Numai moartea, ca un dascăl lumii toate, Să ne descopere minței a vecinicului taine poate.* CONACHI, P. 262. *♦ E x p r. A se muta (sau a trece, a se duce) la cele veșnice = (despre oameni) a muri¹ (1).* *Mutîndu-să de la ceste vremelnice... chir Leon mitropolit la cele vecinice..., au rămas sfînta mitropolie întru văduvie (a. 1788-1789).* BUL. COM. IST. III, 18. *Au viețuit Iosif încă... 47 de ani și s-au mutat la cele vecinice.* TEODOROVICI, I. 104/17. *Nu e bine să treacă omul la cele veșnice cu sufletul neîngrijit.* SOVEJA, O. 17. *La locul acesta de cînstire am pus numele profesorilor...cari s-au dus la cele veșnice în anii din urmă.* ARH. OLT. V, 68. *Aceasta pentru...cîntea celui ce a trecut la cele veșnice.* ib. 144.

2. (Despre materie, lumea materială, elemente ale naturii, fenomene naturale etc.; adesea poetic) Care există din toate timpurile și va exista totdeauna; căruia experiența umană îi recunoaște sau îi atribuie existența din totdeauna și pentru totdeauna; etern. Cf. LB 747. *Natura e vecinică.* HELIADE, O. II, 286. *Aceasta este ca și în armonia totului, ce izvorăște dintr-o vecinică legătură a părților și a lucrărilor lor, unele către altele.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 92/11. *Ce sînteți voi înaintea celui ce a sfîrșimat vecinica tăcere a haosului.* MARCOVICI, C. 8/26. *Tu cîrmuiești lumea...Și eu sînt mădular al acestei orînduielei vecinice și nestrămutate.* id. D. 5/5. *Capetele pămîntului sînt lăcașul gerurilor...și zăpezii a cui ghețuri fac cîmpurile și munții cei de o vecinică gheață din aburii mărilor.* GENILIE, G. 105/21, cf. VALIAN, V. 25. *Nimică vecinic nu este. Om și plîntă și jivină Iese din noian și intră...și iar iese la lumină.* CONACHI, P. 290. *Pînă a nu arunca țărîna vecinică pe săcriul lui, să ne mai uităm la dînsul.* RUSSO, S. 13, cf. POLIZU, 66. *Luna-ngrozită În spațuri vecinici trecea alergînd, Cu stînzele-i raze.* ALEXANDRESCU, O. I, 90. *Materia în metamorfozarea sa veșnică face o adevărată mișcare ondulatorie.* CONTA, O. F. 166. *Materia e veșnică, adecă fără început și fără sfîrșit.* CONTEMPORANUL, I, 127. *Preoți cu pleata rară Trezeau din codri vecinici, din pace seculară, Mii roiuri vorbitoare, curgînd spre vechea Romă.* EMINESCU, O. I, 91, cf. 157. *La veșnice prefaceri se pleacă toată firea.* BELDICEANU, P. 133, cf. DDRF IV, 214, COȘBUC, P. II, 135, BARCIANU, 729, ALEXI, W. 477. *Materia e vecinică, e mama noastră a tuturor.* AGĂRBICEANU, A. 176. *Solitudinea calmă a cerului te va reinvăța olimpicul ritm constant al eternului,... al legilor vecinice după care trăiește înșinuitul.* PĂRVAN, I. F. 42. *Atomii*

sînt veșnici; preexistă și subzistă vieții pe care o formează. MARINESCU, P. A. 32, cf. CADE 1408. *Tot mai neștiut Spre adînc îl fură Și-l îngroapă-n sînu-i mut Veșnica Natură.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 8. *Savila citi tainicele rune cu care lacul își scria legile lui veșnice.* VOICULESCU, P. II, 301. *Mormîntul lui...a fost ridicat...lingă izvoarele cele reci și veșnice care fișnesc din inima muntelui.* SADOVEANU, O. XXI, 513. *A mers... pînă ce intră în vârtejul soarelui...Se avîntă pînă la izvorul focului veșnic și prinse o rază.* id. ib. 535, cf. 407. *Este... un proces de veșnică mișcare și devenire.* D. GUSTI, P. A. 259, cf. SCRIBAN, D. *Este... o realitate în veșnică prefacere.* CV 1950, nr. 3, 9. *Sînt cliplitură dreaptă...de săcure. Dintr-un stejar de vecinică pădure.* ARGHEZI, VERS. 324. *Legea evoluției se înfăptuiește prin transformarea veșnică a omogenului în eterogen.* RALEA, S. T. I, 105, cf. DL, DM. *Furnalul nestins e Ca veșnicul astru.* HOREA, P. 101. *Numai luna în nemișcarea ei curgătoare și veșnică îi mai potolea spaima.* v. ROM. noiembrie 1964, 26. *Aș vrea să las în veșnica natură Un strop din pieritoarea mea făptură.* IL mai 1965, 8. *Ei sînt microbii veșnici, eu sînt boala.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 3, 9/2. *Avea... căruțe anume construite ca să poată fi transformate în sîni necesare în zona zăpezilor veșnice.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 1, 60, cf. M. D. ENC., DEX. *La zece dimineața, intra în casă un bărbat cu căciulă, ambasador al naturii veșnice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 7/3. *Eternii noștri păzitori ai solului veșnic.* MS. XIX, nr. 2, 8. *A prorocit milostivul Dumnezeu De-a pus soarele veșnic, Ca să fie sfîșnic.* FOLC. MOLD. I, 236. *♦ (Adverbial) Stelele...vecinic pe ceruri colindează.* EMINESCU, O. I, 92. *Te-nțeleg, drumet statornic al lumii veșnic neschimbate!* GOGA, POEZII, 101. *Cetățeanul Romei însă a rămas acolo unde copacii sînt veșnic verzi și florile nu mor niciodată.* ANGHEL, PR. 40. *Monada este atomul veșnic, inalterabil în esența sa.* MARINESCU, P. A. 33. *Fenomenele de repetiție...se repetă veșnic identic cu ele înseși.* D. GUSTI, P. A. 81. *Apar și dispar în vîlmășagul zilelor și nopților de joacă cu moartea veșnic prezentă.* ARH. OLT. XIX, 242. *Sub o amuțită adîncime solul și roca sînt înghețate veșnic.* CHIRIȚĂ, P. 642. *Focul veșnic viu e o substanță materială și nu un proces ideal.* JOJA, S. L. 188. *Judecățile... rămîn veșnic paradoxale.* REV. FIL. 1971, 1471. *Spiritul însetat de absolut al gînditorului și artistului a avut curiozități... veșnic umane.* MS. VI, nr. 1, 8. *♦ (Substantivat, n.) Cu soarele am supus și cele veșnice.* ARH. OLT. X, 68. *Încă nu ne-am explicat suficient... omenia omului nostru ancorat în veșnic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 10, 16/2.

II. (Exprimă permanența unui lucru, unei stări, unei acțiuni, unei situații, unui sentiment etc.) 1. (Adesea prin exagerare sau poetic) A cărui existență sau durată nu se sfîrșit; care (se consideră că) nu va înceta niciodată să existe; care va dăinui, va dura, va rezista (în amintirea posterității) tot timpul care va urma sau un timp foarte lung; etern. *Solul... s-au dus la Țarigrad pentru întărirea păcii, pentru ca să fie pace vecinică.* NECULCE, L. 148. *Traian... aducînd mulțime de cetățeni romani..., îi așază în trai vecinic într-însa.* CANTEMIR, HR. 486. *Aduce oameni de toată stepena de la Roma și-i așază în Dachia, în lăcuire vecinică.* id. ib. 551, cf. id. I. I, 1, 199. *Multe războaie cu nemții și cu alții avînd...au lăsat vecinică pomenire.* R. POPESCU, CM I, 347. *Cu leșii...au făcut pace vecinică.* R. GRECEANU, CM II, 101. *Făcut-am domnia mea acest testament sfîntei mănăstiri, întru vecinica pomenire, ca să fie iertată de toate dăjtele ei, ce au fost dînd pînă acum cu rupta (a. 1717).* URICARIUL, III, 49/8. *Ziditu-s-au această sfîntă beserică... cu blagoslovenia iobitorului de Dumnezeu Kir Kiesarie, episcop[ă] Rîmnic... ca să aibă vecinică pomenire (a. 1776).* ARH. OLT. V, 124. *Au scris pedagoghia pentru învățătorii românești și serbești cel de vecinică pomenire, vrednic înalt consilier.* PETROVICI, P. XXII/1, cf. LB 747,

I. GOLESCU, C. O. *moartea!... Chiar pe acest luminos soare tu nu-l vei îngădui multă vreme... Va veni zioa când brațul tău... îl va azvîrli în vecinica noapte.* MARCOVICI, C. 19/19, cf. 20/21. *Tot lungul României cîmpene este un mol... numit Troian... Acesta este încă un monument vecinic a părintelui românimeii.* GENILIE, G. 204/20. *Și-a cîștigat un nume vecinic la toți credincioșii.* F. AARON, I. I, 186/16, cf. VALIAN, V. 25. *Bărbatul acesta... și-a lăsat un monument vecinic în inimile tuturor concetățenilor săi.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 37, cf. RUSSO, S. 156, POLIZU, 66. *Mă invita la masă!... Să văd un om... care este într-o vecinică noapte; pentru care soarele n-are raze, nici cîmpul flori.* NEGRUZZI, S. I, 56. *Alecandri a îndreptat spiritul tinerimii de astăzi spre izvorul veșnic al tuturor inspirațiilor adevărate.* MAIORESCU, CR. II, 176, cf. ODOBESCU, S. I, 461. *Din siml vecinicului ieri Trăiește azi ce moare.* EMINESCU, O. I, 178. *Se găsesec totdeauna destui gologani ca orice e scris pe hîrtie cu mîna astă-seară să fie a doua zi... tipărit, spre vecinică păstrare.* CARAGIALE, O. IV, 63. *Peste drum de locul unde s-a dat războiul... a ridicat... un cerdac minunat, cu o cruce de piatră și cu un epitaf pentru vecinica amintire a faptului.* ARHIVA, I, 90, cf. DDRF IV, 214, BARCIANU, 729. *Tu ești Elena noastră, suavitatea, blîndețea și iertarea. Cine zice „Tanți” zice tinerețea veșnică.* D. ZAMFIRESCU, A. 129, cf. ALEXI, V. 477, TDRG 1723, RESMERIȚĂ, D. 893, CADE 1408. *Să fie la dosar... o mărturie veșnică a intențiunii cu care ne-am dus la Haga.* TITULESCU, D. 217. *Dumnezeu... ar fi putut să curme dintr-odată toate suferințele. Și stăpîna noastră și pruncul ei ar fi putut trece sub liniștea veșnică.* SADOVEANU, O. XI, 90, cf. SCRIBAN, D., VIANU, L. U. 33, DL, DM, M. D. ENC. *Aș putea executa acel cal de bronz spre gloria nemuritoare și veșnică cinstire.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 48, cf. DEX. *În Somnul (cél) veșnic sau veșnicul somn (ori repaus), veșnica odihnă = moartea (1). Pe lingă-acestea cerșesc înc-un adaos: Să-ngăduie intrarea-mi în vecinicul repaus!* EMINESCU, O. I, 115. *Moș Simion... își ciopli singur un sicriu..., așteptîndu-și cu liniște... ceasul de veșnică odihnă.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 11, cf. BACOVIA, O. 31. *Sanitarii noștri găsesc pe căpitanul Ignat... și pe ofițerul său, înmărmuriți în somnul cel veșnic, cu mîinile încheșate de mașini.* SADOVEANU, O. XXI, 532. *Să zicem că [Neculce] s-ar deștepta din somnul... veșnic azi și ar striga: „Of, of, of, săracă țară a Moldovei!”* CĂLINESCU, C. O. 196, cf. DL, DM, DEX. (E x p r.; învechit) **A dormi** (sau **a zăcea**) **de somnul cel veșnic** = a fi mort (**I 1**). *Îl găsi dormind de somnul cel veșnic.* NEGRUZZI, S. I, 219. *Dormeam lingă Vasile Grăunte, care și el dormea, sărmanul, însă de somnul cel veșnic.* GANE, N. II, 112. (Cu inversarea construcției) *Pe-o scindură vechie, aruncat afară, De somnul cel vecinic Groz-acum zăcea.* ALECSANDRI, P. I, 40. *Veșnica (lui sau ei, lor) pomenire = a)* (în practicile bisericii creștine) formulă de rugăciune prin care Dumnezeu este implorat să nu uite pe cei morți la judecata de apoi; cîntare bisericească de încheiere a slujbei de înmormîntare sau de parastas. *I-au înfășat... pe bieții părinții mei în niște cearșafuri curate...și... cînd s-a arătat soarele d-asupra talazurilor - „veșnica lor pomenire!”* CARAGIALE, O. II, 221. *După ce a sfîrșit preotul panachida și cantorii bisericești de cîntat vecinica pomenire, stropește pe mort cu apă sfințită.* MARIAN, I. 260. *Cînd preoții înconjuraseră catafalcul, cîntînd veșnica pomenire, o femeie... izbucnise în plîns.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 163. *Preoții dădură cea din urmă binecuvîntare, stropind mortul cu vin și cîntînd jalnicul: „Veșnica lui pomenire”.* MOROIANU, S. 101, cf. SCRIBAN, D. (Glumeț) *Păsările bune de împușcat și bune de mincat! Să le fie țarina, - adică nu..., să le fie mai bine carnea ușoară stomacului, și apoi vecinica lor pomenire!* ODOBESCU, S. III, 37; **b)** (familiar, glumeț sau ironic) se spune atunci cînd cineva sau ceva este considerat definitiv pierdut. Cf. SCRIBAN, D. *Locaș veșnic = mormînt (I 1). Ea*

îmbrăcase albele podoabe și vîlul de betală ale miresei ca să ducă pe soțul ei la vecinicu-i locaș. ODOBESCU, S. I, 107. *Părinții s-au mutat la veșnice lăcașuri.* SADOVEANU, O. XX, 306. *Adusesese cu el și două sticle de vin... să le bea în amintirea răposatei, pe pragul locașului ei veșnic.* CĂLINESCU, B. I. 129. *În L o c a d v. (Învechit) În vecinică vreme = a)* (și în forma **în vecinica vreme**; pe lingă verbul „a stăpîni” exprimă ideea de drept inalienabil asupra unei proprietăți) pentru totdeauna; în mod definitiv. *Am vîndut-o numitului mai sus ca... să o stăpînească în vecinică vreme (a. 1789).* ȘTEFANELLI, D. C. 180. *Numitul cumpărătoriu să aibă a o stăpîni în vecinica vreme și ficiorii lui (a.1792).* id. ib. 222; **b)** (în construcții negative) niciodată, nicicînd. *Această bucățică de moșie... i-am vîndut-o pietoare nerăscumpărată în vecinică vreme (a. 1791).* id. ib. 220. *În (Adverbial) Am luat de la... vărul nostru 50 lei, și pentru aceasta vecinic să fie stăpîntor cu neamul său pi această moșie (a. 1790).* id. ib. 189. *Pomenirea lui... va trăi vecinic cît vor fi rumânii.* F. AARON, I. I, 40/19. *Numele lui remasă vecinic în aducerea aminte a moldo-românilor.* IST. M. 125/5. *Odată echilibrul universal stabilit, el ar subzista veșnic.* CONTA, O. F. 161. *Te duci... Pierdută vecinic pentru mine, Mireasa sufletului meu!* EMINESCU, O. I, 118. *Cenușa ta... Va zăcea amestecată Veșnic cu cenușa lor!* COȘBUC, P. II, 11. *Trăiește veșnic ca un erou.* VOICULESCU, P. II, 268. *Dacă oamenii ar trăi veșnic, multe neajunsuri s-ar ivi.* CĂLINESCU, C. O. 117. *Cît timp vor sta locuitori pe moșie, pămîntul ce le dau va fi veșnic al lor.* CAMIL PETRESCU, O. III, 117. *A răsarîi steaua mea... Va lumina veșnic și va adeveri ce mai are de adevărit.* STANCU, R. A. I, 15. *Nu credea că va trăi veșnic.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 50. *În epoca feudală din Țările Române; despre titluri, funcții, proprietăți etc.) Care aparține (prin contract) unei persoane pînă la sfîrșitul vieții și se transmite și urmașilor. Nu i-au folosit... uricile ce avea de la Împărăție, date tătine-său, de domnie vecinică lui și feciorilor lui și nepoților lui.* M. COSTIN, O. 58. *Au sărutat toți mîna Mării sale, de domnie noaoă și vecinică.* R. POPESCU, CM I, 526. *Acel ce să va socoti jignit în dritul său... poate întrebuița... dovezi prin care nădăjduiește că va putea dezbate vremelnica sau vecinica stăpînire.* COD. ȚIV. 144/20. *Am dat domnia mea acestor oameni mai sus numiți ca să le fie moșie vecinică lor, fiilor, nepoților și strănepoților și neclintită de nimenea (a. 1839).* ARH. OLT. IX, 181, cf. 180. *Moșia vîndută cu zapis pietor e vîndută pe vecie și devine vecinică proprietate a cumpărătorului.* ȘTEFANELLI, D. C. VII. *În epoca feudală din Țările Române; despre persoane aparținînd anumitor categorii sociale) Care își păstrează (prin contract) titlul, funcția, condiția socială etc. pe viață, transmitîndu-le și urmașilor. Dumitrașco Vodă au și început a scrie cărțile sale pe la toate ținuturile, dînd știre...cum este domn vecinic Țărilor Moldovei.* N. COSTIN, LET. II, 112/30. *Dumitrașco Vodă Cantemir... începuse a să scrie domn vecinic al Țărilor Moldovei.* R. GRECEANU, CM II, 187. *Mihai Voievod, silit de aristocrați, făcu acel așezămînt ca fiecare țaran pe a cui moșie se va fi aflînd să rămînă rob vecinic.* BĂLCESCU, M. V. 19. *La cîteva săptămîni după nuntă, însurășelul cu socrul său se duc la stăpînul moșiei, fie arendaș sau boier vecinic, și intră în vorbă pentru loc de casă.* SEVASTOS, N. 342, cf. DDRF.

2. (Mai ales prin exagerare; despre sentimente, stări, atitudini, manifestări, fapte etc. ale oamenilor; de obicei precedă substantivul determinat) Căruia nu i se poate cunoaște, prevedea sfîrșitul; care există, durează fără a se întrerupe și fără a se schimba timp (foarte) lung; care pare să nu aibă sfîrșit; care se repetă fără întrerupere; care plictisește, obosește prin repetiție; (învechit, rar) vecinicit. **V. neîncetat (I), neîntrerupt, permanent (I).** *Senatorii... cu vecinice laude... pre împăratul său*

binecuvîntară. CANTEMIR, I. I. 1, 40. *Vecinică urgie își vrea agonisi și ie înaintea a toată lumea romană.* MAIOR, IST. 29/4. *Eu te jur ca să înădușești o dragoste zadarnică carea te va aduce într-o vecinică nenorocire.* BELDIMAN, N. P. I, 169/19. *Iubirea de argint este vecinică pedeapsă a bogatului... într-această viață.* GOLESCU, P. 8/1. *După bănuielile sale cele vecinice, iscodi și află toată urzeala complotului.* F. AARON, I. I, 120/11. *Murmurările era vecinice, nesupunerea și împrotivirea învederate.* id. ib. 173/8. *Într-un luci de necazuri inot, c-o vecinică luptă, Fără ajutor și odihnă.* HRISOVERGHI, P. 31/1, cf. 35/6, 36/2. *Le-au dat darul lui cel mare de o vecinică iubire.* CONACHI, P. 87, cf. PANN, E. I, 118/7. *Femeile... îmi jurau un tînăr și vecinic amor.* NEGRUZZI, S. I, 47. *Al meu amor e vecinic și iarna nu l-a stins.* BOLLIAC, O. 76. *Viața ta e luptă... Iubirea vecinic chin.* ALEXANDRESCU, M. 67. *Își spun... Că-n vecinică frăție Sufletu-mi se-nchină ție.* ALECSANDRI, P. I, 211. *Văzînd ruinele de la Stănești, am jurat o vecinică ură călugărilor.* ODOBESCU, ap. VIANU, L. R. 90. *Omul... acopere cu vorbe mari, cu o ipocrizie vecinică... egoismul său.* EMINESCU, P. L. 47, cf. id. O. IX, 190. *Ce folos ți-a adus această înșelătorie? Nimic alt, fără numai căință veșnică.* CARAGIALE, O. II, 358. *Voiesc să spun cîteva cuvinte... despre vecinica plîngere că poezii, literații și artiștii nu sînt încurajați la noi îndestul.* id. ib. IV, 60, cf. MACEDONSKI, O. IV, 10. *Darius... se hotărăște să pedepsească veșnicile incursii ale sciților prin o expediție făcută chiar în țara acestora.* XENOPOL, I. R. I, 31. *Se împărțeau în tabere... pretendentul la domnie punînd în joc acele vecinici intrigi care sfișiau țările române.* id. ib. VI, 102. *Războaiele veșnice cu străinii de la multe hotare... au împiedicat aceasta.* IORGA, C. I. II, 163. *După atîta trudă, o viață amară, plină de zbucium, cu veșnice neplăceri.* ANGHEL, PR. 59. *Paleogermanismele le-au primit bănătenii în vecinicol contact cu restul marelui dialect dacoromân.* L. COSTIN, GR. BĂN. 20. *Dumneata te agiți, vorbești, repari telefoane, ești... într-o veșnică așteptare.* SEBASTIAN, J. 39. *Veșnicul ei suris de plăcere ne apare ca o sfidare adresată tragicului imanent al soartei omenești.* VIANU, E. 420, cf. id. L. R. 322. *Cheltuia energie și bani cu specialitatea lui, fiind într-o veșnică pîndă bibliografică.* CĂLINESCU, B. I. 21, cf. DL, DM. *De aici, o veșnică ceartă, că de iubire nu mai putea fi vorba de multă vreme.* BARBU, PRINC. 110. *Își exploatează abil veșnicul aer de suferință.* T decembrie 1964, 48. *O parte a locuitorilor era în veșnică mișcare între sat, sălaș și pășunea alpină, după anotimp.* VULIA, PĂST. 213, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ (Prin analogie) *Curg sucurile-nvietoare, supte, C-o sete vecinică, de rădăcină.* SĂM. I, 142. *Moliile... Cu veșnica lor poftă de mîncare... Vara umblă toată ziua.* MINULESCU, VERS. 176. ◊ (Prin extensiune) *Plătîm veșnică chirie și pe apa care bem.* BOLLIAC, O. 203. *Mama...părăsi plăcerile zădarnice ale lumii și îmbracă veșnicul doliu al călugăriei.* IORGA, P. A. I, 118. *Blestemat să mai fie și tîrgul Ursuz și cu veșnice ploii.* BACOVIA, O. 132. ◊ (Despre persoane) *Care este într-o anumită stare, situație, postură (față de cineva) (de) un timp (foarte) lung; care este constant, static.* *Neprietinii miei cei vecinici... a mă bate... începură.* CANTEMIR, I. I. I, 204. *Soție bună, ingerul meu, Tovarș vecinic, ce-o sfință lege... Vru să ne lege.* HELIADE, O. I, 145. *Turcul, vecinicul dușman, se pornise... spre a ne răpi aceste bunuri scumpe.* BĂLCESCU, M. V. 111. *Eu sînt în voia soartei unei vecinic călător.* ALECSANDRI, T. II, 80. *Fănică, vecinicol confident, începu să riză cu hohot.* CARAGIALE, O. III, 266. *Țiganii, drumeții cei veșnici ei sînt!* COȘBUC, P. I, 143. *După necontenite năvăliri ale veșnicilor noștri vecini-dușmani..., pămîntul... ajunsese într-o stare foarte de plîns.* N. A. BOGDAN, C. M. 104. *În ea se simțea...Eva, străina, dușmana neîmpăcată și vecinică, împrăștiatoare de ispită și de moarte.* M. I. CARAGIALE, C. 20. *Parcă nu l-aș fi cunoscut ca pe veșnicul torturat al vieții.*

VOICULESCU, P. II, 66. *Fură întîmpinați de Smărăndache, veșnicul purtător de știri.* CĂLINESCU, S. 134. *Gulimănescu, veșnic solicitant... avea știri că Pomponescu... putea să intre în minister.* id. B. I. 10. *Intelctualul adevărat... nu cutreieră ministerele și forurile publice ca veșnic solicitant.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 1, 9/3. ◊ E x p r. (Regional) **A fi vecinic cu căciula pe cap** = a fi mîndru (I 3). Cf. ZANNE, P. III, 48. ◊ (Despre persoane; precedă substantivul pe care îl determină) *A cărui prezență undeva sau lingă cineva este permanentă (plictisind sau agasînd).* *La geamul de alături, între perdele, zări figura gâlbejită a veșnicului Jean Baudat.* VINEA, L. II, 55. ◊ (Despre obiecte, lucruri etc.; precedă substantivul determinat, care, de obicei, este însoțit și de un adj. pos.) *Care este în permanență asociat cu cineva sau cu ceva; care este mereu același.* *Lasă... S-alerge căprioara pe vecinicul ei drum.* COȘBUC, S. 32. *Îl amenința Brummer în glumă, plin de praf..., cu veșnicul său papion pleoștit.* TOIU, G. 11. ◊ (Adverbial) *Într-una, mereu (II 1), neconținut (2); totdeauna (2), de fiecare dată.* Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Mai bine este a scutura odată o nevrednică robire, decît a se lăsa trăind vecinic sub împilare.* BĂLCESCU, M. V. 347. *Vecinic s-afundă a mea privire în orizontul întunecat.* ALECSANDRI, P. I, 151. *Trandafiri pe buze-mi vecinic înfloresc.* BOLINTINEANU, P. I, 166. *Asemenea ființi nenorocite au cuvîntul de amor vecinic pe buzele lor.* CONTEMPORANUL, I, 24. *Ș-acel rege-al poeziei, vecinic tînăr și fericit... Veselul Alecsandri.* EMINESCU, O. I, 32. *Ferestrele tot închise... și perdelele veșnic lăsate.* CARAGIALE, O. I, 25. *Cîmpul de luptă al vieții e plin de astfel de soldați, veșnic visători de triumf.* VLAHUȚĂ, O. A. 222. *Putem jăli vecinic pierderea acestor fice ale Moldovei.* RĂȘCANU, L. XIX, cf. DDRF. *Atare năzuință trebuia să arunce vecinic țările lor în frămîntările... schimbărilor de domnie.* XENOPOL, I. R. XII, 193, cf. SĂM. I, 166. *Dușmanul, veșnic ascuns... ucidea fără greș pe cercetași.* IORGA, P. A. II, 218, cf. GOGA, C. P. 6. *L-a văzut trecînd... veșnic cu vioara la subsuoară.* SĂM. VIII, 17. *Îl... știm sârac și veșnic în zbucium.* ANGHEL, PR. 139, cf. 166. *AGĂRBICEANU, A. 72. Vom fi osîndiți a lincezi veșnic în umbra altora mai puternici.* SOVEJA, O. 8. *I se perinda în gînd toată viața lui, alcătuită... din... speranțe veșnic spulberate.* REBREANU, I. 277. *Șapte ani a tot învățat David și veșnic, în preajma examenelor, s-a pomenit cu cîte-o boală.* id. NUV. 295, cf. RESMERIȚĂ, D. 893. *Sînt războinici... vecinic gata de luptă.* ARH. OLT. V, 91, cf. BASSARABESCU, S. N. 27. *CADE 1408, SIMIONESCU, F. R. 81. Veșnic are cineva interes să-și aducă o rudă chiar în locul ei.* CAMIL PETRESCU, T. III, 227. *Viață grea și aspră. Veșnic la pîndă... Prietîmul meu... se obișnuia cu toate.* SADOVEANU, O. XXI, 511. *Era veșnic tăcut.* BART, S. M. 69. *Sub masca rece..., se ascundea un suflet cald, vibrant, sentimental... și veșnic mișcat, frămîntat.* D. GUSTI, P. A. 68. *Avea... ochii mici, în care veșnic juca o flăcăruiue vicleană.* DAN, U. 7, cf. SCRIBAN, D. *Are nenorocul să intre pe mîinile unor profesori care veșnic vor pune între natură și el anume formule.* OPRESCU, S. 26. *Veșnic abil, egoist... Isar este mai puțin un tip și mai mult un model.* CONSTATINESCU, S. II, 257. *Mergea veșnic cu mîinile în buzunarele pantalonilor.* CĂLINESCU, S. 140. *Soarta lui este... a omului teoretic, veșnic în căutarea adevărului.* VIANU, L. U. 93. *Veșnic nemulțumit cu sine..., trăiește în tovărășia eternelor lucruri.* BLAGA, Z. 165, cf. RALEA, S. T. I, 84, DL. *Carnea aceea, cu toate că el era veșnic flămînd, era de nemîncat.* PREDĂ, DELIR. 75, cf. DM, HOREA, P. 81. *Starea aceasta aparentă de nesomn... era de fapt o veghe... interioară a spiritului său veșnic treaz.* V. ROM. octombrie 1964, 6. *Iubitorii cărții îi vor rămîne veșnic îndatorați.* ib. iunie 1973, 186. *Era într-o fierbere neobișnuită, chiar pentru temperamentul lui de om veșnic agitat.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 59, cf. ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 27, 17/1, MS. VI, nr. 2, 19, DEX. (întărit prin repetare) *Aș voi să fii al*

meu, *Veșnic, veșnic lângă mine.* EFTIMIU, I. 105. *Veșnic venea și strica gustul mâncării bieților lucrători, veșnic.* FURTUNĂ, C. 13.

- Pl.: *veșnici, -ce.* - Și: (învechit și popular) **vécinic, -ă** (pl. și f., n., învechit, *vecinici*), (învechit, rar) **veácinic, -ă**, **vécinec, -ă** adj.

- Din slavonul: **вѣчнь**.

VEȘNICI vb. IV. 1. **T r a n z. f a c t.** (Astăzi rar; adesea prin exagerare sau poetic) A face să devină veșnic (II 1), să dureze nelimitat; a face să existe, să dăinuie, să reziste în amintirea posterității tot timpul care va urma sau un timp foarte lung; a eterniza, a înveșnici. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Gazetele vorbea că craiului nostru îi vinise în cap ideea de a face...ca moneda în circulație... să fie spre a vecinici aducerea aminte a întâmplărilor celor mai însemnate din istoria patriii.* CR (1829), 16^{1/5}. *Legile însoțite cu religia vecinicesc patimile cele prefăcute în virtuți.* HELIADE, O. II, 58. *Acei scriitori au voit...să cinstească și să veciniceze pomenirea celor ce au întrebuițat atât de bine bogățiile lor.* MARCOVICI, D. 132/4. *Traian...o făcu provincie romană, veciniciind pomenirea acestor isprăvi prin stîlpul acel mare din Roma.* F. AARON, I. I, 7/9. *Ce este între natură și omul sălbatec? - O mai mare grămadă de rătăcirii și de ticăloșii pe care starea selbatecă trage a le vecinici.* NEGULICI, E. II, 88/28. *Hărăzind bisericeii parte din averile lor, fundatorii monastirilor n-au avut în vedere numai un scop de abnegație..., ci... și a întreține în bună stare zidurile religioase și a întimpina trebuințele serviciului dumnezeiesc, menit să vecinicească pomenirea lor (a. 1855).* URICARIUL, IV, 426/11. *Cînd, însemnînd gîndurile sale cu caractere neșterse, [omul] a zis tipografiei să i le veșnicească pentru urmașii săi, nu s-a mîntuit el prin aceasta de frica de a fi uitat?* KOGĂLNICEANU, S. A. 92, cf. DDRF IV, 214. *Această înscripție, deși este menită a veșnici o înfrîngere, înaltă mai mult sufletul decît dacă ar prăznuî o izbîndă.* XENOPOL, I. R. IV, 78, cf. GHETIE, R. M. 485. *Prin ce jertfe și onoruri demne de a ta mărire... Vecinici-or, Auguste, benefacerile tale, Cu înscripțiuni pe pietre și-n graiu vrednic de anale?* OLLĂNESCU, H. O. 327, cf. BĂRCIANU, 729. *Iată ce se putea face cu 5.000 de lei spre a veșnici vizita regelui la Iași.* SĂM. III, 755, cf. ALEXI, W. 477. *Izbutea să prîndă și să vecinicească trăsăturile de căpetenie ale vremii și poporului său.* SĂM. VIII, 26, cf. TDRG 1723. *Socotea să aducă la curtea sa vreun francez, care să-i veșnicească faptele.* BUL. COM. IST. II, 4, cf. BUL. FIL. III, 106, CADE 1408, SCRIBAN, D., DL, DM. **Ō R e f l. p a s. și r e f l.** *Sînt izbînzi ale vitejilor căpitani: biruința se vecinicește cu sunetele trîmbițelor!* (a. 1695). FN 66. *Sfînta filosofie și științele... întinză-se și înmulțescă-se...; fie bine priimate ca să rămîie și să se veciniceze între noi.* HELIADE, O. II, 196. *Un asemenea caracter... nu-i totuși cuprinzător al darului tainic de-a mișca partea universală a sufletului omenesc și de-a se veșnici în literatura dramatică.* SĂM. IV, 206. *Se vîd frînturi de sculptură care au ieșit... din minile maieștrilor sași, pe cari... domnii, doritori de a-și veșnici numele prin lucrări făcute cu meșteșug, i-au cîștigat de i-au adus în țară.* IORGA, C. I. III, 11. *Reșin din viață ce se veșnicește în cărțile ce nu se pot uita.* id. P. A. II, 176. *Ele nu ating... ceea ce dintr-un suflet frumos s-a veșnicit în scris și s-a păstrat în sufletele...semenilor.* BUL. COM. IST. III, VII. *Nu arhitecții, nu pictorii, nu pietrarii, nu oamenii vii ale căror năzuinți s-au veșnicit în operă, ci ziduri reci, zugrăveli mohorîte, forme inerte, fie ele cît de desăvîrșite.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 18, 26/1. (Ironie) *Golia a fost schimonosită de egumenii greci și astăzi se veșnicește asupra ei o reparație dintre acelea la care și schelele ajung să putrezească.* IORGA, C. I. II, 37.

2. **I n t r a n z.** (Învechit; prin exagerare) A viețui, a trăi într-un anumit loc tot timpul care va urma sau foarte mult timp. Cf. I. GOLESCU, C. *Le-a trimite prin codrii seci, Ca acolo să locuiască și să vecinicească.* N. LEON, MED. 129.

- Prez. ind.: *veșnicesc.* - Și: (învechit) **vecinici** (prez. ind., rar, după modelul verbelor de conjugarea I, și *vecinicez*) vb. IV.

- V. **veșnic.**

VEȘNICIE s. f. I. (Exprimă durata absolută) 1. (Mai ales în religia creștină) Durată care nu are nici început, nici sfîrșit; timp care nu se supune nici unei determinări cronologice; (starea sau calitatea a) ceea ce este veșnic (I 1); ceea ce aparține lui Dumnezeu, ceea ce este de esență divină; ceea ce este dat, orînduit de Dumnezeu; (ceea ce este propriu, caracteristic, specific pentru) existența de după moarte a credincioșilor; eternitate, vecie. *Au împodobit și au îmbogățit firea omenescului suflet cu nemurirea, cu vecinicia (a. 1702).* GCR I, 344/29, cf. LB 747. *Groapa-mi o văz că s-a deschis Și-mi face loc printr-înșă să trec peste hotară. - E poarta vecinicii!* HELIADE, O. I, 165. *Închipuirea ființelor duhovnicești, închipuirea ce ne putem face despre Prea-înalta Ființă, despre a sa vecinicie și atotputernicie... izbesc imaginația noastră.* id. ib. II, 34. *Sufletului... zic că este... apururea gata a zbura către vecinicie, ca să se așeze în siml Ziditorului său.* MARCOVICI, C. 14/16. *Chiar nenorocirile... sînt prevăzute din vecinicie, în planurile pronii tale cei prea înalte.* id. D. 5/10. *Fie..., Doamne..., să ne deșteptăm într-acele tainice locuri ale vecinicii, unde ne așteaptă fericirea cea desăvîrșită și nebîntuită.* id. ib. 18/11. *În celalalt orizon sufletul e mulțămît: ... Se deșteaptă din viață, l-a vecinicii ivire, Ca din o noapte adîncă.* HRISOVERGHI, P. 64/4, cf. ASACHI, S. L. I, 127, VALIAN, V. 25. *Eu mi-am deprins vederea cu vecinicia chiar, Așa precum-nainte-mi și magii au făcut.* C. A. ROSETTI, O. 64/4. *Aștept numai să mă spovăduiesc și apoi să intru în noianul vecinicii.* NEGRUZZI, S. I., 91, cf. POLIZU, 66. *Stăpîne creator! Putere fără margini, izvor de vecinicie, Fă ca în totdeauna pe a virtuței cale Să merg nestrămutat.* ALEXANDRESCU, M. 35. *Aici... Acel cît se-mpacă cu ceru-nțrîtat; Aici fapta cea bună visează vecinicia.* id. ib. 95. *De-acum vie cruda moarte!... Viața mea de veselie Trece lin în vecinicie.* ALECSANDRI, P. I, 145, cf. id. POEZII, 4, id. T. II, 389. *Poetului a fost dat a traduce în limba poporului ultima gîndire a martirului Bălcescu de pe pragul vecinicii.* COLUMNNA, VII, 71. *Ca umbră înzestrată cu vecinicie, capeți chiar o bucată din atotputernicia lui Dumnezeu.* EMINESCU, P. L. 42, cf. 41, DDRF IV, 214, BĂRCIANU, 729, ALEXI, W. 477, TDRG 1723, RESMERIȚĂ, D. 893. *Profesorul... n-a trăit decît pentru școală și... clopotul bisericeii i-a sunat intrarea în vecinicie.* ARH. OLT. V, 372, cf. CADE 1408, VOICULESCU, P. I, 42. *Omul trăiește numai o clipă, iar Dumnezeu are veșnicia.* SADOVEANU, O. XV, 469, cf. XX, 64, XXI, 542. *Sursa acestui fanaticism eroic a găsit-o protestantismul... în proclamarea suveranității absolute a lui Dumnezeu, care din veșnicie ne predestinează pentru fericirea sau pentru osînda de veci.* OTETEA, R. 323. *Prințul vorbi...de datorita noastră de a ne pregăti cu grijă pentru veșnicie, care nu se poate agonisi decît murind în siml apostoliceii bisericeii romane.* CĂLINESCU, S. 23, cf. id. C. O. 26. *Izgonit din cuibul veșniciei, Întîiul om Trecea uimit și-ngîndurat prin codri ori pe cîmpuri.* BLAGA, POEZII, 14. *Veșnicia va cădea peste mine Ca un bloc de-ntuneric.* ISANOS, P. 233, cf. M. D. NEC., DEX. **Ō F i g.** *Iată-ți gloria de veacuri! Umbre mari din lumea moară... Ne avem și noi Olimpul și pe-a veșniciei poartă Am intrat și noi; și-ntr-însul zei fără de moarte-avem!* SĂM. I, 7. **◆** (Învechit; în religia creștină; concretizat) Dumnezeu. Cf. I. GOLESCU, C.

2. (Adesea poetic) Timp infinit; (starea sau calitatea a)

ceea ce este veșnic (I 2); eternitate, vecie. Cf. LB 747. *Toți filosofii...sînt siliți să primească vecinicia lumii.* POTECA, F. 55/7, cf. VALIAN, V. 25, POLIZU, 66. *Puține aş vrea, iubite, din zilele-mi pierdute, Zilele ce-n vecinicie-și iau repede zbor.* ALEXANDRESCU, M. 4. *Din ceața vecinicieii stea blîndă, luminoasă Te văz lucind departe.* id. ib. 72. *Cele șapte zile din poezia evrească se prefăcură în mii și milioane de ani și, în afundul timpurilor, în orizoanele vecinicieii.* CONV. LIT. IV, 182. *Tu care ești pierdută în neagra vecinicie, Stea dulce și iubită!* ALECSANDRI, P. I, 119. *Într-a vecinicieii noapte pururea adîncă, Avem clipa, avem raza, care tot mai ține încă.* EMINESCU, O. I, 133. *Parcă-l văd pe astronomul cu al negurii repaos... Cum neagra vecinicie ne-o întinde.* id. ib., 140, cf. 212, MACEDONSKI, O. I, 71. *Munți, pe-a căror frunte noaptea veșniciei a trecut..., Spuneți-ne toate cîte voi de veacuri le-ați văzut!* REV. CRIT. I, 318, cf. ENC. ROM. III, 1199, ALEXI, W. 477, BARCIANU, 729. *Ce răpede ne trecem, ca niște umbre triste pe ecranul veșniciei!* IORGA, P. A. I, 5, cf. TDRG 1723. *Sufletul meu singur nu e în stare... să priceapă gîndul fantasmagoric, cu care timpul întoarce, din fundul veșniciei, cheia colosală și ruginită a făpturii.* HOGAȘ, M. N. 64. *Sensul istoric al vieții devine deci un sens de solidaritate sufletească umană întru vecinicia timpului.* PÂRVAN, I. F. 68, cf. 34. *Din Veșnicie, fără să ne-ajungă În urma noastră veacuri noi se rup.* AL. PHILIPPIDE, A. 90, cf. 110, RESMERIȚĂ, D. 893. *În fața ta sînt cel mai laș, Imensitate, veșnicie.* BACOVIA, O. 38, cf. VOICULESCU, P. I, 41. *Fiecare oră își are fînta sa scrisă deosebit în veșnicie.* SADOVEANU, O. X, 133. *Omul nu-i al veșniciei..., căci omul... e ca un fir de nea pe care-l spulberă vîntul.* id. ib. XXI, 407, cf. XI, 9, XXI, 273, SCRIBAN, D. *Peste vecinicia undelor zboară luntrea lui.* CĂLINESCU, O. XII, 189, cf. BLAGA, POEZII, 361, CAMIL PETRESCU, O. II, 39, DL, DM. *Viața ar fi egală cu veșnicia, fiindcă o viață de om e suficientă pentru o fericire și o fericire e suficientă pentru o viață de om.* V. ROM. iunie 1958, 37, cf. M. D. ENC. *Apare și pe aceste opaițe tradiționalul brăduț..., ca expresie a unei credințe în tinerețea și veșnicia naturii.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 3, cf. DEX. *Cine soarbe un picur din această licoare intră în veșnicie și nu mai îmbătrînește niciodată, căci e adusă de mine... din țara...numită „Țara tinereții fără bătrînețe”.* FOLC. TRANSILV. III, 390. ◊ (La pl. cu valoare de sg.) *Sînt fiul unor veșnicii prelungi... Greșim de mii de ani mereu spre bine și repetăm.* V. ROM. august 1966, 5. *Apele sînt catedrale Veșniciilor de cetini.* id. iulie 1973, 81. ◊ (Personificat) *Vecinicia cea bătrînă, ea la lumi privea uimită...Și din secolii ce trecură ea s-apucă să adune Toată viața și puterea, sacul tot de-nșelepciune.* EMINESCU, O. IV, 122. ◊ F i g. *Nu-ți mai scurge ochii tineri, dulcii cerului făștri... Noaptea lor albastră, a lor dulce vecinicie...Se mistuiește prin plînsorile pustie.* id. ib. I, 83. *E cu puțință să fim tot dintr-o bucată? Eu – clipa de lut, și dînsa – veșnicia de lumină!* VLAHUȚĂ, S. A. I, 11.

II. (Exprimă permanența unui lucru, unei stări, unei acțiuni, unei situații, unui sentiment etc.) I. (Adesea prin exagerare sau poetic) Durată care nu are sfîrșit, care este nelimitată în viitor; (starea sau calitatea a) ceea ce este veșnic (II 1); eternitate, vecie. Cf. LB 747, VALIAN, V. 25, POLIZU, 66. *Nu de moarte mă cutremur, ci de veșnicia ei.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 16, cf. ALEXI W. 477, TDRG 1723, RESMERIȚĂ, D. 893. *Academia Română s-a străduit să dea statului nou ortografie unitară... Pentru niște nemuritori, care au înaintea lor veșnicia, procedarea e firească.* SADOVEANU, O. XX, 244. *Platonica iubire externă n-o dori: Nu rezemi vecinicia pe-a inimii credință.* PILLAT, P. 45. *Zidirea și tencuiala nu pot deștepta sentimentul de veșnicie.* CĂLINESCU, S. 113. *Individul – simbol al absolutului – va trebui să-și asigure veșnicia prin autostilizare.* BLAGA, Z. 68, cf. M. D. ENC. *Dau senzația durabilității și a veșniciei.*

ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 1, 27/1. *O ierarhie sau o instituție însă nu se bucură de acea veșnicie și se poate usca.* id. 1975, nr. 8, 5/4, cf. DEX. ◊ *Locaș de veșnicie = mormînt (I 1).* *Chateaubriand și-a găsit locașul de veșnicie pe ostrovul du Grand-Bé.* CĂLINESCU, C. O. 339. *Mulți dintre părinții mithraști și-au aflat...locaș de veșnicie în altarele subterane.* REV. FIL. 1970, 666. ◊ L o c a d v. **Pe** (sau **pentru, în, învechit, de**) **veșnicie** = pentru totdeauna; în mod definitiv. *Căsătoria să face pentru inimi o legătură sfîntă... și... rămîne înființată în vecinicie.* MARCOVICI, D. 166/15. *Lipindu-mă de-a ei casă, Voi striga, dragă Zulnie, Azi și mini și-n vecinicie!* CONACHI, P. 211. *De-acum, pe vecinicie Nimic nu poate-a ne desparte.* ALECSANDRI, POEZII, 541. *Unite fte sufletele voastre în vecinicie, precum numele voastre sînt nedespărțite!* id. T. 1503, cf. id. P. I, 10. *Raza nensemnată spre noi de n-ar porni, A nopței neagră mantă ar fi pe vecinicie.* CONTEMPORANUL, I, 17. *La Tirgoviște... turcii se așezaseră ca pentru veșnicie: ridicînd ziduri de cetate, săpînd șanțuri, dînd foc bisericilor.* IORGA, P. A. II, 263. *Bătrînii brazi ce văd și-acum..., Convoitul lor smerit, Urcînd mereu, Pe veșnicia a înmămurit.* AL. PHILIPPIDE, A. 61. *Stropi de apă vie Și ploaie de stele Pentru veșnicie.* MINULESCU, VERS. 332. *Să nu faci una din acele groaznice greșeli judiciare, care osîndesc pe veșnicie judecătorul.* POPA, V. 93. *Din sita văzduhului, curgeau... valurile zăpezii,... ca și cum ar fi fost pornite să se zbată în veșnicie.* SADOVEANU, O. XXI, 401. *Înainte de a tăcea pentru veșnicie, vreau să-mi ridic... miinile pentru o binecuvîntare.* ARH. OLT. XVII, III. *Această mină lunguiață, albă și netedă... rămînea pentru mine, pentru veșnicie, mina ce urzește ițele destinului meu.* MIHĂESCU, D. A. 225. *Condămnarea noastră e definitivă... O trudă de chimuri neistovite ne așteaptă pentru veșnicie.* RALEA, S. T. II, 198, cf. DL, DM. *În fiecare zi înțelege mai bine de ce ei sînt cu toții legați pe veșnicie... de locul acela pe care nu-l pot trăda.* V. ROM. aprilie 1963, 147. *Cine a zburat o dată se simte legat în veșnicie de toți cei care zboară.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr.1, 19/2, cf. M. D. ENC., DEX. (Pe lîngă verbe ca „a cumpăra”, „a răscumpăra”, „a vinde” etc., exprimă ideea de drept inalienabil asupra unei proprietăți) *Moștenii satului... s-au răscumpărat de vecinicie de la Gavril Voievod, cu tot hotarul.* ARH. OLT. IX, 183. ◊ E x p r. (popular) **A dormi pentru veșnicie** sau **a dormi (ori a petrece) somnul veșniciei** (sau **veșnicilor**) = a fi mort (I 1). *Împăratul... dă poroncă să-i culce în casa cea de aramă înfocată, ca să doarmă pentru veșnicie.* CREANGĂ, P. 249. *Pe cînd la curtea împăratească era veselie și voie bună, Pipăruș Petru, sărmanul, dormea lîngă fîntîna balaurului somnul veciniciilor.* MERA, L. B. 110. (Cu inversarea construcției) *Tu somnul veșniciei... să-l petreci Sub brazi, la rădăcină.* COȘBUC, P. I, 134. (Învechit) **A dormi de somnul veșniciei** = a muri¹ (I). *Zdrobită de o nespusă și nemîngîiată durere, ea... adormi de somnul vecinicieii, subt o îngustă lespede.* ODOBESCU, S. I, 428.

2. (Prin exagerare; precedat de art. nehot. „o”) Perioadă de timp foarte lungă; durată (care pare) nesfîrșită, interminabilă. *O lună de zile... era o vecinicie.* *Începu a se sătura de un amor fără sfezi, fără împăcăciuni.* NEGRUZZI, S. I, 21. *Simțea că ea îl așteaptă cu neliniște... și părea o veșnicie la mijloc, pînă ce va putea să o vadă.* SLAVICI, O. I, 160. *Avea gînduri pline de farmec, cu cari nu i s-ar fi urît de a sta o veșnicie.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 72. *Eu am purtat de-o veșnicie Prea mult blestem în cerul gurii.* GOGA, POEZII, 363. *Cu dînsul nu mi s-ar fi urît o vecinicie.* M. I. CARAGIALE, C. 37. *Mă mustrau că n-am rămas lîngă ea...După o veșnicie a ieșit doctorul.* REBREANU, NUV. 222. *De ieri, de la ora șase, mi se pare o vecinicie.* CAMIL PETRESCU, U. N. 285. *Slujba a fost foarte lungă, foarte frumoasă și fericirea lui a durat o vecinicie.* id. O. II, 77. *Aveam senzația că ne aflăm de o*

veșnicie, uitați acolo, într-un colț de lume. SADOVEANU, O. XXI, 153, cf. SCRIBAN, D. Lui... îi păreau că durează de-o veșnicie. C. PETRESCU, A. R. 18. În ochii lui apăru, în sfârșit, casa doamnei Ulmu. Alergase o veșnicie. VINEA, L. II, 194. Când își luă postul în primire, toate i se păreau cunoscute în juru-i, ca și când ar fi fost om de veghe o veșnicie. TUDORAN, P. 187. Dacă vrei, poate să fie și-o oră de iubire - o veșnicie. BRAD, O. 24. Ascunsă sub coroanele de tei, bisericiuța stă de-o veșnicie. HOREA, C. 96. Era limpede că lupta...nu va dura o veșnicie. H. DAICOVICIU, D. 97. Fiecare minut care trecea părea o veșnicie. MAGAZIN IST. 1970, nr. 10, 12, cf. DEX. ♦ (Urmă de determinări substantivale introduse prin prep. „de”) Număr foarte mare; șir nesfârșit. Am putut închipi o vecinicie de chipuri pentru câțiva ani de ticăloșie și de dureri. NEGULICI, E. II, 56/10. În priviri citeam o vecinicie De-ucigătoare visuri de plăcere. EMINESCU, O. I, 200, cf. DL.

- Pl.: veșnicii. - Și: (învechit și popular) vecinicie s. f.

- Veșnic + suf. -ie.

VEȘPE s. f. v. viespe.

VEȘPLÂN s. n. v. vișplan.

VEȘTE s. f. v. veste.

VEȘTEALĂ s. f. v. vișteală¹.

VEȘTED, -Ă adj. 1. (Despre plante, părți ale lor etc.) Care și-a pierdut prospețimea, vigoarea; care a început să se îngălbenească, să se usuce (din cauza lipsei de apă, a arșiței, a frigului, a unei boli etc.); îngălbenit, ofilit (1), pălit (2), veștejit (1), (regional) pihăvit. V. f a n a t, t r e - c u t (13), u s c a t. Otava... Sara-i veștedă de soare. A doa dzi să usucă. DOSOFTEI, PS. 312/8, cf. ANON. CAR., LB, I. GOLESCU, C., VALIAN, V., POLIZU. Tradafirul din grădină. Înflorit de dimineață, Zace veșted pe tulpină. ALEXANDRESCU, O. I, 97, cf. PONTBRIANT, D. Femeia... iat-o ajunsă în starea unei flori veștede. ALECSANDRI, O. P. 114, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 312. Mi-aruncă De la sinul tău cel dulce floarea veștedă de luncă. EMINESCU, O. I, 154. Zmeoaiaca... văzu florile veștede. ISPIRESCU, L. 20. Sînt ele legate într-un snop, aceste spice veștede și seci? CONV. LIT. XXII, 47. Pentru dinșii [poezii noștri] frunzele veștede sînt iluziile lor veștejite. GHEREA, ST. CR. III, 95, cf. DDRF. O frunză veștedă nu-ți dă Cuvînt să zici că-i toamnă. COȘBUC, P. I, 79, cf. BARCIANU, ALEXI, W. Cine s-ar opri să plîngă O frunză veștedă-n cărare, Cînd codrii freamătă alături. GOGA, POEZII, 158, cf. 251, ANGHEL, PR. 183. Sărmane flori, ... O clipă-i visul vieții..., Flori veștede, flori moarte. IOSIF, P. 37, cf. TDRG. Salcîmii-au îngropat cărarea Sub giulgiul veștedelor flori. DENSUSIANU, L. A. 9, cf. RESMERIȚĂ, D. Încep a se desprinde frunzele prea timpuriu veștede. C. PETRESCU, S. 61, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Pe nisipul galben-șters, Multicolorele covoare de frunze veștede s-aștern. MINULESCU, V. 32. Le-a hrănit cu frunze veștede. SIMIONESCU, F. R. 452. Vin aducerile-aminte... Cum vin, toamna, funigiei Peste veșteda grădină. ARH. OLT. XIII, 165. Ușoare mîhniri izvorau din copacii scuturînd cite-o foaie veștedă. VOICULESCU, P. I, 70. Dau muguri pretutindenii din veștedele crengi. PILLAT, P. 139, cf. ROSETTI, L. R. I, 172, SCRIBAN, D. Vastele păduri Stau veștede sub greaua turmă de nori haotici. I. BARBU, J. S. 12, cf. L. ROM. 1972, nr. 1, 32. Flori proaspete, flori veștede, flori uscate artificiale, buchetul întii al iubitei e o promisiune. ARGHEZI, S. X, 122. Frunzele s-au uscat, fructele veștezi au început să cadă și pomul arăta semne de uscarea parțială. CĂLINESCU, C. O. 43, cf. id. s. 21. Acoperit de frunze veștede, pe-o stîncă zace Pan. BLAGA, POEZII, 45. Vîntul clătina frunze veștede,

clătina ramuri ce încep a se usca. STANCU, D. 239. Un buchete de tuberoze veștede i se rostogoli la picioare. VINEA, L. I, 60, cf. DL. Pe locul acela iarba era veștedă. PEDA, D. 21, cf. DM. Prințesa își privi floarea stinsă, veștedă. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 2, 29/1, cf. M. D. ENC., DEX. Ce-a fost veșted înverzește. ALECSANDRI, P. P. 336. Codru-i jalnic ca și mine, Vara trece, toamna vine, Pică-i frunza toată bine, Cu crengi veștede rămîne. JARNÍK - BÎRSEANU, D. 192, cf. ALR I 973/247, 420, 675, 890, A II 6, 8. De-acolo a zărit Codrul veșted și ciungit. BALADE, II, 212, Am un crin: la rădăcină veșted și la vîrf înflorit? (Cerul). ȘEZ. IV, 68. ♦ F i g. Că-n veci nu se îmbracă în veștede vestiminte Misteriul cel sînt. EMINESCU, O. I, 25. Înviorătorul unor timpuri veștede a rămas totdeauna dascăl sărac. IORGA, P. A. I, 179. Deprins cu toamna veștedă din șes, nu puteam să admir destul variația de culori. GALACTION, O. 93. Acum totul se asociază în mine cu sugestii de scursori miroșitoare, de membrane veștede, negre. CAMIL PETRESCU, P. 260. Cerul fără unde stagna ca o apă veștedă. CĂLINESCU, O. I, 13. În lăuntru mobilele sînt veștede, aerul bolnav. id. ib. XIII, 352. [Aceste] opere... și-au sorbit din pămîntul unei culturi veștede, tomnatice... frumusețea lor de năluci suprapămîntești. BLAGA, Z. 68. Azi toate-s veștede în casă. V. ROM. ianuarie 1954, 14. ♦ P. e x t. (Despre suprafețe, terenuri etc.) Pe care vegetația și-a pierdut prospețimea, s-a ofilit. Pre veștede ogoare a dat bruma. ASACHI, S. L. I, 221. În cîmpul veșted iată un fir de iarbă verde. ALECSANDRI, POEZII, 25, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (Regional) Mucegăit (Bănița - Petroșani). A III 18.

2. (Despre oameni sau despre părți ale corpului omenesc) Care este lipsit de forță, de vigoare, de vioiciune; consumat, uzat (de boală, de bătrînețe etc.); p. e x t. îmbătrînit; ofilit (2), trecut (13), veștejit (2). V. f a n a t. La chip veștedă și gălbăgioasă. CANTEMIR, I. I. I, 176, cf. ANON. CAR., LB. Pe Palmira... Iat-o c-o aduc la tine veștedă și tremurînd. HELIADE, O. I, 457, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V. Pe drumuri trec fețe serbești și veștede fluierînd doine dureroase. RUSSO, S. 147, cf. ARISTIA, PLUT. 124/29, POLIZU. Nenorocitul... întinzînd mîna sa rece și veștedă, m-a apucat de braț. NEGRUZZI, S. I, 208. Vedeți ce gură mică și ce trăsături plăcute: Ce veștede s-arată! BOLLIAC, O. 120. Nenorocii țărani... îmbrăcați în trențe, desculți, vestezi la față și cu ochii stinși de sărăcie. FILIMON, O. I, 290, cf. PONTBRIANT, D., ALECSANDRI, POEZII, 4, COSTINESCU, CIHAC, I, 312. Fața ei era galbenă și veștedă; ochii stinși în pulbere. BOLINTINEANU, O. 344. Costachi era... tomnatic de vîrstă, cu fața puțin veștedă. GANE, N. I, 128. Singe proaspăt începu să-i rumenească obraji, așa de veștezi mai înainte. CARAGIALE, O. I, 34. Sommu-nsemnase Chipul veșted și-ncrunat. MACEDONSKI, O. I, 83, cf. DDRF, COȘBUC, P. I, 142, BARCIANU, ALEXI, W. Pleacă sprintenă spre alte mese... atingînd mîna cea veștedă a străbunului. SOVEJA, O. 19, cf. RESMERIȚĂ, D. Trufie aprigă și haină învrăjbire se destăinuiau în trăsăturile feței sale veștede. M. I. CARAGIALE, C. 11, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Ochii mici aveau o lumină vagă, iar gura veștedă un suris care cobora colul stîng al buzelor. CAMIL PETRESCU, P. 28. Simigiuil era un grec uscățiv, cu figura veștedă și părul de un alb murdar. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 33. Îi tremurau buzele veștede. SADOVEANU, O. XIII, 785, cf. SCRIBAN, D. Obrazul îl avea brăzdătat și veșted. STANCU, R. A. IV, 309, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, ALR I 973/57, 273. (Adverbial) Scrisul... e doar gîndire veșted conservată. CAMIL PETRESCU, V. 7. Îi suridea veșted din frida seculară. VINEA, L. II, 108. ♦ F i g. Din fund de suflet veșted se urcă un suspin. PETICĂ, O. 68. Gîndu-i tot mai veșted și visul tot mai gol. LESNEA, C. D. 142. Cu inima veștedă am trecut mai departe pe linia satului. SADOVEANU, O. XVIII, 617. ♦ (Despre fizionomie, privire etc.) Care exprimă, trădează oboșală, istovire, surmenaj.

Privirea lor era veștedă de nopți nedormite. BACOVIA, O. 224. Femei groaznic de fardate oferă trecătorului un zîmbet veșted. RALEA, S. T. I, 266. Mina lui veștedă și scoflicită o îngrozise pe Laura. VINEA, L. II, 77. ◊ Fig. Surisuri veștede de plante ținute în beci. H. LOVINESCU, T. 97. ♦ (Substantivat; prin Transilv.) Mort (II 1). Cf. DL. Sîntă-Mărie, Te rog și pe mine a mă scrie, Dar mă scrie cu viii, Cu viii, cu rumenii, Nu cu morții, veștezii! MARIAN, I. 179.

3. F i g. (Despre culori, surse de lumină etc.) Care este lipsit de strălucire; care este stins, estompat sau spălăcit; (rar) veștejit (3). V. m o h o r i t (2), m o r t (I 4), p a l i d (3), ș t e r s ² (I 4). Cf. COSTINESCU. În umerii obrăjilor slomnă a cea roșată veștedă a ofțicoșilor. VLAHUȚĂ, N. 150. Firul de praf îl urmărea și înaripata molie..., bătînd fantastic din aripioarele ei făcute din veștede culori. ANGHEL, PR. 4. Soarele de toamnă, cumpătat și veșted, împrăștia lumină caldă și plăcută. REBREANU, I. 476. Zori veștede se lăsau cu amărăciune peste noi. VOICULESCU, P. I, 82. Nimic nu e voie să uit... Becul veșted de gaz, Fața de masă de plus. BANUȘ, P. 10, cf. DL, DM. Tata la război s-a dus Și l-a-nghițit albă și veștedă zarea. LABIȘ, P. 23. Variante în culori veștede... accentuează... o imensă și iremediabilă singurătate. T. ianuarie 1969, 110, cf. M. D. ENC., DEX. Culorile sale merg pe tonuri palide - pe verde veșted și griuri lirice. V. ROM. februarie 1974, 178. ◊ (Urmă de determinări nume de culori, care precizează nuanța) Verdele cîmpurilor era parte negru, parte veșted roșcat. CAMIL PETRESCU, O. III, 339.

- Accentuat și: (regional) veșted. ALR I 975/675. - Pl.: veștezi, -de și (neobișnuit, f.) veștezi. - Și: (învechit) vĕsted, -ă, (regional) vĕstet, -ă (ALR I 973/100), vĕstid, -ă (ib. 973/420, TEAHA, C. N. 41) adj.

- Lat. *vescidus, -a, -um (<vescus „firav, uscățiv”).

VEȘTEGIUNE s. f. (învechit) Veștejire (I 1). Cf. PHILIPPIDE, P. 182, JAHRESBER. XI, 57.

- Pl.: veștegiuni. - Și: veștejune s. f. JAHRESBEHR. XI, 57. - Veșted + suf. -iune.

VEȘTEJEALĂ s. f. (În dicționarele din trecut) Veștejire (I 1). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, VALIAN, V., POLIZU, PETRI, V., COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W.

- Pl.: veștejeli. - Și: veștezălă (LB), veștezeală (BARCIANU), veștezeală (COSTINESCU) s. f.

- Veșteji + suf. -eală.

VEȘTEJÍ vb. IV. I. I. R e f l. și t r a n z. f a c t. (Despre plante, părți ale lor etc.) A deveni sau a face să devină veșted (1); a (se) îngălbeni, a (se) ofili (1), a (se) păli (2). V. u s c a, p i e r i (1), t r e c e (IV 5). Răsărind soarele, să vestejiră și pentru ce nu avură rădăcină să uscară. N. TEST. 1648, 16¹/29, cf. MARDARIE, L. 215²/20. Nu li să va mai slăbi mirosul [florilor], nice s-or mai veștedzi. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 140¹/6. Verdeța ce... să vestejaște în grab (a. 1746). TDRG. Cununa care își gătește Dumnezeu nu sînt dafne și flori care să vestezesc, ci sînt stele. MOLNAR, REF. 56/4, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, I. GOLESCU, C. Să stringi floare... de chersice sălbatice... să o aduci din cîmp acoperită să nu se vestezească. MANOLACHE DRĂGHICI, I. 66/9, cf. VALIAN, V., ISER, POLIZU. Chiparisul... Nu se vestezește. ALEXANDRESCU, O. I, 281, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D. Florile s-au vestejit De cînd tu le-ai părăsit. ALECSANDRI, P. I, 109, cf. CIHAC, I, 312. Toamna a venit. Plopul meu s-a vestejit. BOLINTINEANU, O. 182. Taie florile și frunzele din tulpina lor și le așează în nisipul pulberat... cea dintîi rază a soarelui le vestejește. MAIORESCU, CR. I, 52. La care se vor vesteji florile, acela este bărbat. ISPIRESCU, L. 20. Va veni tristul timp ca ele [florile] să se vestezească. NEGRUZZI, S. I, 99, cf. DDRF. Oamenii... sînt palizi și fără putere, asemănîndu-se cu o plantă ce se vestejește.

MANOLESCU, I. 35. Cînd [floarea] s-ar vesteji, m-aș duce Să te fur. COȘBUC, P. I, 178, cf. BARCIANU, ALEXI, W. Florile îndată se vestelesc. CANDREA, F. 196. Pajiștea e stropită împrejur de flori căzute ce nu s-au vestejit încă. IORGA, P. A. I, 91. Era... sărbătoare în grădina Prancio, unde brazii și chiparoșii nu se vestelesc niciodată. ANGHEL, PR. 39, cf. TDRG. [Magheranul] se vestejește, săracul, oropsit într-un colț. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 294, cf. PĂCALĂ, M. R. 229. Dacă o floare se vestejește, care altă floare nu revine mult mai strălucitoare în primăvară? HOGAȘ, M. N. 119, cf. RESMERIȚĂ, D. Să se vestezească... întîile flori. M. I. CARAGIALE, C. 132, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Pansele negre, catifelate Pe marmora albă s-au vestejit. BACOVIA, O. 74, cf. SADOVEANU, O. X, 162, SCRIBAN, D. Planta... se vestejește în obscuritate. VIANU, E. 14. S-au vestejit salcîmii și sălciiile. STANCU, D. 61, cf. L. ROM. 1953, nr. 1, 24. O biată grădiniță, cu... brazdele de flori pe care se vestejeau cîrcumărese și crizanteme. VINEA, L. II, 299, cf. DL, DM. Plantă... cu tulpină ierbacee, care se vestejește în tot anul. PRODAN - BUIA, F. I. 266, cf. M. D. ENC., DEX. Cîte flori mîndre-s pe rîu Toate mi s-au vestejit. JARNÍK - BÎRSEANU, D. 145, cf. ALR I 973/394, 695, 983/107, 194, 385, A II 12. Io sînt rece Brumărel, De pic sara pe răcoare; Vestelesc orișice floare. BALADE, III, 152. Cît de frumos și dă mărăț crimul în grădină crește, dar, cum cade jos, îndată să vestejește. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 151. ◊ I n t r a n z. (Învechit și popular) Cădea-va și va veștedzi și seca. PSALT. HUR. 89/6. Nu numai cu pasările rușinează pre noi Domnul, ce și cu florile ce vestejăsc. CORESI, EV. 221. Sămînța... cădzu pre piatră și, deaca răsări, veștedzi și, căci că n-avu umegiune și pămînt adînc, săcă. VARLAAM, C. 275. Grădinele cernească-să, pălească-să, veștedzască-să, nu înflorească, nu înverzască. CANTEMIR, I. I. II, 137. Frunzele lui vestejînd fără vreme golesc crăngile sale. CANTACUZINO, N. P. 13¹/11. Trandafirii vestelesc. HRISOVERGHII, P. 68/7. Sărmanelor floricele... și voi ați vestejit ca și tinerețea mea! ALECSANDRI, O. P. 26. Floarea dimineții curînd va vestezi. BOLINTINEANU, P. II, 205. O mielușică... Și-unde mi-și zberca, Locul tremura, Brazii vestejea. BALADE, II, 470. De cînd, bădiță, te-ai dus... Garofine Vestelesc, se trec cu mine. FOLC. TRANSILV. I, 503. Ce-a fost verde-a vestejit. FOLC. MOLD. I, 340. ◊ (Prin extensiune; despre suprafețe, terenuri etc. acoperite cu vegetație) Brumele au vestejit cîmpul și iarna se apropie. I. IONESCU, C. 225/7. Frumoase! Sfinte locuri!... De ce vă vestejiți? BOLLIAC, O. 73. Unde mergi tu, pajură... Cu focu cuprînsă? - Mă duc codrii să-i pîrlesc, Cîmpii ca să-i vestelesc. MARIAN, V. 15. ◊ F i g. Floarea frumuseții să-și veștedzească. CANTEMIR, I. I. II, 138. Să vă adeverez... Cum că se vestejaște floarea aceștii vremelnice vieți. MAIOR, P. 83/9. (I n t r a n z.) Vestejînd floarea cea frumoasă a trupului... te-ai scîrbit de dragostea lumii. MINEIUL (1776), 46¹/21.

2. R e f l. și i n t r a n z. (Despre oameni sau despre părți ale corpului omenesc) A-și pierde forța, vigoarea, vioiciunea; a se consuma, a se uza (de boală, de bătrînețe etc.); p. e x t. a îmbătrîni; a se ofili (2). V. f a n a, t r e c e (IV 5). [Omul] demăreța înfluri-va și trece-va; e seara cade, vestezeaste (vestejaște C, va veștedzi H) și usucă-se. PSALT. 188. Feciorii strîini vesteziră. PSALT. (1651), XVII, 46. Chipul fetei au perit, urechile și picioarele s-au vestejit (a. 1669). GCR I, 184/36. Unde este rumeneala feței și buzele cele roșii? Iată, s-au vestejit. NEAGOE, ÎNV. 138/17. Mi-au săcat mînule și s-au veștedzît. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 152¹/9. Gura să închisă, picioarele și mînule veștedziră, mormîntului deaderă-să. MOLITVENIC (sec. XVII), 310. Eu n-am vechit, m-am veștedzît și ca florile de brumă m-am ovilit. CANTEMIR, I. I. II, 81, cf. ANON. CAR., LB, VALIAN, V. Nemiştieta Zulnie, prin suspînul ei aprînsă, Se vestezea ca o floare. CONACHI, P. 83, cf. ISER, POLIZU, PONTBRIANT, D.,

CIHAC, I, 312. *Sărmană copilă! Tu nu ai fost născută să te veștejești la umbra acestei închisori.* BOLINTINEANU, O, 348, cf. DDRF. *Zăcînd, să veștejești, Să pieri văzînd cu ochii și ars să te topești De boale.* COȘBUC, S, 137, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Crezi că mie nu mi-e milă...de obrazul ce-a-nceput să veștească?* EFTIMIU, I, 97. *Mai ales cînd era necăjită... se veștejea.* CAMIL PETRESCU, P, 227. *Se duce rumăn și frumos ca o floare și s-a veștezi și s-a usca prin străine pămînturi.* SADOVEANU, O, XXI, 34, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *M-am vestejit ca o floare, M-am uscat ca o ciucoare.* MARIAN, I, 313. *Bucură-te, mănăstire, Că ce pușor îți vine, Da nu vine să-nflorească, Ci vine să vestejească.* POP., ap. GCR II, 344. *Iubește, dragă, iubește, că vremea se vremuește, Tinerețea-mbătrînește: Fata cînd s-o vesteji, Dragostele s-or trezi.* TEODORESCU, P, P, 303. *De cînd tu m-ai urît, Fața mi s-a veștejit.* JARNÎK - BÎRSEANU, D, 158. *Veștejesc fetițele.* DOINE, 67. *De cînd noi ne iubim Ca frunza ne vestejim.* HODOȘ, P, P, 106. *Împăratul, sărmanul, vestejea... de dorul aleasei sale.* MERA, L, B, 195. *Săracile fetele..., Aici cresc, colo-n-floresc, Dincolo să vestejăsc.* PĂCALĂ, M, R, 221. *Tăte florile-nfloresc, Numa tu [Ionucă] te veșteazăști.* ARH. FOLK, VI, 113, cf. ALR I 973/582, 870. *Mîndra cînd o auzit Că drăguțu s-o-nsurat... O-nceput a veștezi.* BALADE, III, 241. *De dor mare, nesfîrșit, Fața lor s-a vestejit.* FOLC. MOLD, II, 465. *Atît omul cît și slava lui, ca floarea cîmpului, îndată înflorește, îndată să și vestejește.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P, II, 367. ♦ *T r a n z. f a c t. Sufletul mieu, Doamne, așea te dorește, Cu sete aprinsă, de mă veștedzește.* DOSOFTEI, PS, 139/6. *Își vestejîră trupurile lor cu foamea, cu setea și cu priveghiarea.* VARLAAM - IOASAF, 53^v/23. *Întristarea a veștejit fragetul chip al văduvelor celor tinere.* MARCOVICI, D, 451/18. *Ghicitorul... își vestejea fața de inimă rea.* PANN, P, V, I, 42/24. *Necazurile l-au vestejit.* SCRIBAN, D. *Fabrica Ne vestejește fața.* ISAC, O, 48. *Dragostele... M-au uscat, m-au vestejit.* ALECSANDRI, P, P, 244. ♦ (Prin analogie) *Ugerile se vestejesc și devin molasce și reci [la vitele bolnave].* I. IONESCU, D, 483. (T r a n z. f a c t.) *Văpăile de altă parte n-au vestejit trupurile vitelor celor pre lesne stricătoare.* BIBLIA (1688), 663^v/39. ♦ *F i g. Inema-n zgău mi să vedezdește Ca o ceară cînd să răstoapește.* DOSOFTEI, PS, 66/17. *Tinerețele mele în floare se vestejesc Ca florile din cunună.* HRISOVERGHI, P, 71/7. *Lume de amăgire! Ca toți, tributul eu ți-am plătit, Tribut de lacrimi și pătîmire Ce ani-mi tineri au vestejit.* SIHLEANU, A, 16/4. *Ești belă... Și anima-mi, belo, amînd, vestezește.* ALECSANDRI, T, 253. *Inima-mi se vestezește.* RETEGANUL, TR, 111. (T r a n z. f a c t.) *O singură privire viața vestejaște Cu lanțuri de amor.* ALEXANDRESCU, O, I, 104. *Necazurile au vestejit tinerețile sale.* ȘĂINEANU, D, U. ♦ *F i g. (Despre sentimente, însușiri etc. ale oamenilor) A scădea în intensitate; p e x t. a dispărea, a pieri treptat; a înceta să mai existe. V. ș t e r g e (I 4), s t i n g e (I). Puterile romanilor nu puțin veștezindu-să, unii... în Thracia... piciorul și scaunele ș-au înșipt.* CANTEMIR, HR, 17. *Se vesteji pe față-mi oricare bucurie.* HELIADE, O, I, 166. *A privit fără de milă frumusețea ei veștezinu-se ca a florilor.* MARCOVICI, C, 70/24. *Aducerea aminte aceștii împodobite țări și a lăcuitorilor ei nu să va veștezi niciodată în pieptul meu.* GT (1838), 14^v/5. *Frumusețea vestejește, Dar înțelepciunea crește.* PANN, P, V, II, 147/12. *A mele nădejdi toate Se vestejăsc.* ALEXANDRESCU, O, I, 254. *Dispoziția și expansivitatea profesorului se vestejîră dintr-o dată.* GALACTION, O, A, I, 47. *O mică imprudență... și libertatea de care ne bucurăm astăzi s-ar vesteji în mîinile noastre.* CAMIL PETRESCU, O, III, 212. ♦ *T r a n z. Veștejit-ai poftele trupului, și sufletul tău ți-ai împodobit cu razele prea lumnatei.* MINEIU (1776), 4^v/18. *Pe frumusețe sau vremea o prăpădește sau boala o vestejește.* GOLESCU, P, 316/13. *Domnii critici... vestejîră sau pierdură multe talente în prima lor aparițiune, prin veninoasele lor critici.* FILIMON,

O, II, 304. *Setea noastră de excepțional și de mister e veștejită de această aprehensiune imediată.* RALEA, S, T, I, 147.

II. *T r a n z.* (Livresc; calc, prin confuzie, după fr. *flétrir* „a stigmatiza”) 1. *A dezonora, a păta (3). Acest om din cea mai proastă naștere nu se înălțase la consulație decît ca să vestejască noblețea.* CĂPĂTINEANU, M, R, 40/15. *Femeia cea mîndră și ușure de minte calcă în picioare credința jurată sofului ei, vestejaște onoarea sa și a familiei.* FILIMON, O, I, 216, cf. ȘĂINEANU, D, U., DM, M. D. ENC., DEX, ALIL XXIV, 183, 184.

2. *A înfiera, a stigmatiza. Fapta lui a fost vestejită de opinia publică.* RESMERIȚĂ, D., cf. CADE, SCRIBAN, D. *Ziarele și revistele se unesc într-o rară unanimitate pentru a vesteji cruzimea omului care azvîrlise sarcasmele sale nefericitului și marelui poet în momentul în care boala îl doborîse.* VIANU, L, R, 375, cf. DL, DM. *Îl apăra pe Simion și mă vestejea pe mine.* LĂNCRĂNIAN, C, II, 278, cf. M. D. ENC., DEX, ALIL XXIV, 183, 184. ♦ *A pedepsi (2), a condamna. Gazdele, doi frați florentini, practicînd cămătăria, meserie vestejită de biserică cu comunicarea, scapă cu fața curată.* CĂLINESCU, C, O, 179, cf. ALIL XXIV, 183.

- Prez. ind.: *veștejesc*, pers. 3 și (învechit și regional) *veștejaste*; conjunct.: pers. 3 și (regional) *să veștede* (TEAHA, C, N, 96). - Și: *veșteji*, (învechit și popular) *veștezi*, (învechit și regional) *vestezi* vb. IV.

- V. *veșted*.

VEȘTEJIRE s. f. Faptul de a (se) v e ș t e j i.

I. 1. *Proces de pierdere a vigoriei, a prospețimii unei plante, a vegetației etc. (din cauza lipsei de apă, a arșiței, a frigului, a unei boli etc.); îngălbenire, ofilire (1), pălire¹ (I 2), (învechit) veștegiune, (în dicționarele din trecut) veștejeală. Cf. v e ș t e j i (I 1). Iarba cu gălbenirea și florile cu veștedzirea.* CANTEMIR, I, I, II, 141, cf. LB, VALIAN, V., POLIZU, PETRI, V., COSTINESCU, DDRF, PHILIPPIDE, P, 182, ENC. ROM., RESMERIȚĂ, D. *Se vād...o buruiană mai îndărătnică sau un colț de ripă ferit de arșiță și de veștejirea pașilor.* IORGA, P, A, I, 106, cf. ENC. AGR, IV, 248. *Un stuș de ramuri [ia]... toate culorile pe care le poate căpăta un vegetal de la înfrunzire pînă la veștejire.* CĂLINESCU, C, O, 249. *Mă simt ca un copac deasupra căruia s-a abătut veștejirea toamnei.* STANCU, R, A, II, 234, cf. LTR², DL. *Cu cine lauzi înflorirea? Cu cine blestemi veștejirea?* ISAC, O, 93, cf. DM, DEX.

2. *Proces de pierdere a forței, a vigoriei unei ființe, a unui organ² (I) etc.; p e x t. îmbătrînire. Cf. v e ș t e j i (I 2). Nepuțința stomacului și a mațelor, cînd... se va trata rău, poate să aducă...veștejirea mădulărilor trupului.* CORNEA, E, I, 4/10. *Femeia..., prin fatalul ei dar fermecătoresc, poate să arunce un vâl de poezie asupra acelor plăceri mincinoase, care duc pe nesimțite pe biata junime la sărăcie, la veștejire...și, de multe ori, chiar la o moarte prematură.* FILIMON, O, I, 114. ♦ *F i g. Iarna speculațiunilor metafizice trebuie să vină neapărat după veștejirea pasiunilor.* PETICĂ, O, 439.

II. (Livresc) *Înfierare, stigmatizare, blamare. Cf. v e ș t e j i (II 2). Regele însuși, din motive de politică internă, trebuia să aplaude veștejirea plutocrației.* CĂLINESCU, c, o, 269.

- Pl.: *veștejiri*. - Și: *veștejire*, (învechit) *veștezire, veștedire* s. f.

- V. *veșteji*.

VEȘTEJIT, -Ă adj. 1. (Despre plante, părți ale lor etc.) *Care și-a pierdut prospețimea, vigoarea; care a început să se îngălbenească, să se usuce (din cauza lipsei de apă, a arșiței, a frigului, a unei boli etc.); îngălbenit, ofilit (1), pălit¹ (2), veșted (1). V. f a n a t, t r e c u t² (I 3), u s c a t. Cf. v e ș t e j i (I 1). Arburi veștejiți, fără de rod, de doao ori morți,*

dezdădăcinați. N. TEST. (1648), 201¹/14, cf. LB. *Eu sînt ca această frunză veștjîtă.* HELIADE, O. I, 77. *Fără dînsa și ce mai desăvârșită fîiță se asemănă unei flori veștezite.* ALBINEȚ, M. 2/7, cf. ASACHI, S. L. I, 243, cf. POLIZU. *Printre trestii tinere-nverzite Un stejar întinde brațe vestejite.* BOLINTINEANU, P. I, 20, cf. II, 283. *Cugetarea ei era împătimită ca un strat cu florile... vestejite.* EMINESCU, P. L. 102, cf. id. O. IV, 39. *Pică încetinel frunze galbene, învîrtindu-se... în jurul coadelor vestejite.* CARAGIALE O. II, 27. *Dumnezeu ne va face-o coroană De vestejite foi.* MACEDONSKI, O. I, 12, cf. DDRF, MARIAN, INS. 236, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Se aștepta să găsească grădina... vestejită.* VOICULESCU, P. II, 229. *Ia-mi trandafirul ăsta vestejit Și dacă poți redă-mi-l înflorit.* PILLAT, P. 230. *Plînsul pentru-un suflet... E-nocmai ca și roua Pe crinul vestejit.* ARH. OLT. XVII, 363, cf. DL, DM. *Leguma matură, mai scurtă decît caliciu, rămîne închisă în corolă persistentă vestejită.* PRODAN - BUIA, F. I. 285. *Vreau să privesc la muguri, la frunza vestejită.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 10/2. *Trandafir roșu-nflorit Și la urmă vestejit.* JARNÍK - BÎRSEANU, D. 98. ◊ (Substantivat) *Roua... poate florilor să dea viață Și pe cele veștezite numai ea le mai dezgheață.* REV. CRIT. I, 239. *Avem fructe și legume proaspete...Nu le vindem pe alea pentru că trebuia mai întîi să scape de cele vestejite.* SCÎNTEIA, 1969, nr. 8200. ◊ (Prin extensiune; despre suprafețe, terenuri etc. acoperite cu vegetație) *Vesela verde cîmpie acu-i tristă, vestezită.* ALECSANDRI, P. III, 7. *Cerul, uriașă turtă de cenușă... Își reazimă fruntea obosită În miriștea... vestejită.* ARH. OLT. XVII, 371. *A pus fața înflorită Supt o glie vestejită.* JARNÍK - BÎRSEANU, D. 149. *Lăsaî rîmnicu-nflorit Și l-am găsît vestejit.* GRAIUL, I, 131. ◊ F i g. *Descrise săltarul și dădu... de niște legături de hîrtii galbene și vestejite.* EMINESCU, P. L. 61. *Ea... Avea pantofi și fuste vestejite.* ARGHEZI, VERS. 149. *Cu foșnet vestejit răsufală valea. Ce-ngrozitoare înserare plutește-n univers.* LABIȘ, P. 38.

2. (Despre oameni sau despre părți ale corpului omenesc) Care este lipsit de forță, de vigoare, de vioiciune; consumat, uzat (de boală, de bătrînețe etc.); p. e x t. îmbătrînit; ofilit (2), trecut² (1 3), veșted (2). V. f a n a t. Cf. v e ș t e j i (1 2). *El nu o cunosc pre dînsa că-i era vestezită fața.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 56¹/11, cf. LB. *Uda de-amară lacrimi Fața ei vestejită.* ASACHI, S. L. I, 154, cf. POLIZU. *Sărută fruntea vestejită a Fevroniei.* CONV. LIT. II, 79. *Veștejește-te-a mea buză pe o buză vestejită.* MACEDONSKI, O. I, 124. *O lumină slabă și roșietică lumina fețele lor vestejite și întristate.* CONV. LIT. XXII, 246, cf. I. NEGRUZZI, S. VI, 16, DDRF. *Fața fetei suptă - Doi bujori tinjiți, doi ochi vestejiți.* COȘBUC, P. II, 160. *Bătrînul... Cu ochii blînzi în fața vestejită, Privește.* SĂM. IV, 203, cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D. *Bătrînă și vestejită... părea, în turbarea-i cumplită, o făptură a iadului.* M. I. CARAGIALE, C. 25, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Rideam cu poftă...de primadonele vestejite.* BRĂESCU, A. 198. *Filfison...îsemna un tînăr vestejit.* SADOVEANU, O. XX, 218, cf. DL, DM, BÎRLEA, C. P. 131. ◊ F i g. *Iasă din locurile Hernicului cu inima vestejită, foarte smerit și rușinat.* BELDIMAN, N. P. 177/3. *Frunzele veștede sînt iluziile lor vestejite.* GHEREA, ST. CR. III, 95. *Trăiește în această măicuță, cu fața... vestejită, sufletul unui cronicar.* IORGA, P. A. I, 134. *Plecaseră amîndoi... pe drumul lung... pe care începuse fericirea lor trecută, vestejită.* DEMETRIUS, A. 240.

3. F i g. (Rar; despre culori) Veșted (3). *Un semn caracteristic al vechimei sau stătuției lor [peștilor]... este albața sarbădă, aspră, vînată, la cei albi, de riuri... și înălbirea vestejită, cenușie, învinețită a gălbenelii celor aurii, de baltă.* ATILA, P. 142.

- Pl.: *veștejiți, -te.* - Și: *vestejit, -ă*, (învechit și regional) *veștezit, -ă, vestezit, -ă*, adj.

- V. *veșteji*.

VEȘTEJITÓR, -OÁRE adj. 1. (Învechit; despre plante, flori etc.) Care se veștejește (1 1). *Florile tale... curund veștedzitoare, cădzătoare.* CANTEMIR, ap. CCR 246/17. *Legîndu-le, le-am făcut un mîunchi și îi le-am trimes... pentru că nu sînt flori în degrab vestejitoare și putrezitoare, ci sînt în delung trăitoare* (a. 1786). CAT. MAN. I, 36. ◊ F i g. *Cu toate cele lumești și îndegrab vestejitoare, vitejii să lauda.* VARLAAM - IOASAF, 7¹/16.

2. (Rar) Care face să devină veșted (1), care determină, produce veștejirea (1 1). Cf. RESMERIȚĂ, D. ◊ F i g. *Într-un timp anormal, în care se părea că un ger timpuriu... înghețase o mare parte din vegetația gîndirii, era natural să se creadă necesar scoaterea în lumină a tuturor celor ce se abătuseră din curentul vestejitor.* CONV. LIT. XXII, 41. *O piclă rîncedă de vițiu apăsa vestejitoare asupra mizeriei decorului.* M. I. CARAGIALE, C. 133.

- Pl.: *veștejitori, -oare.* - Și: *vestejitór, -oáre* adj.

- *Veșteji* + suf. *-itor*.

VEȘTEJÚNE s. f. v. *veștegiune*.

VÉȘTET, -Ă adj. v. *veșted*.

VEȘTEZĂLĂ s. f. v. *veștejeală*.

VEȘTEZEĂLĂ s. f. v. *veștejeală*.

VEȘTEZÍ vb. IV v. *veșteji*.

VEȘTEZÍRE s. f. v. *veștejire*.

VEȘTEZÍT, -Ă adj. v. *veștejit*.

VEȘTÍ¹ vb. IV. T r a n z. (Învechit) A îmbrăca, a înveșmînta. *Veștit în de singe porfiră.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 103¹/5, cf. KLEIN, D. 455, BUDAI-DELEANU, LEX., TDRG, SCRIBAN, D.

- Prez. ind.: *veștesc*.

- Lat. *vestire*.

VEȘTÍ² vb. IV v. *vesti¹*.

VEȘTÍ³ vb. IV v. *viști¹*.

VÉȘTID, -Ă adj. v. *veșted*.

VÉȘTIE s. f. (Regional) Pănușă (1) (Vima Mare - Tîrgu-Lăpuș). Cf. CL 1981, 170.

- Pl.: *veștii*.

- Etimologia necunoscută.

VEȘTÍT, -Ă adj. v. *vestit*.

VEȘTMÍNT s. n. v. *veșmînt*.

VEȘTMÍNTÁR¹ s. m. v. *veșmîntar*.

VEȘTMÍNTÁR², -Ă adj. (Rar) Vestimentar. *Dincolo însă de aceste deosebiri veștmîntare... asemănarea era prea izbitoare.* CAMIL PETRESCU, O. II, 84, cf. DL, DM.

- Pl.: *veștmîntari, -e*.

- Din *vestimentar*, prin apropiere de *veșmînt*.

VÉTĂ s. f. (Nav.) Parimă a palanului¹ pentru bărci. Cf. LTR², SCL 1961, 615.

- Pl.: *vete*.

- Din tc. *veta*.

VETEÁZ, -Ă s. m., s. f., adj. v. *viteaz*.

VETEJEL s. m. v. vătășel.

VETEJESC, -EASCĂ adj. v. vitejesc.

VETEJIE s. f. v. vitejie.

VETEJIME s. f. v. vitejime.

VETELCĂ s. f. Instalație pescărească simplă, folosită pentru uscarea setcilor și a carmacelor. *V. u s c ă t o r. La un zăvod..., în afară de casa și colibele de locuit ale pescarilor, se mai găsește și următoarele instalațiuni: un șopron cu mai multe scameice pentru ascuțitul carmacelor, o serie de spînzurătoare (vetelce) pentru uscat carmacele.* ANTIPA, p. 361, cf. 344, 345, 515, LTR².

- Pl.: vetelci și vetelce.

- Din rus. **ветелка**.

VETELINĂR s. m. v. veterinar.

VETERĂN, -Ă subst. 1. S. m. (La romani) Ostaș care, după terminarea serviciului militar, obținea la eliberare anumite drepturi și privilegii. *Veteranii... îmbătrîniți în slujbe vestite îi scotea de supt steaguri și le da pre la oraș și la sate locuri de casă.* M. COSTIN, O. 260. *Pre acei viterani... îi scotea de supt steaguri.* N. COSTIN, L. 125, cf. I. GOLESCU, C. *Organizează cu cheltuiala sa o legiune compusă de veterani transalpini.* TEULESCU, C. 219/15, cf. LM. *Trebuie ca, între elementele constitutive ale coloniilor romane, numărul veteranilor să fi fost preponderent.* ȘĂINEANU, I. 22, cf. DDRF. *Legionarii, cînd ieșeau din armată, după o viață întreagă de slujbă militară, sub numele de veterani, li se împărțeau pămînturi, de regulă în provincia unde slujiseră.* XENOPOL, I. R. I, 151. *Pătrunderea în adîncime a romanității prin opera săvîrșită de veterani.* DR. VIII, 297, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Limba latină și viața romană au cîștigat înfîiețarea prin marele număr de soldați și veterani.* PANAITESCU, C. R. 60. *Cu mult mai numeroase erau așezările de veterani instalate peste tot în noile provincii.* MAGAZIN IST. 1971, nr. 1, 6, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ (Adjectival) *Deșertînd Dachia de toate puterile... au făcut-o provincie; și, împlînd-o de cetățeni și de ostași viterani..., cu cetăți și cu orașe au întărit-o.* CANTEMIR, HR. 83. *Soldatul veteran să devie, pentru locuitorul de la Dunăre, tipul omului bătrîn în genere.* ȘĂINEANU, I. 22.

2. S. m. Militar în vîrstă (cu experiență de luptă); (și în sintagma *veteran de război*) bărbat (în vîrstă) care a participat la unul sau la mai multe războaie. *Veteranii (soldații bătrîni) cei cu totul slăbiți... după lăsarea lor din slujbă, nu mai sînt în stare de a se hrăni cu munca lor.* AR (1830), 173²/17. *Gvardia de veterani (ostași vechi)... nu va da nici un semn supărător de vînzare către legiutorul monah.* CR (1831), 43¹/21, cf. NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU, NEGRUZZI, S. I, 125, ALEXANDRESCU, O. I, 117, PROT. - POP., N. D. *Bătrînul colonel... a lăsat plăcute și vesele suveniruri printre subordonații lui, acum toți veterani ai oștirii.* ODOBESCU, S. III, 22. *Am adăpostit... vro cîteva sute dintre oamenii lui Hincu, veterani foarte viteji.* RĂȘCANU, L. CII, cf. DDRF, ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Vorbesc ca veteran din trei războaie.* D. BOTEZ, F. S. 9. *Au defilat cu școlile și armata veteranii, - oșteni de la 77, rîniții și rămășițele regimentelor glorioase: aproape toți erau țărani.* SADOVEANU, O. VI, 303, cf. SCRIBAN, D. *Un plan de război întocmit la București... de căpitanul Sava, un veteran al războaielor cu turcii, se întemeia pe aceleași considerente.* OȚETEĂ, T. V. 126. *Veteran al războiului din 1877.* VIANU, L. R. 364. *A sunat veteranul satului, Diș, goarna.* STANCU, D. 54, cf. DL, DM, IST. LIT. ROM. II, 572, M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ (Adjectival) *Le făcu un cuvînt*

pătrunzătoriu..., îndemnînd... pe ostașii giuni a se pildui de conșoții lor veterani, înălbiți în cursul învingerilor. ASACHI, S. L. II, 99. *În Franța trăia... un veteran ostaș, anume Jan Turel, de 104 ani.* VASICI, M. I, 109/14. *Cazacii aveau pe atunci de șef pe Bogdan Hmelnițchi, oștean veteran, care servise pe republica polonă în multe resbele.* CALENDAR (1859), 93/16.

3. S. m. și (rar) f. Persoană (în vîrstă) care activează de mult timp în același domeniu, în aceeași instituție etc.; persoană (în vîrstă) care are experiență într-un domeniu de activitate, care s-a remarcat vreme îndelungată într-o acțiune (de mare răspundere) etc. *Eu știu că ministrii nu au inimă, că sînt surzi la vocea omenirei, apoi un veteran ca tine, cum te-ai înduplecat cătră cele de mai nainte abateri a mai adăogi o nouă complicație?* ASACHI, E. D. 35. *Simțul bărbăției, virtutea de romani și azi străluce-n față la juni și veterani!* MUREȘANU, P. 69/16. *Mă duse de mă prezentă la acest veteran al literaturii.* SION, P. 401. *Această epistolă... m-a uimit prin tabloul ce arată de nălucirile entuziaște care au legănat tinerețea veteranilor din generația mea.* ALECSANDRI, S. 89, cf. LM. *Doi boieri, dușmani ai postelnicului... se unise cu doamna lui Grigorașcu, Maria, spre a pierde pe puternicul veteran.* ODOBESCU, S. I, 441. *Galant... ca totdeauna, finărul director a dat brațul veteranei.* ANGHEL, PR. 121, cf. IOSIF, PATR. 26, RESMERIȚĂ, D. *Bogdan-Pitești e un veteran și un martir, care nu mai scrie. Trecut la partea sedentară, veghează, totuși.* LOVINESCU, C. V, 163, cf. SCRIBAN, D. *Trebuiau două recomandății de la veteranii instituției.* VINEA, L. I, 321, cf. DL, DM. *Vorbește despre meșeria lui concentrat..., calm și sigur, ca un veteran al aparatului de filmat.* CINEMA, 1971, nr. 1, 42. *La băieți, cursa de sprint s-a soldat cu o surpriză, veteranul Dan Lăzărescu... a fost mai rapid.* SPORTUL, 1972, nr. 6945, 1/3, cf. M. D. ENC. *Cei trei piloți care... se vor reîntoarce după 28 de zile pe Pămînt sînt, pe scurt, un veteran și doi începători.* CONTEMP. 1973, nr. 1384, 11/3, cf. DEX, DN². ♦ (Adjectival) *Veteranul nostru bărbat a pășit pe tribună.* F (1869), 380. *Are împreună cu mama sa, după legea veche, pensia veteranului profesor Nerone popescu.* CARAGIALE, O. II, 123. *De toate vîrstele, de la patru ani - fetiți îmbrăcate ca o păpușă... - pînă la patruzeci, domnișoara veterană, căreia vîlul pios îi ascunde aproape gusa trădătoare.* IORGA, P. A. I, 223. ♦ (Prin analogie) *Domnișoara, prima și ultima călăreață de forță a companiei, dă țircoale în arenă pe veteranul ei armăsar alb, care numără atîtea succese.* CARAGIALE, O. III, 81. ♦ F i g. *Au publicat în Iași „Albina românească” prefăcută astăzi în „Gazeta Moldovei”, veteranul jurnalelor de vreme ce, fără întrerupere în timp de 26 ani, s-au finit și se fine pînă astăzi.* ROM. LIT. 53¹/18. ♦ (De obicei ironic; în trecut) *Student care rămînea în urmă cu examenele, terminîndu-și studiile foarte tîrziu; (sens curent) student sau elev care repetă anul de studii.* Cf. COSTINESCU, BUL. FIL. IV, 150, v, 200, SCRIBAN, D., DL. ♦ (Adjectival) *Cu prestigiul și autoritatea studentului veteran condusese pe vremuri cîteva mișcări și greve studențești.* BART, E. 120.

- Pl.: veterani, -e. - Și: (învechit, rar) **viteran** s. m.

- Din lat. **veteranus, -a**, fr. **vétéran**.

VETERENĂRIE s. f. v. veterinarie.

VETERINĂR, -Ă adj. s. m. 1. Adj. Privitor la prevenirea, la combaterea și la vindecarea bolilor de care suferă animalele (domestice); care este destinat ocrotirii și îngrijirii sănătății animalelor (domestice). Cf. I. GOLESCU, C. *Lecțiile se vor alcătui, după rîndul clasurilor, din istoria naturală, agricultură... igiena viterinară.* PROPĂȘIREA (1844), 122¹/31. *Agricultura, arta veterinară și forestica sau pădurăria.* CALENDAR (1856), 13/2, cf. COSTINESCU, LM,

BARCIANU. *Executarea dispozițiilor sanitare și veterinară relativ la combaterea epidemiiilor.* PĂCALĂ, M. R. 345, cf. RESMERIȚĂ, D. *Pentru înlăturarea măsurilor vexatoare administrative, de ordin sanitar veterinar, camera a propus ca vitele importate... să fie transportate în vagoane închise.* GOLOGAN, C. R. 116, cf. CADE. *Măsurile... se îndeplinesc în conformitate cu prescripțiunile legilor și regulamentelor veterinare.* ENC. AGR. *Instrumente veterinare.* NOM. MIN. I, 25. *Dispensare veterinare.* ib. 299, cf. DL, DM. *Rădăcina... este mai mult folosită în terapeutică veterinară.* FLORA R. P. R. V, 110. *Institutul de cercetări veterinare și biopreparate „Pasteur”... asigură, pe lângă stabilirea celor mai noi și eficiente metode de diagnostic și tratament, o gamă largă de produse biologice.* DER III, 310. *O deosebită grijă s-a acordat... înzestrării gospodăriilor agricole colective cu construcțiile și instalațiile veterinare.* VUIA, PĂST. 222, cf. FORM. CUV. I, 173, M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ *Medicină veterinară = știință care studiază prevenirea și vindecarea bolilor de care suferă animalele (domestice); (învechit) veterinărie, (latinism învechit) veterinarie. [Volumele] cuprind... o învățată tratație de mediu veterinărie.* I. IONESCU, V. 17/25. *Învățătura practică a medicinei veterinare* [Titlu]. CUPARENCO, V., cf. LM. *Rețetele... medicinei veterinării sînt mai peste tot locul foarte bineșor furizate printr-o mulțime de noțiuni istorice, de povățuiri înțelepte.* ODOBESCU, S. III, 11, cf. ENC. ROM. *În medicina veterinară nu se cunoaște nici un mijloc de lecut hidrofobia.* HOGAȘ, H. 30, cf. SCRIBAN, D., DER III, 310, M. D. ENC. 573. ♦ (Rare; despre instituții de învățămînt) *De medicină veterinară (v. v e t e r i n a r 1). Volume legate în piele de vițel... fac fală bibliotecii școlii veterinare de astăzi.* ANGHEL, PR. 111. *Ermil era... profesor la Facultatea veterinară.* CĂLINESCU, B. I. 59. *Sub domnitorul Alexandru Ioan Cuza, în 1861 se înființează prima școală veterinară.* DER III, 310.

2. Adj., s. m. (Medic, tehnician, agent) care practică medicina veterinară (v. v e t e r i n a r 1); (învechit și regional) nălbant (2), (regional) nălbar. *Veterinari, adevă... doftorii cei de vite.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 13/7. *Statul... are prin județele lui cîte un veterinar.* EPISCUPESCU, PRACTICA, XLVIII/18, cf. I. GOLESCU, C. *Veterinar (sau doftor a vitelor).* BULETIN, F. (1833), 216¹/3. *Văzut-ai... Vrun spițer, chirurg au moașă, veterinar sau dentist?* ASACHI, S. L. I, 225. *După cum se zice, este veterinar (doftor de vite).* DESCR. AȘEZ. 61/22. *Pentru povățuirea creșterii vitelor, a lor ferire de boale și vindicarea la nevoi de epizotie, aducîndu-să de peste hotar doi doctori viterinari.* BULETIN, F. (1843), 277¹/16. *Nu vom da un curs complet, nici despre boalele vitelor, nici despre vindecarea lor, traba unui veterinar.* POVĂȚ. (1844), 140/25, cf. NEGULICI. *Această operație... să se facă de un viterinar.* BREZOIANU, R. 345/26. *Puțin ajutor se găsește din lipsa veterinerilor (doftori de vite) în provincie, la ivirea boalelor de vite.* LITINSCHI, M. IV/13, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Hultuire pentru curmarea și stîrpirea boalei... se va face cu învoirea viterinariului împreună cu dirgătorul ținutului.* CUPARENCO, V. 13/4. *Toate îngrijirile doctorilor și veterinarilor n-au putut să-i prelungească zilele și și-a dat sfîrșitul bietul cîne.* GHICA, S. 523, cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM, DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Boliștea aceasta cu nume sinistru... trebuia inventată cu orice preț, căci altfel la ce ar fi slujit veterinarii.* ANGHEL, PR. 109, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *M-a aflat vitrinaru din tîrg, de la Neamț.* SADOVEANU, O. IX, 70. *Administrația de stat își poate... amplifica apreciabil randamentul organelor tehnice: al medicilor, al veterinarilor, al agronomilor, al cooperatorilor.* D. GUSTI, P. A. 285, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D., ARGHEZI, S. XVI, 113, DL, DM. *Pentru a împiedica infestarea omului cu tenie, trebuie ca el să consume carne care a fost controlată de*

medicii veterinari. ZOOLOGIA, 32, cf. M. D. ENC., DN³, CIAUȘANU, V.

- Pl.: *veterinari, -e.* - Și: (învechit) **veterinării, -ie** adj., s. m., **veterinér** s. m., **veterinár, -ă** adj., s. m., (regional) **vetrinár** (CIAUȘANU, V.), **vetelinár** (GL. OLT.), **vitrinár**, (învechit, rar) **viterinării** s. m.

- Din lat. **veterinarius, -a, -um, veterinarius, -ii**, fr. **vétérinaire**, germ. **veterinär, Veterinär**.

VETERINĂRIE s. f. (Latinism învechit) Medicină veterinară, v. v e t e r i n a r (1). *Oamenii carii nu sînt procopsiți în măiestria veterinariei, adevă a doftoriei de vite..., nicidecum să nu se lase a intra în case, în stauri.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 48/19, cf. 3/11. *Practica doctorului de casă...c-o prescurtare de hirurgie, de materia medică și de veterinerie* [Titlu]. EPISCUPESCU, PRACTICA. *Sînt încă vacante următoarele... posturi de profesorat... iconomia rurală (a cîmpului) cu toate părțile ei și viterenaria (doftoria vitelor).* CR (1832), 37²/19. *Este înzăstrat cu știința veterinariei (adevă pentru păstrarea sănătății vitelor).* AR (1840), 174 ²/38. *Medicațiunea mea este... bună în viterinarie, ca și în medicină.* MAN. SĂNĂT. 199/21, cf. STAMATI, D., LM 1580, URSU, T. Ș.

- Și: **veterenărie, veterinérie, viterenărie, viterinérie** s. f.

- Din lat. **veterinaria**. Cf. it. **veterinaria**.

VETERINĂRIU, -IE adj., s. m. v. **veterinar**.

VETERINĂRIE s. f. (Învechit) Medicină veterinară, v. v e t e r i n a r (1). [Să se predea] *Agromonia și Veterinaria în toată întinderea lor la clasele cuvenite.* ROM. LIT. 315²/13. *Trimisese cuconu Ioniță pe nepotul său... în țara neamului, ca să învețe doftoriceasca știință a debitoacelor, după cum numea el veterinaria.* HOGAȘ, H. 21, cf. RESMERIȚĂ, D. *Școală de veterinărie.* CADE, cf. SCRIBAN, D., DL, DM.

- **Veterinar** + suf. **-ie**.

VETERINÉR s. m. v. **veterinar**.

VETERINÉRIE s. f. v. **veterinarie**.

VETÉU s. n. (Prin sud-estul Transilv.) Urzitoare (pentru pînză I 1). Cf. COMAN, GL., ALR I 1 280/164, L. ROM. 1961, 568.

- Pl.: **veteuri și veteauă**.

- Din magh. **vető**.

VETFLEÍM s. n. v. **vicleim**.

VÉTO s. n. 1. (La romani) Drept pe care îl aveau tribunii plebei de a se opune hotărîrilor senatului; formulă prin care își exercitau acest drept. [Tribunii] *afîta putere avea, cînd dacã numai unul dintr-înșii se opunea... era destul; deoarece deodată se strica toată judecata senatului; cu veto lor, strica și turbura tot ce nu le plăcea.* BR (1829)¹, 21/22, cf. PROT. - POP., N. D., ANTONESCU, D., ENC. ROM., RESMERIȚĂ, D., CADE, DER, DEX, DN³.

2. Drept excepțional (recunoscut prin lege sau prin convenții) pe care îl are o persoană, un organism de stat, un stat etc. de a se opune adopțării unei propuneri, unei hotărîri, unei legi etc.; formulă prin care se exercită acest drept. Cf. I. GOLESCU, C. *Seimul... în forme și în cuvinte deșarte, încă și în sfezi, prin aplicarea faimosului cuvînt „veto”, trăgăna chestiunea căsătoriei Elisabetei cu Bogdan.* ASACHI, S. L. II, 89, cf. STAMATI, D. *Prin ce să-și lămurească suveranul conștiința spre a uza la trebuință de veto sacramental, cînd toate părțile le caude numai prin miniștri?* BOLLIAC, în IST. LIT. ROM. II, 342, cf. ENC. ROM., RESMERIȚĂ, D., CADE.

Dacă nu era vetoul Braziliei, se realiza compromisul înlocuirii Cehoslovaciei prin Polonia. TITULESCU, D. 193, cf. SCRIBAN, D. *Remunțarea la principiul unanimității Marilor Puteri, fapt care se ascunde în fond în spatele propunerilor de anulare a „veto”-ului, ar însemna în realitate lichidarea Organizației Națiunilor Unite*. CONTEMP. 1948, nr. 105, 3/4, cf. DL, DM, MAGAZIN IST. 1973, nr. 3, 70, M. D. ENC., DEX, DN³, DREV.

– Accentuat și: (rar) *vetó*. SCL 1960, 38. – Pl.: (rar) *vetouri*. – Articulat: *vetoul*.

– Din lat. *veto* („mă opun”), fr. *veto*.

VETRED adj. (Prin sud-vestul Transilv.; în sintagma) *Lemn vetred* = lemn tăiat, care nu e nici verde, nici uscat bine. PAȘCA, GL.

– Accentul necunoscut. – Pl.: *vetrede*.

– Etimologia necunoscută.

VÉTRELĂ s. f. 1. (Învechit și popular; mai ales la pl.) Pinză de corabie. *Ridicără veatrila și sufla venișoru*. COD.VOR². 47¹/3. *Unul dintre corăbieri se susurde asupra catartului să îndireptede veatrila*. VARLAAM, C. 390. *Trăgându-o [luntrea] în corabie, cu măiestrie agiutorase impregiurind corabia, temîndu-ne să nu cază în vreun loc cu năroiu, sloboziră veatrilele și așea mergea*. N. TEST. (1648), 171¹/1. *Veatrila corabiei*. MARDARIE, L. 296²/4. *Veatrilă a corabiei*. ST. LEX. 174/2. *Eu eram șezînd în corabie, iar un vînt puternic începu a bate; iar corăbierii începură a-ș îndrepta veatrilele* (a. 1675). GCR I, 225/9. *O corabie cu multe veatrele...o îmflă zefirul*. DOSOFTEI, V. S. decembrie 193¹/2. *Corăbierii volbura carea asupra le vine și primejdia carea în cap li să pune văzînd, unii funele întindea, alții vetrilile strîngea*. CANTEMIR, I. I. I, 206. [Corabia] *avea catarg și corăbier vrednic și vetrile iscusite*. ANTIM, P. 56. *Dumnezeu... au ocîrmuit această... corabie și, prin bună suflare, vîntul... au întins vetrila ei cătră acest de toți dorit liman* (a. 1780). BV II, 268. *În loc de catargă pun vetrila pe doi stîlpi*. IST. AM. 61¹/3. *Strîngînd vetrile și aruncînd anghirile*. CRITIL, 34/34. *A început vînt mare și valurile au crescut și ceața s-a slobozit și nici vetrila nu am putut strînge*. MICU, în IST. LIT. ROM. II, 43. *Noi am urmat călătoriei noastre mergînd cu mare fericire și cu toate vetrilele întinse pe lîngă țărmurile Salandiei*. BELDIMAN, N. P. II, 80/13, cf. LB. *Corăbierii, rădicînd anghira, au întins vîntrele*. DRĂGHICI, R. 7/8, cf. 18/9. *Venea pe lac, repede plutînd, un vas cu vîntrelele întinse*. ASACHI, S. L. II, 134, cf. VALIAN, V. *Am putut vedea ce viață grea duc marinarii pe corăbiile cu pinze, cînd e vremea rea... suind și coborînd pe scări de gheață... ca să strîngă și să dezvălească vîntrelele pe tot minutul*. GHICA, S. 383, cf. CANELLA, V. 113, BARONZI, L. 124. *Iat-o joncă aurită pe albastrul apei line, Cu vîntreli de rogojină și cu vîsle de sandal*. ALECSANDRI, POEZII, 84, cf. CIHAC, II, 454, LM. *Se desface-acum la larg Luntrea cu-ale ei vîntrele spînzurate de catarg*. EMINESCU, O. I, 154. *Ochii lui... văzură o luntre mare cu vîntrele și steaguri*. GANE, N. II, 81, cf. DDRF, GHETIE, R. M. 490, ENC. ROM., BĂRĂNCUȘ, ALEXI, W., TDRG, PASCU, S. 332, DHLR II, 534, DR. II, 656, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, ROSETTI, L. R. VI, 258, SCRIBAN, D., DL, DM, SCL 1960, 612, DEX, ȘEZ. IV, 116, ALRM SN II h 667/886. ◊ (Ca termen de comparație) *Urechile li se suceau neastîmpărate ca vîntrelele de corabie*. VOICULESCU, P. II, 167. ◊ Fig. *De pripă se siripi bura trupască și rădică furtună turbure de unda pohtelor, deci-și puse vetrilă trupul*. MOXA, 398/20. *În vasul uluirii, vetrilele gîndurilor deschidea*. CANTEMIR, IST. 250. *Am umplut vetrila credinței tale*. ANTIM, P. 57. *Cu vetrila d[u]mnezeiescului d[u]h, ca cu niște aripi rădicîndu-vă, ați trecut noianul muncilor fără udare, slăviților mucenici*. MINEIUL (1776),

84¹/28. *Să slujesc cu tesis ritorii..., temîndu-să ca să nu rămîie fără graiu sau, ca cum am zice, să nu umble pre uscat, cînd trebuia să alerge cu toate vetrilele bune voroviri*. MOLNAR, RET. 18/2. *Largi vîntrele negre de mari corbi*. LESNEA, P. E. 134. ◊ P. g e n e r. (Într-o poezie populară; în forma *vetrilă*) Pinză (I 1). Cf. DL, DM. *Calul îi grăia ș-așfel îi zicea: D-alei Făt-Frumos, Șoimul zboară-n vînt, Eu fug pe pămînt... Iar de l-oi întrece, Aripă să-i tai... Șoimul să-ți slujești, Vetrilă să-ți faci Ca să te-nvălești -N luna lui cuptor, Cînd ești călător*. TEODORESCU, P. P. 64. ◊ P. e x t. (Învechit) Corabie. *Expedițiile cruciaților pe mare... 200 vîntrele folosi*. SĂULESCU, HR. I, 108/12. *Vetrelă de aur frumoase să învîrtesc luminoase*. BĂRAC, A. 77, cf. DM, DEX. ◊ E x p r. **A trage vetrila pe uscat** = a o duce greu (din cauza sărăciei), a fi strîmător (din punct de vedere material). *Trage neîncetat Vetrila pe uscat*. PANN, P. V. I, 132/20, cf. SCL 1956, 279, ZANNE, P. V, 656.

2. (Regional, mai ales în Munt.) Umbrelă. Cf. DDRF, CADE, SCRIBAN, D., I. CR. V, 279, com. din TURNU-MĂGURELE, TOMESCU, GL., ALR I 1 879/750, 880, 890, UDRESCU, GL.

3. (Entom.; prin Mold.) Efemeră. Cf. ȘEZ. IV, 116, ANTIPA, P. 127, SFC II, 167.

4. (Prin Transilv.; în forma *vetrilă*) Fin împrăștiat pentru a se usca mai repede. Cf. BOCĂNEȚU, T. A. 155, H XVII 233.

– Accentuat și: (regional) *vetrelă*. ALR I 1879/750. – Pl.: *vetrele*. – Și: (învechit și popular) *vetrilă* (accentuat și *vetrilă* LB, CIHAC, II, 454, BĂRĂNCUȘ, ALEXI, W., SFC II, 167), *vîntrelă*, *vîntrelă* (accentuat și *vîntrelă* CIHAC, II, 454, BĂRĂNCUȘ; pl. și *vîntreli*), (învechit) *veătrilă* (pl. și *veătreli*), *veătrilă* s. f., *ventrele* (accentul necunoscut, ENC. ROM.) s. f. pl., *ventrilă* (CIHAC, I, 454, ALEXI, W.), *vîntreă* (BARONZI, L. 124), *vîntreă* (RESMERIȚĂ, D. 898), (regional) *vintrilă* (SFC II, 167, ȘEZ. IV, 116), (învechit, rar) *vintrilă* (TDRG), *vîntreală* (id. ib.) s. f.

– Din slavonul *вѣтрило*. Cf. ucr. *в і т р и л о, в е т р и л о*. – *Vîntrelă*, *vîntreală*, *vîntrelă*, *vîntreală*, *ventrele*, *ventrilă*: prin apropiere de *vînt*. – *Vîntreă*: sg. refăcut după *vîntrele* (pl. lui *vîntrelă*). – *Vîntreă*: sg. refăcut după *vîntrele* (pl. lui *vîntrelă*).

VETRELÍ vb. IV v. *ventrili*.

VETRÍ vb. IV. T r a n z. (Folosit și a b s o l.) (Prin Bucov., prin Transilv. și prin Maram.; despre animale) *A adulmea. Cîinele...vetrește la o depărtare de peste o oră*. MARIAN, O. II, 7. [Potîrnicea] *cum vîntrește apropierea vreunui vînătoriu, îndată apucă la fugă*. id. ib. 219. *Cocostîrcul, de-ar fi dușmanul său cel străin orișicî de departe..., îl vîntrește*. id. ib. 330, cf. DDRF, MÎNDRESCU, I. G. 100, BĂRĂNCUȘ, ALEXI, W., TDRG, DR. IV, 1045, 1079, DL, DM. *Cîinele vetrea sara la oi*. T. PAPAĞAGI, M. 236, cf. 140, ALR I 1 215/ 215, 217, 361. [Cîinele] *o vetrit urmele*. ALR SN III h 722/219. ◊ (În descîntece) *Steaua stelelor. Luceafănu lucefenilor, Sus sînteș, Bine vedeș, Multe știș, Bine vetriș; Vetriș mana vaciîi mele, A altora nu*. T. PAPAĞAGI, M. 140.

– Prez. ind. pers. 3: *vetrește*. – Și: *vintri*, *vintri* vb. IV.

– Din ucr. *в і т р и л и*. – *Vintri*, *vintri*: prin apropiere de *vînt*.

VETRÍCĂ s. f. (Rar) Vetrîșoară (1). *Din vetrice... sobii... sâreau nestematele de aur ale focului*. KLOPȘTOCK, F. 50, cf. 49.

– Pl.: *vetrici*.

– *Vatră* + suf. *-ică*.

VETRÍCE s. f. I. 1. (Și, regional, în sintagma *vetricea vătămatului*, BORZA, D. 168, 301) Plantă erbacee din familia compozitelor, cu tulpina dreaptă și ramificată, cu florile galbene-aurii, dispuse în corimb, folosită în medicina

populară; vetricea (**b**), (regional) ferecea, mărun (v. m ă - r u n ă **1**), roman² (**i**), măruncă neagră (v. m ă r u n c ă **1**), iarba-raiului (*Chrysanthemum vulgare*). Cf. BARONZI, L. 147, LM. În unele localități din Moldova, județul Sucevii, unde este datină de a se scălda nepoata...a opta sau a noua zi, pun în scăldătoarea acesteia...dacă e vară..., mălin și vetrice, precum și alte flori de câmp. MARIAN, NA. 280, cf. CONV. LIT. XXIII, 1061, DDRF, GHEȚIE, R. M. 485, 492, BRANDZA, FL. 278, ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W. La țară să dă ceaiul de vetrice pentru friguri. BIANU, D. S., cf. N. REV. R. VIII, nr. 6, 88, TDRG, PASCU, S. 328, ȘEZ. XIX, 196, RESMERIȚĂ, D. „Moș Crivăț” îi silea să caute adăpost în vetrice - niște buruieni cu cotoare groase. DRAGOMIR, O. M. 232, cf. PANȚU, PL., CADE, SIMIONESCU, FL. 220, VOICULESCU, L. 299, BUJOREANU, B. L. 397, SCRIBAN, D. Înaintau..., deschizându-și drum pe sub tufe uriașe: vetrice, moșul curcanului, cățuie, tătăiș. GALAN, B. I, 84, cf. DL, DM, BORZA, D. 168, 301, M. D. ENC., DEX, H II 125, 252, 273, III 209, 437, IV 53, 268, V 297, VI 199, IX 472, XI 246, 327, XII 21, XIV 245. Mai ales la copii [se pune]: legătură făcută cu vetrice, spuză și oțet. PAMFILE, B. 39. Vetricea ie bună la lingoare, s-o chiseze și s-o puie la cap cu rean. GR. S. IV, 127, cf. com. din TURNU-MĂGURELE.

2. (Regional) Diaree; dizenterie (Strehaia). Are vetrice, ... trece pînă el verzătură, să spurcă verde. ALR II/I MN 40, 2213/848.

II. (Entom.; regional) (Larvă de) efemeră. [Din cauză] că peștii se bat foarte tare după această musculiță, o seamă de români caută anume vetrice prin malul apelor și, puindu-le în unghiță, prind pești cu dinsele. MARIAN, INS. 567, cf. 566. La Dunăre... sînt alte specii de pești mici, ca obleși etc., și pe lângă aceste și tot felul de larve de insecte și mai cu seamă vetrice. ANTIPA, F. I. 257, cf. TDRG. Vetricea apare ca insectă perfectă pe la ziuă de Rusalii (de unde numele său) și trăiește numai scurt timp, cît își depune ouăle în Dunăre. ATILA, P. 399, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Pe buruienile de pe lângă riurile unde zbor vetrigele sau pe fața apelor se găesc mii și mii de cămăși goale, cu forma insectei. SIMIONESCU, F. R. 253, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX.

- Pl.: vetrice. - Și: (învechit) **vatrice** (LM, BĂRCIANU), **vătrice** (CONV. LIT. XXIII, 1060, GHEȚIE, R. M. 485, ALEXI, W., BORZA, D. 168), **vintrice** (GHEȚIE, R. M. 492, BĂRCIANU, ALEXI, W.), (regional) **vetricie** (H XI 246), **vetrigă**, **vetrige** (com. din TURNU-MĂGURELE), **vertice** (BARONZI, L. 147), **vitriță** (CONV. LIT. XXIII, 1062, BIANU, D. S., BORZA, D. 168, 301) s. f.

- Lat. ***vietrix**, -cîs (<*uietrix*). - **Vertice**, prin metateză. - **Vintrice**: prin apropiere de vîntre, **vintriciel**.

VETRICEĂ s. f. Numele a două plante erbacee din familia compozitelor: **a**) plantă cu tulpina robustă și ramificată, cu frunzele mari, cu florile albe-gălbui, dispuse în capitule, care crește prin locuri calcaroase, în pădurile montane și subalpine; (rar) piretru (**d**) (*Chrysanthemum macrophyllum*). Cf. GRECESCU, FL. 317, PANȚU, PL., BORZA, D. 47, 301; **b**) vetrice (**I 1**) (*Chrysanthemum vulgare*). Cf. GRECESCU, FL. 306, BIANU, D. S. 791, PANȚU, PL., JIPESCU, O. 74, H II 130, XIV 6, 174.

- Pl.: **vetricele**.

- **Vetrice** + suf. **-ea**.

VETRICÉL s. m. v. **vintriciel**¹.

VETRICÍCĂ s. f. (Bot.) Năfurică (*Artemisia annua*). Cf. BORZA, D. 24, 301.

- Pl.: **vetricele**.

- **Vetrice** + suf. **-ică**.

VETRÍCIE s. f. v. **vetrice**.

VETRÍGĂ¹ adj. v. **vitreg**.

VETRÍGĂ² s. f. v. **vetrice**.

VETRÍGE s. f. v. **vetrice**.

VÉTRILĂ s. f. v. **vetrelă**.

VETRINĂR s. m. v. **veterinar**.

VETRIÓL s. n. v. **vitriol**.

VETRIȘOĂRĂ s. f. Diminutiv al lui **v a t r ă**.

1. Cf. **v a t r ă (I 2)**; **vetriță (1)**, (rar) **vetrică**. Cf. DL, DM, DEX. *Eu fac patul să se culce, El ia pușca să mă-mpuste; Eu mă sui pe vetrișoară, El mă ia de cirpușoară Și mă dă pe ușă-afară!* JARNÍK-BİRSEANU, D. 462, cf. MARIAN, SA. 6.

2. Cf. **v a t r ă (I 4)**. *Ei, bre!... Da și cînd a vrea Dumnezeu să ajungem la vetrișoarele noastre, să ne facem trei cruci mari și să sărutăm pragul ușei.* GANE, N. II, 113.

3. (Regional) Fișie mică dintr-un lan, rămasă nesecărată. Cf. DL. *La secerat, din loc în loc, se lasă vetrișoare pentru făcut legături.* I. CR. III, 226. *Legarea snopilor se face cu legătoarea... pentru cari, la secară, se lasă o vetrișoară.* PAMFILE, A. R. 130.

- Pl.: **vetrișoare**.

- **Vatră** + suf. **-ișoară**.

VETRITÓR, -OÁRE adj. (Regional; despre animale) Care adulmecă; care are miros fin. *Despre corb se zice că bate foarte tare atît la hoit, cît și la dihanie... și că el e foarte simțitoriu și vetritoriu.* MARIAN, O. II, 7, cf. MÎNDRESCU, I. G. 101, DM.

- Pl.: **vetritori, -oare**. - Și: **vintritor, -oare** adj. MARIAN, O. II, 6.

- **Vetri** + suf. **-itor**.

VETRÍTĂ s. f. 1. Vetrishoară (**1**). *Pinișoarele, rișcovii și hribii apărură pe vetriță, în jurul focului.* SADOVEANU, O. XI, 114. *Încăperea era împodobită cu poclăzi mocănești, însă avea și o vetriță pentru cafea neagră.* id. ib. XVI, 27, cf. DL, DM, DEX. *Oala fierbe în vetriță.* MÎNDRESCU, L. P. 215. *Șade pe vatriță.* I. CR. XIII, 76, cf. GR. S. VI, 136, CHEST. II, 314/179, 337/256, 257, ALRM II/I h 316/574.

2. (Prin Ban.) Chibrit. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 207, ALR I 1610/40.

- Pl.: **vetrițe**. - Și: (regional) **vătrită** s. f.

- **Vatră** + suf. **-iță**.

VETRÓS, -OÁSĂ adj. v. **vitros**.

VETRÚȘCĂ s. f. (Ornit.; regional) Vînturel (*Falco tinnunculus*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 346, ENC. ROM., TDRG, CADE, LINȚIA, P. II, 160, L. ROM. 1964, 506.

- Pl.: ?

- Din bg. **берпушка**.

VETURÍN s. m. (Italienism învechit) Birjar. *Veturimul nostru, adică: stăpîmul și totodată vezeteul trăserei cu care plecaserăm de la Florența, ne duse la cea mai bună locandă.* ROM. LIT. 35¹/16. *Nenorocitul tînăr ordonă să înhame caii la trăsura, apoi sări într-însa cu bela sa consoartă și zise veturimului să-i ducă la Bodenlaube.* FILIMON, O. II, 178. *Astăzi dimineață am sosit în Florența și... m-am coborît din trăsura veturimului care m-au adus.* ALECSANDRI, O. P. 25. *Veturimul care ne ducea se opri ca să-și odihnească caii.* id. ib. 27, cf. DL, DM, CONTRIBUȚII, III, 157, DN³.

- Pl.: **veturini**.

- Din it. **vetturino**.

VETŪST, -Ă adj. (Livresc) 1. Care există de mult timp; care a fost făcut, a apărut cu mult timp în urmă; care se menține de mult timp. V. v e c h i¹ (3). *Vin vetust*. LM. *Vocea lui...* [răsună], *parcă o sută de porți grele de lemn vetust...* se întorc în golul nopții și crapă, legănate pe fișini medievale. ARGHEZI, S. XVII, 50. *Spre a răspunde scriitorului la mare, nu găsi aliceva la îndemână decît o ilustrată vetustă, înfățișînd palatul imperial din Peking*. CĂLINESCU, C. O. 137. *Vetuste capituluri romanice*. id. ib. 161, cf. DL, DM, M. D. ENC.

2. Care nu (mai) este actual; depășit, demodat, învechit. *Copiii se simțeau stînjeșiți de portul vetust al părinților*. C. PETRESCU, O. P. I, 158. *Îl găsi pe Hangherliu într-o odaie mare, de stil demodat... În odaie era o canapea vetustă*. CĂLINESCU, B. I. 304. *Văzu pachete de rufărie imaculată... Hăinăria aceasta vetustă intrase de mult în putrefacție*. id. O. I, 32, cf. DL, DM. *Lată de ce par unora nișel vetust, numai pentru că mă ocup, de pildă, de lucruri petrecute cu mulți ani în urmă*. V. ROM. octombrie 1963, 7. *Teatrul filmat... este vetust*. CINEMA, 1970, nr. 10, 5. *Uneori reușește să anime structuri vechi, dar nu vetuste, spuse, dar nu consumate*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 75, 26/4. *Regia, decorul și jocul actorilor rămăseseră tributare imaginii vetuste a dramei istorice*. CONTEMP. 1971, nr. 1276, 4/3. ◊ (Adverbial) *Criticul ajunge să sentimentalizeze cam vetust în marginea unor constatări ce dobîndesc un aspect de parabolă morale*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 12/3. ♦ Care denotă, exprimă, sugerează un aspect, o atitudine, o însușire etc. învechită. *Femei cu părul de zăpadă puneau o grație vetustă printre solemnitățile reci ale picturilor*. LOVINESCU, C. IV, 197. *Doamna... complicînd și ea, cu sîngăcie vetustă, împrejurarea*. CAMIL PETRESCU, T. II, 35. *Pușin cam rotofeii, cu eleganța lui vetustă, fusese timp de douăzeci și cinci de ani o figură, cum se spunea, în lumea teatrelor și a concertelor*. V. ROM. iulie 1954, 21. *Înghîțea, pe lîngă avantajele de care nu se putea dispensa, și amorul vetust al „domnișoarei”*. BENIUC, M. C. I, 312. *Avea ceva vetust și intim în același timp*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 18/1.

- Pl.: *vetuști*, -ste.

- Din lat. *vetustus*, -a, -um, fr. *vétuste*.

VETUSTĂTE s. f. (Livresc) 1. Vechime (I 1). *În instituțiunile ruinate, dar care se află încă în picioare, se află o virtute oarecare, ce se confundă cu vetustatea lucrurilor și cu suvenirea poapeorilor, și care ține cel puțin locul de ceea ce trebuia să fie prin apariția, celor ce a fost*. TEULESCU, C. 255/5, CF. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Vetustatea genului omenesc*. LM, cf. BĂRCIANU, ALEXI W. *Sînt unele formule tradiționale, moștenire, în bună parte, a celui prestigiu de vetustate*. PERPESSICIUS, M. IV, 295, cf. DEX, DN³. ♦ Bătrînețe. Cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., BĂRCIANU, ALEXI, W. *Figura sa..., la o impozantă vetustate, intră în preistoria mea individuală, cînd nu-ți mai amintești cuvintele, ci numai imaginile*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 93, 6/1, cf. DEX, DN³.

2. Starea, însușirea a ceea ce este vetust (2). *Cu mai multe inversiuni aș fi putut să dau stilului o vetustate factice, dar nu știu dacă prin această procedare expunerea ar fi cîștigat ceva în claritate*. BUL. COM. IST. II, 34. *Un volum, un cît de modest volumaș, ca o prețioasă miniatură, sculptată în litere, în care sufletul să odihnească într-o atmosferă de vetustate familiară, iată ce ne-am dori fiecărui din noi după ultimul bulgăre de țărîmă*. PERPESSICIUS, M. I, 140.

- Din lat. *vetustas*, -atis, fr. *vétusté*.

VETUSTEȚE s. f. (Livresc) Vechime (I 1). *Studiul întreprins...dorește a vădi preocupările pedagogice și artistice menite să ducă la găsirea unei modalități de tratare*

împrospătată a unei lucrări dramatice oarecum patinate de vetustețe. T septembrie 1966, 65. *Apărute în urmă cu 5-6 ani, prozele Ioanei Orlea... sînt minate de o curioasă vetustețe, fiind o prelungire întîrziată a ceea ce s-a numit „fenomenul proză scurtă”*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 112, 15/4, cf. DEX - S.

- *Vetust* + suf. -ețe, după fr. *vétusté*.

VEȚICHIE s. f. (Regional) 1. Așchie mică. Cf. FRÎNCU - CANDREA, M. 107. *Mi-a intrat o vețichie pe sub unghie și înteapă ca acul*. UDRESCU, GL., cf. AUT 1968, 278.

2. Membrană subțire care învelește sau care căptușește un organ² (1) (Săpata de Sus - Pitești). Cf. UDRESCU, GL. *Vețichiile plămînilor*. id. ib., cf. AUT 1968, 278.

3. (Mai ales la pl.) (Fiecare dintre) nuielele de salcie sau de alun cu care se umplu spațiile goale din scheletul de lemn al pereților caselor țărănești (Oțeșani - Horezu). Cf. GL. OLT. [Pereții] *să cercuie cu niște vețichii așa ca degitele*. ib., cf. AUT 1968, 278.

- Pl.: *vețichii*. - Și: *vițichie* (accentul necunoscut, FRÎNCU - CANDREA, M. 107), *vițiclie* (accentul necunoscut, id. ib.), *vițiție* (accentul necunoscut, id. ib.), *vițchie* (AUT 1968, 278), *vițichie* (ib.) s. f.

- Lat. **vetic(u)la* (< *viticula*). Cf. AUT 1968, 278.

VEVELIȚĂ s. f. v. *veveriță*.

VEVENIȚĂ s. f. v. *veveriță*.

VEVER s. n. v. *verver*.

VEVERICIOȘI s. m. pl. (Regional) Bureți comestibili care cresc, de obicei, pe butuci de fag (Briheni - Ștei). Cf. TEAHA, C. N. 280.

- *Veveriță* + suf. -os.

VEVERIȚĂ s. f. 1. Mamifer rozător arboreal, cu corpul mic și zvelt, cu blana deasă și mătăsoasă, roșcată sau neagră pe spate și albă pe piept, cu coada lungă și stufoasă, care trăiește, mai ales, în pădurile de conifere; (învechit) sîngeap¹ (b), (regional) coțobîră, coțoligă, pînță (c) (*Sciurus vulgaris*). *Cine va mînca lup sau vulpe... sau veveriță... de nu va fi pre voia lui, ce de nevoie va mînca, să se pocăiască 1 an*. PRAV. GOV. ap. GCR I, 90/35, cf. CANTEMIR, I. I. I, 134, ANON. CAR., KLEIN, D. 455, LB, I. GOLESCU, C., VALIAN, V., I. VĂCĂRESCUL, P. 362/29, STAMATI, M. 83/3, POLIZU. *Trebuia să urcăm un deal... învălit cu o pădure de copaci foarte groși, pe cari zburau... animale în forma pisicilor, mici, cu cozile tufoase și foarte drăgălașe, cari mi s-a spus că se cheamă veverițe*. SION, P. 349, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D. *În lunca pudruiată cu mănunt mărgăritar Saltă-o veveriță mică pe o creangă de stejar*. ALECSANDRI, P. III, 16, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 454, LM. *Veverițele șugubețe cu coada vilvoi...sar zglobii pe crăcile copacilor, ronțîind alune*. ODOBESCU, S. III, 185, cf. CREANGĂ, P. 240. *Era cam sărăcăcios îmbrăcată...și în cap avea o căciuliță a cărei blană de veveriță se cam rosesce*. CONTEMPORANUL, IV, 87, cf. CONV. LIT. XXIII, 346, DDRF. *Veverița... Cînd p-un ram, cînd pe-altul sare*. COȘBUC, P. II, 19, cf. ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG. *O mulțime de sălbătăciuni populează pădurile și munții Rășinariului, între altele urși, lupi... veverițe*. PĂCALĂ, M. R. 298. *Veverița a dat, într-o bună zi, peste un pom ciudat, cu roada rotundă, tare, dar cu miezul dulce și gustos*. GÎRLEANU, L. 43. *Veverițe negre și roșii, cu cozi stufoase și lungi, din încheietura înaltă a unei crengi își cumpăneau zborul spre copacul dimpotrivă*. HOGAȘ, M. N. 73, cf. RESMERIȚĂ, D. *Lucru rațional fu... să se prăsască pe acest pămînt... animale sălbătice, ca cerbi, căprioare... veverițe, urși*. N. A. BOGDAN, C. M. 18, cf.

ȘAINEANU, D. U., CADE. *În locul veveriței de-astă vară...* Pe-aceeași cracă, stă acum o cioară! MINULESCU, v. 151. *O adevărată drăgălășenie să vezi o veveriță cum ronțâie semițele de brad.* SIMIONESCU, F. R. 49, cf. STOICA, VÎN. 28. *Dancii, cu arcuți și praștii...* alergau veverițele codate, să le mănânce. VOICULESCU, P. II, 103, cf. DS. *Cunosc alți vecini: două veveriți care se jucau pe un trunchi de molid.* SADOVEANU, O. XI, 109. *Veveriță...* Legându-te, îmi stai Sus, pe ramură, ca-n rai. PILLAT, P. 238, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Mănâncă găini, veverițe, jderi.* BĂCESCU, PĂS. 230. *Veverița, coadă lungă, Sare ca o flacăra.* BLAGA, POEZII, 389, cf. CAMIL PETRESCU, O. I, 115. *Se oprea, se uita la veverițe.* STANCU, R. A. III, 52. *Pasărea prinsese o veveriță.* LINȚIA, P. II, 117, cf. TUDORAN, P. 148, DL, SCL 1958, 356, DM, DER. *Veverița este foarte plăcută la înfățișare.* ZOOLOGIA, 175. *Veverițele vor ronțâi alune.* SORESCU, U. 28. *Iarna, îi cad pradă [jderului] foarte des veverițele, care, din cauza gerului, se adăpostesc în scorburile copacilor.* VÎN. PESC. 1964, nr. 2, 7. *Se făcea că aveam cinci alune în mână și veneau cinci veverițe să mi le roadă.* T iulie 1964, 40, cf. M. D. ENC., DEX, H IV 85, com. din SEBEȘEL - SEBEȘ și din PARVA - NĂSĂUD, BÎRLEA, C. P. II, 367, ALR II 4 972, A IX 3, 4, 5. *Sus, eu am văzut Un puiț de veveriță.* BALADE, III, 304. ◊ (Ca termen de comparație sau în construcții comparative) *Amindoi știm a ne acăța ca veverițele pe virfurile cele mai înalte ale copacilor roditori.* ALECSANDRI, ap. GHICA, S. 70. *Din familie făcea parte și... o fetiță de vreo optsprezece ani, drăgălașă și vioaie ca o veveriță.* REBREANU, R. I, 24. *Gratie era mic, subțire... și vioi ca o veveriță.* GALACTION, O. 213. *I-a scos înainte un puștean de copil, zvirlugă nevoie mare și cu ochi de veveriță, care se zbuguia pe lângă un gard.* POPA, V. 147. [Era] un omuleț neastîmpărat, ciufulit ca o veveriță. VOICULESCU, P. I, 167. *De după taluzul de tomuri, capul ei de veveriță brună aruncă, mirată, ca pe sprintene alune, priviri neliniștite.* PERPESCIUS, M. I, 86. *Arabi mici, cu mișcări de veveriță, oferă ace de cusut.* RALEA, S. T. I, 248. *Nu mai sari ca o veveriță, mergi ca o doamnă, dar, altfel, ești absolut aceeași.* T august 1964, 59. *Se luă jupînu gazdă Cu niște cete de fete Cu dinții de veveriță.* FOLC. TRANSILV. I, 543. ◊ *Veveriță zburătoare (sau de Siberia) = mamifer arboricol, care trăiește, mai ales, în pădurile siberiene și care are membrele anterioare și posterioare unite de laturile corpului printr-o membrană cu ajutorul căreia poate face salturi foarte mari (Sciurapterus volans).* Cf. STAMATI, M. 81/4, CONV. LIT. XXIII, 346, ALEXI, W., ENC. AGR. ◊ *Blană plucrată de veveriță (1). Ciubotele Cu talpa de tesmenită, Căputa de veveriță.* SEVASTOS, N. 160. ◊ Epitet pentru o fată vioaie, zglobie. *Te-ai amestecat [în vorbă] și tu, veverițo?* PR. DRAM. 297, cf. DEX.

2. (Prin sudul Transilv.; în sintagmele) *Veveriță mică (sau de fag) = pîrș² (1 a) (Glis glis).* Cf. PĂCALĂ, M. R. 29.

3. (Popular) Nevăstăuică (II I) (*Mustela nivalis*). Cf. ALR I 1 173.

4. (Entom.; prin vestul Transilv.) Buburuză (*Coccinella septempunctata*). Cf. ALR I 1 889/61, 315.

- Accentuat și: (popular) *veveriță*. ALR I 1 173, 1 889, ALR II 4 972/27, 102, 219, 365, 386, 414, 551, 605, 836, L. ROM. 1959, NR. 5, 83, A IX 4, 5, TEAHA, C. N. 31. - Pl.: *veverițe* și (popular) *veveriți*. - Și: (popular) *vêrverită* (I. GOLESCU, C., SCRIBAN, D., com. din SEBEȘEL - SEBEȘ și din PARVA - NĂSĂUD, ALR I 1 173, ALR II 4 972/53, 349, 514, 531, 682; accentuat și *ververiță* BUL. FIL. IV, 55, com. din SEBEȘEL - SEBEȘ și din PARVA - NĂSĂUD, ALR I 1 173; pl. și *ververiți* ALR I 1 173/218, 554, 592, 594, 596, 695, 700, 730, 887, ALR II 4 972/349, 514), (regional) *vevelită* (ALR I 1 173/725), *veveniță* (ib. 1 173/343; pl. *veveniți* ib.), *vêvirită* (ALR II 4 972/95; pl. *veviriti* ib.), *vederită*

(ALR I 1 173/230), *velverită* (ib. 1 173/1), *vemverită* (ib. 1 173/28), *vervirită* (ALR II 4 972/29), *vîrviriză* (GLOSAR REG.), *vivirită* (ALR I 1 173/227, ALR II 4 972/228; pl. și *viviriti* ALR II 4 972/228), *vrăviță* (accentul necunoscut, GLOSAR REG.), *vreverită* (ALR I 1 173/214), *vreviță* (accentul necunoscut, GLOSAR REG.) s. f.

- Din v. sl. *вѣверица*. - Pentru variantele de tipul *ververiță*, cf. bg. dial. *верверица*.

VEVERIȚOI s. m. (Prin Olt. și prin nord-vestul Munt.) Masculul veveriței (1). Cf. GR. S. VI, 137, SFC IV, 169, 174, UDRESCU, GL. ◊ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *E un veverițoi de băiat, nimic nu-i scapă din ochi.* UDRESCU, GL.

- Pl.: *veverițoi*.

- *Veveriță* + suf. -oi.

VÊVIRIȚĂ s. f. v. *veveriță*.

VEVLÍ vb. IV. I n t r a n z. (Prin Munt.; cu sens neprecizat, probabil) *A se îndepărta. Vîntul, care se cobora tot mai rece și mai vijelios din munții depărtați, a risipit norii. Ploaia a vevlit și spaima a fost degeaba.* SĂM. IV, 798.

- Prez. ind.: *vevlesc*.

- Etimologia necunoscută.

VEXĂ vb. I. T r a n z. I. (În dicționare) *A nedreptăți; a persecuta.* Cf. PONTBRIANT, D., PROT. - POP., N. D., ANTONESCU, D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

2. *A răni pe cineva în amorul său propriu; a jigni, a ofensa; p. e x t. a contraria.* Cf. PONTBRIANT, D., PROT. - POP., N. D., RESMERIȚĂ, D., ȘAINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Mîndria lui personală nu ar fi putut să mă vexeze, dar mîndria provocatoare și ostentativă în legătură cu mine îmi dispăcea.* ARGHEZI, S. XVI, 12. *Pe Otilia o urmărise, înainte de a se încredința dacă fata îl iubește, compromișîndu-i, agravîndu-i situația, iar pe Georgeta o vexase pur și simplu.* CĂLINESCU, E. O. II, 20, cf. VINEA, L. II, 198, DL, DM, MAGAZIN IST. 1970, nr. 11, 63, M. D. ENC., DEX, DN³. ◊ *A b s o l. Între portari, profesori universitari și doctori în litere există o afinitate [vestimentară], care, cînd păcălește, vexează.* ARGHEZI, S. XIV, 25. ◊ *R e f l. (Familiar) A se supăra (simțîndu-se jignit).* Cf. BL VI, 64. *V-ați vexat? Domnule Baruțu, îl întrebă cineva. Vă cam ustură cucuiul. Vezi, dacă facem nebumii?* ARGHEZI, C. J. 148. *Negustorul... i-a propus să i-o dea gratuit, dar... domnul s-a vexat.* id. B. 70.

- Prez. ind.: *vexez*. - Și: (învechit) *vesă* vb. I. ANTONESCU, D., LM.

- Din fr. *vexer*.

VEXĂNT, -Ă adj. (Franțuzism, rar) *Vexatoriu (3).* Cf. CADE, DN³.

- Pl.: *vexanți, -te*.

- Din fr. *vexant*.

VEXĂRE s. f. Acțiunea de a *v e x a* și rezultatul ei.

1. (În dicționare) *Nedreptățire; persecutare.* Cf. *v e x a* (1). Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU.

2. (Rare) *Jignire, ofensare; p. e x t. contrariere.* Cf. *v e x a* (2). Cf. PONTBRIANT, D., CV 1951, nr. 11, 38.

- Pl.: *vexări*.

- V. *vexa*.

VEXĂT, -Ă adj. (Despre oameni) *Rănit în amorul său propriu; jignit, ofensat; p. e x t. contrariat.* Cf. PONTBRIANT, D., LM. *Văzînd că-mi răcesc gura degeaba, rămîn foarte vexat.* CARAGIALE, O. II, 200. *M-am simțit puțin vexat.* IBRĂILEANU, A. 66. *Puțin vexat, avocatul mi-i dădu răgaz să continue.*

REBREANU, R. I, 35, cf. CAMIL PETRESCU, T. I, 510, BRĂESCU, A. 236. *Din roiul muștelor se abătea mormăiala bejivanului... vexat.* KLOPŠTOCK, F. 116. *S-a întors spre mine puțin vexată și cu un vag aer de rigiditate.* MIHĂESCU, D. A. 302, cf. DL. *Ți-am spus, unchiule, că sînt religioși, zise... parcă vexat.* PREDĂ, DELIR. 16, cf. DM, M. D. ENC. 992, DEX, DREV. ◊ (Prin extensiune) *El simți un gol în suflet, ca o retragere bruscă a iubirei lui vexate.* VLAHUȚĂ, D. 234. ◊ (Prin analogie) *Franța...nu poate lăsa Europa Centrală singură sub patronajul italian, fără ca statele Miciei Întelegeri să nu se simtă vexate.* TITULESCU, D. 656.

- Pl.: vexați, -te.

- V. vexa.

VEXATÓR, -OÁRE s. m., adj. v. **vexatoriu**.

VEXATÓRIU, -IE s. m., adj. 1. S. m. (Învechit; în forma *vexator*) Persoană care vexează (1). *Gubernatorii Landeberg și Ghessler se caracteriză ca adevărați vexatori ai poporului.* SĂULESCU, HR. I, 172/12, cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU, D. U., CADE.

2. Adj. (Jur.) Care are caracterul unei vexațiuni (1); care determină o vexațiune. Cf. PONTBRIANT, D. *Impozit vexatoriu.* COSTINESCU. *Încarcă statul cu cheltuieli vătămătoare și națiunea cu impozite vexatorii.* ODOBESCU, S. III, 339, cf. ALEXI, W. *Credem că și rășinărenii au suferit de pe urma persecuțiilor... că ei au fost mai aspru loviți prin măsurile acestea vexatorii.* PĂCALĂ, M. R. 307. *Camera a intervenit în mai multe rînduri cerînd libertatea importului de vite cornute... înălțurarea măsurilor vexatoare administrative de ordin sanitar veterinar.* GOLOGAN, C. R. 116, cf. ȘĂINEANU, D. U. *S-a cerut să nu se ia măsuri vexatorii.* TITULESCU, D. 684, cf. SCRIBAN, D.

3. Adj. Care vexează (2); ofensator, jignitor; (franțuzism, rar) vexant. Cf. PROT. - POP., N. D., BARCIANU, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Îmi este imposibil a concepe... un limbaj vexator la adresa statelor danubiene.* TITULESCU, D. 428, cf. DL, DM, DEX, DN³.

- Pl.: vexatorii și vexatori, -oare. - Și: **vexatór, -oáre** s. m., adj., (învechit, rar) **vexătór, -oáre** (BARCIANU) **vexătóriu, -ie** (PONTBRIANT, D.) adj.

- Din lat. **vexator**, fr. **vexateur, vexatoire**.

VEXĂȚIE s. f. v. **vexațiune**.

VEXĂȚIUNE s. f. 1. Nedreptate; persecuție (din partea unei autorități); faptă, situație, acțiune etc. care vexează (1); (învechit) vesatură. [Vor putea] *face negoț... fără a se supune vreunei alte asuprairi (vexații).* AR (1829), 216²/44. *Țiganii, înainte de 1848, [erau]... supărați de oarecare vexațiuni.* HELIADE, O. II, 51, cf. PONTBRIANT, D., PROT. - POP., N. D. *Ba n-oi plăti, domnule subprefect, că ar fi o vexăciune intolerabilă.* ALECSANDRI, T. 710. *Cum îndrăznești a numi vexațiune... o lege votată de Cameră?* id. ib., cf. COSTINESCU. *Patru mii procese de delimitare, alte patru mii civile, ofereau cîmpul vexațiunilor.* COLUMNA, VII, 54. *Partida liberală a căutat să înalțe națiunea mai presus de unele mici vexațiuni actuale.* ODOBESCU, S. III, 479, cf. ENC. ROM., ALEXI, W. *La vexațiunile din partea cetății se mai adăuse încă una, din partea fiscului și a nobililor din comitate.* PĂCALĂ, M. R. 84, cf. CADE. *M-am hotărît să părăsesc țara pentru a mă sustrage vexațiunilor guvernului de atunci... Orice articol...orice carte pe care le scriam, de cum apăreau, erau confiscate de organele siguranței statului.* în MAGAZIN IST. 1970, nr. 10, 10, cf. SCRIBAN, D. *Fermieri regionali..., siliți să scoată în afară de arendă și un beneficiu pentru dîșii, inventau tot felul de vexații pentru a stoarce cît mai mult de la negustor.* OȚETEĂ, T. V. 44. *Cei*

mai mulți dintre negustori și meseriași... nu scăpau totdeauna de vexațiile administrației. id. ib. 66. *Un poet napoleitan suferea în 1821 vexațiile principelui de Canossa.* CĂLINESCU, S. C. L. 85.

2. Faptul de a v-e x a (2); vorbă, faptă, atitudine care supără, jignește, contrariază. Cf. PROT. - POP., N. D., BARONZI, I. C. II, 245/1, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., CV 1951, nr. 11, 38. *Dan Bogdan n-a avut certificat de botez în școală, ceea ce l-a expus la teribile ironii și vexațiuni din partea colegilor.* CĂLINESCU, B. I. 244, cf. DL, DM, DEX, DN³.

- Pl.: **vexațiuni**. - Și: **vexăție**, (învechit, rar) **vexățiune** (PONTBRIANT, D.), **vexăciune, vexațiune** (BARONZI, I. C. II, 241/1) s. f.

- Din lat. **vexatio, -onis**, fr. **vexation**.

VEXĂCIUNE s. f. v. **vexațiune**.

VEXĂTÓR, -OÁRE adj. v. **vexatoriu**.

VEXĂTÓRIU, -IE adj. v. **vexatoriu**.

VEXĂȚIUNE s. f. v. **vexațiune**.

VEXÍL s. n. 1. (Învechit) Steag (al unei cohorte romane). *Fieșcare avea un vecsil.* BOJINCĂ, A. II, 135/2, cf. DN².

2. (Bot.) Petală superioară a florilor leguminoaselor (care formează stegulețul). Cf. DN². *Flori mari dispuse în racem, vexil lat.* PRODAN - BUIA, F. I. 285, cf. 22, 289. *Petala superioară (vexilul)... este exterioară, învăluind pe celelalte.* FLORA R. P. R. V, 20. *Petala superioară, numită vexil... de obicei mai mare, acoperă în mugure cele 2 petale.* ib. 29, cf. DEX - S.

- Scris și: **vecsil**. - Pl.: **vexile**.

- Din lat. **vexillum**, fr. **vexille**.

VEXILĂR s. m. (Învechit) Stegar (1). *Între ostașii veterani se afla un aprod, anume Radion, cel mai bătrîn dintre toți vexilarii..., încă din timpul lui Ștefan [Voievod], a căruia flamură el de atunci o purtasă prin multe bătălii.* ASACHI, S. L. II, 167, cf. 360, DN².

- Pl.: **vexilari**.

- Din lat. **vexillarius**.

VEZARÉT s. n. (Învechit) Vizirat. *Pentru al căruia vizaret multă bucurie au luat toți.* R. GRECEANU, CM II, 139, cf. 263. *Stătut-au la vezaret Emin-pașa.* DUMITRACHE, ap. ȘIO II, 379. *Sus numitul vezir, fiind scos din vezaret... singur el s-a prostit.* VĂCĂRESCUL, IST. 277, cf. ZEITSCHRIFT, XIX, 416, TDRG, SCRIBAN, D.

- Pl.: ? - Și: (învechit, rar) **vizarét, vizarít** (R. GRECEANU, CM II, 139) s. n.

- Din tc. **vezaret**.

VEZĂȚIE s. f. (Învechit, rar) Față, figură. Cf. IORGOVICI, O. 40/17, ROSETTI - CAZACU, I. L. R. I, 384.

- Pl.: **vezații**.

- Cf. **v e d e a**.

VEZĂTÉU s. m. v. **vizitiu**.

VEZĂTÍU s. m. v. **vizitiu**.

VEZEĂLĂ s. f. v. **vedeală**.

VEZERÍE s. f. v. **vizirie**.

VEZETĂU s. m. v. **vizitiu**.

VEZETÉU s. m. v. vizitiu.

VEZETÍC s. n. v. vizitic.

VEZETÍU s. m. v. vizitiu.

VEZEVÉNGHE s. f. v. pezevenchi.

VEZÍBIL, -Ă adj. v. vizibil.

VEZICÁL, -Ă adj. Care aparține vezicii (1), de vezică; privitor la vezică. *Artirele vezicale, în număr de trei, nasc câteodată din artira ombilicală.* KRETZULESCU, A. 389/23, cf. CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³, DREV. ◊ (Substantivat) *Această artiră... se împarte în...artirile: ombilicala, vezicala, obturatră.* KRETZULESCU, A. 389/12.

- Pl.: vezicali, -e.

- Din fr. *vésical*, lat. *vesicalis*, -e.

VEZICÁNT, -Ă adj. 1. (Despre insecte) Care secretă o substanță vezicatoare (v. v e z i c a t o r 2). *Insectele vezicante se deosebesc de celelalte coleoptere fiindcă toate sînt heteromere.* ENC. ROM., cf. CADE, ENC. AGR.

2. Care produce vezicule (2); vezicator (2). Cf. CADE, DP. *Iperita... și lewisita sînt gaze de luptă vezicante.* LTR², cf. DL, DM. *Efect vezicant.* FLORA R. P. R. II, 539, cf. SFC III, 260, M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ (Substantivat) Substanță care, aplicată pe piele sau pe o mucoasă, provoacă arsuri, cu apariție de vezicule (2). Cf. D. MED.

- Pl.: vezicanți, -te.

- Din fr. *vésicant*.

VEZICÁT, -Ă adj. Care are vezicule (2). Cf. DEX, DN³.

- Pl.: vezicați, -te.

- Cf. v e z i c á.

VEZICATÓR, -OÁRE s. f. rar, s. n., adj. 1. S. f., rar, s. n. Plasture îmbibat cu o substanță iritantă care provoacă formarea unor vezicule (2) pe piele și care se folosește ca mijloc terapeutic în anumite boli; substanță iritantă care produce vezicule pe piele și care se folosește ca mijloc terapeutic; (învechit) vezicatură. Cf. I. GOLESCU, C. *Adu-ți aminte cită frică avei atuncea cînd numai o vezicatorie voim a-ți pune pentru durerea ochilor.* DRĂGHICI, R. 115/16. *Cu cerehii să nu să lucreze vezicătoarea că nu este bine.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 100/22. *Un om lovit de o silnică lungoare..., de ar fi intrat pe minele doftorilor trebuia să-l necăjască trii săptămîni cel puțin cu luare de sînge și cu vizicături.* VEISA, I. 20/7. *Din acesta se face bleasturul de vizicătoare.* J. CIHAC, I. N. 182/8, cf. VALIAN, V. *Deasupra fieșcăruia pat stă o tablă neagră pe care este însemnat cu cretă numărul salei și al patului, numele și vîrsta bolnavului,... cataplasma, vizicătoarea și luarea de sînge.* CUCIURAN, D. 5/15. *Se vindecă... puind vizicătoare la cerbice.* CORNEA, E. I, 106/28. *Am văzut, în spitaluri, cazuri de aplicațiunea vezicătorilor care mă face să mă trag îndărăt de groază.* MAN. SĂNĂT. 183/8, cf. STAMATI, D., POLIZU, PETRI, V., ANTONESCU, D., DDRF. *Se întrebuițează în farmacie la preparațiunea vezicatorilor.* ENC. ROM. III, 1210, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Pentru lecuirea acestei boale pun „legătură”. Aceasta o fac așa că pun vizicătură cumpărată din apotecă pe un petec de hîrtie.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 25. *Vezicătorile sînt de 2 feluri: volante sau temporare... și... permanente.* BIANU, D. S., cf. RESMERIȚĂ, D. *Locul bolnav se va freca 10 minute cu o vezicătoare cu biodură de mercur.* ENC. VET., cf. CADE. *Sfărămăturile se întrebuițează chiar în farmacie, ca vezicătoare.* SIMIONESCU, F. R. 294. *Să nu punem vezicătoarea decît după sfatul medicului.*

VOICULESCU, L. 300. *Toate speciile conțin cantaridină, ce se întrebuițează în farmacie la prepararea vezicătorilor.* ENC. AGR. V, 831, cf. I, 9, SCRIBAN, D., DL, DM, DER, DN³.

2. Adj. Care produce vezicule (2); vezicant (2). *Sucul conține cantaridină, o substanță vezicatorie.* SIMIONESCU, F. R. 291, cf. M. D. ENC., DEX.

- Pl.: vezicatori, -oare și (învechit, f.) vezicatori. - Și: vezicătoare (pl. și, învechit, vezicători) s. f., (rar) vezicătorie adj., (învechit) vizecătoare s. f., vizicătur s. n., vizicătoare, vizicătorie, vizicătoare (pl. și vizicători) s. f.

- Din fr. *vésicatoire*, lat. *vesicatorius*, -a, -um.

VEZICATÓRIE adj. v. vezicator.

VEZICATÚRĂ s. f. (Învechit) Vezicătoare, v. v e z i c a t o r (1). Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W.

- Pl.: vezicaturi.

- Cf. v e z i c a t o a r e (v. vezicator).

VEZICĂȚIE s. f. (Rar) Formare de vezicule (2) pe piele ca urmare a acțiunii unei substanțe vezicante (2); (rar) veziculație. *Aceste vezicături aplicate pe piele produc o iritație urmată de vezicațiune, adecă de formarea unor beșici pline cu un fel de apă.* BIANU, D. S. 791, cf. DN³.

- Pl.: vezicații. - Și: (învechit) vezicațiune s. f.

- Din fr. *vésication*.

VEZICAȚIÚNE s. f. v. vezicație.

VEZÍCĂ s. f. 1. (Anat.; de obicei urmat de determinări care indică felul) Organ cavitătar, care colectează, temporar, unele produse de excreție sau de secreție, pe care apoi le evacuează prin contracția fibrelor musculare din structura sa; (popular) bășică. Cf. LEX. MARS. 250, BIANU, D. S., ENC. VET., ENC. AGR., ARGHEZI, S. XVI, 112. *Mai mulți autori... au studiat vezica urinară senilă.* PARHON, B. 22. *Vezica biliară... servește ca rezervor intermediar pentru bilă.* LTR². *Oprirea urinei poate arăta o îmbolnăvire gravă a rinichilor sau a vezicii urinare.* BELEA, P. A. 212, cf. 277, DL. *Sînt suferind cu vezica urinară.* T. POPOVICI, S. 38, cf. DM. *Semințele conțin... ulei, care s-a folosit odinioară pentru combaterea... tulburărilor renale, pietrei la vezică.* FLORA R. P. R. VIII, 505. *Cînd înțepă, ele [albinele] lasă în rană veninul din vezică, provocînd astfel durere.* ZOOLOGIA, 85. *Se utilizează și la radiografiile renale ale vezicii biliare sau ale bronhiilor.* ABC SĂN. 73. *Cînd microbii au ajuns să îmbolnăvească și vezica urinară, apar simptome de cistită.* ib. 375. *Ce e cu Andrei? - Pe scurt: probabil calculi în vezica biliară.* T august 1964, 57. *Vezica ileală.* D. MED., cf. M. D. ENC., DEX, DN³, DREV.

2. (În sintagma) *Vezică înotătoare* = organ cavitătar membranos, la pești, format din două compartimente pline cu gaze, care servește la echilibru, la ridicarea și la coborîrea peștelui în apă și, uneori, la respirație; bășică înotătoare, (rar) veziculă acriană (v. v e z i c u l ă 3). Cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

3. (Anat.; în sintagma) *Vezică ombilicală* = organ² membranos cavitătar, atașat cordonului ombilical, care este legat de intestin printr-un canal; sac vitelin, (v. s a c II 1). Cf. M. D. ENC.

- Pl.: vezici.

- Din lat. *vesica*.

VEZICĂTOÁRE s. f. v. vezicator.

VEZICULÁR, -Ă adj. 1. Care este în formă de veziculă (1); care constituie o veziculă; care are vezicule; veziculos (1). Cf. PROT, - POP., N. D., SCRIBAN, D., CANTUNIARI, L. M. 173, DEX, DN³.

2. Care prezintă vezicule (2); veziculos (2). *Printre dermatozele veziculare sînt de menționat eczema, herpesul, varicela, sudamina etc.* DER IV, 848.

- Pl.: veziculari, -e.
- Din fr. *vésiculaire*.

VEZICULÁT, -Ă adj. (Rar) Care are vezicule (1). *După cîteva zile, ouăle dau naștere la alevini veziculați.* VÎN. PESC. 1960, nr. 10, 14.

- Pl.: veziculați, -te.
- Cf. veziculă.

VEZICULĂȚIE s. f. (Rar) Vezicație. *Procesul de veziculație poate fi interstițial (în eczeme), parenchimos (intercelular ca în varicelă) sau mixt (în zona zoster).* D. MED. II, 719.

- Pl.: veziculații.
- Cf. veziculă.

VEZICULĂ s. f. 1. (De obicei urmat de determinări care indică felul) Formație anatomică membranoasă, de formă sferică sau ovoidală, care îndeplinește diferite funcții organice. *Veziculele seminale... sînt un fel de bășicuțe mici unde se păstrează plodu.* KRETZULESCU, A. 10/2. *Acest lichid, după ce a trecut prin toate încolăcirile vaselor seminifere, precum și prin epididim, intră, prin canalul ducător, în veziculele seminale.* id. ib. 333/22, cf. PROT. - POP., N. D. *La marginea acestei vezicule se află un verticel de solzi acoperitori mari..., iar în centru sifoanele și gonoforele.* ARHIVA, I, 592, cf. ALEXI, W. *Timp de 4 sau 6 săptămîni - după gradul apei - plodurile trăiesc prin buric, din vezicula ombilicală, pe care o resorb cu încetul.* ATILA, P. 163, cf. CADE. *Prin transparența învelișului se vede în protoplasmă o veziculă pulsatilă.* SIMIONESCU, F. R. 461. *Se prezintă sub forma unei mase protoplasmatică, avînd în centru o veziculă contractilă.* ENC. AGR. I, 56, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Eliminarea din corp a produselor lichide de dezasimilație se face printr-o veziculă numită vacuola pulsatilă.* ZOOLOGIA, 6, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³, DREV. ♦ (Bot.) Organ cavitat cu funcție de depozitare. *În privința formei lor [a ciupercilor], le deosebim: 1. În semințe pure... 2. În vezicule (bășici) care cuprind în sine o mulțime de semințe fine.* BARASCH, B. 231. *Organele femele sînt carpelele..., ovariu, în interiorul căruia există ovulele, organe speciale ce conțin gameta femolă sau oosfera, numită încă și veziculă embrionară.* GRECESCU, FL. 3. *Frunze lipsite de stipele, cele aeriene întregi, dispuse în rozete bazale; cele submersse... prevăzute cu vezicule.* FLORA R. P. R. VIII, 21. *Unii din lobii frunzelor sînt transformați în vezicule.* BOTANICA, 57.

2. (Med.; mai ales la pl.) Umflătură mică a pielii sau a unei mucoase, conținînd materie lichidă (seroasă), care apare, de obicei, în anumite boli. *Veziculele sã observã în arsuri... în unele boale de piele, cum sînt: erpesul și eczema sau în vãrsat la început.* BIANU, D. S., cf. CADE. *Aceste vezicule se sparg în două zile.* ENC. AGR. I, 79, cf. SCRIBAN, D. *În edemul malign lipsește gangrena locală și veziculele, dar umflătura este mult mai pronunțată.* BELEA, P. A. 140. *Herpesul este o boală caracterizată prin apariția unor vezicule localizate în jurul gurii.* id. ib. 571, cf. D. MED., M. D. ENC., DN³.

3. (Rar; în sintagma) *Veziculă aeriană* = vezică înotătoare, v. vezică (2). Cf. CADE.

- Pl.: vezicule.
- Din lat. *vesicula*, fr. *vésicule*.

VEZICULECTOMÍE s. f. (Med.) Intervenție chirurgicală care constă în extirparea unei vezicule (1). Cf. D. MED., DN³.

- Pl.: veziculectomii.
- Din fr. *vésiculectomie*.

VEZICULOGRAFÍE s. f. (Med.) Studiu radiologic al unei vezicule (1), cu ajutorul unei substanțe de contrast. Cf. D. MED., DN³.

- Pl.: veziculografii.
- Din fr. *vésiculographie*.

VEZICULÓS, -OĂSĂ adj. 1. Care este în formă de veziculă (1); care constituie o veziculă; care are vezicule; vezicular (1). *Parazitul se prezenta sub formă de mici celule rotunde..., cu un nucleu veziculos și nucleolul și cîteva granule de pigment negru.* ARHIVA, II, 435. *Nucleul [celulei] este veziculos și prezintă tendința la excentrizare.* PARHON, O. A. I, 239, cf. DN³. ♦ (Adverbial) *Frunzele [liliacului sînt]... eliptic lățite, ... marginea ondulată pînă la încrețită, parenchymul între rețeaua de nervuri veziculos proeminent.* ENC. AGR. III, 570. *Fruct veziculos umflat.* PRODAN - BUIA, F. I, 286. *Partea superioară a caliciului se mărește foarte mult la fructificație, devenind veziculos umflat, foarte reticulată.* FLORA R. P. R. V, 186.

2. Care prezintă vezicule (2); vezicular (2). *Afă [este o]... erupțiune veziculoasă, cu sediul pe membranele mucoase.* ENC. AGR. I, 79.

- Pl.: veziculoși, -oase.
- Din fr. *vésiculeux*, lat. *vesiculosus, -a, -um*.

VEZICULOTOMÍE s. f. (Med.) Incizie a unei vezicule (1) (seminale). Cf. D. MED., DN³.

- Pl.: veziculotomii.
- Din fr. *vésiculotomie*.

VEZIGÓN s. n. Tumoare seroasă care se formează la articulația genunchiului sau la articulația jaretului unui cal. V. m o l e t e² (III). *Acest lichid îngrămădit înăuntru încheieturii se arată în afară prin niște gilci moi, gilci care poartă numele de vezigoane articulare.* ENC. VET. 23, cf. ENC. AGR., DN³.

- Pl.: vezigoane.
- Din fr. *vessigon*.

VEZÍR s. m. v. vizir.

VEZÍR-AGASÍ s. m. Subaltern al vizirului (1). *Ve-zir-agasi... au venit pentru bani, ca să-i trimitem la căpitătan-paşa (a. 1693).* ŞIO H₂, 128. *Au sosit un vezir-agasî de la Poartă, ... cu ferman împărătesc.* R. POPESCU, CM I, 567. *Trămis-au... pe Sara-Mehmet-aga, vezir-agasi, cu ferman și le-au scos pagubele de la serdarul.* AMIRAS, LET. III, 134/31, cf. ZEITSCHRIFT, XIX, 416, LÖBEL, C. 261, TDRG, L. ROM. 1979, 220, 221.

- Pl.: veziri-agasi. - Şi: (învechit, rar) vezir-agasî s. m.

- Din tc. *vezir ağası*.

VEZÍR-AGASÍ s. m. v. vezir-agasi.

VEZÍR-AZÈM s. m. Mare vizir, v. v i z i r (1); p. e x t. înalt demnitar al Imperiului Otoman, cu funcții asemănătoare ministrului de astăzi. *Are împăratul, între alți sfetnici mai aleși, trei sau patru, ce le zicu veziri-azemi, carii toate trebile împărății poartă.* URECHE, L. 123, cf. SIMION DASC., LET. 110. *A întemeiat mai cu dinadins împărăția turcească, cădzînd și el, pe urma tătînă-său, vezir-azem.* N. COSTIN, LET², II, 5. *Trimis-au împăratul, sultan Mehmet, și vezirazemul Chiupiuliul Mehmet-paşa de au mazilit pre Costandin Vodă.* ANON. CANTAC., CM I, 171, cf. 130. *Au adus Măriei sale deocamdată cărți de la Măria sa vezirazemul.* R. POPESCU, în MAG. IST. IV, 171/16. *S-au apropiat Ali-paşa, vezir-azemul de Moreia.* AXINTE

URICARIUL, LET², II, 169, cf. DDRF IV, 229, ZEITSCHRIFT, XIX, 416, ȘIO II₂, 128, TDRG.

- Scris și: *vezirazem*. - Pl.: *veziri-azemi*.
- Din tc. *veziri azam*.

VEZİR-CHEHAIASI s. m. Agent, intendent al marelui vizir (v. v i z i r 1). *Acest Abdulah-pașa era prieten foarte bun Mării-sale, lui Nicolae Vodă, încă de când au stătut vèzir-chehaia - și în zilele lui Ciorlo Ali-pașa, vezirul*. R. POPESCU, CM I, 559. *Vezir-chehaiesi, încă chiemînd pe capucheaiete, le-au zis pentru mucarel* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 203/32, cf. ZEITSCHRIFT, XIX, 416, ȘIO II₂, 128, LÖBEL, C. 261, TDRG, L. ROM. 1979, 221.

- Pl.: *vezir-chehaiasi* - Și: (învechit, rar) **vezir-chehaiesi** s. m.

- Din tc. *vezir kâhyasi*.

VEZİR-CHEHAIESI s. m. v. **vizir-chehaiasi**.

VEZIRÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **viziresc**.

VEZİRHAN s. n. (învechit, rar) Han care era în administrația vizirului (1). *Am venit aici, în Vavilon, ca să ne vindem mărfle, pe care le avem puse prin magazii, în vezirhan unde sîntem și în gazdă*. GORJAN, H. I, 114/13.

- Pl.: *vezirhanuri*.
- Din tc. *vezir hani*.

VEZIRÍ vb. IV v. **viziri**.

VEZIRIÁL, -Ă adj. v. **vizirial**.

VEZIRIÁT s. n. v. **vizirat**.

VEZIRÍE s. f. v. **vizirie**.

VEZIRIU s. m. v. **vizir**.

VEZIRLÍC s. n. v. **vizirlic**.

VEZİR-TATÁR s. m. Curier al vizirului (1). *Într-acest an (1772)... începînd vezir-tatari și ciohodari, trecînd și întorcîndu-se din Iași*. DUMITRACHE, ap. ȘIO II₂, 128, cf. ZEITSCHRIFT, XIX, 416, LÖBEL, C. 261.

- Scris și: *vezirtatar*. ZEITSCHRIFT, XIX, 416. - Pl.: *veziri-tatari*.

- Din tc. *vezir tatari*.

VÉZITÁ s. f. v. **vizită**.

VEZNEÁ s. f. v. **vizinea**.

VEZUÍN s. m. v. **viezure**.

VEZUÍNÁ s. f. v. **vizuină**.

VEZUNÍE s. f. v. **vizuină**.

VEZURÍNÁ s. f. v. **vizuină**.

VEZUVIÁN subst. Silicat natural, hidratat de calciu, aluminiu, magneziu și fier, de obicei de culoare verde, galbenă sau brună, utilizat ca piatră prețioasă sau la confecționarea unor obiecte de artă; idocraz, wiluit. Cf. CANTUNIARI, L. M. 119, LTR², DP, DER, M. D. ENC., DN³, DEX - S.

- Pronunțat: *-vi-an*. - Și: (rar) **vezuviánă** s. f. CANTUNIARI, L. M. 119.

- Din fr. *vésvuivienne*, germ. *Vesuvian*.

VEZUVIÁNÁ s. f. v. **vezuvian**.

VEZUVÍNÁ s. f. Colorant folosit pentru fabricarea cerealei brune de tipar. DREV.

- Pl.: *vezuvine*.
- Din fr. *vésvuivine*.

VHOD s. n. v. **vohod**.

VÍA¹ prep. (Indică o rută², un itinerar) Pe drumul, pe direcția, (trecînd) prin... Cf. ENC. ROM., ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., GOLOGAN, C. R. 103, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *București - Iași via Vaslui*. SCRIBAN, D. *Cluj - București via Sibiu*. DL, cf. DM, SCL 1973, 244, 245, M. D. ENC., DEX, L. ROM. 1978, 18, DN³. *București - Craiova via Roșiori de Vede*. DSR. ♦ P. e x t. Prin intermediul (cuiva sau a ceva). *E. Dvoicenco ne mai comunică, via același Liprandi, că Pușkin a încercat să compună... trei nuvele istorice*. v. ROM. decembrie 1966, 98. *S-a adresat instanței via - comisia de judecată*. SCÎNTEIA, 1973, nr. 9424, cf. SCL 1973, 244.

- Din fr. *via*, germ. *via*.

VÍA² s. f. 1. (În antichitatea romană) Drum pavat în interiorul unei localități; cale de comunicație principală, special amenajată, care lega două localități sau două provincii. *Cele două cohorti duplecate a leghioanelor cîmpuiau pe lîngă via principală*. BOJINCĂ, A. II, 163/7, cf. LM, DREV.

2. (Latinism învechit) Mijloc de acțiune. *Avea mai multă conștiență și încredințea în via (drumul) direpțiții decît în credința unui înșelător*. CALENDARIU (1794), 31/30.

- Din lat. *via*.

VÍA³ vb. I. 1. **I n t r a n z. 1.** (Astăzi rar; despre ființe) A viețui (1). *Totu ucigătoriu iaste omul acesta cela ce mîntui noi de mare, osînda a vie nu-lu lăsă*. COD. VOR², 48^v/11. *Se-ară Domnul vrea și se viseremu, face-vremu ceasta sau ceaea*. ib. 65^v/13. *Vrăjmașii miei viu (viiază D) și mai învirtoșară-se de mere și înmulțiră-se uritorii miei fără dereptate*. PSALT. 73. *Cire e omu ce vie (c e va vie C², H, c a r e l e va viia D) și nu veade moarte?* ib. 187. *Acolo iaste răpausul și mîngîiare..., iară acicea în deșărtu se smîntesc toți oamenii, astăzi viind, iară demineața murînd*. CORESI, EV. 518. *Simți Domnul cea mirosenie bună și zise într-înimă;... nu voui mai piiarde tot ce viiază, cum am făcut*. PO 34/3. *Meargeți acolo gios și cumpărați noao grîu, cum să putem viia și să nu murim*. ib. 145/24. *Mîi]luisă-t[e]-mă să viedzu*. MOLITVENIC (sec. XVII), 304, cf. ANON. CAR. *De vreme ce viez, de vreme ce cunosc, eu am o ființă*. CRITIL, 7/2, cf. KLEIN, D. 455. *Tot ce simte, să mișcă, viază... Cu poftă lînă să îmbrășoază, Cu dulce dor să leagă, să mește*. BUDAI-DELEANU, Ț. 131, cf. LB. *De ce omul e singur, Cînd tot care viază și simte și se mișcă Își are și soția?* HELIADE, O. I, 362, cf. I. GOLESCU, C. *Animalele sînt trupuri ce cresc, nasc, viază și simt și sînt muritoare*. GENILIE, G. 124/18, cf. VALIAN, V., ISER. *La livida lumină,...* *abia putea deosebi cineva de sînt în adevăr ființe care viază sau niște viziuni nocturne*. PELIMON, I. 132/29, cf. PETRI, V. *Tot ce simte și viază, fiară, pasere sau plîntă În căldura primăverii naște, saltă, zboară, cîntă*. ALECSANDRI, POEZII 48, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 318, LM. *La tot ce viază e o nepătrunsă chestie de semință*. CARAGIALE, O. IV, 41. *Foamea îi dete în știre că el viază încă*. ISPIRESCU, L. 147, cf. ȘĂINEANU, I. I, DDRF, GHEȚIE, R.M., BARCIANU, ALEXI, W. *Nu știu care Dintre ahei pieri sau mai viază*. MURNU, O. 39. *Marea... uriașa putere în mișcare a rotundului, matca a tot ce viază*. M. I. CARAGIALE, C. 41, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. ENC., DEX, DSR, TOMESCU, GL.

Gînganie fără suflare. Umlă fără-astîmpărare; N-are duh, nici nu viază, Toată lumea îndreptează (Ceasornicul). GOROVEI, C. 68 (La conjunctiv; formulă prin care se urează cuiva viață lungă) Să strigăm toți cu bucurie: Viie zieu Amor! Amor să viie! BUDAI-DELEANU, T. 134. ◊ (Întărit prin „pe pămînt”, „pe lume” etc.) Luați aminte toți cîți vieți pre toată lumea. PSALT. HUR. 41¹/1. Bucură-te, suflete, că eu mă bucuru de tine, că ai făcut voia lu Dumnezeu pînă a[i] vis pre păm[in]t (începutul sec. XVI). CUV. D. BĂTR. II, 423/4. Deîn gata, viața lui căută spre toți cei ce viu (l a c u i e s c D) în pămîntu. PSALT. 57. Topi-se pămîntul și toți ce viu (c a r i i l ă c u i e s c D) spr-insu. ib. 149. Să se spămînte de Domnul tot pămîntul, De el rădică-se toți ce viu pre lume. CORESI, PS. 80/5. Pre pămînt vise om, și cei ce lăcuia înnoi-i, iară supt pămînt carei era jînuți, den muncile morției izbăvi-i. id. EV. 519. Vieți pre pămînt și vă rodiți și vă înmulțiți. PO 33/13. E voi rodiți-vă și vă înmulțiți și viați pre pămînt, cum să fiți mulți pre el. ib. 35/1. Pînă au vis pre ceastă lume n-au vrut să creadză în Dumnezău. COD. TOD. 227, cf. 212. Lăudîndu-se că poate a se bate... Cu ființele toate cite viez pre pămînt. PANN, P. II, 96/1. ◊ (Cu determinări care indică durata vieții cuiva) O sută și 13 de ai... au vis. DOSOFTEI, V.S. ianuarie 14¹/7. Să vieze o mie de ani și tot ar avea ce să învețe. ȚICHINDEAL, F. 228/6. ◊ (Cu determinări care indică epoca în care se desfășoară viața cuiva) Ară fi murind... toți aceia carii au viaat în aceaia vream. PO 180/13. Au vis în zilele lui Iustinian. DOSOFTEI, V. S. februarie 74¹/14. ◊ (În limbajul bisericesc; de obicei urmat de determinări ca „în veac”, „în veacul veacului” etc.) A dobîndi viața veșnică; a se mîntui (2). Ferește-te de reu și fă bine, și vie-veri (vii C, C², H) în veacul veacului. PSALT. 69. Dereptii în vecie viază, și de la Dumnezeu plata lor. CORESI, EV. 98. Nici numai din înțeleagere viaa-vor, ce cine va păzi și cine va săvîrși... dumnezeiasca învățătură și zisa lui Hristos. id. ib. 348. Să viaze încă pînă în veac și să nu vază putregiune (a. 1651). GCR I, 155/16. Răvnind vieții îngerești, trupul ți-ai dat postului și rugăciunii cuvioasă și viezi în veci. MINEIUL (1776), 89²/6. Iisus Hristos ne-au adevărit pre noi cum că nu numai va via sufletul nostru în veci, ci va și căpăta alt trup nou. PETROVICI, P. 267/22. Totdeauna să urmeaz căilor acelor drepte prin care pot ca să viez. DRĂGHICI, R. 61/29. ◊ (Cu complement intern) Voru vie viața de veac, nu vor avea scîrbă, nic[e] dureare. COD. TOD. 218. ◊ (În limbajul bisericesc; despre Dumnezeu) A exista veșnic. Rădica-voiu în ceriu mări mea, și giura-me-voiu cu dereapta mea, și zicu: viu eu în veacu. PSALT. 318. Viezi și împătești în vecia veacului. CORESI, ap. GCR I, 28/18.

2. (Învechit; cu determinări modale) A vieții (2). De păcatu părăsimu-nă și cu dereptate se viemu. COD. VOR². 75¹/8. Viu (carele vie H, viețuitoriu C², cine lăcuiaște D) în agutoriu Susului, în cuperemântul Dzeului de ceriu încurți-se. PSALT. 190. Tu încă ești ovrei și vii păgînește și nu ovreiește (cca 1569-1575). GCR I, *16/22. Hristos întru meserătate și în sărăcie viaa. CORESI, EV. 41. Nevătămați să viem și în tine să ne întărim. id. ib. 18/8. Noe era om bun și fără prepuz vie naintea Domnului în zilele lui. PO 28/1. Ceia ce au visu în păcate... și nu s-au pocăit scula-se-vor la dzuoa de giudețu goli și negri întuneceți. COD. TOD. 221. Omul creștin iaste acela om cine în H[risto]s creade și viază cum sînt tocmealele (a. 1607). GCR I, 39/20. Învățînd pre noi ca să lepădam necurățiile și pohtele lumești, cu trezvie, dereptate și cu sfințenie să viem. N. TEST. (1648), 288¹/12. Au aflat că și mainte via cu trauil mutat. DOSOFTEI, V. S. ianuarie 23¹/4, cf. MOLITVENIC (sec. XVII), 308. De consoartă bună cîți sînt norocîți, De sînt cununi scumpe, viez liniștiți. PANN, P.V. II, 162/14. Tu cauți în palaturi eroii gîntei tale, Cînd ei viază liberi, prin munți. MUREȘANU, P. 56/2. Atmosfera în care viază... este în esință

teologică. BARONZI, I. C. V, 289/21. A ta lipsire rău mă usucă, Păcat de mine să viu în chimuri, În suspinuri și-n leșinuri. EMINESCU, O. VI, 449. Contagiată probabil de atmosfera literară în care viază, Wanda Winkler a făcut aseară un miticism demn de notat. CARAGIALE, O. VII, 37. ◊ T r a n z. (Cu complementul „anii”) Întru voia lu Dumnezeu alți ani întru peliță a vie. COD. VOR². 79¹/10. Toți anii tăi i-ai visu în negîndirea ta. COD. TOD. 213. ◊ (Cu complement intern) Să se leapede cine va fi viat în ceastă lume viața lui, mainte rău, întru păcate. CORESI, EV. 69. Cu blîndeate și fără voroavă viața să viem întru toată credința cea bună. id. ib. 122. ◊ (Învechit, rar; construit de obicei cu prep. „după”) A se conduce după..., a se conforma la..., a proceda conform cu... După veastea eresului a ei noastre credință vișu fariseiu. COD. VOR². 37¹/8. Spre aceasta morrților binre-vesti-se se giudețu preemească după omu cu peliță, după ce viu după Dzeul cu duhul. ib. 79¹/11. Carei sem te de Domnul și viază pre învățăturile lui, au slavă și bogăție în casele lor. CORESI, EV. 26. Noi creștinii... în ce chip putem face și viaa după voia și lăsată lui. id., în GCR I, 25/5. Leagea prorocilor are trei părți: den aceale una trebuiaște a o ținea cu mare grije, iară doo părți a legiei iaste a nu viaa noi cu iale. PO 6/10, cf. 6/21. Morților propoveduită au fost ev[an]gheliia ca să să păgubească după oamenii în trup și să viaze după Dumnezău în suflet. N. TEST. (1648) 185¹/19. Au vis pre lume-n zisa D[o]mn[u]lui sfinț. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 113¹/10. ◊ (Învechit; de obicei cu determinări în dativ) A-și închina, a-și dedica viața (cuiva sau pentru ceva). Bărrbați frați, eu cu totu gîndul cela bunrul viu lu Dumnezeu pînă la aceasta dzi. COD. VOR². 23¹/4. Sufletul meu lui vie (viază C², D) și semînța mea lucrează lui. PSALT. 38. Nu moriu, ce viu se spuniu lucrul Domnului. ib. 248. Eu pentru leagea am murit, ca eu să viu Domnului (cca 1569-1575). GCR I, *16/34. Carele păcatele noastre el le rădică în trupul lui pre lemmu, ca să murim păcatelor și să viem dereptăției. N. TEST. (1648), 183¹/35. Viez pentru tine această dată, eu ceea ce în tot chipul eram dîznădăjduită. AETHIOPICA, 44¹/17. Juru-mă pe astă pînă că Că pentru tine eu viiu și moriu. BUDAI-DELEANU, T. 311. A via lui Dumnezeu, Precum și tătîni-meu, Spre plăcere și voință, Va fi chiar a mea silință. BOJINCĂ, în ȘA II, 728.

3. (Învechit; de obicei cu determinări nume de persoane sau cu echivalente ale acestora introduse prin prep. „cu”) A vieții (3). Cel ce cu vedearea și cu audzul dreptu viaa întru ei, dzi de dzi sufletul dreptului cu fărădeleage lucrurile muncia. COD. VOR². 86¹/8. Adecă acmu ce e bire și ce e frumos, ce se vie (a p e t r e c e D) frații depreură? CORESI, EV. 80. Anna... vise cu bărbatul-și șapte ani. id. ib. 515. E de nu se va ști, nice va vie bărbat cu nusă, cheamă-se copil. PRAV. LUCACI, 178. Cum au viaat jidovii cu muierile și cu viețile lor de aceale pilde toate să te delungi. PO 8/14. Așijderea și bărbății, depreună să viaze cu muierile sale, cumu să cuvine știutorilor, muierilor, ca vasului mai slab. N. TEST. (1648), 184¹/26. Acolo trăia și via cu vitele sălbatic. DOSOFTEI, V. S. decembrie 220¹/10. Iaste hotărît de cătră noroc a via eu împreună cu acest bărbat, viu fiind, și a muri împreună, fiind mort. AETHIOPICA, 76¹/7. ◊ E x p r. A via bine (sau în pace) cu... = a fi în relații bune, a trăi în armonie cu cineva. Via bine Theod[o]sie cu împărăteasa, în toate zilele în dezmiertăciune. MOXA, C. 145. Celuia ce au viat cu mine în pace. PSALT. (1651), 182. Alexandru Vodă via bine cu leșii. SIMION DASC., LET. 174. Cu vecinii de primprejur via bine, de avea la toți nume bun și dragoste. id. ib. 258.

4. (Învechit; cu determinări locale) A vieții (4). Toți ceia ce viaa întru Asia se audză cuvîntul Domnului Iisus. COD. VOR². 2¹/3. Acea înțeleaseră toți iudeii și elenii, cîți viaa întru Efesu. ib. 3¹/4. Fie curtea lor pustinie și în fsatele

lor nu fie cire se vie (I ă c u i D). PSALT. 134, cf. 206. Și-l văzură toți ce via în Lida. CORESI, L. 42/2. Iacov vie în șaptesprezece ani în pământul Eghiptului. PO 169/14. Au visu în minăstiri. COD. TOD. 205. Trei dumnezeiese astăzi și aici în Iași viază A cărora frumusețea stelelor le semănează. CONV. LIT. IV, 45. ◊ (În concepțiile religioase; despre Dumnezeu) Cătră tinre rădăcailor ochii miei, celui ce vii în ceriu. PSALT. HUR. 11^v/20, cf. PSALT. SCH. 378/15. Cire e ca Domnul Dzeul nostru ce spre înălții vie (vii c, v, p e t r e a c e D)? PSALT. 242. ◊ F i g. Se viu în casa lui Dumnezeu. PSALT. HUR. 21^v/1. Ferice de cei ce viu (I ă c u i e s c D) în casa ta, în veacu de veacu laudă-te. PSALT. 173. Să viu în casa Domnului... Să văz frămseștea Domnului. CORESI, PS. 64/6.

5. (Învechit, rar; cu determinări introduse prin prep. „cu” sau „de”) A se hrăni. Nu numai cu pîine viază omul, ce cu tot cuvîntul ce iase din gura lui Dumnezeu. N. TEST. (1648), [prefață] 2/16. Nu de pîinea singură va vie omul. DOSOFTEI, v. s. aprilie 66^v/16.

6. (Astăzi rar) A se menține (I), a dura, a dăinui. Prin-tr-înșii [fii] viază familia și nu să stinge. PRAVILA (1814), XII/10. Acest geniu de șaptesprezece secolii viază și conservă limba României. HELIADE, O. II, 402. Dulce-Amor domnează, Und-al meu cuget și-nima De-a purure viază. ASACHI, S. L. I, 81. Scrie! scrie! iată-ș lege, ce trebuie să urmez. Pentru ca să fiu ca rîul și-n viitor să viez. DONICI, F. II, 56/12. Amintirile istorice viază mult în popor. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 4. El viază necontenit în binecuvîntarea urmașilor (a. 1855). GOLOGAN, C. R. 70. Lăpușneanul... ca să tragă inimile norodului în care via încă pomenirea lui Rareș, se însură și luă el pre fiica lui. NEGRUZZI, S. I, 144. Se pomeneste cu devoțiune numele fundatorului principatului român... al cărui nume viază adînc și este scump populațiunii întregi. PELIMON, I. 86/27. Zădărnice și-e ura, că-n pieptu-mi fără moarte Dragostea mea viază; nici secolii nu o stric. ALEXANDRESCU, O. I, 253. Limba e suflarea, e partea prețioasă Prin care-o națiune în seculi va via. F (1867), 389. Este trist lucru a vedea de aceste ființe în sufletul cărora nici o cugetare nobilă nu mai viază. BOLINTINEANU, O. 266. În poporul românesc de rînd viază un simțimînt al datorințelor sale către țară. ODOBESCU, S. III, 559. Putea fi ceva mai cuviincios și mai corespunzător simțimîntului de venerațiune ce viază în tot românul. EMINESCU, O. XIII, 312. Limba însă, în care viază o parte din trecut... ne deschide căi nouă de cercetare și dobîndire a adevărului. BOCĂNEȚU, T. A. 123. Semănătorismul continuă să vieze și să prezide actualitatea literară. PERPESCIUS, M. IV, 303, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. Satul primordial al Europei... viază ca nicăieri în Maramureșul Transilvaniei. ROMÂNIA LITERARĂ, 1981, nr. 52, 1/2, cf. DSR.

II. (În limbajul bisericesc; învechit) I. n t r a n z. A se scula din morți; a învia. Vie-vor (î n v i e - v o r C) morții și scula-se-vor cine-su în mormente. PSALT. SCH. 509/3. ◊ R e f l. F i g. Învisă H[risto]s și noi încă viemu-n[e]. Învisă H[risto]s și noi cu nusul învisem. COD. TOD. 195.

2. T r a n z. (f a c t.) A ține în viață (I I), a face să fie viu (I I). Nu postămpim de tire, vii-nă, și numele tău chiemămu. PSALT. SCH. 264/6. Întoarce ochii miei se nu vază deșertu, în calea ta învie-me (î n v i i - m ă H, vie-mă D). PSALT. 253, cf. 287. Domnul feri-l-va și viia-l-va și ferici-l-va pre pămînt. DOSOFTEI, ap. GCR I, 248/20, cf. DRU, I. GOLESCU, C., TRDG, CADE, SCRIBAN, D.

- Prez. ind.: viez și (învechit) viu. - Și: (învechit) vie (prez. ind. pers. 1 viu, pers. 2 vii, pers. 3 vie, pers. 4 viem, pers. 5 vieți, pers. 6 viu; perf. s. pers. 1 viș(u), pers. 2 viseși, pers. 3 vise, pers. 4 visem(u), pers. 5 viset(u), pers. 6 viseră; cond. opt. prez. pers. 4 viseremu; part. vis, ger. viind) vb. III.

- Lat. vivere.

VIABIL¹, -Ă adj. 1. (Despre ființe, mai ales despre nou-născuți) Care este apt să trăiască (I); care prezintă condițiile anatomice și fiziologice indispensabile vieții (I I). Cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. Copil născut viabil. ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³, DREV. ◊ (Prin analogie) Semînțele își păstrează germinul viabil timp îndelungat, dacă sînt păstrate la temperaturi joase de 5° și la o umiditate atmosferică scăzută. În aceste condiții, embrionul are respirație încetinită. AGROTEHNICA, II, 17.

2. F i g. Care prezintă condițiile, caracteristicile necesare pentru a dura, pentru a se menține timp îndelungat. V. d u r a b i l, t r a i n i c² (2). Pentru a face o operă de artă, o operă viabilă, trebuie talent, talent și iar talent. CARAGIALE, O. III, 51, cf. CADE. Fără a fi un monument estetic, „Ciocoi” lui Filimon sunt o operă viabilă. LOVINESCU, C. IV, 6, cf. v, 187. Știe ce rol important are metafora în viața cuvintelor pe care le întinerește și le face viabile. DRĂGANU, ROM. 387. Voința de pace are o valoare decisivă, capabilă să creeze o comunitate internațională viabilă. D. GUSTI, P. A. 365. Acolo se pun bazele altei societăți, mult mai viabile. OPRESCU, S. 62. Aci trebuie să căutăm elementele viabile din romanul său. CONSTANTINESCU, S. I, 39. Cititorul știe că numai operele viabile duc cu ele simburii polemicii. PERPESCIUS, M. I., 321. O creațiune e cu atît mai viabilă cu cît aduce mai multe subsoluri. RALEA, S. T. I, 128, cf. DL, DM. Remarcabilă este arta de a construi personaje viabile, încercarea de a pătrunde în sufletul omenesc. IST. LIT. ROM. II, 613. Spre deosebire de elementele rusești cele de origine latino-romanică și germanică sînt mult mai numeroase și mai viabile. HRISTEA, P. E. 116, cf. M. D. ENC., DEX. Ce poate să pară în sfîrșit un lucru viabil riscă să devină caduc cu timpul. TOIU, G. 51, cf. DN³, DREV, DSR. ◊ (Adverbial) Hasdeu n-a plecat în compunerea nuvelei de la ideea criticii sociale, ci de la un fond memorialistic, fantezia și talentul ajutîndu-l să lege organic și viabil narațiunea diferitelor întîmplări. IST. LIT. ROM. II, 683. Este singurul care a putut să înfățișeze viabil pătura țărănimii. ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 29, 5/1. ◊ (Substantivat, n.) A imita pe răposați înseamnă a ignora elementul esențial al personalității lor, adică simțul prezent al viabilului. LOVINESCU, S. I., 149. Cronica trebuie să selecteze din noianul de volume ieșite pe piață secțiunea viabilului, înlăturînd decis balastul. ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 5, 9/2.

- Pronunțat: vi-a-. - Pl.: viabili, -e.

- Din fr. viable.

VIABIL², -Ă adj. (Despre șosele) Care corespunde condițiilor cerute de traficul¹ pentru care a fost proiectat. Cf. SCRIBAN, D.

- Pronunțat: vi-a-. - Pl.: viabili, -e.

- Din fr. viable.

VIABILITATE¹ s. f. 1. Faptul, însușirea de a fi viabil¹ (I). Cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. După o zi întregă de neschimbare... trebuiră toți să recunoască viabilitatea bolnavului. CĂLINESCU, E. O. II, 282, cf. DL, DM, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³, DREV.

2. F i g. Faptul de a fi viabil¹ (2); caracterul a ceea ce este viabil. V. d u r a b i l i t a t e, t r a i n i c i e. Cf. CADE. Scrupule noi au bătut la pragul conștiinței mele literare, din dezbateră cărora a ieșit hotărîrea de a nu da la lumină deocamdată... decît acest prim volum de amintiri... pentru a verifica viabilitatea metodei și interesul prezentat de o astfel de memorialistică. LOVINESCU, M. 12. Viabilitatea sistemului său de gîndire se resimte prin faptul că problemele puse de Xenopol frămîntă și azi gîndirea contemporană. D. GUSTI,

P. A. 84. *Neologismul și-a afirmat suverana viabilitate, croindu-și pe toate potecile drumul cuvenit.* JUN. LIT. 1937, nr. 1-9, 232. *Literatura dramatică, și în special cea românească, își trăgea viabilitatea din moravurile sociale, faptul istoric sau anecdota de caracter.* ARH. OLT. XVII, 117. *Creația de tipuri este suprema condiție de viabilitate a romanului social.* CONSTANTINESCU, S. I, 14. *Viabilitatea expresiei este condiționată nu numai de momentul istoric, de evoluția în care se află limba unui popor, ci de viabilitatea ei creatoare în plan estetic.* id. ib. II, 143. *Farmecul acestui roman istoric, în afară de meritele lui documentare și de viabilitate, se datorește mai cu seamă invenției fericite de a fi implicat în textura aceasta orientală.* PERPESSICIUS, M. III, 134. *Forța și viabilitatea creației muzicale a lui Ciprian Porumbescu constă în primul rînd în caracterul ei profund popular.* CONTEMP. 1953, nr. 366, 3/1. *Ceea ce uluște la Cehov este extraordinara viabilitate a tipurilor.* ib. 1954, nr. 405, 3/2, cf. DL. *Genul epistolar, destinat publicității, este un gen literar discutabil, dar pecetea personalității îi asigură viabilitatea casuală.* CONTRIBUȚII, II, 176, cf. DM. *Este de remarcat conținutul profund social al acestui spectacol, de altfel singurul care-i explică răspîndirea și viabilitatea.* IST. LIT. ROM. I, 77. *Important e felul în care înțelegem azi rolul și viabilitatea critică a impresionismului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 24, 4/1, cf. M. D. ENC. *Cu această calitate globală, de a fi contemporană cu orice etapă istorică, o operă își dovedește în primul rînd viabilitatea și puterea de ipostaziere în cele mai variate împrejurări.* MS 1975, nr. 1, 8, cf. DEX, DN³. *Statisticile... atestă... viabilitatea formelor tari la unele persoane, în special la persoana a III-a singular a perfectului simplu.* L. ROM. 1980, 315, cf. DSR.

- Pronunțat: *vi-a*.

- Din fr. *viabilité*.

VIABILITĂTE² s. f. Calitate a unei șosele de a îndeplini condițiile cerute de traficul¹ pentru care a fost proiectată. Cf. SCRIBAN, D., LTR², M. D. ENC., DN³.

- Pronunțat: *vi-a*.

- Din fr. *viabilité*.

VIADĂ s. f. (Bot.; regional) Larice (*Larix decidua*) (Poșaga de Sus - Turda). Cf. BORZA, D. 96, 301.

- Pl.: ?

- Etimologia necunoscută.

VIADŪC s. n. v. **viaduct**.

VIADŪCT s. n. Construcție din piatră, din metal sau din beton armat, asemănătoare cu un pod¹, care susține o porțiune a unei căi de comunicație terestră deasupra unei văi², deasupra unei alte căi de comunicație etc. Cf. L. ROM. 1978, 13. *Am fost invitat la așezarea celei întii petre de viaduc a drumului de fier ce se lucrează acum.* ALECSANDRI, S. 280. *Te-nalță, viaduce, s-aduci în acest loc Din patru părți a lumii averi, lumini, noroc, Și-a tale nalte arcuri întindă-se departe.* id. POEZII, 543, cf. LM. *Peste dealul acesta e tăiat... un viaduct mare al călei ferate.* LIUBA - IANA, M. 49, cf. ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *O primă vale care brăzdează acest platou... trece sub viaductul ce duce la gară.* ARH. OLT. V, 402, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Prin tuneluri și peste înaltele arcade ale viaductelor, trenul spintecase alți munți cu mai mărețe piscuri sub ceașma sclipitoare a ghețarilor.* C. PETRESCU, A. 395. *Pe deasupra capetelor, în lungul viaductului, trec trenurile aeriene c-un huruit de tunet ceresc.* BART, S. M. 41, cf. SCRIBAN, D. *La capătul podului, despre Borcea, s-a făcut un viaduct de peste 900 m lungime.* ENC. TEHN. I, 354, cf. NOM. MIN. I, 309.

Mogoșoaia, gara oficială, zveltă pe viaduct scufundat în pădurile Șoselei. ARGHEZI, S. XVII, 26. *Construi gări, viaducte, silozuri.* TUDORAN, P. 62. *Viaductele de beton armat sînt folosite cel mai des, deoarece pot fi executate cu deschideri și înălțimi mari.* LTR², cf. DL, DP, DM. *În țara noastră, cel mai important viaduct este cel de la Caracău, pe linia de cale ferată dintre Ciceu și Adjud.* DER. *Elanul miilor de tineri... dura drumuri de fier și viaducte îndrăznețe.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 65, 2/5, cf. FORM. CUV. I, 141, M. D. ENC., V. ROM. Iulie 1973, 69, DEX, L. ROM. 1978, 19, DN³, DREV.

- Pronunțat: *vi-a*. - Pl.: *viaducte* și (rar) *viaducturi* (DN³).

- Și: (astăzi rar) **viadŭc** (pl. și *viaducuri*, SCRIBAN, D.) s. n.

- Din germ. **Viadukt**, fr. **viaduc**.

VIAGÉR, -Ă adj., s. n. I. Adj. (Despre drepturi, rente, pensii etc.) Care se acordă unei persoane pe tot timpul vieții și care nu este transmisibil urmașilor. *Se mai pune... cifra hotărîtă a se da din casa statului sub titlu de subvențiune pentru plata pensiunelor, rentelor viagere, sumă de cinci milioane.* KOGĂLNICEANU, O. IV₁, 135. *Acel regulament... a creat privilegiuri și ranguri viagere.* DIMBOVIȚA (1860), 93¹/30. *Regulamentul Organic a desființat acest privilegiu pentru viitor, conservînd acelor ce-l aveau la 1831 o rentă viageră în bani, pe care-i primeau de la vistierie.* GHICA, S. XV. *În ziua aceea i se votase o pensie viageră de o mie de lei vechi pe lună.* id. ib. 269, cf. COSTINESCU, DDFR, ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *I-am făcut cu o rentă viageră.* CAMIL PETRESCU, T. II, 578. *Ne-am luat angajamentul... să-i facem în urmă o rentă viageră.* BRĂESCU, A. 119, cf. SCRIBAN, D. *Tată-său... se întreținea cu o pensie viageră modestă.* CĂLINESCU, B. I. 297. *Moșia... o dăduse de zestre Liei, rezervîndu-și dreptul viager de a folosi o aripă a conacului.* id. s. 363. *Se înzestrează cu rente viagere și domenii care cum a apucat să treacă prin anticamerele oficiilor de stat.* PERPESSICIUS, M. III, 264, cf. DL, DM. *Se sting pe data stabilită prin hotărîrea declarativă de moarte drepturile viagere și cele strict personale și netransmisibile cum sînt: uzufructul, abitația, renta viageră.* PR. DREPT 158. *Venerabilului pașoptist i se discută în Cameră la 1881 acordarea unei recompense naționale sub forma unei pensii viagere de 2200 de galbeni.* IST. LIT. ROM. II, 531, cf. M. D. ENC. *Era însărcinat... să verse... o rentă viageră.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 1, 37, cf. DEX, DN³, DREV. ◊ (Prin lărgirea sensului) *D-na Anica Ionescu de profesiune văduvă pensionară viageră.* CARAGIALE, O. I, 189, cf. GRAM. ROM². I, 22. ◊ F i g. *Dandanache are un singur resort neuzat: viclenia; șantajul lui e un drept viager.* CONSTANTINESCU, S. II, 135.

2. S. n. (Franțuzism învechit, rar) Rentă viageră, v. v i - a g e r (1). *El are numai viagerul.* COSTINESCU.

- Pronunțat: *vi-a*. - Pl.: *viageri, -e*. - Și: (rar) **viajer, -ă** adj.

- Din fr. **viager**.

VIĂGIU s. n. v. **voiaj**.

VIĂJÉR, -Ă adj. v. **viager**.

VIĂL, -Ă adj. (Învechit, prin Transilv.; despre oameni) Plin de viață; vesel, bine dispus. *A plecat în călătorie și s-a rentors vial.* F (1870), 75, cf. ALEXI, W. ◊ Care are loc, care se desfășoară în bună dispoziție, cu însuflețire, cu animație. *Petrecerea fu foarte vială și dură pînă dimineața.* F (1870), 273. *Prin naivitatea mea copilărească am curmat conversațiunea încordată și monotona... și-am făcut-o mai vială.* ib. (1872), 18.

- Pronunțat: *vi-al*. - Pl.: *viali, -e*.

- Cf. v i u.

VIALITĂTE s. f. (Învechit, prin Transilv.) Bună dispoziție; animație, însufletire. *După pauză se continuă petrecerea... cu mai mare vialitate.* F (1883), 119.

- Pronunțat: *vi-a-*.
- **Vial** + suf. *-itate*.

VIĂPSĂ s. f. v. **viespe**.

VIĂR s. m. v. **vier**¹.

VIĂRBĂ s. f. (Popular) Mănunchi de fire de tort², de obicei în număr de trei, din care se alcătuesc jirebii și păpuși (care servesc ca unitate de măsură la urzitul pînzei). **V. n u m ă r ă t u r ă** (2). *A jesut peșchire cu gherbă întoarsă sau cu alesături.* SEVASTOS, N. 51, cf. 46, DDRF. *Trei fire din numărătură fac o vearbă, iar un cățel are 20 de verbe, adecă 60 de fire de motcă.* LIUBA - IANA, M. 118, cf. SEZ. IX, 144. *Ghierbă însemnează trei fire de bumbac, de ață sau de tort.* ZANNE, P. V, 310. *În Moldova de Jos, o bucată are circumferință de 6 coși; încrucișările firelor se numesc rost, și rostul este de 10 jîghiute; o jîghiută are 10 verbe..., iar o ghearbă are 3 fire.* PAMFILE, I. C. 211, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DR. VIII, 120, SCRIBAN, D., CV 1950, nr. 1, 32, SCL 1950, 193, 195, DL, DM, H X 357, XIV 437. *Pînă oala fierbe, Faci două-trei vierbe.* RĂDULESCU-CODIN. *Viarbă - a zecea parte dintr-o jurubiță.* id. I. 343. *Pînă cînd căldarea fierbe, Mai faci două, trei gherbe.* SĂM. IV, 765. *Păpușa are 12 jerbe, un jerb are trei fire.* BREBENEL, GR. P. *Trei fire fac o viarbă; treizeci și trei de vierbe fac o „jurughită” mică.* AN. DOBR. IV, 101. *Trei fire la urzitoare fac o varbă, zece verbe fac o numărătură.* L. COSTIN, GR. BĂN. 213, cf. 215, ALR I 1 276/59, 69, 536, 540, 610, 614, 704, 710, 725, 727, 790, 885, 986, ALRT II, 142, ALR II 5 864. *Zece viarbe fac o păpușe.* UDRESCU, GL. *Fire de tort... date la rășchitor și grupate (legate) în vierbe (de cîte trei fire).* id. ib. 148, cf. 302. ♦ (În e x p r.) (**A fi**) în (toate) **vierbele lui** (ori, regional, **noastre**) sau **a fi în toate vierbele** = (adesea în construcții negative) (a fi) într-o stare de spirit bună, (a fi) bine dispus, în largul său. *Striga... cu un glas... al unui om liniștit și în toate gherbele lui.* VLAHUȚĂ, ap. CADE 537. *Cum văzură pe Ancuța, cunoscură că nu era în toate vierbele, că nu îi erau toți boii.* F (1891), 117, cf. PAMFILE, A. R. 245. *S-au dus... vremurile cînd flăcăiam amîndoi și eram în vierbele noastre!* IOVESCU, N. 44, cf. IZV. XXI, 142, SCRIBAN, D. 552, DM 334, ZANNE, P.V, 310. *O fi fost... necăjit... Du-te mai pe seară, poate îl găsești în gherbele lui.* RĂDULESCU-CODIN, I. 33, cf. UDRESCU, GL. 288. (Prin nord-vestul Munt.) **A băga** (pe cineva) în **vierburi** = a sili pe cineva să acționeze, să lucreze repede. Cf. UDRESCU, GL. 288.

- Pl.: *vierbe* și (regional) *vierbi* (SCRIBAN, D.), *viarbe*, *vierburi*. - Și: **viérbă** (pl. *vierbe*) s. f., (regional) **vierb** (L. COSTIN, GR. BĂN. 215, ALR I 1 276/614; pl. *vierbe*, ALR I 1 276/614) s. n., **várbă** (L. COSTIN, GR. BĂN. 213, ALR II 5 864/2, 27), **jérbă** (DR. VIII, 120, DA II₂, 17, UDRESCU; GL. 302) s. f., **ierb** (pl. *jerbe*) s. n.
- Din v. sl. **вѣрба** „sfoară”.

VIĂRE s. f. (Învechit, rar) 1. (În limbajul bisericesc) Învierea din morți în ziua judecării de apoi. Cf. v i a (II 1). [isu]s zise lor: *prilăștiți-vă, nu știți Scriptura, nece tările Domnului. Întru viere amu, nu se vor însura, neci se vor mărita, ce ca îngerii Domnului în ceriure sînt.* CORESI, TETR. 51. ♦ Învierea lui Iisus Hristos. *De la viarea mea, din dzua de Paști pînă la Duminecă mare, duminica a toți sv[i]nții, să lăcuiți în raiu.* COD. TOD. 208.

- 2. Viețuire (1). Cf. v i a- (I 1). Cf. CIHAC, I, 318.
- Și: **viere** s. f.
- V. **via**³.

VIASPĂR s. m. v. **viespar**.

VIĂSPĂ s. f. v. **viespe**.

VIĂSPE s. f. v. **viespe**.

VIĂSPRĂ s. f. v. **viespe**.

VIĂSTRĂ s. f. v. **viespe**.

VIĂȘ s. m. (Învechit și regional) Vier¹ (1). *Trimise la viaș sluga în vremea rodului ca să ia de la viaș den poamele viei.* N. TEST. (1648), 57/1, cf. 26⁵/1, RESMERIȚĂ, D. 900, BUL. FIL. VI, 184, BL IX, 58, ALR I 1 708/840, NALR - O IV MN 261, 2 155/949, 953, 957.

- Pronunțat: *vi-aș*. - Pl.: *viași*.
- **Vie**¹ + suf. *-aș*.

VIATIC¹ s. n. 1. (În Roma antică) Provizii și bani necesari unei călătorii. *Fatală, într-adevăr, idee a vota cineva ca să le procure viaticul în exil.* ARISTIA, PLUT. 251/22. *Temistocle... a provizionat viaticul abundant în neaverea de bani acelor carii au intrat în nave.* id. ib. 303/8. *Și-a luat viaticul și a plecat în India.* LM. *Funcționarilor trimiși în misiuni se da viatic din teaurul public.* id. ib., cf. GHETIIE, R. M., ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. ♦ F i g. *Mi-am procurat viaticul literariu și... m-am pus în calea plutarhică.* ARISTIA, PLUT. [V₂/3]. *Dumnezeu nu le-a dat geniul ca un parfum..., ci ca un viatic generos care susține pe om în cursul îndelungatului peregrinagiu al vieții.* CONV. LIT. II, 58.

2. F i g. (Rare) Ceea ce constituie un ajutor, un sprijin (moral) într-o anumită împrejurare. *Îmi aduc aminte că anul acela am fost foarte rău. Consumpțiune din care am scăpat grație patriei mele, a cărei climă e un viatic.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 109.

3. (În ritualul bisericii romano-catolice) Comuniune administrată unui muribund. V. e u h a r i s t i e. Cf. LM, ENC. ROM., ALEXI, W.

- Pronunțat: *vi-a-*.
- Din lat. **viaticum**, it. **viatico**.

VIATIC², -Ă adj. (Învechit, rar) 1. Care dă viață (I 1). *Au suflat D[umne]dzeu în fața lui Adam suflare vie de l-au făcut viu, aceea suflare viatică a Sîntului Spirit.* DOSOFTEI, în BUCIUMUL ROMÂN, II, 259, cf. DR. IV, 836.

2. (În forma **viatic**) Animat, însufletit. *Era foarte milos și iertătoriu și foarte viatic la voroavă.* DOSOFTEI, V. S. aprilie 98⁹/18, cf. TDRG.

- Pronunțat: *vi-a-*. - Pl.: *viatici*, *-ce*. - Și: **viatic**, -ă adj.
- De la **via**³.

VIÁTNIC¹ s. m. (Învechit, rar) Viețuitor (2). *Elisaftei, impluse vremea să facă ea, și născu fiul, și audziră împrejurele viaticii și rudele ei că mărită iaste mila Domnului cu ea.* CORESI, TETR. 116. *O! doi întiiu născuți den pămînt și ai raiului viaticii!* MOXA, C. 101, cf. CUV. D. BĂTR. I, 429, TDRG, DHLR II, 331, SCRIBAN, D.

- Pronunțat: *vi-a-*. - Pl.: *viaticnici*.
- **Via**³ + suf. *-nic*, probabil calc după v. sl. **жительникъ**.

VIÁTNIC², -Ă adj. v. **viatic**².

VIĂTOR s. m. 1. (În Roma antică) Mesager, curier oficial la dispoziția cenzorilor, a tribunilor și a altor autorități. *Maghiștrații se socoteau după eualitate (cumătate), adecă alții erau mai mari, alții mai mici. Mai*

mari se ziceau: consulii, pretorii și cenזורii, cei ce aveau și licitorii și viatori. BOJINCĂ, A. II, 24/23, cf. LM.

2. (Latinism învechit, rar) Călător. Cf. PROT. - POP., N. D., LM.

- Pronunțat: vi-a-. - Pl.: viatori.

- Din lat. viator.

VIATORIE s. f. (Învechit, rar) Călătorie. Cf. PROT. - POP., N. D.

- Pronunțat: vi-a-. - Pl.:?

- Viator + suf. -ie.

VIĂȚĂ s. f. I. 1. Faptul de a fi viu (I 1), de a trăi (1); proprietatea esențială a ființelor care evoluează de la naștere până la moarte; suflet (I 2), suflare (II 1), trai (1), trăire (1), (învechit) cust, custare, viețuire (1), (învechit, rar) viare (2). V. f i i n ț ă, f i i n ț a r e. *Mai bună e domnia ta decât viața mea.* PSALT. HUR. 51¹/18. *Domnul scut viaței mele, de cire me spămintu?* PSALT. 45, cf. 118, CORESI, PS. 63/12. *Toate jigăniile pământului și toate paserile ceriului și toate ce se leagănă spre pământ și tot în ce iaste viață... să aibă pre mîncare.* PO 15/9. *Plătească pentru viața sa acela ce vor pofti de la el.* ib. 249/18. *Cela ce-ș va piarde ochii săi pentru avuție și pentru aur, ce folosu-i iaste de viața lui?* VARLAAM, C. 162. *Acesta ce ș-au sprijenit viața să nu aibă nice o certare.* PRAV. 70, cf. 124, MARDARIE, L. 141/18. *De nevoie numai caută a hi toți viteji, că nu era altă cale de viață.* M. COSTIN, O. 74. *Boierii îmbla toți cu paza vieții.* id. ib. 98. *La toate hiarăle pământului, și la toate pasările ceriului, și la tot tîrătoriul ce să tîraște asupra pământului, care are în sine suflet de viață, și toată iarba vearde, de mîncat.* BIBLIA (1688), 2¹/17. *Duhul iaste carele face viață, trupul nu folosește nemică.* ib. 818²/7. *Îș pierdusă toată nedeeja de viață.* NECULCE, L. 20. *Deci de viața mē îmi era cum îmi era, dar mai mult îmi era pentru copiii mei, la ce vor rămînē.* id. ib. 263. *De frica dulăului primejdia vieții îmi prepoiu.* CANTEMIR, I. I. I, 92. *Au scris... să nu i să atingă dă viață.* R. POPESCU, CM I, 567. *Socotind să scape viața muftiului l-au și mazilit den dregătoria lui.* R. GRECEANU, CM II, 129, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 251. *Pentru ca să-ș mintuiască viața lor,... îndată au fugit.* ANTIM, O. 213, cf. CAT. MAN. I, 324. *Ce vor găsi la dînșii să fie toate ale lor, fiind prindere cu primejdie de viață.* (a. 1775). IORGA, S. D. XXII, 9. *Au suferit iușimea durerilor, lătristările și primejdiile vieții din facerea de copii.* PRAV. COND. (1780), 102. *Moartea iaste lipsirea vieții, carea făcîndu-se, îndată înceată toate lucrările cele viețuitoare.* MAIOR, P. 99/11. *Temîndu-și viața, cu fuga scăpînd pe locuri neștiute, s-a înstreinat* (a. 1809). IORGA, S. D. XII, 200. *Își sint datoriu chiar viața mea.* GOLESCU, P. 376/8, cf. LB. *Întru noi viața este bunul cel mai mare.* POTECA, P. 263/17. *Își închipuia că Mentor ar fi un înșelător ce făcuse o mincinoasă prezicere ca să-și scape viața.* PLEȘOIANU, T. I., 80/6. *Ești stăpîn al vieții și al averii supușilor tăi.* MARCOVICI, C. 129/20, cf. DRĂGHICI, R. 27/26. *Strămoșilor noștri viața le-ai ocrotit.* HRISOVERGHI, P. 10/6. *Își primejduiește sănătatea, ba poate și viața.* ALBINET, M. 8/26. *Abia mi-au scăpat viața* (a. 1835). DOC. EC. 569. *Știind tu bine ce este datorința unui doctor, căruia viața... este încredințată.* ANTROP. IX/8. *Emirul... nu putu înșela privigherea lui Mihai și a-și face drum de scăpare, făgăduindu-i o sumă mare de bani pentru viața sa și a celorlalți turci ai săi.* F. AARON, I. II, 153/4. *Cu primejdia vieții, patriei sale era scut.* ASACHI, S. L. I, 65. *Nu știu mai trăiesc pe lume sau din lume sint afară? Și de sint, și de am viață, dar lumea ce-mi folosește?* CONACHI, P. 100. *El hotărâște atunci a se jertfi ca altădată și a cumpăra biruința cu primejdia vieții sale.* BĂLCESCU, M. V. 121. *Nu s-au cruțat nici ostenelele, nici viața... pentru neam.* RUSSO, S. 58. *S-au înîmplat potoape,... în care s-au topit stările și*

s-au prăpădit viețile ațitor oameni. BOLLICAC, O. 54. *Sacrifiind stare și viața priimiră a fi martiri pentru patrie.* PELIMON, I. 217/6. *Un om... cu viața se mai luptă murînd.* ALEXANDRESCU, O. I, 93. *Espunîndu-și averea și viața în mai multe pericole și de mai mult timp, le-au adus maiestății regești... bani.* HASDEU, I. C. I, 26. *Trei luni de zile viața mi-au fost în brațele morții.* ALECSANDRI, O. P. 23, cf. COSTINESCU. *Să-și apere drepturile cu riscul vieții chiar.* CONTEMPORANUL, I, 85. *Mă face să fiu în stare a-mi jărfti viața pentru tine.* EMINESCU, P. L. 86. *Frumoasă ca o statuă antică, avînd înaintea acestei din urmă avantagiul vieții.* id. ib. 100. *Care om nu ține la viață înainte de toate?* CREANGĂ, P. 206. *Simții distinct cum, sub corșajul de mătasă, zvîcnea precipitat de pereții coastelor mici resortul neastîmpărat al vieții.* CARAGIALE, O. I, 127. *E gata să-și apere cu viața avutul.* SLAVICI, O. I, 320. *Ți-oi da tinerețe fără bătrînețe și viață fără de moarte.* ISPIRESCU, L. 2. *Te voi urma pînă voi avea viață în mine.* id. ib. 35. *Și-au răscumpărat viața cu bani.* XENOPOL, I. R. VI, 46. *De la muchea cea îngustă se formează niște abisuri, în cari, dacă ar cădea, călătorul... și-ar periclita viața.* TURCU, E. 39. *Domnul Vucea... ținea la viață ca un puscnic la D[umne]zeu.* DELAVRANCEA, V. T. 114. *Felurimile de doctorii... nu au putut-o scoate din zbătăile dintre viață și moarte.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 318. *Dreptul e contractul de asigurare reciprocă a unor indivizi cari nici nu se cunosc, decum să se amenințe în proprietatea și viața lor.* PĂRVAN, I. F. 141. *Poate un simț de conservare exasperat al vieții îl zăpăcea așa.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 284. *Sopti lui Ion că de acuma viața ei atîrnă de voința lui.* REBREANU, I. 180. *S-a retras spre a-și asigura viața pe teritoriul Austriei.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 17. *Pentru mine averea e totul, eu o pun mai presus de cinste, de sănătate, de viață chiar.* M. I. CARAGIALE, C. 93, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Fiecare voiește să-și scape viața, făcînd mărturisiri prețioase.* LOVINESCU, C. IV, 76. *Viața femeii este în pericol.* CAMIL PETRESCU, T. III, 70. *Dacă am făcut rău apărînd viața părintelui franțuz, Măria sa va cumpăni.* SADOVEANU, O. X, 211, cf. SCRIBAN, D. *După nările nemișcate, se vedea că viața l-a părăsit.* BOGZA, C. O. 32. *Să-și primejduiască ceilalți viața și libertatea, să meargă alții la greu.* DEMETRIUS, C. 45, cf. DL. *Aveau viață în ei, dar n-aveau grai.* PEDA, DELIR. 55. *Legea ni-i deșartă și străînă Cînd viața-n noi cu greu se mai anină.* LABIȘ, P. 39, cf. D. MED., M. D. ENC. *Arma scrisului era puternică și mulți tineri o foloseau cu riscul vieții.* V. ROM. iunie 1973, 140, cf. DEX. *Mega părea el însuși lipsit de viață.* ȚOIU, I. 354. *D-alei, frate Neculcea, Acu-mi scapă viața mea!* BALADE, II, 123. *S-o rugat s-i deie Dumnăzu sfîntu suflet, și viași s-i-mvii-napoi. Ș-o-mviet înapoi!* O. BÎRLEA, A. P. I, 207. *Ce înghite pământul, viață nu mai are.* ZANNE, P. II, 80. *După viață este și moarte.* NEGRUZZI, S. I, 146, cf. CREANGĂ, P. 154, ZANNE, P. II, 802. $\diamond$ *Asigurare pe viață* = tip de poliță de asigurare în care se prevede plata unei sume de bani stabilite prin contract în cazul accidentării sau decesului asiguratului. Cf. DER I, 214, M. D. ENC., DDC 41. (Învechit, rar) *Certarea* (sau *pedeapsa*) *vieții* = pedeapsa capitală, pedeapsa cu moartea. *Răpitoriul, pentru să fugă de certarea vieții lui* (pedeapsa vieții lui MUNT.), *va arăta la giudeț cum această miare mainte de răpît au curvit cu altul.* PRAV. 190. (Învechit, rar) *Cumpănă de viață* = pericol de moarte. *Îndată au luat ierbi și au început a vărsa otrava, cu mare cumpănă de viață.* M. COSTIN, O. 68. $\diamond$ L o c. a d j. *În* (sau, învechit, *cu*) *viață* = care este (încă) viu, care trăiește. *Îl scoaseră alții cu viață din apă.* PETROVICI, P. 157/9. *Așadar, dragă Zulnie, depărtat de-a tale brață, Am ajuns într-aceea stare unde sint mort cu viață.* CONACHI, P. 104. *Nu apucase s-o aște în viață.* NEGRUZZI, S. I, 32. *Bem... în sănătatea celor în viață.* ALECSANDRI, S. 199, cf. MAIORESCU, CR. I, VI. *Vizitat-ați*

salonul nostru? Expoziția artiștilor în viață? CARAGIALE, O. III, 90. Fiecare cunună e numită cu numele unuia din membrii familiei în viață. FRÎNCU - CANDREA, M. 135. După ce omul moare... urmașii în viață jertfesc pentru împăcarea lui. RETEGANUL, ap. DENSUSIANU, T. H. 254. Steagul [este] împodobit de dragostea celor în viață cu cununii și cirpe. PĂCALĂ, M. R. 494. În nici un caz nu l-ar mai fi găsit în viață pe bătrîn. AL. PHILIPPIDE, S. II, 165. Viespoitul nu alege copaci în viață: de aceea nu e la dreptul vorbind un dușman al pădurilor. SIMIONESCU, F. R. 322. Se ruga... pentru norocul copiilor - mai avea doisprezece în viață. MOROIANU, S. 31. Dacă se dorea începutul cu unul dintre artiștii noștri în viață, poate că nici un nume n-ar fi fost mai nimerit... ca acela al lui Camil Ressu. OPRESCU, S. 80, cf. BĂCESCU, PĂS. 291, GRAIUL, I, 185. Un erou în viață îngenunchează lângă frunțile eroilor trecuți în neîntință. RL 1993, nr. 965, 3/5, cf. MAT. DIALECT. I, 119. **Fără viață = mort (I 1).** Cesar meritase prea bine cele douăzeci și trei lovituri de pumnal care-l lăsa fără viață la picioarele statuei lui Pompei. TEULESCU, C. 404/8. Mama nu mai era frumoasă fără viață... arăta mai bătrînă cu zece ani. PEDA, C. I. P. II, 427. **De viață și (de) moarte = capital, crucial; absolut, total.** Doctorul, cu diploma sa, n-are dreptul de viață și moarte asupra bolnavului său. MAN. SĂNĂT, 5/23. Domnul avea o putere absolută, cu dreptul de viață și de moarte asupra supușilor săi. MARIAN, O. I, 89. Pe mine m-ar mulțumi numai puterea. Dar o putere totală, de viață și de moarte, să-i văd pe toți tremurînd înainte-mi. C. PETRESCU, C. V. 140. Aceeași poziție hotărîtă e adoptată în problema crucială, „de viață și de moarte”,... a apărării revoluției. V. ROM. iunie 1973, 78. **◇ E x p r.** **Pe viață și pe moarte = aprig, înverșunat; cu orice risc. Hotărîți cum mergeam pe viață și pe moarte, simțeam pentru înțita dată în noi o tainică mîndrie.** GANE, N. II, 102. Tecla se îndrăgi de Stoica pe viață și pe moarte. GALACTION, O. 51. Îți dă impresia unei lupte pe viață și pe moarte. SAHIA, S. A. 107. Sleit de nesomn, de nemîncare și de harța asta pe viață și pe moarte în care trăia. POPA, V. 81. Colo, - hoții... se furișează. El se face ghem. Vor trece pe lîngă el și se va încinge o luptă pe viață și pe moarte. SADOVEANU, O. I, 665. Vulturi și acvile Duc luptă-n cer pe viață și pe moarte. ARGHEZI, S. V, 119. E un război pe viață și pe moarte între dușmani implacabili. CĂLINESCU, S. 615. Lupta a fost pe viață și pe moarte. CAMIL PETRESCU, O. I, 220. Dacă era așa de puternic, cum a reușit acuzatul să-l învingă, și nu într-un simplu schimb de lovituri, ci într-o încestare pe viață și pe moarte? PEDA, C. I. P. III, 312, cf. DEX. (Cu schimbarea construcției) Reformații au mai ținut pe viață, pe moarte la unirea bisericilor române cu ei. BARIȚIU, P. A. I, 152. Lupta era pe moarte ori pe viață. ISPIRESCU, L. 19. Părea că în sat, în jurul satului, s-a încleștat o luptă pe moarte, pe viață. AGĂRBICEANU, A. 106. La luptă, fărtașilor!... la luptă pe moarte ori viață! MARIAN, T. 303. Cu dușmanii trebuia să țină luptă pe moarte, pe viață. RETEGANUL, P. II, 3. **Cu prețul vieții = cu orice risc. Neîndrăznind să se miște de pe pozițiile cucerite cu prețul vieții.** BRĂESCU, O. A. I, 179. cf. DL, DEX. **A fi (sau a se afla, a rămîne) în (sau, învechit, cu) viață = a trăi; a continua să trăiască; a supraviețui. A fost ținut și Crîștea slugerul acest sat Vlădaia cît a fost în viață (a. 1622).** ARH. OLT. XVII, 84. De greșele, de căderi cumplite... Să mă curățăști pînă-s în viață. DOSOFTEI, PS. 59/14. Fiind tot în viață Toader Jora banii dumisale hatmaîului nu i-au dat (a. 1760). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 63. Copiii nu să vinuiesc la alisverîșurile și datoriile părinților lor pînă cînd sînt părinții lor în viață. PRAV. COND. (1780), 130. Acestea învrăjbitori... fără de căutare la pruncii lor, care doară să află în viață, să vor osîndi și să vor judeca spre moarte (a. 1788). ȘA I, 139. Rămăsăi pînă acuma în viață. BUDAI-DELEANU, T. 166, cf. 209. Nu poate el să fie

bine încredințat că va rămînea cu viață. CANTEMIR, S. M. 238/4. Să caute pe comandantul lor, socotind că dacă ar fi încă în viață, printr-insul să capete a lor mintuire. ALBINEȚ, M. 75/9. El încunoștință în urmă pe regenta Sofia că s-ar fi aflînd în viață. ASACHI, S. L. II, 37. Să nu spui la nimeni că sînt în viață. GHICA, S. 303, cf. 306. Pe cînd era în viață avea o înălțime de opt picioare. BARONZI, I. L. I, 95/26, cf. COSTINESCU. Sînt în viață astă dată: Deci pot încă a mai fi. BOLINTINEANU, P. II, 303. La cei ce mai sînt în viață din vechea „Junime” literară... a rămas ceva statornic și comun. MAIORESCU, CR. II, 340. Cum de a mai rămas cu viață după atîtea suferinți? XENOPOL, I. R. VI, 69, cf. COȘBUC, P. I, 92. Părul lui cînepiu cît fusese în viață, acum era alb ca zăpada. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 82. Dintre membrii fondatori mai sînt în viață 19. PĂCALĂ, M. R. 395. Această numire istorică... o întîlnim... de pe timpul cînd era încă în viață fostul consilier imperial. ARH. OLT. V, 100, cf. CADE. Mai erau în viață încă vreo zece. SADOVEANU, O. XXI, 345. Are presimțirea... că Pica nu mai este în viață. CĂLINESCU, B. I. 363. Înălțate stăpîne, nu au mai rămas decît doi ieiceri în viață. CAMIL PETRESCU, O. I, 220. Tatăl Domniei voastre nu mai e în viață. VINEA, L. I, 157, cf. DL. Deasupra ei plutește un aer rece. Adesea-mprăștiat și respirat De oamenii care mai sînt în viață Dar sufletul de mult și-au îngropat. LABIȘ, P. 115. Rănit fiind, rămăsese în viață. PANAITESCU, O. T. 228, cf. M. D. ENC. (Eliptic) Nu pot să mă încred ochilor mei, zisei după o scurtă tăcere: tu, în viață? ALECSANDRI, O. P. 29. **A da viață** (cuiva sau la ceva) = **a)** (mai ales în forma **a da** cuiva **viața**) a face să ia ființă, a crea; a naște, a aduce pe lume. Elu țe-au dat viața și zile (a. 1619). GCR I, 54/26. Dumnezeu, carele v-au dat voao viața, vă va da cu adevărat și alte cele de lipsă. PETROVICI, P. 230/13. Tu mi-ai dat viața și toate aceste averi. MARCOVICI, D. 4/13. Cînd îmi dedeși viața... Știa ce-mi scrie soarta? BOLLIAC, O. 130, cf. CADE. Acum acești oameni care mi-au dat viața și, o dată cu ea, cîte o parte din temperamentul lor, se despart și mă lasă singură în voia valurilor. CĂLINESCU, S. 78, cf. DEX 226. (Cu schimbarea construcției) Trăiesc, căci viața, Amară pedeapsă, în dar mi s-a dat. ALEXANDRESCU, O. I, 91; **b)** a face să trăiască din nou, a învia; (fig.) a reinvia (2). El știe să dea viață unui om spînzurat. BOLLIAC, O. 36. Istoricul simte și vede cu ochii cugetului panorama tuturor scenelor trecute, căroră le dă o nouă viață. COLUMNA, VII, 162. Din inimă-i pămîntul la morți să deie viață. EMINESCU, O. I, 94. Pârvan a dat viață ruinelor, a făcut să vorbească mormintele, a reinviat pe morți. D. GUSTI, P. A. 71; **c)** (fig.) a face să apară, să se producă, să se manifeste; a face să prindă substanță, conținut. Credincios ținînd adevăratei religii, a da viață rugăciunilor și cuvîntului prin fapte... prin rugi fierbinți chemă agiutoriiu cerului. ASACHI, S. L. II, 68. Gîndirea, duhul dumnezeiesc, ce zidește și credința ce dă viață... lumea veche se prăvălește și pe a ei dărîmături slobozenia se înalță. RUSSO, S. 127. Lună tu, stăpîna mării, pe a lumii boltă luneci Și gîndirilor dînd viață, suferințele întuneci. EMINESCU, O. I, 130. Lipsind... cel mai puternic sprijin ce ar fi putut da viață acestei instituții... Banca Națională a Moldovei trebui să închidă definitiv porțile sale. N. A. BOGDAN, C. M. 172. Locomotiva se naște sub ochii noștri, noi o creștem, noi îi dăm viață. SAHIA, S. A. 52. Realitatea socială fiind singura care dă viață teoriilor. REV. FIL. 1971, I 530; **d)** (fig.) a anima, a însufleți. Aerul de bucurie și dragoste... da viață la acest tablou cu adevărat magic. AR (1837), 351¹/32. Glob rubinos [luna]... nopței dînd mișcare și viață. ALEXANDRESCU, M. 20. Pentru a da viață veseliei cum soarele răsare Dînd viață luminoasă cu-o caldă sărutare. ALECSANDRI, POEZII, 280. Pentru a da viață peisajului adormit... poetul evocă o țărancă venind fuga spre fîntînă. GHEREA, ST. CR. III, 294. Se-aud tălăngi, Dînd

viață depărtărilor. SĂM. VIII, 595. *Oaspeți gălăgioși de vară... dau viață stufăriilor.* BĂCESCU, PĂS. 309. *Note și informațiuni, apoi dări de seamă dau multă viață acestei reviste.* ARH. OLT. V, 82, cf. DRĂGANU, ROM. 8, DEX 226. **A lua** (sau **a căpăta**) **viață** = a lua ființă, a se contura. *Șoaptele, adânci murmure... iau viață în pustii.* ALEXANDRESCU, M. 20. *În vreme ce vorbim..., mîna lui dibace așeza culorile, iar tabloul căpăta viață sub ochii mei.* ANGHIEL, PR. 167, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. **A prinde viață** v. p r i n d e (VI 1). **A (se) ține în** (sau **cu**) **viață** sau (învechit) **a ține** (cuiva) **viața** = a (se) menține viu; a trăi (1) sau a face să trăiască. *Cine poate să-mi fie viața în vecie?* MARCOVICI, C. 12/6. *Te minunai cum se mai ține cu viață o ființă atât de istovită și așa de lipsită de hrană.* ap. TDRG 1595. *Ano, mamă, bine că Dumnezeu m-a ținut cu viață, ca să-mi văd dreptatea la lumină.* BASSARABESCU, S. N. 158. *Conșescu avea un atac violent de uremie, se sufoca, era ținut în viață cu baloane de oxigen.* CĂLINESCU, B. I. 100. *Acesta numai m-au ținut în viață și m-au mîngîiat.* SBIERA, P. 297, cf. DEX 987. **A lăsa** (ori **a cruța**, **a ierta** cuiva) **viața** sau **a dărui** (cuiva) **viața** (ori, popular, **viață**), **a lăsa** (pe cineva) **în** (sau **cu**) **viață**, (învechit) **a ierta** (pe cineva) **cu viață** = a-i permite, a-i îngădui (cuiva) să (mai) trăiască (după ce îi fusese hotărîtă moartea). *Face pace și-i iartă viața.* C. CANTACUZINO, CM I, 22. *Îngăduindu-i și lăsându-i în viață cîteodată... să văd că sint cevași norocîți.* id. ib. 28. *Dumnezeu... s-au milostivit... și le-au mai dăruiat viața* (a. 1779). FURNICĂ, D. C. 54. *Dăruiește părintelui meu viața și în locul lui omoară-mă pe mine.* GOLESCU, P. 387/11. *Darurile însemnătoare au înduplecat pe șeful expedițiunii, Ahmed, a dărui cetățenilor genovezi viața.* ASACHI, S. L. II, 214. *Domnul fu silit a se îmblînzi și a-i dărui viața.* BĂLCESCU, M. V. 30. *Mă hotărîi a cruța viața nefericitei insecte.* FILIMON, O. II, 14. *O iertase cu viață.* ODOBESCU, ap. TDRG 598. *Dăruiește-mi viață, Păsărilă, că te-oi dărui și eu cu milă și cu daruri împărătești.* CREANGĂ, P. 268. *Cruță-mi viața, Aleodor.* ISPIRESCU, L. 44. *Dacă o ajung turcii, pe ea o batjocoresc și poate o lasă cu viață, dar pe copii îi strivesc de stînci.* GALACTION, O. 162. *Ceartă-mă cum vei socoti, numai dăruiește-mi viața.* SADOVEANU, O. X, 181. *Robii s-au sculat luminați la chipuri că li s-a iertat viața de cătră măriă sa.* id. ib. 249. *Poți fi orișine și picat din cer, Nu îți iartă viața, și-o pîndesc și-o cer.* ARGHEZI, S. V, 171. *Cei atacați se apărau cît se apărau, dar pe urmă dau și cămașa de pe ei, bucuroși că sunt lăsați în viață.* CAMIL PETRESCU, O. I, 55. *Dacă voinști să te las în viață, învață-mă cum pot ajunge ca să fii mai mare decît Dumnezeu.* MARIAN, O. I, 13. *Frate, cruță-mi viața și lasă-mă slobod.* RETEGANUL, P. I, 3. *Ti mai lăs în viață, dacă-n spui uni și găsești împaratu Piricot.* O. BÎRLEA, A. P. I, 438. (Cu topica inversată) *Mulți din cei mai tineri erau încredințați că vinovaților viața le va fi lăsată.* SADOVEANU, O. X, 176. *Facă-se pe voia ta. Că m-a dat la spînzurat și io viața i-am iertat.* TEODORESCU, P. P. 509. *Să ruga Cu viață a-l lăsa.* LIUBA - IANA, M. 42, cf. BALADE, II, 99. **A păstra în viață** v. p ă s t r a (2). **A da (un) semn** (sau, rar, **semne**) **de viață** v. s e m n (II 1). **A scăpa cu viață** = a se salva de la moarte, a rămîne cu zile. *De să va prileji uciderea unul pre alt, pentru să scape di cela cu viață, uciderea să să cearte după voia giudefului, iară nu cu moarte.* PRAV. 116. *I-au trimis la Țarigrad... să pîrască pe Costantin Vodă întru ațit cît să nu scape cu viață nici Costantin Vodă, nici feciorii lui.* ANON. BRÎNCOV., CM II, 345. *Încă mă mir cum am scăpat cu viață.* CREANGĂ, P. 188, cf. 211. *Numai o fată a scăpat cu viață, ca prin minune.* TURCU, E. 183. *Baremi eu am scăpat cu viață, slavă Domnului.* REBREANU, R. II, 238, cf. PANAITESCU, C. R. 308. (F i g.) *Cînticul scapă în veci cu viață.* ODOBESCU, S. I, 184. **A i se ține** (sau **a-i sta**, **a-i atîrna**) **viața într-o ață** (ori **într-un fir de ață**, **de pâr**¹, **de pai**) = a fi (mereu) într-o situație

nesigură, precară; a fi în mare primejdie. Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 801, HEM 2079. *Văzu ăla că nu e glumă, că-i stă viața numai într-un fir de ață, și, ca să scape de moarte, spuse că la el este inelul.* ISPIRESCU, L. 108, cf. ZANNE, P. II, 800. (Cu inversarea construcției) *Necăjița lui viață Se ține-ntr-un fir de ață. De sârăcie nu scapă, N-are după ce bea apă.* PANN, P. V. I, 132/10. *În chipul acesta își petrec marinarii, soldații în război și toți aceia a căror viață atîrnă de-un fir de pai.* AGĂRBICEANU, A. 198. **A (-și) scuti viața** sau **a se scuti cu viață** v. s c u t i (1). **Între viață și moarte** v. m o a r t e (1). **A înceta** (sau **a se stinge**, **a se săvîrși**, învechit, **a conteni**) **din viață** ori **a-și sfîrși** (sau, învechit, **a-și săvîrși**, **a-și mîntui**) **viața**, **a i se sfîrși** (sau, învechit și popular, **a i se stinge**, **a i se săvîrși**) **viața** (cuiva) = a muri¹ (1). *Turcii, ca într-o proșcă săgita într-înșii, de-i umplea de săgeți și așa s-au sfîrșit viața lor.* URECHE, L. 174. *Peste puține zile s-au fîrșit viața.* M. COSTIN, O. 75. *Alții... întru multe dezmiardări și bogății își săvîrșiră viața.* VARLAAM - IOASAF, 34^v/22. *S-au săvîrșit din viață la 4 august.* AR (1829), 174¹/5. *Nu care cumva să își săvîrșească viața închiși în acele cule.* GORJAN, H. IV, 21/13. *Acolo s-au sfîrșit viața (sfîrșitul sec. XVIII).* MAG. IST. I, 279/29. *Soarta celor lipsiți... de apă este mult mai tristă... Se săvîrșesc din viață într-o furie de nebunie.* FĂTU, D. 12/12. *Parucicul Rîioșanul, încetînd din viață, silit a fost de au luat alt hotarnic* (a. 1852). ARH. OLT. IX, 50. *A conținut din viață și s-a dus la al său rînd.* PANN, P. V. II, 60/8. *La 3 decembrie 1825, sosește la Constantinopole știrea morții împăratului Alexandru, patru zile înainte de a înceta din viață.* GHICA, S. 129. *Sîntul Venceslas și-a mîntuit viața de pumnalele mumeși și fratelui său.* FILIMON, O. II, 115, cf. CANELLA, V. 115. *S-a săvîrșit din viață... după o boală cruntă.* ALECSANDRI, S. 171. *Leon Negruzzi... a încetat din viață în noaptea de 15 spre 16 iulie 1890.* MAIORESCU, CR. II, 331, cf. ODOBESCU, S. II, 220, cf. GANE, N. III, 83. *I s-au săvîrșit viața cu cinste, aici, în scaunul domniei.* IORGA, C. I. I, 27. *Pînă s-a săvîrșit din viață, îi rămăsese Sfinției sale o vorbă.* SOVEJA, O. 71. *Au încetat din viață împăratul...; au fost bolnav trei zile.* ARH. OLT. V, 113. *Lîngă omul acesta trebuia să-și sfîrșească viața.* C. PETRESCU, I. I, 93. *Describe împrejurările în care poetul se săvîrșise din viață.* STANCU, R. A. III, 39. *Ciaka și-a sfîrșit viața în Bulgaria.* PANAITESCU, C. R. 308. *S-a stins din viață în drum spre postul sanitar.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 11, 7. *Să te-adăpi cu lingura Pin' și-i sfîrși viața!* JARNÎK - BÎRSEANU, D. 260. *Cînd aude el așa, i s-a fîrșit viața curînd, curînd.* GRAIUL, I, 205. (Cu topica inversată) *De viu despoindu-l de piale... viața s-au sfîrșit.* CANTEMIR, HR. 211. *Viu ca pasărea-ntr-un zbor, Pin'ce viața-mi se sfîrșește ca și lîna din fuior.* ALECSANDRI, P. I, 9, cf. MAT. DIALECT. I, 119. *Zidul rău mă strînge, Viața mi se stînge.* BALADE, III, 13. *Înainte ne-a ieși și viața ni s-a sfîrși.* FOLC. MOLD. II, 687. **Încetarea** (sau **stîngerea**, rar, **săvîrșirea**) **din viață** ori, învechit, **încetarea vieții** = moartea (1), decesul. *O digestiune slabă sau o respirațiune defectuoasă aduc boală și chiar încetarea vieții.* GHICA, C. E. I, 237. *Dangătul clopotului... vestea săvîrșirea din viață a unuia din ei.* P. CONSTANT, R. 144. *Agencia de presă... a anunțat încetarea lui din viață.* MAGAZIN IST. 1979, nr. 2, 42. *Se împlinesc cincizeci de ani de la stîngerea din viață a poetului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1988, nr. 18, 4/1. **A primeni viața** v. p r i m e n i (1). **A-i lua** (sau, învechit și popular, **a-i răpi**, învechit, **a-i stinge**, **a-i sfîrși**, regional, **a-i strînge** cuiva) **viața** ori (popular) **a găti** (sau, învechit, **a lipsi**) (pe cineva) **de viață** = a lua cuiva zilele; a omorî (1), a ucide. *Cela ce va fura lucru svințit den loc nesvințit... să va certa..., iară să nu-i ia viața.* PRAV. 45. *Cînd în vei lua viața, Mă rog, Doamne, să-ț văz fața.* DOSOFTEI, PS. 346/15. *Zicea să-l piarză, să-i ia și stăpînirea și viața.* ANTIM, O. 216. *Să ruga lui D[u]mnezeu ca să-i lipsească de viață... pre amîndoi fără*

milă cu un trăznet. MINEIUL (1776), 17^v/36. *Ne nasc șerpții otrăviți și cu acelea ne sting viața.* MOLNAR, RET. 91/5. *Cu sfat de obște l-au lipsit de viață.* DIONISIE, C. 207. *Gilcevindu-se cu vecinii au răpit deodată viața acestora.* PETROVICI, P. 249/24. *Dumnezeu... i-a lipsit de viață.* DRĂGHICI, R. 37/27. *Îl... condamnară, iară Rabutin stă cu dinadinsul ca să-i ia viața.* BARIȚIU, P. A. I, 251. *Altul ar fi luat viața tinerei fete.* NEGRUZZI, S. III, 289. *Voiți acum să-mi luați și viața?* FILIMON, O. I, 268, cf. BOLINTINEANU, P. I, 425, COLUMNA, VII, 131. *Atunci simții un topor care-mi despica inima fără să-mi răpească viața.* DELAVRANCEA, S. 75, cf. PÂRVAN, G. 296. *Vedenia mortului se ține mereu de făptura celui care i-a luat viața.* POPA, V. 29, cf. SADOVEANU, O. XXI, 62, STANCU, D. 474. *Sufletul celui mort... apare în visurile celor care l-au cunoscut și le spune cine i-a luat lui viața.* PREDĂ, C. I. P. III, 311, cf. MARIAN, O. II, 228, RETEGANUL, P. IV, 4, PAMFILE, S. T. 29. *Pe vineri dimineața Se gătesc să-mi ia viața.* BALADE, II, 14. *El pușca și-o întindea Ca să-i strângă viața.* FOLC. TRANSILV. III, 186. *Tu ai vru să-mi iei viața, și n-ai știu cum să mă omori.* O. BÎRLEA, A. P. I, 176. (Cu schimbarea construcției) *Hăi! pe dinșii acuși, acuși să deie Și dulce viață să le ieie.* BUDAI-DELEANU, T. 197. *Viața puteți să mi-o luați, iar cinstea nu.* GOLESCU, P. 379/14. *Să mă duc ca să-l gădesc Și viața să i-o răpesc!* TEODORESCU, P. P. 115. *Carnea să-i mănînc, Viața să i-o stîng.* MARIAN, NA. 35. *Ho, ho, ho, nu săgețați, Viața nu mi-o luați!* id. S. R. I, 222. *Pe crai mi l-o robit, De viață l-o gătit.* BALADE, II, 207. **A primeni** (pe cineva) **din viață** v. p r i m e n i (I). **A ridica** (cuiva) **viața** v. r i d i c a (I 7). **A scoate** (pe cineva) **din viață** v. s c o a t e (IV 4). **A răpune** (cuiva) **viața** v. r â p u n e (I). **A (-și) pierde viața** sau **a se pierde viața cuiva** v. p i e r d e (II 1). **A se mîntui de viață** v. m î n t u i (5). **A-și lua** (sau, învechit, **a-și răpi**) **viața** = a se sinucide. *Dacă mi-ar fi fost cu puțință mi-aș fi răpit viața de desperare.* ALECSANDRI, O. P. 44. *Nu le rămîne altăceva de făcut decît a-și lua viața.* CONV. LIT. XI, 120. *Îl îngropau toideana... pe locul acela unde și-a luat viața.* MARIAN, I. 344. *Hotărăște să-și ia viața, împreună cu a iubitei.* VIANU, L. U. 318. *O fată, o ființă umană, își luase viața fiindcă nu suportase niște cuvinte.* PREDĂ, C. I. P. III, 91. **A-și răpune viața** v. r â p u n e (I). **A-și ridica viața** v. r i d i c a (I 7). **A-și da viața** = a) a se jertfi (din devotament față de o persoană, pentru o cauză etc.). *Să ne dăm și noi viața pentru paza turmei noastre.* ANTIM, O. 365. *Sînt gata a-mi da viața pentru tine.* ISPIRESCU, L. 12. *Tu nu trebuie să-ți dai viața pentru nimic... Tu nu trebuie să mori așa.* D. ZAMFIRESCU, A. 77. *Și-au dat viața pentru apărarea legii și a neamului.* SOVEJA, O. 42. *Și-ar da viața ca să apere femeia iubită.* CAMIL PETRESCU, T. II, 37. *Fiul meu și-a dat viața pe front pentru țară.* PREDĂ, M. II, 260; b) (regional) a prefera moartea. *Decît să-mi fu rușinată, Mai bine-mi dau a mea viață.* BÎRLEA, L. P. M. I, 46. **A-și pune viața** (pentru cineva) v. p u n e (A I 3). **A-și pune viața în joc** (sau popular, **la mijloc**) sau **a se juca cu viața** = a se expune unui mare pericol, a risca foarte mult. *Se întoarce... cu avîntul omului, care purtat și orbit de un singur gînd își pune viața în joc.* SLAVICI, O. I, 198. *Semnul se numea răpușie și cel care nu-l respecta se juca cu viața.* FRÎNCU - CANDREA, M. 114, cf. M. D. ENC., DEX. *Nime n-ar fi cutezat să treacă pe vreo uliță fără ca să-și puie viața la mijloc.* MARIAN, T. 265. (Cu topica inversată) *Pot face altfel mai ales cînd viața Și a ta jumie tu le pui în joc?* BOLINTINEANU, P. I, 253. **A i se cumpăni** (cuiva) **viața** v. c u m p â n i. **A-și pune viața în primejdie** sau (învechit) **a se pune** (ori: **a se băga, a cădea**) **în primejdia vieții** v. p r i m e j d i e (I). **A-și pune viața întru pierzare** v. p i e r z a r e (I). (Familiar) **Pe viața mea, formulă de jurămint pentru a întări o afirmație. Pre viața mea, o, domnul meu,...** și **pre credința mea, de voi descoperi, de voi grăi.** CANTEMIR, I. I. II, 20. *Pre viața me,...*

...așa mi-e de scîrbă să trăiesc singur, că mai bine moartea. RUSSO, S. 30. *Cere mie ce vei vrea, Și îți dau, pre viața mea.* BOLINTINEANU, P. II, 5. *Asta nu credeam, pre viața mea, că sînt om bătrîn!* DELAVRANCEA, H. T. 225. *Sînt proaspeți, dom'le Năiță; aseară i-am făcut, pe viața mea.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 60. (Familiar) **Să n-am parte de viața mea!**, se spune pentru a întări o afirmație. *Să n-am parte de viața mea... dacă-ți voi călca cîntea!* FILIMON, O. I, 120. *Să n-am parte de viața mea, de copiii mei dacă mint.* ap. TDRG 1126. ♦ F i g. *Impresie de viață (I I)* pe care artistul o creează în opera sa prin mijloace specifice. *Cînd creezi și ai fantezie, mîna ta ia la împlinire aluatul înform pe care degetele îl modelează și asupra căruia puterea ta va sufla cu bunăvoință viața.* ANGHEL, PR. 67. *Întîlnim mai des... figurile predilecte ale artei religioase bizantine, figuri țapene și fără viață.* PĂCALĂ, M. R. 486. *Hallipa arătase pereții albi, mînjiiți ici-colo cu ciudate desemnuri în cărbune,...* lipsite de viață. PAPADAT-BENGESCU, O. III, 41. *La metalul lustruit totul depinde de cum va cădea pe el lumina, care singură dă viață operei.* OPRESCU, S. 130. ♦ F i g. (Mai ales în legătură cu verbul „a fi”; adesea urmat de un adj. pos.) Ceea ce constituie pentru cineva rațiunea de a trăi; obiect al iubirii, al admirației cuiva. *El era eroul, era idolul lor, era viața și fericirea lor, era rumanul care făcea cît toți rumanii.* F. AARON, I. II, 319/12. *Tu singura mea stăpîină, tu viață, tu mîngîiere.* CONACHI, P. 101. *O! ție-ți dau tot, tu ești viața mea.* ALECSANDRI, O. VII, 539. *Visuri trecute, uscate flori, Ce-ați fost viața vieții mele,...* *V-ați dus cu anii.* EMINESCU, O. I, 26. *Tovarăș drag, de patruzeci De ani, ai fost viața lui.* COȘBUC, P. I, 232. *Viața mea era Alta.* CAMIL PETRESCU, T. III, 262, cf. 190. ♦ (Învechit și familiar; de obicei la voc.; adesea urmat de un adj. pos.) Termen cu care se dezmiardă o persoană dragă. *Unde ești, viața mea?* HALIMA (1783), 27^v/9. *O, viața vieții mele, de mă iubeai tu oare, Sub dulcea ta privire, ani-mi ar fi-nflorit.* BOLINTINEANU, P. I, 200, cf. DL., DEX. ♦ (Concretizat) Tot ceea ce are viață (I I), f i i n ț ă, s u f l a r e (II 2), v i e t a t e (I), v i e ț u i t o a r e (I I); s p e c. om (I I); persoană (I); suflet (I 4). *Deșchizi tu mărta și saturi toate viele (v i u l H, viețile v, i t a D).* PSALT. 301. *Împăratul... vieți iartă și taie.* CONACHI, P. 272. *Astfel îmbii oaspeți a morții nempăcate Cosesc la vieți în floare pe straturi sîngerate.* ALECSANDRI, P. III, 97. *Nu vedeți c-acea iubire serv-o cauză din natură? Că e leagăn unor viețe ce semințe sînt de ură?* EMINESCU, O. I, 157. *Multe vieți s-au stîns, multe gospodării s-au pustii din pricina înecului.* DUNĂREANU, CH. 69. *Cîte vieți, cîte inimi, cîte suflete n-ar fi putut găsi mormîntul lor.* HOGAȘ, DR. I, 164. *Voința ei șovăia în fața porții de aramă zăvorâtă cu mistere care a înghițit aștepta milioane de vieți.* REBREANU, I. 318. *Dăscălia e lucrul greu; n-o poate duce cumsecade decît acela care... are puterea să se bucure de sporul fiecărei vieți cît de plăpîndă și să o ajute.* SOVEJA, O. 159. *O viață suspină și se tînguie... în larma eternă a străzii.* ANGHEL, PR. 190, cf. DL., M. D. ENC., DEX. ♦ **Putere (I I)**, energie, vlagă¹. *Scofîndu-l de supt unii, carii căzuse morți peste dînsul, l-au aflat numai cu puțină viață.* ALBÎNET, M. 75/13. *De mai ai zare de viață unde vei fi azvîrlit, Zi cetind astă scrisoare în lacrimi și plîns urzît.* CONACHI, P. 102. *Searbăd, țepăn, sloi de gheață... Ah! de-abia mai are viață, De-abia umbră de simțire.* ALECSANDRI, POEZII, 366. *Pușinătatea de viață-i ucisese toate pornirile brutale, lăsîndu-i neatînsă puterea de abstracție și de idealizare.* DELAVRANCEA, T. 320. *Era... un amputat de mîini și de picioare, o biată licărire de viață într-o candelă de lut hîrbuită.* ANGHEL, PR. 51. *Un molusc turtit mai are un pic de viață în el și caută să se refacă.* PÂRVAN, I. F. 133. *Le vom azvîrli din pieptul unor ostîcoși secătuiți de viață.* ARDELEANU, D. 300. *Cele de-o vîrstă cu tine sînt dă mult stoarse dă viață, niște zdrențe.* CAMIL PETRESCU, O. III, 16. *Băutura îl învinețise parcă, ai fi*

zis că vinul alunga viața din el în loc s-o biciuie. PREDĂ, C. I. P. II, 367. *Aveam impresia că viața mi se scurge din trup.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1988, nr. 15, 21/1. ♦ L o c. a d j. **Fără (de) viață** sau **fără (un) pic de viață = a)** (despre oameni sau părți ale corpului lor) cu funcțiile vitale parțial pierdute; lipsit de vigoare, fără vlagă. *Acolo sosind maica duiosă Ș-află fiul mai fără viață.* BUDAI-DELEANU, Ț. 210. *Pelița ei sămăna cu batista subțire, fără pic de viață.* NEGRUZZI, S. I, 50. *Era palid, rahitic, fără un pic de viață pe față.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 284, cf. DL, M. D. ENC, DEX. *Nu vedeai inima mea Cît de ferbinte iubea Ș-acum, ca un sloi de gheață Rece e și făr' de viață.* BIBICESCU, P. P. 107; **b)** (despre ochi) cu privirea fixă, fără țintă. *Vedeți-i stînd la porți Cu gurile în aer, cu ochii fără viață, Cu brațele spre ceruri.* BOLLIAU, O. 201. *Ochii ca sticla duși în fundul capului fără o rază de viață.* CARAGIALE, O. I, 121; **c)** (despre obiecte sau despre abstracte) artificial; neviabil. *Pedantismul moldo-român... au produs o literatură fără viață, espusă criticei și care niciodată nu va cîștiga dreptul de împămîntenire.* RUSSO, S. 43. *S-aprind luminile electrice reci, fără viață.* CARAGIALE, O. IV, 124. *Pier cuvintele și frumosele expresiuni ale graiului nostru popular și locul lor îl iau neologismele neînțelese și fără vlagă și viață în ele.* CIAUȘANU, V. 8. *Normele genurilor sunt numai scheme fără viață, și niciodată ele n-au alcătuit substanța unei viziuni artistice.* CONSTANTINESCU, S. I, 90. *Nu poate găsi decît concepte reci, fără viață.* V. ROM. iunie 1973, 150. **În puterea vieții v. p u t e r e (I 1).** ♦ **E x p r. Sărac de viață v. s a r a c (8).** **A prinde viață** sau **a prinde la viață v. p r i n d e (VI 1).** **A aduce** (sau, învechit, **a întoarce, a trezi** pe cineva) **la viață** = a face (pe cineva) să-și revină în simțiri; a întrema, a însănătoși (pe cineva). *O, mamă!... Mă treziși la viață.* BUDAI-DELEANU, Ț. 211. *Pe ceialanți prin feluri de doftorii i-au adus la viață.* DRĂGHICI, R. 27/23. *S-au apropiet de dinșii și aburind sănătate i-au întors la a lor viață, i-au umplut de fericire.* CONACHI, P. 87. *Doamna... era aproape moartă... Cu mare greu au adus-o la viață.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 32, cf. M. D. ENC. (Cu topica inversată) *Toată putregiunea curățindu-i, iarăși la viață l-au întors.* CANTEMIR, I. I. II, 17. *Pe Parpanghel abia la viață Întoarce mamă-sa isteată.* BUDAI-DELEANU, Ț. 191. **A reveni la viață v. r e v e n i (2).** **A avea șapte vieți** = a avea o mare rezistență fizică; a trăi mult. *Românul are șapte vieți În peptu-i de aramă!* ALECSANDRI, POEZII, 438, cf. SADOVEANU, O. XX, 136, RALEA, S. T. III, 210, PREDĂ, C. I. P. II, 136.

2. Vivacitate, vioiciune; veselie (1), bună dispoziție, exuberanță. *Tu [vinul] ești mirul sînt dintru toate ales Ce viață dai, mîngîind pre toți.* BUDAI-DELEANU, Ț. 134. *Via cere sapă adîncă și deasă ca să ne dea nouă leac de viață.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 304. *Acum e primăvară Și e dulcea lună mai, Cînd în sinuri și pe-afară Tot e viață, tot e rai.* ALECSANDRI, POEZII, 401. *În mine Simt din nou tumultul vieții și renasc dintre ruine.* MACEDONSKI, O. I, 220. *Le aduse cîte un pahar de rachiu ca să le mai dea viață.* CONV. LIT. XXII, 415. *Din colorarea străvezie a pielii, din ochii limpezi, din gura veselă, viața se revărsa în valuri.* D. ZAMFIRESCU, R. 106. *Era băiatul unui grec, comerciant în cartierul de sus. Frumos, deștept, vioi, strălucitor de viață, era sufletul unei bande de petreceri: nu era vițios, dar însetat, flămînd de trai.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 25. *O nevastă plinuță, albă ca tine, cu ochi mari, verzi, numai viață, strălucitoare de curățenie și sănătate.* CAMIL PETRESCU, P. 165. *Tot trupul îi tremură de viață.* SAHIA, S. A. 66, cf. SCRIBAN, D. *Sînt suspine nu de tristețe, ci de imensă viață, o frămîntare de frunze într-un codru înfînit.* CĂLINESCU, C. O. 310. *Privirea-i strălucia de viață.* PREDĂ, C. I. P. I, 70. *Nici nu ne trece prin minte că anumiți oameni, unii care clocotesc de viață lângă noi, o vor părăsi cînd părău a nu cunoaște oflișe fizică sau intelectuală.* V. ROM.

iunie 1973, 182. ♦ L o c. a d j. **Plin de viață** = (despre oameni) viguros, sănătos; energic, dinamic, activ; vesel, exuberant. *Românii sînt încă plini de viață!* RUSSO, S. 48. *Va vedea în acest district oameni... foarte robuști și plini de viață.* HASDEU, I. C. I, 309. *Cîntat-am, plin de viață. Al vieții dar plăcut.* ALECSANDRI, POEZII, 103. *Aruncată plină de viață în lume.* CARAGIALE, O. III, 263. *La față era roșu ca un bujor, se vedea că este plin de viață, plin de putere.* TURCU, E. 157. *Ea îl revedea, adolescent plin de viață.* D. ZAMFIRESCU, R. 277. *Cu un an mai înainte plecaseră cu toții, tineri și plini de viață.* SOVEJA, O. 42. *Prefectul era un bătrînel mărunțel și rotofei,... plin de viață și vioiciune.* REBREANU, R. I, 218. *E plin de viață, uneori cu izbucniri năprasnice.* CAMIL PETRESCU, t. i, 8. *Tinăr, plin de viață, cu plete pe umeri și cu coroană pe cap.* ARH. OLT. XVII, 195. *O femeie este plină de viață, tulburătoare.* CĂLINESCU, S. 63. *Îl înțeleg și pe tata, care e plin de viață.* id. ib. 78. *Elișă, știe toată lumea, e plină de viață, veșnic într-o euforie verbală... rezultanta unei robusteți fizice.* s iunie 1960, 35. *Era... plină de viață, ceea ce... nu-i stătea bine deloc.* PREDĂ, C. I. P. III, 314, cf. M. D. ENC. **De viață** = (despre oameni) căruia îi place să petreacă; vesel (1); sociabil (1). *Studienții îl simpatizau, nu numai pentru humorul lui tărănesc, ci și pentru că auziseră că era băiat de viață, la un pahar de pildă, pe lîngă alte năzdrăvăni, cînta cu cuțitul în dinți, un truc de pe-acolo de la el din sat.* PREDĂ, C. I. P. I, 212, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ L o c. a d v. **Cu viață** = cu putere. *Nu știa cum și cine îl trage cu viață din genurile fără fund.* VOICULESCU, P. I, 48, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ **P. a n a l. Animație, însuflețire; forfotă.** *În restul sanatoriului o viață vertiginoasă agita tot localul. De-a lungul coridoarelor, de prin pereții odăilor, de pretutindeni fremăta o muncă vie.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 257. *În cetate viața tropota.* BACOVIA, O. 47. *Uzina a regăsit-o mai plină de viață.* SAHIA, S. A. 56. *Laguna s-a aprins de viață.* RALEA, S. T. I, 268. *În orașele mari... viața mișună... pe străzile centrale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 20, 7/3.

3. (Biol.) Ansamblul fenomenelor biologice (creștere, reproducere, autoreglare etc.) pe care le prezintă toate organismele vegetale și animale de la naștere pînă la moarte. *Plînte, precum s-au zis, numai așa-numită viață au, dară nici o simțire.* ȘINCAI, în ȘA I, 657. *Viața nu stă numai în sințe și în organele organismului..., ci și în puterea nervoasă.* EPISCUPESCU, PRACTICA, XXXV/13. *Lucrarea sau slujba, carea fieștecare sistemă a trupului are a o implini, la un scop trăgînd, fac viața organismului.* ANTROP. 12/8. *Membrana mucoasă... îmbracă organele vieții truștești.* ib. 29/19. *Aceste trei organe sînt cele mai neapărat trebuitoare unelte pentru ținerea vieții animale.* ALBINET, M. 47/2. *Ființa acestui trup străin în unul sau altul din aceste organe, atît de puternice la ținerea vieței, va produce efecte... grave... și vor compromite sănătatea.* MAN. SĂNĂT. 19/8. *Aerul... este... unul din principii mai lucrători în viața plantelor.* BARASCH, B. 3. *Adevărata descoperire a lui Darwin și Wallace va fi foarte reală chiar cînd se va exercita nu în totalitatea vieței organice..., ci numai în totalitatea fiecărei specie separate.* HASDEU, I. C. II, 2. *Un om nu rămîne după un timp oarecare cum l-ai lăsat mai înainte: omul este viață organică.* MAIORESCU, CR. II, 155. *Edgar Quinet... spune că viața nu a apărut în cutare timp, în cutare sau cutare epocă geologică, ci ea aparține universului, este de natură cosmică.* ARHIVA, I, 290, cf. ENC. ROM. *Aerul, temperatura și apa ocupă primul rang prin rolul cu totul indispensabil ce-l au asupra mersului și dezvoltării vieței tuturor ființelor organizate.* GRECESCU, FL. 685. *Linia devenirii istorice e ceva cu totul caracteristic și deosebit față de liniile de devenire ale simplei vieți organice.* PĂRVAN, I. F. 52. *Nu există decît foarte îndepărtate analogii între viața unui animal care asimilează și dezasiemilează continuu și imobilitatea*

cristalului. MARINESCU, P. A. 44. *Viața nu poate exista decât în lăuntru unei zone temperate ce înconjoară pe fiecare dintre focurile acestea cerești la o distanță anume.* CAMIL PETRESCU, P. 399. *Soarele... ne trimite lumină și căldură, fără de care viața pe pământ ar înceta.* ENC. TEHN. I, 101. *Fără apă, solul și vegetația, ca și viața în general, nu ar putea exista.* CHIRIȚĂ, P. 218. *La o temperatură mai ridicată, organele vegetative trec de la viața latentă la viața activă.* AGROTEHNICA, II, 11. *Apa e elementul în care s-a produs șocul primordial al nașterii vieții, un trăsnet, și lanțul de aminoacizi a început să palpite.* PREDĂ, C. I. P. II, 221. *Cele mai vechi urme de viață de pe Pământ datează de circa 3 miliarde de ani.* DER. *La baza vieții stau prefațeri biochimice multiple.* ABC SĂN. 22. *Descartes neagă... fenomenelor vieții organice orice fel de caracter specific diferit de natura neanimată.* REV. FIL. 1971, 1575.

4. C o m p u s: (Bot.; regional) **Viața-omului** = a) gheață (*Begonia semperflorens*). Cf. BORZA, D. 29, 301; b) crăciun (*Begonia metallica*). Cf. id. ib.

II. 1. Existență umană, petrecere a omului pe pământ; curs al lucrurilor pămîntești. V. l u m e. *A lumii cînt cu jale cumplită viața. Cu griji și primejdii, cum ieste și ața, Prea suptire și-n scurtă vreme trăitoare, O, lume hicleană, lume înșălătoare.* M. COSTIN, O. 319. *Isachie Commeno... de viață deznedejduindu-să, singur au lăsat împărăția și s-au călugărit.* CANTEMIR, HR. 382. *Tu vei acum să mă faci lipsit de desfătările vieții (a. 1750).* GCR II, 47/8. *Am urît viața, căci vicleană iaste asupra mea fapta cea făcută supt soare, că toate sînt deșertăciune și necăjirea duhului.* MICU, în ȘA I, 79. *Voi cuvînta... despre scurtarea, despre nestatornicia, despre slăbiciunea vieții omenești.* MAIOR, P. 19/12. *Așa facă cui viața e dragă, Și va scăpa dă moartea urîtă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 114. *Omul, fie măcar cît de sărac, tot îi place viața.* GOLESCU, P. 141/15, cf. MARCOVICI, D. 3/14. *Asta-i lumea! asta-i viața! te-ai înălțat, te-ai mărit... Azi în țărână și-n cenușă ale tale se prefac!* CONACHI, P. 204. *Politica adîncă stă în fanfaronadă și știința vieții în eroism cumplit.* ALEXANDRESCU, M. 5. *Avea d-abia 18 ani și-i plăcea viața.* HASDEU, I. C. I, 80. *O dulce copilă!... Tu singurică viața făcuși să o iubesc.* BOLINTINEANU, P. I, 200. *N-avusese încă timpul a prețui chinurile ș-amărăciunile vieții.* ODOBESCU, S. I, 383. *O, moartea e-un haos, o mare de stele, Cînd viața-i o baltă de vise rebele, O, moartea-i un secol cu sori înflorit, Cînd viața-i un basm pustiu și urît.* EMINESCU, O. I, 38. *Așa l-am cunoscut... lacom de plăcerile vieții.* CARAGIALE, O. III, 3. *O luptă-i viața; deci te luptă Cu dragoste de ea, cu dor.* COȘBUC, P. I, 194. *Tata era cel mai tinăr, dară mai cu chipzuială și mai deștept în ale vieții.* SBIERA, F. S. 7. *Oricît de mizerabilă e viața, ea are totuș o licărire de stricăci, către care tind cei ce nu sînt cu desăvîrșire stricați.* D. ZAMFIRESCU, A. 50. *Toți și toate, mobile și oameni, uitaseră... pe trecutul stăpîn și se plecau întîmplărilor, căci se vede că așa e făcută viața.* ANGHIEL, PR. 42. *Am înțeles rostul lumii, am înțeles că omul o dată trăiește și că prin urmare trebuie să stoarcă toată fericirea pe care poate să i-o dea viața.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 19. *Vorbea tot mai cu multă însuflețire despre educația ce li se face, despre problemele mari de viață cu care profesorii încearcă să-i familiarizeze.* AGĂRBICEANU, A. 198. *Prietenia... ce dar al vieții! Să suferi și să fii singur, dar să știi că, undeva, cineva te iubeste.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 20. *Viața-i pretutindeni cu aceleași deșertăciuni, cu aceleași așteptări și mai ales cu aceeași față spăimîntătoare care retează scurt aripile avîntului.* rebreanu, I. 475. *Tu ești un copil... nu cunoști viața.* CAMIL PETRESCU, T. II, 47. *N-am văzut om pe lume mai fără habar ca dinsul de realitatea vieții.* BRĂTESCU, M. B. 137. *Copilăria lui creștea spre viață ca zborul unei ciocîrlii spre soare.* TEODOREANU, U. C. 19. *Tu să înveți... a iubi viața și oamenii.* SADOVEANU, O. XV,

359. *Simțim o atitudine mai critică... în fața vieții și a societății.* OPRESCU, S. 108. *Viața trebuie trăită înainte de toate cu noblețe.* ARGHEZI, S. IX, 191. *E o fată a cărei educație a fost neglijată, nu știe să se conducă singură în viață.* CĂLINESCU, S. 602. *Sînt oameni destinați să nu trăiască decât partea urîtă a vieții.* id. C. O. 23. *După ce descoperim că viața n-are nici un înțeles, nu ne rămîne altceva de făcut decît să-i dăm un înțeles.* BLAGA, Z. 11. *Schopenhauer... crede că viața e iremediabil rea pentru toată lumea.* RALEA, S. T. I, 37, cf. DL. *A scris mult pentru femei... simțea nevoia să le împărtășească concluziile unei ființe lucide care n-a trecut niciodată pe lîngă viață, ci a îmbrățișat-o cu toată făptura ei sufletească.* V. ROM. Iunie 1973, 183, cf. M. D. ENC., DEX. *Viața omului E ca floarea cîmpului; Dimineața înfloreste, Peste zi se vestejește.* JARNÍK - BIRSEANU, D. 148, cf. ALECSANDRI, P. I, 123, RUSSO, S. 186. *Viața omului, Ca oul în mîna copilului.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 803. *Dulce e viața, dar scump o plătim.* ZANNE, P. II, 802. *Viața omului, luptă necontentită.* id. ib. VIII, 135. $\diamond$ (În limbajul bisericesc; cu determinări ca „aceasta”, „de aici”, „noastră” etc.; în opoziție cu viața de apoi) *Nu cu rrugirosul argintu sau auru izbăvitu-vă de deșarrta a voastră viață de tîmni pridădiu.* COD. VOR.² 71¹/13. *Să nu se lipească lîngă păcatele vieții aceștiia.* CORESI, EV. 69. *Pentru pohta ceștii lumi și pentru puținea dulceață a vieții den ceastă lume, săblăznește-se de el.* id. ib. 72. *Cîte ceareri sînt în Tatăl Nostru?... Patru cearere despre viața aceștii lumi (a. 1607).* GCR I, 42/25. *Căci care e viața voastră? Că abur iaste, carele întru pușin să arată ș apoi piare.* BIBLIA (1688), 911²/7. *Ce dar socotiș că vor lua unii ca aceia și în această viață și în ceialaltă?* ANTIM, O. 173. *Să cunoască scurtarea vieții aceștia carea pînă acum i s-a părut a fi îndelungată.* ȚICHINDEAL, F. 464/26. *Scumpul bogat într-această viață trăiește ca un sărac.* GOLESCU, P. 6/1. *Ne-au arătat atîtea mijloace spre mîntuirea și fericirea noastră în viața aceasta și în aceea ce va să fie.* POTECA, F. 353/1. *Chiar dintr-această viață vei gusta rodirile virtuților și ale bunătăților tale.* MARCOVICI, D. 9/21. *Toate dau și primesc reazim în pămînteașă viață.* CONACHI, P. 290. *Așfel trăiesc acolo acești oameni, a cărora ființă e cu totul închinată lui Dumnezeu și nu vieții acesteia.* PELIMON, I. 236/30. *Ah! sfîrșească-se îndată Astă viață de durere! Vie moartea așteptată Ca o dulce mîngiere.* ALECSANDRI, P. I, 16. *Ce-ai fost în astă viață, țărînă pămînteașă?* BOLINTINEANU, O. 198. *Fericirea în viața aceasta și în ceialaltă se făgăduiește acelor cari vor împlini vroința lui D[umne]zeu.* CONTEMPORANUL, I, 709. *Făclile ridică - se mișc-în line pasuri, Ducînd la groapă trupul reginei dunărene, Monahi, cunoscătorii vieții pămîntene.* EMINESCU, O. I, 92. *Desigur, viața de aici e o nenorocită zbuiciumare în mocirla materiei.* PĂRVAN, I. F. 121. *A înțeles că cheia acestei vieți nu-i răutatea, ci blîndețea.* SADOVEANU, O. XXI, 581. *Noi nu ne-am născut ca să fim fericîți..., fiindcă în legile care guvernează viața aceasta noțiunea nu este inclusă.* PREDĂ, C. I. P. I, 321. $\diamond$ E x p r. **Valurile vieții** v. v a l ¹ (I 1). **Cînd țî-e viața mai dragă** = cînd nici nu te aștepți, cînd nici nu gîndești. Cf. DL, DEX, ZANNE, P. II, 803. **A izbuti** (sau **a răzbi**) **în viață** = a reuși să ajungă într-o situație materială sau socială bună (în ciuda vicisitudinilor, a greutăților inerente). *Voi munci, voi răzbi în viață, dar cu tine și pentru tine.* CĂLINESCU, E. O. I, 223. *Idealul tîu, Felix, e foarte frumos... e un ideal de tinăr care va răzbi în viață.* id. ib. II, 271. *Toți cei care își ajung scopul, care au izbutit în viață, așa au procedat, alții însă...* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 18/3. **A intra în viață** = a) (despre oameni; și în forma **a pași în viață**) a începe să se confrunte cu realitatea. *Cum a intrat el în viață? Cît amor de drept și bine, Cîtă sinceră frăție adusese el cu sine?* EMINESCU, O. I, 53. *Doi tineri absolvenți ai Politehnicii... pășesc în viață.*

v. ROM. ianuarie 1965, 206; b) (rar) a începe să activeze, să funcționeze. *Guvernul cel nou... va intra în luna lui martiu în viață.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 47. **A i se fi urît (cuiva) cu viața (sau de viață)** v. u r î. **A se sătura de viață** v. s ā t u r a (3). **Ă (se) trece (sau a se petrece, învechit și popular a se muta, a se strămuta, a ieși, popular, a se duce) din (sau de la această) viață** = a muri¹ (1). *Era 100 de ani de când ieșise dintr-această viață.* CANTEMIR, HR. 130. *Să petrecu din viața aceasta într-o această zi.* MINEIUL (1776), 63^{v1}/37. *Au căpătat oftici și s-au trecut din viață.* DRĂGHICI, R. 3/13. *Kodrat curînd se trecu din viață veninat la 1254.* SĂULESCU, HR. I, 170/18. *S-au dus... în Moldova, unde s-au trecut din viață (a. 1856).* URICARIUL, IV, 411/5. *Fiecare om, muțindu-se din viața aceasta, trebuie... să treacă peste o mulțime de riuri și pîraie.* MARIAN, I. 300, cf. CANDREA, F. 219. *Mă gîndesc s-o aduc să rămîie în locul meu cînd oi ieși din viață.* SADOVEANU, O. XXI, 333, cf. id. E. 71. *Miai s-a petrecut din viață.* CAMIL PETRESCU, O. I, 170, cf. DL IV, 255, M. D. ENC., DEX 897. *Cînd va fi de dimineață, Să te duci din astă viață.* JARNÍK - BÎRSEANU, D. 259. **Trecere din viață** v. t r e c e r e (I 2). **A purcede dintru această viață** v. p u r c e d e (I 1). (Învechit, rar) **A muta (sau a izgoni) (pe cineva) din (această) viață** = a omori (1) (pe cineva). *I-au turnat jericatice preste cerbice și așa o au mutat dintr-această viață trecătoare.* DOSOFTEI, V. S. septembrie, 20^{v9}. *Răul tănuit... pre cel ei supus întii din sănătate, apoi și din viață îl izgonește.* CANTEMIR, I. I. II, 65. (Învechit, rar) **Mutare dintru această viață** = moarte (1), deces. *Sunetul clopotelor vestește mutarea unui vecin dintr-această viață în cealaltă.* MARCOVICI, D. 27/14. **A se schimba din viață (în neviață) sau a se schimba din viața aceasta luminează** v. s c h i m b a (I 5). ♦ (În opoziție cu i m a g i n a r, i r e a l) **Realitate (1)**, lume obiectivă. *Au trăit afară de societate și s-au luat în dragoste cu sisteme afară de viață.* RUSSO, S. 165. *E minune oare că pentru el visul era o viață și viața un vis?* EMINESCU, P. L. 28. *Ioan își împreună minile și se uită în estaz la acel portret mare ca-n viață.* id. G. P. 91. *Viața e mai tristă ca arta.* PĂRVAN, I. F. 206. *În teatru, ca și în viață, faptele, unele sau altele, nu erau cel mai important lucru.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 355. *Sub pretextul unei reproduceri mai exacte a vieții în toț ce are mai uniform și șters... naturalismul francez a lunecat uneori la reproducerea principală a banalității.* LOVINESCU, C. VII, 125. *Arta cere în fizicul actorului tot atîta variație cîtă a creat viața.* CAMIL PETRESCU, P. 6. *Nu pretindem... că așa trebuie să se întîmple „în viață”.* id. T. II, 37. *Dumneata stai numai în marginea vieții și... nu ai antene ca să-i părunzi tainele.* SADOVEANU, O. XXI, 261. *Romanticul frămîntat de chemările adverse ale smîrcurilor și ale paradisului se fixează în materialitatea vieții.* CONSTANTINESCU, S. I, 73. *Cărțile... pentru noi sînt viața surprînsă în ceea ce are ea mai acut.* CĂLINESCU, B. I. 50. *Discutarea raporturilor artei cu viața e mai necesară ca oricînd astăzi.* id. C. O. 379. *Charlie Blum rămîne un om alături de sine, deoparte, cu visul de braț și mai puțin cu viața.* PERPESSICIUS, M. IV, 245. *Comparația vieții cu teatrul și cu visul a fost un motiv literar care... a cunoscut o întînsă difuziune în Renaștere.* VIANU, L. U. 67. *Reflectarea veridică a vieții nu poate fi identificată cu noțiunea de realism.* IST. T. I, 16. *Asemenea preocupări fac cînte cercurilor literare din Los Angeles și dovedesc încă o dată că literatura mai poate rivaliza cu viața.* v. ROM. aprilie 1973, 176. ♦ **E x p r. A traduce în viață** v. t r a d u c e (I 2). **Traducere în viață** v. t r a d u c e r e (2). ♦ (Filoz.; în opoziție cu n e f i i n ț ă) **Faptul de a fi; fire, ființare.** *Viața adevărată se întemeiază în lucrarea lui Dumnezeu asupra zidurilor sale și a omenirii colective asupra fiecărui om în parte, în unirea materiei cu spiritul, a eului cu lumea din afară.* BĂLCESCU, M. V. 5. *La-nceput, pe cînd ființă nu era, nici neființă, Pe cînd totul era lipsă de*

viață și voință... Fu prăpastie? EMINESCU, O. I, 132. *Colonii de lumi pierdute... izvorînd din înșinit Sînt atrase în viață de un dor nemîrginit.* id. ib.

2. (În limbajul bisericesc; și în sintagmele *viața veșnică, viața de veci, învechit, viața de veac, viața veacului, viața vecilor, viața de vecie* sau urmat de determinări ca „fericită”, „cerească”, „fără de sfîrșit” etc.) **Fericirea veșnică** de care se vor bucura drept-credincioșii; starea de mîntuire. *Cinre va viață să iubească și să vadză dzile bunne se-ș finie limba sa de rreu.* COD. VOR.² 77^v/12. *Să-l voru lua îngerii lu Dumnezeu, ei-l voru duce în viața veacului (cca 1550).* CUV. D. BĂTR. II, 454/11. *Dobîndiți împărăția și viața de vecu (cca. 1550).* ib. 457/23. *E destoinic vieții de vecie.* CORESI, EV. 29. *Nu ne cheamă pre noi Hristos la rău sau la piarderea sufletului, ce la viața și la lăcuia fără moarte.* id. ib. 67. *Iară de vă veți feri, viață nesăvirșită fără grije veți moșteni.* MOXA, 346/41. *De la tine iaste izvorul vieții (cca 1633).* GCR I, 86/28. *Părași pre Hristos, lumina și viața cea veacinică.* VARLAAM, C. 220. *Mearge-vor dreptii în viața veacilor (a. 1642).* GCR I, 99/25. *Aceasta iaste voia celui ce m-au trimes, ca tot cine veade pre Fiul și creade în el are viața veacului și-l voui învia pre el eu, în zua cea de apoi.* N. TEST. (1648), 113^v/22. *Doamne, cătră cine vom mearge? Cuvintele vieții de veac ai.* ib. 114^v/14. *Unul, apropiindu-să, zise lui: „Învățătoriule bune, ce bine voui face ca să aibu viața vecinică?”* BIBLIA (1688), 764^v/37. *Iară el zise lui: „De vei să intri în viață, păzește poruncile.”* ib. 764^v/40. *Cela ce va asculta cuvintele mele... va trece din moarte într-o viață.* MOLITVENIC (sec. XVII), 21^v/11. *Foamea la trup moarte firească, iară la suflet viață cerească aduce.* CANTEMIR, I. I. I, 84. *Să vă întărească... într-o nădejdea vieții cei de veci.* ANTIM, O. 8. *Pre acela vestim și mărturisim voaa viața cea vecinică.* id. ib. 112. *Omul... merge să vadză lumina cea strălucitoare și slava cea fericită a vieții cei de pururea.* id. ib. 223. *Ai moștenit viața cea fără de sfîrșit.* MINEIUL (1776), 167^v/15. *Pre dînsa ca un păstoriu prea bun o ai adus la viață.* ib. 182^v/4. *Cela ce ascultă cuvîntul mieu și crede celui ce m-au trimis pe mine..., la judecată nu va merge, ci va trece din moarte în viață.* MICU, în ȘA I, 84. *Mai toți nădăduiesc și cred că vor intra în viață mai bună și vecinică.* PETROVICI, P. 266/17. *Această carte să va prîimi cu dragoste... spre dobîndirea fericirii pe acest vremelnic lăcaș și spre mîntuire sufletelor în viața de veci.* MARCOVICI, D. XX/10. *Dreptii nu numai dîncolo viață vecinică dobîndesc, ce și aici lăudați și numele lor de cînte... buciument este.* ARHIVA R. I, 55/4. *Dumnezeu a tot putinte să aibă îndurare de voi și, pentru ca păcatele voastre fiind tertate, Iisus Cristul să vă conducă în viața eternă.* BARONZI, I. L. I, 107/30. *A trecut de la deșertăciune la viață veșnică, unde nu mai este nici întristare, nici suspinare.* AGĂRBICEANU, S. 111. *Absurditatea unei vieți eterne acordate unei simple brute umane nu o poate admite nici un cap rațional.* PĂRVAN, I. F. 121, cf. CADE. *Credința în Hristos e viață și putere.* GALACTION, O. 236. *Hristos au înviat din morți Cu sine sculînd pre toți. Cu moartea pre moarte călcînd Tuturor viață dînd.* ARH. FOLK. IV, 19. ♦ **Legea vieții** v. l e g e (A I I). ♦ (Ca atribut al lui Iisus Hristos) *Zise ei Iisusu: „Eu sîntu înviere și viață.”* CORESI, EV. 95. *Acesta [Hristos] iaste calea și adevărul și viața.* id. ib. 348. *Eu sănt învierea și viața.* VARLAAM, C. 62. *Zise ei Iisus: „Eu sînt învierea și viața.”* BIBLIA (1688), 822^v/58. *El iaste calea și viața și dreptatea.* ANTIM, O. 15. ♦ (În sintagmele) **Viața de apoi (sau viitoare, cealaltă)** Existența de după moarte; vremea de apoi (v. v r e m e I I), lumea cealaltă (v. l u m e). *Domnul Hristos... ca un platic bun și bogat în milă, pentru această osteneală ce vor face le va dărui într-această viață tot binele, cu mîntuire sufletească și în viața cea viitoare îi va învrednici cu rugile tuturor sfinților împărăției ceriului.* ANTIM, O. 340. *Noi trăim pre această lume mai vîrtos pentru aceia ca să ne*

putem găti spre mai bună viață viitoare. PETROVICI, P. 268/1. Drepții se adună înaintea lui Dumnezeu în cealaltă viață. CANELLA, V. 66. Eu o lacrimă de-aicea nu mi-aș da-o pentru toată nesfârșita fericire din viața de apoi. VLAHUȚĂ, O. A. I, 44. Știința, luându-ne mîngîierea unei vieți viitoare... pricinuieste dezolare sufletească. GHEREA, ST. CR. II, 303, cf. CADE. Toți cîți vom primi credința aceasta avem... siguranța unei vieți viitoare incomparabile. GALACTION, O. 235. Unii din vrednicii nobili scontau o plată în viața viitoare și petreceri identice în grădinile paradisiului. SADOVEANU, O. XI, 53. Capitolul 51 credem că exprimă clar refuzul metafizicii argheziene de a concepe transcendent un paradis și o viață de apoi. CONSTANTINESCU, S. I, 108, cf. ARGHEZI, S. V, 13. Crezînd cu tărie în viața de apoi, ei au sperat să-și salveze sufletul. CĂLINESCU, C. O. 40.

3. (Adesea urmat de determinări) Existență pe care o duce cineva; mod în care trăiește cineva; condiții, mediu în care se desfășoară existența unei persoane sau a unei colectivități; trai (2), trăire (1), (învechit) cust. Andrei fără de avuție și fără de muiare avea viața-ș. CORESI, EV. 210. Atunce puțină vreme văzu țara grecească mare răpaos și multă pace și alinată viață, fără valuri. MOXA, 383/24. Ș-au petrecut viața cu cinste. PRAV. 206. Îl sfătuii... să nu-și dea viața fără grije pe viață cu grije și cu cumpănă. M. COSTIN, O. 100. Cu viață nărocită să petreci Măria ta de pururea. DOSOFTEI, PS. 2/15. La vîrsta cea bătrînă Să petreacă viață lină. id. ib. 319/14. Le chinuia viața lor întru lucrurile cele cumplite, cu lutul și cu cărmidăria și cu toate lucrurile ce-i robia pre dîșii cu silă. BIBLIA (1688), 39¹/51. Păstorul Faustus, trăgînd pruncii de supt pîntecile lupoaicai, i-au luat la sine și i-au ținut pînă i-au crescut mari... între păstori cu viață sălbatică. CANTEMIR, HR. 98. Au zidit mănăstioară... unde se odihnesc cu bună viață călugărițe. R. GRECEANU, CM II, 209. Mă rog împăratului celui din nălțime... să dăruiască prealuminatului domnului nostru viață pacinică. ANTIM, O. 139. Pizmuind și fericita ei viață, începu a-i face pacoste. MINEIUL (1776), 10^v/26. Viața ta o ai închinat lui D[um]nezeu mîntuitorului tău. ib. 43^v/4. În cea curtea aleasă... O dezmiardată ducea viață Fără griji, supărări și greață. BUDAI-DELEANU, Ț. 122. Călugări, ce carne și pește Nu mîncă, nice pot să petreacă Cu femeii, ci avînd spre lume greață În mănăstiri duc a lor viață. id. ib. 395. Voirea și sflatul prea bunului și marelui Dumnezeu este ca omul să îngrijească numai de tămăduirea sufletului său..., pentru ca și cu viața și cu năravurile să se deosebească de dobitoace. POTECA, F. 310/5. Viața mea 'fi-va oare chinuită de amărăciuni sau zile plăcute și line mă așteaptă? MARCOVICI, D. 2/13. Lanțuri de nenorocire și șirag de pătimire A ajuns trista mea viață. HRISOVERGHI, P. 31/4. Rumâni... începură a desfășura o viață slobodă, dorită de mai multe veacuri. F. AARON, I. II, 1/15. Alesandru, Cesare, Napoleon au avut o viață agitată. LAURIAN, F. 91/5. În patimi... își sapi mormîntul... Ele sînt în toată vremea a vieții tale soartă. CONACHI, P. 109. Introduseră... artele folositoare și cuviințele vieții civilizate. BĂLCESCU, M. V. 7. Își vedea de nacazurile sale, ducea o viață retrasă. BARIȚIU, P. A. I, 67. Era la sabina viață blîndă și așezată. ARISTIA, PLUT. 278/29. Oamenii melancolici petrec o viață sedentară, șed în casă făcînd puține mișcări. BARASCH, I. 139/24. El le-a îndulcit viața și ei se silesc a i-o amări. KOGĂLNICEANU, S. A. 96. Toderică... începu o nouă viață avînd puterea juneții și cercarea bătrîneții. NEGRUZZI, S. I, 90. Să nu-ți fie rușine de o meserie care i-a permis să trăiască o viață onorabilă. GHICA, C. E. I, 289. Îi plăcea foarte mult viața zgomotoasă. FILIMON, O. I, 117. Marele poet... a trăgănat o dură viață... între geți și sarmați la gurile Dunării. HASDEU, I. C. I, 215. Această predominanță a patriei noastre ține... la acea viață facilă și însuflețită pe care vine cineva așa de des a o căuta în țara noastră. BARONZI, I. C. III, 11/4. În trecerea sa prin

Italia gustă o viață nouă, necunoscută. ALECSANDRI, O. P. 7, cf. COSTINESCU. Oamenii au avut o viață foarte grea. CONTEMPORANUL, I, 717. În viața ta luminoasă nu s-a putut ivi nici umbra măcar a unei dureri asemenea celeia ce nimicește inima. EMINESCU, P. L. 55. Mare de inimă, iar de gură și mai mare, părintele Duhu nu se învrednicise de o viață mai bună. CREANGĂ, O. 259. De viață tristă pentru copii, se teme părintele. CARAGIALE, O. IV, 62. De ce să-și amărăscă el viața de dragul ei? SLAVICI, O. I, 289. Continuă le roade viața izbucniri de ură și gelozii nemotivate. GHEREA, ST. CR. II, 333. Disciplina, viața groaznică între zidurile păzite de baionete, bătăile pe care le vedea împrejurul lui, toate sfîrșiră prin a-i naște-n piept revolta. BACALBAȘA, S. A. I, 169. Pentru a înțelege organizarea unui popor, trebuie studiate elementele vieții sale, căci numai din combinarea acestor elemente rezultă forma generală a traiului său. XENOPOL, I. R. I, 55. Vedem cită vreme am pierdut, puînd în stihuri amăgirile și durerile micii noastre vieți..., înstrăinați adesea de marea viață a poporului. SĂM. I, 1. A trăi din concepte însemnează a duce mai departe viața de astăzi. D. ZAMFIRESCU, A. 123. Cine voințe să ajungă suta de ani... trebuie să ducă o viață bună, liniștită, îngrijită. BIANU, D. S. Veghează-n noi porniri de viață nouă Și nici nu știm cum izbucnesc deodată. IOSIF, P. 15. Andrei ducea o viață așezată. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 168. Dinu și Florica duceau o viață plină de bucurie, iubire și de liniște. BUJOR, S. 36. Nu-mi pot amesteca viața cu viața lor într-un aluat omogen. PAPADAT-BENGESCU, O. I, 6. Un lucru de nimic cum hotărăște soarta omului, cum îi răvășește tot mersul vieții! REBREANU, I. 390. Pașadia trăia cu schimbul două vieți. M. I. CARAGIALE, C. 48, cf. ȘĂINEANU, D. U. Viața scriitorilor evoluează într-un cerc de abstracții ideologice, de preocupări profesionale și de mărunțisuri cotidiene. LOVINESCU, M. 8. Rostul vieții mele nu e-n patima lumească. EFTIMIU, I. 47. Să te sature de viața și dulceața traiului patriarhal. TOPÎRCEANU, P. O. 25. Am încercat să-l fac să-și schimbe viața. CAMIL PETRESCU, P. 18. S-a refăcut singur așa cum se refac toate viețile din rămășiți și din umilire. C. PETRESCU, I. II, 175. O să-și cumpere și el, pentru viața lui de singuratic de atunci încolo: un pat, o masă, o sobă de tablă, un scaun. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 159. Crescuse în casă gospodărească, departe de viața nomazilor. VOICULESCU, P. II, 91. Bunicul tău... a fost un om vrednic și drept, dar n-a avut viață fericită. SADOVEANU, O. XXI, 279. Viața lui Pârvan a fost profundă, înălțată, întărită, entuziasmată. D. GUSTI, P. A. 65, cf. JORDAN, STIL. 44, SCRIBAN, D. Optimismul său rezistent și ceva cam prea sistematic... făcea să nu vadă din viața tărâmului decît partea idilică. OPRESCU, S. 50. Iubirea maternă va ceda goanei după fericirea egoistă, izbutind să-l smulgă din viața Marioarei, sacrificată brutal. CONSTANTINESCU, S. I, 18. Oamenii pașnici, cu viață patriarhală, vedeau în mine, după felul cum începusem să mă port cu ei, un om liniștit. ULIERU, C. 93. Mi-e răscolită viața de neguri și furtună. ARGHEZI, S. V, 33. Cine-mi va spune mie că nu este o altă femeie în viața ta? CĂLINESCU, S. 85. Ce drept avem să ne amestecăm în viața altora? ib. B. I. 49. Există în viața aristocraților un principiu curios: ca să se conserve, ei trebuie să evolueze. RALEA, S. T. I, 17. Dumitru făcea parte din viața lor, ei trăiau, deci nici el nu murise. PREDĂ, DELIR. 51. O viață are omul și un trai nenorocit. id. C. I. P. III, 207. Se spurcase la o viață ușoară, nu mai avea ce să caute la țară. BARBU, G. 14. Prețioasa icoană a vieții românilor sud-dunăreni din vremea năvălirii slavilor. PANAITESCU, C. R. 120. Foarte mulți oameni vin... să-l întrebe pe fratele învățătorului ce știe el despre morții cutare și cutare. Lucrul ăsta îi otrăvește viața. BĂNULESCU, I. 62, cf. M. D. ENC. Deaca codru frunza-și lasă, Toți voinicii trag pe-acasă, La copii și la boreasă, La viață ticăloasă. JARNÍK - BÎRSEANU, D. 289. Altă grijă nu avea sărmanul

decît cum să-și creacă viața dintr-o zi în alta. SBIERA, P. 282. *De ț-ar pica ciocul tău Pă cum mi-ai cîntat de rău Că toată viața mea Mi-ai cîntat să-mi fie rea.* MÎNDRESCU, L. P. 20. *Foaie verde de răchită, Viața mea cea prăpădită.* MARIAN, H. 45. *Dochia... ca să facă noră-sii viața și mai amară, i-a zis: „Ia ascultă, fetico, du-te de-mi adă o chită de viorele.”* RĂDULESCU-CODIN, L. 5. *Streină streinătate Ziață cu strîmbătate Mult avui d'e t'îne part'e.* T. PAPAĞI, M. 37. *De soarta vieții mele, Plîng pietrele în vilcele.* FOLC. TRANSILV. II, 20. *Ai și trăiești într-o viață fericită.* O. BÎRLEA, A. P. I, 200. *Te uită în față Și mă întreabă de viață.* ZANNE, P. II, 136. *Viață necăsătorită, la bătrînețe cea mai urîță.* id. ib. VIII, 136. *Viața fără dragoste, moartă se socotește.* id. ib. *Viața bună, cînd ai piine în gură.* id. ib. 137. *Viața frățească, cea mai sfîntă viață.* id. ib. ◊ (Prin analogie) *După toate cîte le întrezărim prin ceața trecutului, puțin prielnic pentru cultură, putem conchide că școala a trăit o viață precară, sub oblăduirea bisericii, și ea foarte puțin favorizată de soarte.* PĂCALĂ, M. R. 375. ◊ (În imprecății) *Fir-ar a dracului ș-afurisită de viață!* CARAGIALE, O. IV, 11. *A dracului să fie... dă viață... părinte... Că nimic nu s-a ales din mine!* CAMIL PETRESCU, O. I, 13. ◊ E x p r. (A fi) **vai (și amar) de viața** (cuiva) v. v a i (b). **A-și îngropa (sau a-și închide) viața** (unde) = a duce o existență lipsită de satisfacții, de împliniri. *Toată familia recunoaște că fetii îi place societatea și că nu trebuie să-și închidă viața la țară.* ULIERU, C. 66. *Merse printre cele două garduri de uluci pînă în curtea cea mare, cu grajduri, unde aveau să-și îngroape viața cei doi.* CAMIL PETRESCU, O. I, 212. **A mînca** (cuiva sau a-și mînca) v. cineva sau cu ceva) **viața** v. m î n c a (1). **A-și băga viața în nevoi** v. n e v o i e (3). **A-și mîna viața** v. m î n a (6). **A-și lega viața** (sau soarta și viața de cineva) v. l e g a (A II 5). **A-și reface viața** = a se recăsători. *Ar fi putut să-și refacă viața.* CAMIL PETRESCU, T. I, 371. *Este tînăr, ai să-ți refaci viața.* VINEA, L. I, 287. *Numai dacă apare între tine și ea o convingere nezdruincată, aproape mistică, oarbă, că acum va fi bine, poți să-ți mai refaci viața.* PREDĂ, C. I. P. I, 398. **A o sfîrși cu viața** v. s f î r ș i (1). **A-și încheia socotelile cu viața** v. s o c o t e l e (3). (Popular) **Viață cusută** (sau legată, cîrpită) **cu ață** = existență grea, plină de necazuri și de lipsuri. *Trăiește viața cîrpită cu ață.* PANN, P. V. I, 155/24, cf. HEM 2079, PAMFILE, J. II, 172, DL I, 163, com. din PIATRA-NEAMȚ, ZANNE, P. II, 831. **Viață de ciine**, se spune despre o existență grea, meschină. *Iac-așa mîncăm noi, domnule, cum apucăm și unde ne prinde vremea. Viață de ciine, nu alta.* C. PETRESCU, C. V. 139. (Familiar) **Un trai și-o viață**, se spune despre cineva care se bucură de o existență îmbelșugată, fără muncă și fără griji. ◻ *Tata a cîștigat la ruletă. De-acum, un trai și-o viață pentru familia noastră.* (Familiar) **Altă viață!** se spune cînd intervine o schimbare benefică în existența cuiva, cînd se schimbă în bine o situație. ◻ *S-a mutat în casă nouă. Altă viață!* (Rar) **A-și face viața** = (despre femei) a duce o existență imorală. Cf. SCL 1979, 94. **A-și realiza viața** v. r e a l i z a (3). (Prin nord-vestul Transilv.) **Viață bună** = formulă de salut. Cf. PAȘCA, CL. ◊ (De obicei cu determinări introduse prin prep. „de”) **Stil, manieră de existență. Cîta vreme au trăit viață jărănească și să hrănea cu puțină mîncare era cel mai sănătos om.** GOLESCU, P. 172/12. *Acest om ducea la bătrînețe o viață de student sărac.* LOVINESCU, M. 138. *În acea epocă îndepărtată a vieții de boemă s-a întors o dată în țară.* id. ib. 164. *De un an și jumătate viața mea e o viață de spion și condamnat.* CAMIL PETRESCU, P. 150. *Citește pe romantici și visează o viață din cărți și din vis.* PERPESSICIUS, M. IV, 284. ◊ (Învechit, de obicei urmat de determinări ca „bună”, „rea”, „dreaptă”, „păcătoasă” etc.) **Comportament, conduită. Cine e preamîndru și meșteru întru voi se arrate din bunră viață lucrul său întru blînd**

preamîndrie. COD. VOR.² 63^f/11. *Trebuiește... viața dereaptă și curată.* CORESI, EV. 4. *Proslăvește... viața sfîntă oamenilor carii vor lua prețul la giudecată.* PO 6/14. *De veri avea minte curată și viață dereaptă, să nu lăcomești la dobîndă hitleană.* MOXA, 372/39. *Tu-m fii îndireptătoare, tu-m hii folositoare și a toată viața mea socotitoare.* VARLAAM, C. 367. *Amîndoi lăudați de viață bună și curată.* URECHE, L. 110. *Schimbîndu-și neștine firea și viața cea rea..., îndeamnă pre giudeț de-i mai micșurează certarea.* PRAV. 292. *Au sosit la desfrînată și făr' de rușine viață.* M. COSTIN, O. 309. *Dînd răspuns minunat a streină și cinstită viață ce-au viețuit.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 19/4. *Carii lumea lăsară și toți cu curată viață lăcură pre pămînt, proslăvește.* MOLITVENIC (sec. XVII), 19/4. *În proastă viață... dzilele petrecîndu-și.* CANTEMIR, I, I. II, 126. *Iaste osebirea trailului și viața unui bun de a unui rău.* C. CANTACUZINO, CM I, 64. *I-au spus pentru un preot, cum să petrece viață rea și precurvească.* ANTIM, O. 171. *Să schimbe firea, să schimbe viața și să se facă îmbunătățit.* id. ib. 207. *Credința iaste îndreptarea vieții* (a. 1742). GCR II, 31/6. *Alegînd strigă cîtră tine: scoate din stricăciune viața mea, mult milostive.* MINEIUL (1776), 76^{v2}/11. *Nu se poate țilcui puterea carea o are viața cea bună sau cea rea a părinților și a maicelor, spre a face pre născuiră lor asemenea șie întru năravuri* (a. 1809). GCR I, 202/31. *Fiîndcă viața este bună și sfîrșitul ei nu va fi rău.* POTECA, F. 264/17. *Multi poate chiriarhul cu viața cuvioasă.* HELIADE, O. I, 217. *Începînd din nou o viață desfrînată, își vatămă sănătatea.* ALBINEȚ, M. 2/25. *Acest proverb pe mulți îi face A-șadea în vieți pătimașe.* PANN, P. V. II, 82/21. *Fu numită scroafă, pentru desfrînată sa viață.* ARISTIA, PLUT. 9/22. *Toate gîndurile lui se abătura asupra acestei vieți curate, pentru care lumea nu era încă decît vis și lumină.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 36. *Năzuisem să aflui într-o viață de stricăciune uitarea.* M. I. CARAGIALE, C. 8. ◊ (Învechit și regional) **Fel propriu de a fi; fire, temperament; caracter. Patriarhul... li-au trimis pre un Mihail Mitropolit, împreună cu alți 6 episcopi, oameni învâțați și întregi la viață.** CANTEMIR, HR. 373. *Da amarnic mai iești la viață; cînd te mîini faci singe-n baligă.* CREANGĂ, P. 253. ◊ E x p r. (Regional) **Ține-ți viața** = păstrează-ți calmul, stăpînește-te! *Taci mă din gură, nu mai vorbeli; ține-ț viața, nu rinji degeaba.* ALR I 69/800. (Regional) **Lăsat de viață** (despre oameni) = nelegiuit (2), criminal. CIAUȘANU, GL. ◊ **Conviețuire, trai (5).** *Cu prea cuviosul, cuvios ti-i face, cu nevinovatul, ț-va fi viața-n pace.* DOSOFTEI, PS. 52/18. *Cînd meviera e mută și bărbatul e surd, e viața cea mai bună între amîndoi.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 137. *Cînd bărbatul și femeia se iubesc și țin în dreptate, viața lor curge dulce întocmai ca apele unui pîru liniștit.* FILIMON, O. I, 130. *Cinci ani de viață cu un om istovit... în urmă văduv.* CARAGIALE, O. I, 27. *Viața lor împreună la Stănești se prelungea prea mult.* D.ZAMFIRESCU, R. 146. *Viața mea cu Matilda fusese cumva afit de greu fisurată încît în ciuda faptului că acum ea mă iubea..., fisura nu se lipea.* PREDĂ, C. I. P. II, 61. ◊ E x p r. (Popular) **A-și petrece** (sau a-și trăi, a-și duce, a-și trece, regional, a-și face, a-și mînca) **viața cu... ori** (învechit) **a-și avea viață între... = a conviețui.** *Avîndu-și viață între soții, s-au încleștat cu o samă de evangheliști... și s-au făcut fciorul de domnu.* URECHE, L. 161. *Cea mai multă viață cu Inorogul împreună ne-am petrecut.* CANTEMIR, I. I. II, 164, cf. ALR SN V h 1 443. **A se da în viață cu... = a)** (învechit, rar) a face voia (cuiva). *Cu Dommul să te dai în viață și-ț va da pre voaie inemii dulceață.* DOSOFTEI, PS. 121/7. *Bine iaste a tot omul Să se dea-n viață cu Dommul și să-i cînte sfîntul nume.* id. ib. 317/5, cf. id. v. s. noiembrie 179^v/27; **b)** (familiar și popular) a stabili relații apropiate, intime cu... *Văzînd ceelalți voinici într-acest chip, să dederă în viață cu eli*

împreună și cu celelalte amazoani. HERODOT², 225, cf. PAMFILE, J. II, 172, L. ROM. 1985, 45. (Învechit și popular) **A avea** (sau a trăi) **viață bună** (sau dulce) (cu...) = a se înțelege bine (cu...), a avea relații bune (cu...) *Să vor fi prea iubind unul pre alalt și vor fi avînd viață stătătoare și bună într-această lume.* PRAV. 110. *Avînd fata lui Scarlat albaștră pre un ochiu, n-au avut viață bună cu Alecsandru Vodă.* NECULCE, L. 16. *Cu tine m-oi logodi ș-om face ca-să-mpreună, Să trăim viață bună.* ALECSANDRI, P. P. 137. *Stăi, bădiță, nu te duce, ș-om trăi viață dulce.* SEVASTOS, C. 44. (Cu topica inversată) *Vasilie Vodă nici cu un megieș... viață bună n-au avut.* M. COSTIN, O. 113. (Rar) **A-și desface viața** = (despre soți) a se despărți. *De cînd am avut scena aceea penibilă, după care ne înțelesesem că trebuie să ne desfacem viața, relațiile noastre s-au îmbunătățit.* SADOVEANU, O. XXI, 264.

4. Mod de existență sau manieră de a trăi proprie unei persoane sau unui grup de persoane, care se caracterizează printr-un ansamblu de condiții sociale, economice, culturale etc. sau prin ocupații, activități ori preocupări specifice; totalitatea activităților specifice unei persoane, unei colectivități, unui domeniu. *Dzise Faraon fraților lu Iosif: ce iaste viața voastră? PO 166/3. De să va întimpla cineva... să se îndemne de voia lui să pohtească viața călugărească și va vrea să lăcuască în mănăstire, să fie priimit.* ANTIM, O. 330. *Alergînd la viața călugărească, să făcu igumen.* MINEIUL (1776), 27^{v2}/11. *Adevărul de crezut... poate să folosească la viața polițiecească.* POTECA, F. 120/9. *În urmă de alege viața monahicească.* COD. ȚIV. 111/7. *În viața soțială, darul ce a priimit flecare de la Dumnezeu îl face folositor și trebuincios concetățenilor săi.* MARCOVICI, D. 211/24. *Afară de importanța himiei în viața uzuală... știința aceasta trage atenția și mai mult cînd se privește ca știință speculativă.* MARIN, PR. I, VI/15. *Ținta lui... a fost... a descrie lucrurile flecăruia în viața privată.* ARISTIA, PLUT. XXVIII₂/12. *De la cel dintâi pas în viața publică învăța a crede că guvernul cînd vrea poate face o nedreptate.* GHICA, C. E. I, 221. *Nicăiri... viața urbană nu apare mai nulă ca în spațiul inferior dintre Prut și Olt.* HASDEU, I. C. II, 60. [Civilizațiunea] e perfecționarea vieții civile, dezvoltarea societății zisă în propriu, a relațiilor oamenilor între dînșii. BARONZI, I. C. II, 23/7. *Pune în ordine toate lucrările vieții civile și politice.* CANELLA, V. 29. *Viața literară, de cînd cu descoperirea tiparului, a dobîndit caracterul unei deosebite gravități.* MAIORESCU, CR. II, 91. *Îl face părtaș... la viața publică și privată.* ODOBESCU, S. I, 448. *Un mic simbur greșit în organizația societății, în viața economică, crește și îngroapă o națiune.* EMINESCU, S. P. 97. *Micile mizerii economice ale vieții de toate zilele.* CARAGIALE, O. III, 246. *Gherasim se desprinsc cu viața sa de dvornic.* CONTEMPORANUL, II, 4. *Numeroasele temple... dovedesc o viață religioasă puternic dezvoltată în Dacia.* XENOPOL, I. R. I, 173. *Viața monahală nu m-ar speria.* D. ZAMFIRESCU, A. 123. *De la 1774 înainte înfățișarea vieții noastre literare se schimbă cu totul.* IORGA, L. II, 2, cf. BIANU, D. S. *Aceștia reușesc să stabilească o punte de trecere între viața obișnuită de seminar și aceea pe care, de la o anumită vîrstă, încep s-o viseze.* AGĂRBICEANU, A. 40. *Aceste obiceiuri se raportă la viața agricolă.* VICIU, COL. 16. *Nu lipsesc nici motivele de flori sau din viața zilnică.* PĂCALĂ, M. R. 494. *Puteam să ne dăm seama de înfățișarea orașelor Europei, și chiar a vieții urbane și rurale de pe acest timp.* ARH. OLT. V, 88, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Un memorial menit să colecteze numai date din viața scriitoricească.* LOVINESCU, M. 8. [Î]ntregul fast al vieții feudale Cu castelanii ei medievali. MINULESCU, VERS. 219. *În casa asta streină, e o viață de familie cotidiană.* CAMIL PETRESCU, P. 215. *Pe românii din Carpații nordici i-a dus acolo transhumanța caracteristică vieții lor pastorale.* DRĂGANU, ROM. 588. *Moldovean cu*

străbuni de pe vremea lui Vodă Ștefan, nu se mai simțea contemporan cu viața Parisului. TEODOREANU, M. III, 9. *I se mai întimplase asta în viața lui de pescar.* VOICULESCU, P. I, 29. *Ne așteaptă... luni de viață de campanie, cu trude, suferinți.* SADOVEANU, O. XXI, 52. *Un pictor italian se instalase pe puntea de sus ca să schițeze cîteva scene din viața de bord.* BART, S. M. 32. *Există o dialectică interesantă a vieții științifice.* D. GUSTI, P. A. 111, cf. IORDAN, STIL. 45, SCRIBAN, D. *Descompunerea lichidelor, prin ajutorul curentului electric, are numeroase întrebunări în viața practică.* ENC. TEHN. I, 388. *Începe să participe la viața noastră artistică.* OPRESCU, S. 92. *Partea pur documentară apare numai în evocarea vieții de bordel.* CONSTANTINESCU, S. I, 43. *Obiceiul a luat naștere dintr-un episod al vieții păstorești.* ARH. FOLK. VII, 27. *Un rol important îl joacă în viața juridică semnele particulare.* ARGHEZI, S. XIII, 193. *În atmosfera savantă a vieții studentești..., ne făcuserăm datina de-a ne discerne și afirma originile după harta lui Herodot.* id. ib. XVI, 190. *Luînd parte mai apoi la viața teatrală și politică..., în experiența lui Caragiale s-au amestecat toate categoriile și toate tipurile.* VIANU, L. R. 345. *În Moldova... a apărut mai pregnant, mai dezvoltat și mai întîi o viață de curte.* RALEA, S. T. I, 67. *Duce o intensă viață de noapte: bar, bal, muzică, dans, șampanie.* VINEA, L. I, 242. *Viața orășenească din Imperiu era... puternică.* IVĂNESCU, I. L. R. 183. *Romanul... rămîne interesant mai ales prin fresca vieții literare din București.* IST. LIT. ROM. III, 416. *Un termen împrumutat din viața bisericească.* STOICESCU, S. D. 22. *Se întimplă adesea în viața de toate zilele să întîlnim figuri care seamănă între ele.* GEOMETRIE, IX, 38. *Asta ar fi cea mai urîtă zi din viața mea de medic.* T august 1964, 57. *Așezările... aveau o viață pastorală proprie.* VUIA, PĂST. 123. *Un popor, trăind o viață religioasă ortodoxă sub influență slavă, a păstrat totuși singur numele Romei.* PANAITESCU, C. R. 141. *Viața redacțională însăși ar trebui așezată pe baze mai omogene.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1968, nr. 1, 8/2. *Viața universitară trece printr-o gravă criză.* V. ROM. iunie 1973, 192. ♦ Formă de manifestare a existenței umane; aspect, latură a existenței omeniești. *Ei cu safiul și cu viața trupească datoriiia firei și partea ceaia buna mainte o pierd.* CORESI, EV. 369. *Să nu iubească viața cea trupască spurcată (a. 1618).* GCR I, 50/20. *Activitatea vieții spirituale, îndeletnicindu-se cu lucrările minții, se deosebeste de organica trupească fiindă.* ALBINET, M. 31/9. *Partea I cuprinde funcțiile vegetative sau a vieții trupești... a II-[a], funcțiile animale sau a vieții sufletești.* ANTROP. XV/16. *Fenomenele conștiinței... sînt toate manifestările vieții interne.* LAURIAN, F. 12/35. *Sufletul nostru... posedă trei facultăți sau putințe distincte al căror exercițiu constituiește viața psihică; acestea sînt sensibilitatea, inteligența și voința.* id. ib. 21/23. *În lumina minții și căldura inimii sau în cunoștința adevărului și simțirea lui cu tot sufletul se cuprinde viața noastră cea morală.* CÎMPEANU, GR. ROM. 15/3. *Cîte încintări nu mai culege el... în dulcea viață a amorului!* FILIMON, O. I, 135. *Nemișcarea e caracterul vieții morale: e starea în care a căzut cea mai mare parte din populațiunile Asiei, unde dominările teocratice rețin omenirea.* BARONZI, I. C. I, 21/2. *Poezia este un product de lux al vieții intelectuale.* MAIORESCU, CR. I, 49. *Găsim la amîndoi aceeași viață sufletească.* CONTEMPORANUL, I, 7. *Ei vor fi găsit elementele constitutive a vieții lui sufletești în realitate.* EMINESCU, P. L. 64. *Oamenii... duc o viață instinctivă.* id. ib. 80. *Scrierea practică... fixează și transmite, prin semne văzute și permanente, expresiunile vieții noastre psihice îmbrăcate în haina limbii.* ARHIVA, I, 19. *Era dintre acele femei pătinate de fire, ce rămîn cu inima caldă pînă la bătrînețe și păstrează un rățcit parfum de tinerețe, chiar în viața lor fizică.* D. ZAMFIRESCU, A. 85. *Cînd pentru întîia dată sufletul omului s-a trezit la viața*

conștientă în lume, turburarea iubirei, a fricei, a miniei, a necunoașterii i-a acordat sufletul liric, religios, politic. PĂRVAN, I. F. 37. *Ochii – ogînda sîntîntă a vieții lăuntrice erau ca și morși.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 195. *Îl scutea... de a trăi sufletește prin el însuși, de-a avea o viață sufletească proprie.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 13. *Limba ar fi un instrument, un mijloc de exprimare al omului care vrea să comunice conținutul vieții sale sufletești.* BUL. FIL. XI-XII, 22. *Mîndria orașului, de altfel ca și a vieții spirituale americane, este universitatea.* D. GUSTI, P. A. 341. *Admitem contradicția ca pe un principiu de viață spirituală.* CONSTANTINESCU, S. I, 116, cf. CĂLINESCU, I. 48. *Reflecția asupra structurii sufletești e un semn... al existenței vieții interioare.* RALEA, S. T. I, 47. *Artistul... este obligat să exploreze viața interioară a altora prin experiența sa proprie.* V. ROM. iulie 1973, 113. *Poezia nu este explozia spontană a vieții interioare.* ROMÂNIA LITERARĂ 1976, nr. 1, 10/3. *Vestigii de viață materială și spirituală a populației romane... au fost descoperite în 36 de localități.* IVĂNESCU, I. L. R. 63.

5. Faptul de a subzista (2); (concretizat) ceea ce este necesar (hrană, îmbrăcăminte etc.) pentru existența zilnică a cuiva, t r a i (3); subzistență (1). *Și semărară agre, și răsădiră vini, și feacără plodu de viață.* PSALT. 232. *Den grîu... a patra parte fie a voastră pre sămănatul pămîntului și pre viața voastră.* PO 169/3. *I-au dat sate în Țara Moschicească de chivernisala vieții.* NECULCE, L. 254. *De voi rămînea vie, să-m fie de îndestularea vieții și a celor trebuincioase.* AETHIOPICA, 44²/24. *Zaherele și... altele ce sînt pentru îndăstularea vieții.* PRAV. COND. (1780), 90. *Se dublează... avaturile logofetilor al treilea, dat fiind scumpetea vieții (a. 1815).* ib. 189. *Muncesc cu sapele de-și chivernisesc viața dintr-o zi pînă într-alta (a. 1818).* DOC. EC. 192. *Nu voiesc să-mi cîștig viața de la gîdea compatrioților miei.* GOLESCU, P. 370/16. *O mică parte de locuitori rămînea [iarna]... ca să păzească satele, iar ceilalți... se duc ca să cîștige viața și să strîngă stări însemnate, exercitînd negoț sau industrii.* ODOBESCU, S. I, 227. *Atunci începu lupta grea pentru viață, care se îngreună și mai tare prin căsătoria lui cu Sura.* CARAGIALE, O. I, 54. *Ședea la masă... vorbind în tîcnă despre cum se scumpește viața.* id. ib. 149. *Își văzu viața asigurată cu cele două proprietăți rămase de la bătrînul Budu.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 20. *Purtarea negoțului nu era făcută în genere numai... de indivizi ce căutau să-și agonisească viața numai din munca lor cinstită.* N. A. BOGDAN, C. M. 14. *Interesante note pentru a cunoaște cum era viața de ieftină pe acele vremuri fericite.* ARH. OLT. V, 76, cf. ȘAINEANU, D. U., CADE. *Își agonisește viața în cînstea și sudoarea feței.* REBREANU, NUV. 259. *În buzunar are prețul lor [manuscriselor]: prețul vieții pe o lună.* C. PETRESCU, C. V. 155. *Trebuie să ne cîștigăm cu amar viața între ceilalți oameni.* SADOVEANU, O. IX, 400, cf. SCRIBAN, D. *Tatăl... dorea pentru fiul său o profesie mai lucrativă, care să-l facă să-și cîștige viața cît de curînd.* OPRESCU, I. A. IV, 172. *Zîmbea la cite un trecător... ca spre a-i spune că viața se cîștigă în sudori.* CĂLINESCU, S. 21, cf. DL, DM, DEX. $\diamond$ *Costul vieții v. c o s t.* $\diamond$ (La genitiv, determină mai ales substantivul „hrană”) *De hrana vieții grijiia-se.* CORESI, EV. 210. *Cășarul de groaza bătăiei au fugit, mi-au lăsat cășăria, tocmai în vremea cînd puteam să cîștig și eu hrana vieții mele.* (a. 1809). N. A. BOGDAN, C. M. 93. *Ar sui mijlocirile vieții prea sus cu prețul.* PETROVICI, P. 279/21. *Am... numai o casă proastă și o moșioară, din care abia îm agonisesc cele spre hrana vieții trebuincioase.* GOLESCU, P. 345/21. *Nu avea mijloace să cumpere hrana vieții.* MARCOVICI, VEL. 30/24. *Ne aflăm în desăvîrșită sărăcie. Hrana vieții i plata birului numai unul Dumnezeu știe cu ce trudă și amar ne-o scoatem* (a. 1837). DOC. EC. 680. *Își omora el pradă nu pentru hrana vieții, Ci numai*

pentru sînge a omorît. LABIȘ, P. 47. $\diamond$ *E x p r. A-și ține* (sau, învechit, rar, *a-și sprijini*) *viața (cu)... = a face față cheltuielilor necesare traiului; a se întreține (cu...), a trăi (cu...). Cît a mai trăit, cu milostenie își ține viața lui.* NECULCE, L. 66. *Cu simbria a tot satului în carile lăcuia din dzi în dzi viața își sprijeniia.* CANTEMIR, I. I. II, 126. *O mulțime de artiști de talent... își țin viața cu greutate.* GHICA, S. 231. (Popular) *A-și ține viața de azi pe mîine*, se spune despre cineva care este foarte sărac, care trăiește foarte greu, la limita subzistenței. *Meșterul nostru de odinoră... era atît de sărman, că abia își ținea viața de azi pe mîni.* POP., ap. MARIAN, O. II, 163.

6. Spațiul de timp cuprins între nașterea și moartea cuiva; perioada din acest interval trăită de cineva; durata existenței cuiva. *Destulu e noao ceia ce au trecutu anii viației voia păgînrilor a face îmblîndu întru mîniiciele lor, întru pohtiri, întru beții.* COD. VOR.² 79¹/11. *Cîntu Domnului în viața mea, cîntu Dzeului meu pără sîntu.* PSALT. 217. *Trecut-au amu viața noastră și tăierea morții apropiu-se.* CORESI, EV. 36. *Blăstemat pămîntul, în lucrul tău cu nevoie te hrănește dentr-însu în viața ta.* PO 20/22. *Fu vremea a toată viața lui 9 sute și 50 de ani și muri.* ib. 37/24. *Aceștea sînt anii zilelor vieții lui Avraam, cîți au trăit: 175 de ani.* BIBLIA (1688), 17²/27. *Robul tău în latreua vieții fă-l.* MOLITVENIC (sec. XVIII), 8¹/6. *Vom scrie... pînă unde ne va lungi Dumnezeu vremea și viața.* N. COSTIN, L. 44. *Tot mai bine știi cei de loc decît cei streini, însă ce să face în viața lor, iară nu în delungate vremi.* NECULCE, L. 5. *Cea mai multă viață în vînturi și în ape mi-au trecut.* CANTEMIR, I. I. I, 206. *La 230 ani de ai vieții lui au născut pre Sih.* ANTIM, O. 245. *Au omorît mai pre mulți atunci, la moartea lui, decît în viața lui.* id. ib. 272. *Să știe că multă viață mi-am cheltuit eu la mănăstirea Drăgușului.* (a. 1747). IORGA, S. D. XIII, 93. *Să trase viața lui pînă în zilele lui Iulian.* MINEIUL (1776), 174²/36. *Acești de laudă vrednici domni multe cărți rumânești, cu vătămarea sănătății și scurtarea vieții sale, pentru treaba copiilor celor rumânești au făcut* (a. 1794). în ȘA I, 190. *Voi foarte mulțumi dumitale rămîind de-a pururea rugător... pentru îndălungarea anilor vieții dumitale și fericirea sănătății* (a. 1810). DOC. EC. 85. *Toate simțirile preste măsură, frica și minia, aduc scădere sănătății și vieții omenești.* PETROVICI, P. 249/13. *Viața celui bogat i să pare scurtă, iar celui sărac lungă.* GOLESCU, P. 98/18. *Scurtarea vieții ne oprește a ne întemeia lungi nădejdi.* POTECA, F. 154/4. *Doream ca de e prin puțină să mi să scurteze viața și să ajung mai curînd într-așa bătrînețe cinstite.* PLEȘOIANU, T. I, 198/3. *Este adevărat că descriînd Serafimul nu am făcut decît o aluzie sau asemănare de tot ce am văzut mai frumos în viața-mi.* HELLADE, O. II, 15. *Acum d-abia ajunge o viață de om unui stăpînitor ca să facă o flotă vrednică d-a ieși înaintea unei puteri.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 38/28. *De este hotărît... ca acest an să fie cel după urmă al vieții noastre... fie.* MARCOVICI, D. 17/25. *A trecut ș-această vară și cu ea un an a vieții.* HRISOVERGHI, P. 43/22. *Lungă este a omului pruncia și junia, dară nici viața nu e scurtă.* ANTROP. 4/21. *În urmarea acestei dieți au simțit o așa mare ușurință... fiind pînă la sfîrșitul vieții sale foarte sănătos.* ALBINET, M. 112/22. *Cînd vine ceasul... cheamă doftor. să-i ajute, carele de multe ori mai lungeste viața omului.* F. DUM. I, 196¹/27. *Bunăstarea... lungeste viața, iar sărăcia o scurtă.* VASICI, M. I, 152/9. *Chemă pre om și toate făpturile... ca să le hotărască anii vieții și soartea* (a. 1847). GCR II, 357. *Anii trec, viața-mi scurtează.* CONACHI, P. 113. *Nu știu în viața me să fi pitrecut un ceas mai greu.* RUSSO, S. 169. *Îndată a și murit, avîndu-și terminat viața.* ARISTIA, PLUT. 281/20. *Ași fi dat o jumătate din viața-mi numai ca totdauna să fiu robul ei!* PELIMON, I. 55/29. *El intra în al douăzeci și doilea an al vieții sale.* FILIMON, O. I, 121. *În ultimii ani ai vieții, Ovidiu trămitea... următoarea epistolă.*

HASDEU, I. C. I, 219. *Căci mult, ah! mult în viață eu te-am iubit pe tine.* ALECSANDRI, P. I, 120, cf. COSTINESCU. *Pe anii vieții sale Moartea mîna și-a întins.* BOLINTINEANU, P. I, 313. *Mult ți-am greșit eu ție în viață!* ODOBESCU, S. I, 168. *O zi din viață să-mi fi dat, O zi mi-era de-ajuns.* EMINESCU, O. I, 191. *Ai fi trăit în veci de veci Și rînduri de vieți.* id. ib. 191. *N-am pășit eu asta numai o dată în viața mea.* CREANGĂ, O. 285. *Viață mai scurtă, dar poate mai plină.* CARAGIALE, O. IV, 24. *Întîia oară în viață se împrumutase și el.* SLAVICI, O. I, 301. *Tot ce-ai avut, toate de cite te-ai bucurat în viață au venit așa, rod al întîmplării.* VLAHUȚĂ, O. II, 319. *Să-l văd venind, Aș mai trăi o viață.* COȘBUC, P. I, 193. *Eschimosul coase în haine o bucată din piatra de la vatră, crezînd că prin aceasta își asigură o viață lungă.* CANDREA, F. 310. *Acolo s-au strecurat patru ani din viața mea.* IORGA, P. A. I, 15. *Viața lungă, longevitatea, nu se obține decît printr-o igienă bine înțeleasă.* BIANU, D. S. *La căpățiul celalt al vieții, întrezăream puțința de a pune iar mîna pe bucățica de pămînt pierdută.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 41. *Știa și el că viața nu se termină cu cei patru ani de seminar, ci că abia de aici încolo se începe.* AGĂRBICEANU, A. 39, cf. PĂCALĂ, M. R. 352. *În o clipă, mi se păru că am trăit o viață întregă.* HOGAȘ, DR. I, 168. *Nu simțea că e la acel timp al vieții cînd durerile și doliurile ne pîndesc și sapă gropi împrejurul nostru.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 301. *I se pare fiecare clipă mai lungă decît toată viața ei de pînă atunci.* SOVEJA, O. 65. *Acașă Gogu se mîndrea că n-a citit în viața lui decît numai franțuzești.* REBREANU, I. 421, cf. ȘĂINEANU, D. U. *A trăit trei sferturi din viață fără nici un rost.* BASSARABESCU, V. 90. *În ultimii ani ai vieții sale, Eliade învățase să lucreze prob.* LOVINESCU, M. 64. *Pentru a găsi răspuns la întrebarea: ce e personalitatea?... mi se pare că o viață de om nu e de ajuns.* CAMIL PETRESCU, T. III, 63. *Și-a dat seama, întîia oară în viață, că numele morților sună altfel decît numele celor vii.* POPA, V. 22. *Am avut parte în viața mea de odihna vîntului și de liniștea valurilor.* SADOVEANU, O. XXI, 457. *Cînd ne-am sculat, am avut în fața noastră una din acele privescături pe care rareori în viață ai prilejul de a le întîlni.* BART, S. M. 53. *Și-a petrecut o mare parte din viață în călătorii.* OPRESCU, S. 32. *Petrecîndu-și cea mai mare parte din viață la Constantinopol..., Cantemir a avut răgazul să-și cultive mințea lui isteasă.* CONSTANTINESCU, S. II, 11. *E singurul om care numai într-o viață, într-o singură viață scurtă, s-a realizat imens și deplin.* ARGHEZI, T. C. 18. *Viața mea a fost lungă, plină și strălucită.* CĂLINESCU, C. O. 35. *Așa-mi trece viața mie, amărută și pustie.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 128. *În primele 8 zile ale vieții puii sînt urși.* LINȚIA, P. III, 175. *În sol trăiesc toată viața sau o parte din viața lor numeroase animale mai mari - viermi, miriapode, insecte etc.* CHIRIȚĂ, P. 392. *Lucrase destule drumuri de fier în viața sa.* TUDORAN, P. 64, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Valea sui, dealul cobor, Îmi trec viața tot cu dor.* ALECSANDRI, P. P. 243. *Domnule, Măria ta, Mai lungeste-mi viața.* JARNIK - BÎRSEANU, D. 499. *Puterea voi i-ați luat Și viața i-ați scurtat, Și din om frumos, Voi l-ați făcut ros și putregăios.* MARIAN, D. 88. *De ce n-au dat Dumnezeu... Să ia frumos pe frumos, Dar ia frumosul pe slut Și-ș trec viața cu urît.* SEVASTOS, C. 92. *Să țină feciorii paș, Pe tunetul dobelor, Pe scurtarea zilelor, Pe tunetul trîmbiții, Pe scurtarea vieții.* HODOȘ, P. P. 228. *Ascultă-ne, babo, fa, Lungă fie viața ta De ne-i spune tu ceva.* BALADE, II, 90. *Și-i săruta, vezi, mîna Că i-a lungit viața.* FOLC. OLF. - MUNT. IV, 63. *Am mîncă la tine... ca niciodată-n viața mea.* O. BÎRLEA, A. P. II, 473. *Viață scurtă, învățătura lungă.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 803. *Viață lungă la cel sărac, scurtă să pare la cel bogat.* id. ap. ZANNE, P. VIII, 136. *Viața ți să lungeste cînd sufletul să-nveselește.* id. ap. ZANNE, P. VIII, 136. *Scoală-te de dimineață De vrei să lungesti din viață.* ZANNE, P. I, 29. *Mîncarea de demineață lungeste viața.* id. ib. III, 639.

Somnul ca vameșul, viața pe jumătate ne-o dă la o parte. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 737. *◇ (Prin analogie) Viața acelei foi a fost pe atît de scurtă pe cît de glorioasă.* CARAGIALE, O. I, 213. *◇ (În formule de urare) Multă sănătate și viață îndelungată îți poștim de la puternicul Dumnezeu (a. 1674).* BUL. COM. IST. II, 225. *Ceriurilor mă rog să vă ție... sănătoș cu viață (cca 1800).* GCR II, 180/13. *Noroc, sănătate, viață lungă, succes, domnule Petrini!* PREDĂ, C. I. P. III, 30. *Ge la șir ge nîntă criată Să aibă gazda viață.* MAT. DIALECT. I, 123. *◇ Așa vieții v. a ț. ă. Firul vieții v. f i r. ◇ F i g. (La genitiv, urmînd după substantive ca „primăvară”, „vară”, „toamnă” etc., formează sintagme care indică etape din existența omului) Acum ești în vara vieții și cînti nu ca poetul, ci ca greierele.* HELIADE, O. II, 114. *Trist e deșertul ce se-nține Pe sub amurgul vieții.* ALECSANDRI, P. III, 183. *Cînd toamna vieții vine, o frunte se-ntristează.* BOLINTINEANU, O. 4. *Tinerețele sînt primăvara vieți.* ZANNE, P. II, 773, cf. ROMÂNIA LITERARĂ, 1995, nr. 29, 8/4. *◇ (Întărit prin „toată”, „întregă”, „o” etc. și adesea însoțit de prep. „în”, „întru” etc., exprimă ideea de permanență, de durabilitate etc.) Sfinți fii întru toată viața.* COD. VOR². 71^v/5. *Vedea-veri dulceața Ierusalimului în toate zilele vieții tale.* PSALT. 275. *Această slujbă în toată vremea vieții filor lu Israil între toată sămînța lor să se ținie.* PO 269/26. *Pentru numele tău cel svînt am lăsat toate și după tine am călătorit întru toată viața mea.* VARLAAM, C. 368. *Să cauți pre maică ta, cîstește pre ea toate zilele vieții.* BIBLIA (1688), 616^v/55. *Toți în toată viața îl pîndesc.* CANTEMIR, I. I. II, 136. *Cei ce veșuiesc în toată viața lor cînstit. (a. 1815).* PRAV. COND. (1780), 202. *Mai de folos cînd am aduce noi pre prunc întru acea stare, ca preste toată viața sa... să se poată însuși pre sine afla.* PETROVICI, P. 76/3. *Pe tine te voi cunoaște în toată viața mea izbăvitorului meu, dar iată-mă căci nu pociu să-ți slujesc ca unui stăpîn.* GOLESCU, P. 376/12. *Haldeii... în toată viața lor filozofa.* POTECA, F. 9/14. *Rareori se întîmplă să se lepede un minut de ceea ce au dorit în toată viața lor.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 129/22. *Virtutea ne însoțește întru toată viața.* MARCOVICI, C. 4/25. *Pe muierca în toată viața să o porți în spinare și o dată să o lași jos, iar ea să vaită că a ostenit.* PANN, P. V. III, 129/13. *Mulți dintre noi rămîn copii mici toată viața lor.* MAIORESCU, CR. II, 384. *A-ncearcă, frește, și el, toată viața, să colaboreze la iefinul progres al scumpei sale Românie.* CARAGIALE, O. IV, 40. *Dacă la botez curge vreuna din luminări, copilul toată viața lui va plînge.* CANDREA, F. 45. *Bătrîna, ca una ce a trăit o viață întregă în lumea actorilor... și-a înscenat o ieșire teatrală.* ANGHEL, PR. 121. *Dimitrie Cantemir a fost cel dintîi care toată viața lui s-a năzuit să formeze pentru proza românească un stil artistic.* BUL. COM. IST. I, 306. *Omul care a trăit o viață într-o strîmtă vale de munte, la prima vedere a vastului spațiu liber, ce-l dă orizontul mării, se va da înapoi speriat.* PĂRVAN, I. F. 36. *Manuela toată viața trăise așa, într-un mediu străin de ea, și încă nu se desprinsese.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 314. *Tu care o viață întregă ai plătuit... Poți să plătești și acum.* C. PETRESCU, C. V. 315. *Călătoria bună pentru cunoașterea unui oraș este să rămii și să-l parcurgi toată viața.* ARGHEZI, B. 58. *Omul are peste cincizeci de ani, a trăit o viață strîmtoată.* CĂLINESCU, C. O. 208. *Ce se întîmplă cînd omul trăiește o viață întregă la fel cu el însuși și iată că într-o zi i se spune să fie altfel decît a fost pînă atunci?* CAMIL PETRESCU, O. II, 30. *Întreaga lui viață în lotcă-a petrecut-o.* LABIȘ, P. 429. *Toată viața m-ai scăpat de buclucuri.* V. ROM. iunie 1973, 63, cf. TOIU, G. 12. *◇ (Prin exagerare; în legătură cu verbe ca „a consacra”, „a închina” etc.) Parte considerabilă, apreciabilă a vieții (II 6) cuiva. Și-au întrebuițat viața în sporirea avuțiilor obștești.* KOGĂLNICEANU, S. A. 79. *El muri convins de triumful ideii căreia și-a consacrat viața.* CONV. LIT. XXII, 426. *Toate*

mizeriile, speranțele și rîvna aceluia ce-și cheltuiseră o viață întreagă după întunecul cortinei, toată durerea și sărăcia... apărerea în toată goliciumea ei. ANGHEL, PR. 120. Tinărul istoric... părea a-și fi închinat viața cercetărilor de cronici. BUL. COM. IST. III, IV. Mi-am pierdut o viață-ntreagă după visuri mincinoase. EFTIMIU, I. 129. Destinându-se artei și consacându-i o viață întreagă [Aman]... o ridică, pe acele vremi, pînă la nivelul unui om bogat și de neam. OPRESCU, S. 27. Amîndoi și-au măcinat viața în gazetărie. CONSTANTINESCU, S. II, 61. Vom avea imaginea completă a ceea ce rămîne dintr-o viață dedicată cu o superbă frenezie scrisului. ROMÂNIA LITERARĂ, 1988, nr. 18, 8/4. ♦ L o c. a d j. În floarea vieții v. f l o a r e. ♦ L o c. a d v. În viață = a) (și în forma din viață) încă din timpul cît trăiește cineva, trăind încă. Cînd să va prileji un om căsariu... să-și dă-ruiască avuția sa fămiei... acest dar să va adevăra după moarte, iară nu în viață. PRAV. 94. Și-i osăbește de sfînta ceată, De le dă-n viață dreptă plată. DOSOFTEI, PS. 48/8. Nimică în viață nu i-au dat, după cum altor nepoți (a. 1772). IORGA, S. D. XVI, 86. Dînsul n-a căpătat vreo glorie în viață. ARISTIA, PLUT. 282/24. Culmea moftangului savant: a-și comanda statuie încă din viață. CARAGIALE, O. IV, 105, cf. TDRG. Aceste articolese – necrologuri erau surprinzător de elogioase, contrastînd cu ostentația cu care era trecut sub tăcere în viață. CAMIL PETRESCU, P. 382. N-a cunoscut moartea din viață. C. PETRESCU, C. V. 303. Creștinul care crede în mîntuirea sufletului... are încă din viață liniște duhovnicească. CĂLINESCU, C. O. 95. Oamenii eminenți sunt onorați, sărbătorii în viață și după moarte. RALEA, S. T. III, 32, cf. DL. Tu, încă din viață, ai trecut, ca să zic așa, prin starea de bardo și ai suportat-o bine. PREDĂ, C. I. P. III, 184, cf. DM, M. D. ENC., DEX; b) niciodată. Cine orce învață Nu uită în viață. PANN, P. V. I, 60/17. ♦ E x p r r. În (toată) viața mea (sau ta, lui etc.) = (în construcții negative) niciodată; nicidecum; deloc. Să-i ia avuția și să-l gonească dentr-acel loc, în toată viața lui să nu să mai aștepte pre acelea locuri. PRAV. 49. De atuncea n-au mai vădzut Muldova în toată viața sa Ștefan Vodă. M. COSTIN, O. 183. Nu va mai pîri pre nimeni, în viața lui. ANTIM, O. 103. Cînd nici a trăi grecește sau turcește bine nu știa, rumânește nu era în viața lui cu puțință ca să învețe. VĂCĂRESCUL, IST. 293. În viața lui n-a pus mîna pe o carte de joc. CARAGIALE, O. IV, 170. Era să-și iasă din minți de mirare... dînd de atîtea lucruri, ce nu mai văzuse el în viața lui. ISPIRESCU, L. 122. În viața mea n-am văzut ceva mai îngrozitor. VLAHUȚĂ, S. A. II, 207. Căpăta cîte una țeapănă cu măciuca de nu o va uita în toată viața lui. TURCU, E. 160. În viața voastră n-o să mai gustați adevărata bucurie. DELAVRANCEA, H. T. 17, cf. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 114. Jur că în viața mea nu mai merg cu proștii la drum. CAMIL PETRESCU, P. 121. Tu nu vezi că n-a purtat guler în viața lui? POPA, T. 207. În fața lui o clădire tot albă... cum nu mai văzuse în viața lui. VOICULESCU, P. II, 40. Nu mai văzuseră în viața lor marinar cu asemenea tabiet. TUDORAN, P. 11, cf. DL. În viața lui n-a ciocnit și el un pahar acasă! PREDĂ, C. I. P. III, 23, cf. M. D. ENC., DEX. Pălincuță draga mea, M-am jurat că nu te-o bea în toată viața mea. JARNIK – BİRSEANU, D. 387. D'i cîn mama m-o făcut, io în viața mę sătul... nu m-am văzut! O. BİRLEA, A. P. I, 223. (Învechit) După viața (cuiva) = după moartea (cuiva). Dzeastrele... le va lua fata, și după viața ei încă și ceia ce vor moșneni averea ei. PRAV. 204. După a noastră viață și domnie, poftim ca să nu le strice mila și aședzarea aceasta (a. 1710). BUL. COM. IST. I, 308. Așjđdere și după a noastră viață... poftim ca să nu strice daniia (a. 1730). IORGA, S. D. XXII, 243. După viața noastră cine va fi domn în țară... să nu ia a noastră danie și a noastre zapise. ARHIVA R. I, 18/17. După viața noastră cine va fi domn dintre copiii noștri... să nu... strice a noastră danie. SBIERA, F. S. 52. În viață și-n trai v. t r a i (4). A-și trece

viața în izlaș v. t r e c e (IV 3). A-i tăia (sau a-i curma cuiva) firul (ori ața) vieții sau a-i tăia (ori a-i curma, a-i ciunți) (cuiva) viața = a întrerupe cursul vieții (II 6) (cuiva); a omori (1), a ucide (pe cineva). Mă voi ruga lui Dumnezău și-ț va curma viața ta. VARLAAM, C. 394. Să ruga lui Dumnezău să le taie viața. DOSOFTEI, V. S. septembrie 41^v/5. Nemilostiva ursită se va milostivi a-mi tăia ața vieții. MARCOVICI, C. 101/11. La mulți au curmat beutura și viața. CORNEA, E. I, 106/7. Cerul... Să-mi taie viața, să mor. PANN, E. III, 134/17. Foarfecele censorului au venit și i-au tăiat firul vieții. GHICA, S. 253. Părea un junghei că-i curmă suflare și viața. EMINESCU, O. I, 95. Simțea o durere grea și îndesată care-i curma viața. VLAHUȚĂ, S. A. II, 63. Moartea... se arată oamenilor pe neașteptate și pe neștiute ca să le curme firul vieții. MARIAN, I. 1. Dacă nu e rînduit să-și aște caii, apoi mai bine să-i ciunteze viața. ib. O. II, 138. Taie-i viața ei ori mie. ȘEZ. I, 75. Tu, domnuț Roșmon crai, Cum o poți dzice asta, Că mni-(i) ciunța viața? ȚIPLEA, P. P. 3, cf. 107. Rău mă tem că m-a afla și mi-o ciunța viața. BİRLEA, L. P. M. I, 43. (Cu topica inversată) A, dac-a ta viață... De asprele urstie nu ar fi fost curmată. ALEXANDRESCU, M. 27. Viața i-s-a ciunțat. POMPILU, B. 58. A-i rețeza (cuiva) firul vieții v. r e t e z a (1). A i se rupe (sau a i se frînge) viața = a înceta să trăiască, a muri (1). Cu aripile ultimului său zbor i-s-a frînt și viața. IORGA, P. A. II, 45. (Cu topica inversată) Cine va săpa groapă altuia să-l surpe, Singur ș-va cădea-n ripă și viața ș-a rumpe. DOSOFTEI, PS. 26/14. Astfel și viața mea se va rupe, vai de ea. MARIAN, I. 11. A-și pune capăt vieții sau a-și curma viața = a se sinucide. Cum de ți-ai uitat de nalta virtute... Și vruși a-ți curma dorita viață? BUDAI-DELEANU, Ț. 139. Prietenul care mi-a scris-o, nu de mult, năpraznic, și-a pus capăt vieții. SADOVEANU, O. V, 283. A pune capăt vieții (cuiva) = a ucide (pe cineva). El mai pusese capăt vieții unui frate al său. IORGA, C. I. I, 6. (Învechit, rar) A-(și) împlini zilele vieții sau a-și plini viața = a ajunge la sfârșitul vieții (I 6); a muri (1). Nu zăbovită vreme au împlinit și dzilele vieții sale craiul, în locul său lăsînd pre fata sa. M.COSTIN, O. 279. Bлагословинд pre feciorii lui... ș-au plinit viața. ANTIM, O. 261. Plinindu-și Samuil viața, au murit. id. ib. 276. (Popular) Ți s-a împlinit cu viața, formulă prin care o persoană este amenințată cu moartea. I-a dat babei poruncă strașnică să nu cumva să le lase p-afară, că i-s-a împlinit cu viața. STĂNCESCU, B. 86. A-i scurta (cuiva) viața v. s c u r t a (II). Scurtare de (sau din) viață v. s c u r t a r e (II). De-o viață sau (de-) o viață de om = (de) foarte mult timp. Nu-i revăzusem de 22 ani! O viață de om! NEGRUZZI, S. I, 67. A avut unul din acele succese care nu se pot uita o viață de om. BACALBAȘA, S. A. I, 228. Trecură ani mulți – o viață de om – și prin sat nu se mai vorbea nimic de Marina și de boarul. AGĂRBICEANU, S. P. 26. Păstorii români... de o viață de om se strecurau... în colțul sud-estic al Ardealului. DRĂGANU, ROM. 8. Apoi eu de-o viață trăiesc între munteni. SADOVEANU, O. X, 582. Te rog... să dai Academiei să tipărească aceste lucrări la care am muncit o viață de om. CĂLINESCU, S. 547. Dealurile pe care o viață de om tatăl lui Turturică le-a urcat, le-a coborît. STANCU, D. 323, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, CIAUȘANU, GL. ♦ P. a n a l. Timp, durată de rezistență, de funcționare în bune condiții a unei unelte, a unui aparat, a unei mașini etc. Aceasta se stabilește printr-o încercare la mașină, observând la o sculă de probă randamentul și viața ei. IOANOVICI, TEHN. 194. Durata de funcționare (viața) rulmenților este în strînsă legătură cu sarcina pe care o suportă și cu țieala la care sunt puși să lucreze. SOARE, MAȘ. 94. ♦ P. e x t. Existență istorică, evoluție, devenire. Fiecare pas al vieții omenirii este un pas în această cale care o apropie de Dumnezău. BĂLCESCU, M. V. 3. Se manifestă încă o dată cele două... legi din viața tuturor limbilor: scăderea fonetică și scăderea logică.

COLUMNA, VII, 16. *Eliade era în mintea părinților noștri ca o primă icoană literară...*, ca un centru de unde pleca viața poeziei. CONV. LIT. XXII, 40. *În viața națiunii noastre este de importanță unică momentul când cultul, plin de iubire și evlavie, al trecutului românesc, începe a fi propagat de la catedra unei școale înalte.* AN. IST. NAȚ. 21. *Preocupările pentru studiul vieții poporului român s-au îndreptat în trecut mai ales spre activitatea lui culturală și literară.* VUIA, PĂST. 9. *Fenomenul lingvistic... numit etimologie populară joacă un rol deosebit de important în viața oricărei limbi.* HRISTEA, P. E. 205. *Știe istoria fiecărei străzi, cunoaște toate evenimentele ce au marcat viața lor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr.1, 32/1. *Nu vom mai repeta aici însemnătatea în viața acestui popor a marelui preoții a zeului Zamolxis.* ib. 1976, nr.1, 12/1. ♦ (Determinat prin „toată” sau „întregă”, adesea precedat de prep. „în”, „pe”, „pentru”) Timpul care rămâne de trăit cuiva (începând dintr-un moment determinat) pînă la moarte. *Să înapoi nu-l voi aduce fie, în toată viața mea vinovat să fiu.* PO 158/21. *Să-l ducă la o mânăstire departe, să șadă acolo în toată viața lui.* PRAV. 89. *Casnicilor care ați încheiat între voi o legătură pe toată viața, fiți totdeauna cu inima curată!* MARCOVICI, D. 45/11. *În acea ocnă nu lăcuiesc... decît numai aceia care sînt osîndiți pã toată viața* (a. 1836). DOC. EC. 642. *Mă voi căi toată viața.* NEGRUZZI, S. I, 46. *Încrederea și sinceritatea amorului puternic... m-a supus fie pentru viața întreagă.* ALECSANDRI, O. P. 121. *Să ne privim nesățios Și dulce toată viața.* EMINESCU, O. I, 174. *Poporul crede că muierea care taie vreun cocoș năzdrăvan... rămîne apoi schioapă în toată viața.* MARIAN, O. II, 244. *Dacă vrea să-i jelească toată viața, e slobodă.* SOVEJA, O. 93. *Nu gîndesc o fericire mai deplină... decît să te știu... apărâtă de mine pentru toată viața.* CAMIL PETRESCU, T. II, 22. *Puțin a lipsit să nu rămîn acolo, pescar, legat de zeița bălților toată viața.* VOICULESCU, P. I, 15. *Traian simțea că va purta în el toată viața dulceața aceluia glas.* SADOVEANU, O. XXI, 389. *Dacă mă reped acuma în tine te fac de uși pe toată viața că ai fost vreodată președinte.* PREDĂ, M. II, 340. *Jocul ei dumineca Îmi robește inima Pentru-ntregă viața.* JARNÍK - BÎRSEANU, D. 33. *Rămase bogat pentru toată viața.* STĂNCESCU, B. 232. *Fiți de acuma înainte înțelepți toată viața voastră.* FURTUNĂ, V. 42. *Dacă ț-i drag... a tău sî fii pi tătă viața ta.* O. BÎRLEA, A. P. I, 406. ♦ L o c. a d j. și a d v. **Pe viață** = (care este) pentru tot timpul cît mai are de trăit cineva; (care durează, care ține) pînă la moartea cuiva. *Titlurile n-au fost decît pe viață, fărã a lăsa drept la urmași.* BĂLCESCU, M. V. 10. *Sosiră... doi ciauși, solii sultanului, aducînd... un firman de domnie pe viață.* id. ib. 258, cf. COSTINESCU. *Hotărîrea acestei judecătore... osîndi mai pe toți conspiratorii la ocnă pe viață.* COLUMNA, VII, 63. *Cine nu-și aduce aminte de tinerețea sa..., de acele hotărîri, de a fi serios în amor, că-i pe viață.* EMINESCU, P. L. 67. *Acum zic și ieu că pot duce vornicia pe viață fărã să te simți.* CREANGĂ, A. 18. *Contractul de rîndiță pe viață.* HAMANGIU, C. C. 411. *Reuniunea a avut 27 membri pe viață.* PĂCALĂ, M. R. 391, cf. AN. IST. NAȚ. I, 4. *Pentru această muncă se întrebunțază și rîufăcători închiși pe viață.* ARH. OLT. XII, 265. *A fost amestecat într-un complot... Asta i-a adus arestarea, judecarea și osîndirea la temniță pe viață.* SADOVEANU, E. 49. *Condamnații la muncă silnică pe viață, de cîte ori li se comută pedeapsa, își fac un rînd de haine noi.* ARGHEZI, S. XIII, 265. *Gavrilcea fu condamnat la muncă silnică pe viață.* CĂLINESCU, S. 136. *Au rîmas certați pe viață.* STANCU, D. 42, cf. DL. *Vorbește și te fac omul meu pe viață.* BARBU, PRINC. 191, cf. M. D. ENC, DEX, ALR SN IV h 1 000, ALRM SN II h 808. *Codrului i-ai dat verșă, Mîiie năcaz pã viață.* MAT. DIALECT. I, 109. *Mă băga în pușcărie pe viață.* O. BÎRLEA, A. P. II, 577. ♦ E x p r. **Pe viață (și) pe moarte** = pentru todeauna, pentru tot restul vieții, pînă la moarte.

Frate de cruce, tovarăș pe viață și pe moarte. ȘĂINEANU, I. 57. (F i g.) *Acolo se varsă Tigrul și Eufratul, strînși laolaltă, pe viață și pe moarte, nedespărțiți în veac.* ARGHEZI, S. XVI, 30.

7. (Șir de) fapte, întîmplări, evenimente etc. trăite de cineva; totalitatea acțiunilor, faptelor săvîrșite de cineva în timpul vieții (I 6) sale. *Viața mea ispovedescu fie.* PSALT. 107. *Viețile pătriilor sînt scrise în Bitie.* PO 8/8. *Letopisețul nostru cel moldovenesc așa de pre scurt scrie, că nici de viața domnilor carii au fost toată cîrma, nu alege.* URECHE, L. 58. *Să cetești... prăvind ca pren oglindă viața a domnilor trecuți.* N. COSTIN, L. 45. *Cu vrerea lui Dumnezeu începui a scrie de viața și povestea și lucrurile marelui împărat Alexandru Machedon.* ALEXANDRIA (1799), ap. GCR II, 166/4. *Petreceți așa prin biografia Mintuitorului, prin minunile cele mai de căpetenie care le-au făcut el, apoi apropiați-vă de nașterea, viața și moartea lui.* PETROVICI, P. 304/2. *De viața și de filosofia lui Dimocrit să citească cineva pre Bail.* POTECA, F. 37/18. *În operele oricărui artist sau scriitor a trebuit să se vază și oarece asemănare cu viața lui.* HELIADE, O. II, 14. *Aș pune rămășag că istoria vieții d-tale a să ne facă să adormim.* NEGRUZZI, S. I, 245. *Un german... scrise prima încercare critică asupra vieții eroului nostru.* HASDEU, I. V. 13. *Ascultă mai bine istoria vieții mele.* ALECSANDRI, O. P. 14. *Materia acestor lucrări este luată din viața românilor moldoveni.* MAIORESCU, CR. III, 21. *A studia viața unui om este a pătrunde cu un ochi firm și drept acel haos moral care o acoperă de toate părțile.* COLUMNA, VII, 50. *Intențiunea noastră n-a fost... de a povesti viața folositoare și zbuciumată a postelnicului Constantin Cantacuzino.* ODOBESCU, S. I, 444. *Și cînd propria ta viață singur n-o știi pe de rost, O să-și bată alții capul s-o pătrunză cum a fost?* EMINESCU, O. I, 134. *Și cînd gîndesc la viața-mi, îmi pare că ea cură Încet repovestită de o străină gură.* id. ib. 71. *Este lungă și nu prea veselă istoria vieții lui Zibal.* CARAGIALE, O. I, 54. *Își vedeau întreaga viață și toate bucuriile amestecate laolaltă.* VLAHUȚĂ, S. II, 62. *Vedeă întreaga ei viață Un cîmp pustiu, prin care ea Cu multă plîngere-și ducea Durerea timpului de față.* COSBUC, P. II, 260. *Fiecare... gîndea cu jînd la viața acestui patriarh, așa de iubit și ocrotit de fii și de nepoți.* ARGHEL, PR. 62. *O legendă de cîteva linii istorise viața și martirul lui.* id. ib. 101. *Istoria moldovenească..., zugrăvind viețile și soarta domnilor de dinaintea noastră..., ne aduce un deosebit folos.* BUL. COM. IST. I, 15. *Da mereu în cărți, povestindu-și romanul vieții.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 119. *I se perinda în gînd toată viața lui alcătuită aproape numai din umilințe, speranțe veșnic spulberate.* REBREANU, I. 277. *Nu-i place să vorbească despre viața lui trecută.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 86. *Mi-a spus... că e una dintre cele mai frumoase nopți din viața lui.* CAMIL PETRESCU, P. 162. *Se gîndi la acel Mihai Viteazu, a cărui viață o purta în minte... și în pagini.* id. O. III, 298. *Tinca asculta povestea vieții aceștia nenorocite.* SADOVEANU, O. II, 293. *Cîteva articole... se remarcă prin lumina ce proiectau asupra unor episoade din viața lui Luchian.* OPRESCU, S. 49. *Mi-a luat un adevărat interogatoriu asupra originii și vieții mele.* ULIERU, C. 49. *Un amănunt din viața unui scriitor... poate lumina de multe ori o pagină întreagă.* PERPESCIUS, M. IV, 104. *Bătrînul... citește mereu, în cărțile lui cu poze, despre viețile sfinților.* STANCU, D. 90. *Eu nu știam aproape nimic din viața ei, în timp ce a mea îi era cunoscută, destăinuirii smulse cu simulată indiferență.* PREDĂ, C. I. P. III, 254. *Studiul introductiv conține... informații utile despre viața și opera lui Ion Vinea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 3, 12/1. *I-a povestit toată viața ei: cum era fată de împărat, cum fusese al treisprezecelea copil la părinți, cum o gonise tat-său după sfatul vrăciului și în sfîrșit, tot.* STĂNCESCU, B. 132. ♦ (În credința creștină) *Cartea (rar cărțile) vieții* = carte în care

sînt înscrise numele și faptele aleșilor lui Dumnezeu; carte în care sînt înscrise faptele (rele) după care vor fi judecați morții, la ziua de apoi. *Derept aceeaia să închina ei toți lăcuiitorii pămîntului, a cărora nume nu-s scrise în cartea vieții.* N. TEST. (1648), 313¹/9. *Și văzuiu morți mari și mici, stînd înaintea lui Dumnezău, și cărțile se deschiseră, și altă carte să deschise, carea iaste a vieții, și fură giudecați morții dintr-acealea carele-s scrise în cărți, după faptele lor.* ib. 318¹/28. *Pre om ca acela să-l bată D[umne]zeu... să se șteargă numele lui din cărțile vieții, să nu să scrie cu dreptii* (a. 1652). MAG. IST. I, 128/20. *Să vor mira ceia ce lăcuiesc pre pămînt, cărora nu s-au scris numele în cartea vieții den izvodirea lumii, văzînd hiara că era și nu iaste, măcară că iaste.* BIBLIA (1688), 929¹/35. *Oricarele nu s-au aflat în cartea vieții scris, s-au băgat în tazerul focului.* ib. 931¹/41. *Să te vadză Maica D[o]mmului să te facă în cartea vieții.* MOLITVENIC (sec. XVII), 7¹/2. *Domnul să-i șteargă, în grabă, defăimătorul și spurcatul său nume... din cartea vieții.* C. CANTACUZINO, în MS. 1975, nr. 2, 11. $\diamond$ E x p r. A(-i) fi scris (cuiva) în cartea vieții = a(-i) fi sortit, a(-i) fi hărăzit (cuiva). *Sosește timpul renașterii naționale, căci era scris în cartea vieții acestui popor, că are să se deștepte, spre a deveni odată mare și glorios.* CONV. LIT. II, 20. *Scris în cartea vieții este și de veacuri și de stele Eu să fiu a ta stăpînă, tu stăpîn vieții mele.* EMINESCU, O. I, 142. **A șterge** (pe cineva) din cartea vieții = a scoate din rîndul celor vii. *Mă șterge [Doamne] și pre mine din cartea vieții.* ȚICHINDEAL, F. 218. *Socotiți-mă de azi ca mort, căci de nu voiuri muri de mîhnire sau de boală, pierderea libertății mele mă oprește de a fi fărîi de folos... și dar, eu mă consider ca un om șters din cartea vieții.* RUSSO, S. 202. $\diamond$ (S p e c.) Gen de scriere care are ca obiect descrierea faptelor, a evenimentelor etc. trăite sau a acțiunilor săvîrșite de cineva; biografie. *Viața și traiul sf[i]nții sale părintelui nostru Nifon... scrisă de kir Gavriil Protul* (a. 1654). GCR I, 170/29. *Plutarh... au scris viața și faptele vestitului împărat.* M. COSTIN, O. 242, cf. GCR I, 221/4. *Marele Costandin... precum Evsevie scrie în viața lui, n-au vrut să să laude de stemă și de diadimă.* BIBLIA (1688), [prefață] 8/40. *Întîi au scris viața lui Iacov Filip de la Bergaman.* CANTEMIR, HR. 115. *Domnii încă mai mulți den streini au stătut... cum în viețile lor să va arăta.* C. CANTACUZINO, CM I, 53, cf. ANTIM, O. 170. *Ne mirăm cetînd viețile slăviților eroi elinești și romani.* BUDAI-DELEANU, Ț. 63, cf. POTECA, F. 283/25. *Viața lui Yung pe scurt.* MARCOVICI, C. 3/1. *Nici măcar expedițiunea lui Solon contra megarienilor... nu este așa precum am descris-o noi în viața lui.* ARISTIA, PLUT. 286/28. *Citește-mi, îmi zise, o viață de-a sfinților din cartea aceasta.* NEGRUZZI, S. I, 4. *Viețile marilor bărbați din veacurile trecute... iată cărți pe care, citindu-le, cineva poate să zică cu cuget împăcat că nu și-a pierdut timpul în zadar.* FILIMON, O. I, 122, cf. COSTINESCU. *Anonimul autor armean din secolul V a scris genealogia Sf. Grigorie Luminătorul Armeniei și viața Sf. Nerses.* COLUMNIA, VII, 128. *În ziua aceea era să se citească viața sfințului Ignat.* ODOBESCU, S. I, 442. *Deschid „Viețile sfinților” și văd atîtea și atîtea.* CREANGĂ, O. 190. *Citeșc viețile sfinților cu multă osîrdie.* CARAGIALE, O. IV, 121. *În seminaru la noi nu puteai afla alte cărți decît viețile sfinților și broșuri în cari se scria împotriva realismului.* CONTEMPORANUL, IV, 2. *În această credință găsîm de bună samă un răsunset al celor scrise în „Viețile sfinților”.* PAMFILE, S. T. I, cf. ȚĂINEANU, D. U. *Ne strîngem în trapeză unde... ni se citește viața sfințului.* SAHIA, S. A. 30. *Așa scrie în scripturi, la viața sfințului Spiridon.* VOICULESCU, P. I, 273. *Cu acea slovă rusească s-a îndemnat a-și scrie viața.* SADOVEANU, O. XXI, 232, cf. SCRIBAN, D. *Nu de mult am mai făcut observații asemănătoare, cînd ne-am ocupat de „Viața lui Ștefan cel Mare”, scrisă de d. Mihail Sadoveanu.*

CONSTANTINESCU, S. I, 53. *„Viețile paralele” ale lui Plutarh vor fi banale față de cronica vremurilor noastre.* CĂLINESCU, S. 60, cf. DM. *În viața lui Wulfilas se arată că acest episcop got a predicat și în latinește pe ambele maluri ale fluviului.* PANAITESCU, C. R. 101, cf. M. D. ENC., DEX. *Viața lui Cyrus cel Bătrîn... e considerată ca primă analiză.* ROMÂNIA LITERARĂ 1976, nr. 1, 4/1.

8. (Învechit) Loc sau locuință în care își duce cineva existența. *Din gata viața (p e t r e a c e r e a D, s ă l a - ș u l c²) lui cădută spre toți cei ce viu în pămîntu.* PSALT. 57. *Reul întru viața (l ă c a ș u l c², l ă c a ș e l e D) lor pre mijloc de ei.* ib. 105. *Alese Domnul Sionul și vru elu în viața șie (l ă c a ș u ș i e D).* ib. 279. *Îngerii ce nu vegheară al său început ce ei-ș lăsară a sa viață... cu legătură nedezlegată supt întunearec veaghe ei* (cca 1569-1575). GCR I, 11/24. *Doamne, cine va lăcui întru viața ta? Și cine se va sălășui în codrul sf[i]nt al tău?* CORESI, PS. 29/11. *Fu întru pace locului lui Și viața lui în Sion.* id. ib. 201/5, cf. MARDARIE, L. 141/7, 141/9, CL 1969, 74, 75.

- Scris și: (învechit) viață. - Pronunțat și: vi-a-
- Pl.: vieți.

- **Viu** + suf. -eață. Pentru alte ipoteze, cf. PUȘCARIU, ET. WB., TDRG, CADE.

VIBICE s. f. pl. (Med.) Hemoragii cutanate liniare care formează striaiții pe piele. Cf. D. MED., DN³, L. ROM. 1986, 466.

- Din fr. vibices.

VIBIFCĂ s. f. (Prin Dobr.) Priboi¹ (I 5). Cf. ANTIPA, P. 794.

- Accentul necunoscut. - Pl.:?

- Din rus. вибивка.

VIBRĂ vb. I. n t r a n z. I. (Despre corpuri, obiecte, părți ale lor etc.) A executa o mișcare oscilatorie, de mică amplitudine și periodică, față de poziția de echilibru; a produce, a emite vibrații (1) sau, p. e x t., sunete; p. e x t. (despre medii, sisteme fizico-chimice etc.) a transmite din aproape în aproape, cu viteză finită, vibrații; (despre spații, încăperi etc.; de obicei însoțit de determinări introduse prin prep. „de”, care indică sunete, zgomote etc.) a răsună (2). *V. o s c i l a (1), r e z o n a², t r e m u r a (2), t r e p i d a.* *Vibra al serii aer de tauri grea murmură.* HELIADE, O. I, 188. *Pe arcurile-ntinse Greu vibră toată coarda și șuieră în aer Săgetele-aripate.* id. ib. 349. *Aerul vibră d-aceste strigări, pădurile clocotiră pînă în fundul lor și văile răsunară.* BĂLCESCU, M. V. 127, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Clopotete cele mari vibru prea reu cînd greutatea limbei nu este îndestulă.* MARIN, F. 406/12. *Iată și poetul, de ce sublim el cîntă! Și vulgul ce uimește cînd lira-i a vibrat.* R. IONESCU, C. 69/2, cf. POLIZU, BOLLIAC, O. 70, 145, PROT. - POP., N. D. *Arcașii... Trag, strunele vibrează, sunînd sbîrnîtoare, Mii de săgeți trec iute sub soare ca un nor.* ALECSANDRI, O. II, 29, cf. COSTINESCU, LM. *Aeru-n munte, în vale vibrează De tainici oftări.* EMINESCU, O. I, 4. *Cîmpul încropit vibra de chițcăit ascuțit, prelung, tremurător și metallic al cristeilor și greierilor de iarbă.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 54, cf. DDRF. *Pentru ca să auzim un sunet trebuie să se aște între corpul care vibrează și între urechea noastră un mijloc neînterupt de corpuri materiale.* PONI, F. 314. *Sarcastic, coardele, vibrînd Sub mîna cea cu joc îndeminat, Gemeau acum scîrbos, urlau sălbatic.* COȘBUC, P. I, 139, cf. BĂRCIANU. *Coardele viorilor vibrau cu intonații de glas omenesc.* D. ZAMFIRESCU, I. 73, cf. ALEXI, W. *Lira ta singură va mai pluti și va mai vibra ca lira miticului Orfeu.* ANGHIEL, PR. 162. *Ca să vibreze și să facă astfel a să scurge grăunțele din coș, scorețul e acățat de niște sforcele.* PĂCALĂ, M. R. 466. *Încep a vibra frunzele pădurii la apropierea furtunii.* PĂRVAN, I. F.

151. Casa vibra mereu. Cînd se bătea un cui la parter, se auzea pînă la ultimul etaj. AL. PHILIPPIDE, S. II, 7, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. Scoase briceagul din buzunar și tăie coardele... Coardele vibrară, tremurînd cîtva timp încă. ARH. OLT. XIII, 460. Sîrmele vibraseră îndelung și bizar, în tăcerea care se făcuse în cîrciumă. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 226. Clopotele prinseră a vibra: cele mici subțirel, ca o muzică tînără; cel mare amărit, plin de jale. SADOVEANU, O. I, 657, cf. XI, 81, SCRIBAN, D. Pămîntul tresare azi de pașii voștri și aerul vibrează. ULIERU, C. 63. Un candelabru cu lumînări vechi de spermanț, de care vibrau, sclipind, ciucuri de cristal. CĂLINESCU, C. N. 160. Uneori coardele lor vibrează în așa fel, încît par deznădăjduite glasuri omenеști. BOGZA, C. O. 196. Loviturile în chilă se repetă și vasul vibrează din adîncul lui. TUDORAN, O. 120, cf. DL, DM. În timpul glasului șoptit, coardele vocale sînt îndepărtate și nu vibrează. FD I, 60. În felul acesta, timpanul poate vibra mai ușor. ZOOLOGIA, 123, cf. M. D. ENC. Trestia vibrează limpede. V. ROM. iunie 1973, 125, cf. DEX, DN³. ♦ T r a n z. f a c t. De trei ori vibrau arcul, trei căpriori căzură Străpunse de săgete. HELIADE, O. I, 344. ♦ F i g. Vibrează de dragoste fibrele inimii. LM. Ele fac să vibreze coardele cele mai intime ale inimii. COLUMNA, VII, 59. Entuziasmul lui comunicativ... face să vibreze în inima cititorului coardele cele mai delicate. ARHIVA, I, 349. Îți pătrund în suflet și fac să vibreze și cele mai tainice coarde. PETICĂ, O. 260. Să vibreze în noi, puternic, o altă coardă. PĂRVAN, I. F. 34. Trebuia să vibreze și în el, o dată cel puțin, o coardă. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. 228. Am iubit o fată extraordinară al cărei suflet vibra ca o vioară scumpă sub arcușul unui Enescu. CĂLINESCU, E. O. II, 13. Au făcut să vibreze coarde consonante în sufletul lui Hasdeu. VIANU, L. R. 374. Făcea să vibreze într-însul struna tainică a temerilor lui nemărturisite. VINEA, L. I, 375. ♦ P. e x t. (Despre părți ale corpului ființelor; de obicei poetic) A avea mișcări involuntare, bruște și repetate, provocate de frică, de emoție, de o boală etc. V. t r e m u r a (1), I se băteau nările, i se mișcau convulsiv fălcile și limba îi vibra ca și cînd ar pișca-o ceva în gură. REV. CRIT. I, 294. Gîngania... își întindea trupul gălbui..., cu antenele vibrînd, la pîndă. AL. PHILIPPIDE, S. II, 170. Mîinile... Singure le lași... Să plutească în aer, să vibreze și degetele cu vorbe de foc să lumineze. ap. CONSTANTINESCU, S. I, 172. Mîinile și picioarele îi vibrau nervos la orice gest. V. ROM. iunie 1973, 6. ♦ (Despre lumină) A crește și a descrește în intensitate în mod intermitent; (despre surse de lumină) a produce, a emite o lumină care crește și descrește în intensitate în mod intermitent, care sclipeste (ușor și) intermitent. V. l i c ă r i, p ă l ă l ă i (3), p ă l p ă i (1), p a l p i t a (2), t r e m u r a (2). Vibrau scînteii..., noian de negru. BACOVIA, O. 25. În depărtare, spre Siret, vibra lumina. SADOVEANU, O. XIX, 187, cf. DL, DM. În fața sufletului meu, stelele vibrînd în eternitate. HOREA, C. 184, cf. M. D. ENC., DEX. Mi-a plăcut să aud culoare cum cîntă și lumina cum vibrează. SCÎNTEIA, 1981, nr. 12. 109. ♦ (Prin extensiune) Din combinația de părți pictate și de părți rămase albe, rezultă pentru privitor o suprafață care vibrează, care dă impresia... luminei care se joacă pe suprafețe. OPRESCU, I. A. IV, 73.

2. (Despre sunete, melodii etc.) A avea modulații (1); p. e x t. a r ă s u n a (ca un ecou). Plecînd auzul nostru l-al angelilor cor Pe care Pitagora adesea-l asculta, Cînd muzica divină l-auzul lui vibra. ARICESCU, A. R. 83/21, cf. CODRESCU, C. II, 176/14. Nu s-aude alta decît trăsnetul vibrînd. PELIMON, S. 14/9. De-odată lui cîntare Vibrează lung de-o stranie exaltare. ALECSANDRI, P. III, 72. Vibrau ciudatele sunete. CARAGIALA, O. II, 337. Un murmur se ridică, confuz vibrînd în noapte. MACEDONSKI, O. I, 263. O serie nouă de accente începe să vibreze. ANGHEL, PR. 184.

Plîngerea ei vibra în ziduri și în turn. SADOVEANU, O. XI, 98. Sunete prelungi, jăluitoare se loveau de pereții stîncilor, care le răsfrîngeau spre larg, unde vibrau pierdute în singurătatea mării. BART, S. M. 57, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Prin lărgirea sensului) Știrile ce circulă în univers vibrează în preajma mea. ANGHEL, PR. 104. ♦ (Despre glas) A avea o sonoritate cu variații de ton sau cu modulații (din cauza unei anumite stări sufletești, a unei emoții puternice etc.). Glasul majorului se încălzește încetul cu încetul și acumă vibra, ca în comandă, la citirea rîndurilor. D. ZAMFIRESCU, R. 163. Abia se simte în tăcere Vibrînd duiosul glas. SĂM. VIII, 831. Vocea lui vibra parcă lăcrămînd. AGĂRBICEANU, A. 82. Se ridică violent... și glasul lui vibră armonios în noapte. PĂRVAN, I. F. 201. Glasul îi vibra cald și nuanțat, uneori cu o monotonie voită, impresionantă. V. ROM. septembrie 1955, 77. Glasul îi vibra minios. VINEA, L. II, 291. Glasul lui vibra intens în liniștea miriștilor pustii. PEDA, DELIR. 23. Glasul lui vibrează ceva mai puternic decît obișnuit. MAGAZIN IST. 1970, nr. 4, 73.

3. F i g. (Despre oameni sau despre firea, temperamentul etc. lor) A fi stăpînit de o emoție puternică (în contact cu..., față de...); a participa emotiv (la...), a trăi intens; a se manifesta, a se exterioriza cu putere. V. f r e m ă t a, p a l p i t a (3), p u l s a (2). Singura recomandăție ce i se poate face este să se încreadă în sine singură, căci fiecare inimă vibrează cînd atinge această coardă nesunătoare. CALENDAR (1855), 27/13. Inima..., lovită o dată, vibrează fără încetare. CONV. LIT. IV, 64. Își aduceau partea lor de energie în marea și generoasa frîmîntare a vieții, vibrau de durerile altora. VLAHUȚĂ, O. A. III, 75, cf. id. S. A. I, 199. Ea, cîntînd..., se aprindea, vibra cu pianul. D. ZAMFIRESCU, A. 39. Discipolii... vor vibra armonios de contactul cu ideea cea nouă. PĂRVAN, I. F. 36. Un emotiv vibrează așa de tare, fenomenul emoție e atît de puternic la dînsul, încît obiectul observației lui e mai mare. IBRĂILEANU, S. 231, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Eminescu...sau Petofi vibrează și unul și altul de aceeași nepotolită patimă care le-a ars și tulburat inimile. ARH. OLT. XII, 391. Ea... vibrase toată, dar nu spusese un cuvînt. ib. XIII, 453, cf. 219, SCRIBAN, D. Pictor, de o sensibilitate excepțională, vibrînd în contact cu natura și cu realitatea umană. OPRESCU, S. 51. Poeți sunt și Iosif, și Bacovia, și Argezi; poeți, în modul de a vibra în fața vieții. CONSTANTINESCU, S. I, 128. Lucra cu mare zel, atașîndu-se de idee pe măsură ce o executa. Vibra și el, în secret, prudent, cu un aer de ironie nevinovată. CĂLINESCU, B. I. 462, cf. VIANU, L. U. 31. Toți oamenii de aici, asemeni unor trestii bătute de vînt, îndelung vibrează. BOGZA, C. O. 276. Ei vibrează neîncetat pe coarda unui lirism autentic. CONTEMP. 1953, nr. 331, 3/5. Poetul vibrează în problemele epocii sale. V. ROM. ianuarie 1954, 214. Vibra ca un pom tînăr în suflere de vînt. VORNIC, P. 34, cf. DL, DM, IST. LIT. ROM. I, 126. Scriitorii au vibrat totdeauna cînd a fost vorba de evocarea unor evenimente importante. T i a n u a r i e 1966, 3, cf. M. D. ENC. Forța de a vibra și-o simte secătuită. V. ROM. iunie 1973, 150. Un cititor cu gustul estetic educat...vibrează deopotrivă și în fața unei pagini de Eminescu..., și în fața uneia de Sadoveanu. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 9/4. Poetul a vibrat în fața suferințelor omului. ib. 1975, nr. 2, 19/3, cf. DEX, DN³. ♦ T r a n z. f a c t. Aceasta îi vibra, ca o strună întinsă, toată ființa. C. PETRESCU, C. V. 343. ♦ (Prin analogie; despre animale) Samurache l-a mai privit în ochi, vibrînd de o așteptare nesățioasă. VINEA, L. II, 300. ♦ (Rare) A trăi (1). Cel făcut din vibrații și unde sonore a sfîrșit într-o zi de a mai vibra și s-a dus, ca un sunet, din lume. ANGHEL, PR. 40. ♦ (Despre sentimente, manifestări etc. ale oamenilor) A fi exprimat sau a se manifesta cu putere; a trăda o emoție puternică; a produce o rezonanță puternică în sufletul cuiva. Pe coardele-ți sonore vibreze libertatea, și toată-ți armonia

va fi egalitatea. FM (1844), 327²/36. Existența și activitatea Asociațiunii transilvane a vibrat... în tot corpul națiunii din toate țările locuite de români. BARIȚIU, P. A. III, 33, cf. FILIMON, O. II, 43. Ea conține cuvinte de acele ce vibrează în inima lui. ALECSANDRI, O. P. 123. În Alecsandri vibrează... toată mișcarea compatrioților. MAIORESCU, CR. II, 215. Toată puterea inspirațiunii sale vibrează în aceste versuri din urmă. MACEDONSKI, O. IV, 69. Îndărățul celor mai triste și întunecate gânduri, el simșe întotdeauna vibrând ceva luminos și cald. VLAHUȚĂ, O. A. III, 63. Această notă distinctivă și semnul particular al acestui sentiment care vibrează în cea mai mare parte din poeziile populare... nu ni le-a dat. REV. CRIT. I, 248. Simți, citind volumul acesta, că vibrează în el o notă originală. SĂM. I, 22. Simțirea lui vibrează și ochiul lui alege. ANGHEL, PR. 154, cf. AGĂRBICEANU, S. 199. Vibrează în ea ceva pentru mine? IBRĂILEANU, A. 191, cf. ARH. OLT. XII, 313. În mine vibrează orice început de senzație. CAMIL PETRESCU, T. II, 114. Acum simțea... o putere lăuntrică și rară, care vibrează o singură dată într-o viață de om. C. PETRESCU, R. DR. 58. Conferințele ținute... nu prezintă capodopere de elocință, dar ceea ce vibrează în ele... e sinceritate și căldură. ARH. OLT. XIII, 22. După câțiva pași o simți alăturându-se de el, cu risu-i tăcut, care-i vibra în ființă. SADOVEANU, O. IX, 123, cf. XX, 270. SCRIBAN, D. Apare prima dovadă a unei sensibilități care a vibrat în contact cu sublimul. VIANU, E. 477. O idee înflăcărată vibrează-ntru dinșii profund. ARGHEZI, S. XVI, 21. Voi căuta... să vibrez emoția pe care o dă opera de artă și numai grație căreia... opera aceea există. PERPESSICIUS, M. I, 2. El trăiește pentru impresia în sine, pe care o lasă să vibrez în voie sub bolțile eului său masiv. BLAGA, Z. 126, cf. DL. Conștiința este larg deschisă la existență, vibrează mai mult sau mai puțin. REV. FIL. 1972, 173. Cuvîntul, vibrînd cu suplețea unei florete, este cel ce propulsează acțiunea. V. ROM. iunie 1973, 139. Sînt transcrise... îndemnuri vibrînd de înflăcărare patriotică. ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 1, 11/4. Marea sa sensibilitate vibrează în concordanță cu structurile universului înconjurător. SCÎNTEIA, 1977, nr. 10 972.

4. (Tehn.) A executa o operație de vibrație (4). Aparat de vibrat beton. NOM. MIN. I, 307.

- Prez. ind.: vibrez, pers. 3 și (învechit) vibră, pers. 6 și (învechit) vibru.

- Din fr. **vibrer**, lat. **vibrare**, it. **vibrare**.

VIBRAFÓN s.n. Instrument muzical de percuție, asemănător cu xilofonul, ale cărui sunete, produse prin lovirea unor lame metalice, sînt prelungite cu ajutorul unor tuburi de rezonanță. Cf. DER. Am ascultat... două fantezii... transcrise pentru flaut și vibrafon. ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 1, 22/3, cf. M. D. ENC., DEX, DN³, D. MUZ.

- Pl.: vibrafoane.

- Din fr. **vibraphone**.

VIBRAFONÍST, -Ă s. m. și f. Persoană care cîntă la vibrafon. Cf. DN³.

- Pl.: vibrafonîști, -ste.

- Din fr. **vibraphoniste**.

VIBRÁNDO adv. (Indică modul de execuție a unei lucrări muzicale) Vibrato (2). Cf. DN², DN³.

- Cuv. it.

VIBRÁNT, -Ă adj. I. (Despre corpuri, obiecte, părți ale lor etc.) Care vibrează (1); vibrator (1). V. v i b r a t i l (1). Prin aer este o comunicație directă între nervul acustic și între coarda cea vibrantă. MARIN, F. 25/17, cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D.U., CADE, SCRIBAN, D. Acest aparat este constituit dintr-o

lamă vibrantă de oțel. ENC. TEHN. I, 125. Undele sonore... lovesc discul sau placa vibrantă a microfonului. ib. 141. Site vibrante. NOM. MIN. I, 55. Cîntau c-o sfișiere Vibrante joagăre, harfe forestiere. CĂLINESCU, L. L. 24, cf. id. C. O. 123, DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³. ◊ F i g. A mea inimă vibrantă, ca o harfă de zefire... A mea inimă de flăcări deodată sfișăiește. MILLO, în PR. DRAM. 363.

2. (Despre sunete, melodii etc.) Care vibrează (2). Tînărul refugiat... își drese glasul mai întii, cîtînd a produce note vibrante, care să pătrundă adînc în urechile ascultătorilor. ALECSANDRI, O. P. 150. Ultimul ecou vibrant al ultimei note se stinge pe toate coardele. PAPADAT-BENGESCU, O. I, 362. Se duse cu vioara spre mijlocul imensului salon, acolo unde știa că amplificăția sunetelor devenea vibrantă sau sfișietoare. CĂLINESCU, S. 119. ♦ (Și substantivat f.) (Consoană lichidă) care se pronunță printr-o succesiune rapidă de închideri și deschideri ale canalului fonator, determinată de vibrarea părții superioare a glotei, a uvulei, a vălului palatin sau a vîrfului limbii. „R” e o vibrantă. PUȘCARIU, L. R. I, 63. Sunetele de tipul „r” se numesc vibrante. GRAUR, I. L. 51, cf. DL, DM. Consoana „r” este o anterolinguală apicală vibrantă. FD II, 18, cf. DER. Dacă grupul consonantic era constituit dintr-o oclusivă și o vibrantă sau laterală..., atunci ambele consoane țineau de silaba a doua. IST. L. ROM. I, 25, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ (Despre glas) Care are o sonoritate cu variații de ton sau cu modulații (din cauza unei anumite stări sufletești, a unei emoții puternice etc.). Zise... în gura mare și c-o voce vibrantă de minie. BARONZI, M. II, 489/13. Glasul... se auzea vibrant și adînc. AL. PHILIPPIDE, S. II, 48, cf. ȘĂINEANU, D.U. Acea voce mlădioasă și vibrată... mergea de la cîntec pînă la tunet. sadoveanu, e. 158. Cu glas declamatoriu și vibrant, producea o... inexplicabilă emoție asupra publicului. CĂLINESCU, C. O. 134.

3. F i g. (Despre oameni sau despre firea, temperamentul etc. lor) Care este stăpînit de o emoție puternică; care trăiește intens un eveniment, o situație etc.; care se manifestă, se exteriorizează cu putere; (rar) vibratil (2), vibrator (3). În sufletul ei larg și vibrant trăiesc toate pasiunile omeniești. VLAHUȚĂ, S. A. II, 478. Îi înfățișa pe atunci Franța... în persoana de vizionar vibrant a unui Lamartine. IORGA, P. A. II, 19. Acum, cînd ai ajuns la jubileu, ești mai viu și mai vibrant decît oricînd. IBRĂILEANU, S. L. 96. Era o făptură vibrantă de energie. C. PETRESCU, C. V. 207. Artistul este prin definiție o ființă mai simțitoare decît ceilalți, mai vibrantă. OPRESCU, I. A. IV, 10. Ioanide... se simțea tînăr și mai vibrant sufletește ca oricînd. CĂLINESCU, S. 121. Sensibilitate vibrantă și ascuțită, suflet chimuit de un demon neîndestulat. RALEA, S. T. I, 35, cf. DL. Am luat deseori contact cu acest tineret vibrant. T august 1964, 87.

♦ (Despre sentimente, manifestări etc. ale oamenilor) Care exprimă, trădează sau produce o emoție puternică; care se manifestă sau este exprimat cu putere. V. e m o ț i o n a n t, p a t e t i c (1). De pe canal vibranta lui cîntare Zboară-n văzduh, pătrunde-n sala mare. ALECSANDRI, P. III, 71. Era ceva înduioșat, vibrant, dureros, rugător în glasul lui. IORGA, P. A. I, 56, cf. RESMERIȚĂ, D. Le ținu un mic discurs patriotic, vibrant și energic. REBREANU, R. II, 226. Proza lui Faguet e... colorată, vibrantă, urmărind sinuozitățile vorbirii. LOVINESCU, C. IV, 155. Glasul care dăduse contur și viață vibrantă cuvintelor era șoptit și șuerător. CAZIMIR, GR. 197. Spiritualul are un alt caracter, de aici aceea bucurie specială a lui, neconținut vibrantă și fără cădere. SADOVEANU, O. XX, 50. Cugetarea sa filozofică este împodobită cu eleganța cuvîntului mlădios și vibrant. D. GUSTI, P. A. 66. Proclamația adresează... un vibrant apel la unire. OȚETEA, T. V. 223. Ne-ntrebăm însă dacă nu era mai bine să se fi reeditat, de pildă, vibrantele pagini ale

d-lui N. Iorga. CONSTANTINESCU, S. I, 54. În cuvinte vibrante a cerut întregei asistențe... să se ridice în picioare. ULIERU, C. 24. Este o fire eminentemente artistică, versurile sale de dragoste sînt vibrante, exultante. CĂLINESCU, C. O. 186. Ceea ce trebuie să-l preocupe în primul rînd va fi găsirea expresiei energice, cu răsunsetul vibrant și profund. VIANU, L. R. 139, cf. RALEA, S. T. I, 70. Se iscau articole pline de dragoste pentru popor, vibrante. CAMIL PETRESCU, O. III, 57. Declarația lui vibrantă, străbătută de mîndrie stăpînită..., încălzi pe arhiduce și-i făcu bucurie. VORNIC, P. 113, cf. DL, DM. Verbul lui Lazăr este vibrant și cald. IST. LIT. ROM. II, 146. Călinescu scrie cu participare vibrantă și cititorul receptează în fiecare rînd emoția intelectuală, poezia ideilor. V. ROM. iunie 1965, 53. „Contemporanul” aduce în acest număr... un omagiu vibrant memoriei lui Nicolae Iorga. ib. ianuarie 1966, 186, cf. M. D. ENC. Nicolae Titulescu și-a încheiat cuvîntarea... printr-o vibrantă chemare la solidaritate și unitate. MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 55, cf. DEX, DN³. ♦ (Adverbial) Urme subțiri, mlădioase... puteau a delimita mai corect și oarecum mai vibrant un contur. oprescu, s. 40. La toți se observă efortul de a scrie vibrant, de a încerca să topească materialul într-o viziune stilistică proprie. V. ROM. decembrie 1963, 190. Cîte n-ar fi de amintit despre una sau alta din producțiile lui pe cît de calde, pe atît de vibrant sobre. ib. decembrie 1964, 162.

- Pl.: vibranți, -te.

- Din fr. vibrant.

VIBRANȚĂ s. f. (Rar) 1. Calitatea a ceea ce este vibrant (1). Cf. DN³. ♦ (Med.) Zgomot cardiac vibrator care apare în unele afecțiuni. Cf. D. MED.

2. F i g. Expresimare sau manifestare cu putere a unui sentiment, a unei stări sufletești etc. Acele cugetări, prin conținutul lor, prin raportul dintre ele, prin vibrația lor, trădau un dramatism sufletesc. IBRĂILEANU, S. L. 5.

- Pl.: vibrație.

- Din fr. vibrance.

VIBRĂRE s. f. Acțiunea de a v i b r a și rezultatul ei.

1. V i b r a ț i e (1). Cf. v i b r a (1). [Lumina] este un efect al vibrării unui fluid elastic. BARASCH, I. N. 12/3, cf. POLIZU, ANTONESCU, D., BARONZI, I. L. IV, 207/28. Creierii sînt turburați numai de necontenita vibrație a nervilor acustici. MAIORESCU, CR. II, 6, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U., CADE. Sînt figuri clasice de balet care reclamă o gimnastică grea, precum pîrueta, vibrarea în aer a celor două picioare mișcate ca foarfecele. CĂLINESCU, C. O. 226, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ F i g. Geniile sînt vibrare pură, concentrată, iradiații uriașe dincolo de timpul și spațiul concret. PĂRVAN, I. F. 73. Ceea ce este spirit... rămîne ca o vibrație prelungă în infinit, asociindu-se luminii nepieritoare. SADOVEANU, O. XX, 50. Inefabilul devine un contur tremurat al ideii, o vibrație a esenței care se caută în expresie. CONSTANTINESCU, S. I, 182. ♦ Pîlpiire (1), tremurare (ușoară); lucire, sclipire (cu o lumină tremurătoare sau intermitentă). Flacăra spune: „Aduc inspirarea” - Și-n alba odaie aleargă vibrarea. MACEDONSKI, O. I, 141. Primăvară... O pictură parfumată cu vibrații de violet. BACOVIA, O. 54. Ești fericită ca o zi cu soare: O gingașă vibrație de lumină. D. BOTEZ, P. O. 100. La această lungă vibrație a răsăritului se întovărășeau și toate elementele fixe ale vieții. SADOVEANU, O. XXI, 282, cf. DL. ♦ (De obicei poetic) Sunet sau complex de sunete produse prin vibrația (1) unui corp (elastic). Eroica ta liră acordă cu unirea, Fă să-i auz vibrarea a coardelor sunoare. HELIADE, O. I, 200. Prin această fereastră întredeschisă pătrunseră ultimele vibrații ale orologiului ce suna zece ore. BARONZI, I. G. 9/5. Florile și bestiiile rămîneau fermecate de vibrarea orficelor strune. ANGHIEL, PR. 161. De departe, prin aerul de toamnă,

pătrunde vibrarea de clopot dogit. PETICĂ, O. 289. Am bătut ușor cu balta în trunchi... Pe lingă vibrarea adîncă a lemmului, mi s-a părut că aud un sunet ca de zornăit înfundat. VOICULESCU, P. II, 181. Începură în noaptea de primăvară, afară, a tremura vibrațiile clopotului celui mare. SADOVEANU, O. II, 180. Pereții casei se cutremurară și, în liniștea incremenită care urmă, se auzi vibrarea subțire a geamurilor. T. POPOVICI, S. 341. O dulce vibrație îmblinzea auzul ei bătrîn. BARBU, PRINC. 84.

2. (Rar) Modulație (1); rezonanță, mai frumoasă, Pin' ce umple-ntreaga luncă de-o vibrație-armonioasă. ALECSANDRI, POEZII, 56. Cîntă el..., cîntă ea..., Și pădurea în vibrație Le răspunde-armonios. id. ib. 402. ♦ S p e c. (Învechit) Vibrato (1). Cf. TIM. POPOVICI, D. M.

3. F i g. Emoție puternică; trăire intensă; vibrație (3). V. freamăt, înfiorare, palpitare (3). Cf. v i b r a (3). Joița stînsă, zdrobită, rece, Moartă la orice vibrație trece, E dusă-n molul tăcut. BOLLIAC, O. 148. Inima lui crește plină De o sacră melodie, melancolică, divină, De o tainică vibrație, de-un avînt inspirător. ALECSANDRI, P. III, 48. Fermecătoare este firea cu miile ei de fețe pentru cine are ochi să o vadă și suflet care să vibreze de vibrațiile ei. SĂM. I, 128. Berta încerca să ridă, simțind că el nu răspunde vibrațiilor ei sufletești. D. ZAMFIRESCU, A. 57. Cîntecul privighetorii nu apare numai ca o melodie care mîngîie simțurile, ci ca o vibrație a sufletului întregii firi. SIMIONESCU, F. R. 150, cf. DL. ♦ Expresimare sau manifestare cu putere a unui sentiment, a unei stări sufletești etc. Ei se simt puși în mișcare de vibrația dezbaterilor. MAIORESCU, CR. II, 126, cf. VLAHUȚĂ, S. A. II, 405. Nu mai avea vibrația multiplă și completă a senzațiilor. D. ZAMFIRESCU, V. T. 39. Ideea națională... nu cuprinde toate posibilitățile de vibrație social-etnografică. PĂRVAN, I. F. 61. Cu cît excitația e mai slabă, cu atît vibrația interioară e mai puternică. RALEA, S. T. III, 250.

4. (Tehn.) Operație de îndesare a materialelor granulare sau păstoase de construcție prin lovituri ușoare și foarte dese, realizate cu ajutorul vibratorului (8); vibrație (4). Cf. v i b r a (4). Cf. LTR², DL, DP, DM, M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pl.: vibrații.

- V. vibra.

VIBRĂT, -Ă adj. (Rar) Care este pus în vibrație (1). Cf. LM. ♦ F i g. Ah, mamă, sînt vulnerată D-o săgeată, care-n veac Va sta-n inimă vibrată, Și s-o vindec nu am leac. MUREȘANU, P. 11/13.

- Pl.: vibrați, -te.

- V. vibra.

VIBRATIL, -Ă adj. 1. (Despre corpuri, obiecte, părți ale lor etc.) Care vibrează (1); care poate avea vibrații (1). V. v i b r a n t (1), v i b r a t o r² (1). Acoperite cu epitelii vibratili endodermale. ARHIVA, I, 596, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. Puterea defensivă a organelor respiratorii e insuficientă, din cauza... modificărilor celulelor vibratili. PARHON, B. 17, cf. DL, DM, M. D. ENC., L. ROM. 1974, 515, 517, DEX, DN³. ♦ Cil vibratili v. c i l i. ♦ F i g. Ingenuitatea emoțiilor masei cere un artist nu atît de rafinat cît profund, cu nervii vibratili, dar tari. CĂLINESCU, C. O. 314. ♦ (Substantivat) Omul și-a creat concepte generale... așa sînt: pentru dimensional, - spațiul, - pentru vital, timpul, - pentru vibratili, ritmul. PĂRVAN, I. F. 131.

2. F i g. (Rar; despre oameni sau despre firea, temperamentul etc. lor) Vibrant (3). Cf. RESMERIȚĂ, D. Două suflete omenești ciocnindu-se dau gînduri: gînduri cu atît mai intense cu cît cele două suflete sînt mai vibratili, mai fine și mai specific-rezistente. PĂRVAN, I. F. 142.

♦ (Despre sentimente, manifestări, stări etc. ale oamenilor) Care se manifestă sau este exprimat cu putere. *Se vedește în aceste desene, cu deosebire, o emotivitate vibratilă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 7, 20/4.

- Accentuat și: (rar) *vibrátil*. SCRIBAN, D. - Pl.: *vibratili, -e*.
- Din fr. *vibratile*.

VIBRATILITĂȚE s. f. 1. (Rar) Calitatea de a fi vibratil (1). *Gîndul în sine nu poate fi, ca în teoriile materialist-mecaniciste, un fel de reacție chimică, ori de vibratilitate celulară, ci trebuie să fie ceva înfinit superior.* PÂRVAN, I. F. 142, cf. SCRIBAN, D.

2. F i g. Sensibilitate, emotivitate; trăire intensă. *Hiperestezia matică-sii și camuflata mea vibratilitate nu se pot preface, pentru el, într-o moștenire antipodică.* GALACTION, O. A. I. 69.

- Din fr. *vibratilité*.

VIBRĂȚO s. n., adv. 1. S. n. (Și în sintagma *vibrato vocal*, DEX²) Modulație a vocii umane de foarte joasă frecvență, obținută prin fluctuarea rapidă și regulată a înălțimii unui sunet (în executarea unei lucrări muzicale). *Unele sunete... sînt executate într-un vibrato particular.* ALEXANDRU, I. M. 300, cf. DER. *Voce albă, fără vibrato.* M 1965, nr. 1, 44. *Cel mai bun vibrato este cel complex.* ib. nr. 2, 39, cf. D. MED., D. MUZ. ♦ Operă (sau parte dintr-o operă) muzicală executată cu astfel de variații de înălțime a sunetelor. Cf. DEX.

2. Adv. (Indică modul de execuție a unei lucrări muzicale) Cu variații de înălțime a sunetelor; vibrando. Cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pl.: (1, rar) *vibratouri*.
- Cuv. it.

VIBRĂTOR¹ s. n. 1. Aparat cu ajutorul căruia se transmit semnale în telegrafie. Cf. SCRIBAN, D., NOM. MIN. I, 162.

2. Aparat sau dispozitiv care produce oscilații electrice; oscilator (3). Cf. LTR², M. D. ENC., DEX, DN³.

3. Dispozitiv cu întrerupere mecanică, folosit la transformarea curentului electric continuu în curent alternativ monofazat. Cf. LTR², DL, DP, DM, DER, M. D. ENC., DEX, DN³.

4. Întrerupător electromagnetic automat, folosit la realizarea circuitelor oscilante ale dispozitivelor de măsurări și încercări electrice. Cf. LTR², M. D. ENC., DEX.

5. Dispozitiv de apel la schimbătoarele telefonice manuale pentru efectuarea apelului la abonat, la comanda operatorului, fără utilizarea unui inductor telefonic. Cf. LTR², M. D. ENC., DEX.

6. Lamă metalică, antrenată într-o mișcare oscilatorie de un electromagnet, care realizează întreruperea repetată a circuitului electric (la sonerie). *În circuitul anodic se află un vibrator care modulează emisiunea de unde întreținute.* ENC. TEHN. I, 183, cf. LTR², M. D. ENC., DEX.

7. Aparat electroacustic fără clopot, bazat pe principiul soneriei electrice, care produce sunete prin vibrația unei lame metalice. Cf. DL, DM.

8. Aparat care servește la îndesarea prin vibrare (4) a materialelor granulare sau păstoase de construcție. *Cînd betonul conține impurități (pietre, rumeguș de lemn), în jurul acestora rămîn goluri mici de aer, care se înlătură încă din betonul fluid, prin vibrare, cu ajutorul unui aparat numit vibrator.* CV 1949, nr. 7, 30, cf. LTR², DL, DP, DM, DER, M. D. ENC., DEX, DN³.

9. Aparat electric întrebuințat la masaj. *Am aruncat pe fereastră lămpile de cuarț, luminările ultra și infra, vibratoarele electrice.* VINEA, L. II, 70, cf. I, 315.

- Pl.: *vibratoare* și (învechit, m.) *vibratori* (NOM. MIN. I, 162).

- Din fr. *vibrateur*.

VIBRĂTOR², -OĂRE adj. 1. (Despre corpuri, obiecte, părți ale lor etc.) Care vibrează (1); vibrant (1). V. v i b r a t i l (1). Cf. SCRIBAN, D., ENC. TEHN. I, 254. *Sită vibratoare.* NOM. MIN. I, 60. *Natura s-ar fi sfîit să alătore de un timp vibrator torentul gemetelor rupte de scrișnire ale hăului mare.* ARGHEZI, S. VIII, 87. *Cea mai răspîndită clasificare... împarte instrumentele după natura corpului vibrator.* ALEXANDRU, I. M. 20, cf. DL, DM. *Acest organ este format dintr-o dilatare a traheii, în care se găsesc membrane vibratoare.* ZOOLOGIE, 149, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ (Despre mișcare) Care este alcătuită din vibrații (1). *Aici se cuprind... mișcările vibratoare ale strunelor frecate de arcuș.* CONTA, O. F. 188. *Orice sunet este produs prin mișcarea vibratoare repede a unui corp material.* PONI, F. 312. *De ce nu am face o teorie nouă a diferitelor mișcări vibratoare în mediul material.* ENC. TEHN. I, 275. *Curentul de apă este determinat de mișcările vibratoare ale perechii a doua de maxile.* ZOOLOGIA, 57.

2. (Despre sunete, melodii etc.) Care vibrează (2). *Astă armonie se stinge-n depărtare și lasă după dînsa un sunet vibrator.* R. IONESCU, C. 136/12. *Începu să-i tragă cu arcușul pe strună o melodie dulce, vibratoare, ce-ți îmbăta sufletul.* SĂM. VIII, 640. *Cîntecul ei vibrator răsuna în aerul subtil.* PETICĂ, O. 343. ♦ Care este propriu sunetelor vibrante (2). *Între continuele laterale, trăsătura distinctivă este caracterul vibrator.* IST. L. ROM. I, 21. ♦ (Despre glas sau despre forme de exprimare orală) Care are o sonoritate cu modulații (din cauza unei emoții). *Avea și darul cuvîntului facil, eloquent, vorba caldă, vibratoare* (a. 1886). ARH. OLT. XII, 327. *Vocea lui căpătă alt timbru, cuvintele se încălziră parcă, fraza era mai lungă, mai vibratoare.* AGĂRBICEANU, A. 110. *Își scoase pălăria, își șterse nădușeala și începu cu glas vibrător.* REBREANU, I. 296.

3. F i g. (Rar; despre oameni sau despre firea, temperamentul etc. lor) Vibrant (3). *Îl găsiu... transfigurat, vibrător, impetuos.* GALACTION, O. 234. ♦ (Despre sentimente, manifestări etc. ale oamenilor) Care exprimă, trădează o emoție puternică; care se manifestă sau este exprimat cu putere. V. e m o ț i o n a n t, p a t e t i c (1). *Viața omenească, intens vibratoare... face obiectul de preocupare a istoricului.* PÂRVAN, I. F. 55. *Se pare că starea lui vibratoare venea numai de la suflet.* ARGHEZI, S. XII, 125. *În comparare cu alte romane, instinctul erotic apare aici diminuat și, ca atare, mai puțin vibrător.* CĂLINESCU, O. XIII, 499. ♦ (Adverbial) *Curs în care se exalta, așa de vibrător, interesul istoriei naționale.* AN. IST. NAȚ. I, 5.

- Pl.: *vibratori, -oare*. - Și: (astăzi, rar) **vibrător, -oăre** adj.

- **Vibra** + suf. *-tor*.

VIBRĂTORIU, -IE adj. 1. Care este propriu, specific, caracteristic vibrației (1); (despre mișcare) care este alcătuită din vibrații (1). *Mișcare vibratorie sau vibrație.* MARIN, F. 25/10, cf. LM, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Sîmul... elastic scăpa totuși, zvîcnind deasupra, și păstra un fel de mișcare vibratorie.* CAMIL PETRESCU, p. 118, cf. SCRIBAN, D. *Mișcările lor vibratorii dau naștere în ether la fenomene luminoase.* ENC. TEHN. I, 98, cf. 108. *Mișcare vibratorie.* MARIAN - ȚIȚICA, FIZ. II, 2. *Sunetul este mișcarea vibratorie a unui mediu elastic.* GRAUR, I. L. 45. *Instrument de măsurare a vitezei sau accelerației vibratorii a unui corp.* DEX - S 195. ♦ Care se bazează pe vibrații (1). *Filozofii greci observaseră de mult originea vibratorie a sunetelor.* CIȘMAN, FIZ. II, 93.

2. (Despre corpuri, obiecte, părți ale lor etc.) Care vibrează (1). *Orice vibrație, pentru a avea loc, presupune existența unei materii vibratorii.* PÂRVAN, I. F. 165, cf. 155, CONTEMP. 1957, nr. 47, 6/3, L. ROM. 1958, nr. 3, 15. *Sită vibratorie.* NOM. MIN. I, 44. ♦ F i g. *Ideile, fiind forță*

vibratorie, provoacă mișcări ritmice. PÂRVAN, I. F. 142.

3. F i g. (Despre sentimente, manifestări etc. ale oamenilor) Care exprimă, trădează sau produce o emoție puternică; care se manifestă sau este exprimat cu putere. V. e m o ț i o n a n t, p a t e t i c (1). În el rămâne numai o modificare în bine sau în rău a stării lui vibratorii. MACEDONSKI, O. IV, 147. Nu avea, după părerea lui, decât să-i insereze un suflu mai intens de viață și o formă vibratorie mai mare prin mijloace stilistice. IST. LIT. ROM. II, 690.

- Pl.: vibratorii.

- Din fr. **vibratoire**.

VIBRĂȚIE s. f. 1. Mișcare oscilatorie, periodică, de mică amplitudine și de frecvență relativ înaltă, a unui corp (elastic) sau a particulelor unui mediu elastic, efectuată în jurul unei poziții de echilibru; undă propagată într-un mediu elastic, produsă de o astfel de mișcare; vibrare (1). V. o s c i l a ț i e (1). Cf. I. GOLESCU, C. În momentul în care sufletul aproape, el e activ, lucrarea sa nu încetează, ci se flăcește, aproape cum vibrațiunea pendulului. LAURIAN, F. 52/9, cf. NEGULICI. În minutul recirei, trebuie să se puie corpul topit într-un loc unde să fie apărat de orice vibrație. MARIN, PR. I, XXXVII/16, cf. 195/24, STAMATI, D., POLIZU, PROT. - POP., N. D., ANTONESCU, D., COSTINESCU, LM. Vibrațiunile corpurilor materiale lovesc de-a dreptul capătul nervului auditiv. CONTA, O. F. 46. Odată cu vibrațiunea se produce înlăuntrul atomilor senzațiunea numită lumină. CONTEMPORANUL, I, 719, cf. DDRF. Dacă scurtăm varga din ce în ce mai tare, vibrațiunile sale devin din ce în ce mai repezi. PONI, F. 313, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. Orice vibrație, pentru a avea loc, presupune existența unei materii vibratorii. PÂRVAN, I. F. 165. Razele „ γ ” = analoge cu razele „ x ”, consistând și acestea din vibrațiuni neperiodice sau pulsațiuni comunicate eterului. MARINESCU, P. A. 34, cf. ȘĂINEANU, D. U. Montarea mașinilor pe fundație se face cu scopul de a le asigura condiții favorabile de lucru, fără izbituri sau vibrații. IOANOVICI, TEHN. 350. Jos, pe-un vîrf de campanulă, Pururea-n vibrație, Și-a oprit o libelulă Zborul plin de grație. TOPÎRCEANU, S. A. 68. Mi-a vorbit multă vreme de potrivirea asta între fenomenele pricinuite de vibrații. VOICULESCU, P. II, 287, cf. SCRIBAN, D. La capătul unei conducte se produc vibrațiuni. ENC. TEHN. I, 254. Căldura n-ar fi decât vibrațiuni mecanice ale mediului. ib. 273. Site de vibrație. NOM. MIN. I, 269. El se trudește la început să redea tremurul apei, vibrația aerului. OPRESCU, I. A. IV, 263. Picătura execută vibrații de deformare, trecînd periodic de la forma sferică la cea de elipsoid. SANIELEVICI, R. 136. Sînt vibrații mecanice ce depășesc limita percepției auditive. AGROTEHNICA, II, 33. Sunetele sînt produse de vibrații ale corpurilor. CIȘMAN, FIZ. II, 3. Spre zori, izbucniră, cu vibrații de cutremur, țevile și robinetele. VINEA, L. I, 79. Vibrația coardelor vocale e necesară pentru pronunțarea oricărei vocale. GRAUR, I. L. 48, cf. DL, DP, FD I, 46, DM, FD II, 75. Vibrațiile timpanului, provocate de undele sonore, sînt transmise prin columelă urechii interne. ZOOLOGIA, 123, cf. ALGEBRA IX, 169, DER, D. MED., M. D. ENC. Totul nu-i decât unde și vibrații. V. ROM. iulie 1973, 176, cf. DEX, DN³. ◊ F i g. Această putere de a prelungi vibrațiunea gândirii dincolo de cauza ce a produs-o. DÎMBOVIȚA (1860), 374/36. Cromatistul... este entuziasmat de latura coloristică a obiectelor, în care intuieste vibrația însăși a universului. CĂLINESCU, C. O. 292. A simțit vibrațiile prelungi ce se produceau îndărătul tuturor căsușelor modeste, în care oamenii simpli trăiau, cunoșteau bucuria vieții sau deplîngeau tristețea ei. V. ROM. ianuarie 1954, 267. ◊ L o c. a d j. **De vibrație** = vibratoriu (1). **Somnul este o mișcare de vibrațiune excitată în materia ponderabilă.** MARIN, F. 377/5. ◊ L o c. v b. **A pune în vibrație** = a face să vibreze (1). **Șirul de detunări... pune**

în vibrație coloana de aer. id. PR. I, 8/12. Mă dusei la biserică și începui a pune în vibrațiune țevile de metal ale organului. FILIMON, O. I, 324. (F i g.) Deșteptarea naturii puse în vibrațiune simțemintelor ei. F (1873), 103. Oare ce caută un autor într-o dramă dacă nu să puie în vibrație toate corzile inimii omenești? ARHIVA, I, 612. ◊ Pîlpîire (1), tremurare (ușoară); lucire, sclipire (tremurătoare sau intermitentă). Toate fenomenele luminei pot fi explicate dupe o opinie (prin emanația luminei, precum zice Newton), ca și dupe cealaltă (vibrația luminei, precum zice Descartes). BARASCH, I. N. 12/9. Bolta cerească se limpezise și, în vibrația orbitoare a dimineții, părea căptușită cu o imensă pînză de mătășă albastră. BART, S. M. 54. Vom înțelege mecanismul atît de delicat al cibernetizării vibrațiilor de lumină în stări de spirit și de cuget. CINEMA, 1971, nr. 1, 29. ◊ (De obicei poetic) Sunet sau complex de sunete produse prin vibrația (1) unui corp (elastic); s p e c. sunet prelung care ia naștere prin lovirea unui obiect metalic. Cf. NEGULICI. Sînt șapte vibrațiuni despărțite una de alta prin grade determinate de ascuțire și gravitate. FILIMON, O. II, 161, cf. COSTINESCU. Ritmu iute și chiar glumeț pare că se îngîna cu vibrațiunile melancolice și prelungite ale instrumentului ce le produce. ODOBESCU, S. III, 96. De acolo pînă la noi nu poate sosi cea mai mică vibrație. CARAGIALE, O. III, 54. În lumina crepusculară a zilei ce murea, se ridică de pe clapele candidă ale pianului o armonie îndurerată, ce umplea casa de vibrații. D. ZAMFIRESCU, R. 110, cf. MINULESCU, V. 13. Sub tavanul povîrnit al cliniceii artei dramatice, plesnit de vibrațiunile instrumentelor de suflat... mi-a trecut pe sub ochi catalogul. KLOPȘTOCK, F. 106. Auzea din toate părțile... o vibrație de clopot pur. TEODOREANU, M. II, 49, cf. 13. Treceau zbîrnîiri și vibrații. SADOVEANU, O. XIV, 36, cf. ENC. TEHN. I, 110. Este o vibrație metalică: ci-ci-ciuu! sau țiu-țiu-țiuu! - Ca un piuit de glonț ori vîjîitul unui bici prin aer. BĂCESCU, PĂS. 305. Avea aerul de a încerca instrumentul, căutîndu-i toate ecourile și vibrațiile posibile. CĂLINESCU, S. 19. Cînd vorbea, spațiul răsună de vibrații voioase. VINEA, L. I, 197, cf. V. ROM. noiembrie 1964, 12, DN³. Microfonul „ascultă” vibrațiile diferitelor piese de mașină. ȘCÎNTEIA, 1981, nr. 12 070. ◊ F i g. Născuți în timpul unui război mondial, în vibrațiile tunurilor... avem nervii zdruncinați. CĂLINESCU, B. I. 281.

2. Modulație (1); rezonanță. Întregul cor nu are vibrațiunea și cantitatea de sunete ce s-ar pretinde cu drept cuvînt de la 24 individe din care se compune. FILIMON, O. II, 278. Vorbele sunau sarcastic și vibrația lor izbea parcă într-o parte lumina lampei. PAPADAT-BENGESCU, O. I, 213. La diferitele feluri de „r”... explozii repetate fac asupra urechii noastre impresia unor vibrațiuni. PUȘCARIU, L. R. I, 63. Le suna... în urechi glasul lui fierbinte, cu vibrații metalice. V. ROM. martie 1954, 181. O voce de bas, de o adîncime și de o vibrație nemaipomenită. VINEA, L. I, 100. După specialiști, această voce miraculoasă emitea pînă la 14.000 de vibrații pe secundă. ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 8, 22/5.

3. F i g. Emoție puternică; trăire intensă; vibrare (3). V. f r e a m ă t, î n f i o r a r e, p a l p i t a r e (3). Toate aceste vibrațiuni ale unei întregi epoce au trecut prin resfrîngerea lui Victor Hugo. MAIORESCU, CR. II, 214. Niciodată n-a simțit vibrația sufletelor care au fost, în litera vie rămasă după ele, în opera pe care au izbutit să o creeze. IORGA, P. A. II, 180. Aplicările felurite ritmice ale legii supreme ale vibrației spirituale. PÂRVAN, I. F. 65. Vorbesc repede, au o vibrație artificială în sinceritatea lor teatrală. CAMIL PETRESCU, T. I, 9. Vechiul alexandrin al prosodiei clasice pare mai degrabă proză, ceva... inventat pentru a despuia vibrațiile sufletului. VIANU, I. F. 312, cf. CONSTANTINESCU, S. I, 200. Tot sufletul cu vibrația lui. ARGHEZI, S. X, 237, cf. CĂLINESCU, C. O. 244. Sufletul decadenților era o surdînă pusă pe toate culorile lumii, pe

toate vibrațiile, pe toate evenimentele. BLAGA, Z. 132. O inimă îndrăgostită știe să asculte și cele mai tainice vibrații ale inimii celeilalte. V. ROM. martie 1954, 97, cf. DL. Există vibrații ale sufletului străine de noi. PREDĂ, DELIR. 85, cf. DM. Lirismul tinerului scriitor constă în vibrația sinceră în fața unei lumi care renaște. IST. LIT. ROM. II, 310. Regăsim o certă și autentică vibrație umană, capabilă să estompeze unele deficiențe ale presei. V. ROM. ianuarie 1965, 148. Ele sînt mărturii... ale unei poziții militante, mereu receptivă la vibrația epocii. REV. FIL. 1972, 269. Lipsa unei vibrații adecvate poate fi... cauza insuccesului. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 173. Împrejurarea prilejuiește cercetătorului... unele accente de vibrație emoțională. V. ROM. februarie 1974, 103, cf. DEX. ♦ Exprimare sau manifestare cu putere a unui sentiment, a unei stări sufletești etc. Căuta acum o simfonie în care să exprime... cea mai fină vibrație a aparatului nobil al senzației. PAPADAT-BENGESCU, O. I, 279. Trupul... îi dăruie vibrația dragostei. TEODOREANU, M. II, 224. Sonata... venea să încheie recitalul cu vibrația gravă a liricii romantice. CONTEMP. 1971, nr. 1271, 6/6. Vibrația frenetică a eului găsește... corespondențe în ființa cititorului. SCÎNTEIA, 1981, nr. 12179.

4. (Tehn.) Vibrare (4). DEX.

- Pl.: vibrații. - Și: (învechit) vibrațiune, (învechit, rar) vibrăciune s. f.

- Din fr. vibration, it. vibrazione.

VIBRAȚIUNE s. f. v. vibrație.

VIBRĂCIUNE s. f. v. vibrație.

VIBRĂTOR, -OĂRE adj. v. vibrator².

VIBRIÓN s. n. (Mai ales la pl.) Gen de bacterii (patogene) mobile, în formă de virgulă, care trăiesc, de obicei, în mediu lichid. A prezentat... o notă asupra prezenței și formațiunii vibriunilor în puroiul absceselor. CONTA, O. F. 210. Vibriunii se găsesc în puroiul absceselor fără ca organismul să fie totdeauna adînc afectat de dîșii. CONV. LIT. X, 228, cf. ENC. ROM., BIANU, D. S., RESMERIȚĂ, D. S-a presupus... că sudoarea albastră ar fi produsă de vibrioni. BABEȘ, O. A. I, 13, cf. ȘĂINEANU, D. U. Vibriunii holerei. CADE. În piraiele acestea din jurul nostru mișună vibriunii. SADOVEANU, O. XXI, 132, cf. ENC. AGR. [Scoicile] pot transporta bine vibriunii holerei în scopul urmărit. SCÎNTEIA, 1952, nr. 2394, cf. DL, DM, DER, BOTANICA, 102, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ (La sg. cu sens colectiv) Nu trebuiau să moară cu vibriuni-n burtă. PAS, Z. II, 114.

- Pronunțat: -bri-on. - Pl.: vibrioni.

- Din fr. vibrión.

VIBRIÓZĂ s. f. Boală infecțioasă a rumegătoarelor, provocată de anumite specii de vibrioni, ale cărei complicații frecvente sînt avortul și sterilitatea. Cf. DER, M. D. ENC., DN³, DEX - S.

- Pronunțat: -bri-o-.

- Din fr. vibriose.

VIBRÍSĂ s. f. (Rar; cu sens colectiv) Părul¹ din nările omului. Cf. DN², DN³, DEX - S. ♦ Mustăți (la unele animale). Cf. DN², DN³, DEX - S.

- Scris și: vibriză. DN², DN³.

- Din fr. vibrisse.

VIBRÎND, -Ă adj. (Astăzi, rar) I. (Despre corpuri, obiecte, părți ale lor etc.) Care vibrează (1). Eu n-aș alege lira vibrîndă de iubire, Ci ceea care falnic îmi cîntă de mărire. EMINESCU, O. I, 17. ♦ F i g. Zece ore sunaseră în Turnul de la Notre-Dame, și fiecare oră, desfăcîndu-se una după alta ca o pasăre nopturnă azvîrlită dintr-un cuib de

bronz, zburase tristă, monotonă și vibrîndă. BARONZI, I. G. 3/7. Chiar moartea ce răspinde teroare-n omenire, Prin vinele vibrînde ghețoasele-i fiori, Acolo m-ar adoarme în dulce liniștire. EMINESCU, O. I, 8.

2. (Despre sunete) Răsunător (1). Trei băți pline, conturate, vibrînde. în BUL. FIL. I, 174.

3. F i g. Care trădează o stare emotivă intensă; care produce o impresie puternică asupra cuiva. Metalica, vibrînda a clopotelor jale Vuiește în cadență și sună întrîntat. EMINESCU, O. I, I. Versuri vibrînde. în SFC IV, 271.

- Pl.: vibrînzi, -de.

- V. vibra.

VIBROFORÉZĂ s. f. Instalație de foraj care acționează prin vibrație (1). DEX - S.

- Pl.: vibroforeze.

- Vibr[ăție] + foreză.

VIBROGRÁF s. n. (Tehn.) Instrument pentru măsurarea și înregistrarea deplasărilor liniare care se produc în cursul unei vibrații (1). Se deosebesc vibrografe seismice... cari se bazează pe aceleași principii de funcționare ca și vibrometrele... corespunzătoare. LTR², cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pl.: vibrografe.

- Din germ. Vibrograph, fr. vibrographe.

VIBROLAMINÁRE s. f. (Constr.) Confecționare a panourilor mari de beton armat cu ajutorul unei instalații care laminează și vibrează (4) concomitent betonul. DEX - S.

- Pl.: vibrolaminări.

- Vibra + laminare.

VIBROMASÁJ s. n. Masaj realizat pe bază de vibrații (produse de un dispozitiv acționat electric). Aparatul de vibromasaj al frizerului. în DCR, cf. SCL 1982, 506, DEX - S.

- Pl.: vibromasaje.

- Din fr. vibromassage.

VIBROMÉTRU s. n. (Fiz.) Instrument de măsurare a deplasărilor liniare care se produc în cursul unei vibrații (1). După precizie, se deosebesc vibrometre de laborator și... de șantier. LTR², cf. M. D. ENC., DN³, DEX - S.

- Pl.: vibrometre.

- Din germ. Vibrometer, fr. vibromètre.

VIBROSCÓP s. n. (Tehn.) Instrument pentru măsurarea simultană a amplitudinii, a frecvenței și a fazei vibrațiilor (1). Vibroscoful măsoară corect vibrațiile armonice. LTR², cf. DN³, DEX - S.

- Pl.: vibroscoape.

- Din fr. vibroscope.

VIBROTERAPÍE s. f. (Med.) Procedeu de tratare a unor atonii funcționale (ale mușchilor) prin vibrații mecanice, de mică amplitudine, constante și cu succesiune rapidă; seismoterapie. Cf. DN³, DEX - S.

- Din fr. vibrothérapie.

VICÁR s. m. I. Preot sau episcop care suplinește un cleric de rang mai înalt, îndeplinind diferite funcții administrative; (învechit și regional) vicareș. Episcopul acesta să fie vicariu episcopului cumanilor, celui de lege lătinească. MAIOR, I. B. 65/20, cf. LB, CR (1829), 73¹/14, I. GOLESCU, C. În această zi au plecat preas[înțitul] nostru arhiepiscopul și mitropolitul în eparhie spre a face legiuita bisericească revizie, lăsîndu-și vicariu pînă la înturnare. AR (1830), 223¹/11, cf. GT (1838), 18²/46. Îl numi vicariu episcopesc în care onorabilă treaptă remase pînă la

urmata moarte a arhiepiscopului său. FM (1840), 47²/17. Theodor, vicariu (a. 1843). IORGA, S. D. XII, 218. Reședința unui vicariu român. LAURIAN, M. III, 100/2. Cărui june, citind profesia de credință a vicarului Savoyard, nu i-a venit ideea de a adăoga la dînsa încă un capitol. NEGULICI, E. I, 99/9. Arhiepiscop care, apoi prin jurămîntu ce depunea calvinului, devenea vicariu supus acestuia. BARIȚIU, P. A. I, 188, cf. STAMATI, D., POLIZU, BĂLĂȘESCU, GR. II/3. Vicarul nu lipsește de a-i îndeplini cererea. GHICA, S. 535, cf. ANTONESCU, D., COSTINESCU, LM, MARIAN, S. R. III, 181. Născîndu-se opozițiune în cler, el a început a persecuta în stînga și dreapta pe vicari, pe protopopi, pe călugări. REV. CRIT. II, 148, cf. DDRF, ENC. ROM., BĂRCIANU. A fost botezată de vicariul parohial. SBIERA, F. S. 85, cf. ALEXI, W. Patriarhul Ieremia se număra printre creditorii lui, și tot astfel și vicariul Nichifor Parasios. IORGA, P. A. II, 246, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. În 1921 a trecut ca vicar al Mitropoliei din Iași. IZV. XI, 87. Eu primesc să fiu vicarul episcopului din Toledo. CAMIL PETRESCU, T. III, 456, cf. SCRIBAN, D., NOM. PROF. 73. Procurorul primi replica severă a vicarului. ARGHEZI, S. X, 245, cf. DL, DM, DN². Samuil Micu, martor la osînda vicarului, vorbește despre el cu elogii. IST. LIT. ROM. I, 556, cf. DER, M. D. ENC. ◊ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Slujba a fost făcută de arhiepiscopul vicar și vreo zece preoți*. CAMIL PETRESCU, O. II, 354. A împuțnicit pe episcopul cumanilor să le numească acelor valahi un episcop vicar din neamul lor. C. GIURESCU, P. O. 40. ◊ (În organizarea Bisericii Romano-Catolice) Vicar apostolic (sau, învechit, *apostolicesc*) = cleric însărcinat de către papă cu administrarea religioasă a unor provincii aflate în țări cu altă religie dominantă. *Episcopul de Tipaza, s-au ales vicar apostolicesc la Alepo*. AR (1838), 127²/13, cf. ENC. ROM. (În concepția Bisericii Romano-Catolice) *Vicarul (sau vicar al) lui Hristos (sau, învechit, Crist) = papă*². *Văzu pe vicariul lui Hristos de aproape, în gondola frumos ajustată cu baldachin de mătășă pe deasupra*. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 174. *Vicarul lui Crist aruncă anatema asupra lui Huss și a orașului Praga*. FILIMON, O. II, 125, cf. SCRIBAN, D. *Fără să-i conteste calitatea de vicar al lui Cristos, cancelarul Florenței nu iartă papei că a părăsit Roma și duce de la Avignon o politică anti-italiană*. OTETEĂ, R. 206, cf. der.

2. (În trecut) Persoană care ținea locul cuiva (cărui a îi urma imediat în rang, în funcție etc.). *V. locțiitor*. *El era represintantul, vicarul unui rege absint*. BARONZI, I. C. V, 144/19, cf. CANELLA, V. 337, COSTINESCU, LM, DN³.

3. Funcționar din organizarea țirzie a Imperiului Roman care administra o dioceză imperială. *Legatii erau vicarii, adevă locținerii ducilor*. BOJINCĂ, A. II, 151/17, cf. CADE, DN³.

- Pl.: *vicari*. - Și: (învechit) *vicăriu* s. m.

- Din lat. *vicarius*.

VICĂRĂȘ s. m. v. *vicareș*.

VICĂREȘ s. m. (Învechit, mai ales în Transilv.) Vicar (1). *În 20 a lui ianuarie, s-au botezat de d. vicariuș pruncul Rednic Gheorghii (a. 1775)*. IORGA, S. D. XII, 251. *Ioan Popovici, vicariuș neuniților (a. 1783)*. id. ib. 186. *Prin noi, Ioan Popovici, vicariuș neuniților (a. 1789)*. BV II, 331. *Vlădica au lăsat lui Gherontie, vicareșului său, să caute slovele, care era de demult în niște lăzi aruncate*. MICU, în IST. LIT. ROM. I, 525, cf. KLEIN, D. 455. *Făcîndu-se la Hațeg vacanție prin moartea vicărașului... s-au îmbiat cu vicărașia*. MAIOR, RĂSP. 22/18. *Fiind vicăraș Maramurășului precinstiul domn (a. 1823)*. IORGA, S. D. XVII, 160, cf. LB. *Prea cinstite domnule vicareș (a. 1843)*. IORGA, S. D. XII, 218. *Nifon, vicareșul sfîntei mitropolii (a. 1848)*. ARH. OLT. I, 410, cf. LM, BL VI, 180, LEXIC REG. 95. ◊ (În organizarea Bisericii Romano-Catolice) *Vicariuș apostolicesc* = vicar

apostolic, v. v i c a r (1). *Vicariuș apostolicesc în Țara Ungurească (a. 1726)*. IORGA, S. D. XIII, 9.

- Pl.: *vicareși*. - Și: *vicăriș, vicăriuș, vicăraș, vicăraș* s. m.

- Din magh. *vikárius*. Cf. lat. *vicarius*.

VICAREȘESC, -EĂSCĂ adj. v. *vicăreșesc*.

VICAREȘIE s. f. v. *vicăreșie*.

VICARIÁL, -Ă adj. (Învechit) Care aparține vicarului (1) sau vicariatului (1), privitor la vicar sau la vicariat. Cf. I. GOLESCU, C., COSTINESCU, LM.

- Pl.: *vicariáli, -e*.

- Din fr. *vicarial*.

VICARIÁNT, -Ă adj. 1. (Despre specii sau varietăți de plante) Care s-a adaptat la un nou mediu de viață, căpătînd caractere morfologice deosebite de cele inițiale; care are mai multe arii de răspîndire. Cf. LTR², DN³.

2. (Fiziol.; despre organe, țesuturi etc.) Care suplinește, înlocuiește un organ sau exercită funcția unui alt organ, țesut etc. Cf. D. MED, DN³, DEX - S.

- Pronunțat: *-ri-ant*. - Pl.: *vicarianți, -te*.

- Din fr. *vicariant*.

VICARIÁT s. n. 1. Funcția, demnitatea de vicar (1); durată, perioadă de timp în care un vicar își exercită autoritatea; (învechit) *vicăreșie*. Cf. I. GOLESCU, C. *Constrînse pe Carol d'Anjou a se lepăda de vicariatul imperiului în Toscana și de titlul de patriciu al Romei*. BARONZI, I. L. I, 38/22, cf. COSTINESCU, LM, DDRF, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. ENC.

2. Organizație bisericească condusă de un vicar (1); sediul, reședința vicarului. *Noul prelat petrece în palatul vicariatului*. GHICA, S. 535, cf. LM, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN², M. D. ENC.

3. Regiune în care își exercită autoritatea un vicar (1). Cf. LM, CADE, DL, DM, DN², M. D. ENC.

- Pronunțat: *-ri-at*. - Pl.: *vicariate* și (învechit, rar) *vicariaturi* (I. GOLESCU, C.).

- Din fr. *vicariat*, it. *vicariato*.

VICĂRIȘ s. m. v. *vicareș*.

VICĂRIU s. m. v. *vicar*.

VICĂRIUȘ s. m. v. *vicareș*.

VICĂ¹ s. f. 1. (Regional, mai ales în Transilv.) Unitate de măsură a capacității pentru cereale sau pentru alte produse (agricole), a cărei valoare variază, după regiuni și după epoci, între 13 litri și 39 litri (echivalată uneori în greutate de la 8 kg la 40 kg.); vas¹ care are această capacitate. Cf. LB, CIHAC, II, 538, LM, DDRF, MÎNDRESCU, UNG. 117, PHILIPPIDE, P. 28, TDRG, CADE, IZV. XI, 176, XIV, 198, XV, 335, CL. 1958, 140, 1961, 460. *Cînd poveștile pe la noi trecea, mama atunci mă făcea și apuca una de chică și-o arunca într-o vică*. RETEGANUL, P. III, 10. *Ruptu-i-am prețul de-acasă, Cu treizeci de lei și șeasă, Și cu bani nenumărați Tot cu vica măsurăți*. F (1888), 471, cf. VAIDA, com. din fostul județ BIHOR și din POIANA - VAȘCĂU. *Am vindut o vică de mălai*. BL IV, 155, cf. ALR I 1 604, ALR II/ MN 110, 2 801/316, LEXIC REG. II, 75, 84, 91, FOLC. TRANSILV. II, 621. *Ce e mai mică Decît o furnică Și mai grea decît o vică?* (Scînteia). IZV. XI, 175.

2. Conținutul sau cantitatea de produse corespunzătoare unei vici (1). *O vică ori două de cucuruz, griu, săcară, pe care o duce cineva pe spatele calului la moară*. DR. V, 236, cf.

151. *Cîtu-i prețul nevestii? - O vică de bani galbeni și alta de husoși buni.* POMPILIU, B. 62. *Cel cu peana de cocoară N-are ce duce la moară, Iară eu cu peana mică Și-aseară dusei o vică.* DOINE, 282. *La muierea băutoare... Din vica de bucate Mere-n crîsmă jumătate.* FOLC. TRANSILV. I, 148.

- Pl.: *vici*.

- Din magh. *véka* (dial. *Vika*).

VICĂ² s. f. (Ban.; de obicei constituit cu verbul „a face”) Larmă, gălăgie; zgomot. Cf. CV 1951, nr. 5, 28, GĂMULESCU, E. S. 200, com. din BANAT. *Ce vică mare fac copiii!* Com. din ORAVIȚA. *Face multă vică.* L. COSTIN, GR. BĂN. II, 207, cf. ALR II/36. *Nu face vică, că doarme copilul!* CL 1965, 270. ♦ (Regional) Bîzîit, zgomot (de albine) (Gherman - Reșița). Cf. COMAN, GL., CHEST. VI 20/12.

- Pl.:?

- Din scr. *vika*.

VICĂRĂȘ s. m. v. *vicareș*.

VICĂRĂȘIE s. f. v. *vicăreșie*.

VICĂREȘESC, -EĂSCĂ adj. (Învechit, rar) Care aparține vicarului (1); de vicar. *Nice a se sfătui cu el despre lucrurile clirului sau a-i da ceva lucru vicăreșesc să lucre nu vru.* MAIOR, I. B. 232/25. *Pecetea vlădicească sau vicăreșască.* AARON, în CONTRIBUTII, III, 127.

- Pl.: *vicăreșești*. - Și: *vicăreșesc, -ească* adj.

- **Vicareș** + suf. *-esc*.

VICĂREȘIE s. f. (Învechit, mai ales în Transilv.) Vicariat (1). (*L-au pus jos din vicăreșie* (a. 1763). IST. LIT. ROM. I, 556, cf. KLEIN, D. 455. *Făcîndu-se la Hațeg vacanție prin moartea vicărașului... s-au îmbiat cu vicăreșia.* MAIOR, RĂSP. 22/19.

- Pl.: *vicăreșii*. - Și: *vicăreșie, vicăreșie* (KLEIN, D. 455) s. f.

- **Vicareș** + suf. *-ie*.

VICE¹ Element de compunere care înseamnă „adjunct”, „subordonat imediat”, „loctiitor” și care servește la formarea unor substantive sau adjective ca: *vicecomitat, vicecomite, vicecrai, viceprimar, viceregal, viceregat, vicerege, vicevoievod* etc.

- Și: (învechit) *vițe-, viță-, viț-, vis-*.

- Izolat prin analiză din cuvinte împrumutate ca: *vicecăpitan, viceconsul, viceconsulat, viceprefect, viceprezident, vicerector*. Cf. fr. *vice-*, lat. *vice-*, germ. *vice-*, *vize-*.

VICE² s. m. (Popular) Loctiitor al unui președinte, primar, notar etc. *Să mă-ntorc dar la viți.* BĂNUȚ, T. P. 163. *A spus cineva în șoaptă vicelui.* în SCL 1979, 94, cf. ib. 1983, 519.

- Și: *viți* s. m.

- Prescurtare de la *vicepreședinte, viceprimar, vicenotar* etc.

VICEADMIRĂL s. m. v. *viceamiral*.

VICEAMIRĂL s. m. Grad în marina militară inferior amiralului și superior contraamiralului, corespunzător gradului actual de general de divizie din armata terestră; persoană care are acest grad. *Vorba s-aude că viceamiralul Miauli este ales de președinte al adunării cei nouă naționale a Grecii.* CR (1829), 166²/14, cf. 181¹/26, I. GOLESCU, C. *Vițeadmiralul flotei turcești se găsește a călători în curînd.* AR (1830), 192²/27, cf. VALIAN, V., PETRI, V., PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM, ENC. ROM., BARCIANU, RESMERIȚĂ, D.,

ȘĂINEANU, D. U., CADE, NOM. PROF. 71, SCRIBAN, D., DL, DM, L. ROM. 1959, nr. 1, 86, DER, M. D. ENC, DEX, DN³.

- Pronunțat: *-ce-a-*. - Pl.: *viceamirali*. - Și: (învechit) **viceadmirăl** (PROT. - POP., N. D., LM), **vițeadmirăl**, (învechit, rar) **viciamirăl** (VALIAN, V.) s. m.

- Din fr. *vice-amiral*, it. *viceammiraglio*. - **Vice-admiral, vițeadmiral** < germ. *Vizeadmiral*.

VICEAMIRALITĂTE s. f. Funcția de viceamiral. DN².

- Pronunțat: *-ce-a-*. - Pl.: *viceamiralități*.

- **Vice-** + **amiralitate** (după fr. *vice-amirauté*).

VICECAMPION, -OĂNĂ s. m. și f. Persoană sau echipă care a obținut locul al doilea într-un campionat. *Vicecampionul mondial... de anul trecut.* SPORTUL, 1972, nr. 6964, 2/4. *Vicecampiona noastră națională... se pregătește pentru viitoarele confruntări din „Cupa cupelor”.* ib. 1978, nr. 8921, 4/2, cf. DEX - S. ♦ (Adjectival) □ *Echipa vicecampionă și-a început deja pregătirile în vederea turneului.*

- Pronunțat: *-pi-on-*. - Pl.: *vicecampioni, -oane*.

- **Vice¹**- + **champion** (după fr. *vice-champion*).

VICECANCELĂR s. m. Loctiitor al unui cancelar; titlu, funcție deținută de această persoană. *Am mers la conte Cobensel ce era vice canghelariu.* VĂCĂRESCU, I. II, 14¹/16. *Vițecanțelariul și sfetnicul din lăuntru... s-au îndreptat direcția colegiei pricinilor streine.* AR (1829), 5¹/6, cf. I. GOLESCU, C. *În anul 1826 s-au făcut vițecanțelaru unguresc.* F. DUM. I, 46¹/29. *Vițecanțelaru Osterman... n-au venit la această adunare.* ASACHI, I. 318/24. *Răspunsul ce s-au dat deputaților din partea împărătesii, fiind de față prin vițecanțelaru.* ARHIVA R. I, 269/22. *Mihail Pitei, vițecancelar.* CALENDAR (1851), XII/23, cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM, ENC. ROM., BARCIANU, RESMERIȚĂ, D. *Pentru pecetea dublă... se percepe o marcă de argint, care revenea vicecancelarului.* BUL. COM. IST. V, 97, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Cînd se pregătea Văcărescu să meargă să vadă pe vicecancelarul conte Coblenz, îi veni de olac veste din Țara Românească cum că Alexandru Vodă Ipsilanti fusese mazilit.* GANE, TR. V. 129, cf. SCRIBAN, D., DEX, DN³.

- Scris și: *vice-cancelar*, (învechit) *vice cancelar*. - Pl.: *vicecancelari*. - Și: (învechit, rar) **vicecanghelării, vițecancelăr, vițecanțelării, vițecanțelér** s. m.

- **Vice¹**- + **cancelar** (după fr. *vice-chancelier*, germ. *Vizekanzler*).

VICECANGHELĂRIU s. m. v. *vicecancelar*.

VICECASTELĂN s. m. (Rare) Loctiitor al unui castelan. *În 1399 găsim pe Stiborius, Voevodul Transilvaniei și comitele Zarandului, adresîndu-se către toți și către fecare din nobili, atît unguri cît și valahi, castelani sau vicecastelani.* XENOPOL, I. R. II, 155.

- Pl.: *vicecastelani*.

- **Vice¹**- + **castelan**.

VICECĂPITĂN s. m. (Învechit, în Transilv. și Bucov.) Loctiitor al unui căpitan (avînd gradul militar imediat inferior). *Era din partea fiscului administratorul dominiului fiscal din Zlatna... cu o companie de pedestre sub conducerea căpitanului Vizner și a vice-căpitanului Wolfahrt.* BARIȚIU, P. A. I, 654, cf. LM. *Prin vicecăpitanul țării... ei apelară la majoritatea românească, ca aceasta să nu se folosească de puterea ce o are.* SBIERA, F. S. 338.

- Scris și: *vice-căpitan*. - Pl.: *vicecăpitani*.

- Din it. *vice-capitano*.

VICCOMITÁT s. n. (Învechit, rar) District în care își exercita atribuțiile un vicecomite. *Aceste cincizeci și cinci ducate, comitate, vicecomitate... au avut o lungă existență politică.* BARONZI, I. C. V, 347/6.

- Pl.: *vicecomitate.*
- **Vice¹- + comitat.**

VICCOMITE s. m. (În organizarea administrativă feudală) Demnitar subordonat comitelui, numit de către acesta; titlu, funcție deținută de această persoană. *Lorziei sale, vice-comitelui Winkle.* GHICA, C. E. I, 418, cf. LM. *La noi se împușcă vicecomitele Roeth, un inimic mare al românilor (a. 1880).* BARIȚIU, C. II, 197. *Vice-comitele ungar al Zarandului prinse veste de mișcările românilor.* ODOBESCU, S. III, 533. *S-a instituit un vice-comite în Nocrich... și un alt vice-comite în Făgăraș, pentru cercul de dincoace de Olt al acestui comitat.* TURCU, E. 97, cf. ENC. ROM. *La 1325, vicecomitele poartă un nume care samănă a fi românesc.* DRĂGANU, ROM. 377. *El era ajutat în conducerea comitatului, de un vicecomite, ales de acesta din rindurile familiilor săi.* IST. ROM. II, 94. *Ordinanța vicecomitelui din tractul Devei, emisă în 1783, prevedea supravegherea umblării cu țurca în Hațeg.* IST. T. I, 46, cf. M. D. ENC., DEX.

- Scris și: *vice-comite.* - Pl.: *vicecomiți.* - Și: (învechit, rar) **viscómite** s. m. GHICA, C. E. I, 534.

- **Vice¹- + comite.**

VICCONSUL s. m. Locțiitor al unui consul; titlu, funcție deținută de această persoană. Cf. I. GOLESCU, C. *L-a orînduit viceconsul rusesc... în locul sftnicului onorar.* CR (1830), 411¹/19. *Vițeconsulul Franții... au fost dat carliștilor mină de agiutori întru trimîterea unor vase.* AR (1837), 80¹/35, cf. VALIAN, V. *Era caimacamul întovărășit de patru senatori... și de vreo zece consuli și vice-consuli setoși de noutăți politice.* GHICA, S. 384, cf. PETRI, V., PROT. - POP., N. D., ALECSANDRI, O. P. 340, COSTINESCU, LM, DDRF, ENC. ROM., BĂRCIANU, RESMERIȚĂ, D. *Înaltul Minister al Industriei a numit în orașele mai însemnate ale Orientului consuli, viceconsuli, agenți și starosti.* GOLOGAN, C. R. 152, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, NOM. PROF. 67, ARH. OLT. XVII, 389, SCRIBAN, D. *Viceconsulul a recunoscut pe unii, dar n-a îndrăznit să-i denunțe.* OȚETEA, T. V. 323, cf. DL. *Viceconsulul austriac din Brăila califică măsurile drept „arbitrare”.* IST. ROM. IV, 334, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

- Scris și: *vice-consul.* - Și: (învechit, rar) **vițecónsul** s. m.
- Din fr. **vice-consul.**

VICECONSULÁT s. n. I. Reprezentantă diplomatică condusă de un viceconsul; localul acestei reprezentanțe. *Se împărtășește pe lingă aceasta copie de pe copia hotărîrii a vițe-consulatului aceștii puteri din Galați.* BULETIN, F. (1843), 143¹/9, cf. LM, RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D. *A făcut o călătorie la Iași și a luat măsuri pentru înființarea de vice-consulate la Iași și la Galați.* OȚETEA, T. V. 46, cf. 323.

2. Funcția de viceconsul; durata acestei funcții. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DEX, DN³.

- Scris și: *vice-consulat.* - Pl.: *viceconsulate.* - Și: (învechit, rar) **vițeconsulát** s. n.
- Din fr. **vice-consulat.**

VICCONTE s. m. (Învechit) Viconte. Cf. I. GOLESCU, C. *Lîngă dînsul, înainta, cu zîmbetul pe buze, vice-contele Andreea Cavalcanti.* BARONZI, I. C. V, 47/25. *Ducii, conții, vice-conții, centenarii și alți guvernatori de provincie sau districte, țintiseră necontenit a se face independenți.* id. ib. 338/9.

- Scris și: *vice-conte.* - Pl.: *viceconți.*
- Din it. **viceconte.**

VICECRÁI s. m. (Învechit și regional) Vicerege. *Divanul... la care vițe-craii este cel înfi.* IST. AM. 6¹/2. *Vițecraii este datoriu a fi de față la toate aceste, fie măcar și fără gust.* ib. 72¹/21. *Ioann Huniadi... s-au numit vițecraii Ungariei.* ȘINCAI, HR. II, 10/33. *Aceste regulații s-au pus înainte vițecraiiului de fiul său.* AR (1829), 79¹/14. *S-au făcut cavalier ordului lui Leopold și deodată și referendar la arhiprintipatul de la Raina și ca vițe-craii de la Italia.* F. DUM. I, 46¹/19. *Noul vițe-craii de la Bengala... un bărbat viteaz și ambițios, s-au rădicat deodată cu armele.* ALBINET, M. 68/15. *Vițecraiiul Mehmed-Ali era să se imbarce pe a sa flotă spre a face o călătorie.* AR (1837), 275¹/34, cf. VALIAN, V. *Scrise la vice-craiiul din Cașovia ca nici el, nici cesarul să nu se grăbească.* BĂLCESCU, M. V. 255, cf. FORM. CUV. I, 146. *Hei tu, frate vișșcraii, Ce haznă ți-i de crăiie Dacă mintea ți-i brudie?* ȚIPLEA, P. P. 4.

- Scris și: *vice-craii.* - Pl.: *vicecraii.* - Și: (învechit) **vițecraii**, (regional) **vișșcraii** s. m.

- **Vice¹- + craii.**

VICEDIRÉCTOR s. m. (Învechit) Persoană care făcea parte din conducerea unei instituții, îndeplinind funcția imediat subordonată directorului; adjunct, locțiitor al directorului. Cf. STAMATI, D., POLIZU. *Magistratul, după cum reiese din arătarea făcută vice-directorului..., nu se grăbi a le extrada nici măcar verdictul universității.* PĂCALĂ, M. R. 78.

- Scris și: *vice-director.* - Pl.: *vicedirectori.* - Și: **vițediréctor** s. m. STAMATI, D.

- **Vice¹- + director.** Cf. germ. *Vicedirektor.*

VICEGUVERNATÓR s. m. Locțiitor al guvernatorului (unui ținut, al unei colonii etc.); titlu, funcție deținută de această persoană. *Aicea este rezidenția vice-guvernatorului și a arhiepiscopului.* FM (1840), 270²/24, cf. LM. *Avea o soră ce ținea pe Vasile L. Popp, vice-guvernatorul Transilvaniei.* ARH. OLT. XII, 349, cf. SCRIBAN, D. *Viceguvernatorul... și-a luat partea cuvenită.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 1, 96, cf. DEX, DN³. *Conform unui bilanț provizoriu anunțat de viceguvernatorul statului... 271 de persoane și-au pierdut viața.* SCÎNTEIA, 1989, nr. 14 670.

- Scris și: *vice-guvernator.* - Pl.: *viceguvernatori.*

- **Vice¹- + guvernator** (după fr. *vice-gouverneur*, engl. *vice-governor*).

VICEGUVERNÓR s. m. (Învechit, rar) Locțiitor al guvernatorului unei bănci; titlu, funcție deținută de această persoană. *Trebuie să 60-70 de milioane de fiuici fără de garanție, emise de guvern chiar, printr-o bancă înființată de el, cu guvern și viceguvernator ca la banca Londrei.* EMINESCU, O. X, 113.

- Pl.: *viceguvernori.*
- **Vice¹- + guvernator.**

VICELEGÁT s. m. Locțiitor al unui legat papal. Cf. PROT. - POP., N. D., LM, FORM. CUV. I, 141, DN³.

- Scris și: *vice-legat.* - Pl.: *vicelegați.*
- Din fr. **vice-légat.**

VICENOTÁR s. m. (Învechit, în Transilv.) Locțiitor sau ajutor de notar¹ (3). Cf. LM. *Afacerile comunale le conduce primarul (jude-mare) și notarul, ajutați în funcțiunea lor de un vice-primar (jude-mic) și un vice-notar.* PĂCALĂ, M. R. 345. *Vișșnotariu ni-o trimes într-o zi vorbă că el ar avea plăcere de fata noastră.* BĂNUȚ, T. P. 162.

- Scris și: *vice-notar.* - Pl.: *vicenotari.* - Și: **vișșnotáriu** s. m.

- **Vice¹- + notar.**

VICEPALATIN s. m. (Învechit, rar) Locțiitor al palatinului² (1). *Se numi în locu-i Nicolae Istvanfi vice-palatin al Ungariei.* BĂLCESCU, M. V. 256.

- Scris și: *vice-palatin*. - Pl.: *vicepalatini*.
- **Vice**¹- + **palatin**.

VICEPREFECT s. m. (La romani sau în structuri organizatorice realizate după modelul celor romane) Locțiitor al șefului unui serviciu civil sau militar; titlu, funcție, deținută de această persoană. V. p r e f e c t. (1, 2). *Erau diverse servii de bucătărie și mese, ca prefecti și viceprefecti peste băuturi, pine, mîncări gătite.* BARIȚIU, P. A. I, 6. *Fiecare legiune va fi comandată de cîte un prefect și viceprefect.* id. ib. II, 309, cf. LM.

- Pl.: *viceprefecti*.
- Din lat. **vice-praefectus**.

VICEPREȘEDINTE s. m. v. **vicepreședinte**.

VICEPREȘEDINȚIE s. f. v. **vicepreședinție**.

VICEPREȘEDINTE, -Ă s. m. și f. (De obicei urmat de determinări care arată felul) I. Locțiitor al unui președinte (1); titlu, funcție deținută de această persoană; (învechit) vicepreședinte. *Predlo[en]ia] Excel[enței] Sale d. vițe-președinte... în pricina tînguirii exarhilor* (a. 1830). URICARIUL, VII, 186. *Nu a căpătat toate voturile pentru vicepreședinte.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 78. *Vicepreședintele Popp... nu a voit să primească invitarea la conferință.* BARIȚIU, P. A. XII, 208. *Vicepreședinte al acestei comisuni era bătrîmul Ioan Ionescu.* KOGĂLNICEANU, S. A. 215. *Domnia aceea a ținut și mai puțin decît cea dintîi, căci peste cîteva luni împăratul a trâmîs... pe Engelhart vice-președinte cu reședința în București.* GHICA, S. 17, cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU. *Protocoale subscrise de un președinte și de un vicepreședinte.* MAIORESCU, CR. I, 278. *Timotei Cipariu, vicepreședinte al Asociațiunii.* ODOBESCU, S. I, 471. *Se scoală după fotoliul său pe care-l cedează unui vicepreședinte.* CARAGIALE, O. III, 134. *Adunarea deputaților [i]și numește președintele, vicepreședinții și compune biroul său.* HAMANGIU, C. C. XXI, cf. DDRF. *Vicepreședintele Divanului săvîrșitor întrebă acel divan ce funcțiuni îndeplinesc slujbașii cămăcămiei.* ARH. OLT. IX, 201. *Vicepreședinte al Consiliului de administrație.* NOM. PROF. 2. *Fiecare comitet să-și aibă un președinte, un vicepreședinte, un secretar.* ULIERU, C. 80. *Vicepreședintele a rămas îndelung pe gînduri, apoi reia dezbaterea.* CAMIL PETRESCU, O. III, 117. *Consiliul de conducere alege un vicepreședinte din rîndul membrilor săi.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 672. *Desigur că de la vicepreședinte pînă la portar, toată lumea știe de somația care i s-a trimis.* VINEA, L. II, 58, cf. DL, DM. *Vicepreședinții Consiliului de Miniștri exercită controlul general cu privire la buna desfășurare a aplicării legilor.* PR. DREPT. 51. *Vicepreședinte a fost ales fruntașul unionist Costache Negri.* IST. ROM. IV, 280. *Vicepreședintele Consiliului Județean a dat dispoziție clară să se facă expoziție în sala fostului Consiliu Popular.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 1, 18/2, cf. M. D. ENC. *El este chiar vicepreședintele acestui salon celebru.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 3, 30/4, cf. DEX, DN³.

2. Persoană care face parte din conducerea unui stat, a unei provincii etc., îndeplinind funcția imediat subordonată aceleia de președinte (2); titlu, funcție, deținută de această persoană. *A fost numit în funcția de vicepreședinte.* RL 1978, nr. 10 494, 6/6. *Vicepreședintele Siriei... a efectuat o scurtă vizită în Oman.* SCÎNTEIA, 1988, nr. 15 115.

- Scris și: *vice-președinte*, (învechit) *vice președinte*. - Pl.: *vicepreședinți*, *-te*. - Și: (învechit, rar) **vicepreședente** s. m.
- **Vice**¹- + **președinte** (după fr. *vice-président*).

VICEPREȘEDINȚIE s. f. Funcția de vicepreședinte (1, 2); perioadă în care un vicepreședinte își exercită funcția; muncă de conducere îndeplinită de un vicepreședinte; (învechit) vicepreședinție. Cf. LM. *Succesorul arhimandritului M. Calinescu la vicepreședinția Sofîietății.* SBIERA, F. S. 378. *S-a retras de la vicepreședinția Consiliului de stat.* IST. ROM. IV, 393, cf. DN³.

- Scris și: *vice-președinție*. - Și: (învechit, rar) **vicepreședenție** s. f. LM.
- **Vice**¹- + **președinție**.

VICEPRĂTOR s. m. (În vechea organizare administrativ-teritorială a României) Locțiitor al unui prețor¹ (3). *Cercul de dincolo de Olt era împărțit în următoarele prețuri... în frunte cu cîte un vice-prețor.* TURCU, E. 98.

- Scris și: *vice-prețor*. - Pl.: *viceprețori*.
- **Vice**¹- + **prețor**¹.

VICEPREZIDENT, -Ă s. m. și f. (Învechit) Vicepreședinte (1). *Către Exelenția sa ghinăral, vițe-prezedent dă la Divan* (a. 1809). DOC. EC. 79. *Exelenția sa, proin vițe-prezident... au fost trimis la Divan predlojănie* (a. 1811). ib. 92. *Prin jaloba ci au dat cătră Exelenția sa domnul ghegeneral Minciachi, vițul prezident de mai înainte au făcut arătări* (a. 1829). GHIBĂNESCU, S. I. XIII, 72. *În casa Exelenței sale D. vițe-prezident s-au adunat obșteasca adunare* (a. 1830). URICARIUL, VII, 185, cf. I. GOLESCU, C. *Angsocotit de trebuință a pune înaintea obșteștii adunări a Divanului, să se facă subț prezidenția viceprezidentului.* CR (1830), 411¹/16. *În anul 1822 s-au făcut vițe-prezident crăiescului gubernium în Galiția.* F. DUM. I, 46¹/23. *Prin jalba ce au dat cătră fostul atunce viț-prezedent, s-au tînguit că acea cercetare s-au făcut cu pătenire* (a. 1839). URICARIUL, V, 10/9, cf. VALIAN, V., STAMATI, D., PETRI, V. *Viceprezidentul Negri fu nevoit să citească cu voce tare un act din regulamentul adunării.* BOLINTINEANU, O. 280, cf. LM. *În fața comisuni compusă din directorul ministerului ca prezident, subdirectorul ca viceprezident... li s-a dictat de către unul dintre aceștia cu glas tare.* CARAGIALE, O. II, 69. *În orașele de provincie se înființau comitete cu prezidenți și viceprezidenți.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 599, cf. BARCIANU. *Comitetul reuniunii se compune din un prezident..., un viceprezident, un casier, un controlor.* PĂCALĂ, M. R. 392, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL.

- Scris și: *vice-prezident*. - Pl.: *viceprezidenți*, *-te*.
- Și: (învechit) **vițeprezident** (articulat și **vițul prezident**), **vițeprezedent**, (învechit, rar) **vițăprezedent** (DOC. EC. 83), **vițprezident** (ib. 97), **vițprezedent** s. m.
- Din fr. **vice-président**, germ. **Vizepräsident**.

VICEPREZIDENȚIE s. f. (Învechit) Vicepreședinție. *S-a cercetat și s-a priimit întru toată coprinderea lui de obșteasca extraordinară adunare de revizie subț vițe-prezidenția Exelenții sale.* REGULAMENT, 47/5, cf. CADE.

- Scris și: *vice-prezidenție*. - Și: (învechit, rar) **vițeprezidenție** s. f.
- **Vice**¹- + **prezidenție**.

VICEPRIMĂR s. m. Persoană care exercită atribuțiile unui primar² în lipsa acestuia. Cf. ENC. ROM. III, 1216. *Primăria din R. - Sadului se compune din un primar, un vice-primar (e și polițai).* PĂCALĂ, M. R. 345, cf. 76. *Urînd marinărilor vînt bun la pupa, viceprimarul orașului... i-a invitat, la rîndu-i, să le viziteze urbea.* SCÎNTEIA, 1976, nr. 10 669.

- Scris și: *vice-primar*. - Pl.: *viceprimari*.
- **Vice**¹- + **primar**².

VICEPRIM-MINISTRU s. m. Persoană care, în structura unui guvern, îndeplinește funcția imediat inferioară aceleia de prim-ministru. Cf. NDN.

- Pl.: *viceprim-miniștri*.
- **Vice¹- + prim-ministru**.

VICEPROTOPÓP s. m. (Învechit) Preot care exercită atribuțiile unui protopop în lipsa acestuia. *Vișeprotopop, Popa Nechita din Borse* (a. 1759). IORGA, S. D. XVII, 37. *Vișeprotopop grad popa Ion* (a. 1785). id. ib. 40. *I se conferise fiului său, numit tot Radu... titlu sec de viceprotopop*. BARIȚIU, P. A. I, 556.

- Pl.: *viceprotopopi*. - **Și: vișeprotopóp, vișeprotopóp** s. m.
- **Vice¹- + protopop**.

VICÉRE s. n. pl. v. **viscere**.

VICERÉCTOR s. m. (Învechit) Prorector. *Trimit pe unul din ei cu vicerectorul la Sibiu*. BARIȚIU, P. A. I, 614, cf. LM. *O să-l proclamăm de vicerector*. AGĂRBICEANU, A. 38, cf. CADE.

- Pl.: *vicerectori*.
- Din fr. **vice-recteur**.

VICEREGÁL, -Ă adj. (Învechit, rar) Care aparține unui vicerege sau unui viceregat; care depinde de un vicerege. *Cere... dreptul de a cumpăra flota vice-regală din Egipt*. ALECSANDRI, S. 100, cf. DL.

- Scris și: *vice-regal*. - Pl.: *viceregali, -e*.
- **Vice¹- + regal** (după fr. *vice-royal*).

VICEREGÁT s. n. 1. (Învechit, rar; în forma *viceregat*) Titlu, funcție de vicerege; drept ereditar de vicerege. *Să fie vice-rigă a toate locurile ce se vor descoperi, să ia a zecea parte din veniturile lor și familia sa să aibă vice-rigatul*. GENILIE, G. 25/11.

2. Provincie condusă de un vicerege. *Neapolul fu transformat, pentru două secole, în posesiune spaniolă, cu titlul de vice-regat*. OȚEȚEA, R. 160. *Teritoriul Venezuelei a făcut parte din viceregatul spaniol Noua Granadă*. DER IV, 835.

- Scris și: *vice-regat*. - Pl.: *viceregate*. - **Și: (învechit, rar) viceregát** s. n.

- **Vice¹- + regat** (după fr. *vice-royauté*).

VICERÉGE s. m. Guvernator al unei colonii, sau al unei provincii care face parte dintr-un regat (sau dintr-un imperiu); titlu, funcție deținută de această persoană; (învechit) vicerigă, viceregent (2), (învechit, rar) vițăroa, (învechit și regional) vicecrai. *Cel întâi vice-rege fu, în Varșavia, la 1815; bătrînul general polon Zaioncek*. FM (1847), 75²/5. *Îi răspunse că va afla voința sa de la vice-regele din Casovia*. BĂLCESCU, M. V. 330. *Împăratul îl denumise locțiitoriu sau vicerege al Ungariei*. BARIȚIU, P. A. I, 268, cf. STAMATI, D. *Ceva mai în sus este Cairul, reședința vice-regelui Egiptului*. LAURIAN, M. III, 122/13. *Vișe-regele Egiptului... au început o lucrare*. CALENDAR (1858), 63/20. *Nume oriental ce se dă vicereșilor sau guvernatorilor mai distincți*. FILIMON, O. I, 315, cf. PETRI, V., PROT. - POP., N. D. *Egiptul astăzi se află supus sultanului de la Constantinopol care numește câte un guvernator sub titlul de vice-rege*. CANELLA, V. 313, cf. COSTINESCU. *În locul unei domnii de șapte ani, visează să devină prinț ereditar sau vicerege al românilor*. BOLINTINEANU, O. 253, cf. LM, DDRF, BARCIANU, ENC. ROM., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Meritul va reveni întreg vicereșului Indiei*. TITULESCU, D. 365, cf. SCRIBAN, D. *Închipuiască-și cineva ce ar fi devenit Shakespeare sub un vicerege spaniol*. VIANU, L. U. 68, cf. DL. *Se constată că alături de rege mai există un vice-rege*. IST. ROM. I, 299, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ (Atribuind calitatea ca

un adjectiv) *Aceiași generali vice-regi, aceleași divanuri ale cnejiei respective, făcînd în vechile forme de administrație voia stăpînilor celor noi*. IORGA, L. II, 9.

- Scris și: *vice-rege*. - Pl.: *viceregi*. - **Și: (învechit) vițerege** s. m.
- **Vice¹- + rege¹** (după fr. *vice-roi*).

VICEREGÉNT s. m. (Învechit) 1. Locțiitor al unui regent (I 1). *Cît va fi împăratu nevîrsnic, împărăția se va ocîrmi de un regent (epitrop) ori vițeregent, ales de adunările provinciale*. CR (1832), 23¹/3, cf. LM.

2. Vicerege. *Cuceritorul îl numi pe Leonatos viceregent al Macedoniei și al Greciei de Sud*. MAGAZIN IST. 1972, nr. 1, 28.

- Scris și: *vice-regent*. - Pl.: *viceregenți*. - **Și: (învechit, rar) vițeregent** s. m.
- **Vice¹- + regent**.

VICERIGÁT s. n. v. **viceregat**.

VICERÍGĂ s. m. (Învechit) Vicerege. Cf. I. GOLESCU, C. *S-au chemat înapoi de către viceriga, și disează pleacă într-o corabie neguțătorească*. CR (1830), 329²/10. *La 1505 sosi admiratul Almeida cu 38 de vase în calitate de viță-rigă*. SĂULESCU, HR. I, 255/23. *Să fie vice-rigă a toate locurile ce se vor descoperi, să ia a zecea parte din veniturile lor*. GENILIE, G. 25/9, cf. 27/16. *Viceriga știu... a să trage de la împlinirea poruncii*. GT (1839), 100¹/2.

- Scris și: *vice-rigă*. - Pl.: *vicerigi*. - **Și: (învechit) vițărigă** s. m.
- **Vice¹- + rigă¹** (după fr. *vice-roi*).

VICÉRNĂ s. f. v. **vecernie**.

VICÉRNIE s. f. v. **vecernie**.

VICESPÁN s. m. v. **vicișpan**.

VICESPÁN s. m. v. **vicișpan**.

VICETRIBÚN s. m. (Învechit, rar) Locțiitor, adjunct al unui tribun (3). *În timpul Revoluției de la 1848, fusese vicetribun în legiunea lui Axente Sever*. MS. XIX, nr. 4, 28.

- Pl.: *vicetribuni*.
- **Vice¹- + tribun**.

VICEVAIEVÓD s. m. v. **vicevoievod**.

VICEVÉRS adv. v. **viceversa**.

VICEVÉRSA adv. Inversînd rolurile, situațiile; invers; (învechit) reciproc. *Această schimbare a lui „o” în „u” și viceversa o vedem și mai veche la greci*. HELIADE, O. II, 246. *Mutarea numerilor declinării din singulariu în plural și viceversa*. SĂULESCU, GRAM. ROM. I, 58/1, cf. II, 147/22. *Să va pune înmulțitoriu în locul înmulțitului și vițeversa (pe dos)*. ASACHI, E. I, 27/25. *Cu cît omul să apropie mai mult prin organizația sa de dobitoac, cu atîta simțirile sînt mai precumpănitoare în dînsul și viceversa*. FM (1839), 316²/28. *În foarte multe cazuri, dezvoltarea elementului afectiv e stricăcioasă dezvoltării elementului intelectual și viceversa*. LAURIAN, F. 40/36. *Fierea nu poate să fie sănătoasă, cînd singele este bolnav, și viceversa*. MAN. SĂNĂT. 18/8. *Fizionomiile cele mai disgrățioase și formele cele mai urîte sînt citeodată cele mai oneste (cinstite) și viceversa (din contra)*. FIS. 36/5. *Cine are diaree (urdinare) în tinerete va avea constipațiuni (încuietură) în bătrînețe și viceversa*. BARASCH, I. 17/7. *Atacul făcut driturilor individuale e un atac făcut onoarei și viceversa*. ROM. LIT. 381¹/15. *Daca la*

muntele din partea dreaptă se văd ceva scobituri, tot ce lipsește de acolo se vede scos în bas-relief la muntele din partea opusă sau viceversa. FILMON, O. II, 17, cf. PROT. - POP., N. D. *Cel mic sa va face mare, și viceversa, cel mare se va face mic.* ALECSANDRI, T. 715, cf. COSTINESCU, LM. *Cu cât sfera unei noțiuni este mai mare, cu atât conținutul este mai mic, și viceversa.* MAIORESCU, L. 38. *Cum s-au apropiat domnul, i-au făcut iarăși trei temenele și viceversa.* LĂCUSTEANU, A. 85. *Percepțiunea raporturilor este deșteptată de către asociațiunea sau succesiunea ideilor și viceversa.* CONTA, O. F. 81. *Arta vânătoriei consistă numai din reguli care fac pe vânător să învingă pe vînat și nu viceversa.* ODOBESCU, S. III, 128. *Nu prea e pericol ca principii empirice numai să fie privite drept principii ale inteligenței pure, nici viceversa.* EMINESCU, O. XIV, 426. *Ce e bine la toată lumea la d. Teofil e rău, și viceversa.* CARAGIALE, O. III, 225. *Atributul se întrebuițează în locul substantivului și viceversa.* PHILIPPIDE, P. 138, cf. ENC. ROM., ALEXI, W. *Dacă textul și aparatul sînt publicate cu litere cursive, cuvintele prin cari editorul face diferite observațiuni în aparat trebuie spre deosebire să se pună cu litere obișnuite și viceversa.* BUL. COM. IST. I, 65, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Acuma a trecut biroul contabilității, în locul celui al casierului și viceversa.* CAMIL PETRESCU, T. I, 537. *Negustorul de fildes se transforma circumstanțial în negustor de sclavi și viceversa.* ALAS 18 VII 1937, 11/3, cf. SCRIBAN, D. *M-am plimbat cu desăvîrșire singur de la sobă la fereastră și viceversa.* CĂLINESCU, C. O. 74. *Nevoia simulației ne face să ne arătăm adeseori veseli cînd sîntem în fond triști și viceversa.* RALEA, S. T. II, 170, cf. DL, FORM. CUV. I, 224, M. D. ENC. *Cutare modalitate poate da în proză rezultate excelente, iar în poezie să fie inaplicabilă, și viceversa.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 19, 5/4, cf. DEX, DN³.

- Și: (învechit) **vicevérs, vițevérsa** adv.

- Din lat. **vice versa**, fr. **vice versa**, it. **viceversa**.

VICEVOIEVÓD s. m. (Învechit) Locuitor al unui voievod; guvernator al unei provincii care făcea parte dintr-un voievodat. *Fiindcă prințul Sighismund nu poate lăcuși și rămînea d-a pururea în Țara Rumânească, își va numi un vițe-voievod sau locoțiitor.* F. AARON, I. II, 180/2. *În loc de vicevoievod, împăratul îi supuse comandai unui generari nemțesc.* BARIȚIU, P. A. I, 298. *Vice-voievodul va alege un svat de duoisprezece boieri.* BĂLCESCU, M. V. 95. *Regele Ludovic... trâmite vice-voievodului transilvan următoarea ordine.* HASDEU, I. C. I, 22. *Nobilii și cnezii din Hațeg sînt arătați ca luînd împreună parte la judecarea unui proces..., sub preșidenția vicevoievodului Transilvaniei.* XENOPOL, I. R. II, 155. *Vicevoievodul și comitele secuilor.* IORGA, P. A. II, 215. *Vicevoievodul... vine însuși în Țara Românească.* AN. IST. NAȚ. I, 61. *Voievozii și vicevoievozii nu aveau o reședință stabilă.* IST. ROM. II, 259.

- Scris și: **vice-voievod**. - Pronunțat: **-vo-ie-**. - Și: (învechit, rar) **vicevaievód, vițevoiévód, vițăvoivód** (DR. VII, 210, FORM. CUV. I, 146), **vițăvoivóda** (DR. VII, 210, FORM. CUV. I, 146) s. m.

- **Vice¹- + voievod**.

VICHÍL s. m. v. **vechil**.

VICHILÍC s. n. v. **vechilíc**.

VICHILÍE s. f. (Învechit) Procură (1). *Dat-am adevărată și încredințată vichilie noastră la mîna vărului nostru (a. 1802).* ȘTEFANELLI, D. C. 306. *I-am dat această carte de vichilie la mîna sus numitului Ștefan (a. 1802).* id. ib. 307.

- Pl.: **vichilii**.

- **Vechil + suf. -ie**.

VICHILIMEÁ s. f. v. **vechilimea**.

VICI interj. (Regional; de obicei repetat) Cuvînt care redă strigătul rîndunelor (Vînători - Sighișoara). Cf. ALR II 5 748/157.

- Onomatopoe.

VICIÁ vb. I. T r a n z. I. (Complementul indică aerul din spații închise sau din mediul înconjurător) A altera cu mirosuri neplăcute, cu bioxid de carbon provenit din respirație etc.; a face să devină nociv prin emanații chimice, prin emisii radioactive etc. V. p o l u a. Cf. COSTINESCU. *Atmosfera camerei încălzite cu sobă oarbă este vițiată în măsura în care se răspîdesc în ea substanțe vătămătoare sănătății.* MANOLESCU, I. 59. *Higiiena admite că o persoană poate să vicieze 6 metri cubici de aer pe oră.* PONI, F. 107, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Lumini care orbesc, în aerul viciat de fumurile mașinilor.* IORGA, P. A. II, 405, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Duhoarea... este aproape insuportabilă, datorită resturilor de pești și plante marine îngrămădite la cuiș și care, intrînd în putrefacție, viciază aerul.* LINȚIA, P. III, 168, cf. DL. *Tehnocreația modernă nu viciază numai aerul, cu praful, reziduurile, poluările, zgomotul orașelor... Și sistemele nervoase sînt puse la încercare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 43, 1/1, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. *Ô F i g. Cînd atmosfera morală a instrucțiunii nu este vițiată de idei migăloase sau perverse,... școala este pentru viitorii cetățeni mai mult decît un izvor de cunoștințe folositoare în viață.* ODOBESCU, S. III, 327. ♦ A deteriora, a strica. *Încălzirea prin lemne în sobe încarcă aerul camerelor cu diferitele produse ale combustiei incomplete și viciază calitatea aerului.* ARHIVA, I, 712. ♦ R e f l. (Despre aer) A deveni greu respirabil sau nociv din cauza mirosurilor neplăcute, a emanațiilor chimice, a emisiilor radioactive etc. *Cînd sînt adunate multe persoane într-un local închis, aerul se viciază.* CONTEMPORANUL, I, 171, cf. CADE. *Aerul care intrase cu ei... se viția treptat.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 72.

2. (Complementul indică oameni, colectivități umane, mediul social sau însușiri, deprinderi etc. ale oamenilor) A face să se abată de la linia moralității, a corectitudinii sau a face să se transforme în rău. V. c o r u p e, d e p r a v a, d e g r a d a, p e r v e r t i, s t r i c a. *Este trimisă la toate jurnalele, care reproduc minciunile și calomniile ei, și astfel opinia publică este viciată.* ALECSANDRI, S. 216. *Tendențele sale politice... vițiază în mod radical spiritul tinerimii de acolo.* MAIORESCU, D. I, 74. *Laudele nerezonabile vițiază conștiința autorului tînăr.* CĂLINESCU, C. O. 198. *A zăpăcit-o..., trăiește cu ea, o vițiază, o îndepărtează de la respectul căminului.* id. S. 406. [Puterea banului] poate conduce, vicia ori devia după interesele pe care le servește acțiunea, sufletul ori libertatea oamenilor mai puțin favorizați din acest punct de vedere. RALEA, S. T. II, 264, cf. DL. *Lenea viciază moravurile.* DM. *Am avut norocul să întîlnesc un om deosebit de integru... îngrozit că i-aș putea vicia colectivul.* T mai 1964, 37.

3. A face să se deterioreze, să se strice. *Lipsa... de artificio, o oarecare silă de artă viciază uneori poeme care încep admirabil sau în care întîlnești versuri de antologie.* PERPESCIUS, M. II, 85. *Planurile... pot fi viciate de atitudinile de comportament.* REV. FIL. 1971, 1527. *Ținuta de expertiză detașată este urmarea înlăturării tuturor factorilor care ar putea vicia analiza.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 33, 11/3.

4. (Jur.; complementul indică acte, dispoziții etc.) A face să devină defectuos (determinînd anularea). *Posesiunea vițiată prin vreuna din cauzele arătate... devine posesiune utilă.* HAMANGIU, C. C. 469, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL. *Condițiile de legalitate arătate mai sus trebuie privite cumulativ, astfel că oricare din ele, în caz de neîndeplinire, face ca actul să fie viciat.* PR. DREPT. 113, cf.

DEX, DN³.

- Pronunțat: *-ci-a*. - Prez. ind.: *viciez*. - Și: (învechit) **vițiă** vb. I.

- Din fr. *vicier*, lat. *vitiare*.

VICIABIL, -Ă adj. Care poate fi corupt, viciat; coruptibil. Cf. COSTINESCU, RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., DEX, DN³.

- Pronunțat: *-ci-a*. - Pl.: *viciabili*, -e. - Și: (învechit) **vițiabil**, -ă adj. RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D.

- Din fr. *viciable*.

VICIAMIRÁL s. m. v. **viceamiral**.

VICIÁT, -Ă I. (Despre aer) Care este încărcat cu miresme neplăcute sau cu bioxid de carbon (provenit din respirație); stricat. V. *nădufos, poluat*. Cf. *vicia* (1). *Cauza adevărată a nașterii tîfosului și a altor boale molipsitoare din aerul viciat nu-ți e cunoscută*. CONTEMPORANUL, I, 171, cf. CRĂINICEANU, IG. 10. *Aerul vițiat, colbul, din pricina lipsei de dușamele, îmbulzeala ațitor suflute durează în tot timpul anotimpului rece*. SADOVEANU, O. XX, 147. *L-a făcut să fie întrebuințat pentru dezinfectarea materiilor stricate... și a locurilor unde aerul e viciat*. ENC. AGR. I, 18. *Orice miros de mîncare, de tutun... dovedește că aerul este viciat*. BELEA, P. A. 195, cf. DL. *A pus în funcțiune alte ventilatoare de absorbție a aerului viciat*. T IULIE 1964, 66, cf. DEX, DN³. ♦ P. e x t. Care este impur, infectat, alterat. *A avea sîngele viciat*. COSTINESCU, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE.

2. (Despre oameni) Care este corupt, desfrînat, depravat. Cf. *vicia* (2). *Impresiunea ce lasă modul ei de înfățișare este de o femeie spirituală dar incultă, bună de inimă dar vițiată*. ARHIVA, II, 357. *Bogățași vițiați în desfrîul vieții, închipuiți în protegitori și cunoscători ai artei*. ARDELEANU, D. 82, cf. DL. ♦ Care predispune la viciu (1); care denotă imoralitate. *Vor curății de la sine atmosfera estetică vițiată*. MAIORESCU, CR. II, 204. *Departee de atmosfera viciată în care trăiau*. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 198. *Oameni cu o mentalitate viciată*. CONTEMP. 1949, nr. 162, 2/2. *Singurul membru al familiei necontaminat de atmosfera ei viciată*. IST. LIT. ROM. II, 214. *El se plînge de climatul viciat, încărcat de intrigă și meschinărie*. V. ROM. aprilie 1963, 89.

3. **Vicios** (2). Cf. *vicia* (3). *Statisticile... erau... atît de viciate, încît nu ne permiteau nici o concluzie*. ARH. OLT. II, 430. *Metoda pe care e fundată teoria sintetistă e viciată*. RALEA, S. T. II, 36. *Pretinsa împăcare... nu este în fond decît o violentă satiră, fără iluzii, de un scepticism integral, față de mecanismul iremediabil viciat al vieții noastre politice*. CONSTANTINESCU, S. II, 29. *Iată o gnoseologie senzualist-materialistă... viciată însă*. JOIA, S. L. 321. ♦ (Jur.; despre acte, dispoziții etc.) Care conține greșeli, imperfecțiuni în redactare (devenind nul). Cf. CADE, DL, DEX, DN³.

- Pronunțat: *-ci-at*. - Pl.: *viciați*, -te. - Și: (învechit) **vițiát**, -ă adj.

- V. **vicia**.

VICIÉRE s. f. Faptul de a **vicia**.

1. Alterare, poluare (a aerului). Cf. *vicia* (1). *Acest amestec de gazuri... irită gîtul și plămîni și pricinuieste tuse și, prin vițierea aerului, aduce lîncezirea generală a funcțiunilor corpului*. MANOLESCU, I. 35, cf. DL, DM, D. MED., DN³.

2. Corupere; depravare. Cf. *vicia* (2). Cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM, D. MED., DN³.

- Pronunțat: *-ci-e*. - Pl.: *vicierei*. - Și: (învechit) **vițiäre** s. f.

- V. **vicia**.

VICÍN adj., s. m. v. **vecin**.

VICINÁL, -Ă adj. Vecin (I 1); învecinat. *Moșie vicinálă*. COSTINESCU, cf. GHEȚIE, R. M. 490, ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W. *Încă la daci, obștile apar sub forma comunităților vicinale teritorializate*. PANAITESCU, O. Ț. 10. ♦ (Despre drumuri, căi ferate) Care leagă localități (rurale) vecine. *Asemenea multe locuri, drumuri mari și drumuri vicinale sînt încă lipsite de această frumoasă și folositoare podoaă care dau arborii*. BREZOIANU, I. 238/30. *Drumurile vicinale statornicec comunicațiunea de la un sat la altul și servă și la transportul recoltelor în sat*. I. IONESCU, M. 318, cf. COSTINESCU. *De la Brașov duce o cale ferată vicinálă spre pasul Bramului*. MOLDOVAN, Ț. N. 223, cf. GHEȚIE, R. M. 485, 490, ENC. ROM., BĂRCIANU, CHIRIȚESCU, GR. 256. *De prin anii 1900 e declarat drum vicinál și stă sub supravegherea comisiei de drum comitatense*. PĂCALĂ, M. R. 325, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, DN³, DREV, A I 13, 22. ♦ (Substantivat; regional) Drum care leagă două localități rurale vecine. Cf. ALR I 801/270, 283. *Trăbă să iasă la viținal* (Mărtănuș - Tîrgu Secuiesc). ALR SN VI 1 746/260.

- Pl.: *vicinali*, -e. - Și: (regional) **viținal**, -ă adj., s. n., **viținar**, -ă (A I 13, 22), (învechit, rar) **vecinál**, -ă adj.

- Din fr. *vicinal*, lat. *vicinalis*, -e.

VICIOÓS, -OÁSĂ adj. I. (Despre oameni) Care are vicii morale, de comportare, de caracter; depravat, desfrînat, destrăbălat, corupt. V. *pătimaș* (3). *De frică ca nu care cumva Juan să devie vițios, nu se da niciodată în mîinile lui nici o carte care să fie prea liberă*. HELIADE, D. J. 17/6. *Va da preste vreo vicleană vițioasă*. NEP. VIND. 22/16. *Femeia e vițioasă, c-un suflet ipocrit*. ARICESCU, A. R. 81/14, cf. LAURIAN, F. 47/10. *Din inima acestui om gros și vițios vei vedea izbucnind niște simțiminte nobile de evlavie și de dragoste*. NEGULICI, E. I, 221/7, cf. STAMATI, D. *Nu se poate tăgădui că sînt mulți oameni frumoși și vicioși (răi), și alții, urîți și virtuoși*. FIS. 60/11, cf. POLIZU, PROT. - POP., N. D., ANTONESCU, D., CANELLA, V. 337, COSTINESCU. *Era... un om dezordonat, dar nicidecum vițios*. CARAGIALE, O. III, 4. *Balzac, care a reușit totdeauna în tipurile vițioase... a reproduș palid fizionomiile cinstite*. CONV. LIT. XXII, 53. *În realitate... cetățeanul turmentat al lui Caragiali nu e nici vițios, nici păcătos, ci ignorant și prost*. GHEREA, ST. CR. I, 344. *Tot ce a fost vițios... a năvălit - mai cu seamă la început, cînd s-au creat și înmulțit slujbele - la sate*. ARHIVA, II, 327, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE. *El, prea firav, cu chip de copil vicios, e îmbrăcat cu cochetăria indoielnică și cam suspectă a tinerilor de suburbie*. CAZIMIR, GR. 138. *L-adevărat că femeile bătrîne și vițioase te pot avea pentru un pumn de aur*. CAMIL PETRESCU, T. II, 239, cf. SCRIBAN, D. *Nu era vițios, dar însetat, flămînd de trai*. PAPADAT-BENGESCU, O. I, 25. *Oamenii uită, sînt leneși, sînt vicioși*. ARGHEZI, S. XXII, 22. *Sultana nu era vițioasă, ci numai aprinsă*. CĂLINESCU, B. I. 38, cf. DL, DEX, DN³. ♦ (Substantivat) *Lumea comediilor... nici o colecție de monștri nu este și nici una de vicioși monumentali*. CONSTANTINESCU, S. II, 125. *Nu există... un personaj care să ilustreze, în contrast cu nenumărații vicioși din comedii, o virtute sau alta*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 30, 11/3. ♦ (Prin extensiune) *Critică și blăstemă și flagelă prezentul vițios și aspiră la un viitor mai ferice*. HELIADE, O. II, 83. *În jurul nostru atmosfera devine din ce în ce mai grea și mai vicioasă*. D. GUSTI, P. A. 71. *Ambianța în care produce e aceea de curte rîncedă, vicioasă și dezorientată*. RALEA, S. T. I, 329. ♦ (Despre firea, fizionomia, privirea etc. oamenilor sau despre faptele, acțiunile lor) Care trădează, exprimă viciu (1); care este produs de viciu. *Oricît de cinstită O faptă e în sine, dar poate fi și rea, cînd scopul ei*

se trage din vițios izvor. NEGRUZZI, s. II, 269. *Faptele noastre nu sînt nici atît de bune, nici atît de vicioase cît voinele noastre.* I. POPP, T. 43. *Filifson însemna acum un fecioraș de boier sau arendaș, care se eternizează... la toate petrecerile vițioase ale metecilor.* SADOVEANU, O. XX, 218, cf. SCRIBAN, D. *Am rămas cu o deprindere veche, vițioasă, totuși scuzabilă. Aș vrea ca tot ce visez să se îndeplinească îndată.* CĂLINESCU, s. 341. *Gițul lung și subțire era frumos împodobit cu o leasă de mîrgăritar ce făcea privirile acelea vicioase și mai pierdute.* BARBU, PRINC. 186. ♦ Care predispune, care îndeamnă la viciu (1). *În coardele ei s-au deschis foile unei cărți vițioase.* KLOPȘTOCK, F. 13. ♦ (Învechit, rar; despre cai) Nărăvaș. Cf. COSTINESCU.

2. (Despre creațiile, realizările etc. oamenilor) Care are defecte, cusururi, lipsuri; care nu corespunde destinației. V. defectuos, imperfect. *Vorbele și frazele cele vechi și obicnuite... care, deși vicioase, da însă să înțeleagă cetitorului ceea ce s-a gândit scriitorul.* HELIADE, O. II, 214. *Acele staturi... săpate încă și de vițioasa lor organizare politică... s-au acufundat în imperii mai puternice.* ASACHI, S. L. II, 82. *Construcția vițioasă seau re, dacă cuvintele unui fraz nu sînt înșirate după datina (obiceiul) limbei noastre.* PLATON, M. 91/5. *Daca roștirile lor ar fi ostenitoare sau vițioase, vei dobîndi o citire neregulată.* BREZOIANU, I. 174/10. *Licurg se gîndea că mai mult se cuvine a fi custodită patria ca să nu se împle de obiceiuri vițioase.* ARISTIA, PLUT. 143/6. *A domnit asupra administrării pușinelor mizloace financiare, pe cari vicioasa noastră organizare soțială punea la dispozițiunea guvernului.* CONCORDIA, 13²/30. *Modul de administrare... este... vicios (a. 1855).* URICARIUL, IV, 438/10. *Cu toții am recunoscut că modul uzitat de desființatele adunări... era vițios.* KOGĂLNICEANU, S. A. 135. *Sistemul urmat de dînsul... a fost defectos și chiar vicios.* FILIMON, O. II, 189. *Nemic nu poate fi mai vițios ca o esplicațiune unilaterală a fenomenelor istorice.* HASDEU, I. C. I, 237. *Cît de puțin autentice, cît de vițioase să fie documentele unde aceste tradițiuni sînt depuse, probează cel puțin că există.* BARONZI, I. C. IV, 54/10. *Aceste ultime modifițiuni... sînt asemenea vițioase.* CANELLA, V. 178, cf. COSTINESCU. *O lege vițioasă și nefolositoare.* MAIORESCU, CR. III, 134. *Voi adopta termenul vițios de generațiune spontanee.* CONTA, O. F. 211. *În Moldova, deși puterea potrivnică turcilor, Polonia, nu încetase de a exista, ea slăbea mereu din pricina vicioasei sale constituții interne.* ARHIVA, I, 651, cf. CADE. *O derogare vicioasă din normele esteticii e vocabularul său împetricit.* CONSTANTINESCU, s. II, 285. *Schematismul e un defect al conținutului, un mod vițios de a concepe.* CĂLINESCU, C. O. 141, cf. DL, DEX, DN³. ♦ Cerc vicios v. c e r c. ♦ (Adverbial) *Chipul d-a vorbi vicios.* COSTINESCU. *A pronunța vițios.* SCRIBAN, D. ♦ Care este rău alcătuit, structurat; care are defecte de construcție. *Făptura vițioasă (ră) a petițiilor oului.* FĂTU, M. 126/21. *Exemple de picioare deformate prin încălzăminte vicioasă.* MANOLESCU, I. 238. *Conformația vicioasă a bazinului se datorește rahitismului.* BELEA, P. A. 550. ♦ (Jur.; despre acte, dispoziții etc.) Care conține greșeli, imperfecțiuni în redactare și care nu îndeplinește normativele legale. Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DEX, DN³.

- Pronunțat: -ci-os. - Pl.: vicioși, -oase. - Și: (învechit) vițios, -oasă adj.

- Din lat. vitiosus, -a, -um, fr. vicieux, it. vizioso.

VICIOZITĂTE s. f. (Învechit) Viciu (2). *Prin-o revizuire din punct în punct a totalității am reușit a constata unele erori secundare în fond, unele lacune sau prisosuri în distribuțiune, unele viciozități în formă.* HASDEU, I. C. I, XII, cf. COSTINESCU.

- Pronunțat: -ci-o-. - Pl.: viciozități.

- Vicios + suf. -itate. Cf. lat. vitiositas, -atis.

VICISITŪDĂ s. f. v. vicisitudine.

VICISITŪDINĂ s. f. v. vicisitudine.

VICISITŪDINE s. f. (De obicei la pl.; astăzi rar) (Succesiune de) transformări pe care le suferă un lucru, un fenomen etc., s c h i m b a r e, v a r i a ț i e; (sens curent) (ansamblu de) evenimente, împrejurări, situații etc. (nefavorabile) care se succed în cursul unei existențe; concurs de împrejurări grele, nefavorabile. V. n e c a z (1), n e p l ă c e r e (2), n e a j u n s (2). Cf. I. GOLESCU, C. *Nenorocirile politice și vicisitudinile, ce durează de șaptesprezece veacuri, fac că țara are aspectul de colonie.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 55. *Înainte de toate se cuvine să stabilească punctul de purcedere al filozofiei, apoi vicisitudinile principale ale desvoltării ei.* LAURIAN, F. 154/8. *A luat parte la toate vicisitudinile soartei aceluia imperiu.* FILIMON, O. II, 99. *O populațiune pe care n-a putut-o bîntui vicisitudinile timpului.* I. IONESCU, P. 195, cf. PROT. - POP., N. D., ANTONESCU, D. *Noi vom desfășura pe larg primordiala origine și secolarele vicisitudini ale ilustrei familie a Basarabilor.* HASDEU, I. C. I, 69. *După mai multe vicisitudini, alegerea inferiorului de către superior a predomnit în biserica cristiană.* BARONZI, I. C. I, 176/28, cf. CONV. LIT. II, 20/2, COSTINESCU, LM. *Cîteva forme caracteristice și fundamentale... rămîn neatînse în vicisitudinea timpurilor.* MAIORESCU, L. 26. *Să trecem acum la multiplele vicisitudini ce le încearcă cuvîntul în viața sa.* ARHIVA, I, 735, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *În studiul amănunțit al cronicilor se va înfățișa deseori prilejul de a vorbi despre vicisitudinile Costineștilor.* IORGA, L. I, 63, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Din aceea primă noapte... după atita vicisitudini și oscilații de interese, afecțiunea pentru om a rămas intactă.* LOVINESCU, M. 163. *Dureri și vicisitudini personale au împovărat greu viața și simțirea mea.* GALACTION, O. 31. *Vicisitudinile istoriei nu i-au îngăduit o dezvoltare armonioasă.* SADOVEANU, O. XX, 351, cf. SCRIBAN, D. *Dădusem o frumușică avere... pe o biată sumă pe care nu atît chefurile mele, cît și vicisitudinile economice mi-o aduseră repede la neant.* MIHĂESCU, D. A. 22. *Rembrandt e de fapt tot așa de sensibil la colori ca oricare colorist, observă însă cu exactitate, preocupat de alte probleme, vicisitudinile colorilor în spațiu.* CĂLINESCU, C. O. 292. *Ironia... plutește deasupra vicisitudinilor triviale ale existenței.* RALEA, S. T. III, 217. *Limba română... ni s-a păstrat unitară și bogată, cu toate vicisitudinile istoriei poporului nostru.* L. ROM. 1956, nr. 6, 11, cf. DL, DM. *Propagarea Reformei în Transilvania a fost condiționată, desigur, de vicisitudinile politice ale statului.* IST. LIT. ROM. I, 304. *Vicisitudinile luptei pentru existență... modelează omul, retezîndu-i elanurile.* T decembrie 1964, 50. *Binecunoscutul monolog din actul III înșiruie vicisitudinile hărăzite omului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 29, 25/1, cf. M. D. ENC, DEX, DN³.

- Pl.: vicisitudini și (învechit) vicisitudine. - Și: (învechit, rar) vicisitudină (COSTINESCU), vicisitudă (I.GOLESCU, C., COSTINESCU; pl. vicisitude, I. GOLESCU, C.) s. f.

- Din lat. vicissitudo, -inis, fr. vicissitude, it. vicissitudine.

VICISPÂN s. m. v. vicișpan.

VICISPÂN s. m. (Învechit și regional) Subprefect; locțiitor al conducătorului administrativ al unui comitat. *Seriem tut(ur)or domnilor și ispanilor și vițeșpanilor... și tut(ur)ora deregătorilor carii sînteți făcători de dereptate (a. 1628).* IORGA, S. D. XII, 280. *Vițeșpanul (a. 1765).* id. ib. XIII, 257. *Scris-am acestu zapis în zilele firespanului Ferenți de Buda..., vițeșpan Sopanti Pal (a. 1785).* id. ib. XVII, 40.

Am scris vițe-ișpanului... ca, de nu va vrea se vină de bună voie, legat încă să-l trimită. ȘINCAI, în ȘA II, 106. *Au slujit cinstita varmeghea Solnocului-de-mijloc, solgabirărea 25 dă ani, ca birău de tablă 3 ani, perceptor crăiesc 12 ani, vițișpan 13 ani* (a. 1824). IORGA, S. D. XIII, 45. *Ar fi sau peste puțină sau încăi foarte cu anevoie a cîștiga concesiuene, apoi-asta sub cenzura unui vicespan de comitat.* F (1876), 61. *Nu voi avea alt lucru decît s-aprind tutunul în ciubucul d-lui vicespan.* ib. (1877), 246. *Încredințați fiind că vina nu este a monarhului, ci a nemeșilor, a vicespanilor și a șolgabirărilor..., ei legară cu jurămint pe trămisul lor ca să nu se întoarcă înapoi.* ODOBESCU, S. III, 528. *Venise acel vicespan la Pesta a face raport la ministeriu despre impresiunea ce făcuse proclamațiunea regatului* (a. 1882). BARIȚIU, C. II, 252, cf. FORM. CUV. I, 146. *Dă, Doamne, pe gândul meu, Să fie codrul birău..., Tulipanul vicespan.* RETEGANUL, TR. 34, cf. CABA, SĂL. 102, IZV. XI, 176, ALR SN III h 893.

- Pl.: *vicișpani*. - Și: *vicipán, vicespán, vicespán, vițișpán, vițespán* (FORM. CUV. I, 146), (regional) *vițișpán* (ALR SN III h 893), *vițișpan* (FORM. CUV. I, 146, ALR SN III h 893/76), *vițeispán* (scris și: *vițe-ișpan*), *vițișpán* (FORM. CUV. I, 146), *vițișpán* (ALR I 383) s. m.

- Din magh. *vicipán, viceispán*, germ. *Vizegespan*.

VÍCITA interj. v. *vișta*.

VÍCIU s. n. I. Obicei rău, deprindere reprobabilă (prin raportarea la anumite norme morale); cusur, imperfecțiune, defect al unei persoane sau unei colectivități; pornire puternică și nestăpînită pentru satisfacerea unor dorințe; tendință patologică de a comite acte imorale; p. r e s t r. perversiune sexuală. *V. d e s f r î n a r e, d e s t r â b ă l a r e, d e z m ă ț, p a t î m ă (4), p a s i u n e.* *Inima sa îmbătătată de pasiunile sale sta lîngă mine în sopoare și durmitare și nu ieșea de acolo, că pentru a se adînci mai profund întru viții.* CALENADRIU (1794), 37/28, cf. MUMULEANU, C. 164/10. *Zugrăvi această viție în frumoasa ei închipuire, ca să-l facă să simtă după-aceea uriciunea ei cea adevărată.* PLEȘOIANU, T. I, 50/21. *Vișurile mele cu vîrsta se mărea.* HELIADE, O. I, 176. *Acest om rar avea atît de mari calități, fără însă nici una rea, cu toate că avu destule viții (cusururi), încît ar fi fost anevoie d-a nu fi biruitor.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 108/20, cf. I. GOLESCU, C. ZAC întru neștiință, *priveliștea vițiilor celor mai scîrboase.* MARCOVICI, D. 373/16. *Necentenitele îndeletniciri ale lor îi vor feri de viața care adeseori naște din pricina nelucrării în cazarmie. Defecțiunile sale sau vițiile nu i le ia cineva în seamă.* MN (1836), 191/52. *Cel mai grozav din vișuri, ale căruia urmări sînt cele mai vătămătoare, este ipocrizia.* MOZAIUL (1839), 609/6. *Chiar ca marea valuri are de capriții înăscut, Dar virtutea-i cea mai mică vițiile a-ntrecut.* ASACHI, S. L. I, 224. *După ce au lăsat cu neomenie a lîncezi copiii familiei cei mari în ignoranție (neștiință), în viții și în ticăloșie, apoi se vede silită a li fi calău.* SPIC., II, 23²/1. *Toate vițiile (metehnille) unei țivilizații rafinate au adus cruzimea uciderii de copii la un grad înfricoșat.* AR (1844), 14¹/49. *Te-ai degradat prin viciu și fapte rele.* FM (1844), 159¹/3. *Aici silirea puterilor se mărește într-un mod neobicinuit prin silita și nefireasca săvîrșire a vișului (prihînii).* VASICI, M. II, 13/27. *Îi arătăm că ceea ce el revarsă este numai viciu, patime și crime.* LĂZĂRESCU, S. 126/18, cf. STAMATI, D. *O împinge la vișuri și pătează haina cea curată a nevinovăției.* ROM. LIT. 134¹/32. *Găsi o incurajare în obiceiurile cele stricate ale unei cetăți ce se săpa de două vicuri, care sînt cele mai rele în simț contrariu, luxul și iubirea de argînt.* TEULESCU, C. 57/11, cf. POLIZU. *Această mîrșavă viție au săcat pentru de-a purure din inima ta.* NEGRUZZI, T. 20/10. *Nerecunoștința este viciul care supără mai mult pe oameni.* I. POPP, T. 45. *Singurul*

defect sau vișiu ce i-ar fi putut cineva imputa ar fi fost, poate, beția. SION, P. 71, cf. PETRI, V., PROT. - POP., N. D. *Hipocritul joacă rolul devoțiunii ca să-și ascundă vișurile.* CANELLA, V. 172, cf. BARONZI, I. C. II, 245/14, COSTINESCU. *Aici se osîndi... la esil, pentru că vorbise în contra vișurilor femeilor.* BOLINTINEANU, C. 6/26. *Un singur viciu moștenise de la armia rusească, acela de a adora jocul cărților hazardoase.* LĂCUSTEANU, A. 21. *Pasiunea lui, care lua proporțiile vișului, era tutunul.* CARAGIALE, O. I, 12. *O satiră adîncă... prin vișurile sociale ce va înfieră.* GHIEREA, ST. CR. I, 368, cf. DDRF, ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W. *Să învețe pe oameni a fi harnici, blînzi, fără vicii, fără superstiții.* IORGA, P. A. II, 15, cf. RESMERIȚĂ, D. *Bun băiat ai fi, modest ca o fată mare, fără viții.* BASSARABESCU, S. N. 85, cf. CADE. *La ele nu mai pot renunța cum nu pot renunța pătimișii la vișul lor.* C. PETRESCU, C. V. 24. *Băiat întîrziat, intrat în școală ca prin minune, chinuit de ticuri nervoase, căpătate din practica vișului care veștește copilăria.* BRĂESCU, A. 142. *N-are nici un vișiu, nici măcar pe cel al vorbirii.* SADOVEANU, O. XXI, 194, cf. SCRIBAN, D. *Am și eu un viciu. Îmi place țuca.* STANCU, R. A. IV, 348, cf. DL. *Avea gura roasă de viciu.* BARBU, PRINC. 87, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ◊ (La sg.; urmat de determinări care indică felul, natura) *Acolo unde s-a introdus această sistemă, viciul băuturii a scăzut în mod simțitor.* GHICA, S. 599. *Astăzi vișul beției este destul de răspîndit și se întinde pe fiecare zi.* ARHIVA, I, 62. *Nu căzuse în viciul fumatului.* ARGHEZI, S. XXI, 134. *Oameni cu viciul avariției există, a încerca o definiție e legitim.* CĂLINESCU, C. O. 168. *E o spălătoreasă bătrînă, măcinată de reumatism și tuberculoză, căzuță în viciul alcoolismului.* V. ROM. martie 1954, 262. ◊ F i g. *Dar om se face pruncul și vișul se trezește. Adoarme al său inger sau zboară îngrozit.* HELIADE, O. I, 116. *Viciul a hrăpit pentru un minut de la virtutea adormită stăpînire ce avea în inimă-ți.* VOINESCU II, M. 142/9. *El întipărește în sufletul ei atît de curat mii de icoane rușinoase, îi arată petutindenea vișul drăgălaș și încoronat.* NEGULICI, E. I, 87/13. *Cîte vișuri s-au strecurat în frumoasa noastră țară subt ocrotirea unui guvern prieten al întunericii.* NEGRUZZI, S. I, 288. *Prima impresie nu m-a împăcat cu acest furnicar uriaș, în care foiesc toate viciurile perfecționate ale civilizației moderne.* ALECSANDRI, S. 154. *Monstruos se-ntinde-orașul, Viciul joacă-n el pe brînci.* MACEDONSKI, O. I, 201. *Vișul se strecoară ușor și abil prin mărturisirile și îndemnulurile ei dulci.* ARHIVA, II, 357. *Dau aspectul circiunei țărănești de la gurile Rimului, cu atmosfera înnegurată în care zburdă, înconștiente, viciile.* IORGA, P. A. II, 197.

2. Imperfecțiune a unui lucru, care-i determină neconcordanța cu destinația lui; deficiență, defect, neajuns al unui lucru, al unui sistem, al unei metode, al unei acțiuni etc.; (învechit) viciozitate. Cf. MUMULEANU, C. 164/10. *Se află în sistima politică sau ostășască a Danimarcii o viție sau cusur pe dinlăuntru.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 182/1, cf. VALIAN, V. *Vișul analizei e de a fi prea supțire și prea minușioasă.* LAURIAN, F. 81/4. *În această organizare erau vișuri izvorîte din ideile feudale ale timpului.* BĂLCESCU, M. V. 11. *Pauperismul se naște parte din cauza vișurilor naturei umane, parte din cauza unei rele organizații a lucrului.* ZALOMIT, E. F. 52/24. *Preferim a ceti Alesandria decît multe alte scrieri pretențioase. Este acesta un viciu al gustului nostru?* NEGRUZZI, S. I, 335, cf. ANTONESCU, D. *Este dară foarte adevărat că vișul instituțiilor... poate mișeli nașunile.* HASDEU, I. C. I, 177. *Care e vișul radical al legislațiunilor penale moderne?* BARONZI, I. C. IV, 64/27. *Superioritatea sistemului... este evidentă, cu toate viciile și defectuozițiile acelu sistem.* CONV. LIT. II, 38. *Vișul radical... în toată direcția de astăzi a culturei noastre este neadevărul.* MAIORESCU, CR. I, 263, cf. ALEXI, W. *Acest viciu înăscut al metodei descriptive s-a dat demult pe față în*

biologie. PETICĂ, O. 457, cf. SEVERIN, S. 144, CADE, SCRIBAN, D. *Viciile capitale ale regimului fanariot - și al celui de după fanarioți - erau venalitatea funcțiilor, corupția administrativă și fiscalitatea arbitrară.* OȚEȚEA, T. V. 41, cf. DL, D. MED., M. D. ENC. *Au apărut viciile ascunse ale calculului întemeiate pe premise politice greșite.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 77, cf. DEX, DN³. ◊ (Cu determinări introduse prin prep. „de” care indică felul, natura) *Persoanele bintuite de acest vițiu de constituțiune au o predispozițiune din fire d-a fi năpădite de cauzele morbipare însuflețite.* MAN. SĂNĂT. 245/16. *Proprietarul unui edificiu este responsabil de prejudiciul cauzat prin ruina edificiului, când ruina este urmarea lipsei de întreținere sau a unui vițiu de construcțiune.* HAMANGIU, C. C. 238. *Stănică... îi găsi viții de executare a contractului.* CĂLINESCU, E. O. I, 126. *Aici intervine un viciu de conținut.* T. IANUARIE 1969, 85. ◊ *Viciu de conformație = dispoziție anormală a unor părți sau organe ale corpului; diformitate fizică.* Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, D. MED., DEX. *Viciu al lucrului sau viciu ascuns = defect de calitate al unui obiect, care îi micșorează valoarea de întrebuințare. Vinzătorul este supus la răspundere pentru vițiile ascunse ale lucrului vândut.* HAMANGIU, C. C. 345, cf. DER, M. D. ENC., DDC. *Viciu de consimțământ (sau de voință) = împrejurare de ordin fizic sau psihologic care alterează voința juridică a părților în momentul încheierii unui act juridic.* Cf. DER, M. D. ENC., DDC. ◊ (Și în sintagma *viciu de formă*) Imperfecțiune în redactarea unui act, prin neîndeplinirea unor condiții legale, care duc la anularea lui. *Donatoarele nu poate repara, prin nici un act confirmativ, vițurile unei donațiuni între vii.* HAMANGIU, C. C. 280, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, TITULESCU, D. 179, SCRIBAN, D., DL, DEX, DN³.

- Pl.: *vicii* și (învechit) *viciuri*. - Și: (astăzi rar) **vițiu** s. n., (învechit) **viție** s. f., **viț** s. n.

- Din lat. **vitium**, fr. **vices**, it. **vizio**.

VICIUI vb. IV. I n t r a n z. (Maghiarism învechit, rar) A cărti. *Viciuiră în satele sale, nu ascultară glasul lui Dumnedzeu.* PSALT. HUR., ap. DHLR II, 542, cf. SCRIBAN, D., SFC IV, 139.

- Prez. ind.: *viciuiesc*.

- Din magh. **vicsokni**.

VICIULĂ vb. IV v. **viciuli**.

VICIULI vb. IV. I. T r a n z. (Prin Munt. și prin Olt.; în descîntece) A zdruncina, a zgîlții. *M-au luat și m-au viciulat, Că rinza mi-a căzut și puterea mi-a sfîrșit.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 156. *Nu te teme... Că te-oi lua și te-oi viciuli, Rinza la loc și-o veni.* id. ib.

2. R e f l. (Prin sud-vestul Olt.) A se da deoparte; a se feri, a se retrage (2). Cf. IZV. XVI, 61.

- Prez. ind.:? - Și: **viciulă** vb. I.

- Cf. z b i c i u l a ¹.

VICLÁN, -Ă adj. v. **viclean**.

VICLÁNÓS, -OĂȘĂ adj. v. **viclenos**.

VICLEÁN, -Ă adj. 1. (Despre oameni) Care este lipsit de sinceritate ascunzîndu-și adevăratele gânduri, sentimente, intenții (răuvoitoare); f ă ț a r n i c, i p o c r i t, p r e f ă - c u t ² (II 1), p e r f i d (1); care profită de naivitatea sau de buna-credință a celor din jur pentru a-și atinge scopurile (pe căi oculte); (cu sens atenuat) care este dibaci, abil, isteț; (învechit și popular) care este rău, crud, neîndurător; șiret³, (învechit) *viclenit*² (1), (regional) *viclenos* (2). *Ia-mă, Doamne, de la omulu hiclean.* PSALT. HUR. 118⁴/4. *Iubit-ai toate cuvintele potopului, limbă hitleană.* CORESI, PS. 137/11. *Era om hitlean și rău.* MOXA, 367/29. *Ne izbăvească*

noi de oame[ri] hicleane (a. 1619). CUV. D. BĂTR. II, 125/6. *Socotiți cum să giudecară înșiși pre sine acei lucrători răi și vicleni și nemilostivi ucigași.* VARLAAM, C. 227, cf. MARDARIE, L. 165²/20. *Sluga cea vicleană ce ascunse talantul în pămînt* (a. 1652). GCR I, 158/20. *O, lume hicleană, lume înșălătoare.* M. COSTIN, O. 319. *Vei cunoaște că cetatea aceea cetate vicleană e.* BIBLIA (1688), 338¹/27. *Acesta fiind mai ficlean... au supus pre ceilalți turci.* R. POPESCU, în MAG. IST. I, 85/24, cf. LEX. MARS. 108. *Să se pedepsească ca o slugă leneșă și vicleană.* ANTIM, O. 329. *Afară din iscusire minții, era și marghiol și viclean* (a. 1779). GCR II, 118/18, cf. KLEIN, D. 455. *Curteni sau ciocoi de curți să cheamă, Soi de oameni vicleni, fără lege, Învirții, șereși și plini de intrige.* BUDAI-DELEANU, Ț. 356. *Pre omul cel de feliu rău și de neam viclean, nu-l vei îmblînzi nicidecum* (a. 1812). GCR II, 211/34. *Case și orașe să pustiesc, cînd cei mai mari sînt vicleni.* GOLESCU, P. 154/22, cf. LB. *E viclean, uită-te, de n-are margini.* HELIADE, O. I, 251. *Dintr-această pricină cearcă însemnată pagubă cumpărătorii, mai virtos cînd să înțeleg cu vicleni vinzători* (a. 1837). DOC. EC. 654. *De la lumea cea vicleană, care parcă vă zîmbește, Întoarceți, rog, ochii voștri, ca să-i aruncați pe mine.* HRISOVERGHI, P. 39/4. *Nu umbla după balane, Că ș-acele-s tot viclene.* ASACHI, S. L. II, 302, cf. VALIAN, V. *Era vicleană și rea muiere.* ALEXANDRIA, 163/5. *Oamenii acești mincinoși și vicleni nu știu cită tărie este în inima unei tinere fete.* NEGRUZZI, S. I, 27, cf. POLIZU. *Să cred și eu ursitei ce lumea amăgește, Cînd unuia-i dă toate, pre altul l-a lipsit? Ca mama cea vicleană, pre unul ce iubește, Pre altul îl departă de sînul cel iubit.* MUREȘANU, P. 21/6. *Jupîneasă Anghelina era o vicleană servitoare, care crescuse de mică în casa pășcănească.* SION, P. 71. *Vicleanul ciocoi ar fi dus la spătărie pe junele calemgîu.* FILIMON, O. I, 139, cf. PETRI, V., COSTINESCU, CIHAC, II, 538, LM. *Om viclean și perfid.* COLUMNA, VII, 185. *Zugrăvește din nou iarăși pinzele posomorite Ce-arătau faptele crunte unor domni tirani, vicleni.* EMINESCU, O. I, 32. *Urît mi-a fost în viața mea omul viclean și lingău.* CREANGĂ, A. 5. *Fecior de om viclean ce te găsești.* id. P. 206. *Fata nu-i slută și-i mai vicleană decît o șerpoaică cu pui.* SLAVICI, O. I, 249. *Ieși afară, țaran viclean și moic ce ești.* ISPIRESCU, L. 178. *Devenind copilul iclean, mama sa nu-l poate înșela cu una cu două.* MARIAN, NA. 423, cf. DDRF, MÎNDRESCU, UNG. 187, BARCIANU, ALEXI, W., D. BOGDAN, GL. *Aceasta nu strică față de niște stăpîni așa de vicleni.* IORGA, C. I. I, 169, cf. TDRG. *Popa, viclean fără păreche, săpase, încă de cu noapte, o groapă în pămîntul vecin'so.* PĂCALĂ, M. R. 156, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Năcazurile răzeșilor de pe vremuri, cari își vedeau pămînturile luate cu hașca de boieri vicleni și hrăpăreți.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 331. *Cum ai putut să minți atît de hain, femeie vicleană?* CAMIL PETRESCU, T. II, 258. *Știa bine fugarul că... e un om tare viclean și putea să-l vîndă ușor.* POPA, V. 77. *Acel străin viclean îl trăgea de limbă.* SADOVEANU, O. XIII, 116. *S-au aflat oameni vicleni... care au dat știre la pribegii din Țara Leșască despre drumurile de dragoste ale coconului domnesc.* id. ib. 246, cf. SCRIBAN, D. *Acest uriaș, deși viclean, e totuși un paznic credincios.* CĂLINESCU, B. 52. *Ai început să fii vicleană cu mine.* DEMETRIUS, C. 8. *La țărături vechi oprită-ncremenise Corabia vicleanului Ulisse.* BOUREANU, S. P. 11, cf. DL. *Se simțea dezarmat în fața unor asemenea specimene..., un bătrîn egoist, veninos și viclean.* V. ROM. IANUARIE 1965, 53, cf. DEX. *Omorî-te-ar dorul meu, Că tu ești viclean și rău, Și tu vrei a mă-nșela!* ALECSANDRI, P. P. 242. *Pui de moldovean, Viteaz și hiclean, Paloșul scotea.* TEODORESCU, P. P. 450. *Foaie verde măghiran, Da fii, vere, mai viclean!* JARNÍK - BÎRSEANU, D. 378, cf. VAIDA. *Nici una n-au învățat ca și ea, și să fie așa icleană ca ea.* ȘEZ. I, 274. *Proastă ești, Năroadă ești, Ori*

vicleană Peste seamă. HODOȘ, P. P. 78. *Mult îi mîndru și iclean Și-i de inimă pogan.* CĂTANĂ, B. 174. *Mult mi-e cîine și dușman, La inimă om iclean.* MAT. FOLK. 103. *Asta era icleană, nu ca surorile ei.* RĂDULESCU-CODIN, L. 24, cf. GR. BĂN. 193. *Și streini și lăcomași Și hicleii poterași.* PAMFILE, C. T. 48. *Ești prea zmecher sau prea iclean.* ALRI I 548/900, cf. ib. 1 150, 1 552/5, 1 558, 196, 122, 129, 148, 170, 223, 255, 257, 289, 388, 725, 727, 746, 750, 820, 896, 960, ALR II 4 966/102, 365. *Copil iclean.* ALR SN V h 1 239/76, cf. A V 14. *Eu te-aș crede și nu prea Ce îmi spui acum, Ileană, Că te știu că ești vicleană!* BALADE, III, 312. *Așela era om hiclean.* O. BÎRLEA, A. P. II, 520. *C-am fost mică și vicleană. Nu ți-am luat vorba-n seamă.* FOLC. MOLD. II, 317. *Omul viclean ca cursa ascunsă, te prinde pe nevăzute.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. IX, 45. *Omul viclean și cînd doarme la-nșelăciuni gîndește.* ZANNE, P. VIII, 142. *Cine necredincios este în vorbă, viclean este și în lucru.* id. ib. II, 807. ◊ (Substantivat) *Gura vicleanului asupra mea să deșchise.* BIBLIA (1688), 417²/53. *Cum s-au ivit cartea lui Topeltinus la lumină, îndată l-ar fi mințit învățații și l-ar fi rușinat ca pre un viclean.* MAIOR, IST. 41/32. *Rele sînt atuncea cînd cel viclean, pentru dobînda sa, pre cel mai prost va să-l înșale.* ȚICHINDEAL, ap. GCR II, 215/5. *Am tăiat fărîmele scrisoarea și răvășelele viclenei și le-am pus pe jăratecul din cătuie.* NEGRUZZI, S. I, 66, cf. POLIZU. *Vicleanul te scăpă din mîini și, vîzîndu-se incriminat și inconjurat de lume, preferi o moarte grabnică.* BARONZI, I. C. V, 63/24. *Orb este cel... Ce crede-acastă viață ironie cerească, Că lumea moștenire la cei vicleni s-a dat!* BOLINTINEANU, P. II, 231. *Limba celui viclean e mai fină ca pînza păianjenului și adesea oamenii sînt mai proști decît muștele.* DELAVRANCEA, T. 112. *Vicleanului îi joacă ochii în cap.* ȘĂINEANU, I. 138, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Celui tare nu i se poate împotrivi decît cel viclean.* SADOVEANU, O. X, 131. *Vulpoi și vicleonii se prefac Că n-ar pricepe pricina de boală Care a-mbrîncit țărani și furcile-n răscoală.* ARGHEZI, S. P. 68. *Un viclean face și aici vînzări deghizate... dar lucrul se observă mai ușor.* CĂLINESCU, E. O. I, 257. *Să arăte că pricepe pe cel viclean.* ȘEZ. II, 73. *Cap de viclean, Inimă de vidră.* POP., în IST. LIT. ROM. I, 61. *Cel viclean se prinde singur în mreșile sale.* ZANNE, P. I, 581. *Vicleanul cu vorbe dulci îndată înșală pă cei dă minte scurți.* id. ib. VIII, 142. *Vicleanul cu vulpea multă să aseamănă la minte și la dînte.* id. ib. IX, 45. ◊ (Prin extensiune) *Ah! vicleanule amoriu, Prietine vînzătoriu.* CONACHI, P. 108. *Ochiul dragostei viclene e un rece luminîș.* BELDICEANU, P. 123. *Amarnic ne poartă pe strîmbe cărări Vicleana și vitrega soarte.* GOGA, POEZII, 40. *Gloria are capriciile ei și cheamă, fîgăduitoare ca o femeie, suride vicleană, momește și pierde pe cei mai mulți.* ANGHEL, PR. 37. ◊ (Prin analogie; despre animale) *O vulpe hitleană nemeri de-și uda coada în apă.* MOXA, C. 28⁷/3. *Ca o pre vicleană vulpe, cu amăgele și vicleșuguri a isprăvi s-au căznit.* CANTEMIR, HR. 22. *Niște lătrări de un cîine... gonescu într-o curte o vulpe vicleană (a. 1694).* FN 26. *Lupoia bătrînă vicleană Cînd vede un taur fără pază... A-l năvăli fîiș nu cutează.* BUDAI-DELEANU, T. 422. *Care dobitoc este mai viclean?* GOLESCU, P. 106/2. [Vîntătorii]... își povestesc:... cum i-a amăgit pasărea vicleană. ODOBESCU, S. III, 17. *Ea este o pasere foarte precaută și vicleană.* MARIAN, O. II, 219. *Acest viclean și bănuitor pește se aruncă orbiș.* ATILA, P. 58. *Iat-o că s-a ivit. Mai mîndră, mai vicleană, unduind trupul.* VOICULESCU, P. I, 49. *Din vechi vremuri, vîntătorii au învățat să se apropie în căruțe cu boi, cu cai de aceste paseri viclene și sfoase.* SADOVEANU, O. XX, 81. *Vulpe vicleană.* SCRIBAN, D. *Așa a făcut iepurele, și vulpile, cîi se cred de iclene, au venit în bordei.* RĂDULESCU-CODIN, I. 215. *Hulpia-i o cățe vicleană.* MAT. DIALECT. I, 123. *Paserea vicleană dă singură în laț.* NECULCE, ap. ZANNE, P. I, 581. *Vulpea e vicleană, mai multe piei de dînsa se vînd în*

țîrg. ȚICHINDEAL, ap. ZANNE, P. I, 707. *Vulpea, cît e de vicleană, și de multe ori cade în cursă cu toate picioarele ei.* PANN, ap. ZANNE, P. I, 706. (Substantivat) *Aș fi stat ceasuri întregi să privesc tertipurile viclenei.* VÎN. PESC. 1964, nr. 8, 15. ◊ F i g. *În ochii Annei străluci o rază vicleană și trecătoare ca un fulger de secetă.* D. ZAMFIRESCU, A. 136. *Avea... ochii mici, în care veșnic juca o flăcăruiie vicleană.* DAN, U. 7. *Noaptea umedă și vicleană o pătrunsese pînă în oase.* VINEA, L. I, 232.

2. (Despre fizionomia, manifestările, sentimentele etc. oamenilor) Care exprimă, trădează viclenie (1); care este specific omului viclean (1); care, în ciuda aparențelor, este periculos, dăunător; (învechit) viclenos (1), viclenit² (2), (astăzi rar) viclenesc. *Amară ivi-se-va fața lor hitleană, cum nu se poate spune spurcăciune lor (cca. 1550).* CUV. D. BĂTR. II, 469/24. *Lucrurile lor ceale reale și hitlenele Ce-au lucrat ș-au făcut fără rușine.* CORESI, EV. 100. *Așjidere mînule și picioarele a le apăra să nu cură într-aseași... ce să se veaghe de toate lucrurile ceale hicleane.* PRAV. LUCACI, 237⁷/10. *Eu caot întru inimă și văd gîndurile voastre ceale vicleane.* VARLAAM, C. 182. *Începură a se răsfirea aceale... învățături vicleane (a. 1652).* GCR I, 163/35. *Toate meșteșugurile lui cele hiclene ca niște păiajeni să strica.* GAVRIL, ap. id. ib. 171/25. *Cu multă rugăminte și giuruită cătră hinul său, s-au oploșit în vicleană fîgăduința lui.* M. COSTIN, O. 72. *Sfătuiră sfat viclean asupra-ș.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 266/11. *Grăit-au împotriva mea cu limbă vicleană.* BIBLIA (1688), 417²/55. *Nu era care să fie adus asupra ei cuvînt viclean, căci se temea de Dumnezău foarte.* ib. 626²/4. *Făcu... sfat ficlean și trimise în Țara Leșască, la vîru-său... cum să vie, să fie crai în locul lui.* ANON. CANTAC., CM I, 132. *Să ne păzim mintea de cugetele cele viclene.* ANTIM, O. 73. *Să se izbăvească de toată pornirea cea vicleană a protivnicilor.* MINEIUL (1776), 55²/29. *Sufletul cel viclean era mai amar și decît otrava.* AETHIOPICA, 40⁷/13. *Despre vicleana săducere.* INSTRUCȚII, 17/2. *Pentru ca să ne trezvim dintru această vicleană, înșelătoare nădejde, destul este să întoarcem ochii cătră acest tinăr.* MAIOR, P. 3/8. *Prin intrige, cu sfaturi viclene, Ceste surpă și pe cel cu minte.* BUDAI-DELEANU, T. 226. *Pînă să-și întocmească ficlenele lui mișcări, alese de vistier mare pe banul Grigorie Brîncoveanu.* ZILOT, ap. HEM 842. *Politica ta vicleană îndrăznește în zadar Să-mi înalte fanatismul.* HELIADE, O. I, 409. *De-l iubim din adîncul inimii și fără vicleană fătărnicie, vom trăi într-însul și el întru noi.* MARCOVICI, D. 408/19. *Vrămașii săi... hrînea gîndiri viclene împotriva sa.* F. AARON, I. II, 169/12. *Duh... are, dar inima îi e vicleană, rea.* VOINESCU II, M. 116/27. *Caracterul lui cel viclean și nestatornic este acum prea cunoscut.* CÎMPEANU, GR. ROM. 155/2. *Vicleana cursă ce i-o întinsese tătărul, făcu pe Mihai a fi foarte nelîncrăzător.* BĂLCESCU, M. V. 231. *Nesocotiți viclenele cuvinte cu care se silesc să vă fie pe calea pieirii.* BOLLIAC, O. 239. *Strigați în lumea largă, că Dunărea-i furată, Prin intrigă și silă, viclene uneltiri.* MUREȘANU, P. 62/6. *Al idoliilor preot cu magice cuvinte Mulțimei adunate oracole-mpărtea: Oracole viclene de interes dictate.* ALEXANDRESCU, M. 32. *Greaca avea tot această tendință vicleană.* FILIMON, O. I, 142. *Cum noi s-avem credință În vorbele-ți viclene și-a ta recunoștință.* ALECSANDRI, T. II, 115. *E sfios ca și copiii, Dar zîmbirea-i e vicleană.* EMINESCU, O. I, 109. *Teama lui era să nu se deștepte voinicul și să-i ghicească cugetele lui cele viclene.* ISPIRESCU, L. 128. *De-acum, ispititori, în van mai cată Vicleonii ochi... îi știu atît de bine!* VLAHUȚĂ, S. A. I, 168, cf. DDRF. *Vînduse tot, momit de zîmbete viclene, plecase vrăjit de vorbele pline de miere.* ANGHEL, PR. 64. *Viclene vorbe! PETICĂ, O. 117. Moș Nichifor gîlguia des din sticlură în gura-i știrbă, și ochii-i sticleau tot mai vicleni.* AGĂRBICEANU, S. 517. *Au lăcomit asupra moșiei noastre strămoșești... prin diferite*

uneltiri viclene. AN. IST. NAȚ. I, 30. Nu avea nevoie de asemenea învățuri viclene. AL. PHILIPPIDE, S. II, 16. *Îi jucau fără astîmpăr ochisorii vioi... sclipind de vicleană răutate.* M. I. CARAGIALE, C. 45, cf. CADE. *Ce interes avut-ai, ce foloase, Ca să m-atragi cu vorbele-ți viclene.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 70. *Patroana, cu admirație vicleană.* CAMIL PETRESCU, T. I, 469. *Le primeam cu o supusă și vicleană curtenie.* VOICULESCU, P. II, 207. *Am vrut să fiu malițios, punîndu-i o întrebare vicleană.* SADOVEANU, O. XX, 20. *Oricît de vicleană a fost înjghebarea, justiția nu se va opri în fața unor formalisme.* CĂLINESCU, B. I. 332. *Nu se apropie cu calcul viclean nici de aproapele, nici de ceea ce poate să aducă împlinirea.* BLAGA, Z. 304. *O lume care îl chema cu viclene ademeniri.* C. PETRESCU, A. R. 55. *Îi plăcea să prelungească jocul viclean ieșit din toanele dragostei și ale geloziei.* VINEA, L. II, 161. *Toate încercările ei de a deveni altă femeie mi se păreau viclene și ridicole.* H. LOVINESCU, T. 400. *Căpitanul îi întilni ochii și recunoscu privirea aceea ascuțită, vicleană și crudă pe care o întilnise cîndva.* TUDORAN, P. 276. *Pe deasupra umerelor se șopteau vorbe viclene.* BARBU, PRINC. 143. *Nu-mi grăi vorbe viclene!* ALECSANDRI, P. P. 211. *Vorba vicleană, cît dă mică, înșală pã cel mai mare, ca momeala, cît dă mică, pã peștele cel mai mare.* ZANNE, P. IX, 45. ♦ (Adverbial) *Viclean te bucuri de-ale noastre-ntreceri, Privind în vrav prostia imobilă.* EMINESCU, O. IV, 333. *Bărbai și femei ce-și surideau viclean sau gales din cadre.* M. I. CARAGIALE, C. 109. *Muierea a zîmbit viclean..., s-a învoit să-l lege noaptea în iatac.* VOICULESCU, P. I, 253. *Apoi deodată, viclean și pe nesimțite, m-au impresurat evocările anilor de ucenicie literară.* SADOVEANU, O. XX, 316. *Întrebările de mai sus le preparam viclean, cu ajutorul cărților găsite pe acasă.* CĂLINESCU, B. I. 283. ♦ E x p r. (Regional) **Gîltanul cel hiclean sau gîtiță hicleană** = cale alimentară falsă (trahee). *S-o dus pe gîltanu șel hiclean.* ALR II/I h 47/219. *Sa rasari mîncarea pi gîtița hiclean.* ib. h 47/365. ♦ (Învechit; despre unități de măsură) Fals; falsificat. *Măsurile hicleani, mai mici decît cum au fost obiceiul.* PRAV. 17. *Oricare să va afla cu cot și cu cumpănă vicleană să plătească gloabă cinci lei* (a. 1783). URICARIUL, II, 40/33. *Ia aminte ca să nu vînză cu alte cumpene și cot viclean.* CANTEMIR, S. M. 201/5. *Cămărașul cel mare... trebuia să revizuiască cumpenele și măsurile negustorilor... și lua aminte ca nu cumva să se vîndă cu cumpene sau cot viclean.* N. A. BOGDAN, C. M. 62. ♦ Care este făcut cu scopul de a înșela, de a induce în eroare; care este folosit pentru a întinde o cursă cuiva. *Gătasă pod viclean înșinat slab pe apa Rîmului.* DOSOFTEI, V. s. septembrie 17/8. *Deacă să vede cu cîni de-o parte, Iar de alta cu mreaja vicleană Impresurat, unde-i cea mai mare Grămadă de cîni, acolo sare.* BUDAI-DELEANU, Ț. 170. *Ne dă bunătăți viclene în lipsă de-adevărate.* CONACHI, P. 286. ♦ F i g. *Am priceput iar că miedul e mai viclean decît vinul.* SADOVEANU, O. X, 42.

3. (Învechit și popular; despre oameni) Care este lipsit de loialitate față de cineva sau de ceva; care trădează pe cineva sau ceva; care nu-și respectă cuvîntul. V. v i n z â t o r, t r ä d ä t o r. *Dumnezeu și-l va judeca ca pre o slugă hicleană.* CORESI, EV. 75. *Boierii lui Despot Vodă, fiind vicleni domnu-său, avură prilejul ca să împușineze oastea lui Despot Vodă.* URECHE, LET². I, 215. *De să va afla vreun boiarin hiclean unui domn... mai mult s-are certa cel mai mare boiarin.* PRAV. 288, cf. MARDARIE, L. 207²/18. *Îți fac știre pentru Ștefan logofătul cel mare, că-ți este adevărat hiclean și s-au agiuns cu Racoșii și cu domnul muntenesc.* M. COSTIN, O. 137. *Au fost niște oameni răi și ficleani, și fugari pre la turci, părăsindu-și birul... împăratului* (a. 1676). IORGA, S. D. V, 447. *Au început a tăie capetili celor vicleni, până i-au spăriat.* NECULCE, L. 25. *Cine necredincios este în voroavă, viclean va fi și în lucruri.* CANTEMIR, I. I. I, 120. *Cantacuzinii... au fost ficleni*

domnilor. R. POPESCU, CM I, 481. *Feciorii lui... au fost vicleni împăratului.* ANON. BRÎNCOV., CM II, 345. *Să pîrească la viziriu pe Grigorie Vodă, că este viclean.* ȘINCAI, ap. GCR II, 205/28. *Sculînd oaste asupra viclenilor robi... îi sili a-și pleca capul.* MAIOR, IST. 179/18. *Nește capigii vicleni trimesă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 155. *Ungureni cei vicleni... au găsit multe feluri dă vicleşuguri mincinoase* (a. 1811). DOC. EC. 124. *Iuda Iscarioteanul, Vînzătorul și vicleanul.* AARON, ap. GCR II, 194/30. *Un viclean și prost războinic obrăzniceste-a-n-drăzni El să ne propuie pacea?* HELIADE, O. I, 408, cf. POLIZU, DDRF, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM. *Dovedit viclean, Luca Arbure a fost decapitat în Hirlău.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 11. ♦ (Substantivat) *Dacă au spart Aron Vodă pre viclenii săi, nici un loc n-au lăsat să mu fie plin de vrăjmășia lui.* SIMION DASC., LET. 263. *Pentru prepusurile viclenilor despre alte părți se nu se aște asupra lui, făcu mai mare pre frate-său pe toată Sciția Europei.* N. COSTIN, LET². I, 80. *Acei ficleni și turburători de țară... au fugit în Țara Leșască.* R. POPESCU, CM I, 299. *N-au nemerit hicleanul și făr' de minte om cele ce-i părea.* R. GRECEANU, CM II, 26. *Puse de tăie pe trădătorii Dumitru, Chisaru și cu fiul său, ca niște vicleni de domnie și scriători de țară.* BĂLĂCESCU, M. V. 228, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Vicleanul care trădează interesul obștei lucrează la asasinarea propriilor lui urmași.* SADOVEANU, O. XX, 153, cf. SCL 1958, 164. ♦ (Învechit) Care trădează (2), demască. *De ce... să nu avem parte să călcăm iarba verde, fără a lăsa după pasul nostru urme viclene.* GANE, N. I, 205, cf. DL. ♦ (Învechit; despre acte, înscrisuri, scrisori etc.) Care este falsificat; care este făcut cu scop ostil, subversiv; care conține informații false. V. m i n c i n o s (4). *Niște cărți hiclene... scria la niște vrăjmași să vie cu oaste să ia acul loc.* PRAV. 291. *A vrut Rați Iștan să o facă hiclean(ă)* (a. 1677). IORGA, B. R. 160. *Au scris niște cărți viclene și le-au pus într-un băț sfredelit și le-au trimis la Constantin Vodă cel Bătrîn Băsărabă în Țara Leșască.* NECULCE, L. 27. *Ivan Potcoavă... au fost făcut și cărți ficlene.* R. POPESCU, CM I, 306. *S-ar fi sculat cu niște scrisori viclene* (a. 1758). URICARIUL, XVII, 39. *Danii prin zapise viclene* (a. 1785). ib. IV, 35/20. *Vălătaș viclean au făcut* (a. 1817). IORGA, S. D. XII, 205. *Sofronie se refugiază haiducește peste munți și nu va mai juca decît un rol „așfător” prin „fidule viclene”.* BLAGA, G. 102. ♦ (Învechit, rar) Lipsit de corectitudine. *L-au fost aruncat boierii, fără voia împăratului, făcîndu-i judecată vicleană.* ANTIM, O. 298. *Cel ce va porni jalobă împotriva dieții, cerînd partea legiuită, poate să mișce și altă jalobă cum că diata este vicleană.* PRAVILA (1814), 134/18.

4. (Popular; despre oameni) Care are o atitudine neconformă preceptelor religioase; care nu respectă dogmele sau practicile religiei creștine (și are o atitudine insultătoare față de ele). v. e r e t i c, n e c r e d i n c i o s, p ä g î n. *Cuvîntul lui Dumnezeu primescu-l și dracii și oamenii ceia hitleanii întru urechi.* CORESI, EV. 98. *Aceia era fără răutate, și aceștia vicleni; aceia era toți duh, și aceștia toți trup.* ANTIM, P. 65. *Domni vicleni jurau pe spadă Să sfarme sfînta noastră lege.* GOGA, POEZII, 11, cf. DL, DEX. ♦ (Substantivat) *Au oprit adaosătura... ce-au adaos nește vicleani credinții cu viclenie.* DOSOFTEI, V. s. noiembrie 120²/28. *La viclean parola dumnădzăiască și basna poeticească tot o cinsto a.* CANTEMIR, I. I. II, 61. *Mișcarea unui hiclean, înfricoșază un cap coronat* (a. 1703). FN 144. ♦ (Învechit, rar; substantivat, f. pl.) Faptă de om viclean (4). *Este pornit omul din tinerețele lui spre cele viclene.* ANTIM, O. 229. ♦ (Despre duhuri sau despre alte forțe oculte) Diavolesc; necurat. *Începură urii de ceia ce se nevoia iudei descîntători a meni spre ceia ce avea duhure hicleane numele Domnului Iisusu grăindu.* COD. VOR². 3¹/2. *Cine se apropie necuraților draci, duhure hicleane sint.* CORESI, EV. 26. *Vicleanul diavol nu mai părăsea de o supărare cu arătări înfricoșate și cu năluciri*

groznică. VARLAAM, C. 366, cf. MARDARIE, L. 134²/25. *Cînd cade în mreaja lui muscă sau albină, numaidecît o apucă, și cu multă muncă o umoară; așa face și paingul cel viclean a iadului.* CHEIA ÎN. 10¹/13. *Asmodeu, diavolul cel viclean, au omorît pre ei.* BIBLIA (1688), 616¹/6. *Trebuiește cela ce slujește lui Dumnezeu să aștepte ispitele și războiul vicleanului diavol, iar să nu se deznădăjduiască.* ANTIM, P. 16. ♦ (Substantivat) Spirit rău; diavol, drac. *Nu se va muta cătră tine hicleanulu.* PSALT. HUR. 3¹/5. *Nu ne duce în năpaste, ce ne izbăvește pre noi de hitleanul (a. 1574).* DR. II, 587. *Unde iaste de destul lucrul hitleanilor, acolo e scădeare.* CORESI, EV. 26. *Ne izbăvește pre noi de hicleanul (a. 1607).* GCR I, 41/40. *Hicleanul vrăjmașulu ce toți ne zmenteaști (a. 1619).* CUV. D. BĂTR. II, 125/13. *Vine hitleanul și apucă ce e sămănat întru inima lui.* N. TEST. (1648), 17¹/24, cf. MARDARIE, L. 167²/11, 177/12. *Domnul te roagă și te cucirește, nu rîvni vicleanul calea ce-i sporește.* DOSOFTEI, PS. 121/14. *Păzește-te de ficlean, pentru că rele meștersuguieste.* BIBLIA (1688), 669²/31. *Să păzească și toată cinstita aceasta boierime... de toate vicleșugurile vicleanului.* ANTIM, P. 36. *Vicleanul nu să părăsi a face rău.* MINEIUL (1776), 19¹/14. *S-au lepădat și s-au dizlipit de la calea celui viclean.* VARLAAM - IOASAF, 184¹/5. *Sînt ucigător de tată, vicleanul m-a amăgit.* HELIADE, O. I, 460. *Vicleanul pismuia pacea fetelor și-și vîri coada.* ISPIRESCU, L. 49, cf. DDRF, DHLR II, 438. *Bunătățile cu care îl hărăzea Vicleanul erau... multe.* GALACTION, O. 44, cf. SCRIBAN, D., DL, SCL 1958, 163, 164. *Amintește că scriitorul și-a dat și el seama, de îndată ce flăcările au mistuit manuscrisul, că a fost atras într-o cursă a Vicleanului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 25, 27/1. ♦ (Despre perioade, intervale de timp) Care se caracterizează printr-o abundență de fapte rele, de abateri de la regulile religiei; care inspiră nesiguranță, temeri. *Celealalte zile ce așteptăm sînt viclene, sînt zilele lumii, zilele trupului, zilele deșertăciunii.* ANTIM, O. 209. *Ea se desface ca un chip blînd din Scripturi în mijlocul unor aspre vremi viclene și răzbuunătoare.* IORGA, C. I. I, 86. ♦ *Ziua cea vicleană = ziua Judecării de apoi. Fericit este bărbatul care cunoaște și ajută pre săraci, că în zioa cea ficleană va mîntui pre el.* DOMNUL. R. GRECEANU, CM II, 196.

- Pl.: *vicleni*, -e și (învechit, rar) *vicleani*, -e. - Și: (învechit și regional) *viclân*, -ă, *hicleán*, -ă (pl. și: *hicleani*, -e), *ficlean*, -ă, *hitlén*, -ă, (învechit) *vicleán*, -ă, *hitlén*, -ă, (regional) *iclean*, -ă, *ficlean*, -ă (ALR I I 550/677), *fitlén*, -ă (MÎNDRESCU, UNG. 187, SCRIBAN, D.), *hicleán*, -ă (MÎNDRESCU, UNG. 187), *hicleán*, -ă (ALR I I 558/388), (învechit, rar) *viclén*, -ă (BUDAI-DELEANU, LEX.), *vihlén*, -ă (DDRf), *vecleán*, -ă (M. COSTIN, LET. I, 298/25), *hitlén*, -ă adj.

- Din magh. *hitlen*.

VICLEI s. n. v. **vicleim**.

VICLEIEM s. n. v. **vicleim**.

VICLEIEN s. n. v. **vicleim**.

VICLEIM s. n. 1. Dramă populară veche, de origine creștină, reprezentînd nașterea lui Hristos, jucată de obicei de către flăcăi în costume caracteristice, în zilele Crăciunului, i r o z i; cîntece sau versuri care narează nașterea lui Hristos, spuse cu prilejul reprezentării acestei drame (v. s t e a, c o l i n d ä). Cf. POLIZU. *Bea toată ziua și toată noaptea... cu Tache Hengheru, care are antipriză de flașnete în popa Tatu și iarna vicleimuri cu olteni.* CARAGIALE, O. II, 82. *Steaua n-a închinat vicleimului.* DELAVRANCEA, S. 134. *Același teatru religios se numește, în Muntenia, vicleim.* ȘAINEANU, Î. 175, cf. DDRf, BĂRCIANU. A

doua parte de acțiune dramatică a vicleimului e cu totul de domeniul profan. OLLĂNESCU, ap. ZANNE, P. IV, 537, cf. ALEXI, W., TDRG. *De multe ori, cu vicleimul se alipesc și stelarii cu steaua.* PAMFILE, CR. 160, cf. 155. *Vifleimul, ca reprezentăție, s-a dat uitării și au rămas numai colindele cu vifleimul, de care abia ne știu spune bătrîni cum era.* VICIU, COL. 2, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Se execută de către flăcăii ce umblă cu vicleiul „Irod și craii”.* IZV. XIV, 402. *Altădată se mai umbla și cu vicleemul, dar azi nu se mai umblă.* ib. XVI, 18. *Colindul cu turca e mult mai plăcut oamenilor de la noi decît viflaimul și steaua.* ib. 398, cf. SCRIBAN, D., DL, DER, M. D. ENC., DEX. *Cine primește Steaua cu vicleimu.* TEODORESCU, P. P. 100. *O, veniți la viflaim, Lucruri mari ca să privim.* IZV. XVI, 378, cf. ALR II/I MN 111, 2826, ALRM II/I h 266. ♦ Reprezentație, situație ridicolă, hazlie. *Nu ne putem exprima îndestul întristarea cînd vedem lumea grămădindu-se la operete... și la alte vicleimuri ale Veneriei vulgivate.* EMINESCU, O. XII, 111. *E-un vicleim ridicul, monoton din cale-afară: Vecinica deșertăciune ține capătul de sfară.* VLAHUȚĂ, P. 138, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D. ♦ L o c a d j. **De vicleim** = caraghios, ridicol. *La un colț, sub un clopot pătrat de sticlă, icoane bătrîne, cu busuioac uscat și cîteva figuri nemțești de vicleim.* D. ZAMFIRESCU, I. 138.

2. Reprezentație teatrală cu păpuși avînd ca temă nașterea lui Hristos; (regional) verțep (2). *Ea n-are poftă să-și vază bărbatu în vicleim și să-i strige tombatera pe uliță.* PR. DRAM. 208. *Am făcut... parte din vicleimul ale cărui păpuși le arunca una într-alta.* M. I. CARAGIALE, C. 60. ♦ Cutie (din carton, din lemn etc.) în care se țin păpușile folosite în reprezentația vicleimului (2). Cf. I. GOLESCU, C. *În fundul cutiei de hirtie, zise „vicleim”, stă pe tron un Irod în miniatură.* OLLĂNESCU, ap. ZANNE, P. IV, 537, cf. RESMERIȚĂ, D. *Este jucat de băieți țineri... și ajutoarele lor (purătorii vicleimului și muzicanții).* IZV. XIV, 260.

- Pl.: *vicleimuri*. - Și: (învechit și regional) **vicleiém** (PAMFILE, CR. 155, IZV. XVII, 409, ALR II/I MN 111, 2 826/76), **vifleim**, **viflaim**, (regional) **vicléi**, **vicleiém** (ALR II/I MN 111, 2 826/928, ALRM II/I h 266/928), **vicleiém** (ALR II/I MN 111, 2 826/316, ALRM II/I h 266/316), **vifliém** (ALR II/I MN 111, 2 826/353, ALRM II/I h 266/353), **vifliém** (ALR II/I MN 111, 2 826/310, ALRM II/I h 266/310), **viflaim** (ALR II/I MN 111, 2 826/279), **vifliém** (ALR II/I MN 111, 2 826/325, 334, ALRM II/I h 266/325, 334), **vitleim** (ALR II/I MN 111, 2 826/682, ALRM II/I h 266/682), **viflaim** (ALR II/I MN 111, 2 826/105, ALRM II/I h 266/105), **vefleim** (ALR II/I MN 111, 2 826/346, 362, ALRM II/I h 266/346, 362), **betleiém** (ALR II/I MN 111, 2 826/47, ALRM II/I h 266/47) s. n.

- Din slavonul *вѣтлѣемъ*, gr. *βηθλεέμ*.

VICLEÉN, -Ă adj. v. **viclean**.

VICLENÉSC, -EĂSCĂ adj. (Astăzi rar) Viclean (2). Cf. I. GOLESCU, C. *Eu, cunoscînd bine Că fără gînd viclenesc Le-ai zis aste către mine, N-am decît să-ți mulțămesc.* PANN, E. II, 127/2, cf. POLIZU. *El poate să-mi arate Un drum fără primejdii, cărări nesemădate De aspiriri nedrepte, de curse viclenești.* ALEXANDRESCU, M. 114, cf. DL. *Tu n-ai cunoscut niciodată Dreptul din slova domnească, Răstălmăcită și viclenească.* DEȘLIU, G. 53, cf. DM.

- Pl.: *viclenești*.

- **Viclean** + suf. -esc.

VICLENEȘTE adv. (Învechit) În mod viclean (2). Cf. LEX. MARS. 109, LB. *Socoti cîrtitoriu viclenește a-i înșala să creadă că sînt sînge grecesc.* BOJINCĂ, R. 98/18. *Ca să împrăștie mai mult o asemenea rătăcire, o însoțesc viclenește cu propuneri deșarte.* MARCOVICI, D. 217/2, cf.

POLIZU. *Multe săgeți negre spre mindra vorniceasă Țintise viclenește.* CONV. LIT. IV, 86, cf. LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., DL, DM, SCL 1963, 215.

- Și: **hitlăneste** adv. LEX. MARS. 109.

- **Viclean** + suf. -ește.

VICLENÍ vb. IV. (Învechit și popular) 1. T r a n z. (Complementul indică oameni) A induce în eroare, a înșela; a abuza de buna-credință (a cuiva); (învechit, rar) vicleșugi. *Pre oamenii tăi hicleniră cu voia și beseduiră pre sfinții tăi.* PSALT. HUR. 70⁹/9. *Omului ce face leage-călcare Opreaște-te de minie și lasă băsăul, nu rîvni să-l hitleanesti, că hitleaii cumplu-se.* CORESI, PS. 93/9. *Cela ce va sluji la un boiarin și de-l va hicleni întru ceva, să să certe ca un suduitoriu de domnie.* PRAV. 74. *Din rost im dziceți bineți de mă îmblîndziți Și din inemă cercați să mă vicleniți.* DOSOFTEI, PS. 199/8. *Și va fcleni ochiul tău pre fratele tău cel lipsit și nu vei da lui.* BIBLIA (1688), 137²/24. *Cine hiclenește pe stăpînul său supus este pedepsii (a. 1703).* FN 145. *Frumosețea pomului celui oprit nu-l va înșala, șarpele nu-l va vicleni, muierea nu-l va amăgi.* ANTIM, O. 195, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Greaca ta... *Te vinde pre tine și te viclenește.* NEGRUZZI, S. II, 31, cf. PETRI, V. *Dacă nici la noapte nu vei putea vicleni pe păzitorul tău, îți turtesc capul.* CONV. LIT. VI, 29. *Chiar... dacă păzește cineva bine iepete, totuși ea-l viclenește pe om.* EMINESCU, P. L. 15, cf. MÎNDRESCU, UNG. 188. *Mă duc... să bat pe moșneag, de ce m-o viclenit.* SĂM. I, 351, cf. TDRG, CADE. *Nu le va mai îngădui să-l viclenească cu taine.* VOICULESCU, P. I, 43. *Și-a viclenit și și-a înșelat barbatul la greu, ori i-a pîngărit așternutul, ori a făcut asupra lui farmece.* SADOVEANU, O. X, 557, cf. SCRIBAN, D., ROSETTI - CAZACU, I. L. R. I, 226, BALADE, II, 186. *Î R e f l. p a s. Vicleșugul... pre cel ce să viclenește la scădere aduce.* CANTEMIR, I. I, II, 65. ♦ (Rar) A iscodi, a ispitii. *Spuind pilde leului celor tineri, l-au hiclenit muierea de i-au tilcuit-o.* ANTIM, O. 271. *Se luă deci pe lîngă dînsul cu șoptele cu momele, viclenindu-l ca să-i afle puterea.* ISPIRESCU, L. 279. ♦ (Învechit) A pîngări, a necinstii. *Eu încă tot o iubeam cu toate că nu aveam pricină să fiu mulțămît de dînsa fiindcă-m viclenise viața.* HALIMA (1783), 216⁷/28. *De voi face voia ta, viclenesc prieteșugul și cînstea mea.* CATON, 74⁷/22. *Au viclenit cînstea curățaniei ei, dîndu-o pe mîna altor bărbați.* COD. ȚIV. 18/9. ♦ (Rar) A fura; a păgubi. *Trebuie să-i urmărească pe toți aceia care-i viclenesc vistieria.* SADOVEANU, O. X, 133.

2. R e f l. A deveni viclean (1), rău; a se comporta ca un om prefăcut, perfid, rău. *Adeseaori merinda lor la cină era de neajuns, ca îndatorîndu-se a procura singuri bisoniul să fie siliți a cuteza și a se vicleni.* ARISTIA, PLUT. 128/25. *Cînd erai copil, odată, viclenindu-te, ai luat Niște junci ai lui Apollon.* OLLĂNESCU, H. O. 49, cf. BARCIANU, SCRIBAN, D., DL. *Astăzi, firește, nu mai poate fi așa, că lumea s-a viclenit și oamenii au sărăcit.* RETEGANUL, P. II, 3. *Cîți voinici în lumea mare S-au viclenit foarte tare, Crezămînt nici unul n-are.* BIRLEA, L. P. M. II, 126.

3. I n t r a n z. A pune la cale, a pregăti în ascuns o acțiune potrivnică cuiva, a unelti, a complota; p. e x t. a face rău cuiva. *Nu iubi a hicleni.* PSALT. HUR. 31⁷/11. *Spre oamenii tăi hitleniră cu voie și sfătuiră spre sfinții tăi.* CORESI, PS. 227/10. *Ascuns să supune-n leșnici cu bogafii, Ca să viclenească să nu-l simțā alții.* DOSOFTEI, PS. 33/8. *Nu va nemernici lîngă tine cel ce viclenește.* BIBLIA (1688), 383¹/46. *Vicleșugul... pre cel ce viclenește... la scădere aduce.* CANTEMIR, I. I, II, 65. *În anul acesta iarăși au început a vicleni asupra augustului Leon I.* ȘINCAI, HR. I, 89/29, cf. LB, I. GOLESCU, C., VALIAN, V., POLIZU, CIHAC, II, 538. *Ca să-și capete mulți și mărunți, grei și lucioși zimți și de tot soiul, dă orbește năvală, viclenește și amăgește fără temere.* ODOBESCU, S. II, 154. *Destul ai viclenit asupra tatălui meu.* EMINESCU, P. L. 6, cf. ALEXI, W. *Plătind,*

uneltind, fîgăduind, viclenind, ea face ca plăpîndul Petru Șchiopul să caute moștenirea lui Mircea. IORGA, C. I. I, 82, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., DL, M. D. ENC., DEX. ♦ (Învechit) A protesta împotriva cuiva sau a ceva, a c î r t i; a vorbi defavorabil despre cineva. *Nu atingereți de unii miei, și în prorociei miei nu hitleanireți.* PSALT. SCH. 343/5. *Nu e frica lu Dumnezeu între ochii lui, că hicleni între el.* CORESI, PS. 90/8. *Aț ficlenit între sufletele voastre... și n-aț auzit glasul Domnului.* BIBLIA (1688), 521¹/37. *Cine au dat volnicia aceasta mirenilor, să înfrunteze pe preoți... să viclenească la faptele lor?* ANTIM, O. 171. *Nici unul ca acela aflîndu-se de domnia mea cu orce mijloc, viclenind la hotărîrile judecăților, să știe că nici într-un chip nu va putea scăpa de grea pedeapsa a domniei mele.* PRAV. COND. (1780), 46. ♦ (Învechit) A comite fapte rele; a greși, a păcătîi. *Să ficlenească și să calce cuvîntul Domnului.* BIBLIA (1688), 119²/27. *Au viclenit Israil înaintea lui Dumnezeu și i-au dat pre ei Dumnezeu în mîinile lui Madiam.* ANTIM, O. 268.

4. T r a n z. (Complementul indică țări, popoare, conducători etc.) A trăda (2), a vinde (pe cineva sau ceva); a se răzvrăti, a se răscula (împotriva cuiva). *Înțelegîndu acesteia Ștefan Vodă den iscoadile ce pururea trimitea... cum crai l-au viclenitu și vine asupra lui..., au trimis în toate părțile în țară, să se stringă la tîrgul Romanului.* URECHE, L. 102. *Cînd hiclenește pre domnu-său să va spînzura.* PRAV. 289. *Temîndu-se să nu-i viclenească moldovenii, au pus pre cazacii săi în frunte și n-au vrut să lase pre nimenea să iasă la harță.* SIMION DASC., LET. 242. *Viclenindu-l Tribunalie Galbul... căzut-au într-o mlaștină... și acolo au perit.* N. COSTIN, L. 153. *Eu n-am vrut să mă fac al doile Iudă sau să-l viclenesc, să fug de la dînsul.* NECULCE, L. 218. *S-au tocmit cei răi de a hicleni cea cetate. Dumnezeu să dea să să vădească răul și să să tîmăduiască (a. 1694).* FN 44. *Boierii vor să ficlenească pă Radul Vodă.* R. POPESCU, CM I, 335. *Un ministru prea credincios hiclenește pre marele său (a. 1701).* FN 99. *Au făcut pre gavaoneni robi, aducători de apă și de lemne, și pre cei 5 împărați, carii viclenea Gavaonul, i-au omorît.* ANTIM, O. 266, cf. DDRF. *Deaca vreunul din ei își va vicleni credința, atunci să-l bată pămîntul.* HASDEU, I. V. 65, cf. TDRG, CADE. *Vinovații vor fi aduși și-i vom întreba de ce-au viclenit pe domnul lor și țara.* SADOVEANU, O. X, 167, cf. DL, M. D. ENC. ♦ I n t r a n z. *Nemșii cu căzaccii au viclenit.* M. COSTIN, O. 130. *Ionii vor vicleni.* HERODOT, 468. *Au vorbit de întimplarea războiului... dovedindu-se că au veclenit generarii nemșești.* DIONISIE, C. 213, cf. SCRIBAN, D. ♦ R e f l. *Alexandru împăratul era în Chilichia... că să viclenise cei de la locurile acelea.* BIBLIA (1688), 709¹/58. *Bulgarii, cu domnul lor Petăr, carele mai denainte să viclenisă, supt acest împărat așe-ș deplin s-au răscumpărat volnicia.* CANTEMIR, HR. 380. *Să nu să hiclenească și iar să se scoale împotriva romanilor.* C. CANTACUZINO, CM I, 54. *S-au viclenit de cătră Domn și de cătră țară și s-au unit cu catanele.* R. POPESCU, CM I, 498. *Îndemnînd pre perși să să viclenească, vin asupra midilor.* HERODOT, 185, cf. TDRG. ♦ (Învechit, rar) A transforma în rău. *Rădică mîinile tale spre trufa lor în cumplit, că te hitleni dracul de sfînta ta.* CORESI, PS. 195/11. ♦ (Învechit, rar; complementul indică scrieri) A falsifica, a denatura conținutul, informațiile. *Greu era a vicleni cronica și a scrie într-alt chip.* BUDAI-DELEANU, T. 68, cf. L. ROM. 1958, nr. 3, 46.

- Prez. ind.: **viclenesc**. - Și: (învechit) **vecleni, hicleni, hitleni, ficleni**, (învechit, rar) **hitleani** vb. IV.

- V. **viclean**.

VICLENÍE s. f. 1. Însușirea de a fi viclean (1); faptă, manifestare, purtare de om viclean, ș i r e t e n i e', ș i r e t l i c, ș m e c h e r i e; (cu sens atenuat) abilitate, dibăcie; (învechit) faptă rea, necinstită; (învechit) viclenire,

(învechit și popular) vicleşug (1), (învechit, rar) viclenit¹, vicleşugire. v. perfidie, ipocrizie, falsitate. *De veți face hitlenie înaintea mea... întoarce-mă-voi și eu de bunățăți.* CORESI, EV. 213. *Hristos sparge aceea leage când dize după hiclenie voastră scrie Moisi aceea, ce denfiniu nu fu așa.* PO 8/12. *Ce nu putu răbda, ce aruncă urgie spr-inșii cu pizmă, și-ș află hitlenia lui șarpele ca un vas.* MOXA, C. 8^v/13. *Delungați-vă de la mine toți carii faceți hiclenie.* N. TEST. (1648), 9^v/28, cf. MARDARIE, L. 177²/16. *Să nu-l fure, nici să-i facă vreo hiclenie (a. 1652).* MAG. IST. I, 127/2. *Nice hiclenia cea ascunsă a Satanei... să nu te amăgească (a. 1685).* GCR I, 274/30. *Unde este lăcomia, este și hitlenia.* FL. D. (1680), 62^v/12. *Oștesc împotriva, nu spre oameni și trup și sînge, ce spre împărații veacului acestuia cătră cele duhovnicești ale vicleniei și dînd război și biruind.* BIBLIA (1688), [prefață] 8/32. *Decheval... de noao hiclenie să apuca, tocmelele și legăturile silind și stricînd.* C. CANTACUZINO, CM I, 18, cf. LEX. MARS. 109. *Așa i-au dat pre ei Dumnezeu... plini a fi de toată nedreptatea, de curvie, de viclenie, de lâcomie.* ANTIM, P. 29. *Cine s-ar ispiți a o furea au să o ia cu sila, au altă hiclenii, să fia blăstămat (a. 1711).* IORGA, S. D. XIII, 169. *Și gonești duhurile vicleniei.* MINEIUL (1776), 82²/35. *Filip fu bucuros că nu știa viclenia lui.* ALEXANDRIA (1794), 36/9. *Greuleț mișel, născut la robie, învățat la viclenii ascunse.* BUDAI-DELEANU, Ț. 169. *Găsindu-să cu viclenii, vor fi osîndiți a-și pierde priveleghiul acesta (a. 1824).* DOC. EC. 322, cf. LB. *Virtutea subț înfruntata Obrăznicie-apăsată, Vicleniile în cinste, Dreptatea-n veci aruncată.* HELIADE, O. I, 89. *Cîrnuia cu mai multă viclenie, cu mai meștesugarețe mijloace.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 170/5, cf. I. GOLESCU, C. *Gîndeam asupra vicleniei femeilor.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 437, cf. VALIAN, V. *În zadar va da tot pravili supuse la răsturnare, și asupra vicleniei va înarma pe dreptate.* CONACHI, P. 299. *Această scrisoare sucită și plină de viclenii nu dovedea altceva decât dorința polonilor d-a pune ei în Țara Românească alt domn.* BĂLCESCU, M. V. 225. *Toate te-aș fi iertat, și viclenia care ai întrebuințat-o cu mine, și înjosirea în care m-ai adus.* MILLO, în PR. DRAM. 350. *Legi redactate cu atîta viclenie, încît acelea după un an sau doi devin curse și pierire.* BARIȚIU, P. A. I, 12. *A cugetat viclenie și s-a determinat să-i înșele prin Sicinnus.* ARISTIA, PLUT. 306/21, cf. POLIZU. *Folosul dobîndit prin viclenie și se strecoară printre degete.* GHICA, S. 325. *Arsenalul vicleniilor femeiești este foarte mare.* FILIMON, O. I, 133, cf. PETRI, V. *A pus în guvern mizloacele intelectuale în locul mizloacelor materiale, viclenia în locul forței.* BARONZI, I. C. II, 48/2, cf. COSTINESCU, LM. *Cu o slugarnică viclenie făcea mare haz de gluma înrăutățită a stăpînului său.* ODOBESCU, S. I, 80. *Spînul, cu viclenia sa obicinuită, nu-și pierde cumpătul.* CREANGĂ, P. 229. *Uite, îi zise ea cu un fel de viclenie plină de dulceață, eu numaidecît am văzut că tu ești țaran.* SLAVICI, O. I, 340, cf. DDRF, MÎNDRESCU, UNG. 188, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., SEVERIN, S. 30, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Țaranul acesta i se parea de o viclenie revoltătoare.* REBREANU, R. II, 278. *Avea niște ochi nespuse de blînzi... fără nici un amestec de viclenie sau de fățarnicie.* GALACTION, O. 85. *A fost un luptător pentru ideal, fără viclenie și fără preocupare personală.* SADOVEANU, O. XX, 28, cf. SCRIBAN, D. *Atîta copilărească viclenie îl făcu să ridă.* STANCU, R. A. III, 142. *În orice clipă vicleniile piezișe ale Petrușei puteau să se preschimbe în minie fățișă.* VINEA, L. II, 13, cf. DL, SCL 1969, 554, M. D. ENC., DEX. *Om fricos la vetejie, Dar meșter la viclenie, lute paloșul trăgea.* POP., ap. GCR II, 292. *Fii drept și nu umbla după hiclenii, că ele nu duc departe.* ȘEZ. II, 161 bis, cf. ALR I 1550/725, 805. *Ca viclenia și ca fățarnicia, nimic alt mai rău îți schimbă firea.* ZANNE, P. VIII, 143. *♦ L o c. a d j. și a d v. Cu viclenie = (în mod) viclean (2). Spre derepții și*

spre sfinții și spre prorocii lui cu hitlenia cugeta. CORESI, EV. 24. *Iară să neștine rău va cugeta pre priiatnicul său și cu hiclenie pre el va omori, să tragi pre acesta de la oltariul mieu, cum să se omoară.* PO 247/24. *Aruncară vraje și li se arătă că cu bărbăția nu vor putea lua Troada, nic(e) cu sabia, numai cu hitlenia.* MOXA, C. 25^v/6. *Făcură șfat ca să prinză pre Iisus cu hiclenie și să-l omoară.* N. TEST. (1648), 34^v/32. *Meștesug cu hiclenie.* MARDARIE, L. 285²/4. *Nu le dăm căzuta cinste..., nici ne supunem lor cu dreptate, ci cu viclenie și cu răutate.* ANTIM, O. 82. *Acea ispitire a lui cu viclenie au fost.* VARLAAM-IOASAF, 16^v/9. *M-au prins adormit cu viclenie; Deci dacă mi-e să moriu, judecată, Alegerea morții lasă mie!* BUDAI-DELEANU, Ț. 253. *Au venit răspuns cum că acest Ionită Istrate s-au purtat cu viclenie (a. 1826).* DOC. EC. 362. *Chip cătam cu viclenie Să te fac să-ntrebi, și mie Mi-a fost luni întregi minie, Că tu nu te-ai priceput.* COȘBUC, P. I, 51. *În gînd, Jderul cel mititel își prefăcea cu viclenie vorbele.* SADOVEANU, O. XIII, 59. *El berea cu viclenie Să n-ajungă la beție.* POP., ap. GCR II, 292. *Să lăuda turcul că știe Să-nșele cu viclenie.* BALADE, II, 54. *♦ E x p r. A o întoarce în viclenie v. î n t o a r c e. ♦ (La animale) Înșușirea, caracterul de a se folosi de mijloace ingenioase pentru a se apăra, pentru a-și procura hrana etc. Gîngăni și jigăni... despre a căroră lăcomie, viclenie și reutate nu-i cu puțință să povestească limba omenească.* CREANGĂ, P. 94. *El înlătură intruciva viclenia și bănuiala peștelui.* ATILA, P. 34. *Se bizuie pe puterea lui și n-are nevoie să desfășoare viclenia vulpei.* SIMIONESCU, F. R. 24. *La cuib, această acvilă este prototipul precauțiunii și al vicleniei.* LINȚIA, P. II, 166. ♦ (Jur.) Dol. Cf. COD. PEN. R. P. R. 486, DER, M. D. ENC.

2. (Învechit) Trădare a unei țări, a unui conducător etc.; necredință (3), infidelitate. v. u n e l t i r e. *Nici craiul are voie să piarză pre vreun nemișu, fără numai de-l va dovedi de viclenie.* URECHE, L. 126. *Acolea și-au descoperit toată viclenia și faptele sale cele ascunse.* SIMON DASC., LET. 72. *Tare poruncă trimisă... să certe viclenia făcută împărăției.* M. COSTIN, O. 306. *Acolo au ucis și pe capul turburării și hicleniei, căruia îi era numele Vencohab.* C. CANTACUZINO, CM I, 27. *Prințul... viclenia aceasta o au făcut cu bietul Matei Vodă.* ȘINCAI, HR. III, 33/10. *Cum în zădar și trimișii strigi În toate părți că nu-i de a să teme, Că-i numa viclenie și intrigă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 260. *Domnul Moldavei, necunoscînd că aceasta ar fi o viclenie din partea lui Albreht, au răspuns că priimește.* IST. M. 117/9. *Intrigile și vicleniile ticăloșilor boieri nu-l lăsară multe zile a îngriji în repaos de treburile țării.* BĂLCESCU, M. V. 243. *Dacă vreți să aveți o idee despre vicleniile lui politice, ascultați.* BOLINTINEANU, O. 252. *Toate faptele sale sînt acum numai viclenii și trădări.* ODOBESCU, S. III, 271, cf. BOGDAN, O. 373, TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Vlad Vodă confiscă pentru viclenie lui Barbul... moșiile ce le avea de la tatăl său.* ARH. OLT. XIII, 9. *Capetele vicleniei se vor fi găsinđ între veliții din jurul scaunului.* SADOVEANU, O. X, 93, cf. DL, DM.

- Pl.: viclenii. - Și: (învechit și regional) **hiclenie**, **hitlenie**, (regional) **iclenie** (ALR I 1550/705, 805), (învechit, rar) **viclinie** (GCR I, 175/17), **ficlenie** (MÎNDRESCU, UNG. 188), **fitlenie** (id. ib.) s. f.

- **Viclean** + suf. -ie.

VICLENIRE s. f. (Învechit) Viclenie (1). *Ai stricat, mucenice, viclenirile vrăjmașilor.* MINEIUL (1776), 120^v/34. *Cu această rea viclenire au propoveduit pre cumnată-sa curvă.* HALIMA (1783), 241^v/39. *Să biruiești cu viclenirile pre acela carele n-ai biruit cu puterea.* MOLNAR, în ȘA I, cf. 335, cf. POLIZU, COSTINESCU, LM. *S-a bălăcit în tina tuturor viclenirilor străine de dînsul și de firea pietroasă a Vardarilor.* C. PETRESCU, A. R. 45, cf. DL, DM. ♦ L o c. a d v.

Cu viclenie = în mod viclean (2). *Cu viclenie au ademenit pe lășătorii moștenirii întru arătarea voinții sale cei de pe urmă.* COD. ȚIV. 87/32.

- Pl.: vicleniri.
- V. vicleni.

VICLENIT¹ s. n. (Învechit, rar) Viclenie (1). *Nici măimușa prinsă-arată deplina sa măiestrie. Altfel știe ea să joace, alt mod are-n viclenit Cînd e liberă de cursă.* MUREȘANU, P. 170/22.

- Pl.: viclenituri.
- V. vicleni.

VICLENIT², -Ă adj. 1. (Învechit) Viclean (1). *În fapte amăgît și viclenit s-au aflat.* CANTEMIR, I. I. II, 103. *Acea cetate este hiclenită* (a. 1701). FN 106. *Viclenită, ca toate femeile, ... ea se bucura că n-a ajuns Persida să vorbească cu Bocioacă.* SLAVICI, O. II, 206, cf. DL, DM.

2. (Învechit) Viclean (2). *Așa Sătana cu fața viclenită... Zărește toate într-o clipită.* BUDAI-DELEANU, T. 78. *Enric al 4-le... pentru viclenită creștere ce i se dăduse... agiunse a fi urît de magnafii imperiei.* SĂULESCU, HR. I, 115/13. *Nu le cunoști firea Atît de viclenită.* I. VĂCĂRESCUL, P. 34/28. *Voi veniți acum Cu vorbe viclenite să-ntoarceți al meu drum?* PETICĂ, O. 167.

3. (Învechit, rar) Indus în eroare, înșelat, amăgît. *Tot amăgît și despre Corb viclenit s-au deșteptat.* CANTEMIR, I. I. II, 208. ◊ (Substantivat) *Vicleșugul... mai virtos pre viclenitoriu decît pre viclenit spre groznică răzșipă pohîrnește.* id. ib. 65.

- Pl.: vicleniți, -te.
- V. vicleni.

VICLENITÓR, -OÁRE adj., s. m. (Învechit) (Persoană) care înșală, care uneltește, care trădează. *Împună cu singuri viclenitorii și cu hanul Crîmului, ... pre toți i-au trimis la Țarigrad.* N. COSTIN, L. 269. *Vicleșugul... mai virtos pre viclenitoriu decît pre viclenit spre groznică răzșipă pohîrnește.* CANTEMIR, I. I. II, 65, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Viclenitorii voștri acum se găsesc dormind, să cercăm că doar îi vom supune.* DRĂGHICI, R. 290/30, cf. T. PAPAĞAGI, C. L., DL, DM.

- Pl.: viclenitori, -oare. - Și: viclenitóriu, -oáre adj., s. m.
- Vicleni + suf. -tor.

VICLENITÓRIU, -OÁRE adj., s. m. v. viclenitor.

VICLENÓS, -OÁȘĂ adj. 1. (Învechit) Viclean (2). *Numim malignitate aplecarea viclenoasă ce avem a pătrunde slăbiciunile altora, a descoperi ale lor năravuri spre veselia ce ivorește pentru noi din a lor rușinare.* GTN (1835), 17¹/31. *Ah, căci nu sînt eu albină Să-mi vîr acul veninos În viclănoas-a ta splină!* MUREȘANU, P. 16/19.

2. (Regional; în forma iclenos) Viclean (1) (Cîlnic - Rējața). Cf. ALR I 1 550/28.

- Pl.: viclenoși, -oase. - Și: (învechit) viclănós, -oásă, (regional) iclenós, -oásă (ALR I 1 550/28) adj.
- Viclean + suf. -os.

VICLEȘUG s. n. v. vicleșug.

VICLEȘÉG s. n. v. vicleșug.

VICLEȘÍG s. n. v. vicleșug.

VICLEȘÚG s. n. (Învechit și popular) I. Viclenie (1). *Întoarce-va lor Domnulu fărădelegea lor și după hiclenșigul lor piarde-i-va.* PSALT. HUR. 80^v/25. *Părrășiți amu totu rreulu și totu hiclenșigul și fătăriia.* COD. VOR.² 72^v/12. *Cu limba badgiocoreai și dosădiai, și ascultai, și*

iubeai hitlenșugure (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 452/5. *Ție uruia greșii și hiclenșigu între tire feciu.* PSALT. SCH. 159/8. *Ne învățăm spre rău și spre hitlenșug.* CORESI, EV. 128. *Vine frate-tău cu hiclenșugul și luo blagoslovenia ta.* PO 92/9. *Era frumos și blînd, și hitlenșugul nu-l avea.* MOXA, C. 69^v/12. *Plini de toate nedireptățile, de curvie, de vicleșuguri* (a. 1618). GCR I, 50/28. *Domnedzeu va vedea înrema ta fără de hiclenșugu* (a. 1619). CUV. D. BĂTR. II, 120/11. *Trecură sufletele oamenilor nevătămătate de vicleșugul diavolului.* VARLAAM, C. 46. *Să cade să mărturisească de față, să audză mulți vicleșugul (hiclenșugul MUNT.) ce au vrut să facă.* PRAV. 306. *Iaca adevărat israiltean întru carele vicleșug nu iaste.* N. TEST. (1648), 106^v/13. *Spuse părinților... toate lucrurile și ficleşugurile călcătoriului de jurămint domn* (a. 1654). GCR I, 172/3. *Omul meu cel de priință Ce m-am lăsat într-a lui credință La piinea mea slobod de mănîncă, Vicleșug asupra mea rădică.* DOSOFTEI, PS. 138/4. *Nu este aceasta fără numai vicleșugul inimii.* BIBLIA (1688), 344²/1. *Știînd pre moldoveni că sînt sprinteni la război, nu cutedza să le facă vrun vicleșug.* NECULCE, L. 223. *Vicleșugul cu un cuvînt al adevărului acoperind, spre mai mare rău pre altă dată îl oprește.* CANTEMIR, I. I. I, 87. *Cine seamă hicleșuguri adună ștreanguri* (a. 1695). FN 65. *Într-acesta chip dară au început hicleșugul.* C. CANTACUZINU, CM I, 18. *Veți cunoaște că vă învăț făr' de fațărie și făr' de vicleșug.* ANTIM, P. 5. *Marin rămase întru vicleșugul său, nesocotînd nimica învățătura aceasta* (cca 1705). GCR I, 355/10. *Plîng cumplitele mele vicleșuguri.* MINEIUL (1776), 201¹²/10. *Vicleșugul lui Bertold, ce au făcut de au mers la împărțatul nici gol, nici îmbrăcat, după cum îi zisășă* (a. 1779). GCR II, 119/2. *Am hotărît să dezleg tăcerea și să-ț arăt vicleșugul.* HALIMA (1783), 86^v/13. *Făr' de vicleșug să arate în diefile lor tot adevărul al averii și a datorii lor.* PRAV. COND. (1780), 106. *În care danii lăcuia numai un tăimuit vicleșug ce să metahirisea de către cei mai mulți.* SOB. HRIS. 18. *Noi adiverim că nu vom face nice un feliu de vicleșug spre vreun feliu de hatîr sau vro năpăstuire* (a. 1786). ȘTEFANELLI, D. C. 169. *Se pricep a ascunde a lor vicleșuguri.* IST. AM. 85^v/6. *În fieștece drum am auzi ocări și hule, vicleșuguri, ucideri și orice altă nelegiuire.* MOLNAR, RET. 103/6. *O bătu foarte tare ca să-ș spuie toate vicleșugurile ei* (a. 1800). ARHIVA, I, 248. *Nu să încredințază a trimite pă altcinevaș, temîndu-să să nu-i facă vreun vicleșug* (a. 1811). DOC. EC. 103. *Nimic nu este mai mult împotiva Pravilii... decît vicleșugul.* PRAVILA (1814), 3/25. *Adevărul descopere de-a pururea vicleșugul.* BELDIMAN, N. P. II, 159/14, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Vicleșugurile crescură în curte cu atîta mai mult cu cît împărțatul nu știa adevărul.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 170/19. *Să trage la giudecată moștenitoriu cu jalobă pentru vicleșug.* COD. ȚIV. 104/18, cf. VALIAN, V. *Cu asemenea somă formîndu-și o armie puternică, se infătoșă la hotarele țerei, după ce mai întăi, prin vicleșug, făcu a se lăți vestea că el ar fi murit.* IST. M. 167/22, cf. POLIZU. *Merge cu sumeția și vicleșugul păn' a îndrăzni să ridice ochii asupra soției.* NEGRUZZI, S. III, 151. *Vinătorul ce imitează Pe frunzuliță un glas strein, De vicleșugu-i se îngînează, De bucurie e este plin.* ALEXANDRESCU, M. 63, cf. PETRI, V., COSTINESCU, LM. *Dezgustat de deșertăciunile, de vicleșugurile, de zavistiile lumești..., poetul român își aduce cu drag aminte de dulcea viață de la țară.* ODOBESCU, S. III, 152. *Din toate pretextele acestea se vădea reaua voință și vicleșugul.* EMINESCU, O. XIV, 131. *Și-a pus în gînd să descopere vicleșugul babei.* CREANGĂ, P. 99, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, PASCU, S. 415. *Fără vicleșug la vorbă.* HOGAȘ, DR. II, 66, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ai tu de gînd să-ți dai pe față vicleșugul?* GALACTION, O. 83. *Am biruit-o cu greu și cu multe vicleșuguri.* VOICULESCU, P. I, 15, cf. SCRIBAN, D. *E un simplu pretext, un vicleșug nevinovat dar îndărătnic, de femeie.* VINEA, L. I, 152, cf. DL. *Totuși aci este un vicleșug.*

JOJA, S. L. 318, cf. M. D. ENC. *Piară din noi vicleșugul și sosească-ne belșugul!* TEODORESCU, P. P. 139. *Tot am nimeri acasă cu acel vicleșug ca și mai înainte.* SBIERA, P. 171, cf. ALR I 1 550/690, 808. ◊ L o c. a d v. **Cu** (sau, rar, **prin**) **vicleșug** = în mod viclean; prin înșelătorie. *Acele scrisori și acele polojenii cu sudălmi și cu ocări vor fi tocmite cu vicleșug ca acela asupra cuiva.* PRAV. 248. *Au vîndut cu vicleșug lui Crăstian logofătul* (a. 1648). ARHIVA, I, 627/18. *Cu hitlesug cumpărată.* MARDARIE, L. 298/5. *De tine, Dumnezdeul lor, cu vicleșug s-au lepădat acmu.* M. COSTIN, O. 285. *Răspunsără feciorii lui Iacov... tătini-său cu vicleșug.* BIBLIA (1688), 25²/19. *Latinii cu vicleșug apucă Țarigradul din minule grecilor și ridică împărat pe Balduin.* CANTEMIR, HR. 496. *Selim cu ficleșug prinde pe frate-său Ahmat și-l omoară.* R. POPESCU, CM I, 264. *De să va înțelege carea cumva pe urmă că... au făcut cu ficleșug vreuna dintr-acestia, să va vedepși foarte tare.* ANTIM, O. 394. *Acest coș l-au luat Nițul cu ficleșug* (a. 1748). IORGA, S. D. XIV, 189. *Au răpît cu vicleșug... pre mielșaoa ta.* MINEIUL (1776), 182¹/37. *Vlăduțul Ușurelul cu vicleșug au luat acel zăpis de stăpînirea moșiei* (a. 1780). ARH. OLT. XVII, 320. *Mai virtos poate cellalt să-l fi făcut și cu vicleșug.* PRAV. COND. (1780), 120. *Să nu tragă cu vicleșug oile ce vor fi tocmite și arvunite de alții* (a. 1825). DOC. EC. 350. *Cele ce să zic pă negîndite și cu vicleșug ca niște absurde să osîndesc de multe ori.* POTECA, F. 162/28. *Scăpărau scînteii din săbii, singele curgea belșug: Unul se lupta cu cînte, iar cellalt cu vicleșug.* EFTIMIU, I. 119. *Acesta se apropie cu vicleșug și puse cada cît mai aproape de via năbădăioasă.* VOICULESCU, P. I, 145. *Au pus mina pe voinic de l-au legat așa, prin icleșug, l-au legat zdravăn cu miinile de un copac gros ca butia.* RĂDULESCU-CODIN, I. 221. ◊ P. a n a l. Înșușirea animalelor de a se folosi de mijloace ingenioase pentru a se apăra, a-și procura hrana etc. *Pasările, cumoscînd vicleșugul ei, au venit la dînsa.* ȚICHINDEAL, ap. GCR II, 213/9. *Mai nainte hrăpea și strica și mai de față cu îndrăzneală și obrăznicie lupească, iar acum cu ficleșug și lingușiri de vulpe.* ZILOT, CRON. 68. *Cînd vede că un dușman se apropie de cuibul său, îndîrjirea e la culme, dar și vicleșugul.* SIMIONESCU, F. R. 82. *A ajuns flăcău voinic și a deprins toate vicleșugurile sălbăticiunilor.* VOICULESCU, P. I, 47. ◊ (Învechit) *Afirmatie falsă; vorbă de om păcătos* (1). *Ținie-și limba sa de reu și cu rostul său se nu grăiască hicleșugure.* PSALT. SCH. 100/12. *Rostul tău să nu grăiască hicleșug.* CORESI, L. 167/21. *Înceată limba ta de rău și buzele tale ca să nu grăiască vicleșug.* BIBLIA (1688), 391²/59. *Vicleșug în gura lui nu s-au aflat.* ANTIM, O. 68.

2. (Mai ales în legătură cu verbe ca „a face”, „a lucra”) *Trădare* (2); *uneltire.* *Cerea bunrătate spre elu, se-l tremiță elu întru Ierusalimu.* *Hicleșig făcea se-lu ucigă elu pre cale.* COD. VOR.² 33¹/5. *Aceste sate au fost a lui Isac..., și li-au prăpădit la a lui vicleșug, cînd s-au legat el și cu alți boieri pribegi... ș-au vînit asupra Domnii mele* (a. 1623). IORGA, S. D. V, 15. *De va tuna întru amiazăzi, întru boiari va fi vitlenșug.* PARACLIS (1639), 258. *Ștefan Vodă au pus muntenilor domn pre Vladul Vodă Călugărul, carile mai apoi au făcut vicleșug asupra lui Ștefan Vodă.* URECHE, L. 97. *La greșealele ce învață Pravila... cumu-i hainia și vicleșegul (hicleșugul MUNT.) cînd hicleneaște pre domnu-său.* PRAV. 289, cf. MARDARIE, L. 207/17. *Văzînd Petru Vodă vicleșugul lor și nevoia ce i-au venit asupră, s-au închinat lor și au dat cetatea ungurilor.* SIMION DASC., LET. 148. *Hicleșug au fost a muntenilor, că n-au vrut să să puie împotriva împărăției.* M. COSTIN, O. 194. *Îl făcuse prieten și începea a lucra ficleșug asupra țării.* IST. Ț. R. 18. *Atunci simți și Antohi Vodă de vicleșugul boierilor.* NECULCE, L. 169. *Acei boieri... umblase să facă vicleșug.* R. POPESCU, CM I, 393. *Multă cînte și folos și atunci au avut, izgonit fiind pentru hicleșugurile lui den Ardeal.* R. GRECEANU, CM

II, 18. *Prentre-însul să lucreze acele hicleșuguri ale lor.* ANON. BRÎNCOV., CM II, 341. *Așăjderea un obraz mare va fi îngrijat de un ficleșug, cît și umbriile i să va pârea cã sînt trupuri* (a. 1701). FN 93. *Niște rebeli întăresc ficleșugurile lor* (a. 1704). ib. 163. *Nici i s-au cădzut să facă hicleșug* (a. 1720). BUL. COM. IST. IV, 49. *Pentru toate ficleșugurile Goleșcului și ale Băleanului ce să gătia să le facă împotriva Domnului* (a. 1755). CAT. MAN. I, 524. *Așa au biruit den ficleșugul lor* (a. 1769). MAG. IST. I, 157/16. *Au făcut prusul vicleșug și pe ce, pe ascuns, și au bătut franțozii pe muscali* (a. 1806). IORGA, S. D. XXII, 57. *N-am avut priveghiere a mă feri de vicleșugurile lui Romil.* BELDIMAN, N. P. II, 30/19. *Zavistia, pira și vicleșugul au năvălit asupră-mi.* MARCOVICI, C. 85/6. *Să nu să uneltească vreun vicleșug spre paguba statului* (a. 1846). DOC. EC. 890. *Capii armiei nu se încrezură în această arătare... temîndu-se de vreun vicleșug.* BĂLCESCU, M. V. 146, cf. MÎNDRESCU, UNG. 189. ◊ L o c. a d j. și a d v. **Cu** (sau **prin**) **vicleșug** = (în mod) viclean (3). *Au înșălat pre citeva catane dîndu-i în mina nemților cu vicleșug.* MUSTE, LET. III, 40/6. *Ioan Vodă, aflînd cu vicleșug pe boierul Ionașcu Zbierea..., care lucra pentru Bogdan și partida polonă, îi taie capul chiar în ziua de Paști.* XENOPOL, I. R. V, 89. *L-au vîndut pă viteaz, prin vicleșug, în ajunul sfinților împărați Constantin și Elena.* CAMIL PETRESCU, O. I, 107.

- Pl.: **vicleșuguri**. - Și: (învechit) **hicleșug**, **hicleșug**, **hicleșig** (pl. și **hicleșigure**), **hitlesug**, **hitlenșug** (pl. și **hitlenșugure**), **ficleșug**, (regional) **icleșug**, **iclenșug** (ALR I 1 550/690), (învechit, rar) **vicleșeg**, **vicleșig** (MÎNDRESCU, UNG. 189), **viclenșug**, **vitlenșug**, **hicleșig** (id. ib., PASCU, S. 415) s. n., **hicleșugă** subst., **hiclinșig** (MOXA, ap. GCR I, 56/6), **hetlianșug** (MÎNDRESCU, UNG. 189) s. n.

- Din magh. **hitlenség**.

VICLEȘUGĂ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) **Vicleni** (1). Cf. I. GOLESCU, C.

- Prez. ind.: **vicleșugesca**.

- V. **vicleșug**.

VICLEȘUGĂIRE s. f. (Învechit, rar) **Viclenie** (1). *Sluga ce îndeamnă pre domnul său să nu să ție de cuvîni face o răutate și o vicleșugire.* PILDE, 66/18.

- Pl.: **vicleșugiri**.

- V. **vicleșugi**.

VICLEȘUGÎT, -Ă adj. (Învechit, rar; despre acțiunile, manifestările etc. oamenilor) *Care denotă viclenie* (3); *care înșeală; care induce în eroare; viclean* (5), *prefăcut.* *Fără a nu avea pic de dreptate, ce numai chipuri vicleșugite* (a. 1786). URICARIUL, IV, 124/8.

- Pl.: **vicleșugiți**, -te.

- V. **vicleșugi**.

VICLIBUȘ s. m. (Prin Ban.) *Ordonanță.* Cf. MÎNDRESCU, I. G. 400, JAHRESBER. III, 330, X, 218.

- Accentul necunoscut. - Pl.: **viclibuși**.

- Din germ. austr. [Offiziers] **wirklicher Bursche**.

VICLIÊM s. n. v. **vicleim**.

VICLINĪE s. f. v. **viclenie**.

VICLUÎ vb. IV. I n t r a n z. și r e f l. (Prin sudul Transilv.; cu sens neprecizat, probabil) *A viețui, a trăi.* *Se va duce pe calea a strîmbă, la mese strînse, la pahare goale, la viermii ai neadormiți, în care se va viclui în veci, amin!*

PAMFILE, S. T. 12. *Se va duce pe mîna a dreaptă, pe calea a oablă, la mese puse, la pahare pline..., unde va viclui în veci, amin. id. ib., cf. I. CR. IV, 173.*

- Prez. ind.: *vicluiesc.*

- Etimologia necunoscută. Cf. *v e c u i.*

VICODÓL s. n. (Ban.) Furtună puternică; vijelie¹. Cf. ANON. CAR., JAHRESBER. III, 330, com. din ORAVIȚA și din TIMIȘOARA, NOVACOVICIU, C. B. I, 23, CV 1951, nr. 5, 28, ALR I 1 262/40. *Negreață zicem și la nouri cînd vine vicodoale.* ALR II 3 409/27, cf. ALR SN III h 788/29.

- Pl.: *vicodoale* și *vicodoluri.* - Și: *vicolál* s. n. CV 1951, nr. 5, 28.

- Etimologia necunoscută. Cf. *v i c o l.*

VÍCOL s. n. v. *viscol.*

VICOLÁ vb. I v. *viscoli.*

VICOLÁL s. n. v. *vicodol.*

VICOLĂTÚRĂ s. f. v. *viscolitură.*

VICOLÍ vb. IV v. *viscoli.*

VICOLÍE s. f. v. *viscolie.*

VICOLÍT, -Ă adj. v. *viscolit.*

VICOLITÚRĂ s. f. v. *viscolitură.*

VICÓLNIȚĂ s. f. (Prin Bucov.) Viscol. *Se opintea înainte prin întunerecul nopții, care se amesteca acum cu năprasnica vicolniță.* ap. CADE, cf. DSR.

- Pl.: *vicolnițe.*

- **Vicol** + suf. *-niță.*

VICOLÓS, -OÁSĂ adj. v. *viscolos.*

VICÓNTE s. m. Titlu de noblete ereditar, inferior celui de conte și superior celui de baron; persoană care poartă acest titlu. *D. viconte D.... au primit acest mijloc înlesnitoriu pentru îndestularea Țeremoniilor.* AR (1829), 250²/31. *A poruncit cîrmuitorului de acolo, viconte de Castex, să se înarmeze cetatea.* CR (1830), 176¹/13. *Nu vă mirați de vicontele că-l vedeți așa de slab, că d-abia săptămîna asta a ieșit din așternut.* I. D. GHICA, P. 37/26, cf. VALIAN, V., STAMATI, D. *Dar coroana de deasupra, cînd va fi de prinț, cîți colți O să aibă? Dar de ducă, de baroni, de conți, viconți?* BOLLIAC, O. 168. *Vicontele de Reculot era tipul adevăratului gentilom francez.* GHICA, A. 9, cf. PROT. - POP., N. D. Smarandă, *căsătorită cu vicontele Grammont, au murit foarte tînăr de ofițer.* LĂCUSTEANU, A. 20. *Văzîndu-se admirate, adorare, de vicontele de Jodelet și de marchizul de Mascarille.* CONV. LIT. XXII, 335, cf. ENC. ROM., ALEXI, W. *Lîngă acești dascăli... sînt secretarii domnești de la Del Chiaro..., pînă la vicontele de Grammont.* IORGA, C. I. 1, 216, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Ce e muzeul acesta de conți, contese..., viconți, vicontese?* C. PETRESCU, I. II, 55, cf. SCRIBAN, D. *Fusese cumpărată de la sarazini de un viconte înapoiat din locurile sfinte.* VIANU, L. U. 51, cf. DL, DER. *Vicontele nu avea umor și mai tîrziu... va prefera o perspectivă dramatic-idealizatoare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 21, 15/1, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

- Scris și: (învechit, cu ortografie etimologică) *vicomte.*

- Pl.: *viconți.*

- Din fr. *vicomte.*

VICONTÉSĂ s. f. Soție sau fiică a unui viconte. *Cheamă o slugă să zică să tragă trăsura vicontesii.* HRISOVERGHI, A. 3/11, cf. VALIAN, V., RESMERIȚĂ, D., CADE.

Ce e muzeul acesta de conți, contese..., viconți, vicontese? C. PETRESCU, I. II, 55. *Făcîndu-se în cele din urmă recunoscută de vicontesa care o crescuse..., Nicolette cheamă pe Aucassin.* VIANU, L. U. 52, cf. DL, M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pl.: *vicontese.*

- Din fr. *vicomtesse.*

VICSÁR s. m. v. *viespar.*

VICSÎNÉL s. m. v. *vișinel.*

VÍCSLÁIVANT subst. (Regional) Mușama (1) (Pecinișca - Băile Herculane). Cf. ALR II/1 MN 147, 3 925/2.

- Pl.:?

- Din germ. *Wachsteinwand.*

VICT s. n. (Latinism învechit) Hrană. *Cei împărătești vor Ținea disciplină strictă, îndestulîndu-se cu vict moderat pentru oameni și nutreț pentru cai.* BARIȚIU, P. A. I, 37. *Victul ostășimei costă numai jumătate din cît se cere pentru acela.* id. ib. 585.

- Pl.:?

- Din lat. *victus.*

VICTĂRÍȚĂ s. f. v. *vectăriță.*

VÍCTIMĂ s. f. 1. (La popoarele antice și la unele triburi primitive) Ființă (animal sau om) oferită, prin sacrificare, unei divinități. *De cere justiția vreo junghiare, eu detoresc a fi victima sau vita de junghiat.* CALENDARIU (1794), 33/9. *Victima se lasă pășînd l-altar voioasă.* HELIADE, O. I, 389. *După acestea presărau victima cu aluat seau fărînă sărată.* BOJINCĂ, A. I, 194/19, cf. NEGULICI. *Ponteficii anunțară că, în cer cercetarea victimelor sacrificate se declară minia zeilor, pretendînd sacrificie oferite spre împăcare.* ARISTIA, PLUT. 346/6, cf. PROT. - POP., N. D., ANTONESCU, D. *Își întinseră gîtul ca niște victime și fură omorîți cu femeile, copiii și cu vitelor lor.* BARONZI, I. L. I, 167/3, cf. COSTINESCU. *Azi noi am înjunghiat o multime de victime lui Zevus.* ODOBESCU, S. III, 274, cf. LM. *Această origine o regăsim, în privința religioasă, în augurele trase din zborul păsărilor, în inspecțiunea măruntaielor victimelor.* CONV. LIT. XXII, 66, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 214, BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Sacrificiul Țapului ispășitor oferă zeului o victimă echivalentă cu aceea pe care el o pretindea mai înainte.* VIANU, E. 69, cf. DL. *Sciții sacrifica cîte umul la fiecare sută după ce mai întii au turnat vin asupra capetelor victimelor.* C. GIURESCU, P. O. 13, cf. DEX, DN³. *Î F i g. Această patimă era să ucigă cît va putea mai multe victime la altarul Venerei.* DÎMBOVIȚA (1860), 88²/35.

2. Persoană violentată, torturată, ucisă sau condamnată (la moarte) (pe nedrept). *Brincovenii deveniră victime și martiri pentru dînsele și Cantemirii își pierdură patria.* HELIADE, O. II, 408. *Ucigașii... aruncau în giur niște ochi de spion, spre a recunoaște victima lor.* ASACHI, S. L. II, 40. *Crezi tu că eu poci să-ți anunț o bucurie fără să am victima?* LĂZĂRESCU, S. 18/3. *Astă mare victimă scăpă viața și libertatea a mai multe mii din compatrioții săi.* TEULESCU, C. 200/19. *Dar tu în altă lume căta să fii creată: În astă vale tristă victimă vei peri.* R. IONESCU, C. 101/2. *Prindea călătorii, îi despuia și, curbind virfurile la doui pini, îi lega cu un braț de umul și cu un picior de altul, apoi, lăsînd pinii în forța lor, se spărgea în două, murînd acele victime.* ARISTIA, PLUT. 8/31. *Vă rîdeți voi de starea Victimelor ce strig.* BOLLIAC, O. 90. *În mai puțin de un pătrar de oră, agentul comisar Urzică fu lîngă victimă.* SION, P. 185. *Împărtășiră soarta victimelor lor coronate între feru și*

otravă. CANELLA, V. 61. *Saturn...*, la zgomotul tobelor și cimbalelor, își minca victimele într-o îmbrățișare înflăcărată. BARONZI, I. L. I, 140/19. *Priviți: e țara plină de tristețe-i victime, Ologi, ciunțiți, orbi, mizeri, slușiți de-a lui cruzime.* ALECSANDRI, T. II, 73. *Spotoni zice că acțiunea frigerii, însoțită de oribilele țipete ale nenorocitelor victime, a durat o oră și jumătate.* COLUMNNA, VII, 163. *El, desprins veșnic să condamne, risca de astă dată să scape din mână o victimă.* CONTEMPORANUL, I, 147. *Trăgând ștreangul cu furie în mai multe rînduri, nenorocita victimă muri sugrumată.* ODOBESCU, S. I, 442. *Cînd dai răilor cruzime, Dai blîndețe la victime.* MACEDONSKI, O. I, 40. *Vro victim-a regelui iară? Văd bietul mort și se uimesc.* COȘBUC, P. I, 92. *Omul de fier în care intra de vie victima ca într-un sicriu.* ANGHEL, PR. 100. *Cîte încercări, cîte veacuri și mii de victime nu trebuie să fi costat sfaturile și unele leacuri bătrînești.* ATILA, P. 64, cf. CADE. *Vă rog să exprimați sincerele mele regrete guvernului, tuturor victimelor.* TITULESCU, D. 72. *Victimele sînt totdeauna din rîndurile noastre.* CAMIL PETRESCU, T. II, 517. *Să sigilăm domiciliul victimei și să plecăm cu arestații.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 352. *Asta ar fi ceea ce, în drept, se cheamă o confruntare cu cadavrul victimei.* SADOVEANU, O. X, 640, cf. SCRIBAN, D. *Victima, cu brațele învinețite, tîrîută de pletele negre, se zbătea dureros, pînă cînd leșina.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 120. *Soțul meu era să cadă victima unui atentat, și chiar a căzut.* ARGHEZI, S. XI, 45. *Cum de nu și-au legat ochii cu batista ca să nu vadă marea victimei lor.* CĂLINESCU, C. O. 93. *Aceste crime se plăteau familiei sau obștii victimei.* PANAITESCU, O. Ț. 57, cf. DEX, DN³. ♦ *Animal care îndură chinuri fizice, este sub amenințarea morții, este ucis în diferite împrejurări, constituie hrana altui animal etc. Stam în picioare eroicește, cu cleștele în mînă; victima mea se zvîrcolea la picioarele mele.* BARONZI, M. I, 127/2. *La lumina felinarelor din colțuri se vede în mijlocul stradei victima lungită – e un căfel mic, alb și lăptos.* CARAGIALE, O. I, 77. *Curbați cum sînt înăuntru victima nu mai poate scăpa.* ATILA, P. 303. *Cînd insecta se ascunde, plisçușorul ei despica solzii scoarței pînă ce dă de victima pe care a urmărit-o cu atîta îndîrjire.* SIMIONESCU, F. R. 144. *Capul ursului, amețit de goană și de zvîrcolirile victimei, nu se putea fixa.* VOICULESCU, P. I, 99. *Dacă o izgonec oamenii tocmai cînd își devorează victima, gaia zboară cu măruntaiele acesteia în plisc.* IORDAN, STIL. 316. *În această stare de slăbiciune, cad ușor victime frigului.* BĂCESCU, PĂS. 384. *Meme străbătea șoselele cu o viteză nebună, făcînd victime numeroase printre puii de găină.* CĂLINESCU, S. 367. *Foarte rar se întîlnește cîte un exemplar răcîcit, care cu siguranță cade victimă vîntătorilor.* LINȚIA, P. III, 187. *Toate victimele aveau cornițele curățate, ceea ce denotă că sfișierile au avut loc în lunile mai-octombrie.* VÎN. PESCU. 1964, nr. 2, 5.

3. *Persoană care suferă de pe urma unei întîmplări nenorocite (boală, accident, jaf, crimă etc.). Bolnavul a rămas victima morții.* PARAB. 11/24. *Niciodată acest flagel n-a făcut altele victime.* GHICA, S. 29. *Petrec adeseori pînă la mormînt cîte pe unul de aceia care prin prejudiciul pîrîntesc se face vîptimă morții.* MUREȘANU, I. IX/21. *Evenimentele cele mari, invasiunea unui popor strein, bîntoară, sunt spuse de oameni cari le-au pățit în persoană, cari au fost victime, actori sau spectatori.* BARONZI, I. C. IV, 12/4. *Te duci și rău n-o să-mi mai pară De-acum de ziua cea de ieri, Că nu am fost victimă iară Neînduratelor dureri.* EMINESCU, O. I, 211. *Pete stacocii pe trup, mai ales pe obraz, denunțau lumii victima.* CARAGIALE, O. II, 335. *Victimele acestora sînt mai cu seamă copiii.* MANOLESCU, I. 71. *Acestea își culeg victimele cu deosebire din rîndurile celor ce muncesc pe terenuri muntoase.* PĂCALĂ, M. R. 352. *Era... victima fără răspundere a vreunei sminteli strani.* M. I. CARAGIALE, C. 49, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Numărul*

victimelor făcute de ciumă în București este dat după catastișele cioclilor. ARH. OLT. XIII, 300. *Este o întîmplare neprevăzută... producînd o leziune a organismului și cauzînd astfel un prejudiciu victimei.* ENC. AGR. I, 33. *Căzut victimă tuberculozei.* BL VII, 48, cf. SCRIBAN, D. *Bîntuise epidemia de gripă... care, lovind organisme slăbite, făcea multe victime.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 154. *Însuși Pericle cade victimă flagelului.* V. ROM. septembrie 1954, 214, cf. DL, DM. *Vă adresez dumneavoastră... precum și familiilor victimelor catastrofei, expresia sentimentelor de profund regret și compasiune.* SCÎNTEIA, 1972, nr. 9.

4. *Persoană ucisă într-o confruntare violentă, într-un bombardament etc. Sute de proprietari au căzut victime sub topoarele țărănilor.* KOGĂLNICEANU, S. A. 238. *S-au făcut o mulțime de victime între săteni: pe unii gloanțele i-au prăpădit, pe alții caznele i-au schilodit, pe alții gîrbaciul i-au umilit.* SION, P. 469. *Victimele căzute în acest memorabil combatiment fură, din partea francezilor, 7000 morți și răniți.* FILIMON, O. II, 105. *Aceste lupte sîngeroase, trebuie să fi făcut victime de o parte și de alta.* CARAGIALE, O. I, 319. *Popularitatea victimei de la Turda nu era datorită numai faptului că se bătușe și murise în Transilvania.* D. ZAMFIRESCU, I. 149. *Victimele sînt aruncate în gropi colective, fără cruce, să nu lase nici o urmă.* REBREANU, R. II, 302. *Au fost înregistrate victime în rîndurile populației civile.* SCÎNTEIA, 1972, nr. 9. *Foștii asediatori, îmbătați de victorie și vlăguși de orgii, deveneau victimele facile ale următorului asalt.* V. ROM. ianuarie 1974, 33. *Recrudescența violenței politice a făcut noi victime.* SCÎNTEIA, 1981, nr. 12. ♦ *F i g. Lupta ce se desfășură pe scena cîștigului averei ne împle de spaimă și durere prin ațîțarea egoismului și victimile ce acopăr cîmpul ei.* ROM. LIT. 337²/6.

5. (Adesea cu determinări în genitiv; uneori în legătură cu verbul „a cădea”) *Persoană sau colectivitate umană care suportă (pe nedrept) fapte, atitudini sau manifestări ostile, dăunătoare, nefavorabile din partea cuiva sau a ceva. De ce n-am murit pînă să n-apuc a mă vedea victima unui astfel de monstru!* HELIADE, D. J. 57/21. *Ileana... au fost victima nelegiuirilor lui Ștefăniță.* ASACHI, S. L. II, 137. *Aceasta-i soarta tuturor oamenilor curați la suflet de a fi victima înșelătorilor.* FM (1847), 89¹/15. *Peri... ca o victimă a fanatismului scolarilor săi.* LAURIAN, F. 191/31. *Să arătăm bietului popor că nu e decît o victimă, să-i spunem că fără egalitate absolută nu poate fi fericit.* GHICA, S. 219. *Cum vezi, sînt victima urgiei tatălui meu.* SION, P. 173. *Aștepta acum momentul favorabil ca să se arunce asupra victimei sale.* FILIMON, O. I, 138, cf. PROT. – POP., N. D. *Adevărații patrioți erau desemnați a fi victimele răzbumărei domnești.* ALECSANDRI, O. P. 152, cf. COSTINESCU. *Vorbește de victimele arțagului meu.* MAIORESCU, CR. II, 31. *Ei sînt victimele societății... ei merită mai bine milă decît dispreț.* CONTA, O. F. 153. *Nu sînt victime ale caprițului părinților.* CONTEMPORANUL, I, 168. *Zestrea promisă, o minciună sfruntată, nemaîavînd decît... pensia nenorocitului căzut victima luxului și desfrului lor.* CARAGIALE, O. II, 188. *Principiile... cade victima lingușitorilor.* id. ib. III, 291. *Cum să-ți mai trudești viața ca să-nvești puțină carte Cînd te uși că-n astă țară, dată pradă celor răi, Înțelepții sînt victime, ticăloșii sînt călăi!* VLAHUȚĂ, S. A. I, 270. *Un moment i se pare că-i victima unei vedenii și de aceea, fără să spună un cuvînt, se tot șterge la ochi.* SP. POPESCU, M. G. 67. *Temerea de a răni pe alții, delicatețea adevărată, îi făcea pe amîndoi să fie pururi victimele semenilor lor cînd se ocupau de afaceri.* D. ZAMFIRESCU, I. 33. *Victime ale sistemului protecționist de atunci se pare că au mai fost, pe lângă măcelari și oieri, și lemnarii.* PĂCALĂ, M. R. 307. *Patronul său a fost victima vicleniei lui Constantin Mavrocordat.* BUL. COM. IST. II, 12, cf. RESMERIȚĂ, D. *Se silea să-l liniștească și să nu dea prilej victimei să reacționeze.*

MARINESCU, P. A. 79. *Și pe unul și pe altul imperiul i-a stricat, făcându-i cele dintii victime ale puterii absolute, cu care striveau apoi pe ceilalți.* LOVINESCU, C. VII, 203. *Dă-mi prețul primei victime-a femeiei, Dă-mi simbolul opalului și-agatei.* MINULESCU, VERS. 150. *Vrei să înțeleg că am fost victimă unei glume?* CAMIL PETRESCU, T. III, 133. *Ați fost cu toții victime ale grandomaniei magului.* SADOVEANU, O. XX, 397. *Copila fusese victima unei directoare de liceu.* ARGHEZI, S. XXI, 151. *Este victima unor șantajști.* CĂLINESCU, S. 355. *Pamfletarul... lovește în toate părțile, se înverșunează asupra victimelor sale.* RALEA, S. T. III, 101. *Nu știa toată lumea că nu era un hoț, ci o biată victimă.* VINEA, L. I, 103. *Ajunge patroană de casă rău famată, devenind din victimă exploatoare.* CONSTANTINESCU, S. I, 42, cf. DL. *După cite se pare, a fost victima unei răzbunări.* V. ROM. octombrie 1958, 78, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. (Glumet) *Cine știe ce ar mai fi scris despre intrigele și victimele ce au făcut mustățile tatei.* SION, P. 335. ♦ (Cu sens atenuat) *Copii neastâmpărați... fură florile fetelor și fac haz când victimele îi ocărăsc sau se înfurie.* REBREANU, I. 13. *Bărbați sau femei sînt deopotrivă victimele modei.* APOLZAN, P. I. 93. *Cunoscut ca admirator al lui Schopenhauer, Maiorescu era cît pe-aici să devină victima lui.* VIANU, L. R. 186. *Eu sînt victima unui destin de farsă, care-i încurcă inextricabil.* CONSTANTINESCU, S. II, 147. *Acest coleg a fost victima gurii mele.* V. ROM. februarie 1974, 73. ♦ (Prin extensiune) *Îndată violița triumfă iară și biserica-i era victimă ca și cea altă rămășiță a societății.* BARONZI, I. C. I, 186/9. *Cosmosul, în măreția lui, poate deveni o dramă cosmică, victima descătușării forțelor naturii atomice.* D. GUSTI, P. A. 232. *De mii de ani lumea e victima lor.* H. LOVINESCU, T. 144. *Viziunea unei societăți omenești viitoare, devenită victimă sigură a unei mecanizări.* REV. FIL. 1971, 1456. ♦ *Persoană care suferă din dragoste. Sînt, ca și tine, O victimă-nșelată de el făr' de rușine.* ALECSANDRI, T. II, 182. *Pentru a adormi temerile victimei sale, ... el aleargă la ajutorul unui prieten redactor.* CARAGIALE, O. II, 120. *Ce victime ai mai făcut Din clipa-n care urma ți-am pierdut?* MINULESCU, VERS. 304. *Trebuie să-l confruntăm cu propriile dumnealui victime.* CAMIL PETRESCU, T. I, 481. *Ultima ei victimă a fost Roro.* VINEA, L. I, 389. ♦ (Jur.) *Persoană care suferă un prejudiciu moral sau fizic ca urmare a unei fapte ilicite săvîrșite de cineva. Victima abandonului s-a găsit expusă mizeriei.* COD. PEN. R. P. R. 480, cf. DER, M. D. ENC. *Victima și-a retras plîngerea și s-a căsătorit cu el.* SCÎNTEIA, 1975, nr. 10.

6. (De obicei cu determinări în genitiv) *Persoană care suportă neajunsuri (morale) din cauza propriilor fapte, atitudini, deprinderi, trăsături de caracter, sentimente; persoană dominată de o deprindere, de un sentiment puternic, de o adeziune la un curent social etc. Cu anima palpitîndă și victima unor simțăminte varie, pe care se încerca a le învinge, ea se reîntoarce în locuința sa.* F (1869), 304. *Încercarea de răscoală... obligă pe mulți tineri din Moldova, victime entuziasmului patriotic, a se desfăra.* ALECSANDRI, O. P. 149. *Pentru a nu pune la bănuială onestitatea științifică a antagonistului nostru, preferim a-l crede victima unor nenorocite alucinațiuni.* COLUMNA, VII, 26. *De aici nu urmează că toți scriitorii din Muntenia au căzut victime exagerărilor novatoare.* IBRĂILEANU, SP. CR. 208. *Victima datoriei.* RESMERIȚĂ, D., cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Iorga e privit de obicei ca o victimă a memoriei sale uimitoare.* LOVINESCU, M. 39. *Jean care, bineînțeles, e victima logicei și vrea să priceapă toate motivele, vorbește scurt și nervos.* CAMIL PETRESCU, T. I, 386. *Ce zîină răufăcătoare a prezidat nașterea primului om și pentru care greșală l-a blestemat să fie toată viața victima iluziilor după ce l-a făcut regele inteligenței?* BRĂESCU, O. A. II, 559. *Datorită acestei prime reguli de viață, n-am căzut*

victimă și nu m-a prins vraja unui romantism generos și vaporos. D. GUSTI, P. A. 293. *Sînt o victimă a spiritului de acuratețe.* ARGHEZI, S. XVI, 107. *Eu... nu sînt victima impresiilor de moment.* CĂLINESCU, B. I. 31. *Oricine poate fi victima acestei impulsii.* id. ib. 329. *Șincai cade victimă viziunii mărețe întru care se întărită, iar gîndurile lui iau întorsături ciudate.* BLAGA, G. 179. *Lucu nu măsluia faptele, nici realitatea, cînd se arăta ca o victimă a firii sale plăpînde.* VINEA, L. I, 78. *Nu sînt victima sentimentalismului.* T. iunie 1964, 68. [Autorul] *ne apare aici ca o victimă a propriilor sale convingeri.* REV. FIL. 1972, 243.

- Accentuat și: *victimă*. - Pl.: *victime*. - Și: (învechit, rar) *victimă* s. f.

- Din lat. *victima*, fr. *victime*.

VICTIMIZĂ vb. I. Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină victimă. *Tendința lor de a se victimiza este evidentă.* RL 1995, nr. 1 491, 3/1.

- Prez. ind.: *victimizez*.

- **Victimă** + suf. *-iza*.

VICTIMIZĂRE s. f. (Rar) Faptul de a deveni victimă (5). *Poeta vorbește mai mult ca altădată de condiția femeii..., despre tutelă și victimizare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 51, 5/4.

- Pl.: *victimizări*.

- v. *victimiza*.

VICTÓRIA s. f. v. *victorie*².

VICTORIÁL, -Ă adj. (Învechit) Care ține de victorie¹ (1), care se referă la victorie¹; de victorie¹ (1), (învechit, rar) victorialnic. Cf. NEGULICI. *Drept aceea, romanii, celebrînd astăzi serbări victoriale, conduc la Capitoliu și un bătrîn prin piață.* ARISTIA, PLUT. 85/7, cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM.

- Pronunțat: *-ri-al*. - Pl.: *victoriali, -e*. - Și: (învechit, rar) *victoriále* adj. LM.

- Din lat. *victoralis, -e*, it. *vittoriale*.

VICTORIÁLE adj. v. *victorial*.

VICTORIÁLNIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Victorial. *La cele victorialnice zile [Titlu].* ORÎND. P.

- Pronunțat: *-ri-al-*. - Pl.: *victorialnici, -ce*.

- **Victorie**¹ + suf. *-alnic*.

VICTORIÁN, -Ă adj. Care aparține perioadei de domnie (1837 - 1901) a reginei Victoria a Angliei; care este caracteristic acestei perioade. *Este prima impresie despre Anglia și englezi a unui călător român care, observîndu-i epoca victoriană, reține... asociația afit de curioasă a individualismului burghez cu decorul lui feudal.* VIANU, L. R. 79. *Perioada de avînt economic și cultural din a doua jumătate a sec. al XIX-lea este cunoscută în istorie și sub numele de „epoca victoriană”.* DER IV, 853, cf. M. D. ENC. *Erotica lui Jules Verne este învăluită... în amabile falduri de pudoare victoriană.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 15/3. *Glasgow-ul este orașul celui mai pur stil victorian.* ib. 1974, nr. 30, 24/1, cf. DEX - S.

- Pronunțat: *-ri-an*. - Pl.: *victorien, -e*.

- Din fr. *victorien*, engl. *victorian*.

VICTORIÁT s. m. (În antichitatea romană) Monedă de argint avînd pe revers¹ efigia zeiței Victoria. *Victoriații de argint vală ½ denari s[au] 40 centime.* ANTONESCU, D., cf. LM.

- Pronunțat: *-ri-at*. - Pl.: *victoriați*.

- Din lat. *victoriatus*.

VICTORIE¹ s. f. 1. Succes reputat asupra inamicului, în urma unui conflict armat, într-un război¹, într-o bătălie, într-o revoluție etc.; biruință, izbândă. *Așa, cu mila celui atotputernicului Dumnezeu, s-au sfîrșit victoria... cu ușoară trudă și cu puțin sînge împotriva trușăului neprieten.* N. COSTIN, LET. II, 69/8. *Timplatu-s-au această minunată victorie a lui Ioan Alexie și căderea lui Balduin la robie, leat 1205, april 15.* CANTEMIR, HR. 426. *Au făcut victorii mare și au împărțit toată averea turcească (a. 1789).* IORGA, S. D. XXII, 56. *Văzui... bătălii și lupte sîngeroase, victorii reputate de căpitani celebri.* HELIADE, O. I, 342. *Marele nostru Ștefan... pentru ale lui victorii în adivăr se poate numi iroul Moldavei.* SĂULESCU, GRAM. ROM. II, 136/11. *Polonii apărau trofeile ce aveau să mărturisască victoria lor, iar moldovenii combăteau de moarte spre a-i nimici.* ASACHI, S. L. II, 104. *Cu o sută de ani după Hristos ni se înfățișează aice Decebal, un rigă însemnat prin bravurile și victoriile purtate în contra cezarilor Romei.* IST. M. V/14. *Napoleon, cu un geniu egal și în circumstanțe asemîni, va repurta victoria.* LAURIAN, F. 90/2, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Temistocles... credea că acea victorie era un început de lupte și mai mari.* ARISTIA, PLUT. 292/28, cf. POLIZU. *Victorii ne așteaptă, vreo bandieră mare, Vreo pradă-nsemnătoare, vrun sînge a vărșa.* PELIMON, S. 12/3. *După șase ani de luptă crîncenă... victoriile se precumpăneau.* GHICA, S. 27, cf. PONTBRIANT, D., PROT. - POP., N. D., ANTONESCU, D. *Țeara Românească se liberase de turci prin victoria de la Călugăreni.* CUV. D. BĂTR. I, 120. *După ce a reputat cele mai strălucite victorii în Asia și Africa..., își perdu viața în floarea anilor săi.* CANELLA, V. 295. *Francii repurta victoriile sub Carol Martel.* BARONZI, I. C. V, 158/20, cf. COSTINESCU, LM. *Noi românii..., n-avem să ne bucurăm de nici una din dreptele răsplătiri ale victoriei, ca și cînd noi am fi fost învinșii.* ODOBESCU, S. III, 561. *În urma victoriilor principelui Eugeniu de Savoia și a Tractatului de la Passarowitz, 1718, Austria a ocupat Oltenia.* EMINESCU, O. XIII, 255. *Doi barbari, venind înaintea lui Attila, recitară cîntece compuse de dîșii, glorificînd victoriile și vitejii lui războinice.* REV. IST. II, 290, cf. RĂȘCANU, L. LX, DDRF. *Secretul victoriilor lui Ștefan stă mai întîi în geniala alegere a tîrîmului și a timpului luptei.* XENOPOL, I. R. IV, 123, cf. ȘĂINEANU, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Se gîndește a tăgădui meritul regelui polon care a cîștigat victoria împotriva lui.* IORGA, P. A. 241. *Urmără zvonuri de evacuare..., de victorie și izbăvire, căci orice era nădejde de bine găsea crezare.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 143, cf. RESMERIȚĂ, D. *Primește scrisori... ca să împărtășească... victoriile ce numitul șah le repurta împotriva mai multora din vecinii săi.* N. A. BOGDAN, C. M. 147, cf. SEVERIN, S. 35, CADE. *În două luni victoria e a noastră..., eliberăm poporul.* CAMIL PETRESCU, T. II, 551. *Ați cîștigat victoria și pe urmă n-ați știut să o duceți pînă la sfîrșit.* C. PETRESCU, I. II, 219. *În zece minute victoria era gata și dușmanii zdrobiți.* SADOVEANU, O. XXI, 549, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 21, SCRIBAN, D. *Revoluțiile care deplasează averile sînt mai brutale, ardoarea de luptă, de victorie, mai aprigă.* RALEA, S. T. I, 80, cf. DL, DM. *Repută o strălucită victorie la luarea Silistrei.* IST. LIT. ROM. II, 181. *Cea mai însemnată victorie din istoria medievală a Moldovei, biruința de la Vaslui, ar fi putut avea importante consecințe și pe plan internațional.* IST. ROM. II, 515. *Soldatul se laudă cu isprăvile sale războinice, cu armatele uriașe comandate de el și cu victoriile cucerite.* IST. T. I, 84, cf. M. D. ENC., DEX, DN³, DSR.

2. Succes obținut asupra unui rival, asupra unui adversar sau a unei grupări adverse într-o competiție; (în special) reușită într-o competiție sportivă. *Reporta victoria în concursuri.* HELIADE, O. II, 49. *Cînd unul învinge prin însușirile-i superioare..., potrivnicul cedează și-i recunoaște victoria.* MARIAN, O. I, 105, cf. CADE, DL, DM. C. A. Rosetti

pregăti victoria forțelor progresiste pentru alegerea lui Al. I. Cuza. IST. LIT. ROM. II, 529. *Întrecerea s-a încheiat cu dubla victorie a boberilor vest-germani.* SPORTUL, 1972, nr. 6 929, 1/6, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. *Așa cum era de așteptat, victoria la viteză și... titlul de campion al țării la seniori a revenit lui Ion George (Dinamo), sportiv care în turneul final a acumulat maximum de victorii posibile.* SPORTUL, 1980, nr. 9 558, 1/1, cf. DSR. *Luna trecută, la 20 martie, principalul partid al coaliției guvernamentale de la Bonn obține o victorie concludentă în alegerile din landul Baden - Württemberg.* RL 1988, nr. 13 533, 6/5.

3. Afirmare, impunere, supremație a unei valori morale, spirituale, intelectuale etc. (rezultată prin confruntarea dintre realități opuse). *V. t r i u m f (3).* *Mi se spuse din mai multe părți că victoria morală e a românilor.* VASICI, în BARIȚIU, C. II, 118. *Filosofia e cultul ideilor și al ideilor singure. Ea e ultima victorie a cugetării peste toată forma și tot elementul străin.* LAURIAN, F. 3/5. *Abolițiunea robiei..., desființarea monopolurilor, libertatea presei și a întrunirilor, libertatea individuală... sînt victorii ale libertății.* GHICA, S. 195. *De cîte ori cei de la nord vor fi învins pe cei de la sud, a fost mai ales victoria libertății asupra servituzii.* HASDEU, I. C. I, 177. *Aceasta e una din cauzele cari au contribuit foarte mult la victoriile principiului teocratic.* BARONZI, I. C. I, 190/6. *Victoria era atunci cu totul a cristianismului; neoplatonismul alesandrin părăsit... n-avea alt de făcut, decît a se duce să se piarză în sîndul inamicului său.* id. ib. V, 519/5. *În această mare victorie a bunului simț contra prostiei, nu se grăbiră toți învinșii a face amendă onorabilă.* CONV. LIT. XXII, 341. *El reprezenta o mare energie, o mare victorie a spiritului organizat și intransigent asupra unei lumi pline de îndoieli, enigme și lucruri meschine.* D. GUSTI, P. A. 68. *Nu-mi propun a desfășura aici strălucitoarele lupte și victorii ale curentului nou în diferitele ramuri ale științelor noologice.* ARHIVA, I, 419. *Creația este pentru el o victorie asupra materiei.* VIANU, E. 363. *Nu-mai personalitatea puternică, victoria spiritului îl poate menține într-o demnitate supremă.* CONSTANTINESCU, S. I, 93. *Și-a făcut cultura în epoca de victorie a pozitivismului și materialismului în biologie și sociologie.* RALEA, S. T. I, 36, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Viața se încheagă în poezia eminesciană ca experiență integrală marcată printr-o victorie neasemuită a spiritului, a valorilor perene, asupra a tot ceea ce este nefericit, caduc, tranzitoriu în existența omului și poetului.* MS. 1975, nr. 1, 9, cf. DN³. ♦ Succes moral obținut prin dominarea propriilor instincte, pasiuni etc. Cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU. *Melancolia lui adîncă și tremurătoare părea a deplînge victoriile de sine și a mărturisi că e nebulie să fii tare.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 120. *Obțineam o victorie... asupra propriei mele rețineri sufletești.* V. ROM. ianuarie 1954, 151.

4. Succes obținut prin înfăptuirea unui țel, a unui ideal (depășind unele obstacole sau unele dificultăți); rezultat deosebit, remarcabil într-o activitate. Cf. RESMERIȚĂ, D. *Expoziția... a fost pentru pictoriță un mare succes moral: o revelațiune - cea dinții victorie artistică a unui talent de care trebuie să se țină seamă pe viitor.* ARH. OLT. V, 63, cf. CADE. *Mitică, pe terenul lui, unde victoria e ușoară, în lumea proiectelor.* CAMIL PETRESCU, T. I, 393. *Era cochetărie, naivitate, bună-credință, ori viclenie? Nu-mi dam seama. Nici nu țineam să analizez. Îmi pregăteam cinic victoria.* VOICULESCU, P. II, 216. *Fără Eminescu, valoarea acestui popor ar fi rămas minimă, cu toate victoriile și realizările lui.* SADOVEANU, O. XX, 116. *Poetul sfîșiat..., pustnicul scîrbit..., individualistul... și-au dat întîlnire aci, asociindu-și forțele în osteneala și în victoria celui mai mare îmblinzitor al verbului românesc.* CONSTANTINESCU, S. I, 66, cf. DL, DM. *Piesa... constituie nu numai o victorie a scriitorului, dar și cea dinții biruință a dramaturgiei*

originale românești. IST. LIT. ROM. II, 474. *Principalele trăsături ale acestei generații mi se par a fi modestia, entuziasmul și convingerea neșrămutată în victorie.* T august 1964, 44. *Analize profunde, amănunțite asupra jocului actoricesc, lipsesc din paginile „Albinei”, în schimb sînt destul de frecvente aprecierile de ordin general, care consemnează succesul la public, ceea ce pentru epoca aceea reprezintă o mare victorie.* IST. T. I, 180. *Compozitorul se bucură, ca de o victorie artistică, atunci cînd reușește să facă sunetele a evoca „cîntul păsărilor”.* V. ROM. iunie 1973, 156, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pl.: victorii.

- Din lat. **victoria**, fr. **victoire**.

VICTÓRIE² s. f. Trăsură de lux, descoperită, cu două locuri (folosită în trecut). *În șură se găsea un landau, o victorie și faimosul cepeu galben, care a jucat un rol atît de important în viața eroinei noastre.* ALECSANDRI, O. P. 141, cf. ȘĂINEANU, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., SCL 1979, 94.

- Pl.: victorii. - Și: **victória** s. f. ȘĂINEANU, RESMERIȚĂ, D., CADE.

- Din fr. **victorie**.

VICTÓRIE³ s. f. 1. (Prin Munt.) Un fel de satin pentru căptușit rochiile. v. t u l p a n¹ (1). Cf. SCRIBAN, D.

2. (Prin Munt. și prin Mold.) Tulpan¹ (2) (scrobit) Cf. SCRIBAN, D.

- Pl.: victorii.

- Etimologia necunoscută.

VICTORIÓS, -OĂSĂ adj. 1. (Mai ales despre conducători militari, armate etc.) Care a reputat o victorie¹ (1); biruitor, învingător, triumfător (1). *Chiar de răminea-voi în cîmpul bătăliei, Dar nu vă las păgînul victorios cu totul.* HELIADE, O. I, 322, cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., PROT. - POP., N. D. *Ion Vodă fu unicul principe român victorios pe uscat și pe apă.* HASDEU, I. V. 120. *Pășind peste o scară, intrai într-o sală de banchet unde cavalerii victorioși uitau, în plăceri, ostenele războaielor.* CONV. LIT. II, 50, cf. BARONZI, I. C. II, 245/6, COSTINESCU, LM. *Mii de străini din toate naționalitățile de peste Dunăre serveau... cu o abnegație fără margini sub victorioasele steaguri ale viteazului.* COLUMNNA, VII, 148, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BĂRCIANU. *În acest sanctuar etern al rasei grecești se ingenunchie împăratul victorios, Vasile II.* D. ZAMFIRESCU, I. 12, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Trec Alpii și pătrund victorioși în Italia.* REV. IST. II, 273, cf. CADE. *Cîmpia mănoasă dintre Olt și Jiu a atras din vreme atenția romanilor ajunși victorioși la Dunăre.* ARH. OLT. XII, 228. *Suntem victorioși la toate hotarele, azi nu mai e nici un fel de opoziție.* CAMIL PETRESCU, T. II, 548. *Împăratul victorios pășeste pe pod... în haină militară.* ARH. OLT. XIII, 115, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *De multe ori vă întoarceți victorioși, Și eu mă joc cu steagurile năvălitorilor.* SORESCU, P. 16. *Napoleon cucerise puterea în calitate de general victorios și numai în această calitate o putea păstra.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 11, 64. *Dușmanul se și credea victorios dar, pe neașteptate, s-a pomenit în fața unei noi rezistențe, pe care n-a mai putut-o învinge.* ib. 1972, nr. 7, 41, cf. M. D. ENC., DEX, DN³, DSR. ◊ (Substantivat) *După moartea victoriosului, atenienii persecutară pe perceptoriul lui.* LAURIAN, F. 179/14. *Ceialți, victorioși, se organizează, iar mentalitatea lor... duce la dictatura celui de al doilea Bonaparte.* OPRESCU, I. A. IV, 10. ◊ (Prin lărgirea sensului) [Roma] *era acum victorioasă.* NEGULICI, E. II, 156/31. *Valerius, pre de o parte avînd exterminat pe inimicii Romei, lucru și mai de fericit, apoi avînd văzut victorioasă patria sa și fericire prin el..., s-a bucurat.* ARISTIA, PLUT. 283/10, cf. CONTA, O. F.

429. ◊ (Despre acțiunile, manifestările etc. oamenilor) Care constituie o victorie¹ (1); care are drept urmare o victorie²; care reprezintă un succes asupra unui inamic. *Avînd el îndeplinit prea multe și prea mari victorioase bravuri în comandarea la arme, de cinci ori ales dictator... niciodată nu fu ales și consul.* ARSTIA, PLUT. 335/17. *Cei care scăpară din mîcel..., fugiră și se închiseră în mînăstirea Tismana, unde susținură un asediu victorios contra trupelor lui Leon Vodă.* XENOPOL, I. R. VI, 46. *Acel care a suferit și a pierdut mai mult în războiul victorios, acela a avut mai mult de suferit și de pierdut de pe urma puternicilor aliați.* ARH. OLT. V, 83. *Au luptat peste tot locul alături de viteazul consacrat, vestitul Ioan Huniade, în multele lupte victorioase ale aceluia.* DRĂGANU, ROM. 372, cf. JOJA, S. L. 170. *Slăbirea și apoi înlăturarea stăpînirii tătare s-a realizat în urma luptei victorioase duse de popoarele subjugate.* IST. ROM. II, 141. *La înapoierea în cetatea de scaum, după expediția victorioasă, are loc... o slujbă religioasă.* ib. 508. *După o luptă victorioasă... s-a iscat o ceartă pentru împărțirea obiectelor jefuite.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 44. ◊ (Rar) Care vestește o victorie¹ (1); de victorie¹. *Fiecare ostaș dădu acestui semnal victorios sărutarea sa.* ASACHI, S. L. II, 167.

2. Care a obținut o victorie¹ (2) asupra unui adversar, a unui rival etc. Cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU. *Combate victorios etimonul... d-lor Hîjdău și Naum.* REV. IST. IX, 166, cf. CADE. *Desigur, în sport nu poți fi întodeauna victorios.* SCÎNTEIA, 1977, nr. 10960. ◊ (Substantivat) *El face pe victoriosul.* COSTINESCU. *Cînd unul învinge prin însușirile-i superioare, nu numai că potrivnicul cedează și-i recunoaște victoria, dar chiar victoriosul uzează de dînsa cu modestie și cu generozitate.* MARIAN, O. I, 105. *E o fire tenace, un perseverent al planurilor interioare, un victorios.* PERPESCIUS, M. I, 70.

3. Care s-a afirmat, care s-a impus (în ciuda unor adversități). *În siml regimului feudal victorios, vom întîlni la fiecare pas pe celelalte elemente ale societății noastre.* BARONZI, I. C. I, 116/22. *Vedeți, domnilor, ori pe unde a pătruns reforma, ori pe unde a jucat un mare rol, victorioasă sau învinsă, a avut drept rezultat general, dominant, constant un nemărginit progres.* id. ib. II, 92/15. *Replică prin o a doua scriere... într-un chip așa de victorios, încît, de acolo înainte, chiar nobilii sînt nevoiți să ia doctrinele lui în băgare de seamă.* XENOPOL, I. R. XII, 11, cf. ȘĂINEANU, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Vechea înțelegere a poeziei ca experiență vizuală... rămase și mai departe victorioasă pînă cînd cercetările lui Th. A. Meyer... reușiră s-o dizolve definitiv.* VIANU, L. U. 137. ◊ (Adverbial) *Toate celelalte mari opere ale Renașterii datează, apar oarecum limitate în influența lor asupra noastră, în timp ce Shakespeare este purtat victorios către noi prin comprehensiunea lui umană.* id. L. U. 69.

4. Care este mîndru, satisfăcut de succesul obținut. *Apare victorios și strălucitor.* CARAGIALE, O. III, 66, cf. CADE. *Se repezi la bărbat, îl încolăci cu brațele, se lipi de el și-l porni victorioasă la sătră.* VOICULESCU, P. II, 115. *Domnul Arghir continuă victorios: - Ce era să caut eu la un medic?* VINEA, L. I, 164. *Lovi cu palma în masă și strigă victorios.* TUDORAN, P. 77. *Băiatul se-ntoarse victorios cu o sticlă, înfășurată într-un servet.* PREDĂ, D. 167. ◊ Care exprimă mîndrie, orgoliu pentru succesul obținut. *Pe-aista l-am prins eu, zise băiatul cu un aer victorios, ... ridicînd mai sus un cocoșel vînat.* HOGAȘ, DR. I, 73. *Îi simt prezența, victorioasă ei prezență, care anihilează tot ce nu-i ea și al ei.* IBRĂILEANU, A. 115. *Arhitectul bău tizana astringentă, făcînd o grimasă, privit cu aere victorioase de Elvira.* CĂLINESCU, B. I. 178, cf. DEX.

- Pronunțat: -ri-os. - Pl.: victorioși, -oase.

- Din lat. **victoriosus**, -a, -um, fr. **victorieux**.

VICTORIOSAMENTE adv. (Învechit, rar) În mod victorios. Cf. COSTINESCU, SFC II, 198.

- Pronunțat: *-ri-o*. - Și: **victoriosamente** adv. COSTINESCU.

- Din fr. **victorieusement**, it. **vittoriosamente**.

VICTORIOSEMÊNTE adv. v. **victoriosamente**.

VICTUĂLII s. f. pl. (Latinism învechit) (Provizii de) alimente. *Principele care va cere ajutorul celui alt să dea de la țara sa victualiile pentru câtă oaste va fi chemat el în ajutoriu*. BARIȚIU, P. A. I, 33. *Amploiații... smulg de la el tot felul de victualii, apoi îi despoaie și de bani*. id. ib. 476, cf. STAMATI, D., GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W. *Aga... este în același timp și intendentul general al comerțului, avînd îndatorire de a inspecta piețele publice, a examina măsurile și greutățile și calitatea tuturor victualiilor expuse spre vânzare*. N. A. BOGDAN, C. M. 95. *Turcia cere victualii și obiecte din industria moldo-valahă*. id. ib. 123, cf. SCRIBAN, D.

- Pronunțat: *-tu-a-*. - Și: **victuălii** s. f. pl.

- Din lat. **victualia**. - **Viptualii**: prin apropiere de **vipt**.

VÍCUL s. n. v. **viscol**.

VICULÍT, -Ă adj. v. **viscolit**.

VICULITURĂ s. f. v. **viscolitură**.

VICUÑA s. f. 1. Animal rumeșător din genul lamei², cu blană moale și fină, de culoare galben-roșcată, care trăiește în regiunile muntoase ale Americii de Sud; vignonie¹ (1) (*Lama vicugna*). Cf. ENC. ROM. III, 46, ENC. AGR., LTR². *El a adus o contribuție deosebită la salvarea de la dispariția totală a vicuței, rumeșător din specia lamei*. SCÎNTEIA, 1976, nr. 10, cf. DCR.

2. Păr¹ de vicuța (1). Cf. LTR².

- Pronunțat: *vi-cú-nia*.

- Din sp. **vicuña**.

VID, -Ă adj., s. n. I. Adj. 1. (Despre spații, recipiente etc.) Care nu conține nimic sesizabil, vizibil, nici un corp solid sau lichid; care este lipsit de conținutul său obișnuit; gol. Cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM, BĂRCIANU, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³, V. BREBAN, D., DSR, DREV. ◊ F i g. *Nu știu care-ndemn spre dînsa mă atrage nencetat: Împle vidul întunec astui suflet dezolat*. HELIADE, O², IV, 580. *Planul nu e decît formă vidă în care urmează să fie turnat un conținut brut*. REV. FIL. 1971, 237. ◊ (Mat.) *Mulțime vidă = mulțime (4) care nu conține nici un element*. Cf. LTR² XI, 325, M.D. ENC., DREV.

2. (Filoz.; despre spațiu) Care se presupune că nu este ocupat de materie. *Atomistii antici (Democrit, Epicur) considerau spațiul ca un receptacol vid, infinit al atomilor materiali, în timp ce Aristotel îl considera ca suma locurilor pe care le ocupă corpurile*. DER IV, 467.

3. (Fiz.; despre spații închise) Care nu conține materie ponderală, care conține foarte puține particule materiale. *Fiecare moleculă de eter în vibrațiune... oscilează într-un spațiu mai mare decît volumul ocupat, așa că molecula este cuprinsă de un spațiu vid*. CONTA, O. F. 513, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³.

4. F i g. (Urmă de determinări introduse prin prep. „de”) Lipsit de gânduri, de idei, de sentimente. *Obosit îmi plec capul vid de gânduri pe umărul drept*. ANGHEL, PR. 105. *Livid, posac și plin de sine, scortșos și taciturn... vid și important, bătrînul își proporționează darea minii... după situația precisă a colegilor săi mai tineri*. LOVINESCU, S. II, 169, cf. DEX, DREV. ◊ (Despre ochi) Lipsit de expresie. *Ochii vizii înconjurați de niște ochelari cu cercuri negre... priveau*

fără să adune soarele în ei. ANGHEL, PR. 79.

5. (Despre idei, noțiuni etc.) Care este lipsit de înțeles, de semnificație, de conținut. *Am stors mult astăzi vorbă, și-aflatu-o-am tot vidă, Ș-am aruncat-o-ncolo, ca pe o scoarță-aridă Ce buzele umane o tot resug în van*. HELIADE, O. I, 113, cf. CADE. *Estetica fără critică este vidă, critica fără estetică este oarbă*. VIANU, L. R. 147. *Tendința de a da moralei un conținut, de a arăta importanța sentimentului, de a depăși intelectualismul și formalismul uscat și vid al doctrinei morale kantiene e binevenit*. RALEA, S. T. II, 255. *Trăiește în universul... descărnat, vid al cuvintelor*. V. ROM. iulie 1973, 152.

6. (Despre locuri sau așezări omenești) Care nu este populat, care nu este locuit. v. p u s t i u (I 4). Cf. DEX. *Un loc, un ținut vid*. DSR. ◊ F i g. *Kogălniceanu și prietenii săi nu și-au croit programul într-un spațiu vid*. *Vorbiseră și alții, pînă la 1840, de necesitatea de a așeza la temelie creației seva nutritivă a realităților naționale*. IST. LIT. ROM. II, 416. *Între un geniu precedent și altul care-i succede nu există spații vide; viața literară, ca și cea biologică, cuprinde tipare obișnuite și ieșiri excepționale din aceste tipare*. CONSTANTINESCU, S. I, 150.

II. S. n. I. (Filoz.) Spațiu despre care se presupune că nu este ocupat de materie. *Democrit... a alcătuit universul din patru principii, și anume: vidul, atomii sau plinul, mișcarea și trebuința*. CONTA, O. F. 511. *Materialistii zic că nu există vid, că orice loc în univers e împlut cu materie*. EMINESCU, ap. CĂLINESCU, O. XIII, 30. *Leucip și Democrit au formulat concepția atomilor indivizibili și nemuritori care se mișcă în vidul nesfîrșit*. MARINESCU, P. A. 31. *Democrit admite două principii necesare pentru orice existență: atomii și vidul*. id. ib. *În ce privește teoria vidului, nu numai materialistii, dar chiar spiritualiștii ca Leibniz resping ideea unui vid*. CĂLINESCU, O. XIII, 30.

2. (Fiz.) Spațiu lipsit de orice corp material sau în care particulele materiale existente sînt extrem de rarefiate; stare de rarefiere a unui gaz, realizată într-un spațiu închis; vacuum. *Toate corpurile cad deopotrivă de repede în vid*. PONI, F. 19. *S-a luat greutatea apei în vid*. CLIMESCU, A. 209, cf. ENC. ROM., RESMERIȚĂ, D., CADE. *Îl strigă de jos, de lîngă pompa de făcut vid*. CĂLINESCU, C. N. 95, cf. SCRIBAN, D. *Această temperatură de fierbere... scade în vid*. ENC. TEHN. I, 302. *Pătrunderea aerului cu viteză prin tuburile înclinate... formează un vârtej în centrul căruia domnește un vid relativ*. ib. 317, cf. NOM. MIN. I, 58. *Vidul se poate realiza într-un exicator cu ajutorul unei trompe de apă*. MACAROVICI, CH. 102. *Sunt oameni cari pot să fiarbă - fără de-a avea în același timp și căldură: ca apa în vid*. BLAGA, Z. 12, cf. DT. *Împreună cu progresele tehnicii vidului, această dezvoltare a permis studiul sistematic al descărcării electrice în gaze rarefiate*. SANIELEVICI, R. 11. *În vid, vaporizarea unei cantități mici de lichid este aproape instantanee*. CIȘMAN, FIZ. I, 407, cf. II, 339, LTR², DL, DP, DM, DER. *Vidul din ventuză este provocat prin flambarea interiorului*. ABC SĂN. 385. *Starea de „vid absolut”, adică absența completă a substanței, este imposibil de realizat pe cale experimentală*. D. FIZ., cf. M. D. ENC., DEX, DREV. ◊ *Vid barometric = vid (II 2) din spațiul de deasupra mercurului într-un barometru cu mercur*. Cf. CADE, DT, LTR², DL, DP, DM, DREV.

3. Spațiu dintre corpurile cerești în care nu se află particule materiale. *Aerul atmosferic refractă razele luminoase care-i vin de la stele. Într-adevăr, aceste raze, trecînd din vid în aer și din stratele aerului mai puțin dense în cele mai mult dense, nu se propag în linie dreaptă, ci sînt refractate*. DRĂGHICEANU, C. 22, cf. CADE. *Un vid foarte bun, practic perfect, se găsește în spațiul din afara atmosferei terestre (spațiul cosmic)*. DER.

4. (Rar) Pustiu (I 3). *Du-te, piei..., Deripă-te în hazarde ș-ale vidului pustie, Ca departe de la mine, destinul duce să-ți fie, Răul a te domina*. HELIADE, O. I, 292, cf. ALEXI, W.

Se ghicește și aici... vidul acela resimțit, iarna, în oricare stație climaterică. CAMIL PETRESCU, T. II, 63. *Sfîșietoare amieze de primăvară ale vidului ieșan! Nimeni pe străzi.* TEODOREANU, M. U. 50. ◊ E x p r. **A face vid în jurul său** = a îndepărta, a elimina pe oricine din preajma sa. **A face vid în sinea lui** = a nu se mai gândi la nimic. *Se prăbuși deodată în așternut și rămase nemișcat, ca în zilele de vacanță când făcea vid în sinea lui și zăcea voluptuos pe un stog de fin.* VINEA, L. I, 55.

5. Spațiu gol privit de la înălțime. V. a b i s, h ă u. *Senzația căderii în vid e așa de vie, încât simți cum se taie respirația.* BART, S. M. 41. *Pe vârful muntelui fiind, cea mai scumpă îndeletnicire a lor [a caprelor negre] se pare că e tentarea celorlalte ființe de a se arunca în vid.* BOGZA, C. O. 351. *Mintea omului are oroare de vid, ceea ce este încă inexplicabil.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 30, 22/1. ◊ L o c. a d v. **În vid = a)** suspendat în aer. *Se reîntorcea și mai trist... reluându-și locul pe inelul ce se clătina o clipă în vid pe prepeleacul de lemn, unde se legăna, ca un echilibrist pe inelul animat.* ANGHEL, PR. 43. *Întinse cu hotărîre mîna spre receptorul de pe măsura, dar numaidecît o lăsa... să spînzure în vid.* VINEA, L. I, 57, cf. DEX; **b)** (pe lângă verbul „a privi”) fără țintă, cu privirea fixă. *Ochii îndobitociți privesc în vid.* ANGHEL, PR. 34. *Rina privea un punct fix în vid.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 236. *Ana își pipăi colierul de la gît și privi în vid.* C. PETRESCU, C. V. 226, cf. DEX; **c)** în zadar, în van, fără rost. *Ani și ani... m-am zbatut în vid pentru neant.* M. I. CARAGIALE, C. 105. *Aparatul funcționează în vid, ca o mașină ce huruie fără să macine ceva.* LOVINESCU, C. VII, 56. *Pe nevasta lui o iubeam în vid.* GALACTION, O. 100. *Multe fațade de aparentă prosperitate sînt clădite astăzi, în regatul italian, în vid.* RALEA, S. T. I, 311, cf. DEX.

6. Ceea ce lipsește ca un lucru să fie întreg, complet; lacună. *Se vede că atuncea se întîmplă vreun duel și fostul domn îndeplini prin acel ofiș vidul legislației.* ROM. LIT. 400²/6. *La originea ei [a corupției] se află indivizii întrepizi, dornici de îmbogățire rapidă..., ca și vidul legislativ.* RL 1998, nr. 2 463, 1/2. ◊ Absență a unor partide politice, a unor oameni politici capabili să facă față unei situații. *Acest vid de putere politică s-a stabilit imediat după revoluția din decembrie.* RL 1998, nr. 2 505, 3/1. ◻ *Dispariția liderului țărănist lasă un mare vid politic.*

7. F i g. Absență provocată de dispariția cuiva, care este simțită ca o pierdere ireparabilă. Cf. DEX.

8. F i g. Caracterul a ceea ce este lipsit de conținut, de valoare. *De aci și sentimentul eșecului, al vidului unei anumite epoci a vieții, cînd la sfîrșitul ei nu s-a cristalizat încă o concluzie de viață substanțială și hotărîtoare.* VIANU, L. U. 239.

9. F i g. Caracterul a ceea ce este lipsit de idei, de sentimente, de profunzime. *Crezuse că îl pricepe, că vede vidul și uscăciunea din el.* DEMETRIUS, A. 325. *Nu cunoștea vidul sufletesc al oamenilor.* PREDĂ, C. I. P. III, 180. *Vidul lor spiritual... nu mai trezește nici un ecou sau măcar vreun interes de circumstanță.* CONTEMP. 1974, nr. 18, 10/5.

10. F i g. (Caracterul a) ceea ce este inutil, zadarnic, van. *Și vidul ce-n el simte dispărea-atunci, se duce Cînd un fior străbate în peptul tău divin.* R. IONESCU, C. 116/16. *Ne-am uitat deodată după dînsă; a trecut ducînd cu ea tot vidul vieților zgomotoase și zadarnice.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 90. *Apoi va pleca – unde, nu știa. Din această nesiguranță avea mereu mai accentuat în ea acel vid, acea teamă.* id. ib. II, 355. *Nu există... om mare și folositor care să nu se reculeagă la timp din amețeala vidului pentru a-și afirma voința de a fi și de a dura în fața neantului și caducității universale.* LOVINESCU, S. I, 250. *De două luni nu poate scăpa de senzația aceasta a vidului.* C. PETRESCU, C. V. 260.

Situația sa de episcop era aceea a unui episcop... al unei biserici cu drepturile suspendate în vidul promisiunilor. BLAGA, G. 49, cf. DREV.

- Pl.: vizi, -de.
- Din fr. **vide**.

VIDÁ¹ vb. I. T r a n z. (Rar) **1.** (Complementul indică recipiente) A face să-și piardă complet conținutul (lichid, solid etc.); a goli, a deșerta. Cf. ALEXI, W. *A vidat lada de porumb.* SEVERIN, S. 143, cf. CADE, SCRIBAN, D., DN³, DSR.

2. (Fiz.) A realiza vid (**II 2**) într-un spațiu închis, a elimina gazele conținute de un recipient. Cf. MARIAN – ȚIȚEA, FIZ. I, 178, M. D. ENC., DEX, DN³.

3. F i g. (Complementul indică idei, noțiuni etc.; urmat de determinări introduse prin prep. „de”) A lipsi, a priva (de înțeles, de semnificație, de conținut). *Principiile directoare nu par a mai fi judecări ci prejudecări – cel mai adesea vidate de rațiune.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 26, 16/1.

4. F i g. (Complementul indică conflicte, incidente, litigii etc.) A face să înceteze; a termina, a sfîrși, a încheia. Cf. ȘĂINEANU, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Dorește... să vîdeze conflictul, neînțeles după el, între Franța și Italia.* RALEA, S. T. I, 304.

- Prez. ind.: **videz**.
- Din fr. **vider**.

VIDÁ² vb. I. T r a n z. (Învechit, rar, în Transilv.) A vidima. GHEȚIE, R. M.

- Prez. ind.: **videz**.
- Cf. v i d i m a.

VIDĂM s. m. (În evul mediu) Nobil care deținea o feudă într-un domeniu episcopal și care avea temporar atribuții juridice sau militare. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. II, 809²/22. *Bată-l vina! Ce-i pricina Că vidamul de Conflans Tot pîndește, Urmărește Pe-o copilă cu colan?* NEGRUZZI, S. II, 106, cf. DN³.

- Pl.: **vidami**.
- Din fr. **vidame**.

VIDANGÉR s. m. **vidanjour**.

VIDÁNIE s. f. **v. vedenie**.

VIDÁNJ s. n. Vidanjare. *Toate lucrările de acest fel trebuie să aibă căile de acces necesare pentru ca autocisterna de vidanj să poată ajunge cît mai aproape de căminul din care se extrage nămolul.* LTR², cf. DN³.

- Pl.: **vidanjuri**.
- Din fr. **vidange**.

VIDANJÁ vb. I. T r a n z. A goli, a curăța haznalele, latrinele, gurile de scurgere etc. Cf. DL, M. D. ENC., DEX, DN³.

- Prez. ind.: **vidanjez**.
- Din fr. **vidanger**.

VIDANJÁRE s. f. Acțiunea de a v i d a n j a și rezultatul ei; vidanj. Cf. DL. *Operația se execută în general mecanizat, cu ajutorul autovidanjoarelor (autocisterne cu instalație de vidanjare).* DP, cf. DEX, DN³.

- Pl.: **vidanjări**.
- V. **vidanja**.

VIDANJÓR s. m. Persoană care se ocupă cu vidanjarea haznalelor, gurilor de scurgere etc. Cf. NOM. PROF. 77, LEG. EC. PL. 301, DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pl.: **vidanjori**. --Și: (rar) **vidangér** s. m. NOM. PROF. 77.
- Din fr. **vidangeur**.

VIDĂR s. m. (Regional) Numele unei specii de ciocănitoare (*Dryobates*) (Svinița - Orșova). Cf. BĂCESCU, PĂȘ. 173.

- Pl.: *vidari*.
- Cf. *vîrdare*.

VIDARĂ s. f. v. *vedere*.

VIDĂRE¹ s. f. Acțiunea de a *vida* și rezultatul ei.

1. (Rar) Golire. Cf. *vida* (1). Cf. DN³.
2. (Fiz.) Operație de îndepărtare a gazelor dintr-un recipient, în scopul obținerii vidului (II 2); vacuumare (2). Cf. *vida* (2). Cf. SANIELEVICI, R. 154. *Vidarea se realizează cu pompe de vid*. LTR² XVIII, 483, cf. DP, M. D. ENC. 993, DEX, DN³, DSR.

- Pl.: (rar) *vidări*.
- V. *vida*.

VIDĂRE² s. f. (Învechit, rar, în Transilv.) Vidimare. GHETIE, R. M.

- V. *vida*².

VIDAROĂSĂ s. f. v. *vederos*.

VIDĂ s. f. (Regional) Persoană obraznică ce se amestecă în afaceri care nu o privesc (Sîngeorz-Băi). PAȘCA, GL.

- Pl.: ?
- Etimologia necunoscută.

VIDĂRĂ¹ s. f. v. *vedere*.

VIDĂRĂ² s. f. v. *vidră*.

VIDĂNIE s. f. v. *vedenie*¹.

VIDĂNIE s. f. v. *vedenie*¹.

VIDEO¹ adj. invar. Care se referă la tehnicile și sistemele de înregistrare, de transmisie, de reproducere etc. a imaginii sau a semnalelor de televiziune; care folosește aceste tehnici sau aceste sisteme. Cf. DN³, DCR. *Recent, după bucată care a dat titlul acestui album, a fost turnată o producție video, unde noul dans... ocupă un loc de cinste*. CINEMA, 1984, nr. 10, 12. *Tehnica video și informatica și-au găsit un nou și fertil teren de conlucrare, ilustrând astfel posibilitățile existente de colaborare privind stocarea și prezentarea informațiilor*. RL 1988, nr. 13521, cf. DEX². *Intenționează să lanseze pe piață o casetă video*. RL 1997, nr. 2314. *Așa... spune pe toate posturile video și audio ministrul Transporturilor*. ib. nr. 2326. *Robotul va fi controlat de chirurghi, care-i vor putea observa activitatea prin intermediul unui monitor video*. ib. 2000, nr. 3136. *Banda video a fost încredințată avocatului*. ib. nr. 3198. *Aici era instalat un adevărat studio video cu aparatură din cea mai sofisticată: cameră de luat vederi, calculator..., aparate de procesare a imaginilor etc*. ib. 2001, nr. 3285. *Prima redare cinematografică reușită a „aventurii” în care se află consumatorul de jocuri video*. ib. nr. 3350. ◊ (Adverbial) *S-a realizat prima operație de colecistectomie... care a fost transmisă din sala de operație*. ib. 1993, nr. 960.

- Pronunțat: *-de-o*.
- Din fr. *vidéo*, engl. *video*.

VIDEO²- Element de compunere care înseamnă „imagine”, „vizual” și care servește la formarea unor substantive ca: *videocasetofon*, *videoînregistrator* etc. Cf. DER, FORM. CUV. I, 259, M. D. ENC., DEX², L. ROM. 1977, 272, DN³, L.ROM. 1981, 304.

- Pronunțat: *-de-o*.

- Izolat, prin analiză, din împrumuturi ca *videocasetă*, *videofrecvență*, *videotelefon* etc.

VIDEO³ subst. invar. (Familiar) Videocasetofon. *Vind video... sigilat, preț avantajos*. RL 1993, nr. 965.

- Pronunțat: *-de-o*.
- Prescurtare de la *videocasetofon*.

VIDEOCĂMERĂ s. f. Cameră de luat vederi, v. c a m e r ă. Cf. DCR. *Robot submarin... dotat cu o videocameră*. în L. ROM. 1989, 471.

- Pronunțat: *-de-o*. - Pl.: *videocamere*.
- **Video**²- + *cameră*.

VIDEOCANĂL s. n. Canal de televiziune sau de altă instalație video¹.

- Pronunțat: *-de-o*. - Pl.: *videocanale*.
- Din germ. *Video*kanal.

VIDEOCAPTÓR s. n. (În sintagma) *Tub videocaptor* = tub electronic esențial în sistemul de televiziune pentru transformarea imaginii în semnale electrice. *Pentru mărirea sensibilității tuburilor videocaptoare moderne, în construcția și în funcționarea lor s-au adus unele îmbunătățiri*. LTR², cf. DN³, DEX².

- Pronunțat: *-de-o*. - Pl.: *videocaptoare*.
- Din fr. *vidéocapteur*.

VIDEOCASĂTĂ s. f. Casetă care conține bandă magnetică utilizată pentru înregistrarea imaginii și a sunetului. *Noul mod de a povesti - prin sunete și imagini - pe care cinematograful, televiziunea, videocasetele și imaginea tridimensională îl vor impune definitiv... va căpăta, în curînd... prerogativele unei incontestabile suveranități estetice*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 26, 21/1. *Videocasetele ne-au apropiat acest moment, dar pînă a ajunge la mult visata „cinematecă personală”... mai avem de așteptat*. CINEMA, 1973, nr. 3, 8. *Cunoscuta firmă japoneză de produse electronice „Soni” a realizat pentru uzul persoanelor care călătoresc cu autovehicule, un aparat compact de redare a imaginilor TV imprimate în prealabil pe videocasete*. SCÎNTEIA, 1979, nr. 11323, cf. DCR, DEX².

- Pronunțat: *-de-o*. - Pl.: *videocasete*.
- Din fr. *vidéocassette*, engl. *videocassette*.

VIDEOCASETOFÓN s. n. Aparat utilizat pentru înregistrarea și reproducerea videocasetelor. *Videocasetofonul și-a găsit o aplicație cu totul aparte în Japonia*. SCÎNTEIA, 1974, nr. 9892, cf. DCR, DEX². *Polițiștii au găsit în timpul percheziției a adevărat arsenal de aparatură electronică (videocasetofoane, stații de amplificare, combine muzicale)*. RL 2001, nr. 3290.

- Pronunțat: *-de-o*. - Pl.: *videocasetofoane*.
- **Video**¹- + *casetofon*.

VIDEOCLÍP s. n. Scurt metraj cu caracter artistic sau publicitar, turnat în sistemul video¹. Cf. L. ROM. 1989, 471. *A participat la realizarea unui videoclip al formației engleze Sex Pistols*. RL 1997, nr. 2314. *În țară s-a făcut cunoscut după ce pe postul „Atomic TV” a rulat videoclipul unei piese realizate împreună cu trupa Endless Zone*. ib. nr. 3401.

- Pronunțat: *-de-o*. - Pl.: *videoclipuri*.
- Din fr. *vidéo*clip.

VIDEODÍSC s. n. Disc pe care sînt înregistrate programe autovizuale care pot fi reproduse pe ecranul unui televizor. *„Marea videoenciclopedie a animalelor” este prima lucrare de acest gen realizată în Japonia și se*

compune dintr-un set de opt videodiscuri pe care sînt înregistrate imaginile și sunetele emise de animale din toate regiunile lumii. RL 1988, nr. 13521.

- Pronunțat: *-de-o-*. - Pl.: *videodiscuri*.
- Din fr. *vidéodisque*, engl. *videodisc*.

VIDEOFÓN s. n. Videotelefon. *Se prevede că, pentru particulari, „videofonul” va fi larg răspîndit în jurul anului 1980.* CONTEMP. 1965, nr. 24, 9/7, cf. SCL 1976, 537, DN³, DCR, DEX².

- Pronunțat: *-de-o-*. - Pl.: *videofoane*.
- Din fr. *vidéophone*, engl. *videophone*.

VIDEOFÓNIC, -Ă adj. Referitor la videofon, prin videofon. Cf. DEX².

- Pronunțat: *-de-o-*. - Pl.: *videofonici, -ce*.
- Din fr. *vidéophonique*, engl. *videophonic*.

VIDEOFONÍE s. f. Sistem de transmisie a imaginii și a sunetului prin cablu telefonic. *În prezent, în unele țări..., funcționează, în mod experimental, stații publice de „videofonie”.* CONTEMP. 1965, nr. 24, 9/7, cf. DCR, SCL 1982, 506, DEX².

- Pronunțat: *-de-o-*.
- Din fr. *vidéophonie*, engl. *videophony*.

VIDEOFRECVÊNȚĂ s. f. Fiecare dintre frecvențele cuprinse în spectrul semnalului de imagine al unui canal de televiziune. Cf. LTR², DP, M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pronunțat: *-de-o-*. - Pl.: *videofrecvențe*.
- Din fr. *vidéofréquence*, germ. *Videofrequenz*.

VIDEOINTERVÍU s. n. Interviu realizat prin tehnici video¹. *Lucrează la o serie de videointerviuri.* În L. ROM. 1989, 471.

- Pronunțat: *-de-o-*. - Pl.: *videointerviuri*.
- Video²- + *interviu*.

VIDEOMAGNETOFÓN s. n. Aparat care înregistrează imaginea și sunetul pe o bandă magnetică și le reproduce pe un ecran de televiziune. Cf. DEX².

- Pronunțat: *-de-o-*. - Pl.: *videomagnetofoane*.
- Video²- + *magnetofon*.

VIDEOTÉCĂ s. f. 1. Colecție de videocasete. Cf. L. ROM. 1977, 272. *În Franța a fost creată prima videotecă. Ea pune la dispoziția amatorilor peste 700 de filme celebre, de la începuturile cinematografeiei și pînă în zilele noastre.* SCÎNTEIA 1979, nr. 11367, cf. DCR, DEX².

2. Mobilă specială cu rafturi pentru păstrarea videocasetelor. Cf. DEX².

3. Încăpere în care se păstrează și se vizionează videocasete. Cf. DEX².

- Pronunțat: *-de-o-*. - Pl.: *videoteeci*.
- Din fr. *vidéothèque*.

VIDEOTELEFÓN s. n. Aparat bazat pe principiul videofoniei, care permite interlocutorilor să se vadă în timpul convorbirilor telefonice; videofon. *Videotelefonul este pus în funcțiune: în fața lor - un microfon, o cameră de televiziune și un televizor cu ecran mare. Trebuie precizat... că asemenea centrale de videotelefon nu există încă.* SCÎNTEIA, 1961, nr. 5177, cf. DN³, DCR, DEX².

- Pronunțat: *-de-o-*. - Pl.: *videotelefoane*.
- Din fr. *vidéo-téléphone*, engl. *videotelephone*.

VÍDER s. n. v. *videre*.

VÍDERĂ s. f. v. *videre*.

VÍDERE s. f. (Transilv., Maram. și prin Bucov.)

1. Vadră (1). Cf. LB. „Șuba” are lungime potrivită, ca să ajungă cu „videra” în apă. PRIBEAGUL, P. R. 62, cf. BL VI, 192, CONV. LIT. XX, 1021, VAIDA, JAHRESBER. VI, 82. *De mine, batăr odată; Să cari cu iderea apă.* TIPLEA, P. P. 71, cf. CABA, SĂL. 102, com. din TĂRCĂIȚA - BEIUȘ. *Nu bea zinu cum să-l beie, Da ia zidera de toartă ș-o răstoari-n gur-odată.* T. PAPAHAĞI, M. 107. *Ugeru, ca zideru, Țițele, ca buciumu.* ARH. FOLK. I, 202. *Nu mă da la cel sărac, Că-m dă fin cu furcuța Și sare cu lingura Și apa cu vidăra.* ib. VI, 205, cf. IZV. XVI, 276, COMAN, GL., CV 1949, nr. 3, 34, CHEST. II 460/345, 356, 465, 464/266, 375, ALR I 690/337, ib. 706/257, 270, 280, 305, 320, 333, 337, 339, 341, 343, 345, 347, 350, 351, 355, 357, 359, 360, 363, ib. 794, ALR II/I h 288/279, ALR II 2 554/219, 260, 272, 279, 284, 325, 334, 346, 349, 353, 365, 3 396/365, 3 545/334, 4 122/272, ALR II/95, ALR SN IV h I 040, L. ROM. 1959, nr. 5, 72, com. din BILBOR - BORSEC, A I 12, 13, 17, 20, 21, 22, 23, 26, 31, 34, 35, 36, v 15, LEXIC REG. 73, II, 109, MAT. DIALECT. I, 150, 198, 204, GLOSAR REG., TEAHA, C. N. 280. *Du-te, bade, în grădină. Că-i viderea la fîntînă Și păharul lîngă ie, Ia-ți, bade, apă și be.* FOLC. TRANSILV. I, 302, cf. II, 621.

2. Vadră (2). *Voi da banii cu mierța Talerii cu viderea.* PRECUP, P. 44. *Cu vin roșu strecurat, Cu videra măsurat.* ARH. FOLK. I, 178, cf. ALR SN IV h I 031/279, h I 032/279.

♦ (Urmat de determinări introduse prin prep. „de”) Cantitatea corespunzătoare unei videre (2). *Jupine crișmar betrin. Dă-mi vreo trei vederi de vin Să-ți dau trei galbini.* REV. CRIT. II, 266.

- Pl.: *videri și vedere*. - Și: *videră, vidără, vîdire* (CV 1949, nr. 3, 34, ALR I 706/270, 320, 357, 794/51, 59, 270, 280, 283, 298, 302, 320, 341, 357, 360; accentuat și: *vidîre, LB*), *vidiră* (GLOSAR REG.), *vidară* (com. din BILBOR - BORSEC, GLOSAR REG.), *védere* (ALR I 706/305, 794/305, ALR SN IV h I 040/310), *véderă* (ALR I 794/290, A I 34), *védiră* (TEAHA, C. N. 280) s. f., *véder* (ALR I 794/295), *vider* s. n., *vidră* (ALR II 2 554/365, 3 396/365, ALR SN IV h I 040/365), *vidră* (A V 15, GLOSAR REG.) s. f.

- Din magh. *veder, vödör* (dial. *vidër, vider, vöder*). Cf. v a d r ä.

VÍDEȘ s. n. (Prin Mold.) Plug de lemn. *Văd că și pe la noi s-au înmulțit mereu rașturile..., totuș sînt și mulți cari-și fac arătura cu îmbrăzdalele cele vechi, de lemn, cari se mai numesc și videșe.* FURTUNĂ, ap. PAMFILE, A. R. 39.

- Pl.: *videșe*.
- Etimologia necunoscută.

VIDÍC s. n. (Învechit, în Transilv. și prin Maram.) Ținut (II 3); comitat; district. *Să grăiți aceluși nemiș mare, lui Ianăș, ce ține vidicul dumilor voastre pre acole, ca să slobodzească pre feciorii noștri* (a. 1593 - 1597). ROSETTI, B. 50. *Bilță Toma, juratul din Maramureș, din vidicul de sus, eu scriu multă sînatate și voie bună* (a. 1602 - 1617). id. ib. 72. *Scriem viață și multă sînatate pre iubitului priiatenului nostru, marele domn și birăul orașului Bistriței și a hidicului Bistriței* (a. 1616 - 1631). id. ib. 85. *Dacă s-au spus că-s den idicul domnii tal[e], noi i-am lăsat numai să se împac[e] cu acei omi* (cca 1638). IORGA, D. B. I, 66. *Iacob, giurat di vidig de sus* (a. 1639). id. ib. 69. *Frate al nostru... în vidicul Măriei tale, în sat în Nășud* (cca 1650). id. ib. 83. *În hidecul cetăției Bestreții* (cca 1650). id. ib. 87. *Eu, Opre Luca, din vidicul Secmariului... am cumpărat aceeașă sfîntă carte* (a. 1707). id. s. D. XVII, 112. *Sasii din vidicul Brașevului era osebiți cu cădîțele de ceialtați sasi.* ȘINCAI, O. I, 524. *Prin tîria acestei scrisori îi dăm putere de la feștecare preot al besericilor românești din mai sus zisele comitatului, vidicuri și scaune secuienesti și sășesti, de a lua un florint.* id. ib. III, 59. *Ogorul se lucră după obiceiul*

locurilor, adecă în unele vidicuri, ținuturi sau părți, pînă ce ară de semînță, se întoarce de doao ori. ECONOMIA, 28/10. În Ardeal, întră români, în vidicul Chioarului este familie nemeșească a Costineștilor. MAIOR, IST. 158/7, cf. DHLR II, 542, BL IV, 123, D. POP, M. 155, ROSETTI - CAZACU, I. L. R. I, 51, SCL, 1960, 616, 618, TAMÁS, ET. WB.

- Pl.: *vidicuri*. - Și: *vidíg, hidíc, idic, hidéc* s. n.
- Din magh. *vidék*.

VIDICÁN s. m. (Regional) 1. Provincial (2) (Beiuș). Cf. TAMÁS, ET. WB. 852, PAȘCA, GL.

2. (În forma *vivican*) Flăcău care vine la horă într-un sat vecin; p. e x t. musafir (Agârbiciu - Huedin). Cf. LEXIC REG. II, 75.

- Pl.: *vidicani*. - Și: *vivicán* s. m. LEXIC REG. II, 75.
- *Vidic* + suf. *-an*. - *Vivican*, prin asimilație.

VIDICÓN s. n. Tub videocaptor în care este folosit efectul creșterii conductivității unui material sub acțiunea luminii. *Simplicitatea în exploatare a tuburilor de tip vidicon a determinat o utilizare din ce în ce mai largă a lor în instalațiile de televiziune*. LTR², cf. DER, M. D. ENC., DN³, DEX².

- Pl.: *vidicoane*.
- Din fr. *vidicon*, engl. *vidicon*.

VIDÍG s. n. v. *vidic*.

VIDIMÁ vb. I. T r a n z. (Învechit, în Transilv.) A viza; a certifica, a legaliza; (învechit, rar, în Transilv.) a vida². *A mers dînsa la generalul Bem și l-a rugat ca să-i vidimeze pașaportul spre a se putea întoarce în patria și la moșia sa*. BARIȚIU, P. A. II, 473. *Nu putem vidima copiele fără să avem înaintea ochilor originalele*. LM, cf. GHEȚIE, R. M., ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Cererile de stipendii, vidimate de direcțiunea școlii, vor fi înaintate mitropoliei*. Com. din BLAJ.

- Prez. ind.: *vidimez*.
- Din lat. *vidimare*, germ. *vidimieren*. Cf. fr. *v i d i m e r*.

VIDIMÁRE s. f. (Învechit, în Transilv.) Vizare; certificare, legalizare; (învechit, rar, în Transilv.) vidare². Cf. GHEȚIE, R. M., ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W.

- v. *vidima*.

VIDIMÁȚIE s. f. v. *vidimațiune*.

VIDIMÁȚIUNE s. f. (Învechit, în Transilv.) Vizare; certificare, legalizare. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

- Și: *vidimáție* s. f. ALEXI, W.
- Din germ. *Vidimation*.

VÍDIRĂ s. f. v. *videră*.

VÍDIRE s. f. v. *videre*.

VÍDMĂ s. f. (Regional) 1. Nălucă (1), vedenie (2). *De năluciri și de vidme mintea le painjiniră, Și pre Dumnezeu în idoli cu minule lor cioplită*. CONACHI, P. 303, cf. CIHAC, II, 455, ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, DUȘM. 129, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, DSR.

2. Vrăjitoare, v. v r ă j i t o r. Cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. *Ră soacră ni-am căpătat. Intr-în casă, Îi ca o coasă; les în tindă, Îi ca o vidmă; les în prag, Îi ca on drac; les afară, Îi ca o moară*. ARH. FOLK. II, 123, cf. 180. ◊ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *Poate n-ai știință ce vidmă de fată e aceea: cînd vrea, se fa-*

ce pasere măiastră, își arată coada, și ie-i urma dacă poți. CREANGĂ, O. 110. ◊ C o m p u s: **Vidma-pădurii** = mama-pădurii, v. m a m ă (III). *O altă fînță mitologică, de care se tem toate mamele ce au copii mici, e muma-pădurii, numită și vidma-pădurii*. CANDREA, F. 165, cf. PAMFILE, DUȘM. 212, DL, DM, DEX.

- Pl.: *vidme*.
- Din ucr. *відьма*.

VÍDOM adv. (Prin Transilv. și prin Maram.; în I o c. a d v.) **De vidom** = de tot, definitiv, în întregime. *L-o tăiat de vidom*. PAȘCA, GL. *Și-a tăiat degetu de vidom*. LEXIC REG. II, 114.

- Etimologia necunoscută. Cf. ucr. *відомо*, „(în mod) vizibil”.

VÍDOMÓSTIE s. f. (Învechit, în Mold.) Listă, tabel, inventar; buletin, catalog. *Dipartamentul pricinilor dinlăuntru va trimete și vidomostie de prețurile ce să politicesc la prducturi și materialuri*. BULETIN F. (1833), 48²/22. *Despre alcătuirea vidomostiilor pe trilonii și a ecstractorilor pe întreg an, pentru tot felul de dele* (cca 1837). CAT. MAN. I, 68. *Vidomostie de venitul zăciuirilor ce s-au dat de dajnicii țîrg Dorohoi* (a. 1846 - 1851). GHIBĂNESCU, S. I. XII, 112. *Vidomostie de semănăturile cartoflelor în primăvară*. IONESCU, C. 249/11. *Vidomostia lemnelor de foc și de binal*. id. ib. 249/24, cf. TDRG, CADE.

- Pl.: *vidomostii*.
- Din rus. *ведомость*.

VÍDRĂ¹ s. f. I. 1. Mamifer carnivor semiacvatic din familia mustelidelor, cu corpul acoperit cu blană deasă, de culoare castanie-roșcată, cu degetele picioarelor unite printr-o piele, care trăiește pe malurile împădurite ale râurilor, hrănindu-se mai ales cu pește; lutră, (regional) dihor de apă (*Lutra vulgaris*). *Odînoară un blănaru în meșterșug isteț pre altul în conștiință prostatec au amăgit și în loc de pîiele de breb i-au vîndut blană de vidră*. CANTEMIR, I. I. I, 68. *Sînt acolo brebi și vidre și alte jiganii multe*. HERODOT², 224, cf. KLEIN, D. 455, BUDAI-DELEANU, LEX., I. GOLESCU, C., VALIAN, V., ISER, POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 455. *Toate jivinele... il cunoscură pe dînsul de stăpîn. Viezurii cu perii suri,... jderii pădureți cu blana ruginie, deasă, moale și frumos netezită și vidrele colțate de pe malul bălților*. ODOBESCU, S. III, 185. *Vidra e cunoscută ca cea mai lacomă mîncătoare de pește*. TEODORESCU, P. P. 95, cf. CONV. LIT. XXIII, 346, DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Taxa, hotărîtă totdeauna în bani, se socotea pe unitatea de marfă: „un lup”, „o coasă”, „o vidră”*. IORGA, C. I. III, 117. *Multe mamifere (vidra, jderul de baltă, șoarecii și guzganii de baltă etc.)... se hrănesc aproape exclusiv cu animale de eleșteu*. ANTIPA, P. 55, cf. TDRG. *O mulțime de sălbătaciuni populează pădurile și munții Rășinariului, între altele urși, mistreți, lupi, iepuri, vidre etc.* PĂCALĂ, M. R. 298. *Găurile acestea, făcute de vidre..., pot fi mult mai bine făcute de om însuși*. ATILA, P. 136, cf. RESMERIȚĂ, D. *Traiu la Hotin pe atunci era destul de ieftin: două chile de grîu costau 1 para...; o blană bună de vulpe o capatai cu 20-30 lei; blana de vidră, 2 aspri; samurul, 8 parale*. N. A. BOGDAN, C. M. 53, cf. CADE. *Chinezii, meșteri în domesticirea animalelor, se slujesc de vidre... la prins pește*. SIMIONESCU, F. R. 37, cf. 36. *Făcu prinsoare să treacă înot lacul... - Cum o să-l treci mă? Ce, ești pește? Ori măcar vidră? îl așta acesta*. VOICULESCU, P. II, 295, cf. DS. *E o adevărată domnie a sălbătaciunii. Trăiesc aici și-un soi anumit de mistreți. E și o domnie a vidrelor*. SADOVEANU, O. XX, 82, cf. v. 327, cf. ENC. AGR., STOICA, VÎN. 28, SCRIBAN, D. *Înspre mijlocul apei... era și un ostrov..., iar restul, mocirlos, se pierdea în stuțșuri dese*,

pline numai de rațe sălbatice și vidre. CAMIL PETRESCU, O. III, 271, cf. LTR², DL, DM, ZOOLOGIA, 178, DER. *Au fost puse sub ocrotire unele răpitoare ca: urșii, pisicile sălbatice, vidrele, castorii și aricii.* VÎN. PESC. februarie 1964, 19. *În meandre... poți întâlni vulpi, lupi, mistreți, vidre.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 28, 12/3, cf. M. D. ENC., DEX, DSR, DREV, H II 80, X 21, XII 287, 300. *De-aici pînă la Brașeu Nu-i pruncuț săleac ca eu, Numa [v]idra din pîrău.* ȚIPLEA, P. P. 448. *Dzua-s breană la vaduri, Noaptea zidra la cîmpuri.* T. PAPAHAĞI, M. 116, cf. ALR I 1 170. *Vidra mai știe Sama apelor și a vadurilor, și ea mi te-a trece, Ca să nu te-nece, și mi te-a purta La izvoare reci.* POP., în IST. LIT. ROM. I, 53. *Inima de vidră crudă e bună pentru atacați, să mînince.* GOROVEI, CR. 353. ◊ (În descîntece) *Bărbăreasa linge pe bolnav în frunte și zice de trei ori: „Linge vidra pușorii dă frumușei, dă pistriceii; eu ling pă (cutare)... dă deocheturoi”.* ȘEZ. IV, 192. *Izdat întîmpinat, Nu-ț dau sînge de nevinovat, Și-ț dau cruce și biserică; La cap, cap de lighian, La inimă, inimă de vidră, La picere, picere de urs.* GRAIUL, I, 90. ◊ (Ca termen de comparație) *Bistrița pentru el nu mai avea taine și ținea la adînc ca o vidră.* VOICULESCU, P. I, 47. *Dacă știi a înota cît de cît, te învăș să te cufunzi ca vidra.* SADOVEANU, O. IX, 403, cf. XVII, 420. *Înotam ca o vidră și... eram primul la învățatură.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 2, 18/4. ◊ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep „de”, pentru a sugera istețimea sau iscusința, priceperea unei persoane) *Vidră de om (de femeie).* ARH. OLT. XXI, 277. ♦ Epitet pentru o persoană rea, primejdioasă, perfidă. Cf. DR. IV, 791, TEODORESCU, P. P. 479. *Vidra necuratului mi-a luat mana vailor cu farmecele ei.* UDRESCU, GL.

2. Blană de vidră (I 1) prelucrată; lutru. *Purta căciulă țuguiață de astrahan și blană cu guler de vidră.* SADOVEANU, O. X, 578. *Se strînge în maloteaua de pambriu, îmblănit cu vidră.* CAMIL PETRESCU, O. I, 176. *Popa era în colț cu arhimandritul Snagoveanu, pe care-l ajuta să-și îmbrace giubeaua neagră, îmblănită cu vidră.* id. ib. II, 73, cf. DL, DM, DEX, DSR.

3. (În credințele populare) Ființă fantastică înzestrată cu însușiri supranaturale despre care se crede că trăiește în apele rîurilor și ale lacurilor și care poate pricinui pescarilor necazuri sau îi poate ajuta; iudă. *Poporul român de pe malurile Dunării crede în ființa unui spirit ce locuiește în Dunăre, în lacuri sau în mare, avînd diferite înfățișări. Acest spirit cunoaște toate rosturile pescarilor și, prin urmare, îi poate ajuta sau primejdi la tot pasul, în îndeletnicirile lor. Spiritul acesta se cheamă iudă sau vidră.* PAMFILE, DUȘM. 290, cf. DL, DM. *Vidra împinge știucile și morunii în matîțe, năvodarii nu pot trage năvoadele, se-neacă.* IST. LIT. ROM. I, 217, cf. 213. *Și (cutare), pescar mare,... Pe puiu de vidră-l lega După stîlpul coșului, La dogoarea focului. Afară dacă-mi ieșia, Și ochii de-și arunca, Cam înspre soare-răsare, Vedea pe vidra a mare Din picioare scăpărînd, Din gură văpăi lăsînd.* TEODORESCU, P. P. 96, cf. 95. *Puiu de vidră îl prindea Și la Antofiță îl ducea;... Dar vidra ce-mi făcea? În fața apei se arăta, La Antofiță striga.* PAMFILE, DUȘM. 297. *Dar vidra; vezi, ce făcea? Fața apei se iveau, La Antofiță striga:... Ia, drumul puului să-i dai, Că eu pește mare țî-oi da, De țî-o mînce și viața Cu năvodarii-alătura.* FOLC. OLT. - MUNT. IV, 78, cf. 79.

4. (Învechit; și în sintagma *vidră de apă*, VALIAN, V., PETRI, V., PONTBRIANT, D., CONV. LIT. XXIII, 346) Castor (*Castor canadensis*). Cf. LEX. MARS. 192, LB, PETRI, V., LM.

II. (Bot.; prin Transilv.) Nume dat unei plante acvatice nedefinite mai îndeaproape. *Peste culme s-a uitat, Văzu vidră înflorită Mai frumos de cum și-a fost.* VICIU, COL. 103, cf. 206.

III. 1. (Regional) Numele unui instrument muzical nedefinit mai îndeaproape (Ciocina - Slobozia). Cf. H VII 107.

2. (Prin Mold.) Fiecare dintre bucățile de plută² (3 b) prinse de partea superioară a sacului (4 a) cu scopul ca acesta să stea bine umflat în apă. Cf. ANTIPA, P. 460.

- Pl.: *vidre*. - Și: (regional) **vidără** s. f. ALR I 1 170/840.

- Din v. sl. *вара* (<вѣра).

VÍDRĂ³ s. f. v. *vedere*.

VIDREÁNA s. f. art. (Regional) Numele unei melodii populare care se cîntă din tulnic. Cf. PAMFILE, J. III, 38.

- **Vidra** (n. pr.) + suf. *-eană*.

VIDROÁNE s. f. (Prin Ban.) Vidră¹ (I 1) femelă. Cf. DDRF. *Dar su'a mea trupină Puia-ta, puia-t, Vinată vidroahe, Galbănă șerpoahe.* MARIAN, I. 109, cf. TDRG 1736.

- Pl.: *vidroahe*.

- **Vidră**¹ + suf. *-oahe*.

VIDUÍ vb. IV. R e fl. (Prin Olt.) = zvidui. Cf. VÍRCOL, v.

- Prez. ind.: *viduiesc*.

VIDUITÁTE s. f. 1. (Învechit, rar) Văduvie (1). Cf. PROT. - POP., N. D.

2. (Jur.; în sintagma) *Termen de viduitate* = timpul cît o femeie văduvă nu poate contracta o nouă căsătorie. Cf. DN², DEX, DN³, DDC.

- Pronunțat: *-du-i-*. - Pl.: *viduități*.

- Din lat. *viduitas*, *-atis*, fr. *viduité*.

VÍE¹ s. f. 1. Arbust din familia vitaceelor, cu rădăcina puternică, cu tulpina scurtă, din care se dezvoltă mlădițe lungi și subțiri care se agață prin cîrcei, cu frunze mari, lobate, cu inflorescența în racem și cu fructe sub formă de boabe succulente, sferice sau ovale, de culoare verde-gălbui, roșie etc., dispuse în ciorchini; viță² (I 1) (*Vitis vinifera*). *Frații miei, smochiia masline face sau viia smochie? COD. VOR², 63¹/7. Un buciom de vie era înainte-m: acesta avea trei vițe și înverzîră. PO 137/23. Va lega mîndzișorul său la buciomul viei. ib. 174/10. Luară din rodul ei nește struguri de neam bun de vie, de-i aduseră lui (a. 1642). GCR I, 100/19. Cînd va avea neștine pîră cu altul pentru niscare tufe de vie... și va tăia acele tufe sau alt pom, ce va fi, acestuia... să i să taie mîmule. PRAV. 21. Și răsări și să făcu vie, slăbită fiind și mică la mărime, ca să să vază vițele ei preste ea și rădăcinele ei dedesuptul ei era. BIBLIA (1688), 544²/44. Via (v i ț a d e v i e B 1938) să uscă, și smochinii să împutînară. ib. 588²/51, cf. 38¹/22, ANON. CAR. Ioathan... au zis sihemitenilor o pildă pentru maslin, pentru smochin, pentru vie și pentru păducel. ANTIM, O. 267. Acest pămînt iaste foarte bun, decît toate pămînturile de rîndul pînii. Pentru că alte poami, nici vie, nici maslini, nici smochinii nu să făcu. HERODOT², 76, cf. KLEIN, D. 455, BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU, LB. Frunza de vie să o culegi... care va fi mai mare. MANOLACHE DRĂGHICI, I. 70/4. Aceste mlădițe se socotesc de mulți, că dau vie mai bună și mult trăitoare. FILIPESCU, D. II, 33/20. Avea o căsuță ascunsă sub vro trei butuci de vie, care se cățara pînă pe coperemînt. NEGRUZZI, S. I, 110. Să trăiască moș Noe, cel care-o descoperit via! ALECSANDRI, T. 843, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 313. Via produce mai bune calități de vin și are mai multă vitalitate în Europa decît în Asia. CONTA, O. F. 242. Țugulea, trecînd cu frații săi prin pădure, văzu o vie cu struguri. ISPIRESCU, L. 317. Varsă vin ori rachiu... la buciomii de vinie (vie) spre a rodi. MARIAN, S. R. II, 167, cf. CONV. LIT. XXIII, 1061. Delenii... se folosesc foarte mult de rămășițele lemnoase din cultura viei. MANOLESCU, I. 60, cf. BRANDZA, FL. 208, id. D. 87, ENC. ROM. III, 1218, GRECESCU, FL. 146, N. LEON, MED. 75, TDRG, RESMERIȚĂ, D., PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., CADE.*

Umerii îi erau împodobiți cu alțițe de vie din vechea viță autohtonă. VOICULESCU, P. II, 232, cf. SCRIBAN, D. *Mi-e via strîmbă pe haraci*. ARGHEZI, VERS. 184. *Ne cheamă să legăm joardele viei pe araci*. STANCU, D. 59. *Pe obrazul ei rotund, doi negi coralii, cu peri sîrmoși și răsuciți ca niște cîrcei de vie, îi dădeau o înfățișare de ghicitoare în cărți și în cafea*. VINEA, L. I, 263, cf. LTR², DL, DM, BORZA, D. 182, 301, M. D. ENC., DEX. *În Dobrogea, se fierbea frunza de vie pînă se obținea un lichid galben, care se strecura și apoi se vopsea cu el scururile de bumbac*. BUTURĂ, EB. 249, cf. DSR, H IX 40. *Bine-a zis frunza de vie Că dragostea nu-i moșie*. JARNÍK - BÎRSEANU, D. 219, cf. DOINE, 9. *Patu-i d'în lemn d'e viște*. DENSUSIANU, T. H. 204, cf. com. MARIAN, ALR SN I h 225, A III, 16, NALR - O III MN 231, I 204, cf. NALR - B II h 393. ◊ (Ca termen de comparație) *Muiarea ta ca viță (c a o viță h, c a via D) roditoare în laturea casei tale*. PSALT. 275. *Și va înflori ca via pomenirea lui, ca vinul Livanului*. BIBLIA (1688), 588²/13. ◊ Fig. *Vinia de leghiptu aduseși și minrat-ai limbile și rrăsădiră-o*. PSALT. HUR. 68^v/8. *Viniile dintru Eghipt mutași, mărăși limbile și rrăsădiși elu*. PSALT. 166. *Zise Domnul ucenicilor lui: Eu sînt vie adevărată (buciumul viței cel adevărat N. TEST. 1648) și Părintele lucrătorii iaste*. CORESI, TETR. 220. *Caută den ceriu și vezi, și cercetează pre noi. Cearcetă via sa aceasta, moștenia ta, și dereptează ce-au prisădit dereapta ta*. id. EV. 157. *D[u]mnezeul puterilor, întoarce-te... și caută den ceriu și vezi și socotește via aceasta!* BIBLIA (1688), 408¹/42. ◊ (Urmat de determinări care indică specii sau varietăți, soiuri etc.) *Via cultivată este sau oloagă sau cu haraci*. I. IONESCU, M. 370. *Vii nobile*. NOM. MIN. I, 21. *Vie cășărească*. BORZA, D. 183. *Vie italiană*. NALR - O III MN 231, I 204/923, 929. ◊ *Vie producătoare*. ◊ (Regional) *Vie sălbatică = a)* viță sălbatică (*Vitis labrusca*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 972, BORZA, D. 181, 301; *b)* (și în forma *vie păsărească*, BORZA, D. 181, 301) viță sălbatică, v. v i ț ă² (I I a) (*Vitis sylvestris*). Cf. BORZA, D. 181, 301. (Regional) *Vie sălbatică (sau bolundă) = viță de Canada (Parthenocissus quinquefolia)*. Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, 63, PANȚU, PL. 339, BORZA, D. 124, 249, 301. (Mold. și prin Bucov.) *Poamă de vie (sau din vie) = strugure*. *Într-acei an nici pîne nu s-au făcut, nici mălai, nici poama de vie nu s-au făcut, de răcele ce au fost toată vara*. AMIRAS, LET. III, 112/8. *Mursa de miere... se lasă să fiarbă ca și mustul din poamă de vie*. MARIAN, INS. 147. *Cîte poame sînt tomnie, Nici una nu-i mai dulce, Ca și poama cea din vie*. id. O. II, 226, cf. ALRM SN I h 152. ◊ C o m p u s e: (regional) **vie-pădureană** = viță-albă (*Clematis vitalba*). Cf. BORZA, D. 49, 301; (regional) **via-evreului** = iăsnicior (*Solanum dulcamara*). Cf. id. ib. 161, 301.

2. **Plantatie de vie (1); teren cultivat cu vie**. V. p o d g o r i e (2). *Sămărară grădinele și răsădiră vinele și feceră roadă de viață*. PSALT. HUR. 94²/22. *Smochinele plodu nu facu și nu iaste rodire în vini*. PSALT. 323. *Bătu cu grindine viile lor și sicamenile lor cu brumă*. CORESI, PS. 214/1. *Om neștine era căsătoriu ce-ș sădi via. Și cu gard îngrădi și săpă într-însa*. id. EV. 296. *Să neștine va face pagubă în vinie altui om, au în sămănătură... să plătească dentru a sa sămănătură și den vinie*. PO 250/22. *10 fâlce de vie la Cotnariu* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 211/23. *Aceaste vii... au fost de moșie ale Lecăi Spat* (a. 1616). IORGA, S. D. VII, 89. *Pre aceasta vreme era culesul viilor pre acelea locuri*. VARLAAM, C. 223. *Dumnezeu în zilele lui afița certare lăsase, că și copacii și pomii și viile secase de geruri mari*. URECHE, L. 156. *Ceia ce vor intra în vie sau în pomăt, pentru să mînce numai poame, să nu să certe*. PRAV. 10. *Să-l tremiți cu o coșniță la via Agripei* (cca 1650). GCR I, 148/25, cf. MARDARIE, L. 152²/10, 288²/2. *Până între vie au finit drumul orașului, iară dintre vie au luat Bahluiul în sus*.

M. COSTIN, O. 146. *Cu smida le-au făcut scumpete Și viile le-au întors în sete*. DOSOFTEI, PS. 262/6. *Și stătu îngerul D[o]mmului întru răzoarele viilor*. BIBLIA (1688), 113¹/21. *Au judecat și au dat să fie Gheorghe căpitamul acele vie (a. 1691)*. STOICESCU, S. D. 123. *Un pogon de vie în dealul Odobeștilor* (a. 1692). C. GIURESCU, P. O. 50. *Din toate cele rele au scornit și el acestu obicei rău de vie: de pogon cîte un leu să de*. NECULCE, L. 32. *Casele, viile, țarinile, orașele și cetățile varvarilor și supușilor lor să le lasă*. CANTEMIR, HR. 229. *Pribegii... să lovără unii cu alții deasupra viilor din jos de mănăstirea lui Mihai Vodă*. ANON. CANTAC., CM I, 149. *Își vindea moșiile, țiganii, viile și tot ce avea*. R. POPESCU, CM I, 452. *Vremea va fi bună pentru culesul viilor* (a. 1699). FN 83. *Au omorît pe Navuthe, pentru ca să-i ia via*. ANTIM, O. 284. *Cîte 2 potronici de pogonul de vie* (a. 1756). N. A. BOGDAN, C. M. 60. *Cam slabe sînt viile, că au bătut piatra foarte rău* (a. 1778). FURNICĂ, I. C. 75. *Dumnezeu să păzească rodul viilor pînă la toamnă* (a. 1786). id. ib. 132. *Patru pogoane de vie la Huși, ce sînt tot într-o ogradă cu alte vie a mănăstirii* (a. 1796). IORGA, S. D. XVI, 163. *În locul de arburi și copace Cresc rodii, nărănciuri ș-alămii...* *Cum și rodie cu struguri vie*. BUDAI-DELEANU, T. 325. *Un rozor de vie din gardu lu Mereș la vale* (a. 1807). ARH. OLT. IX, 41. *De la o vreme încoace s-au făcut în poalile viilor sate întregi* (a. 1819). DOC. EC. 202. *La viile mele de la Drăgășani să face cel mai bun vin* (a. 1820). IORGA, S. D. VIII, 57. *După moartea părintelui lor, luîndu-și sapele au săpat toată via foarte bine*. GOLESCU, P. 164/15. *Toate viile domnești le are în purtarea de grijă a sa, silind ca să se lucreze cu rînduială și să se culeagă la vreme*. CANTEMIR, S. M. 189/10, cf. DLRU, LB. *Culesul viilor se apropie*. HELIADE, O. I, 270, cf. I. GOLESCU, C. *Dealurile... era îmbrăcate cu vie mult roditoare*. DRĂGHICI, R. 28/16, cf. VALIAN, V. *Era atunci Țirgoviștea oraș foarte mare... ocolit de mulțime de grădini, vie și livezi*. BĂLCESCU, M. V. 132, cf. ISER. *La sădirea viei nu se vor lua în băgare de seamă toate cele mai sus-zise*. LITINSCHI, M. 88/23. *Un ungurean oarecare Ce n-au prea avut umblare Și nici vie nu văzuse, Nici vrodată vin băuse*. PANN, P. V. I, 115/4. *Nu mi-au venit încă bușile cu vin de la viile din jos*. NEGRUZZI, S. I, 82, cf. POLIZU. *Ne desfățam sub cerșă ascunși pe deal în vie*. BOLLIAC, O. 104. *Barca aducea la Samos cenușă vulcanică de la Nisiro și de la Sautorina, pe care cultivatorii o întrebunțau ca rezervativ în contra boalei viilor*. GHICA, S. 391. *Acesta este un orașel ca și Odobeștii, situat între dealuri coperite cu vie*. SION, P. 253. *Domnia ta ai moșii, vie, livezi de pomi*. FILIMON, O. I, 155, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D. *Pe la mănăstirea Motru... există... pînă astăzi o vie numită „a lui Nicodim”*. HASDEU, I. C. I, 141. *Pămînturile, viile, sclavii, averea... să rămîie în puterea episcopului*. BARONZI, I. C. IV, 213/3. *Caleașca se opri la una din viile de la Copou*. ALECSANDRI, O. P. 150, cf. COSTINESCU, LM. *Prea bine, zise fata, aidem colo, în vie*. BOLINTINEANU, P. II, 8. *În dreapta mănăstirei se ridicau dealuri cu păduri, grădini, vie*. EMINESCU, P. L. 72. *O răzășie destul de mare, casa bătrînească cu toată pojijia ei, o vie cu livadă frumoasă... alcătuiau gospodăria babei*. CREANGĂ, O. 3. *A pornit la vie să se gătească de drum lung*. CARAGIALE, O. II, 235. *Îți aduci aminte, colo deasupra viilor, ce frumos era și cîtă mulțime de viorele!* SLAVICI, O. II, 31. *Satele de sub munți și de sub păduri... sînt așezate pe văi și pe piraie, printre dealuri, ale căror coaste sînt acoperite cu vie, cu pomi și cu sămănături*. FRÎNCU - CANDREA, M. 9. *Dăruise locul domnesc de la Copou boierilor și rudelor Măriei sale, dîndu-li poroncă tuturor ca să-și facă vie și grădini*. RĂȘCANU, L. XLIX, cf. DDRF. *De la cetate spre sud este un deluț... plîntat cu pruni, iar mai de mult, aci au fost vini*. LIUBA - IANA, M. 78. *Cei care au vie, păstrează cîva timp vin pentru masă*. MANOLESCU, I. 336. *În Scișia locuiau...*

agatirii cei cu albine, vii și mine de aur. XENOPOL, I. R. I, 36, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Păharnicul dă domnului să bea. El are grija pivnițelor și a viilor domnești.* IORGA, C. I. II, 152. *În mijlocul unei vii frumoase, un om puternic... stetea cu miinele în șolduri.* ANGHEL, PR. 56, cf. TDRG. *Hai să culegem via că christovul a trecut.* DELAVRANCEA, O. II, 333. *Noi, în toți anii, vara, în lunile de vacanță ne mutam la vie.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 80. *Convinsese pe daci să distrugă viile și să trăiască fără vin.* PÂRVAN, G. 137, cf. RESMERIȚĂ, D. *Distrugerea viilor de către filoxeră... a făcut ca vinul să fie scump.* MARINESCU, P. A. 126, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Toamna se culeg viile, iarna se deschid ateneele populare.* LOVINESCU, M. 20. *Pocnet lung și chiot S-aude-n deal la vii.* BACOVIA, O. 36. *Crezi că fiecare copac din via întinșă adăpostește câte un grangur.* SIMIONESCU, F. R. 134. *Sunt pe cale să cumpăr o vie de vreo 36 de pogoane.* CAMIL PETRESCU, T. III, 176. *Cînd limpezișurile i le împînzea ușor fumuriul serii împunse de luceafăr, lacul și malurile plantate cu vii, luau o înfățișare și o pace ca Ghenezaretul evangheliei.* VOICULESCU, P. I, 11. *În podgorii, culesul se isprăvea și roada viilor fusese bogată.* SADOVEANU, O. X, 7. *Tot mai miroase via a tămios și coarnă.* PILLAT, P. 69, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D., I. BARBU, J. S. 45. *Am rămas... singur cu casa și cu via.* MIHĂESCU, D. A. 10. *El are vie și se folosește de personalul sanitar la lucrul viei.* ULIERU, C. 59. *E un vin din viile noastre.* ARGHEZI, S. IX, 202. *Tu ca ofițer at nevoie de independență, îți las via mea, dacă vrei.* CĂLINESCU, B. I. 183. *Cînd veneau primele boloboace cu must de la viile așezate dincolo de Filaret... începea o vastă frenezie.* VIANU, L. R. 53. *De cum înserează pe dealurile acoperite cu vii se aprind focuri.* RALEA, S. T. III, 228. *Aruncase o privire spre malul bulgăresc... cu coline înverzite de vii și de livezi.* TUDORAN, P. 47, cf. LTR², DL, DM. *De la viile din Cotnari marele paharnic aduna zeciuiala convenită domniei.* STOICESCU, S. D. 278. *Viile și livezile formau din epoci străvechi o bogăție a țării noastre.* PANAITESCU, C. R. 148. *În toate ținuturile vechii Moldovă se aflau vii.* C. GIURESCU, P. O. 21, cf. M. D. ENC., DEX, H IV 8, 83, 115, V 4. *Cucule, de unde vii? - Ia, dincolo, despre vii!* MARIAN, O. I, 34. *Hai, mîndră, la cununie Pînă-i frunza verde-n vie!* JARNÍK - BÎRSEANU, D. 49. *Se luară și plecară Peste vii, peste moșii.* VICIU, COL. 62, cf. GRAIUL, I, 32. *Iaca colo-n Cod'in era viue mare.* DENSUSIANU, T. H. 117. *M-a minat mama la zie După struț lu Văsălie.* T. PAPAHAĞI, M. 16. *O trecut pră lîngă vinia lui Gheorghe.* L. COSTIN, GR. BĂN. 215. *Apă bună să luăm, Să stropchim, să rourăm, Să dăm roada grîielor și mana zielor.* ARH. FOLK. I, 237, cf. ALR I 1 706/5, 18, 28, 35, 45, 112, ALR II 6 113/36, 76, 102, 228, 272, 279, ALR SN I h 224, h 228. *De-naltă-i înaltă Ca trestia-n baltă, Subțire-i subțire Ca mlădița-n vie.* BALADE, III, 268. *Să duce săracu să-ș aducă... ceva struguri dim via lui.* O. BÎRLEA, A. P. I, 527, cf. NALR - O III MN 231, I 205. *Poflesc încă tuturor Bună roada viilor.* NUNTA, 240, cf. NALR - B II h 394. *În credințe și superstiții* În ziua de Ana-Foca cine lucră la vie, i se usucă via. HEM 1154. *Coșurile se mătură și funinginea se aruncă prin vie, ca vara să încarce via cu struguri, după cum a fost încercat coșul cu funingine.* PAMFILE, CR. 25. *Cine are vie și vrea să nu i-o bată piatra, să nu ciocească ouă în întîia zi a Paștilor.* id. VĂZD. 148. *Fac mare păcat cînd văruiesc grîul și stropesc via, că tare o ustură ochii pe Maica Domnului.* id. DUȘM. 80. *Cînd ai vreo bubă, nu e bine să intri în vie, căci se obrintește.* GOROVEI, CR. 35. *În proverbe și zicători* Cine se teme de brumă, să nu sâdească vie. ȚICHINDEAL, ap. ZANNE, P. I, 15, cf. BARONZI, L. 55, CADE. *Să duce la vie cu struguri în poală.* ZANNE, P. I, 304, cf. III, 18, 407. *Cine sâdește vie, din rodul ei mîncîncă.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 304. *Vinde via și cumpără stafide, se spune despre cei care fac afaceri proaste.* Cf. PANN, P. V. II, 69/26, ZANNE, P.

I, 305. *Via ce o lași îndată să părăginește.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 304. *Unii sapă viile, alții beau vinurile.* ZANNE, P. IX, 537. *Via și moșia Mărită urgia.* id. ib. V, 436. *În g. Fraților... să ne nevoim în via lu Hristos să lucrăm.* CORESI, EV. 301. *Tot omul înțelept datoriu iaste... a cunoaște pre adeveriții lucrătorii ai viei lui H[risto]s (a. 1642).* GCR I, 97/23. *Era un boiarin mare în Rîm..., lucrătoriu isteș și neleneș în tainica vie a Mîntuitorului H[risto]s.* DOSOFTEI, V. s. martie 40⁶/6. *Zuoa morții iaste sara aceea în carea... toți vitejii direpți în via Domnului își vor lua plata.* ZOBA, S. 59. *Toți apostolii au sădit via cea de taină, beserica.* ANTIM, O. 407, cf. 96, 228. *Acești umiliți lucrători ai viii Domnului... mai întii se pervertiră, iar după aceea puseră mîna pe toate demnitățile bisericeii.* FILIMON, O. II, 122, cf. COSTINESCU, LM. *Papa Ioan al XXII-lea porunci în anul 1327 ordinului predicanților (dominicanilor) din Ungaria ca să stîrpească din rădăcină toți vlăstarii ereziei din via Domnului.* EMINESCU, O. XIV, 164, cf. SBIERA, F. S. 280. *În (Cu determinări care indică stadiul de creștere, capacitatea productivă etc.) Acela ce va tăia vie roditoare..., acestuia să-i taie mînule.* PRAV. 21. *Doao pogoane de vie starpă din masa Grozeștilor (a. 1682).* C. GIURESCU, P. O. 81. *Vii părăgene (a. 1687).* URICARIUL, XXII, 232. *Un pogon și jumătate de... vie bună, întreagă, bătrînă, care iaste la Vineșăști (a. 1707).* C. GIURESCU, P. O. 80. *Vie tinără la cîmp, care vie am pus-o noi în pajîște (a. 1708).* id. ib. 79. *2 pogoane de vie făcătoare cu cramă cu tot (a. 1753).* id. ib. 74. *Trei firte de vie părăgină (a. 1763).* id. ib. 81. *Vie lucrătoare în dealu Jugureni (a. 1784).* BUL. COM. IST. V, 282. *Au fost vii alese bătrîne și soi bun (a. 1786).* FURNICĂ, I. C. 130. *Uneori i se spune și vie „bătrînă”, dar nu în sensul de slabă, neproductivă, ci, dimpotrivă, de vie pe rod.* C. GIURESCU, P. O. 80. *Cînd via s-a ridicat și după 3 ani a fost „dată pe rod”, ea devine „vie bună”, „vie făcătoare” sau „vie lucrătoare”.* id. ib., cf. 81, ALR II 6120, ALR SN I h 229. *În Ogradă de vie v. o g r a d ă (II 5).*

- Pl.: vii. - Și: (învechit și regional) viue s. f.

- Lat. vinea.

VIE² vb. III v. via³.

VIECIÚNE s. f. v. viiciune.

VIELĂ s. f. Vechi instrument muzical cu coarde, folosit de trubaduri, la care vibrarea coardelor se realiza printr-un dispozitiv acționat de o manivelă. Cf. PROT. - POP., N. D., CADE, DEX, DN³, D. MUZ.

- Pronunțat: vi-e-. - Pl.: viele.

- Din fr. vielle, it. vielle.

VIELIȘTE s. f. I. I. (Regional, mai ales în Mold. și Transilv.; de obicei construit cu prep. „în”) Loc deschis, expus vîntului; suflare, bătaie (puternică) a vîntului. *Stau oile fără dos în geliștea vîntului.* FM (1847), 247¹/21, cf. POLIZU, 603, CIHAC, II, 509, DDRF II, 61, PHILIPPIDE, P. 152, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ARHIVA, XXII, 288. *Vînturatul pe un vînt prielnic este o adevărată plăcere. De aceea nu-i urătură de Sf. Vasile în care să nu se pomenească locul neted și „ghiliștea” sau „sterița” vîntului.* PAMFILE, A. R. 214, cf. 213, 249, id. J. II, 398, PASCU, S. 254, CADE, SCRIBAN, D., H X 353, REV. CRIT. IV, 86. *Dac-am văzut Că vom pierde timp prea mult Ne-am luat Pe crîngul ceriului, Pe veliștea vîntului, Pe numărul stelelor.* MARIAN, NA. 465. *Se gîndea, se răzgîndea: Unde-ar face aria? Dar el mult nu s-a gîndit, Ci pe loc mi-o-a și făcut: În fundul pămîntului, În veliștea vîntului.* id. S. R. I, 28. *Și a făcut aria în geliștea vîntului, Unde e drag voinicului.* POP., cf. GCR II, 333. *O-ncearcă doaspridzăci cari-mpohorati... Și li-o dus în fundu pămîntului, În geliștea vîntului.* VASILIU, C. 174, cf. PĂSCULESCU, L. P. 20. *S-a dus gazda la capătul pămîntului,*

În jăliștea vîntului, *Unde-i drag voinicului a munci*. I. CR. IV, 162. *Pe toți i-a pus La lucrul pămîntului, La puțul porumbului, La hiliștea vîntului, Unde-i vine voinicului a munci*. PAMFILE, A. R. 123. *Se duse în capătul pămîntului, În hiliștea vîntului*. Com. din UNGHENI - IAȘI. *Stau vitele în jeliștea vîntului*. ȘEZ. XIX, 60, cf. CHEST. 84/546/c, 772/1. ◊ (Într-un descîntec) *A plecat (cutare) Pe cale, Pe cărare, Pe drumul cel mare...* În zăpodia rugului, În hiliștea vîntului. MAT. FOLK. 1539. ◊ P. e x t. (Prin nordul Munt.) Loc pustiu nelocuit. Cf. RĂDULESCU-CODIN. ◊ P. e x t. (Regional; în forma hăliște) Loc părăsit, fără stăpîn (Pirteștii de Jos - Gura Humorului). Cf. L. ROM. 1963, 153. *Casa asta a ajuns hăliște*. ib.

2. (Prin Transilv.; în forma jiliște) Loc șes, neted (bun pentru locuit). *Din locurile cele mai băltoase... se pot face... cele mai frumoase cîmpuri, jiliști și livezi*. ECONOMIA, 15/10, cf. CADE, PAȘCA, GL.

II. (Transilv.; în forma veliște; în l o c. și în e x p r.) L o c. a d j. **De veliște** = de origine (v. o r i g i n e 2), de baștină (v. b a ș t i n ă). *De-aicea-i de veliște*. ALR I 444/278. L o c. a d j. și a d v. **Din veliște** = din bătrîni, v. b ă t r î n; din moși-strămoși, v. m o ș (I 1). *În rai, se respectă din veliște și integral roadele revoluției franceze: libertatea, egalitatea, fraternitatea*. BĂNUȚ, T. P. 152. *Asta așa am pomenit-o din veliște*. COM. SAT. V, 30. *Moștean din veliște, d-ăici*. ALR I 444/337, cf. 444/576. E x p r. **De veliștea lui** = din fire, de la natură. *Nebun de veliștea lui*. Com. din ZAGRA - NĂSĂUD.

- Pl.: veliști. - Și: vliște, veliște, geliște, hiliște, hăliște, jiliște, jeliște, jăliște s. f.

- Din v. sl. *vijalište (cf. v. sl. вѣжлища „furtună”).

VIENEÁN, -Ă s. m. și f., adj. (Învechit, rar) I. S. m. și f. **Vienz** (1). *Unul din Viena au făcut o rețenzie asupra „Istoriei...” Vieneanul au făcut respuns asupra anim-adversurilor*. BOJINCĂ, ap. MAIOR, IST. IV/12.

2. Adj. **Vienz** (2). *În rețenzia vieneană asupra „Istoriei pentru începutul românilor în Dachia”, s-au fost zis, ci fără toată mărturia, că dacă s-ar face mai pre largă cercetare, s-ar putea dovedi*. BOJINCĂ, ap. MAIOR, IST. 44/31. *Între d. rețenzentul vienean și între revizorul budean n-au fost făcută prietenie niciodată*. id. ib. 53/16.

- Pronunțat: vi-e-. - Pl.: vienei, -e.

- **Viena** (n. pr.) + suf. -ean.

VIENÉSC, -EĂSCĂ adj. (Învechit, rar) **Vienz** (2). Cf. I. GOLESCU, C. *În aceeași caleașcă. vezi femei a căror tualetă și manieră caută cum ar pute mai bine să samine cu eleganța și cochetăria vienească*. DACIA LIT. 113/27.

- Pronunțat: vi-e-. - Pl.: vienești.

- **Viena** (n. pr.) + suf. -esc.

VIENÉZ, -Ă s. m. și f., adj. I. S. m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a orașului Viena sau este originară de acolo; (la m. pl.) populație care locuiește în Viena; (învechit, rar) vienean (1). *Biserica Sîntului Ioan Nepomuk... foarte venerată de vienezi, zidită la 1852, una din cele mai remarcabile edificii religioase din Viena*. FILIMON, O. II, 67. *Parizienii au aperitivul, vienezii fanfara, ploieștenii politica*. CARAGIALE, O. IV, 15. *Ea se măritase foarte tînră după Hubăr, un vienez harnic și cheștiu, dar cam iute la fire*. SLAVICI, O. II, 24, cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D. *Cum era atunci cu puțință... ca vechiul vienez pierdut în vraja visului mozartian să asculte ceamparalele și bidineaua?* M. I. CARAGIALE, C. 49, cf. CADE. *S-ar socoti vinovat... dacă n-ar cuvînta din nou despre frumusețea și liniștita viețuire a vienezilor*. PERPESSICIUS, M. I, 58, cf.

GRAUR, E. 13, 16, DL. *Vienzul iubește tradiția pe care o cultivă așa cum cultivă monumentele și palatele*. T. februarie 1969, 93.

2. Adj. Care aparține orașului Viena sau vienezilor (1), privitor la Viena sau la vienezii, originar din Viena, specific Vienei; (învechit, rar) vienean (2), vienesc. *Un negușitor vienez bătrîn mi-au spus că din Viena de 16 ori au dus marfă la Moldova prin Dunăre*. GOLESCU, I. 97. *Cum se dau idei germanilor, prin gergul vienez sau săsesc, ori prin limba lui Goethe?* HELIADE, O. II, 329. *Ar fi peste puțință ca să descrie cineva magicul efect ce produse asupra publicului vienez încîntătoare sunete ce ieșeau din violina acestui violonist*. FILIMON, O. II, 325. *Acți ne despărțim de eminentul istoric vienes*. HASDEU, I. C. I, 298. *Politica vieneză va oscila... precum totdeauna în ajunul unei mari crize* (a. 1870). BARIȚIU, C. II, 226. *Doctorii vienezi au declarat... că boala mea, fără a fi primejdioasă, e de natură a mă supăra, poate, încă multă vreme*. ALECSANDRI, S. 237. *Se va vedea cu cită ușurință se formează și se dizolvă grupurile politice de deputați din parlamentul vienes*. EMINESCU, S. P. 181. *Cetind într-o foaie vieneză răspunsul la această întrebare, ne-am adus aminte fără voie de tagma demagogilor*. id. O. XIII, 320. *Nu mai erau de ajuns corespondențele localizate după gazetele vieneze - veneau prea firziu*. CARAGIALE, O. I, 216, cf. DDRF. *Știrbei sprîjină și el unirea prin două memorii, unul din 1854 către cabinetul vienez, altul din 24 ianuarie 1856 către cel francez*. XENOPOL, I. R. XII, 202, cf. 169, 212, BĂRCIANU. *Limba italiană [era]... la modă în cercurile înalte vieneze*. IORGA, P. A. II, 116. *Aprinse becul pentru a-i arăta pereții... cu portrete. Era familia Drăgănescu, reproducă în uleiuri convenționale, de vreo casă vieneză după fotografii*. PAPADAT-BENGEȘCU, O. III, 136, cf. RESMERIȚĂ, D. *Mărfurile vieneze se importau*. N. A. BOGDAN, C. M. 132. *Trecuserăm într-o încăpere de cel mai prețios rococo vienez*. M. I. CARAGIALE, C. 63. *Trecut prin poezia modernă vieneză, Extremul Orient ne-a dat un scriitor caracteristic*. LOVINESCU, C. VII, 133. *Merseră să sporească numărul dușmanilor lui Mavroyeni, care umpleau ziarele vieneze de „nebuniile voievodului Munteniei”*. C. GANE, TR. V. 193. *Pentru epoca vieneză rămîne limpede și irefutabilă presupunerea că Eminescu nu avea bacalaureatul*. CĂLINESCU, E. 162. *În momente de expansiune, scriitorul juca polca vieneză, în atitudine de tirolez, ducînd mîna alternativ după ceașă și la șold*. id. C. O. 209. *Domnul Levi Toș cetește regulat gazetele vieneze*. SADOVEANU, O. XIV, 29. *Pe vremea noastră era o modă să semeni todeauna cu diplomația vieneză, rîzînd bărbia numai în vîrf și păstrînd... un fluture de pîr subt buza de jos*. ARGHEZI, S. XVI, 152. *Acceași ipoteză... a fost reluată și susținută cu documentarea de rigoare de arheologul vienez Fr. Bock*. VIANU, L. R. 124. *Un psihiatru vienez explică o bună parte din acțiunile omenești ca influențate de viața sexuală*. RALEA, S. T. III, 132. *Acei atașai de legație... vorbeau de dumbrava transformată de arhitectul vienez. CAMIL PETRESCU, O. III, 406. Camera, cu grele draperii de brocart, cu mobilierul de tisă și de nuc și tapiseriile ei vieneze, oferea decorul cel mai potrivit unui asemenea tablou*. VINEA, L. I, 225, cf. DL. *Fondatorii faimosului „cerc vienez”... se deosebesc de machiști prin faptul să se preocupă, în special, de problemele reformei limbii*. JOJA, S. L. 242. *Din prima epocă vieneză datează și preocupările sale istorice, înclinate spre cercetarea originilor poporului român*. IST. LIT. ROM. II, 38. *Elevis au cerut sprijinul protopopilor uniți, realizînd o coiectă de 414 florini vienezi, cu care Barițiu pleacă la Sibiu*. IST. T. I, 189. *Opera vieneză a dat în această perioadă 29 de spectacole, în parte premiere*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 40, 29/1. *A intuit instrumentalizarea vocii, încă din perioada vieneză*. ib. 1975, nr. 3 18/2. *Echipa vieneză a sosit aseară, pe calea aerului*.

SPORTUL, 1976, nr. 8289, 1/3. *Șnițel vienez v. șnițel* (1).

- Pronunțat: vi-e-. - Scris și: vienes. - Pl.: vienezi, -e.
- **Viena** (n. pr.) + suf. -ez. - Cf. fr. *viennois*.

VIÉR¹ s. m. 1. Paznic la vie¹ (2); lucrător (și proprietar) al unei vii¹; (rar) persoană specializată în cultura viței de vie și în producerea vinurilor, *v i t i c u l t o r*; (învechit și regional) viaș, (regional) vințeler. V. *podgorean* (II). Cf. D. BOGDAN, GL. 118. *Voi... să aveți a lăsa foarte în paci... pre alți țîrgoveși și pre alți viiari, anume Gavril Meleştan ce șeade în crama părintelui* (a. 1626). I. BIANU, D. R. 122. *De să va afla vreun viiar sau vreun grădinar să fie fiind la locul ce păzește el, acela să-și piardză simbrîia și să fie bătut ca un fur*. PRAV. 9. Cf. MARDARIE, L. 117²/1. *Viariul... păzește via* (a. 1695). IORGA, S. D. V, 361. *Pre cei rămași ai norodului lăsatu-i-au mai marele bucătarilor să fie vieri și plugari*. BIBLIA (1688), 528²/58. *La apărat turma trebuie să să cerce păstoriu bun, a păzi viia să să aște bun viariu*. N. COSTIN, C. 513, cf. IORGA, S. D. VII, 325. *Am făcut această milă ca să aibă a-și aduce cîte un om strein... să-l puie viar la viile lor* (a. 1765). FURNICĂ, D. C. 21, cf. MAN. GÖTT. 136. *Vieri... cîte unul de fieștecare vie* (a. 1819). DOC. EC. 236. *Am acolo și vieri și vătăși de vieri* (a. 1820). IORGA, S. D. VIII, 57. [Are] *și bordei dă vase și casă dă viar* (a. 1825). BUL. COM. IST. X, 128. *Poruncește vierilor ca să culeagă poama la vreme și să o calce*. CANTEMIR, S. M. 198/8, cf. LB. *Catagrafie de numili lăcuitorilor și a hrisovolițiilor, a vierilor... din satul Joldești* (a. 1830). IORGA, S. D. VII, 263, cf. I. GOLESCU, C. *Vierii și alți oameni aflători prin ogrăzile viilor, care... ar ave ogoară, fînață și casă, să fie îndatoriți a lucra zilele boierescului*. REG. ORG. MOLD. 39/12. *Acum știu că de Sfîntul Vasile iese șfertu birului; apoi le-i plăti la amîndoi vierii* (a. 1838). FURNICĂ, D. C. 404. *Nu pot șfîrși această foarte mică arătare despre măiestria vinului, decît a arăta și izvoarele de unde s-ar putea adăpa vierii noștri, spre a se folosi cît se poate mai mult de podgorii*. I. IONESCU, C. 206/25. *Această lucrare [culesul viilor] este pentru vier cea mai veselitoare, însă cere multă luare-aminte*. LITINSCHI, M. 101/26, cf. POLIZU. *Personagiul cel mai important de la via mea, carele cumula funcțiunile de intendent, de majordom și de fecior, mai propriu vorbind vierul meu, Ion Buriiană, rămăsese văduv*. SION, P. 56. *Ajunghînd la vie, începu a bate cu tîrie în ușa vierului*. FILIMON, O. I, 235, cf. PONTBRIANT, D. *Vierul îi-a găsit cuțitașul la piciorul unui butuc*. ALECSANDRI, T. 276, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 313, LM. *Vierul își alese zeama nobilă*. CARAGIALE, O. IV, 164, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., PUȘCARIU, ET. WB. *Armenii fură numai negustori: nici vieri, nici meșteșugari, nici coloni militari*. IORGA, C. I. I, 200, cf. TDRG. *În anul în care m-am însurat, l-am luat din curtea tatii și l-am pus paznic și vier la vie*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 80, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Între numele de iobagi, bucătari, păstori, pescari, vieri etc. ... sînt unele care ar putea fi românești*. DRĂGANU, ROM. 45, cf. NOM. PROF. 13. *Toate șmecheriile din lume le întrebuițau copiii spre a înșela paza vierului*. C. GANE, TR. V. 431. *În via de alături este un vier pe care-l cheamă domnu Cornea*. SADOVEANU, O. X, 505. *Vierului ce sapă via, Paharul varsă vin curat*. PILLAT, P. 134, cf. ENC. AGR. V, 867, SCRIBAN, D. *Tatăl lui Courbet era vier și aparținea categoriei celor cu avere*. OPRESCU, I. A. IV, 13. *Cît să pricepe ea la gătit să pricep și vierii*. CAMIL PETRESCU, O. III, 245. *Pe neamș il cheamă Franș Capca și... de meserie vier*. STANCU, D. 53, cf. DL, DM. *Documentele pomenesc de vieri, de crame, de teascuri..., toate constituind tot atîtea dovezi de nivelul înalt la care ajunsese viticultura pe teritoriul patriei noastre*. IST. ROM. II, 830. *Cultivînd cele mai nobile vițe, acești vieri devin la rîndu-le niște oameni cultivați*. V. ROM. februarie 1964, 73. *Termenul de vier pătrunde și în regiunea de hotar a Odobeștilor*. C. GIURESCU, P. O. 125, cf.

M. D. ENC., DEX, DSR, DREV, ALR I 1 708, NALR - O IV h 669, ib. MN 261, 2 155. ◊ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Om viar, ... cari lucrează viile ce au fost a Tomii Șpițerul* (a. 1731). IORGA, S. D. I, 99. *Îmi amintesc bine de o altă toamnă petrecută pe aici, cum și de un necaz mai vechi al acestor pămînteni vieri*. V. ROM. februarie 1964, 72. *Paznic vier*. NALR - O IV h 669/965.

2. (În forma viar) Insectă din ordinul coleoptelilor, de culoare albastră-verzuie cu reflexe aurii, care își depune ouăle mai ales în frunzele viței de vie, după ce le răsucește în formă de țigară; țigărar (1) (*Byctiscus betulae*). Un alt insect care se ține de aceeași familie și care e tot atîta de stricăcios ca și prunariul, însă nu pomilor, ci viilor, e viarul sau forfecelul. MARIAN, INS. 87, cf. TDRG. *Cum e prunariul sau burghieșul pentru pruni, este viarul pentru vița de vie*. SIMIONESCU, F. R. 302, cf. DL.

- Pronunțat: vi-er. - Pl.: vieri. - Șî: viár s. m.

- Vie¹ + suf. -ar.

VIER² s. m. 1. Porc (1) necastrat, apt pentru reproducere; (regional) vierotac, vierotic. Cf. ANON. CAR. *Măscuroaice, mascuri, vieri, godaci* (a. 1787). IORGA, S. D. VI, 167. *Vîrsta de sporit a porcilor, și în vieri și în scroafie, iaste de la 2 ani pînă la cinci*. ECONOMIA, 98/10, cf. LB. *Spre jertvă se ardea ei cîte un mascur sau vier, tară bradul (pinus) era arborul ei cel sfînt*. BOJINCĂ, A. I, 104/4, cf. VALIAN, V. *Voiesc a scoate din Austria... doozăci și cinci scroafe și doi vieri pentru prăsilă* (a. 1845). DOC. EC. 845. *La vietăți, ca tot să s-înmulțască, Poligamia e o pravilă firească*. *Piste treizeci soții au armăsar, vier, taur, Coșoș, berbece, țap, ca omu-n veacu d-aur*. I. VĂCARESCUL, P. 355/30, cf. ISER, LITINSCHI, M. 138/17, CIHAC, I, 312, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., PUȘCARIU, ET. WB. *Al patrilea trimis era de dînsul Un vier să ducă silnic în cetate... Să-ndestuleze pofta lor de carne*. MURNU, O. 234, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Vieri de orice vîrstă*. NICA, L. VAM. 269. *Vierul se va întrebuița la prăsilă... după ce a împlinit un an*. ENC. VET. 677, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Oamenii aveau vieri de scopit*. VOICULESCU, P. II, 22. *Porcii se sposesc prin „scroafă” și „vier”*. PRIBEAGUL, P. R. 71. *Vierii vor fi alimentate rațional astfel ca să nu se îngrașe, dar nici să ducă lipsa alimentelor*. ENC. AGR. IV, 703, cf. SCRIBAN, D., NOM. MIN. I, 22. *Acest specialist cunoștea o artă subtilă a castrării de vieri*. ARGHEZI, B. 112, cf. LTR², DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX, DREV, H I 130, III 143, 306, VII 259, IX 85, X 44, 206, 465, 582, XII 275. *Ca să aște dacă se va mărta sau nu în acel an, fata merge dimineața la cotețul porcilor și caută să vorbească cu vierul. Dacă acesta răspunde prin grohăituri, însemnează că se va mărta în acel an*. ARH. FOLK. VI, 35, cf. ALR I 1 142, A 120, II 1, 12, III 2, 3, 4, 5, 16, 17, 18, 19, IV 3, 5, IX 5, NALR - O III h 422.

2. (Adesea urmat de determinări ca „sălbatic”, „de codru”, „de pădure” etc.) Porc mistreț mascul, v. p o r c (1). *Mărîncă elu mascur (vierul c², D) de luncă și un singuru sălbatec mîncatu-l-au*. PSALT. 166. *Scurmară vierii cei grași de la luncă*. DOSOFTEI, PS. 271/20. *Strică pre ea [via] scroafă den du[m]bravă și vier sălbatec pre ea o păscu*. BIBLIA (1688), 408¹/39. *Gliganul sălbatec viieriu, și-n livedzile lui ursul ușeriu să să facă, în grădini tîrvelești, în pomăt batelește să să prefacă*. CANTEMIR, I. I. II, 137. *Un vier sau gligan sălbatec își ascuțea dinții săi*. ȚICHINDEAL, F. 179/25. *Dinții lui..., erea ieșîți afară ca colți de vier sălbatec*. GORJAN, H. II, 31/27, cf. C. STAMATI, P. 335. *În crudul său avînt, Precum un vier de codru, se-nainta prin gloată și sabia-mpregiuru-i făcea o largă roată*. ALECSANDRI, POEZII, 227. *Într-un tabel din galeria națională din Londra, unde figurează regele călare cu toată curtea sa, a schițat asemeni o vîntătoare de vieri*. ODOBESCU, S. III, 130, cf. CONV. LIT. XXIII, 346, DDRF. *Poate-o văzurăți fugind, cu țipăt, de vierul*

sălbatec? COȘBUC, AE. 19, cf. ȘĂINEANU. *Abia după ce s-a depărtat am putut ști... ce-i un vier sălbatic de toată groaza, cum n-am mai văzut.* AGÂRBICEANU, D. T. 83. *Stăteau la bătaie... Toți deopotrivă cu leii,...* Ori ca sălbaticii vierii care nu mai slăbesc în putere. MURNU, I. 108, cf. TDRG, STOICA, VÎN. 28. *Deodată ieși din tufișuri o namilă cit un junc. Era un vier negru.* SADOVEANU, O. I, 228, cf. ENC. AGR. IV, 28, DL, DM. *Vierii solitari pornesc mai târziu, mai mult pe întunerici.* VÎN. PESC. noiembrie 1964, 11, cf. M. D. ENC., DEX, DREV. *De altă parte sare un vier sălbatic dintr-o sihlă.* MARIAN, T. 43, cf. ALR I 1165/268, ALR SN III h 684, ALRM SN II h 495.

3. (Astron.; popular; la pl. art.) Porcii, v. p o r c (3). *Hyadele... formează o constelațiune deosebită pentru popor, fiind numită vierii sau porcii sau scroafe-cu-purcei.* OTESCU, CR. 446. *Steaua Aldebaran... are alături vierii, porcii sau scroafa-cu-purcei.* PAMFILE, CER. 170, cf. DL, DM, DSR, H I 351, XI, 390.

- Pl.: vierii.
- Lat. verres.

VIER³ subst. (Învechit și regional; de obicei cu determinarea „apei”) Vîrtej (I 1). *Îndată ce neștine apucă de intră în vierul apei, nu mai incupe alt decît să se lase în cursul ei.* TÎMPEANUL, G. 59/9, cf. DDRF. *Veni apoi în gura alăului și se opri pe loc în vierul apei.* VISSARION, FL. 102.

- Pl.:?
- Cf. vir³.

VIERĂ vb. I v. vierii.

VIERB s. n. v. viarbă.

VIÉRBĂ s. f. v. viarbă.

VIÉRBURĂ s. f. (Regional) Vîrtej (I 1) (Săpata - Costești). Cf. UDRESCU, GL. *Nu intra în vierbura apei.* id. ib.

- Pl.: vierburi.
- Etimologia necunoscută. Cf. vierbă.

VIÉRDĂRE s. f. v. vîrdare.

VIÉRE¹ s. f. (Prin Munt.) Arșiță, dogoare. *Pe vierea soarelui lui cuptor, prioca lui Toader păștea pe lunca fără de hotar.* CHIRIȚESCU, GR. 85. *Colbul și vierea soarelui îi pridideau pe moșnegi..., îi necăjea atât, încît le tăia și cheful de vorbă.* id. ib. 141.

- Pl.:?
- Etimologia necunoscută. Cf. vi u.

VIÉRE² s. f. v. viare.

VIÉREĂSĂ s. f. Soția vierului¹ (1); lucrătoare la o vie; vieriță. Cf. POLIZU, CIHAC, I, 313, LM 1590, DDRF. *Am dat poruncă vieresei că, dacă s-o întîmpla să se prăpădească, să facă tot ce va fi de trebuință în socoteala mea și să mă înștiințeze.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 82, cf. CADE, SCRIBAN, D. 1405, DL, DM, DEX.

- Pronunțat: vi-e-. - Pl.: vierese.
- Vier¹ + suf. -easă.

VIERÍ vb. IV. T r a n z. (Popular; despre vierii²; complementul indică scroafe) A monta². Cf. DDRF, H XVII 228, com. din ȚEPEȘ VODĂ - CERNAVODĂ, ALR I 1 143, A VI 4, 26. *E bun vierul, mi-a vierit și mie scroafa.* UDRESCU, GL. ♦ R e f l. și r e f l. p a s. (Despre scroafe) A se împreuna cu vierul² (1), a se împerechea în vederea reproducerii. *Scroafele... foarte bine ar fi dacă așa s-ar vieri, ca să le cadă fătutul dintii în martie.* ECONOMIA, 99/4. În caz că

purceaua nu s-a vierit, căldurile reapar din nou după 3 săptămîni. ENC. VET. 677. *Căldurile (adică pofta de-a se vieri) apar la scroafă între 8-10 luni.* ib. 677, cf. L. ROM. 1970, 549, VÎRCOL, v. 102. *Scroafa s-a vierit.* Com. din ZAGRA - NĂSĂUD, cf. CIAUȘANU, GL. *Scroafele se vieresc.* Com. din RĂCĂȘDIA - ORAȘIȚA, cf. ALR I 1 143, ALR II/574, GLOSAR REG. *Am o scroafă care s-a vierit de trei ori pînă acum și tot nevierită.* UDRESCU, GL.

- Prez. ind. pers. 3: viereste. - Și: (regional) vierí, vieruí (ALR I 1 143/122, 402) vb. IV, vierá (prez. ind. pers. 3 vierază, ALR I 1 143/112) vb. I ib.

- V. vier².

VIERÍE s. f. (Rare) Vierit¹. *Vierie, tiutium și loc puțin* (a. 1803). URICARIUL, VII, 319, cf. I. GOLESCU, C., SFC IV, 71, H XVI 238.

- Pronunțat: vi-e-.
- Vier¹ + suf. -ie.

VIERÍT¹ s. n. Ocupația, îndeletnicirea vierului¹ (1); (astăzi rar) cultura viței de vie, v i t i c u l t u r ă; (rar) vierie. Cf. CIHAC, I, 313, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., PASCU, S. 107, SCRIBAN, D., DL, M. D. ENC., DEX.

- Pronunțat: vi-e-.
- Vier¹ + suf. -it.

VIERÍT² s. n. (Popular) Ațunea de a (se) v i e r i; împreunare, împerechere. Cf. DDRF, PASCU, S. 107, ENC. AGR. IV, 58.

- V. vierii.

VIERITOÁRE adj. (Într-un descîntec; despre scroafe) Care se cere dusă la montă. *Ca o scroafă vieritoare, Ca o iapă mînzătoare, Ca o cătea găzitoare.* GR. S. VI, 154.

- Pronunțat: vi-e-. - Pl.: vieritoare.
- Vierii + suf. -toare.

VIERÍȚĂ s. f. Soția vierului¹ (1); lucrătoare la o vie; viereasă. *Să aducem ceva vreascuri de la gardul viei, dar ferește-te de vierița hîrcă.* ASACHI, S. L. II, 301. *Noua mea vieriță acuma era și pentru mine o sorginte de mulțămire.* SION, P. 61. *Da aș avut și niști plăcinti.* - *Acelea le-a copt vierița.* - *Erau buni?* - *Minunate.* SADOVEANU, O. XVI, 465, cf. SCRIBAN, D. 1405.

- Pronunțat: vi-e-. - Pl.: vierițe.
- Vier¹ + suf. -iță.

VIERÍ vb. IV v. vierii.

VIERMÁC subst. (Regional) Viermar (3) (Ciorăști - Rîmnicu Sărat). Cf. CHEST. v/165 supl.

- Pl.:?
- Vierme + suf. -ac.

VIERMÁR s. n. 1. (Rare) Viermărie. *Lucrătorii cu cizme grele, pline de var și de zoaie, forfotesc ca într-un viermar, trăgînd cu clești uriași de fier, din zăcătorile îngropate în pămînt, talpa pregătită iăbăciturii.* ARDELEANU, D. 10. *Actorii mișunau ca într-un viermar.* id. ib. 151, cf. DL, DM, SFC III, 147, DEX, SCL 1979, 95, DSR.

2. (Rare) Viermuială (2). Cf. SCL 1979, 95.

3. (Regional, mai ales în Mold.) Unealtă (de metal) asemănătoare unui clește mic, cu care se scot viermii sau insectele din rănile oilor (sau ale altor animale); (regional) viermac. Cf. TDRG, CADE, STOIAN, PĂST. 52, H I 23, XIII 25, 100, XIV 350, CHEST. v 60 supl./24, 33, 40, 49, 73, 82, GLOSAR REG.

- Pl.: viermare.
- Vierme + suf. -ar.

VIERMĂNĂ vb. I. R e f l. (Rar) A se viermănoșa (1). Cf. DA II¹, 869, FORM. CUV. III, 90. ♦ T r a n z. f a c t. Fig. A roade¹, a mînca (5). *Ați cădea în calea cerurilor, cum se prăbușiră îngerii răzvrățiți, și eu m-aș topi viermănită de voi pînă la oase.* CĂLINESCU, C. O. 118.

– Prez. ind. pers. 3: viermănează. – Și: viermăni vb. IV, viermîna (DA II¹, 869) vb. I.

– Vierme + suf. -ăna. Cf. v i e r m ă n o s.

VIERMĂNĂR s. m. Insectă vivipară asemănătoare cu musca (I 1), care se hrănește cu resturi de carne sau de materii vegetale intrate în putrefacție; (regional) matcă (13), muscar¹ (2), muscoi (I 1 b), mușină (4), mușiniță (4), gîză-de-viermi, musca-ciinelui, muscă-albastră, muscă-de-hoit, muscă-de-viermi, muscă-răsunătoare, muscă-venoasă, muscă-verde, muscă-vînătă (*Sarcophaga carnaris*). Viermănariul e în privința mării ceva mai mic decît muscoiul, are cap strălucitor galben, de-a lungul spatelui dungi negre și albe, iar abdomenul e împetritat cu pui albi și negri. MARIAN, INS. 382, cf. TDRG, CADE. Viermănariul... se lasă unde poate, pe putreziciuni, dar și pe rănile vitelor, ba chiar și a oamenilor. SIMIONESCU, F. R. 356, cf. DL, DM, DEX, DSR.

– Pl.: viermănari.

– De la vierme.

VIERMĂNĂRE s. f. I. (Prin Mold.) Viermărie. Cf. PASCU, S. 90, DA II₁, 870, L. ROM. 1972, 203. *Casă fără de intrare. Fierba-n ea ca-n viermănare* (Bostanul). PAMFILE, C. 17.

2. (Prin Olt.) Mulțime care forfotește în toate părțile. Cf. LEXIC REG. 58.

– Pl.:? – Și: viermînăre s. f. PASCU, C. 218, DA II₁, 870.

– De la vierme.

VIERMĂNĂRÎT s. n. v. viermărit.

VIERMĂNÎ vb. IV v. viermăna.

VIERMĂNÓS, -OĂSĂ adj. I. 1. Cu viermi (I 1); mîncat de viermi; (regional) viermănoșat, scorbuos (1), viermos, viermuit, (învechit, rar) vermuloș. Cf. KLEIN, D. 454, BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU, LB, I. GOLESCU, C. *Acest feliiu de rețenție nu plătește nici o nucă viermănoasă.* BOJINCĂ, ap. MAIOR, IST. 59/13, cf. VALIAN, V., ISER, POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 311, COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU. *O seamă de mere sînt viermănoase.* MARIAN, INS. 289, cf. ALEXI, W. *Despicături de faș viermănoase.* ap. TDRG. *Se ia o nucă gogită..., cu miez ori fără miez (viermănoasî, bortonoasă) și i se fac trei găuri.* PAMFILE, J. I, 75, cf. 137. *În ziua de ajunul Crăciunului se taie cîte un măr, și dacă mărul e viermănos, atunci acel ce a tăiat mărul are să fie bolnăvicios tot anul.* GOROVEI, CR. 26, cf. 464, PASCU, S. 78, 90, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Larvele altei molii... trăiesc în mere și pere, sîpînd un canal pînă ce ajung la simburii cu cari se hrănesc... Mărul crește pe din afară, nici nu se cunoaște că e atacat, numai că atunci cînd e aproape de copt, cade jos. E măr viermănos.* SIMIONESCU, F. R. 399, cf. DR. VII, 184. *Repezi Nastase pe nevastă-sa, care îl păgubise... cu un șirag de zbircioși viermănoși.* VOICULESCU, P. I, 234, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Fructele viermănoase cad de timpuriu din pom.* FLORA R. P. R. IV, 223, cf. M. D. ENC., DEX, DSR. *Rămii, coită, sănătoasă, Ca o piară viermănoasă.* MÎNDRESCU, L. P. 178. *Ca o pară viermănoasă Îi mireasa ias' frumoasă.* MARIAN, H. 109. *Rămii, puică, sănătoasă, Ca o garoafă frumoasă, Ca o pară germănoasă.* ȘEZ. I, 9. *Nu-i mărul zermănos Să mușc din iel, să-l fîp gios.* CANDREA, Ț. O. 45, cf. FRÎNCU – CANDREA, M. 89. *Rămii, puică, sîntoasă, Ca ș-o pară germanoasă.* VASILIU, C. 110, cf. ALR I 878, 885/80, 100, 166, 170, 370, 388, 556, ALR II 6 088, A VI 26. *Rămii, maică,*

sănătoasă, Ca ș-o pară viermănoasă. Că și eu merg sîntos, Ca ș-un măr putregăios. FOLC. TRANSILV. I, 201. *Sînt mai dulci buzele, Decît toamna nucile, Că nucile-s viermănoase, Dar buzele-s sănătoase.* ib. II, 376. *Prune vierminoase.* NALR – O III h 480/991. *Rămii, soacri, sănătoasă, Ca o pară viermănoasă!* FOLC. MOLD. II, 68. *Merele frumoase pot fi și viermănoase.* ZANNE, P. III, 659, cf. I, 215. ♦ F i g. *Pe tine te facem catană. El răspunde: Nu sînt bun, Măria ta, că sînt viermănos dinlontru.* BARIȚIU, P. A. I, 656. *Ai dreptate, lumea este putredă pînă la oase. De-aia cruntele-ți satire Sînt așa de viermănoase.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 1, 15/2. *Geaba te mai duci la Dîia... C-a rămas la zece casă Tot o babă viermănoasă.* PAMFILE, C. Ț. 36. ♦ (Regional; despre masele) Cariată. Cf. ALR II/I h 43.

2. F i g. (Rar) Necinstit, corupt, imoral, decăzut. *Deasupra acestui strat viermănos și stricat pînă-n măduva ciolanelor se maimuțerește o droaie de trintori, făuritori de fraze și de mizerii.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 541. *Credincioșii constituțiunii decemvriene dualiste ar fi rămas încă mult timp la putere... dacă unii membri dintre dînșii nu s-ar fi compromis în treburii viermănoase și neoneste.* SBIERA, F. S. 328. *Toate acestea, afirma ea..., se petrec numai în cîteva capete viermănoase de babalici excitați de lecturi obscene.* VINEA, L. I, 211.

3. F i g. (Regional) Invidios (Voiniceni – Tîrgu-Mureș). ALR SN v h I 250/235.

II. (Med.; învechit; despre boli, simptome etc.) Care este pricinuit de viermii intestinale. *Boala viermănoasă.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 290/21. *Boalele care pricinuiesc acești viermi... se arăt c-o viermănoasă și înțepoasă mîncărime la răspunsul șezutului.* id. ib. 292/15. *Friguri viermănoase sau de limbrici... apucă mai cu seamă pe copiii carii au limbrici sau viermi în mațele lor, fiind și de o constituție delicată.* CORNEA, E. I, 69/7. *Înainte publicaiunii sistemului meu, doctorul din Paris... nu credea nicidecum existența boalelor viermănoase.* MAN. SĂNĂT. 242/13.

– Pl.: viermănoși, -oase. – Și: (învechit și regional) viermenós, -oasă, vierminós, -oasă, viermînós, -oasă (CIHAC, I, 311, FRÎNCU – CANDREA, M. 89, BUL. FIL. IV, 61, ALR I 878, 885/100, 166, 556, ALR II/I h 43/130, ALR II 6 088/141), (regional) viermunós, -oasă (ALR I 878/93, 878, ALR II 6 088/95) adj.

– Lat. verminosus, -a, -um. – Pentru sensul II, cf. și fr. vermieux, it. verminos.

VIERMĂNOȘĂ vb. I. 1. R e f l. și (învechit) i n t r a n z. A face viermi (I 1), a se umple de viermi; a deveni viermănos; a se înviermănoșa. (rar) a se viermăna, (învechit, rar) a se viermoșa, a se viermui (3). Cf. GHETIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, FORM. CUV. III, 20, 108, H III 17. *Dacă durduie în ziua de Sînt Ilie, în acel an se ghiermănoșează alunele.* ap. HEM. 949. ♦ T r a n z. (f a c t.) *Cel mai uriaș copaci, omenirea, e viermănoșit... de un car.* JIPESCU, ap. TDRG, cf. CADE. *Cizmele... se pleoștiseră, goale, ca două ciuperci uriașe, viermănoșite de ploii.* VOICULESCU, P. I, 6.

2. R e f l. F i g. (Rar; în forma viermănoși) A se foi, a se mișca întruna. *Unul dacă se mai viermănoșește... vă iau pe toți la zor.* C. PETRESCU, în SCL 1979, 95.

– Prez. ind. pers. 3: viermănoșează. – Și: viermănoși vb. IV.

– V. viermănos.

VIERMĂNOȘĂRE s. f. (Rar) Faptul de a (se) v i e r m ă n o ș a (1); (învechit) viermănoșeală. Cf. DA II₁, 870.

– Și: viermînoșăre s. f. DA II₁, 870.

– V. viermănoșa.

VIERMĂNOȘĂT, -Ă adj. (Regional) Viermănos (I 1). Cf. viermănoș a (I). Cf. DA II, 869, ALR II 6 088/728. ◊ F i g. *De altfel boala se oprișe sau înainta foarte încet, poate și din pricina că-și bălăcea toată ziua bonturile cu oase viermănoșite în apele tulburi și încărcate cu mîluri.* VOICULESCU, P. I, 13.

- Pl.: viermănoșafi, -te. - Și: viermănoșit, -ă, viermănoșăt, -ă (DA II, 869), viermonoșăt, -ă (ALR II 6 088/728) adj.

- V. viermănoșă.

VIERMĂNOȘEĂLĂ s. f. (Învechit) Faptul de a (se) viermănoș a (I); (rar) viermănoșare. (F i g. și prin lărgirea sensului) *Singele trînzilor... nu este curat... este un singe negru, puturos și bălos... și plin de viermănoșală.* VEISA, I. 131/12.

- Pl.: viermănoșeli.

- Viermănoși + suf. -eală.

VIERMĂNOȘÍ vb. IV v. viermănoșă.

VIERMĂNOȘÍE s. f. (Învechit, rar) Faptul de a fi viermănos (I 1). Cf. CIHAC, I, 311.

- Și: viermănoșíe s. f. CIHAC, I, 311.

- Viermănos + suf. -ie.

VIERMĂNOȘÍT, -Ă adj. v. viermănoșat.

VIERMĂRĂIE s. f. Mulțime de viermi (I 1); forfoteală de viermi; viermărie, viermăt (I 1), (rar) viermar (I), viermărit (I 1), (regional) viermănanare (I). *Trupurile se frămîntau ca-ntr-o viermăraie.* CAMILAR, N. I, 123, cf. DL, DM, SFC III, 75, DEX. *Era o viermăraie acolo!* DSR. ◊ F i g. *Jiul... astăzi se varsă în dreptul insulei Copanița..., lăsînd pe stînga... o adevărată viermăraie de cotini.* ARH. OLT. X, 9.

- Vierme + suf. -ăraie.

VIERMĂRÍE s. f. Mulțime de viermi (I 1); forfoteală de viermi; viermăraie, viermăt (I 1), (rar) viermar (I), viermărit (I 1), (regional) viermănanare (I). Cf. CIHAC, I, 311. *Cînd intri în crișmă, parcă socotești c-ai intrat într-o viermărie.* ap. TDRG. cf. DDRF, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Foiu pe punte, măi frate, răniții ăia, ca o viermărie.* V. ROM. decembrie 1950, 36, cf. DL, DM, SFC III, 73, 153, DEX. *Era o viermărie acolo!* DSR. ◊ F i g. *La ce ține [stăpînirea] dă surda ațita ghermărie [de călugări]?* JIPESCU, O. 119. *Plutonul văzu o viermărie de femei, prunci și bătrîni, întinși la pămînt.* CAMILAR, N. I, 72. *Privea lung pe sub cușme cum se scurg viermăriile omenesti stîrnite la semnul unui nebul.* id. ib. 232.

- Pl.: viermării.

- Vierme + suf. -ărie.

VIERMĂRÍT s. n. I. (Rar) I. Viermăraie. Cf. CIHAC, I, 311.

2. Viermuială (2). *Cu astfel de apariții, în mijlocul unui viermărit de copii sensibili numai la realități, soarta lui fu repede legată de cea a lui Lefter.* LOVINESCU, S. II, 12. *Printre copaci se întind două lungi mese de lemn, iar mai încolo se înalță un podium de brad, cu viermărit de oameni, din mijlocul cărora domină glasul nazal al popei.* id. ib. 241.

II. (Prin nord-vestul Munt.) Sărbătoare populară, ținută la 1 februarie, prin respectarea căreia se crede că se înlătură pericolul ca viermii și lăcustele să strice semănăturile. Cf. PAMFILE, A. R. 15, 92.

- Și: (II) viermănarit s. m. PAMFILE, A. R. 92.

- Vierme + suf. -ărit.

VIERMĂT s. n. I. 1. Mulțime de viermi (I 1); forfoteală de viermi; viermărarie, viermărie, (rar) viermar (I 1), viermărit (I 1), (regional) viermănanare (I). Cf. POLIZU, CIHAC, I, 311, COSTINESCU, DDRF, GHETIE, R. M., TDRG, CADE, DM, SFC III, 63, 85, 86, DEX, DSR.

2. Agitație, mișcare, aglomerație dezordonată și continuă a unui mare număr de ființe; viermuială (2), viermuire (2), (rar) mișuială, mișunare, viermar (2), viermărit (I 2). V. foială, forfotă, roire (3). *Frumoase ținuturi mai ai tu, dragul meu; ce bine ar fi să rămînem aici, să nu ne mai întorcem în viermătul omenesc cel cleveitor și pizmătaref.* SĂM. V, 456, cf. TDRG. *Era un haos, o forfotă, un viermăt de oameni, o grabă și o lume... deosebită de tot ceea ce văzuse el în sat și în Iașii unde fusese la învățătură.* C. PETRESCU, S. 88, cf. CADE. *La loviturile de berbece ale steagurilor comisului celui bătrîn, ieșeau și într-o parte și în alta viermete de oameni negri, în care spaima izbucnise ca pulberea de pușcă.* SADOVEANU, O. XIII, 1016. *Se ducea să petreacă și să se desfăteze în grădinile lui. Acolo nu mai avea în jur viermăt de oameni; îl împresurau numai pacea și murmurul dumbrăvilor.* id. ib. XV, 424, cf. IORDAN, L. R. A, 510. *Pieptănarul nu-l auzi ce spune, căci dinspre viermăt venea, cu un copil de mîna, o femeie urmată de un jandarm.* CAMILAR, N. II, 257, cf. DL, DEX. *Mă gîndesc în ce urgie și ce viermăt păcătos trăiești.* ȘEZ. VII, 75.

II. (Învechit; în forma viermet) Vermină (I). Cf. POEN. - AAR. - HILL., V. II, 802²/29, COSTINESCU, BĂRCIANU, ALEXI, W.

- Pl.: viermăte. - Și: viermet s. n.

- Vierme + suf. -et. - Pentru sensul II, cf. și fr. viermine.

VIERME s. m. I. 1. (La pl.) Nume dat unor animale nevertebrate cu corpul moale, alungit, lipsit de apendice, care trăiesc în sol, în ape sau ca parazite pe plante ori pe animale și care sînt cuprinse în mai multe încregături; (și la sg.) animal care face parte din una dintre aceste încregături; (popular) nume dat larvelor unor insecte. O, vai de tine, suflete! *Multe iubii în deșertu; acmu plîngi și te cutremuri, că trupul ț-i vor mînca viermii în groapă* (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 452/12. *Alții le va fi trupul putredu ca un cîine mortu cîndu-i saru viermii dintru elu* (cca 1550). ib. II, 470/2. *Nu vă ascundeți vistiiriul în pămînt, io viermii o răzbesc și putredeaște* (a. 1574). GCR I, 8/5, cf. L. ROM. 1979, 170. *Viermii și putrejunea piarde și bucatele ei veșmintele.* CORESI, EV. 53. *Trupulu-i deade spre rane și-l împlu de viermi, - și Iov nemică nu împută lu Dumnezeu.* id. ib. 60. *Mîine iaste simbăta, sf[î]ntă odihna Domnului, ce vreți vrea a coace, coaceți... ce iară va rămînea, puneți pre mîine. Și așa făcură... și nu se împuti, nice viermi se feaceră întru ea.* PO 233/24. *Amu scăpat de la tătari tăiatu și plenu de viermi* (a. 1595-1625). DOC. I. (XVI), 107. *Răi era, rău se sfîrșiră, că Dioclitian arse ascuns într-o plevniță, iară Maximian-îl [um]plură viermii de viu.* MOXA, C. 137. *Să dusă unde petrecea Simeon și află așternutul lui plin de viermi și de putoare.* VARLAAM, C. 352, cf. 26. *Numaidecîl îl bătă pre el îngerul Domnului, pentru ce nu deade slavă lui Dumnezeu; și rozîndu-l viermii, muri.* N. TEST. (1648), 151¹/32, cf. ST. LEX. 172/1. *În lut și în cenușă te prefaci, o, oame, în vierme, după care te afli în putoare.* M. COSTIN, O. 323. *Iar ră-mpărăteasa i-au murit pruncul în pîntece grea tîmplîndu-să și i-au putredit pîntecele ș-au împlut-o viermii de vie.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 123¹/16. *Fetișoara frumoasă murînd... după o zi, doao, s-au aflat groapa ei plină de viermi și de împuticiune multă* (a. 1691). GCR I, 292/19. *Tot ce va prisosi lăsaț pre ea la rămășiță... Și lăsară den ea pînă dimineață, după cum porunci lor Moisi, și nu să împuti, nice viermi să făcea întru ea.* BIBLIA (1688), 51¹/38. *Îndată l-au lovit pre el îngerul D[o]mnului, pentru căci n-au dat*

mărirea lui Dumnezeu și, făcându-se mîncat de viermi, muri. ib. 841²/26. Toată frîmseața dzace răsipită, în pămînt mucedă, viermilor dată. MOLITVENIC (sec. XVII), 310. Un lup... asupra dulăului fără veste cădzu... și, bucăți - bucățele fărămîndu-l, viermilor îl întînsă masă. CANTEMIR, I. I. I, 256, cf. ANON. CAR. Ca într-o clipă de ceas au pierdut... și toată avuția ce avea, ci și trupul lui s-au umplut de bube și de viermi și zăcea într-un gunoiu. ANTIM, O. 75. Cum, o, ticăloase trupule, sac de lut, mîncarea viermilor, stîrv grozav, îndrăznești a cîrți împotriva legilor care ți-am pus...? (a. 1750). GCR II, 47/19. Priveghitoarele... se hrănesc cu viermi și cu ouă de furnică. ȘINCAI, în ȘA I, 668, cf. 665, 667, KLEIN, D. 454, 455. Acel mititel cărete... încet dede-supt începe a roade... Pin'ce copaciul seacă și cade, Iar a putrezirii lui pricină Fu cel vierme de la rădăcină. BUDAI-DELEANU, Ț. 358. Viermilor sîntem mîncare, Pămîntului îngrășare. REV. IST. II, 325, cf. DRLU, LB, EPISCUPESCU, PRACTICA, 293/8, I. GOLESCU, C. L-a ta-năurare Tot universul este chemat: Nici micul vierme nu e uitat La al naturii ospăț prea mare. HELIADE, O. I, 108, cf. 361, II, 260. Omul este rază stinsă a dumnezeirii... fiul țărîinii și moștenitorul slavei, un muritor slab, o pradă a viermilor...! MARCOVICI, C. 11/16. Acest aloi prin a sa amărăciune gonește viermii în toată lungimea canalului mașilor. DRĂGHICI, D. 119/8. Rîma de pămînt... este un vierme lungureș, carele să găsește în pămînt la locuri umede. J. CIHAC, I. N. 215/10. Dacă va ave vita rană, precum mușcătură de lup sau altăceva, pentru ca să nu facă viermi... să se amestece var nestîns cu piatră vînată și să se puie pe rană. MANOLACHE DRĂGHICI, I. 22/27, cf. 39/11. Viermele-și urzește-o lume numa-n sînul unui spic. ASACHI, S. L. I, 139, cf. 220, VALIAN, V. Din cele mai primejdioase vin la miei ologirea și... pînticăria, și la cele crescute, boala unghiilor... gălbaza, viermi în mai, rîie, scală. FILIPESCU, D. II, 131/28. Un insect trăiește cîte 2-3-4 ani ca larvă, adecă vierme... după aceea se face păpușă. VASICI, M. I, 71/3. Afară de aceste feluri de apoplezie sînt și altele, numite simptomatice... care urmează din viermii ce au oamenii în stomah, din durere de picioare și reumatism. CORNEA, E. I, 22/11, cf. 69/9, 118/20, ISER. Acești viermi, mai virtos ascarida vermiculară, pot să străbată în toată lungimea țevei intestinale. MAN. SĂNĂT. 233/9, cf. 24/8. Acest pămînt capătă o putere nouă prin putrezirea brazdelor, prin concentrarea viermilor și a insectelor și prin gunoiul rămas pe el de la vitele ce l-au pășunat. LITINSCHI, M. 17/19, cf. POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D. Mușchiul se lățește pe-un copaci pe care-l tai, Și nu-l lasă pin' ce viermii nu-l prefac în putregai. HASDEU, R. V. 61, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 311. Viermii viu în pămînt, în apă, în fructe, în lemn, în corpul omului și al altor animale. LM. Întrebe pe un vierme ce naște într-o floare De-i pasă dacă planta, plăpînd locaș al său, E verde și frumoașă sau... moare Sub dîntele lui rău. BOLINTINEANU, P. II, 227. Animalele s-au deosebit mai întîi în 6 grupuri: mamifere, păsări, amfibii, pești, insecte și viermi. MAIORESCU, L. 120. În scoafă este un iepure, în iepure o prepelită și în prepelită sînt trei viermi. Aceștia sînt puterea mea. ISPIRESCU, L. 262. Fii frumos, fii sănătos, Ești de-același vierme ros. MACEDONSKI, O. I, 41. În sicriu dormi somn de piatră. - Nici un zgomot, nici o grijă: Viermii nu te mai întreabă de-ai fost aur, de-ai fost schijă. VLAHUTĂ, S. A. I, 15. Larva, în limba poporului român de pretutîndeni, se exprimă prin trei cuvinte deosebite...: omidă, cari și vierme. MARIAN, INS. XII. Larvele de muște... să numesc în genere viermi. ARHIVA, VIII, 259. Boii și vacile zac... de viermi, ce se fac în rănile ce la capătă prin împungere. DAMĂ, T. 30. Cel mai simplu mijloc pentru a nimici viermii (larvele) este sulfura de cărbune, cu care se udă pămîntul... înainte de a semăna. ENC. ROM. I, 713. În limbajul vulgar se numesc viermi sau germi larvele dipteleror din cadavre și larvele

din fructe. ib. III, 58, cf. BARCIANU, ALEXI, W., PUȘCARIU, ET. WB. Viermii la rană se fac cînd bate musca pe vită. GRIGORIU-RIGO, M. P. II, 25. Aceste larve sau viermi se introduc în cavitățile naturale, în urechi, nas, gură etc., dînd naștere la accidente inflamatorii. BIANU, D. S. 476. În mașele omului trăiesc trei feluri de viermi cari produc diferite suferințe celor ce au nenorocul să-i aibă. id. ib. 793, cf. TDRG, PAMFILE, A. R. 91. De multe ori textul unui m[anuscri]s este deteriorat fie prin viermi... fie prin umezeală. BUL. COM. IST. I, 31. Viermii se scot cu un gătej lătăreș și după aceea se pune terepentină, scrum de tutun sau piatră vînată. PĂCALĂ, M. R. 272. Morunii... se hrănesc cu scoici, melci, viermi și larve de insecte. ATILA, P. 406, cf. 50, RESMERIȚĂ, D. S-a crezut un timp mai îndelungat că viermii se ivesc spontan în carnea putredă. MARINESCU, P. A. 74, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Poporul dă numele de viermi și la unele larve de insecte, căci socoate drept vierme un animal lungăreș, moale, de nu-ți vine să pui mîna pe el. SIMIONESCU, F. R. 443. Cîteodată, vara, oile fac viermi și la „fătăciuni”. STOIAN, PĂST. 62, cf. 61. Înnoiește prăjiturile care se coclesc de vreo două săptămîni. O fi văzut și el că au făcut viermi. VOICULESCU, P. II, 242. Măria ta, orheienii și lăpușnenii umblă să se burzuluiască iar. - Ha! vor să-i minînce iar corbii și viermii? Spune! SADOVEANU, O. X, 91. Creșterea viermelui în intestin este foarte rapidă. ENC. AGR. III, 576. Cu încetul viermele înaintează de la un internod la altul, în jos, rozînd miezul tulpinei, încît... știuletele... se zbîrcește. ib. IV, 41. Se mai gîndi... la un vișel care făcuse viermi între unghii. DAN, U. 6, cf. SCRIBAN, D. Viermii formează o încrengătură foarte numeroasă și eterogenă, răspîndită pe întreg pămîntul. LTR. Sînt viermi care iau culoarea, forma, rigiditatea crengilor uscate confundîndu-se cu ele. CĂLINESCU, C. O. 358. Înțățîșind soarta regilor care pot deveni hrana viermilor, Hamlet insinuează ceea ce poate deveni soarta lui Claudius și umilește astfel truștia și cruzimea sigură de sine. VIANU, L. U. 73. În afară de peștișori, mînîncă și mici broaște, viermi, insecte de apă și mici cochilii. LINTIȚA, P. III, 44, cf. CHIRIȚĂ, P. 392. Cele mai importante resturi fosile ale viermilor sînt tuburile calcaroase aparținînd anelidelor polichete sedentare. LTR². Forma dăunătoare pentru plante e larva (viermele), care e polifag. ib., cf. DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX, DSR, DREV. Pentru dînsul nu e vară... Ci numai viață amară! Pe de-o parte carnea-i cade, Pe de alta viermi-l roade. ALECSANDRI, P. P. 112. Se întîlnește cu un nenorocit, slab... și prăpădit, plin peste tot trupul de viermi, așa că era numai carne vie pe dînsul. FURTUNĂ, V. 57. Sîn niște viermi mici și supfiri, întră-m plămîni. DENSUSIANU, Ț. H. 130, cf. ALR I 878/1, 65, 87, 98, 159, 285, 290, 295, 305, 333, 363, 381, 387, 412, 420, 576, 584, ib. 885, ib. 1 187/140, 164, 200, 363, ib. 1 193, ib. 1 885/1, 30, 156, 180, 746, 842, 984, ib. 1 902, ALR II/1 h 43, ALR II 6 026/29, 76, 102, 105, 172, 219, 346, 520, 705, 784, 836, 872, ib. 6 575/27, 47, 130, 141, 192, 228, 310, 514, 723, 836, 872, 886, ALR SN III h 748, ALRM SN II h 567, A II 1, III 2, 3, 4, 5, 16, 18, 19, IV 5, MAT. DIALECT. I, 276. Mort mai rău oi fi: Căpățîna mea Să va despica Și să va-mpuși, Viermii s-or spori, Muște-or slobozi. BALADE, I, 316, NALR - O III h 552. Pămînt fără viermi nicăiri nu găsești. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 239. Vierme se găsește și-n mormînt de piatră. id., ap. ZANNE, P. I, 691. Orice lemn își are viermele său. id., ap. DDRF, cf. ZANNE, P. I, 203. Fiecare vierme găsește borticica lui. ZANNE, P. IX, 731. Viermii îl culcă, viermii îl scoală, se spune despre un om leneș. Cf. id. ib. 0 (În credințe și superstiții) Să se pisăze hrean proaspăt..., apoi zamă de aceasta să toarne în borta rânei... și va peri viermile. DRĂGHICI, D. 143/18, cf. 142/11. Ca să se izbăvească omul ce pătîmește de viermi să înceapă a lua doftorii cînd să va naște lună nouă. MANOLACHE DRĂGHICI, I. 89/25. Cine ciocnește cu ouă de

lemn sau de pichiură, acela... le va mânca în ceea lume cu viermi și cu venin. MARIAN, S. R. III, 49. Dacă vrei să aperi grădinele și țările de viermi, e bine să înfigi în mijlocul lor o furcă și un fus de tors. id. INS. 300. Din durere mare de cap, omul poate să capete viermi în cap. N. LEON, MED. 154. În popor se bănuiește că durerea de măsele vine din cauza unor viermi ce sînt în măsele și la rădăcina lor. GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 105. Un cățel abia fătat se spintecă de viu și se înfășură, cu mațe cu tot, pe o rană cu viermi sau la locul unde s-a rupt vreun os. CANDREA, F. 24. O femeie a făcut viermi în cap, pentru că s-a lăut [vinerea]. id. ib. 216. Prin Moldova de Sus, agheasma care se face pe cîmp la Izvorul Tămăduirii... pentru ploaie se crede că are darul de a feri holdele și de viermi. PAMFILE, A. R. 15. Prin Bucovina, grajdurile se curăță numai la lună nouă, ca să se înnoiască pămîntul și să nu facă viermi. id. CER. 81. Nu lucra în săptămîna brînzei, că-ți mîncă viermii ceapa. GOROVEL, CR. 58. Nu-i bine să mînci la straturi, că face ceapa sau usturoiul viermi. id. ib. 182. Ca să nu-ți mînce viermii ceapa, înțeapă un vierme, atîrnă-l într-un băț și vei scăpa de ei. ȘEZ. XII, 165. ◊ (În imprecății) Viermii dă vii să-i mînce! I. GOLESCU, în PR. DRAM. 85. Așa mi te-ai ținut de cuvînt, cumătre!... așa-i că iară mi-ai mîncat puiții, mîncă-te-ar viermii să te mînce! MARIAN, O. II, 43. N-am văzut în ochii mei pe Iliș, mîncatu-l-ar fi fost viermii în fașă. REV. CRIT. I, 288. Tu, pîiangămule, ai făcut ată să mă spînzuri pe mine; tot spurcat și plin de viermi să fii. PAMFILE, S. T. 11. Să deie Dumnezeu să mă mînce corbi și viermi la rîspintene de drumuri, dac-am știut pînă într-această clipă ceva. SADOVEANU, O. X, 223. Mîncă-l-ar cîinii pe Danev, și viermii! blăstăma baba Maria. id. ib. XXI, 86. Mîncă-te-ar, bade, viermii! JARNIK - BÎRSEANU, D. 251. Cine face orz din grîu, Șează-n sînge pînă-n brîu, Să-l mînce viermii de viu! id. ib. 281. Mîndruța cu ochii negri Mult mi-e dragă, mînce-o viermii! HODOȘ, P. P. 171, cf. DENSUSIANU, Ț. H. 171. Iana că-i spunea: - Soare frățioare, Bine nu ți-oi zice, Viermii te mînce! FOLC. OLT. - MUNT. IV, 30. Mă suii pe dealul Corbei... La Leana cu ochii negri, M-a mîncat, mîncă-o-ar viermii! FOLC. MOLD. I, 102. ◊ (În descîntece) Cum nu poate să steie Nici să rămîie Praful în drum, Pe cară și dobitoace, Ce merg încolo și înoace, Așa să nu poată să steie Viermii în rană De ei plină. POP., ap. CANDREA, F. 350, ARHIVA, VIII, 259, cf. ȘANDRU - BRÎNZEU, JINA, 76. ◊ (Ca termen de comparație) Că ce, Doamne, noi ca nește viermi, așa ne tare pedepseș[ti] în [lu]me, cînd noi... sînte[m] ca o umbră și prah de pră pămînt (a. 1562 - 1601). TEXTE ROM. (XVI), 340. În ce chip molia în haină și viarbele în lemn, așa voia rea a omului strică inima. BIBLIA (1688), 442²/58. Zace în lenevia sa, ca viermele în putrigaiul său (a. 1794). ȘA I, 190. Întristarea pă om mîncă ca molia pă haine, ca viermele pă lemn, ca rugina pă her. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. IX, 37. Omu-i ca un vierme ce-n țărîină pare Un minut vederei și, lucind, dispore. BOLINTINEANU, P. I, 91. Te-avîntași prin corp și suflet și ceruși a mă vedea, Iar azi tremuri ca un vierme pînă-n fundul vieții tale. MACEDONSKI, O. I, 276. Foisec ca viermii în bătătura tribunalelor ș-a judecătorilor. VLAHUȚĂ, S. A. II, 139. Liceul... mi se părea ca un imens cadavru, iară noi, copiii, ca niște viermi mișuind într-însul. DELAVRANCEA, H. T. 172. Se sînte ca un vierme, cînd tu îi apari ca un astru inaccesibil. CAMIL PETRESCU, T. III, 215. Au să le înțepe, au să le învăluie, au să le fiarbă pe nevestele oierilor - pînă ce le-or vedea zvîrcolindu-se ca viermele. SADOVEANU, O. X, 627. La marginea drumului zăcea încîrligat ca un vierme... Coman, omul postelnicului. id. ib. XIII, 237. Pîrîul e acum încătușat... L-au șanțuit, l-au tăiat în bucăți, săpîndu-i albia și strîngîndu-l în diferite locuri ca pe un vierme strivit. DAN, U. 299. Lupii negri... se țirau, în umbletul lor șovăitor la suîș, ca niște viermi. ARGHEZI, S. VII, 248. Făcînd-și din

viață... un adevărat turn de fildeș, spre a vieții în el ca un vierme. CĂLINESCU, C. O. 267. Închide ochii, cască, se culcă, se scoală, trăiește ca un vierme. DEMETRIUS, A. 6. ◊ (Cu determinări care indică specia, încregătura etc.) Vierme de caș sau de alte mîncăruri. DRLU. Viermele așos... trăiește în trupul omenesc sub piele. J. CIHAC, I. N. 216/15. Viermi rotunzi. CORNEA, E. I, 49/10. Viermii intestinali... atac locuitorii Arabiei. DRĂGHICEANU, C. 115. Viermi cutanași. COSTINESCU. Viermi rotunzi. LM. Viermi inelași. CONTEMPORANUL, I, 9. Larvele, cunoscute sub numele de „viermi de făină”, se folosesc cîș nutreț pentru paseri. ENC. ROM. III, 327. Larva-cărăbușului... se numește... în Bilca vierme alb. MARIAN, ÎNS. 20. Larva morariului se numește în unele părți vierme de făină. id. ib. 67, cf. 72. Există... la românii din Transilvania... credințe și datine despre viermii de mere. id. ib. 298. Viermi intestinali. BIANU, D. S. Păsărarii știu această predilecție... a prîvghetorii pentru viermele de făină. SIMIONESCU, F. R. 297. În ordinul trematodelor intră... viermi lași. id. ib. 445. Fasciola e un vierme plat, foliaceu, de dimensiuni mari. ENC. AGR. II, 333. La viermii lași... apar pentru prima dată tubul digestiv și aparatul excretor. LTR². Viermele prunelor... are una sau două generații pe an. FLORA R. P. R. IV, 843, cf. DER. Viermele de gălbează este animal hermafrodit. ZOOLOGIA, 27. Tricocefaloză, boală provocată de pătrunderea în intestinul omului a unor viermi rotunzi. ABC SĂN. 361. Viermi cilindrici. D. MED. Viermi de rani. H II 12. Vierme de ceapă. ib. 27. Vierme de poame. ib. Vierme de usturoi. ib. Vierme de varză. ib. Viermi albi. ib. 49. Viermi de bubă. ib. Viermi de fructe. ib. 298. Vierme de porumb. ib. IV 53. Viermi de tutun. ib. 312. Viermi cărărași. ib. VII 481. Viermi de mușiță. ib. XIV 7. Vierme de pomînt. ALR I 1 193/159. Vierme de lemn. ib. 1 885/5, 363. Viermi de barabule. ALR II 6 026/365. Viermi albi. ib. 6 026/531, cf. 537. Viermi de cartofi. ib. 6 026/987. Vierme dă lemn. ALR SN III h 748/886. Vierme de car. ALRM SN II h 567/769. Viermele de bucate se lasă pe grăunțe, se spune atunci cînd supărarea pune stăpînire pe cineva. Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 690. ◊ (Prin Olt. și prin Munt.) Marțea (sau ziua) viermilor = sărbătoare populară, care se ține în marțea din prima săptămîină a postului Paștelui, și prin respectarea căreia se crede că se înlătură pericolul ca viermii să strice semănăturile sau pomii. Cf. MARIAN, INS. 300, IZV. XIV, 104. ◊ E x p r. A trăi (sau a fi deprins, a se învăța) ca viermele în hrean (sau în, la rădăcina hreanului) = a duce (cu resemnare) o viață grea. Omul, cît de rău să trăiască, tot nu să îndură să moară. Să hîrșiește cu necazurile... Să învață ca viermele în hrean. PANN, P. V. III, 125/19. Trăiește ca viermele în rădăcina hreanului. NEGRUZZI, S. I, 250, cf. PAMFILE, C. 55, RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX, ZANNE, P. I, 690, 691, II, 379, 779, 780, IX, 731. (Eliptic) A mers și între sași nespuse de greu cu reformele, încît se adevărase și la ei zicătoarea despre vierme la rădăcina hreanului. BARIȚIU, P. A. I, 554. A-l mînce (pe cineva) viermii de viu = a fi foarte lenș (și murdar). Cf. PANN, P. V. III, 128/10, DL, DM, M. D. ENC., ZANNE, P. I, 690. A avea (sau a-l roade pe cineva) un vierme la inimă = a fi muncit, apăsător de grijii; a fi neliniștit. Nimeni nu știa ce vierme îl rodea la inimă și pe dînsul. ISPIRESCU, L. 393. Bărbate, ce vierme te roade la inimă de tot oftezi? id. U. 308, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DM, M. D. ENC., DEX. Pre împăratul îl rodea un vierme la inimă. RETEGANUL, P. P. 11, cf. ZANNE, P. I, 691. A avea vierme la limbă = a fi limbut. Cînd are omu patima limbușii, gherme la limbă, vorbește și curate și spurcate. JIPESCU, O. 112, cf. TDRG, ZANNE, P. II, 225. A avea viermi (neadormiți) sau a avea viermi în cur = (mai ales despre copii) a fi neastîmpărat, a nu-și găsi locul. Cf. BARONZI, L. 47, PAMFILE, J. II, 172, DL, DM, DEX, ZANNE, P. I, 692. ◊ C o m p u s e: (învechit, rar;

calc după germ. *Regenwurm*) **vierme-de-ploaie** = rîmă (*Lumbricus terrestris*). Cf. ȘA I, 185; (astăzi rar) **vierme-solitar** (sau, învechit, rar, **-cordea**, **-panglică**) = tenie (*Taenia solium*). Cf. DRĂGHICI, D. 116/18. *O simplă luare de decoctiune de rodiu ajunge ca să gonească viermele-pantică*. MAN. SĂNĂT. 155/10, cf. 233/24. *Tenia sau viermele-solitar este comun la locuitorii din sudul Europei*. DRĂGHICEANU, C. 117, cf. COSTINESCU, CONV. LIT. XXIII, 346, ENC. ROM. I, 786, BIANU, D. S., ENC. VET., D. MED.; **vierme-de-mătase** = larva unei specii de fluturi (*Bombyx mori*), care se hrănește cu frunze de dud și care, în stadiul larvar de crisalidă, formează o gogoșă sau un cocon, unde se transformă în pupă; fluture-de-mătase, (popular) gândac-de-mătase. Cf. DRLU. *De voiești a fi afară de a vremilor schimbare, De la știubeiul albinei ia model și așezare... Viermele-de-mătăsă dascăl la țesut să-ți fie*. CONACHI, P. 298, cf. BREZOIANU, A. 555/11, 564/3. *Întrebuințarea frunzelor de duzi la creșterea viermilor-de-mătase... este lăsată în seama femeilor*. I. IONESCU, M. 372, cf. 374, 376, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Viermii-de-mătase sînt de mare folos*. LM, cf. CONV. LIT. XXIII, 346. *Creșterea viermilor-de-mătăsă, în scop de a produce mătasa, se numește sericicultură*. ENC. ROM. I, 529, cf. BARCIANU. *Sătencele... cresc viermi-de-mătase*. MARIAN, INS. 251, cf. 279, 283, ALEXI, W. *Nu lipsa de interes a statului a făcut ca această industrie mănoasă să scadă, ci epidemia viermilor-de-mătăsă prin importarea seminței străine*. PAMFILE, I. C. 79, cf. 73, 77. *Ilieș... se obligă a le plăti un tribut de 100 cai, 400 bucăți pînză de mătăsă (... din cultura viermilor-de-mătăsă)*. N. A. BOGDAN, C. M. 25, cf. RESMERIȚĂ, D. *Nu de puțină însemnătate era pentru viața economică... din acele vremuri și cultura viermilor-de-mătase*. GOLOGAN, C. R. 20, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Gospodina care crește viermi-de-mătăsă... nu lasă să se dezvolte nimfa, căci altfel firul de mătase... e rupt de flutur și nu înțelege nimic din osteneala ei de o lună*. SIMIONESCU, F. R. 385, cf. 383. *Patria viermelui-de-mătase și a sericiculturii este China*. ENC. AGR. V, 833. *Capacitatea crescîndă a mătasei artificiale de a înlocui mătasea naturală a redus treptat rentabilitatea culturii viermelui-de-mătase*. IONESCU-MUSCEL, ȚES. 20, cf. 24. *Încăperea în care se cresc viermii-de-mătase trebuie să fie spațioasă, luminoasă, aerisită*. LTR. *Viermii-de-mătăsă... ieșiseră de vreo cîteva zile din sămînță*. BLAGA, H. 32. *Sub razele lunii, viermele-de-mătase rodea frunza pădurilor de dud*. BOGZA, M. S. 116. *Pe o palmă de loc și flori, fructe, legume,... albine, pești, viermi-de-mătase*. VINEA, L. II, 301. *Dăunătorii principali ai viermilor-de-mătase sînt păsările, șoarecii, viespile și furnicile, a căror pătrundere în crescătorii trebuie împiedicată*. LTR² XV, 559, cf. DL, DP, DM. *Cunoscută în China cu circa 3000 de ani î.e.n., practicarea culturii viermilor-de-mătase a fost introdusă în ultimul mileniu și în țările Europei*. DER IV, 368. *Din gogoșile viermilor-de-mătase se scoate firul de mătase sau de borangic, cu care se lucrează... în industria țesăturilor fine de mătase*. ZOOLOGIA, 82, cf. M. D. ENC., DEX, DSR, DREV, H V 280, cf. ALR T II 292. ♦ P. e n e r. (Învechit, rar) Animal fîrîtor. Omul... să domnească pe peștii mării și dobitocului, pasirilor ceriului și jivinilor și a tot pămîntului și spre toți viermii ce se trag pre pămînt. PO 14/21. *De tot fealul din jigăni, ce iaste cu tine de tot trupul, de pasări, de dobitoc și de tot felul de viermi carii se trag pre pămînt, să iasă cu tine*. id. 33/12. ♦ F i g. (Mai ales în limbajul bisericesc; de obicei determinat prin „neadormit”, învechit, „nesfîrșit”, „nemort”; mai ales la pl.) Chinurile, muncile veșnice ale iadului. *O, amar ceia ce nu se pocăiescu și în viermii neadormiți și în tartaru (cca 1550)!* CUV. D. BĂTR. II, 465. *ate neieritate sînt acolo și nemilostive; focul lor nesfîrșit viermii lor nesfîrșiți. Că nu iaste pocăanie acolo*.

CORESI, EV. 36. *Mai bine-ți iaste ciung în viață să întri, decît doao mîni avînd să întri în matcă, în focul nestins, unde-s viermii nemorți și focul nestins*. id. TETR. 93. *Cela ce va lucra sfînta domerecă, acelaia se dosește focul de veac, unde voru scrășca cu denție și în viermii ceia neadormiți (a. 1600)*. CUV. D. BĂTR. II, 46/23. *Duce-te-veri... în focul nestinsu,... întru viermii neadormiți (a. 1619)*. ib. 122/7. *Mai bine iaste ție cu un ochiu să întri întru împărăția lui D[u]mnezău, decît doi ochi avînd, aruncat în focul gheenei. Unde viaramele lor nu moare și focul nu să stinge*. N. TEST. (1648), 53⁷/24. *Să nu urăști lucrarea cea cu trudă și lucrarea pămîntului cea de Cel Preainalt zidită... Smerește sufletul tău foarte, căci izbînda celui necurat foc și viarame iaste*. BIBLIA (1688), 667¹/55, 781²/53. *De să va întimpla și va muri ticălosul și nepriceputul om neispoveduit și nepocăit merge în focul cel vecinic, întru întunerecul cel den afară, în viaramele cel neadormit, în scîrșnirea dinților, în mina diavolului*. ANTIM, O. 350. *Mă izbăvește de viaramele cel neadormit și de focul cel vecinic, Maica lui H[risto]s D[u]mnezeu*. MINEIUL (1776), 171^{r1}/11. *Tilharilor sînt gătiți Viermii cii neadormiți (a. 1784)*. GCR II, 143/29. *Amar, amar, în ce chip va fi gheena aceasta a iadului, foc carele niciodată nu să va stinge și întunecat. Oh mie, oh mie. Cum va fi viaramele acel neadormit și veninat*. MICU, în ȘA I, 93, cf. TDRG. ♦ (În imprecății) *N-avem lapte să-ți dăm, c-au mîncat Duca Vodă vacili din țară, de-l va mînce viermii iadului cei neadormiți*. NECULCE, L. 80. *Fa, lele Smarando, ce șarpe! Mînce-l-ar viermii ai neadormiți de logofăt spurcat!* SANDU-ALDEA, D. P. 135. ♦ F i g. (De obicei urmat de determinări în genitiv) Gînd, sentiment obsedant și chinuitor; neliniște lăuntrică. *Grija iaste gură de leu, și cel ce să grijăste lesne-l înghite; grija iaste vierme inimii și mîncă pre muma ce-l naște (a. 1750)*. ARHIVA, I, 243. *Rea e bănuiala! un vierme al vieții! Ce n-ascultă cuvîntul, nici liniștea poveții*. HELIADE, O. I, 176. *Un vierme neadormit zi și noapte îmi rodea rărunchii neștiind unde să te caut și cum să te afli*. PR. DRAM. 170. *Preoteasa, scormolită mereu în inima ei de viermele geloziei, dacă văzu că... nu poate descoase inima fetei, se hotărî ca s-o ție cît mai tare de aproape*. SION, P. 138. *Viermele rușinei și al deznădăjduirii ades... veghează în sufletul acestor nenorocite*. CONTEMPORANUL, I, 25. *Niciodată n-am simțit... dureroasa... rozătură a viermelui invidiei*. CARAGIALE, O. II, 170. *Viermele bănuielii... i-a lăsat o rană ascunsă în fundul sufletului*. id. ib. IV, 155. *Viermele dorinței, Pururea neadormit, Nu îngăduie pe nimeni Să se creadă fericit*. VLAHUTĂ, S. A. I, 110. *Ce ticălos vierme e gelozia, dacă poate lăsa în sufletul soțului unei femei cinstite și bune... veninul gîndurilor, care-l împiedică acum să închidă ochii*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 212, cf. RESMERIȚĂ, D. *Ora aceea așa de plăcută... îi era tulburată de viermele unei griji*. SADOVEANU, O. X, 197. *Cînd îți va veni vremea, asta să fii tu, fiule, pentru noroadele acestei împărății, ca să poți fi scutit la bătrîneț de scîrbă - viermele inimii*. id. ib. XV, 359. *Ros deodată de viermele zădărnice, el se retrage între zidurile unei mînăstiri, nu fără a fi mereu ispitit de gîndul mării*. CĂLINESCU, O. XII, 32. *Un gînd obsedant, mortal, îi întovărășește pretutîndeni. Ei fug dîcînd cu ei, fără voia lor, viermele care-i roade*. RALEA, S. T. III, 304. *Oare se știe ceva cu adevărat? În miezul istoricului din el mijea... viermele tuturor îndoielilor cunoașterii*. CAMIL PETRUSCU, O. II, 31. *Știu că taică-său e ros de viermele unor remuscări ascunse*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 8, 17/1. ♦ (Învechit, rar; calc după fr. *ver spermaticque*, în c o m p u s u l) **Viermele-sămînții** = spermatozoid. *Unii zic a fi începutul a noului om viermii-sămînții carii de la tată trec la fecior*. ANTROP. 237/4, cf. COSTINESCU.

2. P. r e s t r. (Regional, mai ales în Transilv. și Olt.) Larva albinei (*Apis mellifica*). Cf. CHEST. VI/13, 25, 34,

ALR SN I h 271, ALRM SN I h 176, NALR - O IV h 697. ♦ Larva viespii (*Cynips quercus* și *Diplolepis rosae*). Felul cum va fi vremea peste an se poate afla și după viermele care... se află în merele sau gogoșele de stejar. PAMFILE, S. T. 44. Toamna, când găsești în ghinda de stejar vierme, arată că anul viitor va fi productiv. GOROVEI, CR. 20.

3. P. e x t. a) (Transilv. și prin Maram.) Gîndac. ALR I 1 199/63, 186, 215, 315, 341, 343, 361.

b) (Entom.; popular; și în sintagmele vierme lucitor. COSTINESCU, ARHIVA, VIII, 257, ENC. ROM., N. LEON, MED. 95, MARIAN, INS. 45, ENC. AGR. III, 451, DSR, JAHRESBER. XII, 164, regional, vierme luminos. ALR I 1895/247, 835, vierme de lăptucă, ib. 1895/343, vierme de foc, H III 307, vierme negru. ALR I 1 895/285, vierme verde, ib. 1 895/223, vierme viu, ib. 1 895/229, vierme de putregai, ib. 1 895/388) Licurici (*Lampyris noctiluca*). Cf. DRLU, ALR I 1895.

c) (Entom.; prin nordul Munt. și sudul Transilv.; și în sintagma vierme negru. ALR I 1888/782) Repede (IV) (*Cincindela campestris*). ib. 1 888/118.

d) (Entom.; prin Transilv. și prin Munt.; și în sintagmele vierme de baligă, ALR SN III h 750, ALRM SN II h 574, vierme de gunoi, ALR SN III h 750/316, ALRM SN II h 574) Băligar (*Geotrupes stercorarius*). Cf. ALR SN III h 750.

e) (Entom.; prin Transilv., prin Bucov. și prin Mold.; și în sintagma vierme de pământ. DR. IX, 435, ALR I 1 892/480) Coropișniță (*Gryllotalpa vulgaris*). Cf. DR. IX, 435, ALR I 1 892/335, 398.

f) (Entom.; regional) Urechelniță (*Forficula auricularia*) (Ciumeghiu - Salonta). ALR I 1 891/315.

g) (Entom.; regional) Ploșniță de cîmp (*Pentatoma baccarum*) (Sibiu). ALR I 1899/125.

h) (Entom.; regional; și în sintagma vierme de vie. ALR SN I h 223/53) Filoxeră (*Phylloxera vastatrix*). Cf. DRLU, ALR SN I h 223.

i) (Entom.; regional; în sintagma) Vierme de piatră = ciinele-babei (*Oniscus murarius*) (Voiniceni - Tirgu Mureș). Cf. ALRM SN II h 573/235.

j) (Entom.; învechit în Transilv.) Scolopendră¹ (*Oniscus scolopendra*). Cf. ȘINCAI, în DR. V. 561.

k) C o m p u s: viermele-sîrmă = insectă coleopteră a cărei larvă atacă cerealele, rădăcinile sfeclei, tubercului cartofilor etc. (*Agriotes lineatus*). Cf. LTR², DP. Mai bine de 2000 ha însămințate cu grâu au fost calamitate în zona Oraviței din cauza atacului intens al viermilor - sîrmă. RL 1994, nr. 1244, 4/6.

4. P. a n a l. a) (Maram. și prin nordul Transilv.) Șarpe (I 1). Cf. DR. IV, 1039. Te-am ținut de drăguț drag, Tu-ai fost vierme și-ai mușcat, Cu gura m-ai sărutat, Din limbă verin mi-ai dat. BÎRLEA, L. P. M. II, 60. Eu aici nu poci ședea De șieru zernilor, De chiotul broaștelor. T. PAPAĞAGI, M. 118, cf. CHEST. V 173/99, ALR I 1 180/347, 348, 350, 351, 361, ib. 1 181/347, 348, 351, 361, ib. 1 183/348. Femeile aprind paie și surcele fără dă pară, numa să fie fum înaintea căsi, pentru zierni. ALR T II 157, cf. GLOSAR REG., ALR - M III h 589. ♦ (În descîntece) Stăi, Doamne, Întru ajutori, Să poci blăstăma Asta zierme rău, Asta zierme de nouo feluri. ARH. FOLK. I, 204. Tu, mătrice mătricuță, Nu ridică fata... Nu strînge cu cleștile, Nu te-ntinde ca ziermele. ib. VI, 252 ♦ Vierme alb = șarpe de casă (*Natrix natrix natrix*). Cf. ALR T II 159, ALR II 6 228/353.

b) (Maram.; și în sintagma viermele bouului, ALR - M III h 590/230) Viperă (*Vipera berus berus*). Cf. ALR I 1184/361, ALR - M III h 590/228.

c) (Regional) Mormoloc (I). Cf. H III 139, V 459, XIV 21. 5. F i g. (Regional) a) Serpentină (la alambic) (Budești - Baia Sprie). Cf. ALR - M II h 488/222.

b) „Floare la sfredel” (Butoiești - Strehaia). GL. OLT.

II. 1. Eпитet depreciativ pentru un om considerat fără valoare, fără însemnătate sau josnic, lipsit de caracter. Eu sintu vierme e nu-s om. PSALT. HUR. 17¹/2. Eu-s vierme e nu

omu, imputare oamerilor și ocărire oamerilor. PSALT. 35, cf. CORESI, PS. 51/2. Milostiv și de vecie putearnic Domnedzeu, rugăm tine..., noi mișeei greșiți și păcătoși, nepotreabnici robi și viermi, slugile tale, ascultă-ne micuiala. PO 9/24. Vierme sînt eu și nu om. M. COSTIN, O. 320. Cinstite părinte, să mă ierț, că eu sînt un vierme nevolnic, iară nu om. DOSOFTEI, V. S. septembrie 15/5. Omul iaste putreziciune și fiul omului, vierme! BIBLIA (1688), 373²/47. Dumnezeu, cu cîta sete au priimit (nu pentru sine, ci pentru noi, viermii cei lepădați) atîtea ostenele, dureri, patime și moarte. ANTIM, O. 14. Stelele sînt necurate înaintea lui, dară cu cît mai virtos omul, fiind putrejeune și feciorul lui vierme. id. ib. 124. Să nu se mîndrească omul cîtu-i de mare, ce să-și aducă aminte că este prav și cenușă și vierme, iară nu om. AMIRAS, LET. III, 126/30, cf. COSTINESCU. Care-i scopul lor? Plăcerea dobitocească, reproducerea în mușinoiul pămîntului de viermi noi. EMINESCU, O. VII, 125. Și eu, viermele din tină, Să-i cer astfel socoteală - lui, izvorul de lumină. VLAHUȚĂ, S.A. I, 10, cf. RESMERIȚĂ, D. Nu ești deloc vinovată... Nu ai făcut decît să urmezi legea ta de vierme. CAMIL PETRESCU, T. II, 276, cf. id. O. III, 388. Numai noi, netrebncii și viermii, Pentru nunta jertfei n-am fost buni. ARH. OLT. XIX, 208.

2. (Familiar) Eпитet pentru un copil neastîmpărat. Cf. BUL. FIL. IV, 125, 130. Copila tremură și deschide o clipă ochii. - Ce te boldești așa la mine, vierme neadormit? SADOVEANU, O. I, 630, cf. UDRESCU, GL. 302.

III. (Regional) Tuberculoză osoasă (cu abces fistulizat). Cf. N. LEON, MED. 154, PAMFILE, B. 67, com. FURTUNĂ.

- Pl.: viermi. - Și: (regional) viérmene s. m. ALR I 885/200, ib. 1 187/200, ib. 1 193/200, 231.

- Lat. vermis, -is.

VIERMÉLIU s. n. v. vermeliu.

VIERMENE s. m. v. vierme.

VIERMENÓS, -OÁSĂ adj. v. viermănos.

VIERMET s. n. v. viermăt.

VIERMETÍ vb. IV. (I n t r a n z.) (Ban.) A viermui (I). Cf. DSR, NOVACOVICIU, C. B. I, 8, L. COSTIN, GR. BĂN. 215.

- Prez. ind. pers. 3: viermetește.

- V. viermăt.

VIERMICULĂR, -Ă adj. v. vermicular.

VIERMIFÓRM, -Ă adj. v. vermiform.

VIERMINÓS, -OÁSĂ adj. v. viermănos.

VIERMINÓZĂ s. f. v. verminoază.

VIERMINÚȚ s. m. v. viermuț.

VIERMIȘÓR s. m. I. I. Diminutiv al lui vierme (I 1); viermuț (I), viermuș (I 1), vermușor (I), (regional) viermuc (I), viermulete, viermuț (I). Grierul... Cînd iarna au venit, Cu nemică s-au trezit, Neavînd macar de dor Muscă sau un viermișor. ASACHI, S. L. I, 236. O furnică, De soi mică... La războaie voinică: Unde viermișor vedea, Se repezea și-l prindea. DONICI, F. II, 12/11, cf. POLIZU, CIHAC, I, 311, LM. Nutrețul său constă din diferiți viermișori, insecte, cobelci și alte vietăți mici. MARIAN, O. II, 302, cf. PHILIPPIDE, P. 63, TDRG. De aci înainte îi vom hrăni cu muște, fluturi, viermișori, babețe, rîmulite tocate. ATILA, P. 166, cf. CADE. Insecte, viermișori și chiar peștișori mai mici, cu greu scapă din gura lui mare. SIMIONESCU, F. R. 207, cf. SCRIBAN, D. Santonina dă rezultate bune în cazul ascarizilor

(limbricilor) și în parte și în cazul oxizurilor (viermișorii de la șezut). BELEA, P. A. 276, cf. DL, DM. În ou, o cutie cu trei viermișori, a căror strivire aduce pieirea zmeului. IST. LIT. ROM. I, 83. Larvele, asemenea unor viermișori albi, pătrund în semințele din păstăi, hrănindu-se cu substanțele din ele. ZOOLOGIA, 71, cf. M. D. ENC. 994, DEX. Deocamdată sînt numai vrăbiile. *Își caută viermișorii... pentru foamea lor fără astîmpăr.* CONTEMP. 1976, nr. 12, 3/1, cf. DSR, A I 20, NALR - O III h 567/950. ◊ (În construcții comparative) Mititica asta, cu mișcări de viermișor, știe cum să și se strecoare în suflul și să-și smulgă o făgăduință. MIHĂESCU, D. A. 69. ◊ F i g. Aceasta e trupa ușoară, viermișori cari foiesc și se pierd aproape în nămolul de secături cari zilnic curg și se uită. VLAHUȚĂ, S. A. II, 371. Trebuie să zădărească cineva viermișorul ca să scoată dintr-însul o scînteie de spirit. I. NEGRUZZI, S. V, 390.

2. (Olt.) Larva albinei (*Apis mellifica*). Cf. NALR - O IV h 697. ◊ (Prin Bucov.) Larva viespii (*Cynips quercus* și *Diplolepis rosae*). La mijlocul merișoarelor de stejar, cît și la mijlocul gogoșelor de rug, se află larvele viespișorilor... cari se numesc de către popor viermișor... sau viermuș. MARIAN, INS. 254.

3. (Prin Bucov.) Licurici (*Lampyrus noctiluca*). Cf. MARIAN, INS. 45, DL, DM. com. MARIAN.

II. P. a n a I. (Bucov.; la pl.) Cusături decorative mărunte (făcute cu arnici, cu mărgelile etc.) pe ile, cămășile, ștergarele etc. țărănești. Cf. IZV. XV, 331.

- Pl.: viermișori.
- **Vierme** + suf. -ișor.

VIERMÎNĂ vb. I v. viermăna.

VIERMÎNĂRE s. f. v. viermănare.

VIERMÎNÓS, -OĂSĂ adj. v. viermănos.

VIERMÎNOȘĂRE s. f. v. viermănoșare.

VIERMÎNOȘĂT, -Ă adj. v. viermănoșat.

VIERMÎNOȘIE s. f. v. viermănoșie.

VIERMÎNÚȚ s. m. v. viermuț.

VIERMOĂIE s. f. (Maram.) Șerpoaică (I). Cf. DR. IV, 1039. Tot la mine s-o-njitat Tot o căfe de jermoaie, Cu ochii ca talerii, Cu solzii ca husoșii. BÎRLEA, L. P. M. I, 64, cf. CHEST. V 173/8, ALR II 6 230/353.

- Pl.: viermoi.
- **Vierme** + suf. -oăie.

VIERMÓC s. m. (Regional) I. Viermișor (I I). Cf. SFC VI, 51.

2. Larva albinei (*Apis mellifica*) (Beclean - Făgăraș). Cf. CHEST. VI 92/1.

- Pl.: viermoci.
- **Vierme** + suf. -oc.

VIERMONOȘĂT, -Ă adj. v. viermănoșat.

VIERMÓS, -OĂSĂ adj. (Regional) Viermănos (I I). Cf. ALR I 878/695, 805, ALR II 6 088/316.

- Pl.: viermoși, -oase.
- **Vierme** + suf. -os.

VIERMOȘĂ vb. I. R e f l. (Învechit, rar) A se viermănoșa. Cf. I. GOLESCU, C.

- Prez. ind. pers. 3: viermoșează.
- V. viermos.

VIERMUI vb. IV. I n t r a n z. I. (Rar; despre viermi) A foi, a forfoti, a colcăi; (regional) a viermeti. *Viermuiesc viermii în acest caș.* LM. *Viermuiau viermii în stîrv.* SCRIBAN, D. ◊ (Subiectul indică locul în care se produce mișcarea) A fi plin de viermi care foiesc. Cf. COSTINESCU. *Viermuia stîrvu de viermi.* SCRIBAN, D.

2. (Despre o mulțime de ființe aflată într-un anumit spațiu) A se mișca neîncetat și în număr mare de colo pînă colo; a (se) foi, a forfoti, a furnica, a mișui, a mișuna. Cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V. *Petrecură toată noaptea aceea viermuind și mișcîndu-se necurmat.* BĂLCESCU, M. V. 115. *La bîlci, Lumea viermuiește și se grămădește.* PANN, P. V. II, 73/9. *Arnăuți, răi foarte...* *Viermuiau prin cîrciumi.* id., ap. TEODORESCU, P. P. 486, cf. POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 311. *Zei, mîngînd lungele barbe...* *M-ar asculta spunîndu-le de lumea Cea de pitici, ce viermuiește astăzi.* EMINESCU, O. IV, 104. *În uriașele galerii...* *sub lumina vie a lămpilor electrice, spărgătorii ce viermuiesc pe lîngă părății înalți și strălucitori ai bolților par niște pitici cari se joacă.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 292, cf. DDRF, GHETIE, R. M., BĂRCIANU. *În sala vastă, luminoasă...* *viermuiau gălăgioși cei șaptezeci de gligani în uniformă albastră.* SĂM. I, 353, cf. ALEXI, W. *Într-un coteț de nuiete aproape fără lut pe dinsele...* *viermuiesc la pămînt, aproape cu totul goi, bătrînii, tinerii, puzderia de copii.* IORGA, P. A. I, 199, cf. TDRG, DR. I, 102, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *În lumina roșie oamenii viermuiau ca niște umbre fără odihnă, cu glasuri aspre, hîrbutite.* REBREANU, R. II, 206, cf. 141. *Înspre Galata șesul Bahluiului era pustiu, iar înspre Podul Roș viermuiau țișanii și mișei.* SADOVEANU, O. X, 121, cf. BL V, 61, IORDAN, STIL. 360, DL, DM, M. D. ENC., DEX, DSR, FORM. CUV. III, 120, CIAUȘANU, V. 209, TOMESCU, GL. ◊ F i g. *Puțin este într-o faptă unde greșali viermuiesc Cînd semne de duh ici, colo presărate să zăresc.* HELIADE, O. I, 121. *Maimuți, pisei viermuiesc În bietul neam bărbătesc.* I. VĂCĂRESCU, P. 364/7. *Împrejurul lui, poetul cu mare talent și varietate ne-a făcut să vedem viermuind și încolăcîndu-se toate aplecările lacome, slugarnice și zavistioase ale boierilor români de odinioară.* ODOBESCU, S. II, 533. *Se-ntindea în căldura zilei, ca și cum era încorporat vieții care viermuia în juru-i.* SADOVEANU, O. XXI, 283. ◊ (Subiectul indică spațiul în care se produce mișcarea, aglomerarea; construit cu prep. „de”) A fi plin de..., a abunda în... *Sosiră într-o mahala, viermuind de lume, sădită cu cîrciumi pline de chioțe și veselie.* VOICULESCU, P. II, 228. ◊ F i g. *Toate cronicile din acelea timpuri viermuie de hoșii.* BARIȚIU, P. A. I, 108. *Îl... vedem recăzînd în aceleași erori neiertate aceluia ce ar avea măcar cunoștință superficială despre izvoarele istoriei românilor și de care erori am văzut că viermuiește istoria d-sale.* ARHIVA, I, 348.

- 3. (Învechit, rar) A se viermănoșa (I). Cf. DRLU.
- Prez. ind. pers. 3: viermuiește și (rar) viermuie.
- **Vierme** + suf. -ui.

VIERMUIALĂ s. f. I. (Rar) Forfoteală de viermi (I I); (rar) viermuire (I). Cf. vierm u i (I). Cf. DM.

2. Agitație, mișcare, aglomerație dezordonată și continuă a unui mare număr de ființe; viermăt (I 2), viermuire (2), (rar) mișuială, mișunare, viermar (2), viermărit (I 2). V. foială, forfotă, roire (3), vînzoleală. Cf. vierm u i (2). Cf. DDRF. *Două ceasuri după răsăritul soarelui era o viermuială în Amara de parcă satul ar fi pornit să-și mute locul.* REBREANU, R. II, 172. *O viermuială târcată, de copii în hîrjoană, de codane zbenguitoare, de muieri cu prunci în spate...* *toți flecărînd, strigînd, țipînd.* VOICULESCU, P. II, 74. *Văzuse viermuiala trupurilor închircite pe podelele ca de cocină.* PAS, L. I, 319, cf. DL. *Au sărit pe el ortacii lui Ion și, înclățați unii cu alții, s-au*

rostogolit în uliță, într-o viermuială de trupuri. T. POPOVICI, SE. 72. În chermesele uriașe unde oamenii petrec după pofta inimii, în viermuiala de figuri, nu disting propriu-zis nici una: ele sînt neutre și neexpresive. VARLAAM - SADOVEANU, 271. Rațele... trebuiau, nu peste mult, să-și înceapă viermuiala în cer și pe ape. VÎN. PES. noiembrie 1964, 6, cf. M. D. ENC., DEX, SCL 1979, 95. Viermuiala neconținută a mulțimii pe străzi. DSR. ◊ F i g. Fațada ospiciului din Madrid... e un baroc luxuriant, o viermuială de forme vegetale și umane. CĂLINESCU, I. 15.

- Pl.: viermuielei.

- Viermii + suf. -eală.

VIERMUIRE s. f. Faptul de a viermu i.

1. (Rar) Forfoteală de viermi (I 1); (rar) viermuială (1). Cf. vierm u i (1). Cf. COSTINESCU. *Învălmășeala de oameni, trăsuri, cai și automobile îi aduse aminte... de viermuirea sfîrșului din cîmp, imagină ce nu-i mai pierea din față.* ARDELEANU, D. 279.

2. Agitație, mișcare, aglomerație dezordonată și continuă a unui mare număr de ființe; viermăt (I 2), viermuială (2), (rar) mișuială, mișunare, viermar (2), viermărit (I 2). V. fo - i a l ă, forfotă, roire (3), vînzoleală. Cf. vierm u i (2). Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 311, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *O negreală ca o viermuire de furnici se arăta pe marginile zării.* CĂLINESCU, S. 290. *Ca vîlmășala să fie și mai deplină, în cumplită această viermuire a glotimii... mai năvăleau buzna și telegarii butcilor.* C. PETRESCU, A. R. 9, cf. DL, DM, M. D. ENC. 994, DEX. *Viermuirea neconținută a mulțimii pe străzi.* DSR.

- Pl.: viermuiri.

- V. viermii.

VIERMUIȚ, -Ă adj. (Regional) Viermănos (I 1). Cf. ALR I 878/695, NALR - O III h 480/979.

- Pl.: viermuți, -te.

- v. viermii.

VIERMULÉTE s. m. (Prin Trasilv. și prin Ban.) Viermișor (I 1). Cf. KLEIN, D. 454, CL 1971, 251, SFC VI, 121, 126, ALR II 6 026/574.

- Pl.: viermuleți.

- Vierme + suf. -ulete.

VIERMULÉȚ s. m. I. Diminutiv al lui vierme (I 1); viermișor (I 1), viermuș (I 1), viermușor (I), (regional) viermoc (I), viermulete, viermuț (I). Cf. ANON. CAR. *Omoară viermuleții cei strători holderei.* ECONOMIA, 25/24. *Cucul îi răspunse: mănînc furnici și de multe ori de multe feliuri de viermuleți.* ȚICHINDEAL, F. 339/18. *Toate lucrurile vestesc bunătatea, dragostea și sfințenia Ziditorului, ... de la viermulețul care să țiraște în pulbere, pînă la vulturul care zboară falnic.* MARCOVICI, D. 423/27, cf. POEN. - AAR. - HILL, V. II, 802²/36. *Din cenușa... [pasării] iese un viermuleț mititel.* PANN, E. II, 15/21, cf. POLIZU, COSTINESCU, CIHAC, I, 311, LM. *Se cunoaște arborul ce se uscăse mai înainte de a se răsturna...: mii de înțepături mici arată locul viermuleților ce-i rodeau.* BOLINTINEANU, C. 221/7. *Ca să fie și mai sigură... mănîncă viermulețul ce se află cam de comun în polamida spinoasă ce crește vara în grîu.* MARIAN, NA. 282. *Cel ce a mîncat 99 de viermuleți de cireasă s-a împrietenit cu Satana.* id. INS. 390, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, DHLR I, 253, CADE, DL, DM, M. D. ENC. 994, DEX, DSR, ALR II 6 117/235. ◊ F i g. *Scoase din poală pe plugari cu plug și cu boi cu tot și îi puse la picioarele uriașului, spunîndu-i cum a găsit la cîmp pe acești viermuleți cari zgîriau pămîntul.* PĂCALĂ, M. R. 146, cf. DENSUSIANU, Ț. H. 147.

2. (Transilv.) Larva albinei (*Apis mellifica*). Albinele se adună și aleg un viermuleț încă nu de trei zile, deplin ieșit din oul cel de matcă. ECONOMIA, 177/9. *Vom vedea apărînd în locul oului un mic viermuleț înotînd într-o mică picătură de lichid lactos... ce-i servește la nutrițiune.* ENC. AGR. I, 120, cf. CHEST. VI 89/17, 92/18, ALR SN I h 271/102, ALRM SN I h 176/102.

3. (Entom.; Transilv.) Licurici (*Lampyrus noctiluca*). Cf. MARIAN, INS. 48, 49, ALR I I 895/61, 251.

- Pl.: viermuleți.

- Vierme + suf. -uleți.

VIERMUNÓS, -OÁSĂ adj. v. viermănos.

VIERMURÉL s. m. (Prin Maram.; într-un descîntec) Diminutiv al lui vierme (I 4); șerpișor (I). *În fîntină o pietricică... Și sub piatră un zermurel Cu dinții de oțel.* CHEST. V 173/99.

- Pl.: viermurei.

- Vierme + suf. -urel.

VIERMUȘ s. m. I. I. Diminutiv al lui vierme (I 1); viermișor (I 1), viermuleț (I), viermușor (I), (regional) viermoc (I), viermulete, viermuț (I). Cf. POEN. - AAR. - HILL, V. II, 802²/36. *În frigurile din venin și ascunse, în lîngoare, prășirea... viermușilor face ca ei să cotrupească canalul intestinal în toată lungimea lui.* MAN. SĂNĂT. 214/17, cf. 24/9, 166/9. *Nestîrpite... bine, furnicile se întoarseră și viermușii mureau pe capete.* MACEDONSKI, O. III, 57. *Ghionoaia neagră sfredelește trunchii copacilor, căufind cari și viermuși.* ap. CADE 1422. *Pentru aceasta se iau mai cu seamă rîme, carne, mămăligă, pește și... „viermuși”, adică larve de insecte pe cari le scot din pămînt sau din băligare.* ANTIPIA, P. 91, cf. 127, TDRG 1737. *Ca momaie... ne mai pot servi: coropișnițele, ... viermușii de tărîțe, carii de lemn, ... muștele, albinele, lăcustele.* ATILA, P. 61. *Viermușul acesta ne pare a fi larva micilor cărăbuși de april, care mișună prin ierburi în această lună.* id. ib. 66. *Nici o săptămînă n-a trecut și din fiecare ou iese cîte un viermuș.* *E larva cărăbușului, puil în formă de vierme.* SIMIONESCU, F. R. 277. *Nu se mai găseau rîme, ouă de furnici, nici viermuși îndestulători pentru sutele de păsări.* VOICULESCU, P. I, 64. *Degetele ca viermușii, Pielea: pielea corcodușii.* ARGHEZI, VERS. 151, cf. DL, DM. *O pescuim cu bucăți de rîme de gunoi sau cu viermuși de carne.* VÎN. PES. februarie 1964, 9, cf. H V 393, IX 135. *Se descîntă în capul copilului cu pieptene, unt și cu nouă viermuși - moleți, - cari cresc în tărîțe de făină de grîu.* MAT. FOLK. 645, cf. ALR I 878/900, ib. 885/825, 890, 900, 940, ib. I 193/896, ib. I 885/18, 940, ALR II 6 026/2, 769, 812, 886, 928, ib. 6 540/876, 886. *Mai astîmpărați-vă o dată, n-ăți fi avînd ziermuși!* UDRESCU, GL., cf. NALR - O III h 552. ◊ F i g. *Potecile arșicelor bătute de ploaie se scurgeau în lungi viermuși de nisip spre revărsarea văilor.* KLOPSTOCK, F. 119.

2. F i g. (Rar) Virgulă. Cf. ARGHEZI, S. IX, 162, SCL 1979, 95.

3. P. a n a l. (Regional) Comedon. V. g r ă u n c i o r, g h i m p e (Cornereva - Băile Herculane). Cf. DR. IX, 430, ALR I h 25/18.

II. I. (Olt.) Larva albinei (*Apis mellifica*). *Hrînirea viermușilor extrem de mici e treaba albinelor lucrătoare.* EMINESCU, O. XIV, 972, cf. ALR SN I h 271, ALRM SN I h 176/848, NALR - O IV h 697. ◊ (Regional) Larva viespii (*Cynips quercus* și *Diptolepis rosae*). *Cu viermuși de gogoși de rug... să vindecă boala copiilor.* N. LEON, MED. 110. *De fiecare dată bolnavul îngroapă cîte un covrig, o luminare și un pitac, și apoi bea apă cu viermușii cari se găsesc în gogoasă de rug.* CONV. LIT. XXXV, 318. *Atît la mijlocul merișoarelor de stejar, cît și la mijlocul gogoșelor de rug.*

se află larvele vespilorilor... cari se numesc de către popor viermușor... sau viermuș. MARIAN, INS. 254, cf. 255, CANDREA, F. 387.

2. (Prin Olt.) Gîndac. ALR I 1 199/798, 870.

3. (Entom.; Olt. și prin Munt.; și în sintagma viermuș de băligar, ALR SN III h 750, ALRM SN II h 574) Băligar (*Geotrupes stercorarius*). Cf. ALR SN III h 750/876, ALRM SN II h 574/876.

4. (Entom.; regional) Licurici (*Lampyrus noctiluca*) (Movileni – Slatina). ALR I 1 895/890.

5. (Entom.; regional) Cînele-babei (*Oniscus murarius*). Cf. ALRM SN II h 573.

– Pl.: viermuși.

– Vierme + suf. -uș.

VIERMUȘOR s. m. I. Diminutiv al lui vierme (I I); viermușor (I I), viermuleț (I), viermuș (I I), (regional) viermoc (I), viermulete, viermuț (I). Cf. DRĂGHICI, D. 82/10. Ciobanul... să o cerce... strîngînd și apăsînd unghia oii dedesupt cu degetul, pînă va da sînge, și atunce să taie cu cuțitul în unghii... pînă ce va da de viermușorul acela, pe care scofîndu-l cu vîrfurile cuțitului, să toarne... în rană untură de mascur topită. MANOLACHE DRĂGHICI, I, 38/11. De la viermușorii care țărna au de-nvălitoare Pînă la om,.... cîte trepte schimbătoare! CONACHI, P. 269. În umflături se fac viermușori care produc... materie puturoasă și oile încet-încet trebui să piară. LITINSCHI, M. 163/6. Trichina este un viermușor subțire, în formă de fir de păr. CONTEMPORANUL, II, 100, cf. DDRF. Cînele-babei îi un viermușor flocos. MARIAN, INS. 276. Baba, chemată să descînte,.... prinde 3 viermușori galbeni-lunguieți, ce se numesc moleți. GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 97, cf. CANDREA, F. 221. Rădăcina este reteazătă de un viermușor. SĂM. VIII, 433. Oxiuri (strînși, viermușori)... sînt niște viermi mici, albi, cari seamănă cu viermușorii brînzei. BIANU, D. S., cf. TDRG 1737. Dumnezeu îl trimise în mare, să-i aducă o piatră în care trăiau doi viermușori numai prin grija lui Dumnezeu. PAMFILE, S. T. 77. Viermușorul dinăuntrul grăunțelor, ajuns în stomac și în intestinul omului, crește și produce ceea ce se cheamă viermele solitar. ENC. VET. 639, cf. CADE. Viața fluturilor? Întîi ou mic, ca și praful, în care viața pare că doarme. Apoi, viermușor, trezit de mîngăierea razelor de soare. VISSARIAN, B. 263. Se hrănește în special cu viermușori. ENC. AGR. I, 15, cf. DL, DM, M. D. ENC. 994, DEX, DSR.

2. (Regional) Larva albinei (*Apis mellifica*). Viermușorul ieșit din ou este viitoarea albină lucrătoare. ENC. AGR. I, 120, cf. NALR – O IV h 697/912. ♦ (Prin Bucov.) Larva viespii (*Cynipis quercus* și *Diplolepis rosae*). Aceste larve sînt cunoscută... sub numele de viermușori de cacadir, și femeile, cari vor să facă copii, îi pun în apă rece și-i beau. N. LEON, MED. 110. Dacă în aceste merișoare sau gogoase se află în decursul toamnei un fel de viermușori albi, adevărat larvele viespile de stejar, atunci anul viitor are să fie mînos. MARIAN, INS. 254.

3. (Entom.; regional) Licurici (*Lampyrus noctiluca*). Cf. DSR, ALR I 1 895/370, 770.

– Pl.: viermușori.

– Vierme + suf. -ușor.

VIERMUȚ s. m. I. (Regional, mai ales în Transilv.) Viermușor (I I). Viermuț de paltin (a. 1821). IORGA, S. D. XVII, 78, cf. DRU, LB, ISER, CIHAC, I, 311, LM, DDRF, BĂRCIANU, 733, ALEXI, W., TDRG 1737, CADE 1422, DSR. La rug, la cîmp, apoi teste buciulie cu niște scămule și iarna o află. Și aceia s-o ieie și să o fărme, ș-a afla jermuț în ie și să-i beie și p-aceia în apă sfințită. ARH. FOLK. I, 213, cf. ALR I 885/255, 257, 283. ♦ F i g. O fată de urieș o aflat oamîi cu plug cu boi arîn și i-o luat în poală și s-o dus cu ii acasă și o zis: – Germuți aieștia tăt zgărie pămîntu! ARH. FOLK. VI, 209.

2. (Entom.; regional) Licurici (*Lampyrus noctiluca*). Cf. MARIAN, INS. 45, ALR I 1 895/80, 361, TEAHA, C. N. 280.

3. (Entom.; regional) Mamornic (*Meloë proscarabaes*) (Borșa). ALR II 6 568/362.

– Pl.: viermuți. – Și: (învechit) vierminuț (LB, ISER), vierminuț (CIHAC, I, 311) s. m.

– Vierme + suf. -uț.

VIEROAICĂ s. f. (Regional) Scroafă sălbatică, v. s c r o a f ă (I I) (Marginea – Rădăuți). Cf. ALRM SN II h 496/386.

– Pl.: vieroaice.

– Vier² + suf. -oaică.

VIEROTĂC s. m. (Regional) Vier² (I). Cf. A III 2, NALR – O III h 422/935.

– Pl.: vierotaci.

– De la vier².

VIEROTIC s. m. (Olt. și prin sud-vestul Transilv.) Vier² (I). Cf. PASCU, S. 175, VICIU, GL. 89, ALR I 1142/837, 839, 840, 842, 850, LEXIC REG. 58, NALR – O III h 422, PORȚILE DE FIER, 351. ♦ (Adjectival; în sintagma) Mistrețe vierotic = porc mistreț, v. p o r c (I). Cf. ALR SN III h 684/836, ALRM SN II h 495/836.

– Accentuat și: vierotic. VICIU, GL. 89. – Pl.: vierotici. – Și: vierotic s. m. ALR I 1 142/837, 840, 850, NALR – O III h 422.

– De la vier².

VIERS s. n. (Popular) I. Melodie (I) (în timpul executării ei); executare a unei compoziții muzicale. În ceterea cea de zăce strune și-n psăltire viersul să răsune. DOSOFTEI, O. I, 74. Să va plînge plîngere cu viers. BIBLIA (1688), 597²/21. Au început vulturul a cînta atîta de dulceșă cîntării aceie, socotînd cu ves[e]lie nespușă viersul raiului (a. 1692). GCR I, 297/20. Tocmit și frumos viersul muzicai alcătuit,.... neaudzit îl face. CANTEMIR, I. I. I, 62. Au venit acele prea frumoase roabe împreunate cu mulți lăutari cu feliuri și feliuri de organe și cu alți mulți cîntăreși foarte minunași, carii toți împreună cu muzicele au făcut o alcătuire de viersuri atîta de dulci și frumoase, cît au făcut pre calf de au rămas la o mare uimire. HALIMA (1783), 73²/13. Cîntă cu alăuta și își tocmește viersu cu aceste stihuri. SLĂTINEANU, A. 53/24. Vruu să mă răpez într-o zburată, tocma la vîrfurile muntelui acestuia, unde e sfîntariul muzelor, ca să mă deprind întru armonia viersului cereș a lor. BUDAI-DELEANU, Ț. 64. Să scoț din vin viers frumos, Să fiu întîi muzicos. MUMULEANU, R. 63/13. Aud buciumul cum sună Un viers dulce de păstor. ASACHI, S. L. II, 304. Ierusalim renaște! viers vesel înălțați. I. VĂCĂRESCUL, P. 137/13. Cucoanele cîntau un viers frumos cu ahturi nesfîrșite. RUSSO, S. 22. Ades mi-aduc aminte ca printr-un vis duios De-un viers cîntat de mama cu glas armonios. ALECSANDRI, O. VII, 28. Îi plăcea să asculte... la viersul ce scotea din fluier un ciobănaș. ISPIRESCU, L. 245, cf. BĂRCIANU. Sună, dulce viers, deșteaptă Biata-i inimă-amoșită de prea multe dureri. DAVILA, V. V. 107, cf. PUȘCARIU, ET. WB. Un cap de cuc pun lăutarii în vioară ca să fie ascultat cu drag viersul lor. CANDREA, F. 251, cf. TDRG. Ceilalți îl ascultă [colindul] și caută să-l prindă sau să-l deprindă, atît în ceea ce privește cuprinsul cît și viersul, adică melodia sau cîntarea. PAMFILE, CR. 36. Viersul meu e viersul pierdut al unor psalmi Cîntat sub grea povară din lumile de vise. PETICĂ, O. 40, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. Scripcarul zicea bine și din gură. Între altele a cîntat un viers din vechime, ce avusese pe vremuri mare faimă. SADOVEANU, O. XVII, 344. Fluiera un viers de voinicie:

străbătând poienile deșarte. id. ib. XVIII, 422, cf. SCRIBAN, D. Tu trebuie de-aci înainte Să faci numai atîta: ghiersuri și cuvînte. ARGHEZI, C. O. 164, cf. DL, DM, DEX, DSR. Doină, doină, cîntic dulce! Cînd te-ai aud nu m-aș mai duce. Doină, doină, viers cu foc, Cînd răsuni eu stau în loc. ALECSANDRI, P. P. 224. Din gură viers îi cură. TEODORESCU, P. P. 61, cf. ALR I 464/270, ib. I 466.

2. Sonoritate melodioasă a vocii; timbru vocal; glas, voce. Acest dintru svinți, părintele nostru Marius, tînăr fiind... și în lume fiind mirean, avea viers bun de cîntat. DOSOFTEI, V. S. ianuarie 34¹/24. Ferice de urechile tale că nu audziră viers mueresc în lumea aceasta. id. ib. aprilie 75¹/1. În meșterșug de aur pecete de zmaragdu – viersul cîntăreșilor la vinul cel dulce. BIBLIA (1688), 680¹/8. La văruga aceasta... atîta va zăbăvi cetitoriul cu viersu, cît să poată zice umu. CP II, 108/19. O găseam după viersul cîntării sale cîi minunate. CANTACUZINO, A. 56¹/22. După... liturghie, avînd Măria sa hrisovul carele l-au dat mănăstirei gata, l-au dat gramaticului Panaion de l-au cetit cu viers mare din amvon, ca să-l audă toți. ȘINCAI, HR. III, 267/25. Viersul lui Mentor nu avea nici o dulceață afămeiată, ci era... cu tărîe. MAIOR, T. 220/18. Cum nu aș căta la tine, dacă cîntî tu cu așa dulce viers? ȚICHINDEAL, F. 363/13, cf. LB. Ave o fire plăcută și blîndă și un viers dulce. AR (1829), 88²/22, cf. I. GOLESCU, C. Are un astfel de viers, încît socotesc că nu vei fi mai auzit pînă acuma ca dînsul. GORIAN, H. IV, 26/17, cf. POGOR, HENR. 226/17, STAMATI, D. Din cînd în cînd viersul cel prelungit al picheturilor de pe margine vinea pîn la auzul nostru. PELIMON, I. 252/27. Acum nu cauți la viersul ce-ți strigă-n umilință. MUREȘANU, P. 53/9. Două tinere cîntări Se îngîna... Una gingaș se ridică Dintr-un pept frumos, rotund... Căci e viers de fată mare. ALECSANDRI, POEZII, 400. Un viers sonor și dulce, dar plin de întristare Lasă să se auză în noapte o cîntare. BOLINTINEANU, O. 6. Preoții... începură, cu obiceiuitul viers alene, cîntecele de îngropăciune. ODOBESCU, S. I, 107. În vîuiet de vînturi auzit-am al lui mers Și-n glas purtat de cîntec simții duiosu-i viers. EMINESCU, O. I, 115. Aduna lumea de pe lume în pustiul codrilor și veselea întreaga făptură cu viersul său. CREANGĂ, O. 185. Vorbele ei mieroase, viersul ei plăcut... zăpăcise oarecum pe bietul fecior de împărat. ISPIRESCU, L. 37. Ursitoare!... prind a cînta cu un viers foarte frumos. MARIAN, NA. 157, cf. DDRF. Fetele nu umblă cu colindul... Și fiindcă uneori nu se învoiesc cu aceasta... se îmbracă băiețește și gustul tot și-l fac. Le dă însă de gol viersul. PAMFILE, CR. 48. Să-ți aud ghiersul... că poate mîine nu ți-l mai aud. PETICĂ, O. 218. Da strașnic ghiers, părinte Ghermănuș! HOGAȘ, DR. I, 253, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Tîrziile serenade cu viers tînuț S-au dus. BACOVIA, O. 173. Avea un viers frumos și tremurător de te pătrundea la inimă. SADOVEANU, O. II, 89. Ghiersul ți-e dulce, graiul ți-e ales Și are tîlcuri bune, cu-nșeles. ARGHEZI, C. O. 164. Dumneata ai viers frumos, îi spuse fata după ce-l ascultă. CAMIL PETRESCU, O. I, 41. A mai rămas un pic din vuticile de astă-noapte să-mi dreg viersul? C. PETRESCU, A. R. 198, cf. DEX, DSR. Să-ți cînt cîntec haiducesc, Cu viers dulce femeiesc. ALECSANDRI, P. P. 98. Începea a cînta... Și, viersul cînd își urca, Copaci, ramuri se mișca. TEODORESCU, P. P. 632. A auzit flăcăul în vale un viers de fată mare. RĂDULESCU-CODIN, L. 20. Cînticu N'ioarii numa șobani îl cînta, din fluiet și lumia din gură, cu g'ers. DIACONU, VR. 94, cf. ALR II/1 MN 23, 6 956/705, 723, 728, 784. Dragă fetiță... Cîntec nu mi-ai spus, Viersul ți-ai ascuns. BALADE, II, 200. ♦ L o c a d v. (Învechit, rar) Cu viers viu = prin viu grai, v. g r a i. Cu viers viu și cu iscălitura mînei propriie pe numitul cîntît părinte l-au ales următoriu șieși. ȘINCAI, HR. III, 52/24, cf. CONTRIBUȚII, III, 86. ♦ Sunet caracteristic scos de unele păsări; succesiune melodioasă de asemenea sunete. Glasul pasărilor cel cu bun viersu de pre ramurile cele dese.

BIBLIA (1688), 662¹/2. Păsăruica cu olecăioase viersuri și cu mloase glasuri pamintea și moartea puilor săi cu jele cînta. CANTEMIR, I. I. I, 254. Pasări... cu potrivirea viersului lor închipuia un rai pămîntesc. HALIMA (1783), 23¹/38. Păsări... cu întorsăturile viersurilor lor și ciripirile lor vesăle tot. MACHEN, 37¹/21. Tot feliu dă păsărele ciudate Cu viersuri cîntînd pre minunate. BUDAI-DELEANU, T. 324. Privighietoarea Filomela... este mai mare decît cea de mai sus arătată, să găsește în Evropa sudică și viersul aceștii păsări este mai puternic decît a celui dîntăi. J. CIHAC, I. N. 84/19. Pasărea se părea a fi mută, căci nu da nici un viers. ISPIRESCU, L. 297. Toată pasărea-și știe viersul. DELAVRANCEA, S. 41. Dimineața... Încep privighetorile, De parcă plîng și florile De-atîta viers, de-atîta duioșie. VLAHUȚĂ, S. A. I, 187. Este o pasere de o fire rea, căci imitează viersul paserilor mai mici și mai slabe decît dînsul, și astfel... le prinde și le omoară. MARIAN, O. II, 78. Auzi dumneata, cum am răsplătit eu păsărica aia nevinovată, pentru că ne desfătase cu viersul ei! BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 110. Pădurea răsuna de viersul păsăretului sălbatic. GALACTION, O. 292. Mierla își repetă frîntura de viers cu statornicie. SADOVEANU, O. XV, 109. Slobod, sparge cerul un viers de ciocîrlie. PILLAT, P. 46. Forfecărașii zboară de regulă izolați pe molizii vecini, unde cîntă un timp; glasul lor plăcut aduce oarecum cu viersul dulce al florintelui. BĂCESCU, PĂS. 300. Ghiersul lui [al curcanului] abrupt și insonor imită grotesc lătratul. ARGHEZI, P. T. 105. Aud mierla-n ghiers mai gros. PARASCHIVESCU, C. T. 143. Din nucul vechi se răsuca alene Un viers amar de pasăre de noapte. V. ROM. iulie 1954, 241. Așa-mi vine uneori Să las frați, să las surori... Să șed pintre floricele, S-ascult viers de păsărele. POP., ap. GCR II, 306. Cîntau păsărele niște viersuri, de rămîneau în loc. STĂNCESCU, ap. ȘĂINEANU, I. 144. Mierlă, viersul tău suptîre... Cîntă tot despărțire. BIBICESCU, P. P. 107. Cîntă mierla-n virf de fag. Ce tot spune viersu-i drag? FOLC. MOLD. I, 538. ♦ Strigăt scos de unele animale. Cînd or vedea lupul surlînd cu jale, cu viers suptîre... atunce s-a apropia spăsenia. DOSOFTEI, V. S. septembrie 23¹/31. Șoarecele, auzind acel groaznic viers [al leului], au alergat. ȚICHINDEAL, F. 37/14. Țini la marginea apii un iedu viu și-l bate; și, auzind crocodilul, aleargă la viers, și tîmpinîndu-să cu spata, o înghite. HERODOT², 107, cf. H XIV, 93. ♦ Sunet melodios produs de instrumente muzicale. După trei luni i se dă pruncului de băut... apă petrecută printr-un fluiet sau clarinetă, anume ca să capete și el viersul acestor instrumente. MARIAN, NA. 421. Ce vuiete și ce viers de alăute se auzeau ieri? – A fost horă în curte. SADOVEANU, O. I, 247. Uncheșul Haralambie și-a unflat pieptul și a slobozit viers mormăit din caval. id. ib. XVII, 382. S-auzea viersul unui fluiet. CAMILAR, N. II, 339. ♦ (Prin Transilv. și prin Maram.) Sunet produs de clopote. Raiule, grădină dulce, Din tine nu m-aș mai duce..., De mirosul florilor, De viersu clopotilor. ARH. FOLK. VI, 203, cf. ALR I 353/268, 343.

3. (Învechit, rar) Ton, intonație. După puterea tonului sau viersului celui prosodiacesc stăpînește ortografia. EUSTATIEVICI, GR. RUM., 71¹/19, cf. 10¹/6.

– Pl.: viersuri.

– Lat. versus.

VIERSĂR s. m. (Popular) Cîntăret, rapsod. Cine-ncre-dințează și adeverește că vo-nșuflețire de neghinovăție și de dor va mai prăsi aceiași cîntăreși mari, ghersari ca-n apusili vacuri? JIPESCU, O. 91, cf. TDRG.

– Pl.: viersari.

– Viers + suf. -ar.

VIERSUÍ vb. IV. (Popular) I n t r a n z. și t r a n z. (Folosit și a b s o l.) A cînta (din gură sau dintr-un

instrument); f i g. a (se) exprima în cuvinte alese, în versuri (**I 1**). *Să apropia viersuind pe lângă amîndoi oaspeții.* MACHEN, 37⁷/24, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Viersuiez, cînt cu viers, căci în ființa ce adivărată însămează glas.* POGOR, HENR. 226/17. *[Î]i veni la cunoștință ca să crezi că cu dreptate Iscălitul versuiește... și zice, și face toate.* CONACHI, P. 79. *Nici mi-a trecut prin minte trușă ca să pășesc în fruntea tuturoră ce-ntr-una viersuiesc.* ALECSANDRI, POEZII, 667, cf. COSTINESCU, 691, GHETIE, R. M., ȘĂINEANU. *Să nu ne fie cu bănat că Femiu Ne viersuie-a danailor răstriște.* MURNU, O. 12, cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM, SFC IV, 141, DEX, DSR. *Mina-n șale că puneă ș-asa, zău, că-mi viersuia: - Foaie verde trei nuiele.* JARNIK - BÎRSEANU, D. 311. *Veñiț, păstori, în Vîfleim, Lu Hristos să-i viersuim.* T. PAPAAGI, M. 76. ♦ **I n t r a n z.** (Despre păsări) A emite sunete melodioase, caracteristice. *Erau braniști ca ale Cornetului și Adîncatei, în care să viersuiască pișca-n floare cu pene de aur și cu cioc de mierlă.* MACEDONSKI, O. III, 135, cf. GHETIE, R. M.

- Prez. ind.: *viersuiesc* și *viersui*, (învechit, rar, după modelul verbelor de conjugarea I) *viersuiez*.

- **Viers** + suf. -*ui*.

VIERSUÎRE s. f. (Popular) Acțiunea de a *v i e r s u i* și rezultatul ei; cîntare, melodie. *Sufletul la toate cele că osteneală și supărătoare patemi lesne poate răbda cînd ar auzi viersuirea cîntecilor* (a. 1781). BV II, 271. *De ai și cere cu lacrimi și cu jalnică viersuire întru această mai de pre urmă părăsire ajutoriu de la lume, căriia ai slujit, în zădar este.* MAIOR, P. 115/25. ♦ **F i g.** Un... vîntișor sune, prin care mișcare de vînt lin, frumoasă viersuire făcea. VARLAAM - IOASAF, 145⁸/8.

- Pl.: *viersuiri*.

- V. **viersui**.

VIERSUITÓR, -OÁRE adj., s. m. **1.** Adj. (Învechit) Melodios, armonios, muzical (**3**). *Toate simțirile omului cu cuvîncioasă bucurie mai mult își are a sa ființă către viersuitoarele cîntări* (a. 1781). BV II, 271, cf. BUDAI-DELEANU, LEX.

2. (Rar) S. m. Cîntăreț; rapsod. *Ție să țî-l închin, pe care am cunoscut măiestru cîntăreț și viersuitoriu mai ales a vremilor noastre.* BUDAI-DELEANU, Ț. 66. ♦ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *E în atitudinea lui... în unda de lirism sau în improvizăția promptă cu care tresare, ceva din vechea legendă a trubadurului, peregrin și viersuitor.* PERPESSICIUS, M. I, 153.

- Pl.: *viersuitori, -oare*.

- **Viersui** + suf. -*tor*.

VIERSURÉLE s. n. pl. (Popular) Diminutiv al lui *viersuri*, v. **viers** (**2**). Cf. BUL. LINGV. VI, 161. *Ș-oi mi-și trecea Prin păduri albe, Tot cu păsări albe, Stînd pe rămurele, Cîntînd viersurile!* CĂTANĂ, B. 92. *Nește păsărele Cînta viersurile.* MAT. FOLK. 140. *Pe rămurele Cîntă-un stol de turturele Și să-ngîină-n viersurile.* FOLC. OLT. - MUNT. II, 626.

- **Viersuri** (pl. lui *viers*) + suf. -*ele*.

VIERSȘ s. n. v. **versș**.

VIERSȘUN s. n. (Învechit, în Mold.) Pariu (**1**), rămășag (**1**). *Calicii făcînd de dînsul voroavă că nime n-au scos milostenie de la dînsul, iară unul s-au apucat cu viersșun ș-au întrat de-au început a-i cere.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 21¹/32. *Și ieși calicul cu pita și luă viersșunul cunoscînd că s-a scăpa de viersșun și va cădea la primejdia capului.* id. ib. februarie 58¹/15. *Un crăișor nemțasc au chemat pre leh la poedinoc cu viersșun să să lovască numai amîndoi din arme;*

cine a birui să rămîie stăpînia pe seama lui. N. COSTIN, L. 168. *Să iei păharul în mîna și să zici aceluia cu versșunul să te auză tot norodul în ce chip avem noi tocmală* (a. 1779). DLRV. *Au început a să ruga lui Ibraim să-l ierti di ace greșală, apucîndu-se cu mare versșun că nu va mai dormi* (a. 1779). ib., cf. BUDAI-DELEANU, LEX., JAHRESBER. V, 141, XI, 67, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., DA II, 865, SCRIBAN, D., BL XIV, 50, TAMÁS, ET. WB.

- Și: **versșun**.

- Cf. magh. *verseny* „întrecere, competiție”.

VIERSȘUNĂRE s. f. v. **înversșunare**.

VIERSȘUNĂT, -Ă adj. v. **înversșunat**.

VIERSȘGĂ s. f. v. **viroșgă**.

VIERSȘÍ vb. IV v. **vieri**.

VIERSȘ s. m. Diminutiv al lui *v i e r ș* (**1**); vieruș, (rar) vierușor. *Atît vierii cît și scrofițele trebuie să fie castrați la vreme, și anume: vierușii înainte de înfărcare, scrofițele în vîrstă de 4 luni.* ENC. VET. 616.

- Pl.: *vieruși*.

- **Vierș** + suf. -*uș*.

VIERSȘÓR s. m. (Rar) Vieruș. Cf. CIHAC, I, 312.

- Pl.: *vierușori*.

- **Vierș** + suf. -*ușor*.

VIERSȘŪȚ s. m. Diminutiv al lui *v i e r ș* (**1**); vieruș, (rar) vierușor. *Scroafa noastră are cinci vieruși.* Com. din DUMBRĂVENI - BEIUȘ, cf. ALR I I 141/385.

- Pl.: *vieruși*.

- **Vierș** + suf. -*uț*.

VIERSȘURE s. m. v. **viezure**.

VIESC, VIASCĂ adj. (Regional; în sintagmele) *Mărș* *viesc* = varietatea de mere cu coaja roșie-vinete, cu gust dulce. Cf. GRECESCU, FL. 222, BIANU, D. S. 445, BULET. GRĂD. BOT. I, 81, DL, DM. *Avrame sînt un soi de perje, cari se fac de mărimea unui măr viesc.* ap. HEM 2173, cf. ȘEZ. V, 42, IV, 69. *Parăș* *viască* = numele unei varietăți de pere nedefinite mai îndeaproape. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DLR VIII, 111. *Poamă viască* = varietate de struguri cu boabele mărunte și acre, de culoare verzuie. Cf. NUȚĂ, D. I, 351.

- Pronunțat: *vi-esc*. - Pl.: *viești*.

- Cf. *v i e ș*.

VIESPAR s. m., s. n. **I. S. m.** (Entom.) **1.** (Popular) Numele a două specii de viespi (**I 1**): **a)** *viespe* (**I 1 a**) (*Vespa vulgaris*). Cf. DR. IX, 141, ALR I I 197, ib. 1903; **b)** (și în sintagma *viespar rău*, MARIAN, INS. 200) *gărgăun* (*Vespa crabro*). Cf. id. ib., DL, DM, DEX, DSR, ALR SN III h 746, ALRM SN II, h 564. Cf. H VII 314. *Popa s-a dus la streășina casii ș-a prins un ghiespar și l-a dat în mîna țiganului.* GRAIUL, I, 189, cf. 190. *Începu să afume cășița, Cum prinseră de veste, viesparii ieșiră afară să-l înțepe pe țigan.* IZV. X, 138, cf. CHEST. VI 14/12, A IV 2, A IX 4, NALR - O III MN 232, I 214/941, 967, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 987, 990, 995, 997, 998.

2. (Regional; în forma *vășpar*) Bondar (*Bombus terrestris*) (Răcășdia - Oravița). Cf. CHEST. VI 30/21.

3. (Regional) Streche (*Hypoderma bovis*) (Piatra - Balș). Cf. NALR - O III h 568/985.

II. S. n., (regional) s. m. Cuib de viespi (**I 1**); p. e x t. totalitatea viespilor dintr-un asemenea cuib; (regional)

viespariță (I), viesparniță (I), viespăriță (I). V. v i e s p ă - r i e. Vor ieși ca niște viespi scornite din viespar (a. 1703). FN 123. Locuința care ele-și fac, sau că este afirnată pe ramurile unui arbore, sau că se află pe pământ, se numește viespar. BARASCH, I. N. 412, cf. LM, ȘĂINEANU. *Viespea... își face cuibul său, numit pretutindeni, în toate fările locuite de români, și viespar...*, dintr-o materie subțire și uscăcioasă. MARIAN, INS. 217, cf. 214. *Scorburile sălciilor bătrâne erau pline de vespere.* SANDU-ALDEA, U. P. 106, cf. ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., LTR², DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Viesparul plin de viespi se afla într-un frunzar.* DSR, cf. CHEST. VI 189/10, ALR I 1197/28, 30, 170, 229, 370, 378, 388, 679, 768, 960, ib. I 903/695, 865, 870, 885, A V 15, com. din BUMBEȘTI OLT - TÎRGU JIU. *Nu întârîta viesparu că te mușcă.* ZANNE, P. IX, 731. ◊ (În credințe și superstiții) *Pentru boala rea la copii (epilepsie) să fierbe viesparul și să bea apa.* ARHIVA, VIII, 262. *Cel ce voiește să aibă cîni răi pe lîngă casa sa caută un viespar, îl ducă măruntel și apoi, punîndu-l în mîncare, îl dă... cățeilor sau cățelanilor de mîncat.* MARIAN, INS. 222. *Dacă află cineva vreun viespar în sterina secării și voiește să știe cum va fi iarna viitoare, atunci măsoară înălțimea lui de la pământ, și dacă aceasta e pînă la genunchi... se zice că afită de... înalt va fi și omătul în iarna viitoare.* id. ib. 223. ◊ (Ca termen de comparație, sugerează ideea de agitație agresivă, de tensiune și ostilitate) *În teatru e ca un viespar.* CAMIL PETRESCU, P. 177. [Oștenii] *se socoteau și înșelați, pesemne că au fost viriți într-un tîrg plin nu ca un stup, ci ca un viespar.* SADOVEANU, O. X, 367. ◊ F i g. (Sugerează ideea de aglomerație dezordonată) *Rămîn cu ochii holbați la viesparul de fete și neveste din apă.* LUNGIANU, ap. CADE. *Viespare de năpîrci se împrăstiau, ca sub bice, la apropierea lui Gherasim.* ap. CADE. *Ne interesează... gîndurile cu cari el a răscolit viesparul psihologilor de toate speciile, de la cei experimentali și intuitivi pînă la cei cu înclinări de filozofie.* BLAGA, Z. 176. ◊ F i g. Grup, colectivitate de oameni ostili unii față de alții, dezbinați, învrăjbiți; loc în care se află un asemenea grup, o asemenea colectivitate de oameni. Cf. ȘĂINEANU. *Trăiește în viespar.* MARIAN, INS. 225. *Venea taman în fața Turtucăiei, „ghiesparul hoțomanilor”.* CONV. LIT. XLIII, 925, cf. RESMERIȚĂ, D. *Vătaful se ițea cu biciul doar prin latura copiilor. Nu îndrăzne să intre în viespar.* VOICULESCU, P. II, 82, cf. SCRIBAN, D. *Zadarnic își frămîntau mintea cum și ce fel să se descotorosească de Urcanii din Viroagele, viesparul zurbelor și gilcevilor la învoieli.* V. ROM. februarie 1954, 18. *O companie întreagă de a noastră va cuteza să pătrundă noaptea în viesparul de la fermă, fără să tragă a singur foc de armă?!* V. ROM. octombrie 1964, 39. *Inițiativa era extrem de atrăgătoare, dar și periculoasă, deoarece ambițioasa regină urma să intre în viesparul din Macedonia.* MAGAZIN IST. 1972, nr. 1, 23, cf. DEX.

III. S. m. I. Pasăre migratoare, de mărimea unei turturele, viu colorată pe corp cu roșu, galben, negru și albastru-verzui, cu cioc lung și curbat, cu coadă lungă și ascuțită, care trăiește prin malurile lutoase ale unor ape și care se hrănește mai ales cu albine și viespi; albinărel, prigoare (II a), (rar) ploier (II 3), (învechit, livresc) merop, (regional) albinel, furnicar, pietrar (IV 5), ploiește (2), ploiete, presură¹ (4), prigorean, prigoruie (1), viespariță (2), viespăriță (2), ciuma-albinelor, lupul-albinelor, mîncătoare-de-albine (v. m i n c ă t o r I I) (*Merops apiaster*). Cf. ȘĂINEANU, MARIAN, O. I, 60, 61, CONV. LIT. XXIII, 346, DDRF, ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SIMIONESCU, P. R. 121, ENC. AGR., SCRIBAN, D., BĂCESCU, PĂS. 173, 280, LINȚIA, P. II, 19, DL, DM, DEX, DSR.

2. Pasăre răpitoare, de zi, de mărimea unei găini, brună-întunecată pe spate și brună-deschis pe fața ventrală, care se hrănește mai ales cu viespi și albine; (regional) prigoare (II c)

(*Pernis apivorus apivorus*). Există pasăre răpitoare care se hrănește numai cu insecte. Așa e viesparul... pasăre călătoare, căreia îi place mai mult zburăturile joase. Nu se urcă dincolo de 1200 m. SIMIONESCU, F. R. 168, cf. BĂCESCU, PĂS. 141, 172, 173. *Viesparul apare și clocește regulat în țara noastră, dar nu este pasăre comună și numărul său nu este în fiecare an la fel.* LINȚIA, P. II, 276, cf. 274, 277, DER, M. D. ENC.

- Pl.: (I, III, regional, II) *viespari* și (II) *viespare*. - Și: (regional) *vespăr* s. m., s. n., *văspăr* (BĂCESCU, PĂS. 141, 172, LINȚIA, P. II, 274, GR. S. I, 191, CHEST. VI 14/12, 30/21, ALR I 1 197/28, 30, 35, 370, 378, 679, 768, 980, ib. I 903/35, 720, 980, ALR SN III h 746) s. m., *viaspăr* (ALR I 1197/388, ib. I 903/727; pl. și, n., *viasparuri*, ib. I 197/388), *viesprăr* (ib. I 197/170, 229) s. m., s. n., *vispăr* (GR. S. I, 191, ALR I 1 197/158, 900, 960, ib. I 903/900, 960, ALR SN III h 746/157), *vipsăr* (GR. S. I, 191), *vicsăr* (ib.), *avespăr* (MARIAN, INS. 200) s. m.

- *Viespe* + suf. -ar.

VIESPĂRIȚĂ s. f. (Regional) I. Viespar (II). *Viespea... își face cuibul său, numit pretutindeni... și viespar sau... viespăriță... dintr-o materie subțire și uscăcioasă.* MARIAN, INS. 217, cf. TDRG 1737, PASCU, S. 260, CADE, DL, DM, DSR, RĂDULESCU-CODIN, ALR I 1 197/792, 808.

2. (Ornit.) Viespar (III 1) (*Merops apiaster*). Cf. MARIAN, O. I, 61, CONV. LIT. XXIII, 346, ENC. AGR. V, 47, BĂCESCU, PĂS. 173, DL, DM, DSR.

3. (Entom.) Streche (*Hypoderma bovis*) (Studina - Caracal). NALR - O III h 568/993.

- Pl.: *viesparițe* și *viespăriți* (ALR I 1 197/792, 808).

- *Viespe* + suf. -ariță.

VIESPĂRNITĂ s. f. (Regional) 1. Viespar (II). Cf. UDRESCU, GL. ◊ F i g. Grup, colectivitate de oameni ostili unii față de alții, dezbinați, învrăjbiți. Cf. UDRESCU, GL. *E o viesparniță a dracului în casa aia, să te ferească Dumnezeu!* id. ib.

2. Epitet peiorativ pentru o fată sau o femeie rea. [Are o] *viesparniță de fată urîță și bătrînă.* CĂTANĂ, ap. CĂLINESCU, B. 258.

- Pl.: *viesparnițe*.

- *Viespe* + suf. -arniță.

VIESPĂ s. f. v. *viespe*.

VIESPĂRIE s. f. Mulțime de viespi (I 1); cuib de viespi. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, I, 312, DDRF, BĂRCIANU, MARIAN, INS. 226, ALEXI, W., DL, DM, SFC III, 73, M. D. ENC., DEX, DSR, ALR I 1 197/87, 375, 542, 558, 582. ◊ F i g. Grup, colectivitate de oameni ostili unii față de alții, dezbinați, învrăjbiți. Cf. COSTINESCU, MARIAN, INS. 225.

- Pl.: *viespării*. - Și: (regional) *vespărie* s. f. ALR I 1 197/87.

- *Viespe* + suf. -ărie.

VIESPĂRIȚĂ s. f. 1. (Regional; în forma *vespăriță*) Viespar (II) (Banloc - Deta). Cf. ALR I 1 903/35.

2. (Ornit.; regional) Viespar (III 1) (*Merops apiaster*). Cf. DDRF, BĂCESCU, PĂS. 280.

3. (Iht.; prin sudul Munt.; în formele *vesperiță*, *vesperiță*) Avat (*Aspius aspius aspius*). Cf. ANTIPA, P. 794.

- Pl.: ? - Și: *vespăriță* (ALR I 1 903/35), *vesperiță* (ANTIPA, P. 794), *vresperiță* (id. ib.) s. f.

- *Viespe* + suf. -ăriță.

VIESPĂROAICĂ s. f. 1. (Prin Bucov.) Femela viespăroiului. Cf. MARIAN, INS. 256, TDRG 1737, CADE 1422.

2. (Regional; într-un basm; în forma *viesperoaică*) Epitet pentru o femeie rea. Cf. DL, DM. După ce rosti aceste cuvinte, *viesperoaica fugi cu o falcă în cer și alta în pământ*. POPESCU, B. II, 40.

- Pl.: *viespăroaice*. - Și: *viesperoaică* s. f.
- **Viespar** + suf. *-oaică*.

VIESPĂROAIE s. f. (Prin Bucov.) Femela viespăroiului. Cf. MARIAN, INS. 256, TDRG 1737. *Femeiușca, numită...*, „*viespăroaie*”, are și un ac negru, cu ajutorul căruia își depune ouăle în scoarța brazilor și molidvilor. CADE 1422.

- Pl.:?
- **Viespar** + suf. *-oaie*.

VIESPĂROII s. m. (Entom.; prin Bucov.) Viespoi (3) (*Strex gigax*). Acest soi de viespe se numește în Bucovina... *viespăroi*. MARIAN, INS. 256, cf. TDRG, CADE, DSR.

- Pl.: *viespăroi*.
- **Viespar** + suf. *-oi*.

VIESPE s. f., s. m. I. I. S. f., (regional) s. m. Nume dat mai multor insecte himenoptere, asemănătoare cu albina, prevăzute de obicei în partea posterioară a abdomenului cu un ac și cu o pungă de venin, dintre care cele mai cunoscute sînt două: **a)** (și în sintagmele *viespe de casă*, MARIAN, INS. 217, 218, *viespe de cîmp*, id. ib., *viespe de pămînt*, id. ib.) insectă cu trupul foarte subțire la mijloc, cu abdomenul galben și care trăiește în roiuri organizate; (popular) *viespar* (**I I a**) (*Vespa vulgaris*). Cf. ȘINCAI, în ȘA I, 676, DRLU, ARHIVA, VIII, 262, ENC. ROM., N. LEON, MED. 110, MARIAN, INS. 216, 217, GR. S. I, 191, CADE, SIMIONESCU, F. R. 338, DL, DM, com. MARIAN, ALR I 1903; **b)** (și în sintagmele *viespe bondărească*, DDRF, MARIAN, INS. 201, TDRG 211, DSR, ALRM SN II h 564, *viespe mare*, ALR SN III h 746/105, *viespe sălbatică*, ALR SN III h 746/728, ALRM SN II h 564/728) gărgăun (*Vespa crabro*). Cf. BARASCH, B. 271, ENC. ROM., MARIAN, INS. 200, 212, SIMIONESCU, F. R. 336, 337, 338, ALR SN III h 746, ALRM SN II h 564, A I 24. *Viespi încă voi slobodzi eu înaintea ta*. PO 257/19, cf. ST. LEX. 170°/1. *Îi trimisă la un loc păduros... ce era plin de viespi și gărgăuni, și tăuni, și țințari*. DOSOFTEI, V. S. februarie, 78°/25. *Voiu trimite viespile înaintea ta și voi scoate pre amorei, și pre evei, și pre hananei, și pre hetei de la tine*. BIBLIA (1688), 56°/32. *Au trimis mai înainte de voi viespea și au scos pre ei de cătră fața voastră, doi împărați ai amoreilor, nu cu sabia ta*. ib. 171°/51. *Suptirele și otrăvit acul albineilor, viespilor și a gărgăunilor cu carile ele în locul suliiții și a sișeții să înărăma*. CANTEMIR, I. I. 1, 248, cf. 245, ȘINCAI, în ȘA I, 669. *Trebuie apărați stupii de șoareci, de rîndunele, de ciocănitore, de viespi*. ECONOMIA, 201/22, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Pravila este ca țesătura paijenului, unde căzînd, musca sau țințarul să prinde, iar albina și viespea, spărgînd-o, scapă*. GOLESCU, P. 57/25, cf. I. GOLESCU, C. *Prigoarea... să hrănește mai cu samă cu albine și viespi*. J. CIHAC, I. N. 94/8, cf. VALIAN, V., ISER. *Cînd s-apropie iarna, aceste societăți se risipesc și fiecare viespe-și caută a găsi un adăpost de iarnă într-un loc ascuns în arbori seci sau sub grămezi de piatră sau mușchi*. BARASCH, B. 271, cf. POLIZU. *Taxidarii luau întreită zeciuală... și, cînd sătenii nu mai aveau cu ce să plătească, îi ungea cu păcură și îi lega de copaci, ca să-i înșepe viespele și țințarii*. FILIMON, O. I, 288, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D. *O mreană saltă-n aer dup-o viespe sprintoară*. ALECSANDRI, POEZII, 51, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 312, LM. *Viespii să-și zidească fagurii, cetatea lor de ceară*. EMINESCU, O. VII, 131. *Eu? Răspunse Mara canțepată de viespi*. SLAVICI, O. II, 211, cf. CONV. LIT. XXIII, 346, DDRF, PHILIPPIDE, P. 39, BARCIANU. *Toți viespii, despre*

cari ne-a fost pînă aici vorba, sînt foarte răi și mai cu seamă cînd sînt zădăriți. Atunci nu se lasă în ruptul capului pînă ce nu mușcă pe cel ce i-a zădărit. MARIAN, INS. 219, cf. ALEXI, W. *Caii trăsuri... scutură capetele copleșite de muști și de viespi veninoase*. IORGA, P. A. I, 92. *Pe o sîrmă, care leagă doi stîlpi, stau spînzurați... părechi-părechi de cîrțați proaspeți, acoperiți cu un tulpă, în ciuda viespelor care le dau tîrcoale bizîind*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 57, cf. DR. III, 1075, RESMERIȚĂ, D. *O viespe cu trupul subțire și inelat dădu cu îndărătnicie tîrcoale perelor de pe masă*. C. PETRESCU, S. 178. *Nenorocitul îndrăzneț, perpelindu-se ca un ciine încăierat de viespi... venea de-a rostogolul către iaz și oticnea în el*. GALACTION, O. 44. *Pe cînd albinele, cînd se așează, au aripele întinse oblic, viespile le țin în lungul trupului, cele de dinainte, mai lungi, acoperind pe cele dîndărăt*. SIMIONESCU, F. R. 321, cf. 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 332, 333, 335, 339. După ce a fost bîntuit de arșiță, de țințari, viespi și tăuni, călăuzul e silit să vegheze asupra taberei. SADOVEANU, O. XXI, 248. *Considerate... ca insecte dăunătoare, viespile trebuiesc combătute prin toate mijloacele și mai ales prin distrugerea cuiburilor*. ENC. AGR., cf. PUȘCARIU, L. R. I, 199, SCRIBAN, D., DR. X, 445. *Aleasă fu o viespe să judece... Al cui e giuvaerul de miere și de ceară*. ARGHEZI, S. V, 56. *Viespii se-nchid în Cristale de lemn*. BLAGA, POEZII, 142. *În stratele superficiale ale solului, cu deosebire în cel de pădure, insectele-furnici, unele viespi, gîndaci de pădure și de cîmp etc. - și larvele lor sapă numeroase canale, găuri*. CHIRIȚĂ, P. 394. *Masa de lucru, din stejar lustruit în tonul întunecat și cald al mierii de viespe, îi atrase atenția*. VINEA, L. I, 345, cf. LTR², DP, ZOOLOGIA, 77, DER, M. D. ENC., DEX, IVĂNESCU, I. L. R. 114, 115, H II 27, III 37, 227, CANDREA, Ț. O. 12. *Vro 7-8 viespii îl înșepară în obraji și mîini*. IZV. XIII, 267, cf. CHEST. VI 14/32, 186/25, 189/4, 29, 32, 190/5, ALR I I 197, I 903, A II 1, 5, 6, 9, 10, 12, III 2, 3, 4, 5, 7, 12, 13, 16, 17, 18, 19, IV 2, 5, V 15, 20, 31, NALR - O III MN 232, I 214, ALR - M II h 497. *Viespea, după ce miere nu face, apoi și împunge*. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 692, cf. PANN, P. V. II, 112/1, MARIAN, INS. 225, CADE. ◊ (În credințe și superstiții) *Pentru spăria se afumă cu cuib de viespi, mai ales copiii, și anume simbătă seara și duminică seara, cînd e lună veche*. MARIAN, INS. 222. *Dacă viespile își fac cuiburile lor adînc în pămînt, atunci... va veni iarna degrabă*. id. ib. 223. *Cînd vara sînt viespi multe, iarna va fi mare*. id. ib. 224. ◊ (Ca termen de comparație sau în construcții comparative): **a)** (de obicei cu referire la talie, cu aluzie la subțirimea viespii I I) *Cine-a văzut vrodată... Pe dona Serafina, cînd iese la primblare?... O talie de viespe, iar ochii ei te sorb*. CONV. LIT. XXII, 221. *Strînsă la mijloc ca o viespe... avea grația necuviincioasă a femeilor răsfățate*. D. ZAMFIRESCU, A. 14. *Am ales doar o carabină... pentru un glonț mic și subțire ca o viespe*. VOICULESCU, P. II, 307. *Cu mijlocul strîns în cordon, ca o viespe, nu place nimănui Polina*. STANCU, D. 92; **b)** (pe lîngă adjectivul „rea”) *Era rea și veninoasă Ca o viespe*. HELIADE, O. I, 235. *Cu bărbatul baba trăia cum trăia, deși era rea ca o viespe, dar cu băiatul nu mai era de trăit*. POPESCU, B. IV, 30. ◊ (Ca epitet, peiorativ, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *Așa viespe de femeie mai rar! Împunge cu gura, nu alta*. CAZIMIR, GR. 103. *Se înduioșă de viața lui pustie, uitîndu-se mereu... spre ușă, să nu-l prindă vreo viespe de soră cu paharul la gură*. PAS, Z. I, 225. *Să se mai împotrivească viespei de soacră, n-avea chip*. I. CR. II, 264. *Îi o viespe de miere*. Com. din FĂGET - LUGOȘ. ◊ F i g. *O săgeată Văd că zboară-n acel timp Și în inimă îndată Mii de viespe mă înghimp*. ASACHI, S. L. I, 91. *Pînă cînd țara mi-oi da pe cale... Sfarim eu hidra ce tot renaște, Curăț eu pirul ce copleșește, Viespă, lăcustă ce-n veci ne paște*. BOLLIAC, O. 157. *Aude mereu cum îi zbîrnăie viespii de oșel pe lîngă urechi ca și cînd l-ar amenința*. REBREANU, NUV. 127.

◇ *Viespe de pădure* = *Vespa silvestris*. Cf. ENC. ROM. *Viespele de pădure, care e ceva mai negricios decât cel de casă, își face cuibul său în forma unui ou de găină*. MARIAN, INS. 218, cf. 217. *Viespea de pădure... are cuibul mai mare, în formă de pară cu gîtul în jos*. SIMIONESCU, F. R. 338. *Viespe de stejar sau viespea stejarului* = viespe (I 1) care își depune ouăle în frunzele stejarilor, producînd pe ele niște proeminente de mărimea unor cireșe (*Cynips quercus*). Cf. DDRF, N. LEON, MED. 110, MARIAN, INS. 253, 254, CADE. *Viespea stejarului... dă cunoscutele bombițe de pe frunzele stejarului, la început verzui, apoi gălbui și chiar roșietice*. SIMIONESCU, F. R. 335. *Viespe de rug* = viespe (I 1) care își depune ouăle pe rămurelele tinere ale rugilor, formînd un fel de gogoși (*Diplolepis rosae*). Cf. N. LEON, MED. 110, MARIAN, INS. 253, CADE. *Viespe neagră* (sau, regional, *negru*) = viespe (I 1) de culoare întunecată care își face cuibul prin găuri și prin scorburile de copaci (*Pompilus niger*). Cf. MARIAN, INS. 228, 229, CADE. (În credințe și superstiții) *De vei omori... 99 de viespi negri, vei scăpa un păcătos din iad*. MARIAN, INS. 230. *Cînd cineva omoară un viespe negru, Dumnezeu se bucură*. id. ib. ◇ E x p r. (A fi) **ca viespea** (sau **ca o viespe**) = (a fi) plin de neastîmpăr, nestăpînit (și agresiv). Cf. MARIAN, INS. 225, I. CR. III, 157, ALR II 3 678/95, ZANNE, P. I, 692. **A înțepa ca viespea** (sau **ca o viespe**) = a se exprima în termeni caustici; a fi rău de gură. *Duh neastîmpărat și cutezător, în predicele sale de pe amvoanele bisericelor [Popa Duhu] înțepa ca viespea*. CREANGĂ, O. 261, cf. MARIAN, INS. 226, ZANNE, P. I, 692. (Regional) **A cînta ca viespea** = a cînta cu voce ascuțită. Cf. MARIAN, INS. 225. **Cuib de viespi** = grup, colectivitate de oameni ostili unii față de alții, dezbinăți, învrăbiți; loc în care se află un asemenea grup, o asemenea colectivitate de oameni. *Înlauntrul țării guvernatorul dedese cuibul de viespi al certelor confesionale*. BARIȚIU, P. A. II, 728. *Frate-meu, Leon, fu numit... revizor de școale la Bîrlad, pentru două județe. Nefericitul... dete acolo îndată la început cu mîna în cuib de viespi*. id. C. VII, 142, cf. 143. ♦ Epiteț pentru o femeie rea. Cf. I. GOLESCU, C. *Fugi, viespe! Ticăloaso! Pentru tine sînt astea toate și acum îmi faci pe nevinovata!* PR. DRAM. 215. *Stăpîna acestei slujnice era viespea care înălbase pe dracul*. CREANGĂ, O. 51, cf. ȘĂINEANU, RESMERIȚĂ, D., DR. IV, 791, CADE, BUL. FIL. IV, 113, IORDAN, STIL. 225, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, SCL 1979, 95. *Se uită nora încotro i-arată moșul și... se crucește: o clădărie de fragi, din care ia destule să ducă viespei acasă*. RĂDULESCU-CODIN, L. 11.

2. (Entom.; regional; și în sintagma *viespe țigănească*, MARIAN, INS. 194, JAHRESBER. XII, 141, XIX, 50) Bondar (*Bombus terrestris*). Cf. CHEST. VI 30/21, ALR SN III h 745/762, ALRM SN II h 563/762.

3. (Entom.; prin Transilv. și prin Ban.) Streche (*Hypoderma bovis*). Cf. ALR I 1894/18, 576, L. ROM. 1959, nr. 3, 71.

II. S. m. (Iht.) 1. (Prin Munt.; în formele *vespere, vrespere*) Avat (*Aspius aspius aspius*). Cf. ANTIPA, F. I. 170, TDRG, ATILA, P. 341, CADE. *Luciul bălții tresărea de goana vresperilor lacomi, care se țeseau după albitură măruntă*. SADOVEANU, O. XV, 108, cf. ENC. AGR. I, 364, SCRIBAN, D., BĂCESCU, P. 58, 108, 138, SCL 1979, 99, DSR, CL 1986, 30.

2. (Regional; în formele *vespe, vespere*) Ghiborț (*Acerina cernua*) (Comana - București). Cf. BĂCESCU, P. 58, 108.

- Pl.: *viespi* și (regional) *viespe*. - Și: (regional) **viéspă, viéspie** s. f., **viéspre** (DR. X, 445, CANDREA, T. O. 16, CHEST. VI 14/8, 28, 27/8, 17, 30, 186/2, 189/1, 28, 190/30, ALR I 1 197/100, 136, 243, 1 903/98, 100, 136, 148, 166, 170, 174, 243, 249, 251, ALIL XXIX, 317) s. f., s. m., **viéspră** (ALR I 1 903/229), **viéspiră** (ib. 1 903/35) s. f., **viéstre** (DR. X, 445, ALR I 1 197/140, 247, 1 903/247) s. f., s. m., **viéste** (ALIL

XXIX, 317, ALR - M II h 497/233), **viéspă** (A II 2), **viéște** (ALR I 1 903/129, 255, 578, A II 12), **viéște** (ALR I 1 903/255), **viéstre** (ib. 1 903/138), **viáspă** (ȘINCAI, în DR. V, 562, BL I, 16, 46, MARIAN, INS. 216, TDRG, SCRIBAN, D., GR. S. I, 191, ALR I 1 197, 1 903, ALR SN III h 745/762, h 746/514, 762, ALRM SN II h 563/762, h 564/762, NALR - O III MN 232, 1 214/940), **viáspe, viáspră** (ALIL XXIX, 317), **viástră** (ALR I 1 903/140, ALIL XXIX, 317), **viápsă** (com. MARIAN, GR. S. I, 191, CHEST. VI 27/13, 189/13, ALR I 1 894/18, ib. 1 903/12, 18, 614, NALR - O III MN 232, 1 214/936; pl. și *viépse*, CHEST. VI 189/13, ALR I 903/12, 18, 614, NALR - O III MN 232, 1 214/936), **véspă** s. f., **véspe** s. f., s. m., **vésp** (ALR I 1 903/180) s. m., **véspie** (ib. 1 903/24, 842, 856, A III 4, ALR SN III h 746/987, NALR - O III MN 232, 1 214/935, 937, 945, 949, 954, 958, 959, 961, 964, 966; pl. și *vespi*, ALR SN III h 746/987, NALR - O III MN 232, 1 214/935) s. f. **véspere** (ENC. AGR. I, 364, BĂCESCU, P. 58, 108, CL 1986, 30) s. m., **véște** (ALR I 1 197/194), **vépsie** (NALR - O III MN 232, 1 214/942) s. f., **véșpere, avéște** (MARIAN, INS. 200) s. m.

- Lat. *vespa*.

VIESPEĂSCĂ adj. (Regional; în sintagma) *Poamă viespească* (și substantivat, f.) = varietate de struguri cu boabele mici, dese și dulci, de culoare albă-gălbui, pe care le mănîncă viespile. Cf. NUȚĂ, D. I, 351.

- Pl.: *viespești*.

- **Viespe** + suf. *-ească*.

VIESPEROĂICĂ s. f. v. *viespăroaică*.

VIÉSPIE s. f. v. *viespe*.

VIESPÍME s. f. (Neobișnuit) Răutate (I 1); ironie. *Fără să fie istoric și justițiar, în aceste povestiri, nu neglijează totuși, ba le și notează cu voluptate, cu oarecare viespime, defecțele și insuficiențele „apostolilor” pe care i-a cunoscut*. PERPESCIUS, M. II, 395.

- **Viespe** + suf. *-ime*.

VIÉSPIRĂ s. f. v. *viespe*.

VIESPIȘÓR s. m. Diminutiv al lui *viespe* (I 1); (regional) viespușor. *Mii și mii de viespi și viespișori... aleargă încolo și-ncoace*. MARIAN, O. I, 59. *La mijlocul merișoarelor de stejar, cît și la mijlocul gogoșelor de rug, se află larvele viespișorilor amintiți mai sus*. id. INS. 253, cf. 216, 228, TDRG 1737, CADE, DL, com. MARIAN.

- Pl.: *viespișori*.

- **Viespe** + suf. *-ișor*.

VIESPOĂICĂ s. f. 1. (Regional) Femela viespoiului (2). Cf. MARIAN, INS. 216. ◇ (Într-un descîntec) *De albină, de albinoaică, De viespe, de viespoaică, - Toate mușcăturile, Toate loviturile, Toate-nțepăturile, Toate se dezveninără*. MAT. FOLK. 591, cf. ARH. OLT. VII, 520, GR. S. VI, 137.

2. (Prin Bucov.) Femela viespoiului (3). Cf. MARIAN, INS. 256, TDRG 1737.

- Pl.: *viespoaice*.

- **Viespe** + suf. *-oaică*.

VIESPOĂIE s. f. 1. (Regional) Augmentativ al lui *viespe* (I 1); *spe* c. femela viespii (Ieud - Vișeu de Sus). ALR I 1 903/347.

2. (Prin Bucov.) Femela viespoiului (3). *Femeișca acestui soi de viespe, adevărat viespoaică..., se ouă în borțile ce le face în scoarța brazilor și molizilor cu ajutorul acului său cel lung*. MARIAN, INS. 256, cf. TDRG 1737, CADE 1422.

- Pl.: ?

- **Viespe** + suf. *-oaie*.

VIESPÓI s. m. 1. Augmentativ al lui *viespe* (I 1); s p e c. (regional) masculul viespii. *Cînd era să iasă din codru..., trecînd pe lîngă un pîrîu cu apă limpede, el văzu un viespoi bătîndu-se în valurile apei și i se făcu milă de biata gînganie.* CONV. LIT. XV, 465, cf. TDRG, CADE, DEX, com. MARIAN.

2. (Entom.; prin Transilv. și prin Bucov.) Gărgăun (*Vespa crabro*). Cf. MARIAN, INS. 216, 217, DSR, CHEST. VI 14/16, 190/2, 3, ALR SN III h 746/172, ALRM SN II h 564/172.

3. Specie de viespe (I 1) mare, cu corpul rotund și terminat cu un ghimpe lung, cu pîntecele roșu, care trăiește mai ales prin pădurile de conifere; (regional) viesprói (*Sirex gigas*). *Viespoiul e un fel de viespe mare care... nu înghimpă.* MARIAN, INS. 256, cf. TDRG, JAHRESBER. XII, 138, 159, CADE. *Viespoiul... are capul și pieptul negru, antenele gălbui, iar pîntecele cărămiziu cu vârful cafeniu.* SIMIONESCU, F. R. 321, cf. 322, DL, DM, DEX, DSR.

– Pl.: *viespoi*. – Și: (regional) *viesprói* s. m. CHEST. VI 14/16, 190/2, ALR SN III h 746/172, ALRM SN II h 564/172.

– **Viespe** + suf. *-oi*.

VIESPÓS adj. 1. (Învechit, rar) Plin de viespi. I. GOLESCU, C.

2. (Regional; despre oameni; în forma *vespros*) **Viesp** (Arpașu de Jos – Victoria). ALR II 3 678/172.

– Pl.: *viespoși*. – Și: (regional) *vesprós* adj. ALR II 3 678/172.

– **Viespe** + suf. *-os*.

VIESPRĂR s. m., s. n. v. **viespar**.

VIÉSPRĂ s. f. v. **viespe**.

VIÉSPRE s. f., s. m. v. **viespe**.

VIESPRÓI s. m. v. **viespoi**.

VIESPUȘÓR, -OÁRĂ s. m. și f. (Prin Bucov.) Viespușor. Cf. MARIAN, INS. 216, 577, CADE, com. MARIAN.

– Pl.: *viespușori, -oare*.

– **Viespe** + suf. *-ușor*.

VIÉSTE s. f. v. **viespe**.

VIÉSTRE¹ s. f. v. **zestre**.

VIÉSTRE² s. f. v. **viespe**.

VIESTRICÍCĂ s. f. v. **zestricică**.

VIESTRIȘOÁRĂ s. f. v. **zestrișoară**.

VIÉȘPĂ s. f. v. **viespe**.

VIÉȘPE s. f. v. **viespe**.

VIÉȘTE s. f. v. **viespe**.

VIÉȘTRE s. f. v. **viespe**.

VIÉT s. n. (Regional) Zonă întinsă, situată de obicei în regiunea de deal, cultivată cu plantații de viță de vie. Cf. DL, DM, SFC III, 47, DSR. *Grîndină, foc arzător, De vieturi stricător.* ȘEZ. III, 117.

– Pronunțat: *vi-et*. – Pl.: *vieturi*.

– **Vié**¹ + suf. *-et*.

VIETÁTE s. f. I. Tot ceea ce are viață (și se mișcă), ființă, viețuitoare (v. **viețuitor** I 1); spec.

dobitoc, jivină. *Vietățile sau fierile, cele lui Mars sfințite erau: lupu, ciocnitoarea... și mai virtos calu, care se ardea spre cinstirea cestui zeu, în luna lui octomvrie.* BOJINCĂ, A. I, 108/26. [Era] o vietate de care el niciodată încă nu mîncasă... O broască țistoasă. DRĂGHICI, R. 84/18. *Vietatea care i-au mușcat era turbată.* ALBINET, M. 32/16. *Aerul, apa și pămîntul sînt pline de vietăți.* J. CIHAC, I. N. 11/2. *Viața este prin care vegetează plînta, simte și lucră vietatea.* VASICI, M. I, 3/18, cf. 8/12. *A vietăților toate minunata întrupare Ne vestește privigherea ce ceriul în totul are.* CONACHI, P. 267. *Economia animală este mai înțeleasă de cînd se cunoaște compoziția materiilor ei... și de cînd se explică pînă la oarecare punt funcțiile esențiale ale vietăților.* MARIN, PR. I, IV/4. *Oasele monstruoaselor vietăți a cărora speție de mult au încetat de a mai exista.* FĂTU, D. 85/3. *El este creatorul a orice vietate.* NEGRUZZI, S. II, 276. *Cîmpia... arsă, pustie, lipsită de vietăți, are un aspect trist și monoton.* ALECSANDRI, O. P. 362, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 318, LM. *Omul dintre toate vietățile are ideile cele mai numeroase.* CONTA, O. F. 509. *Îndată s-au adunat toate vietățile: cele din apă, cele de pe uscat și cele zburătoare.* CREANGĂ, O. 49. *Dorm încă vietățile cuprinsului.* VLAHUȚĂ, R. P. 63. *Nici omul și nici o altă vietate de pe fața pămîntului nu e în stare să ducă o bucată de fier cît corpul ei de mare, însă furnica... o duce.* MARIAN, INS. 234, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU. *Libertatea este lucrul cel mai adînc al tuturor vietăților de pe pămînt.* DELAVRANCEA, H. T. 173. *Nici o vietate nu turbura tăcerea locului.* D. ZAMFIRESCU, I. 134, cf. ALEXI, W. *Înainte noastră trec iute ciobani mișoși, ca niște aspre vietăți ale pădurii.* IORGA, P. A. I, 192. *În apa murdară se bălăcesc în voie tot soiul de vietăți acvatice.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 171, cf. TDRG. *Apa dintr-un puț s-a spurcat, cînd s-a înecat în el vreo vietate: pasere, cîine, pisică, șoareci etc.* PAMFILE, I. C. 462, cf. PASCU, S. 19. *Planctonul, acele miriade sau mijigai de vietăți și particulele vegetale... constituie hrana peștilor.* ATILA, P. 22. *Eu cred că pădurile au suflet și, în sufletul lor, dragoste de mamă pentru toate vietățile ce se adăpostesc la umbra ocrotitoare a sîinului lor.* HOGAȘ, DR. I, 241. *Fapta lui spirituală... e o manifestare a marilor energii universale care se încorporează în trupul așa de fraged al acestei vietăți de-o clipă.* PĂRVAN, I. F. 82. *Un pui de viezure, săltăreață vietate a tușșurilor, plecat peste izvor, alerga după umbra ascuțită a urechilor lui.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 365, cf. 240, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Aseară, prin grădina amorțită... A apărut în taină un arici, – O mică vietate ghemuită.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 137. *Vulturul... n-are dușmani mari, căci nici o vietate nu se încumetă să se puie în împotrivire cu el.* SIMIONESCU, F. R. 164. *Ochii de răceala oțelului i se învăluiau de duioșie, ca ochii vietăților sălbaticе de pădure, cînd își privesc puii.* C. PETRESCU, I. I, 11. *Țîntește de departe iepurele..., și biata vietate rămîne acolo încremenită de moarte.* VOICULESCU, P. I, 3, cf. 65. *Să nu fiu prea tare asuprit și să mă lași, Măria ta, să îngrijesc cum știu eu de vietăți.* SADOVEANU, O. XIV, 62. *Vietățile de toate categoriile cari trăiesc în interiorul pămîntului, și în special microorganismele, între altele ca urmare a funcțiilor lor vitale, degaje cantități imense de bioxid de carbon.* ENC. AGR. I, 77, cf. SCRIBAN, D. *Pentru el păsările au fost mai mult decît niște simple vietăți zburătoare: au fost prietenii lui de muncă, de voie bună.* BĂCESCU, PĂS. 389, cf. 348. *Nu se vedea nici un om, nici o vietate, afară de insecte și de stoluri de vrăbii.* CĂLINESCU, E. O. I, 104. *Microscopul devine ochiul timpului. Se descoperă lumea vietăților înfînit de mici.* BLAGA, Z. 102. *Delta Dunării... cu vietățile sale neturburate de om, amintește adesea de acest moment al începuturilor.* RALEA, S. T. I, 12. *Zărise în pom o vietate mică de tot, ca un ghem castaniu.* CAMIL PETRESCU, O. I, 155, cf. CL 1956, 22, DL. *Se uitau la Ilie ca la o vietate ciudată.*

PREDA, D. 116, cf. DM. *Mă simt legat prin sete de vietatea care va muri La ceas oprit de lege și de datini.* LABIȘ, P. 38. *Dacă... privim apa infuziei cu atenție, vom observa și cu ochiul liber o mulțime de mici vietăți.* ZOOLOGIA, 11, cf. L. ROM. 1965, 36, SFC VI, 57, 63, 64, 65, 66, M. D. ENC., DEX, DSR, DREV. *Dracu... sub forma tuturor vietăților se arată.* ȘEZ. I, 241. *I se făcu milă de vicleana vietate.* ib. v, 50, cf. GRAIUL, I, 356. *Toate vietățile în lume se iartă una pe alta.* FURTUNĂ, C. 77, cf. 57, ALR I I 199/24, 556. *Cunoști o vietate, Cu coarne mici și moi, Ce-și poartă casa-n spate Prin iarbă și prin foi?* (Melcul). GOROVEI, C. 119.

II. 1. (Învechit, rar) Viață (I 1). *Și tot era lumină, și totul vietate, și tot era amor.* POGOR, ap. DDRF. *În ceasul care dă început vietății... Lui te roagă fără frică.* CONACHI, P. 273. *Firea întru ele naște prin a-nmulțirei plecarea Dorința de vietate ce ține pe lume-n stare.* id. ib. 294, cf. SFC VI, 59.

2. (Învechit, rar) Vitalitate (1). *Ochiul pierde vietatea lui naturală.* LITINSCHI, M. 143/18.

3. F i g. (Învechit, rar) Însuflețire, trezire la viață. *Propoveduirea calvinistă a produs vietatea României; ea, precum s-au zis, au scăpat neamul de ofițialitatea slavonismului în stat și în biserică.* RUSSO, S. 76.

- Pronunțat: vi-e-. - Pl.: vietăți.
- **Viu** + suf. -ătate.

VIETĂȚIT, -Ă adj. (Învechit, rar) **Viu (I 1).** *Flacăra este numai un proțes hemic; iară viața un proțes hemic - animal, o hemică animală sau vietățită flacăară.* VASICI, M. I, 159/4.

- Pl.: vietățiti, -te.
- De la **vietate**.

VIETNAMÉZ, -Ă s. m. și f., adj. **I. S. m. și f.** Persoană care face parte din populația de bază a Vietnamului sau care este originară de acolo; (la m. pl.) popor, națiune care locuiește în Vietnam. Cf. GRAUR, E. 17, SCL 1958, 247, SFC II, 219, 221, SCL 1963, 506, GRAM. ROM². I, 47, L. ROM. 1975, 176, DEX.

2. Adj. Care aparține Vietnamului sau vietnamezilor (1), privitor la Vietnam sau la vietamezi, originar din Vietnam. *Expoziția... permite o viziune generală, sistematică asupra acestui gen de sculptură vietnameză veche.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 28, 22/5, cf. DEX. ♦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de vietamezi (1). *Sistemul numelor din chineză s-a extins asupra mai multor limbi... printre care coreeana, vietnameza și birmana.* GRAUR, N. P. 27.

- Pl.: vietamezi, -e.
- **Vietnam** (n. pr.) + suf. -ez.

VIETÓR¹, -OÁRE s. m., adj. (Învechit) **I. S. m. I.** Persoană care viețuiește (1), care este vie. Cf. v i a (1). *Audziti aceastea toate limbile, socotiți toți vietorii pretutindirea.* PSALT. SCH. 150/15, cf. 509/2. *Dereptu frica ta, Doamne, întru mațe preimim și duru-nă și născum duhul spașeniei tale, ce feacem în pământ. Nu cădem, ce cădea-vor vietorii (ceia ce viu v, cea ce lăcuiesc d) în pământ.* PSALT. 324, cf. SCL 1974, 155. *Rădică protivire tuturor jidovilor, vietorilor pretutindenea.* CORESI, L. 117/6. *Dereptu frica ta, Doamne, în mațe priimim și născum d[u]hul sp[ă]seniei tale, ce feacem în pământ. Nu cădem, ce cădea-vor viitorii în pământ.* id. ps. 428/5. ♦ (În limbajul bisericesc) Persoană care a dobândit viața veșnică. *Nu da mere în suflete ce-mi dodeiescu, că se sculară spre mere mărturii nedereapte, și menciuroși derepti sie. Credzu că voi vedea dulceața Domnului în pământul viilor (celor vietori H).* PSALT. 46. *Că scoase sufletul meu din moarte, ochii miei de la lacrimi și picioarele mele de lăcărare.*

Ugodescu între Domnul în partea viilor (vietorilor H). ib. 245.

2. Persoană care își duce viața, existența într-un anumit loc, care locuiește undeva. *Cințați D[o]mnul[ui] vietorii în Sionu, spureți în limbi începutele lui.* PSALT. SCH. 23/3, cf. 89. *Audziiu măiestrii multe de vietorii (ale lăcuiitorilor C²) împregiuru, cîndu adură-se depreură spre mere, se ia sufletul meu sfātuia-se.* PSALT. 52. *Audziră limbile și măriar-se; dureare preimiră vietorii (viitorii c, pre cea ce lăcuia d) în Filistimu.* ib. 311. *Voao cuvînt de sp[ă]senie, acesta vă tremease. Ce viitorii în Ier[usa]lim și judeatele lor, amu acesta nu-l cunoscură.* CORESI, L. 61/4. *Tuturor vietorilor întru Asia audzindu-se cuvîntul Domnului I[isu]s și jidovilor și grecilor.* id. ib. 89/5. ♦ (Art.; în limbajul bisericesc; cu determinările „la ceruri”, „în ceruri”, „în cer”) Dumnezeu. *Vietoriul le ceriure ride-ș de ei, și D[o]mnul bate-ș giuc de ei.* PSALT. SCH. 31/7. *Cătră tine rădicăiu ochii miei, vietorul în cerure.* ib. 424/12. *Vietoriul (carele viia H, cela ce vie c, carele pe treace d) la ceriure ride-și de ei, și Domnul bate-ș gioc de ei.* PSALT. 2. *Cătră tire rădicăiu ochii miei vietoriul (viitorii v, celui ce vie H) în ceriu.* ib. 270, cf. CORESI, ps. 355/8, DDRF.

II. Adj. (Învechit) Care ține în viață, care face să fie viu. *În vremea morții... întîiu se desparte stihia singelui, ca o călduroasă și viitoare ce iaste și viază tot trupul (a. 1652).* TDRG 1734. *Aceste trei usebiri în sufletul omului cunoaștem: cea viitoare, cea însuflețitoare (sau dobitocească), cea cuvîntătoare (cca 1700-1725).* GCR II, 21/29, cf. ANON. CAR., SCRIBAN, D.

- Pronunțat: vie-e-. - Pl.: vietori, -oare. - Și: **viitor**, -oare s. m., adj.
- **Via³** + suf. -tor.

VIETÓR², -OÁRE adj., s. f., s. n. v. **viitor¹**.

VIETĂȘ s. m. (Argotic) Persoană care a fost condamnată la închisoare pe viață. *Au nesfirși de multă vreme de pierdut, fiind osîndiți pe cîte cincisprezece, douăzeci și mai mulți de ani, iar unii pe viață, viețași.* IORGA, P. A. I, 147, cf. IORDAN, L. R. A. 500. *Noaptea și dimineața s-au petrecut de veghe în zguduirile cu zgomot ale ocașului Balaban, un „viețaș” nebun.* ARGHEZI, S. XIII, 177. *Viețașii, care nu mai aveau nimic nici de pierdut și nici de cîștigat, propuneau deschis să-i facă de petrecanie.* STANCU, R. A. V, 74, cf. SCL 1979, 95, ALR SN IV h 1 000/531, ALRM SN II h 808/531.

- Pronunțat: vi-e-. - Pl.: viețași.
- **Viață** + suf. -aș.

VIETĚSC, -EĂSCĂ adj. (Învechit, rar) **I. De viață (I 1), propriu vieții.** Cf. SCL 1974, 155.

2. (În sintagma) *Principiu viețesc* = principiu vital, v. v i t a l (1). *O altă dovadă că prințipul viețesc stă în singe este virtutea lecuitoare a celui însușit.* VEISA, I. 3/6, cf. L. ROM. 1964, 255.

- Pronunțat: vi-e-. - Pl.: viețești.
- **Viață** + suf. -esc.

VIETIȘT s. m. (Rar) Nume dat membrilor grupului de colaboratori și prieteni ai revistei „Viața Românească” (din perioada ieșeană). Cf. IORDAN, L. R. A. 183, SCL 1979, 95. *Spre deosebire de totalitatea „viețuștilor”, Profira Sadoveanu nu pare a profesa pentru magul acestora aceeași evlavie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1987, nr. 11, 7/2.

- Pronunțat: vi-e-. - Pl.: viețiști.
- **Viața** [Românească] (n. pr.) + suf. -ist.

VIETIȘOARĂ s. f. (Popular) Diminutiv al lui v i a ț a.

1. Cf. **v i a ț ă (I 1)**. *Maică Marcule, băiete. Cum își arde fițișoara. Din care-ai supt viețișoara.* TEODORESCU, P. P. 668.

2. Cf. **v i a ț ă (II 1)**. *Foicica bobului, Viețișoara omului Ca și floarea câmpului. Astăzi este, mine nu-i.* FOLC. MOLD. I, 46.

3. Cf. **v i a ț ă (II 3)**. *Măi Radule, dumneata, Te-o fi văzut cineva Când ai tras la casa mea. Vai de viețișoara mea!* IZV. XVII, 276.

4. Cf. **v i a ț ă (II 6)**. *Rămîne... surdă de urechea dreaptă pentru toată viețișoara ei.* GALAN, B. I, 31.

- **Viață** + suf. -ișoară.

VIETUÁL, -Ă adj. (Învechit, rar) 1. Vital (1). Cf. POEN. - AAR. - HILL, V. II, 818²/30.

2. (În forma *viețuial*) Vivace (II 1). Cf. PONTBRIANT, D. - Pronunțat: -ju-al. - Pl.: *viețuali*, -e. - Și: **viețuial**, -ă adj. PONTBRIANT, D.

- **Viață** + suf. -al.

VIETUI vb. IV. I n t r a n z. 1. (Despre ființe) A fi viu, a fi în viață; a-și duce existența; a trăi (1), a fi, a exista, (rar) a ființa, (astăzi rar) a via³ (I 1), (învechit) a costa. *Că să voru și viețui și să ară și muri, vii vor fi carii împlu sfinta învățatură a lui [Hristos].* CORESI, EV. 348. *Cui nu iaste urit a muri, cine n-ar pofti să viețuiască?* URECHE, L. 178, cf. MARDARIE, L. 141²/16. *Viețuim și viața este neștiută și pînă la ce vreme este giuruită.* M. COSTIN, O. 322. *În para focului nebetejită, ca salamandra, a viețui să poată.* CANTEMIR, I. I. I, 64, cf. ANON. CAR. Ștefan III... nu mult au viețuit, ci au murit în anul de acum. ȘINCAI, HR. I, 219/37, cf. KLEIN, D. 455. *Puține raze a mărîmii lor, cu carele viețuind strălucea, au putut străbate la noi.* BUDAI-DELEANU, Ț. 64, cf. DRU, LB, I. GOLESCU, C. *Partea ce s-ar fi cuvenit lui, de ar fi viețuit, trece la al său nepot.* COD. ȚIV. 115/18. *Se zice că viețuiește un om cînd și cele totale și cele parțiale puteri sau funcții ale lui active lucrează în el neîncetat.* CORNEA, E. I, 180/11, cf. ISER, POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D. *Animalul viețuiește, lucrează, se mișcă.* CANELLA, V. 25, cf. CIHAC, I, 318, COSTINESCU. *Este sigur că a lui soție, Cît va viețui, Are să respecte a sa datorie.* BOLINTINEANU, O. 50. *De atunci... n-a rămas nici o turcă vie pe pămînt, ci numai numele lor s-a păstrat spre aducere-aminte că au viețuit și ele cîndva.* MARIAN, O. II, 404, cf. DDFR, GHETIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Mai viețuie Laert și se tot roagă De Dumnezeu să-i ia din trup viața.* MURNU, O. 262, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Nu mai putea viețui fără ele.* VOICULESCU, P. I, 259. I. *Mironescu avea în el mai tare decît orice legea albinei care nu poate viețui fără roiul său.* SADOVEANU, O. XX, 308, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Embriionul nu poate viețui liber.* ZOOLOGIA, 30. *Era omul fără de care n-ar fi putut viețui.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 108, cf. M. D. ENC., DEX. *Nu-l aduc să viețuiască, Ci-l aduc să-l răstignească.* ȘEZ. VIII, 51. ◊ (Întărit prin „în lume”, „pe pămînt”) *Chip de trup de om spre el luo, și pre pămînt vru să viețuiască.* CORESI, EV. 2. *Viețuiesc în lume și nu cunosc alîta de curat tainele lui D[u]mnezău (a. 1700).* GCR I, 337/34. *Vă uitați cu alîta pizmă și cu alîta minie la grașalele ce au, ca niște oameni ce poartă trup și viețuiesc în lume.* ANTIM, O. 172. *Carele iaste dintre voi carele, viețuind în lume, să nu fie supus la nenumărate primejdii de a păcătui, și pentru aceea a se și osîndi.* MAIOR, P. 38/4. *Săracă omenire obidată! Nu-ți ajunge ce vreme puțină De a viețui în lume ț-e dată, Ș-acuș iară te întori în fărîină.* BUDAI-DELEANU, Ț. 367. *Și cînd mori să vezi că-n lume viețuî-ai în zadar.* EMINESCU, O. I, 53. *N-au viețuit pe pămînt viteji mai puternici ca dînșii.* MURNU, I. 11. ◊ (Cu determinări care indică durata vieții cuiva) *Cu acestea sudori asuîndu-să în noădzăci de ai viețuind au și mai bine.* DOSOFTEI, V. S. februarie 69⁹/12.

Antonie Frian... au viețuit ani 30. N. COSTIN, L. 129. *Au viețuit 50 de ani (a. 1815).* IORGA, S. D. XIII, 75. *Muri la anul 1715, după ce viețui 63 de ani.* PLEȘOIANU, T. I, 6/25. *Matusala... viețui 996 ani.* SĂULESCU, HR. I, 26/20. *A murit în Magnezia, avînd viețuit șazezici și cinci ani.* ARISTIA, PLUT. 333/16. ◊ (Cu determinări care indică perioada, epoca în care se desfășoară viața cuiva) *Au viețuit în cel veac lung, mainte de arătarea lui.* CORESI, EV. 333. *Acesta... au viețuit în zilele lui Dioclițian.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 16⁷/22. *Strabo... au viețuit în zilele lui August.* MAIOR, IST. 277/1. *Iosef Flavie... au viețuit în anii cuceririi Ierusalimului de către romani.* SĂULESCU, HR. I, XXVIII/18. *Înainte de Ahiles... viețuit-au și alți eroi.* ASACHI, S. L. I, 163. *Anaximandru, care a viețuit în anul 544 înainte de Crist[os], a stabilit în Lacedemonia primul cadran solar care s-a văzut în Grecia.* DRĂGHICEANU, C. 46. *Știa istoria seculilor trecuți, ca cum ar fi viețuit în ele.* BARONZI, I. L. I, 102/8. *Se crede că ar fi viețuit în primul secol al erei noastre.* CANELLA, V. 343. ◊ (În limbajul bisericesc; despre drept-credincioși) A dobîndi viața veșnică. *Viu veri fi vieției de vecie, în ceaia ce viețuiesc drepții, carii au păzit porîncile aceaste.* CORESI, EV. 390. *Va șterge toate lacrămile din ochii lor și-i va împreuna cu îngerii întru minunată veselie și întru bucurie vecinică a viețui.* VARLAAM, C. 292. ◊ (În limbajul bisericesc; despre Dumnezeu sau despre atribute ale divinității) A exista veșnic. *Măcar c-au fost și omorît Domnul Hristos, iară acmu viețuiaște și împărățește și veselie mare au gătit vooă.* VARLAAM, C. 234. *Întru El viețuiaște toată implerea dumnezăriei trupești.* N. TEST. (1648), 270¹/18. *Cei ce sînt întru ispîte și în necazuri, alergînd la besearica ta, iau tămăduiri din dumnezeiescul dar cel ce viețuiaște întru tine, Paraschevo cuvioasă.* MINEIUL (1776), 83¹/9.

2. (Cu determinări modale) A-și duce, a-și petrece viața într-un anumit fel, în anumite condiții, într-un anumit mediu etc.; a avea o anumită conduită, a se comporta într-un anumit fel; (învechit) a via³ (I 2). *Se cade a tot omul bine să viețuiască și cu bună ogoadă către Dumnezeu.* CORESI, EV. 24. *Cu podoabă și cu dreptate și cu bună cinste să viețuim.* id. ib. 535. *Scriseră și svînta pravilă cum să cade noao creștinilor a viețui.* VARLAAM, C. 137. [Prorocii] *au arătat cum să va naște, cum va viețui... și ce va face.* id. ib. 236. *Viețuiți în ferice, carii mai puțin Grijii purtați de-a lumii.* M. COSTIN, O. 322. *Theodora... fiind... măritată și viețuind bine.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 14/11. *Toți cei buni și drepți... bine au viețuit în lume.* BIBLIA (1688). [prefată] 6/23. *Așa viețuiesc, cît să fju... începătura și pilda bunățăților.* N. COSTIN, C. 217. *Au viețuit cu viață necuvioasă.* ANTIM, O. 241. *Omul acela ce... nu viețuiește ca un creștin să n-aibă nădejde de mîntuire (a. 1742).* GCR II, 31/22. *Se lepădă de toată slava lumii și viețui călugărește.* MINEIUL (1776), 146²/36. *L-au sfătuit... cu multă înțelepciune în ce chip se cuvine și să viețuiască și să împărățească.* VĂCĂRESCUL, IST. 251. *De iaste vrednic, viețuind cu temere și după plăcerea lui Dumnezeu, îl iau pre dînsul îngerii.* MICU, în ȘA I, 91. *În frică viețuiește ca iepurele.* TICHINDEAL, ap. ZANNE, P. I, 495. *Primea cele bune ca un muritoriu și îngrijea, pentru ale lui, ca un nemuritoriu: cu acest mijloc viețuind omul să dovedește că are minte.* GOLESCU, P. 317/20, cf. DRU, Oamenii *viețuiesc ca cum n-ar fi toți datori să moară.* MARCOVICI, C. 31/19. *Omul... viețuia fără dojană: De înalt stăpînul lumei n-avea grijă de muștrare.* CONACHI, P. 302. *Acesta... viețuise fără copii și miere.* ARISTIA, PLUT. 50/12. *Viețuia foarte retras.* NEGRUZZI, S. I, 44. *Moșnenii viețuiesc sub un regim de libertate cu totul deosebit de cel sub care se aflau clăcașii.* I. IONESCU, M. 200. *Nu viețui însă mult timp în pace.* BARONZI, I. C. V, 467/24. *Cineva este fericit de a viețui sub autoritatea unui principe care iubește dreptatea.* CANELLA,

v. 36. *Fericit e cel ce știe Pentru țară a muri! Mai curînd mort vrînd să fie Decît rob a vieții.* BOLINTINEANU, P. II, 264. *Feciorii-or trăi-n lume cum voi ați viețuit.* EMINESCU, O. I, 61. *Nu s-ar plînge să viețuiască totdeauna în sărăcie, numa să mă știe pe mine cu sufletul mulțumit.* CARAGIALE, O. IV, 237. *Poet supus visării fără nume, Era frumos, în pacea lui senină Și viețuia neînțeles de lume.* GOGA, POEZII, 310. *Avarii viețuiesc mai mult sau mai puțin sordid.* CĂLINESCU, C. O. 168. *Viețuiește de una singură... ca în tinerețe.* STANCU, R. A. III, 114, cf. DL. *Dumneavoastră Viețuiți bine și frumos Din mila Domnului Cristos.* TEODORESCU, P. P. 163. ♦ (Cu complement intern) *Îngeru se cheamă Ioann, pentru îngerească a lui viață ce viețuia întru pustie, fără grija lucrurilor lumiei.* CORESI, EV. 527. *Viață nouă și blagoslovită să viețuim.* VARLAAM, C. 144. *Dînd răspuns minunat a... cinstită viață ce-au viețuit.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 19/4. *Viețuind viață întocma ca îngerii.* MINEIUL (1776), 105^{v1}/21. *Ce-i mai ticălos... decît a vieții viață neplăcînd lui D[u]mnezeu? POTECA, F. 318/10. ♦ (Învechit; construit de obicei cu prep. „după”) A se conduce după..., a se conforma la..., a acționa potrivit cu... De vor viețui supt aceste folositoare pravile... să vor face foarte norocoți (a. 1773). GCR II, 86/21. *Stoicii zicea că sfîrșitul filozofiei morale este a vieții după rînduiala firei.* POTECA, F. 282/8. *Viețuiește după duhul și pilda Mîntuitorului și cu acest chip să înalță către cerescul său părinte.* MARCOVICI, D. 441/21. *După Dumnezeu viețuiesc și petrec (a. 1852).* URICARIUL, II, 193. ♦ R e f l. *Pre... jidovi aflăm nu făcători de reale fiind, ce prea cu direpte viețuindu-se legi.* BIBLIA (1688), 361¹/41. ♦ (Învechit; urmat de determinări în dativ sau introduse prin prep. „pentru”) A-și închina, a-și dedica viața (cuiva sau pentru ceva). *Ție să viețuim, stăpînului nostru și făcătorului de bine.* ANTIM, ap. GCR II, 16/24. *El viețuiește pentru patrie, și patria pentru dînsul.* SĂULESCU, GRAM. ROM. II, 75/8. *Aur, Fericirea mea tu ești... Pentru tine viețuiesc.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 251.*

3. (De obicei cu determinări reprezentînd nume de persoane sau cu echivalente ale acestora introduse prin prep. „cu”) A-și duce viața împreună (cu cineva); a-și duce viața în preajma, în societatea cuiva; a conviețui, a trăi (4). *Ceia ce cu lege viețuiesc cu muierile-ș și cu mîndrie întreagă și jumătate den avuția lor împart.* CORESI, EV. 303. *Mihălachi... au luat altă fată de boier... și cu acie au vețuit, de-au făcut copii.* NECULCE, L. 113. *Arătîndu-să pre pămînt și cu oamenii împreună viețuind... el însuși au postit.* ANTIM, O. 35. *Cuvîntul înainte cătră cei ce împreună... viețuiesc.* MICU, în ȘA I, 499. *Caracterul lui cel aspru, aerul lui cel posomorît deștează de la dînsul persoanele cele tîcînte și supără pe cele ce sînt silite să viețuiască împreună cu dînsul.* MARCOVICI, D. 61/9, 243/7. *Acel bătrîn vîoi, Viețuind el între noi, Pe lîngă Dunăre, spunea De ale lui nenorociri.* DONICI, T. 14/2. *Mai bine-i toată viața cu urșii a vieții, Decît cu o rea muere un minut a lăcui.* PANN, în IST. LIT. ROM. II, 379. *Tarpeia... prin silă viețuia cu Romulus.* ARISTIA, PLUT. 71/10. *Aceasta este singurul mijloc de a mai viețui împreună.* FILIMON, O. I, 153. [Mă] *refugiasem la națiuni barbare și am viețuit atît de mult între ele, încît nu e de mirare să fi uitat limba lui Omer și a lui Demostene.* BARONZI, I. L. I, 65. *Nu există cazuri de încrucișări între astfel de rude, cu toate că ele viețuiesc obișnuit împreună.* CONTA, O. F. 236. *Zece ani au viețuit ei în căsătorie și nu putură face și ei... o stîrpițură de copil.* ISPIRESCU, L. 133. *Pentru ca totul să ne izbutească, viețuirăm în însoțirea celor Aleși și slujirăm pe Cîrmuitori.* M. I. CARAGIALE, C. 54. *Urmînd în pustnicie pe soțul ei vîndător și viețuind cu el într-o colibă... era tristă... pentru viața-i singuratică și monotonă.* SADOVEANU, O. XX, 258, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Veniseră la căpătîiul lui toți tovarășii cu cari viețuise și lucrase.* FURTUNĂ, C. 9. *Spune-mi cu cine-mpreună*

viețuiești, să-ți ghicesc ce fel dă om ești. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 803. ♦ E x p r. *A viețui bine (sau în pace) (cu cineva) = a fi în relații bune, a trăi în armonie (cu cineva).* *Alixandru Vodă viețuia bine cu leșii.* URECHE, L. 161. *Pătru Vodă... cu vecinii... viețuia bine, de avea de la toți nume bun și dragoste.* id. ib. 204. *Pre domni și pre monarși, pre toți îi rog... în pace să viețuiască, că în pace și ei avuți și supușii lor fericiti vor fi.* N. COSTIN, C. 179. *În bucurie și în pace nu putem fi de nu vom ști cum să viețuim cu prietenii și cunoscuții noștri în pace.* PETROVICI, P. 268/5. *Acolo nu sînt războaie, Toți în pace viețuiesc.* DONICI, ap. CADE.

4. (Cu determinări locale) A-și petrece viața sau o parte din viață într-un anumit loc; a-și avea domiciliul, a fi stabilit cu locuința undeva; a locui, a sălășlui (1), a trăi (3). *Părinți ce-au viețuit la pustie (a. 1692).* GCR I, 304/10. *Vesăl moriu, aducîndu-mi aminte că în 60 de ani, ce am viețuit în Rim, de pururea am nevoit de am fostu de folos republicii.* N. COSTIN, C. 568. *În loc ca acesta Inorogul viețuind... în tot felul de desfătări și de îndămînări să afla.* CANTEMIR, I. I. II, 8. *Împărații... Fac cetățile... Ca într-însăle să viețuiască (a. 1784).* GCR II, 141/13. *Celor ce vor dori să se plîforți-sească din rodurile dînselor... supt adresul numelui său și al locului unde viețuiește i se vor trimite (a. 1795).* ȘA I, 199. *Pe vremea aceea viețuia în curtea lui Apași.* ȘINCAI, HR. III, 130/31. *Carele cu suspimurile altora zidește casă, nu-i vor viețui nepoții într-însa.* TICHINDEAL, ap. GCR II, 212/36. *Mai în gios pe Moldova ar fi viețuind de cîțiva ani la o stîină doi liiviani.* ASACHI, S. L. II, 38. *Bande înarmate... viețuiesc în codri și sînt groaza călătorilor.* RUSSO, S. 175. *Scumpă Mediterană... Mi-e drag pe-a tale maluri Visînd să viețuiesc.* ALECSANDRI, POEZII, 100, cf. COSTINESCU. *Viețuia nu la adăpostul pustiei... ci într-o mănăstire îmbelșugată cu tot soiul de bunătăți.* VOICULESCU, P. I, 250, cf. 258. *Foarte rar, la anumite zile slăvite, primea vizitele unor doamne din vecinătate, care totuși păreau că viețuiesc în alte ținuturi, la mari depărtări.* SADOVEANU, O. XI, 41. *Călătorii nu uită să lese daruri acolo, la chilia unde a viețuit ea.* id. ib. XXI, 237. *Prin partea locului unde viețuia el mai toți oamenii purtau gușă sub bărbie.* STANCU, D. 43, cf. DL. *Cimitirul aparține unei populații dacice... care viețuia în aria în care trăiau și goșii.* IST. ROM. I, 647. *Prezența franciscanilor tocmai în aceste orașe arată că în ele viețuiau comunități catolice.* PANAITESCU, C. R. 289, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ F i g. *Mila ta goneaște-mă în toate zile vieții mele, ca să viețuiesc în casa Domnului în zile lungi.* CORESI, EV. 484. ♦ (Prin analogie) *Căsuța de lemn în care lucrează și viețuiesc albinele se cheamă stup.* PAMFILE, I. C. 92. *Pescărușul-albastru... are obiceiurile unui pribeag... viețuind prin locuri cari nici pe departe nu seamănă cu cele de unde se trage.* SIMIONESCU, F. R. 119. *Ca și speciile anterioare [de păsări]... toate viețuiesc pe mare sau în apropierea acesteia.* LINTIA, P. III, 211.

5. (Cu determinări modale sau instrumentale) A-și procura cele necesare traiului, a-și cîștiga existența, a se întreține (din ceva); a trăi (5). *Oamenii la început viețuia fără să lucreze, vîptuindu-se (hrînindu-se) cu plînte ce vlăsta pămîntul.* SĂULESCU, HR. I, 26/14, cf. VALIAN, V. *Dacă administrația unui stat nu este așa ca munca să fie în el în proporția oamenilor ce nu pot viețui fără a munci, ea favorizează calicia, vagabondașul.* KOGĂLNICEANU, S. A. 85, cf. CIHAC, I. 318. *Știa că fostul lui sergent-major viețuia în sarcina bucătăresei.* BACALBAȘA, S. A. I, 179. *Cum aș putea viețui, dacă nu mi-aș fi agonisit o ocrotire ca aceasta?* SADOVEANU, O. X, 110, cf. DL, DEX. *Stau în cîmp și mă gîndesc Cu ce o să viețuiesc? N-am lețeaie la chimir Să mă pot plăti de bir.* ALECSANDRI, P. P. 228. ♦ (Învechit, rar) A se hrăni. *Nainte de aceasta viețuiau oamenii mai mult cu ghîndă.* BOJINCĂ, A. I, 101/13. *Carnasier se zice propriu de animalul pe care necesitatea naturei îl supune să se*

nutrească cu carne și care nu poate viețui cu altceva. CANELLA, v. 64.

6. A continua să existe, să dureze, să se mențină (1). *Îmi place micșuneaua, zambila, dulce floare, Simboluri de iluzii ce nu viețuiesc mult.* ALEXANDRESCU, O. I, 278. *Cît va viețui amorul, Dragul meu, nu pot a ști.* BOLINTINEANU, P. II, 120. [Poezia]... *viețuia în urechea poporului, pe buzele și pe harpele cîntăreților de atunci.* ODOBESCU, S. I, 180. *Timp de zece ani apoi, școala viețui așa cum putu, cînd deschisă, cînd închisă.* CAMIL PETRESCU, O. I, 192. *Obiceiurile acestea începeau să-și piardă cîte ceva din conținutul lor străvechi, continuînd să viețuiască mai ales prin aspectul lor exterior. de petrecere.* IST. LIT. ROM. I, 37.

- Prez. ind.: *viețuiesc* și (neobișnuit) *viețui*.

- **Viață** + suf. -ui.

VIETUIÁL, -Ă adj. v. **viețual**.

VIETUIÉLNIC, -Ă adj. 1. (Învechit, rar) Locuit, populat. *Aceste de mai sus treisprezece capete... priivesc spre înființarea și buna regulare a din nou înființatului acestuia sînt schit de obște viețuielnic a moldovenilor* (a. 1852). URICARIUL, II, 198.

2. (Învechit) **Vivace (II 1)**. Cf. POEN. - AAR. - HILL, II, 819²/10, PROT. - POP., N. D. 643, CIHAC, I, 318.

3. (Învechit, rar) **Vital (1)**. Cf. PONTBRIANT, D.

- Pl.: *viețuielnici, -ce.*

- **Viețui** + suf. -elnic.

VIETUIÍME s. f. (Învechit, rar) Vivacitate (1). Cf. CIHAC, I, 318.

- **Viețui** + suf. -ime.

VIETUIÍND, -Ă adj. (Rar) Care are viață (I 3), dotat cu viață. *Printre ciuperci sînt unele spețe care vegetează un timp, pentru ca apoi întreaga masă viețuindă să se dezagrege.* MARINESCU, P. A. 60.

- Pl.: *viețuínzi, -de.*

- v. **viețui**.

VIETUIÍRE s. f. Faptul de a viețui.

1. (Învechit) Faptul de a fi viu, de a fi în viață; existență. Cf. **v i e ț u i (1)**. *După asemănarea Sa făcu-i închipuire Suflînd asupra feții lui și duh de viețuire.* ANTIM, O. 241. *Pierdu și viețuirea Osman cu stăpînirea.* VĂCĂRESCUL, I, I, 42¹/1, cf. DRU. *Orînduiala după care tu cîrmuiești lumea este întocmită cu înțelepciune, pentru fericirea ființelor ce le chemi întru viețuire.* MARCOVICI, D. 5/4. *Fieșcare organ trebuitor pentru viețuire, pe lîngă relația ce are cu trupul ca organ al său, are relație și cu sufletul.* ALBINEȚ, M. 28/11, cf. J. CIHAC, I. N. 9/19, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, I, 318. *O jale ca a lui Narcis nu se putea potoli cu lacrimi; ea cu încetul îi seca și izvoarele viețuirii.* ODOBESCU, S. III, 308. *Tu Doamne, cu nemărginită înțelepciune ai întocmit lumea și frumoasă ne-ai lăsat-o nouă, locaș de viețuire.* SLAVICI, O. I, 113, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., DM, M. D. ENC., DEX, DSR. ♦ (În limbajul bisericesc) Mîntuire (2); viață veșnică. *Ai mers cu bucurie în cămara de mire cea cerească..., unde ai pofșit viețuirea ta, răbdînd foc, cazne.* MINEIUL (1776), 25¹/28. *Pre noi să ne mîntuiesc Și să ne dea viețuire În veșnica fericire.* ARH. FOLK. IV, 29.

2. (Adesea cu determinări modale) Fel de viață, mod de a trăi; fel, mod de a se comporta, c o n d u i t ă. Cf. **v i e ț u i (2)**. *Încă în tinără vîrstă s-au agonisit cu bună și svîntă viețuire.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 2¹/32. *Să nădăjduiești a lua roadă de bună viețuire din lemnul vieții.* ANTIM, O. 63. *Îndreptează cărarea noastră cătră I[isu]s, prea fericite, prin fapte și prin viețuire plăcută lui D[u]mnezeu.* MINEIUL

(1776), 13²/23. *Ca soarele ai strălucit întru adunarea călugărilor, fiind sfințit din pruncie, slobozînd bunătățile viețuirii tale ca niște raze.* ib. 176¹/37. *Acei aleși dintre domni... nu numai că se îngrijăsc pentru neprimejdirea supușilor, dar și pretundine gătesc lor îmbunătățirile viețuirei cei dulci* (a. 1804). URICARIUL, v. 38/22. *Ce ne mai trăbuie doar încă Spre viețuirea fericită?* BUDAI-DELEANU, Ț. 80. *Nu cu năravuri rele și necuviincioasă pășiri și viețuiri să întini și urită să faci podoaba și chipul cel formos al feței tale.* ȚICHINDEAL, F. 304/5. *Monahii... sînt vestiți pentru viețuirea lor cea sf[î]ntă.* CANTEMIR, S. M. 228/13, cf. DRU. *Liniștita viețuire și de obște bune năravuri anevoie le va găsi cinevaș în multe locuri.* GOLESCU, I. 82. *Isterismul urmează mai virtos la fetele și femeile cele hrănite, cu viețuire șezătoare.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 299/9. *Fiica să va da la curvie și la viețuire necinstită.* COD. ȚIV. 122/19. *Cea mai frumoasă învățătură este chiar viețuirea voastră. Pildele voastre vor fi mai puternice decît învățătura, și faptele voastre vor îndupleca mai lesne decît cuvintele.* MARCOVICI, D. 29/5. *Chipul viețuirii, clima și însușimea aerului fac o hotărîtoare înrîurire asupra plecărilor, instincturilor, patimilor, obiceiurilor, culturi și a năravurilor omeniești.* ALBINEȚ, M. 10/14. *După întîmplările viețuirii pacinice sau tulburate... noroadele... și-au sporit gîndurile.* RUSSO, S. 51, cf. POLIZU. *Așa, simpla viețuire Eu știu să o prețuiesc Și de aceea fericire Voi bucuroș să-ți vorbesc.* ALEXANDRESCU, O. I, 128. *Boierii cei tineri... contractaseră încă dupe atunci o mulțime de vicuri, contrarie cu totul modului de viețuire al boierilor bătrîni.* FILIMON, O. I, 177. *Priviți felul viețuirii al oamenilor cari au jucat un mare rol politic și literar în epoca aceea.* BARONZI, I. C. II, 67/9. *El poate găsi în sînul ei toate inlesnirile unei viețuirii de lux și de plăcere.* ALECSANDRI, O. P. 288. *El era simplu în viețuirea sa; îi plăcea să se instruiască despre toate.* ODOBESCU, S. III, 522, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Păzește-te de viclene gînduri, pentru că nu va înceta vrăjmașul să-ți aducă aminte de viețuirea cea mai dinainte.* STĂNOIU, C. I. 150. *Viețuirea lui aici n-a putut fi decît mizerabilă.* CĂLINESCU, C. O. 247, cf. DL, DM. *Același fel de viețuire va continua și în perioada următoare... pînă la venirea slavilor.* IST. ROM. I, 647, cf. M. D. ENC.

3. **Conviețuire.** Cf. **v i e ț u i (3)**. *Împreună viețuirea să sprijinește dă toți, cu cea de o potrivă dragoste către toți.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 135. *Cum se face dar că... cu asemenea frumoși tovarăși de viețuire să nu aibă cele mai nobile simțiri?* ALECSANDRI, O. P. 325, cf. COSTINESCU. *Tatăl nostru, după o fericită viețuire casnică de treisprezece ani, bolnăvindu-se... au răposat în Domnul.* LĂCUSTEANU, A. 22, cf. RESMERIȚĂ, D. *Introducerea liturghiei slave la toți românii nu este așadar decît încoronarea viețuirii românilor împreună cu slavii.* DRĂGANU, ROM. 591. *Este vorba nu de un substrat comun din vremea unei viețuiri comune, ci de o comunitate populară, o unitate de cultură pe un spațiu întins.* PANAITESCU, C. R. 135, cf. DEX. ♦ **F i g.** *Ales-am dară pre aceasta să o aduc spre viețuire împreună, știind că va fi mie sveatnec celor buni și învățătură de griji și de mîhnire.* BIBLIA (1688), 656¹/50.

4. (Cu determinări locale) Locuire, domiciliere. Cf. **v i e ț u i (4)**. *Cele trebuincioase de hrană și de viețuire.* HALIMA (1783), 55¹/13. *Viețuirea oamenilor nu să urmează afară în cîmpuri, ca a dobitoacelor celor necuvîntătoare, ci negreșit ei au trebuință de case.* GOLESCU, P. 229/26. *Fota este o modificare a rochiei reclamată de soiul locurilor de viețuire.* MANOLESCU, I. 230. *Reprezintă arheologic - stratigrafic o îndelungă viețuire pe același loc.* PĂRVAN, G. 178. *Pe teritoriul aceluiași sat mai apar urme de viețuire în secolele de început ale erei noastre.* RL 1977, nr. 10338, cf. DSR. ♦ (F i g.) *Fiindu-ți viețuirea sus în ceriuri.* MINEIUL (1776), 141¹/12. ♦ (Prin analogie) *Locul original de viețuire*

și înmulțire al ploșniței... nu sînt casele omenestii, ci ea de regulă se importează din afară sau de prin alte case. MARIAN, INS. 431. Corpul acestora este cilindric, alcătuit exclusiv pentru viețuirea pe apă. LINȚIA, P. III, 204.

5. (Învechit) Asigurare a mijloacelor necesare vieții; întreținere a existenței zilnice. Cf. v i e ț u i (5). Dacă... viețuirea copilului nu va fi sigură, încredinșându-se creșterea lui mamei, care s-ar descoperi nevrednică... atunci să îndatorește tatăl a-l depărta de la ea. COD. TIV. 30/10. Toate acele de care un om are trebuință spre viețuirea sa. DRĂGHICI, R. 77/4, cf. VALIAN, V. Lipsită de cele întăi trebuințe ale viețuirii (a. 1847). IORGA, S. D. XVI, 42. Scopul economiei este ca economul singur să-și producă toate cele trebuincioase pentru viețuire și prisosul să-l înmulțască. LITINSCHI, M. 105/24. Să poată retrage acești bani, spre viețuirea sa în vreme de lipsă. KOGĂLNICEANU, S. A. 87. Fiiinși problematice care trăiesc făr' a avea nici un chip de viețuire. ALECSANDRI, O. P. 48. ◊ Mijloace de viețuire = mijloace de trai. Ieșiții din temnițe... ieșind fără nici un capital, se găsesec goi pe drum și n-au alte mijloace de viețuire decît a fura iarăși. KOGĂLNICEANU, S. A. 83. Lipsit de mijloace de viețuire... el, sârmanul, a rămas ca un mort printre vii. ALECSANDRI, S. 155. ◊ Hrănire, nutriție. Aducînd ea pre oameni de la viețuirea cu rădăcini și cu ghindă, la întrebuințarea pînei. BOJINCĂ, A. I, 101/21.

- Pl.: viețuiri.
- V. viețui.

VIETUITĂȚE s. f. (Învechit, rar) Vitalitate (1). Cf. POEN. - AAR. - HILL, II, 818²/32, PONTBRIANT, D., PROT. - POP., N. D. 642, CIHAC, I, 318.

- Pronunțat: -țu-i-
- Vietui + suf. -itate.

VIETUITĂȚOR, -OĂRE adj. I. 1. Care este viu, care este în viață; care există; trăitor (1). Cf. v i e ț u i (1). Să fim volnice a ne lua tot venitul și dejma de pe drepte moșiile noastre, din toate rodirile pămîntului și din cele viețuitoare mișcătoare dobitoace, după vechiul obicei al pămîntului (a. 1769). ARHIVA R. I, 239/12. Dintre toate neamurile acum viețuitoare, nice una nu face stihuri după metrul elinilor sau al latinilor. BUDAI-DELEANU, T. 101, cf. LB. Pruncul și bătrîmul să ivesc și pier ca orice altă ființă viețuitoare. MARCOVICI, D. 452/20, cf. VALIAN, V., ISER, POLIZU, PETRI, V., CIHAC, I, 318. Șiretenia... este proprie tuturor ființelor viețuitoare. BOLINTINEANU, O. 299, cf. LM. Criticele lui se atingeau numai și numai de filozofi, atît răposai, cît și viețuitori, și de ale lor sisteme, pe care le lua în rîs. ODOBESCU, S. I, 51. Dacă acest d. ar fi avut curajul pe care pretinde a-l avea azi, cînd orice ființă viețuitoare îl dispensează de răspundere, ar fi sfîrșit de-a doua zi după 11 februarie cu sine însuși. EMINESCU, O. XII, 104. Părintele Anania se făcuse mai mult moaște decît ființă viețuitoare. SLAVICI, ap. CADE, cf. DDRF. Se părea că este totul pustiu, ca și într-o singurăătate, unde nu mai sînt ființe viețuitoare, căci toți ședeau... în o adîncă tăcere. TURCU, E. 138, cf. BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, M. D. ENC. Thomas Mann... vorbea... de conștiința preistorică a omului viețuitor cu zeci de mii de ani înaintea erei noastre. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 7/4, cf. DEX, DREV. De iubesti pe mîndra mea, Vin' cu mine-a te lupta, Și de-i fi biruitor, Fi-veți voi viețuitori, Dar de te-o birui eu, Să te ierte Dumnezeu! BALADE, III, 264. ◊ F i g. Acea fată... s-aseamănă c-o floare, Unde sînt viețuitoare Gîndul și-inimioara mea. ASACHI, S. L. I, 98. ◊ (Substantivat, m.; în limbajul bisericesc; învechit, rar) Cel care a dobîndit viața veșnică. Izbăvit-ai sufletul meu de moarte, ochii miei de lacrimi și picioarele mele de lăcure; ogodescu între

Domnul în lumira viilor (viețuitorilor c², a celor ce ei v i u h). PSALT. 108. ◊ (Substantivat, m.; în limbajul bisericesc; determinat prin „în vecii veacului”) Dumnezeu. I să închina Viețuitorului în veacii veacului. N. TEST. (1648), 307/1. ◊ (Substantivat, f. și, învechit, m.) Tot ceea ce are viață (și se mișcă); vietate (1). Viețuitorul dintîu asămăna-să leului, al 2-lea viețuitoriu asămăna-să vițelului. N. TEST. (1648), 306²/24. Începură a umbla toate viețuitoarele prin muți și prin văi. ANTIM, O. 246. Viețuitorii se numesc toate făpturile care trăiesc, se mișcă, simțesc. ȘINCAI, în ȘA I, 664. Viețuitoriu iaste neam sau fealiu, care cuprinde și lei, și cai, și boi, și oameni, și furnici. MOLNAR, RET. 11/16. Ce sînt încălțămintele, fără piei de viețuitori? MAIOR, P. 99/16, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Toată viețuitoarea să iubește pre sine. ȚICHINDEAL, S. 5/4, cf. DRLU. Socoteala lui... că toate celelalte viețuitoare, afară de om, sînt lipsite de simțire... aceasta nu de toți s-au priimit. POTECA, F. 50/19. Acum... lumea este mai blîndă, și pielea leului o întrebuințează și alte viețuitoare. HELIADE, O. II, 12. Omul... ține mijlocul lanțului celui nemărginit al ființelor care începe de la Ziditor și se pogoară pînă la cea mai mică și proastă viețuitoare. MARCOVICI, C. 11/12. Toată sfera de lucrare a unui viețuitor să mărginește întru a căuta hrană. id. D. 214/25. Soarelui și lunii proșforîndu-le pîrge ca unor viețuitori trupești din toate producturile. SĂULESCU, HR. I, 41/21. Sînt multe viețuitoare care pot lung timp... fără apă trăi. ANTROP. 44/10. Trupul meu... să se unească cu țărîna cea hrănitore a tuturor viețuitoarelor din care s-a zidit. GORJAN, H. II, 139/12, cf. VALIAN, V. Printr-înșii vom cunoaște plantele, mineralile și viețuitoarele folositoare (a. 1844). DOC. EC. 817, cf. POLIZU. Orice viețuitoare iubește primăvara. BOLLIAC, O. 76, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, I, 318. Toți viețuitorii vor muri. LM. Fiecare viețuitor răspunde într-un fel ori într-altul la dureri, la lovituri. GHEREA, ST. CR. III, 30, cf. DDRF. Țăranul ar fi folosit foarte, dacă dintre toate aceste viețuitoare n-ar lăsa să intre în casa lui decît pisica. MANOLESCU, I. 72, cf. BARCIANU, ALEXI, W. Cel din urmă venit dintre viețuitoare, omul, ce tîrziu e de sine stătător! BRĂTESCU-VOINEȘTI, I. 55. Privazul îngust al ușii se umplu cu un fel de dihanie, căreia cu greu i-ai fi putut hotări un loc pe scara largă a viețuitoarelor. HOGAȘ, DR. I, 210. Printre bîzîitul... viețuitoarelor fără cuvînt, eu mă apropiam treptat de rosturile înalte ale voinței dumnezeiești. PAPADAT-BENGESCU, O. I, 196, cf. RESMERIȚĂ, D. În univers totul evoluează: sistemele siderale... stările materiei, spețele de viețuitoare. MARINESCU, P. A. 40, cf. CADE. Pe fața pămîntului, viețuitoarele s-au pimenit într-una, după condițiile mediului. SIMIONESCU, F. R. 7. Omul este cea mai ciudată viețuitoare a pămîntului. SADOVEANU, O. XXI, 108. Felurite soiuri de viețuitoare trăiesc... pe puntea șleului de fier. BART, E. 330, cf. SCRIBAN, D. Razele ultraviolete sînt foarte primejdioase pentru viețuitoare. ENC. TEHN. I, 105. Poporul s-a apropiat de păsări mai mult decît de alte grupe de viețuitoare. BĂCESCU, PĂS. 389. Poetul trăiește într-un univers domestic, în care înfățișările și moravurile viețuitoarelor îi sînt bine cunoscute. VIANU, L. R. 523. Podul plutitor... pare o ciudată corabie. O corabie a lui Noe, încărcată cu viețuitoarele pămîntului. BOGAZ, C. O. 294, cf. DL. Fiecare viețuitoare luptă să-și scape viața. PREDA, C. I. P. II, 118. Dacă în ghicitoare se compară două viețuitoare, acestea sînt cu precădere din specii cît mai depărtate. IST. LIT. ROM. I, 191. Studiul resturilor viețuitoarelor care au trăit cu mult înaintea epocii noastre... ne arată că vertebratele au trăit în toate mediile de pe suprafața pămîntului, din cele mai vechi timpuri. ZOOLOGIA, 192. Viețuitoarele bălții... își au rînduiele lor. VÎN. PESC. mai 1964, 3. Pămîntul este mama viețuitoarelor și trebuie socotit ca o femeie din siml căreia se naște tot ce e viu. PANAITESCU, C. R. 30, cf. M. D. ENC., DEX, DSR, DREV.

2. (Și substantivat; învechit) (Ființă) care își duce viața într-un anumit fel, care duce o anumită existență. Cf. *v ie ț u i* (2). *Viu* (carele *v ie* H, *viețuitoriu* C²) în *agiutoriu* Susului, în *cuperemîntul Dzeului de ceriu încurși-se*. PSALT. 190. *Cresterea sa... era lipsită de modurile cele blinde și plăcute care ar fi trebuit mai alese, spre a căpăta favorul unei principese viețuitoare în sîmul curței imperiale*. ASACHI, S. L. II, 87.

3. (Și substantivat; astăzi rar) (Ființă) care își duce viața, existența într-un anumit loc, care locuiește undeva; trăitor (2). Cf. *v ie ț u i* (4). *Dat-am Domnia mea această poruncă... ca ea să fie de mare credință... tutulor țăranilor cîți să află viețuitori în țara domniei mele* (a. 1669). MAG. IST. III, 131/13. *Adam și Eva sînt de Dumnezeu făcuți; carii amîndoi sînt sămînța și temeiul înmulțirii tuturor năroadelor și neamurilor omenești, oriunde viețuitori supt soare*. N. COSTIN, L. 51. *În orfanotrofia de obște il cruță... și în numărul viețuitorilor puindu-l, la cei mulți orășeni ai săi il adaoge*. CANTEMIR, HR. 112. *Zidii beserică și o frumusețai cu de toate podoabele și o sfinții și tocmii viețuitori cu obște, 40 de călugări* (a. 1750). ARHIVA, I, 23. *Din cele din afară venite milostenii date... pentru cei dinăuntru obștie viețuitorilor schitelnici... să deie și celor din afară oarecare parte din milosteniile acele* (a. 1852). URICARIUL, II, 197, cf. COSTINESCU. *Auzindu-te cineva, ar crede că ești un viețuitor din lună*. BOLINTINEANU, O. 395. *Un alchimist viețuitor nu în tenebroase și inspirate odăi*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 2, 9/1.

4. (Învechit) Care viețuiește (6), care durează, care dăinuiește. *Florile... pururea viețuitoare ale sfintei Evanghelie stringînd aducem*. CORESI, EV. 309. *Să intrăm mai departe în esamînul societății religioase, singura societate viețuitoare și fecundă*. BARONZI, I. C. III, 182/13.

II. 1. (Biol.; rar) Dotat cu viață (I 3); organizat. *Corpurile din natură se deosebesc în corpuri brute sau anorganice, ca mineralele, și în corpuri viețuitoare sau organizate, ca plantele sau animalele*. ENC. ROM. I, 178. *De la materiile intens radioactive pînă la materia organizată și viețuitoare, diversele forme cunoscute de condensafțiuni energetice sînt stadiile unei evoluțiuni neîntrerupte*. MARINESCU, P. A. 40.

2. (Învechit) Vital (1). *Moartea iaste lipsirea vieții, carea făcîndu-se îndată înceată toate lucrările cele viețuitoare, care au fost sufletului și trupului de obște*. MAIOR, P. 99/12. *Cu fieșcare respirație intră acest aer... în plămîi la sîngele aflător acolo și îi dă putere viețuitoare, adecă îl face oxigenat*. ALBINET, M. 62/14.

3. (Învechit) Care dă viață (I 1), care face să fie viu; care însuflește, care animă. *Boale au vindecate cea întru tot puternic(ă) împărătească cu această viețuitoare apă* (a. 1692). GCR I, 300/5, cf. 317/3. *Cu această putere viețuitoare a lui Petru s-au rădicat sănătos din pat... Enea, carele zăcea de 8 ani, slăbănog*. ANTIM, O. 58. *Să iubești pre D[umnezeu] tău cu toată inima ta, această e partea omului cea însuflețitoare [sau dobitocească]; și cu tot sufletul tău, aceasta e cea viețuitoare* (cca 1700 - 1725). GCR II, 21/37. *Pre om zidindu-l din țărână i-au suflat suflare viețuitoare*. VARLAAM - IOASAF, 112/12.

- Pronunțat: -țu-i. - Pl.: *viețuitori, -oare*.

- **Viețui** + suf. -tor.

VIEȚUÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) Vital (1). *Lucrarea înțelegerii cere multe viețuoase puteri, care nu se pot da fără paguba organelor firești*. PR. 27/10, cf. SCL 1975, 350.

- Pronunțat: -țu-os. - Pl.: *viețuoși, -oase*.

- **Viață** + suf. -os.

VIÉVER s. n. v. *verver*.

VIEZĂTOR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) 1. (Și substantivat) (Ființă) care viețuiește (1). *Uscatul și apa nu era dispărșite una de alta, nici se afla undeva plîntă sau ființe viezătoare*. SĂULESCU, HR. I, 22/25. *Viața se înțelege... starea naturală a unui viezătoriu, în care are însușirile de a respira (resufla), a simți cele dinăuntru și cele din afară contacturi (atingeri)*. CORNEA, E. I, 180/9. [Sufletul]... pune în mișcare ființele viezătoare și le conduce cătră scopul sau destimul lor. id. ib. 182/4.

2. Vital (1). *Fără puterile viezătoare (vitale) ale omului este cu neputință să se prefacă această materie... în trup viu și puternic*. CORNEA, E. I, 178/10, cf. URSU, T. Ș. 298.

- Pl.: *viezători, -oare*.

- **Viez** (prez. ind. al lui *via*³) + suf. -ător.

VIÉZINE s. m. v. *viezure*.

VIÉZIRE s. m. v. *viezure*.

VIEZUÍME s. f. v. *vizuină*.

VIEZUÍNĂ s. f. v. *vizuină*.

VIÉZUNĂ s. f. v. *viezure*.

VIÉZUNE s. m. v. *viezure*.

VIEZUNÍE s. f. v. *vizuină*.

VIEZUNOÁIE s. f. v. *viezuroaie*.

VIÉZUR s. m. v. *viezure*.

VIÉZURĂ s. f. v. *viezure*.

VIÉZURE s. m., (regional) s. f. (Atestat prima dată, într-un toponim, în 1492, cf. MIHĂILĂ, D. 174, DERS) Mamifer omnivor din familia mustelidelor, cu trupul greoi, acoperit cu o blană deasă și aspră de culoare cenușie-deschisă, cu două dungii negre, de o parte și de alta a capului, cu gîtul gros, cu capul lunguiet și cu botul ascuțit asemănător cu ritul porcului, cu gheare puternice la picioarele anterioare, cu care își sapă vizuini; bursuc; (regional) mălăișcă (*Meles meles*). *Acesta e iară darul, carele de la ei veți lua: aur, argint, arame, mătase galbenă, mătase mohorită, mătase roșie, mătase albă, păr de capră, piiale roșită de areate, piiale de viezsure*. PO 260/21. *Fă deasupra acestui coperemînt în cort și alt coperemînt den piei roșite de areate, mai deasupra acestuia fă și alt coperemînt încă den piiale de viezsure*. ib. 265/25, cf. CUV. D. BĂTR. I, 310, BUDAI-DELEANU, LEX., MOLNAR, 27²/29, LB, I. GOLESCU, C. *S-au împușcat în acest an 65 de urși, 685 lupi și o sumă de vulpi, viezuri, jderi*. BARIȚIU, P. A. II, 694. *L-am văzut îngălbenind, sculindu-se în picioare... cu ochii holbați și speriați, cu părul de pe cap zbîrlit în sus ca spinarea unui viezsure*. SION, P. 170, cf. CIHAC, II, 455, LM. *Viezurii cu perii suri, lungi și drepți ca țepele... ies numai noaptea din vizuini*. ODOBESCU, S. III, 185, cf. COLUMNA, VIII, 579, CONV. LIT. XXIII, 329, 336, 346, DDRF, PHILIPPIDE, P. 291, ȘĂINEANU, ENC. ROM., BĂRCIANU. *Ca un cal să fie totdeauna frumos și gras, i se anină la ureche coadă de gezure*. N. LEON, MED. 81, cf. ALEXI, W., CANDREA, T. O. 15, GRIGORIU-RIGO, M. P. II, 9, 28, TDRG, DHLR I, 28, 29. *Un pui de viezsure... alerga după umbra ascuțită a urechilor lui*. PAPADAT-BENGESCU, O. I, 365, cf. RESMERIȚĂ, D., DR. V, 751, CADE. *Bursucul, zis și viezsure... este unul din animalele de la noi, care aduce mai mult bine decît rău*. SIMIONESCU, F. R. 29. *Viezuri, cu ponosul de leneși, prășiți în malurile riului*.

și-au lăsat blănurile pe gardurile noastre. VOICULESCU, P. I, 63, cf. DR. VIII, 311, DS. *Viezurile își sapă vizuina cu mai multe ieșiri.* ENC. AGR. *Viezurile se nutrește cu diferite rădăcini, ghindă, porumb, cartofi, napi... cu animale, ca șoareci, șerpi.* STOICA, VÎN. 105, cf. 28, DR. IX, 120, 141, 144, 149, PUȘCARIU, L. R. I, 177, 178, 179, 285, II, 199, 386, IORDAN, T. 290, 349, ROSETTI, I. L. R. 242, 255, 337, 477, SCRIBAN, D., BUL. FIL. XI - XII, 85. *Vulpile, viezurii, dihorul și alte animale își sapă vizuinele lor în sol.* CHIRIȚĂ, P. 394, cf. LTR², DL. *Semăna cu un viezure cu o dungă albă trasă pe frunte pînă la nas și avea părul puțin zbîrlit de o culoare... albăstrie.* PREDĂ, M. S. 61, cf. DM, SCL 1958, 186, L. ROM. 1959, nr. 3, 20, 21, FD II, 138. *Comanda de la Brașov o blană de viezure, una de helge și un colier de mărgăritare.* IST. LIT. ROM. I, 280. *Bursucul (viezurele) își face vizuini prin pădurile țării noastre.* ZOOLOGIA, 178. *Din blana de viezure se confecționează pensule și pămătuțuri.* DER, cf. CL 1962, 117, 120, IST. L. ROM. II, 35, 309, 353, CL 1968, 351, L. ROM. 1969, 181, 1970, 108, HRISTEA, P. E. 295, M. D. ENC., DEX. „*Viezune*” este o falsă regresivă a lui „*viezure*”,... care nu era posibilă decît la niște rotacizări. IVĂNESCU, I. L. R. 458, cf. 251, DSR, DREV, CL 1983, 172, BRĂNCUȘ, V. A. 127, H II 240, IV 9, IX 338, 495, XI 5, XVII 310, ȘEZ. III, 77, ALR I 166, A II 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, III 2, 3, 5, 16, 18, 19, IV 5, NALR - O III h 543, ALIL XXIX, 297. ◊ (Ca termen de comparație sau în construcții comparative, cu aluzie mai ales la vioiciunea ochilor animalului sau la obiceiul acestuia de a-și petrece o mare parte a timpului în vizuină) *Ce să dai pept cu turcul... că nu te lăsa nici să-i vezi, ședeau ascunși ca viezurii sub pămînt.* GHICA, S. 14. *Ce ochi de drac împielit avea Mogîldea; și ca o viezure își răsucea capul - o clipă n-avea astîmpăr.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 153. *Cu simțul lui de viezure, pricepu și se puse la mijloc.* CHIRIȚESCU, GR. 107. *Ce minte ageră și ce căutătură de viezure în acei ochi!* id. ib. 195. *Bătrînii se trag iarna lîngă vatră ca viezurele-n vizunie.* AGĂRBICEANU, S. 88. *Ochii mici ca de viezure clipeau des.* ARDELEANU, V. P. 253. *A trecut cu privirea lui vie, de viezure, la soldatul dormind cu gura căscată.* C. PETRESCU, C. V. 28. *Din oglinda spectrală și învălurată îl privea cu ochi de viezure o figură lunguiață.* id. ib. 46. *Țigani cu ochi de viezuri, uscați ca niște șipci.* LESNEA, VERS. 3. *Privea cerul... jinduind aghioasele ce trăgea cazacul pitit tot timpul ca un viezure în bordei.* VOICULESCU, P. II, 31. *Vlăjganul se pomeni încălecat de alt negricios... cu o figură ascuțită de viezure.* CAMIL PETRESCU, O. I, 199. *Bragagiul..., văzîndu-l atît de des pe acest mușteriu la el, se mirase la început, dar pe urmă, cînd profesorul cu bărbuța ieșită în față și ochi de viezure îi cerea al șaptelea pahar de bragă..., se supăra.* id. ib. II, 68. *Intra în odaia lui și stătea acolo ca un viezure... se pare că citea sau scria.* PREDĂ, M. S. 27. *Începu să povestească o istorie cu o ingineră tinăra..., „un drac tînăr cu ochi de viezure, cu ghiare subțiri, care îi răscoliseră ficatul”.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr.3, 18/3. ◊ E x p r. (Regional) **A-i roade** (cuiva) **viezurea mințile** = a ajunge într-o stare de confuzie, a-și pierde capacitatea de a judeca. *Ilinchei ciupitei i-a ros viezurea mințile.* DELAVRANCEA, S. 44.

- Pl.: **viezuri** și (regional, f.) **viezure** (ALR I 166/308, 354). - Și: (regional) **viézur** (CONV. LIT. 329, 346, TDRG, CADE, BL I 41, 44, V, 141, L. ROM. 1986, 229, BRĂNCUȘ, V. A. 127, ALR I 166/1, 5, 12, 18, 26, 28, 103, 118, 333, 837, 840, 842, 850, ALR II 4 964/848, 4 971/2, 723, A IV 5, NALR - O III h 543) s. m., **viézură** (I. GOLESCU, C., TDRG, ALR I 166/35, 49, 51, 63, 75, 257, 266, 273, TEAHA, C. N.) s. f., **viézone** s. m., **viézună** (ALR I 166/174, 227; pl. *viézune*, ib.) s. f., **viézure** (A III 4), **viézire** (BARCIANU), **viézine** (LB, LM, COLUMNA, VIII, 579, CONV. LIT. XXIII, 333, TDRG, IST. L. ROM. II, 353, BRĂNCUȘ, V. A. 127) s. m.

- Cuvînt de origine traco-dacă. Cf. alb. v j e d h u l l ë.

VIEZURIMĂ s. f. v. **vizuină**.

VIEZURINĂ s. f. v. **vizuină**.

VIEZURIȘTE s. f. (Prin Transilv.) **Vizuină** (de viezure). Cf. CANDREA, Ț. O. 53.

- Accentul necunoscut.

- **Viezure** + suf. *-iște*.

VIEZUROÁICĂ s. f. (Regional) Femela **viezurelui**; (regional) **viezuroaie**. Cf. DM, GR. S. VI, 137, ALR II 4 965/848.

- Pl.: **viezuroaice**.

- **Viezure** + suf. *-oaică*.

VIEZUROÁIE s. f. (Regional) **Viezuroaică**. Cf. ALR I 166/69, 75, 360. Pl.: **viezuroaie**.

- Și: **viezunoáie** s. f. ALR I 166/360.

- **Viezure** + suf. *-oaie*.

VIEZURÓI s. m. (Regional) Augmentativ al lui **v i e z u r e**; **viezure mascul**. Cf. ALIL XXX, 181, 185, ALR I 166/315, ALR II 4 971/723.

- Pl.: **viezurói**.

- **Viezure** + suf. *-oi*.

VIEZURÓS adj. (Neobișnuit; despre oameni) **Ca** **viezurele**. *Viezuros și fără de astîmpăr, prichindelul intra și ieșea din taințele Dunării, răscolind ca un cobold al apelor cu tot soiul de unelte măruntalele fluviului.* VOICULESCU, P. I, 13.

- Pl.: **viezuroși**.

- **Viezure** + suf. *-os*.

VÍFÁL s. m. v. **vifel**.

VÍFEL s. m. (Transilv.) **Vornicel (3)**. Cf. KLEIN, D. 455, LB, ISER, CIHAC, II, 538, LM. *Este datină ca atît mirele cît și mireasa să-și aleagă, înainte de cununie, cîte doi sau și mai mulți feciori, carii în decursul nunții sînt îndătoriți să-mplinească mai multe funcții. Feciorii aceștia... se numesc... pe Tîrnave vifeli... în jurul Satmarului velfii.* MARIAN, NU. 215. *În fruntea tuturor nuntașilor merg vifeli, patru la număr și anume: doi ai mirelui, tară ceilalți doi, ai miresei.* id. ib. 430, cf. DDRF, MÎNDRESCU, UNG. 117, TDRG, CADE, DR. VI, 248, VII, 213, BL II, 44, DL, DM, SCURTU, T. 294, DSR, com. din TĂRCĂIȚA - BEIUȘ. *Vifeliî imblă din casă în casă cu ploșcă cu vin și cu prime prinse în umăr.* GR. S. II, 71, cf. 87, ALR II/1 h 161/334, h 162, TEAHA, C. N. 205, 278.

- Pl.: **vifeli**. - Și: **vifál** (TEAHA, C. N. 205, 278), **vilféu** (SCURTU, T. 294, ALR II/1 h 162/279; pl. *vilfei*, ALR II/1 h 162/279), **vilfiu** (accentul necunoscut; com. din TĂRCĂIȚA - BEIUȘ), **velfiu** (pl. *velfii*) s. m., **veifii** (ALR II/1 h 161/334, h 162/334) subst. pl., **bifiu** (TEAHA, C. N. 205), **bufiu** (ib. 205, 278) s. m.

- Din magh. **vőfély** (dial. *vőfé, vőfi*).

VÍFELIȚĂ s. f. (Transilv.) **Vorniceasă (3)**. *Druscele în cele mai multe părți ale Transilvaniei se numesc surori de mire și de mireasă...; pe Tîrnave, deavere... în Munții Apuseni vifelițe.* MARIAN, NU. 233, cf. TDRG 1738, CADE 1422, DL, DM, DSR.

- Pl.: **vifelițe**.

- **Vifel** + suf. *-iță*.

VIFLĂIM s. n. v. **vicleim**.

VIFLĂIEM s. n. v. **vicleim**.

VIFLĂIM s. n. v. **vicleim**.

VIFLEIEM s. n. v. **vicleim**.

VIFLEIM s. n. v. **vicleim**.

VIFLEIMĂȘ s. m. (Regional) Persoană care face parte dintr-un grup care umblă cu vicleimul (2). *Vifleimașii sunt purtătorii cutiei cu mămuți*. IZV. XVII, 409.

- Pl.: *vifleimași*.

- **Vifleim** + suf. -aș.

VIFLIEM s. n. v. **vicleim**.

VIFOL s. n. v. **vifor**.

VIFOR s. n. 1. (Învechit și regional) Volbură (I 1, 2), vîrtej (I 1, 2); (sens curent) vînt puternic (însoțit de ninsoare sau de ploaie), cu rafale violente. V. *furtună, tornadă, uragan, vijelie, viscol*. *Cu duhul vihorului zdrobit-au corabiele Tarsisului*. PSALT. HUR. 40^v/2. *Venriiu înlontrul mariei și vihorulu neaca-mea*. ib. 57^v/4. *Să nu neace mere vihorul (v o l b u r a d) apelor, nece să înghiță mere adîncatul*. PSALT. 133. *Afară mare frîgu iaste și mare vihor; n-am capul unde-mi închina* (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 286/4. *Să nu neace mine vihorul apelor, nece să înghiță mine adîncatul*. CORESI, PS. 179/2. *Ieși un vihor mare din noor și lua o piatră mare foarte în el și o purta vîntul ca o frundză* (cca 1580). CUV. D. BĂTR. II, 148/7. *Scorni vînt cu vivor, și porni ploii cu grindine*. MOXA, C. 160. *Fu de năprasnă un sunet din ceriu, cum are sufla un vînt mare cu vivor*. VARLAAM, C. 141. *Vivor mare fu în mare așia cît să mai acoperiia corabiia de valuri*. N. TEST. (1648), 10^v/28. *Să scorni vihor de vînt mare, iară undele întra în corabie*. ib. 45^v/34. *Nu preste multă vreme, să lovi întru ea vînt cu vihor, carele să cheamă evroclidon*. ib. 170^v/27, cf. MARDARIE, L. 113^v/7, 117^v/6, 143^v/7. *După multă furtună și vreme rea (vivor M³), dacă văd oamenii senin și liniște, se bucură*. SIMION DASC., LET. 265. *Copacii cei mai înalți mai multe vivoară și mai mare vînturi sprejenescu*. M. COSTIN, O. 96. *Să scornisă un vivor den sus cu ploaie drept în fața ostiilor lui Vasilie Vodă*. id. ib. 154. *Vivorul apei să nu mă tragă, Să mă-nghiță genunea cea largă*. DOSOFTEI, PS. 224/11. *Să scorni vivor mare și-ntunecă locul tot unde sta ei*. id. v. s. noiembrie 148^v/23. *Să nu mă prăpădească vihorul apei, nici să mă înghiță adîncul*. BIBLIA (1688), 403^v/43. *Strigară cătră D[o]mmul cînd să necăjia ei și den nevoile lor scoase-i pre dîșii, Și porunci vihorului și stătu spre abur, și încetară valurile ei*. ib. 417^v/54, cf. 777/41. *Să scorni de cătră pustie vihor de vînt mare și scutură tuspătru unghiurile casii* (a. 1683). CCR, 120/12. *Dentru mânia lui Dumnezău, de pripceul soarelui și de vihorul vînturilor, au fost arși și risipiți de pe stîlp* (cca 1687). REV. CRIT. I, 366. *Și străluci Domnul de la răs[ă]rit și-nda[ă] tunet cu glas de duh cu vivor, ca s[ă] caute toș și să-l vaz[ă] pre dînsul* (a. 1692). GCR I, 302/36. *De năprasnă din toate părțile și marginile pămîntului holburi, vivore, tremuri, cutremuri, tunete, sunete, trăsnete, plesnete scornisă*. CANTEMIR, I. I. I, 225. *Troianii omeșilor de vivor și vicol în toate părțile pulbărași și aruncași cărările... le acopăr și le ascund*. id. HR. 297. *Se lasă vînt cu vihor pre Dunăre, și atunce... ostiile... rămaseră... pînă să potoli vîntul*. ANON. CANTAC., CM I, 131, cf. ANON. CAR. *Într-această sară, s-au rădicat un vînt mare cu vihor, cu ploaie, și afîta s-au înălțat pulbere, cît agiungea la nori* (a. 1715). ARHIVA R. II, 70/20. *August, plecat spre vihor și pripec*. CALENDARI (1733), 39/2. *El să lupta împotriva vînturilor și a vihorului, plutind așa între viață și moarte* (a. 1794). GCR II, 151/31. *După ce au încetat Eliu a vorbi, zis-au D[o]mmul lui Iov prin vihor și prin nor*.

MICU, ap. GCR II, 158/6, cf. KLEIN, D. 455. *Fără veste să fie venit nouri și o ploaie foarte rapide cu vivor, și așa s-au potolit focul*. HERODOT², 37. *Ce socotiți că va fi atuncea cînd va pune mîna pre tunete, pre fulgere, pre vihore și pre cutremur?* MAIOR, P. 153/24, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *După ce trece vihorul și ploaia, mult fîmpor zace pre pămînt*. PETROVICI, P. 240/7. *Fulgerile să slobozea prin nori, trăsnițele, vihorul, vînturile, valurile, toate acestea înfățișa înaintea noastră inchipuirea unii morți fără de scăpare*. BELDIMAN, N. P. II, 80/20. *Minia Dommului... ne-a venit cu vihor mare și vijălie nespūsă, cu cutremuri și cu cea mai mare uscăciune*. I. GOLESCU, în PR. DRAM. 84, cf. DRU, LB. *Este un trecător zgomot de valuri ce mai rămîn După vihor, și slăbite se lupt în al mării sin*. HELIADE, O. I, 456. *Vîntul este un vînt mare de 25 urme pe secundă*. GENILIE, G. 108/16, cf. VALIAN, V. *Un vihor să rădică, cu trăsnete și fulgeri, și aruncă gloanțe de gheață*. VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 20. *Strașnicul vihor întinde aripi de gheață*. CONACHI, P. 285. *La 19 și 20 martie a tot nins, ghîfor, și la 26 martie am mers cu săniile la pădure* (a. 1850). IORGA, S. D. XIII, 178, cf. ISER. *La platan, cînd îi bate vihorul și sînt în pericol, aleargă subt el la adăpostire*. ARISTIA, PLUT. 314/19. *Amîndoi au rămas singuri din grozavnica perire, Cunjurați de negre ape, de-acei vihor furios*. NEGRUZZI, S. II, 7, cf. I, 58, POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D. *Dulcea ta privire era încîntătoare Ca-n vihorile iernii o zi de dulce soare*. ALECSANDRI, P. II, 113, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 456, LM. *Într-acele nălțimi stîncioase începe a se vesti asprul timp al iernei prin vifore și prin furtuni*. ODOBESCU, S. I, 227. *S-a și stîrnit un vihor cumplit - cu lapoviță în două-, de nu vedeai nici înainte, nici înapoi*. CREANGĂ, O. 57. *Prin urletul vihorului i se pare c-aude glasuri de oameni*. CARAGIALE, O. I, 177, cf. 143. *O mînie de vihor zguduie ferestrele*. VLAHUȚĂ, S. A. III, 93, cf. II, 239, ȘĂINEANU, I. 214, DDRF, ENC. ROM., BĂRCIANU. *Luptă de fîntari a vedea, e semn că are să fie vihor mare*. MARIAN, INS. 319, cf. ALEXI, W. *Urletele vihorului înecate prin huzdoapele din pădure, prin văile adînci, izbucneau cu putere spre culmi, unde stejari și carpini tineri se înclinau pînă la pămînt*. AGĂRBICEANU, D. T. 143. *Urmează o învălmășire de munți niși, peste cari trece vihorul în-toată puterea lui sălbatecă*. IORGA, P. A. I, 204. *Vîntul noaptea-nălța în calea grăbitelor trenuri albe la baricade de-omăt, strămutîndu-le-ntr-una*. ANGHEL - IOSIF, C. M. II, 100, cf. TDRG, PAMFILE, VĂZD. 46, DHLR I, 259, 277, II, 121, 123. *Coliba în scurt timp cade jertfă vihorului ce bîntuie la munte*. PĂCALĂ, M. R. 442. *Vîntul șuiera, gemea și urla în răstîmpuri, cu glas acum de frunze spulberate, acum de codri zbuciumați*. HOGAȘ, DR. I, 274. *Femeile suiau la tîmîiat pentru suflul celor... morți de moarte năprasnică în iernile pline de vifore și de ninsori*. SOVEJA, O. 74, cf. RESMERIȚĂ, D., SEVERIN, S. 143, CADE. *Laturile saielelor se continuă cu niște aripi („apărători”) foarte înalte ce servesc ca adăposturi contra vihorului*. STOIAN, PĂST. 44, cf. 54. *S-a pornit un vihor cumplit, cu zăpadă schimbată întii în lapoviță, apoi în ploaie*. VOICULESCU, P. I, 102, cf. II, 143. *După cutremur, la trei zile, a venit de cătră asfințit un vihor mare, cu pietre de gheață amestecate cu ninsoare*. SADOVEANU, O. X, 240. *Viscolul din ziua sosirii mele în Chicago a întrecut cu mult vihorul din Madison*. D. GUSTI, P. A. 341, cf. ENC. AGR. *Turmele erau luate de furia vihorului și purtate în neștire împreună cu ciobanii lor*. MOROIANU, S. 109, cf. SCRIBAN, D., DM. *În noaptea cînd ne-am predat, era vihor și ninsoare*. LĂNCRĂJAN, C. I, 125, cf. M. D. ENC., DEX, DSR. *Și unde s-a pus, maică, p-o zloată, p-un vihor și o ploaie de parcă turna cu găleata*. RĂDULESCU-CODIN, L. 7. *Dă multe ori vihoru ne-a nemeșit*. GRAIUL, I, 242, cf. 202, com. din ORAVIȚA, L. COSTIN, GR. BĂN. 215, NOVACOVICIU, C. B. I, 23. *Bate, vîntule, mai tare, Dorul din lume să piară; Și bate cu vihor greu, Doară scoți și dorul meu*. IZV. XII, 102,

cf. CHEST. IV 85/102, ALR I 1 230, 1 262/5, 30, ALR SN III h 788, h 794/2, ALRM SN II h 614/2. *La baltă mi-am plecat, D-un vifor mi-a viforât, Grea zăpadă mi-a picat, Oile le-a nămejit, Dulăii mi-a risipit.* BALADE, III, 68. *După senin vifor vine.* ZANNE, P. I, 65. *Vînt semănară și vifor secerară.* CANTEMIR, O. V, 121. *Trestia înduplecată de vifor nu să frînge.* id. I. I. I, 73, cf. ZANNE, P. II, 688. ◊ (Ca termen de comparație sau în construcții comparative) *De năprasnă-i sufla îngerii cei cumplii ca un vifor nește pleve.* VARLAAM, C. 464. *Va veni voao fără veste gilceava, și surparea asemene vihorului va fi.* BIBLIA (1688), 429²/8. *Primăvara iese un feliu de muscă mituică... și ca roii iase multă fără seamă... ca un vifor întunecat să pornește.* ANON. BRÎNCOV., CM II, 311. *Sta-va împotriva lor d[uh]ul puterii, și ca un vifor va vîntura pre ei, și va pustii tot pămîntul fărâdelegea.* MINEIUL (1776), 82¹/10. *Ce strigăt, ca un vifor, printre stînci a răsunat?* ASACHI, S. L. I, 69. *Acest nume amar-dulce, vijălos răsună-n mine... Și ca viforul pe frunze, smulge, rumpe-a mele vine.* MILLO, în PR. DRAM. 363. [Î]n gloată fiecare ca viforul pătrunde. ALECSANDRI, POEZII, 290. *Astfel îți e cîntarea, bătrîne Heliade... Cum se răzbună-un vifor zburînd din nor în nor.* EMINESCU, O. I, 17. *Nu pierdu nici o clipă, ci căzu asupra lor ca o minie dumnezeiască și ca un duh de vifor.* ISPIRESCU, U. 170. *Ce slabă ești! N-ai glas de vifor, să jeleşti.* COȘBUC, P. I, 147. *Ușa prăvăliei... se izbi peste dînsa și un băiat ieși ca un vifor.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 280. *Țigani lăieți... treceau ca viforul prin satul nostru, de cîteva ori pe an.* GALACTION, O. 473. *Deodată... sosiră, aduse ca de un vifor aprig, bătăi și larmă mare de clopot.* VOICULESCU, P. I, 142. *Umblau ca viforul prăvălind toate în dreapta și în stînga; adunau sub harapnic pe creștini și-i minau ca pe turme în fugă grăbită spre răsărit.* SADOVEANU, O. XIII, 241, cf. I, 149. *Pîriitura arderii producea... din cînd în cînd, răbufneli ca de vifor fierbinte.* CĂLINESCU, S. 105. *Răspunsul lor e ca un vifor care zbciumă văzduhul.* CAMIL PETRESCU, O. III, 446. *Ca viforul s-au fost năpustit la Fiereni.* VINEA, L. I, 240. ◊ F i g. (Sugerează ideea de tumult, de mișcare năvalnică, de forță impetuoasă, implacabilă, devastatoare etc.) *Foc și piatră pugioasă, duh de vihor partea păharrele lor.* PSALT. HUR. 8¹/1. *Așteptai Zeul spășitorul meu de nișchitu sufletul și de bure (de volbură D, den vihorru H).* PSALT. 104. *Ca focul ce arde dumbrăvile, ca văpaia ce aprinde pădurile, Așa mări-i cu bura (burea s, vihorru H, volbura D) ta, și cu mânia ta turburi ei.* ib. 172. *Se scorni negură întunecată și vihor iute pre creștini.* MOXA, C. 149. *Foc, spuză, vînt și vihor să fie partea paharului lui (a. 1652).* MAG. IST. I, 129/5. *Volnicu-i tot creștinul de furtuna a... marelui vihor a lumii să fugă și în mînăstire să meargă să se încuie (a. 1652).* ap. TDRG. *Nedejduiam pre Dumnezău, pre cel ce mă mintuiaște de împutinarea sufletului și den vifor.* BIBLIA (1688), 398²/50. *Ca focul carele va arde dumbrava, ca para carea va arde munții, Așa vei goni pre dînșii cu viforul tău și cu urgia ta vei turbura pre dînșii.* ib. 409¹/12. *Între crierii Leului și tîmplele Vulturului vifor de chitele și holbură de socotele ca aceasta să scorni.* CANTEMIR, I. I. I, 28. *Vivorul înstreinării și holbura rătăcirii nemaipuinđ suferi, capetele plecîndu-și, cerbicea supt greu și aspru giugul tirăniului... își plecară.* id. ib. II, 50. *Așteptai pre D[umnezeu], ceta ce era să mă mîntuiască den puținarea firii și de vifor (a. 1710).* GCR I, 366/17. *Izbăvește-mă de viforul cel protivnic și de supărările cele de multe feluri.* MINEIUL (1776), 148²/18. *Purtat de viforul valurilor pofțelor.* VARLAAM - IOASAF, 83¹/10. *Dreptii vor avea odihnă, iară păcătoșii vor țipa;... dreptii vor fi întru liniște, iară păcătoșii întru vifor și întru pierzare.* MICU, în ȘA I, 93. *De la acel fealiu de loc fuge departe orice turbare și vifor de război.* MOLNAR, RET. 84/2. *O, cîte viforuri avem împrejur*

pină cînd umblăm învîrtindu-ne întru adînc. MAIOR, P. 38/15. *L-au ales a fi cîrmuitor ca să ne scoată din furtuna și viforul ticăloșilor la limanul fericirii.* MUMULEANU, C. 79/10. *În acest vifor obțesc, Singura a ta scăpare în casa mea îți gătesc.* HELIADE, O. I, 436. *Melanholie, pace Veghează lîngă morți... Al vieții vifor tace L-ale odihnei porți.* I. VĂCĂRESCUL, P. 164/19. *Oprește-l de la aceste bunuri cerești... și vei vedea cum se va deștepta într-însul teribilul vifor al pasiunilor, care-l va tîri în prăpastia tuturor crimelor.* FILIMON, O. I, 313. *Ei scot din a lor arcuiri un vifor de săgeți.* ALECSANDRI, O. II, 79. *Nu vezi că palidămi e fruntea și scurtă răsuflarea Sub viforul ce naște în mine răzbunarea?* id. ib. VI, 743. *Căsuțele albe... ale satului... par a fugi din marginea apei, gonite de amintirile războaielor, speriate încă de viforul morții, care de-atîtea ori și-a făcut pod de gloanțe între cele două țarmuri.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 212. *Cîmpia geme cruntă, Ei se retrag întruna și viforul înfruntă.* COȘBUC, P. I, 164. *Și aici, în acest loc, de evlavioasă amintire, a trecut același vifor de nimicire ca și în alte biserici și mănăstiri ale Bucovinei.* IORGA, P. A. I, 162. *Nu mi-s umezi ochii, Oricîte vifore mă frîng.* GOGA, POEZII, 241. *Cînta... ca un somnambul, și cînd sîrși, se înalță în văzduh un vifor nemaipomenit de aplauze.* AGĂRBICEANU, A. 157. *Cit a pirotit cu gîndul la viforul prin care trecuse... rămăsese mereu încredințat de înțelepciunea căpitanului.* SOVEJA, O. 52. *Toți... cînd te gîndești bine, au fost niște apostoli, care au îndurat sărăcie... care au trecut print-un vifor de nemulțămiri și vorbe rele.* SADOVEANU, O. III, 48. *Cînd Șatun cea prea frumoasă a năvălit sunîndu-și brățările... i se zbătea sîmul ca de un vifor al durerii.* id. ib. XV, 387. [La Turtucaia] *iera moarte, un vifor mare dă moarte.* GR. S. III, 361. ◊ (Adverbial) *Cu cea mai mare iuteală. Valuri se varsă și vifor ei vin.* COȘBUC, AE. 41. *Vifor trece pe lîngă ei un voinic frumos... călare pe un cal.* RĂDULESCU-CODIN, I. 25.

2. (Olt. și prin Ban.; mai ales în descîntece) Numele unui duh rău, despre care se crede că pricinuieste anumite afecțiuni manifestate mai ales prin dureri (puternice) de dinți sau de măsele; nume dat unor afecțiuni manifestate mai ales prin dureri (puternice) de dinți sau de măsele. Cf. N. LEON, MED. 296. *Bolnavul de vifor simte o durere mare prin falcă, măsele și obraz. Se vindecă descîntîndu-i-se în sare c-un cuțit de găsit.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 183, cf. 18, 105, II, 32, CĂNDREA, F. 116, 327, TDRG, CADE. *Viforu cu viforoaica, Buba cu buboaica, Brîncea cu brînceoaca... Să piei... Din măsele... Din dinți.* ȘEZ. I, 198. *Viforul cu viforoaica A intrat și s-a încuibat la (cutare), În creierii capului... În dinții și în măselele lui.* MAT. FOLK. 1551. *Fugi, vifor învivorat, Nu umbla în măselele (cutăruia) Ca un ciîne turbat.* ib. 1582, cf. 1583. *Vifor vivorat, Nu umbla ca un cîne turbat.* GRAIUL, I, 22. *D-o fi vifor, d-o fi roșafă, D-o fi năjit, să potolească: Dorul... Brîncea, Buba, Viforul De la (cutare), Din dinți, Din măsele, Din gingii.* PĂSCULESCU, L. P. 115, cf. 120. *Vifor, nu vifora, Nu junghia... Ieși din măsele, Ieși din dinți, Ieși din tîmplele capului.* ȘEZ. XII, 193. *Stu viori, Stu vioroane... Fugiți, Duceți-vă.* ARH. FOLK. III, 123, cf. 125, 156.

- Accentuat și: (învechit și regional) *vifor* (KLEIN, D. 455, VALIAN, V., PETRI, V., ALR SN III h 788/334; pl. *vifoare*, VALIAN, V., PETRI, V., ALR SN III h 788/334). - Pl.: *vifore* și (învechit) *viforuri*. - Și: (învechit și regional) *vihor* (accentuat și *vihor*, MARDARIE, L. 113²/7, 143²/7, TDRG), *vivor* (accentuat și *vivor*, M. COSTIN, O. 96, GRAIUL, I, 22, ARH. OLT. XVII, 240, ALR I 1 230/810; pl. *vivoare*) s. n., (regional) *viforă* (ALR SN III h 788/386) s. f., *vior* (accentuat și *viór*, ALR I 1 230/77) s. n., *vióre* (ib. I 1 262/5) subst. sg., (învechit, rar) *vifol* (accentul necunoscut) s. n.

- Din v. sl. *вѣхоръ* (<*вѣхъръ*>).

VIFORĂ vb. I v. **viforî**.

VIFORĂRE s. f. v. **viforîre**.

VIFORĂT, -Ă adj. v. **viforît**.

VIFORĂTEC, -Ă adj. v. **viforatic**.

VIFORĂTIC, -Ă adj. (Astăzi rar) Viforos (1). *Mă simții căfundat ca într-un nor întunecos și un vîrtej viforatec mă-mpinse... dupe urmele tale.* ODOBESCU, S. I, 143. *Un vîntor mai gales decît viforatecul crivăț al iernii gonește iute, iute norii.* ap. TDRG. *Iată, cu zîmbetul blînd al lumilor tată privind-o Astfel precum viforatecul cer prin zîmbet îl face larăș senin.* COȘBUC, AE. 17, cf. BARCIANU, JAHRESBER. XVII, 27, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, SFC III, 260, DEX, DSR. ◊ F i g. *Se-nveseli Ulise De drag că-și vede țara, după spusa Copilei viforaticului Joe, Minerva Palas.* MURNU, O. 225.

- Pl.: **viforatici**, -ce. - Și: **viforătec**, -ă adj.

- **Vifor** + suf. -atic.

VIFORĂ s. f. v. **vifor**.

VIFOREĂLĂ s. f. (Popular) Faptul de a **viforî** (1); suflare violentă a vîntului (însoțită de ninsoare); viscolire, viscoleală; (popular) viforîre (1). Cf. I. GOLESCU, C., COSTINESCU, DL, DM, DEX, DSR. *Dar-ai, Doamne... De cu seară ploii, ninsoare, Peste noapte viforeală.* TEODORESCU, P. P. 74.

- Pl.: **viforeli**.

- **Viforî** + suf. -eală.

VIFORĚL s. n. Diminutiv al lui **vifor** (1). *Ca duhul viforelului ca ghiocelul cîmpului... AȘA Iubitul meu fâlos.* I. C., POEZII, 52/11. *El nu aude alt decît mișcarea dulce ce făcea frunzele fiindcă viforelul adăia.* CANTACUZINO, N. P. 147¹/21. *Să-ț vină Bihorel de vînt Să te bihorești Să nu putrezăști.* GRAIUL, II, 112, cf. DENSUSIANU, Ț. H. 43, 98, 346.

- Pl.: **viforele**. - Și: (regional) **bihorel** s. n.

- **Vifor** + suf. -el.

VIFORÎ vb. IV. v. **viforî**.

VIFORÎ vb. IV. 1. Intrans. impers. A fi, a sufla vînt puternic (cu ninsoare), a fi furtună. Cf. DRU, I. GOLESCU, C., POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 456, COSTINESCU. *Viforează înfricoșat, cum n-a mai viforat de mulți ani.* LM. *Azi-noapte a viforît și a nins.* CARAGIALE, O. VII, 197, cf. DDRF, TDRG, RESMERIȚĂ, D., DL, DM, DEX, SCL 1976, 490, DSR. *Culcă-te ca să dormim, Că n-a nins, N-a viforît, Vînt de vară c-a bătut.* TEODORESCU, P. P. 77, cf. PĂSCULESCU, L. P. 53, ALR I I 230/200, 584, 610, 744. ◊ Intrans. unipers. (Despre vînt, despre furtună etc.) A sufla cu putere, a se năpusti cu violență. *Zile întregi a nins și „munteanul”... a viforît turbat.* ap. TDRG, cf. CADE. *Vînturi... îmi viforau jur-împrejur.* PILLAT, P. 355. *Tocmai în vad, mare, venea. Parcă un vifor viforea.* IZV. XIV, 328. *Și la baltă mi-am plecat, D-un vifor mi-a viforat, Grea zăpadă mi-a picat, Oile le-a nemețit, Dulăii mi-a risipit.* BALADE, III, 68. *Cînd la baltă mi-am plecat, De-un vifor mi-a viforît, Grea zăpadă mi-a căzut, Oile mi-a-nămețit.* FOLC. OLT. V, 331. ◊ (În descîntece) *Vivor, nu vivora, Nu junghia... Ieși din măsele, Ieși din dinți.* ȘEZ. XII, 193. *Brîncă bășicată, Cuțitată, Viforată... Nu cuțita, Nu vifora... Ieși de la (cutare) Din dinți, Din măsele.* CIAUȘANU, V. 136. ◊ T r a n z. i m p e r s. (Învechit; complementul indică oameni) A-l bate viforul (1), furtuna. *Rrăpîită fu corabia de nu putea se protivească-se vîntului... Și așa purrtați eram foarte*

vihorriți noi, demînreața lepădare făcea, și a treia dzi cu ale [sa]le mînru veatrila corabiei lepădămu. COD. VOR.² 44¹/14. *Și hrăpindu-se corabia și neputînd să stea împotriva vîntului, slobozindu-ne, ne duceam... Și virtos viforîndu-ne noi, a dooa zi lepădare făcea. Și a treia zi, cu minile noastre unealele corabiei am lepădat.* BIBLIA (1688), 854¹/5. ◊ T r a n z. u n i p e r s. (Regional; complementul indică semănături; în forma *viora*) A strica, a vătămă. *În această zi, bărbații nu lucrează nimic la cîmp, pentru că mătcălaul viorează... bucatele semădate și se aduce trăsnet.* MARIAN, S. R. III, 189.

2. Trans. Fig. (Învechit) A provoca (cuiva) neliniști, frămîntări; a tulbura; a zdruncina. *Svînta cruce iaste agiutoriu credincioșilor putere slabilor, izbăvirea celor ce sînt în primejdie, soție celor singurați, adăpostea celor vioroți de furtuni.* VARLAAM, C. 45. *Necazurile și asuprelele celor rele și feliuri de patimi viforăsc smeritul meu suflet.* MINEIUL (1776), 198¹/28. *Deșteptați pe acei ce sînt chemați la arme, ca să împileze pe vrăjmașii ce viforăsc biserica lui Hristos* (a. 1788). URICARIUL, XIV, 196.

- Prez. ind. pers. 3: **viforăște**. - Și: **viforă** (prez. ind. pers. 3 și **viforă**, ALR I I 230/200) vb. I, (Învechit și regional) **vivorî**, (Învechit) **vivorî** (CIHAC, II, 456) vb. IV, **vivoră** (id. ib.), (regional) **vivorî** (ALR I I 230/584, 744; prez. ind. pers. 3 **viforește**, ib.) vb. IV, **vivoră**, **vioră** vb. I, **bihori** (GRAIUL, II, 112, DENSUSIANU, Ț. H. 43, 98) vb. IV.

- V. **vifor**.

VIFORÎRE s. f. Faptul de a **viforî**.

1. (Popular) Suflare violentă a vîntului (însoțită de ninsoare); viscolire, viscoleală; (popular) viforeală. Cf. **viforî** (1). Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DEX.

2. Fig. (Învechit) Agitație, frămîntare. Cf. **viforî** (2). *Doșinul Carol... învătă o mare lecție de politică de intrigile patrizilor... din care, folosindu-se, știu să liniștească viforările patriei sale.* SĂULESCU, HR. I, 200/6.

- Pl.: **viforiri**. - Și: **viforăre** s. f.

- V. **viforî**.

VIFORÎT, -Ă adj. (Învechit și popular; despre vînt) Viforos (1). *Dzise și stătu duhulu vihorit, înrălțară-se undele lui.* PSALT. HUR. 93¹/19. *Dzise și stătu duhul buriei (de volbură D, vihorit H, vioritu V) și rădicară-se undele lui.* PSALT. 231, cf. MARDARIE, L. 134²/22. [Varvarii] ca niște nûiri de vînt viforît purtați, în toate vremile și în toate părțile, căde asupra împărății romanilor. CANTEMIR, HR. 361. *Vîntul vioroît sau aerul tare clătît, tocmit și frumos viorsul muzicai alcătuit, de la cît de ascuțitele la audzire urechii abătîndu-l, neaudzit îl face.* id. I. I. I, 62, cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 456, DHLR II, 123, 312, SCRIBAN, D. *Pătru ce-m făcea? Scotea luce săbioară... Și prin turc că-m abătea Ca un vînt viforît Pint-un pomet înflorit.* GRAIUL, I, 53. *El în turci se repezea, Ca un vînt viforat Într-un pom mîndru-ñflorat.* PAMFILE, C. Ț. 77. *În săbii că se ciocnea Și prin tătari abătea, Știi, ca un vînt viforît Pentru-un pomet înflorit.* BALADE, III, 79, cf. DSR. ◊ (În descîntece) *Vivor viorat, Nu umbra ca un cîne turbat.* GRAIUL, I, 22. *Bubă albă... Bubă viforîtă, Bubă întăciunată... Să piei, Să răs piei, Să te duci.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 31. *Brîncă bășicată, Cuțitată, Viforată... Nu cuțita, Nu vifora... Ieși de la (cutare) Din dinți, Din măsele.* CIAUȘANU, V. 136. ◊ F i g. *În ziua de înfricoșata judecată să nu vază slava lui Dumnezeu, și foc și spuză și vînt viforît să-i fie partea păharului lui împreună cu Iuda și cu Aria* (a. 1639). URICARIUL, V, 334/21. ◊ F i g. (Regional; despre coama cailor) Răvășit de vînt; în dezordine; în vînt. Cf. DA II₁, 870. [I]i cu coama Viforîtă Și cu coada bici făcută. TEODORESCU, P. P. 74. ◊ F i g. (Învechit) Agitat, zbuciumat. *Nu, suflate, nu te teme, N-ai frică tu d-acei ceas, Viforîta*

d-aci vreme, Tu știi bine c-oi s-o las. MUMULEANU, P. 72/2.

- Pl.: *viforiți, -te.* - Și: (învechit) **vihorît, -ă** (MARDARIE, L. 134²/22), **vihorit, -ă, vivorit, -ă,** (regional) **viforât, -ă, vivorât, -ă** adj.

- V. **viforî.**

VIFORNIC, -Ă adj. (Rar) Viforos (1). Cf. DDRF, DL, DM, SFC III, 260, L. ROM. 1979, 598, DSR. ♦ F i g. Aprig, impetuos, violent. *A zis cea cu ochii de fulger, Palas Atene, de mân-apucînd pe vifornicul Ares: „... Haide-napoi să pornim, fugînd de a lui Zeus minie”.* MURNU, I. 88. *Ei se iubeau unul pe altul gingaș și amar, cu patimă vifornică, prin vreme pămîntească.* BLAGA, L. U. 165, cf. DL. (Adverbial) *Ceea ce zideau dascălii, cu trudă și credință - dărîma vifornic această dihanie în cumplita noapte a pilduirei sale satanice.* CIAUȘANU, R. SCUT. 91.

- Pl.: *vifornici, -ce.*

- Vifor + suf. -nic.

VIFORNITĂ s. f. Vînt puternic, însoțit de ninsoare (sau de ploaie). V. *furtună, vijelie¹, vifor, vis-c o l. Căzură îndată toți idolii de să feceră fărîme mămunte și veni mare vivornită de-au împrăștiat zdroburile lor.* DOSOFTEI, ap. TDRG. *În vivornită într-aceasta la locul pomenit aflîndu-să... nu puținele pățiră.* CANTEMIR, I. I. I, 227. *Vifornita se pornește, vîntul crește.* NEGRUZZI, S. III, 220. *Cînd era cîte-o givornită cumplită... nu mai știa ce să facă.* CREANGĂ, O. 56. *Se porni o givornită și-o vreme urîtă, că te orbea omătul, iar vîntul mai se-ncumeta să te prăvălă la pămînt.* CONTEMPORANUL, V₁, 100. *Puteai să te prăpădești pe vifornita asta.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 205. *De vifornita păgînă Se-ndoiesc nucii, bătrînii.* GOGA, POEZII, 66. *Cu toată vifornita de afară... am plecat.* ANGHEL, PR. 175. *Nimeni nu mai vrea să știe Ce vifornită e-afară.* IOSIF, PATR. 27, cf. TDRG. *Cînd este însoțită de omăt, furtuna se cheamă și vifor... vifornită, vîhornită... givornită... ghivornită, ghivornită, vicol.* PAMFILE, VĂZD. 46, cf. id. J. II, 145. *În nopțile de iarnă, cu vifornitele năprasnice, el nu stătea în cușca lui.* GIRLEANU, L. 88. *Ghivornita de-alaltăieri noaptea ne-o cam răscolit turma și ne-o răzlețit cîteva meoare.* HOGAȘ, DR. I, 284. *Aveau să fie... la adăpost de ger și de plesnele vifornitei.* ap. CADE, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Porniră prin vifornita ce se înversuna.* REBREANU, R. I, 269. *Vifornitele suflă pe-ntînderi înghețate, Învălmășind ca ceața perdele de zăpadă.* D. BOTEZ, F. S. 75. *Mi-s dragi vîntoasele cu geruri, viforniți larg dezlănțuite.* LESNEA, VERS. 346. *Ne găseam blocăți de o vifornită înspăimîntătoare.* VOICULESCU, P. I, 184. *Se așternu iarna cu vifornite.* id. ib. II, 52. *Vifornitele astupaseră cu omăt văile.* SADOVEANU, O. XXI, 533, cf. I, 628, III, 562. *Afară s-a pornit o vifornită turbată, de îngheață și inima din om.* DAN, U. 115, cf. SCRIBAN, D. *Toată noaptea viscolii... În sat încă n-ajunsesem, Că porni, duium, să vie O vifornită tîrzie.* I. BARBU, J. S. 48. *De cîteva zile se pornise o vifornită ce împinzea întreaga zare.* CAMIL PETRESCU, O. I, 8. *Vifornita se înteeșe și zăpada fugea despletită pe ulițele orașului.* BENIUC, M. C. I, 347, cf. GRAUR, E. 33, DL, DM. *Stătu o vreme... în vifornita care se vînzolea în jurul său.* 5 februarie 1960, 32. *În fața ploii, grindinii ori vifornitei sălbăticiunile... își caută fecare în felul său adăpost prielnic.* VÎN. PESC. mai 1964, 7, cf. M. D. ENC., DEX. *În decembrie a fost o vifornită cumplită.* DSR, cf. H X 353. *În vreme dă vifornite, nu e bine să lași ciîni și capre p-alături.* ȘEZ. III, 80, cf. V, 140, VÎRCOL, V. 102. *Ce zghivornită s-a mai stîrnit afară...!* I. CR. VI, 314, cf. ARH. OLT. XXI, 278, CHEST. IV 85/174e, ALR I I 262/582, I 979/800, 840, ALR SN III h 793/520, A VI 26. ♦ F i g. *Poezia aceasta, turnată în stihuri nepieritoare de genialitatea neîntrecută a unui poet,*

inspirat de dumnezeire, iată taina dănuirei peste vifornitele vremii a epopeilor homerice. JUN. LIT. 1938, nr. 1-12, 17. *Nu știi în ce parte l-o fi aruncat vifornita războiului.* I. CR. III, 326.

- Pl.: *vifornite și (rar) viforniți.* - Și: (învechit și regional) **vivornită, (regional) vîhornită, bihornită** (PASCU, S. 268, VÎRCOL, V. 90), **zghivornită** (TDRG, PAMFILE, J. II, 165, PASCU, S. 268), **zghivornită** s. f.

- Vifor + suf. -ornită (prin haplogogie).

VIFOROÁICĂ s. f. (Prin Olt.; în descîntece) Numele unui duh rău, despre care se crede că pricinuieste anumite afecțiuni manifestate mai ales prin dureri (puternice) de dinți sau de măsele; (regional) viforoaie. Cf. CANDREA, F. 116. *Viforu cu viforoaica, Buba cu buboaica, Brînca cu brîncoaica... Să piei, Să răspiei Ca spuma de mare, Ca roua de soare.* ȘEZ. I, 198. *A plecat (cutare), Pe cale, pe cărare, S-a întîlnit cu viforul cel mare în cale; Viforul cu viforoaica A intrat și s-a incuibat la (cutare), În creierii capului În dinții și în măselele lui.* MAT. FOLK. 1551, cf. GR. S. VI, 148.

- Pl.: *viforoaice.*

- Vifor + suf. -oaică.

VIFOROÁIE s. f. (Prin Ban.; în descîntece) Viforoaică. *Stu draci, stu drăcoaie, Stu viori, stu vioroaie... Fugiți Duceți-vă.* ARH. FOLK. 123, cf. 125. *S-a întîlnit... Cu viforul, cu viforoaia, Cu năjitul, cu năjitoaia.* IZV. XVI, 192.

- Pl.:? - Și: **vioroaie** s. f.

- Vifor + suf. -oaie.

VIFORÓS, -OÁȘĂ adj. 1. Care are violența viforului (1), ca viforul; caracteristic viforului, (ca) de vifor; f i g. năvalnic, dezlănțuit, tumultuos; (rar) vifornic, (astăzi rar) viforatic, (învechit și popular) viforit. *Un nor ploios... venea asupra taberilor prea iute, cu un vînt foarte viforos.* ANON. CANTAC., CM I, 159, cf. DRU. *Un pîriu mai mult îmi place ce se plimbă liniștit Printr-o live-de-nflorită... Decît o vale umflată ce-n cursul său viforos Curge iute turburată printr-un fîmît noroios.* HELIADE, O. I, 121. *Insulă-n valuri statornic sta În viforoasa mugînda mare.* id. ib. 170, cf. VALIAN, V., POLIZU. *Verdeața se ivește Și cerul se dezbracă de viforoșii nori.* ALEXANDRESCU, O. I, 138, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 456, LM. *O viforoasă șuierătură a vîntului... îi curmă povestirea.* ODOBESCU, S. I, 155. *Un vînt viforos venit de afară prin spărtura unei ferestre trecu șuierînd peste capetele lor.* GANE, N. II, 25. *Am privit spectacolul admirabil ce-l prezintă viforoasele unde.* F (1888), 325. *Privisem acest rîu viforos.* I. NEGRUZZI, S. III, 378, cf. DDRF. *Viscolul izbește cu șuier viforos În fața-i fulgi.* COȘBUC, P. II, 188, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Noianul viforos, izbindu-și apele de amîndouă malurile înalte ale albiei... se răsfrîngea spre mijloc spumegînd.* HOGAȘ, DR. I, 306, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Amîndoi rămaseră gîndindu-se, cu ochii în flăcările focului, ascultînd glasul viforos al vîntului.* SADOVEANU, O. II, 130. *După ploi viforoase, la viituri năprasnice, aștepti pînă ce Dumnezeu hotărâște apelor alinare.* id. ib. XX, 307, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, DSR. ♦ Bîntuit, răscolit de vifor (1). *Într-o noapte viforoasă... s-au stîrnit foc și au ars biserica (a. 1844).* BĂRÎȚU, C. II, 284. *Voi profita negreșit de zilele viforoase pentru ca să mă pun pe lucru.* ALECSANDRI, S. 118. *Într-o noapte aspră, viforoasă Crivățul vuia.* REV. CRIT. II, 90. *În întunericul viforos al nopților tomatice... [apele] se roșesc și se luminează.* ODOBESCU, S. III, 534. *Iarna veni viforoasă și plină de semne de spaimă.* ANGHEL - IOSIF, C. M. II, 100. *În noaptea viforoasă... se vor uita cum ninge.* BACOVIA, O. 103. *Coliba cu staul... este prevăzută cu... o vatră liberă, în care nu se mai sfirșește focul în zile reci și viforoase.* APOLZAN, P. I. 38. ♦ F i g. Agitat, zbuțuit.

Într-al meu suflet se-nalță-a mea credință... Și-mi ține sovăind, clătita mea ființă L-a vieții-mi viforoase prea liniștit apus. HELIADE, O. I, 178. *Timpul viforos al veacului de mijloc împărțise pământul românesc în trei țări.* BĂLCESCU, M. V. 249. *Viforoasele evenimente ale acestor doi ani din urmă m-au făcut să uit cu totul manuscrisul ce zăcea în biblioteca mea.* id. ib. 551. *Viforoase erau vremile cele vechi... dar oamenii se nășteau tari!* RUSSO, S. 147. *Aici... să se curme junia-mi viforoasă!* BOLINTINEANU, P. I, 209. *Viforoasă mi-e viața.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 16, cf. III, 256. *Din mijlocul viforos și turbure al Parisului, ajunsese... în acest oraș străin și trist.* MILLE, V. P. 140. *Urmări încă din tinerețea lui un principiu care îi fu... folositor în lungă și viforoasă lui carieră.* XENOPOL, I. R. IV, 122. *Traiful în casa lui era tot mai viforos.* AGĂRBICEANU, A. 472. *Urmează anii viforoși ai revoluției, Românii bănățeni, asupriți bisericește și politicește, se mișcă.* MOLIN, R. B. 421. *Toate în Moldova, domnule de Marenne, sînt scurte, trecătoare și viforoase: și cele bune și cele rele.* SADOVEANU, O. X, 79. *Întîmplări ale tinereții, evocări din viforosul nostru trecut... le-a povestit cumpătat și simplu.* id. ib. XIX, 109, cf. SCRIBAN, D. *Se vizitează cula de la Curțișoara din Gorj, prilej de a ne plimba gîndul prin trecutul viforos al Olteniei.* ARH. OLT. XIX, 233.

2. F i g. Aprig, impetuos, violent. *De începutul viforos gînd a să părăsi nu putu.* CANTEMIR, I. I. I, 261. *Aliniatele despre finanțele statului au produs... dezbateri viforoase.* BARIȚIU, P. A. III, 289. *Țara... era plină de o astfel de poezie, mai sălbatecă, mai crudă, mai viforoasă și mai adevărată, adică războiul.* ODOBESCU, S. I, 7. *A vorbit și a jucat natural chiar în scenele cele mai viforoase.* EMINESCU, S. P. 353. *Începu să plîngă greu și cu suspin înăbușit și viforos.* SLAVICI, O. I, 62. *Poetul nu s-a însuflat... din viforoasa poezie rusă.* MACEDONSKI, O. IV, 70, cf. GALACTION, O. 258. *Sînt jocuri viforoase prin bătătură de han.* LESNEA, I. 8. *Doina plîngea pe strune, tălmăcind o patimă adîncă; creștea tremurînd și gemînd, alerga în plîngeri viforoase prin inimile tuturor.* SADOVEANU, O. I, 53. *La atac vor fi viforoși și înspăimîntători ca puhoaiile verii.* id. ib. XXI, 59, cf. 158. *Ținuta mîndră, ochii mari și ageri... zborul viforos... au făcut din șoimi, la toate popoarele, un simbol de luptă, de vitejie și dibăcie în atac.* BĂCESCU, PĂS. 197. *Numai... un compozitor foarte talentat e îndreptățit să se încumete a comenta o creație viforoasă de felul aceleia a lui Delavrancea.* CĂLINESCU, C. O. 125. *Știa... că numai în această îmbinare stă marea, tulburătoarea, viforoasa, dulcea iubire.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 29, 19/4, cf. M. D. ENC., DEX, DSR. ◊ (Adverbial) *Sevăsta plîngea viforos.* SLAVICI, N. II, 19.

- Pl.: viforoși, -oase. - Și: (învechit) vîhorós, -oasă (CIHAC, II, 456), vîvorós, -oasă adj.
- Vifor + suf. -os.

VIG s. n. 1. (Popular) Val¹ (III 1 a). Cf. DERS, BOGDAN, D. ȘT. II, 261. *Procoveț de zarba dentr-aceiași vîgu, pre margine ușinicu negru și cu optu canași* (a. 1588). ÇUV. D. BĂTR. I, 198/10. *Am dat un vig de atlas* (a. 1619). IORGA, S. D. V, 12. *I-au dat și lui doi cai buni și un vig de postav* (a. 1629). GHIBĂNESCU, S. I. IX, 110. *Viguri... fece... și le dede vâpsitorilor.* DOSOFTEI, ap. TDRG, cf. KLEIN, D. 455. *O greconțită dă tocaciului său să-i țese trei viguri de pînză.* PETROVICI, P. 154/17, cf. ISER 275. *La Humulești torc și fețele și băieții... și se fac multe giguri de sumani, și lăi și de noaten, care se vind și pănură și cusute.* CREANGĂ, O. 205. *Vigurile de pînză putrezeau pe fundul lăzii.* F (1884), 378, cf. DDRF, MÎNDRESCU, UNG. 118. *În chilii să află și lăzi sau și dolapuri... în cari și pre cari să păstrează haine de purtat și ponevi [covoară], trîmbe [suluri], de pînză, viguri de cioareci sau pănură din lînă etc.* LIUBA - IANA, M. 98, cf.

BARCIANU, ALEXI, W. *Stofele se desfăceau în bucăți sau viguri.* IORGA, C. I. III, 230. *I-a dat lui Sf. Petre vig de cioareci și lui Dumnezeu trîmbe de pînză.* PAMFILE, S. T. 198, cf. DHLR, II, 543, BOGDAN, D. ȘT. II, 606, RESMERIȚĂ, D. *Se înalța viguri peste viguri de postav boieresc.* AL LUPULUI, P. G. 188, cf. CADE, ROSETTI, I. L. R. 415, SCRIBAN, D. *Rafturile gem de viguri neîncepute de chimbrică neagră.* STANCU, D. 311. *Găsi timp și loc prielnic să-i dăruiască un vig de postav englezesc.* V. ROM. aprilie 1954, 98, cf. DL, DM, TAMÁS, ET. WB., DEX, ALIL XXIX, 16, DSR, SCL 1987, 302, H XVIII 144, ȘEZ. II, 24, 228. *Pe tine te-oi ascunde Tot în viguri de giolgiuri și-n valuri de postavuri.* BIBICESCU, P. P. 271. *Așternea Valuri de postavuri și viguri de giolgiuri.* ALEXICI, L. P. 164, cf. RĂDULESCU-CODIN. *Am venit ca să întreb De cel jig de dușulnic Ce stă-n culme necroit.* VICIU, COL. 30. *Du-te. Floare, și te-ascunde Prin grădină, prin stupină, Prin valuri de giolgiuri, Prin viguri de postavuri.* FRÎNCU - CANDREA, M. 231. *Foaie verde ș-o lalea, Tu, Marișă, nu mai sta, Ia calu și foarfeca Și vîgu cu abaoa Și croiește-o ipîngea Cu cîmpu ca vișina, Să întru-n codru cu ea.* ȘEZ. XII, 78, cf. com. din TURNU-MĂGURELE și din SĂLIȘTE - SIBIU. *Eu pe tine ti-oi învâli Cu giguri mari de bumbac, Și cu valuri de postav.* BÎRLEA, L. P. M. I, 32, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 215, CIAUȘANU, V. 209. *Viguri de giolgiuri La capu-și punea.* IZV. XVI, 400. *Curvie Viguri de joljuri, Valuri de postav.* ARH. FOLK. VII, 92, cf. BUL. FIL. VI, 243, TOMESCU, GL., TODORAN, GL., ALR I 1 296/305, ALR II 6 481/64, ALR SN II h 489, ALRM SN I h 316, A III 2, 12, TEAHA, C. N. 125, 280. *Ș-încă, neică, -am mai visat Trei viguri de pînză lată, Calea noastră depărtată.* BALADE, II, 300, cf. NALR - O IV h 742. *Să luăm, să cumpărăm Acest ghig nedojenit Ce stă-n culme necroit... Croitorii să croiască, Săbăii să săbăiască.* FOLC. TRANSILV. II, 470.

2. (Învechit și regional) Sfirșit¹ (1); capăt. *Omul, deacă să îngrășe de bătură și de beție, pînă la vig zvîrlește în Dumnăzău cu păcatele sale* (a. 1695). în DLRV, cf. ANON. CAR. *Despre iertarea păcatelor, care totdeauna va avea omul, numai de va duce în vig temătura lui* (a. 1702). în DLRV, cf. TDRG, TAMÁS, ET. WB. ◊ E x p r. **A face** (cuiva) **vig** = a chinui, a distruge (pe cineva); a da gata. *Frunză verde pipirig. Farmecele-m face vig.* ȘEZ. VII, 161. ◊ Scop, țel (3). *Elu e vig și cap și fire legiei.* CORESI, ap. DHLR II, 345. *Pre ce... vig s-o vedea [crucea]? - Dreptilor pre... veselie, iară răilor spre rușine* (a. 1702). în DR. X, 328.

- Pl.: viguri. - Și: (regional) vîrg s. n. VICIU, COL. 170.

- Din magh. vîg (dial. vig).

VIGĂJ s. n. (Prin Munt.) Făgaș (făcut de roțile unei căruțe). *Copiii cari merg pe drum și calcă în vigajuri de căruțe, li vor muri părinții.* GOROVEI, CR. 198.

- Pl.: vigajuri.

- Cf. v ă g a ș.

VIGĂN¹ s. n. (Regional, mai ales în Transilv.) Fustă (cu bretele, cu piepți etc.) sau, p. e x t., rochie lungă, cu croială caracteristică portului de la oraș (purtată de femei sau de copii). *Am avut 16 derabe de chemesi... 1 vigan de nanșinet... 1 cîrpă cu flori* (a. 1803). IORGA, S. D. XII, 145. *Hainele copiilor, cu chemes și cu cîrpe, și cu viganuri, și cu chepturi de moldon* (a. 1803). id. ib. *De mai ștempărea un an. O vedeam și cu vigan, Și, din opinii, cu păpuți* (a. 1818). GCR II, 225. *Veștmîntul (viganul, rochia) care îl avea pe sine era foarte scump și pompos.* GT (1839), 32, cf. DDRF, MÎNDRESCU, UNG. 118, GHETIJE, R. M. *De douăzeci, treizeci de ani încoace, [copiilor] le face vigan; viganu era mai nobil.* CONV. LIT. XXXVII, 720, cf. ALEXI, W., TDRG, DR. II, 900, VARONE, J. R. 67, CADE, PRIBEAGUL, P. R. 58, DL, DM, TAMÁS, ET. WB., Z. MIHAIL, T. P. 98. *De-aș ajunge pin' la toamnă Să mă-nsor să iau o doamnă; Fie doamnă de țigan,*

Numai să aibă vigan. JARNÍK – BÎRSEANU, D. 438. *Fie doamna și țigană, Numai să aibă vigană.* RETEGANUL, CH. 63. *Hop! lele cu viganău Nu ești de ocolul meu, Ocolul meu îi tinos, Viganău-ajunge jos.* id. ib. 110, cf. VAIDA, DOINE, 263, VICIU, s. GL. *Fie doamna de țigan, Numa să poarte vigan.* PÎRVESCU, C. 15., cf. I. CR. VI, 311, CABA, SĂL. 102. *Duminecă îți dăm viganul cel nou dacă ești cuminte.* Com. din LUPȘA – ABRUD, cf. PAȘCA, GL., IZV. XI, 232, XVI, 277. *Nu vă băgareți pe su pat, că vă-mproștiți viganeele.* ALR II 3 209/95, cf. 3 321/53, 95, 260, 279, LEXIC REG. II, 42, 109.

– Pl.: *vigane* și *viganuri*. – Și: **vigană** (pl. *vigăni*, ALR II 3 321/260) s. f., **viganău** (VAIDA, CABA, SĂL. 102, ALR II 3 321/279, LEXIC REG. II, 109; pl. *viganauă*, ALR II 3 321/279, LEXIC REG. II, 109), **viganău** s. n., **virgână** (PAȘCA, GL.) s. f.

– Din magh. **viganó** (dial. *vigán, vigána, vigánó*).

VIGÁN², -Ă adj. (Transilv. și prin Maram.) Vesel, bine dispus; vioi, ager, sprinten; plin de vitalitate, viguros. Cf. KLEIN, D. 455, LB, ISER, CIHAC, II, 538, LM 574, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, PĂCALĂ, M. R. 142, DR. II, 906, CADE, BL II, 52, ȘANDRU – BRÎNZEU, JINA, 106, PRIBEAGUL, P. R. 58, TAMÁS, ET. WB., DSR, CONV. LIT. XX, 1021, VAIDA. *De-aș mai hori tot de vigan, Nu aș mai hori șohan.* POP., ap. MÎNDRESCU, UNG. 118. *Bine că te aflu gigan!* REV. CRIT. IV, 87, cf. VICIU, GL. 54, com. din SĂLIȘTE – SIBIU, IZV. V, nr. 2-3, 16, DR. VI, 286. *Igană copilă!* PAȘCA, GL. 35. *Iară-i ghigan cum o fost.* ARH. FOLK. I, 212, cf. DR. VIII, 163. *Botezul se face la trei zile după naștere. Dacă-i mai «vigan», îl botează la o săptămână sau chiar o lună.* ARH. FOLK. VI, 164, cf. 295, COMAN, GL. 45, ALR I/I h 132/343, ALRM I/I h 189/343. *Cinele de vigan dă din coadă.* ALR II 3 223/310. *Prunc vigan.* ib. 3 678/325. *Ala tăt atunci ar fi vigan când ar păți rău vecinu.* ALR SN V h 1 250/310. *Ce faceți? Viganii sînteți?* MAT. DIAL. I, 209, cf. L. ROM. 1961, nr. 1, 22, ib. nr. 2, 129, TEAHA, C. N. 126, FOLC. TRANSILV. II, 621, L. ROM. 1964, 335, ALIL XXIX, 317. ◊ F i g. *Fă-ne viganii în sfinție* (sec. XVII). în DLRV.

– Pl.: *vigani*, -e.

– Din magh. **vigan** „cu veselie”.

VIGĂNĂ s. f. v. **vigan¹**.

VIGANĂU s. n. v. **vigan¹**.

VIGĂR s. m. v. **văiegar**.

VIGAVÓR s. n. (Învechit și regional) Certare, muștrare, dojenire. *Să se facă în ființa a toată adunarea cel mai aspru viganor cilenurilor... cari au îndrăznit a face... un raport neadevărat* (a. 1829). URICARIUL, XIV, 53. *Sus-pominita hirtă de loc ar fi fost luată de sus-pominitul meu unchi cu inșovolnicie, ba chiar și cu viganor.* ALECSANDRI, O. VI, 309, cf. DM. *I-am tras un viganor să mă pomenească!* COMAN, GL.

– Pl.: ?

– Din rus. **выговор**.

VIGĂDALM s. m. sg. (Prin Transilv.) Vînt puternic, însoțit de ploaie și de grindină. Cf. COM. SAT. II, 108.

– Accentul necunoscut.

– Etimologia necunoscută. Cf. magh. *v i g a d a l o m* „vacarm, tîmbălu”.

VIGĂDUÍ vb. IV. Intrans. (Învechit, în Mold.) A se desfăta, a se veseli. *Acestea au fost răutățile surorii tale, Ierusalime: mîndria, sațiul, bișugul de toate, odihna, în carile cu surorile sale vigăduia.* VARLAAM, C. 310, cf. DR. III, 724, ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 123, TAMÁS, ET. WB., DLRV.

– Prez. ind.: *vigăduiesc*.

– Din magh. **vigadni**.

VIGĂNĂU s. n. v. **vigan¹**.

VIGĂNÍ vb. IV. T r a n z. și r e f l. (Transilv.) A (se) înviora, a (se) însufleți, a (se) înveseli. Cf. LB, ISER, CIHAC, II, 538, LM 574, DDRF, TDRG, TAMÁS, ET. WB. *Cînd ai fost tu amărită și floarea ta a fost dubită, Și cînd tu te-ai viganit și floarea ta a înflorit.* POP., ap. MÎNDRESCU, UNG. 118.

– Prez. ind.: *vigănesc*.

– V. **vigan²**.

VIGĂNÍE s. f. (Transilv.) Vioiciune, vivacitate. Cf. LB, ISER, CIHAC, II, 538, LM, DDRF, TAMÁS, ET. WB.

– Pl.: *vigăanii*.

– **Vigan²** + suf. -ie.

VIGĂȘĂG s. n. (Maghiarism învechit, prin Transilv.) Petrecere (II 2). *Cureai și săreai și giucaii în glasuri de cimpoi și în fluierie și în toate vigășagurile* (a. 1695). în DLRV.

– Pl.: *vigășaguri*.

– Din magh. **vigasság**.

VIGĂZÍ vb. IV v. **vigăzui**.

VIGĂZUÍ vb. IV. 1. T r a n z. (Învechit, în Transilv.) A dispune, a ordona (2). *La noi așă vighiazuit ormăghii, cum cinea va fi dintr-alta țara să aibă cartea* (a. 1639). IORGA, D. B. I, 68, cf. TAMÁS, ET. WB.

2. T r a n z. și r e f l. (Învechit și regional) A duce (sau a ajunge) la capăt; a (se) sfîrși, a (se) isprăvi. Cf. IORGA, D. B. II, 80. *Aice să vigăzuiesc cîntările din litanie* (sec. XVII). în DLRV, cf. TAMÁS, ET. WB., LEXIC REG. 73.

– Prez. ind.: *vigăzuiesc*. – Și: (regional) **vigăzi** vb. IV. LEXIC REG. 73.

– Din magh. **végezni** (dial. *vigeznti*).

VIGÉSIMĂ s. f. (Latinism învechit, în Transilv.) Impozit reprezentînd a douăzecea parte (pe mărfuri, pe succesiuni). Cf. LM. *Cînd se întorceau... cu mărfuri, li se cerea plata cuvenită de culegătorii vigeșimei regale – 1 la 20.* IORGA, B. R. 11. *În anul 1609 Dieta transilvană, recunoscînd foloasele pe care negustorii greci le aduc vieții economice din țară, admite ca aceștia, după ce vor fi achitat vama și vigeșima reglementară, să circule nestingheriți cu marfa lor prin orașe și țirguri.* BLAGA, G. 23.

– Și: **vicésimă** s.f. LM.

– Din lat. **vicesima**.

VIGHÉȚ s. m. 1. (Prin vestul Transilv.) Negustor ambulant. Cf. JAHRESBER. IV, 333, TAMÁS, ET. WB.

2. (Regional; în forma *vighiț*) Haimana; hoinar (Clopodia – Deta). Cf. TAMÁS, ET. WB., L. COSTIN, GR. BĂN. 215.

– Pl.: *vigheti*. – Și: **vighiț** s.m. TAMÁS, ET. WB., L. COSTIN, GR. BĂN. 215.

– Din magh. **vigéc**.

VIGHIAZÁU s. m. (Maghiarism regional) Lucrător la o mină¹, care păstrează evidența explozivului (Cavnic – Baia Mare). Cf. CL 1961, 163.

– Pl.: *vighiazăi*.

– Din magh. **vigyázó**.

VIGHILĂ vb. I v. **vigila**.

VIGHILĂRE s. f. (Învechit, rar) Veghe (I 1). *L-au ținut subț necurmată vighilare (pază).* TEODOROVICI, I. 344/15. *Făcătorii de rău, furii, tîlharii... întru închisorile cele de comun spre vighilare era.* id. ib. 373/25.

– V. **vighila**.

VIGHILĂ s. f. v. **vigilie**.

VIGHILIE s. f. v. **vigilie**.

VIGHIȚ s. m. v. **vighet**.

VIGIE s. f. (Rar) Stîncă în formă de coloană ascuțită, al cărei vîrf nu iese la suprafața mării. DN³.

- Din fr. **vigie**.

VIGÎL, -Ă s. m., adj. 1. S. m. (Învechit, în Transilv.) Veghetor (I 1). *Vigilii de la poartă Bătutu-te-au și te-au rănit, De te-au lăsat mai moartă.* COȘBUC, P. II, 219. ♦ Pădurar. *Acești vigili ne-au arătat și ne-au spus cu de-amăruntul numirea locurilor, ce se vedeau din acest punct.* TURCU, E. 24. *Spunea că este confinist (ceva mai mult ca simplu vigili) peste pădurile statului din acele locuri.* id. ib. 137. ♦ (Regional) Muncitor care lucrează la întreținerea unei porțiuni de șosea (Năsăud). Cf. ALR I 805/268.

2. S. m. (În Roma antică) Membru al gărzii instituite de Augustus pentru siguranța cetății în timpul nopții și pentru paza contra incendiilor. Cf. DN³.

3. Adj. (Livresc) Veghetor (II 3). Cf. LM, DN³.

- Pl.: **vigili**, -e.

- Din lat. **vigil**. Cf. it. **vigile**.

VIGILĂ vb. I. T r a n z. (Latinism învechit) A veghea (I 1). *Au căutat oameni înțelepți... i-au adunat în palata sa și mai bine îi vighila (păzea), decît diadema și porfira sa cea împărătească.* TEODOROVICI, I. 243/19. *Cu un leghion de romani vighila (păzea) Ierusalimul.* id. ib. 318/3, cf. PROT. - POP., N. D., ALEXI, W.

- Prez. ind.: **vigilez**. - Și: **vighilă** vb. I.

- Din lat. **vigilare**.

VIGILĂNT, -Ă adj. v. **vigilent**.

VIGILĂNȚĂ s. f. v. **vigilență**.

VIGILĂȚIE s. f. (Latinism învechit, rar) Priveghere (2). Cf. PROT. - POP., N. D. 639.

- Din lat. **vigilatio**.

VIGILĂ s. f. **vigilie**.

VIGILENT, -Ă adj. (Despre oameni) Care are atenție încordată și susținută; care este cu deosebită luare-aminte, care observă cu atenție ceea ce se întîmplă (pentru a descoperi un neajuns, o neplăcere, un pericol posibil etc.). V. **circumspect**, **grijuliu**, **precaut**, **prevăzător** (I), **prudent**. *Aceste dificultăți... nu pot fi superioare silințelor unei administrațiuni vigilente și este cu puțință a le înlătura în orice localitate atacînd flagelul... din primele manifestațiuni.* I. IONESCU, D. 480, cf. COSTINESCU, ALEXI, W., CADE. *Petronie, cleric tînăr... poate cu o cultură aleasă, a atras atenția vigilențelor catolice care... îl înduplecă și-l cîștigă pentru cauza lor.* ARH. OLT. XII, 359, cf. IORDAN, L. R. 112. *La mesele puse la cale de Gaittany, dacă nu erai vigilent, te trezeai alături de un inamic.* CĂLINESCU, B. I. 90. *Încearcă să mă îndepărteze, făcînd pe infirmiera vigilentă: „Caty, lasă-l singur, să nu-l obosim!”* id. s. 96. *O aparență de libertate politică, de cvasi-constituționalism...permiteau forțelor economice să se acumuleze în mîna citorva, la umbra articolelor de lege și a poliției vigilente să le asigure liniștea.* RALEA, S. T. I, 79. *Servește ca un fel de sentinelă vigilentă care anunță dacă sîntem sau nu pe calea bună.* id. ib. II, 16. *Vameșii, vigilenți, au încălecat balustradele și veghează, ca și cînd accidental ar fi fost pus la cale anume, pentru a înlesni vreo contrabandă.* TUDORAN, O. 182, cf. DL, DM. *În... povestirea*

„Pwyll” din colecția celtică „Mabinogion”... se vorbește despre un braț uriaș misterios care se întinde să apuce un obiect prețios și pe care îl rănește un păzitor vigilent. IST. LIT. ROM. I, 91, cf. M. D. ENC. *Instinctul erotic...* [i]l îndeamnă, de teama prea vigilentei sale soții, Hera, să practice un transformism pe scara cea mai înaltă de imaginație. ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 32,7/1, cf. DEX, DN³, DSR. ♦ (Despre manifestările, acțiunile etc. oamenilor) Care exprimă, denotă **vigilență** (I). *Se cere o atențiune vigilentă și neconținută în păduri în contra stricăciunilor acestei insecte.* BARASCH, B. 286. *O bună administrație cinstită, experimentată și vigilentă ar fi primul, cel mai bun și folositor remediu.* EMINESCU, O. XIII, 42. *În afară susțineau o propagandă întinsă și vigilentă, care avea de țintă să arate lumii civilizate că toate naționalitățile, dar în special românii, se simt fericiți în Ungaria.* ARH. OLT. V, 411. *Din cauza ostilității agresive și mai ales vigilente a intelectualității din această epocă, cele șase piese... nu-mi întorseseră nici costul hîrtiei.* CAMIL PETRESCU, T. III, 497. *O școală dezvoltată în condiții optime formale... cu un control vigilent al funcționării școlii, dar fără luarea în considerare a cauzalității frecvenței, nu va fi... o școală vie.* D. GUSTI, P. A. 281. ♦ F i g. (Rar) Treaz (I). *De aci s-a îndreptat spre Botoșani. Acolo aștepta vigilentă minia părintească a lui Gh. Eminovici.* CĂLINESCU, O. XI, 118.

- Pl.: **vigilenți**, -te. - Și: (învechit, rar) **vigilant**, -ă adj. COSTINESCU, ALEXI, W.

- Din fr. **vigilant**, lat. **vigilans**, -ntis.

VIGILENȚĂ s. f. 1. Atenție încordată și susținută; observare atentă, luare-aminte, supraveghere stăruitoare a ceea ce se întîmplă (pentru a preîntîmpina sau pentru a descoperi un neajuns, o neplăcere, un pericol posibil). *Curățenia în toate părțile se executa cum nu se putea mai bine, sub vighiența unicului ochi ce-l avea.* SION, P. 72. *Aceste le făcu ca să adoarme vighiența prințului.* CALENDAR (1862), 72/6, cf. COSTINESCU. *A amăgi, a dejuca vighiența acestui Argus fiscal s-ar părea absurd.* CARAGIALE, O. II, 421. *Vighiența acestor polițiști secreși era foarte mare, mai ales pe la începutul anului 1859.* SBIERA, F. S. 122, cf. ALEXI, W., CADE. *Ordinea nu depinde de mulțimea paznicilor, ci de vighiența lor.* REBREANU, R. II, 21. *Am păstrat prietenia mea față de ei cu o vighiență adevărat sacerdotală.* GALACTION, O. 18. *Am lăsat să trecă puțin timp, pentru ca să mai slăbească vighiența supraveghetorilor.* BRĂESCU, A. 180. *Se recomandă vighiența extrem de activă a organelor de supraveghere.* ARGHEZI, S. X, 262. *Cu greu... putea lungeb absentă lui Pomponescu, din cauza vighienței lui Petrișor.* CĂLINESCU, B. I. 410, cf. 54. *Presăcuta bunăvoință... poate surprinde vighiențele încrederii în sine și poate adormi tensiunile susținătoare.* VIANU, L. R. 439. *Materialul trebuie să plece mîine la tipografie. Să lăsăm exagerările și excesele de vighiență.* v. ROM. iunie 1954, 126. *Conducea micul bal cvasi-seral cu vighiența unui căpitan de vas în furtună.* VINEA, L. I, 223, cf. DL. *Cred că doctorița T. n-a dat dovadă de vighiență ascultînd cîntecul de sirenă al domnișoarei șefă de lucrări.* PREDĂ, R. 58, cf. DM. *În același timp, își fixa ca țel exclusiv literatura, nu „părăsind politica”, așa cum formula Kogălniceanu ca să înșele vighiența cenzurii, ci înlăturînd informația politică și cronica de actualitate.* IST. LIT. ROM. II, 415. *Alegerea anodînului orășel de pe apa Meurthe... ținea la liniștirea vighiențelor consulare.* ib. 424. *Va face din... supunere armă de slăbire, dacă nu chiar de anulare, a vighienței inchizitoriale.* T ianuarie 1969, 101, cf. M. D. ENC., DEX, DN³, DSR, DREV, V. BREBAN, D. G.

2. (Latinism învechit, rar) Veghe (II 1), priveghere (2). Cf. PROT. - POP., N. D.

- Pl.: **vigilențe**. - Și: (învechit) **vigilantă** s. f.

- Din (I) fr. **vigilance**, lat. **vigilantia**, (2) lat. **vigilantia**.

VIGILIE s. f. 1. (Învechit; astăzi livresc) Veghe (II 1). Cf. GHETIE, R. M., ENC. ROM., BARCIANU, SCL 1969, 385. ◊ F i g. *Micul viezure al gândului - straja ciudată pe care nu o vezi, nu o prinzi, dar în care ai căpătat credința că stă de vigیلă.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 98.

2. (Învechit; astăzi livresc; concretizat; mai ales la pl.) Gardă; strajă; santinelă (1). *Se dispuseră vigiliii pe la toate ușile și ferestrele.* BARIȚIU, P. A. I, 308. *Au pus înadins vighilă spre a-l păzi de aproape.* GM (1854), 2²/53. *Trecînd prin această poartă, te aflai într-un loc gol... unde erau vighiliile de toate zilele.* F (1876), 198, cf. GHETIE, R. M., ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. ◊ F i g. *Vigilie a limbii, sentinela a versului românesc, aceasta ar putea să fie o determinare a poziției poetului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 8, 1/2.

3. (La romani) Fiecare din cele patru diviziuni egale în care era împărțită noaptea (în funcție de schimbarea străjilor); interval de timp cît făcea de gardă o strajă; (învechit) vighilă (3). *Se duc cu soarele la culcuș și la a patra vighilie iarăși cheamă la griji și la muncă.* MARIAN, O. II, 239. *La romani, ca să faciliteze paza de noapte, pe care trebuia să o facă ostașii, noaptea era împărțită în 4 vighilii. Tot 3 ore făceau o vighilie.* ENC. ROM., cf. MINERVA.

4. (Învechit, rar) Priveghere (3). Cf. STAMATI, V. 1717²/47, GHETIE, R. M., ALEXI, W.

- Pl.: vighilii. - Și: (învechit, rar) vighilă, vighilă, vighilie s.f.

- Din lat. *vigilia*, germ. *Vigilie*, fr. *vigile*.

VIGILITĂTE s. f. Stare psihofiziologică caracterizată prin tonusul ridicat al activității sistemului nervos central. Cf. DER, DN³, M. D. ENC², DSR.

- *Vigil* + suf. *-itate*.

VIGLĂR s. m. (Învechit; de obicei la pl.) Persoană care însoțea călare o caretă domnească, pentru a asigura securitatea călătorilor. *Foi[ă] de vezeteii domnești[i] și de vighilari i dărvari, carele li să dă abale de Paște* (a. 1695). IORGA, S. D. V, 361, cf. 367.

- Pl.: vighilari.

- *Vighilă*¹ + suf. *-ar*.

VIGLĂ¹ s. f. (Învechit) I. (Precedat de prep. „în” și în construcție cu verbul „a sta”) Veghe (I 1). *Chiar ca tînăr pui de vultur, ... Stînd în vighlă, este-ostașul celor răi înfrînător.* ASACHI, O. I, 27.

2. (Concretizat; mai ales la pl.) Gardă; strajă; santinelă (1). *Meros, conșuratul giune, ... Surprins fără de preget vighile l-a ferecat și la rege domnitorul l-a condus.* ASACHI, O. I, 209. *Vighile, ce dupre datina timpului de atunce sta la pîndă pe virful unui munte, dădură semnalul fatal de apropierea unei cete de tatar.* id. ib. II, 39. *Ferindu-să înțelepțește de vighlă..., depărtat spre dreapta ca de 200 pași, au mers către un turnișor.* AR (1841), 355¹/54. *În cursul nopței, vighile (privighetori) petreceau prin stratele polițiilor spre a aminti celor ce dormeau dururile și pătimirile ce le uită.* CALENDAR (1854), 48/24.

3. *Vigilie* (3). *Timpul nopței se-nsemnează... prin amurgul, întia vighlă, miezul nopței, cîntătorii și zorile.* SĂULESCU, HR. I, X/13, cf. H VIII² 248.

- Pl.: vighle.

- Din ngr. βίγλα.

VIGLĂ² s. f. (Prin sud-estul Mold. și nord-estul Munt.) Piine lungă. V. j i m b l ä. Cf. SCRIBAN, D.

- Pl.: vighle.

- Cf. säs. b i e g e l, rom. v e c l ä.

VIGNEĂ s. f. v. jigneă.

VIGNETĂ s. f. v. vinieta.

VIGOARE s. f. 1. Stare de sănătate deplină (fizică și psihică), de integritate a funcțiilor vitale; capacitate de acțiune, de a se manifesta cu fermitate și eficiență. *V. energie, putere (I I), robustețe, vitalitate, v l a g ä. Ea puse în lumina zilei, cu o lună nainte termenului ordinii, roada unirei a căriia vigoarea și tărimea credința sa... niciodată nu au suspicat.* CALENDARI (1794), 31/25. *Această a inimii vigoare și virtute, cu ajutorul pocăinții agonisită, se cade să se înmulțască în toate zilele cu fapte bune.* MAIOR, P. 87/10. *Connal nu mai așteaptă și lancea-i sîngerîndă împunmă cu vigoare.* HELIADE, O. I, 339. *Nu-i displăcuse a junelui figură. În forma lui virilă, în nobila-i statură Era plin de vigoare și plin de maiestate.* id. ib. 371. *În acest mod, în un mit vechi, un luptători intrepid afla vigoarea sa, de cîte ori atingea pămîntul.* LAURIAN, F. 140/23, cf. NEGULICI. *Goliciunea verginelor n-aveau nimic de indecent...; contracta la ele o datină simplă și emulație... de vigoare... și forță.* ARISTIA, PLUT. 121/26. *Adunase consiliul și delibera ca să ia o hotărîre. Unii era dispuși a capitula, alții ca să atace pînă ce mai avea oarecare vigoare.* TEULESCU, C. 191/26. *Începea... a-nfrîna cu mai multă vigoare mulțimea.* id. ib. 347/23. *Cine a susținut cu vigoare o luptă...cu prejudecățile populare, care strigau că aceasta este o tiranie?* BARASCH, I. 181/24. *Găsirăm pe abatele Lhomme, deși octogenar, încă în plină vigoare.* KOGĂLNICEANU, O. II, 605. *Guvernul amărît își pierde cumpătul și...ia măsuri aspre, lovește și cade printr-un esces de vigoare sau prin descurajare și dezgust.* GHICA, S. 199. *Sărmanul june, vîzîndu-se strîns cu vigoare de un braț puternic... cercă să se libereze.* FILIMON, O. I, 138, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Copilul se mișcă fără astîmpăr din instinctiva pornire de a-și întări născînda vigoare prin gimnastică.* HASDEU, I. C. I, VII. *Vigoarea fizică și psihică este simptomul cel mai cert al răpedii înmulțiri a unei naționalități.* id. ib. 61, cf. BARONZI, I. C. II, 245/7. *Era ca un bătrîn ce și-a păstrat toată vigoarea bărbăției și privea cu dispreț pe rivalul său.* CONV. LIT. III, 66, cf. COSTINESCU, LM. *Aceste certuri... dau vigoare și energie cugetărilor și acțiunilor.* BOLINTINEANU, O. 421. *De altminteri, și în vremea în care spiritul lui era în vigoare, felul traiului său făcuse pe amici să se teamă de rezultat final.* MAIORESCU, CR. III, 300, cf. 295. *O parte din batalionul de Mehedînți..., care se apropiase ca de 1400 metri de fortul cel mic, iese din ascunzătoarea sa, trece prin viile ce o despart de acel fort și încearcă cu vigoare a-l ataca.* ODOBESCU, S. III, 585, cf. 75. *Toată mîndria noastră de rasă, tot sîngele strămoșilor, toată vigoarea și înțelepciunea lor, naivă și tînără, buna lor credință... protestează în contra pîngării istoriei noastre naționale de către un asemenea venetic.* EMINESCU, O. XIII, 339. *Cercetări filologice și istorice, experiențe și comunicări spiritiste, religioase, filozofice, arte frumoase... - toate cu o egală vigoare îmbrățișate.* CARAGIALE, O. III, 245. *Primiți, d-le Barițiu, urările noastre pentru vigoarea corporală și spirituală, ca să poți lupta cu succes pentru triumful cauzei române* (a. 1882). ARH. OLT. XIX, 288. *Există încă multe și mari goluri pe care trebuie să le împlin spre a putea pași înainte cu toată vigoarea și certitudinea pe dificilele și exigentele căi ale studiilor științifice.* ARHIVA, I, 3. *Forța sa de creațiune slăbise și toate facultățile lui intelectuale, zdruncinate și dezechilibrate, - și perduse puterea lor de viață și vigoarea lor de mai nainte.* REV. CRIT. I, 327, cf. DDRF. *Voința se manifestă... în toată vigoarea ei în limba scrisă.* PHILIPPIDE, P. 237, cf. BARCIANU. *M-am folosit de această doctrină cu avîntul unui tînăr plin de vigoare și de idealism.* SBIERA, F. S. 113. *S-a smuncit din mîna lui cu toată vigoarea și iuțeala unei căprioare speriate.*

SANDU-ALDEA, D. P. 132, cf. ALEXI, W. *A uitat că și bărbații au nevoie de o altă zestre decât a inteligenței și a talentului și, neavînd... pe lingă dînsa, vigoare și frumusețe, a vorbit limpede ca un om sigur.* IORGA, P. A. II, 143. *Natura... Dă sufletului aripi și trupului vigoare, Femeii frumusețe, iar geniului științei.* CERNA, P. 59. *Fără mîncare, nespălat și murdar, așa trăia sârmanul. Vigoarea ce era... în el rezista cu o uimitoare putere.* ANGHEL, PR. 63. *În acest articol... își dezvoltă teoria sa... cu o deosebită vigoare.* PETICĂ, O. 424. *Peste tot se constată față de trecut un regres foarte remarcabil în ce privește vigoarea și integritatea trupezască a locuitorilor.* PĂCALĂ, M. R. 354. *Se miră de reînvierea vigoarei celor douăzeci de ani din tinerețe.* ATILA, P. 25. *Un fel de milă... te cuprinde fără voie, cînd vezi atîta tinerețe, atîta vigoare și atîta frumusețe chiar, înmormîntate sub mohorîta îmbrăcămintă sacramentală.* HOGAȘ, DR. I, 14. *Vederea unei sticle de vin spumos îl făcu să-și capete toată vigoarea.* AL. PHILIPIDE, S. II, 77, cf. RESMERIȚĂ, D. *Istoricii germani... au apucat calea stabilirii originalității germanice care, împreună cu vigoarea fizică și morală a poporului neatins de moliciumea unei culturi prea rafinate, ar fi impus pecetea evului mediu.* CC II-III, 567, cf. ȘĂINEANU, D.U., CADE. *În zadar am căta printre dinșii armonia și seninătatea personalității lui Maiorescu sau vigoarea intelectuală a lui P. P. Carp.* LOVINESCU, S. I, 252. *Țărănimea olteană se menține binișor, ca vigoare fizică.* ARH. OLT. XII, 419. *Chemați poporul ca să zdrobească pe inamicii comuni dinăuntru, copleșiți prin vigoarea și impetuoșitatea caracterului vostru.* CAMIL PETRESCU, T. II, 518. *Radu Comșa călca în gerul aspru al iernei, fără nici o vigoare.* C. PETRESCU, Î. II, 151. *Comandantul începe deodată să-și desfășoare cu vigoare observările lui din repede expediție pe care o împlinise.* SADOVEANU, O. XXI, 21, cf. SCRIBAN, D. *[]mi strunii cu vigoare și cu sănătoasă voluptate gîndul la procesul cel mare, răsunător, pe care aveam să-l deschid.* MIHĂESCU, D. A. 66. *Iată o pînză de Ferdinand Hodler înfățișînd doi copii puberi, o fată ale cărei forme gracile se ghicesc sub vestmîntul sumar și un băiat al cărui nud vestește vigoarea viitoare.* VIANU, E. 110. *La 60 de ani, în plină vigoare, el e admirat din toate părțile, îi vin elevi de pretutindeni.* OPRESCU, I. A. IV, 236. *Veta, dezamăgîită în căsnicia ei prozaică... se consolează mai practic, cu vigoarea și tinerețea lui Chiriac.* CONSTANTINESCU, S. II, 25. *Omul ăsta e și la trup, ca și la moral, lipsit de vigoare.* CĂLINESCU, B. I. 156. *Ioanide se simți invadat de o vigoare sufletească nouă.* id. ib. 198. *Puterea, ce pulsează în opera lor, nu seamănă cu vigoarea omului sănătos, ci cu forța nebunului delirant.* BLAGA, Z. 15. *Sentimentul, acțiunea, visul, romantismul, vigoarea fizică s-au atrofiat. Epoca luminilor a încurajat numai mîntea.* RALEA, S. T. I, 87. *Robustețea și vigoarea sufletească: acest unic scop l-a preocupat mereu.* id. ib. III, 176. *Rîvnise să fie socotit om în vigoare.* STANCU, R. A. IV, 245. *Pe trei voci, cu o vigoare răgușită, se intona un „Gaudeamus”.* VINEA, L. I, 32, cf. DL. *Șoferul întinse mîna și închise el însuși ușa, pe care femeia n-o trîntise cu vigoarea necesară.* PREDA, R. 69, cf. DM. *Hegel dezvoltă lacunele logicii formale cu o vigoare care îl face să nimerească dincolo de întă. JOJA, S. L. 39. Vigoarea aspră a urii reclamă directitatea declamației.* IST. LIT. ROM. I, 211. *Heliade are o vigoare temperamentală și o vervă care îl fac să se simtă cel mai în largul lui în pamflet și în caricatură.* id. ib. II, 323. *Aceste rezultate... dovedesc că populația autohtonă este prezentă și se afirmă cu vigoare, prin urme tot mai numeroase și mai variate, în mediul rural al provinciei.* IST. ROM. I, 395, cf. SFC III, 176. *În ciuda vîrstei, și-a păstrat vigoarea, umorul – ceea ce la urma urmei înseamnă tot tinerețe.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 107, 2/1, cf. M. D. ENC., DEX, DN³, DSR. ◊ (Prin extensiune) *Acest arbore încă în plină vigoare se găsește ...*

în grădina d-lui Const. Poenaru. ARH. OLT. V, 183. *Aici, sus, se concentrează întreaga ingeniozitate a naturii, în ce privește florile. Totul în ele transpiră: frumusețea și vigoare.* SIMIONESCU, FL. 102. *Vigoarea vegetației, seninătatea cerului îl duceau cu gîndul în altă parte.* CĂLINESCU, E. O. II, 62. ◊ (Prin lărgirea sensului) *De cîte ori Francia s-a văzut întrecută în cariera civilizațiunii a reluat o vigoare nouă, s-a avîntat și s-a reaflat... într-o nivelă cu toți sau înaintea lor.* BARONZI, I. C. I, 11/13. *În Italia... cu toate că civilizațiunea romană a încercat de mai multe ori a se redica, abia mai tîrziu, către finele seculului al V-lea, a reluat... oarecare vigoare.* id. ib. 113/26. *Aceste două modeluri, caracterizate unul prin grația corectă și prin vigoarea juvenilă a Antichității, cellalt prin eleganța mai răsfățată și mai sumptuoasă a Renașterii.* ODOBESCU, S. III, 58. *Adoptarea creștinismului în Dacia nord-dunăreană trebuie socotită ca urmare a întăririi și vigoarei creștinismului latin sud-dunărean, din veacurile IV-VI.* PANAITESCU, C. R. 100. ◊ F i g. *Greco-romanii fură instructorii franco-germanilor, și aceștia, stirpe mai nouă din vigoarea pămîntului, ajunsese cu maturitatea la cunoștința adevărului și mai departe.* HELIADE, O. II, 71. *Vigoarea nesecată a pămîntului pe care lucra de douăzeci și cinci de ani parcă îi dăruise ceva din viața lui.* ANGHEL, PR. 56. ◊ *Însușire, proprietate de a exprima pregnant idei, sentimente etc. Îndată ce nația devine tributară unei alte gînte... limba începe a pierde din vigoarea sa, din frumusețile sale.* HELIADE, O. II, 381. *Niciodată viața barbară n-a fost penelată cu mai multă vigoare, mai cu mult adevăr poetic.* BARONZI, I. C. III, 274/18. *Cu asemenea terminațiuni linse și corupte are să se producă energia, intensitatea, vigoarea impresiunii poetice?* MAIORESCU, CR. I, 87. *Altă limbă, altă viață, cuvintele lui au suflet... Ce vigoare extraordinară și ce frumuseți ritmice neașteptate, neatînse încă pînă la el!* VLAHUȚĂ, S. A. II, 367. *Prin concizia abruptă a stilului, prin adîncimea gîndirii și prin vigoarea și originalitatea expresiei, Tacit a fost privit întotdeauna ca unul din cei mai obscuri scriitori ai antichității romane.* LOVINESCU, C. VIII, 161. *Pictura aceasta surprinde prin nota de vigoare și eliminarea hotărîtă a orării element de feminitate.* ARH. OLT. XII, 259. *Opera lui O'Neill, altfel nu lipsită de o vigoare specios naturalistă, este o forță.* CAMIL PETRESCU, T. III, 504. *Sensul propriu-zis al formulelor sintactice respective cîștigă în vigoare.* IORDAN, STIL. 98. *Ce se putea imputa lucrărilor sale de debut era o oarecare lipsă de vigoare, de accent personal chiar.* OPRESCU, S. 38. *În poezia de iubire, deși zugrăvește un idealism înșelat, lasă o impresie de amărăciune robustă, susținută și prin vigoarea expresiei.* CONSTANTINESCU, S. I, 57. *Începu să cînte „Rapsodia ungară” de Liszt, indicînd cu multă vigoare părțile grave.* CĂLINESCU, O. III, 35. *Lirica lui Mihai Eminescu a epuizat pentru multă vreme și pe mare întîndere vigoarea poeziei românești.* PERPESSICIUS, M. III, 98. *Vigoarea veseliei lui Rabelais, idealismul moral al lui Cervantes sînt trăsături care ne vorbesc adînc și ne subjugă.* VIANU, L. U. 68. *Naturalismul, ca stil al sănătății, afirmă cu vigoare „existența”, și anume existența omului în mijlocul lucrurilor de toate zilele.* BLAGA, Z. 132. *Acest scenariu e o lucrare merituoasă... prin vigoarea multora din episoadele pe care le conține.* V. ROM. martie 1954, 274. *Asemenea vigoare expresivă se reazimă pe o limbă literară bogată și succulentă.* id. noiembrie 1954, 148. *Plenitudinea verbului și vigoarea descriptivă se-nțînesc într-o fericită fuziune.* id. ib. II, 409. *Propozițiunile simple, juxtapuse, mijloace de expresie elementare, dau o mare vigoare imaginii.* IST. LIT. ROM. I, 47. *Romancierul suprapune unei false intrigi polițiste, cu o tentă melodramatică, vigoarea unui studiu psihologic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 10/5. *Ideea de latinitate, ca și cea de germanism și calvinism, a căpăt*

vigoare în epoca romantică. IVĂNESCU, I. L. R. 24. ◊ (Prin lărgirea sensului) Toată vigoarea lui Matei se-nverșunează în a da relief figurilor în declin. CONSTANTINESCU, S. II, 180. Macedonski este un romantic de o vigoare înrudită cu a lui Eminescu. PERPESCIUS, M. II, 13.

2. (Învechit) Valabilitate, putere de aplicare a unei legi, a unei dispoziții etc. *Legea veche a Moldovei... are vigoare pentru toți funcționarii cari au servit înainte de Unire.* KOGĂLNICEANU, O. IV₂, 382, cf. BĂRCIANU. ◊ L o c i a d j. (Curent) **În vigoare** = (mai ales în legătură cu verbele „a fi”, „a rămâne”) a) (despre legi, dispoziții etc.) valabil într-un anumit timp; în curs de aplicare. *Legea există, însă când e vorba de a face astăzi legi nouă să nu luăm spre revizuire „Regulamentul”, care s-a modificat mai tot, dar legile care au modificat „Regulamentul” și care sînt în vigoare.* KOGĂLNICEANU, O. III₁, 128. *Guvernul are legile în vigoare – aplice-le. Sau, dacă le crede că nu-i sînt de ajuns acestea, înfățișeze-ne un proiect de lege și... să fie sigur că i-l vom vota.* id. ib. III₂, 244. *Nu se poate primi să concureze la licitație nimeni din cei cari nu însușesc condițiile cerute de legile în vigoare.* C. A. ROSETTI, în EMINESCU, O. XII, 400. *Legea salică fu invocată a depărta sucesiunea femeilor și... a fost serbată încă de atunci de o mulțime de scriitori, ca cea dintîi sorginte a dreptului nostru public, o lege totdeauna în vigoare.* BARONZI, I. C. IV, 39/11. *O mulțime de persoane s-au îndoit dacă sistema conjuratorilor era în vigoare la francii saliani.* id. ib. 84/27. *După legea instr[ucțiunii] publice în vigoare, aceste catedre se ocupau așa.* CONV. LIT. IV, 34, cf. COSTINESCU. *Pînă cînd este însă legea actuală în vigoare, să-mi permită onor. d. Kogălniceanu să-i spun că eu nu pot admite o călcare a unei legi în vigoare.* MAIORESCU, D. IV, 140. *Urmează... ca tot episcopii să se ocupe mai întîi și de gradele inferioare ale profesorilor de mir, în a căror numire și schimbare ministerul asemenea nu se poate amesteca după legea astăzi în vigoare.* id. ib. 141. *Convenția încheiată cu Austro-Ungaria va fi în vigoare zece ani, imobilul se cumpără însă de veci.* EMINESCU, O. IX, 212. *Tratatele se mențin în vigoare prin echilibrul real al puterilor europene, prin raporturi... de greutate și de forță.* id. ib. XIII, 262. *Mă opresc la „Autorii vechi și noi”, curs indispensabil, pe care programa în vigoare-l statornicește... în toate clasele liceului.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 545. *Simpla traducere a legilor în vigoare în vremea cînd limba latină era definitiv formată cere deja o mare încordare a spiritului și o cunoștință adîncă a științei dreptului.* CONV. LIT. XXII, 73. *Nădăjduim că vreunul din tinerii noștri juriști ni va da un studiu asupra justiției noastre în veacul al XVIII-lea, comparînd „Condica lui Ipsilante” cu documentul nostru și cu legile ce erau în vigoare.* RĂȘCANU, L. XCIX. *Este... în principiu neadmisibil ca să se aplice la neologisme alte legi fonetice decît acele care să află încă în vigoare.* ARHIVA, I, 30. *Se înțelege că exercițiul religios nu poate fi în contradicere cu principiile morale existente ori cu legile în vigoare.* ENC. ROM. II, 803, cf. BĂRCIANU. *Comitetul parohial luă din mîna organelor politice conducerea și administrarea școlii, rămînînd... în vigoare obligămîntul comunei politice în ceea ce privește întreținerea școlii din mijloacele proprii.* PĂCALĂ, M. R. 378. *Camera să stăruie înainte de toate asupra necesității unificării legilor aflătoare în vigoare.* GOLOGAN, C. R. 135, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Nu există tratat în vigoare la care, conform celor stabilite la Paris, România să fie invitată a adera.* TITULESCU, D. 262. *Acțiunea nu avu... nici o urmare din cauza intervenției scrise a austriecilor necredincioși și a hotărîrii de-a nu se atinge de tratatele în vigoare.* ARH. OLT. XII, 271, cf. SCRIBAN, D. *Nu era în uzul școlii o astfel de procedură, autoritățile începuse însă de mult a neglija regulamentele în vigoare.* CĂLINESCU, B. I. 496. *Cazurile litigioase... se vor soluționa conform prevederilor în vigoare.* BO (1954), 666,

cf. DL, DM. *Decretul a rămas în vigoare.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 50, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. *Noțiunile de sufix și de prefix se dau abia în clasa a VII-a, conform programei școlare în vigoare.* L. ROM. 1980, 610. *Această măsură va rămîne în vigoare pînă la semnarea unui acord.* RL 1982, nr. 11565, 6/3. *Acesta, conform legilor în vigoare, este pasibil chiar și de închisoare.* ib. 1997, nr. 2187, 20/5; b) existent, în ființă. *Spre mijlocul secolului al XIII-lea românii aveau mai mulți episcopi, care după obiceiul pînă azi în vigoare la greci își aveau reședința în mănăstiri.* MAIOR, în MS. XIX, nr. 3, 21. *În toate părțile pe unde umbla lua note, asculta plîngeri și însemna cu de-a măruntul neajunsurile, lipsurile, defectuositățile instituțiilor ce erau în vigoare.* SION, P. 159. *Binevoind prea fericirea voastră a arunca o ochire asupra instituțiilor eclesiastice în vigoare la vecinii noștri români ortodocși, ca și noi, din imperiul Austriei, veți vedea și vă veți convinge că sinodul bisericii metropolitane din Transilvania se compune de 24 membri clerici și de 20 laici (a. 1865).* URICARIUL, X, 380. *Orice încercare de a introduce în scrierea română alte obiceiuri grafice decît acele în vigoare astăzi la națiunile care să servesc de alfabetul latin ne-ar depărta de la atingerea țelului ce ne pusesem la primirea acestui alfabet.* ARHIVA, I, 152. *Pe la mijlocul secolului al XVI-lea... în părțile ardelen, era în vigoare datina colindatului, care ținea, cum se pare, o săptămînă.* VICIU, COL. 18. *Au rămas în vigoare ceremoniile religioase din cultul soarelui obișnuite la Anul Nou.* id. ib. 20, cf. ȘĂINEANU, D. U. ◊ E x p r. **A intra în vigoare** = (despre legi, dispoziții etc.) a deveni aplicabil. *Un interesant act legal a fost aprobat de guvernul peruan... Anume, a intrat în vigoare așa-numitul „regim juridic andin” de tratare a capitalului străin.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 2, 2/1. *Înainte ca înseși convențiile încheiate... să fi intrat în vigoare, se și dăduseră dispoziții de încălcarea lor.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 1, 52. *Legea a intrat... în vigoare pe data de 4 august 1992.* RL 1993, nr. 962, 3/6. **A pune în vigoare** = (despre legi, dispoziții etc.) a pune în aplicare. *Folosul formeii silogistice s-a caracterizat cuviincios în circularul ministerial, destinat spre a pune în vigoare programa prezinte.* LAURIAN, F. 99/32. *El puse... mîna pe toate speciile de asociare, pe toate mijloacele de guvernare ce le cunoscuse Imperiul și Germania și care zăcea dezorganizate... spre a le pune în vigoare în folosul său.* BARONZI, I. C. V, 361/8.

– Din fr. **vigueur**, lat. **vigor**, -oris.

VIGOĂRNĂ s. f. (Regional) Numele unui instrument muzical nedefinit mai îndeaproape (Cozmești – Vaslui). Cf. H XVI 143.

– Pl.: **vigoarne**.

– Cf. **f l i g o r n**.

VIGOLÁN, -Ă adj. (Regional; despre oameni) Vioi (1) (Petrila). ALR II 3 678/833.

– Pl.: **vigolani**, -e.

– Etimologia necunoscută. Cf. **v i g a n**².

VIGONĂ s. f. v. **vigonie**¹.

VIGÓNIE¹ s. f. 1. Animal rumegător din genul lamei cu blana moale și fină, de culoare galben-roșcată, care trăiește în regiunile muntoase ale Americii de Sud; vicuția (1) (*Lama vicugna*). Cf. I. GOLESCU, C., SCRIBAN, D., DM, DER, M. D. ENC., DEX, DN³. ◊ Părul¹ acestui animal. Cf. DP, DN³.

2. Fir textil mătăsoș obținut din păr de vigonie¹ (1). Cf. DL, DEX.

3. (Și în sintagma *fir de vigonie* sau, atribuind calitatea ca un adjectiv, *fir vigonie*) Fibră textilă obținută dintr-un amestec de fire scurte de bumbac și de lînă sau din deșeuri

de bumbac, lână, celofibră etc. *Firele groase vagonie se fabrică prin procedee speciale din bumbacul cel mai scurt.* IONESCU-MUSCEL, ŢES. 25, cf. id., FIL. 285. *Ţesături din vagonie de lână cu alte fire textile.* NOM. MIN. I, 404. *Firele de vagonie sunt întrebuiţate, ca fire de umplutură sau de căptuşeală, la fabricarea ţesăturilor şi a tricoturilor cari urmează să fie scămoşite.* LTR. *Filarea vagoniei la selfactor se face cu turaţii mai înalte la fuse, decât pentru filarea lînii.* LTR². *Materia primă utilizată pentru obţinerea firelor de vagonie e constituită din mai mulţi componenţi.* ib., cf. DP, DL, M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pl.: *vigonii*. - Şi: (învechit, rar) **vigónă** (pl. *vigone*) s. f. I. GOLESCU, C.

- Din fr. *vigogne*, it. **vigogna**.

VIGÓNIE² s. f. (Regional) Arătare, stafie, monstru (Săpata - Costeşti). UDRESCU, GL. ◊ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *O vagonie de copil.* id. ib. ◊ E x p r. **A băga în vagonii** (pe cineva) = a speria (pe cineva); a uimi (pe cineva). Cf. id. ib. *M-ai băgat în vagonii!* id. ib.

- Pl.: *vigonii*.

- Cf. *vedenie*.

VIGORÓS, -OÁSĂ adj. v. **viguros**.

VIGORÓSO adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) Cu intensitate puternică, cu forţă, cu energie. Cf. DN³.

- Din it. **vigoroso**.

VIGORozITÁTE s. f. v. **vigurozitate**.

VIGRĂHĂITÁU s. m. v. **vigrehaitău**.

VÍGRE adv. (Regional) Larg deschis (Sanislău - Carei). LEXIC REG. 10. *A lăsat uşa vîgre.* POP., ap. TAMÁS, ET. WB.

- Din magh. **végre** (dial. *vîgre*).

VIGREHĂITÁU s. m. (Transilv.) Portărel (3). Cf. TAMÁS, ET. WB., CABA, SÁL. 102, COMAN, GL., ALR SN IV h 1 014, ALRM SN II h 821.

- Pl.: *vigrehaităi*. - Şi: **vígrihaitău** (ALR SN IV h 1 014/349; pl. *vígrihaitău*, ib.), **vigrăhăitău** (TAMÁS, ET. WB. 855), **vegrehăitău** (ALR SN IV h 1 014/346; pl. *vegrehăităi*, ib.), **végrăhăitău** (ib. h 1 014/272), **végrihait** (ib. h 1 014/53, ALRM SN II h 821/53; pl. *vegrihăit*, ALR SN IV h 1 014/53), **vígrohăitău** (ib. h 1 014/279), **vírgohăitău** (ib. h 1 014/284), **zigrehăitău** (ib. h 1 014/316, ALRM SN II h 821/316) s. m.

- Din magh. **végrehajtó**.

VÍGRIHĂITÁU s. m. v. **vigrehaitău**.

VÍGROHĂITÁU s. m. v. **vigrehaitău**.

VIGUÍ vb. IV. T r a n z. (Regional; complementul indică ţesături) A face val¹ (III 1 a) (Grădiştea - Rîmnicu Vilcea). Cf. ALR II/812.

- Prez. ind.: *viguiesc*.

- Vig + suf. -*ui*.

VIGURÓS, -OÁSĂ adj. Care are o sănătate deplină (fizică şi psihică), care este în deplinătatea funcţiilor vitale; care are capacitatea de a acţiona, de a se manifesta cu fermitate şi eficienţă. v. **energic**, **puternic** (I 2), **robust**, **solid**² (5), **tare** (A II 1), **voinic**. *Ca fiii cei mai viguroşi ai omenirii ei au luat şi vor lua totdeauna iniţiativa de a mîntui pe ceilalţi fraţi.* HELIADE, O. II, 71, cf. 70,

NEGULICI. *Ca june viguros... s-a înrolat în cunoscutul ordin al cavalerilor de Malta.* BARIŢIU, P. A. I, 18. *Astfel viguros şi neclintit el în lucrările patriei, avînd de înfruntat armele cu arme în timp de rebel,... a prînvenit să cîştige şi pe Porsena, bărbat foarte de temut.* ARISTIA, PLUT. 287/11. *Umbletul lui [este] mai viguros (mai ţeapăn, mai bărbătesc).* FIS. 74/22. *Totdeauna făcu o năvălire viguroasă, ca să oprească prin luptă a stînge focul.* TEULESCU, C. 211/9. *El purta mîndru o fustanelă curată... şi cămaşă de borangic subţire, prin care se străvedeau două braţe viguroase, păroase şi tatuete.* GHICA, S. 415, cf. I, PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., FROLLO, V. 620, COSTINESCU, LM. *Trecînd la literatura noastră, deşi nu ne putem aştepta încă la aceeaşi fantasmă viguroasă, totuşi constatăm întrebuiţarea aceluiaşi mijloc de personificare.* MAIORESCU, CR. I, 25. *Dacă acel om schimbă regimul de mîncare sau se strămută în alt climat ceva deosebit de acela în care a stat pînă acuma, deodată se simte mai viu, mai viguros.* CONTA, O. F. 217. *Ca să avem o generaţiune robustă, trebuie să avem mame viguroase.* CONTEMPORANUL, I, 140. *Dacă-şi va reaminti maniera viguroasă şi iperbolele viteze ale d-lui Dumitru Brătianu cînd a devenit ministru prezident..., îşi va aduce aminte şi de momentul în care acele făgăduinţe au fost înfrînte.* EMINESCU, O. XII, 415. *Clubul din Iaşi... a fost întrebuiţat ca un mijloc viguros în alegeri, „negoş şi industrie” au fost pretextul aparent... influenţa electorală - scopul veritabil şi unic al activităţii Clubului.* id. ib. XIII, 363. *Acum ţi-s uşile deschise, Ia-ţi locul, viguros popor, Ş-ascultă-ţi însetat profeţii Cu ochii duşi în viitor.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 127. *R[omânii] toţi s[un]t solidari a protesta în contra împilărilor şi a continua lupta cu toată energia, proclamînd activitatea pre toate terenurile, dar fireşte, activitatea cea mai viguroasă (a. 1890).* BARIŢIU, C. II, 268. *Este cunoscut că oriunde acest popor trainic şi viguros a întemeiat colonii... ele s-au mîntînit pînă în zilele noastre.* ARHIVA, I, 67, cf. BARCIANU. *Luînd în vigoroasele şi desterele sale mini frînele dirigenţei din diversele lor staturi naţionale, au făcut din ele puterneca şi respectata Germanie de astăzi.* SBIERA, F. S. 380, cf. ALEXI, W. *E aici... un muzeu, tezaur de documente privitoare la lungi secole din activitatea pe toate terenurile a unei mari, viguroase şi inteligente seminţii de oameni.* IORGA, P. A. II, 189. *Multe documente ce mi se aduseră să le teresc mi se pîrură că constituiesc izvoare preţioase pentru aprecierea exactă a acestui ţînut, fiindcă răspîndesc multă lumină asupra trecutului cîmpulungenilor, asupra vieţii lor publice... şi asupra multor alte împrejurări din viaţa acestor viguroşi munteni.* ŞTEFANELLI, D. C. III. *La 10 grade clocirea e pripită, prăşila mai puţin viguroasă.* ATILA, P. 162. *Braţele viguroase o apucaseră de mijloc.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 296, cf. RESMERIŢĂ, D. *Îşi trimeteau... vasele lor plutitoare, încărcate cu mărfuri de valoare şi marinari încercaţi şi viguroşi.* N. A. BOGDAN, C. M. 5, cf. 59. *Tinerii viguroşi se-ntrac în luptele corporale.* SEVERIN, S. 139, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Talentul lui viguros avea să lase posterităţii sinistra icoană a nebulului încoronat.* LOVINESCU, C. VII, 163. *Dacă am fi avut o tradiţie viguroasă, cu siguranţă că acţiunea ideologică a „Junimii” ar fi fost mai rodnică.* id. S. II, 537. *Memoriile vigurosului bătrîn, a căruia tenacitate în strădanie şi credinţă nestrămutată în victorie a salvat Franţa, se citesc cu un interes pe care îl dă pasiunea ce pătrunde aceste povestiri.* ARH. OLT. XII, 151. *Pe stradă răsunau viguroase glasurile vînzătorilor ambulanţi.* TEODOREANU, M. II, 127, cf. SCRIBAN, D. *Cutreierînd unghiurile patriei, au cules de pe altarele trecutului roadele sufletelor frămîntate... pline de focul virilităţii unui popor viguros, mereu în plină şi veşnică tendinţă de ascensiune.* IZV. XVIII, 258. *Singurul poem al d-lui Ciurezu... evocă viaţa campestră a ciobanului Oancă şi a ciobăniţei Măria, două viguroase vlăstare oltenestii.* CONSTANTINESCU, S. II, 293.

Nici nu l-ai văzut, și subiectul a șovăit cu toată masa vigoaroasă lui corpolențe. ARGHEZI, S. XIV, 151. *Încă sănătos și viguros trupește, în ciuda unei slăbiciuni superficiale, nu putea întui trecerea de la o stare la alta.* CĂLINESCU, B. I. 527. *Începem cu Bogdan Petriceicu Hasdeu, personalitate complexă și vigoaroasă, săgetată de mari avinturi și prăbușiri.* VIANU, L. R. 128. *Poet liric, în primul rînd, Arghezi a rămas tot timpul în contact cu epoca, însoțind-o cu reacția sa vigoaroasă.* id. ib. 522. *Nu se poate interzice viața într-un organism viguros, fără ca ea să fișnească plină de indignare.* RALEA, S. T. I, 22. *Ofensivele sale au fost vigoaroase, violente și pline de tenacitate.* id. ib. 37, cf. DL. *Nutrea... o admirație constantă față de talentele vigoaroase.* PREDĂ, M. S. 31, cf. DM. *În urma unor atacuri concentrice și vigoaroase asupra capitalei, Decebal se văzu constrîns să părăsească cetatea pe cale de a fi cucerită și să caute scăpare prin fugă.* IST. ROM. I, 311. *Poate că rolul este nepotrivit cu sensibilitatea vigoaroasă a interpretei.* T mai 1964, 98. *Întoarse brațele... deosebit de mari și vigoaroase, și rîse cu putere.* v. ROM. Ianuarie 1965, 69. D. Brătianu... obține... sprijinul viguros al lui Gladstone care, la 4 mai 1858, propune Camerei Comunelor o moțiune în favoarea unirii Principatelor. MAGAZIN IST. 1974, nr. 4, 31, cf. M. D. ENC. *Unde nu sînt multe dădace, pruncul e viguros și tipă în mod natural.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 2, 7/4, cf. DEX, DN³, DSR. *Ideea „Unirii fraților” – cum avea s-o definească poetul Nichita Stănescu – nu se datora doar unui entuziasm de moment... unui grup de „agitatori” politici – fie ei chiar minți dintre cele mai luminate, talente dintre cele mai vigoaroase.* MS. XIX, nr. 3, 7. ◊ (Prin extensiune; despre plante, despre părți ale acestora etc.) *În care perioadă... a vieții arborilor... să urmează creșterea lor vigoaroasă?* BARASCH, B. 52. *Deprinsă... a mă rezema de tine ca iedera cea plăpîndă de arborele viguros..., pe dată ce m-ai părăsit, am pierdut toată fericeala.* FILIMON, O. I, 362. *Deosebit de spinii înfraxilari tripartiti și vigoaroși... ramurile sale sînt îmbrăcate și cu spinioși subțiri.* GRECESCU, FL. 229. *Pre tinerii universitari... îi mai priveam ca pre niște arbori vigoaroși, dar încă mici și fragezi, căroră li se trebuiește scutul arborilor mai bătrîni din jurul lor.* SBIERA, F. S. 380. *Rădăcina-i vigoaroasă arată truda ce o pune ca să nu-i lipsească hrana trebuitoare, să învingă pieirea.* SIMIONESCU, FL. 170. *Iarba creștea vigoaroasă și deasă.* C. PETRESCU, C. V. 300. *Ramificațiile se vor tăia lung, cînd sînt vigoaroase.* ENC. AGR. I, 99. *Sînt excelente soluri forestiere, capabile de a întreține vegetația vigoaroasă a unui mare număr de specii.* CHIRIȚĂ, P. 468. *Semințele cu energie germinativă mare sînt sănătoase și vor da plante vigoaroase.* AGROTEHNICA, II, 19. *Din semințe... au ieșit plante vigoaroase, cu fructificație abundentă.* FLORA R. P. R. V, 21. *Rădăcina lungă, vigoaroasă.* Rîzom lemnos. ib. 270. ◊ (Adverbial) *Terorismul se organiza din ce în ce mai viguros.* SION, P. 241. *Strînse viguros mîna Vioricăi..., mormăind ceva neînțeles cu multă amabilitate.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 43. *Observă, tușind viguros, că, după părăirea lui, trebuie procedat cu ultima energie.* REBREANU, R. II, 227. *O luase viguros de umeri.* TEODOREANU, R. II, 102. *Dezvoltarea... industriei de mătase artificială... s-a produs mai viguros în Japonia.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 20. *Acum puteam lucra viguros și liniștit.* ARGHEZI, S. XVI, 61. *Gulimănescu interpretează altfel întrebarea și interveni viguros.* CĂLINESCU, B. I. 201. *Există... condiții de îmbogățire a consonantismului și ele se afirmă viguros, cînd vocalismul sărăcește.* IST. L. ROM. I, 27. ◊ Care are proprietatea de a exprima pregnant idei, sentimente etc. *Mai tîrziu s-a făcut modificarea lor după observațiile și cererea cîtorva persoane..., a căror sensibilitate extremă se simțea jignită de expresiile prea vigoaroase, prea crude ale poetului.* CARAGIALE, O. III, 12. *În locul poeziei vigoaroase și zguduitoare... produce și admiră o poezie care se teme de*

sentimente înălțătoare. IONESCU-RION, S. 264. *După scurtele accente cînd doioase, cînd vigoaroase ale tînrului Cîrlova, înțărâ mai deodată în arenă...: Mureșianu, Bolintineanu și Alecsandri.* REV. CRIT. II, 389. *Nu voi zice că toate repetițiile acestea sînt bune, dar incontestabil că unele dintr-însele dau energie frazei și fac un stil viguros, care rar se găsește în vechile scrieri românești.* ARHIVA, I, 62. *Această carte vigoaroasă și virginală îi atrase publicul.* SĂM. VIII, 45. *Elipsa face ca vorbirea noastră să fie... mai vigoaroasă, mai expresivă.* IORDAN, G. 241. *Cunoștea bine limba românească și, în românește, stilul său e viguros, citeodată vehement și, cînd descrie nenorociri, plin de patetic.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 19. *Realismul satiric și viguros, inconformismul teoretic, incizivitatea de expresie a tatălui s-au rezolvat, astfel, în lirismul difuz și gongoric al tînrului Luca, mort înainte de a-și fi conturat personalitatea.* LOVINESCU, S. II, 397. *În cursul povestirii, scene mari, epice, se împletesc cu tablouri de un realism viguros.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 333. *Drumul i s-a deschis, cîrînd, spre „Năzuința”..., unde a publicat tot o nuvelă mai vigoaroasă în linii și mai dinamică în conținut.* ARH. OLT. XIII, 438. *Ideile pe care le propaga el le cunoaștem azi exprimate într-o limbă mult mai vigoaroasă și mai clară.* OPRESCU, I. A. IV, 11. *Într-un univers poetic alcătuit din durități granitice, din neliniști și dramatism viguros, se strecurau și cîteva suavități surprinzătoare.* CONSTANTINESCU, S. I, 95. *Cităm o singură pildă de viguros lirism bucolic, ca să ne dăm seama de cîtă forță poetică e apt naturalismul d-lui Ciurezu.* id. ib. II, 296. *Această metodă de creație n-a așteptat, pentru a se afirma, secolul al XIX-lea, cînd a dobîndit o nouă conștiință, s-a descris pe sine și a produs o serie de opere vigoaroase și adînci.* VIANU, L. U. 49. *În pictură și sculptură linia... creează în simplificări vigoaroase și monumentale o viață substanțială pe un plan ireal.* BLAGA, Z. 76. *De sub arcuș, melodia izbucni vigoaroasă, puternică și plină.* v. ROM. iulie 1954, 57. *Profilul poetului este conturat în linii vigoaroase.* T iulie 1964, 73. ◊ (Adverbial) *Frigul și lipsa de lemne, ambele... viguros schițate la tot pasul de muza lui Ovidiu.* HASDEU, I. C. I, 236. *Aspectul suburbanelor bucureștene e atît de viguros și atît de pitoresc înfățișat, că merită să extragem acest pasagiu.* CONSTANTINESCU, S. II, 74.

– Pl.: vigoaroși, -oase. – Și: (învechit) vigorós, -oásă adj.

– Din fr. vigoureux. – Vigoros < it. vigoroso.

VIGUROZITĂTE s. f. (Rar) Însușirea de a fi viguros. V. v i g o a r e. Cf. PROT.– POP., N. D., FROLLO, V. 620, SIMIONESCU, FL. 212, L. ROM. 1961, 535, 536, DN³, DEX².

– Și: (învechit, rar) **vigorozițate** s. f. FROLLO, V. 620.

– **Viguros** + suf. -itate. – **Vigorozițate** < it. vigorosità.

VIGUȚ s. n. (Regional) Diminutiv al lui v i g (I) (Gurasada – Deva). *N-am vîguț vînzători, Nici să-l vînd, Și nici să-l schimb, Nici să-l dau de daruri mari, Nici să mi-l cumperi în bani.* IZV. XVII, 391.

– Pl.:?

– V i g + suf. -uț.

VIGZIȘ subst. (Maghiarism învechit, prin Transilv.) Decizie, hotărîre a unei instanțe judecătorești. Cf. TAMÁS, ET. WB.

– Pl.:?

– Din magh. végzés (dial. vígzis).

VIHLEÁN, -Ă adj. v. viclean.

VIHOR s. n. v. vifor.

VIHORĂ vb. I v. vifori.

VIHORÍT, -Ă adj. v. **viforít**.

VIHORÍ vb. IV v. **viforí**.

VIHORÍT, -Ă adj. v. **viforít**.

VIHÓRNIȚĂ s. f. v. **viforniță**.

VIHORÓS, -OÁSĂ adj. v. **viforos**.

VIICIÚNE s. f. (Învechit) Vitalitate, vigoare, forță de acțiune. *Aceste hapuri... zădăresc vitalitatea (vieciune) constituției întregi și în particulariu a stomahului.* DRĂGHICI, D. 32/14. *Tatăl meu i-a arătat Lupta în ce chip să curmă și cretenii cum să bat: Și ce fel de viiciune în sfârșit ei dobândesc și cu ce repeziune Totdauna izbutesc.* PANN, E. II, 56/5.

- Pronunțat: *vi-i*. - Și: (învechit, rar) **vieciune** (pronunțat: *vi-e*) s. f.

- **Viu**, **vie** + suf. *-iciune*.

VIÍRE s. f. v. **venire**.

VIȘOARĂ s. f. I. Diminutiv al lui *vi e*¹.

1. (Popular) Cf. *vi e*¹ (1). *Se așezaseră în umbra unei bolte... care era acoperită de o vișoară verde îmbălsămită de profumul florilor.* BARONZI, I. C. III, 140/12. *Din el, frate, a ieșit Un brad verde, cătinat, Pe biserică plecat. Și din ea o vișoară înflorită, mlădioară.* ALECSANDRI, P. P. 21. *Vișoara se-ntindea, Brădănelul cuprindea, Lumea toată se mira.* FOLC. MOLD. II, 709.

2. Cf. *vi e*¹ (2). *S-au pus stîlp de piatră... drept la groapa nebulului, în răspîntie drumului, deasupra vișoarelor (a. 1696).* IORGA, S. D. XVI, 162. *De la un loc cătră mănăstire este și pămînt pe unde sînt biete la grădini și vișoare, de la care vișoare la deal, între mijlocul munților, este o față de munte ce caută cătră răsărit (a. 1715).* ARHIVA R. II, 62/3, cf. C. GIURESCU, P. O. 290. *Adeverez cu acest zapis... precum să fie știut că avînd eu o vișoară pe dealul Mîndrului la șimutul Iași (a. 1811).* URICARIUL, X, 119. *La judecătoria politicească a Ilfovului se vînd cu mezat cele următoare: O vie din dealul Cernăteștilor... O vișoară a răposatului Petru Canuși pe locul Grozăveștilor.* CR (1833), 240²/3. *Avînd eu un cuprins pe această moșie cumpărătoare și de mine făcut acaretul cu doo vișoare părăsite, o vișoară cu rod și mult prilog..., nesilit de nimenea, le-am vîndut (a. 1834).* BUL. COM. IST. XII, 157, cf. POLIZU. *Aveam o vișoară moștenită de la părinți.* SION, P. 55, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 313. *Avui noroc că tata era om cuprins, cu popuși în coșare și cu vișoară împrejurul casei.* GANE, ap. CADE, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Aveam o vișoară la Rădovan.* DELAVRANCEA, O. II, 332. *Dacă veți cumpăra și o vișoară, tot bine veți face.* AGĂRBICEANU, S. 451. *Dumnealui își ia un mic concediu și se duce pe șoseaua Colentina, unde are un fel de vișoară.* CAMIL PETRESCU, T. I, 205. *Plăcîndu-i foarte vinul din vișoara Domniei sale de la Bucium,... își aducea în fiecare zi la curte un clondir de-o oacă.* SADOVEANU, O. XVIII, 401. *Am băgat de seamă că vîndusem pe nimic vișoara și casa părăsescă.* MIHĂESCU, D. A. 18. *Tu te-ai lipsit și continui să te lipsești de vișoara asta, care a fost a lui și e astăzi a ta.* VINEA, L. I. 96, cf. DL, DM, M. D. ENC. 993, DEX.

II. (Bot.) I. (Regional) Gheață (*Begonia semper florens*). Cf. BORZA, D. 29, 301.

2. (Prin Olt.) Canale (*Impatiens balsamina*). Cf. BORZA, D. 87, 301.

- Pronunțat: *vi-i*. - Pl.: *vișoare*.

- **Vie**¹ + suf. *-ișoară*.

VIITOR¹, -OĂRE adj., s. f., s. n. I. Adj. I. (Învechit)

Care se deplasează apropiindu-se de cineva sau de ceva; care vine (A I 1). *Îeși Isaac ca să se primble la câmpu, mai nainte de îndeseară, și, căutînd cu ochii lui, văzu cămile viitoare.* BIBLIA (1688), 17¹/58. *Tătarăi, înțelegînd de venirea nemților,... au trimis nainte soli la Constanđin Vodă, spuîndu-i că sînt viitori aicea în țară asupra nemților.* ANON. CANTAC., CM I, 223. *După aceia și alți boiari au mai trimis..., făcînd știre că și domnul este viitor și ca să să afle lîngă împărăție, pînă și domnul va sosi.* R. GRECEANU, CM II, 78. *În mijlocul acestor vremi, Sigismund Bathori, după afită întîrziere, era acum viitor spre hotarele Țării Românești cu oști grele.* BĂLCESCU, M. V. 136, cf. DL, DM. ◊ (Prin lărgirea sensului) României, cînd au avut știre de venitoarea întîmpinare a protivnicilor, i-au știut cu bărbăție a-i învinge. MAIOR, IST. 79/30. ◊ (Prin extensiune) Musă,... *Vezi cum zorile... Să ivesc cu zîmbire sărînă, Alungînd ceața nopții cernite. Cum soarelui viitoriu să închină, Cîntîndu-i deșteptata jivină.* BUDAI-DELEANU, Ț. 129. ◊ F i g. *Bogașilor, plîngeți, văietîndu-vă, de scîrbele ce-s venitoare spre voi.* N. TEST. (1648), 179²/2. *Așea veș scăpa de toate ce sînt venitoare (a. 1685).* GCR I, 275/29. ◊ (Substantivat) *Cel neînvățat, rău și nevrădnic sînt depărtați, ca prin a lor pildă să să îndrepteze cei din urmă viitori.* GOLESCU, P. 347/16.

2. Care sosește, ajunge undeva sau la cineva; care vine (A I 3). *Grăi lui: „Adevăr, Doamne, eu crez că tu ești Hristos, fiul lu Dumnezeu, și în lume ai veni”. Și... Mariia, soru-sa, în taină, zise: „Învățătorul viitoriu iaste și te cheamă”.* CORESI, EV. 95. *Vineră lăcustele pre pămîntul Eghiptului și ședzură în toate hotarale eghipteanilor, fără de număr, ca carile înainte de acealea vremi n-au fost, nici după acea sînt viitoare.* PO 211/7. *Tu ești acela ce era venitoriu, au pre altul vom aștepta?* N. TEST. (1648), 76¹/11. *Au dat călărășii de niște oști căzăcești cu tabăra legată despre Nădăbor, vinitoare într-ajutoriu leșilor.* M. COSTIN, O. 106. *Dania lui Vasile Lupu... făcută... la mănăstirea Lipovina... [este] o danie anuală de 5000 aspri și 500 pentru frații venitori, datată 12 August 7158 (1650).* ARH. OLT. XIX, 71.

3. Care sosește pentru un timp limitat (în vizită) undeva sau la cineva; care vine (A I 8). *Au lăsat solia cu această treabă, fiind viitor Ragivil, la anul după nuntă, la socru-său, aicea în țară.* M. COSTIN, O. 121. ◊ (În corelație cu *m e r g a e a t o r*) *Să înștiințeți la dumnea[lui epistat[ul] spătării de cîți au trecut prin schela căpităniei sale, atît mergători, cît și viitori (a. 1820).* IORGA, S. D. VII, 71. *Aici găsești prin toate hotelele mulțime de oameni din România, parte venitori, parte mergători de la băile de Vâlcele.* F (1885), 410.

4. (În opoziție cu *p r e z e n t*² sau cu *t r e c u t*²) Care va fi, va exista, va apărea sau care se va produce, se va desfășura, se va realiza etc. după momentul, timpul prezent sau după epoca la care se referă vorbitorul, în cursul unui interval de timp neprecizat. *Adunați-vă într-una cum să spui voao aceaia ce va veni pre voi în vremile viitoare.* PALIA (1581), 205/6. *De-abia au trecut munții Carpați și de pe coama munților înalți privesc spre pămîntul Moldovei viitoare.* M. COSTIN, O. 230. *În Veneția, gătiri frumoase pentru oamenii de cînste... sînt a veni la carnavalale viitoare (a. 1693).* FN 15. *Ce s-a mai face cu leșii, vremea viitoare va arăta.* NECULCE, L. 358. *Acolo să află un săhastru prooratec, adecă carile cunoștea lucrurile viitoare.* CANTEMIR, HR. 409. *Toate lumeștile supuse sînt mutărilor și... viitoarele lucruri nevăzute sînt.* C. CANTACUZINO, CM I, 9. *Întîmplarea cea viitoare este nevăzută.* ANTIM, O. 392. *Au hotărît că va fi venirea lui H[risto]s cea viitoare, în anii cei de pre urmă.* MINEIUL (1776), 99²/20. *Să să însoțească ca o lege slobodă în vremea viitoare (a. 1791).* IORGA, S. D. XXII, 82. *Firul istoriiei neamului nostru românesc..., cu măestru condei..., să îi fie trimis strănepoșilor viitori.* BUDAI-DELEANU, Ț. 63. *Cu*

care cărți să aibă [negustorii] a lucra și în alți ani viitori, slobozi și nepopriți (a. 1825). DOC. EC. 350, cf. LB. Întimplarea cea viitoare este nevăzută și însăși îngerilor necunoscută (a. 1829). ARH. OLT. IX, 35. Cești din urmă nu privea pe biruiți decât ca pe niște instrumenturi pentru triumfurile viitoare. CĂPĂȚINEANU, M. R. 33/1. Pă vremea viitoare asemenea poverni să lipsească cu totul din lăuntrul politicii (a. 1831). DOC. EC. 490, cf. I. GOLESCU, C. *Temerea relexelor celor viitoare este cea mai mare nenorocire, căci îți turbură sănătatea*. MARCOVICI, D. 13/1. *Veacurile viitoare nu vor crede o asemenea sălbatică faptă*. id. VEL. 12/22. *Ce îndemnativ transport de produsele cîmpurilor și munților se înfățișează industriei și agriculturii viitoare*. GENILIE, G. 228/16. *Să-și asigureze lor și patriei lor pace și liniște pentru atunci și pentru vremea viitoare*. F. AARON, I. I, 100/25. *Veacurile viitoare nu gîndiți că-i să dați samă?* HRISOVERGHI, P. 10/22. *Acea stea a mîntuirii... Fie ca să mă conducă și în timpul viitor*. ASACHI, S. L. I, 159, cf. VALIAN, V. *Împlinirea datoriei se va urma de o fericitate viitoare sau actuală*. LAURIAN, F. 123/22. *Acum întiași dată vedem ideea de unitate arătîndu-se, idee care va fi ținta secolilor viitori și a tuturor voevozilor celor mari*. BĂLCESCU, M. V. 8. *Vor fi consultate asupra viitoarei organizațiuni a patriei lor*. KOGĂLNICEANU, S. A. 203, cf. POLIZU. *Nu știu ce înfricoșătoare presimțiri a unui trai viitor amărit și chinuit au venit și-au sfîșiat biata sa inimă*. NEGRUZZI, S. I, 28. [Poezii] *vor avea conștiința că suvenirea lor se va conserva prin generații curată în viața ce vor da ei populilor viitori*. BOLLIC, O. 40, cf. PETRI, V. *Rolul istoriei este încă mai cu seamă a povesti și a prepara o posibilă regenerare viitoare a unei națiuni*. HASDEU, I. C. I, 170, cf. CANELLA, V. 191. *Forma limbii naționale, care și-a găsit în poetul Eminescu cea mai frumoasă înfăptuire pînă astăzi, va fi punctul de plecare pentru toată dezvoltarea viitoare a vestimentului cugetării românești*. MAIORESCU, CR. II, 324. *Aceste mișcări nu încetează cu totul în momentul morții naturale a celei; căci ele se continuă în generațiunile viitoare ale acesteia*. CONTA, O. F. 199. *El începu să cugete mai serios la o viitoare revoluțiune și la mijloacele pentru a o pregăti*. COLUMNA, VII, 63. *Omul are-n el numai șir, ființa altor oameni viitori și trecuți*. EMINESCU, P. L. 41. *Timpul pînă la șase ani, etatea de școală, este cel mai însemnat pentru viitoarea existență a individului*. CONV. LIT. XXII, 423. *Simțim o datorie națională a întreține în inimile generațiunilor viitoare simțul patriotic*. RĂȘCANU, L. XIX. *Se pregătește drumul și la noi, în Iași, prin întocmirea Societății științifice și literare din Iași, care cuprinde germenii din care va încolți o viitoare societate antropologică*. ARHIVA, I, 221, cf. DDRF, BĂRCIANU. *Toate acestea alcătuiau picla groasă prin care trebuia să străbată lumina viitoare*. D. ZAMFIRESCU, I. 50. *Comăneșteanu înțelesese de la început, cu prevestirea ce o dau de departe, în unii oameni sănătoși, întimplările vieții lor viitoare, că Ana avea să prindă un loc în destinul lui*. id. R. 107, cf. ALEXI, W. *Creatorul... nu putea ști, nici bănuși de teoriile viitoare, de adaptările ce fiecare dintre jucăriile fanteziei lui uriașe... trebuiau să le îndure într-un mod fatal*. ANGHIEL, PR. 67, cf. TDRG. *Primind la fiecare lovitură o parte din soarta ei viitoare*. DELAVRANCEA, O. II, 45. *Rășinărenii au rămas și de-a lungul secolelor viitoare un element foarte prețios*. PĂCALĂ, M. R. 39. *În dezvoltarea lor viitoare vor contribui... la lămurirea părții celei mai întunecate din trecutul neamului nostru*. AN. IST. NAȚ. I, 32, cf. RESMERIȚĂ, D. *Ne dăm seama că toate aceste forme viitoare se găsesc în potențial în microscopicul fragment de protoplasmă inițial*. MARINESCU, P. A. 45, cf. CADE. *Eu prevăd poema roză a iubirii viitoare*. BACOVIA, O. 58. *Societatea viitoare va accentua rolul iubirii, nu-l va diminua..., căci vor fi etern femeii preferate*. CAMIL PETRESCU, T. III, 324. *Urările*

colindelor... ne trec pe dinainte mirajul unor stări viitoare. IZV. XIII, 13. *La o viitoare cercetare a elementelor slave mai vechi ale limbii române va trebui să se aibă în vedere și elementul cehoslovac și cel slavon*. DRĂGANU, ROM. 600. *Îi ajungea din urmă, ca un curier grăbit din vremea trecută cătră cea viitoare*. SADOVEANU, O. XXI, 500. *Aceste cîștiguri înlesneau gospodarilor noștri daraverile lor viitoare*. MOROIANU, S. 31, cf. SCRIBAN, D. *Dezvoltarea viitoare a artei poate aduce chiar îmbinări pentru care istoria ei pînă în prezent nu poate oferi nici un exemplu*. VIANU, E. 182. *Nu ne îndoim că expoziția va avea cel mai fericit efect asupra activității viitoare a sculptorului*. OPRESCU, S. 150. *Popoarele Europei să-și hotărască singure soarta viitoare*. SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 394. *Generațiile viitoare vor pune alte trepte pe acest soclu*. CĂLINESCU, B. I. 211. *Somnul e umbra pe care Viitorul nostru mormînt Peste noi o aruncă, în spațiul mut*. BLAGA, POEZII, 331, cf. DL, DM. *Am vizitat... și șantierul viitorului sanatoriu*. T august 1964, 62. *Este foarte probabil că cercetările viitoare vor arăta atît pentru Moldova, cît și pentru restul țării și alte variante ale păstoritului agricol local*. VUIA, PĂST. 35. *În clipa asta știm amîndoi că vorbele sînt de prisos, că zilele viitoare vor aduce singure dezlegarea*. V. ROM. ianuarie 1965, 60. *Arta teatrală rămîne ca o posibilitate viitoare în manuscrisele vechilor comedii și tragedii*. IST. T. I, 38, cf. M. D. ENC., DEX. *Aceia către care opera lui se îndreaptă, în drumurile ei, prezente și viitoare*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 1, 3/2. ♦ (Substantivat) *Mult au prevestit aceste veacuri dintii pe cele viitoare*. M. COSTIN, O. 225. *Știia mainainte ale lor și cele viitoare*. BIBLIA (1688), 662²/41. *Trecutele lucruri pot fi icoană celor viitoare*. CANTEMIR, HR. 551. *Proroc a mă face și cele în urmă viitoare mai înainte a le povesti și, pînă a nu fi, a le vesti mai voi îndrăzni*. id. I. I. I, 141. *Nimene să nu mă rumpă..., nici focul, nici sabia..., nici cele stătătoare, nici cele viitoare* (a. 1785). GCR II, 149/23. *Greul fățarnic să duce Credița cu știuta solie; Lui Vlad mai întii aminte aduce Toate ce au trecut și vor să fie, Pentru trecute vestind iertare, Prietenie pentru viitoare*. BUDAI-DELEANU, Ț. 157. *Mulți bărbați experimentați la cele politicești au prezis cele viitoare ca niște gîcitori*. POTECA, F. 137/11. *Dumnezeu este atotștiitor cu adevărat și știe cele viitoare, cari noi nu le putem ști*. DRĂGHICI, R. 36/21. *De a dragostei plăcere inimile stăpînite... Nencetat lucrează sau pentru a ei păstrare Sau pentru o pregătire întru cele viitoare*. CONACHI, P. 280. ♦ (În credința creștină; despre viață, lume, vreme etc.) *Care urmează să se desășoare, să existe în cadrul eternității divine, după judecata lui Dumnezeu; p. g e n e r. care există după moarte. Tu ești, D[u]m[ne]dzăule..., tatăl viitorului veac și împărăția ta-impărăție vecinică* (a. 1650-1675). GCR I, 229/13. *Să vă o dăruiască milostivul Dumnezdu și în ceastă lume și în cea viitoare*. ANTIM, P. 68. *Într-această lume vom petrece vieați pacinică și fără de turburare, iar în cea viitoare ne vom bucura*. id. ib. 85. *Pui gînd să fac o jărtvire ca să dobîndesc bunătățile vieții cei viitoare* (a. 1750). GCR II, 48/4. *Cu cuvîntul acela au poștit pentru vremea cea următoare, cea viitoare a morții* (a. 1757). id. ib. 53/32. *Noi trăim pre această lume mai virtos pentru... ca să ne putem găti spre mai bună viață viitoare*. PETROVICI, P. 268/1. *Iubirea de argint este vecinică pedeapsă a bogatului și într-această viață și într-acea viitoare*. GOLESCU, P. 8/3. *Îți răsplătesc, îmi zise, în viața viitoare. O, Dă-mi junețea ta!* EMINESCU, O. IV, 15. *Lumea viitoare se închipuie sub pămînt, acolo se crede că este un loc pentru cei buni și altul pentru cei răi*. CONTEMPORANUL, II, 91. *Eu nu cred în creație, nu cred în Dumnezdu, nu cred în suflet și viața viitoare*. AGĂRBICEANU, A. 176, cf. DL, DM. *Să întărească o speranță într-o viață viitoare..., în nemurirea veșnică*. REV. FIL. 1970, 674, cf. DEX. ♦ *Judecata (cea) viitoare sau viitoarea judecată =*

judecata supremă la care Dumnezeu cheamă, la sfârșitul lumii, pe toți oamenii vii și morți pentru a le hotărî fericirea sau osînda veșnică. *La judecata cea viitoare vor să se judece viii și morții.* ANTIM, P. 18. *Cel ce să va osîndi... pentru orice felu de vină va fi, de o va obihni cu mulțămii și făr de cirteală hotărîrea judecării, nu mai rămîne a să osîndi la judecata cea viitoare.* PRAV. COND. (1780), 46. *Cuvînt pentru viitoare judecată și pentru sfârșitul lumii (a. 1815).* GCR II, 216/5. ♦ Care va sosi, va avea loc, se va produce imediat după momentul, timpul prezent, conform unei anumite periodicități; care urmează. *Cei șapte ani de foamete vietori.* PALIA (1581), 169/14. *Soli au trimis Ștefan Vodă cu cărți iscălite și cu pecetea sa, în care se adevăria cum la anul viitoru, în luna lui maiu, va merge la craiul.* URECHE, LET². I, 157. *La toate crăiile și soliile răspundînd craiul, le da știre iar de gătirea sa la anul viitoru.* M. COSTIN, O. 284. *Să ne vedem cu sănătate la viitoriul an 1694, carele va fi periergu (a. 1693).* FN 15. *Fără sminteală voi răspunde banii la 15^a lunii viitoare (a. 1811).* IORGA, S. D. XXII, 288. *Să ia săvîrșire spităluile pin-la toamna viitoare, ca să să așeze bolnavii ce vor fi (a. 1811).* DOC. EC. 105. *De la viitoarea seamă dă dichevrîie și ghenar, să întocmești dumneata toată suma surugiilor acelu județ (a. 1819).* ib. 217. *Am întîrziat cu răspunderea acelor taleri 1000 cusurul cheltuielii nepotului Petrache pină la viitoarea lună ghenare (a. 1823).* ARH. OLT. XIII, 361. *Această alcătuire cu plata de zăci lei își are puteri numai precum s-au zis pi trii luni viitoare, iar pe urmă nu va ave nici o puteri (a. 1835).* FURNICĂ, D. C. 380. *Împăratul începu... a se găti cu toată silița spre a urma războiul în primăveara viitoare.* BĂLCESCU, M. V. 88. *Să se semene cu așa fel de plante care ar produce la anul viitor un soi de fin.* LITINSCHI, M. 21/25, cf. BARIȚIU, P. A. III, 76. *Cine știe oare și cine îmi va spune Ce o să aducă zioa și anul viitor.* ALEXANDRESCU, M. 3. *În duminica viitoare, preotul de la biserică... a celebrat rāpede peste 50 de nunți țigănești.* SION, P. 68. *În numărul viitor vom relata pe larg despre decursul conferinței.* F (1870), 130. *Dacă voi veni și eu la primăvară în Paris... sau la vară... sau la iarna anului viitor, îmi promiți că te-oi găsi acolo?* ALECSANDRI, O. P. 91. *Asupra acestei foarte importante forme... vom reveni pe larg în numărul viitor al „Columnei lui Traian”.* COLUMNA, VII, 93. *Trebuie să ambiționăm a nu crea între noi și generațiunea viitoare un abis intelectual.* CONTEMPORANUL, I, 5. *În duminica viitoare, stăpîne, să mergem în sat la horă.* CREANGĂ, P. 162. *Pentru publicul meu cititor, voi căuta să dezvolt într-un număr viitor propozițiile de mai sus.* CARAGIALE, III, 251. *Întorcîndu-se coșomanul la stăpînul său, îi spuse cum a izbutit în solia lui și puseră la cale ca în sărbătoarea viitoare să meargă împreună.* ISPIRESCU, L. 289. *Pupăza..., dacă cîntă ea în luna lui martie, prevestește că anul venitoriu va fi foarte mănos.* MARIAN, O. II, 174. *În fața biroului d-lui director e o perindare de regi și regine, de asasini și intriganți care vin să pună la cale succesul lor pentru viitoarea stagiune.* ANGHEL, PR. 119. *Cînd se sfîrșește urzitul pinzei, atunci se toarnă jos apă, pe fusul urzitoarei, ca să crească în vara viitoare cînepa frumoasă și să aibă pinza spor la țesut.* PAMFILE, I. C. 264. *În anul viitor ai putea să-mi faci cîte-o vizită în internat.* AGĂRBICEANU, A. 54. *Așa cum au ieșit toamna din Sinoe sau Razelm, cam tot atît de lungi se întorc în vara viitoare.* SIMIONESCU, F. R. 243. *Paștele cel adevărat va fi duminica viitoare.* VOICULESCU, P. I, 265. *Abatele de Marenne începu să coboare, întrebîndu-se ce căi minunate și cotate îi rezervă clipa viitoare în aceste singurătăți.* SADOVEANU, O. X, 27. *Cînd peste cîteva zile a fost să se împartă iar pogoanele pentru anul viitor..., lui Găman i se dădură niște rîpe pietroase.* CAMIL PETRESCU, O. I, 34. *Dacă marfa asta săbovea un timp, săptămîna viitoare i-ar fi fost greu să scoată bani chiar și pentru piață.*

TUDORAN, P. 146. *Mă! da șe mare a crescut dudaiu hăsta! Săptămîna viitoare pun să-l sape.* POP., ap. GCR II, 262. *Tată!... învățătoriu spune ca să mă... laș și p-anu viitoriu... ca să-nvăț eu mai bine.* O. BÎRLEA, A. P. I, 495. ◊ L o c. a d v. **Data viitoare** v. d a t ă.

5. (Despre persoane denumite prin poziția lor socială, profesională etc.; precedă de obicei cuvîntul determinat) Care urmează să fie numit, ales, recunoscut, consfințit, consacrat ca atare; care urmează să se găsească într-o anumită situație sau să îndeplinească un anumit rol. *Întîmpină patriarhul la ușa bisericii pre Domnul acel viitoriu și îl blagoslovește cu semnul sf[î]nteii cruci.* CANTEMIR, S. M. 141/13. *Eu da-voi știrea cea deplină Cum să poci a recunoaște pe al tău domn viitoriu.* ASACHI, S. L. I, 230. *Ei bine, copila mea, viitorul tău soț este postelnicul Andronache Tuzluc.* FILIMON, O. I, 106. *Limba latină nu este o limbă care va putea fi necunoscută unui viitor istoriograf român.* MAIORESCU, CR. III, 39. *D-ta ai încetat de-a fi viitorul meu bărbat – sau cel puțin anul meu de doliu au depărtat această fericită perspectivă.* EMINESCU, P. L. 99. *Luă hotărîre nestrămutată a ținea feciorii și viitoarele murori pe lingă sine.* CREANGĂ, P. 3. *Din aceste școli naționale ies pe fiece an sute și mii de viitori cetățeni luminați, toți liberi cugetători.* CARAGIALE, O. IV, 84. *Cei doi logodnici, înpămîntați de puterea viitorului socru, fură bucuroși că pot să se depărteze.* AGĂRBICEANU, A. 158. *Cel care îl înlocuise era Nicolae Costin, viitorul cronicar.* BUL. COM. IST. I, 213. *Ioan Pantazi făcu cunoștință cu viitorul arhiepiscop Andrei Șaguna.* GOLOGAN, C. R. 67. *Așa face Ștefan IV Cumantul spre a pedepsi pe viitorul său ginere Svetislaus, care devastase țara Severinului.* ARH. OLT. XII, 21. *Ne sfātuia pe noi, studenții lui și viitori profesori, să nu vorbim repede ca lorga, căci nu ne pot urmări copiii.* ib. XIII, 447. *Activitatea lor epistolară se țese între Berlin... și Lipsca, sediul de studii al viitorului eseist.* CONSTANTINESCU, S. II, 39. *Tip de pezevenchi, viitor politic sau șef de cabinet.* ARGHEZI, S. XXI, 156. *Ieși pe jos, împreună cu viitorul său director de cabinet.* CĂLINESCU, B. I. 119. *Nu se putea un copil mai șters... decît cel pe care îl născu această viitoare cumnată a lui Moromete.* PEDA, DELIR. 7. *Aceiași sfat îl dă... autorul „Învățăturilor lui Neagoe Basarab” lui Teodosie, viitorul domn.* STOICESCU, S. D. 88. *Ea a preferat să plece la Constantinopol, unde l-a născut pe viitorul Ștefan Lăcustă.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 17. *Dacă a găsit... cărbunele însemnează un viitor soț urît, negru.* FRÎNCU – CANDREA, M. 123. ◊ (Substantivat) *Fiecare din lucrurile de pe masă reprezintă o calitate sau un defect al viitoarei: piinea și sarea înseamnă bunătatea;... inelul – mîndră la statură.* ARH. OLT. V, 57.

6. (Gram.; în sintagma) *Timp viitor* (și substantivat, n.) = timp verbal care exprimă o acțiune ce se va petrece după momentul vorbirii. *Timpii... sînt trei: prezentul sau de față, trecutul și viitorul.* GR. R. (1835), 40/23. *Viitorul arată că un lucru va fi sau se va face într-un timp care încă n-a venit.* GR. R. – N. II, 27/3. *Cum se împarte timpul viitor?* CÎMPEANU, GR. ROM. 25/28. *Verbul auxiliar „a fi” se conjugă... la viitor: „oi”, „i” și „î”, „o”, „om”, „îți”, „o” și „or”.* PĂCALĂ, M. R. 131, cf. RESMERIȚĂ, D. *Viitorul la persoanele I și III... prezintă metafora lui „o” în „oa”.* RF I, 80, cf. CADE. *Viitorul format în românește cu auxiliarul „vrea” și nu cu „avea”, ca în celelalte limbi romane, pare a fi într-adevăr imitat.* PUȘCARIU, L. R. I, 171. *Limba comună, vorbită și scrisă, a oamenilor culți nu cunoaște, în principiu, decît o singură formă de viitor, aceea cu „voi” urmat de infinitiv.* IORDAN, STIL. 155, cf. SCRIBAN, D. *Formarea viitorului cu „habeo” și înlocuirea celui latinesc clasic nu trebuia tratată la sintaxă.* BUL. FIL. XI–XII, 505, cf. L. ROM. 1953, nr. 4, 45. *Simultaneitatea se marchează prin viitor sau prin prezent.* SCL 1954, 313. *Viitorul anterior poate avea*

valoare de prezumtiv. SG I, 57, cf. DL, DM. *Prezentul cu sens de viitor e caracteristic limbii vorbite*. IST. L. ROM. I, 179. *Cumulând două funcții distincte de viitor anterior indicativ și de trecut prezumtiv, gruparea... devine astfel o formă verbală omonimică*. L. ROM. 1974, 97, cf. 98, 102. *Există totuși, în anumite stiluri, un viitor pentru trecut...; poate l-am putea numi viitor istoric*. SCL 1974, 118, cf. DEX. *În mai multe limbi, infinitivul este unul dintre elementele constitutive ale viitorului perfrastic*. SCL 1976, 145. *Viitorul sintetic este un împrumut din italiană?* ib. 1976, 446, cf. L. ROM. 1979, 13.

II. S. f. (Învechit) *Venire (I 1)*. [Solilor] *nu le-au fost viitoarea sau mergerea pre la scala Cimpinii, ci le este drumul lor pre la Tîrgoviște* (a. 1674). FURNICĂ, I. C. 4. *Pentru acea viitoare de agareani lăsa pustiea fericitul și veni la a sa moșie*. DOSOFTEI, V. s. ianuarie 11¹/22. *De aceia viitoare a nemților înțelegînd turcii..., au ieșit înaintea nemților ca să-i zăticnească*. R. GRECEANU, CM II, 91. ◇ (Precedat de prep. „în”; în corelație cu *ducătoare*, *mergătoare*) *Să-i grijiți de bucate și în duc[ă]toare și în viitoare* (a. 1674). IORGA, S. D. IV, 61. *Pre acolo este obiceiul a trece solii și poștii și în viitoare și în mergătoare* (a. 1674). T. PAPAHAĞI, C. L. 31. *Au umblat cu mare blîndețe și în ducătoare și în viitoare, de n-au avut nimeni nici o pagubă*. R. POPESCU, CM I, 520. *Nimeni[i] să nu-i bintuiască, nici caii de olac să nu-i ia, în ducătoare și în viitoare* (a. 1705). BUL. COM. IST. II, 234. *Să binevoiască a da un pașaport dă drum mai sus-numitului, în ducătoare și viitoare a fi nesupărat* (a. 1827). DOC. EC. 391.

III. S. n., (învechit) s. f. I. (În opoziție cu *prezent*² sau cu *trecut*²) Perioadă de timp variabilă, care urmează prezentului² (1); evenimente, împrejurări etc. din această perioadă de timp; (învechit) viitorie, viitorime (2). *Cine știe ce va naște viitoarea*. CATON, 86¹/19, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Toate cei mari cite fac, Pentru fală că le plac. Nu fac pentru ajutor Sau gîndind la viitor*. MUMULEANU, ap. GCR II, 248/28. *E puțină viitorul pentru mine a păzi O-ntoarcere-a fericirii ce n-am a nădăjdui?* HELIADE, O. I, 105. *Aruncîndu-mă cu mîntea în viitoare privesc patria și neamul meu bucurîndu-se de o fericire vrednică d-a face nemuritoare numele prea lăudașilor patrioți*. CĂPĂȚINEANU, M. R. 3/27. *Fieșcare ar voi să pătrunză măcar o parte a soartei sale, dar aceasta zace nevăzută întru întunerecul viitorului*. MARCOVICI, D. 3/23. *Dizvoltarea ce au luat la noi teatrul național, emulația ce s-au deșteptat între autorii dramatici... sînt sintoame ce minesc literaturii române un viitoriu*. ASACHI, S. L. II, 253, cf. VALIAN, V. *Eu nu știu cum s-a întimplat, Țiu mult cu viitorul, Căci de trecut m-am săturat și nu-i păstrez amorul*. DONICI, F. 106. *Zic că D[umne]zeu nu prevede, fiindcă pentru el nu e nici presinte, nici viitoriu*. LAURIAN, F. 64/26. *Ne arată legea practică, legea lucrării..., chipul cu care ne putem mîntui, putem învinge răul și îndeplini menirea morală a omenirii..., jertfindu-ne individul familiei, aceasta patriei, patria omenirii, viitorului*. BĂLCESCU, M. V. 2. *Dacă după trecut putem judeca viitorul, să ne întoarcem cu cîteva veacuri în urmă*. NEGRUZZI, S. I, 271, cf. POLIZU. *Trecutul și viitorul vor avea totdeauna cartea lor deschisă poeziei*. BOLLIAC, O. 45. *Cîteodată un nor de neîncredere în viitor schimbă într-o clipă fața fizionomiei sale*. FILIMON, O. I, 126, cf. PETRI, V. *Exemplul egiptenilor ni spune că sălbatecii viitorului vor putea fi tocmai gințile cele mai înaintate de astăzi*. HASDEU, I. C. I, 16, cf. CANELLA, V. 28. *Voi ce stați în adormire... N-auziți prin somnul vostru acel glas triumfător, Ce se-nalță pîn-la ceruri din a lunei deșteptare Ca o lungă salutare Cătr-un falnic viitor?* ALECSANDRI, P. II, 5. [Începutul] este o nouă combinație și percepțiune de forme ale viitorului, pe care numai spiritele eminente le pot înțelege și primi îndată. MAIORESCU, CR. I, 251. *Aceste motive... nu tind decît la*

procurarea unor emoțiuni deosebite și plăcute într-un viitor îndepărtat. CONTA, O. F. 94. *Omul în lanțul ființelor organizate este un inel care leagă trecutul de viitor*. COLUMNNA, VII, 49. *Viitorul și trecutul Sînt a filei două fețe, Vede-n capăt începutul Cine știe să le-nvețe*. EMINESCU, O. I, 196. *În vremea veche, pe cînd oamenii, cum sînt ei azi, nu erau decît în germenii viitorului..., trăia un împărat*. id. P. L. 3. *Ele cunosc trecutul ca și prezentul și ghicesc viitorul, iar cu cîntările lor măiestre înveșelesc tot soborul zeesc*. CARAGIALE, O. III, 27. *Cedarea dreptului de lemnărit, pășunat... etc. pentru trecut și viitoriu*. LIUBA - IANA, M. 49, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU. *În decursul studiilor mele secundare, s-au petrecut multe lucruri cari au avut o înrîurîntă mare asupra năzuințelor mele în viitoriu și carile mi-au și determinat direcțiunea activității mele*. SBIERA, F. S. 99. *O deznădejde surdă, o frică superstițioasă de viitor, o poștă sălbatecă de depravare ideală îi răsăreau citeodată în suflet*. D. ZAMFIRESCU, A. 82, cf. ALEXI, W. *Li se părea că zăresc în viitor o altă minune: urmașii lor, seminția lor desfăcîndu-se de sub stăpînirea vechilor puteri*. IORGA, P. A. II, 45, cf. SĂM. VIII, 11, TDRG. *Noi trebuie să fim oracolul la care să alerge mulțimea... spre a-i da lămurire asupra viitorului*. PĂRVAN, I. F. 21, cf. PAPADAT-BENGESCU, O. I, 369. *Are deplină valoare atît pentru viața obștească din trecut a Ardealului cît și pentru cea din viitor a României întregi*. AN. IST. NAȚ. I, 38. *Timpul vine din viitor, trece în urmă*. IBRĂILEANU, A. 13, cf. RESMERIȚĂ, D. *Rezerva pe care știința a trebuit s-o facă a fost în ceea ce privește prezicerea viitorului*. MARINESCU, P. A. 92, cf. CADE. *Conferința mondială aparține viitorului*. TITULESCU, D. 15. *Pentru ce să mai sape să-și întărețe ființa cu întrebări și ispitiri? Asta face timpul, viitorul*. VOICULESCU, P. I, 40. *Aceștia, oamenii pămîntului, ai trecutului și-ai viitorului, s-au supus suferințelor ca unei fatalități*. SADOVEANU, O. XXI, 19. *Acest pesimism se topește într-un cald optimism în ce privește viitorul*. D. GUSTI, P. A. 105. *S-a proiectat o linie terestră... a cărei construire va fi într-un viitor mai mult sau mai puțin apropiat*. ENC. TEHN. I, 355. *Nu satiriza, cum e obiceiul utopiștilor, ci mai ales construia, visa, mă rog, o țară a viitorului, studiînd-o în toate aspectele*. CĂLINESCU, C. O. 62, cf. id. S. 79. *În jurul anului 1430, cunoștința literaturii latine ajunse la un stadiu pe care, în liniile lui mari, viitorul nu l-a mai depășit*. VIANU, L. U. 26. *În holda de grîu ce se coace în vară, Subt basmul arborescent, E cu neputință a spune Pe ce cale viitorul s-apropie*. BLAGA, POEZII, 233. *Ce va putea să fie într-un viitor îndepărtat se va vedea*. CAMIL PETRESCU, O. III, 95, cf. DL. *Prezentul este punctul în care se întîlnesc trecutul și viitorul, valorile care apar și cele care dispar*. JOJA, S. L. 209, cf. DER. *Cînd o comunitate de oameni vorbind aceeași limbă își dă un nume deosebitor înseamnă că... s-a născut un legămînt pentru viitor*. PANAITESCU, C. R. 139. *M-au pasionat totdeauna învățămintele istoriei pentru prezent și viitor*. MAGAZIN IST. 1972, nr. 1, 29. *Nu ne dăm seama că limbajul lui Bolintineanu... sună discordant... într-o literatură ce-și propune să dezbată nu doar dramele prezentului, dar să le și prefigureze pe cele ale viitorului*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 4/4, cf. DEX. *Romanul se va consuma pe acest palier, unde timpul curge în sensul lui natural, din prezent spre viitorul necunoscut*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 8/3. ◇ L o c a d j. **De viitor** = care se va realiza, se va produce etc. într-o perioadă de timp care urmează momentului prezent. *Seara stătea tolănit... și făcea zeci de planuri de viitor*. REBREANU, I. 231. *Era reprezentantul cel mai autentic al altei specii de boemă scriitoricească..., unde consumația obișnuită consta... din fărîirea de planuri de viitor*. LOVINESCU, M. 190. *S-a comentat în toate modurile ședința, acum faimoasă, și s-au făcut planuri de viitor*. CAMIL PETRESCU, P. 252. *Orice decizie... se raportează la un fapt de viitor care nu poate fi*

previzibil decât în termeni de posibilitate. REV. FIL. 1972, 47. $\diamond$ L. o. c. a d v. **Pe** (sau **în**, **pentru**) **viitor** = de acum înainte. După ce le vor face știre de porunca hrisovului Domniei mele, să-i silească ca să întoarcă cîmpulungenilor paguba și să le poruncească ca pe viitor să nu-i supere ci să rămîie după porunca noastră (a. 1767). ȘTEFANELLI, D. C. 90. În viitor se adaugă un spor de 153 lude (a. 1819). DOC. EC. 206. În viitor să să poată și ei a să ajuta prin dobîndirea folosului nădăduit (a. 1841). ib. 745. Au rămas numiții a fi și pã viitor tot embatichierii (a. 1844). ARH. OLT. IX, 43. Unii din capetele armatei... povățui atunci a drege castelul Sin-Giorgiu și a pune garnizoană într-insul, spre a închide în viitor turcilor trecerea Dunării printr-acest loc. BĂLCESCU, M. V. 182. Fiindcă rãzorul despãrțitor... este statornicit..., rămîie să se păstreze stăpînirea în viitor pe acel rãzor (a. 1852). ARH. OLT. IX, 51. Le amunța ca să se poarte așa încît nici în venitoriu să nu le parã rãu. BARIȚIU, P. A. I, 244. Să facă o împãrțire din nou ca să trăiască pe viitor toți locuitorii între dîșii egali. ARISTIA, PLUT. 111/11. Pentru mai departe tac, lăsînd a-i fi de ajuns acum combaterile nației întregi, prin acei mai inteligenți din ea și în viitor blestemul urmașilor noștri (a. 1857). IORGA, S. D. XVIII, 19. Eu sînt hotãrît că acest capital va rămîie și pe viitor la dumneavoastrã, după regula de mai nainte (a. 1866). FURNICĂ, D. C. 437. Facem cumoscut pe viitor, prin actul de față, cum cã... li-am conferit în virtutea oficiului nostru un sat regesc. HASDEU, I. C. I, 26. Ioan G. Ioan va subscrie în viitor (a. 1867). FURNICĂ, D. C. 441. Va fi cu puțință ca în viitor să se găsească o explicare. MAIORESCU, L. 153. Omul... va continua în viitor a deveni din ce în ce mai conștient... atît de lucrările trupului său, cît și de acelea ale naturii ce-l înconjoarã. CONTA, O.F. 142. Sã fie scutit de ostenele mentale pe viitoriu. CONTEMPORANUL, I, 137. El... voiește cu tot dinadinsul ca lucrurile să meargã într-altfel pe viitor. ODOBESCU, S. III, 233. Dar la ce-mi mai pierd eu vremea, Toate acestea s-au trecut. Pentru viitor e vorba Sã vedem ce-i de fãcut. VLAHUȚĂ, S. A. I, 115. Acela care va afla cuibul... și-i va lua ouãle va fi nãzdrãvan, va ști toate cele ce se vor întîmpla în viitoriu. MARIAN, O. I, 57. Întreaga chestiune... va trebui pe viitor dezbãtutã. PÂRVAN, G. 288. Marina noastră va voi a se împãrțasi de folosurile ce fãgãduiește pentru viitor transportul grînelor în Mediterana. N. A. BOGDAN, C. M. 126. Expoziția... a fost... cea dinții victorie artisticã a unui talent de care trebuie să se tinã seamã pe viitor. ARH. OLT. V, 63, cf. CADE. Oricum, de-o fi ca-n viitor Sã placã stihurile mele, Las mãrturie tuturor Cã n-ai colaborat la ele. TOPÎRCEANU, O. A. I, 167. Dacă sînteți satisfãcut, adresați-vã în viitor cu încredere la casa noastră. CAMIL PETRESCU, T. III, 24. Domnia-ta, înțelegînd cã-s tare, te-ai gîndit cã n-ar strica să cheltuiești o vorbã bunã pentru a-ți agonisi în viitor rãsprãtã. SADOVEANU, O. X, 189, cf. SCRIBAN, D. Acest aparat va stîrni în viitor... o veritabilã revoluție. ENC. TEHN. I, 373. România va avea în viitor... o surprinzãtoare reînviere a viziunii eline, eliberîndu-se astfel de influențele bizantine. CĂLINESCU, B. I. 99. Nici nu putea fi vorba de iubire între ei. Nici acum, nici mai ales în viitor. VINEA, L. II, 23, cf. DL. Dreptul de preemțiune se putea rãscumpãra... de la obștea întregã... pentru a opri eventualele pretenții în viitor. PANAITESCU, O. T. 146. Aceasta este calea ce va lua revoluția romãnã în viitor. MAGAZIN IST. 1969, nr. 11, 23. Acest lucru ne propunem sã-l facem în contribuția de față, urmîind ca, în viitor, sã cercetãm etimologia popularã. HRISTEA, P. E. 208. Este posibil ca în viitor aceste ramificații să devinã științe. REV. FIL. 1971, 1001. Pãstrînd pasivitatea în difuzarea muzicii noastre în strãinãtate, în viitor vom fi la fel de necunoscuți. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 37, 5/2. Poate pe viitor se vor crea premisele unei mai largi reprezentãri a celorlalte zone etnografice. CONTEMP. 1974, nr. 4, 8/3, cf.

DEX. Conștiința rãdãcinilor viguroase... obligã și ambiționeazã și pe viitor. SCÎNTEIA, 1981, nr. 12124. Dumnezeu îi va da însutit pe viitor. FURTUNĂ, V. 43. $\diamond$ Viitorime (1). Halima va pãrea viitorului slava lãutarilor. RUSSO, S. 19. Cursul civilizațiunii... a înfãțisat o mare problemã, o problemã particularã timpului nostru, în care viitorul întreg este interesat. BARONZI, I. C. III, 31/22. Letopiseșul publicat de curînd de Giurãscu ridicã noi probleme a cãror rezolvare definitivã se așteaptã de la viitor. BUL. COM. IST. II, 18. Acest avertisment se adreseazã, desigur, viitorului. CONSTANTINESCU, S. I, 179. Afirmãția cã... viitorul nu va înțelege limba comedilor... vãdește o concepție puțin organicã despre limbaj. id. ib. II, 143. Viitorul va judeca obiectiv faptele. MAGAZIN IST. 1960, nr. 11, 75. $\diamond$ (Învechit, rar; la m. pl.) Pentru ce și noi a noastră prãsire Înalță sã n-o luom de departe, A noști viitori ca toți sã sã mire..., Iar nepoții noști însãș încã or crede Cã Negru Vodã începutul le dede. BUDAI-DELEANU, T. V. 33.

2. Situație, stare a unei persoane, a unui grup social, a unei comunități etc., care urmează să se producă, să se desfășoare de acum înainte, care va apărea la un moment dat; ceea ce poate ajunge cineva sau ceva în viitor¹ (III 1); (învechit) viitorime (3). V. perspectivă (3), soartă (1). Cine se ocupă despre a asigura prezentele și viitorul națiunii, despre a elibera pe oameni de jugul neaverii... aceia nu se ocupă decât de adevărata politică. HELIADE, O. II, 46. Cu ce sentimenturi întîmpina-va el întunecosul său viitor și necunoscuta sa soartă? MARCOVICI, D. 4/4, cf. 17/11. Starea lăcuitorilor romani nu era ca să se știe asigura pentru un viitor mai bun. F. AARON, I. I, 29/15. Tot ce bucurã-n nãdejde la a primãverii zbor Nãdãduiește cu vremea, așteapt-un nou viitor. HRISOVERGHI, P. 71/12. Într-însa ca într-o oglindã putem vide trecutul, prezentul și a închia despre viitoriu nostru. IST. M. III/19. Sã se mulțumească pe poziția sa de acum și să n-o jertfească ambiției sale și unui viitor nesigur. BĂLCESCU, M. V. 361. Sã nu fim... în urma celorlalte orașe danubiene, care vastãzi în zilele Înalțimii Voastre sã bucurã de un viitor mai fericit (a. 1850). DOC. EC. 975. N-am întîrziat a primi mai mulți bãieți învãțãei, din care acum cîțiva ș-au și asigurat un viitoriu (a. 1851). URICARIUL, XIII, 342. Oamenii ce au pornit pe calea latinirei au fost și sînt pãtruși de mizeria neamului nostru, de viitorul ce ne este pastrat. RUSSO, S. 69. Cum aș fi putut sã tac vãzînd cã amãgirea în care vã aflați vã pregãtește un trist viitor. BOLLIAC, O. 230. Trecutul lui îmbracã o față serioasã... Venitoriul, credem cã va fi mai frumos. MUREȘANU, P. 76/2. Romãnii nu puteau cugeta la trecutul și viitorul lor decît în tãcere și în durere. SION, P. 305. În sfîrșit am cheia aceluia strãlucit viitor pe care-l visez de atîta timp. FILIMON, O. I, 126. Ieșea pe ușã disperat cã și-a compromis viitorul. id. ib. 152. Ție-ți încredințez mãrirea națiunei..., în mîinile tale depun venitoriul patriei. F (1869), I. Nimic nu putea prevesti acestui tîrgușor un viitor strãlucit. HASDEU, I. V. 33. Viitorul mi se arãta acoperit de flori... și o dulce sperare îmi dismierda sufletul. ALECSANDRI, O. P. 20, cf. CONTEMPORANUL, I, 2. Ce-ți doresc eu ție, dulce Romãnie...? Brațele nervoase, arma de tãrie, La trecutu-ți mare, mare viitor. EMINESCU, O. I, 15. Cocoana Ghioala, așteptînd cu paciență un viitor pentru Tincuța mai potrivit cu frumusețea ei, a zis totdeauna...- Mersi! n-o dau după orice calic. CARAGIALE, O. IV, 112. Nu este mai puțin adevãrat cã acești... miniștri greci au fost mai puțin primejdioși pentru viitorul Moldovei. RĂȘCANU, L. XXXIV. După o tãcere, în care amîndoi, desigur, își scrutau viitorul, ea-l întrebã plinã de sfiãlã. BACALBAȘA, S. A. I, 176. Graba lui de a-și asigura viitorul fusese nimeritã. XENOPOL, I. R. VI, 83. Într-o serioasã culturã intelectualã și într-o desãvîrșitã disciplinã moralã stã asigurat viitorul țãrii și al neamului. ARH. OLT. XII, 315. Rãsãreau în mîntea mea tot mai multe stelute, cari licureau lumina lor palidã prin întunericul cel

neguros al trecutului și mă făceau să visez și eu despre un viitor mai limpede și mai luminos. SBIERA, F. S. 127. Nu sint... adolescenți cu conștiința răspunderii lor morale și cu grija viitorului în viață. IORGA, P. A. I, 35. Dacă fetei i se arată ceva în oglindă, ea își va face unele socotințe cu privire la viitorul ei. PAMFILE, S. T. 141. Se simțea om matur, bărbat care trebuia să-și făurească viitorul. AGÂRBICEANU, A. 45. Ceea ce credem că are să pregătească și asigure un viitor prosper rășinărenilor va fi... o economie rațională de munte. PĂCALĂ, M. R. 321. Am ajuns să nu mai pot lucra nici ziua, nici noaptea... Îmi zdrobiți viitorul cu gălăgia. REBREANU, I. 88, cf. RESMERIȚĂ, D. Ne îndoim de viitor, gândindu-ne că vor sucumba sub... sîrbi. MOLIN, R. B. 285, cf. CADE. E bucuria legată de cele dintii fâpturi primăvăratică, dar e și ceva din nădejdea fatalistului și dorința de a cunoaște viitorul. SIMIONESCU, F. R. 275. Îndurau privațiuni... pentru ca să protesteze împotriva unei măsuri ce le amenința viitorul. BRĂESCU, A. 138. După ce s-a sfârșit cu cafeaua băută afară pe terasă, s-a ajuns repede iar la mine și la viitorul meu. VOICULESCU, P. II, 194. Cucoana Safta a început să discute cu cuconu Vasiliică Popazu, despre viitorul Mariei. SADOVEANU, O. V, 56. Și ce credeți despre viitorul Turciei, întreb eu. BART, S. M. 26. Spunându-le că ei au în minile lor viitorul celor două nații, baronul i-a sfătuit să fie mai îngăduitori între dinșii. MOROIANU, S. 129. Pare satisfăcut în chip deosebit de ajutorul ce -l dau și-mi prezice un viitor din cele mai strașnice. MIHĂESCU, D. A. 86. Rodin își dase seama de admirația ce-i purta tânărul sculptor român, dar și de viitorul splendid ce-l presimțea în activitatea lui următoare. OPRESCU, S. 125. Ținut în palmă... melcul de porțelan spune domnișoarelor viitorul, pe o sută de lei. ARGHEZI, S. XVIII, 78. Domnișoară Sultana..., nu uita că sint prietenul domnului Manigomian și ca atare unul care mă preocup de viitorul dumitale. CĂLINESCU, B. I. 36. În fiecare împrejurare se comportă astfel ca și cum aceasta ar fi cea mai importantă, unica, de care le depinde viața ori viitorul. RALEA, S. T. I, 262. Ce carieră strălucită, ce viitor extraordinar îi așteaptă! BARANGA, I. 156, cf. DL. Mulți nu-i vedeau un viitor strălucit pentru că era mai sprinten decât Principele la ceremonii. BARBU, PRINC. 116. Descoperirile epocale ale fizicii s-au transformat într-o amenințare pentru viitorul speciei noastre. ȘCÎNTEIA, 1965, nr. 6 680. Omenirea a năzuit dintotdeauna să-și cunoască viitorul. REV. FIL. 1971, 1393. Însușiri deosebite îi îndreptățiseră la cele mai frumoase speranțe pentru viitorul lui. V. ROM. iunie 1973, 59. Neoprejudcățile... au, se pare, un viitor frumos. CONTEMP. 1973, nr. 1384, 1/6. Activitatea sa democratică... îl situează printre intelectualii care au participat... la lupta generală... pentru un viitor prosper. MAGAZIN. IST. 1974, nr. 3, 69. Omul este singura ființă care știe să-și prefigureze viitorul. ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 4, 3/1, cf. DEX. ◊ (Rar; prin sinecdocă) Își puneau visurile tovarășie și-ncepeau să-și clădească viitoruri. VLAHUȚĂ, S.A. II, 66. ◊ (Prin metonimie) Îl salutăm [pe artist] cu bucurie și încredere ca pe un viitor al picturii noastre. ANGHIEL, PR. 157. ◊ F i g. Suzana zăcea acolo goală de suflet, goală de trecut, goală de viitor. Îi rămăseseră numai rușinea și ciuda. VOICULESCU, P. II, 231. ◊ L o c a d j. (Plin) de (mare) viitor sau cu viitor (mare) = care are toate condițiile pentru a ajunge pe treapta cea mai înaltă a unei ierarhii (sociale, politice, profesionale etc.). Oamenii de talent și de viitor... nu pic în asemene copilării. RUSSO, S. 57. Îl socot între poeții cu viitor. ALECSANDRI, O. P. 80. Iată un cetățean de mare viitor. CARAGIALE, O. I, 249. Băiat cu viitor. SLAVICI, V. P. 16. Acest tânăr plin de viitoriu scrisese un articol. CONTEMPORANUL, II, 29. Alexandru a făcut cel dintii din Moldova o țară trainică și cu viitor. IORGA, C. I. I, 30. Își spun numai că e un om de viitor, un tânăr foarte cumsecade.

AGÂRBICEANU, A. 237. A cunoscut pe Zaharia Herdelea, învățător cu... viitor în Lechința. REBREANU, I. 68. Adevărat că și d-ta ești băiat bine, cu un ciștiș bun, cu viitor mare. id. R. I, 241. Își da părerea în toate discuțiile dintre noii săi prieteni, avocați cu renume sau profesori universitari, oameni în urcare și de viitor. M. I. CARAGIALE, C. 141, cf. CADE. Nu știu dacă din sala aceea de tineri plini de viitor a ieșit până azi vreun om întreg, că de eroi nu mai vorbesc. GALACTION, O. 336. Îi găsim noi [fetei] un băiat bun și cu viitor. C. PETRESCU, C. V. 110. Acest nepot, „băiat de viitor”, cum îl caracteriza conu Iordachi, se înfățișa cu deosebire elegant și simpatic. SADOVEANU, O. XXI, 585. El, omul de viitor, căruia i se făcuseră propuneri strălucite, făcuse romantism, luase „din dragoste” o fată fără nimic. CĂLINESCU, E. O. II, 84, cf. DL, DM, DEX. Fără viitor = care nu are perspective de a progresa, de a se dezvolta etc. Ea îl crescuse rău - dar cum se putea altfel? Îi iubea atât de mult! Singura ei bucurie într-o viață fără speranță, fără viitor, fără mulțumire, ea nu mai avea dureri, nici bucurii decât acele ale copilului ei. EMINESCU, P. L. 31. Soluțiile la unele probleme de însemnătate capitală... sint nu numai false, dar paralizante și fără viitor. OȚETEA, R. 190. Știa de la început că munca pe care o făcea era fără viitor. PAS, Z. I, 296. ◊ E x p r. A (nu) avea viitor = a (nu) avea șanse de succes într-o acțiune; a (nu) avea perspectiva de a progresa, de a se dezvolta etc. Instituțiunea monarhică nu poate avea viitor decât întorcându-se la originea sa. GHICA, S. 612. Va avea România un viitor? Se mai află în poporul ei destulă putere primitivă pentru a ridica și a purta sarcina culturii? MAIORESCU, CR. I, 283, cf. MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 58, DEX. (Cu parafrizarea expresiei) Viitor de aur țara noastră are și prevăd prin secolii a ei înălțare. BOLINTINEANU, P. I, 23.

- Pl.: (I, II) viitori, -oare și (III, învechit) viitoruri.

- Și: (învechit) viitoriu, -oare, vietor, -oare, venitor, -oare, venitoriu, -oare adj., s. f., s. n.

- Veni + suf. -itor.

VIITOR², -OĂRE s. n., adj. v. vietor¹.

VIITORIE s. f. (Învechit; mai ales precedat de prepoziții cu care formează locuțiuni adverbiale) Viitor¹ (III I). Redacția câștigă întru ostinelile sale o nouă vîrtute prin încredințare: că și în viitorie se va învrednici de razimul și priința compatrioților români. AR (1829), 207¹/38. Aș fi îndestul de mulțumit dacă pe viitorie [agricultorii s-ar folosi de acest lucru]. I. IONESCU, C. 31. De ai făcut un lucru și vrei ca să-l păstrezi Pentru viitorie, apoi să depărtezi Tot răul de-nainte și orice-mpedecare, Căci altfel este numai zadarnică lucrare. NEGRUZZI, S. II, 292, cf. DL, DM.

- Viitor + suf. -ie.

VIITORIME s. f. I. Succesiune de generații care urmează unei epoci date; generațiile viitoare (I 3); posteritate (2). Se îndeletnicește a scrie un comentariu despre acest bărbat, cuprinzătoriu de adevăruri nepărtinitoare și alese din neadevăruri, spre a da viitorimei o chiară icoană fratelui seu. AR (1829), 135²/32. Un astfel de geniu a trebuit să-și croiască singur o limbă omerică și nu se arată cu dînsa decât celor asemenea sieși... ca și viitorimei. HELIADE, O. II, 96. În un period scurt s-au înființat o nouă literatură serbească, proaspătă ca o plîntă a chedrului urieș; sub dînsa se reposesază Vuk, compatrioții depun cunumi la picioarele sale, iar viitorimea... ASACHI, S. L. II, 341, cf. VALIAN, V. Fie ca aducerea aminte a acelor timpuri eroice să deștepte în noi simțămîntul datorinței ce avem d-a păstra și d-a mări pentru viitorime această prețioasă moștenire. BĂLCESCU, M. V. 26. Noi n-am ajuns încă așa departe ca să putem trata cu nepărtinire istoria contemporană; aceasta este treaba viitorimei.

KOGĂLNICEANU, S. A. 77. *Trebuie o pildă pentru viitorime.* NEGRUZZI, S. I. 232. *Umul din domni scumpi în pomenirea viitorimii a fost și Vasile Lupu.* id. ib. 283, cf. POLIZU. *Se păstrează pentru a atesta viitorimeii... cine sînt fii acestui pămînt!* PELIMON, I. 122/17. *Viitorimea, al nostru judecător, Care fără de șfială, aspru, nepărtinitor, L-al său tribunal supune pe războinicii vestiți, Pe despoți și pe miniștri, scriitorii străluciți.* ALEXANDRESCU, O. I. 179, cf. PETRI, V., COSTINESCU. *Răsună tristă cîntarea disperării... Mai mare decît umbra nemărginită - a țării Și a viitorimii.* BOLINTINEANU, P. II, 260. *După terminarea acelor năprasnice măceluri, legiuni de zurgavi și de pietrari erau osîndiți ca să aștearnă pe ziduri, pentru încremenirea viitorimii, toate acele nemărginite epopee vînătoarești.* ODOBESCU, S. III, 80, cf. 559. *Gaetano Bresci a cîștigat dreptul de a lipi, în memoria adîncei și nemăsuratei viitorimi, numele lui, ce părea osîndit a se-ngropa cu omul.* CARAGIALE, O. IV, 51, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Pentru un popor atît de înzestrat ca poporul românesc... pilda acestei perechi va fi umul din principiile educative ale viitorimii.* LOVINESCU, C. V, 145. *Dacă Secțiunea literară ar mai fi pregetat, și-ar fi creat o răspundere față de viitorime.* SADOVEANU, O. XX, 271, cf. id. E. 232, SCRIBAN, D. *Adunăm, pentru gloriile literaturii de astăzi, mărturii întru viitorime.* PERPESCIUS, M. IV, 418, cf. DL, DM. *Interesul consemnărilor nu era numai acela de document artistic, menit să păstreze pentru viitorime tipuri pe care schimbările sociale le alungau în trecut.* IST. LIT. ROM. II, 323, cf. SFC III, 56, 76, L. ROM. 1963, 105. *Să strălucească amprente noastre, numai semne și linii, pînă în ochii viitorimii.* SORESCU, V. 65, cf. L. ROM. 1972, 483, M. D. ENC., DEX.

2. (Învechit; mai ales precedat de prepoziții cu care formează locuțiuni adverbiale) Viitor (III 1). *Au restatornicit înălțimea sa cu iubire de dreptate dreptățile pomenitei monastirii..., întărind ca zisele doă monastirii... să fie și pe viitorime sub stăpînirea și proprietatea monastirei Sfîntului Spiridon (a. 1785).* URICARIUL, I, 120. *Ferice de prinții aceia ce și-n viitorime își lasă al lor nume, un nume de mărime și-n veci de sîrbătoare.* HELIADE, O. I, 265. *S-au făcut înaltă chibzuire ca pã viitorime să rămîie slobodă vînzarea cîrnii dă miel (a. 1833).* DOC. EC. 521. *Rău se întrebuițează vorba „viitorime” în loc de „viitor”.* CR (1833), 4²/28. *Slujescă-n viitorime lumii pildă casa mea.* PR. DRAM. 110. *Și de nu văz încă cum aceste întîmplări ale vieții mele cei trecute au slujit la a mea fericire, o voi afla în viitorime.* MARCOVICI, D. 5/1. *Au început a socoti cu ce chip ar păzi focul în viitorime, ca să nu se mai stingă.* DRĂGHICI, R. 76/12. *Noi desfrîmăm pe viitorime acel obicei al sărutării de mină (a. 1834).* FILIMON, O. I, 246. *Lăudat de neamuri fie, pîn în ce mai de pe urmă Viitorime adîncă, în veci să rămîie... În slava neamului nostru.* HRISOVERGHI, P. 16/19. *Nu vei pregeta a jărtvi și în viitorime... slujbe priincioasă cătră patrie (a. 1836).* IORGA, S. D. VII, 88. *Îți aduc un invalid care în viitorime nu voiește să mai jure pã alte steaguri.* VOINESCU II, M. 54/8. *Vacina nu este decît... un alt nou venin, care va să fie în viitorime un alt nou izvor de boală.* VEISA, I. 14/15. *Alișverișul deobște are să urmeze și pã viitorime întocmai precum urma și pînă acum slobod (a. 1837).* DOC. EC. 676. *Arbure își are tot de atunce asămîne hotărîitoare carte de știință spre a ne mai mult prîhînire pe viitorime (a. 1838).* GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 120. *Azi n-am nimic, dar în viitorime voi fi înavușit.* ASACHI, S. L. II, 269. *Poprindu-ne acele magazii supt cuvînt că pã viitorime nu am mai fi slobози a lucra într-însele... am alergat către cinstitul Departament al trebilor din lăuntru (a. 1842).* DOC. EC. 778. *Merse în lagărul lui Sighismund și-il rugă de pace, jurîndu-i pe viitorime supunere și credință.* IST. M. 52/9. *Omule... Ai voi viitorimea să-ți spuie ce zămislește; Dar la a ei întunec, pururea lumea-i închisă.* CONACHI, P. 261.

Fapta ta din Moldova va trage defăimarea și hula tuturor oamenilor cinstiți care trăesc astăzi și care vor fi în viitorime. BĂLCESCU, M. V. 217. *Gîndind că-n viitorime cela va iubi și mai mult, Dar ea pornind cu asprime Toată nădejdea mi-a zmlt.* PANN, E. IV, 122/1. *Se deșteaptă la nobila ambiție de a face lucruri mari și drepte și prin urmare de a trăi în viitorime.* KOGĂLNICEANU, S. A. 49. *Să cuvine ca să-l păstrăm și pe viitorime.* I. IONESCU, B. C. 344/25. *Să admitem însă că... după vr-o mie de ani... oamenii culți din acea viitorime s-ar putea învoi să înțeleagă numai Codicele Napoleon.* MAIORESCU, CR. III, 100. *Iubite autorule... tu n-ai avut de gînd, ca liricul nostru străbun Orațiu, să arăți poezilor din viitorime poteca cea bună.* ODOBESCU, S. III, 11. *Și astăzi încă ochii lor parcă văd răsărînd în întunecimea bolților marea lui umbră care de acum va pluti peste noi în adîncea viitorime, ca un spirit proteguitor.* GANE, N. 22, cf. DDRF, BĂRCIANU, TDRG, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◊ (Prin sinecdochă) *Între zădarnicile și trecătoarele lucruri ale oamenilor, singura arta sparge negura viitorimilor.* SADOVEANU, E. 10.

3. (Învechit) Viitor¹ (III 2). *Prințipurile pășesc spre o mai bună viitorime.* AR (1829), 159¹/9. *Învățătura obștească au făcut înaintări care prevestesc o viitorime roditoare de toate darurile ce științele folositoare făgăduiesc societății.* CR (1832), 302²/22. *Cel ce rîsipește starea sa fără cumpăt... pregătește familiei sale... și lui o viitorime turburată neconținut de griji.* MARCOVICI, D. 67/10, cf. 9/5. *Țîntea numai de a siguriși prin un statornic chip norocita viitorime a locuitorilor acestei țări (cca 1835).* URICARIUL, VIII, 121. *Amăriciunea sufletului său era fără margini văzîndu-și înșelate toate nădejțile sale... de a pregăti pentru dînsa o viitorime fericită.* F. AARON, I. II, 175/16, cf. 210/26. *Cine ne va vorbi... de viitorime care ne este făgăduită?* TÎMPEANU, G. 80/18. *Prin acest act, eroul Moldaviei, ca un adevărat părinte al patriei, se îngrijii ca și după moarte să asigureze nației sale o viitorime mai folositoare.* IST. M. 124/21. *Privind la viitorime cu deplină ne-ngrijire, Bogatul din comori multe își încheie fericire.* CONACHI, P. 287. *Pe cînd în scurta actualitate domnește eroarea învechită, ideilor de reformă li se păstrează o viitorime fără margini.* MAIORESCU, CR. I, 251. *Din sîngele jertfelor va crește floarea unei viitorimi mai bune.* SADOVEANU, O. XIX, 83.

- Pl.: (rar) viitorimi. - Și: (învechit, rar) venitorime s. f. COSTINESCU.

- Viitor¹ + -ime.

VIITORÍST, -Ă adj., s. m. și f. (Rar) 1. Adj. Care se referă la viitor¹ (III 1). Cf. IORDAN, L. R. A. 184, id. L. R. 346, L. ROM. 1972, 192. *Teatrul lor este foarte abstract, geografic și viitorist, și din această pricină... eminentamente plecticos.* CĂLINESCU, C. O. 268, cf. DN³.

2. S. m. și f. Viitorolog. Cf. DN³.

- Pl.: viitorîști, -ste.

- Viitor¹ + suf. -ist (după fr. futuriste).

VIITORÓRIU, - OĂRE adj., s. f., s. n. v. viitor¹.

VIITOROLÓG, -Ă s. m. și f. Specialist în viitorologie; futurolog, (rar) viitorist (2). *Pentru a face dovada practică, editorul a reunit texte din viitorologii cei mai cunoscuți.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 3, 30/1. *Trăiesc în această zonă popoare ale căror tradiții... constituie tot atîtea pasionante programe de studii pentru sociologi, politologi, viitorologi.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 39. *Viitorologul trebuie să judece cu picioarele bine înșfite în pămîntul realității.* CONTEMP. 1974, nr. 22, 4/3, cf. L. ROM. 1977, 145, DN³.

- Pl.: viitorologi, -oge.

- Derivat regresiv de la viitorologie.

VIITOROLOGIE s. f. Știință a viitorului¹ (III 1); futurologie. Pentru a întregi imaginea asupra investigațiilor din țara noastră pe tărîmul viitorologiei, sînt publicate recenzii la lucrări sau cercetări mai valoroase. SCINTEIA, 1972, nr. 9256. Succesele obținute de cîteva din cărțile de viitorologie au îndemnat pe editorul de literatură... să încerce o comparație între această ramură nouă a științei și poezie. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 3, 30/1. Din ce în ce mai des... se pierde din vedere deosebirea dintre viitorologie și ideile despre viitor. CONTEMP. 1974, nr. 22, 4/1, cf. L. ROM. 1974, 465, DN³, L. ROM. 1979, 499.

- De la **viitor**¹, după fr. *futurologie*, engl. *futurology*, germ. *Futurologie*.

VIITURĂ s. f. 1. (Adesea urmat de determinări) Cantitate mare de apă (formată din ploii, prin topirea zăpezii etc.) care curge cu repeziciune și forță (antrenînd o masă mare de aluviuni); creștere bruscă a debitului și a vitezei de curgere a unei ape curgătoare ca urmare a unor ploii abundente, a înlăturării unui baraj etc; puhoi (1). V. n o i a n (I 1). Vor rămînea ei răspunzători la toate cînd să va întîmpla, din viitura apei sau din altcevaș, să să rupă din pod o lacră întreagă (a. 1826). DOC. EC. 366. Apa curgea adîncă și curată; murdăriile aruncate mereu pe dînsa nu-i ucaseră fundul ca la cea mai mică viitură de apă să treacă peste maluri și să înece orașul. GHICA, s. 496. Zăgazul... se lucra afară, în susul orașului, destinat a apăra portul de viitura apelor Dunării. id. ib. 706. Toate dealurile sînt goale, viiturile de apă le spală și lasă pe ele lacuri netrebnice. I. IONESCU, p. 356. După un drum de patru ceasuri, peste dealuri sparte de viiturile șuvoaielor, printre hîrtoape prăpăstioase, ieșim la mănăstirea Suzana. VLAHUȚĂ, R. P. 160. Cînd primăvara vor urla lupii vrăjmași la deal, e semn sigur de viituri mari de apă. ȘEZ. VI, 39. Văzu o buză de burcan îngropat în pămînt și dezvelit ceva-ceva de viitura apelor ploii. SĂM. IV, 768. Apele Dunării aduc la viituri o cantitate enormă de materii solide - minerale și organice - în suspensiune. ANTIPA, p. 216, cf. TDRG. Căii și căruțele mergeau aci înnămolindu-se în noroi sau mocirlă și aci oprindu-se în fața unui puhoi furios, umflat de dezghețuri sau de viituri de ape. RĂDULESCU-CODIN, M. N. 108, cf. CADE. Caută tot gropile adînci din Dunăre și nu iese la față decît ca să se spele de nămolul ce s-a prins pe el cînd apele marilor viituri s-au mai retras. SIMIONESCU, F. R. 245. Zăvoaiele sunt formate mai mult din nisip, lăsat de pe urma viiturilor sau din prundiș. id. FL. 256. Mutările albiilor tare nestatornice din pricina viiturilor și a revărsărilor de primăvară. POPA, B. 107. Numai loștrita cea mare nu se arăta... O tîrșe năprasnică viitură pe alte meleaguri. VOICULESCU, P. I, 49, cf. DS. Era sub luciul domnia peștilor, care intrau odată cu viiturile primăverii în limamuri odihnite, să-și puie icrele în bătaia soarelui. SADOVEANU, O. XIII, 319, cf. SCRIBAN, D. S-a făcut un viaduct... cu 15 deschideri... cari servesc... pentru a înlesni scurgerea apelor Dunării la viiturile mari. ENC. TEHN. I, 354. Creșterea nivelului Dunării în timpul viiturilor de primăvară nu este uniformă pe tot cursul ei. GHELASE, U. P. II, 167. Au împins... bolovani lăsați în loc ani întregi de viiturile cele mari ale primăverii. GALAN, Z. R. 43. Viiturile prezintă caracter catastrofal, atît din cauza creșterii nivelului apelor și... a vitezelor de curgere, cît și din cauza debitului solid foarte mare pe care-l transportă. LTR², cf. DL, DP, DM, SFC III, 70. Viiturile sînt provocate de căderea unei ploii torențiale de primăvară sau de vară ori de topirea bruscă a zăpezii din bazinul de recepție. DER. În urma unor ploii torențiale și a viiturii puternice care a urmat, s-a rupt zăgazul. MAGAZIN IST. 1970, nr. 7, 2, cf. M. D. ENC., DEX, D. MEC., D. ECOL., H XI 324, CIAUȘANU, V. ♦ (Ca termen de comparație pentru o desfășurare amplă a unor elemente naturale, sociale, psihice etc.) Ca o viitură dă

apă... repede să varsă, cînd norii cad pã munți. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. IX, 11. La cea dintâi strajă a nopții, s-a auzit în Poiana Ursului freamătul grăbit al codrului, ca o viitură de ape mari. SADOVEANU, O. XVIII, 76. Entuziasmul năvalnic de acum - amestecînd, ca o viitură de ape turburi și primejdioase..., influențe străine și revolte proprii, sentimente cunoscute de milenii și elanuri insolite - va trebui să se decanteze în cele din urmă, lăsînd să se depună mlurile și aluviunile. CONTEMP. 1973, nr. 1385, 13/1. ♦ Mîl, nisip, mocirlă etc. rămase în urma trecerii unei viituri (1); aluviune. Cf. CADE. Viitură multă și amestecată acoperea o parte din grădina părinților. Butuci întregi încurcau locul. GALACTION, O. 205, cf. ENC. AGR., LTR², DL, DM. Adulmecă cu miros de copoi viiturile și ridicăturile recente. IST. LIT. ROM. II, 608, cf. M. D. ENC., DEX, D. MEC., CIAUȘANU, GL., CHEST. IV 65/448, 893. Dacă-i viitură, s-a-mpotmolit. NALR - O II MN h 333/913, cf. II h 334, III h 520/960. ♦ (Rar) Ochi de apă lină, baltă rămasă în urma retragerii unei viituri (1). Mierlele... urmăreau cu interes mișcarea apei la dolii. În viiturile acestea line, după o ieșitură de mal sau în dosul unei sînci hălăduiește peștele mărunt. SADOVEANU, O. XIV, 514, cf. DL, DM.

2. (Depreciativ; adesea în imprecății; în forma *venitură*) Persoană care provine din altă zonă decît aceea în care trăiește, s t ă i n, v e n e t i c; p. e x t. vagabond, haimana. Cf. LB. Lăcuiitorii Slavoniei... pierzîndu-și limba sa cea românească și învășînd limba veniturilor, apusără cătră acel popor străin și de curînd în pămînturile romanilor venit. BOJINCĂ, R. 37/9. Un străin, o venitură, un om fără căpăfii, Un nătărău din Moldova să fie tot cel de-nîii? HASDEU, R. V. 79. Ce? Venitura acela [sic] să cuteze a se uita la fata mea? CONV. LIT. V, 6. În noaptea în care Carada și C. A. Rosetti, două venituri orientale, au pus la cale textul Constituției actuale... au murit pentru totdeauna Mircea Bătrînul și Ștefan cel Mare. EMINESCU, O. XIII, 234. În pușin timp alergase împrejurii o mulțime nenumărată de venituri peștrișe și de vînturători de țară cari nici cunoșteau războiul, nici aveau cel mai mic semn de disciplină și de meșteșug militar. id. ib. XIV, 144. Rari... mai erau băieții cari să-i zică: „Venitura dracului! A venit să se îmbogățească la noi”... Venise, înainte cu vreo treizeci de ani, dintr-un sat de pe Murăș. AGĂRBICEANU, A. 201, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. Nu-l putuse suferi niciodată pe George Teodorescu, un „regățean”, o venitură. T. POPOVICI, S. 140, cf. L. ROM. 1959, nr. 6, 51, 1961, 602, SFC IV, 190, ALIL XXIX, 317, FRÎNCU - CANDREA, M. 76, ALR I 381/56, 100, 107, 109, 112, 138, 218, 289, 290, 345, 350, 351, A III 2, LEXIC REG. II, 43, MAT. DIALECT. I, 102, TEAHA, C. N. 280.

3. (Învechit și popular) Venit¹ (I 5). Cf. POLIZU, TDRG, I. CR. III, 33. Nu așeară, alaltășeară, În viitura vacilor, În scapătul soarelui... Mi-a sosit, mi-a poposit, Trei voinici închivărați. BALADE, II, 23, cf. PĂSCULESCU, L. P. 255.

4. (În industria extractivă; în sintagma) Viitură de nisip = fenomen de deplasare a nisipului din stratul de adîncime în gaura de sondă pe unde curge o dată cu țiteiul, gazele etc. extrase. Pentru combaterea producerii viiturilor de nisip se aplică metode de reținere și metode de fixare a nisipului în formațiunea productivă. LTR².

- Pl.: viituri. - Și: venitură s. f.

- Veni + suf. -tură.

VIIȚUITÓR, -OÁRE adj. v. viețuitor.

VIJĂLÁU s. n. v. vîjălău.

VIJÁLÓS, -OÁSĂ adj. v. vijelios.

VIJEITÓR, -OÁRE adj., s. f. v. vîjjeitor.

VIJEITURĂ s. f. v. vîjjeitură.

VIJELÍ vb. IV. In tranz. impers. (Învechit și regional) A bate vînt puternic (însoțit de averse de ploaie sau de ninsoare). V. *viforî, viscolî*. Cf. I. GOLESCU, C., CIHAC, II, 456, ALR I 1 230/35.

- Prez. ind. pers. 3: *vijește*. - Și: (regional) **vijolî** vb. IV. ALR I 1 230/35.

- Derivat regresiv de la **vijelie**¹.

VIJELIE¹ s. f. Vînt puternic, în rafale (însoțit de ploaie, adesea cu descărcări electrice, sau de ninsoare). V. *furtună, uragan, vicodol, vifor, viforniță, viscol*. La alergăturile de cai..., de s-ar și întîmpla să ploaie cu vreo vijălie să-i lovească în obraz, ei îngăduiesc ca niște îndrăciți (a. 1691). ap. TDRG. *Cerul, mînios, cu tunete, trăsnete și vijelie* (a. 1703). FN 139. *Cutremurul, focul, vijeliia și altele asemenea acestora... pot să aducă mare pagubă și stricăciune*. ANTIM, O. 340, cf. KLEIN, D. 456. *Răpit fiind de năprasnică vijulie și vînturi năsnice, să trezăște aruncat înapoi cu multe sute de miluri*. BUDAI-DELEANU, LEX. *Stupină trainică și regularnică se cheamă aceea carea iaste zidită cu material bun, în carea... stupii de vijulii, de ger, de arsoarea soarelui... să fie scutiți*. TOMICI, C. A. 35/21, cf. 85/11. *Minia Dommului... ne-a venit cu vifor mare și vijălie nespūsă, cu cutremuri și cu cea mai mare uscăciune, cu foamete grozavă*. I. GOLESCU, în PR. DRAM. 84. *La Parma au încercat o vijelie foarte grozavă... și pe urmă au urmat o desăvîrșită liniște și senin*. CR (1829), 57²/18. *Vijitul vînturilor celor învrăjbite, mugetul valurilor unei mări în vijălie, toate aceste și asemenea acestora izbesc imaginația noastră și nasc în noi cugetări înalte*. HELIADE, O. II, 33. *Vijelia începe a întărita valurile*. MARCOVICI, D. 13/28. *Furtuna este un vînt de 50-60 urme pe secundă; vijălia, de 75 urme*. GENILIE, G. 108/18, cf. VALIAN, V., ISER. *O negură de noapte turbure... s-a întins peste tot cu tunete de spaimă și vijelie*. ARISTIA, PLUT. 87/25. *Prin nori vijelia se stîrnea și bubuia*. NEGRUZZI, S. II, 87, cf. POLIZU. *Cutremurile și vijeliile cele mari se-ncercară în ațtea rînduri a le zguduî din fundamente*. PELIMON, I. 76/4. *Grîul putea sta ani întregi nebătut în snopi, netreierat, fără a se teme de a fi răzbit de udătură sau spulberat de vijelie*. GHICA, S. 543. *Suvenirul fințelor iubite Va fi la al meu suflet etern înfățșat, Ca frunzele aduse de vijălii pornite La vechea lor tulpină ce-odată le-a purtat*. ALEXANDRESCU, O. I, 251. *Vîntul se schimbbase într-o adevărată vijelie*. SION, P. 279, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D. *Dacă ne vom aduce aminte că o vijelie de această specie călătorește 162 km pe oră, apoi să nu ne mai mirăm că bietul poet se credea la poarta Siberiei*. HASDEU, I. C. I, 220. *Pe cînd dormeam, fulgerul luminase, trăsnetul tunase, vijelia mugise*. BARONZI, I. L. IV, 18/26. *Saltă inima, renvie, Uit-a iernei vijelie*. CONV. LIT. II, 64. *Afară plouă, ninge, afară-i vijelie, Și crivățul aleargă pe cîmpul innegrit*. ALECSANDRI, POEZII, 3, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 456. *Cine-i îndrăznețul care-n vijelie În caic se luptă cu turbatul val?* BOLINTINEANU, P. I, 273, cf. LM. *Amîndoi de mari de veacuri se luptase-mpreună cu crivețele și cu vijeliile*. ODOBESCU, S. I, 166. *Atunci Memfis se înalță, argintos gînd al pustiei, Închegare măiestrită din suflarea vijeliei*. EMINESCU, O. I, 45. *Nouri mari, rotunzi și plini pare-că de vijelie, treceau pe cerul adînc albastru*. id. ib. VII, 100. *Cam pe la amiază, deodată s-a schimbat vremea cea frumoasă într-o vijelie cumplită, să răstoarne brazii la pămînt, nu altăceva*. CREANGĂ, O. 194. *Se pornește afară o vijelie îngrozitoare de vară*. CARAGIALE, O. III, 136. *El trimise asupra locului o vijelie și o ploaie de turnă cu ciutura*. ISPIRESCU, U. 20. *În acel vîiet, glasul Înțelepciunii se risipi ca nisipul în luptă cu vijelia*. DELAVRANCEA, O. I, 61. *Un trăsnet în groaznică-i urgie Lucește, crapă, cade, detună-n vijelie*. MACEDONSKI, O. I, 252. *Pînă-n piept se*

îngropau bieții cai în troiene grămădite de vijelie de-a curmezișul drumului. VLAHUȚĂ, S. A. II, 205. *Mare e puterea naturei și numai acela o poate vedea care cu ocaziunea unei vijelii să găsește într-un vîrf de munte*. FRÎNCU - CANDREA, M. 68, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Clocotește codrul!... Iată-l, - se zbcuimă, se-ndoaie, geme bătut de neagra vijelie*. IOSIF, P. 87, cf. TDRG. *Cam pe la prînzul mare - îl apucă, nene, de pe urmă o vijulie cu plouă multă, de credeai că să rupsară bolțile cerului*. STERESCU, N. 1054. *Staurul nu are iesle și grătare și e... un fel de adăpost pentru oi în nopți geroase și în timp de vijelii*. PĂCALĂ, M. R. 447, cf. 127. *Plouă, tună, fulgeră, începe vijelia și potopul*. ATILA, P. 51. *Furtuna se schimbbase în vijelie și pe mii de glasuri fantastice suiera, se tînguia și gemea a pîiere și a pustiu*. HOGAȘ, DR. I, 111. *Privea cu o față fericită spre geamul unde gonea vijelia albă*. PAPADAT-BENGESCU, O. I, 265, cf. PASCU, S. 187. *O groaznică vijelie... s-a potolit deodată ca prin farmec*. SOVEJA, O. 52, cf. RESMERIȚĂ, D. *S-a stîrnit o mare vijelie*. SEVERIN, S. 130, cf. 143, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Mîna fotoliul spre sobă La horn să ascult vijelia*. BACOVIA, O. 23. *Stoiccea mergea grăbit... încotro îl mîna vijelia*. GALACTION, O. 48. *Se buluciră nemiînjînd seamă de opintirile vijeliei*. VOICULESCU, P. II, 145. *Vijeliile se înteeșc, prelungindu-se, și pîntecele adîncurilor se hrănește cu multe ființi omenești*. SADOVEANU, O. XI, 75. *După ce se domolesc vijeliile lui ianuarie, pe omătul cu reflexe violete, de pe dealuri, în lumina lunii, se înșiră lupii urlînd*. id. ib. XX, 285. *Vijelia este însoțită de o creștere bruscă a presiunii*. ENC. AGR., cf. IORDAN, STIL. 120, SCRIBAN, D. *Vijelia trece pe deasupra, scurmă nisipul..., dar alunecă mai departe*. CĂLINESCU, S. 54. *Noroc că droșca era acoperită... Altfel caimacanul ar fi pășit rușinea să aștepte printre aghiotații... să treacă ploaia sau să plece subț vijelia de apă*. CAMIL PETRESCU, O. III, 432. *Vijeliile se produc în toate sezoanele, în special primăvara și vara*. LTR² XVIII, 547, cf. DL, DM, CIORANESCU, D. ET., M. D. ENC., DEX. *Afară s-a delzăntuit vijelia*. DSR, cf. DREV, H II 83, III 138, 233, IV 114, V 3. *Mîna sub moară-a băgat Și tărăța sărăciei O dete-n gura vijeliei*. TEODORESCU, P. P. 140. *Bate grindină și să face hale (vijelii) mari*. ȘEZ. III, 77. *Givorniței i se mai zice și vijelie*. id. V, 140. *Săraca stîna mea, Cine foc ti-o mătura? Vîntu și vijulia Și bad'ea cu pălăria*. DENSUSIANU, T. H. 217, cf. CIAUȘANU, V. 209. *Vîn vijulii, vremuri rale în luna lu prier*. ARH. FOLK. III, 93, cf. CHEST. IV 85/86, ALR I 1 230, I 262/12, 28, 45, 49, 80, 584, 708, 820, I 979/552, ALR SN III h 788, h 792, h 796/47, ALRM SN II h 616/47, A III 2, TEAHA, C. N. 41. *Viñisă în noapt'ea ace o vijulie, și plouă, cit trece pă su ei*. O. BÎRLEA, A. P. II, 116. *Viñe ploaia sau vijolia*. id. -ib. 463. *La vijelii copacii cei mari cad, iar buruienile pe loc rămîn*. ZANNE, P. I, 87. *Vijelia culcă și trestia și stejarul*. id. ib. IX, 428. ◊ (Ca termen de comparație) *Bolboace mii rotează în balta infernală Și porțile osîndei se-nchid ca vijălii*. HELIADE, O. I, 197. *Cînd auzea că vin turcii asupra noastră, că se năpustea păgîinii ca vijelia... el de bucurie începea să cînte*. GHICA, S. 17. *Orizonu-ntunecîndu-l, vîn săgeți de pretutîndeni, Vijiînd ca vijelia și ca plesnetul de ploaie*. EMINESCU, O. I, 148. *Genarul își înfîpse pînteniî adînc în coastele calului, care fugea scuturîndu-se... ca o vijelie*. id. ib. VI, 327. *Locurile acestea au văzut... și pe Mihai Viteazu, care aștepta pîn'ce iarna-i așternea pod de gheață peste Dunăre ca să se răpadă ca o vijelie în ostile turcești*. VLAHUȚĂ, O. III, 216. *Repede mai trece Iana pe lîngă mine... ca o vijelie!* DELAVRANCEA, H. T. 144. *Se repezi în iatacul fetei, trîntînd ușile ca o vijelie*. id. V. V. 25. *Esti bizar, vii ca o vijelie, pleci ca ea, nu știi nici unde mergi, nici pentru ce mergi*. D. ZAMFIRESCU, A. 106. *Pe aceste drumuri a zburat ca vijelia... Petru Vodă Rareș*. IORGA, P. A. I, 140. *Pîrdalnică de boală cădea asupra ei ca o vijelie*. SĂM. VIII, 397. *Notarul ieși ca o vijelie în verandă*.

AGĂRBICEANU, A. 185. *Magda intră pe ușă ca o vijelie.* HOGAȘ, DR. I, 183. *Furtuna se risipi ușor ca unele vijelii de vară.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 380. *O nevastă tînără ieșea tocmai din casă, ca vijelia, alungînd niște găini obraznice din pridvor.* REBREANU, NUV. 201. *Sunt bieții oameni care-și caută un pic de fericire... Cu zile bune și cu zile rele, înălțați de speranță ca de o vijelie sau prăbușiți de deznădejde ca de un crivăț.* CĂMIL PETRESCU, T. I, 365. *Femeia porni ca o vijelie..., pînă la Bălașa.* VOICULESCU, P. I, 228. *Cînd porniră ei, sosiră și cazacii ca o vijelie și izbitura lor fu ca trăsnetul.* SADOVEANU, O. V, 495. *Zorilă venea ca vijelia.* STĂNCESCU, B. 100. ♦ F i g. (Sugerează ideea de tumult, de dezlănțuire năvalnică, de forță impetuoasă, implacabilă, nimicitoare) *Preste monumente și generații am trecut și am văzut în urmă-mi grămădindu-se a lor cenușă, și vijăliile veacurilor spulberîndu-o în văile uitării.* HELIADE, O. I, 264. *De cumva se năștea vreo vijulie sau se rădica furtună, atunci... se spărgeau comițiile.* BOJINCĂ, A. II, 13/23. *Muma cea înțeleaptă să reazemă pă credință care este scăpare mintuitoare în mijlocul vijeliilor vieții.* MARCOVICI, D. 106/23. *Vijăliile care turbură staturile nu s-au potolit încă.* id. ib. 465/17. *Ar fi vrut să înfrunte nestatornicia și vijăliile veacurilor.* IST. M. 9/8. *Dacă rînduiala cere și furtuni și vijelie, Pentru ce ai vrea a crede că tidve de tiranie... Ar pute a se preface?* CONACHI, P. 266. *Această cutremurare pare că era larma înăbușită ce prevestește o vijelie mare.* BĂLCESCU, M. V. 48. *Rîdică capul, țară bîntuită de vijăliile lumii.* RUSSO, S. 130. *A mormintelor tăcere... domnea în mănăstire, Loc de zgomot altădată, de politici vijălii.* ALEXANDRESCU, O. I, 75. *Nu pierde speranța, amicul meu. După viscole și vijelii vin zilele cele senine și plăcute.* SION, P. 176. *Dacă vijeliile necurmăte la care au fost expuse țările noastre nu ar fi stavilit dezvoltarea literaturii și a frumoaselor arte în sîmul lor..., astăzi ne-am putea face o idee exactă de societatea română cu fizionomia sa particulară.* ALECSANDRI, O. IX, 318, cf. COSTINESCU. *Sîntem mai mult în lume ca orice trăitoare? O mină de țărînă spusă-n vijelii?* BOLINTINEANU, P. II, 181. *Mîrcea însuși mină-n luptă vijelia-ngrozitoare, Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare.* EMINESCU, O. I, 148. *Pornisem mîna-mîna mină printre-a vieții mișelie Dezbinăți ne ducem astăzi în fatala vijelie.* MACEDONSKI, O. I, 75. *Au trecut de-afîtea ori prin cumpene mari, prin greutăți și nevoi cumplite ș-au înfruntat cu bărbăție vijeliile vieții.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 242. *După moartea soțului ei, dînsa purtase toată casa cu toate vijeliile ce se abătuse asupra-i.* ARHIVA, I, 253. *Acești nobili aveau... de îndeplinit pe lîngă domn slujba militară, cerută de timpurile grele și de vijelie a întăiei constituiri a țărilor române.* XENOPOL, I. R. VI, 97. *Ei sînt o mie Mai iuși și mai năvalnici, mai plini de vijelie.* COȘBUC, P. I, 158. *Rezultatul... fu stîrnirea asupra sa a unei vijilii parlamentare și estraparlamentare, care-l necesită să se retragă în noiembrie 1893.* SBIERA, F. S. 330. *În suflatu-mi bătut de vijelie Eu văd un om ce-a început să moară.* GOGA, POEZII, 180. *Haina lui de fier cu care Treuse-n vijelii de foc I se părea că se sfărîmă.* DENSUSIANU, L. A. 40. *Toate aste pricini... aduseseră în camera de chibzuire a tribunalului o pîclă apăsătoare, înecătoare, ca în preajma unei vijelii.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 182. *Petrecerea începutu cu vijelie.* AGĂRBICEANU, A. 158. *Nu era o revoltă furtuoasă căci vijeliile se stingeau undeva înăuntru.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 232, cf. III, 12, RESMERIȚĂ, D. *Năvălirile turcilor și rușilor... făcură atît pe locuitorii băștinași, cît și mai ales pe negustori... să caute a scăpa prin fugă, cel puțin cu viața, de vijelia ce-i amenința.* N. A. BOGDAN, C. M. 56. *Țeara întregă e în vijelie.* SEVERIN, S. 130. *Rădăcinele conservatismului bănățean... s-au înfipt adînc în gîlia unui pămînt frămîntat și răscolit de vijeliile vremurilor.* L. COSTIN, GR. BĂN. 12, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Cînd s-au potolit*

vijeliile... am ieșit din straturile noastre... cu inima cît purecile.

CIAUȘANU, R. SCUT. 15, cf. CADE. *Avocatul Stavrat, după vijelia de pumni care-l amețise de tot în primul moment... s-a furișat în casă.* REBREANU, R. II, 135. *Acest program este singurul punct... care mă susține în vijelia care s-a năpusit pe tratate.* TITULESCU, D. 319. *Mai bine chinul într-a lumii vijelie, Decît viața de păpușă, decît viața de chilie.* EFTIMIU, I. 22. *Vijelia acestor sentimente primitive și irezistibile, răscolî pe cei trei, ca pe niște frunze de toamnă.* GALACTION, O. A. I, 91. *O vijelie nervoasă o doborîse unde se găsea.* id. O. 189. *Îl scutura... o vijelie de sunete deznădăjduite.* VOICULESCU, P. I, 143. *Mă uitam în tăcere la fața lui aspră pe care vijelii de patimi își lăsaseră urmele.* SADOVEANU, O. I, 136. *Rezervistul vorbea... despre prezentul cu singeroasa lui vijelie.* id. ib. XXI, 53. *Cu acestea și cu credința neclintită în Dumnezeu, neamul nostru românesc a străbătut asprele vijelii ale veacurilor.* MOROIANU, S. 83. *Atît și nimic mai mult dezlănțuie o vijelie de țipete.* ARGHEZI, S. VII, 81, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

- Pl.: vijelii. - Și: (regional) **vijolie**, **vijulie**, **vijulie** (ALR I I 262/12), **vijelie** (BARCIANU), **vijilie**, **vijolie** (ALR I I 230/129, ALR SN III h 788/130), **vijulie** (ALR I I 262/28), **vîrjolie** (ALR SN III h 788/36) s. f.

- Cf. vijii.

VIJELIE² s. f. v. **vijulie¹**.

VIJELIÓS, -OĂSĂ adj. I. Care are violența vijeliei¹, ca vijelia¹; caracteristic vijeliei¹, (ca) de vijelie¹; f i g. năvalnic, dezlănțuit, tumultuos. *Să vestejesc frunzele pomilor cînd vijeliosul crivăț al iernii începe a sufla.* MARCOVICI, D. 268/11, cf. POEN. - AAR - HILL, V. II, 279/37. *Oștirile s-au retras, despărțindu-se, din cauza timpești vijelioase.* ARISTIA, PLUT. 259/26, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 456. *Calu-i se-naripă, fuge ca negura Vijelioasă.* BOLINTINEANU, P. I, 437. *Un vînt vijelios... Îl aruncă-n aer și urlă furios.* id. ib. II, 250, cf. LM 574. *Ploaia cade, cade vijelioasă, neostoită, răpăitoare ca o grindină.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 310, cf. 270. *Un vînt rece și vijelios șuiera în toate părțile.* I. NEGRUZZI, S. III, 427, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Vuietul surd și nedeslușit al Tazlăului se schimbă în urlet clocotitor de ape vijelioase ce mînau dîndărăt cu iuțeală de vîfor surpăturile de stînci zmulse din scoborișurile înalte ale drumului lor la vale.* HOGAȘ, DR. I, 305, cf. 311. *Viața ei îmi părea un rîu vijelios care trecuse mereu pe de-alătura ei.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 127, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *L-au deșteptat picăturile reci ale unei ploii vijelioase.* GALACTION, O. 48. *Mă întreb cum vom trece apa adîncă și vijelioasă a Oltului, sub focul mitralierelor.* CĂMIL PETRESCU, U. N. 300. *Apele vijelioase vor fi curs pe fața de sus, peste capul stîncilor.* ARH. OLT. XIII, 41. *Tiriți de iuțeala vijelioasă a șihoiailor, tîrbăciți de valuri, peștii căutau scăpare la maluri.* VOICULESCU, P. I, 21. *Ploaie vijelioasă vine din munte.* SADOVEANU, O. VII, 341, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, CIORANESCU, D. ET., M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D., DSR, DREV. ♦ (Adverbial) *Între înalții părăi de piatră, s-azvirle Bistrița, vijelios bătîndu-și nahlapii de stînci, c-un zgomot asurzitor.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 265. *La scocul morilor, vuietul apelor n-ar năpădi mai vijelios.* DELAVRANCEA, O. II, 86. *Viscolul venea din ce în ce mai vijelios, pe deasupra grămezilor de oameni parcă filfivau paseri mari albe.* SADOVEANU, O. II, 126. *Vîntul venea vijelios izbînd în geamurile mari cu aripi de puf: zguduia cercevelele, șuiera, țipa.* id. ib. 463. *Închis între pereții de piatră ai munților, [Oltul]... se rostogolește vijelios.* BOGZA, C. O. 338. ♦ Bîntuit, răscolit de vijelie¹ (1). *Dobitoacele se învîrtesc, cum se învîrtesc în nopțile vijelioase, cînd lupii urlă în păduri.* RUSSO, S. 128. *Vreo cîteva descărcături de puști, după ce*

mai întâi stinserăm luminile, făcea efectele unor detonatoare fulgere într-o noapte foarte vijelioasă. PELIMON, I. 51/15. Pe un pisc sălbatic și vijălios, Unde urlă-n poale Argeșul spumos. Este o cetate. BOLINTINEANU, P. I, 98. Era o noapte urâtă și vijelioasă. VLAHUȚĂ, S. A. II, 90. Îi rămânea fericirea și liniștea căsuței lui la care se-ntorcea ca la un liman, cum se întorce corăbierul în port după o noapte vijelioasă. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 212, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ Fig. Agitat, zbuciumat. El petrece repede vijeliosul period al vârstei bărbătești. MARCOVICI, D. 173/12. Viața lor era tot așa de vijelioasă... tot așa de dură ca a domnilor pe cari îi combătea ei. BARONZI, I. C. I, 262/27. Societatea se face vijelioasă, veșnic turburată, neliniștită la lucrul ei, lipsită de siguranță în păstrarea roadelor lui și împiedecată în cugetarea cea mai înaltă. IORGA, C. I. II, 50.

2. F i g. Aprig, impetuos, violent. Reformele vijelioase par că nu pot reuși; guvernele se întăresc; popoarele se alină. BARONZI, I. C. II, 69/24. Plîngeau amîndoi, amuțiți de durere, cînd ușa se deschide largă și apare Zoe, vijelioasă. VLAHUȚĂ, S. A. III, 98. Celelalte jocuri (briul, sîrba... ș.a.) se mai amestecă, se mai schimbă după locuri. Unele sînt vijelioase, cu mișcări repezi și smîncite, cu înceștări de brațe și-nvîrtejiri amețitoare. id. ib. 258. Ea se întoarce vijelioasă ca o leoaică. SANDU-ALDEA, D. N. 277. Vijelios, aprig peste orice considerații... a fost acest erudit. IORGA, P. A. II, 84. Din multe îte se împletea căsnicia lor, dar cea mai tare a fost... voința celui care trimite cu o pornire vijelioasă una către alta două inimi care se deosebesc ca focul de apă. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 272. Găsind dijma deja strînsă, o secestră pe seama cetății, nu însă înainte de a fi amenințat, în pornirea-i vijelioasă... pe inspectorul fiscalului. PĂCALĂ, M. R. 80. La goana sau zbaterile lui vijelioase, dacă nu finețea unghiei și strunei, cel puțin carnea în care ea s-a înfipt va trebui să cedeze. ATILA, P. 134. De la Oescus la vale nu erau în această vreme decît garnizoane fixe de auxiliari... a căror soartă în luptă cu vijelioasa infanterie dacică... era dinainte hotărîtă. PĂRVAN, G. 107. A te ascunde mereu... e o sfortare penibilă, mai ales cînd ai un suflet impulsiv, vijelios, spontan. PAPADAT-BENGESCU, O. I, 303, cf. RESMERIȚĂ, D. Oleanul a fost întotdeauna mai dîrz și mai revoluționar la fire, mai independent și mai vijelios. ARH. OLT. V, 321, cf. CADE. Cum se produse o rumoare în chiar siml comisiei, vijeliosul bătrîn se întoarce spre dînsa. LOVINESCU, M. 147. Goana vijelioasă ținea de un ceas. REBREANU, R. I, 215. Cîinii s-au stîrnit iar, vijelioși, în bătaie. POPA, V. 36. Crapii... se îndreaptă vijelioși către apele calde de la mal. VOICULESCU, P. I, 12. Deodată izbucni strigarea vijelioasă a cornurilor: atacul! Și ca izbite de suflarea unui orcan, tresăriră companiile... și porniră într-o rostogolire uriașă. SADOVEANU, O. II, 35. Privirea ascuțită, iscoditoare... trădează inteligența pătrunzătoare, puternic influențată însă de temperamentul orgolios, pornit, vijelios, iute și neîncredător al albanezului. ARH. OLT. XVII, 139. Poetul nu concepe odihna, anii fac din el un luptător și mai vijelios. CĂLINESCU, C. O. 283. Și întunecat și vijelios... glasul lui Giuseppe se năpusti deodată într-un iureș de deznădejde finală. VINEA, L. II, 314, cf. DL, DM. Deși nu are temperamentul vijelios cerut de rol, Codrescu este mai receptiv decît colegii săi. T mai 1964, 98, cf. M. D. ENC. Salut prezența acestui temperament vijelios la conducerea naționalei. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 3, 32/3, cf. DEX, V. BREBAN, D., DSR, DREV. Omul acesta, vijelios și cam apucat, izbutise să facă teminice studii de istoria artei. ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 10, 11/2. ◊ (Adverbial) Acest nume amar-dulce vijălios răsună-n mine. MILLO, în PR. RAM. 363. Ridică copila și o sărută vijelios. SĂM. I, 40. Alergau vijelios, pîrînd a fi fiecare un căpitan fără oaste. AGĂRBICEANU, A. 200. Parcă s-ar fi temut că, îndată ce va fi dobîndit ce a rîvnit atît de vijelios, vor începe poate alte

zbuciumări. REBREANU, I. 217. Trăsura regimentului... trecu vijelios, în galopul a doi cai. BRĂTESCU, A. 264. Porni vijelios peste gardul care se prăvăli. VOICULESCU, P. I, 44. Pe cal înspumat, venea vijelios un olăcar. SADOVEANU, O. III, 180. Luptai vijelios pentru interesele, cinstea și prestigiul acestui venerabil colegiu. ARH. OLT. XVII, 384. Cînd fata urca vijelios scările sau cînd îi vorbea, avea tresărituri. CĂLINESCU, O. III, 70. Demarează vijelios, supratrîndu-și inima, și oprește brusc, făcînd să-i zbrînie în trup toți nervii și toate ligamentele. TUDORAN, O. 15. Ușile... s-au izbit vijelios de pereți. V. ROM. februarie 1964, 75. Toată curtea aleargă după vehicul, care lunecă elegant... și se apropie vijelios de poartă. ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 2, 20/4.

- Pronunțat: -li-os. - Pl.: vijelioși, -oase. - Și: (regional) vijeliós, -oasă (BARCIANU), (învechit, rar) vijălós, -oasă adj.

- Vijelie¹ + suf. -os.

VIJELÍRE s. f. (Învechit) Faptul de a v i j e l i i; vijelie (1). Bietul soare-n fărmeccare Perde lustru-i aurit... El pe lume nu mai are Nici apus, nici răsărit. Iar în lipsa lui, pămîntul zace-n triste amorțiri. Bîntuit de vijăliri, Căci ferească Domnul sfîntul De-ale Babelor iubiri! ALECSANDRI, O. II, 202.

- Pl.: vijeliri.

- V. vijeli.

VIJELÍT s. n. (Regional) Zgomot vijelios (1) produs de o apă curgătoare. Vijelitul Iablanicioarei de abia se mai auzea. Pacea locului era adîncă. GALACTION, O. 164, cf. DL, DM, SFC IV, 294.

- V. vijeli.

VIJÉLNIȚĂ s. f. (Ornit.; regional) Furtunar (*Puffinus puffinus yelcouao*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 173, 271, LINȚIA, P. III, 189.

- Pl.:?

- Vijelie¹ + suf. -niță.

VIJGÁLÁT s. n. (Maghiarism învechit, prin Transilv.) Cercetare (penală). Cf. TAMÁS, ET. WB. 855.

- Din magh. vizsgálat.

VIJGÁLÍ vb. IV v. vijgálui.

VIJGÁLUÍ vb. IV. T r a n z. 1. (Învechit, în Transilv.) A examina, a cerceta (pe cineva). Așa l-au vijgáluit. TEMPEA, ap. TAMÁS, ET. WB., cf. DLRV.

2. (Prin Transilv.) A susține un examen. Cf. TAMÁS, ET. WB., CV 1949, nr. 3, 35.

- Prez. ind.: vijgáluiesc. - Și: (regional) vijgálí vb. IV. TAMÁS, ET. WB. 855, CV 1949, nr. 3, 35.

- Din magh. vizsgálni.

VIJGÁLUÍRE s. f. (Învechit, în Transilv.) Acțiunea de a v i j g á l u i (1) și rezultatul ei; examinare, cercetare. S-au făcut vijgáluirea aceasta. TEMPEA, ap. TAMÁS, ET. WB. 855.

- Pl.: vijgáluiri.

- V. vijgálui.

VIJÍ vb. IV. v. vijii.

VIJÎSCĂ s. f. (Transilv.) Bluză (din material fin). Cf. LEXIC REG. II, 106.

- Pl.: vijîște.

- Etimologia necunoscută.

VIJLĂR s. m. (Prin Transilv.) Cîrnățar. ALIL XXIX, 317.
- Pl.: *vijlari*.
- **Vijli** + suf. -ar.

VÍJLĂ¹ s. f. 1. (Transilv. și prin Olt.) Prepelicar (în special femela acestui animal). *Să fte vijlă mare, trupeșe și chipeșe, după cum scrie el, că el plătește, nu este de pricin[ă]* (a. 1778). FURNICĂ, I. C. 76. *Am fost mai scris dumatile: pentru 2 vijle ce să cheamă în nemțește „forștehund”, pentru dumnealui Scarlatache Greceanu vel-logofăt* (a. 1779). id. D. C. 54. *Ce te lingărești ca și o vișlă?* ȘINCAI, HR. III, 118/27, cf. KLEIN, D. 456, LB, ISER, CIHAC, II, 459, LM, CONV. LIT. XXIII, 347, DDRF, GHEȚIE, R. M., ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, DR. II, 412, III, 836, ȘĂINEANU, D. U., CADE, ENC. AGR., DA I₂, 77, CIORĂNESCU, D. ET., TAMÁS, ET. WB., DSR, H XVIII 72, VAIDA. *Se întâmplă... de trece pe la fîntînă un cioroi de țigan, negru ca fundul ceaunului, cu ochi aspizi de vijlă șireată*. MERA, L. B. 108, cf. CABA, SĂL. 102, BUL. FIL. XI-XII, 497, ALR SN III h 663/105, ALRM SN II h 480/105, ib. h 481. $\diamond$ E x p r. (Prin Transilv.; depreciativ) **A umbla ca o vijlă**, se spune despre o femeie neserioasă. Cf. MAT. DIALECT. I, 102.

2. (Regional; depreciativ; în forma *vijlă*) Epitet pentru o femeie care umblă de colo-colo, fără rost. Cf. LEX. REG. II, 47.

3. (Prin Transilv.; depreciativ) Epitet pentru o femeie de moravuri ușoare. Cf. BUL. FIL. XI-XII, 473, 497, MAT. DIALECT. I, 102.

- Pl.: *vijle*. - Și: **vișlă, vislă** (BARCIANU, ȘĂINEANU), **vîjlă** (ALEXI, W., DR. III, 836, LEX. REG. II, 47), **vișlă** (DDR, ALEXI, W., DR. III, 836) s. f.
- Din magh. *vizsla*.

VÍJLĂ² s. f. (Regional) Gealău (Brădișorul de Jos - Oravița). Cf. CHEST. II 239/8.
- Pl.: *vijle*.
- Postverbal de la **vijlui**.

VÍJLI s. m. v. **virșli**.

VIJLUÍ vb. IV v. **vișlui**.

VIJLUÍT, -Ă adj. (Vestul Transilv. și prin Ban.; despre obiecte de lemn) Dăltuit. V. s c o b i t². *Băteala... să adună din motche cu socala sau cu ciocîrcul (o roată vijluită împrejur...), în ghem sau pre țevi*. LIUBA - IANA, M. 120. *Sînt și șindrile cu vâlău pe margine; acelea se zic vijluite*. CHEST. II 237/8, cf. TEAHA, C. N. 220.

- Pl.: *vijluiuți, -te*. - Și: **vișculit**, -ă adj. TEAHA, C. N. 220.

- V. **vijlui**.

VIJLUITURĂ s. f. v. **vișluitură**.

VIJNÍ vb. IV v. **viști**¹.

VIJNÍȚĂ s. f. v. **deșniță**.

VIJOÁICĂ s. f. (Bot.; regional) Orzoaică-de-baltă, v. o r z o a i c ă (1) (*Vallisneria spiralis*). Cf. ENC. AGR. IV, 320, FLORA R. P. R. XI, 43.

- Pl.:?

- Etimologia necunoscută.

VIJÓI¹ s. n. v. **vîjoi**².

VIJOÍ² vb. IV v. **vîji**.

VIJOLÍ vb. IV v. **vijeli**.

VIJOLÍE s. f. v. **vijelie**¹.

VIJULÉIE s. f. v. **vijelie**¹.

VIJULÍE¹ s. f. (Olt.) Jintîță. Cf. H IX 85, 123, ALR I 1 821/837, LEXIC REG. 58.

- Pl.: *vijulii*. - Și: **vijelie** s. f. H IX 85.

- Etimologia necunoscută.

VIJULÍE² s. f. v. **vijelie**¹.

VIJUNÍE s. f. v. **vizuină**.

VIJUTÍ vb. IV v. **vîji**.

VÍKING s. m. (La pl.) Nume dat populațiilor germanice de războinici, de navigatori și de negustori din țările scandinave, care au întreprins între secolele al VIII-lea și al XI-lea numeroase expediții (maritime) în Europa și în America de Nord; (și la sg.) persoană care aparține acestor populații. V. n o r m a n d (1), v a r e g. *Era de mult bolnav bătrînul cu ochii pătrunzători sub ochelari, cu favoritele rășfirate ca barba unui viking*. IORGA, P. A. II, 21. *În istorie locul lor nu e între binefăcătorii omenirii, dar nici între aceia cari prin neloialitatea lor ar fi făcut-o să decadă moral. Așa a fost povestea vikingilor din Miazănoapte, ocrotită de favoarea zeilor Walhallei*. id. ib. 427, cf. MINERVA, CADE 1784. *Cea mai mare catastrofă ar fi să dispară instalații, oteluri și restaurante și să iasă din veacuri, la țarm, niște wikingi hirsuți*. SADOVEANU, O. IX, 281. *Vikingii norvegieni atinseră pe la anul 1000 Groenlanda, Labrador, Terra Nova și America de Nord*. OȚEȚEA, R. 110. *Această vorbă a anticei saga scandinave e în adevăr ieșită din suflul unui viking orgolios*. RALEA, S. T. II, 225, cf. DER. *Cunoscutul port al vikingilor... a fost descoperit cu ajutorul scufundătorilor conduși de arheologul danez K. Kersten*. MAGAZIN IST. 1972, nr. 4, 91, cf. M. D. ENC., DEX, DN³, DSR. *În portul scoțian Aberdeen a sosit, duminică, venind de la Stavanger (Norvegia), o navă construită după modelul celor care îi purtau, cu un mileniu în urmă, peste mări, pe vikingi*. SCÎNTEIA, 1983, nr. 12 686, cf. DREV.

- Accentuat și: *viking*. - Scris și: *wiking*. - Pl.: *vikingi*.

- Din fr. **Vikings**, germ. **Wiking**.

VIL, -Ă adj. 1. (Învechit, rar) De origine, de condiție modestă, umilă. *El era gata a fugi din patria sa la cei streini și a părăși cu o comediană vilă bumurile de carele el m-au despoiat*. CALENDARIU (1794), 38/4. *Un vultur de rasă vilă și din fir' adulători, Vrînd să treacă de acvilă, De profet predicatori Al frumoasei verități Ș-al santei fraternității*. TIMPUL (1857), nr. 17, 4²/81, cf. LM.

2. (Învechit; astăzi livresc; despre oameni sau despre firea, manifestările etc. oamenilor) Josnic, abject, infam, mîrșav (3), ticălos (3), nemernic (3). *S-a scris că orice faptă își are consecința: Fiița e mai vilă și chiar decît nimicul*. HELIADE, O. I, 207. *Du-te, piei, te las, îi zise, vilă, mizeră făptură... Ești nimic naintea mea*. id. ib. 292. *Poeții odinioară erau vili curtezani, Azi sînt tribuni ai plebei, și bici pentru tirani*. ARICESCU, ap. CĂLINESCU, S. C. L. 85, cf. NEGULICI. *Noi avem o haită de oameni care au exploatat și au compromis toate regimurile... al căror caracter lingușitor și vil este cunoscut*. GHICA, C. E. I, 623, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., ALECSANDRI, O. VII, 961, COSTINESCU. *Cine sînt eu?... Un om vil și degradat, pe care sufletele cele mai vile și mai degradate ar fi trebuit să-l părăsească*. BOLINTINEANU, O. 400, cf. LM. *Cînd vili ai asasinii, trimiși din partea lui Basta, năvăliră în cortul lui Mihai, strigîndu-i să se dea de bunăvoie în minile lor, viteazul apucă sabia și le*

răspunse. COLUMNA, VII, 160. *Aceasta este arta ce sufletu-ți deschide Naintea vecinicii, nu corpul gol ce ride Cu mitra de vîndută cu ochi vil și viclean.* EMINESCU, O. I, 60. *Pentru a efectua această reformă mare într-un stat, unde sînt atîtea rămășițe putrede ale trecutului, atîtea prejudicii fatale și atîtea mașine vile și fără de suflet, gata în orice moment de a susține acele prejudicii, trebuie o energie eroică.* id. S. P. 37. *Figura ta, ce-nspiră dezgust și desplăcere, Impertinentă, vilă, tot palme parcă cere.* CARAGIALE, O. IV, 308. *Trebuie loviți înainte, și deslarvate uneltirile lui Váradi Gábor și c[ompa]nia..., cărora, firește, servesc de instrumente vile cîteva suflete rătăcite de români mireni și bisericani* (a. 1882). BARIȚIU, C. II, 249, cf. GHEȚIE, R. M., ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, DN³, DSR.

3. (Învechit; astăzi rar) Care este de valoare redusă, fără valoare; care are un preț mic, i e f t i n. Cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., LM, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Am avut de altfel neplăcerea să constat culpabila slăbiciune ce ai de tot ce poartă stigmatele declasării, de tot ce e tarat, ratat, epavă și nu ți-ai găsi scuză nici cînd aș ști că e numai pentru a face studii, a lua „schite”, fiindcă ar însemna atunci să plătești o marfă mult prea vilă afară din cale scump.* M. I. CARAGIALE, C. 105, cf. DL, DM, DEX, DN³.

- Pl.: *vili*, -e.

- Din fr. *vil*, lat. *vilis*.

VILAFRANCHIÁN, -Ă adj., subst. (Geol.) 1. Adj. Care aparține primului etaj al cuaternarului, care se referă la acest etaj, caracteristic acestui etaj. Cf. M. D. ENC., DN³.

2. Subst. Primul etaj al cuaternarului, reprezentat prin depozite continentale, cu resturi de mamifere exotice. *În depresiunea Bîrsei și în regiunile dependente, villafranchianul se dezvoltă și sub formă de faciesuri nisipoase-marnoase cu faună de moluște lacustre.* LTR², cf. DER, M. D. ENC., DN³.

3. Subst. Serie de straturi geologice din vilafranchian (2).

- Scris și: *villafranchian*. - Pronunțat: -*chi-an*. - Pl.: (1) *vilafranchieni*, -e.

- Din fr. *villafranchien*.

VILÁG s. n. v. *vileag*.

VILÁI s. m. (Bot.; Transilv.; și în sintagmele *vilai alb*, MORARIU, PL. 466, *vilai gol*, id. ib., *vilai plin*, id. ib., *vilai roșu*, id. ib.) Micsandră (*Matthiola incana*). Cf. BORZA, D. 108, 301.

- Pl.: *vilai*.

- Etimologia necunoscută.

VILAIÉT s. n. Diviziune administrativ-teritorială în Imperiul otoman, guvernată de un valiu. *Să înfrînseră turcii cu mare pagubă. Ciți au scăpat din foc și din robie... s-au risipit de tot, ducîndu-se cineși pe la vilaetul său.* DUMITRACHE, 18. *M-am dus de am făcut vizita valiului acelui vilaiet.* GHICA, S. 388. *Bulgaria, care tot se mai putea mîntînea față cu Bizanțul..., s-apropia de pieirea-i politică și în luptă contra turcilor năvălitori suferi la Cossovo, pe cîmpul Mierlei (1389) o înfrîngere deplină, iar după ce fu prins Șisman, cel din urmă rege neatîrnat al ei, căzu și ea sub stăpînire osmană ca simplă provincie (vilaiet) (1391).* EMINESCU, O. XIV, 153, cf. ZEITSCHRIFT, XIX, 416, ȘĂINEANU, ENC. ROM., BARCIANU, ȘIO II₂, 129, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE. *Vilaietu Tripolis a fost al Turcii pînă la 1912, cînd l-a cucerit Italia.* SCRIBAN, D., cf. ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 338, DL, CONTRIBUȚII, II, 169, DER, CIORANESCU, D. ET., ALII XV, 119, M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *vilaiete*.

- Din tc. *vilayet*.

VILÁIT s. n. (Ban.) Multime (3) de oameni. Cf. MÎNDRESCU, I. G. 100. *O fost mult vilait (filait).* JAHRESBER. III, 330, cf. X, 218, ALR I 456/5. ◊ E x p r. **A face** (pe cineva) **de vilait** = a face (pe cineva) de rușine, v. r u ș i n e (I 3). *Nu mă face de vilait.* L. COSTIN, GR. BĂN. II, 207.

- Și: *filáit* s.n.

- Din germ. *viele Leute*.

VILÁN, -Ă s. m., adj. 1. S. m. (În evul mediu în Franța, Germania și Italia) Țăran aservit unui stăpîn feudal care, spre deosebire de șerb, avea libertate personală. Cf. PROT. - POP., N. D., LM, SCL 1950, 61, DER.

2. Adj. (Franțuzism învechit, rar; în forma *vilen*) Urît, slut. Cf. PROT. - POP., N. D.

- Scris și: (după lat.) *villan*. - Pl.: *vilani*, -e. - Și: (învechit, rar) *vilén*, -ă s. m., adj. PROT. - POP., N. D.

- Din lat. *villanus*, it. *villano*, fr. *vilain*.

VILANĚLĂ s. f. 1. Cîntec polifonic, în măsură binară și mișcare vie, cu caracter umoristic, originar din sudul Italiei, răspîndit mai ales în secolele al XV-lea și al XVI-lea. Cf. DN², DER, M. D. ENC., DEX, DN³, D. MUZ.

2. Poezie pastorală compusă dintr-un număr impar de terțete și terminată cu un catren. Cf. DN², DN³.

- Pl.: *vilanele*.

- Din it. *villanella*.

VILÁR s. n. (Grecism învechit; atestat prima dată în 1386, cf. H. MIHĂESCU, GR. 160) Varietate de catifea. *Mai veneau apoi țesături scumpe ca vilarele..., din Iperin și Louvain din Belgia, apoi din Colonia.* XENOPOL, I. R. III, 209, cf. H. MIHĂESCU, GR. 162, 187.

- Pl.: *vilare*.

- Din ngr. βηλόριον.

VILÁȘ adj. v. *ilaci*.

VILĂ¹ s. f. 1. Casă spațioasă, construită într-un stil arhitectonic particular, de obicei înconjurată de grădină, folosită ca locuință sau destinată găzduirii de vilegiaturîști. *Prințul de Meternih s-au mutat din cetate la vila (palat de vară) acea strălucită ce are în suburgul Renveg.* AR (1838), 170¹/3. *Pe acest din urmă [deal]... se afla vila (palat de vară) domnitoriului de o arhitectură frumoasă în mijlocul unui parc foarte întins.* GEOGR. N. 117/9. *Vila... era durată în stilul locuințelor de țară ale Indiilor Orientale, încunjurată de ușoare verandale de bambu și cu locuri deschise din toate părțile în mizlocul grădinilor și a parcurilor.* CODRESCU, C. II, 94/4, cf. STAMATI, D. *Într-o vară ședeam la via lui Stratulat de la Sada, aproape de frumoasa vilă a lui vodă.* GHICA, S. 249, cf. PROT. - POP., N. D., ANTONESCU, D. *În locurile unde munții se coboară mai lin, sînt așezate orașele, saturi încunjurate de livezi și de vile, în care particulari avuți vin de petrec cîteva luni ale anului.* CONV. LIT. II, 107. *Frumoasele villa, zîmbind în lumină, se-nșiră sub dealuri ca scumpe comori, Și-n umbra de arbori ce-n apă se-nclină Trec barce ușoare cu jini călători.* ALECSANDRI, O. I, 292, cf. COSTINESCU, LM. *Madam Piscopesco este soția lui d. Piscopesco, proprietarul uneia dintre cele mai elegante și mai confortabile vile din Sinaia.* CARAGIALE, O. II, 128. *Pe fundul văii, de-o parte și de alta a Slănicului, se înalță oieluri mari, vile atrăgătoare răsar dintre copaci, drumuri albe, netede, se îndoaie molatic peste tăpșanele verzi.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 308, cf. 37, DDRF. *Aici la vama română am aflat acum o casă de lemn foarte bine și frumos clădită, ca o vilă, cu ferestri înalte, o galerie largă înaintea odăilor și trei odăi de locuit.* TURCU, E. 174. *Iată vilele răzlețe Cu ciudate turnulețe.* COȘBUC, P. I, 168, cf. ENC. ROM., BARCIANU. *Pînă seara umblară prin vile și pe la*

plimbări, spre a se orienta în oraș. D. ZAMFIRESCU, I. 82, cf. ALEXI, W. *Case nu sînt, decît numai într-un punct singuratec o vilă zîmbitoare, pe care o clădise un moșier pentru fiul său bolnav.* IORGA, P. A. I, 96. *Prin vilele înalte, liniștite, ca și cum erau nelocuite, locuitorii dormeau.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 129. *Vile cochete sînt risipite și ascunse printre brazi bătrîni.* REBREANU, I. 415. *Locuiau... într-o vilă clădită în formă de cetățuie medievală.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 39, cf. RESMERIȚĂ, D. *Vorbea cu dor atunci de villa ce, undeva sub un cer cald, îl aștepta la marginea mării, într-un noian de verdeață și de flori.* M. I. CARAGIALE, C. 44, cf. CADE. *Cît de pustie arăta acum această vilă!* GALACTION, O. A. I, 52. *La Predeal, unde azi sînt vile, mai înainte te atrăgeau florile... și prin culoare dar și prin mirosul delicat.* SIMIONESCU, FL. 66. *Vila, modernă de tot, se distingea albă, umbroasă, cu linii geometrice și balcoane dreptunghiulare.* CAMIL PETRESCU, P. 150. *Am plecat azi-dimineață cu camioneta vilei și m-am întors cu autobuzul de după amiază.* id. T. III, 87. *Ai crezut că am să am o vilă, eu care locuim într-o bojdeucă?* C. PETRESCU, C. V. 23. *Oprește un minut la oficiul telefonic și spune să ne trimită, cu autobuzul de mîine dimineață, un mecanic la vila Weber.* SEBASTIAN, T. 21. *Ne-am ridicat devreme de la masă și am plecat la vilă, unde ne așteptau cafelele.* VOICULESCU, P. II, 194. *Sat... cu case răsărite, mai toate de piatră și cărămidă, cu porți frumoase românești din care fostul prim-ministru Ionel Brătianu și-a luat una de model pentru poarta vilei lui de la Predeal.* MOROIANU, S. 176, cf. SCRIBAN, D. *Arhitectura cunoaște genul vilei și al palatelor publice sau particulare, al catedralei, halelor, gării etc.* VIANU, E. 192. *Tînărul avusese proasta inspirație să se apere și să reziste, refugindu-se în podul vilei.* ARGHEZI, S. XVI, 83. *Vila nu fusese finisată, un mare salon la etaj rămăsese numai tencuit, însă fără parchet deasupra planșeului.* CĂLINESCU, S. 139. *Am cumpărat-o de la o fostă damă de onoare de la palat, care a avut o vilă la Mangalia și făcea colecție de anticuități locale.* id. ib. 149. *Satele făcute din vile acoperite cu iederă aleargă mereu în urmă.* RALEA, S. T. I, 289. *Casele sînt neglijate, fără grădini, fără flori, fără cochetăria vilelor europene.* V. ROM. noiembrie 1954, 67. *Urmînd îndreptările Anei, o luă pe jos spre unicul hotel al țirgușorului. Un amestec de casă românească și de vilă elvețiană.* VINEA, L. II, 100. *Dimineața începe iar cu clopotul ei dogit care cheamă la cafea cu lapte... cu coborîrea solemnă a celor din vila veche, cu coborîrea stridentă a celor din vila nouă.* DEMETRIUS, A. 41, cf. LTR², DL. *Din cauza cutremurului casa profesorului se dărîmase și el se mutase în vila sa de la Sinaia.* PREDĂ, DELIR. 147, cf. DM. *Se urcase la opt și un sfert în automobilul lui și plecaser din vila de la Snagov, lăsîndu-și prietenii să joace bridge în salonul cel mare.* BARBU, Ș. N. II, 181, cf. DER. *Dobrogea... Pămînt plin de sarcofagii romane, inscripții eline, vestigii feniciene, slave, bizantine, geamii turcești, colibe de țigani tătari și vile cubiste, cu cercevele ferestrelor albastre.* V. ROM. ianuarie 1965, 18. *Excursionistii plecați din București... au ajuns în după-amiaza zilei de sîmbătă, conduși de ghizii respectivi, la vile și cabane.* SPORTUL, 1972, nr. 6964, 2/1, cf. M. D. ENC. *Autoritățile americane rechiziționaseră Hotelul Anfa și vilele înconjurătoare.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 78. *Acest roman a fost scris de Sadoveanu în vila sa din dealul Copoului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 29, 13/4, cf. DEX, DN³. *În stînga... e povîrnișul muntelui pe care stau cățărăte vile splendide.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 5, 22/2.

2. (În Imperiul Roman) Reședință somptuoasă, construită în apropierea unui oraș, care era folosită de aristocrație ca loc de vilegiatură; clădire sau ansamblu de clădiri care includea locuința proprietarului și anexele gospodăriei, situată pe un domeniu rural. *Această forterete... forma un ocol neregulat cu trei părți de căpetenie: turnul*

fiscal..., un mormînt... și remasele unei ville avute care... fusese a unui imperator roman. BARONZI, I. L. I, 41/16. *Printre apartamentele villei, a căria topografie părea a-i fi foarte cunoscută, călătorul se puse drept pe o scară de marmură care conducea într-o sală de baie, după gustul acelor pe cari le vedem chiar în ziua de azi la Pompeia.* id. ib. 68/14. *Ea șede colo, vezi? În villa cea clădită pe-o culme-ntr-o livezi.* ALECSANDRI, O. VII, 26. *Villa imperatorului Adrian... era mare cît o cetate.* LM. *Cîntau și rideau lungiți în tricliniele bogatei ville de pe Escuilin, Virgil, Orașiu, Varru și amicii lor.* ODOBESCU, S. I, 48. *Varrone, în cartea sa..., mai adaogea cum că o mătușă a lui avea la vila sa de pe via Salaria, în țara sabină..., un asemenea ornithon.* id. ib. III, 26. *Vila mea cea albă să poată a se-ntinde Pin'la Tusculul jalnic cu zidul Circean.* CONV. LIT. XXII, 383. *De la ferestrele tricliniului vilei sale, August putea vedea și așezările pomenite cum și mormîntul lui Masgaba.* ARH. OLT. XII, 457. *De la vila lui Tiberiu pînă la acele insule e o distanță de vreo 15 km.* ib. XIII, 225. *Aici are ocazia să examineze faimoasele decorații cu care romanii împodobeau zidurile vilelor, din primul secol al Imperiului lor.* OPRESCU, I. A. IV, 177, cf. DER. *Aproape de Sarmisegetuza s-au aflat două vile suburbane, luxoase, conacuri de moșii.* PANAITESCU, C. R. 53. *Erau... în ținutul roman din nordul Peninsulei Balcanice moșii individuale cu villae, lucrate de coloni, legați de glie.* id. ib. 74. *Arhitectura acestor villae izbește prin confortul urban și prin grija... în a se încorpora cu ziduri.* IST. ROM. I, 443. *În jurul orașului se constată arheologic o seamă de proprietăți rurale (villae), ai căror stăpîni se bucură de o bună stare materială.* ib. 493, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

3. (În Renaștere, în Italia) Reședință somptuoasă construită în stilul vilei (2) romane. *În anul 1864 știm că se afla în Villa Borghese.* CONV. LIT. XVII, 42, cf. ENC. ROM. I, 535, MINERVA, 207, DER.

4. (În evul mediu) Denumire care desemna diferite forme de așezări (obștea țărănească, satul liber, satul dependent, domeniul stăpînului feudal și, uneori, centrul urban). DER, cf. DEX, M. D. ENC.

- Scris și: (după fr. și lat.) *villa*. - Pl.: *vile*.

- Din fr. *villa*, lat. *villa*, it. *villa*.

VILĂ² s. f. v. viră.

VILBROCHÉN s. n. (Tehn.) Arbore al unui motor cu explozie, care permite transformarea mișcării rectilinii a pistoanelor în mișcare de rotație, prin intermediul bielor; arbore cotit. *Brațele fiecărei furci sînt prevăzute cu paliere pe bile, cari cuprind fusul încovoiat al unui vilbrochen acționat de un motor.* ENC. TEHN. I, 297, cf. 298. *Pe jos, trîntit un trunchi de fier, cu două ondulații la un capăt. E un vilbrochen, o osie cu o parte în meandru pentru biele destinat... compresorului.* CONTEMP. 1955, nr. 481, 3/2, cf. LTR², DL, DP, DM, DER, M. D. ENC., DEX, DN³, DSR.

- Pl.: *vilbrochenuri* și *vilbrochene*.

- Din fr. *vilebrequin*.

VILEAG s. n. I. 1. (Învechit și popular) Lume; mulțime (3) de oameni. *Are să meargă la biserică, cînd o fi tot vileagul strîns, o să strige-n gura mare că-i plesnește inima de atîta chin mut.* CARAGIALE, O. I, 47, cf. DL, DM, M. D. ENC. $\diamond$ L o c. a d v. **În vileag** sau (învechit, rar) **în vileagul obștii** = în public, v. p u b l i c (I). *Au chemat pe capicheelile domnului nostru la Poartă, și i-au îmbrăcat cu caștane..., zicînd însuși preainălțatul vezir multe cuvinte de laudă asupra domnului în vileag și întru auzul tuturor.* R. POPESCU, CM I, 552, cf. 492. *Vom... să se pomenească în vileag, în mijlocul beserecii numele iubitorilor de Hristos... ce au miluit acest sfînt lăcaș.* ANTIM, O. 342, cf. 332.

Mucenicii lui H[risto]s... în vileag au mărturisit pre cel răstignit (a. 1746). ap. TDRG. S-au vîndut în vileag și în Divan, înaintea a tot norod[ul] ce s-au întîmplat adunat (a. 1765). IORGA, S. D. V, 523. Tu te-ai arătat noao armă nebiruită împotriva vrăjmașului..., arătînd în vileag înșălăciunea lui. MINEIUL (1776), 13²/13. Vînzarea să se facă în vileag și să se iscălească zapisul de toate rudele ce să vor întîmpla de față. PRAV. COND. (1780), 148. Veniturile vistierii domnii mele... trebuie să se agonisească în curgere de un an... cu socoteli anume în vileagul obștii adunării (a. 1814). TES. II, 369. Orice obraz poate să fie eretocritis, adecă judecătoriu ales, afară de muieri, nevîrsneci, nebuni și de oameni în vileag osîndiți de necinstiți. CARAGEA, L. 50/25. Călugării greci de la o vreme au început de cumpără în vileag scaunele eparhiilor țării cu bani. ZILOT, CRON. 73. Care din jucători cîștiga avea loc hotărît de cinste în vileag, unde se și urca. GOLESCU, I. 92. Prinzîndu-l și judecîndu-l, au hotărît pravila de moarte și... în vileagul obștii i-au tăiat capul. id. ib. 100. Să vede în vileag folosul obștii, cu efințiatea ce s-au făcut (a. 1822). DOC. EC. 249. Nu că mă sfîesc de a mă destăinuî în vileag, a mă ispovedui, ci nu e vremea încă a descoperi cu faptele mele și ale altora. HELIADE, O. II, 244, cf. I, 132. Pentru omorul ce au săvîrșit este osîndit de judecată... ca, după ce i să va lua mai întîi privilegiul de boier de neam, apoi să se bată cu 300 toiege în vileag și să se trimiță în vileag, a toată viața. CR (1832), 291¹/36, cf. I. GOLESCU, C. Ține buna orînduială în vileag, iar în taină să face pildă de desfrînare. MARCOVICI, D. 102/26, cf. 209/14, VALIAN, V. Spre noapte, fără judecată, puse de-l spînzură în vileag. BĂLCESCU, M. V. 264. Să mărturisească o greșală și să se supuie unor fapuri învederate care spun în vileag puterea unui nou sistem de căutare a boalelor. MAN. SĂNĂT. 8/5. Celui nenvins... cinste mare îi va da, și de popor cu sunete-n vileag să va lăuda. PANN, E. I, 81/24, cf. id. P. V. I, 19/18, POLIZU, PONTBRIANT, D., PETRI, V., CIHAC, II, 539. Alceva e cînd vorbești între patru ochi unui prietin, și altceva, cînd îi vorbești în vileag, unde te aude atîta lume străină. CARAGIALE, O. VII, 298, cf. DDRF, MÎNDRESCU, UNG. 189, 190. Să te prîndem ne-a pus riga... Capul a-ți tăia și-a-l pune în vileag pe Alhambra. ap. TDRG. Un alt poet apăruse în vileag cu un volum pus sub ocrotirea mai multor fruntași ai vieții noastre intelectuale. SĂM. III, 236, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. Pînă atunci domnii fusese răi dați morții pe ascuns, iar nu în vileag, înaintea oștilor. IORGA, C. I. II, 58. Pe-aheii cei viteji poștește-i mine La sfat și spune-ți în vileag cuvîntul Luînd pe zei ca martori. MURNU, O. 10. Mi s-a întîmplat un lucru dureros pe care... și-l împărtășesc în vileag. BRĂTESCU-VOINEȘTI, în DL. Îndeplinind numai porunca pe care o avea în vileag... a pornit din Țara Românească și a venit aci la Iași. BUL. COM. IST. II, 71, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. Trecutul acela e-al meu, Că zilele lui mă cunosc, Trăite cu alții-n vileag, Tangent și-n zigzag. ARGHEZI, VERS. 353, cf. DM, CIORANESCU, D. ET., TAMÁS, ET. WB., M. D. ENC., DEX. (Prin Olt.; întărit prin „de lume”) I-a făcut-o în vileag de lume. CIAUȘANU, GL. (E x p r.; curent) **A da în vileag** (ori, neobișnuit, **vileagului**) sau (rar) **a scoate în vileag**, (învechit, rar) **a da în vileagul obștii** = a face cunoscut, a dezvălui, a divulga în public. Asemenea urmări nu vor mai fi cunoscute numai duhovnicilor și suferite de pătimiș; ci conștile va da în vileagul obștii afiț urmărele cele spre folosul neamului, cîi și cele spre prăpădenia lui. GOLESCU, I. 58. Cel ce să stăpînește de plăcerea de a descoperi și a da în vileag greșalele aproapelui sau a defăima bunătățile lui... acela n-a cunoscut niciodată rugăciunea. MARCOVICI, D. 323/5. Îndată ce te-a călcat focul ca să te dovedească vreun colțat din școala nouă că ai făcut în carte-și oarecare împrumuturi tainuite,... fericirea lui e să te scoată în vileag. ODOBESCU, S. III, 147. Topirlanule, să mă dai tu pe mine în

vileag?! CARAGIALE, O. IV, 110. Midas împărat îl amenință că unde îi stau talpele îi va sta și capul, dacă va crîcni o vorbă măcar către cineva care să-i dea în vileag cusurul. ISPIRESCU, U. 111. Scumpi poeți, voi... m-ați hotărît să vă încredințez, spre a fi date în vileag, versurile ce urmează. MACEDONSKI, ap. VIANU, L. R. 387. La o săptămînă după asta toate se dărau în jurul și deasupra lui bietu Simion. Istoria cu potcapul era dată în vileag. VLAHUȚĂ, S. A. II, 121, cf. DDRF, TDRG. A tras la curtea domnească... și a stat opt zile fără să dea în vileag nici fermanul, nici pricina venirii sale. BUL. COM. IST. II, 83, cf. RESMERIȚĂ, D. E încă un episod tragic din viața lui, pe care... socotesc că ar fi o cruzime inutilă să-l dăm în vileag. ARH. OLT. V, 69. Pentru a nu da în vileag lucruri de mare gravitate, i se plătea scump tăcerea. M. I. CARAGIALE, C. 64, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Comploturi, firește, s-au mai urzit... Lipsite, de altfel, de energie bărbătească, ele au fost lesne descoperite, dînd în vileag prăpastia morală a imperiului. LOVINESCU, C. IV, 75. Societatea [pe acțiuni] avea să fie dată vileagului abia după primele lucrări. C. PETRESCU, R. DR. 249. Călugării strigau că sînt minuni și cereau nu numai să fie date în vileag, ci oarecum gospodărite, chivernisite spre un cît mai mare folos al lumii și al lavrei. VOICULESCU, P. I, 159, cf. 182. Am descoperit noi un secret, după îndeletniciri cărturărești de patruzeci de ani, care, cu ajutorul lor, ne-a îngăduit să scoatem în vileag povestea cea adevărată. SADOVEANU, O. XV, 344. La sfîrșitul volumului se dau în vileag atitudinile balcanice ale unor autorități. ARH. OLT. XVII, 173, cf. SCRIBAN, D. Zoe e sentimentală, pasiunea ei devîind repede în grija... de a-și păstra intact prestigiul social împiedicînd pe Cațavencu să dea în vileag scrisoarea compromițătoare. CONSTANTINESCU, S. II, 150. Reporterii culegeau documente, adunau fapte. Totul, absolut totul va fi dat în vileag. STANCU, R. A. IV, 185. E o ființă fără scrupule, nu va șovăi să dea în vileag toată aventura. V. ROM. septembrie 1955, 99, cf. DL, DM. Marghioala își face... de cap, iese pe înnoptate, dar este surprinsă la întoarcere, în puterea nopții, de lăncu, care o primește în pumni și o dă în vileag. IST. LIT. ROM. II, 214. Acțiunea înregistrează un crescendo dramatic cînd căpitanul dă în vileag pe trădător. IST. T. I, 134, cf. M. D. ENC. Un cititor care nu dorește ca numele să-i fie dat în vileag mi-a scris... pentru a-și manifesta indignarea față de folosirea verbului „a carica”. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 2, 11/4. Un an mai tîrziu... el dădea în vileag povestirea sa „Atala”. ib. nr. 21, 15/2. Moartea prematură a ucigașului nu a putut da în vileag amestecul lui Macrinus în acest complot. MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 68, cf. DEX, SCL 1979, 95. (Cu parafrizarea expresiei) Nu numai aceste trăsături de caracter, ci și o seamă de idei – aforistic, zvîrlite în vileag, ne îndeamnă să facem apropierea. BLAGA, Z. 188. (Curent) **A se da în vileag** = a-și trăda sentimentele, intențiile ascunse. Cf. SCRIBAN, D. Toți cei de față îi știau isprăvile, deși rareori se da în vileag, că era viclean. CAMIL PETRESCU, O. I, 104. M-am ferit și cu mai multă strășnicie... ca nu care cumva să-mi scape o vorbă, un cuvînt măcar, prin care să mă dau singur în vileag. LĂNCRĂNȚAN, C. III, 71. (Învechit, rar) **A se da în vileagul publicității** = a face să devină cunoscut publicului. Meritele sale literarii, de toți recunoscute, ne-au făcut să-l silim acum, pentru întîiaș dată, a se da în vileagul publicității. ODOBESCU, S. III, 311. $\diamond$ E x p r. (Învechit, rar) **A ieși în vileag** = a ajunge la cunoștința publică. De se va fi și îndemnat cineva a istori în scris de atuncea încoace, nu au ieșit acele chronografuri la vileag, să fie știute de obște. DIONISIE, C. 161, cf. TDRG. (Transilv.) **A rămîne de risul vileagului** = a se face de ris, v. r î s² (2). Cînd se-ntoarce spunea c-o să vă dezarmeze! Și-o să rămîneți de risul a tot vileagului. BLAGA, O. IV, 224.

2. (Transilv., prin Maram. și prin Ban.) Lume, univers. Tot îl bat și mi-i întrebă. Cîndu-i coada veacului, Sfirșitul vileagului? VICIU, COL. 78. ♦ E x p r. Cîtu-i (sau pînă-i) lume și vileag sau citu-i (ofi pînă-i) lumea și vileagul = a) tîrdeana, veșnic. Cf. MÎNDRESCU, UNC. 190. TDRG, SCRIBAN, D., TAMAS, ET. WB., IVĂNESCU, I. L. R. 747. L. COSTIN, GR. BAN. II, 207. b) (în construcții negative) niciodată. Cf. DL, DM. Cîtu-i lume și vilag. Nu te ia care-i drag. H XVIII 87, cf. DOINE, 27. Cîtu-i lumea și vileagu. Nu te ia cine îți dragu. BIBICESCU, P. P. 201. Pînă-i lume și vileag. N-a veni în sat de steag. BÎRLEA, L. P. M. I, 113. Pînă-i lumea și vileag. Nu-i vede la felea steag. ARH. FOLK. VI, 199, cf. 300.

II. (Prin Maram. și prin nordul Transilv.) Lumină (de luminare sau de opaiț). Cf. BUD, P. P. 84; ALR. I, 147/270. ♦ E x p r. A ține vileag = a) stă trează (în timpul nopții). Cu omul care mi-e drag Toată noaptea țin vileag. Dîmineața mi-s beteag. BUD, P. P. 52.

III. (Prin Munt. și prin Olț., în e x p r.) În vileagul vîntului = în bătaia vîntului. Cf. TDRG, SCRIBAN, D., DL, DM, TAMAS, ET. WB., IVĂNESCU, I. L. R. 747. Voinicul-âl-mai mare. La sebere-mi plecă: Se puse-n vileagul vîntului Din fereastra pămîntului. Unde-i bine voinicului. TEODORESCU, P. P. 142. Se pune domni dîmnealui într-o joi în vileagu vîntului. Cu o mină seceară. Cu o mină snop făcea. MAT. FOLK. 521.

Pl.: (II) vileaguri. — Și: (învechit) veleag, (regional) vilag s. n.

Din magh. vilag.

VILEGIATURĂ vb. I. I n t r a n z. (Rar) A merge în vilegiatură. Zadarnic ai căuta opera acestei inteligențe lenese și erudiții abile, care i-au slujit să mănince scump și să vilegiatureze. ARGHEZI, S. X, 166. Cu știrea soțului, femeia unui factor însemnat vilegiaturează în societatea unui șef de partid, care va înmulți onorurile cuvenite soțului. id. ib. XIII, 40 cf. BUL. FIL. III, 186.

— Prez. ind. vilegiaturez.

Din fr. villegiaturer.

VILEGIATURĂRE s. f. (Rar) Acțiunea de a vilegiatura. Pe aici avem, slava Domnului, răcoare plăcută, așa că nădăjduiesc să n-am nevoie în curînd de vilegiaturăre. CARAGIALE, O. VII, 170.

— Pl.: vilegiaturări.

V. vilegiatura.

VILEGIATURĂ s. f. Petrecere a unei perioade de timp (în cursul vacanței sau al concediului) la țară, într-o stațiune balneo-climaterică, într-o localitate de interes turistic etc.; călătorie de plăcere. Situațiunea Cotnarului încungiuțat de vii, livezi și păduri, făcea încîntătoare villegiatura domnească. NEGRUZZI, S. I, 106. Plecă și cucoana cu fiul bărbatului său, într-o caleașcă... pe un timp admirabil, care le promitea o villegiatură de cele mai plăcute. SION, P. 443. Unele gazete imi atribuie proiecte de villegiatură la Nizza. ALECSANDRI, S. 186. M-a făcut să-mi petrec luna de villegiatură într-un mod foarte plăcut. CARAGIALE, O. IV, 185. Voia să fie dusă în lumea cea mare, vara la grădină, la curse și-n villegiatură. SLAVICI, ap. CADE. Și-s singur, și mi-e urît, și-s bolnav, bolnav de gîndurile negre cari nu mă mai părăsesc, bolnav de dîorul prietinelor cari s-au dus în villegiatură și mi-și mai aduc aminte de mine. VLAHUȚĂ, S. A. II, 227, cf. DDRF, ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W. Andrei ceruse împărțirea vacanței din urmă și președintele fusese silit să-și ciunească fericirea villegiaturii de la Văleni,

întorcîndu-se în oraș de la 10 august. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 182. Ne-am dus pe urmă de-a lungul străzii comerețate să cumpărăm acele mici „suveneri”, obiecte cam ridicole și nefolositoare, dar contribuția neînălțurată a villegiaturii. PAPADAT-BENGESCU, O. I, 131, cf. RESMERIȚĂ, DI, ȘĂINEANU, D. U. Nadina povestii căte ceva din villegiatură ei prelungită. REBREANU, IR. I, 157. Orășeniți oare cunosc țară din villegiaturi pitorești, au o mare predilecție pentru țărani veșnic porniți să se revolte. id. ib. 211. E astăzi în țară la noi un institut modern, în care petrecînd o agreabilă villegiatură de o săptămîină oricine pleacă liniștit. CAMIL PETRESCU, T. III, 166. Azi villegiatură goleşte orașele, care sărăcesc de pe urma ei. IZV. XIV, 314. Dumneata nu știi că Mănăstirea Neamului pe loc de villegiatură mîmăial teșenilor? SADOVEANU, O. IX, 92. Peste trei zile el plecă în villegiatură pentru o lună. ARH. OLT. XVII, 107, cf. SCRIBAN, D., NOM. MIN. I, 298. Era luna iulie și Felix, visă de-a binelea să meargă undeva la țară, deși nu prea știa cum. Otilia nu pomenea nimic de villegiatură, abia sosită cum era din strătăutate. CĂLINESCU, E. O. II, 155. La Bușteni în villegiatură, el nu se lasă atras în excursii la munte, printre brazi. id. C. O. 208. Să șorim, despre o carte prin excelență estivală. Pe care autorul ei a voit-o, divertisment frivol al unei vacanțe de vară, cărnul de villegiatură, al unui citadin alungat de căldurile, praful și larma orașului. PERPESSICIUS, M. II, 255. Călătorul neostenit, figura populară a expreselor europene, pe care primarul Mizilului izbînuiește să le oprească în gară sa și în vagoanele cărora înfîlîește familii plecate în villegiatură, figuri de omis-voițafori și altele alte tipuri. VIANU, L. R. I, 348. Amsterdam și-a menținut demnitătea, n-a cunoscut decădența Veneției devenită loc de villegiatură, trăind din taxele muzeelor și ale hotelurilor. RAEFA, S. T. I, 269. Într-una din aceste construcții Luau recunoșcu inevitabilul chioșc de muzică al orașelor de villegiatură. VINEA, L. II, 103, cf. I, 105, DL, DM. Era așadar într-adevăr „chiabură”, dacă își putea permite luxul unei villegiaturi de șase luni într-o localitate climaterică de mare lux, pe cont propriu. V. ROM. IANUARIE 1966, 184, cf. M. D. ENC., DEX, DN. ♦ (Neobișnuit) Plimbare (I). În bilevardul nordic răspund străzile de villegiatură și ulițele sudului colorat. ARGHEZI, S. X, 40.

— Scris și: (după fr.) villegiatură. — Pronunțat: -gi-a.

— Pl.: (rar) villegiaturi. — Și: (rar) villegiatură s. f.

Din fr. villegiature.

VILEGIATURIST, -Ă s. m. și f. Persoană care se află în villegiatură. V. s. e z o n i s t. Villegiaturistii locuiau casele scînde de lut lencuit și văruiț. PAPADAT-BENGESCU, O. II, 210. Cîțiva villegiaturisti cari se plimbau în mijlocul drumului își strigară îngrijorați copiii să ferească din călea docarului. C. PETRESCU, S. 183, cf. CADE, SCRIBAN, D. Un elev de liceu... o villegiaturistă sentimentală, o doamnă din lumea bună i-au rugat să le autografeze în album poema aceea din antologie. PERPESSICIUS, M. II, 287, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN., DSR.

— Pronunțat: -gi-a. — Pl.: villegiaturisti, -ste. — Și: (rar) villegiaturist, -ă s. m. și f.

— Vilegiatură + suf. -ist.

VILEGIATURISTIC, -Ă adj. (Rar) De villegiaturist, caracteristic villegiaturistilor. Astfel, intrarea aparent villegiaturistică a trascăbilului Mare Inchițor... canalizează hotărîrile tatălui spre acceptarea uciderii propriului fiu, dovedit insurgent. ROMANIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 16/2.

— Pl.: villegiaturistici, -ce.

— Vilegiaturist + suf. -ic.

VILEN, -Ă s. m., adj. v. vilan.

VILENIE s. f. (Franțuzism învechit, rar) Mirșăvie, josiție; meschinărie, avariție. Cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU, ENC. ROM.

- Pl.: *vilenii*.
- Din fr. *vilenie*.

VILFÉU s. m. v. **vifel**.

VILIC s. m. 1. (În Imperiul Roman) Sclav sau libert care îndeplinea funcția de administrator al unui domeniu. *A decis în gându-i să-mi deie de bărbat Pe Hebro, haldeeanul, un vilic nempăcat Urîu, viclean și lacom, ce pe stăpînu-i pradă Și vecinic schinjuiește a sclavilor grămadă.* ALECSANDRI, O. VII, 25, cf. 889, 890, LM, ȘĂINEANU, D. U. În vecinătatea unor mari orașe ca Sarmizegetusa și Apulum, se întîlnesc ruinele unor impunătoare ferme sclavagiste... Ele aparțineau unor proprietari de seamă și, prin grija unui villicus, erau exploatare mai cu seamă prin sclavi. IST. ROM. I, 398, cf. 508. ◊ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Lipsind marile latifundii, lipsesc și mențiunile mai frecvente de servi villici... pe proprietățile agricole.* ib. 424.

2. (Jur.; învechit, în Transilv.) Conducător al unei comunități săsești, mai ales rurale. *Carea pecete o va duce la locul unde lăcuiește acela pe carele va să-l sorocească și prin vilicul locului acela îl va soroci la judecătoria cel de rînd.* MICU, în CONTRIBUȚII, III, 122, cf. SCL, 1990, 492.

- Scris și: (după lat.) *villic, villicus*. - Pl.: *vilici*.
- Din lat. *villicus*.

VILICHININĂ s. f. Hormon secretat de mucoasa duodenală în timpul procesului de digestie, care activează mișcarea vilozităților intestinului subțire. Cf. DER. *Excitația chimică ar provoca apariția în mucoasa intestinală a unei substanțe, numită vilichinină, care ar fi un hormon specific capabil să declanșeze contracția vilozităților intestinale.* MOGOȘ - IANC., C. 485, cf. M. D. ENC.

- Etimologia necunoscută.

VILIGIATURĂ s. f. v. **vilegiatură**.

VILIGIATURÍST, -Ă s. m. și f. v. **vilegiaturist**.

VILIPENDĂ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar; complementul indică persoane) A disprețui, a nesocoti; a ponegri, a defăima, a blama. Cf. LM. [Unul] *dintre acei scriitori neîmpărtășii de la începutul acestei fraze este blazat și vilipendat de unul dintre acei de la sfîrșitul ei: Gion este atacat, lovit, criticat, sfișiat de R.-Motru într-un studiu al acestuia publicat în „Convorbiri literare”.* CARAGIALE, O. III, 233, cf. 232.

- Prez. ind.: *vilipendez*.
- Din lat. *vilipendere*, fr. *vilipender*.

VILIȘOARĂ s. f. Diminutiv al lui *v i l ă* (1). *Vilișoara în care locuia familia Șchiau era compusă dintr-un hol și un salonaș.* BENIUC, M. C. I, 116. [Era] *instalată într-o vilișoară.* în L. ROM. 1989, 479.

- Pl.: *vilișoare*.
- *Vilă* + suf. *-ișoară*.

VILIȘTE s. f. v. **vieșiște**.

VILÍT s. n. Material obținut prin aglomerarea carburii de siliciu cu șelac sau cu rășini sintetice și din care se confecționează rezistoarele neliniare pentru descărcătoarele electrice cu rezistență variabilă. Cf. LTR², DER, M. D. ENC.

- Etimologia necunoscută.

VILITURĂ s. f. v. **velitură**.

VILLANOVIÁN, -Ă adj. Care aparține civilizației primei vîrste a fierului din Italia (între secolele IX-VI î. Hr., în regiunea Bologna și între secolele IX-VIII î. Hr., în Italia centrală). *Am reluat... în lucrarea de față, aproape fără nici o putință de sprijin pe lucrări precedente de total, protoistoria Daciei în cele douăsprezece secole care au curs de la primul contact al Daciei cu cultura villanoviană și pînă la sfîrșirea regatului lui Decebalus.* PÂRVAN, G. 2. *Prin anii 1000 a. Chr., negustorii italo-illyri au început să aducă... și la noi... produsele frumoasei industrii de bronz atestine, villanoviene și etrusce.* id. ib. 295. *Cea mai frecventă formă de vas este urna bitronconică („villanoviană”), ca cea de la Pecica, în apropiere de Arad.* IST. ROM. I, 151.

- Pl.: *villanovieni*, -e.
- Din fr. *villanovien*.

VILNIȘ s. m. v. **velniș**.

VÍLOM s. n. v. **vilon**.

VILÓN s. n. 1. (Transilv. și prin Ban.) Lampă (de iluminat). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 215, CHEST. II 352/46, MAT. DIALECT. I, 271.

2. (Transilv.) Lumină electrică, v. l u m i n ă. Cf. BL VI 180, TAMÁS, ET. WB. *Noi așa am născut cu vilon, cu corent.* A III 16, cf. MAT. DIALECT. I, 271.

3. (Transilv.) Bec (electric). Cf. CV 1952, nr. 5, 40, LEXIC REG. II, 82, TEAHA, C. N. 280.

- Pl.: (1, 3) *vilonari*. - Și: *viloni* (accentul necunoscut; L. COSTIN, GR. BĂN. 215), *vilom* (CHEST. II 352/46, CV 1952, nr. 5, 40, LEXIC REG. II, 82; pl. *viloa*, LEXIC REG. II, 82) s. n.
- Din magh. *villany*.

VILONIU s. n. v. **vilon**.

VILÓS, -OĂSĂ adj. 1. (Bot.; despre plante sau despre părți ale plantelor) Acoperit cu peri moi, mai lungi sau mai scurți, asemănători cu lîna. Cf. LM. *Sepale viloaase, patente.* BRANDZA, FL. 19. *Carpele oblonge, viloaase; stil cu articolul terminal subglabru; receptacul vilos.* id. ib. 55. *Arbore de 5 - 10 metri... cu ramuri spinescente, cu muguri viloiși.* id. ib. 61. *Plante glauce, dar foarte viloaase.* GRECESCU, FL. 370. *Frunzele și tulpina în partea inferioară viloaasă, cu peri lungi deși.* PRODAN - BUIA, F. I. 232, cf. 22. *Frunze mari, de 9 - 12 cm lungime..., cu pețiole scurți, viloiși.* FLORA R. P. R. I, 223. *Plante anuale, bisanuale sau perene, cu tulpină și frunze glauce, glabre sau... viloaase.* id. ib. III, 141. *Plantă mică, glaucă. Frunze pe față păroase, pe dos viloaase, adesea ovate.* id. ib. IV, 689. *Plantă erbacee, cu tulpină groasă... sulcată, viloaasă.* id. ib. v, 42, cf. DEX, DN³. ◊ (Adverbial) *Inflorescența vilos glanduloasă, puternic ramificată, cu numeroase flori.* FLORA R. P. R. IV, 78. *Păstăie scurt pedicelată, dens pînă la vilos tomentoasă sau alipit păroasă.* ib. v, 61. *Plantă vilos păroasă.* ib. 150. *Plantă vilos lanată.* PRODAN - BUIA, F. I. 410.

2. (Anat.; în sintagma) *Membrana viloaasă* = membrană acoperită cu vilozități (1). *În membrana viloaasă se dezvoltă vase sanguine.* în DL, cf. DM, DEX, DN³.

- Pl.: *viloiși, -oase*.
- Din lat. *villosus, -a, -um*, fr. *villeux*.

VILOZITĂTE s. f. 1. (Anat.) Proeminență, prelungire, încrețitură, cută mică aflată pe suprafața internă a anumitor organe ale corpului, mai ales a intestinului gros sau subțire. *În ficare vilozitate intră o ramură de arțiră, o ramură de vînă și un vas sugător; ele sînt mult mai numeroase în partea de sus a mățului celui subțire decît în partea cea de jos.* KRETZULESCU, A. 296/21, cf. POLIZU, P. 94/3, CADE,

SCRIBAN, D. *Observînd cu lupa suprafața interioară a intestinului subțire, nu e greu de descoperit culele... pe care se află un număr imens de excrescențe mărunte, vilozități intestinale, prin care se produce absorbția.* în DL, cf. DM, DER. *Aceasta [placenta] este formată dintr-o porțiune din învelișul extern al embrionului, numită charion și suprafața peretelui uterin. Ele sînt strîns legate prin niște prelungiri care se întrepătrund, numite vilozități.* ZOOLOGIA, 170. *O vilozitate are aspectul unui deget de mînușe aplicat pe peretele intestinului.* ABC SĂN. 10, cf. D. MED. *La examenul cu lupa, mucoasa intestinală prezintă multe vilozități intestinale.* MOGOȘ - IANC., C. 446. *Vilozitățile coriale au forma unui deget de mînușă și sînt alcătuite dintr-un înveliș epitelial și un ax vascular înconjurat de țesut conjunctiv.* id. ib. 671, cf. M. D. ENC., DREV.

2. (Bot.) Suprafața acoperită cu peri moi, mai lungi sau mai scurți; totalitatea perilor care acoperă o suprafață. Cf. DN², DEX.

- Scris și: (învechit, după fr.) vilositate. - Pl.: vilozități.
- Din fr. vilosité.

VILȚĂ s. f. v. ghilț.

VILVÁT s. m. sg. (Într-o ghicitoare) Moț¹ (1) (pe capul unor păsări). Cf. PASCU, C. 218. *Am o păsărică cu vilvat; eu-n sus c-o ridic, ea cîntă firfilic; eu-n jos o las, ea face pac în nas (Plosca).* id. ib.

- Etimologia necunoscută.

VIM s. n. (Prin Mold; în e x p r.) A da (cuiva) vim = a da curaj, putere. Com. FURTUNĂ. *Mai dă-le cîte un vim, c-un rachiuș.* ib.

- Etimologia necunoscută.

VIMEIN s. n. (Prin Transilv.) Parte componentă a suculei, nedefinită mai îndeaproape. Cf. COMAN, GL.

- Accentul necunoscut. - Pl.:?

- Etimologia necunoscută. - Cf. germ. W i e m e n „bară (orizontală)”.

VÍMPAȘĂ s. m. v. bimbașă.

VIN s. n. I. 1. Băutură alcoolică obținută prin fermentarea mustului de struguri; cantitate determinată din această băutură; (învechit și regional) viniță¹ (1), (argotic) mol², molan², molete², motorină (2). *De menrea șugua cea ce ședea în ușe și menre cînta bîndu vinru.* PSALT. HUR. 58¹/10. *Vinrolu veselește înrima omului.* ib. 86¹/15. *De mere glumea-se șezîndu în uși și de mere cînta bendu viru.* PSALT. 132. *Sculă-se ca adurmit Domnul, ca tare și îmbătut de viru.* ib. 162. *Se apropie, legă ranele lui, vîrsă unt și vin, puse el pre al lui dobitoc.* CORESI, EV. 388, cf. id. PS. 216/3. *Cela ce bagă apă în vin și vinde, acela să fie procleat.* PRAV. LUCACI, 164. *Melhiisedec, craiul Salimului, aduse înainte pîine și vin și acesta era preutul Domnedzeului de sus.* PO 49/19. *Duse lui și mîncă, vin încă duse lui și beu.* ib. 91/5. *Neron... Mîncă și bea fără rînd, și era tot beat de vin.* MOXA, C. 128. *Se rădicară într-acea noapte de uciseră pre Mihail, că-l aflară mahmur de vin, la așternut.* id. ib. 184. *Diaconii... să nu hie îndoiiți la cuvîntu, să nu bea vin mult, să nu hie lacomi la strînsură (ante 1618).* GCR I, 47/16. *Acum vinul să vinde ocaoa 5 bani sau 10, ce face vadra 40 de bani (a. 1642).* CCR 161/18. *Unii din rodul jidovăsc vrură să ocărăscă pre apostoli și dziseră că-s plini de vin și sânt beați.* VARLAAM, C. 141. *Vin pre puține locuri să face, că la țara Cataia nu să face.* URECHE, L. 116. *Cine-ș cunoaște firea, că iaste zgloziv la beție, sau să nu-ș bea vin nicecum, sau să bea puțin, să nu se îmbete.* PRAV. 264, cf. 8. *Și veni I[isu]s iară în Cana Galileei, unde făcu den apă vin.* N. TEST.

(1648), 110¹/11, cf. MARDARIE, L. 117²/2, 258²/6. *Pentru vinul ce ne-ai scris dumneata... trimis-am la Cotnari să cumpere (a. 1656).* IORGA, B. R. 30. *Pre mulț, au pierdut vinul și multe răutăți au făcut.* NEAGOE, ÎNV. 208/23. *Să te păzești să nu bei vin, nici rachiu și nimic spurcat să nu mînci.* id. ib. 209/5. *Aflînd casele pline de toate bucatele, singur au pus de au dat foc caselor, dacă s-au sculat de la masă amețit de vin.* M. COSTIN, O. 151. *Domniia lui Ștefan Vodă au fost cu mare bivșug țării... în pîine, în vin, în stupi, mare roadă în toate.* id. ib. 180. *Den Crit au răpît pre acel tînăr, încă fiind în mină păharul de sticlă, plin de vin (a. 1675).* GCR I, 224/10. *Vădzu în vis că dobîndi un potir de vin și-l bău de dușcă.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 26¹/20. *Vin și grîu să prisosască, Oloiul să nu lipsască.* id. O. I, 17. *Grăi D[o]mmul lui Aaron zicînd: Vin și rachiu nu veș bea, tu și fii tăi cu tine, cînd vei merge la cortul mărturiei.* BIBLIA (1688), 76²/8. *Bucuria inimii și veselia sufletului iaste vinul, bîndu-se la vreme cu măsură.* ib. 679²/43. *Să nu dea nici dajdie împărătească, nici domnească... nici desetină de stupi, nici de vin (a. 1691).* RĂȘCANU, L. LXIV. *El bē vin mai mult din oală roșie decît din păhar de cristal, dzicînd că-i mai dulce vinul din oală decît din păhar.* NECULCE, L. 32. *Într-acesta chip s-au fost încălzit și vinul și altă băutură, carea au fost avînd cu sine în tabără.* CANTEMIR, HR. 455, cf. id. I. I, 40. *2 lei s-au dat adălmaș vin la făcutul zapisului (a. 1697).* ȘTEFANELLI, D. C. 18. *Vin bea fără măsură, mai virtos cînd să odihniia.* C. CANTACUZINO, CM I, 79. *S-au făcut pîine, și miare și vin mult, și s-au dășchis toată hrana săracilor.* ANON. CANTAC., CM I, 184. *S-au făcut grîu mult, mei mult, vin și alte bucate, cu care-și rădica săracii nevoile.* R. POPESCU, CM I, 391. *Vestită cetate iaste căzută de foamete: pierdut-au pîinea, pierdut-au vinul, pierdut-au grîul (a. 1703).* FN 144, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 208, 228, 248, 251. *Ce folos iaste a nu bea vin și a fi beat de venimul mîniei.* ANTIM, O. 39. *4 pot[ronici] pol au dat brudina la cele 3 vase cu vin (a. 1742).* BUL. COM. IST. I, 266. *Le-am fost dat domnia mea milă ca să dea vinărici vin la mănăstirea Ostrovul (a. 1713).* IORGA, S. D. XIV, 13. *După moarte ei s-au aflat florinț ungurești 82, și dintr-aceste s-au cheltuit pe vin, carne, lumini la oameni care au păzit-o (a. 1752).* IORGA, S. D. XII, 63. *La tot vinul ce vor face în viile lor... să aibă a plăti vama de bute, numai bani 100, iar nu tal[eri] 10 (a. 1765).* FURNICĂ, D. C. 21. *La acest zapis au dat 2 vedri vin și un leu de scris (a. 1776).* ȘTEFANELLI, D. C. 119. *De vei găsi vro 200 butele de vin mai ieftine, să le iai și să le triimi[și] i[n] 2 lăzi mici (a. 1779).* FURNICĂ, I. C. 89. *Nici un rumîn nu are volnicie să vînză vin sau rachiu pe moșie făr' de voia stăpînului.* PRAV. COND. (1780), 86. *Sărut dreapta și mă rog să nu se uite a trage vinul în butoaie mici (a. 1787).* FURNICĂ, D. C. 160. *3 burie dă vin, ca de cîte 20 vedre (a. 1802).* DOC. EC. 69, cf. KLEIN, D. 455. *Neviind împărații la ospăți, le trimit cîte două șinice de faină și cîte o vadră vin.* HERODOT², 306, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Să bem, să închinăm cu păharul plin, Să trăiască toți cei care beu vin! id. T. 135. Rămîne să dau eu dum[itale] lei 90:108 bani. Care... îi vei priimi dum[neata] din bani[i] ce ai să-m[i] dai după butea cu vin ce am dat dum[itale] (a. 1807).* FURNICĂ, I. C. 258. *Apa mai curînd stînge setea noastră, decît berea sau vinul.* PETROVICI, P. 313/22. *După osăbite domnești cărți ce au de scuteală... vor fi scutiți pe oareșicari hotărît număr de bucati, la goștină și desătină pentru oi, stupi și rîmători... așjdere sumă de vedre vin (a. 1818).* GCR II, 220/24. *Nu este lucru de mirare că numai vinul are putere de face pe scump... darnic.* GOLESCU, P. 32/10. *Vinul cel mai bun să face la Cotnari, un tîrg în țînutul Hîrlăului.* CANTEMIR, S. M. 84/21. *Hotărîm prin toate bucatele sale ce va avea, ori stupi, sau rîmători, și vinul din adevărate viile sale, de plata goștinii, a desătinii și a vadrăritului (a. 1822).*

FURNICĂ, I. C. 310, cf. DRLU, LB. *Băutura vinului este cîrja bătrînelor, ce încep de la cincizeci de ani.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 31/23. *Acel marchetan au făcut prăvălie..., făcînd vînzare de pîine, vin, rachiu și toate ale băcănii (a. 1829).* FURNICĂ, I. C. 375. *Mediocritățile se îmbăta de vin și era în adevăr poete din beție.* HELIADE, O. II, 175, cf. I. GOLESCU, C. *Să se deie cutăruia cît vin sau grîu să va face la cutare vie.* COD. ȚIV. 100/35. *Carboniu... este acela aer, care iesă din vin cînd fierbe.* ANTROP. 107/20. *În vremea fierberii berii, vinului sau a mustului, dacă avem să mergem în pivniță, trebuie mai întîi să deschidem ușile, pentru a să răcori aerul acelu dînlăuntru.* ALBINET, M. 84/3. *Să se iaie trii cepe... să se puie într-un vas, să se toarne pe deasupra o ocă de vin sau oțat.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 45/13. *Am însărcinat pe comișelul său... a-i ospăta cu merinde și cu vin îmbelșugat.* ASACHI, S. L. II, 39, cf. VALIAN, V., POEN. - AAR. - HILL, V. II, 814¹/20. *Putem a zice despre vin, dacă se va be măsurat și la vreme, apoi este o doftorie, dar în nemăsurare este o otravă.* FILIPESCU, D. II, 25/16. *Orice alte mîncări să se ție departe de căzile cu vin.* id. ib. 53/30. *S-au poprit intrarea vinului din aceste potgorii în Prințipatul Moldavii (a. 1841).* DOC. EC. 760. *Luă puțin vin și pine spre a-și potoli oarecum foamea și setea.* BĂLCESCU, M. V. 383. *Vinul este o licoare produsă prin fermentația mustului stors din strugure.* BREZOIANU, A. 595/30. *Vinul, întrebuit la început ca un medicament..., au agiuns de-l beu oamenii în loc de apă.* CORNEA, E. II, 194/9, cf. ISER. *Cel mai bun vin iesă din poama albă grasă.* LITINSCHI, M. 93/9. *Trei urbi se zice că i-a dăruit regele pentru ca să-și aibe pîinea și vinul și legumile.* ARISTIA, PLUT. 330/20. *Era în Iași un tînăr boierinaș... desfrinat cît se poate, pentru că-i erau dragi cărțile, vinul și femeile.* NEGRUZZI, S. I, 81, cf. POLIZU. *Vinul care se varsă pe acolo cu atîta îmbelșugare, care se găsește aîut de ieftin, a comunicat locuitorilor o umoare de-a pururea veselă.* SION, P. 253. *Am văzut circiumari amestecînd vinul cu apă.* FILIMON, O. I, 93, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D. *Îngheață barbele, îngheață vinul, îngheață Dunărea, îngheață însuși Pontul! strigă la tot pasul cu desperare molatecul poet născut la sudul Italiei.* HASDEU, I. C. I, 219. *Gustă ceva din vinul ista și odihnește-te puțin.* CONV. LIT. II, 92. *Potoschi dă poruncă să-mpartă vin pe la soldați, pentru ca să serbeze victoria noastră.* ALECSANDRI, T. 1519, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 312. *Căpitanii toarnă prin pahare vin, și în sănătatea lui Mihai închin.* BOLINTINEANU, P. I, 4, cf. LM. *Vinul închis în balercă trece prin o serie de fermentațiuni.* CONTA, O. F. 209. *Fiarbă vinu-n cupe, spumege pocalu.* EMINESCU, O. I, 15. *Trei zile n-a fost noapte, ci numai senin și veselie, - vinul curgea din butii sparte și chioatele despicau bolta cerului.* id. ib. VI, 317. *Eu mă răpăd în cramă s-aduc și-un coșăel de vin, ca să meargă plăcintele aceste mai bine pe gît.* CREANGĂ, O. 6. *Mă închin la cinstita fața voastră, ca la un codru verde, cu un poloboc de vin și cu unul de pelin.* id. ib. 115. *A cerut hangiului să-i dea și lui un sfert de pîine, brînză și o bîrdacă de vin mai ieftior.* CARAGIALE, O. IV, 158. *Se învoiră a-i da o odată să lucreze numai Prislea singur, și pe fiecare noapte să-i dea cite o trăistuiță de alună și cite un pahar de vin bun.* ISPIRESCU, L. 92. *Cînd ceilalți sforăie, doborîți de vin și de oboseală, Sentino cîntă încet.* DELAVRANCEA, O. II, 26. *Tata bea prea mult vin, ș-atunci era urît și rău.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 40. *Vinul de asemenea se exporta, și anume, acelu din podgoriile, încă de pe atunci renumite, de la Odobești, cîtră Ucraina.* ARHIVA, I, 134. *A cîntat amorul și vinul cu atîta succes, încît a rămas clasic în această privință.* id. 356. *Dofina pîrpoli îndată puîul, aduse un clondir cu vin și se puseră la masă.* REV. CRIT. I, 511, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 181. *Vin, rachiu nu beau decît în zilele de sărbătoare.* MANOLESCU, I. 324. *Herodot ne spune chiar că vinul se întrebuița la sciți numai la ceremonii.* XENOPOL, I. R. I, 34.

Tu pierzi în orgie al fării teaur, Bînd vinul din cupe de aur. COȘBUC, P. I, 92, cf. ENC. ROM. *Vin în pivniță era destul, și... leica Marica... ne dedea de gustam.* SĂM. I, 12, cf. BARCIANU. *M-am vîrît și eu printre ei și am beut împreună o cupă de vin, pentru realizarea năzuințelor lor.* SBIERA, F. S. 128. *Se năpustiră și asupra ulceleuror cu vin.* MARIAN, INS. 510. *După prima sorbitură de vin, singele se urcă ușor în obrazul doannelor.* D. ZAMFIRESCU, A. 27, cf. ALEXI, W., PUȘCARIU, ET. WB. *Cina simplu - ouă, pesmeți, brînză și vin.* SĂM. VIII, 43. *Proporțiunea alcoolului crește cu vechimea vinului.* BIANU, D. S. *Chinurile acestea zadarnice nu luau sfîrșit, decît odată cu ultimul clapon ce se mai găsea la curte sau cu ultima sticlă de vin rămasă în pivnițele bătrîne.* ANGHEL, PR. 110. *Nouă buți de vin goliră și-ncă tot mai cer să bea, Iar Agnița Crîșmărița n-are vin să le mai dea!* IOSIF, P. 63, cf. TDRG. *După fierbere, polobocul se umple cu vin fiert, luat din alt poloboc.* PAMFILE, I. C. 223. *Băiatul se întoarce aducînd pe o tavă verde două pahare de vin cu sifon.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 58. *Unde n-au fost și nu sunt vii, contribuiesc feciorii și cumpără vin, vinar, și petrecerea urmează cu joc cite 4 zile.* VICIU, COL. 13. *El mai avea peste două sute de vedre de vin și vreo cincisprezece butoaie de bere.* AGĂRBICEANU, A. 158. *De vineri de pe la toacă încep să îndulcească vinul, să taie gâlțile și purcelul.* PĂCALĂ, M. R. 168, cf. 117. *Închinată și citeștrei dădură vinul de dușcă.* GÎRLEANU, N. 25. *Adăugăm un praf de sare și de zahăr, puțin vin... și punem la un foc domol să fiarbă bine.* ATILA, P. 56. *Celții primeau din Italia, deopotrivă, amforele cu vin și vasele frumoase de bronz.* PĂRVAN, G. 618. *Garafa cu vin s-a înființat înaintea bătrînilor.* SOVEJA, O. 19, cf. RESMERIȚĂ, D. *Se trimiteau acolo mari transporturi de vase cu vin, pește, lînă... și alte produse moldovenesti.* N. A. BOGDAN, C. M. 9. *Se tăiau vite multe și se beau multe buți cu vin.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 41. *Vița necrescînd pe acolo, vinul se aduce din Moldova, Muntenia și Ungaria.* ARH. OLT. V, 90. *Băuturi obicinuite sînt: rachiu... și vinul, de care bînăteanul are din belșug.* MOLIN, R. B. 289. *Mai exista o fabrică de alcool de vin în Sadu, lîngă Sibiu.* GOLOGAN, C. R. 31. *Distrugerea viilor de către filoxeră... a făcut ca vinul să fie scump.* MARINESCU, P. A. 126, cf. DIACONU, VR. LXXXIX, ȘĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE. *Dragoslav era pretutindeni binevenit printre cheștii bucureșteni..., în cramele cu pastramă și cu vin vîrsat de la gîrliciu.* LOVINESCU, M. 20. *Călugării aveau drept să ia la Calafat vamă... la o cărătură de vin 10 aspri.* ARH. OLT. XII, 343. *Vinul, și mierea, și grîul tot Le-au strîns, pe grabă, cine-a putut.* BACOVIA, O. 121. *Veneau după masă, să ia desert, cafele sau vin.* CAMIL PETRESCU, P. 116. *Eu știu un vin bun, într-un loc unde sunt servit bine.* C. PETRESCU, C. V. 305. *Vinul s-a băut din bardace de lut.* VOICULESCU, P. I, 130. *Vinul e bun și la bucurie și la scîrbă.* SADOVEANU, O. X, 7. *Sînt unii care la vin bun își ascut judecata și înțelegerea.* id. ib. 65. *S-așteptăm să se prefacă mustul fără preț în vin, și cotnarul amintirii în pahare să ne toarne.* PILLAT, P. 85. *Mahomedanilor nu le este permis de lege de a bea vin; însă cei mari găsesc întotdeauna motive să treacă peste legea lor.* ENC. AGR. *Ne dădea să gustăm și cite-o jumătate de pahar de vin, dar nu mai mult.* MOROIANU, S. 22, cf. SCRIBAN, D., NOM. MIN. I, 21. *Ca să-și vîndă vinul, pune pe medicii din subordine să facă mizerii circumarilor.* ULIERU, C. 59. *Ia oleacă de șuncă și un pîhăruț de vin.* ARGHEZI, S. IX, 201. *Bău cu sorbituri încete din vinul turnat de Pascalopol.* CĂLINESCU, O. III, 45. *Apa miraculos transformată în vin stîrnește uluirea tuturor părtașilor la mîntă, silindu-i să simtă prezența unei puteri de obîrșire cerească.* BLAGA, Z. 310. *Pentru aceștia ascetismul și martirajul sînt plăceri cum sînt vinul și femeia pentru ceilalți.* RALEA, S. T. III, 300. *Vinul acriu și zeama de lapte se înfruntară în stomacul lui Lucu ca două vîrtejuri*

învrăjmăsite. VINEA, L. II, 309. După limpezire, mustul trece în vasele de fermentare, unde se transformă în vin, datorită fermentației alcoolice. LTR², cf. DL, DP. Beam vinul plin de soare și închinam pentru morții. ISANOS, P. 241, cf. DM. Marii feudali și domnia dispuneau de întinse terenuri cultivate cu viță de vie și de însemnate cantități de vin, care luau deseori drumul exportului. IST. ROM. II, 576, cf. 830. Vinul era luat de oamenii paharnicului de unde le plăcea și transportat la București de vinăriceri. STOICESCU, S. D. 275, cf. DER, CIORANESCU, D. ET., FD VI, 118, IST. L. ROM. II, 308. Vinul îl beau din cupe de lemn și de corn. H. DAICOVICIU, D. 67. Cultele chthonice de adorare... a lui Dionysos, zeul trac al vinului și al rodniciei..., conțineau elemente de artă teatrală foarte evoluată. IST. T. I, 27. Locuitorii diferitelor cnezate și voievodate au continuat să cultive vița de vie, dînd dijmă cnezilor și voievozilor a zecea parte din vinul obținut. C. GIURESCU, P. O. 17. Bău repede câteva înghițituri de vin, parcă însetat. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 18/1, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D., DSR, DREV. Să văd pe mîndra mea, Trei cupe de vin aș bea... La nime n-aș închina, Făr' la mîndra săraca, Pînă vinul s-ar găta! JARNEK - BİRSEANU, D. 137. Măi bădiță, du-te-acum, Că te-așteaptă mîndra-n drum... Tot cu vin și cu holîrcă Adusă de la potică. id. ib. 243. De mină-o a luat și-n fîgădău s-o băgat, O cupă de vin o luat. MÎNDRESCU, L. P. 181. Să ne preumblăm, Prin dughene să intrăm, Din dughiană în dughiană, Să bem vin, să mîncăm poamă. MARIAN, H. 2. Este vin în sat la voi De s-aude afîta toi? DOINE, 271. Bunu-i vinu decît apa și friptura decît ceapa. ȘEZ. I, 104. Vinu-n pahare-l pune și le da, frate, de bea. MAT. FOLK. 205. Faraon o luat urciorul cu vin de sub laiță și o suflat în urciore de o vrăjit vinul. RĂDULESCU-CODIN, L. 3. El frumos v-o dărui: C-un colac de grîu curat, Cu ferdela măsurat, C-un pahar de vin curat, Cu feria măsurat. VICIU, COL. 29. Sus pe masă, vas cu vin, Lîngă el paharul plin. id. ib. 94. Părinții stau pă scaun și le toarnă apă pă miini mireasa și s-a spală, și pă urmă-i dă un pahar dă vin sacru miresei și-i pune în pahar un franc. GRAIUL, I, 179, cf. CABA, SĂL., com. din MARAMUREȘ. Ado, mîndro, vin să beu, Vin'e toamna și t'e ieu. DENSUSIANU, T. H. 92, cf. 184. Să-mi dai o cupă d'e zin, Să o beau. T. PAPAHAĞI, M. 25, cf. 107. O cană di ghin cerea, Di cinci vedri ș-o oca. DIACONU, VR. 187. Nălțate de-mpărate, Nici zinu nu s-o gătat, Nici banii nu s-o ciuntat, Ci-un voinic în cîjm-o-ntrat, Trii buț de zin o deșertat. ARH. FOLK. I, 162. D'e cim beau și nu mă-mbăt, S-o facu virul oțat. id. v, 137, cf. ALR I 1 718, ALR SN I h 238, h 239, h 242, h 243, h 244, h 246, VI h 1 641. În oraș să nu te bagi și la vin să nu te tragi, Că vinu-i cu viclenie, El te trage la beție. BALADE, II, 8. Cineva venea... și mi-și aducea Prinț de mîncătură, Vin de băutură. id. III, 52. Năvodarii și-i lua, La circiumă că-i trăgea, Scotea vinul cu vadra. FOLC. OLT. - MUNT. IV, 73. Am băut cît'i-om pahar d'e vin. O. BİRLEA, A. P. I, 276, cf. NALR - O III MN 230, I 202, ALR - M II h 486. Măninc piine și beu vin, La inimă pun venin. FOLC. MOLD. I, 53. (În credințe și superstiții) Rădăcini de căpsune și cu vin să le fierbi bine într-o ulcea nouă de o jumătate de oca și să-i dai să bea dimineața pe nemîncate (a. 1824). ȘEZ. X, 58. Dacă la masă se varsă vin e semn bun. id. III, 120. Pielea proaspătă de iepure se presară cu piper, se stropește cu vin sau cu rom și se pune la junghii. N. LEON, MED. 88. Prin Bucovina se crede că apa se prefacă în vin la deschiderea cerului. PAMFILE, CER. 10. Prin jud. Vilcea se spune despre curcubeu că are trei culori: roșu, galben și verde. Dacă se vede roșu mai mult este semn că în acel an va fi vin din îmbilșugare. id. VĂZD. 159. Bani strînși la nuntă se dau în mîna miresei, după ce nașul a pus în legătură puțină sare și nișel vin peste ei, ca să aibă tinerii noroc în toată viața. GOROVEI, CR. 16. Cînd bei vin din capacul ploștii, te mîinii. id. ib. 18. Cînd la masă se varsă vinul din pahar, e semn de veselie. id. ib. 354.

Piperul fiert cu vin îndulcit se bea cald pentru a asuda. PĂCALĂ, M. R. 266. În ziua Anului Nou să bei vin, căci cîte pahare de vin vei bea în acea zi, în aceeași măsură îți va spori singele în anul acela. I. CR. VIII, 176. Cînd se răstoarnă paharul plin cu vin, cer morții de băut. id. 177. La S[fin]tul Trifon... se toarnă vin la vițe ca să dea rod mult. ULIERU, C. 110. (În proverbe și zicături) Bețivului și dracul îi iese cu oala de vin înainte, se spune despre un om norocos. Cf. ZANNE, P. III, 472. Vinul, țuica cui îi place N-are cu ce să se-mbrace. PANN, P. V. I, 117/5, cf. ZANNE, P. IV, 185. Cine nu poate purta vinul la tinerețe, va purta apa la bătrînețe. id. ib. 177. Toată lumea bea vinul, dar nu-și bea mîntea. PANN, P. V. I, 127/24, cf. ZANNE, P. IV, 176. Să bei vinul, dar să nu te bea. CADE, cf. ZANNE, P. IV, 176. Beția tinereții întrece pe a vinului. PANN, P.V.I, 114/6, cf. ZANNE, P. II, 772. Vinul e toaigul bătrînelor și nebunia tinerețelor. PANN, P. V. I, 114/21, cf. TDRG, ZANNE, P. IV, 180, 181. Trei lucruri nu lasă în pace pe om: vinul, femeia și banul. ZANNE, P. II, 156. Vinul nu-l beau boii (= spun cei bețivi). Cf. ALECSANDRI, T. 238, PANN, P. V. I, 114/19, ZANNE, P. IV, 182. Cu vinul și cu somnul uită grijile omul. PANN, P.V. I, 114/20, cf. DDRF, ZANNE, P. IV, 178. Omul d-ar fi cît de bun, Vinul îl face nebun. PANN, P. V. I, 110/23, cf. ALECSANDRI, T. 238, TDRG, CADE. Din picătură se face vinul, se spune pentru a arăta că se pot realiza lucruri mari prin economie. Cf. ZANNE, P. IV, 179. Vinul nu se face apă (= legăturile de rudenie nu se uită). Cf. id. ib. 177. Nu e vin fără drojdie. id. ib. 178. Vinul alege pe om (= la beție se cunoaște caracterul cuiva). Cf. CADE, ZANNE, P. IV, 184. (În ghicitori) La mesele cele alese Nu lipsesc și fac pozele adese Celor ce mă prisosesc (Vinul). ȘEZ. VII, 125. Ce este bun la privit și lesne la amestec? (Vinul) GOROVEI, C. 394. Merge moșul prin sat În cojoj de brad, Cîinii după el nu bat (Vinul). id. ib. Hurduz, Burduz, Din Țarigrad adus și-n pivniță pus (Vinul). id. ib. Lie, Lie, Ciocirlie, Că la nunta noastră joacă, Sfînta poamă busuioacă (Vinul). PAMFILE, C. 35. Singele Domnului În capul omului (Vinul). id. ib. (Urmă de determinări care indică varietatea, proveniența, vechimea etc.) Nimea să bage vin nou în foale vechi... ce vin nou în foale nou bagă. CORESI, TETR. 75. Toate armele lui era mai dragi decît mese tinse, pline de veselie și de vin dulce. MOXA, C. 194. Nici bagă vinul nou în foi vechi... ce bagă vinul nou în foi noi. BIBLIA (1688), 756²/31. Să ospăta și să veselie prè frumos cu vin de Cotnar. NECULCE, L. 227, cf. LEX. MARS. 189. Cernea au vîndut... vin cu pelin, vedre 54 (a. 1725). IORGA, S. D. XIV, 22. Soro, mă rog să nu mă uiți cu vin roșu de Cotnari (a. 1740). id. ib. v, 57. Să iai peștiile grijii și tăiat, să-l pui în tingiri... să-i pui... vin albu și aguridă au oțet (a. 1749). GCR II, 42/27. Un butoi de vin cu pelin și altul de vin alb am fost făcut pe sama dumitale (a. 1778). FURNICĂ, I. C. 80. Al doilea înștiințezi dumi[tale] pentru vinu mușcat ce mi l-ai trimis (a. 1781). id. ib. 119. Au pus într-un pîhar de aur vin de tîmțioasă. HALIMA (1783), 31^v/22. Poftește pă dum[neata] ca să-m cumperi trei buteluri vin de Tocaia și patru de mușcat (a. 1784). IORGA, S. D. VIII, 10. Aceste ce le însămnez... să mi le cumperi... 12 sticle vin de Tocaia, 12 sticle vin de Ren (a. 1787). id. ib. 14. Patru vedre vin vechi curat... să nu fie amestecat cu nimic: nici să fie dulce, dar nici acru (a. 1800). id. ib. 113. O bute vin pelin s-au făcut pentru dum[ne]av[oastră] din viile noastre (a. 1803). id. ib. XII, 148. Unele vițe rodesc mai puțin vin, dară mai marmanzii, adecă prea bun. ECONOMIA, 147/14, cf. KLEIN, D. 455. 45 buți cu vin dă Țara Turcească... i s-au poprit la schela Zimnicii (a. 1817). DOC. EC. 175. Deade oaspeților... alt vin nou și mai bun. PETROVICI, P. 249/6. Patru vase dă vin i pelin... au vîndut peste tocmală (a. 1825). FURNICĂ, I. C. 336, cf. DRU, LB. Persoanelor care au un stomac delicat... un pahar de vin vechi foarte mult îi îndămănează mistuirea. ALBINET, M. 116/14. Zece burie vin

de Livente de Cipru ale mele... văz că de către cinstita ocîrmuire locală sînt oprite (a. 1837). DOC. EC. 675, cf. VALIAN, V. În pivnițe... se află mult vin nou. FILIPESCU, D. II, 56/25. Vinul de Champagne sau vinul spumos este... îmbuibat de acid carbonic produs prin fermentație. BREZOIANU, A. 611/1. Vin vechi, de doi, de trei, de patru ani. POEN. - AAR. - HILL, V. II, 814¹/21. Pivnița era plină pînă în gît de vin vechi, de Odobești și de Cotnari. RUSSO, S. 19, cf. POLIZU. A scos din dulap o tavă pe care era o sticlă de vin de Porto. GHICA, S. 538. Îi plăcea să bea, însă numai vin... de cel mai vechi, de Cotnari sau de Odobești. SION, P. 71. Într-o clipă aduse mai multe butilii cu vin de Tokai. FILIMON, O. II, 52, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. Oaspeții voioși la masă Beau vin dulce de Bojani. BOLINTINEANU, P. II, 30, cf. LM. I-am dat eroului supă caldă și-un pahar de vin negru. CARAGIALE, O. I, 238. Minîncă miez de nucă și beu vin vechi. MARIAN, O. I, 53, cf. DDRF. Le-ar fi plăcînd băieților veseli, din piața mare, vinul de Drăgășani; dar lui moș Gheorghe i se pare oțet tăiat cu apă. SP. POPESCU, M. G. 86. Săteanul nu bea vin mai vechi decît de cîteva luni, cel mult de un an. MANOLESCU, I. 301. Dimitrie Cantemir consideră vinul de Cotnari ca egal vinului de Tokay și vorbește de exportul lui în Rusia. ENC. ROM., cf. BARCIANU. Vinul acela bun pe care l-a băut la o masă de cînte, e vin de Drăgășani. IORGA, C. I. III, 108. [I]și drege gîtlejul cu un pahar de vin profir. id. P. A. I, 156. Vinul moldovenesc se exportă în mare cantitate cu prilejul bilciului industrial al ardelenilor. PAMFILE, I. C. 214. Amestecul de vin alb cu vin negru dă vinul profir. id. ib. 224. Întră înăuntru, luă cheile și-n cîteva clipe aducea din pivniță o cană de vin profir, de turnă în pahare. GÎRLEANU, N. 25. Celții... beau exclusiv vin italian sau cel mult massaliot. PĂRVAN, G. 137. Numărul amforelor grecești găsite aici indică un import foarte însemnat de vin grecesc. id. ib. 138, cf. RESMERIȚĂ, D. Vinul dulce numit malvazia, ce se aduce din Creta pentru Bohemia, trece tot în tranzit numai prin Moldova. N. A. BOGDAN, C. M. 39. Acest vin grecesc din Napoli di Malvasia... era foarte obișnuit în comerțul românesc vechi. DR. IV, 1077. Gorică... vrea un vin mai ușor, vin indigen, vin de grădină. M. I. CARAGIALE, C. 60, cf. ȘĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE. Ne așteptau... cu butoaie de vin nou că era toamnă. CAMIL PETRESCU, T. II, 209. Din cînd în cînd bătrînul îi umplea paharul cu vinul profir. SADOVEANU, O. II, 145. Vinul vechi și petrecerea ne-au ieșit... în drum pe neașteptate. id. ib. X, 68. Vinul dumneavoastră sicilian îmi pare din ce în ce mai extraordinar. id. ib. XI, 25. Cine vrea să cunoască vechiul vin de Cotnari de odinioară trebuie să meargă la Mediaș... să-l guste. ENC. AGR. IV, 687, cf. NOM. MIN. I, 469. Vinul alb are efect asupra unui anumit temperament. ARGHEZI, S. IX, 52. Nu făcu nici un mister din faptul că le căpătase în schimbul unor sticle de vin negru virtos, de dată veche, din via lui Hagienuş. CĂLINESCU, B. I. 185. Sîntem cinstiți cu vin de Cotnari trandafiriu, ce stimulează gîndurile culturale. id. C. O. 250. Nu e cuprinsă firea spaniolă, pasionată și fierbinte, în vinul de Malaga ori de Xeres? RALEA, S. T. I, 316. Anton Lupan deschise un șip cu vin de Cotnari. TUDORAN, P. 145, cf. LTR², DP, DER. Se aduceau în amfore speciale vin și untdelemn grecesc. PANAITESCU, C. R. 36. Pentru o amforă de vin dulce grecesc, nobilul get dădea o cantitate... de grîne. H. DAICOVICIU, D. 43. Vița „galbenă de Odobești” este cea care a făcut faima acestei podgorii prin vinul șampanizant pe care-l produce. C. GIURESCU, P. O. 97. Vinul de Odobești a fost apreciat de timpuriu atît în țară, cît și în afara hotarelor. id. ib. 126, cf. 146, ALIL XXVI, 143, 151. Pe poliți vechi se răsfațau carafe Cu vin liliachiu și amărui. ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. I, 6/3. Într-un salon elegant, sub lampadare de cristal... le-a fost servit vinul spumos. ib. 1992, nr. 9, 20/3, cf. H II 11, 58, 141, 193, IV 83, XI 326. Mă închin dumitale, jupîne... Cu

aceste pahare De băutură: Într-unu-i vin de Odobești, Să bei să te veselești, Într-altul vin de Cotnari, Să viri mîna-n pozunar. TEODORESCU, P. P. 169. Nu-i carte lătinească Ci, cum vedeți, plosca noastră Cu vin de la Dealul Mare, (Cînd beți, căciula vă sare!), Cu vin de la Valea Lungă (Cînd beți, faceți gura pungă!). id. ib. 171. Măi bădiță, du-te-acum, Că te-așteaptă hîda-n drum Tot cu vin roșu-ndulcit Și cu purcelușul fript. JARNÍK - BÎRSEANU, D. 243, cf. 497. Ei, Agniță, dumnia ta, Du-te-mi-ți la casa ta Și le dă vin marmaziu Cules toamna, mai tîrziu. CORCEA, B. 83. Vinu-i bun și mermeziu Cules toamna mai tîrziu. SEVASTOS, N. 300. Gruie, Gruie, dragul tatei, Tu-n Țărigrad nu te duce, Că vinul turcesc îi bețiu. ȘEZ. I, 108. În pimniță că-mi intra, Scotea vin d-al marmuziu, ... Omoară omul de viu. MAT. FOLK. 205. La bogați că le-ai dat Tot vin roșu pipărat. VICIU, COL. 86. Pe voi v-or dărui C-un colac de grîu curat, Cu vin roșu străcurat. id. ib. 115. Să trăiești, frățiucu-mîne, Cu zin roșiu mormonzău. CANDREA, Ț. O. 43. Nedeia bea la pivnicioară, Cu plosca de-o vedrișoară, Cu vin vechi cam marmagi, Cules toamna cam tîrziu. PAMFILE, C. Ț. 39. Să trăiești, și na și bea, Tot pentru dragostea mea; Că-i vinul de marmazău, Rămas de la tată-tău. BÎRLEA, L. P. M. I, 73, cf. 17. Să trăiești, frățiucu-mn'eu, Că-i zin d'e la Marmadzău. T. PAPAĞAGI, M. 106, cf. 107, ALR II 6 143, 6 151/95, ALR SN I h 240, h 241. Și vin roșu-mi aducea, Și pe masă mi-l pune. BALADE, II, 9. Aducea Vin bătrîn cu rozolie, Ca să-l tragă la beție. ib. 12, cf. NALR - O IV MN 261, 2 170. (În credințe și superstiții) Pentru lungoare. Să fiarbă rută cu vin alb, să beie sara și dimineața că-i va trece (a. 1833). ȘEZ. X, 65. Sîngele de oaie, amestecat cu săpun..., fiert laolaltă în vin alb... se recomandă, într-un manuscris de la sfîrșitul veacului al XVII-lea, ca leac pentru scrîntituri. CANDREA, F. 25. Nu se bea vin roșu... ca să nu se aște vîrsatul. id. ib. 295. În ziua de Armînden... să bei vin roș că se înnoiește sîngele. ȘEZ. I, 128. Se spală mai întîi bolnavul cu vin roș și apoi se unge cu un amestec de ghileală și spirit. PAMFILE, B. 16. (În proverbe și zicători) Muierea tînără ca vinul nou fierbe. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 299. Vinul bun și nevasta frumoasă sînt doă otrăvi dulci la om. PANN, P. V. I, 114/23, cf. ZANNE, P. IV, 494, 495. Pîinea cît de proaspătă, vinu cît de vechi și nevasta cît de tînără. ALECSANDRI, T. 843, cf. ZANNE, P. IV, 51, 186. La bătrînețe place vinul vechi și nevasta tînără. id. ib. II, 491. Vinul bun dă sine să laudă. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 186. ♠ F i g. Ivit-ai oamerilor tăi greu, adăpatu-n-ai cu viru de plîngere. PSALT. 114. Căzu, căzu Vavilonul, orașul cel mare, că cu vinul urgiei curviei lui adăpă toate limbile. N. TEST. (1648), 313³/31. Bea-va și acesta din vinul mîniei lui Dumnezău, carele s-au împlut în paharul mîniei lui, și să va munci cu foc și cu piatră pucioasă. ib. 314¹/1. Arătat-ai norodului tău năsilnice și ne adăpaș pre noi cu vinul umilinții. BIBLIA (1688), 400²/2. Vavilonul cel mare să pomeni înaintea lui D[u]mn[e]zău să dea lui paharul vinului mîniei urgiei lui. ib. 929¹/1. Ia păgharul a vinului urgiei mele și vii drege dintr-însul tuturor neamurilor pămîntului și vor bea și să vor turbura și vor nebuni. CANTEMIR, O. C. I, 115. Vinul și veninul fărălegii... întîi dulce îmbată, apoi amar otrăvește și inecă. id. I. I. II, 10. Are în ochi o strălucire grea ca un vin al deznădejdi. CAMIL PETRESCU, T. III, 148. În glasul ei clocotea vinul dragostei. id. O. I, 126. Aci vinul nebun al vieții S-a scurs în scrum. BLAGA, POEZII, 102. ♠ (Prin Transilv.) Vin acru = oțet preparat din vin (I I). Cf. ALR II 6 162/250. (Prin Banat) Vin prăfrit = țuică făcută din vin (I I). Cf. ib. 6 163/36. Spirit de vin v. s p i r t¹ (I). ♠ E x p r. (Prin Olt.) A vîrșa vinul mărțanului = (mai ales despre copiii mici) a plînge. Cf. ZANNE, P. IV, 189. (Regional) A scoate vinul de pe drojdiu v. s c o a t e (I I). La un pahar de (sau cu) vin v. p a h a r (I) (Regional) A-i ieși (cuiva) vinul în nas, se spune despre cei bețivi. Cf. ZANNE, P. IV, 180. (Popular și familiar) A (i)

se sui (sau a i se urca cuiva) vinul la (sau în) cap = a se ameți de băutură; a se îmbăta. *Tot mai multă voie bună își căpăta cu cât li se suia vinul în cap.* BĂRAC, D. 6/4, cf. POLIZU, DL IV, 301. (Cu schimbarea construcției) *E vin negru... nu se suie la cap, nu te îmbată.* STANCU, M. I. 109. (Prin Transilv.) **A lua drumul vinului** = a cădea în patima beției. *De uritu inului, Luăi drumu vinului, De uritu cînepii, Luăi drumu uliții.* MÎNDRESCU, L. P. 142. (Rar) **A pune (sau a-și turna) apă în vin** = a se stăpîni, a(-și) tempera pornirile. Cf. SCRIBAN, D. *Cu temperamentul său prudent, Aman căută să-i concilieze pe Ingres și Delacroix, punînd, așa-zicînd, apă în vin, pînă ce tablourile devin foarte cuminți, fără nimic... prea șocant.* OPRESCU, S. 21. (Regional) **A bea vin de unde cîntă broasca** = a bea apă. Cf. LM I, 392, DA I₁, 652, ZANNE, P. IV, 189. (Mold.) **Vin călcat de broaște** = apă. Cf. ZANNE, P. IV, 189. ♦ F i g. (Învechit, rar) **Beție, chef. Să trezvi... Noe din vin și cunoscu cîte îi făcu lui feciorul lui cel mai tînăr.** ANȚM, O. 173. ♦ (La pl.) Varietăți, sorturi, specialități de vin (I 1). *Să fie satul sventei mănăstiri, anume Flămînzeștii, în pace și slobod de bani de păhărnice de cătră paharnici, nemic de vinure cîte se vor vende acolea în sat și în țigănie să nu dea (a. 1627).* BUL. COM. IST. V, 135. *Oastea de pe supt steaguri au împlut tîrgul, pen pivnițe slobode cu vinuri, pen case, pen poduri.* M. COSTIN, O. 187. *Ne mai scrieți dumneavoastră și de paguba vinurilor ce s-au oprit aici (a.1701).* IORGA, B. R. 250. *Pînă în primăvară... să pritocească vinurile (a. 1749).* GCR II, 45/22. *Să să vînză vitele, argintăria, vinurile, bucatele... ca să să îplinească toate cîte am lăsat în diață deplin (a. 1758).* REV. IST. IX, 239. *Pentru vinuri văz că-m[î] scrii dumneata că s-au făcut și la Ardeal dăstul (a. 1778).* FURNICĂ, I. C. 75. *S-au rădicat vinurile la preș și nici că se găsesc (a. 1786).* id. D. C. 130. *Pentru vinuri am găsit chîrighii în destul de scump, cîte 13 par[a]le de vadr[ă] (a. 1804).* IORGA, S. D. XII, 153. [Turcii] *buților cu vinuri fundurile sparg, de cură vinurile (a. 1821).* id. ib. VIII, 144. *I s-au dat voie să cumpere vinuri i alte felurimi de pomet de aici, din țară (a. 1825).* DOC. EC. 352. *Vameșii Moldovei au apucat pã neșuitorii care vin să cumpere vinuri din țara noastră să plătească vama (a.1831).* C. GIURESCU, P. O. 461. *Ioniță Cazangiul a pus secfestru pe vinurile Ecaterinei, soția răposatului Iosif Buliucbașa. CR (1833), 220²/35. Asemenea vinuri am adus și în alți ani...tot printr-acest port (a. 1837).* DOC. EC. 675. *Să-mi ducă vinuri la București cîte 38 dă p[a]r[ale] de vadră (a. 1838).* FURNICĂ, I. C. 398. *Slobozirea vinurilor din poloboace să se facă la un timp senin, înaintea înfloririi, pe la martie sau april.* FILIPESCU, D. II, 57/8, cf. 54/5. *Vinurile ce le da iobagilor erau foarte acre, fără gust.* BĂLCESCU, M. V. 336. *Îmbăloșarea... este o alterație prin care vinurile perd fluiditatea lor naturală.* BREZOIANU, A. 607/6. *Supt-iscălitu neșuitor vechi de vinuri... crede a aduce o adevărată slujbă Țării Românești, întemeind o companie care va înfățișa un nemărginit folos proprietarilor de vii (a. 1849).* DOC. EC. 958. *Apare-n ochii noștri Moldova, dulce rai, comoară nesecată de bun și dulce trai. Ea are griu, și miere, și vinuri, ah! ce vinuri!* ALECSANDRI, O. VI, 638. *Nu voi vinuri bălsămite, Căci am sufletu-ți a bea.* BOLINTINEANU, P. II, 46. *Să vă admir curajul în vinure vărsate, În sticle sfărîmate, hurii nerușinate Ce chiuiu-n orgii? EMINESCU, O. I, 23. Mii și sute de brațe nu biruiau să pritocească șampaniile, vinurile, cognacurile.* CARAGIALE, O. IV, 29. *Ciupise o fărîmă de curte unei fete ce servea vinuri.* D. ZAMFIRESCU, A. 16. *Sînt îndeobște cunoscute versiunile vremurilor trecute cînd, vinurile fiind multe și ieftine, se cîntea în lege!* PAMFILE, I. C. 223. *Podgoriile sacrificate de Decaenus nu vor fi fost nici chiar așa de numeroase, nici prea alese ca neamuri de vinuri.* PĂRVAN, G. 138. *Consumam cele mai scumpe mîncări și vinuri.*

PAPADAT-BENGESCU, O. II, 287, cf. NICA, L. VAM. 269, MINERVA. *Falsificările de vinuri luase proporții fantastice.* CONV. LIT. LXIV, 655. *Mă ocup cu sortarea vinurilor.* CAMIL PETRESCU, T. III, 176. *Funcționează un serviciu special... pentru toate cele de trebuință, cîrnuri, trufandale, vinuri.* VOICULESCU, P. II, 64. *E un om prea cuminte... care nu se pricepe la mîncăruri și la vinuri.* SADOVEANU, O. X, 187. *Italianii au obținut vinuri pînă la 22° alcool... prin fermentație naturală.* ENC. AGR. *Atunci sosise și polobocul... de la un cunoscut negustor de vinuri din Comarnic.* MOROIANU, S. 76, cf. NOM. MIN. I, 300, LTR², DL, DM. *Florile... conțin o substanță colorată roșie... care s-a întrebuițat... îndeosebi la colorarea artificială a vinurilor, lichiorurilor și siropurilor.* FLORA R. P. R. VI, 43. *În Rusia se trimeteau vite, vinuri, sare și se aduceau în special blănuri.* IST. ROM. II, 846. *La începutul sec. al XVIII-lea... avea în grija sa pivnițele cu vinuri ale domnului.* STOICESCU, S. D. 279, cf. DER, V. BREBAN, D. *Se pomeni cît te ștergi la ochi c-o masă mîreață de bucate... și vinuri, și zaharicale, ș-o pine albă.* STĂNESCU, B. 115. *Dacă ai parale, Ce gîndești Ți țirguiești, Dacă vrei vinuri și bere Și ce-ți este pe plăcere.* BIBICESCU, P. P. 367, cf. GRAIUL, I, 40. *Și mi-e Corbea mort de beat, Că de cum mi s-a sculat, Multe vinuri a cercat.* BALADE, II, 18. *Toate buțile spârgea, Cercurile le tăia, Vinurile le vărsa.* NUNTA, 106. *Poiana cu finurile, Plenita cu vinurile.* ZANNE, P. VI, 265. *Unii sapă viile, alții beau vinurile.* SIMIONESCU, F. R. 63. ♦ (Urmat de determinări care indică vechimea, proveniența etc.) *Vinurile ungurești precum și cele românești sînt, fără îndoială, de cea mai bună calitate.* GT (1839), 167. *Se transportează mai virtos vinurile de Odobești și de Cotnar.* FILIPESCU, D. II, 54/11. *Amărăciunea caracterizează mai cu seamă... vinurile de Burgonia.* BREZOIANU, A. 607/2. *Vinurile slabe și fără gust sînt acele... care se deosibesc prin puțina tărie și lipsa de gust.* id. ib. 608/9. *Ghinurili noastre albu, roșii, negre, prohire și undelemnii... au nume mare pã lume.* JIPESCU, O. 53. *Se dă în general numele de champagne vinurilor spumoase bogate în acid carbonic.* ENC. ROM. *Vindea bine în Ardeal vinurile sale de Drăgășani.* IORGA, C. I. III, 108. *Vinurile vechi scoase din pînăți făceau dulce traiul.* ANGHIEL, PR. 109. *Prin jud. Tutova, vinurilor roșcate, care n-au față frumoasă, li se spune zeamă de cîreșe amare.* coapte bine. PAMFILE - LUPESCU, CROM. 215. *Mîncară pe-ndelete, udînd mereu bucatele cu vinuri vechi.* AGĂRBICEANU, A. 135. *Țăranii mai cu dare de mînă... au și astăzi vinuri vechi în pivniți.* PĂCALĂ, M. R. 117. *Nu se însuflețea decît atunci cînd vorbea de curse, de vinuri franceze și țigări de foi.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 40, cf. MINERVA. *Vinurile superioare nu se vindeau mai mult de 70 - 90 lei decalitrul.* CONV. LIT. LXIV, 660. *Vinurile roșii se limpezesc mai ușor decît cele albe.* ENC. AGR., cf. IORDAN, L. R. 291. *Turcii... beau cafele alături de membri ai corpului diplomatic care gustă vinuri meridionale.* CAMIL PETRESCU, O. III, 108. *Strugurii pentru vinuri roșii se culeg la coacerea completă.* LTR². *Pe lîngă acestea, veneau vinurile grecești, undelemnul de măslîne, produse de lux pentru curțile stăpînitorilor sciți.* PANAITESCU, C. R. 35. *Tecuciul se fălea mai cu seamă cu podgoria Nicoreștilor, unde soiul local de poamă... dădea și dă și astăzi unul dintre vinurile roșii cele mai reputeate ale țării.* C. GIURESCU, P. O. 21, cf. 74.

2. Spec. (În ritualul bisericii creștine) Element esențial, împreună cu pîinea, pentru săvîrșirea tainei sfîntei euharistii. *Pre masa curățirii pîinea vieții, vinul nemorții iaste.* CANTEMIR, O. C. I, 117. *El... pune supt datorie cu cuvintele lui și cu rugăciunea lui, pre soarele cel de taină al dreptății, pre însuș unul născut Fiul lui Dumnezeu, să se pogoare din ceru și supt întîmplările pîinii și a vinului să se facă iară jîrtvă vie pentru iertăciunea păcatelor noastre.* ANȚM, O. 169. *Simțeau o bucurie nepămîntească, de parcă s-ar fi*

împărtașit împreună din aceeași cupă cu vin sfințit. CAMIL PETRESCU, O. II, 76.

3. P. e x t. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de”, care indică felul) Bătură alcoolică obținută prin fermentarea mustului (îndulcit) de mere, de pere, de prune etc. sau a sucului² (îndulcit) extras din trestia-de-zahăr, din cocotier etc. Cf. BARCIANU: *Am auzit că faci vin de mere*. COM. SAT. III, 193. *Vinul de mere... când este curat și proaspăt, este o bătură bună și igienică*. BIANU, D. S. *Vinul de pere, deși este plăcut la gust, dacă să bea mai mult produce durere de stomac și diaree*. id. ib. *Vinul de prune... trebuiește băut îndată sau ținut la răcoare, căci altfel se înăcrește*. PAMFILE, I. C. 234. *Pentru ca... să nu se strice, vinul de mere trebuiește ținut la răcoare, în vase curate*. id. ib. 240. *Vin din poame sălbatece, precum sunt așinele, murele etc., fac românii din Bucovina*. id. ib. 242, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *În Nord, prin Finlanda și Scandinavia, mestecănu are atât de multiple întrebuințări, încât reprezintă, în clima rece, palmierii din insulele Pacificului. Până și vin se scoate din ei*. SIMIONESCU, FL. 50, cf. SCRIBAN, D., LTR², DL, DM. *Merele se tescuiesc, obținându-se cidrul (vin de mere)*. BORZA, D. 107, cf. DEX. *Se organizează vinători fastuoase de lei urmate de destindări prelungite cu vin de curmale*. ROMÂNIA LITERARĂ, nr. 1, 1992, 14/2.

4. P. e x t. (Med.; de obicei urmat de determinări care indică felul) Preparat medicinal lichid rezultat prin dizolvarea în vin (I 1) a unor substanțe medicamentoase sau prin macerarea în vin a unor plante medicinale. Cf. GCR II, 45/14. *Să se beie din vinul aceasta câte un păhăruș cu un ceas... înaintea mesei*. DRĂGHICI, D. 161/23. *Se vindecă neputința stomahului și a mațelor... folosindu-ne de doftoriile stomahale precum sînt: elecşirul (dicoctul)... vinul întăritori*. CORNEA, E. I, 4/20. *Vinul diuretic (scofători udului)*. id. ib. II, 114/23. *Vin antiscorbutic (în contra studinții)*. id. ib. 115/3. *Afară de aceste mai sunt: vinul de chinchina, de genşiana, de Colombo etc.* BIANU, D. S., cf. RESMERIŢĂ, D., NICA, L. VAM. 270, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Vinul de pătlagină... vindecă bolile de rinichi*. ENC. AGR. IV, 519, cf. SCRIBAN, D.

II. (Învechit) Viță (I 1); plantație de viță, v i e¹ (2). *Au cumpărat comisul di la Balosin pre vale 2 locuri și di la vin mai sus pre deal o curătură* (a. 1640). IORGA, S. D. XI, 262. *Un an stăpinesc ei și să pur[ă] vin, și un an cumna[u] Constandin* (a. 1810). id. ib. VII, 69. *Cea mai mare parte a plîntelor noastre iconomice pot suferi clima noastră, dar vinul crește numai acolo, unde persicile și migdalele au o creștere sigură*. FILIPESCU, D. II, 25/27. *Fiindcă vinul cere o căldură convenită, de aceea nu se potrivește pe șesuri, ce mai mult pe costișele dealurilor, în o stare a locului caldă, cătră miazăzi*. id. ib. 25/30. *Fiindcă aice în țară sînt unele locuri numai cu vii ocupate... eu vroiesc a descrie cultura vinului precum se obicimiește în alte țări*. LITINSCHI, M. 88/13. ◊ (Prin Transilv.) *Vin sălbatic* = viță de Canada (*Parthenocissus quinquefolia*). Cf. BORZA, D. 124, 301.

- Pl.: *vinuri* și (învechit, rar) *vinure*.

- Lat. *vinum*.

VINĂGIU s. n. (Franțuzism învechit, rar) Vinărici¹ (I). Cf. COSTINESCU.

- Din fr. *vinage*.

VINĂR s. m. 1. (Popular) Podgorean (II), vier¹ (I); comerciant de vinuri. Cf. D. BOGDAN, GL. 118. *Vinariul, prin multă sudoare, ș-au statornicit locul pentru vie*. FILIPESCU, D. II, 31/15. *Fieștecare vinari le poate însuși crește în viile sale, fără a întrebuința cheltuială cu dinsele*. id. ib. 34/3. *Butucii mai des sădiți dau totdeauna un vin mai rău, și cel mai de căpîtenie lucru pentru un vinar (vier) este alegerea*

soiului de cîrlige potrivite pentru loc, climă și poziție. LITINSCHI, M. 92/15. *Celariul vinariului e plin de vin vechi; vinariul vinde vinul numai cu butea*. LM, cf. DL, DM. *În „cartea” care se dădea de către domnie „vătafului de vinari”, adică șefului breslei circumarilor, se preciza întotdeauna ca aceia ce vînd să aibă „ocale drepte”*. C. GIURESCU, P. O. 146, cf. DEX, DSR. *Dar ăst domn bun ce-mi făceară? Că mi-și are-un fiu vinar și-mi trimite-un argățel, La fiu-său, buți s-aducă*. I. CR. IV, 101, cf. ALR I 1708/35.

2. (Învechit, rar; ironic) Paharnic (I). *Pitarul, jimblarul, mămăligarul domniei mele; Paharnicul sau vinarul; chucerul sau chelarul, postelnicul sau așternutarul, odăiașul... Nu sînt ranguri, nici titluri măcar ca acelea ce au mai rămas din timpii barbari și pe care le leapădă astăzi lumea. Sînt numiri de slugi domnești de pe cînd era „țara lui vodă”, iar nu vodă al țării*. BOLLIC, O. 233.

3. (Prin Olt.) Persoană trimisă de familia miresei, în ajunul nunții, pentru a aduce de la familia mirelui vinul promis (N. REV. R. IV, 72) sau pentru a duce plocon mirelui (GL. OLT.). *Cînd... tinerii locuiesc în același sat, vinarii prelungesc șederea la ginere cîte o dată pînă la ziuă și pleacă în răvărșatul zorilor cu vinul și cu rachiul într-un alai*. N. REV. R. IV, 72.

- Pl.: *vinari*.

- Vin + suf. -ar.

VINĂRE s. f. (Învechit, rar) Operație de prelucrare a unui vin (I 1) slab sau de calitate medie prin adăugarea unei cantități dintr-un vin bun, în vederea îmbunătățirii calităților acestuia. *Vinarea se numește operația prin care se dă un gust mai pătrunzător vinurilor slabe și de o calitate mijlocie prin adăogarea unui vin mai bun*. BREZOIANU, A. 609/20.

- De la vin. Cf. fr. *v i n a g e*.

VINARICI s. n. v. *vinărici*¹.

VINĂRIE s. f. (Bot.; regional) Vinariță (*Asperula odorata*). Cf. BORZA, D. 25, 301.

- Pl.?

- De la vin.

VINĂRIȚĂ s. f. 1. Plantă erbacee ăin familia rubiaceelor, cu frunze verticilate, cu flori mici, albe, plăcut mirositoare, folosită la parfumarea rufelor, la aromatizarea unor băuturi etc.; sinziană (I 2 i), vineriță (3), (regional) nebunoasă, sculătoare (v. s c u l ă t o r 6 h), tămioasă (v. t ă m i o s I 6), vinarie, vinăriță, mama-pădurii (*Asperula odorata*). Cf. ENC. ROM., GRECESCU, FL. 268, TDRG, PASCU, S. 262, PANȚU, PL. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SIMIONESCU, FL. 61, ENC. AGR., DL, DM, BORZA, D. 25, 301, FLORA R. P. R. VIII, 167, 537, PRODAN - BUJIA, F. I. 461, CIORANESCU, D. ET. 894, M. D. ENC., DEX, DSR.

2. (Olt.) Nume dat roiurilor de musculițe îngrămădite în jurul băuturilor alcoolice sau în jurul altor lichide care fermentează. Cf. ALR SN I h 243/886, LEXIC REG. 58, NALR - O IV h 677.

- Pl.: *vinarițe*.

- Vin + suf. -ariță.

VINĂRS s. n. (Regional, mai ales în Transilv.) Rachiu (din vin, din cereale, de prune etc.). *Fac sasiu în Brașev vinars roșu cu bujor*. DOSOFTEI, în L. ROM. 1985, 40. *Vin și rachiu (vinarsu MS. 45) nu veș bea, tu și fiii tăi cu tine, cînd vei merge la cortul mărturie*. BIBLIA (1688)² III, 94-95, cf. CANTEMIR, I. I. I, 12, ANON. CAR. *Ceapă zdrobită, pisată să mesteci în vinars și să bei* (a. 1757). IZV. XII, 291. *Cine are mătrice... în pîntece, să stoarcă numai trei picături din balegă de cal proaspătă și să le bea în vinars* (a. 1794). ȘA I,

185. *Cu otcă de vinars (rachie) s-au mîntuit de călbează nu numai oile, ci și vitele.* ECONOMIA, 94/15, cf. KLEIN, D. 455. În desagă... Un ponteriu cu vinars de prune băgasă. BUDAI-DELEANU, T. V. 78, cf. id. LEX. Să se aprindă oficina, adecă vinărsăria sau casa unde se face vinarsul. ÎNV. VIN. 93/9. *Bunăitatea vinarsului alții o judecă de la numărul bulbucilor.* ib. 95/13. *Toată averea mea... precum bani gata, ce sint, așa și carii din vinderea, în preț cuviincios, a vitelor, bucatelor, vinurilor, vinarsului... la un funduș comun... să se așeze.* BOBB, în SA II, 730. Să bea vinars (rachie) pre banii aceia. TICHINDEAL, F. 58/26. *Vinul ars adecă răchia, arde stomahul și uscă singele.* PETROVICI, P. 245/17, cf. 246/8, MOLNAR, LB, DRĂGHICI, D. 119/13. *Vărsatul și vinarsul sau rachiul sint două rale lăfite de cătră arabi.* SĂULESCU, HR. I, 192/7. *S-au vîndut iute... potașă, ceară, seu, vinars (rachiul).* GT (1839), 8²/36. *Romanticul și pitorescul pentru voi e un păhărel de vinars.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 25. *Productul nemijlocit al fermentației zaharinate... îl cunoaștem în comerț sub numirea de rachiul (vin-ars).* BREZOIANU, A. 617/2, cf. ISER. *Alcoolul este vin-arsul (rachiul) despuiat, prin distilațiune, de cea mai mare parte sau de totalitatea porțiunii apoase și de trupurile străine ce ea le ține în soluțiune.* MAN. SĂNĂT. 114/15, cf. 115/3. *Cei 800 de oameni să capete fiecare pe zi pine, un pahar de vinars ori vin.* BARIȚIU, P. A. II, 512, cf. STAMATI, V. 172/4, POLIZU, PONTBRIANT, D. 782, BARONZI, L. 99, COSTINESCU. *Starostea aduce un colac într-o sulită împlîntată, o cană cu apă și o stîlcă cu vinars.* SEVASTOS, N. 98. *După tîrguirea celor trebuincioase, lumea începe să prînzească pe iarbă verde și să se adune împrejurul igreșilor (lăutarilor), cari cîntă lingă cîte o berbință (butoi) cu vin ori cu vinars de cireșe.* FRÎNCU - CANDREA, M. 69, cf. 55. *Se veselesc tustrele zilele... bînd din vinarsul ce l-a dat craiul.* MARIAN, S. R. III, 119. *Părinții viitoarei mirese, pregătînd o cină constătătoare din plăcinte, carne și friptură... însoțită cu vin, vinars sau bere, așteaptă pre junele peștor.* id. NU. 116. *Dacă-i va da vin-ars cu buburuze, drăgușul său din nou va îndrăgi-o.* id. INS. 120. *Noi îi dam cînd apă, cînd vinars (juică), și după ce i s-a dezlegat limba am început a-l ispiti.* REV. CRIT. II, 367. *Nănașul scoate plosca cu vinars din căciulă și o pune pe masă.* RETEGANUL, ap. DENSUSIANU, Ț. H. 235, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M. În comitatul Făgărașului funcționează... două fabrici... de vinars. TURCU, E. 96, cf. BARCIANU, ALEXI, W., PUȘCARIU, ET. WB. 177. *Adu-mi o jumăt' de litru de vinars.* Dar vezi să fie ca spiritul AGĂRBICEANU, D. Ț. 102, cf. BIANU, D. S., TDRG. *Un oarecare avînt a luat... în Ardeal industria vinarsului de bucate.* PAMFILE, I. C. 190, cf. DHLR I, 230, JAHRESBER. XIX-XX, 35. *Unde n-au fost și nu sunt vii, contribuiesc feciorii și cumpără vin, vinars.* VICIU, COL. 13. *Se... afumă cu balegă de cal uscată sau bea vinars amestecat cu untdelemn.* PĂCALĂ, M. R. 258, cf. RESMERIȚĂ, D. În locul vinului, azi, se bea mai mult vinarsul (juica), care se produce în cantități însemnate. VUIA, Ț. H. 81, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *I-a dăruit cîteva clondire cu vinars și șliboviță.* VOICULESCU, P. II, 74. *Să bea vinars cu rădăcină de rostopască.* BUJOREAN, B. L. 125. *Adă-mi... un păhărel de vinars și cîteva masline.* SADOVEANU, O. X, 390. *Închinău în sănătatea sfințitului Amfilohie vinars din ploscă.* id. ib. XIII, 641. *În satu nostru se cinstește lumea cu vin și cu vinars.* MOROIANU, S. 165. *Așa să vă brodiți treburile, ca să nu tîndăliți prea mult cu datul colacilor și cu vinarsul.* DAN, U. 89, cf. 18, SCRIBAN, D. *Vulpe soarbe des vinars... Vinarsul e bun la surpătură și la stomacurile leneșe.* CAMIL PETRESCU, O. II, 609. *Inspectorii școlari erau tratați cu miere de albine și cu vinars, îndulcit, înainte de masă.* CONTEMP. 1955, nr. 464, 2/3, cf. LTR², DL. *A venit și părintele, a închinat șase pahare de vinars, apoi s-a dus unde avea treabă.* T. POPOVICI, SE. 11, cf. DM, CIORANESCU, D. ET. 895. *Stăpina casei își cinstea oaspeții cu*

porumb fiert... iar uneori apărea și vinarsul de bucate, vestit prin tărie și greu de uitat prin miros. v. ROM. septembrie 1963, 16. *A turnat niște vinars în pahare.* LĂNCRĂNAN, C. II, 31, cf. FORM. CUV. I, 77, 79, 82, HRISTEA, P. E. 168, DEX. *Chiril văzuse o maramureșancă zvîrlind într-un butoi cu vinars lopeți de cenușă, spre limpezire.* TOIU, G. 46, cf. DSR. *Pentr-un păhărel de vin M-ai dat, maică, la străin.* Pentru unul de vinars, M-ai dat, maică, la năcaz. JARNIK - BİRSEANU, D. 175. *Vinu-i bun, vinarsu-mi place, Om bogat eu nu m-oi face.* id. ib. 386. *Copiliță, nu mă spune, Că ț-oi da vinars de prune.* MÎNDRESCU, L. P. 97, cf. 196, CONV. LIT. XX, 1021. *Umplu o ploscă de vinars, pune nește plăcinte-ntr-o merindare.* RETEGANUL, P. III, 58. *Acuma să luăm Cîte un păhar de vinars Să ne treacă de necaz.* MARIAN, NU. 623. *Baba Ana..., Dimineața, Își mîină greața Cu vin ars, Bine ars.* BIBICESCU, P. P. 225. *Gazda ne-a cînsti C-un colac de grîu curat, C-o pecie de porc gras Și c-o gură de vinars.* VICIU, COL. 89. *O butoaică de vinars Dintr-o dată o au tras.* FRÎNCU - CANDREA, M. 221, cf. 18. *Na, mîndrucă, bea oțet, Și te du să nu te vîd; Na, mîndrucă, bea vinars, Și te du-n mare năcaz.* BUD, P. P. 63. *Spune că-i vinarsu rău, Dacă nu-s bani în Jașcău.* DENSUSIANU, Ț. H. 154, cf. 212, PODARIU, FL. 66. *Or loat di la iel vinars, slăin'i, pită.* GREGORIAN, CL. 50, cf. IZV. XVI, 277, BL VI, 208, 216. *Dragostili celea mari Nu să Țir cu meri, peri, D'e cu vin și cu vinars Și cu peșt'i d'i cel gras.* ARH. FOLK. V, 143, cf. 121, 137, COMAN, GL. 45. *S-aud vinu cioroind, Vinarsu picaturind.* ARH. FOLK. VII, 82, cf. CHEST. VIII 103/2, 15, 27. *S-o facut d'irul oțat, D'irarsul ca lapti h'erit.* ALRT II 56, cf. 51, 97, ALR I 1 673, ALR II 4 151/95, 102, 105, 141, 219, 235, 250, 260, 6 163/105, 141, 235, 6 347/102, 105, 141, ALR SN I h 250, h 252, IV h 1 130, ALRM SN I h 163, h 164, com. din MORĂRENI - TOPLIȚA, MAT. DIALECT I, 108. *Eu te beau, vinars, de bun, Tu dai cu mine de drum.* FOLC. TRANSILV. I, 26. *Las' să beau pînă-i vinars, Că mi-e pieptul fript și ars.* ib. III, 108. *O avut vinars acolo de-or vîndut în prăvălie.* O. BÎRLEA, A. P. II, 402. *Vin, vinarsul cui îi place, Om de treabă nu să face.* ZANNE, P. IV, 185. *Te spune nasul Că-ți place vinarsul.* id. ib. 190. *Am om butoi și am pus și vin și vinars și nu să meștecă laolaltă (Oul).* ALR T II 78. *Bolundu satuli cu cojo d'i lemn. D'inarsulu-n dob (Rachiul în cofă).* ARH. FOLK. V, 154. *Exp r. (Regional) A scâlda (pe cineva) în vinars v. scâlda (1).* ♦ Cantitate determinată de vinars. *Postește în casă să te încălzești cu o palincă ori cu un vinars de al nostru.* v. ROM. februarie 1954, 65. *Stai, domnișore, să bem un vinars, că eu nu m-am supărat nici o Țiră.* ib. decembrie 1964, 34.

- Scris și: *vin ars* (art. și *vinul ars*), *vin-ars*. - Pl.: *vinarsuri*. - Și: *vinărt* s. n. ALR I 1 673/269.

- *Vin + ars* (după germ. *Branntwein*).

VINĂRT s. n. v. **vinars**.

VINĂSĂ s. f. Lichid obținut ca reziduu după fermentarea și distilarea melasei de sfeclă (întrebuințat ca materie primă pentru obținerea carbonatului de potasiu). Cf. DT, DP, DM, DN³.

- Din fr. *vinasse*.

VINĂȘ s. n. (Prin nord-estul Olt.) Vinișor. *Foaie verde arțarăș, Hai, puică, să bem vinaș, Că eu plec și tu mă lași, Pe mîna unui vrăjmaș.* CIAUȘANU, V. 73.

- *Vin + suf. -aș*.

VINĂȚ s. n. I. (Mai ales la pl.) (Varietate, sort de) vin (I 1). *Asupra vînașilor sint ațtea cheltuietele (a. 1756).* URICARIUL, II, 31/10. *De la carăle cu vin ce vor fi cu vînaș de la alte Ținuturi și vor trece pe Ținutul Putnei să nu de acest venit (a. 1775).* IORGA, S. D. XXII, 27. *Într-această cetate să*

beu multe soiuri de vînă. IST. AM. 90°/3. Este roditoriu în vînă, nărânze, alămii. AMFILOHIE, G. 30/24. Vinul de Moldova învechindu-se... este cel mai delicat...decît toate vînățele din părțile evropienești și a Mării Albe (ante 1812). URICARIUL, XIX, 293, cf. L. B. De vor aduce acest feliu de vînă, n-au să să supere cu plata vădrăritului (a. 1828). IORGA, S. D. XVI, 166. Veninoase sînt... vînățele îndulcite cu zaharul de plumb. AR (1829), 83°/17. Dau viile acele covățite spre miazăzi cele mai bune vînățele. FILIPESCU, D. II, 26/20. Dacă voim a căpăta vînățele frumoase, roșe, apoi să se strîngă numai bobîțele poamei cîi negre. id. ib. 52/24. La noi în Moldova cele mai multe vînățele sînt albe. I. IONESCU, C. 196/16, cf. 201/15. Pricinele acestei dureri sînt materiile metalice, oțetirile vînățelor și veninurile. CORNEA, E. I, 96/27. Lîngă cantora cu vînățele sta un om vîrtos, cu mușchi puternici. CODRESCU, C. I, 91/11, cf. ISER. Iar la a lui masă vînățele străine Nu se mai sfîrșesc. C. STAMATI, P.261. Îmi va plăti pușurile cu vînățurile ce mi-au băut. id. ib. 307. Iobagii sînt datori să dea decime din toate produsele cîmpului, din vînățele și din vite. BARIȚIU, P. A. I, 387. Vînățele noue se vor scurge de pe drojzii în luna lui februarie sau martie. LITINSCHI, M. 103/15. Cumperi vînățele cele mai alese. CALENDAR (1856), 25/6. La masă avea totdeauna cele mai bune vînățele, și casa lui era capîștea desfătărilor. NEGRUZZI, S. I, 86. Oricare dintre șpiculanți... ce vin acolo și vor cumpăra vînățele din zisa podgorie să fie datoriu a plăti... cîte un leu pentru fiecare vas (a. 1860). C. GIURESCU, P. O. 485. Avem zece feliuri de bucate pe masă..., zece feliuri de vînățele și geaba... nu-mi ticnea nimica. ALECSANDRI, T. 613, cf. CIHAC, I, 313. Vînățuri străine și indigene cu prețuri moderate GANE, N. III, 183. Are strînsă o avere bunicică în bani și vînățuri bine îngrijite. CARAGIALE, O. I, 55. Cărați pe Mogîrdici... într-un cort cu merinde și cu vînățuri. DELAVRANCEA, O. III, 127, cf. ȘĂINEANU, I. 41, DDRF, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., N. A. BOGDAN, C. M. 134. Plecam să încercăm alt vînăț. M. I. CARAGIALE, C. 60, cf. CADE. Nu se putuse opri – lășind murăturile usturoiete, pastrama de gîscă, vînățul corișor... – să nu vie și la o țuică. TEODOREANU, M. II, 98. Se îngrijea cu osîrdie de țuică și vînățuri cît mai veselnice și mai împăciuitoare. VOICULESCU, P. I, 120, cf. 141. Se pripășise aici și nu mai putea pleca, nu atît din pricina vînățurilor, cît din pricina cozoanei Frosa. SADOVEANU, O. XI, 452. Vînățurile și toate mărcile de șampanie scumpe curgeau din belșug. IZV. XVII, 386, cf. IORDAN, L. R. 126, SCRIBAN. D. Spune-i... să ia și nițeluș cașcaval. E bun cu vînăț. CĂLINESCU, E. O. II, 238. Hagealîcul de-al treilea începea, prin locuri de petrecere, cu femei ciudate, cu vînățuri rare. PERPESCIUS, M. III, 10. Să-și toarne în pahare Din vînățul sîngeriu. PARASCHIVESCU, C. 77, cf. DL, DM, CIORANESCU, D. ET. 894, IST. L. ROM II, 138, DEX, ALIL XXV, 11. Vinu-i bun și rece, Mult vînăț se trece, Că-l vinde Rădița. ALECSANDRI, P. P. 121. La zarea focului Stau voinicii codrului... Știu că beau vînățele reci Și că frig vro cinci berbeci. id. ib. 262. Oi fi... Vînățoarea vînățelor. BÎRLEA, L. P. M. I, 34.

2. (Transilv.; în forma vînăță) Tescovină. Îndată... au încetat vînățele supt teasc a vîrsă vin. ÎNV. VIN. 108/23. Nu stoarcereți cel mai de presă must din vînăță (din hoaspe). ib. 109/22, cf. ALIL XXVI, 147, 148.

3. (Învechit) Vie¹ (2); podgorie (2). Flora Evropei sudice... are frumusețile ei, căci frumoasele portocale, chitrii, alămiile, rodii ș. a. împodobesc grădinele de-a lungul Mării Mediterane, și vînățurile acestor țări sînt cele mai bune. I. CIHAC, I. N. 273/9. Vînățelor le place un pămînt cald, puternic și bine frăgezit. FILIPESCU, D. II, 27/2. Așezarea unei vînățele (vii) [Titlu]. id. ib. 27/15. Spre sud de Focșani, pe niște coline admirabil de frumoase la poalele Carpaților, se înșiră un lanț lung de sate cu vînățele (vii). F (1884), 175. Am fost condus de ei pe jos, printre niște

vînățele pînă la mănăstirea Gherghetec. SBIERA, F. S. 115. În Botoșana... este un colnic, numit Arșița, pe care începuseră oamenii încă de prin secolul trecut a-și face vînățele cu vie de la Cotnari. id. ib. 323. Un moșneag foarte bătrîn, neavînd moștenitori, dătu... frățini-mieu vro cîteva prăjini de vînăț. id. ib., cf. PUȘCARIU, ET. WB.

– Pl.: vînățuri și vînățele. – Și: (învechit și regional) vînăță (pl. vînățele) s. f.

– Lat. pop. vinaceus.

VINĂȚĂ s. f. v. vînăț.

VINĂ s. f. 1. (Astăzi rar) Cauză, motiv (I 1), pricină (II). Deaci dzise mîiașul se-lu ducă elu întru pîlcu și dzise cu rane se-lu întreabe elu de se înțelegă dereptu care vînă așa strigă spri-nsu. COD. VOR². 22°/14. Derept-aceasta vînă rrugaiu voi se vădzu și se grăvesc, dereptu nădeajdea israililoru cu verigile aceastea înfășatu sîntu. ib. 51°/13. Luase acest nume poreclă, de le zicea lor samareani, derept acea vînă că acea pădure chema-se Somor. CORESI, EV. 155. Vîna a toate realele truța iaste. id. ib. 388. Sudalma să giudecă în doo chipuri: sau mare sau mică... ce să dzice pentru vîna dentru carea s-au scornit și s-au făcut sudalma spre obrazul celui suduit. PRAV. 229. Porunci căpitanul să-l ducă în tabără, zicînd cu bătăi să întreabe pre el, ca să înțelegă pentru ce vînă așa strigară spre el. N. TEST. (1648), 165°/27, cf. MARDARIE, L. 150°/14, 198°/17, 202°/12, 267°/14. Iacă, v-am spusu-vă vîna și mă rog, cînd mi-ș mai vedea făcînd așa, să nu mă supăraș. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 160°/10, cf. id. MOL. Porunci pre el polcovnicul să-l ducă în tabără, zicînd cu bătăie să să certe el, ca să conoască pentru care vînă așa striga asupra lui. BIBLIA (1688), 850°/53. Vrînd să înțeleg vîna pentru carea pîrîia pre el, îl pogorîiu pre el la adunarea lor. ib. 851°/38. Mergînd ei îl întrebă[ă] de vîna scîrbei lui (a. 1692). GCR I, 296/11. Să nu pricinuiască pre un om și pre altul, au pre diavolul că au fost vîna, ce pre sine să să facă vinovat. ANTIM, O. 356. Eu sînt vîna, ce pricina morțî[i] tale (a. 1824). ARH. OLT. X, 116, cf. LB, I. GOLESCU, C., ISER, LM. Tu, numai tu, ești vîna la toate. REV. CRIT. I, 91, cf. TDRG, DHLR I, 261, II, 489, 490, RESMERIȚĂ, D., CADE. Vîna scufundării spaniole nu stă... în anarhia... de care se vorbește curent mai ales la noi. SADOVEANU, O. XX, 232, cf. SCRIBAN, D.

2. Faptă ale cărei consecințe pot fi imputate cuiva, g r e ș e a l ă; abatere de la normele morale, juridice etc., care este susceptibilă de a fi sancționată, păcat² (I), infracțiune, delict, crimă; răspundere morală implicată de săvîrșirea unei asemenea fapte, a unei asemenea abateri, vinovăție, culpabilitate. Eu înțelesu că n-au faptu nece ura vînă cum se fie dostoinicu morțîiei și însuși știia acesta. COD. VOR². 36°/4. Ceia ce giudeca menre vrea se me lase derep ce nece ura vînă de moarte nu aflară întru menre. ib. 51°/7. Nu pleca înrema mea în cuvente hicleane, în păreare vine (te ah ne D) de păcate, cu oameri ce facu fărăleage. PSALT. 293. Necredincios ești tu, și aceasta țe-au fost vîna de nu se-au vindecat feciorul tău. CORESI, EV. 79. Ceia ce nu păzesc invățătura Ziditorului... în neștiințe sînt purerea și întru mii de vine și nespulselor munci. id. ib. 282. Cumu-i va fi vîna și înceaperea, așa și canonul. PRAV. LUCACI, 175. A doo parte a legiei iaste legile giudecărilor a trupurilor de afară cum după toată vîna și păcatul se-au giudecat cu scriptura. PO 6/19. Cunoscîndu-ș vîna lui, să iasă den Ardeal fără de sînge vîrsat în creștini (a. 1600). DOC. I. (XVI), 135. Svenfița sa păcat n-au făcut, nice au răbdat pentru vîna sa, ce au răbdat pentru păcatele noastre și pentru vinele noastre. VARLAAM, C. 75. Vădzu muiarea... că-i arată vinile ei cele ascunse Dommul nostru Iisus Hristos. id. ib. 117. De va avea un om un nămit și va îmbla furînd noaptea de multe ori...

să să certe și stăpînul... pentru căce au cunoscut vinele lui și n-au spus. PRAV. 24. De să va fi despărțit pentru vreo vină a bărbatului, atunce bărbatul va plăti toată cheltuiala. ib. 165. Iară eu înțelegînd pre el că nece o vină de moarte n-ară fi făcut, și el încă s-au luat pre împăratul, gîndit-am să trimeț pre el. N. TEST. (1648), 169°/1. Carii, avînd întrebătură de mine, vrură să mă sloboază, pentru că nece o vină de moarte nu era în mine. ib. 172°/17. Vasile Vodă au rămas în curte, gătindu-să asupra lui Matei Vodă, cu mare gătire, dînd știre fărîi să încalcece tot omul, iertînd pre toți de toate vinile, de ari hi și greșit cineva, împotriva domniei. M. COSTIN, O. 147. Cu dereptariul va socoti Domnul, De-a certă cu lege vina a tot omul. DOSOFTEI, O. 1, 25. Să nu abați inima mea la cuvinte de vicleșug, ca să vinuiesc vini în păcate. BIBLIA (1688), 426°/10. Carii, certînd-mă, au vrut să mă sloboază, pentru că nici o vină de moarte era întru mine. ib. 855°/10. Audzînd că este văr-u-său căimăcan în Ieși, au alergat și el la văr-u-său Lupul, să fie căimăcan și el împreună cu ceielalți, gîndindu-să, ticălosul, că i să va uita vina lui, cê de-au fost cu moscalii. NECULCE, L. 266. Dreptul giudecătoriu... pre altul sau din nevoie îl izbăvește, sau după a lui vină îl osîndește. CANTEMIR, I. I. I, 43. Cît va împărăși el, nici un om, macar cu orice feliu de vină, de sabia sau de poronca lui, să nu moară. id. HR. 137. De frică mare, știindu-și vina, și de umbra lor să spăimînta. ANON. CANTAC., CM I, 168. Dorobanții și alți slujitorii răi... s-au știut în vină mai mare. R. POPESCU, CM I, 378. I-au găsit cîteva vini care era împotriva PRAVILILOR țării. id. ib. 436. După politiceștile PRAVILE îi era vina de moarte. ANON. BRÎNCOV., CM II, 303. Omule, tu ești rînduit spre moarte, după vina ta. id. ib. 333. Carii den voi preoții vor face într-alt chip, și-i vom afla... bine să știe că nu numai mare certare vor avea de la noi pentru vina sa, ce și de preoție ca niște neascultători să vor lipsi (a. 1702). GCR I, 346/26, cf. LEX. MARS. 191, 197. De voia lui merge spre moarte, neavînd vină de moarte. ANTIM, O. 74. De gilcevi, de stricăciuni, de hoții, de sfăzi..., dă toate să judece și să globească pe fieștare după vinii lui (a. 1739-1740). IORGA, S. D. XXII, 50. Domnii amindurora țării să nu se mai scoată fără cît numai să va arăta de față și se va dovedi vreo vină a lor, adevărată și cunoscută de toți (a. 1774). URICARIUL, VI, 435. Fu prins cu vină de ucidera și osîndindu-se îl pusără în țepă. MINEIUL (1776), 181^v/31. Judecătorii să nu aibă voie a împușina sau a adăoga pedepsile ce orînduiesc PRAVILILE la fieștare vină. PRAV. COND. (1780), 56. Bărbatul nu să trage la judecată pentru... vinele muerii lui. ib. 128. Vina... îi mai mare, dacă la ieșirea din țară va fi mestecat un dregătoriu. INSTRUCȚIUN, 1316. Care neavînd cuget rău face vreo răutate, macar de să va afla în el vreo vină, totuș nu este făcătoriu de rău criminal (a. 1788). ȘA I, 135. După ce l-au prins, să-l fi dus drept la împăratul Darie, socotesc cum nici un rău n-ar fi pășit și i-ar fi iertat vina lui. HERODOT², 299. Milă este fără de îndoială Nemărginită, că-ț iartă vine Trecute, nevrînd de acum să știe Numai de prieten și pretenie. BUDAI-DELEANU, Ț. 157, cf. id. LEX. Cremenale este cînd învinovățirea iaste vină, cum zorbalic, omor, tâlhării, furtișag și cealelalte. CARAGEA, L. 89/7. Să-i certe acolo după vina lor, spre pîlda și altora (a. 1817). IORGA, S. D. XVI, 93. De nu va mînca cu cumpătare, se va bolnăvi, și... atuncea șie însuși să-și scrie vina. PETROVICI, P. 244/4. Să-i facă dojana cea cuviincioasă spre înfrînare și, după vină, să puie și cevași la cutie (a. 1824). DOC. EC. 322, cf. LB, I. GOLESCU, C. O vină-n veci aduce o vină și mai mare ș-o patimă pe alta și mai sfișuitoare. HELIADE, O. I, 171. Întîi bine să cunoști vina celui vinovat; apoi să-l osîndești. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 149. Pedapsa trebuie să fie asemenea grozavă ca și vina. MARCOVICI, VEL. 32/8, cf. VALIAN, V. Aceste adunări se convocau de domn pentru facerea legilor... Ele judicau

asemenea în pricinile de vini mari politice. BĂLCESCU, M. V. 10. Mihai îi iertă cu generozitate această vină. id. ib. 404, cf. ISER, POLIZU. Vrăjmașii... caută petele și vinile cu microscopul. BOLLIAC, O. 60. Trebuie să știi... Și niște mici petreceri, ce se zic românește Jocuri nevinovate. Nevinovate fie, Măcar că vini destule din ele pot să vie. ALEXANDRESCU, O. I, 192. Un osîndit la moarte pentru o vină mare Ruga pe un prieten să facă încercare... De la prinț sau miniștri iertarea lui a cere. id. ib. 241, cf. PETRI, V. Ți-oi scurta eu. Despot, și umbra și lumina Și-n loc de-a ta mindrie și-i măsura tu vina. ALECSANDRI, O. VI, 744, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 456, LM. Astea toate te apropie de dînșii... Nu lumina Ce în lume-ai revărsat-o, ci păcatele și vina. EMINESCU, O. I, 134. Am căutat-o, răspunde femeia îngrozită de vina ei. CARAGIALE, O. I, 151. Fu străgănit prin judecăți..., fără să-și dobîndească dreptatea, potrivit cu mărirea vinei celor vinovați. ISPIRESCU, L. 277. Sabathai, nu căuta Ascunsa lumii dezlegare Pe-alătura de legea ta, Că-i vină fără de iertare! VLAHUȚĂ, S. A. II, 68, cf. DDRF, BARCIANU. E nenorocit... Simte că a greșit, întîrziînd prea mult. Nu e vreo vină mare. D. ZAMFIRESCU, O. II, 330, cf. ALEXI, W., TDRG. Arhanghelul a lăsat capul în jos, amărît de vina ce făptuise. PAMFILE, S. T. 79. La vina autorităților se adaogă dezinteresarea frunțașilor. PĂCALĂ, M. R. 349. Dacă... regatul lui Dicores... nu se mai relevă prin nimic deosebit în anii următori, vina trebuie atribuită sarmașilor. PĂRVAN, G. 92. Ce greu e de stabilit adevărul și vina. PAPADAT-BENGESCU, O. I, 118, cf. RESMERȚĂ, D. Pentru vinile mai mărunte ale negustorilor... vel-aga orașului avea depline puteri. N. A. BOGDAN, C. M. 45, cf. SEVERIN, S. 144, ȘĂINEANU, D. U., CADE. Știu că vina mea e mare Vină fără de iertare. MINULESCU, VERS. 244. Vina mea nu poate fi spălată decît prin sînge. CAMIL PETRESCU, T. II, 276. Se îngrozi la gîndul că astfel femeia nu ar mai fi fost, chiar în clipa descoperirii vinei, izgonită din propria ei casă cu totul. id. O. I, 210. Toată îndușoarea de adineaori și sentimentul de vină față de dînsa s-au risipit. C. PETRESCU, A. 425. N-avea nici o dovadă materială de vina paznicului. POPA, V. 94. Rechemarea diplomatică... a lui Antonie Vodă a fost însoțită de lanțuri și închisoare. Nu pentru vreo vină, pentru plîngerea norodului, ori trădare. SADOVEANU, O. X, 80. Feciorașul comisului găsi în asta iertare pentru propria sa vină. id. ib. XIII, 171, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 382, SCRIBAN, D. Regret... că domnul Georges Radu Șerban nu-și descoperă și alte vini mai grave, de nescuzat față de mine. MIHĂESCU, D. A. 271. Vina nu-i aparține exclusiv scriitorului. CONSTANTINESCU, S. I, 53. Poate că singura mea vină este că... mă mărginesc la simpla protestare verbală. CĂLINESCU, C. O. 80. Gelozia fără temeii nu ajunge să ușureze vina. VINEA, L. II, 89, cf. DL, DM. Dușmanii Măriei sale căzuseră prăbușiți la pămînt cerîndu-și iertare, scornind vini ce nu le aveau și umilindu-se foarte. BARBU, PRINC. 242. Sofronim, copil orfan, ajuns un sculptor vestit... pentru vina de a se fi îndrăgostit de Harita... este alungat din oraș. IST. LIT. ROM. II, 91. Obiceiul ca dregătorii bătrîni să fie consultați și ascultați cu precădere era atît de răspîndit, încît pentru unii croniciari moldoveni nerespectarea acestui obicei de către unii domni tineri constituia o vină deosebit de gravă. STOICESCU, S. D. 75, cf. CIORANESCU, D. ET. Dacă teama și nu convingerea vinei îl obligă pe erou să găsească motivări, să se zbată pentru a fi absolvit, înțelegem de ce termenii conflictuali se deplasează. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 40, 9/2, cf. M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G. Nu te bate bricel, Ci te bate vina ta. MARIAN, S. R. III, 121. Aleșii-i aducea și-i cerceta și care-l găsa cu vina, -l bătea. GRAIUL, I, 35. Dragă n'evăstuca mea, Nu t'e ustură rășina, Da' t'e ustur-a ta zînă. T. PAPAHAĞI, M. 99. Care făcea mare zînă, odată-i lua înaintea cailor, legaț, și-i ducea pîn' la Apa. ARH. FOLK. I, 228. Nimica nu zicea, Că el vina și-o vedea.

BALADE, II, 16. **◇ Fără (de) (nici o) vină = a)** l o c. a d j. care nu poate fi făcut răspunzător pentru vreo faptă reprobabilă, căruia nu i se poate imputa ceva (într-o împrejurare oarecare); care are o conduită ireproșabilă. *Cire se va sălășui în codrul sfânt al tău? Îmblătorii fără vină (vinovăție D) și lucreazăz dereptate.* PSALT. 20, cf. CORESI, PS. 30/1. *Săva moșiul, săva doi frați de se voru împreuna cu mătușea și cu nepoata și a doa nuntă iaste fără de vină.* PRAV. LUCACI, 170, cf. TEXTE ROM. (XVI), 425. *Apoi fece bogat rău și pierdea mulți fără vină.* MOXA, c. 127, cf. GCR I, 47/26. *Cum nime în lume fără vină, așa și Radul Vodă cu mare pustietate fărăi, care nu să va uita den pomenirea oamenilor în veci.* M. COSTIN, o. 90. *Cearcă să găsască vreme pre-ndemînă Întru să ucigă pre cel fără vină.* DOSOFTEI, o. I, 27, cf. 29. *Voi aț omorît ațita nărod de oameni drepti și fără nici o vină (a. 1760).* GCR II, 70/22. *El încă scotea cum fără de cale iaste lucru ca acesta, a-și da muiarea frăține-său, și alta pentru că era și fără de vină.* HERODOT², 472. *Noi sîntem fără de nice o vină.* BUDAI-DELEANU, Ț. 201. *Mîreasa ce ședea lingă masă Cu fetele, nănașă și fină, Era din toate mai rușinoasă Ca una din cele fără vină.* id. ib. 308. *Cei vinovați apărare mai multă găsesc, pentru că fără vină puțini să găsesc.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, p. VIII, 150. *Eu sînt singura pricină De supărări, de necazuri și de morți fără de vină!* CONACHI, p. 86. *Fără vină, din născare Mă văzui eu pedepsită, Și de-a lumii dzimierdare Mă simții în veci lipsită!* ALECSANDRI, p. I, 16, cf. DDRF. *Erau greșeli fără de vină despre lucruri capitale și cu urmări nenorocite.* PAPADAT-BENGESCU, o. II, 166. *Pirjoleau o țară întreagă, înspăimîntau ațita omenire fără vină.* SADOVEANU, o. III, 199. *Măria ta, știi bine că în privința asta sînt fără de nici o vină și n-ai nici o dovadă.* id. ib. X, 108, cf. DL, DM, M.D. ENC., DEX. *Acel cu pricină șade-n odihna, Și cel fără vină plînge și suspină.* PANN, p. V, II, 30/11, cf. ZANNE, p. V, 514; **b)** l o c. a d j. impecabil, fără cusur; (învechit) fără prihană, v. p r i h a n ă (2). Cf. MARDARIE, L. 107²/23. *Eu pentru tine voi fi fără vină, Ferit de greșală și curat de tină.* DOSOFTEI, o. I, 40. *Așe-i legea Domnului cea svîntă, Fără vină și fără de smîntă.* id. ib. 43, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX; **c)** l o c. a d v. (și, învechit, în forma **pentru nici o vină**) fără vreun temei care să justifice o acuzație. Cf. PRAV. LUCACI, 182. *Se jăluia... cumu i-au luat toată averea pentru nice o vină.* MOXA, c. 154. *Mavrichie fu vinovat; dară coconii pentru ce-i uciseră fără vină?* id. ib. 158. *Fără de vină i-au dat spre pierzare.* VARLAAM, c. 393. *Muiarea poate să să despartă de bărbatul său singură cu puterea ei, cînd o va bate des și fără de vină.* PRAV. 159. *Bărbatul va arăta cum s-au despărțit fără nice o vină.* id. ib. 165. *Au mai omorît pre niște vornicea a lui Ștefan Vodă, fără nice o vină, numai căci au fost slugi.* M. COSTIN, o. 184. *Mi să pun puternicii în girbă, Să-m facă scădere și grea scîrbă. Fără vină și fără greșală, Îm fîn calea să-m facă năvală.* DOSOFTEI, o. I, 131. *Fără vină mă dederă platnic, Și tu, Doamne, mă știi de sînt pradnic.* id. ib. 152. *Au mărturisit cum l-au omorît stăpînu-său, Gligorie Vodă, fără nice o vină, pe Costantin postelnicul.* NECULCE, L. 35. *Fără nici o vină s-au rădicat boierii asupra-i cu piră.* R. POPESCU, CM I, 403. *Întru aceste cetăți scăpau cei răi, carii ucidea pre cineva făr' de vină.* ANTIM, o. 269. *Fusese fără vină scos dîntr-această drăgătorie.* VĂCĂRESCUL, I, I, 54¹/9. *Fiind postelnic mare,... multă boierime au omorît fără de vină.* ȘINCAI, HR. III, 96/14. *Fiindu-le priiateni Pisistratii, îi scoasără făr' de nici o vină de la Athina.* HERODOT², 279. *Nice eu vād vreo pricină Ca să ne batem noi într-adins Și să ne ucidem fără dă vină.* BUDAI-DELEANU, Ț. 110. *[I]i rămîne numai ciuda că plătește fără vină.* HRISOVERGHI, p. 56/3. *A omorît mișelește în revoluțiune pe părinții noștri, împușcîndu-i cu mina lui ca pe niște cîni în mijlocul satului fără nici o vină.* REV. CRIT. I, 303. *Adormea trudit și ofînd,*

ca un prunc bătut fără vină. POPA, v. 30. **◇ (Învechit) Cu vină = a)** l o c. a d j. culpabil. *Poate...să certe bărbatul pre muiare-ș... și încă să o bată... cînd va fi cu vină.* PRAV. 158; **b)** l o c. a d v. cu fățarnicie, de ochii lumii (v. o c h i I 2). *Vai de voi, cărtularilor și farisei fățarnici! Că mîncați casele văduolor și cu vină de departe rugăciuni faceți.* CORESI, TETR. 52. *Vai de voi, cărturari și farisei fățarnici! Că mîncați casele văduvelor și cu vină lungă rugîndu-vă (făcînd rugăciune lungi în fățarie N. TEST. 1648, de ochii lumii vă rugați rugăciuni lungi B 1938); drept aceasta, veți lua mai multă judecată.* BIBLIA (1688), 767²/48. **◇ E x p r. A avea o (sau vreo) vină sau (învechit) a avea vină =** (adesea în construcții negative) a purta o (anumită) răspundere pentru crearea unei situații nedorite, pentru un act condamnabil etc. *Ceia ce ucig den mînie le iaste, derep' ce amu că acea fire iaste: denlăuntru are vină și pururea turbură pre noi.* CORESI, EV. 433. *Noauă ne pare că n-are vină (a. 1595).* DOC. I. (XVI), 195. *De n-are avea bărbatul altă nice o vină, ce numai aceasta vrăjmășiia... agiunge ațita să să despartă aceaia casă.* PRAV. 154. *Neavînd nici o vină, cu rea moarte l-au omorît.* SIMION DASC., LET. 157. *Că hiul miu, cum ar hi avut vina a dzeace mii de tălhari însuș, cu dzeace mii de ucisături de muncă l-au umorîtu-l.* DOSOFTEI, v. s. septembrie 38¹/17, cf. MAN. GÖTT. 14. *De vreme ce ei voiesc a-și pune viața lor întru o primejdie ca aceasta, eu nu am nici o vină.* HALIMA (1783), 146¹/20. *Nu trebuie să defăimăm pe niște oameni care n-au ei vină, ci năravurile lor în care s-au crescut.* DRĂGHICI, R. 158/26. *De ce poartă el pedeapsa ațitor dorinți de care nu are vină?* PAPADAT-BENGESCU, o. I, 8. *Alexe devenise palid, neștiind ce-i poate spune - deși nu avea nici o vină.* id. ib. II, 335, cf. CADE. *S-a făcut cîndva între mine și el o legătură pentru care eu n-am nici o vină.* SADOVEANU, o. X, 233. *Nu se poate pretinde că am o vină deosebit de mare în această afacere.* id. ib. XXI, 557. *Noile legi se bazează pe teoria riscului profesional... făcîndu-se răspunzător patronul indiferent dacă are sau nu vreo vină.* ENC. AGR. I, 33. *Dacă-i așa, n-ai nici o vină.* ARGHEZI, s. V, 137. *Am o mare vină că v-am părăsit.* CĂLINESCU, B. I. 133. *Responsabilitatea soțului meu e mare, cu toate că n-are nici o vină.* id. s. 138. *Parcă aveam eu vreo vină, parcă eu îi amăgisem fata!* TUDORAN, p. 25. *Ea n-avea nici o vină.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr.1, 13/4. *De m-ai frige cît de tare, Ibovnicu vină n-are.* MARIAN, H. 25. *Arz-o focu de dreptate, Nici p-aicea nu-i, măi frate! Poate n-aveam nici o vină De vineam cu vo găină.* BALADE, II, 312. **A fi vina** (cuiva) sau **a purta vina** = a-i reveni (cuiva) (în mod exclusiv) responsabilitatea unei situații sau a unui fapt (care constituie obiect de imputare). *Iară, de nu va fi chemat, fi-va vina părinților și să fie păcatele părinților.* CORESI, în TEXTE ROM. (XVI), 221. *Să vor omori frații în de eiș și va fi despre mine vina.* DOSOFTEI, v. s. noiembrie 152¹/30. *I-au dat acelu agă Dumitrașco Vodă o mie de lei, dzicînd și turcul aga că a lui vină este, căci au mas pre cîmpu.* NECULCE, L. 215. *Aceste greșale... de le-au avut din copilărie, vina nu iaste a lor.* ANTIM, o. 171. *Nu este vina lor, ce este a emacilor, că n-au vrut să se bată (a. 1716).* GCR II, 18/32. *Vina nu iaste a judecătorilor, ci a pîrîtorilor, carii rău le-au zugrăvit pricina și cu dovediri nedrepte și meșteșugie.* MOLNAR, RET. 99/22. *Luînd două fimei, ficiori nu făcea și nu să conoștea ca să fie vina dispre dînsul.* HERODOT², 308. *Mie mi să cade a faci după poroncă, numai să nu fie mai apoi vina de cătră voi.* id. 432. *De m-or prinde, vina mea să fie!* BUDAI-DELEANU, Ț. 253. *Dracul poartă vina, care împinge Pe om la strîmbătate și rele.* id. ib. 267. *Vina este tot a ocîrmuitorilor, căci nu ș-au luminat norodul.* GOLESCU, p. 83/2. *Dacă s-a supărat cineva, vina nu este a mea.* HELIADE, o. II, 17. *La certele astea porți și d-ta multă vină.* VASICI, ap. BARIȚIU, c. II, 137. *Dacă dascalășii predică pedanteria și*

anahronisme, vina este oare a moldovenilor? RUSSO, S. 163, cf. PETRI, V. *Ce stau eu de te învinovătesc... Astfel este sexul, nu e vina ta.* ALECSANDRI, O. P. 63. *Fără îndoială aceasta este vina mea: nu m-am exprimat destul de bine pentru a fi bine înțeles.* MAIORESCU, D. I, 159. *Vina este a ta!* ODOBESCU, S. III, 62. *Că te-am zărit e a mea vină* Și vecinic n-o să mi-o mai iert. EMINESCU, O. I, 118. *Vina nu era a lui și ce-au căutat pe nas le-a dat.* CREANGĂ, O. 14. *E și vina lor: unul mă trage la dreapta, altul la stînga.* CARAGIALE, O. I, 124, cf. III, 305. *Vina... a lui era, deoarece prieteni are cel ce știe să și-i facă.* SLAVICI, O. II, 122. *Toată vina-i a lui Sander.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 110. *Dacă ai cugetat așa, apoi, nu-ți fie cu bănat... a d-tale e vina!* MARIAN, O. II, 44. *Vina este fără îndoială și a fraților Șaraga.* REV. CRIT. I, 416. *Excepții nu sînt, legile există în toată rigoarea lor... vina este toată a neputinții noastre de a le descoperi.* PHILIPPIDE, P. 13. *Îți temi domnia! O s-o pierzi, a cui e vina?* COȘBUC, P. I, 120. *Cine, dacă nu lipsa de talent, poartă vina că, rătăcind d-sa pe imensitatea mării, își închipuie că se leagănă pe valurile unui lac.* SĂM. I, 190. *N-a fost vina lui că nu l-a nimerit.* AGĂRBICEANU, A. 205. *Lipsurile... sînt afii de mari, încît nu se pot scuza numai cu greutatea de ordin material.* *Vina e a tuturor.* PĂCALĂ, M. R. 348. *Dacă nu-și atîngea ieftena țîntă, vina era numai a lui.* M. I. CARAGIALE, C. 118, cf. CADE. *E vina mea de a n-o fi bănuț.* LOVINESCU, M. 181. *Poartă vina acestor fapte.* ARH. OLT. XII, 259. *De-a fost faptă de ocară, Să mă ierți, că-i vina Ta.* MINULESCU, VERS. 357. *N-au motiv de sfadă, Căci nu se știe-a cui e vina.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 195. *Nu te-am cunoscut... e și vina dumitale.* CAMIL PETRESCU, T. I, 118. *Tu singur porți vina.* id. ib. 360. *Era vina lui că nu izbutea?* VOICULESCU, P. II, 333. *Am trimes de-aici lămurire... că vina este a unui oarecare Alecu Ruset.* SADOVEANU, O. X, 253. *Ți-am mai spus, doamnă... cine poartă vina acestei nenorociri.* id. ib. XI, 94. *Este vina regiei de a nu-și fi ales interpretii conform viziunii generale a farsei și a mediului în care se petrece.* CONSTANTINESCU, S. II, 55. *Ideea nu și-o exprimă, de frică de a nu jigni, silindu-se să creadă că vina este a lui.* CĂLINESCU, B. I. 226. *Sînt zece ani de cînd nu ne-am văzut... - Nu e vina mea.* VINEA, L. I, 114. *Nu-i vina mea, nu-i vina nimănui* Că sufletul ca țărna mi-i bogat. ISANOS, P. 375. *Nu-i vina mea dacă aceste simple notițe sînt în formă de versuri.* v. ROM. ianuarie 1965, 126. *Se pot întîmpla și eșecuri în munca literară și aceasta nu este numai vina poetului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 40, 7/2. *Nu-i vina noastră că sîntem cum sîntem, e vina celor din jur.* ib. 1992, nr. 1, 4/2. *Bade, nu te supăra, Că, zău, nu e vina mea, Ci-i vina măicuța-mea.* JARNÍK - BÎRSEANU, D. 18. *Taci, bade, nu suspina, Că e numai vina ta.* id. ib. 223. *Nu-i pricina vadului* Da-i vina bărbatului, Că eu mă duc la ghilii, El zice că la iubit. MARIAN, H. 81 cf. 95. *Mă vezi așa cu gheb, urît și pocit, dar a cui e vina?* FURTUNĂ, V. 9. *Taci, tulpină, taci, Că nu-i vina mea și-i a celuiia, A cui te-a sădit* Și nu te-a-ngrădit! BALADE, III, 164. *Di trei ori opintii calul, Ca să sui la mîndra dealul; Și nu-i vina calului, Nici a potcovarului.* FOLC. MOLD. I, 45. **Din** (sau, învechit și regional, **de, pentru**, regional, **pe**) **vina** (cuiva sau a ceva) = din cauza atitudinii, a comportării etc. (cuiva); ca urmare a... *Acesta au murit au pentru vina vrăciului, au pentru nesocotința lui.* PRAV. 126. *Iaste la închisoare pentru vina ei.* ib. 165. *Să nu vor înțelegea toți, nu-i de vina noastră, ce-i de vina celuiia ce-au rășfirat rumânii printr-alte țări.* N. TEST. (1648), [prefață] 11/2. *Gîndi că de vor peri aceștia pentru vina mea, mi s-a-ntina s[u]l[e]tul.* DOSOFTEI, v. S. decembrie 1887/23. *Iată-mă-s în coadru, haiducind din vina ta.* HASDEU, R. V. 56, cf. TDRG. *Fie... și din vina lor, fie... exclusiv din vina împrejurărilor afit de covârșitoare, încît n-aveau cum li se împotrivi cu izbîndă, răul își ajunsese culmea în secolul al XVIII [-lea].* PĂCALĂ, M.

R. 68. *Un necaz mare, un întreg destin urît și obsedant se înfipse pe existența ei întreagă, din vina unei simple slăbiciuni și concesi.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 377, cf. RESMERIȚĂ, D. *Amenința să se întineze din vina unei administrații nu îndestul de chibzuite... prestigiul unei instituții vechi de trei sferturi de veac.* ARH. OLT. V, 368. *Sînt cele mai supărătoare plante pentru agricultor, măcar că din vina lui se îndeasă pe ogoare.* SIMIONESCU, FL. 163, cf. OPRESCU, S. 28. *Golul în ștofa principiilor se făcuse din vina judecătorilor mei.* ARGHEZI, S. X, 236. *Îi spusese și lui Brătianu că e foarte supărat... căci dascălul se încăpățina să creadă că totul a fost din vina boierilor.* CAMIL PETRESCU, O. II, 115. *Menajul lor, așa plăcut, Din vina lui a început Cam prost să meargă.* PARASCHIVESCU, C. T. 98. *Aud că te-ai operat. Sper că nu din vina mea.* VINEA, L. I, 88, cf. DL, DM. *Dacă se întîmplă ca oaspetele să sufere ceva din vina celui ce-l găzduiește, ei pornesc împotriva celuiia căruia i-au încredințat pe oaspete.* PANAITESCU, O. T. 25, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G. *lară vodă-i răsputdea: - Nu este din vina ta, Ci mi-e chiar greșeala mea.* TEODORESCU, P. P. 526. *Las' să ardă să se piardă, Că n-arde pe vina mea, Ci arde pe vina ta.* id. ib. 668. *În cel cornuț de grădină Este-o creangă de cetină, Vintu bate și-o dezbină, Din vîrv pină-n rădăcină. Nu-i de vina cetinii, Că-i de vina măicuții, Nu m-o lăsat a iubi Cu cine m-aș potrivi.* MÎNDRESCU, L. P. 85. *Las' să ardă, draga mea, Nu arde pe vina mea, Arde pentru fapta ta!* BALADE, II, 228. **A găsi** (sau **a afla** cuiva) **vină** = a stabili culpabilitatea (cuiva); a atribui (cuiva) o faptă reprobabilă. *Să taiu năravul celor ce pohtesc să ne afle vină* (cca 1618). GCR I, 47/38. *Nece o vină nu aflu în cest om.* N. TEST. (1648), 101¹/17, cf. 130¹/20. *M-ai ars cu focul să-m găsești vină* *De strîmbăte-n faptă streină.* DOSOFTEI, O. I, 37. *Zise lor Pilat: „Luați-l pre El voi și-l răstigniți, pentru că eu nu aflu întru El vină”.* BIBLIA (1688), 829¹/10. *El numai Hrizii vistier îi găsea vină.* R. POPESCU, CM I, 450. *Pre Duca Vodă, cela ce au purtat grijă, viind împărăția să nu-i afle vină nici de una... au dăruit multe daruri scumpe, în loc de cînste și de milă l-au băgat în fere și l-au trimes mazil la Țarigrad.* MUSTE, LET. III, 13/29. *Au poroncît vizirul de au rădicat cu urgie pe Carailan... găsindu-i vină că au venit cu oaste puțuntică* (a. 1715). ARHIVA R. II, 48/27, cf. TDRG, CADE. *Mamele nu le vor găsi lor vină, Ci-mi vor căta mie pricină, Și mă vor face pe mine vinovat.* POP., ap. GCR II, 319. *El, frate... Pe Vartici mi-l judeca, Tot lui vină că-i găsea.* BALADE, III, 84. **A cădea** (sau **a pica**) **în vină** = a comite o faptă reprobabilă. *Caută... să nu cazi tu în vină.* HERODOT², 285. *Acela mai vinovat... dă doaă ori cade tot într-aceea vină.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 149. *Neagoe Voievod ne arată că ostașii cari picau în vină se pedepseau și că una din pedepse era degradarea.* BĂLCESCU, M. V. 600. *Eu nu sînt o magopață, Care dă la toți pricină, Ești de foc, eu sînt de gheață, Căci n-am gînd să cad în vină.* NEGRUZZI, S. III, 35, cf. DDRF. *Onor comisiunea a căzut în vina unei astfel de primare conduite.* ALAS, 30 VI, 1935, 8, cf. DL, DM, DEX. (Învechit) **Pe vina** (cuiva) sau **pe vină** = în conformitate cu culpabilitatea (cuiva). *Cîndu-i vor bate cu măsură și pre vină, să cade să să plece.* PRAV. 115. *De va fi vinovată într-alt chip, să vie lucrul să să certe pre vina ei.* ib. 167. *Supt svînta-ț mină nu ți să pleacă, Pre a lor vină să li să facă... De le dă-n viață direaptă plată.* DOSOFTEI, O. I, 38. *Ceia ce-ț fîn pizmă și-ț fac țării smîntă, Să-i agiungă, Doamne, mîna ta cea svîntă... Să le faci pre vină și să le dai plată.* id. ib. 47. *Mai mult de doi oameni în zilele lui n-au perit: un tâlhar, pe vina lui, și un răzădent a lui Tucul-grof, pe dreptate.* NECULCE, L. 122. **A face** (cuiva) **o vină din...** (sau **pentru...**) = a considera o manifestare a cuiva drept reprobabilă; a face (pe cineva) răspunzător (pentru...). *Din faptul că întîmplarea l-a făcut*

nepotul d-tale, nu-i poate face nimeni vreo vină. CARAGIALE, O. II, 156, cf. BARCIANU. Mediul care și-l alege... este... un lucru din care nu poți să faci o vină nimănui. ANGHIEL, PR. 153, cf. TDRG. I-a făcut o vină din plăcerea de-a dansa. REBREANU, R. I, 174, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. **Bată-l** (sau **bat-o**, **bată-i** etc.) **vina**, se spune pentru a exprima o dojană îngăduitoare, cu o nuanță de simpatie. *Bată-l vina! Ce-i pricina Că vidamul de Conflans Tot pîndește, Urmărește Pe-o copilă cu colan?* NEGRUZZI, S. II, 106. *Cu obrăjei ca doi bujori De rumeni, bată-i vina, Se furizează pînditor Privind la Cătălina.* EMINESCU, O. I, 173. *Ei! bată-te vina ta să te bată!* CARAGIALE, O. II, 250. *Bat-o vina, era bine făcută, colea brunetă cu niște ochi vii.* ap. LOVINESCU, C. IV, 45. *Ce păcat că gospodina E zgircită, bat-o vina!* ARGHEZI, S. V, 79, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Arcanaua, briul verde, Bat-o vina, bine-i șede.* MARIAN, H. 44. *Bată-l vina de gîndac, C-au mîncat frunza de fag.* SEVASTOS, P. 83. *La față-i rumenă și frumoasă, bat-o vina, ca o fată mare!* FURTUNĂ, C. 72. *Oile si-mbolnăgesc, bat-li g'ina.* DIACONU, P. 43. *Bat-o gina, tare-i rece, Dar-ar Dumnezeu să sece, Să rămîie pietrele... Să merg cu picioarele.* FOLC. MOLD. I, 139.

3. (Astăzi rar) Acuzație; imputare. *Nu e nărvul rimleanilor se dea vrun omu spre perire ainte pînră nu clevecnicii vina între feașe pure-i- voru.* COD. VOR.². 35¹/6. *Și, deca întrebarea fu: amu ce scrie, viteaște-mi pare tremîndu fuglulu e nu ce sîntu vine spre-nsu a semna.* ib. 37¹/2. *Le lua și le tăia toată vina și imputarea și răpștirea.* CORESI, EV. 250. *Nu iaste obiceiul rimleanilor să dea pre vrun om la pierzare..., pînă nu vor da și lui loc să să îndreapte de vină.* N. TEST. (1648), 168^v/15. *Necuviință mi să pare a-l trimite legat și vinele lui să nu le arăt.* ib. 169^v/7. *Nu iaste obiceiul la rimleani să dăruiască pre vrun om la perire, pînă nu va avea cel ce să pîraște de față pre pîrîș, și loc de răspuns va lua pentru vină.* BIBLIA (1688), 852²/6. *Pre boieri să nu-i mazilească domnul din boierie pân' la moarte, sau cu mare vină să-i scoată.* NECULCE, L. 211. *Obrăznicia mea în vină să nu să fie.* CANTEMIR, I. I. I, 109. *De supt vina greșelii... vom ieși.* id. ib. 185. *O vină mare... au fost făcut unui frate al Vladului Vodă.* ANON. CANTAC., CM I, 85. *Avea vină de cap, dar domnul, ca un milostiv ce era, nici un rău nu i-au făcut.* R. POPESCU, CM I, 529. *Arătîndu-și Antipatru ranele care au fost pătîmit pentru dînsul, să curăți de vină.* ANTIM, O. 317. *Celor tăiași le-au scris vina în frunte după obicei (a. 1715).* ARHIVA R. II, 55/2. *Cînd iaste cinavaș supt vreo vină mai ușure... să hotărască în scris pedeapsa lui.* PRAB. COND. (1780), 80. *Carele scop nu l-ar fi putut dobindi, de nu ar fi scornit vini preste vini asupra domnilor celor adevărați din Ardeal.* ȘINCAI, HR. III, 122/26. *Voi faceți așa, și veți fi afară din vina lui și afară dintru a noastră.* HERODOT², 232. *Din pricina vinilor ce i se imputa, îl opri de a merge mai înainte și îl ținu aproape trei luni.* F. AARON, I. II, 305/8. *Sînt ațîșia alții... față de cari nu se poate articula o vină precisă.* IORGA, P. A. II, 336, cf. TDRG. *Îi fac unuia vină că a ars mîna care l-a ajutat și a înșelat pe cel ce s-a încrezut în el.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 72. *Vina pe care i-o aduce Proudhon... asociației e că paralizază libertatea.* RALEA, S. T. III, 62. *Proprietatea domnească... cuprîndea... pămînturile care aparțineau domniei, ca instituție: locurile pustii, brăniștile..., ocinile care se confiscau boierilor pentru diferite vini.* IST. ROM. II, 308, cf. DSR. ◊ E x p r. (Învechit) **A da** (sau **a pune**, **a aduce**, învechit și regional, **a băga**, **a-i băga** cuiva) **vină** (sau **vina**) sau (învechit) **a băga** (pe cineva) **în vină**, (regional) **a(-i) băga** (cuiva) **de vină** = a formula o acuzație (împotriva cuiva); a învinovăți. *De elu stătură clevecnicii și nece ură vină nu aduseră de ce-mi părea mie.* COD.VOR.² 35¹/14. *Băgat-au în foc de viu pre vladica Gheorghie, de au ars, dîndu-i vină de sodomie.* URECHE, L. 185, cf. 73. *Un om era acolo avînd mîna uscată*

și întrebară pre el, zicînd: „Oare cade-să în simbătă a vindeca?” *Ca să-l bage în vină.* N. TEST. (1648), 15¹/31. *A doao zi săzînd la giudecată, poruncit-am să aducă bărbatul. A căruia pîrîș, sînd înainte, nece o vină nu-i băga de carele gîndiia[m] eu.* ib. 168^v/18, cf. MARDARIE, L. 202²/11. *Au învățat să taie capul aceuia ce au adus această veste, dîndu-i vină că face spaimă țării.* SIMION DASC., LET. 188. *Bator Jigmont alege pre Răzvan domn în Moldova... dînd vina lui Ștefan Radul Vodă că au lăsat scaunul să cuprîndză leșii cu blăstămăția lui.* M. COSTIN, O. 46. *Întorcîndu-se sultan Osman fără izbîndă de la Hotin, da toată vina incinerilor.* id. ib. 87. *A doao zi săzînd la divan, porunciu să să aducă omul. Pentru carele, sînd pîrîșii, nici o vină aducea, den carele prepuneam eu.* BIBLIA (1688), 852²/10. *Dacă vād că nu pot isprăvi, ei dau vina capetelor.* NECULCE, L. 350. *Socotea că pentru o muiare n-ar trebui să să facă atîta vārsare de sînge...; ce cu alt mijloc să poată întorcer pe eleni înapoi, dînd mai mult vina bărbatului ei, decît lui Alexandru Paris.* CANTEMIR, HR. 92. *Spuînd celor mari jalbele ce făcea țara, au dat vina Radului Vodă și l-au mazilit.* R. POPESCU, CM I, 404. *Împăratul turcul... puînd vina vezirului... au trimis ferman de l-au sugrumat.* id. ib. 457. *Trimis-au vezirul... de au luat pre Lupul Costachi vornicul; și cum l-au dus la vezirul... îndată i-au tăiat capul...; ce vină i-ar fi dat Lupului nu se știe.* MUSTE, LET. III, 64/25. *Greștorului pentru greșire nu să poate da nice o vină (a. 1788).* ȘA I, 136. *I-au băgat vină că el este pricina, pentru lenevia lui, de s-au alungat de atîtea ori prin cazaci din scaun.* ȘINCAI, HR. II, 239/9. *Pre toți boierii grecești... să-i taie, dîndu-le vină că au supt și jefuit țeara.* id. ib. III, 7/20. *Însuși fețele avînd vreme mai multă între logodnă și cununie, să se poată socoti și să nu bage vină că s-au înșelat.* MICU, în ȘA I, 539. *Acestora le da vină și-i robia.* HERODOT², 263, cf. LB. *El bagă vină tot jidovului, pentru că nu i-a făcut lucrul datorat.* I. IONESCU, D. 214. *Acesta avu... pudoarea de a scutura orice responsabilitate, dînd vină lui Ștefan Csaki.* COLUMNNA, VII, 163, cf. DDRF. *Nimeni... nu-mi va băga vină cîrtînd că fac o faptă îndreaptă.* ap. TDRG. *Vină în slujbă nu-i putea băga. Dar poate s-a săturat, vāzîndu-l mereu ameșit de băutură.* AGĂRBICEANU, S. 519, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Mă privi bānuitor, ca și cum mi-ar fi băgat vină că eu adusesem mizeria asta pe capul lor.* VOICULESCU, P. I, 80, cf. 119. *Ce vină-mi pui?* SADOVEANU, O. XIII, 203, cf. SCRIBAN, D. *Eu nu-i bag nici o vină.* ARGHEZI, S. V, 150, cf. DL, DEX. *Spune-mi, bade, din inimă, Bagă-mi maică-ta vreo vină? Eu îți spui de la inimă Că nu-ți bagă nici o vină.* JARNĪK-BĪRSEANU, D. 271. *De mîncat i-am gătāt, Pere moi, pere sōase: Dacă-i inimă rînzosă, Bagă vină, că-s greșoase.* MĪNDRESCU, L. P. 107, cf. 108. *Nimārui vină nu-i bag, Numai prostului de cap.* RETEGANUL, TR. 144. *Vino, mîndră, prin grădină, Zmulgînd cîte-o bolbotînă, Să nu-ți bage mă-ta vină.* ȘEZ. I, 142, cf. ALR SN V h I 410, ALRM SN III h I 162. (Învechit) **Băgare de vină** = acuzare, învinovățire. Cf. MARDARIE, L. 150²/5, 185²/19, LB, DA I, 423. **A da** (sau **a arunca**, învechit și regional, **a pune**) **(toată) vina pe...** (sau **asupra...**, regional, **la...)** = a indica (pe cineva sau ceva) drept (singurul) răspunzător, drept (singurul) făptuș (cu scopul de a se sustrage unei acuzații). *Vajnicul au pus vina sa asupra partea, dosîndu-se, aruncînd toată vina asupra lui Ţaun Mirzea.* N. COSTIN, LET. II, 53/29. *Unii pre alții vina aruncă.* CANTEMIR, I. I. II, 193. *Unii pre alalți dau vină.* HERODOT², 294, cf. POLIZU, CIHAC, II, 456. *Cînd v-a întrebă pe voi, să dați vina pe mine.* CREANGĂ, O. 6. *Protopopul atunci, sārmanul, cică ar fi oftat din greu, înghițînd noduri... și ar fi dat vina tot pe moș Nichifor.* id. ib. 277. *Să nu caute a*

arunca vina cîtuși de puțin asupra altcuiva. CARAGIALE, O. IV, 57. *Domnul fiind unsul lui Dumnezeu, iar... abuzurile neputîndu-se nega, Neculcea aruncă vina asupra boierilor.* RĂȘCANU, L. XLIV. *Ciobanul sau păcurarul... pune vina pe cuc, de ce nu i-a cîntat a bine?* MARIAN, O. I, 31. *Putem scuza, pînă la un punct, pe boieri și arunca vina nemoralității comise pe absolutizmul domnilor.* ARHIVA, I, 47, cf. BARCIANU, TDRG, CADE. *Dădui vina pe o durere de cap pe care n-o aveam și spionai tot timpul pe Clara.* GALACTION, O. 103. *Au să spuie că eu am dosit banii și arunc vina pe hoși.* VOICULESCU, P. I, 280, cf. SCRIBAN, D. *Dădu toată vina pe mizerabilul obicei de-a alambica totul.* CĂLINESCU, B. I, 76, cf. id. C. O. 101, DL. *Tu dai vina pe fată.* PREDĂ, R. 49. *Mikkos pusese vina pe el că ar fi betegit un cal, pe care l-a lovit cu coada furcii în picior.* T. POPOVICI, SE. 15. *După ce aruncă vina pe el, trimite pe un altul.* IST. T. I, 24, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G. *Prea ne holbăm la drobul de sare și dăm vina pe criza de hîrtie!* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 3, 5/2. *Dau vina pă ficiori.* DENSUSIANU, T. H. 102. *Ea dă vina la spată, De ce-i pinza toată spartă; Ea dă vina la urzoi, Că toată pinza-i lătunoi.* BÎRLEA, L. P. M. I, 96. *Mîna care nu ție să scrie dă vina pe condei.* ZANNE, P. V, 585. **A cădea (toată) vina pe... (sau asupra..., în capul cuiva) = a deveni victima unei acuzații; a fi făcut răspunzător pentru ceva. Toată vina o să cază pe mine și toate în capul meu or să se spargă.** PR. DRAM. 134. *Contele... s-a hotărît să primească bunele oficii ale Englierei și ale Austriei, sperînd să pună încetul cu încetul să cadă toată vina asupra Porții.* GHICA, S. 122, cf. CADE. *Pe mine are să cadă vina.* CAMIL PETRESCU, T. II, 415. *Popa făcu ca toată vina să cadă în capul părintelui Mitrofan.* VOICULESCU, P. I, 126. *S-ar putea crede că vina confuziilor și judecăților greșite care circulă în legătură cu monografiile sociologice concepute de noi cade asupra noastră.* D. GUSTI, P. A. 150. *Vina cade totdeauna pe acela care apare mai inofensiv.* RALEA, S. T. I, 147. (Cu schimbarea construcției) *În zadar îl vinuim; și doară Vina pe noi înșine pogoară.* BUDAI-DELEANU, T. 300. **A fi de vină = a fi susceptibil de acuzație; a constitui factorul determinant, cauza (unui rău). Fără de milă de toate păcatele judecați fi-văm de vină.** CORESI, EV. 286. *Acestor, oame, însuși ești de vină, Ce închizi ochii și fugi de lumină.* BUDAI-DELEANU, T. 240. *Nu este dracu de vină, Ci voia lui spre rău adîncată!* id. ib. 268, cf. LB. *Scritorii este de vină, el trebuie să fie... unguorean, de nu scrie rumânește.* HELIADE, O. II, 10. *Cine este de vină la aceasta?* DACIA LIT. 173/16, cf. POLIZU, PETRI, V., CIHAC, II, 456. *Astăzi alții sînt de vină, domnii mei, nu este-așa?* EMINESCU, O. I, 151. *Oare consiliul comunal e de vină dacă deputații guvernamentali iau mită...?* id. ib. XII, 262. *Știu eu cine-i de vină aici.* CREANGĂ, O. 73. *Nu este el de vină... El este o victimă a neglijenței altora.* CARAGIALE, O. II, 59. *Trebuie să mărturisești că și dumneata ești puțin de vină.* id. ib. IV, 41. *Daca nu vrei să mă ascuți, stăpine, orice fi se va întimpla, să știi că numai tu ești de vină.* ISPIRESCU, L. 9, cf. 151. *Nici eu, nici tu nu ești de vină.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 19. *Mărturisește singur că e de vină.* MARIAN, O. I, 105, cf. DDRF. *Sînt eu de vină, mamă, Sînt eu de vin'acum?* COȘBUC, P. I, 266, cf. BARCIANU. *Așa e... să zic că eu aș fi de vină.* DELAVRANCEA, H. T. 143. *Nu voi, ci Atrid Agamemnon de vină-i.* MURNU, I. 13. *Cine e de vină dacă pînă acum nu avem nici o Ada Negri.* ANGHEL, PR. 154, cf. TDRG. *De, băiete, cine e de vină că nu poți pleca și tu ca alții?* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 18. *Străjile-s de vină la toată nenorocirea.* AGĂRBICEANU, A. 188. *De multe ori ignoranța noastră e de vină, nu o lectură care pare fără sens.* BUL. COM. IST. I, 58. *Am luat-o razna, Alina. Tu ești de vină.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 14. *El era... de vină fiindcă dictase greșit.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 32, cf. SĂINEANU, D. U., CADE. *Numai hoțul cel bătrîn e de vină că*

ne-a copleșit atîta de rău sărăcia. REBREANU, R. II, 178. *Tu ești de vină pentru toate rătăcirile mele.* CAMIL PETRESCU, T. I, 258. *Nu e ea de vină dacă nu se prea înțelege ce spune.* id. ib. II, 41. *Să-i spui că nu-s de vină.* POPA, V. 90. *Ce sînt eu de vină dacă n-am fost făcută pentru meșteșugul acesta?* SADOVEANU, O. XX, 267. *Este de vină oare pentru acest fapt Ministerul Instrucțiunii?* D. GUSTI, P. A. 275, cf. SCRIBAN, D. *Fusese apa de vină, aerul, că bărbații munților noștri se stîrpireră de tot.* ARGHEZI, S. XVI, 85. *E de vină și moș Costache care o rîzgăie.* CĂLINESCU, E. O. I, 55. *Eu nu-s de vină, da' ce să fac dacă nu m-a sculat nimeni?* TUDORAN, P. 160, cf. DL. *De fapt tu ești de vină.* PREDĂ, R. 158, cf. DM. *Se pare că de vină e limbajul.* JOJA, S. L. 32, cf. M. D. ENC., DEX. *De vină este...și regia.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 16/4. *Săraci ochi nevinovați, Vale de lacrimi vărsați; Dar tot voi sînteți de vină, Că iubiți fată străină.* JARNIK - BÎRSEANU, D. 131. *Fetele ce se mîndresc, La părinți îmbătrînesc, Dar părinții ce-s de vină Că nu știu din ce pricină.* MARIAN, H. 167. *Da' părinți nu-s d'e zină Că mărg în țară străină.* T. PAPAHAĞI, M. 6. *De-o spune că-i păcat Pentru că ne-am sărutat, Spune-i că eu sînt de vină, Că mereu te-am strîns de mînă.* FOLC. MOLD. II, 288.

- Pl.: *vină și vine.*

- Din v. sl. *вина*.

VÎNĂR s. m. (Învechit, rar) Florin austriac. *Cele cincizeci [mincie] nelegate le-am tocmît un trup... optzeci de flor[inți] nemfești, care fac patru mii de vinăr curent (sic) (a. 1807).* IORGA, S. D. XII, 162.

- Pl.: *vinări.*

- Din germ. *wiener* „vienez”.

VINĂRICER s. m. Persoană care percepea vinăriciul¹ (I). Cf. DERS, D. BOGDAN, GL. 118. *Vinericerii... să n-aibă voie a le luarea buț cu vin pentru vinericiu, ci numai bani (a. 1698).* IORGA, S. D. V, 346. *Vă poruncesc domnia mea voao vinăricerilor, vericari vă veți întimpla a umbla cu slujba vinăriciului acolo..., să le dați bună pace oroșanilor de aceste 300 de vedre de vin (a. 1713).* id. ib. XIV, 13. *Pentru miia de vedre de vin, ce iaste obiceiul de ia vel-păharnic dintr-aceste 2 judeș[e], așa s-au socotit, să-i rînduiască vinericerii, să-i aducă vinul aici în București (a. 1715).* id. ib. V, 131. *Să nu să năpăstuiască săracii din încercăturile ce va îndrăzni să facă vreunul din vinăriceri la scrisul vinăriciului.* PRAV. COND. (1780), 82. *Vinăricerii în toți anii urma de făcea încercături la zece, doauă, cu nume de obicei (a. 1803).* TES. II, 320. *Precum au luat mai nainte vinăriciu să ia și acum și, după cuprinderea ponturilor, vinăriciul, dă estimp urmînd, măsurătoarea să să facă dă vinăricerii domnești (a. 1818).* IORGA, S. D. XXII, 175. *Monăstirile i bisericile ce vor avea mile de vinăriciu prin hrisoave i cărți domnești să aibă a-și lua milele pe deplin după coprinderea chrisoavelor i cărților ce vor avea și le vor arăta la vinericeri (a. 1820).* CONV. LIT. XXIII, 267. *Să nu îngăduiască ispravnicii nici... pe slujbașii huzmeturilor domnești, adică dijari i vinăriceri..., a umbla prin sate cu căruța cu patru cai ca să-și hrănească caii cu grăunțe și fin de la sate (a. 1823).* ARH. OLT. X, 342. *Mănăstirea avea vinăricerii săi, dar obișnuit se întrebuițau tot vinăricerii domnești, cari mergeau întovărășiți de logoseșii mănăstirii, și aceștia-și luau partea lor.* IORGA, S. D. XIV, XLII, cf. TDRG, SCRIBAN, D. *Doi huzmetari, un vinăricer și un oier, își varsă focul împotriva logofătului Belu, care a smuls bani, furați, de la vinăricer.* CĂLINESCU, S. C. I. 19. *Fiecare dare era strînsă de anumiți slujbași ce purtau numele dării: găletari, ilișari, cincizeciari, finari, goștinari, vinăriceri etc.* IST. ROM. II, 877, cf. III, 91. *O slugă domnească putea fi găletar la vremea secerișului, finar la cositul finului sau vinăricer cînd se făcea vinul, purtînd la timpul respectiv*

numele dării pe care o percepea. STOICESCU, C. S. 343. *Vinul era luat de oamenii paharnicului de unde le plăcea și transportat la București de vinăriceri.* id. S. D. 275, cf. CIORANESCU, D. ET. 894. ◊ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Aceasta au făcut dumnealor boierii vinăriceri numai ca să oprească din banii milii ai sfintei mănăstiri (a. 1794).* IORGA, S. D. XIV, 146. *Cel ce cu meșteșuguri ca acesta va umbla a-și scuti vinul, dovedindu-se de boierii vinăriceri, să-l apuce să plătească vinăriciul îndoit (a. 1820).* CONV. LIT. XXIII, 268. *Vinericiul, carele să plătea pînă la Constandin Vodă Ipsilant cîte cinci bani la vadră, - boierii vinericeri îl suiseră la o sută doaozeci bani pe vadră (a. 1821).* REV. IST. II, 383.

- Pl.: *vinăriceri*. - Și: (învechit) *vinericér* s. m.
- *Vinărici*¹ + suf. -ar.

VINĂRICI¹ s. n., s. m. 1. S. n. Dîjmă sau impozit care se percepea în trecut, în Țara Românească și în Moldova, de la proprietarii de vii, de la producătorii de vin și de la circiumari; împuțernicire de a percepe sau drept de a-și însuși această dîjmă sau acest impozit; vinărit (1), (învechit, rar) vinagiu. Cf. DERS, MIHĂILĂ, D. 174, D. BOGDAN, GL. 118. *Domnia mea... am tocmii și am întărit legătură, cum să fie roșii în pace de dîjmă și de gorștină și de vinărici (a. 1631).* MAG. IST. I, 124/1. *Nici dîjmă de în stupi, nici gorștină de în porci, nici vinărici, nici a boiaru mari, nici a mic..., ce să fie în pace cum au fost de veac (a. 1631).* STOICESCU, S. D. 137. *V-ați plîns domniei mele că nu vă puteți plăti vinăriciul în bani... Acum v-am lăsat domnia mea să dați pentru vinărici vin, să nu dați bani (a. 1647).* PANAITESCU, O. T. 250. *O vie... o [a]m cumpărat de la verii miei..., însă via cu pămîntul ei, făr' vinăriciu (a. 1694).* IORGA, S. D. I, 228. *Pentru oieritul, dîjmăritul, vinericiul, după obiceia, să-și plătească cu bani (a. 1698).* id. ib. V, 346. *Cele mai multe și mai bune moșii cu venituri au rămas peste Olt,... de unde avea și vii bune și avea de lua și vinăriciu.* R. POPESCU, CM I, 536, cf. 537. *Să aibă a-și ținea ei viile..., vii în poale înfundate, și făr' de vinerici de cătră Mitropolie (a. 1709).* URICARIUL, XXIII, 272. *Le-am fost dat domnia mea milă ca să dea vinărici vin la mănăstirea Ostrovul (a. 1713).* IORGA, S. D. XIV, 13. *Tuturor preoților și slujătorilor și țărănilor carei au vii... iaste obiceiul de dau vinerici domnesc (a. 1715).* id. ib. V, 131. *L-au iertat... de dîjmărit, de vinerici, de oierit (a. 1715).* id. ib. XIV, 14. *Vinăriciul al acestui deal [este] închinat sfintii mănăstiri (a. 1734).* id. ib. VII, 56. *Să vă dați vinericiul de vinul ce veți face la această sfîntă mănăstire (a. 1738).* id. ib. XIV, 59. *Vin să ia, iar nu bani, dupe cum să coprinde și în testamentul ce am făcut domnia mea, afit pentru orînduiala vinăriciului, cît și pentru otaștină (a. 1749).* id. ib. V, 494. *M-am milostivit domnia mea de... am hotărît ca cei ce să vor alege că sînt vechi neam de boierinași mazăli să nu plătească dîjmărit și vinărici (a. 1754).* BUL. COM. IST. V, 251. *Să nu să năpăstuiască sārăcii din încercăturile ce va îndrăzni să facă vreunul din vinăriceri la scrisul vinăriciului.* PRAV. COND. (1780), 82. *Să scutească și drepte bucatele lui de vinăriciu, de dișmărit, așjiderea și de la vedrele care se dă neguțătorilor la vremea cînd string miere (a. 1791).* FURNICĂ, I. C. 157. *Constandin Gheorghe... scrie lui lanache biv-vel-sluger, ispravnicul din jud. Romanăți, în privința vinăriciului de pe moșia domnească de la Caracăl, ce este hotărît a se da pentru biserica și școala din Cojești (a. 1798).* CAT. MAN. I, 575. *Au avut privileghiuri prin hrisoave și cărțile domnilor... de a scuti... drepte bucatele lor de dîjmărit i vinăriciu (a. 1803).* FURNICĂ, I. C. 235. *După ce a venit vremea vinăriciului, am rînduit într-adins din boieri credincioși ai divanului domniei mele cu vinăriciul privelegiaților... îndatorînd pe acești boieri a îngriji și de urmările cumpărătorilor de vinăriciul*

dajnicilor (a. 1803). TES. II, 320. *L-am așzată la breasla boierinașilor mazili, ca... să fie împărțit de milile ce din vechime are această breaslă, a scuti drepte bucatele lui de dîjmărit i vinărici (a. 1804).* IORGA, S. D. XVI, 152. *Acum să vînd slujbele țării: dișmărit și vinericiu, avînd visteria trebuință de bani (a. 1810).* id. ib. VIII, 49. *60.000 [de taleri]... s-au mai luat de la boierii cumpărători ai vinăriciului (a.1810).* DOC. EC. 135. *Precum au luat mai nainte vinăriciu, să ia și acum, și... măsurătoarea să să facă dă vinăricerii domnești (a. 1818).* IORGA, S. D. XXII, 175. *Mănăstirilor nu numai că le-au oprit mila vinericiului, ci încă au apucat pe mănăstiri de au plătit și vinăriciu pe vinurile din viile mănăstirilor.* DIONISIE, C. 192. *Să scutească și drepte bucatele lui de dîjmărit i vinăriciu (a. 1819).* FURNICĂ, I. C. 306. *Pînă nu vor plăti locuitorii vinăriciul domnesc să nu ridice vinurile (a. 1820).* CONV. LIT. XXIII, 269, cf. 267. *La împlinirea banilor să încercăm la zece alte zece, cum făceam în zilele lui Caragea, pã patruzece și șazecei dă parale vadră dă vin, la vinărici.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 67. *Vinericiul... să plătea pînă la Constandin Vodă Ipsilant cîte cinci bani la vadră (a. 1821).* REV. IST. II, 383. *Să se urmeze căutarea și împlinirea la cîte trele huzmeturile țării, oierit, dîjmărit și vinăriciu (a. 1826).* CONV. LIT. XXIII, 271. *Să scutească drept bucatele lui dă dîjmărit i vinăriciu, să fie apărât dă cai dă olac, dă zaherele (a. 1827).* ARH. OLT. XII, 385, cf. HELIADE, O. II, 281. *Săpînirea, ca să aducă în stare pe sătean a răspunde noale îndatoriri ale proprietății, au trebuit să-l ușureze..., desființînd încă și multe ramuri de venit obștec, cum oierit, vinărici, dîjmărit, tutunărit și altele (a. 1834).* URICARIUL, V, 356/15, cf. POEN.- AAR.- HILL, V. I, 301¹/19. *Se strică și se desputernicează pentru totdauna... rusumaturile, adecă dîjmăritul, tutunăritul, vinăriciul și oieritul pămîntenilor.* REGUL. ORG. 25/21, cf. 26/19, POLIZU. *Pe cînd domnul Tudor se apropia de București ardicînd văcărîtul, oieritul, vinariciul, dîjmăritul..., boierii din București... porniră meihmandar înainte-i pe Samurcaș.* BOLLAC, O. 237. *Otcupurile sau huzmeturile, precum oieritul, vinariciul, vămile, ocele și altele se vedeau la mezat de marele vistier.* GHICA, S. XV. *Oieritul de la patru parale l-a suit la doăzeci și cinci, bez ploconul; acu a mai adăogat văcărît și goștină; vinăriciul doăzeci de parale de vadră.* id. ib. 512. *Cînd văzu că în cămară nu mai rămăsese nimic de furat, cumpără mai întii calemul vinăriciului, al oieritului și mai în urmă huzmetul spătăriei.* FILIMON, O. I, 103. *Vinăriciul, oieritul și fumăritul erau dăjdii indirecte ce plăteau particularii către stat; sub nume de vinărici domnesc, era dator fiecare stăpîn de vie să dea din zece vedre una, afară de privilegiați și scutiți cu hrisoave domnești.* id. ib. 121, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, 698, CIHAC, I, 313. *Nimeni nu s-a încumetat a le da acelora... nici privilegii..., nici dreptul de a priimi pe seamă-le dăjdii pămîntene, precum oierit, vinăriciu, vamă.* ODOBESCU, S. II, 14. *Vinăriciul sau impozitul asupra vinului se percepea la început în natură și în urmă s-a schimbat ca și celelalte dări în bani.* CONV. LIT. XXIII, 262, cf. 261. *Se mai întilnește vinăriciul, darea pe crîșme, ilîșul..., posadul.* XENOPOL, I. R. VI, 169, cf. III, 218, BARCIANU. *Păharnicul... va fi strîns poate vinăriciul, vechi dîjmă pe care o datoreau domniei toți stăpînii de vii.* IORGA, C. I. II, 152, cf. id. S. D. XIV, XLIII, TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Au intrat unii boieri în vii, cotropindu-le, ca să nu se mai facă atîta risipă, lipsind de darea vinăriciului visteria.* SADOVEANU, O. XVIII, 47, cf. ENC. AGR. V, 848, SCRIBAN, D., DL, DM. *Principalele dări erau: cîbla sau găleata..., vama sau desetina (zeceiuiala) din oi, porci și din stupi, precum și vinăriciul, numit în Moldova și desetina din vin.* IST. ROM. II, 320, cf. 878, III, 87, 401, 706. *Dintr-un document din 16 mai 1717... rezultă că veliții boieri plăteau și în această vreme birul, fiind scutiți în*

schimb de dijmărit și de vinărici. STOICESCU, S. D. 137, cf. 138, DER, CIORĂNESCU, D. ET. 894. *Dreptul pe care îl avea stăpînul domeniului viei era reprezentat numai printr-o dijmă, care se numea, întocmai ca și dijma de la vii luată de domnie, vinăriciu. Erau în Țara Românească două vinăriciuri, vinăriciul domnesc și vinăriciul boieresc.* PANAITESCU, O. Ț. 124. *Mulțimea și vechimea viilor din Țara Românească rezultă și din menționarea vinăriciului sau a dijmei din vin în cele mai vechi acte interne.* C. GIURESCU, P. O. 18, cf. CL 1972, 349, M. D. ENC., DEX, DSR, DREV.

2. S. m. (Regional) Viticultor. Cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, CIORĂNESCU, D. ET. 894, DSR. *Cel mai mic, mai miut, Ala-mi este vinărici, Vinărici cu vinuri dulci.* TEODORESCU, P. P. 22. *El mi-și d'are trei feciori Cîteștrei sînt meșterei. D'âl mai mare-i „vinăriciu”, Vinăriciu de buți cu vin.* IZV. XIV, 387. *Trimise la „vinăriciu” Să le-aducă buți cu vin.* ib.

- Pl.: (1) *vinăriciuri*, (2) *vinărici*. - Și: (învechit) *vinăriciu*, *vinarici*, *vinerici*, *vinericu* s. n.

- Vin + suf. -ărici(u).

VINĂRICI² vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A percepe, a încasa vinăriciul¹ (1). *Iar vinul ce-l strîng părinții bărați de la noriașii lor, acela călugării de la Nucet să nu-l vinăricească (a. 1742).* IORGA, S. D. I, 300. *Dealurile mănăstirii, care să coprinde în hrisov, mai au și alte numiri, după văi, după piscuri și după porecla oamenilor ce au vii în dealurile mănăstirești... Și mănăstirea totdeauna le-au vinăriciit, fără de a nu avea niciodată pricină (a. 1794).* id. ib. XIV, 148.

- Prez. ind.: *vinăricesc*.

- De la *vinărici*¹.

VINĂRICIU s. n. v. *vinărici*¹.

VINĂRIE s. f. 1. (Popular) Pivniță sau depozit în care se păstrează (și se vinde) vin. *Cînd mă gîndesc cîte buți de vin în vinărie (pivniță), pline cămărilor de miire, de unt și slănină...!* TICHINDEAL, F. 141/17, cf. BARONZI, L. 100, DDRF, DL, DM, SFC III, 73, CIORĂNESCU, D. ET. 894, DEX, SCL 1979, 95.

2. (Învechit, rar) Beție, chef. *Petrecînd în necurății aselghicești, pohte, vinării, mîncaturi.* DOSOFTEI, ap. HEM 1841.

- Pl.: *vinării*.

- Vin + suf. -ărie.

VINĂRIT s. n. 1. Dîjmă sau impozit care se percepea în trecut, în Țara Românească și în Moldova, de la proprietarii de vii, de la producătorii de vin și de la circiumari; împuternicire de a percepe sau drept de a-și însuși această dijmă sau acest impozit; vinărici¹ (1). *Unii mănăstiri de la Buzău... i-au făcut Măria sa hrisov ca să fie oameni cu ruptoare, și ca să scutească vite, de vinărit, de oierit, de dijmărit.* R. POPESCU, CM I, 537. *Vinăritul ce se ia din vinurile țărănești, cîte 5 bani de vadră, afară de milele mănăstirești, care începe a se strînge de la sfîrșitul lui septembrie, ajunge și pîn' la 1 sută de pungi de bani (a. 1770).* ARHIVA R. I, 288/16, cf. LB, VALIAN, V., ISER, POLIZU. *Taxidarii luau întreită zeciuială pentru oierit, ierbărit, tutunărit și vinărit.* FILIMON, O. I, 288, PETRI, V., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, I, 313, LM, DDRF. *Veniturile domnului ieșeau din dările indirecte însămnate cu cuvîntul turcesc de rusumaturi... Pentru anul 1777 Carra ni le dă în următoarele sume: vinăritul de la Odobești... 140000 lei, vinăritul de la celelalte podgorii... 100000 lei, oierit și văcărît... 200000 lei.* XENOPOL, I. R. X. 136, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, PASCU, S. 109, CADE, ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Cele mai importante izvoare de venit ale domnului erau rusumaturile (impozite indirecte)...*

Veneau apoi oieritul, vinăritul și dijmăritul (pe stupi și rîmători), care de obicei se arendau împreună. OȚETEA, T. V. 51, cf. DL, DM, L. ROM. 1959, nr. 6, 43, CIORĂNESCU, D. ET. 894, DEX, DSR.

2. (Regional) Viticultură. *Dă ce să nu te dădai la ghinărit?* JIPESCU, O. 53, cf. DDRF, TDRG, SCRIBAN, D.

- Pl.: (1) *vinărituri*.

- Vin + suf. -ărit.

VINĂRIȚĂ s. f. (Bot.; regional) Vinariță (*Asperula odorata*). Cf. RESMERIȚĂ, D., BORZA, D. 25, 301.

- Pl.: *vinărițe*.

- Vin + suf. -ăriță.

VINĂRSĂR s. m. (Transilv.) Persoană care lucrează la o vinărsărie. V. p o v a r n a g i u, r a c h i e r (1), v e l n i c e r. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, ISER, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, TDRG. *Edificiul în care gospodarul își așează căldarea sau cazanul său se numește velniță, povarnă... sau vinărsărie, iar cei ce se-ndeletnicesc cu aceasta se numesc povarnagii sau vinărsari.* PAMFILE, I. C. 227, cf. CADE, SCRIBAN, D., SFC I 168, CIORĂNESCU, D. ET. 895, DSR, FRÎNCU - CANDREA, M. 107.

- Pl.: *vinărsari*.

- Vinars + suf. -ar.

VINĂRSĂRIE s. f. (Transilv.) Instalație pentru fabricarea vinarsului; p. e x t. clădire (sau încăpere) în care se află această instalație. V. p o v a r n ă¹, r a c h i e r i e (1), v e l n i ț ă¹. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Să se aprindă officina, adecă vinărsăria sau casa unde se face vinarsul.* ÎNV. VIN. 93/9. *Să nu fie cuiva cu puțință cu flacăra luminei nu numai la cuptoriu a apropiu, ci tocmă nici în vinărsărie a îmbla.* ib. 95/8, cf. LB, ISER, STAMATI, V. 172¹/11, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, TDRG. *Edificiul în care gospodarul își așează căldarea sau cazanul său se numește velniță, povarnă... sau vinărsărie.* PAMFILE, I. C. 227, cf. PASCU, S. 185, CADE, SCRIBAN, D., DL, SCL 1957, 108, DM, SFC I, 168, CIORĂNESCU, D. ET. 895, DSR, REV. CRIT. III, 173, FRÎNCU - CANDREA, M. 107, ALR SN I h 247/105, ALIL XXIX, 317.

- Pl.: *vinărsării*.

- Vinars + suf. -ărie.

VINĂRSĂRIT s. n. (Prin Transilv.) Meseria de vinărsar. Cf. PASCU, S. 107, H XVII 235, REV. CRIT. III, 173.

- Vinărsar + suf. -it.

VINĂTUÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar; complementul indică oameni) A învinui; a acuza. *De țările munteneste (sau Valahia) încă te-ai apucat de vro cîteva ori improtova păcii; ci adevărat cu greu ne-au căzut și tare te și vinătuim.* ȘINCAI, HR. 11, 92/23. *Aruncase și vinătuise Tomișki, solul leșesc, înaintea consilierilor ungurești, pre Bogdan că s-au lasat de unguri și de poloni și că fine cu turcii.* id. ib. 132/10, cf. SFC IV, 135, FORM. CUV. III, 128, 129.

- Prez. ind.?:

- Vină + suf. -ătuí.

VINĂȚEA s. f. v. *vinețel*.

VINĂU subst. v. *jinău*.

VINCĂL s. n. v. *vinclu*.

VINCĂLĂC s. n. v. *vingalac*.

VINCĂTOR, -OĂRE adj., s. m. și f. v. *vingător*.

VINCE vb. III. 1. **T r a n z.** (Învechit; complementul indică oameni) A învinge, a birui (în război¹, într-o luptă, într-o întrecere etc.); a supune (II 1), a înfrânge. *Tăia-voiu de fața lui dracii lui și uriiții lui pobedescu* (biruiescu C, C², *vence-i-voi* H). PSALT. 184. *Acolo de iznoavă oaste multă peste samă strîngînd și pe mare și pe uscat, mult mai tare decît întîi fu vîncit; într-amîndoaă războaiele zic să-i fie perit o sută triizeci și patru mii de oameni.* CANTEMIR, HR. 239. *Atunci Romul a orat că, de va vince și va rîpune pe antagonistul său, să aducă acele arme ale acelui bărbat și să le închine însuși la Joe.* ARISTIA, PLUT. 68/5, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, ISER, COSTINESCU, CIHAC, I, 315, LM, TDRG, DHLR II, 65, 68, 85, 207, 212, 219, 230, CADE, DA II, 871, SCRIBAN, D., CONTRIBUȚII, III, 18, DSR. ◊ (Construit cu dativul) *Tuturor vrăjimașilor săi vince-va.* PSALT. HUR. 6^v/14, cf. 41^v/10. *De ascunsele mele cu[ră]feaste-me și de striiri veghii șerbul tău; și se nu-mi vîncure atunce nevinovat voiu fi.* PSALT. SCH. 56/14. *Ca oile întru iadu puși sântu, moartea paște-i. Și vîncă lor derepții demăreața, și agiutoriu lor vecheaste întru iadu.* ib. 153/4. *Și pridădi ei în mînule dracilor și vîncură lor uriiții lor.* ib. 354/12. *Spurca-se-voru caile lui în toată vreamea; lua-se-vor judecarile tale de fața lui; tuturor draciloru săi vince-va* (învînce-va C¹, învinge-va C², va birui D). PSALT. 14. *De ascunsele mele curăfeaste-me și de striiri veghii șerbul tău; și se nu-mi vîncure* (să nu mă învîncure C, C², de nu-m vor învînce D), *atunce nevinovat voiu fi.* ib. 32. *Ca oile întru iadu puși sântu, moartea paște-i. Și vîncă* (învîncă C, învînce-vor C², vor domni D) *lor derepții demăreața, și agiutoriu lor vecheaste întru iadu.* ib. 94. *Mără ei cu sila ta și vince* (și învînce C, și supune C², și oboară-i D) *lor, scutul meu.* Doamne. ib. 113. *Și pridădi ei în mărul dracilor și vîncură* (învîncură C, C²) *lor uriiții lor.* ib. 227. *Spurca-se-vor caile lui în toată vreamea, Lua-se-vor judecarile tale de fața lui; tuturor dracilor săi vînce-va.* CORESI, PS. 21/9, cf. DHLR II, 397. ◊ **R e f l. p a s.** *Intrigele sînt acum făcute Tocma să piarză turcii războiul și să vîncă mii despre sute.* BUDAI-DELEANU, Ț. 228. ◊ (**A b s o l.**) A ieși biruitor, a fi mai presus decît... Cf. PSALT. SCH. 159/11, 506/9. *Ție uruia greșiiu și hicleșigu între tire feciu, ca se dereptezi-te în cuvintele tale și se vînci* (să învingi C, C², să învîncești D) *cîndu veri giudeca.* PSALT. 98. *Domnul Dumnedzeul meu, vîrtutea mea; și face-va picioarele mele spre sfîrșire, și spre înralte pleca-me-va, se vîncu* (se învînc, ca să biruiescă D) *în cîntarile lui.* ib. 323. *Fuște vîrtute tremeate-va ție Domnul de Sion și vînce-veri pre mijloc de dracii tăi.* CORESI, PS. 314/9. *Nu mi-au priit varvara soarte ș-în războiu îmi fu protivitoare; Nici a vince-mi dede, nici moarte, Lăsîndu-mi această rozătoare și nesuferită pomenire.* BUDAI-DELEANU, Ț. 217. *Creștinul pe necredincioși încă Ardea, cum incvizitia sfîntă Îi arde acum. Toți vor ca să vîncă Ducînd pe cei ce nu cred, la țîntă.* id. ib. 372. *Neavînd ce să facă, ca să-i treacă de urit, a pus înaintea zeului cubi, ca să se joace cu dînsul, închipuindu-și că, de va vince el, va căpăta ceva bun de la zeu.* ARISTIA, PLUT. 49/22. *Bătaia de la Lăpușna și cuprinderea Benderului se succeseră cu atîtă răpeziciune și se realizară cu atîtă ușurință, încît nu credem să mai fie în istoria română un alt exemplu, către carele mai bine să se poată aplica sublimul laconism al lui Cezar: „venii, văzui, vinsei”.* HASDEU, I. V. 110.

2. **T r a n z. F i g.** (Învechit, rar) A triumfa, a se impune asupra...; a birui. *Tot născutul de la Dumnezeu învinge lumea, și aceasta iaste vengerea ce venge lumea* (au biruit lumea BIBLIA 1688, B 1938), *credința voastră.* CORESI, L. 202/5.

3. **T r a n z. F i g.** (Învechit) A stăpîni (4), a înfrîna, a înăbuși (o dorință, o pasiune etc.) *Îți spui că pîn-acuma știam a-mi vînce dorul ș-a nu avea pretenții; ci azi simț gelozia.* HELIADE, O. IV, 494. ◊ A pune stăpînire pe..., a copleși, a domina, a subjuga (3). *Urmele mele dereage după cuvîntul tău, și se nu vîncă-mi* (și să nu mă stăpînească BIBLIA 1688, și nu lăsa ca să mă stăpînească viclenia B 1938) *toată fărăleagea.* PSALT. SCH. 414/2. *Urmele mele dereage după cuvîntul tău și se nu vîncă-mi* (să nu învîncă mere v, s, și nu-m învîncească D, să nu învîngă C) *toată fărăleagea.* PSALT. 263. *Cu biruințele, nu mai puțin decît cu învătăturile, prin toate părțile lumii au pătruns și toate unghiurile ei au străbătut și până într-atîta vestea și lauda numelui lor inimile a tuturor muritorilor au vîncit.* CANTEMIR, HR. 88, cf. DA II, 871.

4. **T r a n z.** (Învechit) A covîrși, a fi mai presus de... *Cuvintele bezaconicului vîncură-ne.* PSALT. HUR. 52^v/26, cf. PSALT. SCH. 191/3. *Cuvintele fărălegilor vîncură-nă* (învîncură-ne C², covîrșiră cu putearea pre noi D) *și necurăția noastră tu curi.* PSALT. 121. *Cuvintele fărălegilor vîncură-ne și necurăția noastră tu curi.* CORESI, PS. 164/1, cf. DA II, 871.

5. **T r a n z.** (Absol.) (Învechit, rar) A dovedi, a demonstra. *Aceștiași cu tari dovede vor vînci... precum cea dintîi a romano-moldo-vlahilor în Dachia descălecătură să fie fost de la Traian.* CANTEMIR, HR. 24. *Așijderea Batie cînd, cum și cu cine au avut război... și Vladislavii cei adevărați pre ce vreme au fost crai în țara ungurească, din hireșe a lor și a multora, vrednice de credință istorii, am istorisit, ș-am vîncit; pentru carea nu într-a noastră laudă zicem, ce ce poștește adevărul poșind și urmînd.* id. ib. 459.

6. **T r a n z.** (Învechit, rar) A se bizui, a se baza pe... *Acesta omu ce nu puse Dzeul agiutoriu șie, ce upuvăi spre multă bogătate a sa și putu cu deșertul său (vîncu deșertul său H, și răzămătat pre deșertăciunea sa D, și în răutatea lui s-a bizuit B 1938).* PSALT. 101.

7. **I n t r a n z.** (Învechit, rar) A stăpîni (2), a cîrmui. *Domnul în ceriu găta scaumul său și împărăția lui cu toți (preste toate D) vîlduiaște* (stăpînește D, vînce H). PSALT. 212.

– Prez. ind.: *vînc* și *vînc*; perf. s.: *vinsei* și *vincui*, *vincui*; part.: *vîns*, BUDAI-DELEANU, LEX. – Și: **vînci** (part. *vîncit*) vb. IV, **vînce**, **vînce**, **vînce** vb. III.

– Lat. **vincere**.

VINCEALĂ s. f. (Învechit) Victorie¹, biruință. *Moldovenii nu știau numai a se îndeletnici cu cultura pămîntului; plugul și coasa deseori se prefăcură în spade, și la 1389 armele lor se ilustrase prin o memorabilă vinceală ce au reputat asupra lui Baiazed I.* ASACHI, O. II, 57. *Petru au rînduit ca astă flamură, încredințată de părintele său oastei și care au fost condus-o în multe vincele, spre a nu cădea în mîni dușmane, să se mistuiescă lingă Catelina.* id. ib. 208, cf. DDRF, TDRG. *Acum e pe vîtejie, Pe vinceală sau robie. Taie tu marginele, Eu să tai mijloacele; Care-a scăpa de la mine Să nu scape de la tine!* ALECSANDRI, P. P. 197.

– Pl.: *vincele*.

– **Vince** + suf. - *eală*.

VINCERE s. f. v. **vîngere**.

VINCHEL s. n. v. **vinclu**.

VINCHELÁC s. n. v. **vingalac**.

VINCHELEÁC s. n. v. **vingalac**.

VINCHELHÁC s. n. v. **vingalac**.

VINCHI s. n. v. **vinclu**.

VINCI¹ s. n. 1. Troliu folosit pe bordul unei nave pentru manevrarea ancorei, a parîmelor, a lanţului de ancoră sau pentru ridicarea greutăţilor. Cf. CADE, ABC MAR. 112, SCRIBAN, D. *Sub ferestrele cabinei de observaţie, se află platforma cu comenzile vinciurilor - un ansamblu de demaroare, frîne şi ambreiaje*. TUDORAN, O. 113. *Ampermetrul vinciului nu arată sarcină prea mare*. id. ib. 116. *Vinciurile de ancoră au un sistem de castaniete pentru a nu permite filarea lanţului în cursul virării*. LTR², cf. DL, DP, DM, CIORANESCU, D. ET. *Un şef de echipă... trebuie să vadă în acelaşi timp cum se manevrează macaraua sau vinciul... cum se translează marfa de pe cheu la hambarul navei*. RL 1972, nr. 8660, 3/2, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

2. Troliu; cabestan; cric. Cf. NICA, L. VAM. 269, NOM. PROF. 29, ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Maşini unelte şi utilaj de prelucrare... garnituri de vinciuri pentru ridicat locomotive şi vagoane*. NOM. MIN. I, 496, cf. 117, 307. *De acolo, scări pentru oameni şi un jgheab de scinduri pe care materialele au fost trase cu vinciul, roată cu roată, ţeavă cu ţeavă*. BOGZA, A. I. 31, cf. LTR², DL, DP, DM, DER, CIORANESCU, D. ET., DEX, DN³, DSR, ALR II/I MN 151, 3 936/182, 682, 705, 876, 987, ALRM II/I h 408, A I 35. ♦ (Regional) *Virtej (de ridicat piatra morii)*. Cf. ALR SN I h 179/987, NALR-O IV MN 281, 2 468/901.

- Pl.: *vinciuri*.

- Din tc. *vinç*. Cf. ngr. βίπτου.

VINCÍ² vb. IV v. **vince**.

VINCÍBIL, -Ă adj. (Rar) Care poate fi învins. Cf. FROLLO, V. 621, COSTINESCU, LM. *Germania... împreună cu Italia constituiau o zonă închisă, deci vincibilă*. BENIUC, M. C. I, 229.

- Pl.: *vincibili, -e*.

- Din it. *vincibile*, fr. *vincible*, lat. *vincibilis*.

VINCIÉR s. m. Marinar, specializat în manevrarea vinciului¹ (1). *Din când în când trăgea cu ochiul la vincierul celălalt, care nu spunea nimic*. în DL, cf. DM. *Vincierul trebuie să manevreze rapid şi precis vinciul*. RL 1972, nr. 8 660, 3/2, cf. DN³, DEX².

- Pronunţat: *-ci-er*. - Pl.: *vincieri*.

- *Vinci¹* + suf. *-ar*.

VINCÍRE s. f. v. **vingere**.

VINCITÓR, -OÁRE s. m., adj. (Învechit) Învingător, biruitor. *Rivalitatea între Ungaria şi Polonia... înlesnea triumful osmanilor cari, mînaşi de fanatism religios şi de bravură, revărsau vincitoarele lor falange asupra Europei, Asiei şi Africei*. ASACHI, O. II, 75. *Ştefan... cutează a rădica arma asupra lui Mahomed II, vincitoriul imperiei Orientului şi a Constantinopolei*. id. ib. 82. *Prin asemenea suferinţe agiunse Italia până la revoluţia cea mare a Franţei, cînd Bonaparte... cîştigă cununa de vincitor, iar apoi o încătuşă la carul triumfului Franţei*. id. ib. 733. *Tot acestea la urmă şi Romulus a făcut, silind inemicii, dărîmînd şi desfîşînd domiciliu lor, ca să locuiască cu vincitorii*. ARISTIA, PLUT. 97/17. *Cine ştie dacă poporul roman, mereu vincitor, nu s-a scîrbît de rezel*. id. ib. 160/14, cf. 276/17, SCL 1973, 574.

- Pl.: *vincitori, -oare*.

- Din it. *vincitore*.

VINCLĂ s. f. v. **vinclu**.

VINCLI subst. v. **vinclu**.

VINCLU s. n. 1. Unealtă de lemn sau de metal formată din două laturi fixate în unghi drept, folosită în dulgherie, în timpăriie, în zidărie etc. pentru trasarea sau pentru controlul unghiurilor drepte; colţar, dreptar, echer, (regional) cot, ghiunie. Cf. DDRF, MÎNDRESCU, I. G. 100, NOM. MIN. I, 127, GRAUR, E. 151, 152, LTR², DL, DP, DM, FD III 179, 185, TAMÁS, ET. WB., ALIL XXIII, 8, 9, 34, 175, FD VIII, 67, M. D. ENC., DEX, DN³, V. BREBAN, D. G., IORDACHE, M. E. 18, 82, 87, 89, 150, FLOREA, T. F., ALIL XXIX, 15, L. ROM. 1984, 187, H X 506, com. din BRAŞOV, CHEST. II 227/249, ALR II 6 646/2, 27, 64, 353, 551, 6 647/27, 60, 6 648/27, 53, 228, 353, ALR SN II h 565, ALRM SN I h 377, A V 14, 25, NALR-O IV h 827, ib. MN 288, 2 502. ♦ (Regional) *Colţar cu limbă*. Cf. ALR II 6 649/2, 27, 353, 362, 365, 386, 414, 551, 574, ib. 6 651/27.

2. (Tipogr.; învechit) *Vingalac*. Cf. MÎNDRESCU, I. G. 100.

3. (Rar; în forma *vinchel*) *Echer* (pentru desen). Cf. CADE, CIORANESCU, D. ET., DSR.

4. *Piesă de lemn sau de metal cu două aripi care formează între ele un unghi drept, folosită pentru consolidarea sau protejarea unui element de construcţie*. Cf. BUL. FIL. V, 175, V. BREBAN, D. G.

5. *Bară metalică profilată în formă de L, cu aripi egale sau inegale; cornieră*. Cf. LTR², DL, DP, DM, M. D. ENC., DEX, DN³.

6. *Fiecare dintre cele două colţuri de sus ale unei porţi de fotbal, de handbal etc.* Cf. V. BREBAN, D. G.

7. *P. e x t.* (Regional) *Fiecare dintre cei patru stâlpi aşezaţi la colţurile unei case ţărăneşti*. Cf. CHEST. II 112/2, 80, 86.

- Scris şi: (după germ.) *winclu*. FLOREA, T. F. 544. - Pl.: *vinciuri* şi *vincl*. - Şi: (regional) *vénchel* (ALR SN II h 565/537, FLOREA, T. F. 544; pl. *venchele*, FLOREA, T. F. 544), *vincăl* (MÎNDRESCU, I. G. 100, FD III, 179, 185, FLOREA, T. F. 544, ALIL XXIII, 175, FD VIII, 67, L. ROM. 1984, 187, com. din BRAŞOV, ALR II 6 647/260, 6 649/362, 365, ALR SN II h 565, ALRM SN I h 377; pl. *vincăle*, ALR SN II h 565), *vinchel* (DDRf, CADE, CIORANESCU, D. ET., FLOREA, T. F. 544, DSR, CHEST. II 227/249, ALR II 6 649/574, ALR SN II h 565/574, ALRM SN I h 377, A V 14), *vinchi* (FLOREA, T. F. 544, ALR II 6 649/414, ALR SN II h 565/414, ALRM SN II h 377/414) s. n., *vinclă* (ALIL XXIII, 175, XXIX, 15, FLOREA, T. F. 544, ALR SN II h 565, ALRM SN II h 377, ALR II 6 648/53; pl. *vincl*, ALR SN II h 565) s. f., *vincli* (TAMÁS, ET. WB., ALR II 6 646/64, 6 649/386, ALR SN II h 565, ALRM SN I h 377) subst., *vincol* (FLOREA, T. F. 544; pl. *vincole*, id. ib.), *vincul* (id. ib.; pl. *vincl*, id. ib.) s. n., *vinclă* (id. ib., A V 25) s. f., *vingăl* (FLOREA, T. F. 544), *vingăr* (ALIL XXIII, 9, ALR II 6 646/353, 6 648/353, ALR SN II h 565/353, ALRM SN I h 377/353), *vinghel* (FLOREA, T. F. 544, H X 506) s. n., *vinglă* (ALIL XXIII, 8, 9, FD VIII, 67, ALR II 6 646/26, 6 647/27, 6 648/27, 6 649/27, 6 651/27, ALR SN II h 565, ALRM SN I h 377; pl. *vingle*, ALR SN II h 565/27 şi *vingluri*, ib. h 565/76) s. f., *vinglu* (ALIL XXIII 8, 9, FLOREA, T. F. 544, FD VIII, 67, ALR II 6 646/2, 6 648/29; 6 649/2, ALR SN II h 565, ALRM SN I h 377, NALR-O IV h 827, ib. MN 288, 2 502/940, 945, 948, 961, 968, 969, 975; pl. şi *vingle*, NALR-O IV h 827, ib. MN 288, 2 502/940, 948) s. n.

- Din germ. *Winkel* [eisen, -haken]. - *Vincli*, *vicli* < magh. *vinkli*.

VINCOL s. n. v. **vinclu**.

VINCUL¹ s. n. (Latinism învechit, în Transilv.) 1. Ceea ce serveşte la legat; legare. Cf. LM, GHEŢIE, R. M., BARCIANU.

2. *Mijloc de limitare, de restrîngere a unui drept*. Cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU.

- Pl.: *vincule*.

- Din lat. *vinculum*.

VINCUL² s. n. v. **vinclu**.

VINCULĂ vb. I. T r a n z. I. (Învechit, rar) A lega, a înnoda. Cf. LM.

2. (Jur.; învechit, în Transilv.) A supune unei obligații legale. Cf. GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.

- Prez. ind.: *vinculez*.

- V. *vincul¹*.

VINCULĂRE s. f. (Învechit, în Transilv.) I. (Jur.) Acțiunea de a *vincula* și rezultatul ei; vinculație. Cf. *vincula* (2). Cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., T. POP, D. J.

2. Condiție restrictivă, stabilită prin acord, prin care se îngreșește dreptul cuiva de a dispune de unele valori (bani, mărfuri etc.). Cf. ENC. ROM. *În acest registru se deschide fiecărui deponent o socoteală specială... Tot acolo se însemnează și unele clauze și vinculări cu privire la ridicarea capitalului*. PANȚU, PR. 63.

- Pl.: *vinculări*.

- V. *vincula*.

VINCULĂT, -Ă adj. I. (Învechit, rar) Legat, înnodat. Cf. LM.

2. (Jur.; învechit, în Transilv.) Supus unei obligații legale. Cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.

- Pl.: *vinculați, -te*.

- V. *vincula*.

VINCULĂȚIE s. f. (Jur.; învechit, în Transilv.) Vinculare (1). Cf. T. POP, D. J.

- Pl.: *vinculații*.

- Vincula + suf. *-ație*.

VINCULĂ s. f. v. **vinclu**.

VİNDE vb. III. I. T r a n z. (Folosit și a b s o l.) (În opoziție cu a c u m p ă r a) A înstrăina, a ceda cuiva dreptul de proprietate asupra unui bun în schimbul unei sume de bani; (complementul indică mărfuri) a oferi pe piață spre cumpărare, a face să devină obiect de comerț în schimbul unei sume de bani; (învechit și regional) a neguța (3). *V. c o m e r c i a l i z a, d e s f a c e, p e t r e c e* (II 7). *Tot cât ai, vinde și împarți mișeilor și veri avea comoară la ceriu*. CORESI, EV. 432. *Deșchise Iosif jitițiile de pretutindinea și vindea eghipteanilor*. PO 145/13. *Să atare bou împunge-va pre bou altui om și va muri, vîndză cel bou viu și să împarță cu prețul cel bou mort*. ib. 250/3. *De a lui bună voie de nime nevoit, nici asuprit, au vîndut a lui dreaptă ocină și moșie* (a. 1591). GCR I, 38/25. *Ș-au vîndut a lor dreaptă ocină și cumpărătură din sat* (a. 1633). IORGA, S. D. XXII, 206. *Acest grîu... să-l venzi cumu-ț va hi voia* (a. 1643). CCR 211/29. *Vendeți avuția voastră și dați milostenie*. VARLAAM, C. 287. *Trimise soli de poști ca să-i întoarcă moșiia sa, Pocutiia, care o au fost vîndut-o domnilor, moșilor săi*. URECHE, L. 140. *De să va găsi cineva... mulgînd oile stăpînu-său furiși și de va fi vîndzînd fructul, să-și piardză simbria*. PRAV. 10. *De va fi om să nu fie banii soților, ce, cînd vor vinde... acestuia să i să taie capul*. id. 44. *Deaca află un mîrgăritariu de mult preț, merse de vîndu tot ce avea și-l cumpără*. N. TEST. (1648), 18¹/25. *I-am vîndu o jum(ă)tate de pogon de vie* (a. 1650). GCR I, 135/8, cf. MARDARIE, L. 275²/20. *Ascunsă o parte din banii aceia, care bani făgăduise ea să dea lui Dumnezeu vînzînd o moșie*. CHEIA ÎN. 5¹/26. *Am vîndut lui Mihăilă Dodul poiana lui Bănar* (a. 1688). ȘTEFANELLI, D. C. 13. *Într-acest an era mare bășur, în țară de toate și ducea oamenii la urdie de vindea fîș' nice o grije: ialoviță, miere, unt*. NECULCE, L. 43. *I-au vîndut blană de vidră*. CANTEMIR, I. I. I, 68. *N-avem nici o armă, căci le-am vîndut toate pentru*

nevoile ce am avut de la tine. ANON. CANTAC., CM I, 145, cf. LEX. MARS. *Am cerut voie de la Împărăție să-mi vînd moșie ce am aice și să-ți plătesc* (a. 1722). IORGA, S. D. XVI, 109. *Făcut-am adevărat zapisul meu la mîna diaconului Vasile pe un loc ce i-am vîndut anum(e) în poiană* (a. 1745). ȘTEFANELLI, D. C. 40. *Să strige... Vînzînd tot praji și spanac* (a. 1774). GCR II, 105/34. *Ți-i de vîndut calul acesta?* MAN. GÖTT. 14. *I-am vîndut-o ca să fie dr(e)aptă ocină și moșie lui și ficiorilor lui* (a. 1781). ȘTEFANELLI, D. C. 130. *Este dator să urmeze cu dăsăvirșită volnicie pentru bună orînduiala tîrgului, pentru ieșîntate și pentru a nu face vicleșuguri cei ce vînd*. PRAV. COND. (1780), 7. *Oricine... va vrea a-ș vinde vreo moșie sau venitul moșii... feștecarele să fie dator a veni la condicar*. ib. 178. *Să să știe că li-am vîndut o dreaptă moșie a mea în Breaza* (a. 1787). ȘTEFANELLI, D. C. 170. *Să știi că i-am vîndut casa cea veche și cu livada* (a. 1801) id. ib. 297, cf. BUDAI-DELEANU, Ț. 112. *Pun și amanet prăvălia mea și casa, ca, la numitul soroc, de nu vor plăti bani, cu dobînda lor... să le vînză, să-și ia bani* (a. 1818). IORGA, S. D. XXII, 178, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Dumnealui vinde pămîntu la alți olari streini* (a. 1843). DOC. EC. 802. *Șalurile și giuvaierurile sale le-a vîndut spre ținerea copiilor săi* (a. 1847). IORGA, S. D. XVI, 42. *Țăranul proprietar va trebui să împartă partea sa spre a o da copiilor săi sau... o va vinde și va rămîne atît el, cît și familia sa, lipsit de toate mijloacele de viețuire*. KOGĂLNICEANU, S. A. 167, cf. POLIZU. *Am văzut... băcani cari vînd rapiță în loc de untdelemn*. FILIMON, O. I, 93, cf. PONTBRIANT, D., CANELLA, V. 74. *I-am zis să-mi vîndă casa asta*. ALECSANDRI, T. I, 318, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 315, LM. *Boii tăi sînt mari și frumoși; ia-i și-i du la iarmaroc, vinde-i și cumpără alții mai mici*. CREANGĂ, P. 39. *O singură casă de comerț... a vîndut în aste trei săptămîni 80.000 de medalii*. CARAGIALE, O. IV, 144. *Eu, Caragiale, am vîndut d-lor Șaraga dreptul de a tipări operele mele teatrale*. id. ib. VII, 515, cf. SLAVICI, O. II, 3. *Se așeză și bietul muncitor în rînd cu femeile ce vindeau ouă*. ISPIRESCU, L. 267. *Țăranii vînd peile ce posedă și apoi le cumpără argăsite*. MANOLESCU, I. 81. *Aveam o piele-n pod de miel, Doar nu vești fi vîndut-o*. COȘBUC, P. II, 59, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Vînduse tot, momit de zîmbete viclene*. ANGHIEL, PR. 64, cf. TDRG. *Unii își dădeau băile în arendă, dar... nimeni nu-și vindea părțile*. AGĂRBICEANU, A. 204. *Pieile... tunse le vindeau în piața Sibiului*. PĂCALĂ, M. R. 318, cf. DR. I, 405. *Casa unde a stat a fost vîndută acum vreo cincisprezece ani*. AL. PHILIPPIDE, S. II, 86, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Eu am mobilă nouă. S-o vindem pe asta*. BASSARABESCU, V. 90, cf. CADE. *Vrea negreșit să vînză și să scape de tot balamucul*. REBREANU, R. I, 89. *Din partea mea, n-are decît s-o și vînză, dacă-i place*. id. ib. 122. *România vinde Departamentului Aprovizionare cereale*. TITULESCU, D. 69, cf. MINULESCU, VERS. 6. *Proprietarii casei murise, moștenitorii împărțiseră și vînduseră*. C. PETRESCU, Î. II, 127. *Ți-oi face și altfel de plată, că vindem... brînzeturile*. VOICULESCU, P. II, 38. *Toți vînd cu grabă și cheltuiesc cu repeziciune*. SADOVEANU, O. XIV, 39. *Veneau pînă la marginea taberei ca să vîndă fruct, paseri și ouă*. id. ib. XXI, 141, cf. SCRIBAN, D., BL XIII, 119. *Să-i trimeată un număr însemnat de un anumit tip de biciclete... pe care să le vîndă medicilor*. ULIERU, C. 107. *Ca să poată să plece de acasă, și-a vîndut oile, două fote și o bondiță*. ARGHEZI, S. XVIII, 78. *Aici ne-a adus nenorocirea, să stăm în frig și să ne vindem lucrurile*. CĂLINESCU, S. 35. [Ținea] *lucrurile încurcate și pe copii în imposibilitatea de a vinde*. id. B. I. 183. *Manuscrisele sînt vîndute*. VIANU, L. R. 329. *Să vînză ar vrea o palmă de luncă*. BLAGA, POEZII, 184. *Copiii strigă jurnale, vînd chibrituri, bucăți de nugat*. RALEA, S. T. I, 349. *Nu vești putea satisface toată țărînimea, iar cei satisfăcuți nu vor avea de ajuns, vor vinde ce vor căpăta*. CAMIL PETRESCU, T.

1, 25. *Nu ne dă voie să vindem decât băutura făcută de el.* id. O. I, 78. *Proprietăreaşa, ca să scape de datorii, își vindea partea fostului soț.* STANCU, R. A. I, 43. *Era o moștenire de la bunică-sa dinspre tată și... se gândise să o vîndă.* VINEA, L. I, 52. *Am venit de fapt să vind casele de pe Strada Mare.* H. LOVINESCU, T. 249. *Vîndu casa părintească, giuvaerurile și alte cîteva mici bunuri.* TUDORAN, P. 65, cf. DL, DM, JOJA, S. L. 271. *Treceau sacagii... fără să-și fi vîndut apa.* BARBU, PRINC. 37. *Intrau... negustorii ce se prefăceau numai a vinde, dar care cumpărau vorbe cu bani grei.* id. ib. 80. *Cînd au fost scoși din dregătorii, nu numai că nu au mai putut cumpăra sate, dar au fost siliți să-și vîndă unele din ele.* STOICESCU, S. D. 134. *Peștele îl vîndu în șosea unor oameni.* V. ROM. noiembrie 1964, 32. *Vara face zmeie și le vinde.* T decembrie 1964, 6, cf. CL 1964, 47. *Laptele muls era dus... la oraș, spre a fi vîndut.* VUIA, PĂST. 113. *A trebuit să rînească grajdul unde-și vindea tata zarzavaturile.* V. ROM. ianuarie 1966, 49. *Biserica... a fost terminată de către Dochîța, fiica preotului Vasile, care a vîndut în acest scop giuvaeruri și lucruri de gospodărie.* C. GIURESCU, P. O. 62, cf. M. D. ENC. *Oi face pe voia ta și-oi vinde două vișele.* JARNÍK - BİRSEANU, D. 422. *Di ce stai, murgule, trist? - Am auzit că mă vinz.* GRAIUL, I, 32. *Așela-i negustor di viti, C-a vîndut șirezîli.* DIACONU, VR. 184, cf. ALR I 253/768, 770, 786, 878, 900, 932, ALR SN IV h 1015, VI h 1696, VII h 1926, h 1927, h 2006, h 2057, A I 22. *Îmi intră în casă zbirul, Vîndui vaca, plătii biru.* BALADE, II, 311. *O vîndut boufi și s-or apucat de petrecanie.* O. BİRLEA, A. P. II, 69. *Să văd soare strălucind... Vinde, mamă, ce-i putea și mă scoate de-aicea.* FOLC. MOLD. II, 491. *În proverbe și zicători* Lesne vinzi, anevioie cumperi. Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 171, PANN, P. V. II, 69/22, ZANNE, P. V, 657. *Omul cumpără dă voie și vinde dă nevoie.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 171. *Vinde moșia (sau via) și cumpără sanie (sau stafide),* se spune despre o afacere nerentabilă. Cf. PANN, P. V. II, 69/26, 69/28, DM, ZANNE, P. I, 305, V, 434. *Crîșma ori o vinzi, ori te vinde.* ZANNE, P. II, 504. *În ziua de Paști s-a dus să vînză fasole,* se spune despre un lucru făcut într-un moment nepotrivit. id. ib. v, 657. *A vîndut turnul Colței,* se spune despre cineva căruia i se aduce o învinuire de necrezut. Cf. id. ib. VI, 61. *În R e f l. p a s. Cînd s-a vinde moșia, oamenii să nu se vînză* (a. 1749). ȘĂINEANU, I, 203. *Ni s-au arătat pentru dreptul de protimisis ce au rudele, părtașii, vecinii și datornici la lucrurile nemișcătoare ce să vinde* (a. 1775). PRAV. COND. (1780), 181. *Cu știința noastră au fost cînd s-au vîndut acea parte de moșii* (a. 1777). ȘTEFANELLI, D. C. 124. *Albiile nu s-au vîndut și au rămas asupra mea* (a. 1786). IORGA, S. D. XXII, 275. *În județul Buzăului se vînd doi munți ai D. Maiorului Cîmpineanul.* CR (1833), 116²/15. *Vinul se vinde mai în grab* (a. 1849). DOC. EC. 959. *Aceste dăjdii se vindeau la particulari.* FILIMON, O. I, 121. *Se vînduseră... mai multe bilete decât prescrie regulamentul.* CARAGIALE, O. I, 13. *Primarii Sibiului făceau să se vîndă și vinul lor în crîșmele satului.* PĂCALĂ, M. R. 57. *Aceștia [peștii]... se sărează sau se vînd cei dintii.* ATILA, P. 148. *E o hală spațioasă în care se pot vinde cca 700 vite într-o zi.* ENC. AGR. I, 6. *Cea mai multă marfă se vindea de-a dreptul din carele pe roți înalte.* CAMIL PETRESCU, O. III, 191. *Trimitea... cu porunci să se vîndă la rezezală de-a dreptul din pomi rodul prunilor.* VOICULESCU, P. II, 60. *Stăpînirea îngăduie să se vîndă alcool.* SADOVEANU, O. XX, 130. *În acest oraș dă de-o fierărie unde se vînd săbii și buzdugane.* CĂLINESCU, B. 301. *Totul se cumpără, ori se vinde: raporturile dintre oameni devin exclusiv economice.* RALEA, S. T. I, 81. *În alte părți se vînd țesături, mătăsuri și stofe.* TUDORAN, P. 218. *Marele vornic încasa... cîte doi bani de fiecare dugheană, o vadră de vin de butea ce se vindea în tîrg.* STOICESCU, S. D. 203. *Dacă tîrla mocănească era aproape de oraș, laptele se*

vindea la o lăptărie. VUIA, PĂST. 36. *Orașe în care se vindeau și se schimbau produsele de la țară.* PANAITESCU, C. R. 118. *Actele domnești apar de obicei atunci cînd pămîntul se vinde unui străin de sat.* C. GIURESCU, P. O. 26. *De vinul ce s-a vîndut Grijă mare c-am avut.* BALADE, III, 353. *(În proverbe și zicători) La tîrg nu se vinde peștele rămas în apă* (= în orice acțiune trebuie să pornești de la situația reală). I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. V, 627. *Orice pă bani se vinde.* id. ib. VIII, 171. *Cioară în loc de privighetoare nu se vinde,* se spune referitor la diferența vizibilă dintre un lucru prost, urît etc. și unul de preț. Cf. PANN, P. V. II, 117/19, MARIAN, O. II, 37, ZANNE, P. I, 413. *Și măgarul se vinde tot în oborul armăsarilor* (= lucrurile bune, de calitate și cele proaste se află, se pot găsi amestecate). Cf. PANN, P. V. II, 117/15, ZANNE, P. I, 537. *Nu se vinde mița-n sac* (= nu se cumpără fără a cunoaște marfa). Cf. ZANNE, P. I, 549. *Vrabia cu mei se prinde și totdeauna pui se vinde* (= cei mici de statură arată tineri mereu). PANN, ap. ZANNE, P. I, 698. *Carne fără de oase nu se vinde* (= printre multe lucruri bune trebuie să fie și ceva rău). ZANNE, P. III, 509. *În (Cu determinări modale) a) (Determinarea indică procedeul, maniera în care se efectuează schimbul) Învățătura... este fără de preț, că nimenia nu o poate vinde pre bani* (a. 1713). GCR II, 6/21. *Ei nu vînd la neguțatori, ce ei vînd potorește, cine cum cere* (a. 1725). IORGA, S. D. XII, 27. *La acel soroc să aibă a-și vinde marfa lor cu ridicata* (a. 1783). N. A. BOGDAN, C. M. 79. *Starostele să aibă voie a cere toate dughenile ca să vînză cu cotu și cu cumpăna dreaptă* (a. 1783). id. ib. *Băcani sau pricopești... să plătească vamă cinci la sută... pentru marfa turcească care o vînd cu amăruntul după tarifa cea nooă* (a. 1803). DOC. EC. 73. *Făcea și boieri cu un nou obicei, adecă cu pitace date celor ce se boiereau... care pitace ajunsesse mai la urmă de vindea și pe bani și era destulă ocară.* ZILOT, în ARHIVA, I, 39. *Vor aduce din streine locuri și vor vinde cu rădicata* (a. 1822). DOC. EC. 251. *Vinde pe răboj... multă marfă.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 171. *Am văzut circiumari... vînzînd cu ocale cu două funduri.* FILIMON, O. I, 93. *Masa a fost vîndută la mezat.* SĂM. VIII, 816. *A chemat numaidecît avocatul să-i vîndă casa cu clauză.* VOICULESCU, P. I, 214. *Merge măsarul nostru la tîrg și vinde lucrurile toate pe bani rotunzi.* RETEGANUL, P. IV, 8. *Vînd cu totu.* ALR II 3548/2. *Am vîndut ghiutură.* ALR II 3548/29. [Vînd] cu rădicata. ALR SN v h 1485/349. *Vînd cu toptanu.* ib. h 1485/987. *Am vîndut Cum am putut, Catirași Pe gâlbinași... Dar de bir Nu m-am plătî.* BALADE, III, 344. (R e f l. p a s.) *Să se vînză zăloagele prin mezat.* PRAV. COND. (1780), 114. *Provizia hranei bolnavilor de la toate spitalele prințipurilor are să se vînză prin mezat.* AR (1829), 230²/37. *Orice pă bani să vinde.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 171; b) (Determinarea indică valoarea, măsura schimbului) *Cine vinde grîul scump, de nărod blăstemat iaste.* CORESI, EV. 401. *Iosif adună într-una toți banii Eghiptului... drept grîu carele vinde lor în preț.* PO 167/13. *Muiarea să va certa mai puțin decît bărbatul cînd... va cumpăra ceva, vreun lucru ieftin, pentru să-l vîndă mai scump.* PRAV. 281. *Acei oameni ș-au vîndut parte lor din satul ce să numește Drăcenii... lui Lupu, treti logofăt, 60 de galbeni* (a.1754). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 33. [Cărțile] *le vindea pe un preț de nimica.* EMINESCU, P. L. 61. *Vîndură oul cu preț și își tîrguiră cele trebuincioase.* ISPIRESCU, ap. GCR II, 355, cf. DDRF, CADE. *N-a împiedicat-o... să-și vîndă casa aproape pe nimic... unei rude sărace.* CAMIL PETRESCU, P. 80. *Un jucător la ruletă se decavase și vînduse ieftin unchiului mașina cu șofer cu tot.* VOICULESCU, P. II, 193. (Prin analogie; despre oameni; glumet) *Cîte cinci [bașbuzuci] pe-un ban să-i vinzi.* COȘBUC, P. II, 48. *Vînd pe muma-mea cam scump, ca nimeni să mi-o cumpere,* se spune despre cineva care nu vrea să-și vîndă lucrurile proprii. Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. V, 658. (R e f l. p a s.)

Un bou ajunsese a se vinde pe un preț de nimic. BĂLCESCU, M. V. 157. Cămarile Doamnei și beciurile ei din curte cuprindeau și lucruri care se vindeau cu ban bun. SADOVEANU, O. X, 114. Mîncările cele bune și beuturile cele alese... nu se pot vinde pe bogdaproste. RETEGANUL, P. IV, 9; c) (Cu determinări introduse prin prep. „pe”, care indică obiectul cu care se face schimbul) Paști, murgule, paști, Paști să mi te-ngrăși, Că am să te vînd în tîrg la Buzău Pe chile de grîu. TEODORESCU, P. P. 57. La tîrg... Vinde calul pre doi boi Și armele pre alți doi. BALADE, II, 34. ◊ (În trecut; despre instituții sau persoane oficiale; complementul indică funcții, demnități etc.) Să puse împărat... [și] au vîndut preoția Ierusalimului lui Iason și lui Menelau. ANTIM, O. 311. Di 4 ani încoace, di cînd mănăstirea prin îndemnarea iarăș a unora din tîrgovești, vînzînd căsăpia cu anul, au rămas ca un obicei (a. 1806). URICARIUL, X, 213. Domnul vinde îndată toate slujbele țării... și acești cumpărători sînt boierii săi mari și mici. STOICESCU, S. D. 146. Palaloga, mare cupar, vinde unuia cămănăritul din orașele Ploiești... Văleni și Tîrgșor cu 90 de taleri. id. ib. 276. ◊ F i g. Fi-s-ar cădzut, o, prietinelor, Lupul pildele sale ciobanului să le vîndză. CANTEMIR, I. I. 1, 71. De-ar fi dorul vînzător și Badea cumpărător, Eu pe dorul vinde-l-aș, Pe Badea cumpăra-l-aș. ALECSANDRI, P. P. 300. Eu m-aș face negustor... și mi-aș pune șatra-n prag Ș-aș vinde la dor cu drag. JARNİK - BİRSEANU, D. 92. Sărac bine de demult, Ce-am făcut de te-am perdut? Că-n crîșmă nu te-am bătut, Nici în tîrg nu te-am vîndut. id. ib. 216. ◊ L o c. a d j. De vîndut = de vînzare. La patru poștii din București... este o mare pădure de vîndut. CR (1832), 20²/31. Ce duceți voi pe umeri? E marfă de vîndut?... Cît cereți în preț de tot scăzut? ALECSANDRI, T. II, 339. Vine lelea de la Prut C-o găină de vîndut. MARIAN, H. 52. (F i g.) Hai, mîndră, la apă bună, Apă bună de bătut, Gură dulce de vîndut. JARNİK - BİRSEANU, D. 233. ◊ E x p r. A vinde castraveți (sau pepeni, flori, apă, gogoși) la grădinar (sau la sacagiu, la gogoșar) = a da cuiva un lucru din care are din belșug; a încerca să înșeli sau să dai lecții cuiva care este mai șiret sau mai învățat decît tine. Cf. ZANNE, P. V, 313, 314. Nu vinde pepeni la grădinar. id. ib. 316. Nu vinde flori la grădinar. id. ib. Să nu vinzi apă la sacagiu. id. ib. 544. A vinde pielea ursului din pădure (sau peștele din baltă) = a promite un lucru pe care nu-l ai, a face planuri în legătură cu un lucru pe care nu-l posezi (încă). Cf. DL, DM, DEX, ZANNE, P. I, 591, 680. (Cu parafrizarea expresiei) Peștele, în baltă fiind, îl vinzi. CANTEMIR, O. V, 95. Vinde pielea ursului în tîrg și ursul în pădure. PANN, P. V. II, 69/1. A vîndut pielea ursului, pe cînd ursul juca încă prin pădure. ODOBESCU, S. III, 105. Vinde pielea ursului și încă nici nu l-a vînat. ALEXI, W. Doi prieteni, strîmtoarați de toate cele, vîndură cojocarului o piele A unui urs din codru, încă viu, însă pe care trebuia, cum știu, Să-l prindă, să-l jupoaie, pentru blană. ARGHEZI, S. V, 93. Cum (sau așa, precum, învechit, în cît) am cumpărat(-o), așa (o) vînd = o spun așa cum am auzit-o (fără să-mi iau răspunderea veridicității). Precum am cumpărat-o, așa a și o vinde mi să cade. CANTEMIR, I. I. 1, 187. Cred, nu cred; așa aud vorbind lumea, așa zic și eu; fi-o vînd în cît am cumpărat-o. ALECSANDRI, T. 954. Io ce să spui? Cum am cumpărat, așa vînz. CAMIL PETRESCU, O. II, cf. DL, DM, DEX, M. D. ENC., com. din PIATRA NEAMȚ, ZANNE, P. V, 658. A vinde (cuiva) gogoși (sau brașoave) = a spune (cuiva) minciuni, a-l înșela. Cf. ZANNE, P. III, 571, VI, 459. A vinde moși pe groși = a face o afacere necinstită sau neconvenabilă. Cf. PANAITESCU, O. Ț. 149. A-i vinde (cuiva) și măselele (din gură) v. m a s e a (I I). Te vinde fără bani, se spune despre un om rău, șiret. Cf. ZANNE, P. V, 658. Nu-mi vinde el mie marfă v. m a r f a (4). A-și vinde (și) pielea (sau cămașa) de pe el (sau de pe sine) = a da, a ceda tot (pentru a scăpa de o anumită situație sau pentru a realiza

un anumit lucru); a nu mai rămîne cu nimic. Cf. CADE, DEX, ZANNE, P. II, 419. A-și vinde scump viața (sau pielea) = a se apăra în luptă cu deosebită vitejie; a-l face pe adversar să plătească scump victoria. Dacă vreunul apuca vreo sabie își vindea scump viața. NEGRUZZI, S. I, 152. Oi căuta și eu să-mi vînd pielea cît se poate mai scump ca să nu-mi pară rău pe cea lume c-am fost înșelat. GANE, N. II, 107, cf. CADE. După mine! Găsim noi un cotlon din care să ne vindem scump viața. SADOVEANU, O. V, 533, cf. SCRIBAN, D. Arnăuții, deși luați prin surprindere, și-au vîndut scump viața. OȚETEȘA, T. V. 311, cf. DL, DM, DEX. (Familiar) Vinde pătrunjel v. p a t r u n j e l (I I). (Regional) A vinde pe ochi v. o c h i (I 2). (Învechit, rar) A vinde vînt = a vorbi degeaba, a vorbi pentru cineva care nu ascultă. Cf. COSTINESCU. A vinde participiuri v. p a r t i c i p i u. ◊ (Complementul indică sclavi, robi, iobagi etc.) A trece în posesiunea altui stăpîn (în schimbul unei sume de bani). Vîndut-ai oamînrii tăi fără preț. PSALT. HUR. 37²/21. În serbie vîndut fu Iosif. PSALT. 219. Nu avea el să plătească, zise lui domnu-său să vînză și muierea și feciorii și tot cît avea. CORESI, EV. 281. Afară traseră pre Iosif de în cea finînă veache și-l vîndură el izmaiteanilor... și în Egipt duseră pre Iosif. PALIA (1581), 153/17. Fata sa pre slujbă în preț o va vinde. PO 247/9. Cea ce va vinde feciorul altuia sau robul altuia sau fie pri ce om... să-l bage în ocnă. PRAV. 36. De vei vrea să cumperi casă bună au robi, cerci cu nevoiță pre aceia carii îi vînd (a. 1691). GCR I, 291/14. Să vînză vrun boieriu pe țărâmul său are voie. CANTEMIR, ap. ȘĂINEANU, I. 203. Acest țigan i l-au vîndut drept acei 50 de lei (a. 1717). IORGA, S. D. XVI, 312. Gherman... era neam Beghului, fiind și el răzăș și vîndut dumisale logofătului (a. 1782). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 80. Pre grecii carii îi vor prinde în război să nu-i țină, nice să-i vîndă, ci fără milă să-i omoară. MAIOR, IST. 209/21. Îl vîndură pre el cu toată familia lui în robie. PETROVICI, P. 292/3. Să se slobozească robii, să nu mai poată nimenea nici a ține rob, nici a vinde rob, nici a cumpăra rob. POTECA, în IST. LIT. ROM. II, 165. Îi ținea robii, vînzîndu-i la obor ca pe vite. COLUMNNA, VI, 56. Afai că la țigani pârînții își vînd fetele. VOICULESCU, P. II, 121. Patru cneaghine din Podolia și una din Moldova, cu copila ei, au fost vîndute. SADOVEANU, O. XIII, 282. Luau turcii pe atunci fete și muieri în robie... și le vindeau, ca pe vite, bogaților. STANCU, D. 11, cf. DL. Uzufuctuarul unei slave vinde pe micul sclav nou-născut, asimilîndu-l, de bună credință, cu un fruct. IOJA, S. L. 153. La Gruia se slobozea... Frumșel că îl lega, ... În tîrg, Doamne, îl scotea, Să-l vîndă ca rob voia! BALADE, II, 44. ◊ R e f l. p a s. Să vîndură cîte 30 de jidovi într-un ban. PO 9/8. Cînd să vor vinde țigani, să se protimisească la cumpărătoarea lor rudele stăpînului acelor țigani. PRAV. COND. (1780), 148. Clăcașii, transformați în robi..., urmară a se vinde împreună cu pămîntul. BĂLCESCU, M. V. 305. Clasa netoților, robiți mai în urmă..., se vîndură visteriei cu prășila lor în 15 ani cîte 10 galbini sufletul. COLUMNNA, VII, 53. În 1320 se vindea la Genova ca roabă o femeie „din neamul vlahilor”. PANAITESCU, C. R. 220. Toți robii că se vindeau Care cu cît preț aveau, Numai Gruia rămînea, Că nime nu cuteza Pe Gruia de-a-l cumpăra. BALADE, II, 44. ◊ R e f l. Să se știe că m-am vîndut dumniei de bun(ă) voia mea, fără nici o sil(ă) (a. 1650). GCR I, 135/26. El... îi spunea că se așterne la picioarele ei covor și îi se vinde rob cu zapis ca la osmanlii. M. I. CARAGIALE, C. 139. La 1647, în Țara Românească, Macarie din Polovine se vinde rumân lui Preda Brîncoveanu. PANAITESCU, O. Ț. 101. ◊ (Complementul indică bunuri, proprietăți etc.; de obicei întărit prin determinări modale) A scoate la licitație (pentru neplata datoriiilor). Ce a făcut, ce a dres, de unde era cît p-aci să le vînză hanul cînd trăia bărbatu-său, acum s-a plătit de datorii. CARAGIALE, O. I, 139. Mă povățuia, rinjînd, să vînd mai bine de bunăvoie

ce aveam, decît să las să mă vînză cu tobă; îmi găsea el cumpărător. M. I. CARAGIALE, C. 88. A zis că ne dă afară și ne vinde casa dacă nu plătim. VOICULESCU, P. I, 221, cf. DL, DM, ALR SN IV h 1013. (R e f l. p a s.) Avutul lor s-au vîndut la mezat (a. 1802). IORGA, S. D. VIII, 118. În ziua cînd va închide el ochii, tot ce vezi în casa asta se va vinde cu toba și vom rămînea literalmente pe drumuri. VLAHUȚĂ, O. A. II, 61, cf. DL. Să vindî la mezat. ALR SN IV h 1013/414. ◊ (Prin metonimie; complementul indică persoane) Nu plătește? Îl vînz cu toba. DELAVRANCEA, O. II, 366. [Zapisele] să le dai avocatului meu, să-ți dea în scris de primire... Și să-i vînză de nu vor plăti. id. ib. A auzit că-l vinde pe Radu și-l lasă pe drumuri cu față mare și nouă copii. BASSARABESCU, V. 68. ◊ (Învechit) A arenda. Au vîndut domnii bălțile (a. 1601). CUV. D. BĂTR. I, 109/10. De să va vinde vreun venit, cumpărătorii să dea banii pe fieștecare lună (a. 1775). IORGA, S. D. XXII, 3. Să fie datoriu cel ce va vinde și va zăloji a merge la numitul condecar ca să treacă acelea în condică (a. 1775). PRAV. COND. (1780), 173. Noi... dat-am adivărată scrisoare noastră la mina lui Ghiorgie Piticariul precum să știe că i-am vîndut... pascutul pe acest an (a. 1793). ȘTEFANELLI, D. C. 231. Să cerceteze pentru podul de la Răbăia..., avîndu-l vîndut pora unor neguțitori pe 3 ani (a. 1794). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 114. Moștia Blejoia... vîndută pã doi ani la Miu în taleri 215 (a. 1802). DOC. EC. 71. C. Roset..., vînzînd moștia cu anul la Neculai Grecul..., i-a mutat piatra din capătul despre apus (a. 1804). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 121. Di 4 ani încoace, di cînd mînăstirea prin îndemnare iarăș a unora din tîrgoveți, vînzînd căsăpia cu anul, au rămas cu un obicei (a. 1806). URICARIUL, X, 213. ◊ R e f l. p a s. (Întărit prin „în arendă”) Va vinde cinevaș venit de moșie în arendă (a. 1775). PRAV. COND. (1780), 173. ◊ R e f l. p a s. (Despre mărfuri) A fi cerut pe piață (2); a găsi cumpărători, a avea căutare. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W. Se prinde și se vinde în mare cantitate. ATILA, P. 329. Niciodată o gazetă nu s-a vîndut atît. CAMIL PETRESCU, T. II, 555, cf. DL, DM, M. D. ENC. Calul bun se vinde din grajd, se spune despre un lucru de calitate care nu are nevoie de laude. Cf. ZANNE, P. I, 347. Se vinde ca pîinea caldă. Cf. DM, ZANNE, P. IV, 63. ◊ R e f l. p a s. (Învechit și popular; despre mărfuri) A valora (2). Socotesc iubitorii de argint, cît grîu le-au făcut să ia, sau vin sau unt, sau ceară; de ce cum să vinde într-acei an, ei fac socoteală datornicilor (a. 1642). CCR 161/93, cf. PONTBRIANT, D., DL. Mă dusei miercurea-n tîrg Să văz boii cum se vînd, Vacile cum se plătesc. JARNÎK - BÎRSEANU, D. 97. ◊ R e f l. și i n t r a n z. F i g. A se pune în serviciul cuiva (renunțînd la convingeri, libertate, cinste etc.) în schimbul unei sume de bani, al unei situații (materiale) mai avantajoase etc. Așa foamete era în Iași și în țară, încît minca om pe om și se vindea. N. COSTIN, ap. CADE. O sută de condeie și mii de limbi tăbăresc pe dînsul, îl demunță opiniunii publice ca vîndut străimului. GHICA, S. 141, cf. COSTINESCU. Înconjurați de curteni desfrînați și, prin urmare, vînduți străinilor, petrecea... o viață moale și nepăsătoare. ODOBESCU, S. I, 4, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Ca să putem trăi cu-adevărat, Ne-am spînzurat ghitarele în cui și ne-am vîndut măgarilor „sub cost”... C-așa-pesemne ne-a fost dat. MINULESCU, V. 236. ◊ F i g. A face compromisuri morale (pentru un avantaj material). Supt răutatea altora, dreptatea și bunătatea sa [șoimul] prea ieftin vîndu. CANTEMIR, I. I, 120. De acest lucru... frică nu avea, nici că pentru lăcomiie cinstea datului cuvînt îmi voi vinde. id. ib. 198. Cu bani vinduse pacea romanilor. MAIOR, IST. 22/19. Să-ți vinzi frumusețea pe ani? POTECA, F. 249/6. Magarii cînd s-adună mintea își vînd pe parole. HRISOVERGHI, P. 45/12. Juna greacă... se învoi cu plăcere a-i da gratis fericierea ce o vindea foarte scump postelnicului. FILIMON, O. I, 119, cf. COSTINESCU, RESMERIȚĂ, D. Au făcut marfă din tot

ce au putut și au vîndut piele, suflet, sînge, gînd și nevinovăție. ARGHEZI, S. I, 274, cf. DM. ◊ E x p r. A-și vinde sufletul (diavolului) = (în credința creștină) a pactiza cu diavolul, trădînd credința în Dumnezeu; p. e x t. a face orice compromis pentru avantaje personale; a fi lipsit de scrupule, a nu mai avea conștiință. De strînsoare nu să mai satură, pînă ce-ș vinde tocmă și sufletul său pentru strîmbătatea și pentru lăcomia. VARLAAM, C. 68. Vin' ca-n ceasul de urgie Cînd zbori noaptea blăstemînd..., Că de-acum pe vecinicie Ție sufletul îmi vînd! ALECSANDRI, P. I, 10, cf. CADE. Nu putea să i se întimple copilului nimic, știut fiind că oamenii care și-au vîndut sufletul diavolului nu au a se teme de nimeni pe lumea asta. CAMIL PETRESCU, O. I, 156. Pentru bani îi vinde sufletu lor. ALR I 301/230. D'ipt bani își vinde și sufletu. id. 301/335, cf. ZANNE, P. V, 67.

2. T r a n z. F i g. (Complementul indică persoane, structuri sociale etc.) A trăda (2) sau a denunța, a pîri (pentru un interes material sau un avantaj moral ori spiritual). Aduc scrise toate păcatele tale ce ai făcut din tinerețe până la moarte, de le pun în cumpănă: au doară ai obidit vrîun om mișel... sau doară ai vîndut prea cineva (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 453/7. Fiul omenesc vîndut va fi mai-marilor preuți și cărtularilor. CORESI, EV. 88. Vîndu frate pre fr[ate] și pîrinte pre fecioru și sofu pre sofu său. COD. TOD., în CUV. D. BĂTR. II, 324/24. Iuda ... todeauna bâte prilej să vînză pre Domnul Hristos. VARLAAM, C. 480. Ca cele striine ne-am socotit lui pentru că ne-au vîndut pre noi. BIBLIA (1688), 23/10. S-au viclenit de cătră stăpînul său ca și Iuda, vînzînd pre Domnul Is. Hr. Iidovilor. N. COSTIN, ap. CADE. Asemănă-se acel boier cu Iuda care au vîndut pre Domnu-său. ANON. CANTAC., CM I, 157. Mihai spatarul l-au vîndut la turci și l-au dat în mîinile lor. R. POPESCU, CM I, 491. Neguțez tot feliu de păcate. Ceta-și vinde patria prin mită, Cesta spre ucidere să învîtă. BUDAI-DELEANU, Ț. 223. O, necredincioasă mare, tocmă tu mă vînduși! ȚICHINDEAL, F. 123. Cel în locul împăratului i-au zis: „Milorde, tu ne vinzi”. GOLESCU, P. 409/10. Î[su]ș cunoștea pe acela care să gătea să-l vînză. MARCOVICI, D. 289/26. Iuda vinde cu sărutare pe amicul său cel mai credincios. ASACHI, S. L. II, 180, cf. VALIAN, V. Revoluția care era să izbucnească în 21 iunie fu vîndută și stăpînirea luă măsuri aspre. VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 20. Întîi te junghie pre tine, Că tu m-ai vîndut pre mine. BĂRAC, A. 57, cf. POLIZU. Purure vîndut de femeile care îmi jurau un tînr și vecinic amor..., am sfîrșit prin a le cunoaște. NEGRUZZI, S. I, 45. Lăpușneanul... se înturna... să-și ia scaunul pre care nu l-ar fi pierdut de n-ar fi fost vîndut de boieri. id. ib. 137. Sînt mulți oameni, poate, Ce vînd cîte-o cetate și chiar patria lor Pentru un mic favor. ALEXANDRESCU, O. I, 374. Eu am să-ți împărtășesc o taină care... te va pierde, dacă mă vei înșela sau mă vei vinde. FILIMON, O. I, 261. Moțoaice, așa vrea Dumnezeu! Acel ce-și vinde țara își pierde neamul său. ALECSANDRI, T. II, 194, cf. LM. Voi... vindeți cu rușine patria nefericită. BOLINTINEANU, O. 123. Alei, țolină ce-mi ești, zise fata împăratului, da bine m-ai vîndut. CREANGĂ, P. 274. Ce mi-a dat păcatu-n gînd? Să fug cu ea-n lume... Cine să le fi spus... știu numai atîta că m-a vîndut alde taica. CARAGIALE, O. I, 42. Stăpînă! nu e scăpare, sîntem vîndute mișelește. ISPIRESCU, L. 214. Pizmașii îl pîrșeră la Domnie că voise să-și vînză pe Domnul său. id., ap. ȘĂINEANU, I. 231. Servele... Își vînd p-a lor stăpînă pe frică sau parole. MACEDONSKI, O. I, 247, cf. DDRF. Ieremia nu se sfiu de a vinde pe domnul, prietinel și binefăcătorul său, a călca jurămîntul, a deveni trădător și sperjur. XENOPOL, I. R. V, 103. Cui își vinde țara, dați-i ștrangul. COȘBUC, P. II, 266, cf. ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, J. II, 171. S-a jurat iarăși că mai bine să-l taie în bucăți decît să vîndă tocmă pe domnul învățător care i-a făcut numai bine. REBREANU, I. 190. Cît te-am ajutat și te-am ogoit, nu-i vrednic capul tău. Iar drept

mulțumire te-ai dus și ne-ai vîndut ca Iuda! id. ib. 246, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Eu am declarat război celor ce ne vînd*. CAMIL PETRESCU, T. II, 345. *Știa bine fugarul că Gheorghe e un om tare viclean și putea să-l vîndă ușor*. POPA, V. 77. *Am pus un avocat care nu ne mai vinde*. VOICULESCU, P. II, 269. *Pîrcălabul de la Hotin vînduse pe Domn și trecuse de partea năvălitorilor*. SADOVEANU, O. VII, 147. *Dom-le administrator, eu vă spui... da' să nu mă vindeți*. IORDAN, STIL. 376, cf. SCRIBAN, D. *De cîte ori nu te-am mințit și nu te-am vîndut!* ARGHEZI, S. X, 274. *Numai unul dintre aceștia trei au putut să-l vîndă*. H. LOVINESCU, T. 128, cf. DL, DM. *Se uita la cei ce-l înconjurau, oameni de nimic, gata să-l vîndă la primul prilej*. BARBU, PRINC. 117, cf. M. D. ENC. *Mîndra mea... Inima mi-o aprindea, Cu dragostea mă vindea*. JARNÎK - BÎRSEANU, D. 244. *Muscalii credeau că sînt vînduți de oamenii din sat*. RĂDULESCU-CODIN, L. 103. *Ș-acolo a bătut turcii pămusal că-i vînduse ghegeneralii lor*. GRAIUL, I, 222. *Rușii a fost vînduți da un ungur*. ib. 363. *Te vinde și te cumpără*. ALR II 3725/250. *Ascultați, voinici, de mine... Cui îi dai piine și sare, Ala te mîncă mai tare; Cui ești frate și pîrinte, Ala mai întii te vinde!* BALADE, II, 373. *V-am făcut la fiecare avere și... voi m-aș vîndut!* O. BÎRLEA, A. P. I, 350. *O făcut ea ce-o făcut Și la jandarmi m-o vîndut*. FOLC. MOLD. II, 114. ◊ (În proverbe și zicători) *Așa e sluga rea: D-ai cînstit-o cu credință, Ea te vinde făr-căință*. ZANNE, P. IV, 600. *Sula de aur zidul pătrunde și lăcomia își vinde neamul și moșia*. id. ib. 638. *Vinde și pe tată-său, se spune despre un om șiret, ticălos*. id. ib. v, 658. ◊ (Prin extensiune) *În divanuri, între judecători, direptatea e vîndută, căutarea în față mai mult cumpănește*. MAIOR, P. 111/7. ◊ R e f l. *Nu mai pot lucra la un jurnal al căruu proprietarii se vinde (a. 1866)*. BARIȚIU, C. II, 211. (Întărit prin „cu pîră”) *Să nu ținem pîsmă unul altuia, nici să ne vindem cu pîra unul pe altul... pentru ca să ne păgubim*. ANTIM, P. 118. ◊ (Complementul se referă la informații, date, mărturii etc. care sînt ținute ascunse) A divulga, a destăinui (pentru bani). *Începuse a vinde și secrete de ale suveranului său la cel mai mare vrăjmaș al acestuia*. BARIȚIU, P. A. I, 16. *S-au aflat oameni cari au vîndut și acel secret al conspirațiilor*. id. ib. II, 721, cf. COSTINESCU. *Avea el un gînd pe care nu-l spunea nimănu, o hotărîre pe care n-o vînduse la nimenea*. V. ROM. martie 1955, 256. *Am fugit din sarași-am vîndut taina la alți cofetari*. TUDORAN, P. 182. ◊ R e f l. A se da de gol, a se trăda prin vorbe, atitudini, gesturi etc. *Vorbă multă sărăcia omului... să vînd cei limbuși celor tăcuți*. PISCUPESCU, O. 167/14. *Cînd tu porți o taină-n inimă, din grai, Din ochi, din pas tu însuși te vinzi cu tot ce ai!* COȘBUC, P. II, 199, cf. DL, DM. *El, îmbătat de dragoste, se vîndu iarăși*. RETEGANUL, P. II, 76. ◊ T r a n z. *D-intră copii - cum îi obicei copiii - vîndie tot: - O prins tata... ș-o-ngropat, iacă, la cutare*. O. BÎRLEA, A. P. II, 467. (F i g.) *Măi, codrule, nu mă vinde; Că-s tînăr și te-oi aprinde*. FOLC. TRANSILV. I, 265.

3. R e f l. și t r a n z. f a c t. A practica sau a face să practice prostituția. Cf. PONTBRIANT, D. *Credeți că vă iubeste? Sau se vinde josnic pe-un preț nerușinat?* CONTEMPORANUL, I, 33. *Tatăl tău te-ar vinde dacă i s-ar plăti prețul ce-l cere, căci e sărac, desfrînat*. EMINESCU, P. L. 76. *Pe atunci cel puțin boierii căutau să apere onoarea soțiilor și a fetelor lor în contra silniciei și brutalității turcești; acumă le vindeau ei singuri pe întrecutele noilor stăpîni*. ARHIVA, I, 48. *Caragiale are trei schițe... în care ne arată cum bărbații își vînd femeile, fie pentru bani, fie pentru protecție, adică tot pentru bani*. IBRĂILEANU, SP. CR. 243. *Am aflat că umblau să o vîndă, cum făcuseră și cu o soră a ei mai mare*. M. I. CARAGIALE, C. 84. *Necunoscută care se vindea, N-a vrut să-mi spună, în prima zi, cine era*. MINULESCU, V. 200. *M-am vîndut, Cellino... la hamul de la Santa Lucia, orice trecător pentru un ban de argint putea să*

aibă pe fata primului magistrat din Zara. CAMIL PETRESCU, T. II, 241. *Ia-ți îndărăt bancnotele, Sint o fetiță, domnule, ce nu se vinde*. PARASCHIVESCU, C. T. 99, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◊ R e f l. F i g. *De cînd gloria se vinde, ca femeile de stradă, Oricărui neghiob, ce-n cale-i, cu ochi dulci, vine să-i cadă?* VLAHUȚĂ, S. A. I, 63.

- Prez. ind.: *vînd* și (învechit și regional) *vînz*, (regional) *vînd* (ALR I 1586, 2131, ALR II 2967/27, 29, 36,76, 105, 3548/2, ALR SN VII h 1926), *vînz*. - Și: (învechit) *vînde* vb. III.

- Lat. *vendere*.

VINDEC s. n. (Învechit și regional) Vindecare (1). *Drept aceea nu iaste a opri boala cu vreun lucru... ce cînd pleacă pre sănătate și dă Dumnezeu vindec, atunce scade ea, și tocmealele și firile trupului se întăresc și se sănătoșesc*. CORESI, EV. 82. *Te îmbolnăvești, de nu-ți mai vezi vindecu*. CANDREA, F. 207. *Rănila nu mai au vindec*. ARH. OLT. XIX, 229, cf. DL, DM, DEX. ◊ L o c. a d j. **Fără (de) vindec** = fără vindecare. *Răii cu rău i pierdu și-i chinu, ca cu o dureare și boală fără vindec*. CORESI, EV. 306. *Minia cea făr de vindec*. COȘBUC, AE. 12, cf. T. PAPAAGI, C. L. ◊ E x p r. (Regional) **A nu-și vedea vindecu** = a înceta să speră în vindecarea unei boli îndelungate; a nu se mai vindeca (1, 2). Cf. CIAUȘANU, V. *Nu te scâlta pe vremea asta, că te-mbolnăvești de nu-ți mai vezi vindecu*. LEXIC REG. 58.

- Pl.: *vindecuri*.

- Postverbal de la *vindeca*¹.

VINDECA¹ vb. I. 1. T r a n z. (Folosit și a b s o l.) și r e f l. (p a s.) A scăpa sau a face (pe cineva) să scape de o boală, de o suferință fizică; a (se) face sănătos; a (se) însănătoși, a (se) lecu, a (se) tămădui (1), (învechit și popular) a (se) mîntui (3), (învechit) a remedia (1), (regional) a se războli², a (se) răzbuna (II 5). V. m e d i c a. *Mă vindecă că neputincios sîntu*. PSALT. HUR. 4/12. *Pavel intră cătră el... spri-nsu puse-ș minrule sale și vendecă el*. COD. VOR². 49/5. *Urdira și se veindeca*. ib. 98/8. *Vendecă-mă [vendecă-mă s, tã mã d u i e ș t e - m ă D], Doamne, că smentiră-se oasele mele*. PSALT. 7. *Zise Domnul: eu ucig și viu fac; vatăm și eu vendec [vindecu s, o i tã mã d u i D]*. ib. 317. *Cade-se amu și bolnavului să se postească și și celuia ce va vrea să-l vindece, că amîndurora le iaste să se postească*. CORESI, EV. 83. *Avea treizeci și optu de ani de cîndu zăcea în boală și în toți anii aștepta să se vindece*. id. ib. 145. *Ocăriia pre ei... că nu putură să vindece*. id. ib. 274. *Avraam rugă-se lui Dumnezeu și vindecă Dumnezeu pre Avimelec și muierile lui*. PO 66/13. *Mulți bolnavi din multe laturi ce venea îi tămădui și-i vendecă*. VARLAAM, C. 39. *Să atinse de veșmentele lui și îndată să vendecă și stătu curărea singelui ei*. id. ib. 295, cf. MARDARIE, L. 289²/15. *Pre bolnavi vindecați, pre gubavi curății* (cca 1650-1675). GCR I, 194/22. *Deca va scăpa zdravăn capul și sănătos, deci măcar de i-ar zdrumica... tot trupul, iar și-l va vindica trupul*. NEAGOE, ap. GCR I, 167/5, cf. BIBLIA (1688), 13²/56. *Să te bată Domnul cu rană rea preste genuchi și preste pulpi, ca să nu poți să te vindeci tu*. ib. 146²/33. *Puind mîinele preste el, l-au vindecat pre dînsul* (a. 1703). GCR I, 350/6, cf. ST. LEX. 171/1. *Dumnezeu... vindecă pre un călugăr care era de mulți ani mut*. ANON. CANTAC., CM I, 101. *El fu rănit la cap și, trecînd la Brașov să se vindece, acolo au perit*. id. ib. 142, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 227, 244. *Să s[ă] ungă pe tot trupul, că să va vindeca* (cca 1750). GCR II, 67/2. *Vindecă-mă, D[oa]mne, că s-au turburat oasele mele* (a. 1801). id. ib. 185, cf. KLEIN, D. 455. *Leacul... de se va întrebuița la o boală unde nu se cuvine, atunceă strică, iară nu vindecă*. PETROVICI, P. 323/3. *Doftorul, cînd se cheamă la vreun bolnav... caută îndată să vindece pre*

pătitoriu. id. ib. 325/4, cf. LB, I. GOLESCU, C. În acele mai vestite locuri sfinte... s-au vindecat mulți bolnavi. ALBINET, M. 34/7, cf. VALIAN, V., POLIZU. Mulți din bolnavii ruși s-au vindecat aice. NEGRUZZI, S. I, 192. Oricine este doctor în medicină poate căuta și vindeca bolnavii. GHICA, S. 585. Suferea de o maladie atât de complicată... și să ducea la Paris plin de încredere că acolo va găsi medici capabili de a-l vindeca. FILIMON, O. II, 12, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D. Era foarte debil de sănătate și... făcu o călătorie la Tours cu speranța a se tămădui pe mormintul sintului Martin; într-adevăr, el se și vindecă. BARONZI, I. C. V, 86/6, cf. CANELLA, V. 319, COSTINESCU, CHAC I, 315. Și medicul cel mai bun, procedînd după toate indicațiunile științei, poate să omoare pe un client, dar vindecă zece. COLUMNA, VII, 19. Irinuca nu ne mai putea vindeca. CREANGĂ, A. 27. El îi scoase piciorul pe care îl păstra în traistă, i-l puse la loc și îndată se vindecă. ISPIRESCU, L. 5. Căii ce sînt aprinși și tușesc foarte tare se vindecă în următorul chip. MARIAN, O. II, 58. E foarte bolnavă și de nu va căuta mai degrabă s-o vindece are să moară cu zile. id. ib. 186, cf. DDRF, JAHRESBER. III, 45, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG. Să te fac doftor, să vindec lumea. PAMFILE, S. T. 85, cf. PASCU, S. 177. Nu se poate să încercăm a vindeca trupul fără să îngrijim și de suflet. PĂRVAN, G. 145, cf. RESMERIȚĂ, D., SEVERIN, S. 145. Atunci scoasă din baie, înfășurată în vată și încălzită la 38°, se vindecă. MARINESCU, P. A. 80. Să reprimăm... practicile indivizilor de toate felurile... străini de arta de a vindeca. id. ib. 97, cf. CADE. Țața Nastasia... a vindecat și pe fata lui Zamfir... cînd i-a zdrobit mîna mașina de treierat. REBREANU, R. II, 43. Nu li se pare deloc suspect că nu vindecă niciodată pe nimeni. CAMIL PETRESCU, T. III, 317. Cînd am fost deplin vindecat... mi-am căutat regimentul. SADOVEANU, O. XXI, 370, cf. SCRIBAN, D. Mi-a mulțumit pentru silințele depuse ca să se vindece soția. ULIERU, C. 7. În instituturile de alienație mintală bolnavii sînt snoșiți în bătaie și... vindecați. ARGHEZI, S. X, 233. Cel puțin stai așa... să-ți fac auscultafia. Cum vrei să te vindecî dacă nu știi ce e? CĂLINESCU, B. I. 215. Ciobanul nostru... încearcă să-și vindece încheieturile anchilozate. BLAGA, Z. 300. Puterea mierei Vindecă albinele bolnave. id. POEZII, 215. Pentru a mă vindeca mai repede mi se face un tratament cu parafină fierbînte. V. ROM. mai 1954, 143. Cu rana care a avut-o... n-o să se vindece niciodată mîncînd antinevralgice cu pumnul. H. LOVINESCU, T. 263, cf. SCL 1957, 120, DL. Ștefan se vindecă..., dar nu trecu mult și suferi un șoc. PREDĂ, DELIR. 396, cf. DM. Acele sisteme de cunoștințe... erau nu științe, ci... tehnici sau arte ca, de pildă... arta medicului de a vindeca. JOJA, S. L. 226, cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 38, FD II, 127. Anania... primește portretul, imprimat pe o năframă, de la Hristos însuși, împreună cu un răspuns pentru Avgar, la lectura cărui acesta se vindecă. IST. LIT. ROM. I, 451. Tu vrei să vindecî cît mai mulți oameni. T august 1964, 75. Un medic trebuie... să vindece, să trateze. V. ROM. decembrie 1966, 20. L-a îngrijit și l-a vindecat. MAGAZIN IST. 1972, nr. 3, 43, cf. M. D. ENC. Dacă l-aș fi tratat, l-aș fi vindecat în mod sigur. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 37, 311. Ei trăiesc... vindecînd oameni bolnavi. CONTEMP. 1974, nr. 10, 6/6. Du-te tu în grabă Leacuri de îmi adă... Ca să mă vindecî. POP., ap. GCR II, 300. Îl obloji la aripă cu boz, cu una cu alta ca să-l vindece mai repede. STĂNCESCU, B. 23. Împărăteasa îndată se vindecă și începu a vede. MARIAN, S. R. III, 18. Măcar c-o căutat-o cu cîte leacuri pe lumea asta, n-o fost chip s-o vindece; o murîi biata. VASILIU, P. L. 147, cf. ALR I/1 h 137. Ea-l căuta și mi-l vindeca Apoi îl ruga Acasă-a pleca. BALADE, I, 423. Deodată apar doi vulturi acolo în copacu ăsta, așă mari cum era vulturul pã care-l vindecasă iel. O. BÎRLEA, A. P. II, 91. Să ungem pe unu la mîna Că de nu l-om vindeca Tot pe noi ne-o blestema.

NUNTA, 204. ◊ (În proverbe și zicători) *Doctore, vindecă-te mai înfii pe tine*, se spune despre cei ce dau sfaturi altora, cînd ei înșiși au nevoie de ele. Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. V, 270, LM II, 257, ZANNE, P. V, 270. *Pînă acum ai fost casap cailor, iar acum te făcuși doctor să-i vindecî*, se spune atunci cînd cineva care ne-a dușmănit vrea să ni se arate binevoitor. Cf. TICHINDEAL, ap. ZANNE, P. V, 152. *L-a dus de l-a vindecat* (= l-a dus de unde nu s-a mai putut întoarce). CIAUȘANU, V. *Bun de să-l pui la rană și să te vindece*, se spune despre cei blînzi și buni la suflet. Cf. ZANNE, P. II, 686. ◊ (Cu un complement indirect introdus prin prep. „de”, care indică boala, suferința fizică) *Se vindeca ei de lingori*. COD. VOR². 2^v/10. *Vindecă soacra lui Pătru, încă și alții, de multe neputințe*. CORESI, EV. 57. *Se vindecase acolo de această înfricoșată boală*. ALBINET, M. 33/7. *Sălbaticii nu numai că sufăr mai puțin cînd li se face o amputare sau o rană gravă, dar apoi se și vindec de aceste răni într-un timp foarte scurt*. CONTA, O. F. 328. *Turnă apoi... apă vie și se vindecă Țugulea de toate metehnele*. ISPIRESCU, L. 330. *Simțea... mila și cîteodată temerea de a-i vedea făcînd nebunii, ca să se scape de boala de care nu se puteau vindeca*. D. ZAMFIRESCU, A. 32. *Se vindecase de arsuri*. PAPADAT-BENGESECU, O. III, 109. *Nu se vindecase de boală deplin*. DRĂGAN, ROM. 573. *Umblau toate vietățile la vorbele lui..., știa să le vindece de multe boale*. SADOVEANU, O. XIV, 64. *De această boală... poate fi vindecat*. ARH. FOLK. VI, 44. *Împăratul Constantin ar fi dăruit Papei Silvestru, după ce acesta îl vindecase de lepră, teritoriile Romei*. VIANU, L. U. 28. *Un sfînt... vindecă de tuse*. HRISTEA, P. E. 235. ◊ (Cu un complement indirect introdus prin prep. „la”, „de”, „în”, care indică localizarea bolii sau a suferinței fizice) *Mi l-a trimis acum o lună acasă de la spitalul militar, n-au putut să-l vindece la piept, a fost rănit acum un an*. BĂNULESCU, I. 151. *Mîna dreaptă mi-ai tăiat... De mîna m-oi vindeca*. RETEGANUL, TR. 22. *La aripă s-a vindecat, a zburat în slava ceriului*. GRAIUL, I, 85. *De piele se vindeca*. BALADE, II, 53. ◻ *S-a vindecat în gît*. ◊ (Cu un complement instrumental introdus prin prep. „cu”) *Ca să arate că este Dumnedzău adevărat... cu tină din pămînt vindecă-l*. VARLAAM, C. 123. *Sînt boale de multe feluri și nu să pot vindeca tot cu un feliu de doftorii*. ANTIM, O. 136. *Se vindecă cu luare de sînge*. CORNEA, E. I, 90/24. *Mulți parizieni credeau că se pot vindeca cu ajutorul magnetismului*. CONTEMP. 1971, nr. 1616, 5/1. ◊ (Prin extensiune; despre părți ale corpului) *Nu trebuie să fie vindecat capul meu*. SĂM. VIII, 424. *Era atins osul și s-a vindecat greu*. CAMIL PETRESCU, T. II, 178. *Osul fracturat se vindecă de la sine*. BELEA, P. A. 105. *S-or vindeca plămîinii minerilor de aci*. VINTILĂ, O. 25. *Mi se vindecase piciorul rănit*. T. august 1964, 61. *Chiar dacă ți-ai rumpe-o mîni... dă cu apî de-asta din sticlă, cî si vindică*. O. BÎRLEA, A. P. I, 322. ◊ (Prin analogie) *Copacii altoiți... se vindecă laolaltă*. ECONOMIA, 135/11. *Era un trunchi gros și vinjos... fără să-i pese de scorbură ce-i mîncase numai o parte din măduvă și de care parcă se vindecase*. VOICULESCU, P. II, 183. ◊ L o c a d v. **Pe vindecate** = pe cale de a se însănătoși. *Ești pe vindecate, dar încă slab*. VINEA, L. II, 296. ◊ E x p r. (R e f l.; prin sud-estul Mold.) **Se vindecă cu zamă de clopot**, se spune despre un muribund. Cf. ZANNE, P. VI, 514. ♦ T r a n z. f a c t. (Complementul indică boli, suferințe) A face să treacă, să dispară (în urma unei îngrijiri, a unui tratament medical etc.) *Domnul... vindecă [vindecă SCC², vendeca H, l e c u i a ș t e D] toate lăngorile tale*. PSALT. 211. *Nu putură vindeca boala acelui fecior al lui ce era cu duhul necurat*. CORESI, EV. 79. *Și boale au vindecat cea întru tot putearnic(ă) împărăteasă (a. 1692)*. GCR I, 300/4. *Ce mehlemul nu vindică, vindică fierul, și ce fierul nu tămăduiește, cu mai mare usturime tămăduiește focul*. CANTEMIR, I. I, II, 181. *Babele noastre... cred că ar fi*

în stare a vindeca o boală. PETROVICI, P. 322/2. Nu credeți dară... că ar fi cineva în stare beteșuguri mari îndată a le vindeca. id. ib. 335/9. Un bătrîn păstor... se zice că ar fi învățat de la Apolon arta a vindeca toate patimile. ASACHI, S. L. II, 268. Vindecau totodată și boalele cele secăcioase. VASICI, M. I, 7/3. Credea că prin știința medicală își va putea vindeca nepuțința. BĂLCESCU, M. V. 71. Din pricina boalelor, care prin un simplu mijloc s-ar putea vindeca, pier vitele. LITINSCHI, M. 139/20. Regulamentul Organic... n-a prevăzut însă nici un fel de sprijinire pentru bolnavii incurabili care acum nu se primesc în spitalele unde se tratează numai boalele ce se pot vindeca. KOGĂLNICEANU, S. A. 83. El știe să vindece boalele. BOLLIAC, O. 36, cf. COSTINESCU. În toate lunile își găsea de lucru pe-acasă spre a-și putea vindeca oboseala beției de duminică. REBREANU, I. 59. S-au preparat vaccinuri pentru prevenirea bolilor și seruri pentru a le vindeca. MARINESCU, P. A. 74, cf. ROSETTI, L. R. I, 174. De-ți este meștesugul Să-mi vindeci beteșugul, Cîștigi clienți o mie. ARGHEZI, S. V, 102. A învățat meseria în Elveția, vindecă toate beteșugurile. VINEA, L. I, 70. Tratatul are drept scop să vindece boala. BELEA, P. A. 264. Preparează cu codeină nu vindecă boala care se însoțește de tuse. ABC SĂN. 101. S-ar putea să o turbure..., dar se pare că nu într-atît încît să-i vindece schizofrenia. ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 2, 29/2. O legendă într-adevăr... o atestă vindecînd nebunia lui Hercule. ib. 1973, nr. 3, 16/3. O boală vindecă pe alta, se spune despre un rău care te scapă de alt rău. Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 497. Boala cunoscută e pe jumătate vindecată. ZANNE, P. II, 492. ♦ (Cu un complement instrumental introdus prin prep. „cu”) Mii de alte boale... numai cu un cuvînt vindecaș. CORESI, EV. 227. Sunt boale de multe feluri și nu se pot vindeca tot cu un fel de doftorie. ANTIM, P. 89. Vindecam cu frunze de bujor urmele lui înveninate. PAPADAT-BENGESCU, O. I, 172. ♦ R e f l. (p a s.) Rana obrintindu-să și patima învechindu-să a să vindica cu nevoie va fi. CANTEMIR, I. I. II, 94. Patima aceasta vine din disenterie... și se vindecă ușor. CORNEA, E. I, 90/5. Degerăturile s-au vindecat anevoie. VOICULESCU, P. II, 171. Rareori această comă se poate vindeca. BELEA, P. A. 179. (Cu un complement instrumental introdus prin prep. „cu”, învechit, „prin”) Corducul să vindecă cu usturoi pisat. MANOLACHE DRĂGHICI, I. 19/19. Prin termometrul său de buzunar s-au vindecat țăpenirea limbei. ALBINEȚ, M. 29/22. Se vindecă anghina cu luarea singelui. CORNEA, E. I, 92/26. Boalele noastre ori au toate microbi și trebuiesc hultuite, ori se vindecă toate cu apă rece. PHILIPPIDE, P. 204. Anghină. Se vindecă cu rachiu și apă de var. PĂCALĂ, M. R. 251. Bătaia de inimă se vindecă cu inimă de porumbel. ZANNE, P. II, 484. (Cu un complement indirect introdus prin prep. „de”) Morburile... se vindecă de natură și nu de remedii. CANELLA, V. 46. ♦ R e f l. (Despre răni, tăieturi etc.) A se închide, a se cicatriza. Aceste rane... nu sînt de moarte, ce să vindecă mai pre lesne, cum-s la stinghi și la pulpule picioarelor. PRAV. 125. O rană veche pe trupul omului, dacă se vindecă curînd și pe deasupra, aduce moarte cu sine. PETROVICI, P. 335/22. Arsurile produse prin fosfor sînt primejidoase și se vindecă anevoie. MARIN, PR. I, 34/35, cf. POLIZU. Ursul... puse gura și supse rana... și lînze pînă ce se închise și se vindecă. ISPIRESCU, L. 345. Ungînd-o... rana se vindică. MARIAN, O. I, 140. Cu lichidul din sticlă argăsim rana căpătată ca să nu se învenineze și ca să se vindece cît mai ușor. ATILA, P. 85. Sîngele încetă de a curge. Rana se vindecă. PĂRVAN, I. F. 208. I s-a vindecat plaga de glonț de la piept. CAMIL PETRESCU, T. II, 18. Dacă rupi brutal cicatricea de pe rană, niciodată nu se va vindeca. id. ib. III, 47. Rana de la picior nu se vindecă și... se complică cu fel de fel de infecții. OPRESCU, I. A. IV, 350, cf. DM. Rana primită la Quinto... nu s-a vindecat așa de ușor. MAGAZIN IST. 1972, nr. 1, 56. Rănille se vindecă mergînd. v. ROM. iulie 1973,

139, cf. M. D. ENC. ♦ (În proverbe și zicători) Rana deschisă anevoie se vindecă (= răul se uită greu). Cf. ZANNE, P. II, 685. Rana se vindecă dar semnul rămîne, se spune despre urmele răului de neșters. Cf. id. ib. 686. Rana de cuțit se vindecă lesne, da cea de la inimă niciodată. id. ib. ♦ T r a n z. Să ține doftor și nu știe a vindeca ranele. ANTIM, O. 105. Rana era aproape vindecată. LINȚIA, P. III, 327. Eritemul (inflamația) țesuturilor... poate degenera în arsuri dureroase, mai mult sau mai puțin grave și greu de vindecat. SANIELEVICI, R. 29. Să-i scoți durerile și să-i vindeci rănille. GRAIUL, I, 28. Cu duh sufla, Rănille le vindeca. FURTUNĂ, C. 42. Mușcătura de șarpe oi vindeca. FOLC. MOLD. I, 232. ♦ F i g. Privea cum ranele amurgului se vindecau pe boltă. BLAGA, POEZII, 34. Rănille războiului încep să se vindece. ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 8, 24/2. (T r a n z.) Putem ameliora viața rurală prin crearea de cît mai multe școli și biserici, printr-o asistență medicală care să-i vindece rănille. APOLZAN, P. I. 224. Ei vin dintr-o Moldovă care și-a vindecat de mult rănille. ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 1, 15/3. ♦ R e f l. (Prin nord-vestul Munt.) A muri (I). S-a vindecat căluțul meu, s-a dus să nu mai vie; l-oi mai vedea pe lumea ailaltă. UDRĂSCU, GL.

2. T r a n z. (Folosit și a b s o l.) A face (pe cineva) să scape de o suferință morală, de o stare afectivă neplăcută, de un necaz etc. Vindeca-va zdrobiții cu inimile. PSALT. HUR. 123^v/1. El e vindecat tot atît de instantaneu și de profund, pe cît de profund și integral e vindecat... cel a cărui o nouă telegramă îi vestește că moartea celui scump a fost anunțată din greșeală. CAMIL PETRESCU, T. III, 74. Era o pasională frenetică... [și] ar fi recurs la cele mai insolite căi spre a o vindeca. CĂLINESCU, B. I. 38. ♦ (Cu un complement indirect introdus prin prep. „de”, care indică o stare afectivă, un necaz etc. sau, p. e x t., persoana care provoacă starea afectivă, necazul etc.) Dumnealor o vrut să vă vindece de spaima Rusaliilor. ALECSANDRI, T. I, 269. Frunză verde alior Caută cucul în pripor Să mă vindece de dor. BELDICEANU, P. 95. Ce doftor mimunat e natura!... Cum te vindecă ea ca prin farmec de toate necazurile, de toate amărăciunile. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 156. A fi calm nu e a fi bolnav, desigur. E însă a fi vindecat de rostul inegal și turbure al vieții. PAPADAT-BENGESCU, O. I, 335. Prof dr. Omu vindecă de dragoste? CAMIL PETRESCU, T. III, 167. Hotărî pe d-na Odobescu să plece lîngă fiica lor, convingînd-o că este... vindecat de pasiunea lui. CONSTANTINESCU, S. II, 72. De spaimă să mă vindeci, De dor să mă alini. ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 2, 3/3. ♦ R e f l. Dacă Lesena ar avea chipul Mariei m-aș vindeca. DELAVRANCEA, O. II, 38. (Cu un complement indirect introdus prin prep. „de”, care indică o stare afectivă, un necaz etc. sau, p. e x t., persoana care provoacă starea afectivă, necazul etc.) Ca să împace amorul de care nu vrea să se vindece... se gîndi la moarte. PAPADAT-BENGESCU, O. I, 367. Ai să te vindeci de el mai repede decît crezi. CAMIL PETRESCU, T. III, 187. De cînd mi-ai pus capul pe genunchi, mi-e bine. Nu știam că mă voi vindeca de mine cu tine. ARGHEZI, VERS. 199. Pomponescu era un sentimental care se vindeca de melancolie prin rememorație. CĂLINESCU, B. I. 100. Mă rog să mă vindec de mine. v. ROM. iunie 1973, 174. ♦ (Prin lărgirea sensului) Cu durerile iubirii Voind sufletu-mi să-l vindec, L-am chemat în somn pe Kama. EMINESCU, O. I, 236. Inima... mea numai o dată a singerat și atunci mi-ai vindecat-o tu. D. ZAMFIRESCU, I. 142. Să găsim un mijloc de a vindeca intelectul și de a-l purifica. REV. FIL. 1971, 1585. Cînd nu m-aș simți prea bine, Aș veni, mîndro, la tine: Te-aș prinde, te-aș săruta, Inima mi-aș vindeca. FOLC. MOLD. II, 300. (R e f l. p a s.) Vrajea să ispitească de este cu puțință de ațitea cumplite rane inima Inorogului a să vindeca. CANTEMIR, I. I. II, 205. Sufletul se vindecă cu descîntece. ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 1, 13/1. ♦ P. e x t. (Complementul indică suferințe morale, stări

afective etc.) A alina sau a face să dispară, să treacă. *Iisus... se milostivi dinșii și vindecă nevoile lor.* CORESI, EV. 256. *Macar cu privala ochilor să mă învrednicesc, carea, una și singură... toată durerea inimii a-mi vindica, destulă și de prisosit este.* CANTEMIR, I. I. II, 85. *Vindecă ai struncinarea și ticăloșia cea de demult a pămîntenilor.* MINEIUL (1776), 128^{v2}/31. *Vindecă și izbăvește amărîta mea durere, Căci a mai trăi în lume nu voi fără a ta iubire.* CONACHI, P. 86. *Nădejdea-mi e la vremea care vindecă toate.* NEGRUZZI, S. I, 48. *Nici o bătură nu poate vindeca patimile sufletești și intelectuale.* ALECSANDRI, T. 1008. *Tu îi vindeci dulce dorul Cu-ale tale triste flori.* BOLINTINEANU, P. II, 241. *Își vindecă durerea, își curmă și suspinul.* CONTEMPORANUL, I, 96. *Moartea vindecă orice rană Dînd la patime repaos.* EMINESCU, O. I, 126. *I-am arătat cîte suferințe reale, cîte răni sunt de vindecate.* VLAHUȚĂ, O. A. 434. *Gluma e bună, e de neprețuit. Numai cu ea îmi pot vindeca în inimă rana.* CAMIL PETRESCU, T. III, 399. *Merse hotărît să caute pe Elvira spre a-i mărturisii leal accidentul, vindecîndu-i indispoziția morală.* CĂLINESCU, B. I. 39, cf. DL, DM, M. D. ENC. *Totdeauna trebuie să vindec răni străine, răni de ură, lacrimi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 28, 6/2. *Transforma drama în comedie și vindeca suferința.* V. ROM. iunie 1973, 183, cf. DEX. ◊ R e f l. (p a s.) *Își mai masca în silă durerea cea trupească Voind să mai adoarmă... A sufletului rană ce nu se vindeca.* BOLLIAU, O. 103. *Mă sfișie rănilor care nu se mai vindecă niciodată.* CAMIL PETRESCU, T. III, 469. *Veșnicia s-a născut la sat. Aici se vindecă setea de mîntuire.* BLAGA, POEZII, 91. ◊ T r a n z. și r e f l. (În limbajul bisericesc) A (se) mîntui (2). *Doamne, miluiește-mă și vindecă sufletul meu.* PSALT. HUR. 35¹/6. *Ispovediți-vă urul alăltului greșalele și vă rugați urul dreptu alaltu cum se vindecați-vă.* COD. VOR². 68¹/3. *Doamne, miluiește-me, vindecă [vindecă CC², t ă m ă d u i e ș t e D] sufletul meu că greșiu-ți.* PSALT. 78. *Tremese cuvîntul său și vindecă [t ă m ă d u i D] ei.* ib. 230. *După vindecarea ce vindecă omul de duhul necurat... știură gloatele că e iaste Hristos.* CORESI, EV. 57. *Au încongiurat toată ludea... vindecînd pre cei ce rău să chinuia de viclenii draci.* ANTIM, O. 58. *Mîinile prapionindu-și acum, au vindecate mîinile cele ce slăbise de demult pentru mîncarea cea din pom.* MINEIUL (1776), 201^{v1}/27. ◊ T r a n z. (Cu complementul „păcatul”) *Au venit să vindecă păcatul a toată lumea cu sîngele său.* ib. 99^{v2}/23. ◊ (Cu un complement indirect introdus prin prep. „de”) *Cu cît omul den nafară boleaste și e în neputințe, atîta el den lăuntru se înnoiaște și se vindecă de păcate.* CORESI, EV. 144. *Să învețe... cum va vindeca sufletele oamenilor de păcate.* PRUV. GOV., ap. GCR I, 88/15. ◊ (Cu un complement instrumental introdus prin prep. „cu”) *Cine amu împreună cu viața aceasta iubit-au dulceața și nu se-au vindecate cu pocăniia... locul loruș cela îngerescul făcutu-l-au cale netrecătoare.* CORESI, EV. 370. *Doftorul cel sufletesc... boala nedumnezeirii cu ungerea scaldătoareii lui H[risto]s o au vindecate.* MINEIUL (1776), 111^{v1}/29. ◊ R e f l. p a s. (Prin extensiune) *Ranele tale curînd se vor vindeca (ce se zice, păcatele ierta-ți-se-vor).* CORESI, EV. 52.

3. T r a n z. și r e f l. (De obicei cu un complement indirect introdus prin prep. „de”, care indică un obicei, un nărav etc.) A (se) dezobișnui, a (se) dezvăța, a (se) dezbăra. *De parțile pohtelor de cîte parți de rîhne stîrcesc sufletul, așa să se vindecă.* PRUV. LUCACI, 175, cf. PONTBRIANT, D. *Pentru cel care stă culcat pe brînci și necinstește omenirea... cel mai bun leac ca să-l vindeci îi s-aduci vro patru surugii de la poștă și să le poroncești ca să ureze... cu harapnicile pe spinarea lui.* ALECSANDRI, T. I, 105. *Nici dojana aspră a părinților, nici bătaia pentru plăți de ispașă, nu l-au putut vindeca.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 86, cf. RESMERIȚĂ, D. *Miss Mary, lămurită asupra ireductibilei legături dintre vis și realitate, păru vindecată de ironie.*

PAPADAT-BENGESCU, O. I, 111. *Are să se vindecă de dezmăt și de fumuri.* CAMIL PETRESCU, T. I, 157. *Te voi vindeca de cuceriri de femei și de intervenții prin ele.* id. ib. II, 202. *Papa te speculează puțin. E o mică slăbiciune foarte urîtă a lui de care nu pot să-l vindec acum, la bătimefe.* CĂLINESCU, E. O. II, 228. *Sultana devenită comerciantă parea că se vindecase de frivolitate.* id. B. I. 426. *Nu se vindecase de gelozia lui fără temei.* V. ROM. ianuarie 1965, 53. *Beția o vindecă (numai) sapa și lopata (= beția este un nărav fără leac).* Cf. PANN, P. V. I, 111/7, ZANNE, P. III, 467. ◊ (Prin analogie) *De-ai venit cît de stricat, Moldova te-au vindecate.* CONV. LIT. II, 81. [Este] de mare urgență pentru juna literatură română... de a căuta la popor niște izvoare sănătoase menite a o vindeca de falsul gust și de convenționalism. COLUMNA, VII, 137. *Zola, arătînd ororile alcoolismului... urmărea de fapt să vindecă societatea de această plagă.* CĂLINESCU, C. O. 146.

4. T r a n z. și r e f l. f i g. (Învechit) A dispărea sau a face să dispară. *Apa... vindecă uscăciunea necredinței.* CORESI, EV. 158. *Au stricat pacea cu moscalii și au cunoscut că nu le plăcea aceasta... nici oștenilor și socotia că, de nu va vindeca aceasta, poate să se facă vrun verbalic.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 156/16. *Era mare mahniciune lui Ioan Teodor Voevod pentru stricările țarei, însă cu ajutorul lui Dumnezeu... în proaspătă vreme toate aceste s-au vindecate.* CANTA, LET. III, 185/18. *O înțeleaptă administrațiune vindeca nenorocirile resbelelor trecute.* ASACHI, S. L. II, 5. *Războiul va naște multe rele care anevoie se vor putea vindeca.* BĂLCESCU, M. V. 200. *Puțină este lauda care curînd trecînd în întunerecul uitării se vindecă.* ARHIVA R. I, 61/21.

5. T r a n z. și r e f l. (Învechit; complementul indică elemente ale naturii, forme de relief, construcții etc.) A (se) închide, a (se) astupa; a (se) refaca, a (se) restabili. *Doamne... cutremuraș pămîntul și smintiși-l, vindecă frîngerea lui că rădică-se.* CORESI, PS. 154/6. *Neputîndu-l suferi pămîntul, s-au desfăcut prăvălindu-l toți și l-au sorbit de viu... și s-au vindecate pămîntul preste dînsul.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 125^v/14. *Ei ieșiră, iară svinșia sa au vindecate la loc închisoarea și pecețile.* id. ib. 183^v/34. *Căzură dealurile preste șarpe de vindecară tăul și-l asămănară de să feace șes.* id. ib. 210^v/3. *Să închisă de să vindecă ceriul.* id. ib. 230^v/32. *Zice D[o]mnul: vindec apele acestea, nu va mai fi de acolo moarte și sterp.* BIBLIA (1688), 266^v/56, cf. CUV. D. BĂTR. I, 310, ȘĂINEANU, I. 185. ◊ (Complementul se referă la fapte, situații deficitare) A compensa, a acoperi. *Spre buna și cuviincioasa îndreptare a casei aceștiea, din lefule pe două luni a anului curgător să se plătească numai lefule beșlegilor... iar toți ceilalți cîți se cuprînd în izvodul lefilor să rămîie fără luare de leașă întru aceste două luni, și întru acest chip vindecîndu-se lipsa (a. 1814).* URICARIUL, I, 44. *Am căutat să aflăm în oarecare chip prin care să se poată vindeca neînlesnirea plăței aceste datorii (a. 1815).* ib. X, 259.

6. T r a n z. (Învechit, rar) A îngriji, a ocroti, a feri. *La Vavilon... vindică pre finici ca și grecii pre smochini... pentru ca să nu cază rodul.* HERODOT, 77.

7. R e f l. (Într-o poezie populară) A se prinde, făcîndu-se una cu... *De cînd la el [la murg] n-ai cătat, Frîu-n cap s-a vindecate, Șeaua-n spate a mușchiat.* DENSUSIANU, T. H. 289.

– Prez. ind.: *vindec*, pers. 6 și (învechit) *vindec*. – Și: (învechit și regional) *vindică*, (învechit) *vindecă*, (învechit, rar) *vendică* (LEX. MARS. 227, 244) vb. I.

– Lat. *vindicare* „a răzbuna”.

VINDECĂ² vb. I v. *vindica*¹.

VINDECĂBIL, -Ă adj. (Despre boli, răni, etc.) Care poate fi vindecate; care are leac; curabil, (învechit) vindecăcios. *Se împart ranele (plăgile) în acute (iuți) și*

hronice (învechite), în vindecabile și nevindicabile. CORNEA, E. I, 125/35, cf. ALEXI, W., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◊ F i g. A te roști - a te implica înseamnă a te așeza întotdeauna, cu riscurile inerente, pe baricada noului social... în permanență luptă cu vechiul, ... cu plierea aducătoare de otrăvuri greu vindecabile. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 28, 3/1.

- Pl.: vindecabili, -e.
- **Vindeca**¹ + suf. -abil.

VINDECĂRE s. f. 1. (Posibilitate sau mijloc de) refacere a sănătății unei ființe suferinde, a unui organ bolnav etc. (prin îngrijire, prin tratament medical etc.); însănătoșire, lecuire, tămăduire (1), (popular) tămăduială, (învechit și regional) vindec, (învechit) vindecăciune, vindecătură (1), (învechit, rar) vindecămînt. Cf. v i n d e c a ' (1). Nu e vindecare peliței mele de multă mânia a ta. PSALT, 71. Pentru credința dau trupului vindecare și sănătate sufletească. CORESI, EV. 61. Acel amu bolnav în praznic vindecare luo. id. ib. 242. Acela... paguba-i și cheltuiala pre vindecare să plătească. PO 248/14. Dzece stricați să curățiră și întocma vindecare dobîndiră. VARLAAM, C. 327, cf. MARDARIE, L. 118²/30, 289²/13. De atuncea pînă astăzi pururea varsă mir de bun miros carele face tot felii de vindecări. DOSOFTEI, V. S. decembrie 212⁹/9. Atuncea va fi vindecare trupului tău și socoteală oaselor tale. BIBLIA (1688), 430¹/25. Cine mergea la dînsul și-i chema numele sfinții-sale într-ajutor toată vindecarea și sănătatea dobîndea. ANON. CANTAC., CM I, 103. Altă vindecare trebuie celui... bolnav. ANTIM, O. 136. Cuvintele rostului tău sînt izbăvire sufletului și vindecare trupului (a. 1760). GCR II, 72/18. Să faci minunată izvorire apelor celor fierbinți spre a multora vindecare. MINEIUL (1776), 128²/21. Care va răni om sau dobitoac este datoriu să plătească cheltuiala vindecării. CARAGEA, L. 88/8. Mai în toată Biblia se vorbește despre minunile care cu trimiși de la D[umne]zeu le-au făcut: vindecarea bolnavilor..., deșteptarea unora din morți. PETROVICI, P. 303/8. Ei fac vindecare întru acest chip, adevă: aștern la pămînt pre acel bolnav și încep a sări. CANTEMIR, S. M. 294/18. Aceste osebite remedii sau vindecări... numai atuncea pot fi folositoare, cînd se vor întrebuița foarte în pripă. AR (1829), 44¹/23, cf. LB, VALIAN, V. Vindecarea n-ar mai putea fi putincioasă. KOGĂLNICEANU, S. A. 82, cf. POLIZU. A fost adus popa... pentru ca să citească un paraclis spre a mulțami lui Dumnezeu pentru miraculoasa mea vindecare. SION, P. 346, cf. PETRI, V. Suntem datori vindecarea noastră mai mult la puterea temperamentului decît la efectul remediilor. CANELLA, V. 91. Dînsul căuta vindecare la fîntîna Domnița Maria. CARAGIALE, O. I, 310. În cărțile sacre indiene... se vorbește despre părțile constitutive ale corpului omenesc... de asemenea se vorbește despre diferitele leacuri pe care le întrebuițau pentru vindecare. ARHIVA, I, 210, cf. DDRF, ENC. ROM., BĂRCIANU. Ceara e menită mai mult... ca un mijloc spre vindecare oamenilor de o mulțime de boale. MARIAN, INS. 175, cf. ALEXI, W. Textele celor mai multe descîntece... se termină mai adesea prin cîte o formulă care indică de unde trebuie să se aștepte bolnavul să-i vie vindecarea. CANDREA, F. 267. Continuă. înșirînd nenumărate cazuri de vindecare a animalelor cu leacuri găsîte de ele. id. ib. 278. Vindecarea băieșului rănit îi făcea [izvorului] și acum renumele. AGĂRBICEANU, A. 249. Asta era toată iubirea meseriei lui: bolnavul și vindecarea. PAPADAT-BENGESCU, O. I, 244, cf. RESMERIȚĂ, D. Se știe că ai avut cazuri de vindecări miraculoase. CAMIL PETRESCU, T. III, 179. Întortochease pe doctori, trecîndu-le convingerea în vindecarea lui fără de operație. id. ib. II, 144. În evoluția procesului de vindecare pot interveni o mulțime de tulburări. A. POP, CHIRURG. 11. Din notele publicate...

desprindem... localitățile în care Luchian, în speranța vindecării, își petrece verile. OPRESCU, S. 69. Băutura... e dată... la sărbătorirea unui an de la vindecarea lui de scarlatină. ARGHEZI, S. X, 89. O metodă de vindecare era cu atît mai apreciată în medicină, cu cît se întemeia mai mult pe un ocult mesmerism. BLAGA, Z. 244. Matilda spera mai cu putere decît Laura în vindecarea acesteia. VINEA, L. I, 197. Înainte de vindecare, este bine ca bolnavul contagios să nu vină în contact cu alte persoane. BELEA, P. A. 233, cf. DL, DM. [Sînt] substanțe sau plante cu forță terapeutică reală sau numai presupuse a avea putere de vindecare. IST. LIT. ROM. I, 58. Vindecarea survine, de obicei, după cîțiva ani de boală. ABC SĂN. 75. Ne-ar putea stabili un diagnostic care să nu lase prea mari speranțe de vindecare. ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 2, 28/1. ◊ F i g. Aici este izvorul etimologiei populare..., mijlocul cel mai important de „vindecare” a cuvintelor „bolnave”. IORDAN, STIL. 90. ♦ P. e x t. Trecere, încetare a unei boli, a unei suferințe fizice etc. Vindecarea vrăjii de mai sus... poate să... facă alte mijlociri de acestea mai puternice. CANTEMIR, S. M. 319/9. Această putere... la boală se arată ca adevărata vindecare naturală. ALBINET, M. 6/16. Histeria... și ipohondria... se nasc asemenea adeseori din boale materialnice și pot a se depărta numai prin vindecarea acestora. id. ib. 16/3. Vindecarea mai departe a acestei patimi se face precum și a răunchilor. CORNEA, E. I, 93/16. Multe doctorii s-au născocit pentru vindecarea peștei. id. ib. 117/3. Spălarea cu apă răce se întrebuițează... ca mijloc de vindecare la amorțire cronică. FĂTU, D. 14/9. Zeama cea oloioasă și puturoasă a acestui gîndac o întrebuițează... spre vindecarea pecingenii. MARIAN, INS. 83. Mijlocul cel mai bun și mai ușor pentru vindecarea și curățirea faptului extern... este ca acel bolnav... să se scalde în stropii și spumele ce sar de pe roțile morii. id. ib. 273. Pentru vindecarea lingoarei sau tifosului se iau în această zi trei luminări de ceară curată și „se pun în credință” la o icoană a Sfințului Sava. PAMFILE, S. T. 156. Falca porcilor tăieși în această zi se va strînge... spre a se folosi la nevoie pentru vindecarea bolii numită „fălcar”. id. ib. 204. Fierea de porc servă și ea la vindecarea degerăturii. PĂCALĂ, M. R. 256. Deschiderea abcesului... precoce întîrzie vindecarea. ENC. AGR. I, 9. Ilustrul alienist îl pune atunci în libertate, constatînd „vindecarea maladiei”. CĂLINESCU, C. O. 22. Sălbaticul întrebuițează o anumită emblemă sau talisman pentru vindecarea unei boli. RALEA, S. T. II, 153. Planta [era]... folosită la vindecarea crampelor stomacale. FLORA R. P. R. X, 109. Procentul cel mai mare de vindecări se obține la aceste forme de cancer. ABC SĂN. 79. Aceștia sînt sărbătorii cu strictețe, întrucît sînt priviți ca protectori împotriva unor calamități sau pentru că li se atribuie anumite puteri în vindecarea unor boli. HRISTEA, P. E. 234. Șchița... e piesa de rezistență a volumului în povestea vindecării șocului psihic suferit de un tînăr inginer. ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 28, 11/4. ◊ L o c a d j. Fără vindecare = fără posibilitatea de a se vindeca; incurabil. Acum li s-a întimplat poate ceva rău și poate ceva fără vindecare. C. PETRESCU, R. DR. 313, cf. DL, DEX. ♦ Închidere, cicatrizare a unei răni, a unei tăieturi etc. Cel ce vrea să grăbească vindecarea [răni] pârul de cîne făcut scrum îl bea într-o lingură de apă. PĂCALĂ, M. R. 263. După vindecarea răni... am stat o bucată de vreme în lagăr. AL. PHILIPPIDE, S. II, 193. Vindecarea unei plăgi depinde de coodonarea unei serii de mecanisme diverse biologice, fizice și clinice. MARINESCU, P. A. 81. Vindecarea unei răni neinfectate se face cu atît mai repede cu cît schimbarea pansamentului se face mai rar. BELEA, P. A. 91. Vindecarea este lentă și se face printr-o cicatrizare neregulată. ABC SĂN. 325. ◊ F i g. Nu are... vindecare rana lui, că fiind duh nu are pocăință. ANTIM, O. 49. Ranele... [rării] erau multe și

vindecarea lor reclama timp îndelungat și sacrificie colosale. FILIMON, O. I, 213. *Gîndurile - dovedise comisul cel bătrîn - sînt cei mai harnici dușmani ai omului. Nu-i altă doftorie pentru Jder cel mititel decît să cadă butuc în culcuș și să doarmă somn fără vise... Orice rană deasemeni are vindecare.* SADOVEANU, O. XIII, 276.

2. (Posibilitate sau mijloc de) eliberare a cuiva de o suferință morală, de o stare afectivă, de un necaz (1, 2) etc. Cf. v i n d e c a (2). *Nu sînt alte mai bune den bunătăți să ne dea vindecare, ca cînd căutăm ceteniile cuvintelor dumnezești.* CORESI, EV. 352. *Unde era trufășia... acolo era vindecările m[u]c[e]nicilor (cca 1633).* GCR I, 84/14. *Ceastă carte... are întru sine multe fealiuri de vindecări sufletelor creștinești.* PRAV. GOV., ap. GCR I, 88/10. *Pentru mîngiere, ceriul cel îndurător l-au trimis prin un alt suflet o duioasă vindecare Dăruindu-i în grea cale un soț bun și simțitor.* ASACHI, S. L. I, 76. *E oare vindecarea adusă de dînșii... alta decît salvarea din singurătatea tristă?* PĂRVAN, I. F. 200. *Vai! mîmucă iubitoare, Inimioara rău mă doare Și tu nu-mi dai vindecare.* ALECSANDRI, P. P. 303. ♦ P. e x t. Alinare sau încetare a unei suferințe morale, a unei stări afective etc. *Cu cetitul cuvintelor dumnezești, ale sufletului boale dă-le... vindecare și sufletească sănătate.* CORESI, EV. 352. *Dumnezeu... au dat omului această mare vindecare a pocăinții.* ANTIM, O. 91. *Obosit... de a căuta și a nu găsi vindecarea grijei ce-l muncea, se lăsă pe sofa ofîind.* FILIMON, O. I, 124. *Nu mai este vindecare Pentru viața mea în dor.* BOLINTINEANU, P. II, 5. ♦ F i g. *Feciorii de boieri... se întruniră cu decideră de a cere de la Domn vindecarea suferințelor făreri.* ALECSANDRI, O. P. 151. ♦ (În limbajul bisericesc) Mîntuire (2). *Roao ce e de la tire vendecare lor iaste.* PSALT. 325. *Tuturor carii greșăscu, pururea le caută Domnul spăsenie și vrăciuire și vindecare de păcate.* CORESI, EV. 23. *Omul de om păzește minie și de la Dumnezeu caută vindecare.* id. ib. 48. *Să avem leac spre vendecarea păcatelor noastre (a. 1645).* GCR I, 115/18. *Pentru ce ne-ai lovit pre noi și nu este noao vindecare?* BIBLIA (1688), 502/52. *Sînt păcate de moarte..., neiertate, deaca nu să va face la dînsele căzuta vindecare.* ANTIM, O. 123. *Milostivnică vindecare s-au dat omului de la Dumnezeu, ca să moară.* id. ib. 224.

3. (Învechit, rar) Înlăturare, acoperire a unei daune (bănești). Cf. v i n d e c a (5). *Pentru împlinirea lipsei acestei casă... nici într-un feliu nu s-au găsit alt chip spre vindecarea aceasta decît mizlocul acesta a sporirei goștinei ce s-au obicinuit de o vreme încoace... a se lua cîte 3 parale și 2 bani de toată oaia (a. 1814).* URICARIUL, I, 223. *Socotind ea chipul vindecării unei așa pagubi, au alcătuit o hirtie de învoială (a. 1827).* FURNICĂ, D. C. 331.

- Pl.: *vindecări*. - Și: (învechit) **vendecăre** s. f.
- V. **vindeca**¹.

VINDECĂT¹ s. n. (Învechit, rar) Vindecare (a unei boli, a unei suferințe fizice). *Este om ce făcea multe minuni, căruia agiunge numai singur cuvîntul spre vindecatul a toată boala care-i mai cumplită.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 183/22.

- V. **vindeca**¹.

VINDECĂT², -Ă adj. 1. Care a scăpat de o boală, de o suferință fizică; care s-a făcut sănătos; însănătoșit, lecut, tămăduit (1). Cf. v i n d e c a (1). *În zadar s-au silit cei mai iscusii doctori..., ci mai virtos pe lingă desnădăduirea de a se vedea vindecat, de care pătimeste moralul său, fizicul său suferă într-ălît încît pare că e un bătrîn trecut.* NEGRUZZI, S. I, 41, cf. DELAVRANCEA, O. II, 317. *Vindecați, doctorul le prelunghe convalescența.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 136, cf. RESMERIȚĂ, D. *Ne-a uns de cîte două-trei ori pe zi..., pînă ce în Vinerea seacă ne-am trezit vindecați.* SIMIONESCU, F. R.

422. *Ca unui orb vindecat Lumea-n lumină mi s-a lărgit.* BLAGA, POEZII, 197, cf. DL, DM, DEX. ♦ (Substantivat) *Grăiră jidovii vindecatului: „Sîmbătă iaste și nu ți se cade să iai patul tău”.* CORESI, EV. 143. ♦ (Despre boli, suferințe fizice) Care a trecut (în urma unei îngrijiri, a unui tratament medical etc.). *Apele de pucioasă... nu sînt potrivite la boalele venerice, tractate de curînd cu mercur..., căci prin a lor întrebuițare pripită, adeseori s-au ivit boala venerică vindecată cu mai mari furii și putere.* FĂTU, D. 102/8. ♦ (Despre răni, tăieturi etc.) Care s-a închis; cicatrizat. *O mare rană vindecată se întindea de la timpla stîngă pînă la colțul gurei.* CONV. LIT. XXII, 406.

2. Care a scăpat de o suferință morală, de o stare afectivă neplăcută, de un necaz (1, 2) etc. *Zimbi de întristările lui zbuciumate... Titu, vindecat, se avîntă cu trup și suflet în vîlmășagul luptei.* REBREANU, I. 274. ♦ P. e x t. (Despre suferințele morale, stări afective neplăcute) Care a fost alinat, potolit; care a trecut, a dispărut. *Te înfloară redeșteptarea durerii abia vindecate.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 186.

- Pl.: *vindecați*, - te.
- V. **vindeca**¹.

VINDECĂ s. f. (Bot.; prin nord-estul Transilv.) Vindecea (1) (*Betonica officinalis*). Cf. BORZA, D. 30, 301.

- Pl.: *vindeci*.
- Postverbal de la **vindeca**¹.

VINDECĂCIÓS, -OĂSĂ adj. (Învechit) Vindecabil. Cf. LB, VALIAN, V. *Emoroidele se împart... în periodice... și simptomatice..., în vindecăcioase și nevindicăcioase.* CORNEA, E. I, 11/21. *Această colică... [se] împarte în iute și îndelungată, în suferită și nesuferită, în vindecăcioasă și omoritoare.* id. ib. 96/26, cf. POLIZU, PETRI, V., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

- Pl.: *vindecăcioși, -oase*.
- **Vindeca**¹ + suf. -ăcios.

VINDECĂCIUNE s. f. (Învechit) Vindecare (1). *Ce-ți fie, Doamne, milă de mea lîngegiune, Oasele mi le strînge cu vindecăciune.* DOSOFTEI, PS. 22/21. *Omul blind inemii vraci și vindecăciune oaselor inema simțitoare (a. 1683).* CCR, 242/11, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 182.

- Pl.: *vindecăciuni*.
- **Vindeca**¹ + suf. -ăciune.

VINDECĂMÎNT s. n. (Învechit, rar) Vindecare (1). Cf. GHETIE, R. M. 491.

- Pl.: ?
- **Vindeca**¹ + suf. -ămînt.

VINDECĂTÓR, -OĂRE s. m., adj. I. I. S. m. (Astăzi rar) Persoană care vindecă (1, 2) sau care pretinde că poate vindeca. *Acest orb, niminea nu avea să derepteze pre el... și cătră însuș acela vindecătorul, Domnul Hristos, vine.* CORESI, EV. 443, cf. MARDARIE, L. 289²/14, BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *A se zice unui medic spre cînste pentru învățatura și isprăvile sale doctor sau vindicător în meșteșugul său poate fi iertat.* HELIADE, O. II, 242. *Vindecătoru-ngriji-va de rană și asupra-i va pune leacuri alese ce-alină pe loc suferinșele-amare.* MURNU, I. 73. [În Egipt] *oamenii mai mult decît oriunde Sînt iscusii lecuitori de boale Căci ei se trag într-adevăr din Peon, Vindecătorul zeilor.* id. O. 59, cf. RESMERIȚĂ, D. *Hipnotismul a fost, în toate timpurile, practicat de către magnetizatori, vindecători, șarlatani.* MARINESCU, P. A. 96, cf. NOM. PROF. 15. *Vindecătorii care s-au arătat din timp în timp n-au știut de unde să înceapă lecuirea.* ARGHEZI, S. X, 266. *Împăratul dă vindecătorului*

vinderel de turnuri, BĂCESCU, PĂS. 173) pasăre cu capul și gîtul de culoare cenușie cu pete negre, cu spatele roșu-cărămiziu și cu partea ventrală de culoare deschisă, pătată cu negru, care are un zbor caracteristic ce îi permite să rămână nemișcată, lovind aerul cu bătăi scurte și repezi din aripi; vînturel¹ (I 1 a), (regional) marinică (*Falco tinnunculus tinnunculus*). Cf. LB, KLEIN, D. 98, LM, GHEȚIE, R. M. 492, BARCIANU, ENC. AGR., BĂCESCU, PĂS. 204, 205, 206, DL, DM, L. ROM. 1969, 474, DEX. *Vindireii, cioroberele alungă cobeții*. POP., ap. BĂCESCU, PĂS. 205; b) (și în sintagmele *vinderel cu picioare roșii*, BĂCESCU, PĂS. 173, LINȚIA, P. II, 151, *vinderel de seară*, BĂCESCU, PĂS. 173, LINȚIA, P. II, 151) pasăre cu capul și spatele cenușii și cu pîntecele ruginiu; vînturel¹ (I 1 b), șoimuleț de seară (v. șoimuleț I 1) (*Falco vespertinus vespertinus*). Cf. DM, DEX; c) (și în sintagmele *vinderel mic*, ENC. AGR., BĂCESCU, PĂS. 173, LINȚIA, P. II, 157, 158, 159, 162, *vinderel cu ghiare galbene*, BĂCESCU, PĂS. 173, LINȚIA, P. II, 158) pasăre cu spatele de culoare roșic-cărămizie și cu penajul ventral gălbui; vînturel mic (v. vînturel I 1) (*Falco naumanni naumanni*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 206; d) pasăre cu capul, gîtul și spatele albastre-cenușii cu dungi negre și cu pîntecele galben-roșcat cu pete brune; șoim (I 1 d), erete de iarnă, șoimuleț pitic (v. șoimuleț I 1), gaia gănilor (*Falco columbarius aesalon*). Cf. CIHAC, II, 539, MARIAN, O. I, 119, CONV. LIT. XXIII, 346, ENC. ROM., TDRG, CADE, ENC. AGR., BĂCESCU, PĂS. 173, 203, 205; e) pasăre cu capul și gîtul negre, cu spatele cenușiu-albăstrui și cu partea ventrală alburie cu numeroase dungi transversale; șoim (I 1 a) (*Falco peregrinus peregrinus*). Cf. CIHAC, II, 539, ȘEZ. VIII, 161. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Deasupra Condrenilor... se află vestita Cetatea Neamfului... străjuită de ceucele și vindireii care au găsit-o bună de făcut cuiburi într-însa*. CREANGĂ, A. 53. *De la unguiri s-au împrumutat... [numiri] de animale (coroi... vindereu)*. ȘĂINEANU, I. 248, cf. DDRF, MÎNDRESCU, UNG. 190, REV. CRIT. III, 173, ALEXI, W. *Bravo, Vasiliță, tu ești uliu ori vindereu?* HOGAȘ, DR. I, 73, cf. RESMERIȚĂ, D., BL I, 23. *Trebuia să întîmpinăm valul de asalt al ciocacelor băutoare de ouă crude... al vindereilor sprijiniți pe vînt, al hereșilor fulgeratici*. VOICULESCU, P. I, 62. *Un vindereu pluti oblic prin lumină, deasupra poienii și slobozi cîteva fuierături moi*. SADOVEANU, O. IX, 132, cf. SCRIBAN, D. *În campaniile de stricarea cuiburilor de ciori, trebuie avut grijă să nu se distrugă și cuiburile ce au pui cu puf alb - aceia fiind pui de vinderei*. BĂCESCU, PĂS. 204, cf. DL, L. ROM. 1964, 506, M. D. ENC., DEX, H VI 28, X 207, 465, XVII 35, XVIII 261, ALR I 1050/223, 424, ALR II 6217/514.

- Pl.: *vinderei*. - Și: *vinderél*, (regional) *vinderău* (REV. CRIT. III, 173, BĂCESCU, PĂS. 173, 203, 205), *vindirău* (BĂCESCU, PĂS. 173, 203, 205), *vindirél*, *vindiréu*, *vindiréu* (id. ib. 203), *venderéu* (SCRIBAN, D.), *ventiréu* (H XVII 35) s. m.

- Cf. magh. *vándorol*, *vándor* [sólyom]. - *Vinderel*, *vindirel*: sg. refăcut după pl. sau cu schimbare de suf.

VINDERÍ vb. IV. R e f l. (Regional) A nu avea astîmpăr. PAMFILE, A. R. 264.

- Prez. ind.: *vinderesc*.

- Cf. *vindereu*.

VÍNDIAC s. n. Haină scurtă, special confecționată pentru a apăra de vînt; canadiană, hanorac. Cf. CV 1952, nr. 5, 35, M. D. ENC., DEX, DN³.

- Accentuat și: *vindiác*. M. D. ENC., DEX, DN³. - Pl.: *vindiacuri*.

- Din germ. *Windjacke*.

VINDÍC s. m., s. n. (Transilv. și Maram.) I. S. m. Musafir. Cf. KLEIN, D. 41, 155, 199, MOLNAR, 51, DR. IV,

1081, BL II, 55, PUȘCARIU, L. R. I, 202, FD III, 165, CABA, SĂL., DENSUSIANU, T. H. 60, 340, T. PAPAHAĞI, M. 236, ALRT II, 143, 333, LEXIC. REG. 10. *Nu mere la popa, că amainte i-o vinit vindici*. MAT. DIALECT. I, 74. *Aștept un vindic de la oraș*. ib. 198, cf. 46, 290. ♦ Nuntaș. Cf. ALRM I/II h 353.

2. S. n. (În formele *vindig*, *vinding*) Vizită¹ (1); petrecere (II 2). *Simnion cu nevasta în vindig la soacră-sa*. T. PAPAHAĞI, M. 114, cf. GLOSAR REG. ◊ E x pr. **A merge pe vindig** = a merge în calitate de oaspete (la o petrecere). *Hust era o cetate demult, în vremurile bătrîne și Pinteza Viteazu o poruncit acolo... că toț domnii să meargă acolo să-l aștepte c-a me[rge] el pe vindig*. ARH. FOLK. I, 183, cf. 236.

- Pl.: (1) *vindici*. - Și: **vindig** s. m., s. n., **vindég** (PUȘCARIU, L. R. I, 202) s. m., **vindiúg** (GLOSAR, REG.) s. n.

- Din magh. **vendég** (dial. *vendíg*).

VINDICÁ¹ vb. I. (Învechit) 1. T r a n z. A răzbuna (I 2). Cf. C. CANTACUZINO, ap. IORGA, L. I, 163. *Pentru a vindeca moartea compatrioților săi, disbărcă... riga Gven la țermurele Britaniei*. SĂULESCU, HR. I, 109/20. *Ei se legară prin giurămînt de a vindica... onorul cavalerilor poloni, care se amenința de a fi înfruntat de un principe barbar*. ASACHI, S. L. II, 92. *Această bătaie... au vindicat perderea de la Obertin*. id. ib. 153. *Plănuia să se furișeze pin' la Suceava, să omoare pe autorul nenorocirei publice și să vindece afontul Ileanei*. CALENDAR (1854), 93/26, cf. CIHAC, I, 315, LM.

2. R e f l. A se răzbuna (I 1). *Malaspina... pentru cele ce pătise la lacul Brutis au vroit a se vindeca*. ASACHI, S. L. II, 161.

3. T r a n z. A revindica. Cf. ALEXI, W.

- Prez. ind.: *vindic*. - Și: **vindică** vb. I.

- Din lat. *vindicare*, it. *vindicare*.

VINDICÁ² vb. I v. **vindeca**¹.

VINDICATIV, -Ă adj. (Livresc; despre oameni) Care este înclinat, pornit spre răzbunare; care dorește, simte nevoia să se răzbune (I 1); răzbuător. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D., CANELLA, V. 370, COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W. *Dimitrie Cantemir avea multe însușiri bune, dar era poruncitor, aspru și vindicativ*. IORGA, I. L. I, 326, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Era vanitos și vindicativ și nu suporta critica*. CĂLINESCU, C. O. 374. *Zîna este anteteza zmeoaicei, de ordinar bătrînă... sau, cînd e tînără și frumoașă, vindicativă și cu sîngele otrăvitor*. id. B. 93, cf. DL. *Se fereau de el, bănuindu-l delator, vindicativ și idiot*. T. POPOVICI, SE. 80, cf. DM. *Nu rămînea în cancelarie în timpul recreațiilor, ca să evite conflictele cu vindicativii săi colegi*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 96, 6/1, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ◊ (Adverbial) ◻ *L-a arătat vindicativ cu degetul*. ◊ (Substantivat) *Ar fi avut anumite răfueli... cu posomorîții, cu vindicativii*. PEDA, M. S. 220. ♦ (Despre fapte, manifestări, creații, sentimente etc. ale oamenilor) Care exprimă, trădează, imprimă dorința de răzbunare; care este făcut, creat din dorința de răzbunare. Cf. COSTINESCU, CADE. *Glasuri profetice se ridicau din ce în ce mai dese și mai vindicative*. V. ROM. ianuarie 1954, 192. *Poezia transfigurează femeii, poate o singură femeie în două ipostaze, una serafică, alta vindicativă*. IST. LIT. ROM. II, 289. *Pamfletul vindicativ din „Junii corupți” se înscrie în linia vehemenței satirice pașoptiste*. V. ROM. ianuarie 1965, 102. *Este un roman al acumularilor vindicative, în care ideea de răzbunare atînge... cea mai neiertătoare dintre toate formele de răzbunare: răzbunarea prin cuvinte*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 28, 7/1.

- Pl.: *vindicativi*, -e.

- Din fr. **vindicatif**.

VINDICĂTOR s. m. v. **vindecător**.

VINDICEĂ s. f. v. **vindecea**.

VINDICIE s. f. (Latinism învechit, rar) Atribuire. [Istoricul] *nu e mai mult anonim, după cum însuși au arătat la vindiciile anonimului ale lui Daniel Cornides, e Paulus episcop al papistașilor unguri din Ardeal*. MAIOR, IST. 64/18.

- Pl.: **vindicii**.
- Din lat. **vindicia**.

VINDIȘUG s. m. v. **vindișug**.

VINDICTĂ s. f. (Livresc) Urmărire, pedepsire a unei greșeli, a unei fărâdelegi, a unei crime; răzbunare (1). V. **vendetă**. În *Geneze* [Moise] *mai dă divinității antice attribute Sau calități păgâne, o lasă ca și alții Tenace în vindictă, teribilă-n minie*. HELIADE, O. I, 383. *El... și-a plecat capul călăilor lui Ipsilante, ca să nu compromită viitorul țarei sale, expuind-o la vindicta turcească*. GHICA, S. 628, cf. COSTINESCU, LM, GHEȚIE, R. M. 492, BARCIANU, ALEXI, W. *Membrii guvernului... se expuneau unei posibile vindicte, formulate în mesaje sinistre pe care le primeau mereu în scris sau telefonic*. CĂLINESCU, B. I. 519, cf. DL, DM, DEX, DN³. ◊ *Vindictă publică* (sau, rar, *populară*) = dispreț, dezaprobare prin care societatea condamnă fapte socotite nedemne sau oameni care săvârșesc astfel de fapte; oprobriu. *Vevertă învîrtea sabia vindictei publice și cînd vorbele nu i se mai legau pe limbă, se auzea numai rînjetul*. LOVINESCU, C. V, 95. *D-l Lovinescu nu-l întuiește pe povestitor la stîlpul infamiei și nu asmute asupra-i vindicta publică*. PERPESSICIUS, M. II, 353. *Ei [filistinii] denunță cu gravitate și răutate vindictei populare pe oamenii veseli*. RALEA, S. T. I, 59.

- Pl.: **vindicte**. - Și: (învechit) **vendictă** s. f.
- Din lat. **vindicta**, fr. **vindicte**.

VINDÍG s. m., s. n. v. **vindic**.

VINDIGĂLUÍ vb. IV. R e f l. (Prin Transilv. și Maram.) A petrece (II 3). Cf. KLEIN, D. 169. *Acolo vă așteaptă... Cete de neveste, Cu bucate făcute, Cu mesele așternute Și cu păharele umplute. Acolo îți bea, Acolo îți mînca, Acolo vi-ți vindigăluí*. BIRLEA, C. P. 348.

- Prez. ind.: **vindigăluiesc**.
- **Vindig** + suf. **-ăluí**. Cf. magh. [meg] v e n d é g e l.

VINDIGLĂU s. n. v. **vendeglău**.

VINDIRĂU s. m. v. **vindereu**.

VINDIRÉL s. m. v. **vindereu**.

VINDIRÉU s. m. v. **vindereu**.

VINDIȘÍG s. n. v. **vindișug**.

VINDIȘUG s. n. (Prin Transilv.) Petrecere (II 2). Cf. KLEIN, D. 169, BL II, 62, L. ROM. 1966, 45, CABA, SĂL.

- Pl.: **vindișuguri**. - Și: **vindicșug** (KLEIN, D. 169, L. ROM. 1966, 45), **vindișig** (KLEIN, D. 169) s. n.
- Din magh. **vendégség**.

VINDIÚG s. n. v. **vindic**.

VINDOBONIÁN, -Ă adj., s. n. (Geol.) 1. Adj. Care aparține etajului al doilea al miocenului (2); care se referă la acest etaj, caracteristic acestui etaj. Cf. M. D. ENC., DN³.

2. S. n. Al doilea etaj al miocenului (2), care cuprinde subetajele helvețian și tortonian. Cf. LTR², DER, M. D. ENC., DN³, NDN.

3. S. n. Serie de straturi geologice din vindobonian (2).

- Pronunțat: **-ni-an**. - Pl.: **vindobonieni**, **-e**.
- Din fr. **vindobonien**.

VINDRÓVER s. n. Mașină de secerat, compusă dintr-un cadru pe care se montează aparatul de tăiere, rabatorul, transportorul, mecanismele de comandă și de acționare, folosită la recoltarea cerealelor în două faze. Cf. LTR², DER, M. D. ENC., DN³.

- Scris și: **windrover**. DER. - Pl.: **vindrovere**.

- Din engl. **windrover**.

VINDRILÍCĂ s. f. v. **ventrilică**.

VINDRÍȘ adv. v. **vintriș**.

VINECIÓR, -OĂRĂ adj., s. f. 1. Adj. (Popular) Diminutiv al lui v î n ă t (I 1); care este vînat-deschis. Cf. TDRG, CADE, GRAUR, E. 94, L. ROM. 1963, 661, DEX. *Nu e curtea vinecioară, Ci e vineți porumbei, Numai frățiori de-ai tăi*. PĂSCULESCU, L. P. 65, cf. DENSUSIANU, Ț. H. 27, 340, ALR SN IV h 1217. *Bubă gălbioară, Bubă vinecioară... Să ieși la această cepșoară Albă-gălbioară!* FOLC. MOLD. I, 207, cf. 674. ♦ (Despre păsări) Care are penele cenușii-albăstrii, bătînd în vînat; (despre animale) care are părul sur, cu reflexe vineții. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Sus în vîrfurile caselor, Mi-este-un stol de porumbei, Porumbei cam vineciori Și din pene săltători*. TEODORESCU, P. P. 39. *Mierla-și are frățior Tot pe sturzul peștricioar; Cîrsteiul de sorioară Ciocîrlia vinecioară*. MARIAN, O. II, 350. *Bălăceanu venea cu finu-său Călări pe cai vineciori*. ȘEZ. VIII, 164. *La capul arcanului Este-o iapă vinecioară, Pîtenoagă de picioare*. MAT. FOLK. 186. *Uite-l, uite-l suie dealul, Că-i cunoaște doica calul: Că-i e calul vinecior Și pîtenog de-un picior*. CIAUȘANU, V. 43, cf. ALR SN II h 276/791. *Să-mi aleg d-un cîrlăior, Cîrlăior cam vinecior, Scurt în gît și lung în trup*. ANT. LIT. POP. I, 75. ◊ (Substantivat) *Călare pe vinecior, Pîtenog la un picior..., Iorgu în cămașă floare, Cînd îl vede țauca, moare!* FOLC. OLT. - MUNT. III, 136.

2. S. f. (Și în sintagma *vinecioară sălbatică*, H II 125) Plantă din familia compozitelor, cu tulpina ramificată, cu frunzele ovate, cu florile albastre, rar roșii sau albe, grupate în capitule solitare în vîrfurile ramurilor, care se folosesc în farmacie și în medicina populară; albăstrea, albăstrică, albăstriță, vinețea (v. v i n e ț e l II 1 a), (regional) ghioc, zlăvoc, floarea-grîului, floarea-paiului (*Centaurea cyanus*). Cf. BORZA, D. 42, 301.

3. S. f. (Regional) Ciupercă comestibilă, cu pălăria de culoare vînată, aurie sau portocalie, care conține un suc lăptos și dulce (*Lactarius volenus*) (Beclean - Dej). Cf. ALR II 6404/260.

4. S. f. (Regional) Pasăre cu penele de culoare vînată-cenușie (*Anthus rufogularis*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 173, 320.

- Pl.: **vineciori**, **-oare**. - Și: (regional) **vinețioară** (BORZA, D. 42, 301) s. f., **viniciór**, **-oără** (DENSUSIANU, Ț. H. 27), **vînciór**, **-oără** (ALR SN IV h 1217/836) adj.

- **Vînat** + suf. **-ior**.

VINEGRÉTĂ s. f. 1. Sos rece preparat din oțet, ulei, sare, piper (și pătrunjel tocat). Cf. S. MARIN, C. B. 24, DN³, DEX-S.

2. Trăsurică cu două roți, acoperită, care era trasă de un om. DN³.

- Pl.: **vinegrete**.
- Din fr. **vinaigrette**.

VINERE s. f. v. **vineri**.

VINERÉLE s. f. pl. (Prin Bucov.; în credințele populare) Zilele de 14 și de 28 octombrie între care nu este bine să se semene secara, fiind pericol de moarte pentru cei care fac acest lucru. *Nu-i bine... să se semene între vinerele, adică între 14 și 28 oct.* PAMFILE, A. R. 113, cf. JAHRESBER. XII, 144.

- **Vineri** + suf. *-ele*.

VINERI s. f., adv. I. S. f. Ziua a cincea a săptămânii, care urmează după joi. *Era vineri în dzua ceaea ce fu chemat.* VARLAAM, C. 354. *Era vineri sara, înaintea simbetei.* N. TEST. (1648), 63¹/28. *Cînd a fost astăzi, vineri, vinit-a Dumitrașco* (a. 1655). IORGA, S. D. IV, 36. *Tătarii război să facă n-au vrut, ferind vinerea, care dzi la dinșii să ține.* M. COSTIN, O. 192. *Celoralalți preuți tuturora depreună le poruncim, lingă duminică, miercuri și vineri... să facă slujbă în toate zilele* (a. 1675). GCR I, 220/1, cf. ANON. CAR. *Era vineri, la aprilie 24 dni.* R. GRECEANU, CM II, 117. *Așjiderea și joile și vinerile, carea și bărbații și femeile numai din capetele sale le ținea.* PATENT. 1/24, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, HELIADE, O. II, 211, I. GOLESCU, C., VALIAN, V., POLIZU, PETRI, V. *Într-o zi de vineri... simțindu-se ostenită, trecu peste puterile sale.* BARONZI, I. C. V, 67/15. *Ieri au împlinit treizăci și cinci de ani... - treizăci și cinci fără miercuri, fără vineri și fără simbete.* ALECSANDRI, T. I, 91, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 315, LM. *Noaptea de joi, spre vineri o petrec rău... simț că am friguri.* CARAGIALE, O. II, 136. *Ziua ceaea nu era vineri și noi eram la școală.* SLAVICI, O. I, 83, cf. DDRF, ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W. *Pentru boala copiilor se fac 9 acatiste în 9 vineri.* CANDREA, F. 274, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU D. U., CADE, DR. VII, 28, IX, 76. *Ne-a cerut să ajunăm în fiecare vineri cu stricteță.* SADOVEANU, O. XI, 58, cf. IORDAN, L. R. 302, ROSETTI, L. R. I, 103, SCRIBAN, D. *Mama pădurarului o lămurește că fiind vineri e obiceiul să se arunce gunoarele pe foc.* CĂLINESCU, B. 39. *Păi, azi e vineri... nu-i așa?* CAMIL PETRESCU, T. III, 191. *Vă invit pe amîndoi în fiecare marți și vineri la mine.* VINEA, L. I, 46, cf. DL, DM. *Aproape în fiecare vineri se biciuia singur în chilia dată de Principe.* BARBU, PRINC. 44. *Păcurarii... făceau mreaja și stîna..., apoi, într-o vineri seara, alegeau mieii de minzări.* VUIA, PĂST. 32, cf. M. D. ENC., DEX. *Numai supă de fasole, că-i vineri.* V. ROM. februarie 1974, 30. *Vinerile le cînstesc și nu mă prea ostenesc.* JARNÍK - BÎRSEANU, D. 426. *Era vineri cînd femeia... s-a apucat să spele cămeșile.* ȘEZ. I, 59. *Cînd fu vineri lingă sară.* Pe Costin îl spînzurată. MAT. FOLK. 1266. *Vinerile toți cînstesc Oamenii nu se muncesc.* BÎRLEA, L. P. I, 95, cf. ALR I 181, ALR II 5755/2, 29, 250, 365, 386, 464, 520, 531, 537, 551, 769, 836, A IX 5. *Foaie verde slabă moale, Cînd fu vineri în diseară, Trei beșlii se ridicară.* BALADE, III, 330. *Haidă-n stînga, haidă-n dreapta, haidă-n colo - era vinere.* O. BÎRLEA, A. P. II, 387. *S-a dus joile De-a arat văile; Și s-a dus vinirile De-a arat clinurile.* FOLC. MOLD. I, 267. *Precum țin cîinii vinerile (= deloc).* Cf. NECULCE, L. 175, ZANNE, P. I, 387. ◊ (În credințe și superstiții) *Dacă pui rață să clocească într-o miercuri sau vineri, adică într-o zi de post... nu va fi nici o răfușcă.* MARIAN, O. II, 395. *Dintre zilele săptămînii, vinerea trebuie mai cu deosebire păzită.* PAMFILE, A. R. 14. *În vinerile din postul mare... nu se coase, că-ți coși necazurile de gospodărie.* GOROVEI, CR. 356. *Se descîntă în toate zilele, afară de vineri și duminică.* MAT. FOLK. 571. ◊ *Vinerea mare = a)* (în religia creștină; și în formele *Vinerea patimilor, Vinerea seacă, Vinerea Paștilor*, regional, *Vinerea Paștelui*, ALR II/I h 204, *Vinerea de Paști*, ib., *Vinerea neagră, Vinerea ouălor, Vinerea scumpă*, ib. h 204/365, *Vinerea lu Sfintu Cristos*, ib. h 204/928) *ziua de vineri din ajunul Paștelui în care creștinii*

țin post sever, celebrînd răstignirea lui Hristos. *În Vererea mare ainte feciu omu întăe Adamu, de-l feciu în chipul mieu* (a. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 45/14. *Nu știți că Venrerea mare eu mă răstigniiu prîntru voi?* (a. 1600). ib. 46/4. *Învățatură întru sfînta și marea Veneri cînd pui pînza în groapă* (a. 1642). GCR I, 100/32. *Pre Constandin Vodă..., a doaa zi, în Vinerea Paștilor, l-au luat Mustafa aga cu tare urgie împărătească.* ANON. BRÎNCOV., CM-II, 343. *Vinerea mare din săptămîna patimilor.* PATENT. 5/14. *Antonie Vodă în 19 aprilie au sosit în București și în Vinerea mare au împărțit deregătorile boierești.* ȘINCAI, HR. III, 103/38. *În Vinerea Paștilor, cu deadins, bate la cetatea Varna.* MAIOR, IST. 224/13, cf. LB, I. GOLESCU, C., POLIZU, CIHAC, I, 315. *În Vinerea seacă, prea cuviosul crecea oul la luminare, ca să mai ușureze din cele păcate.* COCEANGĂ, P. 111, cf. MARIAN, S. R. II, 293, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG. *În Vinerea mare, cînd vremea începe să se răcească simțitor, soarele își campără și el cojoc.* PAMFILE, CER. 27, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU D. U., CADE. *Într-o Vinere seacă, la ceas tîrziu de noapte, între două lungi slujbe doboritoare, clopotele ațipiseră.* VOICULESCU, P. I, 151, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, FORM. CUV. I, 90, M. D. ENC., DEX. *În Vinerea ouălor Dinaintea Paștelor Muma Corbii c-a aflat Unde-n temniță-i băgat.* TEODORESCU, P. P. 532. *Ea pleca... Din Vinerea ouărilor Din simbăta Paștilor.* MAT. FOLK. 150. *Vinerea mare vine în patrusprăzeșe optobăr.* DENSUSIANU, Ț. H. 115. *În Vinerea Paștilor, În simbăta ouilor, Noui ouî ni înroșa.* DIACONU, VR. 199, cf. ARH. FOLK. III, 44. *Am ajunat în Vineria niagră.* ALR II/I MN h 194/27, cf. ib. h 204. *Nu e întotdeauna Vinerea mare (= nu se petrec în fiecare zi evenimente plăcute sau fericite).* Cf. CIAUȘANU, V. *Îi ca Viniria sacă, se spune despre un om foarte slab.* Cf. ALR II/I MN h 204/228. (În credințe și superstiții) *În Vinerea patimilor, numită și Vinerea seacă, se duc oamenii de se scaldă pînă a nu răsări soarele, c-apoi nu se lipsesc boalele de ei.* CANDREA, F. 311. *Se crede că dintre zilele de lucru nu se ară și nu se seamănă... în ziua de Vinerea seacă pentru ca să nu sece sămînța.* PAMFILE, A. R. 59. *Ca să fie ferită casa... de trăsnet, se crede că este bine ca seara la Vinerea mare, cînd se întorc oamenii de la biserică, să vină cu luminările aprinse.* PAMFILE, VĂZD. 79. *Ploaia la Vineria seacă se socotește ca un semn de belșug.* id. ib. 112. *În Vinerea paștilor se suie fetele în clopotnița bisericii și sună clopotul, ca să crească cînepa.* GOROVEI, CR. 50. *În Vinerea patimilor nu se mîncă nimic cu oșet.* PĂCALĂ, M. R. 162. *Se scaldă în Vinerea sacă.* ȘEZ. I, 126. *În Vineria sacă să nu ari, să nu samini... că toată sacă apoi.* GRAIUL, I, 265. (E x p r.; popular) **A îndruga de Vinerea mare** = a vorbi foarte mult, a flecări. Cf. ȘĂINEANU I. 149, ZANNE, P. I, 87; **b)** (calc după gr. παρασκευή; și, regional, în formele *Vinerea celor 12 vineri*, PAMFILE, S. T. 59, *Vinerea oilor*, ALR II/I h 209/219) sărbătoare ortodoxă în care se prăznuiește Sfînta Parascheva (la 14 octombrie). Cf. LB, MARIAN, S. R. II, 112, TDRG. *Coliba ține pînă după culesul popușoilor, obișnuit pînă la Vinerea mare.* PAMFILE, A. R. 28, cf. id. S. T. 59, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *După împărțirea brînzei (15 august) se retrag berbecii... păziți pînă la 14 octombrie („la Vineria-mari”).* DIACONU, VR. LXXVI, cf. CADE, DL, DM, ARH. FOLK. III, 156, V, 175, ALR II/I h 209. (În credințe și superstiții) *Ziua de 14 octomvrie, consacrată Sfintei Paraschiva, numită de popor „Vinerea mare”, se ține pentru dureri de cap și spre a fi ferit de boale, în special de ochi.* CANDREA, F. 212. *În ziua de Vinerea mare (Sf. Paraschiva), nu se coase nimic, fiind rău de trăsnet, grindină și boale de ochi.* GOROVEI, CR. 356. (Prin nord-vestul Munt.) *Vinerea tîmăduirii (sau izvorului) = sărbătoare ținută în vinerea dinainte de Duminica Tomii.* Cf. ALR II/I MN 113, 2850/784. (Prin Olt.) *Vinerea strîmbă = prima vineri de după Crăciun.* Cf. ib. MN 113, 2850/876.

II. Adv. 1. În vinerea (I) imediat precedentă sau următoare. *Miercuri, ... la acea vreme, să umple ceașca de pelin, să pice înăuntru o picătură de undenaft și să bee. Vineri să pice 7 picături și să bee.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 90/7. *L-au ucis, tilharii... Alaltăieri, vineri, spre seară!* REBREANU, R. II, 238. *Vineri am avut o conversațiune cu colaboratorul lui Eric Drummond.* TITULESCU, D. 195. *Vineri vom ataca Tuileriile.* CAMIL PETRESCU, T. II, 379. *Asta e într-o miercuri. Vineri pleacă la Varșovia domnișoara.* ARGHEZI, S. XVIII, 159. *De obicei plecau de acasă cu turma de oi într-o miercuri și ajungeau vineri la munte.* VUIA, PĂST. 69. *Sfintulețul... s-a apucat să urzească pământul într-o marți... Vineri... isprăvise urzeala.* RĂDULESCU-CODIN, L. 1.

2. (Și în forma vinerea) Într-o zi de vineri (I), în timpul zilei de vineri. *Stă acicea vereri și ceteaște înrainte la cruce.* COD. VOR². 71¹/8. *Bogdan Vodă, gătindu-să și armându-să, au pripit cu oaste de au trecut apa Nistrului vineri, iunie 29 dni.* URECHE, L. 129. *Vineri dimineața l-au rădicat pă Constantin Vodă cu toată casa lui.* R. POPESCU, CM I, 483. *Vineri, fiind cam dăspre zioă... ne pomenim cu... un chiloman împărțășit cu aman.* DUMITRACHE, ap. GCR II, 127/12. *De se va întâmpla vreo săptămână să să strângă judecăți multe, să ne dea în știre veliți logofeji să facem și vinerea Divan.* PRAV. COND. (1780), 48. *Mi-au adus un vătășel răspunsu că vineri noaptea s-au aridicat satul Săpata (a. 1820).* DOC. EC. 240, cf. I. GOLESCU, C. *A doua zi, vineri, în 15/25 august, ziua de Sfinta Măria, Mihai, plecând de la Argeș, se opri la Văcărești.* BĂLCESCU, M. V. 127. *D-abia acum, vineri dimineața, am primit buna d-tale scrisoare.* CARAGIALE, O. VII, 577. *Vineri, după Sfintul Dumitru, se ținu judecata.* SLAVICI, O. I, 172. *Astăzi vineri se împlinesc o sută de ani de la nașterea lui Cuza Vodă.* IORGA, P. A. II, 62. *Vineri dimineața, la ușa notarului bătu o straje de la „Arhanghelii”.* AGĂRBICEANU, A. 184, cf. CADE. *A doua zi, vineri, de praznicul Sfinților Împărați Constantin și Elena, Vodă urma să se aple în popas la hergheliile Măriei sale.* SADOVEANU, O. XIII, 55. *Sultana, superstițioasă, nu încheia vineri afaceri importante.* CĂLINESCU, B. I. 440. *Vineri, către chindie, Ion se întorcea de la pădure cu o sarcină de uscături în spate.* CAMIL PETRESCU, O. I, 142, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Mă dusei vineri în târg Să văd caii cum se vînd.* MARIAN, H. 27. *Vineri maica m-a făcut.* MAT. FOLK. 356. *Puișorul Șoimărel Vineri mă-sa l-o făcut.* BALADE, II, 207. *Împletiră joi și vineri, Sîmbătă pînă la prînz.* FOLC. DOBR. 24. *Bărbatu cari-i urît, Sî-l legi c-un curmei di gît Sî-l duci vinerea în târg.* FOLC. MOLD. II, 347. *După ce nu erau tineri, se logodiră și vineri, se spune atunci cînd un lucru nu se face la timpul potrivit.* Cf. PANN, P. V. II, 148/8, MARIAN, NU. 88. *S-a dus și el la sîtină și a ajuns vinerea, se spune despre o persoană fără noroc.* Cf. JIPESCU, ap. ZANNE, P. III, 382. (În credințe și superstiții) *Vineri, de să va întâmpla naștere lui Hristos, iarna va fi gre și năprasnică (cca 1750).* GCR II 59/29. *Cine m-a făcut vineri, im disfac sîmbătă (a. 1784).* id. ib. 137/7. *Să nu-ți tai unghiile miercurea și vinerea.* ȘEZ. VI, 60. *Să nu se spele nimeni pe cap luna, miercurea și vinerea că-l vor durea ochii.* CANDREA, F. 237. *Cînd vinerea e vreme bună, duminică va fi rea și invers.* PAMFILE, VĂZD. 11. *Vinerea să nu dai niciodată gunoiiu afară, că-i rău.* GOROVEI, CR. 143. *Vinerea nu se coase, nici se toarce, nici se urzește, nici se rîșnește, că-i rea de durere de ochi.* PĂCALĂ, M. R. 162. *Întărcarea copilului se face de obicei vinerea, crezîndu-se că așa își va uita mai curînd de fiță.* id. ib. 167. *Orice lucru să-l începi... vinerea.* ȘEZ. I, 126. *Cu această apă... vinerea se mînjește cel bolnav.* MAT. FOLK. 578. *Viniria nu-i ghini să speli rufi.* GRAIUL, I, 270. *Să nu mîninci vinerea de dulce.* PAMFILE, B. 20. *Se descîntă cu o secure sau un cuțit luni, miercuri și vineri, ... lovînd mereu în partea bolnavă.* id. ib. 44. *Vinerea nu se toarce, Sîmbătă e de lăut, Dumineca de șezut.* CIAUȘANU, V.

120. *Vineri și miercuri să nu arunci gunoiiu, că sare uliu la găini.* ARH. FOLK. VI, 170. *Vinerea nu torc.* ALR II 5755/310, cf. ib. 316.

3. (Mai ales în forma vinerea) În fiecare vineri (I). *Ei mînîncă vinearea sec (a. 1593).* HURMUZAKI, XI, 349. *Cela ce priimește gîndurile omenești... datoriu iaste a posti miercurea și vinerea prespre tot anul.* PRAV. GOV., ap. CCR 142/25. *Le poruncim..., miercuri și vineri..., să facă slujbă (a. 1675).* GCR I 220/1. *Va posti... miercurea și vinerea.* ANTIM, O. 237. *Pe tot dulcele nostru tot avem post vinerea, miercurea (a. 1723).* IORGA, S. D. XII, 22. *Dumnealor vel logofeji, de trei ori pe săptămîna..., marța, joia și vinerea adunîndu-se, să caute condica de răvașă (a. 1775).* PRAV.COND. (1780), 163. *Tîrgul... se face vineri într-acest oraș (a.1811).* DOC. EC. 111. *Înfiul ceas... e pentru aritmetică cu cei mari, iară marța și vinerea pentru catihisie.* PETROVICI, P. 125/15. *Această gazetă, cunoscută sub numele de Curierul Românesc... va ieși de două ori pe săptămîna, luna și vinerea.* CR (1836), 1¹/18. *Intrarea în această galerie este liberă numai marța și vinerea.* FILIMON, O. II, 77. *Mulți dintre oamenii mari, mai ales cei bătrîni, miercurea și vinerea nu mînîncă nimic.* MANOLESCU, I. 322. *Vinerea pleacă vapoare mari spre Orient.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 20. *Sfinția sa postește luni, miercuri și vineri numai cu apă.* SADOVEANU, O. XIII, 146. *Veneau din satele vecine la târgurile săptămînale marța și vinerea.* CAMIL PETRESCU, O. II, 63, cf. DL, DM. *Nu este exclus ca numele românesc de mai tîrziu al satului... să fie în legătură cu ziua de târg, care se ținea vineri.* CL 1960, 113, cf. M. D. ENC., DEX. *Vinerea mă duc la târg.* MARIAN, H. 137. *Mai gemult... nu torșeu... viner sara.* MAT. DIALECT. I, 125. *Parcă mînîncă numai (miercurea și) vinerea, se spune despre un om foarte slab.* Cf. ISPIRESCU, L. 117, ZANNE, P. III, 634, MAT. FOLK. 1179.

- Pl.: (I) *vineri*. - Și: (învechit și regional) *vinere* s. f., (învechit) *veneri* s. f., adv.

- Lat. *Veneris* [dies].

VINERICÉR s. m. v. *vinăricer*.

VINERICÍ s. n. *vinărici*¹.

VINERICÍU s. n. v. *vinărici*¹.

VINERÍE s. f. v. *veneriu*.

VINERÍȚĂ s. f. 1. Numele mai multor plante erbacee din familia labiatelor: a) plantă cu frunzele bazale dispuse în formă de rozetă, cu florile albastre, rar, roșii sau albe, dispuse în spic la vârful tulpinii, care se întrebunțează ca plantă medicinală (impotriva hemoragiilor); lavrentină, tămiiță (II 2), vinefică (v. v i n e f e l II 1 b), cearta-casei (*Ajuga reptans*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 1061, DDRF, BRANDZA, FL. 403, ENC. ROM., BĂRCIANU, JAHRESBER. VIII, 153, GRECESCU, FL. 481, ALEXI, W., TDRG, PASCU, S. 256, ȘEZ. XV, 131, REȘMERIȚĂ, D., PANȚU, PL., CADE, ENC. AGR., SCRIBAN, D., LTR², DL, DM, BORZA, D. 13, 301, PRODAN - BUIA, F. I. 407, M. D. ENC., DEX, DSR; b) (și în sintagmele *vinerită galbenă*, BORZA, D. 13, 301, DSR, *vinerită de arătură*, BORZA, D. 13, 301) plantă cu tulpina scurtă, ramificată și păroasă și cu florile galbene; tămiiță (II 3), (regional) filimină de cîmp, rută-sălbatică (v. r u t ă¹ I) (*Ajuga chamaepitys*). Cf. PRODAN - BUIA, F. I. 406; c) plantă cu tulpina păroasă, cu frunzele ovale, cu florile albastre, rar, roz sau albe; lavrentină, suliman (II a) (*Ajuga genevensis*). Cf. BORZA, D. 13, 301, PRODAN - BUIA, F. I. 407.

2. Plantă viscoasă cu florile verzi-gălbui, dispuse în raceme, cu miros pătrunzător; tămiiță (II 1 b), (regional) izmă, studeniță (2 c), tămioară (2 a), tămioasă (v.

crăițe ori pe una de vinețele, cu glas mișcat; dă... dacă sînteți flori, ce-i de făcut? HOGAȘ, DR. II, 94. *Pregătea iar o depărtată și miraculoasă excursiune, către acolo unde vreo vilcea albăstreă un covor de vinețele.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 213, cf. L. ROM. 1977, 361, H I 129, II 79, 130, 273, 281, 289, IV 53, 84, VI 49, IX 306, 338, 405, X 420, 476, XI 502, XII 24. *Taci, mireasă, nu mai plînge, Că la maică-ta te-i duce Cînd o face-plopul mere și tînjala vinețele.* TEODORESCU, P. P. 270. *Pe de laturi busuioc. Printre gițe Tămiiță, Printre ele vinețele.* MARIAN, H. 109, cf. id. NU. 709, ALR I 1935/35, ALR II 5173/36, 47. *Cînd fu joi de dimineață, Cununaș de vinețele, Lenuța, fată frumoasă, Se scoală de dimineață.* FOLC. OLT. - MUNT. 730, cf. 938. ◊ (În poezia populară; în formule stereotipe) *Foicică vinețea, Voinicelul se scula, Năstrăpioara-n mîini lua.* TEODORESCU, P. P. 450. *Foie verde vinețea, Cînd de ziuă se crăpa și cînd soare răsărea... Cu ciobani se pomenea.* id. ib. 674. *Foicică vinețea, Voinicelul se scula, Pe ochi negri se spăla, La icoane se-nchina.* BALADE, III, 148. ◊ (Într-o construcție comparativă) *Tu, soră miloasă, cu ochi de vinețele!* PETICĂ, O. 195.

2. Numele mai multor ciuperci comestibile: **a)** (regional; în forma *vinețică*) hulubiță (*Russula aurata*). Cf. PANȚU, PL. 336, CADE, L. ROM. 1967, 519, DSR 357; **b)** (regional; în forma *vinețică*) pînișoară (**II 1 b**) (*Russula integra*). Cf. PANȚU, PL. 336, CADE, ENC. AGR. IV, 438, DSR; **c)** (regional) ciupercă cu pălăria albă, cărnoasă, tare, cu gust plăcut, puțin amar, care crește prin pădurile de brad (*Russula delicata*). Cf. PANȚU, PL., CADE, ENC. AGR.; **d)** burete-de-spin (*Russula alutacea*). BORZA, D. 301; **e)** burete-de-spin (*Russula grisea*). id. ib.; **f)** ciupercă cu pălăria măslinie-roșcată, cărnoasă, care crește, toamna, în pădurile de conifere (*Russula olivacea*). Cf. PANȚU, PL.; **g)** ciupercă cu pălăria cărnoasă, portocalie sau rozie, cu gust dulce, care crește prin pădurile de fag și de brad (*Russula xerampina*). Cf. id. ib.; **h)** (și în sintagma *vinețică cu lapte*, TDRG, DR. I, 338, PANȚU, PL. 336, CADE, ENC. AGR., DM, BORZA, D. 194, 301, M. D. ENC., DEX, DSR) ciupercă din familia agaricaceelor, cu pălăria cărnoasă, de culoare roșcată-aurie sau brună-portocalie, care conține un suc lăptos și dulce și care crește prin pădurile de fag și de brad; rișcov (**b**), (regional) rișcoviță¹ (**b**), burete dulce (*Lactarius volemus*). Cf. BORZA, D. 194, 301. Cf. ȘEZ. V, 171. *Bureții cunoscuți de sătenii din județul Suceava ca buni de mîncat sînt: ciupercile, ciobănașii, vinețelele, hulughiezele, pînișoarele.* id. VIII, 6, cf. TDRG. *Se usucă pentru iarnă orice soi de bureți: pînișoare, vinețele, porumbele, ciobănași, bureți grași, hribi.* PAMFILE, I. C. 248, cf. DL, DM, DEX, L. ROM. 1975, 299, H X 531, ALR II 6404/219, 362, 551, A V 14, 25.

- Pl.: *vineței, -ele*. - Și: (învechit) **vinățea** (CONV. LIT. XXIII, 979, 1061), **vinețea** (COTEANU, PL. 30), **vinețică** (GRECESCU, FL. 481), (regional) **vinețá** (A IV 5), **vinețea** (MARIAN, H. 109, ALR II 6404/551), **vinățauă**, **vinățea** (ALR I 1935/35, ALR II 5173/36, 47) s. f.

- **Vînăt** + suf. *-el, -ea*. - **Vinețică**: cu schimbare de suf.

VINEȚELE s. f. pl. (Învechit) Vinișoare (**3**). *Pîntre fereste în jos se vād așezate în mur niște coloane de marmură cu vinețele, care... s-au scorjit de ploi și de arșița soarelui.* PELIMON, I. 74/29, cf. 153/28.

- Cf. **vînă**.

VINEȚI vb. IV. 1. **Intran.** și **refl.** (Învechit și regional) A deveni vînăt (**I 2**). Cf. LEX. MARS. 225, KLEIN, D. 456, LB, ISER, POLIZU, COSTINESCU. *La vorbele acestea omul veneți și nu știu ce să mai răspundă.* LM II, 1564, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Vinățăște unde dai.* ALR II 3596/29. ◊ **Tranz.** *Caută să plecăm spre prunc cu înțelepciune, iară să nu-i vînățim spatele cu*

bătaia. PETROVICI, P. 52/16. ◊ **Intran.** (Despre ochi) A face cearcăne. *Bocetele muierii și țipetele, ce se aud den casă, nu vor putea arăta vrăjmășia bărbatului, nice ochii ei de vor fi vinețit sau obrazul de va fi înflat.* PRAV. 157, cf. ALR II/1 h 13.

2. **Tranz.** (Învechit și regional) A face să devină vînăt (**II 1**); a colora în vînăt (**I 1**); **s p e c.** (complementul indică rufe) a albăstri. **V. în vineți, sinili.** Cf. KLEIN, D. 456, BUDAI-DELEANU, LEX. *Fosta-au postavul vînăt cînd îl feasă tocaciul? ... N-au fost, căci era alb, însă văpsitul l-au vînătit.* PETROVICI, P. 213/2, cf. LB, ISER, POLIZU, LM, DDRF, MARIAN, CH. 52, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, TEAHA, C. N. 107. *O vinețit o camașă.* ALR II 3515/95, cf. ALR SN IV h 1227.

3. **Refl.** și **intran.** (Regional; despre produse alimentare, obiecte metalice etc.) A căpăta o culoare vînătă în urma unui proces de alterare, de oxidare, de cocleală etc.; a deveni vînăt (**I 1**). **V. c o c l i, o x i d a.** *După ce spetele și șoldurile au fost curățite bine, se așează într-un vas mare (hîrdău) ca să poată să fie acoperite bine de saramură. Dacă nu-s bine acoperite, carnea prinde mucegai, se vinețește.* PAMFILE, I. C. 55, cf. RESMERIȚĂ, D. [Căldarea] să vinețește. ALRM SN I h 387/105, cf. A V 20.

- **Prez. ind.:** *vinețesc*. - Și: (învechit și regional) **vînăți**, (învechit) **veneți** vb. IV.

- **V. vînăt.**

VINEȚIOĂRĂ s. f. v. **vineci**or.

VINEȚIRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a se vineți și rezultatul ei.

1. Cf. **vineți (1)**. Cf. KLEIN, D. 456.

2. Cf. **vineți (2)**. Cf. KLEIN, D. 456, BUDAI-DELEANU, LEX.

- Pl.: *vinețiri*. - Și: (învechit, rar) **vinețire** s. f. BUDAI-DELEANU, LEX.

- **V. vineți.**

VINEȚIT, -Ă adj. (Învechit) Care a devenit vînăt (**I 2**). Cf. **vineți (1)**. Cf. KLEIN, D. 456, BUDAI-DELEANU, LEX., LM II, 1564. *Buzele-i vinețite șoptiră... aceste cuvinte.* ODOBESCU, S. I, 66, cf. DDRF, DL, DM, SFC III, 260.

- Pl.: *vineții, -te*. - Și: **venețit, -ă** (LM), **vînețit, -ă** (BUDAI-DELEANU, LEX.) adj.

- **V. vineți.**

VINEȚIU, -IE adj., s. f., s. n. I. Adj. 1. De o culoare care se apropie de vînăt (**II 1**); care bate în vînăt; care are reflexe vinete (**I 1**); care este vînăt-deschis. Cf. KLEIN, D. 456, BUDAI-DELEANU, LEX., LB, ISER. *Valurile se succedau în șir și dispăreau pe urmă-n genunea vineție.* HASDEU, în IST. LIT. ROM. II, 677, cf. CIHAC, I, 314, LM II, 1564. *În această lumină... venele vineții mai dinadins străbat prin pielcuța de pe dosul mîinilor ei.* SLAVICI, ap. TDRG. *Peste figura albă a Gelinei cădea zăbranicul negru; părea o statuă de marmoră vineție.* DELAVRANCEA, ap. TDRG, cf. DAMÉ, T. 48, BARCIANU. *Deschide ochii și-i îndreaptă spre pinza vineție a Dunării ce curge la vale, liniștită, măreață, ispititoare.* SANDU-ALDEA, U. P. 217, cf. ALEXI, W. *Crucile răsăreau fantastic și umbrele se-ntindeau vineții pe drumuri.* ANGHEL, PR. 141, cf. TDRG. *Fumul vinețiu se înălța neîntrerupt... în văzduhul limpede.* AGĂRBICEANU, A. 430.

Pămîntul negricios de pădure... cînd e uscat e sur-închis, vinețiu. ARH. OLT. V, 137, cf. CADE. *Între două frunze e floarea mică, mai mult vineție, nu tocmai plăcut mirosoare.* SIMIONESCU, FL. 15. *În dreapta și în stînga, peretele casei licărea curat și vinețiu în noaptea proaspătă.* POPA, V. 33, cf. IORDAN, T. 135. *Casele și arborii, și ei acoperiți de zăpadă, se căpțuseau cu umbre vineții.* CAMIL PETRESCU, O. I, 211. *Aceste lunecări ale moarului*

vinețiu le simțea ea ca niște mîngieri răcoroase. id. ib. II, 111. În jurul ochilor îi apăruse cearcăne vineții, groase și adînci. V. ROM. august 1954, 95. Pe fondul vinețiu al orizontului cu compuși feroși apar vine și pete ruginii. CHIRIȚĂ, P. 32, cf. 578. Mihu venea după el... cu ochii zgîții la marea vineție. TUDORAN, P. 93. Rîșcovul are pielea pălăriei de culoare gălbuie, cu nuanțe vineții. BELEA, P. A. 157, cf. DL. De-o săptămîină ziua n-a mai plecat de aci, S-a prins de mesteacănii, de apele vineții. VINTILĂ, O. 26, cf. DM. Purta parcă o umbră vineție pe fața-i măslinie, prelungă și trasă. V. ROM. octombrie 1964, 5. Unghiile, tăiate în grabă, pînă în carne, aveau o dungă roșie cu irizații vineții. ib. decembrie 1964, 65. Văi galbene și vineții, cîndva doar pîrîuri, devenite dintr-o dată fluvii..., încercau acum să-și reintre-n matcă. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 85, 2/3. Mai încolo, o altă construcție... ale cărei schelete vineții păreau treptele unei scări. ib. 1974, nr. 33, 4/2. Anticii aveau dreptate, că sîntem înveliți într-o sferă de cristal vinețiu. ib. 1975, nr. 1, 23/4, cf. DEX, ALR I 1483/522. ◊ (Urmă de determinări nume de culori care precizează nuanța sau care formează cu „vinețiu” nume compuse de culori) *Orizontul de hlei... prezintă o colorație caracteristică... vineție-verzuie, cu pete și vine ruginii în partea superioară*. CHIRIȚĂ, P. 56. ◊ (Prin Mold.) *Poamă vineție* (și substantivat, f. art.) = soi de struguri cu boabele de culoare vînață, bun producător de vin. Cf. ALIL XXII, 51. ◊ (După un nume de plantă, de fruct, de insectă etc., denumește o specie sau o varietate) *La ficcare răspintie erau grămezi de pepeni verzi, ... prune vineții, mere și pere cîte vrei*. CAMIL PETRESCU, O. III, 135. ◊ (Despre ochi) Care are irisul de culoare vineție (v. vinețiu I I); care are sclerotică mov; care are cearcăne. *Feliul caucazic sau european... Pielea albă, ramănă, buzăle și fața roșie, ... părul galbăn, alb, roșu, arareori negru; ochii vînații sau negricioși, rar negri*. ANTROP. 7/14. ◊ (Despre lumină, cer, flăcări etc.) Care este de un albastru-stins, cu reflexe violete sau roșietice. *Amurgul vinețiu de april îmi rătăcea prin casă, cînd frunzele tiptil-tiptil, Ca niște lacrimi de copil, Cădeau încet pe masă*. GOGA, POEZII, 347. *Sus, printr-o spărtură se vedea un capăt de cer vinețiu*. GALAN, B. I, 75. *Ce-ngrozitoare inserare plutește-n univers!... Ca pe-un altar ard ferigi cu flăcări vineții, Și stelele uimite clipiră printre ele*. LABIȘ, P. 38. *Dispăreau ultimele scame ale norilor vineții*. MAGAZIN IST. 1970, nr. 4, 37. ◊ (Despre elemente ale naturii, peisaje etc.) Care este întunecat, închis, plumburiu (din cauza ceții, a depărtării etc.); care provoacă tristețe (prin aspectul întunecat, posomorît etc.); p. e x t. deprimant. V. s u m b r u (3), s u r (7). *A început însă să plouă din nou, într-o spulberare măruntă și rece, vineție*. V. ROM. octombrie 1964, 42. *Mai jos [e] o poiană vineție și aninii care seamănă cu niște tuburi de orgă*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 51, 18/3.

2. (Despre ființe sau despre părți ale corpului lor) Care a căpătat o culoare vineție (v. vinețiu I I) sau cadaverică (din cauza frigului, a unei lovituri, a unei boli etc.); (despre oameni) cu obrazul de culoare vineție (de frig, de minie etc.); învinețit. V. l i v i d, v î n ă t (I 2). *Mina rănită a început să nu mai aibă sînge în ea. A dat într-o culoare vineție care a săgetat spaima în inima lui*. POPA, V. 291. *Tăcu și-și mușcă buzele vineții și cărnose*. VINEA, L. I, 353. *Un zîmbet amuzat făcea să-i tresară din cînd în cînd buzele cărnose, crăpate de vînt, vineții*. POPOVICI, SE. 75.

3. (Despre pielea, părul, blana unor animale sau despre penele unor păsări) Cenușiu-deschis (bătînd în albastru); (despre animale) care are pielea, părul, blana de culoare cenușie-deschis (bătînd în albastru); (despre păsări) cu penele de culoare cenușie-deschis (bătînd în albastru). *Penele sale cele de pe spate sînt vineții sau porumbace, iar cele de pe pîntece ruginii*. MARIAN, O. II, 153. *Vacile erau albe, cu grumajii vineții, cu coarne mici*. AGĂRBICEANU, S.

10. *Pe părțile gîtului [dropioiul] are două pete golașe, vineții, care în primăvară se umflă ca o gușă*. SIMIONESCU, F. R. 104. *Un șobolan mare, vinețiu, zbughi dintr-o gaură*. POPOVICI, SE. 149. *Șade Ion călare Pe-un cal vînat, vinețiu*. FOLC. DOBR. 73. ◊ (Substantivat) Cal sau iapă cu părul de culoare cenușie (bătînd în albastru). *Vinețiu fochistului bătea aerul cu coada ridicată*. BARBU, G. 252.

II. 1. S. f. (Popular; adesea determinat prin „cerului”) Albastrul cerului; p. e x t. văzduh (1). *Cerul era senin, stelele păreau că ispitesc secretele oamenilor, așă licureau de ager din vineția cerului*. REV. CRIT. I, 220. *Turmele roiesc pe verdeța luncilor tale ca stelele seara pe vineția cerului*. ib. II, 144, cf. TDRG, DR. IV, 842, CADE, IORDAN, T. 135, DL, DM. *Deasupra mea, sus în vineție, aerul tremura și se desfăcea în sforicele subțiri, albăstrii*. LĂNCRĂNAN, C. I, 7, cf. DEX. *Nu-mi place a minți ca purecelui a sări de pe frunza teiului în vineția cerului*. CĂTANĂ, P. B. I, 49. *Să sui Iorgovan pre cal și zbură cu el pînă în vineția cerului*. id. ib. II, 77, cf. 6. *A zburat pasărea cît a zburat prin vineția cerului, deasupra pămîntului, de nu se vedea de acolo marea aceea decît numai ca un lat de pînză*. MERA, L. B. 68. *Mi se avîntă odată, de se înalță în vineția cerului*. id. ib. 210, cf. 85, 122. *Încălecă pe șarpe, care se ridică în vineția cerului și... străbătu depărtările pînă la palaturile balaurului*. PĂCALĂ, M. R. 150. *Pînă-n sus la vînație La sfînta Maică Marie*. NOVACOVICIU, în DR. IV, 842.

2. S. n. Culoare vineție (v. vinețiu I I). *Iată o simandicoasă familie, ce ține sfat..., personaje grave, cravatele cu vinețiu, umflîndu-se de mîndrie, cum le stă mai bine unor curcani ce sînt*. ANGHEL, PR. 173. *Frunzele nu sînt rotunjoare ci lunguiețe, iar florile tot albsatre bătînd în vineție*. SIMIONESCU, FL. 158. *Vinețiu feței i se lumină o clipă, iar buzele subțiri și drepte îi tresăriră, încercate de un sîrîs*. V. ROM. august 1954, 118, cf. DL, DM, DEX, H I 20, ALR II 3403/141.

- Pl.: vineții. - Și: (învechit) venețiu, -ie (LM) adj., (regional) vînație s. f.

- Vînat + suf. -iu.

VINGALĂC s. n. (Tipogr.) Instrument de metal de forma unei cutii alungite, cu trei pereți, dintre care unul mobil, care servește tipografului pentru așezarea literelor și a celorlalte semne tipografice în rînduri egale, formînd textul de imprimat; p. e x t. spațiul tipografic corespunzător dimensiunilor acestui instrument; culegar, (învechit) vinclu (2), (regional) culegău. V. c o m p o s t o r. Cf. POENARU, ap. TDRG, COSTINESCU, CIHAC, II, 457. *Mare meșter este tipograful nostru... spre a scoate la iveală cuvintele și frazele curat românești, precum este și meșter, spre a jeși pe vingalac, spre a face spalturi și a pune sub teasc literile din caștile tipografiei sale*. ODOBESCU, O. III, 313. *Dă-i lui un dar: pentru fiece bîrfire ce-a trecut pîn degetele și pîn vingalacul lui cîte trei parole*. CARAGIALE, O. III, 20, cf. ȘĂINEANU, I. 246, DDRF, MÎNDRESCU, I. G. 101, BĂRCIANU. *Pe ferestruia tipografiei secretarul strigă...: - Opriți preț de două vingalace pentru ultima oară!* SĂM. I, 140, cf. ALEXI, W., G. IONESCU, C.T. 148, TDRG, V. MOLIN, V. T. 66, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU D. U., CADE. *Vezi colo, între două vingalace, Un om cu alfabetul la spinare, Venind pe subt colină...?* TOPÎRCEANU, O. A. I, 71. *Pe fereastra care da în curtea tipografiei, se prelungea, în scurgerea leneșă a dimineții de primăvară, simfonia surdă a vingalacurilor*. KLOPȘTOCK, F. 321, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 274, SCRIBAN, D. *Într-ascuns căutai să-ți deprinzi mîna cu vingalacul*. PAS, Z. I, 284, cf. II, 109, LTR², DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³, SCL 1979, 95, L. ROM. 1979, 237, H X 218.

- Pl.: vingalace și (rar) vingalacuri. - Și: vingălăc (ȘĂINEANU, I. 246, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU D. U., CADE, PUȘCARIU, L. R. I, 274, SCRIBAN,

D., SCL 1979, 95, L. ROM. 1979, 237, H X 218), (Învechit) **vinghelác** (POENARU, ap. TDRG), **vincălác** (MÎNDRESCU, I. G. 101), **vinchelác** (COSTINESCU), **vincheleác** (CIHAC, II, 457, TDRG), **vinchelhác** (TDRG) s. n.

- Din germ. **Winkelhaken**.

VINGĂL s. n. v. **vinclu**.

VINGĂLÁC s. n. v. **vingalac**.

VINGĂR s. n. v. **vinclu**.

VINGĂTOR, -OĂRE adj., s. m. și f. (Învechit) Învingător. *Roagă pre Timoteiu să propoveduiască Ev[anghe]lia... Spune că moartea lui îi aproape... Ce el, ca un vîngătoriu, grăbeaște la biruînța vieții de vecie*. N. TEST. (1648), 286³/30, cf. BUDAI-DELEANU, LEX, LB. *Martirii se luptară mărturisind credința, și vîngătorii luară stîlparea și cununa*. HELIADE, O. I, 209. *Cu fiara veni-n luptă și, vîngător adesea, întreaga-i despuiere îi atestă valoarea și-l revestea ca mantă, emblemă de victorie, Trofeu al luptei sale*. id. ib. 386, cf. ISER. *Se mai zice că a fi celebrat o luptă în Delos și că atunci... a fi dat la vîngători premiu, ramură de fenice*. ARISTIA, PLUT. 22/15. *Ce căpătași mai mult, laconiane, aflîndu-te vîngător acum?* id. ib. 136/18, cf. PONTBRIANT, D. *A căutat să convertească pe vîngători și să se înalțe astfel la rangul lor*. BARONZI, I. C. II, 13/18. *Gaëtano... se ducea de la una dintr-aceste cete la alta, încuragînd pe vîngători, rîzînd de cei învinși*. id. I. L. I, 82/9, cf. COSTINESCU. *Tinere fecioare cumunau cu flori, Cu-a lor dulce mîină, bravii vîngători*. BOLINTINEANU, P. I, 84. *La benchete bravii nu se mai adună; Aurita cupă d-astăzi nu mai sună; Mîina virginală s-a topit pe flori, Nu mai încunună pe cei vîngători*. id. ib. II, 176, cf. LM, TDRG 848.

- Pl.: **vîngători, -oare**. - Și: **vîncătór, -oăre** (BUDAI-DELEANU, LEX.), **vencătór, -oăre** (TDRG 848) adj., s. m. și f.
- **Vinge** + suf. **-ător**.

VINGE vb. III v. **vince**.

VINGERE s. f. (Învechit) Acțiunea de a **vinge** și rezultatul ei. V. **vince**.

1. Victorie¹, biruînță. Cf. **vince** (1). Cf. LB. *Prin vîngeri și prin vîngeri tăriile vă scad ș-ast sînge ce le'nundă le sapă din temeii. Nu refuzați o pace, o pace-ntremătoare!* HELIADE, O. IV, 482. *După ani șase vezi, în fine, țara ta, Ce din inimă-ai trădat-o ș-al tău braț o apăra. Vîngerele-ți sint înscrise p-acești muri, o, dezertor De legi, credințe*. id. ib. 585, cf. ISER. *Ceialți toți își închipuia că distrugerea barbarilor la Maraton prin vîncerea atenienilor era finitul rezbelului*. ARISTIA, PLUT. 292/27. *Măreți în cugetul lor, îngîmfîndu-se de precedentele vînceri, se răspîdiseră fără a se mai teme... de nimic*. id. ib. 367/13.

2. (În forma **vengere**) Biruînță, trimf (3). Cf. **vince** (2). *Că tot născutul de la Dumnezeu învenge lumea, și aceasta iaste vengerea ce venge lumea: credința voastră*. CORESI, L. 202/5.

- Pl.: **vîngeri** și (învechit, rar) **vîngere**. - Și: **vîncere, vîncire** (DA II, 871), **vêncere** (ib.), **vêngere** s. f.
- V. **vinge**.

VINGHEL s. n. v. **vinclu**.

VINGHELÁC s. n. v. **vingalac**.

VINGHÉRCĂ s. f. v. **venghercă**.

VINGLĂ s. f. v. **vinclu**.

VINGLU s. n. v. **vinclu**.

VINI vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar; complementul indică oameni) A învinui; a acuza. *Toți cu totul vinîndu-i, cerca a să îndrepta sînguri*. CANTACUZINO, A. 86³/12. *Începuseră a îngrozi pă patrichieni, vinîndu-i că ar fi dat ei moarte craiului*. id. N. P. 134³/16. *El încă nu știa că pot să-l vinească*. I. C., POEZII, 26/7. ♦ R e f l. *Eu singură mă vînesc ca ce mai ră femeii*. MACHEN, 17³/23.

- Prez. ind.: **vînesc**.

- V. **vină**.

VINICÉR s. m. (Popular) Luna septembrie. *Făcutul sămănăturilor de toamnă, culesul popușoilor, ... trieratul și vindutul grîului, culesul viilor; toate aceste se grămădesc în vînicer*. I. IONESCU, C. 157/6, cf. 162/26, 173/5. *În vînicer adeseori se cosește a treia oară de trifoi*. id. B. C. 285/8, cf. FM (1847), 30³/24. *Românii dau lunelor numiri potrivite cu timpurile anului; de exemplu: ... septemvrie, răpciune sau vînicer și vînițel (a vinului)*. ALECSANDRI, P. P. 34, cf. CIHAC, I, 313. *Septembre: răpciune și răpciuni, vîniceriu și vînițel, adecă luna vinului*. MARIAN, S. R. I, 96, cf. DDRF, ENC. ROM., BĂRCIANU, TDRG, PAMFILE, S. T. 41, DR. III, 739, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM., CIORANESCU, D. ET. 895, C. GIURESCU, P. O. 15, M. D. ENC., DEX, DSR. ♦ (Regional) Luna noiembrie. Cf. ȘĂINEANU, I. 41. *Noiembrie se mai numește și vînicer, luna vinurilor*. PAMFILE, S. T. 73, cf. DSR.

- Și: (regional) **vînițel** s. m.

- Etimologia nesigură. Cf. v. sl. **вѣнчиче** „vie”.

VINICIÓR, -OĂRĂ adj. v. **vineciór**.

VINICIÓS, -OĂSĂ adj. v. **vînăcios**.

VINÍCÓL, -Ă adj. Privitor la cultura viței de vie sau la producția vinului, care aparține culturii viței de vie sau producției vinului. V. **viticól** (1). Cf. COLUMNA, VII, 23. *Aproape toată terminologia vînicolă este de origine latină, ceea ce dovedește că cultura viei n-a încetat nici un moment la românii din Dacia*. XENOPOL, I. R. II, 67, cf. ȘĂINEANU, D. U., ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, ENC. AGR. *Societate vînicolă*. SCRIBAN, D., cf. DL, DM, FORM. CUV. I, VIII, 190, M. D. ENC., DEX., DN³, V. BREBAN, D. G. ♦ (Învechit; despre regiuni, țări) **Viticól** (2). *Astăzi cea mai mare parte din țerile vînicole posedă numeroase fabrici de champagne*. ENC. ROM. III, 1219.

- Accentuat și: (învechit) **vînicól**. BĂRCIANU, ALEXI, W.
- Pl.: **vînicoli, -e**.

- Din fr. **vinicole**.

VINICULTÓR, -OĂRE s. m. și f. (Învechit, rar) Viticultor. Cf. LM.

- Pl.: **vinicultori, -oare**.

- Cf. **vinicultură**.

VINICULTÓRĂ s. f. (Rar) Viticultură. Cf. LM, COLUMNA, VII, 21, ENC. AGR. V, 854, DN³.

- Din fr. **viniculture**.

VINIÉTĂ s. f. I. Ilustrație de mici dimensiuni, folosită ca ornament, care precede sau încheie un text (manuscris sau tipărit), un capitol etc.; ornament pe coperta sau pe pagina

de titlu a unei cărți; clișeu folosit în tipografie pentru ornamentație. D. *Silvius pune... în coadă de tot, în pagina după urmă a cărții o vigneta ce reprezente doi drăculeși de îngerași sau doi amori de aceia încăierăși.* HELIADE, O. I, 485, cf. POEN.-AAR.-HILL, 812²/40. *Din volburea furtunilor au scăpat 4 evanghelii ferecate cu aur, din care 2 scrise pe pergament și împodobite cu vignete de miniatură colorate, unde se vede Ștefan Vodă în costum național.* CALENDAR (1851), 118/9, cf. ib. (1853), 129/7, STAMATI, D. *Vigneta înfătoșază coloana cu piața ei și resturile acelor coloane, desemnate după natură, la fața locului.* CALENDAR (1860), 104/9, cf. PROT. - POP., N. D., FROLLO, V. 620, COSTINESCU. *Vinietele române diferă de celelalte prin un ce propriu, original, național, fără seamăn pe aiuri.* COLUMNNA, VII, 205, cf. GHEȚIE, R. M., ȘĂINEANU, ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W. *Vigneta din capul „Molitvenicului” din 1635 comparată cu vignetele cărților tipărite la Govora și, în urmă, la Cîmpulung nu este identică cu ele, are însă o asemănare perfectă în trăsuri, deșemnul în alb pe fond negru, ceea ce denotă caracteristica stilului epocii.* G. IONESCU, C. T. 122. *Figurile, vignetele, literele ornate, inițialele mai mari de corp etc., puse la începutul sau la finitul rîndurilor, dau loc la o taxă de 30 bani fiecare.* id. ib. 396, cf. 412. *Tiparele se înșirau pe două vergele prin inelele de pe marginea lor și, așa fixate, se purtau din loc în loc, după voie, ca vignetele tipografice pe coalele de tipar.* PAMFILE, I. C. 311. *„Foaia moldovenească” e tipărită mai bine și mai frumos ca cea de la București, avînd lîngă titlu o vigneta înfățișînd o albină, o liră și un trident.* ARH. OLT. I, 56, cf. V. MOLIN, V. T. 66, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Fila 10 (recto). Sus o vigneta în acuarelă.* ARH. OLT. XII, 239, cf. IORDAN, L. R. A. 45, SCRIBAN, D., NOM. MIN. I, 365, LTR², DL, DM, DN². *Ca meșteșug, tipografia condusă de Liubavici a păstrat stilul celei dinainte, folosind vignete și inițiale rămase din vechea tipografie.* IST. LIT. ROM. I, 254. *Activitatea cultural-religioasă a mănăstirilor moldovenești se reflectă în marele număr de manuscrise împodobite cu vignete.* IST. ROM. II, 734. *Agasat, își odihni privirea pe vigneta înfățișînd un spaniol mustăcios.* V. ROM. ianuarie 1961, 53. *Manuscrisele medievale miniate erau în mod curent decorate cu un motiv ornamental alcătuit din foi de viță..., de unde denumirea de vigneta care s-a generalizat.* DER. *Interesantă e gravura, sub formă de „vigneta”, care însoțește textul său, înfățișînd „măgura de la Odobești” ca un munte.* C. GIURESCU, P. O. 28. *Nici comparația vinietaelor din partea superioară a celor două pagini nu probează în mod indiscutabil o proveniență comună.* L. ROM. 1973, 177. *Îl vedeam pierdut printre machete, coperți, vignete în labirintul editurilor clujene.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 1, 24/1, cf. M. D. ENC., DEX, DN³, DREV, V. BREBAN, D. G. ◊ F i g. *Acest loc este din cele mai pitoresce. Noi l-am înfătoșat în vineta aflătoare în capul acestei descrieri.* ASACHI, O. II, 393. *Privite ca vignete lirice ale unui peisaj rural, aceste poeme în miniatură au un farmec original.* PERPESSICIUS, M. I, 127. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Farfuriile englezești sparte... împodobite cu grațioase vignete negre în tuș, reprezentînd lacuri, porturi și castele.* CĂLINESCU, O. I, 33.

2. (Filatelie) Adaos atașat unei mărci poștale, cu sau fără valoare nominală, emis cu ocazia unui eveniment. Cf. DN³, D. FILAT.

3. (Filatelie) Etichetă adezivă emisă de administrația poștală, cu ocazia unei aniversări sau a unei comemorări. Cf. D. FILAT.

- Scris și: (după fr.) *vignetă*. - Pronunțat: -nie-. - Pl.: *viniete*. - Și: (învechit, rar) *vinetă* s. f.
- Din fr. *vignette*.

VINIETIST, -Ă s. m. și f. Desenator sau gravor de viniete (1). Cf. DEX, DN³, DREV.

- Pronunțat: -nie-. - Pl.: *vinietiști, -ste*.

- Din fr. *vignettiste*.

VINIFÉR, -Ă adj. (Despre terenuri) Care este propice pentru cultivarea viței de vie; care produce vin foarte mult. Cf. FROLLO, V. 621. *Sol vinifer.* LM. *Dealuri vinifere.* CADE, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³, V. BREBAN, D. G.

- Pl.: *viniferi, -e*.

- Din it. *vinifero*, fr. *vinifère*.

VINIFICĂ vb. I. T r a n z. (Folosit și absol.) A supune mustul de struguri unui proces de prelucrare pentru a-l preface în vin; a face operațiile necesare pentru obținerea, ameliorarea și conservarea vinului din struguri. Cf. COSTINESCU, LM. *Podgoreni localnici, oameni ca toți oamenii, ori nu știu să vinifice, ori nu știu să păstreze.* SADOVEANU, O. XX, 66, cf. 297, BUL. FIL. VI, 50, SCRIBAN, D., BUL. FIL. IX, 33, DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Podgoreni au vinificat întreaga producție de struguri.* L. ROM. 1975, 106, cf. DN³, V. BREBAN, D. G. ◊ R e f l. p a s. *Aceștia se vor culege și vinifica separat, iar musturile se vor amesteca după aceea, în măsura în care va fi necesar.* ENC. AGR. V, 850.

- Prez. ind.: *vinific*.

- Din fr. *vinifier*.

VINIFICABIL, -Ă adj. (Rar) Care poate fi vinificat. Cf. SCRIBAN, D.

- Pl.: *vinificabili, -e*.

- *Vinifica* + suf. *-abil*.

VINIFICĂRE s. f. Acțiunea de a *vinifica* și rezultatul ei; ansamblu de operații prin care se obține, se ameliorază și se conservă vinul; vinificație. Cf. COSTINESCU. *Culesul să se facă la timpul cel mai potrivit, și vinificarea să se execute cu toată grija.* SADOVEANU, O. XX, 67, cf. SCRIBAN, D. 1407. *Operațiunea vinificărei începe de la cules.* ENC. AGR. *Vinificarea strugurilor se face de către producători.* BO (1953), 407, cf. LTR², DP, DM, M. D. ENC. 995, DEX, DN³, DSR, DREV, V. BREBAN, D. G.

- Pl.: *vinificări*.

- V. *vinifica*.

VINIFICATÓR, -OÁRE s. m. și f. Persoană care se ocupă cu vinificarea. Cf. LM. *Primul lucru pe care vinificatorul îl are în vedere este stabilirea momentului culesului.* ENC. AGR. V, 849, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pl.: *vinificatori, -oare*.

- Din fr. *vinificateur*.

VINIFICAȚIE s. f. Vinificare. Cf. I. GOLESCU, C., POEN. - AAR. - HILL, 815¹/45, BREZOIANU, A. 595/29, PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM. *Pentru producerea de vin bun se cere cultura sistematică și rațională a viței de vie, cules la timp, vinificația corectă, fermentațiunea mustului în vase bune... și pe urmă un regim de pivniță corespunzător.* ENC. ROM. III, 1218. *Să se păstreze cea mai mare curățenie la vinificare, atît în ce privește curățenia lucrătorilor, cît și a vaselor, preselor, mașinilor, căzilor sau uneltelor de vinificație.* ENC. AGR. V, 850, cf. SCRIBAN, D., NOM. MIN. I, 21, 300, LTR², DL, DM, DN². *În țara noastră există complexe de vinificație din cele mai moderne.* DER. [Țăranii] *se referă la plantă, la tehnica vinificației, la băutura obișnuită, cu diferitele ei stadii de transformare.* C. GIURESCU, P. O. 15, cf. M. D. ENC., DEX, DN³, DSR, DREV 871, V. BREBAN, D. G.

- Pl.: *vinificații* și (învechit, rar) *vinificății* (I. GOLESCU, C.).

- Și: (astăzi rar) *vinificațiune* s. f. COSTINESCU, LM, SCRIBAN, D.

- Din fr. *vinification*.

VINIFICAȚIUNE s. f. v. **vinificație**.

VINIL s. n. Radical organic, nesaturat obținut prin îndepărtarea unui atom de hidrogen din molecula etilenei. Cf. MACAROVICI, CH. 450, DP, DER, D. MED., M. D. ENC., DN³, DREV, V. BREBAN, D. G., DEX². ◊ *Clorură de vinil* v. *clorură*. *Policlorură de vinil* v. *policlorură*.

- Din fr. *vinyle*.

VINILIC, -Ă adj. (Despre substanțe chimice) Care se obține din vinil, pe bază de vinil. Cf. MACAROVICI, CH. 498, LTR² X, 489, DER IV, 863, DREV, DEX².

- Pl.: *vinilici, -ce*.

- Din fr. *vinylique*.

VINILIN s. n. Material plastic, realizat mai ales sub formă de foi, obținut din policlorură de vinil plastifiată. Cf. L. ROM. 1959, nr. 5, 6. *Un produs din ce în ce mai... răspîndit și care are ca material de bază gazele sub diferite forme sînt masele plastice (vinilina, nylon etc.)*. GEOLOGIA, 48, cf. DC, DN³, DREV, V. BREBAN, D. G. *Mi-a dat spre tipărire... două volume masive, legate în vinilin negru*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 3, 12/1, cf. DEX².

- Și: (rar) *vinilină* s. f.

- Din *vinil*.

VINILINĂ s. f. v. **vinilin**.

VINILIT subst. Material plastic obținut prin polimerizarea clorurii de vinil și a acetatului de vinil și care este utilizat mai ales la fabricarea discurilor muzicale. Cf. LTR, DP, DC, DCR.

- Scris și: (după fr.) *vinylite*. LTR.

- Din fr. *vinylite*.

VINIMÉRIU s. n. (Popular) Luna septembrie. *Septembrie: răpciune și răpciuni, vinimeriu și vinișel, adecă luna vinului*. MARIAN, S. R. I, 96, cf. PAMFILE, S. T. 41, DR. II, 899, III, 739, CIORANESCU, D. ET. 895.

- Lat. *vindemiarius*.

VININÓS, -OĂSĂ adj. v. **veninos**.

VINIPLÁST s. n. Material plastic obținut prin amestecarea policlorurii de vinil cu plastifianți și stabilizatori de temperatură. *Din viniplast nu se pot construi vane cu o funcționare acceptabilă, ci numai ventile*. LTR², cf. DP, DER, DN³, DEX².

- Pl.: *viniplaste*.

- Din fr. *vinylplaste*, germ. *Vinyplast*.

VINIȘOARĂ s. f. Diminutiv al lui *vin* în *ă*; *vină* subțire.

1. Cf. *vin* în *ă* (I 1). Cf. MARDARIE, L. 141²/12, cf. VALIAN, V. *Vena azigos cea mare... se deșartă în vena cava...; într-însa dau: vena bronșică dreaptă, vinișoare esofagiene... și cele opt vene... vertebrocostale*. POLIZU, P. 174/1, cf. PETRI, V., COSTINESCU, CIHAC, I, 314, DDRF, TDRG. *Fiorii ce treceau prin vinișoarele ei subțiri ca așica o făceau să-și lipească și mai tare obrazul ei fraged de trunchiul virtos*. CHIRIȚESCU, GR. 71. *Avea fața plină de vinișoare aparente*. PAPADAT-BENGESCU, O. III, 59. *Zări vinișoarele albăstrii, zvîcnirea arterelor sub piele*. AL. PHILIPPIDE, S. II, 30, cf. CADE. *Un obraz buhăit, cu pungi tumefiate sub pleoape, cu vinișoare vinete străbătînd pielea*. C. PETRESCU, I. II, 188. *Avea fața prea rumenă și plină de vinișoare și ochii aprinși de conjunctivită granuloasă*. CĂLINESCU, E. O. II, 124. *Era ras proaspăt și, cînd rîdea, sub pielea obrazilor, pe nas, pe ceafă, îi ieșea la iveală o țesătură încălțită de vinișoare stacojii*. V. ROM. martie 1954, 33. *Nasul lui rumen și cărnos,*

cu vinișoare albăstrii, ochii aceștia bulbucați, luminișul roz-alb al cheliei, ce indecentă exhibiție. VINEA, L. II, 196. *Pîndi o clipă cu ochiul celălalt, străbătut de vinișoare sîngerii*. TUDORAN, P. 138. *Iacătă-l... cu barba-n țepușe, nehodinit, avînd în ochi vinișoare de sînge*. VORNIC, P. 96, cf. DL. *Știu orice linie sau vinișoară albăstrie A mîinii tale*. ISANOS, V. 386, cf. DM. *Pe obrazul luat bine în brici se iveau vinișoare roșii*. BARBU, PRINC. 94, cf. DEX.

2. (Popular) Cf. *vin* în *ă* (I 2). *Subțiri degețelele, ... roșioare unghișoarele, ... molcelușe vinișoarele*. CANTEMIR, I. I. I, 138. *Adresa și delicateța cu care știa ea să atingă vinișoarele și fibrele picioarelor produceau cocoanei... senzațiuni de plăcere*. SION, P. 78. *Lua carnea lui Haralampie și o puneă bucățică după bucățică, ciolănel după ciolănel și vinișoară după vinișoară la loc*. MARIAN, S. R. II, 20. ◊ (Într-un descîntec) *Scoateți ceasul rău Din inimă, din șale, Din spinare, Dintr-o șută de oscioare, Dintr-o mie de vinișoare*. IZV. XVI, 192.

3. Cf. *vin* în *ă* (II 2). *Vinișoarele de apă care ies din izvoare fac pîraiele și acestea, rîurile*. MEHEDINȚI, G. F. 92.

4. Cf. *vin* în *ă* (II 4). *Vinișoare de gips sub formă de cristale*. CHIRIȚĂ, P. 96. *Carbonatul de calciu se separă sub formă de pete, vinișoare și concrețiuni, formînd uneori o adevărată zonă de cimentare*. id. ib. 465.

5. (Bot.) Cf. *vin* în *ă* (II 5). *Sepale orale - suborbiculare, acuminate..., cu vinișoare verzi*. BRANDZA, FL. 4. *Flori galbene, cu standard striat, cu vinișoare violacee*. id. ib. 84. *Plantă ierboasă cu flori mari, globuloase, cu vinișoare verzi pe din afară*. CADE 181. *Prin locurile mai umede se întinde... piciorul-cocoșului... cu florile galbene boghioase..., cu vinișoare subțiri verzi și cu cununa bogată de stamine mai închis colorate*. SIMIONESCU, FL. 111. *Frunzele tinere sunt pîsloase pe amîndouă fețele; în stare matură, pe față își pierd perișorii și îi mai păstrează numai în lungul vinișoarelor, pe dos... rămîn pufoase*. ENC. AGR. V, 585. *Petale... albe cu vinișoare purpurii*. PRODAN - BUIA, F. I. 332. *Inflorescență axilară, cu 2-5 flori deschis violacee, ... cu vinișoare purpurii*. FLORA R. P. R. V, 382. *Laciniile perigoniale... cu lumina pătată cu o maculă roșu-închis și cu vinișoare de aceeași culoare, care delimitează cîmpuri galbene*. id. XI, 457.

6. (Rare) Cf. *vin* în *ă* (II 6). *E un fluture frumos, avînd aripele ca vîruite și cu vinișoare subțirele, rare*. SIMIONESCU, F. R. 374.

7. (Popular) Cf. *vin* în *ă* (II 7). Cf. NALR - O IV MN 259, 2 132/965, 976, 978, 987, 988.

- Pl.: *vinișoare*. - Și: (învechit) *vinișoară*, (învechit, rar) *venișoară* s. f.

- *Vină* + suf. *-ișoară*. - Pentru *venișoară*, cf. *venă*.

VINIȘOR s. n. (Familiar) Diminutiv al lui *vin* în (I I); *vin bun*; (regional) *vinaș, vinuleț, vinuț*. Cf. LB 757. *Să-mi fac o căscioară și să trăiesc bine cu mesciara mea, cu vinișorul meu*. HELIADE, în IST. LIT. ROM. II, 291. *Crapul... Să-l ducă să se frigă la coptor, În loc de apă turnîndu-i pe d-asupra vinișor*. PANN, P. V. I, 66/10, cf. POLIZU. *Aci avem de toate, și cald, și de mîncare, Și-n cupă vinișor*. BOLLIAIC, O. 98. *Să bem vinișorul care ni l-ai fîgăduit*. FILIMON, O. I, 233, cf. CIHAC, I, 313. *Gazda... dase cep unui butoișor cu vinișor dulce-acrișor din viile Rahovei*. ODOBESCU, S. III, 576. *Cînd își aducea ea aminte de puicile cele nadolence și boghete, de vinișorul din cramă, de răsipa ce s-a făcut cu munca ei..., crăpa de ciudă*. CREANGĂ, O. 8. *Mi-a plăcut în viața mea: să mînc... și mai ales să beau un vinișor cum știu eu*. CARAGIALE, O. II, 278, cf. DDRF, BARCIANU, TDRG, PASCU, S. 164. *Subprefectul îndrăgise foc vinișorul cel de cinci ani*. BUJOR, S. 117, cf. CADE, DR. VII, 501. *Sarmale... cu mămăliguță și vinișor*. BRĂESCU, V. A. 12. *Se cere la ei mămăliguță. Și pentru unul ca mine, un vinișor din Țara de*

Jos care sîrîie în pahar. SADOVEANU, O. IX, 372, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, SFC III, 93, DEX, DSR. *Cu jeratec îl hrănea, Cu apă îl adăpa, Cu vinişor îl spăla.* TEODORESCU, P. P. 521. *Pînă vorba-şi isprăvea, Burduşelul Ridica, Vinişorul Că gusta.* id. ib. 582. *Da de prînz Ce mi-ai adus? - Cocosel în bliđişel, Vinişor în păhărel.* JARNIK-BİRSEANU, D. 271. *Amîndoi că vom cînsti, Vinişor vom gustări, Vinişor D-ăl roşior.* id. ib. 487, cf. FOLK. TRANSILV. II, 224. *Vinişor di poami rari, Sui-n cap făr' di scări.* FOLC. MOLD. II, 334. *Care vinişor mai dulce, Pe la cocoane mi-l duce.* NUNTA, 106.

- Vin + suf. -işor.

VINITIC, -Ă s. m. şi f. v. venetic.

VINIŢĂ¹ s. f. 1. (Învechit şi regional) Vin (1 D). *Muscalii au cotelit pe turcii cei morţi şi au cîştigat din destul pentru rachiţa şi viniţa.* DIONISIE, C. 219. *Paşa de la Giurgiov... s-au închinat cu toate agalele lui Kamenski... dînd şi oştilor o sumă de ruble turceşti pentru viniţa.* id. ib. 220, cf. TDRG. *Din gură e lesne: pune viţă, bea viniţă, se spune despre acela care crede că se poate realiza ceva fără multă osteneală.* Cf. BARONZI, L. 62, 67, REV. CRIT. II, 460, TDRG, PĂSCULESCU, L. P. 107, ZANNE, P. I, 307.

2. (Prin Mold.) Vin de calitate inferioară. Cf. ALIL XXVI, 152.

- Accentuat şi: (regional) viniţă. ALIL XXVI, 152.

- Vin + suf. -iţă.

VINIŢĂ² s. f. (Învechit, în Transilv.) Pivniţă (1). *Licoarea din cadă se toarnă în bufi... şi... bine astupate se duc în viniţă, adecă în chelăriia cea de vin.* ÎNV. VIN. 108/11. *O zi se cheamă acea vreme întru carea vedem soarele; şi aceasta e într-alt chip în cetate, altmintrea în sat, într-alt feliu în viniţă (podrum), altmintrea pre turn, pre munte şi pre vale.* PETROVICI, P. 89/27.

- Pl.?:

- Din scr. vinica.

VINIŢEA s. f. v. vineţel.

VINIŢEL s. m. v. vinicer.

VINIŪ, -IE adj. 1. (Învechit) Care are gust asemănător cu al vinului; (astăzi rar) vinuriu (1). *Pulpa... mărului este albă... cu un gust dulce-viniu foarte plăcut.* ap. TDRG, cf. DL, DM.

2. (Regional) De culoarea vinului; (regional) vinuriu (2). Cf. MARIAN, CH. 51.

- Pl.: viniu.

- Vin + suf. -iu.

VINOĂICĂ s. f. (Mold.) Vin de calitate inferioară; (regional) vinoi. Cf. ALIL XXVI, 152.

- Vin + suf. -oaică.

VINOGRĂD s. n. Sos rece preparat cu oţet, untdelemn, sare, piper, pătrunjel etc.; salată de legume (cu carne fiartă) la care se adaugă acest sos; vinegretă (1). Cf. COSTINESCU. *Sunt deşmanul hotărît al pişcoturilor, şampaniei, zalatinelor şi a altor vinograduri.* HOGAŞ, DR. II, 190, cf. CADE, DL, DM, CONTRIBUŢII, I, 78, 79, SCL 1960, 253, DN², DEX, DN³. ♦ F i g. Amestec, învâlmăşeală, babilonie. *Toată această lume este un adevărat vinograd, numai că nu-i sărat, alcătuit din pălării de paie şi straiţe negre, de pelerinuri şi capele.* KOGĂLNICEANU, O. I, 37. *Toate comparaţiile lumii, toate cuvintele tehnice de filozofie, de retorică, de geografie, de istorie, pîn' şi de astronomie, figura într-acest vinograd epistolar.* id. ib. 59. *Confeţaria şi magazinul de mode s-au*

trezit într-o zi fără acoperămint şi expuse unei grozave ploii... Atunce să fi văzut acadelele şi cordelele, confeturile şi boneturile... în ce stare ajunseră; făceau un vinograd babilonic ce nu se putea vinde nici ca obiect de mîncare, nici ca obiect de modă. id. ib. 96.

- Pl. vinograduri. - Şi: (rar) vinogradă s. f. CADE.

- Din rus. виноград (cu sensul fr. vinaigrette).

VINOGRĂDĂ s. f. v. vinograd.

VINOI s. n. (Regional) Vinoaică (Costuleni - Iaşi). Cf. ALIL XXVI, 152.

- Vin + suf. -oi.

VINOLÉNT adj. v. vinulent.

VINOLÉNTĂ s. f. v. vinulentă.

VINOMÉTRU s. n. (Învechit) Enometru. Cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., PETRI, V., PONTBRIANT, D., COSTINESCU.

- Pl.: vinometre.

- Din fr. vinomètre.

VINÓS, -OĂSĂ adj. 1. (Popular; despre struguri) Care este mustos, zemos, din care se obţine vin mult. *Astfel dar pe strugur l-au găsit cu vină şi că însuşi numai este de pricină, Iar vinosul strugur începu să plîngă şi ceru din partea-i mărturii să strîngă.* PANN, P. V. I, 125/15, cf. STAMATI, V. 730²/17, POLIZU, COSTINESCU, CIHAC, I, 313, LM, GHEŢIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., CADE, BL V, 117, SCRIBAN, D., DL, DM, CIORANESCU, D. ET. 895. ♦ *Poamă vinoasă* (şi substantivat, f.) = varietate de struguri pentru vin, cu boabe rotunde, dese, de culoare albă-gălbuiie sau verde şi cu miezul foarte zemos. Cf. ENC. AGR. II, 594, LTR² VIII, 320, BORZA, D. 182, 183, ALIL XXII, 56, 65, 72, NUŢĂ, D. I, 352.

2. (Învechit; despre terenuri, regiuni etc.) Care produce vin mult. Cf. LB, ISER, COSTINESCU, BĂRCIANU, ALEXI, W.

3. (Transilv.) Beţiv; ameţit de vin, beat, cherchelit. Cf. KLEIN, D. 456, BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU, LB, ISER, LM, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, DL, DM, DSR. *Parşion, fiind cam vinos şi obosit, s-a pus să se culce să doarmă.* RETEGANUL, P. V, 62. *Aseară a venit cam vinos.* ALIL XXIX, 317.

4. (Învechit; despre vinuri) Care conţine mult alcool. Cf. VALIAN, V., POEN. - AAR. - HILL, V. 815¹/19.

5. (Învechit şi regional) Care are miros sau gust asemănător cu al vinului. V. viniu (1), vinuriu (1). Cf. POEN. - AAR. - HILL, V. 815¹/19, POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D., DDRF, GHEŢIE, R. M., CADE, CC VII, 30.

6. (Învechit) De culoarea vinului (roşu). Cf. POEN. - AAR. - HILL, V. 815¹/19, PONTBRIANT, D. *Un fel de roşiu vinos foarte plăcut.* ap. TDRG, cf. CADE, DL, DM.

- Pl.: vinoşi, -oase.

- Vin + suf. -os.

VINOTÉCĂ s. f. Colecţie de vinuri de calitate superioară şi din ani de recoltă diferiţi. *Combinatul dispune de o vinotecă specială unde vor fi depozitate mostre de vinuri vechi.* SCÎNTEIA, 1962, nr. 5401, cf. DN², LL X, 235. *Am văzut vinoteca, un număr de butoaie, cîteva medalii.* CINEMA, 1969, nr. 12, 36/1, cf. M. D. ENC., DEX, L. ROM. 1977, 271, DN², DCR, V. BREBAN, D. G.

- Pl.: vinoteci.

- Din fr. vinothèque.

VINOVÁT, -Ă s. m. şi f., adj. I. S. m. şi f. 1. (Învechit; urmat de determinări în dativ) Autor, făptuitor (al...). *Eu trebuiesc de tine a mă boteza, eu vinovatul păcatelor, de cel*

fără păcate. CORESI, EV. 508. Nu iaste bucurie feciorilor acelora ce văd moartea tătine-său înaintea ochilor săi și mai virtos feciorului celuia ce iaste vinovat morței părintelui său! VARLAAM, C. 361. Când cel rănit va să să tămăduiască cu descîntece și cu farmeci, atunci el sângur iaste vinovat morții-și. PRAV. 129. Pre vinovații pierzării lui, îi băgă în groapă. BIBLIA (1688), 694¹/4. Tu pre cei vinovați păcatului i-ai mîntuit. MINEIUL (1776), 205²/15, cf. 210¹/20. Este vinovat tuturor smintelilor și fărădelegilor. ȘINCAI, HR. III, 38/20.

2. Persoană care a săvîrșit o abatere de la normele morale; persoană care a comis o infracțiune, un delict, o crimă; inculpat; (învechit) persoană condamnată pentru o faptă reprobabilă. O, fericat de ceta ce-și iartă vinovatul său și nimică nu ia de la elu (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 468/10. Aceia sînt răpitori, vinovați după pohtele lor îmblînd, necurăție și leage-călcători (cca 1569-1575). GCR I, 12/12, cf. CORESI, în TEXTE ROM. (XVI), 219. Aceastăucidere se-au făcut în sat în Șer[caie] de Rusalii, iar vinovații sînt anume: Bădilici den Mîndra și... Stan Pătrașco (a. 1587). DOC. I. (XVI) 203. Mai virtosu arată noao ca vremu răbdători să fimu că așa va lăsa elu noao ca noi vremu lăsa vinovațiloru noștri (a. 1619). CUV. D. BĂTR. II, 124/7. Să vor duce ca nește vinovați spre perire, goli și amărăiți. VARLAAM, C. 25. Iaste ca un vinovat răstignit și ca un strein părăsit. id. ib. 84. Nici alegea pre cei vinovați, ci unul ca altul îi punea supt sabie. URECHE, L. 178. Să va certa vinovatul, după cum va fi voia giudețului. PRAV. 200. Certare să va da celora ce mulțămesc vinovatului după ce face greșala. ib. 330, cf. MARDARIE, L. 116²/25, 197²/4. Să apăra sărdariul de toate acelea, ce ca un vinovat într-acele sfaturi, să apăra slab. M. COSTIN, O. 139. Pre vinovați i-au arsu-i focul. DOSOFTEI, O. I, 244. Certatu-i-au ca pre nește vinovați cu dreptate D[o]mm[u]. id. v. s. martie 7/37. D[o]mmul... cu curăție nu va curăți pre cel vinovat, răsplătînd păcatele părinților preste fii. BIBLIA (1688), 105²/59. Cu o mărturie numai sentenția vinovatului cea de pedeapsă a să da. CANTEMIR, I. I. I, 50. Banii... altă putere au peste Olt, nu numai a giudeca, ce și cu moarte pre vinovați a căzni. id. HR. 468. Tîlhariul și vinovatul nu să poate ascunde nicădrea. ANON. CANTAC., CM I, 171. Din cei vinovați pre nici unul morții n-au dat. R. GRECEANU, CM II, 194. Au prins vinovatul. ANON. BRÎNCOV., CM II, 333. Vinovatul iaste pedepsit (a. 1694). FN 45. Un vinovat n-are îndrăzneală înaintea împăratului celui pămîntesc. ANTIM, O. 161. Pre lîngă cei vinovați au perit mult norod nevinovat. MUSTE, LET. III, 11/24. L-au pus în fălagă și, începînd a-l bate, vinovatul striga (a. 1715). ARHIVA R. II, 15/11. Lei 15... să ia de tot vinovatul ce să va închide la gros cînd să va slobozi (a. 1775). IORGA, S. D. XXII, 9. Cîți vinovați să trimit de către ispravnici... să se păzească foarte bine de vel-armaș. PRAV. COND. (1780), 56. Are obicei a lua vătăfu de pușcărie de tot vinovatu po taleri: 1 (a. 1783). ARH. OLT. X, 136. Cînd s-au întîmplat de fapta cea rea... carea au făcut o parte asupra ceialalte părți, au fost pricina despărțirei celui vinovat, întru această faptă rea niciodată nu-i va fi slobod să să căsătorească cu acea față. RÎNDUIALA, 16/8. Dacă vinovatul nu stăpînește nice o avere..., să să judece la lucru de obște pe șeasă luni. INSTRUCȚII, 13/14. Meilocitorii și împreună vinovații, macar supt ce formă să fie, trebuie să să pedepsască tot întru acelaș chip, ca și însuș amăgitorii verbuitori. ib. 16/16. Împreună vinovați și părtași la această faptă rea sînt toți aceia carii au pătimit adunări de oameni în casele lor (a. 1788). ȘA I, 139. Judecătorii... pe toate zilele să aibă a căuta cu sîrguință pricinile vinovaților (a. 1790). PRAV. COND. (1780), 190. Dederă vinovații pre mina Feretimii și-i spînzură pregiur zid. HERODOT², 252. Ghițu... s-a dovedit ucigaș omorînd zilcoșește, dimpreună cu vinovații săi, pe cătana de marjine Ionașc (a. 1809).

IORGA, S. D. XII, 200. Să facă pravilnică dăspăgubire și îndăstulare dăspre partea celor vinovați (a. 1811). DOC. EC. 109. Catagrafia ciocănașilor, măglașilor și ceialați oameni ai ocni... 5 dirvari, 3 vătăși de vinovați, 3 scăunași (a. 1815). ib. 173. Cerindu-l Hagi Prodan împreună cu alți vinovați, ca să lucreze în Mitropolie, l-au poprit acolo, scriindu-să la dumnealui (a. 1821). ARH. OLT. X, 84, cf. DRLU. Cel ce va voi să pedepsească pe vinovat făr' de frică de păcat, trebuie să aibă aproape pravila și mila. GOLESCU, P. 103/19. Acest vinovat s-au iertat pentru credința lui. id. ib. 413/9. Celui vinovat să-i facă dojană, îndatorindu-l a da și la cutie ceea ce vor găsi ei cu cale, după obiceiul breslii lor și după măsura învinovățirii (a. 1824). DOC. EC. 333. Eu i-am poruncit să dea această treabă la Departamentul cremenalicesc, spre a să supune vinovații la judecată (a. 1828). ib. 411. Subt mască de virtute vedeai pe vinovatul. HELIADE, O. I, 173. Dacă vreun norod îi trimeata pre cei vinovați, el nu vrea să-i pedepsească, poftind mai bine să fie toată nația sub vinovăție. CĂPĂȚINEANU, M. R. 58/30, cf. I. GOLESCU, C. Trebuie să neapărat dojeni și pedepse spre îndreptarea și a vinovatului și a celorlalți. MARCOVICI, D. 149/18. Fulgerul, sclipind prin aer, cu iuțală se pogoară Vinovatul să lovască! HRISOVERGHI, P. 44/25. Vinovați și nevinovați, toți se împărțășiră de aceeași asprime a soartei. F. AARON, I. I, 120/20. Pe acest vinovat cele mai urite patimi l-au fost făcut ucigaș. ALBINEȚ, M. 19/14. Socotindu-se de cînd Vasilie s-a făcut bei..., s-au osîndit la moarte mai mult de patrușprezece mii de vinovați. ARHIVA R. II, 196/2. Îl dete pe mina călăilor meșteri a chinui pe vinovați. BĂLCESCU, M. V. 404. La cea mai mică greșală... capul vinovatului se spînzura în poarta curții. NEGRUZZI, S. I, 143, cf. POLIZU. Boieri! eu zic să moară, Să moară vinovatul. BOLLIA, O. 197, cf. PETRI, V. Asupra acestei averi rămîne totuși rudelor vinovatului dreptul de a o relua. CUV. D. BĂTR. I, 54. Tot păcatu-și cată vinovatu! ALECSANDRI, T. 1622, cf. CIHAC, II, 456. În piață, în alte locuri publice, pe strade, vinovatul..., legat cu frînghii, se ducea mînat de biciful dorobanțului. COLUMNA, VII, 55. Stricăciunea se făcuse și vinovatul trebuia să plătească. CREANGĂ, O. 206. Intervine pe lîngă domnul director în favoarea micului vinovat. CARAGIALE, O. I, 82. L-au închis între vinovații de drept comun, care-și așteaptă acolo judecata și osînda. id. ib. IV, 148. Cum de mă osîndești astfel ca pe un vinovat de codru? ISPIRESCU, L. 367. Își ținea ochii plecați în jos, ca un vinovat, dar simțea, pe obraji, că-l ard privirile Margaretei. VLAHUȚĂ, S. A. II, 73. În așezămîntul său, vodă oprește asemenea abuzuri, ameninșînd pe vinovați cu pedepse aspre. RĂȘCANU, L. XL. Acești patru flăcăi au misiunea ca să poarte... pe sus pre cel vinovat în jurul bisericii. MARIAN, S. R. III, 121, cf. DDRF, BĂRCIANU. Nu știi dacă vinovatul este rău, dar judecătorul e crud. DELAVRANCEA, H. T. 66, cf. ALEXI, W. Cînd a fost vorba să caute vinovații, atunci s-au întrebuișat două mijloace. IORGA, P. A. II, 333. Se sculă de pe lădiță..., plîngînd în hohot, ca un vinovat înaintea judecătorului. PAPADAT-BENGESCU, O. II, 235. Porțile cetății fură închise, ca cei vinovați să nu se poată mîntui prin fugă. AN. IST. NAȚ. I, 71, cf. RESMERIȚĂ, D. Vinovata rămînea mîndră de isprava ei. M. I. CARAGIALE, C. 124, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. El îi știa pe toți vinovații..., dar nu îndrăznea să-i divulge. REBREANU, R. II, 245. Cer... să numiți o comisie ad-hoc ca să examineze faptele și să descopere pe vinovați. CAMIL PETRESCU, T. II, 510. Amîndoi vinovații își pierduseră conștiința. id. O. I, 210. Ajunse, în sfîrșit, la liman și era ferocit că înțelesese cine era adevăratul vinovat, în romanul lui casnic. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 147. Vinovatul ținea la piept un pui de urs. VOICULESCU, P. II, 83. Slujitorii... mă vîră la închisoare, unde un vinovat, ca și un nevinovat, poate găsi cazne și moarte. SADOVEANU, O. X, 108. La acel divan vinovații vor fi aduși și-i vom întreba de ce-au viclenit

pe domnul lor și țara. id. ib. 167, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 382. Vinovatul, în lanțuri, e îmbrâncit înlăuntru și se prăvălește pe pardoseala de piatră. ARGHEZI, S. XIII, 255. Șovăiala în apărare venea ca o dovadă concretă în sarcina vinovatului. id. ib. XXII, 92. Nu putea fi vorba de a se lua măsuri deschise contra vinovaților. CĂLINESCU, B. I. 250. Gavrilcea... era oarecum vinovatul moral. id. ib. 318. Intervine pentru a cere amânarea sancționării vinovatului și alungă... pe judecători. VIANU, L. R. 635. Sentința morală este de obicei pedeapsa pe care o primesc vinovații pentru faptele lor. IST. LIT. ROM. I, 100. Domnul... a pedepsit cu moartea pe vinovații principali ai trădării din 1538. IST. ROM. II, 649. Pentru a putea pedepsi pe cei vinovați, marele ban... dispunea de o închisoare, la Craiova, unde erau deținuți cei prinși în diferite culpe. STOICESCU, S. D. 164. Marele vornic nu era obligat să aștepte el vinovatul. id. ib. 199. Rămăneau în grija obștii: mărturiile și adunarea martorilor competenți, prinderea vinovaților, ... executarea pedepsei. PANAITESCU, O. Ț. 62. Vinovatul, care se răscumpără, rețunoaște judecata oamenilor buni fără a mai apela la autoritățile domnești. id. ib. 218, cf. M. D. ENC. Ceea ce contează... nu e suprimarea vinovatului, ci existența sentimentului limpede... că legea e puternică. ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr.10, 18/2. Este-un biet român legat, Legat strâns și ferecat Ca un mare vinovat. ALECSANDRI, P. P. 77. Domnul acela... avea o casă mare în care judeca pe vinovați. RĂDULESCU-CODIN, L. 64. Dacă o m fugi, ne prinde și ne leagă ca pă niște ghinovaț. GRAIUL, I, 258. Iaca... tu ești vinovatul. FURTUNĂ, C. 69, cf. ALR SN I h 991, ib. IV h 990. Tu-n temniță m-ai băgat și m-ai ținut nemîncat, Nemîncat, neadăpat, Ca p-un mare vinovat. BALADE, II, 251, cf. III, 135. Lasă vîntu să mă bată și soarele să mă ardă, Că eu sînt cea vinovată: Am așteptat mărîtă, Să fiu de bărbat muștrată. FOLC. MOLD. I, 134. Vinovatul negonii fuge. ROMÂNUL GLUMET, I, 52. Cei vinovați apărare mai multă găsesc, pentru că fără vină puțini să găsesc. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 150.

II. Adj. 1. (Adesea construit cu verbul „a fi”) Care a săvîrșit o faptă (considerată) reprobabilă; care este răspunzător de o situație, de un fapt etc. (care constituie obiect de imputare). Cf. DERS, D. BOGDAN, GL. 118. Greșiră nu ai lui feciori vinovați, neamu reu și răzvrătitu. PSALT. 313. Pre apostoli încă-i făcea vinovați, și-i ocărîia, căce nu putură vindeca boala aceluia fecior al lui ce era cu duhul necurat. CORESI, EV. 79. N-ați cetit în lege că simbăta popii în besearcă simbăta spurca și nu-s vinovați? id. TETR. 24. Să nu fim vinovați..., ce să dobîndim mila lui Dumnezău. PRAV. LUCACI, 173. Să nu-l voui aduce și ție nu-l voui da, adevăr vinovat să fiu înaintea ta pînă în viața mea. PO 151/23. Să înapoi nu-l voui aduce ție, în toată viața mea vinovat să fiu. ib. 158/22. Mavrichie fu vinovat; dară coconii pentru ce-i uciseră fără vină? MOXA, C. 158. Pentru ce ai giudecat spre pierzare pre acești săraci de oameni ce nu sînt cu nemică vinovați? VARLAAM, C. 393. Pentru mîzdă ai năpăstuit pre cei trei boiari și nu sînt vinovați. id. ib. 394. Cînd va fugi bărbatul dentr-un oraș sau sat pentru vreo greșală mare, ... atunce muierea iaste datoare să margă după dîns..., și de-are fi și vinovat, tot să cade să margă după dîns. PRAV. 167. Că varecine va ținea toată leagea, și într-una să va poticni, în toate-i vinovat. N. TEST. (1648), 177^v/2, cf. MARDARIE, L. 202^v/14. Cînd este vinovat tu-i arată vina să și-o vază. NEAGOE, ÎNV. 202/32. Ce-i vinovată gloata? Capul să să piardză, să vor potoli gloatele? M. COSTIN, O. 102. Veniamin deaca audzi dojenirea solului dzîsă...: O, că de cită certare aș fi vinovat, de-aș ascunde talantul! DOSOFTEI, V. S. martie 62^v/5. Era Antiohi Vodă... strașnic la minie, că de multe ori la Divan cu buzduganul azvîrlie în oamenii cei vinovați. NECULCE, L. 177. Pre apărătorul... vinovat și rău a fi vrea să-l

dovedească. CANTEMIR, HR. 98. Ivașco biv-vel-logofăt, știindu-se vinovat de cătră Șarban Vodă, n-au putut sta în țară. ANON. CANTAC., CM I, 213. Nimini nu iaste vinovat de a păși ticăloasa față una ca aceea. R. GRECEANU, CM II, 28, cf. ANTIM, O. 134. Pre sine să să facă vinovat, să spuie toate păcatele lui. id. ib. 356. Ceialalți l-au îndemnat, iar nu este el vinovat (a. 1715). ARHIVA R. II, 55/1. Nu arunca pricina preste alții carii nu sînt vinovați. AETHIOPICA, 38^f/8. Dovedit fiind cel pîrit că iaste vinovat, ... să se și tragă, ca să nu aibă vreme să dosească. PRAV. COND. (1780), 74. Precum s-au găsit cu dreptate, ei au fost vinovați (a. 1792). ȘTEFANELLI, D. C. 230. Mareș, fiind sloveneș și mai îndrăzneș, răspunse că nu sînt vinovați. ȘINCAI, HR. III, 96/9, cf. KLEIN, D. 456. Îi slobozi, zicînd cum ei nu sînt vinovați pentru aceea nimică. HERODOT², 465. După regulă, ar fi vinovat Radul a plăți (a. 1807). FURNICĂ, D. C. 234. Mai vinovați sînt aceia care îndemnează pe alții răi și nevoșii spre a face rău. GOLESCU, P. 150/13. Pentru ce voiești să omori ațîți oameni nevinovați, în vreme ce unul numai este vinovat? id. ib. 311/1. După cercetarea ce li s-au făcută dă către cinstita armășie, nu s-au dovedit vinovați (a. 1821). ARH. OLT. X, 84. Care va fi vinovat și vrednic de certare, are voie eimarbașa a-l înțelepți după obiceiul lor (a. 1823). DOC. EC. 304. Strigă... în zadar pînă la sfîrșitul său cum că nu iaste vinovată. CANTEMIR, S. M. 318/23, cf. DRLU, LB, HELIADE, O. II, 341. Prin aceste au mărturisit cu tăcere pe sine de vinovat și nevrednic de moștenire. COD. ȚIV. 124/22. Un june vinovat să uraște de oameni, iar un soț abătut în fapte rele să pare un nelegiuit. MARCOVICI, D. 162/21. Du-te, fugi, eu sînt prea vinovat! HRISOVERGHI, P. 53/4, cf. VALIAN, V. Cu greu s-ar putea dovedi vinovată de rășuire (a. 1847). IORGA, S. D. XVI, 44. Nu se știe deaca Aron Vodă a fost vinovat întru adevăr de trădarea ce a motivat arestarea lui. BĂLCESCU, M. V. 91, cf. ISER. Guvernul își ia asupra o mare responsabilitate, neprigonind cu toată ura și strășnicia pe vinovatul autor. MAN. SĂNĂT. 8/21. Nu sînt eu vinovat, sărmană copilă, dacă nu te iubesc. NEGRUZZI, S. I, 56, cf. POLIZU. Femeile vinovate le espunea în piață legate de un stîlp, cu capul ras. GHICA, S. X. Își revărsa aventurile pe spinările celorlalte fete, vinovate sau nevinovate. SION, P. 74, cf. PETRI, V. Ici era turnul unde se încheada cavalerii vinovați. CONV. LIT. II, 50. Domnule Petcu... ea nu-i vinovată..., eu singur merit toată asprimea. ALECSANDRI, T. 1279, cf. CIHAC, II, 456. Crima, cînd se face chiar spre-al nostru bine, Ea rămîne crimă, merită asprime. Cela ce o iartă este vinovat, Pe cît cel ce-o face este degradat. BOLINTINEANU, P. I, 141. Nimeni nu căutase pe adevăratul criminal, pe bărbatul care, înșelînd-o, a devenit înțitul vinovat. CONTEMPORANUL, I, 148. Se ivi frumoasă, ochii ei cei mari și adînci erau plini de lacrimi, și se uită înaintea ei, ... cu-o espresie indecisă, înecată de dorința de-a plînge ca un copil vinovat. EMINESCU, O. VII, 110. N-am voi să vedem estrădați de pe pămîntul României, sub pretextul poate a unor delictice comune, oameni politicește oricît de vinovați, dar nevinovați și în înțelesul legilor noastre și după conștiința noastră politică. id. ib. XIII, 263. Dacă s-a aruncat în partea mine-sa, ce-i vinovat el? CREANGĂ, O. 87, cf. 192. Ce e vinovat băiatul, dacă i-a zburat pălăria? CARAGIALE, O. I, 269. Dumneata ești vinovat de toate cîte mi s-au întimplat. id. ib. II, 276. Aleodor se știa vinovat. ISPIRESCU, L. 43. Grădinarul... fu oprit de fata cea mai mică a împăratului, care ceruse flori, ... trimițîndu-i și doi pumni de bani și vorbă să nu să atingă de argat, neștiind el vinovat. id. ib. 152. Cînd intra... pe poartă, toți tresăreau, ca și cum s-ar fi simțit vinovați de ceva. VLAHUȚĂ, O. A. III, 83. În chipul acesta sînt pedepsiți de-a rîndul toți cei ce se află vinovați, care au comis vreo faptă rea ori s-au purtat necuviincios. MARIAN, S. R. III, 119, cf. DDRF. Sînt eu la urmă vinovată, Că Leana umblă ca turbată, Să-l vadă în casa lor

intrînd Odată? COȘBUC, P. I, 129, cf. BĂRCIANU. *Eu mă știam vinovat.* DELAVRANCEA, H. T. 65. *Îți spun pe cinstea mea că nu mă știu vinovat cu nimic.* D. ZAMFIRESCU, I. 66. *Mihai se simți vinovat cu ironia lui, față de sinceritatea tristă a Elenei.* id. R. 104. *Aceste chinuri... le-au suferit ei, nefiind vinovați întru nimic.* REV. IST. IX, 218, cf. ALEXI, W. *Nu sînt vinovați și... au căzut asupra lor păcatele altora.* IORGA, P. A. I, 148, cf. TDRG. *Vinovat nu poate fi fărâmul; vinovat e cel ce-l va ademeni și stăpînul moral ce nu-l va apăra.* PAMFILE, I. C. 473. *El nu se simți cu nimic vinovat pentru faptul că, înainte de vacanța Paștilor, vreo patru săptămîni nu și-a mai ras mustața.* AGĂRBICEANU, A. 40. *Bine, a greșit fata și e vinovată.* REBREANU, I. 223. *Avocatul se simțea vinovat că a făcut prostia de-a pleca din București.* id. R. II, 55. *Eram sigur că pînă la urmă tot eu am să ies vinovat.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 144, cf. RESMERIȚĂ, D. *Fie vinovat, fie nevinovat, oricine era silit să răspundă cu averea sa de prădăciunile întîmplate.* N. A. BOGDAN, C. M. 36, cf. ȘĂINEANU D. U., CADE. *Mă simt vinovată... Îmi recunosc din plin greșelile.* ARH. OLT. XII, 118. *Cine a fost alături de noi și trădează e cu atît mai vinovat.* CAMIL PETRESCU, T. II, 568. *Mă socotiți pe mine vinovat de această dramă?* id. ib. III, 214. *Nu-s vinovați, hotărîi Șotropa, ștergîndu-și fruntea și obrajii șiroind de sudoare.* VOICULESCU, P. I, 172. *N-aș putea spune că nu te găsesc vinovat.* SADOVEANU, O. X, 181. *Slujitorul se simțea vinovat în bucuria lui de tot ce trebuia să se întîmple stăpînului său.* id. ib. XIII, 187, cf. SCRIBAN, D. *Se constituie un juriu... ca să dezbătă dacă Ana Karenina este vinovată sau nu de adulterul făptuit.* CONSTANTINESCU, S. I, 215. *O să-ți pierzi locul. - Cum o să-l pierd, dacă nu mă fac vinovat cu nimic?* ULIERU, C. 9. *Pentru acest haos... nu-i vinovat numai distinsul ornitolog.* BĂCESCU, PĂS. 182. *Omul vinovat admite în conștiința lui pedeapsa.* ARGHEZI, S. X, 235. *Atunci... ai dreptate, sînt vinovat nu atît cît îți închipui..., sînt vinovat fiindcă ți-am nutrit speranțe la care nu pot să răspund.* CĂLINESCU, B. I. 204. *S-a întîmplat o nenorocire... de care nu sîntem vinovați.* id. ib. 364. *Dacă nu se simțeau vinovați, de ce și-au schimbat atitudinea, continuînd să danseze?* VINEA, L. I, 231. *O să mă duc să le spun că eu sînt vinovată.* H. LOVINESCU, T. 123, cf. DL, DM. *Antigona nu e vinovată, întrucît respectă dreptul gentilic, dar e vinovată întrucît violează dreptul nou.* JOJA, S. L. 385. *Le înfățișez teribilele lor fapte de care, de cele mai multe ori, nice nu sînt vinovați.* BARBU, PRINC. 53. *Autorul „Letopiseșului Cantacuzinesc” scuză... pe Matei Basarab pentru abuzurile săvîrșite în timpul domniei sale, considerîndu-i vinovați pe marele vistier și pe marele armaș.* STOICESCU, S. D. 102, cf. CIORANESCU, D. ET. 895. *O găsea vinovată de moartea bătrînului.* V. ROM. noiembrie 1964, 15, cf. M. D. ENC. *Legea devenise arbitrară și oarbă..., separîndu-i pe indivizi, socotindu-i din capul locului virtuali vinovați.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 3, 22/1, cf. DEX, V. BREBAN, D., DSR. *Mamele nu le vor găsi lor vină Ci-mi vor căta mie pricină. Și mă vor face pe mine vinovat și vor zice că eu le-am îmbătat.* POP., ap. GCR II, 319. *Sîntem vinovați C-am prea fost plecați Lu baș-bătrînul Ianoș Ungurul.* TEODORESCU, P. P. 498. *De-oi fi, Doamne, vinovat, Vrednic sînt de spînzurat.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 398. *Eu am fost și-am întrebat: Oare cu ce-s vinovat?* MARIAN, H. 157. *Eu nu mă știu vinovat, Făr' c-o creangă ți-am tăiat.* BIBICESCU, P. P. 166. *Mă țigane, tu iești vinovat.* GRAIUL, I, 258. *Ai fost găsit mai vinovat decît prietenul tău.* FURTUNĂ, V. 8. *Nu era vinovat cu nimic.* id. ib. 18. *D'e m-o găsi vinovată, Ieu trăbuiesc spînzurat.* DENSUSIANU, Ț. H. 135. *Și mi-e frică de tăiat C-oi intra în greu păcat Că eu nu sînt vinovat.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 44, cf. 73. *Doamne, cum aș si iertată, C-am greșit, n'i-s zinovată, D'e diavol am fo'nșălată.* T. PAPAHAĞI, M. 75. *A omorît p-ăia care-a fost vinovați.* O. BÎRLEA, A. P. I, 195. *Vara a trecut și noi nu ne-am*

mai văzut. *Nu știu cine-i vinovat: Ori tu ești, că m-ai lăsat, Ori eu sînt, Că te-am iubit.* FOLC. MOLD. II, 583. *Nu e vinovat cel ce mîncă șapte piini, ci cel ce-i dă.* ȚICHINDEAL, ap. ZANNE, P. IV, 43. *La cîte omul greșăte din neștiință, vinovat este cel ce a putut să-l scoată din neștiință și n-a vrut să-l scoată.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 150. ◊ (Învechit; cu determinări în dativ) *Cela ce va toată leagea feri și va greși ura fi[-va vi]novatu tuturor.* COD. VOR². 59¹/12. *Noi amu vinovați sîntem lu Dumnezeu mii și untunearce de păcate, iară Dumnezeu iaste fără de păcate.* CORESI, EV. 47. *Cine va mîncea pîta aceasta, fiind nedestoinic, vinovat fi-va trupului și singelui Domnului.* id. ib. 110. *Cela ce mîncă p[ă]i[ne]a aceasta sau bea p[ă]harul lui D[u]mne[e]z[ău], nefiind destoinic, vinovat iaste trupului și singelui lui D[u]mne[e]z[ău] (ante 1618).* GCR I, 52/11. *Svenția sa n-au fost nemică vinovat legeri și de bunvoia sa s-au plecat legeri.* VARLAAM, C. 405, cf. 35. *Oricine de va strica dobitocul altuia, macar de i-are fi fost și vinovat, și de să va v[ă]di, să plătescă paguba celuia cu dobitocul.* PRAY. 20. *Trebuie să arate la giudeț cu mărturie cum acel ucis au început întăi svada și cum nu i-au fost vinovat, ce de mare nevoie l-au ucis.* ib. 124. *Veniră vrăjmașii asupra noastră, nefiindu-le noi lor nemic vinovați.* NEAGOE, ÎNV. 236/23. *Cine va păzi toată legea și va greși întru una făcutu-s-au tuturor vinovat.* BIBLIA (1688), 910²/1. *Dzicē și striga în gura mare că nu-i vinovat cu nemic lui Cantemir Vodă și pere pe dreptate.* NECULCE, L. 66, cf. 34. *Vătămătei mării vinovat să face acela care, nesocotind înălțimea și vrednicia ce s-au dat unui donn al țării, pune nepraznică mînă și silință pre el (a. 1788).* ȘA I, 137. *O, împărate, după ce mi-ai dat copilul, am socotit în ce chip voi faci, pentru ca să nu rămii vinovat nici ție, nici fetii tale.* HERODOT², 48. *Cu ce-ți sîntem vinovați De perim nejudecați? Măcar să-ți fiu vinovat, Dar copiii ce-au stricat? (a. 1809).* BUL. COM. IST. I, 313. *Să face... vinovat neascultării cătră domnie.* CANTEMIR, S. M. 200/1. *Și-a făcut ris de gîină și-a ucis-o fără să-i fie vinovată cu nimica, sărmana!* CREANGĂ, O. 24. *Astfel s-a nimicit adunătura acestor oameni nelegiuți care au jefuit pămîntul Moldovei fără ca să le fie vinovat.* ARHIVA, I, 88. *Noi nu eram cu nimica vinovați Măriei sale.* SADOVEANU, O. XXI, 600. *Ce ve-i robul vinovat Astfel de l-ați ferecat?* ALECSANDRI, P. P. 126. *Ce ți-am fost eu vinovat De-n temniță m-ai băgat?* BALADE, II, 250. ◊ F i g. *Iar hălbor care p[ă] alții dăfaimă Și prin clevetiri numele strică, Diavolii cu cîrlige dă aramă Limba vinovată le dăspică.* BUDAI-DELEANU, Ț. 318. *Ș-au plecat vinovatul său cap la ștreangul călăului, de l-au spînzurat.* ALBINEȚ, M. 13/7. *Diacul cel mare se sculă și înfățișă Înalt prea sfinției sale cărțile vinovate.* SADOVEANU, O. X, 171. *Și de-am venit ca-n timpuri, a fost ca, înc-o dată, S-aplec la sărutare o frunte devenise arbitrară.* ARGHEZI, VERS. 74. *Cînd ajunse lîngă birou, Ioanide smulse foaia vinovată... și o aruncă în coșul de hîrtii.* CĂLINESCU, S. 131. ◊ E x p r. **A se face vinovat de...** = a săvîrși, a comite; a avea o atitudine reprobabilă manifestată prin... *Acel stat s-ar face vinovat de cea mai mare crimă politică.* KOGĂLNICEANU, O. I, 575. *Ploieștii se făcuseră vinovați de o crimă contra unității statului.* CARAGIALE, O. I, 263. *A mutila lucrarea de artă... este a te face vinovat de o faptă reprobabilă, este... o profanare.* id. ib. III, 14. *Expunerea e atît de clară și dezbrăcată de pedantismul de care mulți se făcuse în adevăr vinovați, încît ea a contribuit... la vulgarizarea ideilor pedagogice ale acestei școale.* ARHIVA, I, 73. *Cer de la principele Carol reabilitarea onoarei armatei, prin o cercetare care să constate care sînt ofițerii ce s-au făcut vinovați de trădare în noaptea de 10-11 februarie.* XENOPOL, I. R. XIV, 85. *Calfa Tudor dăduse zapis în grecește pentru furtul de care se făcuse vinovat.* IORGA, C. I. III, 139. *S-a făcut vinovat în 1848 de înaltă trădare.* ARH. OLT. XII, 12. *Cei care vor să fie individuali în îmbrăcăminte, tocmai ei se*

fac vinovați de lipsa de modestie. CAMIL PETRESCU, p. 275. Se face vinovat de lipsă de patriotism. SADOVEANU, O. XX, 162. Părintele Ioniță îi prindea, când se făceau vinovați de asemenea fapte, și-i închidea drept pedeapsă, în grajd cu vitele. MOROIANU, S. 134. S-a făcut vinovat de lucruri incorecte. IORDAN, STIL. 129. M-am făcut... vinovat de un mare păcat. Am călcat într-un domeniu astfel încât am supărat și pe sceptici și pe dogmatici. RALEA, S. T. I, 127. Începând cu 22 iunie, în Iran intră în vigoare noi norme vizând întărirea respectării moralei islamice și sancționarea celor ce se fac vinovați de abateri de la aceste norme. RL 1993, nr. 979, 8/6. (Învechit, rar) **A nu fi vinovat** = a fi fără cusur, fără păcat; a fi desăvârșit. *Legea Domnului nevinovată* (nu e vinovată H, f ă r ă p r i h a n ă D) întoarce sufletul; mărturia Domnului credincioasă înțelepțează tirereli. PSALT. 31. ♦ (Mai ales despre manifestări ale oamenilor) Care contravine legii sau bunelor moravuri. Pipăirea... iaste decît celialalte simțiri mai vinovată. ANTIM, O. 210. Va rîndui... pe acel mai vrednic, fără ca... să se poată rîndui niciodată în nici o slujbă pe acei ce pentru fapte vinovate s-au departat din dragomania flotei (a. 1819). URICARIUL, I, 110/27. Ce groaznică ispită! Ce-ndemmuri vinovate! HELIADE, O. I, 177. Va osîndi faptele noastre fiind vinovate și va depărta graiurile noastre fiind fățarnice. MARCOVICI, D. 205/21. Întorcîndu-și privirea înapoi, el descoperă... un șir lung de ani jertfiți desfătărilor trupești și faptelor celor vinovate. id. ib. 439/9. Scolarii-învățători... vedeau a se practica... procedele cele mai grosolane și cele mai vinovate. BREZOIANU, I. 251/14. Vechea medicină face o întrebuițare vinovată cu veninuri, principii de alte nouă boale, cînd nu cășună moarte. MAN. SĂNĂT. 10/15. Voiți a vă pune la adăpost de aceste rătăcirii vinovate? ib. 14/25. Vinovat lucru însă ar fi dacă am tăce. KOGĂLNICEANU, O. I, 574. Vorbele iubirii moarte Vinovate-mi stau de față. EMINESCU, O. I, 125. Unui prieten îi faci mare cinste cerîndu-i orice jertfă, dar... [il] jighești adînc cerîndu-i fapte vinovate. CARAGIALE, O. II, 358. Dar nu cere să-ți înșire Versul, cîte-i spune-ncet Vinovata mea privire. VLAHUȚĂ, S. A. I, 158. Această vinovată neîngrijire de adevăratele interese ale Teatrului Național a silit pe Iulian să apară... în Pandolfo din Boccaccio. REV. NOUĂ, I, 160. Anna... trebuia neapărat să-și smulgă din suflet amorul vinovat, care o trudea. D. ZAMFIRESCU, A. 173. Cu gîndul vinovat de a regăsi pe complicele ei de crimă, a dus, prin minciună și tănuire, pe soțul ei în exil veșnic. PAPADAT-BENGESCU, O. I, 110. Văd uneori mantaua ta cea neagră... ca un talisman protector de amoruri vinovate. id. ib. 173. Sinuciderea... unui cunoscut personagiu bucureștean, a cărui soție întreținea, se zice, legături vinovate cu Pașadia. M. I. CARAGIALE, C. 65. Phedra știe că nu trebuie să nutrească iubire vinovată pentru fiul său Hippolyte. ARH. OLT. X, 220. Simțeam în mine ceva plăcut și cald, dar totuși bolnăvicios și vinovat. GALACTION, O. 59. Printr-o vinovată nepăsare a posesorilor față de istoria noastră..., fonduri de documente de o mare importanță rămîn necunoscute. ARH. OLT. XIII, 129. Căutam de obicei pentru această plăcere vinovată a noastră, cîte-un copac stingher, din vreo poiană din mijlocul codrului. MOROIANU, S. 65. Poate să picteze iubirile vinovate ale lui Paris și Elenei. VIANU, E. 205. În acest caz, tăcerea devine vinovată. CONSTANTINESCU, S. II, 46. Smerenia cinstită e cea mai vinovată. ARGHEZI, S. V, 142. Port acum în mine febra eternității, Negru prundiș, eres vinovat. BLAGA, POEZII, 133. Jules Renard vorbește, cu mult înaintea lui Freud, despre amorul vinovat, nutrit inconștient pentru mama sa. RALEA, S. T. I, 57. Vedeai aci o vinovată lipsă de respect... din partea fratelui său. CAMIL PETRESCU, O. III, 49, cf. DL, DM. Încearcă să se sinucidă, după o legătură vinovată cu o secătură oarecare. T iunie 1964, 87, cf. M. D. ENC. Pasiunea se va

însoși de o conștiință... vinovată. v. ROM. iulie 1973, 140. Folosirea „teatrului în teatru” ca mijloc de a influența conștiința vinovată a regelui Claudius. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 13/2, cf. DEX, DSR. Plîngeți ochi și lăcrămați, Că voi sînteți vinovați. MÎNDRESCU, L. P. 42. ♦ (Învechit, rar; construit cu verbul „a fi”) Dator, obligat. Cela ce va fi boiarin sau slujitoriu nu iaste vinovat să fugă denaintea celui ce vine spre dîns, suduindu-l, pentru căce că, de va fugi, îi va fi mai mare rușinea. PRAV. 116. Ce-i vinovat Galațul să-i plătească Eforta cheltuieli pe fiecare an la 1000 galbeni? (a. 1858). IORGA, S. D. XVIII, 25.

2. (Învechit; construit cu verbul „a fi” și adesea însoțit de determinări în dativ) Pasibil (de...); osîndit (la...). Cine fără socotință și fără de credință și necurați se vor apropiia de trupul lui Hristos..., aceia... munciei și focului de vecie vinovați fi-vor. CORESI, EV. 112. Să nu ne miniem pe niminea, că cine se minie spre fratele său, vinovat iaste judecatei. id. ib. 313. Ei răspunseră și ziseră: vinovat iaste morției. id. TETR. 64. De va zice cineva fratelui său: nebune! vinovatu-e gheeniei (a. 1644). GCR I, 113/19. Cella ce va huli spre Duhul Sfînt nu are iertăciune în veac, ce iaste vinovat giudecății de veac. N. TEST. (1648), 44^v/8. Auzit-ați hulele lui. Ce vă pare voao? Iară ei toți giudecară pre el a fi vinovat morției. ib. 61^v/17. Daca va fi vinovat morții, tu-l poți și pierde, iar de nu va fi vinovat de moarte, ci va avea vină de altă ocară tu-i arată vina care o au făcut. NEAGOE, ÎNV. 202/21. Tot cine se va atinge de omul acesta au de fâmeia lui cu moarte va fi vinovat. BIBLIA (1688), 18²/16. Ce vă pare voao? Dară ei, răspunzînd, ziseră: iaste vinovat morții. ib. 771²/23. Pentru căci face fărdelegi și strîmbătăț... iaste vinovat morții. ANTIM, O. 43. Deaca iaste vinovat de moarte, nu poate să-l pedepsească cu alt fealieu de moarte, fără numai cu tăierea capului. CANTEMIR, S. M. 239/7. După pravilile locului lor, era vinovați morții. DRĂGHICI, R. 302/10. Cu toții vă rugăm ca să rînduiți un înadins revizor de a veni la fața locului să ne vadă așezările noastre și toate locurile de hrană și, dacă nu vor fi în munte și nu se va descoperi că această moșie este din întregul trup a moșiei Vrâncei..., atunci să fim vinovați (a. 1860). C. GIURESCU, P. O. 49, cf. DHLR II, 404, DL, DM. ♦ E x p r. (Învechit și regional) **A da vinovat (morții)** (pe cineva) sau **a se da vinovat** = a (se) denunța; a (se) osîndi. Și mai virtos de să va fi sângură dat vinovată pentru vreun lucru ceva, ce să dzice, de va fi făcut preacurvie. PRAV. 161. Pînă nu vor face sobor și-l vor da vinovat și-l vor scoate din scaun, atunce să va părăsi tot lucrul lui. EUSTRATIE, PRAV. 23/3. Deaca vădzu cu multe munci... că nu-l poate îndupleca, l-au dat vinovat să i să taie capul. DOSOFTEL, V. S. decembrie 188^r/11. Latini... au trimis ș-au adus pe Murciflși și în publică giudecîndu-l... l-au dat vinovat morții. CANTEMIR, HR. 422. Au făcut... o declarație, dînd vinovat pe marocanul căpitan. AR (1829), 50/29. Îdeamnă murguleț la pas, Că ne prînd'e zîua-n sat Și ie murgu d'e furat, Mă dau singur vinovat. GRAIUL, I, 8.

- Pl.: vinovați, -te.

- Din v. sl. **ВИНОВАТЪ**.

VINOVAȚESC, -EASCĂ adj. (Învechit) De om vinovat; care se referă la cel vinovat. Cf. I. GOLESCU, C. ♦ (Despre cauze judiciare) Penal²; care are în vedere fapte criminale. Lunea și miercurea să să caute pricinile celor ce s-au judecat la departamenturi... Iară simbăta să se caute pricinile vinovațesti ale pușcării și osîndele și hotărîrile lor. PRAV. COND. (1780), 48. Judecătorii aceștia ai judeților au să judece toate pricinile lăcuiților, însă cele ce sînt de lucruri i de dat și luat. Iar pricinile cele vinovațesti, adică de ucideri, de preacurvii și hrăpiri de fecioare și de cei haini către obște, de furi de sfinte, de hoți și alte asemenea

vinovății mari, n-au volnicie să le judece. ib. 78, cf. DRLU, TDRG.

- Pl.: *vinovățești*.
- **Vinovat** + suf. *-esc*.

VINOVĂȚEȘTE adv. (Învechit, rar) Ca un vinovat (I 2). Cf. DRLU.

- **Vinovat** + suf. *-ește*.

VINOVĂȚI vb. IV. 1. **T r a n z. f a c t. și r e f l.** (Învechit, rar) A (se) supune (II 4). *Vinovățiiu oamenrii miei suptu menre*. PSALT. HUR. 121¹/10. *Dzeul ce plătiia vrăjbia mea și plecă* (s u p u s a ș D, *vinovăți* H) *oamerii suptu mere, izbăvitoriu meu de dracii miei mănoși*. PSALT. 30. *Dzeului pleca-se-va* (s u p l e c a - s a - v a D, *vinovăți-se-va* H) *sufletul meu, că de elu e spăsenia mea*. ib. 116, cf. DHLR II, 357.

2. **T r a n z.** (Învechit și regional; complementul indică oameni) A învinovăți; a acuza; a osîndi (I), a condamna. *Cine robul său au slujnica fi-l-va bătînd cu toiagul, cum în mînă-i va fi murind să se bîntătuiască... ce să o dzi au doao va costa, să nu-l vinovățească, că i-s banii*. PO 248/18. *Cu moarte grozavă să-l vinovățim pre el, pentru că va fi lui socoteală den cuvintele lui*. BIBLIA (1688), 653¹/52. *Ori de va făgădui muierea vădovie în viața ei, ori de pohtește a să mărta al doilea... să aibă a lua a treia parte cu desăvîrșită stăpînire (afară numai de să va mărta a doao oara nepăzînd anul jălii, de vreme ce atunci o vinovățește pravila a fi lipsită de acea parte)*. PRAV. COND. (1780), 102, cf. MOLNAR, D. 259/24, KLEIN, D. 456. *Vinovăți pre el cu o gloabă de bani (geremea)*. NICOLAU, P. 55/6, cf. DRLU, LB. *Eu nu vinovățesc țaranu nicidecum*. DONICI, F. 24, cf. ISER, POLIZU, LM 574, ALEXI, W., CADE, CIORANESCU, D. ET. 895, L. ROM. 1977, 355, DSR. *Mă vinovățește mama pîntru tine*. ALR I 1 442/315. ◊ R e f l. p a s. *Oricare din boieri sau igumeni va ținea la dînsul vreun țigan strein sau vreo țigancă și va fi pricinuiitor dintr-aceasta să se întimple pagubă la stăpînul acelu strein țigan sau țiganci, umul ca acela să răspundă toată paguba stăpînului acelu strein țigan sau a streini țiganci și să dea și cîta cheltuială să va întimpla, vinovățindu-să și la căzuta pedeapsă pentru vicleșugul ce au făcut*. PRAV. COND. (1780), 146. *Oare iaste cu dreptul ca pruncii să se vinovățască?* PETROVICI, P. 5/23. ◊ R e f l. *Tu nu numai pe tine te vinovățești* (a. 1812). GCR II, 210/2. *Se vinovățea că s-au pîngărit cu răul și n-au minat profesul cu cădîniță*. BOJINCĂ, A. II, 98/12. ◊ R e f l. (Învechit, rar) A se face vinovat (față de cineva), a fi culpabil. *Strigați în gura mare că voi d-afite rele, Ce cearcă strănepoții, nu v-ați vinovățit*. MUREȘANU, P. 41/14.

- Prez. ind.: *vinovățesc*.
- V. **vinovat**.

VINOVĂȚICIOȘ, -OĂSĂ adj. (Învechit, rar) Vinovat (II 1). Cf. KLEIN, D. 456.

- Pl.: *vinovățicioși, -oase*.
- **Vinovăți** + suf. *-cios*.

VINOVĂȚIE s. f. 1. Faptul de a fi vinovat (I 1); starea celui vinovat. *Nu atîta de grea era pricina vinovății mele, ca cu izgnanie ca aceasta să fu osîndit*. CANTEMIR, I. I. I, 49. *Nimine nu poate să-l închidă pînă nu-l vor giudeca spre vinovăție*. IST. CAROL XII, 27^v/19, cf. HELIADE, O. II, 342, VALIAN, V., POLIZU, COSTINESCU, CIHAC, II, 457, LM 574. *E foarte greu să cerți pe un om care-și mărturisește vinovăția*. SLAVICI, O. II, 118. *Făt- Frumos, cu inima curat, și fără nici o vinovăție într-însul, se duse, de! de datorie*. ISPIRESCU, L. 105, cf. DDRF. *Cînd s-a văzut învins, el nu și-a văzut greșelile... ci a căutat vinovăția aiurea*. IORGA, P. A. II, 105,

cf. id. ib. 345, TDRG. *Aveam o simțire ciudată de vinovăție inocentă*. PAPADAT-BENGESCU, O. II, 270. *Un curios sentiment de vinovăție, nou pentru ea, o cuprîndea*. AL. PHILIPPIDE, S. II, 152, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Această părere... n-avea legătură nici cu logica lucrurilor, nici cu vinovăția ori nevinovăția comitesei*. SADOVEANU, O. XI, 89, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 382, SCRIBAN, D. *Privea cu capul în pămînt, cu un sentiment penibil de vinovăție*. CĂLINESCU, S. 169. *Nu au stat la popreală decît vreun an de zile, căci... zapciul, spunînd că nu sunt destule dovezi de vinovăție... le dăduse drumul*. CAMIL PETRESCU, O. I, 138. *Toate acestea nu ajung... pentru a dovedi vinovăția doamnei Fulga*. VINEA, L. II, 89. *Nu i se poate stabili o vinovăție precisă*. H. LOVINESCU, T. 328, cf. DL. *Apăruseră în ușă ca două fantome, cu groaza și vinovăția pe chipuri*. PREDĂ, DELIR. 226. *Se simțea stînjănit, nu știa ce să-i spună... Avea un sentiment de vinovăție față de ea*. V. ROM. octombrie 1958, 56, cf. DM. *După Hegel, nu putem determina vinovăția sau nevinovăția Antigonei*. JOJA, S. L. 385, cf. DER, CIORANESCU, D. ET. 895, M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G.

2. (Astăzi rar) Abatere de la normele morale, juridice etc. (care este susceptibilă de a fi sancționată). *Ar fi putut să-i dăscopere toate vinovățiile lui și să înștiințeze pe stăpîni dă toate faptele lui ce făcuse*. R. POPESCU, CM I, 549. *Cu frat[le] nostru a mai trăi cu puțință nu iaste... de vreme că și pravila la vinovăție aceasta desparte (a. 1751)*. ARHIVA, I, 56. *Fiind de fel deprinși întru obiceiuri rele și fapte necuivoase, au căzut în vinovății asemîne firei lor (a. 1766)*. ARHIVA R. II, 234/6. *Gloaba lui vel-armaș cu Divanul să să socotească, după vinovăție, și, după hotărîrea Divanului, își va lua gloaba (a. 1775)*. IORGA, S. D. XXII, 8. *Pînă nu să va face cercetarea vinovății lui de către judecători, să nu cuteze armașul să-i pedepsească*. PRAV. COND. (1780), 56. *Cel ce pornește pîră de vinovăție asupra cuivaș, înfii trebuie să facă jurămînt, cum că într-adevăr face acea pîră, iar nu cu vreo pizmă*. ib. 126. *Întîmplîndu-să vreunul dintr-acești numiți sudeți a face vreo vinovăție, atunce ispravnicii să nu fie volnici a-l închide, a-l globi sau a-l pedepsi; ce să-l trimată îndată cu înștiințare... aice (a. 1784)*. URICARIUL, II, 148/18. *Împreună vinovați la această faptă rea sînt carii au sfătuit mijlocirile spre izgonirea zămislirii... Ori să să fie făcut această împreună vinovăție la cererea femeii inovate sau fără cererea ei (a. 1788)*. ȘA I, 140. *La acești oameni nu să fac niscaiva vinovății atît de mari*. IST. AM. 18^v/9. *După pravilă, vechil sau advocat nu poate fi priimit la judecată fără alegere, precum surdul și nevrîstnicul... și cel ce au fost în vinovății de moarte*. PRAVILA (1814), 19/21. *Pricină de vinovăție nu să judecă prin eretocrisie*. CARAGEA, L. 50/21, cf. DRLU, LB. *Cel osîndit pentru vreo vinovăție nu are voie să facă testament, iar, de i să va ierta vinovăția, poate să-l facă*. COD. TIV. 91/31. *Învoielile pentru călcarea legilor au tărie numai încît să atînge de a lor particularnică satisfacție, afară numai de vinovăția precurvei*. ib. 229/3, cf. I. GOLESCU, C., ISER, PETRI, V. *Tot astfel de vinovății să-mi deie Dumnezeu!* ALECSANDRI, T. 313, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Cunoscînd... din polemica tatălui său... vinovățiile lui Simion, Nicolae Costin vede în cronică numai „letopiseșul ferii” al lui Ureche vornicul*. IORGA, L. I, 88. *Smomirea și așîtarea calfelor era o vinovăție care se pedepsea*. id. C. I. III, 134. *În măsura în care pricepeam situația de nedreptate și obijduire a plugarilor, mi se lumina deplin înțelegerea vinovățiilor*. SADOVEANU, O. XX, 320. *În decurs de două luni, două vinovății pe care mi le imputasem mă plasaseră în zona a două adevăruri extreme*. V. ROM. decembrie 1966, 26, cf. DEX. *Ce vinovăție voi fi făcut eu?* FURTUNĂ, C. 45.

3. (Învechit) Acuzație. *Cînd slugile vreunui stăpîn vor face vreo silnicie cuiva și vor răpi vreun lucru, care lucru va*

veni în mîna stăpînului, atuncea atît stăpînul, cît și slugile cad supt vinovăție. PRAVILA (1814), 178/14. Să fie datori preoții a ținea la sine și a păzi scrisorile acelea, ca cînd va naște vreo pricină și se vor întreba, să le scoată de față, ca să-și dea sama, să nu rămîie supt vinovăție (a. 1785). URICARIUL, I, 164/25.

- Pl.: *vinovății*.

- **Vinovat** + suf. *-ie*.

VINOVĂȚIRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a *vinovăți* (2); învinovățire; acuzație; condamnare. Cf. KLEIN, D. 456, DRLU, LB, ISER, DA II₁, 872. $\diamond$ E x p r. **A fi în vinovățire** = a fi culpabil, a fi pasibil de pedeapsă. *Dă vă veți dovedi că nu ați îngrijit la această mada și veți lăsa pã unii ca aceia a face împotriva urmare, ... dăopotriva în vinovățire veți fi cu aceia* (a. 1813). DOC. EC. 156.

- V. *vinovăți*.

VINOZITĂTE s. f. (Învechit, rar) 1. Calitate a unui vin care conține mult alcool. *Vinul de masă din premele capitalei are un gust aspru și cam acru... Poate cineva să-l scape de defectul (cusurul) său și să-i dea o mai mare vinozitate, turnînd una sau două butelce de coniac lămurit în fiecare butoi*. MAN. SĂNĂT. 43/1.

2. Gust sau miros de vin. Cf. PONTBRIANT, D., LM.

- Din fr. *vinosité*, lat. *vinositas*, *-atis*.

VINTĂRI s. n. v. *inventar*.

VINTĂ s. f. (Regional) Vinci¹ (2) (Pecinișca - Băile Herculane). Cf. ALR II/I MN 151, 3 936/2, ALRM II/I h 408/2.

- Pl.: *vințe*.

- Din germ. *Winde*.

VINTELATOR s. m. v. *ventilator*.

VINTERE s. f. v. *vințre*.

VINTÍ vb. IV. Intrans. (Regional; despre plante) A se coace înainte de vreme. Com. din STRAJA - RĂDĂUȚI.

- Prez. ind. pers. 3: *vințește*.

- Cf. *vinț*, *zvința*.

VINTÍL s. n. v. *vințir*.

VINTÍLĂ s. f. v. *vințir*.

VINTÍR s. n. Unealtă de pescuit, în formă de sac de plasă, lung și ascuțit la un capăt, întins pe mai multe cercuri, a cărui gură este strîmtă și răsfrîntă înăuntru pentru a nu ieși peștele, folosită în apele dulci. *Leasa e un fel de coș de prins pește avînd forma unei opinci; se numește „ostreț” în Romani și „vințilă” în Covurlui, avînd forme dozebite*. DAMÉ, T. 124. *Într-una din zile..., venind la vînat, rătăci mult, iar către sară, ajunsese la o colibă unde un pescar bătrîn, zdrențuros, cîrpea pe grind niște vințile*. SĂM. VI, 370, cf. DUNĂREANU, N. 72. *Cît timp sînt apele dezghețate, el [bibanul] cade regulat la vințire*. ANTIPA, F. I. 14. *Somnul... este... uneori un musafir neplăcut, căci mîncîcă pe toți ceilalți [pești] care au căzut în vințir*. id. p. 415. *Peștii mari, și în special crapii care erau ascunși sub plaur, speiriindu-se, ies afară în adăposturile lor și intră în vințire*. id. ib. 416, cf. TDRG. *Cu coșurile sau vințirele se pescuiește mai mult în bălți și printre stuf*. ATILA, P. 130, cf. 317, DR. II, 879, CADE, NOM. PROF. 17, ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Materialul textil pescăresc folosit la împletirea vințirului diferă ca grosime și rezistență*. GHELASE, U. P. II, 193. *Vințirele se cătrănesc cu cercuri cu tot, cînd cazanul este*

suficient de mare. id. ib. 367, cf. 98, 100, 150. *Umbilă careva la vințire*. DAVIDOGLU, O. 69, cf. LTR², DL, DP, DM, SFC II, 166, CL 1961, 461, CIORĂNESCU, D. ET., M. D. ENC., L. ROM. 1975, 290, DEX, IVĂNESCU, I. L. R. 440, DSR, H III 170, XIV 465, ALR I 1734/675.

- Pl.: *vințire*. - Și: (regional) *vințil* s. n., *vințilă*, *vințiră* (TDRG, SCRIBAN, D.) s. f.

- Din rus. *винтепүү*. - **Vințil**, *vințilă* < rus. *винтепүү*.

VINTIRAGÍU s. m. Pescar care pescuiește cu vințirul. [Pescarii] *sînt... specializați chiar în diferite direcții: unii sînt gardagii sau construiesc „leasa”..., alții sînt năvodari sau vințirigii*. ANTIPA, P. 285, cf. DL, DM. $\diamond$ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Sînt pescari vințiragii care au întinse la baltă deodată citeva sute de vințire*. ANTIPA, P. 415. *Un pescar vințiragiu poate instala și controla zilnic 50 vințire*. GHELASE, U. P. II, 200.

- Pl.: *vințiragii*. - Și: (rar) *vințiragiu* s. m.

- **Vințir** + suf. *-agiu*.

VINTIRĂ¹ s. f. v. *vințir*.

VINTIRĂ² s. f. v. *vințre*.

VINTIRE s. f. v. *vințre*.

VINTIRIGÍU s. m. v. *vințiragiu*.

VINTÍT, - **Ă** adj., s. m. și f. (Regional) 1. Adj. (Despre plante) Care se coace înainte de vreme. Com. din STRAJA - RĂDĂUȚI.

2. S. m. și f. Persoană firavă, nedezvoltată. Com. din STRAJA - RĂDĂUȚI.

- Pl.: *vințiti, -te*.

- V. *vinți*.

VINTRĂ s. f. v. *vințre*.

VINTRE s. f., (învechit) s. n. 1. (Învechit și popular) Abdomen; p. r e s t r. partea inferioară (și laterală) a abdomenului; (învechit și regional) *vințrice*¹ (I 1). *Vințrele de se va clăti, o pomeană... la o muiare va avea. PARACLIS (1639), 269. Au apucat sulița și au timpinat pre un slujitor de ai noștri drept pen vințre și în loc au cădzut bietul slujitori de pre cal gios*. M. COSTIN, O. 189. *A ce, Doamne svinte, ț-ascunz sfinta față De noi, ticăloșii, cu atîta greață? Cît sufletul nostru în prav să zgircește, Și vințrele nostru-n pămînt să lipește*. DOSOFTEI, O. I, 98. *Să îngreuiază războiul asupra lui Saul și-l aflare pre el săgetătorii... și să răni supt vințre*. BIBLIA (1688), 219²/18. *Foamea dară începînd, mîmuntaietele i se întorcea și stomahul tare îl chinuia... Vai mațele!... Vai pîntecetele! Vai vințrele mele! a se vaieta și a se vaiera încep*. CANTEMIR, IST. 251. *Lovindu-l... cu sulița în vințre, l-au omorît*. ANTIM, O. 277. *Un soldat... se sculă plin de mînie și lovi pe împăratul cu un cușit pin vințre*. VĂCĂRESCUL, IST. 252, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, EPISCUPESCU, PRACTICA, 127/17. *Asfel vedem cînd doare pe cineva vințra sau burta că zice „mă doare la inimă”*. HELIADE, O. II, 279. *Împlintîndu-și ghiarele... ascuțite în trupu rocăi, încep a mînca de vințră pe biata zburătoare*. GORJAN, H. IV, 104/7, cf. VALIAN, V. *Ascitida se zice idropica ce se face în vințrele omului, pre care îl umflă ca pre un foale*. CORNEA, E. I, 28/22, cf. ISER, POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D. *Aceasta este... principala funcțiune a perilor... fiind totdeauna îndreptați de sus în gios..., mai puțin abunđinți pe părțile inferioare, și-n mai multe cazuri lipsind de tot pe vințre*. HASDEU, I. C. II, 7, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 316, LM. [Cîinii de vînătoare] *trebuie să fie... cu*

pîncele strînse, îngust la vintre, cu coada scurtă, cu seale lungi, cu coama măruntă pe grumaz. ODOBESCU, s. III, 65. *Femeia însărcinată să renunțe la capricioasa tiranie a modei, veșmintele ei să nu apese nici pieptul, nici vintrele.* CONTEMPORANUL, I, 101, cf. DDRF, PHILIPPIDE, p. 181, BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., TDRG, DHLR II, 502, ARHIVA, XXVIII, 66, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Vrăjitoarea m-a gratificat, pe neașteptate, cu alte trei [insuflări], pe care le-am simțit reci și tăioase ca gheața, jos, sub vintre.* VOICULESCU, p. II, 289. *După alți doi pași, apa îmi puse un briu rece sub vintre și-n jurul șalelor.* SADOVEANU, O. IX, 381. *Starostele își ținea vintrea cu palmele, ca să poată hohoti mai în voie.* id. ib. XV, 487, cf. X, 244, ENC. AGR., PUȘCARIU, L. R. I, 345, ROSETTI, I. L. R. I, 187, SCRIBAN, D. *Trupul păcătos, îngreuiat de vintre, se întinde și se strînge pe doi genunchi.* ARGHEZI, s. XII, 59. *Ai dreptate..., zise Jim, săruindu-i ombilicul și mîngîindu-i vintrele.* CĂLINESCU, O. I, 275. *Un țap negru, lucios, cu pete galbene pe la vintre, cu coarne mari, răsucite.* STANCU, D. 97, cf. DL, SCL 1957, 112, 120, DM, L. ROM. 1963, 279, SCL 1965, 187, M. D. ENC., L. ROM. 1973, 286, DEX, L. ROM. 1980, 213, DSR, L. ROM. 1984, 490, ALIL XXX, 283, 411, CONV. LIT. XX, 1021, VÎRCOL, V. 10/2, com. din BEIUȘ, T. PAPAHAĞI, M. 236, GR. S. V, 156, ALR I/I h 43, ALR II/I h 61, L. ROM. 1953, nr. 2, 42, NALR - O I h 105, ALR - M I h 114, NALR - MB I h 76, h 99. ♦ *Pîntecele femeii (considerat loc unde se concepe fătul). Din pîntece mă chemă și din vintrele maică-mea chemă numele meu.* DOSOFTEI, ap. CCR 243/22, cf. SCL 1957, 122. *Unii cred că iubesc omenirea, ca și cum aș fi propria-mă mamă, și că aș fi purtat-o nouă luni în vintrele mele îmbălsămate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 99, 21/4. ♦ *Organele genitale ale femeii sau ale bărbatului. Drept aceeaia, proroc fiind, și știind că cu giurămînt să giură Dumnezeului, den rodul ventrelor lui, den citu-i trup, a rădica pre H[risto]s să șază spre scaunul lui.* N. TEST. (1648), 137²/18. *Îțarii și cioarecii, în loc de deschiderea numită privaz, ca la izmene, au cîte o deschidere în formă de fereastră eliptică de fiecare parte și anume în cea corespondentă vintrelor.* MANOLESCU, I. 187, cf. ROSETTI, I. L. R. I, 187. *Vintrele babei îi aduceau aminte coșurile de pește acoperite cu saci.* ARGHEZI, S. X, 39, cf. id. VERS. 141, ALR I/I h 43, ALR II/I h 61/872, NALR - O h 105/985, NALR - MB h 76.

2. (La pl.; învechit și popular) Organele interne aflate în cavitatea abdominală; p. r e s t r. intestinele. *Boale să scornise multe în nemți și în leși și mai ales boală de vintre, învățați cu berea, cu horică și acolo numai apa Nistrului era băutura.* M. COSTIN, O. 82. *Ochii miei de groază să-ntristează, În toate părți căuînd să te vază. Din fire slăbii, vintrele-m sacă, Suflatul, mișelul, ce-a să facă?* DOSOFTEI, O. I, 70. *Să muncea dodeindu-l firea și boala vintrelor pînă ce-au însărat.* id. V. S. noiembrie 172²/18. *Vezi da brațul preotului și fîlcile și ventrele.* BIBLIA (1688), 139²/10. *Inemicii înspăimîntați luară fuga și dînșii avînd răpit vintrele victimelor le-au adus la Camillus.* ARISTIA, PLUT. 342/16. *Alese din cirezi un bou mare și frumos, îl înjunghie și făcu dintr-însul două părți. Într-una puse vintrele și carnea.* ODOBESCU, s. III, 266, cf. TDRG. *Ei află ce gîndește stăpînul și din vintre.* ARGHEZI, VERS. 400, cf. DL, DM, CL 1968, 271, M. D. ENC., DEX, DSR, L. ROM. 1968, 466. ♦ (La sg.; învechit, rar) *De boala ce-i zic dezintiria, adecă deznodarea vintrelui, și-au sfîrșit viața.* M. COSTIN, O. 263. ♦ F i g. *Mă gîndesc la viața ta, capitală a unei țări prin care trec astăzi... Ce sufler și ce puteri așezi tu în temelii? Ce sînge bate în vintrele tale?* ARGHEZI, B. 17. ♦ P. e x t. (La sg.; regional; în forma *vîntră*) Partea din interior, din adînc a unui loc, a unui lucru etc. Cf. TDRG. *Foaie verde a macului, La inima cîmpului La vîntra pămîntului, Nu știi raza soarelui Ori e ochiu șarpelui.*

MAT. FOLK. 8. *Și ai să dăm foc cîmpului La vîntra pămîntului.* ib. 9, cf. 10, COMAN, GL.

3. (Învechit și popular) Diaree; dizenterie. *Fu tatăl lui Poplie cuprins de friguri și de vintre zăcind... întră Pavel și să rugă și, punindu-ș mîinile spre el, vindecă pre el.* N. TEST. (1648), 172²/24. *De vintre păfînd rău odată, și aceasta-i boală cumplită foarte și rugîndu-să lui D[u]mn[e]dzău s-au istealit.* DOSOFTEI, v. s. februarie 79²/14. *Au murit Traian... de boală ce-i zic hidropică, mestecată cu apoplexia, iară cum scriu unii de vintre.* N. COSTIN, L. 146. *Leon au murit de vintre: după ce împărățise ani 17.* CANTEMIR, HR. 292, cf. 486. *Tatăl lui... de friguri și de vintre fiind cuprins zăcea* (a. 1703). GCR I, 350/4. [Rețetă] „*pentru vintre sau cînd treapdă omul mult și nu poate să se oprească*” (a. 1826). CAT. MAN. I, 273. *Struguri de poamă..., fiind necopti, pot pricinui și vintre.* ALBINET, M. 131/7. *Patima aceasta vine din dizenterie (vintre).* CORNEA, E. I, 90/6. *La curgerea vintrelui iesă adeseori din pîntece materii umede, alții și lăptoase sau întunecate.* id. ib. 90/4; cf. ISER. *După aceea vine vintrea (un treapdă tare), baliga este foarte puturoasă, vitele atunce stau cu picioarele strînse, și supt piele capătă umflături cu aer.* LITINSCHI, M. 147/28. *Toată herghelia... a suferit în anul acesta de o boală de ochi și de picioare și de vintre care seamănă cu boala de vite.* I. IONESCU, D. 372, cf. CIHAC, I, 316, LM. *Îndată capătă nu numai un treapdă foarte mare, ci chiar și vintre.* MARIAN, INS. 61. *Oamenii cari, din neștiință, au băut un astfel de lapte, capătă... o mare pîntecare și pe urmă vintre.* id. ib. 62, cf. id. O. II, 6. *Dizenterie: ieșire afară cu sînge, pîntecare cu sînge, treapdă cu sînge, urdinare cu sînge, trecere, sfînta-boală, vintre.* CANDREA, F. 221. *Astm... diaree..., dizenterie la adulți (treapdă cu sînge, vintre).* id. ib. 328, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, ROSETTI, I. L. R. I, 187, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, DSR, L. ROM. 1984, 490, H X 37, 268, 360, 468, 483, 491. *Sînt bolnavi oamenii di tifos și di vintre.* GRAIUL, I, 483, cf. com. din STRAJA - RĂDĂUȚI, ALR I/I h 43, h 124, A V 15. *Asta-i o buală, o... buală periculoasă, vintra asta.* NALR - MB I h 76/468, cf. ib. h 99. ♦ (În imprecății) *Mînca-i-ar anghina și vintrea!* SADOVEANU, O. I, 630. *Mînca-te-ar vintrea!* NALR - MB h 76/482. *Dar-ar vintrea-n tîni!* ib. h 76/605.

4. (Regional) Partea din spatele genunchiului. Cf. I. GOLESCU, C. *Scoate din vintrile picioarelor Junghiuurile și aprînderea... Din pulpile picioarelor, Din gemnchii picioarelor.* GR. S. V, 156. *Stau pã vine și mă duare vintrele.* ALR I/I h 43/748. *Vîntra piciorului.* ALR II/I h 61/769.

- Pl.: *vintre*. - Și: (învechit și regional) *vîntră, vîntră*, (învechit) *véntră* (BARCIANU) s. f., *véntrre, vîntre* (SCRIBAN, D.) s. f., s. n., (regional) *vîntere* (ALR I/I h 124), *vîntiră* (H X 483), *vîntire* (ib. X 360, ALR I/I h 43, h 124/387, NALR - MB I h 76, h 99) s. f.

- Lat. *venter, -is*.

VINTREÁ s. f. v. *vetrelă*.

VINTREÁLĂ s. f. v. *vetrelă*.

VINTRECÉL s. m., s. n. v. *vintriceal*¹.

VINTRÉLĂ s. f. v. *vetrelă*.

VINTRÍ vb. IV v. *vetri*.

VINTRÍCE s. f. v. *vetrice*.

VINTRICEÁ s. f. v. *ventricea*.

VINTRICÉL¹ s. m., s. n. I. 1. (Învechit și regional) Vintre (I). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Să se facă două bleastori, din care unul să se aplice copilului de la ceață la șăzut, și altul de la gît pînă la vintrichel.* DRĂGHICI, D. 69/22. *Toate aceste... ca o mămăliguță întinsă pe o bucată pînză... pe cît va cuprinde vintrichelul și șălile de giur impregiur.* id. ib. 134/13. *Aceste boale au venit în șancăr, care din rea tratație au cuprins părțile de sus a trupului sau acele de jos a vintrichelului.* VEISA, I. 113/3. *Au pricinuit învîrtoșale în vintrichel și în boasă.* id. ib. 113/16, cf. ISER, PONTBRIANT, D., CIHAC, I. 316, DDRF, REV. CRIT. IV, 147, GHETIE, R. M. 487, ȘEZ. V, 171, BARCIANU, PUȘCARIU, ET. WB., TDRG, PASCU, S., CADE. *Ținîndu-mi gura strîns închisă, scoteam din gușă niște cîrîturi tare uricioase, apăsîndu-mă în acelaș timp cu pumnul: cînd pe gîrliciul gîtței..., cînd sub piept la lingurică, cînd la buric, cînd mai jos, la vintrichel.* MIRONESCU, S. A. 225, cf. BL V, 116, VI, 181, SCL 1956, 313, L. ROM. 1992, 280, CONV. LIT. XX, 1021, VAIDA, VÎRCOL, V. 102, com. din BEIUȘ, ALR I/1 h 43, ALR II/1 h 61, ALR II/1 MN 40, 2 213/260, 365, 537, 876, NALR - MB I h 76. ♦ (Regional) Organele genitale ale femeii sau ale bărbatului. Cf. ALR I/1 h 43, ALR II/1 MN 40, 2 213/95, 182, 520, 987, NALR - MB I h 76/555. ♦ (Regional) Regiunea inghinală. Cf. ȘEZ. IX, 154.

2. (Învechit și regional) Stomac (I). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., CUPARENCO, V. 13/18, ALR II/1 MN 40, 2 213/64.

3. (Regional; în forma *vitricel*) Diaree; dizenterie. Cf. ALR II/1 MN 40, 2213/836.

II. (Regional) Plantă erbacee cu tulpina dreaptă, cu florile galbene, folosită în medicina populară; (regional) *vintrișcă* (*Artemisia vulgaris*). *Înrudite cu aceste cuvinte cred că sînt și numele a două plante care de cătră românii bucovineni se numesc „vintrișcă” și „vintrichel” și se-ntrebuințează de cătră muierile știutoare ca remediu în contra vintrei.* MARIAN, O. II, 6, cf. ALEXI, W., TDRG 1729, ȘEZ. XV, 140, BORZA, D. 24, 301, com. din BEIUȘ.

- Pl.: (m.) *vintricei* și (n.) *vintricile*. - Și: (învechit și regional) *ventricél* (LB, BARCIANU, com. din BEIUȘ), *vetricél* (BORZA, D. 24, 301), (regional) *vintrecél* (ALR II/1 MN 40, 2213/260), *vitricél* (ib. MN 40, 2213/836) s. m., s. n.

- *Vintre* + suf. - *icel*.

VINTRICÉL² s. n. (Învechit, rar) Ventricul (I). *Sîngele... să poartă în vintrichelul drept și de acolo el este împins... în artere plămînilor.* AMFILOHIE, G. F. 265/2, cf. URSU, T. Ș. 297.

- Pl.: *vintricile*.

- Din it. *ventricello* (prin apropiere de *vintre*).

VINTRILĂ s. f. v. *vetrelă*.

VINTRILICĂ s. f. v. *ventrilică*.

VINTRILÓC s. m. v. *ventrilóc*.

VINTRIȘ adv., adj., s. n. I. 1. Adv. (Regional, mai ales în Transilv.) (Sînd sau tîrîndu-se) pe burtă. Cf. LB, ISER, LM, CIHAC, I. 317, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., PASCU, S. 356, CADE, DL, DM, ȘEZ. V, 171, IX, 421, ALR II/95.

2. Adv. (Regional, mai ales în Transilv.) Înclinat, oblic, pieziș; lateral, dintr-o sau într-o parte. Cf. LB, ISER, CIHAC, I. 317, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, DL, DM, ȘEZ. III, 91. *Vă vintriș pe coastă.* FRÎNCU - CANDREA, M. 78, cf. 107, com. din STRAJA - RĂDĂUȚI, DR. V, 239. *Cînd merge omul într-o parte, merge vintriș.* ALR I/1 h 43/249. *O luat-o vintriș pînă pădure.* ALR II 3481/102, cf. ALR II/1 h 293/310, ib. MN 40, 2 213/310, TEAHA, C. N. 280. ♦ (Substantivat; prin vestul Mold.; în l o c p r e p.) **De-a vindrișul** = de-a curmezișul, v. c u r m e z i ș. Cf. NALR - MB I h 76/569.

3. Adj. (Prin nordul Transilv.; despre animale) Șchiop (I 1). Cf. COMAN, GL.

II. S. n. (Regional, mai ales în Transilv.) Fiecare dintre grinzile care se pun de-a curmezișul pe temelia unei case (Săcel-Turda). Cf. CHEST. II 100/326.

- Pl.: (I 3) *vintriși*, -e și (II) *vintrișuri*. - Și: *vindriș* adv.

- *Vintre* + suf. -iș.

VINTRIȘCĂ s. f. (Prin Bucov.) Plantă erbacee cu tulpina dreaptă, cu florile galbene, folosită în medicina populară; (regional) *vintrichel¹* (II) (*Artemisia vulgaris*). *Înrudite cu aceste două cuvinte cred că sînt și numele a două plante care de cătră românii bucovineni se numesc „vintrișcă” și „vintrichel” și se-ntrebuințează de către muierile știutoare ca remediu în contra vintrei.* MARIAN, O. II, 6, cf. TDRG 1729, ȘEZ. XV, 140, SCL 1975, 263.

- Pl.: ?

- De la *vintre*.

VINTRITÓR, -OÁRE adj. v. *vetritor*.

VINTROÁIE s. f. (Popular) Vintir mare. *În gîrlele mai mici..., unde se fac închisori cu garduri, se pun adeseori, în loc de leasă, un fel de vintire speciale, foarte mari - cu diametrul cercului de peste 1 m - numite vintroaie.* ANTIPA, P. 413, cf. 589. *Virșele metalice au forma unor cuști de talie uriașă, asemănătoare vintroaielor de plasă.* GHELASE, U. P. II, 152. *Pentru ca vintroaiele să se cufunde ușor în apă și să adere de fund, pescarii leagă, la instalarea lor... diferite greutăți.* id. ib. 203, cf. 180, DL, DM.

- Pl.: *vintroaie*.

- *Vintir* + suf. -*oaie*.

VINTÚZĂ s. f. v. *ventuză*.

VINȚĂLĂR s. m. v. *vințeler*.

VINȚĂLĂR s. m. v. *vințeler*.

VINȚĂLĂRITĂ s. f. (Entom.; regional) Femela țigărarului (I) (Ineu - Arad). Cf. ALR II 6 117/64.

- Pl.: ?

- Cf. *vințălăr*.

VINȚĂLÉR s. m. v. *vințeler*.

VINTELÉR s. m. I. (Transilv. și Ban.) Vier¹ (I). Cf. MOLNAR, D. 62/5, KLEIN, D. 456, MOLNAR, 171²/1, LB, ISER, MÎNDRESCU, I. G. 101, GHETIE, R. M., ARHIVA, XV, 405, ALEXI, W., TDRG, CADE, DL, DM. *Vințilerul vă cunoaște, că-i Gligor. Vă caută el niște struguri dulci, busuiocști.* BRAD, în ALIL XXIX, 317. *Vine să-și aprindă țigara paznicul celor două hectare de vie - „vințelerul”, cum i se spune acestui soi de ocupație pe aici.* V. ROM. septembrie 1963, 29, cf. TAMÁS, ET. WB., DSR. *Boierul merse pînă la vie și zice vințelerului... „Vai de pielea ta, dacă voi afla că tu nu păzești cum să cade. Ai să puști pe oricine ar veni noaptea-n vie”.* RETEGANUL, P. I, 19, cf. JAHRESBER. III, 330, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 27, ALR I 1 707/69, 247, 257, 295, 315, 339, ib. 1 708, LEXIC REG. 23, MAT. DIALECT. I, 205, 290.

2. (Regional; în forma *vințaler*) Chiriaș (Săndulești-Turda). Cf. CHEST. II 8/334.

- Accentuat și: *vințeler*. JAHRESBER. III, 330. - Pl.: *vințeléri*. - Și: *vințălér* (CHEST. II 8/334, ALR I 1 707/69, 247, 257, 315, 339, ib. 1 708, LEXIC REG. 23), *vințălăr* (MÎNDRESCU, I. G. 101), *vințălăr* (CADE), *vințilér*, *vințilér* (ALR I 1 708/302) s. m.

- Din magh. *vincellér*.

VINȚILÉR s. m. v. **vințeler**.

VINȚÎLÉR s. m. v. **vințeler**.

VINUÍ vb. IV. T r a n z. 1. (Folosit și a b s o l.) (Învechit; complementul indică oameni) A învinui; a acuza. *Pre apostolii ocărâia și-i vinuia că nu putură să vindece boala.* CORESI, EV. 274. *Pre singuri ucenicii fără de credință-i vinuia și ca unor nesăvârșiți împuta lor.* id. ib. 276. *Rău pîriș iaste diavolul: uneori vinuiaște pre Dumnedzău înaintea oamenilor, alteori pre oameni înaintea lui Dumnedzău.* VARLAAM, C. 52. *Cu această întrebare dulce vrea... să-l poată oborî, că învață împotriva legei vechi, să-l vinuiască, să rădice pri-îns pîră și vrajbă.* id. ib. 300. *Am scris acest letopiseț, carile de pre în multe locuri de să va fl nemerit, gîndesc că cela ce va fi înțelept nu va vinui, că de, nu poate de multe ori omul să spuie așa pre cale tot pre rînd, cela ce vede cu ochii săi și multe smîntește,... dară lucruri vechi și de demult, de s-au răsufat atîta vreme de ani? URECHE, L. 58. Fiind leșii coprîși de atîta nevoie, începură a grăi rău de craiul său, întăi cu taină, iară mai apoi în gura mare îl vinuia c-au venit fără cale, de i-au adus ca să-i piarză pre toți.* id. ib. 103, cf. MARDARIE, L. 279²/11. *Adeverința dreptății iaste să lăcuiască neștine frumos și drept, ca să nu vinuiască pre nimenea (a. 1652).* CCR 169/3. *Nime... să nu vinuiască sfaturile de acmu.* M. COSTIN, O. 144. *De nu va plăcea bine întru ochii stăpînului ei, pre carea n-au mărturisit asupra-i, va slobozi pre ea, iară la limbă streină nu iaste slobod a o vinde, pentru căce au vinuit întru ea.* BIBLIA (1688), 54¹/23. *Nebunia omului strică căile lui, și pre Dumnezeu vinuiaște cu inema lui.* id. 439¹/4. *Cu grele și aspre cuvinte răspunsul le dede, de lenevire și de nenevoință tare vinuindu-i.* CANTEMIR, I. I. II, 9. *Cei mai proaspeți pe cei mai vechi de minciunoși îi probozăsc, iară de vor vrea mai cinsteș să-i dojenească, cu neștiința și cu necunoștința îi vinuiesc.* id. HR. 171. *Să rabde și să tacă la toate, pe nimeni vinuind, pe nimeni blestemînd.* C. CANTACUZINO, CM I, 47. *Vinuind dorobanții pã Ghinea visteriul și pã Radul armaș, [zicînd] că ei nu lasă pã Matei Vodă să le dea lefîle, îi cerca să-i prinză.* R. POPESCU, CM I, 366. *Domnul văzînd porunca, numaidecît nu numai pre aceia, ci și pre alți boiari... au trimis ca să stea de față să vază cu ce vinuiesc pre domn, aflîndu-să cu dreaptă slujbă împărăției și toate poruncile plinînd.* R. GRECEANU, CM II, 109. *Pe aceștia i-au vinuit Costandin Vodă Cantemir precum ar umbla cu cărți la Costandin Vodă din Țara Rumânească pentru ca să-l scoată din domnie.* ANON. BRÎNCOV., CM II, 294. *Slugile vornicești unde vor afla femei sau fete cu pricini de șugubini să nu fie volnici a lua ceva atît de la fată cît și de la bărbat fără giudecata isprav[nicului] de ținut, și pe vorbe omenești, fără dovadă, să nu vinuiască pe vreo femeie sau fată (a. 1741).* URICARIUL, IV, 404/9. *Nu numai cei ce vor călca porunca, negreșit să vor pedepsi foarte greu și vor plăti îndoit, ci și ispravnicii, ca unii ce au datorie să cerceteze și să îndrepteze unile ca acestea, vor fi vinuiți.* PRAV. COND. (1780), 88. *Cel ce vinuiaște pre altul întru acelea întru care este singur vinovat, pre sine mai mult vinuiaște decît pre altul.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 89¹/4, cf. L. ROM. 1977, 355, MOLNAR, D. 259/25, KLEIN, D. 456. *Nu mai vinui poetul, cînd el așa au aflat scris!* BUDAI-DELEANU, Ț. 222. *Nu-mi zică nime că a lega pace Cu păgînul mai rea treabă este, Fiindcă de multă vreme încoace Credința nu-și ține, și de aceste... Că în zădar îl vinuim; și doară Vina pe noi înșine pogoară.* id. ib. 300, cf. CL 1969, 302. *Chestia nu este ca să întorci banii,... dar să arăți că nu i-am mîncat eu, cum vinuiesc unii, alții.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 433, cf. CIHAC, II, 456, LM 575, TDRG, DHLR II, 357, CADE, SCRIBAN, D., CONTRIBUȚII, III, 40, SFC I, 247, 248, DSR, FORM. CUV. III, 122. ◊ (Construit

cu dativul pronumelui personal) *Și mai nainte de vremea dormirii veacului, s-au mărturisit înaintea D[o]mmului și unsului lui: bani și pînă la cizme de la tot trupul n-au luat; și n-au vinuit lui om.* BIBLIA (1688), 688¹/59. ◊ R e f l. p a s. *Muiera nu să vinuiaște pentru datorii și alte alișverisuri ale bărbatului-său.* PRAV. COND. (1780), 128. *De vor fi copiii supt ocrotirea părinților, fiind încă nevîrstnici, și vor greși, atunci, să vinuiesc părinții pentru neputarea de grijă a fiilor lor.* id. 130. *Răsipitorii, verice stricăciune vor face sau vină, să vinuiesc.* CARAGEA, L. 3/17. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Dar ce vinuiesc eu vremea, care Nu lucrează, fără numa pate, Martoră fiind și mustătoare Faptelor noastre prea rușinate!* BUDAI-DELEANU, Ț. 240.

2. (Învechit, rar) A căuta (cuiva) motiv sau pretext de ceartă, a căuta (cuiva) nod în papură. *Și fu deaca citi împăratul lui Israil cartea, rupse hainile lui și zise: Au D[um]nezeu sînt eu, a învia au a omorî, de trimite acesta cătră mine om ca să-l curățesc cu stricăciunea lui? Numai ce cunoașteț dară și vedeț că vinuiaște acesta pre mine.* BIBLIA (1688), 268²/40, cf. DA II, 872.

- Prez. ind.: **vinuiesc**.

- **Vină** + suf. -ui.

VINUIRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a v i n u i (1); învinuire; acuzare; condamnare; (învechit, rar) vinuit¹. *Pre fata mea aceasta am dat omului acestuia fâmeaie și, urîndu-o, el pune ei cuvinte de vinuire, zicînd: N-am aflat la fata ta feciorie.* BIBLIA (1688), 142¹/49. *A afla cu meșteșugire oarecare pricini și vinuiri asupra fecioarei.* AETHIOPICA, 39¹/22. *Să afla slobodă de vinuire.* id. 41¹/2, cf. EUSTATIEVICI, GR. RUM. 79¹/23, KLEIN, D. 456, LB, ISER.

- Pl.: **vinuiri**.

- V. **vinui**.

VINUIT¹ s. n. (Învechit, rar) Vinuire. *Va pune preste dînsa cuvinte de vinuit și va aduce ei nume rău.* BIBLIA (1688), 142¹/41, cf. DA II, 872.

- V. **vinui**.

VINUIT², -Ă adj. (Învechit, rar) Învinovățit; acuzat. Cf. LM 575, DA II, 872.

- Pl.: **vinuiți -te**.

- V. **vinui**.

VINUITÓR, -OÁRE adj., s. m., s. f. 1. Adj. (Învechit) Care vinuiaște (1); învinuitor; acuzator. Cf. MARDARIE, L. 116²/23, BUDAI-DELEANU, LEX.

2. S. m. (Gram.; învechit, rar) Acuzativ. *Vinuitor iaste cu care arătăm vinovat pre care.* ST. LEX. 237¹/8. *Căderi sînt 7...: numitor, născător, datător, vinuitor sau lucrătoare cădere, chiemător, făcător..., spuietor.* id. ib. 244¹/10.

3. S. f. (Gram.; învechit, rar) Conjunție cauzală. *Pricinuitoare sau vinuitoare, cele ce sînt: pentru căci, că, să, să nu.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 69¹/17.

- Pl.: **vinuitori, -oare**.

- **Vinui** + suf. -tor.

VINULÉNT, -Ă adj. 1. (Și substantivat; latinism învechit) (Persoană) care are înclinație spre băutură, care se dedă băuturii; băutor (de vin), bețiv. Cf. LM, GHETIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

2. (Latinism învechit, rar; despre unele medicamente) Care conține și vin, amestecat cu vin. Cf. LM.

- Pl.: **vinulenți, -te**. -Și: **vinolént** adj. LM.

- Din lat. **vinulentus, -a, um, vinolentus, -a, um**.

VINULENȚĂ s. f. (Latinism învechit) Stare de ebrietate; beție. Cf. LM, GHETIE, R. M., BARCIANU.

- Și: **vinolență** s. f. LM.

- Din lat. **vinulentia, vinolentia**.

VINULÉȚ s. n. (Regional) Vinișor. Cf. TDRG 1742, DM, DEX, DSR, CHEST. VIII 112/3.

- Pl.: *vinulețe*.
- **Vin** + suf. *-uleț*.

VINURIU, -IE adj. 1. (Astăzi rar) Care are gust asemănător cu al vinului; (învechit) viniu (1). *Frucele... foarte mari, de formă rotundă, turtită la capete... Pulpa albă gălbuie, fragedă, succulentă, dulce-vinurie, fără aromă, de calitate destul de bună.* ENC. AGR. III, 376.

2. (Regional) De culoarea vinului; (regional) viniu (2) (Zimnicea). Cf. ALR II 3 403/899.

- Pl.: *vinurii*.
- **Vin** + suf. *-uriu*.

VINUȚ s. n., s. m. 1. S. n. (Regional, mai ales în Transilv.) Vinișor. Cf. LB 757, ISER, CIHAC, I, 313, DDRF, BARCIANU, DL. *Vinuțul nu-i rău.* T. POPOVICI, SE. 325, cf. DM, DEX, DSR. *Vai de mine-s mort de bat, C-am văzut holerca-n gard Și vinuț-a treia sat.* MARIAN, H. 52. *Eu te beau, vinuț, de bun, Tu mă faci pe min' nebul.* DOINE, 264. *Trei izvoare-mi izvoarea: Un izvor de lapte dulce, Un izvor de vinuț roșu Și altul de mirul sfint.* VICIU, COL. 48. *Una pe brațe-l ținea, Una cu vinuț stropea, Una patu-i așternea.* BÎRLEA, L. P. M. I, 70, cf. 73. *Și ție, mindruț, ț-am dat Tăt zinuț d'în tri pahară, Să nu vezi ca min'e-n țară; Tăt zinuț d'în trii uegi, Ca pă mihe să nu vezi.* T. PAPAĞAGI, M. 40. *Intră, Vălene, -n casă, Că mîncarea e pe masă Și vinuțul în fereastră!* IZV. XIV, 227.

2. S. m. (Bot.; prin Transilv.) Sulițică (*Dorycnium herbaceum*). Cf. BORZA, D. 61, 301, DSR.

- Pl.: (1) *vinuțe* și *vinuțuri*, (2) *vinuți*.
- **Vin** + suf. *-uț*.

VINZĂRE s. f. v. *vînzare*.

VIO interj. (Bucov. și prin Mold.; de obicei repetat; adesea cu valoare verbală) Strigăt cu care se îndeamnă la mers căii. *Eu strigam vio, vio, la calul cel de pe cheruță.* ALECSANDRI, T. 21, cf. 22, ALR II 4 343/365, LEXIC. REG. II, 124, 127.

- Accentul necunoscut.
- Onomatopee.

VIOĂLĂ¹ adj. v. *vioară¹*.

VIOĂLĂ² s. f. v. *violă¹*.

VIOARĂ¹ adj. (Popular; despre apă) Limpede, clară, cristalină. Cf. HEM 1274, 1296, CIHAC, I, 317. *Mai costiți și voi fără rachiu... Uite, apă bună și rece și limpede: vioară.* *Ce bună-i!* SĂM. IV, 909, cf. CONV. LIT. XXXIX, 326, TDRG, ARHIVA, XXV, 167, DR. II, 443, 617, 618, 620, 621, 623, 906, ARHIVA, XXXI, 246, DR. IV, 650, CADE, BL III, 18, V, 117, PUȘCARIU, L. R. II, 70, SCRIBAN, D., DL, DM. *Șipotul acesta cu apă vioară... Inima mea ca o sită-l strecoară.* BRAD, O. 7, cf. L. ROM. 1964, 97, IST. L. ROM. II, 148, H. MIHĂESCU, GR. 16, DEX. *Păriuț, apă vioară, Face-te-ai neagră cerneală Să-mi cernesc eu portuțul.* F (1887), 224. *Prutule, apă vioară, Face-te-ai neagră cerneală Să-mi cernesc cu ea catrința.* MARIAN, NU. 245. *Dunăre, apă vioară, Face-te-ai neagră cerneală.* MAT. FOLK. 376, cf. GRAIUL, I, 412, com. din ZAGRA - NĂSĂUD, CIAUȘANU, V. 91. *Frunză verde sălcioară, Oltule, apă vioară, Face-te-ai neagră cerneală.* IZV. XIII, 93, cf. XVIII, 53, ALR I 797/45, ANT. LIT. POP. I, 62. *Prutule, apă vioară, Îmnegrește-ți apele.* BALADE, III, 114, cf. FOLC. OLT. - MUNT. II, 593. *Neamțule, apă gioară, Face-te-ai neagră cerneală... Ca să scriu maicăi acasă.* FOLC. MOLD. I, 127, cf. 59, 563. $\diamond$ E x p r. (Substantivat) **Limpede vioară** sau **limpede ca (ori cum e) vioara, ca vioara, (limpede) ca**

(și) **vioară, curată ca vioara** = foarte limpede, ca lacrima. *Curgea pe doao borte Doao păraie ca și vioară, Avînd limpede apă și dulce.* BUDAI-DELEANU, T. 185, cf. 186. *Muntii... cu apa ca ghioara și cu airu lui sorbitor te-nsuflețește.* JIPESCU, O. 92. *Apa curgea pe de o sută de părți, limpede ca vioara și rece ca gheața.* ISPIRESCU, L. 244. *Cerul senin, limpede ca vioara, își sprijinea țermurile albastre pe dealurile verzi.* CONTEMPORANUL, VII, 289, cf. TDRG, ARHIVA, XXV, 145, 146, DR. II, 621, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. *Tot acolo era și un izvoară limpede ca gioara.* I. CR. I, 70, cf. com. din ZAGRA - NĂSĂUD, CIAUȘANU, GL., ALR I 797, FOLC. MOLD. I, 674.

- Pronunțat: *vi-oa-*. - Pl.: *vioare*. - Și: (regional) **vioăre** (ALR I 797/24, 65, 69, 85, 90, 98), **vioală** (ib. 797/107) adj.
- Probabil lat. ***vivula** (<*vivus*).

VIOARĂ² s. f. (Regional, mai ales în Transilv.) Numele mai multor plante erbacee: **a)** (și în sintagma *vioară neagră*, BORZA, D. 181, 301) toporaș (**II 1 a**) (*Viola odorata*). Cf. LB, CIHAC, I, 317, BARCIANU, TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, BORZA, D. 181, 301, DEX, BÎRLEA, B. 25; **b)** (și în sintagmele *vioară galbenă*, CONV. LIT. XXIII, 1061, BARCIANU, TDRG, PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 45, 301, *vioară roșie*, BORZA, D. 45, 301) plantă din familia cruciferelor, cu tulpina simplă sau ramificată, cu frunzele mici, rotunde-ovale, crestate, de culoare verde-deschis, acoperite cu peri, cu florile plăcut mirositoare, galbene-aurii, bățînd, uneori, în brun; micșandă (**b**), micșunea (**a**), violă¹ (**b**), (regional) foaltină, levcoale galbenă (*Cheiranthus cheiri*). Cf. ARHIVA, XXV, 146, SCRIBAN, D; **c)** (și în sintagma *vioară roșie*, CONV. LIT. XXIII, 1061, BARCIANU, PANȚU, PL., CADE, DL, DM, BORZA, D. 108, 301, L. ROM. 1968, 185) plantă din familia cruciferelor, cu tulpina simplă sau ramificată, cu frunzele acoperite cu peri cenușii și cu florile plăcut mirositoare, roșii sau albe; micșandă (**a**), micșunea (**f**), violă¹ (**e**), (regional) foaltină, garoafă, șiboi (**I b**) (*Matthiola incana*). Cf. ARHIVA, XXV, 146, ALRM SN II h 452/349. Cf. KLEIN, D. 456, HEM 1296, PHILIPPIDE, P. 62, ARHIVA, XXV, 146, DR. II, 620, IV, 1567, L. ROM. 1975, 76. *Pă munte cu vioare Doru mindru mă doboare.* DENSUSIANU, T. H. 182, cf. ALR SN III h 642/47. $\diamond$ *Vioară de noapte* = numele a două plante din familia cruciferelor, cu florile plăcut mirositoare: **a)** plantă cu frunzele oval-lanceolate, ascuțite și dințate, cu florile purpurii sau violete, cultivată ca plantă meliferă sau pentru mirosul puternic pe care îl răspîndește seara; micșunea (**g**), mirodenie (**II b**), nopticoasă, violă de noapte (v. v i o l ă¹), viorea de noapte (v. v i o r e a I 1), floarea-noptii, (regional) șibiog (**b**) (*Hesperis matronalis*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 1061, BRANDZA, FL. 129, BARCIANU, TDRG, ARHIVA, XXV, 146, PANȚU PL., CADE, BORZA, D. 83, 301; **b)** plantă cu florile galbene-verzui, care crește la marginea pădurilor; mirodenie (**II a**), floarea-noptii (*Hesperis tristis*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 1061, BORZA, D. 84, 301.

- Pronunțat: *vi-oa-*. - Pl.: *viori*.
- Lat. **viola**.

VIOARĂ³ s. f. 1. Instrument muzical alcătuit dintr-o cutie de rezonanță, avînd întinse pe una dintre fețe patru coarde care vibrează cînd sînt atinse cu arcușul sau cînd sînt ciupite; violină¹ (**1**), (regional) ceteră, diplă, scripcă¹, (învechit, rar) violiță, (franțuzism învechit) violon¹ (**1**), (precisim învechit, rar) violi. V. l ă u t ă. *Cu o vioară îmblinzea fiarăle cele sălbatece.* TELEMAH, I, 71¹/13, cf. KLEIN, D. 456, BUDAI-DELEANU, LEX. *A cînta în vioară.* BELDIMAN, ALEXII, 180¹/14, cf. LB. *D. Vincenti, făcătorul de organe muzicești în Florența, a aflat o vioară cu 18 coarde și cu două arcușuri.* CR (1829), 257¹/21. *Spre a se determina... aceste sonuri pe niște organe ca...*

clavicembalul, vioara, cythara sau flautul, cată să călcăm acolo unde se poate produce sonul cerut. HELIADE, O. II, 373, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., STAMATI, D. *Fratele tău... cîntă din vioară aria franceză.* RUSSO, S. 200, cf. POLIZU. *Tremură în spasmi arcușul pe vioară.* BOLLIAC, O. 70, cf. 142. *Cînta bine din vioară.* GHICA, S. 58. *Luă vioara machinalicește, uitîndu-se în ochii mei și... întonă o arie delirantă din „Somnambula”.* SION, P. 271. *Lăutarii... scoaseră din viori și cobze niște accente foarte patetice pentru timpii de atunci.* FILIMON, O. I, 137, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D. *Ades... eu acompaniam pe clariv sonurile jalnice ale vioarei sale.* CONV. LIT. II, 105, cf. CANELLA, V. 277. *Și-n sunet de vioare, De cobze și de nai Se-ntoarce hora lină, Călcînd pe verde plai.* ALECSANDRI, POEZII, 39, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 711, BOLINTINEANU, P. I, 217. *Lin vioarele răsună, iară cobza ține hangul.* EMINESCU, O. I, 85. *În sufletul omului s-a petrecut ceva minunat - ceva, pe lîngă care și razele de pe coama dealului și cîntecul din grădina cu pruni sînt ca arcușul pe lîngă sunetul viorii.* CARAGIALE, O. III, 54. *El cînta... și din vioară, și din cimpoi, și din fluier.* SLAVICI, O. 70. *Auzi niște balauri de lăutari trăgînd din viori.* ISPIRESCU, L. 109. *Un țipăt de vioară sub arcușul mlădios.* MACEDONSKI, O. I, 128, cf. 69. *Și-a cumpărat o vioară... visînd gloria lui Paganini.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 333, cf. FRÎNCU - CANDREA, M. 138, DDRF, ARHIVA, I, 512. *Tu auzi acum întii Dulce vuiet de vioară.* COȘBUC, P. I, 166, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TIM. POPOVICI, D. M. *Un cap de cuc pun lăutarii în vioară ca să fie ascultat cu drag viersul lor.* CANDREA, F. 251. *Duminică, pe la prînzul mare, răsunsetul vioarelor, butestrul colăcerilor vestesc sosirea socrilor mari.* PÎRVESCU, C. 119. *Țiganii întind arcușurile pe vioare, făcînd să se audă cîntecul dorit de vodă.* IORGA, C. I, 1, 157. *Cine... auzind tînguirea vioarei lui, n-a rămas pironit acolo?* SĂM. VIII, 17, cf. 254. *Admirabilă e sonata asta... Nu știi dacă ați auzit-o vreodată la pian și vioară.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 166, cf. 163. *Muzicanții își încordară viorile și numaidecît innul... începu să se înalțe ca o rugăciune vijoroasă, pătimașe.* AGĂRBICEANU, A. 117. *Sunsetul vioarelor și chioțele flăcăilor vestesc sosirea nunilor.* PĂCALĂ, M. R. 168. *Pentru pescuitul peștilor răpitori sfîrcul va fi din strună de vioară.* ATILA, P. 36, cf. PÂRVAN, I. F. 175. *Din depărtare pătrund pînă aici sunete de viori și chiuituri.* REBREANU, I. 11, cf. DR. III, 594, 779, RESMERIȚĂ, D., DR. IV, 1552. *Se mulțumea... cu o odaie pe care o ocupa el, nevasta și vioara, pentru care spunea că trăiește și pe care o credea însuflețită.* ARDELEANU, D. 16, cf. NICA, L. VAM. 270, ȘĂINEANU, D. U., CADE, ARH. OLT. XII, 14. *S-ascultați ciudatele romanțe ce plîng viorile-n surdine.* MINULESCU, VERS. 59. *Mură lua vioara... și, după ce o croncănea și o văicărea oleacă, își ridică ochii... spre fereastra iatacului Olenei.* GALACTION, O. 69. *Din ierburile înflorite se ridică concertul în pizzicato al afîtor greieri de noapte, ca mii de viori mărunte.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 12. *Ascultînd muzica..., trăia, incomparabil mai viu decît vioara, durerea iubirii.* CAMIL PETRESCU, T. II, 129, cf. SEBASTIAN, T. 303. *Costi, primașul, încerca, zgîndărindu-și sufletul și coardele vioarei, un cîntec uitat.* P. CONSTANT, R. 139. *Sunară iar înmlădieri line de viori și flaute.* SADOVEANU, O. XXI, 388. *Negustori de la Brașov veneau... de cumpărau... coarnele de la berbeci și unghiile pe care le întrebunțau în industriile brașovene de coarde de vioare.* MOROIANU, S. 26, cf. BUL. FIL. V, 14, IORDAN, L. R. A. 78, SCRIBAN, D., ARH. OLT. XIX, 227. *Trecerea arcușului peste quintele viorii evocă în spiritul meu accentele de bună-venire ale unei lumi de fantome.* VIANU, E. 299, cf. 295. *Artiști ai satelor... știu să imite de minune cîntecul păsărilor, cu gura, cu fluierul, cu diverse „țipători” sau din vioară, din frunză.* BĂCESCU, PĂS. 396. *Fluierul... Avea în el și voce de om și de vioară Și glas de vînt.* ARGHEZI, S. P. 93. *E cu neputință a semnala rezonanța*

unei viori fără a cînta din ea. CĂLINESCU, C. O. 74, cf. id. s. 127. *Cubistul Picasso descompune în zeci de chipuri o vioară.* BLAGA, Z. 116. *O melodie, fie că e cîntată din gură, din pian ori din vioară..., rămîne aceeași.* RALEA, S. T. II, 133. *O să zic pe drum de seară Pe o strună de vioară.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 37. *Vlad își prinse vioara sub bărbie, își încordă degetele pe strune și ridică arcușul.* V. ROM. Iulie 1954, 44. *Viorile... se aud din local.* VINEA, L. I, 172. *Dintre instrumentele muzicale străine... vioara a dobîndit cea mai mare popularitate.* ALEXANDRU, I. M. 126, cf. 9, 10, 13. *Avusesse vreme să-și acordeze sforăitul pe trei glasuri, unul subțirel, ca struna de vioară.* TUDORAN, P. 254, cf. LTR², DL, L. ROM. 1958, nr. 2, 30, DM. *Unde este vinul care totdeauna înveselea inimile noastre? Unde sînt vioarele și tobele și surlele?* BARBU, PRINC. 18, cf. DER. *A strigat spre Nicu..., care dormea pe vioară.* BĂNULESCU, I. 45, cf. IST. T. I, 103. *Vioara nu mai era un instrument, ci o adevărată voce omenească.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 17/3, cf. M. D. ENC. *El vibrează la cea mai mică atingere a arcușului de vioară.* CONTEMP. 1974, nr. 10, 11/6, cf. ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 32, 6/2, DEX, ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 24/1, H II 33, 65, 90, 120, 147, 257, III 21, IX 417, XII 120. *Țiganu vinea di la o nuntă, cu vioara supțioară.* GRAIUL, I, 248, cf. ALR I 1457, A IX I. *Cîntă... acolo... ca un lăutariu, cu vioara lui.* O. BÎRLEA, A. P. I, 146. *Vioara cu o coardă numai n-are nici o dulceață.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. IV, 684. ◊ (În ghicitori) *Două lemne încălecate Se stringe lumea pe ele ca la moarte (Vioara).* ȘEZ. XIII, 34. *Am o gămușe gălbenușe Strînge minciunile-n gușe (Vioara).* ib. *Scîndurică uscată În cui aninată (Vioara).* ib. XIX, 149. *Am o scîndură uscată Și în cui stă aninată. Sună de răsună, Toți oamenii s-adună (Vioara).* GOROVEI, C. 337. *Scoică uscată În cui aninată? (Vioara).* id. ib. *Țăndurica bradului Veselia satului? (Vioara).* id. ib. 338. ◊ (Ca termen de comparație) *Tu ai fost ca o alăută și ca o vioară cerească, care trage cătră sine tot cugetul.* MINEIUL (1776), 3^{VI}/34. *Tu ești ca o vioară în care sînt închise toate cîntările.* EMINESCU, P. L. 42. *Ești ca vioara, singură, ce cîntă iubirea toată pe un fir de păr.* ARGHEZI, VERS. 47. *Ca o vioară străbună, plopul sună, răsună.* STANCU, R. A. I, 8. ◊ F i g. *Privighetoarea... Deșteaptă prin caișii-n floare Ale zefirilor viori.* MACEDONSKI, O. I, 186. *Toamna-n grădina și-acordă vioara.* BACOVIA, O. 63. *Vioara cu strune, niște creste mărunte, e sub aripa de deasupra, din dreapta. Arcușul e o vîrcă de pe aripa din stînga. Frecîndu-le una de alta scoate firîitul caracteristic.* SIMIONESCU, F. R. 266. *Noiembrie-a ucis, dușman, toate florile Și-n inimi au tăcut, sparte, viorile.* ARH. OLT. XVII, 371. *Iarna, se întovărășește însă jalea pe mii de flaute... ale vîntului cu pustietatea înfinită a țererii... Sute de viori funebre cîntă triumfale la o fierăstruie.* ARGHEZI, S. XIII, 242. *Sînt în apele lui viori limpezi și nostalgice violoncele, sînt flaute optimiste și îndelung melodioase harfe.* BOGZA, C. O. 163. *Aceasta nu-i decît o strună a inimii care vibrează... Corzile miraculoasei viori sînt însă mult mai numeroase. Degetele timpului le înșfoară pe toate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 1, 2/2. *Viori din păduri Trezesc lumi de liniști în oase.* ib. 1973, nr. 21, 11/2. ◊ P. e x t. *Parte de melodie sau melodie interpretată la vioară³ (1).* *Dintr-o crișmă deschisă s-auzea o vioară.* EMINESCU, P. L. 26. *Din uliță se aude... vioara.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 176. *Prin zgomot izbucneau uneori trompete sau viori.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 23. *Unii au langoarea dureroasă a violoncelului, alții senzualitatea viorii.* RALEA, S. T. II, 295. *Privirile încep să ardă, Și voci de doamne ce bîrfesc, Viorile le-năbușesc.* V. ROM. ianuarie 1954, 9. ◊ Fig. *În aurora plină de vioare, Balul alb s-a resfirat pe neuitatele cărări.* BACOVIA, O. 60. ◊ (Prin metonimie) *Persoană care cîntă (cu măiestrie și cu pricepere) la vioară³ (1), care are profesiunea de a cînta la vioară²; violonist. Are*

orchestră? – *N-are, dar puteam s-o organizez, că la urma urmelor ce-mi trebuie? Opt viori, două violoncele, o violă, un contrabas.* SEBASTIAN, T. 303, cf. DL, DM. ♦ *Vioara* (sau *vioară*) *întîi* (ori *primă*) = primul violonist al unei orchestre simfonice, de cameră etc., care îl poate înlocui pe dirijor; concertmaistru. *Îl chema Mezzano-vioară primă în orchestra Filarmoniceii.* ARDELEANU, D. 16. ♦ *F i g.* (De obicei arătînd gradul de importanță în cadrul unei acțiuni, al unei activități colective etc.) *Trecerea... la „Convorbiri critice” a făcut din Gîrleanu, în ochii d-lui Dragomirescu, o vioară primă a literaturii.* LOVINESCU, M. 191. *Această specie este vioara primă și-n stufăriile iazurilor de la Fălticeni.* BĂCESCU, PĂS. 311. *Averescu dădea semne de nerăbdare, vrînd să fie șeful guvernului. Făcea parte din guvernul acesta, însă nu accepta rolul de a doua sau a treia vioară.* PAS, Z. 188. *A mai rămas Răsvan Casapu. Vioara primă a gazetei.* VINEA, L. 1, 330. *Ar fi putut scrie și a scris admirabile eseuri, ar fi putut deveni... vioara întîia a criticii literare, dar el a optat pentru o activitate mai puțin spectaculoasă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 105, 21/2.

2. *Arta sau, p. e x t., meseria de violonist; studiul artei interpretative la vioară³ (1).* *Avem cinci catedre de vioară la Conservator.* SĂM. I, 71. *Cartea, vioara, gimnastica, acestea erau cele trei ocupații ale lui.* ARH. OLT. XII, 433. *Cine execută muzică își impune singur o disciplină. Dacă e violonist, intelectualul să-și reia vioara. Dar să nu cînte nici muzică jovială..., nici muzică sentimentală.* CĂLINESCU, C. O. 41.

3. (Mar.) *Muflă* (cu doi scripeți) a cărei carcasă are forma unei viori³ (1). *Vioara e folosită pentru a forma un palanc lung sau pentru trecerea unor manevre curente.* LTR², cf. DL, DM.

– Pronunțat: *vi-oa-*. – Pl.: *viori* și (învechit) *vioare*.
– Gen.-dat. art.: *viorii* și (învechit) *vioarei, viorei*.
– Cf. it. *viola*.

VIOĂRE adj. v. *vioară*¹.

VIOCÉLE subst. pl. (Prin nordul Munt.) *Mărgele* (la urechile caprelor). RĂDULESCU-CODIN, 78.

– Pronunțat: *vi-o-*.
– Cf. *viorea, ghiocel*.

VIOCIŪNE s. f. v. *vioiciune*.

VIOI, VIOAIE adj. 1. (Despre ființe) Care are o vitalitate, o vigoare deosebită; care este plin de viață; care se mișcă (sau reacționează) repede și cu agerime; (despre oameni) care înțelege, judecă ceva cu ușurință, cu rapiditate, cu promptitudine, reușind spontan; *s p e c.* (despre copii; în opoziție cu *l i n i ș t i t, c u m i n t e*) care este zgłobiu, zburdalnic, zvăpăiat sau, *p e x t.*, neastîmpărat, obraznic; (regional) *vigolan*. V. *ager, agil, isteț, iute, repede* (II 2), *săltăreț* (I), *săltător* (I), *sprinten* (I), *veloce* (I), *vivace* (I 1), *viu* (VI 1). Cf. I. GOLESCU, C. *Nîgrii ce sînt de tot negri la față..., cu păr creț, mai magri, mai mici și mai vioi decît malaenii..., vorbesc diferite limbi și dialecte.* GENILIE, G. 177/7, cf. VALIAN, V. *Un deosebit metod a lungi viața la bătrînețe... au fost gerocomia, adecă obiceiul de a întineri și a ținea un trup bătrîn și înzilat prin aproape atmosfera a tinerimei vioane și înfloritoare.* VASICI, M. I, 7/30. *Cînd îmi aduc aminte de vremile acelea..., mi se pare că moldovanul era vioi, vesel, cu inima deschisă.* RUSSO, S. 20, cf. POLIZU. *Describe-mi tabloul societății iașene sub domniile lui Sturdza și Ghica Vodă, cu tinerimea ei vioaie, elegantă, entuziastă.* GHICA, S. 354, cf. PETRI, V. *Din tată în fiu, arabul este subțire, vioi, musculos, macru.* HASDEU, I. C. I, 248. *Bravul meu, tu ești vioi, ager, iute și sprinten la picior.*

BARONZI, I. C. V, 416/19. *Ades copila mîndră, vioaie, De soare-n păru-i se ascundea.* ALECSANDRI, P. I, 20, cf. id. O. P. 61. *Ochiul înghețat i-l umplu gînduri negre de amor Și deodată e vioaie, stă picior peste picior.* EMINESCU, O. I, 164. *Tînărul Mișu Z..., foarte vioi și drăcos, limbu și caraghios, nu întîrziă să inspire Porției una din acele pasiuni care decid de viața unei femei.* CARAGIALE, O. II, 119, cf. 256. *Pe lîngă biserici cu turnuri înalte... ni se-nîmplă să vedem o păsăruică foarte vioaie, neastîmpărată și iute.* MARIAN, O. I, 70, cf. DDRF, BARCIANU. *Așa cum umbla el acum, iritat de convorbirea cu dînsa, părea vioi și încă tînăr.* D.ZAMFIRESCU, I. 68, cf. ALEXI, W. *Înainte noastră n-avem sfinte mumii..., ci oameni neobișnuți de vioi, de nestăpîniți în mișcări, de slobozi în cuvinte.* IORGA, C. I. I, 147, cf. id. P.A. II, 361. *Îl regălesc tot așa de tînăr și de vioi ca în vremurile de odinioară.* ANGHIEL, PR. 166, cf. 185. *O, de-ai putea să mai aduni Alaiul de copii vioi Ce-n horă se-nvrteau nebuni.* IOSIF, PATR. 8, cf. TDRG. *Fiind mult mai răpitor și mai vioi decît somnul chiar, ne-ar putea pustii toate apele de celelalte soiuri de pești.* ATILA, P. 261. *Era băiatul unui grec... Frumos, deștept, vioi, strălucitor de viață, era sufletul unei bande de petreceri.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 25, cf. II, 269, RESMERIȚĂ, D. *Țăranul moldovan e mai sărac decît cel muntean, așa că, pe cînd acești din urmă par mult mai vioi și veseli decît moldovenii, ceștialaltă au aerul slăbit, lipsiți de carne pe ei..., supuși și gata a suferi totul.* N. A. BOGDAN, C. M. 125. *Majoritatea sătenilor sînt voinici, vioi și rezistenți la boale.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 131, cf. CADE. *N-avea nici un fel de feminitate, oricum însă era și mai vioaie și mai subțire decît Emilia.* CAMIL PETRESCU, P. 58, cf. SAHIA, N. 101. *În ușa crăpată se ivi... un bătrînel scundac, dar verde și vioi.* VOICULESCU, P. I, 236. *De acest mezin vioi are domnia sa mai puțină grijă decît de Simion.* SADOVEANU, O. XIII, 104. *Un moșneag mărunt... intră țînînd de căpăstru un armăsăraș vioi.* id. ib. XXI, 36, cf. ENC. AGR. I, 32, SCRIBAN, D., OPRESCU, S. 50. *În rîndul al treilea, mergeau un bărbat... și o doamnă subțire, foarte bătrînă, încă vioaie.* CĂLINESCU, S. 11. *Meridionali... sînt foarte „deștepti”. Mulți sînt vioi chiar și pe o treaptă mai înaltă de intelectualitate, unde se minuiesc noțiuni.* id. C. O. 59. *Natură faustiană, veșnic nemulțumit cu sine, vioi, interiorizat, dar și vizionar, Schelling trăiește în tovărășia eternelor lucruri.* BLAGA, Z. 165. *Căldura este intolerabilă, muștele vioaie.* RALEA, S. T. I, 244, cf. LINTIA, P. III, 218. *Ghiduș Arcăduș e un copil zburdalnic, vioi.* V. ROM. ianuarie 1954, 262, cf. TUDORAN, O. 285, DL, DM. *[Șopîrla] este mai activă, mai vioaie pe timp de soare.* ZOOLOGIA, 135. *Toideaua o văzuse vioaie, plină de energie, mereu discutînd cu cineva.* V. ROM. decembrie 1964, 48, cf. IST. T. I, 59, MAGAZIN IST. 1970, nr. 4, 11, SFC VI, 63. *Într-o dimineață m-am trezit atît de vioi, atît de tînăr! Era probabil o presimțire.* V. ROM. iunie 1973, 28, cf. M. D. ENC., V. ROM. ianuarie 1974, 27, DEX. *Fost-ai, badeo, om vioi și-ai agiuns chiar un strigoi.* ALECSANDRI, P. P. 338. *M-o făcut mama la oi Să fiu tînăr și vioi.* MARIAN, H. 74. *Da, știți cine se lupta mai cu foc? Iacă, trei frați voinici și vioi.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 41. ♦ (În credințe și superstiții) *Cred românii... că dacă îl vîd pe cuc întîiași dată cînd cîntă zburînd sau stînd într-un arbore sau pom frumos și verde, apoi preste tot anul vor fi vioi, sprinteni și sănătoși.* MARIAN, O. I, 24. *E bine... să mînce, înainte de alte bucate, pește prăpat, ca toată vara să fie vioi ca zvîrluga.* id. S. R. III, 99. *E bine să te preumbli în aer curat... spre a deveni... vioi.* id. ib. 294. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Temperament vioi și pornit spre minie, caracter statornic..., fugarul acesta era un tip vrednic de mirare.* EMINESCU, O. XIV, 89. *Natură vioaie și neastîmpărată, se sătură de grefă. Își dete dimisia și se lipi pe lîngă un avocat.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 112. *Urme din această idealizare a femeii întîlnim... la pesimistul și gingașul*

Lenau... la firea așa de spirituală și de vioaie a lui Heine. ARHIVA, I, 523. *Sufletul lui...*, departe de a fi vioi, aprins, poetic, are ceva din maiestatea liniștită a naturii ce-l încunjoară. PĂCALĂ, M. R. 106. *Sufletul... lui este vioi, înflăcărat, poetic.* PRIBEAGUL, P. R. 16. *Rareori am întâlnit un temperament mai vioi, mai cald și mai dinamic.* D. GUSTI, P. A. 334. *Vorbește foarte bine greaca... și foarte puțin turca. Fire foarte deschisă, vioaie, inteligentă.* FD I, 81. *Prima [piesă] conturează o vioaie și viabilă personalitate umană..., ce evoluează sinuos dar sigur.* V. ROM. ianuarie 1965, 149. ◊ F i g. *Inima mea este curată ca izvorul apii aceștii vioaie.* BELDIMAN, N. P. II. 33/13. *La patru am ajuns la Sulina, orașel neînsemnat pe țărmul mării, dar cu toate acestea foarte comercial și vioi.* CONTEMPORANUL, IV, 133. ◊ (Despre ochi, privire, fizionomie) Care are o expresie însuflețită, luminoasă, radioasă; care trădează un temperament dinamic, plin de viață (sau o stare de spirit intensă); care se caracterizează prin mobilitate deosebită; care arată, exprimă inteligentă. V. JUCĂUȘ, neastîmpărat. *Împuțernicitul prezident al Divanurilor Moldovii și Valahiei..., privind... parada..., au găsit pe oameni în vioaie și sănătoasă vedere, în bună deprindere și curată îmbrăcăminte (a. 1833).* URICARIUL, VII, 222. *Călătorul... e... un roșcodan grăsuliu, cu fața vioaie.* CARAGIALE, O. I, 220. *Ochii ăia mari, frumoși și vioi..., piciorușul ca de zîină și, în sfîrșit, totul nu putea să fie decît de fată.* ISPIRESCU, L. 20. *Se făcu o cățelușă tare frumoasă, cu urechile lungi... și cu ochii mari și vioi.* CONTEMPORANUL, II, 6, cf. 47. *Acesta era un bătrîn slab, mic de stat, cu ochii vioi și figura veselă.* I. NEGRUZZI, ap. TDRG. *Chipul frumos, fața rotundă, ochii vioi mi-au rămas în minte.* IORGA, P. A. I, 14. *În ochii lui vioi citeai citeodată durere de unele momente pierdute.* SĂM. VIII, 832. *Ochii vioi, albaștri, cu priviri hotărîte, cercetau fața bătrîmului.* AGĂRBICEANU, A. 33, cf. 90, 114. *Ochii d-tale sunt doi ochi mici și vioi de bătrîn iscusit.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 202. *O fetiță... își aștinse tot timpul asupra acelei triste priveliști a nemerniciei omeniești uitătura vioaie și semeață.* M. I. CARAGIALE, C. 26. *Bătrînul pensionar arendaș avea o înfățișare mai vioaie și glasul cutezător.* REBREANU, R. II, 70, cf. MIRONESCU, S. 9. *Are ochi mici, vioi și două urechiuși tăiate rotund.* SIMIONESCU, F. R. 14, cf. SADOVEANU, O. XXI, 507. *Era un țaran de statură mijlocie, bălan și cu ochi vioi.* MOROIANU, S. 57. *Boala-și făcuse cursul cu o repeziciune uimitoare, stingînd încetul cu încetul fața vioaie de odinioară a lui Nițică.* id. ib. 95. *Grupurile mobile ale fetelor... parcurgeau îngusta și zgomotoasă tabără, presărînd la tot pasul vioaiele și galeșele lor priviri.* MIHĂESCU, D. A. 13. *Ochii ăia mari, frumoși și vioi... te bagă în boale.* CĂLINESCU, B. 250. *Văzînd-o în rochia liliachie..., cu surîsul vioi..., Aristia uită de îngrozitoarea întimplare care îl chinuse.* CAMIL PETRESCU, O. III, 76, cf. II, 102. *Prin ochelari, privirea lui ironică și vioaie parcă se înduioșă.* VINEA, L. I, 25. *Își revenise; ochii-i erau vioi, dar nu scotea o vorbă.* VORNIC, P. 177, cf. DL, DM. *Unul din comați, amintind chipurile scitice din repertoriul artei grecești..., cu un profil vioi..., pare a fi un sarmat.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 20, cf. DEX. *Face-m-aș mare țîlhariu Nu de cai și nici de boi, Ci numai de ochi vioi.* MARIAN, H. 14. ◊ (Despre gesturi, mișcări ale ființelor) Care arată, trădează forță vitală, vigoare, agerime; care se face cu iuteală, cu repeziciune; (despre acțiuni, manifestări etc. ale acestora) care este însuflețit, care este plin de dinamism, de antren. *Femeile sînt... de o mie de ori mai simțibile...; grațiile formelor materiale ale femeii, mișcările vioaie... sînt cu mult mai energice și mai puternice decît ale noastre.* BOLLIAC, O. 44. *Pe timpul acesta făcură românii bucovineni... o mișcare vioaie pentru înființarea în Suceava a unui gimnaziu confesional.* SBIERA, F. S. 133, cf. PAPADAT-BENGESCU, O. II, 119. *Necesitatea intensificării raporturilor comerciale*

interne și externe a produs la Cameră o cerere foarte vioaie de material statistic, mai ales asupra importului și exportului țării.

GOLOGAN, C. R. 130. *Rața alergătoare... are mișcări vioaie, aproape alergătoare.* LINȚIA, P. III, 106. *Căii își încetiniră și mai tare mersul lor vioi.* PREDĂ, DELIR. 56. *Păcală... reprezintă inteligența, concepția morală justă, replica vioaie și tendința de a satiriza aspectele negative ale societății.* IST. LIT. ROM. I, 100. *Membrii orchestrei... schițează și ei mișcări de dans, sala întregă e antrenată... în legănatul vioi, atît de caracteristic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 22/3. ◊ (Prin extensiune) *Acești oameni se duc acolo... unde viața e mai strălucitoare, mai veselă, mai vioaie.* IORGA, C. I. I, 194. *Adusese... în mijlocul simplei vieți patriarhale țărănești o viață nouă, mai vioaie..., supusă prefacerilor răpezi pe care le aduce fluctuația înrîuririlor străinătății.* id. ib. III, 78. *Trebuie să le redăm atmosfera de acasă vioaie, veselă, lipsită de orice pedanterie.* PĂRVAN, I. F. 25. ◊ F i g. *Vasele purtătoare aceluia cir se irită... și se întartă puindu-se într-o mișcare mai vioaie și mai aprinsă.* CORNEA, E. I, 65/5. *Căldura constantă a caloriferului menține o temperatură de seră, un climat dulce, frăgezit din oră în oră de intrarea vioaie a aerului rece de afară.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 249. ◊ (Despre stări sufletești, sentimente etc.) Care se manifestă cu spontaneitate și cu intensitate (dezvăluind un temperament dinamic, plin de viață, de energie); aprins, intens, înflăcărat. *Cu cît mai puțin o puteai prevedea, cu atîta mai vioaie va fi bucuria ta.* MARCOVICI, D. 12/21. *Se zice astăzi patimă melanholie..., care se cășunează din aprinderea fantaziei vioaie și din amor.* CORNEA, E. I, 107/1. *Copilița ce tot vine... Duce-un dor vioi cu sine. Duce dorul de iubit.* ALECSANDRI, POEZII, 400, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◊ (Despre minte, inteligență) Care (are capacitatea de a) concepe cu ușurință și cu rapiditate; ager, ascuțit. *Inteligența poporului e vioaie și înțelegerea împrăjurărilor nu-i scapă.* SADOVEANU, O. XX, 120, cf. SCRIBAN, D. *Băiatul avea o minte vioaie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 2, 12/3. ◊ (Despre scrieri, opere de artă etc.) Care evocă, redă ceva în imagini vii; care animă, care dinamizează, care însuflețește. *Critica gazetărească trebuie să fie înainte de toate ușoară, vioaie, spirituală.* SĂM. I, 70. *O dare de seamă, vioaie și sobră în același timp, asupra Congresului profesorilor de limbi clasice și moderne... a publicat d. G. Bogdan-Duică.* id. VIII, 241. *Dialog vioi și fresc, concentrare maximă de viață în cuprinsul citorva pagini - iată limitele organice ale acestui comic de calitate.* CONSTANTINESCU, S. I, 381. *Cine a urmărit vioaiele cronici ale confratelui nostru și-a... dat seama de însușirile sale reale.* id. ib. II, 38. *Asupra falsei poziții a estetului pur, Davidescu a insistat într-o replică vioaie.* id. ib. 46. *Am citit cîteva articole oarecum vioaie, însă arogante.* CĂLINESCU, C. O. 132. *Era o foaie vioaie, înflăcărată și confuză în sentimentalismul ei excesiv, așa cum îi era și directorul.* CAMIL PETRESCU, O. III, 53. *Satirele cuprind și ele vioaie tablouri mondene..., observații de moravuri.* IST. LIT. ROM. II, 323. *Dialogul vioi, spontan, fără digresiuni inutile, nuanțat de un umor fin și de bună calitate fac din „Juan Palmieri” una din cele mai reușite piese latino-americane din ultimii ani.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 31/5. ◊ (Regional) Vesel (1) (Toplița). ALR II 3688/228. ◊ (Adverbial) Cu sprinteneală, cu repeziciune, cu iuteală; cu însuflețire, cu înflăcărare. *Acela multe înnoind, fu începătoriu de eresul lui Teodor, în care după dînsul au intrat vioi.* POTECA, F. 24/15. *Mi se prezîntară deodată vioi în minte toate închipuițile din copilărie despre duhurile necurate.* SBIERA, F. S. 104. *Împinse ușa vioi.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 334, cf. RESMERIȚĂ, D. *Culai... se certa vioi cu servitorul care nu-l lăsa să intre.* CAMIL PETRESCU, T. I, 38. *Stanca se mișca vioi, cercetînd fotografiile.* SADOVEANU, O. XXI, 330, cf. XX, 67, SCRIBAN, D. *Toma se îndreaptă vioi*

spre Profesor. H. LOVINESCU T. 342. Povestește vioi peripețiile drumului și stîrnește hazul. IST. LIT. ROM. II, 379. Medoia îl întrebese ceva și Minda se întoarse vioi. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 3, 18/3, cf. 1974, nr. 29, 10/4. ◊ F i g. Curga vioi în el un sînge sănătos ca apa izvoarelor curate. PAPADAT-BENGESCU, O. I, 71.

2. (Despre lumină) Care se produce sau se manifestă intens; (despre flăcări) care se mișcă cu intensitate în timpul arderii; (despre foc) care arde în vîlvătăi. V. v i u (VI 5). O lumină vioaie strălucește asupra cîmpiilor și munților. MARCOVICI, D. 27/26. Înaintea ochilor înțeleptului grijile închipuiesc icoana vieții, acele umbre care uneori îndulcesc lumina, și alteori o fac mai vioaie. id. ib. 126/4. Pe dealul din față se plimba un stol de lumini mici și vioaie, care se mișcau, săltau, aci ascunzîndu-se, aci ivindu-se iarăși... leșeau de la Înviere. CARAGIALE, O. I, 67. Jderul cel mîtitel și Alexandrel Vodă se veseleau, pîrînd și ei flăcări vioaie în blîndeșea primăverii. SADOVEANU, O. XIII, 111. Focurile vioaie prindeau a luci vesel în toate părțile. id. ib. XXI, 101, cf. 156.

3. (Despre culori) Care este sclipitor, strălucitor. Roșafa de pimpregiurul umerilor obrazului nici pre galbănă, nici pre întunecoasă, ce mai mult albie-roșietică și vioaie. ALBINET, M. 43/25. Mai sus... domină stîncile goale... Pe ele nu cresc decît lichenii, pete cu colori vioaie, uneori ca de sînge. SIMIONESCU, FL. 123, cf. SCRIBAN, D. ◊ (Adverbial) Pînzele de painjin străluceau vioi în lună. EMINESCU, P. L. 29.

4. (Despre muzică, dans, versuri etc.) Care are un ritm accelerat, dinamic și antrenant; (despre ritmul unei compoziții muzicale sau, p. e x t., al unei poezii) care are o desfășurare rapidă și însuflețitoare. V. s ă l t a t² (2), s ă l t ă r e ț (3), s ă l t ă t ă r (2), v i v a c e (I 3). Cine ar mai putea să-mi aducă aminte... Acele valsuri vioaie ale unui Strauss și Lanner, executate de două bande cu iuțea fulgerelor. BOLLIAU, O. 219. Jocurile fărănești... de la munte sînt... mai variate și într-un ritm vioi. ARH. OLT. X, 262. Muzica izbucnește cu tobele, cu talgerele, cu trîmbițele... În sunetul vioi și zguduitor al muzicii iese în coloană de marș regimentul. SADOVEANU, O. II, 440, cf. DL, DM. Se accentuează... predilecția pentru specia înrudită a cîntecului propriu-zis cu o arhitectură poetică și muzicală mai precis conturată, cu ritmuri mai vioaie. IST. LIT. ROM. I, 141. Masele de auditori... așteaptă... cîntece plăcute, accesibile, vioaie. M 1965, nr. 1, 4/1, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ (Prin extensiune) E o bucurie copilărească a vieții în această atmosferă cosmic-umanizată, e un ritm vioi și continuu variat. PĂRVAN, I. F. 99. ◊ (Adverbial) Vioi a sunat un clopoțel. ANGHEL, PR. 89.

- Pronunțat: vi-oi. - Pl.: vioi, vioaie.

- Viu + suf. -oi.

VIOICIUNE s. f. 1. Faptul de a fi vioi (1); starea celui vioi; calitatea unei ființe de a avea o vitalitate, o vigoare deosebită; (stare de) însuflețire în acțiuni, în vorbire; agerime, rapiditate și ușurință în mișcări; capacitatea de a înțelege, de a judeca ceva cu rapiditate, cu promptitudine și de a reacționa spontan; s p e c. însușirea unui copil de a fi zglobiu, zburdalnic sau, p. e x t., neastîmpărat, obraznic; (învechit, rar) viotate. V. agerime, agilitate, istețime, iuțea, sprinteală, vioșea, vioșeală, vioșie, vioșie, vivacitate (1). Ele sînt cele mai vrednice lucruri ale vioiciunii și curățenii unor bărbați uniți în mîhnire. CĂPĂȚINEANU, M. R. 114/8. Lucra cu vioiciunea și energia unui erou înr. F. AARON, I. I, 105/5, cf. VALIAN, V. Ne încredințază că bătrînul acela în privința vioiciunii și a puterilor s-au folosit mult. VASICI, M. I, 8/9, cf. POLIZU, PETRI, V. Nimeni n-a atins cestiunile sociale, reformele de introdus, cu atîta curagiu, cu atîta pătrundere, cu atîta

vioiciunea (a. 1876). COLUMNA, VII, 79. Mai mult putu admira vioiciunea și silințele respectabilului învățat, decît a se inspira din elocuențele cuvinte. ODOBESCU, S. I, 487. Un lucru nu i-l poate contesta nimenea... o mare inteligență, unită cu talentul de-a se manifesta cu toată vioiciunea în scris și prin viu grai. EMINESCU, O. XIII, 44. O coconiță coboară din tramvaiul care a sosit... E încîntătoare! - tinerețe, grație, vioiciune și un șic..., un șic! CARAGIALE, O. II, 94, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. Tipurile au mai puțină vioiciune și mîndrie: nu o dată apar copiii palizi, cu o căpiță de păr albicios ca fuiorul. IORGA, P. A. I, 86. Gradele cari... încadrau acest batalion erau formate din micii dorobanți. Majestatea Sa Regele... a admirat vioiciunea și exactitatea în care s-a executat aceste exerciții. SĂM. VIII, 103, cf. TDRG. Vioiciunea asta neobicinuită, freamătul ăsta de viață bogată... erau pricinuie de luptă și de victorie din care abia ieșise agitat. PAPADAT-BENGESCU, O. I, 259. O cultură relativă... făcea din învățători o pătură plină de mobilitate, de o vioiciune adesea necumpătată. id. ib. II, 137, cf. I, 200, 258, PASCU, S. 21, 23, RESMERIȚĂ, D. Lipsită de vioiciunea vârstei sale, îi era silă de ris și de glumă. M. I. CARAGIALE, C. 143, cf. CADE. D-na Alexandrescu își regăsi singură vioiciunea, pornindu-se să-și laude fata. REBREANU, R. I, 30. Unei fete îi șade bine vioiciunea, cochetăria, flirtul - totuși cu oarecare măsură. id. ib. 253. Alexandru... are aplicare către independență și o vioiciune capabilă să-l înstrăineze dacă n-ar fi ținut din scurt. ARH. OLT. XII, 291. Sunt drăguțe tocmai prin vioiciunea lor neconținută, aducînd... puțină veselie în jurul casei. SIMIONESCU, F. R. 162. Broasca țestoasă de baltă, cînd se află în apă, e de o vioiciune fără pereche. id. ib. 187, cf. 124, 386. Slugile se interpelau cu jumătate de voce, umblînd cu mare vioiciune. SADOVEANU, O. XIV, 68. A luptat cu vioiciunea-i cunoscută împotriva obscurității și ermetismului; a alimentat cronicile, notele, polemicile. id. ib. XX, 211, cf. 124, SCRIBAN, D. Sumare creionări..., șarjate cu o vioiciune de ziarist..., alcătuiesc un raport verbos asupra mediocrității unui ōrg. CONSTANTINESCU, S. II, 298. Funcționează! zisei fără vioiciune. Nu mă așteptam. ARGHEZI, S. X, 119. Îl distra aprinderea cu care Weissmann debitate teoria lui anti-matrimonială. Vioiciunea colegului îl surprinsese la început. CĂLINESCU, E. O. II, 61. O găsi foarte drăguță, simpatică, însă lipsită de vioiciunea nervoasă a Otiliei. id. ib. 150. Se repezi la comodă cu o vioiciune de animal fînăr. V. ROM. Iunie 1954, 43. Zi-mi altfel! îl rugă Laura, cu o vioiciune voit copilărească. VINEA, L. I, 252. Numai așa se explică vioiciunea și buna dispoziție pe care o simțim după baie. BELEA, P. A. 327, cf. DL, DM. Starea de vioiciune depinde de intensitatea arderilor din organism. ZOOLOGIA, 135, cf. M. D. ENC. Alegerea reprezentantului român „este sigură”,...; el va conduce dezbaterile în maniera-i binecunoscută, adică cu claritatea, cu vioiciunea și cu zîmbitoarea-i autoritate. MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 53. Acest om de o vioiciune fermecătoare a marcat puternic epoca sa. ib. 56, cf. DEX. ◊ (Prin lărgirea sensului) Stilul cel strîns dă o mai mare vioiciune duhului, aștează mai bine luarea aminte. HELIADE, O. II, 22. Ce ajutor vei dobîndi de la un bătrîn lipsit de lumină și al căruia suflet a pierdut toată puterea și vioiciunea sa? MARCOVICI, VEL. 34/4. Junele..., neputîndu-și conține în piept vioiciunea spiritului său, strigă... înaintea regelui. BARONZI, I. C. V, 414/3. Prin vioiciunea glumeață a caracterului său..., a lăsat plăcute și vesele suvenire printre subordonații lui. ODOBESCU, S. III, 22. Ademenit de-o nemăsurată ambiție, sub înrîurirea vioiciunii tinereții... își formă un partid în armată. EMINESCU, O. XIV, 85. N-au ținut pas cu vioiciunea spiritului. IBRĂILEANU, A. 61. Călugăr... cu oarecare cunoștințe și cu o mare vioiciune de spirit, Dionisie se distinsese... din epoca episcopului Chezarie. ARH. OLT. XIII, 290. Deși de mulți ani pironit într-un fotoliu de o boală incurabilă, și-a păstrat integral vioiciunea spirituală. D. GUSTI, P. A. 135. O inteligență specific

femeiască, vioiciune de spirit, care... depășește cu mult pasul domol al cuvîntului, prinzînd ca din zbor înțelesul vorbei cuprinse doar în plasma gîndului. ARH. OLT. XIX, 232. Spiritul bucureștean, cu defectele lui specifice și cu însușirile lui de vioiciune, deșteptăciune, pornire spre frondă, spre o dulce vulgaritate... este exprimat cu cel mai lucid talent. CONSTANTINESCU, S. II, 37. ◊ F i g. În această formă îndreptată, din care se înlăturase orice frăgezime, orice bogăție și vioiciune a cărnii dracului, se putea înfățișa înaintea lui Dumnezeu trupul trecător al oamenilor. IORGA, C. I. III, 6. Frunza care a prins mai multe insecte își pierde vioiciunea, îmbătrînește și se vestejește. SIMIONESCU, FL. 98. ◊ L o c. a d v. Cu vioiciune = cu însuflețire, cu înflăcărare; cu repeziciune, cu iuțeală. Andrei... se plînsese cu vioiciune de purtarea lui Mihai către dînsul. BĂLCESCU, M. V. 360. Îl auzi deodată strigînd: Este un Dumnezeu! Pe urmă dezvoltă cu vioiciune dovezile ce înfățișează privescerea naturii! NEGULICI, E. II, 60/16. La aceste cuvinte se scoală unul din jucătorii de șintar și-i zice cu vioiciune: „Și gîndești, măi, ticălosule, că tu l-ai scăpat?” GHICA, S. 503. Regele... plin de recunoștință pentru ele, îl felicită cu vioiciune. EMINESCU, O. XIV, 166. Știu, urmă ea cu vioiciune, că o nenorocire e pentru noi amîndoi că ne-am văzut. SLAVICI, O. II, 156. Se înțelege... că se vorbea mult și cu vioiciune printre ei și despre direcțiunile politice și naționaliste de pe atunci. SBIERA, F. S. 122. Omul... răspundea cu vioiciune și cu hotărîre. SADOVEANU, O. XXI, 107. Pornirăm cu vioiciune. id. ib. 123, cf. 417, SCRIBAN, D. O peniță tare... plimbată în fugă, în căldura improvizăției, cu urme subțiri, mlădioase, trase cu vioiciune. OPRESCU, S. 40. Felix, rănit mai mult decît s-ar fi așteptat, minți cu vioiciune. CĂLINESCU, E. O. I, 55. Cineva a tresărit, confirmînd cu vioiciune vorbele mele. id. C. O. 84, cf. VIANU, L. R. 176. Se întoarce cu vioiciune să ciocnească paharul. VINEA, L. I, 23. A plecat? întrebă el cu vioiciune. id. ib. 87. (F i g) Soarele străbătea prin perdele cu vioiciune, dintr-un cer încîntător. D. ZAMFIRESCU, I. 120. ♦ Expresie specifică, luminoasă, radioasă, inteligentă a ochilor, a privirii, a fizionomiei, care trădează un sentiment puternic, o senzație intensă. V. l i c ă r i r e, l u c i r e, n e a s t î m p ă r, s c l i p i r e, s t i c l i r e (1), s t r ă l u c i r e (1). Ochii lui dulci, fermecători la privire îi păstrau încă toată vioiciunea și frumusețea. VLAHUȚĂ, O. A. III, 46. Mitropolitul românilor greco-orientali era un bărbat încă voinic... cu un aer original de vioiciune și tinerețe pe care i-l da nasul. D. ZAMFIRESCU, I. 122. I se schimbase chipul și privirea, în care murise toată vioiciunea, toată voioșia de altădată. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 43. Repede este zveltă... Ochii proeminenți arată vioiciunea vederii. SIMIONESCU, F. R. 284. Simțind... în ochii lui o vioiciune melancolică, Nadina întrebă cu un zîmbet de ispitire. REBREANU, R. I, 231. Vlădica Narcis... ne privește cu ochi cercetători, neliniștiți și plini de vioiciune. SADOVEANU, O. IV, 143. Nu dă mai multă atenție... decît înfățișării pline de vioiciune a unei frumoase fărânci al cărei nume apare în josul acvarelei. OPRESCU, S. 31. Îi cercetă cîteva clipe fața serioasă, dar plină de vioiciune. V. ROM. martie 1954, 125. Are... altă vioiciune în privire. T decembrie 1964, 31. ◊ (Neobișnuit; la pl.) Numai ochii i-au trecut de la severitatea pe care i-o știam la o ardență aproape stranie. Continuă să nu cunoască zîmbetul, dar s-a mai umanizat în vioiciuni prevenitoare, deși chipul i s-a depărtat de lume. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 108, 32/1. ♦ Vigoare, agerime, rapiditate, sprinteneală a gesturilor, a mișcărilor. Puterile ei slăbite nu-i îngăduiau vioiciunea gesturilor. PAPADAT-BENGESCU, O. II, 187. Vioiciunea zborului, drăgălășenia ființei... au făcut ca și poporul nostru să iubească rîndunelele. SIMIONESCU, F. R. 126. Medoia se roșise... dar nu-și pierduse vioiciunea mișcărilor. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 3, 20/2. ♦ Calitate a minții, a inteligenței de a concepe cu ușurință și rapiditate; acuitate, agerime. Cu toată vioiciunea inteligenței [Heliade] nu arată în scrierile

sale nici o inspirațiune de adevărat poet. MAIORESCU, CR. I, 111. În viața metaforică a graiului nu pulsează... aceeași vioiciune de concepțiune. ȘĂINEANU, I. 89. Tăranul de aici nu e cald, comunicativ ca cel de la țară, concepția lui n-are puterea și vioiciunea ce captivează și înalță. PĂCALĂ, M. R. 106. Iuțeala apercoperii, vioiciunea reflexiei, justețea judecății..., toată această minunantă autoeducație ce și-o dă societatea fărâneasă... e o realitate pe care clasa suprapusă... n-a cunoscut-o. PĂRVAN, I. F. 24. Anii 1934 - 1936 îi petrece... imobilizat în pat, într-o stare de neputință fizică totală..., dar de o luciditate și vioiciune intelectuală intactă. RALEA, S. T. III, 186. ♦ Spontaneitate, înflăcărare a unei stări sufletești, a unui sentiment etc. Nimeni însă nu vede focul, vioiciunea și natura ce poate vedea în desnădăjduire și prin urmare nu simte același interes care îl cearcă în cea dintîi cîntare. HELIADE, O. II, 14. Aceasta... vine ori din slăbiciunea nervelor, ori din prisosința sămînței, ori din vioiciunea fantaziei. CORNEA, E. I, 56/26. ♦ Calitate a unei scrieri, a unei opere de artă etc. de a anima, de a dinamiza, de a însufleți (evocînd, redînd ceva în imagini vii); ceea ce face ca o scriere, o operă de artă etc. să anime, să dinamizeze, să însuflețească. În abațiile St. Victor și Lerins s-a tractat mai cu vioiciune cele mari chestiuni asupra liberului arbitru. BARONZI, I. C. III, 163/4. Ea e descrisă cu adevăr și vioiciune în a VII-lea din „Scrisorile asupra istoriei Franciei” de D. Augustin Thierry. id. ib. IV, 9/7. Am putea găsi [în baladele populare] momente pline de vioiciune și interes, dar nu și subiecte, o țesătură întreagă suficientă. ARHIVA, I, 618. Cronica „Gîndirei”... este îndeosebi bogată în cuprins, variată, cu un caracter de polemică pe ici-colo, ceea ce dă multă vioiciune acestei reviste. ARH. OLT. V, 169. Cronica lui Moxa are... vioiciune de stil și cuvinte sunătoare. id. x, 14. Introduce în arta cetăților și a națiunilor o vioiciune, o multiplicitate și o varietate de teme superioară. VIANU, E. 258. Risul a izbucnit rar, fără vioiciunea continuă care susține lectura. Explicația insuficiențelor trebuie căutată... în regia lipsită de viziunea întregului. CONSTANTINESCU, S. II, 54. „Momentele” lui Caragiale vibrează de vioiciune, ascuțime, umor și ironie. Tipuri nenumărate se mișcă, trec, vorbesc, se întorc, pline de veșnicia și nimicnicia lor. SADOVEANU, E. 147. Dacă Ionel Teodoreanu ar fi fixat romanul său într-o dezvoltare clasică... n-ar fi putut lăsa impresia vioiciunii, a tinereții, a forței inepuizabile. RALEA, S. T. I, 71. Cu vioiciune și suculență a redat șezătoarea, unde se stîrnește scînteietorul duel al cimiliturilor și vorbelor de duh. V. ROM. noiembrie 1954, 142. A recurs adeseori la resursele limbii populare, fapt ce a dat stilului său vioiciune și proșpețime. IST. LIT. ROM. II, 43. Lucrarea, scrisă cu o vioiciune care furnizează uneori delicii de lectură, dezvăluie în autorul ei un înzestrat polemist. id. 120, cf. 90, 374. Personajele sînt creionate cu vioiciune și cu nedesmițitul interes de a surprinde inflexiunile inedite ale vorbirii. I. 1965, nr. 16, 3/3. E de remarcat că în acest cîmp și fenomenul literar contemporan apare discutat cu o vioiciune superioară. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 65, 5/2. E posibil ca reprezentarea piesei să dea un spectacol de fantezie și vioiciune. id. 1992, nr. 1, 16/2.

2. Calitate a unei culori de a fi scilpitoare, strălucitoare; efect viu de culori;(învechit) vioitate. Amîndouă aceste picturi sînt foarte aprețiate pentru vioiciunea coloritului. FILIMON, O. II, 155, cf. RESMERIȚĂ, D. Notele ardente... amestecă vioiciunea lor cu petele negre, verzi, albastre, galbene. OPRESCU, S. 73.

3. (Învechit) Forță, intensitate, ardoare. Regele... se poate îndupleca a trata și continua c-un zel și c-o cerbicie și mai mare, bombardînd cu mai mare vioiciune creștele zidurilor și turnurilor de la colțuri. EMINESCU, O. XIV, 106.

4. Faptul sau calitatea de a fi vioi (4). Se remarcă prin naivitate, optimism, vioiciune și exuberanță versurile cîntate

sau scandate de copii. IST. LIT. ROM. I, 181. *Simplitatea strofei elegiacilor, rapiditatea, vioiciunea iambică, forța și grația strofei alcaice sau saifice, iată-le în orânduiri lor metrice originale...*, închipuind un întreg tratat de prozodie antică. ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 20/2.

- Pronunțat: vi-o-i-. - Pl.: vioiciuni. - Și: (învechit) **vioiciune** (pronunțat: vi-o-) s. f.
- Vioi + suf. -iciune.

VIOITATE s. f. (Învechit) Vioiciune (2). *Covoarele ce face în casă doamna... sînt de o acurateță în desen, de o vioitate în colorit și de o fineță cari face pe observator să se întrebe din ce fabrică sînt ieșite.* I. IONESCU, D. 362, cf. DL, DM, SFC VI, 63.

- Pronunțat: vi-o-i-.
- Vioi + suf. -itate.

VIOL¹ s. n. 1. Act sexual realizat prin violență, prin constrângere etc.; faptă care constă în acest act și care este pedepsită de lege; siluire (2), violare (3), (învechit) silnicie (3). V. batjocorire, necinstire, pîngărire. *Violul comis asupra unei persoane mai mică de 15 ani e crimă ce se pedesește cu maximum recluderii.* ENC. ROM., cf. BĂRCIANU, RESMERIȚĂ, D. *Pe alb model de forme fine, Acum se-nșiră scene de viol.* BACOVIA, O. 57, cf. SCRIBAN, D. *Unii ostași turci, scăpați de sub supraveghere, se dedau la jafuri și violuri.* CAMIL PETRESCU, O. III, 373. *În dragoste eu sînt aceea care alege... Mă pot duce oricînd la cine vreau. Nu cred în viol.* VINEA, L. I, 216, cf. DL, DM, DER. *Este un spectacol de apocalips, de cronică brîncovenească, unde puterea și voința se traduc nemijlocit prin jaf, violuri, ucideri în masă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 115, 23/2, cf. D. MED., ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 16/2, M. D. ENC., DEX, DN³. ◊ F i g. *Ceea ce săvîrșise era un atentat, un viol al războiului.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 164.

2. (Astăzi rar) Violare (1). Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. ◊ F i g. *Se cere însă talent și-i recunoștem... d-lui Arghezi o acțiune puternică asupra frazei și a cuvîntului..., un viol perpetuu al tiparelor învechite ale limbii.* LOVINESCU, C. IV, 58.

- Pronunțat: vi-ol. - Pl.: violuri.
- Din fr. viol.

VIOL² s. n. v. violă¹.

VIOLĂ vb. I. T r a n z. 1. (Complementul indică legi, convenții, dispoziții, drepturi, angajamente etc.) A încălca, a nesocoti, a nu respecta. *Violînd drepturile altuia, compromitem în evidență ale noastre.* LAURIAN, F. 201/26. *Izvorîți din popor, iar nu din principiul concuștii, ei nu puteau... să violeze egalitatea.* BĂLCESCU, M. V. 19, cf. NEGULICI. *Aristocrației se recunoaște dreptul de a se scula cu arme în contra regelui în cazul cînd acesta ar viola vreo lege.* BĂRÎȚIU, P. A. I, 67, cf. STAMATI, D. *Galiu... au trimis un erald la Roma, acuzîndu-l de spergiur că a violat tractatele și credința.* ARISTIA, PLUT. 173/10. *Violînd vreuna din aceste legiuri, va dedica la Delfi o statuă de propria sa greutate la cumpănă.* id. ib. 236/11. *La 1812, Turcia, în urma resbelului ce avusese cu Rusia, viola toate tractatele și capitulațiunile noastre.* NEGRUZZI, S. I, 331. *Protestanții din Boemia dobîndiseră libertatea religioasă, dar, pe la 1618, venind la tron regele Mathias, le violă patentele regale... acordate de Rudolf al II-lea.* FILIMON, O. II, 117, cf. I, 367, PROT. - POP., N. D., ANTONESCU, D. *N-a cunoscut, nici n-a respectat toate drepturile cugetării omenești; în momentul cînd le reclama pe seamă-i, le viola într-alte locuri.* BARONZI, I. C. II, 96/22, cf. IV, 162/18, CANELLA, V. 90, 212, COSTINESCU, LM. *Singura și unica cauză a răului sînt abuzurile... impiegaților*

administrativi cari nu se tem d-a falsifica spiritul și d-a viola litera legilor. EMINESCU, O. XIII, 52. *Alți aghiși, violînd asemenea secretul votului, amenințau pe alegători și le impuneau a le arăta buletinele.* id. ib. 291. *Poporul va afla cum violăți prerogativele sale cele mai sacre înscrise în pactul său fundamental.* I. NEGRUZZI, S. IV, 283, cf. DDRF. *Dispozițiunile legii noi, referitoare la regimul dotal, nepuînd întru nimic schimba drepturile cîștigate, ca violînd principiul neretroactivității legii.* HAMANGIU, C. C. 459, cf. ALEXI, W. *Revoltați de cutezanța celor ce violează... legile ospitalității garantate..., sibienii se huară pe urmele ucigașilor.* AN. IST. NAȚ. I, 71, cf. RESMERIȚĂ, D., N. A. BOGDAN, C. M. 124. *Orice om stăpîn pe conștiința lui nu violează drepturile altuia.* SEVERIN, S. 145, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Deși l-ar fi putut ucide pe Neron chiar în vila sa de la Baiae, Piso pretextează că nu voiește să violeze drepturile sfînte ale ospitalității.* LOVINESCU, C. IV, 76. *Reprezentantul României declară că guvernul său este acuzat de a viola tratatele internaționale... sub pretextul reformei agrare.* TITULESCU, D. 106, cf. 179, 182, 340. *Dacă cinstește acest hrisov..., Dumnezeu... să-l întărească în domnia lui; dacă violează și distruge pe unul ca acela, Dumnezeu să-l distrugă în domnia lui.* ARH. OLT. XVII, 393, cf. SCRIBAN, D. *Poarta poate lua toate măsurile pe care le va crede potrivite și necesare, fără să se expună la reproșul de a fi violat tratatele.* OȚETEA, T. V. 205. *Au violat Constituția! se aprindea oratorul de la tribună... Au făcut abuzuri de putere!* PAS, L. I, 280, cf. DL, DM. *Antigona nu e inovată întrucît respectă dreptul gentilic, dar e vinovată întrucît violează dreptul nou.* JOJA, S. L. 385, cf. M. D. ENC. *Succesul poate fi obținut numai dacă conducătorii... refuză să violeze principiul fundamental al unității.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 85, cf. DEX, DN³. ◊ R e f l. p a s. *Opoziția răspunde prin obișnuitele acuzări că s-a violat Constituțiunea.* MAIORESCU, D. I, 40. *D. Pascal... a susținut că ar fi a se viola legea instrucțiunii publice.* id. ib. 442. *Tot în timpul acesta..., înainte de 1735, se violă întreagă jurisdicțiunea sătenilor, îndeosebi se aduse cea mai grea știrbire puterii judecătorești.* PĂCALĂ, M. R. 59. ◊ F i g. *Îi trimisese răspuns că... de va cuteza să-i violeze voința, ea va muri.* SION, P. 109. *Aspirația noastră de a defini esența unui scriitor nu e altceva decît îndrăzneala nebună de a viola secretul vieții.* IBRĂILEANU, în ROMÂNIA LITERARĂ, 1968, nr. 2, 12/1. *Lui Maiorescu nu-i poate viola solemnitatea aulică.* CONSTANTINESCU, S. II, 41.

2. A acționa prin violență, prin forță etc. (încălcînd legalitatea) pentru a pătrunde undeva, pentru a deschide ceva etc.; a pătrunde undeva prin violență, cu forța; a deschide ceva prin abuz sau cu intenții frauduloase; a trata ceva considerat întangibil sau sacru cu violență, cu dispreț, fără respectul cuvenit (v. batjocori, pîngări¹, profana). Cf. NEGULICI, STAMATI, D. *De va cuteza oștirea să violeze domiciliul, să o respingă cu armele.* SION, P. 223. *Un popor... uită toate facerile de bine ce a priimit de la regele său și îi violează chiar domiciliul.* FILIMON, O. II, 143, cf. PONTBRIANT, D. *Vrei... să-mi violezi domiciliul?* ALECSANDRI, T. 712, cf. LM. *Ce-o să zică la București guvernul cînd o afla că ați violat domiciliul lui Cațavencu și l-ați arestat în ajunul alegerilor?* CARAGIALE, O. II, 109, cf. BĂRCIANU. *Această pedeapsă făcută... în contra canoanelor ce învoiau tăierea capului în acea sfîntă zi numai pentru acei ce ar fi violat morminte... contribuie a arunca și pe Ion hula că ar fi eretic.* SBIERA, F. S. 63, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Un batalion de honvezi... violase granița.* VIANU, L. R. 362, cf. DL, DM. *Unii dintre participanți practicau... raptul, violau case boierești și „pivniși cu buși cu vin”.* IST. LIT. ROM. II, 142, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ◊ F i g. *Bulevardul gilgiia de lume corită și cărțile bătute de praf, scorjite de soare, violate de atîtea mîini indifferente, își așteptau cu răbdare mușterul.* I. BOTEZ,

B. I, 110. *Liniștea d-lui Popescu era nu mai puțin violată în absolutul ei, mai ales că șoferul... claxona cu mult temperament.* CĂLINESCU, C. O. 25.

3. A comite un viol (1); a batjocori, a silui (2), (învechit) a ruguci² (2), (regional) a căzni. V. necinști (2), pingări (1), rușina (3), sili (1), spurca (3), violenta (1). Cf. STAMATI, D. *Visă că violează pe aceea care-i dedese viața. Divinii... îi spuseră că acest vis îi promitea dominarea.* TEULESCU, C. 44/4. *Teseu... a ucis pe Sinnis și pe Cercion și a violat pe fetele lor.* ARISTIA, PLUT. 32/28, cf. 249/18. *Sălbaticile orde otomane... de mai mulți secolii le violau consoartele și fecioarele, le pingăreau religiunea.* FILIMON, O. I, 279, cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM, DDRF. *Soldaiții sălbăticiți violau femei și fete, puneau foc la orașe și sate.* XENOPOL, I. R. VI, 69, cf. BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, ARGHEZI, S. XIII, 86, DL. *Sora lui fusese violată.* PREDĂ, M. S. 51, cf. DM, M. D. ENC. *Unii militari în stare de ebrietate intrau în casele gospodariilor violând femeile.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 26. (A b s o l.) *Ostașul țării tale n-a prădat și n-a violat. N-a întins mîna să fure și să taie.* SADOVEANU, O. XXI, 12. *O bandă hippies terorizează cu cinism, insultă, violează, ucide.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 28, 22/2. ♦ F i g. *Pe această minuscule mare, violată și supusă în toate sensurile acum de imense transatlantice, s-a desfășurat aventura odiseică.* RALEA, S. T. I, 303.

- Pronunțat: vi-o-. - Prez. ind.: violez și (învechit, rar) viol (NEGULICI), pers. 3 violă (id. ib.).

- Din lat. violare, fr. violer.

VIOLĂBIL, -Ă adj. (Rar; despre legi, convenții, tratate, dispoziții, drepturi, angajamente etc.) Care poate fi încălcat, nesocotit, nerespectat cu ușurință. Cf. PONTBRIANT, D., LM, DEX, DN³.

- Pronunțat: vi-o-. - Pl.: violabili, -e.

- Din lat. violabilis, -e, fr. violable.

VIOLABILITĂTE s. f. (Rar) Însușirea de a fi violabil. Cf. DN², DEX. ♦ (Învechit, rar) Starea, situația de a fi expus (în mod legal) la orice urmărire, la orice atingere, la orice încălcare sau la orice pedepsire. *Neviolabilitatea Domnitorului se reazămă pe chiar violabilitatea Ministerului..., neresponsabilitatea Domnitorului este garantată în responsabilitatea Ministerului în fața presei competente.* DÎMBOVIȚA (1860), 97³/33.

- Pronunțat: vi-o-.

- Din fr. violabilité.

VIOLACÉE s. f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate, erbacee, rar lemnoase, cu frunzele simple, alterne, cu florile solitare, zigomorfe, de obicei bisexuate, al cărei tip principal este viorea; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. Cf. COSTINESCU, LM 1591, BRANDZA, FL. 143, CADE 1426, DL, DM, M. D. ENC. 1028, DEX 1020, DN³.

- Pronunțat: vi-o-.

- Din lat. violaceae, fr. violacées.

VIOLACÉU, -CÉE adj., s. n. invar. 1. Adj. (De o culoare) care se apropie de violet (2); de o culoare care are nuanțe de violet (-deschis). Cf. LB, LM. *Pintenul corolei avînd culoarea albă-gălbui și nu violacee.* GRECESCU, FL. 86, cf. id. D. 43, CADE. *Mai obișnuit este stînjenele-pitic..., cu florile galbene sau violacee.* SIMIONESCU, FL. 182. *Acele mici trupșoare violacee, păstrînd, în pețiolul lor de ametist, grația visătoare a lăstarelor de soi, smulse din pămîntul albastrului etern.* KLOPȘTOCK, F. 53, cf. 108. *Căptușeala de catifea, rubinie odată, acum era roasă și violacee.* TEODOREANU, M. II, 79. *Prin mîneca ei de dantelă neagră,*

lui Ioanide i se păru a distinge un braț violaceu și flasc. CĂLINESCU, B. I. 16. *Vera părea cu totul schimbată. Slăbise, și... ochii mari, umezi intraseră în eclipse violacee.* id. O. I, 142. *Mucoasa apare congestionată, avînd adeseori o colorație violacee.* PARHON, B. 22, cf. DL, DM. *Uneori... petalele au o culoare galbenă sau violacee.* PRODAN - BUIA, F. I. 244, cf. 188, 245. *Flori violacei, purpurii, galbene sau alburii, cu sau fără bracteole.* FLORA R. P. R. V, 254. *Tulburare a circulației sanguine în piele..., constînd într-o colorație violacee a tegumentelor.* ABC SĂN. 14. *De culoare violacee, splina este acoperită cu o capsulă rezistentă.* ib. 340, cf. M. D. ENC., DEX. *Ținînd în mînă același instrument zgomotos ce scotea o limbă roșie, violacee, îi spusese istoriei nemaipomenite despre ploșnițe.* ȚOIU, G. 10, cf. DN³. ♦ (Ca prim termen al comparației) *Violacee ca ametistul.* L. ROM. 1968, 47. ♦ (Cu determinări care precizează nuanța) *Flori palid violacee.* PRODAN - BUIA, F. I. 245. *Carență la vîrf închis violacee, mai scurtă decît vexilul.* FLORA R. P. R. V, 257. *Vexil de lungimea carenei, ambele spălăcit violacee.* ib. *Flori intens violacee și purpurii.* ib. 259. *Corolă... cu 2 pete închis violacee-albastre.* ib. 269. ♦ (Adverbial) *Flori violaceu liliachii.* PRODAN - BUIA, F. I. 188. *Petale violaceu cerulee sau albastre.* FLORA R. P. R. V, 258. *Culoarea florilor de obicei... violaceu gălbui.* ib. VII, 286. *Lumina strălucește verzui și violaceu ca înainte de marile furtuni.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 40, 21/2.

2. S. n. invar. Culoare violacee (1). *Toată raza luminei simplă sau albă este compusă din șapte culori... roșu..., galbăn, verde, vinăt și violău.* ANTROP. 179/26. *Comună... este enfiura..., cu ghemuri de flori albastre deschis, bătînd în violaceu.* SIMIONESCU, FL. 95. *Pe cer pîlpîia încă roșeață bătînd în violaceu a incendiului.* CĂLINESCU, S. 139. *Florile împreună cu pîntenii de un violaceu deschis.* PRODAN - BUIA, F. I. 246, cf. L. ROM. 1968, 47, M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ (La pl.; rar) Nuanțe de violaceu (2). Cf. L. ROM. 1968, 47.

- Pronunțat: vi-o-. - Pl.: violacei, -cee și (neobișnuit f.) -cei. - Și: (învechit, rar) violaciú, -cie (LM; pronunțat vi-o-) violău, -ie (pronunțat vi-o-) adj.

- Din lat. violaceus, -a, -um, fr. violacé.

VIOLACÍU, -IE adj. v. violaceu.

VIOLÁRE s. f. Acțiunea de a v i o l a și rezultatul ei.

1. Încălcare, nesocotire, nerespectare a unei legi, a unei convenții, a unei dispoziții, a unui drept, a unui angajament etc.; (astăzi, rar) viol (2), (învechit) violație (2). Cf. v i o l a (1). *Domnia azi d-afară se cumpără și vinde; Alegerea e formă sau intrigi, violare.* HELIADE, O. I, 230. *Să îngrijiască ca să nu se mai întimple abuzuri și violări de legi bisericesti.* BARIȚU, P. A. I, 216, cf. III, 124. *Partidul național au protestat în contra modului de violare Convenției în contra arbitrarităților, a impunerilor.* DÎMBOVIȚA (1859), 122²/24. *Majoritatea Adunării era otărită a-l respinge numai pentru acuzări nedovedite, chiar cu violarea legii... din convențiune.* ib. (1860), 281¹/22. *Contractul antreprizei actuale, deși încheiat prin violarea obiceiului de concurență adoptat la noi de mai mult timp, conține însă condițiuni foarte favorabile pentru prosperitatea operei.* FILIMON, O. II, 242, cf. 108. *O astfel de măsură era considerată ca o violare a dreptului, ca o adevărată nedreptate.* BARONZI, I. C. V, 339/24. *Delictul... este o violare de lege civilă.* CANELLA, V. 89. *Opoziția liberală... acuza monopolul tutunurilor chiar de violarea art. 12 din Constituțiune.* MAIORESCU, D. II, 2, cf. id. L. 162. *Violarea secretului voturilor și scrierea lor sub controlul agenților administrativi, bătăile... au fost la ordinea zilei.* EMINESCU, O. XIII, 291. *Internaționaliștii italieni... sînt... cei mai aprigi apărători ai neintervenției, fiindcă nici o țară n-a sperit mai mult decît Italia de violarea acestui principiu.* ARHIVA, I, 81, cf. DDRF, BARCIANU. *În caz de violare a ospitalității ce*

acordaseră și garantaseră lui Mihnea Vodă, familiei sale și credincioșilor... cerură... asigurări de bună purtare. AN. IST. NAȚ. I, 69, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. Această simplă întrebare constituie o violare a contractului. TITULESCU, D. 213. Germania să nu pășească la violarea celorlalte obligațiuni. id. ib. 734, cf. 359. Delictul de violare a secretului corespondenței... se pedepsește cu închisoarea. COD. PEN. R. P. R. 540. Dacă coaliția acaparează toate mărfurile sau toată producția, tîrgul nu mai e liber, ci forțat. În acest caz se întîmplă violarea garanțiilor economice. RALEA, S. T. III, 97, cf. DL, DM. Se situează pe o poziție de violare a obligațiilor lor internaționale. SCÎNTEIA, 1972, nr. 9173. Ar fi repetarea agravată a ceea ce s-a făcut la Viena... prin violarea drepturilor umanității. MAGAZIN IST. 1972, nr. 1, 63, cf. M. D. ENC. Anumite interese politice... au căutat justificare pentru violarea obligațiilor internaționale. CONTEMP. 1974, nr. 25, 122, cf. DEX, DN³. ♦ F i g. De aci impresia de violare a banalității, de întrecere a punctului de vedere cotidian și uzual. VIANU, E. 446. ♦ (Astăzi rar) Ofensă adusă de cineva unui suveran, care este considerată de lege drept crimă. V. l e z m a j e s t a t e. Deși violarea înaltei noastre demnități regale s-ar fi convenit să fie ștearsă prin o espiațiune tot atât de mare, totuși nu ne potrivim a întuneca strălucirea gloriei noastre printr-o judecată aspră. EMINESCU, O. XIV, 196. Compunind un poem satiric împotriva lui Neron, pretorul Antistius e acuzat de violare a maiestății imperiale. LOVINESCU, C. IV, 81.

2. Acționare prin violență, prin forță etc. (încălcînd legalitatea) pentru a pătrunde undeva, pentru a deschide ceva etc.; pătrundere undeva prin violență, prin forță; deschidere a ceva prin abuz sau cu intenții frauduloase; tratare a ceva considerat intangibil sau sacru cu violență, cu dispreț, fără respectul cuvenit (v. b a t j o c o r i r e, p î n g ă r i r e, p r o f a n a r e); faptă pedepsită de lege, care constă în pătrunderea forțată undeva, în deschiderea abuzivă și ilegală a unei corespondențe, a unor documente etc., în profanarea unui lucru, a unui loc etc. considerat intangibil sau sacru; (învechit) violație (3). Cf. v i o l a (2). O inscripțiune lipidarie mustrase pe soldați din naimea violării patriei. „Că nimini nu va trece acest rîu, hotarul republicei, cu arme, stîndarde și soldați, fără a fi blestemat de zei și de oameni”. TEULESCU, C. 252/12, cf. ARISTIA, PLUT. D-l Costache Brăiloiu... au vroit să explice că ilegalitățile și violările ce s-au petrecut în alegeri nu erau... ilegalități și că alegerile s-au făcut bine. DÎMBOVIȚA (1859), 122²/33. El lua acasă la banii toți banii ce se depuneau... și-i schimba... pe bani tăiați sau calpi, iar după aceea cosa pungile într-un chip cum să nu rămîie nici o urmă de violare. FILIMON, O. I, 244. Regele... indignat de violarea domiciliului său de către cohortele revoluționare..., abdică în favoarea fiului său. id. ib. II, 143, cf. PONTBRIANT, D. Să protestăm sus și tare înaintea Europei în contra violării teritoriului nostru. ODOBESCU, S. III, 402. Se supără cumplit pentru violarea teritoriului său. EMINESCU, O. XIV, 95. Violarea domiciliului ar fi un lucru îngrozitor. CARAGIALE, O. III, 279, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., PĂCALĂ, M. R. 61, RESMERIȚĂ, D. În afară de violarea teritoriului român de o trupă armată mai era și teama de a nu jicni pe Rusia, prin învoirea trecerei unui asemenea corp. ARH. OLT. V, 281, cf. ȘĂINEANU, D. U. E ca o violare. Nu ar trebui să se permită oricui să vadă o casă căreia i se ridică acoperișul. CAMIL PETRESCU, P. 49. Delictul de violare de domiciliu se pedepsește. COD. PEN. R. P. R. 537, cf. DL, DM. Prin violare de domiciliu se înțelege... pătrunderea... în domiciliul unei persoane sau rămînerea acolo în contra voinței aceluia care dispune de el. PR. DREPT, 664, cf. DER. Asta-i violare de domiciliu. ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 2, 19/2, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ F i g. Un gust de răsturnări și violare sufletească, un gust de brutalități fizice pe această făptură

prea fragilă... un gust de profanări pe buzele prea transparent purpurate... mă stăpîni josnic și puternic. PAPADAT-BENGESCU, O. I, 120. Promovarea noului și aflarea elementelor sale constitutive... nu înseamnă detașarea de origini..., nici violarea structurii sale intime. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 37, 5/1.

3. Faptul de a viola (3); batjocorire, necinstire, pîngărire, siluire (2), (învechit) silnicie (3), violație (4). Cf. PONTBRIANT, D. Oameni bătrîni... săvîrșesc crima de violare asupra a sute de copile minore. CONTEMPORANUL, VI, 338, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³.

– Pronunțat: vi-o-. – Pl.: violări.

– V. viola.

VIOLÁT, -Ă adj. 1. (Despre legi, convenții, tratate, dispoziții, drepturi, angajamente etc.) Încălcăt, nesocotit, nerespectat. Cf. v i o l a (1). Cf. ARISTIA, PLUT., RESMERIȚĂ, D. Sentimentul justiției violate nu creează spiritul pacific. TITULESCU, D. 350.

2. Care a fost forțat, deschis etc. prin abuz sau cu intenții frauduloase; care a fost tratat cu violență, cu dispreț, fără respectul cuvenit. Cf. v i o l a (2). Este denunțat Iorga însuși, cu jigniri personale care mergeau pînă la insultarea în stradă și amenințarea cu revolverul în domiciliul lui violat. VIANU, L. R. 642.

3. Care a suferit un viol (1). Cf. v i o l a (3). Cf. DSR.

– Pronunțat: vi-o-. – Pl.: violați, -te.

– V. viola.

VIOLATÓR, -OÁRE s. m. și f. 1. Persoană care violează (1), care determină sau pricinuieste o încălcare a unei legi, a unei convenții, a unui tratat, a unei dispoziții, a unui drept, a unui angajament etc. Cf. NEGULICI. Acei cari la rîndul lor ar vroi să-i înlocuiască, au să-i atace pe toată cîte vor face... au să-i denigreză, să-i calomnieze, să-i gratifice cu titlurile obicinuite... de călcători de legi, de violatori de constituțiune. GHICA, S. 198, cf. PROT. – POP., N. D. Voiește cineva a zice că nu se află o penalitate anume pronunțată pentru violatorii de lege. CANELLA, V. 247, cf. COSTINESCU, LM. Îi dete să înțeleagă că împăratul e un regent urît de Dumnezeu, un disprețuitor al legii și un violator al religiei și ca atare nu poate merita nici îndurare la Dumnezeu. EMINESCU, O. XIV, 136, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. Mi-a vorbit de... imperioasa necesitate a menținerii Societății Națiunilor în toate atribuțiunile, oricare ar fi violatorul pactului. TITULESCU, D. 659, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ F i g. Omul, nesocotind legea sa proprie, necredincios și violator datoriei sale, a murit după o viață rea și culpabilă, fără cîință. CONV. LIT. II, 60.

2. Persoană care violează (2); infractor; pîngăritor, profanator. Cf. LM, ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³.

3. Persoană care comite un viol (1); (rar) siluitor (2), (învechit) silnic (1 3). V. r u ș i n ă t o r (1). Cf. PROT. – POP., N. D., ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³.

– Pronunțat: vi-o-. – Pl.: violatori, -oare.

– Din fr. violateur, lat. violator, -oris.

VIOLAȚIE s. f. (Învechit) 1. Violență (2). Soarele... Trecuse peste aceleași scene De cereri fără margini, de pradă, violații, D-ucideri fără teamă, de țipete, de sînge. HELIADE, O. I, 219. Unii critică și sfîșie pe ceilalți pentru ce să fie următorii principiilor în care s-au îndatorat, pentru că n-au pus îndată, cu voie, cu forța mîna pe bani publici și particulari, cu violație chiar, și să aibă apoi mijloace de a se bate. id., ap. GHICA, A. 688. Cariera crimei începe cu

furtișag, pe urmă vine violațiune, pe urmă omorul, pe urmă otrăvirea. BARASCH, I. 166/2, cf. PONTBRIANT, D.

2. **Violare (I)**. Cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Sclavia, această nedreaptă violație a dritului de proprietate a omului asupra luiși, s-au întemeiat în lume de îndată ce se făcu folositoare*. ROM. LIT. 70/35, cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU. *Proteste energice semnate de-o sumă de alegători au venit... de pretutindenea... în contra violațiunii secretului votului*. EMINESCU, O. XIII, 293. *Nici un stat nu are drept să se amestece în afacerile interioare ale altui stat, fiindcă această imixțiune constituie o violațiune a libertății popoarelor*. ARHIVA, I, 80, cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D., DM.

3. **Violare (2)**. Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, L.M., SCRIBAN, D., DM.

4. **Violare (3)**. Cf. NEGULICI, STAMATI, D., COSTINESCU, L.M., ALEXI, W., DM.

- Pronunțat: *vi-o-*. - Pl.: *violații*. - Și: *violațiune* s. f.

- Din fr. *violation*, lat. *violatio*, -onis.

VIOLAȚIU, -IE adj. v. *violaceu*.

VIOLAȚIUNE s. f. v. *violație*.

VIOLĂ¹ s. f. Numele mai multor plante erbacee din familia violaceelor: **a)** (și, învechit, în sintagma *violă mirositoare*, BRANDZA, FL. 144) toporăș (**II 1 a**) (*Viola odorata*). Cf. ANON. CAR., COTEANU, PL. 30, KLEIN, D. 169, LB. *Spre a-i vindeca, trebuie să li se deie... sirupul de... violă*. CORNEA, E. I, 50/19, cf. ISER, ALEXI, W., DL, DM, M. D. ENC, DEX, DN³. *La cusutul cununii, Joacă floarea violii*. BLEZ, P. P. 56, cf. 84. *De ai gând să ne iubim, Hai, viola s-o puzim*. BIRLEA, L. P. M. II, 440, cf. 286, 500. *Rămii, mîndră, sănătoasă, Ca ș-o violă frumoasă*. T. PAPAHAĞI, M. 33, cf. 236. *Hai, mîndrucă-n gios, pă vale, C-a făcut viola... floare*. IZV. XIV, 183. *Hai, mîndrule,-n jos la vale, C-o făcut viola floare*. FOLC. TRANSILV. I, 279, cf. 367, II, 621; **b)** (și, regional, în sintagmele *violă galbenă*, KLEIN, D. 456, LB, ISER, BRANDZA, FL. 146, BORZA, D. 45, 301, *vioală de iarnă*, BUL. GRĂD. BOT. V, 55, BORZA, D. 45, 301) plantă din familia cruciferelor, cu tulpina simplă sau ramificată, cu frunzele mici, crestate, de culoare verde-deschis, acoperite cu peri, cu florile plăcut mirositoare, galbene-aurii, bățînd, uneori, în brun; micsandră (**b**), micșunea (**a**), (regional) foaltină, vioară² (**b**), levcoale galbenă, viorea galbenă (v. v i o r e a I I) (*Cheiranthus cheiri*). Cf. COTEANU, PL. 26, KLEIN, D. 169, BUL. GRĂD. BOT. V, 55, BORZA, D. 45, 301. *De-ai hi o violă plină, N-ai cătuni nici o lună*. ȚIPLEA, P. P. 74, cf. 119; **c)** (și, regional, în sintagmele *vioală bătuțită*, BUL. GRĂD. BOT. V, 61, *vioală bătuțită*, BORZA, D. 108, 301, *vioală albă*, id. ib., *vioală roșie*, id. ib.) plantă din familia cruciferelor, cu tulpina simplă sau ramificată, cu frunzele acoperite cu peri cenușii, cu florile plăcut mirositoare, roșii sau albe; micsandră (**a**), micșunea (**f**), viorea roșie (v. v i o r e a I I), (regional) foaltină, garoafă, șiboi (**1 b**), vioară² (**c**), levcoale roșie (*Matthiola incana*). Cf. BUL. GRĂD. BOT. V, 61, BORZA, D. 108, 301, ALRM SN II h 452. *Flori cerute din Sibiu: „rojmarin, mușcate crețe, vioale, ... flori domnești”* (a. 1801). IORGA, S. D. VIII, 86. *Niște riurele, curgînd cu o dulce murmurie pre șesuri... cu viole sămănate, în multe locuri făcea băi sau scăldători*. MAIOR, T. 7/22. *Iată viola, parcisul și alte flori înmuite cu frumuseță osebită au răsărit!* FM (1847), 150¹/3. *S-au obținut, prin cultură și selecționare timp de mai mulți ani, viole cu flori curat violete*. FLORA R.P.R. III, 558, cf. DOINE, 193, 265. *Frunză verde de vioală... Ia fă bine și te scoală*. ARH. FOLC. III, 54. *Nevasta mea nu-i nevastă, Că-i violă din fereastră. Cînd o iubesc înflorește*. PODARIU, FL. 68. *Nu mă pot despărți... De firu de vioală și de elevii de școală*. IZV. XVII, 71. *Mîndra mea, vioală neagră, De copilă mi-a fost dragă*. FOLC. TRANSILV.

II, 322. $\diamond$ *Violă de noapte* (sau *de primăvară*) = plantă din familia cruciferelor, cu frunzele oval-lanceolate, ascuțite și dințate, cu florile purpurii sau violete, cultivată ca plantă meliferă sau pentru mirosul puternic pe care îl răspîndește seara; micșunea (**g**), mirodenie (**II b**), nopticoasă, viorea de noapte (v. v i o r e a I I), floarea-noptii, (regional) șibiog (**b**), vioară de noapte (v. v i o a r ă²) (*Hesperis matronalis*). Cf. BUL. GRĂD. BOT. V, 59, PANȚU, PL., DL, DM, BORZA, D. 83, 301, DEX.

- Pronunțat: *vi-o-*. - Pl.: *viole*. - Și: (învechit și regional) *vioală*, (regional) *fiolă* (BORZA, D. 108, 232) s. f., (învechit, rar) *viol* (COTEANU, PL. 26, KLEIN, D. 169) s. n.

- Din lat. *viola*.

VIOLĂ² s. f. 1. Instrument muzical cu coarde și cu arcuș, mai mare decît vioara³ (**1**), acordat cu o cvintă mai jos decît aceasta și avînd sunete mai grave; alto. *Fiecare artist în parte era obligat a suna cîte un instrument de coardă, adică... violă, violoncel și chiar contrabas*. FILIMON, O. I, 197, cf. PROT. - POP., N. D, ANTONESCU, D., COSTINESCU. *Unei orchestre pot... să-i lipsească vioara, viola, violoncelul, contrabasul, flautul... însă nu se poate, nu trebuie să-i lipsească harpa*. CARAGIALE, O. III, 301, cf. BARCIANU, PAPADAT-BENGESCU, O. I, 133, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Tatăl său... fabrica instrumente de muzică, țimbale, harpe, viole*. LOVINESCU, C. IV, 102. *Erau lungi alintări, cum sînt melodiile violelor cîntate cu arcușuri lungi*. TEODOREANU, M. II, 70, cf. SCRIBAN, D. *Te-nfășuri între corzi și harpe și de viole mute, șarpe!* ARGHEZI, VERS. 124. *Un inger feminin dintre aceia care cîntă din viole în frescele lui Melozzo da Forli... n-ar fi dormit mai ușor... ca Vera*. CĂLINESCU, O. I, 260. *Nicolette... învățase să cînte din violă*. VIANU, L. U. 52. *Viola, violoncelul... sînt produse de fabrici*. ALEXANDRU, I. M. 10, cf. LTR², DL, DM. *Unii îi văzuseră bagajele descărcate cu grije noaptea în curțile de taină... orgi de lemn, harfe, flaute, viole și lăute florentine*. BARBU, PRINC. 43, cf. DER. *O simetrie mai acuzată încă apare în seria Concertului pentru flaut, oboi, clarinet, corn, trompetă, trombon, violină, violă*. M 1965, nr. 4, 34/1, cf. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 28, 23/1, M. D. ENC., DEX. *I-am palpat cu voluptate ceremonială violile și viorile semnate de Nicolo Amatti*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 24/1, cf. D. MUZ. $\diamond$ (Într-o construcție comparativă) *Un glas cu rezonanțe subtile de violă și izbucniri vibrante de cello*. CINEMA, 1968, nr. 5, 16. $\diamond$ F i g. *Mi-i arta singuru-adevăr, Fiecare strofă, o violă*. V. ROM. august 1966, 7. $\diamond$ (Prin metonimie) *Persoană care cîntă (cu măiestrie și cu pricepere) la violă² (1), care are profesiunea de a cînta la violă². Puteam s-o organizez, că... ce-mi trebuie? Opt viori..., o violă, un contrabas*. SEBASTIAN, T. 303, cf. DL, DM.

2. Vechi instrument muzical cu coarde și cu arcuș, adecvat muzicii polifonice, din care provin instrumentele cu coarde moderne; (la pl.) nume generic dat, în epoca modernă, instrumentelor muzicale cu coarde și cu arcuș. *Derivat din vechea familie a violelor, are, ca și celelalte instrumente moderne de arcuș, 4 coarde*. ENC. ROM. III, 1221, cf. CADE. [Contrabasul este] *cel mai mare ca dimensiuni și cu sunetul cel mai grav din familia violelor*. DER I, 776, cf. M. D. ENC.

- Pronunțat: *vi-o-*. - Pl.: *viole*.

- Din it. *viola*, fr. *viole*.

VIOLENT, -Ă adj. 1. (Despre oameni) Care se caracterizează prin lipsa controlului asupra propriilor porniri, reacții, sentimente și prin manifestări de nestăpînită asprime, duritate, brutalitate (față de cineva), în anumite împrejurări sau situații; care se lasă condus de mînie (**1**); care are accese de furie; care acționează (și se exprimă) fără nici o rețineră, în mod agresiv, brutal, dur, sub influența

primului impuls. V. agresiv, aprig, brutal, coleric, crâncen, cumplit, dur, impulsiv, înverșunat, năsilnic (I), năvalnic (I 1), nestăpînit, otuzbir (II), păgîn (5), sălbatic (II 4), sîngeros (I 1). *Profetul Nathan se prezintă... înaintea unui rege despot, violent și dominat de pasiuni.* HELIADE, O. II, 77, cf. NEGULICI, PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM. *Își dă cuvîntul solemn de onoare că n-are să mai fie violent.* CARAGIALE, O. I, 157, cf. 229, IV, 3. *Dragomir... era un om crunt și violent, în stare a comite o crimă.* ARHIVA, I, 609, cf. BARCIANU. *Am fost violent și-mi pare rău.* D. ZAMFIRESCU A. 47, cf. 50, id. I, 47, ALEXI, W. *Schopenhauer, genial și violent... își bate joc de toată teoria atomistă.* SĂM. VIII, 37. *Ce minunat își petrece japonezul, cu ce poftă ride cînd vede un european agitat și violent!* PĂRVAN, I. F. 163, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, ARH. OLT. XII, 267. *Trebuie să-mi mărturisesc defectul. Sînt violent și pace!* SADOVEANU, O. XXI, 610, cf. XIV, 19. *Se mai spune „abraș”... unui om... cînd este violent.* ENC. AGR. I, 15. *Era și foarte violent, ba chiar și crud.* ARH. OLT. XVII, 406, cf. SCRIBAN, D. *E o bărbăție adevărată și un singe rece incomparabil în acest om, cumplit de violent de felul lui.* MIHĂESCU, D. A. 172. *Deodată, în mijlocul acelei conversații, artistul a devenit pasionat și violent.* OPRESCU, S. 133, cf. 210. *Ludwig e violent, brutal, gelos.* CONSTANTINESCU, S. I, 216, cf. 107. *Gaitany era violent și autoritar și nu suporta contradicția.* CĂLINESCU, B. I. 88. *La drept vorbind, nu e violent în cuvinte.* RALEA, S. T. III, 100, cf. 39, II, 71. *Bătălia e înverșunată, amîndoi luptătorii devin din clipă în clipă mai violenți.* BOGZA, C. O. 44, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³, ȘEZ. III, 82. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Omul se vedea o fire violentă și răzvrătită.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 137. *Fire bolnăvicioasă de impresionabilă, cînd prea timidă, cînd excesiv de violentă.* CAMIL PETRESCU, T. I, 8. *Firea violentă și irascibilă a lui Cézanne apare în orice împrejurare.* OPRESCU, I. A. IV, 272. *Acuzatul, fire-violentă, l-a amenințat.* CĂLINESCU, B. I. 331. *Și de data aceasta, firea ei violentă se dezlănțuie pătimaș.* MAGAZIN IST. 1972, nr. 1, 24. ◊ F i g. *Lingușirea, inemică foarte violentă, cît și periculoasă, corumpînd inima, înalță asupra spiritului uman nuori îndesași.* ARISTIA, PLUT. XXIII₂/15. ◊ (Substantivat) *Temperamental, noul director este un violent, un impulsiv.* T mai 1964, 82. ◊ (Adverbial) *Theoxenos se ridică violent în clara lumină a lunei.* PĂRVAN, I. F. 201. *Mișu... gesticula violent ca și cînd s-ar fi luptat cu întunerecul.* REBREANU, R. I, 65. *Respins violent mîna plutonierului, se smuci înapoi peste oamenii din dosul lui, răcnind furios.* id. ib. II, 95. *Gelu, brus, violent, îi ia mîna.* CAMIL PETRESCU, T. I, 360. *Diana sare violent și azvîrle alăuta la pămînt.* id. ib. III, 418. *A deschis ușa violent și a chemat bătrîna.* POPA, V. 224. *Predecesorul meu fusese dat afară violent.* ARGHEZI, S. X, 115. *Ioanide se temea să deschidă violent problema.* CĂLINESCU, B. I. 34. *B. P. Hasdeu avea să combată violent ideea că din daci și cultura lor nu mai rămăsese nimic.* IST. LIT. ROM. II, 27. *Întoarce violent barca spre pădure, împingînd-o cu furie.* BĂNULESCU, I. 12. *Jianu ripostează violent.* IST. T. I, 134. *Se mișcă violent, cu o „pofță” de ritm pe care la început am socotit-o dizgrațioasă.* V. ROM. iunie 1973, 7. *Chiar și cei mai căliți veterani... pot reacționa violent la un articol de ziar.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 85. *Cu riscul de a fi combătut violent, nici marele nostru istoric literar n-a fost... totdeauna un model vrednic de imitat.* L. ROM. 1980, 618. ♦ (Despre manifestări, atitudini, fapte etc. ale oamenilor) *Care trădează, arată violență (1); care este determinat de violență; care este de o nestăpînită asprime, duritate, brutalitate; (despre cuvinte, expresii etc.) jignitor, insultător, strident, șocant prin conținut sau prin formulare; (despre diverse modalități de comunicare) care este lipsit de moderație în planul conținutului și al expresiei; care se face*

fără menajamente, în termeni duri, tari, necruțători, jignitori. *Această părere, numită nominalism, scoală prin audacia sa o opusăciune violentă.* LAURIAN, F. 185/2. *Fiind el mare de corp și extraordinariu de forșă, însă smintit și furios, comitea multe violente fapte.* ARISTIA, PLUT. 89/4. *Atacurile violente ce își fac unii în contra altora.* CONCORDIA, 12¹/72. *Acuzările cele mai violente... n-au pornit din sinul comitetului.* KOGĂLNICEANU, S. A. 225. *„Conservatorul” impună „Seculului” atacuri violenți și defăimări?* DÎMBOVIȚA (1860), 281²/6. *Răpezitura mea a fost așa de puternică și violentă, încît matahala... a intrat în pămînt.* SION, P. 393. *Moravurile era într-adevăr violente și grosolane, dar... moralitatea naturală a omului se dezvoltă cu simplitate și mărire.* BARONZI, I. C. III, 276/12. *Să pierdem tot timpul sesiunii în discuțiuni violente, pentru ca să nu se voteze... bugetele.* ALECSANDRI, T. 1734, cf. LM. *D-sa, într-un limbajiu violent, grămădește cuvintele cu prea mare îmbelșugare.* MAIORESCU, CR. II, 79. *S-au publicat multe articole de polemică violentă.* id. ib. 345. *După cîteva replici violente, s-a încins o bătaie în regulă.* CARAGIALE, O. IV, 29. *Noi sîntem destul de deprinși cu limbaj violent.* ARHIVA, I, 72. *Glume și interpelări violente pentru ocuparea întîiului rînd nășteau.* ANGHEL, PR. 38. *Am asistat la o violentă dispută asupra temperaturii.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 360. *Protestase cu un raport violent.* id. ib. II, 139, cf. RESMERIȚĂ, D. *Prin mărturisiri bizare și violente, izbuteste... să-l împingă pe unchiu-său la un atac de apoplexie.* LOVINESCU, C. IV, 122. *Reacțiile presei... au fost... violente și triviale.* TITULESCU, D. 59. *A scris o scrisoare violentă primarului.* CAMIL PETRESCU, T. II, 445, cf. id. P. 128, 205. *Reintors în țară... dezlănțuie polemici violente prin atitudinea sa literară.* ARH. OLT. XIII, 234. *Și-mi făceam... un reproș violent că am închis cheile într-un săltar.* SADOVEANU, O. XXI, 539, cf. D. GUSTI, P. A. 76. *După exprimarea violentă a indignării... Tipătescu și-a epuizat... forțele.* IORDAN, STIL. 56, cf. 54. *Expresia sa, ce pare astăzi violentă, va fi cristalizată.* CONSTANTINESCU, S. I, 111. *Observațiile, uneori violente, ale clienților nemulțumiți îi împurpurau fața.* CĂLINESCU, S. 14. *Ioanide cel de acum avea ochii profunzi... o gesticulație liniștită, sigură de sine, chiar în ieșirile violente.* id. ib. 131, cf. id. B. I. 29, VIANU, L. U. 57. *Ofensivele sale au fost viguroase, violente și pline de tenacitate.* RALEA, S. T. I, 37. *Campanie violentă și îndreptată unanim împotriva bancherului.* STANCU, R. A. IV, 378. *O ajunge din urmă și, cu un gest violent, o aruncă înapoi, în mijlocul camerei.* H. LOVINESCU, T. 135, cf. DL, DM. *În discuțiile violente pe care le are cu boierii retrograzi se revoltă doar împotriva tratamentului inuman al țărănilor pe moșiile boierești.* IST. LIT. ROM. II, 558. *Miron își mușcă iar buzele și-și vîntură lampa cu o mișcare violentă.* V. ROM. ianuarie 1965, 62. *În „Epigonii” și în proză a făcut în termeni violenți procesul generației sale.* id. 99. *Are loc un dialog violent între Jianu și căpitan.* IST. T. I, 134. *Desfășoară de-a lungul întregii sale lucrări o ofensivă pe cît de violentă, pe atît de declarativă și lipsită de obiect.* REV. FIL. 1972, 242, cf. M. D. ENC. *Datorită unor expresii mai violente pe care le-am folosit în roman, au vrut să interzică apariția.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 1, 18/2. ♦ (Despre acțiunea, conținutul unor opere literare, cinematografice etc.; p. e x t. despre opere literare, cinematografice etc.) *Care prezintă, înfățișează fapte, întîmplări etc. de o mare duritate, brutalitate; care șocază prin violența faptelor (și a limbajului) personajelor. *Azucena povestește lui Manrico arderea mumei ei de către contele de Luna... și... compozitorele a știut să îmbrace atît de bine o poezie de mare interes dramatic și de o acțiune foarte violente.* FILIMON, O. II, 286. *O concluzie lirică încheie un film aspru și violent.* CINEMA, 1971, nr. 1, 13. *În ansamblul lui, romanul argentinian este mai violent.* ROMÂNIA*

LITERARĂ, 1974, nr. 2, 31/3. *Are darul istorisirii... E iubitor de acțiuni violente.* ib. 1976, nr. 1, 9/3. ♦ (Despre satire, pamflete) Care se remarcă prin duritatea neobișnuită a limbajului artistic; care șochează, fascinează etc. prin efectele artistice ale expresiei. *În politică el s-a însemnat prin violentele pagini de satiră din ziarul său... închinat luptei contra dinstiei nouă.* IORGA, P. A. II, 26. *Mă refer la... „Icoane de lemn”, satiră violentă a ipocriziilor religioase.* CONSTANTINESCU, S. I, 132. *Pretinsa împăcare... nu este în fond decât o violentă satiră de un scepticism integral.* id. ib. II, 29. *Pe lângă speciile clasice se nasc altele noi, cum este pamfletul, care devine din ce în ce mai violent.* IST. LIT. ROM. II, 35.

2. Care se face prin folosirea forței brutale; care se bazează pe agresivitate, pe brutalitate, pe duritate (și pe cruzime); care este făcut împotriva sau prin nerespectarea voinței ori a drepturilor cuiva; care se caracterizează prin violentă (2); p. e. t. care are consecințe grave, distructive asupra cuiva (sau a ceva). V. abuziv, brutal, despot, excesiv, forțat, impus, samavolnic, silit¹ (1), silnic (1 4). *S-au întâmplat multe triste și violente fapte la militarii săraci, carii, mult avînd suferit în rezebelul acela, se văzură siliiți a depune o mare porțiune din acele cîștigate... averi.* ARISTIA, PLUT. 346/14. *Amar lucru este rezebelul, multă inghiustie și violente fapte fraște el după dînsul.* id. ib. 349/27. *Nu poate... s-ascunză că iritarea... populațiunilor nu va putea fi conținută mai mult timp fără a alerga la forță și la măsuri violenți.* DIMBOVIȚA (1860), 373¹/44. *Biciul și falanga aducea la supunere pe recalcitrânți. Nu trebuie să credem... că vreun sentiment de rea-voință sau de cupiditate îndemna pe boierii noștri la asemenea fapte pe cari le considerăm ca violente.* SION, P. 68, cf. PROT. - POP., N. D. *Aceasta este cauza din care a provenit întîrzierea progresului Europei, vijeliile și suferințele la care ea a fost pradă... Această stare atît de... violentă a prețuit mai mult decât simplitatea cu care se prezintă cele alte civilizațiuni.* BARONZI, I. C. I, 82/21. *Oamenii s-au învîrtit... într-același cerc în prada unei mișcări mai mult violente, decât progresive.* id. ib. IV, 7/11, cf. COSTINESCU. *Nu sînt pentru răsturnarea societății actuale, mai ales prin mijloace violente.* CARAGIALE, O. II, 204. *Înlocuirea limbii latine la români prin cea bulgară a fost datorită unei măsuri violente.* ARHIVA, I, 354, cf. DDRF. *Românii... făcîră vînt nemulțămirei lor prin mișcări violente și răscolări sîngeroase.* XENOPOL, I. R. VI, 38, cf. 39. *Au trebuit să înceapă tulburările din estul Europei..., întîi cu deplasările violente cimureriene spre vest.* PĂRVAN, G. 4. *Nu e nimeni... să nu fi putut fi pus deodată în fața unor împrejurări violente.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 97. *Ai avut și ai hărțuiei, anchete, imixțiuni violente, încercări de sabotare și dărîmăre.* SADOVEANU, O. XX, 41, cf. SCRIBAN, D. *Delictul de violare de domiciliu este caracterizat prin introducerea violentă și contra voinței proprietarului în domiciliul său.* COD. PEN. R. P. R. 539, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ *Moarte (sau, învechit, rar, uciderie) violentă = (în opoziție cu moarte naturală) moarte produsă de un act de violență (1), de un accident sau de o altă cauză nenaturală; (învechit) moarte silnică (v. s i l n i c I 4). Cele mai multe boale lucră sau ca moartea... violentă, sau ca mijloace împiedecătoare de operația vieții.* VASICI, M. II, 24/17. *Mijloace întreprințătoare de viață aicea se numără unele boale și... uciderile violente.* VASICI, M. III, 6/8, cf. COSTINESCU, CADE. *Își amintea în cîte chipuri văzuse oameni murind: bătrîni stingîndu-se de moarte bună pe patul de-acasă; oameni morți în spitale, unii loviți de moarte violentă.* BART, S. P. M. 77. *Fusese lovit de doliul cel mai crud al vieții sale prin moartea violentă a soției.* D. GUSTI, P. A. 64. *Oamenii sfîrtecați... tăiați în două... ori lăsați să moară de foame sau alte forme de moarte violentă.* OPRESCU, S. 223, cf.

M. D. ENC., DEX. ♦ (Adverbial) *Celții caută să-și facă loc violent spre E și S.* PĂRVAN, G. 291. *Suflețel juca chiar înaintea cunoscuților scena în care arhitectul ar fi cucerit violent pe Indolenta.* CĂLINESCU, B. I. 180. *O să mori violent.* BARBU, PRINC. 38. ♦ (Despre anumite perioade din istoria unei comunități, din existența unui popor sau a unui individ) Care se caracterizează prin evenimente, fenomene sociale etc. violente (2). *Cronicarii latini, gînte mai dură dintr-o epocă mai violentă, zic că Romul a ucis pe Rem.* HASDEU, I. C. I, 118. *Istoria... cea mai violentă și nefericită a fost a Irlandei.* IONESCU-RION, S. 147. *Regimul feudal... violent... era incompatibil.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 11, 11. ♦ (Despre unele sporturi) Care se face, se execută în forță (putînd pune în pericol viața sportivului). *Acele... sporturi violente și flîrturi îmi sînt cu atît mai inamice cu cît lucrează la distrugerea sacrei feminități.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 89. *Pentru cei obișnuiți cu o literatură în ritmul sporturilor violente... stihurile acestea vor părea... dulcege.* ARH. OLT. XIII, 183.

3. Care se produce, acționează, se manifestă cu intensitate, cu putere, cu tărie foarte mare; care are forță foarte puternică de acțiune sau de manifestare; care este deosebit de intens, de puternic. V. cumplit, năvalnic (1 I), necruțător (1), strașnic (1 I), teribil (1). *Citeodată o atinsură violentă ne cauzează o angustie vie, fără să putem spune care e forma instrumentului ce ne-a atins.* LAURIAN, F. 28/18. *Aburii violenței... au făcut de i s-a dat nume de iod.* MARIN, PR. I, 23/29. *În locul oglindei... a întrebuițat un foc violent de captor.* id. ib. 40/3. *Ciuma... devine puțin violentă la acei cari au mai fost loviți de ea.* GHICA, S. 32. *O tuse violente amerința din ce în ce mai mult existența lui.* FILIMON, O. I, 296, cf. PROT. - POP., N. D. *La ecuinoxuri se întîmplă adesea vînturi violente și furtuni.* DRĂGHICEANU, C. 123. *Simții degetele... mătuiși mele pe obrazul meu.* Palma fu violență, încît eram să caz pe spate. BARONZI, M. I, 127/29, cf. CANELLA, V. 255, COSTINESCU, LM. *S-a simțit expusă la clătiri mai mult sau mai puțin violente.* ODOBESCU, S. II, 257. *A murit... de o violentă afecțiune de piept.* CARAGIALE, O. II, 51. *Ieri a fost cald; astăzi ploaie și piclă, după o furtună violentă.* id. ib. VII, 12. *Avea... toropirea și molicuina pe care-o lasă în organismele plăpînde o violentă zguduire de nervi.* VLAHUȚĂ, D. 198. *De aici și-a trimis Ada primele versuri, primele bătaii violente ale inimii ei de poetă.* id. S. A. I, 199. *Nici vitele lor... nu rezistă mai ușor... la viscoalele violente ale iernii.* PĂCALĂ, M. R. 106, cf. 10, 11. *Lipsa zbaterilor violente, comune altor pești mai mici, la el pot fi întrecute de greutatea enormă.* ATILA, P. 93. *Consolida bine locuința împotriva furtunilor așa de violente aici.* PĂRVAN, G. 182. *Brutalitatea, agresiunea... aduc în noi o violentă mișcare a singelui.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 357. *Soarele violent de iulie își slăbea puțin puterea.* id. ib. II, 205, cf. I, 116, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Oxigenul provoacă o ardere violentă.* IOANOVICI, TEHN. 165, cf. SCRIBAN, D. *Dacă se întîlnesc fluizi contrarii, atunci descărcarea e violentă, furtunoasă.* CONSTANTINESCU, S. II, 225. *Cineva m-a surprins... dînd pumni violenți unei mingi atîrnate din plafon.* ARGHEZI, S. XXII, 62. *Conțescu avea un atac violent de uremie.* CĂLINESCU, B. I. 100, cf. id. C. O. 303. *Atenția scapă și fuge. Ca să se concentreze, îi trebuie doze violente și concentrate.* RALEA, S. T. I, 149. *Trebuiile de pelican suferă și din cauza furtunilor violente.* LINȚIA, P. III, 187. *Formează cu apa hidrosolare, ce se infiltrează adînc în sol și produc procesele violente arătate mai sus.* CHIRIȚĂ, P. 130, cf. 510, DL, DM. *Reacția este violentă, produce o explozie.* CHIM. AN. CALIT. 366. *O violentă ploaie de vară a udat tot praful de pușcă.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 11, 75, cf. M. D. ENC. *O violentă furtună i-a pus viața în pericol.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 66, cf. DEX, DN³. *Violente furtuni de zăpadă s-au abătut... asupra*

Greciei. RL 1978, nr. 10327. ◊ (Adverbial) *O apucă un tremur care o scutura violent.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 235. *O fricționase violent și acum sîngele umbla lin și cald pe sub piele.* id. ib. 319. *Sînt două voințe imense, încordate și înclătate violent pentru sforțări uriașe.* D. GUSTI, P. A. 97. *Acidul sulfuric... diluat, turnat peste ferocianuri alcaline, le descompune încet la rece, violent la cald.* CHIM. AN. CALIT. 276. *Te chem, Dar violent, ca dintr-o rană, Cerneala izvorăște între noi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 2, 3/3. ◊ (Despre stări sufletești, sentimente, senzații etc.) Care se dezlănțuie, se manifestă cu o forță care nu poate fi stăpînită sau potolită; care nu are limite, măsură (atît este de intens, de tare, de mare etc.); p. e x t. care este cumplit, groaznic. V. chinuitor, intens, mare (V I e), profund (I I), puternic (III e). *Stăpînul seu se umplu de o minie necumpătată... Se dusă... într-o minie violentă; dară... îndată s-a fost liniștit.* CODRESCU, C. II, 377/21. *Fără pasiuni violiști, fără energie în caracter... el manifestă o repulsie firească contra a tot felul de muncă corporală sau intelectuală.* HASDEU, I. C. I, 169. *Plînsorile... sînt totdeauna însemnate... printr-o emoțiune violinte.* CANELLA, V. 206, cf. LM. *Se arată tot vârtejul de simțiminte violente ce-i rup inima.* GHÉREA, ST. CR. III, 282. *Ștam ca prinsă într-un cerc apăsător, sub impresia unei... scîrbe violente.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 101. *De la astfel de emoții violente, cucoana... pășea... la lucruri de ordine practică.* id. ib. II, 120, cf. CADE. *Fu cuprinsă de o groază atît de violentă că rămase împietrită în pat.* REBREANU, R. II, 121. *E în zbuciumul lui violent ceva din îndirjirea sterilă cu care o pasăre se lovește de sîrmele coliviei.* CAMIL PETRESCU, T. II, 151. *Șahul îți dă... liniște... Înlătură pasiunile violente.* SADOVEANU, O. XX, 293, cf. VIANU, E. 129. *Sentimentalismul ei, teatral, e totuși violent.* CONSTANTINESCU, S. II, 135, cf. 225. *Sentimentul lui e taciturn și violent.* ARGHEZI, S. IX, 196. *Ea visa iubiri violente în condiții imposibile.* CĂLINESCU, B. I. 38, cf. id. s. 124. *O durere violentă... denotă o fractură evidentă.* BELEA, P. A. 108, cf. 174. *Îndignarea e aici atît de violentă încît ajunge la forma blestemului.* IST. LIT. ROM. I, 160. *Aceste semne prevestitoare sînt: durere de cap violentă, creștere rapidă a tensiunii arteriale.* ABC SĂN. 186, cf. 7, 355. *Moldovenii nu sînt băutori de alcooluri tari... Ei preferă nu amețala violentă, ci aroma, nu beția, ci cheful.* V. ROM. februarie 1964, 67. ◊ (Adverbial) *Această conștiință națională superioară aprinde... dorințe, impulsii, tendințe violent răscolitoare de gînduri.* PĂRVAN, I. F. 33. *În mine totul se accelera... atît de violent, că mi se părea că trăsura merge prea încet.* CAMIL PETRESCU, P. 20. *Smulgîndu-se violent din ceea ce numea el minciună, profesorul... a venit cu prietenul său... la Roznov.* SADOVEANU, O. XXI, 195. *Eu văd în exemplul dumitale... că instinctul proprietății se revelă violent chiar din copilărie.* CĂLINESCU, C. O. 107. *Tustrei deopotrivă și-au rezumat veacul, retrăindu-l violent.* BLAGA, Z. 134. (Legat de un adjectiv prin prep. „de”, exprimă ideea de superlativ absolut) *Începeam să văd o Margareta violent de sfîntă, dacă s-ar putea spune, sfîntă cu acea violență a păcatului.* VOICULESCU, P. II, 281. ◊ (Despre sunete, zgomote) Care se produce sau este emis cu o intensitate extrem de mare; care răsună asurzitor. *Aceste raze, supuse la influența electricității, a căldurei sau a radiației solare, se combină... cu o detonație violentă.* MARIN, PR. I, 17/9, cf. 51/20. *Sentinelele sparg în răstimpuri adîncă mușenie a nopții cu strigătul lor violent.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 104. *Dacă îl aruncăm în apă... face explozii destul de violente.* ENC. TEHN. I, 404. *Se aud bătăi violente în ușă.* H. LOVINESCU, T. 108. *Se auzeau buciune din rîndurile alor lui, amestecate cu țimbalele violente ale meterhanalei.* BARBU, PRINC. 203. ◊ (Adverbial) *Toni Elefterescu a răsuflat violent și adînc.* POPA, V. 199. *Lenora sări drept în picioare*

și strigă violent: - Eleno! PAPADAT-BENGESCU, O. III, 27. *Moș Costache tuși violent și supse țigara.* CĂLINESCU, E. O. II, 211. *Va plînge cu urlate, violent, cînd ceva nu îi e pe plac.* V. ROM. iunie 1973, 23. ◊ Care produce o impresie foarte puternică asupra simțurilor; care șochează, care frapează. *Nu știam că unora le place sumbra și violenta pictură a lui Caravaggio.* HASDEU, ap. VIANU, L. R. 128. *Piesagiile lui erau... violente, din trăsături întrerupte.* SĂM. VIII, 807. *Tot ce e în natură frumusește violentă, culoare, formă, lumină e adaptat de noi... ritmului intens al vieții noastre.* PĂRVAN, I. F. 94. *Incursia violentă a negrului în alb sau invaziile luminii în tenebre fuseseră destul de speculate.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 99. *El are ceva aspru în firea sa, care se exprimă printr-o notă abruptă, aproape violentă, în execuție.* OPRESCU, I. A. IV, 24. *Peste realitatea directă, d-sa suprapune o paletă viguroasă, într-o violentă și magistrală combinare de linii și culori.* CONSTANTINESCU, S. I, 69. *Nu este cu desăvîrșire lipsită de pete sumbre sau de violente contraste.* MAGAZIN IST. 1972, nr. 3, 55. ◊ (Adverbial) *Accentul se pune... pentru a valorifica violent episoadele spectaculare.* T februarie 1969, 40. *Portretele lui de femei sînt aureolate de o strălucire supranaturală care contrastează violent cu tenebrele înconjurătoare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 40, 21/1. ◊ (Despre culori) Tare (A III 7); izbitor, țipător (I 2). V. s t r i d e n t (2). *Culori violente scôt în iveală siluete mișcătoare de femei.* ANGHEL, PR. 173. *Să nu-ți mai vopșești unghiile cu o culoare atît de violentă.* ARH. OLT. XII, 121. *Culoarea violentă... este izbitoare.* CĂLINESCU, C. O. 206. *Reținem... culorile violente ale tabloului.* T ianuarie 1969, 92. *Pot atenua o culoare prea violentă.* V. ROM. iulie 1973, 96. ◊ (Adverbial) *Rafael sau Panselinos... nu vor obține cu tablourile lor nici cel puțin înfîietatea asupra unei gravuri violente colorate din „Universul Ilustrat”.* MACEDONSKI, O. IV, 106. *Imaginea din seara aceea... semăna... cu o carte poștală, violent colorată.* ARH. OLT. XIII, 451. *Alături de romane otrăvite închise în capace boite violent... am dat de un vraf de cărticele sfioase.* I. BOTEȚ, B. I, 110. *Laura se roși violent.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 50. *Nu vine Ioanide, regretă Angela... cu glasul ei gros, silindu-se a nu mișca prea mult buzele violent vopsite.* CĂLINESCU, B. I. 9. *Soarele arde nemilos și grămădește grupurile... în jurul neguțătorilor de limonadă violent colorată.* RALEA, S. T. I, 325. *Florile de pe trotuar erau prea înalte, cu petale violente colorate.* BĂNULESCU, I. 144. ◊ (Despre lumină sau surse de lumină) Care este foarte intens, foarte puternic (III a); care deranjează vederea prin strălucire. *Trecea la colțuri cu lămpile violente de cinematograf.* C. PETRESCU, Î. II, 158. *Lumina violentă îi intră toată în suflet.* SADOVEANU, O. IX, 123. *Ochii i se obișnuiră cu lumina aceea violentă.* VINEA, L. I, 22. ◊ (Despre mirosuri, parfumuri etc.) Care este foarte pătrunzător; care displace, deranjează (prin concentrație foarte mare). *Făptura cucoanei Ileana amintește rozeta, floare fără culori, fără strălucire, fără parfum violent.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 255. *Amintirile îl sfredeliră în tot trupul pe doctor cu o mireasmă violentă.* SADOVEANU, O. XXI, 208. *Fără să folosească vreun parfum violent... Pomponescu își avea hainele impregnate cu o mireasmă discretă.* CĂLINESCU, B. I. 39. ◊ (Adverbial) *Femei... parfumate violent, jucau la lumina feștilor.* BRĂESCU, A. 230. *Tilibiliu făcu o vizită de curtoazie Caty-ei, pomădat, pudrat... și violent parfumat.* CĂLINESCU, S. 178.

- Pronunțat: vi-o- - Pl.: violenți, -te. - Și: (învechit) violînt, -ă (pl. și f. violiști) adj., violinte adj.

- Din fr. violent, lat. violentus, -a, -um.

VIOLENTĂ vb. I. T r a n z. 1. A acționa cu violență (1) (asupra cuiva); a comite un act de violență; a determina (pe cineva) prin forță să acționeze într-un anumit fel; a face (pe

cineva) să urmeze, să execute etc. ceea ce i se cere împotriva voinței sale; spec. (complementul indică femeii) a viola (3). V. agresiv, brusca, constrînge, forța, impune, maltrata, nevoi (3), obliga (1), osîndi (2), presa (1), pripi (15), reduce (5), sili (1), silui (1), soma, strîmtoarea (3). *A violentat pe preot pentru ca, în contra legii, să celebreze o cununie netolerabilă.* SION, p. 423, cf. COSTINESCU. *Omul moderat nu violează pre nemine.* LM, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., CĂLINESCU, O. I, 267, DL, DM. *Ea este... violentată, suferind toate umilințele trupului și spiritului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 21, 15/3, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. (A b s o l.) *Lui Ioanide îi repugnă să violeze și a întreprinde ceva neconsimțit față de Mini i se înfățișa în minte ca o purtare de canalie.* CĂLINESCU, s. 132. ♦ (Prin exagerare) *El ne-a explicat... cum de s-a găsit duminica trecută într-o mașină splendidă și ne-a violentat cu insistența lui.* ARGHEZI, s. XIX, 212. ♦ F i g. *Ca prozator, d. Aderca s-a remarcat prin incisivitatea nervoasă a stilului și printr-un spirit înarmat cu toate îndrăznelile ce pot violenta atenția.* CONSTANTINESCU, s. I, 1. *Finalul vine să violeze desfășurarea narativă.* T i a n u a r e 1966, 66. *Proclamarea suveranității rațiunii e o protestare... contra procedeele care violează natura.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 11, 12. *Supranormalitatea eroului nu violează granițele naturalului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 48, 11/2.

2. F i g. A interveni intenționat în realitatea, în aspectul etc. unui lucru, al unui fapt, al unui fenomen etc.; a silui (3). V. altera, contraface, deforma, denatura, escamota, falsifica, forța, încălca, măslui (2), mistifica. Cf. BĂRCIANU. *Voim să violentăm destinele.* LOVINESCU, s. I, 353, cf. id. CR. VI, 56, SCRIBAN, D. *Opinia publică... nu poate admite decât ceea ce nu violează nici una din ideile puternic împlinite în spirite de o practică de rușină.* OPRESCU, I. A. IV, 333. *Ne violează amintirile încă neumbrite de trecerea anilor.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 1/1. *Ce-i șade bine unuia nu se priverște altuia... Unul violează, aparent, prozodia și cîntă sublimități..., altul, dimpotrivă, e vechi în forme.* V. ROM. iunie 1973, 104. *Ridicîndu-se pe sine și pe ai săi deasupra năzuințelor întregului popor..., violează codul nescris al umanității.* T i a n u a r e 1966, 36. *Diverse interese... au violentat... aprecierile de valoare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 2, 5/2. *O bandă hippies... știe bine pe ce se bazează: frica celorlalți de a se amesteca, rușinea victimelor... de a li se scormoni și violenta biografia.* ib. 1973, nr. 28, 22/2.

- Pronunțat: vi-o-. - Prez. ind.: violentez.

- Din fr. **violenter**.

VIOLENTĂRE s. f. Acțiunea de a violenta și rezultatul ei.

1. Determinare prin forță a cuiva să acționeze într-un anumit fel; manifestare violentă (asupra cuiva); spec. siluire (a unei femei). Cf. violenta (1). V. agresare, bruscare, constrîngere, forțare, obligare, silire (1), siluire (1). Cf. DL, DM, DEX, DN³. ♦ F i g. *Cîntorul român, care nu iubește și se teme de violentarea sensibilității lui..., apreciază îndeosebi expresia măsurată a adevărului vieții.* VIANU, L. R. 558.

2. F i g. Intervenție intenționată în realitatea, în aspectul etc. unui lucru, al unui fapt, al unui fenomen. Cf. violenta (2). V. alterare, contraface, deforma, falsificare, forțare, încălcare, escamotare, mistificare. *Fără să fie prea fecund, d. Galaction s-a impus după oarecare violentare a gustului și după unele vicisitudini de natură politică.* CONSTANTINESCU, s. III, 38,

cf. II, 231. *Păcătuia adesea printr-o violentare satirică a imaginilor.* CONTEMP. 1948, nr. 112, 12/3. *Este chiar o anumite violentare a modelului pentru declanșarea unui șoc comunicativ.* ib. 1971, nr. 1291, 7/2. *Aprecierea noului roman nu trebuie să implice prejudecata unei originalități dogmatice - adevărată violentare a specificului propriu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 27, 8/2.

- Pronunțat: vi-o-. - Pl.: violentări.

- V. **violenta**.

VIOLENTĂT, -Ă adj. Forțat; agresat. Cf. violenta (1). Cf. LM. ♦ F i g. *Pomii nimănu și ai tuturor frîngeau crengile violentate, pentru a-și da rodul la împlinire.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 152. *Rimbaud, Horațiu, Francis Jammes și Baudelaire își dau întâlnire în versurile acestui poet, în care patriarhalitatea suferă și se voia violentată.* PERPESCIUS, M. III, 242.

- Pronunțat: vi-o-. - Pl.: violentați, -te.

- V. **violenta**.

VIOLENȚĂ s. f. 1. Lipsă de stăpînire a propriilor porniri, reacții, sentimente etc. în anumite împrejurări sau situații; izbucnire de iritare necontrolată, însoțită, de obicei, de manifestări de mare asprime, duritate, brutalitate (față de cineva); însușirea de a fi violent (1); predispoziție către o comportare dură, brutală (față de cineva); starea celui violent. V. agresivitate, asprime, barbarie, cruzime, ferocitate, furie, impulsivitate, înverșunare, mînie¹ (1), neîndurare, vehemență (1). *Se cutremura lumea cînd auzea de Zaltuchin. El era vestit în toată Rusia pentru violența și strășnicia sa.* GHICA, s. 528, cf. 368, PROT. - POP., N. D., BARONZI, I. L. I, 215, id. I. C. II, 245. *Violența... are... inconvenientul de a suscita o emoțiune care se adresează mai mult simțurilor decît spiritului.* CONV. LIT. II, 31, cf. COSTINESCU. *Lăsați violența și ascultați de rațiune.* LM. *Ce-i ea de vină? Dacă-a avut un unchi mizerabil... Poți... s-o faci răspunzătoare de... violența unei bestii?* VLAHUȚĂ, D. 185, cf. DDRF, BĂRCIANU. *Berta izbucni în plîns. Tot corpul i se cutremura de violență și durere.* D. ZĂMFIRESCU, A. 119, cf. ALEXI, W. *Din acea violență nestăpînită a omului puternic, în stare să ridice scaune în aer..., pasiunea norocului... se topea pînă-n zori.* IORGA, P. A. I, 15. *Energii latente, de obicei distructive... sînt instinctele populare de violență pasionată.* PĂRVAN, I. F. 144. *Persecuția unei perechi de ochi m-a silit să-i descoper... Exprima... o violență rea, care-mi da un nestăpînit sentiment de frică.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 94, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, LOVINESCU, M. 168, TITULESCU, D. 75. *Îi interzice orce notă de violență.* ARH. OLT. XII, 414. *Mitică rămîne o clipă înmărmurit de violența directorului.* CAMIL PETRESCU, T. I, 508, cf. II, 161. *Uneori poate ajunge la nebunie și violență.* SADOVEANU, O. XI, 76, cf. SCRIBAN, D. *Ceea ce este clar c-a îndemnat-o pe Hilda să-l înșele... este violența lui... patologică.* CONSTANTINESCU, s. I, 210. *Dragostea pentru mine înseamnă violență și durere.* CĂLINESCU, s. 87, cf. id. B. I. 342. *Avariția, generozitatea, timiditatea, violența sînt caractere care se moștenesc.* RALEA, S. T. II, 21, cf. DL, DM. *Creatorii țărani au imaginat străvechea putere a unchiasului, violența și vitalitatea lui.* IST. T. I, 66, cf. M. D. ENC., ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 37, 4/3. *Profesorul Matei bate - ca semn al violenței... - cu pumnii.* id. 1974, nr. 2, 4/3, cf. DEX, DN³. ♦ F i g. *Violența supliciului o devastase... Se poate oameni atît de nemiloși?* VOICULESCU, P. II, 230. ♦ (Caracterul a) ceea ce trădează, reflectă violență (1); atitudine, manifestare, acțiune, faptă, gest etc. de om violent (1). V. sălbăticiie (II 3), sălbăticiune (5). *Ce ar fi de părinții acești poruncitori [dacă] ar întrebuința violența și fărîmeciunea pentru... a ne forția?*

CALENDARIU (1794), 28/17. *Nu mi s-a întâmplat să aud între părinții mei niciodată vreă ceartă, vreă neînțelegere, cu atîta mai puțin scene de violență.* SION, P. 169. *Catargiu... a atacat pe ministeriu cu obișnuita-i violență, interpellîndu-l asupra chestiei rurale (a. 1861).* IORGA, S. D. XVIII, 47, cf. DELAVRANCEA, O. II, 295. *Își aminti de el pe timpul cînd era la școli: mereu ingrât, indifereț, apoi violențele, necumpătarea lui.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 356. *Toată tîrguiala fu reluată de la început cu mai multă rivnă și violență, fiecare parte urmărînd să păcălească cît mai tare pe potrivnic.* REBREANU, I. 230, cf. RESMERIȚĂ, D. *Chiar în scenele de violență, la care îl obligă uneori situația oficială de îmblînzitor de lei, se simte nesinceritatea.* LOVINESCU, M. 169. *Își dă seama că orice violență e inutilă.* CAMIL PETRESCU, T. II, 235. *După asemenea scene de violență, el mai are uneori și inferioritatea de a trece... la desmierdări.* SADOVEANU, O. XXI, 272. *Se acoperi de o paloare mortală și-și mușcă mustața cu o violență neobișnuită pentru temperamentul lui.* CĂLINESCU, B. I. 200. *Eram toți ca niște actori care își ascundeau parcă viața adevărată prin violențe de acest fel.* PREDA, DELIR. 103, cf. id. M. S. 31. *Rămîne... om delicat, fără violențe.* V. ROM. iulie 1973, 50, cf. DEX. ◊ F i g. *Articolul... este o dulce violență făcută extremei modestii a unui mare savant.* ARH. OLT. X, 269. ◊ L o c. a d v. **Cu violență** = extrem de furios; dur, crunt, brutal; în mod grosolan. *Legre bātu cu piciorul și ingiură cu violenție.* CODRESCU, C. II, 317/23. *Propaga dogmele cu... violență.* BARIȚU, P. A. I, 323. *Oarecine bātu în ușa camerei cu... violință.* FILIMON, O. I, 289. *Gaston suna cu violință.* BARONZI, M. I, 46. *S-a spart ceva... parcă o ușă cu geamuri, trîntită cu violență.* CARAGIALE, O. I, 77. *Dimitrie Cantemir... îi tratează cu... violență.* REV. CRIT. I, 453. *Ai protestat cu violență împotriva Companiei Indiilor.* CAMIL PETRESCU, T. II, 586. *Unul se răzbună cu violență, altul batjocorește cu seninătate.* CONSTANTINESCU, S. II, 61. *Masca... fu ruptă cu violență.* ARGHEZI, S. XVI, 54. *Am terminat cu dumneata! reteză președintele, înfundîndu-se cu violență în fotoliu.* VINEA, L. I, 44. *Băiatul... începea... să-i întrerupă din vorbă... cu violență.* PREDA, M. S. 26. *Heliade face opoziție pentru opoziție, combătînd cu violență tot ce era la ordinea zilei.* IST. LIT. ROM. II, 274. ◊ Lipsă de moderație, de măsură; (caracterul a) ceea ce este caustic, incisiv, necruțător, sarcastic. *În aceste rînduri de introducere am amintit o luptă, acum împăcată, din mica noastră mișcare literară..., pentru a redeștepta violența vechilor dezbateri.* MAIORESCU, CR. II, 249, cf. 6. *Violența presei noastre... ne vine foarte la îndemînă.* IONESCU-RION, S. 224. *Violența vorbelor... lucrira febrilă a ochilor... îl făcură să se întrebe dacă nu cumva are de-a face cu un nebun.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 185. *Era un articol de o deosebită violență.* SADOVEANU, O. XIV, 467, cf. OPRESCU, S. 65. *Categoria aceasta de plamflet n-o găsim în... articolele politice ale lui Eminescu, a căror vehemență nu este de o temperatură mai scăzută decît violența argheziană.* CONSTANTINESCU, S. I, 65. *Violența expresiei trăiește ca atare în plamfletul eminescian.* id. ib. 106. *Cei trei poeți... participau... la discuții pătimașe, din care se iscau articole... de o violență cum nu mai cunoscuise scrisul românesc.* CAMIL PETRESCU, O. III, 56. *Prin violența limbajului, presa opoziției depășea tonul foilor guvernamentale.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 10, 65. *Un scriitor de violență lexicală poate fi candid sufletește.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 91, 8/3. *Violența polemică a unui spectacol nu se poate consemna numai la nivelul viscerelor.* CONTEMP. 1971, nr. 1262, 4/5. *Nu-i lipsea violența apostrofării verbale.* V. ROM. februarie 1974, 69. ◊ (La pl.; și în sintagmele violențe verbale, violențe de limbaj) *Invective. Fie ca d-l Hasdeu... părăsînd violențele... din publicările de mai înainte..., să ne dea, în sfîrșit, din comoara cunoștințelor sale, opera cea adevărat*

însemnată. MAIORESCU, CR. III, 53. *Cei din jurul ei erau dușmani... Îi ura fără margini... Lupta lor era mută, fără explicații și violențe.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 404. *Pornim de la o vie simpatie față de domnia sa și ținem chiar să dezaprobăm în mod public toate violențele cu care presa îl acopere aproape zilnic.* LOVINESCU, C. V, 59. *Cele două plamflete ale sale... au rare violențe verbale.* CONSTANTINESCU, S. II, 48, cf. 275. *El ținea în dreptul gurii o trîmbiță, în care era în tot momentul împiedicat să sufle, nevastă-mea, explicîndu-i, cu violențe șoptite, locul unde se găsește, și el refuzînd să priceapă.* ARGHEZI, S. X, 18. *O critică a lucrărilor lui însemna pentru el un cataclism.* *Imediat tipărea un răspuns cu motivări, adesea cu violențe.* CĂLINESCU, B. I. 21. *Colonelul... tăcea cu un vag suris, avînd aerul să spună că pe el nu-l ating asemenea violențe.* CAMIL PETRESCU, O. II, 531. *Plamfletele lui au făcut succesul Opiniei. Eu nu le citesc, nu-mi plac violențele.* VINEA, L. I, 333. *Plamfletar prin excelență... este însă Ionică Tăutu... a cărui operă..., fără să folosească violențe de limbaj, acuză vehement clasa stăpînitore.* IST. LIT. ROM. II, 145. *Mă cucerise franchețea lui totală, fără să mă sperie violențele lui de limbaj.* V. ROM. iunie-iulie 1963, 94.

2. Faptul de a întrebuița forța brutală; determinare prin forță a cuiva să acționeze într-un anumit fel, să urmeze, să execute etc. ceea ce i se cere împotriva voinței sale; încălcare a ordinii legale; faptă caracterizată prin brutalitate și prin nerespectarea drepturilor sau a voinței cuiva; constringere, forță, presiune (2), silă (2), silnicie (2), (învechit) nevoie (5), potrivnicie (1), silință (1), silnicire, violație (1), (regional) sălăbăgie, sălăbărie. V. abuz, agresivitate, brutalitate, duritate, nevoie (5). *Cel mai puternic poate face rău și violenție numai de va vrea.* OBRADOVICI, D. 4/13, cf. NEGULICI, 396. *Pe lîngă violenția... ce se făcea croaților și serbilor cu limba maghiară, pe croați îi mai rânise de moarte încă și declarațiunea dietei din Pojon.* BARIȚU, P. A. II, 28. *Prin răpire, violență și corupțiune, căpăta orice le cădea în mînă.* ARISTIA, PLUT. 6/14. *Solii n-au comis nici o violență.* id. ib. 358/21, cf. 7/31, 347/22, 351/15. *Ar fi posibil... ca mișcarea regulată care s-a operat pînă acum să ia deodată caracterele violinței.* DÎMBOVIȚA (1860), 372¹/61. *Publiciștii cei moderni nu recunosc autorității nici un drept de ingerință, altul decît de a oprit calomnia și apelul la violență.* GHICA, S. 212. *Din șesă provinții..., cele două... nu au făcut parte a statului român, decît numai la cea întîi a sa origină, celelalte două i s-au răpit prin violență.* CALENDAR (1861), 33/4, cf. PROT. - POP., N. D. 640, ANTONESCU, D. O. *Cadină turcă..., iubind pe un vladică bulgar, recurge la violență, îl răpește, îl forțează a îmbrățișa mahometismul.* HASDEU, I. C. I, 145. *O rebelie deschisă și susținută prin acte mărețe și însoțite de violență face revoltă.* CANELLA, V. 254. *Carol fu reprezentantul anticului mod de guvernare: procede prin violință, face apel neconținut la rezbel.* BARONZI, I. C. II, 48/8, cf. I, 21/14, 41/26. *Christos n-a admis nici o excepțiune cînd a oprit bisericeii sale d-a uza de violență.* CONV. LIT. II, 39, cf. COSTINESCU. *Proprietarii cei bogăți despoiară din nou cu violență pe cei săraci sub diferite pretexte.* MAIORESCU, CR. III, 134. *Timpul violenței nu poate fi niciodată durabil... Un guvern, oricît de rău și despotic ar fi, nește legi oricît de rele sau rău administrate nu pot ruina o națiune întreagă.* COLUMNNA, VII, 59. *În materie de politică nu-ți este permis a mai întrebuița violență.* CARAGIALE, O. II, 56. *Tinărul conte ticălos încearcă să răpească pe ducesă prin violență.* id. ib. IV, 155. *Cei mari și puternici simțeau că... violențele lor au nu numai o margine, dar au și o răsplată.* RĂȘCANU, L. LXII. *Se poate mai mare anarhism și probe mai zdrobitoare despre însemnătatea violențelor arbitrare?* IONESCU-RION, S. 145. *Soldații fiind fără nici o disciplină s-au apucat a face*

oamenilor daune, strîmbătați și violențe nemaipomenite. XENOPOL, I. R. VI, 55. *Consimțimintul nu este valabil cînd este... smuls prin violență.* HAMANGIU, C. C. 225, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Oricît ar mai continua cu violențele, mai bune rezultate tot nu va obține în interesul unirii.* PĂCALĂ, M. R. 360. *Isprăvile marilor conducători la violențe și ucideri pentru întemeierea de imperii ale robiei... sunt obiectul... cercetărilor istoricilor.* PĂRVAN, I. F. 63, cf. 149, RESMERIȚĂ, D. *Ținîndu-se departe de orice violență și ură națională.* GOLOGAN, C. R. 73, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Credința... că el este totul, că dreptul și țara sînt ale lui, că acest drept poate fi asociat cu violența apare ca o rededeptare a instinctului.* SADOVEANU, O. XX, 164, cf. SCRIBAN, D. *Consecințele ațitor dezordini... nu puteau dispărea nici de la sine, nici prin violență.* ARGHEZI, B. 150. *Semnă un protest împotriva judecării unui student... arestat pentru violențe de resortul Codului penal.* CĂLINESCU, B. I. 223, cf. id. s. 128. *Țărănimea răsculată pentru a-și cere dreptul la viață... a primit în schimb riposta autorității de stat, dată cu... violență.* VIANU, L. R. 639. *Sînt vreo două puști de vînătoare... Dar eu nu vreau să trag. Eu sînt împotriva violenței.* H. LOVINESCU T. 279, cf. DL, DM. *Democrații crotoniați răstoarnă prin violență dominația pitagoricienilor.* JOJA, S. L. 179. *Cronicarul moldovean dezaprobă... măcelul celor 47 de boieri organizat de Alexandru Lăpușeanu și violențele lui Ion Vodă.* IST. LIT. ROM. I, 390, cf. MAGAZIN IST. 1969, nr. 11, 51. *Eroismul și violența sînt și ele date ale istoriei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 65, 3/3. *Hegel împărtășește părerea... că forța, violența, constringerea, deci factorul politic, se află la baza vieții sociale.* REV. FIL. 1971, 1601. *Orice act de violență îndreptat împotriva lui le-ar confirma englezilor că informațiile... sînt exacte.* MAGAZIN IST. 1972, nr. 3, 72. *O suită de crime... adaugă noi date la voluminosul dosar al violențelor.* SCÎNTEIA, 1973, nr. 9427, cf. M. D. ENC. *Aceste scurte perioade de acalmie... păreau că... adună noi violențe.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 29/4, cf. V. ROM. iulie 1973, 181. *Victoria... nu se putea realiza numai prin violență.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 1, 22, cf. DEX. *Forța epică degajă episodul violențelor comise de legionari într-un orașel de provincie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 5, 10/3, cf. DN³. *Tot ce face prin siluirea baionetelor e act de violență.* MS. XIX, nr. 4, 14. ◊ F i g. *Cele mai multe calități... nu se pot atribui simțimintului... fără a face violență limbii.* LAURIAN, F. 40/34. ◊ *Teoria violenței = teorie sociologică care absolutizează rolul folosirii violenței de către unii oameni împotriva altora, pe o anumită treaptă a dezvoltării sociale, în explicarea genezei inegalității sociale, a claselor și a statului.* Cf. DER, M. D. ENC, DN⁴. ◊ E x p r. (Livresc; calc după fr. *faire violence à une femme*) **A face violență unei fete = a viola (3).** *Interesant pentru caracterul zmeilor este că aceștia nu fac violență fetelor, care, nevrînd să-i ia de bărbați, le cer cîte în lună și în soare.* CĂLINESCU, B. 10.

3. Înșușirea, caracterul a ceea ce este violent (3); putere, forță ieșită din comun cu care se produce, se manifestă un fenomen natural, un proces fizic etc. *Apa a făcut golul și presia exterioară, prea predominantă, a împins licuidul în tub cu violență.* MARIN, F. 199/2. *Timpul fiind nefavorabil, vîntul suflînd cu violență, n-am putut continua explorarea.* BOLLIAC, O. 266. *Vîntul cel ce suflă mai tare, mai cu violinție, este acel din sus.* I. IONESCU, M. 63, cf. PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D., LM. *Formațiunea actuală a întipăririi de întiul grad, mai cu seamă cînd se face cu oarecare violență, atrage după sine obiectivul organului percepțiunii de al doilea grad.* CONTA, O. F. 88. *Inima lui se contrase cu violență.* EMINESCU, P. L. 55, cf. BARCIANU. *Iată cosași cu mișcarea lor largă..., cu un umăr surpat, iar cu celălalt sus, încordat de violența mișcării.* ANGHIEL, PR. 173. *Violența zberterilor lui e îngrozitoare.* ATILA, P. 291.

Electronii care formează razele „ă” sînt proiectați cu violență neobișnuită. MARINESCU, P. A. 35. *Medicul regimentului... raporta... că epidemia a reînceput cu o violență extremă.* BRĂESCU, V. 68. *Cîte o explozie de furtună se spărgea lîngă ei..., stîlcindu-le plămîni sub presiunea aerului proiectat cu violență în piepturile bușite.* VOICULESCU, P. II, 143, cf. I, 24, SCRIBAN, D. *Vaporii de apă... atenuează violența exploziei.* ENC. TEHN. I, 315. *Am bătut... foarte energic: poate de dincolo, atras de violența zgomotului, va ieși domnul Preda Buzescu.* MIHĂESCU, D. A. 100. *Un mare număr de oameni se înecă..., rostogoliți de violența valurilor.* CĂLINESCU, S. 104, cf. id. E. O. I, 15, id. B. I. 264. *Peste această întindere nesfîrșită se țira cu violență un vînt puternic.* STANCU, U. R. S. S. 180. *Valurile cenușii... ne lovesc cu violență din pupa.* TUDORAN, O. 116, cf. DL. *Inima începu să-i bată cu violență.* PREDĂ, DELIR. 200, cf. DM. *Izvorul curgea cu o violență nouă, avea și un sunet nedelesuit.* V. ROM. ianuarie 1965, 52, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ◊ F i g. *Vorba „sensăciune”... era întoarsă cu violență de la adevărata sa însemnare.* LAURIAN, F. 28/10. *Cuvîntul își păstrează... cu toată violența schimbării o bună parte din înțelesul său de mai înainte.* PHILIPPIDE, P. 90. *Ceea ce nu bănuiau era violența forței represive a dicatoriei lui Batista.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 30, 20/3. ◊ *Intensitate deosebit de mare cu care se dezlănțuie, se manifestă o stare sufletească, un sentiment, o senzație etc.* V. *impetuozitate, vehemență (1).* *Toate părțile feței trebuie să urmeze sau să înfățișeze puterea și violența... durerilor.* FIS. 230/15. *Observase... violința cea furioasă a căirii sale.* BARONZI, I. L. I, 114/13. *Gheorghe nu voia să se ducă; el pretindea cu violență că s-a fost tocmit pe un an.* CARAGIALE, O. I, 55. *Durerile Agatei se desearcă cu violență.* SĂM. I, 63. *Simți în tine, pînă la marginea senzației, violența refuzului.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 12. *Îl urî cu putere, cu violență.* id. ib. II, 25. *Violența impresiei a fost atât de puternică, încît mi-a anulat toate facultățile... spiritului critic.* LOVINESCU, M. 94, cf. GALACTION, O. 134. *Structura acestei societăți e gotică, singele eroilor însă e iberic și într-o oarecare măsură african, de unde violența reacțiunilor față de stricarea ordinii convenționale.* CĂLINESCU, I. 48. *Datorită tocmai belșugului și violenței intropatiilor, primitivul se vede înconjurat de-o lume plină de puteri oculte, magice.* BLAGA, Z. 54. *Stendhal... gusta violența pasiunilor omului de Renaștere.* IST. LIT. ROM. I, 219. *Mi-a revenit în minte, cu violență, imaginea ochilor acelora surizători.* V. ROM. decembrie, 1966, 24.

– Pronunțat: vi-o-. – Pl.: violențe. – Și: (învechit) violenție, violință s. f.

– Din lat. *violentia*, fr. *violence*.

VIOLENȚIE s. f. v. violență.

VIOLET, -Ă adj., s. n. 1. Adj. De culoarea florii de viorea; care are culoarea intermediară între roșu și albastru (închis); (regional) meruc. V. lila, liliachiu, mov, stînjenu, vioriu (1). *I tinichea tabac violet (a. 1779).* FURNICĂ, I. C. 92. *1/2 funt tabac violet, bun, cu miroase (a. 1780).* id. ib. 116. *În acest templu era acele 24 coloane prețioase de marmoră violetă (văpsea de toporaș) ce împodobesc astăzi bazilica Sf. Pavel.* AR (1837), 271 bis²/6. *Capul au cucuiet, gîtul și pieptul negru cu lucoare violetă (de toporaș).* ib. (1837), 274 bis²/10. *Portul lor... este cu totul altfeli... un surtuc de mătășă violetă (în floarea viorelei, toporaș) cu șiret de aur, precum ș-o căciulă violetă cu canaf de aur.* IC. LUM. (1840), 18/30, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. II, 815²/45. *Toate razele luminoase nu determină unirea clorului cu hidrogenul; numai razele violete au puterea aceasta.* MARIN, PR. I, 17/19. *Iodul se dizolvă în sulfurul de carbon și dă licuidului acestuia o față violetă.* id. ib. 24/9. *Dacă frunzele lui sînt uscate și dacă sămînța se va*

desface lesne din pai avînd un color gălbui sau violet (panse)... apoi se va cosi, lăsîndu-l 2 zile în brazde. LITINSCHI, M. 80/7. Razele de deosebite colori se vor răsfrînge trecînd printr-această prismă, într-un chip că razele roșii se vor răsfrînge cu unghiul cel mai mic, pe cînd cele violete (vioreaua) se vor răsfrînge cu unghiul cel mai mare. BARASCH, M. III, 37/23. Florile s-arată în luna lui martie, la ieșirea frunzelor – și formează amente pe vîrfurile codițelor... Amentele masculine sînt lungi, cilindrice, solzurile lor sînt violet în mijloc, pe cînd solzurile secundare sînt roșii. id. B. 105, cf. POLIZU, PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM, BĂRCIANU, ALEXI, W. Examenle de iarnă le pregăteam... după raza chioară a lumînărilor de său... și supt aceea a lămpii de porțelan portocaliu cu flori violete. IORGA, P. A. I, 42. Totul rămăsese la fel: același bust de blondă robustă, dar zveltă... și aceiași ochi de culoarea amurgului, cenușii cu sclipliri violete. AL. PHILIPPIDE, S. II, 47, cf. 83, RESMERIȚĂ, D. Deasupra miriștilor aspre și decolorate, unde flori violete tremurau înfiorate de vînt, nori grabnici își tirau umbra. C. PETRESCU, S. 190, cf. id. I. II, 43, ȘĂINEANU, D. U., CADE. M[anuscri]s chirilic nou, probabil din 1869... Scris cu cerneală roșie, neagră și violetă. ARH. OLT. XII, 247. În plafoan ardea un lampion care lăsa o lumină violetă. BACOVIA, O. 208. Albumul... cu scoarțe violete E plin de cărți poștale ilustrate. TOPÎRCEANU, O. A. I, 178. E negru peste tot, cu reflexe violete, ca la corb; pe piept e cafeniu. SIMIONESCU, F. R. 83. Cu cerneală violetă, pe partea mai albă, dedicația are patru rînduri cursive, aproape caligrafice. CAMIL PETRESCU, P. 84. Zorile de iulie se vestiră mai întîi printr-o ceață de necrezut. liliachie, care scâldea umbrele copacilor și le făcea ușoare și aproape violete. id. O. III, 93. Era o zi de august, în apus, Cu cerul violet spre înserare. D. BOTEZ, F. S. 23. Aveam impresia că le aud șoptind, ca pe niște călugărițe cutremurate de spaimă, în ceasul monahal al amurgului violet. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 17. Mă plimbam, cu fata, la o margine de poiană, pe o pajiște plină de pîlcuri violete de toporași. SADOVEANU, O. I, 85. Un icioglan, îmbrăcat cu anteriu violet de matasă, rămase în picioare la spatele stăpînului său. id. ib. X, 296. Spre orizontul vaporos, se deslușește în zare o dungă violetă. BART, S. M. 37, cf. SCRIBAN, D. Au înflorii spumele violete de liliac. ARGHEZI, S. VIII, 37. Lumina soarelui pătrunde cu tonuri de amurg violet. CĂLINESCU, B. I. 368. În soare, halatele lor verzi, albe, violete, turbanele negre, galbene... compun o bogată paletă. RALEA, S. T. I, 248. Ochii ei sînt violeți, ca largurile frămîntate în amurg. VINEA, L. I, 29, cf. DL, DM. Prin acidulare apare ionul permanganic de culoare violetă. CHIM. AN. CALIT. 70. Florile albe, rar... violete. PRODAN – BUIA, F. I. 191. Toată stația de triaj fumea într-o lumină... violetă. BARBU, Ș. N. 10. Este o actinie mare, cu două rînduri concentrice de tentacule de culoare verde sau violetă. ZOOLOGIA, 23. E o tulpină de mărăcine cu floare violetă în vîrf. T decembrie 1964, 35. Florile albe, roșii, albastre... violete se clătinau ușor și voioase în bătaia vîntului. BĂNULESCU, I. 66, cf. M. D. ENC., DEX. Scoase un borderou gros bătut la mașină cu panglică violetă. ȚOIU, G. 10, cf. DN³, L. ROM. 1979, 11, DSR, V. BREBAN, D. G. Cernelurile, neagră și violetă, scrisul, calitatea hîrtiei confirmă cronologia și, implicit, apartenența. MS. XIX, nr. 2, 8. ◊ (Urmat de determinări care precizează nuanța sau care formează împreună cu „violet” nume de culori compuse) Incepu este alb, galben, roșu-deschis sau violet-deschis. IZV. XIII, 204. Capul și grumazul violet-purpuriu, gușa și partea posterioară a grumazului verde bronzat. DOMBROWSKI, P. 84. Ametistul (albastru) devine violet-închis. SANIELEVICI, R. 233. Flori roșii, albastre sau violet-întunecate. PRODAN – BUIA, F. I. 390. Lacinii perigoniale inegale, violet-brunii sau carnee, rar violacee. FLORA R. P. R.

XI, 471. Fluorina... cristalizează în formă de cuburi, adesea întrepătrunse. Are culoarea violet-albastră. GEOLOGIA, 16, cf. L. ROM. 1968, 45, 48.

2. S. n. Culoare violetă (1); a șaptea culoare a spectrului solar (care urmează după indigo); (regional) viorint (2). A fi îmbrăcat în violet, în haine de fața viorelei. POEN. – AAR. – HILL, V. II, 816¹/1. Fiecare din razele soarelui... cît de subțire să fie, tot coprinde alte șease mici raze de deosebite colori, adică: roșu, portocaliu, galben, verde, vînt și violet. BARASCH, M. III, 37/13. Iaspul propriu are textură compactă și colori... variate, precum: roșul, galbănul, brunul, verdele, violetul, negrul. COBÎLCESCU, G. 17/19. Violetul e ultima culoare din prisma solarie. LM. Dacă trece un fascicul de lumină albă prin o prismă, cele 7 radiațiuni ce o compun... se separă formînd spectrul solar, în care se deosebesc colorile fundamentale: roș, portocaliu, galben, verde, albastru, indigo și violet. ENC. ROM. I, 883. Pe spate aripile aproape în culoarea părților corpului, pe burtă bat puțin în violet. ATILA, P. 310, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. Violetul o prinde bine. CADE. Trec singur spre seară de ape-nghețate Cînd filfite pe lume violetul. BACOVIA, O. 48. Se-ngoapă în golul zărilor pătate de violetul înserării. MINULESCU, VERS. 48. Aripele sunt albastrii bătînd în violet. SIMIONESCU, F. R. 310. Iile sunt cusute cu vișiniu, violet, albastru, cafeniu și puțin verde. IZV. XIII, 205, cf. SCRIBAN, D. Violetul vibrează de 2 ori mai repede ca roșul. ENC. TEHN. I, 99. Aman ajunge... la delicate armonii de violet. OPRESCU, S. 25. De-a-lungul șurțului se fac două cusături asemănătoare cheițelor de pe mînecele cămășilor, cusute tot... cu diferite culori: albastru, galben, roșu, verde, violet. APOLZAN, P. I. 161, cf. 150. Zeci de plante... sînt galbene și roșii, dar în zeci de feluri galbene și roșii, către violet, către jar... către palid și aprins și roș. ARGHEZI, S. VIII, 8. Madam Valsamaky-Farfara... reapăru cu o coafură albă bătînd în violet, asemeni valurilor mării. CĂLINESCU, B. I. 399. Au adus niște toporași, de un violet împestrițat cu galben. CAMIL PETRESCU, O. I, 184. Întunericul de afară se coloră în violet străveziu. VINEA, L. I, 172, cf. LTR², DL, DM. Sărurile volatile de galiu colorează flacăra încoloră a unui bec de gaz în violet. CHIM. AN. CALIT. 129, cf. DER I, 853. Poetul are obsesia violetului. V. ROM. decembrie 1964, 157, cf. M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G.

3. S. n. Materie colorantă de culoare violetă (1), vopsea violetă. Cf. BR (1829) II, 55¹/18, NOM. MIN. I, 205, LTR², DREV. ◊ Violet de gențiană = substanță sub formă de pulbere cristalină sau de cristale de culoare cenușie, ușor solubilă în apă și în alcool, folosită ca antiseptic, ca antimicrobic etc. Cf. LTR², DER II, 528, DC, D. MED., DREV.

– Pronunțat: vi-o- – Pl.: (1) violeți, -te, (rar, 2, 3) violeturi (BUL. FIL. V, 38).

– Din fr. violet, germ. Violett.

VIOLETĂ s. f. 1. Nume dat mai multor plante erbacee din familia violaceelor, dintre care cea mai cunoscută este o specie sălbatică, cultivată și în grădină, cu flori violacee și cu miros plăcut; p. r e s t r. floarea acestei plante (*Viola odorata*); violă¹, viorea, toporaș. Cf. COSTINESCU. Suflarea ei te face să-ți aduci aminte cu mult regret de mirosul violetelor de Parma. CARAGIALE, O. IV, 102. Privirea ei mi-aduce primăvară, cîntece, parfum de violete, și toată viața mea se umple de iubire. SĂM. I, 47. În urma lor o ușoară umbră de parfum de violete plutește în aer. PETICĂ, O. 336. [Î]mi place mai mult mirosul de busuioc decît de violete de Parma. HOGAȘ, DR. II, 177, cf. CADE. Venus, plină de flori, Pare-o vie violetă. BACOVIA, O. 55. Se purtau buchete de violete și toate privirile erau vii. CAMIL PETRESCU, P. 15. Violetele de Parma în decembrie, aduse cu avionul, nu sînt destul de fragile. SEBASTIAN, T. 354. Ceaial de violete e bun și pentru pricinuit sudoare multă bolnavului. VOICULESCU, L.

302. *Îți mai aduci aminte de ziua aceea de primăvară, când am ieșit de la biserică alături și ne-am suit spre crîngurile de la margine, ca să culegem violete.* SADOVEANU, O. IV, 7. *După ce trecură dîmbrăvencele, cerul se umbri în colorarea violetelor și apărură hulubii sălbatici.* id. ib. XI, 119. *Un ceai de flori de violete este bun contra tusei și răcelei.* IZV. XVIII, 316, cf. SCRIBAN, D. *Un parfum persistent de violete emana din rochia neagră.* CĂLINESCU, S. 174, cf. 177. *Te așteptai la fulgere și trăsnete, un vârtej de roze, de violete, de origan.* VINEA, L. I, 74, cf. DL, DM, BORZA, D. 181, 301. *Mai de mult, țara noastră importa violete din Italia și Franța... Cele mai căutate varietăți din comerț sînt: violete de patru sezoane..., violete de Parma, cu flori lung pedunculate, de un albastru deschis și foarte odorante și violete „de France”.* FLORA R. P. R. III, 563, cf. L. ROM. 1967, 54, M. D. ENC., DEX, DN³, L. ROM. 1980, 161, DSR, V. BREBAN, D. G., ALR SN III h 642/784, ALRM SN II h 449/784. *În g. Cînd amurgul mi le scoate și le-nține pe-ndelete, Pînă noaptea le ia toate, Munte, plin de violete!* PILLAT, P. 183. *Pentru ce cîntece lungi de lăută, pentru ce amurguri de violete?* LUCEAFĂRUL, 1973, nr. 578, 4/3.

2. (În sintagmele) *Violetă africană* (sau de Zanzibar) = plantă din familia gesneriaceelor, originară din Africa orientală, cu frunze cordate, cu flori violete asemănătoare celor ale violetei (I), neparfumate (*Saintpaulia ionantha*).

3. (Bot.) C o m p u s: (regional) *violetă-de-noapte* = stupiniță (II) (*Platanthera bifolia*). Cf. BORZA, D. 133, 301.

- Pronunțat: vi-o-. - Pl.: violete.

- Din fr. *violette*.

VIOLÍ subst. (Grecism învechit, rar) *Vioară³ (I)*. *Mi-au dat un nai și un violi și alte feliuri de organe.* HALIMA (1783), 188^f/4.

- Pronunțat: vi-o-. - Pl.: ?

- Din ngr. βιολί.

VIOLÍCE s. f. (Regional) *Toporaș (II 1 a) (Viola odorata)* (Berbești - Sighetul Marmăției). Cf. BÎRLEA, L. P. M. II, 500. *Violă, violice...* *Dac-oî muri ti-oî lăsa Mîndrului să te jelea(scă).* id. ib. I, 286.

- Pl.: violici.

- **Violă¹** + suf. -ice.

VIOLÍN s. m., s. n. v. *violină¹*.

VIOLÍNĂ¹ s. f. 1. *Vioară³ (I)*. Cf. LB. *Violina... era cunoscută încă pe vremea cruciadelor.* IC. LUM. (1841), 362^f/30. *În toate zilele se cîntă din violină.* CODRESCU, C. II, 200/11, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Fiecare artist în parte era obligat a suna cîte un instrument de coardă, adică violină primă, violină secundă, violă, violoncel.* FILIMON, O. I, 197. *Îi dete o violină de faimosul fabricant Guarnieri.* id. ib. II, 319, cf. LM. *Cîntă pe violină „Don Pablo” de Sarasate.* EMINESCU, O. XIII, 58. *Cum s-a sfîrșit vecernia, se prezintă ceterașii... înaintea bisericii. N-au însă voie să cînte din violină.* MARIAN, S. R. III, 128, cf. id. O. I, 36, id. NU. 228, DDRF. *Prin excelență instrument melodic, violina a jucat și joacă un rol capital atît ca instrument concertist, cît și în ansamblu.* ENC. ROM., cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *În aceste întreprinderi se mai pregătesc și coardele de violină.* GOLOGAN, C. R. 161, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Violina prepară și prezintă melodia cu un stil de curiozitate melodică a unei linii șerpuite și continuu trilat.* IZV. XII, 10. *Cîntau amar, era delir, Plîngea clavirul trist și violina.* BACOVIA, P. 91. *Acorduri slabe de violină... expirau în unde depărtate, ca niște suspine ușoare.* BRĂESCU, V. 17, cf. SCRIBAN, D., BUL. FIL. VI, 43. *Încovoindu-se sever asupra violinei, începu să cînte aria din sonata lui Tremais.* CĂLINESCU, S. 119, cf. id. O. XII, 521. *Aceste denumiri regionale sînt pe cale să fie înlocuite de termenul...*

„violină”. ALEXANDRU, I. M. 126, cf. DL. *Să nu vă supărați, Că nu vă spun povești... De baluri surde de rîsete și țipete de viole Pe care cîntă arcușul fericțiilor nuntași.* ISAȘ, O. 65, cf. DM, M 1965, nr. 4, 34/1, M. D. ENC., DEX, DN³, D. MUZ., DREV, L. ROM. 1984, 535, ALR I 457/26, 109. *Coarda la violină, cînd e mai întinsă, dă sunetul cel mai bun, dar atunci se și rupe.* ZANNE, P. IV, 314. *În construcții comparative) Un glas de violină anunță:... „V-am adus poșta”.* IBRĂILEANU, A. 134. *E o muzică de toamnă. Cu glas de piculină... Cu ton de violină.* BACOVIA, O. 85. *Frunzele inferioare [sînt] în formă de violină.* PRODAN - BUIA, F. I. 128. *◆ (Prin metonimie) Persoană care cîntă (cu măiestrie) la violină¹ (I), care are profesiunea de a cînta la violină¹. La semnalul dat de primul violon începură a suna overtura.* FILIMON, O. II, 43. *Faimosul... violin al teatrului de operă din capitala Moldaviei a venit la noi.* id. ib. 209, cf. 324. *Tinărul, prima violină de la Kaiserlich-Koenigliches Hofopernhaus din Viena... nu e alt decît un evreu român din Iași.* CARAGIALE, O. III, 119. *Romancierul... a auzit dintr-un palat din fața hotelului un cvartet compus din violină primă, secundă, flaut și violoncel.* CĂLINESCU, C. O. 298. *A fost, față de contemporanii mai înzestrați decît el, o admirabilă violină a doua, voce caldă în acompaniament, și, cu acest rol, a secundat el și gloria lui Eminescu.* VIANU, L. R. 301.

2. Arta sau, p. e x t., meseria de violonist. *D. Tomini, profesor de violină care trece prin această politie, va avea cînte a da... un mare conțert vocal și instrumental.* AR (1832), 372^f/43. *Paganini, cel mai mare virtuoz de violin dintre toți aceia ce se consacrară la studiul acestui delicios instrument.* FILIMON, O. II, 317.

- Pronunțat: vi-o-. - Pl.: violine. - Și: (învechit, rar)

violîn (pronunțat: vi-o-) s. m., s. n.

- Din it. *violino*, germ. *Violine*.

VIOLÍNĂ² s. f. Alcaloid care se extrage din florile de violă¹ (a). *Planta conține, pe lângă alcaloidul violina, rutina și alți glicozizi.* FLORA R. P. R. III, 609.

- Pronunțat: vi-o-.

- Din fr. *violine*.

VIOLINÍST, -Ă s. m. și f. v. *violonist*.

VIOLÍNT, -Ă adj. v. *violent*.

VIOLÍNTE adj. v. *violent*.

VIOLÍNȚĂ s. f. v. *violență*.

VIOLÍȚĂ s. f. (Învechit, rar) *Vioară³ (I)*. Cf. GĂLDI, M. PHAN. 266. *Văzînd Erotocrit, aruncă în pămînt violiță (a. 1787).* id. ib.

- Pronunțat: vi-o-. - Pl.: violițe.

- **Violă²** + suf. -iță.

VIOLÓN¹ s. m. (Franțuzim învechit) 1. *Vioară³ (I)*. *Aceea... explică... ondele escitate prin coarda de violon, pentru că mișcarea de colo pînă dincolo... este cu totul analoagă mișcării pistonului.* MARIN, F. 383/26, cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, ENC. ROM.

2. *Violonist. Cu mirare vede cineva cum violoni... își mișcă degetele asupra coardelor și plimbă arcușurile.* CR (1829), 237^f/23, cf. CONTRIBUȚII, II, 89.

- Pronunțat: vi-o-. - Pl.: violoni.

- Din fr. *violon*.

VIOLÓN² s. m. (Învechit și regional) *Contrabas*. Cf. LM, ENC. ROM., ALR I 461/26.

- Pronunțat: vi-o-. - Pl.: violoni. - Și: (învechit)

violóne s. m. LM, ENC. ROM.

- Din it. *violone*.

VIOLONCĒL s. n. Instrument muzical cu coarde și cu arcuș, asemănător cu vioara³ (1), dar de dimensiuni mult mai mari, și cu un timbru mai grav decât aceasta. D. *Vincenti, făcătorul de organe muzicești...* a aflat o vioară cu 18 coarde și cu două arcușuri căreia i-a dat numele de vioară generală pentru că în sunetele vioarei să unesc și ale contrabasului, violoncelii și alto. CR (1829), 258¹/3, cf. 224²/6, STAMATI, D. *Este...un son subținut, precum sonul unei coarde de violon sau de violoncel ...tremurată de arcuș.* MARIN, F. 383/16. *Ascultai cu mare atențiune celebrul solo de violoncel.* FILIMON, O. II, 43, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Unei orchestre pot... să-i lipsească vioara, viola, violoncelul, contrabasul...*, însă nu se poate, nu trebuie să-i lipsească harpa. CARAGIALE, O. III, 301, cf. DDRF, BĂRCIANU, ENC. ROM., ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Vioare și violoncele.* NICA, L. VAM. 270, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Totdeauna-am fost la fel. Un trio de violoncel.* MINULESCU, VERS. 282, cf. SCRIBAN, D. *Aceeași note sună altfel din flaut sau violoncel.* VIANU, E. 114. *În orchestra catacambală a puterilor de cîntec și geamăi, glasul violoncelului se taie cu melodia uraganului.* ARGHEZI, S. XVII, 117. *Într-o seară... îl întrebă dacă mai cîntă din violoncel.* CĂLINESCU, B. I. 121, cf. id. O. XII, 520. *Poetul trebuie să fie asemeni unui violoncel cu glasul de o rezonanță tainică peste care cuvintele își trec arcușul melodios.* PERPESCIUS, M. I, 153. *Plutea în aer ca un tremur de violoncel sugrumat.* VINEA, L. I, 225. *Viola, violoncelul... sînt produse de fabrici.* ALEXANDRU, I. M. 10. *Pentru susținerea violoncelului la înălțimea convenabilă, se folosește un picior cu lungimea de circa 200 mm. LTR², cf. DL, DM. O muzică de violoncel pe tema iluziei în iubire.* IST. LIT. ROM. II, 532, cf. DER. *Cine ar mai putea să interzică violoncelul și flautul, numai pentru că sunetele contrabasului și ale trombonului sînt mai intense?* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 39, 22/2. *Am ascultat... una dintre suitele pentru violoncel.* ib. 1972, nr. 1, 22/3, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Ca termen de comparație sau în construcții comparative) *Nu putea fi... murlia cu trupul de violoncel de abanos.* VOICULESCU, P. II, 76. *O pasăre... cu o voce de violoncel și de vioară laolaltă... nu mai văzuse.* ARGHEZI, S. VIII, 61. *Vîntul... e ca un violoncel care se acordează ton cu ton și coardă cu coardă, înaintea unui preludiu.* id. ib. XVII, 123. *Mărioara... mergea la marea comodă de nuc..., numai de dragul de a o pipăi cu mîna, de a-i trage sertarele bombate ca niște violoncele.* CĂLINESCU, S. 147. ♦ F i g. *Cu foșnetul de fapte și cu acordurile de liră, cu curcubeul de colori și cu violoncelul duioșiei, opera scriitorului stă de veghe deasupra lacului tăcerii sale.* LOVINESCU, M. 18. *Îmi îngroș... vocea pentru a înăbuși lamentul blajin al violoncelului meu sentimental.* id. ib. 163. *Violoncele grave și profunde, dulci și substanțiale în nobila lor tînguire... se desfac din apele Olului și urcă în aer.* BOGZA, C. O. 343. *Cu mii de flaute și violoncele Cîntă-n fapt de seară pădurea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 1, 3/3. *Veneam spre el cu tremurul poeziei lui de violoncel suspinat ca să-l ascult, să-l privesc.* CONTEMP. 1974, nr. 7, 3/1. ♦ P. e x t. *Parte de melodie sau melodie interpretată la violoncel (1).* *Din uliță se aude... violoncelul.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 176. *De o tulburătoare feminitate uneori, avea ades o voce scăzută, seacă, dar alteori cu mîngîieri de violoncel.* CAMIL PETRESCU, P. 8. *Unii au langoarea dureroasă a violoncelului... alții complexul vag și tulburător al pianului.* RALEA, S. T. II, 295. ♦ (Prin metonimie) *Violoncelist.* Cf. CADE. *Are orchestră? - N-are, dar puteam s-o organizez, că la urma urmelor ce-mi trebuie? Opt viori, două violoncele, o violă, un contrabas.* SEBASTIAN, T. 303. *Romancierul... a auzit dintr-un palat din fața hotelului un cvartet compus din violină primă, secundă, flaut și violoncel.* CĂLINESCU, C. O. 298, cf. DL, DM.

- Pronunțat: vi-o- - Pl.: violoncele și (rar) violonceluri (DN², DEX). - Și: (învechit, rar) violoncelă (pronunțat: vi-o-) s. f. - Din it. *violoncello*, fr. *violoncelle*.

VIOLONCĒLĂ s. f. v. violoncel.

VIOLONCELISM s. n. (Neobișnuit) Sonoritate proprie violoncelului. (F i g.) *Violoncelismul acestei epoci stă în ideea fundamentală care leagă totul în gravul aer profetic heliadesc.* CĂLINESCU, O. XIII, 405.

- Pronunțat: vi-o-.

- *Violoncel* + suf. *-ism*.

VIOLONCELIST, -Ă s. m. și f. Persoană care cîntă (cu măiestrie) la violoncel, care are profesiunea de a cînta la violoncel. *Sîmbăta trecută am avut prilejul a auzi pe tînera și celebra violoncelistă, domnișoara Rosa Suck.* ROMÂNUL (1858), 149¹/54, cf. PONTBRIANT, D., LM, DDRF. *Mulți violonceliști concertiști i-au dedicat [violoncelului] compozițiuni de frumoasă factură și pline de inspirațiune.* ENC. ROM. III, 1222, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Sînt bîntuit de gînduri despre muzică, după ce am ascultat pe violonistul David Oistrach și pe violoncelistul Enrico Mainardi.* CĂLINESCU, C. O. 162, cf. DL, DM. *Un violoncelist sosește de la Praga ca să dea un concert.* CINEMA, 1971, nr. 1, 34, cf. M. D. ENC. *Recitalul violoncelistului sovietic Daniil Șafran.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 28, 23/2. *Finele anului 1973 a marcat trecerea la eternitate a celui mai mare violoncelist al tuturor timpurilor.* CONTEMP. 1974, nr. 11, 6/1. *De amintirea acestei premiere vor rămîne legate inteligența muzicală și virtuozitatea violoncelistului Marius Suciu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 28, 18/3, cf. DEX.

- Pronunțat: vi-o- - Pl.: violonceliști, -ste.

- Din it. *violoncellista*, fr. *violoncelliste*.

VIOLÓNE s. m. v. violon².

VIOLONIST, -Ă s. m. și f. Persoană care cîntă (cu măiestrie) la vioară³ (1), care are profesiunea de a cînta la vioară³; (învechit și popular) viorist, (învechit și regional) viorar, (franțuzism învechit) violon¹ (2). V. s c r i p c a r (1). *Vestitul violonist... au murit la Paris în 30 avgust.* AR (1832), 302¹/44, cf. I. GOLESCU, C. *După ce îl iniție însuși el în primele noțiuni muzicale, îi dete de profesor pe Servetto, unul din violoniștii teatrului din Genova.* FILIMON, O. II, 317, cf. I, 324, COSTINESCU, LM. *Un pianist, un violonist... va fi destul să înceapă cea dintîi mișcare din o serie de mișcări, pentru ca pe urmă să execute mașinal toată seria.* CONTA, O. F. 472. *Din nefericire, numele marelui violonist fiind mai puțin cunoscut..., sala Senatului nu era îndestul de plină.* EMINESCU, O. XIII, 59, cf. DDRF. *Mulți... violoniști au scris... compozițiuni de valoare.* ENC. ROM. III, 1222, cf. BĂRCIANU. *După ce violonistul ieși, dînsa răsufliă din greu.* D. ZAMFIRESCU, A. 37, cf. 38, ALEXI, W., DR. III, 444, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *O suferință eterică transportă pe violonist spre unda liniștită a luciului de mare.* IZV. XII, 10. *Violonistul... era să ni facă în curînd cîntea de a veni la București.* ARH. OLT. XII, 14, cf. SIMIONESCU, F. R. 347. *Domnul cel gras de la masa vecină... a trimis violonistului, vizibil, trei sute de lei.* CAMIL PETRESCU, T. II, 129. *Dănuș zîmbi pe capul aplecat în lături ca un violonist cînd își acordă vioara.* TEODOREANU, M. II, 56, cf. BUL. FIL. VI, 43. *Fetița lui Pursch s-a dovedit o mult promițătoare violonistă.* ARH. OLT. XIX, 270. *Marele violonist se va feri de facsimile, va face ca vioara să exprime umanitatea din noi ca vioară, fără accente animalice.* CĂLINESCU, C. O. 164, cf. DL, DM, SCL 1969, 552, 1970, 357. *Am apreciat în mod absolut omul, pe lîngă talentul său de violonist virtuos.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 16/1. *Silvia Marcovici a arătat... calitățile majore ale marilor violoniști.* ib. 1974, nr. 2, 22/2, cf. v. ROM. februarie 1974, 73. *Primul concert în Principate al genialului violonist iberic Pablo de Sarasate s-a desfășurat*

intr-o sală aproape goală. ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 3, 18/2, cf. M. D. ENC., DEX.

– Pronunțat: *vi-o-*. – Pl.: *violoniști, -ste*. – Și: (învechit) *violinist, -ă* (pronunțat: *vi-o-*) s. m. și f.

– Din fr. *violoniste*. – *Violinist* < it. *violinista*, germ. *Violinist*.

VIOLONISTIC, -Ă adj. Care se referă la vioară³ (1), care este propriu, caracteristic vioarei³ sau artei interpretative la vioară³; pentru vioară³; ca la vioară³. Cf. DN², SCL 1964, 420. *Enescu a enunțat creator datele unui stil violonistic de o diversitate copleșitoare. M 1965, nr. 2, 4/1. Calitatea de instrumentiști... le dă cheia artei violonistice. ib. nr. 3, 19/2. Școală violonistică. L 1973, nr. 576, 8/3. Forța comunicării mesajului a căpătat în estetica enesciană și anumite procedee tehnice care de fapt au lărgit... perspectiva stilului violonistic. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 17/4, cf. DEX.*

– Pronunțat: *vi-o-*. – Pl.: *violonistici, -ce*.

– Din it. *violonistico*.

VIONOĂIE s. f. v. *ghionoaie*.

VÍOR s. n. v. *vifor*.

VIORĂ vb. I v. *viforî*.

VIORĂR s. m. (Învechit și regional; cea mai veche atestare datează din prima jumătate a sec. XVII, cf. D. BOGDAN, GL.) Violonist. *Poporul simte plăcere să asculte fîșăitul arcușului unui viorar. ap. TDRG. Viorarii se potriveau în arcușuri. SĂM. V, 234, cf. TDRG. Acest viorar... avea atunci 56 ani. DR. V, 525. Auzind pe viorar cîntînd, te mișcă de la început... duioasele versuri. ib. 530, cf. SCRIBAN, D. După ce li se pune friptura, viorarul începe hora de joc. H XVI 12, cf. ALR SN v h 1 282/784.*

– Pronunțat: *vi-o-*. – Pl.: *violari*.

– *Vioară*³ + suf. *-ar*.

VIORĂREĂSĂ s. f. (Regional) Violonistă, v. *violonist*. Cf. SCRIBAN, D. 1408.

– Pronunțat: *vi-o-*. – Pl.: *viorărese*.

– *Viorar* + suf. *-easă*.

VÍORE subst. sg. v. *vifor*.

VIOREĂ, -ÎCĂ s. f. I. 1. Numele mai multor plante erbacee din familia violaceelor: a) (și în sintagmele *viorele mirositoare*, BRANDZA, FL. 144, GRECESCU, FL. 85, BIANU, D. S., PANȚU, PL., BORZA, D. 181, 301, *viorele de grădină*, PANȚU, PL., BORZA, D. 181, 301, *viorele bune*, PANȚU, PL., învechit, *viorea sălbatică*, CIHAC, I, 317, regional, *viorele de casă*, BORZA, D. 181, 301, *viorele nerii*, id. ib.) toporaș (II 1 a) (*Viola odorata*). Cf. ANON. CAR., LB, BARONZI, L. 147, CONV. LIT. XXIII, 1061, BRANDZA, FL. 144, id. D. 43, ENC. ROM., BARCIANU, TDRG, PANȚU, PL., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, BORZA, D. 180, 301, PRODAN – BUIA, F. I. 244, FLORA R. P. R. III, 558, DER, L. ROM. 1967, 49, 53, 54, M. D. ENC., L. ROM. 1975, 76; b) (și în sintagma *viorea nemirositoare*, GRECESCU, FL. 84, PANȚU, PL., CADE, PRODAN – BUIA, F. I. 245, FLORA R. P. R. III, 572) plantă cu frunzele ovale, acoperite cu peri și cu florile albastre sau, rar, albe, neparfumate; micșunea (d), tămîioară (1 d), toporaș (II 1 b) (*Viola hirta*). Cf. PĂCALĂ, M. R. 23, CADE, L. ROM. 1967, 54; c) (și în sintagmele *viorea mirositoare*, BORZA, D. 180, 301, L. ROM. 1968, 185, *viorică de pădure*, BORZA, D. 180, 301, *viorele bune*, id. ib., regional, *viorele de grădină*, id. ib., *viorele nerii*, id. ib.) plantă cu frunzele cordate și cu florile albastrii sau roșietice, parfumate (*Viola mirabilis*). Cf. id. ib. 180; d) plantă cu florile mari, ale căror petale trandafirii

sînt împetrișate cu pete purpurii; tămîioară (1 a) (*Viola jooi*). Cf. GRECESCU, FL. 84, PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 180, 301; e) (și, învechit, în sintagma *viorea pădureață*, CONV. LIT. XXIII, 1061) colțunii-popii (*Viola silvestris*). Cf. ENC. ROM., PANȚU, PL., BORZA, D. 181, L. ROM. 1967, 53; f) (și în sintagmele *viorea sălbatică*, ALEXI, W., regional, *viorea târcată*, PĂCALĂ, M. R. 23) trei-frați-pătați (*Viola tricolor*). Cf. BORZA, D. 181, 301; g) plantă cu frunzele mici, rotunde-ovale, crestate, cu florile de culoare albastru-închis; micșunea de munte (*Viola alpina*). Cf. PANȚU, PL. Cf. BUDAID-DELEANU, LEX., LB. *Acante, lăcrămioare, vioase viorele, Odorifere plante broda thalamul nunții. HELIADE, O. I, 373, cf. 135, I. GOLESCU, C. Vioreaua-n cîmp... de-o caldă boare piere. ASACHI, S. L. I, 113. Ei poartă un surtuc de mătășă violetă (în floarea viorelei, toporaș) cu șiret de aur. IC. LUM. (1840), 18¹/30. Mie nu mi-a fost iertat să culeg trandafiri, viorele, micșunile, garoafe și celelalte copilițe ale Florei (a.1846). IST. LIT. ROM. II, 580. Întreagă florăria Răsăritului [se amestecă] cu smeritele noastre viorele. NEGULICI, E. I, 6/29. M-am spălat cu apă ne-ncepută și-apoi am cules aste viorele ca să-mi spuie norocu. MILLO, în PR. DRAM. 378. Doresc... numai fizionomia casnică, viorelele și toporașii îngropați în răsăpa codrului. RUSSO, S. 14, cf. POLIZU. Veși găsi pe lîngă toporași și viorele, lăleaoa „tulipa”, astă floare ce a avut și ea timpul mării sale. NEGRUZZI, S. I, 97, cf. 64, 322. Lîngă crin nu crește scaietele, lîngă micșunea, viorea, nu crește și urzica? BOLLIAC, O. 59, cf. 77, PETRI, V., PONTBRIANT, D. Soarele nu vestejește deloc albea crinilor; nici o atingere nu mînjește viorelele. BARONZI, I. C. V, 103/6. Alexis se retrase încet, strîngînd la pieptu-i un mic buchet de flori de trandafir, de viorele și de rozedă. ALECSANDRI, O. P. 88, cf. id. POEZII, 32, id. P. III, 55, COSTINESCU, CIHAC, I, 317. Ochii săi albaștri ard în lacrimile, Cum lucesc în rouă două viorele. BOLINTINEANU, P. I, 7, cf. 48, II, 38. Trandafirul cel înfocat, crinii de argint, lăcrimioarele sure ca mărgăritarul, mironosițele viorele și florile toate s-adunară vorbind fiecare. EMINESCU, P. L. 23, cf. id. O. I, 87. Eu cu Dumitru... o duceam într-un cîntec, strîngînd viorele și toporași de pe lîngă plai. CREANGĂ, A. 29. Fata i-a dat băiatului un mănunchi de viorele. CARAGIALE, O. II, 295. Să mergem să culegem viorele! grăi Trică. SLAVICI, O. II, 30. Era foarte frumoasă. Crinii și viorelele... nici la degetul cel mic al ei nu le punea. ISPIRESCU, L. 352. Nuferi candizi, viorele, flori albastre de cicoare... Joacă-n raza luminoasă a electricului fard. MACEDONSKI, O. I, 163. Ileana o trimise, în toiul iernii, la munte să-i aducă viorele. CONV. LIT. XXII, 210. Sînt multe păsări mutătoare, care cu venirea lor în țările noastre, ne anunță deșteptarea naturii... și cu ea împodobirea pomilor, răsărîrea viorelelor. MARIAN, O. I, 27. Viorică de pe șesuri. Zbor pe apă două presuri: Una urcă-n răsărit, Alta moare-n asfințit. BELDICEANU, P. 100, cf. DDRF, DAMÉ, T. 184, JAHRESBER. VIII, 125. Ochii albaștri ai Bertei îi răsăriseră în minte ca două viorele. D. ZAMFIRESCU, I. 73, cf. ALEXI, W. Soarele a căzut peste hotarele zării, lăsînd în urmă capetele mantiei sale de trandafiri, viorele și aur șters. IORGA, P. A. I, 109. S-au perindat doi cîte doi, închinîndu-se la crucea din mijlocul bisericii, înconjurată de mănunchi de viorele. SOVEJA, O. 35, cf. RESMERIȚĂ, D., DR. IV, 1567. Vin țigăncile la crîng Să culeagă viorele. TOPÎRCEANU, O. A. I, 336, cf. 5, id. B. 8. Viorică e gingășia în haine albastre. SIMIONESCU, FL. 13, cf. id. F. R. 59. Avea acum în brațe un vas, un fel de strachină înșesată cu viorele, ca o floarea soarelui albastră închisă în smalț verde. CAMIL PETRESCU, P. 37, cf. DS. Un pîlc întins de viorele îmi trimese pe aripioara unei adieri mireasma lor gingașă. SADOVEANU, O. III, 125. Cresc prin foile uscate Viorele, flori adînci. Primăvara să n-o plîngi, Nici iubirile brumate. PILLAT, P. 225, cf. DR. X, 37. Rizomii speciilor de Iris... au o largă întrebuințare în medicina empirică, conținînd ulei eteric..., din care se poate*

izola cetona ironă (10–20%), cu miros de violele. FLORA R. P. R. XI, 455, cf. III, 553. *Primăvara devreme înfloresc prin rariști de păduri vioarelele*. BOTANICA, 171, cf. DER, D. MED., L. ROM. 1975, 79, 80, 1981, 281, 283. *Dragoste tinerele Nu se fac din vioarele*. ALECSANDRI, P. P. 270, cf. H II 142. *Strușor cu vioarele, Dulce ți-i gurița, lele!* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 25, cf. 301. *Ș-o cumpărat săcerele cu mănunci de vioarele și cu zimți de floricele*. ȘEZ. III, 242. *Adă o chită de vioarele, ca să-mi trec vremea cu ele*. RĂDULESCU-CODIN, L. 5. *Ș-o-i răsădi zioarele, Ziorele, flori adinci, Când mă vezi, mîndrule, plîngi*. ȚIPLEA, P. P. 70, cf. DENSUSIANU, Ț. H. 144, 211. *Și or crește vioarele, Și m-oi jelui la ele, Ca la surorile mele*. BÎRLEA, C. P. M. II, 116, cf. ALR SN III h 642, FOLC. TRANSILV. II, 13. *Ș-o luat un mănunchi de vioarele, Ca să dea la nepoți și nepoțele*. FOLC. MOL. I, 292, cf. II, 204. *Am cutreierat ceriul albastru cu stele, Vâlcele cu vioarele*. NUNTA, 179. ◊ (În proverbe și zicători) *Cînd o face plopul mere și tînjala viorele*. TEODORESCU, P. P. 270, cf. MARIAN, NU. 707, ZANNE, P. I, 257. *Eu îl trimit la surcele și el m-duce vioarele, se spune despre un om prost și lenș*. Cf. MARIAN, NU. 9, ZANNE, P. I, 291. ◊ (Ca termen de comparație sau în construcții comparative) *Apa..., luată în masă mare, este albastră ca vioarea*. MARIN, PR. I, 79/5. *Și mama și copilul erau cu părul bălan ca fuiorul și amîndoi cu ochii ca vioarea*. CARAGIALE, O. II, 305. *Privea cu ochii lui de vioarea, umezi ca de rouă, prin care trecea un aur ca al razelor*. IORGA, P. A. II, 143. *Cît bătea ochiul, și pînă-n cer, era un senin tare, de-un albastru închis, ca vioarea*. AGĂRBICEANU, S. 479. *Stătea tolănit pe spate, cu palmele sub ceafă, și se uita ațintit în cerul... ca vioarea*. SADOVEANU, O. XXI, 317. (Eliptic) *Ochi frumoși, ochi-vioarele, Numai voi mi-ați stins norocul*. IOSIF, T. 94. *Păcurari micuț, Cu păr gălbănuț – Floare de spicuț; Cu ochi-vioarele Ce scapăr ca stele, Cu dor și cu jele*. FOLC. TRANSILV. I, 78. ◊ *Vioarea galbenă = a*) plantă din familia violaceelor, cu două flori mici, galbene, care crește prin locuri umede și umbroase, mai ales în regiunea alpină; micșunea galbenă (*Viola biflora*) Cf. CIHAC, I, 317, PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 180, 301, FLORA R. P. R. III, 602; b) plantă din familia liliaceelor, cu florile galbene, care crește mai ales în plăduri, grădini etc. (*Gagea minima*). Cf. GRECESCU, FL. 564, PANȚU, PL., CADE, FLORA R. P. R. XI, 175; c) plantă din familia cruciferelelor, cu tulpina simplă sau ramificată, cu frunzele mici, rotunde-ovale, crestate, de culoare verde-deschis, acoperite cu peri, cu florile plăcut mirositoare, galbene-aurii, bățind, uneori, în brun; micsandră (b), mișcunea (a), violă¹ (b), (regional) foaltină, vioară² (b), levcoaică galbenă (*Cheiranthus cheiri*). Cf. PANȚU, PL., CADE, L. ROM. 1968, 185. *Vioarea sălbatică = colțunii-popii (Viola camina)*. Cf. CONV. LIT. XXIII, 1061, PĂCALĂ, M. R. 23, PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 180, 301, FLORA R. P. R. II, 584, PRODAN – BUIA, F. I. 246. *Vioarea roșie (sau galbenă, regional, de ferești) = plantă din familia cruciferelor, cu tulpina simplă sau ramificată, cu frunzele acoperite cu peri cenușii, cu florile plăcut mirositoare, roșii sau, rar, galbene; micsandră (a), micșunea (b), violă¹ (c), (regional) foaltină, garoaifă, șiboi (1 b), levcoaică roșie (*Matthiola incana*). Cf. ALEXI, W., PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 108, 301, L. ROM. 1968, 185. *Vioarea de noapte = plantă din familia cruciferelor, cu frunzele oval-lanceolate, ascuțite și dințate, cu florile purpurii sau violete, cultivată ca plantă meliferă sau pentru mirosul puternic pe care îl răspîndește seara; micșunea (g), mirodenie (II b), nopticoasă, violă de noapte (v. v i o l ă¹), floarea-noptii, (regional) șiboi (b), vioară de noapte (v. v i o a r ă²) (*Hesperis matronalis*). Cf. ENC. AGR. IV, 180, BORZA, D. 83, 301. *Vioarea albă = plantă din familia violaceelor, cu florile albe, plăcut mirositoare (Viola alba)*. Cf. BORZA D. 180, 301, FLORA R. P. R. III, 568. *Vioarea de munte = plantă din familia violaceelor, cu tulpina înaltă și cu***

florile mici, de culoare violetă (*Viola montana*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 1061. *Vioarele de pîrîu = (Viola palustris)*. ib.

2. (Și în sintagma *vioarea roșie*, CADE) Plantă erbacee din familia liliaceelor, din al cărei bulb cresc două sau trei frunze lunguicte și o tulpină cu flori albastre, roz sau albe, dispuse într-un racem scurt; vioriță (a), (regional) mereoară (*Scilla bifolia*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 1061, BRANDZA, FL. 440, 452, id. D. 419, ENC. ROM., GRECESCU, FL. 565, TDRG, ȘEZ. XV, 140, PANȚU, PL., CADE, ENC. AGR. Cu sfîrșitul vioarelor, o furie nebună de înflorire apucă celelalte plante din pădure. SIMIONESCU, FL. 13, cf. DM, BORZA, D. 157, 301, FLORA R. P. R. XI, 310, DER, M. D. ENC.

3. Ghiocel (*Galanthus nivalis*). Cf. TDRG, PANȚU, PL., ENC. AGR. II, 708, BORZA, D. 73, 238, 239.

4. (Regional; în sintagma *Vioarea de toamnă = brîndușă de toamnă (Colchicum autumnale)*. Cf. BORZA, D. 50, 249, ALR SN III h 643/157.

5. (Prin Maram.) Rujă (1 a) (*Sedum rosea*). Cf. BORZA, D. 158, 301.

6. (Regional) Zambilă (1) (*Hyacinthus orientalis*) (Bocșa). BORZA, D. 85, cf. 301.

7. (Regional) Floarea Paștilor (*Anemone nemorosa*) (Pecinișca – Băile Herculane). Cf. ALR SN III h 644/2.

8. (De obicei în poezia populară) Epitet pentru o femeie frumoasă și gingașă. *De este persoana sapientă, ingenioasă, frumoasă, inteligentă, generoasă etc., etc. – să le scrii acestea în album este una cu a le zice în față: frumușico, viorico, înțelepto, spirituoso, grațioaso etc.* HELIADE, O. II, 181. *Mult mi-e dor, mămuca mea, De cea mîndă vioarea, Care mă iubeam cu ea!* ALECSANDRI, P. P. 295. *Viorică, vioarea, Mîndră, mîndruleana mea, Aseară-nserai pe coastă*. JARNÍK – BÎRSEANU, D. 61.

9. (Prin sud-estul Mold.) Numele unei insecte nedefinite mai îndeaproape. *Deosebitele feluri de insecte se numesc: gîrgăuni, de păpușoi și de om, hespă, viorică*. H III 227. *Cînd se aud vioarele cîntînd, semn că e toamnă*. I. CR. IV, 361. *Vioarelele seamănă la cîntare cu greierul*. ib. 362.

10. (Art.; prin vestul Munt.; în forma *viorica*) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. Cf. VARONE, JOC. ROM. N. 49, id. D. 154.

II. (Popular; prin confuzie cu *vioară¹*; în e x p r.) **Limpede ca (sau cum e) vioarea** = (despre apă) foarte limpede, ca lacrima. *De aci [Făt-Frumos] plecă iar înainte și dete peste... o mulțime de fintini cu apa limpede ca vioarea și rece ca gheața*. FILIMON, O. I, 423. *Apa... limpede ca vioarea, din care peștele te vede cale de o poștă*. ATILA, P. 78. *Mulțimea de fintini cu apă limpede ca vioarea și rece ca gheața*. CĂLINESCU, B. 296. *E apă dăstulă, limpede cum e giorica; poate omu să să și scalde*. GR. S. III, 353, cf. ALR I 797.

– Pronunțat: *vi-o-*. – Pl.: *vioarele*.

– **Vioară²** + suf. *-ea*. – **Viorică**: cu schimbare de suf.

VIOREL, -EĂ adj. (Rar) Vioriu (1). *Păreții sînt din scoici, petrișoare albe, negre, galbine și vioarele*. BOJINCĂ, A. I, 32/27. *Ce ochi frumoși ai, viorei, Ca un întins adînc de ape*. COȘBUC, B. 65. *Topiți sînt ochii viorei De-afîta vaiet nertrupt*. id. P. I, 147. *În văzduhul viorei Stele prînd să se ascunză*. V. ROM. octombrie 1954, 21, cf. DL, DM, ALR II 4365/130.

– Pronunțat: *vi-o-*. – Pl.: *viorei, -ele*.

– **Vioară²** + suf. *-el, -ea*.

VIORINT¹, -Ă adj., s. n. 1. Adj. (Ban. și sud-vestul Transilv.) Vioriu (1); vînat (I 1). Cf. ANON. CAR., DENSUSIANU, Ț. H. 340, DR. IV₂, 1567, DL, DM. *Ia-ți o cîrpă viorintă, De mine să nu ai frică*. HODOȘ, C. 63, cf. DR. I, 361, IV, 840, 1567. *Pană neagră dă cocoș, Iliia-i în Logoj Și crișește să-l jălești Cu chițăle viorintă*. ARH. FOLK. III, 74. *Vismîntu lui viorint, Încins prăstă pămînt*. ib. 133, cf. 156,

TODORAN, GL., ALR I 1 483/107, 1 484/5. ◊ (În descîntece) *Bubă albă, bubă neagră, bubă galbină, bubă viorintă*. DR. IV², 840. *Bubă verde, bubă roșie, bubă viorintă... nu întinde, nu cuprinde*. ȘEZ. XXIII, 109. *Poșitură albă, Poșitură viorintă... Să se risipească, Să se domolească*. GR. S. V, 60. *Bubă roșie, Bubă viorintă, Bubă mohorîtă*. ARH. FOLK. III, 129. *Bubă viorintă, Bubă mohorîtă, Bubă albă... Cîn țoi prinde-a descînta Prinde napoi a pleca*. GREGORIAN, CL. 46. ◊ (Despre păsări; în forma *viorinț*) Cu penele de culoare viorintă (v. *viorint*¹ I) (Șopotul Nou – Moldova Nouă). Cf. BĂCESCU, PĂS. 278, 322.

2. S. n. (Regional) Violet (2) (Brădișorul de Jos – Oravița). LIUBA – IANA, M. 18. *Ciucurii sînt roșii, dar sînt învîrstați în trei locuri, de ambele margini, cu vînat și galben, iar la mijloc cu alb sau verde... ori viorint*. id. ib.

– Pronunțat: *vi-o-*. – Pl.: (1) *viorinți, -te*. – Și: **viorinț, -ă** (pronunțat: *vi-o-*) adj. BĂCESCU, PĂS. 278, 322, ALR I 1 483/107.

– Cf. *vioară*², *vioriu*.

VIORINT², -Ă adj. (Ban. și sud-vestul Transilv.) Năvalnic (I 1). *Ca vîntul se slobozea și în turci polog făcea. Ei! ca vîntul viorint Ce culcă tot la pămînt*. F (1890), 30. *Bate vîntul viorint. Pă muncă cu vioare Doru mindrii mă doboare*. DENSUSIANU, Ț. H. 182, cf. 340. *Sai! Ca vîntul viorint și culcă tot la pămînt*. L. COSTIN, GR. BĂN. 215. *Și-apoi în turci se slobozea, Ca și un vînt viorint, Cînd se lăsa pe pămînt într-un pom înflorit*. BALADE, II, 163.

– Pronunțat: *vi-o-*. – Pl.: *viorinți, -te*.

– Cf. *vifor*.

VIORINTĂ adj. (Prin Ban. și prin sud-vestul Transilv.; despre apă) Limpede, clară, cristalină. Cf. ALR I 797/77, 116.

– Pronunțat: *vi-o-*. – Pl.: *viorinte*.

– Cf. *vioară*¹.

VIORINȚ, -Ă adj. v. *viorint*¹.

VIORIST, -Ă s. m. și f. (Învechit și popular) Violonist. *Această moarte a lui Paganini, de este adevărată, e o îndoită nenorocire; pentru că în aceeași vreme pierdem și un mare viorist și un muzicant*. GTN (1836), 29¹/13, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Complicele acestui furt era un tînăr viorist plin de talent*. CARAGIALE, O. II, 51, cf. DDRF, TDRG. *Un... viorist... a cutreierat toate orașele Apusului, interpretînd pe Beethoven*. ARDELEANU, D. 15, cf. ȘĂINEANU; D. U., CADE. *Comandase fleici și un castron cu zeamă de varză și adusesse doi ... vioristi să le cînte de dor*. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 162. *Țigani, doi vioristi bătrîni, un țambalagiu, adolescent tucuriu, și un muscalagiu voinic, cu albeață la un ochi, ridicau din umeri*. id. ib. 232. *Viorist de forță, cînta totdeauna singur, nu în bandă cu alții*. IZV. XVIII, 308, cf. SCRIBAN, D. *Minunat fu însă taraful de lăutari al lui Medelioglu, alcătuit dintr-un muscalagiu, un țambalagiu și trei vioristi*. CAMIL PETRESCU, O. I, 307. *Asemeni unor vioristi cuprinși de frenezia artei lor... ei ridică deasupra cîmpiei un firîit prelung*. BOGZA, C. O. 396. *A alcătuit cu ei o orchestră formată din doi vioristi, doi flautiști, un oboist, un fluieraș, doi clarinetiști, doi trompetiști, un toboșar și un țambalist*. ALEXANDRU, I. M. 17, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Doar nu-i viorist să vie aici să vă cînte dumneavoastră*. GR. S. V, 29, cf. ALR SN V h 1282. *Și la mine au sărit Rumânii cu topoarele... Vioristii cu dibele, Cobzarii cu cobzele*. FOLC. MOLD. I, 329.

– Pronunțat: *vi-o-*. – Pl.: *vioristi, -ste*.

– **Vioară**³ + suf. *-ist*.

VIORITĂ s. f. Numele a două plante erbacee: a) *vioria* (I 2) (*Scilla bifolia*). Cf. BORZA, D. 157, 301, ȘEZ. XV, 140;

b) *toporaș* (II 1 a) (*Viola odorata*). Cf. BORZA, D. 181, 301. *Este mîndră copiliță, Ca o floare de vioriță*. F (1887), 343.

– Pronunțat: *vi-o-*. – Pl.: *viorițe*.

– **Vioară**² + suf. *-iță*.

VIORIU, -IE adj., s. n. (De obicei în contexte poetice)

1. Adj. De culoare violetă, care variază între violet-deschis și violet-albăstriu; (rar) vioarel. V. lila, lilia chiu, mov, stînjenu, viorint¹ (I). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Cultivăm patru speții: izma verde, viorie, limonie și vîrgată*. BREZOIANU, A. 202/16. *Fac... țigaretel de un lemn vioriu, de os de fildeș, care sînt foarte ușoare*. MAN. SĂNĂT. 111/5, cf. STAMATI, V. 718¹/1, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, I, 317. *Atîta namilă de marmură..., cu opt statuie de marmoră frigiană viorie..., cum oare să o faci zapt cineva...?* ODOBESCU, S. III, 71. *În fund de tot, înălîndu-se în albăstreala înnegurată a cerului, se perdeau culmile păduroase ale Steșicului, învelite în umbre viorii*. id. ib. 195. *Cupido, un paj șăgalnic, va ascunde cu-a lui mină Vioriu glob al lampei*. EMINESCU, O. I, 154. *Salcîmii cu miros dulce tănuiau cărările risipite într-o viorie și melancolică umbră*. id. P. L. 54. *Filfia în fel de fel de ape zăbranicul vioriu*. CARAGIALE, O. II, 251. *E prelungă la chip, codalbă, cu ochii viorii*. DELAVRANCEA, O. I, 16. *Se văd, în codrii mușcelilor, mesteacăni bălai, cu frunzișul mărunt prin care tremură cerul vioriu*. id. ib. 18. *Ochii viorii ai copilei, cu dulce și caldă privire, se ridicau des asupra lui*. CONV. LIT. XVIII, 130. *În zarea viorie s-arată ca năluce... Carpații cei bătrîni*. MACEDONSKI, O. I, 116, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Cerul vioriu e ușor învăluit de praful bogat al drumului*. IORGA, P. A. I, 86. *Se repezi din apa Cea viorie pe uscat*. MURNU, O. 81. *Ici-colo o catalpa, cu foile mari, zugrăvea pete viorii de umbră*. ANGHEL, PR. 57, cf. TDRG. *Cel ce te iubește... îți trimite prin aerul parfumat și vioriu al dimineții mînunchiurile aceaste de flori*. PETICĂ, O. 345. *Pe unde viorii de-amurg Coboară-ncet, sfioase, umbrele-nserărei*. DENSUSIANU, L. A. 22. *Sus pe cerul vioriu străluceau stelele*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, ap. CADE. *Cerul se îmbrățișa cu pămîntul într-o ceață viorie*. AGĂRBICEANU, A. 42. *Soarele se înălțase sus pe cerul vioriu, și ziua era călduță, cu mireasmă de primăvară*. id. O. XII, 349. *O punte aeriană de pulbere aurită mergea să-și razăme capătul dimpotrivă de negurile sure, în care se păreau cufundate pînă la gît piscurile viorii ale munților din apus*. HOGAȘ, DR. I, 159. *Prin norii viorii ai fumului de țigară, mă sileam să pătrund în adîncul depărtat al lumii de gînduri*. id. ib. 186. *Mamina a întins mina după un fir de mătase vioriu*. PAPADAT-BENGESCU, O. I, 119, cf. PASCU, S. 221. *Ochii ei răsplineau o lumină viorie*. IBRAILEANU, A. 87. *Plafonul cu ornamente din stuc, cîteva statuete pe socluri, lepezile rombice de culoare viorie... totul făcea ca impresia de la intrare să continue și înduntru*. AL. PHILIPPIDE, S. II, 83. *Ochii ei de scrum vioriu se uitau galeș*. id. ib. 91, cf. RESMERIȚĂ, D. *Razele piezișe... erau, la fel niciodată, împurpurări grele în asfințit, apoase străvezimi viorii și sure în serile lungi de vară*. M. I. CARAGIALE, C. 40, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Pe cîmpianzăpezită cînd e noaptea viorie Parc-aștept să-i văd culcată umbra lungă, albăstruie*. EFTIMIU, I. 48. *Lumina celor șase cărbuni se prefăcu... în lumina a șase ochi, nevinovați și viorii, ca ochii de copii*. GALACTION, O. 147. *Știu că ochii viorii privesc risipit*. CAZIMIR, GR. 115. *Avea ochi mirat deschiși, mai viorii, cu adevărat ca viorelele, înlăcrămați*. CAMIL PETRESCU, P. 286. *Zorile, din viorii, deveniseră albicioase*. id. U. N. 349. *Răcoarea viorie a serii îndemna la mișcare*. VOICULESCU, P. II, 68. *Luna mare, roșie se arăta pe codri, într-un fum vioriu*. SADOVEANU, O. VII, 375. *Munții... se învăluiau în piclă viorie*. id. ib. IX, 366. *Prin ceața viorie care împînzește orizontul se desemnează în alb, ca o viziune a nopții, forma uriașă a iahtului*. BART, S. M. 50, cf.

SCRIBAN, D. *Ca niște lampioane japoneze, se clatină în urma lor... mii de lălele galbene, viorii, albe, pestrițe și târcate.* ARGHEZI, S. XVIII, 45. *În zori, ceața era viorie.* STANCU, R. A. IV, 137. *Două cearcăne vinete se adinceau sub ochii-i bulbucați, și de pomeții viguroși obrăjii i-afirnau gălbejiți, cu firisoare viorii în filigrană.* VINEA, L. II, 239. *O spărtură necrezut de albastră se făcuse în cerul clădit parcă din bolovani, trainic, pentru veșnicie, și săpătura se lărgise, lăsase aerul vioriu... să intre în burg.* DEMETRIUS, A. 258, cf. DL, DM. *Aerul se împinzise de ramurile... tinere ca niște coarde roșcate și viorii în acel amurg ce se lăsa peste locuri.* BARBU, PRINC. 161, cf. CIORANESCU, D. ET. 897, L. ROM. 1968, 48. *La lumina viorie îi văd fruntea înaltă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 40, 13/3, cf. M. D. ENC., DEX, L. ROM. 1975, 76, DSR, DREV, V. BREBAN, D. G. ◊ (Adverbial) *Painjeni de smarald au țesut de pe-o insulă pînă la malul opus un pod de pînă diamantică, ce stecleşte vioriu și transparent.* EMINESCU, P. L. 51. ◊ (Învechit, rar) Livid. *Pe pieptu-i salbă De pietre scumpe... părul i-ajunge la călcie, Ochii căzuți în capu-i și buze viorie.* EMINESCU, O. I, 95.

2. S. n. Culoare viorie (1). *Combi-națiunea colorilor cu alb sînt în genere plăcute (cele mai frumoase sînt albul combinat cu albastrul deschis, cu roza, cu galbemul... cu vioriu deschis și cu portocaliu).* ENC. ROM. I, 883. *Capul, proporțional ceva mai mic decît la păstrăv, negricios pe ceafă și bătînd în vioriu pe laturi, e acoperit... în pete negre.* ATILA, P. 201. *Ochii... nu mai aveau vioriu-albastru al clipitei de gîndire, ci erau... ca de oțel.* CAMIL PETRESCU, P. 227. *Icoanele ardelenne de la Nicula, pe sticlă, foarte colorate, sunt din acest gen, și tot aici icoanele pe hîrtie în tipar negru or nuanțat cu un roșu, vioriu și verde, imițînd gravura cărților religioase.* ARH. OLT. XIII, 506. *Venea zburînd spre noi un stol de rațe sălbatică... Trecură și se fundară mărș în vioriu amurgului.* SADOVEANU, O. VI, 588, cf. SCRIBAN, D. *Cer plin de rodul toamnei îmi flutura - tartane - Tot vioriu umed al prunelor gîtlane.* I. BARBU, J. S. 119, cf. DL, DM. *Se vede departe în vioriu amurgului nălbînd Histria.* GL 1961, nr. 3, 5/5, cf. M. D. ENC., DEX, DSR.

- Pronunțat: vi-o-. - Pl.: viorii și (învechit, f.) viorie.

- **Vioară**² + suf. -iu.

VIOROAIE s. f. v. **viforoaie**.

VIORÓS, -OÁSĂ adj. v. **viforos**.

VIÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit; despre oameni) Care este viguros, puternic, rezistent; care este plin de viață. *Eu m-am vechit, m-am vestedit și ca florile de brumă m-am ofilit... Iară acesta nou, vios, vlăgos, ghizdav și frumos, ca soarele de luminos, ca luna de arătos... este.* CANTEMIR, I. I. II, 81, cf. LB, TDRG, CADE, SCRIBAN, D., ROSETTI - CAZACU, I. L. R. I, 313. ◊ F i g. *Într-aceasta muncă-ș dede la D[u]mn[e]dzău sufll[e]r[u]l biruitoriu și vios, luînd cumuna vieții ca un nevoitoriu destoinic.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 119/16. ◊ (Despre privire, fizionomie etc.) Care exprimă, trădează vigoare, vioiciune, vioșie. *Vezi la dreapta? Ce chipuri liniștite și dulci cum chiar icoana Ziditorului să vede zugrăvită în trăsăturile lor! Ce fețe vioase! Ce ochi scînteind de o strălucire nemuritoare!* MARCOVICI, C. 113/12.

- Pronunțat: vi-os. - Pl.: vioși, -oase.

- **Viu** + suf. -os.

VIOȘĂ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A însufleți. *Cucernicia, slava și tot ce vioșă sufletul lui pînă atunci nu mai sînt pã plăcerea sa.* CANTACUZINO, N. P. 22/13.

- Pronunțat: vi-o-. - Prez.ind.: vioșez.

- V. **vios**.

VIOȘĂLĂ s. f. (Învechit) Vioiciune (1); vioșie. *Boierul..., deprins în hainele egalității, cum le numesc autorii de astăzi, sufla... mai slobod și mai voios. Ce gîndea boierul în hainele egalității nu se știe, el singur a uitat impresiile momentului, căci în mijlocul vioșălei sale, o mină neagră și vînoasă îl apucă de mîneca surtucului și un glas îi striga în ureche: a, ce dracul!* RUSSO, S. 17, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. ◊ *Strălucire, prospețime, expresie vie. Figura ta pierdut-au plăcuta-i vioșală.* CONV. LIT. VII, 363, cf. TDRG.

- Pronunțat: vi-o-. - Pl.: vioșeli.

- **Vios** + suf. -eală.

VIOȘIE s. f. (Învechit) Vioiciune (1); vioșie. *Ea ș-au păstrat vioșia sa pînă în minutul morții surorii sale.* AR (1829), 236²/21. *Prin sănătate să răvarsă în mădulările noastre simțiri de vioșie.* ALBINET, M. 2/4. *Cînd este aerul măsurat de rece și uscat, atunci... ni să înfășoșează o simțire de vioșie și ușurință.* id. ib. 102/4. *În mijlocul... vioșiei junilor, a cîntecului fetelor, Malaspina era surprins a vedea lîngă o casă șăzînd, adîncită în întristare, o femeie.* ASACHI, S. L. II, 124, cf. 56. *Vioșia acestui bătrîn e rară.* LM. *Ești nu știu cum, zise Marta cu vioșie. Uite... stau aici și privesc în lume și nu gîndesc nimic.* SLAVICI, N. I, 131. *Văd că spune cu multă vioșie mulțime de istorii.* I. NEGRUZZI, S. IV, 126, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M. 492, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, SCRIBAN, D., DL, DM. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Semănarea ei cu fitica lui Svidrighelo, manierele simple și modeste, vioșia spiritului, ce cu înlesnire se rostea prin dialectul litvan, fermecau toate inimile.* ASACHI, S. L. II, 43. ◊ Ceea ce exprimă, denotă vioiciune (1), vioșie. *Pe încet vioșia convorbirei străinilor mergea amorțînd, iar peste puțin tăcerea lor fu semn că ambii erau acufundați în somn.* ASACHI, S. L. II, 38. ◊ *Strălucire, expresie vie a ochilor, a privirii, a fizionomiei. Cel mai sigur semn a însănoșezii este înturnarea vioșiei ochilor.* ALBINET, M. 17/4. ◊ F i g. *Prospețime, frăgezime. Ea se uită drept la soare pe cît timp el e pe orizon; îndată însă ce apune sau se ascunde sub un nor gros, floarea tînjește, se pleacă în jos, pînă ce razele lui vin de-i redau vioșia pierdută.* NEGRUZZI, S. I, 105. *Sănimeața orizonului, vioșia verdeții îmi arată că intru în regiunea munților.* id. ib. 308. [Bătrînul] *aude fremăt [de frunze] tainic și plin de vioșie.* CONV. LIT. III, 362. *Vioșia florilor.* LM, cf. TDRG, CADE, DL, DM.

- Pronunțat: vi-o-. - Pl.: vioșii.

- **Vios** + suf. -ie. Cf. **vioșie**.

VIOȘIME s. f. (Învechit) Vioiciune (1); vioșie. *Din beții zgomotoase și sălbatică, din brațele femeilor de prin culisele teatrelor... mă aruncau cu aceiași vioșime... în lucruri cu totul de altă natură.* CONV. LIT. XV, 47, cf. TDRG, SCRIBAN, D. ◊ *Expresie însuflețită, luminoasă, radioasă a ochilor, a privirii, a fizionomiei. De nu ar fi fost Morizon și iubirea lui cea deosebită pentru omenire, mii de oameni a căroră ochi brilentează astăzi... de vioșime și de sănătate ar fi pierit.* VEISA, I. 32/5.

- Pronunțat: vi-o-. - Pl.: vioșimi.

- **Vios** + suf. -ime.

VIOTĂTE s. f. (Învechit, rar) Vioiciune (1). Cf. TDRG, SFC VI, 58, 63. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Cu toată bătrîneța, viotatea spiritului său și activitatea sa sînt admirabile.* ap. TDRG.

- Pronunțat: vi-o-.

- **Viu** + suf. -ătate.

VÍPARĂ s. f. v. **viperă**.

VÍPĂRĂ s. f. v. **viperă**.

VIPDEREU s. m. v. vindereu.

VIPENĂ s. f. (Prin Mold.) Parte a războiului de țesut, nedefinită mai îndeaproape. Cf. TDRG.

- Pl.: *vipene*.
- Cf germ. *W i p p e*.

VIPERĂ s. f. 1. Șarpe mic, foarte veninos, care are capul de formă triunghiulară, cu o pată de culoare închisă în formă de V, și pe spate o dungă lată, neagră, în zigzag; (popular) năpîrcă (1), (învechit și regional) aspidă, (regional) șarpe ciung (v. ș a r p e I 1), șarpe pestriț (v. pestriț I), șarpe veninat (v. ș a r p e I 1) (*Vipera berus berus*). *Stringînd Pavel ceva surceale și puînd spre foc, o vipere, ieșînd den căldură, năvăli spre mîna lui*. N. TEST (1648), 172¹/12, cf. MARDARIE L. 125²/25. *Mânia zămăului virul lor, mânia aspideei (de vipere D) nevendecată*. PSALT. 317. *Adunînd Pavel mulțime de găteji și puînd preste foc, o vipere, de căldură ieșînd, să apucă de mîna lui*. BIBLIA (1688), 854²/22. *Supt unghea degetului mai vrăjmaș toapsec decît supt dîntele viperii stă*. CANTEMIR, I. I. I, 105, cf. 17, ANON. CAR., ȘINCAI, în DR. V, 562, BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU, I. GOLESCU, C., J. CIHAC, I. N. 146/6. *Din șerpilor otrăviți ai Italiei numiți vipere (cu capul colțorat) și dintr-alte otrăvi se prepară o băutură foarte otrăvitoare*. BARASCH, M. III, 213/3. *Ne rămîne a vorbi de mușcătorele bombarilor..., păiajinilor și viperilor*. BREZOIANU, A. 581/25. *Cînd erpeții vor ieși în față sau la altă parte, să se iaie ca doftorie... zamă de broască țistoasă și de viperă*. CORNEA, E. I, 60/5, cf. 116/32, PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D. *Între reptilele acestei zone cităm: șerpilor sunători..., vipera*. DRĂGHICEANU, C. 117, cf. COSTINESCU, LM, CONV. LIT. XXIII, 346, DDRF, ȘĂINEANU, ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W., PUȘCARIU, ET. WB. *Cînd vipera mușcă pe om, în locul mușcăturii el simte o durere mare, apoi apare o roșeață violacee și partea mușcată se umflă*. BIANU, D. S., cf. TDRG, PĂCALĂ, M. R. 31, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Acest „ulei de scorpion” era întrebuițat ca antidot pentru mușcătura de viperă*. ARH. OLT. X, 233. *Ca și cum ar fi călcat pe o viperă, Sadoveanu se feri, apărîndu-se cu mîinile*. LOVINESCU, S. II, 237. *Năpîrcă sau vipera... nu e singurul reprezentant al șerpilor veninoși la noi, dar e cel mai răspîndit*. SIMIONESCU, F. R. 183. *Locuitorii din Alpii Bavarezi, expuși să fie mușcați deseori de vipere, nu întrebuițează... decît rachiul*. id. ib. 185. *Simțise răceala viperii și înțepătura colților în sînul drept*. TEODOREANU, M. III, 13. *Ieri, suîndu-se în munte, l-a mușcat de pulpa piciorului o viperă*. SADOVEANU, O. XIV, 600, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Străbăteam prin jnepeni, cu grija de-a nu căcla pe vipere*. BLAGA, H. 62. *Din șerpilor care se găsec la noi numai viperele sînt otrăvitoare*. BELEA, P. A. 162, cf. DL, DM. *Manipularea viperelor vii se va face cu toată atenția pentru a evita mușcăturile lor*. FAUNA R. P. R. XIV₂, 133, cf. 321, DER, ZOOLOGIA, 138, CIORANESCU, D. ET., M. D. ENC., DEX, DSR, DREV, L. ROM. 1984, 535, H IX 59, 340, XII 27, DENSUSIANU, Ț. H. 24, 340, ALR I I 184, TEAHA, C. N. 40, NALR - O III h 549, ALR - M III h 590. *L-a mușcat... vipăra*. PORTILE DE FIER, 65. ◊ (Ca termen de comparație sau în construcții comparative) *Ș-au ascuțitu-ș limba Ca de șerpe, făcînd scîrba, Ca viperea n-nveninează Cu buzele lor să piarză*. DOSOFTEI, O. I, 313. *Nu vedeți că sînteți de toate culorile, negri, vineți ca vipera, albiți mai nainte de timp în crime și orgii; aveți voi sînge prin vinele voastre, ca să-l vărsați undeva?* HELIADE, O. II, 411. *Ca o viperă înveninată vine ne-ncetat de-mi veninează și cele mai dulci minute*. PR. DRAM. 139. *Mă așteptam la un chip de smochină neagră, ponosită, din zbirciturile căriea... să frigă doi ochi răutăcioși de viperă*. VOICULESCU, P. II, 76. *Acest hoț cu înfățșare de viperă mai are desigur ceva de șoptit în taină*

căptanului. SADOVEANU, O. X, 212. *Ochii... sticlesc ca ai viperii*. ARGHEZI, VERS. 234. *Cicălitorea mașteră Larisa, cu limba ascuțită, despre care... scriitorul ne spune că șuieră printre dinți ca viperele*. V. ROM. Februarie 1954, 313. ◊ *F i g*. (Cu aluzie la veninul nociv al animalului) *Cele două surori o urmăreau pe furis... și vipera invidiei le mușca mereu din inimă*. AGĂRBICEANU, A. 482. *Avea... în fînța sa vipera neliniștii*. SADOVEANU, O. XII, 265. *Postelnicul Ștefan s-a supus numaidecît, stăpînindu-și vipera limbii*. id. ib. XIII, 718. ◊ *Viperă cu corn* (sau, rar, *cu nas*, învechit, *cornută*) = specie de viperă (1), deosebit de veninoasă, care are în partea anterioară a capului, deasupra botului, o proeminență acoperită cu solzi (*Vipera ammodytes ammodytes*). Cf. ENC. ROM. *E un studiu de geografie zoologică, în care se propune a se arăta întinderea vieșerei cu corn în țara noastră*. ARH. OLT. V, 460, cf. CADE, SIMIONESCU, F. R. 186, FAUNA R. P. R. XIV₂, 312, DER, ZOOLOGIA, 138, M. D. ENC., DEX². *Viperă de stepă* = specie de viperă (1), de dimensiuni mai mari, și mai puțin veninoasă, care trăiește mai ales în stepă (*Vipera ursinii renardi*). *Pe grindurile din Deltă (Letea) mai trăiește și vipera de stepă..., comună în stepele ucrainene*. SIMIONESCU, F. R. 186, cf. FAUNA R. P. R. XIV₂, 331. ◊ *E x p r*. **A tresări ca mușcat de viperă** = a tresări cu violență, a resimți un șoc puternic. *În aceeași clipă Ana tresări ca mușcată de viperă*. REBREANU, I. 257.

2. (Și în sintagma *pui de viperă*) Epitet pentru o persoană rea, perfidă, primejdioasă. *Șerpi, pui de vipere, cum veți scăpa de giudecata gheenei!* N. TEST. (1648) 30^v/34. *Leat 570, născutu-s-au puiul viperii, părintele minciunii, fiul întunerucului..., pseudoprofitul Muhamed*. CANTEMIR, HR. 326. *Nu sînt vrednică de-a mă numi maică, ce vipere, vrednică sînt de toată muștrare și defășmare*. IST. A. Z. 42¹/28. *E demn de voi, ciocoilor, cîți sînteți pui de renegați, cîți sînteți pui de viperă, cît umblați ca turbați după chivernisele*. HELIADE, în IST. LIT. ROM. II, 293. *Acea viperă apucase și pe vreo trei femei române, care au scăpat ca prin urechile acului ca să nu fie înecate sau arse*. BĂRÎȚIU, P. A. I, 100. *Această cultură intelectuală... produce mai mult rău decît bine nenorocitei țări ce hrănește în sînu-i asemenea vipere*. FILIMON, O. I, 98, cf. COSTINESCU. *Atîta am vrut să aflu din gura ta, pui de viperă ce mi-ai fost, zice atunci spinul*. CREANGĂ, O. 89. *Spune și nouă, tată cine este vipera aceea care nu-ți dă pace și-ți otrăvește bătrînețele*. ISPIRESCU, L. 12, cf. ȘĂINEANU. *Mînca-ți-ar cîinii cîntea și te-ar trăsni toaca sfîntului Ilie din ceri, viperă cu șapte limbi!* HOGAȘ, DR. II, 93, cf. RESMERIȚĂ, D., DR. IV, 791, CADE, BUL. FIL. IV, 113, SCRIBAN, D. *Nu știi ce viperă este tanti Aglae asta!* CĂLINESCU, E. O. I, 52. *Știa o mulțime de anecdote... mai ales pe socoteala doamnei Kotzebue, și aceasta cam viperă în felul ei*. CAMIL PETRESCU, O. III, 70. *Ați îngăduit să crească între voi o viperă, un dușman*. STANCU, R. A. I, 47, cf. DL, DM, FD III, 207, L. ROM. 1966, 335, M. D. ENC., DEX, SCL 1979, 95, CL 1985, 59.

- Pl.: *vipere* și (popular) *viperi*. - Și: (învechit și regional) *vipere*, (regional) *vipiră* (ALR I I 184/35, 538, 558, 582, 584), *vipără*, *vipară* (ib. I 184/129, 223), *viporă* (SCL 1966, 61, TEAHA, C. N. 41), *véperre* (ALR I I 184/542), *vépire* (ib. I 184/532), (învechit, rar) *vipire* s. f.

- Lat. *vipera*.

VÍPERE s. f. v. *viperă*.

VIPERÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Viperin. Cf. DRLU.

- Pl.: *viperești*.
- *Viperă* + suf. -esc.

VIPERICĂ s. f. (Bot.; regional) Iarba-șarpelui (*Echium vulgare*). Cf. BORZA, D. 63, 301.

- Pl.:?

- De la **viperină**, cu schimbare de suf.

VIPERIN, -Ă adj. (Rar) De viperă (1), privitor la viperă. Cf. FROLLO, V. 621, LM, DL, DM, DEX, DN³. ♦ F i g. Constantin Lipan clipea mărunț, neînțelegînd în ce cuibar viperin a intrat. C. PETRESCU, C. V. 188. *Inteligența viperină a acelei europene a înlănțuit deplin pe marele stăpîn al lumii*. SADOVEANU, O. XVII, 142. *O frunte viperină, sterilă, implacabil îngustă*. VINEA, L. I, 381.

- Pl.: *viperini*, -e.

- Din it. **viperino**, lat. **viperinus**, -a -um, fr. **vipérin**.

VIPERINĂ s. f. (Bot.; și, adjectival, în sintagma *iarbă viperină*, LM) Iarba-șarpelui (*Echium vulgare*). Cf. I. GOLESCU, C., COSTINESCU, CONV. LIT. XXIII, 1001, BĂRCIANU, GRECESCU, FL. 404, ALEXI, W., PASCU, S. 210, PANTU, PL., DA II, 437, BORZA, D. 63, 301, BUTURĂ, EB., DSR, SCL 1984, 507.

- Pl.: *viperine*.

- Din lat. **viperina**.

VIPIE s. f. (Regional, mai ales în Munt.; de obicei precedat de prep. „în”) 1. (Moment sau perioadă de) intensitate maximă (a unei stări, a unui proces în curs de desfășurare etc.); (moment, răstimp de) precipitare, febrilitate, zor. V. miez (I), putere (III 3), toi³ (4). *Vipia căldurei*. BARONZI, L. 124. *Încălecă calul și, în vipia gătelii lor, scăpă din tabără*. ISPIRESCU, U. 201. *Dau să iasă din casă să alerge după unchiș; dară unde putea cineva să puie mîna pe clanța ușii, căci în vipia amețelii uitaseră că ferestrele sînt deschise*. id., ap. GCR II, 356, cf. DDRF, TDRG. *Or fi fugit în vipia-aiă, dracu era să stea de ei*. PETICĂ, O. 234, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, DEX, SCL 1979, 95, DSR. *Diavolul s-a prins... că el intră în vipia iernii în gheață și nu îngheață*. ȘEZ. XIII, 179. *M-a luat cu el la bătaie și în vipia luptei... eu m-am răzlejit de el*. RĂDULESCU-CODIN, L. 73. *Copilul pe care-l ai fecior în casă s-a lăudat că el, dacă vrea, îți aduce acum, în vipia iernii, cireșe coapte*. id. I. 239, cf. com. din TURNU MĂGURELE, TOMESCU, GL. ♦ E x p r. **A veni în vipii** = a veni foarte repede, cu mare grabă. Cf. LEXIC REG. II, 33.

2. Caniculă, arșiță, dogoare. Cf. BĂRCANU, ALEXI, W. *După-amiază, cînd se potolea vipia, ieșeau cu toții pe miriște*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, ap. CADE, cf. RESMERIȚĂ, D. *Din strașină cădea un altfel de soare. Vipia lui albă înfierbînta lumina în iatac*. KLOPȘTOCK, F. 201. *Bucureștii clocoteau în vipii ca o cetate blestemată peste care se vărsase asfalt încins*. VOICULESCU, P. II, 188. *Cînd e secetă, mă usucă vipia, de mi se lipește burta de șale*. SADOVEANU, O. XV, 115. *Dacă ar fi ieșit pe ogoare, în vipia după-amiezii, și-ar fi dat sama că drumeții sînt siliți să caute umbră*. id. ib. XXI, 486. *Îl scap de grindină, de para Vipiei, de-al furtunii bici. Cu grijă îmi păzesc comoara, Ca, zmeule, să nu mi-o strici*. PILLAT, P. 246, cf. SCRIBAN, D. *Să mergem să-i vedem mormîntul. În vipia de ieri nici n-am băgat de seamă cum arată*. STANCU, M. I. 159. *Sub vipiile unui soare din primele ceasuri ale după-amiezii, o briză răcoritoare sufla dinspre larg*. v. ROM. februarie 1956, 57, cf. DL. *Cum viscolește soarele ăsta, ce jărăgai, ce vipie! Îmi scot sufletul din piept*. PREDĂ, I. 11, cf. DM. *Dacă nevastă-mea nu ar fi plecat la băi, cum face de obicei în luna asta, mi-era mai greu s-o conving să părăsească locuința pe o astfel de vipie*. BARBU, Ș. N. II, 100, cf. CIORANESCU, D. ET., DEX, DSR, DREV, V. BREBAN, D. G., com. din TURNU MĂGURELE, CIAUȘANU, V. 210, IZV. XVI, 26. ♦ (Neobișnuit, determinat prin „de căldură”) *În vremea asta soarele s-a ridicat sus și a început*

o vipie de căldură care frige, nu altceva. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 60. ♦ Febră; stare febrilă. Cf. PAMFILE, S.T. 152. *În vipia boalei, ea aiurea într-una*. MUSCEL, 91, cf. DL, DM, DEX, DSR, I. CR II, 250.

- Pl.: *vipii*.

- Etimologia necunoscută.

VÍPIR s. m. v. **ienupăr**.

VÍPIRĂ s. f. v. **viperă**.

VÍPIRE s. f. v. **viperă**.

VÍPÍSCĂ s. f. v. **vipușcă**.

VÍPLĂ s. f. Aliaj de oțel cu crom și cu nichel, inoxidabil și rezistent la acțiunea corozivă a unor acizi, folosit mai ales în tehnica dentară. Cf. LTR, DT. *Puse pe masa lui Lucu o crăticioară de viplă, acoperită*. VINEA, L. I, 129. LTR², DL, DP, DM, DER. *Cînd o văzu își puse îndată masca lui de supușenie prefăcută și rînji arătîndu-și dinții mari de viplă*. v. ROM. ianuarie 1965, 79, cf. DC, HRISTEA, P. E. 133, M. D. ENC., DEX, DN³, V. BREBAN, D.

- Scris și: *wiplă*. LTR, LTR². - Pl.: *viplă*.

- Din germ. **Wiepla**.

VÍPORĂ s. f. v. **viperă**.

VÍPSĂR s. m. v. **viespar**.

VIPT s. n. 1. (Învechit și regional, în Transilv.; la sg. adesea cu sens colectiv) Rod¹ (1); (recoltă de) grîne, cereale. *Brazdile lui adăpă și mulți viptul lui*. PSALT. HUR. 53¹/1. *Rădică-i spre virtutea pămîntului și sătură ei de vipturile fșatelor*. PSALT. SCH. 491/9. *Brazdeei ei adăpași și înmulțit-ai vipturile (grîurele C, grîul C²) ei, în picăturile ei veselescu-se în lucoare*. PSALT. 122. *Foc aprinse-se de mânia mea și arde-se pără la iadu dedesuptu; și mărăncă pămîntul și vipturile-i, aprinde uziturile codrilor*. ib. 315, cf. CORESI, PS. 414/8, CUV. D. BĂTR. I, 311. *În ploii bune, vesele să crească Vipturile și să să mulțască*. DOSOFTEI, O. I, 143. *Trimisă Domnul foame-n țară, De-adecea de-aiuri piinea cu cară, Că strică Dumnezeu din tot viptul, De să fece foame-n tot pămîntul*. id. ib. 240. *De fierbințeala soarelui atîta iaste zăduh, că să întărește grăunțul viptului ca piatra*. FL. D. (1693), 53¹/13. *Tot într-același pom... poama lega, creștea, să cocea și să trecea, totdeodată, nici după vremi viptul îmbla, ce în toată vremea toată poama și coaptă și necoaptă să afla*. CANTEMIR, I. I. I, 163, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Sămîntă de vipt (grîu, cucuruz...) să nu semeni încă șișiruri*. ÎNV. POM. 73/14. *Noi nu știm de unde s-au luat materia pentru trupul nostru. Ea provine de la pămînt și de la viptul care îl dă*. CALENDAR (1850), 6/3, cf. CIPARIU, O. II, 17, 54, 168, 169, ȘĂINEANU, I. 185, PHILIPPIDE, P. 32, 65, PUȘCARIU, ET. WB., TDRG, DHLR II, 161, 502, RESMERIȚĂ, D., CADE, ROSETTI, I. L. R. I, 532, SCRIBAN, D., ROSETTI - CAZACU, I. L. R. I, 50, 310, DL, DM, CL 1958, 232, CIORANESCU, D. ET., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G., CL 1990, 97, ALIL XXIX, 317. ♦ Fig. *Drept aceea vipturile lucrurilor sale vor mîncea*. DOSOFTEI, ap. GCR I, 266/15. *Lupul... cu fuga semințele mestersugului sămăna, carile a doa noapte viptul copt și deplin le era a da*. CANTEMIR, I. I. I, 94. *Strîmbătatea și lucrătorul ei pururea viptul căii sale mîncînd și băutura toapșăcului său bea*. id. ib. II, 63, cf. id. O. C. I, 261.

♦ (Învechit și regional, mai ales în Transilv.) Hrană, mîncare (pentru oameni); p. e x t. întretinere (cu hrană); pensiune, v. p e n s i e (I 2). *Și adune într-una de toată hrana celor ani buni vinetori și poarte grîul în oraș în jîmîțele lui Faraon, pre cea foamete vinetoare și-l ține cum să fie viptul*

în Egipt, în cei șapte ani de foamete vietori, cum țara de foame să nu pîiaie. PO 143/2. Tăfîni-său... tremease cu marhă den Egipt încă dzeace asini încărcați și dzeace asini carele grîu, pîine și vipt ducea tăfîni-său pre cale. ib. 161/26. [Sfîntul] cumpără tot grîul și tot viptul la Faustian, de-ș implură cetățenii casele de grîu și de vipt. DOSOFTEI, v. s. mai 126/18. Lipsa viptului adeseori tîmplată între națiile selbatice, carile nu știu lucra pămîntul. SĂULESCU, HR. I, 87/2. Cultivatorul căuta cu mîhnire ogoarile cele mănoase prelucrate pentru viptul familiei și care amu aveau a fi impresurate de scai și de pălămidă. ASACHI, O. II, 321. Tatarii stîrpe toate cîte pute afla, și polonilor nu rămăsece alt vipt decît oarecare poame de pe copaci și vii. id. ib. 848. Îndestularea unei politei mari, ca Londra, cu vipturi (hrană) este un articol foarte însămnat. IC. LUM. (1840), 38¹/31. Viptul lor este simplu: finicile, pîinea de orz, turta de dura și laptele de cămilă. RUS, I. III, 60/32. În tîlnii pe căpitanul unui bastiment tarentin, care face cabotagiu în Mediterana, mă înțelesei cu dînsul: pentru trecere, patru ducați... și pentru vipt domnesc, cum zise, doi carlini (un sfañ) pe zi. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 144. Principiul vieței provine și crește prin mizlocirea viptului (hranei) și... se împuținează și se perde din lipsa ei. CORNEA, E. I, 180/5, cf. II, 190/33. Viptul lui Vronța era tot de leșuri De români, furate de prin finterimuri. C. STAMATI, P. 223, cf. 338, STAMATI, D., CIHAC, I, 318, LM 1585, ȘĂINEANU, I. 185, DDRF, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU. După 3 ani de zile iesă tineri învățați în ale negustoriei și numaidecît capătă plată 20-30 coroane pe lună pe lîngă vipt și cuartir. ARHIVA, XII, 110. Mă luă în casa sa... ca învățător la doi copii ai săi, dîndu-mi pe lîngă vipt și cortel încă și 20 fl[orini] pe lună. SBIERA, F.S. 102, cf. ALEXI, W., PUȘCARIU, ET. WB., RESMERIȚĂ, D., CADE, BL III, 82. Vipt am găsit la ospătărie fără să sperăm prea mult. SADOVEANU, O. X, 382, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 278, SCRIBAN, D., DL, DM, CL 1958, 229, ib. 1962, 132, CIORANESCU, D. ET., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G., com. din TIMIȘOARA, ALIL XXIX, 317. $\diamond$ F i g. Primind în mînule tale ca o primîție (pîrgă) această elementară cărticică și culegînd din ea cele întîie cunoștințe de litere și de idei, ca pe cel întîiu vipt (hrană) sufletesc. SĂULESCU, I. 90/5. Dorim a crede că numărul acestor foi nu se va mîrgini întru alîta, ce va spori prin o redacție plăcută și uniformă, răspunzînd la înalta chemare a publicității, încît gazetele române, ca la alte nații, să se facă vipt neapărat și de toate zilele a doritorilor culturei. ASACHI, O. II, 612. $\diamond$ L o c. a d v. (În legătură cu verbe ca „a lua”, „a ține”, „a fi” etc.) În vipt = în pensiune (v. p e n s i e I 2), în gazdă. Cf. DL. Bietul domnul Teodorescu trăiește ca vai de el... Ce-ar fi să-l luăm la noi în vipt. T. POPOVICI, SE. 42, cf. DM. Avram, pe atunci elev abia în a patra de liceu, se întoarse amărît și pătruns de frig de la gară acasă, acolo unde era în vipt, la bătrîna aceea murdară și zbirciută. V. ROM. mai 1963, 5, cf. DEX, V. BREBAN, D. G.

2. (Transilv. și prin Maram.) Cantitate determinată de boabe de cereale care se duce la măcinat. V. m a c i n i ș (2). Cf. DR. VI, 506, BUGNARIU, N. Sînt multe vipturi la moară? VICIU, GL. Am dus la moară un vipt... de grîu. Com. din ZAGRA - NĂȘĂUD. Am dus un vipt la moară. ALR II 3 986/260, cf. id. 3 986/272, 362.

- Pl.: vipturi și (învechit, rar) vipture. - Și: (regional) gipt (BUGNARIU, N.), jipt (id. ib.) s. n.
- Lat. victus.

VIPTĂR s. m. (Prin sud-estul Transilv.) „Om sărac, murdar”. L. ROM. 1959, nr. 5, 88.

- Pl.: viptări.

- Etimologia necunoscută. Cf. v i p t u i.

VÍPTIMĂ s. f. v. victimă.

VIPTUĂLII s. f. pl. v. victualii.

VIPTUĂȚIE s. f. (Învechit) Hrănire, nutrire; hrană, mîncare (pentru oameni). Se ruga să nu înceteze a răvărta preste dînsii everghesiile (facerile de bine), prosforîndu-le pîrge, ca unor viețuitori trupești, din toate producturile viptuăției lor. SĂULESCU, HR. I, 41/21, cf. STAMATI, D.

- Pl.: viptuății. - Și: (învechit, rar) viptuăciune s. f. STAMATI, D.

- Viptui + suf. -ație.

VIPTUĂCIUNE s. f. v. viptuăție.

VIPTUÍ vb. IV. T r a n z. și r e f l. (Învechit) A (se) hrăni; a (se) întreține. Pămîntul încălzit și rourat dischide sîmul și produce din sine veghetații, cu care viptuiește pre ai săi viețuitori. SĂULESCU, HR. I, XIV/3. Oamenii la început viețuia fără să lucreze, viptuindu-se (hrănindu-să) cu plîntele ce vlăsta plămîntul. id. ib. 26/14. Se viptuia cu carne de cal și lapte de iapă. id. ib. 236/22. Poalele Pionului și coastele sale se vād presurate de mănăstiri, săhăstirii și schituri lăcuite de monahi și călugărițe, din carii unii petrec tot anul prin vizunii, viptuindu-se numai cu poame și ierburi. ASACHI, O. II, 393. Carnea de berbece... e cea mai gustoasă și mai bună decît alte cărnuri, pentru că viptuiește (hrănește) și întărește pe om foarte bine. CORNEA, E. II, 188/25. Cînd el începu a se pregăti pentru somnul morței, se viptui în curs de 20 zile... numai cu lapte. GM (1854), 2²/52. Pămînturi mlăstinoase care, neflînd nici vîrtoase, nici apoase și scurgătoare, sînt neumblate și, prin urmare, rămîn... nefolositoare pentru locuitorii de pre pămînt și din ape; mocirle care, fiînd acoperite de plînte apatice și puturoase, nu viptuiesc decît insectele veninoase și servesc de adăpost animalelor necurate. CALENDAR (1856), 15/12, cf. BĂNUȚ, T. P. 113.

- Prez. ind.: viptuiesc.

- Vipt + suf. -ui.

VIPTUIRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a (se) viptui și rezultatul ei; hrănire, nutrire. Ouăle de găină și de alte păsări se întrebunțează în Anglia spre viptuire într-un chip... însămnător. GM (1854), 25³/47.

- Pl.: viptuiri.

- V. viptui.

VIPTUITÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Hrănit, nutritiv. Carnea de bou bătrîn e tare și mai grea de mistuit...; iară zeama... este foarte viptuitoare și întăritoare sau tonică, dîndu-se celor bolnavi. CORNEA, E. II, 188/12. Carnea iezilor (în Grecia) e folositoare și viptuitoare, pentru aceasta acolo doftorii o recomandă bolnavilor. id. ib. 189/4.

- Pl.: viptuitori, -oare.

- Viptui + suf. -tor.

VIPUȘCĂ s. f. 1. Fișic îngustă de țesătură sau șiret, de altă culoare, care se aplică drept garnitură la unele uniforme, adesea pentru a masca anumite cusături, în special cusăturile exterioare ale pantalonilor. V. l a m p a s, p a s p o a l. Postav vînat pentru guleri și vipușce. BULETIN, F. (1839), 61¹/16. Cîte giupinose cu testemeluri..., cîți logofitei cu vipiscă... tot Picu îi bălăbănește husduz-burduz, prin toate rătăcăniile. ALECSANDRI, O. V, 463, cf. CIHAC, II, 457. Băgase spaima în ofițeri: pe unul îl turna la garda pieții pentru că a umblat fără mînuși, pe altul pentru că n-avea vipușcă. BACALBAȘA, M. T. 28, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. Am chipiu cu un număr x de centimetri mai înalt ca al altora, am vipușcă bordo-închis și nasturi prima calitate.

BASSARABESCU, V. 203, cf. CADE. *Copilul îi pare urât, cu gîtul subțire în gulerul uniformei de liceu cu vipușcă galbenă, cu capul gol, tuns.* C. PETRESCU, I. II, 264. *Trebuia să circuli cu mîinile la vipușca pantalonilor.* BRĂESCU, A. 133. *Sta în poziție nemișcat, cu mîinele la vipușcă, așa cum îl învățase... sublocotenentul.* id. M. B. 77. *Și-a deschiat scurta, ca să i se vadă mai bine pantalonii albaștri cu vipușcă de matasă neagră.* SADOVEANU, O. XXI, 409. *Unul din ei purta uniforma de bursier al statului: tunica scurtă... cu vipușcă albă la pantalonii, la mineci și la chipiu. Ceilalți trei aveau uniforma școlarilor externi: tunici lungi cu vipușca verde.* ARH. OLT. XVII, 131, ROSETTI, I. L. R. 307, cf. SCRIBAN, D. *În fața profesorilor erau și cinci premianți..., îmbrăcați în uniforma cea nouă...: frac de postav cenușiu, cu vipușcă galbenă pe margine și pe cusăturile pantalonilor.* CAMIL PETRESCU, O. I, 191. *A venit de Paști acasă: tunica neagră cu brandenburguri roșii... pantalonii cu vipușcă lată neagră.* STANCU, D. 337. *Aveau... uniforme noi, - Titi, costum cu vipușcă roșie, Lelioara, șorț negru.* PAS, Z. I, 254, cf. LTR², DL. *Generalul Mîndru își împinse înaintea, violent, pîntecul uriaș și-și strînse mîinile pe o vipușcă imaginară.* T. POPOVICI, S. 322, cf. DM, CIORANESCU, D. ET., M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G. ♦ P. e x t. *Bentiță de piele sau de material plastic care se aplică la unele cusături ale încălțămîntei. Mașină de cusut vipușca plată.* NOM. MIN. I, 385. *Vipușca exterioară... e o bentiță de piele care acoperă cusătura de încheiere a carîmbilor la spate.* LTR². *Vipușca interioară... e o bentiță de piele care acoperă cusătura de încheiere a căptușelii în porțiunea din spate a încălțămîntei.* ib. ♦ (Neobișnuit) *Fîșie, bandă subțire (de țesătură). Țigăncile... în flenderițe roșii sau galbene și desculte, legate numai cu o vipușcă de cîrpă sub genunchi.* M. I. CARAGIALE, C. 62, cf. DL, DM, DEX.

2. (Regional) Frînghie întinsă de la țarm către mijlocul apei, care are însemnate din distanță în distanță locurile unde urmează să fie așezate cîrligele de prins pește². *În dreptul fiecărui semn de pe vipușcă se aruncă cite o popușă care se fixează pe fundul Dunărei.* ANTIPA, P. 350, cf. 361, DL, DM.

- Pl.: *vipuști* și *vipuște*. - Și: (învechit) *vipiscă* (accentuat și *vipiscă*, CIHAC, II, 457, SCRIBAN, D.), *văpúșcă* (DDRF, TDRG) s. f.

- Din rus. *выпушка*.

VIR¹ s. m. (Latinism învechit) Bărbat (viteaz, valoros). *Ia-mi cauza asupra-ți, în locul meu te pune, Aibi pietate, vire, d-amarurile mele!* HELIADE, O.² IV, 524. *Legea îți comandă S-aștepți la ora cînd toga te înmăntă Cu-a virului valoare.* id. ib. 530, cf. LM.

- Pl.: *virii*.

- Din lat. *vir*.

VIR² s. n. (Ban.) Virtej (I 1). Cf. JAHRESBER. III, 330, CADE, IORDAN, T. 535, SCRIBAN, D., CIORANESCU, D. ET., GĂMULESCU, E. S. 200, DSR, L. ROM. 1986, 46, 47, H XVIII 137, NOVACOVICIU, C. B. II, 8, COMAN, GL., CHEST. IV 39/22, 30, 42, v/61, ALR I 427/28, 40, ib. I 981/9, 45. ♦ (Regional) Loc prielnic pentru prins pește² (Drobeta - Turnu Severin). L. ROM. 1959, nr. 5, 74.

- Pl.: *viruri*.

- Din scr. *vir*.

VIR³ s. n. (Prin Bucov.; în sintagma) *Virul apei* = firul apei, v. f. i. r. Cf. ARVINTE, TERM. 115, 174.

- Din ucr. *вир* „virtej, bulboană”.

VIRA¹ interj. 1. (Marină) Termen prin care se dă comanda pentru tragerea, întinderea sau strîngerea unei parîme. Cf. ABC MAR. 114, SCRIBAN, D. *Vira, trage acum, haide, tare, stop, încetșor.* TUDORAN, O. 457.

2. (Marină) Termen prin care se dă comanda pentru a readuce la bord lanțul ancorei și ancora cu ajutorul cabestanului sau al vinciului¹. Cf. ABC MAR. 114. *Deodată... răsună ca un tunet... comanda căpitanului: Toată lumea la bord. Echipaj la posturile de plecare. Sus schela. Vira ancora.* BART, S. M. 92, cf. SCL 1961, 614, 615.

3. (Adverbial; prin Munt.; în e x p r.) A da (sau a trage) *vira* = a ridica năvodul din apă. Cf. SCL 1962, 235.

4. (Substantivat; învechit; în e x p r.) A se lua la *vira* = (despre negustori) a se întrece, a-și face concurență. Cf. SCRIBAN, D.

- Din it. *vira*.

VIRĂ² vb. I. 1. I n t r a n z. (Despre nave, ambarcații sau, p. a n a l., despre alte vehicule) A-și schimba direcția de mers, descriind o curbă. V. c o t i. Cf. CADE. *Cu o răsucire bruscă de volan, trăsura viră la stînga.* REBREANU, R. II, 32. *Coloana din stînga trecu între soare și navele dușmane, în timp ce coloana din dreapta începe foarte prudentă lupta pentru ca să dea timp navelor învăluitoare să ajungă în poziție de tragere... Apoi imediat virează și ea.* CAMIL PETRESCU, T. II, 175. *Un avion, minusculă insectă de metal, vira foarte înalt, aruncînd foi de hîrtie, care legănau fulgi smulși.* C. PETRESCU, I. I, 57. *Mașina... viră nebunește și dispăru.* id. ib. II, 222, cf. DL. *Pe stradă se auzi, virînd cu mare zgomot, pe după colț, un camion.* PREDĂ, R. 116. *Un camion apăru după colț. Viră gata să derapeze.* T. POPOVICI, S. 21, cf. DM, M. D. ENC., DEX, DN³, V. BREBAN, D. G. *Mașina a virat scurt înapoi.* v. ROM. februarie 1964, 84. ♦ (Prin analogie; despre păsări zburătoare) *Pare că nici nu dă din aripi. Mereu virează. Cu o singură pasăre, ai impresia că ograda ți-e plină de rîndunele.* SIMIONESCU, F. R. 125. *Pe cer, vulturul negru virează sfînd pe loc.* PILLAT, P. 143. *Ambele acvile încep să vireze, executînd splendide jocuri aeriene.* LINȚIA, P. II, 175. ♦ (Despre oameni) A face ca o navă, o ambarcație sau un alt vehicul în mers să-și schimbe direcția. V. c î r m i, c o t i. *Căpitanul bărcii mele deodată dă ordin cîrmaciului să vireze către un mic port care se afla în apropierea noastră...; eu îi zic să ție marea înaintea.* GHICA, S. 400, cf. CADE. *Am virat brusc și am intrat în șanț... Noroc că mergem la pas... Mașina nu s-a răsturnat.* CAMIL PETRESCU, P. 124. *Departa... dincolo de Remetea, a stopat, a virat în diagonală șoselei.* ARH. OLT. XIII, 452, cf. SCRIBAN, D. *Să mă scuzați, zise șoferul, virînd în curtea de cristal.* ARGHEZI, S. IX, 101. *La răspîntii, micșora viteza, suna și vira cu prudență.* v. ROM. octombrie 1954, 100, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Pe gheață și polei nu trebuie virat simultan cu frînarea.* RL 1977, nr. 10 300, cf. DSR. ♦ (Nav.) A vira de bord sau (învechit; t r a n z.) a vira bord = a schimba direcția de mers pentru a primi vîntul din bordul opus. *Am putut vedea ce viață grea duc marinarii pe corăbiile cu pinze cînd e vremea rea și au vîntul contrar, cînd pe tot minutul trebuie să vireze bord, minuînd pinzele cu frînghiile ude, reci, încărcate de apă înghețată ca sticla.* GHICA, S. 382, cf. RESMERIȚĂ, D., ABC MAR. 112. ♦ F i g. (Despre oameni) A-și schimba (brusc) atitudinea opiniile etc. Cf. SCRIBAN, D. *Virajul masiv al cititorului spre romanul românesc contemporan s-a produs abia în clipa în care și acesta a virat, cu hotărîre și curaj, spre adevăr.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 26, 3/1. ♦ F i g. (Despre oameni) A schimba vorba, a trece la alt subiect de conversație. *Sonia îl mai privește o dată cu ochi care roagă, pe urmă virează brusc. - A! iată pe d-na Ionescu.* CAMIL PETRESCU, T. II, 27, cf. DL. ♦ T r a n z. *Sabina... viră brusc discuția în altă direcție.* C. PETRESCU, C. V. 84.

2. T r a n z. (Marină; complementul indică o parîmă) A trage, a întinde sau a strînge. Cf. AN. DOBR. IV, 124, SCRIBAN, D. ♦ (Complementul indică lanțul ancorei și ancora) A readuce la bord cu ajutorul cabestanului sau al

vinciului¹. *Îndată, mai repede decât ai vira o cheie de lanț, vestea s-a întins în tot portul.* TUDORAN, P. 30, cf. DN³. (Ref. p. a. s.) *La navele ancorate în barbă se virează întâi ancora cu lanțul mai scurt.* LTR² XIII, 499.

3. T r a n z. (Complementul indică sume de bani) A trece dintr-un cont în altul. Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *A și B is creditorii unei bănci; A e dator lui B și dă ordin ca banca să vireze în contul lui B o sumă de bani.* SCRIBAN, D. 1409. *Dacă cumpărătorul a virat în contul furnizorului mai mult decât valoarea mărfurilor primite efectiv... suma plătită în plus va fi restituită.* BO (1951), 292. *Vă rog... să deschideți un cont la banca dv. pentru domnișoara Otilia Mărculescu, virind în creditul acestui cont, prin debitul contului meu, lei 100 000.* CĂLINESCU, E. O. II, 205, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³, V. BREBAN, D. G. ◊ R e f l. p a s. *Fondurile se virează în mod obligatoriu la banca specială pentru finanțarea investițiilor.* BO (1951), 544.

4. T r a n z. (Complementul indică copii fotografice) A-i schimbă culoarea prin tratare chimică. Cf. CADE, SCRIBAN, D. *Virarea în roșu se obține în special pe fotografii inițial albe cari au fost virate în brun.* LTR² XVIII, 498, DL, DM, DEX, DN³.

5. I n t r a n z. (Chim.; despre substanțe) A trece la altă culoare (sub acțiunea unui reactiv). Cf. DN². *Lacul este descompus și soluția virează spre galben deschis.* CHIM. AN. CALIT. 226, cf. M. D. ENC., DN³.

- Prez. ind.: virez.

- Din fr. virer, it. virare.

VIRĂGINE s. f. v. virago.

VIRĂGIU s. n. v. viraj.

VIRĂGO s. f. 1. (Învechit; în forma viragine) Fecioară (robustă) plină de grație. *De știți d-acea extase, nespūsă fericire, Mulțiți-o, înălțați-o la maxima putere Și veți avea idee de ochii, fruntea Evei, A nobilei, divinei viragini primitive, Model de frumusețe la angelii din ceruri.* HELIADE, O. I, 370, cf. LM.

2. (Învechit; astăzi rar) Femeie robustă, de statură înaltă, cu comportament și caracteristici masculine. *Sînt muieri ce se numesc viraguri, în care lindicu e mai mare decât ce ar trebui să fie, pentru aceea sînt sterpe, au glas bărbătesc, putere mare, semn de barbă și de mustețe.* ANROP. 238/17, cf. DN², D. MED., DN³.

- Pl.: (învechit) viraguri. - Și: (1) virăgine (pl. viragini) s. f.

- Din lat. virago, -inis, it. virago, viragine, fr. virago.

VIRĂJ s. n. 1. Faptul de a vira (1); schimbare a direcției de mers a unui vehicul. V. c o t i r e. Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Cu un viraj îndrăzneț, automobilul stopă scurt în fața scării.* REBREANU, R. I, 153. *Dădu drumul motorului; un timp merse atentă la trecătorii străzilor și la viragii.* C. PETRESCU, I. II, 96. *Autocamionul... condus de... Alex. Marcu, din cauza unor viraje greșite, s-a suit pe trotuar.* UNIVERSUL III, 10/4, cf. SCRIBAN, D. *Avionul ia atunci o poziție... pentru a efectua un viraj.* ENC. TEHN. I, 179. *Virajele strîne la verticală și decolările sale spectaculoase stîrniseră o admirație fără seamăn și impresionaseră în cel mai înalt grad mulțimea.* CONTEMP. 1953, nr. 328, 2/5. *Tancul făcu un viraj scurt și continuă să tragă în plin.* v. ROM. ianuarie 1955, 103, cf. DL, DM. *Într-un viraj văzu sinele pentru o clipă.* 8 februarie 1960, 23, LTR², M. D. ENC., DEX, DN³, DSR, DREV, V. BREBAN, D. G. ◊ (Prin analogie) *Privea arbuștii exotici... viragiile savante ale chelnerilor printre scaune.* C. PETRESCU, I. I, 4. *Cei care au înșepenit în ghemul unei morți aparente, în aer, scapă ca niște avioane pitice de aur și albastru, ca să împlinescă virajele dragostei.* SADOVEANU, O. XXI, 281. ◊ F i g.

Trecerea d-lui M. Cruceanu de la poezie la proză e unul din cele mai dulci viragii ce se pot închipui. PERPESSICIUS, M. I, 223. ◊ F i g. Schimbare (bruscă) de atitudine, de opinii etc. *Gelozia îl decide printr-un viraj de mare subtilitate psihologică s-o ia în căsătorie.* PERPESSICIUS, M. IV, 206. *Gîndirea lui [Rousseau] sare peste două secole... mulți îl socot ca un viraj decisiv în istoria gîndirii.* RALEA, F. 302. *În cele din urmă [își schimbă] stilul de viață, executînd un spectaculos viraj de 180°.* T. iunie 1964, 90. *Virajul masiv al cititorului spre romanul românesc contemporan s-a produs abia în clipa în care și acesta a virat, cu hotărîre și curaj, spre adevăr.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 26, 3/1. ◊ Porțiune curbă a unei șosele sau a unei piste cu raza de curbură mică. Cf. CADE. *Tavi Diamandescu lua virajurile în plină viteză.* C. PETRESCU, O. P. I, 208. *Virajele unui velodrom.* SCRIBAN, D. *Virajele sînt folosite curent la serpentine.* LTR², cf. DL, DP, DM. *În ultimul tur de pistă... necunoscînd, desigur, regulamentul, a plonjat de pe viraj... dezzechilibrîndu-și... colegul de întrecere.* SPORTUL, 1980, nr. 9556, 1/2, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. *La viraj lasă vehiculul mai încet.* DSR, cf. V. BREBAN, D. G.

2. Schimbare a culorii unei copii fotografice prin tratare chimică. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, DN³.

3. (Chim.) Schimbare a culorii unei substanțe (sub acțiunea unui reactiv). *Cu cît gradul de disociație al indicatorului va fi mai mic, cu atît va fi nevoie de mai puțin acid sau bază pentru a produce virajul.* MARCOVICI, CH. 119, cf. DL, DM. *Adăugînd un indicator de pH cu domeniul de viraj potrivit, culoarea soluției se va schimba.* CHIM. AN. CALIT. 85, cf. DEX, DN³.

- Pl.: viraje și (rar) virajuri. - Și: (astăzi rar) virăgiu s. n.

- Din fr. virage.

VIRĂL¹, -Ă adj. Care ține de virusuri; caracteristic unui virus; care este provocat de un virus; virotic, (rar) viral. *Enteropatiile de origine virală.* SCL 1964, 414. *Nu este exclus ca aceasta să fie calea spre soluția practică a imunosupresiei cu ajutorul unor constituienți virali în transplantarea organelor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 54, 31/4. *La acest simpozion s-a evidențiat originea virală a leucemiei.* CONTEMP. 1971, nr. 1280, 8/6, cf. M. D. ENC. *Pină în prezent s-a reușit să se sintetizeze mai multe forme de interferon, una dintre acestea fiind deja folosită cu succes în tratarea hepatitei virale.* în DCR, cf. DN³, DEX².

- Pl.: virali, -e.

- Din fr. viral.

VIRĂL², -Ă adj. (Învechit, rar) Viril (1). *Artea silo-gistică e... o gimnastică putinte care dă minții abitudinea precizunii și a rigorii.* În această școală virală s-au format părinții noștri: nu poate să fie decât folositoriu a reținea cîva timp într-însa junețea actuală. LAURIAN, F. 100/9.

- Pl.: virali, -e.

- Vir¹ + suf. -al.

VIRAMENT s. n. Operație contabilă prin care o sumă de bani trece dintr-un cont într-altul, fără a fi nevoie ca suma să fie vărsată în numerar; operație bancară de plată, fără numerar, care constă în trecerea unei sume de bani din contul celui care face plata în contul beneficiarului; document prin care se dispune efectuarea unei astfel de operații sau plăți. *După regulamentul financiar de la 1860... guvernul avea dreptul să facă viremente în toate ministerele.* KOGĂLNICEANU, O. IV₁, 492, cf. COSTINESCU, ENC. ROM. *Sînt și cecuri „roșii”, cari se emit pe nume și se întrebunțează pentru transferearea unei sume dintr-un cont în altul (viriment), între persoanele cari au conturi la bancă.*

I. PANȚU, PR. 81, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE, ENC. AGR., BUL. FIL. VI, 24, SCRIBAN, D., BL VIII, 205. *Între clienții aceleiași bănci, plățile se făceau prin virament, adică prin transcrierea unei sume din contul unuia în contul altuia.* OTETEȘA, R. 61. [Banca de Stat] va putea să participe la înființarea institutelor internaționale de viramente sau compensațiuni. LEG. EC. PL. 182. *Tarifelor... nu se aplică operațiunilor de... transfer sau virament pentru impozite.* ib. 227, cf. CONTEMP. 1948, nr. 112, 12/1. *Viramentele de credite în bugetul administrației de stat și în bugetele organelor locale ale puterii de stat se vor face după normele stabilite.* BO (1951), 495, cf. DL, DM. *Un rol important în inițierea lor în practicile comerciale înaintate (operații de credit, virament, polițe) au avut casele de comerț din Transilvania.* IST. ROM. III, 661, cf. DER, BO (1963), 15, HRISTEA, P. E. 107, 110, M. D. ENC., D. EC., DEX, DN³, DREV, V. BREBAN, D. G. $\diamond$ *Cont de virament = cont deschis la o instituție bancară, prin care se fac și se primesc plăți, fără a se întrebuița bani în numerar.* Cf. DL, DM, DN³.

- Pl.: *viramente*. - Și: (învechit) *virement*, (astăzi rar) *viriment* s. n.

- Din fr. *virement*. Cf. *vira*².

VIRÁN, -Ă adj. (Despre terenurile din cuprinsul unei localități) Pe care nu a fost construit nimic, care este fără clădiri și, de obicei, neîngrădit. *Au cerut... să facă o cherhana de săpun pe locul ce are virant în mahalaoa Livedea (a.1844).* DOC. EC. 813, cf. CIHAC, II, 628. *Luase cu chirie locul viran de pe Podul Mogoșoaiei... unde... pune dulgherii să-i facă o scenă.* CARAGIALE, O. I, 10. *De cu noaptea a-nceput a turna, și toarnă... Piețele, ogrăzile, locurile virane sînt mări și lacuri.* id. ib. II, 162. *În fața ferestrei mele, de cealaltă parte a bulevardului, e un loc viran.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 228, cf. DDRF, ZEITSCHRIFT, XIX, 416, GHEȚE, R. M., BĂRCIANU, ȘIO II, 378, ALEXI, W. *Leon Ghica... binevoind a dona un loc viran de 28 prăjini, pentru clădirea unei case parohiale... administrațiunea casei bisericești exprimă cu aceasta vîile sale mulțumiri piosului donator.* MON. OF. (1906), 8, cf. LÖBEL, C. *Mirosurile, efluviile, extractele și quintesențele acestea alambicate... au dospit cu beatitudine pe locurile virane.* ANGHIEL, PR. 31, cf. TDRG, JAHRESBER. XVII, 12. *Păzeau la marginea drumului, pe lângă garduri, în locuri virane din ulițele largi, unde creșteau urzici grase, scoarfe cu purcei mici.* AGĂRBICEANU, O. XII, 375. *Prețul pămîntului în regiunea cîmpeană e relativ foarte mare, e mult mai mare ca în celelalte două regiuni și nu e întrecut decît de prețurile ce se iau pentru grădini ori locuri virane.* PĂCALĂ, M. R. 278. *O stradă lungă, mărginită cu platani, cu locuri virane, pe o parte și cu case frumoase, pe alta.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 237, cf. RESMERIȚĂ, D. *Întinderi imense se găsesc neclădite în interiorul zonei de delimitare a orașului. Astfel de terenuri virane se întind între strada „Caracal” și calea „Tîrgului”.* ARH. OLT. V, 405, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *S-au numit asociațiuni ruderale asemenea întovărășiri de plante rezistente, îngremădite pe lângă drumuri, pe locuri virane.* SIMIONESCU, FL. 197. *Eram cu „rabla” într-un șanț, în dreptul unui loc viran dinspre capătul parcului Filipescu.* CAMIL PETRESCU, P. 146. *În locul viran pe unde nu mai trecuse nicodată (ori poate numai i se părea că n-a trecut, fiindcă nu-l mai văzuse afit de vast și drept), un singur felinar mai ardea.* C. PETRESCU, C. V. 268. *În văi, așezările omenești s-au coborît destul de tîrziu - locurile virane fiind... și azi mai numeroase acolo.* ARH. OLT. XVII, 63. *De la „Cocor”, înapoiindu-te tot pe ulița mare, pînă la hotel „Paris”... nu întâlneai decît case particulare, locuri virane și un han.* ib. 388, cf. SCRIBAN, D. *În copilăria mea era în Craiova un loc viran, căruia i se zicea „Farfaroaica”.* ARH. OLT. XIX, 78. *Trăia lînd cu chirie pămînt pe locurile virane de prin*

împrejurimi, pe care îl semăna cu cartofi și legume. CĂLINESCU, S. 21, cf. id. C. O. 191. *Marile terenuri virane din jur erau pustii.* STANCU, R. A. III, 33, cf. IV, 62. *Terenurile virane, împrejmuite de garduri de sîrmă, se întindeau pînă în imaș.* V. ROM. octombrie 1954, 92. *Dar locuri virane nu sînt de cumpărat... să ne clădim noi ceva?* DEMETRIUS, A. 117, cf. DL. *Zece-cincisprezece dintre cei de pe listă lucrau acolo... pe un loc viran.* PREDĂ, R. 208, cf. DM. *Locuri virane, pîrloage, dărîmături, marginea drumurilor... începînd de la cîmpie pînă în regiunea montană.* FLORA R. P. R. VII, 233, cf. CIORANESCU, D. ET. *Vor ieși numai noaptea, strecurîndu-se printr-unul din cele două locuri virane, căci ușa dinspre stradă va fi și ea închisă.* V. ROM. ianuarie 1965, 6. *Ne-a adunat pe toți într-o dimineață luminoasă și tîhnită, pe un teren viran.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 10, 16, cf. M. D. ENC. *Mărturisește, nesilit, că în ziua aceea se întîlnise cu iubita lui... și că avusese cu ea o explicație, pe un teren viran, la marginea orașului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 2, 2/3. *Strada aceea mărginește un mare teren viran.* V. ROM. ianuarie 1974, 15, cf. DEX. *Jucau mînea pe un teren viran.* DSR 1000, cf. V. BREBAN, D. G. $\diamond$ F i g. *Am trăit aci în țeară, de pe la 1854 încoace... cătînd cînd la deal, cînd la vale, un colțișor unde să-mi durez sau un palat sau o colibă pe locul cam viran al literaturii și al istoriei românești.* ODOBESCU, S. III, 622. *Sînt oamenii momentului, ai unei perioade de construcție și pionerat, în care peste tot trebuiau colonizate spațiile virane ale culturii și nu era timp de irosit în speculații, în evaziune sau în sterile exploatare interioare.* IST. LIT. ROM. II, 251. *Un pictor arierat, ce-și închipuie că revoluția în artă e demolare absolută și construcție pe teren viran.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 28, 5/3.

- Pl.: *virani*, -e. - Și: (învechit, rar) *viránt*, -ă adj.

- Din tc. *viran*.

VIRANÉ s. f. v. *viranea*.

VIRANEÁ s. f. (Învechit) Ruine ale unei clădiri arse; loc viran. *Lucrîndu-se corăbiile alătura cu casa lui Alexandru Dracu pe o virane ce era acolo alături (sfîrșitul sec. XVIII).* LET. III, 248/21, cf. I. GOLESCU, C., DDRF, ȘIO II, 378, TDRG, SCRIBAN, D. *Dinspre viraneaua cea mare, unde a fost hanul lui Constantin, vin zeci și sute de oameni.* CAMIL PETRESCU, O. II, 459, cf. DL, DM, CIORANESCU, D. ET. 897, DSR. $\diamond$ (Adjectival) *Am lăsat locul pe sama mănăstirii... șezînd mult ani viranea (a. 1829).* IORGA, S. D. XIV, 176.

- Pl.: *viranele*. - Și: *virané* s. f.

- Din tc. *virane*.

VIRÁNT, -Ă adj. v. *viran*.

VIRÁRE s. f. Acțiunea de a *vira*² și rezultatul ei.

1. Schimbare a direcției de mers a unui vehicul; (rar) virat¹ (1). Cf. *vira*² (1). *Putem remarca... contactul de coborîre și de aterisaj, de virare la dreapta sau la stînga.* ENC. TEHN. I, 178. *Virarea permite dirijarea vehiculului, eventual pînă la inversarea sensului de mers, dacă organele prin cari se efectuează sînt menținute în poziția corespunzătoare.* LTR². *La navele cu autopropulsie, virarea se efectuează numai prin rotirea cîrmei.* ib., cf. DL, DP, DM, DEX, DN³, DSR.

2. (Marină) Operație de tragere, de întindere sau de strîngere a unei parfile. Cf. *vira*² (2). Cf. LTR². $\diamond$ *Manevră de readucere la bord a lanțului ancorei și a ancorei unei nave cu ajutorul cabestanului și al vinciului¹. Virarea ancorei se execută de obicei cu cabestanul sau cu vinciurile de ancoră echipate cu barbotine.* LTR².

3. (Rar) Virament. Cf. *vira*² (3). *Virarea creditelor între articolele planului de cheltuieli se poate face, în cazuri*

cu totul excepționale, în conformitate cu instrucțiunile privitoare la ordinea executării bugetelor. BO (1951), 758, cf. DL, DM, DEX, DN³.

4. Schimbare a culorii unei copii fotografice prin tratare chimică. Cf. *v i r a*² (4). *Virarea în albastru se folosește la fotografiile executate pe hîrtie albă.* LTR², cf. DP.

5. (Chim.) Schimbare a culorii unei substanțe (sub acțiunea unui reactiv). Cf. *v i r a*² (5). Cf. LTR², DP, DER, M. D. ENC.

- Pl.: *virări*.

- V. *vira*².

VIRÁT¹ s. n. 1. Virare (1). Cf. DSR.

2. (Marină) Virare (2) (a ancorei). *Iată că venea dimineața - și atunci începea viratul ancorei.* TUDORAN, P. 559.

- V. *vira*².

VIRÁT², -Ă adj. (Despre sume de bani) Care este trecut dintr-un cont în altul. *Pentru sumele virate direct la Banca de Stat, în contul curent al creșei sau căminului de zi... nu se mai emit chitanțe.* BO (1951), 760, cf. DL, DM.

- Pl.: *virăți, -te*.

- V. *vira*².

VIRÁUȚ adv. (Prin vestul Transilv.; în e x p r.) A striga *virăuț* = a țipa¹ (1). Cf. L. ROM. 1961, 22.

- Etimologia necunoscută.

VIRĂ s. f. 1. (Prin Olt.) Scripete (1); troliu. Cf. RESMERIȚĂ, D. ♦ (Regional) Sul pe care se înfășoară lanțul la o fîntînă (Izvorălu - Strehaia). Cf. GL. OLT.

2. (Plutărit; prin Bucov. și prin Maram.) Dispozitiv cu ajutorul căruia se desfac barajele de plute. Cf. ARVINTE, TERM. 117, 174.

- Pl.:? - Și: (2) *vilă* s. f. ARVINTE, TERM. 117, 174.

- Cf. *vira*¹.

VIRDĂRE s. f. v. *vîrdare*.

VIRDĂRĂ s. f. v. *videre*.

VIREAG, -Ă adj. (Regional; despre oi) Care are coarnele întoarse în afară (Curățele - Beiuș). Cf. CHEST. V 75/27.

- Pl.: *viregi, -ge*.

- Etimologia necunoscută.

VIREÁGUȘ s. m. (Bot.; regional; în sintagma *Flori de vireguș* = săpunariță (*Saponaria officinalis*) (Fundătura - Gherla). Cf. ALR I 1911/255.

- Accentuat și: *vireagúș*. ALR I 1 911/255. - Pl.: *vireaguși*.

- Cf. magh. *v i r á g o s*.

VIREMÉNT s. n. v. *virament*.

VIREMÍE s. f. (Med.) Prezența unui virus în singe. D. MED., cf. DN³.

- Din fr. *virémie*.

VIRESCÉNT, -Ă adj. 1. (Mai ales despre frunze). Care are culoarea verde. *Frunzele lanceolate... atenuate într-un pețiol scurt... pe ambele fețe cenușiu sau alb alipit tomentoase, rareori mai virescente.* FLORA R. P. R. IX, 190, cf. DN³.

2. (Despre petalele unei flori) Care devine verde, datorită infectării cu paraziți, căpătînd un aspect foliaceu. Cf. DN³.

- Pl.: *virescenți, -te*.

- Din lat. *virescens, -ntis*, it. *virescente*.

VIRESCÉNTĂ s. f. (Bot.) Înverzire anormală a petalelor unei flori datorită infectării cu paraziți, în urma căreia acestea capătă un aspect foliaceu. Cf. DN³.

- Din fr. *virescence*, it. *virescenza*.

VÍREȘ s. m. (Transilv.) Un fel de cîrnat preparat din carne grasă de porc, ficat, plămîni etc. amestecate cu singe; (regional) sîngerete. Cf. TAMÁS, ET. WB. 847, ALR SN IV h 1 124, ALRM SN III h 943, LEXIC REG. II, 82, MAT. DIALECT. I, 46, 102. ♦ (Regional) Caltaboș (Pișcolt - Carei). Cf. ALR I 747/333.

- Pl.: *vireși*. - Și: *véreș* s. m. TAMÁS, ET. WB., ALR SN IV h 1 124, ALRM SN III h 943, MAT. DIALECT. I, 46, 102.

- Din magh. *véres* [hurka].

VIRG s. n. v. *vig*.

VÍRGA¹ s. f. (Muz.) Semn întrebuițat în notația muzicală cu neume, în evul mediu și în cîntecul gregorian. Cf. DN³.

- Din it. *virga*.

VÍRGA² subst. (Meteor.) Precipitație atmosferică sub formă de picături de ploaie sau de fulgi de zăpadă, care se evaporă înainte de a atinge solul, prin contactul cu straturile de aer de sub nori. Cf. LTR, LTR², DER, M. D. ENC., DN³, DEX².

- Din fr. *virga*, lat. *virga*.

VIRGÁCI s. n. v. *virgaș*.

VIRGÁNĂ s. f. v. *vigan¹*.

VIRGÁȘ s. n. (Transilv.) Vargă (A I 1). Cf. MOLNAR, 108¹/11. *Mijloacele de învățămînt se mărgineau la cîte o carte de religiune, tabla cerată... și la indispensabilul „virgaș” menit să asigure disciplina și să imprime dragostea de carte.* PĂCALĂ, M. R. 376. *Cînd se răslea către pedelul gimnaziului: „Ghermane, înmoaie virgașul!...” și se făcea inimuța cît un purice.* BĂNUȚ, T. P. 111, cf. TAMÁS, ET. WB. 858, BL II, 54, CABA, SĂL. 102, com. din TEREBEȘTI - CAREI și din HERECLEAN - ZALĂU. *Am să-ți înșung (lovesc) una peste spate cu virgașul (băful, nuiaua).* CV 1950, nr. 4, 34, cf. LEXIC REG. 95. ♦ Lovitură aplicată cuiva (peste corp) cu virgașul. *A cincea săptămînă am luat cinci „virgașuri” la partea inexprimabilă, de-am amețit în minile lui Gherman.* BĂNUȚ, T. P. 112.

- Accentuat și: *virgaș*. TAMÁS, ET. WB. 858. - Pl.: *virgașe* și *virgașuri*. - Și: *virgáci* (accentuat și *virgaci*, TAMÁS, ET. WB.; pl. *virgace*, com. din TEREBEȘTI - CAREI) s. n. TAMÁS, ET. WB., BL II, 54, CABA, SĂL. 102, com. din TEREBEȘTI - CAREI, LEXIC REG. 95.

- Din magh. *virgás* (variantă a lui *virgács*). - *Virgaci* < magh. *virgács*.

VIRGÁT, -Ă adj. (Despre ramuri, tulpini) Lung și subțire. Cf. PRODAN - BUIA, F. I. 22. *Subarbust lung pînă la 1 m, bogat ramificat, cu ramuri tîrtoare sau uneori ascendente, verzi, glabre, virgate.* FLORA R. P. R. V, 70. *Tulpină erectă sau ascendentă, glabră... ramificată, cu ramuri virgate.* ib. 138, cf. DN³. ♦ (Adverbial) *Subarbust înalt pînă la 50 cm, cu ramurile virgat alungite și alipite.* FLORA R. P. R. V, 57. *Tulpini virgat ramificate.* ib. VI, 33.

- Pl.: *virgați, -te*.

- Din lat. *virgatus, -a, -um*.

VIRGÁȚIE s. f. (Geogr.) Dispunere în formă de evantai a unor lanțuri muntoase sau a unor rîuri. Cf. LTR², DN³.

- Pl.: *virgații*.

- Din fr. *virgation*.

VIRGELĂ vb. I v. *vergela*.

VIRGICĂ s. f. v. *vergea*.

VIRGILIÁN, -Ă adj. Care aparține poetului latin Virgiliu, care evocă aspecte ale operei lui Virgiliu, care este în genul operei lui Virgiliu. *Cînticul poporal... arată dragostea nemărginită a românului pentru frumusețile naturii, ca o moștenire virgiliană.* RUSSO, s. 190. *Într-un cadru poetic și atmosferă diafană... se desfășoară două scene virgiliene, al căror simbol e destul de transparent.* ARH. OLT. V, 368. *De cinci secole poezii francezi inferiori cîntă, cu aceleași fraze nule, primăvara virgiliană.* VIANU, E. 310. *Compune, sub influențe virgiliene... hexametrii latini despre Walther de Aquitania.* id. L. U. 12. *D. Argezi cultivă o viziune virgiliană a omului și a naturii.* CONSTANTINESCU, s. 1, 98. *O descripție oricît de bogată a unui modern nu-i sugera lui Suflețel atît cît simple hexametre virgiliene.* CĂLINESCU, O. V, 294. *Finețea investigației psihologice, comprehensiunea durerii umane... [sînt] trăsături care definesc substanța lirismului virgilian.* DER IV, 866.

- Pronunțat: -li - an. - Pl.: virgilieni, -e.

- **Virgiliu** (n. pr.) + suf. -ean. Cf. fr. *virgilien*.

VIRGÍN, -Ă s. f., adj. I. S. f. Fată (tînără) care nu a avut niciodată relații sexuale, care este castă; fecioară, (învechit) vergură. *Cîntați, vergini, dreptatea ș-a Terrei împărăție.* HELIADE, O. I, 185, cf. I, GOLESCU, C. *Catilina amăgise o vergină de familie nobilă.* TEULESCU, C. 58/24. *Verginele romanilor se dederă jos la Tibru ca să se scalde.* ARISTIA, PLUT. 274/18. *Știa tot: cînd platonică, cînd cu aerul nevinovat al unei virgine de cinsprezece ani.* KOGĂLNICEANU, S. A. 107, cf. BOLLINAC, O. 147. *Sărmană vergină, pură, candidă... tu nu vei fi încă sosit bine și toți vor căuta să te-șșele.* DIMBOVIȚA (1858), 22²/48. *Atenienii... se învoi cu acel rege ca să-i trimită pe fiecare an cîte șapte juni și șapte vergine.* FILIMON, O. II, 92, cf. PROT.-POP., N. D., PONTBRIANT, D., BARONZI, I. L. I, 215/27. *Fusese marturul misterios al tuturor simțurilor inimei sale de vergină.* ALECSANDRI, O. P. 110, cf. COSTINESCU, LM. *O cugetare dulce Ca fața junei vergine În umbră îmi străluce.* BOLINTINEANU, P. II, 208. *Auzea despărînd, ca o suvenir întunecată, rugăciunea unei vergine.* EMINESCU, P. L. 37. *Iedera se anină Precum de un gît june O fragedă vergină.* MACEDONSKI, O. I, 18, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 214, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Virginele fac cinstea familiei.* SEVERIN, S. 142, cf. CADE. *False contese, false artiste, false virgine.* CAMIL PETRESCU, T. II, 216, cf. SCRIBAN, D. *Cîntărețele de strană, bătrîne și mustăcioase, trăiesc alături cu virginele pubere.* ARGHEZI, S. XVI, 85, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³, ALR I/II h 248. ♦ (Ca termen de comparație sau în construcții comparative) *În toată această vreme, pistilul rămîne nemișcat... tocmai ca o vergină nevinovată la cea dinții sărutare.* BARASCH, M. I, 29/12. *De pe-un umăr gîngăș de vergină, Dimineața Toarnă din beșug lumină.* V. ROM. iulie 1973, 31. ♦ (Învechit; cu determinarea „Sfînta”) *Maica Domnului, Fecioara Maria.* Cf. COSTINESCU. (Adjectival) *Ș-o să-mi răsa ca o iconă A pururii Verginei Marii, Pe fruntea ta puțină coroană.* EMINESCU, O. I, 118, cf. ARHIVA, I, 527. ♦ (Astron.; art.) *Constelația Fecioarei.* Cf. COSTINESCU, ENC. ROM., OTESCU, CR. 450, CADE, DN³.

II. Adj. I. (Despre oameni, mai ales despre fete) Care nu a avut niciodată relații sexuale; (învechit și regional) vergur (II 1). *V. cast, neprihănit. V-o dăm tînără, vergină, curată, puternică, frumoasă.* DIMBOVIȚA (1858), 22²/41, cf. COSTINESCU, LM. *Orion, de care se-namorase însăși cruda și vergina Diana.* EMINESCU, P. L. 80, cf. DDRF. *Dacă o fată e vergină, se cunoaște după coada ochiului, căci aceasta*

trebuie să fie prinsă. CANDREA, F. 42, cf. CADE. *Recurentul a depus la dosar un certificat medical din care se constată că victima nu a fost virgină.* COD. PEN. R. P. R. 450. *Era (zicea el) virgin, își împărșise averea cu săracii, nu ocărise decît o dată pe mamă-sa.* CĂLINESCU, C. O. 178. *Jack... era virgin ca un ascet, un adevărat călugăr.* id. B. I. 381, cf. SCL 1954, 167, DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³, ALR I/II h 248. ♦ (Regional; în sintagma) *Fată vergină* = fată bătrînă (Runcu-Pucioasa). Cf. ALR I/II h 276/768. ♦ (Despre albine) Care nu a fost fecundată. *Pe lingă regină, fac ouă și lucrătoarele virgine, nefecundate.* SIMIONESCU, F. R. 319.

2. Care este neprihănit, nepătat, curat din punct de vedere moral; care trădează, exprimă puritate (7). *V. candid, inocent, nevinovat, pur. Cînta-n singurătate... Prea scumpului Grudar, Alesul și dilectul inimei sale vergini.* HELIADE, O. I, 354. *Mîndră ca o lună plină Și cu inima virgînă.* ALECSANDRI, T. I, 460. *Și-a creat pe pînza goală pe Madona dumnezeie... Cu surisul blind, vergin.* EMINESCU, O. I, 29. *Farmecul necunoscutului, nevoia de a-și cheltui forța înmagazinată a tineretei lui virgine... l-au făcut să-și piardă patru ani fără... a trece un examen.* VLAHUȚĂ, D. 31. *Cézanne își păstrează intact, virgin de orice atingere, spiritul.* OPRESCU, I. A. IV, 279. *Ilaritatea finală a lui Florescu exploda... cu sinceritate virgînă.* ARGHEZI, S. IX, 175. *Memorial al unui suflet virgin în care impresiile stau încrustate cu aderența fildeșului în abanos.* PERPESCIUS, M. I, 62, cf. DL, DM, M. D. ENC.

III. Adj. I. (Despre pămînt) Care nu a fost niciodată cultivat, lucrat; (despre drumuri, locuri etc.) pe care nimeni nu a umblat încă, *n e c ă l e a t (I), n e s t r ă b ă t u t (I)*, *n e u m b l a t*; necunoscut de oameni. *În Australia s-au dat culturile cerealelor cîmpii întinse și virgine.* GHICA, S. 603, cf. HASDEU, I. C. I, 229, COSTINESCU, LM. *Ne-am uita în lună, în virgina lună.* EMINESCU, P. L. 92, cf. DDRF. *Așezarea a luat loc pe un teren absolut virgin.* PĂRVAN, G. 178, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Stepă virgînă nu se mai întîlnește.* SIMIONESCU, FL. 153. *Delta Dunării e un pămînt virgin, aluviune ca la Congo ori Amazon.* SADOVEANU, O. XX, 82. *Nu e un parc, ci o porțiune incalculabilă din natura virgînă.* CĂLINESCU, C. O. 345. *Atunci mă cheamă țărături încîntate și virgine, atunci ascult vechea „invitație la călătorie”.* RALEA, S. T. III, 305. *Vor participa la desțelenirea pămînturilor virgine și înțelenite.* CONTEMP. 1954, nr. 389, 6/4. *În cernoziomuri virgine... volumul total al spațiilor lacunare atinge în orizontul cu humus valori între 53 și 58%.* CHIRIȚĂ, P. 211, cf. DL, DM, DN². *Desțelenirea pămîntului virgin (felină) pentru agricultură a fost o mare operă a muncii omenești.* PANAITESCU, O. Ț. 125. *Privește în jur... cu curiozitatea trează a călătorului coborît pe un pămînt virgin.* T septembrie 1966, 24, cf. HRISTEA, P. E. 181, M. D. ENC. *A intuit forțele ascunse ale unei naturi virgine.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 21, 15/3, cf. DEX.

2. (Despre păduri) Ai cărei copaci nu au fost niciodată tăiați. *V. v e r g u r (II 2).* Cf. LM. *Ard vasterile păduri virgine.* ANGHEL - IOSIF, C. M. II, 35, cf. RESMERIȚĂ, D. *Întinsele păduri din Carpați fiind încă virgine.* N. A. BOGDAN, C. M. 125, cf. CADE, DS 304. *Nu vîneau altădată decît areorei pe imașul pădurilor virgine.* ALAS 18 VII 1937, 11/2, cf. SCRIBAN, D. *Spectacolul divin de pe vîrfurile coastei și colina care se vede deasupra pădurii virgine.* RALEA, S. T. III, 169. *A tăiat păduri virgine.* V. ROM. ianuarie 1965, 17, cf. HRISTEA, P. E. 181.

3. (Rare; despre metale) Care este în stare pură, neamestecat cu alte substanțe. Cf. COSTINESCU. *Vasul e de aur virgin schinteiat cu plăci de nacru.* MACEDONSKI, O. I, 151, cf. DL, DM.

4. (Despre obiecte) Care este neatins, intact; care este neutilizat. *Barba însăși îmi era prea scumpă fiindcă era vergină și nu făcuse cunoștință cu briciul.* SION, P. 426. *Albă*

și șubredă arcă din virgine foi mi-am făcut. ANGHIEL, PR. 75. Pe fundul farfuriei, nici un strop de smintină, cuțitul și furculița ca din testea, șervetul virgin. HOGAȘ, M. N. 38. Condica aceea vergină am măzgălit-o eu. ARH. OLT. V, 179. Îi oferi imediat un teac impresionant de ziare virgine. REBREANU, R. I, 183, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

5. (Despre domenii ale științei, literaturii etc.) Care nu a fost (încă) studiat, cercetat. Acest neajuns se explică lesne prin faptul că limba noastră e virgină încă. VLAHUȚĂ, S. A. II, 378. Se deschide un câmp larg și virgin pentru purificarea textelor vechi românești. BUL. COM. IST. II, 90. Dacă facem abstracție de câteva încercări... terenul rămîne virgin. RALEA, S. T. III, 148. Lirica post-pășoptistă constituie un sector nereceptat de istoria noastră literară, un domeniu cu întinderi încă virgine. V. ROM. ianuarie 1965, 96. Deși astăzi reflecția asupra științei s-a extins considerabil, acoperind multe terenuri virgine, au mai rămas totuși unele parcele neexplorate. REV. FIL. 1973, 67. Domeniul fantasticului este mereu virgin. ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 27, 13/2.

- Accentuat și: (învechit) *virgin*, -ă. ALEXI, W., CADE. - Pl.: *virgini*, -e. - Și: (învechit și regional) *vergin*, -ă s. f., adj. - Din lat *virgo*, -inis, it. *vergine*. Cf. fr. *vierge*.

VIRGINĂL, -Ă adj. 1. Care este propriu unei virgine (v. *virgin* I), de virgină, al unei virgine; feciorelnic, (învechit) vergural. Cine ar putea descrie... Candoarea virginală și grațiile Evei. HELIADE, O. I, 373, cf. I, GOLESCU, C., NEGULICI. Lase-mă să resflu suflarea sinului tău virginal! ROM. LIT. 403²/26. Aripele tunicii verginale nu era cusute din jos. ARISTIA, PLUT. 195/25. Ca două mindre persici E peptul tău cel fraged și sinu-ți verginal. NEGRUZZI, S. II, 37. Bucurîndu-se de cumuna virginală ce i-ai pus... pe frunte. BOLLIAC, O. 59, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. Aceste suferințe corporale, această luptă sufletească consumă virginala ei forță. F (1869), 31, cf. COSTINESCU, LM. Mina virginală s-a topit, Nu mai încunună pe cei vîngători. BOLINTINEANU, P. II, 176. Creațiunea sa... nu mai are nimic din aspra candoare și din energia virginală a anticei Artemide. ODOBESCU, S. III, 57, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE. Întreaga-i figură suridea cu o candoare virginală și prefăcută. REBREANU, R. I, 45, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN². Semnul virginal. BARBU, PINC. 87, cf. SFC III, 260, M. D. ENC., DEX.

2. F i g. Care este neprihănit, nepătat, curat din punct de vedere moral; care trădează, exprimă puritate (7). V. candid, inocent, nevinovat, pur. Nu matroane experimentate, ci creaturile cele mai fragile, cele mai virginale. HELIADE, ap. GHICA, A. 696. Această fată trecea de un tesaur virginal ascuns de ochii tuturilor muritorilor. DÎMBOVIȚA (1860), 88²/39. Sburat-am din brațele tale C-un zîmbet virginal. ALECSANDRI, P. III, 116, cf. ALEXI, W. Ea o primea serioasă, netulburată, cu semeția virginală a unei regine trufașe. VOICULESCU, P. II, 207. Lumea trăiește în culori mai fragede pentru copil; reacțiile sunt mai virginale. VIANU, E. 326. Acest om virginal pînă la adînci bătrîneți a fost William James. RALEA, S. T. III, 168. Se depărta... sprintenă și virginală ca o ciută. VINEA, L. I, 156, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³. ◊ (Adverbial) Femeia... își aplecă virginal și cu o practică pudoare capul. ARGHEZI, S. X, 98.

3. (Rar) Virgin (III 4). Carte viguroasă și virginală. SĂM. VIII, 45. Se ridica fumul apelor virginale către piscuri. ARGHEZI, S. VI, 47.

4. F i g. Care are o culoare albă, strălucitoare, sugerînd candoarea, puritatea. Crin virginal. CADE.

- Pl.: *virginali*, -e. - Și: (învechit) *verginăl*, -ă adj. - Din fr. *virginal*. Cf. lat. *virginalis*, -e.

VIRGINITĂTE s. f. 1. Starea unei persoane virgine (v. *virgin* I); feciorie, castitate, (popular) fetie, (învechit) vergurie. În sinul curăției, virginității sacre M-am conceput de sine. HELIADE, O. I, 208, cf. I, GOLESCU, C., NEGULICI. Iustina, consacîndu-se lui H[risto]s întru verginitate și întru toată altă virtute, a petrecut viața sa în Damasc. CALENDAR (1854), XXVII/16. Pînă la bătrînețe și la moarte au trăit preferînd mai mult verginitatea decît a se mărita. ARISTIA, PLUT. 169/6, cf. PONTBRIANT, D., PROT. - POP., N. D., BARONZI, I. L. I, 215/28, COSTINESCU, LM. Se sacrifică lor [zeilor] la temple virginitatea fetelor celor mai frumoase. CONTA, O. F. 370. Se jertfește... virginitatea fetelor celor mai frumoase. CONTEMPORANUL, II, 56, cf. DDRF. Se laudă în versuri virginitatea miresei. REV. CRIT. I, 194, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, ARH. OLT. XIII, 452, SCRIBAN, D. Naivitatea mișcărilor indica o virginitate înfirziată. ARGHEZI, S. XVI, 59. Virginitatea de la o anume vîrstă e o cauză de autointoxicare ce poate duce la demență, la isterie. CĂLINESCU, E. O. II, 249, DL, DM, SFC I, 234, D. MED., M. D. ENC, DEX, DN³. ♦ F i g. Starea a ceea ce este intact, neatins. După ce a trecut vaporul, se așterne aceeași virginitate geologică. RALEA, S. T. I, 293.

2. F i g. Integritate morală; nevinovăție, puritate, candoare. Ochii săi albaștri în floarea inului avea o limpezime care reflecta verginitatea sufletului. ALECSANDRI, O. P. 114. Casieri necinstiți... căutau... să-și refacă virginitatea morală. BRĂESCU, A. 211. Virginitatea sufletului meu... nimeni nu o va avea. VIANU, E. 375. Eu mi-am pierdut naiva dinții virginitate. ARGHEZI, VERS. 387. literatura senzațională reface pentru câteva clipe virginitatea cea dinții. RALEA, S. T. I, 149. Vindecă rănile sufletești... reface virginitatea morală! H. LOVINESCU, 402, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *virginități*. - Și: (învechit) *verginitate* s. f. - Din lat. *virginitas*, -atis, fr. *virginité*.

VIRGLORIÁN, -Ă adj., subst. (Geol.) 1. Adj. Care aparține etajului al doilea al triasicului, care se referă la acest etaj, caracteristic acestui etaj; anisian. Cf. DSR.

2. Subst. Al doilea etaj al triasicului, reprezentat prin depozite marine, mai ales prin calcare cu cefalopode; anisian. cf. LTR, LTR², DER, M. D. ENC., DN³, DSR.

3. Subst. Serie de straturi geologice din virglorian (2); anisian.

- Pronunțat: -ni-an. - Pl.: *virglorien*, -e. - Din fr. *virglorien*.

VIRGOHAITĂU s. m. v. *virghaitău*.

VIRGULÁT, -Ă adj. (Învechit, rar) În formă de virgulă (1). Ca și cum sau adevărul sau minciuna s-ar putea ascunde în dosul unor semne moarte, făcute... de forma rotundă, ovală, triunghiată, pătrată, punctată sau virgulate. BARIȚIU, P. A. III, 133.

- Pl.: *virgulați*, -te. - De la *virgulă*.

VIRGULĂ s. f. 1. Semn de punctuație care marchează o pauză de scurtă durată și care delimitează unele părți de propoziție în cadrul propoziției sau unele propoziții în cadrul frazei; (învechit) opritoare (v. o p r i t o r), (germanism, în Transilv.) comă. Punctile să pun... într-acest chip, întâi virgula, -, -, al doile punctu și virgula, -, -, al triile doao puncte, -. ȘCOLERIU, L. 715. Virgula este a mai scurtă încetare și se pune după mai multe substantive, adjective și verbi următoare. PLEȘOIANU, GRAM. 16/8, cf. 15/9. Un adjectiv au o partiție imparate de complinirea lor se despart de o virgulă. HELIADE, GR. ROM. 162/11, cf. id. O. II, 106. Să poate mumi răsuflare sau tăitură și virgulă și să pune unde

trebuie să răsufălăm puțin citind. I. GOLESCU, B. 186/23, cf. id. c. *Semnele pauzației sau ale răsufălării la cetire sînt: virgula [,]... două puncturi [:], punctul [.]*. SĂULESCU, I. 11/22. *Virgula (,) arată o răsufalare prea mică și se pune după mai multe nume, pronume, adjective, ... ce vin una după alta*. GR. R. (1835), 83/20. *Virgula arată o încetare, cît să poate mai mică, și să întrebuițează... între subjețe, prezise și compliniri ce sînt de un fel, vin una după alta și sînt tot dintr-o propoziție*. GR. R. N. II, 108/9, cf. VALIAN, V., POEN. - AAR. - HILL, V. II, 816²/35. *Virgula... să întrebuițează... pentru a despărți substantivele, adjectivele și verburile ce să urmează*. CODRESCU, GR. FR. 140/3, cf. NEGULICI. *La tot suflul de iubire, la tot șoptul călduros, La o silavă, virgulă, la tot punctul amoroș, A mea inimă de flacări deodată sîrăiește*. MILLO, în PR. DRAM. 363, cf. STAMATI, D. *Pe unde vei mai vedea... apostrofi, virgule și puncturi, puse una în locul alteia, aceste sînt din nebăgare de seamă a probarului*. PANN, în CONTRIBUTII, I, 31. *Purechetul unei virgule, lipsa unei vocale, greșul unei perioade sînt lucruri serioase*. RUSSO, s. 77, cf. POLIZU. *Orce expresii s-au adăogot într-o frază, ca să-i esplice... mai bine înțelesul, ... se despart prin virgulă, de vor fi la începutul sau la sfîrșitul frazei*. I. POPP, T. 44, cf. 43. *Coma ori virgula... este semnul cel mai mic de odihnă și mai de obște*. BĂLĂȘESCU, GR. 205/14, cf. 210/16, PETRI, V., PONTBRIANT, D. *În documentul întreg, semnele de punctuație, adecă virgulele, sînt distribuite cu mult bun simț*. CUV. D. BĂTR. I, 61, cf. COSTINESCU, LM. *Să fi poftit... să nu fi pus virgulele și celelalte semne la locul cuvenit!* CARAGIALE, O. IV, 131. *Nu-mi strunesc eu cugetarea... Pentru-o virgulă pedantă*. VLAHUȚĂ, S. A. I, 255, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *În pagina 70 se dă textul cu aparat pozitiv, despărțindu-se variantele cari corespund aceluiaș cuvînt cu o virgulă*. BUL. COM. IST. I, 68. *Subiectul și predicatul nu se despart prin virgulă*. IORDAN, G. 55. *Cel mai des întrebuițat dintre semnele punctuației este virgula... Ea marchează pauza cea mai scurtă în gîndirea și, deci, în vorbirea noastră*. id. L. R. 734, cf. 736. *Cu scrisul ei nesigur, plin de greșeli de ortografie, fără virgule și fără puncte, îi trimitea în fiecare lună lungi dări de seamă*. AL. PHILIPPIDE, S. II, 176. *Virgula... se culege lipit de cuvîntul după care urmează*. V. MOLIN, V. T. 66, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Mi se indică pînă la virgulă felul cum trebuie să procedez*. TITULESCU, D. 787, cf. SCRIBAN, D. *I-a dictat textul... dintr-o răsufalare, fără nici un punct, fără nici o virgulă*. V. ROM. mai 1954, 66. *Uneori... se pune virgulă înaintea apoziției calificative, îndeosebi în cazul calificării prin metaforă*. SCL 1954, 126. *Se izolează prin virgule numai apoziția explicativă, nu și cea determinativă*. L. ROM. 1955, nr. 4, 25, cf. LTR², DL, DM, DER, CIORANESCU, D. ET. *Construcțiile gerunziale și participiile cu sau fără determinări, așezate la începutul frazei, se despart de obicei prin virgulă*. GRAM. ROM². II, 491, cf. 489. *Dintre toate semnele de punctuație, cel mai puțin fixat prin reguli este virgula*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1968, nr. 11, 14/3. *Între cele două cuvinte ar fi trebuit să pună virgulă*. ib. 1973, nr. 36, 25/1, cf. CL 1973, 45, M. D. ENC., DEX, DN³, M. D. LINGV. *Dacă în unele situații... virgula marchează o „pauză” (în vorbire, rostire etc.), nu trebuie să uităm... că în scris ea marchează în primul rînd raporturi sintactice*. L. ROM. 1981, 186, cf. DSR, DREV, V. BREBAN, D. G. ◊ (Ca termen de comparație sau în construcții comparative) *În ou se zărește începutul larvei, ca o virgulă mai groasă*. SIMIONESCU, F. R. 192. *Sprîncenele lui late se prelungeau în virgule subțiri în jos pe tîmple*. VINEA, L. I, 148. *Ai avut grijă să relevi semnamentele mele fizice: începutul de chelie..., ochii cît niște virgule*. V. ROM. februarie 1974, 66. *Deocamdată sînt numai vrăbiile. Își caută viermișorii lor ca virgule pentru foamea lor fără astîmpăr*. CONTEMP. 1974, nr. 12, 3/1. ◊ (Figurat sau prin analogie) *S-arată o clipă virgulele negre*

ale lipitorilor. SADOVEANU, O. XXI, 282. *Adoptase o manieră... care constă din divizarea tonului la extrem în puncte și virgule de tonuri pure*. OPRESCU, I. A. IV, 166. *Pe temelia de sub rați Lucu zări prîzărîte cîteva virgule sîngerii*. VINEA, L. I, 115. ◊ (Învechit) *Virgulă cu punct sau punctul cu virgulă, virgulă punctată = punct și virgulă, v. punct (II 1 a)*. Cf. GR. R. - N. II, 108/3, I. POP. T. 31, 59, 60, BARCIANU, ALEXI, W. ◊ *Expr. A nu modifica (sau a nu schimba) o virgulă sau fără a modifica (sau a schimba) o virgulă = (a reproduce un text) cu cea mai mare exactitate. Să se observe că noi n-am modificat o virgulă în textul lui Erodot*. HASDEU, I. C. I, 183. *Am remis însărcinatului cu afaceri al Turciei nota de răspuns..., fără a modifica o virgulă din textul convenit*. TITULESCU, D. 747. *S-a convins repede de reala substanță a primelor mele poeme și le-a publicat fără să schimbe o virgulă*. L. 1974, nr. 25, 3/5. (Cu schimbarea construcției) *Afirmația că în special în „O scrisoare pierdută” (am adăuga și „Comul Leonida față cu reacțiunea”) nu se poate schimba un cuvînt, o replică, o virgulă este justă*. CONSTANTINESCU, S. II, 23.

2. (Și în sintagma *virgulă zecimală*) Semn întrebuițat pentru a separa, într-un număr zecimal, partea întreagă de partea fracționară. *Ca să scrim o frîngere zecimală scrim pe numărătorul dat și pe urmă punem virgula astfel ca aîtea țifre zecimale să aibă cîte nule vor fi în numitorul ce-l subînțelegem*. HELIADE, A. 49/20. *Ca să adunăm mai multe cîtățimi zecimale, scrim numerile unul sub altul, așazănd virgulele într-o coloană verticală*. id. ib. 50/25. *Despărțim cu virgulă despre stînga împărțitului țifrele ce pot coprinde pe împărțitor*. ROMANO, B. II, 23/11. *Ca să deosebim pe cea mai mare din două fracții zecimale, nu trebuie să ne uităm la numărul țifrelor ci la mărimea țifrelor ce urmează îndată după virgulă*. G. POP, E. 79/8. *Despărțim printr-o virgulă, despre stînga împărțitului, țifrele ce pot coprinde pe împărțitor*. id. A. 17/19. *Pentru a deosebi în un număr zecimal scris partea întreagă de cea zecimală, se pune o virgulă îndată după cifra unimilor*. CLIMESCU, A. 119, cf. 120. *Servește... la despărțirea părții întregi de partea fracționară a unui număr scris în sistemul zecimal (virgulă zecimală)*. LTR², cf. DL, DM. *Cu cît cifra 1 ocupă un loc mai depărtat după virgulă, cu atît ne apropiem de valoarea 3*. GEOMETRIE IX, 148. *Luăm mantisa logaritmului numărului întreg care rezultă prin ștergerea virgulei*. ALGEBRA, IX, 242, cf. M. D. ENC., DEX, DN³, DREV, V. BREBAN, D. G.

3. Semn întrebuițat pentru a arăta cînd trebuie făcută respirația în timpul unei interpretări muzicale vocale. Cf. TIM. POPOVICI, D. M., DL, DM, DEX, DN³, DREV.

4. (Biol.; franțuzism rar; atribuind calitatea ca un adjectiv; în sintagma) *Bacilul virgulă = vibrionul holerei, v. vibrion*. Cf. CADE.

- Accentuat și: (învechit) *virgulă*. I. GOLESCU, C., id. B. 186/23. - Pl.: *virgule*.

- Din fr. *virgule*.

VIRGÚȘ s. n. (Regional) Diminutiv al lui *virg*. V. *virg* (1). *Lui că i-au dat Murgu de-nvățat. Pe murgu-nvățînd, Virguș... aducînd, Virg de dușinic*. VICIU, COL. 170.

- Pl.: ?

- **Virg** + suf. -uș.

VIRICI subst. (Regional) Sevă. (Făget - Moinești). Cf. ALR 1968/578.

- Pl.: ?

- Din magh. **virics**.

VIRIDĂRIU s. m. (Latinism rar) Grădină (cu arbori); parc (1). Cf. LM. *În viridarii s-adună publicul pentru răcoreală și purificarea aerului*. SEVERIN, S. 102.

- Pl.: *viridarii*.

- Din lat. **viridarium**.

VIRIDÍN s. n. 1. (Mineralogie) Andaluzit de culoare verde. Cf. LTR, LTR², DEX².

2. (Tipogr.) Colorant verde-gălbui folosit la prepararea cernelurilor pentru tipar înalt. Cf. LTR, LTR², DEX².

- Din fr. **viridine**, germ. **Viridin**.

VIRIGÁN adj. (Prin nord-estul Transilv.) Voinic. DR. III, 666, cf. com. DRĂGANU.

- Etimologia necunoscută. Cf. DR. III, 666.

VIRIGĂ s. f. v. **verigă**.

VIRIGUCIOARĂ s. f. (Într-o poezie populară) Diminutiv al lui **verigă** (3). *De iubit te-am fost iubit, Da vezi că nu te-am celuit. Mi-ai dat o virigucioară, Înapoi ț-am dat-o iară.* GR. S. II, 298.

- Pl.: ?

- **Virigă** + suf. **-cioară**.

VIRIL, **-Ă** adj. 1. Care este propriu bărbatului, care se referă la vârsta de maturitate a bărbatului; plin de energie, de vigoare; bărbătesc, (învechit, rar) **viral**². *Limba franceză e virilă prin excelență, ea cunoaște puține diminutive în nume.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 240, cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., PROT. - POP., N. D., ANTONESCU, D. *Aceasta-i forța virilă a țărelor nordice, prin care se distinge viteazul. A privi fără fiori apropierea morții.* HASDEU, I. C. I, 171, cf. COSTINESCU, L.M. *Respiște orice rezoluțiune virilă.* EMINESCU, O. XIII, 238. *O să curgă multă apă... pînă să se mai auză acolo niște accente atît de virile.* CARAGIALE, O. III, 271. *Duplicarea consonantelor colorează cu o energie virilă cuvîntul moleșit ori deformat prin trecerea lui în graiul poporului.* MACEDONSKI, O. IV, 118, cf. I, 213. *Ar cumpăni care gust e mai fin, mai sănătos, mai viril.* IONESCU-RION, S. 240, cf. DDRF, ȘĂINEANU, ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W. *Mai era Dudu, îndemînică, devotată și virilă, frunțașă prețioasă a sălei de pansament.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 75, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Astfel se stinge Thrasea... singurul om în care se întrupa opoziția republicană, nu prin fapte și acțiune virilă, ci prin absenteism și resemnare.* LOVINESCU, C. IV, 85. *Literatura scriitoarei este... virilă prin procedul riguros științific, prin ton și prin eliminarea dulcegăriei și a sentimentului.* id. ib. VII, 93. *Ca femeie, parcă se resimte de această voință virilă, neînfrînată.* CAMIL PETRESCU, T. II, 355. *Avea figura virilă, părul țepos, tuns scurt și ridicat în sus perie, ochii cercetînd, în timp ce cuvînta, pe fiecare dintre ascultători în parte.* C. PETRESCU, I. II, 105, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Cine nu ghicește... în „Prezidenta” chipul viril și îndărătnicia propagandistică a d-nei Alexandrina Cantacuzino.* CONSTANTINESCU, S. I, 86, cf. II, 276. *Nasul viril umblă peste lume, buzele i se strîmbă într-un surîs.* ARGHEZI, S. XVII, 118. *N-am prea stat să disting ce e patern și ce e viril în dragostea mea.* CĂLINESCU, E. O. I, 174. *Pomponescu se simți jignit în demnitatea lui virilă.* id. B. I. 476. *Alesese... elementele care exprimă realitățile pure și diafane, emoțiile suave și dulci alternate pe-alocuri cu revolta virilă.* VIANU, L. R. 512. *Sinuciderea îmi părea ca forma cea mai virilă de acțiune prin care aș fi putut să-mi manifest îndrăzneala.* RALEA, S. T. III, 171. *E fidelă genului, gîndi, dar răposatul a fost mult mai arătos și mai viril.* VINEA, L. I, 268. *Uite la domnul Mereuță, ce viril și energic a devenit.* H. LOVINESCU, T. 301, cf. DL. *Pe chipul mare, viril, negros al povestitorului se așternu timp de câteva clipe o expresie derutată.* PREDĂ, R. 111, cf. DM. *Să fie virili, nu efeminați.* BARBU, PRINC. 82. *Se distinge printr-o inspirație tărănească mai verde și mai virilă.* IST. LIT. ROM. II, 176. *Dramaturgia română dispune de condeie virile, capabile a crea dramele și comedile necesare.* T august 1964, 94, cf. M. D. ENC. *Octavian Goga găsea în vocea virilă*

a confratelui său sunetul curat al semnalului de luptă împotriva tiraniei. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr.3, 32/2, cf. DEX. *E greu de apreciat în ce măsură virila Clío s-a instrăinat de celelalte surori ale sale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 1, 4/1. *Alte strofe... de aceeași vrajă muzicală virilă recomandă... intitulatul „Fragment epic”.* ib. 7/2, cf. DN³, DSR. *Ô Togă (sau învechit, rar, haină) virilă = togă purtată de adolescenții romani la împlinirea vârstei de optsprezece ani. Pretoru îmbrăca pre junii romani în toga virilă (bărbătească) și-i învrednicea a fi părtași în trebile politicești.* BOJINCĂ, A. II, 37/15. *Cassius, ca să motiveze adunarea din zioa aceea în casa sa a tuturor conjurațiilor... hotări ca tot în acea zi să se facă ceremonia pentru haina virilă ce cu solemnitate o îmbrăca fiu-său.* TEULESCU, C. 382/17, cf. LM. *Încă nu îmbrăcase gravitatea togei virile.* ODOBESCU, S. II, 227. *Am ajuns, copii încă în Forum, să reclamăm toga virilă.* CARAGIALE, O. VII, 245, cf. CADE. *Vot viril = (în organizarea politico-administrativă a Imperiului Austro-Ungar) Vot dat de un virilist. Dintre vreo 50 croați cu vot viril chemați la încoronare abia merse a 4-a parte.* BARIȚIU, P. A. III, 448. *Procese urbariale îndreptate contra averii lor private, legi electorale contra voinții lor legitime, voturi virile în municipii pentru a îneca voturile locuitorilor, c-un cuvînt un painjiniș întreg de măsuri arbitrare.* EMINESCU, S. P. 141.

2. (Jur; în sintagmele) *Parte (sau porțiune) virilă = parte care revine fiecărui moștenitor prin împărțirea legală a moștenirii.* Cf. LM. *Cînd bărbatul moare și văduva sa n-are avere, dînsa ia o porțiune virilă în uzufruct din succesiunea bărbatului, dacă acesta are descendenți.* HAMANGIU, C. C. 165. *Cînd bărbatul moare și văduva sa n-are avere, dînsa ia o porțiune virilă în uzufruct din succesiunea soțului, dacă are copii cu acesta.* ENC. ROM., cf. ENC. AGR. *Interveni o tranzacție prin care tutearea renunța la o parte virilă în uzufruct.* CĂLINESCU, S. 173.

- Pl.: **virili**, **-e**. -Și: (învechit, rar) **virile** adj. ANTONESCU, D., LM.

- Din lat. **virilis**, fr. **viril**.

VIRILE adj. v. **viril**.

VIRILION subst. (Grecism învechit, rar) Beril. *Și se țesu într-însul țesetură după piatră în patru rînduri: rînd de pietri sardion, și topazion, și zmaragd, un rînd:... rîndul al patrulea: hrisolithos, și virilion, și onihion, încunjurate cu aur și legate penprejur cu aur.* BIBLIA (1688), 68¹/50, cf. 59²/2, ROSETTI - CAZACU, I. L. R. I, 153.

- Din m.gr. **βηρύλλιον**.

VIRILISM s. n. Dezvoltare a caracterelor sexuale secundare masculine la o femeie, ca urmare a unor tulburări endocrine. Cf. DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³.

- Din fr. **virilisme**.

VIRILIST s. m. (În organizarea politico-administrativă a Imperiului Austro-Ungar) Contribuabil care plătea un impozit mare și care, datorită acestui fapt, beneficia de dreptul de a fi membru al consiliului comunal sau al celui județean fără a fi ales, precum și de dreptul de a participa la alegerea deputaților din parlament. *Aristocrația de bani concurge în două moduri la reprezentanța municipală. Ea dă jumătate din reprezentanții municipiului fără alegere și cu votul concurge la alegerea celeilalte jumătăți. Lucru firesc că viriliștii - adică cei mai avuți - nu pot fi din șirul foștilor iloși (a. 1876), ap. EMINESCU, S. P. 163. *Reprezentanța municipală de azi constă din 87 membri (viriliști) cari plătesc în comitat cea mai mare dare de stat.* TURCU, E. 99. *Alegător e fiecare bărbat care plătește dare... dar jumătate din reprezentanța com[unală] constă din**

viriliști..., ceea ce detrage mult din valoarea sufragiului universal, cu care se alege cealaltă jumătate. ENC. ROM. I, 92. Toți economii de oi...erau viriliști, adecă aveau drept de vot la alegerea de deputați. DRAGOMIR, O. M. 32, cf. com. din URCA - CÎMPIA TURZII.

- Pl.: viriliști.

- Din germ. **Virilist**.

VIRILITĂTE s. f. 1. Vîrsta de maturitate a bărbatului; ceea ce este specific sexului masculin; vigoare, energie masculină. V. b ă r b ă ț i e, m a s c u l i n i t a t e. Cf. NEGULICI. *Omul n-ar trebui să-și tundă aceste ornamente de virilitate*. SION, P. 427, cf. PONTBRIANT, D., PROT. - POP., N. D. *Fiecare generațiune... împlinește partea sa din opul social. Unele împlinesc lucrarea primei junețe, altele al adolescenței și alte..., a virilității*. CONV. LIT. II, 37, cf. COSTINESCU, LM. *Printre acestea am observat... o curioasă fiară cu patru picioare, cu gheare și cu aripe de vultur, cu coadă de balaur, cu semne foarte accentuate de virilitate*. ODOBESCU, S. II, 210, cf. ȘĂINEANU, ALEXI, W. *Din acele emanații de energii vibrante, se desprindea o impresie puternică de virilitate*. PAPADAT-BENGESCU, O. I, 259, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Elegiac și uneori lipsit de virilitate, totul se ridică... la un fel de vaticinație caracteristică*. LOVINESCU, S. I, 60. *Poezia lui N. Milcu... a încercat să smulgă temperamentului său... unele accente de virilitate*. ARH. OLT. XII, 390. O „voce muzicală”... e... o dovadă de lipsă de inteligență, de absență a temperamentului și a virilității. CAMIL PETRESCU, P. 6, cf. SCRIBAN, D. *Temperamentul său poetic e construit pe contrast... o ciudată îmbinare de virilitate și grație feminină... fuzionează*. CONSTANTINESCU, S. I, 57. *Poemele acestea adaugă la nota elegiacă a poemelor sale erotice un aer de tinerețe și de virilitate*. PERPESCIUS, M. I, 144. *Militantismul ideologic și artistic e dovada virilității unei societăți*. RALEA, S. T. I, 197. *Ochii săi mari și verzi cam apoși, deveniseră turburi, în contrast cu sprincenele groase și negre tăciune, care dădeau o impresie de virilitate înșelătoare*. V. ROM. iulie 1954, 26, cf. DL, DM. *Acestei femei nu i se potrivește virilitatea*. BARBU, PRINC. 83. *Tu cîntă-ne cu harul tău divin... Virilitatea geniului latin*. CONTEMP. 1969, nr. 1178, 1/2. *Nu pasiunea Medei provine din virilitate, ci virilitatea este un efect al pasiunii*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 3, 17/4, cf. M. D. ENC. *Virilitatea risului își are - se cam știe - enucii ei*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 28, 10/1, cf. DEX, DN³, DSR. $\diamond$ F i g. *Țara Românească ajunge la suprema-i expresiune de virilitate, coprinzînd cîte o bucată din Moldova, din Transilvania și din Temișiana*. HASDEU, I. C. I, 34.

2. Capacitate de procreare; vigoare sexuală. *Să arate bărbaților că le redă virilitatea și puțința de desfrîu*. CANDREA, F. 300. *Nu vreau să mi se știe momentul exact cînd sunt cu o femeie, cînd sunt în exercițiul virilității mele*. CAMIL PETRESCU, P. 72, cf. id. T. III, 323. *Lumea i-a retras dintr-o dată tot creditul de virilitate cu care-l onorase pînă acum*. VOICULESCU, P. II, 237. *Zeus... practică un transformism pe scara cea mai largă a imaginației... prefăcîndu-se cînd în taur (simbolul virilității supreme), cînd în ploaie de aur*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 32, 7/1.

- Din lat. **virilitas**, -atis, fr. **virilité**.

VIRILIZĂ vb. I. T r a n z. și r e f l. A face să capete sau a căpăta un caracter viril. Cf. LM. *Frageda plantă a feminității... nu se virilizează sub șorțul alb, nu se înăsprește în contactul zilnic al naturii nesimțitoare*. LOVINESCU, C. VII, 99, cf. DEX, DN³.

- Prez.ind.: virilizez.

- Din fr. **viriliser**.

VIRILIZĂRE s. f. Faptul de a (s e) v i r i l i z a. *Pentru a ajunge de la defeminizare la punctul inițial al adevăratei virilizări a femeii în teatrul nostru trebuie să mergem la Odobescu*. LOVINESCU, S. I, 80. *Egalitatea politică... nu trebuie să ducă la virilizarea femeilor, după cum nu duce la efeminizarea bărbaților*. CONTEMP. 1973 nr. 1384, 8/2, cf. DN³.

- V. **viriliza**.

VÍRILOS subst. (Grecism învechit, rar) Beril. *Și temeliile zidului orașului era înfrîmsățate cu de tot fealiul de piatră scumpă: temeiul dintîu era iaspis, al 2-lea sanfir... al 5-lea sardonix, al 6-lea sardios,... al 8-lea virilos*. N. TEST. (1648), 319^v/22. *Și temeliile zidului cetății - cu toată piatra cinstită împodobite; temelia cea dentîu iaspis, al doilea sanfir... al cincelea sardonix, al șaselea sardios,... al optulea virilos*. BIBLIA (1688), 931²/48.

- Din ngr. βήρυλλος.

VIRIMÉNT s. n. v. **virament**.

VIRLÁN s. m. v. **virlan**.

VÍRLĂ s. f. v. **virălă**.

VIRNÁNȚ s. m. 1. Plantă erbacee, cu miros pătrunzător, neplăcut, cu flori galbene, dispuse în corimb, întrebuințată în medicină; rută¹ (1 a), (germanism învechit) rauten (*Ruta graveolens*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 1061, DDRF, BRANDZA, FL. 111, ENC. ROM., BĂRCIANU, BIANU, D. S., TDRG, PANȚU, PL., CADE, BUJOREAN, B. L. 391, 397, SCRIBAN, D., DL, DM, BORZA, D. 152, 301, 302, FLORA R. P. R. VI, 181, PRODAN - BUIA, F. I. 334, M. D. ENC., BUTURĂ, EB., DSR, V. BREBAN, D. G., DEX².

2. (Bot.; regional) Tătăișă¹ (b) (*Chrysanthemum cinerariaefolium*). Cf. BORZA, D. 47, 301.

- Pl.: **virnanți**. - Și: (regional) **virnăt** (BORZA, D. 152, 301), **virnăt** (id. ib. 152, 302), **virnânt** (DDRf, BUJOREAN, B. L. 397) s. m.

- Din magh. **virnanc**.

VIRNĂȚ s. m. v. **virnanț**.

VIROAGĂ s. f. 1. Vale² mică, îngustă, mocirloasă, formată de apa ploilor, de inundații sau prin părăsirea albici de către un pîriu; albie îngustă (cu malurile adînci și abrupte) săpată de ape. *Pre viruga din sus de cireș, pîn pietri (a. 1751)*. IORGA, S. D. VII, 38. *Acî ripe, virogî, piscuri, Acî loc ca masa tras*. MUMULEANU, P. 29/7, cf. I. GOLESCU, C. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., BARONZI, L. 124, COSTINESCU, CIHAC, II, 455, LM. *Zăgazurile au putrezit, albia Vedei încetul cu încetul s-a podmolit și în timp de secetă moara nu mai umbla, fiindcă apa se risipea prin viroage*. SLAVICI, O. IV, 240. *În dese revărsări ea-și făcuse, în sfîrșit, o viroagă peste vatră, și dacă revărsarea ținea mai mult, viroaga se adîncea, de apuca toată apa pe ea*. id. ib. 260. *Am trecut rîuri, iazuri, mocirle, viroage*. DELAVRANCEA, O. III, 71. *Stufărișuri de papură-naltă, deasă ca peria, astupă viroagele*. VLAHUȚĂ, R. P. 39. *Presară bălți și viroage pe șesul întins și neted al Bașului*. id. ib. 217, cf. DDRf, ȘĂINEANU, BĂRCIANU, JAHRESBER. VIII, 318. *Trăsură ajunsă la o viroagă plină de apă*. D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 182, cf. ALEXI, W. *Ce de viroage săpate de puhoai, vîrgînd clinele cu zbircituri șerpuitoare, crăpături haine*. ap. TDRG, cf. ANTIPA, P. 794. *Firul de apă se prelinge pe viroagă cîteva sute de stîngeni, unde se îngroașă cu alt fir de apă și mină mereu la vale*. I. CR. IV, 2. *Văile apelor sînt în aproape peste tot străbătute de mici girle, viroage, iroage sau*

scursuri, pe lângă care cresc păpușuri. PAMFILE, A. R. 151. *Vale e orce apă care poate fi trecută cu piciorul. La câmp ea poartă denumirea de „virugă” sau „irugă” și are de obicei fundul nămolos și patul îmbrăcat în ierburi și păpuși.* ATILA, P. 18, cf. DR. I, 217. „Valea lui Opincă”, un început de viroagă săpată în podișul pe care este zidită Craiova, își are obârșia acolo unde se sfișește azi strada „Știrbei Vodă”. ARH. OLT.II, 356, cf. RESMERIȚĂ, D. *Drumul se înfundă în viroage cleioase după ațtea săptămâni de ploaie.* C. PETRESCU, S. 77. *Ora lui era un cutreier, fără spor, prin viroage și roșini, pe lapovișă și moișteală.* CIAUȘANU, R. SCUT. 20, cf. CADE. *Cu cât da să se îndrepteze, cu atât se pierdea mai mult... prin niște viroage în care putezau copaci trăsniți.* GALACTION, O. 48. *Își aduse aminte că este în pădure... o viroagă adâncă, săpată de pîrîu, largă în toate părțile.* id. ib. 294. *Porumbeii... împodobesc primăvara viroagele aspre.* SIMIONESCU, FL. 30, cf. DRĂGANU, ROM. 473. *Am intrat pieptiș în fâgașul unei viroage, de pereții înghesuși ai căreia își frecau coastele cei doi căluți.* VOICULESCU, P. II, 261. *În miez de codri... E un știubei cu apă, puțin într-o viroagă.* id. POEZII, I, 161. *Alergam pe cîmpurile arse de toamnă, pe lângă viroagele negre, pe lângă crîngurile roșcate.* SADOVEANU, O. I, 160, cf. IORDAN, T. 48, 535, SCRIBAN, D. *Deasupra bălților, pe podiș, cât vedea cu ochii, erau unduiri largi, acoperite cu o vegetație vizual săracă, de sub care viroagele trădează, în curmăturile și rupturile lor, galbenul argilei nisipoase.* CAMIL PETRESCU, N. 82. *Nu mai erau înghete și murdare decât piraiele, prin fundul viroagelor ferite de lumină.* id. O. I, 57. *Numai de nu i-ar fi dus ai noștri de-a dreptul, peste bălți și viroage.* CONTEMP. 1954, nr. 421, 3/2. *Tirajul scăzuse ca apele unei viroage în luna lui cuptor.* VINEA, L. I, 120. *Viroagele distrug solurile, îngreunează organizarea teritoriilor și a lucrărilor agricole.* LTR², cf. DL, DP. *Avea o grădină mare care dădea în vâgăunele satului. Era înfundată într-o viroagă cu răchii.* PREDĂ, D. 81. *Toamna, viroaga se umplea cu apă, iar în timpul iernii îngheța.* id. M. I, 80, cf. DM, VÎN. PESC. octombrie 1964, 7, cf. CIORANESCU, D. ET. 896, M. D. ENC., DEX, SCL 1975, 278, H IV 82, 155, XI 84, 322, IZV. IV, nr. 5-6, 13. *Într-o zi veneau cu vitele de la iarbă. Păscuseră pe iroavele Tătarului.* PLOPȘOR, C. 89, cf. ARH. OLT. VII, 158, TOMESCU, GL., CHEST IV 40/386/1, ib. 63/172/c. *A luat-o pe viruga ai.* UDRESCU, GL., cf. FOLC. OLT. - MUNT. VIII, 505. *Î F i g. Solicitudinea publică... se răsucește în virtețul altor îndoieli și în viroaga altor patimi dezlănțuite.* LOVINESCU, C. V, 191. *Scoțînd critica literară din viroaga personalismului pătimaș, el a adus un însemnat serviciu culturii românești.* id. S. I, 255.

2. P. e x t. (Regional) Peșteră (1) (Izbiceni - Corabia). Cf. ALR SN III h 813/886, ALRM SN h 635/886.

- Pl.: viroage. - Și: (învechit și regional) virugă s. f., (regional) viróg (JAHRESBER. VIII, 318, PORUCIC, E. 33, 195) subst., iroágă, iroávă s. f.

- Etimologia necunoscută. Cf. i e r u g ă, v i r².

VIRÓG subst. v. viroagă.

VIRÓLĂ s. f. (Tehn.) 1. Inel (mic) de metal care se fixează la extremitatea mînerului de lemn al unui cuțit, al unei unelte etc. Cf. PROT. - POP., N. D., DEX, DN³.

2. Piesă inelară de oțel, folosită la presele monetare, în care se introduce materialul de stampat și în care alunecă cele două poansoane gravate ale matriței. Cf. LTR², M. D. ENC.

3. Cilindru format din foi de tablă, asamblate prin nituire sau prin sudare, din care se confecționează rezervoare, cazane de abur etc. Cf. IOANOVICI, TEHN. 157, MDT, LTR², DP, DER, DEX, DN³, com. din Cluj.

- Pl.: virole.

- Din fr. virole.

VIROLÓG s. m. Specialist în virologie; virusolog.

- Pl.: virologi.

- Din fr. virologue.

VIROLOGÍE s. f. Parte a microbiologiei care se ocupă cu studiul virusilor; virologie. Cf. D. MED., DN³, DCR, DEX².

- Din fr. virologie.

VIROSTĂU s. n. (Maghiarism regional) Priveghi¹ (3) (Voivozi - Șimleul Silvaniei). Cf. ALR II/I h 169/325. *Merem la virostău, să joc acolo de-a cărțile.* ib.

- Pl.:?

- Din magh. virrasztó.

VIROSTOLÍ vb. IV. T r a n z. (Maghiarism regional) A priveghea (3) (Voivozi - Șimleul Silvaniei). Cf. TAMÁS, ET. WB., ALR II/I h 169/325.

- Prez.ind.: virostolesc.

- Din magh. virraszt.

VIROȘ s. n. (Regional) Matcă (4) (Talpa-Ogrăzile - Roșiori de Vede). Cf. CHEST. IV 33/918.

- Pl.: viroșuri.

- Etimologia necunoscută.

VIROȘĂ s. f. (Regional) Dantelă croșetată (Vălcani - Sînnicolaul Mare). Cf. ALR SN IV h I 208/47. *Ac dă viroșă.* ib. h I 209/47, cf. ALRM SN III h I 025/47.

- Pl.:?

- Din scr. viroș.

VIROTÍC¹ s. m. v. vierotic¹.

VIROTIC², -Ă adj. Care ține de virusuri; caracteristic unui virus; care este provocat de un virus; viral¹, (rar) viral. *Mozaicul obișnuit sau mozaicul marmorat este o boală virotică, caracterizată mai întii prin apariția unei cloroje ușoare la vârful frunzelor.* FLORA R. P. R. VII, 392. *Profilaxia pentru unele encefalite virotice se face prin distrugerea vectorului (fînțar, căpușe) și prin vaccinarea populației.* ABC. SĂN. 147. *Multe boli virotice, ca turbarea, ornitoza, febra aftoasă și unele encefalite, sînt comune pentru om și animale.* ib. 388, cf. M. D. ENC., DEX, DN³, V. BREBAN, D. G.

- Pl.: virotici, -ce.

- De la viroză, după modelul unor cuvinte ca nevrotic, narcotic etc.

VIROZĂ s. f. Nume generic pentru bolile infecțioase provocate de virusuri. *Virozele iepurilor de casă.* ENC. VET. 678. *La plantele afectate de viroze, asimilația clorofiliană scade.* ENC. AGR. *Unele viroze sînt comune atât omului, cât și animalelor.* LTR², cf. DL, DP, DM. *Mijloacele de combatere a tuturor virozelor sînt de natură preventivă.* FLORA R. P. R. VII, 364, cf. 392. *Viroza poate apărea în urma localizării virusului în orice organ și țesut, manifestîndu-se în funcție de această localizare (... viroza pulmonară, viroza intestinală).* DER. *Anumite viroze vegetale se transmit urmașilor prin semințe.* ABC SĂN. 388, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³, DREV, V. BREBAN, D. G.

- Pl.: viroze.

- Din fr. virose.

VIRȘ s. n. v. verș.

VIRȘIN s. m. v. vișin¹.

VIRȘINĂ s. f. v. vișină¹.

VIRȘLI s. m. (Maghiarism prin Transilv.) Crenvușt. Cf. CHEST. VIII 52/33, ALIL XXIX, 317.

- Pl.: *virșli*. - Și: **vijli** s. m. ALIL XXIX, 317.
- Din magh. *virslí*.

VIRTÓS¹ s. m. v. **virtuoz**.

VIRTÓS², -OĂSĂ adj. v. **virtuos¹**.

VIRTUÁL, -Ă adj. Care există numai ca posibilitate, fără a se produce în fapt; al cărui efect este potențial și nu actual. Cf. POEN. - AAR. - HILL, v. II, 817¹/12, PROT. - POP., N. D., ANTONESCU, D. *Dreptul urmează să rezide într-un mod virtual în natura umană; dar el dormitează sau mai bine există numai în germin.* BARONZI, I. C. III, 106/22, cf. COSTINESCU, LM, ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE. *Banul n-are decât valoarea virtuală a plăcerilor procurate.* LOVINESCU, S. I, 88. *Teoria socială creează din nou, în mod intelectual, o faptură reală; ea este o recapitulare intelectuală a practicei și o practică socială virtuală.* D. GUSTI, P. A. 106. *Trebuie să se fi născut în situații care făceau posibilă o confuzie între mai mulți parteneri virtuali ai subiectului vorbitor.* IORDAN, STIL. 126, cf. SCRIBAN, D. *Sînt opere care nu propun în contemplatorii lor virtuali decât un anumit grad de atenție.* VIANU, E. 345. *Practica cercetării mi-a arătat... că studiul limbii nu poate atinge toate rezultatele lui virtuale decât în acela al textelor literare, iar studiul acestora din urmă este imposibil fără pregătire lingvistică.* id. L. R. 17. *Ideile fecunde ale Renașterii... au putut să producă roadele pe care le conțineau în mod virtual.* OȚETEA, R. 327. *Meseria viitoare a junelui virtual a fost aleasă dincolo de orice tradiție, așa, de frumusețea profesiei.* CĂLINESCU, C. O. 105. *Prin aceasta se creează pe plan ideologic... un spațiu virtual pentru laicizarea progresivă a conștiinței naționale.* BLAGA, G. 96. *Primul moment care a trezit tendința nu trebuie uitat, acesta formînd oarecum scopul către care se va îndrepta soluționarea ultimă a acțiunii virtuale.* RALEA, S. T. II, 175, cf. DL, DM, L. ROM. 1965, 682. *Nu puteau fi deposedați de dreptul lor virtual de a avea parte la tot pămîntul obștii.* PANAITESCU, O. Ț. 132. *Senzațiile, deși de certă tensiune expansivă, rămîneau virtuale... și nu se explicativ complez, debordant.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 28/1. *Nu este decât un virtual deputat.* CONTEMP. 1972, nr. 1352, 4/6, cf. M. D. ENC., DEX, SCL 1976, 61. [Vorbitorii] înțeleg sensul acestora și le simt ca participii ale unor verbe, care, inițial, au avut o existență virtuală. L. ROM. 1980, 500, cf. DSR, DREV. ◊ *Deplasare* (sau, învechit, *mişcare*) virtuală = ansamblul deplasărilor în spațiu, geometric posibil, ale elementelor unui sistem mecanic (puncte, rigide), chiar dacă acestea nu se produc în mod real. Cf. ANTONESCU, D., LTR², DP, DER, M. D. ENC. *Viteză* (sau, învechit, *iuțime*) virtuală = viteză unui punct material determinată de o deplasare virtuală a acestuia. Cf. ANTONESCU, D. *Lucru mecanic virtual* sau (învechit) *moment virtual, muncă virtuală* = lucru mecanic produs de forțele efectiv aplicate sistemului mecanic corespunzător unui ansamblu de deplasări virtuale. Cf. ANTONESCU, D., LM, SCRIBAN, D., LTR². (Fiz.) *Focar* (sau *punct*) virtual = punct din spațiu în care se întîlnesc prelungirile razelor luminoase care au venit în contact cu un sistem optic (ogîndă, lentilă etc.). Cf. STAMATI, D. *Acolo, unde se întîlnesc razele ce vin de la un punct luminătoriu ori luminat, se iscă un chip al celui punct...* Acest punct se numește *geometric* sau *virtual*. id. F. 72/16, cf. CADE, LTR², D. FIZ. 194, M. D. ENC. 376, DEX 343, DREV 316. (Fiz.) *Imagine virtuală* = imagine obținută într-un sistem optic, prin intersecția prelungirilor razelor de lumină, care nu poate fi captată pe un ecran. *Microscopul... se compune de două*

lentili: lentila obiectivă sau obiectivul, ce dă o imagine reală și lentila ocularie sau oculariul, ce lucră ca o lupă și nu dă decât o imagine virtuală. MARIN, F. 471/13, cf. PONI, F. 345, CADE, LTR², DL, DP, DER, D. FIZ. 228, M. D. ENC., DEX, DN³, DREV. ◊ (Adverbial) *Producțiunea țărilor industriale nu are virtual nici o margine; numai deșeurile destule de-ar avea, ar merge evident în infinit.* EMINESCU, O. XIII, 232. *Fără a fi scris... teatru, el e, virtual, un temperament dramatic.* LOVINESCU, S. I, 327. *Virtual rodul este anticipat în simburile copacului.* id. ib. II, 101. *O clipă dacă aș fi bănuț că nu e virtual în afară de orice șovăire, aș fi căutat eu să o supun la grele încercări.* CAMIL PETRESCU, T. II, 316. *Cei ce ocupă înălțimile stăpînesc virtual și văile.* PUȘCARIU, L. R. I, 418. *Un cuvînt nou sau rar prezintă, virtual, față de sinonimul lui vechi sau frecvent, avantajul că poate, în condiții determinate, să satisfacă mai bine necesitățile de ordin subiectiv ale oamenilor.* IORDAN, STIL. 344. *Armata virtual învinsă.* SCRIBAN, D. *Reforma engleză a fost virtual realizată prin actele parlamentului din 1529.* OȚETEA, R. 310. *Aurica ținea la toate din casă, ca fiind, virtual, zestrea ei.* CĂLINESCU, E. O. II, 63. *Fără îndoială că posibilitatea dezvoltării categoriei determinării - indeterminării există virtual în toate limbile române.* FD II, 189. *Sînt verificate atît disponibilitățile semantice..., cît și capacitatea derivațională a limbii române în forme virtual posibil.* L. ROM. 1980, 302.

- Pronunțat: *-tu-al*. - Pl.: *virtuali*, *-e*. - Și: (învechit) **virtuel**, *-ă* adj., (învechit, rar) **virtuale** (ANTONESCU, D., LM) adj. invar.

- Din fr. **virtuel**, it. **virtuale**.

VIRTUÁLE adj. invar. v. **virtual**.

VIRTUALITÁTE s. f. Caracterul, însușirea a ceea ce este virtual; posibilitate, potențialitate. *Geniul limbii helenice... este acea virtualitate ce exista latentă în glosa pelasgilor.* HELIADÉ, O. II, 385, cf. POEN. - AAR. - HILL, v. II, 817¹/9, LAURIAN, F. 139/24, PROT. - POP. N. D., COSTINESCU, LM. *Bogăția României în comori naturale și virtualitatea de dezvoltare a multor din ramurile producerii sale brute ar îndreptăți ca atari la concluzia că cea dintâi bază pentru o industrie națională... este.* EMINESCU, S. P. 217, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Inconștientul a căpătat... prestigiu... lămurindu-și... unele din tainele care planau asupra esenței și virtualităților lui în raport cu necunoscutul din afara noastră.* ARH. OLT. X, 224. *Viața sufletească se dezvoltă în direcția virtualităților afirmate de la început.* LOVINESCU, S. I, 29. *Toate virtualitățile acestea mă enervau tot mai mult, tocmai pentru că nu puteam exprima nimic.* CAMIL PETRESCU, P. 48. *Aceste construcții trebuie socotite nu numai decât realități propriu-zise, ci simple virtualități ale limbii noastre.* IORDAN, STIL. 207. *Plăsmuirea poporană... trebuie văzută... ca o proiecție a virtualităților ce zac neordonate în profunzimile spiritului autohton.* IZV. XVIII, 50, cf. SCRIBAN, D. *Dezvoltînd numai virtualitățile expresive ale vorbirii comune, artistul ni se dovedește a fi o fință în care unele facultăți obștești cresc și se exaltează.* VIANU, E. 312, cf. id. M. 260. *Ciclul „Izolare”, caracteristic pentru psihologia poetului, nu este... și cel mai prețios pentru virtualitățile sale artistice.* CONSTANTINESCU, S. II, 276. *„Trezirea” a trebuit să se producă, fiindcă ea era una din virtualitățile culturii occidentale.* BLAGA, Z. 197. *Din virtualități nepotențializate, din pasiuni, din iubiri și uri care n-au fost... ele emit asupra viitorului fragile și timide ipoteze.* RALEA, S. T. III, 248, cf. DL, DM. *Fluxul neincetat al propriilor sale transformări deschide zăgazul virtualităților sale imanente.* JOJA, S. L. 194. *Eminescu pune în valoare virtualitățile estetice ale limbii românești.* VARLAAM - SADOVEANU, 355. *Acestei versiuni trebuie să ne adresăm...*

cînd dorim să înțelegem formulele specifice ale capacității creatoare, virtualitățile artistice ale poporului. IST. LIT. ROM. I, 120, cf. M. D. ENC. Pînă cînd această realitate avea statutul de virtualitate, suprasolicitea rațională hegeliană a condiționat o poziție socială înaintată. REV. FIL. 1973, 8. *Teatrul Mic nu-și vede pe deplin cristalizate virtualitățile*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, cf. DEX, DN³, DSR, DREV.

- Pronunțat: -tu-a-. - Pl.: virtualități.
- Din fr. **virtualité**, it. **virtualità**.

VIRTUÁLITER adv. (Latinism învechit, rar) În mod virtual. *Dreptul public pozitiv privitor la neutralitatea României nu conține decît aceste stipulațiuni. Aci este virtualiter baza fundamentală a politicii de neutralitate a acestei țări, politică eminentemente conservatoare și respectînd legea internațională*. EMINESCU, O. IX, 270. *Poate că mișcarea metafizică de sub suprafața lumii nu este decît lupta pentru-un mai devreme sau mai târziu a miilor de forme virtualiter întotdeauna prezente și-totdeauna gata de-a apărea*. id., ap. CĂLINESCU, O. XIII, 28.

- Din lat. med. **virtualiter**.

VIRTUALIZĂ vb. I. T r a n z. (Rar) A da un caracter virtual. DN³.

- Pronunțat: -tu-a-. - Prez. ind.: virtualizez.
- **Virtual** + suf. -iza.

VIRTUALIZĂRE s. f. (Rar) Acțiunea de a virtualiza. DN³.

- Pronunțat: -tu-a-.
- V. **virtualiza**.

VIRTUALMÊNTE adv. (Rar) În mod virtual. *Bergson a susținut că toate sistemele filozofice originale se dezvoltă dintr-un fel de punct condensat, care conține virtualmente toată materia dezvoltărilor lor*. VIANU, M. 42. *Deși deschise, deoarece comparațiile care le constituie sînt numai completabile, dar nu complete, ghicitorile sînt totuși comparații virtualmente finite*. id. ib. 116. *În legătură cu mutațiunile ontologice se ridică firește numădecît și problema metafizică, dacă și în ce măsură o asemenea mutațiune superioară este virtualmente cuprinsă în modul inferior sau dacă ea corespunde unui noi act creator*. BLAGA, T. CULT. 476. *Lipsa analizei este evidentă... prin totala ratare a unui personaj virtualmente important*. V. ROM. ianuarie 1960, 120.

- Din fr. **virtuellement**.

VIRTUÉL, -Ă adj. v. **virtual**.

VIRTUÓS¹, -OĂSĂ adj. 1. (Învechit; despre oameni) Brav, curajos, viteaz. *De este patria în primejdie, dacă vreun vrăjmaș amenință a o pustia, de cere jertfe mari, în loc de a vă plînge, fiți virtuoși și gata la toate*. MARCOVICI, D. 250/26. *Tellus, pentru că a stat la linie, lupînd contra inemicilor ca un bărbat virtuos, a căzut în bătaie ca un erou*. ARISTIA, PLUT. 283/7. *Dacă se vor purta ca niște bărbați virtuoși în rezel, toți ceilalți greci de bunăvoie la urmă se vor supune la ei*. id. ib. 298/3. *Toți mărturisesc într-un glas că geto-dacii ar fi traci. Am văzut pe Herodot cum clasează pe geți între popoarele tracice, spunînd despre ei că ar fi cei mai nobili și cei mai virtuoși din acea gintă*. XENOPOL, I. R. I, 52. ♦ (Despre acțiuni, fapte ale oamenilor) Care denotă curaj; curajos, cutezător. *Voi scrie fiind încredințat că în anii cei mai vechi au fost în trupurile moșilor noștri sînge romanesc, au avut fapte virtuoașă*. GOLESCU, S. 32. *Acest neam este foarte iubitoriu de muzică și vor prea mult să auză faptele cele virtuoașe și iroicești ale*

acelor mari și vrednici de laudă oameni din vechime. id. ib. 70. *Patria, care vă-ascultă, tema muzei voastre fie, Ca și ea întru lumină să se poată înnoi, Ca prin fapte virtuoașe, de o mai dorită soartă, Deamnă chiar să se arăte și de numele ce poartă*. ASACHI, O. I, 31.

2. Care respectă și realizează binele (printr-un efort de voioșie); care are virtuți (2, 3), calități morale. *Auzeam că Ishomah să numea bun și virtuos de toți, și de cătră bărbați, și de cătră muieri, și de streini, și de orășeni*. GOLESCU, S. 230. *Învățătura istoriului... este judecătorul împărăților celor tirani și desfrînați, îndreptar de viții în viitor și cunună de laudă bărbaților celor mari și virtuoși*. MUMULEANU, C. 3/11. *Noblețea este a sufletului și nici... monarhul, cel ce dă vrednicile, nu este nobil, de nu va fi virtuos ca să se îngrijască de fericirea supușilor săi*. id. ib. 10/2, cf. 164/9. *Fu un om într-adevăr virtos ș-aceasta e un titlu destul de mare: fiincă toate celelalte se nimicnesc înaintea lui*. PLEȘOIANU, T. I, 1/17. *Întristat d-o întimplare așa de grozavă, și ca un om virtos, plîngea pentru moartea lui Pigmalion*. id. ib. II, 49/30. *Un erou ar fi fost poate, cînd ar fi și virtuos: Dar vînzarea, viclenia de el nu se dezlipesc*. HELIADE, O. I, 410, cf. I. GOLESCU, C., CĂPĂȚINEANU, M. R. 218/17. *Întrarea în acea dirgătorie tuturor virtușilor cetățeni era deschisă*. BOJINCĂ, A. I, 60/8. *Ajută-ne a păși către binele cel prea înalt; dă-ne putere a trăi virtușii și drepti*. MARCOVICI, D. 96/13. *Stăpînitorul cel virtuos, care și-a petrecut viața nevoindu-se a face supușilor cît bine a putut, moare mîhnit, făr' de a ști de a avut vreun prieten adevărat*. id. VEL. 107/11. *Încă dintr-un început, oamenii au fost supuși unii altora, dînd respectul către cei mai mari și mai virtușii, spre a se povățui la faptele bune și calea cea dreaptă*. GENILIE, G. 136/4. *Sint prea încredințat că ea te iubește din multe pricini, iar mai virtos pentru că este virtuoașă*. BUZNEA, P. V. 155/1. *Oh! cît de virtuoașă este Virginia! și pentru aceasta au și dorit să se îmbogățescă, ca să poată face bine*. id. ib. 160/1, cf. VALIAN, V., POEN. - AAR. - HILL, V. II, 805²/9. *Un om onest și virtuos nu poate fi nici insultat, nici calomniat*. C. A. ROSETTI, ap. GHICA, A. 66, cf. 70. *Auz din gura a multora că fericesc Craiova, pentru că s-a învrednicit a să ocîrmui de un acest felu de virtuos bărbat*. POENARU, în ARH. OLT. XIII, 361. *În condițiunile omenești se întimplă de multe ori ca cel rău să prospereze, ca omul virtuos să sufere*. LAURIAN, F. 123/10. *Spre a fi virtuos trebuie să fie omul cu totul independent*. id. ib. 170/23. *Spre a te putea numi virtuos, ai nevoie de o abnegație mare*. CÎMPEANU, GR. ROM. 201/8. *Povestii... anecdote potrivite de a recomanda calitățile care deosibesc pe bunul scolar și pe fiul virtuos*. BREZOIANU, I. 54/2, cf. STAMATI, D., id. v. 688²/55. *Ferice este într-adevăr virtuosul bărbat, fericîți și aceia carii aud cuvintele expuse din gura omului virtuos*. ARISTIA, PLUT. 187/16. *Îndată a și murit, avîndu-și terminat viața cum se cuvine... la oamini considerați buni și virtușii*. id. ib. 281/21. *Cel dintîi simțiment ce urmează să se fi născut în sufletul său a urmat să fie, negreșit, a se despera de republică. Un mare om virtuos s-ar fi gîndit cum să o reformeze și să o întemeieze*. TEULESCU, C. 10/14, cf. 411/17. *Se preindea virtuoașă, și purta trii-patru intrigi deodată*. KOGĂLNICEANU, O. I, 104. *Trebuie să fi martur, să vezi ce asuprire întîmpină pe omul oricît de virtuos*. NEGRUZZI, S. II, 241. *Vai mie, aceasta-i a treia parte din averea ce virtuosul meu pîrinte cîștigase... prin o onorabilă muncă*. id. ib. III, 108, cf. POLIZU. *Cită stimă merită acela care se poartă deopotrivă cu amicii săi ca și cu inamicii, cu omul virtuos ca și cel păcătos!* BOLLIAU, O. 35. *O familie virtuoașă este o navă ținută în timpul furtunei de două ancore, religia și moravurile cele bune*. I. POPP, T. 45/28, cf. 42/3. *Desfrînatul și coruptul voiește să fie considerat deopotrivă cu omul virtuos*. GHICA, S. 221. *După instalarea guvernului rusesc... a început pentru*

virtuosul nostru mitropolit o eră de persecuțiune și de suferințe. id. ib. 623. Noi, mai înainte de toate, să îmlăm după acelea lucruri, prin care să ne facem oameni buni, drepti și virtuosi. MUREȘANU, I. 129/15. Virtuosul Eliezer, fiul, moștenitorul marelui preot, te cere de soție. ALEXANDRESCU, E. N. 51/6. Redactori care lăudați Pe unii dintre candidați... Ce pe răi faceți virtuosi și patrioți pe ticăloși. id. O. I, 325. Platon a zis... că un om, ca să poată deveni cetățean onest... din copilărie pînă la maturitate să trăiască înconjurat de oameni virtuosi și drepti. FILIMON, O. I, 95, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D., PROT. - POP., N. D., CANELLA, V. 248, 249. Noi credem că nu e posibil omului a fi în realitate virtuos fără a fi ferice, precum nici a fi ferice fără a fi virtuos. CONV. LIT. II, 59, cf. IV, 166, COSTINESCU, LM. Alceste Misanthropul este omul cel mai virtuos, dar ceilalți își bat joc de el. MAIORESCU, CR. II, 190. Născut în anul 1772, bărbat virtuos și cu multă inteligență... avea un spirit pătrunzător, de un caracter vesel și foarte amabil. LĂCUSTEANU, A. 20. Încă de la 1793, virtuosul mitropolit Filaret, pe care l-am lăudat mai sus ca episcop de Rîmnic, fusese silit de principe să demisioneze, fiindcă îndrăznise a se împotrivi la un nesocotit capriciu domnesc. ODOBESCU, S. I, 322. Un bărbat virtuos și cu traiul cucernic Dacă s-arată între ei, tac toți și cu drag îl ascultă. COȘBUC, AE. 14, cf. BĂRCIANU. Nu și-a însemnat numele între ale voievozilor celor cucernici... ori ale celor virtuosi, căci a fost aplecat patimilor pămîntului. IORGA, P. A. II, 62, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, CONTRIBUȚII, I, 18, 48, II, 27, 53. ◊ (Substantivat) Fii bun cătră toți și petreci numai în adunările celor virtuosi. GOLESCU, S. 280. Cu ochi plini de plăcere privim pre cel virtuos. Îl vedem că strălucește ca brileantul cel frumos. MUMULEANU, P. 14/3. Într-un asemenea popor corupt cu totul, apariția unor virtuosi ca Socrate și drepti ca Aristide se păru o anomalie. HELIADE, O. II, 87. Virtușii murind nu desper, Speranța-a lor frunte-nsenină, Speranța cea dulce de plată în cer. EMINESCU, O. I, 12, cf. 150. Cazuistica... nu poate liniști decât conștiința celor slabi și mișei, niciodată pe a celor tari și virtuși. ENC. ROM. I, 751. Virtuosul este omul care cunoaște și se comportă în consecință. VIANU, E. 82. Dacă reușești să devii și tu vesel, ai descoperit în tine însuși secretul de a plăcea, pe care unii mari virtuși nu-l pot descoperi, în ciuda superiorității spiritului lor. PREDA, M. S. 37. ♦ (Despre manifestări, fapte, stări etc. ale oamenilor) Care exprimă, care trădează sau care denotă virtute (2, 3); care caracterizează pe omul virtuos (2). Mult doritul fiu al Domniei tale, Gheorghie, carele de astă dată, pentru luminarea și procopsirea lui, se află în Viena, custîndu-l Dumnezeu îndelungat, să urmeză virtuoașelor fapte a Domniei tale. PETROVICI, P. XV/10. Viețuirea lor cea virtuoasă au dat o așa mare laudă la faptele lor, încît nici un veac să nu poată a le șterge. GOLESCU, S. 278. Iată faptele cele virtuoase, iată aceia ce hotărâsc nu numai să lucreze ceva pentru folosul patriii fără de plată... ci chiar și viața să și-o piarză pentru această dulce gîndire a numelui patriii. id. ib. 295. O tu, al căruia suflet virtuos era o comoară de bună învățatură și a căruia gură sluja de organ înțelepciunii. MARCOVICI, C. 36/6. Singura adevărată bucurie ce ai a nădăjdui este aceea care va izvorî dintr-o purtare bună și virtuoasă. id. D. 9/19. Îndirjit pentru neîmplinirea scopului său și nevrednic de vro simțire virtuoasă, credea că numai de aceea nu poate izbui, pentru că unteroșterul ar fi rivalul său. MOZAIKUL (1838), 24/22. Să cunoaștem cauza și modul creșterii sau a înapoierei staturilor, folosul viețuirii virtuoasă și stricăciunea celei înrăutățite. SĂULESCU, HR. I, 1/9, cf. POEN. - AAR. - HILL, V. II, 805¹/9. Spuneți-mi, putea-va oare ea să răsplătească acea palpație de inimă ce simte acela, în minutul cînd a săvîrșit această faptă virtuoasă? PR. DRAM. 240. Cu toate acestea,

eu nu priimsem toate de la această influință virtuoasă: patria mea, veacul meu, și preceptorii mei au format și ei sufletul meu. NEGULICI, E. II, 57/15. Românii subit urmașii lui Dragoș petrec o viață primitivă, și traiul lor ticnit, patriarcal și virtuos adună lîngă ei pe pribegii lor frați. NEGRUZZI, S. I, 271, cf. CANELLA, V. 9, 11, LM. Sărmane Neagoe!... tu, care ai lăsat învățături așa de virtuoase fiului tău, Teodosie Voievod. ODOBESCU, S. I, 392, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Sufletele virtuoase își găsesc de pe acum hrana spirituală în opera bardului Radu Cosmin. LOVINESCU, C. V, 139, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, DREV, V. BREBAN, D. G. ♦ (Despre femei) Castă sau fidelă (în căsătorie). Mi-a răpit și mie o nevastă tînără, înțeleaptă și virtuoasă. TAVERNIER, A. 9/6. Ar voi oară soțul să scape de grijile ce are pentru o soție virtuoasă? MARCOVICI, D. 126/23. Nu știi că tu ești grozavă de virtuoasă? NIȚESCU, ȘT. N. 14/14. Tiraniile nelegiuirele lui și ale fiului carele... necinsti și pe virtuoasa romană Lucreția. SĂULESCU, HR. I, 42/6. Ajutorul unei femei virtuoase mi-a mai prelungit viața pentru vreo cîțiva ani. VOINESCU II, M. 20/2. Dumnezeuul meu! ce este fatalitatea asta, căria îi dai voie să-și întinză brațul în mijlocul lumii, s-apuce p-o femeie care a fost pururea virtuoasă... și să o tragă fără voia ei, cu toate împotrivirile și giunețele sale... făcîndu-i peirea. HRISOVERGHI, A. 99/4. Prin disțărarea unui mare număr de boieri, părinți ai patriei, tiran, prin batjocura soțiilor și fitecelor virtuoase... au înstreinat de la dînsul per toți compatrioții. ASACHI, O. II, 183, cf. POLIZU. Virtuoasa lui soție se trase la țară, consacrîndu-se numai la creșterea copiilor săi. NEGRUZZI, S. I, 333. Era în adevăr și greu pentru femeia cea mai virtuoasă de a rezista unui om ca acesta, căci... era unul din ce mai frumoși bărbați pe atuncea. SION, P. 114. Dacă femeia este virtuoasă, suferă în tăcere, suspină și moare. FILIMON, O. I, 136, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. Ofelia iubește pe Hamlet... Ea rămîne virtuoasă și supusă, însă înnebunește din cauza lui. MAIORESCU, CR. II, 189. Era gata să admire orice femeie frumoasă. Vasile Roșu se aplecă mai tare spre el și-i zise rînjind: Păcat că-i așa de virtuoasă. AGĂRBICEANU, O. VIII, 100, cf. CADE, DL, DEX, BREBAN, D. G.

- Pronunțat: -tu-os. - Pl.: virtuși, -oase. - Și: (învechit) virtós, -oasă adj.

- Din lat. virtuosus, -a, -um, fr. vertueux, it. virtuoso.

VIRTUÓS², -OĂSĂ s. m. și f. v. virtuoz.

VIRTUÓZ, -Ă s. m. și f., adj. I. S. m. și f. (Rar la f.) Muzician al cărui talent este deosebit și a căruia tehnică interpretativă este desăvîrșită. Două număroase orchestre cînta neîncetat... valțuri minunate, compuse pentru acest prilej de o foarte tînără virtuoasă. AR (1837), 351¹/26, cf. POEN. - AAR. - HILL, V. II, 817¹/17, STAMATI, D., id. V. 718¹/12. Cînd ajunse la infernala compozițiune numită „Fantasmele”... tot publicul din loje și parter... zbuchniră în aplaud și ovațiuni de tot felul, iar unii din lorzi... în marele lor entuziasm, începură a bombardă pe acest virtuos cu bijuterii și pungii pline de livre sterlinge. FILIMON, O. II, 328, cf. PROT. - POP., N. D., ANTONESCU, D., COSTINESCU, LM, DDRF, ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. În fața ochilor lui străluceau luminele candelabrelor de la Scala și ateneele sau sălile de concert unde cîntau virtușii. ARDELEANU, D. 291. Luminatul sprijin ce găsiseră la dînsa ca începători mulți dintre aceia, compozitori sau virtuși, a căror faimă fusese netăgăduit consacrată în urmă, scăpase numele prințesei Canta de uitare. M. I. CARAGIALE, C. 151, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Deja în a doua jumătate a sec[olului] XVII, vedem o întreagă falangă de virtuozii ilustrînd și perfecționînd arta cîntului. CERNE, D. M. I, 160. Fiecare virtuoz avea în bagajul său o cantitate

de arii... pe care le intercala în orice operă și în orice loc. id. ib. 161. Paganini fu un mare virtuos (sau virtuozi). SCRIBAN, D. Nu numai despre unele lucruri putem spune că participă la valoarea estetică, dar și despre unele acțiuni, cum sînt de pildă dansul, jocul unui actor sau cîntul unui virtuos. VIANU, E. 70. Nimic din armele cu care un virtuos cucerește publicul nu-i lipsește acestei pianiste, tehnică impecabilă, subtile variații de sonoritate, forță, ritm. CONTEMP. 1948, nr. 108, 10/4. Nu era un virtuos, însă executa piesele cu o puritate remarcabilă, știind să scoată efecte patetice numai din dozarea sonorităților. CĂLINESCU, S. 118. Să trezești atît de adînc și de tragic bucuria într-un corp în care moartea și-a dilatat veninul îl făcea să se simtă ca un virtuos care smulge accente sublime dintr-o vioară bolnavă. VINEA, L. I, 248, cf. DL, DM. Această operă constituie în primul rînd un exercițiu de virtuos, pe o coardă unică. IST. LIT. ROM. II, 735, cf. M. D. ENC. Într-o piesă de dificultatea „Concertului 5” de Beethoven, Vlad Conta are tonul imens din reductabila și foarte strînsa categorie a virtuoșilor lumii. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 52, 23/3. Suita compozitorului Charles Lefevre... a dat puțința flautistului... și oboistului... să-și valorifice calitățile de virtuoz ai instrumentelor respective. M 1973, nr. 1, 21/2. Virtuoz strălucitor, Voicu nu s-a temut să arate că are ce învăța de la mai marii viorii acestei lumi. CONTEMP. 1974, nr. 6, 6/2, cf. DEX. Toată această evoluție neobișnuită – și în bună parte necunoscută marelui public – a fost evocată în recitalul lui Milton Kaye, un remarcabil virtuos al pianului. M 1976, nr. 1, 34/1. A fost o execuție în care strălucita tehnică naturală a virtuoșului, aliată cu o vastă experiență scenică, a pus în valoare paginile unei partituri integrată definitiv în repertoriul tuturor marilor violoniști. ib. 1977, nr. 6, 28/1, cf. DN³, D. MUZ., DREV, V. BREBAN, D. G. ◊ (Adjectival) Am asistat la primul său debut cu ocaziunea unei serate dată în beneficiul virtuosului său profesor. FILIMON, O. II, 207. Cortina se aridică și pe dată se arată primul violon Hiubsch, dar... junele virtos nu arată o fizionomie tocmai în armonie cu numele. id. ib. 210. Un executant virtuos nu poate mult fără un instrument perfect condiționat ca structură și ca acordare. CARAGIALE, O. V, 297. Așa precum violonistul cel mai virtuos face îndelungi studii de artist, menținîndu-și flexibilitatea digitală, istoricul literar trebuie să respire alt aer ca să-și perfecționeze sensibilitatea. CĂLINESCU, I. 9. Valentin Gheorghiu, maestrul virtuos de azi, a confirmat cu prisosință promisiunile de atunci. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 3, 23/5. Am apreciat în mod absolut omul, pe lângă talentul său de violonist virtuos. ib. 1973, nr. 36, 16/1. A găsit în clavecinistul Johannes Kästner, titularul orgii la care a cîntat și marele compozitor, un colaborator virtuos, dublat de un cunoscător profund al creației bachiene. M 1977, nr. 5, 32/2. ◊ (Ironie) Distanța ce ne despărțea de palamarul virtuos era mare. ALECSANDRI, O. IV, 474.

2. Adj. (Despre piese muzicale, despre moduri de interpretare ale acestora etc.) Care demonstrează, care exprimă virtuoșitate (1); care este specific unui virtuos (1), de virtuos; (rar) virtuosic. Tălmăcirea Lui Mozart a fost savuroasă adăugînd fidelității față de litera textului o anume exuberanță virtuoasă. în DCR². Deși, aparent, ciclul se înscrie în categoria trisonatei, el cuprinde în realitate piese concertante pentru clavecin, fapt care rezultă și din scriitura virtuoasă, concepută de Rameau pentru instrumentul cu claviatură. M 1976, nr. 8, 34/2. Strălucirea virtuoasă a etalării solistice face loc unei virtuozități căutări de efecte de o mare și rafinată subtilitate. SCÎNTEIA, 1976, nr. 10 599. Carcaterul briliant motoric și fluența firească a înlănțuirii frazelor muzicale a fost subliniat de o interpretare virtuoasă care a declanșat... entuziasmul auditorilor. M 1977, nr. 6, 28/1.

3. S. m. și f. (Rare la f.) P. e x t. Scriitor, actor, artist plastic etc. care stăpînește în mod desăvîrșit tehnica artei sale. Cf. VALIAN, V., POEN. – AAR. – HILL, V. II, 817¹/17, PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., COSTINESCU. Rossi este un virtuos; el joacă pe Hamlet și pe Romeo cu o interpretare miraculoasă. CARAGIALE, O. V, 278. Orice cuvinte ar fi slabe spre a face înțeleasă cît de pe departe impresia ce n-o poate cineva avea decît privindu-i și ascultîndu-i pe acești luceferi ai artei, acești incomparabili, divini virtuozii. id. ib. 297. Aristocrat intelectual și un epicureu superior; un artist fără emotivitate, fără fantezie, exprimînd limpede o cugetare limpede; un virtuos al economiei verbale, al termenului propriu. LOVINESCU, S. I, 255, cf. SCRIBAN, D. Se pot aici observa două din marile calități ale lui Menzel: pe de o parte perfecțiunea desenului,... apoi, nevoia, ca la toți virtuozii, de a înmulți dificultățile pe care le rezolvă. OPRESCU, I. A. IV, 82. Virtuozii dau celor neinițiați impresia unui mare talent, liber și spontan, a unei forțe explozive. id. ib. 96. Să citească cititorul numai pagina de virtuos din „Du côté de chez Swann”, în care se descrie mecanismul memorării și al evocării trecutului. RALEA, S. T. I, 100. El este de mult un virtuos al aforismului. V. ROM. ianuarie 1965, 211. Kirsanov se distinge apoi ca un virtuos al versului, explorator neobosit al resurselor expresive, ritmice și sonore ale limbii ruse. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 30/5, cf. DEX, DN³, DREV, V. BREBAN, D. G. ◊ (Adverbial) Nu mai vorbesc de diversitatea materialului în care poetul plămăiește, ca-ntr-o argilă virtuos modelată. CONSTANTINESCU, S. I., 113.

– Pronunțat: -tu-oz. – Pl.: virtuozii, -e și (învechit, m.) virtuozii. – Și.: virtuós, -oásă s. m. și f., (învechit, rar) virtós s. m.

– Din it. virtuos, fr. virtuose.

VIRTUÓZIC, -Ă adj. (Rare; despre piese muzicale, despre moduri de interpretare ale acestora etc.) Virtuoz (2). Felul de a-și alcătui programul a fost la înălțimea interpretării: total absente piesele de factură pur virtuoșică, de efect facil. CONTEMP. 1963, nr. 849, 6/4, cf. SCL 1964, 420, DN³.

– Pl.: virtuoșici, -ce.

– Virtuoz + suf. -ic.

VIRTUOZITĂTE s.f. 1. Înșușirea de a avea talent muzical deosebit, de a stăpîni în mod desăvîrșit tehnica vocală sau instrumentală; manifestarea acestei însușiri. Sînt instrumente de acestea cari costă sume fabuloase, mai ales cele fabricate de celebrul Stradivarius. Dintre acestea sînt numai patru exemplare astăzi în Europa... Primul îl are țarul Rusiei; gloriosul monarch cîntă pe el în momentele-i pierdute și cu oarecare virtuositate. CARAGIALE, O. III, 301. Este adevărat că între lăutarii noștri se găsec mulți executanți..., dintre cari unii ating chiar virtuositatea. id. ib. V, 328, cf. DDRF. În limbajul obicinuit... se înțeleg prin arii de coloratură ariile scrise în scopul punerii în evidență a virtuosității interpretului, a îndemnării organului lui vocal. ENC. ROM. I, 883, cf. BĂRCIANU, 739, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. Sub influența cîtorva cîntăreți de talent, aria de factură, aria ornată, capătă teren, și vedem apărînd arii scrise absolut în vederea virtuoșității vocale. CERNE, D. M. I, 74, cf. 160, SCRIBAN, D. Este de-a dreptul uimitoare virtuoșitatea multor muzicanți populari, care folosesc pentru melodii instrumente fabricate pentru acompaniament. ALEXANDRU, I. M. 45, cf. DL, DM. Partitura oferă solistului posibilitatea unei desfășurări de mare virtuoșitate. M 1965, nr. 2, 43/2. Am aflat de la ea că artiștii cu care lucrează nu vor reduce rolurile lor la simple acte de virtuoșitate vocală. ROMÂNIA LITERARĂ 1973, nr. 22, 24/2. Performanțele de virtuoșitate flautistică ale lui Voicu

Vasina se pot confrunta mai direct după bandă cu înregistrările vedetelor consacrate. id. 1973, nr. 34, 22/3. „Sonata pentru contrabas solo” de Tiberiu Olah... i-a prilejuit lui Güttler o demonstrație de virtuozitate tehnică greu imaginabilă la contrabas. M 1973, nr. 3, 31/2, cf. DEX. O virtuozitate debordantă, capabilă să fascineze publicul, se îmbină cu neașteptate libertăți în ce privește tempoul și ritmica. M 1976, nr. 8, 33/1. În partea a II-a, concepută în genul unei romanțe..., am apreciat eleganța și căldura, dar și dinamismul cîntului, unite cu o virtuozitate tehnică deplin stăpînită. ib. 1977, nr. 6, 29/2, cf. DN³, D. MUZ. Pianistul demonstrează o virtuozitate deosebită. DSR, cf. DREV. Interesul unui concert de concerte este situat..., în primul rînd, asupra soliștilor și face întotdeauna deliciul unui public meloman prin demonstrațiile de virtuozitate, prin popularitatea temelor și dinamica dialogurilor instrumentale. RL 1998, nr. 2514, 18/1. ◊ (Prin lărgirea sensului) A cultivat virtuozitatea spectaculoasă și în compoziție. DER III, 636. Ce este atît de ređutabil în capodopera lui Bach ca să nu fi ajuns ea pe afișe decît în ultimii 50 de ani?... Poate o prejudecată pornită din chiar sugestia autorului că ar fi vorba numai de un imens tur de virtuozitate în scolastica muzicii? ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 7, 21/1. De la sonatină la sonată, de la sobrietatea quartetului la virtuozitate concertului pentru formație de coarde... Silvestri durează admirabile pagini. CONTEMP. 1974, nr. 9, 6/2. Cvartetul... pretinde din partea interpreților... stăpînirea în profunzime a tehnicii fiecărui din cele patru instrumente, pentru a face față cerințelor de virtuozitate impuse de cele 8 părți ale lucrării. M 1976, nr. 8, 33/2. ◊ Piesă de virtuozitate = lucrare muzicală care conține dificultăți tehnice, pentru a cărei execuție este necesară o deosebită măiestrie din partea interpretului. Am mai ascultat... și „Cvartetul nr. 1” de Janacek, lucrare îndrăzneată, bine construită și totodată piesă de virtuozitate. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 38, 27/3. Programul solicitat era extrem de dificil, incluzînd o sonată de Bach, o sonată clasică și una modernă, două piese de virtuozitate, un concert de Mozart. RL 1998, nr. 2 517, 20/4.

2. P. e x t. Abilitate, măiestrie, perfecțiune artistică (a unui scriitor, a unui actor, a unui artist plastic etc.); manifestare a acestor însușiri. În fine, Manolescu, un începător, cu toate imperfecțiunile lui este preferabil în „Hamlet” lui Rossi, cu toată virtuozitatea acestuia. CARAGIALE, O. V, 278. Luni d. Millo a reprezentat în sala Bossel „Lipitorile satelor”, cu care ocazie am văzut că bătrînul artist n-a pierdut nimic din vigoarea și virtuozitatea lui. id. ib. 468, cf. 299, ȘĂINEANU, D. U. Ceea ce nu pot să nu-i recunosc e remarcabilul săi talent, cu o flexibilitate destinsă de la o viziune de ordin pur literar, susținută liric și amplificată cu virtuozitate, pînă la o acuitate de analiză. LOVINESCU, S. II, 346. Efecte de virtuozitate verbală, în care arhaismele culese din dicționarul lui Cihac puneau o notă gravă. id. ib. 394, cf. IV, 119. E de mare folos ca autorul dramatic (și chiar romancierul)... să învețe valoarea și meșteșugul cuvîntului... și să folosească acest meșteșug numai acolo unde structura personajelor îngăduie virtuozitatea verbală. CAMIL PETRESCU, T. III, 496. Virtuozitatea stilistică este însușirea care uimește necontenit pe cititorii prozei lui Tudor Arghezi. VIANU, A. P. 264. Este în stare să execute într-o oră, cu o virtuozitate rar întîlnită, un tablou pentru care altul ar pune o săptămînă. OPRESCU, I. A. IV, 390. Cîte caracterizări tot altele procedee stilistice, traducînd o fantezie satirică de-o virtuozitate și varietate rară. CONSTANTINESCU, S. I, 32, cf. 82. Spectacolul a relevat o coregrafie stăpînind toate secretele artei cu o virtuozitate admirabilă. CĂLINESCU, C. O. 226. Virtuozitatea lexicală, evoluția stilistică și excelența pamfletului – cam la atîta s-ar fi redus contribuția epică a d-lui Tudor Arghezi.

PERPESSICIUS, M. III, 138. O asemenea temă poate fi tratată numai din plăcerea tehnică a virtuozității. RALEA, S. T. I, 23. Renunță la lupta pentru virtuozitatea tehnică și se mulțumește cu traduceri mai mult sau mai puțin exacte. S. C. ȘT. (Iași), 1957, 233, cf. DL. Practicarea rondelului este un act de virtuozitate încercat destul de rar în literatura franceză. GL 1958, nr. 204, 2/7, cf. DM. Cu o reală clarviziune artistică, poetul acordă cadrul cu întîmplările, potențează efectul prin invocația nuanțată a muzei, șlefuește versul împingînd meșteșugul pînă aproape la virtuozitate. IST. LIT. ROM. II, 84. Cînd geometria analitică i-a dezvăluit taina mișcării liniilor. Eisenstein a ajuns la virtuozitatea unei grafii dinamice. V. ROM. martie 1963, 157. Risipa de inventivitate, verva amețitoare și efervescența cu care... trăiește rolu unui maniac constituie o demonstrație de virtuozitate. T iunie 1964, 30. Spectacolul se constituie și în absența teatrului, prin muzică, dans, euritmie, virtuozitate atletică și acrobatică. IST. T. I, 11, cf. M. D. ENC. Nu virtuozitatea e creatoare de valoare, ci substanța care ni se dezvăluie. ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 1, 4/4. El respinge orice formă de virtuozitate, de artificiu savant, de afaceare. ib. 1974, nr. 9, 23/2, cf. DEX, DN³, V. BREBAN, D. G. ◊ (Ironic) Dac-am întreba ce se cere pentru a fi director la Ministerul de Interne ne-am aduce numaidecît aminte de omul care a ocupat acest post cu oarecare virtuozitate, de mucenicul Simeon. EMINESCU, O. XIII, 148.

– Pronunțat: -tu-o-. – Scris și: virtuositate. – Pl.: virtuozități.

– Din: it. virtuosità, fr. virtuosité.

VIRTÚTE s. f. 1. (Învechit) Bărbăție, bravură, curaj, vitejie; faptă vitejească. Pentru a sa virtute și daruri ostășești... s-au lăudat în toată Roma. GOLESCU, S. 309. Numai iubirea de slavă și entuziasmul virtuții sînt vrednice de a vă cîrmi, și atunci ce vă pasă cum vor fi prîmitele slujbele voastre? MARCOVICI, VEL. 9/9, cf. 8/24. Își închipuia că rumâni lui Mihai nu covîrșesc pe transilvăneni atît cu numărul, cît și cu virtutea. F. AARON, I. II, 268/13. Mergi, adună a ta oaste, zboară spre peire, În a ta virtute patria afle mîntuire. ASACHI, O. I, 172. După ce se sinse virtutea și bărbăția antică a romanilor, prin care îi subjugaseră cea mai mare parte a lumii cunoscute, urmă epoha cea plină de turburări și de anarhie. id. ib. II, 99. Porsena a crezut adevărul și s-a înclinat spre a tracta desfacerea rebelului și închierea de pace, nu atît... de frica celor trei sute, cît pentru că l-a convins mulțumirea și admirațiunea de spiritul și de virtutea romanilor. ARISTIA, PLUT. 273/18. Lupta din Dealul Spirii... este o dovadă că soldații noștri sînt vrednici urmași ai soldaților lui Mihai Viteazul și că depinde numai de la împrejurări favorabile și de la guvernămînt ca să dezvolteze vechea lor virtute romană. KOGĂLNICEANU, O. III, 143. Ferice de guvernul acela care va ști să prețuiască misiunea ce are și ar face să reînvieze în inima poporului schinteia naționalității și a virtuții ostășești. id. ib. Oltule, care-ai fost martur vitejilor trecute, Și puternici legioane p-a ta margine-ai privit, Virtuți mari, fapte cumplite, îți sînt ție cunoscute. ALEXANDRESCU, O. I, 72. Chipul marelui Traian... păru că readuce pentru un moment, în romanii decăzuți ai timpului său,... întregul acel farmec al puterii și virtutei, pe care popoarele iubesc a-l avea la începutul vieții lor. CONV. LIT. IV, 121. Avut-am un vis mare, o nobilă dorință, De-a scoate România din trista-i umilință Prin jertfe, prin virtute, prin strînsă înfrățire. ALECSANDRI, O. II, 191, cf. IV, 308. O, feară românească! Fii demnă prin virtute, de fala strămoșească. BOLINTINEANU, P. II, 243. Romanii cei vechi... au fost cauza jurisprudenței celei bune și aceasta a fost numai efectul virtuții romane. MAIORESCU, CR. III, 171. În Răsărit,... virtutea pe cîmpul de război... îndeplinea un scop mult mai însemnat, acela de a scăpa

ființa popoarelor și religia creștină de neomenosul jug. XENOPOL, I. R. IV, 44.

2. Înșușire morală care constă în realizarea binelui; forță morală care are drept scop respectarea principiilor și a normelor morale. *Niciodată nu trebuie să pășim noi cu pruncii așa defăimată, dacă voim să-i luminăm, adecă să-i povățuim la bine și la virtute.* PETROVICI, P. 106/28. *Adevărata mărire a lui Dumnezeu se cuprinde în dragostea către Dumnezeu și către aproapele nostru, întru împlinirea datoriștelor noastre și în virtute, carea cu de-a dînsul să o păzim.* id. ib. 338/2. *Sîrguința virtuții și cea cuminte viețuire ne dă totdeauna bucurii mai adevărate și mai îndelungate.* GOLESCU, S. 287. *Cu ce ochi plin de plăcere privim pe cel virtuos... Nici lipsa, nici prisosința pre el nu l-au turburat. A virtuții lui comoară îl face prea fericit.* MUMULEANU, P. 14/10, cf. 30/6. *Bunătațea... nu este pierdută, și... bunul Tată al oamenilor ne va lăsa întru ceilaltă stare a vieții ca să sporim totdeauna mai mult întru înțelepciune, virtute (faptă bună) și fericire.* POTECA, G. 177/22. *În faptele-i spurcate era însuși păcatul, Subt mască de virtute vedeai pe vinovatul.* HELIADE, O. I, 173. *Muritorii sînt d-o seamă, nașterea făr' a privi, Numai singură virtutea poate a-i deosebi.* id. ib. 409, cf. I. GOLESCU, C. *Tinerețele se veștejesc; frumusețea piere;... numai virtutea ne însoțește întru toată viața.* MARCOVICI, C. 4/24. *Virtutea este o silință a noastră peste putere pentru binele celorlalți, cu scopos ca să plăcem numai lui Dumnezeu.* BUZNEA, P. V. 159/20. *Fapte de virtute, care legea ni învață, N-or meni și după moarte celui drept o altă viață?* ASACHI, O. I, 52, cf. 11, VALIAN, V., POEN. - AAR. - HILL, V. II, 805¹/31. *Dumnezeu... să-ți dea tărie și virtute, ca să sprijinești, precum ai sprijinit, iubita noastră națiune.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 141. *Virtutea e binele suprem.* LAURIAN, F. 170/22, cf. 140/26. *Eu socotesc că virtutea aduce cu sine răsplătirea; niciodată un om virtuos n-a exersat virtutea fără a fi răsplătit prin mulțumirea de sine.* PR. DRAM. 240, cf. NEGULICI, E. II, 81/2. *Nu există, fără îndoială, în lume, nici un obiect, nici o ființă care să fie dreptatea sau virtutea sau dragostea creștinească în persoană-i.* BREZOIANU, I. 122/27, cf. ISER, STAMATI, D., id. V. 688²/54, PANN, P. V. 20/1. *Acest discurs ambiguu... a fost repetat... de către oratorii fără sinceritate, fără curaj și fără virtute, mai îngrijați de popularitate, decît de justiție.* TEULESCU, C. 79/1. *Numai... o scăpare de rele ar fi la oameni, cînd printr-o soartă divină puterea regală cu filozofia unite s-ar afla într-una și aceea persoană, ca să triumfe virtutea în contra vîșliului.* ARISTIA, PLUT. 187/15. *Laudă neștersă și nemurirea cu care sînt incununați ocîrmuitorii cei buni, defăimarea și hula care sînt totdeauna partea celor răi, îi mai cu neputință ca să nu le insușle în inimă dorința spre bine și spre virtute, dacă inima lor nu le este încă stricată prin cangrena lingușirii.* KOGĂLNICEANU, O. II, 386. *Puterea religiei... respectul ei între oameni nu stă în mulțimea, ci în virtutea și în știința clerului.* id. ib. III, 94, cf. POLIZU. *El a fost... idolatru al virtutei și biciul cel mai grozav al vîșliului.* BOLLIAC, M. 11/24. *Nu este nicidecum adevărată virtute fără respectul și iubirea de Dumnezeu, căruia toate se cuvîin.* T. POPP, T. 41/5. *Dacă la cer s-aude glasul făpturei tale, Fă ca întotdeauna pe a virtuții cale Să merg neștrămutat.* ALEXANDRESCU, O. I, 125, cf. PONTBRIANT, D., PROT. - POP., N. D., ANTONESCU, D. *Tu nu vei putea plînta în sufletul tău sintul germin al virtuții, pînă cînd nu vei smulge mai întii spinii și scaieții viciului.* BARONZI, I. C. V. 19/1, cf. CANELLA, V. 11, 246, 249. *Cînd amorul binelui este luminat și sincer, el comunică inimei ideea și gustul virtuții, adecă a tuturor acțiunilor frumoase și oneste.* CONV. LIT. II, 60. *Amorul ce ai aprins în mine au deschis înaintea mea raiul unei fericiri la care nu-mi este permis de a aspira, căci în poarta celui rai stă îngerul virtuții, blind și frumos ca tine.* ALECSANDRI, O. IV, 508, cf.

COSTINESCU, I. M. *Viața ei a fost un exemplu de onestitate, virtute și inteligență.* LĂCUSTEANU, A. 17. *Virtutea pentru om e de a deosebi ce e drept, folositor, ceea ce e onest, care lucruri sînt bune, care sînt rele, ceea ce e netrebuincios, rușinos, necinstit.* ODOBESCU, S. I, 47. *Da, ciștigul fără muncă, iată singura pornire; Virtutea? e-o neerozie; Geniul? o nefericire.* EMINESCU, O. I, 151, cf. 150. *Născut ca să-și iubească și semenii și țara În vise de virtute se legănase-nții.* MACEDONSKI, O. I, 267. *Divinitatea lui ajunsese a fi consacrată, în mîntea tuturor, nu numai prin puterea suverană..., dar încă și prin acel extraordinar și neasemuit renume de dreptate, de blîndețe, de virtute și de mărinimie.* CONV. LIT. XXII, 114, cf. DDRF. *Adevărata virtute imprimă lucrărilor noastre caracterul moral și ne garantează fericirea.* ENC. ROM., cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Nici o încredere la el în virtute, în cinste, în bine, nici o milă sau îngăduială pentru slăbiciunile omenești.* M. I. CARAGIALE, C. 13, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Agricola a fost un general prudent, un administrator dibaci și, ca om privat, de o virtute antică.* LOVINESCU, C. VII, 173. *Îți iartă orice d-na Roland, dacă recunoști că virtutea și sentimentele cele mai alese nu înfloresc decît în colibele umile.* CAMIL PETRESCU, T. II, 492, cf. 369. *Li-i frică de virtutea domnului lor, nădăjduind ocoțire de la slăbiciunile lui.* SADOVEANU, O. X, 104, cf. SCRIBAN, D. *Viciul și virtutea se ciocnesc, și triumfă cea din urmă.* CONSTANTINESCU, S. I, 47. *În ultimă analiză, omul se bucură de favoarea de a afla a posteriori caracterul lui inteligibil, de a ști ce vrea. Așa fiind, dogma nu are nici o înțurire asupra virtuții.* CĂLINESCU, O. XIII, 16. *Virtutea, nu plăcerea, este scopul suprem al vieții, arată Bruni.* DIANU, L. U. 33. *Culmile virtuții și abisurile vîșliului își dau mîna haotic.* RALEA, S. T. I, 96, cf. DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX, DN³, DREV, V. BREBAN, D. G. ♦ *Lege morală bazată pe virtute (2). În urma legiunilor lui Solon favoritoare democrației, politica guvernului răsămîndu-să pe virtute, umanitate și talent, nu să înfățoșează în fruntea guvernului aristocrației e-un haractir cu totul schimbat.* SĂULESCU, HR. II, 12/24. *La greci și la romani, încă și chiar la căderea lor, cei mari respectăluia virtutea.* BUZNEA, P. V. 143/3. *În fiecare timp a demoralizării publice, în mezul anarhiei și disprețului legilor, numai prin frică să putea înfrîna ceata oamenilor ambițioși și cupizi (lacomii), pe carii nu mai puteau reținea legile, nici virtutea.* ASACHI, O. II, 324. *Toată știința morală se reazimă pe virtute, și toată știința fizică pe cauzalitate.* LAURIAN, F. 204/8. *Oamenii cei sinceri și virtuosi, care sînt totdeauna aceiași, și care se supun la regulile virtuții, n-ar putea niciodată să fie atît de plăcuți, cît aceia care lingușesc patimele noastre cele dominatoare.* T. POPP, T. 42/5. *Luther învăță popoarelor că libertatea este un lucru prețios, atît de prețios ca și știința și virtutea.* CONV. LIT. II, 39. *De lege n-au nevoie - virtutea e ușoară Cînd ai ce-ți trebuiește... Iar lei sînt pentru voi.* EMINESCU, O. I, 60. *Un simptom curios al eticei „moderne” este tendința de dispariție a noțiunii de virtute.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 1, 4/2. ♦ (Rar) *Condiția, viață caracteristică unei persoane virtuose (2). Poate neștine s-arate virtutea și prin exempluri, învățături, năravuri și sfături.* PLEȘOIANU, T. I, 24/16. *Supușii săi văzînd virtutea în ilustrul exemplu și în splendida viață a domnitorului se înțeleptesc... și se conform după aceea intactă și fericită viață.* ARISTIA, PLUT. 187/20. *Era obosit de lume, unde virtutea sa nu-și mai avea loc, în corumperea sau mîrșăvia generală.* TEULESCU, C. 308/3, cf. 33/20. *Jupîneasă Anghelina trecea ca model de virtute în ochii boierilor, căci ziua ea nu da cel mai mic indiciu despre adorațiunea zeului Bachu.* SION, P. 71. *A recompensa virtutea.* ȘĂINEANU, D. U. ♦ *Castitate, virginitate; fidelitate conjugală sau sentimentală (1). Vocația spre nuntă era-nnăscută-ntr-însa, Cu ea venise-n lume, ca și cu modestia Virtuții virginală, ca și cu conștiința D-a sexului*

valoare ș-a demnității sale. HELIADE, O. I, 371. *El făcu mai multe cercări tainice, însă toate se neminciră pe lângă virtutea Desdemonei.* MOZAIICUL (1838), 24/20. *Este frumoasă și plină de virtute, ca o nimfă din suita Artemidii.* I. VĂCĂRESCUL, E. 29/7. *Prin ademenirile voastre o faceți de își calcă datoriile sale de femeie, uită virtutea, leapădă cinstea, ca să se arunce în brațele noastre.* NEGRUZZI, S. I, 48. *Văzu pe postelnicul plîngînd ca un copil și cerîndu-i iertare că a bătut un moment virtutea ei.* FILIMON. O. I, 120, cf. PROT. - POP., N. D. *Nu naște gelozia În peptul meu de-aud: că e femeia mea Frumoasă și plăcută, că-i liberă la vorbă... Că joacă, dănuiește Și cîntă cu talent, - căci, unde e virtute, Aceste toate dau un preț mai mult virtuții.* CONV. LIT. II, 24. *Ea nu avea conștiință că face vreun rău... Credea că astfel se trăiește. Ea nu știa că virtutea începe acolo unde se sfîrșesc plăcerile.* ib. IV, 108. *De ce nu vă samănă Lina...? De ce n-au fost ca d-voastră, un model de virtute, de spirit, de... ALECSANDRI, O. VI, 190. Cu așa frumuseță, ea a știut să-și păstreze, în mizlocul unei lumi corumpte, virtutea sa pură și intactă.* COSTINESCU. *Soția lui, mama Necșuța, cunoscută în vremile acelea prin virtuțile ei căsătorești, reînnoie memoria venerată a matroanelor romane.* ODOBESCU, S. I, 254. *Virtutea nu va fi pentru dînsa nici o sfortare, nici o prefacere; va fi fructul natural al rațiunii și al bunului simț.* CONV. LIT. XXII, 361. *Priveam mai atent oboseala subită a unei doamne pentru virtutea căreia, amenințată serios, el pornise în goana turbată a armăsarului negru.* IORGA, P. A. I, 73. *Nu putea destul cîntări suferințele brutale ale traiului Ancuții, în care toată virtutea ei abia putea salva sufletul.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 163, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Ajunsesse o femeie celebră, model de tărie și virtute, care salvase onoarea și prestigiul sexului slab, pus în mare cumpănă de ispitele unui îndrăzneț seducător.* VOICULESCU, P. II, 209, cf. SCRIBAN, D. *Cu toate astea, Ioanide își zicea că virtutea e totdeauna la femeie mai slabă decît iubirea.* CĂLINESCU, O. VII, 152, cf. DL, DN³.

3. *Tendință constantă îndreptată spre un anumit gen de îndatoriri morale, îndeplinite printr-un efort de voință; calitate morală determinantă. Aceast notariu atîta fu lăudat de dragostea unguirilor, cît nu numai fără cuvînt mărește laudele unguirilor și micșorează virtutea altor neamuri.* MAIOR, IST. 65/2. *El putea... să versă acea milă dumnezeiască preste ucenicii săi, pentru ca printr-însa să le dăruiască virtute creștinească, rîvnă, deșteptare și statornicie întru plinirea datoriilor lor.* PETROVICI, P. 42/1. *Nu socotirești, învățătorilor, cum că voi trebuie să siliți pre învățăceii vostri la toate putincioasele virtute îndată.* id. ib. 105/22. *Pasul cel mai dîntii, carele întru aceeași viață cătră fericire îl poți face, stă întru aceea ca sănătate, înțelepciune și pace sufletească să-ți poți cîștiga. Dacă ai aceste virtute (bunătăți), și pînă la adînci bătrînețe ale vieții tale poștești a le ținea.* TEODOROVICI, M. 23/11, cf. 75/21. *Văzînd rîvna lor și deosibitele virtute ale acestor călugări, nu au vrut să fugă, ci au hotărît, cîtă viață vor mai avea, să slujească acestor curioși oameni făr' de nici o plată.* GOLESCU, S. 32. *Cea dîntîiu din virtuțile soțiale este dreptatea.* id. ib. 329. *Prinșipul său cel mai mare este a alege amorul frumuseții din amorul plăcerii..., cîinstea din desfățare... Iată izvorul sentimenturilor nobile, al mărînimii și-al tutulor virtuților eroice.* PLEȘOIANU, T. I, 35/5, cf. 5/25. *Blindețea, milostivirea, iertarea, iubirea de om, iubirea de patrie, statornicia și alte asemenea virtuți... se pot coprinde în mărimea sufletului și în eroism.* HELIADE, O. II, 35. *Păcatul mărturisit are preț mai cît o virtute.* id. ib. 338. *Fieșcare... avea frește curaj, adică virtutea aceea ce este chiar sentimentul puterilor sale.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 22/16, cf. 78/23. *Chiar din această viață vei gusta rodirile virtuților și ale bunătăților tale.* MARCOVICI, D. 9/22. *Vrednice de însămnat în istorie sînt oamenii ce au covîrșit*

cu ale lor talenturi și virtuți pre alții. SĂULESCU, HR. I, 1/13. *Pe lângă mărimea virtuților sale, împăratul acel evlavios își cîștigă și lauda pentru ținerea și ocrotirea Daciei.* F. AARON, I. I, 10/19. *Ea își ascundea totdeauna taina sub vâlul cel mai întunecos, dar din zi în zi ne descoperea o inimă plină de cele de cele mai înalte virtuți.* VOINESCU II, M. 88/3. *Astă întreprindere va figura în cartea de onor a bravilor, că nu pentru aur, ci numai pentru faima noastră o voi întreprinde și pentru admirarea energiei și virtuților Măriei tale.* ASACHI, O. II, 172. *Căutam în virtutea religioasă uitarea patimilor mele.* LECA, CR. 96/19. *Istoria... este martura timpurilor... În ea, privind ca întru o oglindă, cetitoriul poate împodobi și îndrepta traiul vieții sale după virtuțile altora.* IST. M. 1/7. *Noi trebuie să fim absolut independinți de toată influința care ar putea să ne întoarcă de la bine.* *Prin urmare, virtutea supremă e impasibilitatea.* LAURIAN, F. 171/15. *Oamenii cei de rînd totdeauna se îndoiesc la virtutea care ei nu o pot pune în lucrare.* I. VĂCĂRESCUL, E. 36/20, cf. id. p. 105/13. *Mai pe urmă, ne vom încredința că buna-credință îl perdu pe el și tocmai această virtute îl tăgăduiră dusmanii săi.* BĂLCESCU, O. III, 251. *Pretutîndena omul ș-a făcut o putere împotriva patimelor lui celor rele și o răsplătire pentru virtuțile lui.* NEGULICI, E. II, 85/10, cf. 84/7. *Educația... să-l slujească în lucrările ce are sufletul a întreprinde, în virtuțile ce are el a lucra și în ispitele prin care trebuie să treacă.* BREZOIANU, I. 144/22. *Virtutea politică este ca aurul.* TEULESCU, C. 35/15. *Preceptele sale... pusese într-însul ca primă virtute sacrificarea recunoștinței.* id. ib. 370/26. *Dar tot acel pedant, critic, aspru... mi-a zice, iarăși, că nici o țară este în lume unde să se vorbească mai mult de cînte, pstriotism și amor, că, prin urmare, cum îndrăznesc a zice că aceste virtuți lipsesc în preadulcea țara noastră?* KOGĂLNICEANU, O. I, 52. *De i-ar fi lipsit ambiția, după talentele și virtuțile lui, istoria, pe drept, l-ar pune în rîndul lui Tit.* NEGRUZZI, S. I, 193. *Era un om de spirit, învățat, plin de talent, model de devotament și de patriotism;... moștenise toate virtuțile cerești și pămîntești de la moșii și strămoșii lui.* GHICA, S. 89. *În vremi de apăsare, Nădejde și credință, virtuți mîntuitoare, A voastră pomenire ades va deștepta.* ALEXANDRESCU, O. I, 81, cf. 260, id. E. N. 10/1. *Costachi Filipescu... pentru caracterul său loial și generos și pentru virtuțile sale patriotice, este încă neuitat pentru cei ce l-au cunoscut.* SION, P. 287. *Pepiniera în care cresc acești inemici ai onoarei și ai tuturor virtuților cetățenești este mai totdeauna casa bogatului.* FILIMON, O. I, 95, cf. PROT. - POP., N. D. *Virtuțile onora din capii săi, curagiul lor... i-au înălțat în istorie.* BARONZI, I. C. II, 131/26, cf. I, 24/15. *Ca filozof și partizan al lui Epicur credea că fericirea stă în uzul moderat al bunurilor vieții și recomanda practicarea virtuților.* CANELLA, V. 321, cf. 354, LM. *Ucis-am numai nouă, și mult îmi pare rău! Îmi trebuia o mie ca să răzbum un tată A cărui scurtă viață fu de virtuți bogată.* BOLINTINEANU, P. I, 97, cf. II, 256. *Ca să nu se piardă privilegiurile nașterii, [descendenții nobili] să se străduiască să le menție, deosebindu-se prin practica virtuților civile sau militare.* LĂCUSTEANU, A. 7. *Smerenia și virtuțile episcopului Partenie erau așa lădate, încît toți boierii țării se rugară de domn ca să-i lase lui pururea egumenia mănăstirii Snagovului.* ODOBESCU, S. I, 433, cf. 47. *Și la altul e o virtute civică ceea [ce] în unguir sau în german e o virtute: iubirea de naționalitatea sa proprie.* EMINESCU, O. XIII, 137. *Omul acesta pervers are o virtute - conștiința ticăloșiei lui, și spune curat, cu cinism revolițor, că el e bun de spînzurat.* CARAGIALE, O. I, 11. *Niciodată nu se vor egaliza puterile și virtuțile particulare ale indivizilor.* id. ib. III, 77. *Pentru ochiul lor de chessor, Lumea e goală de virtuți.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 22. *Statuaria antică ne-a păstrat memoria acestui mare depozitar al puterii imperiale și reînvietor al anticelor virtuți cetățenești ale Romei*

republicane. CONV. LIT. XXII, 113. *Multe bumuri are omul, Dar virtutea cea mai mare E să nu se fie mindru Cu virtuțile ce are.* COȘBUC, P. I, 75, cf. ENC. ROM., BĂRCIANU. *Un vestit rege, care-și amintea de virtuțile tatălui, dar și de singele unguresc al maică-sa, ... vedea mai mult decât orice țintele mândriei sale neînfrînte.* IORGA, P. A. I, 196. *Poporul acesta, ... prin virtuțile sale alese, a reușit să-și creeze, înlăuntrul monarhiei otomane, o situație excepțională, invidiată de toate celelalte popoare supuse.* SĂM. VIII, 128. *Băgase... de samă că femeia era strașnic de curată în toate, și începu să se obișnuiască și el cu o virtute pe care nu o prea cunoscuse pînă atunci.* AGĂRBICEANU, O. XII, 13. *Putem afirma că simțul religios e acela care, mai mult ca oricare altul, le face educația și înalță ființa; virtuțile lor în acesta își au rădăcinile.* PĂCALĂ, M. R. 110. *Plină de virtuți mic-burgheze, Viorica avea dorinți și gusturi care nu se potriveau cu aceste virtuți.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 19, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Tacit ar fi lăudat la germani virtuțile ce le lipseau romanilor.* LOVINESCU, C. VII, 175. *Moștenise virtuțile economice ale tatălui său, inclusiv zgîrcenia.* REBREANU, R. I, 55. *Din păcate, Ordinul Sf. Ioan de la Malta și-a pierdut toate virtuțile care i-au făcut marea lui faimă.* CAMIL PETRESCU, T. II, 181. *Zic numai să mai așteptăm. Răbdarea este cea dintîi virtute a monahului.* VOICULESCU, P. I, 155. *Pe-acest voievod de-acum Dumnezeu îl va judeca, pentru omenеști scăderi, respectabile frate. Eu nu-mi permit asta; căci prețuiesc la el unele virtuți pe care le poartă ca pe niște diamante.* SADOVEANU, O. X, 104. *E o mare virtute a doamnei Alba constanța ei.* MIHĂESCU, O. IV, 518. *Virtuțile recomandate de societate erau credința, statornicia, supunerea necondiționată și, bineînțeles, secretul absolut.* OȚETEĂ, T. V. 119. *Biografia lui... n-au decît o idee: să facă din el un om cu cît mai multe virtuți.* OPRESCU, I. A. IV, 280. *Călugărul avea virtutea care lipsește cărturarului iscoditor, a credinței.* ARGHEZI, S. IX, 224. *Pomponescu era impresionat de virtuțile casnice, de aceea concepu o bună părere despre un tată așa de grijuliu de progenitura sa.* CĂLINESCU, O. V, 154. *Sensibilitatea stilistică, darul special, care ne prilejuiește comprehensiunea stilului, nu se constituie numai grație simțurilor, ci și grație virtuților analitice și sintetice ale spiritului.* BLAGA, T. CULT. 9. *Nervii moderni vibrează în viteză. Răbdarea și supunerea resemnată la realitate e virtute dispărută.* RALEA, S. T. I, 75, cf. 236. *N-avem toți virtuți de mucenici.* H. LOVINESCU, T. 381. *Omul din fața sa, deși beat, părea să aibă și alte virtuți, pe lângă nemiapomenita lui dibăcie de trăgător.* TUDORAN, P. 20, cf. DL. *De ce să fac din prostie o virtute?* PREDĂ, R. 183, cf. DM, DER. *Nimic nu întărește o virtute mai mult ca încrederea.* V. ROM. iunie 1965, 25, cf. DN³, M. D. ENC. *Expresia supremă a virtuților omului antic a fost „Viețile paralele” a lui Plutarh.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 1, 4/2. *Virtutea esențială a acestui gînditor este trezia.* ib. 1973, nr. 32, 15/1, cf. DEX, D. FIL., DSR, D. PSIH., DREV, V. BREBAN, D. G. *◇ Virtuți cardinale = (la filozofii antici) denumire dată celor patru virtuți (3) considerate fundamentale: înțelepciunea, curajul, dreptatea și cumpătarea.* Cf. DER, M. D. ENC., D. FIL. *Virtuți teologice (sau teologice) = (în morala creștină) denumire dată celor trei virtuți (3) supreme: credința (în Dumnezeu), nădejdea (în mîntuirea sufletului) și iubirea (pentru Dumnezeu și pentru aproapele nostru). Vroiesc ca în viitoriu darul, știința, virtuțile teologice... să fie singurele titluri pentru a putea aspira la demnitățile bisericești.* KOGĂLNICEANU, O. III, 95, cf. ENC. ROM. *Ierarhia sufletelor în eternitate, în acord cu doctrina virtuților teologice, ... nu lasă... nici o îndoială asupra caracterului eticii dantești.* VIANU, L. U. 15, cf. DER, M. D. ENC., D. FIL.

4. Principiu activ care face ca un lucru să fie apt de a produce un anumit efect, e f i c a c i t a t e, e f i c i e n ț ă ;

proprietate (1), însușire. *Ispita și observația să unesc a sprijini această teorie pentru rane și adeverează deopotrivă că singele are virtute de a izgoni prin carne toate materiile smintite ce străbătusă într-însa.* VEISA, I. 13/2. *Nenumăratele tămăduiri ce s-au făcut prin mijlocirea doftoriei Morizon... dau despre virtutele sale neasămănate o dovadă care nu este destoinică puterea omenească să o clătească.* id. ib. 29/5, cf. 168/19. *Gustai dintr-o fîntînă apă feruginoasă, tare ca rachiul, care are virtute constrictivă.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 148. *Mîntea e o facultate cunoscătoare..., pentru că e dotată cu virtutea de a cunoaște.* LAURIAN, F. 14/38. *Virtutea proprie a cugetării e de a cugeta.* id. ib. 32/12. *Fiindcă virtuțile plantelor sînt în raport cu căldura climei, urmează că rodiul cultivat la nordul Franței este de o mie de ori mai puțin activ decât rodiul sălbatic al sudului.* MAN. SĂNĂT. 155/3. *O sistemă muzicală... înzestrată de virtuțile (însușirile) sistemii europiene.* PANN, în CONTRIBUȚII, I, 54, cf. PROT. - POP., N. D. *Principiile de devotament și energie, cari luca odinioară, sînt acum fără virtute, căci au pierdut încrederea noastră.* BARONZZI, I. C. III, 41/2, cf. COSTINESCU. *Medicii cunosc virtuțile ierbelor.* LM. *Materia nu ar mai avea într-însa virtutea de a rupe echilibrul și de a reîncepe mișcarea.* CONTA, O. F. 161. *Este o dramă de un scenariu strict și de un lux de debitare superior, este un tablou colosal de o corectitudine de desen și de un colorit bogat și exact. Totuși, impresia ce ne-o fac este cu totul lipsită de puterea zguduitoare, de virtutea emoțională.* CARAGIALE, O. III, 58. *Pe lângă toate acestea visător am trecut, ... ca un omeopat ce știe virtutea ce doarme într-un anumit număr de pilule și își dozează beatitudinea.* ANGHIEL, PR. 101, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Chinina are virtutea de a vindeca frigurile.* CADE. *Tot scrisul ei era dominat de virtutea măsurii și a moderației.* LOVINESCU, C. VII, 155. *Claritatea în expunere, sobrietatea, logica argumentării, echilibrul conțin în ele înșile virtuți tonice și rețin prin simpla lor desfășurare, indiferent de subiectul în care se încorporează.* id. s. VII, 621. *Henri Gad a și publicat... un articol despre „Jocul ielelor”, pe care el o anunța ca o mare lucrare cu virtuți ibseniene.* CAMIL PETRESCU, T. III, 490, cf. SCRIBAN, D. *Este de netăgăduit că, dacă natura ne apare de atîtea ori frumoasă, împrejurarea nu se datorește unor motive estetice, ci puterii ei de a ne întări și înviora, virtuții ei de a modifica favorabil sentimentul cenesteziei noastre.* VIANU, E. 14. *Valoarea stilistică a imperfectului, virtutea lui de a vrăji mișcarea îl indică drept timpul propriu literaturii de amintiri.* id. M. 224. *Medicii și bolnavii atribuiau acestor „spîțerii”, pentru gustul și aroma lor, virtuți curative, care le făcea foarte căutate.* OȚETEĂ, R. 108. *Sub unghi explicativ se ridică, pe urmă, în legătură cu fenomenul stilului o seamă de întrebări, cărora morfologia, cu virtuțile ei explicative cam reduse, le rămîne hotărît debitoare.* BLAGA, T. CULT. 20. *Te iubesc! răspune Lucu, care cunoștea virtuțile potolitoare ale acestui cuvînt.* VINEA, L. II, 142, cf. JOJA, S. L. 185. *Îl captivează... varietatea notelor prinse în aceeași cheie, care este limba românească, supusă de scriitor la mari încercări într-o vreme cînd virtuțile ei literare nu apăruseră în adevărată lor rezonanță artistică.* IST. LIT. ROM. II, 736. *Anumitor plante li se atribuie, în popor, virtuți terapeutice numai pentru că numele lor seamănă cu al unei boli.* HRISTEA, P. E. 233. *Ești de-a dreptul fascinat de virtuțile plastice ale peliculei, „un tablou” de mare rafinament al Italiei din secolul al XIV-lea.* CONTEMP. 1971, nr. 1287, 5/3. *Virtutea cea mai însemnată a teatrului brechtian este dimensiunea lui politică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 1, 20/2. *Eleganța caligrafiei și virtuțile coloritului salvează lucrări insuficient aprofundate.* ib. 1973, nr. 36, 23/3. *Ne dezvoltăm... modalitățile de realizare a personajelor, virtuțile și particularitățile umorului sau ale*

fantasticului, natura și sursele lirismului. v. ROM. iunie. 1973, 110. Într-o asemenea accepțiune a lucrurilor, realismul se arată a fi o virtute intrinsecă a artei și, ca atare, arta este o ipostază a conștiinței realității. ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 3, 8/2. Virtuțile sale terapeutice au fost remarcate din timpuri străvechi și în zone geografice diverse. RL 1998, nr. 2557, 8/1.

5. (Rar) Abilitate, măiestrie, virtuozitate (2). Marea virtute a romancierului Rebreanu este veridismul social. D. GUSTI, P. A. 95. Când... Corneliu Moldovanu izbuteste să dea curs virtuților lui ponderate, ne dă acea serie de miniaturi istorice, înrudită de aproape cu sonetele lui Iosif. PERPESCIUS, M. I, 70.

6. (În e x p r.) În virtutea = în baza..., în temeiul..., în conformitate cu...; ca urmare a... Nici frate-său, Francisc Carol, cărui îi competeia succesiunea la tron în virtutea statutelor familiei, nu era aplecat a primi domnia. BARIȚIU, P. A. II, 379. Ridicînd pentru înființarea dreptului ce aveau, în virtutea tuturor urbarielor și chiar a Regulamentului organic, de a preface claca în bani, această lege n-a făcut decît a continua să favorizeze apăsarea clăcașilor de către proprietari. KOGĂLNICEANU, O. III₂, 182. În virtutea acestui canon apostolic, marele duce, Vasilie III, pe la 1447, nu mai primi mitropoliți în Moscova, trâmși de patriarcul din Constantinopole (a. 1865). URICARIUL, X, 374. Toți domnii starosti a deosebitelor corporațiuni... ca cei ce nu funcționează în virtutea unei legi, sînt desființiați, conform chiar cu legea comunală ezistîntă (a. 1866). FURNICĂ, D. C. 464. O mărturie mai nouă atunci numai capătă caracterul de fîntînă deacă se poate demonstra că a fost foarte aproape de loc și de timp, sau cel puțin avusese la dispozițiune nește adevărate sorginți în virtutea cărora se pronunță. HASDEU, I. C. I, IX. Puterile s-au stabilit în virtutea unor învoiele soțiale, unor rapoarte cu starea societății. BARONZI, I. C. I, 90/1. Dreptul de putere ordonă în virtutea autorității. CALELLA, V. 40, cf. 333, COSTINESCU, LM. Este constituțional, cînd un program nu se execută, ci se părăsește, tocmai programul, în virtutea căruia venise un guvern la putere, răsturnînd pe altul? MAIORESCU, D. II, 237. Materia organică modificată prin zguduirea primită se restabilește... și revine la starea sa normală, în virtutea puterii organice reparatorii. CONTA, O. F. 53. Puterea lor, rațiunea lor de a fi este tocmai aceasta; în virtutea unui alt principiu nu pot exista. EMINESCU, O. XIII, 245. Ție mă adresez, în virtutea funcțiunilor și darului meu de preot. CARAGIALE, O. IV, 146, cf. I, 190. Semnificațiunea însăși s-a schimbat în virtutea mobilității sau a vivacității noțiunii. ȘĂINEANU, I. 17. De la prima vedere și în virtutea caracterelor mai sus date se poate cunoaște că și acest individ este o specie de „desmoceras”. ARHIVA, I, 8. Era principiul „opinie probabile”, în virtutea căreia era destul ca să se găsească un argument oricît de slab..., pentru ca faptul să fie declarat bun. ENC. ROM. I, 751, cf. BARCIANU. Mult doritul și așteptatul congres bisericesc fu convocat pe 26 iuliu 1882, în virtutea prealaltei rezoluțiuni împărâtești din 19 iuniu 1882. SBIERA, F. S. 332, cf. 331. Ne-am încredințat că loviturile nu sînt date nici de întîmplare, nici de lipsa de pricepere, nici de pricepere, nici supt impulsuri momentane, ci dinadins, după un plan bine chibzuit, în virtutea unor principii puse mai presus de orișice discuțiune. SĂM. VIII, 123, cf. RESMERIȚĂ, D. În virtutea principiului evoluțiunii care guvernează toate fenomenele universului, materia a suferit în decursul secolelor numeroase preschimbări. MARINESCU, P. A. 37, cf. CADE. În organizarea feudală a Apusului... nobilii posesori de feude sau de alodii, în virtutea drepturilor lor seignoriale... își însușiseră dreptul de impunere fiscale. CONV. LIT. LXIV, 262. Contemporană sau nu, orice operă reprezintă un corp organizat ce poate fi și trebuie studiat în virtutea unor legi

interioare. LOVINESCU, S. V, 303, cf. TITULESCU, D. 129, 553. Cuconu Costache Lăbușcă era filolog, în virtutea aceleiași misterioase legi după care ceilalți, care se cred, nu sînt. SADOVEANU, O. IX, 425. În virtutea legii care a creat unitatea limbii și a datinilor noastre, ardelenii au urmat să treacă munții și să populeze văile dincoace și după epoca întemeierii domniei Moldovei. id. ib. XX, 254. Se mai numește „absorbțiune” acțiunea în virtutea căreia orice creat viu își însușește materialele puse în contact cu el. ENC. AGR. I, 18, cf. IORDAN, STIL. 162, SCRIBAN, D. Dus înaintea lui Tudor, clucerul Dinicu a cerut să vadă mandatul în virtutea căruia a fost arestat. OȚETEA, T. V. 141. Prin strădania „cuvintelor potrivite” își modelează inspirația, așa cum și Dumnezeu, în virtutea puterii lui creatoare, și-a modelat universul cu unelte ca și omenești în cele șase zile ale facerii. CONSTANTINESCU, S. I, 144. Izvorul în virtutea căruia compunea Eminescu cîntecul de beție și de slăvire a bătrînei Moldove, „Umbra lui Dabija Vodă”, este cronica lui Niculce. CĂLINESCU, O. XII, 514. Psihologicește, șarpele e o ființă emanante recunoscătoare și iubitoare de oameni, în stare, în virtutea acestui sentiment, de a-și reprima reflexele ferine. id. B. 41. Astfel, citeodată, culturi respirînd în unul și același orizont se diferențiază în virtutea altor factori determinanți. BLAGA, T. CULT. 115. La studiul argilei, am văzut că aceasta, în virtutea sarcinilor electrice negative ce posedă, are însușirea de a lega absorbitiv cationii din soluția solului. CHIRIȚĂ, P. 88. Se simțea, în virtutea împrejurării, oarecum judecător. VINEA, L. II, 29, cf. DL, DM. El concepe posibilitatea unui simbolism în care fiecare propoziție analitică ar putea fi văzută ca analitică, numai în virtutea formei sale. JOJA, S. L. 363. În sfatul domnesc, hatmanul era menționat de regulă după pîrcălabii cetăților moldovene, în virtutea unui vechi obicei al cancelariei domnești de a trece pe pîrcălabi după vornici. STOICESCU, S. D. 249. În ce privește păstoritul comunei Bran, în virtutea economiei din satele lor de bază, trebuie să-l clasăm ca aparținînd păstoritului din zona fînețelor. VUIA, păst. 166. Dacă vînzarea se făcea fără știrea obștii, pămîntul se putea relua de rudele apropiate în virtutea dreptului de preempțiune. PANAITESCU, O. T. 196. În virtutea acestei logici, romanticul Berlioz va fi mai muzical decît clasicul Mozart. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 2, 22/4, cf. DEX, DN³, DREV, V. BREBAN, D. G.

– Pl.: virtuți și (învechit) virtute. – Gen.-dat. și: (învechit) virtutei, virtutii.

– Din lat. **virtus**, -utis. – Pentru unele sensuri, cf. și fr. vertu, it. virtù.

VIRU interj. (Regional; de obicei repetat) Cuvînt cu care se cheamă giștele (Cîlnic – Sebeș). Cf. A II 12.

– Onomatopce.

VIRUGĂ s. f. v. viroagă.

VIRULENT, -Ă adj. 1. (Despre microbi, virusuri etc.) Care are o toxicitate mare; care poate produce boli; (despre boli) care este cauzat de un microb, de un virus etc. Cf. I. GOLESCU, C., PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM. Bacteriile de fermentațiune, atît de folositoare, indispensabile chiar vieții organice, nu sînt virulente pînă ce produsele lor chimice sînt în proporțiuni normale. ENC. ROM. III, 1223, cf. BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. Nervii animalelor moarte de turbare sînt la ieșirea lor din măduva spinării ... virulenți. BABEȘ, O. A. I, 205, cf. CADE, SCRIBAN, D. Vibrionii holerei... sînt extrem de virulenți. SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 394, cf. DL, DM, M. D. ENC. Recipientele goale... trebuie umplute cu o băutură nouă, amară și virulentă. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 5/3, cf. DEX, DN³.

2. (Despre oameni) Care se exprimă fără nici o rețineră,

în mod agresiv, brutal, dur; (despre diverse modalități de comunicare) care este lipsit de moderație (în planul expresiei), care se face fără menajamente, în termeni tari, necruțatori, jignitori; (despre satire, pamflete etc.) care se remarcă prin duritatea neobișnuită a limbajului artistic; care șochează, fascinează etc. prin efectele artistice ale expresiei. Cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Tinărul s-a improvizat, astfel, censorul virulent al moravurilor noastre politice.* LOVINESCU, C. V., 198. *M-am trezit cu o virulență critică venită de la Berlin.* id. s. II, 50, cf. SCRIBAN, D. *Unele articole politice ale lui Caragiale... pot sta alături de cele mai virulente pamflete eminesciene.* CONSTANTINESCU, S. II, 80. *Cyrus fusese adus la redacție de Fane Chiriac și pus să scrie pamflete virulente.* VINEA, L. I, 339. *În 1870 publică un articol virulent la adresa domnitorului.* IST. LIT. ROM. II, 676. [Piesa] rămîne o virulență critică la adresa societății în care autorul trăiește. T mai 1964, 66. *Sînt piese care... ne pun în fața virulentelor polemici de idei.* ib. august 1964, 2. *Anatole France... semna, sub titlul „Un cadavru”, cel mai virulent pamflet.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 2, 15/7, cf. M. D. ENC. *Tonul romanului este virulent, pamfletar.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 2, 7/3, cf. DEX, DN³. ◊ (Adverbial) *Rezultatul final al acestei fermentații nu poate fi așa de scurt și de scâpărător ca în cazul „emoției-șoc”, care cuprinde total, impetuos și virulent sufletul.* RALEA, S. T. II, 187. *Duplicitatea atît de virulent activă a moralei timpului său.* REV.FIL. 1971, 971.

- Pl.: virulenți, -te.

- Din lat. *virulentus*, -a, -um, fr. *virulent*.

VIRULENȚĂ s. f. 1. Însușirea de a fi virulent (1); capacitate a agenților patogeni de a se înmulți în țesuturile vii ale organismului (1), rezistînd la reacțiile de apărare ale acestuia; grad de intensitate infecțioasă a unei boli. Cf. I. GOLESCU, C., PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM. *Îndată ce... fermentațiunea este abnormă cînd ea trece în descompunere, începe și virulența fermentativă.* ENC. ROM. III, 1223, cf. BARCIANU. *Pentru unii oameni cuvintele au uneori virulența unor bacili.* SANDU-ALDEA, A. M. 107, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Cînd cel mai virulent streptococ și-a pierdut virulența prin cultură, el se prezintă întocmai ca formele puțin virulente de la început.* BABEȘ, O. A. I, 270, cf. CADE, SCRIBAN, D. [Boala] *depinde de particularitățile agenților înșiși, de virulența (puterea) lor, de numărul în care au pătruns în organism.* BELEA, P. A. 513, cf. DL, DM, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³.

2. F i g. Însușirea de a fi virulent (2); (caracterul a) ceea ce este virulent. Cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM. *Eminescu... cu neîntrecuta virulență a stilului său, caracterizează... ignoranța celor ce falsificau pe idealistul Schopenhauer.* MAIORESCU, D. II, 122, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Violența verbală, ca mijloc unic de expresie a gândirii, se condamnă prin sine, deoarece abuzul îi anulează virulența.* LOVINESCU, C. IV, 61. *I-am replicat atunci printr-un articol..., a cărui virulență excludea continuarea raporturilor personale.* id. s. II, 72. *Este de remarcat în virulența scrisului lui N. D. Cocea indignarea care clocotea în sufletele oamenilor cinstiți.* CONTEMP. 1949, nr.156, 15/6. *Virulența satirică a verbului argezian este răzbunarea unor dureri și a unor ofense trecute.* VIANU, L. R. 533. *În raport cu virulența sau debilitatea altor concepte, ideea de om devine mai luminoasă.* RALEA, S. T. III, 26. *Clevetirea îmbracă în mediul intelectual un veșmînt monden, e de o virulență mai potolită.* V. ROM. octombrie 1964, 97. *Nu se includ în repertoriu piese ca „Tartuffe”... a căror virulență și forță demascatoare sînt bine cunoscute.* IST. T. I, 158. *Cu o deosebită virulență s-a manifestat atunci contradicția antagonistă dintre producție și consum.* MAGAZIN IST. 1971, nr. 1, 9. *Se tipărește, pentru*

prima oară, o comedie pamfletară cu scene de o deosebită virulență. ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr.2, 20/2. *Virulența atacului său a slăbit într-o serie de piese.* CONTEMP. 1974, nr.4, 4/2. ♦ P. e x t. *Anarhia a început a se limpezi, a-și pierde din caracterul ei de imensitate și, întocmai ca o boală..., și-a domolit virulența.* MACEDONSKI, O. IV, 127. *Virulența acestor năvăliri îl vor fi dus pe împărat la gîndul de a părăsi chiar Dacia.* ARH. OLT. X, 187. *Bătălia bursieră își schimbă momentan cîmpul de acțiune... pentru a se întoarce din nou la lingouri cu aceeași virulență.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 2, 2/1.

- Pl.: virulențe.

- Din lat. *virulentia*, fr. *virulence*.

VIRULICÍD, -Ă adj., s. n. (Substanță) care poate distruge virusurile. Cf. D. MED., DN³.

- Pl.: virulicizi, -de.

- Din fr. *virulicide*.

VIRULÓZĂ s. f. (Rar) Sifilis. SCRIBAN, D.

- Pl.: viruloze.

- Cf. v i r u s. Cf. SCRIBAN, D.

VÍRUS s. n., s.m. Agent patogen, vizibil cu microscopul electronic, care are forme diferite și care se reproduce numai în interiorul celulelor vii, provocînd diverse boli infecțioase; p. e x t. toxina acestui agent. *Gargarismii sînt... clistirile cavitații (gavanității) bucale, pe care o curăță și de vătămătoarele mucozități (bale) și de virusul ce s-a prins pe o parte oarecare din părțile săi.* MAN. SĂNĂT. 152/6, cf. 275/17, COSTINESCU, LM. *Dacă acest virus ar fi mort ca otrăvurile propriu-zise, atunci acțiunea sa asupra economiei animale ar fi în raport direct cu cantitatea sa.* CONTA, O. F. 197, cf. ENC. ROM., ALEXI, W., BIANU, D. S., RESMERIȚĂ, D. *Generațiunile următoare de iepuri infectați succesiv cu această măduvă produceau virus din ce în ce mai forte.* BABEȘ, O. A. I, 156. *Le inocula un virus activ, în același timp cu martorii.* MARINESCU, P. A. 78, cf. 81. *Iepurii de casă au boale pricinuite de aceste virusuri, dar ele sînt destul de rare.* ENC. VET. 678, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D., GRAUR, I. L. 237, LTR². *Boala poate fi... dată și de alți microbi precum și de virus.* BELEA, P. A. 376, cf. 512, DL, DP, DM. *Tuberculiile plantelor atacate nu se deosebesc de cei sănătoși, dar în ei se găsește un virus care persistă și în timpul iernii.* FLORA R.P.R. VII, 363. *Ideea că virusul ar fi un microb de dimensiuni reduse datează încă de la Pasteur.* CF 1961, nr. 1, 83. *Virusul rezistă bine la uscăciune și temperatură joasă.* ABC SĂN. 382, cf. 343. *Se studiază virusul turbării la carnasierile sălbatice.* VÎN. PESC. august 1964, 6. *Vaccinul poliomieltic a putut fi realizat numai după ce s-au cunoscut datele fundamentale privind genetica virusurilor.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 905, cf. D. MED., M. D. ENC. *Se știe că profesorul nu suferea ideea contaminării cu virusi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 3, 16/2, cf. DEX, DN³. *Nu este vorba numai de dimensiunile... virusilor, ci și de bolile pe care ei le provoacă.* SCÎNTEIA, 1981, nr. 12 097. ◊ (Ca termen de comparație) *Se armă în contra virtuții și propagă vîitul ca un virus ucizător în tot corpul soțial.* HELIADE, O. II, 85. *Femeia asta îmi răscolește sufletul ca un virus.* CAMIL PETRESCU, T. II, 104. ♦ F i g. *Sursă a unui rău moral. Critice aspre se îndreptează asupra-ne: ba că nu sîntem serioși; ba nesărați;... că sîntem o primejdie publică, o nenorocire pentru generațiile tinere, un virus social.* CARAGIALE, O. III, 205. *Pretutindena colcăie virusul corupțiunii.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 529. *Ofițeri, subofițeri, caporalii și soldați, toți erau cuprinși de virusul poetic.*

BACALBAȘA, S. A. 214, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Este adinc viciată de virusul politicianismului*. ARH. OLT. XII, 420, cf. SCRIBAN, D., SADOVEANU, E. 254, DEX, DN³.

- Pl.: *virusuri* și *virusi*. - Și: (învechit) **virus** s. m. ALEXI, W.

- Din fr. **virus**, lat. **virus**.

VIRUSÁL, -Ă adj. (Rar) Virotic. Cf. SCL 1964, 414.

- Pl.: *virusali, -e*.

- **Virus** + suf. *-al*.

VIRUSOLÓG, -Ă s. m. și f. Specialist în virusologie; virolog. Cf. DN³, DEX².

- Pl.: *virusologi, -e*.

- Din fr. **virologue**.

VIRUSOLOGÍE s. f. Ramură a microbiologiei care se ocupă cu studiul virusurilor; inframicrobiologie, virologie. Cf. D. MED. *Anumite cercetări în domeniul virusologiei și imunologiei au demonstrat natura virotică a leucemiei la unele animale*. SCÎNTEIA, 1966, nr. 7 094, cf. DEX, DN³.

- Din fr. **virologie**.

VIRUSTÁT s. n. Medicament cu proprietăți inhibante ale multiplicării unor virusuri, în special a virusului herpetic. Cf. D. MED., DN³.

- Pl.: *virustate*.

- Din fr. **virustate**.

VÍRUS s. m. v. **virus**.

VÍRVÄR¹ s. n. v. **ivăr**.

VÍRVÄR² s. n. v. **verver**.

VIRVIRÍZĂ s. f. v. **veveriță**.

VIS¹- v. **vice¹**-.

VIS² s. n. 1. (Adesea în legătură cu verbele „a avea”, „a visa”, învechit și popular, „a vedea”) Succesiune de imagini (vizuale), de întâmplări și de idei, cu caracter asociativ și cu grade variabile de coerență, care apar (cu o puternică coloratură afectivă) în mintea omului, în fazele mai puțin profunde ale somnului; activitate psihică care se manifestă, în somn, prin aceste reprezentări, emoții etc.; starea celui care are o astfel de activitate psihică în timpul somnului; interval de timp cât durează o asemenea stare; (rar) visare (1). *Cine va avea săblază în vis... să spuie popeei*. PRAV. LUCACI, 164. *Aceaste doo visure un lucru arată*. PO 142/2, cf. 105/5, 142/18. *Așijdere ș-aceștia vād vise* (cca 1618). GCR I, 49/26. *Priam vāzu atunce un vis*. MOXA, 352/11. *Vede noaptea în vis unde să suie diavolul în virvul catartului*. VARLAAM, C. 389, cf. 141. *De multe ori arătându-i-să în vis sfântul mucenic Dimitrie, de-l îngrozii ca să-i facă biserică pre acel loc, s-au apucat cu toată osîrdia și o au făcut*. URECHE, L. 160, cf. MARDARIE, L. 116²/19. *De multe ori dumnezăieștii îngeri cu visure îngrozesc și spară pri noi* (a. 1652). CCR 180/15, cf. ST. LEX. 149²/2. *De această împărăție vei afla și prorocii, ales la Daniil prorocul, cu dezlegarea visului lui Navohodonor*. M. COSTIN, O. 249. *O, Dumnezău sfinte, că eu nice-n visuri, Nice-n deșteptate nu-ț uit de șiruri*. DOSOFTEI, PS. 281/1. *Deaca dormi, el vādzu în vis cerul deșchis*. id. ib. 290/19. *El au vādzu în vis pre H[risto]s în cetatea Ier[u]s[a]limului*. CHEIA ÎN. 4¹/8. *Frumos și d[u]mn[e]zăiesc vis au vādzu (a. 1683)*. GCR I, 273/21. *Prorocul acela au ceta ce au visat visul... va muri*. BIBLIA (1688), 136¹/31. *Întrebă Saul pren D[o]mnul și nu i-au răspuns lui D[o]mnul și întru visuri și întru arătări și întru*

proroci. ib. 217²/15. *Piste noapte au visat un vis*. NECULCE, L. 12. *Din somn și din vis... trezindu-să, tot chipul vedenii... îl lua*. CANTEMIR, I. I. II, 73, cf. 78, 231. *Să arată în vis această sfintă icoană domnului Neogoe Vodă*. ANON. CANTAC., CM I, 107, cf. ANON. CAR. *Au vādzu în vis un chip*. ANTIM, O. 295. *Am vādzu în vis această vedenie, că mă dusăi după obicei în biserică* (a. 1768). IORGA, S. D. XIII, 33. *Căzînd la picioarele ei, am strigat: - Ah, sultana, oare în vis sînt au deștept*. HALIMA (1783), 205²/28. *Filip... chemă pre Aristotel filosof și spuse visul*. ALEXANDRIA (1799), ap. GCR II, 166/26, cf. KLEIN, D. 456. *Îngeri... în vis acu s-arată Să ne învețe vro taină ciudată*. BUDAI-DELEANU, Ț. 162, cf. 177, ZILOT, CRON. 66. *Văzîndu-te în vis, și-am dat închinăciune*. GOLESCU, P. 125/20, cf. LB, POTECA, F. 208/22. *Visurile nopții ne sînt de oarecare folos*. MARCOVICI, C. 15/1, cf. id. D. 173/9. *În vis i s-au înfășoșat toate întâmplările trecute*. DRĂGHICI, R. 41/6. *În vis numai citodată gust o mică fericire, Mă trezesc însă de frică, să nu-mi porți zăvistiure*. HRISOVERGHI, P. 32/3. *Un vis fantastic, un minut, Ce pasă să nu mai revie*. ASACHI, S. L. I, 127, cf. VALIAN, V. *În bătălia de la Rimnic arătîndu-se lui Ștefan în vis Sfîntul Procopie... au zidit spre mulțămire pe numele sfîntului o biserică*. IST. M. 112/19. *Mărturia sensurilor nu ne dă nici o garanție, fiindcă în vis și în deliriu căpătăm percepțiuni sensibile chiar ca și în stadiul de veghiere sau de rațiune*. LAURIAN, F. 205/14. *Se zicea în popor că trei îngeri se arătase domnului în vis*. BĂLCESCU, M. V. 251. *Poluție se înțelege aice curgere a seminței ce se face prin somn, de care pățimesc oamenii avînd aprinsă imaginația lor în vis*. CORNEA, E. I, 56/23. *Adormind, a vādzu în vis un balaor*. ARISTIA, PLUT. 324/26, cf. POLIZU. *De-abia apucasem a adormi și un vis fantastic veni*. NEGRUZZI, S. I, 60. *Pe patru-mi de trudă dormeam obosit. Era despre ziuă... un vis, vis cumplit!* ALEXANDRESCU, ap. ȘĂINEANU, I. 213. *Sculai pe camaradul meu carele avea poftă să se mai legene în visuri*. SION, P. 253. *Amorul acesta nu avu decît durata unui vis frumos*. FILIMON, O. I, 118, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D. *Sîntul înțelese, prin visiunea sa și visul acestei femei, că vocațiunea lui Dumnezeu îl chema la profeție*. BARONZI, I. C. V, 77/14. *Îngîna-a ei somn dulce Cu dulci visuri de amor!* ALECSANDRI, P. I, 142, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 309, LM. *În timpul cit visez eu cred în realitatea visurilor mele*. CONTA, O. F. 485, cf. 149. *O, ești frumos, cum num-a vis Un înger se arată*. EMINESCU, O. I, 171, cf. id. P. L. 13. *Știi să țilcuiești visele?* CARAGIALE, O. IV, 113. *Am visat niște vise urite astă noapte*. ISPIRESCU, L. 65. *În bătaia lunii... toate au înfășșarea fantastică a lucrurilor vādute în vis*. VLAHUȚĂ, R. P. 14. *Tu, speriată de lumină, Te scoli uimită ca de-un vis*. id. O. A. I, 31, cf. ȘĂINEANU, I. 129, DDRF. *Ca-ntr-un vis urit ea vede: monștri uricioși, fantasme*. NECULUȚĂ, Ț. D. 114, cf. ENC.ROM. *Nu știe de-i vis, ori aieve-i*. COȘBUC, P. I, 205, cf. 143, BARCIANU. *Visa în fiecare noapte vise urite*. SANDU-ALDEA, D. N. 163, cf. ALEXI, W. *Dumnezeu l-a pedepsit... făcîndu-l să urle în visurile rele*. IORGA, P. A. I, 13. *Ore-ntregi mă îngina, duioasă, A visurilor tinără crăiasă*. CERNA, P. 146, cf. BIANU, D. S., TDRG. *Chiar visurile, atunci, sînt mai rele*. PAMFILE, CER. 82, cf. DHLR I, 195. *Nu se trezise bine din visul adînc al somnului întii*. AGĂRBICEANU, A. 79. *Noaptea, în vis, fata vrăjitoare își vede ursitul*. PĂCALĂ, M. R. 243. *Ce dulce nu s-ar fi legănat ei în visuri fericite cu capul pe bolovani*. HOGAȘ, M. N. 62. *Alb menestrel al lunei, sprinten Crin, Îndeamnă gîndul meu spre visuri bune*. AL. PHILIPPIDE, A. 23, cf. RESMERIȚĂ, D. *Frumuseșea sau ciudățenia făcea să ne credem pe țărîmul visului*. M. I. CARAGIALE, C. 41, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Măcar în vis să se simtă aproape de cineva dorit*. CAMIL PETRESCU, P. 20. *Cu ochii plini de visuri încă, M-am scuturat ca după catastrofă*. TOPÎRCEANU, B. 102. *Adormisem în gînd ca subiectul povestirii ce puresesem să scriu și care mi se*

desfășurase în vis. VOICULESCU, P. I, 241. *L-am visat astă noapte în vis și poate să-i fiu de folos.* SADOVEANU, O. XIII, 46. *Băiatul părea de mult cufundat în vis.* id. ib. 287, cf. IORDAN, STIL. 101, SCRIBAN, D. *În zori, de-abia trezită, tu suferi... Înfricoșată încă de ce văzuși în vis.* ARGHEZI, S. V, 32. *Cum pune capul jos, îl cutremură un vis: detectivi civili și în uniformă.* id. ib. XIX, 160. *Era o apă mocnită, smîrcoasă, cum apare uneori în visele grele.* CĂLINESCU, O. III, 109, cf. id. B. 216, id. L. L. 128. *Observația poetului se oprește, uneori, în fața aspectelor crepusculare ale conștiinței... cunoaște și descrie visul, delirul, halucinația și nebunia.* VIANU, L. U. 65, cf. ROSETTI - CAZACU, I. L. R. I, 384. *Singura activitate sufletească rămasă trează e visul cu incoerența lui.* RALEA, S. T. II, 67. *Cîteva clipe se strădui să rețină și să prelungească în gînd visul nelămurit al acelei nopți.* VINEA, L. I, 49, cf. II, 87, DL. *Mă, eu am venit să vă întreb, nu trebuie să vă supărați, spuse el cu glas ciudat, parcă ar fi vorbit în vis.* PREDĂ, D. 87, cf. DM. *Ideile ce-î veniseră vreodată în minte nu erau mai adevărate decît visurile.* JOJA, S. L. 335. *Tălmăcești visele?* BARBU, PRINC. 37. *Locul pentru clădirea mănăstirii Tismana, din lemn de tisă, a fost revelat printr-un vis.* IST. LIT. ROM. I, 266. *Începusem să vorbesc noaptea în vis.* BĂNULESCU, I. 9. *Comparînd senzațiile din timpul stării de veghe cu imaginile din vis, deosebirea este neesențială.* REV. FIL. 1971, 1587, cf. M. D. ENC. *Iar Manoli sta, Nici că mai lucra, Ci mi se culca și un vis visa.* ALECSANDRI, P. P. 188. *Visul iar mă necăjește și cu tine mă-nțlînește!* JARNÎK - BÎRSEANU, D. 164, cf. 255. *Omul a spus din fir în păr împlinirea, cum adevărat el nu vrea să-î spună visul.* RETEGANUL, P. I, 48. *O văzuse într-o noapte în vis.* STĂNCESCU, B. 261. *Astă noapte vis visam, Mîndro, că te sărutam.* ȘEZ. I, 268, cf. IV, 137. *Asară pi la o vreme Visai niște visă grele.* GRAIUL, I, 69, cf. ALR II/1 MN 53, 2 310, A II 12, III I, 3, 5, 17, 19, MAT. DIALECT. I, 277. *Iată că se-ntîmplă Că Vîlcan un vis visa.* BALADE, II, 97. *Noaptea o g'isat... un g'is amîndoi.* O. BÎRLEA, A. P. II, 183. *Astă noapte m-am culcat... Și-un vis groaznic am visat.* FOLC. MOLD. II, 666. *În credințe și superstiții) Cînd plînge un copil mic în somn, se crede că i se arată în vis Maica Domnului și-î spune că-î moare mama.* CANDREA, F. 45. *Oricine ar putea vedea vîntul, dacă în curgere de șapte ani... n-ar spune visurile cari le visează noaptea.* PAMFILE, VĂZD. 28. *Noaptea, cît dormim, visurile cele bune de la îngeri ne vin.* id. DUȘM. 33. *Toate visele visele simbată noaptea spre duminică se izbîndesc.* GOROVEI, CR. 356. *Mîine seară e ajunul Bobotezei, cînd visele au tîlc.* VOICULESCU, P. II, 165. *Visurile înspre duminică nu se izbîndesc.* ȘEZ. II, 66. *Dacă ți-ai scos în vis o măsă, va muri cineva din familie.* IZV. XVI, 221. *A vedea mort în vis se crede că va fi timp urît.* id. *În proverbe și zicători) Aș spune un vis, Dar nu poci de rîs, se spune atunci cînd cineva vrea să relateze ceva, dar nu știe cum să-î înceapă expunerea.* Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 804. *Somnul mult nu e fără vise (= cei leneși nu realizează nimic).* Cf. BARONZI, L. 61, ZANNE, P. II, 735. *Să nu spui visul cum îl visezi (=să fii discret).* Cf. ȘEZ. III, 149, CIAUȘANU, GL. *În (Ca termen de comparație, adesea pe lângă verbe ca „a trece”, „a dispărea”, „a pieri”, sugerează ideea de evanescență sau de desfășurare ori de succesiune rapidă a unor evenimente, a unor fenomene etc.) Ca visul (de în somn u) sculatului: Doamne, în cetatea ta fața lor rușiredzi.* PSALT. 145. *Această viață trecătoare ca un vis o ai socotit.* MINEIUL (1776), 82v2/11. *Mi să părea lucru ca o nălucă și ca un vis, dar lucrarea m-au încredințat cum că sînt aieve.* HALIMA (1783), 57r/26. *Icoana zilelor noastre celor trecute ni să pare ca un vis lung.* MARCOVICI, D. 3/16. *Al armelor triumfuri chiar ca visul a trecut.* ASACHI, S. L. I, 126. *Acest împărat... Nu cere... slava de-o zadarnică iubire... Ce se trece ca un vis.* CONACHI, P. 80. *Zilele mele trec ca niște vise încîntătoare.* NEGRUZZI, S. I, 75. *Astea sînt slăbiciuni care pier*

ca visele îndată ce te vei sui pe scaunul isprăvniciei. FILIMON, O. I, 169. *Ca visul e cîntarea ce-o-ntoană Eol dulce.* EMINESCU, O. I, 17. *Fugeau prin noaptea pustie și rece ca două visuri dragi.* id. P. L. 12. *Totul în noaptea pieirii dispăre Ca visul.* NECULUȚĂ, Ț. D. 80. *Zilele și nopțile au trecut acum ca visul.* GALACTION, O. 139. *Cum le strînge, se șterg toate ca un vis uitat la deșteptare.* VOICULESCU, P. II, 78. *În g. Să arăt acest vis lung... în care ne chinuim atîta și simțim cîte un năluc de mulțumire și din care ca dintr-un somn greu ne deșteptăm la marginea mormîntului.* HELIADE, O. II, 17. *Erau fantazii monstruoase ca nebunia; erau figuri frumoașe, desmățate, bizare... În scurt era o defilare de visuri care se legăneau de colo pînă colo prin cele șapte saloane.* CARAGIALE, O. II, 337. *M-am lungit pe brînci, lîngă foc, ascultînd somnul țirlei și visele Oltului.* GALACTION, O. 66. *Carte de vise sau cheia visurilor = carte care cuprinde semnificația profetică a visurilor (1). Prefer teoriilor acestora nemțești și fără nici un haz cheia visurilor din care, cînd eram copil, dădața îmi arăta.* C. PETRESCU, I. II, 256, cf. DL, DM, DEX. *Învechit) Văzător de vise sau (învechit, rar) visuitor de vis = persoană care are vedenii în vis (1) cu privire la ce va fi; persoană care dă anumite interpretări visurilor. Iaca... vine văzătorul de vise. Blați, să-l omorîm... și vom vedea apoi ce va folosi visul lui.* PO 128/23, cf. MARDARIE, L. 238²/9. *De să va scula întru tine proroc au visuitoriu de vis și va da ție semn au minune... să nu ascultați cuvintelor... celuia ce visuiește visul acela.* BIBLIA (1688), 136¹/16. *Învechit) Tălmăcitor (sau ghicitor) de visuri = persoană care prezice viitorul pe baza interpretării visurilor (1). Cf. LB. El trăia înconjurat de tălmăcitori de vise.* BĂLCESCU, M. V. 34, cf. ISER. *Învechit) L o c. a d j. De vis = propriu visului (1); f i g. neverosimil de frumos; minunat (3), ireal. Se auzea o muzică lunatică... o muzică de vis.* EMINESCU, P. L. 20. *Acî sînt giuvaiere... Mai limpezi decît ochii de vis ai frumuseții.* MACEDONSKI, O. I, 3. *După perdeaua aceasta albăstrie, de vis, faceți să se miște cîteva zeci de capete.* ANGHEL, PR. 29. *E o seară prea frumoașă... o seară de basm și de vis.* M. I. CARAGIALE, O. 25. *Vibrau științele de vis... noian de negru.* BACOVIA, O. 25. *Mă ridic să plec... nu fără să sărut mîinile Valeriei, duhul îngrijitor, protector, organizator al acestui locaș de vis.* CAMIL PETRESCU, P. 168. *Era o fantasmagorie de vis, de nespūsă frumuseță, ca un pămînt fiecelelnic descoperit întîi.* SADOVEANU, O. X, 27. *A făcut busturi mai atrăgătoare, a pus în ele... ceva enigmatic, o atmosferă de vis, pe care poate n-o avea modelul.* OPRESCU, S. 142. *Fibra de suavitate mătăsoasă din structura intimă... ne poartă pe poduri de vis, cu făpturi eterice și zvonuri de serafimi.* CONSTANTINESCU, S. I, 81, cf. II, 251. *Ah! te ador, Mamina, Cînd ochii tăi de vis îmi turbură lumina.* ULIERU, C. 41. *Cu masca mea bătrînicioasă nu puteam în nici un fel să suplînesc surîsul unei făpturi de vis.* BLAGA, H. 8. *A scoborît peste șesuri... un suflu de vis.* RALEA, S. T. I, 13, cf. DL. *Lumea de vis a copilăriei e privită acum în lumina unui proiector care nu lasă să-î scape nici un detaliu.* I 1965, nr. 16, 3/2, cf. M. D. ENC., DEX. *Învechit) L o c. a d v. Ca prin (sau ca în, ca într-un) vis = neclar, confuz; difuz, nedeslușit. Toate acelea petreceri de mulțumire... Numai gîndul... Spre mai multă chimuire, ca prin vis, mi le sfetește.* CONACHI, P. 102. *Ea [luna] din noaptea amintirii o vecie-ntraegă scoate De dureri, pe care însă le simțim ca-n vis pe toate.* EMINESCU, O. I, 130. *I se părea... că-n luciul băiei, plină de lacrimile ei, vedea ca-n vis, chipul mirelui ei iubit.* id. P. L. 22. *Auzii, ca prin vis, o detunătură de pistol.* GANE, N. III, 126, cf. DDRF. *Își amintea, ca într-un vis, de căsuțele lui străvechi, în care trăise.* ANGHEL, PR. 63. *E mult de-atunci..., e mult, nepoate, Și, ca prin vis, le văd pe toate.* IOSIF, PATR. 5. *Văzu, ca prin vis, că... i-a smuls pușca de pe umăr.* REBREANU, R. II, 152. *Ea vedea încă seara... ca într-un vis, dormitorul nesfîrșit al internatului*

în care-și trecuse copilăria. BART, E. 102, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. (Expr.) A fi ca într-un (sau ca în) vis, se spune pentru a sugera ceva ciudat, nefiresc, ireal sau deosebit de plăcut, de frumos. *Nu știu, nu cred... Nu pot să mai judec... Totul e ca într-un vis.* CAMIL PETRESCU, T. III, 470. (Eliptic) *Ca într-un vis, vremea se bulucise spre viitor și el ajunsese acolo unde vrusesse..., lângă porțile Saraului.* BARBU, PRINC. 176. ♦ E x p r. **Visuri** (sau **vise**) **plăcutel**, urare adresată unei persoane care urmează să se culce. *Acum te rog să dormi în colțul d-tale, fiindcă eu am ajuns. Visuri plăcute!* D. ZAMFIRESCU, A. 110. *Cînd se ridicară, mișcîndu-se în cerdac și arîndu-și noapte-bună, somn ușor și visuri plăcute, se auzi porțița de la ulicioară.* SADOVEANU, O. IX, 72. **A nu-i trece** (cuiva ceva) **nici (măcar) prin vis** sau **a nu-și închipui** (cineva ceva) **nici prin vis**, se spune despre situații, întîmplări etc. cu totul neașteptate, care provoacă uimire, surprindere sau despre lucruri nesperate. *Oi să am capele... Rochii de Paris! Și cai și trăsură Care nu-mi trecură Nici măcar prin vis.* ALECSANDRI, T. 332. *Un vînător... povestea cui vrea să-l asculte o mulțime de întîmplări minunate, care de cînd lumea nu trecuse nimeni nici măcar prin vis.* ODOBESCU, S. III, 44, cf. DL IV, 487, DM 877. (Cu inversarea construcției) *Ah!...Ce surpriză!... Nici prin vis să-mi închipui!... Tu, în carne și oase? C. PETRESCU, A. R. 12. A-și vedea visul cu ochii = a-și împlini, a-și realiza o dorință; a-și atinge scopul urmărit. Cf. BARONZI, L. 40. Mi-am văzut visul cu ochii, de-acum pot să mor fericit! Astăzi lumea ne cunoaște.* ALECSANDRI, POEZII, 467. *Mocofanul de cioban rămase uimit cînd totdeodată i se și înfățișară zeițele, voind fiecare, cît mai curînd, să-și vadă visul cu ochii.* ISPIRESCU, U. 16, cf. 8, DDRF, TDRG. *Te-am făcut să-ți vezi visul cu ochii.* ISPIRESCU, U. 16, cf. 8, DDRF, TDRG. *Te-am făcut să-ți vezi visul cu ochii.* M. I. CARAGIALE, C. 130, cf. CADE. *Reforma agrară... a făcut ca milioane de țărani muncitori să-și vadă visul cu ochii, să primească pămîntul la care au rîvnit.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 511. *Bătrîmul popă, acum om de aproape șaptezeci și cinci de ani, își văzuse... visul cu ochii.* CAMIL PETRESCU, O. II, 91, cf. DL, DM. *Își văzu visul cu ochii.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 11, 41, cf. M. D. ENC. *Aci mi-am văzut visul cu ochii.* MAGAZIN IST. 1974, 95, cf. ZANNE, P. II, 805. (Cu inversarea construcției) *Și-am plătit întreg tributul Și tributul a fost greu, visul l-am văzut cu ochii.* IZV. XIV, 39. (Cu parafrazarea expresiei) *Proprietarul pleca, văzîndu-și cu plăcere visul izbîndit.* ANGHEL, PR. 83. (Regional) **(A fi) de vise rele** sau **urît ca toate visele** = (a fi) pocit² (1). Cf. CIAUȘANU, V., MAT. DIALECT. I, 238, ZANNE, P. II, 805. (Regional) **A nu fi de vise rele** = a merita de a fi luat în seamă; a avea preț, valoare. Cf. CIAUȘANU, V. *Afacerea aia - m-am gîndit eu - nu-i de vise rele.* UDRESCU, GL. (Regional) **A face ca toate visele** = a se schimonosi (1). Cf. CIAUȘANU, V. ♦ P. e x t. (Poetic) *Somn¹ (1). Iară tu la gura sobei stai ca somnul să te prîndă. Ce tresari din vis deodată?* EMINESCU, O. I, 76. *Doamna Eufrosina oftă ușurel, ca trezită din vis. - Asta-i conferința dumitale? se miră ea căscînd.* SADOVEANU, O. XXI, 273. *Cînd s-a trezit din vis, buimac, S-a pus să scurme la copac.* ARGHEZI, S. V, 224. ♦ F i g. Ansamblu de calități care încîntă, care atrage pe cineva, f a r m e c, d e s f ă t a r e, s p l e n d o a r e; stare de încîntare care satisface gustul, dorința etc. cuiva; ceea ce (atmosfera, imagine, fapt etc.) produce o asemenea stare afectivă. *Părăsi pe juna fanariotă, lăsîndu-i... dorul nestîns al viselor... ce o dezmiardase în trecut.* FILIMON, O. I, 118, cf. PETRI, V. *Cum? o coroană mie? - Da, suflet îngeresc! Ești visul fericirii mele!* ALECSANDRI, T. II, 105. *Orele petrecute o dată pe săptămîni la „Junimea”... erau o lume aparte, un vis al inteligenței libere înălțat deasupra trivialităților reale.* MAIORESCU, CR. II, 338. *Peste-a nopții feerie Se ridică mîndra lună, Totu-i vis și*

armonie. EMINESCU, O. I, 207. *Ea trece-n dulce nepăsare Prin lunci cu flori și doarme-n văi... Întreaga viață vis îi pare.* COȘBUC, P. I, 122. *Luceafărul senin răsare, Umplînd de vis văzduh și mare.* CERNA, P. 22. *Fiecare... își arată ce-a cules din țările visului și-ale himerelor.* ANGHEL, PR. 31. *De atunci s-a început visul lui de fericire.* AGÂRBICEANU, A. 53. *Plutește un lanț de lebede albe, Iar visul din parc în lac se răsfrînge.* BACOVIA, P. 47. *Privit din munte... bivuacl pare noaptea un vis ciudat, cu fantasmalele trecutului și-ale morții deodată deșteptate.* SADOVEANU, O. XXI, 116, cf. DL, DM, DEX. ♦ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de”) □ *Un vis de fată.*

2. F i g. Ceea ce este plămuit de imaginație (și nu corespunde realității sau logicii faptelor); idee, convingere, credință, impresie etc. neîntemeiată, deșartă; ceea ce înșală, amăgește simțurile sau mintea (1), iluzie, închipuire, himeră; (rar) visare (2). *Ție visuri și povești deșerte ț-au părut scripturile și n-ai crezut.* VARLAAM, C. 286. *Fum și umbră sînt toate, visuri și părere.* M. COSTIN, O. 320. *În zilele noastre lucrurile lor... să par că nu fapte, ce vise, nu istorie, ce basne fac.* CANTEMIR, HR. 19. *Cu adevărat fum și umbră, visuri și păreri este cîntea ta.* MUSTE, LET. III, 63/9, cf. KLEIN, D. 456. *Răstriaștea treacă, s-o numim vis.* HELIADE, O. I, 289. *Visurile nopții ne sînt de oarecare folos, numai visurile ce facem deștepți ne vatămă.* MARCOVICI, C. 15/2, cf. id. D. 140/4, VALIAN, V. *Atuncea și-a noastră minte, slobodă de a ei visuri, N-a găsi nici la noi, poate, împrovizitoare zisuri.* CONACHI, P. 261. *Nebunia se înfăoșează cînd omul perde cunoștința de sine și de adevărata ființă a lucrurilor, lăsîndu-se a fi bîntuită judecata de visurile fantasiei și ale părerilor.* CORNEA, E. I, 104/15, cf. POLIZU. *Dureri ascunse, vrăjmașe bucuriei, A vîrstei năducire și visuri ț-au răpit?* ALEXANDRESCU, O. I, 153, cf. id. M. 20, PETRI, V., PONTBRIANT, D. *Cine-ar putea crede că acest amor A fost o părere, un vis trecător?* ALECSANDRI, P. II, 31, cf. CIHAC, I, 309. *N-ar putea ei să încurajeze, să susție pe acel bătrîn poet ce-și hrănește viața cu visuri?* EMINESCU, P. L. 135, cf. id. O. I, 44. *O lume întreagă de gînduri învechite o zvîrle în domeniul viselor și fantomelor.* ARHIVA, I, 418. *A tale visuri... s-au stins deșarte, Pierînd cum pier roua dimineții.* NECULUȚĂ, Ț. D. 18. *O, pașă, cît de darnic ești! Mai mult decît în visul meu.* COȘBUC, P. I, 109, cf. BARCIANU. *Divinul alcool din el îi dădea toate visurile.* ANGHEL, PR. 94. *Ce copil fusese că se încerezuse în visuri!* AGÂRBICEANU, A. 137. *Suferința dă gînduri, creează visuri, construiește lumi ideale, în care să nu mai fie suferință.* PÂRVAN, I. F. 136, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D.U., CADE. *O nouă primăvară de visuri și păreri.* BACOVIA, O. 54. *Doar trenul pleacă, trenul singur Ne poartă nerăbdarea mută, Bagajul visurilor noastre Și setea noilor senzații.* MINULESCU, V. 76. *Vremea visurilor și a copilăriilor a trecut. Primăvara, tinerețea și toate poveștile iubirii s-au dus pe veci.* GALACTION, O. 342. *Era nevoită să-și sfărîme visul ce începuse să se înfiripe și să singereze inima lui Ivan.* G.M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 106. *Domnița Genoveva... cu părul revărsat pe umeri... părea purtată în acele clipe de înșelarea unui vis.* SADOVEANU, O. XI, 33, cf. SCRIBAN, D. *Nu pot să distingă între visurile lor și realitate.* VIANU, E. 129. *Doar n-a leșinat. Atît bănet i se părea că-i vis.* ARGHEZI, S. V, 90. *Pentru un suflet tînăr, multe cuvinte traduc numai visuri stimulate de cărți.* CĂLINESCU, B. I. 470. *În visul meu mai mîndră ești Ca îngerul.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 151, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (În proverbe și zicători) *Visul pă cel prost dă minte il face să zboare.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 151. *Visul de aur fte, folos dă el nicum ai. id. ib. Și visul o mîngiere la cei deznădăjduiți.* id. ib. 152. ♦ (Ca termen de comparație) *Sufletul meu cel nemernic... Îl vei vede pe vrun nour... Sau că din a mării sinuri se rădică ca un vis.* HRISOVERGHI, P.

60/15. *Ca un vis, ca o părere, se coborî de pe stîncă mîndră.* ODOBESCU, ap. ȘAINEANU, I. 144. ♦ Capacitate de a crea reprezentări sau idei noi (și neobișnuite) pe baza percepțiilor, reprezentărilor sau ideilor acumulate anterior; reprezentare produsă de această facultate; închipuire, imaginație. În *faptă lumea-i visul sufletului nostru.* EMINESCU, P. L. 25. *Cultura și ambianța intelectuală și morală în care trăia îi deschid atît de vaste orizonturi, – tot în domeniul visului.* OPRESCU, S. 137. *Priveghe însă visul, stăpîn peste durată, să nu se depărteze de oameni niciodată.* ARGHEZI, V. 151. *Planul visului e înlocuit cu planul realității.* BLAGA, Z. 97. *Participarea visului la realitate nu e oprită de nici o lege.* RALEA, S. T. I, 68. *Etern e visul, forța creatoare Ce pregătește lumii lumea nouă!* V. ROM. octombrie 1963, 3. *Un climat de refugiu, mai frecvent, îl oferă poetului visul, facultate constructivă de lumi imaginare, mai desăvîrșite și mai frumoase.* L. ROM. 1965, 248. *Dacă apanajul artei este visul..., politicul este domeniul faptei.* REV. FIL. 1970, 703, cf. V. ROM. iunie 1973, 168, M. D. ENC.

3. F i g. Plan (3), proiect (1) (irealizabil); dorință arzătoare; aspirație (irealizabilă); ideal (irealizabil); (învechit) visare (3). *Iaca unde ajunge visul lui Enghel.* MAIOR, IST. 150/16. *Mulți împunși d-un... îndemn nebun porniți Vor să-și scrie-ale lor vise de dreptu-nteles lipsiți.* HELIADE, O. I, 119. *Tinerimea să lasă în voia unor visuri strălucitoare.* MARCOVICI, D. 269/28, cf. id. C. 20/20. *Mulți din voievozii noștri cei mari... visară ereditate și, printr-o fatalitate minunată, acest vis făcu să se stingă cu sunet moștenirea lor.* BĂLCESCU, în COLUMNA, VII, 77. *El nu are alt vis decît fericirea noastră.* RUSSO, S. 199. *Își crea în imaginația sa aceste realizabile visuri.* FILIMON, O. I, 126, cf. 104, PETRI, V. *Ideea unui mare stat... e ideea favorită, visul lui Carol cel Mare.* BARONZI, I. C. I, 325/18. *Văd... Și-n tainice saraiuri minuni orientale Ce-n suflete deșteaptă dulci visuri de amor.* ALECSANDRI, POEZII, 5, cf. id. O. P. 90, COSTINESCU. *Aceasta poate că era visul de aur al unora din domnia-lor, ca să vază odată armata română vîrsîndu-și sîngele pentru a dobîndi un drept.* MAIORESCU, D. II, 212. *Ai pune pe-a mea frunte în vise de mărire Un diadem de foc.* EMINESCU, O. I, 21. *Ridică un toast pentru realizarea visurilor tutulor amoreaților.* CARAGIALE, O. I, 8. *Cînd aripi al meu suflet avea, Purtam... În cuget visuri roze.* MACEDONSKI, O. I, 122. *Tinerețe, farmec, visuri..., toate-s țîndări de vas frînt.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 44, cf. 19. *Tinerii aceștia nu erau nici măcar căpitani, iar visurile n-au nici un curs pe piață.* BACALBAȘA, S. A. 198. *Dacă s-ar realiza vreedată visul episcopului englez Wilkins..., această scriere ar fi foarte des necapabilă de a ne reproduce ideile.* ARHIVA, I, 22. *În acest chip... el își realiza visul științific, care fusese, nu acela de a da un adevăr curat, ci un leatopisef mare.* IORGA, L. I, 89, cf. id. P. A. I, 19. *Nu ne-nțelegi nici visul, nici cuvîntul.* GOGA, POEZII, 223, cf. 9. *Aspirațiile mele, ambițiile, visurile ce le-am avut... le-am lăsat și eu să scadă.* ANGHIEL, PR. 102, cf. 69. *Aș sluji, cu dragă inimă, cu steagul nemțesc, spaniol or franțuzesc pe dasupra prapurului nostru... – Visuri.* DELAVRANCEA, O. II, 197. *Cuteza acum să se gîndească liniștit și la visul lui.* AGĂRBICEANU, A. 60. *Nu se coboară spre a împlini vechiul vis al lui Augustus.* PĂRVAN, G. 93, cf. 193. *Știi visul nostru de la școală – să dansez singură fără să par nebună!* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 14, cf. RESMERIȚĂ, D. *Cînd pronia cerească face să se realizeze visul de veacuri al românilor din Principate prin alegerea ca domn a lui Alexandru Ioan Cuza, printre cei dintîi ce ș-au manifestat bucuria... fură și negustorii ieșeni.* N. A. BOGDAN, C. M. 144, cf. CADE. *Îi făgăduise că-i va face rost să intre la un ziar, ca astfel să-și îndeplinească visul de-a îmbrățișa cariera scrisului.* REBREANU, R. I, 21, cf. 165, TITULESCU, D. 174. *Visurile*

noastre în versuri le-ai închis. EFTIMIU, I. 172. *Visul meu asta a fost: să am un cuptor și citeva țevi cu corăbioare și brînzoaice pe tarabă.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 69. *Vremurile s-au schimbat, și nici Măria ta nu poți privi bine, ca părinte, visurile unei copile.* SADOVEANU, O. X, 108. *Sublocotenentul... le lămurea cît de știrbit a rămas acest vis glorios.* id. ib. XXI, 151, cf. SCRIBAN, D. *Dacă Franța a trebuit să renunțe la Italia, Habsburgii au fost siliți să părăsească vișul lor de monarhie universală.* OȚETEĂ, R. 178, cf. 244. *Făurește motivul „Pasării măaștre”, unul din visele sale cele mai îndrăznețe.* OPRESCU, S. 128. *Mă uit la tine ca la un vis împlinit.* ARGHEZI, S. IX, 108. *Ioanide, spuse ea, am făcut mari vise în privința ta.* CĂLINESCU, B. I. 205. *Frumoase mîni, cum îmi cuprindeți astăzi cu Căldura voastră capul plin de visuri.* BLAGA, POEZII, 13, cf. 163. *Socotea că... se pierde ultima șansă ca vreun vîlstar din neamul Băl-Ceaureștilor să se urce pe tronul Țării Românești, visul de două sute de ani încoace al Băl-Ceaureștilor.* CAMIL PETRESCU, O. III, 67. *Pînă către miezul nopții Lucu se legănă pe sine și pe Laura cu visuri de viitor.* VINEA, L. II, 223, cf. H. LOVINESCU, T. 334. *Nu bănuie că pentru a-și împlini tainicul vis era nevoie de o carte cu colaci, cîrlige și bețe trase în fel și chip.* TUDORAN, P. 88, cf. 45, DL, DM. *Raiul lui Parpangel este edemul pantagruelic al opulentei desfătări gastronomice, jinduită întrupare a visului celui ce a îndurat lipsuri și nevoi.* IST. LIT. ROM. II, 81. *Înrăit... de tot ce poate fi scrișnire și dezgust într-o existență cu nici un vis împlinit.* 1 decembrie 1964, 6. *Fantezia realizează secrete visuri de egalitate biologică sub o formă naivă, înduioșătoare.* CINEMA, 1971, nr. 1, 9, cf. M. D. ENC. *S-a împlinit visul, s-au realizat strădaniile... de la 1877.* CONTEMP. 1974, nr. 20, 1/2, cf. DEX. *Orașul de azi este frumos – este pe măsura visului pe care-l purtau în gînd constructorii.* ȘCÎNTEIA, 1977, nr. 10 941. *Vis de babă bătrînă, se spune atunci cînd o persoană vorbește fără noimă.* Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 804. ♦ *Ceea ce constituie concretizarea, împlinirea unui vis (3). O vis fericite de iubire... Nu mai zîmbi!* EMINESCU, O. I, 117. *Nu știa să-și prețuiască norocul de a fi întîlnit din nou întrupat peste mai bine de treizeci de ani visul său... și de data asta desăvîrșit.* M. I. CARAGIALE, C. 146.

4. *Meditație (1), contemplație; starea sufletească a celui care este cuprins de amintiri, de gînduri, de visuri (2, 3); (ceea ce este o) exprimare, manifestare, reflectare a unei astfel de stări; visare (4). V. r e v e r i e (1). Tu, de mîguliți purtata, Ai petrece-a tale zile în mii visuri îngînată. Dar plăceri nelăudate ș-a lor fîrmăcat nectar, Tirziu, cînd te-i deștepta-te, s-or preface în amar.* ASACHI, S. L. I, 101. *Mă pusei pe gînduri... Tovarășii mei veniră după mine în cerdac: visul ce mă îngîna se șterse.* ALECSANDRI, O. P. 217, cf. CIHAC, I, 309. *Rafael, pierdut în visuri ca-ntr-o noapte înstelată... Te-a văzut și-a visat raiul cu grădini îmbălsămate.* EMINESCU, O. I, 29. *Ochii... privesc c-un fel de conștiință de sine, care-ar putea deveni cutezare – expresia lor e un ciudat amestec de vis și de rațiune rece.* id. P. L. 74. *Peste toate domnește o liniște care te-ndeamnă la visuri.* VLAHUȚĂ, R. P. 120. *În pacea serilor de toamnă, La voi coboară Cosînzeana, A visurilor noastre doamnă.* GOGA, POEZII, 6. *Afundarea în... visul iubirei dematerializează... pe omul ce s-a dăruit... iubirei.* PĂRVAN, I. F. 178, cf. 205. *Să lăsăm de-o parte visul. Ai dreptate. Hai în sat!* EFTIMIU, I. 85. *Poetul singur a rămas cu sufletul agățat în absurd, în vis și în eternă primăvară!* GALACTION, O. 342. *Mioara, ascultînd intens muzica, dusă și de vis.* CAMIL PETRESCU, T. II, 97. *O dezmierdasem și eu pe bătrînă, prin mîna, prin cuvîntul cald... al tovarășei de vis și de isprăvi.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 11. *Cufundat în visul tinereții lui, se trezi într-un tirziu, în altă parte de drum.* SADOVEANU, O. XIII, 140. *Ea este un produs propriu, un efect al visurilor*

sale stranii de solitar. OPRESCU, s. 145. *Însemnarea din urmă este a unui spirit reflexiv, trezit ușor din visul lui poetic.* VIANU, L. R. 72, cf. DL, DM. *Visul, ideea și fapta se pot întâlni într-umul și același punct al activității spirituale.* REV. FIL. 1970, 703, cf. M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *visuri și vise*, (învechit și regional) *visure*.
- Lat. *visum*.

VISĂ vb. I. 1. T r a n z. A avea un vis² (1); a avea, în fazele mai puțin profunde ale somnului, o activitate psihică manifestată prin reprezentări (vizuale), emoții etc.; a avea imaginea cuiva sau a ceva în timpul visului. Cf. ANON. CAR., KLEIN, D. 456. *Pogorînd pe cea tainică scară... Iacov, pribegind de acasă De frica lui Isav, o visasă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 166, cf. id. LEX., LB, POTECA, F. 54/20, I. GOLESCU, C. *L-au furat un somn ... și... visa pe părinții săi.* DRĂGHICI, R. 106/12, cf. F. AARON, I. I, 192/10, VALIAN, V. *Te visai... O, prea drăgălașe muză!* BĂRAC, ap. GCR II, 172/28, cf. ISER, POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D. *Simțea pe frunte... mîncărîmi ce-i înfierbînta crierii și-l făcea să viseze noaptea tot soiul de vite cornorate.* ALECSANDRI, O. P. 53, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 309, LM. *Cît e de mult de cînd te-am visat!* EMINESCU, P. L. 7. *Cînd vorbeam cu ea, apoi toată noaptea o visam.* CARAGIALE, O. IV, 106, cf. DDRF. *Copiii dorm, visîndu-și jocul.* COȘBUC, P. II, 51, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Într-una te-am visat, Oană.* DELAVRANCEA, O. II, 35. *Visează și acum, de multe ori, întîmplări din anii aceia și se deșteaptă înspăimîntat.* AGĂRBICEANU, S. 14. *Ce ai visat astă-noapte?* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 62, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Azi-noapte a și visat pe cucoana.* REBREANU, R. II, 171. *Lența ne-a povestit că te-a visat.* CAMIL PETRESCU, T. III, 231. *De visezi primejdie mare, apoi te zdruncini odată, țipi și te desmeticești.* POPA, V. 99. *Toată noaptea am visat numai cai.* VOICULESCU, P. II, 101. *Dormeau toți în juru-mi... și visau toți căminurile părăsite, ogoarele neseccerate.* SADOVEANU, O. XXI, 116, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 199, IORDAN, L. R. 642. SCRIBAN, D. *Am visat aseară o planetă în care drumurile erau de marmură, străjuite pe margini de superbe statui.* CĂLINESCU, C. O. 356, cf. id. B. 35, ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 313. *În noaptea aceea îl visă pe Ismail.* TUDORAN, P. 192, cf. DL, DM. *Îl visă pe Milu și se trezi din vis.* V. ROM. noiembrie 1964, 28, cf. M. D. ENC., DEX. *Să te-ngrop la capul meu Ca să te visez mereu.* ALECSANDRI, P. P. 409. *Rău te-am visat astă-noapte!* POMPILIU, B. 74. *Zioa tot la tin' gîndesc, Noaptea pe tin' te visez.* JARNİK - BÎRSEANU, D. 9. *Năfrămuța ta cea nouă Am visat-o ruptă-n două.* MÎNDRESCU, L. P. 93. *Din puț iese un șearpe fioros, nevoie mare, închină-te, să nu-l visezi la noapte!* RĂDULESCU-CODIN, L. 15. *Pușca me ce ghintuită Am visat-o ruginită.* CARDAȘ, C. P. 86, cf. ALR I/I h 73, ALR II/I MN 53, 2 310/102, 141, 682, 812, L. ROM. 1962, nr. 1, 100. ◊ (În credințe și superstiții) *E rău să visezi cal alb.* CARAGIALE, O. I, 21. *Dădaca îmi arăta că, dacă am visat struguri, înseamnă că am să plîng.* C. PETRESCU, I. II, 256. *Dacă visează un om tînăr albine zburînd, îi va merge foarte bine.* GOROVEI, CR. 3. *Acel ce visează apă va avea vro supărare.* id. ib. 9. *Cînd visezi cîni, ai dușmani.* id. ib. 49. *Pușcă dacă visezi, vei primi o veste.* id. ib. 284. *La Bobotează, fetili fac pi ursiți ca să visezi pi ursitoru lor.* GRAIUL, I, 314. *Dacă visezi un urs, e semn de moarte.* IZV. XVI, 221. *Iau o fir de busuioc și-l pune su pierină; să culcă pe el, să vază ce fecior g' isază.* ALR II/I MN 110, 2 802/172. ◊ (În proverbe și zicături) *Flămîndul codri visează (și vrabia mei).* Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. III, 556, PR. DRAM. 226, PANN, P. V. I, 129/25, BARONZI, L. 55, MARIAN, O. I, 412, ȘĂINEANU, I. 167, ZANNE, P. I, 697, III, 551, IV, 3. *Noaptea, cînd însetoșază, Sticle și oale visează, se spune despre un om bețiv.* Cf. PANN, P. V. I, 111/9, ZANNE, P. III, 586. *Flămînzii visează mîncînd Și setoșii apă bind.* PANN, ap. ZANNE, P. III,

553. *Vrabia mălai visează (și săracul praznicul).* Cf. NEGRUZZI, S. I, 249, BARONZI, L. 55, ALECSANDRI, T. 366, 586, DDRF III, 12, SIMIONESCU, F. R. 161, DL, DM, PAMFILE, J. II, 152, ZANNE, P. I, 473, 581, 697, 698, V. 555. *Nici să-i vezi, Nici să-i visezi, se spune despre ființe sau lucruri foarte urite.* Cf. TEODORESCU, P. P. 489 ZANNE, P. II, 805. ◊ (Cu complementul „vis”) *Ce vis... tu ai visat?* PO 127/25. *Iată am visat vis și iată turte de pîne de orz.* BIBLIA (1688), 178²/59. *Piste noapte au visat un vis.* NECULCE, L. 12. *Altăceva mai mult nu știu, fără numai visul carile odînoară dzic să fie visat.* CANTEMIR, I. I. II, 220. *Vom visa un vis ferice, Îngina-ne-vor c-un cînt Singuratece izvoare, Blînda batere de vînt.* EMINESCU, O. I, 75. *Într-o seară Am visat un vis frumos... Pe un nour luminos Am văzut la cer o scară* *Ridicîndu-se de jos.* id. ib. IV, 52. *Ah! Ce vis am visat!* CARAGIALE, O. II, 298. *Visase un vis frumos și se deșteptase.* ISPIRESCU, L. 230. *Visa în fiecare noapte vise urite.* SANDU-ALDEA, D. N. 263. *Dormeam și visam vise urite.* DELAVRANCEA, O. II, 112. *A visat un vis.* IORDAN, STIL. 101. *În răstimpuri visa un vis curios.* VINEA, L. II, 87. *Manole sta, Nici că mai lucra, Ci mi se culca Și un vis visa.* ALECSANDRI, P. P. 188. *Culcîndu-mă, am visat Un vis foarte-nfricoșat.* TEODORESCU, P. P. 112. *Astă-noapte, fîrzior, Am visat vis cu fior.* JARNİK - BÎRSEANU, D. 255. *Cînd eram la miez de noapte, Am visat un vis de moarte.* RETEGANUL, TR. 103. *Am visat ast' noapte-un vis.* DOINE, 228. *Astă-noapte vise visam.* ȘEZ. I, 268. *Într-o noapte... visează fata un vis.* STĂNCESCU, B. 109. *Vis frumos visam.* HODOȘ, P. P. 146. *Am visat vis.* A III 18. *Moșneagul a visat un vis.* FURTUNĂ, C. 64. *Iată că se-nîmpla Că Vilcan un vis visa.* BALADE, II, 97. *Ș-abia ațipea... Un vis că visa.* id. III, 20. *Noaptea o gîsat ei un gîs amîndoi.* O. BÎRLEA, A. P. II, 183. *Astă-noapte m-am culcat Sub tulpina unui brad Și-un vis groaznic am visat.* FOLC. MOLD. II, 666. *Puțin somn somneai, Frumos vis visai.* FOLC. DOBR. 118. ◊ (Urmat de propoziții complementive directe) *Acela ungur... au visat ca acelea... de puțină știință și socoteală au fost.* C. CANTACUZINO, CM I, 50. *Visă că picase în niște turme de țapi furioși.* BĂLCESCU, M. V. 392. *Visă... că Maica Domnului desprinsese din cer două vinete stele.* EMINESCU, P. L. 23. *Aliman, tulburat, visase în ajun că se însura cu loștrița.* VOICULESCU, P. I, 54. *Visa că e pus la zid și împușcat.* ARGHEZI, S. XIX, 161. *Se culcă și visează că... un șarpe îl înghite pe jumătate.* CĂLINESCU, B. 48. *Visase... că îl certa muierea că de ce n-a cumpărat icoana.* CAMIL PETRESCU, O. I, 36. *Odată am visat că m-au alungat un fel de urși negri.* STANCU, D. 128. *Am visat că mă plimbam cu docarul spre Crînguri.* BARANGA, I. 166. *Visase că se dădea într-un scrînciob.* TUDORAN, P. 158. *Bolnavii mureau de sete după ce aveau deliruri... în care visau că se scaldă în mare.* BARBU, PRINC. 22. *Ai visat că te vei face sănătos.* COLUMNA, VII, 84. *Astă noapte am visat, Bade, că te-am sărutat.* JARNİK - BÎRSEANU, D. 224. *A visat că-i aduce lapte dă vulpoaică.* O. BÎRLEA, A. P. I, 168. (În credințe și superstiții) *Acela care visează că se surpă casa pe el... încă nu mai are multe zile de trăit.* PĂCALĂ, M. R. 179. *Firele acestea le pun apoi sub pernă, ca să viseze noaptea cine le e ursitul.* id. ib. 188. *Dacă cineva visează că ține un copil mic în brațe se va îmbolnăvi.* GOROVEI, CR. 25. *Dacă cineva visează că are, înșiră sau capătă măgele e semn că va plînge.* id. ib. 185. *Îi dă... busuioc să viseze după cine să mărită.* ALR II/I MM 110, 2 802/157. ◊ F i g. *Noaptea-i clară, luminoasă, Undele visează spume, cerurile-nșiră nori.* EMINESCU, O. I, 44. (Urmat de o propoziție complementivă directă) *Frunza visa Că-n an mai putea înc-odată Podoabă să fie de foc altui pom.* BLAGA, POEZII, 241. ◊ E x p r. **A visa cai (verzi) pe pereți** v. c a l. (Regional) **A visa codri verzi** = a) a fi foarte flămînd. Cf. LM I, 764, ZANNE, P. III, 531; b) (și în forma a **visa icre verzi**) a dori lucruri imposibil de realizat. Cf. ZANNE, P. II, 806, III, 578. **Urît să-l visezi** = foarte urît. Cf. CIAUȘANU, GL.

◇ **I n t r a n z.** *Adurmind, Faraon visă.* PO 139/18. *Visază... fîcică-mea, această din visuri născută.* AETHIOPICA, 64/5. *Au mas pe drum la un loc și el visă noapte.* ALEXANDRIA (1784), 7/14. *Gîndire-ai că și unii ș-alții visă.* BUDAI-DELEANU, T. 108. *Omul, cînd doarme, visează.* FILIMON, O. II, 28. *O slabă asemănare... există între starea noastră sufletească cînd visăm și aceea cînd sîntem deșteptați din somn.* CONTA, O. F. 485. [Dionis] *ar fi vroit să doarmă, să viseze, dar gerul îi îngheța pleoapele.* EMINESCU, P. L. 32. *A-nceput... noaptea să viseze urît.* CARAGIALE, O. II, 51. *Mai întîi află că eu nu dorm niciodată, fiindcă visez totdeauna.* HOGAȘ, M. N. 21. *De cîteva nopți nu mai visam urît.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 275. *Mă urmărește chipul ei și cînd sînt treaz și cînd visez.* CAMIL PETRESCU, T. III, 414. *După cum văd eu, e rost să visăm urît la noapte.* C. PETRESCU, I. II, 6. *Nepotul doarme. Pesemne că visează.* TEODOREANU, M. U. 244. *Strigătele acestei deșteptarî pe Pintilie Vișelaru. — Tocmai visam, rosti el cu oarecare greutate.* SADOVEANU, O. XXI, 497. *Umul e răsucit... Altul visează, nemaistăpînindu-și gestul și orientarea lui.* ARGHEZI, S. XVII, 23. *Să visezi urît la noapte.* VINEA, L. II, 315. *Pe scîndura goală a punții, stătea tolănit — poate dormind, poate visînd... — un alt ins.* TUDORAN, P. 11. *Adormeam adînc, și, pe la miezul nopții, visam cu glas tare.* BĂNULESCU, I. 9. *Nu știa biata femeie, visa or deșteaptă era!* STĂNCESCU, B. 218. *Ea tot durmea și rîu că-mi visa.* BALADE, I, 312. *Vîlcănaș nici nu visa, Vîlcănaș adînc dormea.* IB. II, 96. *Poate-am visat, da n-am visat, că doară-l văzuiu.* O. BÎRLEA, A. P. I, 501. *Murgu paște și nechiază, Iancu doarme și visează.* FOLC. MOLD. I, 48. (Învechit și popular; urmat de determinări introduse prin prep. „de”, „despre”) *Ulea, obosit... ghemuit în un unghi, visa poate de pîrintele său.* ASACHI, S. L. II, 178. *Erhardt adormi și visa de lacul cel mare.* GANE, N. II, 138. *Ș-adormi tîrziu cu mine-n gînd Ca să visezi de mine!* COȘBUC, P. I, 193. *Umul cîte unul se întindeau pe pături... și începeau să viseze despre alte tîrîmuri.* SADOVEANU, O. II, 462. (Precedat de verbele „a crede”, „a părea”, „a socoti”, „a se gîndi” care arată că împrejurările în care se petrece acțiunea se caracterizează printr-o atmosferă ciudată, nefirească, asemănătoare cu aceea dintr-un vis) *I să părea că visează sau că nu-ș este în fire.* MINEIUL (1776), 130v1/24. *Privind la lucruri așa rare, Ca cînd treaz fiind aș visa în pare.* BUDAI-DELEANU, T. 80. *Necrezîndu-mi ochii și socotind că visez, mă dusei lîngă el și îi zisei.* ALECSANDRI, O. P. 9. *Spăriet la el se uită..., i se pare că visează.* EMINESCU, O. I, 84. *Uimit stam locului și, repetînd numele..., mi se părea că visez.* ANGHEL, PR. 138. *Elenuța dansa fericită, pîrîndu-i că visează mereu.* AGĂRBICEANU, A. 149. *Uneori îmi venea să cred că am visat.* VOICULESCU, P. I, 74. *Singur ofșterul se gîndi că visează.* ID. IB. II, 146. *Nu dorm..., însă mi se pare că visez.* SADOVEANU, O. XIII, 167. *De la o vreme cei de pe margine văzură venind un pîlc de călăreți, care aveau în mijlocul lor un voinic cu mustața ca vrabia... Oamenii credeau că visează.* CAMIL PETRESCU, O. I, 58. *Mereu credea că visează, că băuse mult și că se întîmplă cu el lucrurile neobișnuite.* BARBU, PRINC. 132. (F i g.) *Pămîntul doarme, visează.* HELIADE, O. I, 79. *Moi și neputincioase, își dezlipi a doua zi biata pasăre ghiarele de pe trapezul ei mișcător unde visa.* ANGHEL, PR. 48. *Depart, codrii, pe munți, stau încă visînd în ceața lor albastră.* SADOVEANU, O. IV, 141. *În trupul livezii macii visează.* BENIUC, V. 55. (E x p r.) *Nici în vis n-ai visat, se spune despre ceva (care pare) neverosimil. Cu toate acestea, nici în vis n-ai visat: „săptămîna de șase ore”.* VINEA, L. II, 244. ♦ **R e f l.** (De obicei urmat de elemente predicative suplimentare) *A se vedea în vis² (1).* *Călugărul Dan se visase mirean cu numele Dionis.* EMINESCU, P. L. 38. *Mă visai pe malurile lacului.* CONV. LIT. II, 67. *Închipuiește-ți că m-am visat astăzi-noapte acasă.* D. ZAMFIRESCU, I. 110. *Hoțul se visează înșinuind o pilă în zăbrele și măcinîndu-le ritmic.*

ARGHEZI, S. XIII, 252. *S-a visat șoarice într-o noapte.* ID. IB. XIX, 161. *În ultima noapte se visase de nenumărate ori văduvă.* V. ROM. august 1955, 51, cf. DL. *Adormise și se visase copil.* PREDĂ, D. 45, cf. DM, DEX. *Se visă acuma într-un rai de plăceri.* SBIERA, P. 90. *Cînd dau ș-adorm mai bine, Mă visăz, puică, cu tine.* MARIAN, H. 57. *În ajun se visează culegînd cînepă cu aceea pe care are ș-o ieie.* ȘEZ. II, 128. *M-am visat.* ALR II/I MN 53, 2 310/64. *Să visăză cu ăla după care să mărită.* IB. MN 110, 2 802/105, cf. ALR II 4 237/836. ◇ (În credințe și superstiții) *Cel ce se visează arînd sau umblînd pe pămînt arat se crede că va muri.* IZV. XVI, 221. *Dacă te visezi săpînd groapă e semn că vei muri.* IB. ◇ **E x p r.** **Unde te visezi?** = unde crezi că te afli? unde te trezești? *Unde te visezi, de umbli cu porcii după tine?* CREANGĂ, P. 83, cf. DL, DM, DEX. ♦ **I n t r a n z.** (Astăzi rar) *A delira.* Cf. ANON. CAR., KLEIN, D. 456, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D.

2. **T r a n z.** **A-și imagina, a-și înfățișa, a-și reprezenta** ceva; a avea viziunea cuiva sau a ceva. *M-apuca!* Să-ți spui atîtea lucruri ce-n beție am visat. BOLLIAIC, O. 119. *N-a trecut o lună și el a fost în stare să aprecieze comoara care o căpătase și pe care a găsi-o mai prețioasă de cum o visa.* SION, P. 61. *Poetul visase, cum visez poezii, Flori de altă lume pe cărarea vieții.* ALECSANDRI, P. II, 31. *Rafael... Te-a văzut și-a visat raiul cu grădini îmbălsămate.* EMINESCU, O. I, 29. *Te visez, veghind, și de dorm, la imaginea luminei lor, sînt deștept.* ID. P. L. 55. *Ciudat! Visase și limbi de foc, care ieșeau din întunericul boschetelor de pini.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 19, cf. PILLAT, P. 31. *Meșterul Manole visa o mînăstire, Dar cine-a scos-o vie din moarta-nchipuire?* ARGHEZI, VERS. 384, cf. ID. S. XI, 86. *A visa frumosul din lumea fenomenală de mîine e legitim.* CĂLINESCU, C. O. 148. *Ministrul visă cîteva ipoteze care l-ar fi scăpat de spectrul bazilicii lui Ioanide.* ID. B. I. 477. *Era întocmai cum o visase el.* CAMIL PETRESCU, O. I, 156. *Spațiul de la mijloc îl umplu cu sineală, închipuind o Dunăre mai albastră decît ar fi visat-o orice poet.* TUDORAN, P. 71. *„Ei visează anul 1793!”* MAGAZIN IST. 1969, nr. 11, 55. *Visam aieva astea toate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr.2, 15/3. ◇ **R e f l.** (Urmat de determinări elemente predicative suplimentare) *Ea moare, Visîndu-se-ntr-o clipă cu anii înapoi.* EMINESCU, O. I, 114. *Os de domn, ș-a visat domn el însuși.* IORGA, P. A. II, 26. *Suflețel, în culmea exaltației, divulgă știrea la toată lumea, se visa colîndînd țara.* CĂLINESCU, B. I. 413. *Mă visam luînd cu asalt Bastiliile.* H. LOVINESCU, T. 335. *Începem viața mînuînd jucăriile care simulează mașina, visîndu-ne puși la stăpînirea și la dirijarea puterilor ei.* REV. FIL. 1971, 240. ◇ **I n t r a n z.** *Voinicul cănoscu din cuvinte Că bietul țigan ș-acu visază.* BUDAI-DELEANU, T. 183. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Ș-atunci sufletul visează toată-istoria străveche.* EMINESCU, O. I, 45. *Ochii-i turburi de plînsul nevoiaș* *Visează tainic ruguri, săcuri, spînzurători.* ARGHEZI, S. V, 22. ◇ **F i g.** *Visînd [lacul] o-ntrăagă lume Tot nu poate să adoarmă.* EMINESCU, O. I, 210. ♦ **I n t r a n z.** **A se lăsa în voia gîndurilor, a imaginației; a sta în reverie.** *Dar și mai bine-i, cînd afară-i zloată, Să stai visînd la foc.* EMINESCU, O. I, 119. *El își închise ochii ca să viseze în libertate.* ID. P. L. 36, cf. DDRF. *Parfumul acela discret și subtil... te face mai cu drag să visezi.* ANGHEL, PR. 152, cf. 94. *Ți-a plăcut să visezi, să nu te trezești niciodată.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 19, cf. RESMERIȚĂ, D. *Îi plăcuse să viseze în fața stîncii de pe care Sapho se aruncase în valuri.* M. I. CARAGIALE, C. 42. *Mă văd acolo stînd cu ochii în lună și visînd.* SADOVEANU, O. XXI, 162. *Prefera mahalaua cea mai infectă, care prin noroiul și colibele într-o rînă te face să visezi.* CĂLINESCU, B. I. 52, cf. ID. L. L. 15, DL, DM. *An de an vas roșu-naintează... Ochii mei nu au putut să-l văd Cît visam închis în mine schivnic.* BENIUC, V. 42. *Doar autorii stau și tot visează, Privind cîmpia unei albe coale.* V. ROM. ianuarie 1966, 40,

cf. ZANNE, P. II, 806. ◊ (Urmărit de determinări elemente predicative suplimentare care accentuează ideea) *Șade, dormitează și deștept visează.* PANN, P. V. III, 155/15. *Cînd luna aruncă o pală lumină Prin merii în floare-nșirați în grădină, La trunchiul unuia pe tine te-ăștept Visînd de deștept.* EMINESCU, O. IV, 18. *Cine n-a simțit oare, la vîrsta lui Radu, nespusa fericire de a visa deștept ceasuri întregi.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 117. *Ceea ce este esența firii mele este tocmai de a nu visa trează, de a nu mă amăgi cu năluci.* CAMIL PETRESCU, T. II, 334. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Ochii ei albaștri-spălăciți stau neclintîți, visînd.* SADOVEANU, O. I, 79. *Numai astăzi pot să vadă Ochii tăi, visînd, departe!* HOREA, P. 78. ◊ F i g. *Uitate, statuiele albe privesc, Albe, visînd cu-n aer ce plînge.* BACOVIA, O. 37. ◊ E x p r. (Popular) **A visa deștept** = a avea halucinații; a i se năluci (2). *Locuitorii ridea de dînsul, ca de unul ce aiurează sau visează deștept.* ISPIRESCU, L. 9. *Am ajuns ca un năuc, visez deștept, nu mai știu ce fac cînd mă uit la ochii tăi.* id. ib. 29, cf. DL.

3. **T r a n z.** A dori ceva (cu ardoare), a rîvni (la ceva), a năzui (spre ceva). *Stepăna domniilor visînd... dentr-aceia ce au fost au căzut.* R. GRECEANU, CM II, 180: *Nu încetează de a visa dobîndirea unei fericiri.* MARCOVICI, D. 52/3. *Himistul în spăimîntare decît aur tot visează.* CONACHI, P. 287. *Mulți din voevozii noștri cei mari, înaintea și în urma lui Mihai Vodă, visară ereditatea.* BĂLCESCU, M. V. 277. *Astă idee înturbură pe cei mai mulți și-i acuză ca pe unii carii visa libertate.* ARISTIA, PLUT. 37/8. *Suferințele... mi-au stricat inima, au depărtat-o din cararea acea înflorită pe care o visează o inimă de douăzeci ani.* NEGRUZZI, S. I, 47. *De veacuri întregi românii visează și doresc această Unire (a. 1858).* IORGA, S. D. XVIII, 26. *Domnița Ralu visa ridicarea teatrului grecesc.* GHICA, S. 44. *Am cheia aceluia strălucit viitor pe care-l visez de atîta timp.* FILIMON, O. I, 126, cf. II, 15. *Ia, nebunii de-a lui cuconu Tachi... Visează un complot.* ALECSANDRI, T. I, 101. *Da... visam odinioară pe acea ce m-ar iubi, Cînd aș sta pierdut pe gînduri, peste umăr mi-ar privi.* EMINESCU, O. I, 157. *Leonida a visat un Mizil mare.* CARAGIALE, O. I, 262, cf. IV, 90. *De mult visez o școală, un ideal de școală, unde băiatul să vie cu plăcere, să-i fie drag să-nvețe.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 31. *A cutezat să viseze o mare enciclopedie națională.* IORGA, P. A. II, 25. *Aceștia reușesc să stabilească o punte de trecere între viața obișnuită de seminar și aceea pe care, de la o anumită vîrstă, încep s-o viseze.* AGĂRBICEANU, A. 40, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Duduia visează-un poet Bizar, singuratec, nebun.* BACOVIA, O. 96. *Ah, Revoluția asta! Cum am visat-o eu!* CAMIL PETRESCU, T. II, 452, cf. I, 512. *De sute de ani acești blajini visează mîntuirea.* SADOVEANU, O. XX, 40. *Nenorocitul, care visa dragoste romantică și cavalească, se vede acum lipsit cu totul, pînă și cu viața fetei lui, periclitată.* MIHĂESCU, D. A. 260. *Unul visa o croitorie a lui, altul voia să se însoare.* ARGHEZI, S. XXII, 25. *Saferian... pentru Sultana visa un om din afara tagmei.* CĂLINESCU, B. I. 431. *Se urmărește un singur adevăr, adevărul tău, acela pe care l-ai visat.* RALEA, S. T. I, 40. *Visase un deșert adus la viață.* TUDORAN, P. 49, cf. DL. *N-auziți ce căuta?... Dacă n-o să-i comasăm noi, să viseze numai comasare!* PREDA, D. 91, cf. DM. *Azi te-alint și doru-mi trece De tot ce visam cîndva.* BRAD, O. 73. *Faci munca pe care ți-ai visat-o și o faci bine.* T mai 1964, 45. *Visa comori de legendă, fabuloase comori de aur și de nestemate.* V. ROM. ianuarie 1965, 31. *L-a găsit moartea, singura pe care și-o visase pe cîmpul de luptă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 28/1, cf. M. D. ENC., DEX. *Visez un climat literar în care... să se spună și mai mult despre noi și societatea noastră.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 2, 2/5. ◊ (Urmărit de propoziții complete directe) *Ți-ai dat sfintele cuvinte Fiilor tăi cînd visară Că li-i pune domn din țară.* DOSOFTEI, PS. 304/15. *Visează să devină prinț*

ereditar. BOLINTINEANU, O. 253. *Nu visează decît să se retragă la mînăstire.* LOVINESCU, M. 217. *Visam să devin o pianistă celebră.* CAMIL PETRESCU, T. II, 96. *La noi toți oamenii visează să vadă pe împăratul.* SADOVEANU, O. XXI, 278. *Tînăr, visai să purifici lumea.* ARGHEZI, S. XVII, 161. *El visează să dărîme ceea ce eu visez să construiesc.* CĂLINESCU, B. I. 274. *Din adîncurile trecutului îi apare... figura lui Tamerlan, păstorul mongol care visează să cucerească lumea.* VIANU, L.U. 82. *Visez ca vijeliile cumplite Ce-au bîntuit în aste părți Ei să le-auză numai povestite.* BENIUC, V. 17. *El visa să întemeieze un vast laborator.* JOJA, S. L. 341. *Ca orice subaltern care visează să ia locul șefului său cît se poate de curînd, își făcuse socoteala că acum era momentul cel mai potrivit.* BARBU, S. N. II, 60. *Visam să am o casă mică în vilcioara mea natală.* T iunie 1964, 27. *În 1811 visa să facă din Paris capitala politică a Europei.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 11, 64. *Visăm să ajutăm oamenilor să înfrumusețeze pămîntul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 1, 3/2. *Visa să traducă „Tessa”.* ib. 1973, nr. 36, 11/2. ◊ F i g. *Un bălaur cu ochii întorși spre steaua polară Visează lapte albastru furat din stîni.* BLAGA, POEZII, 112. *În vasta lor pustietate cruntă, Luceferii holtei, visînd o nunță Cu una dintre stelele vădane.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 15, 1/2. ◊ **I n t r a n z.** A face planuri de viitor¹; a avea aspirații (înalte), a făuri idealuri. *Iar în lumea cea comună a visa e un pericol. Căci, de ai cumva iluzii, ești pierdut și ești ridicul.* EMINESCU, O. I, 141. *La vîrsta aceea știam încă să visez și să iubesc.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 25. *Aș sluji, cu dragă inimă, cu steagul nemțesc, spaniol, or franțuzesc, pe dasupra prapurului nostru... - Visuri... - Cine nu visează nu vede.* DELAVRANCEA, O. II, 197. *Tineretul masculin de astăzi visează cu totul altfel.* SADOVEANU, O. XX, 189. *Generația tînără a țării noastre care-și poate permite să viseze în perspectiva anului 2000, se bucură de toate binefacerile unei patrii libere.* CONTEMP. 1954, nr. 389, 1/3. *E necesar ca tineretul să fie lăsat să viseze.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 41, 17/5. *Mi se pare că, la sfîrșit de an, ne este permis să visăm necugetat de departe.* ib. 1970, nr. 66, 27/5.

4. **T r a n z.** (Mai ales în propoziții negative) A-i trece cuiva ceva prin gînd; a admite, a presupune că ceva este real, posibil, adevărat; a face supoziția că..., a - ș i n c h i p u i, a b â n u i, a c r e d e. *Petru Maior nu a visat comedia politico-limbistică de la 1848.* RUSSO, S. 162, cf. CADE. *Niciodată nu visase asemenea apartament, asemenea mobile și asemenea slujnică.* C. PETRESCU, C. V. 237. *Niciodată n-aș fi visat o mai fericită realizare cinematografică.* VOICULESCU, P. I, 88. *Științele naturale luară un avînt... cum niciodată nu-l visaseră.* BLAGA, Z. 102, cf. DL, DM. *Tirajul cel nou, pe care Matei nu... l-ar fi visat niciodată, este de 100 160 exemplare!* v. ROM. ianuarie 1966, 179, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ (Urmărit de propoziții complete directe) *Cine poate dară visa că limba latină stricată să fi pornit cătra Galia, cătră Spania și cătră Dacia.* MAIOR, IST. 264/4. *Nici unul din istoricii români... n-a visat măcar că săcuii posedă un antic alfabet imprumutat în evul mediu de la români.* HASDEU, I. C. II, 38. *O, tu nici visezi, bătrîne, ciți în cale mi s-au pus!* EMINESCU, O. I, 146. *Mai sînt și vise de care ne aducem aminte... Altele, pe care poate am visat numai că le visam.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 62. *Nici nu visează Duca Vodă cine i-a robit sluga.* SADOVEANU, O. X, 64. *Trăi în seara aceea și el o dată și bine, cum nici nu visa că poate trăi om pămîntean.* RETEGANUL, P. III, 32. ◊ **I n t r a n z.** *Destul îmi este că satul poate vorbi de-o cununie la care eu nici nu visez.* AGĂRBICEANU, S. 58. *Norocul îi fuse mai prietin decît ar fi îndrăznit ca să viseze.* GALACTION, O. 51. (Popular; cu determinări introduse prin prep. „despre”) *Nici nu visa despre ce avea de gînd proclutul de zmeu.* ISPIRESCU, L. 128. (E x p r.) *Cînd nici nu visezi (sau visează etc.) sau cînd cu gîndul nu visezi (ori*

visează etc.) = pe neașteptate. *Cînd cu gîndul nu visează, El în cursă o să cază.* PANN, P. V. II, 32/11. *Cînd nici nu visa, Ivan... numai iată ce se trezește cu dînsa.* CREANGĂ, P. 323, cf. DDRF. *E un suflet acru, în stare să se răzbune cînd nici nu visezi.* REBREANU, I. 73, cf. DL, DM, DEX, ZANNE, P. II, 806. ♦ R e f l. (Urmă de propoziții predicative suplimentare) A se crede, a se considera. *Domnul să visadză că este tot puternic, ca la țara lui.* NECULCE, L. 264. *Se visază că este ca Dumnezeu de puternic.* CONACHI, P. 274. ♦ F i g. *Biserica se visa ca un stat fără limite.* BLAGA, Z. 67.

5. I n t r a n z. (Urmă de determinări introduse prin „la”, rar, „în legătură cu”, învechit, „de”, „despre”) A se gîndi (la ceva sau la cineva); a medita, a reflecta (asupra unui lucru, asupra unui fapt etc.). *Fetița tot visează la flori, l-a ei ghirlandă.* BOLLICAC, O. 89. *Eu visez de plaiuri pe care alba lună Revars-un val de aur.* ALECSANDRI, POEZII, 5. *Visez la fericire.* BOLINTINEANU, O. 463. *Mă uit din jeț pe gînduri, Visez la basmul vechi al zînei Dochii.* EMINESCU, O. I, 119. *De-abia de-și lăsa pe mină capul bătrînel pedagog, ca să viseze la romantica lui țară.* ANGHEL, PR. 78. *Visează la lumea ce se agită după dunga strălucitoare a rampei.* id. ib. 121. *Poporul... visa de raiul bucuriilor acelor simple, pentru totdeauna pierdute.* PĂRVAN, I. F. 191. *La ce mare va fi visat artistul...?* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 19, cf. CADE. *Și-n vremea asta, oare, Cînd eu visez mereu La soare – Ce face dorul meu?* TOPÎRCEANU, B. 133. *Aș vrea să cunosc acel spirit care ar visa azi la construcția unei enciclopedii în felul celor înjghebate în veacul al XVIII-lea!* D. GUSTI, P. A. 205. *La ce visezi cînd ziua pe lampa ta se curmă Și cade-n geom zăpada la ceasul cunoscut...?* ARGHEZI, VERS. 88. *Aveau o corabie... ca să plece spre locurile la care visaseră atîți ani.* TUDORAN, P. 59. *Messerul visează la o civilizație pe acest pămînt.* BARBU, PRINC. 48. *Visează la ea, deci amorul nu e satisfăcut.* T iunie 1964, 14. *Dinamita nu reprezintă acel mijloc, acea armă absolută la care visa.* REV. FIL. 1971, 1380. *Visează la perfecțiunea unei iubiri realizate doar prin așteptare și contemplare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 3, 15/4. ♦ F i g. *Singuri voi, stejari, rămîneți de visați la ochii vineți.* EMINESCU, O. I, 122. [Pescărușul] stă ceasuri întregi nemișcat..., visînd poate la rudele sale depărtate dinspre pădurile ecuatoriale. SIMIONESCU, F. R. 119.

– Prez. ind.: visez, pers. 6 și (învechit) visez, (învechit, rar) visă.

– V. vis².

VISĂRE s. f. Faptul de a v i s a.

1. (Rar) Vis² (1). Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *O dalbă fecioară... I-doarme pe sînu-i, se leagănă-n brațe, În tandre visări.* EMINESCU, O. I, 4, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Un agent trezit din visare, sub portal, fluiera în van după taxiul fantomă.* VINEA, L. II, 275, cf. M. D. ENC., DEX.

2. F i g. (Rar) Vis² (2). *El lăsa d-o parte trebile statului, spre a se ocupa... mîi cu seamă de visări astrologice care împlură mintea sa.* BĂLCESCU, M. V. 36, cf. SCRIBAN, D. *Tristețe pe vînt, tristețe de mort Pe străzi tăcute se desfac. Serbări tîrzii de vinul nou Visări pentru-un poet sărac.* BACOVIA, O. 175. ♦ Fantezie; irealitate. *Mergi, tu, luntre-a vieții mele pe-a visării lucii valuri.* EMINESCU, O. IV, 110. *Le lăsa să se joace, cu ochii duși într-o visare fără contururi, în care cădea îndată ce părăsea realitatea precisă a studiilor.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 322, cf. DL, DM. *Aș putea crede că cerul, aerul, culorile, figurile, sunetele și toate celelalte lucruri exterioare nu sînt nimic altceva decît iluzii și visări.* REV. FIL. 1971, 1588.

3. F i g. (Învechit) Vis² (3). *Ți-aduci aminte, cînd a ieșit „Istoria pentru începutul Românilor” a fericitului Petru Maior..., ce închipuiri ne făceam a ne vedea aieva visările noastre.* HELIADE, O. II, 414.

4. Meditație (1), contemplație; starea sufletească a celui care este cuprins de amintiri, de gînduri, de visuri (2, 3); (ceea ce este o) exprimare, manifestare, reflectare a unei astfel de stări; vis² (4), (rar) visărie, (învechit, rar) visătură. *V. r e v e r i e* (1). *Acufundată în o visare, ea revedea în fantezie patria, părinții.* ASACHI, S. L. II, 55, cf. POLIZU. *Crez că știți destul de bine aste ore de visări; Cînd... omul uită asprele cercări, Și realitatea toată o dărimă ca de mal.* BOLLICAC, O. 109, cf. PONTBRIANT, D. *Se lăsa în visările cele mai fermecătoare.* SION, P. 78. *Ochii ei cei negri..., absorbiți acum în arzătoarele visări ce deșteptau în inima ei dulcele accente ale melodiei, păreau că cereau o dulce mîngiere.* FILIMON, O. I, 115. *El pleacă fruntea și cade în visare.* ALECSANDRI, POEZII, 281. *Cîte minunate visări de aceste am făcut în cursul călătoriilor mele!* id. O. P. 124. *Ancuța tresări ca din visare.* ODOBESCU, S. I, 130. *Oară ce desfătare vînătorească mai deplină..., mai legănată în dulci și duioase visări, poate fi pe lume decît aceea... prin pustile Bărăganului.* id. ib. III, 15. *Cînd privesc zilele de-aur a scripturelor române, Mă cufund ca într-o mare de visări dulci și senine.* EMINESCU, O. I, 31, cf. DDRF. *Și-n visarea unui cîntec Își îngîmă viața toată.* PĂUN-PINCIO, P. 76, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Azi, îmi ești departe. – Te fură alte zări În țara primăverii ș-a vecinicii visări.* CERNĂ, P. 12. *Nu reușește să-l scoată din visările lui pe tînărul care, aproape de-un ceas, privea prin geom.* AGĂRBIȚEANU, A. 44, cf. id. S. 199. *Eram pe cale de a nu ceti nimic, adîncit în propria mea visare, cînd dintre file a alunecat un teanc de hîrtii.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 4, cf. 314, RESMERIȚĂ, D. *Pierdut... în aburoasa-i visare, Pantazi nici nu-i băga în seamă.* M. I. CARAGIALE, C. 58, cf. CADE. *Grigore tresări ca trezit dintr-o visare.* REBREANU, R. I, 44. *O după-amiază de visare.* BACOVIA, O. 227. *Ascultam, pierdut în visări sfinte, neîntrecutele cîntări ale bisericii noastre.* GALACTION, O. 90. *Prietene, iubitele, omul visărilor mele, nu ești acum decît un biet cățel care așteaptă să fie jupuit.* CAMIL PETRESCU, T. II, 239. *Doctorul își avea ceasurile lui de visare și de naivitate, dar în alt domeniu decît acel în care se simțea acum alunecînd.* SADOVEANU, O. XXI, 489. *Pierdut într-o visare tainică și dulce, soldatul urmărea cu privirea stolul acela de rîndunele.* BART, S. M. 67, cf. SCRIBAN, D. *Lirica lui Alecsandri este o efuziune de bună dispoziție morală, fie că se exprimă erotic, bucolic, prin visare contemplativă, sau chiar prin un anume „exotism” al prozei lui spiritene.* CONSTANTINESCU, S. I, 23. *Bodega părea a avea mereu un client absorbit în visări.* CĂLINESCU, C. O. 131, cf. id. B. I. 418. *Poezia se îmbogățește cu o atmosferă de visare.* VIANU, L. R. 308. *Să-ncerc a vă reține-acum – putea-voi oare? Mai este sufletul visării aplecat? Blaga, L. U. 78. Fericirea ta? viața ta? ce însemnătate pot să mai aibă?... a repetat, întrebîndu-se într-o zimbire de melancolică visare.* C. PETRESCU, A. R. 47. *Ismail tresări, scos din visare.* TUDORAN, P. 269. *Îl trezi din visare Alexandru Valea-Văleanu.* VORNIC, P. 141, cf. DL. *Ajuns aici cu gîndurile, Anghel tresări din visare.* PREDĂ, D. 177, cf. DM. *La capătul Grîviței s-a trezit din visări.* BARBU, G. 184. *Cîrlova își cultivă, prin solitudine și lecturi, înclinația spre meditație și visare.* IST. LIT. ROM. II, 307. *Știu că nu-ți place abstracțiunea, te scutesc de divagațiile visărilor mele.* V. ROM. ianuarie 1966, 167. *Ajunge să-nchizi ochii, ajunge să te dărui visării.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 2, 12/3. *Constelația... n-ar fi completă dacă din ea ar lipsi Maria, cu gustul ei pentru visare.* V. ROM. iunie 1973, 114, cf. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 10/2, M. D. ENC., DEX. ♦ (Ca termen de comparație) *Nici o mașină nu mai duce gîndul băiatului ca o visare.* ARGHEZI, C. J. 8. ♦ F i g. *Să pară răsărită din visările pustiei.* EMINESCU, O. I, 43. *Cenușa visărilor noastre Se cerne grămezi peste noi.* ARGHEZI, VERS. 32. *Din visările țărîinii înfloresc la soare merii.* LESNEA, VERS. 91. ♦ (Concretizat)

Vedenie (1, 2). Și când în seri de primăvară Treci singuratecă încet, Pari o visare albă, clară. PETICĂ, O. 47.

- Pl.: visări.

- V. visa.

VISĂT, -Ă adj. 1. Care apare în timpul visului² (1). Cf. KLEIN, D. 456, LM. Credea ea că visele visate și oaspeții clipelor... nu erau așa tristă părăsiri? PAPADAT-BENGESCU, O. I, 81. Visul visat... e și nu e. BENIUC, V. 114.

2. Care este plăsmuit de imaginație; care este dorit, rîvnit (cu ardoare). Un cerc de aur! ce vie-nchipuire De cea... visată prorocire! I. VĂCĂRESCUL, P. 23/3. Pentru un om tînăr ea aduce cîteodată chiar realizarea fericirilor visate. ALECSANDRI, O. P. 100. Cu pieptănătura înaltă, slabă de așteptarea, acum fără nădejde, a soțului visat... își cînta aprins... cîntece de iubire. IORGA, P. A. I, 23. E-n cuib la noi visatul sol de pace. GOGA, POEZII, 96. Purtau uneori în mîini darurile mari, dorite, visate. PAPADAT-BENGESCU, O. I, 294. Mă izola liniștit pentru a mă crede într-o locuință visată și în care aș fi dorit să rămîn uitat. BACOVIA, O. 247. N-am crezut că trupa aceasta amestecată va fi armată... visată a neamului nostru. SADOVEANU, O. XXI, 15. Este poate un caz fericit cînd visata știință a portretului moral... s-ar putea cu succes încerca. CONSTANTINESCU, S. II, 169. Dar cine știe dacă răsadale visate Vor mai găsi prin huma grădinii dezgropate Cu ce să dea tulpina, bobocii sau verdeața. ARGHEZI, S. V, 33. Vai, cît trebuie să aștepte uneori omul o fericire visată! CĂLINESCU, S. 84, cf. id. B. I. 385. De vînturi și isprăvi visate îmi sînt ochii plini. BLAGA, POEZII, 105. Căutînd un visat continent, călătorea o lume bolnavă. BOUREANU, S. P. 18. Pentru a porni la drumul... visat, nici cele cinci sute de lire sterline, nici brevetul de căpitan nu prețuia cît puțința lui de a pătrunde pînă în adînc tainele sufletului de marinar. TUDORAN, P. 63, cf. DL, DM. I se păruse, de departe... visatul paradis al repausului și al afecțiunii! V. ROM. ianuarie 1965, 20. Căpitanul portului se ocupă cu sculptura... nădăjduind să înalțe o statuie în port... cu denumirea umu... visat ideal. BĂNULESCU, I. 133. Într-o lume a sa trăiește și Dora, însă într-o lume visată, așteptată. ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 27, 4/3, cf. DEX. ◊ (Substantivat) Norocul de aur, visatul, sub streșini Ți-l dăruie sarpele casei și zeii din plai. BLAGA, POEZII, 191.

- Pl.: visați, -te.

- V. visa.

VISĂN s. m. v. vișin¹.

VISĂNĂ s. f. v. vișină¹.

VISĂRIE s. f. (Rar) Visare (4). Ea păru că se trezi din visăria ei molatecă și somnolentă. EMINESCU, P. L. 140. Smulgîndu-l din visăria lui, ea îl trage după sine în pădure, îl ispitește, îl ametește. CĂLINESCU, O. XIII, 424.

- Pl.: visării.

- Vis² + suf. -ărie.

VISĂRÓS, -OĂSĂ adj. (Învechit) Care este plăsmuit de imaginație. Istoricul acesta nici au zis, nici să poate din adevărta istorii a să înțelege; fără numai din viseroasă și păreroasă țilcuirea lui Maibenburg. CANTEMIR, HR. 264, cf. BARONZI, L. 100, TDRG, SCRIBAN, D.

- Pl.: visăroși, -oase. - Și: viserós, -oasă adj.

- Visa + suf. -ăros.

VISĂTÓR, -OĂRE adj., s. m. și f. 1. Adj., s. m. și f. (În dicționarele din trecut) (Persoană) care visează (1). Visătorii nu-și aduc totdeauna aminte de cele ce au visat. LM, cf. RESMERIȚĂ, D.

2. S. m. și f. Persoană care visează (2); persoană care preconizează un ideal și îl trăiește ca pe o realitate vie; persoană care este atrasă, influențată de utopii; (învechit, rar) visitor (2). V. u t o p i s t. Cf. ANON. CAR., KLEIN, D. 456, LB. Cei cari îi apără drepturile și vor să o reîntrege în averile sale sînt considerați ca niște visători și înnoitori. HELIADE, O. II, 323, cf. ISER, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, I, 309. Iată ce ne spun visătorii cosmopolitismului. BOLINTINEANU, O. 309. Cu cît lumea îmbătrînește, cu cît capătă mai multă experiență, cu atît puterea și rolul imaginațiunii scade, și numărul visătorilor de bună-credință se împușinează. CONTA, O. F. 97. Unde mi-s entuziaștii, visătorii, trubadurii, Să ne cînte rostul lumii și splendorile naturii? VLAHUȚĂ, O. A. I, 65, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. Cînt nebun de visător, Îndrăgostit de propria-i ruină! CERNA, P. 150. Nimeni din noi care este un visător nu poate ști ce are să ajungă. ANGHIEL, PR. 102, cf. RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D. Ciudatele și îndrăznețele ipoteze pe care le făurea în toiul discuțiilor... trebuie judecate numai ca o manifestare a visătorului și poetului. VIANU, L. R. 385. Visul bucolic al visătorului Jean Jacques a căpătat ulterior, prin cercetări etnografice..., serioase dezmințiri. RALEA, S. T. III, 102. Era un visător de felul lui, cu idei liberale, membru al Eteriei. CAMIL PETRESCU, O. I, 28. Iată limite ale constanței sociale de care scriitorul trebuie să țină seama pentru a evita transformarea eroilor săi în visători utopici. V. ROM. ianuarie 1954, 205, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

3. Adj., s. m. și f. (Persoană) care este cufundată în visare (4); (persoană) care este înclinată spre meditație (1), spre reverie; p. e x t. (persoană) care este lipsită de simț practic. V. r o m a n t i c (4), r o m a n ț i o s. Cf. POLIZU. S-au putut întîlni... înaltul visător Eminescu cu nemilosul observator Caragiale. MAIORESCU, CR. II, 339, cf. ISER. Colo, fumînd tăcută, o tînără... Se pleacă visătoare pe mica albă mină. BOLINTINEANU, P. I, 241. De ce-așterni omătul iernei peste floarea lui april Ș-un lînțoliu pe obrazul visătorului copil? VLAHUȚĂ, S. A. I, 10, cf. DDRF. Cu plete în valuri ușoare. Prin codrii de veacuri părunzi, Cîntînd visătoare. NECULUȚĂ, Ț. D. 57. În faptul dimineții, prin parc, îngîndurată se plimbă visătoare Fatma. COȘBUC, P. I, 52, cf. 160, BARCIANU, ALEXI, W. Cînd cade-amurgul la fereastră... El ne găsește-n casa noastră, Tovarăși muți și visători. GOGA, POEZII, 362, cf. 257. Visătorul însă visa și nu vedea deznădejdea celor ce rămăsese afară. ANGHIEL, PR. 125, cf. 161. Elenuța era de la fire liniștită și visătoare, părea chiar aplicată spre melancolie. AGĂRBICEANU, A. 130. Primejdiiile vieții de mare îl fac visător, credincios în zee cruzi ai furtunei și în cei blînzi ai salvării. PĂRVAN, I. F. 57. Poate vor rămîne visători deodată, fiindcă au atins un talisman și prin ei a trecut sufletul subtil al lucrurilor moarte. PAPADAT-BENGESCU, O. I, 90, cf. RESMERIȚĂ, D. Se îstelase de mult, cînd, fără grabă, visătorul se îndura... să plece. M. I. CARAGIALE, C. 35, cf. CADE. Îl mai întîlnea pe visătorul de odinioară. LOVINESCU, M. 194. Doamnele visătoare evitau marele oglinzi. BACOVIA, O. 205. De la o vreme Veronica era tot galeșă și visătoare. GALACTION, O. 318. Era bolnavă și de aceea era necontenit melancolică și visătoare. CAMIL PETRESCU, T. II, 137. Visător, îndrăgostit de natură, scria necontenit versuri. VOICULESCU, P. II, 142. Salut cu simpatie pe acest îndărătnic visător, întîrziat în zile rele. SADOVEANU, O. XX, 36, cf. XI, 97, SCRIBAN, D. E un visător inefabil, dar cu mîntea rece. ARGHEZI, S. X, 89, cf. XVIII, 78. E un bărbat... de o frumusețe rară, visător, bronzat, cu ochi migdalați. CĂLINESCU, S. 97. Visător și sentimental, din vizita lui în istorie, a adus nostalgia acelor vremuri eroice. PERPESSICIUS, M. I, 66. A căzut o lacrimă curată ca lumina Din ochii celui dintîi sfinț și visător. BLAGA, POEZII, 29. Boierul... e moale, visător, distrat parcă

în această lume. RALEA, S. T. I, 17. *La ce te gîndești, tinere visător?* TUDORAN, P. 50, cf. DL, DM. *Călătorul Scavinschi, visător și naiv, este sensibil la frumusețea naturii.* IST. LIT. ROM. II, 379. *Cum poate intelectualul, ființă fragilă și visătoare, să îndeplinească menirea profetică de agitator în cetate?* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 1, 9/1, cf. M. D. ENC. *Certitudinile sau îndoielile... sînt unele și aceleași cu ale visătorului solitar.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 1, 9/1, cf. DEX. ♦ (Adverbial) *Ana surîde visător.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 136. *Vara, cînd e cer senin, Visător... Ea privește-n latul zării.* COȘBUC, P. II, 210. *Visător și lung privește casele de peste drum.* TOPÎRCEANU, B. 71. *Șerica contemplă pe Antoine, prelung și visător, ca pe un bolnav grav.* CĂLINESCU, S. 168. ♦ F i g. *Au cu lira visătoare ori cu sunete de flaut Poți să-nîmpini patrioții ce-au venit de-atunci încolo?* EMINESCU, O. I, 149. *Privind luna visătoare Ce rătăcește-n lumi albastre, Tu vei uita poate durerea.* CONV. LIT. XXII, 458. *Plopii, umbre solitare În văzduhul neclintit, Visători ca amorezii Stau de veghe la fereastră.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 52. *Visător, cu degetele-i lungi pătrunde vîntul Printre ramuri și pe fire de paianjen.* BLAGA, POEZII, 35. *Mureșul străbate visător Ardealul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 1, 7/3. ♦ (Despre fizionomia, temperamentul, acțiunile etc. oamenilor) Care exprimă, trădează visare (4); care rezultă dintr-o stare de visare. *Ea iubea... pe primul și unicul bărbat pe al cărui umăr rezemase fruntea sa visătoare.* SION, P. 85. *Imaginare ardintă, egoistă și visătoare.* BARONZI, I. C. V, 169/4. *Se uită cu oarecare curiozitate la fața visătoare a lui Dan.* EMINESCU, P. L. 41, cf. id. O. I, 199. *Cîți ochi frumoși și visători, poete, N-or fi plîngînd pe versurile tale!* VLAHUȚĂ, S. A. III, 217, cf. DDRF. *Frumusețea se întilnește pe toate drumurile, cu ochii mari, visători, cu glasul dulce.* IORGA, P. A. I, 246. *Visătoare ca totdeauna, privirea i se pierdea aiurea, blîndă și tristă.* M. I. CARAGIALE, C. 18, cf. CADE. *O privire adîncă, oarecum visătoare.* CAMIL PETRESCU, T. III, 401. *Tinărului evanghelist Ioan îi plăcea zîmbetul visător al Bertei.* SADOVEANU, O. XI, 66. *Ochii ei blînzi, albaștri, aveau acel farmec visător al femeilor germane.* BART, S. M. 26, cf. SCRIBAN, D. *Ochii negri și măriți de cearcăne îi dă o expresie distinsă și visătoare.* MIHĂESCU, D. A. 107. *Gîndul îmi rămăsese... la mobilitatea feței, cînd gravă, cînd visătoare.* OPRESCU, S. 131. *Figura visătoare a modernului Alexandru ne privește din litografi și gravuri.* CĂLINESCU, C. O. 301. *Portretul... ne arată o figură nobilă, cu ochi visători.* VIANU, L. R. 125. *Sentimentul naturii făcut din contemplație e mai aproape de sufletul visător al moldoveanului.* RALEA, S. T. I, 10, cf. 262. *Pleoapele i se lăsaseră grele peste ochii visători.* V. ROM. martie 1954, 102. *Văzîndu-l că tace, cu ochii visători asupra Bosforului, făcu un gest timid, cu mîna la portofel.* TUDORAN, P. 234. *Nimic visător nu se putea citi pe chipul lui.* PREDĂ, M. S. 36. *Se amestecau pentru spiritul său visător într-o viziune de caleidoscop.* IST. LIT. ROM. II, 272. *Desenează chipul îndurerat și visător al unei fete.* V. ROM. decembrie 1964, 156. *Își păstra aerul visător, dezinteresat și cam nătăfleş al maniacului-filantrop.* ib. ianuarie 1965, 25. *Apoi, cuminte, cu un aer parcă visător, aștepta deschiderea ședinței.* MAGAZIN IST. 1968, nr. 11, 47.

- Pl.: visători, -oare.

- Visa + suf. -ător.

VISĂTORIE s. f. Predispoziție către visare (4); stare de visare. *La aroma îmbătătoare a unei cafele turcești, ochii lui cei moi și străluciți se pierdură iar în acea intensivă visătorie.* EMINESCU, P. L. 27. *În melancolie voi s-o văd, dezvelindu-și simțirile unei inimi înduioșate, decît s-o văd cu o visătorie vagă în niște ochi în care se ghicesc lacrimile.* MACEDONSKI, O. IV, 72. *Un zîmbet de dulce dor și visătorie.*

CONV. LIT. XIV, 183, cf. TDRG. *De la el mi-a rămas patima vînătorii... și lucruri mai neprielnice izbîndei în lupta pentru îmbogățire: sete de tihnă și pornire spre visătorie.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 40, cf. 41, CADE. „Epigonii”... cuprinde sentimentul național, însoțit de visătorie. DR. VII, 391. *Sîntem toți victimele visătorilor de modiste neroade și ale imaginațiilor de furieri sedentari.* CAMIL PETRESCU, T. II, 137. *Neputînd să-i afli urma de visătorii bolnavă, Spre tărîmul tainei sumbre Mă voi scobori pe-un spic.* LESNEA, I. 137. *Visătorie stearpă, subiectivismul... înseamnă o fază inferioară din punctul de vedere al tensiunii.* RALEA, S. T. I, 117, cf. 247, DL, DM, DEX.

- Pl.: visătorii.

- Visător + suf. -ie.

VISĂTĂRĂ s. f. (Învechit, rar) Visare (4). Cf. CIHAC, I, 309.

- Pl.: visături.

- Visa + suf. -ătură.

VÍSCER s. n. v. viscere.

VISCERÁL, -Ă adj. 1. Care aparține viscerelor (1), propriu viscerelor, privitor la viscere. Cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W., CADE. *Corpul m[oluștelor] cuprinde... 3 părți: capul, masa viscerală și piciorul.* ENC. AGR. IV, 50, cf. SCRIBAN, D. *Avea... turburări viscereale.* CĂLINESCU, C. O. 60. *Din totalitatea funcțiilor viscereale... se desprinde o tonalitate vitală.* RALEA, S. T. II, 31, cf. DL, DM. *O alterare în activitatea nervoasă superioară poate provoca semnele viscereale, vegetative ale nevrozei astenice.* V. ROM. ianuarie 1960, 108. *Întinderea corpului se produce cînd mușchii sînt relaxați, datorită presiunii lichidului din interiorul cavității viscereale.* ZOOLOGIA, 32. *În masa viscerală se găsește cea mai mare parte dintre organele interne.* ib. 43, cf. SFC III, 260, M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ Funcție viscerală = funcție a centrilor nervoși vegetativi, care coordonează activitatea viscerelor (1). Cf. DREV. ♦ (Învechit, rar; despre medicamente) Care este folosit în bolile viscerelor (1). *Elisire viscereale.* CORNEA, E. II, 5/6.

2. F i g. Care este profund întim; care ține de interiorul ființei omenești, considerat ca sediu al simțirii, al sentimentelor etc. *Maștera... urăște pe copiii sofului al doilea, întrucît nu poate încerca față de ei sentimentul visceral.* CĂLINESCU, B. 260. *Introduce, alături de elementul visceral, așa de puternic în emoție, o serie de alți factori care oprimă și înăbușă influența pur organică.* RALEA, S. T. II, 187. ♦ (Adverbial) *Romancierul de la Nohant a fost... o mamă a unor copii sufletești atît de numeroși și nelegați visceral de flința ei.* CĂLINESCU, C. O. 333. ♦ (Substantivat) *Visceratul apare subliniat în lucrările notate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 27, 18/4.

- Pl.: viscerali, -e.

- Din fr. viscéral.

VISCERALGÍE s. f. (Med.) Durere a viscerelor (1). Cf. DN³.

- Pl.: visceralgii.

- Din fr. viscéralgie.

VISCERĂȚIE s. f. (Livresc; cu sens colectiv) 1. Viscere (1). (F i g.) *Viscerația aparatelor era așa de inextricabilă, încît inginerul ședea mereu cu o lupă de ceasornicar la un ochi.* CĂLINESCU, S. 326.

2. F i g. Viscere (2). *Lăutarul se agită, vine cu arcușul pînă la urechea ta, îți răscolește viscerația, în limbaj comun, măruntaiele.* CĂLINESCU, C. O. 163.

- Din lat. visceratio, -onis.

VÍSCERĂ s. f. v. *viscere*.

VÍSCERE s. n. pl. 1. Organele interne care se află în cavitățile mari ale corpului, la om și la animale; p. r e s t r. organele interne aflate în cavitatea abdominală; măruntaie (I 1), (livresc) viscerăție (I), (popular) mărunțiș (IV), (regional) mărunțel (III 2). V. p o t r o a c e¹ (v. p o t r o c¹ I). *Este de mare folos împotriva umflăturii și a întăririi vreunui din viscerile (mașile pîntecelui), adecă ale stomahului, ale splinei.* DRĂGHICI, D. 31/17. *Pe la alte vicere, precum ar fi la mațe, peritoanul, după ce le-a acoperit peste tot, le alcătuieste la partea de dinapoi un fel de ligament.* KREȚULESCU, A. 349/1, cf. 348/17. *Ascaridul vermicular, limbricii... sînt paraziții viscerelor (mațelor) noastre.* MAN. SĂNĂT. 74/24, cf. 236/12, PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D., COSTINESCU, LM, ENC. ROM. Găsiră mari deviațiuni ale viscerilor. CONTEMPORANUL, I, 101, cf. ALEXI, W. *Individul - viscerile, creierul, nervii... - e un simplu joc pentru un scop.* IBRĂILEANU, A. 170, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Leziunile își au locul... în cazuri excepționale pe viscere.* ENC. AGR. I, 55 cf. SCRIBAN, D. *Romani nu întreprindeau nici o acțiune mai importantă fără să „consulte” viscerile [unor păsări].* BĂCESCU, PĂS. 186. *Devenea de o lăcomie nemaipomenită, cînd mîncă la alții, ca și cînd ar fi voiți să-și facă o rezervă de alimente în viscere.* CĂLINESCU, C. N. 167. *Funcționarea viscerelor, a secrețiilor interne... rămîn de asemenea necunoscute conștiinței.* RALEA, S. T. II, 22. *Medicamentele digitale provoacă o vasoconstricție în toate viscerile.* DANIELOPOLU, F. N. II, 37, cf. DL, DM. *În clipa următoare messerul îl simți în viscere.* BARBU, PRINC. 316. *Toma își adună viscerile, incalcă, aleargă după ucigaș.* IST. LIT. ROM. I, 221, cf. D. MED. *Cortegii de-anotimpuri și-au scuturat cocleala în viscerile mele arzînd.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 4/3, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. $\diamond$ F i g. [Trenul] trecea, orb și mut, cu tot misterul sîngerat al viscerelor. PAPADAT-BENGESCU, O. II, 70.

2. F i g. Interiorul ființei omenești, considerat ca sediu al simțirii, al sentimentelor, al conștiinței etc.; măruntaie (I 2), (livresc) viscerăție (2). V. m a ț (I 4), r ă r u n c h i¹ (2). *Adevăratul altruism e în pielea și în viscerile noastre.* RALEA, S. T. II, 237. *Și ca nectarul în albine Chemarea urcă din viscere.* V. ROM. noiembrie 1964, 61.

- Accentuat și: *viscère*. - Și: (învechit) *viscer* (ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE) s. n., *visceră* (PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, ENC. ROM.) s. f., *vicère* s. n. pl.

- Din lat. *viscera* (pl. lui *viscus*, -eris), fr. *viscère(s)*.

VISCEROCEPTÓR s. m. Interoreceptor care semnalează impresiile provenite de la viscere (I). Cf. D. MED., DN³.

- Pl.: *visceroceptori*.

- Din fr. *viscérocepteur*.

VISCEROGRÁF s. n. Aparat, în formă de sondă, pentru înregistrarea activității mecanice a unor viscere (I). Cf. D. MED., DN³.

- Pl.: *viscerografe*.

- Din fr. *viscérographe*.

VISCEROGRÁFIC, -Ă adj. Referitor la viscerografie. Cf. DN³.

- Pl.: *viscerografici*, -ce.

- Din fr. *viscérographique*.

VISCEROGRÁFIE s. f. (Med.) Înregistrare a contracțiilor diferitelor părți ale tubului digestiv cu ajutorul viscerografului. Cf. DN³.

- Pl.: *viscerografii*.

- Din fr. *viscérographie*.

VISCEROPTÓZĂ s. f. (Med.) Ptoză (a viscerelor I). Cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pl.: *visceroptoze*.

- Din fr. *viscéroptose*.

VISCEROTRÓP, -Ă adj. (Despre substanțe, microbi, virusuri) Care se fixează mai ales pe viscere (I). Cf. DN³.

- Pl.: *viscerotropi*, -e.

- Din fr. *viscérotrópe*.

VISCÍD, -Ă adj. (Bot.; despre plante sau despre părți ale acestora) Care secretă un suc cleios; viscidul. Cf. LM. *Tulpina dreaptă... în partea superioară, complet glabră, rar pubescentă, viscidă.* FLORA R. P. R. II, 180, cf. PRODAN - BUIA, F. I. 22, DN³.

- Pl.: *viscizi*, -de.

- Din lat. *viscidus*, -a, -um.

VISCÍDUL, -Ă adj. (Bot.; despre plante sau despre părți ale acestora) Viscid. *Pedicelele la origine sînt glabre, apoi dens acoperite cu peri simpli visciduli neglandulari.* GRECESCU, FL. 429, cf. 126. *Plantă mai debilă, glabrescentă, viscidulă, cu foliole relativ mai înguste.* FLORA R. P. R. V, 369. *Inflorescență paniculă dens păroasă, viscidulă, cu peri simpli.* ib. VII, 458.

- Pl.: *visciduli*, -e.

- Cf. *viscid*.

VISCOÁLĂ s. f. (Învechit și regional) Viscol. Cf. KLEIN, D. 456, LB, ISER. *În anul acesta căzuse o iarnă nemaipomenită, cu niște viscoale și vijelii și un frig despre a cărui păreche bătrîni din sat nu-și puteau aduce aminte.* CONTEMPORANUL, VII², 98. *Mergea cu fața infundată în reverurile paltonului ușor, despicînd viscoala deasă cu umărul.* GALAN, Z. R. 115, cf. DL, DM, TAMÁS, ET. WB., 859.

- Pl.: *viscoale*. - Și: (regional) *visolă* s. f. com. din ZAHAREȘTI - SUCEAVA.

- Postverbal de la *viscoli*.

VISCOELÁSTIC, -Ă adj. Care se caracterizează prin viscoelasticitate, care ține de viscoelasticitate. *Modelele viscoelastice servesc la aproximarea comportării mecanice a corpurilor reale.* LTR² XVIII, 502.

- Pl.: *viscoelastici*, -e

- Din fr. *viscoélastique*.

VISCOELASTICITÁTE s. f. Proprietate mecanică pe care o are un corp format dintr-o fază elastică și una viscoasă, dispersate uniform în interiorul corpului, manifestată prin apariția efectelor de fluaj și de relaxare. Cf. LTR².

- Din fr. *viscoélasticité*.

VÍSCOL s. n. (Prima atestare, în forma *Vicol*, într-un toponim, la 1425, cf. D. BOGDAN, GL. 216) Vînt puternic însoțit de ninsoare sau de lapoviță; vînt violent, în rafale, care spulberă zăpada; (învechit și regional) spărgău, viscolă, viscolie, (regional) natoagă, vicolniță. V. v i f o r (I), v i f o r n i ț ă. *Focul, grindirea, neaoa, bruma, abur de vicol ce le facu cuvîntul lui.* PSALT. HUR. 124³/3, cf. PSALT. 306. *Cumu-s iarna vicole și vinturi răci și vremi geroase, de carile să îngreuiadă oamenii și sănt supărați în vremea iernei, iară deaca vine primăvara ei se iuşurează de aceale de toate și să veselesc.* VARLAAM, C. 30. *Iară cînd nu s-are arăta nece soarele, nece stealele, în multe zile, și fiind vicol mare, de-acii să luase toată nădejdea vieții noastre.* N. TEST. (1648), 171¹/7. *Acela geri și viscol au lovit, cît multă oaste de îmbe părțile au perit de frig.* M. COSTIN, O. 175. *Și-i voi călca-n țărână și-n prav fără milă.* *Stîrvurile-n*

cîmpuri, zăcînd aruncate, să strîngă troiane de vicol suflate. DOSOFTEL, PS. 55/8. Din fața vicol să-i prăvuiescă, Din dos pojarul să-i ocolească. id. O. I, 190. I-au lovit o ploaie cu ninsoare, de i-au ținut acel vicol vro trei, patru dzili. NECULCE, L. 107. I-au apucat o iarnă grê, cu mari vicoli, și le-au perit mulți cai și oameni. id. ib. 331. Troianii omeșilor de vivor și vicol în toate părțile spulbărați și aruncați. CANTEMIR, HR. 297. Fiind peste noapte vînt cu vicol... au înghețat boazul mării (a. 1715). ARHIVA R. II, 11/17. Au fost aicea mare furtună cu viscol, au ținut trei zile și patru nopți (a. 1787). FURNICĂ, D. C. 154, cf. KLEIN, D. 455, BUDAID-DELEANU, LEX., DRLU II, 575, LB, I. GOLESCU, C. Mai bine nădăjduiește... a popri viscolile vînturilor și chiar cursul soarelui, decît a dobîndi un asemenea minut. MARCOVICI, C. 113/9. Iată vicol se stîrnește, de peste munți năbușește, Și peste pămînt răstoarnă nori de omăt încărcăți. DACIA LIT. 145/2, cf. VALIAN, V. Iată, se stîrnesc Fortune, viscole cu ger cumplit afară. DONICI, F. II, 39/4, cf. ISER. Într-o sară... era viscol și ploaie. NEGRUZZI, S. I, 219, cf. POLIZU. Era o iarnă aspră și-o noapte ce-ngrozește. Și crivățul cu viscol mugea precum mugește Un taur ce-i rănit. BOLLIAC, O. 96. Intrărăm... înăuntrul bisericuței a căria ușă stă totdeauna deschisă, ca să poată să se adăpostească... de viscolul iernei sau de sfișierea fiarelor. PELIMON, I. 239/4. M-aș duce unde zboară atîtea rîndurele, Cînd viscolul începe, cînd vin vremile rele. ALEXANDRESCU, O. I, 143. După viscole și vijelii vin zilele cele senine și plăcute. SION, P. 176, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D. Cuibul de predilecțiune al acestor muncitoare insecte în Țara Românească trebuia să fi fost... mai cu preferință creștetul carpatin al Olteniei, mai apărat de viscolii nordului. HASDEU, I. C. I, 198, cf. 217. Îmi aduc aminte, cînd cu nemîșii... am plecat odată c-un biet căprar, iarna, pe vicol. ALECSANDRI, O. V, 73. Îți mărturisesc că nu am curagiul să mă expun la noi vicoli și la nouă aventuri de iarnă. id. ib. X, 268, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 456, LM. Și astfel, ca crinul de viscole rele, Pe patu-mi de moarte deodată am căzut. BOLINTINEANU, P. II, 155. Al iernei viscol geme și urîtul mă cuprînde. CONTEMPORANUL, I, 88. Ah! „unde mai sînt chiar și viscolile de odinioară!”. ODOBESCU, S. III, 208. Ia eu fac ce fac de mult, Iarna viscolu-l ascult. EMINESCU, O. I, 123. În țară a bîntuit alaltăieri niște viscole îngrozitoare. CARAGIALE, O. VII, 124. Pustie și albă e-nînta cîmpie... Sub viscolu-albastru ea geme cumplit. MACEDONSKI, O. I, 140. Nîngea și viscolul ridică omătul în valuri și-l spulbera în văzduh, de nu se mai vedea nici cer, nici pămînt. VLAHUȚĂ, S. A. II, 205. Cînd ne întorceam de la patriarhie, furtună, viscol, vîrtej – nu alta. CONV. LIT. XXII, 137. Plecînd în timp de iarnă... și apucînd-o pe drum o ploaie și un viscol foarte mare, i-a fost cu neputință de-a se mai putea apăra în contra asprimii timpului. ib. 198. Cioarele, cînd... croncăiesc, prevestesc vreme rea. Cînd se strîng multe la un loc și nu-și află stare și alinare... prevestesc iarna apropierea unui viscol mare și ger. MARIAN, O. II, 30, cf. DDRF, ȘAINEANU. Al iernii viscol suflarea nu și-o curmă. COȘBUC, P. II, 79, cf. ENC. ROM., BĂRCIANU. Fum pe coșul Hagiului nu s-a pomenit. Ridice viscolul nămeții pînă la streșini. DELAVRANCEA, H. T. 14, cf. ALEXI, W. Voi nu știți ce-i un viscol în mijlocul hotarului. Ne-a fluierat și ne-a suierat pîn' ne-a asurzit, și era gata-gata să ne acopere casa și grajdurile. AGÂRBICEANU, O. XII, 197. Mă scuturam de frigul viscolelor scoțiene, care fac să piară cu grămada turmele, și uneori și păstorul împreună cu dinsele. IORGA, P. A. I, 12, cf. TDRG. Cînd iarna vîiește codrul tare, e semn de viscol. GOROVEI, CR. 369. După o ninsoare cu viscol, urmă un senin ca sticla, aducînd cu dînsul un ger aprig. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 229. Adăposturi, pentru a feri vitele de viscole, de ploii și insecte, lipsesc aproape cu totul. PĂCALĂ, M. R. 284. Viscolul groaznic, stăpîn pe tot cuprînsul din cer pîn-în pămînt, își purta minia în mugetele

însăpămîntătoare. BUJOR, S. 55. În viscolul afară mi se pare totdeauna că văd doi ochi mari și strălucitori. PAPADAT-BENGESCU, O. I, 264. Trei zile și trei nopți, viscolul nu s-a mai ostit. SOVEJA, O. 18, cf. 73, RESMERIȚĂ, D., DR. IV, 1261, V, 377. Afară se pusesse pe ninsoare cur viscol. M. I. CARAGIALE, C. 97. Încremenit, citea în lumina felinarului așful, pe cînd viscolul îl biciuia în spate. BASSARABESCU, S. N. 166, cf. CADE. Cuibul, clădit în anii trecuți cu trudă, a suferit de pe urma furtunii, a viscolului de peste iarnă. SIMIONESCU, F. R. 96. Numai cînd viscole uriașe cutreieră bălțile, se răscolesc rațele pitulate acolo, la iernat. VOICULESCU, P. I, 184. Peste trezeci și șase de ceasuri, cînd viscolul se ostoise, gospodarul... îndrăzni să iasă din casă. id. ib. II, 152, cf. BL IV, 94. Au să ne mai bată viscole, căci trebuie să vie asupra lumii omătul mieilor și-al cocostîrcilor. SADOVEANU, O. X, 559. Într-o zi și o noapte, cum va porni vîntul cel tare, din crivăț, putem avea viscol, înzăpeziri și ger. id. ib. XX, 92. Viscolul din ziua sosirii mele în Chicago a întrecut cu mult vîful din Madison. D. GUSTI, P. A. 341, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D. Drumul prin viscol al călărețului... lupta cu elementele naturii și rotirea într-un vicios cerc magic... sînt magistral împletite. CONSTANTINESCU, S. II, 159. Viscolul a început să se arunce peste satul nostru, tot așa, din senin. ARGHEZI, S. VII, 186. În viscole și gloată, fugar și dușmănit, De cîte ori nădejdea de om nu ți-a murit! id. VERS. 389. Poetul doarme ferit de viscole în mausoleul său din ogradă. CĂLINESCU, C. O. 254. Miercuri, către prînz, viscolul mai slăbise. CAMIL PETRESCU, O. I, 8. Viscolul care bîntuise orașul cîteva zile adunase nămeți uriași. STANCU, R. A. IV, 62, cf. L. ROM. 1954, nr. 4, 25, cf. DL. A căzut într-un șanț și a dat viscolul peste el! PREDA, DELIR. 306, cf. DM. Urletele viscolului nu se mai opreau. BARBU, PRINC. 244, cf. CIORANESCU, D. ET. Oamenii erau speriați de viscol, ... fiecare nu știa cum să se ascundă mai tare în birlogul lui. T august 1964, 79, cf. TAMĂS, ET. WB. 859, CL 1968, 352. O căciulă groasă de nori și un viscol violent schimbau brusc atmosfera blîndă într-una polară. SPORTUL, 1972, nr. 6930, 1/1, cf. M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G. Noi ne rugăm... Să ne dai vro trei parale, Să ne cumpărăm mîntale, Că pe cea vale Este viscol mare și ne frige la spinare. POP., ap. GCR II, 337. Givornîța e un vînt însoțit de viscol și omăt. ȘEZ. V, 140. Iați cî pi-o vreme di iarnă, pi-on gicul... vin trii oameni și si roagă di tăț cî si-i primească-n gazdă. ib. VIII, 94. Leliță Săftiță, Ian mai ieși afară, Că-i distul di-asară Di cînd stau pi-afară. Vremea vremeiești Vicolu-ntărești. CARDAȘ, C. P. 103. Oamini, cîn cu icolu acela mari, o stat pîn păduri. GRAIU, I, 477, cf. CANDREA, T. O. 53, com. din TĂRCĂIȚA – BEIUȘ, ALR I 1 230, I 231/518, 522, 558, I 249/695, 727, 776, 874, I 262/61, 75, 158, A V 20. S-a pornit un vicol, de-a astupat toate drumurile. MAT. DIALECT. I, 198, cf. 153. Dați-ne ceva parale, Să ne cumpărăm mantale, Că ne-apucă viscol mare. FOLC. MOLD. I, 272. ◊ F i g. (Sugerează ideea de mișcare năvalnică, de forță impetuoasă) În vremea de demult au fost vicole și vînturi de scîrbe și de dosădzi pre oameni ca și într-o vreme de iarnă. VARLAAM, C. 30. Ridicarea românilor, ca un viscol de minie, purtase ferul și pîrjolul peste toată întînderea de la Dunăre a împărăției turcești. BĂLCESCU, M. V. 186. Viscolul siluirei se întinde și mai mult și jaful se întocmește... singele curge mereu. RUSSO, S. 133. Viscolul pustiirii au suflat pe acest pămînt, ... singele părinților în vinele strîmte a strănepoșilor au secat! id. ib. 147. Cînd nu ai nici o coardă a inimii izbită De viscolile lunei și de nenorociri, Mîngîi-te, copilă. ALEXANDRESCU, O. I, 154. O grindină de glonțuri fatală, – ucigătoare, În ce-tele române duc moarte-ngrozitoare; Dar ele, nengrozite, făr-a-nceta deloc, Pășesc tot înainte sub viscolul de foc. ALECSANDRI, O. II, 28. Viscolul de bătaie încinsese cu nesățioasă furie pe toți d-a rîndul, în șirurile

românești. ODOBESCU, s. III, 587. *Nimic nu luminează astei pustietăți. Doar sloiurile par ca ruine de cetăți, Plutind de asprul vicol al morții cei de veci.* EMINESCU, O. IV, 430, cf. RESMERIȚĂ, D. *Cîndva, după viscolul anilor, un semen al nostru va pomeni de trecerea noastră și, din veacul vieții, va zîmbi umbrelor noastre trecute pe alt tărîm.* SADOVEANU, O. XV, 501. *Tu urmezi strămoșilor din veac și... vor veni după tine alții în viscolul timpurilor viitoare.* id. ib. XX, 165. ◊ (Prin analogie) *Femeile rînduite în dosul mașinei abia mijesc în viscolul de pleavă mărunță, iar palele de paie curg ca un șiroi de chihlimbar.* SANDU-ALDEA, D. P. 133. *În acest deșert soarele arde cumplit și bat viscole de năsip.* SADOVEANU, O. XV, 397. *El văzuse vijor de năsip și viscol de lăcuste.* id. ib. XXI, 408. ♦ P. e x t. (Olt. și prin Bucov.) Troian¹ (2). Cf. ALR I 1 252/378, NALR - O II h 315.

- Accentuat și: (regional) *viscol*. ALR I 1 230/700, 837, 850. - Pl.: *viscole* și (învechit, m.) *viscoli*. - Și: (învechit și regional) *vicol* (accentuat și, învechit, *vicól*, LB; pl. și, m., învechit, *vicoli*), (regional) *viscor* (ALR I 1 230/748), *vișcol* (ib. I 230/122; accentuat și *vișcól*, TAMÁS, ET. WB. 859, DENSUSIANU, T. H. 340, ALR I 1 230/118), *vișcol* (TDRG, PAMFILE, A. R. 264, DR. V. 377, TAMÁS, ET. WB. 859), *vicol* (accentul necunoscut, A VI 26), *gicol* (accentul necunoscut), *gígul* (TDRG, PAMFILE, VĂZD. 46, DR. V. 377, ȘEZ. II, 229, PASCU, C. 93), *jicol* (BL VI, 204, ALR I 1 252/378) s. n.

- Etimologia necunoscută.

VISCOLEALĂ s. f. Faptul de a v i s c o l i; suflare violentă a vîntului însoțit de ninsoare; viscolire, (popular) viforire, viforeală. *Cînd nu mai crăpa piatra și nu mai cădeau ciurile moarte de prin copaci, de ger, se pornea viscoleala.* PAS, L. I, 128, cf. DL, DM, TAMÁS, ET. WB. 859, M. D. ENC., DEX, DSR.

- Pl.: *viscoleli*.

- **Viscoli** + suf. *-eală*.

VISCOLÍ vb. IV. Intranz. impers. A sufla vînt puternic (însoțit de ninsoare sau de lapoviță), spulberînd zăpada în vârtejuri; (regional) a omeți (2). V. v i f o r í (1). Cf. MOLNAR, D. 260/1, I. GOLESCU, C. *Grierul în desfătare, Trecînd vara cu cîntare, Deodată se trezăște Că afară vicoleşte.* DONICI, F. I, 7/6, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Așezat la gura sobei, noaptea pe cînd viscoleşte, Privesc focul, scump tovarăș, care vesel pîlpîiește.* ALECSANDRI, O. I, 320. *Iarna, cînd viscoleşte pe afară, mă așez la biurou și iau pana în mînă.* id. ib. X, 227, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 456, LM 575. *Viscoleşte de ai fi crezut că are să se prăpădească pămîntul.* SLAVICI, O. I, 381. *De viscoleşte, pui nasu-n piept și te duci glonț un' ție treaba.* DELAVRANCEA, O. IV, 191. *Trebuia într-aceia noapte ca să sufle vîntul rece, Ca să viscoleşcă-afară, ca și azi, neapărat.* MACEDONSKI, O. I, 70. *Afară viscoleşte de zgîlția ferestrele, din cînd în cînd vîntul scotea gemete omenești.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 278, cf. III, 93. *Cîț de greu și cinul preuțesc, plouă, vicoleşte, în puterea nopței trebuie să te duci.* CONTEMPORANUL, V¹, 294, cf. DDRF, ȘĂINEANU. *Ninge și viscoleşte toată nopticica, de ție se păre că e în dricul iernei.* MARIAN, O. I, 274. *A vedea vaca Domnului pe arbori sau pe garduri e semn că are să viscoleşcă.* id. INS. 429, cf. BĂRCIANU. *Cînd ajunse la București, seara, începea să viscoleşcă.* D. ZAMFIRESCU, I. 70, cf. ALEXI, W., TDRG, ARHIVA, XXIII, 191. *Cînd zburdă oile, are să viscoleşcă.* GOROVEI, CR. 369. *Povestea cum răcnea crivățul în brazi și cum viscoleşte de nu se vedea la doi pași.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, ap. CADE. *Dacă mai viscoleşte la noapte, nu știu cum vor veni dimineața muierile cu sania.* AGĂRBICEANU, O. XII, 197. *Dacă se arată cuțubatura (codobatura) înainte de amiaza păsărilor, e semn că o să vremuie și să vișcoleşcă.* PĂCALĂ, M. R. 191, cf. RESMERIȚĂ,

D. *Începea să viscoleşcă și să geruie.* M. I. CARAGIALE, C. 39, cf. DR. V, 377. *Viscoleşte de nu se mai vedeau nici caii de la sanie.* ALAS 2 VII, 1933, 514, cf. BL IV, 94. *Dormea în jilț, dinaintea focului, cu părul zburlit atîrnînd într-o parte...* *Afară viscoleşte.* SADOVEANU, O. XXI, 233, cf. SCRIBAN, D. *Afară viscoleşte. Fulgii au căzut puțini și sînt, după îngheț, sticlă pisată.* ARGHEZI, S. XXI, 180, cf. XIII, 77. *N-a mai nins așa de-acum cincisprezece ani, din 1895, cînd a viscolit în noiembrie.* CĂLINESCU, O. IV, 217. *Vineri noaptea a viscolit mereu, pînă tîrziu.* BOGZA, A. I. 137. *Cînd viscoleşte, gerul e moale.* STANCU, R. A. III, 378, cf. DL, DM, CIORANESCU, D. ET. 893. *Cînd ninge abundent sau viscoleşte, jderul... umblă foarte puțin.* VÎN. PESC. februarie 1964, 7, cf. TAMÁS, ET. WB. *La Sapore continuă să viscoleşcă, astfel că... săritorii nu au putut efectua antrenamentele prevăzute.* SPORTUL, 1972, nr. 6952, 1/5, cf. M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G. *Zi și noapte viscoleşte... Dorul tău mă prăpădește.* ALECSANDRI, P. P. 405. *Bate vîntul, viscoleşte, Eu de gazdă n-am nădejde.* POP., ap. ALEXANDRESCU, O. I, 401. *Tot plouă și viscoleşte.* RETEGANUL, CH. 174. *Bate vîntul, viscoleşte, Dorul tău mă prăpădește.* SEVASTOS, C. 48. *Cînd zburdă vitele, are să viscoleşcă.* ȘEZ. IV, 119. *Silește, murgule, silește... Că ninge și viscoleşte.* GRAIUL, I, 164, cf. BL VI, 204, ALR I 1 230, 1 249/387, 420, 424, 512, 522, 526, 528, 530, 538, 550, 600, 708, 1 250/592, A VI 4, 8, 14, 26, IX I, com. din MORĂRENI - TOPLIȚA. *Vicoleşte de azi dimineață întruna.* MAT. DIALECT. I, 198. *Ninge, plouă, viscoleşte, Și de gazdă n-am nădejde, Gazda mea e-n Valea Rea și-a coprins-o potera.* BALADE, II, 398. ♦ Intranz. unipers. (Despre vînt) A sufla violent spulberînd (și troienind) zăpada. *Ei dorm adînc! ș-al nopței vînt Cu șuier viscoleşte; Ei dorm adînc; și pe pămînt Mereu troianul crește.* ALECSANDRI, O. II, 64, cf. TDRG. *Un vînt teribil de grăbit viscoleşte cu ace.* SADOVEANU, O. XXI, 548. *Vai de noi, ce vînt cumplit! Zece zile-a viscolit, Zece nopți ne-a zguduît.* ARGHEZI, S. P. 125. ◊ (Poetic; despre iarnă) *Sub lampa de faianță cu verde abat-jour Visez tîhnit în iarna ce viscoleşte-n jur.* PILLAT, P. 215. (F i g.) *Lacrimile, ce și le oprise pe buzele ochilor, nu și le-a mai putut ține... Un geamăt viscoli pe subt lacrimile lui.* ARGHEZI, S. VIII, 241. *Cum viscoleşte soarele ăsta, ce jărăgai, ce vipie!* PREDĂ, I. 11. ♦ Tranz. unipers. (Despre vînt) A spulbera (și a troieni) zăpada. Cf. M. D. ENC., DEX. *Vîntul a bătut puternic, viscolind pe alocuri zăpada în sudul Moldovei.* RL 1977, nr. 10305, 5/4, cf. DSR, ALR I 1 252/381, 878. ♦ Tranz. impers. (Complementul indică oameni) A-l biciui, a-l bate viscolit. *Sculați, sculați, boieri mari, Căci ne-a nins, ne-a viscolit, În flori albe ne-a învălit.* FOLC. MOLD. I, 239. ◊ Tranz. unipers. (Cu subiectul „zăpada”) [Ștefăniță:] *Ce nu-ți acoperi capul, Arbore? [Arbore:] Lasă, Măria ta, să-l ude ploile, să-l viscoleşcă zăpada și să-l bată soarele cum l-a bătut și Dumnezeu!* DELAVRANCEA, O. III, 143. *Păn' la zăuo ne viscoleşte zăpada și ne-acoperea cu zăpadă.* IZV. XVI, 394, cf. DL. (F i g.) *Furtuna deznădăjduirî mă viscoleşte pre mine (a. 1784).* ap. TDRG. *Tot mai năvalnic viscolii de gînduri, Pribegind sub soare, nu știm ce ne doare.* LESNEA, VERS. 80. *Deodată stelele și teii au roit în geam, viscolindu-ne cu noaptea lor de vară.* TEODOREANU, M. U. 74.

- Prez. ind. pers. 3: *viscoleşte* și (regional) *viscolă* (ALR I 1 249/708). - Și: (învechit și regional) *vicoli*, (regional) *vicolă* (ALR I 1 230/618) vb. I, *vișcoli*, *jicoli* (BL VI, 204), *jicul* (ib.) vb. IV.

- V. *viscol*.

VISCOLIE s. f. (Învechit și regional) *Viscol*. Cf. POLIZU, CIHAC, II, 456, TAMÁS, ET. WB. 859, ALR I 1 230/269.

- Pl.: *viscolii*. - Și: (învechit) *vicolie* (CIHAC, II, 456), (regional) *vișcolie* (ALR I 1 230/269) s. f.

- **Viscol** + suf. *-ie*.

VISCOLÍRE s. f. Faptul de a *v i s c o l i*; suflare violentă a vântului însoțit de ninsoare; viscoleală, (popular) viforeală, viforire, viscolitură. Cf. MARDARIE, L. 282²/1, POLIZU, PONTBRIANT, D. *Fericit acelu ce noaptea, rătăcit în viscolire, Stă, aude-n câmp lătrare și zărește cu uimire O căsuță drăgălașă.* ALECSANDRI, POEZII, 14. *Un crivăț năpustește viscolirea lui brutală.* MACEDONSKI, O. I, 30. *Vremea cumplită s-a finit scai, cu viscoliri de zăpadă izbătă în obloane.* VOICULESCU, P. I, 81. *Nu-i drum; prăpastii și deșșuri C-au stat sub viscoliri, le vezi, Adînc zac toate sub zăpezi.* V. ROM. ianuarie 1954, 37, cf. DL, DM, TAMÁS, ET. WB. 859, M. D. ENC., DEX. ◊ F i g. *Este afită poezie în... cel mai de seamă prozator al nostru, e afită viscolire de imagini, afit belșug de sensibilitate.* ARH. OLT. V, 302. *Un prim rezultat... ar fi fost ca în fața afitor viscoliri barbare... graiul maramureșean să apuce direcția unei cristalizări izolate.* DRĂGANU, ROM. 369. *Toate vedeniile viitorului... îi apărură într-o viscolire de imagini, depărtîndu-l de cliptă prezentă.* SADOVEANU, O. XXI, 385.

- Pl.: viscoliri.

- V. viscoli.

VISCOLÍT, -Ă adj. Bătut de viscol; spulberat de viscol; acoperit cu troiene de zăpadă, t r o i e n i t. *Cele mai bune vinațe cresc pe un petriș vicolit.* FILIPESCU, D. II, 27/13, cf. PONTBRIANT, D., LM 575, RESMERIȚĂ, D. *În sat, pe ulițele viscolite, patrulau în lung și-n lat dorobanții din „Șoimii”, spintecînd cu luciul mort al baionetelor suflarea aspră a crivățului.* MIRONESCU, S. 3. *Pașii grei se apropiară, răsunară în tindă, în odaia viscolită, o mină fișii pe lemmul ușii și pipăi clampa.* SADOVEANU, O. I, 634. *Omul viscolit tot gemea răgușit, de-abia putea spune, întrerupt, că și-a pierdut sania, caii, vizitiul, în furtună.* id. ib. III, 124, cf. DL, DM, TAMÁS, ET. WB. 859, M. D. ENC. 997, DEX, DSR, V. BREBAN, D. G., ALR I 1 252/363, 394, 420, 542, 810, 846, 850, 856, 865, 870, 890, NALR - O II h 315. ◊ F i g. *Pre mine cel viscolit întru turburarea lenii, îndreptează-mă, stăpînă, la limanul cel cu bună liniște al mintuirii.* MINEIUL (1776), 203^v/7. *Fruntea-mi viscolită nu poate da măsură Cît e de cînd de ruje cumună își făceam.* C. A. ROSETTI, C. 181/3. *Ceva din aureola legiutorului din Sinai... scâlta chipul lui viscolit și diafan.* GALACTION, O. A. I, 333. ◊ (Adverbial) *Peste noapte ninsese viscolit.* VÎN. PESC. mai 1964, 7.

- Pl.: viscoliiți, -te. - Și: (învechit și regional) **vicolit, -ă**, (regional) **viculit, -ă** (ALR I 1 252/363), adj.

- V. viscoli.

VISCOLITÓR, -OĂRE adj., s. f. I. Adj. (Despre vînt) Care viscolește, care spulberă zăpada. *Cînd se strîng multe țarci laolaltă... și fac larmă mare, prevestesc o fortună mare de omăt cu vînt viscolitor.* MARIAN, O. II, 57, cf. DL, DM, TAMÁS, ET. WB. 859, DEX. ♦ (Rar) În care bîntuie viscolul. *Sergiu și Adriana aveau suvenirile copilăriei legate de dragostea focului din sobă pe seri viscolitoare.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 266.

2. S. f. (Neobișnuit) Troian¹ (2). *Sleahul pe care se iscase dealul de omăt ducea la firgul de aproape: era un sleah cu tract mare. Cei dintăi oameni cu săniile care au dat peste viscolitoare aceasta au stat puțin în cumpănă, au măsurat-o din ochi, apoi au dat din cap, au întors ș-au apucat pe niște hudiți întortochiate.* SADOVEANU, O. XIX, 235.

- Pl.: viscolitori, -oare.

- Viscoli + suf. -tor.

VISCOLITŪRĂ s. f. (Popular) Viscolire; (concretizat) zăpadă viscolită, troian de zăpadă îngrămădită de viscol. *A fost iarna înzestrată cu omăt gros și n-au fost furtuni, adecă vifore, vicolituri și vînturi mari.* MARIAN, S. R. I, 116, cf. TDRG, DR. V, 378, CADE. *În ziua a patra părăsiră albia apei*

și se suiră prin viscolituri pe oșcina muntelui. SADOVEANU, O. XII, 194. *În mai puțin decît un ceas de vreme... împrejurimile își schimbără înfățișarea... La dosuri, se grămădeau viscolituri.* id. ib. XIII, 589, cf. XXI, 245, SCRIBAN, D., DL, DM, CIORANESCU, D. ET. 893, TAMÁS, ET. WB. 859, M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G., ALR I 1 252/194, 214, 370, 375, 388, 402, 418, 420, 510, 550, 554, 556, A V 15, 21, 31, VI 4, 26, com. din MONOR - REGHIN.

- Pl.: viscolituri. - Și: (regional) **vicolitŭră, vicolătŭră** (ALR I 1 252/420), **viculitŭră** (ib. 1 252/214) s. f.

- Viscoli + suf. -tură.

VISCOLÓS, -OĂSĂ adj. Care are violența viscolului, ca viscolul; însoțit de viscol; caracteristic viscolului, (ca) de viscol. V. v i f o r o s (1). *Iar praful ce acolo de vînturi viscoloase În aer se ridică e pulbere de oase, Ce tabere dușmane în treacău au lăsat.* ALEXANDRESCU, O. I, 83. *Vara este foarte ploioasă; în iuliu și în iunie cu furtune viscoloase, cari revin în toate serele la aceeași oară.* HASDEU, I. C. I, 169. *Mirii sarbezi în cojoace Veselit-au șese luni, Invitînd cu ei să joace Viscoloasele furtuni.* ALECSANDRI, O. II, 147, cf. CIHAC, II, 456. *Uneori, o pasăre de noapte, gonită din adăpostul ei de o suflare mai viscoloasă a crivățului, își ia zborul.* ODOBESCU, S. I, 153. *De-atunci acea vreme viscoloasă poartă numele de „zbaterea babei”.* CONV. LIT. XXII, 204. *Se ridică un nor negru de către mieznoapte, încercat cu ploaie și cu neaună viscoloasă.* MARIAN, S. R. II, 123, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, DR. V, 378, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Uneori se pornea ninsoare... Venea și vîntul cîteodată cu învălirile-i viscoloase, cu tristele-i plîngerii.* SADOVEANU, O. II, 285, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, CIORANESCU, D. ET. 893, TAMÁS, ET. WB. 859, M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G. *Vine iarna viscoloasă Eu cînt doina-nchis în casă.* ALECSANDRI, P. P. 224, cf. ALR I 307/552. ◊ F i g. *Zilele-mi ca iarna de viscoloase-mi fură, Copaci din miezul iernii ce vînturi îi clătesc.* ALEXANDRESCU, O. I, 138.

♦ Bîntuit, răscolit de viscol. *Înaintînd în pas lin de-a lungul țărmlui viscolos, aflai niște țărani.* F (1867), 31. *A pornit afindîndu-se în negura nopții viscoloase.* CARAGIALE, O. I, 176. *Zilele babei... Întăile zile din martie, cari sînt obicinuit friguroase și viscoloase, poartă această numire.* CONV. LIT. XXII, 200. ♦ F i g. (Rar) Agitat, zbuciumat. *Spiritul ce-năntă și grația dorită Viața-i viscoloasă ades a îndulcit.* ALEXANDRESCU, O. I, 274.

- Pl.: viscoloși, -oase. - Și: (regional) **vicolós, -oasă** adj. CIHAC, II, 456, TDRG, ALR I 307/552.

- Viscol + suf. -os.

VISCOMITE s. m. v. **vicecomite.**

VÍSCOR s. n. v. **viscol.**

VISCÓS, -OĂSĂ adj. v. **viscos.**

VISCÓZĂ s. f. Substanță viscoasă obținută prin tratarea celulozei cu o soluție de sulfură de carbon și de sodă caustică; fibră textilă obținută din celuloză elastică, rezistentă și cu luciul mătăsos. *De vreo 12 ani avem... 2 fabrici cari produc anual 1 500 tone mătase artificială prin procedeul viscozei.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 20, cf. MACAROVICI, CH. 564, NOM. MIN. I, 411, 412. *S-a elaborat metoda obținerii cordului necesar pentru anvelope de automobil din viscoză.* CONTEMP. 1953, nr. 360, 5/2. *Socru-tău a filat viscoza tot în fabricuța lui proprie.* V. ROM. aprilie 1954, 29. *Fibrele de viscoză sînt caracterizate prin termostabilitate mare.* LTR² XVIII, 504, cf. DL, DP, DM, DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pl.: viscoze.

- Din fr. viscoses.

VISCOZIMETRÍE s. f. Parte a fizicii care se ocupă cu

măsurarea viscozității fluidelor. DN³.

- Din fr. **viscosimétrie**.

VISCOZIMÉTRU s. n. Aparat cu care se măsoară viscozitatea fluidelor. *Viscozitatea se măsoară în general cu un aparat numit „viscozimetrul lui Engler”.* ORBONAȘ, MEC. 93, cf. NOM. MIN. I, 305. *În tehnică se folosesc fie viscozimele absolute, ... fie viscozimele relative, ... fie viscozimele convenționale.* LTR², cf. DL, DP, DM, FORM. CUV. I, 140. *Viscozimele de torsiune, cu sferă metalică în lichid.* D. MED., cf. M. D. ENC., DEX, DN³, L. ROM. 1984, 67.

- Pl.: *viscozimele*. - Și: (rar) **viscozimétru** s.n.

- Din fr. **viscosimétre**. - **Viscozimetru**: prin apropiere de **viscozitate**.

VISCOZITÁTE s. f. 1. Însușire a unui fluid de a fi viscos, de a opune o anumită rezistență la curgere. Cf. COSTINESCU, LM, CADE. *Viscozitatea să nu fie influențată de variațiile temperaturii.* IOANOVICI, TEHN. 325. *Viscozitatea este proprietatea lichidelor de a curge mai greu sau mai ușor prin orificii.* ORBONAȘ, MEC. 93. *Pe măsură ce temperatura crește, scade viscozitatea.* SOARE, MAȘ. 98. *Pasta celulozică trebuie... să aibă viscozitate uniformă.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 499. *Greutatea moleculară a substanțelor coloide se poate determina... prin măsurarea viscozității soluțiilor coloide.* MACAROVICI, CH. 166. *E de așteptat ca viscozitatea să scadă cu vârsta.* PARHON, B. 130. *Această formă de apă se află în stare lichidă, dar are o viscozitate crescută.* CHIRIȚĂ, P. 226. *Curgerea unui fluid întîmpină totdeauna o rezistență de frecare, datorită viscozității.* CIȘMAN, FIZ. I, 301. *Viscozitatea este cauza frecării între două particule de fluid care alunecă una față de cealaltă în straturi paralele.* CARAFOLI - OROVEANU, M. F. I, 14. *Rezistența fluidelor reale la schimbarea formei lor se numește viscozitate.* MARIAN - ȚIȚEICA, FIZ. I, 178, cf. LTR², DL, DP, DM, DER, D. MED., M. D. ENC. DN³. ♦ (Concretizat) *Substanță viscoasă. Dacă suflă deasupra... nu mai rămîne decît un mototol, o viscozitate.* C. PETRESCU, I. II, 86. *Se temea atunci să pășească pînă la butonul luminei, să nu strivească vreunul sub talpă, oribil, cu o pocnitură împrôșcînd de sub teasc viscozitatea albă.* id. C.V. 45, cf. DL, DM, DN³.

2. Mărime care determină valoarea frecării interioare a unui fluid. Cf. LTR², DL, DER. ♦ *Viscozitate dinamică* = mărime egală cu raportul dintre rezistența la deplasare întîmpinată de un fluid pe o arie egală cu unitatea și gradientul vitezei într-o direcție normală pe cea a deplasării. Cf. LTR², DP, DER, M. D. ENC. *Viscozitate cinematică* = mărime egală cu raportul dintre viscozitatea dinamică a unui fluid și densitatea lui. Cf. LTR², DP, DER, D. MED., M. D. ENC. *Viscozitate electrică (sau magnetică)* = fenomenul de rămînere în urmă a variației polarizației electrice a unui dielectric (sau a magnetizației unui material magnetizabil) față de variația intensității cîmpului electric (sau magnetic) inductor. Cf. M. D. ENC.

- Pl.: *viscozități*. - Și: **viscozitate** s. f.

- Din fr. **viscosité**. Cf. *v i s c, v i s c o s*.

VISÉCT adj. v. **bisect**.

VISECTÓS adj. v. **bisect**.

VISERÓS, -OÁSĂ adj. v. **visăros**.

VISILĂ s. f. (Pescuit; regional) Hapcă. Cf. JAHRESBER. IX, 230. *Obleții se mai întrebuințează foarte mult ca nadă la undițe sau mai cu seamă se pun vii la visile, căci ei, fiind foarte strălucitori, atrag întotdeauna peștii răpitori.* ANȚIPA, F. I. 161. *Pescarii... întrebuințează [tiparul] foarte mult ca*

nadă vie la vișilă și la pripoane. id. ib. 196, cf. id. p. 299, TDRG, NOM. MIN. I, 28, LTR², DL, DM.

- Pl.: *visile*. - Și: **vișilă, vesilă** (JAHRESBER. IX, 230, TDRG) s. f.

- Cf. bg. dial. *в и с е л*.

VÍSÎN s. m. v. **vișin**¹.

VÍSÎNĂ s. f. v. **vișină**¹.

VÍSLĂ s. f. v. **vijlă**¹.

VISMÍNT s. n. v. **veșmînt**.

VISMÚT s. n. v. **bismut**.

VISMÚTON s. n. v. **bismut**.

VÍSO interj. (Regional) Cuvînt cu care se cheamă oile (Criștelec - Șimleul Silvaniei). CHEST. v 77/25.

- Din magh. *viszza* „înapoi, îndărăt”.

VISÓLĂ s. f. v. **viscoală**.

VISÓN s. n. (Învechit) Țesătură fină de in, v i ș i n²; p. e x t. obiect de îmbrăcăminte confecționat dintr-o astfel de țesătură. *Scoase inelul den degetul său și-l deade în mîna lui Iosif și îmbracă în veșmînte de mătase și în vison și lanț de aur aruncă-i în grumazi.* PO 143/19. *Era un om bogat și să îmbrăca în ușărnice și în vison.* N. TEST. (1648), 91¹/33. *Și roșie, și vison cu aur și vinăt împreună țăsut, și brobodealnici închise.* BIBLIA (1688), 457¹/52. *În mijloc vede pe Hamzam îmbrăcat în vison mohorit și întăpat.* ȘINCAI, HR. II, 41/28, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *L-au îmbrăcat cu vison și au pus lanț de aur pe după grumazii lui.* TEODOROVICI, I. 98/23, cf. LB. *Între prețioasele minofăpturi ale eghiptenilor era și pînza de in suptire numită vison.* SĂULESCU, HR. I, 6/11, cf. CIHAC, II, 458, LM, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, DHLR II, 548, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., CL 1962, 133, L.ROM. 1963, 276.

- Accentuat și: **vison**. LB, TDRG, CADE, SCRIBAN, D. - Pl.: *visone* (BARCIANU) și *visonuri* (SCRIBAN, D.).

- Din ngr. **βύσσον** (acuz. lui **βύσσοσ**), slavonul **вѣсонъ**.

VISPÁR s. m. v. **viespar**.

VÍSPE s. f. v. **viespe**.

VIST s. n. Joc cu 52 de cărți, la care participă trei sau patru persoane (grupate cîte două) și care se află la originea jocului de bridge. Cf. I. GOLESCU, C. *În toate serile face partida sa de vist (joc de cărți) și la 10 ceasuri și jumătate intră în cabinetul său.* CR (1830), 349²/12. *Adevărat că vistul este numai o îndeletnicire a leneșilor și nevrednic de luare în samă a filozofului și a politicianului?* KOGĂLNICEANU, O. I, 27. *Alții joacă vist sau preferans, vorbind de cîte corăbii au sosit la Galați și cît să vinde chila de grîu și de păpușoi.* id. ib. 37. *Lord Rooz s-au învinovățit înaintea giudețului cătră D. Cuming, pe carele l-au înșălat giucînd la vist.* AR (1837), 70²/12. *Povățuire la joc de boston, vist, concină, preferans.* ASACHI, PED. 62/1. *Viața și îndeletnicirile unui ofițer sînt cunoscut.* *Dimineața la muștră și manej..., seara o partidă de vist și ponci.* MOZAIICUL (1839), 241/4, cf. POEN. - AAR. - HILL, V. II, 833¹/14, STAMATI, D. *Într-o seară juca vist cu cîțiva tineri de cuvînt însurați ca și el.* NEGRUZZI, S. I, 74, cf. POLIZU. *De ce treabă mi-ești bună, putere gînditoare... Nu te-ai deprins încă nici vistu să-l joci bine?* ALEXANDRESCU, O. I, 191. *Adesea serile... făceam partide de vist sau preferență.* SION, P. 110. *Politica ciocoismului consista în ferventa adorare a numelui împăratului rus, în vizite dese la*

consulat, în ambiția de a juca vistul sau preferanțul cu d-l consul; spre a câștiga nu banii, ci protecția lui. ALECSANDRI, O. IV, 362. Ai dat pe dama în loc de riga... Ești o mazăre... Nu știi vistul. id. ib. VI, 1022, cf. COSTINESCU, 712. Aici se joacă... preferanță... Mai colo vist. BOLINTINEANU, O. 367, cf. ENC. ROM., RESMERIȚĂ, D. 912, ȘĂINEANU, D. U., MINERVA, 963, CADE, SCRIBAN, D. 1424. O odaie mobilată turcește în care boierii completează și joacă whist. CONTEMP. 1949, nr. 126, 11/3, cf. DL, DM, CONTRIBUȚII, I, 81, CIORANESCU, D. ET., DN³, DEX².

- Scris și: (după fr., engl.) whist, wist (COSTINESCU).

- Și: (învechit) uist s. n. I. GOLESCU, C., POEN. - AAR. - HILL, V. II, 833¹/14.

- Din fr. whist, engl. whist.

VISTAVOI s. m. I. (Mil.; ieșit din uz) Soldat atașat pe lângă un ofițer pentru servicii personale; ordonanță (II I). Cheamă vistavoiul, Două palme-i dă strigînd: „Dă-mi chipiul de pe masă...!” VLAHUȚĂ, S. A. I, 104, cf. BĂRCIANU. Joci rol de general... și ai aer de vistavoi. ap. TDRG. Soldatul, care auzise vorba de pe la alți vistavoi de călărie, se rușină. D. ZAMFIRESCU, R. 217, cf. ALEXI, W. Un norod întreg de bone, de copilandri de liceu, de vistavoi... au dat năvală. ANGHEL, PR. 115, cf. RESMERIȚĂ, D. Pe față, în lume, avea o purtare aproape aleasă pe care, desigur, n-o învățase de la vistavoi ce le crescuseră. M. I. CARAGIALE, C. 126, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Ridicînd ochii, deodată văzui lângă cort, la spatele maiorului, un vistavoi care aproba din cap cu energie aceste vederi. SADOVEANU, O. XXI, 24, cf. SCRIBAN, D. Strigă furios la vistavoi: Spune-i, mă, lui Vasile să-mi aducă numaidecît calul. CAMIL PETRESCU, O. II, 240, cf. DL, DM, CIORANESCU, D. ET., DEX². $\diamond$ Ex p r. (Prin nordul Munt.) A sta ristavoi = a sta în permanență la dispoziția cuiva. Cf. COMAN, GL. (Prin Mold.) A veni fără vistavoi = a veni pe neașteptate, neanunțat. Cf. ZANNE, P. IV, 685. $\diamond$ Epitet depreciativ pentru un sergent de stradă sau pentru un subofițer de poliție. Era să mă ia ăia și pe mine, minca-i-ar moartea și arde-i-ar focul de curcani și de sticleți și de vistavoi. ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 29, 15/2.

2. (Prin Munt.; în trecut) Vătășel (la primărie); (ironic) om de serviciu (la o curte boierească). Cf. UDRESCU, GL. Vine vistavoiul de la primărie, cheamă lumea la corvezi. id. ib. Umblă vistavoiul boierului în rîpi, după oameni de clacă. id. ib. $\diamond$ Epitet depreciativ pentru un om lingușitor, slugarnic, lipsit de demnitate. Cf. UDRESCU, GL.

- Pl.: vistavoi. - Și: (regional) ristavói s.m. COMAN, GL.

- Din rus. вестовой.

VISTĂ s. f. (Italianism învechit) I. Vedere¹ (I); privire (I); înfățișare. Cf. POLIZU, BĂRCIANU, ALEXI, W. $\diamond$ Loc. a d v. A vista = la vedere, v. v e d e r e¹ (I). Cf. POLIZU. $\diamond$ Ex p r. La prima vista = la prima vedere, v. v e d e r e¹ (I). Paganini... execută la prima vista acele dificultăți și convinge pe adversarii săi despre prodigioasa sa abilitate. FILIMON, O. II, 325, cf. GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W. (La jocul de cărți) A juca prima vista = a juca pe carte. Cf. ALEXI, W.

2. Intenție, scop², țintă (III), țel (3). I-au învățat să cunoască pe oameni, să judece evenimentele și să diosibească bunele și relele viste, pe carii le subînșuflă lor cineva. ARISTIA, PLUT. XXIII²/25.

- Pl.: viste.

- Din it. vista.

VISTEĂR s. n. v. vistier².

VISTEĂRIU s. n. v. vistier².

VISTEĂRNEC s. m. v. vistiernic.

VISTEĂRNIC s. m. v. vistiernic.

VISTEĂRIU s. m. v. vistier¹.

VISTEĂRNEC s.m. v. vistiernic.

VISTER¹ s. m. v. vistier¹.

VISTER² s. n. v. vistier².

VISTEREĂSĂ s. f. v. vistiereasă.

VISTERICÉSC, -EĂSCĂ adj. v. vistiericesc.

VISTERIE s. f. v. vistierie.

VISTERIU¹ s.m. v. vistier¹.

VISTERIU² s. n. v. vistier².

VISTERNIC s. m. v. vistiernic.

VISTERNICEĂSĂ s. f. v. vistierniceasă.

VISTERNICÉL s. m. v. vistiernicel.

VISTERNICIE s. f. v. vistiernicie.

VISTÍ vb. IV v. viști¹.

VISTIĂR¹ s. m. v. vistier¹.

VISTIĂR² s. m. v. vistier².

VISTIĂRIU¹ s. m. v. vistier¹.

VISTIĂRIU² s. n. v. vistier².

VISTIĂRNEC s. m. v. vistiernic.

VISTIĂRNIC s. m. v. vistiernic.

VISTIÉR¹ s. m. I. (În evul mediu în Țara Românească și în Moldova; atestat prima dată între 1389-1400, cf. DERS; și în sintagmele mare vistier sau marele vistier, învechit vistier mare, vistierul cel mare, vel-vistier) Mare dregător din sfatul domnesc, care avea obligația repartizării dărilor asupra populației contribuabile, a încasării acestora de la slujbașii din ținuturi (sau din județe), a gestionării tezaurului țării (inițial și domnesc) și a judecării pricinilor care se iveau la strîngerea impozitelor; în Țara Românească avea și grija procurării și păstrării obiectelor de lux (blănuri, stofe etc.) și de protocol ale curții domnești; (și în sintagmele vistier al doilea ori, învechit, vtori-vistier sau vistier al treilea ori, învechit, treti-vistier) subordonat (sau, în Moldova, și locțiitor) al acestui mare dregător; (în epoca regulamentară) ministru de finanțe; vistiernic (I), (învechit) protovistier. V. t e z a u r a r, t r e z o r i e r. Cf. MIHĂILĂ, D. 174. La ai noștri preaiubiți și de la inimă frați, jupan Dan vistiar i jupan Ventilă cliucear i jupan Ioan aga i Preda postelnic..., sănătate și închinăciune tremeatemu domnilor-voastre (a. 1599). DOC. I. (XVI), 111. Să se știe venitul ce-au venit în mîna lu Dumitrachi vistiar (a. 1599-1600). ib. 123. Bane Mihalcio și tu, vistiar Stoico, dau-vă în știre pentru omul cistitului împărat, ce-au trimes la noi (a. 1600). ib. 126. Scriș eu, jupan Bărcan, mar[e] vistiar, al meu răvaș să se știe cum au dat bistriceanii lu Calmadi căpitanul șaptezeci și șase de bucăți de caragiu (a. 1600). ib. 134, cf. 147. Mărturie am pus părintele episcopul Efram din Rî[b] și ai

lui călugări... și slugile doamnelor, Bălea spătar, Dumitru vistiar..., Pătru pircălab, Barbul postelnic (a. 1602). CLRV I, 157. Partea jupâneasei Neagăi, vorniceasa Mitrei vornic... o au cumpărat deregătorii domnii mele Panî vist[er]... în zilele răposatului Simion Vodă (a. 1611). I. BIANU, D. S. 17. Aceaste ocine și moșii... au fost cumpărate de tată-său, Pană vist[er], și sîntu ale ei moșie dereaptă (a. 1616). id. ib. 31. Am vîndut noi toț[i] de a noastră[ă] bun[ă] voie, făr' de nici o silă, jupănelui Dumitru vtori-vistiar I vad de moară derept 5000 de ban[i] (a. 1623). id. ib. 90. Văzut-am domnia mea și cartea lu Gavriil voievod la mîna c[in]stitului boiarinul domnii meal[c] jupan Vladul biv-vel-vist[er] (a. 1627). id. ib. 142, cf. ANON. CAR. Am trimis... pe Dumitrache vistiar la Moldova (a. 1703). FN 193. Au avut războiu mare cu Mircea Vodă la sat la Periș, și au fost izbînda Mircii. Atuncea au perit și Udriște vistierul, și Theodosie banul. ANON. CANTAC., CM I, 117. Făcu sfat cu toți boiarii, alegînd 4 boiari mari anume: Iordache Cantacuzino marele spătar..., și pre Costandin Bălăceanul marele agă..., și pre nepotu-său Șerban Cantacuzino..., și pre Șerban marele comis, feciorul Părvului ce au fost mare vistier. id. ib. 217. Să și învrăjbi se cu Toma vornecul și cu Iordache vister. R. POPESCU, CM I, 361. Au venit Pîrvul visterul supt cortul domnescu. id. ib. 384. Ghioca, vistierul cel mare, au fost capul sfatului. id. ib. 449. Crîstea Popescul vel-vistiar și... alți boiari... să fie purtători de grijă a zaharelilor ce era să să dea nemților. R. GRECEANU, CM II, 25. Fiind Mareș vister mare, pă Staico l-au făcut logofăt de visterie, apoi și vistier al treilea ajunsese. id. ib. 56. Au trimis pe Părvan visteriarul și pe Drăghici ceaușul... cu jupinesele lor. id. ib. 167. I-au ieșit înainte boierii și slujitorii carii venise din București, Pătrașco Brezoianul vel-vornic i Grigorie Băleamul biv-vel-vornic i Radul Dudescul vel-spatar i Radul sin Hrizei vistierul... și alți boieri. AXINTE URICARIU, LET. II, 190/30. Prăvitoriu și zapciu cu puterea domnească a se împlini aceste toate să fie d-lui vel-vist[er], și cînd s-a plini anul să aibă a lua sama acestor bani, de unde s-au cheltuit și ce au rămas (a. 1748). URICARIU, I, 62/32. De nu se întîmplă vel-visterul la bisearică, pomazania o dă, ori vtori-visterul, ori logofătul de visterie. GHEORGACHI, CER. (1762), 276, cf. 274, 278, 303. Am întărit domnia mea hrîsovol acesta... cu credința a tot sfatul cinstiților și credincioșilor boierilor celor mari ai divanului domnii mele: pan Toma Crețulescu vel-ban..., pan Athanasie Ipsilant vel spat[ar], pan... vel-vist[er], pan Thoma Rafail vel-pos[elnic] (a. 1765). FURNICĂ, D. C. 22. Aceste orînduiele... să să păzească în păstrare, întărint domnia mea hrîsovol acesta... marturi fiind... dumnealor cinstiții boiarii cei mari ai divanului domniei mele: pan Dumitrachi Ghica vel-ban, pan Nicolae Dudescul vel-dvornec de Țara de Sus... pan Ianache Văcărescu vel-vistier (a. 1775). PRAV. COND. (1780), 166. Domnul... îndată au chemat pe visterul cel mare și au poroncit ca să scrie pe la fîmături să taie cherește (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 237/21. Vistierul Văcărescu... apucă plaiu pă la Văleni și trăsă după familie-ș în Brașov. DUMITRACHE, ap. GCR II, 128/10. La văleat 87, genarie, mă făcuse vistier din dvornec Mavrogheni. VĂCĂRESCUL, IST. 293. Au venit boierii cei pribegi din Ardeal cu oaste și s-au bătut cu Mircea Vodă (III) la satul Periș, unde... mulți boieri au căzut; pentru pîldă, au căzut visteriarul Udriște și banul Theodosie. ȘINCAL, O. II, 255. Înțelegînd de la dîșii că Gioca (vistierul cel mare) au fost cap sfatului, l-au închis și pre dînsul. id. ib. III, 169, cf. KLEIN, D. 456. Priimită este domnia mele anaforaoca aceasta, pentru care și poruncim dumnealui vel-vistier să faci domnescul nostru chrisov coprinzător cu întărire acestii hotărîri (a. 1804). TES. II, 328. 18 cărți din partea dumnealui vel-vistier către ispravnici la județe de obște (a. 1805). ib. 306. Hotărîm domnia mea ca sameșii ce se vor

alege și se vor orîndui de acum înainte să dea la vistierul cel mare ca o filothorimă numai cite t[a]l[er]i: una mie cinci sute (a. 1813). ib. 364. Poruncim domnia mea dumnealui vel-vistier și dumneavoastră altor boieri ce după vremi vă veți afla într-această dregătorie să o păziți cu toată scumpătatea (a. 1813). ib. 365. Fără zăbavă, isprăvind scrisul vitelor, au trimis catastișele la vistierie, și vel-vistierul au arătat lui vodă. DIONISIE, C. 193, cf. 216. Dumneata, vel-vistier, să cercetezi această cerere ce face dumnealui biv-vel-logofăt (a. 1819). DOC. EC. 199. Dumneata, arhon vistier... mijlocește acum către Măria sa vodă, ca să mă priimească și pă mine între ministrii Mării sale. I. GOLESCU, în PR. DRAM. 59, cf. 73, id. C. Am cunoscut că ispravnicul trebuie să aibă multe științi, neavînd nici o deosebire de un domn, căci cum domnu are pe vistier în toată țara, așa și ispravnicul are pe sameș peste tot județul lui. GOLESCU, S. 51, cf. 291. Luat-am aminte la arătarea ce ne-au făcut al nostru cinstit și credincios boier, dumnealui Iordache Roset biv-vel-vistier (a. 1821). FURNICĂ, D. C. 259, cf. LB. Pe lingă-aceste fiare, alți vro trei mii ne-adeuse Tot ciurma de Lisandru, să-i fie, biet, spre pază, Să stoarcă cu ei țara și să domnească-n pace, Urmă tot Dan vistierul, căci el le da simbria. HELIADE, O. I, 222. Împreunîndu-se toate în hotărîtul soroc, le va da marelui vistier care se îndatorează a pregăti izvodul veniturilor și a-l face cunoscut... obșteștii adunări. REG. ORG. 31/18. Marele dvornic-ministru trebilor din lăuntru, vistierul - ministrul finanțelor. ib. 78/8. Căderile vistierului nu să vor întinde de acum înainte... și la dezvoltarea comerțului, el va îngriji și va asigura ca toate veniturile statului să între în vistierie și va plăti banii pentru care va avea pravilnică voie și slobozenie. ib. 100/2, cf. 32/4, 41/5, 55/12. Ministrul finanțelor sau vistierul îngrijește de veniturile și cheltuielile statului, a cui vistierie se adună din proprietăți ale statului cum: acaretarii, ocne, poștii, vii, mine de aur, argint. GENILIE, G. 140/13, cf. id. P. 53/6, TÎMPEANUL, G. 16/5, VALIAN, V., POEN. - AAR. - HILL, V. II, 763²/5 Cel mai mare rang boieresc e banul... Vin apoi vornicii (portarii), logofeții (cancelarii), vistierii (cămărașii), clucerii (chelarii), agii (tribunii) etc., cari toți poartă bărbî, dacă au costumul turcesc. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 17. Visteriarul cel mare, dregătorie mare și lucrativă. Datoria lui este să numere toți banii aduși, să-i sigileze și să-i dea cui sînt de dat, să priimească chitanție. MAG. IST. V, 44, cf. 53, 54. Un grec. Ghinea, vistier mare, se făcuse nesuferit țării prin tiraniile lui. BĂLCESCU, O. I, 57. Poruncă domnească ieșise ca toți turcii ce se aflau în București să se adune la casa vistierului Dan, spre a li se căuta și răfui datoriile. id. ib. III, 33, cf. ISER. Sub nume de protipendadă se înțelegeau cele întii cinci ranguri din arhondologia boierească, adecă: marele ban, marele logofăt, marele vornic, marele vistiar și marele spătar, în Muntenia; marele logofăt, marele vornic, marele vistiar, marele hatman și marele postelnic, în Moldova. KOGĂLNICEANU, O. II, 613. Alexandru Sturza, președinte de consiliu și ministru de interne... în calitate de vistier, sub domnia lui Mihail Sturza, s-a arătat pururea cu mare îngrijire pentru țărani, ca materie impozabilă. id. ib. 621, cf. POLIZU. Se șopti că-n minister O să fie o schimbare și că pînă la vistier O să se împartă ranguri. BOLLIAC, O. 170. Birul către stat se făcea în lude. Marele vistier întocmea tabele pe județe, pe plăși și pe sate, după trebuințele țăranelui. GHICA, S. XV. Grigorie Vodă Ghica... trecea între boieri ca umul din cei mai neinsemnați, deși fusese de mai multe ori agă, spătar și chiar vistier și ban mare. id. ib. 5. Farmecul mustăților sale frumoase... atrăsese atențiunea cucoanei marelui vistier Prerachi Sturza. SION, P. 335, cf. 159. N-ai întocro să te întorci de postelnici, logofeți și vistieri. FILIMON, O. I, 126. Nu mai aștepta decît rangul de vtori-vistier, drept plata ostanelilor sale. id. ib. 128, cf. 303, PETRI, V., PONTBRIANT,

D., COSTINESCU, CIHAC, II, 458. *Cel dintii frate, Gheorghe Drugănescu (clucer mare), căsătorit cu Marghioala, fiica visterului Belu, au avut o singură fată.* LĂCUSTEANU, A. 17. *Acești deputați, aleși prin influența Pîrvului Cantacuzino, fură fratele său Michail, fostul vistier, și Jenăchiță Văcărescu, visterul actual.* ODOBESCU, S. I, 265, cf. 425, DDRF. *Alexandru, ... după ce se întronează, vra să-și răzbune pe capii acelei mișcări, vornicul Vasile Lupu, hatmanul Savin, vornicul Cehan, visteriul Buhuș și spatariul Ureche.* XENOPOL, I. R. VI, 84. *Fostul mare vistier Nicolae Bașotă... a cheltuit mai mult de 7000 de galbeni în treburile visteriei.* id. ib. 171. *După ce a înaintat în funcțiunile... superioare ale statului..., a ajuns a fi chiar mare visteriu.* SBIERA, F. S. 37. *Remarcabil... este alt boieriu mare, visteriul Sima de sub Ștefăniță Vodă.* id. ib. 54. *Nicolae este fiul aceluia Iordache Roset, vel-visterul de la Moldova.* REV. IST. IX, 216, cf. ALEXI, W. *Racovița trebui iarăși să se supuie, făcînd pe tînărul Dudescu mare vistier.* IORGA, L. II, 118. *Visterul se îngrijea ca „birarii” și „dijmarii” să strîngă „birul” și „dijmele” și purta de grijă cheltuielilor Curții sau cheltuielii de oaste. Mai pe urmă, el avea... în sama lui strîngerea și plata „haracului”.* id. c. I. II, 150, cf. 149, TDRG. *Deși citeva luni fără nici o dregătorie, el este apoi... înălțat la rangul de mare vistier în locul lui Toader Iordache.* BUL. COM. IST. I, 184, cf. DR. I, 148, RESMERIȚĂ, D. *Visterul avea în grija lui tezaurul sau visteria țării.* BUL. COM. IST. V, 110. *Marele vistier avea sub ordinele lui mai mulți subalterni. În primul rînd venea visterul al doilea sau vtori-vistier, apoi visterul al treilea sau trei-vistier.* ib. 112. *Atribuțiile visterului moldovean se aseamănă cu cele ale visterului din Țara Românească. El este șeful întregii administrații financiare a țării și are în păstrarea sa visteria domnească.* ib. 115, cf. DR. V, 787. *El se alătură pe lîngă fiul său Ilie Radul, în al cărui divan îl aflăm... tot cu dregătorie de spătar, fiind chiar primul boier în divan, înaintea vel-vornicului Stănilă, vel-logofătului Radu... și vel-visterului Crăciun.* BUL. COM. IST. IX, 58, cf. 72, ȘĂINEANU, D. U., CADE, DR. VI, 249. *În acelaș an..., alături de Iancu Văcărescu vel-vistier întilnim și pe marele logofăt Manolache Brîncoveanu.* ARH. OLT. XII, 55. *O sumă de boieri nemulțumiți, în frunte cu frații Kostaki și poate și cu visterul Ioniță Cantacuzino-Deleanu, făcură o plîngere la Poartă, împotriva voievodului lor.* C. GANE, TR. V. 311, cf. SCRIBAN, D. *Dăm prin scripte de doi frați ai scriitorului. Unul este Alexandru, ... numit astfel după naș, care este visterul Alexandru Nenculescu.* CĂLINESCU, S. C. L. 180, cf. DL, DM. *În limba greacă avem... și două poeme în slava lui Mihai Viteazul, scrise în versuri de doi contemporani, de visterul voievodului român, Stavrinus, și de Gheorghe Palamed.* IST. LIT. ROM. I, 349. *Vodă, ajutat de visterul Barbu Văcărescu și logofătul Belu, face ce-a făcut Caragea: pune dări și agonisește bani.* ib. II, 155. *Logofătul, vornicul și visterul... nu făceau parte din categoria dregătorilor personali ai domnitorului.* IST. ROM. II, 326. *În fruntea visteriei se găsea marele vistier, ajutat de al doilea și al treilea vistier, ca și de logofeții și diecii de visterie.* ib. III, 87. *Cea mai călătată și, prin urmare, cea mai scump plătită era funcția de mare vistier, cheia de boltă a întregului sistem fiscal al țării.* ib. 696. *În exercitarea puterii executive, domnul era ajutat de șase miniștri..., care formau Sfatul administrativ extraordinar, adică Consiliul de Miniștri. Marele vornic (marele logofăt în Moldova) sau ministrul de interne, marele vistier (ministrul de finanțe) și secretarul de stat (ministrul de externe) formau sfatul administrativ.* ib. 943. *Visterul era mai marele visteriei, cel care îngrijea de strîngerea veniturilor țării și ținea evidența cheltuielilor lor.* STOICESCU, S. D. 218. *Marele vistier era obligat să prezinte socoteala visteriei domnului țării sau unor mari boieri numiți de domn.* id. ib. 220. *Subalternii*

imediați ai marelui vistier erau al doilea și al treilea vistier și logofeții de visterie, care-l ajutau la ținerea socotelilor visteriei. id. ib. 221, cf. DER, CIORANESCU, D. ET. 899, M. D. ENC., L. ROM. 1973, 316, DEX, DSR, DREV, DLRV, V. BREBAN, D. G. ◊ F i g. *Motatul alb era vistier, Mirzac cel chior ministru – Cînd de la el eu leafa-mi cer, El mi-aună sinistru.* EMINESCU, O. IV, 75. ◊ (Învechit, rar) Cleric care avea în grija sa veniturile unei mănăstiri. *Iară de nu-i va fi cheltuit cela ce-i ține, ce-i va fi cheltuit cela ce-i strînge și-i aduce de pre unde sãmt veniturile și-i dă la visteriul besearicii, ... certarea lui să fie moartea.* PRAV. 44.

2. (Prin lărgirea sensului) Demnitar la diverse curți împărătești sau regale cu funcții asemănătoare cu ale visterului (1). *Au poruncit la visteriul lui să mai numere purtătorului de sarcină încă o sută de galbeni.* HALIMA (1783), 53/38. *Împăratul, poftind pace, au trimis pre Constantinache visteriul la Simeon, se vorbească despre dînsa.* ȘINCAI, O. I, 258. *Fu socotit boieriu, Fiindcă arăta cu multe scrisori Că strămoșul său au fost visteriu La Paleologi.* BUDAI-DELEANU, T. V. 112, cf. ARISTIA, PLUT. 265/28. *Să arăți și prețul – și să treci la visterul nostru să-ți plătească cu dreptate.* SADOVEANU, O. XI, 32. *Nobilimea mare – în frunte cu visterul Ștefan Telegdi... – a sesizat primejdia, atrăgînd atenția nobilimii că mulțimea înarmată va întoarce armele împotriva ei.* IST. ROM. II, 597.

3. (Astăzi rar, mai ales familiar) Vidanjor. Cf. VALIAN, V., POEN. – AAR. – HILL., V. II, 809²/37, POLIZU, PONTBRIANT, D. *Glumele noastre de birjari ori de visteri care ies cu sacalele în puterea nopții nu supărau decît foarte rar pe tovarășele noastre.* I. BOTEZ, B. I, 70. *De mii de nopți înghițea el duhoarea de ou clocit..., și de n-ar fi fost cîrciumile blagoslovite din vale, cine ar fi împlinit slujba asta de „vistier de noapte”?* id. ib. 165, cf. SCL 1979, 96.

– Pronunțat: -ti-er. – Pl.: visteri. – Și: (învechit) visteriu, vistiár, vistiáriu, (învechit, rar) vistiáriu, vister, visteriu, vestiér (ANON. CAR., DLRV), visteriáriu s. m.

– Din slavonul вистирь.

VISTIER² s. n. I. (În evul mediu în Țara Românească și în Moldova; învechit; atestat prima dată între 1431–1433, cf. DERS; mai ales în forma vistir) Visterie (I 1). *Iară de la Hotin au aflat rămășițe de urdiniș, 200 talere, de-au adus la vistir (a. 1591–1592).* DOC. I. (XVI), 171. *Deci, Ionașco și femeia lui, Mărica, ei s-au îndireptat și ș-au pu[us] her[i]e[ie]... [f]lorini în visteriul domni-meale, ca să nu mai aibă Andreica... a pîri... a[și] de această pîri nici dănoară în v[ea]ci[ ] (a. 1638).* CLRV I, 207. *Măria ta încă te-ai m[î]l[os]tiv de ne-ai adus meșteri streini de ne-am făcut tipografie și le-ai dat plată din visteriul Măriei tale.* N. TEST. (1648), [prefață] 7/12. *Iară slugile noastre, Darie și cu frații lui, ... s-au îndireptat și ș-au pus și hărîia în visteriul nostru 12 zloț, pentru aceea de acmu înainte ca să aibă a-ș ținea a lor dîreaptă ocină și moșie (a. 1654).* GHIBĂNESCU, S. I. IX, 165. *Ș-au pus și heriia 12 zloț în visteriul domniiei mele (a. 1668).* IORGA, S. D. V, 88, cf. LM, TDRG, ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 89, DL, DM, CIORANESCU, D. ET., DSR.

II. 1. (Învechit; în forma visteriariu) Încăpere, cameră (ascunsă vederii, dosnică). *Tremise întunereacu și întunereacă, că mânia ră cuventele lui. Întoarce apele lor în sînge și omori peștii lor. Fiiarse țeara lor de broaște în visteriarele împăraților.* PSALT. SCH. 345/13. *Tremease întunereacu și întunereacă, că mânia ră cuventele lui. Întoarce apele lor în sînge și omori peștii lor. Fiiarse țeara lor de broaște, în visteriarele (c a m a r i l e D, BIBLIA 1688, B 1938) împăraților.* PSALT. 220. *Tremise untunereac și întunecă, că mânia ră cuventele lui. Întoarce apele lor în sînge și omori peștii lor. Fierbu țara lor de broaște în visteriarele împăraților.* CORESI, PS. SL.-ROM. 442. *Sculă-se-vor amu*

mincinoși hristoși și mincinoși proroci și da-vor seamne mari și ciude, ca să prîlăstească, să ară putea, și aleșii: e aceastea amu zic voao; sau amu ară zice voao: adecă în pustie iaste, nu ieșireți; adecă în vistiariu (în c ă m ă r i BIBLIA 1688, B 1938), nu aveareți credință. id. TETR. 55, cf. DHLR II, 549.

2. (Învechit, rar; în formele *vistiariu*, *visteariu*) Locuință, adăpost. *Toate veșmintele mele cruntai cu biruirea. Deștinșu și pînă în vistiariul vrăjmașului meu, și cu toată tăriia izbăvii-i cu brațul meu. CORESI, EV. 175. Toate veșmintele mele încruntai cu biruire. Deștinși și pînă în visteariu vrăjmașului meu. COD. TOD. 195.*

3. (Învechit; în formele *vistiariu*, *visteariu*) Încăpere în care se păstrează cereale (v. h a m b a r) sau alimente (v. celar). *Ce fiii lor ca o noauo prisadă, rădicată în tinerețele sale; fiele lor îmbunate și prea înfrumșețate, ca în chipul besearciei. Vistiariul plin (c ă m ă r i l e BIBLIA 1688, jîtnițele noastre să fie pline B 1938) rigăind din ceasta în ceaea. CORESI, în CLRVI, 128. Nu grijireți sufletele voastre ce vor mînca, nece trupurile voastre în ce vă veți îmbrăca... Socotiți cioarale, că nu seamănă, nece seaceră; și n-au vistiari, nece jîtnițe (n-au celariu, nici jîcniță BIBLIA 1688, n-au celar, nici grînar B 1938), și Dumnezeu hrănește iale. id. TETR. 149. Răsipi-voiu jîtnițele și vistearile mele și mai mari voiu zidi, și voiu aduna acolo toată avuția mea, să custe în mulți ai. VARLAAM, C. 307, cf. DHLR II, 549.*

4. (Învechit, rar; în forma *vistiariu*) Vizuină, ascunzătoare. *Ca scîncitorul premăndește în vistiariul lor. PSALT. HUR. 11¹/4. Prinseră-me ca leul gata spre văratu, și ca schimenul ce iaste în debiu în comoara sa (c ă m o r a s a C, vistiariul său C², bîrloage D, întru ascunsuri BIBLIA 1688, în ascunse locuri B 1938). PSALT. 23.*

III. 1. (Învechit și regional) Loc (clădire, cameră, ladă etc.) în care se păstrau obiecte de metal prețios, bijuterii, bani etc.; (învechit și popular) vistierie (II 1). *Mihail se îndeletni[cî]ia cu jocurile, ... îmbla cu carul cu 4 cai, prindea cumări, boteza fini, cununa, pînă svîrși și lăsă visteariul pustiu. MOXA, C. 181. Cercă visterele și nu află nemica, că vrea să dea leafă curției și nu avea de unde. id. ib. 184. Să dusă în vistiariul său și-ș luă aur și pietri scumpe și mărgăritare cîte putu. DOSOFTEI, v. s. martie 41¹/26. Apropîindu-să la vistiarele (text marginal: c ă m ă r i l e) împăratului un zmău foarte mare de dzăcea la ușea vistiariului, unde era tot aurul împărătesc. id. ib. februarie 82¹/7. Un șearpe mare... au intrat în vistiariul cel împărătesc, și nu cutedza nime să margă să să apropie la vistiar. id. ib. noiembrie 128¹/8. Dzik și mărturisescu de va străju și va închidi cineva banul, numai lui singur îl va străju și-l va avea, ca cînd face doao încuietori pentru să păzască vistierul, iară șapte inimii sale adaoge pentru să nu-l piardă. N. COSTIN, C. 114. Prea nedreptu lucru iaste a fi vistierul plin de bani, iară besericile a le prăvi deșearde de dumnedzăi. id. ib. 569. Fiind frati-său prins în vistearul împărătescu, i-au tăiat capul. HERODOT², 120. Să încălță cu ciboti largi și, așa, intră în vistearu și, întii, băgă în turetci cît au încăput, și, apoi, implu simurile și pusă și prin păr cît încăpu aur. id. ib. 326, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D. Ado-ncoace cheierul, Să deschid vistierul, Să-mi iau bani de cheltuială și galbeni de pistosală. PĂSCULESCU, L. P. 213. ◊ F i g. Scoate vînturile den vistiarele sale. PSALT. HUR. 115¹/2. Adură ca în foale apele mariei, pure în ascunsu (vistiariu H) fără-fundure. PSALT. 57, cf. PSALT. SCH. 439/12. Rădică nuorii diîn cumplitile pămîntului, fulgerul în ploaie lu feace. Scoase vînturile diîn vistiarele sale. PSALT. 281. Nu acestea toate adurară-se la mere și pecetlură-se în vistiarele mele² ib. 317. Adună ca foalele apele mării, puni în ascuns (în vistiariile, CP²) fără-fundure. CORESI, PS. SL.-ROM. 143. Rădică nuorii de la sfîrșitul pămîntului,*

fulgerul în ploaie-l feace, scoase vînture den vistiarele sale. id. ib. 554, cf. 621. Nu aceastea, iată, s-au adunat lîngă mine și s-au pecetluit întru comoarale (vistearile ms 45, c ă m ă r ă l e ms 4389) meale? BIBLIA (1688)², v. 208-209.

2. (Învechit) Cantitate mare de monede de aur sau de argint, de bijuterii, de pietre prețioase etc. păstrate sau ascunse într-un loc sigur, c o m o a r ă; p. e x t. avuție, bogăție; (învechit și popular) vistierie (II 2). *Era un voevod de-l chema Roman Dioghen... Acesta văzu pre o muiare fiind visterele grecești, cu nește coconi tinerei; elu se rădică cu oști să-i ia domniia. MOXA, C. 200. Dîndu-i și cheile cetății și tot vistiariul la mînule ei, deacii intră în corabie. DOSOFTEI, v. s. iunie 149¹/22. Și zise lor: „Blînd voao, nu vă temeți! Dumnezăul vostru și Dumnezăul părinților voștri au dat voao comori (vistiere ms 45, bogăție ms 4389) în sacii voștri, și argintul vostru bine ispitit îl am”. BIBLIA (1688)², I, 296-297. Iară alte vistere, ce n-au fostu apucat să le ridice Pătru Vodă cu sine, toate le-au luat atunci împărăția. N. COSTIN, L. 370. De socotești că ț-am lăsat fie vistieriuri prea multe, prea mari vînturi a împărății... greșăști. Că domni, de au îndestulare întru vistiariuri, n-au priiateni, de au priiateni, n-au vistieriuri. id. C. 659. Lasu-ți fie oameni credincioși să-ț fie păzitori vistiariurilor tale. id. ib. 666. Trimisă la Delfi daruri multe, multe și de argint, iară și de aur șasă crondire, carile sînt pînă astăzi la vistiarul corinthenilor. HERODOT², 8. Crisos le-au trimis la Delfi, și... doă crontire mari, unul de aur, alt de argint... Și... să porniră de acolo la ardirea capiștii și sînt la vistiarul clazomenilor. id. 21, cf. ANON. CAR., LB, DDRF, TDRG, CADE, SCRIBAN, D. ◊ F i g. Ceea ce este socotit prețios, frumos, folositor etc.; ceea ce constituie un izvor nesecat (de bogăție). *Avuția ne se cade noao să o avăm pentru nevoi și pentru treabe ce se cad... Că chip de slugă iaste cine o face vistiar și i-e paznic sau cine o răsipește, nu spre ce e trebuința, ce pre pohtele hitleane. CORESI, EV. 430. Cu mare muncă scoasem den limbă jidovească și grecească și sirbească pre limbă românească 5 cărți ale lui Moisi pr[o]rocul... și le dăruim voo fraților rumâni și cetiți și nu judecareți necetind mainte, că veți cu adevăr a afla mare vistiaru sufletesc. PO 10/21. Dîndu în mîna noastră ceaste cărți, cetind și ne plăcură și le-am scris voo fraților români și le cetiți că veți afla întru iale mărgăritariu scumpu și vistieriu nesfirșit, cunoaște-veți folosul bunețiilor și plata păcatelor de la Dumnezău întru ceaste cărți. id. 11/20. Pre adevăr, cumu e adîncul mării nezleit, așa și lucrurile ceale făcătoare de bine aceștii cărți negrăite sînt, cum înșivă știți, să veți intra cu înțelesul înlăuntrul vistiarului ei, știu că veți vedea întru ea lumina cea minunată a prea mîndriei lui Dumnezău (a. 1642). BV I, 123. Adevărat lucru svînt și dumnedzăescu vistiaru nescădzut și necheltuit celor căduți și lipsiți. EUSTRAȚIE, PRAV. 16/18. Tipăritu-se-au ca să fie de folosul tuturor de obște ca o grădină plină de flori miresitoare ale raiului sau ca un vistiaru de obște besearicii (a. 1652). GCR I, 159/14. Îngrupăciunea cu cinste nu stă... nice în uspețe, în care oamenii cei bețivi, cărora le iaste vistiaru pîntecel, de-și ies afară din minte. ZOBA, S. 167. Întru aceasta părere fost-au și Tucides, carele pre istorie o numește a fi cel mai ales și mai mare a vieții omenesti vistieriu. N. COSTIN, L. 35. Nice un bine dintre aceste vreamnice mai mare nu-i, nice o norocire mai deplin nu-i, decît vistierul sănătății. id. C. 595. Așe grăiescu de psăltire, că cuprinde tuate lucrurile carile-s de folos, și iaste vistieru a toate învățăturilor celor bune (a. 1710). GCR I, 363/29. Ps[a]mul iaste visteariu a toate lucrurilor celor bune și oglînda firei și milei d[u]mnedzăești și grădina inimilor creștinești, leacul boalelor sufletești (a. 1710). id. ib. 364/11. Toți eriticii a tuturor limbilor din Europa... întrebuințează în scrisoarea lor slovele romanilor, adecă cele latinești; apoi fiii împărăției, români, din bunăvoia lor**

să rămână lipsiți de vestierul lor cel strămoșesc? MAIOR, IST. 257/24. Iată că și grecii, ba și sîrbii... cu sîrguință dau novele ce se tipăresc la Vienna, neamului său... Singuri noi, românii, măcar că ne tragem vița de la cel mai slăvit neam în lume, adecă de la romani, sîntem de acel scump vistiariu lipsiți (a. 1814). ȘA II, 218. Această carte, zisei, carea întîiu s-au tipărit în Paris,... și după aceea de toate națiunile cele deșteptate fu socotită, și pre osebitele ale lor limbi întoarsă, ca nu singură limba românească... să fie lipsită de acest vistiariu prețuit, și eu, după pilda altor neamuri, m-am străduit a o preface în limba românească (a. 1819). ib. 422. Vistierul tău e vremea, N-oi perde-o eu nici mie, Nici altora n-oi perde-o! I. VĂCĂRESCUL, P. 31/14. Omul cărturariu iaste vistiariu desăvîrșit. ALEXANDRIA, 98/14. ♦ Ceea ce este mai de preț, ceea ce înobilează sufletul; (ceea ce aduce) generozitate, fericire, liniște sufletească. Ascundeți-vă vistiariul în ceru i o viemii nu o răzbec, nece putredeaste. (a. 1574). GCR I, *8/6 Tot cărtulariul învațe-se împărăția ceriului. Podobnic iaste omul căsătoriu, cela ce scoate din vistiariul lui (d e n c o m o a r a s a N. TEST. 1648, BIBLIA 1688) noaoale și vechile. CORESI, TETR. 31. Dulce om den dulcele vistiarii inima lui scoate dulceța, și rău om den vistiarii inimii lui scoate rău. id. ib. 130. Împăratul ceriului, mîngîitoriu de suflete adevărite, cela ce de pretutindinea toate împle, vistiariul dulceților și viață-dătătoriu, vino, răpaușă-te întru noi. id. LIT. 132. Sparse-se firea, iară credința nu se răsipi, căzu casa și vistiariul fu tot întreg (ante 1633). GCR I, 84/40. Cu iuți neputințe și cu chinuri de durere sînt strîns, Fecioară, tu-mi ajută, că te știu că ești vindecărilor vistiariu nefurat și necheltuit. PARACLIS (1639), 245. Vistiariu de spăsenie și izvor de neputzare, pre tine carea ai născut și stîlp de țarie și ușe de pocanie te-au arătat celora ce cîntă, Dumnezeuul părinților noștri blagoslovit ești. ib. 248. Ce vă ascundeți vistiariul vostru în ceru unde nice putrețunea putrețește, nice moliile o mîncă, nece furii o sapă și o fură (a. 1644). GCR I, 112/10. Iară direpții să vor veseli de fața lui Dumnedzău și de cîntările cele dulci ale îngerilor... și de mirezma ce va ieși din vistearile ceriului. VARLAAM, C. 25. Vom vedea iarăși binele și dulceța vieții ceii de veci... și iarăși scaunul lui Dumnedzău cu mare cuviință așternut și de lumină frumoasă și neatînsă încungiurat, întru care lumină sânt vistearile a toată bucuriia. id. ib. 95. Toate păcatele de la inimă și de la gînd purced, ca și apa din izvor; cum de aceasta mai adevărat arată Domnul Hristos de zice că inima iaste visteari bunelor și rrealelor: „că omul bun cu adevăr din visteariul inimii sale cel bun scoate bune, iară cel rău din visteariul inimii sale cel rău scoate rău”. id. o. 200. Ca să să mîngîie inimile lor, legați în dragoste și întru toată bogăția împleriei a înțelesului întru cunoașterea tainei lui Dumnedzău și a Tatălui și a lui H[r]isto[s], întru carele sînt toate vistearile (v i s t e r i i l e BIBLIA 1688) înțelepciunii și a cunoștinței ascunse. N. TEST. (1648), 270/4. Să nu mă părăsești, să fiu înșelat de frămsețele lucrurilor aceștii lumi, ce sînt stricăcioase, ce să doresc, mă-ntărește, de-ndulcirea vistiarelor celor viuitoare. DOSOFTEI, PS. 505/5. Să păziți vistiariul ce vi s-au dat pre mină. id. v. s. ianuarie 9°/26. Au făcut aceasta cazanie de-au spus nepovestitul a lui vistiariu de milostenie și naltul petrecerii lui cu cuvînt de pohvalenii. id. ib. martie 27bis/29. Deșchiză Domnul ție comoara lui cea bună (vistierul lui cel bun ms. 45, comoara sa cea bună ms. 4389), ceriul să dea ploaie pămîntului tău în vremea lui, să blagoslovească toate faptele minilor tale. BIBLIA (1688)², v. 188-189. Sf[î]ntul Duh, izvoru d[um]nedzăescu vistiariu, din el preînțelepciunea... și mărirea. MOLITVENIC (sec. XVII), 305. Împărat slăvit D[um]nezău. Că din tine avut-ai dar și mare frămsețe, ca un vistiariu nescăzut de dulce. ib. 306. Lumea: Eu sînt faptă

și plămuirea a vecinicului împărat și sint grădină plină de pomi sau pomi plini de roadă și, mai adevărat, visteriu plin de tot binele. CANTEMIR, O. C. I, 123, cf. 197. Știia bine D[o]mmul, ca cela ce iaste el înțelepciunea și ca cela ce întru el sînt vistiarele înțelepciunii ascunse (a. 1699). GCR I, 331/14. Aceaea ce ești vistiariu învierii noastre, pre cei ce să nădăjduiesc spre tine, întru tot lăudată... că tu pre cei vinovați păcatului i-ai mîntuit. MINEIUL (1776), 210°/15. Mărire ție, Dumnezeuul nostru, mărire ție, Împărate ceresc, Mîngîitorule... vistiariul bunătăților și dătătoriu de viață, vino și te sălășluiește întru noi. MICU, ap. GCR II, 184. Dumnezeu în scaunul mării sale așteaptă, ca să-ți arate fața sa cea preafumoasă, ca să te facă părtaș bunătăților sale, ca să te facă părtași vistiariurilor sale. MAIOR, P. 40/8.

3. (Învechit; în formele *vistiariu*, *vistiari*) Cutie în care se depuneau dani, mai ales bani, pentru nevoile templului din Ierusalim sau pentru opere de caritate; (învechit) visterie (II 5). V. corvan, cutia darurilor (v. cutie). Și șezu I[isu]s înaintea vistiariului, răclitei căuta cum nărodul aruncă bani în vistiiari, în răclită. CORESI, TETR. 102. Și săzînd I[isu]s derept vistiariul surumanilor, priviia cum aruncă mulțimea bani în vistiiariu, și mulți bogați arunca mult. N. TEST. (1648), 58°/23. Văzu pre cei bogați aruncînd darurile lor în gazoflachiia [text marginal: vistiariul b e s e a r i c i i]. ib. 97°/13. Și săzînd I[isu]s drept visterie, priviia cum aruncă mulțimea bani în vistiiariu. BIBLIA (1688), 784°/32, cf. L. ROM. 1963, 276.

4. (Învechit, rar; în forma *vistiariu*) Visterie (II 4). A sinaxariului d[um]mn[e]dzăiască și sv[î]ntă carte scoasă de pre grecește și elineaste din 12 miniae a sv[î]nteii besearici și din cărțile vistariului besearicii pre limbă românească, cu lungă nevoință. DOSOFTEI, V. S. [prefată] septembrie 6/4.

IV. 1. (Prin nordul Mold.; la sg. cu sens colectiv; în forma *vister*) Construcțiile auxiliare dintr-o gospodărie țărănească; (regional) visterie (III I). Cf. CHEST. II 392/156.

2. (Prin sud-vestul Mold.; la pl.; în forma *vistere*) Denumire colectivă pentru o moară de apă și o dîrstă sau pentru o dîrstă și o piuă (3); (la sg.; în forma *visteriu*) nume dat unei mori de apă sau unei dîrste. Alți doi preoți bătrîni... arată prin viu graiu lor că poienarii n-au mai trecut cu stăpînire piste apa Putnii... și nici au avut vreo stăpînire pi luncile Putnii măcar a-ș face vreun visteriu: moară sau dîrstă, decît un Ion Tătariu au făcut o dîrstă (a. 1836). SAVA, DOC. II, 135. Noi, gios iscăliți, bătrîni din sat Spinești, care avem ștință de visterie vechi, ci au fost din partea cozănilor, adică mori și dr[i]ste umblătoare în apa Putnii (a. 1854). id. ib. 222. Măcar di s-au și dat răzeșilor tulneci o hîrtie că n-au avut cozenii vistere vechi, dară cu greșală și prin neștință s-au dat (a. 1854). id. ib. Noi bătrîni adevimeri că așa am apucat după cum adeverează spineștii că din gura Cozii în sus au mai fost 2 vistere: una chio și o dîrstă, tot pe apa Putnii, în parte Cozii (a. 1854). id. ib. 223, cf. SCL 1979, 96.

- Pronunțat: -ti-er. - Pl.: visterie. - Și: (învechit și regional) *vistêr*, *vistêriu* (pl. și *visteriuri*), (învechit) *vistiêriu*, *vistiâr*, *vistiâriu* (pl. și *vistiariuri*), *visteâr*, *visteâriu*, (învechit, rar) *vestiêriu* s. n.

- Din lat. med. *vestiarium*.

VISTIEREĂSĂ s. f. Soție sau fiică de vistier¹ (1); visterniceasă. Cf. D. BOGDAN, GL. 118. Într-aceia domnia mea am judecat cu toș[i] cinstiș[i] dereglătorii domniii mele cum să-ș[î] ție jupăneasa Catrina visterieasa partea de moșie den Frăteș[î] toa[ă] (a. 1625). I. BIANU, D. R. 104. Acum Trufanda vist[ierul] și soacră-sa, jupăneasa visterieasa, fata lui Pană vist[ierul]... vor să-i rumânească, căci au ocină și rumâni în Frătești (a. 1630). id. ib. 170. Visterieasa Hrizii vist[ier] cu copiii fuge la Moldova. R. POPESCU, CM I, 451. Am pus telar și au strigat la mezat

această prăvălie patruzeci și una de zile, și în cea după urmă artorosie, neînd altul mai mult, au rămas asupra dumneai cocoanele visteresii Catincăi Știrboacă în tal[eri] 750 (a. 1797). ARH. OLT. XVII, 95. Să mergeți însuși unul din d[u]m[nea]v[oastră] la stare locului, ... față fiind atât dumneai vistereasa i d[u]m[nea]lui banul (a. 1806). GHIBĂNESCU, I. Z. VI¹, 42. Au dovedit că moșul său, Neculcea slugerul, ce-au avut soții pi Ecatirina vistereasa, au avut trei fii, anumi: Ion Neculcea vor[ni]cul, Maria... și Sanda Donoia vistereasa, strămoașa pahar[nicu]lui (a. 1813). BUL. COM. IST. IV, 93, cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D.

- Pronunțat: -ti-e-. - Pl.: visterese. - Și: vistereasă s. f.
- **Vistier**¹ + suf. -easă.

VISTIERI vb. IV. Intranz. (Învechit, rar) A exercita funcția de vistier¹ (1). A visterit șase luni. DDRF, cf. SFC IV, 207.

- Pronunțat: -ti-e-. - Prez. ind.: visteresc.
- V. **vistier**¹.

VISTERICÉSC, **-EÁSCĂ** adj. (Învechit, rar; în sintagmele) *Monedă vistericească* = monedă în uzul visteriei la un moment dat. Am ridicat prețul chiriiilor, și acelea, încă, a să plăti în monedă vistericească (a. 1836). DOC. EC. 632. *Curs vistericesc* = uzul monedei la visterie la un moment dat. Printr-acest contract ce-l dau cinstului maghistrat... au rămas asupra-m facerea încăperilor vaporului de Constandinopoli, în preț de lei treizeci și patru mii... cursul vistericesc (a. 1848), ib. 947.

- Pronunțat: -ti-e-. - Pl.: vistericești. - Și: vistericésc, -ească adj.
- **Visterie** + suf. -icesc.

VISTERIE s. f. I. 1. (În evul mediu în Țara Românească și în Moldova; atestat prima dată în 1588, cf. D. BOGDAN, GL. 118) Instituție care administra veniturile țării și ale domnului (până în secolul al XVII-lea, când trec în grija cămărașului); tezaurul țării și cel domnesc (venituri bănești, obiecte prețioase și de protocol, blănuri etc.); clădire sau încăpere în care se păstra acesta; (în epoca regulamentară și mai târziu) ministerul de finanțe; (învechit) vistier² (1). V. tezaur (2), tezauriaț, trezorerie (1, 2). Să se știe lafe ce am dat den visterie (a. 1599-1600). DOC. I (XVI), 123. Răvașul nostru să le fie în seamă la visteriia domnu-nostru (a. 1600), ib. 137. La tocmela noastră fost-au mulți boieri, anume: Borce de Topoleven[i], Todur stolnicul, Gorma vătaful..., Șarban de la visterie (a. 1627-1628). I. BIANU, D. R. 155, cf. 166. Domnia noastră ne-am milostivit și am iertat pe toți neșugătorii țergului Ieșii, ... să nu mai aibă a da luături (dabile) niciodată..., numai să aibă ei a schimba banii cu cei ce li se vor da de visteria domnească (a. 1631). N. A. BOGDAN, C. M. 42. Den cît va avea, de va fi vreun fecior de boiar, a treia parte den bucatele lui să dea la visteriia domnului. PRAV. 32. Orcare vameș... iaste datoriu toată asuprea la paguba, ce vor fi păgubit neșugătorii pentru dâns, tot să șocotească și să plătească la visterie. ib. 48, cf. MARDARIE, L. 274²/21, 298²/8. Au rămas Toader pârcașul dinaintea noastră..., iar boiarul nostru..., Iordachie vistiarnicul, s-au îndreptat și-au luat și herăie de la dînsul 24 zloi în visteria noastră (a. 1654). BUL. COM. IST. X, 46. Iară pre Vasilie Vodă, dîndu-i pricină că nu dă samă de o sumă de bani a visteriei, măcar că-i era hin de cununie, l-au pus în temniță. M. COSTIN, O. 68. Cum au intrat serdariul în visterie și-au vădzut pază de siimeni, s-au spăimîntat. id. ib. 139. Să-i dai acia bani, și apoi, cît va vini dînd bir la visterie bani, să-i și iai dumneata să-i pui la loc (a. 1672). GHIBĂNESCU, S. I. IX, 167. După ce au dat tablele în visterie, au aruncat orînduiele pe hîrtii de un galbăn 16

galbeni. NECULCE, L. 70. Lîngă beserică era visteria și desupra besericii și-a visteriei era un turnu nalt în chip de clopotniță. id. ib. 171. Pentru scumpețea să cheltuască banii visteriiei, la nunta ce vrea să facă, neîndurîndu-se. CANTEMIR, HR. 400. În șase ani visteriia lui grămadă dă bani n-au strînsu, pînă ce s-au plătit datorile și cheltuielile ce le făcuse. R. POPESCU, CM I, 353. Șarban Vodă... au închis și pă Hrizea vistier, puîndu-i pricină să-i ia seama de visterie. id. ib. 450. De la al treilea dîvan, ce făcură boierii în visterie fiind și vlădica Theodosie, s-au cunoscut sfîrșitul lor, că adusese vlădica pravila. ANON. BRÎNCOV., CM II, 300, cf. 299, 303. Arăt-au atunci Nicolai Vodă boierilor și sama domniei lui cei dintăiu, că era în visterie toate izvoadele de cite se scosăse pe țară atunci și de cite venituri se strînsăse. AXINTE URICARIUL, LET. II, 154/25, cf. 150/13. Țara în zilele lui era împresurată cu dările ce orînduia de la visterie. MUSTE, LET. III, 10/33. Cum și banii ce se stringea din țară, tot la mîna grecilor se stringea, iară nu la visteria țării. id. ib. 45/30. Acei bani ce i-au luat de la dînșii, fiind bani din visteria țării, i-au dat iar în visteria țării (a. 1710). ARHIVA, I, 119. Boierii cei cu boierie și fără de boierie, adecă mazilii, care dau dajdie în visterie, vor da de zece stupi și mascuri un leu (a. 1728). URICARIUL, I, 47/5. Visteriia, după cum pururea se află cu multe trebuințe, nu s-au putut plăti lefale dascalilor de la visterie (a. 1747), ib. 60/31. Am făcut domniia mea mare milă cu toată boierimea, macar că mila aceasta, ce s-au făcut, este și cu oarecare păgubire a visteriei și a cămărei domniei mele (a. 1754), ib. II, 270/6. Acei bani să i se dea hatmanului de la visterie (a. 1754), ib. 271/25. Iar celorlalți igumeni, stînd la ușa spătăriei, logofătul de visterie și cu diacul carele iaste orînduit... le dau pre a mîna cite un zlot. GHEORGACHI, CER. (1762), 279. La vremea poliieleului, ... iaste obicinuit să împartă lumînările, făclii de ceară, ce să fac cu cheltuiala visteriei. id. ib. 280, cf. 276. Domnie mea ne-am milostivit asupra lui și l-am iertat de tot birul visteriei (a. 1759). FURNICĂ, D. C. 16. Cinstite... cucoane Iordachi, logofete ot vistirie, cu plecăciune facem știrea dum[itale] (a. 1765). GIURESCU, P. O. 293, cf. ȘTEFANELLI, D. C. 92. Trei lei de pungă să ia de la cumpărătorii slujbelor visteriei și a cămărei, adică din desetină, din vădrărit, din goștină, din vamă și din ocnă, cînd se vor vinde (a. 1776). RĂȘCANU, L. 7, cf. 11, 24, 31. Eu am arătat cum că-ți dai dajde... cu noi la companie și i-am arătat și numele dum[itale] în condica vist[ieriei] (a. 1780). FURNICĂ, D. C. 64. S-au orînduit velișilor dvornici lefi de la visterie. PRAV. COND. (1780), 90. Scris-au hrisovul acesta la scaunul domniei mele în orașul Iașii, ... de Climent diacul de visterie (a. 1785). URICARIUL, II, 267/20. Socratind domniia me nepăgubire și folosul visteriei, cum și a lor neînsărcinare, am hotărît ca darea birului lor să fie la visteriia gospod, dînd cite cincisprezece lei pe an de tot numele (a. 1786), ib. 45/8. Această faptă rea trebuie să să pedepsească cu confiscăția sau lipsirea de averi care atunci cad în mîinile visteriei (a. 1788). ȘA I, 137. Pe carii condicari într-adînsu... îi avem orînduiți pă la toate judefalele căroră le dăm leafă și scutelnici din visteriia domniei mele pentru folosul norodului (a. 1793). PRAV. COND. (1780), 199. Fiindu... oameni streini și adeveriți prin mărturie dregătorilor de margine, că sînt streini și că n-au avut vreun amestec de bir cu lăcutorii țării, să fie apărați și scutiți de tot birul visteriei (a. 1799). FURNICĂ, D. C. 208, cf. KLEIN, D. 456. Am despărțit din visteriia domniei mele venitul ce se va strînge, al dijmăritului și al vinăriciului, privilegiaților, făcînd o deosebită casă, ... la care să se strîngă toți banii din venitul numitelor slujbe (a. 1803). TES. II, 320. Poruncim dumnealui vel-vistier să se facă chrisovul domniei mele și pentru deosebirea banilor lefilor de banii visteriiei (a. 1804), ib. 328. Poruncim ca acest chrisov, după ce va trece în condicile divanului și a visteriiei, să se dea apoi în păstrare

la sfînta mitropolie (a. 1805). ib. 338, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Vistieria este la neajungere cu răspunderea curgătoarelor cheltuieli* (a. 1809). DOC. EC. 77. *Vistierii – de multe ori, după trebuința ce are – face să ia ispravnicii județului cerere ca să trimită bani și cu cerere să împrumutare* (a. 1811). ib. 87. *Adeverindu-să prin dovezi, ce s-au văzut, că este neam de mazil..., s-au așezat cu dajde în catastihul vistieriei la rînduiala mazililor* (a. 1812). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 126, cf. 127. *Am orînduit a fi în caștelaria vistierii 16 calemuri* (a. 1813). TES. II, 364. *Poruncim domnia mea dumnealui vel-vistier și dumneavoastră altor boieri ce... vă veți afla într-această dregătorie, să o păziți cu toată scumpătatea și să fiți următori întocmai după cum se coprinde, căci dintr-aceasta izvorăște... înlesnirea săvîrșirii tuturor orînduieilor terii și trebuințelor vistierii* (a. 1813). ib. 365. *Dacă bărbatul va cădea supt datorii grele sau în altă primejdie, sau vinovăție... sau va cădea supt datorie a vistieriei țării, să nu să răpească averea lui, pînă cînd femeia... nu-și va lua zestrea ei*. PRAVILA (1814), 119/9. *Fără zăbavă, isprăvind scrisul vitelor, au trimis catastișele la vistierie*. DIONISIE, C. 193. *Cît pentru scăderea dăjdiilor și vînzarea huzmeturilor sau împrumutarea vistierii, se va porunci dumnealui vel-vistier ca să urmeze celor ce se vor găsi cu cale de către Măria ta* (a. 1817). TES. II, 359. *Îi facem vecinică danie și venitul murtăsișiei de la toate vitele vînzătoare la aceste iarmaroace, care venit are să-l ia după hotărîrea condiției, ce este în visterie cu pecete gospod* (a. 1818), FURNICĂ, D. C. 248. *Vistieria cunoaște la această orînduială lude 106 care sînt din județu Prahovii* (a. 1819). DOC. EC. 217. *A priceput că, dă să plătească și această zaherea, noi nu dam nimic nimunua, cum am făcut și cu cealaltă sumă dă zaherea, ce am trecut-o dă plătită la socoteala vistieriei*. I. GOLESCU, în PR. DRAM. 64, cf. id. C. *Mulți feciori de boieri din treapta de al doilea și al treilea sînt muritori de foame, căci cei ce au apucat o dată să intre în slujbele condicăriilor, sameșilor, calemgîilor divanului i a vistierii, aceia sînt pînă mor*. GOLESCU, S. 51, cf. 50. *La mare stenahorie se află visteria, neputîndu-și întîmpina nețăgăduitele trebuințe* (a. 1821). ARH. OLT. IX, 44. *Vistiarnicul cel mare... are sama cheltuielilor și a veniturilor și toți scriitorii vistieriei, ce să zic diiaci de visterie*. CANTEMIR, S. M. 189/23. *Cămărașul cel mare iaste asupra slugilor cabinetului celui mare și asupra vistieriei domnești, ce iaste deosebită de ceialaltă visterie a țării*. id. ib. 200/22. *Să vor alătura și toate documenturile cerute, adecă contracturi de venituri, raporturi către visterie pentru trimiterea a feluri de bani*. REG. ORG. 55/4. *Căderile vistierului nu să vor întinde de acum înainte... și la dezvoltarea comerțului, el va îngriji și va asigura ca toate veniturile statului să între în visterie*. ib. 100/3, cf. 16/30, 33/6, 46/22, 52/2, COD. ȚIV. 258/1. *Parale trei să fiu dator a le răspunde la cinstita visterie* (a. 1833). DOC. EC. 526. *Ministrul finanțelor sau vistierul îngrijaște de veniturile și cheltuielile statului, a cui visterie se adună din proprietăți ale statului, cum: acareturi, ocne, poștii, vii, mine de aur*. GENILIE, G. 140/14. *Sama în acest fel înfășoată de visterie, după ce să va cerceta de obșteasca, obicinuită adunare... încuviinșîndu-să și de domnul, să va așeza în arhiva visteriei*. REGUL. ORG. MOLD. 30/8. *Spre a să păzi dreapta cumpănire, să vor face din visterie tăbliși pe fînuturi, care să vor împărțasi isprăvniciilor spre punere în lucrare*. ib. 45/7, cf. 29/19, 37/26. *Eforia supuină aceasta la cunoștința cinstitei vistierii, o roagă plecat să binevoiască ca, pentru ceea ce să atinge dă județul Vilcii, să să îndatoreze cinstita ocîrmuire ca... să se astupe și celelalte 4 izvoare cu toată scumpătatea* (a. 1837). DOC. EC. 658. *Pentru răsplătirea cuvenită după dreptate a să face la un începător de acele industrii, vistierii să va adresa cu raport de recomandăție către Înălțimea sa domnul*

obladuitor și va cere a i se hărăzi dreptul nedăjniciei (a. 1838). ib. 701. *Astă industrie nu producea numai folos pentru pescari, ci și pentru visteria țarei*. ASACHI, O. II, 165, cf. VALIAN, V., POEN.-AAR.-HILL, V. II, 762²/33. *În caștelaria vistieriei se deprind vreo cîțiva scrietori cu descrierea unei poezii ce iarăși circulează prin București*. VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 17. *La departamenturile, și anume al pricinilor dinlăuntru, al dreptății și al vistierii se orînduiesc directori de către domn*. REGUL. ORG. 171/8. *Acești bani... se vor adăoga în ștutul caștelariei departamentului dreptății și se vor plăti din casa vistieriei*. ib. 669/24, cf. 24/10, 70/22, MAG. IST. V, 53. *După aceasta organizează osebitele clase a lăcuitorilor, asigurînd viața, cîntea și averea fecăruia, și orîndui a se plăti în visteria publică o dare hătărită*. IST. M. 62/23. *Capitația și leafa lor, care la început se plătea din casa rezervei vistieriei, de la 1834 se plătește din cutiile satelor*. BĂLCESCU, O. I, 73. *Aron d-abia scăpă din Iași cu doi boieri ai săi și cazacii coprin Iașul, pun mîna pe visteria dommului și pun orașul în flăcări și în sînge*. id. ib. III, 41. *Toată prada ce săcuii luaseră de la Andrei și soții [lui], în aur și argint, din porunca lui Mihai fu vîrsată în visteria țării*. id. ib. 241. *Calfile lucrători de piine și jămnă, afară de birul cătră visterie, vor fi scutiți de orice alte îndatoriri* (a. 1848). FURNICĂ, D. C. 432, cf. ISER, STAMATI, V. 607¹/41. *Putea-va oare visteria scoate pungi...? Sau fi-va ea silită a alerga la vreun greu împrumut...?* RUSSO, S. 155. *Sporul și prisosul va intra în lăzile visteriei pentru a contribua la cheltuielile statului*. id. ib. 156. *În suita acestui boier au trebuit să fie și vreun diac sau scriitor de visterie, care au făcut descrierea acestei campanii*. KOGĂLNICEANU, O. II, 411. *Vreo prefacere mare nu se opera cu toată protecțiunea domnilor și îngrijirea visternicilor de a îmbunătăți soarta materiei impozabile, singura care era chemată a umplea lada vistieriei*. id. ib. 618, cf. I, 34, V₃, 482, POLIZU. *Frumoasele ziceri: parigorisesc, catadicesc..., toate în „-esc”, create de diecii vistieriei*. NEGRUZZI, S. I, 3... *În vremi mai vechi unii erau aurari și își plăteau birul către visterie din aurul ce găseau în rîurile de la munte*. GHICA, S. XIII. *Majoritatea acelei camere n-a lipsit niciodată de la datoriile sale, a cenzurat cu scrupulozitate actele guvernului, a cercetat totdeauna fără preget socotelele vistieriei*. id. ib. 636, cf. 107. *Tatăl meu, ca diac de visterie fu onorat cu caștanul de serdar*. SION, P. 335. *Este amozată după un calemgiu de la visterie*. FILIMON, O. I, 129. *După ce el pleca la visterie, ea se suia în chioșc și privea cu mare interes locul unde ședea el*. id. ib. 202, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D. *Ion Vodă reuși de a face ca banii să curgă... de la sine în visteria domnească, fără concursul unei miriade de agenți salariați*. HASDEU, I. V. 46, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 458. *Știm de la deputați, de la membri în comisia bugetară, de la oameni de-ai partidului că nimeni nu are o idee clară despre starea visteriei*. EMINESCU, O. XI, 386. *Nu ne citeze foaia guvernamentală articole de gazetă străine plătite din fondurile secrete sau scrise de oameni cărora li se dă cite un prezent de mii și zeci de mii de franci din visterie*. id. ib. XII, 369. *Domnul e stăpîn pe avutul, pe cîntea și pe viața tuturor! – Și... pe visteria țării!* DELAVRANCEA, O. IV, 104. *Ministerul finanțelor, visteria, se alcătuia din 24 slujbași*. RĂȘCANU, L. XCIV. *El intră diac la visterie, apoi trecu la postelnicie*. I. NEGRUZZI, S. I, 352. *Clasa a doua... era mîrginită în drepturile sale la îmbrăcarea posturilor de diaci de visterie, adecă dregători în ministerul finanțelor*. ARHIVA, I, 35, cf. DDRF. *Boierii ieșiți din slujbe plăteau dăjdi la visterie, și anume contribuția cea personală, birul impus poporului de jos*. XENOPOL, I. R. VI, 106. *Toate condicile visteriei Moldovei sînt scrise în limba română curată și fără de greșeli*. id. ib. X, 133, cf. 134. *Cînd, în cursul războiului ruso-turc din 1806 la 1812, generalul rus*

Prozorovski își luă reședința la Iași, vistieria Moldovei trebuia să chetuiască, pentru ca... să pregătească europenește curtea. IORGA, C. I. I, 135. I se dă un caftan, ba încă unul de brocard de aur, dar plățile din vistieria țerii. id. ib. 159, cf. ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG. Totdeauna mi-am închipuit sufletul omului ca o visterie cu odăi multe, unele pline de comori, altele deșerte. REBREANU, O. V, 96, cf. RESMERIȚĂ, D. Despre dreptul comercial, abia câteva articole sunt intercalate în întregul text, și acele privesc mai ales daraverile cu vama domnească, care preocupă... mai mult visteria țării și pe boierii curteni. N. A. BOGDAN, C. M. 43, cf. 81, SEVERIN, S. Sistemul lefii, dată de vistierie ca plată a slujbei făcută de dregători, a fost introdus la noi târziu, abia în secolul XVIII. BUL. COM. IST. V, 58. Vistierul avea în grijă lui tezaurul sau vistieria țării. id. ib. 110. Corespunzători logofeșilor de vistierie din Țara Românească, erau diacii de vistierie în Moldova. id. 120, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. De la întâiul ceas din zi vodă era sculat... și coborise în divanul cel mic, ca să cunoască treburile zilei, să iete socotelile vistieriei și să împărțească dreptate norodului. SADOVEANU, O. X, 87. Sînt eu oare așa de tiran și sărăcesc noroadale? Vistieria mea e goală și datornicii mei tipă. Domniile voastre ce spuneți? id. ib. 168, cf. SCRIBAN, D. În sarcina vistieriei cădeau obligațiile față de turci și plata funcționarilor statului. OȚETEȘA, T. V. 54. Nu mai vrea să doarmă cu frații mai mici, de cînd e calemgiu la visterie. CAMIL PETRESCU, O. I, 186. Vistieria e goală și nu avem de unde să dăm acești două mii de galbeni. id. ib. III, 48, cf. DL, DM. Vistieria trebuia acum să facă față cerințelor sportive ale stăpînului de la Stambul. BARBU, PRINC. 173. Aceste ranguri boierești i-au asigurat o continuitate înaintea în slujbe: diac și medegiu în vistieria țării, prezident al municipalității Iașului, director al vistieriei sub domnitorul Mihai Șturza. IST. LIT. ROM. II, 381. Toate cheltuielile curții – de la masa și îmbrăcămintea membrilor familiei domnitoare... și pînă la darurile făcute de domn cu ocazia diferitelor sărbători... – toate erau acoperite nu din veniturile cămării domnești, ci din vistieria statului. IST. ROM. III, 709, cf. 86, 705. Marele vistier și subalternii săi țineau catastifele în care erau trecute toate satele din țară cu sumele ce trebuiau plătite și primeau de la strîngătorii dărilor sumele strînse, pe care le păstrau în vistieria aflată în palatul domnesc. STOICESCU, S. D. 219. Se mai constată... că vistierul nu trebuia să prezinte prea des seama vistieriei, ci atunci cînd îi cerea domnul, această lipsă de control ușurînd furtul banilor. id. ib. 221, cf. 224, DER, CIORANESCU, D. ET. 899. Suma sau o parte a sumei plătite pentru răsumpărare trecea în vistieria statului. PANAITESCU, O. Ț. 226, cf. M. D. ENC., DEX, DSR, DREV, V. BREBAN, D. G. Sînt trei sate prea bogate, În vistirie nebăgate și de bir neapucate. PĂSCULESCU, L. P. 209, cf. 207. ◊ (Prin lărgirea sensului, cu referire la diverse curți împărătești sau regale) Și pînă la domnia lui aceasta, la toate biruri să ținea în samă la visteria împărătească cite 5000 ughi, lefele dărbănilor. M. COSTIN, O. 88. Era încă crăia ungurească în putere, foarte puternică și în vistierie și în oameni. id. ib. 283. 10 000 de oaste să fie tot gata în țară, și împărăția să le de lefe din visteria împărătească, din stolii. NECULCE, L. 212. Avuțiile cele din jacurile romanilor Dechebal... ascunse le avea..., și visterii romanilor, adecă a cui au fost, le-au dat. CANTEMIR, HR. 9, cf. FN 95. L-au slobozit din chisoare, și ce-i luase bani la visteria împărătească i-au dat toți înapoi. MUSTE, LET. III, 44/23. Iară vistieriei crăiești să fie detori a da pre an cinci sute de marce de argint. ȘINCAI, O. I, 388. Toți is slujitori a unui stăpîn. Acela-i domnul lor ș-autocrat; Toate ce ei au mult sau puțin Spre visterie s-au numărat. Căci monarhul averile toate Ca moștenirea sa le socoate. BUDAI-DELEANU, Ț. 361. Ce au folosit frate-său, Iosif, împăratul, de au început

răzmeriță și au deșertat vistierile împărătești de bani, și și-au pierdut și viața? DIONISIE, C. 183. Să fii gata a împlini poruncile împărăției noastre care ți să vor trimite..., și haraciul Moldovei de preste an să-l trimiți deplin la vremea hotărîită, la vistieria noastră. CANTEMIR, S. M. 167/16, cf. 183/11. Sentimentul național fu cel întii mobil a planurilor sale! Literatura, poezia, istoria națională fură reînviată; și spre încurajarea lor, lăzile visteriei împărătești era purure deschise. KOGĂLNICEANU, O. I, 100, cf. II, 411. Doi, care întrec pe ceilalți, ajungînd mai nainte ținta, primesc, cel întai un vas de argint..., cel al doilea, 500 ruble, care bani îi dă vistieria împărătească. NEGRUZZI, S. I, 36. Româmul cultiva mai departe minele de aur, de argint, de fer și salinile, din cari tezaurul public sau visteria regelui trăgea venituri foarte însemnate. REV. CRIT. II, 55. Dintr-o petiție... aflăm că la această dată el trimetea în Turcia după mărfuri oameni, cărora le dedea 4 000 fl[orinți] renani în galbini..., pentru care scop cere de la visteria (tezauriatul) regală „pașaportul cameral” necesar pentru acest scop. GOLOGAN, C. R. 65. A aflat că acel palat e al unui sfetnic al său tînăr, slujitor la vistieria împărătească. SADOVEANU, O. XV, 374. Obligațiile țărănimii față de vistieria regală nu înregistrează în această vreme o creștere în comparație cu perioada precedentă. IST. ROM. II, 132, cf. III, 427. Domnia risipitoare a lui Domițian lăsase în vistieria statului un gol. H. DAICOVICIU, D. 222.

2. (Astăzi rar; și, învechit, în sintagma vistieria cea mare) Vistiernicie. Au mazilit pã Hrizea vistierul den visterie, și pã Ivașco fecior banului Gheorghe l-au mazilit den agie, zicînd că nu trebuie să fie slujitorii pã mîna lor. R. POPESCU, CM I, 409. Scos-au din visterie și pe Doniie, și au pus vistier mare iar pe Grigorie Haleplul. id. ib. 538. Văzînd visteria că n-o primește nimene, domnul au adus pe Costantin Kogălniceanu medelnicer și l-au făcut vel-stolnic și vechil vistierniciei cei mari (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 244/14, cf. I. GOLESCU, C. Supt domnul Ioan Teodor Calimach (1758) visteria cea mare a țării era de vîndut și nime nu vroia să o cumpere. KOGĂLNICEANU, O. II, 472. Logofeșii și vorniciile cele mari, de Țara de Sus și de Țara de Jos, cu vistierile, se mai dau pămîntenilor, și aceasta pentru că nu se putea altfel. GHICA, S. 294. Boierii prefereau să fie mai multe tronuri, mai multe logofeșii, mai multe vornicie, mai multe visterie..., mai multe „locuri boierești”. HASDEU, I. V. 98, cf. CIHAC, II, 458. Peste trei ani..., la 1767, ... Vodă Ghica îl chemă la înalte dregătorii, încredinșîndu-i vistieria. ODOBESCU, S. I, 265. Întîlnim fenomenul cel foarte straniu că, pe cît dregătoriile erau îndeobște mai căutate, acea a vistieriei va fi privită ca o pacoste pentru acel căruia i se impunea. XENOPOL, I. R. VI, 170. Vistieria o păstră în toată această domnie, și chiar supt cîrmuirile următoare ale lui Constantin Mavrocordat și Scarlat Ghica. IORGA, L. II, 120. Sfătuit de Stavaraachi, el împacă pe acest destoinic boier dîndu-i vistieria... cu condiția expresă de a scoate o anumită sumă din țară. id. ib. 121. La început se îndoiesc dregătoriile care cer mult de lucru: logofeșii, vornicia, postelnicia și vistieria. id. C. I. II, 158, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. Boierii greci dețin vistieria, pe lîngă alte citeva demnități înalte ale divanului. IST. ROM. III, 138, cf. DEX, DSR.

3. (Prin lărgirea sensului; învechit, rar) Vistiernic (2). Eu, Arthasasta împăratul, am făcut știre la toate visteriile (am dat poruncă tuturor vistiernicilor B 1938), la ceale decindea de rîu, ca tot ce va ceare Esdra... gata să se facă. BIBLIA (1688), 340¹/46.

II. 1. (Învechit și popular) Loc (clădire, cameră, ladă etc.) în care se păstrau obiecte de metal prețios, bijuterii, bani etc.; (învechit și regional) vistier² (III 1). Tremese pre unde afla avuție împărătească, răsipită de Mihail, de o strînsă și curînd împlu visteriile. MOXA, C. 184. Sv[î]n[u]

au mârş de-au deşchis visteriia. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 128°/12. Şi să plini tot lucrul carele au făcut Solomon în casa D[o]mnului. Şi au băgat Solomon înlăuntru sf[i]nteile lui D[a]v[i]d, tătîni-său, şi toate sf[i]nteile lui Solomon, argintul şi aurul şi unealtele, au dat la vistiiriile casii D[o]mnului. BIBLIA (1688), 248°/147. Şi veni la Ierusalim şi surpă în zidul Ierusalimului, în poarta lui Efraim... Şi luo aurul şi argintul şi toate unealtele ce s-au aflat în casa D[o]mnului şi în visteriile casii împăratului... şi s-au întors la Samaria. ib. 276°/147, cf. 305°/37. Cu aceste folositoare părţi de învăţături, fieştecare îş va îmbogăţi bibliotheca sa ca o visterie cu odoară alese şi nepreţuite (a. 1795). ŞA I, 201. Bonaparte, sosind şi el la Viena, au poruncit de au făcut din aurul visteriilor Vieni, galbini pe numele şi chipul lui. DIONISIE, C. 215. Deschiseră visteriile lui Darie şi găsiră..., bani, scule. ALEXANDRIA, 87/8. Mare vilvă se făcu în oraş cînd se află că s-a spart visteria împăratului. ISPIRESCU, L. 372. ◊ F i g. Ştii dară că atuncea te-ai născut, şi numărul anilor tăi e mult! Şi ai venit la visteriile omătului, şi visteriile smidii ai văzut. BIBLIA (1688), 379°/59. Cu cuvîntul Domnului ceriurile s-au întărit şi cu duhul rostului lui toată putearea lor. Adunînd ca un foale apele mării, puind în visterii bezele. ib. 391°/1. Suind nori de la marginea pămîntului, fulgere la ploaie au făcut. Cela ce scoate vînturi den visteriile lui. ib. 424°/41. Au doară ai venit la visteriile zăpăzii, şi visteriile grindinei văzutu-le-ai? MICU, ap. GCR II, 159/2. Pe pămîntul acesta, cîtu-i el de mare, sînt undeva visteriile vîntului. Într-o boştiură mare cît toate zilele... sălşlueşte vîntul. PAMFILE, VĂZD. 18.

2. (Învechit şi popular) Cantitate mare de monede de aur sau de argint, de bijuterii, de pietre preţioase etc. păstrate sau ascunse într-un loc sigur, c o m o a r ă ; p e x t . avuţie, bogăţie; (învechit) vistier² (III 2). Ştefan Vodă... au dobînditu Cetatea Dimboviţa şi au intratu într-însa şi au luat pre doamna Radului Vodă şi pre fiică-sa Voichiţa o au luat lui şi doamnă şi toată avuţia lui şi toate veşmintele lui cele scumpe şi visteriile şi toate steagurile lui. URECHE, L. 90. Şi toate unealtele casii lui D[u]mn[e]zău, ceale mari şi ceale mici... şi toate visteriile împăratului (c o m o r i l e r e g e l u i B 1938) şi ale celor mai mari ai lor, toate le-au adus la Vavilon. BIBLIA (1688), 334°/53. Eu înaintea ta voi mearge şi munţii voi netezi, uşă de aramă voi zdrobi... Şi voi da fie visterii întunecoase, ascunse nevăzute deşchide-voiu fie, pentru ca să cunoşti că eu sînt D[o]mnul D[u]mn[e]zăul tău. ib. 480°/13. Trimişînd la el Merodac, împăratul Vavilonului, soli, cu daruri... au arătat lor visteriile besericii lui Dumnezeu. ANTIM, P. 291. După multe ostenele şi sudori de oaste, de-abia l-au învins şi omorît. dobîndind nespuse visterii, mai ales în aur şi petri scumpe. ŞINCAI, O. I, 297. Oarecarii spălători de aur..., lîngă crătasca cetate a Sas-Sebeşului..., mare sumă de galbeni amestecaşi, mai mari şi mai mici, cu ceară învăluiuşi şi îngropaşi, ar fi găsit din întîmplare, carea visterie... ar fi trebuit să vină în minile domnului craiului nostru. id. ib. II, 123, cf. III, 49. Pre mulţi dintr-înşii robiră: arme, cai mulţi, bani, visterie multă lîund de la unguri. MAIOR, IST. 80/3. În vremile pînă a nu fi Moldova supusă turcilor, la fieştecare întîmplare de războiu, îşi trimitea domnii copiii şi visteriile lor. CANTEMIR, S. M. 65/18. S-au fost sculat Sabinie, duca romanesc... ca cu putere să răpească visteriile lui Irod. TEODOROVICI, I. 318/4. Fiind stăpîni ai lumii, ei îş însuşa toate visteriile. CĂPĂŢINEANU, M. R. 69/16. Alaric... năvăli din nou în Italia, străbătu... pînă în Roma, domnitoarea lumii şi, după ce prin şese zile pradă avuţiile adunate din visteriile lumii... o părăsi. SAULESCU, HR. 187/1. După multe bătălii prinse şi pe Gatimozin..., carele puindu-se pe cărbuni aprinşi de adunătorul visteriilor pentru rîga Ispaniei, ca să spuie unde au aruncat avuţiile. GENILIE, G. 36/2. Polonii reclamă Pocuţia, ce cu sîngele şi visteriile sale

Moldova de un veac au fost răscumpărat-o. ASACHI, O. II, 184. Politia Roma... după ce au fost domnitoare preste faţa pămîntului şi au adunat în sinul ei toate visteriile lumii... au fost în urmă jărfta abaterilor fiilor săi de la virtute. IC. LUM. (1840), 85°/17. Dintr-un deal vecin, el privi această pradă a visteriilor sale şi apoi se depărtă în munţi şi d-acolo se duse la Constantinopol. BĂLCESCU, O. III, 69, cf. 244. Acesta se îndemnă de a aduce pentru acele serbări din Transilvania visteriile şi odoarele ce le avea acolo asigurate. CALENDAR (1862), 72/9. În zadar... îşi ceruse nevasta şi pruncii lui averea de la Kendi; ungurul tăgădui şi păstră pe seamă-i visteria şi turmele şi stogurile de bucate ale boierului român. ODOBESCU, S. I, 114. Şi mai din sus, mănăstirile Secul şi Neamţul, altădată fala bisericii române şi a doua visterie a Moldovei. CREANGĂ, O. 218. O, Doamne, dar te uîţi cu scîrbă şi cu milă la ei... Nu ştiu cum să-şi îndulcească viaţa, măcar d-ar avea visteriile împărăţilor toate. DELAVRANCEA, O. I, 220. Ajunge iarăşi în pădurea aceea... şi-acolo dă acuma peste o visterie, în care se afla o mulţime de aur, argint şi-o mulţime de alte scumpătăţi. MARIAN, O. II, 318, cf. 319. Cînd Ţepeluş detronă pe unchiul său, Laiot Basarab, acesta fugînd luase cu el toată visteria. XENOPOL, I. R. IV, 137. În pămînt se găsec multe comori şi visterii de bani îngropate la locuri însemnate de oameni bogăţi din lumea veche. PAMFILE, COM. 51, cf. 33, CIAUŞANU, V. 210. ◊ F i g. Ceea ce este socotit preţios, frumos, folositor etc.; ceea ce constituie un izvor nesecat (de bogăţie). Viaţa ei în iaste o visterie de mult preţ. HALIMA (1783), 35°/12. Această carte... cuprinde întru dînsa mai multe visterii ale sufletestii dohtorii (a. 1813). IORGA, S. D. XIII, 31. Înmulţişi, puneţi, grămădiţi toţi de toate laturile această visterie sfîntă şi vecinică [şcoala], care cît şi ce te puteşi, şi ce de bunăvoie vă înduraşi a da, aceea daşi. ŢICHINDEAL, în IST. LIT. ROM. II, 112. Acest cuvînt să fie pruncilor ca o visterie a ştiinţei, ca un semn şi doveadă a sîrguinţei lor, ba ca o avuţie. PETROVICI, P. 138/14. Adunînd din toată lumea nepreţuite visterii, adecă înţelepte cărţi în cetatea sa, Alexandria, au alcătuit cea în toată lumea mărită bibliothecă. TEODOROVICI, I. 243/21. Şi acestea toate, din spinarea noastră: Căci şeratul este visteria voastră! ARICESCU, ap. HASDEU, I. V. 36. Găsindu-mă trăitor în aceste vremi de maimuţărare – fără alegere – a tot ceea ce este străin, am căutat... să mai scap cite ceva din nestemata comoară a strămoşilor noştri, visterie nesecată de simfiri calde, curate şi sincere, izvor de limbă plină de farmec. CIAUŞANU, V. 9. Veşnica lui plecare dintre vii e un nou adaos la melancoliile care alcătuiesc ultima şi inviolabila visterie a oraşului mort. TEODOREANU, M. U. 342. Ies sîni şi braţe, rază după rază, Din visteria trupului, domol. VOICULESCU, POEZII, II, 24. Delta renăştea la viaţă, cu visteriile doldora de peşte. id. P. I, 32. Cel mai iscusit dintre ei era un lăutar... Acesta era o adevărată visterie de cîntece, mai ales balade. IZV. XVIII, 308, cf. DL, DM, DEX. ◊ Fig. Ceea ce este mai de preţ, ceea ce e înobilează sufletul; (ceea ce aduce) fericire, generozitate, linişte sufletească. Omul cel bun de întru una visterie a inemii sale scoate ceale bune. CHEIA în. 52°/14. Acest d[u]mn[e]zăiesc Cuvînt... să arată noao la d[u]mn[e]zăiasca Scriptură, înfiu ca... apă vie care stînge aşiţarea poftii cei spurcate, sau pîinea vieţii, carea, mîncîndu-o sufletul leapdă stricăciunea morţii, au vin dulce care pică în inimile celor ce-l beau bucuriile raiului... au cheaie care ne deşchide visteria d[u]mn[e]zăiestii fericiri. BIBLIA (1688), [prefaţă] 4/9. Ca să să mîngie inemile lor, tocîndu-se cu dragoste şi la toată avuţia a plinirii înţelegerii, spre cunoştinţa tainii lui Dumnezeu şi Părintelui, şi lui H[risto]s, întru carele sînt toate visteriile (visteriile n. TEST. 1648) înţelepţimii şi ale cunoştinţii ascunse. ib. 890°/43. Eu sînt lume, fapta şi plămuire, şi grădină de pomi roditori şi [de] vesterii plînă

și toată bunăta (a. 1773). GCR II, 94/2. *Pre tine, Chipriane, muierile cele purtătoare de D[u]mnezeu, ca pre o vistierie d[u]mnezeiască te priimesc și cu osîrdie arată pre tine cel tănuț, ca toți să ne îndulcim.* MINEIUL (1776), 13^{v2}/17. *Ca o vistierie de mult preț..., izvor ce izvoarăște izvoară de tămăduiri.* ib. 77^{r1}/1. *Tată al milostivirilor, D[u]mnezău a toată mîngîierea... La dînsul judecata cea nefățarnică, la dînsul bunătaea și iubirea de oameni... Acolo liniștea, odihna, neteamerea și fără grijă. Acolo mărirea, bogăția, vistieria neîmpuținată și desfătare veacnică (a. 1785). GCR II, 147/9.*

3. (Învechit) Cameră, încăpere a templului din Ierusalim, în care se păstrează obiectele de cult, ofrandele etc. *Și au făcut lui visterie mare (mare odaie B 1938), și acolo era mai înainte dînd manaa, și tîmîia, și vasele și zeciuala a grîului și vinului... și începăturile preoților.* BIBLIA (1688), 353²/18. *Și am aruncat toate unealtele casii Toviei afară den visterie.* ib. 353²/33. *Și am zis, și am curățit visteriile (cămărire B 1938), și am întors acolo unealtele casii lui Dumnezău, pre manaa și tîmîie.* ib. 353²/34, cf. 353¹/48. *Au trimis... pre Iliodor la Ierusalim ca să ia din vistierii besericii toate odoarale, să le ducă la dînsul.* ANTIM, O. 304, cf. 311.

4. (Astăzi rar) Clădire sau încăpere a unei mănăstiri în care se păstrează obiecte de cult prețioase, podoabe, relicve etc. *Și au făcut beserică Sfîntului Nicolae..., cu turle, chilii și trapezării, bolniță și ospătărie și dohirie, jîniță și visterie și alte case de toată treaba.* ANON. CANTAC., CM I, 103. *Într-unul din dulapurile cu geamuri ale visteriei, se găsește un migălos dar al doamnei Neagoe, un felon... lucrat numai în mîrgăritare și fir de aur.* ARH. OLT. XIX, 19. *Originalul slavon pe piele, scris în lățime, se păstrează în visteria mînăstirii Kruședol.* ib. 68. *Mîine după slujba de dimineață... vă arătăm visteria și odoarele.* BARBU, PRINC. 97. *Mă gîndeam la minunile vistieriei Bistriței, numai aceia meritau să trăiască, aceia care au înflorit minunile ceasloavelor legate cu filigrane.* id. ib. 106.

5. (Învechit) Cutie în care se depuneau danii, mai ales bani, pentru nevoile templului din Ierusalim sau pentru opere de caritate; (învechit) vistiariu (v. v i s t i e r ² III 3). *V. corvan, cutia darurilor (v. cutie). Și șazînd [isu]s drept visterie, priviia cum aruncă mulțimea bani în vistiariu. Și mulți bogați arunca mult.* BIBLIA (1688), 784²/30. *Acesta au făcut vistierie, pentru ca, adunîndu-se bani, să dreagă părțile cele sfărîmate ale besericii.* ANTIM, O. 286.

III. 1. (Prin nordul Mold.; la sg. cu sens colectiv) Construcțiile auxiliare dintr-o gospodărie țărănească; (regional) vister (v. v i s t i e r ² IV 1). *Mă suiem în deal la vie, Mă uitam în visterie și-ți videm casa pustie.* ARH. FOLK. II, 114, cf. CHEST. II 392/241 a.

2. (Regional; în sintagma) *Visteria cenușii* = cenușă (la sobă) (Scundu - Drăgășani). Cf. CHEST. II 334/73.

3. (Prin Olt. și prin vestul Munt.) Izvor; șipot (I 1). *La fîntîni... s-au zleit vistierile și s-au înțăpenit țăvile (a. 1797).* ARH. OLT. I, 378, cf. LEXIC REG. 27. *Fîntîna asta are o visterie de apă ce nu s-a pomenit.* UDRESCU, GL.

4. (Olt.) Fiecare dintre scîndurile groase încheiate între ele, care se pun în pămînt, la fîntînile învelite. Cf. CADE, I. CR. IV, 336, CIAUȘANU, V. 210.

5. (Învechit, rar) Hazna (la o latrină). *Vistier... care goleşte, desartă vistierile, haznalele umblătorilor.* POEN. - AAR. - HILL, V. II, 809²/38, cf. POLIZU.

- Pronunțat: -ti-e-. - Și: **visterie**, (învechit și regional) **vistirie**, (învechit, rar) **vestierie** (ANON. CAR., DLRV) s. f.
- **Vistier**¹ + suf. -ie.

VISTIÉRIU¹ s. m. v. **vistier**¹.

VISTIÉRIU² s. n. v. **vistier**².

VISTIÉRNIC s. m. 1. (În evul mediu în Țara Românească și în Moldova; atestat prima dată în 1400, cf. DERS; și în sintagmele *mare vistiernic* sau *marele vistiernic*, învechit, *vistiernic mare*, *vistiernicul cel mare*, *vel-vistiernic*) Mare dregător din sfatul domnesc, care avea obligația repartizării dărilor asupra populației contribuabile, a încasării acestora de la slujbașii din ținuturi (sau din județe), a gestionării tezaurului țării (inițial și domnesc) și a judecării pricinilor care se iveau la strîngerea impozitelor; în Țara Românească avea și grija procurării și păstrării obiectelor de lux (blănuri, stofe etc.) și de protocol ale curții domnești; (și în sintagmele *vistiernic al doilea ori*, învechit, *vitori-vistiernic* sau *vistiernic al treilea ori*, învechit, *trei-vistiernic*) subordonat (sau, în Moldova, și locțiitor) al acestui mare dregător; (în epoca regulamentară) ministru de finanțe; **vistier**¹ (1). *V. t e z a u r a r, t r e z o r i e r.* Cf. MIHĂILĂ, D. 175. *Eu Ureache, logofătul cel mare a lui Aron Vodă, și Jora pîrcălabul și Simion vistiarnicul..., într-aceaea vreamă toți fiindu dirăgătorii și slujile lui Aron Vodă, mărturisim că Dominecă... și Luțian de Raguză... strîns-au toate rămășițele sale de vamă (a. 1593).* DOC. I. (XVI), 179. *Mărturisim cu ceastă scrisoare a noastră cum am luat dentru mîna Boului vistiarnicului o sută de galbeni, care bani ne-au adaos dumnealui Beldiman logofătul cel mare (a. 1615).* I. BIANU, D. R. 28. *Adecă eu, Rusca, nepoata Cornei ce-au fost șetrariu..., am vîndut a mea dereaptă ocină și moșie lui Ifrim, derept o sută treizăci de galbeni de aur, denaintea dumisale giupănului Necoară Prăjescul ce-au fost vistearnec mare și denaintea lui Colpan pîrcălabul (a. 1619).* id. ib. 43. *Datu-i-am și toate dereasele și toate ale meale, ce am avut de cumpărătură în mîna lui Pană vistearnecul..., să-i hie lui cu tot venitul (a. 1626).* GCR I, 74/36. *Dumitrașco Ștefan vel-logofăt..., i Necula Catargiul vel-vistearnic, i Costin vel-postelnic, i Lupul vistearnic, i Grama vel-stolnic... scriem și mărturisim cu acest zapis al nostru cum au venit înaintea noastră egumenul și cu tot săborul de la svânta mănăstire... și au vîndut a lor direaptă ocină (a. 1629).* I. BIANU, D. R. 157. *Aceasta giușmătate de sat fost-au direaptă cumpărătură lui Penișoară vistearnicul (a. 1631).* GCR I, 75/21. *Adecă noi, Bașotă logofătul cel mare, și Uriache spătarul cel mare..., și Iordachie vistiarnicul cel mare, și Buhuș biv-vistiarnic..., și Mălai ce-a fost vestiarnic, și Toderășco al treilea logofăt..., adecă au venit înaintea noastră Isac Ștircea de ne-a mărturisit cum s-au fost tîmplat cu Mihalcea Durac (a. 1636).* BUL. COM. IST. X, 29. *Dumitru Buhuș vistearnic i Toma vel-stolnic... mărturisim cu iastă scrisoare a noastră cum au venit înaintea noastră Costantin Buhușel... de-au vîndut a lui dreaptă ocină și moșie (a. 1641).* GCR I, 91/21. *Visternic mare, ispravnic pre socotele ce să fac..., și grijind și dînd lefe slujitorilor și purtătoriu de grijă a toată cheltuiala curții... și toate catastijile țării pre mîna lui.* URECHE, L. 70. *Au trimis înaintea craiului pre Tăutul logofătul și pre Isac vistearnicul cu multe daruri.* id. ib. 101. *Pre Sima vistiarnicul și pre alții pre mulți i-au prinsu vii și le-au tăiat capitele.* id. ib. 136. *În tocma[la] noastră s-au tîmplat dumnealui Costantin Ciogolea spătariul cel mare..., și Statie al doile vistiarnic, și Damaschin, și Neculai..., vornici de gloată (a. 1651).* GCR I, 152/6. *Pălădieștii, ficiorii lu Pălădie ce-au fost vistiarnic (a. 1652).* IORGA, S. D. XVI, 191. *Am aflat la cinstitul nostru fiu sufletesc chir Gheor[gh]e Caridi... carele au fost al 2 [lea] vis[tearnic] scris cu mîna lui judecată toată arhierească (a. 1652).* GCR I, 158/39. *Iordachie vistiarnicul... au dat samă înaintea noastră cum acele ocine nu le ține necum cu impresurătură (a. 1654).* BUL. COM. IST. X, 45. *Acelea părți de ocină le-au vîndut... lui Toader Boul vistiarnicul (a. 1656).* ȘTEFANELLI, D. C. 437. *Ținut-au acel sat moșii sau părinții lui Pelin vistiarnicul și a fraților săi...? (a. 1657).* GCR I, 174/22. *Visternicul cel mare am*

socotit tot să fie dumnealui Toderășco până să va rădica birul (a. 1672). GHIBĂNESCU, S. I. IX, 167. *L-au tumpinat ceașii împărătești... și cu Boul visternicul în obedzi.* M. COSTIN, O. 63. *Au robit casa Sturdzii jicnicerului, carele apoi au cădzut și vistiernic mare și multe case întemeiate le-au dus în robie.* id. ib. 132. *Mult au stătut boierii, mai vîrtos lordachie vistiernicul cel mare pre acele vremi, să nu piaie Ciogoleștii.* id. ib. 140. *Fiind dumnealui Iordache Ruset vel-visternic..., fără voia dumisale i-am luat de la dumnealui la acea grea nevoie a țarei 15.000 lei..., di i-am dat la trebuințele țarei (a. 1690).* URICARIUL, XI, 212. *Îndată s-au răsîpît prin alte țări boierii, iară pre cîți au prinsu vii, pre toți i-au omorît, anume: pre Coste pîrcălabul și pre Ivenco logofătul și pre Sima visternicul.* N. COSTIN, L. 349, cf. 291, 575. *Dintre cei boieri mulți carii trăgî nedejea domnii, numai Toma vornicul și cu frate-său vistiernicul Iordachi... s-au agînsu cu nepotu-său, cu cupariul Rusăt cel bătrin.* NECULCE, L. 31. *Au agînsu de au fostu și visternic mare în zilele Dabijăi Vodă.* id. ib. 37. *În al doile an au tăiat Duca Vodă pe trii boieri, anumi pe Vasilie Gheuca vel-visternic și pe Gheorghie Bogdan vel-jicnicer și pe Lupul slugerul, carei au fostu făcut cărți hieleni.* id. ib. 67. *Fără dă mîngîiare întristare îl ajunse, pentru că grea și năprasnecă boală pă iubită nora Mării sale, Bălașa, fiica cinstitului și dă bun neam lui Ilie Cantacuzino, marele vesteiarnec al Țării Moldovei.* R. GRECEANU, CM II, 199. *Au trimis... pă Iordache Ruset vistiarnecul, sol la Măriia sa vodă.* id. ib. 250. *Murind și Grigorie vel-visternic, Jora au pus visternic pe Darie Donici, care au fost sărdar.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 192/4, cf. 191/37. *În zilele Dabije Vodă s-au însurat, și au luat pre o fată a doamei Dabijoaie..., și l-au pus visternic mare.* MUSTE, LET. III, 10/2. *Pe Sandul Sturze din spătar mare l-au făcut vel-visternic, și curînd după dînsul, și pe Iordachi Cantacuzino... din ban l-au făcut spatar mare.* AMIRAS, LET. III, 152/18. *Dumnealui Iordachi sin Lupul vor[nicul] arăt-at-au un ispisoc... și o mărturie de la arhirei și de la toți boierii țării noastre, scriind multe pricini asupra lui Ion hatmanul și asupra lui Ștefan Luca vist[ernicul] cum că ei... au îmblat de au adus pe țarul Moscului cu oștile în țară (a. 1720).* BUL. COM. IST. IV, 48. *Domniia noastră în trii rînduri i-au rînduit tot la dumnealui cînstîi și credincios boiarul nostru Sandul Sturdze vel-vist[ernic], și dumnealui le-au luat sama pre amîntul și i-au giudecat (a. 1728).* GHIBĂNESCU, S. I. XIV, 44. *De la o vreme... s-au făcut din vornici mari hatmani, încă și visternici, fiind acește boierii mai cu venit.* GHEORGACHI, CER. (1762), 268. *5 lei 31 pol[turaci] havait lui vitori și trei vesternic (cca 1775).* GHIBĂNESCU, S. I. XII, 101. *A doua zi au chiebat pe boieri și i-au boierit, făcînd... pe Ioan Bogdan vel-logofăt..., pe Vasile Razu hatman și pe Dumitrachi Paladi vel-visternic (sfîrșitul sec. XVIII).* LET. III, 237/15. *Apostol Stoian cu femeia lui Iftinca, fata lui Gligorie Hermezău, dau zapis lui Iordachi Roset vel-visternic că-i vînd a treia parte de sat din Șchei (a. 1697).* BUL. COM. IST. IV, 220. *Încungîurînd fără de veste curtea visternicului Dan, o au aprins de cinci laturi.* ȘINCAI, O. II, 334. *Rînduiala-i bună pîntru hăi mari, ... Logofeți, visternici și păharnici, Care prin rînduială sînguri Iau și împart a țării venituri.* BUDAI-DELEANU, Ț. 335. *Prin acest al nostru domnesc hrîsov întărim stăpînire cînstîi și credincios boierului nostru d[u]m[ă]s[ale] Iordache Roset biv-vel-visternic (a. 1814).* GHIBĂNESCU, I. Z. VI², 239. *Au vîndut numita moșie... și cu vad de moară ce este osăbit cumpărat de la d-lui visternicul Matei Cantacuzino (a. 1815).* URICARIUL, II, 9/6. *Au luat iarăș la a lor stăpînire moșiile de supt stăpînirea ce pusăsi dumnealui vist[ernicul] Iordache Rus[e]t (a. 1817).* SAVA, DOC. II, 77. *Vistiarnicul cel mare: acesta strînge banii venitului domnesc și plătește acolo unde i să poruncește de la domn și are sama cheltuielilor și a*

veniturilor și toți scriitorii vistieriei. CANTEMIR, S. M. 189/21. *Vistiarnicul al 2[lea]: poartă seama cheltuielilor vistieriei trei luni după vistiarnicul al 3[lea].* id. ib. 196/9. *Vistearnicul al 3[lea] iaste supt ascultarea vistearnicului celui mare și iaste datoriu ca să-i dea seamă pentru slujba dregătoriei sale.* id. ib. 198/10, cf. LB. *Visternicul iaste însărcinat de a siguripsi primirea banilor, ... a birului, a obșteștilor orîndăluiri și a altor întîmplătoare venituri a statului.* REGUL. ORG. MOLD. 28/14, cf. 30/5. *Cu astă misiune importantă fu însărcinat Gurgea visternicul, Șerpe postelnicul și Trifail, ... ghibaci foarte în tratarea intereselor politice.* ASACHI, O. II, 139. *În șir îndelungat de ani au știut a se ținea în postul de visternic al țarei, în care adună mari avuții.* id. ib. 187, cf. ISER. *Am încuviințat și noi prin recomandăție către d-lui vel-vist[ernic] ca locuitorii din Vrance să se folosască de acest product (a. 1853).* SAVA, DOC. II, 220. *Pacea se încheie la Stănilești, și Petru cel Mare se întoarsă în Rosia... Cantemir îl întovărăși cu o mie de moldoveni, între carii douăzeci și patru boieri, din carii cei mai însemnați era hatmanul Ioan Neculce și vistiernicul Luca, cumnatu-său.* KOGĂLNICEANU, O. II, 469, cf. 471. *Mihai Șufu numise din vreme pe fînărul Niculache Roznovanu visternic mare.* GHICA, S. 104, cf. CIHAC, II, 458. *Autorului îi place a face din Maria Doamna, ... fiică, dupe cronica lui Amiras, a lui Mateiaș Sturdza, visternicul din Moldova, ... o greacă șireată.* ODOBESCU, S. I, 450. *Pîrcălabul Condrea, postelnicul Șearpe și visternicul Ieremia o să faceți la dreapta, pe cărarea asta... Acolo rînduiți-vă cum veți socoti.* DELAVRANCEA, O. III, 114. *Duca Vodă avea prepus că fusese mazilit în domnia a doua din cauza pîrilor visternicului Ursachi, cel mai bogat boier din țară pe acea vreme.* RĂȘCANU, L. XLVII. *O anafora din 1802 îndreptată de boieri cătră Alexandru Moruzi poartă subsemnătura a 7 logofeți, 8 vornici și 4 vistiernici.* ARHIVA, I, 38, cf. DDRF. *Obținuse mai multe dregătorii însemnate în timpul domniilor anterioare. Astfel el fusese sub... Pătrașcu cel Bun postelnic mare, sub Petru Cercel, visternic mare, și chiar ajunsese în domnia lui Mihnea al II-lea a fi ban de Craiova.* XENOPOL, I. R. V, 131. *Această autoritate atît de absolută a domnului era delegată slugilor sale, adică dregătorilor care îi ajutau la ocîrmuirea țarei. Din aceștia se deosebeau întii organele centrale, ... precum: banul (în Muntenia), logofătul, vornicii, postelnicul, visternicul, spatariul, (hatmanul în Moldova) și aga.* id. ib. VI, 163, cf. III, 175, X, 153, ENC. ROM. III, 1225, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Pentru înțelesul celor de față, firmanul e cetit acum pe românește, de pe o tălmăcire scrisă cu slove mari, ... de marele visternic.* IORGA, C. I. I, 167. *Apoi, o nouă schimbare întîmplîndu-se, un alt Ghica, Grigore Vodă, făcu din Mihai iarăși visternicul țerii.* id. L. II, 121, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Știm... că visternicul era în acelaș timp și vameș mare și el era răspunzător de bunul mers al unei asemenea slujbe.* N. A. BOGDAN, C. M. 157, cf. 162. *În primele două documente date de Ștefan, am întîlnit următoarea succesiune: postelnic, visternic, stolnic, ceașnic, comis.* BUL. COM. IST. V, 118, cf. ȘĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE, DR. VI, 249. *În Moldova, după fuga lui Șufu, boierii fugari din Bucovina se întoarsă în țară și împreună cu hatmanul Răducanu – Rosetti, visternicul Alecu Balș, ... paharnicul Istrati și spătarul Sturdza ridicară satele.* C. GANE, TR. V. 459. *Se aflau în divan boieri mari ca Miron logofătul, Neculai Racoviță, vel-spătarul Ion Milescu, ... Vasile Gheuca vel-visternic... și alții mai mărunți, dieci și boieri tineri de la logofeție.* SADOVEANU, O. X, 95. *El fiind visternic mare, fiind sluga mea și avînd a-mi sluji mie cu credință, în loc să implinească poruncile mele, le judecă.* id. ib. 168. *Însurat e numai Cristea, visternic al doilea la fînutul Neamțului.* id. ib. XIII, 91, cf. ROSETTI, I. L. R. 286, SCRIBAN, D. 1410. *I-au dat boierii cei mari această poreclă, plini de admirație*

pentru viclesugul cu care, fiind prins de revoluție, acum zece ani, mare vistiernic în slujbă, s-a priceput „să-l ducă” – așa spun ei – pe Tudor Vladimirescu. CAMIL PETRESCU, O. I, 195, cf. DL, DM. Tudosie era preocupat de astfel de probleme, fiind șeful finanțelor domnești, în calitate de mare vistiernic. ISL. LIT. ROM. I, 284. În secolul al XVII-lea, sfatul domnesc, numit divan..., era un consiliu restrâns, din care făceau parte în Moldova: logofătul, cei doi vornici, hatmanul, postelnicul, spătarul, paharnicul, vistiernicul, stolnicul și comisul. IST. ROM. III, 80. În Țara Românească sfatul domnesc era compus din următorii dregători: banul, vornicul, logofătul, vistiernicul, spătarul, stolnicul, comisul, paharnicul și postelnicul, la care se adaugă... clucerul... slugerul și pitarul. ib., cf. CIORANESCU, D. ET. 899. În vremea lui Mihai Viteazul, sătenii din Rătunda se vind rumâni lui Andronie vistiernicul. PANAITESCU, O. Ț. 254, cf. M. D. ENC., DEX, DSR, DLRV, V. BREBAN, D. G. ♦ (Învechit, rar; în forma *vistearnic*) Cleric care avea în grijă sa veniturile unei mănăstiri. Iară chelșugul mănăstirei să nu îndrăznească să să ție la sine, nice egumenul, nice alți[i] din stariți, nim[e] fără de cine vor aleage săborul, să hie cu voia tuturor, să-l puie vistearnic sau clisiarhu (a. 1626).CLRV I, 189. ♦ (Învechit, rar; în formele *vistiarnic*, *vistearnic*) Persoană care avea în grijă sa arhiva și biblioteca unei mănăstiri și care administra veniturile realizate din tipărirea manuscriselor. *Diaconul de la mare și d[u]mn[e]zăiască besearică sv[i]nta patrieșie fiind nomofilax ce să zic[e] socotitoriu de lege, așjdere și hartofilax ce să zic[e] vistearnic pre cărțile besearicii* (a. 1632). GCR I, 78/10. *Sînt vistiarnic pre cărți, adecă hartullarios. Din veniturile de-acolea mi-i hrana.* DOSOFTEI, V. s. septembrie 11/20. ♦ Fig. (Învechit, rar; în forma *vistearnic*) Administrator, chivernisitor. *Fiecarele cumu au luat darul, așia împărțind unul altuia, ca vistearnicii buni* (ca bunri tocmitori COD. VOR², ca niște buni dregători BIBLIA 1688, ca niște buni iconomi B 1938) *a milei lui Dumnezău de multe feliuri*. N. TEST. (1648), 185²/26. ♦ Fig. (Învechit, rar) Păstrător, depozitar. *Chiar moartea însăși e-o părere și un visternic de vieți*. EMINESCU, O. I, 204, cf. DL, DM, DEX.

2. (Prin lărgirea sensului) Demnitar la diverse curți împărătești sau regale cu funcții asemănătoare cu ale vistiernicului (1). *Nelăsînd svenicii pre Gvihelm în cetate, singură... vrea să deschiză cetatea și să-l lasă înlontru, de nu ar fi abătut de la acel gînd Dumitru Goranschii, visternicul crăiei*. N. COSTIN, L. 186. *Ușa casei se închisă cu două lăcăți, dîndu-să cheia de la una la marile visternic*. GM (1854), 2³/55. *Vizirule, spune vistiernicului să ia o pungă cu o mie de bani de aur și să o ducă tot în mahalaua aceea... mamei unuia Abu-Hasan*. CARAGIALE, O. II, 267. *La o săptămînă, s-a întors vistiernicul la împărăție cu cele poruncite*. SADOVEANU, O. XV, 375. ♦ (Învechit, rar; în forma *vistiarnic*) Demnitar. *Faraon se minie pre acei doi vistiarnici* (dregători B 1938) *ai săi, pre capetele de dinainte a paharnicilor și a cocătorilor*. PO 137/3.

– Pronunțat: -ti-er-. – Pl.: *vistiernici*. – Și: *vistérnic*, (învechit) *vistiárnic*, *visteárníc*, (învechit, rar) *vistiárnec*, *visteárnec*, *visteiárnec*, *vistirnic* (LB, ISER), *vestérnic* s. m.

– Din slavonul *вѣстѣръникъ*.

VISTIERNICEASĂ s. f. Soție sau fiică de vistiernic (1); *vistiereasă*. *Nastasia visterniceas[a]*... *Maria postelniceas[a]* (a. 1641). GHIBĂNESCU, I. Z. II¹, 232. *Ședē în leși în niște curți a lor, ce le cumpărasă tată-său, Cantemir Vodă, de la Gheuculeasa visterniceasa*. NECULCE, L. 144. *Într-acea vreme au ieșit la divanul lui Nicolai Vodă și un egumen de o mănăstire ce se cheamă Hangul, ... și făcea mare jalobă pe visterniceasa lui Ilie Cantacuzino, cum că-i*

stăpînește două sate ale mănăstirii fără dreptate. AXINTE URICARIUL, LET. II, 186/6. *Aceste ocini toate au fost în parte Catrinii visternicesii* (a. 1731). BUL. COM. IST. IV, 65. *S-au aflat la Gheorghii Hăncul, vîndut de Velișcu Panaitachi, ... Tudosca..., care este după un țigan, anume Colibar, a visternicesii lui Ilie Cantacozon, la Șerbești* (a. 1736). IORGA, S. D. XVI, 323. *Ai noștri cinstiți și credincioși boieri... ne-au făcut arătare că mănăstirea la ținutul acela ar fi avînd o moșie, anume Chetrosul și alte seliște și... s-ar fi impresurînd de cătră moșiile d[u]m[i]sale visterniceasa Catrina Ianculeu* (a. 1806). GHIBĂNESCU, I. Z. VI¹, 41. *Are pricină de clironomie... și asupra moșilor dînr-această oblaște, ... care acum să stăpînesc de dumnealui spătarul Ioan Neculce și să trag din averea a strămoșii pah[arnicu]lui, vist[erni]ceasa Sana Donoai* (a. 1813). BUL. COM. IST. IV, 87. *Vinderea producturilor... se va face în... pieți pentru vînzarea grelelor transporturi..., la medeamul d-sale visterniceasa Elena Sturza, la Copou*. GM (1854), 29¹/29. *Boierii divanului, cu mitropolitul în frunte, tac de frica domnului științele lor în procesul egumenului de Hangu cu visterniceasa Maria Cantacuzin*. ARHIVA, I, 46, cf. DDRF. *N-am putut afla... dacă această vistierniceasă a boierului Strimbeanu ar fi purtat cumva și acest nume*. ARH. OLT. X, 124. *Ți-a spus cum o cheamă? întrebă..., cu mare curiozitate, visterniceasa*. SADOVEANU, O. XIII, 273, cf. ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 262, DLRV.

– Pronunțat: -ti-er-. – Pl.: *vistiernicese*. – Și: *visterniceasă* s. f.

– *Vistiernic* + suf. -easă.

VISTIERNICÉL s. m. (Atestat prima dată în 1521, cf. D. BOGDAN, GL. 118, DERS) Slujbaş aflat în subordinea marelui vistiernic, însărcinat cu stringerea dărilor de la populația contribuabilă, devenind din secolul al XVIII-lea și membru al unei bresle care era sub comanda unui căpitan, în Țara Românească, sau a unui vâtaf, în Moldova. *În tocmala noastră au fost: Cîrstea sătraru și Buciumaș vo[ř]nicul... și Lazor sătrărel o[t] Șcheai și Drăguiană vistárnicele o[t] tam* (a. 1587). DOC. I. (XVI), 160. *Ne-au arătat un zapis de mărturie de la Nechifor biv-armaș... și de la Marco visternicele și Lupul aprod... precum că ei ș-au cumpărat... o parte de ocină din satul Miclăușeni* (a. 1612). GHIBĂNESCU, S. I. XXII, 130. *Am vîndut a mea dreaptă ocină și moșie, ce-am avut în satu, în Scobiștean..., partea mea ce să va aleage o am vîndut frăține-miu, lui Vas[i]lie visternicele, drep[t] patru taler[i] de argintu* (a. 1623). I. BIANU, D. R. 78. *Au poruncit lui Gligorie Vodă de au mersu și el cu oștile lui, care strîngîndu-și den toate breslile: călărași, dorobanți, roși, visternicele, spătărei, postelnicele... le-au făcut steaguri și le-au dat tuturor sulite văruițe, și cu prapore feliuri-feliuri, fieștecare după breasla lor, și au făcut oaste frumoasă*. R. POPESCU, CM I, 419, cf. AMIRAS, LET. III, 143/5. *S-au trimis cinstita porunca dumnea[voastră] la noi, prin zapcilăcul dumn[ealui] vâtafului dă vist[ernicele], ca de iznoavă... să le căutăm toate socotelile pricinilor lor* (a. 1783). FURNICĂ, D. C. 93. *Vestiariul cel mare are supt sine vestiernicele în feară, care trebuie să-i dea daruri, să meargă la rezbel și să plătească tributul*. MAG. IST. V, 54. *Aceste catane din sate aveau cap pe cite un boier. Astfel cei de subt dvornic se numeau dvornicele; cei de subt spătar, spătărei; cei de subt postelnic, postelnicele; cei de subt vistier, vistiernicele... În vreme de război erau în activitate subt căpităniile lor, iară în vreme de pace ședeau pe la casele lor*. BĂLCESCU, O. I, 60, cf. 57, 69, CIHAC, II, 458, DDRF, TDRG, DHLR II, 320. *Prin sate erau... o sumă de vistiernicele care alcătuiau o breaslă boierească ce asculta de marele vistiernic. Erau împărțiți în cete, ca și în Țara Românească, avînd în fruntea fiecăreia cite un vâtaf*. BUL. COM. IST. V, 120. *Acești vistiernicele mergeau la război*

sub comanda marelui vistier, iar în timp de pace se pare că aveau și anumite atribuțiuni de caracter fiscal. ib., cf. 113, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. Actele acestei vremi marchează apariția unor subalterni ai marilor dregători, precum și a unor cete de subalterni mărunți (armăseși, vistiernicei, postelnicei etc.). IST. ROM. II, 868. Curtenii, alcătuiți din mai multe bresle – păhărniceși, spătăreși, vistiernicei etc. – făceau parte din mica nobilime de țară; ei își îndeplineau obligațiile în schimbul unor scutiri fiscale. ib. III, 93, cf. CIORANESCU, D. ET. 899, DEX, DLRV. ◊ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Voao tuturor slujitorilor vistiernicei dintr-acest județ, de la steagul de jos în de la steagul de sus. Cătră aceasta fac domniia mea în știre să căutați și să vă strângeți cu toții la un loc, să vă cisluiți împreună, pentru banii haraciului și să vă dați banii în mîna zapciului, să-i ducă la vreme la vistierie* (a. 1723). IORGA, S. D. XVI, 145.

– Pronunțat: *-ti-er-*. – Pl.: *vistiernicei*. – Și: **visternicél**, (învechit) **vestiernicél** s. m.

– **Vistiernic** + suf. *-el*.

VISTIERNICIE s. f. (Și în sintagmele *vistiernicia cea mare* sau *vistiernicia mare*) Demnitatea, funcția de mare vistiernic (v. *v i s t i e r n i c* 1); perioadă de timp în care cineva deținea această demnitate și exercita această funcție; (astăzi rar) *vistierie* (1 2). *Au rămas dator, din visternicie ce au fost visternic mare la Duca Vodă, cu vreo doaozdăci și mai bine de pungi de bani*. NECULCE, L. 92. *Atuncea, apucîndu visternicia Catacozino, scoasă Antiohi Vodă nevoi grele pe țară, că avé și datorie la Țarigrad*. id. ib. 178. *Au agonisît din vesternicie... 70 de pungi de bani*. id. ib. 179. *Pe Toader Paladi, nepotul lui Mihai Vodă, ce-l mazilise întăi din visternicie, l-au făcut ban mare*. AMIRAS, LET. III, 152/24. *Visternicia mare va lua cîte o pungă de bani pe cifert havaet de la visterie, și la vremea văcărîtului, două pungi de bani* (a. 1754). URICARIUL, II, 272/5. *Venitul visterniciei cei mari* (a. 1776). RĂȘCANU, L. 10. *A doua zi au început a da boierii, făcînd pre Ioan Bogdan vel-logofăt... și pe Vasili Ruset hatman; iară visternicia cea mare au rămas, căci nu primea nime* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 244/1. *Atuncea au găsit muștereu și pentru visternicia cea mare, căci o pusesă în bună stare Costantin Kogălniceanu* (sfîrșitul sec. XVIII). ib. 247/2. *Au fost un timp cînd și Moldova un an întreg n-au putut găsi un visternic mare. Pe atuncea visternicia se da celui care da mai mult; și lucrurile veniseră așa că visternicia nu făcea nici doi bani, încît pentru dînsa nimene nu voia a da un singur ban*. KOGĂLNICEANU, O. II, 558, cf. CIHAC, II, 458. *Într-un timp cînd soarta domnului atîrna numai de la regularitatea plății dărilor la Poartă, visternicia ajunge cea mai importantă funcțiune, de care se fereau mulți boieri; de aceea prin venituri și leafă mare, domni fac ca să fie căutată această slujbă*. RĂȘCANU, L. XCIII, cf. CADE, DM, CIORANESCU, D. ET. 899, M. D. ENC, DEX, DSR, DRLV, V. BREBAN, D. G. ◊ (Învechit) *Vistiernicia al doilea sau al treilea* = demnitatea, funcția de vistiernic al doilea sau al treilea (v. *v i s t i e r n i c* 1). *Visternicia al doilea sau al treilea va lua din răsuri pe banii cifeturilor din zăciuala zlotășilor la zece bani giunătate de ban* (a. 1754). URICARIUL, II, 274/17.

– Pronunțat: *-ti-er-*. – Și: **visternicie**, (învechit, rar) **vesternicie** s. f.

– **Vistiernic** + suf. *-ie*.

VISTIRIE s. f. v. *vistierie*.

VISTIRNIC s. m. v. *vistiernic*.

VISÚC s. n. (Într-o poezie populară) Diminutiv al lui *v i s* (1). *Hei, tu mîndruluțu mîneu, Da-astă noapte mîi-am somnat, Greu visuc că mîi-am visat*. T. PAPAĞAGI, M. 13.

– Pl.:?

– **Vis** + suf. *-uc*.

VISUÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A talmăci visurile (1). *Să nu ascultați cuvintelor prorocului acestuia au celuia ce visuiaște visul acela căce ispiteaște D[o]mmul D[u]mnezăul vostru pre voi*. BIBLIA (1688), 136¹/22, cf. SFC IV, 141.

– Prez. ind.: *visuiesc*.

– **Vis** + suf. *-ui*.

VISUITÓR s. m. (Învechit, rar) 1. (Și în sintagma *visuitor de vis*) Persoană care are vedenii în vis (1) cu privire la ce va fi; persoană care dă anumite interpretări visurilor. *Zise fieștecarele cătră fratele lui, iată, visuitoriu acela vine*. BIBLIA (1688), 28¹/30. *Să va scula întru tine proroc au visuitoriu de vis și va da fie semnu au minune*. ib. 136¹/16, cf. TDRG, SCRIBAN, D., L. ROM. 1958, nr. 3, 46, CONTRIBUȚII, III, 35.

2. *Visător* (2). *Îmi par visuitori, Care zic cum că supt monarhie Ar fi traiul cel mai bun și lin*. BUDAI-DELEANU, T. 353, cf. L. ROM. 1958, nr. 3, 46, CONTRIBUȚII, III, 35.

– Pl.: *visuitori*.

– **Visui** + suf. *-tor*.

VISULÉȚ s. n. (Într-o poezie populară) Diminutiv al lui *v i s* (1). *Șaua căpătîi puneă și el, frate, se culca, Visuleț că-mi visa*. MATEESCU, B. 120.

– Pl.:?

– **Vis** + suf. *-uleț*.

VIȘĂG s. n. v. *fișag*.

VIȘĂ s. f. 1. (Prin Transilv.) Ștergar răsucit care este folosit la unele jocuri practicate la priveghi¹ (3), mai ales la jocul de-a vișa (v. *v i ș ă* 2). *Sara... să bat cu vișa*. BL I, 167. *Cel care e cu vișa în mînă lovește, cînd la dreapta, cînd la stînga, pe cei ce sînt înapoia sa*. IZV. XV, 76.

2. (Prin Transilv.; și în construcția *de-a vișa*) Numele unui joc de flăcăi la priveghi¹ (3), în care unul dintre flăcăi lovește cu vișa (1) pe cel care nu se supune poruncilor lui. Cf. BL III, 131, 167, IZV. XV, 76.

3. P. e x t. (Regional) Priveghi¹ (3) (Lăpugiu de Sus – Deva). [Merg] *la vișă*. ALR I/II h 295/85, cf. ALRM I/II h 414/85.

– Cf. magh. *v i s e l*, „a purta”.

VIȘĂRÍȚĂ s. f. (Regional) Spălătoreasă (Pecinișca – Băile Herculane). Cf. FD III, 186, GĂMULESCU, E. S. 200, ALR SN II h 502/2.

– Pl.: *vișărițe*.

– Din scr. **veșarica**.

VIȘCOL s. n. v. *viscol*.

VIȘCÓLE subst. pl. (Prin Ban.; în e x p r.) A face **vișcole** = a da fircoale, v. t *î r c o l* (1). Cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 23, L. COSTIN, GR. BĂN. 215.

– Etimologia necunoscută. Cf. *v i ș c o l i*.

VIȘCOLÍ vb. IV v. *viscoli*.

VIȘCOLÍE s. f. v. *viscolie*.

VIȘCOT s. n. (Regional) Drojdie de rachiu de la velniță, cu care se ung boii bolnavi de rapăn (Vlăsinești –

Botoșani). Com. FURTUNĂ.

- Pl.:?

- Etimologia necunoscută.

VIȘCULI vb. IV v. **vișlui**.

VIȘCULÍT, -Ă adj. v. **vijluit**.

VIȘCULITURĂ s. f. v. **vișluitură**.

VIȘEN s. m. v. **vișin¹**.

VIȘENĂ s. f. v. **vișină¹**.

VIȘEU s. n. I. I. (Transilv. și Ban.) Daltă. V. r a z u ș .
(1). Cf. ANON. CAR., KLEIN, D. 451, 456. *Au cumpărat lemnul din pădure, l-au tăiat și l-au adus acasă, apoi începând a lucra, i-au trebuit: vișeul, sfreadelul, ciocanul sau măul și ghilăul.* PETROVICI, P. 213/10, cf. LB, ISER, LM, DR. IV, 161. *Ăla nu-i vișeu pentru cioplit pietri.* VLASIU, A. P. 474, cf. SCL 1959, 222, TAMÁS, ET. WB., FLOREA, T. F., com. din VAȘCĂU, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 208. *Vișăie pintru vișuluit butuci la roate.* ALR II 6 68, cf. ALR I 1 844/315. *Vișău dă spart piatra.* ALR II 6 459 bis/53, cf. 6 459 bis/64, 6 657/36, 53, 64, 76, 105, 235, 250, 316, 325, 334, 346, 6 658/36, 47, 53, 64, 76, 105, 235, 260, 316, 334, 346, 353, 6 678/36, 47, 53, 64, 260, 316, 325, 334, 6 678 bis/36, 53, 235, 250, 260, 316, 349, ALR SN II h 546, ALRM SN I h 366. *Sculptează în lemn de tei cu vișăul.* MAT. DIALECT. I, 198, cf. TEAHA, C. N. 220.

2. (Transilv. și prin Ban.; și în sintagma *vișău de șorubălit*, ALR SN II h 563/349) Șurubelniță (1). Cf. ALR II 6 652/250, 325, ALR SN II h 563, ALRM SN I h 364.

♦ P. restr. (Regional) Lama șurubelniței (1). Cf. ALR II 6 654/64, 235, 250, 349.

3. (Prin Transilv.) Sfredel (1). Cf. ALR I 1 830/63, 87. ♦ (Regional) Coarbă (Vălceni - Sînnicolaul Mare). Cf. ALR SN II h 562/47, ALRM SN I h 373/47.

4. (Prin Transilv. și prin Ban.) Priboi¹ (1). Cf. ALR SN II h 545/53, ALRM SN I h 365/53.

5. (Prin Transilv.) Gealău. Cf. CHEST. II 239/299.

6. (Prin Transilv. și prin Ban.) Cuțitoaie (a potcovarului). Cf. ALR SN II h 539, ALRM SN I h 354.

7. (Regional; în dogărie) Ciumppei (Dobra - Deva). Cf. ALR II 6 704/105.

8. (Regional) Un fel de cuțit, întrebuințat de dogari, la facerea cercurilor (Dobra - Deva). Cf. ALR II 6 702/105.

9. (Regional) Țepușă (I 3 f) (Ghilad - Timișoara). Cf. ALR II 6 618/36.

II. (Regional; în forma *vișlău*) Fiecare dintre cei patru stâlpi de lemn de la colțurile acoperișului unei case țărănești (Crișcior - Brad). Cf. CHEST. II 112/399.

III. (Regional; în forma *vișlău*) „Loc în formă de șanț” (Marga - Oțelu Roșu). L. COSTIN, GR. BĂN. II, 208.

- Pl.: *vișeie și vișăuă* (SCL 1959, 222, ALR II 6 652/325, 6 657/53, 316, 325, 334, 346, 6 658/53, 334, 346, 6 678 bis/235, 250, 260, 316, 349, ALR SN II h 546/53, h 563/250).

-Și: *vișlău* (SCL 1959, 222, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 208, CHEST. II 112/399, ALR II 6 657/353, 6 658/353, ALR SN II h 546/353, ALRM SN I h 366/353; pl. *vișlaie*, CHEST. II 112/399 și *vișlauă*, SCL 1959, 222, ALR II 6 657/353, ALR SN II h 546/353), *jișău* (KLEIN, D. 451, TAMÁS, ET. WB. 859), *jișlău* (KLEIN, D. 451, TAMÁS, ET. WB. 859, 860) s. n.

- Din magh. *véső* (dial. *víső*).

VIȘILĂ s. f. v. **visilă**.

VIȘLUITURĂ s. f. v. **vișluitură**.

VIȘIN¹ s. m. Pom roditor din familia rozaceelor, cu frunze lucioase, dințate pe margine, cu flori albe, cultivat pentru fructele lui comestibile; (regional) vișinar (1)

(*Cerasus vulgaris*). *I-am dat... danie dreaptă a me moșie... cu loc de prisacă și cu vișini ce sînt în prisacă* (a. 1670). URICARIUL, XXV, 277, cf. ANON. CAR. *Ramurile trebuie să fie de o fire cu trupurile în care se altuiesc, vreau a zice trebuie să se potrivească în sîmburi, că numai așa se prind... Așijderea se prind prunii și piarsecii, cireșii și vișinii.* ECONOMIA, 129/3, cf. KLEIN, D. 456, DRLU, LB, I, GOLESCU, C., VALIAN, V., POEN. - AAR. - HILL, V. I, 777¹/18, ISER, STAMATI, V. 729²/40. *Am și un vișen cu flori pline.* NEGRUZZI, S. I, 96, cf. POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D., BARONZI, L. 147, COSTINESCU, CIHAC, II, 458, LM. *Pe aleele grădinei... vișinii și cireșii înfloriți... tainuiau cărările risipite.* EMINESCU, P. L. 54. *Să ne învățăm lecția la aer curat, plimbîndu-ne printre vișinii înfloriți.* SLAVICI, O. I, 95. *În ogradă, vișini, pruni, meri, zarzări, un dud și cițiva nuci.* DELAVRANCEA, O. IV, 119. *Aduceau... un snop uriaș de vergi de vișin opărite cu apă sărată.* CONTEMPORANUL, III, 622, cf. CONV. LIT., XXIII, 1061. *Feciorii și fetele... în haine de sârbătoare... se duc... unde este un pom înflorit (măr, păr, cireș, vișin etc.).* MARIAN, S. R. III, 193, cf. DDRF. *În grădină să mai află pomi: pruni, meri, peri, cireși, vișini, perseci.* LIUBA - IANA, M. 102, cf. BRANDZA, FL. 69. *Prin vișin vîntul în grădină, Cătînd culcuș mai bate-abia.* COȘBUC, P. II, 50, cf. ENC. ROM., BARCIANU, GRECESCU, FL. 196. *Pentru tăietură se pune clei de vișin, de cireș.* N. LEON, MED. 75, cf. ALEXI, W. *În fund sînt cireși și vișini, mai ăles vișinii cu frunza lucioasă și roșul transparent al fructelor acre.* IORGA, P. A. I, 22, cf. TDRG. *Se pune în această zi apă în oale și în acestea se așează rămuri de măr, vișin și alți pomi.* PAMFILE, S. T. 155, cf. id. I. C., 192. *Pe întinderi mici se cultivă și vișinii comuni, apoi strugurei, agriși și smeuiriș.* PĂCALĂ, M. R. 280. *Vișinul... e unul din arborii iubiți de popor, care-l invoacă mult în cîntece.* ȘEZ. XV, 140, cf. RESMERIȚĂ, D., PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Caișii și persicii își scutură petalele cînd încep să înflorească vișinii și cireșii.* SIMIONESCU, FL. 333, cf. 334. *Nu puteau lipsi din această drogherie populară nici cîteva condimente, aromate, întrebuințate mai ales la murături: cimbru, mărar, stejar, frunze de vișin.* BULET. GRĂD. BOT. XVI, 19, cf. DR. VIII, 198, DS, ENC. AGR., BL VI, 172, SCRIBAN, D. *O furnică mică, mică, Dar înșfîptă, va să zică, Ieri, la prînz, mi s-a urcat De pe vișinul uscat, Pe picioare.* ARGHEZI, VERS. 576. *Bravo! Pasăre isteată Care-mi cînti de dimineață Dintr-un vișin cu beteală.* id. İb. 588. *Ograda însăși e o bățătură cît un bărăgan, iar în fund încă se mărește cu o livadă de caiși și vișini.* CAMIL PETRESCU, O. II, 66, cf. GRAUR, E. 67, LTR², DL, DM, BORZA, D. 44, 301. *Vișinul este atacat de mai mulți dăunători animalii și vegetali.* FLORA R. P. R. IV, 853, cf. VII, 182. *Spre răsărit, prin crengile vișinilor, răzbea lumina tulbure a zorilor.* BARBU, G. 46, cf. PRODAN - BUIA, F. I. 281. *Vișinul are frunze mai mici, lucioase, crestate și fără perișori.* BOTANICA, 104, cf. DER, CIORANESCU, D. ET. 899, L. ROM. 1967, 54, HRISTEA, P. E. 77, 78, M. D. ENC., DEX, BUTURĂ, EB., V. BREBAN, D. G., H II 11. *Așa joacă tinerii, Cînd înfloresc vișinii.* TEODORESCU, P. P. 332. *Pe coasta cu vișinii Paște lelea juncanii.* MARIAN, H. 50. *Văzui vișin înflorit.* ȘEZ. II, 95, cf. com. LIUBA, FRÎNCU - CANDREA, M. 89. *Frunză verde de vișine, Mă duc, mamă, de la tine, Doru meu ție-ți rămîne.* BÎRLEA, L. P. M. I, 118. *Eu îs ghișin înflorit, De la munte coborît.* T. PAPAĞAGI, M. 137, cf. BL V, 161, VI, 205, ALR I 886, TEAHA, C. N. 60, 71, NALR - O III MN 228, 1174, ALR M II h 466. ♦ *Vișin sălbatic* (sau *pitic*) = arbust din familia rozaceelor, cu flori albe și cu fructe mici, sferice, roșii-purpurii, foarte acre; cireș de Bărăgan (v. c i r e ș), cireș pitic (v. c i r e ș), vișinel (*Cerasus fruticosa*). Cf. VALIAN, V., POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 458, CONV. LIT. XXIII, 1061, DDRF, BRANDZA, FL. 541, TDRG, PANȚU, PL., CADE, ENC. AGR., DL, DM, BORZA, D. 44, 301. *Ca portaltui se folosește vișinul sălbatic.* FLORA R. P. R. IV, 853,

cf. 858, DEX, DSR. *Vișin turcesc* = arbust din familia rozaceelor, cu lemnul tare (întrebuințat la confecționarea pipelor), cu frunze plăcut mirositoare (folosite drept condiment), cu flori albe și cu fructe mici, negre, amărui, necomestibile; mahaleb, (regional) antep (*Prunus mahaleb*). Cf. VALIAN, V., CONV. LIT. XXIII, 1062, BRANDZA, FL. 541, ENC. ROM. III, 686, TDRG, PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SIMIONESCU, FL. 227, DS., ENC. AGR., IZV. XVIII, 176, SCRIBAN, D., LTR², DL, DM, BORZA, D. 123, 301, FLORA R. P. R. IV, 879, PRODAN - BUIA, F. I. 282, DER, M. D. ENC., DEX, BUTURĂ, EB., DSR.

- Pl.: *vișini* și (regional) *vișeni* (ALR I 886/704, 803, 934, NALR-O III MN 228, I 174/911). - Și: (învechit) *vișn* (CIHAC, II, 458), (regional) *vișine* (pl. *vișini*), *vișen* (pl. și *vișini*, ALR I 886/93, 573, 576, 582, 596, 610, 708, 746, 890, 980, 988), *vișîn* (ib. 886/144), *vișân* (ib. 886/840), *vișin* (NALR - O III MN 228, I 174/936, 940, 944), *jișin* (BORZA, D. 44, BL VI, 205, ALR I 886/100, 215, 218, 231, 257, 266, 268, 289) s. m.
- Derivat regresiv de la *vișină*.

VIȘIN² subst. (Învechit) Țesătură fină de in, de cîneșă sau de mătase; (învechit) vison. *Cu podoabă-mbrăcată de vișin alb și curat a svîntului botez*. DOSOFTEL, PS. 293/12. *Și vînat și mohorit, roșiu îndoit, și mătase răsucită (vișin împletit ms. 45, vișină împletită ms. 4389), și păr de capră*. BIBLIA² (1688), II, 150-151, cf. 156-157, 160-161. *Luînd Farao inelul den mîna lui, îl puse pre mîna lui Iosif; și-l îmbracă pre el podoabă de vișin (în veșminte de vison B 1938) și puse lanțul de aur prejur grumazul lui*. BIBLIA (1688), 31²/30. *Făcu catapeteazma de vînat și mohorit, și roșu, și vișin (și de vison B 1938) și țesu întru ea heruvimi*. ib. 309²/58. *Să aducă slugile împăratului veșmînt de vișin, cu carele împăratul să îmbracă, și cal carele încălece împăratul*. ib. 359²/58. *Ieși împodobit cu veșmîntul cel împărătesc, și cunună avînd de aur, și diadimă de vișin mohorită (de vison și de porfiră stacojie B 1938)*. ib. 361²/16, cf. TDRG.

- Și: (învechit) *vișină* s. f.

- Din m. gr. βύσσινος „de in”, prin confuzie cu ngr. βύσσινον „vișină”.

VIȘINĂB s. n. v. *vișinap*.

VIȘINĂP s. n. (Învechit) Vișină. *O balercă au îngropat-o într-acea pivniță, zicînd că este vișinap*. AMIRAS, LET. III, 133/13. *Eu nu cutez să vă spui... La cîte buți s-au dat cep De mied, vișinap și vin*. C. STAMATI, P. 237. *Pelînul curge prin pahare, după pelin vutcă, ... vutca se schimbă cu vișinapul: vinul și lăutarii întart boierii, paharele se umplu des, fesurile zbor în văzduh*. RUSSO, S. 104. *Dacă era cucoana îmbrăcată cu rochie vișinie, boierii bea vișinap în dragostea ei; de era cu rochie galbănă, vutcă pe cursă, limonie*. ALECSANDRI, O. V, 97, cf. CIHAC, II, 459, DDRF, ZEITSCHRIFT, XIX, 416. *Băutura spirtoasă cea mai obicinuită e rachiul... Cel de vișini poartă numele de vișinap*. ȘIO I, CCXXX, cf. II, 378, ALEXI, W., LÖBEL, C., TDRG 1757, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, SCL 1960, 670, CIORANESCU, D. ET. 899, DSR. ♦ (La pl.) Varietăți de vișină. *Cucoana nu se mai catadicește să caute de gospodărie, ... să facă cozonaci, ... dulcele, vutci, vișinapuri*. ALECSANDRI, O. V, 442. *Mă duse în camera cu merinde, unde ședeau grămădite pe polițe... sticle de vutci și vișinapuri și cîte și mai cîte*. GANE, N. II, 175. *Pedepsit de vișinapurile noastre celebre, nu aș fi fost capabil să plec*. CARAGIALE, O. VII, 205. *Coniacuri, licheoruri, vișinapuri, compoturi și o multime de alte mărunțuri, de nu te mai ducea mîntea să le însemni pe toate*. HOGAȘ, DR. II, 30.

- Pl.: *vișinapuri*. - Și: *vișinăb* (CIORANESCU, D. ET. 899), *vișnăp* s. n.

- Din tc. viș(i)nab.

VIȘINĂR s. m. I. (Bot.; regional, mai ales în Olt.) Vișin¹ (*Cerasus vulgaris*). Cf. BORZA, D. 44, 301, ALR I 886/900. *O ași albi și una roșii. Ș-o leagă la mîni. Ș-apu cînd sî-mflorie zîșinariu, o lega di-o crangî*. ALRT II 188, cf. ALR II/I MN 112, 2 833/455, NALR - O III MN 228, I 174/974, 975, 978, 979, GL. OLT.

2. (Ornit.; regional) Botgros (*Coccothraustes coccothraustes*). Cf. DOMBROWSKI, P. 95, BĂCESCU, PĂS. 173, 406, GRAUR, E. 132.

- Pl.: *vișinari*.

- *Vișin¹* + suf. -ar.

VIȘINĂT s. n. v. *vișinată*.

VIȘINĂTĂ s. f. Băutura preparată prin fermentare din vișine, zahăr și alcool; cantitate determinată din această băutura; (învechit) vișinap, (regional) vișineac (1). Cf. I. GOLESCU, C., DDRF, ENC. ROM., BĂRCIANU, 740, ALEXI, W., TDRG. *Mă duc să vă aduc cîte un păhăruț cu vișinată*. GİRLEANU, ap. CADE, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Ionescu băuse cam mult vin la masă, cam mult rom la cafea și cam multă vișinată în urmă*. BASSARABESCU, V. 183. *Puțină vișinată, alteță, tot vă place*. CAMIL PETRESCU, T. III, 404, cf. SCRIBAN, D. 1410, DL. *Trase o dușcă și vișinată tare i se sui la cap*. T. POPOVICI, S. 146, cf. DM. [Vișinile mocănești] se pot consuma... numai foarte coapte și se folosesc pentru vișinată, compot, marmeladă. FLORA R. P. R. IV, 852, cf. SCL 1960, 670, CIORANESCU, D. ET. 899. *După gust, se poate servi vișinată împreună cu vișinele sau numai zeama*. S. MARIN, C. B. 321, cf. M. D. ENC., DEX. *Octavia așezase pe masă o farfurie de uscățele... și o carafă de vișinată făcută de ea*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 4, 14/2, cf. DSR, L. ROM. 1983, 165, V. BREBAN, D. G. ♦ (La pl.) Varietăți din băutura descrisă mai sus. *Făcea vișinaturile și păstrămurile cele mai bune din lume*. SADOVEANU, O. XI, 453.

- Pl.: *vișinate* și (astăzi rar) *vișinaturi*. - Și: (învechit) *vișinat* (pl. *vișinaturi*) s. n. I. GOLESCU, C., TDRG.

- Cf. ngr. βυσινάδα.

VIȘINĂTICĂ adj. (Prin Mold.; în sintagma) *Cireșe vișinatice* = varietate de cireșe galbene-roșii, cu gust acrișor de vișină. Cf. ȘEZ. V, 69, PASCU, S. 100, DL, DM.

- Pl.: *vișinatice*.

- *Vișină* + suf. -atică.

VIȘINĂ¹ s. f. Fructul vișinului, mic, rotund, cărnos, de culoare roșie întunecată și cu gust acrișor. *Poamele cu must, vișinele și alte asemenea lor*. ST. LEX. 174⁴/2, cf. ANON. CAR. *Să ai peștile grijit și tăiat..., să-i pui prune uscate... și vișine uscate* (a. 1749). GCR II, 42/27. *Cînd împărăție preslăvita gutăi..., vișina era cămăraș mare* (a. 1773). id. ib. 97/22. *Să face podvid de vișine* (a. 1800). IORGA, S. D. XVI, 21, cf. KLEIN, D. 456, BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU, LB, I. GOLESCU, C. *Spiritul pentru vișineac, dacă va fi rachiul de vin ori de vișini, să se prifacă numai o dată*. MANOLACHE DRĂGHICI, I. 68/1, cf. VALIAN, V., POEN. - AAR. - HILL, V. I, 777¹/15, ISER, STAMATI, V. 729²/39, POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 459, LM. *Coborînd Negoită-n țîrg cu niște vișine trufandale de vînzare, a aflat... că pe una dintre fetele lui Zamfirache Ulieru... o muncește dracul*. CARAGIALE, O. II, 234, cf. 3, DDRF. *În postul Sf. Petru, legumele, ... unele fructe necoapte, ca prunele (perjele) fierte, în fine, vișinele, cireșele servesc ca nutriment exclusiv*. MANOLESCU, I. 335, cf. ENC. ROM. II, 1224, BĂRCIANU, 740, GRECESCU, FL. 196. *O seamă de frunze au pe partea cea din jos un fel de bobite rotunde... de mărimea unei cireșe sau a unei vișine*. MARIAN, INS. 253.

Vișinele... se pot păstra și pentru iarnă, ca cireșele. ȘEZ. VIII, 37, cf. ALEXI, W., LÖBEL, C. *Din vișine să face dulceață, compot sau alte preparații.* BIANU, D. S., cf. TDRG. *Se fierbe compot din cireșe, vișine, smeură, prune și nuci.* PĂCALĂ, M. R. 280, cf. RESMERIȚĂ, D., PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Să-l găsească dumnealui dimineața, când o ieși în ceardac, să-și iete dulceața de vișini.* POPA, V. 9. *La urmă clătite cu dulceață de vișine și gogoși.* VOICULESCU, P. I, 141. *Cinstiții boieri... au să binevoiască să adaste aici, îndeletnicindu-se, pe lângă cafea, c-o vutcă tare bună de vișine.* SADOVEANU, O. X, 147, cf. BL V, 90. *Forma vișinelor este în general sferică, turtită spre peduncul.* ENC. AGR. V, 861, cf. BUL. FIL. V, 34, 44, BL VI, 172, IORDAN, I. R. 219, SCRIBAN, D. *Apăru în odaia lui Ciocîrlan într-un saut de lit dintr-un velur fin de culoarea vișinei putrede.* CĂLINESCU, S. 190. *Răsvan Casapu sta rezemat de soba de teracotă, de culoarea vișinei putrede.* VINEA, L. I, 348. *Putinici de brad și borcane etichetate ofereau zadarnic recolte de șerbet de smeură și de dulceață de vișine ale anilor trecuți.* id. ib. II, 104, cf. LTR², DL, DM, CIORANESCU, D. ET, H. MIHĂESCU, GR. 126, HRISTEA, P. E. 77, 78, M. D. ENC., DEX, BL VI, 205, ALR I 887, ALR II 4 044/769, NALR - O III MN 227, I 173, ALR - M II h 465. ◊ (Ca termen de comparație sau în construcții comparative, pentru culoarea roșie, care variază de la roșu intens la roșu închis) *El se prefăcu într-o floare roșie-închisă ca vișina coaptă.* EMINESCU, P. L. 16. *Gura micuță ca vișina coaptă și fața albă și roșă ca mărul domnesc.* id. ib. 55. *Ștefăniță, într-o tunică de catifea ca vișina putredă.* DELAVRANCEA, O. III, 132. *Îl găsiră într-o stare de spaimă și zbîrlire... sărutînd cu minie obraze roșii ca vișinile.* SADOVEANU, O. XI, 37. *Le-am putut urmări conturile, liniile aripilor..., pata de vișină a gușii, într-un înconjur alb, și litera ciocului caligrafică.* ARGHEZI, S. VIII, 23. *Plastica umii băiat bălan, cu ochii ca vișina neagră, face de rușine geniul artistic al citorva generații de sculptură și modelaj.* id. ib. XVIII, 79, cf. L. ROM. 1968, 48. *Cucuruz ca vișena Mîndra-mi rupse inima.* HODOȘ, P. P. 86. *Roș ca... gișina.* ALR SN IV h 1 215/365. ◊ (Cu determinări care indică varietatea, soiul) *Grădina de alături e vestită pentru vișinile ei turcești.* CARAGIALE, O. IV, 7, cf. ȘEZ. V, 69. *Vișine românești.* GRECESCU, FL. 196. *Vișine turcești.* id. ib. 197. *Prin cultură s-au obținut mai multe varietăți: vișine românești, vișine turcești etc.* PANȚU, PL. 338. *Vișinele mocănești sunt rezistente, țin mai mult.* SIMIONESCU, FL. 334. *Cele mai răspândite varietăți... sînt: vișinile spaniole, turcești, mocănești.* ENC. AGR. V, 861, cf. 862. FLORA R. P. R. IV, 852. ◊ *Vișină sălbatică* = fructul vișinului sălbatic. Cf. VALIAN, V., POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D., DL, DM, DEX. ◊ (Prin Mold.; adjectival, în sintagma) *Poamă vișină* = varietate de struguri cu boabe mărunte, dese, acre, de culoare roșie. Cf. NUȚĂ, D. I, 353. ◊ E x p r. (Regional) **A căuta în richită vișine** = a căuta în mod inutil. Cf. DDRF.

- Pl.: *vișine* și (popular) *vișini*, (regional) *vișene* (ALR I 887/79, 584, 720, 727, 790, 960). - Și: (învechit și regional) **vișnă** (CIHAC, II, 459, ALR I 887/40, 900), (regional) **vișenă**, **vișine** (ALR I 887/571; pl. *vișine*, ib.), **virșină** (ib. 887/144), **visănă** (ib. 887/840), **visînă** (NALR - O III MN 228, 1173/936, 940, 944), **jișină** (BL VI 205, ALR I 887/100, 215, 218, 257, 266, 268, 289; pl. și *jișini*, ib. 887/218, 289) s. f.

- Din bg. вишна.

VIȘINĂ² s. f. v. **vișin²**.

VIȘINE¹ s. f. v. **vișină¹**.

VIȘINE² s. m. v. **vișin¹**.

VIȘINEĂ s. f. I. Diminutiv al lui v i ș i n ă¹. *Și la sinu-i de zăpadă Purta snopi de floricele și crenguți cu vișinele.*

ALECSANDRI, O. I, 72. *Măi bădiță, nu dorești Vișinele rădăsești, Sufletul să-ți răcorești?* id. ib. 73, cf. CIHAC, II, 459, TDRG 1757, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, JARNÍK - BİRSEANU, D. 208. *Frunză verde vișinea, Vecină, vecina mea! Te-aș prinde ibovnicea.* MARIAN, H. 27. *Frunză verde vișinel, Nunului nostru cel cinstel, Frunză verde vișinică, Nuna noastră cea cinstită.* id. NU. 352. *Plîng pietrele prin vâlcele și frunzucă-n vișinele.* BİRLEA, L. P. M. I, 62, cf. ALR I 887/230. *Eu atunci te-oi mai sluji, ... Pin-or da din juguri Muguri, Din restele Vișinele.* BALADE, II, 364. *Cînd o face plopul pere și răchita vișinele (= niciodată).* Cf. DDRF, ALECSANDRI, P. P. 383, JARNÍK - BİRSEANU, D. 45, TIPLEA, P. P. 31, IZV. XI, 53, XIII, 326, FOLC. MOLD. I, 58, NUNTA, 86, ZANNE, P. I, 257. *Nici din salce pere, nici din răchită vișinele.* ZANNE, P. I, 277, cf. 256. ◊ (Adjectival; prin Mold.; în sintagma) *Poamă vișinică* = varietate de strugure cu boabe mărunte, dese, de culoare roșie și cu gust acru. Cf. NUȚĂ, D. I, 353.

2. Fructul vișinelului (2), sferic, de culoare roșie-purpurie, cu gust acru. Cf. DL, DM, CIORANESCU, D. ET. 899.

3. (Învechit; în forma *vișinică*) Numele unor varietăți de fasole. Cf. CIHAC, II, 459, DDRF, ȘĂINEANU.

- Pl.: *vișinele*. - Și: **vișinică**.

- **Vișină** + suf. -ea. - **Vișinică**: cu schimbare de suf.

VIȘINEĂC s. n. v. **vișineac**.

VIȘINEĂSĂ adj. (Într-o poezie populară; din necesități prozodice) Vișinie, v. v i ș i n i u. *Cu rochița vișineasă, Cu pestelca-n briu sumeasă.* POP., în JAHRESBER. IX, 185.

- Cf. v i ș i n i u.

VIȘINÉL s. m. I. Diminutiv al lui v i ș i n¹; (popular) vișinior. Cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM, DEX. *Prin cel cel, Prin cel muncel, ... Prin cel verde vișinel Faptu-s-a d-un legănel.* TEODORESCU, P. P. 83. *Frunză verde vișinel, Nunului nostru cel cinstel.* MARIAN, NU. 352. *Prin cel verde vișinel, Leagănă-se, Cleatină-se Leagăn verde de mătase.* MAT. FOLC. 526. *La cranga di ișinel Esti-un leagăn di fir galbîn. Dar într-insu cini sădi?* ib. 1471. *Frunză verde vișinel Și căluțu-i tinerel!* POP., în IST. LIT. ROM. I, 69. *Prin cel verde vișinel Jos la verdele pământ, Mi-est-un scaun de argint.* FOLC. MOLD. I, 242. *Prin cel verde vișinel, ... Esti-un leagăn legănel.* CAF V, 94. *Prin cel cel, prin cel mărgelel...* *Pe-o creangă de vișinel, Legănaș de tafur verde, Dar în leagăn cine-m șade?* ib. 95, cf. 102. ◊ (Într-un descîntec) *Vicșinel înflorit, Pi mînicî te-am vîrit, De inimî te-ai lipit.* GR. S. VI, 258.

2. (Și în sintagma *vișinel sălbatic*, CONV. LIT. XXIII, 1061, BORZA, D. 44, 301) Arbust din familia rozaceelor, cu flori albe și cu fructe mici, sferice, roșii-purpurii, foarte acre; cireș de Bărăgan (v. c i r e ș), cireș pitic (v. c i r e ș), vișin sălbatic (v. v i ș i n¹) (*Cerasus fruticosa*). Cf. DDRF, BRANDZA, FL. 541, TDRG 1757, PANȚU, PL., CADE, ENC. AGR. V, 862, DL, DM, BORZA, D. 44, 301, FLORA R. P. R. IV, 848, SFC, III, 90, CIORANESCU, D. ET. 899, DEX, DSR.

- Pl.: *vișinei*. - Și: (regional) **vicșinél** s. m.

- **Vișin¹** + suf. -el.

VIȘINÉT s. m. Grup de vișini (care alcătuiesc o livadă); livadă de vișini. Cf. DDRF, ȘEZ. XV, 140, CADE, DL, DM, SFC III, 85, CIORANESCU, D. ET. 899, DEX. *Prin cel nucet, ... Prin cel verde vișinet, Mi-este-un leagăn de mătase.* TEODORESCU, P. P. 82. *Prin nucet, Prin vișinet, Mărul cu florile dalbe.* PAMFILE, CR. 90. *Prin cel verde vișinet, Leagăn verde de mătase, Împletit de Maria-n șase.* FOLC. OLT.-MUNT. III, 728.

- Pl.: *vișineturi*.

- **Vișin¹** + suf. -et.

VIȘINICĂ s. f. v. **vișinea**.

VIȘINIÓR s. m. (Într-o colindă). Vișinel (1). *Jos pe drumul mare, De lături de cale, Crescut-o, născut-o Verde-un vișinior, Galbăn păltinior.* VICIU, COL. 113.

- Pl.: vișiniori.

- **Vișin**¹ + suf. -ior.

VIȘINIÚ, -ÍE adj. De culoarea vișinei coapte; roșu închis cu nuanță violetă. V. p u r p u r i u. *Pavăza nu o metaherisea, ce cu capul gol să afla la pombă, fiind îmbrăcat cu hlamidă vișinie* (a. 1773). GCR II, 90/22, cf. 91/17. *Au alergat precum au fost spre zid, ... întinzând un cort cu perdele vișinii și cu fir țesute.* AETHIOPICA, 14/20. *Călăreți a căror straie sînt albastre cu podoabe vișinii.* IST. AM. 5/12, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., I. GOLESCU, C. Apa... *cădea cu zgomot mult în albiile de marmură vișinie.* GORJAN, H. IV, 39/31, cf. VALIAN, V. *Bunul părinte porunci să cumpere cinci coși postav vișiniu.* NEGRUZZI, S. I, 11, cf. POLIZU. *Mi-a căzut parte la braț un tînăr măruntel, ... muchelef la haine: venghercă de postav negru cu brandebururi și cu chiostecuri, pantalonii nohutihii, ... jiletca de catifea vișinie cu găitan de fir de jur-împrejur.* GHICA, S. 150. *Venerabilul bătrîn apărî în pridvorul caselor sale, îmbrăcat cu anterior de atlas vișiniu.* FILIMON, O. I, 107, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D. *Mandarinu-n haine scumpe de mătășă vișinie, Cu frumoase flori de aur și cu nasturi de opal; Peste coada-i de păr negru poart-o vinătă chitie.* ALECSANDRI, O. I, 357. *Toată haina ei era o cămeșă albă cusută cu alțițe de fir... și o fotă albastră cu dungi vișinii.* id. ib. IV, 33. *Profitînd de această împrejurare, ne-am apucat de am zugrăvit cu cerneală vișinie sprincenele, barba și mustățele călugărului.* id. ib. 474, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 459, LM. *Obijnuia să se îmbrace foarte elegant: Gheroc negru cu doi nasturi; jiletcă de pichet... sau altă jiletcă, de plisă vișinie cu bumbi roșii de mărgean imitație.* CARAGIALE, O. I, 307, cf. MARIAN, CH. 54, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Haina de dedesupt e de brocard cărmăzuiu... Cea de-asupra e o lungă, largă mantie de brocard cu fundul vișiniu, prin care trec mînele.* IORGA, C. I. I, 115, cf. TDRG. *O vrîstă era roșie, alta verde, alta albastră, vișinie, naramgie și fel de fel de flori (colori).* PAMFILE, I. C. 365. *Te poftesc să-ți faci pedepsa, zise ea, punîndu-mi pe genunchi un mic album legat în catifea vișinie cu monogram aurit.* HOGAȘ, DR. I, 179, cf. 186, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Lemnul lui e foarte căutat pentru lulele, fiind mirositor și tare, cu ape vișinii.* SIMIONESCU, FL. 227. *Nevăstuica, îmbrăcată în rochiță nouă de șeviot vișiniu, cu zuluții proaspăt rețeați, își împărțea ochii și inima între prietena din dreapta și din stînga.* C. PETRESCU, A. 451. *Fota... este cutată și largă de 4-5 m din pînză de lînă neagră, ... vișinie sau roșie.* IZV. XIII, 204. *Își preumbla potcapul roșu și brîul vișiniu de protopop de-a lungul județului.* VOICULESCU, P. I, 118. *Una din ele, sprintenă și cu fusță vișinie, avea a încredința celeilalte o taină.* SADOVEANU, O. X, 184. *Leșiră și intrară cu alte mășuțe joase, acoperite discret cu naframe vișinii.* id. ib. 304. *Țigăncușe cu basma și în șalvari Vișinii, portocalii, de-un roșu mat, Joacă-n pîntec pe un viers tărăgănat.* PILLAT, P. 207. *Fructul vișinului, care este o drupă ca și la cireși, se deosebește de acestea, atît prin culoarea lor caracteristică vișinie... și prin gustul lor întotdeauna acru.* ENC. AGR. V, 861. *Macaturile de lînă țigaie, țesute în casă... d-o singură culoare, care se făceau prin partea locului, mai totdeauna vinete, verzi sau vișinii.* MOROIANU, S. 11. *Mîndria acestui „sfînt patrafir”, lucrat numai în aur, argint și mîrgăritare pe mătășă vișinie, va fi întemeiat legenda că ar veni de la însuși sfîntul Sava.* ARH. OLT. XVII, 5, cf. SCRIBAN, D. *După moda artistică a epocii căsătoriei, colecția menajului era dominată de o fotografie mare cît o ușe de dulap și*

încadrată în spirale decorative de pluș vișiniu. ARGHEZI, S. X, 120. *Un om politic cu nume aristocratic... lăsase un imobil... un soi de fortăreață tapisată pe dinăuntru cu mătase vișinie.* CĂLINESCU, B. I. 87. *Pavlicioni, în fracul lui cenușiu cu guler de catifea vișinie, șopti... ceva neînțeles, bolborosit.* CAMIL PETRESCU, O. I, 229. *Pe lîngă el trecu o femeie cu o pălărie vișinie.* id. ib. II, 132. *Deschise stane sub ochii pretinsului inspector general caseta vișinie.* STANCU, R. A. IV, 29. *Purta un penioar de mătășă vișinie.* VINEA, L. I, 64. *Profesorul își poartă cu seriozitate peste pantalonii albi pijamaua de noapte, din mătase vișinie.* DEMETRIUS, A. 31, cf. LTR², DL, DM, CIORANESCU, D. ET. 899, L. ROM. 1968, 41, 48, SFC VI, 77, 80, M. D. ENC., DEX. *Priveam temător... pervazul... închipuindu-l ca un uriaș șarpe, atras altădată de albul unui covor îngust, pe margini cu dungi roșii, întins pe alt covor vișiniu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 30, 7/1, cf. DSR, V. BREBAN, D. G., H IV 53. *Te plînge cea mijlocie Cu rochiță vișinie.* SEVASTOS, C. 7. *Să porți iia ca și-o iie Cu mătășă vișinie Să-mi fii dragă numai mie.* IZV. XIV, 308. *Singurel mergea călare... Cu zăbunu vișiniu, Cu sabia pusă în brîu.* FOLC. MOLD. I, 79. *Hai digrabî, mîi băieți, Calu ńeu sî-l aduceți, Calu ńeu din herghelie, Cel cu coada vișinie.* id. II, 32. ♦ (Substantivat, n.) *Icoanele cu sfinți ștersi; patul de scînduri, acoperit cu o pătură lăptoasă, vîrgată cu alb și vișiniu.* DELAVRANCEA, O. I, 186. *Fetele de perini printre găurelele căroră răsăreau, - încintînd ochii și odihnindu-i, - vișiniul, albastrul și cîteodată galbenul și verdele fulucelelor.* MOROIANU, S. 38. *Roșurile prezintă o ținută în intensități și un accent care fac fragedul aspru, iar vișiniul exprimat cu sînge cald.* ARGHEZI, S. VIII, 80. *Ochiul prezintă următoarele colori: în jurul pupilei negre întunecate se află un inel portocaliu, apoi unul roșu ca sîngele, pînă la vișiniu, care, în fine, trece în brun-castaniu.* LINȚIA, P. II, 258, cf. L. ROM. 1979, 9. ♦ (Mold.; în sintagma) *Poamă vișinie* = varietate de strugure cu boabe rotunde, de culoare roșie-închisă. Cf. NUȚĂ, D. I, 353.

- Pl.: vișinii.

- **Vișină**¹ + suf. -iu.

VIȘLĂR s. m. (Regional) Prepelicar (Orlat - Sibiu). Cf. H XVII 232.

- Pl.: vișlari.

- **Vișlă** + suf. -ar.

VÍȘLĂ s. f. v. **vijlă**¹.

VIȘLĂU s. n. v. **vișeu**.

VIȘLITURĂ s. f. v. **vișluitară**.

VIȘLUI vb. IV. T r a n z. 1. (Folosit și a b s o l.) (Transilv. și Ban.; complementul indică obiecte, elemente de construcție etc.) A dăltui. V. s c o b i¹ (I 1). Cf. KLEIN, D. 451, TAMÁS, ET. WB. 860. *Vișăie pintru vișluit butuci la roate.* ALRT II 68, cf. com. din BANAT, CHEST. II 237/8. *Vișău de vișluit.* ALR II 6 657/76, cf. ALR SN II h 546/53. *Vișculese cu dalta.* TEAHA, C. N. 220.

2. (Regional; complementul indică părți ale saniei) A îmbina, a fixa (Ghilad - Timișoara). Cf. ALR II 5650/36. [Gruul] îi vișluit în oplean. ib.

- Prez. ind.: vișluiesc. - Și: **vișului, vișui** (TEAHA, C. N. 220, TAMÁS, ET. WB. 860), **vișculi, vijlul** (CHEST. II 237/8), **jislui** (KLEIN, D. 451, TAMÁS, ET. WB. 860) vb. IV.

- De la **vișeu**.

VIȘLUITURĂ s. f. 1. (Prin Ban. și prin Transilv.) Dăltuitură, creștătură, scobitură (II 1) (a unui element de construcție, a unui obiect etc.). *Se înnoadă firele după o vergea de fier, carea să leagă cu brîne [ațe groase] de*

vijluitura [scobitura] *sulului dinainte, apoi să începe țesutul*. LIUBA - IANA, M. 119. [Lemnele din care se fac pereții casei] *pe tâlponi stau vertical în vîșuitură*. CHEST. II 78/5, cf. 272/299, ALR II 5 650/105.

2. (Prin Transilv.) Capătul crestat al stîlpilor unei case țărănești. Cf. CHEST. II 275/299.

3. (Transilv. și prin Ban.; în formele *vîșlîtură*, *vîșlîuitură*, *vîșcultură*) Loc de îmbinare a căpriorilor în vîrfurile unei case sau a bîrnelor la unghiurile casei. Cf. CHEST. II 109/229, 227/1, TEAHA, C. N. 220.

- Pl.: *vîșlîuituri*. - Și: *vîșlîtură* (CHEST. II 109/299), *vîșlîuitură* (ib. 227/1), *vîșlîuitură*, *vîșlîuitură* (ALR II 5650/105), *visculitură* (TEAHA, C. N. 220), *vijluitură* s. f.

- *Vișlui* + suf. *-tură*.

VIȘN s. m. v. *vișin*¹.

VIȘNÁP s. n. v. *vișinap*.

VIȘNĂ s. f. v. *vișină*¹.

VIȘNEÁC s. n. 1. (Bucov. și Mold.) *Vișinată. Spiritul pentru vișneac dacă va fi rachiu de vin ori de vișini să se prîfacă numai o dată*. MANOLACHE DRĂGHICI, I. 67/27. *Vișneacu va fi mai bun dacă vișinile vor fi amestecate și cu cireșe amară*. id. ib. 68/17, cf. TDRG 1757, CADE 1429, SCL 1960, 670, L. ROM. 1966, 97, 98, DSR, CHEST. VIII 103/10, GLOSAR REG.

2. (Regional) Compot (de vișine) (Marginea - Rădăuți). Cf. ALRM SN III h 892/386.

- Pl.: *vișneacuri*. - Și: *vișineác* s. n. TDRG 1757, GLOSAR REG., L. ROM. 1966, 98.

- Din ucr. *вишняк*. - *Vișineác*: prin apropiere de *vișină*¹.

VIȘNÍ vb. IV v. *viști*¹.

VIȘNÍȚĂ s. f. v. *deșniță*.

VIȘPLÁU s. n. (Prin Ban. și prin vestul Olt.) Albăstreală (de rufe). *Le moaie în vișplau*. ALR SN IV h 1 227/76, cf. h 1 228, ALRM SN III h 1 043/76, h 1 044, PORTILE DE FIER, 351.

- Pl.:? - Și: *veșpláu* s. n. ALR SN IV h 1 228/2.

- Din scr. *veșplav*. Cf. germ. *W a s c h l a u*.

VIȘTA interj. (Bucov. și Maram.) Strigăt cu care se mină caii (înhămați) pentru a merge spre stînga. Cf. CV 1950, nr. 11-12, 41, CHEST. V 77/15, 92, 99, LEXIC REG. 111, ib. II, 127, GLOSAR REG. *Ō L o c . a d j.* (Prin estul Transilv.) **Din vișta** = (despre caii înhămați) din stînga. Cf. GLOSAR REG.

- Din ucr. *біштра*.

VIȘTEÁLĂ¹ s. f. (Olt. și prin Munt.) Spuzeală (1) a buzelor. Cf. CIAUȘANU, V. 210, IZV. XIV, 116. *Dacă pe cîmp... bei apă din acelaș vas cu unul viștit, iei vișteală numai decît*. ARH. OLT. XXI, 278, cf. LEXIC REG. II, 17, UDRESCU, GL., GL. OLT.

- Pl.: *vișteli*. - Și: *veșteală* s. f. CIAUȘANU, V. 210.

- *Viști*² + suf. *-eală*.

VIȘTEÁLĂ² s. f. (Regional) Femeie de moravuri ușoare (Ghilad - Timișoara). Cf. ALR II/36.

- Pl.:?

- *Viști*¹ + suf. *-eală*.

VIȘTÍ¹ vb. IV. R e f l. și r e f l. p a s. (Popular; despre animale femele) A se împreuna, a se împerechea în vederea reproducerii. *Catîrii se prăsesc într-acest chip că se viștesc vacile cu măgarii și fac pe catîri* (a. 1715). ARHIVA R. II, 172/22, cf. ISER, CIHAC, II, 458, PHILIPPIDE, P. 148, ALEXI, W., TDRG, CIORANESCU, D. ET., ȘEZ. V, 75. *Scroafa s-a giștit*. Com. din BILCA - RĂDĂUȚI, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 208. *Cățelele se vișnesc*. CHEST. V 33/61, cf. ALR I 1 104/768, 770, 776, 795, I 143/420, 424, 532, 584, 677, 684, 988, ALR II 4 959/27, 141, 235, alr II 5 532/784, ib. 6 051/2, 27, 130, 141, 235, 6 060/27, 235, LEXIC REG. 73, GLOSAR REG., L. ROM. 1968, 64, ib. 1970, 548, ALIL XXIX, 289. ♦ T r a n z. (Despre animale masculine) A monta². Cf. LB, DDRF, BĂRCIANU, com. Din TEPEȘ VODĂ - CERNAVODĂ, ALR I 1 104/746, 760, 786, I 143.

- Prez. ind. pers. 3: *viștește*. - Și: (regional) *vișni*, *vijní* (ALR I 1 143/331, 341, 348), *visti* (CIHAC, II, 458, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, CIORANESCU, D. ET., ALR I 1 104/776, ib. I 143/420, 424, 512, 536, 540, 550), *vești* (ALR I 1 104/760, 768, ib. I 143/571, LEXIC REG. 73, L. ROM. 1970, 548), *vestri* (ALR II 4 959/235, 6 051/235, 6 060/235), *vísti* (DDRf), *vísti* (ALR II 4 959/27, ib. 6 051/27, 6 060/27), *fișní* (ALR II 6 051/2), *gestri* (L. ROM. 1968, 64, ib. 1970, 548, ALIL XXIX, 289), *ghești* (ALR I 1 104/760) vb. IV, *ghistá* (ALIL XXIX, 289) vb. I, *ghistí* (CIHAC, II, 458), *ghistí* (ALR I 1 104/746, 776, I 143/582, 584, 610, 988, L. ROM. 1968, 64, ib. 1970, 548, ALIL XXIX, 289), *giști*, *jiști* (PHILIPPIDE, P. 148) vb. IV.

- Lat. *gestire*.

VIȘTÍ² vb. IV. R e f l. (Olt.; despre buze) A se spuzi (2); a se crăpa, a plesni. Cf. CADE, CIORANESCU, D. ET., CIAUȘANU, V. 210. *Băieții de la noi... Umblă din ușă-n ușă, Sărutînd cîte-o mătușă. Li s-a viștit buzele Sărutînd mătușile*. FOLC. OLT. - MUNT. III, 398.

- Prez. ind. pers. 3: *viștesc*.

- Lat. *viescere*.

VIȘTÍT, -Ă adj. (Olt) 1. (Despre buze) Spuzit (1); crăpat, plesnit. *Fata mare se mărită, Rămii cu inima friptă Și cu buzele pîrlite, Cel puțin, frate, viștite*. CIAUȘANU, V. 55, cf. 210, DR. VI, 473.

2. (Despre oameni) Care are buzele spuzite, crăpate. *Dacă pe cîmp... bei apă din acelaș vas cu unul viștit, iei vișteala numai decît*. ARH. OLT. XXI, 278, cf. LEXIC REG. II, 17.

- Pl.: *viștiți*, *-te*.

- V. *viști*².

VIȘUÍ vb. IV v. *vișlui*.

VIȘUITURĂ s. f. v. *vișluitură*.

VIȘULITURĂ s. f. v. *vișluitură*.

VIȘULUÍ vb. IV v. *vișlui*.

VIȚĂCĂ s. f. (Prin sud-vestul Munt.) Pui¹ de bivoli. CV 1951, nr. 1, 37.

- Pl.:?

- *Viță* + suf. *-acă*.

VITACÉE s. f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate lemnoase, agățătoare, cu frunze alterne, cu flori actinomorf grupate în inflorescențe, cu fructe bace cărnose și care are ca prototip vița de vie (v. v i ț ä); (și la sg.) plantă care face parte din această familie. Cf. ANTONESCU, D., BRANDZA, FL. 208, ENC. ROM. *Vitaceele au, de obicei, florile mici, hermafrodite*. LTR², cf. DL, DM, PRODAN - BUIA, F. I. 346,

DER, M. D. ENC., DN³, DREV, DEX². ◊ (Adjectival) *Plantă vitacee*.

- Scris și: *vitaceae*. ANTONESCU, D., ENC. ROM., LTR².
- Pl.: *vitacee*.
- Din fr. *vitacées*.

VITÁL, -Ă adj. 1. Care se raportează la viață, care aparține vieții, care este esențial menținerii vieții; de viață, al vieții; (învechit, rar) viețual (1), viețuielnic (3), viețuos, viezător (2). *Aerul... întră și în plămîni pieptului cu însuflarea și răsuflarea lor, să sugă de toată fața pielii trupului, de să face umezeala limfilor și să cheltuiește toată partea lui cea vitală într-însul*. EPISCUPESCU, A. 58/9. *Aerul cel vital hrănește și crește verdețurile și viețuitoarele pămîntului, arderea focului și a luminărilor*. id. ib. 89/7. *Aerul este compus din trei deosebite... duhuri, din 76 părți de duh ozotic, ce este... înecăcios și otrăvitor vieții, din trei-patru părți de carbonic... și din douăzeci de părți de duh vital (oxigen) ce este de fire hrănitor și dezmiertător vieții*. id. o. I. 335/19. *Sub mîna creatoare... Coasta se mlădie. Într-însa Zeul suflă mai mult decît viață, amorul divin suflă. Și edifică Domnul acea vitale coastă Ce din Adam luase, ca templu, în femeie*. HELIADE, O. I, 367, cf. FOENE. - AAR. - HILL, V. II, 818²/30. *Trebuie împotriva a fi cinevași cu bune măsuri... cînd fără veste moartea vine în urma... unor întîmplări ce au putut zăcni sau opri de tot lucrarea unei numai funcții vitale, fără a desființa principiul vieții*. KRETZULESCU, M. 92/15. *Aerul este trebuincios vieții plantelor ca și la aceea a animalilor; ele trag cu el gazuri neapărate la exerciția funcțiilor lor vitale*. BREZOIANU, R. 33/10, cf. NEGULICI. *Fără puterile viezătoare (vitale) ale omului este cu neputință să se prefacă această materie din aluatul numit mai sus în hil... și din aceasta în sînge, apoi din sînge în trup viu*. CORNEA, E. I, 178/10. *Animalii puși în oxigen trăiesc într-însul mai mult timp decît în același volum de aer atmosferic; pentru aceea i s-a dat nume de aer vital*. MARIN, PR.-I, 3/5. *Asfixia este un fenomen mortal care se declară prin încetarea funcțiilor vitale ale arterelor, a inimii, a respirației și a simțurilor, însoțite... cu înțepenirea tuturor membrilor organismului*. PARAB. 305/16. *Asfixiile pot izvorî din orice împrejurare ce ar produce astuparea canalului respirației, precum și prin o directă retragere a materiilor vitale (ca căldura și oxigenul aerului)*. ib. 306/3. *Corpul se dezvoltă în lung, cînd spiritul vital nu se munceste mult de cantitatea cărnurilor, în adîncime și în lățime strivindu-se*. ARISTIA, PLUT. 128/29. *Nu știm cum se pot transporta imaginile... dintr-acest nerv pînă la centrul creierilor. Aceasta... este un act vital (de viață), un act fiziologic*. BARASCH, M. III, 21/3, cf. id. I. N. 151/23. *Apa... lucrează într-un mod mecanic, mîrînd și întinzînd celulele și escitînd în ele lucrările lor vitale*. id. B. 11. *Căldura este neîncetat produsă de respirație și prin combinațiile ce se săvîrșesc sub influența forțelor vitale*. MARIN, F. 208/2, cf. PROT.- POP., N. D., PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D. *Această diferență de nutrimînt este un efect al climei; însă ea trage după sine nește obiceiuri cari modifică starea materială și activitatea vitală a organelor. De aci se nasc rezultate organice ce se transmit prin ereditate*. HASDEU, I. C. I, 248. *Românii, mulțumită condițiilor economice, igienice și strategice celor mai priincioase, au putut într-un spațiu teritorial foarte restrîns să ajungă succesiv la un grad înalt de rezistență vitală*. id. ib. 288. *Dupe stomac, vine burta, care... înconjoară c-un înveliș moale organele vitale*. BARONZI, I. C. V, 101/1, cf. II, 245/15, COSTINESCU, LM. *Așa de greu a fost saltul vital peste abisul ce desparte materia de spirit, încît pînă astăzi numai o îngustă rază de lumină ne-a putut fi deschisă pentru a ne da samă despre viața sufletească*. MAIORESCU, CR. II, 165. *Fîindcă împușinarea forțelor conduce la ruperea*

echilibrului vital, de aceea în interesul conservării vieții este trebuință ca să intervină în acest echilibru forțe noi. CONTA, O. F. 237. *La organismele superioare funcțiile vitale se turbură sau încetează de a se mai exercita, înlăturată fiind vreo parte din agregatul lor organic*. REV. CRIT. I, 18, cf. DDRF. *Corpurile brute, nefiind constituite din protoplasmă, nu se bucură nici de proprietățile ei vitale și prin urmare nu sînt vii, nici nu trăiesc*. ENC. ROM. I, 178, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Ritmul vital, propriu fiecăruia este influențat, ba chiar modificat, de tradiția creatoare*. PĂRVAN, I. F. 97, cf. RESMERIȚĂ, D. *În principiu, viața poate avea o durată nelimitată, dacă se face reinnoirea părților interne ale organismului, cheltuite în timpul funcționării vitale*. MARINESCU, P. A. 60, cf. CADE. *Plaga este destul de gravă, dar nu pare să intereseze nici un organ vital*. CAMIL PETRESCU, T. I, 127, cf. id. P. 24. *Ochii lor, măriți peste măsură, sfredelesc zarea cîntînd parcă, printr-un instinct vital, să pătrundă prin pinzele necunoscutului*. BART, S. M. 38. *Socialul este mai întîi produsul unui concurs de împrejurări spațiale, temporale, vitale și sufletești*. D. GUSTI, P. A. 116, cf. SCRIBAN, D. *Intuim în tinerele corpuri care ne si înfățișează, în frăgezimea și ingenuitatea pubertății lor, valorile vitale care compun semnificația primăverii*. VIANU, E. 111. *D. Argezi este cel mai mare poet al energiei vitale, e singurul optimist, organic, plin, care ne-a redat senzația miracolului de a trăi în toată lirica noastră*. CONSTANTINESCU, S. I, 103. *Eul bacovian răsuțește un tragic, un obsedant scîncet, suferința se clatină într-o semisomnolență în care instinctul vital alterat posedă nu știu ce încordată luciditate*. id. ib. 157, cf. II, 164. *Filozofia, constatase Ioanide, rămîne o speculație inoperantă, dacă merge împotriva instinctului vital*. CĂLINESCU, S. 208, cf. 229. *Facem... o diferențiere de mare importanță: mutațiunile biologice, creatoare de forme vitale, de specii și variante, sunt altceva decît mutațiunile ontologice, creatoare de moduri specifice de a exista*. BLAGA, T. CULT. 475, cf. 107, 476. *Tonusul vital general al ceneșteziei noastre dă un fel de colorit vag sentimentului vital*. RALEA, S. T. II, 22, cf. I, 118. *Coeficientul de transpirație arată variații mari la una și aceeași cultură, fiind minim în cazul unui echilibru al tuturor factorilor vitali ai plantei*. CHIRIȚĂ, P. 274. *Bioxidul de carbon împiedică funcțiunile vitale ale microorganismelor aerobe și ale vegetației superioare*. ib. 388. *În faza germinării, embrionul își procură din endosperm sau cotiledoane hrana și energia necesare proceselor vitale*. AGROTEHNICA, II, 11, cf. DL, DM. *Paralel, în ordine microcosmică, se va petrece același proces, spiritul și factorul vital se vor consilia prin ființa morală*. IST. LIT. ROM. II, 281, cf. URUSU, T. Ș. 298. *Fiziologia are ca obiect studiul proceselor biologice (vitale) care se petrec în organismul animalelor: nutriția, respirația, excreția, mișcarea, sensibilitatea etc*. ZOOLOGIA, 3. *Nicotina influențează în sens negativ toate funcțiile vitale*. ABC SĂN. 369, cf. M. D. ENC., DEX, DN³, DREV, V. BREBAN, D. G. *Și-a tras în tîmplă cinci gloanțe... Ultimul i-a traversat creierul, ieșind prin gură, dar fără să distrugă vreun centru nervos vital*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 4, 13/2. ◊ F i g. *Cultura e o sarcină, care cere și consumă neînterupt puterile vitale ale unei națiuni*. MAIORESCU, CR. I, 283. *Dacă nu făceam economii, ce era să ni se zică? Era să ni se zică: ați ruinat țara, i-ați sleit puterile vitale, i-ați secăt creditul, și alte asemenea fraze stereotipe*. id. D. 337. *Chiar patriotismul, acea mare idee care, hrănită în sufletul românilor ca un instinct, le-a păstrat viața în scurgere de atîția secolii, chiar acel mare simțimînt vital, zicem, se reduce la considerări meschine de provincie*. ODOBESCU, S. I, 488. *Țara d-lui Rosetti este o crescență parazită pe trupul adevăratei țări, parazit care-i consumă puterile, [î]i împiedică și-i nimicește funcțiunile vitale*. EMINESCU, O. XII, 366. *În state*

rău și inapt organizate orice drum nou, orice comunicație nouă e un nou canal prin care se storc sucurile sale vitale, precum se-nîmplă cu Irlanda, ... cu Turcia, cu noi, cu multe alte țări. id. ib. 388. Romanul său este un mare fragment de viață al ghetoului bucureștean. Alcătuit din episoade, din tipuri nenumărate, din evocarea unei colectivități, el se valorifică printr-un suflu vital de vibrantă tensiune. CONSTANTINESCU, s. I, 205, cf. VI, 227. ◊ Nod vital v. n o d (II 3). (Filoz., biol.) Principiu vital = realitate energetică, distinctă de materie, care stă, potrivit teoriei vitalismului, la baza tuturor fenomenelor vieții. Patrii eclesiastici (cele dintii cinci secle) consideră sufletul nostru ca o imagine a lui D[umnezeu și corpul nostru ca umbra lui. Cu nedreptul se acuză de materialism, fiindcă s-a confundat principiul vital, care ei [i] tractează la fizic, cu principiul cugetătoriu, care ei l-au admis... ca substanță spirituală. LAURIAN, F. 183/28, cf. MARINESCU, P. A. 71, 72, REV. FIL. 1971, 1575. (Filoz.) Elan vital v. e l a n.

2. Care este absolut necesar, care este indispensabil pentru existența unei persoane sau a unei colectivități; care este de importanță maximă, e s e n ț i a l, f u n d a m e n t a l. Cum niște streini pot ei doborî o societate puternic întemeiată? Ce principiu de interes vital al societății reprezintă? BĂLCESCU, O. III, 325. Interesele vitale ale principatului cereau un serviciu militar mult mai valoros și însuflător de încredere. BARIȚIU, P. A. I, 368. Și tocmai cestiunea rurală, această cestiune vitală a țării noastre, noi voim să o otărîm fără nici o cercetare în secțiuni, fără raportul comitetului delegaților. KOGĂLNICEANU, O. III², 173, cf. 171. Am agitat gelozia între puteri, am format majoritate în contra intereselor vitale ale inamicilor tăi. FILIMON, O. II, 31. Victoria de la Jilijte dezleagă una din problemele politice cele mai vitale: un principe poate el oare a pune temei pe o armată mică și compusă din recruți? HASDEU, I. V. 93. Nici capacitatea intelectuală, nici capacitatea politică n-au perit în Italia; lipsește... aceea ce e pretutindeni una din condițiile vitale ale civilizației; [i] lipsește credința... în veritate. BARONZI, I. C. III, 21/8. Aceste cestiuni sînt de o mare importanță, fiindcă ating interesele cele mai vitale, cele mai serioase ale umanității. CONV. LIT. II, 37. Acea lege... sancționează un principiu salutar, adică acela de a fi reprezentate în adunare toate interesele legitime și vitale ale țării. MAIORESCU, D. I, 61. Credința națională a preasfinției sale se întemeiază mai mult pe curtea stăpînitoare din Viena, decît pe elementul vital al înfrățirii naționale a românilor. ODOBESCU, S. I, 505. Ajunși înaintea casei deputatului din Montmartre, li se vorbi despre o notă ce se redactase de cîțiva studenți, în care sînt espuse „interesele vitale ale țării în cestiunea Dunării”. EMINESCU, O. XIII, 265. Spiritul public se agită asupra atîtor și atîtor chestiuni, toate vitale, a căror dezlegare nu mai poate suferi întîrziere. CARAGIALE, O. III, 42. Ne vom îndrepta... privirile către acele modificări inerente spiritului omenesc, cari constituiesc cauzele fundamentale ale tranziției sensurilor: metafora, oarecum elementul vital al graiului. ȘĂINEANU, I. 87. Este de un vital interes ca să știm cum stă elementul român acolo în ziua de azi. REV. CRIT. II, 183. Astfel se născu acea constituție hermafrodită conținută în Convențiunea de la Paris; lucrare a momentului, ea era menită a peri la cea dintii ciocnire cu interesele vitale ale poporului asupra căruia era să fie aplicată. XENOPOL, I. R. XII, 185, cf. ENC. ROM. Mărimea împrejurărilor și chestiile vitale ce se dezbăteau așezau sufletele în cele două taberi ale urii cumplite. PAPADAT-BENGESCU, O. II, 124, cf. RESMERIȚĂ, D. Această problemă vitală pentru viitorul economic al întregului Ardeal n-a lipsit de pe ordinea de zi a Camerei din Brașov, trei decenii. GOLOGAN, C. R. 80, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Vom găsi intuiția problemelor vitale puse neamului nostru în condiții cu totul neprevăzute.

LOVINESCU, C. V, 120. În chestiunea Dunării, România are cuvîntul a se plînge, nu marile puteri, ... Este un interes vital și pentru noi să nu rămînem cu brațele încrucișate. TITULESCU, D. 225. Conversația se învălmășea în jurul decadenței acestei activități vitale și primordiale, vîntoarea. VOICULESCU, P. I, 103, cf. SCRIBAN, D. Se pomenește că-și uită povestirea gîndindu-se brusca la o chestiune, cum se zice, vitală. ARGHEZI, S. X, 55. Prea sînt vitale interesele în joc, pentru ca de dragul culturii adevărate să se renunțe la dulcea, ipocrita, comoda erudiție. RALEA, S. T. III, 275. Pentru mine, lucrurile astea nu sînt fraze, ci adevăruri vitale. H. LOVINESCU, T. 290, cf. DL. Gîndul lui este fixat neîncetat la următoarea mișcare a adversarului, în timp ce interesele vitale ale țării trec pe planul doi. PEDA, DELIR. 140, cf. id. C. I. P. III, 178, DM. Are un interes vital să reflecte existența obiectivă și categoriile acesteia. JOIA, S. L. 15. Budai-Deleanu a pornit de la fapte de vital interes local și național, pe care le-a sublimat în corpul operei sale. IST. LIT. ROM. II, 76. Foile lui abordează în lungul mai multor decenii probleme vitale pentru viața politică și intelectuală a românilor ardeleni. ib. 246. Deschizînd un nou front de luptă împotriva forțelor otomane, Ștefan - care pornise de la nevoile vitale ale propriului său popor - se punea implicit în slujba unei cauze general europene. IST. ROM. II, 511, cf. M. D. ENC. Unirea devenise cauza vitală a poporului român. MAGAZIN IST. 1974, nr. 1, 19, cf. DEX, DN³. Comerțul cu imperiul turcesc... avea o însemnătate... vitală pentru țară. IVĂNESCU, I. L. R. 536, cf. SCL 1981, 466, DSR, V. BREBAN, D. G. Recunoașterea vinovăției trecutului este vitală tocmai pentru purificarea prezentului. ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 17/3. Oricum, rușii sînt un mare popor, iar religiozitatea este o chestiune vitală pentru ei. L 1992, nr. 139, 8/2. ◊ (Adverbial) Asimilăm încă insuficient arta cu știința, în domeniile în care sînt vital limitrofe. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 4/4. Pentru sași, posesori ai unui vechi și rutinat aparat politic, dar pușini..., era vital să-i vadă pe români alături de ei. MS. 1988, nr. 1, 31. ◊ Spațiu vital v. spațiu (II 1).

3. (Învechit) Viabil (1). Cf. POLIZU. Ce e drept, o consecință trebuie să existe în ascunsa rădăcină a creației sufletului omenesc cu toată felurimea manifestărilor lui, căci altfel nu ar fi o unitate de organism vital. MAIORESCU, CR. II, 159, cf. BĂRCIANU.

4. (Rar) Plin de vitalitate (2), viguros (1). Cf. POLIZU. Tinerimea, pînă la vîrsta de treizeci de ani, partea cea mai vitală, cea mai inteligentă și cea mai generoasă a nației, este oprită a concura să intre în arena politică. BOLLIAC, O. 241, cf. ALEXI, W. La început, a apărut ca parnasian, ... apolinic ca formă, dar dionisiac ca fond, om al „isteriei vitale”, frenetic. LOVINESCU, S. II, 279. Oamenii de știință au descoperit că sînteți mai vitale decît noi și o luăm în serios. PEDA, C. I. P. II, 391. Personajul este încă atît de vital, încît tragicul situației nu-l poate copleși. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 68, 9/1. ◊ (Rar) Vitalist (4). Ar mai fi de citat „Tristan și Isolda”, „Portret”..., toate mărturisind un echilibru de o adîncă afirmare a d-lui Camil Baltazar, ca un poet luminos al iubirii, poate singurul poet erotic al simbolismului nostru, în sensul afirmării unei frenezii vitale. CONSTANTINESCU, S. I, 172. Se poate discuta încercarea de a diviza romantismul în două, izolînd pe acel macabru și sumbru și recunoscînd la noi mai ales pe cel vital și dinamic. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 28, 13/3, cf. 1975, nr. 6, 10/1.

- Pl.: vitali, -e. - Și: (învechit, rar) vitale.

- Din (1, 2) lat. vitalis, fr. vital, (3) lat. vitalis, germ. Vital, (4) germ. Vital. - Vitale < it. vitale.

VITALE adj. v. vital.

VITALISM s. n. (Filoz., biol.) Doctrină potrivit căreia procesele vieții se explică prin acțiunea în organismul viu a unui principiu vital. Cf. ANTONESCU, D., LM, ȘAINEANU, ENC. ROM., CADE, SCRIBAN, D. *Misticismul, vitalismul plin de optimism al lui Bergson îl lasă rece*. RALEA, S. T. III, 128, cf. 280. *Era convins că pînă la urmă are să-l cîștige măcar pentru vitalism. Discuțiile lor despre entecheie, ... despre elanul vital al lui Bergson se lungeau la nesfîrșit*. BENIUC, M. C. I, 315, cf. DL, DM. *Vitalismul își are rădăcinile în concepțiile animiste*. DER. *El reînvia vitalismul, în jurul vechiului concept aristotelian de entecheie*. REV. FIL. 1971, 1150, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³. *Vitalismul a fost susținut de Aristotel, Paracelsus, Van Helmont și în secolul nostru de către Bergson și H. Driesch*. D. FIL. *Între vitalism și interpretarea idealistă a sufletului este o mare asemănare și, la H. Bergson, chiar o corespondență*. D. PSIH., cf. DREV.

2. (Rar) Capacitatea de a trăi intens, de a se bucura de viață. *Ebraismul „Căii Văcărești” este subiacent, în ceea ce am numit vitalismul, mistica vieții care, deși mizeră, este sfîntă, fiindcă este suferință și nădejde*. CONSTANTINESCU, S. I, 205. *De multe ori m-am gîndit că dinamismul nostru poate fi considerat ca avînd analogie cu acela al eroilor stendhalieni, care și ei cultivă vitalismul, în special Fabrice del Dongo*. CĂLINESCU, B. I. 275. *Este aceasta o laudă a vieții active și creatoare, lauda muncii și străduinței omenești, nu exaltarea unui vitalism găunos și inutil*. IST. LIT. ROM. I, 123.

3. (Rar) Proprietatea de a exprima dinamismul, forța vieții. *Vitalismul poeziei argheziene este deplin, ca ritmul cosmic, iar forța lui lirică este o mergere directă la izvoare*. CONSTANTINESCU, S. I, 133. *Cît timp inspirația d-lui Ciurezu rămîne în cadrul bucolic și idilic, poema sa este de o mare vigoare de accent și de expresie, iar vitalismul său găsește mereu imagini noi de afirmare*. id. ib. II, 294.

- Din fr. **vitalisme**.

VITALIST, -Ă s. m., adj. 1. S. m. Adept al vitalismului (1). Cf. LM. *Vitaliștii disting viața de suflet, animiștii le confundă*. MARINESCU, P. A. 39, cf. 71, CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³, DREV.

2. Adj. Care aparține vitalismului (1), care se referă la vitalism. *Ideile vitaliste și finaliste au găsit în unele cercuri multă trecere*. MARINESCU, P. A. 66, cf. CADE. *Pentru a descoperi esența ei proprie nu vom urma în nici un caz vechile definiții nietscheene inspirate de criteriile vitaliste*. RALEA, S. T. II, 229, cf. 245, DL, DM. *Imanența împinge către soluțiile vitaliste și finaliste de care savanții... se cam fereșc*. REV. FIL. 1971, 1011, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. *Gînditorii au făcut adesea apel la „soluții” vitaliste din cauza insuficienței explicațiilor științifice ale epocii*. D. FIL. 766, cf. DREV.

3. S. m. (Rar) Persoană care are capacitatea de a trăi intens, de a se bucura de viață. *Prin acest „să povestim”, ascultătorii sînt asociați universului său luminos. Creangă e un vitalist*. V. ROM. decembrie 1964, 83. *Fundamental, Călinescu a fost un vitalist*. ib. iunie 1965, 7.

4. Adj. Care are proprietatea de a exprima dinamismul, forța vieții. *Noua față a romantismului, vitalistă, demonică, de „sensibilitate verbală” originală, lirica d-lui T. Arghezi formează un dialog strălucit cu lirica lui Eminescu*. CONSTANTINESCU, S. I, 127. *Mai puțin vitalistă, în substanță, mai plîngătoare, mai elegiacă este psihologia poeziei d-lui Carianopol*. id. ib. II, 195, cf. 291. *Marele Anonim, timp-havuz, timp-cascadă, luciferic, mioritic dădeau aer mistic acestei poezii vitaliste în esența ei*. CĂLINESCU, C. O. 406. *Frenezia vitalistă e înlocuită de un fel de frenezie abstractă a cărei expresie directă e muzica - „muzica pierdutelor idei”*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 105, 8/4. *Un foarte distins poet... este Emil Giurgiuca, deopotrivă*

angajat ca formulă de creație în cele două direcții ale poeziei din provincia sa: prima, lirica vitalistă, mesianică, eticizantă..., a doua, cea de implicație expresionistă. ib. 1973, nr. 3, 9/2. *Este o artă care izvorăște din alte adîncuri decît cele în care se ancorează, din nevoi de regăsire sau compensație, formele vitaliste ale artei moderne*. ib. 1974, nr. 3, 31/4.

- Pl.: vitaliști, -ste.

- Din fr. **vitaliste**.

VITALÍT subst. v. **vitalițiu**.

VITALITĂTE s. f. 1. Starea a ceea ce este viu, a ceea ce are viață; ansablu de proprietăți caracteristice unui organism viu; (învechit, rar) viețuitate. *Aceste hapuri... zădăresc vitalitatea (vieciune) constituției întregi, și în particulariu a stomahului*. DRĂGHICI, D. 32/14, cf. POEN. - AAR. - HILL, V. II, 818²/32. *Ateiștii... s-apuca să explice mundul fizic... ca subzistînd și fiindu-se prin propria sa vitalitate*. LAURIAN, F. 135/9. *Asfixiile pot izvorî din orice împrejurare ce ar produce astuparea canalului respirației, precum și prin o directă retragere a materiilor vitale (ca căldura și oxigenul aerului), cît și din acelea care sleiesc direct vitalitatea organismului*. PARAB. 306/5, cf. POLIZU, PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Natura omenească și natura organică... își au economia lor, care nu se poate ignora decît în detrimentul vitalității*. EMINESCU, O. XIII, 201, cf. ENC. ROM., BĂRCIANU, 740. *Era oarecum o lipsă de interes a organelor unele pentru altele, ceea ce aducea o sleire de vitalitate aproape completă*. D. ZAMFIRESCU, V. T. 39, cf. ALEXI, W. *Treptat gîndurile Laurenției se împăienjeniră și avu acea amorțire care adoarme neori organismul, făcînd în vitalitatea noastră halte scurte de inconștiență*. PAPADAT-BENGESCU, O. II, 135, cf. 217, RESMERIȚĂ, D. ȘAINEANU, D. U., CADE. *Femela poate face pînă la 6 milioane ouă pe an... Sunt expulzate o dată cu excrementele și își conservă vitalitatea mai mult de un an*. ENC. AGR. III, 576, cf. SCRIBAN, D., VIANU, E. 256. *Vitalitatea specifică, inconștientă a diferitelor varietăți umane și chiar a unor ființe inferioare, el o traduce cu abilitate pe-un plan de conștiință*. BLAGA, Z. 209. *Seruri cu acțiune citotoxică specifică, ar putea stimula vitalitatea diferitelor țesuturi sau organe ale bătrînilor*. PARHON, B. 174, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, D. PSIH., DREV.

2. Caracterul a ceea ce manifestă putere de viață, energie, vigoare, forță, dinamism. *Cînd fiii ei cei mai energici, cei mai plini de credință în vitalitatea gintei române desperau, tocmai atunci providența lua de mină pre națiunea noastră ca pre o fică iubită*. KOGĂLNICEANU, O. II, 501, cf. POLIZU. *Torente de noi năvălitori, sciți, sarmați, goți, huni, avari etc., etc., pe cari nemic nu-i poprește în cale..., arenă a unei lungi succesiuni de popoare belicoase, însă lipsite de vitalitate*. HASDEU, I. C. I, 288, cf. 310. *În timpul... domniei fanarioșilor... românii ajunseseră aproape să-și piarză pînă și credința în vitalitatea lor*. CONV. LIT. II, 20. *Să luminăm poporul în care există vitalitatea națională, să renunțăm la dezbinări care ne slăbesc*. ALECSANDRI, O. X, 430. *Națiunea română și-a probat vitalitatea prin multele lupte și lungele suferințe*. LM. *Cu cît pînții se deosebesc între sine, cu atît copiii sînt mai vigoșoși și au mai multă vitalitate*. CONTA, O. F. 238. *Avem prea mare credință în vitalitatea poporului românesc de pretutindenii și o prea geloasă temere de înrăutățirea stării lui, deja destul de rele, ca să gonim popularitatea pe seama nefericirilor lui actuale*. EMINESCU, O. XIII, 39, cf. DDRF, BĂRCIANU. *Vitalitatea românului o simțeam acum colcîind mai puternic prin vinele mele*. SBIERA, F. S. 127, cf. ALEXI, W. *O vitalitate imensă respira din trupul său voinic, din superbu-i cap de rege barbar ducîndu-și oștile la asaltul Romei*. IORGA, P. A.

II, 86. Datori sîntem să ne îndreptăm privirile și asupra acestei ramuri de activitate – mijloc de trai – lăsat împlîrării, deoarece ea este baza întregii vitalități a neamului nostru. PAMFILE, I. C. 472. Printre cauzele de slăbire a vitalității în rîndurile muncitorimei... este una capitală și care stă la temelie tuturor – alcoolismul. PĂCALĂ, M. R. 353. Grindeiul și chiar țiparul, prin vitalitatea și podoaba coloritului lor viu, împodobesc multe aquarii. ATILA, P. 247, cf. 67. Toate încercările de a răpi acestui teritoriu caracterul străvechi de „țară românească” s-au frînt de vitalitatea extraordinară a neamului nostru, care a îndurat timp de 18 secole toate stăpînirile silnice. AN. IST. NAT. I, 30, cf. RESMERIȚĂ, D. Continuitatea și vitalitatea poporului român a avut deci o primă consecință și pentru continuitatea elementului lexic latin, care a trecut la urmași aproape în întregime. L. COSTIN, GR. BĂN. 14. Simți în această întrecere de coruri între sate cît este de puternică vitalitatea neamului nostru. ARH. OLT. V, 155, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Vindecarea ta e o minune, i-a spus doctorul... Ai o vitalitate extraordinară, altfel de mult te-ai plimba în lumea dreptilor! REBREANU, O. V, 107. Am fost izbit de mulțimea copiilor din sate și orășele, ceea ce dovedește vitalitate. SADOVEANU, O. XX, 219, cf. SCRIBAN, D. Putem găsi frumos pe a noastră. VIANU, E. 14, cf. id. L. U. 18. Cei care l-au cunoscut atunci în Franța erau uimiți de vitalitatea lui, de interesul pentru miile de aspecte cotidiene ale celui Babilon. OPRESCU, S. 55. Sporul nu se datorește numai unui excedent natural care desigur că este important datorită mării vitalități și prolificității caracteristice oamenilor de la munte. APOLZAN, P. I. 30. Charlie... vorbește cu umbrele propriei fantezii în frigurile febrei tifoide, din care a scăpat, orfan și stors de vitalitate. CONSTANTINESCU, S. II 235. Majoritatea copiilor se nasc debili, fără nici o vitalitate. ULIERU, C. 81. Goana tinerilor după senzaționalul de cea mai infamă calitate reprezenta o izbucnire a vitalității. CĂLINESCU, B. I. 379. Sentimentul zădărniceii... nu izbutea să anuleze vitalitatea extraordinară a arhitectului. id. s. 208. „Stilul” acestei arte este, desigur, barbar față de măsura celei antice, dar e impus de exuberanța unei vitalități de nimic alterată. BLAGA, Z. 61, cf. 51. Acum înțeleg elementele picturii lui Rembrandt. Tablourile sale sînt făcute din liniște, din reculegere... El a scoborit vitalitatea la minimum. RALEA, S. T. I, 270. Era vorba de un șobolan dotat cu o mare vitalitate, dacă reușise el să urce pînă la etajul al unsprezecelea. PREDĂ, DELIR. 64, cf. DL, DM. Mai toți pașoptiștii provin din clasele de sus, dar nu din aristocrația de protipendadă... ci din pătura plină de vitalitate a boierimii mijlocii și mici. IST. LIT. ROM. II, 251. Aspectul impresionant al măștii uriașe de moșneag de la Neculele... păstrează unele modalități plastice în care creatorii țărani au imaginat străvechea putere a unchișului, violența și vitalitatea lui. IST. T. I, 66, cf. M. D. ENC. Apăruse între ei o fată... de o izbitoare vitalitate. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 32/2. Eșeurile lui Caraion... irup dintr-o vitalitate interioară stimulată la maximum. ib. 1973, nr. 3, 11/4, cf. DEX. Însamnă, – era el de părere – că vitalitatea maschează datele caracterului, cît ești în puteri, că ea le împodobeste, le dă o altă față. ȚOIU, G. 40, cf. DN³, D. PSIH., DSR, DREV. Fără îndoială, popoarele balcanice au vitalitate, dar eșecul este destimul lor, e și asta un mod de viață. L. 1992, nr. 139, 8/1. ◊ (Prin lărgirea sensului) Era dară mai multă virtute, vitalitate și energie în republica romană, cînd o corumpse Cezar și o omorî. TEULESCU, C. 411/21. Baronul nu contestă vitalitatea Turciei. Pe cît timp turcul nu va înceta de-a zice: „Alah e mare și Mohomet e profetul său!” pe atît timp Turcia va exista. EMINESCU, O. XI, 383. ◊ F i g. Pe cînd alte încercări de publicații literare... au trăit două zile și au murit a treia zi, „Convorbirile” au

ajuns la al zecilea an a existenței sale. Această vitalitate neobicinuită sub cerul României excită turbarea neputincioșilor. ALECSANDRI, O. X, 274. Bazîndu-ne pe dinamica folclorică a motivului – înțelegînd prin aceasta vitalitatea circulației unui motiv oarecare în popor –, afirmăm că nicăieri... nu a trăit mai puternic „Miorița” ca aici. DIACONU, VR. CV. Prin talentul său mlădios și fluid, sămănătorismul a prins, astfel, o nouă vitalitate și a încîntat o nouă generație de cititori. LOVINESCU, S. V, 75. Toate aceste amănunte arată vitalitatea cuvîntului, care a pătruns... și în limba scrisă. IORDAN, STIL. 358. Prin vinele misterioase ale eredității, vitalitatea dramatică s-a prelungit, s-a subtilizat, s-a rafinat, ca prin niște ascunse canale, în care natura creatoare a izbîndit. CONSTANTINESCU, S. II, 96. Scrierea de față își propune deci: ... să prezinte destinul operei în timp, modul în care se afirmă, trăiește, moare, uneori reînvie, neîncetate oscilații ale vitalității ei. VIANU, P. 167. Cultura germană voiește astăzi o reînnoire a vitalității sale, o transfuziune de sînge proaspăt de la civilizațiile mistice ale Extremului Orient. RALEA, S. T. I, 155. Un fenomen frecvent este circulația motivelor pe arii geografice largi, în diferite țări europene, ceea ce dovedește vechimea și vitalitatea sa. IST. LIT. ROM. I, 182. Abundența lirică, departe de a fi un cusur, e un indiciu de vitalitate. V. ROM. iunie 1965, 26. Dintre aceste cuvinte, luate în ordinea importanței, a vitalității și a circulației lor în limbă, locul de frunte îl ocupă termenii slavi. SCURTU, T. 335. Vitalitatea termenului în Transilvania... se datorează limbilor „oficiale” din această provincie. L. ROM. 1976, 245. Examinarea atentă a tuturor faptelor lingvistice (și istorice) atestă importanța și vitalitatea elementului autohton în limba română. ib. 1981, 31.

– Din fr. *vitalité*, lat. *vitalitas*, -atis.

VITALÍȚIU subst. (Învechit) Rentă viageră, v. *v i a g e r* (1). Cf. GHETIJE, R. M., ENC. ROM., ALEXI, W.
– Și: (învechit, rar) *vitalít* subst. ALEXI, W.
– Din lat. med. *vitalitium*, germ. *Witalitium*.

VITALIZÁ vb. I. T r a n z. (Rar) 1. A face să devină vital (1). Cf. LM. *Materia universală ineră e modificată de energia ritmică a cosmosului potrivit structurii ei intime: de obicei ea e transpusă dintr-o structură în alta, cîteodată însă e vitalizată.* PĂRVAN, I. F. 134.

2. A face să capete vitalitate (2), vigoare. Cf. BUL. FIL. III, 186. *În dansurile poporului georgian, reminiscențele și ecourile dansului oriental au fost vitalizate și dinamizate în sens occidental.* CONTEMP. 1948, nr. 112, 14/2, cf. DN². *O formație vocal-instrumentală... ne-a încîntat prin talentul și virtuozitatea cu care a reușit să reliefeze mesajul uman al unei muzici vitalizate de tradiție.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 22/1, cf. DEX, DN³.

– Prez. ind.: *vitalizez*.

– Din fr. *vitaliser*.

VITALIZÁRE s. f. (Rar) Faptul de a vitaliza.

1. Faptul de a deveni vital (1). Cf. *vitaliza* (1). *Din spiritual fac ceva teologic și cosmologic, ... nelăsîndu-l să fie agentul energetic, total liber, de vitalizare a materiei, după legi eterne, ale vibrației și ritmului cosmic.* PĂRVAN, I. F. 109. *Omul e viu și se simte trăind într-o lume vie. Vitalizarea experienței nu se face voit și nici metodic. Ea e involuntară.* BLAGA, T. CULT. 385. *Positiv estetice vor fi acele lucruri care îngăduie o cît mai bogată autoobiectivare a noastră în ele, deci o cît mai intensă vitalizare.* id. Z. 50.

2. Cf. *vitaliza* (2). Cf. DN³.

– V. *vitaliza*.

VITALIZÁT, -Ă adj. (Rar) Care a devenit vital (1). Cf.

vitaliza (1). Cf. LM. *Spiritul mitic își plăsmuiește viziunea revelatoare din elemente, care țin de experiența vitalizată a omului.* BLAGA, T. CULT. 385, cf. 386.

- Pl.: vitalizați, -te.

- V. **vitaliza**.

VITĂLLIUM s. n. (Chim.) Aliaj de crom, de cobalt și de molibden utilizat mai ales în chirurgia ortopedică, la fabricarea protezelor. Cf. LTR², DEX².

- Pronunțat: -li-um.

- Din engl. **vitallium**, fr. **vitallium**.

VITAMINĂRE s. f. (Rar) Vitaminizare (1). *Industria alimentară americană... a realizat vitaminizarea alimentelor lipsite de obicei de vitamine.* CONTEMP. 1948, nr. 112, 8/3.

- Cf. **vitamină**.

VITAMINĂ s. f. Nume dat unor compuși organici indispensabili vieții, care se găsesc în alimente sau se prepară sintetic, cu rol esențial în menținerea proceselor celulare vitale. *Lipsa vitaminelor din alimentație produce turburări grave în sănătatea omului.* BIANU, D. S., cf. RESMERIȚĂ, D. *O seamă de boale se pot evita sau vindeca azi complet prin administrarea de alimente bogate în vitamine.* MINERVA. *Scorbutul se datorește lipsei de vitamine în alimentație.* CADE. *Rădăcinile au culoare portocalie și cuprind mult zahăr și vitamine.* SIMIONESCU, FL. 348. *Era o vreme când vitaminele nu se luau cu rețeta.* CAMIL PETRESCU, T. III, 102. *Vitaminele se găsesc din belșug în toate mîncările crude, carne, ou, unt, lapte, miere, dar mai cu seamă în poame, în fructele crude, în legume și în zarzavaturile nefierte.* VOICULESCU, L. 304. *Nu se mai găsseau rîme, ouă de furnici... pentru sutele de păsări jinduite de albumină vie cu vitamine în ea.* id. P. I 64. *Cuvîntul vitamină provenit de la ideea de viață „vita”, a rămas în uzul internațional.* ENC. AGR., cf. SCRIBAN, D., NOM. MIN. I, 224. *Vitaminele sînt regulatori de asimilație care trebuie să fie introduse în organism o dată cu hrana.* MACAROVICI, CH. 640. *Mă nutresc cu vegetale crude, care cuprind vitamine.* CĂLINESCU, O. I, 177. *Rolul... vitaminelor e probat (și) de cercetările experimentale.* PARHON, B. 112. *Am aruncat pe fereastră lămpile cu cuarț..., vibratoarele electrice - și pe lângă ele faimoasele vitamine de la A pînă la Z.* VINEA, L. II, 70. *Necesarul de vitamine pentru organism nu e fix, el variind cu starea sănătății, condițiile de muncă, compoziția hranei.* LTR². *Vitaminele sînt necesare bunei funcționări a organismului.* BELEA, P. A. 235, cf. DL. *Vitaminele, care sînt de mai multe feluri, sînt necesare în orice regim de alimentație normal.* DP, cf. DM. *Semințele sînt bogate în vitamina B. La începutul germinării conținutul în vitamina C crește brusc.* FLORA R. P. R. V, 449, cf. DER. *Uleiul foarte bogat în vitamina D (antirahitic)... se extrage din ficat.* ZOOLOGIA, 111. *În convalescență se ajută refacerea organismului prin administrarea de vitamine.* ABC SĂN. 134. *Vitaminele nu furnizează energie.* id. ib. 388, cf. DC. *Majoritatea vitaminelor nu pot fi sintetizate de organismul animal, ci numai de plante.* MOGOȘ - IANCU, C. 628, cf. 629, D. MED. *Lipsa vitaminei C din alimentație duce la scorbut.* M. D. ENC., cf. DEX, DN³, DREV, V. BREBAN, D. G.

- Pl.: **vitamine**.

- Din fr. **vitamine**, germ. **Vitamin**.

VITAMINIC, -Ă adj. 1. Care se referă la vitamine. Cf. DN³, DREV.

2. Care conține vitamine, bogat în vitamine; vitaminos. Cf. D. MED. II, 724, DREV. *Complexes vitaminice.* în L. ROM. 1989, 129.

- Pl.: **vitaminici**, -ce.

- Din fr. **vitaminique**.

VITAMINIZĂ vb. I. 1. **T r a n z.** (Complementul indică alimente) A îmbogăți cu vitamine. Cf. DN², DEX, SCL 1976, 488, DN³.

2. **R e f l.** A urma un tratament cu vitamine. Cf. DN², DEX, DN³.

- Prez. ind.: **vitaminizez**.

- **Vitamină** + suf. -iza. Cf. germ. **vitaminisieren**.

VITAMINIZĂRE s. f. Acțiunea de a (se) **vitaminiza** și rezultatul ei.

1. Îmbogățire cu vitamine a alimentelor; (rar) vitaminare.

Cf. **vitaminiza** (1). Cf. DN³.

2. Cf. **vitaminiza** (2). Cf. DN³.

- V. **vitaminiza**.

VITAMINIZĂT, -Ă adj. (Despre alimente) Îmbogățit cu vitamine. *Untul și margarina vitaminizată conțin vitaminele A și D.* S. MARIN, C. B. 12. *Grăsimi animale... [cu] constituenți vitaminizați.* în L. ROM. 1989, 129.

- Pl.: **vitaminizați**, -te.

- V. **vitaminiza**.

VITAMINOLOGIE s. f. Știință care se ocupă cu studiul vitaminelor. Cf. DN³.

- Din fr. **vitaminologie**.

VITAMINÓS, -OĂSĂ adj. Care conține vitamine, bogat în vitamine; vitaminic (2). Cf. DN², DEX, DN³, DREV 875, V. BREBAN, D. G.

- Pl.: **vitaminoși**, -oase.

- **Vitamină** + suf. -os.

VITAMINOTERAPIE s. f. Metodă de tratare a unor boli sau a consecințelor acestora cu ajutorul vitaminelor. Cf. DN², DEX, DN³.

- Din fr. **vitaminothérapie**.

VITAMINÓZĂ s. f. Boală provocată de excesul de vitamine. Cf. DN³.

- Pl.: **vitaminoze**.

- Din germ. **Vitaminose**.

VITĂȘ s. m. (Regional) Persoană care are vite (1) multe (Căzănești - Slobozia). Cf. ALR II/723.

- Pl.: **vitași**.

- **Vită** + suf. -aș.

VITĂT, -Ă adj. (Bot.; latinism învechit, rar) Striat, cu dungi longitudinale. *Se deosebește prin pedicelele fructifere mai scurte decît jumătatea fructului, ale căruia coaste sînt ceva mai pronunțate și valeculele lor sînt vitate.* GRECESCU, FL. 244.

- Pl.: **vitați**, -te.

- Din lat. **vittatus**, -a, -um.

VITĂ s. f. 1. (Învechit și regional; adesea la sg. cu sens colectiv) Animal; p. r e s t r. (sens curent) animal domestic (mare), în special animal comut, (învechit și regional) marhă (v. m a r f ă 1), (învechit) s u r e c, (regional) mărhaie. *Oamenii și vitele scoate-veri, Doamne.* PSALT. HUR. 30¹/24. *Fierile și toate vitele, gadinile și pasările pănoase.* ib. 124¹/6. *Vită se aducă, cum se încalece Pavelu.* COD. VOR². 27¹/1. *Toate supus-ai suptu picioarele lui, oile și boii toți, și încă vita (d o b i t o a c e l e d) cîmpiloru.* PSALT. 11. *Ale mele sântu toate vitele (fierile C², D) dumbravilor, vitele în codri și boi.* ib. 96. *Deade viteei (d o b i t o a c e l o r d) mîncarea lor și puilor corbilor ce chiera elu.* ib. 304. *Omul în cinstea aceasta nu cunoscu,*

adause-se viteei neînțeleapte și podobi-se lor. CORESI, PS. 128/13. *Cel ce vătămă întâi născuți Eghiptului, de la om pînă la vită.* id. ib. 369/14. *Cine va mînce ce va fi necatu sau sînge de vită, post 2 săptămîni.* PRAV. LUCACI, 163. *Den toate vitele curate ia la tine cîte șapte, cîte șapte bărbătuși și muieruși.* PO 29/15. *Vineră sus de apă șapte vite grase, frumoase și pascăndu-se îmbla în iarba.* ib. 139/10. *Deci pînă a cincea zi nu era pre pămînt nice o vită, nice într-apă, nice în văzduh a zbura.* MOXA, C. 100. *Și pre alții mulți i junghea ca vitele.* id. ib. 165, cf. IORGA, S. D. V, 19. *I să făcu milă și mearse de legă ranele lui și turnă unt și vin, și-l pusă pre vita sa, și-l dusă la o bolniță.* VARLAAM, C. 299, cf. 321. *Văcariul ce...va vătăma vreo vită... va plăti paguba stăpînului.* PRAV. 14. *De să va prileji păstoriiu cuiva să ia niscare oi să pască, ori în ce feal de tocmală, să fie la știrea stăpînului-său, și de le va mînce păstoriiu aceale vite..., dăm învățătură, stăpînul acelu păstoriu să plătească toată paguba celuia cu oile.* ib. 24. *Pre cine va prinde părălăbul... umblînd cu vită pre aceaste moșii... să-i bat[ă] (a. 1648).* IORGA, S. D. VII, 24. *Au prădat căzacia codrii Iașilor... și scosesă fără număr vită.* M. COSTIN, O. 146. *Pentru oameni, să-ș culeagă hrană, și vitelor s-aibă preste iarnă.* DOSOFTEI, O. I, 327. *Acolo trăia și via cu vitele sălbătice.* id. v. s. decembrie 220¹/10. *Și vitele alerga și să înturna, ca vederea fulgerului.* BIBLIA (1688), 534¹/42. *Cu oarecare vită proastă au asămănat pre el.* ib. 659¹/40. *Strigînd și zbierînd ca o vită,* muri (a. 1692). GCR I, 296/25. *Nu putē istovi, că bani nu era nicăiuri, vînzare în vite nu era.* NECULCE, L. 71. *Întasă și boal-în vite și în oi, vârsat, de să potopē cu totul.* id. ib. 376. *Toată oia și vita grasă și frumoasă zugrînd și giunghind, mînce și să desfăta.* CANTEMIR, I. I. I, 191. *Nu vrea să dea văcărîtul după vitele lor.* R. POPESCU, CM I, 536, cf. ANON. CAR. *Pilcuri osteșăști, iși la dobîndă de vite, vin ocolîț de moșici* (a. 1701). FN 111. *Nici un fel de vite să nu între în curtea ce dinții.* ANTIM, O. 345. *Acesta au adaos văcărîtul 2 lei 30 bani de vită iarna, și de vișăl 90 bani.* CANTA, LET. III, 180/3. *Ne mai scrii sfinția ta că la Belciugata ai cîteva oi și de alte vite, de boi, de vaci* (a. 1707). IORGA, S. D. XIV, 12. *O vită îi va șchiopa* (cca 1750). GCR II, 66/25. *Le-am rădicat și văcărîtul streinilor ce plătea de vită cîte bani 66* (a. 1765). FURNICĂ, D. C. 21. *Pentru vitele lor ce vor vinde la țîrguri sau oriunde, să scutească mortasăpie pe giumatate* (a. 1767). ȘTEFANELLI, D. C. 94. *Ori la care sat și ori la cine va nemeri orice fel de vită de pripas, acel ce va găsi vita dator să fie a o aduce la satul său și să o arate vornicelului satului* (a. 1776). RĂȘCANU, L. 37. *Am și eu o sumă de rîmători... din patru ani înainte și grași bine, adică vite de frunte* (a. 1780). FURNICĂ, D. C. 70. *Vornicelul să aibă a ispăși și stricăciunile ce fac vitele cele streine în sămănături streine.* PRAV. COND. (1780), 92. *Această moșioară stăpînînd-o pînă acmu, fiind îngrădită cu gard pin pădure și neavînd pe unde umbla vitile* (a. 1791). ȘTEFANELLI, D. C. 212. *Ghindă ierea să mănînce vite indoite și întreite* (a. 1804). IORGA, S. D. XII, 150, cf. KLEIN, D. 456. *Întii mergea vitile și încărcăturile după aceea, oaste adunată.* HERODOT², 348, cf. 354. *Avea mulțime nenumerată de cai și de alte vite.* MAIOR, IST. 119/30. *Mulți oameni de cînst, mulți boi și vite și de alte dobitoace, număr mare foarte duseră de pre acolo.* id. ib. 210/10. *Cu fermecături neazute Oamenii strămuta în fieri și vite.* BUDAI-DELEANU, Ț. 207. *Dulce răpăzuza prin staure vita.* id. ib. 214. *Trebuie și-ș iei îndreptare de la giudecată, mai ales că lui i să secvestruisă vitele toate aice de către cînstul divan* (a. 1807). FURNICĂ, D. C. 234. *Trebuie... să nu mănînce carne de vită sau de porc, căci aceasta e foarte grea.* PETROVICI, P. 330/1, cf. I. GOLESCU, C. *Vitele... acestui ținut sînt mari și bine îngrijite.* GOLESCU, I. 146, cf. DRU, LB. *De la toată felurimea oilor... să să scază din preț, cu taleri unul de fieșcare vită, pentru lînă* (a. 1827). DOC. EC.

393. *Catagrafie de toate vitele ce au murit într-acest județ* (a. 1829). ib. 452. *A puțurilor cumpeni ținînd parcă chema A satului cireadă ce greu, mereu sosise, și vitele mugînde la zghiab întins pășea.* HELIADE, O. I, 188. *Să se iei poșlană pe miei și pe iezi, cum și pentru alti soiuri de vite* (a. 1832). FURNICĂ, D. C. 370, cf. COD. ȚIV. 105/10. *Dintre vite, păunu era ei sfințit și închinat, iară pecum unii poeți scrie, gîsca, ba și cucu.* BOJINCĂ, A. I, 95/5, cf. 118/1. *El a defînit poziția a multe locuri..., descriînd feluri de plante și vite a Austrasiei.* GENLIE, G. 49/1. *Carnea vitelor hrănite pe cîmp este mult mai sănătoasă.* ALBINET, M. 119/24. *Vitele... mugînd se aduna din toate părțile.* ASACHI, S. L. II, 19, cf. VALIAN, V. *Pentru îmbunătățirea prășilei vitelor din acest prințipat, am cumpărat din Sveția șaisprezece capete vite (boi, vaci)* (a. 1847). DOC. EC. 934. *Duceau... turme mari de vite spre podul de la Giurgiu.* BĂLCESCU, M. V. 154, cf. ISER. *La rasa vitelor trebui bine de luat-aminte, pentru că nu fiecare rasă se potrivește cu fiecare loc, nutreț și lucru.* LITINSCHI, M. 111/24. *Calul peri îndată... Călăuzul plînge vita lui.* RUSSO, S. 169. *Vulturul este „innocentissima” dintre vitele toate.* ARISTIA, PLUT. 57/23, cf. 356/24. *În privința heleștăielor, sătenii au voie... a-și adăpa vitele în ele.* KOGĂLNICEANU, O. III², 232. *Ostașii lui Ștefan nu erau acum decît niște sclavi îngosiși a unei boierimi desfrîinate, care îi trata și îi vindea ca pre vite.* NEGRUZZI, S. I, 275, cf. POLIZU. *Locurile de pășune se îngrașă singure; prin șederea vitelor pe dînsle devin din an în an mai bune.* GHICA, S. 553. *La nord - zice el - foile și mlădișele de mesteacăn oferă vitelor o hrană imbielșugată.* HASDEU, I. C. II, 68, cf. I, 170, PETRI, V., PONTBRIANT, D., CANELLA, V. 25. *O mulțime de boieri și de negustori umbla printre dînșii... arătîndu-i cu degetul ca pe niște vite.* ALECSANDRI, O. P. 68, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 317. *De atunci, cînd pasă turmele pe plai, Lîngă grota lată, Zmeul socotește că-s ostași pe cai și revarsă musca care-ucide, vai! Orice vită-ndată.* BOLINTINEANU, P. I, 438, cf. I.M. *Ei aleg pentru sămînță pe acele vite care întrunesc mai mult și mai bine calitățile folositoare omului.* CONTA, O. F. 278. *Propune înființarea de instituțiuni de credit pentru a ajuta pe țărani în cumpărarea de vite și instrumente aratoare.* COLUMNNA, VII, 75. *Nu-ți mai bate ghitili, cum am prins dă veste că faci.* JIPESCU, O. 48. *Ce-i pasă lui Chirișopol, lui Anastasiu..., dacă numărul morșilor din județul său întrece pe al născușilor, dacă epizootia decimează vitele locuitorilor, dacă tîlharii se înmulțesc...?* EMINESCU, O. XIII, 235, cf. I, 23. *O vie cu livadă frumoasă, vite și multe păseri alcătuiau gospodăria babei.* CREANGĂ, O. 3. *Carne de vită nu mînce în viață.* id. ib. 191. *Clopoței și clopoței pe care le sună vite și cai mișcîndu-și capetele.* CARAGIALE, O. I, 220. *Mergea cu vitele la pășune.* ISPIRESCU, L. 229. *Azi-dimineață, o vacă, din vitele domnești, a sîngerat în șistar, pe cînd o mulgea.* DELAVRANCEA, O. III, 56. *Agale se scoborau pe tășan vitele greoaie și sătule.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 75, cf. ȘĂINEANU, I. 198. *O laie de băieși... pășteau vitele în luncă.* REV. CRJ. I, 300, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 28, 214. *Locuitorii, afară de lucrarea pămîntului, economia vitelor... și de plîntarea de moșii cu pruni, ... să ocupă și cu industria.* LIUBA - IANA, M. 6, cf. 37. *Ogradă casei cuprinde acaretele necesare pentru cereale și vite.* MANOLESCU, I. 75. *Fugea necontenit prin munți și prin păduri, tăinuindu-și în afundurile lor averea lui cea mai de samă, vitele.* XENOPOL, I. R. VI, 93. *El n-avea Averi grămădite, N-avea căsi și vite.* COȘBUC, P. II, 142, cf. ENC. ROM., BĂRCIANU. *Ținea o mulțime de vite: cai, vaci, boi, oi și altele.* SBIERA, F. S. 6. *Mierea de bondari... o mănîncă cu mare plăcere și băieșii carii umblă cu vitele la păscut.* MARIAN, INS. 196. *Se vedeau pe drum vite rătăcite.* D. ZAMFIRESCU, I. 34, cf. ALEXI, W., PEŢCARIU, ET. WB. *În Moldova, încă de duminecă se face cuțerea foii de zestre; ea cuprinde moșiile, vitele... și cele mai scumpe podoabe.* IORGA, C. I. I, 181. *Ne mor vitele-n*

ogradă. GOGA, POEZII, 104. *Carnea de vită este pentru omul sănătos cea mai bună, pentru a-i păstra puterea.* BIANU, D. S. *Copii cu coafe... porneau spre țarcurile unde le erau vitele, ca să le adape.* ANGHEL, PR. 110, cf. TDRG. *Preotul iese și stropște cu aghiasmă ograda, ocolul și toate vitele, rugându-se lui Dumnezeu ca să le ferească de boale.* PAMFILE, S. T. 196, cf. id. DUȘM. 155, cf. DHLR I, 353. *Cei mai mulți își adăpau vitele la finținile cu cumpână din uliți.* AGĂRBICEANU, S. 343. *Puteau să pășuneze... chiar și vite străine în munții comunei.* PĂCALĂ, M. R. 67. *Atheas domnește la gurile Dunării peste un popor de nomazi, a căror bogăție principală sunt vitele și în special caii.* PĂRVAN, G. 53. *Pornesc pe drum la deal, să aibă timp până seara să ajungă iarăși în munte, pentru paza vitelor.* SOVEJA, O. 31. *În cele două grajduri nu mai încăpeau vitele.* REBREANU, I. 11, cf. RESMERIȚĂ, D. *Prin pasurile obicnuite ale munților, transportul diferitelor mărfuri se făcea numai pe spinarea vitelor sau a oamenilor.* N. A. BOGDAN, C. M. 7. *Vitele erau așa de numeroase, încât un singur ienicer avea de la 40-50 000 berbeci.* id. ib. 53. *Au plecat din Jina... ca o suță de familie cu averile lor, mai cu seamă vite și s-au pornit peste munți.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 20. *Un izvor principal de venit îl forma... creșterea vitelor, dintre care numai caii... atingeau cifra de 98 407.* GOLOGAN, C. R. 20, cf. CADE. *Băieții cari pasc vitele la câmp distrug mulți faguri de bonzari.* SIMIONESCU, F. R. 320. *Înhămă iapa lui cea albă..., o mîndrețe de vită, vestiută în tot ținutul.* VOICULESCU, P. I, 126. *Noi aicea abia ne vedem capul de treburi. Ba cu vitele, ba cu știubeiele, ba cu vinul.* SADOVEANU, O. X, 52, cf. XIII, 140. *Animalele domestice indispensabile agriculturii și care constituiesc vitele unei exploatații ca: boul, calul, oaia, porcul.* ENC. AGR. I, 248. *În sat era datina ca fetele să fie plătite în bani și vite.* DAN, U. 4. *Majoritatea locuitorilor din Dacia era rurală, legată de pământ prin agricultură și prin creșterea vitelor.* ARH. OLT. XVII, 145, cf. ROSETTI, I. L. R. 293, SCRIBAN, D. *Distanțele fiind prea mari, pentru a coborî nutrețul, oamenii au fost nevoiți să urce cu vitele la munte.* APOLZAN, P. I. 20. *Băieții să păzească vitele, iar fetele să îngrijească de casă și de copiii mici.* ULIERU, C. 53. *Ceruse de lucru și i se dete în pază turma de vite.* ARGHEZI, S. VII, 182. *Un proprietar, care vruse să construiască un mare grajd pentru vite, renunțase.* CĂLINESCU, B. I. 66. *Sătenii mai luptau să scape de nevoie cu vitele și cu oile.* CAMIL PETRESCU, O. I, 153. *Vitele lor erau bolnave și trăgeau să moară.* BOGZA, C. O. 26. *Își trece vacul pe la vite, în coșar.* STANCU, D. 14. *Veneau... cu turme de vite.* TUDORAN, P. 267, cf. LTR², DL, DM. *Reprezentanții marelui vornic aveau dreptul să strângă vitele de pripas.* STOICESCU, S. D. 189, cf. CIORANESCU, D. ET., L. ROM. 1963, 341, 342. *Situarea finețelor pe drumul dintre așezarea din vale și stîna de la pășunea alpină determina oprirea cu vitele pe aceste locuri de patru ori pe an.* VUIA, PĂST. 98. *Turma membrilor obștii este condusă de un păstor, pentru toate vitele care aparțin fiecărui moșnean în parte.* PANAITESCU, O. Ț. 87. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedecat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină, după cum n-a împiedecat nici relațiile economice de tot felul: pășunatul vitelor, făcutul finului... etc.* CIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G. *Rău, maică, m-ai blăstămat...: Să umblu din mină-n mină Ca vita care nu-i bună, Să umblu din sat în sat Ca vita de cumpărat!* JARNIK - BİRSEANU, D. 196, cf. 307. *Doouă găște potcovite, Să mă prind și eu la vite.* MARIAN, H. 128. *Pune-mă slugă la vite.* HODOȘ, P. P. 53. *De mult, cică se afla la Mehădia un balaur mare, mare care mînca vitele oamenilor și le făcea mare pagubă.* RĂDULESCU-CODIN, L. 14. *Muncim cite cinci-șapte și n-avem pentru hrana vitelor.* GRAIUL, I, 23. *Fura toate vitele care le găsea-n baltă.* ib. 204. *Astăz o luat notarășu vitele și li-o dus la Hațăg.*

DENSUSIANU, Ț. H. 93, cf. com. DRĂGANU, DR. V, 239, BL VI, 198. *Io am auzit... că di aici s-o-ndemnat satu. O fost aici turme de porci, sălășime de marhă, de vite ș-apăi s-o făcut căș.* ARH. FOLK. VI, 213, cf. ALR I 938/378, 540, 542, 576, 675, 782, 786, 790, 831, 878, 885, 900, 932, 960, 980, ib. I 056, ib. I 088, ib. I 090/600, 610, ib. I 157/116, 131, 140, 178, 190, 266, 388, 582, 783, 840, 850, ALR SN I h 120, h 121, ib. II h 313, h 322, h 323, ib. III h 753, ib. V h I 355, ALRM SN I h 199, ib. III h I 136. *Nu mi-auzea:... Nici vite Mugind, Nici ciine Lătrind.* BALADE, I, 304. *Ia, un grec neguțător, De vite cumpărător; Cumpără cirezi de boi Și vine-n gazdă la noi.* ib. II, 116. *Lăsa pă sama păstorilor paza vitilor.* O. BİRLEA, A. P. II, 107, cf. I, 143, NALR - O III MN 206, 860, NALR - MB I h 46, h 66, h 67, h 73, h 74, h 77, h 78. ◊ (În credințe și superstiții) *Încotro îmblă corbii mai tare, într-acolo e boală ori între oameni ori între vite.* MARIAN, O. II, 8. *Rădașce în grăjd de vei afla, îți va muri o vită.* id. INS. 42. *Cînd un copil strănută la lăsatul secului, atunci să i se dăruiască o vită oarecare, ca să aibă parte și noroc de ea.* CANDREA, F. 48. *Mergînd pe drum, nu se cade să mînci, căci plînge Maica Domnului și te blestemă să fii ca vita, să tot rumegi și să nu mai ai saț.* id. ib. 69. *Dacă acel gospodar are vitele la ceair și dacă-i vine un bărbat întii în casă, crede că vaca îi va făta un bouș.* PAMFILE, CR. 23. *Cînd cerul se deschide, vitele capătă darul de a vorbi.* id. CER. 10. *Cînd zburdă vitele și se boloncăiesc... - semn de furtună mare.* id. VĂZD. 57. *Apa în care s-au spălat peștii pregătiți pentru a fi fierți nu e bine a se turna în calea vitelor mulgătoare, ca să nu stîrpească.* GOROVEI, CR. 10. *Păsările și vitele ce le capeți de pomană să nu le înstrăinezi, căci ele-s aducătoare de belșug.* id. ib. 21, cf. 360, 391. *În ziua de S[întul] Toader se tund vitele în frunte, să se facă frumoașe.* ȘEZ. I, 128. *De dai sare sau oțet după sfințitul soarelui, îi cu primejdie pentru vite din pricina lupilor.* ib. 276. *Cînd ți se perde vreo vită, să pui un ac cu urechile în sare mărunțică și să-l ții așa, trei zile, c-apoi nu se apropie de vită nici o dihanie.* ZANNE, P. IX, 387. *Cînd vitele mugesc și se uită în sus, e semn de cumpână mare.* id. ib. 389. ◊ (În proverbe și zicători) *Vitele se adapă cu apă, și oamenii cu vorbe adînci.* id. ib. X, 158. *De la iarba de runc, vitele se împung.* CONV. LIT. XXV, 714, cf. ZANNE, P. I, 276. *Gardul rău învață vita vicleană.* I. CR. I, 57. *Vita cu căutare își aduce de mîncare.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 152. *Nu mai cu vitele se scoate sărăcia din casă afară.* ISPIRESCU, L. 210, cf. ZANNE, P. I, 692. *Avu zile grămădite Cîț carul cu patru vite = se spune a)* despre cineva care ajungînd la o vîrstă înaintată este privit ca o povară pentru cei care îl îngrijesc. Cf. PANN, P. V. III, 141/11, ZANNE, P. II, 536; b) despre cineva care a scăpat dintr-o primejdie, dintr-o boală etc. Cf. PANN, P. V. III, 141/11, ZANNE, P. I, 24, II, 536. *Vitelor care treieră nu li se leagă gura (= acela care muncește are dreptul să se folosească și el de rezultatele muncii sale).* Cf. ZANNE, P. I, 692. *Om la om trage și vita la vită.* PANN, P. V. I, 13/22, cf. ZANNE, P. I, 373. *Ochiul stăpînului îngrășă vita.* ZANNE, P. IV, 621, cf. 622. *Parcă i-a tăiat vita de la gard, se spune despre un om supărat și posac.* Cf. id. ib. III, 165. *Au mîncat și cei de-au pierdut vitele, se spune, ironic, atunci cînd ora mesei nu este respectată și se mîncă la ore țirzii.* Cf. CIAUȘANU, V. 210. *Unde vitele nu rage (= departe).* Cf. TEODORESCU, P. P. 387, ZANNE, P. IX, 732. ◊ (Urmă de determinări care indică utilizarea animalului, introduse prin prep. „de”) *Vite de muncă... nu au (a. 1818).* DOC. EC. 192. *Aceștia plăteau contribuțiuni, erau obligați... să dea cară și vite de tras.* BARIȚIU, P. A. I, 389, cf. POLIZU, COSTINESCU, LM. *După ce-amar muncirăși mizeri viața toată, Ați mai purta osînda ca vita de la plug?* EMINESCU, O. I, 59. *Rasa vitelor de muncă e mică, îndesată și cu carnea mică.* FRÎNCU - CANDREA, M. 26, cf. 50. *Se mai face baier și femeilor... cărora le mor vitele de jug ori*

păsările din curte. PAMFILE, DUȘM. 229. *Coliba... are două încăperi, una care servește drept cameră de locuit și alta drept grajd pentru vitele de lucru.* PĂCALĂ, M. R. 442. *A acordat pînă acum 22 000 lei împrumut la patruzeci de gospodari, numai pentru cumpărarea de semințe și vite de muncă.* SADOVEANU, O. XX, 39. *Ca vite de muncă ferma posedă 30 boi de rasă podolică și cai de tracțiune.* ENC. AGR. I, 25. *O mare însemnătate pentru grăbirea însămintărilor și arăturilor adînci de toamnă are folosirea deplină a mașinilor și a vitelor de tracțiune.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 808. *Să trag ca o vită de povară, și să tac...* V. ROM. noiembrie 1954, 7. *Uamenii care-aveau vite dă muncă, să ducea... la boieri.* O. BÎRLEA, A. P. II, 494. ◊ (Popular; urmat de determinări nume de animale, introduse prin prep. „de”) *Noi locul l-am dat Petrei lui Cehan pentr-acești bani, însă au fost să ne mai dea 4 vite de vaci după acei bani (cca 1621).* GHIBĂNESCU, S. I. XVI, 36. *Mărturisăsc... precum am păscut oile dumisale... și i-am perdut cînzeci de vite de oi (a. 1653).* IORGA, S. D. XIX, 72. *Domnul... rînduit-au toate conacile pre baltă, vite de vaci, și oi multe.* R. GRECEANU, CM II, 67. *Avînd noi vro sută de vite de oi și neavînd pe ce cumpăra nătreț (a. 1694).* IORGA, S. D. XI, 93. *Doo vite de cai (a. 1765).* id. ib. VII, 64. *Chir Hagi, de va fi aci trebuința de niscarva vite de boi sau vaci pentru tăiat, să-mi scrii și cît dau pe pereche (a. 1803).* FURNICĂ, D. C. 232. *Îi las carul cel mare cu patru boi și doao iepi și doao vaci și doaozeci de vite de oi (a. 1816).* ȘTEFANELLI, D. C. 364. *S-au împărțit și au venit cîte zăci vite de cai la o parte (a. 1825).* IORGA, S. D. XXII, 296. *La un țăran era o vită de măgar. Cu care el la toți se lăuda.* DONICI, F. 44. *Un om avînd un armăsar, îl înhamă la jug C-o vită de măgar și cu un bou de plug.* ALEXANDRESCU, O. I, 311. *Are numai o „vită de cal”.* PAMFILE, A. R. 201. *Amarnică vită de cal mai ai!* HOGAȘ, DR. I, 283. *Le vine chef să-și cumpere o vită de cal.* V. ROM. noiembrie 1960, 25. *Petru lui Iuon ține vită de cal.* DR. V, 239. ◊ *Vită cornută (sau mare, rar, albă, învechit și popular, cu coarne, învechit și regional, cornorată, învechit, cornată, bovină) = (mai ales la pl.) bou sau vacă. De fleșcare vită mare ce să va prinde de pripas... să aibă a plăti.* PRAV. COND. (1780), 92. *Au fost aicea mare fortună cu viscol... și... s-au prăpădit multe oi și vite mari (a. 1787).* FURNICĂ, D. C. 154. *Vitele albi s-au venit de o parte cîte 19..., boi, cu vaci (a. 1825).* IORGA, S. D. XXII, 296. *Vita albă, boul și vaca, sînt temeiul neguștoriei și a gospodăriei.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 12/1. *Cai și vite cu coarne foarte multe, dar vînzarea pușină.* GT (1838), 56. *Vitele cornate sînt supuse, ca și caii, la înțepenitul picioarelor.* BREZOIANU, A. 578/15, cf. 576/1. *Pentru îmbunătățirea rasii prăsilii de vite cornorate ce am, voiesc a aduce de peste graniță, din Turchia (a. 1848).* DOC. EC. 943. *Cele mai obicinuite dobitoace dumesnice... sînt: vitele cornute, oaia, calul, capra și rîmătorul; se socotesc și păsările.* LITINSCHI, M. 111/13, cf. POLIZU, CUPARENCO, V. 16. *Pămîntul tot împărțit în parchete, în care vedeai vite cornute, cai și oi tolănite în iarbă.* GHICA, S. 537. *La toate proprietățile lui se vedeau crescînd... cirezii de vite cornute și oi de cele mai bune rase.* SION, P. 65. *Oieritul era o dajdie pentru care se plătea de fiecare vită mare... cîte cincisprezece parale.* FILIMON, O. I, 121, cf. PETRI, V. *Are... un tamazlic de vite albe prea frumoase.* I. IONESCU, D. 295, cf. I. M. *Păsăruica... începe a zbură... mai ales prin staulele vitelor cornute.* MARIAN, O. I, 66. *Copiii... dau ajutori părinților... la păzirea oilor, porcilor și vitelor cornute.* LIUBA - IANA M. 15. *În interiorul oborului și al curții se găsesc coșare pentru vitele bovine și cai.* MANOLESCU, I. 16, cf. 33, 81, BĂRCIANU. *Dintre vitele bovine, ei au rasa cea mai bună de lapte, vaca Airshire.* ENC. ROM. III, 1273, cf. ALEXI, W. *În afară de ființele omenești, pot fi deocheate animalele domestice, în special caii și vitele cornute.* CANDREA, F. 194. *Vita albă trebuia*

pusă la plug. ANGHEL, PR. 108, cf. TDRG. *Sub același acoperiș... se află grajdul vitelor cornute și al cailor.* PĂCALĂ, M. R. 446, cf. CADE. *Bourul... strămoșul vitelor albe, avea înfățișarea unui taur de Ialomița.* SIMIONESCU, F. R. 9. *Prăsierea oilor a redus vechea cultură unguerească a vitelor cornute.* DRĂGANU, ROM. 34. *Era gospodar cu pămînt îndestulător, cu vite albe și cu oi care se bucurau de pășune multă în jurul satului.* SADOVEANU, O. XXI, 88, cf. 104, DA I², 802. *Pășteau risipite grupuri de capre și vite mari.* CĂLINESCU, B. I. 65, cf. DL, DM. *Oile și vitele cornute nu trebuie să le lăsăm să pască lingă smîrcuri sau mlaștini.* ZOOLOGIA, 28. *În unele locuri, vitele mari și îndeosebi vacile se aflau la aceeași stîină cu oile.* VUIA, PĂST. 18, cf. 191. *Nenumărate turme de oi, vite cornute, herghelii de cai au constituit o imensă bogăție.* PANAITESCU, C. R. 26, cf. M. D. ENC., DEX, H VIII² 154. *Boii și vacile se zic în genere vite albe.* HEM 703. *Numai parte din oameni au vite cornorate.* GRAIUL, I, 396. *Vit'e mari avem destule, oi sîn pușine.* DENSUSIANU, T. H. 192. *Vită mică (sau, regional, măruntă) = oaie sau capră. Lei... 60 de prețuit cal, bou, vacă, de vite mici pe giuătate (a. 1775).* IORGA, S. D. XXII, 38. [Au] *cîte treizăci-patruzăci vite mici (a. 1818).* DOC. EC. 192. *De toată vita măruntă... ce intră toamna în Transilvania spre tăiere la zahanale se lua cîte o para.* CR (1830), 25^{1/25}. *Sînt mai mult vite mici.* GHICA, C. E. I, 350, cf. FILIMON, O. I, 121. *În curtea lor se află... și vite mici.* ISPIRESCU, U. 133, cf. CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX, H VIII² 154, ALR I 1 056/960. (Învechit, rar) *Vită lînoasă = oaie (1).* Cf. BREZOIANU, A. 578/19. (Învechit) *Vită de scaun v. scaun (II 1).* ◊ E x p r. **Vită de belic** v. b e i l i c. (Prin metonimie; prin Bucov.) **Coadă de vită** v. c o a d ă. ◊ (Adesea determinat prin „încălțată”) Epitet injurios pentru o persoană (considerată) grosolană, nesimțită sau proastă. *Ce vită, ce dobitoc Omul bogat cu noroc!* MUMULEANU, C. 106/18. *Loază-mbăierată, Vită încălțată.* PANN, P. V. I, 102/9, cf. COSTINESCU. *Nu pricepi că multă albăstrime te socotește ghită-ncălțată și d-aia te robiește mereu?* JIPESCU, O. 63. *Mergi la loc, vită!* CARAGIALA, O. I, 132, cf. 95. *Dobitocule, nu vezi că pute lampa de gaz? Mii... timpitule, vită-ncălțată - deșteaptă-te!* VLAHUȚĂ, O. A. I, 205. *Orice vită încălțată se indignează dacă-i zice cineva „dobitoc”.* IONESCU-RION, S. 237, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, IORDAN, STIL. 333, SCRIBAN, D. *Vită, îndrăznești să arestuești pe un mare vornic?* CAMIL PETRESCU, O. II, 665, cf. DM, DEX, ZANNE, P. I, 693.

2. (Regional; cu sens colectiv) Totalitatea albinelor dintr-un stup. [Stupul] *să fie bogat de vită, adecă poporul albinelor stupului să fie mare.* TOMICI, C. A. 70/10, cf. CHEST. VI 28/21. ◊ Plămadă (2). *Altele [albinele] hrănesc și cloesc vita cea plămădită în căsulii.* TOMICI, C. A. 21/8. *Albinele au multă vită nouă plămădită.* id. ib. 74/13, cf. CHEST. VI 89/21. ◊ Fagure cu pui¹ (I 4) de albine. Cf. CHEST. VI 127/18, VI/18 supl.

- Pl.: vite.

- Lat. **vita** „viață”.

VITĂRIE s. f. (Regional) Răsadniță (1) (Zimnicea). Cf. ALR II 6 004/899, ALR SNI h 188/899, ALRM SNI h 125/899.

- Pl.: vitării.

- Cf. v i t ă.

VITEAZ, -Ă subst., adj. 1. S. m. (Astăzi mai ales poetic) Războinic (II 1), luptător; ostaș, soldat¹ (1); erou. *Fătul meu Timothei, tu rabdă ca un bun viteaz sau voinic.* CORESI, în SCL 1969, 189. *Celui domn de steag și vestit viteaz Gesti Freanți, alesu hotnogiu Ardealului și Țăriei Ungurești, ... aceaste doo cărți să fie pîrgă.* PO [prefață] 11/5. *Toți domni pămîntului și toți vitejii lumiei, de la*

răsărit pînă la apus... s-au plecat lui. MOXA, C. 111. Și den cetatea troianilor mai mulți de 5 000 de bărbați buni ieșiră, și Ector, feciorul lu P[ri]am crai, și alți mulți viteji hrăbori, de se loviră de fățiș cu grecii. id. ib. 116, cf. L. ROM. 1973, 549, 552. Iară cînd vrea să-l scoată pre el Irod, în noaptea aceeaia Pătru durmiia între doi viteaji, legat cu doao lanțure, iară păzitorii înaintea ușii păziia temnița. N. TEST. (1648), 150¹/24. Iară el, numaidecîț lîund viteaji și sutaji cu el, și alergă la ei, iară ei deaca văzură pre căpitanul și viteajii, părăsiră de-a bate pre Pavel. ib. 164¹/12. Sultan Murat, feciorul lui sultan Ahmat... era bun și viteaz mare (a. 1650). GCR I, 150/17. Io Ghiorghe Ștefan... domnul Țăriii Moldovei, cu vlădicii, cu toți boiarii țăriei, cu vitejii și cu toate rîndurile depreună... mărturisim cu această carte (a. 1653). BUL. COM. IST. II, 219. Lasă, vitejii, moldovenii or bate ei pre munteni și singuri, fără de noi! M. COSTIN, O. 153. Au sărit steagurile noastre întii la dînsii și mai ales căpitanul Voicehovschii ca un mare viteaz. id. ib. 188. Că Domnul pre cai buni nu să bate, Nice pre vitej cu staturi nalte, Ce Domnului acela om place Ce-i plinește porunca, cu pace. DOSOFTEI, O. I, 328. Această sv[î]ntă carte... cu drag să o primii... că nu spune într-însă de petrecăniile și puterile împăraților și a chesarilor..., nice de nevințele viteajilor și hărăților lumești. id. V. S. [prefață] septembrie 6/21. Dintru oastea lui Lazar despot, aflîndu-se un viteaz, anume Miloș Cobilici, s-au făcut a fugi din oastea lui despot la turci (a. 1687). REV. CRIT. I, 381. Toți cunoștea că va face langul izbîndă, flînd om înțelept și viteaz bun. N. COSTIN, L. 221. Că-l știu el ce viteaz bun este, c-au fostu cu dînsul la războiu. NECULCE, L. 112, cf. 365. La viteji îndrăzneala cu socoteală vrednicie... ieste. CANTEMIR, I. I. I, 98. Fiind om cu toate vredniciile deplin, în trebele oștenești prea învățat și vestii viteaz, vrut-au să întoarcă cu înzecit tătarilor. id. HR. 208. Foarte ostași și viteji mari era, moartea ca viața socotind-o... ca cum nici ar fi fost, pre lîngă izbîndă și dobîndă ce căuta. C. CANTACUZINO, CM I, 75. Mihai Vodă... s-au pornit însuși cu sabiia a mină, și vitejii lui după dînsul au intrat ca lupii în oi. R. POPESCU, CM I, 320. Să apropie cel mare viteaz, carele nimica nu să teme (a. 1694). FN 31. Au încăput ca un rob pre minule turcilor și-l ducea la împărăție... băgat într-un rădvan prost pre acel crai și vestii viteaz. AXINTE URICARIUL, LET. III, 172/3. Le-am dat sârdar mai mare pe oaste pe Constantin Țărigrădeanul postelnic mare, bun veteaz, fiind slujit la moscali, la căzaci, știind rîndul oștirea. MUSTE, LET. III, 72/25. Acolo sint mormînturile a celor mai vestiți viteji ai noștri (cca 1750 – 1780). GCR II, 82/28. Moarte în lume este mare... De viteji nu să șiești, La împăraț cu sila mergi (a. 1784). id. ib. 141/5. Nu bat războaiele oamenii cei mulți, ce vitezii cei buni. ALEXANDRIA (1784), 3¹/7. Ieșiră rimleanii cu mare cinste și ieșiră întii cu patru mii de viteaji toți împlătoșați, încoifați și lumina ca soarele. ALEXANDRIA (1794), 64/9. Prea mult ar fi să povestesc aici de împărății cei mari și de alți boiari și viteji, carii la culmea fericirii lumești ajunsese. MICU, în ȘA I, 81. Aceia carii păzea cetatea mai toți era lătini și viteji, și cu deadinsul apăra cetatea. ȘINCAI, O. I, 362, cf. II, 347. Sint feciorii feciorilor vitejilor celor vestiți ce au îmblat cu vasul Argo. HERODOT², 236. Oștind acolo, pre mulți buni viteji și destoinici din oaste pierdu, și să întoarsă îndărăpt. id. 336. Să răpească românilor pre un om așa minunat, în carele nu numai a ungurilor și a sîrbilor, ci și a toată creștinătatea Europei îi era pusă nădejdea, și cum asămenea în toată Europa nu se afla viteaz în veacul acela. MAIOR, IST. 88/8. Cred, o viteji, că nu-i trebuință Să vă arăt cu mai multe dovede Că scăparea-i numa în biruință. BUDAI-DELEANU, T. 169. Acesta era viteazul de care Oastea păgînă se temea toată. id. ib. 183. Vitejii aceștia căuta unul altuia cu o căutătură sălbatică. BELDIMAN, N. P. I, 97/16, cf. LB. La voi eu viu acuma și lira-mi se-ncondează Să cînt

vitejii voștri și lunei să-i vestesc. HELIADE, O. I, 267. Viteazul atunci mai mult să cinstește cînd pentru folos obțesc să războiește. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 154, cf. id. C. Vicontele este un viteaz al veacului. I. D. GHICA, P. 38/8. Nici un domnitoriu au vădit vrođinioară dovadă ca acest nemuritoriu irou (viteaz) în bătăliile de Lipsia. IC. LUM. (1840), 46¹/12, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 806¹/43. Vedeți cum veteazul acesta este mai groznic cu rugăciunea în gură decît ei cu sabia în mină. ARHIVA R. I, 44/11. Și era acolo niște viteji, și, cine vrea să-și ispitească vitegia, acolo mergea și să lovea cu acei viteji (a. 1842). ap. TDRG. Pămîntul ce calcă e frămîntat cu singele părinților săi și acopere oasele vitejilor. BĂLCESCU, O. III, 74, cf. ISER. Unde-ți sint voinicii, pașă cu trei tuiuri? Vîntul împotrivirei sfîrîmă zabalele armasarilor tăi, ... năvala se trase înapoi spăimîntată de piepturile goale a vitejilor. RUSSO, S. 138, cf. 140, POLIZU. Războiul e cea mai mare plăcere a vitejilor. NEGRUZZI, S. I, 39. A vitejilor umbră d-am ști să o cîinstim, Vrednici de libertate noi am putea să fim. ALEXANDRESCU, O. I, 69, cf. 249, PETRI, V. În Germania apuseană... se pare a-și și încheiat zvînturata carieră unul din vitejii espedițiunii dacice. HASDEU, I. C. I, 279. La arme, viteji, la arme! faceți lumea să privească Pe cîmpia românească Cete mîndre de români! ALECSANDRI, O. I, 180, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 459, LM. Mor bravii români, Însă ca vitejii cu-amele în mîni. BOLINTINEANU, P. I, 103. Ospățul favorit și de rigoare al vitejilor este făcut din carnea dușmanilor lor învinși. CONTA, O. F. 369. Mii de străini din toate naționalitățile de peste Dunăre serveau... cu o abnegațiune fără margini sub victorioasele steaguri ale viteazului, COLUMNA, VII, 148. Mihnea însoțit de patru viteji ferentari cu lăncile poleite-n vîrf și la minere. ODOBESCU, S. I, 73. Răsturnat-ai valvirtej Oștile leite-n zale de-mpărați și de viteji. EMINESCU, O. I, 147. Am avut norocul să-l văd intrînd în casa mea, blind ca orice viteaz adevărat. CARAGIALE, O. IV, 91. Făt-Frumos îmbrăcat ca un viteaz, cu paloșul în mină, călare pe calul ce-și alesese, își luă ziua bună de la împăratul. ISPIRESCU, L. 4, cf. 12, DELAVRANCEA, O. III, 28. Cînd te gîndești c-a fost atîta viață-aici..., ochi cari-au plîns, viteji cari și-au vîrsat singele pe zidurile acestea! VLAHUȚĂ, S. A. III, 317, cf. DDRF. Rivalitățile interne... amenința... să ducă la ruină înaintea de timp acest popor de viteji. XENOPOL, I. R. IV, 49. Viața... Război e, de viteji purtat. COȘBUC, P. I, 151, cf. BĂRCIANU. Ale tatei povești... erau mai mult despre viteji și feți-frumoși. SBIERA, F. S. 88, cf. ALEXI, W. Sultanul Mahomed al II-lea însuși a venit să vadă ce viteji cresc pe acest pămînt sălbatec. IORGA, P. A. I, 117, cf. II, 267, TDRG. Vîntul a cules de pe buze de viteji suspinul morții. PAPADAT-BENGESCU, O. I, 59, cf. DR. I, 303, RESMERIȚĂ, D. Viteji cărora ea le alinase chinurile au dus-o, plîngînd, pe umeri lor la groapă. M. I. CARAGIALE, C. 82, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Copilul cel sfios și palid a biruit, de atunci, încercări și atacuri în care mulți viteji ar fi căzut zdrobiți. GALACTION, O. 59. E un viteaz și jumătate. În toată Catalonia nu are pereche. CAMIL PETRESCU, T. III, 452. Cîțiva viteji vîrseră în spaime pe dușmanii Moldovei, lăsînd sînge în urmă și umplînd de faima isprăvii lor aceste ținuturi. SADOVEANU, O. I, 181, cf. X, 40, SCRIBAN, D. În aceste lupte Tudor și-a stabilit reputația de viteaz și a dobîndit experiența militărească care avea să surprîndă așa de mult lumea în 1821. OȚETEA, T. V. 98. Viteazul nu reflectează asupra inutilității curajului, căci ar deveni laș. CĂLINESCU, B. I. 313. Viteazul, înfrunzînd moartea pentru o cauză pe care o crede bună, a existat și există. id. C. O. 401, cf. TAMÁS, ET. WB., DSR. Fost-au, cică, un Novac. Un Novac, Baba Novac. Un viteaz de-al lui Mihai Ce sărea pe șapte cai, De striga Craiova vai! ALECSANDRI, P. P. 144. Badiu meu, tînăr viteaz, Făcutu-și-a la prîlăz, Făcutu-și-a o finfină. JARNÍK-BÎRSEANU, D. 233. El era viteaz foarte mare... îmbla totuna în vitejii. SBIERA, P. 80.

Istejimea și îndrăzneala ta arată cum că tu... n-ai să fii om prost, ci ai să fii un om foarte mare și-nsemnat, ... un viteaz! MARIAN, T. 97. *Viteazul acesta se luptase el mult și bine cu tătarii.* RĂDULESCU-CODIN, L. 47. *Te-a lăsat Dumnezeu viteaz mare, nu trece pă lingă noi și ne lăsa în gura bălaurului.* GRAIUL, I, 376. *O fost un viteaz mare Pinteac acela... Unde s-o dus... o-nvins pe toț împărași.* CANDREA, T. O. 29. *Petrea, Petrea, viteaz mare, Prinde boii la răvei, Și te du ara-n Muncei.* BİRLEA, L. P. M. I, 10. *D-o fi vrun viteaz Chipeș, viu și treaz, Palmă să nu-i dați, Ci să mi-l legați Frumușel și bine Pîn-aici la mine!* BALADE, II, 266. *Nu te lăuda Tu cu gura ta, Că viteji mai sînt ș-alții pe pămînt.* ib. 268. *După război mulți viteji se gădesc.* PANN, P. V. III, 51/17, cf. DDRF, CADE, ZANNE, P. IV, 268, 269, 424, 566, 690, VII, 473. *Numai la război se cunosc vitejii.* ZANNE, P. IV, 565. *După război se vede capul viteazului și urma fricosului.* PANN, P. V. III, 51/6, cf. DDRF, ZANNE, P. IV, 565, VII, 392, 472.

2. S. m. (În evul mediu românesc, în secolele al XIV-lea – al XVI-lea; atestat prima dată în 1428, cf. DERS) Denumire dată luptătorilor călări, înzăuați care, distingîndu-se în bătălii, se bucurau de beneficii speciale din partea domnului (devenind stăpîni de pămînt sau dregători în sfatul domnesc) și formau o categorie militară distinctă în oastea domnească. De rîndul celui pașe tătărăsc ce-au fost prins în Hust, pentru slobozia bucuro[s] va face pohta Domnii lui, numai să nu fie închinat înaintea căpitanulu[i] și a viteajilor (a. 1600). DOC. I. (XVI), 136. *Zic să să fie arătat lui Ștefan Vodă sfîntul mucenicu Procopie, umblîndu deasupra războiului călare și întrarmatu ca un viteazu.* URECHE, L. 97. *Ștefan Vodă au făcut ospăț mare tuturor boiarilor și tuturor vitejilor săi și cu daruri scumpe i-au dăruit pre ei.* id. ib. 106. *Iancul Vodă, carele au fost gubernat pre țara ungurească, ... multă izbîndă făcea cu oștile improtiva turcilor și cu aceste vitejii multe sate și cetăți au dăruit vitejilor lui (cca 1660–1680).* GCR I, 177/24. *Perit-au moldovenii atîșta de mulți, cît să innălbisă locul la Valea Albă de trupurile celor periți; mulți și den boiari au picat, și vitejii cei mai aleși, cu totul.* N. COSTIN, L. 273, cf. 277. *Am să te fac mîș de viteji, ca pe Sandomir.* DELAVRANCEA, O. III, 220. *Curtenii propriu-ziși erau oștirea de căpetenie, greul ei; slujeau cu toți călări, pentru care erau numiți și călărași. În vremile mai vechi purtau și numele de viteji, iar în cele mai nouă erau cuprinși în termenul mai obștesc de slujitori.* XENOPOL, I. R. IV, 146. *Întrucît vitejia pe cîmpul de război și nu talentul de cancelarie deosebeau pe oameni, ... domnul multămea pe toți nobilii, îndeobște chiar pe toți vitejii cu dăruiri însemnate de moșii.* id. ib. VI, 97, cf. BOGDAN, O. 272. *La curtea domnului moldovean se găseau „viteji”, adecă oameni înzestrați cu calități militare, ... cari în timp de pace serveau la curtea domnului, iar în timp de război săvîrșeau fapte vitejești.* CC VII, 181, cf. DRĂGANU, ROM. 211, ROSETTI, I. L. R. 386, SCRIBAN, D., DL, DM. *Unii viteji mai apar și în sfatul domnesc, în primii ani de domnie ai lui Alexandru cel Bun.* SCL 1958, 165. *Instituția vitejilor, care desemnează feudali înzestrați cu domenii și îndeplinind atribuții politico-militare corespunzătoare, atestată de cele mai vechi documente ale cancelariei moldovenești, este cunoscută și în Maramureș, ca, de altfel, și în Țara Românească.* IST. ROM. II, 166, cf. 533, MIHĂILĂ, I. 138, STOICESCU, C. S. 23, 24, DER, PANAITESCU, O. T. 101, TAMÁS, ET. WB., CL 1971, 233, 235, M. D. ENC., DEX. *Comandanții acestor curteni, adică marii dregători, poartă numele de viteaz (termenul nu se aplică, probabil, întregii oști).* IVĂNESCU, I. L. R. 493, cf. 498, DSR, DREV, CL 1983, 59.

3. Adj. Care dă dovadă de bărbăție, de eroism în luptă; p. e x t. care nu se teme de pericole, care nu se lasă înfrînt de dificultăți, de necazuri etc., c u r a j o s , c u t e z ă t o r , d i r z , î n d r ă z n e ț , n e î n f r i c a t , s e m e ț (2). *Dup-însul*

stătu fiii-său Tever; și era mîndru și viteaz. MOXA, C. 119. *Și era pre mare și pre uscat ca năsipul de mulți, și bărbați buni și viteji.* id. ib. 148, cf. MARDARIE, L. 132²/23, 196²/22. *Omului viteaz toți oamenii îi sînt într-ajutor, iar omului fricos toți oamenii îi sînt dușmani.* NEAGOE, ÎNV. 237/21. *De nevoie numai caută a hi toți viteji, că nu era altă cale de viață.* M. COSTIN, O. 74. *Fu înaintea lui adusă Enafa, aceea vitează ficioară.* DOSOFTEI, V. S. februarie 64¹/5. *Fii viteaz și te întărește, nu te teme, nici te spăimînta, nici să te înfricoșăzi de cătră fața lor.* BIBLIA (1688), 149²/4. *Era om viteaz și cu sfat bun.* NECULCE, L. 93. *Fiind om foarte viteaz și ascuțit la mente, ori la ce își puneă gîndul foarte pre lesne și isprăviia.* CANTEMIR, HR. 417. *Și acum... cine de viteaz, cine de credincios, cine de virtos să lăuda.* id. I. I. I, 244. *Ostași viteji ca Marsu sînt cei denții sositori asupra zidului cetății (a. 1694).* FN 38, cf. 66. *Decheval... era foarte om viteaz și meșter la ale războaielor.* C. CANTACUZINO, CM I, 14. *Racoț Ghiorghe au gătit 40 dă catane viteji cu arme gata, și i-au trimis... să-l împușce.* R. POPESCU, CM I, 380. *Tot omul credincios..., cu bucurie și cu veselie să vie la zilele cele de post, pentru că nici unul din cei triști nu iaste viteaz la începutul stradaniei.* ANTIM, O. 101. *Acest Aod au fost viteaz foarte, carele omorînd pre Eglon, ... au mîntuit pre Israil.* id. ib. 268. *Întrînd în cămară acest viteaz și adevărat libovnic... numai cît s-au arătat au făcut-o ca să calce jurămînturile.* AETHIOPICA, 34¹/4. *Cu tunetul glasului îndemnează pre fieștecare la luptă... și, de ar fi fost și neputincios și nevreadnic ca Tersit, îl preface în viteaz Ahilevs.* MOLNAR, RET. 7/22. *Porfira ceaia ce împodobește pre besearică au nu s-au vâpsit în sîngele viteajilor și purtătorilor de biruînță mucenici?* id. ib. 43/11. *În cît iaste despre vița și semînța lui Ioann Huniadi, decît carele mai viteaz Coroana Ungariei n-au avut supt sine.* SINCAI, O. II, 7, cf. KLEIN, D. 456. *Unde, o, pre vitejilor războinici, întoarceț putere acestor miini?* (a. 1802). GCR II, 197/14. *Murind Fraort, luă împărăția Chixar, fiul său. Acesta zicu să fie fost mai viteazi decît aceia.* HERODOT², 43, cf. 458. *Cei ce ținea cetatea mai toți era prea viteaji bărbați.* MAIOR, IST. 224/14. *În cea curte aleasă, ... Cei mai viteji voinici s-adunasă.* BUDAI-DELEANU, T. 122. *Rosiia cea mare, ... împărăția cea creștinească, vestită de puternică și vetează, au dat spatele vrăjmașului franțuz (a. 1812).* CAT. MAN. II, 454. *Vtejii sabineni era în coloana al treilea, acestia ținea locul aripții ceii din a stînga.* BELDIMAN, N. P. I, 81/16. *Erau ostașii cei mai viteji în toată Moldova.* CANTEMIR, S. M. 89/8, cf. LB. *Vedem națiile cele civilizate... a sârba și a consflnși pomenirea vitejilor războinici care să supun turbării valurilor sau să azvîrlă prin flacări pentru fericirea patriii lor.* MARCOVICI, D. 455/21. *Un viteaz oștean... pune mîna pe topor ca să să apere.* DRĂGHICI, R. 64/3. *Un bărbat veteaz și ambițios s-au rădicat... cu armele în anul 1756 asupra coloniilor engleze.* ALBINET, M. 68/17. *Erea și foarte viteaz ș-avea și oaste multă.* GORJAN, H. I, 1/17. *În toată liniștea ne bucurăm de milostiva și înțeleapta chivernisire a viteazului nostru domn.* ARHIVA R. I, 47/19, cf. VALIAN, V., POEN. – AAR. – HILL, V. I, 181²/22, 784²/32. *Moldovenii, în veacul de mijloc și mai în urmă încă, se arăta unul din cele mai viteze popoare ale Europei.* BĂLCESCU, O. I, 144, cf. 101, ISER. *Înpelept, viteaz, neadormit, el izbuti a face dîntr-o țară de păstori o țară de războinici.* RUSSO, S. 173, cf. 146. *Istoria noastră este în tradițiile poporului, ... în minăstirile ce cuvioșii și vitejii noștri domni au zidit, în aducerea-aminte a biruînțelor cîștigate.* KOGĂLNICEANU, O. II, 404. *Abia început a gusta dulcelele unei căsătorii potrivite, cu întăul ei bărbat, colonelul D., tînăr, frumos, viteaz, și moartea îl seceră sub zidurile Silistrei.* NEGRUZZI, S. I, 41, cf. POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D. *Ostașii moldoveni sînt viteji și meșteri de a mînuii sulîța.* HASDEU, I. V. 79. *Un domn viteaz, un Ștefan, adună de mulți ani O glorie ce-i demnă de-ai*

lumei suverani. ALECSANDRI, O. II, 11, cf. CIHAC, II, 459. *Arătați, vitezi ostași... Voi, mândria bărbătească, Voi, speranța românească, Că sufletul de eroi Treceți astăzi este-n voi!* BOLINTINEANU, P. II, 325. *Prin firea sa mai semeață se părea că va fi cel mai viteaz apărător al țării.* ODOBESCU, S. I, 71. *Te văd colo... îndemnînd și-mbărbătînd, cu glasul și cu gestul, viteaza ta oștire.* id. ib. 437. *Să arză tulpine întrege de brazii, Căci astăzi ne vine Eroul viteaz, Ne vine Ștefan cel Mare.* EMINESCU, O. IV, 545. *Frații tăi au dovedit că nu au inimă într-înșii... Doar tu să fii mai viteaz, dar parcă tot nu-mi vine a crede.* CREANGĂ, O. 82. *Mare păcat că s-a prăpădit așa viteaz soldat! Un moment nu a arătat lașitate.* CARAGIALE, O. I, 170. *O asemenea față vitează ar fi numai bună să o ia el de soție.* ISPIRESCU, L. 19, cf. 183. *A fost odată un chezar, bun ca pîinea caldă, viteaz, cît nu-i sta cetate înaintea.* DELAVRANCEA, O. III, 205. *Ștefan cel Mare, înțeleptul și viteazul domnitor al Moldovei, ... a făcut 40 de războaie și le-a cîștigat pe toate.* MARIAN, O. I, 108. *Vedem în ei pre descendenții unor familii viteze ale căror fapte militare sînt îngropate în rezbelele evului de mijloc.* REV. CRIT. I, 496, cf. DDRF. *A pierdut viteazul rege Cîte oști putu să strîngă.* COȘBUC, P. II, 91, cf. BĂRCIANU. *Cu suirea pe tronul țării a acestui viteaz... barbat, întîlnim printre consilierii lui... pre un membru din familia Sbierea.* SBIERA, F. S. 55, cf. ALEXI, W. *Viteazul voievod... fu scos afară și i se rostogoli capul supt secure.* IORGA, P. A. I, 161, cf. TDRG. *E ușor să fii viteaz de unul singur.* AGĂRBICEANU, O. XII, 334, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Fii viteaz, c-așa te-ajută norocul.* CAMIL PETRESCU, T. III, 351. *Acolo a fost mină de om viteaz și isteț.* VOICULESCU, P. II, 30. *Oricît vor fi fiind de viteji, sînt puțini, și steagurile domniei îi pot împresura și apuca de grumaz.* SADOVEANU, O. X, 15, cf. ROSETTI, I. L. R. 290, SCRIBAN, D. *Cum socotești tu că aș putea să fiu viteaz, cînd sînt un fricos?* ARGHEZI, S. IX, 204. *Ea stima bărbații viteji, capabili de a săvîrși pentru ea o faptă afară din comun.* CĂLINESCU, B. I. 382. *În fricoși trezea simțul răspunderii și dorința de a părea viteji.* STANCU, R. A. I, 45, cf. DL, DM, CIORANESCU, D. ET., TAMĂS, ET. WB., M. D. ENC., DEX, DSR. *Dragii mei, ostașii mei, Puișorii viteji de zmei.* ALECSANDRI, P. P. 21. *Viteaz deac-ăi fi Și t-ei bizui De mi-ei isprăvi: Pod pe Marea Neagră De fier Și oșel.* TEODORESCU, P. P. 411. *Eu creștinii n-am urît Și păgîn n-am îndrăgît, Că-s nevasta Marcului, Marcului viteazului.* JARŃIK - BİRSEANU, D. 488, cf. 497, CABA, SĂL. 102, ALR II 3 691. *Nu să mai put'e pomini pi fața pămîntului mai vit'eați fafi d'icît ace.* O BÎRLEA, A. P. I, 303. *De omul viteaz și moartea face haz.* ZANNE, P. VII, 472. *Viteaz (isteț) ca cocoșul (= îndrăzneț).* id. ib. 473. *Taie mămăliga-n două, de viteaz ce e, se spune despre omul fricos.* id. ib. (Cu determinări - complemente de relație) *Le arată el cîă bărbăție au grecii și sînt viteji la războiu.* MOXA, C. 201. *Avraam începător fu credinții, ales întru dreptate, viteaz în războaie.* ANTIM, O. 258. *Întăleptul Antilohii... era veteaz și statornic întru războiul cel de-a mână (cca 1750-1780).* GCR II, 82/34. *Era viteaz întru războaie.* VARLAAM - IOASAF, 7¹/14. *Era dibaciu în a întinde curse, viteaz la luptă, știind să se folosească înțelept de biruință.* PĂRVAN, G. 110. (În componența unor nume proprii, artichiat sau legat prin „cel”) *Pină cînd au pătrat acestea Mihai Vodă cel Viteaz, Sigismund Batori... au ținut foarte foarte luminată nuntă în Bălgrad.* ȘINCAI, O. II, 345. *În vremea lui Mihai Viteazul, duhul ostășesc ajunse la culmea sa.* BĂLCESCU, O. I, 56. *Domnul de atunci, Pătrașcu cel Bun, îi dete, ca naș, numele său: acesta fu aga Pătrașcu Viteazul.* ODOBESCU, S. I, 253. *Ioan Vodă... a fost numit cel Cumplit..., și ar fi meritat, pentru vitejia lui în lupta cu turcii, pe acela de: Viteazul.* IORGA, C. I. I, 41. *Mihai Viteazul a fost el însuși ban de Mehedinți în 1588, devenind apoi mare stolnic.* STOICESCU, S. D. 167. *Lupta comună împotriva turcilor... a*

reunit în taberele conduse de Ioan de Hunedoara, de Ștefan cel Mare și de Mihai Viteazul, într-o luptă seculară, pe români, bulgari, sîrbi, greci și albanezi. PANAITESCU, C. R. 134. *Îi urmează Ion Vodă cel Viteaz.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 1, 7/2. *Mihai Viteazu, călare pe breazu, se spune despre cineva care este îngîmfat și foarte lăudăros.* Cf. ZANNE, P. VI, 204. (F i g. *Bistrița vitează Apele-și înfuriază, Vrînd cu zgomot să înece Pe Satan în sinu-i rece.* ALECSANDRI, O. I, 198. (Prin extensiune) *Tunetele ce înfricoșază toată inima vitează sînt întîmplările cele de multe feluri, carele le lasă Dumnezeu și ne încungiuară, pentru ca să cunoască credința noastră și să ne vază răbdarea.* ANTIM, O. 158. *La arme dar!... S-arătăm virtute, Să stăm nefrînși cu inima vitează.* BUDAI-DELEANU, T. 170. *Cu privire mîndră și vitează... Acum stete. Iar mintea-i să lumine cu trează Istețime.* id. ib. 186. *Împăratul... l-au chemat... să-i mulțamească pentru viteazul lui suflet.* GOLESCU, P. 375/12. *În inime viteze ce-au înfruntat primejdii, Tu ca un foc în ele luceai dumnezeit.* HELIADE, O. I, 162. *Unde sînt acum voinicii tăi cei cu inima vitează și cu brațul tare...?* RUSSO, S. 137. *Îmi place să vă știu unidici împreună, căci aveți amîndoi suflete viteze și sînteți viteji de tatăl vostru și de țara voastră.* ALECSANDRI, O. VI, 441. *Tot ceea ce poate să facă O inimă vitează E să aibă încredere în ea însăși și să tacă.* CAMIL PETRESCU, T. III, 395. *Cu suflet viteaz și cu trup leneș, se spune despre cineva care vorbește mult și lucrează puțin.* Cf. PANN, P. V. III, 128/9, ZANNE, P. II, 439. (Prin lărgirea sensului) *La ce să apucăm arma vitează, Cînd făr'arme ca fără povară Fuga este cu mult mai ușoară?* BUDAI-DELEANU, T. 108. *El cu a sa vitează spată Oboară tot cîte trii o dată.* id. ib. 279. *Ah! n-am să-ți mai aud a armelor sunare Și ferul tău viteaz va rugini-n uitare.* I. NEGRUZZI, S. II, 293. *El cît mi-a plecat... Pe nor și pe ceață Ca să-mi tot vîneze Cu arme viteze.* TEODORESCU, P. P. 444. (Adverbial) *Stă gata să lovească viteaz, cu sabia lui răsplătitoare, ori de cîte ori neamul lui încdușat se mișcă.* IORGA, P. A. II, 29. *Că legat eu nu m-am dat, Ci viteaz că m-am luptat.* RETEGANUL, TR. 49. (Astăzi rar; despre manifestări, acțiuni etc. ale oamenilor) *Vitejesc. Ale lor fapte viteaze cu anumire de români să le fi însămnat.* MAIOR, IST. 118/19. *Astăzi ai săvîrșit o vitează faptă.* KOTZEBUE, U. 27¹/19. *Unul faptele viteze de eroi a trîmbișat, Altul pe fluier la umbră păstori, cîmpuri a cînta.* HELIADE, O. I, 118. *Prin slujbele sale cele viteze îndatoră să ne împăratul.* F. AARON, I. I, 73/8. *Ardea... de a se însemna prin fapte viteze.* id. ib. I. I, 177/8. *Sint... militari buni, a căror virtute o adeverează luptele cele viteze în bataliile vechi și noă.* GENILIE, G. 191/24. *Prin singură a lui vetează îndrăzneală... bate pre unii cu țarie, oprește pre alții cu chibzuala șfatului.* ARHIVA R. I, 43/17, cf. POEN. - AAR. - HILL, V. II, 456¹/9. *Disprețuiește... aceste viteze manifestări naționale.* RALEA, S. T. I, 337.

4. S. m., adj. F i g. (Învechit; în textele religioase) (Persoană) care depune eforturi deosebite, care se străduiește pentru propovăduirea sau apărarea credinței creștine. *Viteaz lu Iisus Hristos.* CORESI, ap. DHLR II, 490. *Zuoa morții iaste sara aceea în carea... toți vitejii direpți în viața Domnului își vor lua plata și toți vitejii direpți ai lui Hristos, leașa lor.* ZOBA, S. 59. *Această lume iaste cîmpul taberei, iară ubișii lui Dumnezău sînt toți vitejii lui Dumnezău.* id. ib. 123. *Pentru căci avem a merge la război asupra vrăjmașului sufletelor noastre, trebuie să ne gătăm ca niște ostaș viteji ai lui Hristos, încingîndu-ne mijloacele noastre cu adevărul.* ANTIM, O. 36, cf. 98. *Vitejii ostași ai lui Hristos... au muștrat toată nedumnezeirea tiranilor.* MINEIUL (1776), 73²/29.

5. S. m. (Regional) Uriaș (Boiul Mare - Baia Mare). ALR II/t h 78/272.

6. S. f. (La pl.; de obicei art.; în credințele populare) Iele. Cf. DDRF, CANDREA, F. 158. *Pentru ca puterea lor [a ielelor] să nu fie covârșitoare, poporul le dă numiri de laudă sau de dezmiardare..., cum sînt acestea: milostive... puternice... viteze, harnice, sfinte.* PAMFILE, DUȘM. 260, cf. id. s. v. 24. *Voi, harnicelor de voi, Voi, vetezelor de voi! Pe unde mi-ați mai îmblat? Spuneți-mi ce-ați mai stricat?* MARIAN, D. 88.

- Pl.: viteji, -ze și (învechit și regional, m.) vitezi. - Și: (învechit și regional) veteáz, -ă s. m., s. f., adj.

- Din slavonul **вѣтажъ**, magh. **vitéz**.

VITEJĂȘTE adv. v. vitejește.

VITEJÉL adj. (Popular) Diminutiv al lui **viteaz** (3). *Un voinic mai tinerel Și-ntr-un soți mai vitejel Oblîncu ș-a ridicat Și astfel a cuvîntat.* FOLC. MOLD. I, 383. ◊ (Substantivat) *Iubitul ei nu mai era, ca mai înainte, vitejelul plaiurilor.* ODOBESCU, s. III, 204, cf. RETEGANUL, TR. 46. *Eu sînt tata florilor, Frumosul frumozilor, Vitejelul munților Din țara tălharilor.* BALADE, III, 248.

- Pl.: vitejei.

- Viteaz + suf. -el.

VITEJÉSC, -EĂSCĂ adj. De viteaz, care aparține vitejilor, care se referă la viteji, caracteristic celor viteji. V. eroic, voinicesc. *Ștefan Vodă, fiind aprinsă inima lui de lucrurile vitejești, îi părea că un an ce n-au avut treabă la războiu, că are multă scădere.* URECHE, L. 89. *Alți domni... cu mari duhuri vitejești au apărât Beligradul.* M. COSTIN, O. 286. *Că-i mai bună, dimpreună, viața cea frățească, Decît rică, care strică oaste vitejească.* id. ib. 327, cf. DOSOFTEI, PS. 453/11. *Ștefan Vodă, fiind aprins de pururea lucruri vitejești, strîns-au oaste și au luat cu sine pre Băsărabă Vodă, ca să-l ducă la Țara Muntenască, să-l puie domn.* N. COSTIN, L. 256. *Jiganiile și pasirile... în sine vreo putere nu au, nici duh vitejesc sau inimos poartă.* CANTEMIR, I. I, 33. *Ioan Alexie, domnul românilor, cu... vitejescă slavă și cîste înapoi întorcîndu-să, au ținut pe Balduin la închisoare 16 luni.* id. HR. 427. *S-au gătit și au dat un războiu vitejesc cu toată puterea turcească.* ANON. BRÎNCOV., CM II, 309. *Neamul lui Iașet... din lucrurile sale ceale slăvite, mai virtos din ceale vitejești, sloveanii, adecă slăviții au început a să chîmia (cca 1750).* GCR II, 50/26. *Mărînd pre D[u]mnezeu cu cuget vitejesc.* MINEIUL (1776), 189^v/3. *Adevărat, lucrurile tale sînt vitejăști, isprăvile bărbătești.* HALIMA (1783), 68^v/15, cf. KLEIN, D. 456. *Pre ceialaltă îi legară și pre Timisitheu carile mare lucruri vitejăști au fost făcut.* HERODOT², 276, cf. 460, BUDAI-DELEANU, LEX., LB, I. GOLESCU, C. *Părăsi Roma și cu bărbăție vitejescă... scăpă Dacia de amerințările pierderii ei.* F. AARON, I. I, 13/3, cf. ISER, POLIZU, PONTBRIANT, D. *Cealaltă pecete este a lui Fărcaș-agă, corespunzînd pe deplin prin emblemă cu caracterul vitejesc al acestui general: o mină cu iatagan.* CUV. D. BĂTR. I, 85. *Nu-i mai scump nimic az Pe lumea pămîntească Decît un nume de viteaz Și moartea vitejescă.* ALECSANDRI, O. II, 173, cf. CIHAC, II, 459. *Străinul într-n feară, și arma vitejescă Nu se rădică încă pre barbari să zdrobească?* BOLINTINEANU, P. I, 80, cf. 346. *Puțin după aceasta muri și regele francez Carol al VI-lea, lăsînd un fîu june... nedestoinic de a-și scăpa țeara printr-o voință puternică și vitejescă.* ODOBESCU, s. I, 4. *Chiar în această zi de luptă, adevărat vitejescă, s-a putut constata cu mirare că morții și răniții au fost mai numeroși la impresurași decît la impresurători.* id. ib. III, 586. *Dorul faptelor vitejești... hotărîsc pe tînărul Pruncu să fugă din casa părintescă și să meargă voluntar în armata imperială a Franței.* CARAGIALE, O. IV, 92. *Nici nu se putea alege un loc mai nemerit pentru a pregăti la fapte vitejești inimile acelor cari... aveau să se arunce cu pieptul*

deschis în foc și-n grindină de gloanțe. VLAHUȚĂ, S. A. III, 211, cf. DDRF, JAHRESBER. V, 340, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Pacea cea mai rea tot e mai bună ca bătălia cea mai vitejescă.* REBREANU, R. II, 91, cf. SCRIBAN, D. *Din umilire nu poate să iasă un duh demn și vitejesc.* CĂLINESCU, B. I. 325, cf. DL, DM. *Cîntece populare grecești... preamăresc faptele vitejești ale lui Mihai Viteazul.* IST. LIT. ROM. I, 348, cf. CIORANESCU, D. ET. 900, TAMĂS, ET. WB. 860, M. D. ENC., DEX, DSR. *Noi în cale țî-am ieșit C-avem dor de hărățit. Și la harță vitejescă, Și la gioacă războiască.* ALECSANDRI, P. P. 198. *De cîte ori vei purta război cu dușmanii țării noastre..., cari războaie totdeauna le vei cîștiga..., să faci cîte o monăstire sau o biserică... de la care vei primi ajutorul, puterea și virtutea vitejescă.* MARIAN, T. 98. *Împăratul se bucura de o parte, și se mîhnea de alta, că chiar un ciopor a săvîrșit această faptă vitejescă, și pe el avea să-l lase urmaș pe tronul țării.* MERA, L. B. 118. ◊ (Ironie) *Ziarul „Carpații” din Brașov... duce de ani de zile o campanie vitejescă împotriva unui consiliu comunal săsesc... în care se falsifică acte.* ARH. OLT. V, 70. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Nu-mi voi spurca vitejescul junghei în singele cel pingărit a unui tiran ca tine.* NEGRUZZI, s. I, 164. *O, Moldovo-ncîntătoare, Gîngășă farmecătoare! Iată, arcu-mi vitejesc Lîngă tine-l răsădesc.* ALECSANDRI, O. I, 238. *Cai și arme vitejești, Steaguri, care, coifuri, zale, Pe această mare vale, Inotau în mări de sînge.* BOLINTINEANU, P. II, 324.

- Pl.: vitejești. - Și: (învechit) vitejésc, -ească, (regional) vetejésc, -ească adj.

- Viteaz + suf. -esc.

VITEJEȘTE adv. Ca vitejii, în felul celor viteji; cu mare curaj, cu bărbăție, în mod eroic. V. voinicesc. *Approape de Nistru, i-au lovit Ștefan Vodă cu oastea sa, avugust 20, și dîndu războiu vitejaște, i-au răsipit și multă moarte și perire au făcut într-însii.* URECHE, L. 87, cf. 74, MARDARIE, L. 132^v/24, ST. LEX. 171^v/1. *Îndată sări și călcă supt picioare oltariul idolesec vitejește.* DOSOFTEI, V. s. februarie 64^v/14. *Aceste rînduri de munci toate le răbdă vitejește.* id. ib. noiembrie 134^v/2. *Să nu-m fie mie să fac lucrul acesta, să fug de ei, și vremea noastră s-au apropiat, și să murim vitejaște pentru frații noștri și să nu lăsăm vină mării noastre.* BIBLIA (1688), 705^v/57. *Dînd războiu de îmbă părțile vitejește, multă moarte se făcu, și cu agiutorul lui Dumnezău au rămas izbînda la Ștefan Vodă.* N. COSTIN, L. 263, cf. 256. *Sînd leși vitejaște, s-au și închinat Petriceico Vodă și cu Grigorii Vodă împreună cu oștile lor la leși.* NECULCE, L. 48. *I-au împinat hatmanul Buhuș la Podișoari, aproape de tîrgul Sucevei, și dîndu-le năvală vitejește acolo cu slujitorii săi, au rumtu tabăra nemților în două.* id. ib. 58. *El macară cum dos nu dede, ce de războiu vitejește și de luptă bărbătește să apucă.* CANTEMIR, I. I, 1, 93. *Tătarii, plini de prada întorcîndu-să, le-au ieșit înainte oastea, care era pentru paza în părțile Vizii, cărora dîndu-le război vitejește, îndată i-au spart, și mai multă pradă le-au scos din mină.* id. HR. 415. *Costandin postelnicul... vitejaște cuteză de întră tocmai la viziriul.* ANON. CANTAC., CM I, 182. *Creștinii... vitejaște au intrat în oastea turcească, și multe mii de oameni au perit den turci.* R. POPESCU, CM I, 316. *Au intrat cu sabiile în dînșii și i-au tăiat pe toți, cît și Vetirani au perit în război vitejaște.* ANON. BRÎNCOV., CM II, 309. *Moldovenii dînd năvală vitejește, n-au putut ține catanele războiului mult; ce au purces în răsipă a da dos și a fugi.* MUSTE, LET. III, 72/34. *Pre cel sărac... cercetează [Dumnezeu] de suferă vitejaște și mulțămăeste lui D[umne]zeu de sărăcie (a. 1746).* ap. TDRG 1760, cf. L. ROM. 1974, 20. *Deci răbdînd acestea toate vitejaște, spre mai multă minie-au aștat pre împăratul.* MINEIUL (1776), 115^v/20, cf. 172^v/29. *Să cade a să sîrgui a fi plin de faptele*

cele bune... și vitejaște a suferi ispitele și întru Dumnezeu a nădăjdui (sec. XVIII). CAT. MAN. I, 80. *Văzînd pre gonitori că se apropie, vitejește s-au purtat multă vreme.* ȘINCAL, O. II, 397, cf. 429, KLEIN, D. 456. *Așa, rămîind laconii singuri, ar fi arătat mari lucruri vitejăști, și, de ar fi perit, vitejăști ar fi perit.* HERODOT², 371. *Oștindu-se vitejește... căzu Gelu.* MAIOR, IST. 91/5. *Să n-aibă teamă dă tăiat Sau pușcat, nici frică dă moarte, Ci tot vitejește să să poarte.* BUDAIDELEANU, Ț. 113, cf. 280. *Întrînd în varoș, virtos și vitejește s-au lovit cu turcii.* DIONISIE, C. 191, cf. LB. *În vișorul acesta nu pot a se-mpotrivi Și vin toți pe lîngă tine vitejaște a muri.* HELIADE, O. I, 460, cf. I. GOLESCU, C. *Atunci Iosif vitejaște Pre evrei îi pornește, Scofîndu-i pre porți afară.* BĂRAC, ap. GCR II, 240/11. *În Moldova, Alexandru cel Mare... apăra vitejește independința țării sale de către poloni și le răpește Pocuția.* BĂLCESCU, O. III, 15, cf. 100, ISER. *Cinste fie părinților noștri, cari s-au luptat vitejește și ne-au lăsat de moștenire moșie și slobozenie.* RUSSO, S. 129. *Oamenii aceștii s-au purtat vitejește. Să li se deie fecăruia cite cincizeci de zloți.* NEGRUZZI, S. I, 174, cf. POLIZU. *Ce ar fi zis autorul „Puterei armate”, dacă ar fi trăit să văză curcanii noștri întrînd vitejește în Grivița cu steagul românesc în mîină.* GHICA, S. 371, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 459. *Fie-mi iertat, Maiestatea voastră, a vă observa că acești oameni s-au purtat vitejește și că nu merită așa asprime.* ALECSANDRI, O. VI, 409. *Dacă-n cartea soartei este însemnat A peri poporul cel mai lăudat, Cel puțin atuncea peară vitejește Remușcînd toiagul care îl lovește.* BOLINTINEANU, P. I, 149, cf. LM. *Englezii se apărau vitejește.* ODOBESCU, S. I, 14. *Nu-ți place Sfîntul Gheorghe? Ce vitejește stă pe cal!* DELAVRANCEA, O. I, 179. *Se lăsa cu oastea la cîmp și sta vitejește în calea vrăjmașilor ce ne călcau hotarele.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 274, cf. 210, DDRF. *În ciuda tuturor legăturilor pe care le avea cu dînsii, s-a bătut vitejește cu ei și... a căzut prin răzbunarea lor.* IORGA, P. A. II, 63. *Își zugrăvea în minte chimurile ce le va îndura vitejește pentru poporul lui.* REBREANU, I. 231, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Amîndoi au luptat vitejește în războiul pentru întregirea neamului.* MOROIANU, S. 50, cf. SCRIBAN, D. *I se oferă coroana pe care o primește din mîna reprezentanților bisericii și o apăra vitejește împotriva lui Richmond, venit cu ajutor francez.* VIANU, L. U. 83, cf. DL, DM, SFC II, 139, CIORANESCU, D. ET. 900, TAMÁS, ET. WB. 860, M. D. ENC., DEX, DSR. ◊ (Ironie sau glumeț) *Unii dintre ei se suiua chiar pe acoperemîntul caselor ca să ne privească cum înaintam vitejește... la deal, spre Mestecăniș, chiuind și cîntînd.* SBIERA, F. S. 129. *Mă prefăcui că vreau să mă retrag cu discreție dinaintea neașteptatelor prezențe, cînd prințul Preda mă apostrofă vitejește.* MIHĂESCU, D. A. 263. *Păcălete se răsuci ca o cheie, ceilalți îi țînură vitejește isonul, fluierașul porni înainte ca o iasmă, iar cei doi schîmbînd ușor pașii, porniră într-un joc diavolesc.* CAMIL PETRESCU, O. I, 119. *În pledoaria mea, urmă Silion, scurtînd vitejește povestirea, m-am folosit cu dinadînsul tocmai de acest amănunt.* VINEA, L. II, 90.

- Și: (învechit) **vitejăște**, **vitezeste** adv.

- **Viteaz** + suf. -ește.

VITEJÍ vb. IV. I. **I n t r a n z.** și (învechit) **r e f l.** (Astăzi rar) A se lupta cu vitejie, cu eroism; a da dovadă de bărbăție. Cf. MARDARIE, L. 132²/20. *Întărește-te și te vitejaște (fii tare și bărbătos B 1938), pentru că tu vei împărți norodului acestuia pămîntul carele am jurat părinților voștri să le dau lor.* BIBLIA (1688), 153¹/19. *Să nu vă teamet de ei, nici să vă spăimîntaț, vitejiți-vă și vă întăriț, că așa va face D[o]mnul tuturor vrăjmașilor voștri, pre carii voi bateț pre ei.* ib. 160²/48. *Și ceale den ceriu ce s-au făcut arătări celora ce pentru jidovime cu nevoință s-au vitejit (s-au luptat vitejește B 1938), cit toată țara,*

puțini fiînd, a o prăda și mulțimile de varvari a le goni. ib. 718¹/28, cf. KLEIN, D. 456, I. GOLESCU, C., ISER, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 459, LM, DDRF, TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Într-o caravană, scufundasem pe furtună niște tartane barbarești; mai tîrziu vitejiserăm pe uscat pentru izbînda florilor de crin.* M. I. CARAGIALE, C. 53, cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DL, DM, TAMÁS, ET. WB. 860, M. D. ENC. *Nu-i vrednic să trăiască Și cu noi să se rudească Cine-n oardă păgînească Nu știe să vitejească Și nevasta să-și păzească.* ALECSANDRI, P. P. 155. ◊ **I n t r a n z.** **F i g.** (Învechit; în textele religioase) A depune eforturi deosebite, a se strădui pentru propovăduirea sau apărarea credinței creștine. *Aceștia [mucenicii] au vitejit la împărăția lui Dioclitian.* DOSOFTEI, V. s. ianuarie 23²/25. ◊ (Cu complement intern) *Că eu mă jărtvesc și iaste aproape vremea mersului meu. Cea vitejie bună eu o am vitejit (nevoința cea bună m-am nevoit BIBLIA 1688, m-am luptat lupta cea bună B 1938), alergarea o am săvîrșit, credința o am ținut.* N. TEST. (1648), 286²/12. *Cu mă jărtvesc și iaste aproape vremea mersului meu. Cea vitejie bună eu o am vitejit, alergarea o am săvîrșit, credința o am ținut.* ZOBA, S. 14, cf. 124. ◊ **I n t r a n z.** **F i g.** (Învechit; în textele religioase) A se sili (2), a se strădui să ispitească, să corupă. *Iubiților, rogu-vă, ca pre nemearnici și streini, să vă răbdați de poștele trupești carele vitejescu (să oștesc BIBLIA 1688, se războiesc B 1938) împotriva sufletului.* N. TEST. (1648), 183²/4.

2. **I n t r a n z.** (În poezia populară) A haiduci. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DSR. *Voi, copiilor, Haramilor! Care s-a afla De va rădica Buzduganul meu Cît este de greu..., Acela să vie Cu mine-n frăție, Ca să vitejească Numele să-i crească!* ALECSANDRI, P. P. 67.

3. **R e f l.** (Familiar) A face pe grozavul. Cf. SCRIBAN, D. *S-a vitejit el că duce sacii singur și a dat de naiba, acum zace la spital.* UDRESCU, GL.

- Prez. ind.: vitejesc.

- V. **viteaz.**

VITEJÍE s. f. I. (Învechit, rar) Serviciu militar. *La noi de cinste iaste acest fel de încălțăminte acum, la acest vac, care era de cinste la rîmleni și de vitejie port!* N. COSTIN, L. 144.

2. Însușirea de a fi viteaz (3); atitudine, comportare de om viteaz; (învechit, în Transilv.) viteșug (1). V. bărbăție, bravură, curaj, eroism, neînfricare, voinicie. *Împăratul au trimes la Franța, la Spinea, la papa și la toț mai marii de bărbăție și de vitejie, ... ca să te ajute cu bani și cu alte multe cinste (a. 1600).* DOC. I. (XVI), 128. *De vitejiia moldovenilor, carii era gata au să moară, au să izbîndească, decît de meștersugul lui Ștefan Vodă, Radul Vodă pierdu războiul cu multă pagubă de ai săi.* URECHE, L. 88. *I-au biruit Ștefan Vodă, nu așa cu vitejiia, cum cu meștersugul.* id. ib. 92. *Tăria lui și vitejiia, avuția și mărirea împărăției lui, iată, s-au scris în „Cartea împărățiilor persilor și a midilor”.* BIBLIA (1688), 362¹/54. *Învățați-i pre copiii voștri să cunoască tainele bisearecii, ... dreptatea, curăția, înțelepția, vitejiia sufletului (a. 1691).* CCR 197/29. *Ridica-t-au Ștefan Vodă atuncea pre mulți den prostime la statul de nemîși, pentru vitejie ce-au arătat în războaiele acelea.* N. COSTIN, L. 266, cf. 453. *Le vom căuta firea, inima și cea iroicească vitejie.* CANTEMIR, HR. 14. *Durerea în grabă mare virtute duhurilor, și deznedejduirea mare vitejie inimilor aduce.* id. I. I. I, 98. *De dimineață încep războiul dînr-amîndoa părțile, tăriile și vitejiile vrînd să-și ispitească.* C. CANTACUZINO, CM I, 76. *Cetate ocolită, apărată cu mare vitejie de credincioși apăratóri (a. 1694).* FN 34. *Sînt bunătățile cele sufletești 4: vitejiia, înțelepciunea, dreptatea și curățenia.* ANTIM, O. 47. *Cu vitejie creștinească lepădaț lucrurile întunerecului.* id. ib. 221. *Întrînd în cetate*

au scăpat cu zile la turci; iar oastea lui cea vestită și neînfrîntă și în toate țările lăudată de vitejia lor au perit cu totul. MUSTE, LET. III, 43/34. Neamul lui Iafet pre toate pre cealealalte cu puterea, cu bărbăția, cu vitejia au întrecut (cca 1750). GCR II, 50/21. Focul durerilor celor nesuferite cu vitejia l-ai răbdad. MINEIUL (1776), 114²/31. Năvăli cu ai săi cu armele în mâini, ... se bătu cu vitejia, cînd ca un generar, cînd ca un soldat, pînă ce-l tăiară. VĂCĂRESCUL, IST. 258. Ascuțite coapse, sămn de vitejia, și frumos soldat (a. 1785). GCR II, 145/22. Cine vrea să-și ispitească vitejia și norocul vitejiei din lume, acolo mergea. ALEXANDRIA (1794), 26/10. Sosind și oștile rusești cu mare vitejia au lovit pe turci, începînd a vărsa asupra turcilor un foc neconținut (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 276/37. Vitejia lui Ștefan V, domnului Moldovei, carea o au arătat el în anul trecut, întiu asupra polonilor, apoi asupra turcilor. ȘINCAI, O. II, 132, cf. KLEIN, D. 456. Să întoarsă în oastea lor și-l arăta la toată oastea, minunîndu-să de vitejia lui. HERODOT², 384. Iar dintru greci, măcar că au fost și tegheiteanii și athinei[i] buni, iar cu multă măsură îi covîrșiră cu vitejia laconii. ib. 458. Foarte mare au fost țeara pașinașilor; nemărginită mulțimea lor și vitejia lor tuturor vecinilor neamuri. MAIOR, IST. 154/30. Sîngur, cu nespūsă vitejia. Hotări pe turci să năvălească. BUDAI-DELEANU, Ț. 183. Vitejia înceată a fi de fală și faptele ei cele mai vestite Să numesc oarbă numa dirzie, Cînd lucrează fără înțeleptie. id. ib. 224. Necum să ia vezirul Crîmul de la muscali, ... ci încă au pierdut cinci cetăți mari, că le-au luat muscalii cu vitejia. DIONISIE, C. 177, cf. 180. Să nădăjduim și noi și să suferim cu vitejia. KOTZEBUE, U. 27^v/20. Am hotărît că te voi afla în munții reților, loc vestit pentru vitejia și milostivirea ce ai arătat acolo. BELDIMAN, N. P. II, 129/22. Unul din feciorii ei, din care avea trimiși în război, ... s-au bătut cu mare vitejia. GOLESCU, P. 373/18. Prin vitejia lui Ștefan Voievod celui Mare, s-au adus țara ce iaste de ceaia parte de Podolia. CANTEMIR, S. M. 39/12, cf. 207/19, LB. Vitejia, voinicia nu într-un noroc, ci într-a ta virtute și isteiciune stă. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 154. Soldații privea mai mult la dărnicia ghenăralilor, decît la vitejia lor. CĂPĂȚINEANU, M. R. 124/20. Vitejia războinicilor ce au căzut în luptă cinstește o nație întreagă. MARCOVICI, D. 458/14. Adevărata pricină, ce l-au îndemnat a năvăli în așezările britanicești, era... să însușle frică între supușii săi și să li deie o dovadă de curajul și vitejia sa. ALBINET, M. 69/3. Fu silit a cere pace de la daci..., întîmplare cu totul streină vitejiei romane. F. AARON, I. I, 5/14, cf. VALIAN, V., POEN. - AAR. - HILL, V. I, 181²/38, 806¹/25. Cu vitejia ne-au apărut, cu înțelepciune ne-au ocîrmuit, și în cît au trăit, voinicia noastră și fericirea au înșorit. ARHIVA R. I, 40/16. Cazacii sînt foarte harnici la război și, fiind de o deosebită vitezie, niciodată nu dau înapoi și nu se întorc la fugă. ib. II, 204/20. Istoricii deosebitelor neamuri laudă talentele, iscusința, vitejia acestor căpitani mari și reazămul ce ei au dat creștinătății. BĂLCESCU, O. I, 61, cf. III, 14. Decît să murim de foame, Fără pîine, fără poame, Mai bine cu vitezie și cu mare isteție Să ne jertfim cu toții. BĂRAC, R. 76/11, cf. ISER. Cu vitejia seculilor, maltratați și ei de cătră feudalii lor, se făcea numai paradă deșartă. BARIȚIU, P. A. I, 66. Dacă ne-am luptat și am fost viteji, rodul luptei și al vitejiei ne-au fost volnicia și numele nostru. RUSSO, S. 146. Ca să lase un monument fieros a vitejiei sale, injugă leșii la plug și seamănă o întreagă cîmpie cu ghindă. NEGRUZZI, S. I, 184, cf. II, 297, POLIZU. Îi scăpam prin vitejia noastră de cîte o nevoie mare... Fără noi nu mai lua ei Plevna niciodată. GHICA, S. 20. Om de arme, îndrăzneț și patriot, care dăduse dovezi de o mare vitejia. id. ib. 99. Aducîndu-mi aminte de vitejia eroilor din mitologia grecească și din poveștile populare, mă decid să zdrobesc capul matahalei ce venea asupra mea. SION, P. 393, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D. Mircea... la bătălia de la Nicopole contra teribilului padișah otoman Baezid Fulgerul... a jucat prin vitejia unul

din rolurile cele mai frumoase. HASDEU, I. C. I, 75. Am cîntat în tinerețe strămoșească vitejia, Vitejia fără samăn pe-acel timp de grea urgie. ALECSANDRI, O. II, 188. L-am văzut cu ochii mei făcînd minuni de vitejia și smucind steagul ista din minile unui căpitan leah. id. ib. VI, 408, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 459, LM. Din mulțime iață au părut Căpitani de frunte, plini de vitejia, De amorul țării și mărînimie. BOLINTINEANU, P. I, 74. Vitejia armatei noastre în războiul de peste Dunăre a fost o surprindere pentru opinia publică a Europei. MAIORESCU, CR. III, 3, cf. ODOBESCU, S. III, 558. Ce-ți doresc eu fie, dulce Românie, ... Viața în vecie, gloriei, bucurie, Arme cu țarie, suflet românesc, Vis de vitejia, fală și mîndrie. EMINESCU, O. I, 16. Nenumăratele peripeții prin cari trece un brav în focul războiului, minunățiile de artă și vitejia militară... - toate sînt limpede și din toată inima înfățișate. CARAGIALE, O. IV, 94. Cu calul care îl ai și cu vitejia ta, cred că ai să izbutești. ISPIRESCU, L. 5. Semeția lui - minciună; vitejia lui - poveste. MACEDONSKI, O. I, 118. Tot aici, ... pune-ntîul pas pe pămîntul țării românești tînărul prinț, Carol I, chemat să ia în mina lui ageră și norocoasă destinele acestui popor și - redeșteptînd în el strămoșeasca vitejia și putere de muncă - să-l pregătească pentru o nouă viață. VLAHUȚĂ, R. P. 11. Istovirea moșiiilor domnești, din care se răsplătea în vremile vechi vitejia pe cîmpul de război, împinse pe boieri tot mai mult către dregătorile statului. ARHIVA, I, 36, cf. DDRF. Aveau... însușiri războinice minunate pentru acele timpuri, în care virtutea și vitejia personală hotărârau soarta unei întîlniri. XENOPOL, I. R. IV, 160, cf. VI, 97. Bărbatul ei să fie Un braț vestit în taberi și mare-n vitejia. COȘBUC, P. I, 133, cf. BĂRCIANU. Pe încetul pier neafîrnarea sufletelor, pier neastîmpărul, vitejia, credința în viitor. IORGA, C. I. I, 215, cf. TDRG. Cu toată vitejia și biruințele lor, geții... nu se îmbată de izbînzile avute. PĂRVAN, G. 58, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. Ne săturasem de povești vînătorești în care vitejia fiecărui dintre povestitori întrecea cu mult isprăvile legendarilor eroi cinegeți. VOICULESCU, P. I, 56. Făcuse isprăvi de mirare în războiul leșesc și-n cel căzăcesc. Așa i-a fost dată lui vitejia, ca un dar al firii. SADOVEANU, O. X, 146, cf. XI, 44, SCRIBAN, D. De-acasă, vitejia se înșeală: Eu n-am pus frica-n socoteală. ARGHEZI, S. V, 93. Vitejia... de a întinde pieptul gloanțelor era necunoscută cavalerului. CĂLINESCU, C. O. 39. Povestirile cavaleresti... le cîntau în fața publicului feudal, mare amator să asculte întîmplările pline de dragoste și vitejia. VIANU, L. U. 51. Îl plictisi această fanfaronadă, vitejia arătată de departe și pe amănunt parcă anume ca să mascheze frica în problemele capitale. CAMIL PETRESCU, O. III, 139, cf. DL, DM, L. ROM. 1959, nr. 6, 24. Vlad Țepeș... năvălește în tabăra otomană, hărțuiește pe turci prin atacuri necurmate și face minuni de vitejia. IST. LIT. ROM. II, 73. Potrivit tradiției, numeroase sate își explică numele prin acel al unui întemeietor dăruit de Ștefan pentru vitejia în lupte. IST. ROM. II, 536. Hatmanii participau în fruntea oastei la lupte, unii dintre ei distingîndu-se prin vitejia și priceperea dovedită în bătălii. STOICESCU, S. D. 251, cf. CIORANESCU, D. ET. 900, TAMÁS, ET. WB. 860, M. D. ENC., L. ROM. 1974, 47, DEX, DSR. Iară turcu, Păgînu, Om fricos la vitejia, Dar meșter în viclenie, Lute paloșul trăgea, ... Capul Marcului să-l ia. POMPILIU, B. 21. Făcuse viteazul minuni de vitejia. RĂDULESCU-CODIN, L. 83, cf. ALR II 3692. Să-ți arăți bărbăția, Să-ți cunoaștem vitejia. BALADE, II, 82. Nu ai nici o putere, nu ai nici o vîl'eji. O. BÎRLEA, A. P. II, 42. ◊ (Glumet) Fata vorbea veselă..., zîmbea și bea cu vitejia. AGĂRBICEANU, A. 470.

3. (Adesea construit cu verbul „a face”) Faptă care denotă vitejia (2), faptă vitejească; (învechit în Transilv.) viteșug (2). V. b r a v u r ă, e r o i s m. Au zis împăratul și tot soborul și svatul, pîntru vitejia ce au făcut Mihail voevo[da]..., destoinic am zis să fie Mihail voievod craiu (a. 1600). DOC. I. (XVI), 127. Vrea face vitejia la război și vrea birui vrăjmașii. VARLAAM, C. 133. Ș-au descălecat

orașe pren țară, tot pre locuri bune și le-au ales sate și le-au făcut ocoale pren pregiur ș-au început a dărui ocine pren țară a voinici ce făcea vitejii la oști. URECHE, L. 68, cf. 94. Războaiele și vitejiile lui ce-au făcut și cite cetăți au dobândit... am lăsat să scrie alți letopisăți (cca 1650). GCR I, 150/19, cf. MARDARIE, L. 132²/19, 175²/4, 196²/20. Multă izbândă făcea cu oștile împotriva turcilor și cu aceste vitejii multe sate și cetăți au dărui vitejilor lui (cca 1660-1680). GCR I, 177/23. De au făcut vreo vitejiie acoale, să scrie muntenii. M. COSTIN, O. 193, cf. 286. Făcînd vitejie mare în războiul avarilor, carii să fusease rădicaț asupra Rîmului, fu trimis voivod de-mpăratul la Italia. DOSOFTEI, V. S. februarie 84²/6. Această sv[î]ntă carte... să o cetiț fără urit că nu spune într-insă... de vitejiile și izbîndile hatmanilor. id. ib. [prefață] septembrie 6/20. Dupre ce s-au istovit bătaia războiului, ... striga zicînd: înălțate prințeps, eu sint Pavel, soțul vitejiilor Măriei tale (a. 1687). REV. CRIT. I, 389. Ceale mai multe ale cuvintelor Iudei și ale războaielor și ale vitejiilor (a faptelor lui vitejești B 1938) care au făcut și ale mărimei lui nu s-au mai scris. BIBLIA (1688), 705²/29. Pe hatmanul Buhuș îl finē la mare cinste Dumitrașco Vodă pentru vitejiile ce făcuse acolo la cetăți. NECULCE, L. 59. După Probus. stătut-au chivernisirea împărăției pe Avrelie Carus, în vitejii vestit bărbat. CANTEMIR, HR. 230, cf. id. I. I. I, 14. Nici o adevărată știință n-avem, nici din cîntecele cari vestesc de vitejii, au de alte fapte ale domnilor. C. CANTACUZINO, CM I, 6. Întru vitejii au fost ispitii și aleși și... întru înțelepciunea lumească... iscusii. id. ib. 39. Au murit la Zemlin, lăsînd mare nume de multe vitejii ce făcuse cu turcii și cu nemții. R. POPESCU, CM I, 251, cf. 314. La Niș au făcut hanul o mare vitejie, care este vrednică a să scrie. ANON. BRÎNCOV., CM II, 292. Afîta sint de minunate vitejiile lor, cît nu e să o priceapă toată limba pămîntească și să nu să minuneze toată mîntea omenească. ANTIM, O. 56. Ai făcut mare vitejie și ai surpat pre tiranul. MINEIUL (1776), 112²/38. La acest război athineii făcūră vitejii. HERODOT², 470, cf. 55, 425, 457. Era un ostașiu pre care-l iubea împăratul și boierii pentru vitejia ce făcea (a. 1802). GCR II, 189/20. Acesta era viteazul de care Oastea păgînă se temea toată...; Multe el făcuse vitejii în lume, Jurat vrăjmaș turcescului nume. BUDAIDOLEANU, T. 183. Gheneral al acestor trupe rumânești a fost Dan, nepotul lui Mircea, care în deosebite prilejuri, a arătat deosebite vitejii înaintea turcilor. F. AARON, I. I, 72/20, cf. POEN. - AAR. - HILL, V. I, 181²/38, ISER. Frumoase timpuri de vitejie au fost acelea unde românul intra în doi ca în doisprăzece. RUSSO, S. 189, cf. POLIZU. Le povestea despre vitejiile românilor în luptele cu turcii, cu tătarii, cu ungurii și cu lehi. GHICA, S. 680. Oltule, care-ai fost martur vitejiilor trecute... Cine oar' poate să fie omul care te-a-ngrozit? ALEXANDRESCU, O. I, 72, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D. Fiiul meu, alesul meu! Tu, din toți ai mei copii Cel mai tare-n vitejii! Mergi în Dacia, grăbește Pe barbari de-i risipește. ALECSANDRI, O. I, 184, cf. 380. Unde este timpul cel de vitejie? Timpul de mari fapte, vai! n-o să mai vie? BOLINTINEANU, P. I, 32, cf. LM. Face lista cronologică a isprăvilor și vitejiilor marilor lui strămoși. CARAGIALE, O. III, 59. Ca să te credem că tu ai făcut o așa vitejie, arată-ne vrun semn, care să ne scoată din bănuială. ISPIRESCU, L. 257, cf. 15. Domnul dăruiă moșii la toți cei ce se deosebeau prin faptele lor, nu numai boierilor cu titluri, care și ei... le dobîneau... tot pentru vitejiile săvîrșite de ei. XENOPOL, I. R. III, 182, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. Își zise că fata poate nu știe ce vitejie a săvîrșit dînsul adîneauri. REBREANU, I. 41. Povestindu-și isprăvile se îndemneau unul pe altul și se luau la întrecere în vitejii și iscusință. VOICULESCU, P. II, 8, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. Să aperi moșia ta... Că nu-i timp de plugărie, și e timp de vitejie. ALECSANDRI,

P. P. 44. Pe tătari el îi zări, Atunci Nedea că grăi: „Hei! stăpîne Radule, Ascultă-mi poveștile, C-acum e pe vitejie, Pe vinceală sau robie”. id. ib. 197. N-a știut Măria sa Cine-i Miul, ce-o putea; Deaca d-ast-ar fi știut, Prieten l-ar fi făcut, Stîlp să-i fie la domnie și oștean de vitejie. TEODORESCU, P. P. 509, cf. 105. Au început să îmble iarăș după vitejii ca și mai înainte. SBIERA, P. 27. [Petrea Voinicul] s-au dus iarăș în vitejii. id. ib. 30. Un cîntic nu n'i-ai cîntat: Un cîntic di vitejii, Sî cazî la haiducii. DIACONU, VR. 167. Divanul l-a părăsit, La vitejie-a ieșit. BALADE, III, 115. Ne ducem, tată, și noi în vitejie. FOLC. OLT. -MUNT. VIII, 274. ♦ Expr. **A umbla ca șarpele după vitejii** v. șarpe (I I). ♦ F i g. (Învechit; în textele religioase) Strădanie pentru propovăduirea sau apărarea credinței creștine. *Cea vitejie bună eu o am vitejit* (nevoînța cea bună m-am nevoit BIBLIA 1688, m-am luptat lupta cea bună B 1938), *alergarea o am săvîrșit, credința o am ținut*. N. TEST. (1648), 286²/12. *Iară tu prevegează întru toate, muncește, făcînd lucrul evanghelistului, slujba ta fă-o deplin. Că eu mă jărtvesc și iaste aproape vremea mersului meu. Cea vitejie bună eu o am vitejit, alergarea o am săvîrșit, credința o am ținut*. ZOBA, S. 124. 4. (Popular) Haiducie. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DSR. *Te las naibei, sărăcie, și mă duc la vitejie, Te las naibei, sapă lată, și iau pușcă ferecată*. JARNIK - BİRSEANU, D. 285. *Lăsa-voi țeara-n foc, M-oi duce-n codru la loc... În codrul cu veselie și cu dalbă vitejie*. id. ib. 290. - Pl.: vitejii. - Și: (învechit și regional) **vitezie, vetejie**, (învechit, rar) **vitijie** (HERODOT², 23) s. f. - **Vitez** + suf. -ie.

VITEJIME s. f. 1. (Învechit, rar; în forma *vetejime*) Vitejie (2); eroism. *Mai pe urmă veniră imperații la acea cugețare să introducă falancea macedonică, prin carea se sînsă tactica și cu aceasta și iroitatea (vetejimea) romanilor*. BOJINCĂ, A. II, 169/16.

2. (Rar) Mulțime de viteji (1). *Agamemnon, fruntea vitejimii, Se bucura că se certau vitejii, Frunțașii oastei lui*. MURNU, O. 123, cf. DL, DM, CIORANESCU, D. ET. 900, M. D. ENC. - Și: (învechit, rar) **vetejime** s. f. - **Vitez** + suf. -ime.

VITEJITĂ s. f. (Învechit, rar) Femeie vitează (v. viteaz 3). *Vitejița această falnică, înarmată cu pavăza cea cerească, au ajuns ea mai înții*. BELDIMAN, N. P. I, 124/13. - Pl.: vitejițe. - **Vitez** + suf. -iță.

VITEL s. n. v. vitellus.

VITELÍN, -Ă adj., s. f. 1. Adj. Care aparține vitellusului, privitor la vitellus; care conține vitellus. Cf. DN². *Vezicula ombilicală... are un rol important în formarea primei circulații, numită circulație vitelină*. MOGOȘ - IANC., C. 671, cf. M. D. ENC., DEX, DN³, DREV. ♦ *Membrană vitelină* (și substantivat, f.) = membrană (2) care învelește ovulul fecundat. *Oul tiner este o celulă a cărei protoplasmă se numește vitel, ... iar învâlișul membranos: vitelină*. ENC.ROM. III, 499, cf. ENC. AGR. IV, 364. **Sac vitelin** v. s a c (II 1). ♦ F i g. (Învechit, rar) De culoarea gălbenușului de ou. *Florile mari, galbene viteline*. GRECESCU, FL. 432.

2. S. f. Proteină cu fosfor, care se găsește, combinată cu lecitină, în gălbenușul de ou. *Fosforul se găsește... în vitellina din gălbenușul de ou*. MACAROVICI, CH. 310, cf. LTR, LTR², DL, DM, DER, DC, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³, DREV. - Scris și: **vitellină**. - Pl.: vitelini, -e. - Din fr. **vitellin**.

VITĒLLUS s. n. Nume dat citoplasmei oului, care servește la formarea embrionului și ca substanță nutritivă pentru embrion. *Vitellus nutritiv e compus din 2 părți, o parte albuie și o alta galbenă.* ENC. ROM. II, 495. *Oul tiner este o celulă a cărei protoplasmă se numește vitel.* ib. III, 499, cf. MINERVA, ENC. AGR. IV, 363. *Veziula ombilicală se reduce pe măsură ce vitelusul nutritiv este consumat de puiet.* ZOOLOGIA, 110, cf. DER, M. D. ENC., DN³, DREV, DEX².

- Scris și: *vitellus*. - Și: (învechit, rar) **vitél** s. n.

- Din lat. *vitellus*, fr. *vitellus*.

VITĒNȚĂ s. f. (Regional) Curaj (Corbi - Curtea de Argeș). RĂDULESCU-CODIN, L. TR. 116. *Ba, să-mi mai dai și haiducii pe care-i ai închși în temnițe. Mie îmi trebuie oameni cu vitență.* id. ib. 59, cf. id. M. N. 37.

- Etimologia necunoscută.

VITERĂN s. m. v. **veteran**.

VITERENĂRIE s. f. v. **veterinarie**.

VITERINĂR, -Ă adj., s. m. v. **veterinar**.

VITERINĂRIE s. f. v. **veterinarie**.

VITERINĂRIU s. m. v. **veterinar**.

VITĒSĂ s. f. v. **viteză**.

VITĒȘTE adv. (Învechit, rar) Ca animalele, ca vitele (1); nechibzuit, fără noimă. *Viteaște-mi pare* (fără socoteală mi se pare BIBLIA 1688) *tremițindu fuglulu e nu ce sîntu vine spre-nsu a semna.* COD. VOR². 36^v/14, cf. IORGA, L. R. 30, TDRG, DHLR II, 275, SCRIBAN, D.

- **Vită** + suf. -ește.

VITĒȘŪG s. n. (Învechit, în Transilv.) 1. Vitejie (2). *Au lepădat dascalii de lîngă fiul său, Atalaric, ca se nu învețe, pârîndu-li-se că învățatura se împoncișază cu viteșugul.* ȘINCAI, O. I, 156. *Au ieșit unii din cetate și viteștește s-au bătut cu protivnicii; arătatu-ș-au viteșugul și protivnicii, dară cu aceia nu se iau tărîmi.* id. ib. II, 429, cf. FD II, 87, TAMÁS, ET. WB., DLRV.

2. Vitejie (3). *Un căpitan oarecarele, bolind de moarte, fiind prea iubit craiului pentru cele multe a lui viteșuguri și biruințe, se duse însuși craiul ca să-l mîngăie.* MAIOR, P. 105/6. *Împăratul Sodomei, pentru acest mare viteșug ce au făcut Avraam cu oamenii săi, zise cătră Avraam ca toți caii, carii i-au scos de la vrăjmași, să-i ia șie.* CALENDAR (1814), 109/6.

- Pl.: *viteșuguri*. - Și: **viteșșug** s. n.

- Din magh. *vitézség*.

VITĒZĂ s. f. 1. Faptul de a (putea) parcurge un spațiu (mare) într-un timp foarte scurt; rapiditate în deplasare; iuteală, repeziciune, (livresc) celeritate, (rar) viteză. Cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, ENC. ROM., ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Eram parcă îmbătut de viteză.* CAMIL PETRESCU, P. 119. *La întoarcere..., forșind mereu acceleratorul, cu pletele zburdînd în viteza mașinei, nu a mai scos o vorbă.* ARH. OLT. XIII, 453. *Trăgeau pe gură și pe nări... foloștine mari de zăpadă, intrate cu viteza proiectilelor.* VOICULESCU, P. II, 143, cf. DS. *Este un animal fricos. Arabii îl vîneză pentru carnea sa și pentru a-și încerca viteza cailor și a ogarilor.* ENC. AGR. I, 68, cf. SCRIBAN, D. *Viteza mașinii nu-i mai dădea răgaz să privească nici pomii nici semănăturile care fugeau în urmă.* V. ROM. decembrie 1951, 201. *Răposatul Lascu, care a murit înainte de a vă fi născut voi, era un dușman înviersunat al*

vitezei. ARGHEZI, S. VII, 65. *Luă pe zîmbitorul Gaittany, dispărînd cu el spre Pipera, cu o viteză de bolid.* CĂLINESCU, S. 366, cf. DL. *Trenul ieși din gară și luă viteză.* PEDA, DELIR. 400, cf. DM, DN². *Delirul pe care-l savurează pasionații volumului și ai vitezei.* REV. FIL. 1971, 240. *Continuă să fină ochii semiînchși, prelungind... starea de proastă dispoziție provocată de viteză.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr.1, 19/1, cf. M. D. ENC., DEX, DN³, V. BREBAN, D. G. *Amu, baba di la un timp n-o mai putut zbură, s-o-ngreunat. Cîn o vinit o dată baba di pămînt c-o viteză, prraf și cenuși s-o făcu tătă, baba!* POP., în L. ROM. 1963, 66. *Beția (sau boala, mania) vitezei = preferință pentru viteză (1) excesivă; deprindere de a circula cu viteză (1) foarte mare. Toată lumea pare cuprinsă aci de beția vitezei.* BART, S. M. 42. *În (plină) viteză sau cu toată viteza = foarte repede, rapid. Trupul uriaș al unui vapor de marfă, încărcat, ce venea în jos cu toată viteza, se ivi de după cotul canalului.* BART, S. M. 62. *O mașină încărcată cu oameni în uniformă și cîțiva civili, cotește în plină viteză și intră în fundătură.* V. ROM. iunie 1954, 131. *Suta de metri pe care și-o propunea s-o parcurgă în viteză îi va servi. Apăsă pe accelerator și porni.* VINEA, L. II, 275, cf. DL, DM. *Motocicleta porni, îndepărtîndu-se în viteză, lăsînd în urmă un strat înalt de praf.* V. ROM. noiembrie 1964, 55. *Coti pe strada principală, Mavrocordat, în plină viteză.* BĂNULESCU, I. 162, cf. M. D. ENC. *Din față soseau limuzine negre în viteză.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr.1, 19/3, cf. DEX. *Există în acest volum o adevărată poezie a străzilor... a orașului..., străbătut în toate direcțiile, în viteză, mereu și mereu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr.1, 10/2, cf. V. BREBAN, D. G. *E x p r. (Regional) A-și face (o) viteză = a-și face vînt (v. în t 13), a-și lua elan. Cîn 'ș-o făcut calu o viteză, o fo pi finfînă.* O. BIRLEA, A. P. I, 217. *(Sport; și, adjectival, în sintagma patinaj viteză) Probă, cursă care se desfășoară pe distanțe scurte și la care se urmărește în special rapiditatea deplasării. Deși nu-mi plac cursele de automobile, m-aș resemna să stimez un bărbat care a bătut recordul de viteză.* CĂLINESCU, B. I. 314. *După lungimea ei, alergarea poate fi: de viteză, de semifond și de fond.* DER I, 79. *Patinaj de viteză.* ib. III, 684. *La campionatele de patinaj viteză... au fost stabilite ieri două excelente recorduri mondiale.* SPORTUL, 1972, nr. 6930, 4/4. *Pe parcursul a doar trei ore de concurs, am cunoscut campionii țării la juniori (mari și mici) în probele de viteză.* ib. 1980, nr. 9556, 1/1.

2. Rapiditate în executarea unei activități; ritm alert în desfășurarea unei acțiuni; iuteală, repeziciune. V. g r a b ă, r e p e z e a l ă, z o r. Cf. COSTINESCU. *Vom reproduce pentru lămurirea deplină a cititorilor asupra acestui caracteristic vot de mare viteză cuvintele rostite în privința acestui împrumut.* EMINESCU, O. XI, 127. *Scrise trei scrisori cu viteza unui dejun într-un restaurant de gară.* TEODOREANU, M. II, 104. *Vitesa înviersunată a activității acelor mulțimi era făcută să ne înfricoșeze.* SADOVEANU, O. XX, 339. *Cei din sud, care merg lingvistic cu Muntenia, se alătură acestora și subt raportul vitezei în vorbire.* IORDAN, STIL. 76. *Aparate de luat vederi cu viteză specială.* NOM. MIN. I, 512. *Moș Costache făcea sforțări să scape de evocările lui Stănică, dar acesta le dădea drumul cu o viteză satanică.* CĂLINESCU, E. O. II, 226. *Ritmul cheltuielii... întrece cîteodată în viteză pe acela al strîngerii de energie.* RALEA, S. T. I, 20. *Scritorul merge... în viteză cu timpul și nu crede necesar să întreprindă un ciclu de „opere complete”.* CONSTANTINESCU, S. I, 90. *Napoleon pretindea... maximă viteză în acțiuni.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 11, 67. *Viteza e dominantă tuturor gesturilor. Trăim febril. Oamenii gîndesc mai rapid.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 3, 3/2, cf. DSR. *Epoca (sau secolul) vitezei = denumire dată secolului al XX-lea, în special ultimelor decenii, caracterizate printr-un ritm de viață foarte alert, printr-o dinamizare a activităților*

în toate domeniile (ca urmare a progresului tehnic). *O gazetă nouă în secolul vitezei.* în PLR II, 479. *În epoca vitezei... orice invenție moare regulat la cinci ani.* RALEA, S. T. I, 146. $\diamond$ E x p r. (Familiar) **A băga pe cineva în viteză** = a determina pe cineva să iasă din starea de comoditate și să acționeze mai repede decât era obișnuit. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G. **Dă-i viteză!** = pornește! mergi repede! acționează energic! Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. $\blacklozenge$ Sport (Adjectival, în sintagma) *Pistol viteză* = probă de tir care se execută prin trageri automate asupra unor ținte mișcătoare. Cf. DER III, 763. *A cucerit titlul de campion olimpic la pistol viteză.* SPORTUL, 1972, nr. 6 929, 2/2. *În proba de pistol viteză, după disputarea primei manșe, conduce țințașul român.* RL 1979, nr. 10 713, 5/3.

3. Mod¹ (1) de deplasare, de înaintare, de mișcare (2) prin raportare la timpul în care are loc. *Vitesa mișcării de rotațiune a pământului nu este aceeași asupra tuturor paralelelor.* DRĂGHICEANU, C. 73. *Trenul și-a micșorat foarte simțitor viteza.* CARAGIALE, O. I, 294. *Vitezele armatei otomane au făcut de nu s-au împlinit cererile boierilor Moldovei.* RĂȘCANUL, L. XVIII, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Șalupa își micșoră viteza.* DUNĂREANU, CH. 132. *Adesea... peștele mare te biruie... Apa-i întrecește forța și viteza.* ATILA, P. 74, cf. RESMERIȚĂ, D. *Și-n forța aburilor, cîntă Viteza roților ce crește.* MINULESCU, V. 77. *În viteză maximă a pornit spre Călmățui.* POPA, V. 128. *Vedeți cum sînt silit să merg cu vitesă redusă, 20 de noduri, înțelegeți, e o nimica toată pentru mine.* SEBASTIAN, T. 95. *Pină la Cîmpina, cu tot geamul deschis, cu toată viteza nebuună, credeam că plesnesc de căldură.* VOICULESCU, P. II, 193. *Giroscopul este un disc care se învîrtește cu mare viteză.* ENC. TEHN. I, 176. *Viteza de deplasare a firului de la o șaiță la alta se micșorează la mijloc.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 68. *A micșorat viteza și trenul întră sub acoperișurile Gării de Nord.* V. ROM. decembrie 1950, 141. *Automobilele deschise, vechiul model, circulînd în mare viteză, treceau pe dedesubtul unei sîrme groase, nevăzute.* ARGHEZI, B. 148. *Poate, în viteza nebuună, mașina ia foc sau se dă peste cap.* CĂLINESCU, B. I. 314. *Un corp s-ar scurta în direcția mișcării, și anume cu atît cu cît viteza corpului e mai mare.* BLAGA, Z. 142. *La răspîntii, micșora viteza, suna și vira cu prudență.* V. ROM. octombrie 1954, 100. *Cînd vorbeau de viteza vasului lor, corăbierii din trecut nu spuneau mile, ci noduri.* TUDORAN, P. 184. *Durata mișcării de rotație a Pământului este de aproape 24 de ore... Viteza acestei mișcări este de 465 m/s la ecuator.* GEOLOGIA, 6. *Viteza vapoarelor se exprimă cu ajutorul nodurilor.* GEOMETRIE IX, 162. *El dă avionului maximum de viteză.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 4, 71. *Duba porni cu viteză normală, zdrăngăindu-și fiarele.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 27, 14/1. *O mașină care circula cu o viteză neobișnuită îl ajunsese de urmă.* ib. 1993, nr. 3, 15/1. $\diamond$ P. e x t. *Dacă apa nu are viteză mare, cînepa se poate pune chiar într-o margine de vale.* APOLZAN, P. I. 49. *Fluctuațiile rapide în vitesa vîntului se numesc rafale.* LTR VII, 366. *Presiunea apei asupra lor crește cu pătratul vitezei curentului.* GHELASE, O. P. 252. *Viteza cu care Oltul aleargă acuma printre munți, pare că-l va duce inevitabil spre o nenorocire.* BOGZA, C. O. 251. *Perdelele de protecție, micșorînd viteza vînturilor reci și împiedicînd spulberarea zăpezii de pe cîmpurile adăpostite de ele, ameliorează de asemenea regimul termic al solului.* CHIRIȚĂ, P. 218. *Vîntul atinge uneori viteze inimaginabile.* TUDORAN, O. 221. *Strămutul este o eliminare de aer în cantitate și cu viteză foarte mare.* ABC SĂN. 165. $\diamond$ (Prin analogie) *Nemaipomenit cu ce viteză circulă aici zvonurile.* H. LOVINESCU, T. 327. $\diamond$ *Pierdere de viteză* = a) situație în care viteza unei aeronave în zbor devine inferioară celei necesare sustentației. *Pentru ca avionul să nu zboare cu pierdere de viteză, se utilizează dispozitive anemometrice*

extrem de ingenioase. ENC. TEHN. I, 181. *Prăbușirea avionului... a fost cauzată de o pierdere de viteză survenită imediat după decolare.* SCÎNTEIA, 1972, nr. 9 185; b) (F i g.) diminuare a performanțelor, a influenței, a succesului. *La ultimele alegeri generale... se afla într-o pierdere de viteză scoasă în evidență atît de sondajele de opinie, cît și de rezultatele alegerilor de land.* RL 1988, nr. 13533, 6/5. (Învechit) *Mică (sau mare) viteză* = serviciu de transport al mărfurilor cu trenuri obișnuite (sau rapide). Cf. CADE, DL. *Viteză comercială* = raportul dintre distanța parcursă de un vehicul sau de un tren de vehicule și timpul total de parcurs, inclusiv opririle. *Creșterea vitezei medii comerciale a trenurilor de călători.* LEG. EC. PL. 444, cf. MDT, LTR², DP.

4. Raportul dintre variația unei mărimi și timpul în care se produce această variație; raportul dintre spațiul parcurs de un mobil și timpul folosit pentru parcurgere. Cf. MINERVA, CADE. *Presupunem vitezele unui moment dat identice.* ENC. TEHN. I, 153, cf. MDT, DT. *În mișcarea uniform accelerată, viteza este direct proporțională cu timpul.* CIȘMAN, FIZ. I, 98. *Într-o mișcare, viteza variază de la un punct la altul.* CARAFOLI - OROVEANU, M. F. I, 41, cf. LTR², DP, DL, DM, DN², DER, M. D. ENC. *Spațiul, viteza și timpul alcătuiesc o triadă egal importantă în fiecare termen.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 26, 3/1, cf. DEX, DN³, D. MEC., DREV., V. BREBAN, D. G. $\diamond$ (În legătură cu unde sonore, electrice, luminoase etc.) *Viteza luminii este așa de mare încît mult timp s-a crezut că propagația sa se făcea totodată.* MARIN, F. 35/25. *Fulgerul este... un curant electric și poate este curantul cel ce se propagă cu cea mai puțină viteză.* id. ib. 331/2. *Viteza luminii soarelui a calculat-o... observînd eclipsele primului satelit al lui Jupiter.* DRĂGHICEANU, C. 23. *Am atins viteza razei de lumină.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 32, cf. MARINESCU, P. A. 92, MINERVA. *Aceste unde circulă pe o conductă cu viteza sunetului.* ENC. TEHN. I, 256. *A măsurat... viteza de propagare a influxului nervos.* REV. FIL. 1971, 1149, cf. LTR². *Viteza luminii are totdeauna aceeași valoare.* JOIA, S. L. 29, cf. GEOMETRIE IX, 105. $\blacklozenge$ (Și în sintagma *viteză liniară*) *Spațiul parcurs de un mobil în unitatea de timp. Cu o viteză de o sută de kilometri pe oră, am ajuns cei dintîi la locul dezastrului.* CARAGIALE, O. IV, 192. *Un nou gen de locomoțiune terestră... care a atins frumoasa viteză de 250 km pe oră.* ENC. TEHN. I, 349, cf. 221, MDT, CIȘMAN, FIZ. I, 85, LTR², DP. *Albina, pe distanță de 45 km, zboară cu o viteză de 30 km pe oră.* ZOOLOGIA, 84, cf. DER. *Radarul a înregistrat viteza de 84 km pe oră.* SCÎNTEIA, 1971, nr. 8 789, cf. D. FIZ., M. D. ENC. *Este caracteristică absența zgomotului supersonicelor, chiar în momentele de accelerare, de la etapa de repaos la viteza de mii de kilometri.* CONTEMP. 1974, nr. 3, 10/3. *În regiunile din nordul statului, viteza vîntului a atins 160 km pe oră.* RL 1977, nr. 10316. $\diamond$ *Viteză cosmică* = viteză cuprinsă între 7,912-16,6 km/secundă, imprimată navelor cosmice pentru înscrierea pe o orbită circulară în jurul Pământului sau pentru a părăsi pentru totdeauna Pământul. Cf. DER, DEX-S. *Viteză de rotație* = turație (2). *Viteza de rotație a cilindrului receptor trebuie să fie perfect sincronică cu a cilindrului emițător.* ENC. TEHN. I, 144. *Viteză unghiulară* = unghiul parcurs de o rază vectoare în unitatea de timp. Cf. MDT, DT. *Viteza unghiulară se măsoară în radiani pe secundă.* LTR², cf. DP, DER, D. FIZ., M. D. ENC, DREV. $\blacklozenge$ **Mărire (II)** care caracterizează evoluția unui proces fizic, chimic etc., raportată la unitatea de timp. *Știința pare... a se îndrepta către concluzia că nu există atomi neschimbători, dar că ei se transformă, cu viteze variabile, unii în alții.* MARINESCU, P. A. 35. *Pentru a mări viteza chimică, s-a introdus un catalizator la cald.* ENC. TEHN. I, 410, cf. SANIELEVICI, R. 66, LTR², DL, DM. *Viteza de reacție de la sînga la dreapta, la temperatură constantă, este proporțională cu numărul ciocnirilor dintre*

moleculele A și moleculele B. CHIM. AN. CALIT. 30, cf. M. D. ENC., DEX, D. MEC. ◊ (Chim.) *Viteză de reacție* = raportul dintre cantitatea unei substanțe, transformată în cursul unei reacții, și timpul cât a durat transformarea ei. Cf. DREV. (Med.) *Viteză de sedimentare* = interval de timp în care se depun hematiiile din sângele necoagulat, pe baza cărui se determină evoluția unui proces infecțios. Cf. DER. *Există și modificări fiziologice ale vitezei de sedimentare*. ABC SĂN. 390, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³.

5. Fiecare dintre treptele de demultiplicare care stabilesc raportul dintre turația unui motor și turația arborelui mecanismului pe care îl pune în mișcare. *Un timp merse atentă la trecătorii străzilor și la virajii, schimbând vitezele, frînând, sunind klaksonul*. C. PETRESCU, I. II, 96. *Se va merge cu viteză întâi cu reductor*. AGROTEHNICA, II, 50, cf. LTR², DL, DM, DEX. ◊ *Cutie de viteză* v. c u t i e. *Schimbător de viteză* v. s c h i m b ă t o r (III 1).

- Pl.: viteze. - Și: (astăzi rar) *vitésă* s. f.
- Din fr. *vitesse*.

VITEZÉSC, -EÁSCĂ adj. v. vitejesc.

VITEZÉȘTE adv. v. vitejește.

VITEZIE s. f. v. vitejie.

VITEZIST s. m. Sportiv care participă la o probă de viteză (v. v i t e z ă 1). Cf. L. ROM. 1959, nr.2, 85. *Vitezistul nostru poate aduce, cu ușurință, acest record*. SPORTUL, 1972, nr. 6932, 2/7. *Avem juniori care pot deveni viteziști de nădejde*. ib. 1972, nr. 6945, 2/2, cf. DN³. ◊ (Adjectival) *Alergătorii viteziști vor evolua pe pista velodromului*. SPORTUL, 1979, nr. 9 175, 2/5. *Aspect din timpul desfășurării ultimului campionat al cicliștilor viteziști seniori*. ib. 1980, nr. 9 558, 1/2.

- Pl.: viteziști.
- **Viteză** + suf. -ist.

VITEZOMÁN s. m. Șofer care are mania vitezei. *Un echipaj al circulației, ca să-l „temperze” pe un vitezoman care circula cu o viteză mult peste limita admisă de lege, e obligat să pornească la urmărirea respectivului*. SCÎNTEIA, 1971, nr. 8789. *Ele atestă existența unor vitezomani ireponsabili, cărora trebuie să li se pună o barieră categorică și definitivă pe drumurile publice*. ib. 1972, nr. 9 352, cf. SCL 1976, 537. *Radarul a depistat 140 de vitezomani*. RL 1977, nr. 10 306, cf. DCR, DEX².

- Pl.: vitezomani.
- De la **viteză**, după modelul unor cuvinte ca: *recordman, sportsman* etc.

VITEZOMANIE s. f. Manie pentru viteză excesivă. *Radarul pitit bine înregistrează pe așii vitezomaniei*. în SCL 1982, 503.

- De la **viteză**, după modelul unor cuvinte ca: *grandomanie, mitomanie, piromanie* etc.

VITEZOMÉTRU s. n. Instrument pentru măsurarea vitezei de deplasare a unui vehicul. V. k i l o m e t r a j. Cf. NOM. MIN. 110, 126, LTR, MDT, LTR², DL, DP, DM, DER, FORM. CUV. I, 136, 140, 150. *Toți cei în cauză, obligați să ia aminte mai bine la vitezometrele de la bord, au trebuit să lase graba, pentru a suporta amenzile corespunzătoare*. SCÎNTEIA, 1972, nr. 9178, cf. M. D. ENC., DEX, DN³, D. MEC., DREV.

- Scris și: *vitesométru* LTR, LTR². - Pl.: vitezometre.
- De la **viteză**, după modelul unor cuvinte ca: *barometru, manometru* etc.

VITEZȘÚG s. n. v. viteșug.

VITFLAIÉM s. n. v. vicleim.

VITÍCOL, -Ă adj. 1. Privitor la viticultură, care aparține viticulturii, de viticultură. V. v i n i c o l. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE. *Simt nevoia de a aminti rezultatele congreselor viticole*. CONV. LIT. LXIV, 657, cf. SCRIBAN, D., NOM. MIN. I, 3. *Produsele pomicele și viticole... intră în măsură tot mai mare în alimentație*. SCÎNTEIA, 1953, nr. 2794. *Producerea materialului săditor viticol se face în pepiniere*. LTR² XVIII, 539, cf. DL, DM. *Încercările făcute la stațiunea experimentală viticolă de la Drăgășani... au dus la rezultate satisfăcătoare*. FLORA R. P. R. VI, 304. *În extinderea culturii viticole erau interesați îndeosebi marii feudali*. IST. ROM. II, 830. *Conduceți-l la stațiunea viticolă Panciu*. v. ROM. februarie 1964, 81. *Din această epocă a stăpînirii romane datează o mare parte a terminologiei viticole românești*. C. GIURESCU, P. O. 15, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. *Lucrarea de față își propune să analizeze numai unele formații întilnite în terminologia viticolă referitoare la varietățile de struguri*. L. ROM. 1981, 201.

2. (Despre regiuni, țări etc.) Care posedă culturi întinse de vii; bogat în vii. *Astăzi România cu 150 000 hectare de vie ocupă locul al optulea între țările viticole*. ENC. ROM. III, 1218. *În regiunile viticole, țaranul bea mult vin și alcoolismul e rar, pe cînd în regiunile industriale și în porturi beau tot felul de rachiuri*. MARINESCU, P. A. 125. *Fiecare din regiunile viticole ce aparținuse în trecut altor țări avea un regim deosebit în ceea ce privește regimul băuturilor spirtoase*. CONV. LIT. LXIV, 660. *Ceptura e o regiune viticolă, pe o vale de-a stînga Cricovului*. ARH. OLT. XIII, 229. *Fiecare țară, - și chiar fiecare regiune viticolă în parte, - își păstra caracterul particular al viilor sale*. ENC. AGR. V, 867, cf. DL, DM. *Crește în locuri aride, pe marginea pădurilor, în regiunea viticolă a țării*. PRODAN - BUJA, F. I. 267. *Regiunile viticole mai importante ale Moldovei, care produceau vinuri renumite, ce se și exportau, erau Cotnarii și Hîrlăul*. IST. ROM. II, 287. *Un indice general completează lucrarea dedicată celui mai celebru centru viticol moldovenesc*. MAGAZIN IST. 1972, nr.2, 96, cf. DEX, DN³.

3. (Rare; despre oameni) Care este specialist în viticultură, care lucrează în domeniul viticulturii. *Funcționează acum, aici... o școală profesională de ucenici viticoli, o școală tehnică pentru maiștri viticoli*. v. ROM. februarie 1964, 73, cf. C. GIURESCU, P. O. 145.

- Accentuat și: (învechit, rar) *viticol*. BARCIANU. - Pl.: *viticoli, -e*.
- Din fr. *viticole*.

VITICULTÓR, -OÁRE s. m. și f. Persoană care se ocupă de cultura viței de vie; specialist în cultura viței de vie și în producerea vinurilor; (învechit, rar) vinicultor. V. v i e r¹, p o d g o r e a n (II). Cf. LM. *Viticultorii de pe acolo au obiceiul de a culege fructul negru al aguzilor și a-l presa împreună cu strugurii negri*. PAMFILE, I. C. 83, cf. RESMERIȚĂ, D. *Viticultorul, în lipsa numerariului necesar, se împrumută în mod oneros*. CONV. LIT. LXIV, 655, cf. CADE, NOM. PROF. 13. *Cum vrei atunci, poete, ca un viticultor Din cartea-ți să culeagă un sfat folositor*. PILLAT, P. 146, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D., DL, DM. *Ștefan înobilează cultura viței..., aducînd viță mediteraneană și viticultori de prestigiu din centrele europene*. v. ROM. februarie 1964, 68. *În țara lor de baștină, vechii slavi n-au fost viticultori*. C. GIURESCU, P. O. 16. *Abia după doi ani de la instalare a reușit președintele să viziteze... pivnița aprovizionată cu cele mai de seamă produse ale faimoșilor viticultori*

francezi. MAGAZIN IST. 1971, nr. 1, 71, cf. M. D. ENC., DEX, DN³, NALR-O IV MN 261, 2 155/935, 950, 974, 976, 978, 985, 989, 992.

- Pl.: viticultori, -oare. - Și: (regional) **vițicultór, -oáre** s. m. și f. ALIL XXIX, 317.

- Din fr. viticulture. - **Vițicultor**: prin apropiere de viță.

VITICULTURĂ s. f. (Ramura a agriculturii care se ocupă de) cultura viței de vie, *v i e r i t*¹; ramură a științelor agricole care se ocupă cu studiul metodelor de cultivare a viței de vie în vederea producerii strugurilor și a vinurilor de calitate superioară; (rar) vinicultură. Cf. LM, REV. IST. II, 210, ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Se fac noi colonizări, apele se regulează, mocirlele se seacă și se ridică agricultura, pomăritul, viticultura și comerțul.* MOLIN, R. B. 421, cf. CADE. *Tragedia prin care trecea viticultura în anul 1926 am arătat-o într-un memoriu.* CONV. LIT. LXIV, 655. *D-l Const. Garoflid, ca ministru al agriculturii, ajutat de... directorul viticulturii, a întocmit în 1927, un proiect de lege.* ib. 660. *Tot prin cooperativă s-au făcut îndemnurile către agricultură, viticultură, sericicultură, legumicultură.* SADOVEANU, O. XX, 76, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Pe neașteptate și brusc s-a ivit filoxera, care a ruinat o sută de ani de viticultură, lăsând ripele goale.* ARGHEZI, B. 129. *Solurile brune-roșcate nepodzolite manifestă... în agricultură (inclusiv pomicultură și viticultură) o fertilitate ridicată.* CHIRIȚĂ, P. 468. *În pomicultură, viticultură și silvicultură se cresc puișii și butași în pepiniere, de unde se transplantează pe terenul destinat plantațiilor.* AGROTEHNICA, II, 73. *În materie de viticultură sînt ageamii.* VINEA, L. II, 242, cf. LTR², DL, DP, FLORA R. P. R. VI, 295, FD II, 150. *Viticultura aducea mănăstirilor și boierilor însemnate câștiguri.* IST. ROM. II, 830, cf. DER. *Este prima școală de viticultură înființată în țară.* V. ROM. februarie 1964, 73. *S-au înregistrat succese în cultura plantelor tehnice, în viticultură și pomicultură.* ib. ianuarie 1965, 4. *După părăsirea Daciei de către romani, dacoromanii au continuat viticultura.* C. GIURESCU, P. O. 16. *După o scurtă prezentare a istoriei viticulturii pe teritoriul țării noastre, autorii pornesc la reconstituirea trecutului Cotnarilor.* MAGAZIN IST. 1972, nr. 2, 96. *Tracii se mai ocupau de viticultură, de apicultură și de creșterea vitelor.* id. nr. 6, 17, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pl.: viticultori. - Și: (regional) **vițicultură** s. f. ALIL, XXIX, 317.

- Din fr. viticulture. - **Vițicultură**: prin apropiere de viță.

VITIJIE s. f. v. vitejie.

VITILIGO s. n. Boală de piele caracterizată prin apariția unor zone depigmentate, de culoare albă. *Vitiligo... să arată sub formă de pete albe.* BIANU, D. S., cf. DN², SCL 1960, 44. *Vitiligo este o discromatoză de cauză încă necunoscută.* DER., cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³.

- Din fr. vitiligo, lat. vitiligo.

VITIME s. f. sg. (Olt.) Mulțime de animale, de vite (1). Cf. CIAUȘANU, V. 210. *Cînd a spart nuca, a ișit vitime cîta frunză și iarbă din nucă, fiecare cu păzitoriu lui.* FOLC. OLT. - MUNT. VIII, 9.

- **Vită** + suf. -ime.

VITIOÁN, -Ă adj. v. hition.

VITIOĂRĂ s. f. (Regional) Un fel de sanie (2) cu tâlpile confecționate din oase de vită (1). *Porneau la gheață cu vitioara, o sănioară așezată pe oase.* SANDU-ALDEA, D. N.

171, cf. PAMFILE, J. III, 42.

- Pronunțat: -*ti-oa-*. - Pl.: vitioare.
- Etimologia necunoscută. Cf. v i t ă.

VITIÓN, -OÁNĂ adj. v. hition.

VITIONÍ vb. IV v. hition.

VITIONÍME s. f. v. hitionime.

VITIONÍRE s. f. v. hitionire.

VITIȘOĂRĂ s. f. Diminutiv al lui v i t ă (1); (regional) vituță. *Ne vom odihni și noi și vitușoarele noastre, măcar că odihna noastră o am făcut mai tot aici la Brașov* (a. 1717). BUL. COM. IST. II, 244. *Ne-au iertat ca să nu plătim vinărici și dijmărit, încă și văcărul ce ni s-au făcut la vitușoarele ce ținem pentru chiverniseala vieții ni le-a iertat* (a. 1754). IORGA, S. D. V, 498, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Aveam vitușoare, aveam agoniseală atunci, și nu mă lăsa inima să le părăsesc.* HELIADE, O. I, 276. *Își cumpără moșioare, vitușoare și alte diminutive de acestea care fac viața lesne și plină de plăceri.* FILIMON, O. I, 97. *El ține... câteva vitușoare.* I. IONESCU, D. 194. *Brustur și Cociurlă sînt feciori de oameni cu moșioarele lor, cu bănișorii lor... - Cu vitușoarele lor.* ALECSANDRI, O. V, 407, cf. CIHAC, I, 317. *În lipsa lui n-avea cine să-i îngrijească de casă și de vitușoare cum trebuie.* CREANGĂ, O. 55. *Ajunsesse frunțaș al satului..., cu vitușoare, cu pluguleț.* ISPIRESCU, L. 210. *Leafă avea, pămînt de așijderea, mai ceva vitușoare.* CONTEMPORANUL, V¹, 97, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 63. *Prisosul... de la vitușoarele sale... îl vinde.* TURCU, E. 36. *Cioplesc pentru car sau grijesc de vitușoarele casei.* IORGA, P. A. I, 200, cf. TDRG. *La lăsatul secului de brînză, să legi fiarele de pe coș înainte de a te culca, ca să legi gura fiarelor sălbatece, să nu-ți mînințe vitușoarele.* GOROVEI, CR. 115. *Am venit aice după oleacă de iarbă pentru vitușoarele noastre.* HOGAȘ, DR. I, 199, cf. PASCU, S. 164, CADE. *Să ne strice vitușoarele, să ne usuce porumburile și imașurile...? Nu, asta nu se poate, logofeților.* MOROIANU, S. 56, cf. DL, DM, DEX. *După Paști, omul nostru își cumpără vitușoare, ca să aibă și copiii lui de ce îngrijii.* MARIAN, S. R. III, 62.

- Pl.: vitușoare.

- **Vită** + suf. -ișoară.

VITLEÁN, -Ă adj. v. viclean.

VITLEÍM s. n. v. vicleim.

VITLENȘÚG s. n. v. vicleșug.

VITÓLIE s. f. (Regional) 1. Velă (1) (Voivozi - Carei). Cf. ALRM SN II h 667/325.

2. Roată¹ (2) la moară (Voivozi - Carei). ALR II 6 737/325.

- Pl.: vitolii.

- Cf. magh. v i t o r l a.

VITÓS, -OÁSĂ adj. (Regional; despre oameni) Căruia îi plac vitele (1) și se preocupă în mod deosebit de îngrijirea lor (Cepari - Curtea de Argeș). Cf. UDRESCU, GL.

- Pl.: vitosi, -oase.

- **Vită** + suf. -os.

VITRÁI s. n. v. vitraliu.

VITRÁJ s. n. 1. (Perete de) geam; totalitatea geamurilor unui edificiu, ale unei uși etc. *Declară absolut trebuincioase... destuparea ferestrei zidite și înlocuirea geamurilor albe prin vitrajuri colorate, pentru armonia*

monumentului. ALECSANDRI, S. 18, cf. ALEXI, W. *Prin ușa de comunicație, hall-ul se deschisese vederii ca un orizont nelimitat, din cauza vitrajului care ocupa zidul aproape întreg dinspre stradă.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 297, cf. CADE. *Arta scenografică modernă, trecută prin filtrul stilizării... se păstra astfel îmbibată de spirit polonez, mai ales în aspectul ei ornamental, în gama culorilor, care prelua farmecul vitrajelor de bisericuțe sătești, al costumului țărănesc.* T. *În* *ianuarie* 1966, 84, cf. DEX, DN³.

2. Marchiză (închisă cu geamuri); geamlîc; verandă. O casă cu vitraj. C. PETRESCU, I. II, 180, cf. DL, DEX, DN³.

3. (Rar) Perdea (I 1). Cf. CADE.

- Pl.: vitraje și vitrajiuri.

- Din fr. vitrage.

VITRĂLIU s. n. (Fereastră alcătuită din) bucăți de sticlă colorată sau pictată, montate într-o rețea de rame metalice. Cf. ȘĂINEANU, ENC. ROM. *Înapoia vitraliului o lumină albastră închisă ocrotea misterul mărilor.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 305. *Ferestrele arcuite aveau geamurile împărțite în ochiuri pătrate, pe care te mirai că le vezi fără vitralii.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 40, cf. RESMERIȚĂ, D., NICA, L. VAM. 270, CADE. *Se va scobori prin tine turla răzimată-n cruce Plumbul tău cu fețe multe va sticli ca un vitrou Care-n fiecare petec scapără un soare nou.* ARGHEZI, V. 148. *Este ca și cum aș scoate o inscripție de aur transparent de pe vitraliul unei ogive medievale și aș țege-o cu creionul pe un carnet.* id. s. XII, 263, cf. VII, 253. *Vitrourele se luminau de culori fantastice.* LOVINESCU, C. IV, 193. *E o clădire foarte frumoasă... cu minunate decorațiuni de mozaic și vitralii.* C. PETRESCU, I. I, 14, cf. BL III, 23. *Zărind vitraliul albastru al vestibulului, Dănuș începu să alege.* TEODOREANU, M. II, 12. *Pătrundea prin vitralii, în umbră, o lumină lină și-n fund, pe masa altarului, părea că lucește răsăritul misterios al altei vieți.* SADOVEANU, O. XI, 69. *Purtînd copilu-n brațe, Mai stau de țărnuț mărilor bretoane, Ca pe vitralii ștersele madone.* PILLAT, P. 50. *Și-mi aminteam biroul sobru al maestrului, cu bibliotecile lăcuite, cu vitraliurile de cristal.* MIHĂESCU, D. A. 117. *Basoreliefurile, sculpturile, icoanele și vitraliile, care împodobeau bisericile, formau o adevărată enciclopedie în imagini.* OJETEȘA, R. 250. *Vitroure colorate și decorative.* NOM. MIN. I, 257. *Troienele de frunze uscate... dădeau șoselei aspectul crepuscular al unui interior de catedrală gotică cu vitroure galbene.* CĂLINESCU, O. I, 149. *O mare parte din vitralii a fost suprimată, biserica s-a închis în sine și mai mult.* ib. C. O. 159. *Alecsandri comod și plîpînd pictase, cu o paletă zgîrcită, peisagii privite prin vitraliile cerdacului boieresc.* PERPESSICIUS, M. I, 75. *Lumina pătrunde filtrată prin vitralii.* RALEA, S. T. I, 321. *Lucrau la un pupitru... într-o cămăruță gotică... cu ferestre ogivale și vitralii colorate.* VINEA, L. I, 108, cf. LTR², DL. *Geamurile erau atât de murdare, încît atunci cînd le străbătea o rază piezișă de soare, păreau niște vitralii fanteziste.* T. POPOVICI, S. 5. *În locul ferestrelor, vitralii roșii ca focul, albastre, verzi, aurii, opreau lumina.* BARBU, PRINC. 127, cf. DER. *Trecută prin vitralii de imensă catedrală gotică, lumina are ceva magnific.* IL octombrie 1962, 12, cf. FD IV, 51. *Pînă și pe vitraliile catedralelor, ca cea din Chartres, apăreau scene ilustrînd înfruntările dintre cavalerii medievali.* MAGAZIN IST. 1972, nr. 3, 1, cf. M. D. ENC. *Cunoșteam pe aproape un restaurant vechi, cu pereții îmbrăcați în lemn și cu vitralii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 21, 19/1, cf. DEX. *Desenele de pe aripile fluturilor le reproduc pe cele din vitralii.* CONTEMP. 1977, nr. 1611, 14/1, cf. DN³. ◊ (În construcții comparative) *Îi lăsa lui cărțile cu chipuri de*

vitralii. TEODOREANU, L. 289. *Poemele sale irizează reflexe fermecate de vitralii, sub orgia solară, realizînd un estetism de o uimitoare virtuozitate.* CONSTANTINESCU, S. III, 293.

- Pl.: vitralii și (rar) vitraliuri, (astăzi rar) vitroure. - Și: vitrou, vitrai (CV 1949, nr. 4, 43, CL 1959, 74, DN², DEX, DN³) s. n.

- Din fr. vitrail, pl. vitraux. - Vitrou, sg. refăcut după pl. vitroure.

VITRĂT, -Ă adj. (Rar) Care este făcut din sticlă (2); care conține în alcătuirea sa sticlă. *Ușea vitrată de la vestibul scîrții în fîșinele ei ruginite.* BARONZI, M. I, 47/15. *Din sala mare de banchet, unde se făceau pregătiri pentru Anul Nou, am putut admira printr-un perete complet vitrat zecile de cupole ale bisericilor din Kremlin.* CONTEMP. 1967, nr. 1057, 4/7. *Lumina va pătrunde din plin în interiorul edificiului, prin suprafețele vitrate la dimensiuni monumentale..., așezate pe colțurile clădirii.* id. 1971, nr. 1287, 4/4. *Nici peretele vitrat complet nu-i indicat, pentru că vara ar fi prea cald, iar iarna prea frig.* în DCR.

- Pl.: vitrați, -te.

- Din fr. vitré.

VITREĂG, -Ă adj. v. vitreg.

VITREC, -Ă adj. v. vitreg.

VITREG, -Ă adj. (În opoziție cu b u n) 1. (În sintagmele) *Tată vitreg* (și, învechit și regional, substantivat, m.) sau *mamă vitregă* (și, învechit și regional, substantivat, f.) soțul mamei sau soția tatălui considerați în raport cu copiii lor dintr-o căsătorie anterioară; (învechit și regional) mașter (I), (învechit) mașteh, (regional) bade, bădică, măștihoi (I), nene (I), tată (de-)al doilea (v. t a t ă I I), tată de salcie (v. s a l c i e I), tată de scoarță (v. t a t ă I I), tată fiastru (v. t a t ă I I), (învechit și regional) maștehă, mașteră (v. m a ș t e r I), (regional) lele, măștihoaic, măștihucă, mătușă (I), maică de-a doua oară (v. o a r ă I I), mamă bătrînă (v. m a m ă I I), mamă de-a doua, mamă de salc (v. m a m ă I I), mamă de scoarță (v. s c o a r ă I I), mamă fiastră (v. m a m ă I I), mamă priminită (v. p r i m i t ă I I), mamă strîmbă (v. m a m ă I I). Cf. D. BOGDAN, GL. 119, DERS. *Tot omul trebuie să fie milos cătră săraci..., cu cît mai virtos dară tatăl vitreg și muma maștehă cătră fiiștii lor* (a.1685). GCR I, 277/35. *Pre acest Adonie l-au omorît Solomon, pentru că cerea de la dînsul pre muma-sa cea vitregă să și-o ia muiare.* ANTIM, O. 280. *Murînd muma lor, avea muma vitregă. După aceea, murînd și tatăl lor și, nevoindu-se maștera să le mănince averea părinților, îi pîri la domn, că sînt creștini.* MINEIUL (1776), 186²/13, cf. KLEIN, D. 456. *Îndatorim pe ipitroapa Maria și pe vitregul cestor 4 copile, cari mai sus s-au pomenit, ca nici într-un chip, pînă la ajungirea vîrstii copiilor, ... dintru aceste averi, ce s-au venit parte de la părintele lor, ... să nu le prăpădească sau să le vînză* (a. 1811). ȘTEFANELLI, D. C. 351. *Îfia, fiind blîndă și plecată la voințele vitregului și a maiceii sale, se afla slobodă.* BELDIMAN, O. 3/17, cf. DRU, LB, HELIADE, O. II, 257, I. GOLESCU, C. *Vitrigul și vitriga cătră fiastrul și fiastra să socotesc spița întăi; cătră fii și fiucele acestora, a doua.* COD. ȚIV. 10/33, cf. I. GOLESCU, C. *Fu învitat de Clara, muma vitregă a lui Vladislav.* F. AARON, I. I, 54/21. *Pe temei că Petru s-au ucis, au ideat proiectul a lua pe doamna văduvă de soție și, făcîndu-să vitrig giunilor principii, ar fi putut domni sub numele lor.* ASACHI, S. L. II, 181, cf. VALIAN, V. *Se zic a fi mulți în țeara ta, mai ales din lucrarea iubitei noastre în Crist fie, nobilii fâmei, Clarei, vitregei tale.* MAG. IST. III, 132/6. *Vezi ce va să zică a nesocoti sfaturile mele? Le-ai luat totdauna ca niște piciri*

ale unei mumi vitreg. PR. DRAM. 213, cf. ISER, POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D. *Vă iubii? Să vă fie de bine!*... doar nu-s vitrigă... Ce doresc eu?... fericirea voastră. ALECSANDRI, T. 436, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 317, LM. *Această fată bună era horopsită și de sora cea de scoartă și de mama cea vitrigă.* CREANGĂ, O. 129. *După ce se sculă tatăl copiilor, vitrega întrebă pe copii cum a nemerit de s-au întors.* ISPIRESCU, L. 334. *De frică să nu o ocărăscă muma-sa cea vitrigă, se urcă pe bordei, se uită în toate părțile doară va vedea... vreo zară de foc.* id. ib. 347. *Muierea aceasta, precum sînt mai toate vitrigele, ura pre feciorul bărbatului său și iubea numai pre pruncii săi... de la bărbatul său cel dintîi.* MARIAN, O. I, 182, cf. 14. *Cum l-a buimăcit muiera, cum i-a furat mințile, să-și întinerească singele lui! Un vitrig nu m-ar asupra mai mult.* CONTEMPORANUL, VII¹, 309, cf. DDRF. *Tată vitreag sau mașter (măștioniu), mamă vitreagă sau mașteră (măștioane) sînt ai doilea părinți ai mei, cari m-au crescut, dar nu mi-au dat nașterea.* LIUBA - IANUȘ, M. 25, cf. GHETIE, R. M. *Copiii făcuți cu prima soție... n-au drept la succesiunea soției a doua, care e mama lor vitregă.* ENC. ROM., cf. ALEXI, W., PUȘCARIU, ET. WB., TDRG. *Într-un rînd, această mamă vitregă îl pusese să păzească grădina plină cu popușoi.* PAMFILE, S. T. 125. *Mama lui vitregă ne ieși întru întîmpinare.* HOGAȘ, DR. I, 70. *În dușmănia lui față de Budu se amesteca desigur și gelozia copilului față de tatăl vitreg.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 125, cf. CADE. *Această mamă vitregă, frumoașă, rece... îi apăruse odinioară în copilărie... ca o madonă a fatalității și a relei prevestiri.* GALACTION, O. 144. *Știind că eu atunci l-am urît pentru fapta sa pe tatăl meu cel vitreg, Vodă mă cheamă să-mi deie și mie slujba lui Cantemir serdar.* SADOVEANU, O. X, 242. *Nu mult după asta au intrat la sfat bătrînul și mama vitregă a lui Grigoriță.* id. ib. XVII, 405, cf. SCRIBAN, D. *Bravo, așa sărută tații vitregi? Am să te spun mamei.* CĂLINESCU, S. 82, cf. id. B. 329, DL. *Lîngă vatră, jumătate întoarsă spre străchinile și oalele de pe foc, stătea totdeauna Catrina Moromete, mama vitregă a celor trei frați.* PREDĂ, M. 24, cf. DM. *Terminologia pentru tată vitreg este destul de bogată.* SCURTU, T. 222, cf. 223. *Printre prietenii poporului nostru... un loc aparte ocupă generalul francez Jacques Aupick, tatăl vitreg al lui Charles Baudelaire.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 25, 16/1, cf. M. D. ENC., DEX, DSR. *Unchiașul a fost avînd de la nevasta dintîi doi copii: un băiat ș-o fată; și p-ăști copii... muma a vitregă nu-i putea suferi.* STĂNCESCU, B. 39. *Pe muma-sa a vitregă a legat-o de coada calului și i-a dat drumu, și pe muma-sa a bună a luat-o-ndărăt.* GRAIUL, I, 99. *Bieții copilași o duceau greu. Să ferească Dumnezeu de mamă vitregă!* FURTUNĂ, C. 63, cf. ȘEZ. XX, 108. *O fost un om ș-o avut o fată ș-un copil. Ș-o murit muma-sa. Ș-o luvat altă muier.* O luvat muma vitrică la ai doi copii. ARH. FOLK. III, 82, cf. BL VI, 187, 195, ALR I/II h 153, h 154, h 157, ALRM I/II h 214, h 217/700, ALR II/I h 133. *Mama ei vitrică, văzînd că fata să face mai frumoașă ca ea, a pus în gînd ș-o omoare.* FOLC. OLT. - MUNT. I, 471, cf. NALR - O II h 149, h 150, ALR - MI h 176, h 177. *Mama vitrecă se... mira cum să toarcă ea... atît de mult.* PORTILE DE FIER, 259. *Cînd bună mamă, cînd vitregă.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. IV, 471. (Ca termen de comparație sugerează ideea de răutate, de asprime) [Se poartă] *ca o muma vitregă.* id. ib. 480. *Mama mea... se purta cu mine mai crud ca o mamă vitrigă.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 28. *Era rea ca toate mamele vitregi. Biata Marie, orice făcea, făcea rău.* ARH. OLT. XIX, 225. (Într-o construcție comparativă) *P-ăști copii... nu-i putea suferi, îi ținea nemîncați, îi bătea de le învinețea carnea pe ei, - bătaie de muma vitregă, cînd e vorba.* STĂNCESCU, B. 39. (Substantivat; ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *Sîntem fii de împărat; Dar o vitrigă de muma De-acasă ne-a alungat.* BOLINTINEANU, P. I, 423. (F i g.)

Teranul, nemaivînd proprietate, „moșie mică”,... nu mai era interesat a apăra „moșia cea mare”, patria. Nu-și mai pute vîrșa singele pentru o țară, mamă vitregă. RĂȘCANU, L. CII. *Fiu (sau fecior) vitreg (și, învechit și regional, substantivat, m.) sau fiică (ori fată) vitregă = fiu sau fiică din altă căsătorie a unuia dintre soții recăsătoriti, considerați în raport cu tatăl vitreg (1) sau cu mama vitregă (1); (învechit) fiastru, fiastră. Într-aceastea încă și-s a treia semenții, ce printru că fiastrul și fiastra, feciorul și fata le sînt lor de fecior vitregu lui sau maștehăei.* PRAV. LUCACI, 181. *Ar fi fîmut pe vitregu-său 7 ani cu cusătură, cu spălat (a. 1778).* IORGA, S. D. XII, 98. *Împărțim obrazele.... După naștere, în fii adevărați, din curvie, vitregi și buni.* CARAGEA, L. 1/5. *Eu, Ileana, sin Ionașcul, cu toți feciorii miei cei vitregi, vînzători (a. 1819).* IORGA, S. D. XXII, 371. *Catinca, soția răposatului Dimitrie Harisiades, a pus secfestru din banii ce are a lua d[umneaei] medelnicereasa Antîna Bucșaneasca de la Gheorghe Bucșanescu, vitregul ei fiu, pentru lei 2 470 capete.* CR (1833), 244²/12. *Să fie Ursului cu fiii săi și cu vitregu său, anume Stan, moșia în Rusănești, dintr-o jumătate de sfoară (a. 1839).* ARH. OLT. IX, 180, cf. VALIAN, V., PETRI, V., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, 437, 438, CIHAC, I, 317, LM. *Pe alt fiu vitreg al căpitanului îl trăsese unguirii în feapă, împreună cu alte cîteva sute de români.* ODOBESCU, S. III, 544. *O văduvă trăia cu fiica sa, Ileana, și cu fata sa vitregă, Marușka.* CONV. LIT. XXII, 210. *Alexe, fiul vitreg al cocoanei Aglaia... vindea tot felul de marfă.* IORGA, P. A. I, 47. *Sînt înformați că intenționezi să adoptezi pe fiica dumitale vitregă, domnișoara Otilia.* CĂLINESCU, E. O. I, 228. *Văduva ocărăște, bate pe fata vitregă, o pune să facă toate lucrurile casnice.* id. B. 127. *Vitregul mijlociu, Nilă, spuse într-o zi la masă ceva care înmuie inima mamei.* PREDĂ, M. 75, cf. SCURTU, T. 44, ȘEZ. VII, 180. *Le-a spus să ia pe fata ei vitrică... ș-o omoare.* FOLC. OLT. - MUNT. I, 228. (F i g.) *Dragă patrie română, Ce rău oare le-ai făcut? La străini te-or da-n prădare, Vai! și pe cămașa ta Fiii vitregi cu turbare Sorții lor vor arunca.* BOLINTINEANU, P. II, 219. *La stăruința... unor venetici și fii vitregi ai țării și a unor politicieni poloni nu se bagă în samă petițiunea românilor.* SBIERA, F. S. 161. *Ca fiică vitregă a unei țări cu ale cărei moravuri nu se putuse amesteca, doamna Ledru își avea..., în medalioul funerar, miniatura ei de la 24 de ani.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 110. *Oamenii timpului meu... se aflau cu totul depărtați de natura primitivă. În ochii lor de fii vitregi nu se mai oglindeau apele și codrii veacurilor dintîi.* SADOVEANU, O. XVII, 419. *Frate vitreg (și, învechit, substantivat, m.) sau soră vitregă = fiu sau fiică din altă căsătorie a unuia dintre soții recăsătoriti, considerați în raport cu copiii celuilalt soț ori cu copiii rezultați dintr-o nouă căsătorie; fiu nelegitim sau fiică nelegitimă, considerați în raport cu copiii legitimi ai aceluiași părinte; (regional) bade, bădiță, nene (2), frate de-al doilea (v. f r a t e), frate de măștihoi (v. m ă ș t i h o i 1), frate de salcie (v. s a l c i e 1 1), frate de scoartă (v. s c o a r ț ă 1 1), frate fiastru, frate mașter (v. m a ș t e r 2), frate priminit (v. p r i m e n i t 2 4), (regional) soră de-a doua, soră de scoartă (v. s o r ă 1), soră fiastră, soră mașteră (v. m a ș t e r 2). *Va fi sora vitregă, numai de tată sau numai de muma (a. 1652).* ap. TDRG. *Această tocmală am făcut denaintea... lui Toderășco, vitregu-meu și denaintea... lui Patrașco (a. 1654).* GHIBĂNESCU, I. Z. III¹, 62. *Îndată ș-au gătit Velicico cu sfatul vitregului său, Miron, îndemnînd pe Frența, căpitanul cu cîtane ce avea, și au purces să vie în Iași, să ia pre Mihai Vodă.* MUSTE, LET. III, 66/36, cf. I. GOLESCU, C. *Ca să-l mihească și mai mult, logodi pe un frate al său vitrig cu o fată a lui Ieremia Moghila.* F. AARON, I. II, 247/12, cf. VALIAN, V. *Cu puține zile înainte, el priimise o înfruntare grea de la junele Iffiu, fratele vitreg al cardinalului.* BĂLCESCU, O. III, 200, cf.*

PETRI, V., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, 455, CIHAC, I, 317, LM. Orfana culese un buchet de vioarele sub crăcile copacilor și le aduse surorii vitrige. CONV. LIT. XXII, 210. Frate vitreag (mașter) și soră vitreagă (mașteră) sînt frații ce au doi tați și una și aceeaș mamă sau două mame și unul și acelaș tată. LIUBA - IANA, M. 25, cf. GHEȚIE, R. M. Cînd frații sînt unii drepți, alții vitregi, moștenirea se împarte în două: partea mamei și partea tatălui. ENC. ROM., cf. BARCIANU. În zădar o chemă de acolo fratele ei vitreg, Ștefăniță, în scurta lui domnie. IORGA, C. I. I, 95, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D. Fata ei, bogata prințesă Canta, soră vitregă cu maiorul, ... o da în seama acestuia. M. I. CARAGIALE, C. 128, cf. CADE. Pentru Badea, Constantin era un frate vitreg, înfumurat și nestatornic. Singură, în fața surorii vitrige, Salomia ascultase, palidă, uimită, scîrbită, copleșită. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 71, cf. I, 106, SCRIBAN, D. 525, 1223. Ar trebui să mă bucur, în definitiv, să am frați și surori, chiar și vitregi. CĂLINESCU, O. VII, 93. Verișoarele ei... erau căsătorite, respectiv, cu doi frați Cîrlova..., fii ai lui Constantin, fratele vitreg al poetului. id. C. O. 207. O fi frați vitregi... glumi Tell. CAMIL PETRESCU, O. III, 140. Vizita doamnei Trude Resch, sora vitregă a lui Amidon și soția unui cunoscut bancher..., era ca un ajutor de la Cel-de-Sus. VINEA, L. I, 40, cf. DL. Cei trei frați vitregi, Paraschiv, Nilă și Achim, stăteau spre partea din afară a tindei. PREDĂ, M. 24, cf. DM, SCURTU, T. 114, 127. Pămîntul... aparține celor doi frați vitregi. BĂNULESCU, I. 175, cf. M. D. ENC., DEX, DSR, ALR I/II h 161, ALRM I/II h 223, ALR II/I h 134, ib. MN 65, 2 625/27, 105, 130, 605, 682, 723, 728, 848, 876, 886, 928, A IX 2, 3, 4, 5.

2. P. e x t. (Despre oameni sau, p. e x t., despre stăpîniri, guvernări, autorități etc.) Care are o atitudine răuvoitoare, ostilă, dușmănoasă, nedreaptă față de cineva; care este aspru, hain, nemilos, necruțător. Justiția a fost vitregă pentru dreptatea voastră. SION, P. 469. Ei bine! oamenii vitregi cu inimele sterpe, Legați de cîrma țării cu-ncolăciri de șerpe, Voi, care-ați stat departe de foc și de dureri, Cum ați rentors copii la sînul bieteii țării? ALECSANDRI, POEZII, 477. Mai bine mort de mîna mea, decît de aceea a unei societăți vitrige. CONTEMPORANUL, I, 153. E prea adevărat că sîntem înconjuțați din toate părțile de români și încă de acei cari trăiesc sub guverne vitrege, unele dușmane chiar existenței lor. EMINESCU, O. XII, 409. Nici un neam nu e condamnat de a suporta în veci un regim vitreg, corupt și mincinos, chiar dacă acel regim se exercitează de cîtră fiii lui proprii. id. ib. XIII, 409. Rușine pentru guvernul vitreg, care dă unul din cele mai frumoase județe ale României pradă în ghearele unui vampir! CARAGIALE, O. VI, 75. N-aveau nici plug, nici boi, nici sapă. Pămîntul înțelenea nespert. Dar parcă se săturau cu bucuria d-a să mișca încotro i-ar duce picioarele și cu goana ce dădeau în huzmetarii vitregi. DELAVRANCEA, S. 164. Multe sînt de făcut într-o țară stricată de atîtea stăpîniri vitrege. VLAHUȚĂ, ap. CADE. Fiindu-ne țara... stăpînită... de cîrmuiri vitrige care nu și-au dat osteneala să cerceteze... bumurile și răurile satelor. JIPESCU, ap. TDRG. Veșnic osîndiți Am fost să stăm în noapte cu ochii îngroziți Sub vitregă putere. PETICĂ, O. 180. După o mie de ani de vitregă stăpînire streină, Dacia superioară e azi parte integrantă și nedespărțibilă a vechiului nostru regat. AN. IST. NAȚ. I, I, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. O gazetă locală... sfichiua autoritățile vitrege cu sănătatea și igiena sătenilor de sub oblăduirea lor. VOICULESCU, P. II, 255, cf. SCRIBAN, D., DL. Sublocotenentul Brăescu simte nevoia să riposteze unei societăți vitrege, care-l umilește. V. ROM. decembrie 1963, 216. În fața vitregei primiri, tînărul filarmonist... nu dă înapoi, ci se hotărăște să înfrunte provincia. IST. T. I, 178, cf. M. D. ENC., DEX, DREV. (Substantivat) Că ce îndreptare se poate aștepta și dobîndi de la un vitreg și masteh ca acesta, care cu adevărat pune

sufletul lui nu pentru pășunea oilor sale, ci pentru lîna, laptele și pentru grăsimia ei! ȚICHINDEAL, F. 387/18. Lăcomia unor aprigi, după vreme, patrioți, Sfințul loc îl defăimează, ca niște vitregi, ca hoși! HRISOVERGHI, P. 10/2. „O, dă-mă cui ți-e vrerea, Măicușo, dar străină Departe nu mă da!” Și-n ciuda bieteii fete, Ea, vitrega, o dete Străinilor de-acolo Veniți de undeva. COȘBUC, P. I, 278. Să căuțăm dară că să nu avem oamenii noștri încrezuți, ca nu cumva să ni alegem niște vitrigi, carii să ni aștearnă numai spini și să ni sare bucatele numai cu venin! SBIERA, F. S. 137. (Adverbial) E oare bine că se poartă așa de aspru și de vitreg... cu concețatenii lor români? CARAGIALE, O. IV, 150. Direcția îi trata vitreg... Li se refuza orice dorință; moralul era nesocotit și ei supuși unor rigori de regulament. PAPADAT-BENGESCU, O. II, 136, cf. SCRIBAN, D. ◊ F i g. (Despre destîn, soartă; cumulează și ideea de inexorabil, implacabil) Așa ne e destinul, Vitreg prea adeseori, Unui' lumea i-acordează, Iar pe altul îl botează Cu-a lui rouă de plînsori. EMINESCU, O. I, 14. Se pierdu în deșul munților, ca acolo să-și plîngă soarta, care i-a fost atît de vitrigă. MARIAN, O. I, 272, cf. GHEȚIE, R. M. Amarnic ne poartă pe strîmbe cărări Vicleana și vitrega soarte. GOGA, POEZII, 40. Mă gîndeam eu, de ce soarta vitrigă... ne-a îndrumat viața pe cărări deosebite. HOGAȘ, DR. I, 182, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Se resemnase la viața de schimnic flămînd, trăind mereu aproape de tot ceea ce i s-ar fi cuvenit prin naștere și de care numai destinul vitreg îl îndepărtase. ARH. OLT. X, 419. Dar mîni nici mormîntul lui Creangă nu va mai fi, - căci o soartă vitregă face ca pulberea multor oameni mari să fie risipită în vînturi! SADOVEANU, O. V, 281, cf. X, 32. Oamenii, cuprinși de deznădejde, cad pe gînduri, meditănd asupra soartei lor vitrege. BOGZA, C. O. 272, cf. DSR.

3. F i g. (Despre împrejurări, circumstanțe, condiții etc.) Care este împotriva, în dezavantajul, în defavoarea realizării unor țeluri, a unor acțiuni, a desfășurării unor evenimente etc.; defavorabil, nefavorabil, neprielnic. V. p o t r i v n i c² (2). Sub presiunea vitregă a timpului... și-au pierdut școlile chiar și comune mari și puternice. REV. CRIT. I, 337. În împrejurările vitrege în cari... a fost silită să-și urmeze învățăturile secundare, nu și-a putut însuși cunoștința necesară... a trecutului românesc. AN. IST. NAȚ. I, 16. S-au luat unele dispoziții relative la exercitarea negoțului și la acei ce făceau pe negustorii, îngrădindu-se cînd interesul lor, cînd... al statului, după împrejurările mai mult sau mai puțin vitrege prin cari a trecut această țară. N. A. BOGDAN, C. M. 78. Cîtă vreme au încetat școlile publice, din cauza împrejurărilor vitrege, lipsa lor fu împlinită de școlile particulare. ARH. OLT. X, 278, cf. CADE. Despre limba latină, în aceste timpuri vitrege, nu găsim decît preocupări sporadice și trecătoare la cițiva cronicari și scriitori români. ARH. OLT. XII, 166. Datorită împrejurărilor vitrege, fiuca lui Scarlat Sturdza n-a trăit în țara ei de origină. ALAS 22 IV, 1934, 7/3. Oricît de vitregă ne-ar fi istoria, Dumnezeu a pus în noi semnele sale nebiruite. SADOVEANU, O. XX, 252. Împrejurările vitrege de atunci nu-l copleșiseră. OPRESCU, S. 108. Oricît ar fi de vitregă viața, ea nu poate schimba definitiv substanța primitivă a unui caracter delicat. RALEA, S. T. I, 52, cf. DL. Această vastă operă s-a născut sub semnul unor condiții vitrege. IST. LIT. ROM. II, 481. Asemenea tulburări care creau o stare generală de nesiguranță s-au repetat de mai multe ori și mai tîrziu, în împrejurările vitrege din cursul secolelor V-VI. IST. ROM. I, 627. Cine are cultul prieteniei se leagă inevitabil și de obiectele purtătoare de amintiri, vestigii atît de scumpe, cînd împrejurările vitrege te țin departe de cei dragi. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 39, 5/3, cf. M. D. ENC., DEX. Concursul tacit realizat în privința unificării lingvistice, în împrejurări din cele mai vitrege, este, poate, cea mai elocventă probă în acest sens. I. GHEȚIE, B. D. 428, cf. DSR. ◊ (Despre soartă)

Scăpat de așa vitregă soartă, întors de la o atît de rătăcîtă cale – de la moarte la viață... Ce-ar fi făcut copilul ăsta fără adăpost, nici milă, cînd ar fi început zloata și gerul? CARAGIALE, O. I, 35. În vremea domniei lui Gheorghe Duca Vodă, soarta negustorilor din Moldova... fu cît se poate de vitregă. N. A. BOGDAN, C. M. 46. Acum aproape două sute de ani, se îngrijea... de internarea în spitale a bolnavilor cu vitregă soartă. ARH. OLT. XIII, 337. ◊ (Prin lărgirea sensului) Să cade mai bine a scrie cuvintele cele romane cu slovele S. Cyrilu?... Vitrece, slovele aceste strămutară limba, să schimbară multe cuvinte, multe să perdură (a. 1819). ȘA II, 500. Științelor și artilor au fost pămîntul Africei todeauna vitrec, și cîteva capete care au strălucit în el au fost străine, venite de airlea. RUS, I, III, 166/18. Muntele e de piatră, și piatra e vitregă. Loc de adîncit rădăcinile nu prea este. SIMIONESCU, FL. 103. Cu cît clima a fost mai vitregă ori pămîntul mai sărac, cu atît munca neînduplecată le-a fost mai bine răsplătită. SADOVEANU, O. XX, 336.

– Accentuat și: (regional) vitreg. ALR I/II h 154, h 157/900.
– Pl.: vitregi, -ge și (regional, f.) vitregi. – Și: (popular) vitrec, -ă, vitric, -ă, vitrig, -ă (pl. și, regional, f. vitrigi), (regional) vitreag, -ă, vitrigă (ALR II/h 133/899) adj.
– Lat. vitricus.

VITREGÊȘTE adv. (Rar) În mod nefavorabil, nedrept; cu ostilitate. *Budai-Deleanu este umul din scriitorii care a fost cel mai vitregește tratat în literatura noastră, cu toate că activitatea lui și operele pe care ni le-au lăsat el îi dau tot dreptul ca să fie pus alături cu învățații transilvăneni de la începutul secolului nostru.* REV. CRIT. I, 349.

– Vitreg + suf. -ește.

VITREGÍ vb. IV. T r a n z. I. A avea față de cineva o atitudine ostilă, dușmănoasă, nedreaptă, potrivnică²; a oropsi (1), a persecuta, a prizoni (2). *Menirea mea este să trăiesc în mijlocul neamului vitregit de soartă, să-i alin suferințele, să-i simt durerile, să fiu sprijinul lui!* REBREANU, I. 231, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. A lipsi, a priva (pe cineva sau ceva) de... Încheiem acest capitol... cu... pledoaria poetului pentru o creatură pe nedrept vitregită de stîmă multor oameni ce n-au profitat încă pe deplin de roadele științei. BĂCESCU, PĂS. 255. Nu se mai vedeau și nu se mai auzeau deloc nici un fel de pițigoi în pădurile de fagi, vitregite de frunze ale culmilor Olăneștilor. id. ib. 326. Ani la rînd, bucureșteanul a fost cam vitregit în privința concertelor de muzică ușoară. CONTEMP. 1974, nr. 1422, 6/1, cf. DEX. Credeam... că acest act va fi consfințit în toamna trecută, cînd Academia și-a aniversat 125 de ani de la înființare; un prilej nimerit, desigur, de a i se restitui... bunurile de care pe nedrept a fost vitregită. RL 1992, nr. 14 739, 3/1.

– Prez. ind.: vitregesc.

– V. vitreg.

VITREGÍE s. f. 1. Atitudine, comportare sau faptă care denotă rea-voință, ostilitate (1), dușmănie, duritate, asprime; (învechit, rar) vitregime, vitrigitate (v. vitregitate 1). Cf. TDRG. *Am auzit-o... mărturisindu-mi plîngînd traiul ei chinuit de vitregia nevastei a doua a lui tată-său.* M. I. CARAGIALE, C. 84, cf. CADE. *Țăranul din Franța și cel din Anglia... au ajuns la o îndestulare a vieții după ce au suferit și s-au războit cu vitregia oamenilor.* SADOVEANU, O. XX, 336, cf. SCRIBAN, D. *Publicul din sală îl soarbe din ochi, văzînd în el nădejdea acestui neam prea mult umilit de vitregia partidelor politice.* CĂLINESCU, B. I. 322. *Vitregia arătată țăranului român de către asupritorii lui a determinat actul de opțiune și angajare al scriitorului.* VIANU, L. R. 498, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DSR, DREV.

Văzînd fata moșneagului atîta vitregie din partea părinților, ... au început a plînge și a se văieta. SBIERA, P. 212. ◊ F i g. *Asemenea agricultori [nepriștepuți]... n-au dreptul de a se plînge de vitregia... soartei.* ap. TDRG. *Surîsul ei resemnat și duios îi vorbea lui Lucu de împăcarea ei cu oamenii, cu egoismul lor și cu vitregia sorții.* VINEA, L. I, 200.

2. (De obicei determinat prin „împrejurărilor”, „timpurilor” etc.) Situație, circumstanță neprielnică, nefavorabilă, condiție care împiedică realizarea unor țeluri, a unor acțiuni etc.; dificultate; adversitate; potrivnicie (2); (rar) vitregitate (2). *Mulți din oamenii noștri au rămas, sau din vina lor, sau din vitregiile timpurilor, cu puțin pămînt.* RETEGANUL, ap. CADE. *Din vitregia vremilor, timp de mai mulți ani rămăsese fără mare preot.* PĂRVAN, G. 78. *A lipsit timp îndelungat din cauza vitregiei împrejurărilor, din cauza nesfîrșitelor dezbinări între frați.* AN. IST. NAȚ. I, 43. *Un studiu amănunțit al clădirilor vechi, care cu toată vitregia timpurilor au mai rămas în ființă..., ar merita să fie trecut în monografia orașului.* ARH. OLT. V, 183. *Nu putem ști dacă – ceea ce e foarte probabil, ținînd seamă de vitregia timpurilor – nu cumva vor fi rămas și mai multe manuscrise de la popa Bucur.* RF I, 67. *Cauza nu trebuie căutată decît în vitregia vremurilor ce au urmat pentru noi... după înfăptuirea dualismului austro-ungar.* GOLOGAN, C. R. 55. *Statronic în urmărirea țelului, el înfrînsese vitregia împrejurărilor, o întorsese cu dibăcie în folosul său.* M. I. CARAGIALE, C. 12, cf. 50. *Sfîntul locaș fu lăsat în neîngrijire, iar vitregia vremurilor aduse și mai repede ruina bisericei.* ARH. OLT. XIII, 338. *Cu toată vitregia împrejurărilor și dușmănia prigonitorilor, poetul și pictorul nu încetă de a lucra.* SADOVEANU, O. XVII, 58. *Alipirea către limba noastră dulce românească și către legea noastră străbună ortodoxă au fost acelea care au ținut trează nația noastră în decursul vitregiei vremurilor.* MOROIANU, S. 159, cf. SCRIBAN, D. *A fost un om din mulțime și a intrupat acele virtuți ale ei, care l-au făcut să treacă biruitoare prin vitregiile apăsărilor trecute.* VIANU, L. R. 66. *În pragul lui 1848, suntem, din pricina vitregiei istorice, la o culme a cîntecului poporului.* CAMIL PETRESCU, O. I, 92, cf. II, 31. *Prietenia lor... se dovedise capabilă să înfrunte vitregia vremurilor, intrigile oamenilor.* V. ROM. ianuarie 1954, 195, cf. DL, DM. *Și aici domnește elanul ridicării din înapoiere a unui neam oropsit de vitregia istoriei.* IST. LIT. ROM. II, 259. *Cînd în loc de „istoria daco-geților” am scris doar „file din istoria triburilor daco-gețe”, n-am făcut-o la întîmplare, ci obligat de vitregia împrejurărilor.* H. DAICOVICIU, D. 57, cf. M. D. ENC., DEX, DSR, DREV. (Prin lărgirea sensului) *Instrucția publică care nu înarmează absolut cu nimic poporul... în a-l povățui... a trage toate foloasele posibile din harurile naturii... sau întîmplător spre a li se putea împotrivi vitregiilor ei păgubitoare, o atare instrucție ne pare de prisos.* ATILA, P. 87. *Compensăm pierderile pe care le cauzează vitregia naturii.* VÎN. PES. 1964, nr. 3, 3, cf. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 29, 5/1. *Vitregia naturii n-a reușit... să-i înfrîngă pe oameni.* RL 1977, nr. 10 300.

– Pl.: vitregii. – Și: (regional) vitrigie s. f.

– Vitreg + suf. -ie.

VITREGÍME s. f. (Învechit, rar) Vitregie (1). Cf. GHETIJE, R. M., ALEXI, W.

– Vitreg + suf. -ime.

VITREGÍT, -Ă adj. Care este tratat cu ostilitate, cu dușmănie, care este nedreptățit, persecutat; oropsit (1), prigonit. Cf. vitregi (1). *Dragostea lui s-a concentrat asupra celei mai vitregite categorii umane a epocii: africanii.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 1, 96. ◊ (Substantivat) *Era un suflet de jalnică proteeasă a durerilor zadarnice, un glas*

de melopee pentru auzul vitregiților. PAPADAT-BENGESCU, O. II, 83. *Dată fiind foametea care bîntuia printre vitregiții soartei, nu este de mirare că... sute de mii de oameni... s-au prezentat la cele 150 bariere care împrejmuiau locul festivităților.* MAGAZIN IST. 1972, nr. 2, 94.

- Pl.: vitregiți, -te.
- V. vitregi.

VITREGITĂTE s. f. 1. (Învechit, rar; în forma vitregitate) Vitregie (1). Cf. BĂRCIANU.

2. (Rar) Vitregie (2). *Se zicea cum că arondarea se face din motivul buneii administrațiuni, în faptă însă s-a făcut din motivul că, cu toată vitregitatea legilor, totuși mai erau în țară câteva municipii unde naționalitățile reușau în preponderanță față de maghiari.* EMINESCU, O. IX, 264. *Fiii acelor... nu sînt venetici, veniți de ieri, alaltăieri, pe aceea vale a Oltului, ci sînt băștinași, pe cari însă vitregitatea timpului i-a rărit, reducînd numărul lor.* REV. CRIT. I, 336, cf. BĂRCIANU. *Acestor generații e datorita a clădi, încetul cu încetul, ceea ce a fost zdrobit de vitregitatea timpurilor abia trecute.* PĂCALĂ, M. R. 350.

- Și: (învechit, rar) vitregitate s. f. BĂRCIANU.
- Vitreg + suf. -itate.

VITREÓL s. n. v. vitriol.

VÍTRIC, -Ă adj. v. vitreg.

VITRICÉL s. m., s. n. v. vintriciel¹.

VITRIFIÁ vb. I v. vitrifica.

VITRIFIÁBIL, -Ă adj. Care se poate vitrifica; care poate fi vitrificat. Cf. POEN. - AR. - HILL, v. 819¹/29, PROT. - POP., N. D., SCRIBAN, D., LTR², DN³.

- Pronunțat: -fi-a-. - Pl.: vitrifiabili, -e. - Și: vitrificabil, -ă adj. SCRIBAN, D.

- Din fr. vitrifiable. - Vitrificabil < vitrifica + suf. -bil.

VITRIFIÁNT s. m. Material de bază folosit în industria silicaților pentru obținerea maselor sticloase, amorfă. Cf. LTR², DN³, DEX². ◊ (Adjectival) *Cuptoare pentru topit materialul vitrifiant.* NOM. MIN. I, 261.

- Pronunțat: -fi-ant. - Pl.: vitrifianti.
- Din fr. vitrifiant.

VITRIFICÁ vb. I. T r a n z. A transforma un silicat sau un amestec de silicați într-o masă amorfă, sticloasă, prin topire urmată de solidificare; (r e f l.; despre silicați) a se transforma într-o masă amorfă, sticloasă, prin topire urmată de solidificare. Cf. I. GOLESCU, C., POEN. - AAR. - HILL, v. 819¹/35, FROLLO, v. 622. *Focul vitrifică nisipul.* ȘĂINEANU, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN², DEX, DN³.

- Prez. ind. pers. 3: vitrifică. - Și: vitrifiá vb. I. DN³.
- Din it. vitrificare, fr. vitrifier.

VITRIFICÁBIL, -Ă adj. v. vitrifiabil.

VITRIFICÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) vitrifica și rezultatul ei; (astăzi rar) vitrificație. Cf. FROLLO, v. 623, ALEXI, W., SCRIBAN, D. 1411. *Intervalul dintre temperatura de vitrificare și începutul deformării se numește interval de vitrificare.* LTR², cf. DL. *În industrie, vitrifierea se realizează, de obicei, prin topire cu adăugare de fondanți.* DP, cf. DM, SFC IV, 316, M. D. ENC., DEX, DN³, DREV.

- Pl.: vitrificări. - Și: vitrifiere s. f.
- V. vitrifica.

VITRIFICÁT, -Ă adj. Care s-a transformat într-o masă amorfă, sticloasă; p e x t. vitros, sticlos (1). Cf. ALEXI, W.

Masa ceramică arsă care are porozitatea cea mai mică se numește masă vitrificată. LTR² XVIII, 540. *În această așezare s-au găsit mici creuzete de lut vitrificat servind la turnarea bronzului.* H. DAICOVICIU, D. 148. *Își dete seama că mergea pe un platou vitrificat.* V. ROM. ianuarie 1974, 21. *În unele cazuri analiza acestor urme a arătat prezența unor „reziduuri vitrificate”.* CONTEMP. 1974, nr. 1418, 10/3.

- Pl.: vitrificați, -te.
- V. vitrifica.

VITRIFICÁȚIE s. f. (Astăzi rar) Vitrificare. Cf. POEN. - AAR. - HILL, v. 819¹/32, PROT. - POP., N. D., ȘĂINEANU, BĂRCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

- Și: vitrificațiune s. f. ȘĂINEANU, BĂRCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

- Din fr. vitrification.

VITRIFICAȚIÚNE s. f. v. vitrificație.

VITRIFIÉRE s. f. v. vitrificare.

VÍTRIG, -Ă adj. v. vitreg.

VITRIGÍE s. f. v. vitregie.

VITRIGITĂTE s. f. v. vitregitate.

VITRIGÓN s. m. Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu flori albastre, specifică dunelor maritime din Dobrogea, care se folosește în medicina populară (*Eryngium maritimum*). Cf. BORZA, D. 65, 301, BUTURĂ, EB., DEX².

- Pl.: vitrigoni.
- Etimologia necunoscută.

VITRÍLĂ s. f. v. vetrelă.

VITRINÁR s. m. v. veterinar.

VITRÍNĂ s. f. 1. Spațiu special amenajat pentru expunerea mărfurilor în spatele ferestrei dinspre stradă a unui magazin; fereastră care închide spre stradă acest spațiu; p. e x t. totalitatea mărfurilor expuse într-un astfel de spațiu. *Lache vrea să se oprească la vreo vitrină.* CARAGIALE, O. II, 54. *Băietul îl trage de mînă, ca să se oprească... fiindcă trec pe lângă o vitrină.* SLAVICI, N. I, 301. *Cu ce emoțiune trece pe la vitrinele librăriilor.* VLAHUȚĂ, D. 220, cf. ȘĂINEANU, ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W. *Această mare și frumoasă piață are prăvălii cu vitrine moderne.* IORGA, P. A. I, 186. *Colindați librăriile noastre, opriți-vă la vitrinele luminate.* ANGHEL, PR. 180. *La ora cînd se închid magazinele... Manuela se oprea în fața unei vitrine unde nici nu avea măcar ce privi.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 280, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Prin vara anului 1904, în dreptul unei vitrine... zării deodată lângă mine pe Eliade cu soția sa.* LOVINESCU, M. 62. *În vitrine, versuri de un nou poet.* BACOVIA, O. 54, cf. MINULESCU, VERS. 274. *Toți porniseră nerăbdători să hoinărească prin capitală, să caște gura la vitrine.* C. PETRESCU, I. II, 128. *Ai nevoie să umbli pe o stradă, să vezi lume..., să te oprești la o vitrină.* SEBASTIAN, T. 165. *S-a înțeles în taină cu domnul Sotir... să-i închirieze pentru o jumătate de zi vitrina de la stradă.* VOICULESCU, P. II, 242, cf. SCRIBAN, D. *Simfoniile de parfumuri..., dacă ar fi fost realizate vreodată, n-ar fi avut o valoare estetică mai mare decît statuile de șocolată și catedralele de zahăr expuse uneori în vitrinele cofetăriilor.* VIANU, E. 149, cf. NOM. MIN. I, 123. *Postavul cela putred, din vitrină, I l-am vîndut ca marfă de mare preț, streină.* ARGHEZI, S. V, 239. *A văzut într-o vitrină o valiză-trusă foarte frumoasă.*

CĂLINESCU, C. O. 70. *Strada și vitrinile sînt alcătuite la fel ca la Paris.* RALEA, S. T. I, 317. *Din vitrinile de pe Calea Victoriei...* [castraveții] au fost expulzați de mult. BOGZA, A. I. 385. *Trei băieți și o fată, studenți, desigur, hohoteau gesticulînd lîngă o vitrină.* VINEA, L. I, 8, cf. LTR², DL. *Vitrinele strălucitoare o atrăgeau ca un magnet.* PREDA, C. I. P. II, 130, cf. DM. *Se uitase în vitrinele magazinelor.* BARBU, Ș. N. 9. *Nici prăvăliașii de la noi din mahala nu-și mai expun mărfurile așa, în vitrine.* T decembrie 1964, 31. *Silvestru, uitîndu-se... la șirul de magazine cu vitrine oblonite... urmărea fără să vrea sclipirea nichelului de pe hamuri.* BĂNULESCU, I. 159. *Te oprești... în fața unor vitrine în care se găsesc doar cîțiva nasturi de uniformă.* MAGAZIN IST. 1972, nr. 5, 11. *Strigătele se auzeau pînă departe, izbîndu-se de vitrinele magazinelor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 17/1, cf. M. D. ENC. *Eleganța vitrinelor și ambianța întregii străzi sînt anulate de un fals pitoresc.* CONTEMP. 1974, nr. 1420, 7/6, cf. DEX, DN³. *Î F i g. Sus, în vitrina amurgului, se aprinse lucașărul tînăr.* VOICULESCU, P. II, 231. *Contemplînd de la distanță, în deplină subiectivitate, vitrina literară a lumii, vezi numai ce-ți sare în ochi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 1, 22/1.

2. Mobilă sau dispozitiv, cu unul sau cu mai mulți pereți din sticlă, folosit pentru expunerea mărfurilor într-un magazin, a exponatelor într-un muzeu, a bibelourilor, a veselei (de lux) etc. într-o casă. În minunatul muzeu de antichități etrusce... era și o lulea de bronz... Nu pot încredința dacă ea și-a aflat un loc în gravele și artisticele vitrine ale Luvrului. ODOBESCU, S. II, 301. *Tînărul se duse la una din vitrine, luă o cutie de marochin negru, o aduse pe masă și o deschise.* D. ZAMFIRESCU, A. 75. *Pereții erau în întregime acoperiți de niște dulapuri mari, pline de gîngăni mumificate. Lumina... făcea să strălucească în vitrine pulberea aripilor de fluturi.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 169, cf. CADE. *Peretele din dreapta are două ferestre. Între ele o vitrină cu cești de porțelan pictat și alte obiecte.* CAMIL PETRESCU, T. II, 343. *Numeroase vitrine cuprind opere de mici dimensiuni, în special argintărie bisericească și laică.* OPRESCU, S. 168. *O vitrină mare conținea pe un rastel numeroase puști de vînătoare.* CĂLINESCU, O. III, 102. *Casa conținea oarecare mobile colosale din epoca lui Cuza, gravuri, tablouri, o mică colecție de costume boierești puse în vitrine.* id. ib. v, 112, cf. LTR², DL, DM. *Dinspre vitrina de sufragerie: zgomote de pahare sparte.* 5 februarie 1960, 38. *Cupa a intrat în vitrina sa de trofee de patru ori.* SPORTUL, 1972, nr. 6935, 3/6, cf. M. D. ENC. DEX. *Pare să-l fi azvîrlit pînă în celălalt capăt al odăii, lîngă bufetul cu vitrine curbate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 5, 15/1, cf. DN³.

- Pl.: vitrine.

- Din fr. vitrine.

VITRINIC s. m. (Bot.; regional) Iarba-ciutei (*Doronicum austriacum*). Și de n-ar fi odolean, Leuștean Și vitrinic N-ar mai fi în lume cruce de voinic. POP., ap. HEM 2176, cf. TDRG, IZV. XVII, 56.

- Pl.: vitrinici.

- Din ucr. вітерник.

VITRINIÉR, -Ă s. m. și f. (Și în sintagma vitrinier decorator) Persoană specializată în aranjarea vitrinelor unui magazin. Cf. DN², DEX, DN³. *Personajele au meserii aiurite: regizor de televiziune, vitrinieră, fotograf.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 17/4. *Cert, vitrinierii-decoratori băimăreni au fantezie, bun gust, talent.* în DCR.

- Pronunțat: -ni-er. - Pl.: vitrinieri, -e.

- Vitrină + suf. -ier.

VITRIÓL s. n. 1. (Și, învechit, în sintagmele unt de vitriol, ulei de vitriol, acrime de vitriol, acrite de vitriol).

Acid sulfuric, v. sulfuric (1). *De se va... negri aceea, e semn că într-însa se află vitriol.* ȘINCAI, ÎNV. 33/13. *Acesta nu va cumpăni mai mult decît 379 de grăunțe în untul de vitreol și 414 în apa de obște.* AMFILOHIE, G. F. 224^v/8. *Mestecîndu-se cu acrite de vitriol fac sare amară care se află în multe ape mineralnice.* I. NAT. 31/34. *Sările vitriolului.* ib. 35/24. *Se va ... picura oleu de vitriol în păhar de vitru, adecă de glajă, în care să fie băgată sare comună.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 54/12. *Acrimea curat de vitriol prîfăcută singură puînd în burcut au pricinuit îndată fierberea cu sunet care au ținut mult, dar nu s-au tulburat apa.* PLUJSC, D. 6/25. *Acrime sulfurică, de pucioasă sau de vitriol (acidum sulphuricum), este o unire de sulfură cu oxigen în cea mai mare cîtîme pe a patra treaptă de oxidație.* ASACHI, L. 77²/29, cf. FURNICĂ, D. C. 419. *Poloboacele și buțele... să se clătească cu apă alcătuită din o parte de vitriol (ațid sulfuric) și din 20 de părți de apă.* I. IONESCU, C. 194/25. *Îl facem de tot felul pentru trebuințele agriculturii, combinînd împreună părți deopotrivă în greutate de acid sulfuric (unt de vitriol) și de calcar sau de cretă de var.* BREZOIANU, A. 29/27. *Ca să absoarbă umiditatea, umple niscareva vase sau cu var nestins... sau cu oliu de vitriol (acid sulfuric).* id. ib. 559/11. *La emoroidele dinăuntru folosește... și acidul sulfuric (vitriol) i băile calde.* CORNEA, E. I, 11/33. *Se întrebuieste la fabricarea negrelei (cernelei), a oleului de vitriol, a albastrului de Berlin, sinelei, la cînirea peilor, în medicină ș. a.* STAMATI, M. 13/5, cf. id. v. 718¹/30. *Cel mai important folos ce avem din pucioasă este că intră în fabricațiile vitriolului (acid sulfuric).* BARASCH, I. N. 59/17, cf. POLIZU. *Acesta era vitriol, era otravă, ca să zic așa, amestecat în puțin rachiu.* PELIMON, I. 274/1. *Cîrciumarul va dori ca salonul său să fie local de întîlnire a făcătorilor de rele, cari se mulțumesc a bea rachiul fabricat cu vitriol și cu ardei și a-l plăti cît de scump din beneficiile meseriei lor.* GHICA, S. 196, cf. id. C. E. II, 394, PONTBRIANT, D. *O parte rachiu și două de apă amestecată cu vitriol.* ALECSANDRI, T. 1555, cf. COSTINESCU, LM. *Poporul nostru cred c-ar prefera moartea repede prin sabie, decît moartea lentă prin vitriol.* EMINESCU, S. P. 106. *Cînd ardem zăharul sau cînd îl udăm cu vitriol, atunci moleculele se strică.* CONTEMPORANUL, I, 47. *Oamenii sînt rîi și pricinași în Podeni!... Ocări... bațjocuri... suduituri... acuzări de otrăvire prin vitriol... Dar amenințările! CARAGIALE, O. I, 55. Tu nu știi ce e vitriolul ... id. ib. VI, 199, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Lei de la spițarie vitriol (apă tare) și pui la neg.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 130, cf. BIANU, D. S. *Nici o gospodină din Pipirig nu boiește limurile pentru leicere ori catrințe ca în vechime, ci toate boiesc cu boiele cumparate de pe la dughene și cu apă tare ori vitriol ca să nu se spele.* PAMFILE - LUPESCU, CROM. 7. *A cincizecea miă parte de acid fenic sau vitriol ... e destul ca să distrugă într-o singură zi tot peștele dintr-o apă.* ATILA, P. 177. *Bea desigur ceva spirtoș... spirt chiar... vitriol... cine știe?* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 289, cf. RESMERIȚĂ, D., NICA, L. VAM. 270, ȘĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE, SCRIBAN, D., CANTUNIARI, L. M. 119, MACAROVICI, CH. 295. *A dizolvat victima ucisă, într-o baie cu vitriol.* ARGHEZI, S. XXII, 57. *Cei care trecuseră de partea revoluției nu erau decît vreo 20 de inși..., care ar fi turnat vitriol pe așa-zisele farfarale.* CAMIL PETRESCU, O. III, 64. *La putoarea pieilor de animale se adaugă mirosurile chimiei industriale; laptele de var și vitriolul și tot ceea ce e toxic și corosiv ocupă aici cel dintîi loc.* BOGZA, A. I. 98. *A lui soție, Ce-n taină-l urmărea, Intră în berărie Cu vitriol la ea.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 60, cf. LTR², DL, DP, DM, DER. *Au venit și-au intrat peste moașă, Și-au bătut-o și-au turnat vitriol pe ea, pe ochi și peste tot.* SORESCU, L. L. II, 160, cf. DC, M. D. ENC. *Îmi vine să-i arunc cu vitriol în obraz.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 21, 19/4, cf. DEX, DN³, DSR, BUL. FIL. VI, 243, A IX, 2. *Î F i g. În ochii**

mei adânci, pe brînci, un faun priveghează. Visează strajnica plăcere ce poți s-o smulgi unui viol. Hipnotizări ce pervertesc rinjind împrăștiază Și-n fund de gingașe potire, fîjnește-n silă vitriol. MACEDONSKI, O. I, 120. *Intervenția prefectului a fost picătura de vitriol într-un pahar plin ochi.* REBREANU, R. II, 115. *Fiece cuvînt, o picătură de vitriol, fiecă gînd, un pumnal otrăvit.* VINEA, L. II, 187.

2. (Învechit) Nume dat unor sulfați. *Cîțiva trandafiri roșii cu apă de izvor... să oțetească cu spirt de vitriolo, să o bea.* MEȘT. DOFT. II, 3¹/16. *Spiriul de vitriol... iaste cunoscut tuturor.* ib. 82¹. *Afară de aceste osebite supstări săroase, cumu-i alaun, ori piatră acră, ... silitra, tartaru, vitriolul.* AMFILOHIE, G. F. 197¹/12, cf. FRĂȚILĂ, S. I. 19/25, DRLU. *Nu avem și nici vom avea alte mai puternice și mai destoinice leacuri ... decît aceste din jos arătate, adecă, curățenia de vărsătură: piatra iadului, ... camforul, eter de vitriol.* PISCUPESCU, M. 22/8. *Nici o persoană particulară nu are voie a-și însuși acele din siml pămîntului săpate și scoasă metaluri, precum: aurul, argintul ... și, pe lîngă acestea, piatră-acră, vitriol, salitră.* COD. ȚIV. 65/36, cf. I. GOLESCU, C. *Spirt de vitriol ... de la 15 pînă la 20 picături, să se deie bolnavului în cite o lingură de apă.* DRĂGHICI, D. 156/24. *Noi avem vitriol destul; dar întrebăți pe neguțetorii noștri de unde îl aduc.* GT (1839), 167¹/34, cf. POEN. - AAR. - HILL, V. II, 819¹/38. *Se află: puțin aur și argint; mai mult fer, aramă, cusutoriu, plumb, cărbuni de piatră, vitriol, pucioasă.* RUS. I. I, 119/25. *Părțile acele pline de arici să se spele și să se curețe mai cu samă cu apă de var sau cu 12 dramuri de piatră acră și 12 dramuri de vitriol în 1/2 oacă de apă.* LITINSCHI, M. 149/4. *Între săreturi se numără: sarea, țeperigul, piatra-acră, vitriolul, silitra și altele.* MARIAN, P. 25/22. *Din străinătate el cumpăra: ... vitriol cu 2 sfași oca și cu dînsul se face culoarea verde.* I. IONESCU, M. 694, cf. PROT. - POP., N. D., ANTONESCU, D., COSTINESCU, LM, CONV. LIT. XXIII, 1070, ENC. ROM., BĂRCIANU, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, D. I. LAT.-ROM. ◊ (În special) *Vitriol alb* = sulfat de zinc, v. s u l f a t. *Să iai vetriol alb, cît zece grăunțe de grîu la cumpănă și zece dramuri apă de trandafir și să speli ochii.* LUCR. FOL. 21/10. *Stînge 1/2 lot de vitriol alb într-o fele de apă curată și o întrebuițează aceasta în loc de apă de ochi rece.* CALENDARIU (1814), 177/9. *Vitriol alb cît 10 grăunță de grîu în citime, amestecat cu 10 dramuri apă de trandafir, să se spele ochii.* DRĂGHICI, D. 45/20. *Pentru albeață la cal, să iei un dram de vitriol alb, 20 dramuri apă de trandafir.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 55/9, cf. COSTINESCU, LM, CONV. LIT. XXIII, 1070, ENC. ROM., BĂRCIANU, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Vitriol albastru (sau vînăt, de aramă) = sulfat de cupru, v. s u l f a t.* *Au vărut asemenea cu silitră, arsenic și mai vîrtos cu sulfat de aramă, numit mai de obște vitriol albastru.* BREZOLIANU, A. 78/22. *O doftorie foarte bună pentru rosături de șa și de hamuri la cai se face din vitriol albastru, grînșpan, piatră-acră, țiperig.* LITINSCHI, M. 169/1, cf. LM, CONV. LIT. XXIII, 1070, ENC. ROM., BĂRCIANU, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DSR. *Vitriol verde (sau feros, de fier) = sulfat feros, v. s u l f a t.* *Supt apă ... să aciește sulfurile, ferul să rezolvește și înformează vitriolul de fer.* CAIET, 100¹/21. *Vitriol verde sau feros: ... e verde și albiu, are un gust petros și astringent.* STAMATI, M. 13/1, cf. COSTINESCU, LM, CONV. LIT. XXIII, 1070, ENC. ROM. *Dacă culoarea neagră nu s-a prins bine, se mai înfierbîntă în cerneală de 2-3 ori, mai adăogîndu-se și puțin vitriol de fier.* PAMFILE - LUPESCU, CROM. 127, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

3. (Prin Transilv. și prin Ban.) Petrol (2). CHEST. II

352/299, cf. ALR I I 607/40, CL 1961, 76.

- Pronunțat: *-tri-ol.* - Pl.: *vitrioluri* (CADE, SCRIBAN, D., DM, DEX) și (învechit, rar) *vitriole* (POLIZU, PONTBRIANT, D.). - Și: (popular) *vitrión*, (învechit și regional) *vitriór*, (învechit, rar) *vitriólo*, *vitreól* (DRLU), *vetriól* s. n.

- Din lat. med. *vitriolum*, germ. *Vitriol*, it. *vitriolo*, *vetriolo*, fr. *vitriol*.

VITRIOLĂ vb. I. T r a n z. I. (Rar) A arunca cu vitriol (1) asupra cuiva pentru a-l desfigura; a arde, a răni cu vitriol. Cf. CADE, SCRIBAN, D. *Un miros caustic, corosiv, arde plămîinii, ochii, epiderma; te vitriolează.* BOGZA, A. I. 98, cf. DL, DEX, DN³. ◊ F i g. A critica cu severitate, aspru. *Observator satiric al vieții sociale, d. Arghezi vitriolează toate acele metehne cîte se pot surprinde în alcătuirea noastră de stat.* CONSTANTINESCU, S. I, 85.

2. (Text.) A trata țesăturile cu vitriol (1). Cf. DN³.

- Pronunțat: *-tri-o.* - Prez. ind.: *vitriolez*.

- Din fr. *vitrioler*.

VITRIOLĂJ s. n. I. (Rar) Vitriolare. Cf. D. MED., DN³.

2. (Text.) Tratare a țesăturilor cu vitriol (1), pentru înlăturarea impurităților. Cf. DN², DEX, DN³.

- Pronunțat: *-tri-o.* - Pl.: *vitriolaje*.

- Din fr. *vitriolage*.

VITRIOLĂNT, -Ă adj. (Rar) Care arde, care provoacă arsuri (ca vitriolul 1). *Substanță vitriolantă.* BOGZA, în L. ROM. 1954, nr.2, 19, cf. DN², DEX, DN³. ◊ F i g. Care critică cu severitate; caustic, incisiv, mușcător (2). *Arghezi nu și-a găsit dintr-o dată concentrarea vitriolantă în expresia pamfletară.* V. ROM. iunie-iulie 1963, 94. *Există... personaje de o mare autenticitate, ... peste care Miron Radu Paraschivescu s-a aplecat fără ironia crudă și vitriolantă a lui Caragiale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 78, 25/1. *N. D. Cocea adăugase prestigiului... de a fi cel mai vitriolant pamfletar, și pe acela de a fi un robust romancier.* CONTEMP. 1974, nr. 1421, 1/4. *Este această comedie un vitriolant portret de epocă.* ib. 1975, nr. 1520, 9/5. *Alături de pamfletul vitriolant a realizat cele mai frumoase poeme în proză.* MS. 1988, nr. 1, 41. ◊ (Adverbial) *Privește cu ochi critic, rareori amuzat, cel mai adesea vitriolant, mediul de care se ocupă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 50, 9/4.

- Pronunțat: *-tri-o.* - Pl.: *vitriolanți, -te*.

- *Vitriola* + suf. *-ant*.

VITRIOLĂRE s. f. (Rar) Acțiunea de a vitriola și rezultatul ei; (rar) vitriolaj (1). Cf. DN³.

- Pronunțat: *-tri-o.* - Pl.: *vitriolări*.

- V. *vitriola*.

VITRIOLĂT, -Ă adj. (Învechit) Care conține vitriol (1, 2). Cf. I. GOLESCU, C., POEN. - AAR. - HILL, V. II, 819²/1, COSTINESCU, LM.

- Pronunțat: *-tri-o.* - Pl.: *vitriolați, -te*.

- Din fr. *vitriolé*.

VITRIOLIC, -Ă adj. (Învechit) De vitriol (1, 2), care este combinat sau compus cu vitriol; (învechit, rar) vitriolicesc. Cf. I. GOLESCU, C., COSTINESCU, LM.

- Pronunțat: *-tri-o.* - Pl.: *vitriolici, -ce*.

- Din fr. *vitriolique*.

VITRIOLICÉSC, -EĂSCĂ adj. (Învechit, rar) Vitriolic. Cf. I. GOLESCU, C.

- Pronunțat: *-tri-o.* - Pl.: *vitriolicești*.

- *Vitriol* + suf. *-icesc*.

VITRIOLIZĂ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A trans-

forma în vitriol (2); a obține vitriol (1). Cf. COSTINESCU, LM.

- Pronunțat: *-tri-o-*. - Prez. ind.: *vitriolizez*.
- Din fr. *vitrioliser*.

VITRIOLIZĂRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a vitrioliza și rezultatul ei; (învechit, rar) vitriolizație. Cf. COSTINESCU.

- Pronunțat: *-tri-o-*. - Pl.: *vitriolizări*.
- V. *vitrioliza*.

VITRIOLIZĂȚIE s. f. (Învechit, rar) Vitriolizare. Cf. COSTINESCU, LM.

- Pronunțat: *-tri-o-*. - Pl.: *vitriolizații*. - Și: *vitriolizațiune* s. f. COSTINESCU, LM.
- Din fr. *vitriolisation*.

VITRIOLIZAȚIUNE s. f. v. *vitriolizație*.

VITRIÓLO s. n. v. *vitriol*.

VITRIÓN s. n. v. *vitriol*.

VITRIÓR s. n. v. *vitriol*.

VITRÍT subst. 1. Component principal al cărbunilor minerali, de culoare neagră, lucios și compact. *Vitritul e constituentul cel mai oxigenabil al cărbunelui, are tendință de fisurare mare și, în consecință, se inflamează ușor*. LTR². *Vitritul este componentul care permite cocsificarea cărbunilor*. DP, cf. DEX, DN³.

2. Material constituit din sticlă cu mangan, folosit ca izolanț între soclul becurilor electrice și capsă. Cf. LTR, DP, DN³, DEX².

- Din germ. *Vitrit*, fr. *vitrite*.

VITRÍȚĂ s. f. v. *vetrice*.

VITRÓN subst. (Text.) Fibră de sticlă obținută prin filare și folosită la confecționarea unor țesături, a unor covoare, a unor curele de transmisie etc. Cf. LTR², DER, M. D. ENC., DN³. ◊ (Adjectival) *Din fibre de sticlă vitron se fac țesături, covoare, panglici, frînghii, perdele, curele de transmisie, șnururi etc.* LTR².

- Cf. lat. *vitrum*.

VITRÓS, -OĂSĂ adj. Care are aspect de sticlă (2), asemănător sticlei; cu structură caracteristică sticlei; care are luciu sau transparența sticlei; sticlos (1). *Tărimea (duritatea) cvarțului este foarte mare; lovit cu oțel lasă foc; casura (spargerea) sa e vitroasă (sticloasă)*. BARASCH, I. N. 36/3, cf. PONTBRIANT, D., FROLLO, V. 618, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Într-un caz de febră tifoidă s-a văzut o proliferare a nucleilor sarcolemului, câteva fibre în stare vitroasă, altele cu granulațiuni*. BABEȘ, O. A. I, 146. *Din aceste ouă iese un animal tranzitoriu, cît unghia degetului celui mic, un animal vitros căruia i se spune leptocéfal*. SADOVEANU, O. XIV, 567, cf. SCRIBAN, D. *În comerț, seleniu se găsește sub aspect vitros, de culoare brună și cu suprafață lucie*. ENC. TEHN. I, 409. *Azi putea să bea din cești de ceai vitroase și subțiri, prin care ceaiul se străvedea și care dădeau lichidului o nuanță de piatră prețioasă*. CĂLINESCU, S. 148. *Sînt roci vulcanice cu structură porfirică, ... formate dintr-o pastă microcristalină sau vitroasă*. CHIRIȚĂ, P. 688. *Structura acestor roci e hialină, vitroasă sau sticloasă*. LTR² XVI, 391, cf. DL, DP, DM, M. D. ENC., DEX, DN³, DSR, DREV. ◊ (Anat.) *Corp vitros sau umoare vitroasă = masă gelatinoasă transparentă care se găsește între cristalin și retină; umoare sticloasă, v. s t i c l o s (1)*. *Lichidul sticlos, numit și corp vitros, umple cavitatea cuprinsă între cristalin și retină*.

BIANU, D. S. 519, cf. 518. *Camera dinapoi [a ochiului] e mai mare și este plină cu un fel de piște, numită corp vitros*. ENC. VET. 77, cf. CADE. *De pe fundul ochiului pornește un organ numit pieptene, care pătrunde în corpul vitros*. ZOOLOGIA, 146, cf. D. MED. 361, DEX, DN³, DREV.

- Pl.: *vitroși, -oase*. - Și: (rar) *vetrós, -oasă* adj.
- Din fr. *vitreux*, lat. med. *vitrosus, -a, -um*. - *Vetros* < it. *vetroso*.

VITROZITĂȚE s. f. Structură geologică asemănătoare sticlei (2). Cf. DN², DEX, DN³, DSR.

- Pl.: *vitrozități*.
- Din fr. *vitrosité*.

VÍTRU¹ s. n. (Învechit, rar) Sticlă (2). *Picura oleu de vitriol în pahar de vitru, adecă de glajă*. ÎNVĂȚĂTURĂ, 54/12. *Îi aflare stecla numită și vitru, aseminea purpura, adecă vapseaoa roșie*. SĂULESCU, HR. I, 23/16.

- Din lat. *vitrum*.

VÍTRU² s. n. (Franțuzism rar) Fereastră. *Ușa rotativă dansa neîntrerupt, improspătînd aerul parfumat dinlăuntru cu suflul proaspăt al nehotărîtei primăveri de dincolo de storurile venețiene ale înaltelor vitre*. VINEA, L. II, 319.

- Pl.: *vitre*.
- Din fr. *vitre*.

VITRUÍ vb. IV v. *gitrui*.

VITRUÍȚ, -Ă adj. v. *gitruit*.

VITRULUÍ vb. IV v. *gitrului*.

VITLĂRĂ adj. (În sintagma) *Febră vitulară* = febră puerperală la vaci. Cf. ENC. VET. 472, DN², DEX, DN³.

- Din fr. *vitulaire*.

VITUPERĂ vb. I. T r a n z. 1. (Livresc) A blama, a defăima, a denigra, a discredită; a dezaproba. *Vituperăm faptele rele și laudăm cele bune*. LM. *Vasile Alecsandri este și azi vituperat pentru că a „înfrumusețat” textele culese și a suprimat repetiții*. CĂLINESCU, C. O. 340, cf. DN². V. *Alecsandri este vituperat nu numai fiindcă a înfrumusețat, ci fiindcă a suprimat anume repetiții care, după sincretiști, anulează sensul autonom al cîntecului*. IST. LIT. ROM. I, 200, cf. DEX, DN³. *Acest mare, inegalabil artist și-a păstrat identitatea și în publicistică, vituperînd inechitatea, anomalia, grosolănia și intoleranța agresivă a dreptei fasciste*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1985, nr. 11, 8/1, cf. DSR. ◊ Intrans. *Sectarul care vituperează împotriva artisticului, care neagă cu vehemență printre alții pe un Shakespeare, un Beethoven, un Dante, este unul și același cu autorul lui „Război și pace”*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 15, 15/3.

2. (Latinism învechit, în Bucov.) A muștra (2), a admonesta un elev pentru comiterea unor abateri de la regulamentul școlar. Com. din BUCOV.

- Prez. ind.: *vituperez*.
- Din (1) fr. *vitupérer*, lat. *vituperare*, (2) lat. *vituperare*.

VITUPERĂRE s. f. 1. (Livresc) Acțiunea de a vitupera (1) și rezultatul ei; blamare, defăimare; dezaprobare; vituperație. Cf. DN³.

2. (Învechit, în Bucov.) Calificativ dat elevilor care au comis abateri de la regulamentul școlar. Com. din BUCOV.

- Pl.: *vituperări*.
- V. *vitupera*.

VITUPERÁT, -Ă adj. (Învechit, în Bucov.; despre elevi) Care a primit o muștrare în urma comiterii unei abateri de la regulamentul școlar; care are situație școlară de repetent. Cf. BUL. FIL. V, 205, LEXIC REG. II, 127.

- Pl.: *vituperăți, -te*.

- V. *vitupera*.

VITUPERATÍV, -Ă adj. (Livresc) Care vituperează (1); defăimător; dezaprobator. Cf. LM. *Sintagma... va fi pătruns din predicile bisericesti, cu teme vituperative sau anatemizante la adresa păcătoșilor*. L. ROM. 1978, 30.

- Pl.: *vituperativi, -e*.

- Din lat. *vituperativus, -a, -um*, fr. *vitupératif*.

VITUPERĂȚIE s. f. (Livresc) Vituperare (1). Cf. LM, DN², DEX, DN³.

- Pl.: *vituperății*. - Și: (învechit) *vituperățiune* s. f. LM.

- Din lat. *vituperatio, -onis*, fr. *vitupération*.

VITUPERĂȚIUNE s. f. v. *vituperăție*.

VITUȚĂ s. f. (Regional, mai ales în Transilv.) Vitișoară. *Caii împărătești la poștă sînt mijlocii, dar, afară de aceștia, am văzut numai vituțe cu totul mărunte și degenerate, în climatele nordice*. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 187, cf. CIHAC, I, 317. *Ni smulgeau chicile, ni deșartau pungile și ni mîncau vituțele*. SBIERA, F. s. 19, cf. TDRG. *Își puseră vituțele în grajduri*. AGÂRBICEANU, S. P. 28. *Eu știu cine ne mîncă oamenii și vituțele*. CAMILAR, N. II, 40, cf. DL, DM. *Păi, tu nevastă, tu, a spus el, păi astea-s vituțele noastre!* LÂNCRĂJAN, C. III, 75. *Avea de unde ... să-și adape vituțile*. SBIERA, P. 165. *Loc și vituțe am*. RETEGANUL, P. V, 58. *Copiii gospodarilor Cu vituțele-or umbla*. MARIAN, I. 586. *Rău ai nimerit, babo, căci nici un pic de apă nu mai este, toată am beut-o noi și vituțele noastre*. CĂTANĂ, P. B. I, 16, cf. A V 6, VI 26.

- Pl.: *vituțe*.

- *Vită* + suf. -uță.

VIȚ¹ v. *vice*.

VIȚ² s. n. (Germanism) Glumă, vorbă de spirit. *Întrebări discrete, vorbă cumpănită, cite un viț nemțesc în onoarea lui Bacchus - iar încolo, rezervă*. D. ZAMFIRESCU, I. 134. *Proaste witzuri mai fac!* PAPADAT-BENGESCU, ap. IORDAN, STIL. 342, cf. GLOSAR REG., ALIL XXIX, 317.

- Scris și: (după germ.) *witz*. - Pl.: *vițuri*.

- Din germ. *Witz*.

VIȚ³ s. n. v. *viciu*.

VIȚ⁴ s. n. v. *viță*².

VIȚAARHIDIACON s. m. (Învechit, rar) Locțiitor al unui arhidiacon. *Părintele popa Vasilie... vițaarhidiacon* (a. 1754). IORGA, S. D. XVII, 159.

- Pronunțat: -di-a-. - Pl.: *vițaarhidiaconi*.

- *Vițe* + *arhidiacon*.

VIȚĂGĂ s. m. (Învechit, rar) Locțiitor sau ajutor al unui agă. *Galbini de la pitariul Slugărică pentru ca să-l numim vițagă în Iași*. ALECSANDRI, T. 1353. *Vra să zică-i adevărat că v-ați bătut joc de vițaga?* id. ib. 1400.

- Pl.: ?

- *Vițe*¹ + agă.

VIȚAIȘPÁN s. m. v. *vicișpan*.

VIȚÁT adj. (Regional; în sintagma) *Măr vițat* = numele unei specii de mere² verzi și tari, care se mențin pînă în vara anului următor. Cf. REV. CRIT. III, 173, PASCU, S. 94.

- Pl.: *vițate*.

- Etimologia necunoscută. Cf. v i ț ă.

VIȚĂ¹ - v. *vice*.

VIȚĂ² s. f. I. 1. (De obicei determinat prin „de vie”) Arbust din familia vitaceelor, cu rădăcina puternică, cu tulpina scurtă, din care se dezvoltă mlădițe lungi și subțiri care se agață prin cîrcei, cu frunze mari, lobate, cu inflorescența în racem și cu fructe sub formă de boabe succulente, sferice sau ovale, de culoare verde-gălbui, roșie etc., dispuse în ciorchini; vie¹ (1) (*Vitis vinifera*). *De viniile Sodomului, vinia lor, și vița lor, de Gomor; strugurul lor, struguru de fiare, struguru amarul lor*. PSALT. 316. *Grăiesc amu voao că n-am a bea de acest rod de viță, pînă în zioa aceea cînd voui bea cu voi, nou, întru părăția Tatălui mieu*. CORESI, TETR. 61, cf. 105, 173, id. PS. SL.-ROM. 621. *Doară poate, frații miei, smochinul masline să facă sau vița smochine? Așa, nece unul izvor sărat și dulce nu poate face apă* (cca 1569-1575). GCR I, *10/15. *Că zic voao că nu voui bea den rodul viței, pînă nu va veni împărăția lui Dumnezeu*. N. TEST. (1648), 99/28. *Au poate, frații miei, smochinul face masline sau vița* (v i a BIBLIA 1688) *smochine? Așia, nice un izvor nu poate da apă sălcie și dulce*. ib. 178/4. *Ploaia, smida le-au împlut și focul. De-au țara ars ș-au bătut cu totul. N-au scăpat de vii rodită viță, C-au și scoarța ros de pre mlădiță*. DOSOFTEI, O. I, 241. *Pentru că den via Sodomului, via lor, și vița lor, de la Gomor; strugurul lor, strugur de hiare*. BIBLIA (1688), 151/22. *Adevăr zic voao că de acum nu voui bea den rodul viții pînă în zioa aceea cîndu-l voui bea nou întru împărăția lui D[u]mn[e]zău*. ib. 786/16. *Cu mlădițele viței și cu cîrceiele mlădițelor tare era cezluit*. CANTEMIR, I. I. I, 99, cf. ANON. CAR. *În capul viii din deal și în capul viii din vale pusă viță tînără ca jumătate pogon* (a. 1719). URICARIUL, XXIV, 430. *Umlînd pen rozoarele acelea, am văzut că era un rozor cu puțintică viță* (a. 1725). ib. VII, 17. *Avînd ea niște moșii la Odobești, ... s-ar hi sculat acestu Iani Rîpa în tării lui și ar fi pus viță de vie pe moșie fără știre ei* (a. 1740). C. GIURESCU, P. O. 286, cf. KLEIN, D. 456, BUDAI-DELEANU, LEX. *Supt al nostru timperat sau cumpătat ceriu, hrana cu carea să se fină vițele nu lipsește*. ÎNV. VIN. 5/6. *I-am vîndut via mea din Pocel, ... vița, cu obrația ei, meri, peri, ce să va afla și cu tuțele* (a. 1819). IORGA, S. D. XXII, 372. *Cînd vei sădi viță, cu care mijloc te socotești că va fi mai bine: de vei pune toată dreaptă în sus sau de o vei pune încovoiată, și încovoiatura în pămînt? Și de va fi sădeala pe deal, capu viței cei de afară să caute în susu dealului, avînd încovoiatura într-acestaș chip?* GOLESCU, S. 268, cf. DRLU, LB. *Ziseră apoi lemnele către viță: vino tu și domnește peste noi*. HELIADE, O. II, 75. *Să pui odraslă de viță sau ramuri pe vrană păn' la giușmătate de bute și, scoțîndu-le afară, vei scoate și tot mucigaiul*. MANOLACHE DRĂGHICI, I. 62/7, cf. VALIAN, V., POEN. - AAR. - HILL, V. II, 812/18. *Cînd începe creșterea plîntelor și vlăstarele de viță încolțesc tare, atunci se vor aduce în pămînt*. FILIPESCU, D. II, 33/14. *Ca și maslinul, vița face ea singură grădini agreste care, reunite într-o mare întindere, ia numire de vii*. BREZOIANU, A. 343/11, cf. ISER. *Cu osăbire se cere luare-amînte asupra viței de vie, pentru că lucrul ei este greu și nu răsplătește munca*. LITINSCHI, M. 88/21. *La săditul și prelucratul unei vii... trebui mai înainte de toate luat-amînte la poziția locului, la soiul pămîntului și la un soi bun de viță*. id. ib. 90/7. *La buciunul viții trei vlăstări cresc, unul al sănătății, altul al veseliei, și altul al turburării*. PANN, P. V. I, 113/4.

Vergele de viță tânără, încărcate de fructul lor, ca cele ce pentru iarnă le conservăm suspense. ARISTIA, PLUT. 24/30, cf. POLIZU. Damele de aici poartă rochii de atlas, de fay și de catifea epinglée... Nu crede dar când îți se spune că ele sînt îmbrăcate cu foi de viță și cu pene de cocoș. GHICA, C. E. I, 429. Intră într-o boltă de viță în care abia pătrundeau razele lunii. FILIMON, O. I, 138, cf. PONTBRIANT, D., BARONZI, L. 147. Viile se cultivă ca în Italia. Vișele sînt arbori groși și înalți, cărora drept proptă le servește alt arbor. CONV. LIT. II, 2, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 318, LM. Slavii s-au pogorît în Europa sudică în cursul evului mediu din niște regiuni unde pînă astăzi creșterea vișei e necunoscută. COLUMNA, VII, 23. Și vița, uite ce încărcată e! CARAGIALE, O. IV, 7. Dotată răsări, mare, dintr-un colț al chilei sale o viță și numădeci cresc și se înalță pînă la streșina casei. Puscicul cătă la dînsa și văzu struguri. ISPIRESCU, L. 146, cf. id. U. 96. Boaca se îmbracă, dîndu-se după o tulpină de viță. DELAVRANCEA, O. II, 259, cf. I, 71. Cultura viilor se face pe o scară întinsă. Între vișe, cea mai răspîdită e jordană. FRÎNCU – CANDREA, M. 13, cf. CONV. LIT. XXIII, 1062, DDRF. La unii săteni cîteodată se văd pe masă vlăstari cruzi de viță, pe care îi mănîncă cu mămăligă. MANOLESCU, I. 290, cf. BRANDZA, FL. 208, DAMÉ, T. 184, ENC. ROM., BARCIANU, GRECESCU, FL. 146, N. LEON, MED. 75. Vița de vie, de loc din sudul Mării Caspice, se răspîdise din antichitate peste toate malurile Mediteranei. MEHEDIŢI, G. F. 176, cf. ALEXI, W., PUȘCARIU, ET. WB. În alte țări e oprit să se ardă vrejii de viță. CANDREA, F. 81. Peste cîțiva ani el sădise cu viță tot pămîntul ce avea pe dealurile vilcene și vindea bine în Ardeal vinurile sale de Drăgășani. IORGA, C. I. III, 108, cf. BIANU, D. S. Ajungînd la marginea malului înalt, fata se opri încremenită lîngă un butuc de viță. SĂM. VIII, 16. Nu era viță să nu fie sădită de el. ANGHEL, PR. 58, cf. TDRG. Prin unele părți din Dobrogea, gospodinele fierb frunză de viță de vie, pînă ce capătă un lichid galben. PAMFILE – LUPESCU, CROM. 52. Să nu mîncîni cîrcei de la viță de vie, că te apucă cîrceii. GOROVEI, CR. 54. Lemnul de soc, vrejurile de viță sau găocile de nucă să nu le bagi în foc, că te dor maselele. PĂCALĂ, M. R. 166. În ce privește cultura vișei de vie, știm de la Ovidius că în Dobrogea, pe vremea lui, nu exista. PĂRVAN, G. 137, cf. RESMERIȚĂ, D. În capitolul despre Rusia, găsim întii o notiță în care se spune că vița necrescînd pe acolo, vinul se aduce din Moldova, Muntenia și Ungaria. ARH. OLT. V, 90. Brăniștenii strîngeau... o dare, care era pusă pentru cultivarea vișei de vie. BOCĂNEȚU, T. A. 136, cf. NICA, L. VAM. 270, PANȚU, PL. Acolo unde azi stăpînește păragina, se ținea grădina de grădina, numai pomi roditori, liliac, bolte de viță. M. I. CARAGIALE, C. 76, cf. ȘĂINEANU, D. U. Colinele sunt bogate în viță, iar temeliile Academiei s-au transformat în pivnițe adînci și cu interminabile rînduri de butoaie. ARH. OLT. X, 83, cf. CADE. Era afară, sub o boltă de viță, și aștepta trăsura. GALACTION, O. 97. Viile formează unul din bogatele daruri naturale ale României. La noi e limita nordică a creșterii vișei. SIMIONESCU, FL. 339, cf. 341. Două ferestre aproape lipite dau peste o boltă de viță ruginită. CAMIL PETRESCU, T. I, 527. Încearcă să se dea înapoi și se împiedică de o joardă de viță. id. O. I, 30. Români au avut și viață statornică și s-au îndeletnicit totdeauna cu cultura vișei de vie. DRĂGANU, ROM. 154, cf. DS, BUJOREAN, B. L. 397. Uluci năpădite de viță de vie despărțea grădina cu plopi de locul unei fierării. CĂLINESCU, E. 67. În februarie 1933, Caty se rezezi din nou la Galați, spre a merge la vie, unde, sfătuită de Alec, înlocui butucii de viță uscați cu alții noi. id. S. 184. Acuma, la masă, sub bolta de viță, începu a fi oarecare veselie. SADOVEANU, O. IV, 73. Am și eu puțintel cerdac cu umbră de viță, în București. id. ib. IX, 63, cf. ENC. AGR. Proprietățile lor immense... se compuneau din sate cu rumâni, sălașe de țigani, moșii... dealuri cultivate cu viță de vie, zăvoaie de răchiți și

sălcii, heleșteie. ARH. OLT. XVII, 282, cf. SCRIBAN, D. La S[fin]tul Trifon... se toarnă vin la vișe, ca să dea rod mult. ULIERU, C. 110. E o tradiție ca fiece locuință... să aibă... o boltă de viță și pomi. ARGHEZI, S. XVIII, 22. Neglorioasă e această floare, Făcută din stamine și pistile, Fără de nici o urmă de petale. Dar ce suav miros – de șapte zile M-atrage printre frunzele de viță. BLAGA, POEZII, 244. Arbustii instalați natural, salcîmul, vița de vie etc. folosesc apa ploilor mici și moderate de vară. CHIRIȚĂ, P. 146. Din crengi de viță să-mpletim cununi Pe fruntea noastră-ades îngîndurată. BENIUC, M. 110, cf. LTR², DL, DM, BORZA, D. 181, 182, 301, 302, IVĂNESCU, I. L. R. 305, PRODAN – BUIA, F. I. 346, DER. Și iată că oamenii Au și îngropat țeava În șanțul reavăn, Ca pe o joardă de viță, toamna. SORESCU, S. 17. Vița de vie era răspîdită în Dacia. PANAITESCU, C. R. 39. Locuitorii diferitelor cnezate și voievodate au continuat să cultive vița de vie, dînd dijmă cnezilor și voievozilor a zecea parte din vinul obținut. C. GIURESCU, P. O. 17. Via nu rodește îndată după plantare, ci îi trebuie un răstimp de minimum 3 ani, în care timp butucul de viță se dezvoltă. id. ib. 79, cf. M. D. ENC. Luna albise ciorchinii de struguri care nu mai izbuteau să se ascundă sub frunzele vișei de vie. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 1914. Îți fac sărmăluțe în foi de viță. ib. 1974, nr. 1, 11/3, cf. DEX, IONICĂ – CIOBANU, C. B. 228, BUTURĂ, EB., DSR, V. BREBAN, D. G., H II 219. Și din noi ce a răsări? Răsări-va viși de vie Pre biserica se întindă Și pre noi să ne cuprindă. POP., ap. GCR II, 307. Demult, demult, cînd vița de vie făcea un coș de struguri, iară strugurul dădea o vadră de vin... trăia într-un sat un om carele avea un prunc. MARIAN, O. II, 136. Bată-l vîntul și seninul P-âl de tot seamănă inul Și nu sădește la viță, Domnul milă să-i trimiță. TEODORESCU, P. P. 333, cf. JARNÎK – BÎRSEANU, D. 121. De-ași trăi cît vița-n vie Nu-mi iau fată cu moșie Să-mi poruncească ea mie. POP., în REV. CRIT. I, 555, cf. com. LIUBA. Maica viță își vedeă și la viță s-abătea, Puse jos și hodinea. VICIU, COL. 47, cf. GRAIUL, I, 32. Uite dealul, uite vița, Unde-am iubit pe Marișa Și i-am sărutat gurița. CIAUȘANU, V. 28. Să dea Dumnezău, nașule, să iasă de la toată vița cofița; de la tot cotoru, ciubăru. IZV. XII, 16, cf. ALR II 6 120/2, 27, 986, ALR SN I h 225, ALRM SN I h 153. Vița pusă amu, abia în a triilea primăvară rodește. MAT. DIALECT. I, 45. În mijloc de plai, Vere, tot să stai... La umbră de viță Sub neagră boltiță. BALADE, II, 198, cf. NALR – O III MN 231, I 204, ALR – M II h 483. Unde-i paru acolo-i vița..., iești atent cînd o săpi să nu o tai. PORȚILE DE FIER, 241, cf. NALR – B II h 393. Lesne, pune viță și bea vin. PANN, P. V. III, 130/2, cf. BARONZI, L. 62, JIPESCU, O. 40, DDRF, ZANNE, P. I, 307, IX, 537. Vița dă la rădăcină să taie, cînd dă tot să usucă. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 307. ◊ (Popular determinat prin „vinului”, „de vin”, „de struguri”) Carne nefiertă, iederă, fasole, nici se atîngea, nici le menea; ramurile vișelor de vin cele mai înalt crescute nu le curma. BOJINCĂ, A. I, 174/27. Cei vechi... agiunse a se închina tuturor făpturilor pămîntești cuprinse în imperia mineralelor... Celor din imperia veghetalilor, precum semănăturilor, sup nume de Ceresas, codrilor, sup nume de Dreide, vișei vinului, sup nume de Bacus. SĂULESCU, HR. I, 42/17. Cînepa, macul, vița de vin, tutumul etc. etc. sînt produse ale naturii. MAIORESCU, CR. II, 4. Cel care sădește vița de struguri să sădească din furat, căci aceea va fi roditoare și cu cîștig. GOROVEI, CR. 362, cf. ALR – M II h 483. (În colinde) E culcat un Dumnezdeu... În fâșoare de mătăsă. Comănacul de bumbac. Cu trei flori în comănac, Una-i floarea mirului, Alta vița vinului, Una spicul grîului. MARIAN, O. II, 113. Și-n fundul paharului Scris-ă vița vinului, Și-n dunga paharului Scris e spicul grîului, Și-n toarta paharului Scris-ă cheia raiului. RETEGANUL, ap. DENSUSIANU, Ț. H. 270. Să-mi fii, gazdă, sănătoasă, Să-mi trăiești, Să-mi vecuiești... Ca cea toamnă

de bogată, Că-i bogată-ndestulată, Ca și vița vinului, Ca și spicul grâului. BIBICESCU, P. P. 257. Pământul dăruia Tot cu frunză și cu iarbă și cu vița vinului, Și cu roada grâului. VICIU, COL. 23. Spicul grâului Și moșul porumbului, Lemnul-Dumnezeului, Și cu vița vinului Șăd în poarta raiului Și judecă florile Ce-au făcut miroasele? PAMFILE, CR. 71, cf. CIAUȘANU, V. 39. Pe Hristos că l-o aflat În iesle de boi culcat, Cu trei pene-n comănac: Una-i vița vinului, Una-i miru creștinului, Una-i rodul grâului. IZV. XVI, 415. ◊ (Ca termen de comparație) Muiarea ta ca o viță rodită în laturea casei tale. PSALT. HUR. 112/22, cf. PSALT. 275. Muiarea ta ca viță roditoare în laturile casei tale, Fiii tăi ca noao odrasle de maslin împrejurul measei tale. CORESI, PS. SL.-ROM. 542. Femeia ta va fi ca o viță În casă-ț, rodită-n cuviniță. Cuconii tăi, stîlpări de masline Pregiur masă-ț de bunăț pline. DOSOFTEI, O. I, 292. Un fel de copăcel, să suie ca vița și face flori albe.... prea frumos mirositoare. CANTEMIR, I. I. 1, 26. ◊ F i g. Eu sînt buciumul viței cel adevărat (vie adevărită CORESI, TETR.) și Tatăl meu lucrătorul iaste. N. TEST. (1648), 126/12. Pentru multul har de cucerie a nedăstoiniciei mele, carele am cătră sf[i]nția ta (măcar de nu-m sînt copți strugurii viții mele) priimește truda și osteneala ca unui nedăstoinic (a. 1652). GCR I, 157/14. Eu sînt buciumul viței cel adevărat și părintele meu lucrătorul iaste. BIBLIA (1688), 826/18. Tu ești vița cea adevărată carea ai odrăslit rodul vieții. MINEIUL (1776), 90^v/35. Ca o viță nelucrată, Fecioară, strugur frumos ai odrăslit, izvorînd noao vinul mintuirii. ib. 107^v/33. ◊ Viță sălbatică = a) (și în formele viță de vie sălbatică, BORZA, D. 181, 302, regional, viță păsărească, id. ib., viță de pădure, CADE, BORZA, D. 181, 302) arbust tîrîtor sau agățător din familia vitaceelor, cu frunze lobate, cu fructe mici, albastre-violacee, foarte acre; crește mai ales în păduri; (regional) aguridar, agurizar, lăuruscă, vie sălbatică (v. v i e 1 b) (*Vitis silvestris*). Pre dealul mare în multe locuri să află vițe de vie sălbatică..., a căror fructe, cînd sînt coapte, sînt gustoase. LIUBA - IANA, M. 56, cf. BRANDZA, FL. 208, GRECESCU, FL. 146. Slujitorii hadîmbi aduseseră cu grăbire, în foisorul ei încununat de viță sălbatică și caprafoi, paturi moi împodobite cu purpură. SADOVEANU, O. XII, 137. Vița sălbatică este destul de răspîndită prin zăvoaie și în păduri sau tufărișurile din văile adînci și calde ale dealurilor. ENC. AGR., cf. BORZA, D. 181, 301, 302, FLORA R. P. R. VI, 300. Există în limba română și un termen special pentru această viță sălbatică, anume lăuruscă, moștenit de la coloniștii romani din Dacia. C. GIURESCU, P. O. 12; b) (și în formele viță de vie sălbatică, BORZA, D. 181, 302, viță Izabela, id. ib.) arbust agățător din familia vitaceelor, originar din America, cu frunze mari, întregi sau lobate, cu fructe mici, negre-violacee, rar, roșii sau albe, cu gust caracteristic, asemănător cu al zmeurei sau al coacăzelor; (regional) lăuruscă (*Vitis labrusca*). Cf. CIHAC, I, 318, CONV. LIT. XXIII, 1062, TDRG, BORZA, D. 181, 302; c) (și în forma viță Riparia, BORZA, D. 183, 302, FLORA R. P. R. VI, 292) arbust agățător din familia vitaceelor, originar din America, cu frunze întregi sau lobate, cu fructe mici, negre, folosit mai ales ca portaltoi (*Vitis vulpina*). Cf. BORZA, D. 183, 302. Viță Berlandier (sau, prin Transilv., viță albă) = arbust agățător din familia vitaceelor, cu frunze late, lobate, cu fructe mici, negre, cu gust acrișor și astringent, folosit mai ales ca portaltoi; (regional) crăiasă (*Vitis berlandieri*). Cf. BORZA, D. 181, 301, FLORA R.P.R. VI, 292. Viță de munte = arbust din familia vitaceelor, de talie mijlocie, cu frunze late, întregi, cu fructe negre-violacee, folosit și ca portaltoi (*Vitis rupestris*). Cf. FLORA R. P. R. VI, 295. Viță americană de vară = arbust agățător din familia vitaceelor, cu frunze late, întregi sau lobate, cu fructe mici, negre, cu gust dulceag, neplăcut, folosit și ca portaltoi (*Vitis cordifolia*). Cf. BORZA, D. 181, 302, FLORA R. P. R. VI, 291. Viță de Canada = a) (și în formele viță sălbatică, BĂRCIANU,

BULET. GRĂD. BOT. V, nr. 3-4, 63, CADE, ENC. AGR. IV, 307, DL, DM, BORZA, D. 124, 302, DEX, DSR, viță americană, ENC. AGR., BORZA, D. 124, 302, viță sălbatică americană, BORZA, D. 124, 302, popular, viță puturoasă, BULET. GRĂD. BOT. V, nr. 3-4, 63, CADE, BORZA, D. 124, 302, DSR) arbust ornamental agățător din familia vitaceelor, originar din America, cu frunze mari, palmat compuse, care toamna se colorează în roșu, cu cîrcei ramificați, terminați cu cite un disc aderent, cu fructe mici, negre-albăstrui; iederă-cu-cinci-foi (v. i e d e r ă), (regional) rug¹ (4), vie sălbatică (*Parthenocissus quinquefolia*). Cf. ENC. ROM. III, 1226, GRECESCU, FL. 146, TDRG, PANȚU, PL., CADE, SIMIONESCU, FL. 379, 391, DL, DM, BORZA, D. 124, 302, FLORA R. P. R. VI, 315, PRODAN - BUIA, F. I. 346, DSR; b) arbust ornamental agățător din familia vitaceelor, cu frunze mari, palmat compuse, cu cîrcei ramificați, în general fără discuri aderente, cu fructe mici, negre-albăstrui (*Parthenocissus vitacea*). Cf. FLORA R. P. R. VI, 314. Viță japoneză (sau sălbatică, de Canada) = arbust ornamental agățător din familia vitaceelor, originar din China și Japonia, cu frunze trilobate cu marginea purpurie, cu cîrcei scurți, ramificați, terminați cu discuri aderente prin care se fixează de ziduri, cu fructe mici, negre (*Parthenocissus tricuspidata*). Cf. SIMIONESCU, FL. 391. Viță japoneză acoperea cu tapete de frunziș pereții exteriori, expuși în plin cîmp. CĂLINESCU, S. 139, cf. BORZA, D. 124, 302, FLORA R. P. R. VI, 313, PRODAN - BUIA, F. I. 347. Iată cum frigea mielul: îl înjunghia, îl spinteca, îi scotea pîntecele, îl cosea la loc și-l acoperea cu pielea, după aceea îl băga într-o groapă plină cu jeratec cu curpeni de viță sălbatică, unde-l lăsa pînă cînd pocnea ca un tun. GHICA, S. 67. Hoșii..., răscolind cu niște pari un jăratec compus de curpeni de viță sălbatică,... îngropară într-însul pe toți mieii. FILIMON, O. I, 159. Valea insulei... e acoperită de snopuri de flori, de vițe sălbatică, de ierburi nalte și mirositoare, în care coasa n-a intrat niciodată. EMINESCU, O. VII, 121. La gardurile mai mari, pentru o mai mare soliditate, legăturile... se fac cu curpene de viță sălbatică. ANTIPA, P. 581. Îmi venea să-mi iau rămas bun:... de la cerdacul umbrît de viță sălbatică, în care bunicul își murmură îngîndurat cîntările lui bătrînești. SĂM. VIII, 55. Găsise un nod mare în pâr, încilcît în șuvițe înmodate din toate părțile și complicat inextricabil cu vreji de viță sălbatică. PAPADAT-BENGESCU, O. I, 322. Din cerdacul îmbrăcat cu viță sălbatică îi coborî într-ajutor o țărancă sprintenă. REBREANU, R. I, 93. Viță sălbatică, anemiată, prăfuită, se cațără îndărătnic pînă peste acoperiș. RALEA, S. T. I, 296. Viță sălbatică se revărsa peste casă pînă pe acoperișul de olane de un roșu-stins. VINEA, L. I, 51. Atunci Rista aprinse vița sălbatică din ungherul de unde urca pe acoperiș. ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 10/3. ◊ (Urmat de determinări care indică specii sau varietăți, soiuri etc.) Vițele cele oluite rodesc mai mulți struguri, și strugurii se coc cu doao septemîni mai nainte de alt fel de struguri. ECONOMIA, 159/20. Vițele oloage sînt acelea a căror cepi cad pe pămînt. BREZOIANU, A. 346/5. Vița ardeoane... are coajă pușin roșietică; distanța între noduri... din cari ies algerii e mai mică decît la alte soiuri. HEM 1531. Se poate aclimata pe acest pămînt vița americană. CARAGIALE, O. III, 98. Iorgu Metaxa are viță străină cu miros de ananas adusă încă de mult timp din Franța în via d-sale din Valea Vișoarei (a. 1887). C. GIURESCU, P. O. 96. Aceasta este vița de Bordeaux, strugurii sînt negri și mărungi, iar vinul produs are o tărîe mai mare ca cel produs de varietățile locale (a. 1894). id. ib. 99. Singura posibilitate de a cultiva vițe indigene nealtoite este a se planta în năsipuri, chiar și năsipuri zburătoare. ENC. ROM. III, 589. Experiența a dovedit că nu toate vițele americane sînt egal de trainice și rezistente la filoxeră. ib. 1225. Din nefericire filoxera în 1886 a stîrpit vițele indigene. SIMIONESCU, FL. 340. Umerii îi

erau împodobite cu alțițe de vii din vechea viță autohtonă. VOICULESCU, P. II, 232. Podgoreanul... ținea în cinste mare mai ales vița care se cheamă Hafizali pe care au adus-o din vechime turcii din ostroavele lor asiatice. SADOVEANU, O. XVI, 98. Rădăcinele vițelor europene sunt mai subțiri și mai flexibile decât a vițelor americane și de aceea sunt atacate mai ușor de filoxeră. ENC. AGR., cf. NOM. MIN. I, 21. Spre toamnă s-a răspândit zvon că pe vatra viei vechi Miliarezi o să sădească viță nouă altoită, adusă din țări străine. STANCU, D. 53. Iată de ce sihăstrește azi Aretie pe un dîmb plantat cu viță americană. VINEA, L. I, 104. Se deosebesc vițe nobile altoite și vițe nobile nealtoite sau indigene. LTR², cf. DM 629, BORZA, D. 182. Vița „galbenă de Odobești” este cea care a făcut faima acestei podgorii prin vinul șampanizat pe care-l produce. C. GIURESCU, P. O. 97. Și celelalte soiuri de viță românească reușesc bine în podgoria de pe malul Milcovului: și grasa și feteasca. id. ib. 100, cf. DEX 704. Vița oloagă... o leagă la vârtej cu o ață să nu șadă pe pământ. H II 297, cf. NALR - O IV h 659. ♦ E x p r. (Familiar) **A lucra** (pe cineva) **în foi de viță** = a unelti cu abilitate (împotriva cuiva). Toată lumea își amintea cum îl „lucrase în foi de viță” pe Tudor Vladimirescu..., în acele luni din 1821. CAMIL PETRESCU, O. II, 358, cf. DL, UDRESCU, GL. (Familiar) **Lucrătură în foi de viță** = uneltire abilă (împotriva cuiva). Pentru dînsa... lucrătura în foi de viță și acele mici jocuri de așitare și de ispitire... erau numai mofturi și fasoane. M. I. CARAGIALE, C. 124. ♦ (Regional; în sintagma) **Viță de hamei** = hamei (*Humulus lupulus*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 561, BORZA, D. 85, 302. ♦ C o m p u s e: **viță-albă** = a) arbust agățător din familia ranunculaceelor, cu tulpina subțire, cu frunze penate și cu flori albe, odorante, dispuse în panicule; crește mai ales prin păduri; curpen, (regional) luminoasă, vițșoară (**I a**), vie-pădureană (v. v i e') (*Clematis vitalba*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 1062, CIHAC, I, 318, BRANDZA, FL. 33, DAMÉ, T. 187, GRECESCU, FL. 22. Cu decoctul viței-albe, adecă a curpenului... se spală femeile pe cap, ca să le crească părul lung. CANDREA, F. 310, cf. PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., CADE, ENC. AGR., SCRIBAN, D., DL, DM, BORZA, D. 49, 301, FLORA R. P. R. II, 538, DEX, DSR; **b**) (regional) luminoasă (*Clematis recta*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 571, BORZA, D. 49, 301; **c**) (învechit) împărăteasă (*Bryonia alba*). Cf. GCR I, 356/24, BĂRCIANU, ALEXI, W.; (regional) **viță-neagră** = fluierătoare (*Tamus communis*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 1062, BRANDZA, FL. 447, GRECESCU, FL. 555, TDRG, PANȚU, PL., CADE, ENC. AGR. II, 576, BORZA, D. 167, 302, FLORA R. P. R. XI, 436, DSR; (regional) **vița-evreilor** = a) (și în formele **vița-evreului**, HEM 721, CONV. LIT. XXIII, 1062, BORZA, D. 161, 301, **vița corcilor**, CONV. LIT. XXIII, 1062, TDRG, PANȚU, PL., BORZA, D. 161, 301, DSR) lăsnicior (*Solanum dulcamara*). Cf. DDRF, GRECESCU, FL. 420, BIANU, D. S., TDRG, PANȚU, PL., BORZA, D. 161, 301, DSR; **b**) zîrnă (*Solanum nigrum*). Cf. BORZA, D. 161, 301.

2. Fiecare dintre ramurile (tinere) subțiri și flexibile ale viței² (**I I**), c o a r d ă; p e x t v rej, curpen; lujer. Grămădi Pavelu vițe de vie multe de le punrea spre focu. COD. VOR². 48/2. Tînșei vițele (curpenii B 1938) lui pără la mare, și pără la riure crescutele lui. PSALT. 166, cf. 329. Și nu pristoară cei ce le părădară ei slugile lu împărat arzînd capturiul cu rășină și cu smoață și cu puzderii și cu vițe. CORESI, PS. SL.-ROM. 649. Vis văzuiu și un bucium de vie era înainte-m[i]. Acesta avea trei vițe și înverdziră, crescură și înfloriră și strugurii săi se coapsără. PO 137/23. Va lega mîndzișorul său la buciumul vieei și puil asinee sale cătră vița vieei. ib. 174/11, cf. MARDARIE, L. 166/31. Toate dealuri de frunza ei să umbrează și cu vițele ei chedrii să-mfrîmșază. DOSOFTEI O. I, 184. Și să făcu vie mare și au făcut săpături și au întins vița ei. BIBLIA (1688), 544²/48. În somnul meu era vie înaintea mea. Și în vie era trei vițe

(jancuri ms. 45, lăstari ms. 4389, curpeni B 1938), și ea, odrăslind era scoțind vlăstare și broboanele strugurilor coapte. BIBLIA (1688)² I, 282, cf. ANON. CAR. Să facem cum face ariciul că, după ce merge la vie, întii să satură el de struguri și apoi scutură vița de cad broboanele jos și să tăvălește pre dînsule de să înfig în ghimpii lui și duce și puilor. ANTIM, O. 73. Au nu iaste bine picăturii lîngă izvor, viții lîngă rădăcină, mădulărilor cu capul? (a. 1785). GCR II, 149/9. La săpatul cel din avgust, carele se face după al doilea păruit, și plivitul, și legatul vițelor sau al lugerilor întru acelaș an crescuți, pământul nu se sapă afînd. ECONOMIA, 154/25. Lăsîndu-le slobode [vitele] iau viile în rînd de la roade vița și le strică haracii (a. 1819). DOC. EC. 202. Au început să mînințe frunză după viță. GOLESCU, S. 194, cf. LB, I. GOLESCU, C., VALIAN, V. Un pământ prea gras dă multă viță, adese și mulți struguri. FILIPESCU, D. II, 27/6. Cea de căpitenie regulă este ca vițele să se păstrează pe cit se poate tot mai gios plecate, căci prin aceasta înflorește butucul mai timpuriu. id. ib. 39/6, cf. 40/12, ISER. Vițele sau ramurile lăturalnice care pornesc din adivarata tulpină și din care se fac arcurile, cepurile și nodurile, prin tăierea lor întinerește butucul. LITINSCHI, M. 104/11, cf. 99/1. O vie bătută de piatră, cînd vița ei este crudă, nu dă rod în curs de trei ani, pînă ce crește altă viță nuoă din rădăcină. I. IONESCU, P. 255, cf. COSTINESCU, LM. Aracul de vie cade, și în căderea lui atrage vița după sine. BOLINTINEANU, O. 311. Scoase paloșul și începu a tăia la vițe. SPIRESCU, L. 317. Delenii... se folosesc foarte mult de rămășițele lemnoase din cultura viei: viță uscată, haraci. MANOLESCU, I. 60. Iată, dealuri pe-unde via își întinde vița ei. COȘBUC, P. I, 317, cf. PUȘCARIU, ET. WB. Nerăbdător, ridică zidurile, clădea etajele, întindea acoperișul, ... urca vițele de iederă și de trandafiri pînă sub streșine. ANGHEL, PR. 57, cf. TDRG. Alteori, în loc de funii se folosesc rămurile unui corcan sau viță lungă de lăuruscă. PAMFILE, A. R. 141, cf. id. VĂZD. 147. Primăvara podgoreni leagă cîteva vițe din vie cu salcie de la Florii, ca să fie ferită de piatră. GOROVEI, CR. 142. Vița de vie proaspăt tăiată, spre a înfrunzi și înflori din nou, plînge la întorcerea ei în blînda lumină a soarelui. PĂRVAN, I. F. 188. Românii din Banat, cînd zace cineva de lingoare, îi pun sub spinare vițe de împărăteasă cu fructe cu tot. PANȚU, PL. 134, cf. CADE. Iarba verde, moale, îi mîngăia picioarele zrelite de vițele de mure de prin curcuzi. DAN, U. 5. Mai multe lațuri se pun pe vițe (pe joardele tăiate și aduse în curte...). BĂCESCU, PĂS. 370. În vițe roșii strugurii par sîinii goi Ai toamnei, care se dezbracă rînd pe rînd de foi. BLAGA, POEZII, 68. Către ele ducea un drum de care, mîrgînit de șiruri de araci încărcăți cu viță. CAMIL PETRESCU, O. III, 236. Vițele gem, îndoite sub greutatea strugurilor. STANCU, D. 51, cf. DL, DM, DEX. Seva... se scurgea din lăstarele tăiate... În Mehedinți, se numea „apă vie” și se stringea de la vițele tăiate la un capăt. BUTURĂ, EB. 250, cf. DSR. Fă-mă, Doamne, ce mi-i face, Fă-mă vița rugului, Pe malu părăului, C-oi crește și m-oi întinde și toți munții i-oi cuprinde. MÎNDRESCU, L. P. 50. Haideți, fraților, să mergem. Flori frumoase să culegem și să facem cununiță, Cununiță tot cu viță și s-o ducem lui Hristos Să ne fie de folos. VICIU, COL. 32. A mîncat frunza dă pă viță și strugurii. GRAIUL, I, 181, cf. ALR SN I h 196, NALR - O IV MN 259, 2 133/946, 949, 950, ib. 259, 2 135/935, 988, ib. 259, 2 136/988, ib. 259, 2 137. În poartă la Rusalim, Su-o tuță de rujmalin, Să se-ntîndă viță-n viță, Să ne cuprîndă laolaltă, Să se mire lumea toată Că-o fost dragoste curată. BALADE, III, 198. Am răsădit busuioc, N-a răsărit nici deloc... Am semănat tîmăiță și n-a ieșit nici o viță. FOLC. MOLD. I, 515. Vița de vie tot învie, Iară vița de boz tot răgoz. POP., ap. CREANGĂ, O. 91. Vița de vie Tot învie, Da' cea de lăuruscă Se uscă. ZANNE, P. II, 594. Vița ce n-aduce rod să taie. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 307. Vița de la par nu se delungă. ZANNE, P.

1, 306. *De la casă La casă, Vițe de bostan trase* (Cărările). GOROVEI, C. 56. ◊ (Ca termen de comparație) *Cine întru mine nu va fi, arunca-l-voi afară ca vița* (ca o mlădiță B 1938) și se va usca. CORESI, TETR. 220. *Să n-ară lăcui cineva întru mine, lăpăda-să-va afară și numaidecât usca-să-va ca vița și le adună pre iale și în foc le aruncă și ardu*. N. TEST. (1648), 126¹/24. *Arătându-vă... ca vițele cele sterpe, ce folos veți avea de ascultarea voastră...?* ANTIM, O. 98. *Boala de om se leagă, ca vița dă par*. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 497. *Muiera ca vița, cum o piști lăcrămează*. id. ib. 298. ◊ Fig. *Toată vița (orice mlădiță B 1938) den mine nu va face rod, scoate-voi ea; și toată ce va face rod, curăți-voi ea, ca mai mult rod să aducă*. CORESI, TETR. 220. *Eu sint buciumul, voi vițele; carele lăcuiaste întru mine și eu întru el, acesta aduce rod mult, că fără de mine nu puteți face nemică*. N. TEST. (1648), 126¹/20. *Toată vița ce n-aduce roadă în mine, rădică-o pre ea; și toată carea aduce roadă, curățește-o prea ea, ca mai multă roadă să aducă*. BIBLIA (1688), 826¹/20. *În ce chip vița (mlădița B 1938) nu poate roadă să scoată dentru ea, de nu va răminea în buciumul, așa nici voi, de nu veți răminea în mine*. ib. 826¹/26. ◊ (Învechit și regional; și în sintagmele *viță oarbă sau viță moartă*) *Mlădiță cu trei - cinci ochi (V 2) tăiată dintr-o coardă de viță^c (I 1) care se sădește în pământ pentru a prinde rădăcini și a da naștere la o plantă nouă*. V. b u t a ș. *Pentru sădirea unei vii întrebuințăm... vlăstarea sau vița oarbă*. FILIPESCU, D. II, 32/31, cf. 33/1. *Maleolului îi zic pe la noi viță moartă*. BREZOIANU, A. 344/31. *Vița oarbă se taie 2 - 3 palme de lungă*. LITINSCHI, M. 94/7. *Plantarea viei se face în două chipuri: sau se taie de la buciumul vițe alese și coapte, ... sau se îngroapă buciumul*. I. IONESCU, M. 370, cf. H IV 83, XI 349, ALR II 6 108/2, 27, 105, 325, NALR-O IV h 661, ib. MN 259, 2 138/957. *Primăvara o tai de la... viie bătrînă... și puie vița... în pământ și-i laș numa un ochi afară*. PORTILE DE FIER, 241. ◊ (Învechit și regional; și în sintagmele *viță de rădăcină* sau *viță cu rădăcină*) *Marcotă (I)*. *Pentru sădirea unei vii întrebuințăm... vița de rădăcină*. FILIPESCU, D. II 32/32, cf. 33/24. *Acest chip de sădit face butucul mai trainic și este mai ieftin decât săditul viței cu rădăcină*. LITINSCHI, M. 95/2, cf. 94/5. *La dezgropatul viei de primăvară se lasă câteva vițe de la butuc îngropate. Peste an fiecare viță scoate rădăcini*. I. IONESCU, P. 246, cf. id. M. 370, H IV 83. ◊ Reprezentare plastică a viței² (I 2), cu frunze și struguri. *Bacus s-arată... fiind o viță împodobită cu frunze și c-o mulțime de struguri*. PLEȘOIANU, T. III, 118/18. *Poporul supărat d-a nu mai vedea... împrejurul altarului zeiesc... pe Dionysiu împodobit cu viță*. ODOBESCU, S. I, 34. *O bucată dintr-o inscripție funerară, din care abia se mai poate distinge marginea încadrată de obișnuita coardă de viță în spirală, încărcată cu frunze și struguri*. ARH. OLT. XII, 69. *Pictura pronaosului este foarte bogată..., cu medalioane înghirlandate în ornamente florale și vițe cu struguri*. ib. XIX, 28.

3. (Popular) Fiecare dintre ramificațiile lungi și subțiri ale unei rădăcini; rădăcină (ramificată). *Locul păduros se face roditor, dacă se vor tăie copacii de pe el..., iară dacă rădăcinile sint pre tari, se vor lăsa cîțva ani pină cînd vițele lor cele supțiri vor putezi și se vor putea scoate mai lesne*. LITINSCHI, M. 16/20. *Aceste vițe și vițoșoare alcătuiesc rădăcina plantei* (a. 1890). ap. TDRG. *Lucra Agripina așa de repede cu sapa, așa o minuia de frumos și delicat pe lingă popușoi, că măcar o viță nu ciuntea*. ap. TDRG. *Ghiarele, cepii, vițele... Acestea dau, adecă cresc chiar deasupra moșiroiului de pământ, iminzîndu-se în jos și întrînd apoi în pământ*. PAMFILE, A. R. 87, cf. RESMERIȚĂ, D. *La o cotitură lină, asupra luciului, dormita o răchită: și printre vițele rădăcinilor domol purtate de apă, grămizi verzii de ouă de broască stăteau neclintite în căldură*. SADOVEANU, O. VII, 604, cf. com. din STRAJA - RĂDĂUȚI, ALR I 967/402, 418,

508, 510, 512, 516, 522, 536, 538, 540, 552, 614, ALR II 5 139/514, 520, 537, 705, ALRM SN I h 129. ◊ P. a n a l. (Regional) *Partea profundă a unui furuncul, a unei tumori etc. Cînd îi iese cuiva un buboi, apoi să știe că are să-i iasă nouă, că buboiul are nouă vițe*. GOROVEI, CR. 36. [Negul] *ii crăpășios cu zîiși multi*. NALR - MB I h 65/516, cf. ib. h 65/611.

4. P. a n a l. (Regional) *Vînă (I 1)*. Cf. POLIZU. *Vițele de pe nasu bețivului*. SCRIBAN, D. ◊ (Într-un descîntec) *Să se apere D'e nouă moroi, D'e nouă bosorcoi, D'e nouă spăriaș, ... Să iasă d'in inimă, D'in plomîni, ... D'in tătă zița Și măduia*. T. PAPAĞI, M. 144. ◊ (Prin vestul Mold.) *Boală a oilor, care se manifestă prin inflamarea vinelor*. Cf. CHEST. V/167, GLOSAR REG.

5. P. a n a l. (Învechit) *Vînă (II 2)*. *Măcar că toate aceste fericiri, în mina norocului fiind, după cum un părău îmflat de pohoi îi plin și cu repejune curge, așa, neavînd vița izvorului celui nedeșărtat, cîrînd se usucă*. ARHIVA R.I, 163/8, cf. POLIZU. *O viță de apă*. CIHAC, I, 318.

II. P. a n a l. I. Fiecare dintre firele de in, de cînepă etc. răsucite, din care se împletește o sfoară, o funie etc.; p. e x t. sfoară, funie. *Îl bătură cu un bici de aramă cu patru vițe*. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 170¹/2. *M-au dus la o țarină..., mi-au pus vița în gît și m-au legat de car* (a. 1825). IORGA, S. D. XII, 211. *Apele ei se răzleşc și se-mprăstie ca vițele unei funii despletite: unele apucă înspre răsărit, ... altele se-ndoaie spre apus*. VLAHUȚĂ, S. A. III, 225. *În Banat, ... este datină ca fașa să se facă în genere din lînă de oaie împletită în trei vițe și cam de 2 metri de lungă*. MARIAN, NA. 89. *Fringhiile se fac răsucind sau împletind la un loc mai multe vițe cu ajutorul crivalei*. PAMFILE, I. C. 212, cf. 213. *Dacă se caută acum a se face din această sfoară o sfoară și mai groasă sau o fringhie de calitate bună, atunci se împoiește această sfoară în 2 sau în 3 vițe, cari se răsucesc apoi împreună*. ANTIPA, P. 169. *Fuiorul nu se mai pune pe furcă, ci omul care toarce îl ține pe brațul său stîng, iar în loc de fus, vița se sucește cu tocălia*. id. ib., cf. TDRG, CADE, DR. XI, 126, DL, DM, DEX. *Și-l lega strîns cot la cot... Cu fringhie de mătăsă, Vițele-mpletite-n șase*. ALECSANDRI, P. P. 12. *Ș-a încălicat Pe-un cal învățat, Cu nume de Graur, Cu șaou de aur, Cu frîu de mătăsă Cît vița de groasă*. id. ib. 387. *Ci năvodu-și împletea, Năvod verde de mătase, Împletit cu vițe șease*. TEODORESCU, P. P. 95. *La caic apoi se-ntoarse Și din fundul lăzii scoase Șeapte funii de mătase, Împletită vița-n șease*. id. ib. 554. *De la ușă pîn' la pat Tot o viță de bambac; De la ușă pîn' la masă Tot o viță de mătăsă*. ȘEZ. I, 148. *Ghinișor ca ni-l lega Cu sforili di mătasi, Cu trii viți-mpletiti-n șasi*. GRAIUL, I, 331. *Leagăn verđi di mătasi, Împletit cu vița-n șasi*. ARH. FOLK. IV, 115, cf. T. PAPAĞI, M. 236. *O sforiți di mătasi Împletiti vița-n șasi*. DIACONU, VR. 183. *Zgîrbăcel Cam mititel, În șase vițe mi-e-mpletit Și la cap mi-e plumbuit*. FOLC. OLT. - MUNT. IV, 56. *Leagăn de mătase Cu vița-n șase Într-însul cine șade?* FOLC. MOLD. I, 248. ◊ (Regional) *Mînz (3)* (Frățești - Giurgiu). Cf. ALR I 1 291/940. ◊ (Prin Transilv.; în forma *viț*; determinat prin „de mărgele”) *Fir de ață pe care sint înșirate mărgele. Drăgă Rujiînă, Floare din grădină, Leagă a ta jele D-un viț de mărgele*. BUGNARIU, N. ◊ (Învechit, rar; în l o c. a d v.) *La viță = în șirag, v. și i r a g (B I 1)*. *10 șiruri de mărğăritar, care sint la viță* (a. 1728). IORGA, S. D. XI, 265. ◊ S p e c. (Mar.) *Mănunchi de fire de sîrmă răsucite care se utilizează la împletirea parimei metalice*. Cf. LTR², DEX².

2. Cantitate mică de fire alăturate din părul¹ de pe capul omului; șuviță (II 2), (regional) vișion. V. c o s i ț ă, m e ș ă (I). *Și au chemat pre bărbiaru și au ras pre ceale 7 vițe (șuvițe B 1938) ale capului lui*. BIBLIA (1688), 187¹/1. *Vițe de păr* (a. 1665 - 1685). în L. ROM. 1989, 38. *Tot unei vițe de păr* [Titlu]. HRISOVERGHI, P. 36/1. *Capul era*

dizbracat de păr și numai în vârful vițe surii și strălucitoare se clătina. RUSSO, S. 28. *Maiorul... își trecu de vro trei ori degițile lui ascuțite prin rarele viță.* id. ib. 31. *După ideile floranești ce aveam atunci, socoteam că trebuia să fie... ori vrun suvenir cusut de mina Nicetei, ori în sfârșit vrun medalian cu o viță de părul ei.* KOGĂLNICEANU, O. I, 62, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Părul său negru era presurat de multe vițe sure.* CONV. LIT. II, 50. *Îmi vine a crede că o fi vreo viță de păr de la o persoană iubită.* ALECSANDRI, O. IV, 501, cf. CIHAC, I, 318. *Părul ei făcut cosițe, Cade pe-albu-i sin în vițe.* BOLINTINEANU, P. II, 78. *De pe fruntea mea cea-tristă tu dai vițele-ntr-o parte.* EMINESCU, O. I, 42. *Părul numai cam pre lung curgea în vițe pînă pe spate.* id. ib. VII, 94. *Moșul luă o viță de păr din capul fetei.* ISPIRESCU, L. 335. *Se uită-n oglindă, își ridică o viță de păr care-i atârna la ceafă.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 91. *Nu mai este tînăr, căci prin părul capului... se văd multe vițe albe răsărind.* I. NEGRUZZI, S. I, 203, cf. DDRF. *Părul de deasupra de urechi se împletește într-o partă cu multe vițe.* LIUBA - IANA, M. 22, cf. BARCIANU. *Bătrîna îi aștepta, stînd grecește în fundul patului cu ochelarii ridicați pe vițele rare de păr.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 34, cf. ALEXI, W. *Mai multe fire de păr la un loc alcătuiesc o șuviță sau o viță de păr.* CANDREA, F. 34. *Se păstrează încă o mare viță de păr castaniu-deschis, într-o cutie de aur.* IORGA, P. A. I, 165, cf. TDRG. *Cea din urmă care a cîntat a fost domnișoara Elena Murgu, ... o fată palidă la față, cu ochii vii și cu o viță de păr alb pe frunte.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 167. *Era... lunguiață la față, galbenă, ... cu părul în vițe castanii, ici-colo roșiatic.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 288, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ne-au fulgerat... ochii verzi, părul de bronz aurit cu vițe lungi și unduioase.* VOICULESCU, P. II, 170, cf. SCRIBAN, D. *Dă lui Siminoc o viță din cosiță să lege cîinii.* CĂLINESCU, B. 62. *Călugărul cu anteriul de lînă țărănească, cu vițele de păr fumurii ieșite bătoase de sub comănc, a trecut înainte, după ce a deschis... ușa de lemn scorojit a unei chilii.* CAMIL PETRESCU, O. I, 393, cf. DL, DM. *Vîntul serii îi spulbera vițele părului pe frunte.* BARBU, PRINC. 65, cf. M. D. ENC., DEX, DSR. *Frați, frați, frățioari, Tai-o giți din cosiți Și-ți fă ați la trîmbghiți.* ȘEZ. II, 5, cf. 87. *Anișo, chică de-o viță Ce miroas-a romaniță.* HODOȘ, P. P. 63. *Dară zbici din ce mi-i da? - Din păr de la sora-ta, C-are chica-n șapte vițe De cînd fu ea copiliță.* BIBICESCU, P. P. 311. *Cu peptenele Descâlcește toate vițele, Toate cosițele.* MARIAN, INS. 71. *Leliță, dragă liliță, Taie viță din cosiță.* RĂDULESCU-CODIN, I. 231. *Puni pi fimeie gios și-i puni vișili sub chicior.* GRAIUL, I, 341. *I-amă, mîndruluț, mă ia, C-am cosițe-n patru vițe.* BUD, P. P. 5, cf. CIAUȘANU, GL. *La noi dacă moare... o femeie lăuză, nici n-o bagă-n biserică... Îi dă o viță dă păr peste legătură or peste frunte.* GR. S. III, 357, cf. IZV. XIII, 138, XIV, 199, ALR I/I h 9, NALR - MB I h 7. ♦ (Popular) *Șuviță de fire de păr¹ (mai lungi și mai dese) la unele animale. V. m o ț (I), s m o c (I 3). Asinul are la vârful cozei numai un moș sau ghiț de păr.* CREANGĂ, GL. *O pieptănase Nița, întinzîndu-i greu părul bătos ca niște vițe de capră, ca să-l prindă apoi într-un concii sus.* CAMIL PETRESCU, O. I, 94, cf. DR. V. 303. *Un floc ori ghiț de lînă.* ȘEZ. II, 215. *Cu coarneau răsucite, Cu ghițele aurite.* I. CR. III, 324. *Hai, hai, hai, cerbule, hai Aruncă-ți cornițele Ca mioara vițele.* POP., în IST. LIT. ROM. I, 70.

3. (Popular) Fiecare dintre șuvițele de aluat din care se împletesc colacii. *Piinea... se frămîntă din nou pe masă și cu mîinle, rupîndu-se bucăți-bucăți, se preface în vițe groase ca degetul, din cari se împletesc covrigii.* PAMFILE, CR. 5. *Domnul frînse o viță a colacului.* SADOVEANU, O. XIII, 31, cf. ALR II 4 031/705.

4. (Învechit, rar) Element decorativ în relief al brîului unei fațade. *Ferestriile bisericii și ale oltariului, ceale de desupra și ale tinzii, tot scobite și răzbătute prin piatră cu mare meșteșugu le făcu; și la mijloc o ocoli cu un brîu de piatră împletit în 3 vițe și cioplit cu flori.* GAVRIL, NIF. 108/18.

5. (Rar) Fișie îngustă, subțire (și lungă). *Scoase punga cu iarba rău-mirositoare, răsuci țigara groasă, scăpără și aprinse o viță de iască.* SADOVEANU, O. IV, 463, cf. DL. ♦ Fig. *Adesea, ... ea încremenea ceasuri întregi, în picioare, dusă pe gînduri, ... așternîndu-și aiurit privirile-i triste de-a lungul drumului pustiu, ce se ștergea ca o viță de fum în zarea tulbure și îndepărtată.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 82.

III. F i g. 1. Faptul de a descinde în linie directă dintr-un strămoș comun; totalitatea descendenților care se succed în timp; descendență, filiație. V. g e n e a l o g i e. *Văzut-am, zice Cureus istoricul, în curtea lui Maximilian al doilea, Augustul, pre un Nicolai, de moșia sa din vița domnilor de Basarabia născut.* CANTEMIR, HR. 468. *Ioniță marele spătar, feciorul Mutei, den vița și sămînța Cantacozineștilor, ... s-au dus iarăși la Moldova.* R. GRECEANU, CM II, 143, cf. ANON. CAR. *Prealuminatul Constandin din viță Basarabă, Stăpînul Țării Rumânești, mulți ani să aibă.* ANTIM, O. 242. *Prea slăvita viță a prea luminatului și prea înălțatului domn Io Nicolae Alexandru Voievoda, marile, bunul și prea înțeleptul stăpînitor a toată Țara Rumânească [Titlu] (sec. XVIII).* CAT. MAN. II, 65. *Și toată Dachia mult să fericeste, Cînd de a ta viță să oblăduieste (sec. XVIII).* ib. 66. *Prinzînd pre Iustinian al doilea, carele au fost cel mai de pre urmă din vița împăratului Iraclie, în vîrstă de 42 de ani, i-au tăiat capul.* ȘINCAI, O. I, 214, cf. KLEIN, D. 465. *Vița acestuia lungă vreme va împărăți.* MAIOR, IST. 38/20. *Ahtum, precum ne lăsă scris notariul lui Bela la cap 44 au fost din vița lui Glad.* id. ib. 122/2. *De la Negru Vodă să ne fie Vița și toată neagra sămînție.* BUDAI-DELEANU, T. V. 34. *Trei fiice au născut firea dintr-o viță Rosetească Întru ale căror fețe privești minunea cerească! (inceputul sec. XIX).* CONV. LIT. IV, 46, cf. LB. *Acest Basarab fost-a unul din prinții Romei... Cu glorie, mărire, trăi-n Țara Română, Scutită, guvernată de glorioasa viță.* HELIADE, O. I, 204. *Tu erai femeia aleasă întru aceasta, tu Rareșo, carea mi-ai născut pre cel mai tînăr fiu, ce încă în fragidă vîrstă minește a se face demn de viță Dragoșizilor.* ASACHI, O. II, 166, cf. VALIAN, V., ISER, POLIZU, PONTBRIANT, D., FROLLO, V. 187, COSTINESCU, CIHAC, I, 318. *Sultană! ai putere de-nfrînă al tău dor! A curții voastre lege făcu din acest omor; Copii din vița voastră, din partea bărbătească Avînd drept la domnie, n-au dreptul să trăiască.* BOLINTINEANU, P. I, 306. *Ascultați... Conți, duci, a căror viță prin veacuri străluceste, ... Nenorocirea astăzi amarnic mă izbește.* MACEDONSKI, O. I, 249, cf. DDRF. *Domnise aproape cincizeci de ani... Venise tînăr în vijelia năvălirii... ca să-și întemeieze vița și ca să tragă zid de vitejie în jurul țării sale de moștenire.* SĂM. III, 283, cf. BARCIANU, ALEXI, W., IORGA, L. I, 196, 200. *Fata mea, ... mi-a plăcut mîndria ta, În care eu văd o însușire A viței noastre însăși.* CAMIL PETRESCU, T. III, 479, cf. SCRIBAN, D. ♦ Descendent direct. *Între cavalerii oștitori la asedia numitei cetăți se află și Enric de Burgunia, viță din familia lui Ugo Capet.* SĂULESCU, HR. I, 189/6. *Cică-l cheamă Aron Vodă... un voinic, un flăcăiandru, O viță lăpușnească: feciorul lui Alexandru.* HASDEU, R. V. 116. *Ioan Neculce, viță din familiile cele mari a țării, ocupînd în viața sa cele mai însemnate posturi a statului.* KOGĂLNICEANU, O. I, 517, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DSR. ♦ (Învechit) Generație (de oameni). *Mathan al douădzăci și treile den vița lui David ș-a lui Solomon, acela Mathan ș-au luat femeie anume Mariia.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 10⁷/18. ♦ E x p r. **Viță de vița lor** = din generație în generație, din moși strămoși (v. m o ș I I).

După venirea lor din Italia aici în Dachia, niciodată nu s-au stremutat de aici; ci pururea viță de vița lor necurmat au lăcuit în Dachia. MAIOR, IST. 200/30, cf. 201/5.

2. (Urmă de determinări introduse de obicei prin prep. „de” sau precedat de prep. „de” și urmat de determinări ca „aleasă”, „mare” etc.) Apartenență prin naștere la o familie domnească sau la o categorie socială de condiție nobiliară; origine nobilă. *Cu fire bună și de viță cinstită fiind din bătrîn vac părinții lui.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 100^v/30. *Vița bună, carea să trage despre maică.* CANTEMIR, I. I. II, 251. *Argineanul atunci să pogoară și luînd arma celui pe care întii birușă, de pe odoară și văstmînt că au fost de viță mare Cunoaște.* BUDAI-DELEANU, T. 250. *Pe cea momită Toți o cred d-aleasă viță.* ASACHI, O. I, 315. *De ai norocire a fi... vlastare de viță aleasă... și ai trebuință a merge în provincie, fii sigur că ai să fii bine primit.* NEGRUZZI, S. I, 238. *Generalul Bonaparte umbla să se suie pe scaunul Țarigradului, ca unul ce era viță de împărat din neamul Calomerilor Porfirogeneți.* GHICA, S. 497, cf. id. C. E. I, 191. *Cocoana Profirița, consoarta sa, era de o viță nu mai puțin nobilă, coboritoare și ea din vechile familii cunoscute în istoria țării.* SION, P. 64. *Dacă-i omul viță de boier mare... se cunoaște cale de-o poștă.* ALECSANDRI, O. V, 527. [Spancioc:...] *Dînd jos pe Lăpușneanul urcăm pe cine-n loc? [Moțoc:] Pe-un om viteaz și darnic, de viță strălucită, Armaș, călăreț ager, cu minte iscusită.* id. ib. VI, 690. *Unul din ceilalți doi se numea Lordache. Se trăgea din viță de domn.* BOLINTINEANU, O. 416. *Crescînd asemenea copii de viță mare... trebuia să le rămînă și bieților oameni numele spre pomenire.* CARAGIALE, O. III, 328. *Această slujnică... era și viță de boier.* ISPIRESCU, L. 260. *Se trăgea și el din viță de împărat.* id. U. 8. *Mușăteștii, întrucît trebuiau și ei să fie o viță de domn, cătau deci a se fi înrudit și ei cu Basarabii.* XENOPOL, I. R. III, 117. *Maria era de înaltă viță, din neamul Comnenilor.* id. ib. IV, 112, cf. RESMERIȚĂ, D. *Pentru a se căpătuî la repezeală, luase o iazmă de viță boierească.* CIAUȘANU, R. SCUT. 69. *Pe atunci, oblăduia pe Lotru un boier mare și de viță domnească.* GALACTION, O. 68, cf. 70. *Alții erau dintr-o nobilă viță, înrudită chiar cu faraonii egipteni.* SADOVEANU, O. XXI, 522. *Se simt viță de boier, întocmai ca mine.* VINEA, L. II, 123. *Nu voia să priceapă că e slugă și-și ține capul sus, parcă ar fi fost din viță de grof.* POPOVICI, SE. 51. *Eu mi-s viță nemeșească, Copiluță românească Din Țara Moroșenească.* BUD, P. 14. *Luați-mi-l și-l îmbrăcați și de semne să-l cătați, Că d-o-avea vrun semnișor, O fi vro viță de domn și mi-o fi d-un frățior.* MATEESCU, B. 11. *Iancule, viță domnească, Dumnezeu să te-alduiască Să-ți dea sfîntul sănătate Să ne scoți nouă dreptate.* FOLC. TRANSILV. II, 285. *Și să mai știți, gazdă mare, Că n-am vînt d-întîmplare, Ci la ordin de domn mare, Voievod de viță rară Cum puțin mai sînt în țară.* NUNTA, 43. *Viță de boier, Neam de cimpoier,* se spune, ironic, despre un om de rînd care pretinde că ar avea o descendență nobilă. Cf. ZANNE, P. IV, 281. ♦ L o c. a d j. **De viță veche** = de obîrșie nobilă foarte veche. *Ca mulți lorzi de viță veche Din întunecatul nord Lordul John e-ntr-o ureche.* COȘBUC, P. I, 144. *El, umil soldat al lui Hristos, deși nobil de veche viță, nu s-a bucurat de o anumită însărcinare diplomatică.* SADOVEANU, O. X, 177. *Ochii mi s-au oprit din prag asupra portretului lui Fota Vlădăianu, la... figura lui frumoașă de boier român de viță veche din secolul al XVIII-lea.* ARH. OLT. XVII, 137. **De viță** = nobil² (prin naștere). *Iară acestea, măcar că omul de neam și de viță le face, iară că ar fi deșertare și nebulie, știu.* N. COSTIN, C. 43, cf. 272. *În Ardeal, nu se află boieri unguri de viță.* ȘINCAI, O. II, 7. *Ce putem aștepta noi românii de la aceia cari nici sînt de viță, nici au învățatură, nici alte virtuți sau vrednicii?* id. ap. BLAGA, G. 131. *Între doi oameni cu frac, pantaloni și pălărie, pas de cunoaște care îi de viță, care îi om nou.*

RUSSO, S. 18. *Parvenitul și ciocoii voiesc numaidecît să fie de viță; își caută origina neamului în vreun cronicar, printre domnii cei mari.* GHICA, S. 221. *Poate-i fi auzit ce-au pățit alții, mai de viță decît dînsul?* CREANGĂ, O. 43, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *Curteni de viță, de la un capăt al Europei la altul, nu fu Curte să rămîie de noi necercetată.* M. I. CARAGIALE, C. 53, cf. SCRIBAN, D. *Boierinași ridicai la cînte și avere de Constantin Vodă, el însuși un boierinaș... trebuiau să aplaude la această alegere, iar boierii cei mari, cari ar fi văzut mai bine pe jilful domnesc un domn de viță sau unul dintre ai lor, tăcură, fiind cei mai slabi.* IORGA, L. I, 330, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

3. Origine etnică; naționalitate (2). *Petru și Asan n-au fost de viță bulgari, ci diaoși români.* ȘINCAI, O. I, 343. *Ci eu mă întorc la Ioann Humiad. Acesta, cum că au fost diaoș român de viță, mărturisesc toți istoricii cei ce nu pizmutesc românilor.* id. ib. II, 7. *Acolo au lăcuit sîrbii și toți cei de viță sloveană seau sclavă înainte de a ieșire în părțile aceste.* MAIOR, IST. 276/25, cf. 231/22. *Nu se poate zice cum că românii de astăzi din Dachia sînt viță de slavi.* BOJINCĂ, R. 70/15. *Nația... este o societate și o adunare mare de toate familiile și popoarele de aceeaș viță, limbă și strămoși, lăcuind în diferite locuri a unei țări.* GENILIE, G. 130/15. *Se urzi la marginea răsăriteană a Europei două staturi de viță romană.* ASACHI, O. II, 99. *Pecum cred, el e de viță grec, dar acum român (a. 1845).* BARITIU, C. II, 309. *Popoarele de toate vițele ș-au găsit forma desăvîrșită în limbi, în naturi, în poziția politică.* RUSSO, S. 73. *Am fi dorit ca agiutorul să se întindă la tot pămînteanul, fără osăbire de lege sau de viță.* id. ib. 165. *El, deși moldav de viță, fusese născut la Fanar.* NEGRUZZI, S. I, 179. *Ori de cîte ori am văzut la noi în țară un fanfaron... am avut ocazie să mă conving că era viță de strein.* GHICA, S. XX. *Unul dintr-ai noștri, domn de viță românească, Tot mai lesne o să erte slăbiciunea omenească.* ALEXANDRESCU, O. I, 265. *Am cîștigat un nou drept la simpatiile marelor popoare de viță latină.* ALECSANDRI, O. X, 405, cf. LM. *Străinii știu astăzi și recunosc că noi sîntem de viță latină.* MAIORESCU, CR. I, 271. *Ei după chip păreau de viță-arabă.* EMINESCU, O. IV, 406. *Măcar că de viță sînt arvanit și nu prea am învățat buche, dar... nu mă dau pe nici un român.* CARAGIALE, O. II, 222. *Grațiani... era... probabil de neam morlah sau uscoc, români negri de la Adriatică, încît în felul lui era român de viță, dar cu totul înstrăinat.* XENOPOL, I. R. VI, 70, cf. XIV, 215. *Se găsi și un profesor de viță germană, născut și crescut printre românii ardeleni.* SBIERA, F. S. 344. *De viță sunt însă străin: „sunt grec”, urmă el.* M. I. CARAGIALE, C. 70. *Atunci cînd țara de dincoace și dincolo de Olt a ajuns în stăpînire domnilor de Argeș, de viță munteană sau de viță oltEANĂ... era o singură alcătuire de ștat.* ARH. OLT. XII, 1. *Românii săceleni erau... în parte de viță macedoneni.* MOROIANU, S. 9. *Casele lui le-a cumpărat Nicolae Iota, socrul lui Alexandru Christofi, alt boier de viță grecească.* ARH. OLT. XIX, 79. ♦ (Rar) Origine confesională. *Tu ești viță de păgîn Eu sînt viță de român.* ALECSANDRI, O. II, 186. *Iar Novac să minia și din grai așa grăia: Ce ești viță creștinească? Sau ești viță păgînească?* FRÎNCU - CANDREA, M. 206.

4. (Adesea în legătură cu verbul „a se trage”) Punct de plecare, început, obîrșie, strămoș al unei colectivități, al unui neam, al unui popor. *Zic bătrîni... că... din bun neam și cînstez părinți a să naște și din viță de nărod vestit și lăudat a să trage a dumnăzăieștii orînduiale taste.* CANTEMIR, HR. 85. *Cei doi Corvini... se făleau că ei, împreună cu nația lor, își trag vița de la coloniile romanilor (a. 1791).* ȘA I, 159. *Românii încă din Italia își trag vița.* MAIOR, IST. 150/18. *Noi, românii, ne tragem vița de la cel mai slăvit neam în lume, adecă de la romani (a. 1814).* ȘA II, 218. *Experiența ne învață cum că arar se află adevărat român să ia muiere de*

alt neam, tocma și din ghintele cele cu sine de o lege, ba încă nici într-alte sate bucurosi caută sieși muiere, zicînd: să-i ști vița și semința. BOJINCĂ, A. I, 203/25. Numise pe italieni veliși și valac, vrînd cu aceasta a arăta vița românilor, că sînt originali din Italia. GENILIE, G. 181/4. Haroboe, capul tătarilor, nu era numai păgin, ce la stat și fizionomie monștru înfricoșat din vița calmucilor. ASACHI, O. II, 30. Acest om strălucit este vița, tulpina din care au răsărit multe familii mari. POEN. - AAR. - HILL, V. II, 658¹/40. Cantemir emisese ideea că ambele dinastie domnești din cele două provincie dunărene ale Daciei se par a fi descind dintr-o singură viță. HASDEU, I. C. I, 84. Ruinile unei cetăți romane li spuneau din ce viță strălucită își trag neamul. VLAHUȚĂ, R. P. 17. Fală făcîndu-și că este născut din troianică viță. COȘBUC, AE. 26, cf. RESMERIȚĂ, D.

5. Popor (2), neam (5), seminție (4). Traian au adus pre acice Pre strămoșii acestor țări de neam cu ferice... El cu vița cestui neam Țara Rumânească Împlut-au, Ardealul tot și Moldovenească. M. COSTIN, O. 326. Din cetele toate, din năroade mare Veniia la Domnul bună cuvîntare, Și din toată vița cea izrailească Să cînte pre Domnul și să-l proslăvească. DOSOFTEI, O. I, 150. Giumătate spanioli și cielalți americani sau alte vițe mestecate. IST. AM. 22³/3. Samoil, craiul bulgarilor și al românilor celor de-a dreapta Dunărei, ... au fost diaoș român cu toată vița și semința lui. ȘINCAI, O. I, 300. Deșertarea a toată Dachia de toată vița dachilor cu afita mai cu îndămînă se putu împlini. MAIOR, IST. 8/2, cf. 12/12. Dar cînd trăia craiu Jundadel Și stăpînea în India bogată. Vița lor era mult luminată. BUDAI-DELEANU, Ț. 91. Chipul cu care s-au sădit înainte și s-au finut în Dachia vița românească, așa multe sute de ani, de la Traian pînă în vremile noastre, nu ne iaste voia ca să-l descoperim așa pre larg. CANTEMIR, S. M. 258/19. Această rătăcire oarbă pierdu peste 10 000 000 americani, a căror viță moale și slabă căzu deodată, obosită de muncile nemăsurate. GENILIE, G. 32/16. În puține regiuni ale Provinciei Traiane, vița română e mai neamestecată cu elemente străine, mai pură ca în Țeara Făgărașului. HASDEU, I. C. I, 13. Arabii, după „Biblie”, se cobor din Sem; dar se subîmpart în mai multe vițe. BOLINTINEANU, C. 37/26. Cugetam că e din vița lui Arpad. EMINESCU, O. VII, 178. Scîții se țineau mai aproape de rasa iranică și... erau deci și ei o viță din marea familie arică. XENOPOL, I. R. I, 39. ♦ (Învechit; în sintagma) Viță omenească = omenire (3). Dezhginări și vinzării viclene Iar năcăjesc omeneasca viță. BUDAI-DELEANU, Ț. 348. Știi tu cum întinde papa peste vița omenească Legea lui? DAVILA, V. V. 54.

6. Totalitatea persoanelor înrudite între ele prin sînge (3); (de obicei urmat de determinări) apartenență prin naștere la o familie de o anumită condiție (socială). Grăim ca tocma până ce se va svîrși a opta stepenă de semenție și de viță ca se se socotească se nu mai fie de-a se luoaerea dentr-î[n]și întru nuntă, întru însurăciuni. PRAV. LUCACI, 168. Niciodată sîngele apă nu se face și vița de soi bun trebuie să-și vie la teapa sa. PR. DRAM. 171. Judec că trebuie să fie de neam ales vița sa. PANN, E. I, 121/8. Mai caută fiecare fecior... ca mireasa să fie dintr-un neam bun, viță bună, din oamenii de omenie. MARIAN, NU. 33. Și nici neamuri n-are Și-i din viță rea. COȘBUC, P. II, 146, cf. TDRG. Mi-e groază de boierul cel tînăr, să nu cad în vreun păcat cu el, pentru copilă. E o viță blestemată. AGĂRBICEANU, S. P. 203, cf. CADE. Eu îi omor pe toți... să nu mai rămîie picior de ciocoi, să le piară vița și sîmînța. REBREANU, R. II, 140. Doar cei de viță proastă și fără pic de minte Își caută pereche ca să-și petreacă oful. CAMIL PETRESCU, T. III, 347. Noi Șendreștii din vița lui Haralambie Șendrea am fost la casa părintească șase. SADOVEANU, O. XIII, 746, cf. DL, M. D. ENC., DEX, DSR. Soră-ta și maică-ta Și tot una te mustră Să nu mă iei de nevastă, Că eu sînt de viță proastă. POP., ap.

EMINESCU, O. VI, 183. Balabane, viță rea! Pe min' de me-î minia Capul mi și l-oi tăia. POP., ap. GCR II, 297. Te cunoști de pe costiță Că ești de-a maică-ta viță. JARNİK - BİRSEANU, D. 249. Cînd voi sta de-a fărmece, Nu farmec din vița ta, Ci farmec de viță bună, De-aș șede-a-n temniță-o lună; Și farmec din viță mare, De-aș șede-a tot la prinsoare. id. ib. 270. Te gîndești că te-oi lua Pentru frumusețea ta? Ba eu, zău, nu te-oi lua, Deși tata m-ar lăsa Că vița mea nu-i c-a ta. MARIAN, H. 28. Na-vă apă din părău, Că mirele-i din neam rău, Na-vă apă din fîntină, Mireasa-i din viță bună. POP., ap. SCURTU, T. 322. Și și-aș rupe inima Și la toată vița ta Și ție și la mă-ta. DOINE, 94. De trei zile-n crîșmă bem, Și tot nu ne întrebăm: Care din ce viță sîntem? BIBICESCU, P. P. 282. Lîngă ruje, măgheran, Nu-mi trebe din al tău neam; Lîngă rujă, tămîiță, Nu-mi trebe din a ta viță. BÎRLEA, L. P. M. II, 13. Din a ta viță și neam Este-on pruncuț de harap. id. C. P. 159. Să puñem popa d'e-a noastă ziță, D'e-a noastă familie. T. PAPAĞAGI, M. 84, cf. ALR I 485/18, 218. Tătă lumea-i dintr-un neam, Numai io pe nime n-am. Tătă lumea-i dintr-un sînge, Numa-a mea inimă plînge. Tătă lumea-i dintr-o viță, Numa io-s o rămășiță. FOLC. TRANSILV. I, 26. Vița bună s-o cauți. ZANNE, P. IX, 537. De ești tu viță de jos să nu iei neam de sus. PANN, P. V. II, 152/19, cf. ZANNE, P. II, 487. ♦ L o c. a d j. De viță = a) (prin Ban.) care se înrudește prin legături de sînge. Balaban și cu Ioviță Ce-i este nepot de viță Și fecior de Novăciță. POP., ap. GCR II, 293, cf. DL, DM, M. D. ENC.; b) (popular; și în forma din viță) care este de familie bună, aleasă etc. M-ai lăsat... că te-am lăsat Și alta mi-am căpătat Mai din viță și sîmînță Nu ca tine-o răpătiță. JARNİK - BİRSEANU, D. 257. La cine gîndu mi-a sta, Îi mai om ca dumneata, Mai din oameni, mai din viță, Nu ca tine-o rapătiță. MÎNDRESCU, L. P. 151. Alta mi-am căpătat Mai de hai și mai de viță Nu ca ele rămășițe. MARIAN, NU, 541. Mi-oi găsi și eu aleasă... Mai din soi și mai din viță Nu ca tine-o rămășiță. id. H. 13. Plimbă, mi se plimbă Un om c-o leliță, Un domn c-o domniță, Din oameni de viță. PAMFILE, C. Ț. 43. Maic' călugăriță, Albă la peliță, Ca o lebediță, Neagră la străiță, De soi și de viță. BALADE, III, 215. Doisprezece m-or cuprinde, Mai de soi și mai de neam, Nu ca tine-un bețivan, Mai de soi și mai de viță, Nu ca tine-o rămășiță. FOLC. TRANSILV. II, 347. Altă mîndră mi-aș căta Mai din viță, mai de soi, Nu ca dînsa din gunoi. FOLC. MOLD. II, 361. Care-i din viță Și din sîmînță Știe ce-i cînia Și omenia. ZANNE, P. IV, 685. Îi trage vița, se spune despre cineva care se comportă ca toți cei din neamul lui. Cf. ZANNE, P. IV, 686. ♦ E x p r a. A fi de viță plăviță v. plăviță (3). Pe viță, pe sîmînță = tuturor, fără excepție. Agiuta-ai cu bani în prețu cărții ca să le fie pomană pă viță, pă sîmînță, până a șapte sîmînță (a. 1770). IORGA, S. D. XIII, 49. (Prin nordul Munt.) A căuta pe viță, pe sîmînță = a căuta ceva pierdut peste tot, cu minuțiozitate. Cf. COMAN, GL.

7. (Învechit) Rasă² (1). După făptură și colorul feții oamenii sînt de cinci vițe sau seminții. GENILIE, G. 126/5, cf. id. P. 39/23. Colecțiunile doctorilor J. B. Davis și Morton oferă următoarele cifre ale capacității mijlocie a craniului la principalele vițe umane. HASDEU, I. C. II, 3, cf. LM, URSU, T. Ț. 266.

8. (Popular) Specie, varietate de animale sau de plante. Măcieșu-i mărăcine, Știți că nu e de vro mană; Speculă dar întru sine Să-și dea nume cu pomană... Zise dar că e de vița Trandafirilor faimoși. HELIADE, O. I, 135. Nu știu spăla un blid, nici a șterge o masă; apoi să aștepti de la dînsule să prășească o viță mai aleasă! CODRU-DRĂGUȘANU, C. XII, cf. BREZOIANU, A. 522/32. Un agronom întreprinde o ameliorațiune determinată a unei vițe de animale domestice sau a unei plante cultivate. HASDEU, I. C. II, 3. Grindelul și țiparul sunt vițe ale aceluiaș gen sau soi. ATILA, P. 246. ♦ Rasă² (2). Acest cal, frumos cu deosibire, roib înfocat, de

viță turcă bastardă, fusese trimis în dar lui Sigismund Bathory. BĂLCESCU, O. III, 303. Într-un secol și ceva, cum oare de s-au strămutat sîgînii de la noi din Temeșiana tocmai în Asia la Caucaz, ducînd cu sine pînă și vița cea mică și păroasă de călușei? HASDEU, I. C. I, 286. Căii mei [i]s de viță arăbească. LM. Șoimul... se laudă într-o zi că e mai iute decît oricine... Însă calul e de nobilă viță, și lauda șoimului îi pare o insultă. MARIAN, O. I, 100. Acei cai sînt... produsele unei încrucișări bine calculate între cai de viță anumită, iar nu între cai de la cotige, nu între mîrțoaage. SĂM. VIII, 243, cf. CADE. ◊ L o c. a d j. De viță = de rasă, v. r a s ă ² (2). Codreanu avea un cal roib, fugar de viță. GANE, ap. TDRG.

9. (Învechit) Fel, soi¹ (1). Această viță de vărsat umblă vara. CUPARENCO, V. 31.

- Pl.: vițe. -Și: (regional) viț s. n.

- Lat. vitea.

VIȚĂÍ vb. IV v. vițiú.

VIȚĂPREZEDÉNT s. m. v. viceprezident.

VIȚĂRÍGĂ s. m. v. vicerigă.

VIȚĂROÁ s. m. (Franțuzism învechit, rar) Viceroge. Să văd într-însu mari zidiri, cum palatu lu vițároa. CĂLĂTORIE, IV, 152¹/10. Potreturile tuturor vițároalilor ce au povăit stăpînirea la India. ib. 155¹/4.

- Pl.: vițároali. -Și: vițáruá s. m. CĂLĂTORIE, IV, 137¹/6.

- Din fr. vice-roi.

VIȚĂRUÁ s. m. v. vițároa.

VIȚĂȘPÁN s. m. v. vicispan.

VIȚĂTÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Vină (pe lemn). Cf. CIHAC, I, 318.

- Pl.: vițături.

- Viță + suf. -ătură.

VIȚĂVOIVÓD s. m. v. vicevoievod.

VIȚĂVOIVÓDA s. m. v. vicevoievod.

VIȚE- v. vice¹.-

VIȚEÁ s. f. Puilul de sex feminin al vacii; p. e x t. vacă tînără. V. j u n c ă, j u n i n c ă. Cf. CUV. D. BĂTR. I, 208/6. 22 de vițele (a. 1588). DOC. I. (XVI), 165, cf. MARDARIE, L. 295²/4. 7 vițele văcuțe tij (a. 1742). IZVOADE, 272. 2 vițále văcuți, ce or să iasă mînzate (a. 1784). IORGA, S. D. VII, 235, cf. KLEIN, D. 456. De nu-i fi vîndut vaca, să o vinzi, iar bivălița și vițaoa să o ții (a. 1815). IORGA, S. D. XII, 170, cf. DRU, LB, I. GOLESCU, C. Cătră dîns' sînt tare vinovat, Căci astă-iarnă lui vițica i-am mîncat. DONICI, F. II, 8/2, cf. ISER, POLIZU. Părinții o simțise, Că ea cam des perea, Și-n crîng o cam oprise D-a merge la vițea. BOLLIAC, O. 85. Cînd i se raporta că o igancă a născut, pune de boteza copilul cu cheltuiala ei și trimitea noului-născut pînă, ca să-i facă pelinci, iară mamei, cîte o haină sau o vițea. SION, P. 69, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 317, COSTINESCU. Vițelele mai mari de un an se numesc junce sau junince. LM. Nu cumva ai pofti să-mi iei vițica pentr-un cuc armenesc? CREANGĂ, O. 210, cf. 209. Acestea numiri se dau adeseori de români și la o samă de vaci și vițele, cari sînt la făptura corpului și la coloarea părului foarte frumoase. MARIAN, O. II, 265, cf. id. S. R. III, 83, DDFR, PHILIPPIDE, P. 33, 55, 62, GHETIE, R. M., ENC. ROM. III, 1226, BĂRCIANU. Nașii dăruiesc

finilor cîte-o vițică ori o oaie. ȘEZ. IX, 78, cf. ALEXI, W., PUȘCARIU, ET. WB., id. L. R. I, 351, TDRG, PASCU, S. 150. Pe lelea Maranda o văzui adineauri, venea cu ghițeaua de la deal. PETICĂ, O. 219, cf. DHLR II, 61. Cînd fată vreo vacă, cămașa vițelului, ... de voiește să facă vițică, o dă la o cățea. GOROVEI, CR. 358, cf. CADE, BL I, 32, DR. VII, 193, BL IV, 47. Vita mică se numește în general vițel (sau vițeauă). PRIBEAGUL, P. R. 70. Vițica pășea încet, venea, fîrîndu-și pe drum funia care o gîtuise, cu ochii mari, dureroși. SADOVEANU, O. III, 118, cf. 117. De-o vreme-ncoace-mi umblă omul beat. Vițica e bolnavă... cin' s-ajute? PILLAT, P. 109, cf. BL V, 63, BUL. FIL. V, 15, IORDAN, STIL. 194, SCRIBAN, D. Nu era vițică, ci catîr. CĂLINESCU, I. 302. Îi dădu și o vițică din anul ăsta. CAMIL PETRESCU, O. I, 53. Păstraseră două vițele care acum începuseră și ele să îmbătrînească. STANCU, R. A. III, 16, cf. SCL 1955, 120, DL, DM, SG III, 5, 7, 8, GRAM. ROM.² I, 68. Prima gazdă avea 63 de mînzări..., a treia, 36 de mînzări, 20 de sterpe, o vacă, o vițe și un porc..., a cincea, 48 de oi cu lapte, 30 de sterpe, 4 vaci și o mînzică (vițea de un an). VUIA, PĂST. 174, cf. CL 1970, 339, L. ROM. 1970, 226, M. D. ENC., DEX, L. ROM. 1980, 105, 108, DSR, DREV, L. ROM. 1983, 161, ALIL XXIX, 64, 68, 73, 74, 75. Pînă suges se zice vițâl și vițeauă. H XVIII 138, cf. I 6. Ea a prins a se jura: De-oi fi dat gura cuiva, Uște-mi-se cununa Ca cîmpu primăvara, ... Cîndu-s oile cu miele Și vacile cu vițele. JARNÍK - BİRSEANU, D. 243, cf. com. MARIAN. În ziua de ajun, cînd ai vite în ceir, dacă îți vine înfii un bărbat în casă, vaca are să aibă un bouf; dacă îți vine o femeie, are să aibă o vițică. ȘEZ. VI, 61. A lucrat la umul pentru o vițică un an; vițica a pierit. FURTUNĂ, C. 82. Oi face pe voia ta Și-oi vinde două vițele Și-oi lua un bici de curele Și-oi face din tin' muier! RĂDULESCU-CODIN, M. N. 72. Te-o botezat un moș bătrîn, care ți-o dat și o vițică de pomană. ȘEZ. XXI, 56, cf. BL VI, 198, ALR I I 076, ib. I 081, A I 12, 22, 23, 35, II I, III 2, 4, 7, 13, 16, 17, 18, 19, VI 3, IX 3, 5, MAT. DIALECT. I, 36, 276, TEAHA, C. N. 54, 66. I-am dat de viestre un pomost, doi juncani, o vițea și ce e pe ea. UDRESCU, GL. 288. Cît ai dat pe ruminele, Ți-ai putut lua vițele, Să mergi sara să le mulgi, Nu la troacă să te ungi. FOLC. TRANSILV. I, 413. Pă d'imîneață, să fac să fe'te vițava vițâl, să mi-aduci popricaș d'in iel la d'imîneață! O. BİRLEA, A. P. II, 30. Vițeaua vacii e mînzată. NALR - O III h 396/943, cf. ib. MN 205, 855, ALR - M II h 360. Vrăjitoarea-așa zicea: Dă-mi o vacă și-o vițea Și te-o lua cine-i vrea. FOLC. MOLD. II, 607. O vițică cufurită murdărește gîreada întreagă. ZANNE, P. I, 695. Bucățica ține vițica (= trebuie să fim chibzuiți și economi). id. ib. IX, 733. Am o ghițică Încărcățică Și o duc de coadă la poiețică (Lingura). GOROVEI, C. 203. Am o vacă și este a fâta Și fată o ghițică, Și ghițica este a fâta Și fată și ea un ghițel (Perja). id. ib. 281. Vacii mele i-a fâta Și vițelei tot așa (Strugurele). PAMFILE, C. 29. ◊ (Ca termen de comparație sau în construcții comparative, în special cu aluzie la naivitatea, la blîndețea etc. care se atribuie animalului) [Danton: o privește amuzat, cu ochi mari] Bravo, Pauline... [Pauline: ca o vițică] Nu-i așa, uriașule, că am dreptate? CAMIL PETRESCU, T. II, 522. Cea din urmă se supuse Junon, o cățea superbă, cît o vițică de mare. VOICULESCU, P. II, 165. Îl așteaptă Crina bulgăroaica Cu ochi mari și umezi de vițică. id. POEZII, I, 235. Nu te mai hlizi aici ca o vițică și fii atentă. PREDĂ, R. 92. ◊ (Familiar, rar) Epitet pentru o femeie (tînără) naivă, proastă etc. Cu alte cuvinte, ne aflăm în deplină Cana Galileii... Foarte bine!... Magda e o vițică...; putea să mai aștepte Magda cu marafeturile prezențaților și ale reprezentațiilor sale matrimoniale, măcar pînă ce treceam eu Bistrița. HOGAȘ, DR. I, 171. ◊ (Rar) Puilul de sex feminin al bivoliței. Cf. ENC. ROM. III, 1226.

- Pl.: vițele. -Și: vițică (pl. și, regional, vițici, com. MARIAN, ALIL XXIX, 73), (regional) vițeauă s. f.

- Lat. *vitella. - Vițică: cu schimbare de suf.

VIȚEADMIRÁL s. m. v. viceamiral.

VIȚEÁNDRĂ s. f. (Învechit, rar) Augmentativ al lui vițea; vițea mai mare. Cf. POLIZU, CIHAC, I, 317.

– Pl.: vițendre.

– Vițea + suf. -andrá.

VIȚEÁUĂ s. f. v. vițea.

VIȚECANCELÁR s. m. v. vicecancelar.

VIȚECANȚELÁRIU s. m. v. vicecancelar.

VIȚECANȚELÉR s. m. v. vicecancelar.

VIȚECÓNSUL s. m. v. viceconsul.

VIȚECONSULÁT s. n. v. viceconsulat.

VIȚECRÁI s. m. v. vicecrai.

VIȚEDIRÉCTOR s. m. v. vicedirector.

VIȚEI vb. IV v. viții.

VIȚEISPÁN s. m. v. vicișpan.

VIȚEL s. m. I. (Atestat prima dată, într-un toponim, în 1499, cf. D. BOGDAN, GL. 216, MIHĂILĂ, D. 175, DERS) Puiul (de sex masculin al) vacii, de la naștere pînă la un an; p. ext. junc. V. m f n z a t (I I). *Punre-vor pre oltariul tău vițelul.* PSALT. HUR. 43^v/26, cf. 17^v/17. *Laudu numele Dzeului meu cu cîntare, mărescu elu în laudă; și mai ugoditu-i va fi Dzeului decîtu vițel tîrăru, coarne arătîndu și unghie.* PSALT. SCH. 212/4, cf. 63/11, 155/16. *Nu preimescu de casa ta vițelul, nece de turmele tale țapu.* PSALT. 96. *Atunce dulce vrushi cumăndarea dereptației, înrălțarea toată spre ardere; atunce voru înrălța spre altarul tău viței.* ib. 100, cf. 135. *Atunce bine-veri jărtvă, dereptate înnălțările și toate arsele. Atunce va pune spre oltariul tău viței.* CORESI, LIT. 131. *Nu iaste năvrul jărtveei noastre cu a oilor și cu a vițelilor ardere și afumare, ce cu sufletul duhului, cum și Hristos grăiaște că: „duhului și adevărului cade-se să se închine”.* ib. EV. 162. *Avraam iară curse la dobitoc și aduse un frumos, gras vițel și deade slugiei lui și grăbi și găti.* PO 56/25. *18 de viței (a. 1588).* CUV. D. BĂTR. I, 208/7, cf. DOC. I. (XVI), 165. *2 vaci cu viței pântru o deatorie ce au fost plătit (a. 1626).* GCR I, 74/4. *Spuneți chemaților că: iată, ospățul meu iaste gata. Viței mieși și alte îngrășeate sânt giunghiate și toate gata.* VARLAAM, C. 230. *Dzeace vaci cu viței și 2 boi (a. 1640).* IORGA, S. D. XVI, 187, cf. MARDARIE, L. 264^v/8. *Aicea nu grăiașt[e] de vițel de vacă, ce grăiașt[e] de darul lui D[u]m[ne]dzău, de sv[î]ntă cumenecătură și de sv[î]nta anafur[ă] (a. 1661).* GCR I, 181/30. *Nu-ț voi lua de la casă Vițâl, nice vacă grasă, Nice țap hrănit din turmă.* DOSOFTEI, O. I, 112. *Jărtve direpte ț-vom face, Colaci și prinoase, cumu-ți place, Vin și pîne, unt și cu grîu dulce, Și vițâi pre oltari ț-vom aduce.* id. ib. 115. *Și lui Avram făcu-i bine pentru dînsa, și fură lui oi, și viței, și măgari, și slugi, și slujnice.* BIBLIA (1688), 8^v/32. *Veii lua den boi un vițel și berbeci curați doi, și pîne nedospită frămîntată în untdelemn.* ib. 60^v/10, cf. 379^v/9, 593^v/39, COD. PUȘC. 78. *Vițelul întreg de-abia îi ieste de gustarea dimineții.* CANTEMIR, I. I, 71, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 251. *Mavrocordat Vodă... au domnit 4 ani. Acesta au adaos văcăriul 2 lei 30 bani de vită iarna, și de vițâl 90 bani.* CANTA, LET. III, 180/3. *Om vîndut dumisale, mătușii meli, Negrușii, această moșie, ce scrie mai sus, drept o vacă cu vițel (a. 1706).* GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 15. *Din mila lui Dumnezău și din darul sfinții sal[e], aceste dau eu: 100 de*

stupi, 1 plug de boi cu heră, 8 vac[i] cu vițâi, cu buhai (a. 1730). FURNICĂ, I. C. 11. *5 viței bouleni din iastă vară (a. 1742).* IZVOADE, 272, cf. L. ROM. 1974, 17. *20 vițâi, cu vițâli (a. 1760).* IORGA, S. D. XXII, 98. *Să dea la Savin Rață o vacă cu vițel, drept 10 lei (a. 1761).* GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 58, cf. L. ROM. 1974, 23. *Fiindcă Irina au murit... i s-au mai dat și o vacă cu vițâl, tot din partea Irinii (a. 1781).* ȘTEFANELLI, D. C. 130. *6 vițâi bouleni, ce or să iasă mînzăți (a. 1784).* IORGA, S. D. VII, 235. *Vor plăti cumița cîte patruzăci bani de vită după obicei, iară pentru mînzii și viței, prăsila dintr-acei an (a. 1784).* URICARIUL, II, 147/20. *Mînzii și viței, prăsila ce se va face pe an, să nu se supere de cătră cuniceri (a. 1799).* ib. I, 89/9. *8 vaci mari, cu patru viței dă estimp (a. 1802).* DOC. EC. 70, cf. KLEIN, D. 456. *Boii cei mari și vițâii curați îi giunghie, iar vaci nu giunghie, pentru că zicu că-s făgăduite bozului Isis.* HERODOT², 102, cf. 101, BUDAI-DELEANU, LEX. *Un măcelariu au junghiat un vițel și au vîndut jumătate din carne vecimului său.* PETROVICI, P. 154/11, cf. 330/4. *S-au triimis Dumilor noastre 36 vite și 3 vițâi (a. 1825).* IORGA, S. D. XXII, 297, cf. DRLU, LB. *Dar altele-adăpate trăgea în bătătură, În gemete de mumă viței lor striga; Vibra al serii aer de tauri grea murmură; Zglobii sărînd viței la uger alerga.* HELIADE, O. I, 188, cf. 479, I. GOLESCU, C. *Facerea de jertve lunei se împlinea în vestimente albe. Mai mult miei și viței albi i se ardea.* BOJINCĂ, A. I, 95/9. *Vițelul trebuie să sugă todeauna de agiuns, fără a să cruța laptele.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 14/7. *Mai ales carnea de vițel friptă este folositoare în perioada rădicării de pe boală.* ALBINEȚ, M. 122/25, cf. VALIAN, V. *După a patra săptămînă, dacă vițelul nu este ca să se vîndă, i se dă cu a tria parte mai pușin lapte.* FILIPESCU, D. II, 93/13. *Cît ține iarna, trebuie să se deie vițelilor, mînzăților și gonitorilor o hrană bună și îmbelsugată.* I. IONESCU, C. 1/12. *Are a emporta prin portul Zimnicea doăzeci și șase vaci, doăzeci și doi viței și doi tauri pentru tamazlic, la moșia dumisale (a. 1845).* DOC. EC. 847. *Juna femelă se numește junice; mai vîrnică ia numire de vacă; puii se numesc viței.* BREZOIANU, A. 534/11. *Hrănirea vițâilor... se face sau prin sugere la vacă sau hrănindu-i cu mîna, dîndu-le lapte de abie călduț.* LITINSCHI, M. 123/9, cf. ISER, POLIZU. *La o moșicie atîta de mare, Vițelul răspunde că va aștepta.* ALEXANDRESCU, O. 231, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D. *De multe ori și viței aleargă la vaci, spre a-și potoli foamea la fițele mamei lor.* BARONZI, I. C. V, 31/17, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 317, LM. *Cînd încetează cu totul antropofagia, nu se mai sacrifică zeilor decît viței, miei, porumbi etc.* CONTA, O. F. 370. *Ce știe ghițelu, junicea, mînzatu, tauru... dă beldia ta!* IPIESCU, O. 48. *Vechile noastre tractate, iscălite cu litere mari și bătoase pe piele de vițel, au fost pînă ieri izvorul neatîrnării reale.* EMINESCU, O. XI, 20. *Sînt vreo cincî-șese zile de cînd a fost să ducă viței la suhat și un vînt rău pesemne a dat peste dînsa, sârmana!* CREANGĂ, O. 9, cf. 22. *Cine se rugase cu cerul și cu pămîntul de mă-sa s-o lase să culce vițelul plăpînd cu ea în casă? – Ileana.* CARAGIALE, O. I, 37. *„Păunaș” și „Păumel” se numesc și o samă de viței, care sînt frumoși.* MARIAN, O. II, 265, cf. PHILIPPIDE, P. 64. *La stîna laptele-l încheagă în caș și urdă... și în el să pune cheag făcut din zăr cu rinza de vițel sau miel.* LUBA – IANA, M. 111. *Dacă iarna fată vaca, vițelul este îngrijit în tînda casei și chiar în odaia de dormit.* MANOLESCU, I. 71. *După vîrsta, ce se află căutînd la dinți, se zice boului: vițel, cînd sugă, mînzat, cînd e de un an, și gonitor, cînd ajunge la vîrsta de doi ani, adică la vîrsta de a goni.* DAMĂ, T. 29. *[Î]și sârți dodată gîndul la vițel: N-a lăsat în uger lapte pentru el.* COȘBUC, P. I, 248, cf. ENC. ROM., DDRF, GHETIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., PUȘCARIU, ET. WB., CANDREA, Ț. O. 12. *Carnea vițelului trecut de 2 luni este ceva mai hrănitoare și să potrivește pentru convalescenți.* BIANU, D. S. *Volume legate în piele de vițel... fac fala bibliotecii școlii veterinare de astăzi.* ANGHEL, PR. 111, cf. TDRG. *Prin*

ajutorul unor curele, botnița se leagă deasupra botului la minzați (viței mari) cari caută să sugă la vaci, după ce au înțărcat. PAMFILE, I. C. 128, cf. PASCU, S. 150. În dosul grajdurilor, adăpostite sub pleșnicare, se află cite un grăjdeț pentru viței, miei sau porcei. PĂCALĂ, M. R. 114. Dau să mă scol și numa ce văd o urmă de copită. Socoteam că o lunecat un ițel ori o capră. SOVEJA, O. 25, cf. RESMERIȚĂ, D. Se mai cheamă mînzat și un vițel în vîrstă de doi ani. BOCĂNEȚU, T. A. 254, cf. NICA, L. VAM. 270, ȘĂINEANU, D. U., CADE. Zeama servește... în medicina populară împotriva durerilor de măsele sau, prin spălături, a scăpa viței de păduchi și purici. SIMIONESCU, FL. 59. A jînduit mereu după grădina cu poame și după bătătura cu vaci și cu viței. VOICULESCU, P. II, 225. Vita mică se numește în general vițel (sau vițeauă). PRIBEAGUL, P. R. 70. Cum ieșea de la rugăciune, îmbrăcat și pieptănat, - vacile, viței, mînzii și iepelile, porcii, juncii - care pe unde erau în ogrăzile lor - veneau către el și-l salutau. SADOVEANU, O. XIV, 63. Vițelul ista, o dată ce-o venit pe lume, înapoi să cheamă că nu-l mai putem întoarce. BART, S. M. 85. În creșterea vițelilor trebuie o deosebită îngrijire, deoarece o degenerare a lor are repercusiuni asupra rasei. ENC. AGR. Să-mi aduci viței de âia cu cornițele vîrîte în ochi, că âia îmi plac. DAN, U. 10, cf. 6, DR. IX, 142, 144, 148, SCRIBAN, D., NOM. MIN. I, 22, 377. În fața vițelilor cu căutătura candidă, îmi aminteam prin coincidență de cîteva situații tragice. ARGHEZI, S. XVIII, 9. Un vițel întreg se frigea pe o frigare făcută dintr-un ulm pe un foc în care ardea un munte de lemne. CĂLINESCU, S. 301. Prin miriște se joacă Șoareci și viței. BLAGA, POEZII, 71. Dă ieși în primăvară cu două vaci cu viței... ești pă cale bună..., prinzi cheag. CAMIL PETRESCU, O. I, 45. Văzură vacile rumegînd și viței oploșiți lingă ugere. STANCU, R. A. III, 208, cf. DL, DM. Colindele lor sînt scurte, vestesc sărbătoarea, urează belșug de miei, viței, porcei, pui etc. IST. LIT. ROM. I, 19, cf. L. ROM. 1962, 100, SFC III, 97. Prima gazdă avea 63 de mînzări, a doua 66 de mînzări, 37 de sterpe, o vacă, doi mînzai (viței de doi ani) și o porcea. VUIA, PĂST. 174. Adăpostul văcăriilor avea forma unei case-colibe, cu trei încăperi: într-o parte coliba, la mijloc șura, iar la cealaltă extremitate grajdul pentru adăpostirea vițelilor. id. ib. 192, cf. IST. LIT. ROM. I, 90, cf. M. D. ENC. Un exemplar din „Opere” de Mateiu I. Caragiale..., artistic și sobru legat în piele de vițel..., m-a costat în 1967 suma modestă de 160 de lei. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 7/1, cf. DEX, DREV, H I 6, II 3, 59, 79, 87, 131, 166, 207, III 68, 143, IV 116, X 535. Colo-n vatră la bordei E o miță ș-un cotei, O văcuță cu viței Ș-o scrofiță cu porcei. TEODORESCU, P. P. 281. Ce-am avut tot mi-a mîncat... am avut vreo cițiva lei Și i-o dat pe doi viței. JARNIK - BİRSEANU, D. 181. Uște-mi-se cununa Ca cîmpu primăvara, Cînd oile sînt cu miei Și vacelile cu viței. id. ib. 243. Cînd o văd cu capu gol Vacile fug prin ocol, Vițaii numai nu mor. MÎNDRESCU, L. P. 141. Decît te-aflam între doi, Mai bine-mi crepa doi boi Și-o sută cincizeci de oi Și-o vacă cu doi viței. MARIAN, H. I. Am furat o capră, O capră și un porcel, Și pe urmă un vițel. BIBICESCU, P. P. 169, cf. 184. Dede drumu unui vițel de se înomoli în potmol. ȘEZ. IX, 114. Vină, puile, înapoi: C-ari tata doi vițai, Di-or trăi, s-or faci boi. CARDAȘ, C. P. 100. Dați-mi și mie un boț (colăcel). Să fie vaca cu vițel, Purceaua cu porcel Și căteaua cu cătei! VICIU, COL. 14. Caută, bre omule, să ai grijă... să nu sugă vițelul la vacă. FURTUNĂ, V. 65. Haidă, soro, la vițai. - Ba io nu, că io fușei Și venii tătă mușcată. DENSUSIANU, T. H. 169. Vaca să ț-o mînce lupchii, (V)ițălu să-l prăpădească, Mîndra me să mă iubească. PĂCALĂ, M. R. 219. Zițălu n-are cu ce-l hrăni, La stăpînă n-are cu ce s-arăstui. T. PAPAHAĞI, M. 126. Eu te strig Și venii tătă mușcată, Tu răspunzi din păducei, De la drăgălașii tăi! CIAUȘANU, V. 122. Hai, bărbate, la mîncare... C-am lăsat pruncu-n scaldare, Zițaii-n ocol răgînd, Purceii-n coteț zgherînd. ARH. POLK. I, 166, cf. BL VI, 198. Io-s cela ce-am furat brînză Și d'ițălu d'in Lechința!

ARH. POLK. VI, 198, cf. CHEST. II, 430/15, ALR I I 076, ib. 1 077/166, 351, A I 22, MAT. DIALECT. I, 276. Și tot frig voinicii mei Un berbece și opt miei, Un juncan și cinci viței, Să se sature cu ei. BALADE, II, 364. Voi munci cu drag cît trei Și mi-oi cumpăra viței, Voi munci un an, doi ani, Și mi-oi cumpăra juncani. FOLC. TRANSILV. III, 18. Mai vînd și ieu un porc, mai oaie, mai von vițal și fac o sută d'e zloț d'e-arjint. O. BÎRLEA, A. P. I, 494. Nu ia vițal în tot anu. NALR - O III h 396/938, cf. ib. MN 205, 854, ALR - M II h 359. Moșii și strămoșii Încă-au colindat, Dar au căpătat Vacii cu viței, Scroafe cu porcei. FOLC. MOLD. I, 272. (În Evanghelia lui Luca, în Parabola despre fiul risipitor) Aduceți vițelul hrănit de-l junghiați; și să mîncăm, să ne veselim. CORESI, EV. 21. Fratele tău au venit și junghie părintele tău vițelul hrănit. id. ib. 22. Aduceți vițelul cel gras și-l giunghieși pri-îns, să mîncăm și să ne veselim. VARLAAM, C. 12. Cînd feciorul tău acesta ț-au mîncat avuția ta cu curvele, deac-au venit, i-ai giunghiet lui vițelul cel gras. id. ib. 13. Fratele tău au venit și i-au giunghiat tatăl tău vițelul cel îngrășat. N. TEST. (1648), 90¹/4, cf. 90¹/30. Și, aducînd vițelul cel hrănit giunghiați-l și, mîncînd, să ne veselim. BIBLIA (1688), 803²/42, cf. 804¹/1. ◊ (În credințe și superstiții) Chiar și vitelor cornute, precum și altor animale domestice, se dă în ziua de Paști deplină libertate, așa viței se lasă să sugă tot laptele de la mamele lor, căci vacile mulgătoare în această zi mare nu se mulg defel. MARIAN, S. R. III, 132. Vaca, cînd curăță locul vițelului, să nu-l mînce, căci pierde laptele. ZANNE, P. IX, 383. Vițelul, ca să trăiască, să-i pui numele zilei ce urmează după ziua cînd l-o făcut mă-sa. id. ib. 388. Dacă vezi ceva frumos, un vițel, o vacă sau o scroafă care a fătat mulți porcei, ca să nu-i deochi, trebuie să scuipi și să zici: să nu fie de deochi! CANDREA, F. 58, cf. 194. Ca o vacă să facă vițel bălțat, să i se dea să mînce brînză rămasă de la lăsatul secului de brînză. GOROVEI, CR. 345. Cînd îți fată vaca doi viței, e semn rău. id. ib. 346. Unui vițel i se pune numele zilei în care e fătat, ca să trăiască. id. ib. 362. Vițăluului de curînd fătat i se înfășură grumazul cu o berchină, și în ea se leagă usturoi, tămîie, cîteva fire de griu, 9 feluri de lînică, oleac de sare și rădăcină de leuștean. Acestea de frica strigoilor. PĂCALĂ, M. R. 161. Cînd fată vaca un vițel, să-l iei în brațe și să-l dai de horn, zicînd: „Cînd a mînce lupul hornul aista, atunci să te mînce și pe tine”. ȘEZ. XVIII, 50. ◊ (În proverbe și zicători) Vai de vițelul care împunge vaca. PANN, P. V. II, 55/8, cf. ZANNE, P. I, 694. Vițelul după baligă se cunoaște ce bou o să se facă = a) omul se cunoaște de copil ce va deveni mai tîrziu. Cf. PANN, P. V. I, 85/24, CADE 116, ZANNE, P. I, 693; b) se spune despre cei proști. Cf. ZANNE, P. I, 693. A cui e vaca e și vițelul. LM I, 565, cf. DDRF, ZANNE, P. I, 686. Cînd îi dai, îi fată vaca, cînd îi ceri, îi moare vițelul, se spune despre cineva rău de plată și nerecunoscător. Cf. DDRF IV, 206, TDRG 748, CADE 482, UDRESCU, GL. 285, ZANNE, P. V, 244, 245, 335. S-a dus vițel și a venit bou, se spune, ironic, despre cineva care a plecat să învețe carte sau să se îmbogățească și s-a întors mai puțin învățat și mai sărac decît fusese la plecare. Cf. CADE 166, DL, ZANNE, P. I, 693, IX, 732, 733. Nu lăsa laptele pe sufletul vițelului. TICHINDEAL, ap. ZANNE, P. I, 498, cf. ZANNE, P. IV, 630, IX, 733. A avea burtă de vițel sărac, se spune despre cineva lacom la mîncare. Cf. id. ib. I, 694. De cînd era lupul cășel și măgarul vițel (= de altă dată, de demult). Cf. id. ib. 530. ◊ (În ghicitori) Am o vacă cu vițel, Și-n vițel alt vițel (Pruna). TEODORESCU, P. P. 241. Am o vacă a fătă și vițelul dintr-însa încă-i a fătă (Pruna). SBIERA, P. 321. Ce treci pîn apă și nu să udă? (Vițelul în vacă). ALEXICI, L. P. 215. Ce șeade-n apă și nu să udă? (Vițelul în vacă). PĂSCULESCU, L. P. 103. Am o vacă a fătă: Dar cum să nu fie a fătă, Cînd și vițelul în ea Încă e a fătă? (Perja). GOROVEI, C. 281. Ce trece prin apă Și nu se îneacă? (Vițelul în pîntece). id. ib. 396. Apa o trece, dar de udat nu se udă (Vițelul nefătat). PAMFILE, C. 36. ◊ (Ca termen de comparație) Glasul Domnului frînge chedrii și

frînge Domnul chedrii Livanului. Și însuși adăz ei ca viței Livanului. PSALT. 49. Chedrii din Livanul Domnul îi detună, De-i frînge cu trupină, cu crengi împreună. Ca vițelul tămîiei mănunt îi zdrumică, De dă groază-n toț Domnul, să-i aibă de frică. DOSOFTEI, O. I, 65. Și va zdrobi D[omn]ul chedrii Livanului; Și va mărunți pre dînșii ca vițelul Livanului. BIBLIA (1688), 390¹/34. Și va răsări voao, celor ce vă teameți de numele meu, soarele dreptății... și veți ieși și veți juca ca viței cei den legături sloboziți. ib. 614¹/36. Sunt buni cîinii, mă Nică? – Buni... dar aveam unul... tiii!... p-afă, cît un vițel, dar mi l-a împușcat Panțuroiu... Săracu! BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 50. Se vede că, din nebunică, drăgălașă și mincinoasă cum era, s-a făcut înțeleaptă ca un vițel de trei ani. HOGAȘ, DR. I, 170. Strămoșii ei, cari se umbreau sub ferigele cît palmierii, din timpul cît se forma hula, erau cît viței de mari, dominînd lumea animală. SIMIONESCU, F. R. 202. Ar trebui... să le strig în față: Ceată de nemernici, trafricanți scîrboși..., grăjdari eleganți și frumosi ca niște viței. CAMIL PETRESCU, T. II, 113. Tăbărîți cu îndrăzneală pe el: e mai plăpînd ca un vițel. VOICULESCU, P. I, 6. Pe urmă ai tăcut și te uitai la mine ca un vițel. ARGHEZI, S. VII, 103. Nu-mi place înfățișarea lui sclivisită și ipocrită. E lins pe cap ca un vițel, cravata, haina, pantalonii, totul pe el este studiat cu băgare de seamă. CĂLINESCU, O. VII, 96. Trage ca vițelul la vacă. CADE, cf. ZANNE, P. IX, 733. ♦ E x p r. A sta (sau a se uita, a rămîne) ca vițelul la poarta (ori, la poartă) nouă v. poartă¹ (1). A trăi ca vițelul la oraș, a duce un trai plin de lipsuri, de greutate, de necazuri. Cui nu-i place să trăiască ca găina la moară! Însă, Nevoia îl face să trăiască ca vițelul la oraș! PANN, P. V. III, 72/2, cf. DDRF, TDRG, CADE, ZANNE, P. I, 693. (Prin nordul Munt.) A trăi ca vițelul la curtea boierească = a duce un trai îmbelșugat. Cf. ZANNE, P. IX, 733. (Livresc) A înjunghia (sau a tăia) vițelul cel gras = (cu aluzie la Parabola fiului risipitor din Evanghelia lui Luca) a da un banchet îmbelșugat, somptuos, în familie, mai ales în cinstea întoarcerii cuiva. Cf. SCRIBAN, D., ZANNE, P. IV, 190. (Cu parafrizarea expresiei) Spune-i că tatăl tău a uitat totul și că-l așteaptă cu brațele deschise. Vor tăia împreună vițelul cel gras. VINEA, L. II, 305. ♦ (În textele biblice; determinarea „de aur” fiind subînțeleasă) Idol de aur făcut de vechii evrei, pe vremea lui Moise, la poalele muntelui Sinai, după asemănarea bouului Apis din Egipt. Feacără vițel în Horiv și închinăre-se idolului. PSALT. SCH. 351/7. Schimbară slava lui în podoabă de vițel ce mărincă iarbă. Și ultară Dzeul cel ce spăsi ei. PSALT. 224, cf. CORESI, PS. 297/1. Rupseră derept acea tot nărodul cerceii de aur de pre urechile lor și le duseră lu Aaron. Și Aron luundu-le den mîmule lor și semnă cu sulă și slei vițel dentr-însele. Și ziseră: aceștia-s domnezii tăi, o Israile. PO 286/21. Eu dîșii lor: cine are aur rumpă-l gios de pre sine și-l dea mie. Și-l aruncau în foc și fu vițel dentru el. ib. 289/5. Fă noao dumnezăii carii să meargă înaintea noastră, că Moisi acesta cărele ne-au scos pre noi den pămîntul Eghiptului, nu știm ce-i fu lui. Și făcură vițel în zilele aceale, și adusără jărvă idolului, și să veselă în lucrurele mînilor sale. N. TEST. (1648), 143¹/34. Și-n muntele lui Horiv vărsară Vițel cioplit, de i să-nchinară. DOSOFTEI, O. I, 244. Fă noao d[um]nezăii carii vor merge înaintea noastră... Și zise lor Aaron: Luaț cerceii cei de aur den urechile muierilor voastre... și-i aduceț la mine... Și le priimi den mînele lor și le-au făcut pre dînșele în tipariu și le făcu pre dînșele vițel vărsat. Și zise: Aceștia sînt d[um]n[e]zăii tăi, Israile. BIBLIA (1688), 62²/19. Și au făcut vițel în zilele aceale și au dat jîrvă idolului și să veselă întru lucrurile mînilor lor. ib. 837¹/13. Steaua Aldebaran... arabii... o mai numeau și ochiul taurului, și ovreii ochiul lui Dumnezeu. Să nu fie această numire ovreiască în legătură cu vițelul lor de aur, amintirea lor despre bou Apis? OTESCU, CR. 448, cf. DL. ♦ E x p r. (Livresc) Vițelul de aur = (cu aluzie la idolul pe care l-au venerat vechii evrei la poalele muntelui Sinai) adorația, cultul bogăției, al banului.

Acea lepră imorală de greci n-o putea scoate decît Cuza din țară. Îngăduitorii de mai tîrziu n-ar fi pătruns niciodată în mizeria morală a acelor sectari ai vițelului de aur. EMINESCU, O. XIII, 64. Partea în adevăr cultă a claselor privilegiate... și-a găsit... o altă religie gata, un alt zeu internațional, vițelul de aur, în care ai noștri, ca și frații lor din străinătate, au găsit un reazim material și moral. GHEREA, ST. CR. III, 84. Cultul aurului... lua proporții tot mai înfricoșate în casa lor... Nici nu-și putuse da seama bine pînă acum pentru ce se simțea nefericită; pentru că, în sfîrșit, tot cultul vițelului de aur din familia lor putea s-o fină departe de ai săi, nu însă s-o facă pe ea nefericită. AGĂRBICEANU, A. 133, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. Se păstrează pentru vițelul de aur..., a întrerupt acru Ghenovicescu... „Vițelul de aur” era firește aluzie la bogăția mea. CAMIL PETRESCU, P. 131. Ție și se cuvine elogiul suprem, pentru că... te-ai putut ridica, pentru că ispitit ai fost de vițelul de aur..., pentru că cu onoruri trecătoare au vrut să te momească, și le-ai respins. IZV. XIII, 203, cf. SCRIBAN, D., DL, DEX. ♦ (În Vechiul Testament) Fiecare dintre cei doi idoli de aur, făcuți în timpul lui Ieroboam I, după asemănarea vițelului de aur din vremea lui Moise. Luînd puterea împărăției, îndată ș-au arătat răutatea; pentru că făcînd doi viței vărsați, i-au pus la Dan și la Vethil, de să închina lor, făcîndu-le și jărvă. ANTIM, O. 282. La acest Iosie s-au plinit prorocia lui Adon, care au prorocit cînd jertvuia Ierovoam vițelului celui ce vărsase la Dan. id. ib. 293.

2. (Familiar, rar) Epitet pentru un bărbat (tînăr) prost. Cf. RESMERIȚĂ, D. Ce vițel! SCRIBAN, D. ♦ (Familiar, glumeț; în sintagma) Vițel mînzat = epitet pentru un bărbat necășătorit. Ha, ja, ja, vițel mînzat. Ziua-n ciurdă, noaptea-n sat, Ziua-n ciurdă cu juncii, Noaptea-n sat cu voinicii. MÎNDRESCU, L. P. 155. Frunză verde de bujor, Nici la toamnă nu mă-nsor, Ci rămiu vițel mînzat, P'îngă cei ce s-o-nsurat. ȘEZ. III, 55, cf. VI, 125, MAT. FOLK. 418.

3. P. e s t r. Carne de vițel (1), folosită ca aliment. Cf. LB. Ciorba de hulubi, găină și de vițel este mai lesne de mistuit decît aceea de rață. ALBINEȚ, M. 123/8, cf. POLIZU, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU. O halbă pentru dumnealui și o friptură de vițel, strigă domnul Ilie. AGĂRBICEANU, A. 48. Fasole cu vițel. RESMERIȚĂ, D., cf. ȘĂINEANU, D. U. Friptură de vițel. CADE. Cum consoarta are gusturi vieneze, știu că vițelul va fi făcut și vițel. CĂLINESCU, C. O. 89, cf. DL, DM. Tocană de vițel. S. MARIN, C. B. 106. Se pune într-o tavă la cuptor cu o lingură de untură și se frige ca și vițelul la tavă. id. ib. 108, cf. DEX.

4. P. e s t r. Pielea prelucrată a vițelului (1). V. pergament (1), velin (2). Cf. RESMERIȚĂ, D. Pantofi de vițel. ȘĂINEANU, D. U., cf. SCRIBAN, D. Ce e aia? se prefăcu mirat Petrișor. — O ediție aldină din 1516, legată în vițel, în care era și Psellus, „De demonibus”. CĂLINESCU, S. 233, cf. DL, DM, DEX.

5. P. e x t. Puiul (de sex masculin al) altor animale decît vaca:

a) Puiul bivoliței. Cf. ENC. ROM. Boierul vine să vadă... bivolițe cu viței. CĂLINESCU, B. 80, cf. L. ROM. 1959, nr. 3, 69, A III 17.

b) Puiul ciutei. Șuta poartă 38–40 săptămîni, fată în iunie un vițel, arareori doi. ENC. ROM. I, 777. A ieșit o ciută, lîngă o desime mare de ierburi și spinării... Un vînător a pilit-o cu sulița; iar altul, descălecînd, a intrat cu copoi în desime și a găsit sub adăpost încilcit de crengi pe vițelul cerboacei, încă plăpînd. SADOVEANU, O. XV, 415. Cerbul are o lungime de 2,20–2,75 m; femela – ciuta – e ceva mai mică... Greutatea corpului variază cu genul, vîrsta și condițiile de viață... Vițelul ajunge la vîrsta de un an la 40–55 kg. ENC. AGR. II, 27, cf. STOICA, VÎN. 29, DL, DM, DEX, DREV.

6. C o m p u s: (Zool.) **vițel-de-mare** = a) (popular) focă (*Phoca vitulina*). *Încălțăminte avea de piiale de capră, haină de păr de capră, brîu de vițai de mare*. N. COSTIN, C. 143, cf. ȘINCAI, în DR. V, 560, KLEIN, D. 456, DRLU, LB, ISER. *Eschimoșii se nasc cu o aptitudine extraordinară pentru pescărie, ... fiindcă toți ascendenții lor n-au avut aproape nici o altă treabă fizică și intelectuală decât de a prinde viței de mare*. HASDEU, I. C. I, 247, LM II, 662, GHEȚIE, R. M., ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W., CADE 504, SCRIBAN, D., DSR; b) (regional) morsă¹ (*Odoboenus rosmarus*). Cf. DSR.

7. P. r e s t r. (Popular; în trecut) Raniță făcută din piele de vițel (1), purtată în spate de soldați. Cf. LM, TDRG, CADE, DL, DM, DEX. *Cătănire-aș, cătăni, Numai pușca de n-ar fi: Pușca și oșelele, Alea-mi mîncă zilele; Pătrontașu, mijlocul, Și vițelul tot trupul*. JARNİK - BİRSEANU, D. 303, cf. 349. *Unde-i o lecu' de rost Voi țipați vițelul jos, Luați pipa, duhăniți Și la Dumnezeu gîndiți*. MARIAN, P. P. 47. *Să umblu din sat în sat, Cu vițelu încroșnat*. HODOȘ, P. P. 208. *Puseră-mi vițelu-n spate, Și la brîu curele late*. id. ib. 227. *Cît este ziua de mare, Stau cu vițelu-n spinare Și cu pușca tot la umăr*. BIBICESCU, P. P. 143, cf. 144, ALR SN IV h 946, ALRM SN II h 762, MAT. DIALECT. I, 151, ALR - M III h 706/223. *În loc de cămașă albă, Îți dă neamtu-o mîntălușă. În loc de cușmă de miel Îți dă pușcă și vițel*. FOLC. MOLD. II, 481.

8. (Astron.; la sg.; învechit, rar) Taur (5). *Gromovnic a lui Iraelie împărat, carele au fost numărătorii de stele, are aceste semne și așa să începe: m[e]s[e]ț mart, 1-2 berbece, 3-4 vițel, 5-6 gemăn...; m[e]s[e]ț april, 1-2 vițel, 3-4 gemăn, 5-6 rac, 7-8-9 lev*. PARACLIS (1639), 253. *De va tuna în numărul vițelului, în Țarigrad va fi bucurie, grîul va peri pre alocure*. ib. 254. *De va tuna în numărul vițelului, în Țarigrad va fi bucurie mare* (a. 1799). GCR II, 165/4.

- Pl.: viței.

- Lat. **vitellus**.

VIȚELĂR s. m. 1. Persoană care duce la păscut¹, păzește și îngrijește viței (1). Cf. GHIBĂNESCU, I. Z. I₂, 114, D. BOGDAN, GL. 119. *De boala aceasta se mintuiesc nu numai oile, ci și vitele cele cornute, prin slobozirea singelui din urechi și din nas, precum bine știu toți păstorii, adecă pecurarii, boarii, văcarii și vițelarii*. ȘINCAI, în ȘA I, 689, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU, LB. *Vițaii trebuie să aibă vițelarii lor, care să fie om sprintin și deștept, pentru ca să-i pască cu bună rînduială și să-i păzească foarte de arșița soarelui*. MANOLACHE DRĂGHICI, I. 14/25, cf. ISER, POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 317, LM, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, TDRG, PASCU, S. 79. *Vițelarii trăgeau cu urechea dintr-un colț al stînei, unde se ghemuieră*. LUNGIANU, C. 54, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Amîndoi hodîniseră în bordeiul vatamanului bouarilor și vițelarii lor*. SADOVEANU, O. XIII, 849, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, CONV. LIT. XX, 1021, CHEST. V 25/45, A V 15, 21, 23, 24, 25, 27, 31, 34.

2. Plantă erbacee perenă din familia gramineelor, cu tulpina înaltă de circa 50 cm, cu spicul verde sau verde-brun, lucios și cu miros de cumarină; (regional) paiangină (v. p a i a n j e n 8), pălciană, păleiană, părăngină¹, iarba-fîului, iarbă-mirositoare (*Anthoxanthum odoratum*). Cf. BARONZI, L. 147, CIHAC, I, 317, CONV. LIT. XXIII, 1062, DDRF, GHEȚIE, R. M., BRANDZA, FL. 481, ENC. ROM. I, 189, BĂRCIANU, GRECESCU, FL. 597, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., CADE, ENC. AGR., SCRIBAN, D., DL, DM, BORZA, D. 20, 302, PRODAN - BUJA, F. I. 614, DER, M. D. ENC., DEX, BUTURĂ, EB., DSR.

3. (Zool.; popular) Mormoloc (1). Cf. GHEȚIE, R. M. *Corpul lor trece prin o metamorfoză: ou, tetard (mormoloc, moace, linguruși sau vițelar)*. ENC. ROM. I, 587, cf. III, 332. *Larvele seamănă cu niște viermi moi, lungi, turțiți și negri; ... petrec numai în apă, unde se nutresc cu cobelci sau*

culbeci și cu lutinoi sau vițelari, adecă cu pui de broască. MARIAN, INS. 5, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., ENC. AGR. IV, 67, SCRIBAN, D., DL, DM, DSR, com. MARIAN, ȘEZ. VII, 182, com. din TĂRCĂIȚA-BEIUȘ, GR. S. I, 190, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 208, ALR SN III h 731, ALRM SN II h 546, LEXIC REG. 17, MAT. DIALECT. I, 217, 290, TEAHA, C. N. 280.

4. (Zool., regional) Lătăuș (*Gammarus pulex*) (Vițele - Cluj). Cf. MAT. DIALECT. I, 102.

5. (Entom.; prin Transilv.) Insectă acvatică carnivora, de culoare verde-brună, cu o dungă galbenă pe marginea elitrelor (*Dytiscus marginalis*). Cf. LB, ISER, CIHAC, I, 317, GHEȚIE, R. M.

- Pl. *vițelari*. - Și: (regional) **vițălăr** (GR. S. I, 190), **hițălăr** (TEAHA, C. N. 280) s. m.

- **Vițel** + suf. -ar.

VIȚELĂȘ s. m. (Regional, mai ales în Transilv.) Vițeluș (I 1). Cf. LB, ISER, CIHAC, I, 317, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.

- Pl.: *vițelași*.

- **Vițel** + suf. -aș.

VIȚELĂREȘC, -EĂSCĂ adj. (Învechit, rar) De vițel (1). Cf. DRLU.

- Pl.: *vițelărești*.

- **Vițel** + suf. -ăresc.

VIȚELĂRIE s. f. (Regional) Construcție special amenajată pentru adăpostirea vițelilor (1). *Am găsit vițelăria arsă și ocol[ul] tăiat, bordeiul stricat* (a. 1814). IORGA, S. D. VI, 176. *Penru vițai se fac vițelării de nuiele căptușite cu stuh și acoperite, în formă rotundă sau mai bine în patru colțuri*. I. IONESCU, B. C. 326/6, cf. CIHAC, I, 317, BĂRCIANU, SFC III, 73, A V 19.

- Pl.: *vițelării*.

- **Vițel** + suf. -ărie.

VIȚELĂRIȚĂ s. f. (Regional) Mormoloc (1) (Sînnicolau Român - Salonta). Cf. ALR SN III h 731/316, ALRM SN II h 546/316.

- Pl.: *vițelărițe*.

- **Vițelăr** + suf. -iță.

VIȚELUCĂ s. f. (Regional, mai ales în Transilv.) Vițelușă, v. v i ț e l u ș (I 1). Cf. CADE, DL, DM, SFC VI, 93. *Cumpără... o vițelucă ca pana corbului de neagră*. RETEGANUL, ap. CADE, cf. ALR I 1 076/355, 576, ALR - M II h 360/240, ALIL XXIX, 75.

- Pl.: *vițeluci*.

- **Vițel** + suf. -ucă.

VIȚELUȘ, -Ă subst. I. Diminutiv al lui v i ț e l.

1. S. m. și f. Cf. v i ț e l (I). Cf. ANON. CAR., KLEIN, D. 456. *S-astîmpără ăst zgomot, și-a laptelui fîntînă Începe să s-auză ca șoaptă în susur, Cînd ugerul se lasă sub fecioreasca mînă, Și prunca vițelușă tot tremură-mprejur*. HELIADE, O. I, 188. *Crește... vacile pentru gonire și lapte, și taurul ca armăsar; vinde vițelușii pentru măcelărie*. BREZOIANU, A. 534/14, cf. POLIZU. *Cînd satul tot se umple de vaci și de junice, Cînd sare vițelușii și ugerul e plin...* *Atunci, atunci poetul natura contemplează*. BOLLIAC, O. 68. *Vițelușă... Saltă, saltă spre bordei*. id. ib. 71, cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 317, DDRF, PHILIPPIDE, P. 213, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU. *A dat Dumnezeu că din vițelușă ceea, vînzînd, cumpărînd, s-au făcut foarte avuți*. ap. CADE, cf. TDRG, PASCU, S. 360. *Nu se auzea în grajd decât fîrîitul laptelui în șustare, și din cînd în cînd cite-un muget frînt al vițelușilor care se frămîntau în țarc*. AGĂRBICEANU, O. XII,

15. *Vițelușa ta, Stano, am pus-o deoparte.* id. ib. 196. *Țipau giște și cotoacăceau găini; zburdau prin soare vițeluși porumbi.* SADOVEANU, O. V, 550. *Un mesonero dă lui Guzman creieri de ternera, adică de vițelușe, fripiți în ou.* CĂLINESCU, I. 302, cf. DL, DM, SFC II, 210, FD IV, 263, M. D. ENC. 998, DEX, com. MARIAN. *Vine-un cîrd de vaci, Vacili zbierînd, Vițelușii sărînd Cu codița-n baltă.* MAT. FOLK. 528, cf. ALR I 1 076/144, 190, 333, NALR - O III MN-205, 855/985, ALIL XXIX, 75. *Am un vițeluș: Sparge cu cornul, Drege cu coada (Acu).* PAMFILE, C. 15, cf. PASCU, C. 218. *Am o vițelușă pagă, Care tot cîmpul aleargă, Numa-n tușiș nu se bagă (Coasa).* GOROVEI, C. 113, cf. PASCU, C. 218. ◊ (Într-o construcție comparativă) *Femeile din neamul acesta erau de un soi ciudat... Aveau...: obrazii lași, ochii ca de vițelușă, trași ușor spre tîmplele netede, nasul drept și gura largă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 62.

2. S. m. Cf. vițel (5 b). *Așijderea alalte turme de dobitoace sălbatece, cerbii... prin dumbrăvi, caprile prin sfînci, ciutele pre șesuri, unele cu vițalușii după dinșii, altele, acmu aproape de fătat, pîntecetele de mijloc în gios le trăgea.* CANTEMIR, I. I. I, 168. *Pisica sălbatecă... îndrăznește să se repeadă și la un vițeluș de cerb.* SIMIONESCU, F. R. 21. *Ori de cîte ori ies la o margine de tăietură, văd căprioare ori ciute, cu vătuii și vițelușii lor.* SADOVEANU, O. XX, 224.

II. S. m. (Regional) Numele unui joc de copii nedefinit mai îndeaproape (Băleni-Sîrbi - Moreni). Cf. H IV 12.

- Pl.: vițeluși, -e.
- Vițel + suf. -uș.

VIȚELUȘCĂ s. f. (Mold.) Vițelușă, v. vițeluș (I 1). Cf. ALIL XXIX, 75.

- Pl.: ?
- Vițeluș + suf. -că.

VIȚELUȚ, -Ă s. m. și f. (Regional, mai ales în Transilv.) Vițeluș (I 1). Cf. LB 759, ISER, CIHAC, I, 317, LM, SFC VI, 124.

- Pl.: vițeluți, -e.
- Vițel + suf. -uț.

VIȚEPREZEDÉNT s. m. v. viceprezident.

VIȚEPREZIDÉNT s. m. v. viceprezident.

VIȚEPREZIDÉNȚIE s. f. v. viceprezidenție.

VIȚEPROTOPÓP s. m. v. viceprotopop.

VIȚERÉGE s. m. v. vicerege.

VIȚEREGÉNT s. m. v. viceregent.

VIȚESTĂPÎNITÓRIU s. m. (Învechit) Persoană care îndeplinește funcția de adjunct al unui comandant, al unui conducător etc. *Au zis descoperit ca să-l facă vițestăpînitoriu al Moscoviei cu toată puterea preste oaste.* L. ASACHI, J. 43/13.

- Pl.: vicestăpînitori.
- Vițe- + stăpînitoriu.

VIȚESPÁN s. m. v. vicișpan.

VIȚEUNIFÓRMĂ s. f. (Învechit) Nume dat uniformei pe care o purtau loțiitorii ambasadorilor otomani. *Uniforma să deosăbește de vițeuniformă prin o cusătură înavuțită și răsfațată cu fir de aur.* AR (1829), 247²/31.

- Pl.: viceuniforme.
- Vice- + uniformă.

VIȚEVÉRSA adv. v. viceversa.

VIȚEVOIEVÓD s. m. v. vicevoievod.

VIȚI¹ interj. (Regional; de obicei repetat) Strigăt cu care se cheamă porumbeii la grăunțe (Amărăștii de Jos - Caracal). L. ROM. 1959, nr. 5, 74, cf. GĂMULESCU, E. S. 200.

- Onomatopee.

VIȚI² s. m. (Rare) Vicenotar. *Să mă-ntorc dar la viți, să nu iau o vorbă de-aici și-una de acolo.* BĂNUȚ, T. P. 163.

- Prescurtare de la viținotariu.

VIȚI³ s. m. v. vice.

VIȚIÁ vb. I v. vicia.

VIȚIÁBIL, -Ă adj. v. viciabil.

VIȚIÁRE s. f. v. viciere.

VIȚIÁT, -Ă adj. v. viciat.

VIȚICĂ s. f. v. vițea.

VIȚICHIE s. f. v. vețichie.

VIȚICLIE s. f. v. vețichie.

VIȚICULTÓR, -OÁRE s. m. și f. v. viticultor.

VIȚICULTÚRĂ s. f. v. viticultură.

VIȚIE s. f. v. viciu.

VIȚIÉRE s. f. v. viciere.

VIȚIGIȘPÁN s. m. v. vicișpan.

VIȚII vb. IV. I n t r a n z. (Regional, mai ales în Mold.; despre porci) A guita. Cf. DR. II, 114. *Porcul viție.* H I 237, cf. ib. VIII 7, XI 488, 504, XII 25, 425, XIV 350, XVI 112, ALR SN II h 332/605, ALRM SN I h 212/605, A IX 5.

- Prez. ind. pers. 3: *viție și vițiește.* - Și: *viții* (ALR SN II h 332/605), *vițai* (DR. II, 114, H XIII 25), *viței* (DR. II, 114, H XVI 112), *vițui* (DR. II, 114, H VIII 7) vb. IV.

- Cf. *coviții*.

VIȚIÍT s. n. (Regional) Faptul de a viții; guitat. *Țipete neînțelese, vițituri, grohăieli și orăcâit s-aud din ce în ce mai aproape.* SĂM. II, 98. *La subsioară, ține strîns godacul care cu vițitul lui a stîrnit atîta gilceavă.* ib., cf. SFC IV, 299.

- Pl.: vițituri.
- V. viții.

VIȚINÁL, -Ă adj., s. n. v. vicinal.

VIȚINÁR, -Ă adj. v. vicinal.

VIȚINOTÁRIU s. m. v. vicenotar.

VIȚIÓN s. n. (Transilv., Munt. și prin Mold.; mai ales la pl.) Șuviță (II 2). Cf. VALIAN, V., PETRI, V. *Unde se mai poartă muierile cu fițioane pe la urechi! Acum și-au schimbat și obiceiurile și și-au schimbat și portu.* PITIȘ, SCH. 231, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU. *Părul, nepieptănat și lung.*

i-atîrnă în vițioane pe ceafă și pe frunte. DELAVRANCEA, O. I, 187, cf. II, 238, ALEXI, W., TDRG, CADE. *Un călugăr cu potcap pămîntiu, cu vițioane de păr păios peste urechi, strigase la ei furios... Mitru nu e om să se împiedice de un călugăr cu vițioanele ieșite din potcapul tras peste urechi.* CAMIL PETRESCU, O. II, 455. *Pe ochi se răsfireau vițioane din părul lui arămiu și bogat, iar din uniformă cu fireturile stînse, ciuruia apa.* V. ROM. februarie 1956, 63, cf. DL, DM. *Cel dintîi și-a făcut loc un cap neșesălat și mișos, căruia vițioanele năclăite de păr se amestecau cu cîlții bărbii decolorate.* GL 1961, nr. 3, 5/5, cf. SCL 1975, 371, 372, DSR, ALR I/1 h 9. ◊ (Adverbial) *Cu ochii vii supt niște sprincene stufoase, cu ochelari mari, cu barba căruntă, rară și prelungă în bărbie, cu părul nepieptănat și atîrnînd vițioane.* DELAVRANCEA, O. IV, 94.

- Pl.: vițioane. - Și: hițion (ALEXI, W.), fițion s. n.
- Viță + suf. -ion.

VIȚIÓS, -OÁSĂ adj. v. vicios.

VIȚIPRIMPRETÓR s. m. (Regional) Funcționar care făcea parte din administrația unei plase îndeplinind funcția de locțiitor al primpretorului (Arpașu de Jos - Victoria). Cf. ALR SN III h 894/172.

- Pl.: vițiprimpretori.
- Vițe- + primpretor.

VIȚIPROTOPÓP s. m. v. viceprotopop.

VIȚIȘOĂRĂ s. f. I. (Bot.; regional) Numele a două plante erbacee din familia ranunculaceelor: a) viță-albă, v. viță² (I 1) (*Clematis vitalba*). Cf. BORZA, D. 49, 302; b) *Clematis viticella*. Cf. GRECESCU, FL. 22, BORZA, D. 49, 302.

II. Diminutiv al lui viță.

1. Cf. viță² (I 2). *Mai nainte de seacere, cînd se va săvîrși floarea și agurida va înflori, floare agurizînd, și va lua strugurașii cei mici cu seacerele și vițioarele le va lua și le va tăia.* BIBLIA (1688), 464²/34, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Să strîngi în luna lui iulie sulcină de cîmp, să iei numai vițioarele acele cu floare, să le faci mănunchieși și... să le fii afară la umbră, pînă se vor usca.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 74/12, cf. CIHAC, I, 318, TDRG, CADE.

2. Cf. viță² (I 3). *Aceste vițe și vițioare alcătuiesc rădăcina plantei* (a. 1890), ap. TDRG 1759.

3. Cf. viță² (II 2). *Săracile vițioare N-or mai vedea sfîntul soare.* MARIAN, NU. 558.

- Pl.: vițioare.
- Viță² + suf. -ișoară.

VIȚIȘPÁN s. m. v. vicișpan.

VIȚIȚĂ s. f. (Învechit, rar) Vițioară (II 1). Cf. CIHAC, I, 318.

- Pl.:?
- Viță + suf. -iță.

VIȚIȚIE s. f. v. vețichie.

VÍȚIU s. n. v. viciu.

VIȚÍCHIE s. f. v. vețichie.

VIȚÍÍ vb. IV v. viții.

VIȚÍȘCRÁI s. m. v. vicecrai.

VIȚÍȘPÁN s. m. v. vicișpan.

VIȚÓS, -OÁSĂ adj. (Popular) I. (Despre rădăcinile plantelor) Cu ramificații numeroase și lungi. Cf. PONTBRIANT, D. *Atunci cerchezul anină de rădăcina vițoasă, De crengel cornorate, a sale arme frumoasă.* C. STAMATI, ap. HEM 1487. *Așa de vițoase sînt rădăcinile [tufănicilor], încît [scofîndu-le din pămînt] le poți lua cu mult pămînt pe lîngă dinsele.* (a. 1882). ap. TDRG, cf. RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◊ (Regional.; despre părți ale fructelor) Fibros, lemnos. (Nicșeni - Botoșani). Cf. ALR I 890/412. *Partea cu simburi care-i mai zițoasă.* ib.

2. (Despre blăni, lînă, păr sau despre obiecte confecționate din acestea) Cu fire lungi și dese, cu mițe¹; (despre animale) care are blana, lîna, părul cu fire lungi și dese, cu mițe¹; flocos, lățos mișos. *Pînă a vorbit acestea, eram și învălit într-o sarică ghițoasă de Cașina.* CREANGĂ, O. 191, cf. id. GL. *Oaie vițoasă.* DAMÉ, T. 67, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, M. D. ENC., DEX, DSR, NALR-O IV h 800.

- Pl.: vițoși, -oase.
- Viță² + suf. -os.

VIȚPREZEDÉNT s. m. v. viceprezident.

VIȚPREZIDÉNT s. m. v. viceprezident.

VIȚUÍ vb. IV v. viții.

VIȚÚICĂ s. f. I. (Prin Olt.) Șuviță de coajă de tei. *Se iau bețișoare de alun, se rade coaja de pe ele, se învăluie încrucișat de la un capăt la altul cu vițuici de tei.* IZV. XIV, 398.

2. (Regional) Mănunchi de fire de cînepă (leșelnița - Orșova). Cf. PORȚILE DE FIER, 203, 351. *Și pi-urmă, dupa ce am scos fuioru... îi rămîine... vițuici multe.* ib. 203.

- Pl.: vițuici.
- Viță² + suf. -uică.

VIȚÚȚĂ s. f. (Învechit, rar) Vițioară (II 1). Cf. DRLU.

- Pl.: vițuțe.
- Viță² + suf. -uță.

VIU, VÍE adj., subst. I. Adj. I. (Despre ființe; în opoziție cu mort (I 1); adesea în corelație cu întreg, nevătămat) Care se află în viață, care trăiește; înzestrat cu viață. *Aduseră pruncul viu și fu mîngîiare nu puțin.* COD. VOR.² 9¹/2. *Strigîndu că nu i se cade viu a fi elu mai multu.* ib. 36¹/2. *Că cu palma măsurate pus-ai dzilele mele, și făptura me ca nemică între tire; e însă toate deșarte tot omul viu.* PSALT. 74. *Dumnezeu nu numai la judecată așteaptă să dea osîndă drept păcate, ce încă și pînă e omul viu în ceastă lume, dă-i Dumnezeu rane și boale, în multe chipure, pentru aceale greșale.* CORESI, EV. 59. *Comoara ceriului den ceastă lume trebuiaște să o strîngem pînă sîntem vii.* id. ib. 101, cf. 402. *Și zise Domnezeu: apele să facă și să rodească jigani vii și pasări zburătoare spre pămînt supt tăriia ceriului.* PO 14/4. *Cu puterea mea sînt vii toate cite sînt.* VARLAAM, C. 62. *Bogdan Vodă cu oastea... au ajunsu pre oastea leșască la trecătoare Nistrului și, dîndu războiu despre amîndoao părțile, multă moarte s-au făcut și pre o samă de boiari vii nevătămați i-au prinsu.* URECHE, L. 131. *Cela ce va lua doă muieri și să va cununa cu amîndoă... și vor fi vie amîndoă... li s-au fost făcînd moarte.* PRAV. 131. *Pre un Țical pașea cu cîteva corăbii de oaste l-au luat viu.* M. COSTIN, O. 63. *Nu s-au împăcat cu preutul pînă era viu.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 11¹/7, cf. noiembrie 123¹/17. *Pînă sîntem vii, să ne împărțim locurile fierilor noștri* (a. 1684). ȘTEFANELLI, D. C. 8. *Va slobozi pasărea cea vie afară den cetate, la cîmp.* BIBLIA (1688), 81¹/52. *L-au luat de grumaz pe Duca Vodă viu nevătămat.*

N. COSTIN, LEI², II, 31. *De vreme ce te-i grăbit de l-ai bătut, nu-l lăsa viu.* NECULCE, L. 110. *Au prinsu 2 soltani și trii pași și i-au dus robi la Moscu, vii nevătămați.* id. ib. 346. *Au prins pe Radul Vodă viu și pre alții boieri.* C. CANTACUZINO, CM I, 113. *Să nu scape Costandin Vodă și feciorii lui vii.* R. POPESCU, CM I, 486. *Fără de veste și pre el să-l lovească, să-l ia den Cîmpul Lung viu nevătămat.* R. GRECEANU, CM II, 51. *Lua fietecare câte o oaie... și o ținea vie pînă în 14 aceștiaș luni (a. 1699).* GCR I, 331/24. *Eu, de oi mai hi viu, ț-o-i plăti (a. 1721).* IORGA, S. D. XVI, 107. *Dumnezeu... va să îneca tot pămîntul și tot trupul viu va să-l omoare.* ANTIM, O. 93. *Un om... căzut-au în tîlhari de-l jăfuire și-l răniră și-l lăsară abie viu în cali (a. 1750).* GCR II, 63/32. *De voiu rămînea vie să-mi fie de îndestularea vieții.* AETHIOPICA, 44 '23. *Acestea le făcea încă pînă era viu.* MINEIUL (1776), 98¹¹/29. *Au spart oul cu topoarele și au scos puil viu.* HALIMA (1783), ap. GCR II, 129/10. *Sparseră oastea lui și pre el prinsă-l viu.* ALEXANDRIA (1794), 37/16. *Pentru ca să nu cadă viu în minile romanilor, se fermecă, adecă se otrăvi însuși pre sine.* MAIOR, IST. 6/11. *Atîta știe a-i zătînit de bine, Cît nici măcar unul viu rămîne.* BUDAI-DELEANU, Ț. 176, cf. 167. *De la dînsul avem aerul, fără de care nici un ceas n-am fi vii.* POTECA, F. 350/17. *Ca să aibă cineva conștiință și muștrare de cuget, trebuie să fie viu, trebuie să trăiască.* HELIADE, O. II, 13, cf. MANOLACHE DRĂGHICI, I. 54/6. *De mare preț este proba plămînilor spre hotărîre de s-au născut copilul viu sau mort.* ALBINET², M. 61/21. *Viu n-a ajuns îndărăpt în lume nime.* ASACHI, S. L. I, 179. *Mico, plin de răni, fu prins viu.* BĂLCESCU, M. V. 389. *Eu... am avut nenorocire de a rămîne singur viu din patruzeci persoane.* RUSSO, S. 24. *Văcarii lui Numitor prinseră viu pe Remus.* ARISTIA, PLUT. 52/19. *Boierii, cîți i-am mai lăsat vii, numai frica morții îi mai ține.* NEGRUZZI, S. I, 138. *Șapte frați, Faceți cruce și jurăți Vii în veci să nu vă dați!* ALECSANDRI, P. I, 5. *Sub un scut de fer săpat... se zărea O lupoaică argintie Ce părea a fi chiar vie.* id. ib. II, 10. *Se pare... Că orice-i viu în lume acum încremenește.* EMINESCU, O. I, 94. *Arzi, cumătre, mori, că nici viu nu ești bun!* CREANGĂ, P. 33. *Movila... peri, și în locu-i rămase un tînăr fecior de împărat, viu nevătămat.* ISPIRESCU, L. 197. *Mai pe-aproape de veji da Nici unul viu nu veji scăpa.* COȘBUC, P. II, 117. *Sînt puțini fericiți căroră soarta le îngăduie să intre, fiind vii încă, în Panteonul nemuririi.* ANGHEL, PR. 37. *Peștele se poate păstra viu pînă la plecare.* ATILA, P. 43. *La orice făptură vie, om sau cîine, trupul lovit suferă.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 358. *N-am avut parte să-l mai vād viu.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 165. *I-am zis morții: - Mergi nainte și cosește-mi fără milă tot ce-i viu.* MINULESCU, V. 35. *S-a jurat să prinză loștrița vie.* VOICULESCU, P. I, 47. *Pe popă mi l-a dat în samă cu poruncă să-l pun viu și nevătămat... în țîrg la Iași.* SADOVEANU, O. X, 63. *Vîndură cojocarului o piele A unui urs din codru, încă viu.* ARGHEZI, S. V, 93. *Numărul statuilor ar întrece în oraș populația vie.* CĂLINESCU, B. I. 271. *Îl învățasem pã flăcăul ăsta iubitul și nici măcar ăsta nu mai rămîne viu după moartea mea.* CAMIL PETRESCU, O. III, 276. *E mai bine mort în baionetă, decît viu pe multe de cuțit?* BENIUC, M. C. I, 302. *Am simțit că mă strivește ceva care mișca, ceva viu.* H. LOVINESCU, T. 108. *Pare-se că n-a pierit, ci e viu și sănătos.* TUDORAN, P. 225. *Fusese la vînătoare de lișițe, dar avea una atîrnată pe umăr vie, lîngă pușcă.* V. ROM. noiembrie 1964, 16. *Fata moșneagului strînește toate ciolănelele și... dupre cum a spus vițelul cînd era viu, le ascunsă în scorbura copaciului.* MARIAN, O. II, 188. *Uiu, iu, pînă ce-s viu, Dac-oi muri, mort să fiu!* JARNÍK - BÎRSEANU, D. 363. *Pre Domnița s-o lăsați Că de nu, vii nu scăpați.* LIUBA - IANA, M. 42. *Ivan... Doi păstrăvi prindea, Vii nevătămați.* RĂDULESCU-CODIN, L. 22, cf. GRAIUL, I, 3, PAMFILE, S. T. 126. *Să-l aduceți, Dar nici de coate legat, Nici de paloșe tăiat, Ci om*

viu nevătămat. BALADE, II, 79. *Dușmanul să-l ajungem, Noi pe el să-l prindem Viu, întreg, nevătămat, Cum e bun de judecat!* id. III, 340. *Asta o foz vie și s-o dus.* O. BÎRLEA, A. P. I, 124. *Să știi că îmi ești drăguță; Și îmi ești și-ai să-mi mai fii, Cît vom fi pe lume vii.* FOLC. MOLD. II, 197. *Mai bine un cîine viu decît un leu mort.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 378. *Pasărea în colivie nu să bucură și dă e vie.* id. ib. 583. *Peștele din eleștiu Umblă să-l înghiță viu, se zice despre cei lacomi.* PANN, P. V. III, 69/6. *◊ F i g. Vine albastre se trăgeau pe fața ei albă ca o marmură vie.* EMINESCU, P. L. 4. *Ei vād în marii lor scriitori avuțiile vii ale patriei.* CARAGIALE, O. III, 278. *Nu se simte el însuși decît în fața naturii și a modelului viu... de fiecare dată pornește de la ceea ce vede.* OPRESCU, I. A. IV, 313. *Biografia d-lui Călinescu e presărată cu alte portrete... vii.* CONSTANTINESCU, S. II, 208. *Belșuguri de izvoade și semne-n piatră vie. Te-ndeamnă cu murmur.* ARGHEZI, S. VI, 29. *Atît de vesele, atît de vii au fost aceste case, ... încît nu știu dacă nu cumva am văzut pe la ferestre năsucuri albe.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 1, 15/1. *Publicația noastră trebuie să devină o oglindă vie a spiritalității românești actuale.* MS. 1988, nr. 2, 7. *◊ L o c. a d j. și a d v. De viu = fiind încă în viață, trăind încă. Împăratul... zise să-l arză de viu.* MOXA, C. 130. *Să deschise pămîntul de-i înghiți de vii.* VARLAAM, C. 23. *Băgat-au în foc de viu pre vlădica Gheorghie de au arsu, dîndu-i vină de sodomie.* URECHE, L. 185. *Orcine va fura lucru svințit... să-l arză de viu în foc.* PRAV. 45. *Așea, fără de nice o milă, de viu, cu topoară l-au făcut fărîme.* M. COSTIN, O. 99. *Fu tăiat și-n bucățele de viu.* DOSOFTEI, V. s. octombrie 61¹/28. *Ș-au împlutu-o viermii de vie.* id. ib. noiembrie 123¹/17. *Zenon împărat... îl îngroapă împărăteasa lui de viu.* CANTEMIR, HR. 521. *În groapa morții de viu îl va astruca.* id. I. I. 1, 95. *Au băgat în foc de viu pã vlădica Ghiorghie.* R. POPESCU, CM I, 302. *De viu s-au îngropat (cca 1750).* GCR II, 62/8. *Unii dintre dărăbanți încă nu murise, totuși de vii i-au astrucat.* ȘINCAI, HR. II, 281/35. *Vlad pedepsi cu moarte surecapă Făcînd să-l tragă de viu pe țapă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 294. *O ard de vie fără de a mai face cercetare.* CANTEMIR, S. M. 318/21. *S-a pogorit de viu în mormîntul prietenilor săi.* MARCOVICI, C. 4/9. *Rumpe iubirea de sine și depărtează-i lucrare, Și omul de viu rămîne într-o netrebnică stare.* CONACHI, P. 276. *Aș vrea tiranii să-i sug de vii.* BOLLIAC, O. 156. *Văzîndu-se... pe toate zilele topîndu-se de viu, sau să zicem mai bine murînd, ... aceasta e soarta și amărăciunea ce împovără pe un biet esilat.* PELIMON, I. 117/14. *Vestala era osîndită de a fi de viu îngropată.* CALENDAR (1858), 94/34. *Această sumbră înmormîntare de viu a omului este rară.* HASDEU, I. C. I, 237. *Fu arșă de vie.* CANELLA, V. 324. *Ș-amîndoi se perd de vii În codri merei pustii!* ALECSANDRI, P. II, 90. *Paingămul... e mîncat de viu de larvele vespei.* CONTEMPORANUL, I, 40. *Jupuise Dragomir vaca... de vie?* CARAGIALE, O. II, 306. *Se făcea că vrea să-l jupoaie de viu.* ISPIRESCU, L. 108. *Jur că voi mîncea unul de viu cu carne și cu oase.* DELAVRANCEA, S. 202. *Loviți-i dar, și-i spînzurați... Și-i jupuți de vii pe stradă!* COȘBUC, F. 56, IORGA, P. A. II, 9. *Omul de fier... în care întra de vie victima ca într-un sicriu.* ANGHEL, PR. 100. *Lăcustele... puse de vii - fără aripi - în undiță... sînt deci o excelentă momeală.* ATILA, P. 65. *Era cît p-aci să-l înțepe cu un ac, să nu se întimple cumva să-l îngroape de viu.* REBREANU, I. 57. *Au îngropat de vii pe soldați după ce-i silise mai întii să-și sape singuri gropile.* LOVINESCU, C. IV, 201. *Șerpîii se hrănesc cu pui de pasăre pe care-i înghit de vii.* VOICULESCU, P. I, 64. *Asta însemnează să mă jupești de viu pe de o parte și să mă întrebă dacă-mi place și pe cealaltă.* SADOVEANU, O. X, 237. *Au fost soldați bolnavi îngropați de vii.* id. ib. XXI, 16. *Are intenția să se îngroape de vie.* CĂLINESCU, S. 753. *În evul mediu, d. T. Argeții ar fi fost ars de viu.* RALEA, S. T. I, 29. *Dacă ar putea, ar înghiți-o de vie pe maică-sa.* STANCU, D. 266.

Vorbește lumea că și-a îngropat nevasta de vie. BARBU, PRINC. 68. *Manole, Manole, ... Ori nu-ți e d-a bună, Să mă bagi de vie Aci-n temelie?* BALADE, III, 44. *Te-ngrop de viu.* O. BÎRLEA, A. P. II, 193. (În imprecății) *Să-i înghiță pământul de vii* (a. 1780). URICARIUL, X, 80. *Pământul să-i înghiță pă toți dă vii!* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 85. *Cum nu să despică locul ce te ține și să te înghiță de vie pe tine!* PANN, P. V. I, 58/24. *Șează-n sînge pînă-n briu, Să-l mînce viermii de viu!* JARNÍK - BÎRSEANU, D. 281. (Prin lărgirea sensului) *Merserăm spre a vedea orașul Pompei de viu îngropat... cu cenușă și sperlă din Vezuviu.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 166. (F i g.) *Jalnic ard de viu chinuit ca Nessus.* EMINESCU, O. I, 199. (E x p r.) **Mort de viu = a)** (despre oameni) epuizat din punct de vedere fizic; lipsit de tărie sufletească, de fermitate morală. *Ce am de-alege oare în seaca-vă ființă? Ce foc făr' a se stinge, ce drept fără să-mi mîntă, O, oameni morți de vii.* EMINESCU, O. I, 23, cf. ZANNE, P. II, 615; **b)** (Olt.; despre țesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.) care este putred sau rărit. Cf. CIAUȘANU, GL. 42, MAT. DIALECT. I, 231. **A (se) băga** (sau **a duce**) (pe cineva) **de viu în mormînt** (sau **în pămînt**) = a (se) omori; p e x t. a chinui, a necăji foarte tare (pe cineva). *David al mieu are de gînd să mă bage de vie în mormînt cu apucăturile lui.* CREANGĂ, A. 32. *Ăștia vroiau... să-i ducă de vii în pămînt.* CAMIL PETRESCU, O. I, 34. (Cu inversarea construcției) *Că nimic nu și-am greșit, Mindruliță, nici c-un cuvînt; Că dacă și-aș fi greșit, De viu m-aș băga-n pămînt.* HODOȘ, P. P. 97. *Urîtul și omul hid De viu te bagă-n mormînt.* FOLC. TRANSILV. III, 112. **A-i lua** (cuiva) **pielea de viu** sau **a jupui** (pe cineva) **de viu = a)** a pedepsi aspru pe cineva; a fi fără milă față de cineva. *Să nu te mai prinț prin grădina că, pre legea mea, te jupoi de viu.* FILIMON, O. I, 140, cf. DEX; **b)** a pretinde de la cineva mai mult decît poate da; a lua cuiva tot ce are; a jecmăni, a jefui. *Nu umbra să-i iei pielea de viu.* PANN, P. V. II, 64/15, cf. ZANNE, P. I, 595. **A (se) îngropa** (sau **înmormînta**) **de viu = a)** a (se) retrage într-un loc anume, întrerupînd legăturile obișnuite cu lumea. *Mai bine mă voi îngropa de vie într-o mănăstire.* FILIMON, O. I, 107. *I se pare că e îngropată de vie.* CAMIL PETRESCU, T. II, 89; **b)** a distruge, a nimici (1). *În miinile noastre era să întărim România, și... noi am îngropat-o de vie.* KOGĂLNICEANU, S. A. 185; **c)** (argotic) a băga în buzunar ceea ce s-a furat. Cf. GR. S. VII, 131. **A minca** (pe cineva) **de viu = a)** omori (pe cineva), a da gata (pe cineva). *Nemții... m-ar minca de viu* (a. 1870). BARIȚIU, C. II, 225. (Cu inversarea construcției) *Nu și-a fost, măi, de păcat Că de viu tu m-ai mincat?* BALADE, II, 252. **A fi mort de viu = a)** fi foarte slab, foarte bolnav. Cf. ZANNE, P. II, 615. (**Îți vine**) **să-l** (sau **s-o** etc.) **mănînci de viu** (sau **de vie** etc.) v. m i n c a (1). **A mînca** (pe cineva) **din ochi** (sau **cu ochii**) **de viu** v. o c h i l (A I 2). **A mînca** (pe cineva) **viermii de viu** v. i e r m e. ♦ L o c v. b. (În concepțiile religioase) **A face viu = a)** învia. Cf. PSALT. 317. *Eu ucig și viu fac, vatăm și eu vindec.* CORESI, PS. 417/11, cf. HELIADE, O. II, 33. ♦ E x p r. (**A fi**) **mai mult mort decît viu = (a fi)** într-o stare de epuizare maximă (din cauza bolii, a fricii etc.). *Puterile îi slăbiră și sateliții tiranului ducîndu-l pe poarta curții mai mult mort decît viu, îl îmbrînciră în mulțime.* NEGRUZZI, S. I, 156. *Eram mai mult mort decît viu. Cum am ajuns acasă, am căzut la așternut și am zăcut trei săptămîni de gălbinare.* GHICA, S. 508. [Hoțu]l își căută de treabă, lăsînd pe bietul Leuștean mai mult mort decît viu. GANE, N. III, 166. *L-au găsit... mai mult mort decît viu.* CARAGIALE, O. I, 28. *Jupîn ceauș, răspunse Micu, mai mult mort decît viu, așa să-ți ajute Dumnezeu.* DELAVRANCEA, S. 206. *Cică aici ar fi adus pe un miner strivit de stîncă, ... era mai mult mort decît viu.* AGĂRBICEANU, A. 249. *Fusese adus mai mult mort decît viu, snopit în bătaie de bărbatul și rudele cîte unei ibovnice.* CAMIL PETRESCU, O. I, 13. *Eram amîndouă mai mult moarte decît vii.* v. ROM. iunie 1954, 111. *Arel - zise el lacrimînd -*

un biet tată slăbănog, care e c-un picior în groapă și cu unul afară, mai mult mort decît viu, și acel tată sînt eu. MARIAN, T. 272. **Viu sau mort** sau **ori viu, ori mort =** în orice stare s-ar afla, în viață sau mort; cu orice preț. *Pentru ei ori viu, ori mort, Tot una face.* COȘBUC, P. I, 78, cf. CADE. *Domnii puseseră chiar și un preț pe capul lui Pîntea. Cine l-ar fi prins viu sau mort, acela avea să capete o mulțime de bani.* MARIAN, T. 299. (Cu inversarea construcției) *Acum să mi-l aduceți aci, mort sau viu, pe Stănică.* CAMIL PETRESCU, O. III, 383. (Popular) **Viu-viuț** (sau **-viuleț**) = în viață; nevătămat. *Porunci lui Hercule să-i aducă din Arcadia, vie-viuliță, cerboaică.* ISPIRESCU, U. 37. *Puse în gînd ca să prinză dobitoacul viu-viuleț.* id. ib. 39, cf. CADE. *Am văzut acolo o grămadă de sfinți vii-viuți.* SBIERA, P. 285. **Naște** (sau **fată**) **pui vii**, se spune mai ales despre mamifere, în opoziție cu celelalte viețuitoare care se înmulțesc prin ouă sau prin sciziparitate. *Ele scot ouă, unile peste o mie, iar altele fată pui vii.* J. CIHAC, I. N. 129/20. **Pămînt viu =** pămînt care nu a fost lucrat niciodată sau care a fost lăsat multă vreme nelucrat, neîngrijit; paragină¹ (1), pîrloagă (1), țelină² (1), (învechit și regional) ogor (1 1), (regional) cățea, rîț² (2). Cf. L. ROM. 1959, nr. 6, 53. *Majoritatea mormintelor au fost săpate în pămîntul viu, nisipos, altele în stîncă locală.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 3. *Am pus niște porumbi în pămînt viu, s-au făcut pădure.* UDRESCU, GL. ♦ Care este constituit din una sau mai multe ființe vii. *Harabagia - zicea el - e mai bună: că ai a face tot cu marfă vie.* CREANGĂ, P. 107. *Ca într-un muzeu viu, a încărcat serpi veninoși și rîndunele ciripitoare.* CONSTANTINESCU, S. I, 67. *Era în perioada cînd nu se mîncau melci. Unul făcuse un stoc impresionant în pivniță și, cum marfa vie amenința să iasă afară..., i-a venit ideea să facă o reclamă inversă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 116, 26/2. ♦ (Determină un nume de obiect pentru a arăta că o ființă îndeplinește o funcție similară acestuia sau are înfățișarea acestuia) *Cunoscînd acuma bine limba franceză cu ajutorul dicționarului viu care avea în Clementina, ... făcea cîte o nouă experiență.* SION, P. 96. *În natură se află multe animale... cari sînt, așa zicînd, un barometru viu fiindcă prevestesc sosirea ploii.* MARIAN, O. II, 295. *Fără vîrvă privea cel de pe pernele [trăsurii]... la paravanul viu ce-i acoperea orizontul de atîta vrme.* ANGHEL, PR. 90. *Trupul [cîrțiței] e o mașină vie pentru săpat tunele.* SIMIONESCU, F. R. 12. *Bordelele o înconjurau, ca un briu viu, cu miros de sîrîr sau ca o mlaștină.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 173. [Pomul] părea acoperit cu o scoarță vie, colcăitoare. CĂLINESCU, C. O. 43. ♦ (Determină un nume de obiect pentru a arăta că existența acestuia este puternic subordonată activității unei persoane). *Noi sîntem adevărata uzină, sîntem uzina vie.* SAHIA, S. A. 57. ♦ (Despre tocuri) Care conține viață; care este animat, însușit prin ființe în viață. *Celula era noaptea foarte întunecoasă, fiind parcă la o depărtare teribilă de orice punct viu.* CĂLINESCU, B. I. 527. ♦ Foarte asemănător, aidoma, leit. *Acest copil e portretul viu al tatălui său.* CADE.

2. (În religia creștină; despre Dumnezeu) Care este etern, nemuritor, veșnic. *Inrima mea și pelița mea bucurară-se de Dumnezdeu cel viu.* PSALT. HUR. 71/26. *Născuți nu de sămînța putredirii, ce de neputreda cu cuvîntul viuului Dumnezdeu și cel ce lăcuiaște în veaci.* COD. VOR². 372, cf. PSALT. 173. *Noi nu sîntem făcători de cuvînt, ce după al prorocescului și apostolescului cuvînt mergem, cea ce-au slujit Dumnezeului cela viuul.* CORESI, EV. 176. *Și zise arhanghel: Viu Dumnezeu H[risto]s al lumiei, mare numele lui* (a. 1580). CUV. D. BĂTR. II, 352/21. *Lăudați și cîntați pre viuul Dumnezdău.* MARDARIE, L. 102/8. *Să nu lase să să-nchine oamenii lui viu D[u]m[n]e[d]zău.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 22/7. *Binecuvîntat Dumnezdău cel viu în veaci, și*

impărăția lui, căci el bate și miluiește, pogoară la iad, și suie. BIBLIA (1688), 620¹/53. Să se facă lăcaș Dumnezeului celui viu. ANTIM, O. 209, cf. id. P. 7. (În invocații și în formule de jurământ) *Viu Dumnezeu, Domnul nostru, al ceriului și al pământului!* (a. 1580). CUV. D. BĂTR. II, 290/12. *Iar eu, viu e D[o]mmul D[u]mnezeu, să fie iertat în toată viața mea* (cca 1760). GCR II, 69/13. *Giurăm pe viu Dumnezău... că nu vom face nice un feliu de viclesug* (a. 1786). ȘTEFANELLI, D. C. 169. *Îți jur, băbacă, pe viu Dumnezău că de acum nu voi mai face această nebulie.* KOGĂLNICEANU, S. 136. *Să piei din casă, tălanișo, căci, pe viu Dumnezău, te omor.* FILIMON, O. I, 235. *Nu mă aduce în desperare..., ia sama, îți zic, ... că pe viu Dumnezeu!* ALECSANDRI, T. 1280. *Mă jur pe viu Dumnezeu... că... nu-i voi face nimic rău.* ISPIRESCU, L. 378. (F i g.) *Născuți de nou, nu din sămînță putredă, ce neputrezitoare, prin cuvîntul viu a lui Dumnezău, carele rămîne în veci.* N. TEST. (1648), 183¹/1. ♦ *Pîinea cea vie = har divin. Au tălmăcit unile părți ale sfi[ntei] scripturi spre limba lor ca să să întărească oamenii neamului său den pîinea cea vie a învățaturii D[u]hului.* BIBLIA (1688), [prefață] 8/24. *Eu sînt pîinea cea vie carea s-au pogrît din ceriu.* ANTIM, O. 181. ♦ (Substantivat, m.) Dumnezeu. *Și să jură întru Cel Viu în vecii vecilor, carele au zidit ceriul și cele dentru el, și pământul... și marea.* BIBLIA (1688), 925²/45. ♦ (Și substantivat) (Persoană) care prin mila divină va dobîndi mîntuirea, viața veșnică. *Cine va creade întru mine, să ară muri, viu va fi.* CORESI, EV. 348. *Fiul său, unul născut, tremease Dumnezeu întru lume ca noi vii să fim derept el.* id. ib. 469. *Crez că voiu vedea dulceața Domnului în pământulu viiloru.* id. PS. 66/3. *Așteptăm sculatul morților și ver fi viu în vecie, amin* (a. 1607). CUV. D. BĂTR. II, 104/3. *Carele va hi viu și va crede în mene nu va muri în veci.* VARLAAM, C. 62. *Viu sînt eu în veci.* HELIADE, O. II, 33. *Roagă-mi-te tu de ea... Doară ea s-o îndura și-ntră vii te-o însemna.* MARIAN, I. 175. ♦ (Prin extensiune) *Vii-su înemile loru în veac de veac.* PSALT. 38. *Viu va fi sufletulu meu și lăuda-te-va.* ib. 267. *Fu întăi om Adam întru suflet viu* (cca 1569-1575). GCR I, 14/15. *Sufletele... vii vor fi, în vecie în veselie și în bucurie veselindu-se!* CORESI, EV. 202. *Vii-s inemile lor în veac de veac.* id. PS. 54/8. *Domnul Dumnezeu făcu pre om din bulgăr de pământ și suflă în el duh viu și fu omul suflet viu.* PO 16/9. *Făcu Dumnezeu omul cu mîna lui, ... desăvirșitu-l fece cu suflet viu.* MOXA, C. 100. *Zidi D[u]mn[e]zău pre om, țărîna luînd den pământ, și suflă în fața lui suflare de viață și să făcu omul în suflet viu.* BIBLIA (1688), 2¹/43. *Viu e sufletul tău, împărate.* ib. 209¹/35. *Te roagă... să păzească... chipul cel viu al bunătăților tale.* ANTIM, O. 119. *Pe suflet viu, Cu nici o vină nu mă știu.* COȘBUC, P. I, 299.

II. S. m. și f. 1. Persoană care trăiește; om în viață. *Celuiu ce voru da cuvîntu, ce are gata a giudeca viiloru și morțiloru.* COD. VOR.² 386. *Voiu giudeca viii și morții* (a. 1550-1600). GCR I, 9/6. *În ceriu se sui și iară va veni cu slavă, să judece viilor și morților.* CORESI, EV. 136, cf. 348. *Odată-i birui și prinse vii mulți, fără număr.* MOXA, C. 156. *Vene-va cu slavă a judeca viii și morții* (a. 1607). GCR I, 41/22. *Viața viilor prilej.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 131¹/33. *Pre dreptii moștenitori între vii știind viața cu ticăială să ducă nu va putea.* CANTEMIR, I. I. II, 51. *Cu mortul, decît cu viu, giudecată a avea, mai lesne... este.* id. ib. 105. *La judecata cea viitoare vor să se judece viii și morții și vor să se veselească la împărăția ceriului.* ANTIM, O. 77. *După aceea noi, viii, carii vom... fi rămași dimpreună cu ei vom fi răpiți* (a. 1698). GCR I, 316/6. *Fețele vielor vor fi ca și a celor morți* (a. 1815). id. ib. II, 218/11. *În veci va fi vorbă pentru ale lui bune fapte și așa să află în adunările viilor.* GOLESCU, P. 15/9. *Acest glas vorbește viilor, iar nu morților, de la care Dumnezeu a luat înapoi viața ce-i însuflețea.* MARCOVICI, D.

425/26. *Moartea... se arată... În fața bietului bolnav pe care din vii răpește.* CONACHI, P. 83. *Cii vii se grămădea la fereastră.* ALBINET, M. 73/2. *Pildă de îndreptare celor vii să fie.* ARHIVA R. I, 40/8. *Părinți, nevastă, copii Nu mai sînt între cei vii.* FILIMON, O. I, 156. *Omul primitiv crede că sufletul umui om se află sau poate să fie silit, prin evocațiune ori invocațiune a se afla, în toate lucrurile cari au aparținut acelu om. Aceasta se explică și la morți și la vii.* CONTA, O. F. 363. *Să-l aducă pe cel viu în locul celui mort.* CARAGIALE, O. IV, 150. *Cu viii nu mai am de-a face* *De mult.* MACEDONSKI, O. I, 32. *Straja morților, și-a însăprît sufletul pentru cei vii.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 163. *O ocnă... căreia nime din cei vii nu-i știe originea.* LIUBA - IANA, M. 30. *Dumnezeul creștinesc este al viilor și nu al morților.* SĂM. VIII, 8. *Nu mai avea nici un drept să se amestece în treburile celor vii.* AGĂRBICEANU, S. 264. *Nu era între vii de cîțiva secolii!* BUL. COM. IST. I, 23. *Să-mi spui Ce n-ai spus... Nici celor morți, Nici celor vii.* MINULESCU, V. 209. *Și-a dat seama... că numele morților sună altfel decît numele celor vii.* POPA, V. 22. *A venit un prietin care acuma nu mai este printre vii.* SADOVEANU, O. XX, 130. *Morții înviază și turbură toate socotile materiale ale viilor.* CONSTANTINESCU, S. I, 107. *La S-tul Trifon se fac slujbe la vii.* ULIERU, C. 110. *Să mă lupt cu viii, să mă lupt cu morții?* ARGHEZI, S. IX, 215. *Zece creioane notează pe sute și mii de suvițe de hîrtie numele viilor și morților, care alcătuiesc un pomelnic.* id. ib. XII, 82. *S-ar mira de faptul că-mi place atît de mult să vorbesc cu cei morți și atît de pușin cu cei vii.* VIANU, L. U. 21. *Formalități complicate, intervenția medicului legist, ancheta l-au mai întîrziat printre vii.* VINEA, L. II, 137. *Asta așteptau ei, ca cei vii și bogăți să fugă dinaintea morții.* BARBU, PRINC. 18. *Cînd plîng cei vii, e mai pușin trist.* H. LOVINESCU, T. 93. *Practici profilactice menite a-i apăra pe cei vii de contagiunea morții.* IST. LIT. ROM. I, 43. *Cei vii vor invidia pe cei morți.* REV. FIL. 1971, 1376. *Titlurile de noblețe erau eterne și se transmiteau din mort în viu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 25, 17/3. *Cîndu-i sfîrșitul lumii, În patru cornuri de lume Vii și morți să se-adune.* VICIU, COL. 78. *Să margă la giudecată Cei zii cu cei morț deodată.* ARH. FOLK. I, 179. *Cine-a mai văzut... să treacă morții cu viii?* FOLC. DOBR. 254. ♦ L o c. a d j. **Între vii** = (despre acte juridice) care are valabilitate, putere executorie numai în timpul vieții părților contractante. *Nu va putea dispune de avutul său... decît cu formele prescise de legi pentru donațiuni între vii sau prin testament.* HAMANGIU, C. C. 189. *Este permisă asemenea dispozițiunea între vii.* id. ib. 191. *Donațiune între vii.* CADE. *Condamnații... sînt incapabili... de a-și administra averea... prin acte între vii.* COD. PEN. R. P. R. 61. ♦ L o c. a d j. **Pe viu = a)** așa cum se prezintă în realitate, în viață; direct, nemijlocit. *Ion Luca ne demonstrează pe viu că între autenticitate și artă... sînt trepte deosebite.* CONSTANTINESCU, S. II, 97. *Notările făcute pe viu, descoperirile profunde în clar-obscurul sufletului omenesc amintesc direct de cele mai bune metode franceze.* RALEA, S. T. I, 42. *Tineretea unor oameni... el a surprins-o pe viu în mersul ei neobișnuit, furtunos și pilduitor.* V. ROM. iunie 1973, 171. *A constata pe viu cîte turburătoare afinități... există între cele două limbi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 24, 12/2. *Documentele... confirmă cunoașterea pe viu, genialele intuiții călinesciene.* MS. 1988, nr. 3, 8; **b)** (în pictură) după natură, avînd ca model realitatea înconjurătoare. *Seria instantaneelor de mic format, prinse pe viu în timpul participării pictorului la războiul din 1877, este ceea ce putem considera mai valoros.* OPRESCU, S. 44; **c)** (care este emis, transmis, rostit sau care are loc) în direct. *O puternică și modernă stație de radio-ascultare... recepționează pe viu discursuri de ale lui Churchill.* PREDĂ, DELIR. 104. *Muzical, sîntem plimbași... de la interpretarea pe viu la banda de magnetofon.* ROMÂNIA

LITERARĂ, 1974, nr. 30, 18/3. *Excluderea textului tipărit și a spectacolului „pe viu” din preocupările publicului.* ib. 1992, nr. 1, 18/3; d) (Med.) fără anestezie. *Medicii operează pe viu.* ib. 1992, nr. 3, 14/3. **Ø E x p r. Morții cu morții (și) viii cu viii**, se spune în legătură cu atitudinea egoistă, nepăsătoare a cuiva care nu regretă moartea unei rude, a unui prieten etc. sau ca îmbărbătare celor ce se consolează greu de moartea unei persoane dragi și ca îndemn de a se îngriji de cei rămași. Cf. TDRG, CADE. *Hei, tată... ia mai dă-ne și nouă ceva, morții cu morții, viii cu viii.* CĂLINESCU, B. I, 153, cf. ZANNE, P. II, 614. (Cu inversarea construcției) *Viii cu viii, morții cu morții, vorbi ea ieșită de tot din fire. Apoi, în clipa următoare, căzu grămadă pe laviță, zdrobită de un plîns sfișietor.* AGĂRBICEANU, S. 264. **Nici cu viii, nici cu morții**, se spune despre un bolnav care nici nu moare, nici nu se îndrăveneste. Cf. ZANNE, P. II, 807. **A lua (și) de pe (sau de la) viu (ori vii), și de pe (sau de la) mort (ori morți)**, se spune despre cei lacomi, hrăpăreți. *Părintele Isaia, în loc să umble morțiș, ca alți popi, după cerșitorii, luînd și de pe viu, și de pe mort... dimpotrivă, zicea că este de altă părere.* CREANGĂ, A. 138, cf. CADE, ZANNE, P. II, 806. (Cu inversarea construcției) *Ei, cînd au putut, au luat și de la morți, și de la vii.* VINEA, L. I, 138. (Învechit) **A șterge (sau a rade)** (pe cineva) **dintre vii (ori din cartea viilor)** sau **a se cura de cărțile viilor** = a omori. *Se cure-se de cărțile viilor.* PSALT. 134. *Să se cure de cărțile viilor. Și cu derepții să nu se scrie.* CORESI, PS. 181/1. *Dumnezeu pe urmă fără de zăbavă l-au ras din cartea viilor.* AMIRAS, LET. III, 118/35. *El încă fiind șters dintre vii, aceeași soartă și același destin să părea că te așteaptă și pe tine.* REV. IST. IX, 228. (Învechit și popular) **A ieși (sau a pieri, a se duce) dintre (ori, popular, de printre) vii (sau, învechit, dintre numărul viilor)** = a muri. *Ca să pier dintre cei vii, alesesem ziua în care împliniam douăzeci și trei de ani.* M. I. CARAGIALE, C. 89. *S-a dus de printre vii.* TEODORESCU, P. P. 596. (Cu inversarea construcției) *Tatăl lui Constantin... încă la leat 306, iulie 25, dintre vii ieșise.* CANTEMIR, HR. 234. *Împăratul... dintre numărul viilor ieșise.* id. I. I. II, 126. **Mort între vii** = ca și mort. *Tu ești ca neoamenii: mort între ghii.* JIPESCU, O. 134. *Cînd gîndul lui s-a stîns într-o zi ca un cărbune și nici amintirile nu au mai putut să-l alinte, atunci a rămas așa, prostit, ... un mort între vii.* ANGHEL, PR. 64, cf. DELAVRANCEA, O. II, 261. *Vă cer un singur lucru: ... să nu mai vorbiți niciodată de fosta mea soție și să rămîie, această nefericită, ca o moartă între vii.* ARGHEZI, S. XVI, 116. *Va fi mai rău decît un mort între vii.* VINEA, L. II, 98. **A da cu mort peste viu** v. m o r t (2).

2. (Învechit; mai ales la pl.; de obicei construit cu adj. „tot”) Făptură, ființă care este în viață; totalitatea viețuitoarelor de pe pămînt; s p e c. totalitatea oamenilor de pe pămînt, o m e n i r e, u m a n i t a t e. *Deșchizi tu mînra ta și veri sătura tot viu de voie bună.* PSALT. HUR. 122/8. *Viile (fiel s, jiganiile c², dobitoacele D) tale viu într-insu.* PSALT. 127. *Deșchidzi tu mîra ta și saturi toate viele (viul H, viețile V, vita D) dulce vrere.* ib. 301. *Viile tale vire într-insu.* CORESI, PS. 172/8. *Adam chemă numele muierii sale Eva, prence muma a toți viilor.* PO 21/6. *Eu fac legătură cu voi și cu semințele voastre după voi și a tot viilor carii sînt cu voi.* ib. 35/7. *Legătura mea de vecie ce iaste între Domnezeu și între toate viele, între toate trupurile ce-s pre pămînt.* ib. 36/14. *Toate viile din mare muriră.* N. TEST. (1648), 315¹/4. *Și numi Adam numele muierii lui „Viață”, pentru că e mumă tuturor viilor.* BIBLIA (1688), 3¹/43. *De nu în mina lui sufletul tuturor viilor și d[u]hul a tot omul?* ib. 368¹/46. *Acolo arătați mărirea lui și înălțați pre el înaintea a tot viu.* ib. 620¹/1.

III. Adj. (Despre celule, organisme, materie etc.) Care are viață prin structura sau prin esența sa; a cărui funcționare face posibilă viața. *Trupurile vii sau organice.* ANTROP.

277/3. *Corpul unei femei tinere... este realizarea.... cea mai desăvîrșită a materiei vii.* IBRĂILEANU, A. 113. *Elementele materiei... se aranjează în chipul ce convine producerii ființelor vii.* MARINESCU, P. A. 32. *Se... numește absorbțiune acțiunea în virtutea căreia orice țesut viu își însușește materiile puse în contact cu el.* ENC. AGR. I, 18. *Albuminoidele... formează protoplasma, baza materiei vii.* ENC. TEHN. I, 105. *Celula se poate forma și din materie fără structură celulară, așa numita materie vie acelulară.* CONTEMP. 1949, nr. 129, 13/3. *Capacitatea de expansiune și multiplicare a materiei vii fiind enormă.* CĂLINESCU, B. 44. *Pentru romantici, plantele sînt organisme însuflețite, ființe vii ca dobitoacele.* BLAGA, Z. 162. *Țesutul conjunctiv se formează din celulele vii.* RALEA, S. T. II, 143. *Respirația este un proces specific celulelor vii.* AGROTEHNICA, II, 13. *Chimia are ca obiect studierea materiei din care este constituită lumea vie și lumea minerală.* CHIM. AN. CALIT. 11. *Structura organismelor vii este în general celulară.* B. DARW. 8. *Are structura unui țesut viu.* T mai 1964, 79. *Discuția asupra organizării materiei vii, ca succesiune de sisteme ce se diferențiază calitativ în funcție de nivelul de structurare, este menită a schița o contribuție românească.* REV. FIL. 1970, 691. ♦ (Despre plante sau despre părți ale lor) Care este în plină vegetație; plin de sevă; care nu este uscat; (despre semințe) care-și păstrează puterea germinativă; sănătos, verde, vîguros. *Sămînța... pururea vie și neveștedzită ar rămînea.* CANTEMIR, I. I. II, 218. *Că vii [sau însuflețit] sînt copacii (cca 1700-1725).* GCR II, 21/37. *Au bătut piatra... și toată iarba din cîmp și toți arborii (lembele cele vii) le-au zdrobit.* TEODOROVICI, I. 114/7. *O sorcovă... n-ar fi fost pusă-n rîndul buchetelor vii.* CARAGIALE, O. III, 322. *Șerpuia un pîrăoaș și de jur împrejurul lui se forma o pajiste atît de verde și de vie încît făcea mulțumire ochilor ce o priveau.* CONV. LIT. XXII, 168. *Primăvara toate sînt proaspete dar nu depline, vara toate coapte și vii.* DELAVRANCEA, A. 5. *Cu trandafirii vii m-am înîlțit înția oară în clasa înția de liceu.* GALACTION, O. 56. *Mirosea a lemn proaspăt și viu.* VOICULESCU, P. II, 106. *Toată vremea cît pășunea este vie, stau acolo pe loc la iarbă ziua și noaptea.* SADOVEANU, O. IX, 327. *Tufe sînt vii.* BLAGA, Z. 91. *Vederea le era oprită de culmi cu pășuni vii care străluceau sus de tot.* CAMIL PETRESCU, O. I, 154. *Straturi de flori veștede, putrede toamna, vii și roșii ca flăcările acum, în plină primăvară.* STANCU, D. 383. *Cînd sămînța este vie, umflarea este începutul germinației.* AGROTEHNICA, II, 12. *O sămînță, un tubercul... trebuie să aibă embrionul sau mugurele nevătămat, viu și sănătos.* ib. 18. *Îl ocoleau, ziceau că nu-i uscat, că e viu.* BĂNULESCU, I. 8. *Stejari cu frunze vii, lîngă foșnetul valurilor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 6/2. *Unde-s tufe mai rari, Mormînturi de fete mari, Unde-s tufe mai vii, Tot mormînturi de copii.* ALECSANDRI, P. P. 35. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Cîteva case... par a se răzîma de catapeteasma vie a brazilor.* IORGA, P. A. I, 136. ♦ *Gard viu* = plantație deasă de arbuști, de forma unui gard, care servește la împrejmuirea unui loc sau ca element decorativ. *Pentru plugarii românești n-ar fi mai bine... de s-ar învăța a-și face garduri vie.* ECONOMIA, 167/7. *Zidurile... erau înălțate printr-un gard viu tuns pe culme, format din copăcei ghimpoși, mărăcini de tot neamul și glădici.* GHICA, S. 534. *Pentru a face gard viu, trebuie a alege a planta un copăcel cu spini, precum este sălcîmul, prunul, trandastrul sălbatic, ... și mai cu seamă măcieșul.* I. IONESCU, M. 331, cf. CADE 528. *Gardul viu care înconjură parcul era dublat de un grilaj de sîrmă.* REBREANU, R. I, 80, cf. SCRIBAN, D. 541. *Era înălțat... gard viu de tufe de liliac și soc.* CAMIL PETRESCU, O. I, 176, cf. M. D. ENC. 400.

IV. Adj. (Despre părți ale corpului, organe, carne etc.) Care aparține unei ființe în viață. *Carnea ce încă-i viu în sîngele lui să nu mîncați.* PO 34/17. *O să vire încet...*

sfredelul în osul viu al pieptului... pînă să atingă inima. CARAGIALE, O. I, 65. *Și calzi de mîna vie în pumnii morți erau culeșii bani.* COȘBUC, P. II, 97. *Viu însă, generosul sînge ieși gilgîind.* ANGHIEL, PR. 96. *Pana provine de la păsări și cîtă vreme e pe păsări e vie; după ce cade, e moartă.* PASCU, C. 52. *Trupul meu tînăr și alb, cu sînge viu și bogat, ... va fi și el odată pămînt!* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 61. *Dacă morților le-ar rămîne ochii vii... ar continua să vadă orașul și casele.* STANCU, D. 381. *Și lighioanele însetoșate Vor să bea om... Cer sînge viu.* ARGHEZI, V. 725. (Substantivat, n.) *Nimerește pe un pat, iar supt țoale, Pipăind, dede de viu și moale.* BUDAI-DELEANU, Ț. 289. *Os Carne vie = a* (și în formele *rană vie, plagă vie*) carne sau rană a unui organism în viață care sîngerează, de pe care s-a luat pielea. *Să se frece între unghii cu arcan de lînă pîn' ce se va face carne vie.* MANOLACHE DRĂGHICI, ap. TDRG. *O singură picătură căzută pe carne vie face a se simți o arsură uneori nesuferită.* MAN. SĂNĂT. 119/15. *Priviți Pe fruntea mea aceste plăgi largi și vii de spadă.* CARAGIALE, O. VI, 369, cf. CADE. *Era atîta mizerie... în înfățișarea animalului lingîndu-și rânile dezgolite de pînă pînă la carnea vie.* C. PETRESCU, I. II, 188. *Pielea e roșie, crăpată, umflată - carne vie.* STANCU, D. 277. *Cărute șubrede, mărunte, trase de cite un cafîr chior, cu spinarea carne vie de rănii.* id. ib. 316, cf. M. D. ENC. 151. *Pielea se ia și rămîne carne vie, rana.* PAMFILE, B. 12. (În construcții comparative) *Îl legă în pat, și-l bătu, și-l creștă cu iataganul de i-a făcut trupul ca o rană vie.* SADOVEANU, O. VIII, 337. *E scurt, îndesat... cu buze roșii - carne vie.* STANCU, D. 238. (Fig.) *Privirile sale aveau ceva care dovedeau că toată ființa lui era o rană vie de durere și jignire.* PREDĂ, M. 372. (E x p r.) **A tăia** (sau **a trage** etc.) **în** (sau **din**) **carne vie** (ori, popular, **în cărnuri vii**) = a tăia (sau a trage, a da) în plin, direct (în ființe vii); a încerca să curme un rău prin măsuri radicale, drastice. *Paloșul.. taie în carne vie.* RUSSO, S. 128. *Și paloșu-i ce luce ca fulger de urgie Tot cade-n dreapta-n stînga și taie-n carne vie.* ALECSANDRI, POEZII, 290. *Moșule, Măi hoșule, Nu tot trage-n carne vie Și mai trage-n cea pustie!* id. P. II, 22. *Trebuie tăiat în carne vie căci cancrena imoralității periclitează corpul social* (a. 1875). URICARIUL, XXII, 51. *El da în vînt; iară cînd aducea fata paloșul, ... da în carne vie.* ISPIRESCU, L. 27. *Se lăsa asupra vrăjmașului și tăia în carne vie cu nemilostivire.* id. ib. 170. *Cazacii băteau cu biciul în carne vie.* SĂM. I, 37. *Cînd edităm asemenea texte, trebuie să fim foarte conservatori... de frică să nu îndreptăm pe însuși autorul sau să nu tăiem din carne vie.* BUL. COM. IST. II, 91, cf. CADE 226, SCRIBAN, D. 233. *Materialul, imens de ftecare dată, presează și criticului îi vine greu să taie în carne vie.* V. ROM. Iulie 1973, 144. *Băieții... Trag la naiba prin pustii Nu ca mine-n cărnuri vii.* TEODORESCU, P. P. 291, cf. ZANNE, P. II, 63. (Cu inversarea construcției) *În carne vie are să tragă.* CARAGIALE, O. I, 243; **b**) carne crudă; animale destinate sacrificării pentru consumul alimentar. *După asemănare să zice carne vie, adică cea neștiartă, nefriptă, cea crudă.* I. GOLESCU, C. *Turturică, turturea! De te-ai prinde-n mîna mea... Te-ai mînca, zău, carne vie.* MARIAN, O. II, 205, cf. ALR I 738, ALR II 3165/228, 235, ALR SN VI h 1 839; **c**) grup de persoane care practică prostituția. *Traficanții de carne vie;* **d**) f i g. om în viață. *Arată din ochi boțul de carne vie... care da să se înalțe spre el.* VINEA, L. II, 152. *Inventar viu = totalitatea vitelor și păsărilor care aparțin unei gospodării sau unei crescătorii. Inventarul viu și mort al gospodăriei individuale.* PĂRVAN, I. F. 84. *Trecea la „inventarul viu și mort”.* GALAN, B. I, 59. *Munca vie = manifestarea forței de muncă a omului în procesul de producție. Munca trecută, acumulată în capital, domină munca vie.* REV. FIL. 1971, 975. *Noul curs al istoriei tinde cu necesitate să răstoarne acest raport dintre munca moartă și*

munca vie. ib., cf. D. EC. POL. *Forță vie v. f o r ț ă.* *Os* Compus: (Entom.) **os-viu** v. o s (1).

V. Adj. Care persistă, care se menține, care dăinuie încă; care (mai) este viabil, care nu s-a perimat. *E cu puțință... ca o filosofie vie să renască din cenușa acestor filosofii stinse.* LAURIAN, F. 211/32. *Monument viu rămas din timpul gloriei sale.* PELIMON, I. 156/6. *N-a rămas totuși la urmă nici un vestigiu viu al Romei.* HASDEU, I. C. I, 225. *Oamenii... în a căror limbă... ai regăsi, cu atîta sfințenie păstrate, urmele vii din graiul stins demult al poporului tău.* VLAHUȚĂ, R. P. 62. *Să ne facem o religieune desăvîrșită, cu totul vie, conformă cu adevărul ființei și al aptitudinilor noastre.* SĂM. VIII, 11. *Arta lui... era îndrăzneată, independentă, dar prin aceasta nu mai puțin plină de respect față de ce era viu în tradiția artistică.* OPRESCU, S. 92. *Ele sînt momente încă vii ale picturii noastre monumentale.* id. ib. 184. *Citind ediția cea mare și apoi pe aceasta mică, cititorul se va lămurii asupra părții vii din literatura noastră.* CĂLINESCU, ap. CONSTANTINESCU, S. II, 226. *Din cercetarea resturilor foarte vii pînă fîrziu a judecării prin oameni buni și bătrîni... rețese că în domeniul justiției instituțiile obștii au rămas în stare de funcționare în țările române chiar și sub monarhia feudală.* PANAITESCU, O. Ț. 234. *O lume dispărută se află acolo încă vie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 65, 2/5. *Există o cultură grecească încă vie.* REV. FIL. 1971, 1545. *Progresul cercetărilor privind traco-daca și relicvele ei vii depinde... de aplicarea unei metode complexe.* L. ROM. 1981, 31. ♦ (Despre cuvinte, limbă etc.) Care este expus, comunicat oral; care este în circulație; (despre sufixe, prefixe) productiv. V. u z u a l. *Ca să tălmăcească Sf[î]nta Scriptură în limba românească, fie și stricată, fie și varvară, tot este limbă vie* (a. 1818). BV II, 220. *Adevărul... să propune și altora sau în scris sau prin viuul glas al celui ce învață.* POTECA, F. 143/22. *I-am așternut această diată din cuvînt în cuvînt, precum se vede, chiar din povățuirea și viuul graiul dumitale* (a. 1833). ARH. OLT. II, 50. *Încredințarea ce au făcut că cele coprinse sînt prin viuul lor grai* (a. 1837). DOC. EC. 689. *Graiul este de două feluri: umul viu sau din gură și altul mut sau din scris.* CÎMPEANU, GR. ROM. 2/2. *Elementele graiului viu sînt sunurile din gură, iară ale celui mut sînt literele.* id. ib. 2/5. *Pe hirtie nu poți conversa ca prin graiul viu.* BARIȚIU, C. II, 216. *Parcă, pentr-o vorbă vie, gura îi cere chirie.* PANN, P. V. I, 106/9, cf. RUSSO, S. 72. *O asemenea numire... se pare a fi pierit chiar din limba cea vie a poporului.* HASDEU, I. C. I, 53. *Au a forma directivul ortografiei... numai tradiția literară și formele dialectale vii cele mai apropiate de dînsa.* ARHIVA, I, 18. *Ar comite o erezie în contra pronunțării corecte cine l-ar înlocui prin „ă” în graiul viu.* id. ib. 161. *Colindele noastre... s-au păstrat în decursul a zeci de secole numai în graiul viu al poporului.* REV. CRIT. I, 12. *Le învață prin viuul grai al profesorului.* REV. IST. IX, 279. *Limba, graiul viu și scris al poporului.* L. COSTIN, GR. BĂN. 14. *Este mult mai ușor și mai fîresc ca doi, trei indivizi să cunoască limbile vii ale popoarelor.* GOLOGAN, C. R. 199. *De-a produce o miorcăială... care, prin exerciții, ajungi s-o transformi în viu grai.* MIRONESCU, S. A. 224. *Amintirile și poveștile lui Creangă sînt însăși limba vie a poporului ridicată la un înalt potențial artistic.* SADOVEANU, E. 95. *Iordan se ocupă de limba vie actuală.* id. O. XX, 246. *Limbajul familiar, curent, „viu”, adică oral, utilizează și el ritmul, totuși într-o măsură cu mult mai redusă decît cel popular.* IORDAN, STIL. 105. *Prezentăm felul cum trebuie considerați pescărușii după terminologia vie din popor.* BĂCESCU, PĂS. 272. [Traducerea] *a fost culeasă din graiul viu al ungurilor cu care cneazul a venit în atingere.* DRĂGANU, ROM. 229. *Se hotărî ca... să plece la București... Mitru și Damian Tabacu, cu un raport viu către cei din București.* CAMIL PETRESCU, O. II, 179. *România are*

mai multe prefixe vii decât limbile occidentale. SCL 1954, 299. *Cărțile populare... au fost transpuse... în limba vie a poporului.* IST. LIT. ROM. II, 25. *Graiul latin... era încă viu.* PANAITESCU, C. R. 80. ♦ *Limbă vie* = (în opoziție cu *limbă moartă*) limbă vorbită în zilele noastre sau într-o epocă apropiată de noi; limbă modernă. *O rîvnă mintuitoare în inimile acestor sfinți bărbați ca să tâlmăcească Sfînta Scriptură în limba românească, fie și stricată, fie și varvară, tot este limbă vie* (a. 1818). BV III, 220. *Limbile toate, și cele vii și cele moarte, în gura pruncului din firea lor sînt analitice.* HELIADE, O. II, 98. *Înțeleg ce citesc în biserică căci se închină într-o limbă vie, iar nu moartă.* GENILIE, G. 218/24. *Limba latină este uitată ca limbă vie, și rămîne numai o legătură a canțelieriilor, a învățaților și limba bisericeii.* RUSSO, S. 70, cf. CIPARIU, O. I, 118, DELAVRANCEA, H. T. 174, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL. *În țările catolice, oamenii culți, laici și clerici, vorbeau latinește, deși latina medievală nu mai era o limbă vie, ci numai o limbă de cultură.* PANAITESCU, C. R. 199. ♦ L o c. a d v. **Prin** (sau, rar, **din, cu**) **viu grai** (sau, rar, **glas**) ori, rar, **prin grai viu**, cu **glas viu**, învechit, **prin voce vie** = verbal, din gură în gură; oral! (2). *Mi-am dat cu cucerie toată voința mea înaintea Măriei tale și prin glas viu și în scris.* ANTIM, O. 232. *Să spuie din viu grai* (a. 1788). BUL. COM. IST. III, 142. *Să arătăm atît înaintea Înălțimii sale prin viu glas, cit și în scris* (a. 1817). URICARIU, IV, 342/12. *Științele toate se comunica inițiaților sau elevilor prin voce vie.* HELIADE, O. II, 39. *Să se arăte prin un alt înscris sau prin viu grai.* COD. TIV. 123. *Fiind grațios solicitat prin viu grai sau prin poștă..., m-am executat.* ALECSANDRI, S. 132. *Vodă Cuza a iertat prin viu grai și în scris tudorilor.* EMINESCU, O. XII, 104. *Peste puțină să-mi scriu impresiile..., trebuie să și le spun prin viu grai.* CARAGIALE, O. VII, 71. *Voi îndrăzni zilele acestea să viu a vă prezenta scuzele mele prin viu grai.* id. ib. 156. *Calumnii... răspîndite prin viu grai și foi publice.* SBIERA, F. S. 226. *O putem spune și în public, prin viu grai.* IORGA, P. A. II, 398. *Au pornit o vie campanie prin viu grai și prin scrieri în contra alcoolismului.* MARINESCU, P. A. 127. *Prin viu grai candidații să evadeze de sub pragul cenușiu al mediocrității.* BOTEZ, B. I, 122. *Dovezi scrise sau spuse prin viu grai.* ARH. OLT. XVII, 285. *Îi lipsesc... gestul și mimica prin care întregim expresivitatea celor comunicate prin grai viu.* PUȘCARIU, L. R. I, 57. *Vă comunic și în scris ceea ce v-am notificat prin viu grai.* CĂLINESCU, E. O. II, 306. *Era mai greu... să le spună cu glas viu acestor oameni ceea ce ani de zile își spusese lui însuși, în gînd.* TUDORAN, P. 118.

VI. Adj. (Cu sens intensiv) **I.** (Despre ființe) Care este plin de viață, de vigoare; care are o vitalitate deosebită; care dă impresia de pulsație a vieții; exuberant, frenetic. **V. v i o i** (1). *A alege, A domni cu dreptul cuget, prin energie și lege, Luminării, fericirei a fi viu îndemnător.* ASACHI, S. L. I, 104. *O dalbă de fată... Vie și frumoasă, Dulce, răcoroasă.* ISPIRESCU, U. 80. *Dar totuși nu era vie, lîngă el, ca acestea două.* AGĂRBICEANU, A. 41. *De data asta te admir eu, pentru că urăști, iubești, disprețuiești, ești vie și limpede.* IBRĂILEANU, A. 75. *Era... ispititoare și dulce ca păcatul însuși, mlădioasă și vie ca văpaia și ca unda.* M. I. CARAGIALE, C. 138. *D. Călinescu este o personalitate vie, agitată și complexă.* CONSTATINESCU, S. II, 225. *Admiram cele patru animale subțiri și vii ca jocul de izvor.* CAMIL PETRESCU, U. N. 383. *Se uitau la ei... siguri că la sfîrșitul cinei femeia tînără și vie avea să-l lase pe bătrîn singur.* DEMETRIUS, A. 326. *Un om neasemuit de viu și neprevăzut în tot ceea ce făcea, gîndea și scria.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 25, 8/1. *Femeia vie umple cu delicată vivacitate lumea concretă.* ib. 1993, nr. 1, 5/4, cf. ALR II 3678/316, ZANNE, P. IV, 335. ♦ (Despre părți ale corpului) *Privesc și simt mîna asta caldă și vie.* CAMIL PETRESCU, T. II, 426. *Bătu murgul în jos de crupă ca să-i arate părul mic,*

lucios, mușchii prin care răzbăteau vinele vii. id. O. II, 143. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Scotocitorul... care-și ținea pînă la aceste adînci bătrînețe sufletul viu.* IORGA, P. A. II, 51. *Spirit viu, Micu trece dincolo de porțile seminarului.* IST. LIT. ROM. II, 38. ♦ (Despre ochi, privire, fizionomie etc.) Care dovedește agerime, vitalitate, însuflețire; care trădează un temperament dinamic, plin de viață; care exprimă inteligență; care are o expresie însuflețită. **V. pătrunzător, vioi, expresiv.** *Vedeți ce ochi vii, negri și focul ce-au în ei!* BOLLIAC, O. 120. *Ochii vii, glas răstit și gros.* GHICA, S. 5. *Ochi vii.* CANELLA, V. 35. *Cine-i fecioara... cu gene bogate, cu ochi verzi și vii, Ce arde în lacrimi?* BOLINTINEANU, P. I, 164. *În față farmecul palorii Și ochi ce scînteie de vii.* EMINESCU, O. I, 211. *Să știi – Că-n veci visez la ochii tăi cei vii.* id. ib. IV, 70. *Bucuria rîde din ochi vii.* CARAGIALE, O. III, 296. *Rotunzi avea obraji și ochii vii, albaștri.* COȘBUC, P. II, 198. *Parc-o văd și-acuma cu fața-i numa-ncrețitură, ... cu ochii vii și albă toată.* SĂM. I, 10. *Ea îl lovi ușor peste gură, cu ochii vii și poftitori.* D. ZAMFIRESCU, A. 67. *Om voinic, cu ochiul viu, ... d-l notar putea să aibă între 40 și 60 de ani.* id. 132. *Nimeni nu vedea ce vii și ce licăreșori se aprinseseră ochii pasărei.* ANGHEL, PR. 47, cf. IBRĂILEANU, S. 7. *Lucile, cu ochii vii, încîntată, mirată.* CAMIL PETRESCU, T. II, 359. *Fața ei care de obicei era absentă și gînditoare... era acum foarte vie.* id. P. 227. *Ne aștepta un bătrîn înalt și impunător, cu... niște ochi vii și însuflețiți.* VOICULESCU, P. II, 74. *Era un flăcău balan, cu ochi șireți și vii de hoț.* SADOVEANU, O. XXI, 168. *Cu ochii vii, negri.* MOROIANU, S. 28. *Numai ochii au mai rămas vii și ne privesc ca cei ai unui animal rănit de moarte.* OPRESCU, S. 68. *Ochiul mi-e viu, puterea mi-e întregă.* ARGHEZI, S. I, 48. *La picioarele lui stătea cuminte, cu botul pe labe, dar cu ochii vii iscodind în jur, un ciine ciobănesc.* TUDORAN, P. 89. *Copilul își ridică privirea vie.* PREDĂ, R. 226. *Ochii lui vii și pătrunzători.* ȚOIU, G. 11. ♦ (Despre gîndire, imaginație, inteligență) Care se manifestă cu promptitudine, cu rapiditate, în mod spontan (și inteligent); ager, ascuțit, prompt; ardent, înflăcărat. *Vie este închipuirea oamenilor celor iubitori de dulceață.* ȚICHINDEAL, F. 141/11. *Fii ai... poezilor, artiștilor, oameni a cărora imaginație este vie și a cărora inimă este generoasă, lăsați lumea să vorbească din interes sau din sistem.* CR (1832), 288/4. *Un cerc de aur! Ce vie-nchipuire De cea de vacuri visată prorocire!* I. VĂCĂRESCUL, P. 23/2. *Aceasta apoplexie vine din patimile sufletești, din fantasia vie a minții, din amorii și iubirea de persoane.* CORNEA, E. I, 22/37. *Neamul român au păstrat o închipuire secundă, vie, grațioasă.* RUSSO, S. 186. *Închipuirea lui cea vie îi punea înainte și obstacolile ce împingă în realizarea lor.* FILIMON, O. I, 99. *Avea... o inteligență vie și un spirit fin și iscusit.* id. ib. 117. *Iată ce a început Ludovic XI... prin singurul merit al viei sale inteligențe.* BARONZI, I. C. II, 49/2. *Avea inteligență vie.* CARGIALE, O. I, 246. *Dar drumul început se prelungeste dincolo de ce poate ști cea mai vie închipuire.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 312. *Din cîntece, zicători și colinde se dovedește adevărata fire de artist a corbeanului, ... închipuirea vie, pătrunderea ușoară.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 61. *E mai vie născocirea Cînd iubirea o imbie.* BLAGA, POEZII, 276. *Avea o minte vie și ascuțită.* BĂNULESCU, I. 219. ♦ (Despre stări sufletești, sentimente, senzații etc.) Care se manifestă cu intensitate și persistență (dezvăluind un temperament înflăcărat, energic); aprig, aprins, intens, puternic. *Dumnezău, din riul nemăsuratei sale îndurări, îți dăruiește... credință vie, statornică nădejde.* MAIOR, P. 63/16. *Un viu dor mă-naripează.... Ca să cerc pe alăută românească armonie.* ASACHI, S. L. I, 47. *Ca un semn de vie recunoștință.* ARHIVA R. II, IV/11. *Să-mi fie mie soție Trăind cu dragoste vie.* BĂRAC, A. 21. *Amorului viu și puternic aprinză cu-a ta mijlocire.* CONACHI, P. 81. *Într-acea vreme de ticnă unită*

prietenie Era pentru a lor inimi mulțămirea cea mai vie. id. ib. 300. *Primește... expresiunea celor mai vie sentimente de stimă.* BARIȚIU, C. II, 209. *Cine șade călare cu coraj mai viu pe șa?* PANN, E. II, 81/15. *Conștiința singelui au fost vie.* RUSSO, S. 84. *Prin lecțiile mele voi putea deștepta... un interes mai viu pentru nație și patrie.* KOGĂLNICEANU, S. A. 76. *Am priimit cu o vie plăcere buchetul.* NEGRUZZI, S. I, 98. *Ochii tăi ca două stele Negrii, făcuți de iubit... Îmi dădeau speranțe vie* Că vor cîndva ai mei să fie. MUREȘANU, P. 17/19. *Simțimentul... unei vii păreri de rău coprinde pe spectatori.* BARONZI, I. C. III, 12/18. *Bucuria... produce o vie impresiune în interesul nostru.* CANELLA, V. 52. *Aceste asigurări... le primesc cu o vie satisfacțiune (a. 1872).* URICARIUL, X, 365. *Ferice de acela ce cu-o simțire vie Slăvește armonia și-nalta poezie.* ALECSANDRI, P. I, 134. *Cea mai vie dorință a me este de a deveni amicul d-tale.* id. T. 1322. *În horă lină Viele dorințe ne-ncetat plutesc.* BOLINTINEANU, P. I, 254. *Alecsandri, în frumoasa sa poezie „Groza”, deșteaptă cea mai vie impresie prin adjectivele pline de sensibilitate cu care însoțește obiectele gândirii.* MAIORESCU, CR. I, 21. *O întinsă dare de seamă, scrisă cu o vie simpatie.* id. ib. III, 14. *Compune cu grăbire „Marșul la ostirea românească”, plin de vii speranțe, de aspirațiuni vitejești.* ODOBESCU, S. I, 238. *Inima-ți frămîntă Doruri vii și patimi multe.* EMINESCU, O. I, 226. *A urmărit cu cel mai viu interes... pe elevii liceului.* CARAGIALE, O. I, 106. *Îl cuprindea o vie îngrijorare.* SLAVICI, O. I, 139. *I-am găsit oameni deschiși la inimă, dară... cu închipuință vie despre superioritatea lor asupra altora.* SBIERA, F. S. 114. *Cu cea mai vie recunoștință.* D. ZAMFIRESCU, A. 43. *Cei ce s-au ocupat și se ocupă cu trecutul nostru au cu toții conștiința vie că materialul încă necunoscut, față de cel cunoscut, este imens.* BOCĂNEȚU, T. A. 123. *Nu mă îndoiesc de via dorință a Consiliului de a da Adunării tot ajutorul pe care-l poate acorda.* TITULESCU, D. 211. *Dorința lui vie... nu și-o ascunde.* CĂLINESCU, S. 79. *Dante este însă „cel dintîi poet al vremii noi”... prin sentimentul mai viu al naturii.* VIANU, L. U. 15. *Curiozitatea din privirile lui nu mai părea așa de vie ca la început.* TUDORAN, P. 14. *Antichitatea greco-romană a comentat fenomenul geto-dacic cu un interes mereu viu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 1, 12/3. *◇ (Adverbial) Sala... era plină de un public viu interesat.* ODOBESCU, S. I, 471. *A fost viu emoționată de o senzațională dramă pasională.* CARAGIALE, O. II, 118. *Cine n-a observat cît de viu simțesc copiii trebuința de-a cunoaște tot ce văd?* CONV. LIT. XXII, 431. *Aceia care resimt mai viu necesitatea menționării Antantei se străduiesc ca neutralitatea politică binevoitoare... să fie definitivă.* TITULESCU, D. 103. *Cellius, viu neliniștit.* CAMIL PETRESCU, T. II, 234. *Către Roma republicană se îndreaptă apelul poetului, sub îndemnul aspirațiilor mai viu simțite acum.* VIANU, L. U. 24. *◇ (Despre amintiri, fapte etc. din trecut) Pomenirea lui rămase scumpă și vie în ținerea de minte a rumânilor.* F. AARON, I. I, 40/17. *Una dintre cele mai vii întipăriri a trecutului îmi este sărbarea zilei întîi mai.* RUSSO, S. 21. *O vie aducere aminte a primitivei situațiuni... s-a conservat pînă astăzi.* HASDEU, I. C. I, 10. *Amintirile istorice sînt vii.* VLAHUȚĂ, R. P. 79. *În oglinda închipuirii se păstrează vii și neșterse unele amintiri ale trecutului.* HOGAȘ, M. N. 107. *Exemplul celor din trecut trebuie să le fie totdeauna viu înaintea ochilor.* ARH. OLT. XII, 408. *Îi aveam însă în mine ochii și zîmbetul, expresie a acelei inteligențe și a acelei iubiri care se păstrează vii și în mine.* SADOVEANU, O. XX, 31. *Fenomenu s-a mai produs și în alte epoci ale istoriei, pe care le aveam vii în amintirile cronicilor.* id. ib. 375. *Sărbătoarea aceea a rămas vie în amintirea mea.* MOROIANU, S. 73. *Pieseale descrise... se pot reconstitui prin amintirea încă vie a bătrînelor care le-au purtat în tinerețea lor.* APOLZAN, P. I. 120. *Fîind totuși încă vie amintirea lui, multe din numele sale... au trecut asupra*

altor vulturi. BĂCESCU, PĂS. 232. (Adverbial) *La ea privesc umit Că-mi aduce viu aminte de-o minune ce-am iubit.* ALECSANDRI, POEZII, 20. *◇ (Despre stări patologice, simptome etc.) Patria plînge în durere vie.* ASACHI, S. L. I, 126. *La femei... durerea este mai vie.* CONACHI, P. 88. *Via lui durere crește ne-ncetat.* BOLINTINEANU, O. 87. *Atingerea minii celor mai mulți oameni mi-ar produce o displăcere vie.* IBRĂILEANU, A. 89. *Din durerile cele mai vii Îmi dăruie năprasnice bucurii.* CAMIL PETRESCU, T. III, 463. *Preferă să plece singur pe jos, în prada celei mai vii și comice agitații.* CĂLINESCU, B. I. 89. *Cei intoxicați se plîng de dureri vii în stomac.* BELEA, P. A. 153. *◇ (Despre acțiuni, manifestări etc.) Care se produce cu repeziciune, cu intensitate, cu însuflețire; care este însuflețit, plin de dinamism, energic; intens, puternic. S-au îndatorat... a fi cu vie priveghere pentru prinderea acelor propagandiști (a. 1848).* ARH. OLT. V, 35. *Avem trebuință de cea mai vie concordie.* BARIȚIU, C. II, 45. *Țara... ne va strînge împregiurul ei cu nouă legături mai vii.* RUSSO, S. 159. *Să dea o așitare mai vie acestor laude silite.* NEGRUZZI, S. I, 75. *Nu schimb nimic dintr-aceste suveniri ale unei activități intelectuale atît de vie și atît de senină.* BARONZI, I. C. I, 5/11. *Voiți să se exercite control viu asupra actelor guvernului.* MAIORESCU, D. I, 117. *Adevăratul progres nu se poate spera decît conservînd pe de o parte, adăugînd pe de alta o vie legătură între prezent și viitor.* EMINESCU, ap. VIANU, L. R. 214. *Și-ncepu să plîngă-ntr-însa plînsul doar mai viu.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 11. *O novațiune... ar întîmpina o rezistență destul de vie din partea publicului.* ARHIVA, I, 162. *Se arată o îngrijire foarte vie... pentru lavrele din răsărit.* XENOPOL, I. R. VI, 30. *Reușesc să armonizeze sentimentele lor și dorințele cu poruncile vii ale credinții.* AGĂRBICEANU, A. 40. *Mărturiile vii... probau pe deplin faptul spoliațiunii.* PĂCALĂ, M. R. 72. *Importul... era mai viu.* PĂRVAN, G. 707. *Le dădu puteri pentru un poker viu și susținut o noapte întreagă.* MIRONESCU, S. A. 113. *E aplaudată... cu o vie participare la cei din salon.* CAMIL PETRESCU, T. III, 98. *Se punea un atît de mare preț pe originalitate, înțeleasă ca un element de șoc, adică de surpriză vie și neașteptată.* OPRESCU, S. 92. *În dependență... de izolarea regiunilor sau de schimburile vii din preajma orașelor.* IST. T. I, 66. *Un schimb spiritual viu între țara noastră și restul lumii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 4/3. (Adverbial) *Ideile și cugetările lor îi ating atît de viu.* CANELLA, V. 6. *Însoțește actele de observări foarte viu scrise.* MAIORESCU, CR. III, 42. *Eminentul tînăr a fost viu feliicitat.* CARAGIALE, O. I, 248. *Își întipărise atît de viu acest gînd.* SLAVICI, O. I, 93. *Primele două principii... sînt, pentru motivele arătate, viu combătute.* ARHIVA, I, 79. *„Explica” bine, viu.* IORGA, P. A. I, 56. *Contrastînd viu cu minunile de gingășie ce se aflau acolo, răsărea posomorît... chipul unui om.* M. I. CARAGIALE, C. 108. *În parlament au fost viu criticate ultimele hotărîri.* TITULESCU, D. 110. *Trăia incomparabil mai viu decît violara durerea iubirii.* CAMIL PETRESCU, T. II, 129. *Ele se exprimă cu atît mai viu cu cît musafirul vine mai de departe.* ARGHEZI, B. 84. *Tremurînd de neasîmpărul ce-ți joacă Viu și cald în vine.* BLAGA, POEZII, 35. *Cartierul aflat între gară și port trăia mai viu... în zilele de lucru.* TUDORAN, P. 14. *O piatră viu cioplită, simbolică-ntrupare.* ISANOS, P. 371. *Asemenea confruntări... conturează mai viu în mintea participanților punctele de vedere.* REV. FIL. 1971, 1615. *Închinările lui... sînt foarte viu marcate într-o lirică înfoaiată.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 10/3. *◇ (Despre gesturi, mișcări etc. ale ființelor) Zborul său e așa de viu, că la un moment dat se pare imobilă în aer, o vedem oprindu-se un moment dinaintea unei flori.* CONTEMPORANUL, I, 142. *Pe ulița mare e o circulație vie.* CARAGIALE, O. I, 57. *Abia te strecurai printre jucării, porfelane cu spaimă să nu trîntești ceva cu un gest mai viu.* PAPADAT-BENEGESCU, O. I, 289. *O vie mișcare se iscuse în*

tot birtul. M. I. CARAGIALE, C. 21. *Domnul... se puse în mișcare cu pas viu.* SADOVEANU, O. XIII, 31. *Marșul a fost viu și dirz dintru început.* id. ib. XXI, 109. *Furia... provoacă... o respirație mai vie.* IORDAN, STIL. 77. *Mișcările ei extrem de vii și neașteptate.* BĂCESCU, PĂS. 319. *Caii odihniți duceau brișca în trap viu cu rare clipe de odihnă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 160. (Adverbial) *O agitație neobișnuită îl făcuse să zvîrle caii prea viu înainte.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 24. ♦ (Despre aplauze) *Călduros. Cuvîntările... au fost subliniate cu vii pauze.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6689. (Adverbial) *A fost viu aplaudat.* ARH. OLT. V, 67. ♦ (Despre discuții, comentarii, discursuri etc.) Care este animat, aprins (și dur, usturător). *Întrevorbirea vie și cu vorbe grabnice pe buze făcu să se teamă un moment conjurații.* TEULESCU, C. 389/15. *Cuvîntarea ține curat de animă:... formoseșea sa stă în a fi vie, tare și atingătoare.* CANELLA, V. 115. *Mesenii, încîntați Rămas-au.... Atît era de vie și de atrăgătoare vorbirea lui!* ALECSANDRI, T. II, 100. *Mi-a răspuns într-un discurs cam viu.* MAIORESCU, D. II, 251. *A fost obiectul unor atacuri foarte vii din partea literaților români.* id. CR. III, 56. *Via discuțiune iscată asupra acestei materii.* ODOBESCU, S. I, 490. *Ampla expunere a lui Sașa Pană... a ocazionat o vie dezbateră.* CONTEMPORANUL, 1966, nr. 1022, 10/3. *Această nesocotire a termenului... nu putea decît să ridice vii obiecții.* REV. FIL. 1971, 1564. *Așteptăm de aceea discuții vii din care știința... nu putea decît cîștiga.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 39. *Ziarul... releva viile comentarii și semnificația ieșită din comun a realegerii.* ib. 55. (Adverbial) *Mioara continuă viu, intens.* CAMIL PETRESCU, T. II, 61. ♦ (Despre creații, realizări ale oamenilor) Care este expresiv, convingător, viabil; care evocă ceva în imagini sugestive; care animă, care dinamizează, care însuflețește. *Cugetele sale sînt morale, descrierile vii, imaginația roditoare.* PLEȘOIANU, T. I, 56/3. *Poetul trebuie să utilizeze poezia, să caute... mijloace a o face simțită inimii și fanteziei, vie și pronunțată.* BOLLIAU, O. 43. *Am cunoscut mîna d-tale, prietene, pe trăsăturile caracteristice și imaginile cele vii.* id. ib. 57. *Faptele de felul acesta... e anevoie a le însufleți, a le înfățișa sub niște forme curate și vii.* BARONZI, I. C. I, 13/26. *Tablouri vii și strălucitoare... entuziasm poetic.* COLUMNA, VII, 76. *Versuri mai vii și mai colorate.* ODOBESCU, S. III, 82. *Homer ne zugrăvește un portret viu de înțelepciune și de răbdare.* CONV. LIT. XXII, 164. *Tipurile cele mai vii se găsesc... la scriitorii eminentamente creatori.* IBRĂILEANU, S. L. 37. *Dialogul e viu și caracteristic pentru zugrăvirea fiecărui tip.* ARH. OLT. X, 71. *Scenele de algerieni, marocani sau tunisieni sînt printre cele mai strălucite, mai vii și mai reușite din întreaga sa operă.* OPRESCU, S. 106. *Din clocotul fierbinte al vieții celei noi, Țișnește poezia adevărată, vie.* DEȘLIU, G. 6. *Spectacolul... se păstra viu... - se pare chiar cu mai multă vervă și cursivitate decît la premieră.* T mai 1964, 99. *Are o replică vie, spumoasă, presărată cu accente umoristice.* ib. iunie 1964, 88. *Poezia română de azi e una din cele mai bogate, mai vii... din cîte se scriu pe neliniștita noastră planetă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 1, 6/3. *Marin Preda... este... creatorul unuia dintre cele mai vii - prin substanță umană - personaje ale romanului românesc de pînă acum: Ilie Moromete.* ib. 1973, nr. 20, 5/2. *Teatrul... prin oralitatea sa se face mai viu.* V. ROM. iunie 1973, 96. ♦ (Despre moarte) Care se produce într-un mod violent, năprasnic. *Este o viață moartă, precum ș-o moarte vie.* HELIADE, O. I, 184. *Decît Moldova-n lanțuri, mai bine stearsă fie!* Decît o viață moartă, mai bine-o moarte vie. ALECSANDRI, O. II, 136. *Pot trece mai lesne de la viață la o moarte vie sau la neființă.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 362. ♦ (Despre viață) Care este intens, tumultuos; care se desfășoară în lumea pămînteană. *Auziți, inimi, cuvîntul vostru cel mare... Ce vă leagă... și vă dă-n viața asta altă viață și mai vie.* CONACHI, P. 80. *Vreun*

Dumnezeu cu milă l-a izbăvi de robie și-l va mîngîia de răul ce au tras în viața vie. id. ib. 263. *Noi sîntem viața vie cu șazece de stindarde, Căci inima ta cîntă.* CĂLINESCU, L. L. 14. *O ființă surdă, oarbă și mută, fără nici o dorință și fără viață vie.* id. C. O. 117. *În avîntul lui ar fi vrut să fie un izvor de viață vie, din care s-o poată împărtași cu darul sfînt al sănătății.* VINEA, L. I, 233.

2. Care este conform unui fapt real, concret, palpabil sau care este alcătuit din fapte reale, adevărat, autentic care este grăitor, elocvent. *Preoți rumânești din pilde vii nice pre sine, nice pre noi... a ne învăța, precum ne învăța legea noastră, nu sînt în stare (a. 1791).* IORGA, S. D. XII, 113. *Cele cu osîrdie și credincioase slujbe urmate de cătră al nostru cinstit credincios boier... au fost vii dovezi (a. 1828).* URICARIUL, VII, 227. *Dumnezău... l-au pilduit prin atîtea și atîtea vii dovezi a facerilor sale de bine.* DRĂGHICI, R. 115/6. *Mulțămirea să nu-ncete Prin vii fapte și prin rost.* ASACHI, S. L. I, 57. *Fă-i deslușire vie Cum orice neam începe Întii prin poezie Ființa de-și pricepe.* I. VĂCĂRESCUL, P. 112/13. *Doi oamnei ar putea să ne slujească... de comparație vie.* RÛSSO, S. 63. *Acele surprinse pot fi o icoană vie a istoriei începutului civilizației populilor.* BOLLIAU, O. 35. *El ne-ar fi lăsat și pre noi în dubiu de n-am avea denaintea ochilor realitatea cea vie.* HASDEU, I. C. I, 197. *Ce vie asemănare de destinat se înfilnește în istoria Europei moderne.* BARONZI, I. C. II, 101/18. *O piață mică ce se găsește în centrul orașului... prezintă un tablou viu de viață arăbească.* ALECSANDRI, O. P. 322. *Manifestările naționale... trebuie să fie o expresiune vie și nimerită a obiceiurilor și a înfățișării poporului.* ODOBESCU, S. I, 468. *Învățăm un fel de epopee sarbădă... care nu evocă în imaginația noastră nici o icoană vie.* CARAGIALE, O. IV, 96. *Ridicarea atîtor biserici și mănăstiri sînt o dovadă vie despre evlavia românilor în trecut.* RĂȘCANU, L. LXI. *Cele patruzeci de altare sînt... sînt și astăzi o probă vie de nespăimîntarea și curajul acestui sînt stilp al românismului.* MARIAN, O. I, 109. *Fără cuvîntul lor cald și pilda lor vie nu s-ar fi putut încheia la poporul rășinărean acea forță religioasă-morală.* PĂCALĂ, M. R. 364. *Cea mai vie dovadă de progresul pe care l-au îndeplinit, în istoriografia română transilvană, urmașii lui Samuil Clain.* AN. IST. NAȚ. I, 11. *El... totdeauna slujise de pildă vie de cumpătare.* M. I. CARAGIALE, C. 13. *Am avut dovada vie a trădării.* id. ib. 86. *Cîtă strălucire în stil, ce simț admirabil al realității vii în dialogurile cu țărani.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 318. *Bătrîni de astăzi ne stau încă mărturie vie pentru lumea de acum 50 de ani.* APOLZAN, P. I. 192. *Această făptură... era dovada vie că numele poate fi disprețuit.* CAMIL PETRESCU, O. III, 69. *Faptele pe care le-am descris... sînt o mărturie vie a procesului de uitare, de părăsire a aromânei.* FD I, 87.

3. (Despre ape) Curgător; (despre izvoare) care are debitul de apă constant; p. e x t. curat, proaspăt. *Aflară acolo ființă de apă vie.* PO 87/7. *Nice vas n-ai, și puțul este adînc. Dară de unde să aibi apă vie?* VARLAAM, C. 114. *Îi păru bine ca cerbul cel însătat cînd nemerește ființă dulce de apă vie.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 192¹/34. *Și deschise D[u]mn[e]zeu ochii ei și văzu ființă de apă vie.* BIBLIA (1688), 14¹/54. *Va porunci preotul și vor junghia o găină într-un vas de lut pe apă vie.* ib. 80¹/15. *Susurul apei vie ființei de aproape.* HELIADE, O. I, 368. *Stă, ascultă ș-apoi vede dintre stînci un izvor viu, Ce vărsa în vas de piatră argintoase a lui unde.* ASACHI, S. L. I, 210. *Topolnița este tot anul plină cu apă multă și vie.* I. IONESCU, M. 68. *Vede... Șiruri albe de români... - Răzbătînd codrii pustii, Treceînd peste ape vii.* ALECSANDRI, P. II, 34. *Izvoară vii murmură și saltă de sub piatră.* EMINESCU, O. I, 93. *E o grădină în miniatură... cu miile ei de poteci și de izvoare vii.* CARAGIALE, O. III, 167. *Iată punțile de birne... Morile, izvorul viu.* MACEDONSKI, O. I, 8. *În laguna moartă s-au uitat*

apele; laguna vie și le trimete... neconținut. IORGA, P. A. I, 231. Noi sîntem ca o pădure prin care n-ar trece nici un izvor de apă vie. ANGHEL, PR. 191. Apa ta e vie și răcoritoare. DELAVRANCEA, O. II, 259. Nevestele s-au întors cu donițele goale și de la cinci budăie din deal, unde mai rămăseseră cele din urmă izvoare vie. C. PETRESCU, R. DR. 115. În partea izvoarelor vie, broaștele își depuseseră ouăle fără număr. SADOVEANU, O. XXI, 276. Doctorul a văslit către un portal de umbră, trecînd în regiunea apelor vie ale iazului. id. ib. 286. Am lăsat pridvorul casei sub umbralele de nucii; Urmărim, urmînd poteca, șipotul de apă vie. PILLAT, P. 9. ♦ Apă vie = a) (în basme; de obicei în corelație cu apă moartă) apă miraculoasă care are puterea de a însănătoși, a întineri sau a învia pe cineva. Între gloate să dzice precum el apa vie și apa moartă în tidvā să fie țind. CANTEMIR, I. I. II, 167. Să-mi aducă... apă vie și apă moartă de unde se bat muniții în capete. CREANGĂ, P. 272. Îl stropește cu apă vie și atunci Harap Alb îndată învie. id. ib. 287. Aduc apă vie și apă moartă de la muniții ce se bat în capete. ISPIRESCU, L. 126. Văd pe sfînta Luni în cadru, păzind tainicele bercuri Cu izvor de apă vie. COȘBUC, P. II, 137, cf. CADE 61. Fii sănătos și ferice, i-a zis voios ghebosul Radului Vodă, privind cu plăcere acelu trup ieșit ca dintr-o apă vie din undă rece a Ozanei. SADOVEANU, O. XIII, 721, cf. SCRIBAN, D. 110. Amîndoi... găsesc apa vie cu care-și întregesc trupurile. CĂLINESCU, O. XII, 255, cf. M. D. ENC. 45. Să-mi aduci cum vei ști... o sticlă cu apă vie și una cu apă moartă. MARIAN, O. II, 324. Spălîndu-l cu apa cea vie, au învîiat îndată. SBIERA, P. 65, cf. ȘEZ. III, 103. Împărăteasa le-a poruncit îndată să-i aducă șipușorul cu apă vie. FURTUNĂ, C. 16. Apă vie c-aducea, Pe Roman că-l învia. RĂDULESCU-CODIN, M. N. 45. Adă-m tri zminceli d'i apă vi și tri zminceli de apă moartă. O. BÎRLEA, A. P. II, 193. (F i g.) Miron Costin letopisețu-și scrie Cu singele Moldovei - izvor de apă vie. MINULESCU, V. 216. Ajută-mă tu, dragoste... În apa ta vie mă scaldă. CAMIL PETRESCU, T. III, 370. Spiritul d-lui Argezi a comunicat în apa vie a duhului călugăresc. CONSTANTINESCU, S. I, 69. Credința noastră este chemată să fie apa vie a tinereții fără bătrînețe a patriei. CONTEMP. 1976, nr. 1533, 6/3; b) (în limbajul religios) apă sfînțită care mîntuiește. Riuri den inima lui cură-vor ape vie. CORESI, EV. 5. Tu ai cere de la dîns și ț-are da apă vie. VARLAAM, ap. GCR I, 108/6. Apă vie... stînge ațîțarea poftii cei spurcate. BIBLIA (1688) [prefață] 4/4. ♦ Care curge cu repeziune; iute, vioi. Un șuvoi mai viu de apă... o deșteptă. PAPADAT-BENGESCU, O. I, 384. (Adverbial) Rîul curge viu. ASACHI, S. L. I, 134. ♦ (Despre mare) Care este agitată. Marea... domoală sau vie, verde și vajnică. M. I. CARAGIALE, C. 41. ♦ (Substantivat, n.; învechit, rar) Izvor. Isac venia de la fîntîna viului și a vederiei. PO 81/21. Lăcuia Isac la fîntîna viului și vădzutului vederiei. ib. 83/3.

4. (Despre foc) Care arde cu vilvătăi; (despre flăcări) care se mișcă cu intensitate în timpul arderii; (despre cărbuni) aprins. Arzîndu-i cu cărbuni vie de foc nestinși (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 229/20. Pusă tîmieie scumpă în năframă pre cărbunii acei vie. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 146⁷/7. Un grosior cărbune, cît nuca de mare, Dar viu, arzînd bine, căzu din tîmplare Din hîrbul cu spuză. HELIADE, O. I, 128. Telluriumul arde cu o flacără albastră și vie. MARIAN, PR. I, 32/2. Se aprinseră cîteva crăci uscate cu flacără vie. CONV. LIT. XXII, 409. Focurile se lecuiesc cu cărbune viu, pisat pe pragul ușei și amestecat cu smîntînă. MARIAN, NA. 396. Bubușoare... se lecuiesc cu cărbune viu. GOROVEI, CR. 34. Se ia foc viu... și să răstoarne acea turnătură. id. ib. 112. Lelița Ileana hrănea un foc viu sub șopron. SADOVEANU, O. VIII, 214. Focul e viu ca inima care bate. STANCU, D. 498. Se uită în flăcările vie ale focului. id. ib. 499. ♦ (Adverbial) Focurile ard viu și din vale cerul se

vede înflăcărât. CAMIL PETRESCU, O. III, 308. Dacă în eprubeta în care are loc descompunerea este introdus un chibrit incandescent, el se aprinde și arde viu. CHIM. AN. CALIT. 231. ♦ F i g. Revista noastră are nobila datorie de a păstra vie... „flacără verbului românesc”. MS. 1988, nr. 2, 7. □ Foc viu v. f o c. ♦ Compuse: Foc-viu sau pămînt-viu = a) (Entom.; regional) licurici (*Lampyrus noctiluca*). Cf. ALR I 1985/85, 87, 90, 257, 266, 273, 278, 280, 298, 302, 339, 350, 355, 359, 750; b) (regional) omidă cu peri. Com. din SĂLAJ - HATEG.

5. (Despre lumină, surse de lumină sau despre corpuri luminoase) Care strălucește cu intensitate; care răspîndește o lumină puternică; (despre strălucirea corpurilor) care este puternică, intensă. V. o r b i t o r. Te-or privi luminele Acelor vie stele. ASACHI, S. L. I, 82. Șease stele scînteiază Ș-între cete fără număr răspîdesc mai viu lucr. id. ib. 117. Lumină cu mult mai vie și mai pătrunzătoare. LAURIAN, F. 213/6. Se vede ivindu-se o strălucire din cele mai vie. MARIAN, PR. I, 48/31. Stelele strălucesc de o mai vie lumină. NEGRUZZI, S. I, 58. O apuseană, lăptoasă-albeață Cu viul soare de miazăzi. BOLLIAC, O. 142. O lumină vie... usucă. PENESCU, M. 61. Săgeata e... un foc electric care sclipește și se stînge aruncînd o vie lumină. CANELLA, V. 273. Stea dulce și iubită... care-odinioară lucea atît de vie. ALECSANDRI, P. I, 119. Fulgerul c-o vie rază Șerpuiește printru nori. BOLINTINEANU, P. I, 344. Razele lunii se răsfrîngeau cu vie licuriri pe culmea nestatornică a valurilor. ODOBESCU, S. I, 142. Ruben rupse cu degetele mucul căzut al luminărei și se văzu în lumina vie cîi ochii lui erau plini de lacrimi. EMINESCU, P. L. 43. Rochițe delicate, De raze vie voios cînd străluciți Vă bucurați de soare colorate. MACEDONSKI, O. I, 111. O lumină vie îl făcu să se deștepte. ANGHEL, PR. 46. În curte, era o lumină vie. AGĂRBICEANU, A. 503. Lumina vie a aleei mi-a înflorat umerii. PAPADAT-BENGESCU, O. I, 156. Era un soare viu, ca de cristal apos și cu raze evidente. CAMIL PETRESCU, U. N. 199. Cînd intrarăm în sufragerie..., ne izbi deodată lumina vie a luminărilor. SADOVEANU, O. I, 162. Este acoperit el însuși de o licărire destul de vie. ENC. TEHN. I, 392. Se atenua strălucirea prea vie a metalului. OPRESCU, S. 169. Am văzut cerul plin de stele, mai clare ca altădată, cu o luminozitate vie și proaspătă, legănîndu-se peste catarge. TUDORAN, O. 108. Același soare viu din sat albea și aici văzduhul. PREDA, DELIR. 19. ♦ (Adverbial) Am o piatră nestimată Care noaptea viu lucește. ALECSANDRI, P. I, 18. Stelele viu străluceau. id. ib. 101. Și cît de viu s-aprînde el În orișicare sară, Spre umbra negrului castel Cînd ea o să-i apară. EMINESCU, O. I, 168. Capul se așeză mai mîndru pe gît și ochii luciră mai viu. PAPADAT-BENGESCU, O. I, 288. Razele piezișe daureau viu burhaiul. M. I. CARAGIALE, C. 40. Soarele acesta care luminează viu. CAMIL PETRESCU, P. 152. Albul ochilor lucea viu, sticlos. T. POPOVICI, S. 427. ♦ E x p r. A arunca (o) lumină vie v. l u m i n ă. ♦ (Despre culori) Care este intens, aprins, sclipitor, strident; (despre obiecte) care are o culoare intensă, aprinsă, bătătoare la ochi. Toată dihania precum vie la pâr, așe săpată cu floarea marmurelui să asămăna. CANTEMIR, I. I. I, 166. La coif avea săpătură cu zugrăveli foarte vie. PANN, E. II, 10/6. Un splendid tabel... ni oferă cu viele culori ale artei moderne spectacolul descărcării mărfurilor. HASDEU, I. C. I, 103. Cu cît lumina se întindea mai mult, cu atîta se cobora roșala munșilor în jos și culoarea devenea mai vie. CONV. LIT. II, 87. Niciodată germanii nu au produs coloratura vie a picturii italiene. MAIORESCU, CR. I, 171. Pe jos sînt covoare țesute-n flori vie. EMINESCU, O. IV, 165. Sint puse alături colorii de tot vie. PĂCALĂ, M. R. 485. Coloritul său viu, înflorit, îl face foarte căutat ca ornament în aquarii. ATILA, P. 200. Din noaptea negrii rochii... răsărea gîtul ei de alabastru viu și capul ei

sculptural de Venere antică. HOGAȘ, M. N. 20. *Nuanțele vii ale modei feminine din anul acela dădeau ochilor, de departe, o impresie înveselitoare de câmp smălțat de flori aprinse.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 92. *Ochii împăienjenți... au rămas ca fixați de roșul viu al unor maci de Luchian.* CAMIL PETRESCU, P. 31. *Notele mai vii de culoare... își au originea în Muscel și Argeș.* OPRESCU, S. 165. *Gustul femeilor s-a îndreptat tot mai mult spre culori vii și tari.* APOLZAN, P. I. 59. *Verdele viu de pe piept se pierde în verdele gălbui al penelor.* BĂCESCU, PĂS. 282. *Salonașul e numai în creton cu flori vii.* CĂLINESCU, S. 80. *Pune pe pinzele sale pete aspre de culori vii și înfocate.* BLAGA, Z. 37. *Singurele sale bucurii vin dinafară: culori vii, sunete mlădioase.* RALEA, S. T. I, 118. *Îmi aduc aminte de fluturii pe care i-am prins și de culorile vii... de pe aripile lor.* STANCU, D. 24. *Culoarea generală e galben-ocru viu.* LINȚIA, P. III, 52. *Prezența hidroxizilor de fier liberi se evidențiază prin culorile lor vii, de la ruginiu la gălbui de ocru.* CHIRIȚĂ, P. 496. *Florile de un galben viu.* PRODAN - BUIA, F. I. 524. *Nu mai costumele regale aveau tonuri mai vii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 16/3. ◊ (Adverbial) *Cergi viu colorate acoperă scîndurile.* CONV. LIT. XXII, 410. *Se îndreaptă... spre liziera de salcîmi și arțari, printre flori viu colorate.* BĂNULESCU, I. 69. ◊ F i g. *Și-a așternut tot programul său de dezvoltare a Mizilului, arătînd în culori vii... perspectiva unui măreț oraș.* CARAGIALE, O. I, 264. *Prin niște culori foarte vii ni arată totodată și soarta cea amară... a românilor din Macedonia.* MARIAN, O. II, 232. *O cronică contimpurană descrie în culori foarte vii cumplitul jaf și cumplita prădăciune.* XENOPOL, I. R. VI, 16.

6. (Despre voce, sunete, zgomote etc.) Cu sonoritate puternică, tare; care trădează, reflectă emoție, trăiri intense; care impresionează, emoționant, mișcător. *Părintele cel fără de ani cu glas viu de sus au mărturisit cum că acest înfrumusețat Iisus este fiul său cel iubit.* ANTIM, P. 26. *Tînguirea sa cea vie De-ntristare m-a cuprins.* ASACHI, S. L. I, 90. *A prins să sune sunet viu De treasc și trîmbiși și de chiu.* COȘBUC, P. I, 56. *Plînsul, țipetele... erau tot mai vii pe măsură ce trenul se depărta.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 122. *Veneau la suflul meu un glas... viu și palpitant și instrumente însuflețite.* SADOVEANU, O. IX, 580. *Și curg din veac izvoare cu șoapte vii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 1, 6/1. (Adverbial) *Tunetul, prin bubuire, viu răspunde la urare.* BELDICEANU, P. 65. *Prin vulturi vîntul viu vuia.* COȘBUC, P. I, 56. *Un sunet de argint răsună viu.* DUNĂREANU, CH. 122.

7. (Despre muzică, melodii etc.) Care are un ritm accelerat și antrenant; (despre ritmul unei compoziții muzicale) care are o desfășurare rapidă. *Mîna-ți tremurîndă Bate-un cîntec mort și viu.* EMINESCU, O. I, 18.

8. (Despre aer) Care este curat, proaspăt, tare (A III 5). *Aerul e viu și proaspăt... El trezește și învie Pieptul, inima și ochii.* ALECSANDRI, P. III, 62. *Stejarul cel drept crește pe munte în aer viu și-n țâlină sănătoasă.* id. T. 1351. *Salutare, cer albastru, Văi și dealuri, aer viu.* MACEDONSKI, O. I, 7.

9. (Despre mirosuri) Care este pătrunzător, puternic. *Condureașul... trimite o aromă vie, proaspătă.* IORGA, P. A. I, 21. *La umbra unui salcîm înflorit care îmbălsăma totul cu mireasma lui vie.* CAMIL PETRESCU, O. III, 103.

10. (Despre băuturi) Care are o concentrație mare de alcool; tare. *Un strop de vutcă vie.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 6/4.

11. (Despre elemente din natură, corpuri etc.) Care se mișcă sau se deplasează într-un ritm rapid; care este mobil. *Plăpînda-i lină rază A iubitei mele frunte cu vii umbre colora.* ALEXANDRESCU, O. I, 74. *O mică luntrișoară Pe luciul viu al mării de vînt se îngina.* ALECSANDRI, P. I, 194. ◊ *Argint viu* v. a r g i n t. ◊ (Despre mișcare, deplasare) Care este iute, rapid, repede. *Era un schimb destul de viu de o parte și alta a graniței.* PĂCALĂ, M. R. 38. *Era o unduire vie*

de sute de culori. VOICULESCU, P. I, 59. *Era o mișcare vie și venea de pretutîndeni zvon de veselie.* SADOVEANU, O. XIII, 41. *Săgeți albastre care brusc se răuceau spre pămînt... într-un viu și neîncetat joc de figuri misterioase.* PREDA, C. I. P. II, 130. *Poetul caută satisfacție în contemplarea naturii, a freamătului ei viu și liber.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 10/2.

12. (Despre fenomene, procese fizice sau chimice) Care se produce, se propagă cu rapiditate. *Cînd se încălzește o amestecătură de cuprum și sulf... se observă o căldură vie și lumină.* MARIN, PR. I, XII/20. *Arderi sau combustii vii.* MACAROVICI, CH. 247. *Pericolul de autoîncălzire și ardere, prin absorbția vie a oxigenului, este destul de mare.* GHELASE, U. P. II, 361. ◊ (Învechit) *Calce viu* = var nestîns. *Calcele viu dă flăcări unei amestecături detunante.* MARIN, PR. I, 71/9.

13. Care este caracteristic sau esențial pentru viață; în care rezidă viața; vital. *Nicăiri nu vom afla așa perfectă legături a tuturilor puterilor vii, naturale, nicăiri atîta energie a vieții cu atît de trainică țineră ca aici.* VASICI, M. I., 4/4. *Creaturile primesc impulsul viu, trebuincios mișcării lor.* ȚOIU, G. 8. (F i g.) *Suflul e secătuit de forțele vii ale dragostei.* RALEA, S. T. I, 24. ◊ (F i g.) *Forță vie (de mișcare)* = energie cinetică. Cf. CADE. *Cînd valuri enorme sosesc la țarm, pun în joc energia reprezentată prin forța sa vie, adică jumătatea produsului masei sale.* ENC. TEHN. I, 285. *Forța vie de mișcare sau energia cinetică medie a moleculelor unui gaz.* MACAROVICI, CH. 44. *Prin forța vie se înțelege energia cinetică.* LTR² VIII, 175.

VII. S. n. I. (Rare) Forță vitală; viață. *Străbați cu ochii viul cald Al formelor rotunde.* COȘBUC, P. I, 66. *A-nvîrtit pumna-n carne să se scurgă viul tot.* id. ib. 121, cf. DL, DM, DEX. ◊ L o c. a d j. **În viu** = (despre carne) care aparține unui animal încă nesacrificat pentru consumul alimentar. ◻ *Kilogram de carne în viu este mai ieftin.* ◊ L o c. v b. (Învechit, rar) **A da în viu** = (despre păsări, insecte) a ieși din învelișul protector la capătul dezvoltării embrionare. *Puii dau în viu cam la noaosprăzece zile după ce încep găinele a cloci.* ECONOMIA, 105/6. *Oușele gîndacilor... ce slobod mătasă să se fînă la frig... ca nu cumva încălzindu-se mai nainte de vreme să dea în viu.* ib. 214/3.

2. Art. (Regional; predomină ideea de mijloc, de parte centrală; în sintagmele) *Viul nopții* = miezul nopții, v. m i e z. *Cîte săptămîni m-am sculat eu din viul nopții să-i păzesc pe amărîții ăia de pietrari.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1988, nr. 52, 14/3, cf. VÎRCOL, v. 102. *Viul codrului (sau pădurii)* = mijlocul unui codru, al unei păduri. *Am urmăritu-l pînă i-am pierdut urma în viul pădurii.* UDRESCU, GL. *Viul apei (sau de apă)* = albia unei ape curgătoare; loc în albia unui rîu unde apa este adîncă și repede. V. t o i³ (5), ș u v o i¹ (1), u n d ă. Cf. DR. VIII, 170, ALR I 422/896. *Nu te băga în viul apei.* UDRESCU, GL. *Viul focului* = porțiune a focului unde acesta arde mai intens; toi. Cf. CADE. *Baba a azvîrlit-o cu putere în cuptor, în viul focului.* RĂDULESCU-CODIN, L. 24. *A împins oala în viul focului.* CIAUȘANU, GL. *Viul țîrgului* = parte a unei așezări, localități unde este concentrată activitatea comercială. Cf. UDRESCU, GL.

- Pl.: vii și (învechit, f.) vie.

- Lat. **vivus, -a, -um.**

VIULEȚ, -EĂȚĂ, -ÎȚĂ adj. (Popular) Diminutiv al lui v i u. Cf. v i u (I I). Cf. CADE. ◊ E x p r. viu-viuleț = viu-viut, v. v i u (I I). *Porunci lui Hercule să-i aducă din Arcadia, vie-viuliță, cerboaca cea cu coarnele de aur.* ISPIRESCU, U. 37. *Puse în gînd ca să prinză dobitocul viu-viuleț.* id. ib. 39.

- Pronunțat: vi-u-. - Pl.: viuleți, -e.

- **Viu** + suf. -uleț. - **Viuliță**: cu schimbare de suf.

VIUȚ, -Ă adj. (Popular) Diminutiv al lui v i u. Cf. v i u

(I 1). Cf. TDRG. $\diamond$ E x p r. **viu-viuț** v. v i u (I 1).

- Pronunțat: *vi-uț*. - Pl.: *viuți, -e*.

- **Viu** + suf. *-uț*.

VIUȚĂ s. f. (Regional, mai ales în Transilv.) Viișoară. Cf. KLEIN, D. 456, LB, CIHAC, I, 313, DDRF. *Îmi fac căsuță și o viuță, nu mare, atîta cît să am ce bea între două culesuri*. T. POPOVICI, s. 457.

- Pronunțat: *vi-u-*. - Pl.:

- **Vie** + suf. *-uță*.

VIV interj. (Franțuzism învechit, rar) **Vivat** (1). *Cete de grații, mulțime însoțite lăudați Pe doamna noastră aleasă La-ntrare de-mpărăteasă, Viv! veacuri aplaudați*. PANN, E. V, 103/19.

- Din fr. **vive**.

VÍVA¹ interj. v. **vivat**.

VIVÁ² vb. I. I n t r a n z. (Învechit, rar) A viețui (1). *Cei ce se nasc supt planeta aceasta... în negoțitorie au noroc și pot viva (viețui) preste 80 de ani*. CALENDARIU (1794), 1/24.

- Prez. ind.:?

- Din lat. **vivere**.

VIVÁCE adj. invar., adv. I. Adj. invar., adv. 1. Adj. invar. (Livresc; despre oameni) Care are o vitalitate deosebită, manifestată prin rapiditate și ușurință în mișcări. V. a g e r, a g i l, s p r i n t e n (1), v i o i (1). Cf. FROLLO, v. 623, LM, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W. *Era mică: abia întrecia umărul lui Dănuț, cu tocuri cu tot - dar prea vivace pentru a da răgaz ochiului să o cuprindă*. TEODOREANU, M. II, 15, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³, DREV. ♦ (Despre manifestările, fizionomia etc. oamenilor) Care dovedește, care exprimă vivacitate (1), însuflețire. *Copilul își spune întâmplările, impresiunile, închipuirile foarte copilărește, adică în modul cel mai naiv și vivace câteodată*. HELIADE, O. II, 65. *Și au mers așa, ceasuri întregi: bărbatul horăind, femeia cercetîndu-i cu fixitate obrazul invadat de grăsime, în care abia mai dura suvenirul unui altfel de chip, tînăr, vivace, agresiv*. C. PETRESCU, C. V. 19.

2. Adj. invar. (Livresc; despre oameni) Care este înzestrat cu o minte ageră, pătrunzătoare; perspicace, subtil (3); (despre mintea, inteligența oamenilor) care dovedește agerime, subtilitate. Cf. FROLLO, v. 623. *Spirit vivace*. LM. *Prin mijlocirea iubitului meu profesor, Aron Pumnul, avui fericirea să fac... cunoștință cu renumiții frați Hurmuzachi, mai de aproape... cu talentosul, vivaciul și vișcătorul Alexandru*. SBIERA, F. s. 106. *Nime dintre contemporani nu ar pute contesta că mișcărilor politice și culturale din anii 1848 și 1871 își dătoresc ființa și decursul, în bună parte, spiretelui vivaci, scînteietoriu și atîțătoriu al lui A. Hurmuzachi*. id. ib. 238. *Fie în teritoriile romantice..., fie în domeniul fabulei sau epistolei, la care inteligența lui vivace s-a reîntors în toți cei 30 de ani de creație, pretutindeni el se situează în calitate de „cap de serie”*. IST. LIT. ROM. II, 327. *El a demonstrat compatibilitatea perfectă a spiritului vivace și alert cu exigența inflexibilă*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 3, 16/3.

3. Adj. invar. (Despre tempoul unei bucăți muzicale sau, p. e x t., despre ritmul versurilor) Foarte rapid, însuflețit. *Cu cît se înmulțesc dactilii în exametru, cu atîta versul devine mai răpede, mai vivace și mai ușor*. HELIADE, O. II, 164, cf. DSR. $\diamond$ (Prin extensiune) *Șantierul ardea în timp vivace, prin armonizarea tuturor focarelor într-un rug colosal*. CĂLINESCU, s. 106. *Dar dacă ar fi numai atît, - virtuozitatea absurdului rulat într-un tempo vivace, - în povestirile d-lui Mircea Damian, de bună seamă n-ar fi de ajuns. Și ar fi mai ales periculos*. PERPESSICIUS, M. III, 201. *I-a pus pe actori să*

se miște în ritm vivace. ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 2, 22/1. (Adverbial) *Din ritmul forțotind vivace... să storc Motive dionisiace*. VULPESCU, P. 121.

4. Adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) În tempo foarte rapid între allegro și presto; vivo. Cf. ENC. ROM., CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³, D. MUZ., DSR.

II. Adj. invar. 1. (Astăzi rar; despre ființe) Care poate trăi mult timp; (învechit) viețuiețnic (2), (învechit, rar) viețuial (v. viețual 2). V. r e z i s t e n t, r o b u s t. Cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Corbul este un animal vivace*. COSTINESCU, cf. LM, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. $\diamond$ F i g. *Naționalitatea georgiană, din care mingrelianii sînt o simplă ramură, nu poate fi de aceeași gînte cu anticii fasiani, ... ci derivă dintr-o altă tulpină mai vînoasă, mai vivace, mai rezistente, a cărui așezare în văile Caucazului... este posteroară epocii lui Ipocrat*. HASDEU, I. C. I, 173. (Adverbial) *Închisă ca într-o scoică de munți, palpită vivace și rezistente însăși inima românilor transdanubiane*. id. ib. 43.

2. (Despre plante, mai ales despre plantele ierbacee de cultură sau despre părți ale acestora) Care trăiește mai mulți ani (fără a fi nevoie de o nouă însămînțare); care rodește timp de mai mulți ani la rînd; peren. *Strelîția reginei, plantă foarte mîndră..., vivace, deși ierboasă, cere... dese udări vara*. BREZOIANU, A. 432/4, cf. 448/7. *Vizdeul... este o plantă prea vivace; dăinirea ei... se întinde adesea pînă la doisprezece sau cincisprezece ani*. id. R. 199/3, cf. 207/23. *Sînt unele rădăcini care trăiesc numai un an (anuale); altele trăiesc doi ani (bisanzuale), pe cînd rădăcinele arburilor care trăiesc mai mulți ani se numesc vivace*. BARASCH, I. N. 107/20, cf. COSTINESCU. *Plante vivaci*. LM. *Fam[ilia] begoniaceae... cuprinde plante ierbacee vivace*. ENC. ROM. I, 438, cf. III, 562, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Nu lipsesc chiar din grădinile mici plante vivace, mediterane, verzi și pestării*. SIMIONESCU, FL. 390, cf. DS. *Plante frumose de seră; vivace, herbacee*. ENC. AGR. I, 38. *Gen de plante din familia ramunculaceae...; cuprinde plante anuale sau vivace*. ib. 71, cf. III, 145, SCRIBAN, D. *Numai coniferele și unele plante vivace înverzesc tot anul*. VINEA, L. I, 313. *La plantele ierboase rămîn vivace organele subpămîntene, tulpinile aeriene uscîndu-se după fructificație*. LTR² XII, 556, cf. DL, DP, DM. *Plantele bulboase, vivace, cu tulpina nevolubilă*. PRODAN - BUIA, F. I. 103. *Plante ierboase vivace, cu bulbi, rar cu rizomi*. id. ib. 574, cf. 19, 251, M. D. ENC., DEX, DN³, DSR, DREV.

3. F i g. (Astăzi rar) Persistent, durabil. *Cîteva din prejudicii sînt vivace, nu se pot lesne desființa*. COSTINESCU. *Suflarea trecutului e încă atît de vivace în inima ei, încît o va conduce mereu cu aripele destinate către viitor*. ODOBESCU, S. II, 261. *Prejudiciile sînt vivaci*. ȘĂINEANU, D. U. *O datină vivace*. CADE, cf. SCRIBAN, D.

- Pl.: (neobișnuit) **vivaci**. - Și: (învechit, rar) **viváci** adj.

- Din (I) it. **vivace**, lat. **vivax, -acis**, (II) fr. **vivace**, lat. **vivax, -acis**.

VIVÁCI adj. v. **vivace**.

VIVACÍSSIMO adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) În tempo mai rapid decît vivace (I 4). ENC. ROM. III, 1227, CADE, DN³.

- Din it. **vivacissimo**.

VIVACITÁTE s. f. I. Însușirea de a fi vivace (I 1); vitalitate care se manifestă prin rapiditate și ușurință în mișcări. V. a g e r i m e, a g i l i t a t e, s p r i n t e n e a l ă, v i o i c i u n e (1). *Fusese ceva cam zgłobiu în pruncia sa, însă santa soțietate în care trăia îi stîmpăra vivacitatea*. HELIADE, D. J. 21/7, cf. NEGULICI. *Plutarh iubea mai mult pe*

Timon, blindețea căruia și amenitatea avea mai multă analogie cu caracterul său, decât cu vivacitatea și zburdălnicia lui Lambrias. ARISTIA, PLUT. XLVIII²/10, cf. PONTBRIANT, D., PROT. - POP., N. D., FROLLO, V. 623, COSTINESCU, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *O surprinsese înconjurată de fetele care-i admirau părul, genele și vivacitatea de veveriță îmblinzită.* TEODOREANU, L. 18, cf. SCRIBAN, D. *Deprimată ajung abia către seară la maximum de vivacitate.* RALEA, S. T. II, 64, cf. DL, DM. *Obiectivul... trebuie să fi fost obținerea unei maxime vivacități scenice.* T februarie 1969, 42, cf. M. D. ENC., DEX, DN³, DREV. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Corpul, ascetizat de o viață de studiu avea mișcări măsurate. Numai mîinile păstrau vivacitatea lor de instrumente principale.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 260. ◊ Fig. *Cu această vivacitate de a alerga prin vocabulare după litera b, d-sa n-ar fi trebuit să scape din vedere pe bet, „cioban” în cea mai veche limbă egipteană de pe piramide.* COLUMNA, VII, 27. *Semnificațiunea însăși s-a schimbat în virtutea mobilității sau a vivacității noțiunii și în urma dezvoltării relațiilorlor vieții sociali.* ȘĂINEANU, I. 17. ◊ P. a. n. a. l. (Învechit, rar) *Rapiditate, iuțea. Dacă se examinează acum puteri absolute de vibrațiuni, se poate mira cineva că elasticitatea materiei ponderabile lucră cu atita vivacitate și produce atitea mișcări alternative în spațiul de timp al unei secunde.* MARIN, F. 389/10. ◊ F i g. (Rar) *Ardoare, înflăcărare. Mai toți astăzi din celelalte clase de țigani s-au contopit în masa națiunii, și ei nu se mai cunosc decât prin fața lor smolită și asiatică și prin vivacitatea imaginațiunei lor.* KOGĂLNICEANU, O. II, 612. *Solemnă cerere a dascălului Gore... o va povesti zglobiu, ca pe un tril de allegro, cu acea vivacitate spumoasă a spiritului.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 104. ◊ F i g. *Însuflețire, animație (a gesturilor, a expresiei etc.). Ceea ce îl făcea a fi foarte iubit de amicii săi era caracterul său cel dulce și plin de vivacitate.* FILIMON, O. II, 129. *Vivacitatea-i sclipea în ochi și-n nări ca un ger.* TEODOREANU, M. II, 72. *A imaginat odată... două femei vorbind cu vivacitate, dar în așa fel, încît cineva care le-ar fi ascultat dintr-o cameră vecină, ar fi prins numai intonațiile lor.* VIANU, E. 311. *Ne-au sugerat prin vivacitatea, suplețea intelectuală și culoarea interpretării, eventuale mari reușite ale scenelor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 51, 24/3. ◊ F i g. *Expresie plină de însuflețire, de vioiciune a stilului unei opere literare.* D. *Călinescu are un remarcabil talent de polemist, de portretist, de pamfletar - însușiri literare valabile într-o critică vie, militantă, primejdioase însă într-o istorie, oricîtă vivacitate stilistică i-ar da.* LOVINESCU, S. III, 229. *Caracterele nu se îmbogățesc... cu nuanțe noi, și interesul e susținut numai prin vivacitatea replicii.* GL 1961, nr. 6, 2/2. *Spectacolul a izbutit să păstreze vivacitatea strălucitoare a textului.* T septembrie 1962, 77.

2. (Rar) *Impetuozitate, vehemență.* Cf. COSTINESCU. *Vivacitatea atacurilor, ce încep îndată în contra guvernului întreg și a fiecărui ministru în parte, sînt unul din simptomele situației precare a cabinetului și al frămîntărilor partidului conservator de atunci.* MAIORESCU, D. IV, 131, cf. 203, cf. MARIAN, O. II, 66. *Cînd la banchetul „Astrei”, unul din vorbitori ridică paharul său în sănătatea „marelui scriitor satiric”, Caragiale ripostează cu vivacitate: „Eu sînt un sentimental, domnule! VIANU, L. R. 347. Critica înseamnă... și un climat de dezbateri, de confruntare permanentă. Vivacitatea confruntărilor derivă, desigur, din varietatea și adîncimea literaturii înseși.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 38, 1/1, cf. DN³.

3. (Livresc) *Agerime a minții; perspicacitate, subtilitate. El văzu pe rege și-i plăcu prin vivacitatea caustică a spiritului său.* BARONZI, M. I, 71/27, cf. COSTINESCU, L.M.

Vivacitatea, spontaneitatea fac parte din însușirile lui eminente. Deslusea îndată teza justă și desfășura în juru-i puterea... foarte activă a spiritului său. VIANU, L. U. 210. *„Memorialul de călătorie” păstrează vivacitatea spirituală și tonul familiar al corespondenței.* IST. LIT. ROM. II, 320. *Falsa distracție a bătrînului academician, proștețimea și vivacitatea lui de spirit..., toate acestea sînt înfățișate cu umor.* T iunie 1964, 76. *Îl vizitez odată acasă și mă surprinde vivacitatea, tinerețea lui spirituală. Este el însuși un spectacol extraordinar de inteligență și ironie cordială.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 32/1. *Ca gazetar, el avea vivacitate, prinzînd din zbor subiectele la ordinea zilei.* ib. 1973, nr. 19, 9/3.

4. (Rar) *Intensitate, strălucire a culorilor.* Cf. COSTINESCU. *Cerul... vivacitatea tonurilor, totul ne arată că ne găsim într-o altă regiune decât cea pe care a reprezentat-o de atîtea ori.* OPRESCU, I. A. IV, 19. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Șapca roșie are vivacitatea florilor de mușcată.* ARGHEZI, S. XVII, 70.

5. *Rapiditate, însuflețire, vioiciune a tempoului unei bucăți muzicale sau, p. e x t., a ritmului versurilor. Iambii, pentru acțiunea și vivacitatea ce prezintă, fură adoptați în teatru.* HELIADE, O. II, 176. *Scrisă în „dulcele stil clasic”, „Simfonia simplă” de Benjamin Britten cucerește prin vivacitatea și exuberanța pe care Miron Șoarec a știut să o reliefeze cu înțelepciune.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 48, 23/3, cf. DSR.

6. (Tehn.) *Caracteristică a unei pulberi exprimată prin cantitatea de gaze degajată, în unitatea de timp, de unitatea de volum de pulbere care arde la presiunea de o atmosferă.* Cf. LTR², DL, DM, DN³.

- Din fr. *vivacit *, lat. *vivacitas, -atis*, it. *vivacit *.

VIVANDI R s. m. ( n dicționarele din trecut) *Negustor, comerciant care  noțea trupele, în campanie, pentru a vinde soldaților alimente, b turi și obiecte de primă necesitate.* Cf. COSTINESCU, ALEXI, W.

- Pl.: *vivandieri*.

- Din fr. *vivandier*.

VIVANDI RĂ s. f. ( n trecut) *Femeie care era autorizată, în unele țari, să  noțea trupele, în campanie, pentru a vinde soldaților alimente, b turi și obiecte de primă necesitate.* *Cungiurau mai mulți pe vivandiera cu felurite glume.* CALENDAR (1858), 71/25. *Ne pomenirăm cu frații austriaci intr nd în principate și... defil nd pe ulițele Bucureștilor cu tunurile lor, cu puștile lor, cu vivandierele și chiar cu c inii lor.* FILIMON, O. II, 181. *De când am văzut vivandiera regimentului, nu-mi mai pot aduna gîndurile pe-acasă. Ce frumoase haine purta! ALECSANDRI, O. V, 775, cf. 774, COSTINESCU. Satisf cut la moment de c tr  devotata-i vivandier , s-a culcat sub umbra drapelului și acuma doarme m ndru pe laurii lui.* CARAGIALE, O. VII, 260. *A aflat că devala, în marginea satului, șade Fatme, o cadin  bătrînă, ciupită de v rsat, care slujește de vivandier  și de nu mai știu ce întregii companii.* BACALBAȘA, S. A. I, 47, cf. DDRF. *Fiecare corp de trupă era urmat de câte o vivandier , care vindea soldaților toate cele necesare pentru trebuințele zilnice.* ENC. ROM., cf. BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³. ◊ (Peiorativ) *Politică e că o cioclovin  ca actualul redactor de la „Românul”, comun, ignorant și impertinent, cu patru clase primare, din nimic, adecă din coate-goale a poliției din Iași și din vivandier  a regimentului de muschetari, ajunge răscumpărător de drumuri de fler și milionar?* EMINESCU, O. XIII, 276, cf. XII, 376.

- Pronunțat: *-di-e-*. - Pl.: *vivandiere*.

- Din it. *vivandiera*, fr. *vivandiere*.

VIVĂNT, -Ă adj. 1. (Învechit) Viu (I 1). *Numa, ca să nu dea pas lui Joe să termine zicînd persoane vivente, a răspuns. ARISTIA, PLUT. LXXXXIII/30. El... l-a mai întrebat: cu peri din cap să o fac? - Da, răspunse Joe, cu peri de capete vivente. ib. 179/21. Într-aceste patru săli sint cadrele pictorilor vivenți. FILIMON, O. II, 90, cf. COSTINESCU, LM. ◊ Fig. Neputînd a-și înfrîna dorința de a descoperi cine era acel misterios necunoscut, formau în toate zilele proiecte nouă, cercau nouă mijloace spre a pătrunde enigma vivanță care îi nebunea. BARONZI, M. I, 8/18.*

2. F i g. (Rar) Care dă impresia de viață; animat, însuflețit. *E departe de a putea da o imagine reală de bogăția și multiplicitatea de tipuri, din toate straturile societății, tărani, orășeni, oameni politici, de afaceri, militari etc., etc., galerie vivanță, ... la care am adăoga cele două capitole de creații în care dl. Cezar Petrescu se vadește maetru. PERPESCIUS, M. III, 44. Autobiografia Sărmanului Klopstock este o lucrare de mare capacitate emotivă, o frescă vivanță, un documentar din cele mai pitorești..., în care Bucureștiul levantin, oriental și putred prinde relief id. ib. IV, 323, cf. DN². Alphonse era înalt și atunci trebuia să se uite la el de jos în sus, cu capul mult lăsat pe spate, alcătuiind amîndoi, în mijlocul mulțimii, o replică vivanță la o anumită temă bine cunoscută, pentru compoziții mitologice. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 2, 14/4, cf. DEX, DN³. ◊ (Curent) *Tablou vivanț* = grup de persoane dispuse pe o scenă, care stau nemișcate în anumite poziții, pentru a evoca o pictură celebră, o temă istorică etc. *La doisprezece ani te arătai pe scenă în tablouri vivante; publicul te aplauda. VLAHUȚĂ, S. A. II, 320. Seara zilei acesteia fu însemnată printr-un fel de reprezentație sărbătorească, spre proslăvirea unirei, foarte slabă ca formă și ca elemente estetice (declamații de poezii, tablouri vivante etc.), însă cît se poate de însuflețită. CONV. LIT. XLII, 462, cf. CADE. Spectacolul începuse cu admirabile tablouri vivante: fete frumoase, în costume adecvate... compuneau grupuri alegorice... originale și de foarte bun gust. MIHĂESCU, D. A. 217, cf. DL, DM 842. Ropote de aplauze salută monogurile, duetele sau tablourile vivante. T ianuarie 1971, 23, cf. DEX 934, DN³.**

- Pl.: *vivanți, -te*. -Și: (învechit) *vivente* adj.

- Din fr. *vivant*, it. *vivente*.

VIVARÍSTICĂ s. f. Ocupație care constă în creșterea animalelor mici în vivarii. Cf. DN³.

- Din germ. *Vivaristik*. Cf. DN³.

VIVĂRIU s. n. Loc închis, special amenajat, pentru creșterea animalelor mici (insecte, reptile etc.), în care este reconstituit mediul lor natural. Cf. ENC. ROM., DN³, DREV, DEX².

- Din fr. *vivarium*, lat. *vivarium*.

VÍVART s. n. v. *vivat*.

VÍVAT interj., s. n. 1. Interj. (De obicei intensificat prin repetare; adesea cu valoare verbală) Exclamație prin care este aclamat, ovaționat cineva și prin care i se urează viață lungă, prosperitate etc.; p. e x t. exclamație care exprimă entuziasm, satisfacție, aprobare etc.; (franțuzism învechit, rar) *viv. V. b r a v o ! l a m u l ț i a n i !* (v. a n), *trăiască!* (v. t r ă i 1), *u r a ! A d o a d z i a u ș i i e ș i t î n v i d e a l ă, ș i a u ș i - n c e p u t a s t r i g a P o t o c e ș t i i ș i a i s ă î n c h i n a l u i ș i a d ă z i c e „crai nou, crai nou... vivat!”* NECULCE, L. 328. *Au început a dzice în trîmbițe și a striga: „Vivat, vivat, vivat!” și a dzice: „Întru mulți ani să trăiască împărăteasa Elisavet!”* id. ib. 386. *Să așteaptă... caic, cu veste așa de drăgăstoasă, cît va face a să veselî norodul strigînd: „Vivat (adecăte trăiască!) creștinătatea...!”* (a. 1694). FN 37. O

izbindă, dară prea sîngerată, nu lasă a strigarea den toată inima: Viva, viva! (a. 1695). ib. 60, cf. 63. *Cetînd craiul acelea, îndată toți cu un glas au strigat, zicînd: „vivat, vivat!”* R. GRECEANU, C M II, 45. [Ora:] *Domn ales dintre boieri, Grigorie Vodă Ghica. [Măscăriciul:]* (cu oala în mînă): *Vivat! Vivat! I. GOLESCU, în PR. DRAM. 58, cf. id. C. Nu are nici pricină a să teme de al său norod, ci în veci este pîntre ei, făr' de nici o pază. Mai virtos, cum cum îl simte, din toate părțile îi strigă: „Vivat!”* GOLESCU, S. 18. *Acești otcîrmuitori evropenești... făr' de plăcere trebuie să iasă la plimbări, ... fiind siliți făr' de conținire să mulțamească norodului și cu plecarea capului, și cu pâlăria în mînă, la închinăciunea și strigarea norodului de „vivat!”* id. ib. 34. *Îmboldiți de simțirea mulțămirei..., strigară: Vivat, vivat! adecă să trăiască!* BR (1829) I, 44/27. *Sultanul trecînd pe dinaintea oștilor ce sta în paradă s-au heretisit cu trei strigări de vivat. AR (1829), 42/41. Vivat republica! gios cu Ludvig Filip!* AR (1832), 186²/39. *În amfiteatrul unde îi era, să auzea o cîntare armonioasă ce să înterupea... de strigările: „Vivat!” a mulțimei și de sunetul maestoz a tunului. ib. (1837), 308¹/28. Toți cu o gură i-au strigat de mai multe ori: vivat! (să trăiască).* GT (1838), 13¹/22. *Vivat, cine Nimănuia nu s-închină. ASACHI, S. L. I, 141, cf. POEN. - AAR. - HILL, V. II, 819²/45. Acolo s-au concentrat stoluri de țerani, care s-au coborît din munți cu strigări de: „vivat regele”, jos cu constituția...!”* GM (1850), 12²/40, cf. STAMATI, D. *Împreună strigăm: Vivat, vivat! să trăiți Ani veseli și fericiți. PANN, E. V, 99/4. Socotînja mea este să închipuim niște întrebări atît de grele, încît să nu le poată tîlmăci... -... Bravo!... Hura... Vivat! strigară toți. NEGRUZZI, S. I, 12, cf. PROT. - POP., N. D. Și glasul său puternic acest toast închină: „Eu, Albert, domnul vostru, și al Leheii rege, Intrat-am în Moldova ca leu învingător!... Cum beu această cupă, așa mîndra Lehe Să-nghită-această țară! Așa să fie!” „Fie! Vivat! Ura! trăiască Albert mult glorios!” Răspund mesenii aprigi c-un răcnet zgomotos. ALECSANDRI, O. I, 19. Vivat! vivat, pentru noi Soarta-ncepe-a fi cu nuri! Vivat! vivat! amîndoi Ne-am făcut boieri chiaburi. id. ib. v, 382. Vivat!... Am prins pe Sînziana... am dus-o la palatul Iernii și, prin vrăjirea soției mele, Promoroaca, am schimbat-o la față. id. ib. VII, 564, cf. COSTINESCU, LM. Ambele adunări încheie lucrările acelor memorabile ședințe, cea din Moldova prin strigătele entuziaste de vivat unirea, cea din Muntenia prin acele de să trăiască România. XENOPOL, I. R. XII, 268. Începurăm a întona cu toată tăria voci noastre cîntări, iară domni, cari urcau cătră noi, ... ne salutau încontinuu cu însuflețite aclamațiuni de „hurah” și „vivat”. TURCU, E. 24, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Vivat directorul! strigă bădicul răpit de entuziasm. AGĂRBICEANU, A. 399, cf. 121. Rozica, mai e cumva vreun stop de rachiu? Aide, dă-ne un păhărel!... Vivat, Titule!* REBREANU, O. IV, 293, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Era băutor strașnic și tăcut. Numai cîteodată se înălța, urla scurt: Vivat!* SADOVEANU, O. I, 603. *Vorbește singur..., își toarnă vin, bea, iar își toarnă, strigă: „vivat” și bea din nou, trăgînd cu ochiul spre locul unde e soția lui. DAN, U. 307, cf. 314, cf. IORDAN, L. R. 492. La sfîrșit strigă toți: „Vivat! Să trăiască la mulți ani!”* ARH. FOLK. V, 73, cf. SCRIBAN, D. *Apariția lui Pascali în costumul lui Mihai Viteazul fu primită cu chioțe de vivat și aplauze, și actorul fu năvălit de buchete și cununi de flori. CĂLINESCU, O. XI, 103. Vivat! Vivat! izbucniră lîngă el niște glasuri. Doi comeseni veniți de la celălalt capăt țineau morțiș să ciocnească cu Barbu. VINEA, L. I, 29. Trăiască alteța sa imperială arhiducele Franz Ferdinand!... - Vivat! - răsună puternic urarea din toate piepturile. Paharele fură ciocnite și deșertate cu însuflețire. VORNIC, P. 231, cf. DL, DM, CONTRIBUȚII, I, 42, II, 28, 53, M. D. ENC., DEX, DN³, DSR, DREV, D. Î. LAT.-ROM. *Mulțimea a scandat: „Viva Papa! Viva Papa!”* RL 1999, nr.**

2770, 1/2. *Credincioșii au primit cu urale cortegiul papal, strigînd: „Vivat Papa!”* ib. nr. 2771, 1/2. *Vivat! să trăiască!* strigară toți mesenii și ciocneau cu paharele. RETEGANUL, ap. CADE. *După ce s-au cununat, Toți de bine le-au strigat: Vivat, vivat, să trăiască!* SEVASTOS, N. 210. *Vivat, vivat, să trăiască Mirele cu-a sa mireasă.* MARIAN, NU. 659. *Nice una nu-i frumoasă Ca mireasa noastră... Vivat, vivat, să trăiască.* BIBICESCU, P. P. 176, cf. ARH. FOLK. III, 40, ALRT II 112, ALR SN V h 1 315/260. *Ex p r.* (Prin Olt.) **A face viva** = a toasta. *Ștefan Vodă ce grăia? – Beți boieri și nu prea beți, Mîncați de vă săturați, Mîine-n ziuă vă sculați... Dar boierii n-asculta, Începea viva de făcea.* MAT. FOLK. 1074.

2. S. n. (De obicei la pl.) Aclamație, ovație, osanale (v. osana 2), urale; toast. *Sultanul au ieșit din tabără supt salvele artileriei și vivaturile oștilor sale.* AR (1829), 42²/15. *Vivaturi repețite și: „să trăiască bunul nostru împărat”, bubură în mai multe rînduri.* GT (1838), 61¹/34, cf. 92¹/1. *Trimisei pe flăcăii călărești înainte, și aceștia întîlniră pe excelenția sa cînd se pogora de pe dealul Săcelului și așa îl petrecură între vivaturi pînă la Cristiani, unde îl aștepta poporul și noi, cu vivaturi răsunătoare.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 50. *Împărațul... citi cuvîntarea cu voce sonoră întreruptă la cîteva locuri cu vivate și apoi urmată de salvele ostășimei.* BARIȚIU, P. A. III, 242. *Andrassy striga: să trăiască regele! La care răspunse un vivat zgomotos, pînă cînd Andrassy, prin un semn, ceru tăcere.* id. ib. III, 452. *Boierii închinău și urau pre domn cu vivate zgomotoase, la care răspundeau lefeciii prin chiote.* NEGRUZZI, S. I, 151. *O depeșă telegrafică ne făcu cunoscut cum ați serbat prin vivate, torțe și stîndare voturile anexării Italiei centrale cu Italia superioară.* DÎMBOVIȚA (1860), 191²/7. *Toastul lui Vlad Borboacă și amărăciunea cu care el pronunță vivatul său cel sinistru făcură în inima ciocnilor tot acea impresiune ce făcu odinioară literele de foc regelui Babiloniei, Baltazar.* FILIMON, O. I, 188, cf. PONTBRIANT, D. *Ian ascultă vivatele! (Se aude în dreapta glasul lui Ciupici strigînd: „În sănătatea dreptorelui. Ura!”).* ALECSANDRI, O. V, 750, cf. COSTINESCU. *Frații de mire intră în casă și scoțînd pre mireasă între vivate și urări, o conduc pînă la locul unde o așteaptă mirele.* MARIAN, NU. 422. *Tot mai des se auzea cîte-un „vivat” ridicîndu-se ca un signal de alarmă prin clocotul acesta de glasuri.* AGĂRBICEANU, A. 142, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³, DSR, DREV.

3. S. n. (Prin sudul Transilv.) Cină care are loc în ziua a cincea de la Crăciun, la care participă o ceată de flăcăi, și care ține de obicei pînă în zori, cînd, la semnalul dat de vătaf, toți strigă: vivat! (1). *A cincea zi de Crăciun se strîng cu toții „la vivat”.* ARH. FOLK. V, 76.

4. S. n. (Olt., prin Bucov. și prin Mold.) Numele unui cîntec săltăreț (3), vioi (asemănător marșului) executat pe prilejul unor petreceri, în ocazii festive etc. *Cînd trompetele și doba un vivat din nou răsună, Oaspeții ca niște grauri pe moșia mea s-adună.* ASACHI, S. L. I, 219. *Vivatul care îi cîntă toată compania bețivilor.* PANN, în CONTRIBUTII, I, 42. *Nunii primesc paharele și colacii, mulțămesc, urează pe mire și pe socrii cei mari, lăutarii cîntă un vivat din cele mai alese pentru nuni, le rădică paharele giucîndu-le după cîntecul cîntat de lăutari.* MARIAN, NU. 677. *Cînd oprea arcușul, după ce încheia cîntecul cu cele „doauăzeci și patru de vivarturi”, toată lumea ofta.* IZV. XVIII, 308. *Sub numele de „vivarturi” se înțeleg horele pe cari lăutarii le cînta înainte de a face pauze în cîntare.* id. ib. *Mă țigane, zî-i un vivart!* CIAUȘANU, V. 210, cf. LEXIC REG. 32, com. din PÎRTEȘTII DE JOS – GURA HUMORULUI. *F i g.* *Tica meu a slujit orb la popa Și-a făcut casa asta. Tu n-ai făcut nimic. Nimic n-ai făcut... Spunea mai tare. Tu auzi, mă? Nea Florea tăcea. Ori n-auzea, ori se făcea că n-aude. Cunoștea el vivartul ăsta.* SORESCU, L. L. III, 182, cf. ALIL XXX, 409, 410.

5. S. n. (De obicei art.; prin Mold., prin Bucov. și prin Olt.) Numele unui dans popular (horă); melodie după care se execută acest dans. *Jocurile din Țepu sint: țonțoroii..., ursăreasca, valsul..., vivatul (jувătu).* PAMFILE, J. I, 290, cf. 409, VARONE, D².

– Pl.: (2) *vivate* și *vivaturi*. – Și: (rar) **viva** interj., (formă coruptă, 4) **vivart** (accentuat și *vivart*, CIAUȘANU, V. 210, LEXIC REG. 32; pl. *vivarturi*) s. n.

– Din lat. **vivat** (conjunct. al lui *vivere*), germ. **vivat**, fr. **vivat**. Cf. it. *v i v a*.

VIVÉnte adj. v. **vivant**.

VIVÉUR s. m. (Franțuzism; și în sintagma *bon viveur*, DN³) Persoană care duce o viață plină de plăceri, de aventuri, de distracții etc. *Pe vapor s-a întîmplat să fie și boierul Manolache Melissiano, fruntaș politic și „viveur” renumit.* M. I. CARAGIALE, O. 150. *Chipul lui alb și roz se înseninase. Picăturile albastre ale ochilor sclipeau sub sprîncenele grele. Portretul unui viveur pozînd între iepurii, fazanii, cocoșii de munte, vînați într-o epocă îndepărtată, pline de intrigi galante.* ȚOIU, G. 293, cf. DN³.

– Pronunțat: -vör. – Pl.: *viveuri*.

– Din fr. **viveur**.

VIVIANÍT s. n. Fosfat natural hidratat de fier, cristalizat în sistemul monoclinic, care se prezintă sub formă de cristale prismatice sau tabulare, de culoare albastru-intens sau verde și care este întrebunțat ca vopsea albastră. Cf. J. CIHAC, I. N. 427/7, ENC. ROM., MINERVA, ENC. AGR., CANTUNIARI, L. M. 119, LTR. *Se pot forma astfel... diverse depozite, cum sint calcarul de fineață, strate de ortstein sau de ocru, vivianit etc.* CHIRIȚĂ, P. 635, cf. 702, LTR², DC, M. D. ENC., PĂRVU, M. R. 257, 258.

– Din germ. **Vivianit**, fr. **vivianite**.

VIVICÁN s. m. v. **vidican**.

VIVIÉRĂ s. f. 1. Bazin a cărui apă este continuu împropătată, amenajat pentru creșterea peștelui. Cf. M. D. ENC., DEX².

2. Compartiment special construit pe unele nave de pescuit, în scopul păstrării în stare vie a peștelui; navă mică amenajată în același scop. Cf. M. D. ENC., DN³, DEX².

– Pl.: *viviere*.

– Din fr. **vivier**.

VIVIFIÁ vb. I **vivificá**.

VIVIFIÁNT, -Ă adj. (Livresc) Care dă viață, care menține viața; însuflețitor; (învechit, rar) *vivífie*. Cf. PROT. – POP., N. D., FROLLO, V. 623, COSTINESCU, ALEXI, W. *Ce palid era! O paloare ascetică din care sîngele părea tot izgonit. Lipsea din vinele lui suculelele vivifiant al sîngelui.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 346, cf. RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., DN², M. D. ENC., DN³, DEX². *F i g.* *Cînd sufletul, inerent al fiecărei națiuni, care constituie existența sa națională, s-a dus, națiunea a murit, populu a devenit un cadaver, deși oamenii care au compus această națiune arată pe dinafară toată această înfățișare ca mai nainte; mîncî, bea, umblă după treburile lor, dar ce folos? sînt membrii unui cadaver din care sufletul divin, sufletul vivifiant s-a dus!* BARASCH, I. 88/8.

– Pronunțat: -fi-ant. – Pl.: *vivifianti*, -te. – Și: (rar) **vivificánt**, -ă adj. FROLLO, V. 623, COSTINESCU, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

– Din fr. **vivifiant**, it. **vivificante**.

VIVIFIÁRE s. f. v. **vivificare**.

VIVIFIC, -Ă adj. (În dicționarele din secolul trecut) Vivificant. Cf. PROT. - POP., N. D. *Sucul vivific al plantelor.* COSTINESCU, cf. LM.

- Pl.: *vivifici, -ce.*

- Din lat. *vivificus, -a, -um, fr. vivifique.*

VIVIFICĂ vb. I. T r a n z. (Livresc) 1. A da viață, a menține viața; a anima, a însufleți. *Bărbatul și femeia E el și ea-mpreună, aceeași creatură, Același corp și carne, Vivificați d-un suflet, trăind aceeași viață.* HELIADE, O. I, 362. *Un cert număr de sisteme consideră substanța creatrice ca nefiind anterioară substanței create. Ele coesist din toată eternitatea...; căci deacă cea dintii e în esență fără activitate, nu poate să fie fără o putere care o formează și o vivifică.* LAURIAN, F. 139/6, cf. NEGULICI, PROT. - POP., N. D. *Nu mai Dumnezeu vivifică toate.* COSTINESCU, cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W. *Materia universală condiționează prin structura ei intimă ritmul care o va vivifica.* PÂRVAN, I. F. 134, cf. RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., DN³.

2. A da (cui)va putere, vigoare, vitalitate. V. *învigora*. Cf. NEGULICI, PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, ȘĂINEANU. *La Sinaia, nu putu coborî decât cu ochii închiși, vivificat cu coniac.* CĂLINESCU, C. O. 208.

3. F i g. A da mai multă viață; a anima, a însufleți, a înviora. *Inteligența vine câteodată spre ajutoriu sensibilității, luminându-ne despre pericolele unei pasiuni. Sensibilitatea de partea ei vivifică prin afecte... rigoarea preocupăciunilor intelectuale.* LAURIAN, F. 23/16, cf. COSTINESCU. *Un om cu spirit vivifică ospățul.* LM. *Un copil deștept vivifică o casă întreagă.* id. ib. *Din multa mișcare pe scenă, din schimbul rolurilor cel felurit s-a născut în sfîrșit o desteritate oarecare pe scenă (familiarizare cu scena), care desteritate, tocmai pentru că fără culoare, se lovește cu toate măștile posibile ce i le impui, fără însă de-a vivifica vrodată numai una din acele măști.* EMINESCU, O. XIV, 265. *Acesta se întoarce acasă zdrobit. Ce ai, mon-bien-aimé, încercă să-l vivifice Caty. Cariera mea este sfărîmată, zise el cu glas stins.* CĂLINESCU, S. 419. *Motivul care vivifică forma sculptată a craniului din care provine masca unchiașului - dunga de culoare roșie punctată cu alb în jurul orbitei - este redarea picturală a motivului țesut cu lînă roșie în jurul orbitelor tăiate în masca de blană a moșilor și moșnegilor.* IST. T. I, 63. ◊ (A b s o l.) *Viața e filtrată și în romanele sale, nu transpusă tale quale. Dar, nu filtrată prin idei, ci printr-un temperament care vivifică și concentrează.* IBRĂILEANU, S. L. 101.

4. F i g. A face să devină mai activ, mai dinamic; a da impuls, avînt; a impulsiona, a dinamiza. *Tirania ucide științele, literatura, artel, industria, comerțul; libertatea le vivifică.* NEGULICI, cf. COSTINESCU. *Această parte din mare, care se oprește ca să încunjure și să străbată, ca să creeze și să înfrumusețeze, mai mult: ca să vivifice Veneția, această parte din mare se înnoiește neconștient prin contactul cu apa cea mare.* IORGA, P. A. I, 231. *Există... un relativism critic, grație căruia verdictele se dau cu drept de apel... Relativism, dealtmînteri, care vivifică atmosfera literară și ne smulge acelor tiranii oarbe la care se dedau fie în politică, fie în critică, firile dictatoriale.* PERPESSICIUS, M. I, 200. *Deschiderea la experiență atestă nevoia imperioasă a cunoașterii științifice „de a fi vivificată (și verificată) de experiența orientată spre real”.* REV. FIL. 1972, 416.

5. F i g. A reînsufleți, reconstitui (1). Cf. DN³.

- Prez. ind.: *vivific.* - Și: (rar) *vivifia* vb. I.

- Din lat. *vivificare, fr. vivifier, it. vivificare.* - *Vivifia* <fr. *vivifier.*

VIVIFICĂNT, -Ă adj. v. *vivifiant.*

VIVIFICĂRE s. f. (Livresc) Acțiunea de a *vivifica.*

1. Însuflețire; (învechit, rar) *vivificație* (1). Cf. *vivifica* (1). Cf. COSTINESCU, DN³.

2. Învigorare; (învechit, rar) *vivificație* (2). Cf. *vivifica* (2). Cf. COSTINESCU. *Alții, mai puțin lucizi, predică întinerirea, vivifierea, fortificarea, purificarea, datorite acestei abstenențe, fără să-și dea seama că de cînd nu mai fumează au devenit mai acri.* TEODOREANU, M. II, 438.

3. F i g. Însuflețire, înviorare. Cf. *vivifica* (3). Cf. COSTINESCU. *La apropierea pensionării unui profesor, făcea vizite de vivificare a atenției corpului profesoral, împărțea extrase și memorii de lucrări, combătea în prealabil candidații posibili.* CĂLINESCU, B. I. 18.

4. F i g. Reînsuflețire, reconstituire (1). *Făcea parte dintre acei istorici și filologi... care mai socoteau că istoria este, primordial, oarbă. O artă a evocării, a vivificării documentelor, a trezirii la o viață cuvîntătoare a gesturilor, a actelor, a figurilor de mult apuse ori abolite.* ROMANIA LITERARĂ, 1973, nr. 2, 13/4.

- Și: *vivifiere, vivifiere* (DN³) s. f.

- V. *vivifica.*

VIVIFICĂT, -Ă adj. (Livresc) Animat, însuflețit, înviorat. *El activează în mediul universitar pentru reforma morală și spirituală ce așteptăm de la un învățămînt universitar nou, reîntinerit, vivificat.* ARH. OLT. X, 486.

- Pl.: *vivificați, -te.*

- V. *vivifica.*

VIVIFICĂTOR, -OĂRE adj. 1. (Învechit) Care *vivifică* (1), care dă viață; însuflețitor. Cf. PROT. - POP., N. D., LM.

2. F i g. (Livresc) Care *vivifică* (3), care însuflețește, care animă, care înviorază. *Daca i-ar succede încercării de față să întemeieze o cunoștință... mai adîncă asupra unei arte care e chemată să sensibilizeze cele mai nalte comori spirituale ale popoarelor în forma cea mai nobilă și să influențeze astfel asupra a mii de oameni, într-un mod (vivificator) regenerativ... și liberat de sarcina vieții de toată ziua.* EMINESCU, O. XIV, 218. *Fie ca spiretul lui să nu găsească aici decât nutremînt etern și vivificatoriu! Fie ca inima românului să nu aște aici decât impulsuri nobile, cari s-o aște și s-o decidă spre activitate!* SBIERA, F. S. 302. *Ferește-l de atacurile invidiei pe cel ce niciodată n-a invidiat..., strălucește-l cu razele tale cele intelectuale ale spiritului tău vivificator.* BV I, 511. *Orașul, din fericire, nu avea poduri suspendate și, la nivelul ferestrei ei, nu trecea nimeni prin aerul vivificator care-i hrănea și înprospăta organismul.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 241.

- Pl.: *vivificatori, -oare.* - Și: (învechit) *vivificător, -oăre* adj.

- Din lat. *vivificator, fr. vivificateur.*

VIVIFICĂȚIE s. f. (În dicționarele din secolul trecut) 1. *Vivificare* (1). Cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM.

2. *Vivificare* (2). Cf. COSTINESCU.

- Și: *vivificațiune* s. f. COSTINESCU, LM.

- Din lat. *vivificatio, -onis, fr. vivification.*

VIVIFICAȚIUNE s. f. v. *vivificație.*

VIVIFICĂTOR, -OĂRE adj. v. *vivificator.*

VIVIFIÈRE s. f. v. *vivificare.*

VIVIPĂR, -Ă adj. 1. (Despre animale) Care dă naștere la pui vii (complet dezvoltăți în organismul matern). *La acești feliuri de jivini cu patru picioare, să pot agiunge și altfelu de jivini cu altă orînduială, cumu-s dobitoacile vivipare.* AMFILOHIE, G. F. 286⁵/8, cf. I. GOLESCU, C.,

POEN. - AAR. - HILL, V. II, 820¹/20, ISER, 275, POLIZU, PONTBRIANT, D., FROLLO, V. 623, COSTINESCU, LM, ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ENC. VET. 654, ȘĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE, ENC. AGR., SCRIBAN, D., LTR². *Mamiferele sînt animale vivipare*. DL, cf. DM, DER, URSU, T. ș. 299, M. D. ENC., DEX, DN³, DREV. ♦ (Substantivat; mai ales la pl.) Animal care dă naștere la pui vii (complet dezvoltati în organismul matern). *La animalele din clasa mamiferă care nasc puii lor din mîtră, vii, gata dezvoltati în toate organele lor (vivipare), această mare metamorfoză nu se pricepe... ca la animalele din clasa de mai jos (ovipare) care nasc puii lor... prin ouă*. BARASCH, M. I, 95/23, cf. COSTINESCU, LM. *O codiviziune a animalelor, din punct de vedere al multiplicării, este aceea în vivipare și ovipare*. MAIORESCU, L. 131, cf. 120, cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. (Despre plante) Care se reproduce pe cale vegetativă, prin bulbii care germinează în inflorescență sau prin mugurii foliari. Cf. COSTINESCU, ENC. ROM., GRECESCU, FL. 4, CADE, ENC. AGR., LTR², DL, DM, DEX, DN³, DREV.

- Pl.: *vivipari, -e*.

- Din it. *vivipare*, fr. *vivipare*, lat. *viviparus, -a, -um*.

VIVIPARITATE s. f. Mod de reproducere al animalelor vivipare (1). Cf. LM, DN², D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³, DREV.

- Din fr. *viviparité*.

VIVIRIȚĂ s. f. v. *veverită*.

VIVISECĂ vb. I. T r a n z. (Neobișnuit) A vivisecciona. (F i g.) *Analist mai totdeauna, el supune scalpului tot ce admiră lumea și trezește prin tulburarea apelor glodul care doarme în fund, nesigur chiar de propria lui ființă pe care o analizează și o vivisecă, pînă ajunge a se crede o umbră într-o lume de umbre*. ARHIVA, II, 103.

- Derivat regresiv de la *vivisecție* (după *diseca*).

VIVISECȚIE s. f. Disecare a unui animal viu în scopuri științifice. *Vivisecțiunile și experimentele făcute de Flourens sînt poate cele mai concludente din toate dovezile*. CONTA, O. F. 44. *Acestea sînt ca animalele inferioare, asupra cărora este permisă vivisecțiunea în interesul științei*. CARAGIALE, O. III, 102. *Din observațiunile arătate rezultă că depresiunea voinței și a sensibilității poate fi împărțită prin mijlocirea vivisecțiunii, și anume: extirparea emisferelor cerebrale exclude depresiunea sensibilității și lasă pseudocatalepsia*. ARHIVA, I, 309, cf. ȘĂINEANU. *Succesele binefăcătoare incalculabile ale vivisecțiunii la animale, atenuează pînă la toleranță barbaria... acestor operațiuni*. ENC. ROM., cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., MINERVA, CADE, ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Eram obișnuit cu cruzimile. De multe ori în viață făcusem vivisecție*. BENIUC, M. C. I, 93, cf. DL, DM, DER. *Obsesivele descripții anatomice... sfîrșesc prin a sugera un univers mortuar, rezultatele unei disecții dacă nu chiar... ale unei vivisecții*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 34, 20/2, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ F i g. *Analiză minuțioasă a unei opere literare, a unui fenomen social etc. Într-o societate ca cea de azi, o politică experimentată înseamnă o vivisecțiune asupra unei clase*. IONESCU-RION, S. 217. *Științele sociale discută de multă vreme posibilitatea experimentului în domeniul lor, găsind că el nu este cu puțință din pricina normelor morale care opresc să se facă cu oamenii și cu societatea un fel de vivisecție socială*. D. GUSTI, P. A. 134. *Este și meteahna școalei critice reprezentată de d-l Mihail Dragomirescu, pentru care poemele sunt materialuri de vivisecție raționalistă*. PERPESCIUS, M. IV, 18. *Deprins să se analizeze, îi era de ajuns să-și deplaseze obiectivul preocupărilor de la alții*.

Aceeași vivisecțiune implacabilă. Cu aceeași chei cu care pătrunde în el, știa să se furișeze și în sufletul altora. RALEA, S. T. I, 101.

- Pl.: *vivisecții*. - Și: *vivisecțiune* s. f.

- Din fr. *vivisection*, germ. *Vivisektion*.

VIVISECȚIONĂ vb. I. T r a n z. A face disecția unui animal viu în scopuri științifice. Cf. BUL. FIL. III, 186, SFC II, 181, DN², DEX, DN³.

- Pronunțat: *-fi-o-*. - Prez. ind.: *vivisecționez*.

- Cf. germ. *vivisezieren*.

VIVISECȚIONĂRE s. f. Acțiunea de a *vivisecționa* și rezultatul ei. DEX, cf. DN³.

- Pronunțat: *-fi-o-*. - Pl.: *vivisecționări*.

- V. *vivisecționa*.

VIVISECȚIONĂȚ, -Ă adj. (Despre animale) Disecat pe viu în scopuri științifice. Cf. DEX.

- Pronunțat: *-fi-o-*. - Pl.: *vivisecționăți, -te*.

- V. *vivisecționa*.

VIVISECȚIUNE s. f. v. *vivisecție*.

VIVIȚĂ s. f. (Regional) Organul genital al iepiei (Șanț - Sîngeorz-Băi). Cf. DR. V, 315.

- Accentul necunoscut. - Pl.:?

- Etimologia necunoscută.

VIVLIOTICĂ s. f. v. *biblioteca*.

VÍVO adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) *Vivace* (I 4). Cf. ENC. ROM. III, 1227, DN², DN³.

- Din it. *vivo*.

VÍVOR s. n. v. *vifor*.

VIVORĂ vb. I v. *vifori*.

VIVORĂȚ, -Ă adj. v. *viforît*.

VIZ s. n. (Ban.) Șiret cu care se strînge sau se leagă încălțămîntea. L. ROM. 1960, nr. 2, 20.

- Pl.: *vizuri*.

- Cf. ser. v ê z „legătură”, magh. f ű z ö „șiret, șnur”.

VIZĂ¹ vb. I. T r a n z. (Complementul indică acte oficiale, copii etc.) A aplica o viză¹ pentru a da valabilitate; (învechit, rar) vizarisi¹. Cf. STAMATI, D., POLIZU, COSTINESCU. *Mi-l vizează [pașaportul]*. CARAGIALE, O. II, 203, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Avea pașapoarte cu scadență lungă, vizate de legații*. CĂLINESCU, B. I. 370. *Viză buletinul... trecu datele într-un dosar, apoi reluă vorba*. v. ROM. aprilie 1954, 171, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³, DGLR. *Dacă ăla o-ntoarce cu boii, să-i dai, că nu-s beletile vizate și să nu să-nîmple ceva*. GRAIUL, I, 258. ♦ T r a n z. f a c t. *Căutarăm să coborîm la Orșova și să vizăm pașapoartele noastre, dar comandantul austriac se opuse foarte*. BOLINTINEANU, O. 268. *Ne ducem la companie să ne vizăm livretele*. SANDU-ALDEA, A. M. 125. ♦ R e f l. p a s. *Ipotecile... nu pot avea efect în România decît după ce actele prin cari s-a consimțit ipoteca se vor fi vizat de președintele tribunalului civil*. HAMANGIU, C. C. 445. *În peretele din stînga, o ferestruie mică, patrată, de ghișeu, răspunzînd desigur în sala de așteptare, pe unde se cumpără și se vizează biletele*. SEBASTIAN, T. 188.

- Prez. ind.: *vizez*.

- Din fr. *viser*.

VIZĂ² vb. I. T r a n z. 1. A avea ca scop, a avea ca obiectiv; a tinde (IV 1), a ținti (IV). Cf. COSTINESCU, CADE, DM. *Ideile lui Șincai nu vizau, desigur, o răsturnare a stărilor sociale existente.* IST. LIT. ROM. II, 51. *Nu vizează, chiar cel mai izolat artist, să trezească ecouri de rază lungă...?* V. ROM. mai 1963, 98. *Eroii preferați sînt aceia care luptă cu ei înșiși pentru a se depăși și împlini moralicește, lupta lor convergînd totodată spre țelurile mari pe care societatea le vizează în mod obiectiv.* ib. februarie 1964, 213. *Critica aceasta, cu toată asprimea ei, vizează consolidarea teatrului pe baze artistice.* IST. T. I, 181. *Romanul acesta, scris sub formă de ciclu memorial, vizează în prim plan intențional prezentarea unei opoziții dintre două categorii istorice: trecut și viitor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 68, 5/1. *Gîndirea teoretică viza înțelegerea mișcării practice.* REV. FIL. 1971, I 173, cf. M. D. ENC. *Se ocupă de probleme mai largi ale cercetării istorico-literare, vizînd studiul de sinteză.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 9/3, cf. DN³. ◊ I n t r a n z. (Cu determinări introduse prin prep. „la”) *El nu viză la acest post.* COSTINESCU. *Compoziția... va viza în primul rînd la decorativ, deci la crearea în privitor a unei plăceri sensoriale intense.* OPRESCU, I. A. IV, 378.

2. A dirija, a îndrepta o armă spre un anumit obiectiv; a ochi (5), a ținti (II 1). *A viza pe cineva în cap.* COSTINESCU, cf. CADE, SCRIBAN, D., DEX. ♦ A orienta un aparat optic pentru a prinde în obiectiv imaginea unui punct din teren. *Rotim alidada mobilă, pînă cînd putem viza... obiectul de pe cealaltă latură a unghiului.* în DL, cf. M. D. ENC., DN³, DGLR. ♦ R e f l. i m p e r s. A privi spre un punct determinat astfel ca raza vizuală să treacă prin anumite repere. *Din H să se poată viza spre B.* GEOMETRIE IX, 224.

3. A avea în vedere (pe cineva sau ceva); a face aluzie, a se referi (la cineva sau la ceva). V. r e f e r i (2). *Dispozițiile care vizează „absenteismul” nu constituie un act de ostilitate.* TITULESCU, D. 107. *Avea impresia că este direct vizat, i se părea că unii camarazi îi aruncau priviri ironice.* BART, E. 211. *Cuprindeau destăinuiuri care vizau exclusiv onorabilitatea familiei dumneavoastră?* MIHĂESCU, D. A. 241. *Subprefectul n-a vizat o persoană anume, s-a referit la inamici multipli.* CĂLINESCU, B. I. 328. *Macedonski se plînge a fi mereu vizat de emulul și rivalul său.* VIANU, L. R. 373. *Programul lui Horia viza cu ascuțiturile sale, în chip hotărît, privilegiile și situația nobilimii.* BLAGA, G. 79. *Prin culegerile lui de poezii obștești, Alecsandri s-a dovedit a fi, în acel ceas, în afară de propria lui operă, care nu e vizată aci, floarea extremă a poporului său.* CAMIL PETRESCU, O. I, 92, cf. DL. *Calculule logice vizează conținuturi obiective.* JOJA, S. L. 58. *Critica nu vizează numai biserica și pe cîrmuitorii ei, ci și virfurile laice ale societății feudale.* IST. LIT. ROM. I, 312. *Parodia vizează semnificația operelor, în interiorul căreia operează o fină substituție.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 108, 9/1. *Avem de-a face cu o complexitate de deplasări pe plan profesional și spiritual, care vizează modul de trai, de gîndire și de acțiune al omului.* REV. FIL. 1972, 180, cf. M. D. ENC. *Dacă ar fi de formulat o rezervă, aceasta ar viza o anumită monotonie în propulsarea poeziei patriotice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 1, 4/2, cf. DEX, DN³. ◊ R e f l. p a s. *Analizînd, în perioada de vacanță, comportarea și rezultatele din toamnă, s-au vizat și perspectivele.* SPORTUL, 1972, nr. 6 935, 3/2.

- Prez. ind.: vizez.

- Din fr. viser.

VIZANDÍDĂ s. f. (Grecism învechit, rar) Cronică; istoric. *Mulți sînt scriitorii... numai pîntru a scrie tevarihurile împăraților sau vizandida turcească.* VĂCĂRESCUL, IST. 246.

- Pl.: vizandide.

- Din ngr. Βυζάντις, ἰδος, (n. pr.).

VIZANȘ, -Ă adj. (Latinism învechit, rar) Vizat (2). *Pe lîngă aceasta, trebuie partea ai vizașe să aducă documentări noao.* AARON, în CONTRIBUȚII, III, 124.

- Accentul necunoscut. - Pl.: vizașii, -e.

- Din lat. visans, -ntis (participiul verbului visare).

VIZĂRE¹ s. f. Acțiunea de a v i z a¹ și rezultatul ei. Cf. POLIZU. *A doua zi am cam întîrziat cu vizarea paspoartelor.* SION, P. 295, cf. ALEXI, W. *Faptul de a complecta un act de vînzare după vizarea lui de fisc... constituie o contravenție.* COD. PEN. R. P. R. 428. *Revizia sanitară, care constă doar în cercetarea și vizarea actelor, se face din mers.* TUDORAN, O. 69, cf. DM, DEX, DN³.

- Pl.: vizări.

- V. viza¹.

VIZĂRE² s. f. Faptul de a v i z a² (1); ochire. Cf. DN², DEX. ♦ Operație de orientare a unui aparat optic pentru a prinde în obiectiv imaginea unui punct din teren. Cf. LTR², DN³, DGLR.

- Pl.: vizări.

- V. viza².

VIZĂRE³ s. f. (Învechit, în Transilv.) Condei. Cf. LB, CIHAC, II, 539.

- Pl.: vizări.

- Cf. magh. ír ó v e s s z ő „creion”.

VIZARÉT s. n. v. vezaret.

VIZARIC subst. (Prin Transilv.) Instrument alcătuit dintr-un bețișor de lemn cu un cioc de aramă cu care se încondeiază ouăle. V. c o n d e i. Cf. PAMFILE - LUPESCU, CROM. 190, VICIU, GL.

- Accentul necunoscut. - Pl.: ?

- Cf. v i z a r e³.

VIZARISÍ¹ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A viza¹. Cf. I. GOLESCU, C.

- Prez. ind.: vizarisesc.

- Viza¹ + suf. -arisí.

VIZARISÍ² vb. T r a n z. (Învechit) A orienta un aparat optic pentru a prinde în obiectiv imaginea unui punct din teren. V. v i z a² (2). Cf. I. GOLESCU, C. *Pune linia alidadului pe punctul (a) și vizarisește prin ocheană obiectul B adică pînă ce B se va afla în mijlocul crucei.* D. ASACHI, T. 15/5, cf. L. ROM. 1965, 373.

- Prez. ind.: vizarisesc.

- Cf. v i z a².

VIZARÍT s. n. v. vezaret.

VIZÁT, -Ă adj. 1. (Rar) Care constituie un scop, o țintă; a cărei realizare este urmărită. Cf. v i z a² (1). *Arta zilelor noastre își asumă o serie întregă de riscuri privind... ambiguitatea de idealuri și obiective vizate.* CONTEMP. 1974, nr. 2, 8/2.

2. Care este avut în vedere; la care s-a făcut aluzie, referire; (latinism învechit, rar) vizaș. Cf. v i z a² (3). *După apă și dimensiunea peștelui vizat, el intrunește toate calitățile cerute.* ATILA, P. 33. *Clădirea vizată părea din depărtare o fermă oarecare, așezată nu prea departe de șoseaua asfaltată.* BARBU, Ș. N. II, 54.

- Pl.: vizați, -te.

- V. viza².

VIZAVEÁ s. f. v. vizavi.

VIZAVI adv., s. m. 1. Adv. Peste drum; în punctul opus; (față) în față. Cf. I. GOLESCU, C. *Ar fi bine să se puie un tapi, Și hoteliu lângă masă cu oglinda vizavi*. PR. DRAM. 106, cf. STAMATI, D., POLIZU, ENC. ROM., ALEXI, W. *Vizavi, pe scaumul de dinainte, ședeau doi tineri*. AGÂRBICEANU, A. 93. *Fetele... îi opriră ei cadrulul întâi, cu condiția să aibă vizavi pe Laura*. REBREANU, I. 100, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, L. ROM. 1959, nr. 1, 83, DEX, DN³, FD II, 126. ◊ L o c. a d j. **De vizavi** = care este situat în față, în punctul opus, peste drum. *Ion să repede din ușa de vizavi cu un par în mână*. PR. DRAM. 289. *Perdeaua de vis-à-vis se dete puțin într-o parte și prin faldurii ei albi apăru un blond cap de copilă*. EMINESCU, P. L. 54. *Un domn de vis-à-vis a și fixat orizontala mescioară a compartimentului*. CAMIL PETRESCU, P. 37. *Eu mă postasem la colțul de vis-à-vis, să văd la ce etaj izbucnește lumină*. MIHĂESCU, D. A. 98. *În odaia de vizavi doarme soră-mea*. STANCU, R. A. II, 44. *Am observat... primele 3 exemplare în joc prenuptial prin grădina cazărni de vizavi*. LINȚIA, P. III, 229. *Din casa de vizavi nimic n-a mai rămas*. H. LOVINESCU, T. 220. *Bățul se rupe... și zboară în aer aprins și cade pe rochia unei femei de vizavi*. PREDĂ, R. 43. *Am văzut un grup de umbre intrând printre brazii de vizavi și altul la noi în curte*. S februarie 1960, 38. *A mers la circuma de vis-à-vis*. MAGAZIN IST. 1972, nr. 4, 10. *Pietoni, circulați pe trotuarul de vizavi*. CONTEMP. 1974, nr. 17, 9/2. ◊ L o c. p r e p. **Vizavi de ... = a)** înaintea, dinaintea, în fața cuiva sau a ceva; în locul aflat în fața cuiva sau a ceva; opus cu... *Acel frumos italian, al cărui apartament de locuință este vizavi de al nostru*. LĂZĂRESCU, S. 23/5. *Doritorii se vor adresa la D. Costache Nicolesco... vis-à-vis de D. Ștefan Bellu*. DIMBOVIȚA (1859), 132²/59, cf. COSTINESCU. *Vis-à-vis de cazarma Cuza, un incendiu a sbucnit*. CARAGIALE, O. III, 23. *Acest loc este pre „Coasta Mileștilor” vis-à-vis de Brad*. LIUBA - IANA, M. 35. *Bazarlicul (negustoria) îl făcea în dughenele cele mici, vis-à-vis de biserica Trei-Sfetitelor*. N. A. BOGDAN, C. M. 182. *La zece ne-am dus la Nae, vis-à-vis de Palace, și i-am ars o masă strașnică*. CAMIL PETRESCU, T. I, 202. *Poate fi întâlnit oriunde la frizeria „La două minute”, vizavi de atelierile Grivița*. P. CONSTANT, R. 85. *În acest an îl aflăm pe împărat la Oescus, deci vis-à-vis de Sucidava*. ARH. OLT. XVII, 22. *Muștescu a băgat-o pe Tilica în bucătărioară, vizavi de casa lor*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 2, 19/2. *Și eu m-oi mărita Vizavi de casa ta*. FOLC. MOLD. II, 291; b) față de..., în raport cu..., în comparație cu...; în ceea ce privește. *El va avea trupa lui deosebită, se va bucura de o independență absolută vis-à-vis de celelalte direcții române și străine*. ALECSANDRI, S. 3. *Dumneaei n-are niciodată o politică vizavi de mușterei*. CARAGIALE, O. I, 85. *S-a purtat rău vizavi de mine*. CADE, cf. DL, DM, DN². *Revenit la sentimente mai bune vizavi de sportul lui preferat, a ajuns un învidiat golgeter de toamnă*. SPORTUL, 1972, nr. 6925, 3/4. *Să facem cât mai explicite rezervele pe care le avem vizavi de românul tinărului prozator*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 28, 11/2.

2. S. m. (Rar) Persoană care se află în fața alteia (la masă, la dans etc.). *Trebuie să te fac un cadrul. Iacă ne-am găsit vizavea*. CARAGIALE, O. VI, 225. *La figura a treia sergentul-major trebuia să vie spre ginere, care era vizaviul miresei*. BACALBAȘA, M. T. 12. *Vizaviul... îi fu clericul Murășanu cu sora lui Mărioara*. AGÂRBICEANU, A. 170, cf. IORDAN, STIL. 182, DEX. ◊ E x p r. **A(-și) face vizavi** = a sta față în față, în poziții opuse; a forma o pereche, un cuplu la dans. *Facem vizavi împreună?* ROM. LIT. 126¹/36. *I-a întrevăzut în compartimentul vecin, făcându-și vizavi: bărbatul corpolent din cale afară...; femeia uscată ca o scîndură*. C. PETRESCU, C. V. 18. ♦ (Învechit, rar) Pereche de obiecte așezate față în față. *Aci îndată întâlnește careva un vizavi de două singure dughene care păstrează oarecare*

formă de lipscănii. FM (1844), 230²/2.

– Scris și: (după fr.) *vis-à-vis*. – Și: (rar) **vizaviu** s. m., **vizaveă** s. f.

– Din fr. **vis-à-vis**. – **Vizavea** < **vizaviu**, cu schimbare de sufix.

VIZAVIU s. m. v. **vizavi**.

VIZĂ¹ s. f. Însemnare, mențiune, ștampilă (1) etc. (însoțită de semnătură) aplicată de o autoritate pe un act pentru a-i conferi valabilitate, pentru a-i confirma primirea etc. Cf. I. GOLESCU, C., STAMATI, D., POLIZU, PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., COSTINESCU. *Celalt exemplar asemenea cu copia după procurățiune se va comunica ofițerului stărei civile care va pune viza sa*. HAMANGIU, C. C. 28, cf. BĂRCIANU, RESMERIȚĂ, D. *Se reglementează atunci și transportul mărfurilor, ca și al călătorilor, viza pașapoartelor*. N. A. BOGDAN, C. M. 116. *Funcționarii vamali... să fie obligați de a mijloci în orice timp trecerea comercianților și de a da viza pașapoartelor lor*. GOLOGAN, C. R. 158, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Citează cu titlu de exemplu tratatul de comerț cu noi, viza pașapoartelor, anume chestii financiare*. TITULESCU, D. 122. *Avea el un pașaport vechi, perimat... A spus că n-are nevoie de nici o viză*. CAMIL PETRESCU, T. I, 203, cf. SCRIBAN, D. *Fiind cetățeană străină, aștepta, iritată, să obțină viza de plecare din țară*. CĂLINESCU, S. 52. *Inculpatul a încercat numai să obțină viza pe foaia arătată*. COD. PEN. R. P. R. 446. *Până apuci să iei o viză, îți țiuie urechile*. V. ROM. ianuarie 1954, 113. *E pusă viza pe pașapoarte?* BENIUC, V. 96. *Ca legitimație nu avem pașaport, ci numai carnetul de marinar, care te scutește de orice viză*. TUDORAN, O. 157, cf. DL, DM. *Nu aveau vizele făcute pentru adresele la care domiciliu*. SCÎNTEIA, 1972, nr. 9192, cf. M. D. ENC., DEX, DN³, DGLR.

– Pl.: vize.

– Din fr. **visa**.

VIZĂ² s. f. Pește din familia acipenseridelor, atingînd o lungime medie de 1,5-2 m, cu capul alungit, cu botul lat, scurt și rotunjit la vîrf, cu corpul aproape cilindric, cu pielea netedă, de culoare cenușiu-cafenie pe spate și albă pe pîntece, apreciat pentru carnea și icrele lui (*Acipenser glaber*). V. b o g z a r. *Moron, cigă sau viză mare... erau spaima peștelui mărunt*. ASACHI, S. L. II, 114. *Peștele cel mai de frunte și mai numit pentru gust care să găsește în Dunăre este: morunul, nisetrul, viza, cega*. TÎMPEANUL, G. 6/13, cf. BARONZI, L. 94, DDRF. *Viza se aseamănă foarte mult în felul ei de viață cu cega*. ANTIPA, F. I. 245, cf. TDRG. *Viza este un pește adaptat în totul la viața de apă dulce*. ATILA, P. 394, cf. RESMERIȚĂ, D., NICA, L. VAM., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Viza a devenit aproape pește de apă dulce*. SIMIONESCU, F. R. 247, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D., NOM. MIN. I, 18. *La șirele de cărmăcuțe se prinde uneori, pe lângă cegă, păstrugă mică, și viză*. GHELASE, U. P. II, 142. *În Dunăre și în principalii ei afluenți trăiesc două specii sedentare de sturioni-cega și viza*. C. ANTONESCU, P. 144, cf. 145, DL, FAUNA R. P. R. XIII, 202. *Din ordinul acipenseriformelor fac parte pești ca: morunul, nisetrul, viza, șipul*. ZOOLOGIA, 112, cf. DER, M. D. ENC., DEX, DGLR, H I 366, 384, II 270, 284, 299, III 130, VI 208, 215, 227, VII 29, 358, 370, 483, XIV 397, XVI 132. ◊ *Viză-galbenă* = șip² (*Acipenser sturio*). Cf. ANTIPA, F. I. 263, ATILA, P. 419, CADE. ♦ *Morun (Huso huso)*. Cf. CIHAC, II, 460, CONV. LIT. XXIII, 347, GHETIIE, R. M. 493, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG.

– Pl.: vize.

– Din rus. **виз**, ucr. **виз**, magh. **viza**.

VIZĂ³ s. f. Direcție care corespunde prelungirii razei vizuale prin luneta unui aparat topografic spre un anumit

punct din teren; p. e x t. linie care unește punctul în care se află aparatul de observare cu punctul vizat. Cf. LTR², DER, DEX, DN³.

- Pl.: vize.
- Din fr. visée.

VIZĂR s. n. v. vizieră.

VIZĂRĂPÉRT s. n. 1. (Prin Transilv. și prin Maram.) Certificat medical de constatare a unor semne de lovire. Cf. LEXIC REG. II, 103, 109.

2. (Regional; în forma vizireport) Rețetă (I I) (Voivozi - Carei). ALR II/I h 111/325.

- Pl.: vizărăpurturi. - Și: vizirepórt s. n. ALR II/I h 111/325.
- Etimologia necunoscută.

VIZĂRIE s. f. (Regional) Margine, hotar, periferie (Uricani-Lupeni). *Vizăria pădurii*. A III 2.

- Pl.: vizării.
- Cf. lizieră.

VIZĂTIU s. m. v. vizitiu.

VIZĂTOR, -OĂRE s. m. și f. (Învechit) Persoană care vizează¹, care aplică o viză¹. *Au fost toți de față martorii cei sus semnați mărturii împreună și vizători* (a. 1836). ARH. OLT. V, 213.

- Pl.: vizători, -oare.
- Viza¹ + suf. -ător.

VIZDÉI s. m. v. ghizdei.

VIZDOĂGĂ s. f. v. vizdoagă.

VIZDUÍ vb. IV v. zvidui.

VÍZDURĂ s. f. v. ghizdură.

VIZECĂTOĂRE s. f. v. vezicator.

VIZÉR subst. (Regional) Cui la catarama curelei (Roșia-Beiuș). Cf. ALR SN IV h 1173/310.

- Pl.: ?
- Cf. magh. v i s s z é r „vînă”.

VIZERCÁN s. m. (Prin Bucov.; într-o poezie populară) Vizir¹ (al hanului). *Vizercan, Tătar spurcat, Cu Maria se juca și cu ea se desmierda*. POP., ap. ȘIO II, 379.

- Pl.: vizercani.
- Vizir¹ + han.

VIZÉTÁ¹ s. f. 1. Deschizătură mică (circulară) făcută într-o ușă pentru a permite vederea din afară în interior sau dinăuntru în afară. *Dinăuntru bordeiului, pe-un geam mai mic decât vizeta unei celule de pușcărie, Filip urmărea trecerea camionului militar*. V. ROM. martie 1954, 55. *Observă o vizetă și o crăpătură de un galben lucitor, pentru scrisori*. ib. august 1955, 26, cf. LTR², DL. *Vale și colegul său mai în vîrstă scruta cuptorul prin vizete*. PREDĂ, R. 124. *Urechile paznicilor erau în permanență lângă vizetă*. MAGAZIN IST. 1972, nr. 2, 15, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

2. (Rar) Vizieră (3). *Caută în buzunarele salopetei, scoase o batistă și începu să șteargă cu ea vizeta albastră cu ramă de piele*. PREDĂ, R. 123.

- Pl.: vizete.
- Din it. visetta.

VÍZETÁ² s. f. v. vizită.

VIZETÉU s. m. v. vizitiu.

VIZETÍU s. m. v. vizitiu.

VIZETLEÁN, -Ă adj. (Învechit, rar; despre oameni) Perfid (1). *Nu-l iubiia boiarii, nice țărani, pentru că era rău, vizetlean, sireap, ucigaș, plin de nebunie*. MOXA, 377/14.

- Pl.: vizetleni, -e.
- Probabil contaminare între viclean și izeclean.

VIZÍBCĂ s. f. v. vizitică.

VIZÍBIL, -Ă adj. 1. Care se poate vedea, distinge cu ochiul sau cu ajutorul unui instrument optic. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI. *Ca să se facă vezibilă mărimea și elementele (părțile) numerilor..., să se înfățișeze vederii fiecare zăciariu prin un rînd de zece trăsuri*. ANDRIEVICI, A. 5/14. *S-a văzut în unele cazuri esecptionale partea plăcii de aramă, care atinge pelea a se acoperi cu un culcuș vizibilu de mercuriu*. MAN. SĂNĂT. 187/25, cf. ARISTIA, PLUT. 24/13. *Plantele din clasa dîntii n-au nici cotiledoane, nici floare vizibilă*. BARASCH, I. N. 161/4. *Fiindcă întinderea și figura nu sînt pentru mînă, ce sînt pentru ochi, cu dreptul se deosebește o întindere și o figură tangibile, o întindere e o figură vizibile*. ZALOMIT, E. F. 50/13. *Dacă acele semne ale limbei se vor arăta vizibile (să se vadă), atunci limba se cheamă scrisoare*. BĂLĂȘESCU, GR. 1/11, cf. PROT. - POP., N. D. *Sînt fapte materiale, vizibile*. BARONZI, I. C. I, 13/5, cf. id. I. L. IV, 208/3, COSTINESCU. *Experiența mea creștea... pînă a ajuns să cuprîndă în sine cele mai îndepărtate stele fixe vizibile numai cu telescopul*. CONTA, O. F. 74. *Acel calcar este roșiu, cam nodulos și cu o stratificațiune puțin vizibilă*. ARHIVA, I, 231, cf. DDRF, ALEXI, W. *Restul universului vizibil se încerca în zadar să-mi intre prin simțuri*. IBRĂILEANU, A. 164, cf. RESMERIȚĂ, D. *Substanța palidă precum și nucleii săi sînt puțin vizibili*. BABEȘ, O. A. I, 146. *Microbii vizibili la microscop... sînt probe indiscutabile de cauzalitate*. MARINESCU, P. A. 81, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Lipirea trebuie să se facă la umbră, deoarece la soare flacăra nu e vizibilă*. IOANOVICI, TEHN. 182. *E în jurul cefenului, ca o aureolă alburie, vizibilă numai cînd privești atent*. CAMIL PETRESCU, P. 94, cf. SCRIBAN, D. *Își construiește un cuib vizibil, suspendat între ramuri*. BĂCESCU, PĂS. 337. *Turlele..., vizibile de sus ca niște ace, nu cred că pot fi țintite*. CĂLINESCU, B. I. 489. *Lucrurile devin vizibile ochiului nostru atunci cînd le prezentăm în acțiune*. VIANU, M. 62. *În ochii lor nu surprinzi nici un singur gînd îndreptat dincolo de orizontul lucrurilor vizibile*. BLAGA, Z. 109. *Ochii lui Silion urmăreau o imagine absentă, în spațiul vizibil numai lui*. VINEA, L. I, 177, cf. DL. *Să se ia măsuri ca aceste afișe să fie puse la loc vizibil, în toate părțile!* T. POPOVICI, S. 33. *Devine vizibilă privind flacăra printr-o sticlă de cobalt*. CHIM. AN. CALIT. 105. *Organele sexuale vizibile sînt compuse din stamine și pistile*. PRODAN - BUIA, F. I. 67. *Punctele A, B sînt vizibile de la oarecare depărtare de obiectol*. GEOMETRIE IX, 224. *În 1837, un corp ceresc ciudat, vizibil în partea nordică a Moldovei, atrage atenția*. MAGAZIN IST. 1968, nr. 12, 32. ◊ (Adverbial) *A chemat chelnerul și a trimis violonistului, vizibil, trei sute de lei*. CAMIL PETRESCU, T. II, 129. *Un furier... ale cărui miini tremurau vizibil punea tamponul după fiecare semnătură*. SAHIA, N. 71. *Sudori reci începuse să protubereze vizibil fața lui Sufteșel*. CĂLINESCU, S. 137. *Maxilarul la vîrf este curbat în jos, abia vizibil*. LINTIA, P. III, 305. *Humusul acid... este... răspîndit pe întreg profilul solului, de obicei acumulat în orizonturile mijlocii și pătrunde chiar în roca mamă*.

deseori fără a se manifesta vizibil pe profil. CHIRIȚĂ, P. 48. ♦ (Fiz.; despre emanații, radiații) Care impresionează retina ochiului. *Sticla incoloră este transparentă pentru toate luminile vizibile.* ENC. TEHN. I, 104. *Devineau luminescente prin simplă iradiere de lumină vizibilă.* SANIELEVICI, R. 12, cf. LTR². ♦ (Despre caracteristici fizionomice, părți ale corpului, îmbrăcăminte etc.) Care iese în evidență, care atrage atenția (într-un mod strident, neplăcut). *Soția lui... purtând pe capul de o frumusețe de mult stinsă o vizibilă perucă, întrebându-se de ce om de mare valoare ca pe animalul care trebuia să tragă.* IORGA, P. A. I, 35. *Buzele îi erau întoarse în afară și galbene de prea mult fum, acoperind numai doi dinți vizibili, ca niște așchii de os.* CĂLINESCU, O. III, 11. *O strungăreață foarte vizibilă îi completează fizionomia într-un chip cu totul aparte.* TUDORAN, O. 261.

2. (Despre senzații, percepții, fenomene etc.) Care poate fi sau este perceput ori cunoscut cu ajutorul simțurilor; de care se poate lua cunoștință prin simțuri; care poate fi sau este înțelese (mai mult) pe cale intuitivă; sensibil (I 2). *Patina această ascunsă în corp să face vizibilă.* BARASCH, I. 112/15. *Privea suferința aceea fără semn vizibil și căuta zadarnic ce ajutor i-ar putea da.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 130. *Restul universului vizibil se încerca în zadar să-mi intre prin simțuri.* IBRĂILEANU, A. 164. *Într-această lume vizibilă cu totul redusă, curgea apă în șiraguri de hurmuzuri fine.* SADOVEANU, O. X, 200. *Simțim... că dincolo de realitatea vizibilă e ceva mai adânc.* OPRESCU, I. A. IV, 37. ♦ (Adverbial) *Glăsuț îi tremura vizibil.* PEDA, DELIR. 39. ♦ (Substantivat, n.) Lumea sensibilă (I 2). *Ființa supremă, pentru unii primitivi, era personificarea cerului... adică a vizibilității pentru invizibil.* ȘĂINEANU, I. 16. *Invizibilul există în aceeași măsură ca și vizibilul.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 105.

3. (Despre abstracte) Care se poate înțelege, observa cu ușurință, clar, evident; care este sigur, care nu provoacă îndoială, neîndoielesc, incontestabil. *Deciziunea... îl espunea la un pericol vizibil.* ASACHI, S. L. II, 91, cf. CÎMPEANU, GR. ROM. 92/15. *Globul nostru, prin căldură ca și prin lumină... prin un agent vizibil, se află neîncetat în raport cu toate planetele sistemului nostru.* MARIN, F. 11/13. *Mina caii ușurel la pas ca să iasă afară din ipodromiu, când, deodată, caii, înspăimântați de nici o vizibilă cauză... luară fuga iute de tot spre urbea romanilor.* ARISTIA, PLUT. 266/29. *Neregularitatea climei... exercită aci o vizibilă înrăurire asupra diverselor specii animale, precum și asupra vegetației.* HASDEU, I. C. I, 169. *În timpuri moderne... intima și repede a unire a ideilor și faptelor, dezvoltarea corespundintă a societății și a omului sînt așa de vizibile, încît nu merită osteneala de a mai insista cineva.* BARONZI, I. C. III, 27/14, cf. COSTINESCU. *În același mod vizibil se micșorează distanța de pe linia pămîntului ce o parcurge cineva fugind.* MAIORESCU, CR. I, 163. *Aceste atentate sînt atît de multe, încît cea mai vizibilă influență a revoluției erau... tocmai ele.* IONESCU-RION, S. 200. *Încetînd silințele pentru schimbarea situației politice a românilor, începură acelea, mai puțin vizibile și mai puțin zgomotoase, pentru cultura neamului.* IORGA, L. II, 68, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Influența impresiunilor asupra sa este vizibilă.* OPRESCU, I. A. IV, 318. *Această tendință este foarte vizibilă în titlul lucrării.* VIANU, L. R. 31. *Feminitatea e... vizibilă în toate manifestările artei.* RALEA, S. T. III, 231, cf. DL. *Obștea vicinală păstrează în structura ei urme vizibile ale comunei primitive.* PANAITESCU, O. Ț. 10. *Aceste piese și spectacole dau o vizibilă impresie de sărăcie spirituală, de mediocritate.* 1 ianuarie, 1966, 61. ♦ (Adverbial) *Prin pensionarea noastră, cadrele profesionale ale Colegiului s-au premenit și s-au reținut vizibil.* ARH. OLT. XVII, 386. *Acesta va avea vizibil un rol accesoriu.* OPRESCU, S. 81. *Majoritatea sînt*

vizibil forțate. BĂCESCU, PĂS. 184. *Extensiunea exprimă mai vizibil natura relațiilor logice.* JOJA, S. L. 128. *Se intensifică vizibil procesul de circulație a bunurilor materiale și spirituale.* IST. LIT. ROM. I, 141.

4. (Despre însușiri, sentimente, atitudini, manifestări etc. ale oamenilor) Care este exprimat, arătat într-un mod evident, categoric (observîndu-se cu ușurință); învederat, fățiș, patent (2), manifest (2). *Un suris prea vizibil se furișează pe buzele d-nei Brid.* CODRESCU, C. I, 121/7. *Se apleacă și-i ia pantoful în palmă ținîndu-l îndelung, cu o vizibilă recunoștință.* CAMIL PETRESCU, T. I, 495. *Orice convorbire însuflețită cu un bărbat... îi producea o vizibilă mulțumire.* CĂLINESCU, B. I. 138. *Citește cu vizibilă satisfacție.* H. LOVINESCU, T. 275. *Își întoarse capul spre el cu vizibilă neplăcere.* V. ROM. februarie 1974, 5. ♦ (Adverbial) *Subprefectul, vizibil afectat, înaintează tăcut.* PETICĂ, O. 229. *Vizibil emoționat.* SCRIBAN, D. *Bătrîmul... vizibil satisfăcut că pe tărîmul dublului distih le-o lua procurorilor înainte.* ARGHEZI, S. X, 100. *Madam Pomponescu... care păstrase pînă atunci o ținută verde, se prăbuși vizibil.* CĂLINESCU, B. I. 144. *E vizibil emoționată.* H. LOVINESCU, T. 248. *Fetei îi displăcea vizibil atitudinea mea.* PEDA, R. 45. *Vizibil sfînjeniți de caracterul mai artificios al rolurilor, ceilalți actori au încercat totuși să le schițeze cu conștiinciozitate.* T mai 1964, 86.

5. (Despre oameni; în legătură cu verbul „a fi”) Care poate fi vizitat; care este dispus să primească o vizită. Cf. COSTINESCU, RESMERIȚĂ, D., CADE, C. PETRESCU, I. II, 221, SCRIBAN, D.

– Pl.: vizibil, -e. – Și: (învechit, rar) viziblu, -ă, vezibil, -ă, adj. vizibile adj. invar.

– Din lat. visibilis, -e, fr. visible, it. visibile.

VIZIBILE adj. invar. v. vizibil.

VIZIBILIMÉTRU s. n. Aparat folosit pentru măsurarea vizibilității pe orizontală. Cf. LTR², DEX-s.

– Pl.: vizibilimetre.

– Din fr. visibilimètre.

VIZIBILITĂTE s. f. 1. Însușirea de a fi vizibil (I). Cf. I. GOLESCU, C., PROT. – POP., N. D. *Diafanitatea emunță doar că vede cineva lumina pîntre ceva, însă fără a exclude vizibilitatea altor obiecte.* CANELLA, V. 112, cf. COSTINESCU, CADE, SCRIBAN, D. *Suprafața pistonului este înnegrită pentru a se mări vizibilitatea dîrelor de ceață.* SANIELEVICI, R. 74, cf. DM, DN³.

2. (Fiz.; și în sintagma zonă de vizibilitate) Distanță maximă pînă la care un obiect luat ca reper rămîne vizibil (în anumite condiții); (sens curent) claritate a atmosferei care permite să se vadă obiectele pînă la o anumită distanță; (posibilitate de) percepere cu ajutorul văzului. Cf. CADE. *Zidul despărțitor trebuie să fie scurt ca să nu împiedice vizibilitatea din orice unghi.* CAMIL PETRESCU, T. I, 382, cf. ENC. AGR. *Să permită efectuarea manipulațiilor în cît mai bune condiții de vizibilitate.* SANIELEVICI, R. 240, cf. LTR², DL, DER. *Ne apropiem de zona de vizibilitate a Lunii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 42, 20/4, cf. D. MED. *Temperatura scăzută... și vizibilitatea perfectă au permis desfășurarea celor două manșe în condiții optime.* SPORTUL, 1972, nr. 6935, 4/1. *În regiune era o ceață densă, care a redus mult vizibilitatea.* SCÎNTEIA, 1972, nr. 9268, cf. D. FIZ. ♦ F i g. *Cînd își va corecta acest mic defect – poate într-un roman, unde spațiul mai întins îngăduie vizibilitatea la distanță – va scăpa implicit și de verbalism.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 21, 11/4.

– Din fr. visibilité, lat. visibilitas, -atis.

VIZIBLU, -Ă adj. v. vizibil.

VIZICĂTĂR s. n. v. **vezicator**.

VIZICATOĂRE s. f. v. **vezicator**.

VIZICĂTORIE s. f. v. **vezicator**.

VIZICĂTOĂRE s. f. v. **vezicator**.

VIZICLĂ s. f. v. **vizitcă**.

VIZICLU s. n. v. **vizitcă**.

VIZIE¹ s. f. (Regional) Numele unei plante nedefinite mai îndeaproape (Farcașa – Piatra Neamț). *Fă-mă floare de vizie Și mă pune-n pălărie*. ȘEZ. I, 12. *Foaie verde de vizie, Ici în vale la chilie Este-o toantă cu moșie*. ib. 235, cf. XV, 141.

– Pl.: **vizii**.

– Etimologia necunoscută.

VIZIE² s. f. (Regional) Numele unui joc de cărți (Copăcel – Făgăraș). Cf. H XVII 19.

– Accentul necunoscut. – Pl.: **vizii**.

– Etimologia necunoscută.

VIZIE³ s. f. v. **viziune**.

VIZIERĂ s. f. 1. Partea de dinainte, mobilă, a coifului care putea fi coborâtă pentru a proteja fața luptătorului. *Cu lancea în pumn cu pavăza la braț, viziera de macava apăsată, iese pe o poartă din dos*. HELIADE, D. C. 9/6, cf. NEGULICI. *Ludovic la 819 îngădui vilanilor să se bată cu bețe, și nobleta cu armele. Celor dintăi pe gios și cu fața descoperită, celor din urmă călări și cu viziere*. ROM. LIT. 384²/39. *Apasă viziera, apasă coifu-n jos, Te vîră-ntre ostași ce să deșteapt*. ARISTIA, S. 17/26. *Cea de gintilom deviză știi acum a combina și pe viziera voastră cîte creste a săpa?* BOLLIA, O. 168, cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W. *Se termină la vîrf printr-un nasture împodobit, avînd... în față o vizieră frumos împodobită*. ARH. OLT. V, 51, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Centurionii din pereți prindeau prin vizieră hotărîrea celui desrobît*. KLOPSTOCK, F. 202. *Sînd încălcați pe cai, cu lîncile aplecate și cu vizierele lăsate, ne-am închinat toți cătră răsărit*. SADOVEANU, O. XI, 23, cf. DL, DER. *Cei doi adversari porneau de acasă, călare, cu viziera ridicată*. MAGAZIN IST. 1972, nr. 8, 83, cf. M. D. ENC., DEX. *Cu vizierele lăsate, cavalerii se năpustiră asupra celei mai apropiate porți*. V. ROM. ianuarie 1974, 32. ◊ F i g. *Sînt niște duhuri statornice... ce intră în cariera literară armați cu tot felul de scrieri, însă fără vizieră pe chip*. DACIA LIT. 57/24.

2. Cozoroc (la șapcă, la chipiu etc.). Cf. I. GOLESCU, C., PONTBRIANT, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, RESMERIȚĂ, D. *Un tînar... păși solemn pe punte cu mîna dreaptă la viziera șepcii*. BART, S. M. 102, cf. SCRIBAN, D. *Bretonul cădea dintr-o singură lamă pînă deasupra ochilor, asemeni unei viziere de lac negru*. CĂLINESCU, C. N. 12. *Oșterii... cu chipiile negre înalte dar cu viziere mici și legate pe sub bărbi, intră pe rînd*. CAMIL PETRESCU, O. I, 440, cf. LTR², DL, DEX, DN³, ALR SN IV h I 162. ◊ (Rar) Marginea răsfrîntă a unei căști militare. *S-a oprit cu mîna stîngă ridicată la viziera căștii și cu privirile ațintite în ochii lui*. V. ROM. octombrie 1964, 65. ◊ (Regional) Bor la pălărie (Păltiniș – Dorohoi). Cf. ALR I 859/402.

3. (Tehn.; și în sintagma *vizieră de protecție*, LTR²) Ecran transparent fixat într-un cadru (de metal) care protejează ochii (și fața) de radiații termice și luminoase prea puternice, de scînteii, de lichide etc.; (rar) vizetă¹ (2). *Năstăscă se uită printr-o vizieră mică la vilvătăile roșii*.

CONTEMP. 1949, nr. 167–168, 6/4, cf. LTR².

– Pronunțat: *-zi-e-*. – Pl.: *viziere*. – Și: (regional) **vizir** (ENC. ROM., ALR SN IV h I 162/723), **vizăr** (ALR SN IV h I 162/414) s. n., **bizără** (ib. h I 162/514) s. f.

– Din fr. *visière*, it. *visiera*.

VIZIGÔT, -Ă s. m., adj. 1. S. m. (La pl.) Populație migratoare aparținînd triburilor germanice ale goșilor de vest, atestată în secolul al IV-lea în Moesia Inferior, de unde s-a îndreptat către apus, cucerind Roma și cea mai mare parte a Spaniei, fiind înfrîntă de către arabi în secolul al VIII-lea; (la sg.) persoană care făcea parte din această populație. *Vizigoții (goții de apus)... năvăliră în țările apusului*. CĂPĂȚINEANU, M. R. 193/7. *Cele trei popoare germanice cari au ocupat Galia sînt: burginonii, vizigoții și francii*. BARONZI, I. C. IV, 7/21. *Inspectînd cineva cea dintîi hartă geografică... vede înscris în litere mari de la Tisa pînă dincolo de Nistru regatul vizigoților*. ARHIVA, I, 323. *Religia lui Hristos trecuse și la nordul Dunărei, în cîmpiile Munteniei ocupate de vizigoți*. XENOPOL, I. R. II, 90, cf. ENC. ROM., BĂRCIANU, CADE 1934. *Știrile antice ne îngăduie să reconstituim într-o oarecare măsură procesul de presiune și extindere a vizigoților în dauna foștilor lor aliați*. IST. ROM. I, 685, cf. DER. *Vizigoții așezați în Dacia cumpărau grîne din Imperiul de Răsărit*. PANAITESCU, C. R. 145, cf. M. D. ENC., DEX. *Convertirea la creștinism a vizigoților a avut loc după stabilirea lor în Peninsula Balcanică*. IVĂNESCU, I. L. R. 91.

2. Adj. Care aparține vizigoților (1), privitor la vizigoți; (încechit, rar) vizigoticesc. *Aceste dominii i remaseră și sub regii vizigoți*. BARONZI, I. C. V, 136/2. *Sub urmașii lui Alaric au ocupat sudul Galiei, întemeind regatul vizigot cu capitala la Tolosa*. DER. *Armata vizigotă... a învins și ucis pe împăratul roman Valens*. MAGAZIN IST. 1972, nr. 5, 72, cf. DEX.

– Pl.: **vizigoți**.

– Din lat. **Visigothi**, fr. **Visigoths, Wisigoths**.

VIZIGOTICÉSC, -EĂSCĂ adj. (Încechit, rar) Vizigot (2). *Tot într-acesta an au pus temei crămei vizigoticești în Tolosa*. ȘINCAI, HR. I, 75/8.

– Pl.: **vizigoticești**.

– **Vizigot** + suf. *-icesc*.

VIZIMETĂR s. n. v. **vizmertic**.

VIZINEĂ s. f. (Încechit) Balanță fină (pentru aur). O *veznea mică* (a. 1790). ȘIO II, 378, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., POLIZU, PETRI, V., CIHAC, II, 628, ȘĂINEANU, I. 250, DDRF, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., LÖBEL, C. ◊ F i g. *Puîndu-le în vizineaua bunei chibzuiri și cumpănindu-le... am văzut cu mulțumire-mi cît mai multă greutate au*. PR. DRAM. 149.

– Pl.: **vizinele**. – Și: (încechit, rar) **vizneă** (POLIZU, CIHAC, II, 628), **vezneă** s. f.

– Din tc. **vezné**.

VIZIÓN subst. (Prin sud-vestul Munt.) Pușcă, armă. *Stoienică că-i vedea, Vizionu slobozea*. MAT. FOLK. 60, cf. 61.

– Pl.: ?

– Cf. **vizor**.

VIZIONĂ vb. I. T r a n z. 1. (Complementul indică filme, spectacole etc.) A vedea înainte de premieră; p. e x t. a urmări, a privi (1) la cinematograful, la televizor, la teatru etc. *Am vizionat o pinză*. ap. IORDAN, L. R. A. 484. *Ce înseamnă a viziona un film?* CV 1950, nr. 1, 3. *În stațiune avem posibilitatea să vizionăm filme și să asistăm la diferite*

spectacole. SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 709. Crește numărul spectatorilor dornici să vizioneze filme. ib. 1954, nr. 2 866. Am avut plăcuta surpriză să vizionez un spectacol nou. CONTEMP. 1956, nr. 483, 4/3, cf. DL. A șaptea artă a devenit cea mai populară și în mediul rural, unde a viziona două sau chiar trei filme pe săptămână e acum un lucru obișnuit. SCÎNTEIA, 1966, nr. 6894. Reconstituirea artei actorului... este posibilă... ascultând vocile imprimate sau vizionând ecranizările existente. IST. T. I, 17, cf. HRISTEA, P. E. 140. Filmul poate fi vizionat... și la Istanbul. CINEMA, 1971, nr. 1, 4. Am fost invitați să vizionăm în avanpremieră programul. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 23/2, cf. SCL 1979, 96, M. D. ENC., DEX, DN³, DCR. ♦ A urmări un meci, o partidă sportivă. Cf. DCR. ♦ A vedea o expoziție. DCR. În 1967 C. Piliuță a vizionat numeroase expoziții din Italia. ib.

2. (Astăzi rar) A vedea³ (I 5), a urmări (cu privirea); a cerceta (cu atenție). Revista d-lui N. Kirijescu... este una din cele mai spirituale din câte am vizionat. ALAS 11 VII, 1937, 12/4. Pe copiii prea mici îi viziona repede și cu îngăduință. CĂLINESCU, s. 298. Membrii grupului fură aduși pe rând să vizioneze descoperirea. id. B. I. 438. Modelul îi este moralmente inedit, vizionat prima dată fără un studiu prealabil. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 50, 14/4, cf. DCR.

- Pronunțat: -zi-o-. - Prez. ind.: vizionez.

- Din fr. visionner, it. visionare.

VIZIONĂR, -Ă adj., s. m. și f. 1. Adj. (Învechit; despre oameni) Care are viziuni¹ (3), revelații supranaturale; care are idei ieșite din comun, extravagante, fanteziste; (sens curent) care este stăpinit de vise (3), de idealuri (înalte); care întuiește apariția sau desfășurarea unor evenimente viitoare (pornind de la date cunoscute); care are imaginație creatoare. Cf. I. GOLESCU, C. Tot așa ești tu, vizionară și fără curagiu. PR. DRAM. 133, cf. NEGULICI. Acest animal, zicem, a servit cu distincție în curs de sute și de mii de ani diferitelor rase de oameni: indianului vizionar, elenului vesel. ISIS (1859), 172¹/44, cf. PROT. - POP., N. D. Pină acum... se admitea, pe cât știu, că persoanele vizionare, în genere, aveau halucinațiune, adică aveau zmintite chiar organele simțurilor. CONTA, O. F. 96. Foarte inimos, deși cam exagerat, cam prea vizionar și afectând afiș și în scris, cât și-n vorbă un stil cam prea apocaliptic. CARAGIALE, O. III, 214, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. Daumier, un... mare artist vizionar. VIANU, E. 362. Rimbaud este un poet vizionar, prin excelență, și frenezia lui vitală se cere a fi susținută la o înaltă temperatură. CONSTANTINESCU, S. III, 16, cf. DL. Ioan era nebun și, ca toți nebunii, vizionar. T. POPOVICI, s. 143, cf. DM, M. D. ENC. Melville este un prea profund vizionar pentru ca imaginile sale să se orinduiască simplist. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 20, 18/4, cf. DEX, DN³. ♦ (Prin largirea sensului) Rămâneți dară cu bine, sînte firi vizionare. EMINESCU, O. I, 96. În poezie se cîntă marile porniri ale spiritului vizionar. BLAGA, Z. 76.

2. S. m. și f. Persoană caracterizată prin putere de previziune, fantezie creatoare, idealuri (înalte); (astăzi rar) persoană care are idei extravagante, fanteziste, ireale. Mai poți să mă numești un vizionar care nu visează decât izgoniri...? VOINESCU II, M. 118/18. Acest fizionomist care-i nsuflase afița încredere și respect este un înșelător și un primejdios vizionar. FIS. 27/6. Aceasta fu recompensa ce avu Colomb de la concetățenii săi și de la guvernele ingrate care-l luară drept un vizionar, drept un nebun cînd le-a cerut ajutor spre a merge să străbată mările. CANELLA, V. 307. Vizionarii sînt considerați ca posedați sau inspirați de suflete bune. CONTA, O. F. 365. Privim reci la lumea asta - vă numim vizionari. EMINESCU, O. I, 35. Exemplul groaznic al înfrîngerii Engliției va răcori mult capetele vizionarilor, cari nădăjduiesc o stare a omenirii fără de războaie. CARAGIALE,

O. IV, 71. Cîntăreț entuziast și sincer al unei lumi încă ideale, vizionar statornic. IONESCU-RION, s. 267. Ioana de Arc..., vizionara mintuitoare a Franței, e cu totul alta. ARHIVA, I, 522, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. S-a dus dintre noi un om tăcut și aspru, neînduplecat și fanatic, un vizionar de gânduri mari. IORGA, P. A. II, 37. Ritmul istoric, neinteligibil absolut..., devine inteligibil relativ, ca înțelegere continuă a umanului cu cosmicul prin spiritul creator al marilor vizionari ai Eternului, geniile Umanității. PĂRVAN, I. F. 135, cf. ȘĂINEANU, D. U. Macedonski a fost vizionarul nostru cel mai mare. LOVINESCU, C. VI, 144. După ce se impusese la Paris, printre vizionarii revoluționari ai regiei filmului, se prăbușea lovit de o maladie fulgerătoare. CAMIL PETRESCU, T. III, 490. Din punctul de vedere al evoluției istorice spre unire, acești vizionari au avut dreptate. SADOVEANU, O. XX, 218. Vizionarii... „pun în evidență ceea ce este mai îndrăzneț și mai liber în genialitatea creatoare”. VIANU, E. 361. E o artistă, o vizionară. Ea știe ce nu știe nimeni: viitorul. ARGHEZI, S. XVIII, 78. Mai spînzurați doi, trei vizionari și totul va sta cum a fost. BENIUC, V. 95. Năzuințele de creație sînt sistematic reprimare, vizionarul giganticelelor proiecte fiind silit să lucreze în serie ca un meșteșugar anonim. V. ROM. noiembrie 1964, 112. Conducătorul politic nu mai poate fi un simplu vizionar, el trebuie să întrunească calitățile unui veritabil om de știință, de acțiune. REV. FIL. 1971, I 368. Nu cumva ești profet sau vizionar...? ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 21, 18/2.

3. Adj. (Despre manifestări, creații etc. ale oamenilor) Care are caracter de viziune¹ (3); care vizează viitorul¹ (III 1); fantastic, extravagant. Tendința vizionară a vreunui autor rus de a ne crede slavi sau mania bătrînelui Schuller de a ne face anglo-saxoni sunt curiozități izolate. MAIORESCU, CR. II, 262. Eminescu este un povestitor fantastic, căruia i se impune nu observarea realității, ci recompunerea ei vizionară, grea de semnificații adînci. VIANU, A. P. 101. Deznodămîntul pieselor e adeseori vizionar și deschide perspectiva unei vieți mai înalte. BLAGA, Z. 137, cf. DL, DM. El îl otrăvise cu cuvintele sale, cu acea prezență vizionară în care intrau închipiri despre Omul arhetip. BARBU, PRINC. 314, cf. M. D. ENC. Gîndul este vizionar, nu imaginea sau metafora. ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 3, 8/4, cf. DEX, DN³. ♦ (Adverbial) Era un mod fantastic pentru Stîncă de a... critica vizionar absurditățile vieții fenomenale. CĂLINESCU, C. O. 15. Autori ce au știut, deopotrivă de bine, să o gîndească vizionar și să o înfăptuiască exemplar. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 1, 1/1. ♦ Iluzoriu, înșelător, amăgitor; ireal, imaginar, fictiv. Mă văzui deodată stremutat într-o lume vizionară. PELIMON, I. 132/23. În această viață vizionară în care sufletul, sfărîmînd catenele materiei, se avîntă către imperiul acelei fericiri ce nu se poate gusta decît în vis, el plîngea pe amanta sa. FILIMON, O. I, 339. Cine a înțeles odată natura vizionară a întregii existențe nu se va mira de aceasta. MAIORESCU, CR. I, 82. Tu ai o judecată rece și vei ști să-mi descrii toată natura vizionară și înșelătoare a lucrurilor lumesti. EMINESCU, P. L. 47. Acea dimensiune a viitorului... are la Piranesi un caracter vizionar. ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 5, 18/1. ♦ Care aparține vizionarului (2), de vizionar. Crediința în propria ei putere vizionară era sinceră și activă. PAPADAT-BENGESCU, O. II, 121. Sadoveanu a scos din... ochiul lui vizionar pitoresc și descripții după natură. LOVINESCU, S. I, 18.

- Pronunțat: -zi-o-. - Pl.: vizionari, -e. - Și: (învechit, rar) vizionér s. m.

- Din fr. visionnaire.

VIZIONĂRE s. f. Acțiunea de a viziona și rezultatul ei.

1. Cf. viziona (1). Recomandăm călduros vizionarea

acestui film. CONTEMP. 1948, nr. 108, 11/4. *Discuția la cinematograful nu putea să nu stînjenească buna desfășurare a vizionării filmului.* v. ROM. octombrie 1954, 128, cf. DL. *La cluburile celor două mari uzine... au avut loc ieri vizionări colective ale emisiunii de televiziune.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 831. *După vizionare, oaspeții au apreciat călduros creațiile documentariștilor români.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 12, 24/1. *Din cînd în cînd, proiecția se oprea, regizorul își nota cîte ceva, apoi vizionarea se relua.* CONTEMP. 1971, nr. 1 273, 5/2, cf. DCR.

2. Cf. *v i z i o n a* (2). *Toți îi acordau - fără vreun examen mai adînc, pe simpla vizionare a extraselor și memoriilor - titlu de „muncitor onest”.* CĂLINESCU, B. I. 18. *Culegerea „se întemeiază pe o prealabilă vizionare critică a materiei”.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 19, 9/2.

- Pronunțat: -zi-o-. - Pl.: vizionări.
- V. viziona.

VIZIONARISM s. n. Caracteristică proprie vizionarilor (1); atitudine, tendință, concepție etc. care (plecînd de la analiza unor date cunoscute) vizează viitorul¹ (III 1). *E o generație care împletește o idealism avîntat, luînd la un Bălcescu sau Rosetti formele vizionarismului profetic.* IST. LIT. ROM. II, 415. *Vizionarismul său e adînc alimentat din ideologia germană a ultimului veac și din gînditorii ultimelor decade.* CONSTANTINESCU, S. I, 262. *Eminescu, în „Epigonii”, proslăvește vizionarismul pașoptiștilor.* SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 214. *Din icoana acestui efort al ieșirii la lumină, Al. Philippide a sorbit apa vie a constantului său vizionarism.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 50, 8/4, cf. DN³.

- Pronunțat: -zi-o-.
- **Vizionar** + suf. -ism.

VIZIÓNE s. f. v. vizioane.

VIZIONÉR s. m. v. vizionar.

VIZIPCĂ s. f. v. vizitecă.

VIZIPÚȘCĂ s. f. (Prin nord-vestul Transilv.) Pompă de incendiu. Cf. ALR SN III h 909, ALRM SN II h 742.

- Pl.: vizipuști.
- Din magh. vizipuska.

VIZIR¹ s. m. 1. Titlu dat înalților demnitari ai Imperiului Otoman care aveau însărcinări corespunzătoare aceluia ale unui ministru de astăzi; persoană care avea acest titlu; p. e x t. (învechit) înalt dregător în țările musulmane cu funcții asemănătoare aceluia ale unui ministru. *Să știți, Măriea voastră, că mult am umblat pre la toți bașii și la cei veziri peîntre cei vrăjmaș de tătari (a. 1595-1622).* ROSETTI, B. 71. *Hanul au trimis pre Safer Cazi aga, vezirul său.* M. COSTIN, O. 167, cf. DOSOFTEI, V. S. ianuarie 13[/]24. *Au trimis să adune pre veziri și pre voivozi.* BIBLIA (1688), 574¹/23. *Au mai făcut turcii oaste împotriva nemților, fiind vezir Husiîn-pașa și au mers la Belgrad.* R. POPESCU, CM I, 476. *Nemairămînd alt pașă să facă vezir, pentru că să prăpădise toți acolo în război,... au trimis la un Husein-pașa.* R. GRECEANU, CM II, 93. *Pașa este un vezir și nu se cade să-l minie.* AXINTE URICARIUL, LET², II, 153. *Fata vezirului, vîzînd primejdia cea de aproape în care să afla,... începu a-i peri fața și a plînge.* HALIMA (1783), 68⁵/5. *Mai în toate săptămînile schimba rigalii și pe veziri.* VĂCĂRESCUL, IST. 277. *Este viziriul povățuitoriul oștilor.* AMFILOHIE, G. 10/9. *Rakoți au prins și au pus la închisoare pre solul turcesc... și așa au făcut și cu trimișii viziriului din Buda la ardeleni.* ȘINCAI, HR. III, 73/12. *Viziriului i s-au născut un fecior și l-au numit Ierocrit (cca 1800).* GCR II, 178/13. *După ce Saladin ajunsese la curtea lui Adad, dobîndi locul unui vezir.* NICOLAU,

P. II, 332/20. *Cînd auzi vezirul aceste cuvinte îi înghiețea inima.* GORJAN, H. I, 15/31, cf. VALIAN, V. *Corespondențe dese cu vezirii... au urmat și în anul acesta.* BARIȚIU, P. A. I, 51, cf. POLIZU. *Stafetele lui Nicolai Vodă plecau ca să vestească vezirului, hanului și pașii de Bender venirea acestuia oaspete la Iași.* NEGRUZZI, S. I, 180. *Sultanul chiar în seara aceea cheamă pe fostul său vizir și-l numește ministru treburilor din afară.* GHICA, S. 368. *În timpul acela sosi și cartea vizirului Derviş Mehmet.* FILIMON, O. I, 254, cf. PETRI, V. *N-aș vrea nici stofe cu fir și cu mîrgăritar, Nici largi caftane de vizir.* ALECSANDRI, P. I, 148, cf. LM. *Uitînd vechea fală a strămoșilor și rîvnînd, prin slugărie, la ocrotirea vizirilor, ciștigară, cu acest chip, bogății însemnate.* ODOBESCU, S. I, 123. *Emirii, vizirii și toți ofițerii așteaptă porunca.* CARAGIALE, O. II, 266, cf. ZEITSCHRIFT, XIX, 416, ENC. ROM., BARCIANU, ȘIO II, 378, ALEXI, W. *Un Stambul nou-nouț se născuse, cu sultanul său, cu vizirii săi, cu ienicerii și spahii.* IORGA, P. A. II, 57, cf. TDRG. *Ordinele vizirului sau altui demnitar... se executau de îndată și fără vorbă.* N. A. BOGDAN, C. M. 91, cf. CADE. *M-a judecat la Stambul vizirul și n-a socotit că trebuie să-mi ieie capul.* SADOVEANU, O. X, 107, cf. SCRIBAN, D. *Vedeai vizirii la-nălțimea lor, Înșifți în vîrfuri sprintene de plopi.* ARGHEZI, VERS. 80. *Sultanul Hosru Șah și cu vizirul său se plimbă într-o noapte prin mahalaua săracilor.* CĂLINESCU, B. 324. *Acum fu convins că acesta l-a prostiț, că nu a dat nici un ban vizirului.* CAMIL PETRESCU, O. III, 379. *Știu un vizir, plătește aur, o medgidie ocaua.* TUDORAN, P. 205, cf. DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX. *Pașa, dacă-l asculta, La vizirul că veste.* TEODORESCU, P. P. 480, cf. POPESCU, B. I, 106. *Turcilor, vizurilor, Auzît-am auzît c-aveș un rob.* JAHRESBER, V, 187. *La vizir el comanda. Calul din grajd că-i scotea.* BALADE, II, 188. *Ô Mare vizir sau vizirul cel mare (și, articulat, eliptic) = a) titlu dat dregătorului care îndeplinea funcția de prim-sfetnic al sultanului și care avea însărcinări corespunzătoare prim-ministrului de astăzi; persoană care purta acest titlu. Unul dintr-înșii este mai mare, pre carile stă toată credința împăratului, adecă veziriul.* URECHE, L. 123. *Mai multă grijă este veziriului de oaste decît de alte trebi.* SIMION DASC., LET. 110. *Au agiuns întii la vizirul, cu carele avusesse mai denainte cunoștință din solie.* M. COSTIN, O. 289. *Viziriul cu toată puterea împărătească au purces de la Belgrad în sus cătră nemți.* IST. Ț. R. 34. *Să trăiască împăratul și viziriul!* NECUICE, L. 12. *Au umblat pre ascuns la veziriul și s-au ispitit în multe chipuri.* ANON. CANTAC., CM I, 153. *Descălecînd domnul și spahilar-agasî la saivant, acolea s-au cetit și hatișeriful împărătesc și mehtapul vezirului.* GHEORGACHI, ap. ROSETTI - CAZACU, I. L. R. 342. *Rakoți s-au dus la Ienău, de unde au scris carte veziriului celui mare.* ȘINCAI, HR. III, 73/32. *Au poruncit vezirului de l-au întîmpinat cu mare halai.* DIONISIE, C. 169. *Au adus prepus viziriului celui mare după ce au venit Dimitrie la Țarigrad.* CANTEMIR, S. M. 2/12, cf. I. GOLESCU, C. *Aceștia, mergînd la Constantinopoli, au arătat vizirului necredința cu care s-au purtat Petru cătră Griti.* IST. M. 149/21. *Din această sumă dete numai lui Sinan vizirul douăzeci mii lei.* BĂLCESCU, M. V. 31. *Operațiunile sale dependeau de ordinile date de cătră marii veziri și sardari otomani.* BARIȚIU, P. A. I, 51. *După plecarea marelui vizir, califul a mers să se culce și el într-altă odaie.* CARAGIALE, O. II, 262. *A trimis haraciul la Poartă dimpreună cu deosebite daruri scumpe pentru marele vizir.* CONV. LIT. XXII, 309, cf. DDRF. *El își ciștigase... încrederea marelui vizir.* XENOPOL, I. R. IV, 237, cf. ENC. ROM. *Vizirul cel mare trecu întii la Nicopol.* IORGA, P. A. II, 211, cf. I. BRĂESCU, M., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Într-adevăr, serascher Șişman și marele vizir te-au acoperit.* SADOVEANU, O. X, 107, cf. SCRIBAN, D. *În vremea asta s-a înșifit un cui în inima marelui vizir, deținătorul necinstit al prețiosului inel.* VIANU, L. R. 61. *Reșid, noul*

mare vizir, e speriat rău și toate măsurile pe care le ia sînt măsuri de panică. CAMIL PETRESCU, O. III, 138, cf. DL. Marele vizir îi încredințase buzduganul. BARBU, PRINC. 196. Vizirul a cerut lui Dumitrașco Cantacuzino, domnul Moldovei, să-i dea un zăpis semnat de boieri. STOICESCU, S. D. 89, cf. M. D. ENC., DEX; b) (ironic; în trecut) supranume dat de contemporani lui I. C. Brătianu, prim-ministru al guvernului român. Împrumutul acesta se face pentru acoperirea deficitului moștenit de marele vizir de la guvernul conservatorilor. EMINESCU, O. XI, 127: Nu pierde nici o ocazie pentru a-și manifesta nemulțumirea față de guvernul vizirului. CARAGIALE, O. II, 25. ♦ F i g. (Învechit) Tiran (I 2), SCRIBAN, D.

2. (Prin Mold.) Nume dat unei poziții a arșicului în jocul de copii cu arșice; p. e x t. copilul care aruncă arșicul în această poziție; (regional) armaș. V. s i c i¹ (I). Cf. ȘIO I, CXIX, II, 378, TDRG 98, SCRIBAN, D.

- Pl.: viziri. - Și: (învechit) viziriu, vezir, veziriu, (regional) vizur s. m.

- Din tc. vezir. Cf. fr. v i z i r.

VIZIR² s. n. v. vizieră.

VIZIRĂT s. n. Funcția sau rangul de vizir¹ (I); perioadă de timp în care cineva îndeplinea această funcție; (învechit) vezaret, vizirie, vizirlic. Cf. I. GOLESCU, C. *Fu scos din vizirat și surghiunit*. BĂLCESCU, M. V. 83. *Îndată ce el sosi în capitală, sultanul îl scoase din vizirat*. id. ib. 180, cf. LM, DDRF, BĂRCIANU. *Împăratul s-a supărat pe el și, mazilindu-l din veziriat, l-a surghiunit la Rodos*. BUL. COM. IST. II, 71, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. I 412, DL, DM, DEX. ♦ (Rar) *Viziratul cel mare* sau *marele vizirat* = funcția sau rangul de mare vizir. *Mai ales de la venirea lui Sinan-pașa, dușmanul cel mai înverșunat al nemților, la viziratul cel mare, lucrurile luaseră o față cu totul războinică*. XENOPOL, I. R. V, 135. *Știu să deie acestui post... rolul ce i se cuvenea, acela de a fi, alături de marele vizir, dregătoria cea mai însemnată a curții otomane*. id. ib. X, 109. ♦ (Ironie; în trecut) Guvernare ministerială dictatorială. *Se-nțelege că cu aceeași manieră riguroasă cu care se critică primul viziriat al d-lui Brătianu se critică apoi guvernul*. EMINESCU, O. XII, 26. *Drepturile sunt scrise pe hîrtie pentru ca să se nesocotească în viață, unde domnește bunul plac al tuturor vizirilor ministeriale și abuzurilor tuturor pașalicurilor prefectorale*. LIT. ANTIMONARHICĂ, 173. *Colegiul Național... scăpat în sfîrșit... de sub tirania viziraturii politice al cutărui ministru... și-a sărbătorit în ziua de 10 decembrie profesorii*. ARH. OLT. XVII, 383. *Sîntem în timpul „viziraturii” lui I. C. Brătianu*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 26, 14/1.

- Pl.: vizirate și (învechit, rar) viziraturi (I. GOLESCU, C.). - Și: (învechit) viziriát (pronunțat: -ri-at), veziriát (pronunțat: -ri-at) s. n.

- Din fr. vizirat.

VIZIRĂȚĂPT s. n. (Regional) Rețetă (I 1) (Feisa - Blaj). Cf. ALIL XXIX, 317.

- Pl.: vizirățapte.

- Din germ. Visiterezept.

VIZIREĂSĂ s. f. Soția vizirului¹ (I). Cf. ȘIO II, 379, TDRG. *Să-i pierdem noi pe ei, zise vizireasa*. POPESCU, B. I, 114.

- Pl.: vizirese.

- Vizir¹ + suf. -easă.

VIZIREPÓRT s. n. v. vizărăpert.

VIZIRÉSC, -EĂSCĂ adj. Care aparține vizirului¹ (I), de vizir¹; privitor la vizir¹; (învechit) vizirial, (neobișnuit) viziricesc. *Venit-au porunci dă la împărăție Mării sale, lui vodă, cu aghi vezirești cu fermanuri*. R. GRECEANU, CM II, 171. *Ajunse iute în cele mai mari slujbe ale împărăției și... pentru a doua oară, fu investit cu puterea vizirească*. BĂLCESCU, M. V. 83. *Pentru a cincea oară fu investit cu slujba vizirească*. id. ib. 234. *Din zare veneau să s-odihnească Pe trista hecatombă din groapa vizirească*. ALECSANDRI, POEZII, 345, cf. ȘIO II, 379, TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Turbanul vizirese... era aurit*. ARH. OLT. XII, 270, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX.

- Pl.: vizirești. - Și: (învechit, rar) vezirésc, -ească adj.

- Vizir¹ + suf. -esc.

VIZIRÍ vb. IV. (Învechit) I. I n t r a n z. A exercita funcția de vizir¹ (I). *Nu puté să vizirească de răul muftiului*. NECULCE, L. 168. *L-au făcut și vezir; dară n-au vezirit mult*. AXINTE URICARIUL, LET². II, 155, cf. ZEITSCHRIFT, XIX, 416, ȘIO II, 379, TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

2. T r a n z. f a c t. și r e f l. A (se) face vizir¹ (I). Cf. NECULCE, ap. IORDAN, L. R. 464. *A murit Almus și s-a vizirit Arpad, fiul lui Almus*. CONV. LIT. IV, 153, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

- Prez. ind.: viziresc. - Și: vezirí vb. IV.

- V. vizir¹.

VIZIRIÁL, -Ă adj. (Învechit) Viziresc. *Nu se spărie nici de carași, nici de capușii cari îi opreau intrarea conacului vizirial*. GHICA, S. VII. *Îi dă... o scrisoare vizirială către domnul Valachiei*. id. ib. VIII. *Fusesse trămis de stăpînul său ca să dea niște scrisori viziriale unui delibașă*. FILIMON, O. I, 115. *Patruzeci de mii să plătești... scria epistola vizirială, ascunzînd mîrșava aviditate sub o sofismă bigotă*. HASDEU, I. V. 59. *Ambasadorul moldovenesc... citește cărțile viziriale în ședința plenară a dietei*. ARHIVA, I, 537. *Îi trimetea la prînz și seara mîncări pregătite în bucătăria vizirială*. BUL. COM. IST. II, 25, cf. DL. *Peste cîteva săptămîni... „Monitorul” publica scrisoarea vizirială din 1/13 iulie*. IST. ROM. IV, 373. ♦ (Ironie; în trecut) Care este specific unei guvernări ministeriale dictatoriale. *Toate speranțele au ajuns în această stare de omnipotență vizirială*. EMINESCU, O. XI, 127. *Nu va mai fi vorba de astădată de o remaniere ministerială parțială, de o cirpeală după cunoscuta metodă vizirială, ci de prăbușirea completă a șandramalei colectiviste*. CARAGIALE, O. II, 28.

- Pronunțat: -ri-al. - Pl.: viziriali, -e. - Și: (învechit, rar) veziriál, -ă adj.

- Din fr. vizirial.

VIZIRIÁT¹ s. n. (Învechit, rar) Provincie administrată de un vizir¹ (I). *Moldova vrea să o facă viziriat*. ȘINCAI, HR. III, 81/13.

- Pronunțat: -ri-at. - Pl.: ?

- Vizir¹ + suf. -iat.

VIZIRIÁT² s. n. v. vizirat.

VIZIRICÉSC, -EĂSCĂ adj. (Neobișnuit) Viziresc. *Domneau frații în treburile viziricești cite o săptămîină pe rînd*. CAMILAR, în SFC I, 115.

- Pl.: viziricești.

- Vizir¹ + suf. -icesc.

VIZIRÍE s. f. (Învechit) Vizirat. *Cum au stătut Chiuprului la vezirie, cum au luat asupra sa toate*. M. COSTIN, O. 178, cf. 75, 86. *Tal. 5000 s-au trimes bani gata vezirului Husein-pașii pentru poclonul de vezerie nouă* (a. 1693). ȘIO II, 379. *Lacom au fost ael Ali Pașa; era în*

veziria lui, în care făcuse aproape de 3 ani, mulți bani au adunat și puși în visteria împărătească. N. COSTIN, LET². II, 79. Aflind împăratul, numădăcît l-au mazilit și dă vezirie, și dă viață. R. GRECEANU, CM II, 220, cf. 66, 145. Fără de zăbavă vreme mazilindu-se Ali-pașa Ciorlu din vezirie, stătut-au vezir Numan-pașa Chiuprili. AMIRAS, LET. III, 104/30, cf. DDRF, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, SFC IV, 70.

- Și: vezirie, (învechit, rar) vezerie s. f.

- Vizir¹ + suf. -ie.

VIZIRIU s. n. v. vizir¹.

VIZIRLÎC s. n. v. vizirlic.

VIZIRLÎC s. n. (Învechit) Vizirat. *Poclon vizirului Ali-pașii și chehaii lui de vezirlic nou* (a. 1693). ȘIO II, 379. *La căderea lui Ciorlo-veziriul din vizirlic... mult l-au ajutat Măria sa cu cuvîntul spre binele și folosul lui*. R. POPESCU, CM I, 559. *În gîndul și capul lui era vezirlicul*. R. GRECEANU, CM II, 189. *Sultan Ahmed dederă pecete de vezirlic gineri-său, lui Damat Ali-pașa* (a. 1715). ARHIVA R. II, 3/14. *Fîind și vizir Mustafa pașa cu al doilea vizirlic, bun prieten lui Racoviță, au luat Constantin Vodă Mavrocordat domnia Țării Românești* (sfîrșitul sec. XVIII). LET². III, 228. *Se va cinsti Leu-pașa de către împărăție cu vezirlic*. DIONISIE, C. 188, cf. ZEITSCHRIFT, XIX, 416, TDRG, CADE I 431, SCRIBAN, D. I 412.

- Pl.: vizirlicuri. - Și: vezirlic, (învechit, rar) vizirlic (SCRIBAN, D. I 412) s. n.

- Din tc. vezirlik.

VIZIT s. n. v. vizită¹.

VIZITĂ vb. I. T r a n z. I. A merge (acasă) la cineva (din prietenie, din curtoazie, din obligație etc.) cu scopul unei întrevederi; a face (cuiva) o vizită¹ (1); (învechit) a vizitaris (1). Cf. IORGOVICI, O. 40/20, LB. *Vizitați adesea pe acești nenorociți asupra cărora să cheamă luarea noastră aminte*. MARCOVICI, D. 221/5, cf. VALIAN, V. *În călătoria ce face acesta spre a vizita logodnica, se prinse de Zbarovschi și îl închise în palatul seu*. IST. M. 181/16. *Vizitase pe cealaltă fiică, principesa Transilvaniei*. BĂLCESCU, M. V. 208. *Daca nu merităm să ne vizite, cel puțin sper că nu ne va lipsi de grația unei audiențe*. LĂZĂRESCU, S. 10/4, cf. STAMATI, D. *Să auzi-n tot orașul de bună venirea sa și vinea fiețecare prietin a-l vizita*. PANN, E. I, 101/4, cf. POLIZU. *Mă vizitau pe neașteptate numeroșii mei amici, studenții din clasele gimnaziale*. SION, P. 55, cf. PETRI, V., PROT. - POP., N. D., COSTINESCU. *Cîțiva vecini veniseră să viziteze pe mama Elenei*. BOLINTINEANU, O. 456. *El nu-mi făcuse încă niciodată invitarea ca să-l vizitez*. EMINESCU, P. L. 115. *De obicei cînd mă vizitează dimineața îmi spune știrile din toată lumea*. CARAGIALE, O. IV, 113, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Tînărul meu fost colaborator m-a vizitat ca de obicei*. LOVINESCU, M. 116. *Spuneți că o rudă a d-voastră care v-a vizitat v-a dat amănunte despre execuția prietenilor mei*. CAMIL PETRESCU, T. II, 529. *Un ministru mărinimos l-ar putea vizita*. SADOVEANU, O. XX, 153, cf. SCRIBAN, D. *Îmi exprimai dorința de a-l vizita și de a-l găsi în plin menaj și în plină fericire*. MIHĂESCU, D. A. 221. *Ai să-mi indici pe cine să vizitez, cu cine să vorbesc și ce să cer*. ARGHEZI, S. X, 52. *Pe la amiază, Ioanide vizită pe Saferian*. CĂLINESCU, B. I. 90. *Se duse la spital să viziteze un văr rănit*. STANCU, R. A. III, 111. *Numai eu aveam voie să o vizitez, ca avocat*. VINEA, L. II, 221. *Dacă ne vizitează și pe noi, înseamnă că se pregătește ceva*. H. LOVINESCU, T. 162, cf. DL. *Înaltul oaspe nu cunoștea curtea baronului Meitani pentru că nu vizita pe nimeni*. BARBU, PRINC. 124, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. *Ce cați*

Niamțule, pi-aici? - Costică, te vizitez. MAT. FOLK. 819. *◇ Absol. A fost anormal omul care nu putea vizita și primi vizite decît de la miezul nopții încolo*. IBRĂILEANU, S. L. 17. *◇ Repl. recipr. Feciorii și fetele din satele învecinate... se vizitează... unii pe alții*. FRÎNCU - CANDREA, M. 149. *Româncele din Suceava... se vizitează una pe alta*. MARIAN, S. R. III, 179. *Micii boieri de țară de prin Argeș și Olt se tot întilneau, vizitîndu-se speriați pe la conacele lor*. CAMIL PETRESCU, O. I, 7. *◇ F i g. Trăiește și astăzi închis într-o casă de nebuni și-și istorisește neconținut povestea oricui vizitează trista lui singurătate*. GANE, N. III, 127. *Trebuie să fii anume hărăzit ca să te viziteze un vis profetic*. VOICULESCU, P. II, 159. *Imaginea unei tinere cu ochii negri și cu fruntea delfinică, rîzînd respectuos și înroșindu-se în umerii obrăjilor, începu să-l viziteze tot mai des*. CĂLINESCU, S. 112. *Gripa mă vizitează la termene regulate în fiecare an*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 41, 18/1. (R e f l e c i p r.) *Oriental și Occidental se cunoscură, se vizitară*. BARONZI, I. C. I, 290/17. *◇ (Complementul indică bolnavi) A consulta, prin deplasare la domiciliul bolnavului sau în saloanele unui spital (pentru stabilirea diagnosticului, pentru indicarea tratamentului etc.). N-am vizitat bolnavii*. CAMIL PETRESCU, T. III, 176, cf. SCRIBAN, D., DN³. *◇ (Prin extensiune; regional; cu complementul „sănătatea”) A vizitat sănătatea*. L. ROM. 1966, 280.

2. A se duce, a merge (în grup) într-o țară, într-o localitate, la un obiectiv turistic etc. cu scopul de a cunoaște, de a se informa, de a cerceta, de a se relaxa etc.; (învechit) a vizitaris (2). *Înălțimea sa, ducul de Persia..., au vizitat soțietatea împărăteștii academiilor*. AR (1829), 134/4. *Împăratul... au hotărît a vizita a sa veche capitalie*. ib. (1833), 20¹/38. *Acesta este cel mai frumos și mai măreț monoment vechiu al mării românești, vizitat de cei mai mulți călători*. GENILIE, G. 197/8. *Dete oarecum călugărilor greci privileghiu de a vizita mai adesea Țara Românească de unde se împărțea de deosebită milă și favor*. F. AARON, I. 1, 189/13. *El au vizitat biblioteca universității*. ASACHI, I. 245/1. *Nu vă sfătuiesc să vizitați chiar gropile oanei de unde se scoate sarea*. FM (1847), 93¹/23. *Am venit să vizitez palatul lui Duca Vodă în Cetățuie*. RUSSO, S. 195. *Intrară amîndoi în acea cărucioară de poște în care îi văzurăm și plecară a vizita muntele Ceahlăul*. ROMÂNUL (1857), nr. 3, 3²/61. *Un naturalist, care a vizitat o asemenea groț cu stalactite..., face despre această vizitație următoarea descriere*. BARASCH, I. N. 75/13. *Luai un fiacru și vizitai orașul*. NEGRUZZI, S. I, 67. *Visul lui era să poată să meargă, cînd s-o face mare, să viziteze acele locuri sfinte*. GHICA, S. 298. *Streinii sînt liberi a vizita muzeul în toate zilele*. FILIMON, O. II, 37. *Suie Nilul pînă la Memphis, vizitează piramidele*. BARONZI, I. L. I, 152/21. *Eu nu le-am vizitat nici pe unele, nici pe altele*. ALECSANDRI, T. I, 313. *El vizită toate mănăstirile cîte erau pe atunci dincolo de Olt și dincoace*. ODOBESCU, S. I, 405. *De ar fi voit cineva să viziteze Dorna, trebuia să se acafe de sfînci*. GANE, N. I, 56. *Am avut imprudența să vizitez saloanele artiștilor în viață*. CARAGIALE, O. III, 111, cf. BĂRCIANU. *Autorul acestei comunicări, vizitînd minăstirea Bucovățul..., a văzut picturile murale*. REV. IST. IX, 194, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *S-au oprit mai întîi la Colonia ca să o viziteze*. LOVINESCU, M. 164. *Vizitam din curiozitate o sală de bal*. CAMIL PETRESCU, T. II, 216. *Muzeele le-a vizitat Zaharia Duhu singur*. C. PETRESCU, A. 319. *Într-o altă călătorie de studii am vizitat instituțiile culturale din Viena*. D. GUSTI, P. A. 264, cf. SCRIBAN, D. *Noaptea, după ce fusese vizitată biserica din Albești, grupul excursionist ajunge la schitul Bădiceni*. VIANU, L. R. 88, cf. DL, DEX, DN³. *◇ R e f l. p a s. Simbătă dimineața s-a vizitat castelul Huniazilor*. REV. IST. IX, 286. *A dat explicațiile necesare... cînd s-a vizitat muzeul de antichități*. ARH. OLT. X, 82. *Se vizitează cula de*

la Curtișoara, ... prilej de a ne plimba gândul prin trecutul vijoros al Olteniei. *ib.* XIX, 233. ♦ F i g. *Eu aş dori prea mult, Ca zile ca acelea să viziteze iar Aceste triste ziduri.* C. A. ROSETTI, C. 124/17. *Pe toţi să-i lumineze privirea ei divină. Şi toţi în fericire sorgintea-i de lumină să poată vizita.* R. IONESCU, C. 144/3. *Al ei suflet fericit, P-ale vîntului line-ariپی vine poate-a se opri, Vizitează-ncă mormîntu-i, ce nu-i place-a-l părăsi.* PELIMON, S. 29/2. *Cîte pustiuri de groază pline A mea durere n-a vizitat.* ALEXANDRESCU, M. 63. *Norii cei negri par sombre palate De luna regină pe rînd vizitate.* EMINESCU, O. I, 37. ♦ (Învechit) A frecventa. *Abia 15% dintre copiii obligați a umbla la școală o și vizitează în adevăr.* EMINESCU, O. XIII, 166. ♦ F i g. (Despre animale, păsări etc.) A veni (des) într-un anumit loc. *Păsări sînt destule; și iepurii au vizitat estîmp foarte mult grînele.* VOINESCU II, M. 57/25. *Florile primăvăratice sunt des vizitate de albine.* SIMIONESCU, F. R. 291. *Acest vultur de țări calde ne vizitează numai vara.* BĂCESCU, PĂS. 241. *Vizitează regulat și coloniile de stînci din apropierea cuibului său.* LINȚIA, P. II, 253. *Iarnă coboară spre șes, vizitînd grădinile și livezile gospodăriilor.* ZOOLOGIA, 159. ♦ P. e x t. (Învechit, rar; despre vehicule) A trece printr-un anumit loc. [Vaporul] să viziteze și portul Brăilii (a. 1846). DOC. EC. 907.

3. (Complementul indică imobile, instituții etc.) A veni la fața locului pentru a constata un anumit lucru, pentru a se edifica asupra unei situații etc.; a inspecta, a controla (prin deplasare la fața locului); (învechit) a vizitarisi (3). *Prezidentul au ieșit spre a vizita spitalele din preajma Bucureștilor.* CR (1829), 55¹/7. *Referendariul din datorie va vizita în toate zilele așezămînturile învățaturii.* REGUL. ORG. MOLD. III, 79/24. *Mă duceam să vizitez spitalul copiilor găsiți.* HRISOVERGHI, A. 37/7. *Pe lângă compătîmire, simțea Scot și o curiozitate și făgădui bătrînului că-i va vizita lăcuința.* MOZAICUL (1839), 463/22. *Guvernorul casei trebuie să viziteze în toate zilele salele și localul spitalului.* CUCIURAN, D. 44/35. *Se va așeza în fiecare salele și localul spitalului oarecare de cercetători însărcinați de a vizita în toți anii scoalele.* NEGULICI, E. I, 152/12. *Seara ne-am primblat împreună, am vizitat o punte pe Trotuș făcută de el.* NEGRUZZI, P. T. 345/34. *Boierii noștri, venind la o moșie pe care de mult nu o vizitase, a adunat țigănimă pentru ca să facă recrutațiunea de copii.* SION, P. 70. *Pe cînd episcopul vizitează diocesiul seu, să nu cază în sarcina nimului prin mulțimea servitorilor sei.* BARONZI, I. C. IV, 221/23, cf. COSTINESCU. *Am vizitat multe case în multe părți ale țării.* MANOLESCU, I. 37. *Acesta, dimpreună cu primăria, vizitează comuna tot la cîte un sfert de an, pentru a constata starea locuitorilor sub raportul sanitar.* PĂCALĂ, M. R. 354, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Pare iritat cînd îi cer să vizitez Arsenalul și să văd de aproape cum sporește lucrul.* CAMIL PETRESCU, T. II, 184. *Maestrul putea... să plece luni seara să-și viziteze moșiile, pe care nu le mai inspectase de mult.* MIHĂESCU, D. A. 226. *Porni pe drumurile de țară, în trăsură sau căruță, cum i-a fost la îndemînă, să viziteze școalele din județul Vaslui.* CĂLINESCU, E. 260. *Ioana... acceptă invitația arhitectului de a vizita imobilul construit în apropiere.* *id.* B. I. 197. *Am vizitat și la 16 iunie această... colonie.* LINȚIA, P. III, 346, cf. DL, DEX, DN³. ♦ F i g. *E bine să-mi vizitez nițel bănișorii.* RUSSET, Z. 56/8. ♦ A verifica, a controla (o navă străină). *Corăbiile întră și ies din Elispond fără a fi vizitate.* AR (1829), 182¹/36, cf. COSTINESCU, CADE, SCRIBAN, D.

4. (Învechit) A cerceta, a examina (cu atenție și în detaliu). *Arhivele acestei vechi rezidențe a regatului Poloniei sînt pentru noi niște tezaure prea interesante și merită prea mult să-și puie românii osteneala de a le vizita.* MAG. IST. I, 329/10, cf. POLIZU. *M-am cercat să cetesc un romanț din acele manuscrise, dar scrisoarea era afî de înculcîită, încît le-am lăsat, făgăduindu-le de a le vizita cum*

voi pute deprinde a ceti scrisoarea acea ieroglifică. NEGRUZZI, S. I, 11. *Să vizităm întîi sacii... A, iată niște hîrtii!* SION, P. 252, cf. BARCIANU.

– Prez. ind.: vizitez și (învechit, rar) vizit (LB); prez. conjunct. pers. 3 și (învechit, rar) să vizite.

– Din lat. **visitare**, fr. **visiter**. Cf. germ. **visitiere** n.

VIZITĂNT adj. (Calc după engl. *visiting professor*; în sintagma) *Profesor vizitant* = profesor universitar care ține (periodic) cursuri la o universitate dintr-o țară (sau dintr-o localitate) diferită de cea în care își are reședința. *Ca activitate universitară permanentă el este... profesor vizitant al Universității din Roma.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 21, 28/1.

– Pl.: vizitanți.

– **Vizita** + suf. -ant.

VIZITĂRE s. f. Acțiunea de a vizita și rezultatul ei.

1. Deplasare (acasă) la cineva (din prietenie, din curtoazie, din obligație etc.) cu scopul unei întrevederi. Cf. **vizita** (1). Cf. STAMATI, D., POLIZU, DDRF, BARCIANU, DL, DEX, DN³. ♦ (Învechit, rar) Consult medical (prin deplasare la domiciliul bolnavului). *Să se facă de al doilea o obștească vizitare în tot orașul.* CR (1830), 407¹/12.

2. Deplasare (în grup) într-o țară, într-o localitate, la un obiectiv turistic etc. cu scopul de a cunoaște, de a se informa, de a cerceta, de a se relaxa etc.; interval de timp în care are loc o asemenea deplasare; vizită¹ (3). Cf. **vizita** (2). *Este cea dintîi serioasă vizitare a acestui continent austral.* GENILIE, G. 58/20. *Mearsă... la cetățuie și în vizitarea acelei faimoase țării s-au abătut și la închisoare.* ASACHI, S. L. II, 159. *O vizitare a bilciului sau a „iarmarocului” din Folticeni.* MAIORESCU, CR. III, 22, cf. REV. IST. IX, 285, cf. RESMERIȚĂ, D. *S-au făcut prezentările la prefectura orașului și s-a început vizitările: Catedrala, Liceul, Școala profesională, Școala normală etc.* ARH. OLT. V, 155. *Nu numai vizitarea repetată a unui muzeu, dar și lectura pentru a doua sau a treia oară a unui roman... pot trezi observații de natură critică.* VIANU, E. 396. *Credem că programul de vizitare s-ar conveni lărgit.* CV 1950, nr. 3, 22. *Din vizitarea citorva monumente... rețin trei ca tipice pentru armonizarea moldovenească a confluențelor.* CĂLINESCU, C. O. 262. ♦ (Învechit) Frecventare. *Se consideră mai ca o pretensiune de-a cere mai mult decît o abilitate cîștigată prin conversațiune, prin lectura diligente a recenzionilor de teatru și prin deasa vizitare a spectacolului.* EMINESCU, O. XIV, 250.

3. Venire a cuiva la fața locului pentru a constata un anumit lucru, pentru a se edifica asupra unei situații etc.; inspecție, control (prin deplasare la fața locului); (învechit, rar) vizitație (4). Cf. **vizita** (3). *Cuvîntul... rostit cu prilejul vizitării În[ălțimii] sale, domnului țarei.* FM (1844), 324¹/25. *În primăvara trecută mi se asemnase... o anticipațiune de 300 f. pentru vizitarea școalelor.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 145. *El i ia locul or în eserciul jurisdicțiunii sau pentru vizitarea diocesiului.* BARONZI, I. C. IV, 200/14, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Scularea, mîine, la șapte. Autobuzul la opt. Între timp, vizitarea domeniului.* VINEA, L. II, 315. *Se continuă cu vizitarea uzinei.* M. 1972, nr. 1, 9. ♦ (Tehn.; în loc. adj.) **De vizitare** = (despre piese, dispozitive, elemente ale unei instalații etc.) care permite pătrunderea în interiorul unei instalații, unei construcții pentru a se efectua reparații, întrețineri etc. *Piese de vizitare și de curățire din fontă.* NOM. MIN. I, 322. *Tablourile... vor avea împrejmuire laterală prevăzută cu o ușe de vizitare.* PREV. ACCID. 80, cf. LTR² VIII, 730.

4. (Învechit) Cercetare, examinare (atentă și în detaliu). Cf. **vizita** (4). *Se luară... măsurile cele mai aspre contra*

propagandelor, cenzura draconică, oprirea oricăror tipărituri străine, vizitări minuțioase de paspoarte. BARIȚIU, P. A. I, 547, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W.

- Pl.: vizitări.

- V. vizita.

VIZITARISÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit) **1.** A vizita (**1**). *Oaspeții nu vă lipsesc, Toți vă vizitarisesc.* MUMULEANU, R. 38/8, cf. I. GOLESCU, C. *Sărmanul de mine, ce am auzit? Or să vie morții să mă vizitarisască.* ALECSANDRI, F. 31/16. ♦ (Complementul indică bolnavi) A consulta prin deplasare la domiciliul bolnavului sau în saloanele unui spital (pentru stabilirea diagnosticului, pentru indicarea tratamentului etc.). *Aceste muieri pot a intra cu mască la obraz... de câte ori le vizitarisește dohtorul sau moașa.* GOLESCU, I. 33.

2. A vizita (**2**). *Pînă acum n-am putut vizitarisi Berlinul.* KOGĂLNICEANU, S. 74.

3. (Complementul indică instituții, imobile etc.) A vizita (**3**). *El este imputernicit a vizitarisi în persoană deosăbitele tribunaluri și divanul domnesc.* REGUL. ORG. MOLD. VIII, 45/2.

- Prez. ind.: vizitarisesc.

- **Vizită**¹ + suf. -arisi.

VIZITARISIRE s. f. (Învechit, rar) Inspecție; control (prin deplasare la fața locului). Cf. v i z i t a r i s i (**3**). *Au sosit de curînd o persoană... arătîndu-să prin hîrtii oficiale din partea Ministerii din lăuntru, ghegeneral inspector a poliției, însărcinat cu vizitarisirea vămilor.* AR (1837), 131²/9.

- Pl.: vizitarisiri.

- V. vizitarisi.

VIZITÁT, -Ă adj. **1.** (Învechit; despre persoane) Care a primit vizită¹ (**1**) cuiva (acasă); care a avut (acasă) o întrevedere cu cineva. Cf. v i z i t a (**1**). Cf. STAMATI, D., RESMERIȚĂ, D.

2. (Despre țări, localități, obiective turistice etc.) Care este cunoscut în urma unei vizite¹ (**3**). Cf. v i z i t a (**2**). *Un loc vesel și mult vizitat se va părea șgomotos unui ipohondriac.* FĂTU, D. 118/5. *Describe în culori vii frumusețile naturii comitatului Hunedoarei și principalele localități vizitate.* REV. IST. IX, 285. *Patrimoniul acestei instituții a stat la baza alcătuirii amplului și mult vizitatului complex muzeal.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 1, 32/1. ♦ Fig. *Amintirile din închisoare ale d-lui Arghezi ne-au ținut într-o neșovăită încordare, ne-au săgetat cu uimire admirativă, prin felurimea mijloacelor de evocare și a aspectelor vizitate.* CONSTANTINESCU, S. I, 66.

- Pl.: vizitați, -te.

- V. vizita.

VIZITATÓR, -OÁRE s. m. și f. **1.** Persoană care vizitează (**1**) pe cineva; persoană căreia i se oferă ospitalitate. V. m u s a f i r, o a s p e (**1**). *Găsiim în vizitătorii mei o confidență și un respect.* MAN. SĂNĂT. 198/26. *În toate zilele de sărbătoare, se aflau mai mulți vizitatori și cîțiva boieri de divan.* SION, P. 152. *Păturică ieși să vadă pe vizitătorul și revenind anunță pe chera Duda.* FILIMON, O. I, 220, cf. PROT. - POP., N. D. *Salonul... se umplea încă mai mult de vizitatori.* ALECSANDRI, O. P. 110. *Se iau cele mai minuțioase precauțiuni în contra vizitatorilor.* EMINESCU, O. XIII, 27, cf. DDRF, ALEXI, W. *Mavrogheni poate pofti pe Lady Craven la un prînz cu scaune și tacîmuri de argint care se par vizitatorei a fi de obîrșie englezească.* IORGA, C. I. I, 134. *Cele trei vizitatoare... urcaseră nedumerite.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 14, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Nu oferea vizitatorilor decît pumnalele privirilor sale de după niște*

șprîncene stufoase. LOVINESCU, M. 89. *Aruncă o privire spre vizitator și își continuă operația.* REBREANU, R. I, 182. *Privi cu ochii mici pe prăfuitul vizitator elegant în ziua de vară.* BACOVIA, O. 205. *Gratii groase despart pe deținuți de vizitatori.* CAMIL PETRESCU, T. I, 225. *Pretutîndeni, în camera de oaspeți, vizitatorul străin a văzut bibliotecă de specialitate.* SADOVEANU, O. XX, 334, cf. SCRIBAN, D. *Trecu și el în salon, unde se mai aflau vizitatorii.* CĂLINESCU, S. 203, cf. DL. *Îmi vin o mulțime de vizitatori, veniți și dumneavoastră.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 1, 18/2, cf. M. D. ENC., DEX. (Adjectival) *Un preot vizitator, scoborî într-un lătrat general al ocnașilor, în salină, s-a rugat să fie scos, înspăimîntat că a intrat în iad de viu.* ARGHEZI, P. N. 120. ♦ Fig. *Acea umbră ușoară însoșise și pe doctor pretutîndeni, fără ca el să bage de seamă această vizitatoare nouă în viața lui de fapte concrete.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 251. [Nagîțul], *cînd își vede în pericol ciubul, se avîntă cu un curaj nemaipomenit asupra dușmanului, vîcărîndu-se și încercînd să alunge din acel loc pe acești vizitatori nepoștiți.* LINȚIA, P. III, 260.

2. Persoană care vizitează (**2**) o țară, o localitate, un obiectiv turistic etc. V. t u r i s t, v o i a j o r. *Între vizitatorii carii au onorat pe acest așezămînt filantropic s-au observat mai cu deosebire streinii.* CALENDAR (1855), 146/20. *Aceea ce atrage sau cată să atragă mai mult curiozitatea vizitatorului este celebrul mauzoleu al arhiducesii.* FILIMON, O. II, 67. *Revenind pe aleea principală..., vizitatorele vede de o parte și de alta înșirate din 8 în 8 metri mărcile tuturor județelor României (a. 1865).* N. A. BOGDAN, C. M. 146. *Un vizitator venit din Principate aruncă, printre fișioarele soioase de bancnote austriace grămădite în pălăria colectorului, un zvanțig în monedă de argint.* ODOBESCU, S. I, 469. *Întotdeauna tinerii din localitate ospătează pe vizitatorii dintr-altă localitate.* FRÎNCU - CANDREA, M. 149. *Maicile mai fac slujbă, cu ochii la ușă, cotîndu-se de câte ori sosește vreun vizitator.* IORGA, P. A. I, 133. *Destinată... vizitatorilor grăbiți, monografla... răspunde minunat cerințelor unei astfel de lucrări.* ARH. OLT. V, 79. *Rezultatul practic al expoziției a fost că vizitatorii din România au încheiat o mulțime de transacțiuni cu întreprinzătorii expozanți.* GOLOGAN, C. R. 116, cf. CADE. *Vara se umplu stațiunile balneare de vizitatori.* LOVINESCU, M. 20. *Trece un vizitator.* CAMIL PETRESCU, T. II, 20. *Toate lucrurile acestea se arată astăzi vizitatorilor cu ample explicațiuni.* SAHIA, N. 48. *Satul românesc a apărut înaintea miilor de vizitatori interesați, cu toate problemele de astăzi și de totdeauna.* D. GUSTI, P. A. 220, cf. SCRIBAN, D. *În fața vizitatorilor... ne prezentasem în condiții care ne puneau pe nedrept într-o lumină nefavorabilă.* OPRESCU, S. 63. *A trebuit să ducă muncă de lămurire cu personalul și vizitatorii stațiunii.* BĂCESCU, PĂS. 253. *Un ghid pentru călăuzirea vizitatorilor sosiți cu vagonul și mașina.* ARGHEZI, S. XVIII, 7. *Intrară într-un cavou deschis, care avea o masă de tablă... și două bănci pentru eventualii vizitatori.* CĂLINESCU, B. I. 129. *O pensiune e un loc unde se perindă sute de vizitatori.* RALEA, S.T. I, 280. *Toate coloniile de egrete cunoscute trebuie ținute în secret... pentru vizitatorii și cercetătorii ocazionali ai Deltei.* LINȚIA, P. III, 35. *Aveți ceva marfă? întrebă tainic unul din vizitatori.* TUDORAN, P. 204, cf. DL. *Expoziția era plină de vizitatori.* PREDA, M. S. 29, cf. DM. *Peregrinul transilvan este primul nostru turist care rîvnește vizitatori și pentru frumusețile provinciei lui.* IST. LIT. ROM. II, 577. *Pentru vizitatorul care sosește pe mare sau pe calea aerului din Europa, Algeria oferă o minunată imagine de frumusețe și culori armonioase.* V. ROM. februarie 1964, 89. *Într-una din zile, cînd mai mulți vizitatori s-au încumetat să-i facă proba, scara respectivă s-a prăbușit.* SCÎNTEIA, 1972, nr. 9182, cf. M. D. ENC. *Un mare număr de vizitatori egipteni și străini se întîlnesc în sălile muzeelor de artă.* ROMÂNIA

LITERARĂ, 1974, nr. 30, 23/5, cf. DEX, DN³. (Adjectival) *Un muzeu este... un mijloc de a înfățișa astfel colecțiile pentru ca din ele să se desprindă o învățătură plăcută și foarte sugestivă pentru marea public vizitator.* D. GUSTI, P. A. 223. *◇ F i g. În ce privește cometele, nu se știe cu siguranță dacă ele țin toate de sistemul nostru solar sau dacă, în mare parte, nu sunt decât niște vizitatoare ce ne sosesc din infinit.* SĂM. VIII, 22. *Pițigoi obișnuți... sînt cei mai deși vizitatori.* SIMIONESCU, F. R. 140.

3. (Învechit) Inspector; controlor. *Lord cancelariu și încă 8 deregători ai statului sînt ca niște derectori din partea guvernului, arhiepiscopul de Canterbury, ca un vizitator sau cercetătoriu.* AR (1829), 132²/10. *Vizitatorii casei... trebuie să reveduiască măcar de două ori pe săptămînă Institutul.* CUCIURAN, D. 44/29, cf. POLIZU, BĂRCIANU, CADE.

- Pl.: vizitatori, -oare. - Și: (învechit) vizitătór, -oăre s. m.

- Vizita + suf. - ator. - Vizitatoare < it. visitatore.

VIZITĂTORE s. m. v. vizitator.

VIZITAȚIE s. f. 1. (Învechit) Inspecție (a unei unități administrative bisericești, a unei instituții de învățămînt etc.); control (periodic). *Fiind în canonicasca vizitație în Mărginen(i)..., am iscălit aici (a. 1776).* IORGA, S. D. XIII, 132. *În vremile cînd va face cercetare sau vizitație bisericilor din Ardeal...pricile care se vor afla mai grele, împreună cu protopopii cei cu sine, le va giudeca.* ȘINCAI, HR. III, 40/33. *Mult ar fi chiełtuit dintru acea sumă mare de bani, cum au chiełtuit cei înainte de el vlădici cu cele dese ale lor canonicesti vizitații.* MAIOR, I. B. 262/17. *Eram de la... direcție pentru vizitația școalelor rînduit.* ȚICHINDEAL, S. VI/2. *În vizitație încă mai tot amîndoi umblind.* AARON, în CONTRIBUȚII, III, 136. *La înția vizitație ce a făcut școalei din Ploiești în anul trecut, a dăruit lei una sută copiilor celor mai silitori.* MN (1836), 88²/23. *Trebuie să se ferească... de vizitația odăilor unde se află bolnavi.* ALBINET, M. 81/3. *Prilegiul vizitației ce am făcut... carantinei Brăilei.* BULETIN, G. (1840), 290¹/9. *Dacă oprirea vizitațiunei școalelor s-a făcut din punct de vedere economic, apoi nu avem nimica de a observa.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 145. *Sosit în țară, făcea vizitațiunii oficioase în mai multe regiuni.* BARIȚIU, P. A. I, 372, cf. POLIZU. *Întrebuințează vizitațiile sale spre... a culege material pentru o istorie a bisericilor din vicariatul său.* SĂM. IV, 897, cf. ALEXI, W. *După protocolul luat cînd cu vizitația canonică a lui Nichitiți... comuna bisericască avea în fruntea ei un protopop.* PĂCALĂ, M. R. 361.

2. (Învechit) Consult medical. *Este de isnoavă să se înceapă vizitație a tuturor lăcuiitorilor spre asigurarea orașului de omorîtoarea boală.* AR (1830), 200¹/22, cf. CR (1830), 105¹/13. *La vizitația ce i s-a făcut, s-au găsit umflat la stomah unde era lovit (a. 1837).* DOC. EC. 673. *Să va supune vizitației doftorului, după care, aflîndu-să sănătos, să va face reghistru a tuturor lucrurilor.* REGUL. ORG. MOLD. VI, 9/23, cf. PROT.- POP., N. D., POLIZU.

3. (Învechit) Vizită¹ (3). *Cu prilejul vizitații ce a făcut Măria sa, domnul nostru, la monastirea Dealu, vîzîndu-o cu totul derăpănată, au poruncit să se zidească din temelie.* FM (1844), 320¹/29. *Un naturalist care a vizitat o asemenea grotă cu stalactite... face despre această vizitație următoarea descriere.* BARASCH, I. N. 75/16.

4. (Învechit, rar) Vizitare (3). *Trebuie să se ferească... de vizitația odăilor unde se află bolnavi.* ALBINET, M. 81/3.

5. (Prin Maram. și prin Ban.) Recrutare (1). *Se însurase înainte de a ajunge la vizitație.* CĂTANĂ, P. B. II, 100, cf. GLOSAR REG.

- Pl.: vizitații. - Și: (învechit) vizitațiune s. f.

- Din lat. visitatio, -onis, fr. visitation, germ. Visitation.

VIZITAȚIUNE s. f. v. vizitație.

VIZITĂ¹ s. f. 1. (Adesea în legătură cu verbele „a merge”, „a se duce” și construit cu prep. „în” sau cu verbul „a face” formează locuțiuni verbale) Faptul de a merge (acasă) la cineva (din prietenie, din curtoazie, din obligație etc.) cu scopul unei întrevederi; faptul de a primi (acasă) pe cineva (oferindu-i ospitalitate, găzduire); (adesea urmat de determinări care arată natura, caracterul, scopul) întîlnire, întrevedere care are loc cu acest prilej; interval de timp în care are loc o asemenea întîlnire. V. o s p e ț i e (2). *Prezidentul merge de le face vizită.* IST. AM. 24¹/15. *Au hotărît de a nu te mai cere să-i primești vizita.* NARCHIS, 115²/22, cf. IORGOVICI, O. 40/22. *Numa poștește pre Leo ca să meargă dimpreună să facă o vizită bătrînului.* BELDIMAN, N. P. II, 87/24. *La o zi hotărîră pentru vizita Curții, ca să să adune toate fetele cele mari din neamul cel mai mare.* CHREST. ROM. 124/9, cf. LB. *Săptămîni întregi alerg. Tot pe la vizite merg.* MUMULEANU, C. 126/22. *Scriu de la Constantinopol că sultanul au mers de au făcut vizetă doamnei baronesei Higs.* CR (1829), 95²/24. *Scopul lui era de a avea un rezultat bun vizita și consiliul lui.* HELIADE, O. II, 77. *Merse ca să facă vizită acelia ce-i da nădejde.* CĂPĂȚINEANU, S. 5/22, cf. I. GOLESCU, C. *Ea după prînz o să vie de vizită la fiica dumitale, pe urmă o să iasă nișel pe cîmp.* RUSSET, Z. 62/19. *Sînt peste trei săptămîni de cînd nu i-am făcut vizită.* I. D. GHICA, P. 43/18. *Îmi scrie c-a veni să-mi facă o vizită la trei ceasuri și că s-a sui pe scara de din dos.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 434, cf. VALIAN, V. *Plecă la palatul domnului ca să-i facă vizita de onoare.* BĂLCESCU, M. V. 54, cf. STAMATI, D. *Motivă vizita sa prin neînvînsa atragere ce totdeauna simțise pentru nepotul lui Catone.* TEULESCU, C. 373/14. *Cîte o rară vizită întriește mai mult decît împrăștie uritul.* RUSSO, S. 19, cf. POLIZU. *Nici fac, nici primesc vizite.* NEGRUZZI, S. I, 199. *Cutare femeie priimi vizită de la o vecină.* MUREȘANU, I. 94/29. *La preumblări, la vizite, la biserică, la baluri... erau nedespărțiți și totdeauna împreună.* SION, P. 65. *Unii susțin că chiar domnitorul Caragea îi da vizite secrete.* FILIMON, O. I, 196. *Vin de la moșie de la Bursucești, cu fiul meu Manolachi, ca să facem vizită lui cuconu Matachi.* ALECSANDRI, T. 947, cf. LM. *În această săhăstrie primea adesea vizitele lui Francesco.* EMINESCU, P. L. 88, cf. DDRF. *În ea se primește vizita prietenilor și în ea culcă pe mosafiri.* MANOLESCU, I. 37, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Ai putea să-mi faci cîte o vizită în internat.* AGĂRBICEANU, A. 54, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Mă trezii, într-o seară, cu vizita lui.* LOVINESCU, M. 200. *Vă rog să mă scuzați că nu v-am spus la telefon obiectul vizitei mele.* CAMIL PETRESCU, T. III, 48. *Neamurile care trăiau în casa veche, primind vizita noastră, a orășenilor, erau încredințate că venim să admirăm transformările pe care le făcuseră.* SADOVEANU, O. XX, 249, cf. SCRIBAN, D. *Cu toată exuberanța, Păducel nu comitea nici o poznă regretabilă... stînd în fotoliu, în vizită.* CĂLINESCU, S. 152. *Noi sîntem ocupați. N-avem timp de vizite.* BARANGA, I. 210, cf. DL. *N-aș fi vrut să trec prin oraș fără să vă fac o vizită.* H. LOVINESCU, T. 248, cf. L. ROM. 1964, 597, M. D. ENC., DEX. *Ce fel de viziti ni faci. Noapți pe la miez di noapți.* MAT. FOLK. 819. *◇ (În proverbe și zicători) Vizitele mai plăcute sînt cele mai rar făcute.* PANN, P. V. III, 3/5. *De cel ce-ți face vizite cam des, nici nasul poți să-ți l ștergi.* ZANNE, P. VIII, 141. *◇ F i g. Am colindat de multe ori pădurea... ca să le descoperim cuiburile și să-i ucidem pe loc, fără să le mai așteptăm vizita.* VOICULESCU, P. I, 65. *◇ Carte de vizită = a)* (și, învechit, în forma cartă de vizită) bucată mică de carton, dreptunghiulară, pe care este scris numele unei persoane, profesiunea, titlurile, adresa etc. și care poate fi înmînată sau trimisă (cunoscuților). *Mi-a dat carta sa de vizită pe care era scris în litere majuscule.*

GHICA, S. 151. *Niște cărți de vizite a d-tale ne-au prilejit la amîndouă chipul de a-ți cunoaște numele.* ALECSANDRI, O. P. 23, cf. COSTINESCU. *Adăuga pe cărțile de vizită, sub coroana de comite, prepoziția „de”.* BOLINTINEANU, O. 417. *Grăbindu-se să-și ridice arma, a uitat jos carta de vizită.* CARAGIALE, O. II, 17. *Mi s-a dat o carte de vizită pe care o depuse „de plecare” pentru mine.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 109. *Privi încă o dată cartea de vizită pe care o păstrase în mîna.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 185. *Își luase mai demult pe genunchi geamantănașul de piele fină cu carta de vizită scoasă în evidență.* REBREANU, R. I, 12. *Într-un loc erau cărți de vizită, trimise probabil cu flori.* CAMIL PETRESCU, P. 91, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 380, SCRIBAN, D. *Abia puteam descifra pe cărțile de vizită.* MIHĂESCU, D. A. 98, cf. NOM. MIN. I, 361. *Probabil că citise cartea mea de vizită, prinsă cu o țință de pervaz, și voia să mă cunoască și să mă studieze.* ARGHEZI, S. XVI, 80. *Pascalopol însuși trimise un om cu o carte de vizită.* CĂLINESCU, E. O. I, 169. *Vecinul de compartiment și-ar fi putut satisface curiozitatea mai din vreme, dacă i-ar fi dat prin minte să cerceteze cartea de vizită.* TUDORAN, P. 12. (Neobișnuit; eliptic; în forma vizit) *Peretele din dreptul patului era acoperit cu două imense rame care colectau multime de fotografi format vizit.* CĂLINESCU, E. O. II, 91. (F i g.) *Are drept carte de vizită două frumoase versuri din Friedrich Schiller.* MS. XIX, nr. 1, 30; **b)** numele unui joc a cărui dezlegare constă în obținerea unui nume, a unui proverb, a unui titlu de carte etc. prin anagramarea literelor dintr-un nume dat. Cf. DN³. *Vizită armenească v. armenesc.* ♦ **E x p r.** **A fi în vizită** (cu cineva) = a avea relații de prietenie cu cineva; a se vizita reciproc. *Familiile nu erau în vizită.* BRĂESCU, A. 64, cf. DL, DEX. ♦ **Vizitator (1).** *Cînd întrebă de lăcuința ciudatului adunător de păr, acesta nu vru să-i dea răspuns, pricinuind că se vor întîlni ei, că acum n-ar fi pregătit a primi vizite.* MOZAIICUL (1838), 116/13. *Eleno, du-te de te pregătește, că astăzi primim vizită în salon.* PR. DRAM. 251. *Se auzi soneria de la intrare. Alina întîmpină o vizită.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 362. *A fost anormal omul care nu putea vizita și primi vizite decît de la miezul nopții încolo.* IBRAILEANU, S. L. 17. *I-au venit vizite, au sporovăit, au ris.* SADOVEANU, O. XXI, 334.

2. Serviciu prestat de un medic care se deplasează la domiciliul bolnavului sau care primește un bolnav în cabinetul său pentru consultație; deplasare zilnică făcută de medici, însoțiți de personalul auxiliar, în saloanele unui spital, la patul bolnavilor; p. e x t. examen medical. *Cîți vor să metaharisească băi i cei orînduiți de doctori vor afla în toată diastima de vizită să prînzească după o într-adins însemnare sau după porunca dohtorului (a. 1825).* DOC. EC. 347. *Datori este ca să fie osîrduitor și silitori nu numai la boieri și la cei ce le dă mîna a plăti vizitele în oraș..., ci mai virtos pentru cei săraci (a. 1830).* ARH. OLT. IX, 203. *Dohtorul este datori să curarisească pã săracii lăcuitori din oraș fără nici o plată, iar cei cu stare au să-i plătească vizitele (a. 1832).* IORGA, S. D. VIII, 172. *Călătorul, după ce va arăta toate pentru cîte să va întrea, de care să va alcătui, să va supune la vizita dohtorului.* REG. ORG. 122/22, cf. I. GOLESCU, C. *Directorul... m-au poftit de am făcut vizită bolnavilor.* CUCIURAN, D. 37/27, cf. STAMATI, D., POLIZU, PROT. - POP., N. D., COSTINESCU. *A plătit vizita doctorului.* CARAGIALE, O. I, 138. *Noaptea, pentru aceste vizite se plătesc taxe îndoite.* PĂCALĂ, M. R. 354. *În una din dimineți, se prezintă și el la vizita doctorului.* BUJOR, S. 42. *Boala Adrianei fusese de acele care cer medicului sacrificiul timpului.* *Capriciile boalei prelungeau ora vizitei.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 247, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *După masă, nu cred să fie dohtorii pe-acolo... Mi se pare că veziile sînt numai dimineața.* POPA, V. 165. *Am înțeles că doctorul și-a amînat vizita pe a doua zi.* SADOVEANU, O. XXI, 487, cf. SCRIBAN, D. *Nu, nu, nu - se apăra Costache,*

însămintat la ideea de a plăti vreo vizită. CĂLINESCU, E. O. I, 145. *Nu un galben de vizită..., dar doi-trei sfînși tot i se strecoară în buzunarul scurteicii.* CAMIL PETRESCU, O. I, 177. *Medicii nu-l plictisiră nici cu vizitele, nici cu rețetele.* VINEA, L. I, 83, cf. DL, DM. *Mergem, doctore..., îi luăm și pe ceilalți și începem vizita.* 7 august 1964, 56. *Onorarul vizitei (medicului) rămîne un lucru secundar.* REV. FIL. 1971, 242, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. *Dacă cărțile ne-au dat, La vizită ne-au băgat.* BÎRLEA, B. 82. ♦ *Vizită medicală* = control medical (periodic) făcut militarilor, elevilor etc. Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Căpitanul medic, de cîte ori vine la vizita medicală..., țipă alcoolice.* SAHIA, N. 113. *Clopotul vestește vizita medicală, deținuții se grămădesc.* ARGHEZI, S. XIII, 206, cf. DL, DM, D. MED., DEX. (Prin nord-estul Munt.) *Vizită de mîna* = examen medical fără raze „X”. CV 1951, nr. 9-10, 43.

3. Deplasare (în grup) într-o țară, într-o localitate, la un obiectiv turistic etc. cu scopul de a cunoaște, de a se informa, de a cerceta, de a se relaxa etc.; interval de timp în care are loc o asemenea deplasare; vizitare (2), (învechit) vizitație (3). *După bătălie, merse împăratul să facă o vizită cîmpului bătăliei.* VĂCĂRESCUL, I. I, 17¹/₃. *Vizita la fîntînă ține de la șese pînă la opt ceasuri.* ALECSANDRI, S. L. 130/31. *Vizita la Mitropolie fu discutată la colțul unei strade.* D. ZAMFIRESCU, I. 121, cf. RESMERIȚĂ, D. *Cele mai serioase și mai fructuoase vizite prin muzee și expoziții.* OPRESCU, S. 56. *Vizită la muzeul din Cairo.* RALEA, S. T. I, 250. *Vizita a continuat la o importantă unitate industrială.* ȘCINTEIA, 1981, nr. 12 088. ♦ **F i g.** *Acest iris să formează de razele soarelui dasupra părții de jos a torentului Alpilor; el este întocmai ca un curcubeu carele se coboară să facă o vizită și atît de aproape încît poți să treci pe sub el.* C. A. ROSETTI, C. 57/21. *Vizita aeroplanelor face parte astăzi din plăcerile Bucureștilor.* IORGA, P. A. II, 370. *Cheirile din Galați primesc adesea vizita corăbiilor din Stambul și Egipt.* ARH. OLT. XII, 267. *Măcelăriilor le făcea vizite regulate, iar, dacă cineva vroia să o gonească, ea știa să-i impună respect cu ghiarele și cu ciocul.* LINȚIA, P. II, 272. ♦ (Mai ales în sintagma *vizită oficială*) Deplasare efectuată de o persoană sau de un grup de persoane (cu funcții de conducere), în scopul realizării unor acorduri politice, economice, culturale etc. *De aici vizitele... la cel mai înalt nivel oficial.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 1, 2/1. *În dimineața de luni, 10 septembrie 1973, s-a încheiat la Caracas vizita oficială... în Republica Venezuela.* ib. 1973, nr. 37, 2/1. *Ministrul de Externe... a făcut o vizită oficială în țara noastră.* ib. 1975, nr. 2, 2/1.

4. Inspecție, control (prin deplasare la fața locului). Cf. COSTINESCU, MÎNDRESCU, I. G. 102, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Era întîia sa vizită la Colegiul Național.* CAMIL PETRESCU, O. I, 191. *Continuă..., reluîndu-și netulburat ideea întreruptă de vizita numeroșilor căpitani.* TUDORAN, P. 57. ♦ Operație de verificare, pe timp de război, a documentației, a încărcăturii etc. unui vas străin, suspendat de încălcarea regulilor dreptului internațional. Cf. CADE, DER.

- Accentuat și: *vizită.* MÎNDRESCU, I. G. 102, ALIL XXIX, 317.

- Pl.: *vizite.* - Și: (regional) **vézită**, (învechit, rar)

vizetă s. f., (neobișnuit) **vízit** s. n.

- Din fr. *visite*. Cf. germ. *V isite*.

VIZITĂ² s. f. v. **vizită**.

VIZITĂR s. n. v. **vizită**.

VIZITĂTOR, -OĂRE s. m. și f. v. **vizitator**.

VIZITCĂ s. f. (Transilv., Maram. și Ban.) Bluză (pentru femei). *Vara în loc de curcă se poartă un vestmînt mai ușor, tot din materie de boltă, care se numește vizităr.*

MOLDOVAN, T. N. 60, cf. PRIBEAGUL, P. R. 38, 57, CV 1950, nr. 4, 41, com. din SÎMBOLENI - TURDA, L. COSTIN, GR. BĂN. 216, IZV. XI, 143, ALR II 3326/279, 284, LEXIC REG. 17, II, 75, 79, L. ROM. 1974, 135. ♦ (Regional) Mînecar (1) de mătase (pentru femei) (Brădişorul de Jos - Oraviţa). Femeile și fetele vara în sărbători mai poartă peptare și minecare de mătăsă, cărora li se zice vizitele (vizicle...). LIUBA - IANA, M. 19. ♦ (Regional; în forma vizitcă) Rochie (Boiu Mare - Baia Mare). Cf. ALR II 3321/272. ♦ (Prin Transilv.; în forma viziclu) Jachetă. Spune-i că pînă atunci nu-i deschizi ușa, pînă nu-ți aduce un viziclu tot cu fir de aur. PAMFILE, DUȘM. 112, cf. DL, DM. ♦ (Regional; în forma viziclu) Veston de oraș (pentru femei) (Pecica - Arad). Cf. ALR II 3328/53. ♦ (Regional; în forma viziclu) Scurteică (Comloșu Mare - Jimbolia). Cf. LEXIC REG. II, 43. ♦ (Regional; în forma viziclu) Haină (pentru femei) (Chișindia - Vașcău). Cf. CV 1950, nr. 11-12, 39.

- Pl.: vizitci. - Și: vizită (DL, IZV. XI, 143) s. f., vizităr (accentul necunoscut), vizitiu (pl. vizitile) s. n., vizibeă (LEXIC REG. 17, L. ROM. 1974, 135), viziclă (pl. vizicle) s. f., viziclu (pl. vizicuri și vizicuri, LEXIC REG. II, 43) s. n., vizipcă (ib. 75, 79; pl. și vizipce, ib. 79), vizitcă (ALR II 3321/272) s. f.

- Din magh. dial. vizitka, vizitli, vizikli.

VIZITEIESC, -EIASCĂ adj. (Învechit) De vizitiu (1), al vizitiilor. Într-un timp strigătul cel obișnuit viziteiesc: tbr... îmi răsună în urechi. GANE, N. II, 149, cf. DL, DM.

- Pl.: viziteiești.

- Vizitiu + suf. -esc.

VIZITIU s. m. v. vizitiu.

VIZITIC s. n. 1. (Prin Maram. și prin vestul Transilv.) Robinet (la o instalație de apă). Cf. CV 1952, nr. 5, 40, LEXIC REG. 23. La oraș îi bine, că numa te duci la vizitic și-i dai drumu la apă. MAT. DIALECT. I, 402, cf. 46.

2. (Prin vestul Transilv.) Fintină cu pompă (ALR II/250); cișmea (LEXIC REG. II, 82).

- Pl.: vizitice și viziticuri. - Și: vezetic (pl. vezetice, LEXIC REG. 23) s. n.

- Din magh. vezeték (dial. vezetik).

VIZITIU s. m. 1. Persoană (angajată) care mîină (ca profesionist) caii la o trăsură, la o căruță etc. (avînd și obligația de a-i îngriji); (regional) cociș, nopsamoș (3). V. birjar, surugiū. Mî s-au făcut plată deplin(ă) denaintea unchiașului Bălan Birdea de Bosincești... și Ionașco vezeteu de Iași (a. 1637). ARHIVA II, 380/4, cf. MARDARIE, L. 145²/17, 248²/19. Cu 300 de oameni călări, fără pedestrași pe lingă carate ce avea și pîn în vezetei îmbrăcați cu urșinice. M. COSTIN, O. 86. Zise vezeteului lui: întoarce mîinile tale și mă scoate de-n războiu căci m-am rănit. BIBLIA (1688), 264¹/46. Nu avè nici vezetei, nici slugi. NECULCE, L. 242. Un țigan hotei, tij vezeteu, ce-i dzic Vasilie (a. 1701). BUL. COM. IST. IV, 39. Un grădinar, un vezetiū, un țigan cu un copil pentru treaba cuhniei. ANTIM, O. 330. Vezetii domnești (a. 1710). IORGA, S. D. V, 367. Vătaful de vezetei (a. 1776). URICARIUL, XIX, 323. Vizitiu fiind la caii lui. HALIMA (1783), 241¹/36. Pe Gheorghiața Țiganu, vez[e]tău (a. 1795). IORGA, S. D. XVI, 88. Vizitiu și la altele ale casii (a. 1804). DOC. EC. 73, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Ziceți și vizitiilor să dea butcile la o parte, în dosul caselor. I. GOLESCU, în PR. DRAM. 69. Un fecior sau vizitiu citea în gura mare Alexandria. HELIADE, O. I, 257. Nu băga de seamă că vizitiul se rătăcise pe niște ulițe pustii. CR (1833), 107²/36. În jocurile cu căruțele, ai cărora vizitii era îmbrăcați verde, alerga ca să întrecă și să biruiască pe cei

îmbrăcați galben. CĂPĂȚINEANU, M. R. 203/12. Pentru vezeteu... doi galbeni (a. 1836). IORGA, S. D. XXII, 336, cf. VALIAN, V. Du-te-n staul la vizitei! CODRU-DRĂGUȘANU, C. 11. Vezeteul înspăimîntat se dipărta, mirînd din dinți. RUSSO, S. 17, cf. KOGĂLNICEANU, S. A. 194, POLIZU. Chioatele vizitiilor și ciocoilor își luau auzul. BOLLIC, O. 215. Din țigani se recrutau argați... vizitii. SION, P. 67. Vizitiul atinse caii cu biciul și ieși cu butca din curte. FILIMON, O. I, 101, cf. PETRI, V., HASDEU, I. V. 115. Poroncism lui Iftimi, vezeteul, să-mi puie caii ca să merg la prietina mea. ALECSANDRI, T. 105, cf. CIHAC, II, 455, LM. Vezeteul se dă iute jos din capra trăsuri. CREANGĂ, P. 64. Deșteptă vizitiul și pe hangiu, plăți și plecă. CARAGIALE, O. I, 32. În vremea aceasta, vizitiul deshămasse caii și-i dusesse la grajd. SLAVICI, O. I, 146. Arăpoica spuse vizitiului unde să meargă. ISPIRESCU, L. 398. În fundul căruței... era un lucru înspre care viziteul arunca cu îngrijire ochii. CONTEMPORANUL, III, 618. Își făcuse toate tîrguiele și le trimisese înainte la han, cu vizitiul. VLAHUȚĂ, S. A. II, 121, cf. DDRF, BĂRCIANU. Pune mîna să nu se dea vizitiul jos. D. ZAMFIRESCU, V. T. 18, cf. ALEXI, W. Vizitiul... vorbește de un meșter evreu care ar fi căzut de pe acoperămînt. IORGA, P. A. I, 112. Albi erau caii, bătrîn vizitiul, nins de ani doctorul. ANGHEL, PR. 91, cf. TDRG. Se auzeau... în răstimpuri horcăitul vizitiilor cari durmiau în trăsuri. AGĂRBICEANU, A. 55. De cînd s-o băgat vizitiu la curte, o căpchieț și mai tare. BUJOR, S. 67. Vezeteul tatălui meu... avea obrăznicia să se așeze la masă în fața mea. HOGAȘ, DR. II, 48, cf. RESMERIȚĂ, D., N. A. BOGDAN, C. M. 148, ȘĂINEANU, D. U. Vizitiul... un copil de cinsprezece ani... se învățase cu meseria, ca un om mare. BASSARABESCU, S. N. 133, cf. CADE. Caii porniră aît de brusc că băietanul de lingă vizitiu se îndoi de spate. REBREANU, R. I, 69. Vizitiul îmi spuse că am ajuns. BACOVIA, O. 246. Vizitiul atent are grijă din vreme în vreme să alunge cu coada biciului o muscă mai mult cafenie. SIMIONESCU, F. R. 357, cf. NOM. PROF. 9, 62. După cîteva vorbe schimbate cu vizitiul dubei, a intrat pe peron. POPA, V. 210. Spinarea vezeteului e plină de soare. TEODOREANU, M. U. 86, cf. VOICULESCU, P. II, 34. Iordache, vizitiul, să ne ducă. SADOVEANU, O. XXI, 596, cf. SCRIBAN, D. Văd doar la geamuri fuga trăsuri ce ne duce, C-un sac de somn pe capră - ghebosul vizitiu. BARBU, J. S. 25, cf. CV 1949, nr. 2, 21. Vizitiul nu mai înțelegea direcția uliții și întorcea oiștea izbită de ziduri. ARGHEZI, S. XII, 112. Vizitiul, care văzuse, spune totul împăratului. CĂLINESCU, B. 90, cf. VIANU, L. R. 635. Vizitiul deshămasse armăsarii și intra cu felinarul în mîină în grajd. CAMIL PETRESCU, O. II, 109. La poarta sinistrei clădiri în ale cărei subsoluri și mansarde se aflau celule, vizitiul opri brusc. STANCU, R. A. III, 269. O birjă se apropie legănată în trap domol, pe capră cu un falnic vizitiu grăsun. VINEA, L. I, 10. Vizitii așezau mereu hamurile, ca să facă ceva, cu ochii în pămînt. DEMETRIUS, A. 239, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. Vezeteul... cînd ajunsese acolo și cînd văzu pe fată și pe balaur mort, strigă cătră fată. ȘEZ. I, 69. Împăratul îndată a trimes doi vezetei cu calul la apă. ib. IV, 176, cf. RĂDULESCU-CODIN, L. 59. S-o tocmit vezeteu. GRAIUL, I, 517. S-au prins amîndoi vizitii în un bogat. FURTUNĂ, C. 57, cf. ALR SN II h 281, MAT. DIALECT. I, 205. La vizitii porunca. BALADE, I, 424. Si sui în rădvan și strigă cătă vizătiu și mîii. O. BÎRLEA, A. P. II, 532. Cînd ș-o adus aminte Di grîu cari l-o pus, La vizitiu a strigat. FOLC. MOLD. I, 287. ♦ (În proverbe și zicători) Nu-i bine să te pui vezeteu la cai albi și slugă la femei. CREANGĂ, O. 276, cf. com. din PIATRA NEAMȚ, ZANNE, P. V, 660. Decît slugă la văduvă, mai bine vizitiu la cai albi. ZANNE, P. IV, 594. Vezeteul cel prost bate calul cel bun. id. ib. V, 660. ♦ (În ghicitori) Cine stă cu spatele chiar și înaintea împăratului? (Vizitiul). ȘEZ. XIII, 34.

2. Art. (Popular) Numele unei constelații din emisfera boreală, situată în apropiere de constelația gemenilor;

(regional) ocol (I 8). *Dacă ne întorcem îndărăpt și prelungim coada Ursei-Mici, dăm de constelațiunea cărucerului sau a vezeteului.* CULIANU, C. 47. *Constelațiunile vulturul și vizitiul cu steaua Copea sînt constelațiuni în legătură de-a dreptul cu Zevs.* OTESCU, CR. 485, cf. TDRG, PAMFILE, CER. 169, CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX.

- Pl.: vizitii. - Și: (încechit și regional) viziteu, vezetiu, vezetău, vezetău, vezătău, (regional) vizetiu (ALR SN II h 281/836), vizetău (ib. h 281/812), vizătău, vezătău (ib. h 281/365) s. m.

- Din magh. vezetö „conducător”.

VIZITLU s. m. v. vizitecă.

VIZITOÁICĂ s. f. (În dicționarele din trecut) Soția vizitiului (1). Cf. VALIAN, V., POLIZU, LM III, 575.

- Pl.: vizitoaice.

- **Vizitiu** + suf. - oaică.

VIZITÓR s. m. (Franțuzism încechit, rar) Inspector. *Îl rugai să vie a-mi vedea scoala sau a-mi trimite vizitori.* BREZOIANU, I. 41/13.

- Pl.: vizitori.

- Din fr. **visiteur**.

VIZIUNĂ s. f. v. vizuină.

VIZIUNE¹ s. f. 1. Imagine (a realității) creată pe baza impresiilor primite anterior prin simțuri, pe baza concepțiilor proprii etc.; (concretizat) realitate desemnată printr-o astfel de imagine. *Ne transportăm, în cuget, pe vârful Buceciului, de unde ni se înfățișară, ca vizii, provinciile Daciei noastre.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 39. *Zgomotul îmi alunga viziunea frumoasă, mă despărțea de tine grădină, de tine copilă de pe banca modernă.* CONV. LIT. IV, 19, cf. BARONZI, I. L. I, 125/15. *Reapare pe scena patriei ca o viziune primăvăratecă.* SĂM. I, 63. *Doctorul Isac, istețul, spiritualul și binefăcătorul refugiat polon, mi-a dat o a treia viziune, din anii încă senini, cu aceeași expresie în ochii cari parcă rid în lacrimi.* IORGA, P. A. I, 16. *În strada tristă... mă strecor încet, evocînd înc-odată viziunea delicată a florilor de nalbă.* ANGHEL, PR. 174, cf. PĂRVAN, I. F. 65. *Sadoveanu are puternică viziunea gesturilor, prin care personajele își vădesc mișcările sufletului lor.* IBRĂILEANU, S. 17. *Formele literare, imaginile, viziunile, cuvintele reapar în combinații tot mai izbutite.* LOVINESCU, C. X, 6. *Am agonisit numai viziunea holdelor de smarald, mireasma aglicelor și a dedițelor, umbrele pădurii răzbite de soare.* GALACTION, O. 9. *În sfîrșit, sergentul comendurii păru a avea o viziune nedeslușită a umbrei pe care o urmăream eu. A trecut în oraș cu valul de oameni.* SADOVEANU, O. XXI, 556. *Prin ceața viorie care împînzește orizontul se desemnează în alb, ca o viziune a nopții, forma uriașă a iahtului.* BART, S. M. 50. *Artistul, care avea o așa de fidelă viziune a naturii, are nenorocul să intre în mințile unor profesori care veșnic vor pune între natură și el anume formule.* OPRESCU, S. 26. *Rămîne prins în mrejele viziunii impresioniste a trecutului.* CONTEMP. 1948, nr. 107, 11/5. *Sășii, staționînd duminica pe ulițele satelor lor, oferă o viziune halucinantă.* CĂLINESCU, C. O. 192. *Viziunea universului limitat... este înlocuită prin imaginea universului înfînit.* VIANU, L. U. 80. *Arta orientală își desfășoară viziunile înaintea ochilor noștri.* BLAGA, Z. 72. *Simte o plăcere... să ofere vizii de dezgustătoare descompunere.* RALEA, S. T. I, 24. *Trăia înclăștarea și spaima ei, odată dezmeticită de viziunea execuției apropiate.* CAMIL PETRESCU, O. II, 232. *Surisul ei se pierde în neant. Nici un semn. Viziunea se depărtează.* VINEA, L. I, 11. *Această viziune neagră o sperie. Totul se deforma în conștiința ei.*

PREDA, R. 85. *Foarte plastică e viziunea Judecării de apoi.* IST. LIT. ROM. I, 330. *O poezie care ne smulge din viziunile și accentele vieții comune.* V. ROM. martie 1975, 46.

♦ Posibilitate a imaginării unei realități viitoare; imagine, reprezentare în conștiință ca realizare a unei astfel de posibilități. V. p e r s p e c t i v ă¹ (3). Cf. RESMERIȚĂ, D. *A avut viziunea viitorului care-l aștepta.* CAMIL PETRESCU, T. I, 371. *Iată cuvintele lui Faust în momentul profetic al viziunii societății viitoare, liberă și activă, aducînd eroului revelația sensului vieții omenești.* VIANU, L. U. 243. *Se apleacă pios asupra trecutului sau se exaltă cu viziunea viitorului luminos al patriei.* IST. LIT. ROM. II, 251. *Raportarea în activitatea de conducere la obiectivele de bază ale progresului societății permite... o viziune de perspectivă.* REV. FIL. 1971, 1511, cf. M. D. ENC.

2. Percepere vizuală (a lumii exterioare); reprezentare a unei percepții vizuale; realitate percepută prin simțul văzului. *Cu toate aceste tot se [a]flă o distanție care se cheamă distanția viziunii distincte.* MARIN, F. 466/10, cf. ANTONESCU, D. *Comisul împărăției asvirii vâlul de mazăle pe capul Brîncoveanului și-l strămută, cu toată familia, într-acea groaznică Furnetă, cea mai înfiorătoare din viziunile ledi-Kulei.* ODOBESCU, S. I, 256. *Ileana, viziunea minunată, pare a fi țeșută din lumină și căldură.* GHEREA, ST. CR. III, 310. *Această distanță, la care trebuie să se afle obiectele pentru a fi văzute cu claritate, se numește distanța viziunii distincte.* PONI, F. 392, cf. ALEXI, W. *Voind să facă o selecție... nu se îndură, găsind... viziunile fulgurante ce i-au trecut odată prin minte.* ANGHEL, PR. 70. *Trecătorii o priveau cu ochi bucurați de o viziune ireală.* LOVINESCU, M. 195. *Într-o clipă, viziunea a dispărut sub arcul de aur al asfințitului.* SADOVEANU, O. XX, 156. *De-un strălucit Albastru viziunea lui e plină.* I. BARBU, J. S. 5. *Claritatea viziunii este cu atât mai mare, cu cît numărul liniilor de explorării este mai ridicat.* ENC. TEHN. I, 154. *Trăsura fu oprită de moșier de parte de viziune, încît Felix nu-și putea da seama dacă se aflau la două sute de metri depărtare sau la cîțiva kilometri.* CĂLINESCU, O. III, 96. *Acomodarea musculară în viziune, pata oarbă, imaginile duble etc. nu sînt percepute de conștiință.* RALEA, S. T. II, 22. *Urmărind parcă o viziune fugară, doctorița rămase cu ochii în tavan.* VINEA, L. I, 89, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ F i g. *După cum puterea viziunii interioare l-a scutit de vizualitatea exterioară, violența sentimentului îl scutește de rafinarea expresiei.* LOVINESCU, C. V, 6.

3. Imagine fugară și înșelătoare a unor lucruri bizare, neverosimile, halucinație, nălucire (4); spec. reprezentare considerată ca rezultat al revelației divine; (concretizat) obiectul unei astfel de reprezentări. V. revelație, vedenie¹ (1). *Absolute întărește cum că orice au lucrat prin vizie s-au făcut.* ȚICHINDEAL, A. M. 25/17. *Căzînd în genunchi, cu minele întinse spre viziunea cerească, el simți inima lui a reînvia și a se umplea de emoțiune.* CODRESCU, C. II, 299/17. *Se mai spunea că Visarion are vizii (fantasii), că Preacurata Fecioară i se arată în toate zilele.* BARIȚIU, P. A. I, 420. *Toți patriarhii ședeau sub umbra arborului stejar; acolo au avut ei viziunile lor tradiționale, acolo s-au inspirat ei de ideile înalte de adoptarea unei ființe supreme.* ISIS (1859), 107¹/18, cf. POLIZU. *Îi spusei cu lacrimile în ochi viziunile mele de peste noapte.* SION, P. 395. *Cadra cu nr. 8 de Van Dyck, ce reprezintă viziunea lui Herman Joseph..., trece de una din cele mai complete cadre din Belvedere.* FILIMON, O. II, 87, cf. PROT. - POP., N. D. *În urma unei vizii îmbrățișă christianismul și deveni unul din cei mai ardînți apostoli ai religiunii cele nouă.* CANELLA, V. 335. *Sfîntul înțelese, prin viziunea sa..., că vocațiunea lui Dumnezeu îl chema la profeție.* BARONZI, I. C. V, 77/13. *Iubirea... ajunge la Baudelaire o adevărată religie cu tot aparatul său de vizii*

extatice și de inmuri pline de patimă. ARHIVA, I, 520, cf. BARCIANU. *El n-are neașteptatele divinații, fulgerătoarele viziuni ale unui Stendhal.* IORGA, P. A. II, 180, cf. RESMERIȚĂ, D. *Micul Ivănciuc era bîntuît de viziuni cerești.* LOVINESCU, M. 19. *Chiar de n-ar fi fost ieri decît o viziune, mîine scena poate să devie realitate.* REBREANU, R. II, 53. *Se scutură cu ochii închiși, cu oroare, ca de o viziune.* CAMIL PETRESCU, T. I, 499. *Asta nu era moartea dulce, halucinațiile celor ce pier înghețați, plutind în viziunea unor fericiri cerești.* VOICULESCU, P. II, 146. *Cine poate spune ce aume ridică într-o pornire fatală mulțimile și le mîină spre viziunile neguroase ale biruinții și-a morții?* SADOVEANU, O. XXI, 29, cf. SCRIBAN, D. *El mă părăsi rîzînd cu rară satisfacție, cu ochii parcă iluminați de o viziune.* MIHĂESCU, D. A. 236. *Stelele, chiar și ele încep să rotească, împărțindu-și undele luminoase marelui tot, ca într-o amețitoare viziune apocaliptică.* BLAGA, Z. 39. *Cîteodată... are viziuni de Săbat.* RALEA, S. T. I, 28, cf. DL, DM. *Sunau lesele de mîrgăritar în trapul cailor de ai fi zis că ieșiseră arhanghelii din a doua viziune a lui Ezechiel.* BARBU, PRINC. 138. *Ca în orice hagiografie, moaștele lui Nifon, aduse în țară de Neagoe, care avusese o viziune înfricoșată, fac minuni.* IST. LIT. ROM. I, 278, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

4. Manieră, mod de a vedea, de a interpreta lucrurile; p. e x t. concepție, opinie asupra unei anumite realități. *Se introduce în gîndirea cuvintelor o nouă mișcare..., ce deșteaptă imaginea sensibilă și colorează schema palidă a cuvîntului prin cea mai energică viziune.* MAIORESCU, CR. I, 23. *Plin de idei și de sentimente, plin de viziuni nobile.* zicem. IONESCU-RION, S. 312. *Fără voie am avut atunci viziunea pe care lumea întreață o are astăzi.* IORGA, P. A. II, 68. *E un poet filozof, în sensul unei viziuni anumite asupra lumii.* LOVINESCU, C. IV, 94. *Toată viziunea este paralelă în structura ei cu dialogul.* CAMIL PETRESCU, T. I, 369. *Viziunea sa, condusă de un sentiment clasic, este grefată pe un temperament romantic.* OPRESCU, S. 101. *Viziunea artistului e schematică.* CONTEMP. 1949, nr. 164, 2/2. *Sufletul i se calma și începea să aibă o viziune mai obiectivă a lucrurilor.* CĂLINESCU, E. O. II, 44. *Acest punct condensat este intuiția filozofică, viziunea nouă a lucrurilor pe care filozoful o aduce omenirii.* VIANU, M. 42. *Realismul francez cu viziunea sa despre lume și viață... a întărit încă ceea ce oferea zoologia ideologiei timpului.* RALEA, S. T. I, 52. *Cît ține Țara Făgărașului, podarii de pe Olt își reprezintă lumea într-o viziune mai încărcată de mistere, chiar decît aceea a păstorilor.* BOGZA, C. O. 288, cf. DL, DM. *Nu a întîrziat să dea riposta sa concepției ioniene, prezentînd propria sa viziune asupra lumii.* JOJA, S. L. 178. *E vorba de imaginile de care se servește scriitorul pentru a-și comunica viziunea sa despre viață.* L. ROM. 1959, nr. 2, 70. *Viziunea lui Călinescu e mereu aceea a unui observator și a unui artist.* V. ROM. iunie 1965, 29, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ (Cu determinări care indică felul, domeniul etc.) *Are o viziune realistă asupra stărilor crîncene de viață a aceluia care alcătuiesc adevărata structură socială a țării.* D. GUSTI, P. A. 95. *Într-un veac de intelectualism și ermetism liric, d. Argezi cultivă o viziune virgiliană a omului și a naturii.* CONSTANTINESCU, S. I, 98. *Viziunea arhitectonică e peste tot prezentă.* CĂLINESCU, B. 333. *O consecință a viziunii naturaliste a omului a fost... analogia dintre macrocosmos și microcosmos.* VIANU, L. U. 72. *Amestecă prea des în scrisul său viziunea poetică.* RALEA, S. T. I, 68. *În ceea ce privește viziunea plastică a scriitorului, ea e mai degrabă săracă.* V. ROM. februarie 1955, 311. *Nu putea aprecia viziunea dialectică a lui Heraclit.* JOJA, S. L. 223. *Casele pe care le înalță corespund unei viziuni arhitectonice de o factură deosebită în care Ioanide investește energie și talent.* V. ROM. noiembrie 1964, 113. *Ne aflăm și aici în fața*

unei viziuni autentic moderne, dar sobre și decente. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 1, 26/5. *Punctul său de plecare individualist... l-a împins spre o viziune mecanicistă a raportului individual-general.* REV. FIL. 1972, 16.

– Pronunțat: -zi-u-. – Pl.: viziuni. – Și: (învechit, rar) **viziōne** s. f. (ASACHI, S. L. II, 72), **vizie** s. f.
– Din fr. **vision**, lat. **visio**, -onis. – **Vizione** < it. **visione**.

VIZIŪNE² s. f. v. **viziuină**.

VIZIȚCĂ s. f. v. **vizitcă**.

VIZMERTEC s. n. v. **vizmertic**.

VIZMERTIC s. n. (Transilv.) Nivelă cu apă, v. n i v e l (I b). Cf. H XVIII 104. *Veșmenticul ăsta îi cam stricat.* Com. din LUPȘA – ABRUD, cf. com. din DEVA – REGHIN, COMAN, GL., ALRM SN I h 378. *Pune vizmerticul să vedem dacă-i oblu zidul.* MAT. DIALECT. I, 198, cf. 46, 102, 149.

– Accentuat și: **vizmertic** (ALR II 6 656/105, 316). – Pl.: **vizmerticuri**. – Și: **vizmertec** (ib. 6 656/53), **vizmirtic** (H XVIII 104, COMAN, GL., ALR II 6 656/141, 235, 284, MAT. DIALECT. I, 46, 102), **vizmintic** (ALR II 6 656/349), **vizimătăr** (ib. 6 656/64), **vejmentical** (ib. 6 656/102), **veșmentic** (pl. și **veșmentice**, com. din LUPȘA – ABRUD) s. n.

– Din magh. **vizmérték** (dial. **vizmértik**, **vizmirtik**).
– **Vizimătăr** < magh. **viziméter**.

VIZMINTIC s. n. v. **vizmertic**.

VIZMIRTIC s. n. v. **vizmertic**.

VIZMŪT s. n. v. **bismut**.

VIZNEĂ s. f. v. **vizinea**.

VIZOC s. n. (Prin Bucov.) Vagonet (de cale ferată). Cf. LEXIC REG. II, 118, L. ROM. 1968, 515.

– Pl.: **vizocuri**.
– Din ucr. **визок**.

VIZOMÁT s. n. 1. Aparat cu celulă fotoelectrică, folosit în instalațiile de fotoreproducere la întreruperea automată a expunerii. Cf. LTR², DP.

2. Aparat fotoelectric folosit pentru determinarea transparenței materialelor solide și lichide sau a intensității de culoare. Cf. LTR², DN³.

– Pl.: **vizomate**.
– Din germ. **Visiomat**.

VIZÓN s. m. 1. Mamifer patruped carnivor, originar din America de Nord, din familia mustelidelor, asemănător cu nurca și cu vidra, dar de talie mai mare, cu blana prețioasă, de obicei de culoare brună-închis (*Lutreola vizon*). Cf. CADE. *O doamnă bătrînă, foarte pudră, strînsă la gît cu o mică blăniță de vizon... strigă pițigăiat.* CĂLINESCU, S. 37, cf. DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX, DN³.

2. Blană de vizon (1). *Aveam un mantou de vizon.* CAMIL PETRESCU, P. 154. *Întorcîndu-se, îi lăsă pe mîini mica mantilă de vizon care îi acoperea umerii.* VINEA, L. II, 49, cf. LTR². *Pentru gît fata avea un guler de vizon tot alb.* PEDA, DELIR. 366, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ P. e x t. Haină de vizon (2). Cf. DN³.

– Pl.: **vizoni**.
– Din fr. **vison**.

VIZONIE s. f. v. **viziuină**.

VIZOR s. n. Dispozitiv la un aparat sau la un instrument optic care permite delimitarea câmpului vizual, stabilirea direcției de vizare sau citirea indicațiilor de pe o scară gradată. Cf. CADE, ENC. TEHN. I, 463, NOM. MIN. I, 127, LTR², DL, DP. *Imaginea confuză a portului... abia se desena în vizorul radarului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 48, 29/1, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ (De obicei la pl.) Ochelari la măștile de gaze. Cf. DL, DEX, DN³. ♦ **Vizieră (1)**. Cf. M. D. ENC. ♦ Dispozitiv optic alcătuit dintr-un sistem de lentile care realizează lărgirea câmpului vizual și care, montat într-o ușă, permite a se privi în exterior. Cf. LTR². *M-a privit prin vizorul ușii și nu mi-a deschis.* v. ROM. iunie 1973, 33. ♦ (Regional; la pl.) Ochelari (**I 2**) (Crucea - Cîmpulung Moldovenesc). Cf. A V 15, SCL 1955, 128.

- Pl.: vizoare.

- Din fr. **visueur**.

VIZUAL, -Ă adj. **1**. Care se referă la vază (**1**); care aparține vederii¹ (**2**), de vedere¹. Cf. I. GOLESCU, C., PROT. - POP., N. D. *El ascunde-n sîn... cele două bucățele de hîrtie... Surzînd de această reminiscență vizuală, se încheie la jiletică fără pripă.* CARAGIALE, O. I, 160. *Adaus la studiul centrului cerebrosensitiv vizual la cîine.* ARHIVA, I, 125, cf. BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Opera de artă terminată se înalță... din spațiul tactil în acela vizual.* VIANU, E. 124. *Pisica somnolează, totuși simți încordarea ei vizuală în reducția irisului.* CĂLINESCU, C. O. 131. *Și-a cioplit „ideile” cu aceeași pasiune vizuală.* BLAGA, Z. 327. *De multe ori se găsesc trei, patru cuiburi în apropiere, pînă la limita vizuală.* LINȚIA, P. II, 298, cf. DL. *Pe peliculă, delimitarea se face după două criterii: auditiv și vizual.* FD 1, 23, cf. DM. *Ropalii are... o funcție vizuală și una de echilibru.* ZOOLOGIA, 22, cf. M. D. ENC. *O expoziție a imitatorilor francezi... mi-a dat o senzație de osteneală vizuală.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 31, 24/2, cf. DEX, DN³. ♦ *Rază (sau linie) vizuală* = linie dreaptă, imaginară, care unește ochiul observatorului cu obiectul observat. *S-au măsurat unghiurile formate prin razele vizuale directate dintr-un oarecare punct al spațiului către trei puncte cunoscute.* ORESCU, T. 313/17, cf. LM, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Cele două proiecțiuni de lumină veneau de la sute de kilometri, din orașele care se situau pe liniile vizuale de la extremitatea unui unghi de 90°.* ARH. OLT. XIII, 48. *Animalele acestea încep să nu se mai arate în raza vizuală a vîntătorului.* SADOVEANU, O. XX, 212, cf. DL, DM, DEX, DN³. *Cîmp (sau, rar, spațiu, orizont) vizual* = porțiune de spațiu pe care o poate cuprinde cineva, la un moment dat, cu privirea (**1**); spațiu delimitat care se poate observa printr-un instrument optic. *Copistul, cînd se uită în original, nu mai citește numai un cuvînt păstrînd în minte ortografia lui exactă, ci cîmpul lui vizual cuprinde o frază întregă pe care o copiază din memorie.* BUL. COM. IST. I, 21, cf. CADE. *Dacă obiectul reprezentării noastre e absent, ni-l închipuim prezent în spațiul nostru vizual.* RALEA, S. T. II, 145, cf. DL, M. D. ENC., DEX. (F i g.) *Cînd se simte nevoia ca în cîmpul vizual al ideii unei acțiuni să se pună mai mult în lumină persoana, se întrebuintează pronumele personal.* CV 1950, nr. 4, 11. *În cîmpul vizual trebuie să rămînă stăpînire realitatea istorică.* v. ROM. ianuarie 1954, 198. *Nu putem lăsa în afara cîmpului vizual nici evoluția... corelației dintre cercetările pașnice și cele cu caracter militar.* REV. FIL. 1971, 1378. *Unghi (sau, învechit, rar, unghi) vizual* = unghi format de liniile imaginare care unesc ochiul observatorului cu extremitățile ce delimitază porțiunea din spațiu cuprinsă, la un moment dat, cu privirea (**1**). *Unghiul vizual a două puncturi luminoase sau a două puncturi ale unui corp în genere, este unghiul format prin axul razelor ce pleacă din aceste puncturi spre a veni a se încruci în ochi.* MARIN, F. 426/37, cf. CADE. (F i g.) *Imaginea lor îi dispăru din*

conștiință, unghiul vizual se scurtă și, în loc de a străbate prin geamuri, se opri în ele. D. ZAMFIRESCU, V. T. 132. *Tip vizual* = persoană care are o acuitate deosebită a percepțiilor obținute prin vază (**1**). *Tipul vizual va descrie mai ales formele și culorile pădurii.* GHEREA, ST. CR. III, 234, cf. DL, DM, DEX. ♦ (Despre artiști) *Care creează imagini perceptibile prin vază (**1**). Prin excelență vizual și auditiv, d. Brăescu a comentat viața estetică în neuitate momente comice.* CONSTANTINESCU, S. I, 378. *Interesant este... de remarcat că vizualul Odobescu acordă un mare loc în descrierile sale de natură notelor acustice.* VIANU, M. 200. ♦ (Substantivat) *Hogaș nu este... un vizual, deoarece ochiul lui nu vede nuanțe picturale.* LOVINESCU, C. V, 6. *Un mare descriptiv pare a fi, pentru sentimentul comun, un mare vizual.* VIANU, A. P. 227. *Englezul nu e un vizual prin excelență. Brumele și negurile i-au slăbit acuitatea pentru nuanțe.* RALEA, S. T. I, 281.

2. Care se percepe, se realizează cu ajutorul vederii¹ (**2**); care are la bază actul vederii¹. *Împărțăm un plan vizual a cetății din Romidava.* CALENDAR (1852), 16/38. *E vorba aici numai de contemplațiunea estetică, al cărei fond intuitiv e dominat de valori vizuale ori auditive.* ARH. OLT. V, 300. *Văd, prințele, deși mă folosesc numai de jumătate din mijloacele mele vizuale.* SADOVEANU, O. X, 201. *După cum ideile, ca niște existențe separate de noi, aparțin unei sfere eterogene și ideale, tot astfel și însușirile vizuale sau auditive ale operelor de artă.* VIANU, E. 149. *Vizuală e și mișcarea.* BUL. FIL. XI-XII, 505. *Descoperirea prin explorație vizuală și prin culegere sistematică de fapte.* LEG. EC. PL. 489. *Agitația vizuală.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 351. *Neputînd să cumpere, căta măcar bucuriile vizuale.* CĂLINESCU, S. 244. *O situație sufletească întregă e redată... numai cu mijloace vizuale, pur fizice.* RALEA, S. T. III, 229. *Se copiază pe același pozitiv, obținîndu-se localizarea vizuală a urmelor radioactive.* SANIELEVICI, R. 228. *Au pregătit materiale vizuale, cu ajutorul cărora se vor putea lămuri mai bine unele teze economice.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 836. *Excitațiile sînt primite pe cale vizuală de celulele nervoase din ganglionii cerebroizi.* ZOOLOGIA, 54. *Nu e vorba aici de o simplă delectare vizuală.* REV. FIL. 1971, 243. *Lucruri frumoase și scumpe, o risipă, un desfrîu vizual, aveai la ce să privești.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 16/4. *Viteza diagnosticării cu ajutorul noului aparat este... mult mai mare decît în cazul observațiilor vizuale.* SCÎNTEIA, 1981, nr. 12 189. ♦ *Memorie vizuală* = memorie (**1**) care reține cu precădere imaginile văzute. *În materie de limbă, memoria vizuală are precădere asupra celei auditive.* ARHIVA, I, 600. *Vede foarte bine și are memorie vizuală tot așa de bună.* ARDELEANU, U. D. 84. *Unul din cei mai renumiți pedagogi în materie de artă... își baza tot învățămîntul pe memoria vizuală.* OPRESCU, I. A. IV, 47, cf. DL, DM. *Eu am memorie vizuală și știu că pe o anume pagină o replică începe cu cutare cuvînt.* T august 1964, 42, cf. DEX, DN³. ♦ (Adverbial) *Ioanide privi de la geam, care, fiind pe o aripă laterală, controla vizual fațada casei.* CĂLINESCU, S. 68. ♦ (Despre imagini, reprezentări etc.) *Care este obținut prin intermediul văzului (**1**); care reprezintă o percepere cu ajutorul văzului. Imaginea nu e admisibilă decît pentru percepțiunile vizuale.* LAURIAN, F. 40/8. *Imaginea din oglindă există ca simplă imagine reflectată a unui corp real, ca o a doua percepțiune vizuală a celuiiași lucru.* CONTA, O. F. 478. *Ceea ce se cere... mai ales unui poet epic e puterea de a zugrăvi aspectul extern al vieții prin imagini vizuale și auditive.* GHEREA, ST. CR. III, 317. *Putem... localiza centrul percepțiunii vizuale la cîine în jumătatea posterioară din întîia, a doua și a treia circumvoluțiune paralelă.* ARHIVA, I, 125. *Inconștientul a înfăptuit toată acea combinație foarte complicată de senzații vizuale, tactile, toate acele mișcări ale ochilor și ale membrilor.* ARH. OLT.

x, 431. *Onomatopeele adevărate, cuvintele imitative, sînt de două feluri: unele redau prin sunete o impresie acustică, altele una vizuală.* PUȘCARIU, L. R. I, 100. *Memoria mecanică consistă în juxtapunerea unor imagini auditive, vizuale, motrice, pentru a le reține în starea lor brută.* VIANU, E. 289. *Forța sugestivă e obținută prin predominarea percepției vizuale sau auditive, uneori olfactive.* IST. LIT. ROM. I, 58. *Dacă vorbește, o face în numele impresiei vizuale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 5, 14/4. ◊ (Substantivat) *Ne-am aștepta ca accentul să cadă pe vizual.* ib. 1973, nr. 1, 4/2. *Meșterșugita tehnică de alunecare imagistică dinspre vizual spre auditiv.* ib. 1973, nr. 28, 27/6. ◊ (Adverbial) *Don Quijote, prințul acestor locuri, slăbănog, uscățiv, deșirat și lung peste măsură, nu poate fi reprezentat vizual decît vertical.* RALEA, S. T. I, 343.

– Pronunțat: -zu-al. – Pl.: vizuali, -e.

– Din lat. *visualis*, -e, fr. *visuel*. Cf. it. *v i s u a l e*.

VIZUALITĂȚE s. f. I. Capacitatea de a vedea³ (I 2); vază (I); p. e x t. imagine vizuală (I). Cf. LM. *Ai fi putut zice că cerebralitatea și vizualitatea au o parte enormă în concepere.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 96. *Puterea viziunii interioare l-a scutit de vizualitatea exterioară.* LOVINESCU, C. V, 6. *Este uimitor... studiindu-l pe Sadoveanu, să constăți cât de reduse sînt elementele vizualității în proza lui.* VIANU, A. P. 227. *Expresia lui e un susținut concurs de imagini ce sculptează-n linii de exuberanță vizualitate un pastel umoristic.* CONSTANTINESCU, S. II, 199. [Scrisul] *se adresează vizualității noastre.* RALEA, S. T. II, 233. *Filmul este... o vizualitate complexă hrănită de toate artele.* M 1965, nr. 3, 7/2. *Nimeni... nu oferă exemplul unei vizualități așa de vast stimulator.* CONTEMP. 1966, nr. 1 024, 1/4. *Filmele... își clădesc gramatica pe formele cele mai savante și mai exuberante ale vizualității și ale asocierilor vizual-sonore.* ib. 1969, nr. 1178, 5/4. *Glosînd pe marginea spectacolelor radiofonice, ne-am gîndit nu o dată la marelor lor handicap față de reprezentările obișnuite ale scenelor de teatru sau platourilor de televiziune, și anume absența vizualității.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 28, 25/3, cf. DN³.

2. (Rar) Manieră, modalitate de a vizualiza. *Ochiul e diferit construit după popoare, și un autor german... a avut dreptate să-și intituleze opera sa „Deutsches Sehen”, vizualitatea germană.* RALEA, S. T. I, 211. *Vizualitatea sa aplicată la contemplația naturii pe care a adorat-o, fără oboseală, pînă la sfîrșit – e aceea a unui pictor.* id. ib. III, 405. *Cineastul aduce numai la desăvîrșire o vizualitate estetică și estetizantă.* CINEMA, 1969, nr. 7, 12/3.

– Pronunțat: -zu-a-. – Pl.: vizualități.

– Din lat. *visualitas*, -atis.

VIZUALIZĂ vb. I. T r a n z. A face vizibil (1); a reprezenta, a reflecta în imagini vizuale (2) o anumită realitate; a crea sau a oferi, prin diferite modalități (artistice), imagini vizuale despre o anumită realitate. *Scritorul „își vizualizează prea conștiințios publicul”... atunci cînd își compune opera.* JUN. LIT. XXIV, 143, cf. IORDAN, L. R. A. 484. *Atitudinea etică luată își pierde parțial semnificația... în ciuda celor mai bune intenții ale autorului, față de arta scriitorului de a vizualiza, de a face sensibil și răscolitor, prin realismul imaginilor artistice, angrenajul.* GL 1962, nr. 445, 1/1. *E greu de realizat... o peliculă care nu-și propune altceva decît să vizualizeze cunoscutele aventuri.* CINEMA, 1973, nr. 5, 23/3, cf. DN³. *Dominanta principală... este pasiunea pentru dimensiunile filozofice ale teatrului, vizualizîndu-le prin cele mai expresive modalități.* MS. 1988, nr. 1, 50. ◊ A b s o l. *Sentimentul... își oferă imagini, vizualizează, adeseori introduce idei, principii, convingeri peste substratul violenței emoționate care e orb.* RALEA, S. T. II, 187. ◊ R e f l. p a s. *Atunci cînd istoria se vizualizează,*

reușesc să trăiesc grandooarea faptelor. CINEMA, 1969, nr. 8, 11/4.

– Pronunțat: -zu-a-. – Prez. ind.: vizualizez.

– Din fr. *visualiser*, engl. *visualise*.

VIZUALIZĂRE s. f. Acțiunea de a vizualiza și rezultatul ei. *Era vizualizarea unor anumite nostalgii.* ap. IORDAN, L. R. A. 484. *A crede că toată chestiunea înnoirii artei teatrale se reduce la vizualizări... e o enormă naivitate.* T septembrie 1966, 60, cf. REV. FIL. 1971, 1410. *Meritul spectacolului... constă în vizualizarea unor pagini ce păreau... dificile.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 2, 20/1, cf. DN³.

– Pronunțat: -zu-a-. – Pl.: vizualizări.

– V. *vizualiza*.

VIZUALIZĂȚ, -Ă adj. (Despre imagini, reprezentări etc.) Care este obținut prin intermediul văzului (I); care reprezintă o percepere cu ajutorul simțului văzului. *Reproșa obiectului incoerența structurală dintre imaginea obiectuală și cea vizualizată.* v. ROM. februarie 1974, 60.

– Pronunțat: -zu-a-. – Pl.: vizualizați, -te.

– V. *vizualiza*.

VIZUINĂ s. f. 1. (Loc de) adăpost pe care și-l sapă în pămînt sau și-l amenajează unele animale sălbatice; birlog, (rar) năzuină. V. o l e j. *Vulpile viezuini au și pasiri ceriului cuibure.* TETRAEV. (1574), 212. *Vulpile au viezuini și pasările ceriului cuibure.* CORESI, EV. 251. *Vulpile făcuse într-însă viedzunii.* VARLAAM, C. 225. *Vulpile viezunii au și pasările ceriului cuibure.* N. TEST. (1648). 10°/18, cf. MARDARIE, L. 296²/8. *Lăcuia pre supt pietri ca herile în viedzunii.* DOSOFTEI, V. s. octombrie 79°/15, cf. ANON. CAR. *Lăcuiesc în căscioare atîta de mici, cît ai putea să le zici vezunii de dobitoace.* MOLNAR, RET. 61/10. *Sobolii, să știi, s-află în vezunii.* BUDAI-DELEANU, T. 307, cf. LB. *O vulpe... Porni din vijunie, Prin crîng se tot coti.* HELIADU, O. II, 115, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V. *Mi-i descria ca niște fiare sălbatice, ieșind din viezuinile munților lor numai spre a face pradă și omor.* BĂLCESCU, în COLUMNA, VII, 68. *Zărind un urs din cale Cînd suia cu groază vie și intră în vizunie.* PANN, P.V. I, 83/14, cf. POLIZU. *Astfel sint fiii ce Jiul naște. Ce sar ca capra cînd coaste paște Și-n vizuine de vulpi se vîr.* BOLLIAC, O. 138. *Să-ți rămîie pui pustii. La feră din vezunii.* MUREȘANU, P. 38/16. *În culcuș de vulpe vede Pui de corb nezburaători, Care într-o vizuină Petrecea ca în grădină.* ALEXANDRESCU, O. 223, cf. PETRI, V. *Voiești să intru în vizuniea pardoșilor și să le tai cozile?* ALECSANDRI, T. 1301, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 455, LM. *În astfel de vas... călătoriră 20 zile revoluționarii noștri, chinuiți, înghesuți, în întunec, ca într-o vizuină.* COLUMNA, VII, 68. *Te incredințez că mi-ar place să străbat... vizuinile de prin munți, în prepusa dibuire a urșilor.* ODOBESCU, S. III, 77. *În fundul pădurei sub niște stînci, se afla o bizunie de urși.* CREANGĂ, P. 52. *O lupoaică, rămasă fără pui din cine știe ce împrejurare, avînd vizuina în apropiere, a auzit plînsul copiilor.* CARAGIALE, O. III, 328. *Bijbii el p-acolo pînă ce dete de ghizuina scoafei.* ISPIRESCU, L. 129. *Aș fi preferit să mă aflui mai bine într-o vizunie de urși decît la locul meu.* I. NEGRUZZI, S. III, 393. *Ursul... cum începe a cădea neaua și prinde a se face ger mare, îndată caută o peșteră sau o vizuină.* MARIAN, S. R. I, 249, cf. DDRF. *Se vorbește că aici ar fi fost o vizurină de urși.* LIUBA – IANA, M. 31, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Ei vin de la sate și orașe și le scormonesc vizuinele!* DELAVRANCEA, O. II, 114. *A fost mai mult o vizunie de hulpi decît baie.* AGĂRBICEANU, A. 350. *Cleanul își caută și el o vizuină de iernat.* ATILA, P. 228, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Cît e ziuă, stă în vizuinea săpată în malul apelor.* SIMIONESCU, F. R. 36, cf.

C. PETRESCU, C. V. 50, STOICA, VÎN. 29, DS. *Ar fi trebuit să ieșim pe omăt proaspăt și să căutăm satele iepurilor și vizuniile vulpilor.* SADOVEANU, O. XXI, 263. *Ca o fiară rănită de moarte, retrasă în vizuină, sta închisă în cameră.* BART, E. 241, cf. SCRIBAN, D. *Vulturilor să le dea, din vizuină, Învățăture și sfaturi asemenea jivină?* ARGHEZI, S. V, 185. *Șarpele intră în vizuina lui.* CĂLINESCU, B. 50. *Am văzut stîrcul purpuriu stînd la pîndă la vizuinile de popîndăi.* LINȚIA, P. III, 29. *Vulpile, viezurii, dihorul și alte animale își sapă vizuinile lor în sol.* CHIRIȚĂ, P. 394. *Înghețată de ceva care seamănă cu frica, cu o spaimă de animal care ar vrea să se ascundă într-o vizuină cît mai sub pămînt, ... bătuse în perete.* DEMETRIUS, A. 59. *Și-n vizuini adînci, ascunse, Stau vulpi roșcate.* V. ROM. martie 1956, 169, cf. DL, DM. *Dihorul își face vizuină de obicei pe lîngă casele oamenilor.* ZOOLOGIA, 178, cf. IST. L. ROM. II, 353. *Paznicii taberei ahee..., copleșiți de Asios, fug ca doi mistreți surprinși de vînător în vizuină.* ROMANIA LITERARĂ, 1969, nr. 3, 22/1. *Își găsise... un strașnic ascunziș într-o vizuină de bursuc.* SCÎNTEIA, 1972, nr. 9 177, cf. M. D. ENC., DEX, H III 13, IV 152, IX 35, XIV 348, XVI 294, ȘEZ. II, 23. *Să-ți rămîie puii pustii La fiara din vizunii.* BIBICESCU, P. P. 107. *Se strîng toți lupii de pe lumea asta și se dau la căutat prin toate vizuinile.* VASILIU, P. L. 120, cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 23, ALR I 1 196/375, 378, I 197/870, ALR II 4 966, 4 971, ALR SN III h 679. *A intrat într-o vizuină dă vulpe.* O. BÎRLEA, A. P. I, 130. *Păsărică șuie pe vine Se suie pîn' la vizunie [Fasolea].* GOROVEI, C. 140. ♦ P. e x t. (Învechit și regional) *Peșteră (1)* (care poate fi folosită drept adăpost). *Gropile apelor, vizuniile și țărnițele rîurilor au rupt.* BIBLIA (1688), 374²/24. *Di acol... în muchia dialului stîlp de piatră diasupra vizuniilor (a. 1696).* IORGA, S. D. XVI, 161, cf. ALBINET, M. 68/4. *Apucîndu-le o furtună cu ploaie repede, fetele se retrasă în o vizunie.* ASACHI, S. L. II, 37. *Pînă în mușuroiul făcut la vizunii de răposatul polcovnic (a. 1844).* ARH. OLT. IX, 43. *Se vedea... vizunie profunde, ce oferea un azil recoros.* BARONZI, I. C. V, 104/17. *Trăiește într-o vizuină ca un pustnic nebun.* CARAGIALE, O. III, 61. *O potecuță cu trepte scobite în piatră te duce de-a lungul cheiei, pe sub creasta muntelui, la gura unei vizuini înguste.* VLAHUȚĂ, R. P. 106, cf. LIUBA - IANA, M. 49. *Undeva, într-o vizuină de munte sau codru, este o babă. Împărăteasa tuturor paserilor.* PAMFILE, S. T. 44. *Dădui în lături stavila de la intrare și ieșii afară din... vizunie.* HOGAȘ, M. N. 170, cf. CADE. *Bătrîni, osteniți, se așezară, grecește, la gura vizuunii ca pentru un lung asediu.* VOICULESCU, P. I, 165. *Să se închidă astfel fie și într-o vizuină, dar care să fie numai a ei.* CAMIL PETRESCU, O. I, 213, cf. H II 87, 251, IV 52, 82, IX 435, X 106, 464, 534, XVIII 137, 267, ALR SN III h 813. ♦ F i g. *Eu unul sînt fericit de-a vîdea pe fiul lui C. Negruzzi preferînd cîmpul deschis și înflorit al literaturii la vizunia labirintică a justiției.* ALECSANDRI, S. 66. *Să nu te temi de neagra vizuină Ce-nchipuiri spre chin își zugrăvesc, Ș-a iadului vâpăi nu te rețină.* GORUN, F. 32.

2. F i g. Ascunzătoare; refugiu (2). *Cuiburile și viezunile dracilor păcatele sînt.* CORESI, EV. 251. *O ușă... duce într-un felu de tindă îngustă, în a cărui fund se deschide o vizunie ce are multă asemănare cu un cuptor de pitărie.* RUSSO, S. 196, cf. POLIZU. *Cu trei gloanțe în piept s-a tîrît din vizunie în vizunie.* GHICA, S. 264. *Vizuina demonilor și furilor deveni un locaș de inocinți.* BARONZI, I. C. V, 74/21. *În care vizunie putea-voi a m-ascunde Să scap de al lui Scaur braț lung, răzbunător.* ALECSANDRI, T. II, 234. *Ieșind împăratul Isac contra lor în campanie, nu-i putu înfrînge din capul locului pentru strîmtorile de munți și de greutea de-a pătrunde prin vizuinile lor.* EMINESCU, O. XIV, 81. *Vizuina neînduplecatului voevod era așezată pe niște*

colți de stîncă. CARAGIALE, O. II, 290. *Strigoaicele... se adună în locuri singuraticice, în vizuinile codrilor.* MARIAN, S. R. III, 203. *Dac-or da tătari în țară Ne-om ascunde-n vizunie.* COȘBUC, P. II, 68. *La marginea lanului unde și-au avut vizuina, îi tremurau genunchii dîndu-se jos din automobil.* POPA, V. 237. *Ajunsesse pe aproape de una din vizuinile lui.* VOICULESCU, P. II, 28. *Un asemenea hoț de drumul mare..., pe cînd se întorcea într-o noapte, la vizunia lui, a văzut o lumină lină la un stejar vechi.* SADOVEANU, O. XI, 17, cf. 85. *Șterge-o în vizuina ta, dihorule!* STANCU, R. A. III, 358. *Unde mai ți-e vizuina?* BANUȘ, P. 93, cf. DM. *Asta așteptau ei, ca cei vii și bogăți să fugă dinaintea morții și să iasă din vizuinile lor și să tilhărească.* BARBU, PRINC. 18, cf. M. D. ENC., DEX. *Hoțul nu-i la locul lui, Nu-i în ghizunia lui.* PAMFILE, C. Ț. 273.

3. P. a n a l. Adăpost; cocioabă; locuință. Cf. POLIZU. *Țerani... sînt siliți a-și săpa vizunie pe sub pămînt.* HASDEU, I. C. I, 237. *O groaznică horăre îmi vesti că acea vizunie era lăcuită de mai multe suflete.* ALECSANDRI, O. P. 28. *Preschimbat prin avuție, N-aș mai căuta o vizunie Ci aș voi să gust din toate.* MACEDONSKI, O. I, 68. *O rogojină ruptă acopere singurul pat și singura mobilă a acestei vizuini.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 219, cf. RESMERIȚĂ, D. *Moș Spînu..., cum dă înghețu, intră undeva într-o ghizunie.* SADOVEANU, O. IX, 401, cf. SCRIBAN, D. *Vizunia nu avea... fereastră, ci numai o răsufătoare pentru aerisire.* CĂLINESCU, S. 321. *La glasul lui se alăturaseră treptat celelalte glasuri, detunînd în vizunia sumbră.* C. PETRESCU, A. R. 56. *Odaia era mică, mai curînd vizuină decît odaie.* STANCU, R. A. IV, 263. *Și-n clocita vizuină Doar opaițu-amefit Este singura lumină.* V. ROM. iunie 1954, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, CHEST. II 50/176. ♦ F i g. *Îi întîlnești... în vizuini de pierzare sigură.* CARAGIALE, O. IV, 78. *Acesta e povestitorul, e scriitorul care-și plimbă nostalgiile și spleenul prin genealogiile eroilor săi..., pe țărnițele canalului berlinez și vizuinile de desfrîu și de putreziciune ale Bucureștilor nocturni.* PERPESCIUS, M. III, 3.

- Pl.: vizuini și (învechit) vizuine. - Și: (învechit și regional) **viezuină**, **viezunie**, **vizonie** (accentul necunoscut, CUV. D. BĂTR. I, 311), **vizunie** (pl. și vizunie), **vijunie**, **vezunie**, (regional) **vizuine**, **vizurină**, **viezurină** (TDRG, ARH. OLT. XVII, 103, IST. L. ROM. II, 354, H XVIII 137), **viezurimă** (ALR SN III h 679/27), **viezuiume** (ALR II 4 966/836, 4 971/836), **viziune** (ib. 4 966/728, 4 971/723, 728, ALR SN III h 679), **viziună** (H III 13), **vezuină** (ALR II 4 966/105, 4 971/105), **vezurină** (H IX 35, XVIII 267, LIUBA - IANA, M. 49, ALR II 4 966/29, 848, 4 971/76, 848), **bizunie** (accentuat și **bizunie** BĂRCIANU), **iezuină** (CIHAC, II, 455, IST. L. ROM. II, 353), **iezuinie** (CIHAC, II, 455) s. f.

- De la **viezure**.

VIZUINE s. f. v. vizuină.

VIZUNÎ vb. IV. I n t r a n z. (Prin Bucov.; despre unele animale sălbatice) A trăi într-o vizuină (1). *Într-acest loc... vizunește un bălaur cu dousprezece capete.* SBIERA, P. 123, cf. 310, CADE, DL, DM.

- Prez. ind. pers. 3: vizunește.

- V. **vizunie**.

VIZUNIE s. f. v. vizuină.

VÍZUR s. m. v. vizir¹.

VIZURINĂ s. f. v. vizuină.